COSMO
GRAPHIAE
MVNSTE
RII

Opus mancatum

In his insulis noster dominus qui hodie appelantur

Maior tenet latus Anno Christi

Opus est autem efficiam eorum est deligenter causas

Tarquinius superbus Gallorum germanorum

Praecipit nobis ut ordinibus esset loci

E oraculis illorum oportune auferrontur

[illegible] [illegible] 1605

De suis quisq[ue] verba facit

Nauita de ventis de tauris narat narator

Enumerat vulnet miles pistor oves

Amor non est sanabilis etc

Finis Konrad

Anno Dni 1605

Liber iste Prohibitus est Sub pœna Excomm. latæ senten. Vide Indicem librorum Prohibitorum.

COSMO GRAPHIAE

uniuersalis Lib. VI. in

quibus iuxta certioris fidei scriptorum traditionem describuntur,

Omnium habitabilis orbis partium situs, propriæq; dotes.

Regionum Topographicæ effigies.

Terræ ingenia, quibus fit ut tam differentes & uarias specie res, & animatas, & inanimatas, ferat.

Animalium peregrinorum naturæ & picturæ.

Nobiliorum ciuitatum icones & descriptiones.

Regnorum initia, incrementa & translationes.

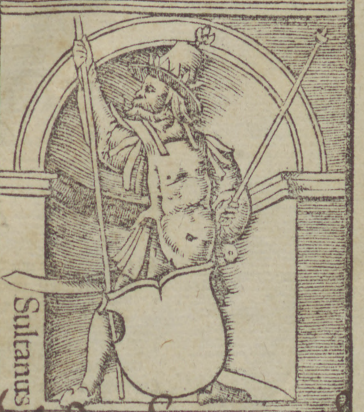
Regum & principum genealogiæ.

Item omnium gentium mores, leges, religio, mutationes: atq; memorabilium in hunc usque annum 1554. gestarum rerum Historia.

Autore Sebast. Munstero.

Iste liber est prohibitus à Clemente VIII Pont. maximo Sub pœna Excommunicationis Vide Indicem librorum prohibitorum.

S. M. Anno ætatis suæ 60.

Ad Lectorem pro Historiæ commendatione, Glareani Carmen.

Si quid in hoc mundo est, quod mortaleis iuuat omneis
Historia est, uno non celebranda modo.
Historia est nostræ certissima regula uitæ,
Historiæ debet quicquid in orbe uiget.
Historiam cognosse iuuat, didicisse iuuabit
Dum rigidum Arctoo fulmen ab axe ruit.
Corniger arcano quæcunq; uolumine Moses
Tradidit, & quicquid biblia sacra tenent
Historia est, Euangelium, sacra dogmata, Pauli,
Quæq; ab Apostolicis sunt semel acta uiris,
Huic ergo huic uni inuigiles prudenter oportet
Chare puer, quisquis tendis ad astra uiam,
Huic totum te dede puer, cœleste quondam
Præmia laturus perpetuumq; decus.

Ad Clarissimum uirum Dominum Sebastianum Munsterum: F. V.

Vidimus Historiam & rerum Pandecta tuarum
Quibus nihil nec amplius nec doctius
Hacætas habuit Musis & Apolline dignum
Longisq; uix uidebitur post seculis
Felix qui possis tantarum pondera rerum
Tot principes, tot orbis ingentes duces,
Vrbes, tot populos modicis includere chartis,
Adeo nihil fatescit ingens illa uis
Ingenij, mentisq; uigor & cura futuri:
Et nomen immortalitatis arduæ.
Fortunate senex, nunquam tua grandia scripta
Munstere, delebunt Nepotes posteri.
Quum famam superes: quæ te, bene grata sepultum
A liuidis malisq; linguis eximet.
Ergo si quod habes uegetum sub corde senili
Robur: micatq; luminis fomes sacri
Confice quod superest: modici est tibi meta laboris
Et orbis hoc munus nouum desyderat.

INVICTISSIMO IMPE-
ratori, Cæsari Carolo, huius nominis V. Pio, Felici, Augusto, ab rerum gestarum magnitudine, Incomparabili, SEBASTIANVS MVNSTERVS S. D.

TAMETS à multis Historiarū amatoribus, inui
ctißimè Imperator, hoc opus nostrū expeta-
tur, ægreq́ꝫ hactenus moras tulerint & literis
suis me adhortati fuerint, ut æditionem istam
maturarē, cuius expectatione tenerentur, reuo
carunt tamē ab instituto multa, potißimū aūt
quòd uiuentiū res non satis tutè publicantur.
Nam si gloriæ aliquid dederis, adulationis no
ta est, si cōtrà uitio uerteris reprehēdenda, hîc
quoq́ꝫ periculū ingens. Malunt enim multi es-
se quàm dici mali. In sūma, ueritatis studium
semper, & in hac potißimū temporū malicia, suos habet osores. Et tamē gra-
uißimi quiq́ꝫ uiri sic sentiunt & rectè quidem, scriptorem historiarum, uerita-
tis potius quàm uel glorię uel elegantiā, in scribendóue apparatus affectatorē
esse debere, atq́ꝫ omnino fauoris amorisq́ꝫ, & odij carere oportere affectu, ut su
am apud posteros autoritatē retinere poßit. Sola enim historia memoriæ rerū
gestarum fidelis est testis, quum omniū mortaliū consensu, unicum fermè do-
mi forisq́ꝫ, pace uel bello, sit hominum uitæ documentum, & ueterum maio-
rumq́ꝫ gesta absq́ꝫ huiusmodi literarū monumentis, perpetua obliuione delite
scendo interirent. Taceo quòd ad plerasq́ꝫ uirtutes mortalium animi, ueterum
exemplo, ingenti desiderio incendūtur, omnemq́ꝫ uiuendi normā à rerum ini
tio in hāc hominum ætatem, ex longo temporū interuallo susceptā esse, & ita
historiam humanis rebus semper fuisse necessariam, ut si unicum illius benefi
cium adimeret̄, omnium mox mortalium ordines, leges, atq́ꝫ uiuēdi usus interi
rēt, honestatis, omniumq́ꝫ uirtutum exēplis ex mortaliū uita sublatis, uitiasu-
premo humanæ uitæ malo inualescerēt. Extincta historia, nō liceret recordari
præteritorum, neq́ꝫ futura cōsilio à maiorib. accepto exēplo præuenire. Qua-
re Aristoteles, ut cętera omnia, sic illud prudentißimè dixit, eos qui historias i-
gnorēt, semper pueros esse, & proinde ab omni reipub. administratione sum-
mouendos. Refert aūt plurimum ad incolumitatem regni, si quis fines profer
re, iniurias ulcisci & sua iura tueri uoluerit, suæ gētis & uicinarum urbium res
gestas tenere, ut ea intueri exemplorum documēta poßit: si quæ in illustri mo
numento posita sunt. Nam quis Ægyptiorum sapientiā, Hebręorum cultum
& religionem, Gręcorum doctrinam, Romani imperij maiestatem, maximo-
rum deniq́ꝫ regnorum gloriam, &, ut uno concludam uerbo, res omnium gen

tium perenni dignas laude, nisi historia, fidelis antiquitatis testis, ad posteros summisit? Veritas ergo in historijs summo studio cōseruanda. At in tanta rerū magnitudine q̄ uarij sunt casus? Non'ne hi in historijs plerūq; sunt sequēdi, qui aut nihil aut parū ac idipsum quoq; mutilū posteris tradidere? Certè in prima hominū ætate, uix ullis tāta sollicitudo eaq; cura fuisse credit̄, ut rerum ab se gestarū memoriā ad posteros literarū monimentis perferrent. Hinc constat, multa egregia gentiū facinora, clara perēniq; memoria digna, scriptorum penuria in æternā gemendāq; obliuionis noctē abijsse, præsertim eorū populorū, qui à ciuiliorib. & elegantiorib. barbari sunt appellati. Porrò his manib. corpore & sanguine, totis deniq; uiribus agere, facereq; impensius, q̄ dicere, lubuit, illis expedita lingua, quo sæpe minus etiā clara facta sermonis cultura adornare, sua extollere, aliena semper pessundare placuit, ut q non armis, lingua tamē essent uictores: uicti magis fessi pugnando cessisse q̄ in apertā fugā acti crederent̄. Hinc Græcorū gesta atq; Italorū facta toto orbe memorāda literis cōmendata, uerū, si dicere licet (utor autē uerba Iodoci Ludouici secretarij regis Poloniæ) aliquanto minora q̄ fama ferunt̄, credenda. Hinc Hispaniarum Gallorum & Germanorū res tanto sunt & uetustiores, quo citius linguæ facundiā armis iunxere. Vbi enim & illud cōpertum, in armis uim & potestatē, in literis uerò laudē & gloriā cōsistere, facile factū est, ut qui Martia uirtute Italis aut æquales essent aut superiores, etiā lingua expeditiori sumpta, illos ingenio quoq; uincerēt. Hinc est quod uniuscuiusq; gentis & populi res tanto sunt clariores, quanto magis eruditum nacti sunt scriptorem. Sed quia hæc odiosa sunt & ex affectu fluere quibusdā uideri possunt, relinquamus & ad primorū hominū studia stylum uertamus, hinc operis nostri historici atq; Cosmographici initia auspicātes, rem arduam & grandem stylo inopi & arido cōplexuri. Initio itaq; quū aureum adhuc esse seculum, diuersis dissimile fuit studium, quisq; sua arte contentus, cupiditate & inuidia nihil dominante, satis cuiq; sua faciebant. Postquā uerò libido dominandi hominū mentes inuasit, uaria quoque studia reperta sunt. Eorū qui in altum uel fato uel ingenio augebant̄, summa ars credita, natiōes atq; populos subigere, classē parare, terra mariq; imperiū augere: uicissim quib. sua chara, urbes muro cingere, mœnia erigere, certis instrumētis hostem remouere, in hostiū castra excurrere, uarijs artib. molestare atq; libertatē suā aut uendicare aut conseruare studuerunt. Hinc urbē urbi, nationē populis iungere, & reges sibi cōstituere placuit, qui miro hominum cōsensu, leges dicerēt domi forisq;, pace & bello imperium summum haberēt. Sub his gētes & populi aliquandiu militantes, in regna & imperia uarijs nominib. ascitis creuere. Collati itaq; ueteres illi rudesq; homines & moderni orbis cultores, nō parum usui uitæq; nostræ conducunt, dum ipsorū morib. tanquā præsentissimis atq; optimis exēplis perspectis, uitā instituēdo laudabilis sanctosq; æmulemur & sectemur, culpabiles obscœnosq; uitemus & p̄tereamus. aduertamusq; q̄ pulchrè & feliciter, q̄ item incultè & simpliciter olim primi mortaliū à creatione sua ad generale usque diluuiū & ultra multis seculis uixerint, quum in usu adhuc æs signatum haberent nullum, mercimonia nulla, beneficia

neq; omnib. remotas terras adire inuisereq; ob plurimas causas cōcedat aut liceat uisū fuit me operęprecīū facturū in hoc libro, si cōscriberē atq; ob oculos depingerē insigniores totius orbis terras, urbes, mōtes, fluuios, mineras, animalia & terrae nascētia, itē gentiū mores, ritus, religiōes, celebriores res gestas, regū et principū successiones, antiquitates, locorū fundationes atq; alia id genus quae partim historicus partis cosmographus cōsiderat, & quae nō minori alacritate prōptitudineq; lector amplexari et cognoscere potest, q̃ si illum regionatim fidelissimè circumducerē, atq; quo in loco hęc omnia inueniant̄ aut gesta fueriut, ore ad os referrē & ad oculum digito demonstrarē. Nec moueor si à Damiano aut alio rigido & iniquo cēsore mihi obijciat̄ exprobreturq;, rē me peruetustissimā & à multis autorib. antea pertractatā, etiā non alijs q̃ eorum uerbis, nūc pro meo, proq; nouo aliquo attulisse, aut q; multa scripserim de externis regnis remotissimisq; terris & de repertis in eis, quae ipse non uiderim aut peruestigiauerim, Edat (inquit Goianus) Mūsterus, dum mores gentium describere conat̄, ea tantū, quae ipse uiderit & certissima habuerit. Mutātur quotidie ciuitates, oppida, mores, uiuēdiq; hominū rationes, nec iā Germania Galliaq; tales sunt, quales nobis à Cęsare describunt̄, nec tàm barbarae sūt. Haec Damianus putat me ignorasse, qui etiā longè anteq; admonitionē eius legissem, de ueterū & recentiū nationū morib. post multos alios scriptores nō nihil euulgaui. Quāto rectius faceret Damianus, si posita simultate nostrū potius iuuaret institutū, suppeditaretq; quae certa habet de regno Lusitanię et de nauigationib. Indicis, potissimum quae his posteriorib. temporibus fiunt in Orientē. Fieri non potest ut unus omnia terreni orbis peragret & uideat loca, nec hominis aetas hodie ut olim ad mille extēdit̄ annos, ut aliq̃s suo ingenio describere queat & priscorū hominū atq; iā existentiū mores, facta & uitā. Iuuamur ergo ueterū relictis monumētis, iuuamur & illorū beneficijs, qui nostro aeuo diuersas adierunt terras, experiētiaq; didicerunt, quae mihi & multis alijs uidere nō cōtigit. Credimns quoq; Damiano in his quae de moribus Indianorū sub Preto Iohanne agentiū scripsit, in quorū tamen regionē nunquā uenit nec aliquādo uēturus est. Plinius, Strabo, Ptolemaeus, Diodorus Siculus. Quītus Curtius, Aeneas Syluius, Iohānes Bohemus, &c. multa scripserūt quae nō uiderūt, sed à uiris fide dignis receperūt. Reprobādi ergo sunt? Absit. Amplectimur Tacitū magno plausu, legimusq; Germani summa uoluptate Germaniam à se descriptā (& utinam illam integram & nō tam mancā haberemus) qui tamen nunquā Germaniā ingressus est. Sic ego multa scribo, quae ipse nō uidi, sed aliorū refero experientias, etiāsi me nō lateat, difficillimū esse, prouincias externas describere, quādo et autores ipsi, quos imitare oportet, non solū uarij, uerumetiā inter se contrarij ac magnopere dissentientes inueniunt̄, sicut apud quosdā inueni Baleares insulas oleo carere, recentiores autē scribunt eas abundare, sicut olim & Germania caruit uino, hodie autē certare potest in uini optimi productione etiā cū Italia. Scio mutari temporū successu ciuitates, hominū mores, terras, fortassis & terrae ingeniū, id quod ꝓbat terra sancta, Graecia ipsa & Germania nostra, quin & coelū non perpetuo in eodē permanet statu, quū diuersis temporib. alias & alias terrae ministret uires, certe q̃d rustici

ipsi,

ipſi, agris colendis addicti experiũtur, & doctos nonnunquã docent id quod ipſi ſua cotidiana deprehendunt experientia. Non ergo mirũ ſi aliquando nos literis ineſcati fallimur in harum rerum deſcriptionibus, multo magis autẽ in antiquitatum annotationibus & rerum olim geſtarum enarrationibus: ubiq; coniectura potius quàm ulla certitudine nitamur oportet, nec uſquam certi aliquid affirmemus, niſi ubi ueritas ſeipſam manifeſtè tradit. Vſus eſt Beatus Rhenanus, piæ memoriæ ſuis coniecturis, quũ ante paucos retroactos annos aliquot libros ſcriberet de Germania: uſus eſt & ante eum Bilibaldus Pirckheimerus certis coniecturis, nec ulli uoluit præſcribere legem, ne à ſua diſcederet opinione. Idem nos in hoc opere ſentimus. Quicunq; oſtendere poterit, ſe nobis rectius ſentire, huic non ſolum non repugnabimus, ſed etiã gratias habebimus, ſi nos meliora docere potuerit. Non enim tam pertinaces in noſtro ſenſu ſumus, quin libenter cedamus rectius ſentiẽti. Hoc ubiq; & quantũ potuimus cauẽtes, ne ex affectu ſcriberemus, plus priuato q̃ ueritatis amore ducti. De longinquis & nobis incognitis locis ſignauimus, quæ apud ſcriptores fide dignos inuenimus, ſcientes, ut plenũ laboris eſt in aliam terræ plagã tranſferre calamum, ita & fallax nonnunquã inquiſitio ac incerta, quum omnia luſtrare nemini liceat. Quare etiam doctiſſimo ſcriptori facile uenia dabitur. Exe crandum proinde eorum exemplũ, qui pro uocula, ſi quã inuenerint ineptam proinde quaſi Babylonas ceperint, ita geſtiunt, exultãt, triumphãt officiumq; ſuum ſtudioſis uelut exprobrant. Rurſum ſi quis uerbo diſſentiat, ibi non aliter atq; pro focis ariſq; digladiantur. Sed hiſce relictis ad te reuertor Clementiſs. Imperator, cuius maieſtati hoc totius mundi opus, ceu mũdi domino, offero, ſciens tuã maieſtatẽ non parum delectari Coſmographiæ ſtudio, ut uerè ingenuis ſemper iucundiſſimũ fuit hoc ſtudium & hodie quoq; eſt, maximè autẽ ubi regionum tabulares deſcriptiones, ciuitatũ icones, animalium & rararum inſignium plantarum delineationes, antiquitatũ formationes, atq; inſigniũ uirorum (ubi haberi poſſunt) genuinæ effigies acceſſerint, quæ omnia huic operi ego & cooperatores mei q̃ad licuit adiungere curauimus, nulla etiã magnorum ſumptuum habita ratione, inuocãtes p̃terea plurimorum doctorum uirorum iudicium & auxilium, cõſulentes principũ & epiſcoporum aulas, ciuitatum etiã imperialiũ obnixius ſubſidiarias requirentes manus, effecimus aliq̃d hac noſtra inſolentia, ſed nõ omnes, ne quid diſſimulẽ, reſponderunt uoto noſtro. Eccleſiaſtici prelati plura cõtulerunt, ut uerũ fatear, in hoc opus, q̃ reliqui principes. Epiſcopi enĩ literis meis ſollicitati, fuerũt paulò propẽſiores in hãc rem, potiſſimum autẽ Reuerendiſſ. domini Treuireñ. & Vuirzburgenſis. Et ciuitatũ aliæ aliis maiore beneuolẽtia & ſtudio me iuuarunt, id q̃d opus ipſum abundè declarabit. Atq; utinã maiorũ plures eam humanitatẽ & ciuilitatẽ nobis exhibuiſſent, quã in Viẽna Auſtriæ, Friburgo Briſgoiæ, Vangionũ urbe et Vuyſſenburgo exp̃ti ſumus. Defuerunt mihi in hoc conatu, tuæ Cæſareæ maieſtatis literæ p̃ quas facile licuiſſet tam in Hiſpania et Italia, q̃ in Germania impetrare quod uolui, ſed nõ patuit acceſſus ad tuã celſitudinẽ, quãtumuis uariis mediis eam certiorẽ reddere de meo conatu ſtuduerim. Ex Gallia quoq; nihil licuit huc referre, niſi ea quæ cõmunes habent hiſtoriæ, quantumlibet mul

torum

torum magnorum uirorum, quorum etiam aliqui hîc Basileæ apud me fuerũt et uiderunt instituti mei apparatum, pollicitatione mihi spem aliquã fecerint. Quod si Galli, Hispani, Angli, Scoti, Dani, Sueci & Poloni, (apud quos omnes eruditi uiri & omni humanitate exculti hoc tempore reperiuntur) suos auxiliares manus adhibuissent huic operi, perfectius T. M. auspicijs feliciusq́ prodijsset in orbẽ. Certè meo iudicio nihil magnificentius, gloriosius & perpetua memoria dignius transmitti posset, tuæ maiestatis autoritate ad posteras ætates, ex tuo latiss. imperio inuictiss. Imperator, q̃ si totius moderni orbis facies, quoad fieri posset, per tabulas regionũ, urbiũ icones, rarorũ animaliũ expressas effigies, antiquitatum & reliquarũ rerum, quas suspicere solemus, genuinas picturas, explicaret, illisq́ adscriberet, quid natura & autor naturæ singulare cuiq́ tulerit, quid homines in suis quiq́ locis moliti fuerint, aut quid adinuenerint. Quanta, quæso, animi iucũditate hodie legeremus & inspiceremus librum aliquẽ, si quis olim editus fuisset, q̃ nobis exhiberet & ob oculos statueret ea forma orbem terrenum, qualis fuit sub imperio Alexãdri magni? Non'ne in eo uideremus faciẽ Alexandri atq́ Darij potentissimorũ ætatis illius principum, uideremus picturã & figuram Ilij in Troia, Athenarum, Tyri, Carthaginis, Babyloniæ, Ephesi, Corinthi & multarum aliarum potẽtissimarum urbium, quæ iam diu collapsæ aut in fauillam redactæ sunt, nihilq́ de illis superest, nisi quantum literarum monimentis conseruatum est. Obierunt fatum suum, & pleræq́ in alium translatæ sunt locum. Quis olim inducere potuisset in animum, ex Memphi clarissima urbe, hodie autem uiculo exiguo, nasciturum Cairum, nostro æuo florentissimam maximamq́ Ægypti urbem? Quis putasset ex Augusta Rauracorũ, olim notissima urbe, quæ hodie aũt tota in ruderibus iacet, prodituram inclytam Basileam? Non'ne & Aquileiæ fatum, Venetiarum fuit felix exordium? Sic perpetua fatorum serie ex aliorum corruptione alia generantur. Et quis scit, quid post nostra tempora futurum sit? Pereunt aliæ urbes incendio, aliæ terræmotu concidunt, aliæ bello subuertunt, aut alio subito euẽtu ad fatum suum perueniunt. Quare mihi dubium nõ est, posteros nostros, qui post ducentos aut trecẽtos annos futuri sunt, si eò usque mundus perdurauerit, non minori uoluptate lecturos & inspecturos ea quæ illis de nostri seculi statu transmittimus, q̃ nobis ea essent, quæ ab Alexandri magni aut Iulij Cæsaris temporibus ad nos fideli sermone figurisq́ accõmodatis, de sui orbis facie transmissa essent. Sed ut tandem præfationi meæ colophonem imponam, tuis auspicijs, Inuictiss. Imperator, hic meus labor omni solutus metu nunc prodeat: qui si quam hominibus allaturus est utilitatem, id primum autori omnium Deo Opt. Maximoq́, qui nos idoneos facit, deinde multorum bonorum uirorum ingenijs, qui hanc corniculam decorauerunt, acceptam referimus, si uerò quicquam desiderabitur, meæ tenuitati adscribatur. His me commendo tuæ Cæsareæ Maiestati. Basileæ ab incarnato filio Dei, M. D. L. mense Martio.

Catalogus doctorum uirorum quorum scriptis & ope sumus usi & adiuti in hoc opere.

Adrianus Barlandus de Brabantia
Achilles Gassarrus medicinæ doctor
Aeneas Syluius qui & Pius papa secundus
Aegidius Schudus
Albertus Krantzius Hamburgensis
Aloysius Cadamustus
Abbas Spanheimeñ. Io. Tritemius.
Americus Vesputius
Beatus Rhenanus Selestadiensis
Berosus Chaldæus
Beda Anglus
Bonfinius de Vngaria
Bonifacius Amerbachius iurisperitus
Conradus Vuolfhardus artium magister
Cornelius Tacitus
Cornelius Hortensis de Holandia
Christophorus Columbus
Caspar Contarinus de Venetis
Caspar Bruschius
Cuspinianus
Damianus à Goës
Diodorus Siculus
Eusebius Cæsariensis
Georgius Merula
Georgius Agricola
Georgius Vicelius
Haitonns Armenus
Hermanuus Contractus
Iacobus Meierus de rebus Flandriæ
Iacobus Zieglerus
Ioachimus Vadianus
Iohannes Bohemus
Iohannes Kalbermatterus de Valesia
Iohannes Maior de Scotia
Iohannes Auentinus de Bauaria
Iohannes Dryander de Hessia
Iohannnes Sinapius medicus
Iohannes Bocardus
Iohannes Ludouicus Decius de Polonia
Iosephus Munsterus
Iustinus
Laurentius Frisius de Francia orientali
Marius Aretius de Sicilia
Matthias Mechouiensis de Sarmatia
Michaël Ritius
Nauclerus Tubingensis
Otto Frisingensis
Olaus Magnus
Paulus Iouius
Paulns Venetus
Paulus Aemilius
Petrus Artopœus Pomeranus
Plinius
Polydorus de Anglia
Pomponius Mela
Ptolemæus
Procopius
Quintus Curtius
Raphaël Voloteranus
Saluianus episcopus
Simon Richuuinus
Solinus
Strabo
Sillius poëta
Torellus Sarayna
Vartomannus Ludouicus
Vuilhemus Vernherus comes
Vuolfgangus Lazius
Volfgangus Vogelmannus

Sunt & alij multi quorum nomina passim in libro adducuntur

AD LIGATOREM SEV COMPACTOREM LIBRORVM.

Chartæ illæ quarum utramq; paginam una occupat figura, sunt papyraceo adminiculo in plica suffultiendæ, haud secus quàm tabulæ regionum, ideoq; illæ semper medium tenent locum quaternionis, ternionis, aut duernionis, aut solitariæ ponũtur, id quod etiam signatura & numerus capitalis edocet. Hæ uerò rres ciuitates Vuormacia, Heidelberga & Vienna Austriæ geminis cõstant chartis, ideo altera alteri in unam tabulam est coaptanda.

Rerum in Cosmographia Sebastiani Munsteri memorabilium Index satis copiosus.

C

gario-

leucosy-

narbona

poda-

FINIS.

TERRE=NI ORBIS GENERALIS ET

Ptolemaica descriptio, quæ scilicet me=dium complectitur terræ globum, olim quidem secundum longitu dinem cognitum non autē secundum latitudinem, quum succedenti bus temporibus tàm à septentrione quàm à meridie portiones quæ= dam successerint: sicut & in longitudine oppositus medi= us globus nauigationibus Hispanorum est deprehensus,

2

ALTERA GENERALIS TAB· SECVNDVM PTOL·

EVROPAE

GENERALIS DESCRIptio secundum omnes præcipuas eius partes,

præter uastissimas quasdam septentrionales regiones, quales sunt, Anglia, Scotia, Dania, Gothia, Noruegia, Suetia, cæteræq; retrusiores terræ, quæ quidem omnes annumerantur Europæ, & quædam excurrere putantur usq; ad polum, sed quum hucusq; non satis cognitæ & exploratę fuerint, neq; omnes habitatæ, paucæ Europeis tabulis fuerunt adiectæ. Nec dubito, si omnes satis peragratæ essent, sicut hodie sunt Britannia & Hibernia, sua magnitudine facile adæquarent amplitudinem Europæ à Ptolemęo descriptæ. Cõiecturam præbet tabula Olaica superiori anno de quibusdam septentrionalibus regionibus euulgata.

3

MODERNA EVROPAE DESCRIPTIO.

HISPANIAM HIC TIBI LECTOR

exhibemus, iuxta modernam descriptionem unà cum insignioribus eius ciuitatibus, montibus & fluuijs. Non potuit tam uasta & lata regio secundum omnia priuata eius loca in tam exiguam cogi chartam. Satis fuit hic obiter indicasse situm' eius & tam multa quæ habet regna, metropolesq́ eorũ. Fuit mihi quidem in animo, celebrare eam regionem secundum dignitatem eius, atq; aliquot ciuitatum picturas huic nostro inserere operi, sed quia defuit necessariũ subsidium, non potui præstare quod cupiebam.

4

HISPANIAE REGIONIS NOVA DESCRIPTIO

GALLIAE

FLORENTISSIMVM regnum, hæc tabula lector tibi ob oculos ponit. Hæc olim multiplex fuit, nempe Gallia Belgica, Narbonensis, Aquitania, & Celtica, quibus hodie alia successerunt uocabula, Delphinatus scilicet, Prouincia, Burgundia, Francia, Normandia, Picardia, Britannia, &c. Aquitania adhuc pristinum retinet nomen. Cæterum Neustria & Austrasia hodie in obliuionem abierunt, quæ nomina nec apud ueteres in usu fuerunt, sed citra tempora Carolinæ sobolis enata, & ad paucos annos in usu habita.

GALLIAE REGIONIS NOVA DESCRIPTIO.

GERMANIAE NOVAM ET ad tempora nostra accommodatam descriptioně hæc tabula repræsentat.

Quæ quam dissimilis sibi ipsi sit collata ad ueterem & Ptolemaicam descriptionem, uel saltem hinc patet, quod inter tot antiquorum populorum nomina quæ recensentur à Ptolemæo, Tacito, Plinio & Strabone, uix adhuc unum aut alterum superest, quod hodie est in usu. Ex ciuitatib. uerò & oppidis uetustis, nullum est quod ad nos suum transmiserit nomen. Citra tamen Rhenum & Danubium pauca quædam pristinam hucusque retinent appellationem, qualia sunt Augusta Vindelicorum, Vindonissa, Augusta Rauracorum, Argentoratum, Moguncia cum & Bonna. Vltra Rhenum nec unum inuenies locum, qui uetus in hunc diem seruauerit nomen, præter Herciniam syluam, quam adhuc Germani Hartzuuald uocăt. Insigniora flumina Rhenus, Danubius & Albis nomina sua hodie habent, ut ante Christum natum habuernnt.

6

GERMANICAE NATIONIS DESCRIPTIO.

HELVE-
TIAE MONTOSAM
& asperam regionem, toti orbi hodie cogni-

tam, hęc tabula, lector, tibi depingit, secundum omnem eius habitudinem atque limites quosque. Tradimus autem eam tibi, ut hodie simul includit Rhætiam, Rauracam, Sedunos unà cum adiacente Nigra seu Hercinia sylua, cuius Rhenensem terminum Ptolemæus appellat Heremum Heluetiorum. Videntur autem tēpore Ptolemæi Heluetij occupasse utramque Rheni ripam, quum & Cæsar Lib. I. de bello Heluetico Tulingos & Latobrigos, qui sunt Cisrhenani, hoc est, ex latere ueræ & antiquæ Germaniæ, annumeret unà cum Rauracis, Heluetijs. Hodie Rhenus Heluetiam, hoc est, Confœderatos à Grisonibus usque Basileam separat ab adiacentibus dominijs, idque ab oriente & parte à septentrione. Ab occidente uerò terminum habet Burgundiam & Sabaudiæ regionem.

7

HELVETIAE MODERNA DESCRIPTIO

SVEVIAE
ET BAVARIAE PARTI-
cularem descriptionem hic in unam compegi

mus tabulam, præsertim q̃ãudo Danubius in Hercynia sylua exortus, utranq; mediam regionem perfluat & fœcundet, atq; infinitos undiq; accurrentes riuulos colligat, secumq; ad Pontum deferat Euxinum. Licet etiam in hac tabula uidere, quàm diuersum currendi institutum hæc duo flumina toto orbe celebratissima Rhenus & Danubius, seruent, cum unus rectà petat orientem, alter uerò aliquandiù ad occasum labens, retorqueatur in plagam septẽtrionalem, fluantq; ad utrunq; ceu filij ad matrem infiniti riuuli & amnes, etiamsi huiusmodi riuuli non à Rheno uel à Danubio extrudantur, sed potius flumina ipsa augeant, atq; continuo maiora reddant.

SVEVIAE ET BAVARIAE DESCRIPTIO.

BOHEMICI REGNI TABVLA,

quantum scilicet intra montes cohercetur.

Continetur autem eius regni maior pars intra hæc naturalia mœnia, quandoquidem Morauia, Schlesia & reliquæ extra montanæ terræ hanc Bohemiæ partem adæquare nequeant.

9

Bohemiæ deſcriptio iuxta inſigniores eius ciuitates & oppida.

POLONIAE

ETVNGARIAE DESCRIptionem, Lector, tibi in hac tabula exhibemus, ex qua facile deprehendere potes, in quot regna, prouincias & regiones, uetus illa Europea Sarmatia abierit, quàm multis irrigetur fluminibus, quibusdam cum Danubio Pontum Euxinum petentibus, & quibusdam cum Vistula mare septentrionale intrantibus. Vides & Borysthenem, quem hodie uulgo Neper uocant, recta à septentrione ferri in meridiem, atque haustis infinitis amnibus tandem misceri Ponto Euxino. Verum de his omnibus & singulis copiosa in nostra Cosmographia fit narratio, ubi scilicet describuntur Polonia maior & minor, Vngaria, Transsyluania, Bulgaria, Vualachia, Podolia, Russia, Moscouia, Muldauia, &c. quas regiones omnes complectitur hæc tabula.

POLONIAE ET VNGARIAE NOVA DESCRIPTIO.

TABVLA NOVA GRAECIAE SEcundum uariam eius habitudinem explicata,

cuius præcipuæ & propriæ partes sunt Macedonia, Epirus, Achaia & Peloponnesus. His annumerantur Thracia, Candia & quamplurimæ ultramarinę & in Asia sitę regiones, Caria, Ionia, Mysia, Bithynia, Pontus, &c.

II

Noua Græcia, ſecundum omnes eius regiones & prouincias citra & ultra Helleſpontum.

NOVA TABULA INDIAE ET TOtius ferè Asiæ cum infinitis insulis, quæ in mari Indico partim à ueteribus & partim à nostri seculi Cosmographis sunt obseruatæ, inter quas sunt Ormus, Taprobana quæ hodie est Sumatra, Zaylon, Zipangri, Zanzibar, &c. & peninsulæ Calicuth. Malaqua, &c. unde hodie omnis generis aromata petuntur atque ad nos deferuntur.

12

Tabula orien talis regionis, Asiæ scilicet extremas complectens terras & regna.

AFRICAE
NOVA DESCRIPTIO,

quæ peninſulæ inſtar undique ferè mari cingitur, atq; tot regiones, prouincias, regna montes & flumina complectitur. Licet in hac tabula uidere, quomodo Africa cohæreat Aſiæ, & rurſum quomodo per mare mediterraneum ſeparetur ab Europa.

Totius Africæ tabula, & deſcriptio uniuerſalis, etiam ultra Ptolemæi limites extenſa.

NOVVS ORBIS, QVI INSVLAS

habet Indici Oceani, quæ ſuperioribus annis ab Hiſpanis Oceanum undiquaqꝫ luſtrantibus inuentæ, hodie toti Europæ ſpecies mittunt aromaticas, id quod & olim quidam fecerunt, ſed non ea uia qua hodie. Nam ante ętatem noſtram India miſit in Europam fructus ſuos per mare Rubrum atque per Alexandriam, hodie uerò à Luſitanis per Oceanum meridionalem longiſsima nauigatione hæc omnia ad nos deferuntur.

Tabula nouarum insularum, quas diuersis respectibus Occidentales & Indianas uocant.

COSMOGRAPHIAE VNIVERSALIS, ex probatis quibus'que authoribus, tàm Historicis quàm Chorographis, per Sebastianum Munsterum, in unum collectæ. Liber I.

De primordiali terræ & maris creatione & dispositione Caput Primum.

HABENT sacræ literæ terram ab initio formationis undique obductam & inclusam fuisse aquis maris, donec iussu creatoris aqua ab aliqua parte superficiei terræ subducta, siccum et cōmodum mansionis locum hominibus atq; animalibus terrestribus reliquit, plantis quoq; unde omnia uiuentia uictitarent, firmum in ipsa arida adaptaretur fundamentum. Mare ergo ab illa die non obtinet naturalem suum situm, sed quantum terra est discooperta, tantum illud in oppositam terrenæ molis partem semotum, profunditatem illam conduplicauit, quam Oceanū uocāt, sacræ autē literæ appellant תְּהוֹם רַבָּה id est, abyssum magnā, ubi scilicet immēsa est collectio aquarū atq; profunditas imperscrutabilis, qualis passim ultra Hispaniam, Iberniam, Scotiam, extremitatē Africę & in India inuenit', ubi profunditas maris nulla industria humana indagari potest. Si enim iuxta philosophorum traditionē, elemen

Oceanus abyssus magna.

tum unum aliud excedit in decuplo, ne dum in perspicuitate & raritate, uerum & magnitudine ipsa, terra autem ipsa in sua circumferentia complectitur 5400. milliaria Germanica, quindecim milliaribus uni respondentibus gradui, uide quàm magnum fuerit mare, ubi adhuc naturalem tenuit situm, quando superficies eius concaua coniuncta fuit superficiei cõuexæ terræ, superficies autem eius conuexa longissime supra terram sese insinuabat superficiei concauæ aëris, & nunc tota moles illa in unam abyssum coacta sit, & quæ prius undique terram sua magnitudine excedebat, nunc in unum collecta locum, quantum putas fecerit aceruũ, seu ut hebraismus uocat מִקְוֵה aquarum? Produnt sacræ literæ, diluuij aquas ascendisse quindecim cubitis supra montes quosque, non quod naturalem tunc obtinuerint situm & oppleuerint locũ, sed tantisper à creatore permissæ fuerunt, ut redirent in natiuum locum, quousq; impij homines & cuncta animalia, propter homines creata, delerentur è terra. Constat autem quosdam mõtes eleuari in mediam regionem aëris, id quod nix perpetuo fastigijs eorum insidens probat & in diluuio aquæ adhuc multo sublimiores fuerunt, ne quisquam mortalium ullum sub cœlis inueniret effugium: at natiuum situm nõ obtinuerunt, quum terra denuo esset habitanda, & hominibus atq; animalibus replenda.

De maris diuisione & fluuiorum exortu, Cap. II.

Qvum scriptura dicat diluuij aquas creuisse & uehementer inualuisse super terrã, arcam quoque fluitasse in superficie aquarum, & tandem dominum deum transtulisse uentum super ipsam inundationem terræ, ut aquæ eius flatu reuerterentur de terra, quousque illa exiccaretur, non est dubium quin ille aquarum impetus, fluxus & refluxus multas fecerit in terra cauernas, hiatus & sinus, & ubi ante diluuium nullum fuit mare, iam nouum ortum sit mare, sicut & eadem ratione per discurrentes aquas multi noui montes & ualles oborti sunt, ubi prius plana fuit terra, id quod multis indicijs probari posset, quod etiam suo loco infra non tacebimus. Quin & multi magni fluuij, quales sunt Rhenus, Danubius Rodanus & alij pro maiori parte in diluuio originem acceperunt, quando fontes abyssi magnæ aperti sunt, prouidente deo sic homini, ut qui spargendus erat per uniuersam terram, homo homini & regio regioni per fluuiorum decursus mutuam sibi opem ferre possent. Sciendum præterea mare illud magnum, quod ambit circumferentiam terræ, uocari generali nomine Oceanus. Curuitates uerò & arcus & littorales, quos mare olim fecit uel etiam hodie facit in terra, uocantur sinus, & hi accipiunt denominationem à terris illis quas alluũt, ut est sinus Adriaticus, sinus Persicus, sinus Arabicus, sinus Indicus & similes alij. At mare illud magnum quod Africam disterminat ab Europa, uocatur mare Mediterraneum, quod scilicet apud Hispanos in occidente tenui meatu irrumpit in mediam terram, at paulo pòst incipit se diffundere, ut è regione Galliæ Narbonensis latissimum habeat alueum, id quod suo suo loco quoq; dicturus sum. Est & aliud mare in Asia, quod omni ex parte continenti circumscribitur, atq; ob id non effunditur in aliud mare, nec ab alio mare sustentatur, sed exonerantur in ipsum plurimi amnes, uocaturq; Hyrcanum & Caspium mare. De mari Rubro nonnihil dicam, ubi uenero ad locum illum. Cæterum mare quod subiacet polo arctico, & item quod subest polo Antarctico, appellatur communiter mare congelatum, eo quòd perpetuis temporibus ob solis distantiam & radios æstiuo tempore obliquè incidentes congelatum sit, neq; ibi nauigationes fieri queant, nec cõueniens hominum habitatio sit. Et ut hæc omnia dilucide intelligas, accipienda est tibi in manus tabula uniuersalis mundi descriptionis, quæ ob oculos posita, singula commonstrat, terræ marisq; uariam habitudinem. Vides ibi quomodo Oceanus infusus in multos sinus, adeò uicino accessu interna maria allatrat, ut 115. millibus passuum Arabicus sinus distet ab Aegyptio mari: Caspius uerò 375. millibus à Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria quibus Africã, Europam, Asiamq; dispartit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum, addantur lacus & stagna. Et hæc habitatione hominum omnia destituũtur, ut taceamus terram in plerisq; locis in cœlum usq; elatã, habere tot ardua aspectu iuga, tot syluas uallesq; præruptas, & solitudines, & mille ex causis alia deserta loca, & tamen hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam ciuilia, & mutuis cædibus laxiorem facimus terram, ut ad horam latum habeamus imperium, ô dementia.

Montes unde.

Sinus maris.

Mare mediterranum.

Mare Caspium

De Insulis.

De Insulis, Cap. III.

INsula est terra quæ omni ex parte cingit̃ aquis, præsertim mari. Vnde omnis regio quæ uni ex tribus partibus mundi, puta Europæ, Asiæ, aut Africæ non adhæret, nec patet ad eam aditus pedestris, uocatur Insula: quarum plurimæ sunt, ut sunt Anglia, Selandia, Sicilia, Candia, &c. Harum multæ ab initio mundi sunt in mari creatæ, multæ etiam temporis successu in mari natæ, uidelicet Delos, Rhodos, Alone, Thera, Sicilia, Therasia

Insulæ unde fiant.

&aliæ, idq; ob uarias causas. Vna est, cùm terræmotus in mari eruptionem facit, excitat in mari magnam congeriem terræ, quæ quum temporis successu coalescit, incipiunt in ea crescere arbores & herbę, aptaturq; superficies eius habitationi hominum. Haud secus ubi magna flumina mare ingrediũtur, aduehunt plerunq; secum magnam uim arenæ, ex qua cum tempore fit insula habitabilis. Accidit quoq; nonnunquam, ut mare per fluxum suum recedat à certo loco, fiatq; ibi in mari locus habitabilis. Sic ubi sæuum mare apud continentem perpetuo fremit, fieri solet ut quandoque interruptionem faciat, portionem auulsam à continenti insulam constitnat, id quod historici & Cosmographi factum scribunt de Sicilia auulsa ab Italia, Cypro separata à Syria, & Eubœa se iuncta à Bœotia. Et certè hic uidemus mirabilem Dei potentiam, quòd tot passim paruæ insulæ in uastissimo mari inueniuntur, quæ assiduas procellarum illisiones sustinent, & tamen nunquam è loco semouentur, neq; maris inundatione submerguntur. Sed posuit dominus mari terminum, inquit propheta, quem non transgreditur. Sicut enim mare per dei potentiam uiolenter in loco uno conseruatur ne reuertatur & inundet totam terram, ita in limitibus terræ obtemperat mandato dei ne constitutum littoris terminũ transgrediatur, nisi deus dispenset cum eo, id quod factum scimus ante paucos retroactos annos in partib. inferioris Germaniæ, ubi multæ parochiæ uno die submersæ sunt, quemadmodum infrà suo loco ostendam, id quod tamen per terræmotum fieri potuit, sicut & alibi factum constat, præsertim in Græcia, ut postea dicetur.

Terra fœcundissimum elementum & ingentibus opibus plenum. Cap. IIII.

VT cœlum dei est habitaculum, ita terra hominum & animalium domicilium benigna'q; mater. Illa enim nos nascentes excipit, natos alit, semelq; editos sustinet semper, nouissime complexa suo gremio, usq; ad resurrectionis diem custodit corpus transferendum in cœlum unà cum anima, si & ipsum pro modulo suo hîc agno-

uerit creatorem & redemptorem suum. Hoc inquam terræ elementum benignæ matris erga hominem fungitur officio, nec unquam illi irascitur. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër uerò densatur nubibus & furit procellis: at terra mortalium ancilla quæ non generat? quæ non sponte fundit? quos odores saporesq́? quos succos? quos colores? quàm bona fide reddit creditũ fœnus? Quis explicare potest quantæ eius diuitiæ? quanta eius fertilitas præsertim si aduertas, quàm multa & uaria metalla iam tot annis ante & post Christum natũ eruta sint ex ea, & in hunc usque diem sine ulla cessatione scrobes agantur in profundum, atq; in multis locis penetralia eius referta sint hominibus, qui indefesso studio persequuntur omnes eius fibras, quærunt in sede maniũ opes, insidiantur auro & argento, reliquisq; minoris æstimationis metallis. Quantum putas auri, argenti, plumbi, & ferri è terra erutum, quod rursum usu ipso consumitur, aut ab igne annihilatur aut saltem perditur? Quãtum cum interitu ciuitatum interit? quantum absorbent naufragia in mari? Quantum auaritia hominum defodit in terram, ibique in nihilum redigitur? Quantum absumitur pompa inanium hominum? Et ut ad alias me uertam terre opes, quot & quã uarios, preciosos & pulchre coloratos lapides putas includi in uisceribus terræ? Quot salubres scaturigines frigidarum & calidarum aquarũ hinc erumpunt? Quot horribiles flammæ in diuersis locis hinc prosiliunt? Quot & quàm uarij uapores, calidi, sicci, & humidi, salubres & nonnunquam pestilentes hinc exhalant? Quid dicam de sale fossili, de cadmia & cœruleo fossili, di cerussa, alumine, nitro, uena minij, galena, halinitro, ochra pyrite, stibi, atque alijs id genus terræ internis fœtibus? Quantam putas esse uim illam terræ, quæ singulis annis tanta in superficie procreat copiam frumenti uini, & pomorum, unde sustentãtur homines & animalia? Certe hæc est ineffabilis benedictio dei uiuentis, qui aperit manum suam & dat mediante terra omni carni escam. Quis igitur satis exprimere poterit, quanti thesauri lateant in terra, qui quotidie & sine ulla intermissione, imò sine defectione terræ homini sese suaq; quodammodo sponte exhibet? Et licet terra ab initio propter hominis peccatum maledictioni fuerit supposita, non tamen ob id eneruata est uirtus eius, sed maledictio illa magis recidit in hominem & in laborem eius dicente scriptura: Maledicta terra in opere tuo.

Mineræ. *Lapides præciosi.*

De uarijs effectibus terræ, eorumq; primis causis, Cap. V.

EA quæ natura in terræ canalibus atque in quocunque ipsius sinu interiore gremioq; gignit, partim sua ui ex terra erumpunt in aërem, qualia sunt humor, aër inclusus, uapor, ignis, exhalationes, & cæt. unde mirabilia supra terram & in ipso aëre fiunt: partim in uentre terræ concoquuntur, ut sunt terræ quædam insignes, succus concretus, lapides preciosi, metalla & cæt. quibus metallorum fossores montiumq; euersores insidiantur. Non sunt supra terram in aëre tam mirabiles naturæ operationes, quin mirabiliores in terræ uisceribus continuo fiant transmutationes, concoctiones & effectus. Quum enim natura uacuum execretur, terra autem non sit corpus ubique solidum, sed in plerisque locis sit rara, saxosa & in saxorum commissuris, fibris & uenis reliquantur cauernæ, mare suo liquore madefacit terram, alicubi in cauernas subterraneas ingreditur, alicubi per uenas & fibras penetrat sub terras, maritimis præterea quibusdam fontibus largitur aquas: item aër in cauernis inclusus, quem terra exhalat, nonnunquam calescit & agitatur, sæpe etiam frigescit & immobilis quodammodo manet, qua de causa in aquam uertitur, atque aër est quidem de sua natura calidus & humidus, sed quàmprimum frigus expugnauerit calorem, necessario in aquam abit. Porrò quàm magnæ in terra sint uel fiant cauernæ, hinc intelligimus, quod in eas aliquando agros, urbes, montes descendisse, scriptum reperiamus: nec paruæ tantum capiunt uentum, qui saxa grandi pondere in aërem extrudere & eijcere possit atque egerere tumulos, colles, montes, omninoque tàm magnos & horribiles efficere terræmotus, ut oppida corruant absorbeanturq;, qua calamitate & subsecutis incendijs superioribus annis Puteoli partim sunt afflicti & fracti. Impetus quoque aquæ quum canales, per quos modò iter habuit, obturati fuerint aut deserti, continuo uel nouos aperit, uel ueteres aliquos recludi: atque is ordo conseruatur sempiternis seculorum ætatibus. Obstruuntur uerò canales limo ruinaue, deseruntur ubi uis aquæ per aliquem alium canalem iter patefecerit. Cæterum succus, quem crassitudo ab aquis distinguit, uarijs gignitur modis. Aut enim quum calor rem siccam immiscet humidæ & mixtionem coquit,

Mirabilia in uiscerib. terræ. *Aër resoluitur in aquam.* *Terræmotus unde.*

quit, aut quum aquæ lambentes terram aliquantulum crassę efficiuntur, quo sanè modo plerunq; fit salsus & amarus, at cum humor conclusus circumserpit metallicam materiam, in primis autem ærariam, eamq; corrosit: atq; hac quidem ratione fit succus, ex quo gignitur chrysocolla, id est, uiror montanus seu saxosus, germanicè Berggrün. Similiter cum humor corrosit pyriten ærosum (germanicè kys) & friabilē, fit succus acerbus ex quo oritur atramentum sutorium (uitrill) & alumen liquidū. Aut deniq; succi ab ipsa ui caloris ex terris exprimuntur: ea uerò uis si magna fuerit, succus ex terris manat & fluit, quemadmodum ex piceis crematis pix. Sin magna non fuerit, terræ succi præ se stillant, ut larix, abies, & quæ sunt generis eiusdē arbores, resina: quo modo bituminis genera in terra fieri intelligimus.

Succus terræ unde.

De mineris thermarum Cap. VII.

NOn negant doctiores naturæ indigatores, materiam per quam currunt aquæ, aquis calidis odorem & gustum, uires etiam plerasq; dare: sed tamen non concedunt sulfur, bitumen aliud'ue quod facilè concipit ignem, calefacere aquas posse, quòd in ipsis non sic lateat ignis, ut in uiua calce, qui aquis infusis excitatus, eas calefaciat. Ergo neq; solis ardor, neq; uētus, neque motus, neq; internus terræ calor, neque materia per quam fluūt aquæ, causa esse potest calidarum, sed ignis ipse, cuius unius proprium est res in altissimo gradu caloris colloca re. Bitumen quidem ardet in aquis nō aūt sulfur: unde si flagranti bitumini aquas instilles, non extinguitur ignis sed augetur. Ergo thermæ habēt bitumen pro fomite & nō sulfur, atque hoc modo aqua calida intra terram gignitur. Tepida uel cum similiter in interiore sinu cale facta longius per canales fluit, antequam ex ipsis effluat: uel cū tam multa & copiosa effluit, ut eam ignis tantopere calefacere non possit ut ferueat.

Quod si calida longissimè per canales fluxerit, refrigeratur quidem, sed sapor malus, odor teter, color corruptus qui ei insedit, manet. Idem sentiendum de aquis amaris, acidis, salsis, & aluminosis, quarum magnam copiam Germania nostra in diuersis effundit locis. Quum enim intra terram gignantur aquæ fontanæ & succi quicq;, omnes sapores quoq; intra terram gigni, nō alienum est à ratione atq; experimento. Nam fiunt aquæ acerbæ per loca aluminosa permeantes, salsæ per salsa, amaræ per nitrosa, mali saporis per loca sulfurosa & bituminosa. Non tamē dicimus aquam esse austeram, quum id proprium sit fructuum stirpium, sed potest esse dulcis, pinguis, salsa, amara, acris & acida, qualis inuenitur apud Elbogen oppidum Bohemiæ.

Aquæ unde amaræ.

Austeritas est fructuum.

De igne in terræ uisceribus flagranti. Cap. VII.

DVbium non est olim mōtes & campos arsisse in orbe terrarum, & nostra quidem etiam ætate ardent: uerbi gratia, in Islandia mons Hecla statis temporibus foras projcit ingentia saxa, euomit sulphur, spargit cineres tam longè circumcirca,

Heclá mons.

ut terra ad decimũ lapidem coli non possit. Vbi autem montium incendia perpetua sunt, intelligimus nullam esse obstructionem meatuum, per quos modò quasi fluuium quendam ignis, modò flammis, nunc uerò fumum tantum euomunt. Sin per temporũ interualla increscunt, internis meatibus obturatis, eius uiscera nihilominus ardent, superioris aũt partis incendia propter fomitis inopiã nõ nihil remittunt ad tempus. At ubi spiritus uehementior rursus reclusis meatibus ijsdem uel alijs, è carcere magna ui erumpit, cineres arenam, sulfur, pumices, massas quæ habent speciem ferri, saxa, aliasq; materias foras proijcit, plerunq; non sine detrimento regionis adiacẽtis: cuius rei grande exemplum est mõtis Ætnæ incendium, paucis ab hinc annis factum.

De metallis, potissimum de auro Cap. VIII.

Metallum fossile est natura uel liquidũ, ut argentum uiuum: uel durum sed quod ignis ardore liquefieri potest, sicut aurum, argentũ, æs, & plumbi genera: uel molliri, ueluti ferrum. Reperiuntur autem metalla in uenis quædam pura, quædam cum terra & lapidibus permista. In Germania hodie in multis locis eruitur argentũ ex terra syncerum, sicut & æs & plumbum, etiamsi Plinius neget argentum nasci purum, & solum aurum lucẽtibus scintillis asserat inueniri in terra. Et si hodiernam auri conficiendi rationem consideremus, facilè arguemus plus auri puri semper repertum esse quàm confectum è terrarum uel lapidũ generibus, cum quibus solet esse permixtũ. Argumento sunt tot amnes auri ramentis celeberrimi, Ganges Indiæ, Pactolus Lydiæ, Hebrus Thraciæ, Tagus Hispaniæ, Padus Italiæ, Albis atq; Rhenus Germaniæ. Argumento denicq; sunt tot in Hispanijs repertæ auri massæ, minutæ, & magnæ & in his decem libras excedentes. Nostris etiam temporib. satis grãdes massæ, in insulis nuper inuentis perhibentur inuentæ. Hæ uerò massæ uel reperiuntur separatim à saxis uel ad ea adhærescũt, sed tenuissimę eius bracteæ, quæ quasi scintillæ lucẽts marmora, saxa, lapides, gemmas semper amplectuntur, quas ab his plerunq; aquarum uis abradit (unde ramenta dicuntur) & in riuos atq; amnes abripit. Aurum itaq; quod nulla cõflatione æget, Græci apyron, id est, ignem non expertum uocàt. Contrà, quod coctione opus habet, quousq; argentum ab eo fuerit separatum, apephthon nominant, alij obryzum. Cum autem aurum per ignem resoluitur, tantum abest ut eo consumatur, ut unum ex omnibus metallis nihil de sua magnitudine deperdat, sed quo sæpius & diutius arserit, eo fit melius & pręstantius: qua de causa semper habitum est preciosissimum. Sed neq; corraditur aut imminuitur pondus eius ab acribus, quod genus sunt sal, nitrum, acetum, succus ex uuis immaturis expressus neq; infestatur ulla rubigine aut erugine, nec manus, si eis tractetur, ab ipso ut à reliquis metallis sordes accipiunt, quæ omnia aurum reliquis metallis reddunt preciosius. Attamen mollius est argento, sed ob id non est fragile: unde malleo percussum adeò dilatatur, ut ex singulis eius denarijs quinquagenæ pluresq; efficiantur bracteæ senum utroq; digitorum, quibus aurifices utuntur. In fila insuper tenuatur. et modò cum lana bombycina, modò sine lana texitur. Præbet homini multiplicem ornatum & usum: nam fiunt ex eo annuli, armillæ, fibulæ, inaures, torques, coronæ, catenæ, &c. Item aurea pocula, patinæ, pelues, quin (quod fœdam dictu) aureis uasis onus uentris excepit Heliogabalus, omnium hominum turpissimus.

Metalla syncera in terra.

Fluuij auriferi

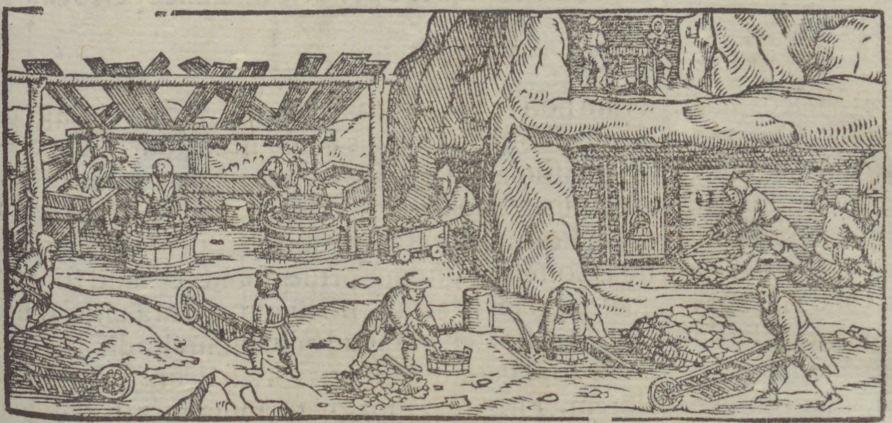
Aurũ apyron.

Quare aurum nobilius metallum.

Vsus auri multiplex.

De argento. Cap. IX.

VEteres ignorarunt argentum reperiri purũ, cùm tamen hodie contrarium in Germania nostra experiamur. Siquidem Schneburgũ, Annebergum, & Gairum gignunt purum argentum. Idem gignit in Bohemicis montibus uallis Ioachimica & Aberthamum. Gignit & Vosagus mons in Lotharingiæ confinio in ualle Leberia argentum purum, sed non ita multum. Ex multis Misniæ & Bohemiæ fodinis, duæ facilè primas tulerunt: una Schnebergi, cui Georgius nomen celeberrima omnium argentifodinarũ, quæ unquã leguntur fuisse. Et si uerò tota uena non cõsistit ex argẽto puro, tamẽmulto maxima ex parte purum ministrauit. Altera autem fodina est Aberthami, Laurentius & Theodoricus dicta, è qua ingẽs thesaurus effossus est argenti puri, impuri non minus. Grandes autem argenti puri massæ sunt erutæ ex nonnullis fodinis: una è Schnebergi fodina Georgius dicta, cuius fodinæ gratia cum Albertus Saxoniæ princeps in fodinam descendisset, ea cum stipatoribus corporis pro mensa usus, dixisse fertur: Fridericus imperator potens & diues est, hodie tamen eiusmodi mensam non habet. Altera quoq; insignis massa superioribus annis effossa in ualle Ioachimica, ex fodina quæ Stella & Suicera dicitur, pondo decem talentorum Atticorum. Plures quoque sunt erutę ex Aberthami Theodoro, pondo duorum aut unius talentorum Atticorum. In saxorum itaq; canalibus, aut inueniuntur argenti puri massæ, itemq; massulæ à lapidibus, marmoribus, saxis secretæ, uel ipsis adhærentes: aut tenuissimæ eius bracteæ eandem amplectuntur. Quin & argentum purum format natura in figuras, modò arborũ, modò uirgularum, nũc uerò capillorum, &c. Habet autem argentum proximum bonitatis locum ab auro, cui scilicet color est albus & talis natura, ut igni liquescat, fundiq; possit. Metalla si ad argentum in catinum coniecta fuerint, mutantur nonnihil: argentum uerò ipsum remanet purum: attamen ubi diutius arserit, ei aliquid igni deperit: ac deinde acria ipsum corrodunt: Ergo uilius est auro, sed durius eo: & quo mollius fuerit, eo est præstantius. Nam minus fragile est, atque ideo laxius dilatatur malleo ictum: minus tamen auro dilatatur, minusq; est eo ponderosum. Et propter eam quam habet duriciam, siue percutiatur siue proijciatur edit sonitum, efficiunturq; ex eo eadem opera quæ ex auro, sed numero plura.

Schnebergum excellens fodina.

Mensa argentea.

Argẽtum post aurũ nobilius metallum.

De argento uiuo. Cap. X.

NVlla argenti uiui metalla ueteres scriptores literis mandarunt, sed tria tantum minij, ex cuius uena solebat confici. Primum fuit in Hispania, unde Romam afferebatur minium: alterum in regione Attica, tertium in Ionia supra Ephesum. Sed noua argenti uiui metalla hodie sunt in Britannia apud Scotos, in Germania prima apud Landsperg in Vuesterich regione, id est, Austrasia, atque apud Creutznacum. Item in Germania magna, primò apud Schonbachum, quod oppidum situm est in montibus Suditis, qui Vuoitlandiam separant à Bohemia: deinde apud Beraunum supra Pragam metropolim Bohemiæ: à quo Berauno tertium non longè abest, Cameraua dictum, sed hoc est uitiosum, quod sit cum ferri uena permistam. Quartum nunc foditur apud Francos, iuxta locum Kunigstein. Est autem argentum uiuum assimile in colore argento, sed non constat ut ipsum, quum aquæ instar sit liquidum fluatq;. Est autem duplex, purum & impurum. Purum inuenitur in metallis, impurum in minio. Purum in lacunis.

Vbi argentum uiuum foditur

Duplex argentum.

cùm aquæ, quibus uenæ stillant, minium madefecerint. Vnde idem siccatum, ad minij formam redit. Venæ autem siccæ non gignunt argentum uiuum. Cumq; argentum uiuum natura sit liquidum, infusum in tabulam planam diffluit, nec tamen ut alij liquores eam humectat propter siccitatem quæ humorem temperat, & non sinit eam tabulæ adhærere. Amicum est aūt auro: nam cum cætera metalla ei innatent, aurū in eo mergitur. Etenim in duobus argenti uiui talentis unum ferri talentum innatat, unus uerò aureus denarius mergitur. Plumbi generibus argentū uiuum facile adhærescit, argēto difficulter, æri difficilius, ferro difficillime. Dioscorides potum letale esse dicit, quod suo pondere interanea perrodat.

Aurum mergitur in argento uiuo.

De ære, Cap. XI.

GRæcis est æs chalcos, quod purum non modo in proprijs uenis, sed etiā in argentarijs inuenitur. Quando uerò cum substantia lapidis commistum inuenitur, opificio fornacum fit purum. Eius tenuissimæ bracteæ saxis adhærescunt, ac æs fossile plerunq; argenti quiddam in se cōtinet. Suo autem modo rubet: qui color si fuerit ex uenis excoctus, præstantissimum esse iudicatur. Aliud autem æs rubet, ut in Carpato mōte, quod Vngaricum uocant, in Bohemia Cottenburgium, Nortuegium, &c. aliud fuscum est, sicut in Misnia. Quod melius est, malleis etiam dilatatur, nō funditur tantū: aliud funditur sed duci nō potest, sicut est illud quod in ualle Leberia apud Selestadiū effodit. Inducitur quoq; ei artificio quodam aureus color appellaturq; à Græcis Orichalcon. Tinctum enim Cadmia fossili, abit in aureum colorem. Tingitur & magnete, mutaturq; in cādidum colorem. Infestatur autem æs uitio, quod inde æruginem uocat, maxime ubi ubi acria liquefacta attigerit. Ars itaq; mutans naturam, tingit æs: nam cadmiam fossilem combibens fit orichalcum, idq; hac ratione. Fragmenta æris optimi & cadmiæ alterna in oblongss ollas imponuntur, quæ ipsæ sic ære & cadmia repletæ, in fornaces subtus excauatas demittuntur, ignis accenditur, in quibusdam quasi cuniculis. Itaq; cùm simul liquefacta fuerint, æs auri colore tinctum mutatur in orichalcum, quæ ratio orichalci conficiendi uulgaris est. Alij alio utuntur modo, adhibita tamen cadmia. Fit quoq; æs album per adiectionem arsenici albi, halinitri, agenti uiui sublimati, fecis siccæ uini, &c.

Aes rubicundū & fuscum.

Orichalcon mōsch.

De ferro, Cap. XII.

FErrum inueniri purum, nusquam à ueteribus est scriptum, sed multum habet fecis: & quum excoquitur uena liquescit atque fundi potest: & cum postea detractis recremētis refrixit, omne quidem igne accenditur & mollescit, ut malleo tractari & in bracteas queat dilatari, sed amplius facile fundi nō potest, nisi in eius generis fornaces rursus fuerit illatum. Quoddam est tenax, quod & optimum, ut est Suedicum, Norduegium, et Noricum: quoddam mediocre, ut est Misnicum & Noricum cisdanubianum: tertium fragile & ærosum. Infestatur autem ferrum uitio quod ferruginem & rubiginem nominant, sed in primis humore, maxime sanguine humano, contactum trahit. Veruntamen tale uicium ei aquæ marinæ celerrime exterunt, & ab eodem uindicatur multis rebus ipsi illitis, ut minio, gypso bitumine, pice liquida.

Ferrugo.

De mixturis metallorum, Cap. XIII.

MIscet natura interdum tria metalla inter se, ut aurum, argentum, æs: interdum quatuor, argentum, æs, plumbum candidum & cinereum. Quum quinta argenti portio additur ad aurum, ea mistura electrum nominatur. Est deinde alia mixtura, quam nouo uocabulo Bombardariam appellant, ex qua conflantur bombardæ magnæ, ubi æris uiginti libris additur una candidi plumbi siue stanni. Deinde alia fit temperatura, quando sedecim libris albi plumbi additur selibra plumbi cinerei ut sonitū possit reddere, ex qua temperatura efficiuntur malleatæ lances, patinæ & orbes. In quarta temperatura duæ plumbi nigri portiones sunt & albi tertia, qua ueteres solidarunt fistulas. Habent quoq; auri fabri & monetarij certas misturas in argento cudendo, & pleriq; hodie sic præuaricantur leges præscriptas, ut multi signati aurei & quædam monetæ sint damnati, quod minus habeant auri uel argenti quàm debeant.

Electrum mixtura metallorum.

Monetæ parū habēt argenti.

Quibus locis Europæ olim fuerit effossum, & hodie fodiatur metallum. Cap. XIIII.

QVui Europæ regiones, è quibus multa metalla quondam fuerunt effossa conside rant, primas tribuunt Hispaniæ, secundas Thraciæ, tertias Britanniæ, quartas Galliæ, (si scilicet ueteribus terminis definiatur, id est, si cum ea superior Germania, & inferior cirsrhenana iungatur, quæ habet Eyfaliam, Hunorum præsidium, Lotharingiæ extremitates, quæ loca in hodiernum usque diem suppeditant multum argenti, æris, plumbi & ferri) quintas Greciæ. At Plinius de Italia scribit:

Germania cisrhenana.

Metallis auri, argenti, æris, ferri, quam diu libuit exercere, nullis cessit. Audio tamen abhinc annos uiginti iussu Clementis Pontificis quosdam Suacenses rei metallicæ peritos ex Germania euocatos, qui aliquot Italiæ uenas foderent & excoquerent. Quod cùm ab eis diligenter factum esset, dixerunt uenas metallis non carere, sed tanta uix habere, quanta impensis pariter æqualiter'que responderent, ex'que eis lucrum facere neminem posse.

Italia parũ habet argenti.

Argentum in Hiſpania fodiunt noſtro tempore Pompolonenſes, in Gallia Nortmanni, Scoti ad Tuedam fluuium, Germani in pluribus locis: in Eyfaliæ montibus, in Lebera ualle, confinio ſcilicet Lotharingiæ: in Valeſia, in Saxonia, nempe apud Cellerfeld in monte Meliboco & finitimis locis: in Miſnia, & uicina Bohemia, quæ cum Miſnia de argenti fertilitate certat: in Norico prope Schuatz, in Carpato monte, in Suetia. Foditur quoque haud procul hinc à Baſilea argentum in Nigra ſylua loco qui uocatur Dottnau, ſicut & olim in eiſdem montibus prope Friburgum frequentes fuerunt argenti fodinæ. Argento uiuo in Bohemia fœcundum eſt Schonbachum ſitum ad Egram fluuium, & Beraunum. Copiam æris ſuppeditat Melibocus & Carpatus. Plumbi candidi ſiue ſtanni fertile eſt in Miſnia Aldebergum & Iberſdorffum, in Bohemia Schlacchefaldum. Sed plumbi nigri mons Ramelus apud Goslariam, Lebera uallis apud Seleſtadium. Cinere autem plumbi Schneburgum in Miſnia. Ferrum innumeri loci dant. Aurum noſtris temporibus reperitur Granphurdi in Britannia, item in Normandia, in Germania quoque, nempe Corbachi in Vueſtphalia, & apud Chattos. Edera fluuius auri ramenta deportat, apud Frācos Goldcranachi & Steinheide haud procul à Nurnberga. Apud Lygios quoque qui Bohemis ſunt propinqui, riui ſunt qui fluunt ad Goldeberg & Riſegrund, qui celebrantur uenis auriferis. In Sibēburgijs Germanis ſiue ſeptem caſtris, Carpati montis incolis, aurarium metallum eſt apud Schlottam oppidum & Adelbergum, è quibus locis interdum effoditur aurum purum magnitudine nucis auellanæ. In Norico etiam ſunt duo auri metalla, Gaſteinum & Rauriſium, atque ibidem Liſara fluuius auri ramenta deſerta. In Carpato monte eſt Neuſola, ubi admodum celebre eſt æris metallum. Fructus quos rex ex eo capit annuo tempore, Fuggeri redimunt uiginti millibus nummis aureis Vngaricis. Item apud Cepuſium, quod eſt pars Carpati montis, ſunt tria æris metalla, nempe in Golnitz, Roſetal & Smolnitz, ubi atramentum ſutorium (uitriolum) conficitur.

Argentum uiuum.

De machinis, quibus metallarii utuntur in fodinis, atq; de ſpiritibus ſeu dæmonibus uerſantibus in eis. Cap. XV.

Qvicquid è uena & monte exciſum eſt machina tractatoria, quam duo in orbē torquent, & modulis extrahunt, ac deinde quod extraxerūt carris euehunt mōtemq; monti imponunt, terram è fodina egeſtam, in tumulum redigentes. Sunt deinde multæ & mirabiles machinæ à noſtri æui hominibus inuentæ, quæ ueteres machinas non parum artificio uincunt, aut multum ab eis differunt. Cottenbergi in Bohemia putei ſunt plus quàm quingentas orgyas ſeu paſſus alti. Quidam planè ſunt aridi, ubi tam multis machinis nō eſt opus: & quidam adeò multū cōtinent aquæ, ut Thales Mileſius hinc terram aqua innatare probare poſſet, & ibi ingens & perpetuus ſine ulla intermiſſione adhibendus eſt labor, ad exhauriendum aquam ſemper inundantem. Et hæc unica eſt cauſa cur tam uaria & mirabilia excogitata ſint, & hucuſq; excogitantur inſtrumenta & machinæ, quibus ex tanta puteorum profunditate, aquæ undique per ſubterraneos meatus affluentes hauriantur. Exciſo autem atq; extracto metallo, ſi uena fuerit pura, in capſulas conijcitur & pilis præferratis, quæ rota aquaria uerſat, tunditur ac tenui cribro ſecernitur: quæ tranſmeat molitur, quæ non tranſmeat, rurſus ſub pila ſubijcitur & amplius teritur. Si cum lapidibus permiſta fuerit, primum malleis minuitur, lauatur in lacunulis, ac palis agitatur in alueo, cribraturq;. Tot exantlantur labores quouſq; materia metallica per fornacem excoquatur confleturq;. Venæ quæ per ſaxa montis longum extenduntur meliores iudicantur, quæ ab oriente in occidentem extenduntur per montis decliue, ita tamen ut dorſum montis uerſus meridiem ſit, decliue uerò ipſius in ſeptentrionem ſenſim inclinet et quanto uena ab hac receſſerit, tanto minus argēti eſſe ſolet. Habet etiam quæq; uena ſuam pendentem & iacentem partem. Iacens eſt, in quam uena ueluti recumbit. Pendēs uerò quæ uelut tegmentum uenæ ſurſum incumbit. Itaq; uenæ caput ſemper ex iacente ipſius indicandum erit. Et ut animantis corpus uenas quaſdā habet magnas, à quibus uenulæ deriuari ſolent, ſic uenæ metallicæ ſuas etiam habent, ſiue uenulas ſiue fibras appellare uelis, atq; eas diuerſas. Sunt etiā uaria officia inter metallicos, ſunt leges & decreta, imò reſpub. quædam ipſis eſt bene conſtituta. Compertū eſt quoq; genus dæmonū in nōnullis fodinis uerſari, quorum quidā nihil damni metallicis inferūt, ſed in puteis uagant̄, laborib. cū nihil agāt uidentur ſe

Pendens & Iacēs quid in metallicis fodinis

tur se exercere, nunc cauando uenam, nunc in gerendo in modulos id quod effossum est, nunc machinam uersando tractoriã, nunc irritando operarios, idq; potissimum faciunt in his specubus, è quibus multum argenti effoditur, uel magna eius inueniendi spes est. Alij uerò noxij admodum sunt, ut ille qui ante aliquot annos Annebergi fodinam, cui nomen Corona rosacea est, adeò infestam habebat, ut metallicos duodecim necarit, ac ea de re fodina, quantũuis argento diues esset, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctissimo uiro summoq; philosopho Georgio Agricola. Romani olim ad mortem damnatos, in huiusmodi cryptas destinassent, quibus cacodæmones sic illusissent.

Dæmones in puteis metallicis.

De magnitudine terræ. Cap. XVI.

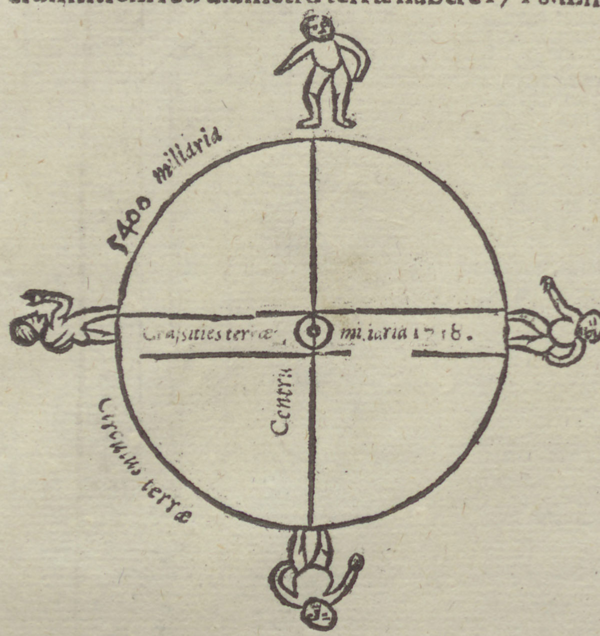
SImplicioribus uidebitur fortasse uanum, quod hic scribo de magnitudine & mensuratione terræ, illis inquam quæ destituuntur cognitione mathematices: at mihi satis est, apud doctos hæc inuenire fidem, imò certitudinem. Hi norunt terram esse globum magnum & rotundum, imò oculi omnium uident cœlum habere formã sphæricam, & cõsequenter omnia elemẽta sub cœlis illam induisse figurã, tametsi differẽter. Cœli namq; & tria superiora elementa propriè sunt orbes habẽtes scilicet utrãq; superficiẽ, cõuexam & concauã, cõtinentesq; cœlos inferiores & elementa illis ordinatè subiecta. Terra uerò nullũ aliud cõtinet corpus inferius, cũ nullũ ea sit inferius, neq; ipsa sit cõtraria, sed est corpus sphæricũ unica superficie, nempe cõuexa, contentũ, plenũ ubiq; materia terræ, nisi quòd passim speluncæ & subterranei meatus in ea inueniunt, sed quæ nullius ferè sunt momẽti si conferãtur ad totum globũ terræ. Imò neq; infernus, qui in medio terræ esse dicitur, quũ ille pũctus ubiq; à cœlo remotissimè abesse diffiniat, cõparatione eius est quicquã. Est quidẽ magna cauerna, capax tot milliũ corporum humanorũ damnatorũ, sed quæ nihil est, ut diximus

Terræ corpus sphæricum.

Infernus in cẽtro mundi.

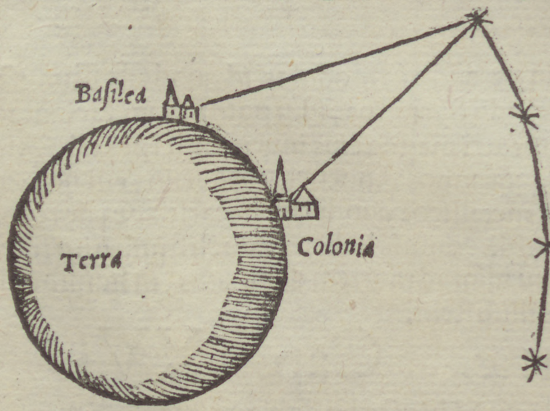
ut diximus collata ad terrã, etiamsi longitudine & latitudine atq; altitudine duo aut tria milia contineat Germanicorũ miliariorũ: sicut nec altissimi montes aut cauernæ illisione procellarũ maris in terra excauata obstant, quo minus terra sit rotunda. Nam esto, mõtes quosdam erigi in cœlum duobus aut tribus miliaribus, & mare tantamq; excauasse speluncam in ipsa superficie terræ. quid hoc erit comparatione totius terræ, quæ in sua circumferentia habet milliaria Germanica 5400? Ab hoc circumferentiæ complexu ulterius colligitur, crassitiem seu diametrũ terræ habere 1718. miliaria Germanica, & duas undecimas unius miliarij. Partire hunc numerũ in duo æqualia, & inuenies quot miliaria in superficie terræ supputentur usque ad centrum eiusdem, nempe 829. Si pateret in terra hiatus aliquis trium uel quatuor miliariorum uergens rectà uersus centrum, quis non obstupesceret ad uisam illam profunditatem? Et quid esset profunditas illa ad octingentorum miliariorum profunditatem? Cupis ex his scire quantum temporis tibi esset insumendum, si superficiem terræ & circulum eius peragrare uelles, modò id propter occurrentes montes, inuias solitudines, et profunda æquora possibile esset, ambulares quotidie quatuor miliaria Germanica quæ sunt mediocris dieta cursoris: diuides 5400 per quatuor, & in quotiente inuenies dies 1350, qui tibi opus essent ad absoluendum pedestre iter per circuitum terræ.

Circuitus terræ quantus.

Faciunt autem dies 1350. annos tres, dies 260. At quoniam terra ab occasu ad ortum non multum ultra circuli medietatem est discoperta, à meridie uerò aquilonem uersus uix tertia pars libera est ab aquis, impossibile est ut terram quis hac uel illa plaga circumeat. Cęterum inquisitione magnitudinis terrę, nitimus hoc fundamento: Terra præcise tenet meditullium cœlorum & totius mundi: unde quando hîc Basilea noctu obseruo stellam aliquã in linea mediæ noctis eleuatam supra horizontem Basilensem gradibus triginta, muto locum uersus septentrionem sexaginta miliaribus, obseruoq; ibi rursum priorem stellam quum fuerit in linea mediæ noctis, & inuenio illam eleuari supra horizontem 34. gradibus unde colligo, uni gradui cœlesti in terris respondere miliaria Germanica quindecim. Distribuitur autem circulus cœlestis in 360. gradus, qui multiplicati per quindecim ostẽdunt circulum terræ complecti milliaria 5400. Habita autem circuli circumferentia, facilè habetur per regulam geometricam diameter circuli.

Probatio magnitudinis terræ.

De prima diuisione totius terræ in Europam, Africam, & Asiam. Cap. XVII.

ANte multa tempora experti & docti uiri diuiserunt totam terram in tres portiones, tametsi inæquales. Vnam appellauerunt Europã, alteram Africam, & tertiam Asiam. Ex his Europa minima habetur & Asia maxima. India annumeratur Asiæ. Europam & Asiã aiunt sortitas hæc nomina, à duabus mulieribus sic appellatis. Europam dicunt fuisse filiam regis Agenoris, quàm Iupiter è Phœnicia forma bouis aut uituli raptam abduxit in Cretam. Asiam asserunt reginam fuisse Asiaticę terrę, & filiam Oceani atq; Thetydis. Alijs aliud placet, nempe nomen illud deductũ ab Asio, qui filius fuit Manei & Lydi. Porrò Africa sortita est secundũ quosdam hoc uocabulum ab Afro, qui filius fuit

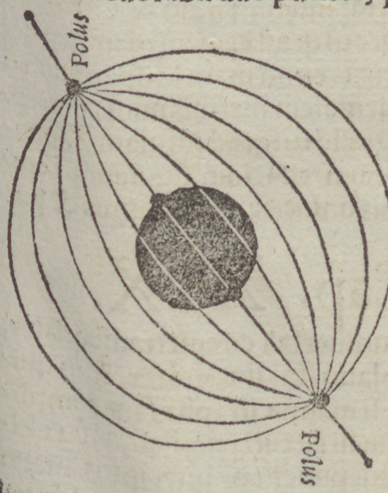
fuit Abrahæ ex Cetura & expugnauit Libyam, deuictisq; hostibus consedit ibi. Alij uerò huius nominis aliam afferunt rationem, nempe quòd ea regia sit sine frigore, ut sit α priuatiua litera, φρίκη uerò horror frigoris. Sed non est disputandum de uocabulis quando de re ipsa constat. Iam itaq; ut terræ & partium eius dispositionem memoria teneas, intuere tabulam seu typum mundi uniuersam, & aduerte primò Europam ipsam in qua uersamur, quæ ab Africa separatur per mare Mediterraneum, & ex parte quoq; & ab Asia. Nam mare illud reflectitur in septentrionem, ubi alia & alia sortitur nomina, in extremitate scilicet aquilonari, Pontus dictus Euxinus, ubi & insignis ille fluuius Tanais in ipsum labitur, separatq; in plaga orientis Asiam ab Europa. Hic tu ipse facile colligere potes, si Pontus Euxinus pertingeret usq; ad mare septentrionale, Europa iam insula esset, undique mari circumscripta. Deinde uides quoq; Europam reliquis partibus minorem esse, si spectet magnitudines trium partium, at non est propterea illis inferior in omnium rerum affluentia, quum ob naturalem temperiem habeat excellentē fertilitatem, clementioriq; fruatur cœlo ad proferendum frumentum, uinum, & arborū fructus. Nulla ferè habet deserta loca, ubique terra culturæ apta, omnia loca pulchris ciuitatibus, arcibus, oppidis & castellis decorata, hominesq; in hac terræ parte nati & educati, Africæ & Asiæ indigenis multò robustiores inueniuntur. In quot deinde priuatas regiones hæc Europa distribuatur, infrà ostendam. Cæterum quomodo Africa à reliquis partibus sequestretur, poteris quoq; in uniuersali mundi typo deprehendere. Cingitur enim mari usque ad orientalem plagam, ubi mare rubrum ipsam dispescit ab Asia.

Europa.

Europæ fertilitas.

Quid per circulos & lineas in regionum tabulis significetur, præsertim in tabula generalis descriptionis mundi & primùm explicabitur circulus meridianus, Cap. XVIII.

QVemadmodū cœlū per suos circulos maiores, obliquè uel rectè sese intersecantes, (quorum quidā trahuntur à polo in polū, ut sunt meridiani, alij uerò ab occidente transeunt in orientē,) diuiditur in 360. gradus, ita in terræ diuisione utimur quoq; hac partitione, ob id potissimum quod terra in centro mundi collocari deprehēsum sit, & neutrorsum inclinare inueniat. Per duos polos intellige in cœlo duo puncta ex opposito collocata, in quibus cœlum singulis 24. horis semel reuoluitur. Et hic oportet te imaginari lineam, aut si mauis stilum aliquem ferreum, qui transeat à polo in polum, & is utiq; pertransibit centrum terræ, & in superficie terræ suo ingressu & egressu deuorabit duo puncta, quæ polis cœli rectè supponentur, uocabunturq; poli terræ, unus est in septentrione & alius in austro. Per hos duos polos trahuntur multæ lineæ circulares, ut figura adiecta ostendit, (habes & in typo mundi uniuersali huiuscemodi figurationem) & hæ lineæ uocantur meridiani, ob id quòd omnes ciuitates & regiones quæ sub uno locantur circulo meridiano, quantumlibet latitudine distent, hoc est, una teneat situm in aquilone & alia in meridie, habent tamen simul & semel meridiem, habent etiam eadem hora eclypses, coniunctiones & oppositiones luminarium. Quod ut rectè intelligas, inspice generalem mundi typū & elige tibi certum aliquem circulum meridianum: sit autem 30. aut 40. non refert, & eius tractum aduerte ab Europa per mare in Africam, et omnes quas uideris ei oppositas ciuitates, habebunt unū meridiē, hoc est, in eo temporis momento quando hic Basileæ est meridies, simul habebunt meridiem omnes aliæ ciuitates quæ sunt sub meridiano Basiliensi, etiamsi mille milibus distent à Basilea uersus meridiem aut septentrionē. Itaq; cum Basiliensibus simul meridiem habent Argentinenses, Spirenses, Monasterienses in Vuestphalia, Groningenses in Frisia, si ieris ad aquilonem: sin meridiem respexeris, cōmunicabunt nobiscū in meridie & media nocte incolæ Pedemontis, Sardiniæ, Numidiæ & Africæ minoris. Quando aūt duæ ciuitates locanē sub duob. diuersis circulis meridianis, habitatores earū non simul habent meridiē, sed unius meridies anticipaē & alterius tardior erit, iuxta qđ circuli illi multā à se dissidēt. Pro exemplo intuere alterā generalē tabulā, quæ est Ptolemaica, in qua Germaniā reperies sitā in Europa inter trigesimumū & quadragesimū circulum meridianū: at Syriam

Poli mundi.

Axis.

Circuli meridiani.

Ciuitates lōgitudine differētes.

riam, in qua est terra sancta, haud procul à mari Rubro inuenies inter 60. & 70. meridianũ. Hæ itaque duæ regiones non subijciuntur uni circulo meridiano, sed intersunt tres circuli, quapropter Hierosolymitani multo citius habent meridiem quàm Germani, anteuertentes, scilicet suo meridie nostrum meridiẽ tribus horis. Nam quũ Ierosolymis est meridies, nobis qui habitamus iuxta tractum Rheni sunt adhuc ferè tres horæ ad meridiem. Haud secus potest exemplũ adduci de eclipsibus solis & lunæ, item de coniunctione et oppositione. Nam cum in regione nostra circa medium noctis contingit eclipsis aut luminarium oppositio, illa eclipsis uidetur Ierosolymis tribus horis post medium noctis. Illud enim momentũ temporis quod apud nos repræsentat medium noctis, est in Syria seu Palestina tertia ferè hora post medium noctis. Notabis quoque hic, quòd in duobus primis uniuersalibus tabulis singuli meridiani à se inuicẽ distant 10. gradibus, & 15. gradibus respondet una hora, sexaginta uerò 4. horæ, & sic consequentur. Et quoniam terra sancta distat ab interiori Germania circiter 40. gradus, facile tu ipse iudicare poteris, meridiem Ierosolymitanũ præcedere meridiem Germanorum duabus horis & dimidia atque aliquot minutis. Si perrexeris ultra, usque ad Indiam scilicet, & aduerteris meridianũ 120. grad. deprehendes Indiã differre à Germania 6. horis, hoc est quãdo Rhenenses habent meridiẽ, Callecutijs in India occidit sol. Nam istæ duæ regiones dissident in longitudine 90. gradibus siue quarta parte circuli: siquidem 15. inueniuntur sexies in 90. Si ultrà in orientem processeris usque ad 200. meridianũ, deprehendes Indianos illius terræ distare à tractu Rheni 12. horis, atque hoc licebit uarie ratiocinari. Nam cũ nobis incipit dies, illis desinit esse dies. Quando nobis est meridies, illis est nox media. Quando apud nos dies dominica mane illucescere incipit, illis iam transacta est ea dies. Cùm nos interdiu uigilamus & labori operam damus, illi uicissim eodem tempore in tenebris dormiunt. Quum nobis sol mane oritur, occidit apud illos: & rursum quando nobis occidit, oritur illis, & uespera nostra est aurora illorum. Item quando nobis apparet eclipsis lunaris, illi nequeũt eam uidere, cùm apud illos tunc dies sit, illa autem eclipsis non uidetur nisi noctu. Cõtrarium fit in eclipsi solari. Notandum præterea per tabulam typi uniuersalis representari integrum globum seu sphæram, sectam in medio atque in plano sic descriptam, ut duo eius extremi circuli, orientalis scilicet iuxta quem uides signatum numerum 260. & occidẽtalis cuius signatura est 270. unus sint circulus, si mappa ipsa in globum contorqueatur recurueturque. Vnde si mihi esset proficiscendum ex Europa ad insulam Zipangri, quam uides locatam ad dextram paululum ultra meridianum 230. nõ oporteret me arripere uiam per Asiam ac Indiam, atque deinde traijcere mare usque ad eam insulam, sed uersus occidentẽ propinquior mihi pateret uia ad eam. Traijciens enim mare Hispanicum siue Oceanum occidentalem & perueniens ad extremũ occidentalem meridianum, iam apprehendi orientalem meridianũ, à quo adhuc supersunt 24. gradus usque ad insulam Zipangri, id quod facile intelliges, si mappulam consideres in globum redactam, figuramque recepisse sphæricam. Idem intelligendum est de omnibus mappis uniuersalibus magnis & paruis, quæ scilicet integrum terræ complectuntur circulum.

Longitudo regionum in eclipsibus aduertenda.

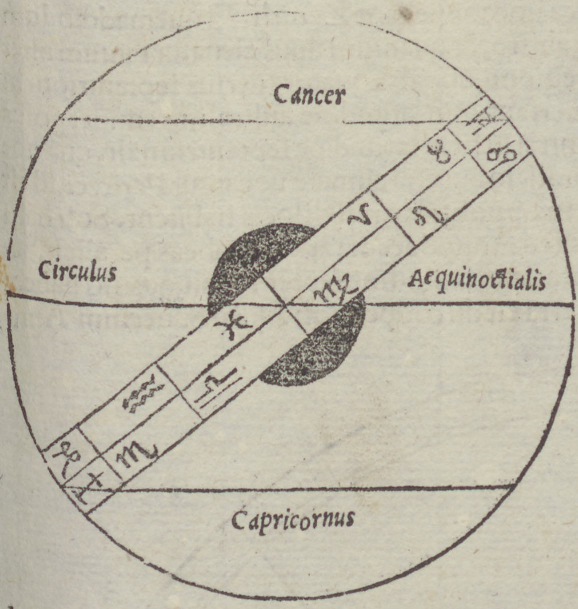
Proiectio sphæræ in plano.

De circulis parallelis, Cap. XIX.

PRæter meridianos circulos sunt quoque in mappa uniuersali circuli transuersales, qui trahuntur ab occidente in orientem. Et licet in plano sint lineæ rectæ, & in quibusdam typis uniuersalis eædem curuentur, tamen si mappa in sphæram complicetur, fient ex rectis lineæ circulares. Vocantur autem hi circuli paralleli, quòd ubique æquidistent, nec unquam ut meridiani ad unum trahantur punctum. Inter ipsos autem tres sunt præcipui, qui magnæ sunt considerationis in Astronomia atque Cosmographia, nẽpe Aequinoctialis, tropicus Cancri et tropicus Capricorni. Aequinoctialis secat mundũ in duo æqualia, uocaturque ob id Aequinoctialis, quòd dies tunc noctibus adæquant, quando sol ipsum transit, quod bis fit in anno, nẽpe in æquinoctio uerno & æquinoctio autumnali. Tropicus Cancri siue æstiuus circulus propterea sic uocatur, quod sol propius ad septentrionem accedere nequeat, sed cum ad illum parallelũ peruenerit, habent omnes homines qui extra æquatorem uersus polum arcticum habitant, maximum diem, estque solstitium æstiuale. Porrò tropicus Capricorni sic appellatur, quòd sol illum hyemali tempore apprehendens, ultrà non declinat, sed cursum rursum uersus septentrionem uertit, estque tunc dies in septentrionalibus regionibus breuissimus. Signantur præterea et alij duo insignes circuli

Aequatoris officium.

Tropicus Capricorni.

culi, unus arcticus, alius antarcticus, qui describuntur reuolutione polorum Zodiaci, quàm recipiũt à primo mobili. Hi huic instituto nostro nihil inseruiunt, & ob id missos eos facimus. At æquator, tropicus æstiualis, & tropicus hyemalis in Cosmographia magni sunt momenti, atq; ob id diligenter considerandi. Sol enim semper uersatur inter duos tropicos, nec unquam latius euagatur uel ad meridiem uel ad septentrionem, sed illico ut unum horũ circulorũ apprehenderit, uertit se in oppositam plagã, unde fit, ut homines qui habitant sub æquatore aut prope æquatorem, semper æstatẽ habeãt & nunquam hyemem, estq; regio eorum ualde calida, & exurit sol hominum sanguinem, ut perpetuo toto corpore nigrescant, præsertim facies & manus solis ardoribus expositæ. Et licet sol in media nostra æstate atque in media hyeme diuertat ab eis 23. gradibus, est tamen illis adhuc propinquior quàm nobis sit in summa æstate. Vnde & spacium terræ inter utrunq; tropicum comprehensum, appellant zonam torridam, quod Mauri, Nigritæ, Troglodítæ & reliqui Aethiopes in terra illa habitantes torreri uideant à nimio æstu solis.

Torrida zona

Notandum præterea, illam solis euagationem, qua nunc in austrum nunc in septentrionem perpetuo & regulari tenore flectitur & reflectitur, efficere ut quum nos in septentrionis plaga habemus æstatem, homines qui habitant ultra tropicum capricorni habeant tunc hyemem, & contrà quum nos habemus hyemem illi habeant æstatem, & sicut nobis tropicus cancri est circulus æstiuus, ita illis tropicus capricorni est circulus mediæ æstatis. Eleuatur enim illis polus antarcticus supra horizontem, quemadmodum nobis in nostra regione eleuatur polus antarcticus, unde fit ut illi habeant horizontem diuersissimum ab horizonte nostro, & omnia contrario modo illis atq; nobis eueniant, quantũ attinet ad stellarum & luminarium in meridie eleuationem & effectuum consecutionem.

Simul et semel æstas et hyems in mundo.

Sic enim deus sua ineffabili sapientia prospicere uoluit omnibus mundi creaturis & partibus, ut omnes fruerẽtur luminariũ salutari aspectu & effectu, id quod in sphærica mundi figura fieri non posset, nisi sol atq; reliqui planetæ motum suum per obliquos circulos nunc in austrum, nũc in septentrionem agitarent. Quod si sol solum moueretur in plaga septentrionis uel in plaga tantum meridiei, exureretur continuis eius ardoribus plaga illa in qua perpetuo sol uersaretur, opposita autem terræ pars marcesceret rigesceretq; perpetuo frigore, & fieret inepta ad fructuum perductionem. Quod præueniens deus omnia sic moderauit per currentem & recurrentem solem, ut & septentrionales & austrini haberent per uices calorem & frigus, in frigore terra & terræ nascentia fruerẽtur quiete & in calore ad fructum ferendum urgerentur.

Sol omnes mũdi partes illustrat.

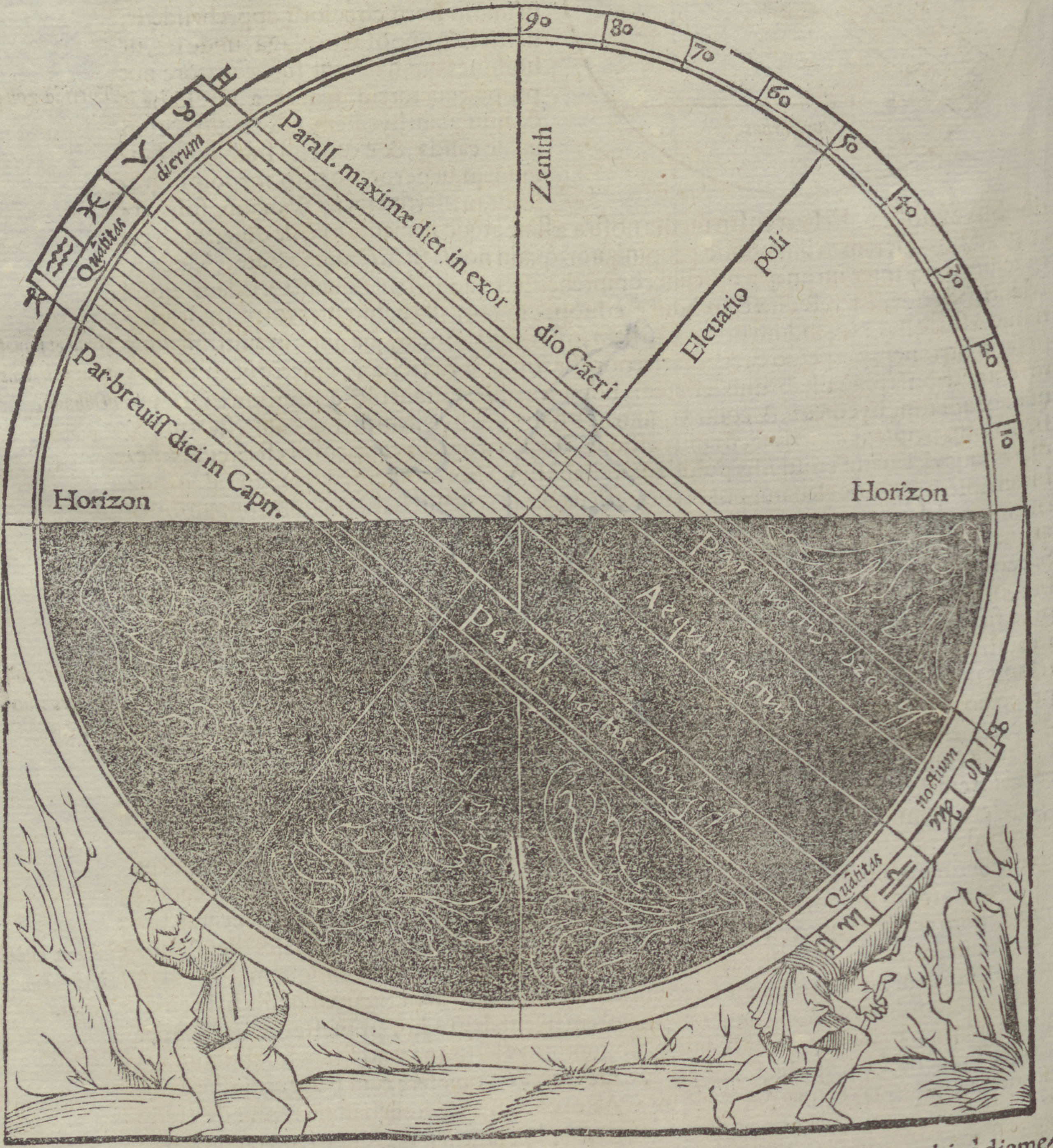
Quum autem sol mouetur à tropico ad tropicum, quotidie nouum describit parallelum, estq; posterior semper uel maior uel minor priori, & pendent ab eis dierum noctiumq; incrementa & decrementa, iuxta quod per circulum horizontalem in maiores uel minores inæqualitates ultra citraq; æquatorem illi paralleli secãtur. Omnes etiam ciuitates quæ uni subijciuntur parallelo, habent perpetuo æquales dies & noctes, quum sol in omnibus illis eandem super horizontem habeat eleuationem. Pro exemplo possumus usurpare ciuitatem Moguntiam ad Rhenum sitam. Sicut enim illa habet maioram æstiuum diem 16. horarum, atque maiorem hyemalem 8. horarum, sic omnia loca per quæ is transit parallelus, non differunt à Moguntia in dierum atq; noctium longitudinibus ut sunt Treueris, Herbipolis, Bamberga, Cracouia, &c. quæ ferè cum Moguntia communicantes in quinquagesimo parallelo ab æquatore absunt, si paralleli numerentur de gradu in gradum. Et hic numerus uocatur in Cosmographia latitudo regionum, quæ semper eadem est cum eleuatione polari, nisi quod poli altitudo numeratur in aquilone à superficie horizontis ad ipsum polum, latitudo autem supputatur ab æquatore usq; ad parallelũ qui transit

Ciuitates latitudine communicantes.

Latitudo regionis & Eleuatio poli idem.

transit per punctum uerticalē, quem Arabica uoce appellant Zenith. Et quemadmodum duo sunt poli, unus in septentrione, alius in austro, & quantum unus eleuatur tantum alter submergitur: ita duæ signantur latitudines regionū, una ab æquatore uersus septentrionem & altera ab æquatore uersus austrum. Qui uersantur in latitudine australi, ijs eminet polus austrinus, & deprimitur polus borealis: contrariū fit in latitudine septentrionali, quā nos obtinemus. Porrò q habitant sub eodem parallelo aut etiā climate uocantur Periœci, id est circūcolæ: & hi Antœci esse nequeūt, etiāsi in oppositis paralleli locis habitent. Soli habitatores æquatoris habere possunt Antœcos, seu Antipodes, si rationē habeas paralleli. Sin meridianos respicias circulos, nulla est habitatio in latitudine septētrionali, quæ nō habeat Antœcos in latitudine australi, ubi scilicet terra est discooperta ab aquis. Sunt enim Anti-

Antœci.
Antipodes.

podes, qui nobis è diametro uestigia uertūt. Periœci aūt nostri nō obuertūt nobis è diametro uestigia, quū linea traducta nō sit diameter sed chorda circulū in duo secās inæqualia.

De longitudine

De longitudine dierum per omnes mundi regiones *Caput* XX.

VT in summa habeas longitudines dierum atq; uariationes eorundem, secundum alios & alios parellelos, atq; maiores & minores arcus dierũ, ordinauimus hic tabellam, in qua uidere licet secundum diuersas poli eleuationes, mutationes & incremẽta dierum æstiualium. Quantò enim plus mundi polus attollitur, tanto ęquator & paralleli ab ipso ad tropicum cancri ducti (qui arcus sunt dierum) obliquius horizontem intersecant, maioresq; arcus dierum supra hemisphærium nostrum relinquunt, quàm sint arcus noctium sub hemisphærio demissi, soli signa septentrionalia percurrente. Contrarium euenire solet, sole in opposita medietate uagante. Qui habitant sub æquatore, qui primus est parallelus, perpetuò habent diem ęqualem noctibus. Quorum autem habitatio est sub polo, hoc est qui habent polum pro zenit, si modo is locus habitari potest propter nimia frigora perpetuas glacies, his eminet sol supra hemisphærium sex mensibus, reliquis uerò sex mensibus delitescit sub horizonte. Non tamẽ habent nisi tribus aut quatuor mensibus profundas tenebras, quum sol, in libra & piscibus constitutus, haud procul ab horizonte superno absistat, splẽdoremq; aliquem habitatoribus administret, haud secus quàm nobis mane & uespere ante ortum & post occasum parum lucis ad dimidiam ferè horam impertit, quam diluculum & crepusculum in astrolabio uocant, signantes sub horizonte lineam distantem ab horizonte 18. gradibus, quam cùm sol attigerit, nullum sui splendoris uestigium amplius relinquit. Ab æquatore uersus septentrionem proficiscendo, dies tarda suscipiunt incrementa, usq; ad 50. latitudinis paralellum, qui qui quinquagesimus est gradus eleuationis poli, ubi maximus dies cõstat 16 horis. Hinc uerò ad modicã distantiam uersus polum, dies sensibiliter augetur, qui extremus zodiaci paralellus, qui est tropicus cancri, cõtinuò obliquius intersecat horizontem donec tandem sua circumferentia contingat periferiam horizontis, ubi dies est 24. horarum, idq; sub leuatione polari 66. graduum aut propè. Porro inter parallelos qui ab æquatore uersum polum arcticum numerantur, quidam cæteris sunt celebriores, per quos ueteres climatum distinctiones ac ueluti limites eorum fecerũt interceptum scilicet terræ spacium inter duos certos parallelos, clima uocantes, in quo porrectissimæ diei ab uno parallelo usq; ad alium est dimidiæ horæ uariatio.

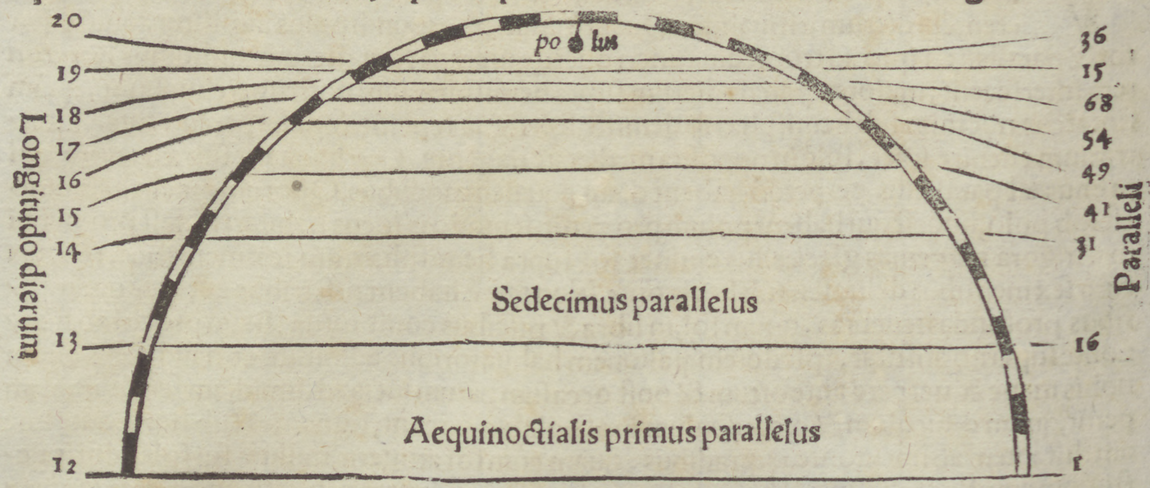
Diluculum & crepusculum.

Climata.

H	m̃		Grad.	m̃
Maximus dies			*Eleuatio poli*	
12	45		12	45
		Clima primum per Meroën		
13	15		20	30
		Clima secundum per Sienen		
13	45		27	30
		Clima tertium per Alexandriam		
14	45		33	40
		Clima quartum per Rhodum		
14	45		39	0
		Clima quintum per Romam		
15	15		43	30
		Clima sextum per Boristhenem		
15	45		47	15
		Clima septimum per Ripheos montes		
16	25		50	30

Latitudo regionũ seu parallelus		habet diẽ maiorem
	52	horarũ 16 & semis
	54	horarum 17
	56	horarũ 17 & semis
	58	horarum 18
	61	horarum 19
	63	horarum 20
	64	horarum 21
	65	horarum 22
	66 1	horarum 23
	66 2	horarum 24
	68	unius mensis
	70	duorum mensium

In parallelo qui transit per 72. dies maior est trium mensium, sole scilicet à medio tauri ad medium leonis uagante. Crescunt itaque dies paulatim donec ad polum perueniatur. Sub ipso quippè medietas sphæræ mūdi semper super horizontem relinquitur, & æquinoctialis quum horizonte concordat, & polus ipse est loco zenith. Posuimus etiā figuram arcuum

dierum & noctium, uerificatam ad eleuationem poli borealis grad. 50, ubi quilibet integer parallelus complectitur 24. horas diei & noctis, sed linea horizontalis abscindit portiones noctium à diebus, & quantum diei accedit tantum à nocte tollitur & contrà, solus æquinoctialis in duas ęquas secatur partes. Hic facile imaginari poteris, imò oculis ipsis uidere quomodo ad eleuationem poli totus zodiacus seu comprehensio parallelorum, quos axis polorum ad angulos rectos secat, à parte horizontis receptis incrementa & decrementa, attolliturq; à parte dierum æstiualium, crescentibus cōtinuò diebus & decrescentibus noctibus: à latere autem dierum hyemalium omnia contrario fiunt ordine. Finge deinde axim eleuari ad 90 usq; gradum, aut si mauis describe zodaicum, cuius æquator iaceat in linea horizōtis & uidebis solem uagari supra horizontem per sex signa borealia, hoc est medio anno, & quum in libra se abdiderit sub horizonte, adhuc aliquamdiu radij eius nonnihil illustrabunt superiora, nisi quantum aeris grossicies & nebulositas interturbat.

Summa compendiaria primi libri Cosmographici Ptolemæi. Cap. XXI.

Geographia.

QVm uolumen istud aliquo modo imitetur Ptolemaicā Cosmographiam, operæprecium facturus sum, si hoc in primo libro mentionem quoq; fecero primi libri Ptolemaici, & rudioribus ostendam, quid ille in eo tractet libro. Et quidem librum illum primùm distinguit in 24. capita. In primo capite ponit differentiā quę est inter Geographiam & Chorographiam. Geographia enim ostendit unam & continuam terram cognitam, quemadmodum se habeat natura & positione, uersaturq; solum in deprehensibilioribus descriptionibus, ueluti sinuum, ciuitatum magnarum, gentium & fluuiorum, necnon circa ea, quæ secundum speciem uniuscuiusque sunt insigniora. At Chorographia resecat loca per partes, seorsumq; singula, & unumquodq; iuxta se constituit, ac fermè omnia, etiam minutissima describit, ueluti portus, uicos, populos, necnon à primoribus fluminibus diuertigia, & his similia. Hanc differentiam exprimit exemplo & comparatione artis pictorum, qui in figurandis corporum imaginibus, maiora membra primùm lineis suis explicant, uelut caput, brachia, manus, pectus, uentrem, coxas, crura, pedes. Deinde minutiora membra illis maioribus contenta, uelut oculum, nasum, os, &c. suis lineamentis & aptis coloribus repræsentant. Sic etiam Geographia maiora loca, uelut celebriores ciuitates, integras prouincias & maiora flumina descriptione repræsentat. Chorographia uerò minima quædam loca, uelut uillas, arces, portus riuulos, prata, saltus, & cætera quam similius potest, accommodatis coloribus explicare molitur. In secundo capite ostendit quæ sint necessaria ad Geographiam: potissimùm autem antecedens est historia itineraria & literarum monumenta, ab illis quidem tradita,

Chorographia

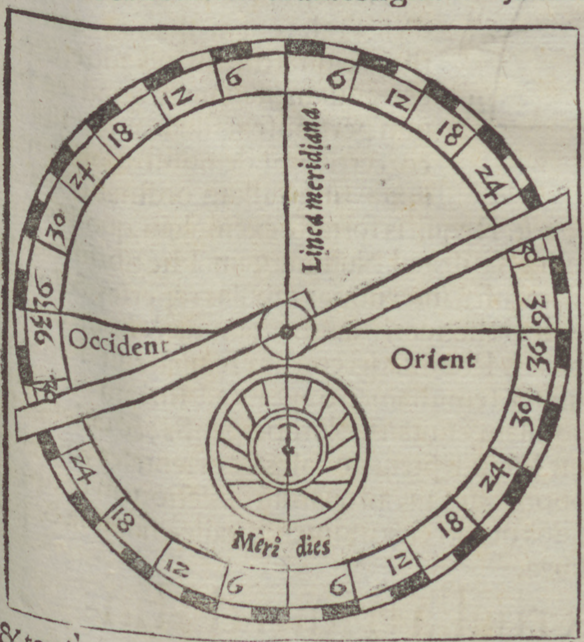
Geographus imitatur pictorem.

tradita, qui plurima loca in terra mariq; certis longitudinum latitudinumq; differentijs ob/ seruauerunt: sine lustratione enim & regionum inspectatione, nemo potest rectè aliquam describere prouinciam. Necesse est quod ipse uiderim regionem aliquam quam describere institui, aut sequar alterius scripta, qui eam lustrauit. Sunt autem potissimũ duo obseruan/ da in regionibus, latitudo scilicet & lõgitudo. Lõgitudo attenditur ab occidente ad orien/ tem, & latitudo ab austro uersus septẽtrionem. Duæ ciuitates unam habent longitudinem quando unum habent meridiem, quum scilicet una ad austrum & alia rectè uersus septen/ trionem est sita, ut sunt Basilea & Argentina, Constantia & Stuckgardia. Ista longitudo potest deprehendi per magnetinum instrumentum, quando ab uno loco ad alium uide/ re potest, aut certum indicium alterius absentis loci haberi potest, quale est fumus inter/ diu aut ignis per noctem. Certius tamen argumentum colligitur ex cœlo, presertim ex luminarium eclipsibus, id quod in terris montuosis summè necessarium est, & quãdo duo loca magno interuallo à se longitudine dissident. Cæterum duo loca in latitudine concor/ dant, quando sub uno & eodem locantur parallelo, unaq; in occidentali & alia in orienta/ li plaga sita deprehenditur, quales sunt Basilea & Monachum, Moguntia & Bamberga, Colonia Agrippina & Vratislauia. Latitudo facile omni die, quando cœlum est serenum, inuestigari potest, ex eleuatione scilicet polari. Porrò quo pacto poli eleuatio per radios solis deprehendatur in unoquoq; loco, paucis hic indicari non potest. Oportet habere ad certum diem gradum solis atque declinationem eius ab æquatore, & tertio eleuationem eius in meridie supra horizontem, & eleuationi eius addere declinationem, si sol fuerit in signis australibus, & proueniet eleuatio æquatoris, quam subtrahe à 90 gradibus, & quod residuum manserit indicabit tibi poli altitudinem. Sin sol fuerit in signis borealibus, aufe/ renda erit declinatio solis ab eleuatione meridionali, & relinquetur æquatoris supra hori/ zontem altitudo, quæ consequenter pandit poli eleuationẽ. Solis uerò locum & eius decli nationẽ inuenies in Ephemeridibus & alijs tabulis planetarum. Sũt qui noctu ex obserua/ tione stellæ polaris altitudinẽ poli quoq; uenantur. In tabulis Ptolemaicis & quibusdã no uis tabulis, signanẽ ad dexterã & sinistrã latitudines locorum. Vnde cùm huiusmodi tabu/ la tibi offertur & cupis ex ea scire, quæ ciuitates habeant eandẽ latitudinẽ, trahes filum per transuersum tabulæ, per duos numeros eiusdẽ denominationis, & per quæ loca filũ transie rit, ea omnia unam habebunt latitudinem, seu poli eleuationẽ. Longitudo regionũ & ciui/ tatũ haud alia ratione quęritũ in tabulis Ptolemaicis, nisi q filum à superiori tabulæ nume ro trahitũ ad numerum similem in basi signatum, & quotquot loca priuata id eius lineã inci derint, tot eandem habebunt longitudinẽ, unum meridiem, eodemq; temporis & horarum momento habebunt oppositiones & con iunctiones. Nostro æuo quando homines non tam studiosi sunt rerum mathemati/ carum, & nobilissima astronomiæ disci/ plina à plerisq; negligitur, adinuctum est instrumentum illud magnetinum, quod uulgò Compassum uocant, quo uiatores & nautæ passim in itineribus & nauiga/ tionibus utunt, diriguntq; gressum suum ad mobilis linguæ, magnetis uirtute in/ auratę, directionem, quę sine notabili er rore lineam ostendit meridianã. Hac in/ uenta linea, facile habetur linea matutina seu uespertina, quę ad angulos rectos in/ tersecat lineã meridianã. Potest autẽ me/ diante Cõpasso primũ inuestigari locus incognitus, regio aliqua aut insula, dein/ de per idem instrumentum facile quis de/ duci potest ad locum cuius iter ignorat; & tertiò per ipsum licet deprehendere interuallum duarũ aut trium ciuitatum, quæ nõ sub eadem locantur linea meridiana. Et ut commodior eius situs sit in hoc negocio, necesse est ut circulo alicui includatũ, cui adaptata sit regula mobilis, & circulus ipse in certos aliquos

Longitudo re= gionis.

Latitudo re= gionum.

Eleuatio poli.

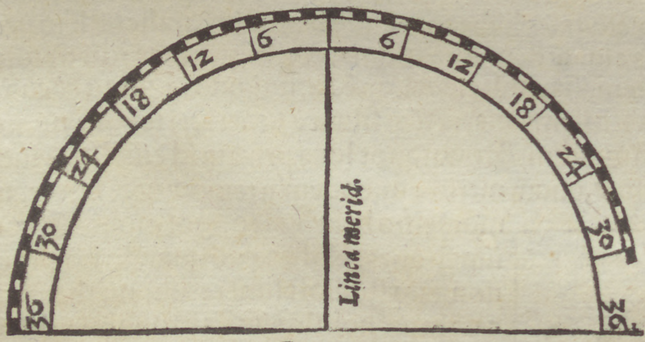

Magnetis uirã tus & utilitas in uiatorio.

stribuatur gradus. Mihi placet forma ista hic signata, & qua hucusq; in obseruãdis locis & regionibus sum usus. Parato autẽ in hunc modum instrumento, si arripuisti ad locum aliquẽ iter, cuius situs tibi est incognitus, & nescis quæ uia te illuc ducat, ages hoc modo: interroga aliquẽ qui situm loci, quẽ adire cupis, nouit, & ad demõstrationem eius siste uiatorium tuũ, ut scilicet primũ lingua mobilis rectè statuat super immobilem, perinde ac horam solis deprehendere uelles, & instrumentum in hoc situ immotum teneatur, donec regula mobilis uersus locum, quem accedere contẽdis, præcise uoluatur & ceu digito illum demonstret. Quo facto, uidebis num tibi eundum sit ad septentrionem, ad orientem uel occidentem aut meridiem, aut gradu aliquo intermedio inter septentrionem & orientem, uel inter orientem & meridiem, &c. Obseruabis ergo plagam in quam regula cadit, & gradum quem abscindit. Illa enim linea directrix erit itineris tui. Quare si te contingat in campo aut sylua aberrare à uia tua, nec habes quempiam qui tibi uiam ostendat, age, profer instrumentum tuum & statue ipsum in eo situ quem suprà habuit, dum loci petendi lineam repræsentauit, & indicabit tibi regula ipsa ueluti digito uiam tuam quam ambules, & qua ducaris ad locum institutum. Quòd si locus ille quem adire constituisti, plurimum distaret à loco tuo unde discedis, puta cõtendis proficisci à Basilea ad Monacum, quod circiter 40. miliaribus Germanicis distat à Basilea, necesse est ut uiatorium tuum dirigas ad propinquiores intermedias ciuitates, primum scilicet ad Schafhusiam aut Constantiam, quarum situs Basiliensibus satis notus est: ac deinde à Constantia uersus Rauenspurgum lineam rectam explores, à Rauenspurgo uersus Memmingam, atq; hinc uersus Augustam, & ab Augusta uersus Monacum. Hoc experimento utuntur hodie celebriores naturę in mari. Quin et metallorum scrutatores in uisceribus terræ delitescentes, qui cryptas & subterraneos meatus & cuniculos procùl in montes deducunt, nihil agere possunt sine hoc instrumento, sed laborant in abdita loca secundum horas: sic enim illi loquũtur, ubi plagam exprimere uolunt. Notabis etiam hic, quum secundum tabulas regionum proficisci uolueris ab uno loco ad alium, id quod facilimè fieri potest, tali utaris cautela. Para in papyro semicirculum aliquem & distribue eum in bis 36. portiones, ut hic uides figuram tibi præscriptam, atq; præscinde ipsum diligenter in circunferentia. Quo facto, adapta centrum eius loco tuæ ciuitatis unde egredi contendis, & semediametrum pone in lineam meridiei. Trahe etiam filum ex centro ad illam ciuitatem, quãuis adire, & aduerte quam plagam & quod segmentum pertranseat filum, eritq; tibi loco certissimi demonstratoris: nam iuxta situm illum ordinabis uiatorium tuum, quoties te in itinere errare cõtigerit. Requiris fortasse exemplum, quod huiusmodi propono. Est tibi animus proficiscendi à Basilea ad Nurnbergam. Hic tibi in manus recipiẽda est tabula Sueuiæ & Bauariæ, quam infrà inter nouas tabulas reperies, & in qua Basileam inuenies signatam ad dextram iuxta Rhenum, Nurnbergam uerò in medio tabulæ iuxta fluuium Pegniz locatam conspicies. Pone itaq; centrum semicirculi delineati in membranula in notula ciuitatis Basiliensis & semidiametro aptata ad lineam meridianam, trahe filum aut lineam ex centro ad notulam ciuitatis Nurnbergensis, & uidebis lineam cadere in quartam, quam intercipiunt lineæ septentrionales & orientales, uidebis etiam abscindi in eadem quarta gradus seu portiones 19, ad quarum directionem te oportet usurpare uiatorium, nisi quantum ob inuios occurrẽtes montes & ualles, flumina & paludes interdum oportet à recta deflectere linea.

Ne quis multũ erret in itinere

Secundum tabulas ire per terras.

Centrum

Deprehendere interualla trium distinctorum locorum. Cap. XXII.

Dixi suprà per uiatorium Cõpassi posse deprehendi subtili ratione interuallũ trium ciuitatum, differentium longitudine & latitudine, idq; hoc modo: Quum tres ciuitates

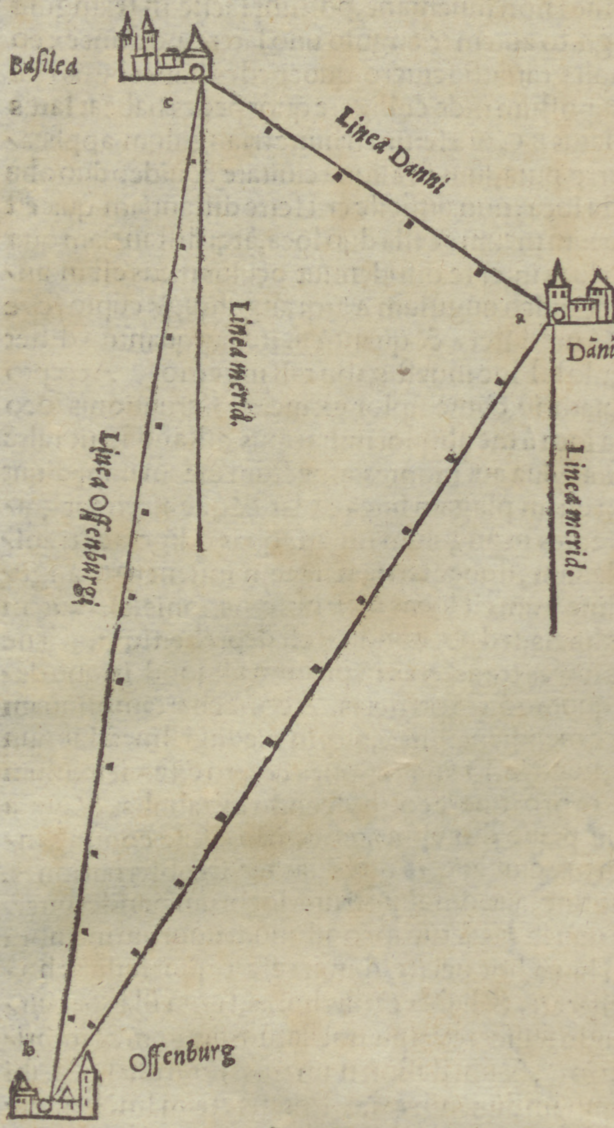
tates talem obtinent situm, ut in una recta linea non inueniant, possunt facile in triangulũ cogi æquilaterum uel non æquilaterum. Cognito autem triangulo uno latere, possunt ex eo & alia duo latera facile cognosci. Vt exempli gratia: si sciuero quot pedes habet latus triã-

guli AB, possum inde colligere quot pedes habeat latus A C & latus B C, præsertim si hunc triangulum applicauero terræ, puta, sum in aliqua ciuitate & uideo duo alia distincta loca, non difficile erit scire distantiam quæ est inter locum meum & illa duo loca, atq; distantiam qua illa duo loca inter se dissident: ut, oculus meus est in angulo C & uideo angulum A atq; angulũ B, & cupio scire quantũ à me distet A & quantũ B. itemq; quantũ A distet ab angulo B. Hoc inuestigabo tali ingenio. Accepto priori uiatorio, contemplor ex meæ obseruationis loco duo illa loca à me aliquot miliaribus distantia, aut saltẽ obseruo situm illorum iustum, si interposita sylua aut montes aspectum meum impediunt quo minus ad illa loca feratur, & aduerto in quam plagam linea cadat, & quẽ ascendat gradum. Quo facto, inueni duas lineas cõcurrentes in angulum unum, quas diligenter transferam in papyrum aut aliam superficiem planam, donec tertiam lineam inuenero triangulum claudentem. Cõcursus harum duarũ linearum est locus meæ obseruationis, alia autem duo loca sunt signanda in duabus extensis lineis, sed ubi nondum est deprehensum. Et ne hæreas in hoc, quomodo duas deprehensas lineas transferas in planum aliquod, in quo describendus est triangulus, indicabo obiter quomodo id perficias. Accipe chartam aliquam & trahe per medium eius lineam rectam uice meridianæ lineæ, atq; in medium lineæ fac punctum C. Supra C scribe meridies, & infrà, septentrio. Deinde applica centro C. semicirculum chartaceum, quem suprà te iussimus parare pro itinere cognoscendo ex tabulis, & iuxta duas obseruationes iam factas signa hoc in plano duas lineas in centro C sese contingentes, quem contactum diximus esse notulam tuæ ciuitatis, in qua duas fecisti obseruationes. Quo facto, procedes ad tertiæ lineæ inuentionẽ, quæ omnium trium locorum pandet interualla. At illam inuenire non poteris, nisi te transferas à tuo loco ad unum duorum memoratorum locorum, metiarisq; unum trianguli latus, hoc uel istud, non refert, quot scilicet horis uel diebus, pedes aut eques, iter illud cõfeceris. Si habes certas horas, signa illas per circinum in linea tuæ ambulationis, distendendo scilicet circinum ad latum digitum & imprimendo notulas in linea, incipiendo à centro C, & ubi desinit numerus horarum linea, ibi erit situs alterius loci, cuius à tuo loco distantiam dimensus es. Poteris etiam lineæ inserere numerum miliariorum atque notas imprimere. Signabis autem huius secundi loci situm litera A. Inuentio itaq; hoc trianguli latere, alia duo latera sine ulteriori pedestri profectione, hoc modo inuenies. Obserua per uiatorium in secundo loco tertium locum, & aduerte diligenter lineam uisualem, in quam mundi plagam illa cadat, & quot abscindat gradus, et transfer illam in in plenum in quo duæ trianguli lineæ iam sunt descriptæ, ponendo scilicet semicirculi centrum in notulam secundi A, ubi hanc secundam fecisti obseruationem, & trahendo hinc lineam quæ alteram secet lineam, atq; ostendat in ea situm tertij loci, notula B signandum. Et cùm hanc lineam triangulo inscribere uolueris, oportet te in puncto A signare lineam meridianam, cui applices semicirculum, ut suprà te quoq; in prima actione monuimus. Inuentis itaq; & signatis tribus lineis, facile poteris alia duo latera metiri, diuidendo scilicet duas illas lineas secundum sectiones primæ lineæ, hoc est, secundum intercapedinem horarum uel miliariorum primæ lineæ in his replicabis circinum, notulasq; imprimes secundũ quas horarum aut miliariorum accipas numeros. Sed adiecto exemplo res ipsa dilucidior erit. Ago hic Basileæ & cupio scire quot miliarib. hæc urbs distet ab oppido Sunggoiæ Danno, & item ab imperiali oppido Offenburgo. & tertio quantum distet Dannum ab Offenburgo. Potest autem hic Basileæ cum cœlum serenum est Dannũ uideri, aut mons ipse, ad cuius radices oppidum ipsum locatur. Offenburgum uerò uideri nequit, sed situs eius demonstrari potest. Instituo itaq; uiatorium, & inuenio regulam Dannum repræsentantem, in quarta quam terminant lineæ occidentales atq; orientales, in 22. gradu. Offenburgum uerò aut situm eius deprehendo in quarta septentrionis & orientis in 4. gradu. Has duas uisuales lineas transferro in planum aliquod mediante linea meridiana, stabũtq;

Trianguli utilitas.

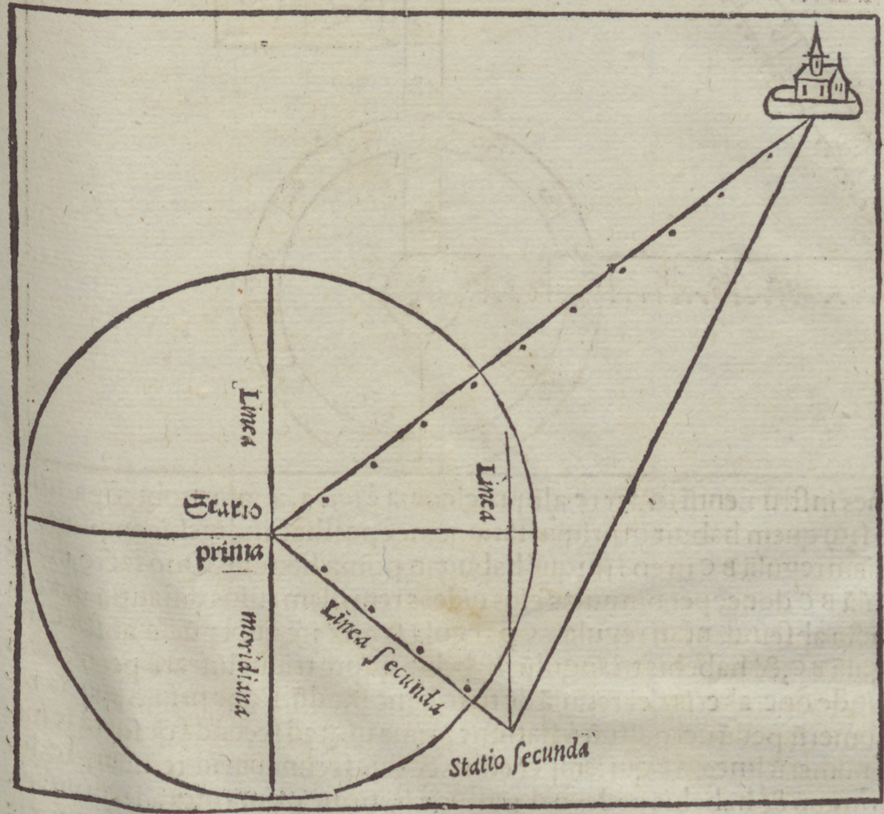
Exemplum mẽsurationis.

ut adiecta figura oſtēdit. Et quoniam nulla horum locorū diſtantia mihi eſt cognita (ſic enim exempli gratia fingo me neſcire) proficiſcor à Baſilea ad Dannum & deprehendo interuallum illud eſſe quinque miliariorum. Hæc miliaria ſigno in linea transeunte à Baſilea ad Dannum per circinum expanſum ad trāſuerſum digitum, & quinquies hac intercapedine replicatum in linea rurſum Danni obſeruo ſitum Offenburgi, et inuenio regulam cadentem in quartam ſeptentrionis & orientis abſcindentemq; 14. gradus hac linea inuenta, atque deſignata linea meridiana in notula Dannum repræſentante, quæ parallela ſit cum meridiana Baſilienſi, transfero inuētam lineam mediante ſemicirculo, meridiei Dānico applicato, ad alias duas lineas, & conſtituet mihi triangulum A B C. In C erit Baſilea, in A Dannum & in B offenburgum. Accepta deinde cum circino intercapedine unius miliarij de linea tranſeunte à Baſilea ad Dannum, repeto illam quoties potero in linea tranſeunte à Baſilea ad Offenburgum, & item in linea trāſeunte à Danno & ad Offenburgū, & inuenio quot miliarijs Offenburgum, diſtet à Baſilea, nempe 12: & item quot Dannū diſtet ab Offenburgo, ſcilicet 11, nec cogor pedibus metiri iter à Danno ad Offenburgum, neque à Baſilea ad Offenburgum. Eadem uerò ratione & per idem inſtrumentum licebit metiri ſpacium quodcunq;, centum aut ducentorum aut trecentorum, &c. pedum. Puta uis ſcire latitudinem alicuius fluminis aut lacus aut aliam diſtantiam in plano, aut uis proijcere globum ex tormento ad metam certam, cuius tamē ſpacij longitudo tibi incognita eſt, &c. Huiuſmodi ſpacij interuallum hoc modo inueſtigabis. Pinge in tabula aut in papyro aut alio plano circulum aliquem magnum, cuius ſemidiameter habeat palmum maiorem aut pedem, circulum autem ipſum diuides in tot ſectiones quot habet inſtrumentum ſuperius, quod Viatorium appellauimus. Deputabis præterea unam diametrorum lineæ meridianæ, altera uerò tranſuerſaliter ducta, orientem & occidentem repræſentabit. Hoc facto, procedes in tua operatione tali modo. Statue uiatorium ipſum iuxta Compaſſi naturalem ſitum, perinde ac ſi uelles diei obſeruare horam & in ea ſtatione moue regulam ad illum locum, cuius inter te & illum diſtantiam ſcire cupis, & aduerte in quam quartam cadat atq; quot gradus abſcindat, ſiue quot punctis diſtet à linea meridiei uel à linea mediæ noctis, & eam lineam præciſe cum ſua declinatione trāsferas in circulum ſeorſum in papyro factum, trahendo ſcilicet eam ex centro circuli per eam quartam & ſectionem in qua eam deprehendiſti in inſtrumento ipſo. Deinde quieſcente inſtrumento in priori ſitu, moue regulam ad latus dextrum uel ſiniſtrum, quod commodius fuerit, (non refert) ad certum aliquod ſignum, quod pedibus tuis adire potes, quodq; pedibus aut paſſibus aliquod diſtat à prima ſtatione, & uide in quā quartam & ſectionē regula ipſa cadat, eamq; lineam transfer ut prius in papyreum circulū, obſeruata diligenter mundi plaga, ut magnes ipſe oſtenderit: & hæc exempli gratia uocabitur Linea ſecunda ſeu tranſuerſa. Quo facto, metiri pedib. aut paſſibus hanc ſecundam obſeruationem, à ueſtigio ſcilicet ſtationis primæ uſq; ad ſtationem ſecundam, & quot pedes aut paſſus inueneris inter has duas metas, in tot ſectiones

sectiones diuides lineã secundã transuersaliter in papyro ductũ, puta si interceptũ spacium habuerit 60. passus, facies in linea literali cum circino tot æquales sectiones, hoc est diuides lineã è centro circuli ad eius circumferentiã eductã per tot portiones, aut si patiẽ carthę magnitudo, potes distributionẽ extendere ultra descriptũ circulũ, modo portiones sint æquales. Opus autẽ est duplici statione, quia unica statione difficile est metiri longitudinem aliquam, secus de altitudine metienda. Signatis itaq; duab. lineis, restat tertia indaganda, quæ cum prioribus duabus constituat triangulũ: per triangulũ enim fiunt omnes dimensiones. Ages aũt sic: Obserua cũ uiatorio in secunda statione locũ illum, cuius distantiã scire cupis eo modo sicut suprà iussus es obseruare, & lineã per regulam deprehensam transfer in carthaceum circulũ, eritq; pũctus secundæ stationis in papyro signatus, centrum seu initiũ huius tertiæ lineæ, unde scilicet ea uersus locũ à te distantem & metiendũ secundũ uiatorij obuersationẽ educta, cũ prima claudat triangulũ, ostendatq; sua intersectione in prima linea uerum interuallum, q̃d est inter primã stationẽ & locum è remotis obseruatum. Nam sectiones in secunda linea à prima statione ad secundam factæ, si transferantur & repetanẽ in prima linea, quoties in ea repeti possunt, indicabũt quot pedib. aut passib. res uisa, & à longe obseruata, à te distet. Sed figura hic adiecta omnia tibi reddet clariora.

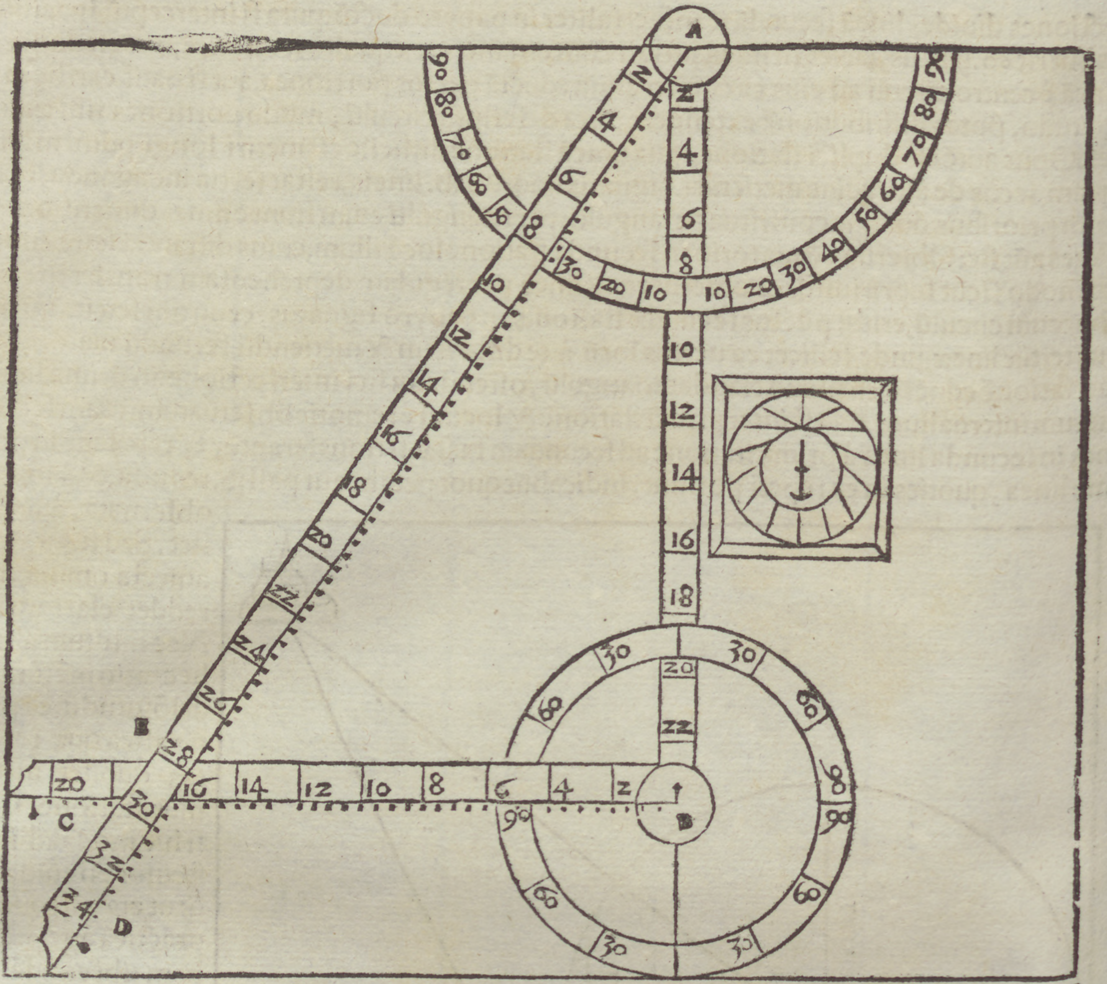
Omnes dimensione per triangulum.

Nec multum abest hęc ratio mẽsurandi lõgitudinẽ ĩ plano ab ea quæ res altas duplici metimur statione. Quòd si hic mod9 tibi difficilior esse uidetur quàm ut ei9 assequaris practicã age pscribam tibi eundẽ modũ faciliori uia tantum uide ut instrumentũ aptũ facias secundum formam quàm infrà uides expressam.

Vsus instrumenti.

Vis scire quantũ turris aliqua aut castrum, aut res alia à te distet, aut quanta sit latitudo alicuius prꝗterfluẽtis aquæ, operaberis sic: Pone instrumentum super lapidẽ aliquẽ aut super lignum & moue ipsum quousq; per pinnulas B A uideris rem cuius distantiam uis inuestigare, & manente instrumento in eo situ, respicies ad dextrã uel ad sinistram & deliges tibi signum aliquod, quod cõmodè adire possis, quodq; à te aliq̃t passibus distet, triginta scilicet aut quadraginta aut pluribus, nõ refert, & uersus illud signũ diriges regulã B C donec per foramẽ pinnulæ B & aciem erectã in C uideas signum illud. Aduertes etiam in quã quartam circuli hæc regula cadat, & quẽ quartæ gradum abscindat: quia oportet in secunda statione hanc regulã illum quoq; habere sitũ. Et antequã moueas instrumentũ è loco suo, pones super ipsum Cõpassum, latus scilicet eius meridianũ applicando lineæ instrumẽti A B, uidebis quam horã aut aliud punctũ inter horarũ diuisiones tangat Compassi lingua mobilis, aut si splendet sol, uide quam horam tangat gnominis umbra, & punctum illud diligenter seruabis, quia oportet te instrumentum in hoc situ rursum in obseruato laterali signo (ubi secunda erit statio) ponere id quod citra Compassi instructionem facere non potes. Hac prima statione expedita transibis ad obseruatum laterale signum, ubi secunda erit statio, & inter eundem numerabis per pedes uel per passus spacium interceptum, & signabis diligenter numerũ pedum uel passuum. Vbi aũt perueneris ad signum à te in prima statione

tione obſeruatũ, pones inſtrumentũ ſuper re aliqua eleuata è terra, applicatoq́; cõpaſſo ſta tues cõpaſſum in eo ſitu quem habuit in prima ſtatione: nec poſthac indigebis amplius offi cio cõpaſſi. Figes etiam regulã B C in eo ſitu quẽ habuit in prima ſtatione. Quo facto, moue regulã D A ſuper regulã B C donec per pinnulas eius uideas rem illam cuius diſtantiã quæris, & obſerua quot puncta abſcindant in regula B C ꝑ regulã D A, & itẽ quot pũcta abſcindant in regula D A per regulã B C, & habebis triangulũ, habebis quoq; trium linearũ per æqualia pũcta diuiſionẽ. Deinde operaberis per regulã de tri in hanc modũ. Pone primo puncta re- gulæ B C, deinde numerũ pedũ uel paſſuũ à ſtatione prima uſq; ad ſecundã q̃ ſupra te iuſ- ſimus ſeruare, tertiò numerũ lineæ A B qui ſemper eſt 24. & duc ſecundum in tertium ꝑ rodu- ctumq́; diuide per primum & habebis pedes uel paſſus à ſtatione prima uſq; ad rem uiſam. Quòd ſi diſtantiã quoq; illã, quæ eſt à ſtatione ſecũda ad rẽ uiſam, habere cupis, pone nume rũ punctorũ regulæ D A, quæ abſcindit regulã B C tertio loco, & operare ut prius. Exemplũ.

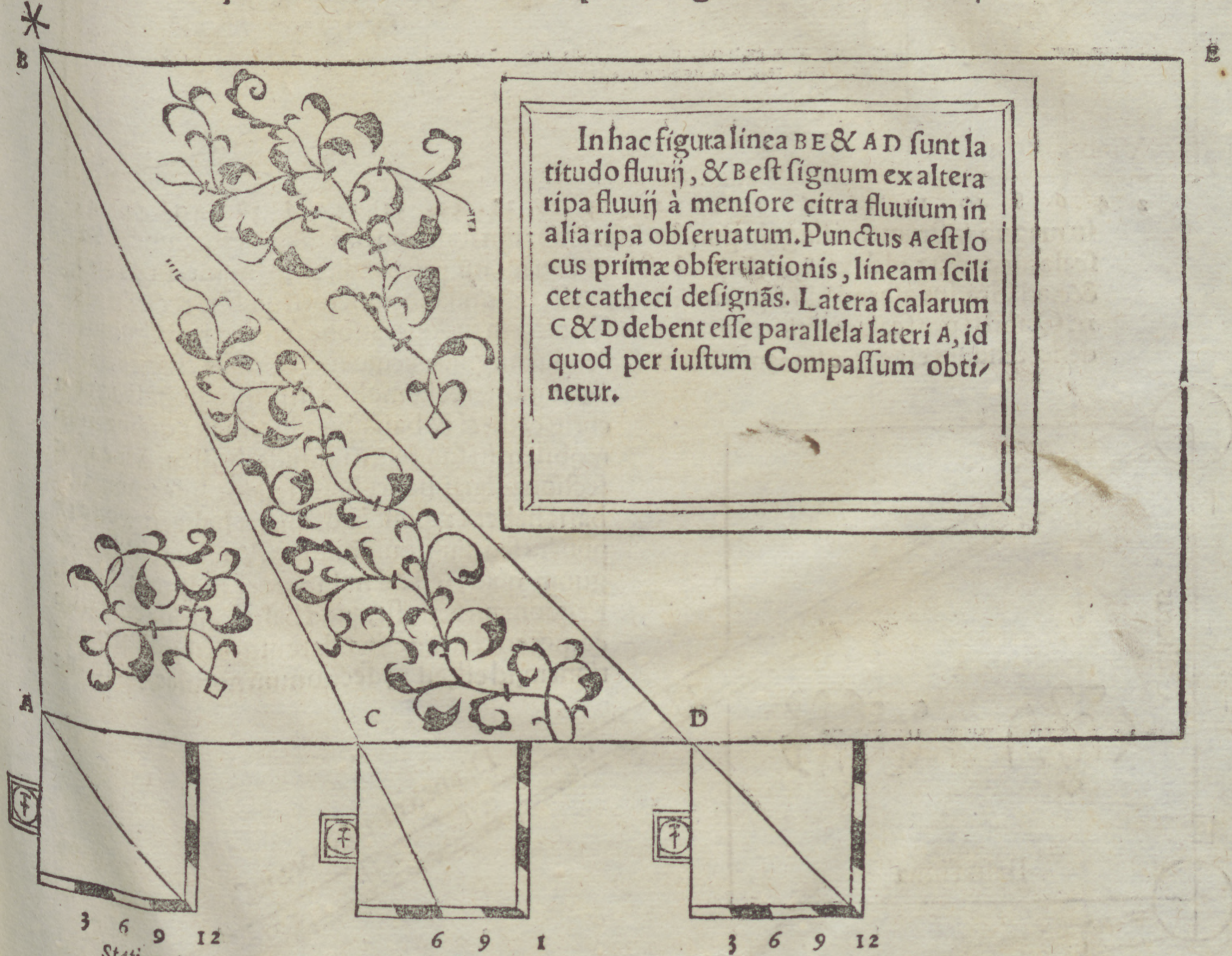
Exemplum latitudinis Rheni.

Ego mẽſuraui hic Baſileæ iuxta templũ maius latitudinẽ Rheni, à peribolo palatij uſq; ad antemurale Baſileæ, q̃d alluit Rhenus quãdo intumeſcit & inueni pedes 609. qui ſunt latitu- do Rheni pleni iuxta templũ Baſilienſ. maius, niſi q̊ à peribolo palatij uſq; ad littus Rheni ſunt circiter 40. pedes, qui à 609. ſubducti relinquunt uerum alueum, nempe 569. pedes.

Forma alia ſecundum quam longitudo in plano menſuratur. Cap. XXIII.

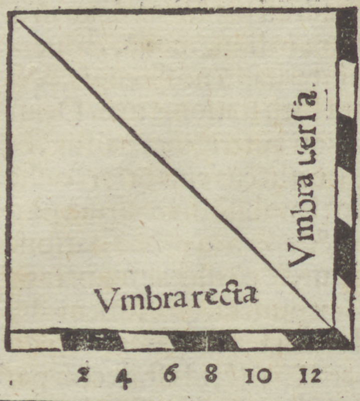
Opus eſt in planitiei menſuratione duplici ſtatione, in re autẽ alta duntaxat unica, ubi ſaltẽ ſatis ſpacij fuerit: cuius ratio eſt, quod res eleuata habet cathecũ realẽ & hypothenuſam imaginariã, triangulus aũt in plano iacẽs, habet omne tres lineas imaginarias, niſi murus aliquis aut pons uel alia res humilis, cuius longitudnẽ metiri uelles, catheci uicem teneret: tũc enim acceſſus pateret in baſi ad cathecum ipſum. Itẽ in rebus erectis quærimus ꝑ baſim cathecũ q̃ una eſt quadrati coſta, in plano autẽ primo ſi- gnamus cathecũ imaginariũ, ac deinde per baſim à catheco recedentes ſignamꝰ hypothe- nuſam, quæ eſt quadrati diameter, quã demonſtrat numeri quadrati radix, tracta ex ſumma numerorũ baſis in ſe multiplicatæ atq; catheci in ſe ducti & ſimul aggregatorũ, hoc eſt, ex trianguli rectãguli duab. lineis orthogonaliter ſeſe tangentibus in ſe ductis atq; ſimul ag- gregatis

gregatis extracta. Est enim omnis triangulus rectangulus, quadrati medietas, diametro clausa. Poteris proinde in longitudine metienda uti scala altimetra in hunc modū. Aduerte per pinnulas in catheco signatas rem ipsam cuius à te distans interuallū nosse cupis, & signa lineā ipsam Cōpasso, in quā scilicet plagā illa uergat, & nota locū stationis tuæ. Deinde discede ab hac statione tua prima per iter rectangulum ad uiginti aut triginta passus, & pone rursum scalam alimetrā ut antea collocata fuerat, hoc est, ut cathecus eius priori catheco sit parallelus, id q̄ per Cōpassum efficere poteris, & respice per mobilē diametrum pinnulis signatā, quæ hypothenusæ uices tenet, locū à te remotum & antea in prima statione obseruatū, atq; inde quot gradus umbrę rectæ in scala abscindantur, & cū illis ac numeratis passib. fac proportionē ad 12. & inuenies distantiā. Si habueris sex puncta, quæ sunt media pars duodenarij, duplica numeratos passus & habebis totam distantiā. Sin diameter absciderit 8. puncta, q̄ sunt duæ tertiæ duodenarij, addes passib. tuis tertiā partē, id est, decem passus si antea numerasti 20, & habebis iterū distantiā. Si uerò hypothenusa attigerit duodecimi puncti finē, erit basis catheco æqualis. Hypothenusa uerò longitudinē inuestigabis, si tam cathecū basim in se duxeris seorsum, & summas productas simul iunxeris, atq; ex tota summa radicē quadrati elicueris numeri. Exemplum & figurā huius rei hic tibi adijcimus.

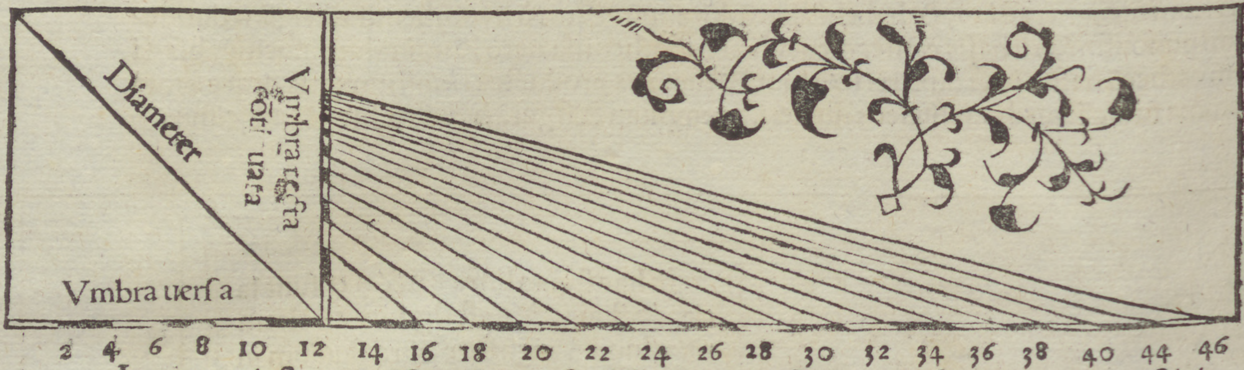

Statio prima *Statio secunda* *Statio tertia*

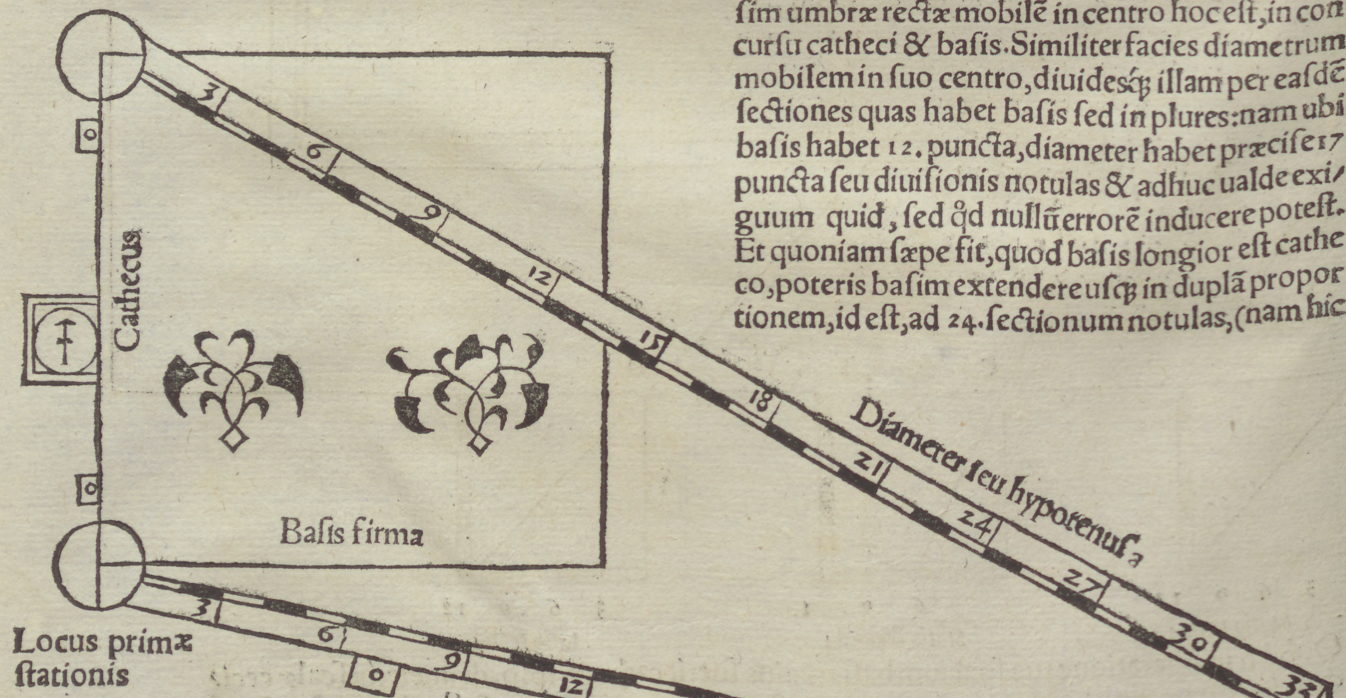
Quòd si in operatione tua spacium basis maius fuerit catheco ipso, diameterq; scalæ ceciderit in costam umbræ uersæ, conuertes puncta umbræ uersæ in puncta umbræ rectæ, & cōsiderabis in qua ꝓportione puncta ultra 12 prouenientia excedāt duodenarium, in ea enim ꝓportione spaciū terræ à te mensuratū superabit cathecū. Vertunt̄ aūt puncta umbræ uersæ in pūcta umbrę rectę, si diuidant̄ 144. per puncta umbrę uersæ. Exemplū: Cadit diameter in tua obseruatione præcise in 8. punctum umbræ uersæ. Diuides ergo numerum 144. per 8. & inuenies in quotiēte 18. qui cōtinent 12. semel & medietatē eius. Erit igitur spacium basis in sesquialtera proportione ad cathecū. Quòd si cupis uitare hunc laborē, parabis scalam ut nulla habeat puncta quàm umbræ rectæ, idq; in hunc modum. Extende basim seu lineam

umbræ rectæ quantum potes ultra duodenariũ, & replica in ea aliquoties lineã umbræ rectæ, atq; diuide in easdẽ diuisiones quas illa habet, & ad singulas sectiones scribe ultra 12. numeros consequentes 13 14 15 16, &c. Deinde pone regulam ab una parte in centrum seu angulum unde educitur diameter, & aliam eius partem pone super 13 punctũ, & fac notam in linea umbræ uersæ, quam etiam signabis numero 13. Postea quiescente regula in angulo diametri, moue aliam eius extremitatem in sectione 14, & imprime punctum in linea umbræ uersæ. & sic cõsequenter ages quousq; lineam umbræ uersæ totam aut maiorem eius partem affeceris sectionibus umbræ rectæ. Exemplum.

In magno instrumenti singula puncta discriminatim sunt ponenda, & notatis punctis in scala ascendẽte ad dextrã, totũ quod est extra quadratũ resecandũ est, & numeri 14 16 18 &c. ad Gradus ascendẽdo signandi: sic enim fiet cõtinuatio punctorũ umbræ rectæ post 12. Quòd si per scalam altimetrã nõ præcisè possis in tua operatione seruare rectãgulum deflectendum est extra lineam basis & faciendus angulus acutus uel obtusus, facies basim umbræ rectæ mobilẽ in centro hoc est, in concursu catheci & basis. Similiter facies diametrum mobilem in suo centro, diuidesq; illam per easdẽ sectiones quas habet basis sed in plures: nam ubi basis habet 12. puncta, diameter habet præcise 17 puncta seu diuisionis notulas & adhuc ualde exiguum quid, sed q̃d nullũ errorẽ inducere potest. Et quoniam sæpe fit, quod basis longior est catheco, poteris basim extendere usq; in duplã proportionem, id est, ad 24. sectionum notulas, (nam hic

scalam umbræ uersæ relinquimus) sicut & diametrum augebis aliquot sectionibus, adhibitis utriq; lineæ pinnulis, eritq; tunc idem ferè instrumentum cum eo quod ab initio posuimus, nisi quod proportio basis & catheci hic ad duodenarium more scalæ diametræ est facta.

cta. Habes figuram pro exemplo, qua facilior in planitie metienda fieri nequit, ubi ex basi mēsurata habetur cathecus & hypothenusa. Quando 12. in basi & 17. & in diametro cōcurrunt, habet angulum rectū. Sin in diametro pauciora ꝙ̄ 17. puncta per basim abscindantur, erit angulus catheci & basis acutus, modò diameter sit in linea umbræ uersæ. Angulus reliquitur obtusus, quando linea basis descēdit à basi quadrati. Quādo itaq; aliquid metiri uolueris, cura ut stationē alterā facias in loco ubi diameter abscindit numerum qui certā proportionem habeat ad 12. Tunc enim facilior erit operatio. ut si abscindat in basi senarium, spacium inter duas stationes deprehensum est subduplū ad spacium mensurandū, sicut sex sunt in subdupla ꝓportione ad 12. Sin absciderit octo, erit spacium mensurarum ad spacium mensurandum subtriplum, sicut octonarius est subtriplus ad 12, ergo spacij mensurati medietas, quæ est tertia pars duodenarij, est addenda eidem spacio, ut habeatur spacium mensurandum quod est cathecus. Quando diameter cadit in finem duodenarij, spacium mensurandum æquale est mensurando. Si uerò cciderit in 15. punctum, spacium mensuratum excedit mensurandum in tribus, quæ sunt quarta pars duodenarij. Sin ceciderit in 16. punctum, spacium mensuratū excedit mensurandum in tertia parte. Abscindente uerò diametro 18. punctum, spacium mensuratum erit in sesquialtera proportione ad mensurandum, hoc est, continet illud & præterea & medietatem eius. Hæc per regulam de tri pulchre indagantur in hunc modum. Octo puncta faciunt in spacio mensurato 30. passus, quot passus facient duodecim puncta? operare secundum regulam & inuenies 45. passus.

Quid à Ptolemæo tractetur in 3. & 4. cap. sui primi libri Cosmographici. Cap. XXIIII.

IN tertio cap. docet Ptol. quo pacto ex gradibus cœlestib. liceat inuenire stadia aut miliaria terram ambientia, & quot miliaria uni respondeant gradui, de quo & suprà quoque nonnihil diximus, & ob id hic nihil amplias de hoc scribere uoluimus. In 5. cap. docet Ptol. ut iustum quis ponat fundamentum, qui uult describere regionem aliquā, atq;

insigniores regiōes designet iuxta Cosmographiæ regulas, longitudinē regionū quærat ex eclipsibus solis aut lunæ, latitudinem aūt inuestiget per accōmoda instrumenta, per q̄ et altitudo poli inuenitur. Quantū attinet ad latitudinem uel poli altitudinē (est enim idem) nulla est difficultas, quū in omni loco sole radiāte facile inueniri possit. Longitudinem uerò inter duas ciuitates nō licet tàm facile deprehendere ex cœlo, ꝙ cœlum sit in continuo motu, aliàs facili9 haberi posset q̄ latitudo. Nā si soli cœli planetarum mouerent, stellarum uerò cœlū immotū staret, posset hic Basileæ stella aliqua obseruari, q̄ teneret plagā orientalē, posset & Constantinopoli ꝑ instrumentū eius super horizontē obseruari altitudo, & quot gradibus Constantinopoli esset altior ꝙ̄ Basileæ tanta esset differentia lōgitudinis inter Basilea & illā Thraciæ urbē. Posset etiam dum cœlum est in continuo motu idem fieri, si cōmune posset dari signum obseruatiōis, ut scilicet ego hic Basileæ & alius quispiam Cōstantinopoli eodem temporis momento obseruaremus eleuationem alicuius certæ stellæ, ac deinde differentiam aduerteremus utriusq; obseruationis. Nullū aūt aliud commune signatū potest dari ꝙ̄ eclipsis lunæ, quæ hic et per totū horizontē nostrū eodē temporis fit pūcto, tametsi error aliquis, licet nō magnus, posset in obseruatione initij aut integræ obscurationis cōtingere. Nō enim sic subitò luna labit̄ tota in tenebras, ut ꝓcise momentū illud totius obscurationis obseruari queat. Necest alia ratio obseruādi lōgitudinē regionū: quanquam Dominus Petrus Appianus, quē quū an. Christi 1546. mēse Maio Augustæ Vindelicorum cōuenissem, mihi narrasset, se inuenisse rationem aliā deprehendendi regionum longitudinem, quam speramus illum non soli Cæsari Carolo communicaturum, sed & toti mundo.

Longitudinis regionū inuentio difficilis.

Petrus Apianus.

Sed

Sed redeamus unde digressi sumus. Cum paras tabulam super aliqua regione, & eidem iu ste inscripsisti certas aliquot ciuitates secundum lõgum & latum, possunt & aliæ ciuitates & oppida sine difficultate inseri, habito respectu ad radices inscriptarum ciuitatũ. Sic quũ ego describerem Alsatiam & Brisgoiam, fundamẽti loco primùm inscripsi Basileã, Argen tinã, Offenburgũ. Friburgũ, Brisacũ, Colmariã et Dannum, ac deinde aduerti oppida, quæ circa illã istã inueniunt̃ sita ciuitatẽ, aut quæ inter signatas deprehendunt̃ locari ciuitates. tota ferè uis in hoc sita est, ut iustos constituamus meridianos, quod hoc modo fieri neces- se est. Accipiamus duas ciuitates latitudine differentes, una exẽpli gratia sit Basilea sita in superiori Alsatia, aut si mauis in Sunggoia, alia sit Groninga metropolis Frisiæ, uolo scire quomodo hæ duæ ciuitates sese habeant ad lineam meridianam, num unum habeant meri- diem aut diuersum aut quantum unius meridies differat ab alterius meridie. Id alia ratione nõ potest deprehendi nisi per eclipsim, nõ solis sed lunæ, quæ certior est solari eclipsi pro- pter diuersitatẽ aspectus. Instituã igitur aliquẽ, qui Groningæ eandẽ obseruet eclipsim, quã ego hic Basileę, & necesse est ꝙ in utroq; loco horologium nõ discrepet à motu solis uel ad unum minutum. Quo prouiso, expectabimus uterq; eclipsim certa nocte futuram, diligen- tissimè aduertentes punctum illud quando luna tota eclipsat̃ omnemq́; perdit splendorem aut quando tenebras incipit egredi, amissumq́; recuperare lumẽ. Si utriusq; obseruatio idẽ habet tẽporis momentum, seruatis priorib. conditionibus, puta hic Basileæ præcisè media nocte luna tota obscurat̃, & idẽ fit Groningæ, indubitatum nobis erit signum, Basileam & & Groningã habere unam & eandem longitudinẽ, sitasq; sub eodẽ circulo meridiano. Sin Groningæ eclipsis illa duobus minutis anticipet tempus Basilieñ. obseruationis, erit Gro ninga orientalior Basilea quatuor miliarib. Germanicis, eritq; differentia earum in longitu dine uel quatuor miliaria secundũ locum, uel duo minuta secundũ tempus, quę idem sunt. Quòd si eclipsis aliqua quatuor minutis præueniat horã Basiliensem, erit differentia longi tudinis harum ciuitatũ, octo miliaria Germanica. In nostro enim climate duo miliaria Ger- manica faciunt unum minutũ temporis secundum longum. Et hinc est ꝙ diaria & epheme rides factæ ad meridianum Viennensem aut Nurnbergensem, non quadrant cum merida- no Basilieñ. nisi auferantur ab eis aliquot minuta temporis in cõiunctionibus & oppositio nibus, quum orientales citius in suo horizonte habeant meridiẽ quàm occidentales in suo. Est autem tempus oppositionis & tempus meditullij eclipsis eiusdem oppositionis, præci se idem temporis momentum. Non autem sic se habet coniunctio luminarium cum eclipsi solari, quæ solum in nouilunio cõtingit, quum diuersitas aspectuum hic duplicem efficiat coniunctionẽ, ueram & uisibilẽ. Vera respicit centrũ terræ, uisibilis autem superficiẽ eius- dem. Est etiam hodie error nõ uulgaris in calculo cõiunctionum, & oppositionum, nempe ut ueræ coniunctiones atq; oppositiones præueniant scriptas & calculo obseruatas ferè 40. minutis. Et ego satis mirari non possum, quod hodie sunt passim tot & tàm clari uiri, in a- stronomia doctissimi qui hunc crassum errorem aduertere noluerunt.

Per eclipsim lunæ deprehenditur longitudo.

Duo miliaria unum minutũ motus seu temporis.

Quid Ptolemæus in 5. & alijs quibusdã capitib. suæ Cosmographiæ notauerit. Cap. XXV.

DOcet Ptolemæus in 5. cap. tabulas regionum temporis successus esse alterandas. Quanquã enim terra semper maneat eadẽ atq; in eadem forma & dispositione, quædam deniq; regna ac territoria hodie sic sese habeant ut olim, nihilominus la bentib. temporibus grandes fiunt mutationes in ipsis regnis, territorijs, populis & ciuitatibus. Delent̃ enim nonnunquã regna aut transferunt̃, exurgũtq; noua. Sic multæ nationes contrahuntur in unã, aut una in plures dissipatur, solitudines fiunt habitabiles, & habitabilis redigit̃ in solitudinẽ. Insignia olim nemora posteris temporibus sunt excisa & facta habitatio hominum, ciuitatesq; magnæ abolitæ, & exortæ nouæ. Hæc potissima est ra- tio, quare hodie Ptolemaicis tabulis nouæ & ad tẽpora nostra accõmodatæ adijciunt̃, quia à tẽpore suo (uixit enim circa annum Christi 150) usq; ad tempora nostra, grãdes & multæ fa ctę sunt in terra mutationes, id ꝙ in nostra Germania apertè uidere licet, in qua suo ęuo nõ multæ fuerunt ciuitates, arces & alię munitę habitationes, ut taceã tot principatus, ducatus, Landgrauiatus, & Marchionatus. Alsatiæ uocabulum tunc nõ erat in rerum natura, neq; Franconiæ, Hassoniæ. Turingiæ, Saxoniæ, & aliarum regionum Germaniæ priuata uoca- bula, quæ postea ob populorum habitationẽ sunt exorta. Fuit Polonia sua tempestate grã- dis sylua, at hodie uastum est regnum. Constatinopolis & tota Turchiæ regio fuit Ptole- męi tempore Romanis subiecta, at hodie Romani uix tantum habent uirium, ut sese tueri queant

Nouæ tabulæ in Ptolemæo.

queant cõtra Turcam. Vides ꝙ necessarium sit, ut nostro tempore aliæ edantur Topographicæ tabulæ, quum tanta mutatio facta sit in superficie terræ, tamq; diuersa hodie sit terrarum diuisio ab ea, quam ueteres fecerunt in regnis et alijs prouincijs. In sexto capite indicat Ptolemæus quod olim cõmodius ꝙ hodie orbis descripto fieri potuit, quia tũc imperia latissimè patebãt, & docti apud cunctas nationes, etiam barbaras, celebres habebanť, atq; ob id facilimè potuerunt quãcunq; describere regionẽ. Fuerunt præter ea multi docti uiri ante Ptolemæum, qui tentarunt describere orbem, inter quos pre cæteris cõmendatur Marinus, quippe qui diligentius alijs in Geographia scripsit, quanquã scripta illius in quibusdam nõ careant reprehensione. Nã nonnunq; sic semet inuoluit, ut longitudinem pro latitudine, et cõtrà latitudinem pro longitudine posuerit. Deinde ꝙ non docuit, quo pacto orbis descriptio fieri in plano debeat, & tertio longitudinẽ aliquando latitudinem maiorem fecerit, quàm ars ipsa exegerit. Hæc tria conatur Ptolemæus corrigere in Marino.

Docti olim in precio.

In 7. capite adducit Ptolem. erratum Marini, quod de latitudine & longitudine uniuersali orbis habitabilis posuit, examinatq; ipsum & emendat. Latitudinem orbis habitabilis in utraq; equinoctialis partẽ supputauit Marinus esse graduũ ferè 87. conaturq; id probare per signa cœlitus apparentia & profectiones itinerarias, nauigationesq;. Cœlestia signa quæ Marinus inducit, sunt stelle quedã, nempe maior & minor Vrsa, Orion, Pleiades, Canobus, canis maior, Algomeisa, &c. In 8 capite ostendit Ptol. quàm ineptè Marinus cõnetur demonstrare, latitudinẽ terræ australem terminari sub tropico brumali, idemq; probare duabus profectionibus, una terrestri, alia nautica. Certè nos hoc tempore uberiorẽ habemus notitiam de terræ latitudine ad austrum, quàm olim habuerit uel Marinus uel Ptolemæus, quum nostro æuo terra circum nauigetur, & potissimũ ab Hispania in orientem per meridiẽ adinuenta sit nauigatio, de qua infrà propriũ signabimus caput. In 9. capite reprehendit Ptol. maritimas profectiones, ex quibus Marinus putauit finem totius australis latitudinis subiectum brumali tropico. In 10 capite ponit Ptol. propriam sententiam super uniuersalis latitudinis termino, concludens uniuersam cogniti orbis latitudinẽ non esse 87. graduũ, ut Marinus sensit, sed 80. tantum graduũ. In 11. cap. Ptol. cognitam orbis longitudinem, quam Marinus posuerat 225. grad. ab insulis Fortunatis usq; ad Seras, corrigit, contrahitq; totam hanc longitudinem in 12 horarum interualla, hoc est, in 180 gradus.

Extremitas Africæ modò cognita.

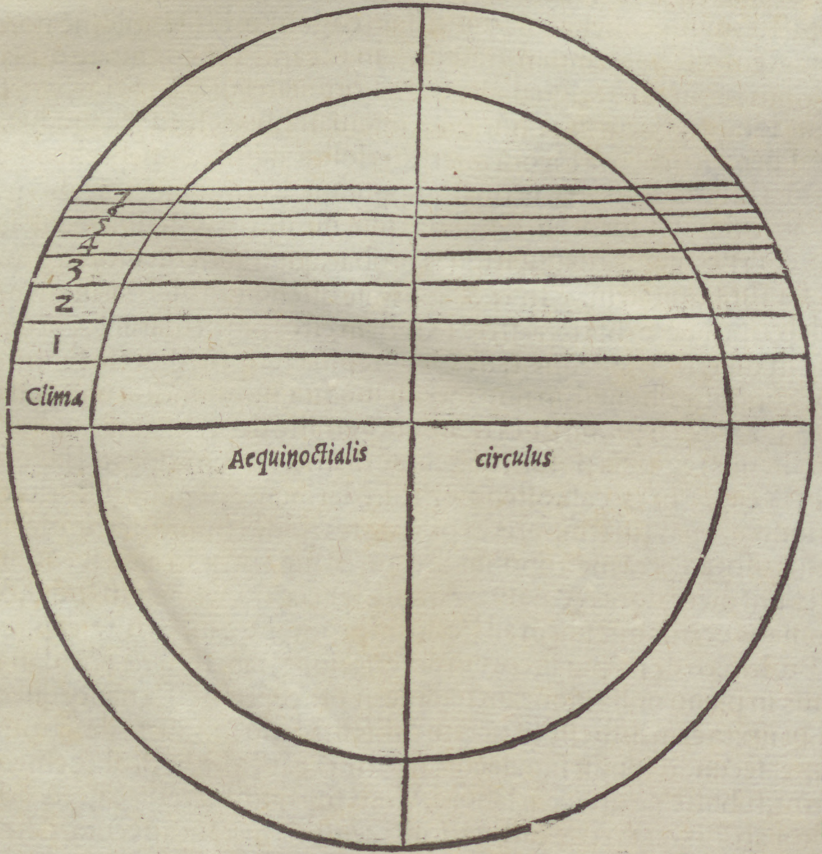
In 12. capite colligit Ptol. per particularia locorũ interstitia longitudines, & deprehendit Marinum à Canarijs insulis usq; ad Eufraten nõ male supputasse lõgitudinem, at ab Eufrate usq; ad Indiã per particularium locorum distantias inuenit illũ sæpe hallucinatũ, id ꝙ sequentibus capitib. 13. & 14 per aliquas nauigationes probat, que transierũt usq; ad promontorium Cory & ad Cururã ciuitatem. In 15. & 16 capite ostendit Ptol. Marinum nedum errasse in generali descriptione orbis terrestris, sed etiam circa particulariũ locorum longitudinẽ & latitudinẽ in diuersis opusculis, q̃ de Geographia scripsit, diuersa sensisse & planè errasse. Nam loca opposita, hoc est, in uno meridiano sita, nonnunq; in unũ collocauit parallelum & contrà. Sic circa regionũ fines nonnunq; errasse deprehendiť, dum regionẽ unam ad occasum alterius regionis posuit, quæ tamẽ illam à Borea respicit. Exẽpla huius oscitantiæ ponit in 16 cap. In 17 cap. ostendit Ptol. Marinum dissentire historijs et enarrationibus nauigationum, quas sui temporis exploratores tradiderunt, pſertim de ijs quæ fiunt per Indicũ littus usq; ad Serã metropolim Serum, & inde usq; ad terrã incognitam. Exploratores illi fuerunt mercatores & nautæ Arabiæ felicis, trajcientes in Indiã, & item nauigantes ab Aromatis uersus meridiem ad Prassum promontoriũ. In 18. cap. reprehenditur Marinus à Ptolemæo de inepta locorum descriptione, tam sphærica ꝙ plana, præsertim ꝙ descriptionis in plano nullã idoneam tradiderit præceptionẽ. Ea nanq; quam tradidit tam obscura est, ut iuxta eam difficile sit ueram orbis in plano instituere descriptionem, quæ orbis repræsentet secundũ longũ simulachrum. In 19 cap. asserit Ptol. se emendasse Geographiã Marini, subijsseq; duplicem laborẽ. Vnus fuit quo discreuit ea, que non satis emendata uidebantur ab illis quæ rectæ castigationis censurã fuerant assecuta. Alter, quo decenti emendatione uerificatis locorũ positionibus, adscripsit numeros longitudinis ac latitudinis, ut scilicet loca ipsa in tabulis & terrarũ descriptione certius disponerentur aptioraq; fierẽt ad inscribẽdũ. Narrat pterea ꝙ prouincijs singulis suos terminos, quib. ad quatuor mundi plagas clauduntur, assignauit, ꝙq; celebriorũ ciuitatũ fluminũ, sinuum & mõtium positiones, tã in lõgitudine q̃ in latitudine exactiores tradiderit, ꝙ Marinus ipse.

Quid

Quid Ptolemæus in uicesimo atq; sequentibus quibusdam tractet capitibus. Cap. XXVI.

IN uicesimo capite reprehendit Marinus de inepta orbis in plano descriptione, ꝓponiturq; duplex habitabilis orbis figuratio: una q̄ fit in sphærica superficie, & hęc nō est admodum artificiosa, quanquam nō facile tātæ magnitudinis sphęra fabricari possit, cuius superficies cōtineat omnia, quæ necessario ponēda sunt in ea. Neq; etiam unico intuitu noster aspectus omnes sphericę descriptionis partes ualet comprehēdere, nisi uel aspectus uel sphæra ipsa circumagatur. Quę uerò in plana superficie fit orbis figuratio, manens immota cūctas sui partes nostro offert aspectui. Et quidē Marinus conatus est tradere præceptionē, qua tale orbis simulachrum formari posset simile & cōformę sphęricæ descriptioni, sed minimè iustū attigit scopū. Nam distātias posuit improportionatas, cōstituēs scilicet pro omnib. parallelis & meridianis, qui in sphæra circuli sunt, rectas lineas, & faciens meridianis parallelos penè æquales. In 21 capite commemorat Ptolemęus modum quendā, secundū quē in plano orbis fiat descriptio, nempe si pro meridianis rectę trahantur lineæ, pro parallelis uerò circulorū describantur segmenta super uno eodemq; centro.

In 22 capite docet Ptolemæus quo pacto sphæra parari debeat pro inscribenda cogniti orbis habitatione. Et cū eius tēporibus non totus habitatus orbis sed medius dūtaxat exploratus fuerit, ipse in hoc capite hemisphęriū tātum depingere docet, sed quo ingenio & tota sphæra facile describi potest. Quātò aūt huius sphæræ corpus maius fuerit, tātò plura loca, montes, fluuij & gentes suis nominibus inscribi possunt. Porrò mediam sphæram Ptolemaicā posuimus quoq; inter tabulas regionū, & est secunda in ordine. Hæc ostendit quā longè & latè orbis terræ cognitus fuerit tempore Ptolemæi. In 23 capite ponit Ptolemęus 20 insignes parallelos, secundū q̄s maximæ dierū lōgitudines ꝑ annū accipiunt. Hi aūt paralleli sic ordinantur, ut crescāt in tēpore de quarta horæ ad quartā, aut à media hora ad integrā horā. Inter quos quidā habent peculiaria nomina, sortiti ea aut ab insigni urbe, aut à fluuio aliquo magno, aut à monte præcipuo, per quos trahunt. Extremus aūt uersus meridiē parallelus, q cognitā terminat terram, tātum distat ab ęquinoctiali, quantū parallelus ꝑ Meroēn uersus septentrionem. Nostro uerò æuo, quando tota Africa & littora eius cognita habentur, plures uersus meridiem statuendi sunt paralleli q̄ signauerit Ptolemæus. Inter parallelos quidam ponunt climata, & cōprehendit clima spaciū terræ inter duos parallelos, in q̄ maximæ diei ab initio climatis ad finem usq; est dimidiæ horę uariatio, sumptum in ea terræ, ab austro ad arctū uersus, intercapedine, qua polus septentrionalis eleuatior est graduū 50 & minutorum 30. submissior uerò graduū 22 & minutorū 45. Aliud ergo clima & aliud parallelus, etiam si ambo cingant circumferentiam terræ, trahanturq; ab occidente in oriem. Parallelus est nudus circulus tractus per circuitum terræ æquidistans ab æquatore. Clima uerò est superficies inter duos parallelos comprehensa, circuitum terræ ambiens. Assignantur autem cuilibet climati tres paralleli, unus ab initio, alius in medio, & tertius à fine. Con-

Clima quid.
Parallelus quid.

ne. Contrahunturq́ climata in latitudine, secundũ quod magis & magis recesseris ab æquatore. Vt enim paralleli uersus septentrionem cõtinuo contrahuntur, dies autem è cõtra augescunt, sic quoq; climata, quæ parallelis clauduntur parallelorum imitantur naturam. Primum clima incipit à parallelo, cuius longior dies habet 12. horas & 45, minuta. Per medium huius climatis trãsit parallelus cuius longior dies habet 13. horas, denominaturq́, à Meroë per quã transit. Parallelus uerò in quem desinit primũ clima & à quo incipit secundum, habet longiorem diem 13 horarũ & 15. minutorũ. Vbi desinit clima secundũ ibi incipit tertium habetq́ longiorẽ diem 13 horarũ & 45 minutorum. Medius uerò eius parallelus habet horas 13 & minuta 30. appellaturq́ Diasyene: est autẽ Syene urbs Aegypti interioris. In extremitate seu fine climatis tertij habet parallelus circumductus longiorẽ diem 14. horar. & 15. minuta. Medius uerò parallelus, Alexandrinus dictus, habet præcise 14. horas. In fine quarti climatis habet parallelus longiorem diem 14. hor. & 45. minutorum, mediius aũt huius climatis parallelus, Rhodiensis denominatus, habet longiorem diem 14. horarum & 30. minutorum. Porrò extremus parallelus qninti climatis, Byzantius appellatus seu Constantinopolitanus, habet longiorẽ diem 15. horarum atq; 15. minutorũ, medius autem Romanus dictus, habet 15. horas. Quindecim enim horarum est longior dies quem habent Romani & omnes qui huic subiacent parallelo. Vbi sextũ uersus septentrionem desinit clima, ibi parallelus maximũ habet diem 15. horarũ & 45. minut. & transit hic parallelus per Heluetios, apud quos septimũ incipit clima, & desinit in eo parallelo ubi lõgior æstiuus dies habet horas 16. atq; 17. minuta. Huic aũt parallelo subiacet Colonia Aggrippina, Martpurgũ, Erdfurdiũ, Lipsia, &c. Vltra hæc septẽ climata ueteres nulla alia posuerunr climata, sed duntaxat parallelos cõstiterunt, quia latitudo climatũ uehemẽter decresceret, cum ad modicã distantiã uersus polũ dies sensibiliter augeř. Quantò enim polus mũdi supra horizontẽ attollif, tanta zodaicus & paralleli ꝑ eius gradus ducti, qui lõgitudines dierũ efficiunt obliquius horizontem intersecant, maioresq́ arcus dierũ supra hemisphærium nostrum relinquunt, quã sint arcus noctiũ sub hemisphærio delitescẽtes, sole signa septentrionalia percurrente.

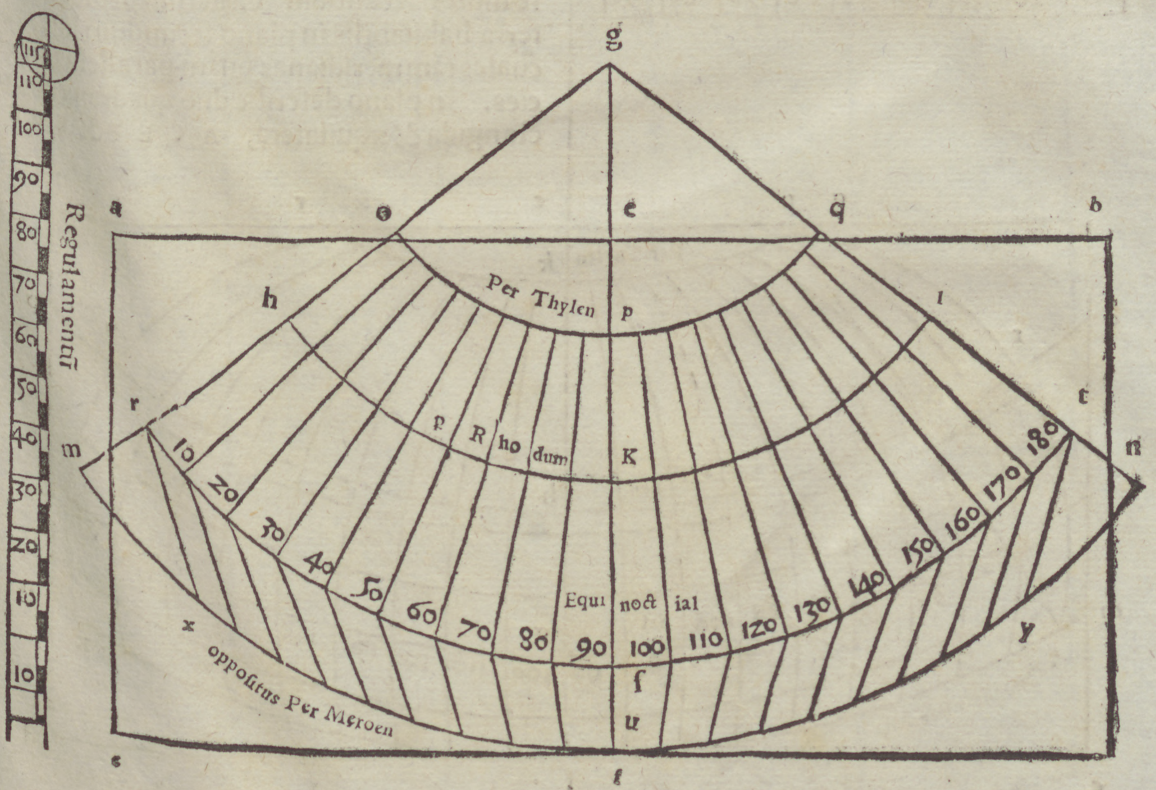
Meroë insula est Nili.

Parallelus per Rhodum.

Vltimum clima finitur in Germania.

Quid Ptolemæus signauerit in 24, & ult. cap. primi libri suæ Cosmographiæ. Cap. XXVII.

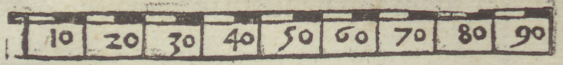
DOcet Ptolemæus in ultimo capite primi libri suæ Cosmographiæ duplicẽ orbis in plano descriptionem. Priorem inuenis ex aspectu sphæræ motæ seu reuolutæ. in qua scilicet meridianæ sunt rectæ lineę iuxta uisam apparentiam sphæræ reuo-

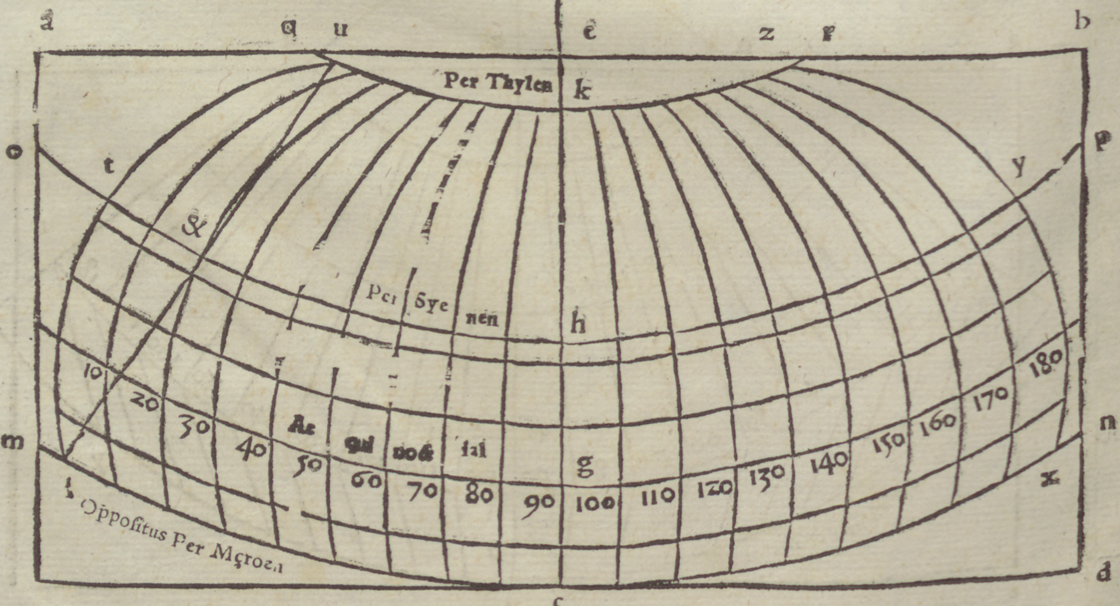

luta

lutæ. Alteram docet formare ex intuitu sphæræ quiescentis. Descriptio prima habet se in hunc modum. Fiat parallelogramum rectum A B C D, cuius latus A B duplum sit ad latus A C, diuidaturq; parallelogramum illud in duo æqua per lineam E F, & hæc eadem linea per tertiam sui partem aut paulò amplius extendatur ultra E, ut scilicet E G habeat 34. partes tales, quales sunt per lineam F G 131. & una tertia. Quod sic certius efficies, si lineam F E seorsum diuiseris in 97. partes & unam tertiam, hoc est uiginti minuta, & ex illis accipies 34. partes, numerabisq; ab E sursum, & ad finem earum facies punctum G polum mundi septentrionalem repræsentantem, quique centrum est parallelorum, nempe æquatoris & paralleli transeuntis per Rhodum. atque illius qui transit per Thylen. Qui transit per Rhodum, distat à centro G gradibus 79. qui uerò per Thylen gradibus. 52. Aequinoctialis autem distat gradibus 115, & qui ex opposito est ei qui per Meroën transit, gradibus 131. Porro Meridianos hoc modo inscribes, Excipe circino intercapedinem 40. graduum ut signantur in regulamento, & pone circinum sic expansum super paralellum Rhodianum, atque diuide interuallum illud in quinque æquales partes, atq; in hunc modum diuide totum parallelum: æquinoctialem quoque diuide in 18. æquales partes, & trahe rectas lineas per correspondentia puncta ab æquatore usque ad parallelum transeuntem per Thylen, & distabunt meridiani per 10. gradus. Demum fige regulamentum in punctum G, & habebis numerum longitudinis & latitudinis pro regionibus & ciuitatibus inscribendis. Longitudo ciuitatum supputatur secundum numerum signatum iuxta æquinoctialem, latitudo autem numeratur in regulamento centro G affixo. Ponit deinde Ptolemæus in hoc ultimo capite alteram orbis in plano descriptionem, quæ scilicet fit ex intuitu sphæræ quiescentis, & sphæricæ figurationi longè similior quàm prior. Nam lineæ meridionales formantur iuxta apparentiam meridianarum linearum, quæ in sphærica scribuntur superficie. Hæc aũt apparẽtia fit, si firmetur sphæra atq; quiescat, & aspectuum seu coni uisorij axis constituatur in recta linea, quæ ex centro sphæræ educitur ad commune sectionis punctũ meridiani secantis cognitæ terræ lõgitudinẽ in duo æqua, & ipsius paralleli latitudinem eiusdem cognitæ terræ bifariam dispescẽtis, hoc est, ut oculus mediet inter centrum & sectionem illam meridiani & paralleli in medio habitabilis terræ se mutuo secantium. Cæterum proiectionem terræ habitabilis in plano secundum lineas arcuales tam meridianas quàm parallelas, sic efficies. In plano describe duo quadrangula, rectangula & æquilatera, A C E F & E F B D

Alius modus descriptionis sphæræ.

lineam

lineam E F diuide seorsum in 90 partes æquales. Præterea eandem lineam E F extende ultra E secundum quantitatem lineæ E F, cui adde unam partẽ & 50 minuta lineæ seorsum diuisæ, & habebis centrum L, quod scilicet cẽtrum erit omnium parallelorum, qui hoc pacto inscribantur. Numera à puncto F uersus A sedecim partes & 15 minuta, & fini huius immitte pedem circini, & reliquum extende in L centrum & describe æquinoctialem. Rursum ab æquinoctiali recense 23 partes 50 minuta, & immisso pede circini in finem eius, & altero extenso in L pinge tropicum cancri. Iterum ab æquinoctiali uersus E numera 63 partes, & ut prius describe parallelum transeuntem per Thylen. Postea pro meridianis inscribendis distantibus per quinque gradus, sic procede. Accipe cum circino in linea diuisa distantiam duorum graduum & 15 minutorum, quam in parallelo per Thylen transeunte, incipiendo à linea E F, utrinque decies & octies replicabis, notando puncta. Consimiliter ages recipiendo distantiam quatuor graduum 35 minutorum, & in parallelo per Syenem transeunte decies & octies replicando. Iterum recipe distantiam 4 graduum & 50 minutorum, & in parallelo opposito per Meroẽn utrinque pinge 18 puncta. Quib. signatis, quære cum circino centrum trium punctorum in his tribus parallelis à meridiano recto E F æquidistantium: quo inuento, duc arcum per hæc tria puncta. Sic ages cum omnibus trinis & trinis punctis. Quòd si ultra Ptolemæi inuentionem, terrę figurationem uersus austrum extendere uolueris, describe primò parallelum distantem ab æquinoctiali 30 gradibus, quem diuides sicut oppositum suum uersus aquilonem. Secundò describe parallelum ab æquinoctiali per 40 gradus distantem, quem diuides sicut oppositum suum: deinde quære centra hinc inde, & comple priores meridianos. Sic itaq; habes in summa, quid Ptolemæus per singula capita suæ Geographiæ in primo libro tractet, cum adiectione nostræ declarationis, ubi res ipsa expostulare uidebatur.

De nauigatione maris.

Caput XXVIII.

ETiamsi ab antiquis temporibus magnæ nauigationes factæ fuerint in mari, lateq; hinc & inde homines sese eius exposuerint fluctib. & periculis, tamen nullibi inuenitur q̃ tàm longæ profectiones in eo factæ fuerint, sicut nostro fiunt æuo, quando ferè nullus maris angulus indiscussus est relictus. Certè Ptolemæus multa scrutatus est, & bonã partem terræ descripsit, at nõ pauca illũ latuerunt, quę nostro æuo intra 20 aut 40 annos adinuẽta sunt. Extremitas meridionalis, quã in noua tabula Africæ atq; in generali orbis descriptione uides extendi ultra tropicũ brumalem, quam hodie uocant Caput bonæ spei, iam nostro æuo est explorata & cognita: nec obstat q̃ unus aut alter ante Christi natiuitatem fuerunt, qui littora Africæ circũnauigarunt, ab occidente traijcientes in orientem, quum interim usq; ad nostra tempora illa nauigatio fuerit intermissa, & à nostris penitus incognita, iam demum repetita frequentetur sine cessatione. Et quid dicam de magnis istis insulis, America, Paria, Cuba, Hispaniola, Zipangri, Francisca & alijs multis, puæ ueteribus penitus incognitæ fuerunt, sicut & bona pars in extremitate Indiæ? Quin & fama terræ

Callikut apud nos hodie increbuit, quæ tamen semper cognita fuit & à uicinis nationibus frequentata, puta ab Arabiæ, Taprobanæ & aliarũ uicinarũ terrarũ incolis, inter quas media iacet, ut uidere licet in prima generali tabula, at per nouam nauigationem, quæ hodie ab Hispania in orientem fit, innotuit nobis emporiũ illud tanquã noua aliqua terra, quam tamen inexperti pro insula habent iam primùm inuenta. Ante quadraginta annos, maiores non fuerũt nauigationes in Europa, quàm quæ ab Hispania (quæ finis est Europę uer-

sus occidentem) in mari Mediterraneo factę sunt ad terrã sanctã, aut à Brabantia uel etiam Anglia ad Hispaniã: itemq; à Venetijs ad Africam & Aegyptũ. Nauigarunt & Aegyptij per mare Rubrũ usq; ad Callikut & ad alias regiones orientales, unde aduexerũt aromaticas species pro tota Europa. Nostro uerò tempore aliud inuentum est iter, quod ducit ad Callikut & ad plagã orientalem. Nam soluunt in Portugallia, & nauibus circumeũt totã Africã, uertuntq; uela in orientem. Et primũ quidem longo itinere sulcant mare rectã uersus meridiem, quousq; ad finem Africanæ terræ peruenerint, deinde flexa aliquandiu naui secundum recuruationem littoris in septentrionem perueniunt ad mare Rubrũ, & hinc ad orientem, primùm ad Callikuth & inde ad reliquas terras & insulas, in quibus exercentur negocia, daturq; opera mercaturæ. Fiunt prętcrea nauigationes ab Hispania uersus occidentem ad nouas insulas, ante triginta annos repertas: nempe ad Americam, Spagnolam siue Hispaniolam, Iucatanam & alias multas insulas, quarũ distantia ab Hispania per Oceanum protrahitur ferè in orientem: nam absunt circiter mille miliaribus ab Hispania. At ex Europa uersus polum septẽtrionalem nõ patet iter nauigabile, quo terra possit circumiri, quemadmodũ à meridie circum nauigatur, quia terra à septentrione, porrigitur ferè ad polum usque, ubi ob immensum & perpetuum frigus atq; caliginosum aërem nemo mortaliũ uersari potest, sicut nec sub polo australi nauigationes citra periculum fieri possunt, id quod experti sunt Emanuelis regis Lusitanię naues, quę penè cum gubernatoribus in extremum inciderunt periculum, ubi ingressæ sunt interiora Austri, quæsitum nouas insulas in uastissimo mari. De quo infrà quoq; nonnihil dicemus, ubi nouarum insularum inuentionem ostenderimus.

Nauigatio in orientem.

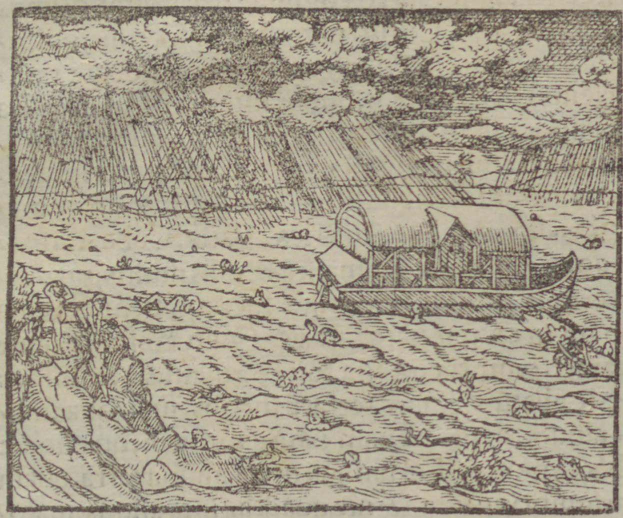
De prima terræ habitatione.

Caput XXIX.

Quàm latè sese extenderit ante diluuium humani generis habitatio in terra, qualia erexerint ædificia, & quas incoluerint terras atq; oppida, nemo mortalium scire potest: quia tunc alia fuit facies terræ, nõ dubiũ quin & alia littora maris, alij fluminum aluei, fortassis & alij montes & ualles, sed quę ob superuenientis diluuij grassationẽ omnia sunt cõfusa & immutata, ędificia cõcussa & regionum fines deleti. Non dubium quin primi illi patres ob longæuam suam ætatem cõstruxerint magnifica & sumptuosa ædificia, utpote quorũ uita protracta fuit in octingẽtesimũ aut nongentesimũ annum, & interim nati fuerint gigãtes, homines uastissimo corpore, qui paruis tugurijs includi nequiuerunt. Genesis quarto, quinto & sexto scriptura mentionem facit de illorum uita. Retulerunt & illi qui saluati sunt in arca posteris suis, qualem faciem habuerit orbis ante diluuium, de qua re pauca quædam sunt signata à Beroso historico gentili, qui tempore Alexandri Magni Babyloniæ uixit. Is autem in hunc scribit modum: Ante aquarum cladem famosam, qua uniuersus perijt orbis multa præterierunt secula, quæ à nostris Chaldæis fideliter fuerunt seruata. Scribũt illis temporibus circa Libanũ fuisse Enos urbem maximã gigantũ, qui uniuerso orbi dominabantur ab occasu solis ad ortum. Hi uastitate corporis ac robore cõfisi, inuentis armis omnes opprimebant, libidiniq; inseruientes inuenerũt papiliones & instrumenta musica & omnes delicias, manducabãt homines & procurabant aborsus, in edulium q; pręparabãt, & commiscebantur matribus, filiabus, sororib. masculis & brutis, & nihil erat sceleris quod non admitterent, contemptores religionis & deorum. At postquã orbis submersus rursum exiccatus fuit ab aquis, nõ fuerũt nisi octo homines in Armenia Saga, p quos totũ genus humanũ seminatum est

Aedificia magnifica ante diluuium.

Berosus de mũdo ante diluuiũ

Anthropophagi.

natū est in terris, idq́ʒ usq́ʒ in hūc modum. Cum nauis in aquis resedisset super uerticē montis Gordies in ipsa Armenia, exiccataq́ʒ fuisset terra, descendit Noa cū familia sua è monte in planiciem campi, qui cadaueribus plenus fuit, atq́ʒ ob id usq́ʒ in hūc diem uocatus fuit מתי ארם methe Adam, id est, mortui homines, compressisq́ʒ coniugibus perpetuò gemi nos edebant, masculum & fœmellam, quibus adultis & coniugibus factis, genuerūt & ipsi uno partu gemellos: Deus namq́ʒ & natura nunquam defuerunt rerum necessitati quantū attinet ad propagationem orbis. Cùm itaq́ʒ in hunc modum breui temporis interuallo humanum genus supra modum auctum esset, repletaq́ʒ Armenia hominibus, cogebant̄ multi illinc discedere, nouasq́ʒ sibi quærere sedes. Ianus uerò (sic uocat Berosus Noam) monebat principes eorum qui discessuri erant, ut sibi prospicerent de nouis habitationibus, ordinarent inter homines ciuilem seu politicam uiuendi rationem, extruerentq́ʒ ciuitates & oppida. Designauit illis tres mūdi partes, Asiam, Africam & Europam, sicut illas ante diluuium uiderat, tribuitq́ʒ singulis principibus singulas prouincias, ad quas sese cū populo suo conferrent. Nimrodum uerò fecit regem in Babyloniæ regione, qui & campum Sennaar adiens, fecit sibi extrui ciuitatem, erexitq́ʒ insignis altitudinis turrim, quæ montiū excedebat cacumina, in signum quod Babylonicus populus primus esset in mundo. In Aegyptum quoq́ʒ misit Chamum, & in Libyam atque Cyrenen Tritonem, in reliquam uerò Africæ partem Iaphetum, qui cum Africa simul bonam habuit Europæ partem. Porrò in Asiam orientalem misit Gangem, à quo fluuius quidam magnus sortitus est uocabulum illud. In Europam uerò destinauit Tuisconem, cuius dominium extēdebatur à Tanai fluuio usq́ʒ ad Rhenum. Nouissimè uerò & Ianus egressus est de Armenia, ut per uniuersum orbem homines doceret uiuendi ritum, & quo pacto construerent ædificia. Huc usq́ʒ uerborum Berosi sensus. Nec dubium quin Berosus hæc habuerit ex prædecessorum scriptis, relictis scilicet uel à Noah uel à filijs eius, qui utrūq́ʒ uiderunt orbem, nempe eum qui fuit ante & qui post diluuium. Hi proculdubiò recensuerunt posteris suis, qualem faciem habuerit mundus ante diluuium, remansitq́ʒ post eorum mortem uel fama uel scriptū aliquod de primo mundo. Vt autem rectè intelligas Berosi uerba, consules tabulam Asiæ. & in ea uidebis situm Armeniæ atq́ʒ Babyloniæ. Aegyptum uerò & Cyrenen quæres in Africa. Patet etiam ex memoratis Berosi uerbis, nos Teutones sic appellatos à Tuiscone, de quo infrà ubi ad Germaniam peruenerimus latius disseremus.

Ianus qui Noha à uino sic dictus.

De Paradiso terrestri. Cap. XXX.

CVm propositum nostrum sit in hoc libro describere totius terræ circuitum, habitudinem & inhabitatas regiones, Paradisus autē certum in terra occupet locum, non abs re in initio nostri libri de eo quoq́ʒ faciemus mentionem, ubi'nam hic delitiarum hortus temporibus primorū parentum fuerit, & si adhuc in rerū sit natura.

Et hìc quidē inter doctos uariæ sunt opiniones, & nullus ferè nō proprium adfert cordis sui figmentum. Nam sunt qui asserūt Paradisum locatū in oriente, extra tropicū capricorni atq́ʒ extra tropicum cancri. Alij uolunt ipsum locari sub æquinoctiali circulo, in temperata aliqua regione. Sūt rursum alij qui fingunt ipsum cōstitutum in altissimo loco, longè semotum à nostro orbe, & pertingētem usq́ʒ ad lunarē circulum, expertē omnis aëreæ tēpestatis, & quò nullus uentus aut nubes peruenire potest, asseruntq́ʒ in eo corporaliter uiuere Henoch & Eliam. Sunt quartò, qui scribunt hunc hortū ante diluuium occupasse in oriente aliquot fertilissimas regiones, puta Syriā, Damascum, Arabiam, Aegy-

Opiniones de Paradiso.

ptũ.&c. fueritq́ ambitus eius amplissimus, et durauerit usq; ad diluuiũ, munitus angelorũ custodia, ut scriptura sacra habet. Cùm aũt totus mũdus diluuio periret, interijt & hic hortus, ut nec uestigiũ aliq̃d eius, aut septorũ eius in terra remãserit. Si enim in hũc usq; diẽ extaret, putas illũ sic latêre, ut nõ fuerit inuentus ab hominibus, q nullũ nõ terræ angulũ sunt perscrutati? Cõplexus est meliorẽ terrę portionẽ, & decoratus nobiliorib. arborib. & plãtulis q̃ reliqua terra, à qb. homo collegisset optimos fructus, subtile & incorruptũ alimẽtũ ꝓ cõseruatione uitę suę. Inter multas aũt optimas arbores, erat in hoc horto arbor quędã, dicta Arbor uitæ, cuius fructus fuisset ceu saluberrimũ remediũ homini, cõseruassetq́ eũ in perpetua iuuentute, ut neq; senuisset neq; senectutis incõmoda sensisset, sed mansissent

Arbor uitæ.

mẽbra corporis eius uegeta, donec tandem à corporali uita translatus fuisset sine mortis medio ad cœleste illã & perpetuò duraturã uitã cũ corpore & anima. Habuisset, ꝑinde homo in terrena paradiso labores quosdã, sed q̃s sine corporaliũ uiriũ debilitatiõe, absq; sudore & fatigatione trãsegisset. Protulisset terra sua spõte nedũ necessaria uerũ & amœna quæq;, inambulassetq́; homo inter terrę nascẽtia ipsa, & pro uoto suo omnia ordine quodam cõposuisset, & hic labor uerius recreatio quędã fuisset, atq; admiratio beneficiorũ Dei, quę homini exhibuisset, q̃ fatigatio. Terra nõdũ obnoxia erat maledictiõi, atq; ideo inter optimas plantulas nullũ succreuisset zizania. Habent & Iudæi de paradiso suas cogitationes, easq́; admodũ stultas & mẽdacijs plenas. Scribũt autẽ in lib. מעשת שאירע לר׳ יהושע בן לוי paradisum adhuc extare atq; multos in eo esse homines cum corpore & anima. Potissimũ aũt scribunt fabulã quãdã de magno illo & probitate cõspicuo rabi Iehosua, q̃modo Deus miserit ad eũ angelũ mortis, cũ instaret hora mortis eius, q eũ interrogaret, quid peteret à domino Deo ante mortẽ suã. Ille uerò postulauit, ut sibi ostẽderet locus suę mãsiõis in Can Eden, hoc est, in Paradiso. Cũq; dñs petitioni eius annuisset, ductusq́; fuisset per angelũ mortis ad septũ paradisi, ut introspiceret nõ aũt ingrederet, elapsus ille è manib. angeli mortis, subitò illapsus est in paradisum. Perãbulans ergo locũ illũ uoluptatis, & lustrãs oĩa habitacula eius, inuenit septẽ in eo mãsiones, q̃ singulæ in lõgitudine habebãt centũ millia milliariorũ, & in latitudine decẽ millia. In prima mãsione erãt pagani, qui relicto paganismo cõuersi fuerũt ad legẽ Dei. In secũda erãt pœnitẽtes, in tertia Abrahã, Isaac, Iacob & oẽs filij Israël, qui egressi erant ex Aegypto & mortui in solitudine. In quarta nemo erat, sed in quinta erat Messias filius Dauid, atq; Elias. In sexta erant, qui hinc migrauerũt in mœrore & tristitia. In septima aũt, qui mortui sunt in mundo ex infirmitate aut supplicio. Huiusmodi stultitias scribũt miseri Iudæi, & simplices hęc credũt, etiãsi nec iota adducãt ex scriptura. Sed dicet quis: Et quomodo dicit Christ9 in cruce, Hodie mecũ eris in paradiso? an nõ hęc uerba astruũt paradisum adhuc existere in terra? Respõdeo: Locus ille Euãgelij seipsum explicat: nam cũ latro orasset, Dñe memẽto mei cũ ueneris in regnũ tuũ, respõdit Christus, Hodie mecũ eris in paradiso, hoc est, in meo regno. Regnũ aũt Christi nõ est de hoc mũdo, ut ipse corã Pilato testatus est.

Iudæorũ fabula de Paradiso.

De mutatione & alteratione ciuitatum & regionum. Cap. XXXI.

SApiẽs Salomon scribit Eccles. 1. Generationẽ trãsire & generationẽ aduenire, terram aũt stare in æternum, quasi dicat: id quod Deus fecit, solidũ manet, q autem ab hominibus parat, uadit cũ homine ad interitũ. Fuerũt olim florentissimæ & magnæ in mundo urbes, quas si hodie q̃rere uelles, nec ruinas earũ inuenire posses, imò nec facilè loc9 situs earũ tibi à quopiã demõstrari posset: aut si etiã ostenderet, non facile posses in animũ tuũ inducere, homines illic olim cõmoratos: usq; adeo in nihilũ redigit omnis fastus & põpa hominũ, id q̃d testant Ilium in Troia, Alexia in Burgũdia, Tyrus in Palestina, Corinthus in Peloponneso, Babylon in Sennaar, Athenæ in Attica, et aliæ q̃ multæ insignes urbes, quę ante plurimos annos in solitudinẽ sunt redactæ. Et tamen, ut Strabo scribit, appetit hominis animus uidere ea loca & ruinas ipsas, ubi olim magnificæ illę constitutæ fuerũt urbes, sicut & libenter uisitãmus sepulchra, in quibus condita iacent ossa præstantium uirorum. Sed quæris unde sit, quòd quarundam ciuitatum nec ruinæ amplius appareant? Ad quod facilè respondetur, non fuisse priuatim apud ueteres in ædificando luxum, quẽ hodie uidemus apud omnes receptum. Alioquin si Augusta Rauracorũ tot è quadratis lapidib. domos habuisset quot habet Basilea, alia ruinarum apparerent uestigia. Resoluuntur facilè lignea

ligneа ędificia per ignem in nihilum, ubi lapidea perpetua relinquũt uestigia. Fuerũt prætereа olim regiones aliquæ, quæ supra modũ creuerunt in potentia & dilatauerunt pomœria regionũ suorũ, quæ nostro æuo uel penitus cōciderunt uel adeò humiliatæ sunt, ut nullam nominis sui habeant prerogatiuam, id quod testantur Babylonia, Persia, terra Sancta, imò & Italia ipsa: Macedonia & pleræq; aliæ regiones, q̃ nostris tēporibus alijs subijciuntur regnis. Econtra uerò, ubi olim nullum fuit imperium aut nulla potentia, ibi hoc nostro tēpore inueniunt̃ principatus & potestates summa autoritate pollentes. Sicq; fit ut omnia in hoc mũdo sursum atq; deorsum ferant̃, uerumq; sit, ꝙ nihil perpetuum est sub luna, nec quicq; stabile sub sole. Degenerant regna in ꝓuincias, ascendit urbs una in honore & opibus, alia uerò descendit, transferunt̃ populi de regione in regionem, deuastat̃ hîc prouincia aliqua florens, alibi alia aduersam sustinet fortunam, totq; interitus & transmutationes passim incidũt per orbē, ut nemo queat calamitates illas omnes enarrare, & ꝙ adhuc miserabilius est, nos corruimus cũ labente mũdo, perimusq; cũ interitu eius. Certè nisi stipite & amētes simus, hæc nos monere debēt, ne animũ his caducis & fluxis reb. nimium laxemus, sed quæramus habitaculũ Christi, quod fundatũ est supra firmā petrā, ubi periclitari nunq; poterimus. Porrò interitus & desolatio regionũ atq; ciuitatũ fit aliquando per hostiles grassationes, aliquādo per cōflagrationē aut aliud fatum, interdũ quoq; coruũt per terræmotus aut per alias causas secretas, sicut produnt historiæ per terræmotus plurimos oppressos homines. Factũ quoq; legimus, ut aliquādo per terræmotus insulæ quædā cōtinenti adiunctæ sint, & rursum aliæ insulæ à cōtinenti auulsæ, aut patet de Sicilia, Eubœa, & q̃busdā alijs, de q̃bus suis q̃busq; locis fiet mētio. Produt etiā historiæ, planicies quasdā campestres uersas in lacus, id q̃d & sacrę Geneseos historię exemplo maris Mortui ostendũt. Itē in regionib. quibusdā naturalia quædam esse desierunt, & cōtrà ex terra emerserunt aliqua, quorũ antea ibi defectus erat. Exēpli loco tibi esse poterit balsamũ, quod olim solum in Iericho nascebatur, post destructionem aũt Ierusalem illic crescere desijt, id quod Iosephus q̃q; testat̃. Hæc naturaliũ mutatio fit plerũq; ex noua corporũ cœlestiũ habitudine, aut alia ex causa nobis ignota. Hinc etiā est, ꝙ nostro ęuo in quibusdā terris crescit uinũ, ubi olim nullo labore ex terrę uisceríb. erui potuit. Sic in quibusdā locis hodie inueniuntur mineræ argenti & metalli, ubi olim harum rerum nihil inueniri potuit. Horum omniũ ratio est, ꝙ cœlestes influxus, unde terra fœcundat̃ & ueluti pręgnans redditur ad uaria producenda, mutatur per continuum motum in alium & alium situm atq; habitudinem.

Regionum humiliatio.

Vnde interitus regionum.

Translatio uerò populorum de terra in terrā, fit plerunq; propter unā harum causarũ. Cùm enim terra aliqua repletur hominibus ultrà quàm suis prouentibus sustētare potest, necesse est ut quidam emigrent aliasq; sibi querant sedes, sicut olim fecerunt Gothi, Cimbri & Longobardi. Est deinde fundus unius terræ multò fertilior q̃ sit alius, & id sępe mouit nationes, ut relicta sua sterili terra, aliā fertiliorē usurparint, uiq; intrauerint. Sic em̃ ueteres scripserunt Cosmographi, quòd Heluetij olim incoluerint terrā quę est iuxta ortum Danubij, appellauerunt q; habitationē eorum heremum Heluetiorũ: nostro uerò tempore inhabitāt Alpium montes. Fuerunt quoq; bella nonnunquā in causa, quod homines aliò

Hominũ trāsmigratio.

concesserint relictis patrijs sedibus, aut in aliam translati fuerint terram, id quod Saxonibus in Transsyluaniam ductis euenisse multi scribunt.

Quomodo exortæ fuerint in mundo monarchiæ, & rursum in nihilum redactæ. Cap. XXXII.

DIximus iam, quàm mutabilia, fluxa, & nulla stabilitate fulcita sint omnia humana, interituiq; subiecta, haud secus q̃ homo ipse. Vt enim homo ante conceptionem nihil planè est, cōceptus uerò acquirit esse, nasciturq; paruus & inops in terram, atq; sensim tacitis auctibus grandescit donec iustam attigerit ætatis mensu-

Pulchra similitudo.

ram, ac deinde rursum incipit deficere, uiribus corporis destitui, atq; mentis uigore languescere, donec tādem penitus in mortem resoluatur: sic idem accidere solet regnis, monarchijs & magnis principatibus. Habēt enim plerumq; initia exilia, sed accipiūt paulatim incrementa, crescunt, roborantur, dilatantur ac ueluti per gradus ad summū ascendūt fastigium. Et quantumlibet armis, legibus & consilijs ad tempus firmentur, tamen interim cōsenescunt, & tandem penitus concidunt.

Monarchia Assyriorum.

Habet Monarchia Assyriorū memoriā peruetustam, fuit amplissima, durauitq; ad multos annos, sed subiecta mutabilitati tandem corruit. Legitur enim apud probatos autores, illam successione regum durasse mille & trecentis annis. Post hęc trāslata est monarchia ista in Mediam, stansq; ibidem 250 annis, migrauit summa illa potestas ad Persas. Persæ uerò inuidentibus fatis & ipsi experti sunt fortunæ uolubilitatem.

Alexādri fortuna.

Nā cùm aliquot annis usurpassent orbis summam dignitatem, uenit Alexāder magnus Macedo & subegit totā Asiā cum omnibus regnis, prouincijs & populis. Tantaq; dexteritate usus est in bellis gerēdis, ut nunq; senserit aduersam fortunā, quantūlibet multi reges & principes atq; potentes urbes, extremis uiribus illi irent obuiam, id quod suo loco nō tacebimus. Sed qua celeritate ille summum adeptus est fastigium, ea rursum est exutus. Nā cùm duodecim annis rerū potitus fuisset in tota Asia, dominiumq; extendisset usq; ad Indiam, ueneno Babyloniæ hausto interijt, locoq; eius surrexerunt septem reges, partas regiones inter se diuidentes. Illis eisdem tēporibus cœperunt Carthaginenses in Africa, & Romani in Italia potentes fieri, subigentes multa externa regna. Romani uerò æmulantes Carthaginensium studium, nequiuerunt ferre illorū felicē successum, ut scilicet ipsi uel alij sibi in potentia pares, multò minus superiores fierent. Quapropter tribus horrēdis illos petentes bellis, non sine grandi sui iactura illos tandē uicerunt, urbemq; ipsorum in fauillas redegerunt, penitusq; deleuerunt, ut ipsi soli rerū potirentur, caputq; fierent orbis, id quod illos nō fefellit.

Romani imperiū obtinuerūt.

Nam adeò dilatauerunt imperiū suum, ut subigerent Europā, Africā, & bonā parte Asiæ usq; ad Persiā, Mediā & Hircaniā, quemadmodū suo loco cū ad Italiā peruenerimus dicturi sumus. Sicut hoc non obstante, sensit & Roma ipsa rerū continuā uicissitudinē inconstantiāq;. Sicut enim ipsa alias domuit gentes, sic quoq; domita est tandē à Gothis deprædata & exusta

& exusta. Hęc itaq; fuerunt quatuor imperia & orbis monarchiæ, nempe imperium Assyriorum, imperium Mediæ, imperium Persicum, & Romanum imperiũ. Sed nullum ad tantum uenit fastigium, ut totum subiugarit mundum. Non enim legitur Romanos domuisse extremos Africæ Aethiopes, aut Indiã orientalem, multasq; insulas, quin regiones istæ non satis tunc Romanis cognitæ fuerunt. Nostris uerò temporibus Rom. imperium adeò est attenuatum, ut uix supersit umbra, periculumq; est ut aliquando penitus concidat. Videmus enim quomodo illo deficiẽte alia crescunt imperia, Suldanicum, Tartaricũ & Turcicum. Porrò quo pacto Romanum imperium translatum fuerit in Græciã sub Imperatore Constantino, & postea per Carolum magnum in Germania nouum institutum imperiũ, bicepsq; factus sit aquila Romanus, dicemus infrà quũ Germaniã ipsam attigerimus. Hic uerò finem faciemus primi libri nostræ Cosmographiæ.

COSMOGRAPHIAE
Vniuersalis opera Sebastiani Munsteri
ex probatis autoribus in unum collectæ, Liber II.

Explicat autem iste liber priores Europæ
prouincias, nempe Britannicas insulas, Hispaniam, Galliam & Italiam.

Explanatio duarum primarum generalium tabularum, in quibus typus totius terræ habitabilis designatur.

EXercitium tabularum Europę, Afriæ & Asię, requirit cognitionẽ situs & dispositionis totius mundi, ut scilicet mẽte teneas formã illã q; terra exprimit, ubi denudat̃ à mari. Non enim certa aliqua figura, puta circulari, quadrata, aut triangulari discooperitur ab aquis, sed hîc peninsulis quibusdã porrigit̃ in mare, alibi mare sinus q̃sdã grãdes sibi uẽdicat in terra, interdũ portiones q̃dã terræ inueniunt̃ aquis per circuitum circumfusæ, quę mirabilem orbis reddunt figurã, & q̃ necesse est ut quis animo ceu oculis obuersantem cõtempletur, qui feliciter in Cosmographiæ studio uersari cupit. Figura aũt ista exprimitur per primã & alterã generalem tabulam, ut nostro æuo tota terra est lustrata per nauigationes maris & peragrationes regionum, in quibus & montes quiq; insignes atq; flumina, insulę, Chersonesi, meridiani, parallelі, &c. sunt deprehensi. Explicat aũt prima generalis tabula totum globum terræ in plano proiectum, & secunda medium globum, ut Ptolemæi tempore orbis inferior est descriptus, etiam si idem Ptolemæus huius inferiorem orbem non integrè descripserit, quia uersus austrum bona pars terræ latuit illum, q̃ nostro æuo inuenta est à Lusitanis, & Ptolemaicis addita tabulis, id q̃d uidere licet in secunda generali tabula, quæ propriè Ptolemæi est. Notabit itaq; hîc simpliciter lector, totum inferiorem orbem à ueteribus diuisum in tres partes inæquales, nempe Europã, Asiã & Africã. Europam uides pulchrè distinctam ab Africa per mare mediterraneum, idq; in altera generali tabula, ab Asia uerò uides ipsam dispesci per Tanaim fluuium, qui à septentrione magno cũ impetu euoluitur in Pontum Euxinum. Europa per suos limites sic ab Africa & Asia distincta, diuiditur cõsequenter à Ptolemæo in decem particulares regionum tabulas, ut suo loco fusius indicabimus. Porrò terra quæ ultra mare mediterraneum ad austrum extenditur, adscribitur Africæ, excurritq; uersus orientem usq; ad fluuium Nilum, uel ut alij uolunt, usque ad mare Rubrum. In prima generali tabula, designatur longitudo terrę per numeros iuxta circulum capricorni, latitudo autem ad læuã in extremitate tabulæ. Longitudo orbis incipit ultra Hispaniam & Mauritaniam in occidente, extenditurq; in orientem, & ubi desinit in oriente, ibi rursum incipit in occidente, id quod ex assignatis cifris aduertere potest. Latitudo incipit ab æquatore, extenditurq; in austrum & in septentrionem. In altero uerò generali tabula, quę medium duntaxat terræ globum continet, lõgitudo signata est suprà & infrà, latitudo aũt ad dextrã, ubi & septem climata sunt notata, parallelli uerò cum numeris

Ptolemæus nõ totum orbẽ descripsit.

Africæ limites.

Longitudo regionis.

suis & nominibus sunt signati ad sinistrā. Proinde si cōtuleris alterū generale cum priori, uidebis quantum de terrena mole exploratū sit tēpore nostro, ultra exploratione quā fecit Ptol. & reliqui ueteres Cosmographi. Videre quoq; poteris in primo generali, quā rectè Hispani ferantur in occidentē cū ad nouas insulas instituūt iter, & quem circuitum faciāt per extrema Africæ, cum in orientē ad Calicuth uelificant. Videre etiā licet totā terrā ferè insulam quandam magnā esse, natantē in uastissimo mari. Item patet ex typi inspectione Europam modicā esse portionē, si conferat ad totā terræ molem, parumq; abesse quin magna sit insula undiq; aquis cincta maris. Solūmodo iuxta fluuium Tanaim iungit Asię maiori, aliàs ubiq; per circuitū alluit mari. Regiões quę ad septētrionē ultra parallelū 63 porriguntur, fuerunt Ptolemęo incognitę, nostris uerò tēporibus oēs ferè sunt peragratæ & cognitæ, de qbus infrà suis locis ꝓprias describemus tabulas, indicabimusq; situs et limites earū.

De Europa, quæ nostro æuo Christianum complectitur orbem, & nonnihil de Turcica ditione.

TAmetsi Europa prima orbis pars minor sit Africa ipsa & Asia, si longitudinem eius atq; latitudinem attendas, est tamen in se cōsiderata uastissima regio, quum secundū longū extendatur ab Hispaniæ extremitatibus usq; ad Constantinopolim, Gręciæ oriētalem terminum, miliaribus Germanicis circiter 550. iuxta Ptolemaicā supputationē. In latitudinē uerò est nōnihil contractior, ut uidere licet in utraq; generali tabula, & in noua Europæ descriptione. Tamē si annumeremus, ut par est, regiones septentrionales, quę amplissimæ sunt, parū aberit quin latitudo eius excedat lōgitudinem. Secundum descriptionē tamen Ptolemaicā longitudo maior est latitudine, quia apud ueteres regiones septentrionales, nempe Suecia, Noruegia, Gothia, & quę illis adhuc septentrionaliores sunt, non fuerunt exploratæ. Est itaq; Europa regio reliquis orbis partibus minor, sed populosissima, fertilissima atq; cultissima, non cedens etiam Africæ quantumuis ipsa longior & latior sit Europa. Nam in Europa non inueniuntur tam uastæ solitudines, tam steriles arenæ, & tam ingens calor omnia exurens ut in Africa. Nullus est locus aut regio in Europa tam abiecta, in qua homines sibi non fecerint mansiones, & ubi uitæ necessaria non cōmodè sibi parare queant. Quis olim credisset summas alpes & asperos illos montes perpetua candentes niue, separantesq; Italiam à Germania, futuras hominū mansiones, ubi commodum uictum, dulcemq; patriam habere licuisset? Si itaque montes niue sparsi tam lætū & sufficiens pabulum ministrant tantæ hominum multitudini, facilè inde conijci potest, quā fertiles sint aliæ Europæ regiones, quæ destituuntur niuosis montibus atq; saxosis asperitatibus. Post hæc si libet uidere tot maris insulas, quæ collocantur in Europa, deprehendes

Europæ fertilitas.

d. Ioannes

deprehendes illas adornare Europam nostram, haud secus q̃ gemmæ ornant coronam auream, potissimum illæ insulæ quæ uersus austrum situm suum habent. Certè Roma in Italia, Carthago in Africa, olim nõ tam cruenta gessissent bella propter Siciliã & Sardiniam, si non ex his insulis magnum sperassent lucrum. Non faciam hic mentionem de Euboca, Peloponneso, Candia & alijs insulis, quàm nobiles illæ sint, quãtaq; emolumenta hinc accedat dominis suis, sed differam laudem earum in sua loca. Europa itaq; tota est habitabilis, in exigua tantummodo parte propter frigoris uim inhabitabilis, quæ finitima Tanaidis & Mœotidis incolis, in curribus degentibus. Habitabilis autem regionis id quod algidum est & montanum, laboriosè habitatur. Curatores tamen probos suscipientia loca, etiã prauè habitata, mitigantur. Quemadmodum Romani multas gentes accipientes, quæ natura inhumanæ erant, ex ipsis locis asperis, importuosisq; & frigidis, causaue alia malè habitatis, insociabiles homines inter se, multis alijs admixtis connexuerunt: & ciuiliter quidem uiuere agrestiores durioresq; docuerunt. Quantum aũt Europæ ipsius in plano est, naturalemq; habet temperiem, multum adiuuat ad ista, quandoquidem id quod est in felici regione pacificum omne est, & quod in tristi, pugnax & uirile: accipiuntq; hæ gentes aliqua inter se beneficia. Aliæ enim opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morumq; doctrina. Est ergo Europa ad pacem & ad bellum sufficientissima sibi. Nam habet abundè multitudinem pugnacem, & quæ agros colat, & quæ urbes contineat quoq;. Excellit hæc & fructus afferens optimos uitæ necessarios, & metalla quæcunq; usui sunt. Odores ad sacrificia, nec non multi sumptus lapillos ipsa extrinsecus petit. Similiter pecudum exhibet mitium multarum copiam, at bestiarum ferarumq; habet raritatem.

Terra habitatione hominũ sit fertilis.

De partitione Europæ in suas priuatas regiones.

Diximus iam aliquoties, ueteres inchoasse Europã in occidente, limitéq; eius constituisse in oriente iuxta fluuium Tanaim, qui in Mæotides exoneratur paludes, ab austro uerò desinit in mare mediterraneum, et uersus Aquilonem complectit̃ omnes regiones quæ hodie cognitæ sunt in illa plaga. At priuatæ eius regiones multæ sunt, nempe Albion & Hibernia, Hispania & Gallia, quæ longè pòst Francia nuncupata est, Germania quæ & Teutonia, Italia, Sarmatia, id est, Polonia, Lithuania, Vngaria & Valachia, atq; Græcia. Fecit quoq; Ptolemæus ex quibusdam insulis, ut infrà uidebis, peculiares tabulas & descriptiones.

Quali exercitio opus sit in tabula Europæ.

Opus est autem ut sæpe inspicias Europæ tabulam, quò ex frequenti eius intuitu, situm regionum eius discas, memoriáq; cõplectaris, sciasq; in qua plaga hæc uel illa locetur regio, si cum tua in qua uersaris conferatur. Disces etiam hinc, si quis Basileæ uel Moguntiæ nauem ingrediatur, quomodo sine pedestri itinere peruenire possis usq; ad Compostellam Gallicię, uel ad Lysibonam Portugallię. Licebit eñ per Rhenum descẽdere usque ad mare, ac deinde inter Angliam & Flandriam, Normandiãq; traijcere ad littora Hispaniæ, ut in tabula Europæ istud ad oculum patet. Quòd si à fano sancti Iacobi libuerit ultrà uersus Romam iter maritimũ arripere, uidebis in tabula id commodè fieri posse, scilicet si per oceanum iuxta Portugalliæ littora ad Gades nauigetur, & hinc ex Oceano per fretum Herculeum in mare mediterraneum ad littora Granatæ traijciatur, unde patet iter ad insulas Sardiniã & Corsicam, atq; hinc ad Romã. Ex illa nauigatione tu ipse iã facilè poteris cognoscere, quomodo ad alia loca maritima nauigio uenire possit, puta si quis è Venetijs Constantinopolim per mare uenire conet̃, hinc sulcandũ est mare Adriaticum, quod hodie Venetum appellant, ac deinde iuxta Peloponnesum, quã Moream hodie uocant, nauis in septentrionem per mare Aegeum, Hellespontum & Propontidem usq; Bizantium ducenda. Est enim ciuitas maritima, ut patet ex tabula Europæ. Ex Germania tamen multò commodiori ac breuiori itinere potest ad eam urbem nauigari per Danubium, qui rectà fluit ad ortum, nisi quòd ostia eius parum septentrionaliora sunt urbe ipsa. Vnde qui Vlmæ aut Ratisponæ nauim ingreditur, is secũdo flumine uenire potest ad Pontum Euxinum, atq; hinc ad Bosphorum Thracium, in cuius littore Constantinopolis iacet. Quòd si ex Germania libuerit pedibus proficisci in regionem aliquam longinquam, docebit quoq; te tabula, quo & per quæ loca tibi sit eundum. Exempli gratia: manes Moguntiæ, & habes in insula Siciliæ negocium quod ibi transigas, dubitasq; de itinere quo illuc ducaris, age, confer te ad tabulam Europæ, & illicò uidebis Siciliam respectu tuæ

Iter maritimũ ad Constantinopolim.

mansionis esse in meridie, tibiq; eundum per Italiam usq; ad Calabriam, et ibi traijciendum fretum angustum. Haud secus ages, si itinere pedestri cupias uisitare limina sancti Iacobi in Hispania. Cōspecta enim Europæ tabula uidebis peragrandā Galliam, ac deinde transcendendos montes Pyrenæos, &c.

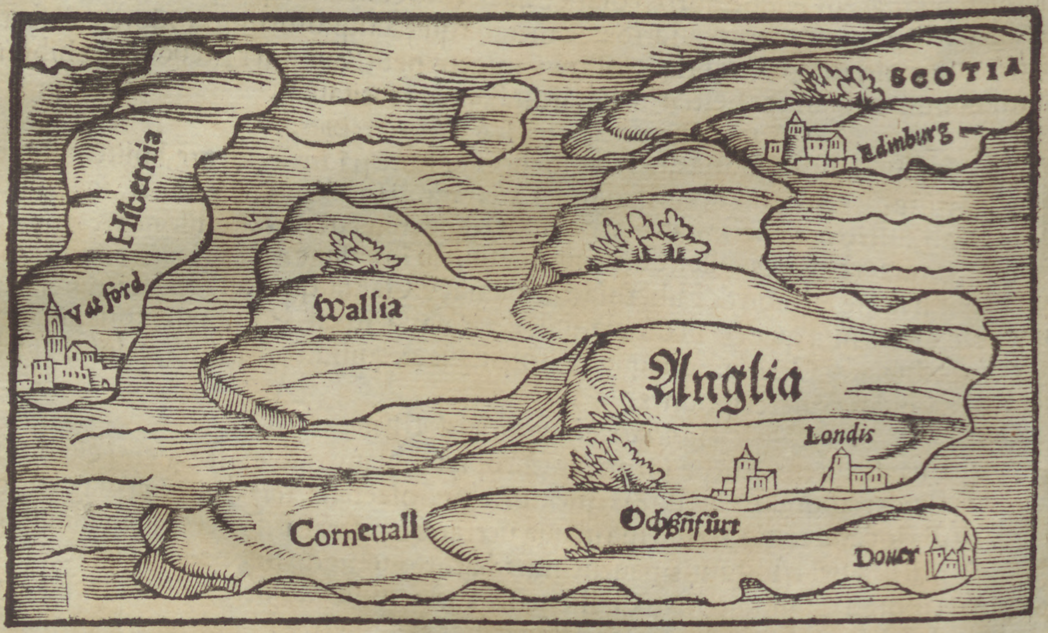
De decem tabulis, in quas Ptolemæus totam diuisit Europam.

EVropa prima & præcipua, sed minima portio trium partium terræ, diuiditur à Ptolemæo in decem priuatas regiones, nempe in Albionem, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Rhetiam & Vindelicitiā, Sardiniam & Siciliam, Sarmatiā, Daciā & Mysiam, & ultimò Græciā. Has itaq; regiones omnes & singulas sigillatim lustrabimus, atq; unam post aliam iuxta ueterum & recentium tractationē discutiemus, adijcientes nouas quasdam tabulas, & regionum ciuitatumq; picturas, præsertim in Germania & partibus septentrionalibus.

De insulis Britannicis, Albione, quæ est Anglia & Hibernia, & de ciuitatibus earum in genere.

Septentrio.

Occidens

Oriens

ANglia & Hibernia appellatæ sunt olim insulæ Britannicæ, sic enim & Ptolemæus uocat eas, Anglia uerò primū dicta est Albion siue Albania ab albis rupibus, quæ primùm illuc nauigātibus apparēt, unde cretacei lapides ad nos deferunt, quorum usus est in abacis calculatorijs. Postea Britannia appellata est à Bruto Syluij Posthumi Latinorū regis filio, duce quorundā Troianorū, qui quadraginta annis post Troiam à Græcis deletam, classe in hanc insulam uenēre, atq; Aborigenes, tunc eam incolentes, ad unum occidēre. At Beda in Anglia natus, scribit Angliam appellatam Britanniam, à Britannis Galliam olim incolentibus. Est autem Britannia oceani polygonia insula, ab omni continente per mare discreta. Triginta millia passuum maxima maris angustia inter Calesium & Douerum tenet, quam duarū horarum spacio nauis bono uēto agitata percurrit. Veteres Britanniā sterilem dixerunt, & non scrupulum auri, argenti aut æris in ea reperiri. Sed contrarium hodie deprehenditur, quū abundet mineralibus, auro turgens in Cranfordiæ ora, in Scotia argento, ære & ferro in multis locis. Terram sulfuream & bituminosam ad ignem aptissimam habet. Producit terra triticum, siliginem, pisa, auenam & huiusmodi, quantum insulæ sufficit. Habet autem hæc insula nostro æuo duo regna, nempe Anglicum & Scoticum, diuiditurq; unum ab alio tenui freto ab occidente, seu fluuio Suluaio, ubi periculosa est arena, ab oriente uerò Tuesi fluuio, alij uocant Tuedam, & medio Ordolucis montibus, quos uulgò appellant Cheuiet.

Fertilitas Britanniæ.

Hibernia olim dicta est Iuernia & Ibernia, & nostro æuo uulgò uocatur Irlandia, fuitq; tempore Ptolemæi cognita, & per ciuitates locaq; alia priuata descripta, sed paucorum populorum, oppidorum & fluuiorum nomina usq; in hunc diem immutata permanserunt. Ptolemæus has duas ciuitates præcipuas ponit in Hibernia, Rhebã & Iuernim, à qua insula ipsa denominata est Iuernia seu Ibernia. Prima habet gradus 12.m̃.o. in longitudine, in latitudine uerò grad.59. & minuta 45. Iuernis uerò habet grad.11. in longitudine, & gradus 58. atq; minuta 19. in latitudine. Item longior dies æstiuus Iuernis habet horas 18. minuta o. Rhebæ uerò longior dies habet horas 18. minuta 30. Flumina quæ irrigant Hiberniam, secundum Ptolemæum sunt multa, recenset autem Vidnam, Argittam, Rauim, Libnium, Ausobam, Senum, Dur, Iernum, Dabronam, Brigum, Modonum, Obocam, Bubindam, Vinderium, Logiam.

Hibernia, Ibernia, Iuuernia.

De Albione, quæ hodie est Anglia.

VT redeamus ad Angliam, notabis in ea olim fuisse celebrem syluã Caledoniam nomine, à qua & insula ipsa primùm Caledonia est dicta, deinde Albania, & ultimò Anglia & Scotia. Ptolemæus describit multa in ea flumina, multos populos, multas ciuitates, multos portus maris, & multas paruas insulas per circuitum eius iacentes. Nomina populorum & ciuitatum recensentur in tabulis Ptolemaicis, inter quæ pauca sunt, quæ non sunt mutata, ut sunt Cãtium, Londinium, Eboracum, Daruernum uulgò Douer, ubi traiectus est ex Anglia ad Calesium. Habet præterea Anglia à tergo, hoc est, ad septentrionem, insulam Thylen, quam putant esse Islandiam, paretq; regi Daniæ. De hac infrà multa narrabo. Inueniuntur quoque ab illa parte mundi Orcades insulæ, numerãturq; triginta, inter quas principalis dicitur Hetlandia, de qua & suo loco non nihil dicam.

Thyle.

Orcades.

De noua Hibernia & situ eius.

HIbernia insula in Oceano inter Angliam atq; Hispaniã posita, ab ortu habet Britanniam ipsam, unius diei nauigatione propinquam, & Galliã ab Austro, Hispaniam trium dierum, ut aiunt, nauali cursu affinẽ ab occidente, oceanum infinitum à septentrione, nec multum distat à Scotia. Forma eius oblonga ad similitudinem oui, à meridie in septentrionem protensa. Vnde nomen istud sit sortita, incertum est. Sunt qui ab Iuerne ciuitate, alij ab Hybero duce, homine Hispano, nominatã ferunt, qui primus magna hominũ congregata multitudine, eam occuparit, siue ut alij sentiũt, id nomen tulit ab Ibero flumine Hispaniæ celeberrimo, quòd illius accolæ primi insulam habitassent: aut ab Hyberno tempore, quia ad occidentem uergit: sed illud uerisimilius est, ut uel à duce Hispano, uel à flumine Ibero dicta sit, quando Hiberni cùm habitu corporum, tum uiuendi ritu atq; moribus non ualde discrepant ab Hispanis uiciniori bus. Ab hyeme hyemalis insula appellari nequit aliàs Noduergia & Suetia eadem ratione uocari possent Hyberniæ, quum hyems illarum regionum nõ minor sit hyeme Hiberniæ. Spatium Hiberniæ dimidio minus quàm Britanniæ æstimatur, quòd non amplius miliarijs Germanicis septuaginta in longitudinem, & 23. in latitudinem pateat. Cæterum solum & cœlum huius insulæ haud multum differt à solo & cœlo Angliæ, nisi quòd Hibernia montuosior est & aquarum abundantior, quippe quæ in editissimis etiam montibus passim paludes

Hibernia unde sic dicta.

Quam magna Hibernia.

ludes & stagna habet. Mira cœli temperies, fertilitas terræ insignis, etsi Hyberni agriculturæ parum student. Nullum gignit uenenosum animal, nec aliunde illatum nutrit. Maleficum habet lupum & uulpem, reliqua omnia animalia mãsueta & corpore minora q̃ alibi.

Quatuor Hyberniæ partes.

Hybernia omnis diuisa est in quatuor partes: quarum unam quæ austrũ spectat Momoniã appellant, alteram borealem Hultoniam, tertiam quæ ad ortum solis uergit Laginiã, quartam occiduam Connaciam. Et quoniam parent regi Anglo, imbibunt mores honestiores. Momoniam à Laginia Suerus flumẽ, qui ad Vatfordiam portum facit, quo ex Anglia breuior est transmissus, & à Connacia Sinneus diuidit, cuius principalis occidentalis orę ciuitas est Limiricum, quod Sinneo, omnium totius Hyberniæ fluminum maximo alluitur.

Fertilitas Hiberniæ.

Anno Christi 433. misit Celestinus papa sanctum episcopum Patritiũ, qui filius erat sororis sancti Martini in Hyberniam, ut illi prædicaret Christum atq; fidem eius. Gignit Hybernia multos equos, qui grauiter incedunt, studentq; ueluti data opera mollẽ facere gressum, ne insidenti molestiam ullam inferant. Terra huius insulæ adeò pabulosa est, ut ibi pecora, nisi ęstate à pastibus arceantur, in periculum agat saties. Nullum noxiũ animal gignit, non araneã, non ranam, nec alit aliunde inuectã. Omnia noxia animalia ab alio asportata solo, pulueri iniecta necat. Apes in ea nõ reperiunt̃, mira cœli temperies, fertilitas insignis. Gens tamen inhospita, inculta & crudelis, atq; ob id bello gerendo nõ inepta. Summum honorem ponunt in armis & bellicis rebus. Mare inter Hyberniã & Angliam ferè semper sæuit, at non liceat traijcere illud, nisi certis quibusdam diebus. Sunt etiam inter Hyberniam & Scotiam multę insulæ, quarũ maximè meridionalis Mona, 15 leucis longa, quę olim à Iul. Agricola subacta Romanoq; imperio adiecta fuit. Hultoniæ, Hyberniæ regioni potiori, nostro æuo Connatius Honel præfuit, clarus bello, qui equitũ 4000 peditũ 12000 in aciem contra Hauardum Anglum eduxit, in amicitiam Anglorum deinde traductus, pacem cum eis coluit. Quo mortuo cum Thomas Giraldinus Hybernię præfectus, parentem ab Anglo necatũ audijsset, Anno 1534. seditionẽ excitauit, armauit supra 40000 peditum & equitum, at res magno Hybernorum periculo & damno conditionibus quibusdam demum sopita fuit.

De Angliæ regno, situ & fertilitate.

Angliæ nomen unde tractum.

Diximus iam Angliam & Scotiam unam esse insulam, dispescunturq; ab occidente tenui freto, ab oriente uerò Tuesi fluuio, & medio Ordolucis montibus, quos uocant Cheuiet. Vnde uerò natum sit Angliæ nomen, uarię apud historicos inueniuntur opiniones. Sunt enim qui etymologiam deducunt à Germanica uoce Angel, quę cardinem significat, quòd Anglia ueluti cardo sit, uel angulus, si à latina uoce sumatur, nostri orbis. Alij uolunt eam uocatam Angliam à regina quadam Angela dicta. At Ioannes Maior in gestis Scotorum scribit in hunc modum: Anno à Christo nato 449. quum Britanni ab hostibus premerentur, coactus est Vortigerus rex eorum quęrere externum auxilium, nempe Saxonum, qui & cum magna multitudine uenientes liberauerunt regem ab hostium obsidione. Engistus autem dux eorum dolo circumueniens regem, multos ex nobilitate Britannorum interfecit obtinuitque tandem Britanniæ regnum. Succedens ergo Vortigero regi in imperio, noluit quod deinceps regnum illud Britannia diceretur, sed à se uulgari uoce Engistland uocaretur, quæ tamen uox temporis successu corrupta est, sublataq; una syllaba degenerauit in Engelland. Scribunt etiam quidam, memoratum Engistum pro exhibito obsequio à rege postulasse dominium aliquod in illo regno, quod adeò sibi placuit, ut exturbari nequiret: rege autem abnuente, postulauit rursus, ut tantum sibi spacij in terra daretur, quantum corrigia aliqua per gyram circumscribere posset, in quo pro uoto suo aliquod erigeret ędificium. Hoc autem à rege imperato, acceptoq; corio bubalo, discidit

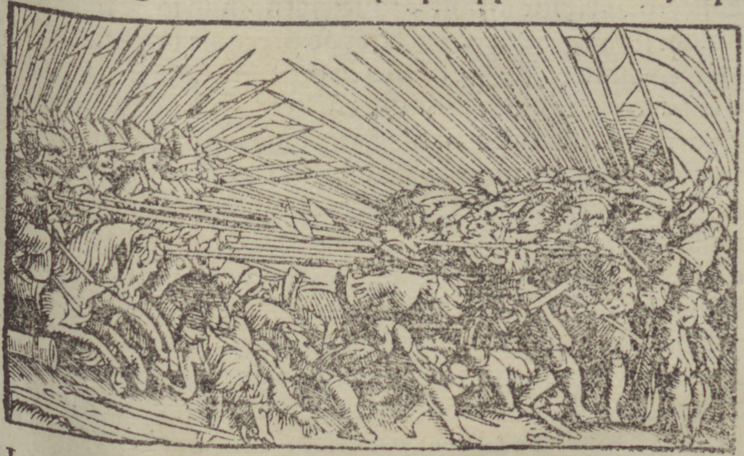

Engistland.

triam reuocauerit, Angliamq́ & Hiberniam sedi apostolicæ fecerit in æternum uectigales, & magnũ auri pondus, nempe 70 auri marcas, uel duo millia Nobilium, ut Ioannes Maior scribit, in annos singulos pendere pollicitus sit. Alij de hoc sic scribunt: Cùm Philippus rex Galliæ animum adijceret ad ulciscendum Anglum, Anglus ueritus eius potentiam, ad Rom. Pontificis gratiam cõfugit, atq; liberè Deo & sanctis apostolis Petro & Paulo, Romanæq; ecclesiæ regnum Angliæ pariter & Hiberniæ obtulit & cõcesit cum omni suo iure, proq; dictis regnis Innocẽtio tertio homagiũ fecit, ut scilicet illa in feudum ab ecclesia reges Angliæ de cætero tenerent, illud adijciens, ut pro omni seruitio dictorum regnorum quotannis centum auri marcas soluerent. Nec id nouum, quum longè ante hoc Adulphus primus monarcha Anglorum rex, idem regnum Leoni quarto, Romanæq; ecclesiæ uectigale fecerit: post quem Henricus rex, ob necem sancti Thomæ Cantuariensis, idẽ regnum pro se & suis successoribus à sede apostolica in feudum recognouit. Cæterum Ioannẽ regem monachus quidã potu ceruisiæ intoxicatæ extinxit, quòd audisset illũ magnam caristiam in damnum Reipublicæ introducere. Anno Christi 1208. regnare cœpit in Anglia filius Ioannis Henricus tertius, cui successit filius eius Eduardus quartus. Hic domuit anno Christi millesimo ducentesimo septuagesimosecundo rebelles Scotos, interfecitq; 70 millia, ipse uerò in suo exercitu amisit 7 duntaxat millia. Expulsi quoq; sunt eo regnante, omnes Iudæi ex Anglia. Successit autem ei in regno filius eius Eduardus quintus, & huic successit Eduardus sextus, qui anno Christi 1308. uicit Philippum regẽ Galliæ in ipso marihaud procul à Flandria, amissis à parte Galli triginta millibus uirorum. Post hæc idem Anglus congressus cum Gallo prope oppidum Calles, cœpit eum, impositoq; annuo tributo manumisit eũ. At Gallus promissis nõ stetit. Eduardo successit primùm Richardus tyrannus, deinde Henricus quartus dux Herefordensis, & huic successit Henricus quintus, q mul ta gessit bella contra Normandos, obtentaq; Rothomago diripuit eam, iuuante illum Carolo rege Franciæ, cuius filiam ille duxit uxorem, anno Christi 1424.

Anglia Romanæ sedi subiecta.

Rex Galliæ captus.

Mortuo autem Lutetiæ rege Henricho, regnauit post eum Henricus sextus, qui rursum amisit Normandiam quam pater eius acquisierat. Quin & æmuli eius regem creant Eduardum, ducis Eboracensis hæredem, anno 1459. quem totus populus sequitur & Henrichum fugant regno. Qui postea rursum uocatus ab Anglis & ab Eduardo captus, incarceratus est. Misit autem Carolus Burgundus Eduardo contra hostes suos suppetias, quòd sororem eius haberet uxorẽ. Conspirantibus uerò Anglis contra Eduardum, liberant Henricum ex carcere & regno restituũt. Eduardus accepto subsidio à Burgundo sororio suo, Angliã petit & cõmisso prælio Henricum iterũ capit, & coniectum in carcerem, ibi mori permisit. Eduardus genuit tres filios & duas filias, & moriturus regnum Richardo fratri commendat, rogans ut maximum natorum suorum in regnũ inuestiret. At Richardus post mortem fratris anhelans ad regnũ, iussit fratris filios occidi. Quod uidẽtes Angli, uocant Henricum septimum fratrem Henrici sexti ex matre in exilio agentem, & occiderunt in bello Richardum. Duxit autem Henricus iste uxorem Eduardi regis primogenitam, factusq; est rex anno 1474. Cui successit in regno Henricus octauus, qui & nostro tempore eidem præfuit, duxitq; primam uxorem Catharinam filiam Ferdinandi regis Hispaniæ: qua aliquot annis potitus & in monasterium trusa, duxit duas alias ex nobilibus Anglorũ, ex una in puerperio moriente sustulit Eduardum filium, alteram decollari fecit, nescio ob quam causam, nisi quòd à quibusdã insimulata fuit de adulterio. Duxit deinde sororem ducis Iuliacensis, sed quã non diu amauit. Hic reuocauit annuã pẽsionẽ, quã prædecessores eius ex uoto soluerũt sedi apostolicæ.

Catalogus

Catalogus regum Angliæ, ab Henrico secundo qui Thomam archiepiscopum interfecit, inchoatus.

2	2	3	4	5	6
Henricus secundus, qui S. Thomam occidit.	Richardus. Hic profectus est ad terrā Sanctam.	Ioānes. Hic obligauit se apostolicæ sedi.	Henricus tertius.	Eduardus quartus quid domuit Scotos.	Eduardus quintus.

7	8	9	10	11
Eduardus 6. Hic uicit Galliam.	Henricus 4. dux Herefordensis.	Henricus 5. Hic expugnauit Normādos.	Henricus 6. Hic expulsus est à subditis è regno.	Eduardus septimus. Hic diu bellū gessit pro regno cōsequendo, cuius frater Richardus per parricidum inhiauit regno.

12	13	14
Henricus septimus Henrici sexti frater recuperauit auitum regnum.	Hēricus octauus reuocauit uotum Pontifici Romano factū.	Eduardus filius Henrici octaui, moritur Aetatis anno 17. Christi 155:. Iulij 6. die.

At Eduardus VI. morte iam ingruente, hæredē scripserat Regni, Ianā Greijam, ex sorore Maria Henrici VIII. neptem, Ghilfordi Dudleij filij Ioannis Comitis olim Norduici postea ducis Northumbriæ cōiugem quę etiā populo reclamitante, Londinū deducta à regni Senatu, Regina pronunciata est, die 9. Iulij. hora fermè quarta, Anno 1553. Maria uerò ex Catharina Ferdinādi Regis Hispani filia & Henrico VIII. Eduardi soror, olim ab ipso parente Henrico, Eduardo fratri eo decedente, Elisabetha autē ex Anna Bolenia & Henricho VIII. prognata, si qd humanitus Mariæ accideret, at ipsa Iana Elisabethæ hæres substituta fuerat, quapropter Maria congregatis uiribus, ius suum sibi uindicare moliebatur. Ioannes dux Northumbriæ, collecto exercitu, in hostem ducit, at populo in partes Mariæ declinante, abdicata Iana, omnium suffragio Maria declarat ac pręconis uoce pronunciatur Rex 19. Iulij hora 5. Londini ipso anno 1553. Quę subito in pristrinū statū mutatis sacrorū ritibus, Philippo Hispano Carolo V. Imp. filio nupsisse cōperta est. Vnde ad arma uentū, uictoria penes Mariā fuit. Northumbriæ dux cum filijs, atq; Iana regina ipsa 17. annum agente, securi percussi, obierunt. 12 Februarij anno à nato Christi 1554.

Quomodo Anglia primū sit cognita.

Postquā Romani cœperunt sibi subijcere orbē, & uendicare dominiū in omnes regiones, lōgè antea fuit Angliæ populus & situs eius incognitus, nisi quod fama erat eam inhabitatā à gigantibus. Cùm uerò Iulius Cæsar extrema Galliæ inciperet armis subijcere Romanis, conatus est & uicinam insulam Britanniā eisdem facere obedientē. Nec defuit fortuna uotis eius: nā uictoria potitus, aperuit insulam, ut etiam extranei cōmertia facere inciperent cum Britannis.

Iulius subigit Angliam.

Ante hunc Iulium nulli unquam externo principi subiecta fuit Britannia, sed suis legibus uiuens, nullum agnoscebat principem, præter domesticos iudices. Porrò quis dux aut populus primus hāc adierit & occupauerit prouinciā, incertum est: fabulantur tamen quidam, gigantes eam primùm incoluisse, antequam Brutus Syluij filius, rex Latinorum et dux Troianorū, post Troianum bellum, eā magnis nauib. ingressus est.

De Scotia.

Diximus iā Scotiā & Angliā olim uno nomine appellatā Britāniam & Albionē, indiscretáq; remāsisse insulā usq; ad aduentū Pictorū & Scotorū irruentiū in regionē, conantiúq; expellere Britānos ipsos, sed illi auxilio Saxonū à Britannis repulsi, occupauerunt posteriorē insulę partē, hoc est, septentrionalem regionē, q̄ ab ipsis Scotia deinde est denominata. Scoti isti referunt uenisse ex Hibernia, ut suprà q̊q; diximus, & utunt in hodiernū usq; diem pro maiori parte Hibernica lingua. Cùm aūt tēporis successu uehmēter multiplicarent, excreuerūt in ꝓpriū regnū, q̊d duo parui amnes separant ab Anglia: alter uocat Tueda, fertq; in orientē, alter uerò qui ad occidentē labit, Suluwa seu Suluaius. Sunt qui Scotos sic appellatos putāt à græca uoce, q̄ obscuritatē significat, ꝙ olim cōsueuerint pingere corpora sua obscuro colore, figuraréq; horrēdis picturis, pręsertim in brachijs & pectore, quò hostibus maiori occurrerent terrore.

Fertilitas Scotiæ.

Tametsi Anglia nō multū distet à Flādria, mari angusto dirimēte hāc ab illa, q̊d ꝓpe Calesiū putat habere 30000 passuū in latitudine, potestq; fieri traiect9 secūdis uētis spacio duarū horarū, est tn̄ multò fertilior q̄ sit Flādria: nā ꝓfert uaria metalla. Aurū inuenit apud Grā-

furd.

furd. Argentum uero, mercurium, ferrum, plumbum, & cuprum fodiunt magna copia in Scotia. Producit quoq; gemmas quasdã, præsertim Gagatem, qui ardet in aquis & extinguitur oleo. Terra in Scotia pro magna parte est sulphurea & uiscosa, atq; ob id pabulũ est ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. In utroq; regno tantum crescit frumenti, quantum incolæ absumunt. In multis tamẽ locis nullum crescit triticũ, sed habitatores ibi ex auena mediocrem cõficiunt panem, id quod potissimum faciũt rustici in Vuallia & in Scotia. Pascua in utroq; regno sunt optima, unde & nullibi melior & tenerior inuenitẽ lana. Abundãt syluæ feris, maxime ceruis, damis, syluestribus capris & apris. Nec usq; locorũ tot inueniuntur cuniculi ut in Anglia. Scotia tamen in fertilitate non potest æquari Angliæ, nisi q; piscosior est et carnibus pecorinis abũdantior, quia habet passim portus tutos & aditus marinis aquis peruios, itẽ lacus, paludes, fluuios, fontes longe plenissimos piscibus, ut in quibusdam locis duodecim salmones uno emantur aureo. Est multis in locis montosa, & in summo montium æquata agri planicies, pecoris pabulum ubertim suppeditans. Iuxta ciuitatem Aberdoniam multa inueniuntur nemora, putanturq; esse Calidonia sylua, cuius meminit Ptolemæus, incipitq; duobus miliaribus ab Edinburgo regia Scotiæ. Vltra Scotiam uersus septentrionẽ sunt Orchades insulæ, quæ omnes nostro æuo inhabitantur, & crescit in eis auena & hordeum sed nullum triticum. Habent optima pascua, multaq; pecora. Nulli sunt lupi in Anglia, & illati non manent, atq; ob id pecora obambulant absque ulla cura & custodia hominum. Oues sunt cornutæ præter morem aliarum regionum. In Scotia inueniũtur arbores, quæ producunt fructum folijs cõglomeratum: et is cum oportuno tempore decidit in subiectã aquam, reuiuiscit conuertiturq; in auem uiuam, quam uocant anserem arboreũ. Crescit & hæc arbor in insula Pomonia, quæ haud ꝓcul abest à Scotia uersus aquilonẽ. Veteres quoq; Cosmographi, præsertim Saxo Grammaticus, mentionẽ faciũt huius arboris, ne putes esse figmentum à nouis scriptoribus excogitatum. Scribit tamen Eneas Syluius de hac arbore in hunc modum. Audiueramus nos olim arborem esse in Scotia, quæ supra ripam fluminis enata fructus produceret, anetarum formam habẽtes, & eos quidẽ cum maturitati proximi essent sponte sua decidere, alios in terram, alios in aquam, & in terram deiectos putrescere, in aquam uero demersos, mox animatos enatare sub aquis & in aëre plumis pennisq; euolare. De qua re cum auidius inuestigaremus dum essemus in Scotia apud Iacobum regem, hominem quadratum & multa pinguedine grauem, didicimus miracula semper remotius fugere, famosamq; arborem non in Scotia, sed apud Orchades insulas inueniri.

Scotia piscosior Anglia.

Orchades insulæ.

Anseres arborei.

De moribus & ritibus Anglorum atq; Scotorum.

IN Anglia tres sunt linguæ, prima quę & pręcipua, est qua cōmuniter utūtur Angli & ciuiliores Scoti. Altera est Hibernica, qua utunť rustici in Scotia. Tertia est in Vuallia, & hæc est Britānica. Inter Scotos & Anglos perpetua est simultas, nec est spes cōcordiæ nisi hæc duo regna publico regali matrimonio uniantur. Mulieres in Anglia sunt albæ, elegātisq; formæ. Vulgares homines inhumani sunt atq; inexperti, nobiles uero ciuiliores atq; humaniores erga extraneos. Solent aduenas salutare capite denudato, flexoq; poplite, & si est mulier, excipiūt eam osculo. In bellis nō depopulantur agros & ciuitates, congredientes exercitus contendunt in mutuum exitium. Olim cum Iulius Cæsar Britanniā ingrederetur, uictitabant incolæ, præsertim uulgares, lacte & carnibus absque pane, & uestitus eorum erant pelles animalium. Vna mulier habebat aliquādo decem uiros, nec excludebat à matrimonio fratres aut etiam patrē. Scoti hodie in moribus non differunt ab Hibernis unde originem duxerunt, ut supra quoq; diximus, nec magnum est inter ipsos interuallum. Nam cum cœlum est serenum, potest Hibernia uideri in Scotia. Est præterea indiscreta lingua eorum, indiscreti mores & uestitus. Valēt ingenio, id quod doctrina declarat: nam ad quancunq; se applicant artem, in ea facile proficiunt. Sunt proni ad ultionem, ferocesq;. In bello fortes, laboris, inediæ, uigiliæ, patientes, &c. Qui meliorem terræ incolunt partem, nempe meridionalem, hi bene morati sunt, & ut humaniores lingua utuntur Anglica, & cum raræ hic sint syluæ, ignē faciunt ex lapide nigro, quem ex terra effodiunt. Alteram septentrionalem ac montosam partem tenet genus hominū longè durissimū ac asperum, qui syluestres dicuntur. Hi sago & interiore tunica Hibernico more, tincta croco, amiciuntur, nudisq; genutenus tibijs incedunt. Arma sunt arcus & sagittæ cum ense admodum lato, & pugione una tantum ex parte acuto. Differunt ab Anglis Scoti legibus & institutis, quia isti ciuile ius usurpant, uti cæteræ fermè gentes, illi uero municipale tantum habent. Sub Imperatore Marco Antonino Verō Angli, Lucio ipsorū rege id per Epistolam ab Eleutherio Papa postulāte, conuersi sunt primum ad fidem Christianam. Et cum sub Diocletiano Imperatore ubiq; Christiani raperentur ad supplicia, etiam in Anglia multi ob Christum sunt passi. Anglisaxonibus uero irruentibus in prouinciam & indigenas expellentibus, extincta est fides Christi in Anglia usq; ad tempora Gregorij sancti. Hic cum fortè Anglorum pueros Romæ uideret uenales, alludens patriæ uocabulo, bene inquit Angli dicuntur, quia uultu nitent ut angeli. Oportet illis iter salutis æternæ administrare.

Scoti non differunt ab Hibernis.

Angli quando ad Christi fidē conuersi.

De fluuijs, ciuitatibus, episcopatibus & academijs Angliæ & Scotiæ.

VT iam diximus, Angliam separant à Scotia amnes Tueda & Suluaius. Est deinde alius magnus in Anglia fluuius, Sabrina nomine, uulgo Habern, originem sumens in Vuallia, & post multas ambages apud Bristou ruens in mare. Sūt & alia duo insignia flumina in Anglia, unum uocatur Humbria, cursumq; suum dirigit uersus Eboracum, & recipiuntur ab ipso Trenta & Dunus. Alterum appellatur Tamesis, ad cuius ripam collocatur regia Angliæ, nempe Londinum, quod olim Trinouantum fuit uocatum. Tēpore nostro est insigne emporiū & mercatus in eadem urbe, possuntq; maiores naues per Tamesim illuc deduci. Mille passibus ab hac urbe uersus occidētem est monasterium Vest, id est, occidētale monasterium, situm ad Tamesim, ubi regiū est palatium, regumq; Angliæ sepultura. Porrò tribus millibus passuum à Londino uersus orientem, etiam iuxta fluuium Tamesin, est Greuenuuich, regum Angliæ commune receptaculum. Illic naues ascendunt Londinum usq;, quæ ab equis non trahuntur, sed uel uēti impulsu uel maris fluxu & refluxu. In Tamesi fluuio tria uel quatuor cygnorū millia domestica dicuntur inueniri. Alia insignis Angliæ ciuitas est Eboracum, quod uulgo uocant Iork seu Yorck, habetq; locus ipse magnum ambitum, sed nō est eò populosior aut etiam locupletior. Tertia insignis ciuitas appellatur Noruick, habetq; episcopū. Habet pręterea Anglia duas academias, unā Oxonij & alteram Cantabrigæ. Habet duos archiepiscopatus, unum Eboraci & alterum Cātuariæ. Regia & metropolis Scotiæ est Edinburgum olim Hethburgum dictum, haud multum à mari distans, estq; ibi portus maris cōmodissimus, Letha appellatus, ubi Scoti negociantur, distatq; ab Edinburgo per quartā unius milliarij. Iam à centum annis Scotorū reges in ea urbe resident. Andera insignis Scotiæ

Londinum.

Edinburgum.

ciuitas appellatur Beruuick, locaturq; ad unum fluuiorũ, qui Scotiã separant ab Anglia. Item tres sunt archiepiscopatus & academiæ in Scotia, nempe apud sanctum Andream, in Glasceu & Aberdoniæ, quã Aberdein uulgo uocant, ubi optimus est maris portus, cõ- ueniuntq; plurimi negociatores mercaturæ gratia. Est & aliud emporium iuxta mare, no- mine Dunde, & apud sanctum Iohannem & in loco Montros, ubi quoq; est episcopatus. Oppidũ sancti Iohannis alio nomine uocatur de Perth, & solum est inter uillas Scotiæ mu ratum. Prope Aberdoniam sunt Scotiæ alpes, quæ ab equitibus inaccessibiles sunt. Ad montium radices magna sunt nemora, ubi putãt olim fuisse Calidoniã syluam, & in illis nemoribus, incredibilis ceruorũ & damarum inuenitur multitudo. Aberdonia fuit olim Scotorum regia, hodie uero est Edinburgus.

Ciuitas Glasquensis.

Alexander Alesius Scotus de Edinburgo.

A	Palatium regis	B	Arx puellarum	C	Ecclesia S. Cutberti
D	Ecclesia S. Egidij	E	Minoritæ	F	Ecclesia beatæ Mariæ in cãpo
G	Collegium reginæ	H	Prædicatores	K	Monasterium S. Crucis

EST Edinburgus in prouincia Laudoniæ sita ad austrũ miliario Italico à brachio ma- ris, in quod influit amnis Fortha ab occidente ueniens. Habet autem ciuitas ipsa duos montes ad orientem, australior uocaẽ cathedra Arthmi, & qui respicit aquilo nem, Collis apri. Ager undiq; fertilissimus est, amœna prata, syluulæ, lacus, riuuli, arces plures quàm centũ per circuitũ urbis intra unum miliare Germanicum. Ad septen- trionẽ interuallo Italici miliarij, ut diximus, est brachiũ maris, iuxta quod situm est oppi- dum Letha, in cuius medio cõstructa est porticus, in qua simul uidere licet centũ magnas onerarias naues. Habet brachium maris ibi ad aquilonẽ in latitudine septem miliaria. Est & ex altero latere aquilonari oppidũ & noua porticus extructa. Porro Edinburgus sita est in monte instar Pragæ, habetq; in longitudine miliare Italicum, in latitudine dimidiũ. Longitudo accipiẽ ab occidente in orientẽ. Ab occidente urbis assurgit mons & alta ru- pes atque arx in rupe, sub qua undiq; est profunda uallis, nisi ea parte qua respicit urbem, quare arx est inexpugnabilis nisi ex urbe, nec quisquam ad eam scãdere posset etiã scalis, tam præceps & dura est petra, in qua uultures nidificant. Harũ auium nidos depredantur

Castrum puellarum.

iuuenes audaciores, ex arce in sportis demissi. Hæc arx uocatur Castrũ puellarũ, clauditq; urbem ab occidente. Cæterum ad orientem urbis est augustissimũ monasteriũ Sanctę crucis, habens annexum palatiũ regis & amœnissimos hortos, quos claudit lacus ad fundum montis cathedræ Arthmi. In hoc mõte inueniũtur pretiosi lapides, clara die radiãtes, adamantes præcipue. In urbe sunt duæ magnæ uiæ ab arce puellarũ usq; ad monasterium & regium palatium, lapidibus quadris stratæ, præsertim regia uia. Est suburbiũ ad occidentẽ, dimidio miliario longum, uocaturq; uia sancti Cuthberti. Sunt in urbe multa monasteria & templa, præsertim Franciscani, Dominicastri, Ecclesia Mariæ de campo, collegiũ sacerdotum: & aliud collegiũ Trinitatis, Hospitale S. Thomæ. Vrbs ipsa non est cõstructa ex coctis sed naturalibus & quadris lapidibus, ut etiã singulæ ædes possent magnis palatijs comparari. In medio urbis est capitolium & ecclesia collegiata sancti Egidij. Habent episcopi, duces, comites, barones & proceres totius regni in ipsa urbe sua palatia, quando uocantur ad comitia. Est palatium regis positum supra monasteriũ, amplissimum & superbissimũ, & extẽditur ab eo usq; ad arcem puellarũ una perpetua platea, dicta uicus regius, sed quę prope arcem puellarũ latior, & prope monasterium angustior est: atq; hæc regia uia ex utraq; parte habet insignes ædes, potioresq; ex lapide polito cõstructas. Porrò alia oblõga uia, quæ uocatᵘ uicus Canonicorum, est angustior, seiũgiturq; à regio uico, muro, porta & turribus & reputatur pro suburbio. A regia uia inter austrũ & boreã extenduntᵘ infiniti uiculi, qui omnes excelsis sunt ornati ædibus, sicut & uia uaccarũ, in qua habitant patricij & senatores urbis, & in qua sunt principũ regni palatia, ubi nihil est humile aut rusticũ sed omnia magnifica. Inter maiores ecclesias Edinburgi, post monasterij eximiam basilicam primũ locum tenet Collegiata ecclesia S. Egidij, cõstructa in medio regiæ uiæ. Deinde in uico qui diuidit Edinburgũ à uia Canonicorũ & suburbio, est ecclesia magnifica uocata Collegium reginæ intra muros. Item inter monasteria Franciscanorũ & Prædicatorum sita est ecclesia Mariæ de campo, ubi quoq; est collegium sacerdotum. Et sub rupe arcis puellarum sita est noua parochia S. Cutberthi.

Genealogia regum Scotiæ à quadringentis & suprà annis.

- 1 Macolmus Cãmorus, cuius uxor Margareta Angla
  - 2 Edgarus
  - 3 Alexander
  - Dauid
    - Henricus
      - 5 Macolmus
      - 6 Guilelmus
        - 7 Alexander
          - 8 Alexander
          - Margareta, nupsit regi Nortuuegiæ.
      - Dauid
        - Margareta, uir eius Alanus.
          - Daruargilla, cuius maritus Iohan. Balcolus.
        - Marioria: uir eius Cumyngus.
          - Iohannes Cumyngus
        - 8 Isabella: uir eius Robertus Bruseus
          - 9 Dauid
          - Robertus comes Carriki
            - 10 Robertus Steuartus

Circa annum Christi 1100 regnauit in Scotia Edgarus, cui anno 1107 successit frater Alexãder, uir pius & iusticiæ amator: quo sine liberis defuncto, successit tertius frater Dauid. Hic duo memorabilia bella gessit contra Sephanum Anglorum regem, propter limites scilicet utriusq; regni, præsertim autẽ propter Northumbriam & Combriam. Hic rex Dauid multa ~~& nimis sumptuosa~~ construxit & fundauit monasteria utriusq; sexus in magnam regij ærarij iacturam, præsertim quum Scoti nulla aut exigua soleant regi pendere uectigalia. Habuit autem Dauid filium Henricum nomine, sed qui ante fratrem mortuus est, relictis aliquot liberis. 5 Macolmus iste auo in regno succedens, iunctus fuit amicitia Anglis, atq; ob id odio habebatur à subditis. 6 Guilelmus successit fratri anno 1165 qui homagiũ fecit regi Angliæ pro terris quas in limitibus Angliæ habuit: deinde captus ab Anglo quatuor arces pro sua liberatione dedit. Cumq; Richardus rex Angliæ ~~ex~~ terra sancta redijsset, & magna penuria ob passam in Austria captiuitatem premeretur, Guilelmus Scotus ei dono dedit duo millia marcarum: nec unquam legimus synceriorẽ inter Anglos & Scotos fuisse pacem. Semper enim postea usq; in hũc diem rixæ, discordiæ,

Implacabile odiũ inter Anglos & Scotos

discordię, odia & atrocia bella inter hæc duo regna fuerunt, nec potuit unquam pax firma per cõiugia regum aut per icta fœdera fieri, præsertim postquam Gallus cœpit partes fouere Scotorum. Anno domini 1214 Guilelmus rex graui laborans morbo obdormiuit in domino 7 Alexander filius Guilelmi pacis amator successit patri, mortuus anno 1219 & unum relinquens filium regni successorem. 8 Alexander iste inunctus fuit ab archiepiscopo sancti Andreæ & duxit uxorem Margaretam filiã Henrici regis Angliæ. Hic tandem de equo cadens fractis ceruicibus expirauit, nullo relicto hærede. Fuit post eum ordinatus administrator Scotiæ Guilelmus Vallaceus uir pugnacissimus, qui multas strages in Anglia fecit, & regem Eduardum aliquoties in fugam uertit, sed suis sibi tandem inuidentibus hanc gloriam atque eum relinquentibus, Eduardus grauia bella excitauit contra Scotos. Tunc Scoti elegerunt administratorem regni Iohannem Cumyngum generum Dauidis aut nepotẽ eius, Marioriæ scilicet maritum aut filiũ, sub quo Eduardus Scotiam ingressus, totã sibi subegit. Cumyngus autem paulo pòst est à Roberto Bruseo in ecclesia iuxta altare interfectus, uẽdicauitq; Bruseus sibi regni coronam, adiutus per familiares quosdam. At Angli & Scoti quidam, præsertim Cumyngenses, Bruseum persequentes in fugam egerunt, fratres eius captos ultimo affecerunt supplicio, & uxorẽ eius in Angliã ductam ibi incarcerauerunt. Eduardus rex Angliæ in regno Scotię ius habere uoluit, idq; requisiuit à Iohanne Baleolo, qui de antiquiore sorore Eduardi descẽderat. At Bruseus sensim uires recuperat & uiriliter resistit regi Anglię sæpe Scotiã petenti. Irritati Scoti Northumbriam populantur, uicos omnes edaci flamma consumũt, senes & pueros atq; mulieres trucidant atq; delubra spoliant. Hæc omnia contigerunt sub Eduardo secũdo, qui & acerrimã pugnam cum Scotis habuit, & multa millia hominũ ex suo exercitu amisit, licet uictoria Scotis nõ fuerit incruenta. Anno 1322 Eduardus rex centum millia pugnatorũ in unum coẽgit atq; in Scotiam misit. Scotis autem à facie eius cum rebus suis fugientibus, rex penuria uictualium laborans, cogitur redire.

Rex Angliæ expugnat Scotiam.

Anno 1326 Eduardus rex Angliæ & Isabella mater eius mittunt oratores in Scotiã, & offerunt filio Roberti regis sororem Eduardi, & renũciant simul iurisdictioni suæ super regnum Scotiæ. Cõsentiens autem Robertus Bruseus, accepit Dauidi filio suo quinquenni Iohannam sororem Angli, trãsactisq; tribus annis post hanc concordiam, mortuus est Robertus, uir in re militari excellens, qui Anglos ex Scotia eiecit, & bis cum Anglo difficilimis prælijs congressus est, semperq; uictor euasit. Propter impuberem autem regẽ, Thomas Ranulphus regno præponitur, uir optimus, sed qui à subornato monacho medico, ueneno ante legitimum tempus interfectus est.

Pax per coniugium firmatur

9 Dauide rege res Scotiæ moderante, Eduardus uxoris suæ frater Calesium obsedit. Tunc rex Galliæ Philippus Valesius rogat Dauidem ut Angliã hostiliter ingrediatur, sicq; Eduardus obsidionem Calesij dissoluere cogatur. Rex Dauid consilium iuuenũ secutus, obtemperat Gallo, Anglisq; ei occurrentibus capitur & Scotia passim diripitur. Quod uidens Gallus misit pecuniã in Scotiam pro colligendo milite: at Vicerex accepta pecunia militibus nihil dedit. Irruentes tamen Scoti in Angliam, afflixerũt eam, sed non sine suo sanguine. Eduardus qui sororium regem captum tenebat, accepta clade à Scotis, relicta Gallia cum maximo exercitu Scotiam ingressus, passim omnes trucidat, etiam paruulos, comburit Edinburgum & Ladoniam, tãdemq; nõ sine suo damno redit in Angliã. Rex uero Dauid datis obsidibus reuertitur in Scotiam, ad tractandum cum suis de redemptione. Sed non inueniens consensum populi pro postulatis, reuersus in Angliam obsides liberat. Anno 1356 Iohannes rex Gallię captus est ab Eduardo Anglo, sicq; Anglus duos penès se habuit captos reges. A Scoto petebat ducenta millia Nobiliũ pro sua liberatione, quæ ad certos solueret annos. Galli uero pro suo rege liberãdo magnam sui regni partẽ uoluerunt Anglo dare. Porrò regina Scotiæ soror Eduardi mortua est in Anglia, comitata uirum. Frater quoque eius rex Angliæ mortuus est eo anno, uir pugnacissimus. Dauid autem rex quum nullum haberet hæredem, conabatur Scotos persuadere, ut acciperent Anglũ pro rege: at illis dissentientibus, egerunt cum eo ut aliã duceret uxorem, unde hæredem susciperet. Cumq; illa nullam gigneret prolem, ille abiecit uxorẽ non sine malo exemplo. Mortuus est autem rex Dauid in Edinburgo, anno 1370. & electus est nepos eius Robertus Steuartus ad regnum, cuius posteri imperarunt usque in hodiernum diem. Suo tempore uiolatæ sunt induciæ, factæ in liberatione regis Dauidis ad an-

Rex Scotiæ capitur.

Rex Galliæ capitur ab Anglo.

nos quatuordecim & utrinque multa illata sunt damna. Mortuus autem est Robertus secundus anno Christi 1390.

10 Robertus secundus:
- 11 Iohannes q & Rober.:
  - 12 Iacobus primus:
    - Margareta
    - 13 Iacobus secūdus:
      - 14 Iacobus tertius:
        - 15 Iacobus quartus:
          - 15 Iacobus quintus:
            - Filia
        - Iohannes rector Scotiæ
      - Alexander
      - Catarina:
        - Iohannes
        - Margareta
- Robertus
- Alexander
- Galterus
- Dauid

Mortuus Robertus secūdus reliquit multos filios, Iohannem qui commutauit nomen suum in Robertum tertium, Robertum ducem Albaniæ & Alexandrum comitem Buchaniæ, & ex alia uxore, Galterum comitem Atholiæ atque Dauidem. Habuit rex Iohannes Robertus unum filium nomine Iacobum, qui missus à patre in Galliam, captus est ab Anglis in mari: quod patrem adeo afflixit, ut præ tristitia moreretur. Interim autem præfuit regno dux Albaniæ patruus capti Iacobi. Anno 1424 duxit Iacobus rex uxorē Iohannā Clarētiæ ducissam, sed cuius dos nō suffecit pro sui liberatione, sed pro reliqua pecunia coactus fuit dare obsides, optimatum hæredes. Anno 1436 Iacobus primus rex Scotiæ dedit filiam suam Margaretam uxorem Gallo Ludouico undecimo. Sub hoc rege misit Anglus ad Scotos, rogans, ut hæc duo regna tam uicina pacem perpetuam firmarent, iuuaretque Anglum Scotus & contrà Anglus Scotum. Tunc rex Iacobus uocatis primoribus regni cōclusit cū illis, quod pacis fœdera cum Gallo uetustissima nō rūperēt.

Fœdus Scotorum cum Gallis.

Anno 1447 Iacobus iste primus proditorie plurimis letalibus uulneribus occisus est, procuratione patrui eius comite Atholiæ, qui ad regnum aspirauit. Didicerat iste Iacobus in captiuitate sua multas artes: nam erat egregius luctator, cursor uelox, musicus artificiosus, citharœdus ingeniosus & fortis eiaculator lapidum. Autores mortis eius à principibus regni capti, misere interfecti sunt. Nam comitem Atholiæ & complices eius Edinburgi iudicarunt ad mortem: comitem quidem uestibus exutum duxerunt per urbem, funibus eum in altum trahentibus, & postea eum labi sinentibus in terram: coronā ferream ardentem capiti eius imponunt, & postero die ad caudam equorum ligant, atque unà cum socijs de uico in uicum traxerunt. Tertio autem die posuerunt eum super tabulam, & uiuenti intestina extraxerūt atque combusserūt: postea cor extrahentes in ignem proiecerūt atque demum caput obtruncant, & corpus in quatuor secant partes. Robertū uero Gramum qui præcipuus percussor fuerat posuerunt in currum, & dexteram eius, qua regem percusserat, ligarunt in patibulo adhærente currui, sicque suspensum circumduxerunt & calidis ferris pupugerunt per corpus, atque tandem quadrifariam dissecuerunt. Alijs uero complicibus, alias inflixerunt pœnas.

Supplicium grauiss.

13 Iacobus secundus succedens patri in regno, genuit tres filios, Iacobum tertiū, qui in regno successit, Alexandrum Albaniæ ducem & Iohannem comitem. Cumque is Iacobus arcem Roxburgi, quam Angli intra Scotiam multis diebus tenuerāt, obsideret, ex magno tormento obstructorium ligneū eiectum regem interemit, nec tamē ob regis mortem obsidio dissoluitur, quousque arx capta fuit. Interijt autem rex anno ætatis suæ 29 Edinburgi in monasterio sanctæ crucis honorifice sepultus.

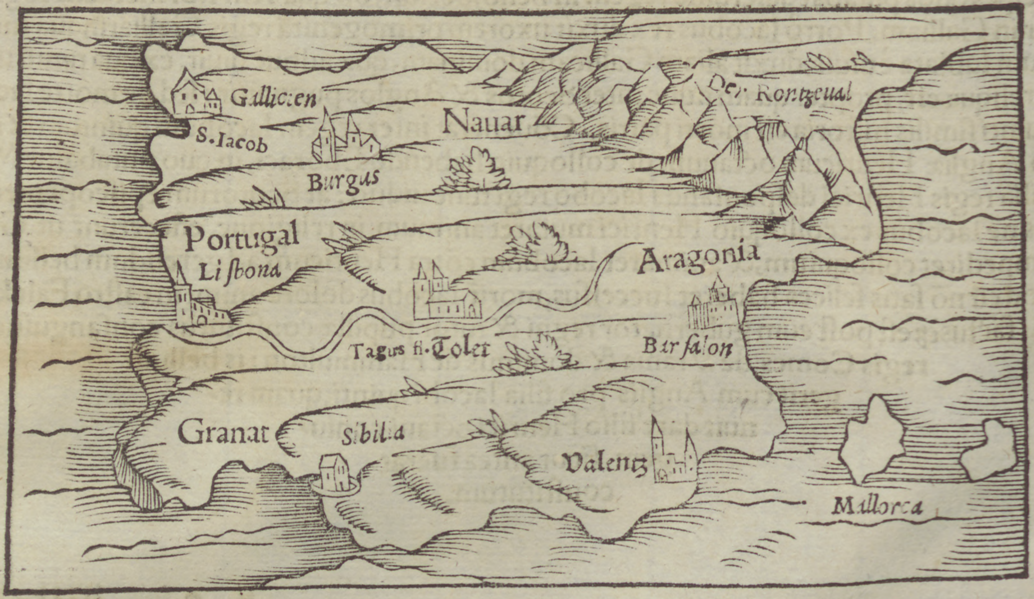
14 Anno salutis 1469 Iacobus tertius rex duxit uxorem Margaretam filiam regis Noruegiæ & in dotē accepit ius regis Noruegiæ in Orchadibus insulis. Iacobus uero quartus accepit uxorem Margaretā filiam Henrici septimi regis Angliæ, sororē Henrici octaui. 15 Iacobus quartus sororius Henrici octaui regis Angliæ, fuit uir dignus meliori fato, iusticia & pietate insigni, qui & diu in pace & feliciter imperauit, nempe ad annum domini millesimum quingētesimum decimūquartū. Superioribus enim annis quamuis Galli eum contenderunt incitare contra Henricum octauum Angliæ regem, tamē id non poterāt efficere ut bellum suscipere, ~~nisi pontificū & monachorum fraudes intercessissent.~~ Cumque obijceret, se nō posse suscipere bellū cōtra sororium à quo nō esset prouocatus, Galli cōtrà respondebāt, antiquū esse fœdus sancitū inter Gallos & Scotos, & Galliā iam propemodū ab Anglo oppressam, quare illū teneri aiebāt ad ferēdum auxiliū.

Opposuit

Opposuit pius rex legem domini, quam præferendam docebat omnibus fœderibus: at illi reclamãtes asserebant, legis dei interpretationem pertinere ad Pontificem & ecclesiam, sicq; inducunt optimũ uirum, ut conuocato senatu regni & congregatis theologis, ex eorum consilio bellum infelicissimum indiceret Anglo, in quo scilicet ipse perijt.

16 Iacobus quintus puer erat unius anni quum pater eius periret, coronatus anno 1515 apud Schonam, quo loco solent reges Scotorum inaugurari. Interea Iohannes patruelis regis defuncti uocatur à senatu regni ex Gallia, ut tutorẽ ageret pueri & regni gubernatorem. Veniẽs autem in regnum cœpit bellum gerere unà cum Gallis contra Anglos, & principes quos putabat deseruisse regem in bello, occidit, ob quã rem sibi metuens regreditur in Galliam. Porrò Iacobus rex duxit uxorem primogenitã regis Galliarũ, qua intra annum sublata è uiuis, duxit aliam Gallicam dominam, quæ adhuc uiuit, ex qua tantũ una filia reliqua est, propter quam nunc inter Scotos & Anglos pugnatur: sed de morte Iacobi quinti similis historia est morti patris. Cõuenerat inter regem Iacobum quintum & regem Angliæ Henricum octauum de colloquio habendo Eboraci, in quo putabatur Maria filia regis Henrici desponsanda Iacobo regi tunc uiduo: at Scotorum episcopi metuentes ne Iacobus ex colloquio Henrici mutaret animum in religione, effecerunt ut Gallus impediret colloquium, & animaret Iacobum cõtra Henricum ad gerendum bellum. Quod cũ nõ satis felices haberet successus, morit̃ Iacobus dolore animi in castro Falckenland: factusq; est post eum gubernator regni & tutor pupillæ constitutus consanguineus regis Comes de Vrania & dominus de Hammulton: is bellum gerit cum Anglis pro filia Iacobi quinti, quam renuit dare filio Henrici octaui coniugem, sicut antea fuerat constitutum.

HISPANIAE DESCRIptio ſecundum regna eius, prouincias fluuios & ciuitates: item de moribus & ritibus Hiſpanorum tam ueterum quàm recentium.

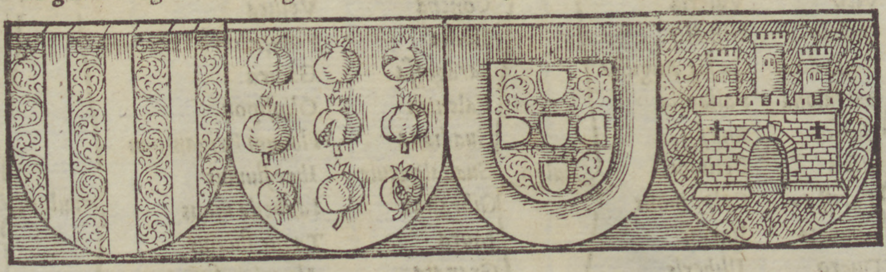
Pyrenei unde ſic dicti.

Hiſpania, ut tabula eius indicat, undique alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altiſſimis montibus quos Pyreneos uocāt ſeparatur à Gallia. Appellantur autē montes illi Pyrenei à crebris fulminum ignibus, uel quod ſyluæ in Pyreneo frequētes & habitationes, iniecto à paſtoribus igne priſci temporis flagrauerunt. Durāte autem incendio aliquot diebus, ex montium cōcoctione cœperunt deſcendere ſtillicidia argenti liquefacti. Et cum habitatores illorū locorū uſum argenti non haberent cōtemnerentq́ metallum illud, ſuperuenientes mercatores è Phœnicia, emerūt uilibus mercibus magnā uim argēti. Diuiſa fuit olim Hiſpania in tres prouincias, Beticā ſcilicet, quæ hodie eſt Granata, Luſitaniam quam nunc uocant Portugalliam, & Tarraconē, quæ hodie cōtinet Cataloniā, Caſtiliam, Nauarram & Galliciam. Et ſecundum Ioſephum atq́ Beroſum, Tubal Noē nepos fuit primus rex Beticæ, extruxitq́ in ea regione ciuitatē, quā à ſe denominauit Tubal. Hic Tubal dedit operā rei pecuariæ ſicut & omnes primi patres pecoribus alendis ſtuduerunt, quæ & uictum & amictum homini miniſtrant. Hinc quoque putant maiorem Hiſpaniæ partem appellatā Tarraconem ſecundum primam hominū linguam quaſi תורא קַנְיָא quod ſonat, boum poſſeſſionem. Succeſſit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidam Iber eſt appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Rex ſextus fuit dictus Betus, à quo regio certa Beticæ nomē mutuauit. Decimus rex fuit uocatus Hiſpanus aut ſecundum alios Hiſpalus, à quo & tota terra poſtea denominata eſt Hiſpania. Duodecimus Heſperus à ſe Hiſpaniā quoq́ denominauit Heſperiam, ſicut decimuſſeptimus Luſus certam prouinciam Luſitaniā, quam hodie Portugalliam uocant. Poſteaquā uero Romani ſibi ſubiugaſſent Hiſpaniam, diuiſa eſt in duas prouincias, nempe in Beticā & Tarraconenſem, durauitq́ partitio illa uſque ad tempora Attilæ, tunc rurſum alia adminiſtratione Hiſpania eſt gubernata. Nouiſſime ſub Saracenis diſcriminata eſt in quinque regna, uidelicet Galliciam, Nauarram, Caſtiliam ſiue Legionem, Cataloniam cui & Aragonia annexa eſt, Portugalliam & Granatam. Porrò Gallicia non diu proprium & diſtinctum māſit regnum, ſed amiſſo legitimo hærede incorporata eſt Tarraconenſi. Alij adhuc plura numerāt regna, Valentiæ ſcilicet, Toleti,

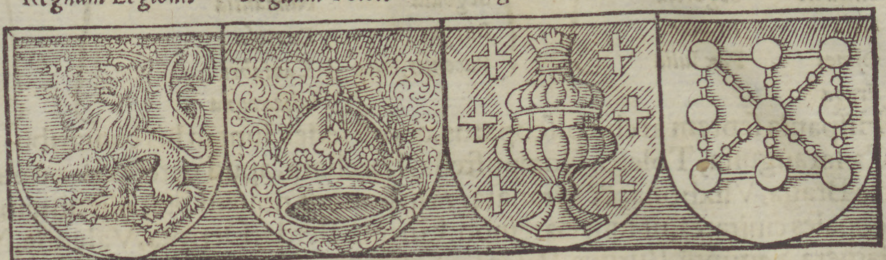
Luſitania à Luſo.

Algarbiorum,

Regnum Aragoniæ Regnum Granatæ Reg. Portugalliæ Regnum Castiliæ

Regnum Legionis Regnum Toleti Regnum Gallitiæ Regnum Nauarræ

Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. Nostro tempore omnia hæc regna in unum cōtracta sunt regnum & dominium præter unam Portugalliam, quæ proprium habet regem.

De quibusdam ciuitatibus & regionibus Hispaniæ.

CArtagenia quondam nobilis, potens, amœna & elegans ciuitas in Granata, primum est extructa & noua Carthago appellata, à duce Hasdrubale, qui princeps erat ciuitatis Carthagineñ. in Africa positæ, cum inciperet rursum augere & extendere dominium suæ ciuitatis, quam Romani in primo bello ferè extinxerant.

Ista Cartagenia per singulos dies numerauit Romanis tributū duorū milliū & quingentorum aureorum, ut Strabo scribit.

Pallantia, Numantia, Cæsaraugusta, quæ uulgo Saragossa uocat, sunt illustres in Castilia ciuitates. In Granata uero istę reliquas antecellunt, Hispalis quæ & Sibilia, & Corduba. In Lusitania & Portugallia fuit olim Emerita magni nominis, quæ iam Merida appellatur.

Tarragona siue Tarraco in Catalonia iuxta mare sita, hodie nō minoris est existimatiōis q̃ noua Carthago, estq; metropolis inter multas ciuitates p circuitū eius positas.

Iberia regio est, quam intercipiūt Iber fluuius & montes Pyrenei.

Lisbona siue Vlixbona est metropolis in Portugallia, sicut Granata in Betica, Pampalona in Nauarra & Barsalona seu Barcinon in Aragonia. Legion uero quam uulgo Lyon uocant, metropolis est in Castilia.

Algarbe pars est regni Portugallię, uocat'q; alio nomine Caput sancti Vincētij & olim Colimbrica, & est ibi finis terræ, æque ut Nerium promontorium in Gallicia.

Gades ciuitas est in insula Gadira prope Granatā, extructa olim à Tyrijs, qui & Vticā ædificauerunt in Africa. Fuerunt enim Tyrij olim potentes in mari, sicut & ciuitas eorū sita fuit in mari, haud procul à Ierusalem, ut suo loco in Asia uidebimus.

Saguntū ciuitas olim elegās in Tarraconensi. Cumq; amicitiā quæreret Romanorū, ægreferens id Hannibal summus dux Carthaginensiū, expugnauit & destruxit eā, cuius loco successit Moruetrū. Habes apud Silium in fine 2. libri, quomodo Sagūtini sua omnia in medio urbis cōbusserint ac demū mutuis cædibus occubuerint, & Pœni in urbem uacuam irruperint. Sunt etiā multæ in Hispania ciuitates, quarū uetera nomina penitus abolita sunt & noua eis indita, ut sunt.

	uulgo		uulgo		uulgo
Lucus Augusti	Oluca	Complutum	Alcala	Ilerda	Lerida
Aquæ calidæ	Vich	Valeria	Concha	Vellica	Victoria
Brigætium	Ouiedo	Hispalis	Sibilia	Pompelon à Pompeio	Pampilona
Pintia	Valla dolit	Cæsar Augusta	Saragossa	Gadira	Gades & Calitz
Barcinon	Barsalona	Pallantia	Palentia	Oliosipon	Lisbona
Osca	Guesca	Ana flu.	Guadiana	Flauum Brigantium	Compostella
Illipula	Ilipa	Betis flu.	Guadalqueuir	Iber fluuius	Ebro
Bælon	Tariffa	Calpe mons	Gibraltar	Idubeda mons	Iubalda
Abdera	Almeria	Ilurgis	Mora	Tagus fluuius	Taio
Doria flu.	Duero	Illiberis	Granata	Algarben finis terræ	Finster sterr
Alone	Alicante	Segortia	Segouia	Numantia	Soria
Nouium	Noia	Brauum	Burgus	Dertosa	Tortosa
Vxama	Osmes	Pax Iulia	Pacensis, Pace	Cantabri	Bizcaia
Gallica flauia	Fraga			Iulia regna	Baena

Habet Hispania septem archiepiscopatus, quorū sedes sunt in his ciuitatibus, in Tarracone, in Cæsaraugusta, Toleto, Compostella, Brachara, apud ueteres Bræcara augusta, uulgo dicta Braga, Vlixbona, & Granata. Alij ponunt nouem. Sub illis autem sunt plurimę episcopales ciuitates, ut sunt Barcinon, Girona, Ilerda, Dertosa, Valentia, Maiorica, Ostia, Calagiera, Seguntū, Burgus, Palentia, Salamāca, Corduba, Legion, Carthago, Colimbria, Luca Astorica, Almaria, Sibilia, &c.

De ingressu maris in terram apud Granatam, deq; columnis Herculis.

Modico interuallo à se distāt Granata & Mauritania, ut uidere licet in tabulis Hispaniæ. Nam ibi ingreditur Oceanus per magnas angustias, quas Fretū Herculeum & Strictum Sibiliæ uocant, dissidentq́ à se littora Mauritaniæ & Granatæ circiter septingentis passibus, & erigunt ibi duo montes in cœlum, unus in Mauritania, qui Abila uocatur, & alius in Hispania cuius nomen est Calpe, & hi à quibusdam uocantur columnæ Herculis, putantq́ olim unum fuisse montem seu saxum perpetuo iugo coniunctum, quod Hercules suo robore perfregerit, intromiseritq́ oceanum in ipsam terram. Sunt rursum alij, qui insulam Gades asserunt fuisse Herculis columnas. Et tertij dicunt in Gadibus fuisse tēplū Herculis, in quo positæ fuerint duæ æneæ columnæ altitudine octo cubitorū, in quibus signatus fuit sumptus pro ędificio illius templi factus: & nautæ olim ibi Herculi sua soluerunt uota atq; fecerūt sacrificia quū feliciter locum illum adijssent. Fuit enim locus ille secundum opinionem ueterū finis mundi, nec ausi fuerunt Hercules aut alij longius naues ducere in mare citra periculum uitæ. Fuit etiam olim consuetudo apud magnos uiros, ut extruerent uel altaria uel columnas in extremum locum suæ peregrinationis, id quod potissimum legimus fecisse Alexandrum magnum, in multis Asiæ maioris locis, qui uel portas uel altaria in certis locis constituit ad quæ peruenit. Et cum temporis successu huiusmodi ædificia collaberentur, remansit tamen locis illis nomen ipsum.

Templum Herculis.

Probat id Colossus qui fuit Rhodi & colūnæ Herculis quæ fuerunt apud Hispanos, quarum memoria in hodiernum usq; diem durat, etiam si nemo sciat an fuerint columnæ manufactę, aut montes quidam eminentes. Tradunt scriptores, Hānibalem quoq; uota & sacrificia sua ad tēplum istud Gaditanū retulisse, cum uellet transcendere alpes & oppugnare Romanos.

Gades insula.

Notādum pręterea Gadim, quæ & Erythrea uocatur, esse paruā insulam (aliqui ponunt duas insulas) habetq́ tam pinguia pascua, ut nullum serum à lacte segregent, sed cogātur affundere aquam,

aquam, cum lac in caseum coagulare uolunt. Moriũtur quoq; pecora trigesima die, nisi ali quid sanguinis illis eliciatur. Herba qua uescũtur oues, est quidem arida sed generat incre dibilem in lacte & carne pinguedinem.

De fertilitate totius Hispaniæ.

HIspania in multis quidem locis inculta iacet, idq; ob saxeum fundum uel ob solitu dines squalentes aut ob alias causas, tamen si conferatur cũ Africa, est multo fer tilior ea, idq; propter magnos calores quos Africa habet. Suppeditat Hispania in multis locis abunde ea quibus homo opus habet, ut sunt frumentum, uinũ, fru ctus, oleum, pecora, linum, ferrum & metalla, mel, cera, piscosæ aquæ & alia his similia. Non coquunt salem sed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot uentis ut Gallia, nec in- ficitur aër pestiferis paludibus & nebulis. Aurum, argentum & ferrum, bonum & proba tum, nullibi in tanta copia ut in Hispania est inuentum. Nõ enim effoditur solum aurum è mineris, sed & flumina cum intumescunt ex pluuia producũt auream arenam, præsertim Tagus fluuius. Vnde antiqui scriptores testatum olim reliquerunt, eam auri, argenti, cu- pri, stanni, plumbi, ferri, omniumq; metallorum fodinis abundare, nec non argenti uiui, sa lis quoq; uberrimam esse. Inuenta sunt olim in Hispania fragmenta auri depurati magni tudine dimidiæ libræ. Vnde quidam dixerunt, infernum non esse sub terra illa, sed Pluto- nem. Sunt in ea diuersis in locis calidi & frigidi fontes, ad diuersos morbos efficaciam mi- rabilem habentes. Nec pecorum ullus defectus est in Hispania sed magna copia, nedum domesticorum uerum & syluestrium, præsertim autem semper est commendata equorum pernicitate, quos à uento conceptos putabant. Nocentibus animalibus non abũdat præ- ter cuniculos, qui terram perfodiunt & terrænascentium radices lędunt, aliaq; inferunt no cumenta, ut infra referam ubi ad Baleares insulas describendas uenero. Flumina quę per Hispaniam uoluuntur, sensim & sine impetu mouentur, quapropter suo cursu agros non deuastant. Sunt etiam multum piscosa, quia mare plurimos per ea mittit pisces in terram.

Gallicia. Gallicia commendatur ob mineras quas nutrit. Siquidem plurimum exundat plumbo & minio. Fit quoque interdum, ut in hac regione aratrum particulas auri effodiat. Com- munis Hispaniæ lingua parum differt à lingua Italica, à qua illam olim receperunt quũ Ro manis subijcerentur. Qualem uero antea habuerint linguam, incertũ est. Sunt qui putant Germanicã linguam & Gallis & Hispanis olim cõmunem fuisse, sicut et omnibus septen trionalibus nationibus hodie communis est, id quod infrà, ubi de Dania mentionem fece rimus, ostendemus. Sicut enim Sarmatica lingua cõmunis est Sclauis, Bohemis, Polonis, Moscouitis, Russitis, Bulgaris, Valachis, Dalmatis, Illyrijs, Lithuanis, & alijs multis po- pulis his nationibus adiunctis, nisi quantũ hodie cõfundit per Turcicã irruptionẽ, et olim cõfusa est per Vngarorũ ingressum, ita reliquas Europę nationes occidentẽ uersus, putãt ante Romanorum dilatatum imperium, una & eadem usas fuisse lingua, nempe Germa- *Germanica lingua olim latissima.* nica, sed quæ in Germania quoq; olim mutata fuisset in Romanam, si Romani tam facilè illam nationem ut Hispaniã & Galliam superare potuissent & in colonias diducere. Fa- teor quidem Scoticum, Danicũ imò Iszlandicum sermonem plurimũ discriminari à Sue- uico & Heluetico, at in fundamento conueniunt, id quod plurima uocabula utrisq; natio nibus communia probãt. Habet & Gallia adhuc uestigia quædam primæ suæ linguæ, id quod Glareanus per multa ostendit uocabula, si quis mihi credere noluerit.

Hispaniæ ad Galliam comparatio, item de moribus Hispanorum.

HIspania, uini, frumenti, & carnium copia uincitur à Gallia, eorum bonitate & sa- pore uincit. Sic enim Villanouanus Hispanus scribit. Pluuiarum multitudine Gallia fœcunda, Hispani irriguis aquis plurimũ utuntur, fossas à magnis flumini bus longissime trahendo. Septentrionalibus uentis & frigoribus hæc ut illa non fatigatur: unde oleum, mel, ceram, crocum, rubiam, orizam, minium, coccum, saccarum, spartum, libanotidem, limones, cappares, dactylos, citrea mala & punica, aliosq; aromati cos fructus abundantius producit, mittereq; dicitur in Galliam hæc omnia, potissimũ ali- quot millia centenariorum lanę & uina multorum generum in oras maritimas Galliæ Bel gicæ, pruna passa, uuas passas, amygdala, castaneas, bacca laurina, balenas salitas, &c. quæ omnia ex Hispania nauibus in Italiam & Flandriam singulis annis uehuntur.

Hispanorum

Hispanorũ tẽperatura calidior sicciorq́, & color obscurus, Gallorũ frigidior, humidior, caro mollis & albicãs color. Gallicarum fœminarum maior ad prolem fœcunditas quàm Hispanicarum. Grãdioribus corporis membris Galli muniti, Hispani durioribus, arctissimo ad cingulum corpore. Galli maiori ferocia quàm arte pugnãt, & plus uiriũ quàm consilij in bella ferunt, Hispani contrà. Est semper Hispania equorum pernicitate cõmendata, quos leuis armaturæ equites tibijs cõtractis pulchrè obequitant, hastiludia & militares omnes actus sæpius quàm Galli exercentes: sunt tamen Gallorum cataphratti equites in precio. Galli ore libero, Hispani taciturni, qui dissimulare melius norint. Galli læti, alacres & in conuiuia proni, grauitatem siquidem quam suo more seruant Hispani, penitus refugiũt. Sunt enim Hispani in symposijs minus sociales, ceremoniosi, aliquam seueritatem affectãtes, quod Galli non curant. Merum potant Galli, Hispani multa aqua dilutum. Apud Gallos aduenæ humanissime excipiunt hospitijs, nullum eius denegatur officium, ad uictum omnia parata proponuntur. Apud Hispanos non ita. Id efficit quod non sunt in itineribus ita frequẽtes. Hispanicus sermo grauior, Gallicus suauior. Elegantiori inter Hispanos oratione Castellani latissimi populi utuntur, in Gallia uix scias quæ urbs uerè Gallice loquatur, ut sit sermo ille magis nobiliũ & curialium, quàm alicuius certi loci peculiaris. Est etiam Hispanicus sermo latino propinquior. Latior solo Hispania, sed non ita populosa: auro ditior, sed nõ mercaturę negociatione, nec tot redditus ex hac sicut ex illa regi colligũtur. Gallici soli nulla ferè pars est ociosa, Hispanici multa sunt inculta & deserta loca. Cuius causam Damianus esse dicit, quod maiori anni circulo plebei homines ex syluestribus fructibus, melle, herbisq́ laute uictitare possunt, quæ res eos parũ ad agriculturam propensos efficit. Accedunt deinde bella quæ Hispani magis amplectuntur quàm aratri labores. Aucupium & uenatio maior in Gallia, & plures altilibus etiamsi carius emptis, uescuntur. Ex Hispania in Galliam mercatores deferunt serici & omnis generis pannos, lanas, crocum, saccarum, orizam, oleum, alumen, gemmas et aromata ab Indis accepta. Ex Gallia præsertim ex Arelatensi terra, in Hispaniam frumentum, lineas telas, filum, libros & minutiora alia mercemonia plurima, ut gladios, specula, acus, &c. deferunt. Est in Hispania principum uirorum, ducum, marchionum, comitum & baronũ ingens numerus: in Gallia est quidem nobilium copia, sed maiorum dignitatum pauci admodum principes, quod regis opulentiam auget, qui solus omnia possidet. Duces numerantur in Hispania uiginti, quorum cuiusq́ annuus census quinquaginta ac sexaginta ducatorum millia conficit. Marchiones uiginti, tantundem ferè redditũum percipiẽtes. Comites sexaginta, quorum annuus redditus à decem ad uiginti millia est ducatorum, & aliquorũ plus quàm quinquaginta. Alij uicecomites, barones, prouinciarum præfecti, quos uocant Adelantados, uicereges gubernatores, mariscales, alcaldes, omnes principes uiri, mihi sunt incomperti. Sunt ordinum equitum magni magistri, ut sancti Iacobi Alcantaræ, Calatrauæ, Rhodiensi um sancti Iohannis, Montesæ, equitum quos uocãt de Christus & alij cognomẽto Dauis. Horum cuiusq́ redditus millia ducatorum est quinquaginta & plus. Quo ad ecclesiasticas dignitates superior est numero Gallia, nam archiepiscopos habet duodecim, episcopos sexagintasex: Hispania archiepiscopos nouem, episcopos 46. Cardinalium in utraq́ par numerus, nempe octonarius. Apud alios inuenio duntaxat septem archiepiscopatus, quos & supra recensui. Redditus horum maiores in Hispania, ut unica Toletana ecclesia ducẽta millia ducatorum annuatim colligat, & solus archiepiscopus octuaginta millia. Vice parlamentorũ Galliæ quatuor sunt in Hispania iuridici conuentus, in Castella, Granata, Galicia, & Nauarra. Cæterum iurisperitorum & foro litigantium multo maior in Gallia numerus. Fidei quos uocant inquisitores in Marranos hæreticos & Sarracenos, magnam sibi in Hispania uendicant autoritatem, & seuerissime animaduertunt. Est aliud iusticiæ genus mirabile, quod uocant Hermandad: est enim ciuium fraternitas iurata, ut in ictu campanæ ex urbibus singulis multa hominum millia armati prodeant, & eum qui deliquerit per uniuersam prouinciam persequantur, nuncijs cursoribus ad alias omnes ciuitates præmissis, ut penè impossibile fuerit euadere. Deprehensum palo uiuum alligatum sagittis conficiunt.

Lingua Hisp. & Gallica.

Nobiles Hispaniæ & Galliæ.

Equites ordinum.

Ecclesiastici in Hispania diuites.

Illud barbarum à Gallis censetur, quod Hispanicæ fœminæ aurea uel argentea uirgula aurium ima perforant, gemma aliqua ut plurimum appensa. Ligneo etiam circulo uentrem ambiunt, ut latiore incessu pomposiores appareant. Nec domo egrediũtur, nisi famulorum

Pompa Hispanicarum mulierum.

anno Christi 1492 ille undiq; angustijs uallatus sese dedidit, & tunc Saracenorũ siue Maurorum dominium in Hispania finem accepit, subactaq; est tota Hispania fidei catholicæ, nec in hũc usq; diẽ ausi sunt perfidi Mahumetani sese rursum insinuare in Hispaniam. Occupauerant autem Granatam 800 annis, antequam inde expelli potuerunt. Eodem anno quo abactus est rex Saracenorum, expusi sunt quoque Iudæi ex Hispania in magno numero, nempe centum & uiginti quatuor millia, idq; fuit anno à condito mundo secũdum Iudæorum supputationem 5238. Numerant enim Iudæi à principio mundi res gestas, sicut Christiani à Christo nato. Hoc autẽ Christi anno 1547 quando hæc scribo, ipsi numerant ab initio mundi 5307. Habuit Hispania semper doctos in sua farina Iudæos, qui multorum librorum fuerũt autores, id quod uidere licet in tribus Kimhijm, in Aben Ezra, rabi Abraham autore libri Zeror hammor, &c.

Granata expugnata.

Iudæi expulsi de Hispania.

Anno itaque Christi 1492 expulsi sunt de Hispania centum & uiginti quatuor millia familiarũ Iudaicarum, edicto regis dato, ne aurum uel gemmas è regno tollerent, sed commutatione bonorum suorum merces & alias res, utpote pãnum, uinum & huiusmodi secundum debitam æstimationem abducere possent: ubi quilibet Iudæus transfretando coactus est regi soluere duos ducatos, promulgatumq; fuit: Si quis Iudæorum nõ abijsset in termino eis præfixo, is corpus & bona perderet. Itaque duæ galeæ neglexerunt abire ad constitutum tempus, ideo omnes & singuli uenditi sunt & in seruitutem redacti.

Anno 1506 orta est Vlyxbonæ in Portugallia magna ciuium perturbatio, propter Iudæorum nouiter baptisatorum persecutionẽ. Nam illi occulte ritus Iudæorum æmulantes, ore tantum & non corde Christianos se ostendebant, quippe qui cum Iudæis pascha celebrabant & carnibus uescebantur. Quod Christiani aduertentes, apud regem eos accusabant, fueruntq; ex mandato regis sedecim capti, sed rursum sine uindicta dimissi. Quod uidentes ciues contra regem & gubernatorem conspirantes, tumultũ cõtra Iudæos & pseudochristianos excitarũt, interficientes per ciuitatem quotquot inuenire poterant nouos Christianos & Iudæos numero sexcentos, quos & combusserunt. Dimanauit quoq; hæc Iudæorum persecutio extra mœnia ad uillas, referunturq; in summa occisi in urbe & extra 1930. Quod ubi rex audiuit, qui absens fuit, indignatus, plurimos carcerib. mãcipauit, ex quibus quidam cõbusti, alij capitibus cæsi, & alij ad crucem suspensi, reliqui substantia sua priuati, & ex patria in exilium missi sunt atq; proscripti.

Iudæi baptisati raro boni Christiani.

Anno Christi 1531 septimo calen. Feb. motu terræ cõcussa est tota ferè Lusitania. Vlysiponæ corruisse referuntur 1050 domus & circiter 600 ruinam minatæ. Hic motus terræ dies octo durauit, & quotidie per interualla redijt, ut septies aut octies interdiu huic periculo obnoxij fuerint incolæ. Vnde relicta urbe homines in campis sub dio agere sunt compulsi.

Terræmotus horrendus.

Genealogia regum Hispaniæ.

PRiusquam Romani peruenirẽt ad imperij summum fastigium, fuit Hispaniæ dominium sub Carthaginensibus, durauitq; apud eos usq; ad alterum Africanũ bellum: tunc Romani expellentes Carthaginenses facti sunt ipsi domini Hispaniæ. Diuidentes autem eam in Beticam & Tarraconensem, constituerunt undecim in ea iurisdictiones. Mansitq; hæc administratio usq; ad Attilam: tũc successiue inter tot reges discriminata est Hispania in quinque regna, uidelicet in Castiliam, Aragoniã, Nauarram, Portugalliam & Beticam. In Betica seu Granata Saraceni & Mauri ferè usq; ad tempora nostra sedem fixerunt; Castiliæ uero reges ante multos centenos annos amplexati sunt catholicam fidem. Nam cum Gothi ab Italia arcerentur, illamq; plurimum sub Alarico & Ataulpho incommodassent, fugerunt in Hispaniam cum rege suo, cuius nomen erat Singericus.

Succeßio regum Gothorum in toto Hispaniæ regno.

1 Singericus siue Segericus.
2 Vallias & secundum alios Vualia.
3 Theodoricus, ab alijs Rodericus. Factus est autem rex anno Christi 492.
4 Thorismundus; cuius fratres Theodericus atq; Henricus.

5 Alaricus

5 Alaricus filius regis Henrici. Hic habuit primùm regiam suam Tolosæ, sed pulsus est à Clodoueo rege Franciæ in Hispaniam.
6 Tendius Alarici filius: qui percussus interijt.
7 Tendesilius, ab alijs Theodegosilus. Cæsus est autem propterea, quod honestas fœminas sua libidine polluere conabatur.
8 Agla. Hic in bello perijt.
9 Atanagildus. Hic prope Toletum cæsus occubuit.
10 Leuogildus, habens collegam Luidam fratrē. Fuit autem iste Arianus, subiecitq; Hispalim regno Castellæ. Persecutus est etiam filiū suum Hermogildum atq; interfecit anno 572 ob id quod esset uere Christianus.
11 Recharedus filius Leuogildi & bonus Christianus. Hic damnauit Arianā doctrinam in concilio Toletano, quod celebrauit in eo loco.
12 Luiba & Victericus.
13 Gundamirus: qui domuit Gasconios.
14 Sisebatus, bonus Christianus & syncerus cultor Christi, cuius tēporibus uixit Isidorus episcopus Hispalensis. Eius dominium extendebatur in totam Hispaniam.
15 Recharedus secundus huius nominis.
16 Suitilla, ante susceptionem regni Sisebati summus belli dux.
17 Sisenandus. Quidam præponunt ei Rachimirum.
18 Suitilla secundus huius nominis.
19 Tulga
20 Vindus, quem alij appellant Videsuindum.
21 Recensuindus, rex probus & pius.
22 Bamba. Hic Mauros ab Africa in Hispaniā transfretantes ut illam inhabitarent, graui contriuit cæde. Propinauit ei successor eius potum, unde omnes memoriæ uires amisit, quapropter regni habenas relinquens, monasterium est ingressus.
23 Heringius, cuius collega Egica gener eius.
24 Vitiza. Hic excæcauit Theodebertum filium Recensuindi in pueritia eius, cui regnū debebatur. Ille uisu priuatus duxit uxorem, genuitq; Rodericum, qui postea factus rex ultus est patrem suum in Vitiza & filijs eius.
25 Rodericus. Defecit in hoc rege Gothicū & regiū stemma, idq; in hūc modū. Fuit comes quidā Iulianus nomine, quē rex Rodericus præfectū constituerat in Tingitana Mauritaniæ. Alij scribunt eum legatum missum ultra mare in Tingitanam. Interim autem quo comes absens erat, rex polluit filiam eius. Audiens pater uim filiæ illatam, dolore domestico sollicitatur ad ultionem, fretus loci commoditate. Vnde clàm ex Africa uocat Saracenos. Qui anno salutis 714 duce Muza misso à Miramolino tunc eorum rege, per angustias Herculei freti ingressi, biennij spacio omnem ferè Hispaniam occuparunt, præter Astures, natura loci munitos. In quo temporis spacio dicuntur ad septingenta millia hominum in eo bello utrinq; absumpta. Saraceni tanto potiti imperio, cum late ferro igniq; omnia uastassent, regna inter se plura ac sedes constituere. Primum Cordubæ, quod Abenalibeticum regnum uocauerunt. Alterum apud Hispalim, tertium apud Carthaginem nouam. Eaq; potestate usq; ad Ferdinandum tertium regem perseuerauerunt. Hic demū anno Christi 1216 Toleto, Corduba, multisq; alijs recuperatis locis, Saracenos ex magna parte deiectos, cōpulit Granatam ac Malacā, quæ prius sub Cordubæ regno fuerant, sese recipere, ac usq; ad ætatem nostrā, ad annum scilicet Christi 1480 retinere. Vnde tandem dei benignitate ac Ferdinādi regis uirtute nuper expulsi sunt. Porrò Christiani qui supererant ex profligato exercitu, Asturiam sese receperunt cum Pelagio principe suo. Astures enim & Callæci montibus & natura loci muniti, tantum incolumes permansere. Porro quid egerint Christiani, quidq; illis successu tēporis acciderit, qui in Asturiam sese ob sæuam Saracenorum persecutionē receperāt, nunc breuibus explicabo, signaboq; proprio numero reges eorum.

Saraceni occupāt totam Hispaniam.

Castiliæ

Castiliæ regni exordium.

PElagius patruus fuit regis Roderici. Cum Vitiza Theoberto fratri Pelagij erueret oculos, fugit Pelagius in Cãtabriam, latuitq; ibi multis diebus, donec scilicet bellum Saracenicũ recrudesceret, & Saraceni Christianis omne adimerẽt in Hispania dominiũ, occiderentq; eos passim per uniuersam Hispaniã. Tũc Pelagius profectus cũ reliquijs Christifideliũ in Asturiã, terrã mõtosam, atq; in Gallíciã, factus est rex eorũ, obtentaq; ciuitate Legionis regnauit in ea uiginti annis. Recuperãdo autem paulatim multa effecit, ut afflicta gens aliquantulũ respirare uideret. Hanc sedem posteri Castellam nouã uocauere, ueteris differentia, quæ circa Cordubã & Hispalim fuerat. Sic enim Hispani regiam & munitum circa locum appellant: dictiq; sunt post hunc non Gothorum sed Hispaniæ siue Castellæ reges, qui magna uirtute res patrias quotidie recuperauerunt.

2 Fasilia fili9 Pelagij. Hũc discerpsit ursus in uenatiõe.

3 Alfonsus gener Fasiliæ. Hic cognominatus est Catholicus, quia extirpauit Arianam perfidiã quæ repullulare cœperat, & expulsis Saracenis multas recuperauit ciuitates. Pater eius Petrus dux fuit in Cãtabria, fuitq; de sanguine Gothorum.

Catholicus rex.

4 Froilla, ab alijs Friola, filius Alfonsi. Hic percussit Saracenos, qui Christianos in Gallicia affligebãt, interfecitq; ferè quinquaginta millia. Ipse uerò occisus fuit à fratre suo, qui & post ipsum regno est potitus.

5 Aurelius parricida, qui fratrem obtruncauit.

6 Silo Alfonsi gener. Sunt qui illi anteponunt Veremundum.

7 Muregatus Alfonsi filius nothus. Hic auxilio Saracenorum assecutus est regnum. Quapropter illis ex fœdere uirgines certas quotannis pro tributo mittebat. Degenerauit plurimum à suis progenitoribus, uiris mira probitate conspicuis.

8 Veremundus Alfonsi nepos. Hic diaconatus habuit gradum cum in regem inauguraretur. Sed relicto postea regnò factus est monachus.

9 Alfonsus secundus Alfonsi primi filius & fratruelis Veremũdi. Hic fuit uir religiosus & castus, qui uxorem quam habuit nunquam attigit. Cum autem Saraceni uellent regionem eius igni & gladio perdere, ipse manu armata eis occurrẽs, trucidauit multa millia, diripuitq; prędam ingentem, ex qua duas episcopales erexit ciuitates, Asturicensem scilicet & Ouetensem. Vixit autem tempore Caroli Magni.

Episcopatus Asturicensis & Ouetensis.

10 Ramirus filius Veremundi. Hic percussit Nordmannos, qui ingenti classe uenientes irruebant in Galliciam.

11 Ordonius filius Ramiri. Hic reliquit quinq; filios.

12 Alfonsus tertius factus est anno Christi 883 rex: fuitq; multorum & ingentium bellorum contra infideles patrator, sæpeq; triumphauit de Saracenis. Nam eripuit illis in Portugallia duas ciuitates, Colimbricam & Viseum. Fecit quoq; quatuor fratribus erui oculos, qui in eum conspirauerant. Sunt etiam qui scribunt illum excitasse templum Compostellanum, & constituisse archiepiscopatum Ouetensem (eorum.

Templũ Compostellæ.

13 Garsias filius Alfonsi. Hic quoq; bella gessit cõtra Mahumetos et cœpit Aiolã regẽ.

14 Ordonius Garsiæ frater. Hic ecclesiã Legionensem eleganter construxit, magnificeq; dotauit. Sed infeliciter pugnauit cõtra infideles Saracenos, amissis multis Christicolis, præsertim quibusdã pijs episcopis. Habuit in ditione Castellæ quatuor comites, qui bellũ id detrectauerant. Iussos ergo ad se uenire & incolumes fore pollicitus, necari mandauit. Ob quam perfidiam Castellani rebellantes, factis inter se magistratibus ac iudicibus, rem ipsi administrabant è quibus postea reges descenderunt.

15 Froila secũdus Ordonij frater. Hic crudelis admodũ habebatur, ut qui multos è nobilitate interfecerit: factusq; est tandem leprosus, relictis quatuor liberis.

16 Alfonsus 4. Hic tradito fratri Ramiro regno, factus est ipse monachus. Sed postea pœnitẽtia duct9 cũ ad regnũ redire conaret, capit à Ramiro, atq; illata cœcitate mulctat.

Monstrum pinguissimi regis.

17 Sanctius Ramiri frater. Hic tam portentosæ obœsitatis fuisse dicitur, ut tantã saginę molem uix ferre posset. Cumq́ multa experiretur quæ illi pinguedinem minuerent, nihil inuenit quod prodesset. Fuit autem Saracenorum rex qui Cordubæ regnabat, nomine Abdemarus, uir doctus, habuitq́ multos expertos Medicos. Quod cum Sanctiũ non lateret, facta pace cum rege, adiungit se illi, sperans ab eo curari. Acceptã uerò herba quadam à medicis illis, adeo attenuatus excarnificatusq́ est, ut breui pòst moreretur, sed non sine suspitione sumpti ueneni. Interea domi per eius absentiã, Ordonius filius Alfonsi illius, cui lumina diximus adempta, auxilio procerum regnum inuadit. At Sanctius Saraceni auxilio, amissum recuperat. Præterea Ferdinandum Castellæ comitẽ, eiusq́ successores in iurisdictione regis Legioneñ. in perpetuum immunes esse uoluit. Decessit anno salutis circiter 928. regni undecimo.

18 Ramirus Sanctij filius. Sub huius regis imperio, Arabes rupta pace quam cum Ramiro fecerant, omnia depopulabantur. Quapropter Gallæci cõtempta regis iuuenili ætate, Veremundum regis Ordonij filiũ, apud Cõpostellam regem declarant. Inter hunc Veremundum & Almanzorem Saracenorũ regem, ingens horrendumq́ natũ est bellum, coẽgitq́ Almanzor Veremundũ fugere ad Asturũ montes. Inde Legionem per obsidionẽ expugnat ac diruit. Mox Lusitaniã ingressus Compostellanam euertit basilicã. Post hęc Veremundus & Garsias Castellæ comes, iunctis castris magnã Saracenis intulere cladẽ.

Cõpostellanũ euertitur templum.

19 Alfonsus quintus filius Veremundi. Hic sororem Tyresiã, Abdalæ Saraceno, Toleti regi locauit, ut ei contra Cordubæ regem auxilio foret. At uirgo Christiana infidelis uiri cõsortium ac cõgressum detrectauit, quamuis sæpe precibus, sæpe minis uexata. Mox eo extincto, liberata sese deo in cœnobio perpetuò dicauit. Alfonsus uerò sagitta ictus ante ciuitatem Viseum, interijt.

20 Veremundus tertius Alfonsi filius, iuuenis decessit sine liberis.

21 Ferdinandus primus, sororius Veremundi atq́ Sanctij, comitis Castellæ filius. Hic primus cõiunxit anno 1017 duo regna, Legionem & Castellam, Legionis aũt regnum iure uxoris hæreditario assecutus est. Et ad eum usq́ diem Castella per comites regebatur, cum titulus tantum Hispaniæ regni post ingressos Saracenos, apud Legionem esset. His etiã Nauarræ regnum adiecit, quod interfecto Garsia fratre arripuit. Tãta itaq́ fretus potentia, Colimbricam, partemq́ Lusitaniæ recuperauit. Decessit anno regni 40. Alij hic aliter sentiunt. De Nauarra sic scriptum inuenio. Cum Saraceni in Hispania uarijs modis turbarent Christianos, uir quidam strenuus, Enecus nomine, in comitatu Bigortiæ, qui est iuxta montes Pyrenęos, sæpe triumphans de Saracenis, factus est à uulgo rex Nauarræ, cui successit Garsias. Post Garsiam regnauit Sanctius, post Sanctiũ Garsias, post Garsiam Sanctius magnus, qui comes fuit Castellæ. Huic successit filius eius Ferdinandus, de quo iam diximus, qui tot cõiunxit regna, expugnauitq́ anno Christi 1030 nobilem ciuitatem Valentiam, per Rodericũ Cidum fidelem exercitus ducem, expulitq́ Saracenos.

Castiliæ regnũ

Nauarræ regnum.

22 Sanctius & frater eius Alfonsus sextus huius nominis, filij Ferdinandi regno præficiuntur. Exclusit tamen Sanctius fratrem ne secum regnaret, quapropter ille fugiens recepit se ad infidelem regem Toletanum, donec eo mortuo à populis reuocatus ad regni successionẽ, nõ prius à Saraceno dimissus est, quàm iureiurãdo affirmauerit, se perpetuo in eius amicitia permansurum, quod minime seruauit. Nam inito regno, statim Toletum expulso Saraceno recepit. Reliquit autem filiam unicam Viracam nomine, quam duxit uxorem Raimundus comes Barcinonensis, genuitq́ ex ea filiũ Alfonsum septimum, qui auo successit in regno.

Toletum expugnatur.

23 Alfonsus 7 { Sanctius rex Castellæ. — Alfonsus 8 filius Sanctij.
Ferdinandus rex Legionis — Alfonsus nonus.
Beatrix, nupta Ludouico regi Francorum. }

Alfonsus iste septimus potentissimus omnium, qui ante se fuere, est habitus. Quare Hispanorum Imperator est appellatus. Ipse recepit Cordubam, Almeriam et Baionam. Excessit imperante Friderico primo.

24 Sanctius huius nominis tertius rex Castellæ, duxit uxorem Blancham, filiam Garsiæ regis Nauarræ, genuitq́ ex ea Alfonsum octauum.

15 Alfonsus octauus duxit uxorẽ filiam Richardi regis Angliæ, genuitq́ ex ea multos liberos.

Alfonsus

Alfonsus 8
- Henricus huius nominis primus, rex Castellæ.
- Blancha, mater S. Ludouici regis Franciæ.
- Berengaria, uxor Alfonsi regis Legionis.
- Hieraca seu Viraca, uxor regis Portugalliæ.
- Elionora, uxor regis Aragoniæ.

Hic Alfonsus contriuit Saracenos clade insigni, occiditque ferè ducēta millia. Mortuus est autem anno 1160.

26 Alfonsus nonus filius Ferdinandi regis Legionū, successit in regno Alfonso octauo, genuitque Ferdinandum huius nominis tertium.

27 Henricus filius Alfonsi octaui, nō regnauit duobus integris annis, mortuus in adolescentia, ludendo cum pueris.

28 Ferdinandus tertius filius Alfonsi noni, factus est rex Legionū & Castellæ. Hic feliciſsime pugnauit contra infideles, subijciens scilicet sibi totam Hispaniam, præter Beticam siue Granatam, in quam coēgit Saracenos ueluti in angulum, fecitque sibi tributarios. Tempore huius regis, nempe anno Christi 1252 expugnauit Iacobus rex Aragoniæ insulas Baleares, subiecitque fidei catholicæ, ferente sibi auxilium Ferdinando isto.

Saraceni cogūtur in Granatam.

29 Alfonsus decimus, Ferdinandi tertij filius. Hic duxit uxorem Violantam Iacobi Aragonum regis filiam, quam et plurimum dilexit. Sed cum nullam prolem ex ea susciperet, repudiare eam cogitans, Christianam Daniæ regis filiā, forma cōspicuam, postulauit uxorem. Quæ dum in itinere cum maximo comitatu nobiliū adduceretur, & iam Hispalim applicuisset, præter omnium spem, Violanta regina grauida apparuit. Rubore perfusus rex, quo pacto leuitatem suam tegeret, diu multumque sollicitus cogitat. Interim frater regis Philippus, abbas Vallis solidæ ac electus ecclesiæ Hispalensis præsul, abiecto sacerdotio, obtulit se futurum maritum Christianæ. Quæ res cum admodum grata Alphonso esset, cōtulit ei in dotem ciuitates & castra. Sic hac cura absolutus, ex Violāta chariſsima cōiuge sustulit Berenguelam, Ferdinandū, Sanctium quartum, Iohannem, Leonoram & Beatricem, quā rex Portugalliæ duxit uxorē, matrē regis Portugalliæ, quæ dotem secum attulit Algarbiæ regnum cum castris & oppidis. Ob quam rem reges Portugalliæ deinde se scripserunt reges Algarbiæ. Erat Alfonsus uir Clarus, & in sciētia syderali impēse doctus, ad quā natura inclinabatur, et qua se plurimū oblectabat, ut etiam uulgò Astrologus uocaretur. Edidit aūt nōnullos libros, historiam scilicet mundi, librum de motibus cœlorum & stellarum, qui Canones & tabulæ Alfonsinæ appellantur. Sunt tamē qui suspicātur hos libros ab alio quodam æditos, & sub nomine Alfonsi euulgatos. Is Alfonsus à quibusdā electoribus designatus est rex Rom. contra Richardum regem Angliæ, miſsique sunt ad eū Burgis, episcopi Spirēsis & Cōstantiensis ac abbas S. Galli, electionem regi offerētes. Qui cum audiſſet principū dissensionē, cessit Richardo. Illo uero mortuo, Alfonsus relicto regno filio Sanctio, uenit possidere imperiū. Sed quū persuaderet, ut cederet Rudolfo ab Habspurg designato regi, ille acquiescēs redijt in Hispaniā, breuique ex animi mœrore mortuus est Hispali, priuatus imperio & regno Hispaniæ. Nam filius (noluit ei cedere.

Abbas ducit uxorem.

Alphonsus astronomus & rex Rom.

Alfonsus decimus
- Sanctius 4.
  - Ferdinandus quartus
  - Petrus
  - Philippus
  - Henricus
- Iohannes
- Iacobus
- Petrus
- Berenguela
- Beatrix

30 Sanctius quartus successit patri in regno, pugnauitque feliciter cōtra Saracenos: expugnauit Tariſsam ciuitatem, quæ olim Carteia fuit uocata. Potitus est quoque uictoria in mari, contra Mahumetum regem Fes in Africa. Fuit homo sæuus natura. Patrem redeuntem è Germania, regno occupato non admisit. Apud Pacemiulam 4000 hominum trucidari iussit, quòd in tumultu quodam exorto Alfonsum fratris filium regem appellassent.

31 Ferdinandus huius nominis quartus, rex Castellæ & Legionis, genuit ex filia regis Portuggalliæ Constantia nomine, Alfonsum undecimum & Elionoram, quam Alfonsus rex Aragoniæ duxit uxorem.

2 Alfonsus undecimus, rex Castellæ,

Genuit { Petrum / Alfonsum / Telium / Sanctium / Henricum secundum, qui genuit { Iohannem primum. / Elionoram reginam Nauarræ.

33 Petrus regnauit post patrem, fuitq; homo malus. Nam fecit interfeci multos egregios uiros sine causa: & cum eandem crudelitatem exercere uellet in fratrem suum Henricum, fugit ille ad regem Aragoniæ, postulatoq; & obtẽto auxilio, cinxit Toletum, & capto Petro rege, eoq; iugulato, factus est ipse rex, anno Christi 1379.

34 Henricus huius nominis secundus, filius Alfonsi undecimi.

35 Iohannes primus. Hic ducta uxore Elionora filia Petri regis Aragoniæ, duo grauissima gessit bella, unum contra Lusitanos, quòd defuncto Ferdinando socero, ei ratione uxoris succedere uellet: illi uerò suffecto quodam Iohanne notho ordinis equestris ex stirpe regia, Iohannni restiterunt. Alterum mouit in Anglos, qui eum nitebantur pellere regno Castellæ & Legionis. Nam filius regis Angliæ, qui uxorẽ habuit filiã Petri regis Aragoniæ, iuræ uxoris petebat regnum Castellæ & Legionis. Pacatum tamen est bellum illud per superueniens coniugium. Nunc itaq; ponam totam genealogiam, quæ ab hoc Iohanne descendit ad præsentes personas.

1 Iohãnes rex Castellæ cuius uxor Elionora filia regis Aragoniæ {
- 3 Henricus rex Castellæ et Legionis {
  - 2 Iohãnes rex Castellæ {
    - Elisabet
    - 4 Henricus rex Castellæ. — Elisabet filia suppositicia
  - Maria regina Aragoniæ
- 5 Ferdinandus rex Aragoniæ {
  - Alfonsus rex Aragoniæ & Siciliæ
  - Iohãnes rex post lratrem — 6 Ferdinandus rex Aragoniæ & Castellæ {
    - Iohãnes duxit uxorem Margaretã filiam Maximiliani
    - Iohanna cuius maritus Philippus dux Austriæ {
      - Carolus Imperator — Philippus ex Hispaniæ
      - Ferdinandus archidux Astriæ
      - Leonora desp̃osata Emanueli regi Potugalliæ
      - Maria regina Vngariæ
      - Isabella regina Daniæ
      - Catarina desponsata Iohãni regi Portugalliæ
    - Catarina regina Angliæ
  - Maria regina Castellæ
  - Iohãna regina Portugal.

36 Henricus tertius huius nominis, successit patri Iohãni in regno, anno Christi 1390. Frater uerò eius Ferdinandus factus est rex Aragoniæ, posteaquam Martinus rex Aragoniæ decessit sine hærede. Mater enim eius fuerat uxor Petri regis Aragoniæ. Locauit etiã iste Henricus filiã suã Mariam fratris sui filio nempe Alfonso, quæ regnum Aragoniæ uigintiquinque annis administrauit, interim quo maritus eius absens distinebatur in Italia propter regnum Siciliæ.

37 Iohannes secũdus post patrem potitus est rerum in Castella, genuit ex uxore Maria filia regis Ferdinandi Henricũ 4. Fecit etiã negociũ socero, aut uerius patruo suo propter regnũ Aragoniæ, sed nihil effecit. Ipse persuasus à Vincentio monacho ord. Prædicatorum, expulit omnes Iudæos è regno suo, seruatis eorũ bonis in Hispania. Tunc multi Iudæi metu amittendæ rei sacro fonte abluti, clàm uerò paternis legibus inuigilantes, pessimum genus hominum euasere. Hi sunt quos Marranos hodie uulgus appellat.

38 Henricus

38 Hēricus 4. huius nominis succeſſit patri ſuo in regno, anno Chriſti 1454. Hic occupauit quaſdā Saracenorū ciuitates. Deinde regnū Nauarræ per Caroli filij Iohannis Aragoniæ mortē, armis eſt adſecutus. Ex cōiugio nihil liberorū ſuſcepit, ꝙ eum inhabilē Veneri ac uirilitate deficere cōſtans eſſet fama. Filiam ſpuriam, quam ſuam eſſe ſibi perſuaſerat, regni heredem inſtituerat, ſi per proceres licuiſſet, qui omni ſtudio reſiſtentes, Eliſabetam eius ſororem illi prætulerunt, nuptuiꝗ; illi dantes Ferdinandum huius nominis ſextum, filium Iohannis regis Aragoniæ, qui erat quoꝗ; de ſanguine eius, & ſucceſſor fuit regnorum Caſtellæ & Aragoniæ, Eliſabeta ſuppoſititia filia reiecta.

39 Ferdinandus 6. princeps magnus & catholicus, anno Chriſti 1454. Saracenos omnes de Hiſpania, præſertim ex Granata, ſuis armis & uirtute expulit, quam iam propè occupauerant 700 annis. Excluſit quoꝗ; à regno ſuo Marranos & irreformatos monachos. Quomodo uerò obtinuerit regna Neapolitanum & Siciliæ, dicam infrà, ubi harum terrarum inciderit mentio. Habuit unicum filium, cui nupſit Margarita Auſtriaca, ſed mortuus eſt ante patrem, nullo relicto hærede regni ſucceſſore. Tunc Rex Ferdinādus accepit ueluti in adoptiuū filium, Philippū archiducem Auſtriæ, locans illi filiā ſuam Iohannam, unde nati ſunt Carolus et Ferdinandus reges. Habeo hæc omnia ex Raphaële Volater. et Michaële Ritio, quare ſi quid perperam in hac genealogia eſt ſignatum, excuſabo me. Scio in hiſtorijs multa deſiderari, nec quempiam ubiꝗ; ſatis oculatum poſſe eſſe.

De regnis Nauarræ & Aragoniæ, quomodo cœpta ſint & per quos adminiſtrata uſꝗ; in præſens.

Regnum Nauarræ, quod partim inter Vaſcones & partim inter Cātabros cōtinetur, initiū ſumpſit circa annū Chriſti 961 à quodā Eneco comite Bigorræ. Hic è montib. Pyreneis in uicinā Nauarræ planiciē cū exercitu deſcendēs, omnē eam regionē, à Saracenis liberauit: pro quibus meritis, rex in eo loco primus eſt appellatus.

Genealogia regum Nauarræ

1 Enecus primus Nauarræ rex.
2 Garſias filius eius
3 Sanctius cognomento Abarca.
4 Garſias tremulentus
5 Sāctius maior, q ducta uxore Fluiria filia comitis Caſtellæ, factus eſt ꝑ eā rex Caſtellæ:

Genuit { Ferdinandum regem Caſtellæ. / Garſiam regem Nauarræ. / Ramirum illegitimum, regem Aragoniæ. }

Factus eſt aūt Ramirus rex Aragoniæ anno Chriſti 1016. à quo deſcēderūt ſequētes perſonæ, reges Aragoniæ.

1 Ramirus.
2 Sanctius { 3 Petrus / 4 Ramirus. / Alfonſus }
5 Viraca, cuius marit⁹ Raimūdus comes Barcinonenſis.
6 Iacobus.
7 Petrus rex Neapolitanus { 8 Iacobus, 9 Martinus / Elionora regina Caſtellæ / Fridericus }

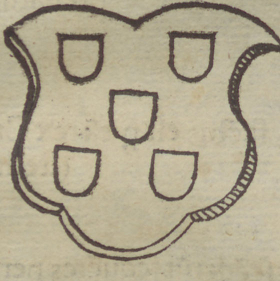
Sanctius Ramiri filius, ictus ſagitta ante quādā ciuitatē quā obſidebat, perijt. Tūc Petrus filius ſucceſſit patri, & nōnulla oppida Aragonēſi adiecit imperio. Mortuo aūt eo & fratre eius Alfonſo ſine uirili prole, elegerūt ſubditi Ramirū, q fuit monachus, cōſtituerūtꝗ; eum regē. Et cū ex cōiuge unicā ſuſtuliſſet filiā, locauit eā Raimūdo comiti Barcinonēſi, qui & ſocero in regno ſucceſſit, adiecitꝗ; regno ciuitatē Barcinonēn. Anno Chriſti 1250. factus eſt Iacob. rex, q Alfonſi 10. Caſtellæ regis ſocer fuit, & ille expugnauit Baleares inſulas, adiecitꝗ; regno ſuo ciuitatē Valentiā. Poſt eū potitus eſt regno Aragoniæ Petrus fili⁹ eius, cui & qꝗ; Nicolaus papa cōceſſit regnū Neapolitanū. Sed Gallis omnē uiā ꝓcludētibus, ne hoc regnū ingrederet̃, ꝑcuſſus in mari hoſtili telo, ex uulnere occubuit. Tūc regni faſces ſuſcepit Iacobus filius eius, q tamē Siciliā tradidit fratri Friderico, ipſe uerò ꝑfect⁹ in Aragoniā, mortuus eſt ibi, relicto filio Martino: qui & ipſe unā reliquit filiā, quā duxit uxorē rex Caſtellæ. Cæterū poſt mortē regis Martini facta eſt magna cōcertatio de regno Aragoniæ, ſed uicit Ferdinādus huius nominis 5. frater Hērici regis Caſtellæ, anno Chriſti 1407. declaratusꝗ; eſt rex, eo ꝙ mater eius Elionora filia eſſet Petri regis Aragoniæ.

1 Ferdinandus rex Aragoniæ
- 2 Alfonsus rex Aragoniæ & Siciliæ
  - Ferdinādus illegitimus rex Siciliæ
- 3 Iohannes rex Aragoniæ post fratrem
  - 4 Ferdinandus rex Aragoniæ et Siciliæ
    - 5 Ioannes maritus Margaritæ ducissæ Austriæ
    - Iohanna cuius maritus Philippus dux Austriæ
      - 6 Carolus Imperator
        - 7 Philippus
        - Ferdinandus
      - Ferdinandus rex
        - Maximilianus
        - Carolus
        - Ferdinandus
      - Leonora regina Portugalliæ & deinde Galliæ
      - Maria regina Vngariæ
      - Isabella regina Daniæ
      - Catarina regina Portugalliæ
    - Catarina regina Angliæ
  - Carolus rex Nauarræ

Historiæ regū Nauarræ, quas ego uidi, sunt tam obscuræ & implicatę, ut ex illis me nō satis explicare potuerim. Quomodo uerò Ferdinandus illegitimus Alfonsi filius se insinuauerit in regnū Siciliæ, scribam infrà ubi peruenero ad insulam Siciliæ. Notandum quocꝫ hic, Aragoniam alio nomine appellari Cataloniā, quæ tamen uerius, ut quidā scribunt, appellāda fuerat Gothalonia, perinde quasi cōpositio quædam sit facta ex his duobus uocabulis, Gothia & Alania.

De regno Lusitaniæ siue Portugalliæ & successione regum eius.

REgnum Portugalliæ cœpit circiter annū Christi 1110. idꝙ hoc modo. Henricus Lotharingiæ comes è Gallia ueniēs, magnas aduersus Saracenos res gessit: pro quibus meritis Alfonsus sextus Castellæ rex permotus, filiā nothā nomine Tyresiā ei locauit, Galliciæ partē quæ in regione Lusitaniæ cōtinetur, pro dote assignando. Ex eo postea matrimonio natus Alfonsus, qui primus Lusitaniæ rex est appellatus. Primus item qui Vlyxbonā à Saracenis recepit, quorum quincꝫ simul regibus uno prælio superatis, quincꝫ scutorū insigne, facti monumentū posteris reliquit. Verū hoc decus in matrē crudelitate fœdauit, quā, q̄d post uiri mortē nupsit, in uincula cōiecit, nec ut eam dimitteret, tūc per legatum à pōtifice missum cōpelli ulla ratione aut interdicto potuit. Quapropter materna in eum ira atcꝫ imprecatio causa fuit, ut ab hostibus caperetur. Captus aūt ab infidelibus, reliquit filium Sanctium in regno.

Genealogia regum Lusitaniæ.

1 Alfonsus — 2 Sanctius — 3 Alfonsus — 4 Sanctius — 5 Alfonsus — 6 Dionysius — 7 Alfonsus — 8 Petrus — 9 Ferdinandus — 10 Iohannes
- 11 Eduardus
  - Leonora imperatrix
- Ferdinandus
- Iohannes
  - Petrus
  - Iohannes
- Petrus
- Henricus infans

Fuit Iohānes 10 nothus, ideoꝙ ab administratione regni exclusus. Et cū ordinē suscepisset militarem, essetꝙ uir ingēti animo, uocatus ex ordine ad regnū magna egit, ciuitatēꝙ Septensem è Saracenis bello recepit, felix septena liberorū prole, inter quos Ferdinandū Lusitani uitæ abstinētia pariter & religiōe inter beatos referūt. Is enim bello Saracenorū captus, ea patiētia in custodia apud eos uixit, ut molę (ea eīm uiuere cogebat̄) cū famulo quanꝙ per se sufficiēte suas partes obiret. Henricus infans in Atlātico primus pelago nouas insulas reperit, de quibus suo loco dicemus. Ipse cū in mathematicis esset doctus, propter astrorū studia cœlebs māsit, uitāꝙ in sacro promōtorio, quod Caput S. Vincentij dicitur, egit: quē locū propterea ꝙ in eo cœlū raro turbidū efficit̄ elegit. Obijt anno 1460.

Eduardus autē maior natu rex factus, Zeliam, Tigem & Alcazar Africanas ciuitates prælio expugnatas regno Lusitaniæ adiecit. Habuit autē duas filias, alij scribūt duas sorores, Iohannam & Elionoram. Priorē Castellæ regi, alteram Friderico tertio Imperatori locauit, ex qua Maximilianus Cæsar est natus.

13 Ferdinandus — Ioannes, qui lapsus de equo interijt
11 Eduard⁹ — 12 Alfonsus — 14 Emanuel — 15 Ioannes, cuius uxor Catarina soror Caroli quinti Imperatoris
Leonora Imperatrix — Ludouicus infans
Isabella uxor Caroli quinti Imperatoris
Alia, quam duxit Carolus dux Sabaudiæ

Habuit Emanuel rex 14. alteram uxorem Leonorã, quam postea Franciscus Gallorum rex duxit uxorem. Cæterum frater regis Eduardi, Henricus infans, uir magnanimus,

primus tẽtauit nostro ferè æuo nauigare per maria ad incognitas terras, uenitq́ primùm ad insulam Mederam, quæ ferè tota squalida iacebat, etiam quũ haberet fundũ ad omnes fructus ferendos aptissimum, potissimum autem saccarum, quod interim in ea insula est plantatũ, & excellit sua bonitate omne reliquũ saccarũ quod crescit in Europa. A Medera soluẽs uenit nauigio ad Canarias seu Fortunatas insulas, ac inde circumnauigans meridianã plagam, hoc est, Africam ipsam, inuenit multa mirabilia. Elapsis post hæc aliquot annis, rex Emanuel instructa magna classe emisit eã an. Christi 1500 in occidentem, meridiem & orientem, explorauitq́ per illam nauigationem res inauditas. Adinuenit uiam per mare ad nouum & incognitum orbem, quem nouas uocant insulas, inuenitq́ aliã uiam nauigabilẽ ab occidẽte in orientem, per quã scilicet uenitur à Portugallia in Indiã, unde efferunt uariæ species aromaticæ, id quod idem rex Leoni decimo pontifici Romano glorians & triumphãs per epistolam significauit. Deprehẽsum tamẽ est, eam nauigationem Europeis habitatoribus, maxime occidẽtalibus, nõ parum obesse. Vnde Paul⁹ Iouius asserit, Lusitanorũ nauigationibus nõ solũ itinera reliquis nationibus in Indiam intercludi, uerũ etiam omnia aromata inibi cõparata, ingenti quæstu Vlyssiponæ, bona dum seruãt, corrupta prostituũt, uenundari. Prætexũt, inquit, propagationẽ religionis suo cõmodo emolumento, quod suis nauigationibus quærũt. Quia sumptus faciunt magnos suis nauigationibus, propterea uolunt aromata quoq́ charius uẽdere. Damianus tamen rejicit istius rei culpam in tabernarios, propolas et institores, quibus nihil sancti nisi quod cum lucro coniunctum est, in quos animaduertendum esset. Nam hi omnium generum mercimoniorum corruptela uerissimè sunt.

Species aromaticæ.

Corrupta Aromata.

De Episcopatibus, principatibus, academijs, & insignibus doctisq́; uiris, quos habet & olim habuit Hispania.

Archiepiscopus Toletanus, cancellarius Castellæ: archiepiscopus Hispalẽsis, archiepiscopus S. Iacobi, archiepiscop⁹ Granatẽsis. Et in Portugallia archiepiscopus Bracharensis, Vlyssipponensis, Funchalensis. Episcopi: Burgensis, Cigun

tensis, Cunquensis, Placentinus, Palentinus, Iaenensis, Segouiensis, Auilensis, Camorensis, Cordubensis, Osinensis, Leonẽsis, Calahorensis, Salmãticensis, Badaiocensis, Ouidensis, Carthaginẽsis, Asturgensis, Coriensis, Rodrigensis, Malagẽsis, Calixensis, Guaditanus, Almeriensis, Mondonensis, Tuiensis, Lugensis, Orensensis, Canariensis, Caragucensis, Valentinus, Tarragonensis, Taraconensis, Huescensis, Segorbiensis, Barchinonensis, Leridensis, Tortosensis, Gironensis, Vrgellẽsis, Vicquẽsis, Euniensis, Pamplonensis. Et in Portugallia episcopi: Eborẽsis, Viscensis, Guardẽsis, Colimbriẽsis, Portẽsis, Lamecẽsis, Syluẽsis, Ceptensis, &c. Habet quoque Hispania nostro æuo innumeras abbatias, quatuor magistros equitum seu ordinum, insignes commendaturas, & alios ordines

dines, qui omnes ingentes possident redditus, ut etiã archiepiscopus Toletanus habeat annue 80000 aureorum ducatorum: archiepiscopus autem Hyspalensis uiginti quatuor millia ducatorum, episcopus Burgensis uiginti millia, &c.

Proceres seculares.

Magnates uerò Hispaniæ sunt, princeps Asturiarũ, dux de Arsona, Comestabilis Castellæ, dux Friensis regis cubicularius, Archithalassus Castellæ et Granatæ, uulgò Ammiraldus, & dux de Medina. Itẽ duces de Beiar, de Scalona, de Medina cœli, de Medina Sidoniæ, de Arcos, de Infantazgo, de Alua, de Naiara, de Maqueda, de Albuquerque, de Cardonia, Comestabilis Aragoniæ, de Segorue, de Gandia, de Villa formosa, de Luna, de Sauiote, Archithalassus Aragonensis marchio. Item marchiones de Oristan, de Gotiano, de Villena, de Astorga, de Tarifa, de Zenete, de Comares, de Gibraleõ, de Molina, de Dema, &c. Itẽ comites innumeri. In Portugallia uerò hi magnates hodie sunt, Comestabilis, qui nũc est infans Ludouicus regis frater ac præfectus regnorũ confiniũ, qui uulgo Fonteiro dicitur. Est idem magister equitũ Rhodiensiũ. Item dux Brigantiæ, dux Colimbriensis, dux Visеensis, dux Transcossensis, dux Barcelẽsis, dux Aueriẽsis, marchio de Villa Real, marchio de Tores Nouas, marchio de Monte maior, marchio de Ferreira: item comites multi. Qui de his plura scire cupit, legat Marinæum Siculum.

Vniuersitates opulẽtia celebres in Hispania sunt septẽ, uidelicet Salmãticensis, Complutẽsis, Colimbriensis, Pincianensis, Siguntinensis, Ostensis, Ilerdensis. Viros doctos habuit Hispania passim exteris nationibus notos, Fulgentium, Isidorum archiepiscopũ Hispalensem, Paulum Orosium, Paulum Burgensem, Alfonsum regem astrologum, Columellam, Higiniũ, Sedulium poẽtã, Ludouicum Viues oratorem, Quintilianum rhetorem, Senecam oratorem, Pomponium Melam, Iustinũ historicum, Raimundum Lullum, & ex Iudæis atq; Saracenis Aben Ezram, Dauidem & Mosen Kimhi, Auicẽnam, Auerroim, Rasim, Mesalac, Albumazar, & alios multos.

Seneca Hispanus.

Seneca, qui & Lucius Anneus Stoicus philosophus, natione Cordubensis, Neronis Imperatoris præceptor, Romę in precio fuit & patruus Lucani poetæ. Cuius reminiscẽs diuus Hieronymus scribit illum uirũ fuisse continentissimæ uitæ, et propterea ponit eum in Catalago sanctorũ uirorũ, potissimũ propter frequentes epistolas Pauli ad Senecã & Senecę ad Paulũ. Cùm aũt esset Neronis magister & illius tẽporis potẽtissimus, optare se dicit, eius se loci esse apud suos, cuius sit Paulus inter Christianos. Hic inter cætera gratiarũ suarũ beneficia sibi à deo collata, tãtæ fuit memoriæ, ut duo millia nominũ recitata, eo quo dicta ordine erant mox recitabat, & ducentos uersus à ducẽtos scholasticis recitatos ab ultimo incipiens ad primum usq; integerrime recitaret. Quem tandẽ ante biennium quàm Petrus & Paulus martyrio coronarẽtur, à Nerone sęuissimo discipulo retributionis gratia interfectũ fuisse legimus. Nam cùm senex admodum esset Seneca, Nero uerbera quæ sibi à puericia intulerat ad memoriam reducens infremuit, atq; per centurionem ei indixit, ut sibi ipsi mortem

tem deligeret. Tunc Seneca cognoscēs Imperatoris uoluntatem, petijt ut in tepenti aqua poneretur, & in eadem omnes uenæ ei aperirentur, donec spiritum exalaret: suaue genus mortis arbitratus, uenarum incisione mori, quo & uitam finiuit.

Quintilianus.

Fuit & Quintilianus Rhetor ac philosophus natione Hispanus, uir magni pretij, à Galba Cæsare Romā pductus, ubi scholam tenēs clarissimus habitus est. Fuit namq; uir eruditissimus atq; grauis, qui inter cætera de institutione oratoria octo libros composuit, atq; causarū librū perutilem edidit. Ex quibus hanc celebrem & memoria dignam habemus sententiam: Utinam liberorum nostrorū mores non ipsi perderemus: infantiam enī statim delitijs soluimus. Mollis quippe educatio, quā indulgentiam uocant, neruos omnes mentis & corporis frāgit. Huius celeberrimi uiri de institutione oratoria liber cū annis fermè sexcētis deperditus fuisset, à Poggio Florentino circa annum domini 1414 in Cōstantiensi concilio in quodam monasterio integer repertus, atq; eius opera transcriptus & emendatus in Italiam delatus est.

De duabus insulis Balearibus, Maiorica & Minorica, hodie proprium constituentibus regnum.

Olim hæ duæ insulæ dictæ sunt Gymnesiæ & Baleares, una Balearis maior, & altera minor, & fuit utraq; semper fertilis & optime culta, postq; scilicet à Romanis fuerunt edomitæ. Antea uerò habitatores eius corrumpebāt piratica rabie maria, erātq; homines feri & syluestres, qui à scopulis suis prospiciebāt maria. Ascendebāt incōditas rates & prænauigantes subinde inopinato impetu terruerūt. Et cū semel uenientem ab alto Romanā classem prospexissent, prædam putantes ausi etiam occurrere & primo impetu ingenti lapidorum saxorumq; nimbo classem operuēre. Sed nō diu lapidatione Romanos terruerunt. Postquā enim cominus uentum est expertiq; rostra & pila uenientia, pecudum in morem clamore sublato petierunt fuga littora, dilapsiq; in proximos tumulos, quærendi fuerunt ut uincerentur. Minor insula spectat ad orientem, nutriens plurima armenta, præcipue mulos, qui et magni sunt et sonora uoce. Referta est utraq; insula habitatoribus, qui scilicet triginta millia hominū excedūt. Habitāt in saxis concauis, iuxtaq; præcipites petras. Aureo nummo aut argēteo olim non utebant. Diligunt supra modū mulieres, ut mulierē à prædonibus captam, tribus aut quatuor redimant uiris. Quū olim Carthaginensibus militassent, ex stipēdio impenso mulieres ac uinum emptū secum tulere. Funda utebantur in prælio, & iaciebāt lapides ita robustè, ut ab aliquo tormento lapis missus uideret. Fuerunt etiā in iaciendo tam certi, ut rarò effugerit ictum appetitus locus, quod eis cōtinuus à puericia usus præbebat, à matribus ad id certamen coactis. Imponebant enim super erectū lignū panem pro signo, quē iactu petebant, neq; antè cibū caperent, quàm panem lapide eiectū pro cibo sumerent matris permissu.

In his insulis nullū nociuū inuenit animal, etiā si multos habeāt cuniculos, qui plurimū insulas incōmodant, dānaq; inferunt. Non tamē semper aut ab initio creationis in eis fuerūt, sed quū uice quadā duo illati essent, generatione sic creuerūt auctiq; sunt, ut impleuerint totam terram, tantaq; agris & domibus dāna intulerint, ut incolæ coacti fuerint quærere consilium apud Romanos, quomodo animantibus illis occurrerent, præuenirentq; rabiem eorū. Tunc cōsilium datum, ut afferrēt cattos syluestres ex Africa, illosq; cum laqueis mitterent in animātium cauernas, futurumq;, ut uel unguibus suis illos extraherent, aut per aliud foraminis ostium expellerent, uenationiq; exponerent. Quod & factum est. Nostro æuo hæ insulæ proprium habent regnum, quod dicitur regnum de Mallorca & Menorca, complectiturq; has duas

Cuniculi perdunt insulas.

Eiuissa profert salem.

insulas & tertiam Ebussum nomine, quam uulgò uocant Eiuissam, & est aliis minor, habens duntaxat unam uillam sitam super montem. Leuatur autem per singulos annos magna uis salis in hac insula. Intromititur enim certis temporibus mare in ipsam terram, ac deinde præcludit locus introit⁹ aquæ, & aqua sic in terra collecta et imperturbata dimissa, in tantū coagulatur salis aceruum, ut nedum Mallorca & Menorca inde saliantur, uerum & onustæ naues in Italiam ductæ multis ciuitatibus salis sufficientiam ministrent. In Maiorica & Minorica optimum crescit oleum, quod inde ad Valentiam, Flandriam & Italiā aduehitur. Fiunt quoq; tā boni in eis casei, ut præstent omnibus caseis qui ueneūt Romę & in Hispania. Deinde habent incolæ singulare negociū rudium pannorū, quos ex lana parant, distrahuntq; circumquaq; usq; in Siciliam. Carent hæ insulæ, ut diximus, nocuis animantibus, abundant autem ceruis & cuniculis, crescitq; in eis nobile uinū, crescit & satis frumenti. Habet Mallorca ad orientem insignem ciuitatem, quæ & ipsa Mallorca nominatur, habetq; portum optimum, & est metropolis harum insularū: olim uerò fuit Palma uocata, decoraturq; hodie studio uniuersali, in quo Raimundus Lullus magnę est æstimationis, quia fuit ibi natus & educatus, & in hodiernū usq; diem fouetur ibi magno stipendio uir doctus, qui Lullianam profitetur doctrinam, id quod habeo ex ore docti cuiusdam uiri nomine Antonij Lullij, nati in Mallorca ex familia Lulli. Est & alia ciuitas in hac insula nomine Bolētia, quæ uulgò appellatur Pollētia, respicitq; meridiē, sicut Mallorca septentrionalem insulæ tenet locū. Est aūt insula iuxta maris littora multum fœcunda, in interioribus uerò est montosa & infœcunda. Incolæ plurimum incommodant à Saracenis, qui sine cessatione ex Africa in eam traijciunt & homines abducūt, illudunt, seruituti subijciunt aut pro pecunia uendunt. Quapropter feriatis diebus in ecclesia è fidelibus colligitur eleemosyna, qua pauperes captiui redimantur. Iacet hæc insula è regione ostiorū Iberi fluuij, patetq; in eam ex Hispania iter nauigabile quatuor aut quinq; horarum. Ad Argieram uerò Mauritaniæ opus est spacio duorū aut trium dierū. Porrò alia insula Menorca nullam habet insignem ciuitatem, sed plurimas uillas, estq; in littore maris circumuallata altis montibus & condensis arboribus obducta. Quomodo nostro æuo Carolus Imperator anno 1541 ex his insulis traiecerit in Africam expugnaturus regiam ciuitatem Argieram, quam uulgò Algier uocant, dicam infrà suo loco, ubi nouam descripsero Africam.

Nobiles casei.

Studium uniuersale.

populos Galliã inhabitantes, & præsertim cõtra Romanos, qui Gallis tunc imperabant, uiceruntq; illos sæpius quàm ab eis uincerentur. Iuncti sunt etiam illis multi Germani, quorum auxilio breui adepti sunt utramq; Rheni ripam. Sed hac ditione non contenti extenderunt cotidie terminos suos, ut etiam Treuerim & alias ciuitates occuparint, subiecerintq; sibi omnem terram usq; ad Sequanam fluuium, qui pertransit Luteciam, ubiq; ex ea Romanos pellentes. Hęc ex abbate Spanheimensi. Quē tamen sicut et Hunibaldũ, quem ille secutus est, quidam hic ceu ineptias referentem, reijciunt, aliamq; de Francis habent coniecturã, quam infrà iuxta Geldriam obiter commemorabimus. Illis temporibus, nempe circa annum Christi 420 elegerunt Franci regem super se Pharamundum nomine, qui undecim annis potitus rerũ, occupauit bonã partem Celticæ & Belgicæ, profligatis undiq; Romanis, qui istarum regionum dominium sibi uendicauerant. Fuit hic uicesimus quartus rex Francorum seu Sicambrorũ, & ut Galli quoq; fatentur, fuit primus Galliæ rex post expulsos Romanos, qui Galliam ferè cẽtum annis ante Christum natum sibi subditam tenuerant. Tradidit hic Pharamundus Franconiæ ducatum, qui erat iuxta Mænum, fratri suo Marcomiro regendum. Pharamundo successit Clodius filius eius, qui & ipse ab armis non cessans, ditionem regni sui nõ parum ampliauit, id q; facile efficere potuit, quãdo uires Galliæ ppter diutina bella & multas hostiũ incursiones eneruatæ fuerũt, factæq; inualidæ ad resistẽdum, Romanis etiam sensim auxilium detrectantibus, unde hostes animati & roborati traiecto Rheno licentius ingrediebantur regionem, ut sibi quærerent mansiones. Nec à suo proposito desistebant, quãtumlibet à Gallię finibus frequẽter arcerentur, sed sumptis uiribus rursum ingrediebantur, & primum quidem obtinuerunt Cameracum, deinde Tornacum haud longè à Cameraco dissitum. Occupauit quoq; rex iste Treuerim & totam circumiacentẽ terram, interfecto duce Mosellano nomine Sabino, & ne rursum deficeret ab eo, emisit duodecim millia colonorum cum uxoribus & liberis in Franconiam, & tot millia de Franconibus surrogauit in locum eorũ. Cohabitantes aũt indigenę cũ aduenis, cõtracta affinitate atq; morum conformitate uniti, facti sunt populus unus. Succedẽteq; in regno filio Meroueo, tota ferè Gallia usque ad Rhenum subacta est à Francis. Expulsis namq; Romanis, occupauerunt Coloniã Agrippinam, Moguntiam, Nemetes & Argentoratum unà cum tota Gallia. Quomodo uerò & ob quas causas Francones relicta Sicambria, quæ nunc est Holandia & Geldria, uenerint in eam prouinciã, quę ab eis denominata est Franconia, dicã infrà in descriptione Germaniæ. Patet itaque ex his, quomodo Germani Frãci assequuti sint sub rege Pharamundo & eius successoribus Galliam ipsam, denominauerintq; Franciam suo nomine in hũc usq; diem. Quin & regni fasces tenuerunt sexcentis ferè annis usq; ad Hugonem Capetum, qui aliquot annis post Carolum magnum sceptrum obtinuit. Rex quintus in Francia, postquam Francię nomen est sortita, fuit Clodoueus, & hic duxit uxorem filiam regis Burgundiæ, mulierem Christianam, quæ & maritum ad Christi fidem pertraxit, ut tam ille quã multi ex subditis sacrũ baptismũ susceperint à sancto Remigio, anno Christi 499. præsertim cum aduertisset uictoriam contra Germanos sibi à deo concessam. Hic Clodoueus dicitur condidisse Argentinę primum templum ligneum, quod postea lapidibus fuit constructum & in cathedralem erectum ecclesiam.

Pharamundus primus rex.

Dux Mosellanus.

Clodoueus rex Christianus.

De partitione in Gallia facta, postquam Francia cœpta est uocari.

INterea temporis quo Sicambri, qui & Frãci, tãtopere sudarunt pro Gallia, Burgũdia in proprium euecta est regnum, idq; in hunc modum, ut Krantzius in sua Vandalia sentit. Cõgregati Vãdali cõsederunt ad Rhenũ, cõstructisq; burgis, hoc est, castellis, appellati sunt ab eis Burgũdi. Et cũ illis non satis esset loci pro sui multitudine ad manendũ, nam putant plusq; 70 millia armatorũ ripæ Rheni insedisse, traiecerũt Rhenũ cũ trecẽtis milibus hominũ, quibus adiũcti sunt multi Sueui et Alani, omnes inhiãtes Gallię, quam sciebant terram esse optime cultam & fertilem atq; ob id accommodam habitationi eorum. Sedem itaq; figentes apud Eduos, Lingones & Vesuntios, prouinciam illam in regnum

Burgũdi unde.

gnum Burgundicum sublimarunt, quod tamen postea in ducatum fuit redactũ, ac deinde rursum in comitatum & ducatum diductum, quæ diuisio in hunc usque perseuerat diem. Porrò Burgundos olim fuisse Vandalos, testatur Plinius, qui ita scribit: Quinqꝫ sunt genera Germanorũ, quidam enim uocantur Vandali, quibus annumerant Burgundi. Subiecta autem fuit olim regi Burgundiæ tota Subaudia, Delphinatus, comitatus Valentiæ & quicquid citra Rhodanum est.

Anno Christi 514 quum filij regũ Franciæ multiplicarent, distracta est Francia in multa regna, durauitqꝫ hęc diuisio usqꝫ ad annum Christi 618. Tunc enim omnia particularia regna in unam redierunt monarchiam. Vnum appellabatur Austrasia, alterum Neustria, tertium, regnum Suessionis. Sedebat & Aurelianis rex proprius. Durabãt tamen Austrasia & Neustria longiori tempore quàm reliqua regna. Extẽdebatur autem Austrasia usqꝫ ad Rhenũ, & habuit rex ille regiam suam Metis, aliquando Aquisgrani, uel ut alij dicunt Colonię. Includebat enim Austrasia Lotharingiã, Brabantiam & totam terram quam circumscribunt Mosa & Rhenus à Colonia usqꝫ ad Alsatiam. Vocabatur autem hoc regnũ Austrasia, ab Austraso præside, quem Iustinianus Imperator regioni illi præfecerat. Alij tamen dicunt Austrasum regem fuisse in ea terra, priusquam Belgica à Frãcis subigeret. Sunt rursum tertij qui Austrasiam ab Austria denominatam putant, quod scilicet orientalior sit reliqua Gallia, sicut Austria orientalior est reliquis Germaniæ regionibus. Cæterũ Neustria complectitur omnes regiones quæ inter Mosam & Ligerim iacent, fuitqꝫ Lutecia eius regni metropolis. Errant ergo hi, qui Neustriam Vuestrich interpretãtur. Sed nec illi rectè sentiunt, qui Normandiam pro Neustria accipiũt, etiã si pars eius fuerit. Eo autẽ tempore quod Austrasiæ regnum à reliquis Galliæ regnis separatum fuit, rerum potitus est in Gallia Dagobertus rex nonus, qui primum possedit Austrasiam, ac deinde huic regno adiecit Burgundiam, & demum fere totius Francię factus est dominus. Interim uerò quo præfuit Austrasiæ, regiã suam habuit in Alsatia, condiditqꝫ castrũ Rubeaquense, q̃d Eisenburg appellãt. Excitauit q̃qꝫ multa monasteria ordinis S. Benedicti, quæ et magnificè dotauit, pręsertim monasterium Vueissenburgẽse anno 623. octo miliaribus ab Argentina secundum Rheni cursum distans, & alterum in Surburg, quod duobus miliaribus distat à Vueissenburg uersus Argẽtinam, ubi hodie collegia sunt sacerdotum secularium. Item aliud in Haselach è regione Argentinæ in montibus occidentalibus. Erexit & Argentinensem ecclesiã in episcopatũ, magnificeqꝫ dotauit, de quo infrà suo loco quoqꝫ dicetur. In hac autem Galliæ diuisione, regnum Arelatẽse etiam exordium sumpsit, quod sub se habuit Subaudiã, Heluetiam, Delphinatum, dominiũ ducum Zæringensium, atqꝫ comitum ab Habspurg, de quo infrà latius dicemus. Armorica quæ nunc Britannia est, fuit anno Christi 387 à rege Maximino Britannico, hoc est, Anglico, expugnata, atqꝫ ab eo tempore usqꝫ in hunc diem minor Britannia appellata. Incoluerunt autem eam regionem multa millia Anglorum, occisis infidelibus habitatoribus. Scribunt alij id factũ anno à Christo nato quadringentesimo quadragesimo nono. Nam oppressis Britannis seu Anglis à Saxonibus, qui Angliam occupauerant, coacti sunt discedere à patrijs sedibus, atqꝫ alias quærere habitationes. Traiecto autem mari obtinuerunt terram illam, quæ è regione Angliæ in Gallia sita est, denominaueruntqꝫ eam à se Britanniam: in qua adeo uiribus creuerunt, ut qui antea propriam patriam tueri nequibant, obtentam illam nouam terram nedum tuerentur, uerum & toti Gallię graues essent. Fuerunt semper rebelles regibus Galliæ, ægreqꝫ tandem sub iugum sunt redacti, quando scilicet Nordmanni ex septentrione egressi, & portione terræ Gallicanæ occupata, fœdereqꝫ inito cum regibus Franciæ, dominium assecuti sunt super Britannos, tametsi illis tam ægrè paruerint, ut antea regibus. Nordmannia itaqꝫ sortita est hoc nomen à Nordmannis, qui olim magna frequentia egressi Daniam, Sueciam & Noruuegiam, plurimum afflixerunt Galliam, donec tandem sedem fixerunt in ea. Vnde scribunt Historici, quod sub Lothario Imperatore egressi Nordmanni, occuparunt Britannicum mare, & ingressi Ligeris fluuij ostia, repentina irruptione loca adiacentia cædibus ac rapinis depopulati sunt. Erãt hi Danis finitimi, Oceani accolæ, reliquiæ gentiũ septentrionaliũ, quos Carolus magnus deuicit, piraticã exercẽtes, orę tantũ maritimæ infesti, qui ad primũ Francorũ occursum refugiebãt. Sed tamẽ Franciã cõtinuo latrocinio adeo infestabãt, ut sub nullo alio hoste tantum afflictaret. Lutetiam ingenti præda spoliantes, primùm dulcedine spolij allecti, reuersi sunt,

Nanet

Austrasia
Neustria
Neustria.
Rubeaquum
Eisenburg.
Regnum Arelatense.
Britannia minor.
Nordmanni.

Nanetes inuadunt sabbato sanctæ paschæ, & episcopum cum clero sacris intentos obtruncant. Dehinc Andegauum diripiunt, ac Turonensem urbem fuga ciuium desertam spoliant. Cumque diutius morari non auderent, ob aduentantem Carolū Caluū, cuius hoc erat regnum, discedunt onusti spolijs. Cum autem sic debacharentur in terra, exusserunt in oppido Nouiomagi iuxta Vualam fluuium, pulcherrimum palatiū à Carolo magno constructum, deuastantes simul Leodium, Traiectum, Coloniam, Bonnam, & alias ciuitates multas. Quin & regium palatium Aquisgrani penitus igne in fauillam redegerunt, ac deinde Treuerim grauiter afflixerunt. Habuerunt regem Gotfridum nomine, qui persuasus suscepit sacrum baptismum post omnia ista mala, designataque fuit illi Frisia, modo cessaret à tyrannide illa, quod tamen non fecit, sed multis damnis affecit Galliam. Hæc inciderunt in annum Christi 880. quando Carolus Crassus præfuit Franciæ: qui quantūlibet multis modis conaretur resistere Nordmannis, non tamen ualuit illos excludere à Gallia, sed coactus fuit inire cum eis fœdus & dare locum pro mansione eorum, qui in hodiernum usque diem ab eis uocatur Nordmannia, antea Neustria dicta. De Nordmannis infrà in Nortuuegia plura.

Nordmanni sæuiunt.

De quibusdam ciuitatibus & populis

Galliæ, in quorū tamē descriptionibus nullo utimur ordine, quod post multas pollicitationes paucula simus cōsecuti.

Treueris.

Treueris sua antiquitate omnes reliquas Galliç excedit ciuitates, etiamsi post sui conditionem sæpe excidio & depopulationi subiacuerit. Docent autē historiæ, Trebetam principem, primum eius fuisse conditorem, id quod & in lapide quodam sculpto aiunt repertum anno Christi 1200. Aiunt etiam Trebetam à sua nouerca Semiramide exclusum à regno Babyloniæ, cū illa regni habenas sibi usurparet, traiectoque mari per multas ambages & itinerum errores tandē uenisse ad Rhenum atque per illum & Mosellam fluuiū uenisse ad amœnam quandam uallem, ubi cōsidens cœpit extruere ciuitatē, quam à se Treberim appellauit, id quod tēporibus Abrahæ, hoc est, duobus ferè millibus annorum ante Christi incarnationem actum scribūt. Vnde & Aeneas Syluius post alios historicos scribit, hāc urbē antiquiorem esse Roma, annis mille & trecentis. Cæterum quàm ea olim floruerit potentia opibus & alijs ornamentis, ostendūt ruinæ eius. Monstratur ibi palatium miri operis, quod ad instar Babylonici muri ex cocto latere factum tantæ firmitatis hodie manet, ut nulla arte frangi queat. Diuus Maternus S. Petri Apostoli discipulus, prima fidei fundamenta iecit in hac ciuitate. Siquidem Gallia paulò post apostolorum tempora suscepit uerbum dei.

S. Maternus Treuirorum apostolus.

Iohannes dei gratia archiepiscopus Tre-

uirensis ac princeps elector, honesto nobis dilecto Sebastiano Munstero Mathematico S.

Honeste, syncere, nobis dilecte, recenti etiamnum memoria complectimur, quanto desiderio superiori anno à nobis efflagitaris, ut delineatam Treuirorū urbem nouo Cosmographico tuo operi inserendam, atque sic cum multis præclaris urbibus æternitatis laude celebrandam suppeditaremus: Nos uerò cum ante hac semper doctorū hominum honestis conatibus et laboribus successum expectatum acclamauerimus, nūc in hac ceu specula constituti, intelligere haud obscure possumus, maioribus incitari nos debere igniculis ad illiciēdas ingeniorū utiles fœturas, nō modo ut hoc tuo studio ditionis nostræ, quæ inter alias monumēta habet antiquitatis nō aspernāda, encomiū decātet, sed ut in cōmune, omnibus omniū gētium angulis depictæ ceu in tabula urbiū & nobiliū locorū icones ad posteros

ad posteros porro transmittendæ, simul in otio & negotio spectabiles communicentur. Itaque ne te diu suspensum detineremus, compluscculis ab hinc mensibus in imperij negotijs districti, prouinciã huius rei dedimus Simoni Richwino, doctori Physico nostro, quem deinde & nostro iussui & tuæ expectationi respondisse cognouimus. Verũ ne omnino asymbolus uideri queam, dedimus iam munusculum, non quod laborem & industriam tuam hac ueluti tessera pensare uelimus, sed ut extaret apud te mnemosynum, quo testificaremur gratum & acceptum benemerendi tuum studium. Beneuale: Treuiri 17. Nouemb. Anno à Christo incarnato 1548.

SIMON RICHVVINVS medicinæ doctor, illustrissimi Treuirorum principis & archiepiscopi Ioannis comitis ab Isenburg Physicus, suo Sebast. Munstero S.

Mitto typum urbis Treuirorum. doctiß. uir, sicuti uides, utcunq; elaboratum. Voluissem uacua urbis spacia, ubi pomeria sunt, propterea quod indies melius excolitur et domibus ornatur ciuitas, non tam paterent, sed noluit pictor mutare, ne falsè uideretur expressisse, & nouus labor illi subeundus esset. Istud certißimũ est, quarto fuisse excisam Treuerim, quemadmodum Saluianus episcopus Maßiliensis nimis uere testatur. Mitto tibi excerptum locum. Nam optime quadrat proposito. Velim ut libro inseratur propter antiquitatem. Adscripsi nomina insignia locorum in urbe & circa. Ea curabis quàm aptißime appingi. Iam non uacat longius tecum agere, Bene uale: Augustæ Vindelicorum ex comitijs quarta Martij, anno 1548.

Antiquitates.

Treuiri in summo templo hæc picta uisuntur in uetustissimo peristromate, etiamsi quædam parum habeant ingenij.

Treberis urbs multis bello quod compta triumphis,
Cum populis fortes quinq; subegerat urbes,
A quibus immensum consueuit tollere censum:
Quo locupletari cœpit nimis & dominari.

Picta urbs Treueris & circa illam, altera Roma.

Ciuitas Rauracorũ Basilea. Ciuitas Vangionum Wormatia. Ciuitas Moguntina.
Ciuitas Nemetum, Spira. Argentoratum ciuitas picta.
Ciuitas Vbiorum, Colonia.

Infra ista, scripta sunt sequentia carmina.

Nini Semiramis quæ tanto coniuge felix,
Plurima possedit, sed plura prioribus addit.
Non contenta suis, nec totis finibus orbis.
Expulit è patrio priuignum Trebetam solo.
Insignem profugus nostram qui condidit urbem.

Ausonius de Treuirorum urbe.

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit.
Treuericæq; urbis solium quæ proxima Rheno:
Pacis ut in medio gremio secura quiescat
Imperijq; uiros, quod alit quod uestit & armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella
Longinqua omnigenæ uectans commertia terræ.

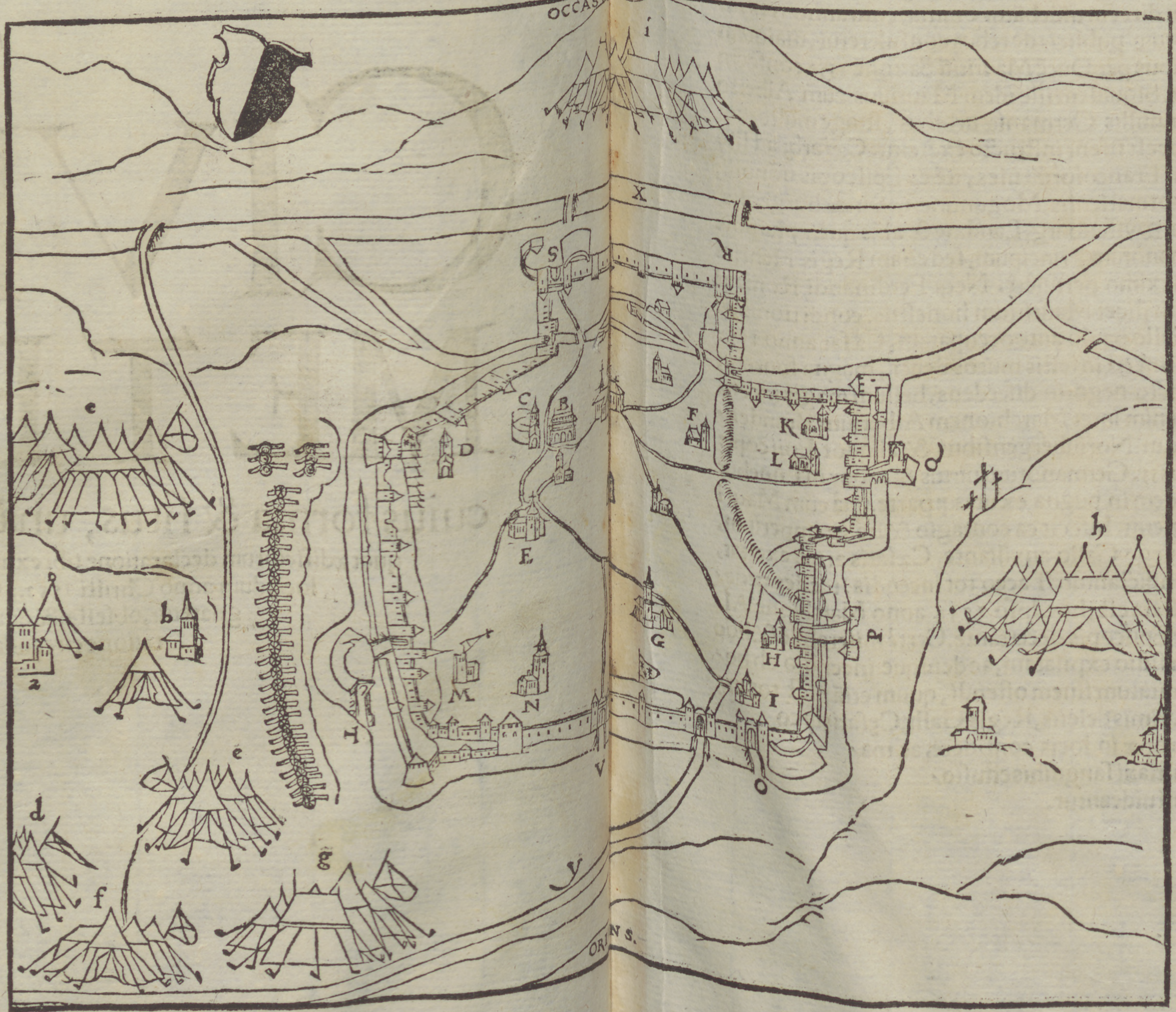
CIVITAS METENSIS

cuius forma & situs, unà cum primorum aliquot ædificiorum declaratione tibi exhibetur. Habes quoque, quibus in locis dum anno Christi 1552. à Cæsare Carolo V. oppugnaretur, obsessa, & quali castrorum metatione circundata fuerit.

Vrbis Metentis Icon, cum declaratione primorum quorundam ædificiorum.

AEDIFICIA PRImaria.

A Summum Templum
B Prætorium
C S.Simphorianus
D S.Maria
E S.Ioannes
F Carmelitæ
G S.Simplicius
H S.Eucharius
I S.Maximinus
K S.Medardus
L S.Liniarius
M S.Glodesindis
N S.Martinus
O Porta Mosæ
P Porta Germanica
Q Porta S.Barbare
R Porta Vetus

S Porta Mortuorum
T Porta Campaniæ
V Theobaldi porta
X Mosa fl.
Y Sella fl.

CASTRORVM situs.

a Castra Cæsariana
b Castra Ducis Aluensis
c Germani pedites
d Equites Germani
e Castra Hispanorum
f Castra Bohemorum
g Castra Italorum
h Castra Germanorum inferiorum
i Castra Alberti Marchionis Brandenburgensis

Belli

Belli Germanici, obsidionem urbis Metensis antecedentis & insequentis, breuis relatio.

VEtus est oppidoquàm uerum prouerbium Litem lite seri. Sentimus enim omnes, quam ad pacem res ægrè tùm reducantur, postquam semel digladiari cœptũ fuerit. Ad Reipublicæ tranquillitatem directa uidebãtur omnia, cum anno 1548 indictis comitijs Augustæ Vindelicorum publicis de rebus consuleretur, maiorem denicꝙ spem bonorum, cum Magdeburgensibus per Ducẽ Mauritiũ Saxonẽ 1552 confecta pax, dabat, quæ quidem etiam multos fefellit. Siquidem ille idem Mauritius cum Alberto Marchione receptis paulo pòst in fidem nonnullis Germaniæ urbibus, strage multorum occupatis itineribus, cũ Insprukum usꝙ processissent instructo exercitu, Cæsarꝙ ad Illyrios abijsset 1551. Vlmenses, Norinbergenses, Francofordienses, itẽ ex Episcopis nõnulli, ut Treuerensis, Argentinẽsis, Spirensis, Vuormatiensis, Moguntineñ, Wirtzeburgensis, Babenburgensis, Aystettensis, cũ Hagenoia, Wyssenburg, Landaw & alijs quàmplurimis urbibus, non solum confœderatorum Germanorum Principum, sed etiam Regis Henrici II. Galli arma senserunt atꝙ incommodo maximo pertulêre. Neꝙ Ferdinandi Romani Regis pietas, malum omne propulsare potuit, licet Mauritium honestiss. conditionibus mitigasset, nam cum Metensem urbem, à Gallo paulo ante occupatam, Cæsar anno 1552 recuperare nititur, frustra eam oppugnat, tormẽtis infestis muros deijcit, magna suorum, lue & frigore enectorum clade, tandem infecto negotio discedens, bellum magis incensum quam restinctum reliquit. Recruduit etenim inter Marchionem Albertum Brandenburgensem internecivum bellum, antea cum Norinbergensibus & aliquot Episcopis gestum, necessitate dilatum, adeò ut Anno 1553. Germanorum uirtus & robur in Luneburgensiũ regione confligere coacta sit, quaquidem in pugna ex utraꝙ parte, unà cum Mauritio ingens numerus nobilitatis Germanicæ perijt. Infecit ea contagio & Italiæ imperium, dum Senensis Respub. libertatem quærit Rege Gallo auxiliante, Cæsaris arma excitat, quibus in hodiernum diem partes utrinꝙ conflictantur. Taceo tot incendia, tot deprædationes, quibus Germaniæ pars magna deuastata est, hoc ipso 1554 anno Marchione Alberto cum Norinbergensibus & Franconiæ Episcopis decertante. Certè miserabile & hoc est, Suinfordiam Imperij urbem Alberti præsidio expilatam, ac denique incendio ab hostibus adeò deletam, nec tamen adhuc calamitatum finem ostendi, quum etiã pòst tot urbes expugnatas, oppidis & castris plurimis deletis, Regis Galli, Cęsarisꝙ copias innumeras, plerisque Europæ in locis considere, ac magnam aliquando Christiani sanguinis effusionem, minari uideantur.

Metis.

EST Metis antiquissima ciuitas, quam Mediomatricum uocant ciuitatem: nam populi Mediomatrices eam regionem incoluerunt: sic dicti, quòd metropolis eorum medium teneret locum inter has tres ciuitates, Tullum, Virdunum, & Treuerim. Habet autem Metis Treuerim ad septentrionem, Tullum ad meridiem, & Virdunum ad occasum. Scribunt quidam Metim sic appellatam à Metio Romano, qui hanc urbem à Iulio expugnatam ampliauit & muris cinxit. Habet solum fœcundum, agros & uineas suprà modum fertiles, qui alluuntur à præterfluentibus amnibus Mosella & Selna. Vtuntur incolæ utraque lingua, Gallica & Germanica. Situm ciuitatis libenter huc pinxissem, sed non potui obtinere ab eius magistratu.

Lutecia Parrhisiorum urbs.

SCribit Ioannes Baptista Pius in annotationibus posterioribus de Parrhisio in hunc modum: Didici à Boëtio Seuerino ciuitatem illam celeberrimam, quam uulgò Parrhisium uocãt, à Iulio Cæsare conditam esse, atque uocatam Iulam urbem, musæo hodie florentissimam, & populo numerosissimam: de qua Architremius poëta ingenioss. Anglus luculenter & graphice his panegyricis scribit uersibus:

Commendatio excellẽtissimæ urbis Parrhisiorum.

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhisius, Cyrrea uiris, Chrysæa metallis:
Græca libris, Inda studijs, Romana poëtis,
Attica philosophis, mundi rosa, balsamus orbis
Sidonis ornatu, sua mensis & sua potu
Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis
Messe ferax, inoperta rubis, nemorosa racemis
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona quolibet omne uenustum
Omne bonum, si sola bonis fortuna faueret.

Eustathius de Knobelsdorff Prutenus de laude & splendore Parrhisiorum.

Lutetia regina inter multa oppida sibi seruientia.

Erigit excelsos muros regina locorum
  Turrigerum latè conspiciturque caput
Oppida diuitibus circùm famulantia uillis
  Ad nutum dominæ pinguia rura colunt
Illa ferunt animus quicquid desiderat urbis,
  Quicquid auet strepera garrulitate forum

Insula quã facit Sequana, primus urbis situs.

Ac spacium in medio quod fluminis unda locauit
  Legitimus primæ terminus urbis erat
Insulaque hei, tenui decus orbis limite cinxit
  Non secus ac tenerum fascia prima Iouem.
Sequana fœcundis Heduorum collibus ortus
  Magnas exiguis fontibus haurit opes

Insulæ aliæ lusibus aptæ.

Diuiditur medius, nudoque fit insula dorso
  Insula perpetuis lusibus apta iocis.
Diuisus mediam duplici meat amne per urbem
  Parte renitentes spectat utraque domos
Dij quantas ædes: dij quanta pallantia lustrat
  Vix ea Roma tuis inferiora puto.

Pontes habitabiles instar platearum.

Inde subit quinos sed non sine pondere pontes
  Ardua structuris quos monumenta grauant.

Esse neges pontes, moneat nisi fama, plateæ
Effigiem referunt, tergora saxa præmunt.
Stant utrinque domus, solida tellure locatas
Quis putet? occultis Sequana transit aquis.
Mox ubi collectus muros excedere tentat
Magnanimi spectat nobile regis opus
Aula decens cultu, magnis operosa columnis
Lucida marmoreis turribus astra petit
Regibus apta domus, quoties inuisere partes
Has placet, & populis reddere iura suis
Excute cunctarum diuortia flexa uiarum.
Nullus in hac dices angulus urbe uacat
Si spacium uideas, urbem non esse sed orbem
Congestas mundi dixeris esse domos
Sin cœtum populi, certè mirabere, quæ nam
Terra queat tantùm sustinuisse gregem.
Tot iuuenes, tantam quoties considero turbam.
Huc reor humanum penè coisse genus
Quingenti quamuis scindant hæc oppida uici
Quos aliquo dignos nomine fama putat
Perpetuo cunctos uideas trepidare tumultu
Omnis multiuagum semita murmur habet
Præ turba uix est homini uia peruia, segnes
Cogimur hærendo nectere sæpe moras.
Parisis urbs, cœtu ueteres excellit Athenas
Non Ephebo cedit, non tibi clara Rhodos.
Nec quamuis gemino sis æquore clausa Corinthus,
Accumuletque tuas plurima classis opes.
Deficiunt nunquam Cerealia munera turbam
Hic uelut in cornu diuite cuncta fluunt.
Quicquid auent oculi, quicquid mens optat emẽtis,
Illecebrę quicquid maximus orbis habet
Quicquid enim tellus, labor, ingeniumque parauit
Huc uelut in certum confluit omne penu.
Et aliquid tantum populi uidisse, tot urbes,
Ingenio summos conciliasse uiros.
Fertilis ipsa suas uix nouit Gallia uires
Tantùm præ reliquis illi uigoris habet.
Semina quis primùm uenturæ iecerit urbi
Me latet, ex diuis elicienda fides.
Vrbs uetus est, author longis intercidit annis,
Credibile est aliquos hanc posuisse deos.
Auspicio tam felici, tam diuite creuit,
Floruit & multis inclyta temporibus.
Ecce senex quidam uarijs agitatus ab austris
Attulit optatos in loca Galla pedes.
Nomen adhuc meminit quamuis cariosa uetustas
Alcuinus meritum posteritatis habet
Quas posuêre scholas superare palatia regum
Structuris, spatio sumptibus, arte putes.
Centum Mygdonio collegia stantia saxo
Magnificas cingunt conspicienda domos
Singula mille strepunt post tintinabula linguis
Incœptum uario murmure feruet opus

Arx regia magnificenter ad Sequanã constructa.

Populositas Luteciæ.

Numerus uicorum urbis Parhisiensis.

Lutecia excellit magnificas quasque urbes.

Omnia Luteciæ uenalia.

Opes & uires Luteciæ.

Origo urbis Parisiensis.

Alcuinus primus parisiẽsis studij institutor.

Vrbis Bituricensium descriptio per
Theobaldum Fagotium Bituricum.

Bituris quæ & Auaricum à Cæsare appellatur, Galliæ Aquitanicæ urbs est, omnium Biturigũ metropolis, tantæq; amplitudinis, ut reliquas totius Galliæ urbes, paucis exceptis, facilè sua superet magnitudine. Sita est in solo palustri, fereq; omnibus ex partibus flumine & palude circundata. Sunt qui putant ipsam à duabus turribus sic dictã, quasi Bis turris. Siquidem olim duas habuit turres, à duobus fratribus qui in ea regnabant (si ueteribus qui de ea scripsêre credimus) ædificatas, quarũ una adhuc extat, ingens & rotunda, tantoq; artificio extructa, ut arx sit uix ullis machinis expugnabilis. Populi ipsi Bituriges olim quoq; Cubi dicti sunt, ut testat Plinius, liberi sicut pleriq; alij populi in Gallia, sed posteris temporibus à regibus Galliarũ in seruitutẽ sunt redacti. Ager extra ciuitatem est ualde frugifer atq; omniũ ferè rerum quas Gallia habet fertilissima, ubi nihil desiderari potest. Huius urbis uetustatem testãtur egregia quædam monumenta quæ in ea uidentur. Frequentiam uerò commendat omniũ rerũ mercatura & nundinationes quæ ibi exercent. Et si de eius celebritate aliquid audire uelis, en habes ibi academiã in omni disciplinarũ genere ornatissimam, ante multos annos à duce quodã, qui Biturigibus imperabat, erectam, sed hactenus à uiris clarissimis tam sedulo excultam, ut iamiam literarum decus, atq; doctissimorũ uirorũ emporium meritò dici possit. Siquidem illic Theologorum schola non mediocris est, in qua sacrarũ literarũ professores habes, qui suis lectionibus, disputationibus, crebrisq; concionibus de religione Christiana atq; pietate bene merentur. Illic philosophiæ studium uiget, illic medicina suos habet peritissimos professores, illic inter reliquas disciplinas iurisprudẽtia maximè floret, tum professorum, quos excellentes hactenus habuit, opera, tum auditorum, qui undiquaque illuc confluunt, frequentia.

Bis turris.

Academia.

Tolosa.

Tolosa urbs quondã florentissima, ubi nobile templum gaza refertũ antiqua fuerat, quam si quis attigisset, exitu infelici plectebatur. Compertum id in Cepione alijsq; ducibus Romanis: ex quo prouerbium in his quæ causa sunt aduersitatis, Aurum Tolosanum. Hæc urbs Gothorum sedes diu fuit, deinde à regibus Gallorum pulsi, intra Hispaniam se continuêre. Siquidem Theodoricus rex & Thorismũdus filius eius Tolosæ sedem habuerunt. Elegerunt eam tanquã uenustissimam & opulentissimã, idoneamq; amplificando conseruandoq; imperio. Tectosagum urbs quondam fuit, quos in expeditionis societatem aduersus Delphos uenisse Historici memorant. Posidonius refert Tolosæ pecunias quindecim millium talentũm fuisse, easq; partim in templi penetralibus, partim in consecratis lacubus fuisse reconditas, quæ multos apparatus haberent, aurum & argẽtum inelaboratum & rude fuit. Templum Delphicum eo tempore exinanitũ, fuisse talibus ornamentis à Phocensibus antè spoliatum, quo sacrum bellum commissum est. Erat etiam quondam Tolosæ templum sanctitatis eximiæ, quod finitimi peculiari quadam ueneratione colebant, & ex collata quotannis pecunia, multis muneribus abundabat, quæ nemo tangere audebat.

Aurum Tolosanum.

Narbona.

Prouincia.

NArbona antiquissima ciuitas, in qua tempore Strabonis amplissimum fuit emporium, & à qua tractus illius regionis dictus fuit Narbonensis Gallia, seu Narboñ. prouincia: hodie uerò appellat̃ Prouincia, cuius pars est Langendocken. In ea terra solũ est tam fertile, ut sua spõte aut modico labore cultum, multos nobiles proferat fructus. Ibi tanta ficorũ prouenit copia, ut bona pars Europæ hinc ficus & uuas passas seu compressas petat. Ibi arbustula illa odorifera, quam uulgò Rosmarinum appellamus, & quæ semper uirides habet frondes, tanta copia in campo crescit, quanta apud nos iuniperorum frutices. Crescunt ibi quoque maiores castaneę quàm alibi locorum in Europa. Quin & poma citrina, mala punica, & mala granata uberius ibi quàm alibi crescunt atque ad nos deferuntur. Plantantur ibi nobilissimę uites, quę & generosissimum proferunt uinũ, quod apud Basilienses pro Corsico bibitur.

Massilia.

NObilis Prouinciæ ciuitas Massilia initiũ sumpsit tempore Tarquinij Romani regis, quingentis scilicet annis ante Christum natũ, Phocensibus prima urbis iacientibus fundamenta. Quum enim solum eorum sterile non suppeditaret ipsis uictus sufficientiam, coacti sunt aliam sibi quærere commodiorem mansionem. Sunt tamẽ qui scribunt, Medos expulisse Phocenses de sedibus suis. Qui cùm Romam uenissent, contraxissentq́ cum senatu amicitiã, prosecuti sunt cœptum maris iter, donec uenerũt ad ostia Rhodani: & ibi inuenientes littus solidum saxeumq́, & iuxta illud agrum fertilem, nõ parum exhilarati sunt, redeuntesq́ domum, narrauerunt suis qualem inuenissent terrã. Quibus plurimi è populo iuncti festinarũt ad dictum locum, cœperũtq́ condere urbẽ Massiliensem. Docuerunt etiam uicinos Gallos, qui in magna & rustica simplicitate uiuebant, quomodo ciuilem instituerent uitam, colerent terram, putarent uites, plantarent arbores, habitaculaq́ cingerẽt muris. Vsi sunt autẽ aliquamdiu Phocenses in hac aliena terra lingua sua natiua, Græca scilicet, sed postea mutauerũt & linguam & mores. Scribit Strabo regionẽ illam ferendo uino & oleo accõmodatiorem esse quàm proferendo frumento: nam asperum habet solum.

Phocẽses conditores Maßiliæ.

Lugduni descriptio per C. Mylæum.

SCribit Strabo Lugdunum suo tempore fuisse alteram omnium Galliæ urbium nobilissimam & populosissimam, Narbone excepta. Et hodie quidem non in minorem excreuit magnitudinem, cùm tantus sit mœniorũ ambitus, colles duos & uineta cõplectens, ut ei paucissimæ Galliarum urbes anteponi possint. Magnus est ibi concursus externarum gentium, quas in hac urbe sedes collocasse uidemus, ut transferre omne mercium genus in quancunque orbis partem commodissime possint. Loci commoditas

ditas ex amniũ decursu apparet, q̃dq́ in medio ferè Europæ posita sit. Amnes autẽ sunt Rhodanus ex Allobrogum & Alpiũ montibus, Arar (Sagonã hodie uocãt) ex Sequanorũ finibus proruẽtes & iuxta Lugdunũ confluentes, simulq́ in mare Ligusticum decurrẽtes, mercibus exportãdis & importãdis accommodatissimi. Hanc tantã loci opportunitatẽ Romani cũ intuerentur, cæteris rebus studiosè ornarunt: nam in ea urbe argenteum & aureum numisma signare consueuerunt. E Lugduno Agrippa in cæteras Galliæ partes proficiscentibus aptissimè itinera distinxit, in Narbonensem Galliam, in Aquitaniam, in Lugdunensem & Belgicam. Tributa & uectigalia eò ex omni Gallia comportabantur, quorum fuit tantus prouentus, ut una Gallia stabilimentum imperij existimaretur. Vnde Lugdunum tanquàm sedes Romanis principibus constituta erat, ad quam perfrequenter inhabitandi gratia se conferebant: & quàm magnificis ædificijs & structuris amplissimis exornarunt. Seneca scribit tot pucherrima opera in ea fuisse, ut singula illustrare urbes singulas possent. Cùm autem Lugdunum tantis rerum incrementis auctum & confirmatum esset eo tempore quo Romanum imperium floruit, paulò post, ut sunt mortaliũ omnia magnis infortunijs atq́ periculis exposita, tristissimum (incendio latè peruastãte) sui spectaculum edidit. Cuius rei memoriam Seneca, prudentissimus in aduersis rebus perferendis cõsultor, in epistola ad Liberalem uirũ Lugdunensem literis commendauit. Vnius enim noctis incendium totam strauit urbem, ut una scilicet nox interfuerit inter urbem maximam & nullam: tãta fuit incẽdij uis & celeritas.

Commoditas situs.

Pulchritudo urbis.

Extãt apud ueteres multa testimonia, olim in insula ipsam fuisse urbem, & inclusam Rhodano atq́ Arare: quemadmodum & hodie uidemus uniuersam insulam ædificijs plenissimam, præter longissimum & amplissimum uicum, qui Araris decursum sequitur, ambitus mœniorum & collem, qui inter duos amnes medius est, & montem ad Ararim complecti tur. Illud putant nonnulli post incendium locum mutasse, quærentes salubritatem loci, & in monte supremo urbem ædificatã. Nam etiam hodie ruinæ structurarum latè diffusæ inueniuntur, maximè ab ijs qui terram altius effodiunt: nisi fortè, quod ueresimilius est, tantam fuisse urbis amplitudinem credamus, ut non aliter fuerit quàm hodie uidemus, collem utrumq́ & insulam uno ambitu mœniorum contentam fuisse. Insulam uocãt Chersonesum illam, quæ ex duorũ amnium Rhodani & Araris concursu efficitur instar Deltæ Aegypti, quàm Nilus diuisus in partes distinguit: in eo tamen est diuersa, quod illius unum latus claudit mare & amnium concursum coniungit: huius uerò difficiles & asperi montes alterum inter amnes finiunt terminum. In hunc itaq́ locum Romani sub Augusto Cæsare coloniam traduxêre, in insulam scilicet, quæ aut uetustate erat collapsa, aut inclnarat ab ea celebritate & frequentia quam antea habuerat. Deducendæ autem coloniæ L. Plancus Munatius dux adlectus fuit, nobilis orator & Prętorius, Marci Tullij auditor, ut apud Eusebiũ legitur. Idem quoq́ Eusebius in libro qui est de ratione temporum refert, Plancum dum Galliam regeret Lugdunum condidisse, sicut & aliam coloniam, nempe Rauricam apud Basilienses deduxit, de qua infrà in Heluetia. Huius deductæ Lugdunensis coloniæ locupletissimus testis est Plutarchus, qui sic scribit: Ibi nunc Lugdunum est, celeberrima Galliæ urbs, quam longis postea temporibus à Planco Munatio conditam accepimus. Extiterunt in hac urbe Antistites eruditi, & potissimũ in sacris literis, quæ exdẽ maximis incrementis eorum opera auctæ sunt. Pleriq́ ex his editis ingenij monumentis, quæ

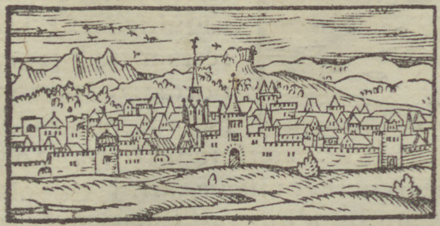
Vrbs olim in insula.

Plancus Munatius.

Irenæus. *Eucherius.* ad hanc ætatem adseruata sunt, innotuêre. Celebres nominatur Irenæus & Eucherius, qui sedem primariam totius Galliæ, quæ Lugduni constituta est, obtinebant: & Eucherius quidem licet in maxima m temporum obscuritatem incidisset, dicendi tamen elegantia & sententiarum grauitate, unus omnium maximè excelluit. Faustus quoque Lugdunensis poëta clarus habitus est, quantum per obscurorum temporum sortem fieri potuit.

Arelatum.

ARelatensis ciuitas non multū abest ab eo loco ubi Rhodanus recipitur à mari, atq; ab ea urbe totum regnum Arelatense nomen habuit. Sita est autem hæc ciuitas in Prouincia ad occidentem, crescitq; in solo eius plurimum frumenti, unde incolæ non parum ditescunt. Adnauigant enim Genuenses ex Italia atq; Hispani ab occasu, & auehunt frumentum, atq; ob id semper est ibi

charum. Erectus est ibi olim archiepiscopatus, & celebrata tria concilia: primū tempore Constantini Imperatoris & Syluestri papæ. Alterū quoq; sub eodem papa anno 326. Tertiū uerò anno 461. Hæret urbs ista ad collem, clauditurq; ab occidente Rhodano, ad orientē uerò habet paludem magnam & ad austrum campū fertilem. *Insula Rhodani.* Efficit enim Rhodanus ibi insulam quam Camargues uocant, quæ quatuor ferè miliaribus Germanicis patet in longum & latum ferens frumentum & uinum atque pascua in copia. De regno huius urbis & regibus eius pauca inueniuntur. *Regnum Arelatense.* Inueni autem de ultimo eius rege, qui Boso uocatus fuit, huiuscemodi historiā. Denunciauit rex Boso episcopo Arelatensi in uigilia natalis Christi, ne officium nocturnum in ecclesia celebraret, nisi ipso præsente. Episcopus autem cùm aliquandiu cum clericis aduentum regis expectasset ultra consuetam horam, nec ille ueniret, prosecutus est sacra. Et superueniens rex cœpit expostulare cum episcopo cur non expectasset, commotusq; dedit episcopo ala pam in medio populi & clericorum. Quam iniuriam populus ægreferens, in tumultum est uersus. Deinde uerò factum est, quum episcopus adijsset Imperatorem, conquestusq; esset quali cōtumelia rex ipsum coram populo affecisset, iratus Cæsar iurauit per barbā suam, se ulturū hanc cōtumeliam, morteq; punitturū. Vnde collecto sine ulla cūctatione magno exercitu, ingressus est Galliam, obsedit & expugnauit Arelatum, cepit regem & aulicos eius, mandauitq; regem decollari. Archiepiscopus uerò unà cum reliquis episcopis, abbatibus & principibus mitigans regis furorem, obtinuit sua intercessione, ut hoc sanguinis iudiciū suspēderetur. Tunc ait rex, Non est æquum ut rectum Imperatoris iudicium execusioni non mandetur, cùm non conueniat uel ullum uerbum ex principis ore frustra egredi. Cumq; de hac sententia multa utrinque fierent uerba, tandem decretum est, ut rex tonsus & regio titulo spoliatus truderetur in cœnobium. *Arelatū imperio incorporatum.* Quo facto Imperator nempe Otto primus incorporauit perpetuò Arelatense regnum Romano imperio. Inuenit quoq; Arelati iuuenem quendam monachum Floriacensem, Gilbertū nomine, qui post aliquot annos opera Ottonis tertij factus est papa, Syluester tertius appellatus, uir in liberalibus disciplinis impēse doctus, quem inde tollens, fecit pædagodum filij sui Ottonis secundi, atq; postea præceptorem nepotis sui Ottonis tertij, cuius opera sublimatus est in archiepiscopum Remensem, ac deinde in pontificem Romanum. Sed quia scientiam suam fœdauit arte diabolica, pessimè audit apud Historicos. Vide Nauclerum uolumine secundo generatione 34. De Arelatensi regno inuenies quoq; infrà ampliorē fieri mētionem, quum illud extensum fuerit usq; ad Heluetios.

Auenion.

HAec urbs ad Rhodanum sita miras habet uetustates, fuitq; ante aliquot annos habitatio Romanorū pontificū: nam Iohannes 22. Rom. Pōtifex curiam suam illuc è Roma transtulit, mansitq; ibi curia circiter 60. annos. Factus est autem Rom. Pontifex dominus huius urbis hac occasione, ut scribit Michaël Ritius. Fuit Regina

gina quædam Neapolitana Iohanna nomine, quæ debebat pontifici Romano ratione regni sui magnam uim pecuniæ, pro cuius solutione alienauit à suo dominio hanc urbē, tradiditq; eidem Pontifici perpetuò possidendam. Scribunt id factum anno Christi 1360. sub Clemente sexto: de qua re infrà in regno Neapolitano plura dicemus.

Allobroges qui hodie sunt Sabaudi,

olim Comitatum hodie uerò Ducatum constituentes.

Allobroges populi sic dicti sunt à rege quodā cuius nomen fuit Allobrox, quorum metropolis fuit Vienna ad Rhodanum sita, quæ hodie metropolis quoq; est Delphinatus. Nostro itaque tempore per Allobroges accipimus Sabaudos, qui longius à Vienna habitantes ad Geneuā usq; & Pedemmontis extenduntur. Putantur aūt nomen illud accepisse à Sabatijs uadis ac populis, Ptolemæo & cæteris inter alpes positis. Hi nunc agros tenent, qui quondam Voconiorum, Veragrorum, Caturigū, Centronum, Lepontiorumq; fuerāt ad Alpes pertinentes. Fuit Sabaudia ante paucos annos Comitatus, sed qui supra modum creuit in populis & terris. Et licet comitibus istis accederent ducatus Augustensis seu Prætorianus atque Pedemontanus, non tamen arrogabant sibi titulum ducalem, sed contenti fuerunt titulo ueteri, quum ex numero essent quatuor Comitū Romani imperij, donec per Imperatorem in cōcilio Cōstantiensi declarati sunt duces. Ducūt autem originem à Cæsaribus & ducibus Saxoniæ, præsertim Ottone secundo, annos prope quadringentos, propagataq; est genealogia eorum usque ad Aimonem comitem, cuius filium Amedæum fecit Imperator in concilio Cōstantiensi ducem Sabaudiæ. Qui defuncta uxore, relictaque ducatus cura Ludouico filio, cum paucis suorum secessit in agrum Gebenensem, studio rerum diuinarum, prope lacum Lemānum cœnobio constructo. Deinde ob abstinentiæ clariq; nominis famam, inuitus in consilio Basiliensi Pōtifex max. factus, mox cōcordiæ gratia sese spōte abrogās, Nicolao quinto sedēte, cardinalis ac legatus remāsit, simul cum his quos ipse cardinales prius creauerat. Huius filia Maria, Philippomariæ uicecomiti nupta, quòd è uomica circa fœmina laboraret, uiro nunquam congressa est, quapropter eo extincto, cœnobio uirginum, quod ipsa construxerat sese dicauit, patris animum imitata. Ludouicus uerò Amedæi præfati filius, ex Anna Iani Cypri regis filia septem mares præter fœminas nōnullas genuit: quorū maior natu Amedæus aui nomen ac uirtutem referens, morbum comitialem, quo laborabat, usq; ad extremum patienter tulit. Is rogatus quondam à quibusdam oratoribus, qui tunc aderant, si quos haberet canes uenaticos ostenderet, annuit ut postera die redirent. Cùm uerò adessent, Amedeus è pergula ingētem à latere ædium mendicorum multitudinem eis ostendit unà discumbentium, atq; Hi sunt, inquit, canes mei, quos alo quotidie, quibusq; cœlestem gloriam me spero uenaturum. Ludouicus frater eius rex Cypri fuit, ducta in matrimonium Carlotta Iohannis regis Cypri unica filia, cum qua regnum, sine tamen possessione suscepit. Porrò Amedæus uxorem duxit Violantam Caroli septimi Gallorum regis filiam, ex qua quatuor suscepit mares, aliquot etiā fœminas, inter quos Philibertus patri succedens breui tempore sine coniugio Lugduni decessit. Carolus deinde frater rem tenuit, qui ex Blanca Montisferratensi Iohannemcarolum, & Amedæum dictum genuit. Hic in puerili ætate decedens, Philippo patruo rem dimisit. Ipse postremò Philiberto filio ex Margarita filia ducis Borbonij prima uxore suscepto, qui à Maximiliano Cæsare nuper gener ascitus, Margarita eius filia in matrimoniū accepta, ex hoc mūdo migrauit. Porrò cùm Philibertus non diu superuiueret, ducatus administrationem reliquit Carolo fratri ex altera patris uxore suscepto, qui adhuc in uiuis est dum hæc scribo. Is duxit uxorem filiam Emanuelis regis Portugalliæ, sororē uxoris Caroli Cæsaris, genuitq; Carolum, sed qui puer obijt in Hispania, & Philibertum, qui uiuente patre suscepit principaum Pedemontanum. Porrò Ludouica ex prima uxore suscepta, nupsit Carolo comiti Angolesmensi, genuitq; Franciscum, qui postea factus est rex Franciæ, præfuitq; nostro æuo regno, ducēs maternam lineam ex ducibus Sabaudiæ, id quod genealogia hîc adiecta clarè ostendit.

Sabaudi unde.

Nobilitas ducum Sabaudiæ.

Sabaudus rex.

Genealogia ducum Sabaudiæ.

- Aimon comes
  - Amedæus qui & Felix papa dux primus
    - Maria ducissa Mediolani
    - Ludouicus, cuius uxor Anna Cypria
      - Ludouicus, cuius uxor Carlotta consobrina eius, filia regis Cypri
      - Ianus
      - Amedæus, cuius uxor Violanta filia Caroli regis Franciæ.
        - Carolus primus
          - Iohannes carolus, dictus Amedæus
        - Philibertus primus.
        - Philippus, cuius uxor Margarita Borbonia
          - Philibertus secundus, gener Cæsaris Maximiliani
          - Carolus secundus
            - Carolus in Hispania mortuus
            - Philibertus
          - Philippus comes Gebenensis
          - Ludouica mater Francisci regis Galliæ
          - Philiberta uxor Iuliani Medices

Geneua.

Pons Heluetiorũ.

HAec urbs in Sabaudiæ regione sita, miram habet uetustatem, quippe cuius Iulius Cæsar meminit in primo libro de bello Gallico, asserens ibi pontem transisse ultra Rhodanum, qui suo tempore in Heluetiorum fuit potestate. Habet hæc urbs amœnum situm & agrum fertilem atque uineta uberrima, ab imo surgens & protensa ad collem, ubi Rhodanus ex magno lacu, quẽ ueteres Lemannum uocauerunt, egreditur: suntque duæ ciuitates nostris temporibus, in duabus Rhodani ripis extructæ, atque ligneo ponte coniunctæ. Maior tenet latus meridianum, minor uero partem oppositã.

Produnt historiæ hanc urbem restauratã per Aurelianum Imperatorem, qui eam quoque à se uoluit appellari Aurelianam, sed retinuit uetustum uocabulum. Iacet ferè in medio regionis Sabaudię, multaque passa est à ducibus & moderatoribus illius terræ, ius aliquod sibi in urbe uendicãtibus, donec anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo sexto liberata fuit per Bernates ab infestatione eorum. Sed de hac re audi Geneuates ipsos loquentes, à quibus habeo quæ sequũtur, & sunt sub pictura ciuitatis signata.

Ciuitas

Quorundam ueterum nominum Gallicæ nationis interpretatio, relata ad moderna tempora.

Parisius & Parisij populi, hodie quoque Parys, olim Lutetia.
Rhedon & Renes metropolis & ciuitas episcopalis in Britannia.
Carnutum olim, hodie Chartres, ciuitas episcopalis, non procul à Lutetia distans.
Trecas ciuitas episcopalis, quam Galli Troiam in Campania siue Schampania uocant.
Cathalanum, Gallicè Schalon.
Lingon & populi Lingones, Gallicè Langres, ciuitas episcopalis in Burgundia.
Blæs & Blæsis, residentia regum Galliæ iuxta amnem Ligerim.
Borbon ducatus in Auernia, Oueringen.
Lemmouaces, Limosins.
Rothomagus, Roan, metropolis Normandiæ.
Mons Pessulanus, Montpolier in Prouincia.
Augustodunum, Heduum in Burgundia.
Sedunum, Sitten metropolis & ciuitas episcopalis in Valesia.
Octodurus, Sanctus Mauritius, oppidulum & infimus locus Valesiæ, uel secundum alios uicus Martinacht, ubi adhuc aliquot uetustates inueniuntur.
Eburones, populi iuxta Leodium super Mosam.
Niuedunum, Niuernia.
Nouiodunum uel Neuidunum, Neuis, oppidum iuxta lacum Lemannum haud procul à Geneua in monte situm.
Garumna, fluuius Garon.
Santones, Xantonge.
Pictones, Puttiers.
Cadurcenses, Cahors.
Augustonometum, Neuers.
Biducenses, populi in Normandia.
Cemmeni montes, montes Cebena.
Morini, populi circa Calles habitantes.
Ligeris fluius Loire.
Atrebates, Arras, Artois.
Visontium, Bisantz, Besanson.
Lugdunum, Leon.
Menapij, Geldri uel Cliuenses.
Mediomatrices, Metenses.

De regionibus & fluuiis Galliæ, quomodo nostro tempore appellentur.

Scribit

SCribit insignis Cosmographus Strabo, quod & res ipsa comprobat, Galliā ubique allui fluuijs, ijsq́ pro magna parte nauigabilibus, quales sunt Rhodanus, Ligeris, Mosella, Mosa & Sequana. Isti & alij minores, partim prodeunt ex Alpibus, partim ex Pyreneis montibus, qui Hispaniam dispescunt à Gallia, & partim ex monte Cemmeno, qui ad Lugdunū ferè pertingit. Quidam fluuiorum cursum tenent uersus aquilonem recipiūturq́ à mari Anglico, alij labuntur ad Austrum, exonerunturq́ in mare Mediterraneū, id quod in magnā regni cedit cōmoditatem, quum hoc pacto merces facilè ab uno mari ad aliud transferri possint. Notandum uerò hîc, Mosam & Ararim, quem hodie Sagonā appellant, ab uno oriri mōte, cursum uerò fieri ad diuersas plagas, puta ad austrū & septentrionē. Quapropter olim terræ illius dominus motus, uoluit perfodere montem atq́ hæc duo flumina connectere, quo liceret sine difficultate nauigare ab uno mari ad aliud. Sed institutū istud paulò pressius animo receptum, cœpit prudentioribus displicere, quippe unde multa mala emergere possent, sicq́ intermissum est. Haud dissimile propositum habuit olim Carolus magnus Imperator, qui duo flumina Altmūl & Regentiam prope Nurnbergā in Germania cōiungere uoluit, quemadmodum suo loco fusius explicabo. Rhodanus fluuius Galliæ omnium maximus ac rapidissimus ex Alpibus per fines Allobrogum uersus occidentem in lacum Lemannū fluit, multasq́ in superiori Valesia facit cataractas, plerunq́ ob præcipitium in petrosis locis in spumam resolutus, magno stridore & fragore ex Alpibus descēdit & alluit totam Valesiā. Geneuæ uerò rursum lacum egrediens institutum cursum seruat usq́ Lugdunū, inde conuersus in Austrū tribus ostijs in mare Gallicum desinit. Regiones particulares in Gallia nostro æuo sunt istæ, magnæ scilicet & paruæ: Aquitania, Gasconia, Britannia, Turonia, Normandia, Picardia, Francia, Limosis, Auernia, Burgundia, Lotharingia, Prouincia, Delphinatus, ducatus Barensis, ducatus Berry, ducatus Borboniæ, Campania, Langendock, ducatus Sabaudiæ, &c. Hæ regiones omnes utuntur lingua Gallica præter Britanniam quæ propriam habet linguam, tametsi uarium habeat delectum. Sabaudica & Lotharingica rudior est reliquis. Sunt autem memoratæ regiones omnes sub corona Franciæ præter Sabaudiam, Lotharingiam & partem Burgundiæ, quæ Romanum agnoscunt imperium. Sub Conrado enim Imperatore qui successit Henrico sancto, regnum Burgūdiæ quod centum & triginta annis Francis paruerat, subiectum est Romano Imperio, redactumq́ in prouinciam, etiamsi bona pars adhæserit Francis. Ante memoratum tempus, habuit regnum Burgundiæ sub se Sabaudiam ultra Rhodanum, & quicquid est citra Rhodanum, ut est Delphinatus & comitatus Valentiæ, qui in hodiernum usque diem feuda sunt imperij. Delphinatus hodie est principatus, qui consensu regis debetur primogenito suo aut principi sibi in regno successuro. Est enim hic principatus proximior gradus ad regale fastigium: siquidem moriente rege, Delphinus in locum eius succedit. Hic Delphinatus fuit anno 1349. à Delphino Humberto (ab alijs uocatur Imbertus) uenditus regi Galliæ consentiente Imperatore Carolo quarto, modò primogenitus regis feudum eius suscipiat ab imperio. Ante tempus illud Francorum reges nihil iuris habuerunt in Delphinatu.

Rhodanus fluuius.

Vna lingua in Gallia.

Burgundia.

Delphinatus.

Anno Christi 1306. alienauit à se archiepiscopus Lugdunensis Lugdunum ipsum, commutauitq́ in competentem censum seu redditum. Notabis quoque hîc, Burgundiam ante tempora nostra diuisam in duas partes, una quæ scilicet Campaniam contingit remansit apud Gallos, & altera quæ Bisantium usque pertingit, Romanum imperium & domum Austriæ adhuc agnoscit. Et quamuis pars prior post interfectum Carolum ultimum ducem Burgundiæ Maximiliano duci Austriæ competeret, qui filiam habuit eiusdem Caroli, præoccupata tamen est à rege Galliæ atque plurimum sanguinis ob eam causam effusum.

Burgundiæ ditio diuisa.

Lotharingia antea cum reliquis quibusdam regionibus Austrasia dicta, sortita est hoc nomē à Lothario nepote Caroli magni, incorporataq́ Romano imperio sub Ottone primo. A Carolo enim magno usque in generationem quintam posteri eius simul gubernarunt Franciam & Germaniam, aliquādo per distinctas personas sed sanguine iunctas, aliquando etiam per unam personam. Extincta autem in quinta generatione tota posteritate saltem uirili Caroli magni, Galli proprium sibi elegerunt regem, Germanis relicto imperio, quod prius & Gallis & Germanis cōmune fuit. In illa autem imperij scissione Otto dux

Lotharingia à Lothario.

dux Saxoniæ factus est Romanorum Imperator, qui Lotharingiam & Burgundiam reduxit ad imperium, de quo infrà latius differemus. Hîc restant nobis adhuc aliqua uocabula explicanda, quæ breuibus absoluemus. A Lothario uenit nomen Lotharingiæ. Britannia uerò sic dicta est à Britannis, ut suprà in Anglia commemorauimus. De Normandia quoque iam diximus. Aquitania ab obliquis aquis Ligeris sic dicta est, ut quidam scribunt. Francia uerò à Francis populis Galliam occupantibus dicta est, ut iam quoq; explicuimus. Picardia à Picardis populis dicta est, sicut Turonia ab urbe Turone. Prouincia autem in qua Massilia est sita, à Romanis hanc appellationem accepit. Flandria à Flandra muliere, uxore Luderici primi gubernatoris, qui anno Christi 782. fuit, nomē accepit, prius quàm Flādria ad comicatū ascendit. Guasconia siue Vasconia secernitur per Garumnam siue Girundam fluuiū ab Aquitania, appellataq; fuit tempore Caroli magni, Regnum de Vasconia.

De fertilitate regionum Galliæ.

FVit Gallia ab antiquis temporibus semper culta, tam in urbibus & oppidis quàm in agris, hortis & pratis. Et ut Strabo scribit, qui tempore incarnationis Christi uixit, nullus tunc fuit angulus in Gallia incultus, præter lacus & nemora quæ culturā non admittunt. Potissimū autem Prouincia, Langendoc & aliæ regiones mediterneo mari propinquę, mirę sunt fertilitatis, ut etiam ibi Cupressi & rosmarina passim per cāpos crescāt sua spōte, sine omni humana solicitudine, haud secus q; in hisce partibus crescunt iuniperi. Mala punica, granata & citrones nullibi frequentiora sunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus crescat uinum imò per totam Galliā, quæ tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non potest. Sunt apud nos satis nota uina Burgundica & quæ in Prouincia nascuntur. Quomodo posset Aquitania tot insignes sustinere ciuitates, ut sunt Lugdunum, Burdegalis, Lemouica, Tholosa, Carcassona, &c. nisi nobilissimū haberet fundum, aptū ad ferendū in copia uinum, uires, frumentum, oleum, frugiferas arbores, fontes, flumina aquarum, prata, pascua, pecora, nemora, & similia, quibus indiget humana uita ad sui sustentationē?

Aquitania.

Quàm ferax sit ager Parisianus, poteris hinc colligere, quum uice quadam rex Ludouicus undecimus scire uellet, quot armatos uiros Lutetia producere posset in agrum, numerati sunt septuaginta millia uirorum procedentium ad militiam. Vbi autem multus est populus, necesse est ut fœcundum habeant agrum unde eis sufficiens suppetat uictus.

Normandia.

De Normandia quoque scribitur, quod præter metropolitanam & alias sex præcipuas ciuitates, habet nonaginta quatuor minora oppida, uicos quoq; & castella sine numero. Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normandiæ ciuitate senatum doctissimum, prudentissimosq; uiros, qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt enim in ea urbe potentes mercatores, ob quorū traiectiones & mercaturas, nomen urbis longè lateq; apud multas gentes est cognitum. Habet autem hæc regio copiam piscium & pecorum atque frumenti, sed & pomiferarum arborum tanta est in ea multitudo, ut ex pomis potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In summa, abundant omnibus rebus ad uitam humanam necessarijs, præter unum quod ibi non crescit.

De moribus

De moribus & ritibus antiquorum Gallorum.

CRediderũt olim Galli animas humanas eſſe incorruptibiles & in alia trãſire corpora, atq; metu mortis ita ſublato audaciores in periculis fuerũt. Procedentes ad militiam aut graui morbo affecti, aut in periculis conſtituti, pro ſalute humanam mactabant hoſtiã. Supplicia eorũ qui latrocinij alteriusúe noxæ conuicti eſſent, dijs gratiſſima arbitrabantur. Mercurius in præcipua ueneratione erat, quẽ omniũ artium inuentorem prædicabant, uiarũ & itinerũ ducem, & ad quæſtum faciendũ plurimum prodeſſe. Marti in pugnã ituri quicquid cepiſſent pro uictoria uouebant, uiſebãturq; ob eam in pleriſq; urbibus ingentes tumuli bellicis ſpolijs conſtructi. Si quis ex præda aliquid fraudaſſet, graui ſupplicio id ſcelus uindicabãt. Se ex Dite procreatos perſuaſum habuêre, ob idq; initium feſtorũ dierũ ab ea nocte cœpêre, quæ feſtam lucem præceſſiſſet, rati noctem illi ſacram eſſe. Liberos ad conſpectum ſuum non prius uenire patiebantur, q̃ per ætatem adoleuiſſent, ut militaria iam obire munia poſſent: turpiſſimum arbitrantes, filium adhuc puerum patri aſſiſtere. Viri quantas ab uxore pecunias dotis nomine accepiſſent, tantundem domeſticarum fortunarum æqua æſtimatione cum dote conferre: quicquid inde fructuum perciperetur, id diligenter aſſeruari, eiusq́ue eſſe qui ſuperſtes alteri fuiſſet. Viri in uxores ſicut in liberos uitæ & necis poteſtatem habuêre. Si qua ueneficij conuicta eſſet, à propinquis mariti igne ſæuisq́ue cruciatibus necari. In funere omnia quæ uiuis chariſſima fuiſſent, cremare cum defunctis, animalia etiam ipſa. Vulgus ſatis ueſtiebatur, ſciſſaq; pro tunica amictu, qui uix nates integeret dimidias, lana quidem aſpera, cæterũ oblongis uillis, unde & ſagula hirſuta texebant, quæ Lenæ uocantur. Comas ſtudio nutriebãt. Corpora genti procera & uulgò candida, & ſecundum ea armatura æqualis, gladius longus à dextro latere dependens, clypeus etiam longus, haſtæ adproportionẽ. Arcubus plerunq; utebantur & cum telo certiorem infligebant ictum, quo in aucupijs potiſſimum utebantur, pauciſſimi bellum fundis & fuſte ingrediebantur. Humi cubabant, cœnitates in ſtramentis aſſidebãt, plurima cum lacte illis eſca, carnibusq; multifariam præſertim ſuillis & recentibus & ſalitis. Ferox omnibus ingenium, ingenita ſimplicitas, plus uiriũ quàm conſilij in bella afferebant, maius bellorum quàm agrorum ſtudium. Mira fœminarum fœcunditas, ut ter centum & amplius armatorum millia gens una Belgica ad bellum olim mitteret. Victoria

Gallorum militia.

ret,uictoria suprà quàm dici possit uincentibus læta,uictis stupor. E prælio decedentes ceruicibus equorum hostium capita suspendebant,eaq; domū delata,ut essent spectaculo postibus affigebāt. Illustrium uirorum capita cedrinis cōdientes odoribus,peregrinis ostentabant,nec tantidem auri redimi dignabantur. Hominem diuinationi destinatum in tergo ferientes,ex ipso impatientiæ afflictandiq; modo uaticinium capiebant. Erant Galli ex assiduo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore, uentresq; minimè propendebant: nam saginam adeò deuitabant, ut adolescentes qui zonæ mensuram uentre excederent, publicè mulctarentur. Cæterum Romanorum commertio multa notari contigit, tempus inde omnia in melius uertit. Peculiariter tamen crapulæ uitio notati sunt, sicut & reliquarum nationum uitia olim annotata, in talem ordinem sunt digesta: Inuidia Iudæorum,perfidia Persarum,astutia Aegyptiorum,fallacia Græcorum,sæuitia Saracenorū,leuitas Chaldæorū,uarietas Afrorum,gula Gallorum,uana gloria Longobardorū,crudelitas Hunnorum,immūditia Sueuorum, ferocitas Francorū, stultitia Saxonū,duritia Pictauorum,libido Scotorū,uinolentia Hispanorū,ira Britannorum,rapacitas Normādorum. Econtrà uerò quando olim hæc uitia in singulis nationibus sunt deprehensa, sunt & uirtutes in eisdem animaduersæ,quibus unus populus alium præcessit,& hæ tali signatæ sunt ordine: Hebræorum prudētia, Persarum stabilitas,Aegyptiorū solertia,Græcorū sapientia, Romanorum grauitas, Chaldæorum sagacitas,Assyriorum ingenium, Gallorū firmitas, Francorum fortitudo,Scotorum fidelitas,Hispanorum argutia, Britannorum hospitalitas,Normandorum cōmunio. Hæc ueteres signarunt, non meæ sunt inuentiones, tametsi sciā hodie omnia ferè inuersa. Quid hodie Italis,quid Gallis,quid Hispanis, quid Germanis & reliquis nationibus cōmuniter imputet, nemo inter doctos est qui id ignoret. Ego mihi hic tempero,ne undique grauem mihi conciliem inuidiam, etiamsi ueritatem dixero. Malumus omnes dici quàm esse probi & iusti,etiam quando publica sunt uitia.

Vitia antiquorum nationū.

De Perlamento & gymnasio Parisiensi.

SEcundum Robertum Gaguinum Pérlamentum Parisianum tale habuit initium. Conuenerūt olim ex omnibus Galliæ ciuitatibus probatissimi & expertissimi quique uiri in unum consiliū, presertim qui ad hoc delecti erant & nouerant regni consuetudines & iura,examinatisq; causis & controuersijs eorum qui ad ipsos prouocauerūt, ius dicebant. Sed quia uaga esset incertaq; institutio, decreta Parisius curia & sedes est: suntq; ad eam iudices designati, qui ibi cōsistentes, perpetui prouocationum definitores essent. Illorū octoginta numero sunt, annua stipēdia ex fisco regio percipientes. Hi autem diuisi sunt in quatuor cōsilia & curias, quas Cameras uocāt. In prima camera sedēt quatuor regētes seu præsides atq; triginta consiliarij, qui audiunt causas & lites,cōstituunt terminos & faciūt dilationes, & quæ ad iuris cognitionem attinent. Minores tamen causas & leuiora ipsi dijudicant. In secūda camera sedent decem & octo cōsiliarij sicut & in tertia,& in utraq; sunt quatuor præsidentes,& hi consiliarij partim sunt laici & partim doctores.

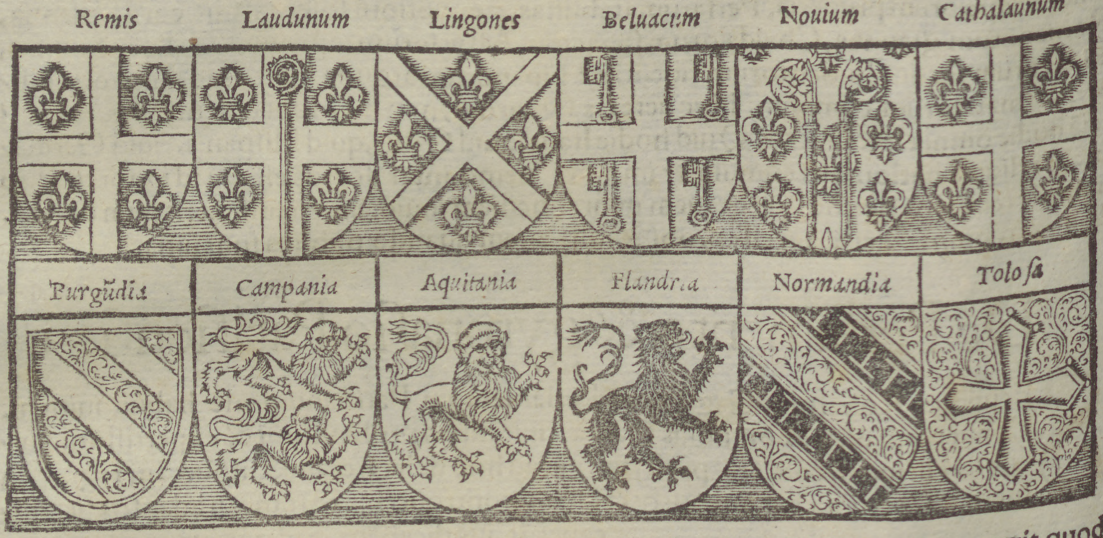
Officium eorum est diligēter causas examinare, & quicquid illi decernunt, hoc unus ex quatuor præsidentibus primæ cameræ denunciat partibus litigantibus, prima die ab ipsis determinata. Et hanc sententiam uocant Arestū, id est, firmam, nec licet ab ea appellare. Qui autem hic reus iudicatus fuerit, cogitur dare iudicibus sexaginta libras Turonenses. Quòd si quis existimet causam suam non satis discussam & examinatam aut non rectè intellectam, atq; ob id sibi iniuriam factam, huic licet causam suam rursum in iudicio proponere & diligentius examinare. Verùm non prius auditur,quàm duplicatā dictæ pecuniæ summam deposuerit. In quarta Camera sunt con-

Arestum quid.

siliarij quos uocãt Magistros palatij, & hi audiunt solum illorũ causas, qui regis obsequijs sunt deputati, aut speciali priuilegio donati, ne ab alijs curijs infestentur. Sedent in hac camera solum sex iudices, licetq; ab eorum sententia prouocare ad Perlamentum. In decidendis causis, quum magna difficultas offertur, hæc omnium curiarum consiliarijs congregatis discutitur, quod etiam fit in his quę rex de Republica statuit: huius enim senatus decreto omnia æduntur. Habet proinde hoc Perlamentum aliquot assessores & cõiudices, præsertim quando Pares Frãciæ pręsentes sunt & comites qui in regis curia sunt, & hi una cum Paribus discernunt & definiũt in Regalium & Parium causis. Sunt autem duodecim Pares electi ex cunctis nobilibus regni, quorũ sex sunt ex collegio sacerdotũ, nempe episcopus Remensis, episcopus Laudunensis, episcopus Lingonensis, qui etiam duces appellantur: episcopus Bellouacensis, episcopus Nouiomensis, episcopus Cathalaunensis, qui comites uocantur. Et his adduntᷓ sex principes seculares, nempe dux Burgũdiæ, dux Normandiæ, & dux Aquitaniæ: item comes Flandreñ. comes Tolosanus, & comes Cãpaniæ. Hos duodecim principes primũ instituit Carolus Magnus, appellauitq; eos Pares, quòd pari dignitate astare debeant regi. Nec subijciuntur ulli iudicio nisi Perlamenti. Nostro tamen tempore horum duodecim principum nõ magnus est respectus, deinde quidam sunt

Duodecim Pares.

Pares in Francia extructi.

aboliti, præsertim ex secularibus, ut dux Burgundiæ & comes Flandriæ, & rex agit quod sibi placet. Fundauit quoque illis temporibus Carolus magnus studium Parisiense, solicitatus ad hoc per quatuor insignes & doctos uiros, quorum nomina sunt, Claudius, Alcuinus, Iohannes & Rabanus. Hi fuerant discipuli uenerabilis doctoris Bedæ, ueneruntq; ex Scotia in Franciam.

Quibus moderatoribus Gallia ab antiquis temporibus gubernata & administrata fuerit.

Longè ante Christi tempora & priusquam Romani Galliã suo dominio subegissent, præfuerunt Galliæ multi priuati reges & principes & qui non magni fuerunt nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, unde priuatæ regiones suas mutauerunt denominationes, sicut & suprà diximus, fuitq; tunc & aliquot annis post Christi incarnationẽ ea regio Gallia & non Francia nuncupata. Assecuti sunt autem Romani dominium in ea ferè centum annis ante Christi natiuitatem, retinueruntq; illud propè quingentis annis. Interea autem temporis dum Sicambri, qui postea Franci dicti sunt, quiq; ostia Rheni & circumiacentem agrum possidebant, indies crescerẽt & roborarentur uiribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regionem, occupare arces & oppida atque exturbare Romanos, ut etiã anno Christi 420. Pharamũdus uigesimus quartus (aut secundũ aliorũ supputationẽ 43. qui ab alio principe catalogum regum incipiunt) Francorum rex, primus fuerit in Gallia Francigenarum rex, atque sub eius filio Clodio atque nepote Meroueo Sicambri ferè totam adepti fuerint Galliam,

Sicambri Galliam inuadũt.

liam, relictisq; prioribus mansionibus quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerunt in Galliam, potiti eius dominio. Didicerunt quoq; Gallorum linguam, quam Romani introduxerant, & conformes se fecerunt moribus eorum, sicut & alij Franci, qui à fratribus suis secedentes & pagum Mogoni seu Mœni, ubi hodie est Wircipurgum, occupantes didicerunt Germanorum linguam & mores. Pharamundus uerò unanimiter à suis electus in regem, transtulit sedem suam à Frãcia oriẽtali in Frãciam occidentalem, posuitq; legem quam Salicam uocant, ne regni successio in colum transferatur, hoc est, ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. Post Merouеum rerum potitus est in Gallia Childericus, deinde Clodoueus primus Christianus rex. Huic successit Lotharius prim9, deinde Childericus, & post ipsum Lotharius secũdus. Item Dagobertus magnus, Clodoueus, Lotharius tertius, Theodoricus, Clodoueus, Childebertus, Dagobertus. In hoc Dagoberto defecit stirps Merouei, fuitq; Childericus ultimus rex. Hic sicut & quidam prædecessores sui, qui ignauiæ & corporis uoluptatib. sic studuerũt, ut posthabita regni cura, cõtenti essent solo eius titulo, opes uerò & omnis regni potentia penes aulæ præfectos, quos illi Maiores domus uocabant, erant, sic ut illi quæcunq; uel domi uel foris agenda erãt, administrarent. Et quando ab exteris nationibus legati ueniebant, sedebant quidẽ ipsi in regio solio, audientiamq; auditoribus præbebant, sed aliud nihil respondebant, quàm quod instructi erãt. Eligebatur autem Maior domus ad id officij ex nobilioribus & præcipuis, qui in aula uersabantur. Præerat huic officio, quum Childericus regium teneret fastigium, Pipinus uir grauis & ad obeundum magna atq; ardua negotia summa præditus industria, qui & ipse ex regio descenderat semine, administrationemq; habuit Brabãtię. Hic animaduertens regum Franciæ inertiam ignauiamq;, consentiente populo mittit ad Zachariam Rom. ecclesiæ præsulem legatos, Burchardum Herbipolensem episcopum & Folradum abbatem, qui interrogarent eũ, uter regio fastigio dignior esset habendus, an qui nomine modò rex sit, consilio autem & opera nihil præstare posset, an qui solus omne regni onus sustineret? Zacharias memor paterni beneficij, quo Roma liberata fuit à Longobardorũ rege, Pipinum, cuius humeris omnes regni labores incũbebant, regia potestate Childerico digniorem esse disertis uerbis pronũciat: sic nimirum non patris modò officium compensare, sed sibi quoque & Romanæ ecclesiæ fidum fortemq; patronum & propugnatorem parare uolens. Pontificis ergo sententia ferocior factus Pipinus, simulq; eandem approbantibus episcopis & quibusdam aulicis uiris, in Suessionum urbe coronatus regnum sibi uendicat, Childericum uerò regem potestate & dignitate deijcit, & monasterio inclu dit. Alij tamen aliter hîc loquuntur, nempe Pipinum ambitione motum, perfidumque fuisse in regem & affectasse regnum: & cùm uaria super hac re consilia nunc cùm aulæ regniq; proceribus, mox cum ipsis quoque episcopis uoluisset, tandem rem tantam ad Romanũ referendam esse censuit. Sperabat enim Pontificem Romanum paterni beneficij memorem gratumq;, & sententiam contra regem pro se laturũ fore, sicut & factum est. Descenderat autẽ Pipinus iste à filia Lotharij primi regis, quæ maritũ habuit nobilem quendam Francũ Ansbertum nomine. Ansbertus genuit Arnoldum, Arnoldus Arnolphum. Galli tamen nonnihil mutant hæc nomina. Arnolphus antequam episcopus Metensis fieret genuit Anchisum, Anchisus uerò genuit Pipinum, qui Maior domus est constitutus. Successit autẽ ei in hoc officio filius eius Martellus, qui in rebus bellicis clarus eualit, gessitq; magna, præsertim contra Saracenos in Hispania atq; in Gallia circa Narbonam. Moriturus uerò diuisit inter filios suos regni præfecturas. Carolomannum enim præfecit Austrasiæ, Sueuiæ & Alemannię, Pipinum uerò constituit super Galliam. Nec multò pòst Carolomannus relicto seculo ingressus est monasterium, fortitusq; est Pipinus totius regni dominium. Hic Pipinus cùm uidisset regum ignauiam & uitę eorum dissolutionem, obtinuit (cõsentiente populo) regni sceptrum, anno Christi 749. Reliquit autem duos filios, Carolomannum & Carolum magnum. Carolomannus mortuus est immatura morte potitusq; est Carolus toto regno Gallię & Alemannię, quod indiscretum adhuc erat. Factus est etiam idem Carolus postea Romanorum Imperator, ut infrà suo loco fusius dicetur. Manserũt proinde hic Carolus & sui sanguinis successores reges in Francia usque ad annum Christi 988. Tunc emersit ex Francigenis Hugo Capetus, qui potenter se ingessit

Lex Salica.

Maior domus.

Hugo Capetus.

regno Franciæ. Sunt qui scribunt illum fuisse comitem Parisiensem, alij uerò aiunt patrem eius fuisse in monasterio abbatem, ignobilem quidem genere, cuius filius homo fuit ferocis ingenij, intrepidus ad omne periculum, audax & quem nemo non formidabat ob eius tyrannidem. Paulus uerò Aemilius & Raphaël Volaterranus asserũt matrem eius, Auidam nomine, sororem fuisse Ottonis magni, patrem uerò Hugonem magistrum extitisse equitum siue marscalcum regni, & comitem Parisiensem, obtinuisseq; titulum ducis in Francia. Suscepit liberos, Ottonem, Henricum & Hugonem, qui dictus est Capetus. Iste ductans Francorum exercitum contra Carolum Ludouici patruum, bellum gessit annos quatuor, quem & tandem in custodiam apud Aurelianenses misit, quòd post Lotharij regis fratris sui mortem, cum ducatu Lotharingiæ regnum quoq; Franciæ ceu propinquior heres possidere uellet: ipse enim solus adhuc supstes fuit de sanguine Caroli magni. Mansit autem in carcere (non tamen duro) usque ad mortem suam. Hîc uidere licet, Garmanos Francos post Romanos multis annis usq; ad dictum Hugonem possedisse atq; gubernasse Galliam. Post Capetum uerò iam signatum, hoc ordine Francorum reges usq; ad tempora nostra diducuntur. Hugo, Robertus magnorum operum patrator, Henricus qui regnare cœpit anno millesimo 31. Philippus primus, Ludouicus Crassus, Ludouicus iunior, Philippus cognominatus augustus: auxit enim regnũ cœpitq; regnare anno 1181. Ludouicus, Ludouicus sanctus, cuius frater occupauit Siciliam. Philippus pulcher, Ludouicus, Philippus longus, Carolus formosus frater eius, Philippus Valesius, Iohannes, Carolus quintus & primus Delphinus, Carolus sextus, Carolus septimus, Ludouicus undecimus, Carolus octauus qui regnare cæpit anno 1483. Ludouicus duodecimus dux Aurelianeñ. Franciscus comes Engolesmeñ. qui nostro æuo regno præfuit, & plurima bella gessit cõtra Carolum regem Hispaniæ & Roman. Imperatorem. Huic successit filius eius Henricus.

Genealogia regum Franciæ in succinctam seriem redacta.

		Primus Francorum rex
Tiberius Cæsar	1	Francus
	2	Clogius
	3	Herimerus
Nero Cæsar	4	Marcomirus
	5	Clodomirus
	6	Anthenor

Duo aut tria nomina in una linea cum duobus aut tribus numeris, signant personas illas fratres fuisse, præceditq; is qui hæredem reliquit, id quod numerus quoq; ostendit, nõ obstante quòd is minor est & post fratrem regni habenas suscepit.

Commodus

Commodus Cæsar
7 Ratherus
8 Richimerus
9 Odemarus
10 Marcomirus
11 Clodomirus

Decius Cæsar
12 Farabertus
13 Sunno
14 Childericus
15 Bartherus
16 Clodius

Diocletianus Cæsar
17 Waltherus
18 Dagobertus
19 Clodius, frater eius
20 Clodomirus

Constantinus magnus
21 Richimerus
22 Theodomirus
23 Clodius
24 Marcomirus

Post hunc Marcomirum sequuntur principes
Dagoberrus
Genebaldus
Sunno
Diocles
Merouéus
Leontius
Heribertus
Priam
Sigibertus
Anselbertus
Ansigises
Sanctus Arnolfus
Antisiges. Iste princeps duxit uxorem Beggam filiam ducis Brabantiæ, & factus est sacri imperij marscalcus, filius eius.

Genebaldus dux Franconiæ
Dagobertus dux
Clodius dux
Marcomirus dux
1 Pharamundus dux & rex, obijt anno 430
2 Clodius obijt 448
3 Meroueus 458
4 Childericus 484
5 Clodius siue Clodoueus primus rex Christianus 514
7 Lotharius 6 Childebertus
9 Chilpericus 8 Aribertus
10 Lotharius siue Clotarius mortuus anno 632
11 Dagobertus magnus 646
12 Clodoueus mortuus 662
14 Theodoricus 13 Lotharius 666
15 Childericus tertius 679
17 Childebertus 16 Clodoueus 697
18 Dagobertus 19 Lotharius 721
20 Theodoricus 741
21 Childericus rex ultmus huius stirpis, obijt 750

Pipinus
Carolus Martellus
22 Pipinus post Childericum rex Franciæ obijt anno 769
23 Carolus magnus rex Franciæ & Imperator 814
24 Ludouicus pius, rex & Imperator, mortuus 840
25 Carolus caluus, rex & Imperator 878
26 Carolus Balbus, rex & Imperator 880
27 Ludouicus. 28 Carolus
30 Carolus cognominatus simplex obijt 926
32 Ludouicus 955. 29 Eude comes Andegauen̄.
33 Lotharius 986. 31 Raou de Burgundia
34 Ludouicus 987.

Hi duo Raoul & Eude nō fuerūt de linea Caroli magni. Deficiente enim linea Caroli magni, comites Parisienses ad se traxerunt regnum idq; in hunc modum. Cum Ludouicus 34 mature moreretur, erat adhuc superstes patris sui Lotharij frater Carolus nomine, dux Lotharingiæ, qui legitimus erat in regno Franciæ successor, at Capetus inhians regno conuertit se ad insidias, cepit Carolum coniecitq; in carcerem, & uendicauit ipse sibi regnum.

Genealogia Capeti & successorum eius usque ad nostra tempora.

Robertus comes Andegauensis & Parisiensis genuit Robertum ducem Aquitaniæ. Roberto successit Hugo comes Parisienses, atq; reliquit successorem Hugonem Capetum regem Franciæ, qui mortuus est anno 996. Filius eius Robertus obijt anno 1030. Huius uerò filius Henricus obijt 1060. Sequitur istũ Philippus rex, mortuus anno 1109. Cui successit filius eius Ludouicus grossus, qui mortuus est anno 1137. Hunc subsequutus est filius eius Ludouicus iunior, qui obijt anno 1179. Filius uerò eius Philippus Augustus mortuus est anno 1223. In cuius locum succedẽs Ludouicus octauus filius eius, obijt anno 1226. Atq; is reliquit filios, Ludouicum sanctum & Carolum qui anno Christi 1268. factus est rex Neapolitanus. Successit Ludouico sancto filius eius Philippus tertius, obijtq; idem Philippus anno 1286. Reliqua patent in sequentis genealogiæ serie quæ ad tempora usque nostra deducitur.

- 1 Hugo Capetus
  - Hugo
  - 2 Robertus rex
    - 3 Henricus rex
      - Robertus
      - 4 Philippus rex
        - 5 Ludouicus grossus rex
          - Henricus
          - Petrus
          - 6 Ludouicus rex iunior
            - 7 Philippus à deo datus rex
              - 8 Ludouicus rex
                - Robertus
                - Carolus
                - 9 Ludouicus sanctus rex
                  - Iohannes
                  - 10 Philippus rex
                    - Ludouicus
                    - Carolus comes Valoys †
                    - 11 Philip. pulcher rex 1315 *
                  - Petrus
                - Alphonsus
          - Philippus
      - Hugo
      - Rudolphus comes Vermandois
    - Hugo
    - Otto
    - Robertus dux Burgundiæ
  - Otto

Muliebres personas quæ in alienas translatæ sunt familias, hic ex industria nolumus signare, quod iuxta Salicam legem ac successionem genealogiæ regum Franciæ nihil faciant, atque deinde seriem præsentem supra modum obscurent aut saltem nimium augeant. Ab Hugone Capeto usque ad Henricum regem, qui hodie rerum potitur in Gallijs numerantur 25 regiæ personæ, id quod numerus supra regum nomina signatus pulchrè ostendit. Licet in hac genealogiæ serie uidere, quomodo fasces imperij plerunq; à patre ad filium, aliquando à fratre ad fratrem, & aliquando à nepote ad patruum, aliquando etiam in quartum aut quintum gradum fuerint translati. Patet quoq; hinc, quomodo regia soboles inserta sit in ducatus Burgundiæ & Lotharingiæ, & rursum per fœmininum genus dominium ducatuũ in alias translatum familias.

Philippus

21 Ludouicus rex undecimus

22 Carolus octauus rex, qui rapuit dominā de Britannia

19 Carolus sextus rex

20 Carolus septimus rex

Carolus princeps Bituriensis

18 Carolus albus rex

Carolus dux Aureliæ

23 Ludouicus rex duodecimus

Claudia uxor Francisci regis

16 † Philippus Valesius rex

17 Iohannes rex

Ludouicus dux Aureliæ

Fräciscus Delphinus ueneno Lugduni extinctus

24 Franciscus Angelomensis rex

25 Henricus rex

14 Philippus longus rex

Iohannes comes Angelomensis

Carolus comes Angelomensis

12 Ludouicus Huttinus dictus, rex

13 Iohā. rex

Margarita Alenconiensis

Iohan. dux Burg.

Philippus dux Burg.

Carolus dux Burg.

Maria uxor Cæs. Maximil.

15 Carolus pulcher rex 1327.

Philip. audax dux Burgundiæ

Philippus comes Neuers

Iohannes

Antonius dux Brabantiæ

Philippus

Iohānes dux Lotharingiæ

Nicolaus dux Lotharingiæ

Ludonicus dux Andegauensis

Ludonicus dux Audegauen. rex Siciliæ

Renatus, factus per uxorem dux Lotharin.

Iolanda nupta comiti Friderico de Vademonte qui factus est post Nicolaum dux Lotharin.

Renatus dux Lotharingiæ

Antonius dux Lotharingiæ

Iohannes rex 13 nō censetur in numero regum, eo quod non diu præfuerit regno, ideo Iohānes 17 habetur pro Iohāne primo huius nominis.

Lineam successionis ducum Lotharingiæ infrà copiosius deducemus

Lotharingia & Brabantia.

QVantum attinet ad minora dominia Franciæ, notabis hos duos ducatus, Lotharingiam & Brabantiam olim unitos fuisse sub principe Austrasiæ, manseruntq́ue sic cōiuncti usque ad tempora nepotum Caroli magni, tunc disiuncti sunt, cessitq́ue Lotharingia Lothario & Brabātia fratri suo Carolo, anno scilicet Christi 956. aut circiter. Cumq́ue hi duces & tota posteritas Caroli magni deficeret, anno scilicet Christi 1005. mortuus est & Otto filius ducis Caroli (quē rex Capetus uinctum tenuerat) sine hærede, tradiditq́ue Otto primus Imperator genero suo Conrado utrūq́ue ducatum. De quo uide infrà apud Ottonem Imperatorem. Alij etiam scribunt, Henricū sanctum Lotharingiā dedisse duci Gotfrido. Sæpe tamen principum familia, cui hi ducatus possidendi traditi sunt, penitus & sine reli-

cto uirili semine defecit. Henricus enim Imperator tertius, alterius familiæ principes hoc ducatu honorauit. Sic Henricus quintus tradidit hunc ducatum anno Christi 1106. domi nis Louanij, quorum primus uocatus est Gotfridus barbatus. Paulò pòst totum hoc dominium fuit distinctum in duos ducatus, mansitq; Lotharingia multo tempore in posteritate Gotfridi, qua tandem penitus deleta. Renatus comes Vademontanus uocatus est ad ducatum, cuius posteri in hunc usque diem ducatui præsunt. Obtinuerunt quoque titulum regni Ierosolymitani per ducem Gotfridum, qui anno Christi 1099. expugnata Ierosolyma factus est rex terræ sanctæ. Sic Renatus attulit titulum regni Siciliæ. Sũt tamen inanes tituli, quum nullum habeant annexam possessionem. Mansit etiam Brabantia aliquandiu in Gotfridi posteritate usque ad ducem Iohannem tertium qui obijt anno 1355. relictis tribus filiabus, nullo autem filio. Vna uocabatur Iohanna, quam duxit uxorem Wentzellaus rex Bohemiæ, quæ & post mortem eius gubernauit Brabantiam uiginti duobus annis. Altera appellabatur Margareta quæ nupsit Ludouico comiti Flãdriæ, genuitq; unam filiam Kunigundem nomine, quàm accepit Philippus dux Burgundiæ, regis Caroli quinti frater, genuitq; cum ea Iohannem ducem Burgundiæ & Antonium, qui post mortem Iohannæ sororis auiæ suæ factus est dux Brabantiæ. Genuit proinde Antonius ducem Iohannem quartum & Philippũ, sed qui sine prole ex hac uita excesserunt: tunc accepit Philippus filius Iohannis ducis Burgundię Brabantiam in suam potestatem tanquam propinquior hæres, anno scilicet Christi 1434. Fecit quoq; sibi audientes Holandiam & Selandiam, quanquam ultimus comes Holandiæ reliquerit post se filiam, Iacobã nomine, quam duxit uxorem Iohannes dux ultimus Brabantiæ. Quo mortuo sine hærede, nupsit Iacoba fratri regis Angliæ, conabaturq; retinere Brabantiam cum Holandia, sed uenit dux Burgundiæ & gladio recuperauit Holandiam, fuso multo sanguine ob hanc rem. Et cùm postea Iacoba Holanda consanguinea eius moreretur, occupauit & Brabantiam, Selandiam & Hannoniam. Flandria & Artesia antè sui iuris erant, intercedẽte morte ultimorum comitum. Cunctas has terras reliquit in morte filio suo Carolo ultimo duci Burgundiæ, cuius filiam Mariã accepit Maximilianus princeps Austriæ, factusq; est dominus omnium memoratarum terrarum, præter eas terras quas abstulit in Burgundia & inferiori Germania rex Franciæ. Genuit autem Maximilianus cum sua cõsorte Maria Philippum & Margaretam hæredes omnium harum terrarum. Philippus genuit Carolum & Ferdinãdum, qui in hunc usque diem possident Burgundiam, Hannoniam, Holandiam, Flandriam & Brabanriam.

Gotfridus dux Lotharingiæ.

Dux ultimus Brabantiæ.

Carolus potentiss. rex Burgundiæ.

De regno Burgundiæ.

AB antiquis temporibus sæpe tentatum fuit, ut Burgundia erigeretur in regnũ, sed nunquam diu constitit in hoc fastigio. Quin & Carolus ultimus dux Burgundiæ laborauit apud Fridericum Imperatorem, ut coronaretur in regem, at non fuit illi concessum. Anno Christi 1020. factus est rex Burgundiæ Rudolfus gener Burchardi ducis Sueuorum, cuius filiam Bertham habuit uxorem & idem socer Conradi Imperatoris, & quum absq; sobole mascula moreretur, successit ei rex Hẽricus filius Conradi Imperatoris. Complectebatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, superiorem Burgundiam. Allobroges qui hodie uocãtur Sabaudi, Delphinatum & territorium quod est circa urbem Arelatensem, ubi scilicet Rhodanus exoneratur in mare mediterraneum. Sed non longè pòst diuisa est terra in multa dominia, ubi regum filij sunt multiplicati. Burgundia fuit diuisa in comitatum & ducatũ, habuitq; anno Christi 1300. suos peculiares dominos, sicut & terra Lugdunẽsis obtinuit suũ principem, quem Delphinum appellarũt, qui multa gessit bella cum uicinis populis Allobrogibus & comite Sabaudorum. Et quum ultimus princeps Delphinatus Vmbertus unicũ haberet filium, illumq; amitteret, præ mœrore uoluit ingredi monasterium atque dominium Delphinatus tradere Romano põtifici pro modica pecunia, nisi nobiles Delphinatus obstitissent, qui maluerunt esse sub rege Franciæ, qui eos tueri posset contra Sabaudos quàm sub pontifice. Incorporatus est itaq; Delphinatus regno Frãciæ circa annũ Christi millesimum trecẽtesimum & 50 sub Phillippo Valesio rege Franciæ. Facta est quoq; tunc constitutio, quod seniores regum filij patribus in regno successuri appellarẽtur Delphini, essentq; interim quo reges fierent, domini

Delphinatus.

Delphinatus,

Delphinatus, cuius prima urbs est Vienna. Hæc autem habeo ex nono libro Pauli Aemilij. Scripsi quoque nonnihil de hoc suprà, ubi de regionibus Galliæ mentionem fecimus. Notandũ præterea quod comitatus Burgundiæ & ducatus eiusdem, quum aliquandiu disiuncti fuissent, rursum sub unum dominiũ sunt redacti, manseruntq; sic uniti usq; ad interfectionem Caroli ultimi ducis, tum rursum sunt disiuncti, arripuitq; rex Franciæ unũ principatũ, meliorẽ scilicet, & Cæsar Maximilianus alterũ. Ducatus mansit apud regnũ, comitatus uerò apud domum Austriæ, uterq; tamẽ feudum est regni Frãciæ. Alij tamen asserũt comitatũ feudum esse imperij, licet exemptum, uocaturq; Burgundia superior & est montosa: Ducatus uerò habet terram planam. Præcipuę ciuitates in comitatu sunt Bisantium, Salinum & Dollum, ubi Perlamentum est pro toto comitatu. Porrigitur autem is comitatus ad Confœderatos, ad ducatum Lotharingiæ, & ad comitatum montis Beligardi. Porrò uersus occidentem extenditur ad Ararim fluuium, quem hodie Sonam uocant.

Vienna Delphinatus.

Ducatus Burgundiæ.

Duces & comites Brabantiæ & Lotharingiæ.

VT redeamus ad Lotharingiam et Brabantiam, notabis nostro tempore quosdam conatos harum prouinciarum intricationem hoc modo extricare. Quum Carolus magnus & posteri eius adhuc extarent, habuerunt sub suo dominio Franciam, Alemanniam & Italiam. Imperij sceptrum ablatum est ex posteritate eorum citius quàm dominium regni Franciæ, quousque scilicet Capetus sese regni fascibus propria temeritate ingessit, qui non fuit de sanguine Caroli magni. Extabant quidem tunc aliqui, qui erant de semine Caroli magni, & hi moderabantur Lotharingiam & Brabantiam, tametsi non in multos annos propagauerint sobolem suam. Vltimus, nempe Carolus, reliquit post se filiam, quam duxit uxorem Lambertus Comes Bergensis siue Montensis, factusqúe est marchio Romani imperij & comes in Brabantia. Hunc secutus est in principatu filius eius senior Henricus. Post Henricum rerum potitus est filius eius Lambertus, post Lambertum filius eius Henricus secundus, & post hunc filius eius Henricus tertius. Deinde filius eius Gotfridus cum barba, qui etiam dux Lotharingiæ factus est. Gotfridũ hunc subsecutus est Gotfridus secundus filius eius, qui dux fuit in Lotharingia & Brabantia. Post hunc Gotfridus tertius filius eius, & post eum Henricus primus filius eius, dux utriusque prouinciæ. Cui successit filius eius Henricus secundus, & post eum filius eius Henricus tertius, qui mortuus est anno Christi millesimo ducentesimo 60. Hic usus est titulo ducis Brabantię, prædecessores uerò eius usi sunt titulo comitis & ducis Louaniensis. Post eum imperium habuit utriusque ducatus filius eius Iohannes primus, et post eum filius eius Iohannes secundus, dux Lotharingiæ & Brabantiæ, qui mortuus est anno Christi 1355. nullo relicto filio sed filiabus duabus, quarũ alterã nomine Iohannam accepit comes Holandiæ, & eo mortuo duxit eam uxorem Wentzeslaus frater regis Bohemiæ. Eo quoq; mortuo præfuit mulier illis regionibus quum nullum haberet filium. Moriente uerò ea Philippus audax filius regis Franciæ, qui sororem eius Margaritam habuit uxorem, factus est dux Burgundiæ & Brabantię atq; comes Flandrię. Reliquit autem duos filios.

- Philippus audax
  - Antonius dux Brabantiæ
    - Philippus dux Brabantiæ post fratris sui obitum: obijt autem & ipse sine hærede.
    - Iohannes dux Brabantiæ. Hic instituit academiam Louanieñ. anno 1427.
  - Iohannes dux Burgundiæ & comes Flandriæ
    - Philippus pius dux Burgundiæ & Brabantiæ, comes Holãdię, Selandię, &c.
      - Carolus dux & comes, cuius unicam filiam duxit Maximilianus

Sequitur

Sequitur genealogia ducum Lotharingiæ.

- Iohannes 2. rex Franciæ
  - Carolus rex
    - Ludouicus dux Aurelianen.
      - Iohannes comes Angolesme — Carolus comes Angolesme — Franciscus rex Franciæ
      - Carolus dux Aurelianen. — Ludouicus rex — Hanc regum genealogiam suprà ad longum habes
    - Carolus rex — Carolus rex — Ludouicus rex — Carolus rex
  - Philippus dux Burgundiæ
    - Iohannes dux Burgūd. — Philippus dux Burgundiæ — Carolus dux Burgundiæ — Maria unica filia cuius maritus Maximilianus Cæsar
    - Antonius dux Brabantiæ
      - Iohannes
      - Philippus
      - (sine liberis mortui)
  - Ludouicus dux Andegauensis — Ludouicus dux Andega. & rex electus Neapolitanus — Renatus factus per uxorem dux Lotharingiæ
    - Iohannes dux Lotharingiæ — Nicolaus dux Lotharingiæ
    - Yolanda cuius maritus Fridericus comes Vademōtanus fit dux Lotharingiæ — Renatus dux Lotharingiæ quē Burgundus uexauit.
      - Antonius dux
        - Franciscus mortuus — Carolus regens
        - Nicolaus episcopus Metensis
      - Iohannes Cardinalis
      - Claudius dominus de Gieß.

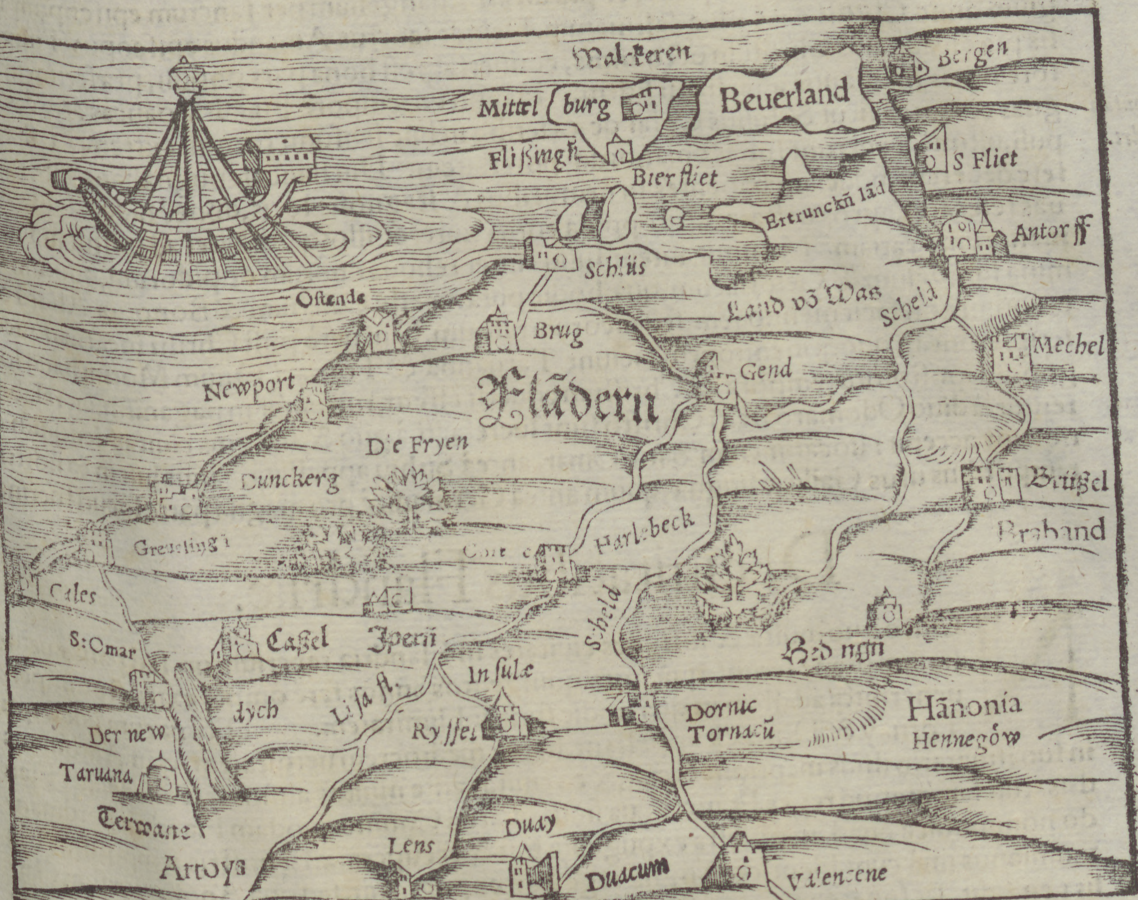
Alsatia separatur à Lotharingia.

SVccessio ducū Lotharingię sæpe intercisa fuit, idquod aduertere licet ex suprascripta genealogia. Primus constitutus dux uocatus est Carolus. Secundus Otto, cuius tempore Lotharingia separata est ab Alsatia, factaq́ue est Alsatia Landgrauiatus. Mortuus est autem iste Otto circa annum Christi 1020. Successit illi in ducatu cōsanguineus eius comes Gotfridus de Ardena. Et post illum filius eius Gotfridus, qui mortuus est anno Christi 1070. Hunc subsecutus est filius eius Gotfridus gibbosus, qui occisus est anno 1076. Tunc Henricus quartus Imperator tradidit ducatum filio suo Conrado, sed restitutus est deinde familiæ Gotfridi, nempe nepoti eius ex sorore, qui & ipse appellabat Gotfridus, factusq́ue est rex Ierosolymitanus. Successit illi in regno & ducatu frater eius Balduinus, cui deinde successit tertius frater Eustachius. Sunt tamen qui aiunt post Balduinum in ducatum trusum Henricum Limpurgensem anno Christi 1106. qui fuit septimus dux. Postea tradidit Henricus quintus Cæsar ducatum comiti Louaniensi, nomine Guilhelmo. Cui successit filius eius Theodoricus. Hunc sequutus est filius eius Theobaldus, & Theobaldum Fridericus, sub quo Brabantia separata fuit à Lotharingia. Post Fridericū adeptus est quidam Matthæus nomine ducatum, qui post se reliquit filiū Simonem nomine, & alium filium Fridericū nomine, qui mortuus est anno Christi 1239. In cuius locum successit filius eius Matthęus, & post Matthęū filius eius Fridericus, & post hunc filius eius Theobaldus, qui obijt anno 1331. successitq́ue filius eius Fridericus, ac deinde huius filius Rudolfus, qui mortuus est anno 1346. Rudolfo successit filius eius Iohānes, duxitq́ue uxorem Sophiam filiam Eberhardi comitis Wirtenbergeñ. & mortuus est anno 1382. sepultus Nanceię atq́ue relinquens successorē in ducatu Carolum, qui reliquit filiam unicam, quam duxit uxorē Renatus rex Sicilię, filius Ludouici ducis Andegauēsis, factus per eam dux Lotharingiæ. Hic repulsu à Sicilia, retinuit inanem regni titulum. Reliquit autem filium nomine Iohannem & filiam Iolandam nomine, quam accepit uxorem Fridericus de Vademonte. Succedens autem Renato filius eius Iohannes, reliquit & ipse filium Nicolaum, qui obijt sine liberis anno 1464. Tunc successit comes Fridericus de Vademonte, factusq́ue

Brabātia separatur à Lotharingia.

factusq́ eſt dux Lotharingiæ, & reliquit ſucceſſorem filium Renatum nomine, quem Carolus dux Burgundiæ tantis laceſſiuit bellis, expulitq́ è ducatu. At Renatus auxiliātibus Heluetijs ſuperior factus in bello, occiſoq́ Carolo anno Chriſti 1477. recuperauit ducatum, mortuus tandem anno 1508. Succeſſit ei filius Antonius, qui anno Chriſti 1525. ſeditioſos ruſticos in Alſatia trucidauit. Vt autem compendio in figura habeas, quomodo propinquiores duces Burgundiæ & Lotharingiæ atq́ Auſtriæ iuxta lineam paternam aut maternam propagati ſint ex regibus Franciæ, poſui hîc ſeriem & ſucceſſionem totius genealogiæ Ioannis ſecundi regis Franciæ, quorum omnium ipſe fuit pater, auus, abauus, tritauus, &c.

De comitatu Flandriæ

QVamuis prouincia Flandriæ olim & hodie iuncta fuerit Germaniæ inferiori, tamen ego annumeraui eam Galliæ ob id quod ſitus eius ſit in terra Galliæ, utaturq́ bona ex parte lingua Gallica, præſertim in limitibus, & quòd olim ſub regibus Franciæ fuerit. Extremi eius limites tempore Chriſti habitati fuerūt à Morinis & Neruijs, qui hodie appellantur inferiores Flandri, extenduntúrq́ uſque ad Caleſium, quod & ipſum aliquando fuit Flandriæ annumeratum. Meminit horum populorū & ciuitatum eius Antoninus Pius in ſuo itinerario, potiſſimum autem mentionem facit ciuitatis Taruanæ atque ciuitatis Virouiaci, quæ hodie uocantur Teruuanen & Weruijck. Virouiacum hodie eſt ſub epiſcopatu Tornaceñ. Meminit quoque ciuitatis Tornacenſis & item Caſtellæ, quę hucuſque retinet nomen ſuum & ſita eſt in monte. Interioris uerò Flandriæ atque ciuitatis eius ut noſtro æuo eſt culta, nec ipſe nec alij antiqui ſcriptores recordantur. Sed nec nominis Flandriæ apud nos fuit mentio uſque ad annum Chriſti quadringenteſimū 45. hoc eſt ad tempora Clodionis regis Fràcię, qui habuit nepotem nomine Flandebertum, à quo Flandria, ut quidam putant, hoc ſortita eſt uocabulum. Hiſtorici cōmuniter ſentiunt, quod anno Chriſti 620. Clotarius deſtinauerit in Flandriā

præfectum

præfectum quendam nomine Ludericum (ab alijs appellatur Lydericus) cōstituerit'q; eum forestarium, id est, Syluæ præfectū. Nam regio illa nondum erat culta sed pluribus nemoribus obducta, præsertim Arduēna sylua, cuius extremitas Flandriā cōtingebat. Alij paulò aliter de hoc scribunt, nempe in hunc modum. Anno Christi 621. sub Imperatore Heraclio, cū habitaret uir quidā locuples nomine Ludericus in uasta & aspera regione Flandriæ, uenit rex Franciæ Lotharius qui & Clotarius in uastā illam solitudinē uenādi gratia, abductaq; est illi filia, quam secum habebat, à Nordmānis. Quod cùm sensisset Ludericus, rapuit puellam è manibus eorum, duxitq; eam uxorem, nesciens eam filiā esse regis, etiam cùm ex ea genuisset tredecim filios. Sed cùm hæc fabulosa esse uideantur, relinquamus ea. Scribunt alij Dagobertum filium Clotarij cùm rex Franciæ esset factus, laborasse ut Christi fidem & cognitionem plantaret apud Flandros, curauitq; ad honorem Christi in loco ubi hodie Brugis erigi templum, & prædicari Euangelium per sanctum episcopum Eligium anno Christi 665. illuc destinatum. Deinde sanctus Amandus episcopus Tungrensis prædicauit illis Christum octo annis, conuersaq; est bona pars populi, præsertim in littore maris habitantis ad Christi fidem. Habuit eo tempore Flandria paucas atq; eas exiguas ciuitates, sicut & Iulius Cæsar de ea scribit in hūc sensum: Morini extremi Galliæ populi, ultimò uenerunt sub Romanorum potestatem. Diu nanq; repugnabant antequam sese dederent, fiduciam habentes in nemoribus & stagnosis locis, donec tādem Iulius syluas resecaret, agros uastaret atq; oppida eorū exureret, illosq; adigeret ad postulandū Romanorum gratiam. Meminit autem Iulius inter reliqua duorum oppidorum, quorum nomina sunt Icium & Gesoriacum, quæ hodie putātur esse Calesium & Bononia. Aliorū oppidorum non facit mentionem, sed uicorum tantùm. Qui uerò post Christi incarnationem scripserunt, hi quoq; mentionem faciunt Taruannæ & Tornaci. Quum Morini haud longè post apostolorū tempora ad Christum cōuersi essent, rursumq; in paganismum relaberentur, à diuo Odomaro iterū Christo sunt lucrefacti à quo & insignis ciuitas denominationem accepit: uocatur enim Sant Omar, anteà Sithiu appellata. Inualuit in ea nostris temporibus usus Gallicæ linguæ, quum anteà Germanicè pro magna parte locuti fuerint.

Fides Christi plantatur in Flandria.

Morini putantur Flandri.

De ciuitatibus Flandriæ.

NOstro æuo multæ & insignes ciuitates in Flandria reperiuntur, sed paucæ uetustatem præ se ferunt, quū intra quingentos annos ferè omnes extructæ sint, perueneritq; ad illam in qua hodie sunt sublimitatem. Tornacum quod ipsi Tornay & Dornick appellant, habet mediocrem uetustatem, quū Antoninus in suo itinerario illius mentionē faciat, & ea ciuitas ante multos annos sese alienauit à Flandris, tutelamq; apud reges Franciæ quæsiuit, quare à Comite quodam Flandriæ Ferdinando nomine uice quadam obsessa expugnata fuit & recuperata. Et nostris temporibus Maximilianus unà cum Henrico Angliæ rege eam expugnauit, sed quā Anglus rursum Gallis uendidit. Et superueniens postea Carolus quintus Cæsar, eripuit eam Gallis, incorporauitq; Flandriæ. Est autem ciuitas episcopalis sita iuxta Scaldim ad occidentem, licet cum tēpore ultra flumina ad orientē bona pars in ædificijs accesserit, ubi & Angli fortissimam arcem condiderunt, per quam urbs in officio retineri potest. Mercatores & negociatores uaria exercent ibi negocia, & fundus ipse satis fœcundus est, plurimum ferens triticum.

Tornacum.

Gandauum.

GAndauum ciuitas est ampla et benè munita, sita in cōfluentia Lisæ & Scaldis. Porrigitur quoq; amnis quidā à Gādauo ad Dammū, & hinc uersus Brugas, quē Liuiā uocāt, estq; magis fossa aquis inundans quàm fluuius, in utriusq; urbis magnam commoditatem facta. Habet deinde Gandauum magnum emolumentum à stagnis, quæ Mouren uocantur, quæq; ex paludibus Vuasię ditionis originem accipiunt. Habet præterea

tea urbs ista ciues locupletes, qui pro magna sui parte uiuunt ex censu & redditibus. Abundat opificibus, potissimũ textoribus, qui uaria pannorum & linteorum genera conficiunt. Situs eius est in superiori Flandria, sicut & istarum urbium Schlusz, Oldenburg, Ardenburg, &c. Sunt aliquot ciuitates & oppida sub hac urbe, quorum habitatores municipes eius sunt, quales sunt Cortracum, Harlenbec, Lambec, Quatuor officia, &c. Simul eñ ponunt exactam pecuniã, simul in militiam proficiscuntur, simulq; consilia captant. Produnt historiæ, quod circa annum Christi 661. sanctus Amandus episcopus Tungrorum, gentes circa Gandauum habitantes imbuerit Christiana religione, retraxeritq; stultos & pecuinos homines à crassis suis erroribus, tametsi tunc ulla Gandaui iacta fuisse fundamenta negent pleriq;: tamen cõmuni opinione & doctorũ hominũ autoritate inter omnes etiãnum constat, hanc urbem uetustate esse cõmendatissimam, ut quæ Iulio Cæsare autore eo loci (ubi quondam diui Bauonis monasteriũ fuit, nunc arx est) facta sit auctior, atq; adeò à Caio Cæsare Gandauum dictum autumnant. Anno à nato Christo 1540. cum de læsa Maiestatẽ, Ciues huius urbis accusarentur, Carolus v. Imperator, eam ipsam suam patriam, tumultuantem compescuit, nam gladio cæsis seditionis authoribus abolitisq; urbis nõnullis priuilegijs, arcem præsidij loco, in ea urbe condidit, qua contumatiores in officio retineret. Anno postea 1549. Mense Iulio, Philippum principem Hispanum Caroli v. filium, ceu naturalem domimum susceperunt.

Brugæ.

Ciuitas ista nullam habet uetustatem, nec natura bene est munita, caretq; præterfluente aliquo amne, nisi quod fossa longitudine duorum miliarium ad Slusam usq; manu facta est, æstu concitato tãtummodo nauigabilis, per quam olim cum mercatus Antuerpiensis esset, merces nauiculis impositæ Brugas ducebantur. Verùm quum id mercatoribus satis graue esset, ac deinde Brugenses contra dominũ suum Maximilianum commoti essent, translatus est inde non sine graui ciuitatis damno, mercatus ad Antuerpiam, quo confluunt hodie mercatores ex omni natione, ex tota Germania, ex Schleszuuic, ex Hispania, Italia, Anglia, Scotia, Francia, & alijs terris, quanq; Brugæ non penitus destitutæ sunt omni mercatu. Quantum enim attinet ad lanam, retinuit in hunc usq; diem pristinam negociationem & mercatorũ concursum. Anno domini 1488. commota urbs Brugensis cepit regem Maximilianum, idq; eo nomine, ut resignato terræ dominio, traderet illud Philippo filio suo, cui consiliarios assignare uoluerunt, quibus simul administratio terræ committeretur. Hanc autem discordiam excitauerunt præfecti regionis, qui duri fuerunt erga populum, exactiones graues imponentes, unde ipsi ditescebant & nihil Maximiliano accedebat. Comperta autẽ Fridericus Imperator filij captione

Maximilianus rex captus.

coacto magno exercitu sine cunctatione descendit ad inferiorem Germaniam, & filium liberum fecit. Habet & hęc ciuitas Brugensis multas sub se ciuitates municipes, nēpe Dammenses, Honcauereñ. Slusenses, Neoporteñ. Duynkircheñ. Greuelingeñ. Mardycheñ. Furueñ. & liberos Franconates. Per hos Franconates intellige paruam Flādrię regionē, quę propter obtenta olim priuilegia dicta est Franca terra, habetq́ 35. habitationes.

De ciuitate Hyprensi.

TOta Flandria ad orientē & occidentē diuidit̃ in quatuor pręcipua mēbra. Primū & principalis est Gandauū, alterū Brugę, tertiū Hypra & quartum terra Franca. Hyprēsis ciuitas arte & natura optimè est munita, fiuntq́ in ea magnę nundinationes, pręsertim in lana & optimis pannis, imò tota Flādria occupatur hoc mercantię genere, recipisq́ lanas ab Hispanis, Anglis & Scotis, & textos pannos mittit in omnes totius Christianitatis regiones.

De magnitudine & fertilitate Flandriæ.

LOngitudo Flandrię accipit̃ à Scaldi fluuio, ut uersus Antuerpiā flectit̃, usq́ ad nouam fossam, quę apud sanctum Odomarum pro regionis defensione est facta, potestq́ pedibus cursoris spatio trium dierum confici. Latitudo uerò mensuratur itinere unius diei à Lysa fluuio uersus mare. Terra uerò quę ultra Lysam uersus Franciam exponit̃, uocat̃ Flandria Gallica, habetq́ multas inclytas ciuitates, p̃sertim Duacum uulgò Duai, Tornacum quā uulgò, Dornic & Tornay appellant, & Insulā, quā Germani Ryssel & Galli Lille uocant. Hannonia quoq́ & Artesia, p̃sertim Atrebates, quę Artesiæ pars sunt, annumerant̃, ratione linguę Flandrię Gallicę. Quantū uerò attinet ad terrę fertilitatē scribunt Flandrenses de patria sua, agrum illum maiorē habere cōmoditatem ad ferenda pascua quā frumenta, unde necesse est, ut Flandris aliunde frumentū ministret̃, præsertim ab Atrebatesijs, Ambianensibus, Cameracensibus & alijs adiacentibus terris, imò ex Iutia, ex Hispania maritima & Anglia adfertur eis triticū. Conficiunt̃ apud eos plurimi casei & butyrū: habent quoq́ laudatissimā capturā hallecum, quæ omnia magno suo lucro mittunt in exteras regiones. Exprimunt etiam oleum ex semine lini & raparum. Afferunt proinde eis mercatores Armorici sal indecoctū, q̃d ipsi nouerunt depurare ab omni fece. Habēt portus maris optimos, pręcipuè Clusæ, Ostēde, Neoportus, Dunckerkæ & Duynkirchi. Caret regio uino, sed quod optimū & uarium aliunde importatur, nempe ex Gallia & Germania. Care tamen uenditur propter longinquā uecturam & multorū uectigalium solutionē. Quapropter incolę cōmuniter utūtur ceruisia. Abūdat quoq́ Flandria lignis, ut etiam quidā putent Carbonariam syluam olim in ea fuisse, nempe in agro Tornacensi, Alij uerò uolunt etiam in Hannonia extitisse habētes suas cōiecturas. In littore tamen maris penuria est lignorū, quapropter fouēt ignē cespitib. graminosis & nigra quadā atq́ uiscosa gleba, quā Darinc uocāt, cuius incendiū graue spargit odorē. Vtuntur quoq́ stramine & stercore bouino ad solem torrefacto pro ignis fomento.

Flandria Gallica.
Insula ciuitas.
Halleces.
Carbonaria sylua.

In quarto

In quanto periculo sint Flandri ob æstum & sæuitiam maris.

QVando flat Corus, quẽ uentum nautæ uocant Nordweſt, & eſt medius inter uentum ſeptentrionalem & occidentalem, magno impetu commouetur mare, arbores quoq;, turres, eccleſiæ & ſublimiores ædes grauiter quatiũtur, & interdum ad terram deijciuntur. Excitantur etiam nonnunq; tàm horribiles procellæ in mari, ut ſic commotæ longè in terram agantur, rumpant aggeres, inundent foſſas, diſſipent ſepta, deſtituantq; omnia obſtacula contra impetũ earum humana induſtria obiecta, quemadmodum anno Chriſti 1374. in Octobri factum ſcimus, quãdo multa oppida inundatione maris perierũt, nempe Auenkerck, Hama, Iſendijck, Oſtmanſzkerck, Weſtend, Varna & Waterflet, ac deinde noſtra tẽpeſtate anno 1530. in Nouembri tam horrendo impetu concuſſum eſt mare, ut æſtus eius deuaſtauerit plurima loca maritima, omnesq; ciuitates maritimæ multum incommodatæ fuerint, præſertim Caleſium, Grauelinga, Mardychum, Dunkerkũ. Neoportus, Cluſa, Quatuor officia, Antuuerpia & ferè tota Selãdia. Propè Neoportum aliquæ naues in portu hærentes, ſubitò in profundum ſunt protractæ, agger in duobus locis ruptus & mare potẽter in terram Francam intromiſſum, porta una & pons ciuitatis diffracti, magnaq; pars inſulæ Cadſant propè Cluſam ſubmerſa. Inundantibus autem mari & fluminibus cum magna hominum & rerum ſtrage, non tantũ pagi, ſed & oppida Flãdriæ & Selandię enauigata fuerunt cymbis fluuialibus. Ferunt maria omnia adeò inſolenter eo tempore aucta, ut ternis aut quaternis pedibus ſupergreſſa ſint aggerem. Cumq; inſula Bierfliet undiq; & ſemper alluatur mari tempeſtuoſo, quod ob eius continuam commotionem uocant Dullart, id eſt, inſanum, illæſa tamen euaſit, & multi mirantur, quod in hunc uſq; diem non obruta fuerit fluctibus maris & planè ſubmerſa.

Nordweſt.

Inundatio maris.

Sequitur Genealogia dominorum & comitum Flandriæ.

1 Ludericus ſiue Lydericus de Harlebec.
2 Engleramus filius Lyderici, à Germanis Ingram uocatus.
3 Odoacer, ab alijs Audacher appellatus, filius Englerami.

1 Ludericum, qui primum in ſequenti genealogia tenet locum, poſuit Carolus magnus anno Chriſti 792. præfectum in Flandria ut ſylueſtrem regionem repurgaret à latrocinijs quę fiebãt in terra inculta. Extendebatur dominium eius ab eo loco ubi hodie Brugæ ſunt uſq; ad Caleſium & Bononiã. Nec poterit eſſe is Ludericus, de quo iam ſuprà ſcripſi. Alij uerò ſcribunt, quod poſt mortem Eſtoredi patris ſui in poſſeſſionem eius ſucceſſerit, ac deinde à Carolo Magno in Saltuarium & præfectum Flandrici littoris conſtitutus fuerit.

2 Engleramus Luderici filius, factus eſt poſt patrem Foreſtarius Flãdriæ anno Chriſti 808. Et quum regioni aliquot annis præfuiſſet, eliminaſſetq; rapatium hominum tyrannidem, mortuus eſt anno Chriſti 824. reliquitq; dominium filio ſuo Odoacro.

3 Odoacer de Harlebec factus eſt poſt mortem patris ſui Saltuarius Flandriæ, mortuus anno 837.

4 Balduinus iſte Ferreus eſt dictus ob uirilem eius animum, fortiaq; facta. abduxit Iuditham filiam Imperatoris Caroli Calui, quam antea habuerat rex Anglię, ob quam rem aliquot annis non potuit impetrare fauorem Imperatoris. Tandem tamen Imperator conuerſus in clementiam, fecit eum primum comitẽ Flandriæ, deditq; ei in dotem totam Flandriam, quam & coronæ Franciæ ſubiecit, etiamſi tunc indiſcreta eſſe à Romano imperio. Cum uerò Flandria temporis ſucceſſu plurimis adornaretur urbibus, creſceretq; in diuitijs & ſequeſtratum eſſet regnum Franciæ à Rom. imperio, Flandria autẽ apud imperium maneret, nullum non mouerunt lapidem reges Franciæ, quo illam rurſum ad ſe traherent, multa paſſim excitantes prælia, quibus tamen parum promouerunt. Diuidũt duo iſti amnes, Scaldis & Somona Flandriam in duas ferè partes. Eſt autem Somona ab occidentem Flandriæ: & quicquid eſt citra Scaldem uerſus Samonam, paruit iam à multis annis Gallis, & terra quæ eſt ultra Scaldem, ut eſt comitatus Alſt, terra Vuaſiæ, Quatuor officia & Selandiæ inſulæ, ſubiacet Romano imperio, à quo comes Flandriæ feudum illud habet, & eſt imperij Marchio. Cæterum hic Balduinus extruxit Brugis caſtrum contra Nordmannos, obijtq; anno poſt Chriſtum natum 879.

5 Balduinus Caluus secundus comes Flandriæ, habuit uxorē filiam regis Angliæ, mortuusq́ꝫ est anno 918. conditus Gandaui. Tempore huius principis eruperunt ex septentrionalibus partibus Nordmanni, & irruentes in Flandriā, multa illę circa Scaldem intulerunt dāna. Collecti ergo incolæ strauerunt in Carbonaria sylua circiter octo millia, qua ęde hostes magis irritati, cœperunt multo crudelius grassari in terra, exurentes ciuitates & uicos, Tornacū. Aldenburgum, Rodenburgū, Bononiam, Casletum, Hypram, Duacum, Taruannam, Antuerpiam, &c. Adeò sæuiebant, ut nemo illis posset resistere. Et ut cohercerent à sua tyrannide, dedit Carolus Cæsar regi eorū uxorē Gillā regis Lotharij filiā, designauitq́ꝫ pro dote regionem Frisiæ. Deinde an. 888, Carolus Crassus Imperator dedit illis Neustriam, quæ ab ipsis Normandia est appellata, habetq́ꝫ Rothomagum metropolim.

Seuicia Nordmannorum.

Neustria uocatur Nordmandia.

- *4 Balduinus ferreus primus Flādriæ comes obijt 879.*
  - *5 Balduinus caluus*
    - *Adolfus comes Bononiensis*
    - *6 Arnolfus comes Flādriæ.*
      - *7 Balduinus iunior*
        - *Iohanna uxor Gotfridi Montensis*
        - *8 Arnolfus*
          - *Mathildis*
          - *9 Balduinus cū pulchra barba*
            - *10 Balduinus pius obijt 1067.*
              - *Mathildis, cuius maritus Guilel. dux Normandiæ*
                - *Guilelmus*
                - *Henricus*
                - *Robertus*
                - *Richardus*
                - *Mathildis*
                - *Lucia*
                - *Cecilia*
                - *16 Guilelmus*
              - *11 Balduinus Montensis obijt 1070.*
                - *Arnulfus*
                - *Balduinus*
              - *12 Robertus Frisius*
                - *Maria monialis*
                - *Philippus comes Hyprensis*
                - *Gertrudis uxor Landgrauij Alsatiensis*
                - *13 Robertus Ierosolymitanus obijt anno 1111.*
                - *Adela, cuius maritus Canutus rex Daniæ*
      - *Elstrudis*
      - *Lutgardis*
  - *Rudolfus comes Cameracensis*

6 Arnolfus iste plurimum cōmendatur à prudentia sua. Is instaurauit & in meliorē statum redegit ciuitates Hyprensem, Furnensem, Bergeñ. Broburgeñ. Dixmudeñ. & quasdā alias ciuitates. Instituit quoq́ꝫ Brugis, Cortraci & Casleti annuas nundinas atq́ꝫ emporia.

7 Balduinus iste quartus fuit in Flandria comes, habuitq́ꝫ uxorem Mathildem filiam ducis Saxoniæ. Eo autem mortuo, uxor relicta duxit maritum Gotfridū comitem, genuitq́ꝫ Gotfridum & Gotelonem duces Lotharingiæ.

8 Arnolfus quintus Flandriæ comes, duxit uxorem Rosulam filiam Berengarij regis Italiæ, quæ mortuo hoc Arnolfo nupsit anno 988. Roberto Capeto regi Franciæ.

9 Balduinus cum pulchra barba accepit uxorem Oginam principis Lutzelburgeñ. filiam. Ipse dicitur condidisse anno Christi 1007. ciuitatem Insularum. Mortuus est anno 1035. Fuit autē uir strēnuus atq́ꝫ ob id Henrico sancto Imperatori ualde acceptus, ut etiam dono ab eo accipere mereretur Valachriam & reliquas Selādicas insulas, unde natum est perpetuū dissidium inter Frandriam & Holandiam, q̃d ferè quadringentis durauit annis. Nam Holandi sibi uolebant uendicare harum insularū dominū, q̃d ante multos annos acceperant à Ludouico Imperatore, nepote Caroli magni. Sunt autē quinq́ꝫ insulæ Selādicæ, quarum nomina sunt Valachria, Scaldia, Zutbeuera, Nortbeuera & Borselia, quæ uulgò appellantur Walachren, Scaldien, Zutbeuerland, Nortbeuerland, land von Borszlen.

Insulæ Selandicæ.

10 Balduinus pius accepit uxorem Adelam filiam Roberti regis Franciæ. Ipse consummauit incœptum ædificium ciuitatis Insularum anno Christi 1054. Cinxit enim eam muro, muniuitq́ꝫ arce. Natus fuerat in ea, & id circo suprà alias ciuitates amauit eam. Mortuus est anno 1067.

Ciuitas Insularum.

11 Balduinus

[11] Balduinns Montensis duxit uxorem Richildim filiam Raginerij comitis Montensis in Hannonia. Concessit in fata anno 1070. Soror eius Mathildis nupsit Guilelmo duci Normandiæ & regi Angliæ.

17 Theodoricus Landgrauius Alsatiæ
- Matthæus
- Petrus
  - Ida
  - Mathildis
- Gertrudis
- 18 Philip. Alsatien.
  - Philippus Namurcensis comes
  - Isabella Philippi regis Franciæ uxor.
  - Sibylla uxor comitis Lutzelburgen.
  - Henricus
- 19 Margarita cuius maritus Balduinus comes Hannoniæ
  - 20 Balduinus comes Flandriæ & Hãnoniæ, atq; Imperator Constantin.
    - 21 Iohanna cum duobus maritis fuit sterilis
    - 22 Margarita comitissa Flãdriæ & Hannoniæ, Bochardus Auiens unus eius maritus & Guilhelmus à Dampier alter
      - Iohannes Dampier
        - Iohannes comes Hannoniæ
        - Guilelmus episcopus Cameracensis
        - Bochardus episcopus Metensis
        - Guido episcopus Traiecten.
      - Iohannes Auiens
      - Balduinus Auiens
      - Balduinus Dampier
      - 23 Guido Dampier comes Flãdriæ
        - 24 Robertus Betunien. — Ab hoc deducitur genealogia ulterius
        - Wilhel.
        - Balduinus episcopus
        - Philippus
        - Margarita Brabantiæ ducissa
          - Gotfridus
          - Margarita
        - Beatrix
        - Iohannes Namurc.
          - Guilelmus
          - Margarita
        - Guido
        - Henricus
        - Alisa
        - Philippa
        - Margarita regina Scotiæ, deinde comitissa Geldriæ.

14 Balduinus Securis

15
- Carolus Brugis occisus
- Ingerta.
- Cecilia

Arnolfus

[11] Robertus iunior filius Balduini Pij, cui pater dedit uxorem Gertrudem uiduam relictam comitis Holandiæ, assignans ei pro portione hæreditaria quinq; insulas Zelandicas, comitatũ Alostanũ, terram Quatuor officiorũ, unà cum ingenti summa pecuniæ. Adegit quoq; eum iureiurando ut his contentus nunquã fratri foret iniurius. Erat enim Robertus uir animo audaci ac præ feroci, imperij cupidus, ad arma natus, & contrà Balduinus placido ac mansueto ingenio. Celebratis uerò nuptijs in Holandia, Robertus indicens Phrisijs bellũ, partẽ aliquã tã eius regionis subegit, indeq; nomen sibi Frisio peperit. Balduinus uerò frater paulò post uita excedẽs cõmisit Roberto filiorũ suorũ tutelã, Arnolfo Flãdriam & Balduino Hannoniã testamento assignans. Eoq; defuncto poscebat Robertus tutelam iuxta formã testamenti, at Richildis relicta uidua negans tutelam, occasionem præbuit, ut ille se inimicũ declararet domus Flandriæ. Tunc Richildis feroci animo inuasit quicquid Robertus habuit in Flãdris, nẽpe comitatũ Alostanũ, Quatuor officia, insulasq; Selãdicas & aduersantes sibi aliquot uiros primores grauiter mulctauit. Quod uidẽtes Flandri execrabant durũ mulieris imperiũ, scissaq; est Flandria in duas partes. Gandenses, Brugẽses, Hyprenses, Cortracenses, Casletani, Furnenses, Burgeñ. &c. sequuntur Robertum: Atrebates

Imperiosa mulier.

bates uerò, Duacẽses, Tornaceñ. Audomarẽses, Bononieñ. &c. adhærent Richildi & Arnulfo filio eius, Flandrensi comiti. Robertus autẽ expulit Richildim & filium eius, qui fugientes uenerunt ad Philippum Frãcorum regem, sollicitantesq; illum obtinuerũt, ut rex cum exercitu ingrederetur Flandriam. Robertus uerò cum suis, magno impetu & ardore hostem imparatum inuadit, in fugam uertit & Richildim capit. Cumq; & ipse caperetur ab hostibus, pro sua liberatione coactus est Hannoniensibus Richildem reddere, quæ Casleti seruabatur. Deinde rursus factus est cum hoste congressus, ceciditq; inter alios, comes Arnolfus, Richildis uerò cum filio Balduino fugatur in Hannoniam. Ferunt in hoc prælio ad uiginti duo occubuisse hominum millia. Robertus itaq; Flandriam per uim obtinuit.

- 24 *Robertus Betunien.*
  - *Ludouicus comes Niuernen.*
    - *Margarita*
    - 25 *Ludouicus obijt 1346.*
      - 26 *Ludouicus Malanus obijt 1383.*
        - 27 *Margarita Ab alijs uocatur Kunigundis. Maritus eius Philippus dux Burgundiæ*
          - *Catharina*
          - *Maria uxor Amedei Sabaudiæ*
            - *Ludouicus dux Sabaudiæ*
            - *Maria*
          - *Margarita*
          - *Antonius dux Brabantiæ & Lotharingiæ*
            - *Iohannes dux Brab.*
            - *Philippus dux Brabantiæ*
          - *Philippus princeps Niuernen.*
            - *Ludouicus*
            - *Iohannes*
            - *Vgellanus*
          - 28 *Iohannes dux Burgundiæ, comes Flandriæ*
            - 29 *Philippus pius* — *
            - *Margarita*
            - *Isabella*
            - *Maria Cleuensis* — †
            - *Anna regina Angliæ*
            - *Agnes uxor Borbonis* — ⊙
  - *Robertus, princeps Casleti*
  - *Iohanna*
  - *Iole*
  - *Mathildis*

Hãnonia subijcitur ecclesiæ Leodiensi.

Duxit autem tandem alteram uxorem, filiam scilicet Bernhardi ducis Saxoniæ. Richildis uerò ut recuperaret filio superstiti paternam ditionem, conuersa est ad episcopũ Leodiensem, & assensu Henrici Cæsaris subiecit illi in perpetuum Hãnoniam, seq; ecclesiæ Leodiensis professa est beneficiariam, impetrauitq; ab ea magnam uim pecuniæ, qua nouum bellum instaurauit, sed inanes erant omnes eius conatus. Gerebat deinde continenter Robertus bellum cum nepote suo Balduino Montensi, iusto Flandriæ hærede, qui pro indignissimo habuit, paterno se per patruum spoliari principatu. Firmatis uerò in pace rebus Robertus profectus est in Syriam, & reuersus mortuus est anno 1093. cuius filia Adela nupserat Canuto regi Daniæ, sed qui postea furore Danorũ fuit interfectus, propterea quod eis persuadere conaretur, ut decimas penderent suarum frugum, unde uiuerent sacerdotes. Canuto occiso, Adela regina tam efferatæ gentis declinans furorem, cum Carolo impubere clanculum profugit, redijtq; in Flandriã ad patrem, duabus in Dania relictis filiabus. Nupsit autem postea Rogerio duci Apuliæ. Gertrudis uerò altera filia nupsit primum comiti Louaniensi, deinde Theodorico Landgrauio Alsatiensi.

13 Robertus filius Roberti, rerum potitur apud Flandros, unà cum uxore Clementia, filia comitis Burgundiæ, profectusq; est cum principibus, comitibus & alijs militibus, qui

quí magnam expeditionem parauerunt in terram sanctam cõtra Saracenos. Reuersus uero anno 1100. cum incredibili lætitia est acceptus à suis. Deinde anno 1111. in bello Anglico interijt. Cõfossus enim equus eius, ipse autem lapsus & oppressus tertia die expirauit.

14 Balduinus cognominatus fuit Securis, à summa legũ seueritate, siue quod ueterum regum more securim manu gestare consueuerit. Hic furum latronumq́; licentiam, quæ militante in Asia patre incruduit, puniuit acerrimè, tutumq́; negociatoribus præstitit accessum. Cumq́; demum Francorum regi opem ferret contra Anglum, uulnus letale in capite accepit, unde tandem mortuus est, postquam Carolum suum amitinum, Danorum regis filium, instituisset hæredem.

Philippus rex Hispaniæ
Maria

33 Carolus Imperator cuius uxor Isabella Emanuelis Portugalliæ regis filia

32 Philippus dux Austriæ
Fräciscus obijt puer
Margarita, habuit sponsum unum & duos maritos

Ferdinandus Romanorum & Bohemiæ rex
Leonora primum Portugalliæ deinde Franciæ regina
Isabella regina Daniæ
Maria regina Vngariæ
Catharina regina Portugalliæ, uxor Ioannis regis

Dorothea, Friderici Palatini uxor
Christiana primũ Mediolanen. deinde Lotharingiæ ducissa

31 Maria cuius maritus Maximilianus

Antonius
Iodocus
30 Carolus

Iohannes dux Cleuen.
Adolphus Rauestanus
Margarita ducissa Bauariæ
Catharina ducissa Geldriæ
Maria ducissa Aurelian.

Carolus comes Claromontanus
Ioannes archiepiscopus Leodien.
Ludouicus episcopus Lugdunen.
Iacobus comes à Bello ioco
Petrus Borbonius
Agnes ducissa Calabriæ
Catharina
Isabella

15 Carolus. Hic ita se gessit, ut malis esset formidini, à bonis autem impensè amaretur. Cumq́; anno 1126. ingens fames oboriretur in Flandria, tãta huius principis fuit erga pauperes miseratio, ut uno quodam die Hypris septem millia & octingentos panes, præter pecuniam & uestes, egenis distribuerit, ceruisia confici inhibita, iussisq́; occidi tota Flandria canibus. Eodem anno oborta contra eum Brugis conspiratione, optimi principis caput in templo orantis ab impijs tam grauiter est percussum, ut cerebrum eius in pauimentum spargeretur. Sed parricidæ comprehensi exquisitis supplicijs sunt interfecti, Carolo itaq; interfecto noua fit concertatio pro principatu Flandriæ, inualuit tamen Ludouicus Francorum rex, qui Guilelmum Normannum comitem Flandriæ nuncupauit.

Canes tẽpore fames occiduntur.

16 Guilelmus Normannus à Flandrorum comitum stemmate, Mathildem Balduini pij filiam, paternam habuit auiam, fitq́; comes Flandriæ, cum tamen alij essent competitores propinquiores, nempe Arnolfus Danus, nepos ex sorore Caroli, Theodoricus Alsatius. Hic itaque Guilelmus ab Henrico Angliæ rege patruo suo, Normannia exactus, ægrè susceptus à Flandris, persecutus est Arnolfum Danum, coëgitq́; eum redire domum qua uenerat. Deinde cogitans de recuperãda Normãnia, imposuit noua & inaudita Flandris uectigalia, magistratus precio creauit, omniaq́; illi pecunia erant uiliora. Videntes ergo Flandri

go Flandri inexplebilem eius auariciam & intolerabilem rapacitatem, clanculum consultabant, quid factu opus esset, censebantq; euocandũ Theodoricum Landgrauij Alsatiensis filiũ. Veniens ergo Alsatius acceptatus est à Flandris & Guilelmus electus. Grauiter itaq; Guilelmus offensus, undiq; militem collegit. Theodoricum in Insula oppugnat, sed nihil efficit. Diuertẽs ergo ad Alostanos cœpit illos grauiter affligere, si quo pacto Theodoricum eliceret ad prælium. Videns autem Alsatius uim hostium Alostanis grauiter imminere, magno se animo ad illos contulit. Et cum Guilelmus ad portas usq; Alostanas Alsatium insequeretur, balista ictus paulò post decessit, anno scilicet 1128.

Landgrauius Alsatiæ fit comes Flandriæ.

17 Mortuo Guilelmo Normãno, Theodoricus Alsatius Roberti Frisij ex filia nepos rem Flandicam suscepit. Hic primam habuit uxorem, relictam Caroli comitis prædecessoris sui, qua mortua duxit Sibyllam filiam Fulconis Andegauensis Ierosolymorũ regis. Huius tẽporibus nempe anno 1135. Oceanus se effudit in continentẽ, bonamq; Flandriæ, Holandię ac Frisię partẽ subitò submersit, magna tũ hominũ tũ pecudũ multitudine extincta.

Inundatio maris.

Anno 1138. Theodoricus comes cura Flandriæ uxori Sibyllæ demandata, profectus est magno comitatu in orientem, socero suo regi Ierusalem opem laturus aduersus Aegyptiorum barbariem. Deinde anno 1147. rursum professus est sacram militiam, secutus Conradum Cæsarem, reuersusq; tandem Anno 1150. tradidit filiam suam Margaritam Balduino comiti Hannoniensi uxorem, eaq; ratione sublatum est bellum quod fuit inter Flandros & Hannonienses. Anno 1157. Theodoricus cum Sibylla uxore tertiò profectus est Ierosolymam ut Balduino Ierosolymorum regi opem ferret cõtra Saracenos. Vbi Sibylla abdicato mundo monasticen est professa. Theodoricus uerò omni uita pietate insignis, religione illustris, munificentia clarus, fortitudine, iusticia ac rerum gestarum magnitudine inclytus, anno 1168. Grauelingis moritur.

18 Philippus Alsatiensis mortuo patre suscepit rerum gubernacula, adiecitq; Flandriæ iure uxorio omnem Veromandurũ comitatum. Soror eius Margarita nupsit Balduino filio comitis Hannoniæ. Matthæus uerò frater duxit uxorem instigante Henrico Anglorum rege, Mariam monialem & abbatissam, comitem Bononiæ, factusq; est ad eum modũ comes Bononiæ: ex qua duas tulit filias Idam & Mathildim. Sed statim aqua & igni à Re. morũ pontifice interdictus, coactus est illã remittere ad monasteriũ. Ida successiuè tres habuit maritos, Gerardum comitem Geldriæ, Bertolfum ducem Zeringiæ, & Reginaldum comitem de Castris. Mathildis uerò nupsit Henrico comiti Louaniensi. Et cum pater earum Matthæus sine uirili semine ante oppidũ quoddam sagitta ictus decederet, nec à Philippo ob coniugis fertilitatem speraretur hæres. Philippus magno affectus dolore, Petrũ fratrem retractum ab ecclesia Cameracensi, ubi fuerat episcopus electus, equestri donauit dignitate, ac comitem Niuernensem matrimonio illi copulauit, ex qua ut filiam unicam

Sibyllam suscepisset, accepto ueneno interijt. Philippus ergo anno 1177. sororem suam Margaritam Hannoniæ nuptam comiti, hæredem instituit, & ad cognitum suum regem Ierosolymitanum in Syriam profectus est, ubi cùm aliquandiù mansisset redijt sequenti anno domũ, assumpto leonis nigri nouo signo. Principibus enim Belgarum parantibus nouum expeditionem in Syriã, assumpserunt uariorũ colorũ leones, relictis ueteribus insignibus. Anno 1182. mortua est Elisabeta Philippi principis uxor, comitissa Veromãdię, longo & insanabili implicita morbo. Duxit deinde Philippus comes alteram uxorem, Mathildẽ filiam Alfonsi regis Portugalliæ. Anno uerò 1191. suscipiens arma sacra mortuus est in Syria, postq; rexerat Flandriam 2.. annis.

Vnde tot leones in insignibus.

19 Margarita soror Philippi & uxor Balduini comitis Hannonien. suscepit gubernacula Flandriæ, licet multa loca ei auferrentur, nempe Atrebates, Aria, Fanum Odomari, comitatus quidam cum tota occidentali Flandria usq; ad fossam nouam quæ Ludouico regi attribuebantur. Deinde Mathildi relictæ uxori uiduæ sunt assignata usufructuali in uita possidenda, Duacũ, Insula, Slusa, Casletũ, Furnæ, &c. Balduinus itaq; uxoris nomine salutatus est comes Flandriæ. Decurtato autẽ comitatu Flandrico, Gãdauenses inter cæteras ciuitates primas sibi uendicabãt partes, summãq; imperij ad se retrahebãt, indignè ferẽtes q; tanta Flandriæ portio ad Gallos abijsset. Margaritã ac Balduinũ recipere recusauerũt, nisi prius ipsorũ cõsuetudines, atq; ea quæ illis Philippus comes dedisset priuilegia confirmassent

massent. Mortua autem Margarita anno 1194. salutatur comes Flandriæ Balduinus filius eius, successurus quoq; patri in Hannonia.

20 Balduinus Balduini filius uxorẽ duxit Mariam filiam Henrici comitis Cãpaniç, Philippi regis Franciæ ex sorore neptem. Fit deinde Imperator Constantinopolitanus anno 1204. Cumq; sequenti anno Adrianopolim urbem obsideret, cõmisso prælio interemptus est, ac postea nunq; uisus. Frater eius Henricus duxit uxorẽ Petri Namurcensis filiam. Soror uerò Elisa seu Isabella nupsit Ludouico regi Fràciæ, futura mater sancti Ludouici: atq; ob eas nuptias diuisa est Artesia à Flandria & sorori in dotem assignata, quod posteris tẽporibus multorum præliorum fomẽtum fuit. Porrò Iolen aliam sororem matrimonialiter duxit Petrus Altisiodoreñ. ex quibus natus est Robertus Imperat. Græcorũ & Philippus comes Namurceñ. Sibyllam tertiam sororẽ duxit uxorẽ Gerardus comes Lutzeburgen.

Comes Flandriæ fit Imperator.

21 Iohanna filia Balduini anno 1211. cõciliante Mathilde Portugallensi nupsit Ferdinando Sanctij Lusitaniæ regis filio. Eodem tempore Bochardus Auenìensis ex Britannia duxit uxorem Margaritam Iohannç sororem, cui tutor fuerat attributus. Fuerat hic Bochardus à Philippo Alsatio à teneris educatus, literis imbutus & tandẽ Aureliani professor factus iuris ciuilis, deinde Archidiaconus Laudunẽsis ac Canonicus Tornacensis atq; sacris initiatus propinquis inscijs. Dehinc redijt in Flandriam laico habitu specieq; equestri suum dissimulans ordinem. Reliquit quotquot habuit sacerdotia atq; ad studia militaria & equestrẽ dignitatẽ se transtulit. Huic Balduinus Imperat. ad Asiaticũ accinctus bellum, liberorum suorum tutelam cõmisit & procurationem Flandriæ Hannoniæq;. Eo in munere impigrè ac dexterrime uersatus, magnas sibi opes ac diuitias parauit. Postquã autem innotuit eum esse subdiaconum, Iohanna principe omnibus eum modis insectante, trepidus & supplex refugit ad Papam, si quo modo expediri à sacris atque manere in matrimonio posset. At Papa iubet ut Margaritã dimittat, illiq; & sorori eius de tãta iniuria satisfaciat, insuper in Asiam proficiscitur militaturus contra barbaras gentes, & reuersus in suscepto semel uiuendi instituto æternum maneat. His oneratis mandatis in Syriam proficiscitur, sed domum inde reuersus conspecta uxore ac liberis, dixisse fertur, Viuum se malle excoriari quã cõplere ea quæ Romanus iniunxerat. Tunc à Romano põtifice interdicitur participatiõe piorum, mortuusq; est anno 1221. Sunt qui scribunt eum diù Brugis in uinculis detentum & tandem Rupelmondæ capite truncatum. Porrò Ferdinandus grauissima cum rege Galliæ gerens bella tandem ab eo captus est anno 1214. Anno 1225. exortus nebulo quidam perturbauit omnem Flandriã Hannoniamq;, ausus scilicet sementiri Balduinum Iohãnç comitissæ Flandriæ patrẽ apud uulgus nunq; nõ mobile eo quod statura corporis, & lineamentis haud admodum malè Balduinũ referret. Veniensq; Cõpendium cum magno comitatu, toga uestitus rubra, albamq; dextra gerens uirgam, ab episcopo Bellouacorum publicè interrogatus, quo loco in uerba iurasset Philippi regis, item abs quo atq; ubi baltheo esset insignitus, ubi loci ac quo die celebrasset sponsalia cũ Maria Cãpana, hæres æstuãsq; primum obmutuit, deinde tridui petijt spacium ad respondendum. Ob hæc aliaq; huiusmodi pro impostore habitus, fide qua uenerat dimissus est, & fugiens uenit in Burgundiã, ibique captus uenditus est Iohanne comitissæ 400. marcis argenti. Tum se aperire coactus fatetur suam audaciam & nequitiam, traductusq; per omnia oppida Flandriæ & Hannoniæ, causaq; eius Insulæ in iudicio cognita patibulo strangulatur. Vulgus tamen Iohannam suspendisse patrẽ suum fabulabat, eumq; tam fœdum de muliere optima in hãc nostrã memoriam transmisit rumorẽ. Pronum est semper uulgus indocile ad stultas falsasq; cõcipiendas opiniones. Anno 1226. interuentu Blanchinæ reginæ Ferdinandus comes Flãdriç à uinculis est solutus, post annos scilicet 12. ac quinq; menses q̃ fuerat captus grauissimis præscriptis cõditionibus. Mortuus est deinde Ferdinãdus anno 1233. Iohanna uerò relicta uxor anno 1237. nupsit Thomæ fratri comitis Sabaudiæ, quæ ab ipsa mortua est anno 1244.

Sacris initiatus dixit uxorem.

Obscurus quidam fingit se Imperatorẽ.

22 Margarita soror Iohannç principis, nupsit post mortẽ Bochardi primi mariti, de quo iam scripsimus, Guilelmo Dãpetræ Burgũdici sanguinis uiro. genuitq; Guilelmũ, Guidonem, Iohannẽ & Mariã, maritus uerò obijt diẽ suũ anno 1241. Margarita autẽ post mortem sororis & mariti successit in regnũ, cœpitq; cũ filio natu maximo prudenter ac strẽnue gubernare. Initio tamen administrationis, Friderici Cæsaris & Leodiẽsis episcopi, offensam incurrisse memorat, eo q̃d iureiurãdo se illis nõ deuinxisset, deq; Hãnonia fidem in tempore non iurasset. Anno millesimo ducentesimo 45. oritur de successione Flandriæ inter Margaritæ filios magna cõtentio, adeò ut Guilelmus, Guido & Iohannes posteriore thoro procreati,

ro procreati, Iohãnem ac Balduinũ fratres suos ex matre per ignominiã. Nothos appellarent. Iohannes uerò Aueniensis subnixus ope comitis Holandiæ, cuius sororem duxerat uxorem, matri suæ bellum indixit, eo quod Guilelmo Dampetræ posterioris thori primo genito Flandriã post se destinaret, quã sibi debitã contendebat. Factum tamen est ut arbitrio magnorum uirorum dissidiũ illud taliter cõponeretur, ut post mortẽ Margaritæ Dampetra Flandriã, Aueniensis uerò adiret Hannoniam, suisq; uterq; fratribus iuxta consuetudinem per sortem bonorum prouideret. Iohannes uerò pertæsus longam matris uitam, rebellionẽ faciens matri, inuasit Hannoniam, deuinxitq; se iureiurando episcopo Leodiensi, & hinc Flãdriæ quoq; partes quasdã, nempè Vuasios, Quatuor officia, Alostanos, &c. populari cœpit, causatus Flandricum dominatũ & quicquid beneficio imperij teneretur, non esse cognitionis regis Franci. Margarita cognitus hostium uiribus in conditiones descendit, pacemq; à filio redemit, sexaginta millibus aureorum numeratis eidem. Porrò frater eius Guilelmus Dampetra, cui designata fuit Flãdria, profectus ad militiam sacram & captus à Soldano cũ alijs multis Christianis principibus atq; magno auri pondere liberatus, rediẽs miserabiliter est in Hannonia occisus, quod Iohannis Balduiniq; fratrũ, qui pessimè illum oderant, proditione factũ scriptores testãtur. Incrudescit nouũ bellum, uincitur Margarita, capiuntur filij eius Guido ac Iohannes ab Holando, qui Iohanni Auenienſi opem tulit. Offertur Holando magna uis pecuniæ ut captos liberos reddat, sed frustra hoc & alia tentantur. Paulò post Guilelmus Holandus in Frisiam proficiscit ut bello eam gentem quateret, sed uictus & occisus est ibi, dumq; aliena conatus est rapere, perdidit sua. Siquidem Iohannes Aueniẽn. ex clade Guilelmi adeò fractus est, ut ex mœrore animi morbo contracto, haud diù post finem fecerit uiuendi. Sicq; liberati sunt Guido & Iohannes Flandrenses, sed nõ sine grandi ære. Factum quoq; est matrimoniũ inter Florentiũ filium Guilelmi regis & Beatricem Guidonis comitis filiam, cui Selandia pro dote quoq; est assignata, appellatusq; est Florentius primus Selandiæ comes, quã cũ omnibus ipsius insulis possedit.

Dampetra captus à Soldano.

23 Guido comes Isabellã Luceburgensis filiam duxit uxorẽ, factusq; est anno 1278. princeps Flãdriæ quãdo mortua est mater eius Margarita. Iohãnes uerò Iohãnis Aueniensis filius adijt Hannoniã. Guido successiuè duas habuit uxores. Ex prima, Mathilde scilicet, sustulit nouẽ liberos, & ex alia Luceburgẽsi, sex. Obijt an. 1304. in uinculis regis Frãcorum.

24 Robertus Betuniensis patri successit in comitatu Flandrensi, contraxitq; matrimonium cum filia ducis Burgundiæ, mortuus anno 1322. Beatricem sororem eius accepit uxorẽ comes Holandiæ, factusq; est comes Insularum, ut iam ostendimus. Iohannam uerò aliam sororem duxit princeps Iuliacẽsis, sicut & Iohannis Namurceñ. filiam Margaritam duxit alius comes Iuliacensis. Porrò filia eius Mathildis nupsit duci Lotharingiæ.

25 Successit Ludouicus iste auo suo Roberto in principatu Flandriæ. Mortuus est enim pater eius ante auum. Habuit autem uxorem filiam Philippi Longi regis Francorum.

26 Ludouicus Malanus, dominus Flandriæ, Niuerniæ, Rastellæ, & post matris suæ mortem dominus Burgundiæ, Artesiæ & Salinæ. Accepit autẽ uxorem Margaretam filiam Iohannis ducis ducis Brabantiæ, factusq; est per eam dux Brabantiæ, Lemburgi, Lotharingiæ, &c. Dictus est Malanus à certo quodã loco. 27 Margarita unica filia Ludouici Malani & hæres Flandriæ, Artesiæ, Salinæ, Niuerniæ, Rastellæ, Burgundiæ, Mechliniæ, Antuerpiæ, &c. Hęc nupsit Philippo filio regis Francorũ, qui per eã factus est dux Burgundię & comes Flandrię. Frater eius rex Carolus dono dedit fratris socero quater centena millia coronatorũ. Mortuus est autem mulier anno Christi 1404. relictis multis liberis, inter quos Catharina uxor facta est Lupoldi ducis Austrię, Maria uerò nupsit Amedeo duci Sabaudieñ. genuitq; Ludouicum ducem Sabaudię & Mariam uxorẽ uicecomitis Mediolaneñ. Porrò Margaretã duxit uxorem comes Holandię & Hannonię. Discrepant tamen ista paululum ab illis quę suprà in genealogia ducum Burgundię sunt dicta. Antonio obuenerunt Brabãtia, Lotharingia & Lemburgum. Philippus uerò frater Antonij factus est dominus Niuerniæ & Rastellę. Porrò Vgellani filiam accepit Iohannes Cliuensis.

28 Iohannes dux Burgundię & comes Flandrię duxit uxorem filiam comitis Hannonię & Holandię, mortuus 1419. Reliquit autem filium unum & multas filias. Margareta in duplici coniugio sterilis fuit. Isabella & Catharina quoq; sine liberis decesserunt.

29 Philippus pius, dux Burgundię & comes Flandriæ duxit uxorem Isabellam regis Portugallię filiã: Cumq; nepos fraternus moreretur, factus est quoq; anno 1430. dux Brabantiæ

bantiæ. Genuit proinde tres filios, è quibus Iodocus & Antonius sine liberis decesserunt.

30 Carolus, potentissimus dux Burgundiæ, Brabantiæ, comes Flandriæ, &c. cuius prima uxor fuit filia Caroli regis Francorum 7. ex qua nullā sustulit prolem. Altera fuit filia Caroli ducis Borboniæ, & tertia soror regis Angliæ. Interijt hic dux Carolus anno 1476,

31 Maria filia unica Caroli Burgundi. cuius mater Elisa filia fuit ducissæ Borbonis. Hāc duxit Maximilianus anno 1478. mortuaq́ue est anno Christi 1481.

32 Philippus dux Austriæ, Burgundiæ, Brabantiæ. comes Flandriæ, &c. duxit uxorem Iohannam filiam Ferdinandi regis Aragoniæ & Elisabet reginæ Castellæ atque Legionis. Mortuus est autem Philippus anno 1506, Margarita uerò soror Philippi primum desponsata est Carolo 9. regi Galliæ, deinde Iohāni filio regis Castellæ & Aragoniæ qui fuit frater uxoris Philippi, tertio duci Sabaudiæ Philiberto, postea multis annis uixit in uiduitate.

33 Carolus rex Hispaniæ & Imperator, comes Flandriæ, &c. duxit Isabellam filiam Emanuelis regis Portugalliæ. Soror uerò eius Leonora primùm ducta est matrimonialiter ab Emanuele rege Portugalliæ, deinde à Francisco rege Galliæ. Isabellam uerò duxit Christiernus rex Danorum. Et cùm rex ille excluderetur regno, fugit regina Gandauum, ibique mortua est. Catharinam uerò duxit Iohannes rex Portugalliæ, filius Emanuelis.

De regione Luceburgensi.

FVit primùm regio ista comitatus, sed postea comitatus fuit cōmutatus in ducatum. Henricus septimus Cæsar, fuit comes Luceburgensis non autem dux. Tempore Vuenceslai regis Romanorum atque Bohemiæ, fuit comitatus iste sublimatus in ducatum, licet Conradus Vecherius secus sentiat, nempè, quòd Henricus Cæsar ex comitatu fecerit ducatum. Iohannes rex Bohemiæ captus oculis, habuit aulam suam & curiā Luceburgi, multaq́ue beneficia collocauit in habitatores huius regionis. Habuit hic comitatus & regnum Bohemiæ centum annis & suprà, gubernatores de una & eadem familia. Postea uerò separata sunt ab inuicē, mansitq́ue Luceburgum apud fœminam Bauaricam, quæ iurisdictionē suam uendidit Philippo duci Burgundiæ. Haud secus Wilhelmus dux Saxoniæ ius suum quod in Luceburgo habuit, uendidit dominis Burgundiæ. Cumq́ue Cæsar Maximilianus succederet duci Carolo in Burgūdia, simul factus est hęres Luceburgi. Et Cæsar modernus Carolus quintus, mox in baptismi lauacro à patre suo Philippo honoratus est isto ducatu, fuitque primus eius titulus Princeps Luceburgensis. Quum duces Burgundiæ rerum potirentur in hac regione designarūt gubernatores in ea, Dominū de Croy & Marchionem Rudolfum de Hochberg. At quum dominiū eius assequeretur Maximilianus Cæsar per uxorem suam, quę Burgūda fuit, substituit ille in locū suum pro gubernatore Christophorum marchionem Badensem, idque pro aliquot millibus aureorum. Principes ergo Badenses bonam seruantes œconomiā in hac Luceburgēsi terra, defenderūt eam cōtra Galli & aliquorum comitū (qui hostes erant) incursus, deiecerunt quasdam prædonum domos aut subegerunt eas, præsertim Bulligon, Eszdan, Rodenmach & Richersperg. Deinde Margareta ducissa Austriæ & relicta uidua ducis Sabaudieñ. filia Cæsaris Maximiliani, redemit oppignorationem gubernamenti à Bernhardo marchione Badensi, atque designauit marchioni Montensi Brabātino. Quo mortuo, constitutus est in ea regione præfectus à Carolo, Imp. dapifer Hannoniensis. Quem inuadens Gallus sine præuia denuntiatione, fecit ferè totam terrā suæ ditionis, igni & gladio omnia uastans & perdens, anno scilicet 1542. & 1543. At Carolus Imperator paulò pòst omnia recuperauit. Est magnus & insignis nobilium hominum numerus in hac terra qui & sua peculiaria habent priuilegia. Aliqui comites coguntur ibi

tur ibi profiteri se beneficiarios, nempè Manderscheid. Arẽburg, Salm, Rysferscheid, Ryneck. Kriechingen & Isenburg, cum alijs multis dñis & nobilibus. Habetur Luceburgi senatus sublimis & præses unus inter consiliarios. Equestris ordinis uiri solent quotannis quater cõuenire in urbe. Sunt in regione nemora multa, amnes non magni, aër salubris, & populus fidelis, cuius pręcipuũ studiũ est in pecoribus alendis, quæ optima sunt in ea terra.

Anno à Christo nato 1552. cum Henrichus II. Francorũ rex contra Carolũ V. Imp. bellũ gereret, in Germaniã tendens, cum ingenti exercitu, Lutzelburgensem ducatũ peruasit quoq;, Teonis uillam, Ibiscum & quædam alia oppida, cum præsidijs suis expugnans.

De Ducatu Lemburgensi.

HIc ducatus haud procul ab Aquisgrano situs, fuit aliquãdo, nẽpe circa annũ Christi 1172. comitatus, quando & ꝓpinqui comites Hannonicẽses, Namurcenses, Louanienses, (qui postea dicti sunt duces Brabantini) Holandenses, Luceburgenses, & reliqui circumiacentes, suas possidebãt ditiones. Henrici Imperatores erexerunt hunc comitatum in ducatũ. Qua ratione moti, nõ inuenio, quũ iustius Flãdria ad hanc dignitatẽ euehi debuisset, si tota Imperatorem agnouisset. Defecit autẽ hic ducatus ante multos annos in uirili successione, subiectaq; est maior eius pars ducatui Geldrẽsi. Sed cũ anno Christi 1293. comes Geldrẽsis caperet à duce Brabantiæ, coactus fuit comes pro sui liberatione multa restituere de ducatu Lemburgensi Brabantinis. Habet autem hic ducatus titulum suum à sua metropoli Lemburgo, quod oppidum non multum distat ab Aquisgrano atq; à Leodio.

De terra & comitatu Holandensis.

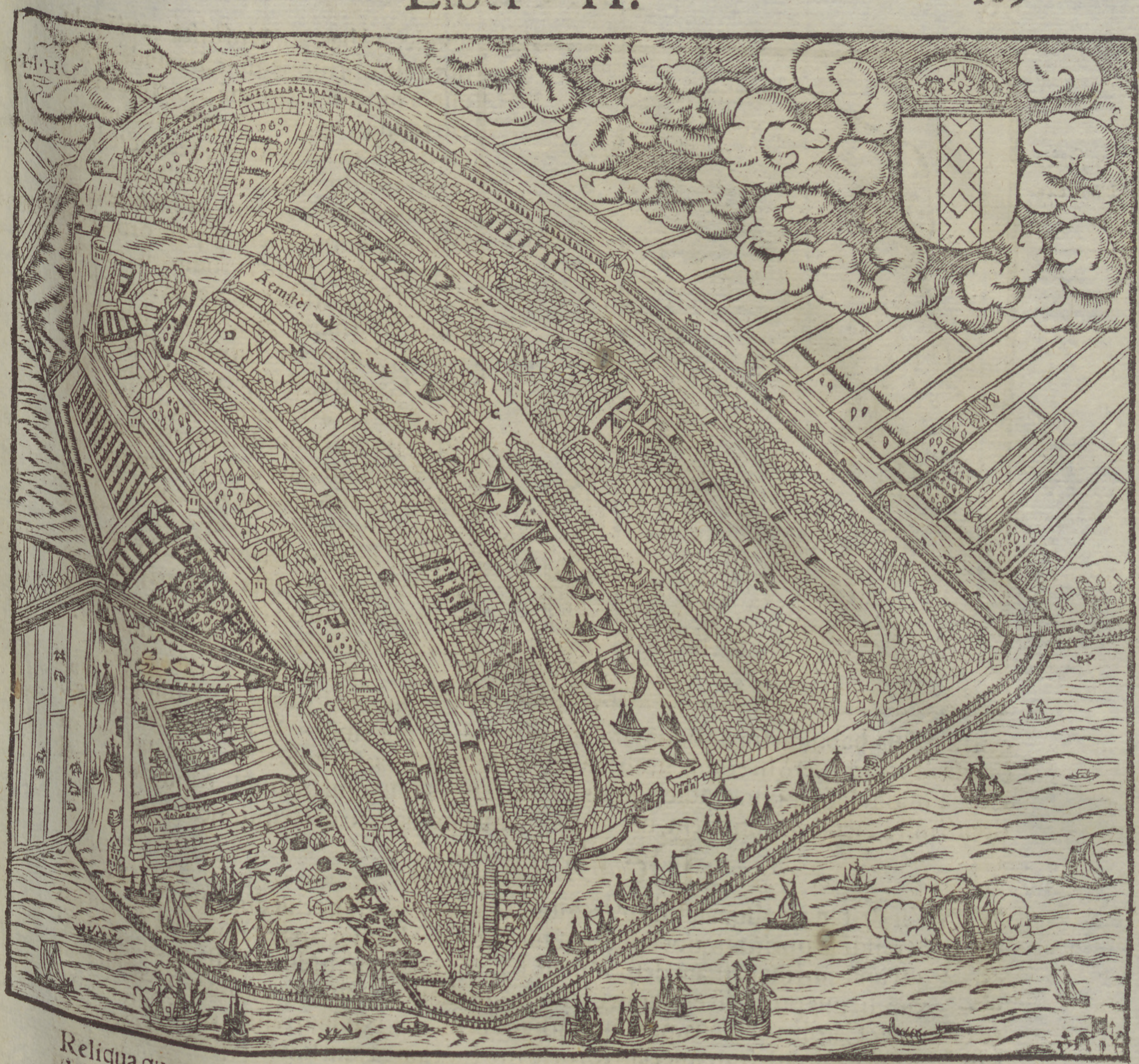
SVmpsit initiũ comitatus Holandiæ sub Carolo Caluo, factusq; est primus eius comes anno Christi 861. Theodoricus, de stirpe & familia regum Franciæ, & mansit ditio illa apud posteritatem eius usq; ad annum Christi 1345. quando comes Wilhelmus ultimus, filiam suam unicã cum comitatu tradidit Imperatori Ludouico Bauaro.

Reliquit Ludouicus comitatum filio suo Wilhelmo, qui & ipse unicam tantùm habuit filiam, quã duxit comes Geldrensis. Qua defuncta, Holandia multos habuit competitores, qui pro ea contendebant, nempe Geldrenses Bauaros & Burgundos. Tandem postmortem Iacobæ, Burgundus factus est dominus eius, sicut & antea paucis ostensum est. Siquidem Guilelmus ultimus comes Holandiæ, habuit uxorem filiam Philippi ducis Burgundiæ. Signabitur autem genealogia horum comitũ infrà in Germania, ubi huius regiõis quoq; fiet mẽtio copiosior. Habet hodie ciuitates florẽtissimas, inter quas Amsterdamum primas tenet, urbs propter mercimonia, quæ ibi exercentur, toto orbe celebris. Ipsa instar Venetiarum alluitur atq; circumluitur aquis marinis, creuitq; ex obscuris casis in eum splendorem, quem habet hodie, unde Nicolaus Cannius:

> Hæc illa est Batauæ non ultima gloria gentis,
> Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
> Dicta prius Damum, raris habitata colonis,
> Cum contenta casis rustica uita fuit.
> Hinc Aemsteldamum iam facta celebrior, utq;
> Fortunæ, creuit tempore nomen item.
> Vrbs benè nota propè atq; procul distantibus oris.
> Dotibus innumeris suspicienda bonis.
> Diues agri, diues preciosæ uestis & auri.
> Vt pleno cornu copia larga beet.
> Quod Tagus atq; Hermus uehit & Pactolus, in unum
> Verè huic congestum dixeris esse locum.

Reliqua

Reliqua quæ memoratus Cannius de cultu, nitore, magnificoq́ decore, religionis cura, de fœcundis ingenijs hic natis & alijs id genus rebus hoc loco cõmemorat, breuitatis gratia omittemus, ad alia transituri, præsertim cũ infrà copiosior de Holandia & eius ciuitatibus sit mentio habenda. Roterodamum alia Holandiæ ciuitas, uel saltem hoc nomine clarissima, totoq́ orbe celebratissima, quod in ea natus est & à pueritia educatus, doctissimus ille Erasmus Roterodamus, bonarum literarum antistes & reparator, Germaniæ, maximè Batauæ gentis, unicũ decus, qui de patria sua in Chiliadibus in hũc scribit modum: Fuerunt Batavi Germaniæ populi, Catthorũ pars, qui domestica seditione pulsi, extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus simulq́ insulã inter uada sitam occupauère, quam mare oceanum à fronte, Rhenus amnis tergũ ac latera circumluit. Gens tum bello ualida, tum opib. pollens, cuius terrã nunc Holandiam uocant, mihi semper & celebrandã & uenerandũ, ut cui uitæ huius initium debeã. Atq́ utinã illi nos tam possimus honestamento uicissim esse, quàm illa nobis non est pœnitenda. Nam si mores eius domesticos spectes, non alia gens est ad humanitatẽ, ad benignitatem propensior, cuiq́ minus adsit uel feritatis uel truculentiæ. Ingenium simplex & ab insidijs, omniq́ fuco alienum, nullis grauibus obnoxiũ uitijs, tantum ad uoluptatẽ, præcipuè conuiuiorũ aliquanto deditius. Cuius rei causam esse puto, mirã rerum omnium exuberantiam, quibus uoluptatis studium irritari solet, idq́ partim ob cõmoditatem importationum, quòd nõ solum occupat duo nobilissimorũ fluminum ostia Mose Rheniq́, uerumetiã ꝙ aliquanta sui parte Oceano alluitur, partim ob natiuam regionis ubertatẽ, ut quæ passim nauigabilibus ac piscosis interluatur fluuijs, pascuis uberrimis

A. Vetus ecclesia B. Noua ecclesia.
C. Prætoriũ.
D. S. Clara
E. Expansoria
F. S. Margare.
G. Minoritæ.
H. Beata uirgo
K. Leprosi.
L. S. Magdale.
M. S. Barbara.
N. Paulini.

Erasmi facies ad uiuum expressa.

abũdet.ad hæc auiũ infinitã copiã palu
des,saltusq́ꝫ suppeditãt. Proinde negãt
aliam inuenire regionẽ, quæ simili spa-
cio tantum oppidorũ contineat medio
cri quidẽ magnitudine, sed incredibili
politia. In domesticæ suppellectilis nito
re,palmã uni cõcedunt Holãdiæ nego-
tiatores,quibus pleraqꝫ pars orbis est p
agrata. Mediocriter eruditorũ, nusquã
gentiũ frequentior numerus. Hęc Eras
mus. An. à nato Christo 1549. Mense se-
ptẽbri,Philippus Hispaniarũ princeps
Imp. Caroli 5. filius,ceu hæres Hollan-
diæ cũ Maria ungariæ Regina,principi
busq́ꝫ uiris permultis,Roterodamũ ue-
nit à ciuib. magna lętitia except9. Fuitqꝫ
imago Erasmi ad uiuum expressa,adue-
niẽti opposita,quę exerto brachio,gra
tulatoriũ carmẽ Principi offerebat,dein
de Philippus,regina ac cęteri principes
memoria tanti uiri inflãmati, ædes cubi
culũq́ꝫ eius natale,religiosè uisitarunt.

De Comitatu Louaniensi.

Comitatus Louaniensis fuit olim ma-
gni nominis,habuitq́ꝫ sub se bonã Brabantiæ partẽ, cui & comites Ardẽses præfuisse refe-
runtur. Tandem uerò hi comites relicto ueteri titulo usuparũt titulũ Britanniæ, ut suprà in
Lotharingiæ descriptione indicauimus. De ducatibus Iuliacensi, Cliuẽsi, Montensi & Gel
drensi infrà faciam mentionem, ubi ad Germaniæ peruenero descriptionem.

De Britannia.

FVit Britannia aliquandiu sub regibus Galliæ, deinde paruit ducibus Normandiæ,
& tandẽ propriũ aliquot annis habuit ducem. Vltimus appellatus fuit Franciscus,
qui unicam filiam suam desponsauit Maximiliano archiduci Austriæ. Cumq́ꝫ Ma-
ximilianus proficisceretur in Galliam, ut illam sibi duceret uxorem, præuenit eum
rex Franciæ Carolus octauus, præripuitq́ꝫ hanc prædam. Nullam tamen ex ea sustulit pro-
lem. Moriturus autẽ designauit eam sororio suo Ludouico, qui sibi in regno erat successu-
rus. De qua re Kranzius scribit: Multis seculis ducem suũ sortita est Britannia usqꝫ ad an-
num ferè 1490. quo nouissimus dux Frãciscus sola filia relicta decedẽs, Romanorum regi
Maximiliano cui despõsa filia eius, potiundæ spẽ fecit, sed pręuenit eũ rex Frãcię Carolus
8. qui deductã puellã Romanorũ regi, ubi Franciã pertransire constituit, detinuit, sibi iun-
xit, reginã uocauit, & ipse moriẽs sine prole, successori suo Ludouico pridem Aurelianen
si duci, sororio suo relictã coniugem habere fecit, monstruosis semper nuptijs infelicem fœ
minam, nulli prouenientem marito, nisi quem iure tenere non poterat.

Historiæ quædam succinctæ, & alia quæ in Galliæ regno sunt gesta, ab Hunorum temporibus usq; ad nostra secula.

PAssa est Gallia multas & diuersas afflictiones à gẽtibus passim irruẽtibus, postqꝫ
subacta fuit à Francis. Nam irruerunt in eam magno fremitu, post Britannos Nort
mandi, Gothi, Huni & Vandali, sicut & Germania per posteriores tres gentes sæ
pe grauiter fuit afflicta. Cæterũ unde gentes illæ præcesserint, dicam infrà, ubi Ger
maniam cœpero describere. Vnde Britanni & Nortmãni uenerint, iam satis ostendimus.
Anno Christi 455 uenit Attila Hunnorum rex cum tanto exercitu hominum, qualem
Europa antea nunquam uiderat, quem passim ex diuersis collegerat immanibus homini-
bus, Sarmatis, Scythis Gepidis, Quadis, Herulis, Rugis & Turcilingis. Scribunt historici
colluuiem illam fuisse quinquies centenorum milliũ armatorum uirorum, quos tyrannus
ille simul habuit. Venit autem ex Pannonia inferiori & ingressus Italiam, subuertit & deua
stauit obuia quæqꝫ, potissimùm Treuerim, Metim, Tungros, & alias multas ciuitates & ca-
stella

stella, arces & uicos, quousque peruenit ad Catalaunicos campos, qui non longe absunt à Tolosa prope Vasconiam. Venientes illuc Romani, qui Galliam adhuc pro magna parte subiectam tenebant, ut incolis opem ferrent contra tam horrendum & crudelē hostem, collegerunt ingentē exercitū, cuius dux fuit Aetius, uir in bellicis rebus exercitatissimus, quippe cum Valentiniani Imperatoris in occidētalibus partibus fuit summus dux militiæ. Adiunctus quoq; fuit illi Theodoricus Visigothorū rex, item Meroueus rex Francorum cum suis qui ante paucos annos aduenæ concesserant in Galliam, Saxones quoque Parisij & omnes qui uiribus ualebant, etiamsi antea inter se dissidia habuerūt, iam ob communem hostem facti sunt amici, modò hūc publicum hostem arceant à terminis suis. Erant Hunni homines robustissimi, qui iam multas deuicerant & subegerant regiones. Nec in eum usque diem ullus fuerat populus, q ausus fuerit prælium committere cum eis: quapropter necessum erat, ut omni quo poterant modo sibi prospicerent, quatenus æquo Marte cum illis congrederentur. Aciebus itaque utrinq; instructis, congressi sunt duo illi exercitus populosissimi, cōmittitur prelium tam atrox et horrendum, quale antea nemini innotuerat, nec fortasse unquā tale cōmissum fuerat. Pugnatū est à meridie usq; ad uesperam utrinq; acerrimè, nocte præliū dirimente. Aiunt riuulum quendā, qui humili ripa Catalaunicum præterfluit campum, peremptorū uulneribus humano sanguine sic auctum, ut instar rapidissimi

Catalaunica pugna.

torrentis effluxerit. Inclinare tamen cœperunt res Hunnorum, ut etiam fuga sibi salutem quærere cogerentur. Quod uidens Attila, fugit intra castra sua curauitq; constitui per circuitum quadrigarum munimenta, scutiferos & sagittarios, qui sese hosti opponerent, quousque ipse aciem suam rursum instauraret & in ordinem disponeret. Iubebat etiam pyram construi ex stramine, sellis equorum & quibusq; ramentis, quæ facile incendi posset, & in qua concremaretur, si hostes superiores forent, ne in manus illorum uiuus incideret, aut saltem sepultura non destitueretur, si in hoc prælio occumberet. Referuntur in eo prælio cecidisse supra centum sexaginta millia hominum. Et quamuis tyrannus uictus esset, id tamen solatij tulit, quod Theodoricum Gothorum præstantissimum ducem obtruncatum cognouit. Postera die uoluit Thorismundus filius Theodorici regis ulcisci patrem suum, in Attila Hunnorum rege at Aetius consuluit, ut expeditè paternum potius defenderet regnum quàm hostem persequeretur, ueritus ne profligato Attila, impetum Gothi in Romanos uerterent. Sed perniciosum fuit consilium: debellatus enim tum fuisset funditus Attila. Sed ubi retro abijsse hostes iam acceperat, ipse diuertit ad Remenses, oppugnataq; ciuitate obtinuit eam, & interfectis omnibus quos in ea inuenit, conuertit se ad Trecas. Cui occurrens diuus Lupus episcopus, interrogauit eū in hūc modum. Quis es tu? At ille respondit: Flagellum dei ego sum. Comprehendens autem episcopus frenum eius, duxit eum per ciuitatem, nullo illato damno. Post hæc ingressus Germaniam, non desijt sæuire in ciuitates & alia quæq; loca, donec illi innotuit Aetium & Gothos nouū

Numerus occisorum.

Attila pergit in Italiam.

collegisse exercitũ, tunc rediens in Vngariam reparauit uires, & properans sæuo animo in Italiam, profectus est per Styriam & Carinthiam. Comperto autem per exploratores quòd in mõtibus ingentes hostium copiæ eius expectarent aduentum, aliud arripuit iter, transferens scilicet exercitum suum per Sclauoniã, & ueniens ad mare Adriaticum subuertit ciuitates quasq;. Aquileiã quoq; obsedit tribus annis, donec eam expugnauit, de qua suo loco in Italia quoq; scripturus sum. Mediolanum diruit, Ticinum disiecit, &c.

Anno Christi 700. irruerunt Vandali in Galliam, & sæuientes in homines & ciuitates: confregerunt ecclesias, subuerterunt monasteria expugnauerunt ciuitates perdiderunt domos deiecerunt arces, atq; occiderunt innumeros homines, & in summa, uastabãtur omnia gladio & igne. Habuerunt etiam uice quadã regem, qui Crochus appellabatur, & is diruit Moguntiã iuxta Rhenum, accepitq; hoc consiliũ à matre sua, si cuperet magnus haberi & nomen post se relinquere, in terra subuerteret magnas ciuitates. Cumq; postea cõfregisset Metim, & conaretur etiam Treuerim in fauillas redire, eam nullo pacto expugnare potuit.

Ex flagitijs magnus.

Anno Christi 721. Abdiramus Saracenorum rex, qui & Muca uocabatur, & iam decennio possederat Hispaniam, superatis montibus uenit in Vasconiam & Aquitaniam, obtinuitq; Burdegallensem ciuitatem, & magno odio Christiani nominis, occidit passim omnes in ciuitate, tam mulieres quam uiros, iuuenes senes, nec ætati nec sexui parcens. Profectusq; ultrà aggressus est Pictauos, ubi rursum sæuijt in homines igne uastans omnia loca. Occurens autem illi apud Turonenses Carolus Martellus, auus Caroli magni, uicit Saracenos & regem eorum. factaq; est tanta strages hominum, ut scribantur tunc occubuisse trecenta septuaginta quinque millia hominum: uenerant enim infideles cum uxoribus suis. A parte uerò Christifideliũ referũtur cecidisse duntaxat mille & quingenti. Non multo interiecto tempore, reuersi sunt Saraceni nauigio ex Hispania, atq; per Rhodanum ascendẽtes uenerunt Auinionem, quam & expugnauerũt. At Carolus Martellus sine ulla cunctatione collecto exercitu congressus cum Saracenis, atrocissimo prælio conflixit cũ eis, uicitq; & eripuit ciuitatem ex manibus eorum. Et nisi hic strenuus uir initio perdomuisset Saracenorum tyrannicas irruptiones, iamdudum totam Europã expugnassent, suaq; perfida fide conspurcassent. Fuit autem Martellus iste in aula regis summus dux, qui eo tempore Maior domus uocabatur, pendebantq; ab eo maiores regni causæ & ardua quæq; negocia: de qua re & suprà mentionẽ fecimus, ostendentes quomodo posteritas eius anno Christi 750. obtinuerit regnum & imperium occidentale.

Ingens hominum cædes.

Maior domus.

Anno Christi 1160. fuit magna Iudæorũ multitudo in Gallia, de quibus spargebatur rumor, quod singulis annis clanculum Christianum puerum captum ducerent ad subterraneum quendam locum, pœnisq; affectum die Parasceues cruci affigerẽt. Quo audito, Philippus rex apprehendens Iudęos, supplicijs eos affecit, octoginta uiuos excitato rogo simul cremans, ac deinde anno Christi 1182 expulit omnes è regno suo, præter eos qui ad Christum sunt conuersi. Postea uerò quũ propter bella inopia laboraret pecuniæ, accepta grandi à Iudæis pecunia, reditum eis concessit, & domicilium Parisijs, sicut & Ludouicus post eum, ipsis tutam aperuit Galliam.

Iudæi expelluntur.

Anno Christi 1307. sæuitum est in Templarios & in totum ordinẽ eorum, potissimum in Gallia. Sunt qui illis imputauerunt magna scelera, nempe ambiguum coitum, sacrificia crudelissima humani sanguinis, & quòd simulachrum eis fuerit indutũ humana pelle, cui ordinẽ ingressi rationẽ uitę professi fuerint, quodq; Ierosolymæ ditio eorũ fraude Turcæ cesserit, &c. Sed multi alij sunt in hac opinione, ut putent Philippum regẽ, qui in proceres ordinis odium conceperat ob eorum diuitias, magis amore consequendarum opum quàm religionis gratia, in eos tam grauiter animaduertisse. Consensu enim Clementis Roman. Pont. cepit uno tempore omnes Templarios in Gallia, quorum ingens fuit numerus, uarijsq; eos pœnis torquens, tandem igne cremauit. Monebantur autem in primis, ut qui supplicium euadere cuperent, damnarent ordinem suum ceu sectam inutilem, sed nullus erat qui non in sua pertinacia perseueraret usq; ad mortem.

Templarij pœnis afficiuntur.

ad mortem quicq; male loqueretur de ordine suo. Ab initio mundi Gallia non uidit tristius spectaculum atq; obstinatius exemplum, Iacobus huius militiæ supremus dux seruabatur aliquandiu cum alijs tribus, ac deinde missus Lugdunū ad Clementē papam, monitus est ad confessionem, ubi & nonnihil ipsum de ordine confessum produnt. Reductus uerò Lutetiam & in medium constitutus, rogabat ut paulisper audiretur. Datoq; silentio, iureiurādo affirmauit, ordinē suum non cōmeruisse, ut sic puniretur. Quòd aūt aliquid Lugduni esset confessus, hoc magis pontificis [illegible] esset factum. Ipse sibi cōscius nō esset, quicq; à se aut fratribus suis perperā gestū in ordine. Hæc magna fatebatur uoce, atq; intrepida mente expectabat mortē. Cumq; rursum ipse & alij tres ordinis magistri exquisitis torquerentur pœnis, tam hilarem ac constantem præ se ferebant uultum, ac si insensibiles facti essent. Hæc morientiū constantia, causam ipsam ex parte regis magis ac magis suspectā reddidit, nempe quòd magis auaricia quàm Christianæ religionis amore rex in ipsos tam seuerus fuerit. Illico enim post Templariorum interfectionē, spoliati sunt Iudæi per totā Galliā omnibus suis rebus, atq; unica induti tunica expulsi. Philippus tamē rex prætendebat pessima illorū facta, quo fucum aliquē prætexerat auaritiæ suæ. Multa proinde aduersa passus est rex cum filijs suis, quæ credita sunt eis accidisse propter iniusticias suas: multi etiam æstimantes illos iniuste passos, ut martyres uenerati sunt, tollentes deuote corpora eorū & ossa. Ferebāt aut ueste albā sicut Teutonici fratres cū rubea cruce.

impulsu.

Regis Philippi auaritia.

Anno Christi 1322. rapiebantur in Gallia multi leprosi ad supplicia. Incitati enim à discedentibus Iudæis, conspirationem inter se fecerunt, consiliumq; inierunt, ut omnes fontes

per Galliā intoxicarent, unde homines uel morerentur uel lepra inficerentur. Sicq; malignū cogitatū effectui mācipantes, parauerūt confectionem quandam ex sanguine & humana urina, quibus immiscebāt uenenatas quasdam herbas, totumq; includētes panno, et applicantes lapidem, demittebant in fontes. Quo comperto, Philippus rex fecit cōcremari in prouincia Narbonensi omnes leprosos, qui rei deprehendebantur. Simile exemplum statuit per totum regnum Galliæ, de omnibus Iudæis & leprosis, qui in hoc facinore rei inueniebantur. Capti quoq; fuerunt & incarcerati Vitriaci quadraginta Iudæi, de quibus suspicio habebatur efficax, quòd ad hoc facinus cooperati fuissent. Cumq; illi nihil nisi imminentem cogitarent mortem, quā euadere nequirent, delegerunt duos ex seipsis, q reliquos omnes interficerent, ne Christianorum manibus ad supplicium raperentur. Quo facto senior inter duos superstites rogabat iuniorem, ut manus in illum inijceret, occideretq;. Executus autem iunior & hoc homicidium, accepit omne aurum quod apud interfectos inuenit, & parato fune ex dilaceratis linteaminibus, demisit se extra turrim in subiectam terram. Funiculus uerò pondus corporis eius non ferens, ruptus est priusquam ille ad ima peruenisset, & graui casu quassatus fregit crus unū, ut effugere non potuerit ex fossa in quam cecidit, sed ibi comprehensus iustas & ipse luit pœnas.

Leprosi facinus cōmittunt.

Iudæi seipsos interficiunt.

Anno Christi 1290. gessit rex Galliæ multa & grauia bella contra Flandros, ut etiam sæpenumero multa millia trucidarentur hominum. Quibus prælijs usque adeò exhausit fiscū suum, ut intolerabiles exactiones regnicolis suis imponeret, religiosis & secularibus. Exegit enim tricesimum & quinquagesimum denarium omnium bonorum, quæ possidebant. Minuit quoque nonnihil pondus monetæ. Resipiscens uerò tandem, monuit filium in morte, ut caueret ab huiusmodi grauiminibus, ne subiectis exosum se præberet, sicut sibi contigerat.

Regnū Galliæ exactionibus grauatur.

Anno Christi 1460. surrexit potentissimus Carolus dux Burgundiæ, & aggressus regem Franciæ, Ludouicum scilicet undecimum, fermè illum regno exclusit: Nam in loco Montheri, non procul à Lutetia, potitus est uictoria contra illum. At rex cacauerat sibi malum illud, gesseratq; sese taliter erga subditos, ut etiam omnes regni principes, quin & frater eius regi rebelles existerent. Exhauserat enim uulgus inauditis exactionibus, grauiq; oppressit seruitute, nobiles uerò contempsit, & ademit principibus omnem potestatem & libertatem ut ne uenari bestias illis licitum esset.

Carolus Burgundus fugat regem.

Anno Christi 1468. quum dissidium implacabile exortum esset inter episcopum Leodiensium & ciues Leodij, uenit Carolus dux Burgundiæ affinitatis causa, episcopo succur-

surus & obsidione cinxit ciuitatem. Venit & rex Ludouicus, ut opē ferret ciuitati, cui bene cupiebat, sed mutato animo Ludouici propter falsas suggestiones, desertis Leodijs iunxit se duci, cœpitqꝫ oppugnare ciuitatē. Videntes ergo ciues, etiam confederatos suos contra se hostiliter motos, cōuerterunt se ad episcopū, supplicantes, ut remissa noxa patrem potius ciuitatis ageret quàm hostem cōciliaretqꝫ eis ducem. Sed frustra huiusmodi ingeminarunt preces. Videntes enim inexorabilem hostium animum, subitò erumpentes ex urbe irruerunt in ducis exercitum, incipientesqꝫ seuire, facile à fortiori repressi sunt, coactiqꝫ fugere intra ciuitatis mœnia. Insequētes uerò hostes, acriter oppugnabāt urbē, nulla obsessis relicta quiete. Quod uidentes maiores quiqꝫ in ciuitate, fuga sibi salutē quæsierunt, relictis in ciuitate uxoribus, liberis & uulgarib. quibusqꝫ. Erāt etiam nōnulli in ciuitate, qui eā hosti prodiderūt, id quod tamen illis non impune cessit. Nam dux obtenta ciuitate, fecit proditores omnes decollari, unà cū alijs promiscui sex hominibus, quos omnes interfecit, nullo habito delectu inter fœminas & uiros, pueros & senes. Confodiebantur etiam sacerdotes & monachi in templis & in missarum solennijs. Colligebant mulieres à tergo, & proijciebant in subiectū Mosæ fluuiū. Vltimo exurebant ciuitatē, & diruebant murū. Numerantur quadraginta millia hominū in ciuitate trucidati, & duodecim millia mulierum, quæ in aquas proiectæ fuerunt atqꝫ submersæ. At tanta Caroli ducis sæuitia, inulta non mansit.

Crudelitas eximia.

Bellum Burgundicum.

Bellum inter Burgūdos & Heluetios.

Anno 1474. exortum est bellū atrocissimū inter Carolum ducem Burgūdiæ & Heluetios. Habuit enim hic Carolus præfectum quendam in Alsatia et Sūggoia, Petrum ab Hagenbach nomine, qui ducis nomine curabat has terras, quas Sigismūdus dux Austriæ pignoris loco duci Carolo pro summa quadā pecuniæ dederat. Petrus uerò abusus suo officio, uiolabat uxores suorū subditorū, fecitqꝫ quosdam ex senatu Dannensi, sine causa decollari, quapropter captus et publico iudicio multarum insignium ciuitatum morti adiudicatus, Brisaci fuit equestri dignitate priuatus, atqꝫ tandem decollatus. Fuerunt autem & Heluetij ad hoc iudicium uocati quibus multas quoque intulerat iniurias. Hanc historiam inuenies infrà ante Alsatia descriptam. Volens proinde dux Sigismundus suas redimere terras, Carolus renuit acquiescere, sed ui conabatur eas sibi reseruare, sciens quàm fertiles essent ad proferendum uinum optimum & frumenti ingentem copiam. Sigismundus uerò numerata pecunia & deposita apud publicum mensarium, eoqꝫ per caduceatorem Carolo significato, fretus auxilio Heluetiorū, terras suas rursum in suam accepit potestatem, & ubiqꝫ præfectos iuratos illis dedit. Quod Carolus ægreferens, instituebat uindictā sumere de Heluetijs & Sunggoijs. Heluetij uerò olfacientes quod futurum erat, non expectabant aduentum hostis, sed sine mora inuaserunt terram ducissæ Sabaudiensis, quæ à parte ducis erat, occupantes meliora oppida, nempe Gransen, Orben, Iungen, Iuerdon, Morsee & totam terram iuxta lacum Losanneñ. usqꝫ ad Geneuā. At mulier

Inter gesta Heluetiorū hæc historia copiose tractatur.

Effigies ducis Caroli.

At mulier uidens se imparem uiribus Heluetiorum, donauit duci Burgundię omnes terras illas, quas ei eripuerant Heluetij. Quapropter metuentes confœderati Heluetij, ne dux occuparet memorata oppida & arces, in graue dispendiũ suæ regionis, quæ ab illa parte terminatur ad Sabaudi ditionẽ, præuenerũt eum. Dux itaq; congregato magno exercitu, uenit per Lotharingiã, ut aggrederetur Heluetios, & inueniẽs prope Nanceiã seu Nanseum oppidum, iter sibi præclusum, facile oppugnauit atq; obtinuit oppidũ ipsum auctioribusq; uiribus suum roborauit exercitum. Hinc uerò per superiorem Burgundiam traducens exercitũ, uenit in Subaudiæ terrã, occupauitq; prope Gransen duas arces, & omnes Germanos milites, quos in eis offendit (erant autem circiter quingenti) iussit suspendi ad arbores, sex aut octo ad ramum unũ. Heluetij ergo, Sũggoij, Brisgoij & habitatores Nigræ syluæ excitati hoc rumore uenerunt illicò cum magnis copijs, & recuperarunt amissas arces. Congressiq; duo exercitus, ineunt prælium, specie quidam horrendum, at pauci ceciderunt. Nam Burgundi contra ducis uotum fuga salutem quæsierunt. In pugna amisit dux omnes suas bombardas, trecentum dolia (quæ dõnas uocant) pulueris bombardici, & magnam uim indumentorum & ornamentorum sericeorum, unà cum ingenti thesauro præciosorum iocalium de argento, auro & lapidibus præciosis. Inuenti quoque sunt in castris eius ter mille sacci pleni auena, duo millia quadrigarum cum laqueis & funibus, quibus instituerat captiuos suspendere, bis mille uasa hallecum, multa uasa plena fumatis & exiccatis piscibus, unà cum salsis carnibus, gallinis anseribus. Item tres quadrigæ repletæ balistis, neruis funibus & telis: multæ quadrigæ plenæ iaculis Anglicis, octo millia contorũ aculeatorum, plurima pocula argentea & aurea cęlata, cum lauacro argenteo, quæ causa splendioris apparatus secũ tulerat, sigilla eius, maius ac minus, sigillum fratris eius Antonij, qui tamen illegitimus erat. Item ficus, amygdala, & species aromaticæ sine pondere & mẽsura, uiginti quatuor signa militaria seu uexilla, multa tentoria & magna copia escarum. Ingens quoque pecunię aceruus est inuentus, quẽ uictores pileis inter se distribuerunt. In summa, æstimatio omniũ bonorum, quæ dux in hac prima pugna perdidit, fuit trigesies centenorum milliũ coronatorum. Heluetij itaq; hac potiti uictoria, castra mouerunt contra oppidum Gransen, quod Burgundi occupabant, & inuenerũt ibi miserũ spectaculum, fratres scilicet suos adhuc recentes, ad arbores suspensos, quos depositos condiderunt in monasterio Franciscanorũ iuxta lacũ, anno scilicet 1476. altera Martij. Postea non multo interiecto tẽpore, cupiens dux illatum ulcisci damnũ, instaurato exercitu obsedit oppidũ, quod uulgò Murten uocamus, & hodie sub Bernatiũ est ditione. Heluetij audientes ducẽ redintegrare bellũ, uenerũt absque mora, quibus etiam iunctus est Renatus dux Lotharingiæ, cui Burgundus abstulerat Nanceiam, sed ille postea rursum obtinuit, & congressi cũ duce, duroq; cõmisso prælio, superiores facti sunt. Instauratus est exercitus Heluetiorũ subsidio Basiliensium Argentinẽsium, Sunggoiorũ & ducis Renati, ascẽditq; usq; ad quadraginta millia electorũ militum & equitum armatorum, qui omnes trepido animo irruerũt in castra ducis Burgundi, fuderuntq; omne robur eius, & iam secundo ducem in fugam uertunt, diripiuntq; castra eius, & non uulgaria colligunt spolia. Ceciderunt in hac secunda pugna à parte Burgundi, ad decẽ & septem millia uirorũ, à parte uerò Heluetiorũ nõ sunt desiderari ultra quinquaginta uiros. Alij uerò scribunt, in ipso cõflictu occubuisse duntaxat tria millia uirorũ, equites uerò & cataphracti ducũ Austriæ & Lotharingiæ, insequẽtes fugientem hostem sine cessatione trucidarunt eum usq; ad Paterniacũ. Aliquot annis post hanc cædem, extructa est domus extra mœnia oppidi Murtẽ, quæ impleta est ossibus interfectorum, in quibus hodie adhuc aperta indicia apparent uulnerum & ictuum, gladijs pugionibus & iaculis illatorũ. Indignatus autem dux Burgundiæ quòd iam secundo occubuisset, profligatusq; fuisset à duce se longo inferiori, qui antea regem Galliæ ferè regno exturbauerat, seque pro rege gesserat, etiamsi Fridericus Imperator detrectaret illi dare regiũ diadema, spirabat minas quomodo hanc iniuriam ulcisceretur. Contigit autem hæc secunda eius clades mense Iunio. Cum itaque tantam confusionem ab Heluetijs & eorum auxiliarijs passus fuisset, uolens tantam iacturam ulcisci in duce Lotharingiæ, tempore hyemali obsidione cinxit Nanceiam,

Prima Burgundi & Heluetiorum pugna.

Secunda pugna apud Murten.

ceiam, adeoq; infestabat eam, ut fame arbitraretur eam subigendam. Verum nisi episcopus Metensis, illi suppeditasset commeatum, ipse præ fame coactus fuisset soluere obsidionem. Accelerantes autem Heluetij cum copijs ducis Lotharingiæ, inuaserunt ducem Burgundiæ & eius exercitum in præuigilio Epiphaniæ, anno 1477. grauissimo prælio adorientes imparatos, quod Burgundi ferre non ualentes, in fugam sunt conuersi, cæsis ex eis aliquot millibus in ipsa fuga, multis etiam impulsis & submersis in Mosella. Qui uerò sibi latibula in nemoribus quæsierunt, inuenti ab incolis loci, trucidati sunt. Sed & dux Renatus nõ destitit persequi hostem, quousq; nox ipsum pedem referre coëgit. Porrò infelix Carolus quum & ipse fuga salutem quæreret, lapso equo, aut ut alij scribunt, deiectus ab equo, tribus uulneribus est interemptus. Vnum habuit in capite, alterum in fœmore & tertium in parte corporis posteriori. Fuit interitus eius aliquantisper incognitus, nec quis eum interfecerit sciebatur. Inuentum uerò corpus eius inter reliqua cadauera & cognitum, delatum est Nanceiam. Facies eius adeò intumuerat ex frigore, ut uix cognosci posset. Diu fuit dubitatum de interitu eius. Quidam enim dixerunt, eum uiuum abductum & regi Galliæ præsentatum. Alij uerò aiebant, eum per fugam elapsum, assumpsisseq; uoluntariam peregrinationem, & reuersurum post certum tempus. Mercatores multa cauillabant de eo, ementes & uendentes plurima, quorũ solutio differebatur in reditum eius. Inuentus est quoque post paucos annos, Bruxellis in Spirensi diœcesi uir quidam per omnia duci Carolo similis, quem uulgus constanter asserebat Carolum ipsum esse, quantumlibet ille reclamaret, negaretq; se illum esse. Interempto autem duce Carolo, noua discordia exorta est inter regem Maximilianum & regem Franciæ. Rex enim Ludouicus accepta Picardia, conabatur quoq; in deditionẽ accipere Artesiam, unà cum tota Burgundia, sicut & ciuitates quasdam occupauit, quas tamen Maximilianus rursum recuperauit, celebratis nuptijs cum filia ducis Caroli, qui sibi Gandaui reseruabatur.

Tertia pugna apud Nanceiã.

Carolus dux interficitur.

Anno Christi 1513. conatus est Maximilianus recuperare in Burgundia quicquid ei subtraxerat rex Galliæ: & conducens Heluetios, adijciensq; eis copias militum, nobilium & comitum, iustum exercitum misit in Burgundiam. Qui obsidione cingentes primam & præcipuam ciuitatem, nempe Diuionem, infestabant eam aliquandiu machinis bellicis. Obsessi uerò sperantes se posse pecunia emere pacem à Cæsarianis, nullum non mouerunt lapidem quo hostem scutis aureis à mœnijs arcerent. At cum illi recusarent oblatum accipere aurum, quin magis spem haberent, ut illam captam ciuitatem, facilè tota potirentur Burgundia, erant in exercitu plurimi, qui inconsultis ducibus & magnatibus exercitus, accipientes pecuniam, detractarunt pugnare contra ciuitatem. Tunc ergo Cæsariani coacti fuerunt, re infecta, in Germaniam redire.

Finis descriptionis Galliæ.

Descriptio

DESCRIPTIO ITAliæ secundum uarios eius populos, ciuitates, montes, amnes, mores, mutationes, res in temporis successu gestas, &c.

VT omnia recte & suo ordine intelligas, quæ de Italia scripturus sum ualde utile erit, situm eius in tabulis eam repræsentantibus contueri, potissimū aūt eam quæ integra ob oculos ponit Italiā. Ista uerò quæ paulo pòst ponitur, ob Lombardiæ maiorem explicationē à nobis est addita, quū in Italiæ integra delineatione, propter loci angustiā tot ciuitates signari nequeāt, ut in Lōbardiæ fragmēto. Aduertas itaq; in primis totius Italię situm, quomodo innatet mari, separata ab omnibus alijs terris, solumq; ab una parte peninsulæ instar cohæreat continenti, alias insula esset. Siquidem ad dextrā habet mare Adriaticū, & ad læuā mare mediterraneū, quod in eo loco ubi Italiā alluit ab antiquis temporibus mare Tyrrhenum est appellatum, potissimū circa Romā. Iuxta Genuā uerò à Liguriæ regione Ligusticū est appellatū. Alluunt itaq; Italiæ extremitates omni uerò ex parte aquis, ac deinde innumeris perfundit amnibus, unde supra modū fœcundat, ut sibi similis terra uix sub sole inueniat. Patet latitudo eius maior à mari ad mare spacio 25. miliarium Germanicorum exponiturq; cœlo calido, unde plurimum eis accidit fertilitatis. Sumit initium ab Alpibus, quæ mirā solarium radiorum reflexionem reuerberantes, magnā ei afferūt cōmoditatem. Ac deinde cū perpetuis candescant niuibus, indesinētibus aquis irrigant Longobardiā, plurimos & magnos efficiūt lacus, nedū à parte Italiæ, uerū & opposita parte, quā Heluetij inhabitant. Ab his itaq; montibus incipit Italia, porrigiturq; longo tractu inter meridiem & orientem usq; ad insulā Siciliæ, quæ olim iuncta fuit Italiæ, ut à ueteribus memoriæ proditū est & à nobis in descriptione Siciliæ fusius ostendetur. Cœpit etiā Italia ante duo millia annorū sibi usurpare dominiū in alias prouincias, eoq; temporis successu peruenit, ut totius mundi imperiū felicibus auspicijs obtinuerit, id quod suo loco infrà dicam, ubi de administratione imperij Romani sermo inciderit. Præ se fert autem Italiæ situs maiestatem quandam, proinde quasi non sine ratione ad tantam ascenderit potestatem, quandoquidem undiq; sic natura munita sit, ut à nulla parte pateat ingressus in eam citra laborem & sudorem. Cingitur æquorib. ceu magnis fossis, & à tergo habet montes instar incorruptibilium murorum. Quanto conatu & labore Hannibal hos superauerit muros, transposueritq; exercitum suum, inuenies apud historicos, qui Carthaginense bellum describunt.

Alpes terminant Italiam.

Sardinia
Sardos
Ponza
Neapolis
Caieta
Capua
Campa
nia
Corsica
Aleria
Rom
Viterbium
Aquila
Apulia
Tiber fl.
Aquapēdent
Spolet
Capraria
Loretum
Racanat
Areto
Senis
Pisa
Florentz
Urbin
Luca
Genua
Ariminum
Imola
Bononia
Padus fl.
Mare
Parma
Lombardy
Asti
Turin
Placentz
Alexand.
Padua
Paphy
Venetiæ
Bern
Vincentia
Gard see
Histria
Triendt
Aquileia
Der
lang see

Quomodo

Quomodo Italia primum ſedes hominum facta, & unde hoc habeat nomen.

COnſentiunt in hoc ueteres ſcriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore ueniſſe in Italiam, quando mundus adhuc fuit aureus, & homines iuſti. Ipſe docuit homines plantare uinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atq; temperate inde uiuere. Sic enim Fabius pictor de eo ſcribit: Fuit Ianus ſacerdos & uir religioſus, doctus, philoſophus & theologus. Fuit inquam pater deorum & hominũ, caput & rector totius primi humani generis, à quo ſuo æuo magni & lati orbis pendebat cuſtodia. Egreſſus eſt Ianus iſte poſt diluuium ex Aramea, quæ poſtea Armenia, in Italiam, condiditq; in ea ciuitatẽ, quam de ſuo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, poſtea uerò tota regio ab eo Ianicula eſt denominata. Porrò uxorem eius aiunt Veſtam appellatam. Vt autem ſcias, quis iſte Ianus fuerit, notabis uocem Iani deriuari ab Hebraica uoce

Ianus qui & Noë.

Italia dicta Ianicula.

uoce Iaijn, quæ latinè Vinū significat, denominaturq; iste princeps humani generis Ianus, quod primus fuerit inuentor uini & conseruator humani generis in ipso diluuio: is autem fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerūt ex maiorum suorum dictis, fuisse philosophum in terris atq; theologum, ut præfati sumus. Sub eo, recenti mundo, pura illa uixit ætas, quæ aurea dicta est, annis ferè 250. post diluuium. Pinxerunt autem eum bifrontem, habentem duas facies, antè & retro, quia respexit ad utrunq; mundum, ad eum qui fuit ante & qui post diluuium. Ab eo Italia primum dicta est Ianicula, ac deinde quum Hesperus in Ianiculam concessisset, pulsus ab Atlante fratre suo, ab eo denominata est (sicut & Hispania) Hesperia, etiamsi Macrobio placeat eam sic dictam, quòd Hespero stellæ sit subiecta. Fuit etiam aliquādo à Camese Camesena, & à Saturno Saturnia dicta. Item ab Aegyptio Osiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionysius uocabatur, dicta est à quibusdam Taurina. Adeptus enim fuit inclytam uictoriam contra Gigantes.

Italia dicta
Hesperia
Saturnia

Quin & ueteres non raro uocitant eam græco uocabulo Oenotriam. uel à bonitate uini quod in Italia nascitur, nam Greci œnon uinum dicunt, uel ab Oenotrio Sabinorum rege. mihi uerò secus uidetur, ut iam de Iano & Ianicula dixi. Tandem uerò dicta est Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges posuit. Proinde duo maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum & Tyrrhenum, hinc sua sortita sunt uocabula: Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta est, cuius situs non longè abest ab ora Padi, fuitq; olim ciuitas magna & ampla, ubi nunc ager Ferrariensis iacet, cuiusq; uestigia adhuc parua quædam extant: à qua non solum mare Adriaticum, sed & Athesis præterlabens fluuius, Atrianus uocatus fuit: etiamsi Strabo contrà potius urbem à fluuio nominatam fuisse dicat, quod uerius uidetur, quoniam antiquiora sunt flumina quàm ciuitates. Tyrrhenum uerò mare, à uiro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit: cui non conueniebat cum fratre Lydo in Lydia, in administratione illius regionis, præsertim cum fundus pro utroq; satis uictualium proferre nequiret, unde sorte proiecta quis ab altero discederet, sors Tyrrhenum eiecit, Lydum uerò regni moderatorem tenuit. Profectus ergo Tyrrhenus in Italiam, certam oram terræ de suo nomine Tyrrheniam uocauit. Id autem haud longè post excidium Troianum factum scribunt, ut pleraq; alia incerta et dubia facta in longissimè retroacta tempora reijciuntur.

Oenotria.
Italia.
Adriaticum mare
Mare Tyrrhenum.

De populis & minoribus regionibus Italiæ, quales sunt Longobardia, Liguria, Ethruria, Apulia, &c.

OB insignem fertilitatem qua Italia est prædita, illico post diluuium hominum habitationi est adaptata, culta & castellis adornata, atq; frequenti habitatore repleta, qui & diuersis eius locis, & successoribus suis nomina sua reliquerūt, tametsi quidam temporum successu propter translationes aut aduentum aliorum populorum, quoq; mutati sint è sedibus suis. Porrò hæ numerantur principales partes & regiones Italiæ: Istria, Gallia togata, Liguria, Tuscia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna. Strabo uerò partitus est Italiam in octo regiones, nempe Venetiam, Liguriam, Picenum, Lucaniam, Tusciam, Romam, Campaniam, & Apuliam. Antoninus autem distribuit eam in sedecim prouincias, scilicet Campaniam, Tusciam cum Vmbria in qua est Roma, Nursiam in qua est Reate, Flaminiam quæ Rauennam continet, Picenum, Liguriam, Venetiam unà cum Istria in qua est Aquileia: item alpes Cottias & Apenninum, qui Genuam includunt, Samnium, in quo est Beneuentum, Apuliam & Calabriam, in qua est Tarentum, Brutiū unà cum Lucania in quā est Rhegium. Item primam & alteram Rhetiam, Siciliam, Sardiniam & Corsicam.

Rota Papæ.

Rota papæ etiam alio modo diuidit Italiam, nempe in Taruisinam seu Venetianam marcham, in Istriam quæ & Foroiulium comprehendit, in Longobardiam, Liguriam, Romandiolam seu Galliam Cisalpinam, in ducatum Spoletanum siue Vmbriam, in Aprutium seu Samnium, in Campaniam seu Latium, in terram laboris quæ Campaniæ pars est, in Calabriam

Calabriam seu Lucaniam, in Apuliam, regionem Hydruntis quæ & Salentinorũ est regio. Deinde uerò cùm Longobardi occupassent Italiam, erexerunt in ea quatuor ducatus, nempe Foroiulensium, Hetruriensem, Beneuentanum & Spoletanum. Nec tamen hæc diuisio perpetuò durauit sed subinde in aliã mutata est faciem, secundum aliam & aliam Reipub. administrationem. Porrò sub maioribus diuisionibus comprehenduntur quoque multæ priuatæ & minores regiones, ut sunt Insubria, Cœnomannia, Ethruria, Aemilia, Flaminia, Lucania, &c. Istria complectitur Forum Iulij, uulgò Friaul, habet'que duas ciuitates, Aquileiam & Tergestum. Gallia togata seu tonsa, complexa est olim multos populos & terras, nempe Aemiliam, Flaminiam, Insubriam, & bonam partem Venetiarum. Flaminia alio nomine uocatur Romandiola, habetq́ Bononiam & Ferrariam. Alij uerò uolunt Placentiam & Bononiam in Aemilia sitas, Rauennam uerò in Flaminia. Insubria complectitur Mediolanum & quicquid per circuitũ eius iacet, quæ terra postea à Longobardis est Longobardia appellata. Venetorum ditio fuit olim uocata Carnia & Cœnomannia, iam uerò appellatur marcha Teruisana. Liguriæ metropolis est Genua. Tuscia habet ciuitates, Pisam, Lucam, & Senas. Vmbria uerò comprehendit Perusium & Spoletum, uocaturq́ iam ducatus Spoletanus. Latium olim, hodie tractus est Romanus, & hinc quoque Latina lingua. Ethruria est regio sita inter Liguriam & Tyberim, Campania habet Capuam & Neapolim regiam urbem, sic dicta propter uberrimam Capuę planiciem. Est autem magna ex parte montuosa. Apulia complectitur inter cæteras has præcipuas urbes, Brendisium, Tarentum & Sipontum. Calabria quæ & Terra laboris, habet has insigniores ciuitates, Regium, Hydruntem & alias multas. Hæc regio olim uocata fuit Græcia magna, sicut & hodie in ea Græca lingua cum Italica est permixta. Veteres enim Græci habitauerunt in ea, extruxerunt'que in ea ciuitates quasdam. Lucaniæ situs est inter Calabriam & Apuliam. Habitantes uerò in Ancona & terminis eius, uocati sunt aliquando Piceni, hodie uerò nominatur ea terra marcha Anconitana. Post Campaniam iuxta Salernum habitant Picentini. Qui uerò circa Ariminium manent, uocantur Senones. Cæterum Aelianus scribit in hunc modum de populis Italiæ: Incoluerunt Italiam plurimi homines, & uix est terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, idq́ propter summam & eximiam eius fertilitatem, dispositionem marium, & commoditatem portuum maris. Superauit etiam mansuetudo incolarum omnium aliarum nationum incolas, & numeratæ sunt olim in ea mille centum & sexaginta sex ciuitates. Nostra uerò tempestate multa oppida subuersa sunt iacentq́ in ruderibus, & bona pars terræ iacet inculta. Facta est præterea Italia præda exterorum & Barbarorum, multiq́ illi duces quos nacta est intra trecentos & quinquaginta annos, nullam ei attulerunt utilitatem, nec defensa est ab eis, sed magis per cõtinuas discordias & intestina bella lacerata & in seipsa scissa. Nostro æuo gubernatur quadruplici modo. Neapoli enim & Mediolani atq́ in quibusdã principatus inueniuntur monarchiæ. Veneti uerò habent administrationem Aristocraticam, atq́ Florẽtiæ, Senis & Lucæ gubernatur respublicæ per Democratiã, hoc est, moderatores politiæ deliguntur sine discrimine ex uulgaribus & nobilibus. Notantur etiam quidam rectores, ut dicit præfatus Aelianus, de tyrannide, nempe qui occuparunt patrimoniũ sancti Petri, in iacturam sedis apostolicæ.

Histria *Gallia togata.* *Romandiola.* *Insubria.* *Vmbria.* *Apulia.* *Græcia magna.* *Lucania.* *Aelianus de Italia.* *In Italia olim 1166. ciuitates.* *Monarchia* *Aristocratia* *Democratia.*

De montibus, fluuiis & lacus, qui in Italia inueniuntur.

HAbet Italia unum & insignem montem, qui in Ligria initium sumit ab altissimis niuosisq́ montibus, extenditurq́ longissimo tractu pet totam Italiam, primum uersus Anconam, & hinc in Apuliam, diuidens Italiam in duas partes una relinquitur ad mare Tyrrhenum, & altera ad mare Adriaticum. In Apulia extendit idem mons ramum in mare, uocatur'que ibi Garganus, ubi Michaël archangelus hominibus apparuisse fertur. Mons autem ille principalis uocatur Apenninus, & extrudit utrinque plurimos fontes & fluuios, inter quos insigniores hi censentur, Padus Truentum, Arnus, Tyberis, Liris & Vulturnus. quibus & Athesis annumerari potest. Padus originem ducit ex niuosis alpibus, ex oneratur'que in Adriaticum mare; susceptis tamen prius

Apenninus. *Padus*

plurimis

Tyberis. plurimis riuulis & amnibus, qui undique ex montibus accurrūt. Tyberis cursu suo Romam petit ac deinde mare Tyrrhenum. Augetur autem & ipse ex multis affluentibus aquis. Dispescitur ipso Tuscia ab Vmbria. Nomen hoc sortitum aiunt ab euentu quodam, à Tyberino scilicet Albanorum rege, qui submersus perijt in hoc fluuio. Alij aliter sentiūt. Arnus alluit Tusciam, diuiditque Florentiam in duo. Traiecit enim hunc fluuiū Hannibal cum grandi periculo uitæ suorum, quum Romanos bello petere decreuisset. Vulturnus alluit Campaniam, præteriensque mœnia Capuanæ urbis, quæ olim potentissima fuit, ruit in mare. Liris uerò qui olim Ceruleus, hodie autem Garilianus uocatur, apud Caietam mari miscetur. Habet præterea Italia plurimos lacus, potissimum in Lombardia, qui ex alpium niuib. nedum ultra montes, uerùm & citra in Heluetia in subiectis uallibus stagnantur. Inter eos autem primum habet locum lacus Benacus, qui hodie uulgò Gardsee uocatur, haud procùl à Verona situs. Lacus Cumanus, qui inter Mediolanum suum habet situm, non minor censetur lacu Benaco, sed non habet fœcundum agrum.

Lacus Benacus.

De Pado insigniori & celebriori fluuio

Italiæ qui inter Liguriam & Lombardiam uario cursu fertur in mare Adriaticum.

PAdus quem Itali Po, Græci Eridanū, Ligures uerò Bondingum, hoc est, sine fundo uocant, (est enim in quibusdā locis immensæ profunditatis) ubique terrarum habetur celebris, sortitus nomen Padi à Picea arbore, quæ circa eius fontem nascitur quia Gallice ea arbor Pade uocaт. Oritur autem in Vesuli montis gremio, euoluiturque in Adriam sex ostijs, sed antea attrahit omnes aquas, quas alpes meridiem respicientes atque Apenninus in Liguria effundunt, ducitque secum ad mare Adriaticum triginta insignes amnes. Nomina eorum quos Apenninus extrudit sunt, Tanarus, Trebia, Tarum, Nitia, &c. Qui uerò ex Alpibus proruunt, uocantur Stura, Morgus, Dieria Ticinus, Lamber, Ollius, Mintius, Athesis, &c. & hi procreant undecim insignes lacus, inter quos Benacus lacus dicitur habere in longitudine 14. miliaria Germanica, in latitudine uerò unum, atque hunc efficit Mintius fluuius. Ticinus uerò generat lacum Verbanum, quem uulgò uocant Langsee, id est, Maiorem lacum, & hic in longum extenditur ferè 12. miliaribus, latitudo uerò propemodum unum habet miliare. Lacum Larium, qui & lacus Cumanus uocatur, constituit Adua seu Abdua fluuius, & exporrigitur in longum nouem miliaribus, in latum uno. Lacum Seuinum parturit Ollius fluuius, & hic non longior est duobus miliaribus, nec latior dimidio. Is ex liquatis niuibus maiora quàm ex pluuijs sentit incrementa. Adiacent etiam his fluuijs multæ celebres ciuitates, præsertim Taurinū, Papia, Cuma, Cremona, Cremona, Ferraria Alexandria, Verona, Modoëtia, Bergomum, &c. Scinditur Padus paululum infra Ficariolum, fitque ibi oblonga insula ac late patens, in qua sita est Ferraria. Cæterum Athesis oritur supra Tridentum, ad ortum primò tenuis fluens, mox ubi Sarcam infra Bulsanum accipit, ad meridiem flectitur, maior ac uehementior factus. Posteaquam uerò Tridentum perstrinxit tanquam accolis mitescat, quietior fit, placideque per Tridentinam labitur planitiem. Coniectus inde in montium angustias, uiolentus & præceps agiт, ut ruere uideatur non fluere, atque ita semel concitus ne per aperta quidē pacate fluit amplius nisi cum mari appropinquat.

Benacus lacus. *Lacus Verbanus.* *Larius.* *Athesis fluuius*

De ciuitatibus Italiæ.

OLim cùm Italia floreret dominiumque orbis sibi uendicaret, exortæ sunt in ea magnæ & celeberrimæ ciuitates, quibus uix aliæ similes & æquales in Europa inuenire licet, quibus etiam aliquid insigniter attribuitur hominum prædicatione, ut Venetiæ reliquis urbibus opulentiores, Mediolanum maius, Genua superbior, Florentia pulchrior, Bononia fertilior, Rauenna antiquior, Neapolis nobilior, & Roma caput Christianæ pietatis uocetur. Cum uerò quædam ciuitates mutauerint nomina sua, ponā hic quarundā nomina tam uetusta quàm recentiora, atque quibus accenseantur populis.

Epitheta urbiū Italiæ

Papia

Papia & uulgò Paphi, olim uerò Ticinum est dictum, ubi nostris temporibus captus est à Carolo quinto Franciscus rex Franciæ. Fuit olim tam potens, ut in magnitudine, pulchritudine & dignitate nō minor fuerit iudicata Mediolano. Nunc uerò longè inferior est, multas passa calamitates. De qua infrà plura.

Ethruria & Tuscia, nostro tempore Tuscania.

Hydrus & Hydruntum, uulgò Ottronto.

Verona, Germanicè Bern & Dietrichs Bern, Rex enim Theodoricus primū eam cepit, atq; ex ea alias urbes afflixit. De hoc Theodorico multa fabulose referūtur, quæ à grauioribus uiris contemnuntur.

Forū Iulij uulgò, Frigaul, regio est in Istria, olim uerò fuit magni nominis ciuitas, quæ tamen penitus concidit.

Padua olim Patauium, urbs in Venetorum ditione, sita in Marca Teruisina.

Tergestū uulgò Triest, situm in Istria, ubi nobilissimū crescit uinū, Reinfal appellatum. *Reinfal uinum.*

Imola, olim Forum Cornelium, sita in Flaminia,

Alexandria inter Mediolanū & Genuā sita, denominata à Romano pontifice Alexandro & condita contra Fridericum primum, quò ex Longobardia exturbaretur.

Neapolis uetusta ciuitas, olim Parthenope dicta, ut Titus Liuius de ea scribit.

Campania pulcherrima Italiæ terra, quæ bis floribus uernat, certamenq; dicitur Liberi & Cereris ob summam soli ubertatem. Hic amicti uitibus montes, Gaurus Falernus, Massicus & pulcherrimus omniū Vesuuius Aetnæi ignis imitator. Caput urbium regionis Capua, quondam inter tres maximas Romam & Carthaginem numerata.

Venetiæ hodie potentissima urbs in mari & continenti, fuit olim regio tantū, habēs sub se multas ciuitates & loca, ut infrà de ea fusius scribemus.

Aquileia olim insignis Istriæ ciuitas, nostro uerò tēpore cōcidit, uocatq; uulgò Aglar.

Genua & Genoua atq; Ianua fuit aliquādo potēs in mari, quippe quæ habuit multas subiectas terras, insulas & homines usq; ad Græciā. Ciuitas Pera, è regione Constantinopolis posita, paruit olim Genuensibus, sicut & insula Chius & Cafa in Taurica Chersoneso. Quin & Famaguscha urbs Cypri et insula Mitylene, fuerunt olim sub Genuensium dominio. Amiserunt tamen ante paucos annos omnem potestatem in mari. Quomodo uerò ista ciuitas euecta fuerit ad tantam potentiam, dicetur infrà copiosius.

Florentia nobilis & elegās Ethruriæ ciuitas, primùm dicitur fundata nonagesimo anno ante Christum natum. Totila uerò Gothorum rex diruit eam, cum grassaretur per Italiam, sed quam Carolus magnus instaurasse dicitur & muro cinxisse.

Brixia & ab alijs Brexa uulgo uerò Presz, non multum abest à lacu Benaco.

Sipōtus in Apulia, ciuitas episcopalis, quæ nostra tempestate Manfredonia appellatur: alij tamen intelligunt per Manfredoniam Apenesten.

Roma Italiæ metropolis & olim Orbis caput.

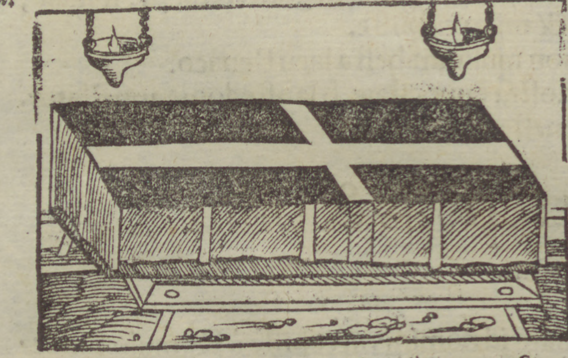
CONsentiūt communiter autores Romam id nominis accepisse à Romulo fundatore suo, qui muros turres, fossas & reliquas munitiones per circuitū urbis extruxit. alijs uerò placet, nomen Romæ non à Romulo sed à Roma muliere quadam & filia regis, qui longè ante Romulum in Italia uixit & regnauit, uenisse. Id tamē omnes fatentur, Romam suam primam gloriam muros munitiones accepisse à Romulo ac deinde temporis successu magis ac magis in gloria & firmitate creuisse, ut tandem ad tantam peruenerit maiestatem & fastum, ut etiam in mœnibus habuerit turres sexcentas & triginta quatuor, portas uerò triginta septem. Area & fundus ciuitatis, per circuitum habuisse dicitur uiginti millia passuum, quinq; ferè efficiunt miliaria germanica: fuitq; uerius regio quædam quam ciuitas. Tarquinius rex muros urbis rudib. uilibusq; structuris ædificatos, primus cœpit saxis magnis formatis ad regulam extruere, cœpitq; fossas etiā cloacis ducere, per quas fluens ex cōpitis aqua omnis ferē ad Tyberim. Fecit aquæductus, uiarum constrationes & cloacorū fabricationes. Extruxit &q; Circum maximū, cuius lōgitudo fuit tria stadia cum dimidio, latitudo iugera 4. eratq; capax hominū 100. & quinquaginta millium. Nostro-

Nostro tēpore hæc urbs plurimū degenerauit à pristina illa maiestate, quū non inueniatur habere ultra 20. portas, easq́ non omnes apertas, & 365. turres in muro extremo. Sed hæc paulo pòst in figuris explicabimus, & nunc reuertemur ad Romulum & ad Remum fratrē eius, à quibus Romana potentia, magnificentia & pompa initium sumpserunt. Vbi in primis sciendum, Romanos seu Albanos (sic enim Romani uocati sunt ab initio) olim instituisse multas & uarias ceremonias, potissimum autem erexerūt deæ Vestæ, quæ pro dea uirginitatis colebatur, templum, in quo perpetuus cōseruabatur ignis. Vesta enim, & Hebraicè באשתא sonat ignem, quē uirgines ad hoc consecratę in templo inextinguibilem cōseruare tenebantur, in testimonium suę uirginitatis. Persuadebant autē homines de multis irruituris malis, si casu quodam hic ignis extingueretur. Nec fas erat eū reparari ex igne humanis manibus elaborato, sed accensa per fomites ex sole flamma, purus & cœlestis ignis eliciebat. Istæ Vestales uirgines tanta afficiebantur honore ut sceptra ferrea illis præferrentur, haud secus q̃ urbis moderatoribus, quando ob certa negocia ex templo ad urbem gradiebantur. Quod si quis morte plectendus occurrisset Vestali uirgini, liberabatur à morte & ab omni pœna, modo uirgo iuramento affirmasset, se casu illi in occursum uenisse. Triginta annos necesse fuit eas manere innuptas & castas, sacrificulantesq́ue & alias ceremonias peragētes ex lege. Quo in tempore opus erat eas decem annis discere, decē annis sacra perficere, decem ultimis alias edocere. Expleto autem trigesimo anno, nihil prohibuit eas, quæ uoluerunt, nubere, uittas quidem deponentes & reliqua sacerdotij insignia, quam rem tamen fecere paucissimæ, quibus etiam inoptabiles acciderunt uitæ fines. His honores multi & pulchri à ciuitate reddebantur, propter quos neq; filiorum eis neq; nuptiarum fuit desiderium. Pœnæ deliquentibus impositæ etiam magnæ. In minoribus delictis uerberibus afficiebantur, corruptæ uerò, turpissimę miserabiliq́; tradebantur morti. Viuæ enim immittebantur super lecticam ceu funus in feretro, deflentibus eas amicis & cognatis, ac perlatæ usq; ad portam Collinam intra muros, ubi ligato capite sepeliuit eam uiuam summus sacerdos, in monumento sub terra præparato. Atque hoc erat triste spectaculum Romæ, nec erat in urbe maior planctus, quàm cum talis mors incidisset. Contingit autem anno ab urbe condita 600. ut Tutia uirgo Vestalis argueretur incesti. At illa argumentis purgare se dedignata mortalibus, ad Tybrim cribrum detulit, ibiq; submersit, addita prece: O Vesta, inquiens, si pia & casta sum, hanc ē Tyberi aquam ad templum tuum perferā, & pertulit. Vide illusionem Satanæ, ut miseros & excæcatos homines in errore retineret, etiam miracula fecit. Simile quiddam legimus apud Dionysium Halicarnasseum. Imperantibus Romæ Consulibus L. Pinario & P. Furio ab urbe condita 281. morbus quidam incidit in fœminas, & mors, quanta nondum prius, maximè in pregnantes, cruda insolitaq́;, parientes & cum fœtibus morientes. Neq; eis deprecationes ad sacraria & ad aras deorum factæ, nec pro urbe expiatoria sacrificia aut pro domibus priuatis perfecta, cessationem afferebant malorum in tali existente urbe calamitate, fit à seruo quodam indicium pontificibus, quod sacerdos quædam Vestæ, Vrbinia, uirginitate amissa, sacrificia pro urbe perficiebat, nō pura ipsa Illiq; remouentes eam à sacrificijs & apponentes pœnam, postquam manifeste est redarguta, uirgis ceciderunt perq; urbem eam ferentes, uiuam defoderunt. Eorum uerò qui illam impiam corruptionem peregerant, alter seipsum interfecit, alterum prehendentes inspectores sacrorum, uerberibus in foro afflictum, tanquam mancipium necauerunt: sicq; morbus ille muliebris ingensq; earum corruptio, post hoc opus statim desijt.

Vestales uirgines.

Pœna Vestalium scortantiū.

De urbis Romanæ ampliatione.

VRbs Romana primum fuit quadratæ figuræ & ſolum duos montes incluſit, Palatinum & Capitolinum: deinde Romulus adiecit urbi duos alios colles, Quirinum & Cœliũ. Romulus Palatiũ inhabitauit & montem Cœlium propinquum: Tatius uerò Sabinorum rex, Capitolium inhabitauit, quod ab initio cœperat, & Quirinalem rupem. Alij tamen aliud ſentiunt. Fuerunt itaq; duæ ciuitates ab initio, & cùm magnum bellum fuiſſet inter Sabinos & Romanos, compoſito tandem bello, ex duabus facta eſt una ciuitas, ſucceſſuq́; temporis Tullius rex, Tarquinius Priſcus, & alij urbem magis ac magis ampliarunt. Sed poſt expulſos reges adhuc plus creuit, & feruntmœnia dilata. In Palatino itaq; monte primò urbs Roma fuit extructa, & in eo reges, deinde conſules poſtea Imperatores maiori ex parte ſedem habuerunt. Deinde Caligula tranſmiſſo ponte coniunxit Palatium Capitoliumq́;, cuius reliquias adhuc conſpicere licet. Fuerũt plurima & magnifica ædificia conſtructa in Palatino monte, quæ & ſi iniuria temporũ penitus corruerint, eorum tamen ruinæ multæ paſſim conſpiciuntur. Victoriæ templum fuit in hoc monte ſimiliter Apollinis templum, iuxta quod fuit domus Auguſti, caſa Romuli, domus Tiberij Imperatoris, & multa alia ædificia. Numerati ſunt autem in urbe poſtquam mœnia eius fuerunt ad ſummum dilatata, ſeptem montes, Capitolinus qui & Tarpeius, Auentinus, Palatinus, Cœlius, Exquilinus, Viminalis & Quirinalis, octauoq́; loco Ianiculenſis poſtea adnumeratus eſt. Et quoniam ualles locaq́; humiliora propter ædificatos ampliſſimos fornices impleta ſunt, ita montibus æquata ſunt, ut nõnullorum montium diſcrimen uix agnoſci poſſit. Aiunt autem Palatinum montem ſic dictum, quòd palantes illuc uenerunt Aborigines. Alij uerò aſſerunt ſic appellatũ à Pallanta Latini uxore. Hodie hic mons nihil habere dicitur, præter eccleſiam ruinoſam.

Palatinus mõs.

Septem montes intra urbẽ.

Capitolinus mons ob id dictus eſt, quod cum in ea olim fundamenta ædis Iouis foderentur, caput humanũ inuentum eſt, & antè Tarpeius à Tarpeia uirgine Veſtali dicebatur, & mons Saturni. Fuit mons iſte muris ſeptus tempore Tarquinij, & ut dicit Cicero, habuit Capitolium olim plures turres, Iouis Ferretrij templũ celeberrimum, in quo clamore anſerum & alarum ſtrepitu M. Manlius Gallos in præcipitiũ dedit. Huius totius arcis ornamẽta, cunctis miraculis Aegyptiorũ erant anteponenda: quare domiciliũ deorũ cognominabatur. Fuit Iouis templum in hoc monte, præter cætera ornamenta, multis ſtatuis exornatum, quarum unam auream decem pedum dicauit diuus Claudius: fuit et Iouis ſimulachrũ in eo, uictoriæ ſtatua, ſex pocula à Pompeio in urbem aduecta. Libri Sibyllini ſub terra in arca lapidea conditi, fœdera cũ Carthaginenſibus icta, ſcripta in tabulis æneis. Habuit & fiſtulas quaſdã, quibus aqua reliquis templis & ſedibus ſuppeditabatur. Eò ibi noui conſules ſacrificarunt, quia Ioui debebatur omne initium. Erat in eo pars ſecretior templi, quam nemo prophanus ingredi permittebatur, in qua ſeruabantur duæ coronæ aureæ miſſæ gratulatũ ob partam uictoriam à Pamphylijs legatis & Carthaginenſibus. Habuit quoq; Iuno ſacellũ à ſiniſtra ſacelli Iouis, & Minerua à dextra ſuam habuit cellam. Habuit & Concordiæ templum in Capitolio: ſic & Fides habuit in eo templum. Fuerunt quoq; in Capitolio multorum deorum ſtatuæ, etiam ſtatuæ omnium regum & multorũ aliorum inſignium uirorum, qui rempublicam cum honore auxerunt. Item tabulæ in capitolio fuerunt fixæ, in quibus leges & publica acta continebantur. Hodie in hoc monte præter Cœnobium Minoritarum, quod Ara cœli uocatur, nihil eſt extructum, quantumlibet olim habuerit delubra, ædes, ſacella & templa ultra ſexaginta. Bonifacius nonus latericiam quoq; domum conſtruxit ſuper ruinas tot ueterum ædificiorum, deputauitq́; uſibus Senatoris & cauſidicorum. Fuit is mons Capitolinus, priuſquam caput hominis in eo inuentum eſſe dictus Tarpeius, à uirgine Veſtali Tarpeia, quæ ibi à Sabinis necata & ſepulta fuerat. Eſt autem Tarpeia, rupes quædam præceps. ubi hodie noxij puniuntur, ſicut & olim ex ea rupe, damnati præcipitabantur. Infra hanc rupem ſtetit olim & Saturni ædes.

Iouis templũ.

Cõtenta in tẽplo Iouis.

Tarpeius mõs.

Inſula Tiberina ſic nata eſt. Cum Tarquinius Superbus ob Lucretiæ ſtuprum urbe pelleretur, ſenatus bona eius populo conceſſit auferenda, frumentum autem quod in campo Tiberino ſatum & natum fuit & ſtabat in culmis, nemini aufferri permiſit, ſed execrabile iaciendum in flumen decreuit. Quod cùm æſtiuis caloribus eſſet ſolito humilius,

m paleæ

Figura areæ ciuitatis Romanæ atque portarum eius, quas habuit olim cum in summo esset flore & fastigio.

paleæ fundo adhærentes, limūq̃ fluctibus aduectum excipiētes, insulam hanc paulatim effecerūt. Opera deinde hominū factū esse opinat Liuius, ut eius area firma esset etiam ad deorū templa sustinendū. Longitudo eius paulò minus duobus stadijs perficitur, latitudo uerò passibus 50. Tota erat Aesculapio sacra, propter eius simulachrū ex Epidauro in eam aduectum.

Auentinus mons.

Auentinū montem sic dictum putant ab auibus, alij à rege Auētino Albano, qui ibi sepultus fuit: alij ab aduentu hominum, q̃ cōmune ibi Latinorū tēplū Dianæ fuerit constitutū. Fuit in hoc colle ara Herculi posita, Iunonis templum, templa Dianæ, Mineruæ, & Lucinæ. Habet nunc monasteria sanctæ Sabinæ, sancti Bonifacij, & sancti Alexij, reliquæ partes mōtis, aut ruinis aut uineis conteguntur.

Cœlius mons.

Cœlius mons à Cœlio duce Thusco, qui Romulo in auxiliū contra Latinum regem uenit, dictus putatur. In hoc monte Vespasianus templum diui Claudij ædificauit, ubi multorum deorū fuerunt ædes aræ & templa, sicut in singulis montibus citra Tiberim fuerunt deorū templa: quin & in Ianiculo ultra Tiberim extructa fuerunt nonnulla templa. In medio Cœlij dorso, bini aquæ ductus superbissimi operis conspiciuntur. Nuuc ecclesijs Christianis mons est ornatus, nempe monasterio beati Gregorij, ecclesia Iohannis & Pauli, hospitali Saluatoris, ecclesia rotunda S. Stephani. In extremo eiusdem montis est basilica Lateranensis, quæ seruat capita apostolorum, ædium superbissimarum structura tota orbe celeberrima. Est quoq; in hoc Cœlio monte amphitheatrum semidirutum, iam Colosseum dictum.

Ianiculum

Ianiculum olim mons fuit altus prope Romam, trans flumen Tiberim.

Exquilinus mons.

Montis exquilini ratio obscura & incerta est. Sunt autem duo mōtes Exquilini, celebrior pars est à foro Traiani, & potenditur usq; ad thermas Diocletianas. Sunt autem thermæ illæ ædificiū pulcherrimum & admirandum, Vocantur proinde thermæ, loca quæ calentibus aquis, aut ipsa sine aquis fornice igne calefacto, lauādi sudādiq; usibus deputata sunt. Sic apud Rom. multa balnea publicè sunt instituta, in quibus plebs ad libitū lauabat. Itaq; thermarum nomine insania sunt extructa à multis ædificia. Erant nanque in thermis areæ amplissimæ porticibus circūdatæ spaciosissimis, camerataq; supbissimis fornicib. ædificia in circuitu habentes, in quibus columnarū diuersi coloris marmorearum ordines immensarum fuisse cōstat.

Flora meretrix.

Collis hortulorum dicitur, q̃ sub ipso olim fertilissimi essent horti. Fuit enim in hoc colle circus Floræ. Fuit autem Flora meretrix quędam insignis, quę cum magnas opes arte meretricia cōparasset, populū Romanū scripsit hæredē, certamq; pecuniam reliquit, ex cuius annuo fœnore suus natalis dies celebraretur editione ludorum. Quod quia flagitiosum uidebatur, ut pudendę rei quædam dignitas adderetur, deam esse finxerunt, quæ floribus præesset eamq; oportere placari, ut fruges cum arborib. benè prospereq; florescerent.

Nomina portarū Romanæ urbis.

Collina porta à collibus sic dicta ad quam protēdebatur Cāpus sceleratus, ubi Vestales incesti reæ, uiuæ defodiebantur

tur. Ibi supercilium fuit intra urbem, & in eo structura subterranea, domus haud magna, in quã è loco superiore descendebatur. Iacebat in ea stratus lectulus, lucerna ardens, panis & aqua in uase & oleum. Ipsam uerò pœnæ obnoxiã, feretro impositam & exterius ob tectã. lorisq; ligatã, quo neq; uox posset audiri, per forũ uehebant. Silentio accedebant omnes, eamq; sine uoce cum graui mœrore transmittebant. Neq; aliud spectaculũ horribilius erat, neq; alium diem ciuitas mœstiorem agebat. Et cum ad locum feretrum delatum esset, solutis à ministris uinculis, sacerdotũ princeps precatus archana quædam, sublatisq; ad deũ manibus, ante supplicium educebat eam capite opertam, constituebatq; in scalis, in domicilium deferentibus. Deinde ipse cum alijs sacerdotibus auertebatur. Et cum illa descendisset scalæ tollebantur, & multa desuper iniecta humo, domicilium operiebatur.

Locus supplicij uirginũ Vestalium.

De reliquis portis Romanæ urbis.

Porta Flumentana sic dicta fuit, quòd per eam Tiberis aliquando refluxerit. Hodie uocatur Porta populi.

Porta Collatina dicitur quoq; Pintiana.

Porta Collina quæ & Quirinalis, nunc dicitur porta Salaria. Per eam itur ad collem Quirinalem.

Porta Viminalis propter uinimũ sylua sic dicta, hodie sanctæ Agnetis porta appellat.

Porta Querculana nunc clausa, sic dicta fuit, quod iuxta se habuerit quercum.

Porta Exquilina est porta sancti Laurentij.

Porta Neuia uocatur hodie Porta maior

Porta cœli, montana & Asinaria olim, hodie S. Iohannis.

Porta Gabina hodie clausa, quæ Gabiusa putatur.

Porta Latina mittit in Latium.

Porta Capena, est porta S. Sebastiani.

Porta Trigemina, porta S. Pauli.

Porta Naualis ultra Tiberim, uocatur hodie porta ripæ.

Porta Aurelia ultra Tiberim, porta sancti Pancratij.

Thesaurus Romæ inuentus.

IN Vaticano anno Christi 1544. in Februario haud procul à Tiberi, quum in sacello sancti Petri fundamenta foderentur, inuenta est marmorea arca longitudine pedũ octo & semis, latitudine quinque, & sex altitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris coniunx, quæ uirgo migrauit ex hac luce, præuenta inopinata morte, antequam ab Imperatore accepta esset. In ea arca corpore absumpto aliquot tantum dentes supererant, capilliq; ac tibiarum ossa duo, præterea uestis & pallium, quibus tantùm auri fuerat intextum, ut ex his combustis auri pondo 36. collecta sint. Erat insuper capsula argentea, longa pedem unum in se missem, latitudine digitorum duodecim, in qua uascula multa ex crystalo, nonnullaq́ue ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei quadraginta, uarijs gemmis adornati. Erat & Smaragdus auro inclusus, in eoq; sculptum caput, quod creditum est ipsum Honorium referre. Is quingentis aureis nostratibus æstimatus est. Præterea inaures, monilia, aliaq; muliebria ornamenta in quibus bulla earum quas hodie Agnus dei uocans per cuius ambitum inscriptum erat, Maria nostra florentissima. Laminaq; ex auro & in ea hæc nomina, Michaël Gabriel, Raphaël, Vriel, græcis literis. Item ueluti racemus ex Smaragdis alijsq; gemmis consertus, & discriminale ex auro longitudine duodecim digitorũ, inscriptum hinc, Domino nostro Honorio. hinc, Domina nostra Maria. Adhæc inerat sorex ex chelidonio lapillo, cochleaq; et patera ex crystallo: item pila ex auro lusorię similis, sed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmæ, quarũ & si plurimæ uetustate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamq; pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filio dedit pro dote.

Sunt autem hodie in Vaticano horti Romani Pontificis.

De ciuitate & populo Venetorum.

NOmen Venetorũ olim fuit nomen populi & nõ ciuitatis. Nam ciuitas Venetiarum non habet illam, quam reliquæ urbes Italiæ, uetustatẽ, ut iam dicetur. Accidit enim circa annũ Christi 300. ut ex Scythia prodierit populus ferus & crudelis, quem Hunos uocant, qui grauissima intulit damna omnibus ferè Europę nationibus, ut infrà in Vngaria fusius dicetur. Cœperũt primũ sæuire in Thracia, penetrantesq́ Mœsiã & Illyricũ uenerunt in Italiã. Veneti uerò qui tunc in cõtinenti circa Adriam habitabant, audientes aduenire colluuiem illam, fugientes in mare, cõsederunt in paruulis insulis, quarũ magnus erat numerus, & quæ non multum à se distabant, uictitantes ibi prout poterãt, potissimum aũt uictum piscatura quæritantes, Ichthyophagum ritu uiuentes. Paulo pòst cœperunt in insulis illis erigere ædificia, maximè in ea quæ uocabatur Riuo alto, sic dicta, quod mare ibi profundius esset quàm circa alias insulas, aut quod hæc insula emineret supra alias. Hac itaq; occasione moti Veneti, posuerũt primũ urbis fundamentũ super insulam Riualto, anno Christi 420. uel ut alij scribunt, anno 456. Et nisi Attilam circumstantiũ urbium euersorem habuisset Venetorũ urbs, nullum adhuc ortum inuenisset. E multarum namq; ciuitatum excidio, mutato fato, supra modum efflorere cœpit. Siquidem ex Aquileiæ, Concordiæ, Alcini, Paduæ, Opitergij montis, Heracliæ, Aquilij, Gradus, Capreolarũ & Laureti, reliquijs planè constat urbs ipsa. Primi autem conditores fuerũt Paduani, cœpitq; protinus urbs crescere in ædificijs, dominio, potentia, opibus, numero hominum & possessione terrarum, in mari atq; cõtinenti, ut etiã temporis successu sibi subegerit magnas insulas, ciuitates & regna in remotis terris, quanq; nostro æuo Turca illis multa ademerit. In summa, urbs illa magnificẽtissima, pulcherrima et ditissima, facta est regina maris, habitaturq; à maxima frequentia populi, ex diuersis nationibus, imò ex toto fermè orbe ad exercendam mercaturam illic cõcurrentis. Est ibi omnium linguarum usus, diuersissimiq; sunt hominũ amictus. Vectigal quod ex uino, sale oleo, alijsq; rebus magistratus leuat, dicitur ascẽdere ad duos miliones, hoc est uicies centena millia ducatorum, præter tributa, census & redditus, quos ex subiectis leuant ciuitatibus.

Riuo alto.

De ducibus & magistratu Venetorum.

ANno Christi 700 Veneti primũ cõstituerunt ducẽ, antea uerò respublica fuit administrata & gubernata per tribunos & cẽturiones: inter quos cum nõnunq; graues orirentur simultates, exequerenturq; cũ discordia officia sua, & superueniret Longobardi, inuideretq; suam eis libertatẽ, quod nemini essent subiecti, & ob id eos lacessere tentarent, Veneti inito consilio crearunt ducẽ, sub quo cõcordes uiuerent, partibusq; uotis aduersarijs resisterent. At temporis successu nõ semper benè sibi consultũ arbitrãtes, multos ex ducibus turpi morte sustulerunt, si uera sunt quæ passim de illis scribuntur. Vrsum tertium ducẽ in seditione quadã interemerunt. Filium uerò eius Adeodatum priuauerũt utroq; oculo, postquã reipublicæ aliquãdiu prefuisset. Decimũ ducẽ Obelierũ dictũ, actũ in patibulũ lacerarunt in frusta. Decimumtertium occiderunt in ecclesia. Decimum quartũ combusserũt anno Christi 958. in suo palatio. Decimumquintũ truserũt in monasteriũ. Vicesimum octauũ damnauerũt exilio. Quadragesimumquintũ, Reinhardum nomine, lapidauerũt. Quadragesimumsextũ coniecerũt in dura uincula. Quinquagesimumquintum decollauerũt. Hæc & multa alia passim scribunt de Venetis & eorũ ducibus. At Caspar Cõtarenus, qui ex professo de Venetorũ republica scripsit, nullam de hoc miserabili ducum interitu mentionem facit. Volaterranus quorundam meminit. Porrò de magnificentia

Primus dux Venetorũ.

& potestate ducis Venetorum, dictus Caspar Contarenus Senator Venetus in hunc modum scribit: Electus in ducem, quãdiu uiuit præest reipublicæ, nec Senatus quicquam agit sine eo, sicut nec ipse aliquid agit absq; Senatu. Quando uenit ad tribum aliquam in ciuitate, non habet maiorẽ in ea autoritatem q̃ magister illius tribus. Habet etiã in rebus gerendis legẽ præscriptã & certũ modũ cui se cõformem reddat, quámq; præuaricari nefas est. Ornatus eius nõ differt ab ornatu regis. Nam instar regũ gestat indumentũ purpureũ aut auro contextũ. Capiti uerò imponit mitrã regiã ex lino factã, quam circũdat pileus purpureus, cinctus corolla aurea. Quũ Senatũ ingredit̃, habet paratum solium regium, & omnes ciues, etiam senatores, quãdo coram eo loquũtur, discoperiunt capita sua, stantq; ceu corã principe. Omnia diplomata quæ à senatu scribuntur & ad exteros mittuntur, scribũtur nomine ducis, eiusq; obsignantur sigillo. Sic quando leges euulgãtur, sub nomine ducis publicantur. Monetæ quoque & aurei nummi, cuduntur & signantur nomine & imagine ducis. In summa, dux in cunctis præ se fert personam regis coram subiectis, excepto quod habenę illi plena autoritate non laxant̃. Post illum eliguntur sex proceres ex sex tribunitijs collegijs, ex quolibet scilicet unus, nam urbs diuiditur in sex tribuũ collegia, & hos habet immediatos consiliarios, nec quicquam agit sine illorum cõsilio. Sed non funguntur hoc officio ultra octo menses. Et quo dux maiori fulgeat pompa, fastuq; conspicuus fiat, numerantur illi ex communi fisco singulis annis 3500 aurei, quos in priuatũ usum nõ licet uertere, sed expẽdere in fastũ & apparatũ, ut principẽ decet, alias enim post mortẽ eius, hæredes eius non sine mulcta cogerẽtur restituere, si quid in eos esset collocatum. Quum foras egreditur, tenetur post se in suis sumptibus lõgum trahere seruorum ordinem, & quater in anno iuxta priscam consuetudinem opiparũ instruere cõuiuium, pro sexaginta aut septuaginta ciuibus & senatoribus. In solennitate ascensionis Christi, pro more prædecessorũ ingreditur pulchram & ornatam nauem, unà cum episcopo & ciuibus aliquot, ductaq; naui in uastum mare, proijcit annulum aureum in mare, & uerbis profitetur se hoc indicio sibi despondere mare in perpetuũ dominiũ. Exercet & episcopus quasdã ceremonias, quibus finitis redeunt domum. Quãdo eligendus est dux, nemo scire potest, in quem cadat electio. Nam fit sorte, atq; ob id nullus inanis gloriæ cupidus hic quicquã efficere potest, sed nec munera quicquam obtinere poterunt. Vt autẽ lectus est nouus princeps, cuditur noua moneta cũ nomine & imagine ducis, gestaturq; dux magna pompa à nautis per forum sancti Marci, ipse uerò interim sine cessatione spargit nouam monetam inter uulgus, quousq; uentum fuerit ad certum locum, ubi ducali pileo adornatur.

Magnificentia ducis.

Sex tribuni.

Electio ducis.

Ciuitas

pararint Cypri regnũ, quibus & boni quiq; subscribunt uiri, sed mortuo patre & posthumo, senatus adoptionis & hæreditatis iure successerit in regnum.

Forum Iulii & Aquileia.

Forũ Iulij, uulgo Frioli, uel, la patria de Frioli, Germanicè uerò Friaul, nec prouincia est nec magna admodum Italiæ pars, circiter quinquaginta miliarijs Italicis longa, & lata totidem, ager alioqui tum amœnus tum fertilis: oppidulis, ciuitatibus & pagis refertus, comitibus & priuatis dominis pro maiori parte subiectus. Rempublicam tamen Venetam agnoscunt omnes.

Huius metropolis Vtinum est, præclarissima & ampla satis ciuitas, ad quã præfectus à Venetis mittitur, qui Locumtenens uulgò appellatur, ad quē ceu principē difficilia omnia deferuntur, licet multi merũ istic dominium in suis oppidulis obtineãt, qui etiam inter patricios Venetos recēsentur. Aquileia urbs, Carnorum metropolis, hodie uerò in Foro Iulio nõ longè à mari Adriatico posita, olim potētissima claruit: iã uix inuenias uestigia ciuitatis, nec tot habet domos, ut pagus appellari possit. Insigne nihil habet, præter antiquum & ruinosum templũ, cuius Canonici propter cœli intemperiem & adiacentes paludes, uix ꝑ trimestre tempus uisitare possunt. Patriarchatus titulo insignita est, & paret patriarchæ cum plurimis alijs Foroiulij oppidis. Iam Patricius Venetus, qui cardinalis Grimanus appellatur, hac dignitate ornatus & ditione auctus est. Fuit hic locus olim Romanorum colonia, atq; ad eum flumine aduerso onerarijs nauigatur, per Natisonem fluuium nauibus. Leguntur passim multa de hac Aquileia in historijs. De Foroiulio sic scriptum inuenio. Rex Auarum quem Cananum uocant, cum maxima parte copiarum Forumiulium obsedit, maiore conatu quam spe munitissimę urbis potiundæ. Cœperat urbs hæc iam inde Aquileiæ excidio, totius regionis tanquam arx & caput haberi, sedebatq; ad Natisonem fluuium. Tomilda uerò uxor Gisulphi (quem rex Cananus occiderat) tenebat urbem mœnibus & præsidio munitam, defendebatq; eam ualide aduersus omnes Auarũ conatus. Sed quod uis nulla potuit, muliebris intemperies urbem, alioqui munitissimam, hostibus patefecit. Tomilda enim regem fortè intuita mœnibus obequitantem, forma & ætate florentem, eius amore capta, misit qui cum eo urbis proditionem pacisceretur, si se in matrimonium reciperet. Accepit barbarus conditionem, uictoriæ cupidus, fideq; in id quod promittebatur data & accepta. Tomildæ opera in urbem admittitur. Hic rex ne fidem falleret, nocte una Tomildam pro cõiuge habuit, inde effrenatam mulieris libidinem duodecim robustissimis militibus subiecit, qui per ludibrium & dedecus eam assiduis compressibus explerent. Postremo mulierem miserabiliter uexatam palo affixit, ut omnibus sui sexus documento esset, ne libidinem rationi anteponerent, uoluptatem utili & honesto, simul ut omnes scirent, perfidiam ne apud eum quidē, cui gratificari se putet, tutam esse oportere. Oppidum inde direptum est, haustumq; quicquid opum Heruli, Gothi, nouissimeq; Longobardi, ex tota Cisalpina Gallia per annos 150 & amplius unum in locum congesserant. Multitudine inde extra urbem educta, in Longobardorum inuidiam incendio consumptum est ac solo æquatum. Fuit annus, quo Forumiulium est ita excisum, ducentesimus ferè ab eo, quo Aquileia ab Hunis Attilæ ductu diruta est. Quum Auarum rex prouinciam Foroiulien sem hostiliter adoriretur, Gisulphus dux regionis cum exercitu haud contemptibili fit hosti obuius, committitur atrox prælium, fitq; ea pugna tandem Lõgobardis funesta, qui & duce in acie amisso, ad internitionem omnes sunt cæsi.

Vtinum metropolis.

Aquileia.

Patriarchat.

Mulier prodit urbem.

Forumiulium excisum.

Mediolanensis

Mediolanenſis urbis origo & incrementū.

MEdiolanum à Gallis cōditum, Liuius Romanæ hiſtoriæ autor tradit. Nam Belloueſus, Tarquinij priſci tēporibus, Ambigati Celtarū regis ex ſorore filius, magno hominum excito numero, ad ſedes nouas quærendas, è finibus Galliarum emiſſus, in agrum Inſubriū ueniens, urbem condidit, quam Mediolanū appellauit. Quidā ſcribunt, duce Brenno eos Gallos in Italiam ueniſſe, à quibus Mediolanum conditum fuit. Alij uerò ſcribūt, Mediolanum fuiſſe lōgè ante Gallorū aduentū, uocatumq́ Olanū, ſed dirutū à Gallis, qui primi alpes trāſcenderunt, & mox ab alijs Gallis duce Brenno inſtauratum fuiſſe, quod Iuſtinus conditū ſcribit. Strabo Mediolanum uicum iam pridem fuiſſe refert, quod uicatim omnes habitarēt, ſed tempeſtate ſua eximiæ dignitatis ciuitatē, quippe quæ Inſubriū metropolis eſſet.

Inſubrium metropolis.

De urbis nomine nihil apud idoneū ſcriptorē (inq̄t Merula) legi. Fama eſt uet⁹, ab apro lanato ex media parte, quē effoſſo ſolo inuenerūt, Mediolanū eſſe nūcupatū. Eſt circa hanc urbē nobilis regio, tū cœli tēperie, tum ſoli fertilitate, et affluenti rū copia, unde ciuitas ipſa ſuo abūdās populo & proprijs nitēs uiribus, ſemper gētis fuit caput, et quotiēs euerſa, poſt excidiū reſtituta, ubertate agri & propinquitate alpiū, ex quibus hominū copia affluit. Opes & uires gētis quātę fuerint, oſtēdunt multiplicia perpeſſa bella, poſt quæ urbs rurſum ſurrexit. Olim cū ſub Rom. populi et Cęſarū tutela quieſceret, terreſtribus magis q̄ maritimis fructib. & multitudine populi, mirū in modū ciuitas excreuit, in quā ſiue aēris clemētia, ſiue cultu agrorū, dignatiōe morū & opū amplitudine, Romani Cęſares quoties ocioſi forēt, uel bella cū Germanis atq̄ Gallis eſſent, diuerterūt. Traianus nō ſolū urbem frequētauit, ſed & nobiliſsimū palatiū ædificauit in ea urbis parte, quæ adhuc nomē palatij ſeruat.

Palatium Imperatorum.

Maximianus Hercules quondā dictus, ampliſſimū templū Herculi excitauit, quod poſteriores diuo Laurentio martyri dicauerūt. In hac urbe cultæ fuere liberales omnes diſciplinæ. Nam & Virgilius Mediolani literis operā dedit. Patet adhuc area, quā uiridariū dicūt, deducto ſcilicet nomine à nemoribus & uiridarijs, quæ plerūq́ principes & potentes populi intra mœnia, tum animi, tum uenationis & aucupij gratia fecere. Extāt ſedecim ſtriatæ columnę, operis antiqui ueſtigiū, ſiue propylei ſiue periſtili eius tēpli, quod Maximinianus Herculi cōſecrauit. Ingēti incremēto res Mediolanēſis tēpore Gratiani Cæſaris aucta erat, & maxima accumulata diuturna tranquillitate. Nam quingētos & amplius annos, neq̄ ab externo hoſte, nec inteſtino bello Inſubres uexati fuere. Durauit illa felicitas uſq̄ ad diui Ambroſij tēpora. Nā cum illa tempeſtate Italia peſtifero Arij dogmate infecta laboraret, Mediolanū adeò contaminatū fuit, ut intra urbem ipſam, gliſcēte hæreſi, ceu diuerſarū factionū duces, duo epiſcopi armis repugnarent.

Ariana hæreſis.

Pulſus tamē urbe Ambroſius, et uictore mox Auxētio, uelut ciuili bello ciuitas afflicta fuit, poſt cuius ſeram mortē reuocato in patriā Ambroſio, omnis Italia reſipiſcit. Quieuit per aliquot annos ab omni motu & bello ciuitas uſq̄ ad Gothos, qui Italiā miſere uaſtātes, Mediolanū quoq̄ capiūt atq̄ direptū incendūt. Poſtea ſub Iuſtiniano Imp. Mediolanē. à Gothis deficiētes, rurſum fuerūt expugnati, interfecti & mœnia exciſa. Durauit Gothorū imperiū in Italia annis ſeſquicentū.

Gothorum imperium.

Subſequuti paulopòſt in eorū locū Lōgobardi, uſurparūt Mediolanēſis regiōis ditionē, à quorū regibus tandē deſcēderūt Vicecomites Mediolanē. Horum primus fuit Matthęus, q̄ ſolus circa annū dñi 1274 cœpit urbica negocia adminiſtrare, ſiue q̄a domi legib. & morib. iura redderet, ꝓculq́ à ui & iniuria res urbis agerent, ſiue q̄ in omni militari negotio ꝓ ſentētia cūcta ſuccederēt, magnus appellari cœpt⁹ eſt. Vicecomitū res ea tēpeſtate ſatis ſtabilitę & firmæ erāt, Matthęo dominātē & ſuffragātē Rudolfo nouo Cęſare. Mortuo aūt Rudolfo et ſuccedēte alio Cęſare, idē Mathæus māſit in dignitate, appellatusq́ fuit Cęſaris ꝓcurator. Deinde uaria iactat⁹ fortuna, et à bellorū motib⁹;

Vicecomites.

Cæſaris procurator.

motibus liberatus, nactus aliquid ocij, ad urbis ornamenta conuertit, ædes prætorias foro mercatorio adiecit, in quas duodecim coiretuiri, urbicis negocijs & mercaturæ præfecti, pro quorũ arbitrio esculentis & poculẽtis precia quotidie statuũtur, de mẽsura & põderibus ius dicũt, fraudes opificũ cauẽt & castigãt, appellantq́ publici commodi prouisores.

Mediolanenses unde dicti Longobardi.

Diximus suprà, regionem Mediolanensem olim dictã Galliam togatam atq; Insubriam, donec subacta fuit à Lõgobardis, qui anno Christi 525. in interioribus Saxoniæ in magnũ numerũ multiplicati, coacti fuerunt egredi insulam Rugię, quam occupauerant, & quæ minor erat quàm ut tantam hominũ multitudinem nutriret. Egressi autem ut meliorem & fertiliorẽ sibi quęrerent terram, primùm uenerunt in Pannoniam: aliqui uerò scribunt eos primũ occupasse Bauariam. Cumq; eam terrã inhabitassent annis 42 nec respondisset uotis eorũ, relicta ea anno Christi 568. armata manu concesserunt in Italiam, si fortè in ea portionem aliquam commodiorem obtinerent. Non tamen penitus reliquerunt Pannoniam, sed Hunis eam interim possidẽdam tali pacto tradiderunt, ut si frustrarentur in Italia spe sua, in Pannonia locum haberent, ad quã postliminio reuerterentur. Sunt etiã qui scribunt eos uocatos à Narsete, qui post Gothicam uictoriam tenuit Italiã annis 16. Sed dum ille nimium diuitijs inhiaret, accusatus à seditiosis quibusdam ciuibus apud Iustinũ Imperatorem, quòd nimis austerus esset, missus est Longinus cum nouo exarchatus magistratu, qui Narsetis locum obtineret. Narses uerò à Sophia augusta per risum uocatus est ad gynetiũ, muliebria facere opera, lanas & pensa diuidere, quia eunuchus erat. Quibus irritatus uerbis, Neapolim concessit, augustæ Sophiæ respondens, se tam inextricabilem orditurum telam, quam quoad uiueret nequiret deponere. Missis ergo legatis Longobardos, qui tum in Pannonia resederãt, solicitauit, uti Italiam occuparet, terram cunctis diuitijs refertam, salubritate cœli, frugũ, uirorumq́; præstantia longè principem, relicta Pannonum paupere rure. Longobardi læti nuncium acceperũt, & post triennium rege Alboino duce, numero ducentorum penè millium cum uxoribus ac liberis & omni suppellectile Italiam petierunt, cepq; & subegerunt & in potentatus diuiserũt. Quũ uerò in ipsa profectione essent, intrassentq́; terminos Venetorũ, ascẽdit Alboinus montem quendã, qui in ijsdem locis prominet, indeq́; quantum prospicere potuit, partẽ Italiæ contemplatus, dixit ad suos. En fortissimi uiri, hęc est nobilis illa Italia, quã quærimus. Ingressus inde Foriiulij terminos sine ullo obstaculo, præfecit illi prouinciæ Gisulphũ nepotem suum, uirũ per omnia idoneum. Deinde expugnauit Taurisiũ, Vincentiã, Veronam, Mediolanum & alias multas ciuitates. Protractum est autem bellum istud in quartũ usq; annũ, subegeruntq́; Lõgobardi ferè totam Galliã togatam, quæ & ab eis denominata est Lõgobardia, ac deinde corrupto uocabulo Lombardia. Iste Alboinus rex 11 in numero, quum uice quadam genio indulgeret, inter pocula iussit afferri phialam

Inextricabilis tela.

Forum iulium.

Lombardia.

phialam, cui craniū Comundi regis Gepidarum erat inclusum (alij uocant eum Eurimundum) quem in Vngaria occiderat, atq; filiam eius uxorem duxerat. Fuerunt autem Gepidæ isti reliquiæ Hunorum, qui cum rege Attila ingressi fuerāt Italiam, facti Longobardorum uicini. Postquā uerò Alboinus multas in Italia adeptus fuisset uictorias, plurimasq; subegisset ciuitates & in eis præsidia posuisset, atq; regnasset tres annos et sex menses, reuersus Veronam, ubi regni sedem constituerat, ad uxorem suam, publica celebrauit cōuiuia, uinoq; grauatus iussit soceri Chunimundi craniū (ut diximus) afferri, eoq; uino repleto & epotato, misit pincernā suum cū craneo illo detestabili ad uxorē suam Rosimundā, clamauitq; alta uoce: Bibe cū patre tuo. Accepta mulier hac iniuria, altum cōcepit in corde dolorem, quem compescere non ualens, mox in mariti necem, patris cædem uindicatura, exarsit. Habuit autem rex in aula sua adolescentem nomine Helmechildem, cuius mulier illicito tenebatur amore, eumq; subornauit, ut regem dormientem in somno necaret. Quo facinore patrato, nitebatur mulier regnum cum adolescente retinere. Insidiantibus autem Longobardis reginæ & Helmechildi, fugit illa cum adolescente Rauēnam, auferēs simul magnam uim auri, totumq; Longobardorum thesaurū. Exarchus uerò Longinus, Rauennæ tunc habitās, suscepit illos cum magno honore, præsertim quod mulier elegāti esset forma, aut quod abundaret diuitijs, atq; ob id ambijt nuptias eius, cœpitq; suadere, ut Helmechildē interficeret, & ipsius se nuptui copularet. Quod mulier uidens (ut erat ad omnem nequitiam facilis, affectansq; Rauennatium fieri domina,) cogitare cœpit, quomodo reiecto adolescente, exarchum sibi iungeret maritū. Occurrens ergo quodam die adolescenti uenienti ex balneo, propinauit illi poculum ueneno mixtum. Adolescens nihil sibi metuens nec quicquā mali suspicatus de muliere, accepto poculo bibit, & illico sensit mortiferam hausti potus uim, & antequam totū ebibisset, dissimulato mortis dolore, dedit & mulieri ex eo bibendum dicens: Et tu quoq; in balneo languidior ui caloris effecta es, ebibe ergo residuum. Qua renuente & dicente, iam certè nō sitio, ille obstinatius instans, cœpit nolentem cogere, tandemq; extracto gladio & intētata morte illam coēgit, ut sumeret calicem mortiferū, ebiberetq; quod residuū erat in eo. Quo facto, paulo post uterq; ueneno inflatus, animam reddidit. Sicq; dei omnipotentis iudicio regis Alboini interfectores nequissimi, uno momēto perierunt. Post ista Longobardi aliū creantes regē, Clephem nomine, cœperunt grassari in Italia, incēdio & gladio omnia deuastantes, tantamq; rabiem exercentes, ut Italia grauiora damna uix antè senserit. Nō parcebāt mulieribus neq; pueris. Exarchus uidēs tantam furentis populi debachationem, coactus fuit eos rogare pro pace, quodq; contēti essent ciuitatibus à se subactis, & reliquas minime infestarent, quibus tamen uerbis parum impetrauit. Nā exercuerūt tyrannidem suam usq; ad tempora Caroli magni, annis scilicet 204. qui potēti manu illos cōpescuit, idq; anno Christi 776. Cepit quoq; Desiderium regem ipsorū ultimū, & relegans eum Lugdunum, constituit super eos duces alienos, qui tam humaniter eos tractabant, ut iam ex sua gente rectores sibi non optarent. Dicti fuerunt Longobardi ab initio Winili, sed postea ob prolixas barbas mutato uocabulo uocati sunt Lōgobardi, quasi longè barbati. Et quo exteris nationibus personarum numero formidabiliores essent, resoluebant quoq; uxorum suarum cæsariem, & fluxam comam adaptabant genis earum, tradebātq; arma in manus earum, hoc cōmento hostem ludificantes. Infrà in descriptione Daniæ nonnihil quoque inuenies de Longobardis, unde primùm prodijsse ab historicis commemorantur.

Verona regni caput.

Alboinus interficitur.

Veneni poculum.

Mulieres barbatæ.

Stratagema.

Vrbs Mediolanensis multa passa est diuersis temporibus excidia.

ANno Christi 540 antequam Longobardi ingressi fuerunt Italiam, Gothi quoque eam occupantes & sæuientes in ea, expugnauerunt Mediolanū atq; subuerterūt. Memorantur tunc ex Mediolanensibus occubuisse triginta millia hominum.

Post Carolum uerò magnū, quum multi reguli in Italia surgerēt, ut infrà suo loco dicetur, & quidam ex eis uocarentur Berengarij, qui et Longobardicum regnū tandem sibi subiecerūt, fecit Otto magnus expeditionem magnam in Italiam, eripuitq; Longobardiam de manibus Berengarij & incorporauit eam Romano imperio. Berēgarium uerò duxit secum in Germaniam, nempe ad Bambergam, ubi & mortuus est. Sunt etiam

qui

Actium, in quo ista linea terminata est. Legitur de isto Actio, quòd quodã tẽpore cum humi in castris deposita galea dormisset, ac deinde rursum galeam capiti imponeret, ingressus fuerat serpẽs in galeã, egressusq́ & delapsus per faciem principis, in nullo illum læsit.

Atq; hinc est, quod principes Mediolanenses serpentem in suis insignis habẽt. Merula tamẽ scribit hoc insigne anno Christi 1099. ab Ottone Vicecomite Mediolanũ allatum, quod scilicet expugnata Ierosolyma, & deuicto feroci cuidam Saraceno abstulit. Habuit enim barbarus ille in suo clypeo uiperã sinuosam, quæ nudũ infantem dentibus tenebat, barbaricæ crudelitatis documentum &c. Porrò Stephanus genuit Galeatium, & Galeatius Iohannẽ Galeatium, primum Mediolani ducem, Venceslai Cæsaris beneficio. Iohannes uerò genuit Philippummariã, Iohannemmariam & filiam unam Valentinam nomine, quã duxit uxorẽ Ludouicus rex Franciæ, quod matrimoniũ postea tot bellorum & cædium fuit seminariũ, ut paulò pòst dicet. Philippusmaria reliquit filiam unicam, Blancam nomine, illegitimam tamen, quam duxit uxorem Franciscus Sfortia. Natus fuit Franciscus iste anno 1369. patre Attendulo, uiro infimæ sortis, honestæ tamen magis q̃ nobilis familiæ, sed maximè opulentæ, ut Paulus Iouius scribit, qui Franciscus primum in castris fuit culinarius, ac deinde euasit in militẽ strenuum, atq; ob fortia eius facta, factus est ex milite pedestri miles equestris, atq; tandẽ dux cãpestris. Instituit quoq; interim filiũ suum in militia, ut breui in exercitio rerum bellicarum adeò patrẽ superaret, ut Philippusmaria unicã filiã suã (illegitimè tamẽ natã, quia coniunx, filia comitis Sabaudiẽsi, sterilis fuit) illi daret uxorẽ. Mortuus est autẽ Philippusmaria anno Christi 1447. Proinde Franciscus Sfortia genuit Galeatium, Ludouicum, Philippũ, &c. mortuusq́ est post multa egregia facta (quæ infrà recẽsebo) anno 1404. Cui in ducatu succedens Galeatius, uixit tam dissolutam uitam, ut à subditis occideretur, substitueretúrq; in locũ eius Ludouicus Sfortia, frater eius, quem rex Maximilianus creauit ducem Mediolanensem, quod pater eius Fridericus Imperator facere renuerat, asserens Mediolanum cameram esse Romani imperij. Habuit Galeatius filiã nomine Blãcammariam, quam duxit uxorem rex Maximilianus anno Christi 1494. & priusquã nuptias celebraret occisus est spõsæ pater, ut iam scripsimus, traditusq́ est ducatus à Maximiliano Ludouico patruo puellæ. Notandum præterea quòd anno 1447. post mortẽ Philippimariæ, multi aspirauerũt ad dominiũ Mediolanense, sed qui coloratis utebanẽ titulis, quatuor tantũ fuerũt. Fridericus Imperator deuolutũ ad se principatũ, Philippo sine liberis legitimis uita subtracto, cõtendebat. Alphonsus ex testamento hæreditatem petebat. Carolus dux Aurelianensis ex sanguine Vicecomitũ natus, ab intestato sibi deberi ducatũ aiebat. Habuit enim Valentinã filiam Iohãnis Vicecomitis matrẽ. Frãciscus quoq; Sfortia uicecomes cõiugem suã, quæ Philippi filia fuerat, hæredẽ patri suscipiendã affirmabat. Auditæ sunt legationes omniũ in Senatu Mediolanensi. Sed ciuitati, quæ iam libertate gaudebat, nulla cõditio placuit. Obtulit tamen Imperatori censum quotannis aureum poculum, si libera suis legibus dimitteret. Dilaniabatur interea undique Philippi hæreditas. Veneti Placentiam, Cremam, Laudam & multa præterea minora oppida occupauere. Dux Sabaudiæ Ludouicus, Valentiam & Confluentiam inuasit. Astenses ad ducem Aurelianensem Carolum defecerunt. Papienses intestinis agitati discordijs, diu ancipites fuerunt, quibus se potissimum partibus iungerent. Nouarienses, Comenses, Alexandrini ac Terdonenses, Mediolanẽsium imperium subiere. Mediolanenses

Franciscus Sfortia.

Quatuor hæredes ducatus Mediolanẽsis.

nenses uerò missis oratoribus & oblatis non paruis stipendijs, cōduxerunt Sfortiam, con-
stituerunt ducem sui exercitus, imperaueruntq́;, ut Placentiam omnibus copijs obsideret.

Sfortia fit dux exercitus.

Continuata autem apud Placentiam obsidione, tandem summa ui oppugnare adorsus ur-
bem, quamuis magna & forti militum manu munitam, armis tamen oppugnauit ac diri-
puit. Mediolanenses uerò potentiā eius uerentes, intra urbem sæuierunt in nobiles, magi-
stratum commendātes ignobilibus hominibus. Et cum nec sic urbi cōsultum esset, sed in-
dies magis pręmeretur, & conarētur ciues excutere imminens Francisci iugum, cuius iam
uires atq; arma non sine graui iactura senserant, percusserunt fœdus cum Venetis & prę-
scripserūt leges, mandantes Sfortiæ, ut suis terminis contentus, Mediolanenses in pace di-
mitteret. At ille cōtemnens eorū imperiū, ciuitatem quam aliquandiu obsederat, non desi-
nit infestare, producit obsidionem, ad tantamq́; adegit necessitatem, ut intra mœnia man-
ducarent canes, equos, cæteraq́; id genus animalia, nec multitudo amplius ferre posset fa-
mem. Collecti ergo ciues in unum, correptis armis obuium Venetorū legatū gladijs con-
fodiunt ac discerpunt. Exin missis ad Franciscum legatis, principatum ei ciuitatis obtule-
rūt, qui mox ingressus, & dominiū urbis accepit, ac breui arcē Mediolanensem, insanien-
ti populi furore dirutam, restaurauit ac magnifico opere refecit. Successit huic Francisco

Principatus offertur Sfortiæ.

filius eius Ludouicus. Quo rempublicam administrante, rex Galliæ nihil prius aut anti-
quius habuit, quum ut animum ad res repetendas intenderet, conatusq́; est ui magna inua-
dere ducatum, allegās iure auiæ hæreditario sibi deberi ducatum, seq́; uerum & legitimum
hæredem, Ludouicum uerò hominem alienum cōtra æquitatem intrusum. Quibus uerbis
sibi ciues Mediolanenses sic deuinxit, ut inuisus illis esset dux Ludouicus, tutumq́; nō esset
illi amplius uersari in urbe. Anno itaq; salutis 1499. delectu habito, rex exercitum equi-
tum peditumq́; ferè duodecim millium misit, qui Asta primum capta, Alexādriam prope-
re uenit, ubi munitiones, roburq́; omne militū ducis Ludouici fuerat: qua celerius omniū
opinione in potestatem redacta, nihil cunctatus Ludouicus cum auro & argento omniq́;

Gallus inuadit primū Mediolanum.

thesauro quem antea præmiserat, ultra alpes in Germaniā, ad regem Maximilianum eius
necessariū confugit, cedereq́; ad tēpus maluit furori hostili, quàm, licet posset, fortunam
periclitari. Galli itaq; Mediolanum ingressi & omnem regionem illam occupantes, præ-
sidijs illam munierunt. Et licet à cædibus & rapinis temperarent, nauseā tamen (uti solent)
ac fastidium ob morum discrepantiā generātes, sexto quàm uenerant mense auxilio Hel-
uetiorum, & lanceariorum expulsi fuere, ac Ludouicus dux reuocatus, in pristinamq́; resti-
tutus ditionem. Nequiuerunt tamen expugnare arcem Mediolanensem & arcem Noua-
riensem. Audiēs uerò Gallus, se à ciuibus exclusum & ducem reuocatum, maioribus rem
uiribus aggressus, anno Christi 1500. magnum mittit exercitū cōtra ducem Ludouicum,
qui à parte sua aliquot milia habuit Heluetiorum. Fiebāt utrinque in diuersis locis multæ
priuatæ digladiationes, nulla autem aperta pugna. Compertoq́; Gallus, ducem cum ma-
gnis copijs delitescere intra ciuitatē Nouariensem, atq; populum eius mag[illegible]laborare in-
edia, moto exercitu cōtra eam cinxit obsidione & acri oppugnatione infestabat eam. Erāt
autem quidam intra mœnia, qui corrupti pecunia, languidius repugnabant. Quod uiden-
tes Itali, nolebant & ipsi respondere officio suo, atque in hunc modum ciuitas tandem sese
hosti dedidit, obsidionē eius ciuitatis ferre non ualens. Tunc regius exercitus tam Hel-
uetios quàm lancearios qui fuerant in ciuitate, libere abire permisit. At illi cupientes se-
cum abducere ducem, ne incideret in manum hostis, mutata ueste eius induerunt eum ue-
ste Heluetica, traditaq́ue hasta in manu eius, satagebāt eum ut incognitum extra hostium
cateruas educere. Sed res longè præter spem euenit. Nam Galli longa serie ad dextrā at-
que sinistram armati stantes, & procedētium Heluetiorum atq; lanceariorum personas di-
ligentius intuentes, cognouerunt ducem, alij uerò scribunt ducem à suis proditum atq; ho-
sti in manum traditum. Capto uerò duce & in arcem, quam Gallus hucusque tenuerat,

Dux Mediolanensis capitur à Gallo.

ducto, ciuitas quoque est ad plenum subacta. Et paulò pòst missus est dux Ludouicus in
Galliam ad regem. Sunt autem qui hanc ducis captiuitatē, ultionem diuinam esse putant.
Nam quum dux plurimum formidaret regem Galliæ, misit legatum ad Turcarum Impera-
torem, qui indicaret ei, Gallum & Venetos inijsse fœdus ut totam subigerent Italiam, atq;
ex ea impugnarent Turcam. Veniret ergo quātotius in Italiam, id quod sibi nequaquam
difficilè foret, quū per Apuliam sibi pateret uia, nec rex Aragoniæ Fridericus illum ab in-
gressu prohibere posset, quandoquidem Gallus illum ex Apulia pellere niteretur. Turca

certior factus huiusmodi scriptis et literis, protinus destinauit octo millia militũ in Italiã, qui rapinis & incendijs deuastauerunt terrã, ceperuntq; plurimos, quos seruituti addictos paulo pòst in uniuersum trucidauerũt. En talia Christianus homo cõtra Christianos molitus est, sed non euasit iudicium dei, quum & ipse in captiuitate & seruitute mortuus est.

Præfatæ genealogiæ ducum Mediolanensium dilucidior explicatio.

IAm diximus, tempore Hẽrici septimi, Mediolani fuisse duas factiones, Gibellinorũ scilicet & Guelforũ. Vni adhæserũt anno Christi 1250 Vicecomites, præualuitq; familia eorũ, ut tãdem Matthæus uicecomes excluderet magnã Turrianorũ familiã ab urbe Mediolano. Matthæo successit Galeatius in administratiõe reipub. Galeatiũ uerò subsecutus est filius eius Actius, cui serpẽs ex galea processit. Cumq; is sine prole moreretur, patrui eius, Iohannes episcopus Mediolanensis & Luchinus, gubernaculũ ducatus suscipiẽtes, multa prælia gesserũt cõtra ciuitates, nẽpe Parmã, Laudã, Cremonã, Bergomũ, Genuã, & Sauonam, subiecerũtq; sibi. Mortuis autẽ episcopo & Luchino, administratio peruenit ad Barnabã, qui cooperantibus fratribus multa prælia gessit cõtra Rom. pontificem, potissimũ autem Bononiam tam diu uexauit, quoad ciues pecunia se liberauerũt ab eo. Sustulit ab uxore sua quindecim liberos, ex quibus quatuor præfecit ciuitatibus Cremonæ, Parmæ, Bergomo & Laudano. Decem uerò filias eius adiunxerũt sibi matrimonialiter dux Austriæ, dux Bauariæ, rex Cypri, Iohãnes Galeatius nepos fraternus, rex Siciliæ, &c. Dedit autẽ cuiq; pro dote centum millia aureorũ. Iohãnes Galeatius ui sibi subiecit Papiam, urbẽ antea liberam, extructaq; arce in ea, sub suo cõtinuit dominio. Ipse primus Mediolanensium factus est dux. Soror eius Violanta nupsit filio regis Angliæ, attulitq; dotem quinquies mille centenorũ aureorũ. Mortuus est aũt maritus eius haud longe pòst celebratas nuptias. Iohannes Galeatius interfecit Barnabam patruum & socerũ suum. Nam cum potens esset, haberetq; medietatẽ Mediolani, cuperet autẽ totum possidere, cepit patruũ suũ, atq; in carcere mori permisit. Occidit etiã quosdã ex Barnabæ filijs, & reliquos expulit, cooperante uxore Catarina, (ut quidam scribũt) quæ maritũ magis irritauit, dicens, patrẽ ei tendere insidias. Adeptus itaq; Iohannes Galeatius totũ dominiũ, propagauit illud ferè super totã Italiã. Nã subiugauit Bononiam, Veronam, Senas, Perusiũ, Lucam, Vercellas, aliasq; multas ciuitates, numero 29. Produxit etiam prælium cõtra Florẽtinos ad duodecim annos. Concedens uerò anno Christi 1402 in fata, reliquit successorem filiũ, nomine Iohannẽmariam. Hic magnã in imperio exercuit tyrãnidẽ, cottidie ciues diuersis interimẽs pœnis. Correptus autẽ à matre, cõiecit illam in carceres, in quibus & eam mori permisit. Ob quã impietatẽ subditis exosus redditus, in ecclesia sub missarũ solennijs cõfossus interijt. Defecerũt quoq; ab eo multæ ciuitates, quũ uiderẽt tyrannidẽ eius, alios sibi eligentes dominos. Administrationẽ uerò reipub. post eum suscepit frater eius Philippusmaria, & hic recuperauit quasdam dilapsas ciuitates, restituitq; Rom. Põtifici Bononiam, Forum Liuij & Forũ Cornelij. Expugnauit quoq; Genuã, sed quam rursum amisit. Præfuit in initio reipub. felicibus successibus, sed in fastũ sublimatus, cœpit formidabilis esse toti Italiæ. Et quũ Sigismundns Imperator Romã proficisceretur, uolens Philippusmaria arrogantiã suã ostendere, ex cõtemptu dedignatus fuit illũ adire, etiã cũ Cæsar Mediolani esset. Factũ tamẽ est, ut inclinãtib. rebus, posteriora infortunia, superarẽt priores successus, adeòq; uires eius languescerẽt, ut ultrà se defendere cõtra hostes neqret. Deductus est præterea eò, ut omnibus per circuitũ populis ac principibus contemptui esset. Cumq; ob aduersam ualetudinẽ oculis caperet & deinde ex ipsa arce hostiliũ armorũ fragore auditu uehementer cõmoueretur, uitæ tædio simul & languore mortẽ obijt. Fuit autẽ ingenti corpore, in iuuẽtute macer, in senectute pinguissimus, deformi facie ac terribili, instabilibus ac prægrandibus oculis, ingenio peracri & callido, cultus corporis ac mundiciarum omnisq; lenocinij negligẽs, uenandi cupidus, equorũ studiosus. Cæterum quietis impatiens, atque imperitandi auidus. In pace bellum, in bello pacem quæsiuit: simulandi atque dissimulandi egregius artifex. Raro in publicum prodijt, delatoribus facilè credidit, in suspitiones adeò pronus, ut sæpe fidissimos à se amicos leuissimis de causis alienauerit. Pulchris indutos uestibus, ægrè ad se uenire permisit. Sermonem de morte audiuit inuitus.

Papia olim libera ciuitas.

Galeatij in Italia dominium.

Superbia Philippimariæ.

Mores Philippimariæ.

Tonitrua ac fulmina mirum in modũ expauit. Tabifica labe percussos, ex urbibus migra re in agros iussit, eorũq; domos incẽdio tolli: qua cura innumerabilẽ Mediolani populũ, multis annis intactũ, quodãmodo ab ea peste seruauit. Soror eius Valentina nupsit Ludo uico duci Aurelianensi, dotis loco Astam ciuitatẽ afferens. Mortui autẽ reliquerũt filium Carolum, qui post obitũ Philippimariæ cõtendebat hæreditario iure ei succedere in duca tu Mediolanẽ, quũ nulla alia legitima extaret proles. Mediolanẽses quoq; dilaniato Phi lippi testamento, elegerunt ex fece populari duodecim ignobiles uiros, qui urbi de more præessent. Fridericus uerò Imper. deuolutũ ad se principatum, Philippo sine liberis legiti mis uita subtracto, cõtendebat. Alphonsus etiã rex Siciliæ ex testamẽto hæreditatẽ pete bat. Et quoniã Philippus Blancã filiam, illegitimè tamen natam, reliquerat, quã Frãciscus Sfortia uxorẽ duxerat, aspirabat & Franciscus ipse ad ducatũ, quem & ante alios tandem obtinuit. Obstabãt omnibus modis Mediolanẽses, ne libertatẽ diu desideratam, & tandẽ obtẽtam, amitterent, atq; rursum sub dominij iugũ cogerent, curauerũtq; ob id aliquot no biles innocẽter obtrũcari, qui erant à parte Francisci Sfortiæ, aut qui sanguine iuncti erant Blancæ uxori eius. Sed nihil profuit eis hoc ipsorum consilium. Cum enim undiq; ab ho stibus lacesceretur, feliciterq; usi fuissent Francisci Sfortiæ opera contra Venetos, ille ex parta uictoria animo eleuatus, cogitare cœpit quomodo ad ducatus dignitatẽ ascẽderet. Quod Mediolanenses sentiẽtes, excludunt illum ab officio suo, libertatẽ suam mordicus retinere satagentes. Ille uerò collectis copijs, tam dura obsidione premit urbem, ut tam in exercitu suo quàm in urbe summa omniũ rerum esset indigentia, ita ut dubium uideri pos set, an obsidens Franciscus aut obsessus dici deberet. Vix ei bis mille equi supererant, qui ferre sessorem possent, & milites stipendio fraudati, pro cibis sese armis exuerant. Franci scus itaq; inter spem metumq; dubius, obsidionẽ de die in diẽ, uerba pro factis ostentans, producebat. In ciuitate uerò cum iam frumẽtum omne absumptũ esset, nec ferre amplius famem multitudo posset, dediderũt se Francisco, frustra expectantes Venetorũ subsidiũ.

Francifcus Sfortia.

Sequitur Genealogia Sfortiana.

- Frãciscus Sfortia
  - Ludouicus dux
    - Maximilianus — mortui sine hærede
    - Franciscus — mortui sine hærede
  - Ascanius
  - Philippus
  - Octauianus
  - Galeatius
    - Iohannes
      - Bonna quæ nupsit Sigismundo Polonorũ regi
      - Franciscus Sfortia ultimus, captiuus ductus in Galliam
    - Blanchamaria

Frãcisco Sfortiæ primo successit in ducatu filius eius Galeatius, homo corruptissimus, lenocinijs & omnibus spurcitijs deditus, quapropter etiam à subditis fuit interfectus, sub stituto in locum eius filio eius Iohãne, anno scilicet Christi 1478. Sed quia ille adhuc puer erat, suscepit administrationẽ ducatus patruus eius Ludouicus, factus nepotis tutor, con seruauitq; ducatum in sua magnificẽtia & opibus. Cumq; Iohannes in florenti ætate in fa ta concederet, factus est quoq; memoratus Ludouicus filij eius Francisci tutor, & tradidit Blanchammariam uxorẽ regi Maximiliano. Sunt qui scribunt eum ueneno sustulisse ne potem suum, ne ipse destitueretur administratione ducatus. Nam cum Iohãnes adoleuis set & Isabellam neptem Ferdinandi Neapolitani regis uxorem duxisset, rex ægre ferebat Iohannem Mediolani ducem non agere. Et quia Ludouicus metuebat sibi, sicut illis solet accidere qui non legitimè imperant, statim aduersus regem Neapolitanum Gallos in Ita liam accersiuit. Carolus itaq; Gallus nullam faciens moram, expeditissimis copijs perua gauit Italiam & sine negocio potitus est toto regno Neapolitano. Cumq; pro totius Italiæ aspiraret imperio, inito fœdere inter pontificem, regem Hispaniæ, Mediolanenses & Ve netos, rursum ex Italia exclusus est. Carolo mortuo suffectus est in eius locum Ludouicus, qui ueniens in Italiam, expulit Ludouicum Sfortiam & captiuum in Galliam duxit, & deinde cum rege Hispaniæ obtinuit regnum Nea politanum, ut alibi copiosius scripsi.

Ludouicus Sfortia.

Vnde

Vnde rex Galliæ putet se ius habere ad ducatum Mediolanensem.

Matthæus Vicecomes.
- Galeatius.
  - Actius Galeatius, sine hærede mortuus.
- Stephanus.
  - Galeatius. Iohãnes Galeat. filius, primus dux creatus à Wenceslao
    - Iohannesmaria secundus dux, sine hærede mortuus
    - Philippusmaria tertius dux, nullũ habuit legitimum filium
      - Blanca illegime nata, quã duxit Franciscus Sfortia atq; ui usurpauit ducatum Mediolanens.
        - Galeatius administrator Mediolanensis
          - Iohannes Galeatius successit patri
          - Blancamaria
        - Ludouicus Sfortia factus à Cæsare dux Mediolanen. post nepotem fraternũ, quẽ ueneno sustulisse à quibusdam insimulatur.
          - Maximilianus
          - Franciscus
            - Sine hærede mortui
    - Valentina, quam accepit uxorẽ Ludouicus dux Aurelianẽsis, hac cõditione, sicut Galli dicũt, ut si duo eius fratres sine uirili deficerent prole, filij legitimi & posteri Valentinæ succederent in hæreditatem Mediolanensis ditionis. Aiũt quoq; papã huic contractui subscripsisse. Certè fuit negocium odiosissimũ, ob quod tot millia Christianorũ hominũ perierunt & occisa sunt.
      - Philippus comes Vertusiẽsis, mortuus sine hærede.
      - Carolus dux Aurelianensis, qui post mortem auunculorũ suorum expeditionẽ mouit cõtra Mediolanũ
        - Ludouicus II. dux Aurelianensis, qui & ipse bella gessit pro ducatu Mediolanensi obtinendo. Factus uero rex, expugnauit Mediolanum & captiuum abduxit Ludouicum Sfortiam.
          - Claudia filia Ludouici, quã duxit uxorem Frãciscus dux Valesiæ, & postea rex Galliæ
      - Iohannes comes Engelomensis.
        - Carolus comes Engelomensis: uxor eius Ludouica soror fuit Philiberti ducis Sabaudiæ
          - Franciscus dux Valesi. & deinde rex
            - Franciscus delphinus
            - Henricus dux Aurel. iã rex
            - Carolus dux Engelomensis

Quam atrocia bella gesta sint post Franciscum Sfortiam, qui ui se ingessit principatui Mediolanensi.

ANno Christi 1506 dissoluit rex Galliæ fœdus, quod paulo antè fecerat cum Romanorum rege, acceperatq; ducatũ Mediolanẽsem in feudũ à Cæsare Maximiliano. Deinde anno Christi 1511. quum rex Galliæ & Cæsar Maximilianus communibus copijs impugnarent Venetos, subordinauit Gallus clam militem & pecuniã, misitq; ad ducẽ Geldriæ cõtra ipsum Maximilianũ. Quod olfaciẽs Cæsar Maximilianus,

rursum spoliauit eum ducatu Mediolanẽsi, tradiditq; filio Ludouici Sfortiæ, qui etiã Maximilianus appellabat͂, fuitq; honorificè à Mediolanẽsibus susceptus, & deinde ab Heluetijs, episcopo Sedunẽsi & legatis põtificis Romani atq; Cæsaris Maximiliani, anno Christi 1512 circa natalicia Christi ducatui inauguratus. Pater uerò eius iam mortuus fuerat apud regem Galliæ, in ipsa captiuitate. Anno Christi 1513 conatus est rex Galliæ uarijs modis ad suas trahere partes Heluetios, qui illi opem ferrẽt ad expugnationem urbis Mediolaneñ. Sed quum Heluetij addicti essent Cæsari atq; ducem in auitam restituissent ditionẽ, uentum est circa festum Medardi iuxta Nouariẽsem ciuitatẽ ad pugnam, adeptiq; sunt Heluetij uictoriam cruentam. Abstulerunt etiã Gallo multas machinas saxiuomas, & occiderunt lancearios milites & Gallos circiter sex millia. Anno Christi 1514 & 1515 cum Papa, dux Mediolaneñ. & Cæsar multis & diuersis modis ambijssent Heluetiorum opem, & copias contra regem Galliæ, pollicitiq; essent, ad singulos annos certã pecuniæ summam, & omnia literis atq; sigillis essent cõclusa & cõfirmata, omnis denique Gallo præclusus esset aditus ad Heluetios, Gallus ingenti apparatu traiecit alpes festinauitq; ad Mediolanũ. Quo comperto, Heluetij secundò plurimos milites miserũt in Longobardiam, atq; anno Christi 1515 in præuigilio sanctæ Crucis, in ipso septembri cũ iam sol occasum peteret aggredientes Gallos, uerterunt eos in fugam, ablatisq; magnis tormentis æneis, magnũ populi interfecerunt numerũ. Mane uerò sequentis diei, instaurans Gallus aciem suã nouo milite, eamq; in quatuor distribuens ordines, habentes tormẽta ænea quinque millia diuersi generis, manuaria scilicet maiora & serpẽtina, aggrediensq; Heluetios, qui fessi uiribusq; exhausti erant, & tota nocte in suo ordine constiterant, recesserantq; ab eis illa nocte aliquot signa militaria, facilè eos in arto constitutos fudit, interfecitq; circiter septẽ millia, residui uerò pedẽ retro mouentes, armata manu ingressi sunt Mediolanũ, relicta Gallo cruẽta uictoria. Nam desiderati sunt à parte eius duodecim millia. Incõmodauit hoc Heluetios non parũ, atq; in hãc adegit necessitatem, quod Bernates, Friburgenses, Solodurenses & Valesiani, numero duodecim millia, antè pugnã deseruerũt fratres suos, asserentes regem pacem cum Heluetijs fecisse, quã ipsi infringere nollent. Ascendit numerus Heluetiorũ usq; ad quinquaginta millia, qui Mediolani & in Pedemontis partes ducis tutabantur. Et hi, ut quidam scribunt, facilè prohibuissent transitum regis ultra alpes, si pro sua uirili illi obuiã ijssent. Post hanc pugnam misit Cæsar legatos ad Heluetios, monẽs ne concordiam ullam inirent cum Gallo, neq; sibi hanc confusionis inurerent notam, scilicet ut relicto Cæsare, cui operam suam promisissent, Galli partes adiuuarent. At illi contra perpendẽtes & obijcientes, pollicita sibi minimè seruata, nempe promissam pecuniam nõ numeratã, ac deinde cum quinq; mensibus Mediolani expectassent equitatũ sibi promissum, neq; in hoc sibi fidem seruatã, & præterea Cæsarem dissimulasse permisisseq; suos turmatim currere ad Gallum, paruipendendo si ab eisdem cęderetur: & in summa, Cæsarẽ parum ex animo fauere Heluetijs, & ob id eos motos ad conciliandũ sibi Gallorum regem. Facta est autem hæc cõcordia Geneuæ, post diem omnium sanctorum, consensitq; rex dare Heluetijs decies centena millia coronatorum, modo essent à parte sua, nihilq; molirentur contra ipsum. Heluetij tamen tali cautione obligauerunt se Gallo, ut exciperẽt sedem Romanam, Imperatorem, Romanum imperium atq; regem Hispaniæ. At rex Galliæ excepit ducem Sabaudiæ & ducem Lotharingiæ.

Heluetij cædũt & cæduntur.

Heluetij cũ Gallo fœdus faciunt.

Anno Christi 1521 accidit Mediolani horribilis casus. Erat supra fornicem portæ arcis, Iouis turris, non solum ad propugnandũ munitissima, sed aspectu etiã pulcherrima, quippe in cuius fronte præter alia ornamenta locatæ essent tutelarium diuorũ marmoreæ imagines ad amussim sculptæ, cum insignibus Sfortianorum ducum, qui tantam molem fundauerant. Fortè autem cùm intra turrim seruarentur in usum tormentorum plurima pulueris sulphurei uasa, fulmen de cœlo ipsam tetigit, & murum scindens, igneam materiam accẽdit: cuius impetus non solum turrim euertit à fundamentis, sed mœnia etiam & arcis cubicula ac reliqua ædificij mẽbra proxima humi prostrauit, saxaq; circumuolitãtia duos arcis præfectos, qui de more paulo antè ad salutandũ uirginem matrẽ in sacello iuxta portam conuenerant, in area deambulantes occiderunt. Alios quoq; è militibus, qui ibidẽ auram captabãt (erat enim æstas & diei uespera) interfecerunt, aliorum capita, thoraces, brachia & crura fregerunt, adeò, ut è ducentis propugnatoribus uix duodecim è tam magna clade euaserint. Neq; tãtæ ruinæ fragor ciuitati fuit ignotus, quin & ipsa ualido terræmotu concussa, magnũ plerisq; iniecit timorẽ, ne tota eo impetu corrueret. Quo sedato, cùm fulminis

Fulmen incendit puluerẽ sulphureum.

minis ardor uehemẽs uersus arcem uisus fuisset, innumeri eò cõcurrentes, omnem aream quæ ante ipsam arcem erat latissima, saxis opertã repererunt admirabanturq; aliquot lapides, quales decẽ boum iuga uix loco mouere potuissent, quingentos & amplius passus iactos fuisse, fundamenta turris euulsa supra portã stare, ipsius fastigia in imò cõspici, neq; id sine dei nutu euenisse existimabant. Cęterũ Galli dubitantes ne per noctẽ arx sine præsidio remaneret, senatores, quæstores & alios magistratus Gallici generis, qui pauci & imbelles in urbe erant, arcẽ ingredi iusserunt, donec postero die cataphractos equites centum cum totidẽ uelitibus Nouaria euocatos introduxere. Neq; huiusmodi casus ad suscipiendum magis audacter aduersus Gallos bellum, Leonẽ pontificẽ & Cæsarianos cum eo fœderatos parũ iuuit, quippe qui uiderint ob hanc causam Heluetios segniores factos ad ferendum regi auxiliũ, cõtra quem nedum Põtifex uerũ & dij arma ferre uiderent. Tenebãt tunc Galli Mediolanũ, uehementerq; timebãt ne àmitterent arcem tanto hiatu apertam. Audiens itaq; Leo põtifex & Cæsaris exercitus quod acciderat, sine cũctatione expediuerunt copias cõtra Mediolanũ, & urbem ipsam sine negocio occupauerũt, præsertim cum ciues exosos haberẽt Gallos, ob eorũ insatiabilem & incessabilem pecunię emunctionẽ, qua bellum illud in tam longũ protrahebãt tempus. Arcem tamen nõ potuerũt expugnare. Audiens uerò Leo põtifex Mediolanũ à suis captum, uehementi affectus gaudio & nimijs indulgens cõpotationibus, primũ in tertianã incidit febrem, ac deinde pituita & catarro laborans, non sine ueneni suspitione fuit suffocatus. Occupantibus proinde Gallis omnia & munitiora tenẽtibus ducatus loca, puta Cremonensem ditionẽ, arcem Mediolanensem, Nouariã, Aronã, totum lacum Verbanũ, & Alexandriã ultra Padum fluuiũ, exercitus Papę obtento Mediolano festinauit contra Alexandriã, cinxitq; obsidione. Erũpentes autẽ qui in præsidio erant ciuitatis, & ineuntes certamen cũ hoste, coacti sunt uertere tergum, quos hostes insequẽtes simul cum illis ingressi ciuitatẽ, præter spem ea sunt potiti, protinusq; Galli cum sequacibus suis per aliam portã anteq; hostes totã ciuitatẽ occuparent, fuga salutẽ quæsiuerũt. Quod audiẽs Frãciscus Sfortia, qui pulsus ex ducatu Tridenti se cõtinebat, surgens uenit noctu Mediolanũ, lætissimeq; susceptus est à ciuibus. At Galli copias suas roborãtes cõtendebant recuperare urbẽ Mediolanẽ. Cõtra Mediolanẽses cũ duce suo illis obuiã ueniẽtes, inuaserunt exercitũ eorũ in loco qui uno miliario distat à Mediolano, nomine Bicocha, cõuerterũtq; Gallos in fugã, interfectis tribus millibus Heluetiorũ, atq; decẽ & septẽ uiris capitaneis. Nõ longè pòst profectus est exercitus Cæsareanus uersus Genuã, q̃ Gallus quoq; in sua habuit potestate, & obsedit eam. Dux aũt exercitus, nẽpe Ferdinãdus Daualus, misso caduceatore cũ literis ad pręfectos urbis, postulat deditionẽ eius cum his cõditionibus, ut intra unius diei spaciũ præsidiũ omne Gallicũ dimitterent, assumerẽt ducẽ Cęsareanũ, classem omnem quoties è re Cęsaris esset, paratam haberent. Si hæc facerent, de cætero eos suis legibus uti permissurũ. Quod si mãdata negligerẽt, omnia hostilia, si in bello succubuissent, illis esse subeunda. Quare plurimi in urbe, quæ nouarũ rerũ cupida semper extitit, nisi nouũ militum præsidiũ uetasset, mãdata accipiẽda suadebãt, sed pre timore libera haud erat ciuitas, et propterea Benedict9 Viualdus, Genuẽsiũ nomine ad Daualũ mittit: & dum sub spe res Genuẽses cõponendi morã in castris trahit, pedites, q turrim quandã prope portã eo die pluribus tormẽtorũ ictibus prostrauerãt, dum incautius, qui iuxta mœnia stationes agebãt, urbẽ custodiunt, inscio Daualo & cũ Viualdo ad rem cõponendã intẽto, turrim facto impetu occupãt, aditũ sibi ab ea parte facientes, qua murus aliq̃t in locis ruinã dederat. Fit undiq; in exercitu cõcursus & clamor ingens, eleuant à cohortibus signa, peditesq; qua primi eruperãt, circũquaq; inuadũt. Ipse autẽ Daualus dimisso cõcilio uersat inter primos, & muri parte occupata ingressus, suos qui temere progredi uidebãtur, subsistere imperat. Admonet præterea de uictoria aliũ ducem, qui cum Germanis & equitatu ferè omni in alia parte cõstiterat, ut cum reliquo exercitu in urbem iam captam introẽat. Mox suis in unũ collectis præcipit, ut ordinibus seruatis procedant. Fit fuga undiq; ab ijs qui urbem tutandem assumpserãt, nec ullus iam audet uel seipsum defendere, relinquiturq; urbs direptioni. Et quia tantũ prædæ inibi fuit quantum uix hostis amplius optare decens putasset, capitaneus edicto mandauit, ne quis è ciuibus captiuus à quoquam fieret. Postero etiam die, ut populationibus tandem modus imponeretur, ciuitate exercitum omnem eduxit, dolens eam urbem direptam, è qua propter immensas opes, Cæsareum exercitũ multos menses pecunia sustentare potuisset. Paulo pòst Cremona quoque ad deditionem compulsa est, sicut & arx Mediolanensis. Subsecuta

Mediolanenses odiunt Gallos.

Genua capitur.

secuta enim altera æstate, postquã Galli apud Bicocham cladem acceperant, quum omnes ferè qui in arce Mediolanensi obsessi erant, uario morborum genere, reliqui moræ tædio, non expectato bello, quod magnis uiribus denuo instaurabatur, arcem ipsam Sfortiæ dediderunt, incolumem in patriã reditum cum armis & impedimentis paciscẽtes. Gallus uidens se omnem in Italia amisisse ditionem, rursus quàm maximum potuit Italorum peditum equitumq́ leuis armaturæ numerũ stipendio conducit, tormenta bellica, tormentorũ materiam omnem, iumentorum & uehiculorũ ingentem apparatum instruit, ac in primis tantam contrahit pecuniarũ summam, & uectigalia mercatoribus Lugdunensibus oppignerãdo & decimas sacerdotibus, & tributa in unaquaq; regni prouincia passim indicendo, quantam nemo unquã antea in Gallia collegerit. Oratores etiam mittit ad Heluetios pro requirẽdo peditatu, ut eos cum primum in Taurinos descẽderit, sibi adiungat. Quod audientes Franciscus dux Mediolaneñ. & reliqui Italiæ proceres, colligunt & ipsi magnũ exercitum contra hostem, qui Italicam nitebatur turbare quietem. Et quoniã dux Burbonius regi negociũ faciebat, nõ poterat tam cito in Italiam uenire, ut proposuerat. Interea tamen Ammiraldus cum triginta millibus peditũ duobusq́; equitum millibus, totidemq́; sagittariis equestribus in Italiã descẽdit. Cremonã contendit, & ciuitatem oppugnare aggredit, admotisq́; tormentis triduũ urbis mœnia quassauit, & quũ supra 30 muri passus humi strauisset & ingredi milites niterentur, tantæ repente de cœlo pluuiæ per quatriduũ demissæ sunt, ut rem differre opus fuerit. Interim Cremonenses reparauerunt strata mœnia. Spe itaq; recipiendæ Cremonæ frustratus Ammiraldus, suos ad Mediolanum obsidendũ redire iubet, cauitq́; ne cõmeatus aliquis ciuibus adduceretur, quin et molas frumentarias, quæ extra urbem erant, incendio absumpsit. Et cum molæ intus, quæ hominum manu fruges molerent, non perfectæ essent, tanta farinæ in urbe oborta est penuria, ut supra centum hominũ millia hebdomadam totam pane caruerint, donec instructis tandem molis, farina hominũ manu abunde fieri cœpit. Gallus frustra aliquandiu obsidionem protrahens, cœpit timere, ne cõmeatus penuria laboraret, & quoniam instabat hyems, soluta Mediolani obsidione, in Hyberna cõcessit. Misit tamen septem millia peditum contra Aronam oppidũ munitissimũ, in finibus Verbani lacus situm, qui licet per dies triginta nunquã cessarent tormentis arcem oppido imminentem quassare, ita ut ferreæ pilæ sex millæ aduersus mœnia excussæ fuerint, ac multoties instructis ordinibus irruptio tẽtata fuerit, tamẽ tanta semper uirtus fuit intus propugnãtiũ, ut hostis re infecta abire coactus fuerit. Interea crescentibus uiribus exercitus Cæsariani in Italia, iunctisq́; simul copiis Pontificis, ducis Mediolanensis, Venetorũ, ducis Vrbinensis, Florentinorũ, Lucensiũ, &c. coactus est Gallus excedere Italia, magna cũ cõfusione & iactura, Italico exercitu ubiq; uincente. At animus regis nondũ quiescens, instaurat exercitũ suũ, cõductisq́; sex millibus Heluetiorum, sex millibus lanceariorũ atq; decem millibus Gallorũ & Italorũ, quibus adiũxit duo millia cataphractorum atq; duo millia sagittariorum equestrium, festinauit in Italiam, incredibili quodam recuperãdæ Mediolaneñ. ditionis desiderio accensus, nemini auscultando, qui ipsum ab huiusmodi expeditione deterreret, nec alium quàm se ducẽ fore exercitui æquũ ducens. Et quia ipsi itineri accincto Ludouica mater significauerat, cõuenire eũ se cupere anteq́; alpes trãsiret, quũ alioqui semper illi fuisset obsequẽtissimus, ueritus ne à suscepta prouincia filiũ pro quodã affectu dehortaret, colloquiũ parentis respuit, festinauitq́; transcendere alpes & occupare dominiũ Mediolanẽse, anteq́; Mediolanenses sese cõmunissent. Et quidẽ res præter spem nõ euenit. Posita enim omni spe uictoriæ in celeritate, instructis ordinibus Mediolano appropinquabat, ipsumq́; occupauit. Nihil antẽ hostile in ciuitate fieri uoluit, quin paucos præter eos q arcẽ obsessuri erãt, ciuitatẽ introire passus, ipse ne eam quidem uidere uoluit, quoniam nisi confecto bello, muris se tenere haud decorum esse existimabat. Constituebat itaq; cum exercitu proficisci ad Papiam, ut eam ciuitatem & tormenta bellica, quæ omnia ibi Cæsariani habebant, in potestatem redigeret. Quod Antonius Leua animaduertẽs, excubias stationesq́; militum circum mœnia disponit, molas etiam frumentarias, quæ manuum opera farinam conficerẽt, quàm plures quanta maximè potest celeritate parari iubet, ne cis transque Ticinum amnem à Gallo obsessus, omnibusq́; molis, quæ plurimæ in fluuio erant, exclusus, panis penuria laboraret. Interim rex admotis tormentis, Papiæ muros quassare, mox instructa acie milites fossas transire, & murũ ascendere iubet. Sed acriter his qui intus erant repugnantibus, non sine multorum cæde

Gallus propter bella exactiones graues imponit.

Cremona bombardis cõcutitur.

Arona oppidũ

Gallus Papiam infestat.

torũ cæde Gallicus exercitus repellit̃. Perſeuerat tamẽ atq; tres menſes acriter oppugnat, & exercitus partẽ ad tentandũ regnũ Neapolitanũ mittit, copias hoſtis contemnens, ꝙd ille penuria rei numerariæ laboraret, ac deinde ꝙ Clemens papa & Florentina reſpublica ſibi fauebãt. Interim autẽ quo rex obſidionẽ producit, Cæſareæ partes non parũ firmãtur milite Germano atq; Hiſpano. Fiuntq́; multa leuia prælia, & in omnibus Cæſariani ſuperiores exiſtũt, quod eis ſpem magnam fecit, ſi regẽ abſq; loci incõmodo tota acie aggredi poſſent, eis nõ defuturã uictoriã. Monebat pontifex regẽ, ut omnino decertandi occaſionem uitaret, exercitumq́; ita cõmuniret, ut neceſſitate adductus, cogi nõ poſſet ad pugnã, breui enim fore, ut exercitus hoſtilis pecuniæ defectu diſſolueret̃. At rex ſibi dedecori fore exiſtimãs, ſi Papienſem obſidionẽ ob timorẽ intermitteret, noluit illũ audire. Cæterum Daualus qui exercitũ ſuum eò uidebat adductũ, ut niſi celerem reportaret uictoriã, paulo pòſt inde diſcedendi neceſſitatẽ eſſet habiturus, media nocte mouit caſtra, equitũq́; duas, peditum aũt quatuor inſtruxit acies. In prima erant duo millia Germanorũ totidemq́; Hiſpanorũ & Italorũ. Secunda uero erat cõſtituta ex ſolo Hiſpano peditatu, tertia & quarta erat ex Germano. Porrò rex habuit omnẽ exercitũ inter caſtra Cæſareana et Papiã, à fronte, à tergo & à ſiniſtro latere, munieratq́; præaltis foſſis & uallo, à dextro autẽ muro Parci Papienſis ſe tutum eſſe credebat, præſertim ꝙ nõnullas equitũ turmas & peditũ cohortes diſpoſuiſſet intra palatiũ Mirabellum, ubi antiquitus duces Mediolanẽſes habitare ſoliti erant, quũ uenationi operã darent. Sed Daualus per fabros lapidarios auxilio militũ, ſexaginta muri paſſus tanto ſilentio proſtrauit, ut ſtrepitus ab hoſte nunq; fuerit auditus. Itaq; cum Parcũ ſeu hortũ ingreſſus eſſet, prima peditũ acies Mirabellum, reliquũ uero exercitus ad regia caſtra cõtendit̃. Rex ſuis ſtatim opem ferre decernens, iuſſis militibus arma capere, caſtrorũ relicta munitione, Cæſarianis æquo loco pugnãdi fecit poteſtatẽ. Et quũ primum agmen Hiſpanorũ obuiã habuiſſet, à ſcloppetarijs primi Gallorũ multa cæde & ſanguine cogunt̃ retrocedere, donec Heluetij pedites equitatusq́; à latere Hiſpanos repellũt. Sed ſubſecuti Germani in cuneatã frontẽ aciem porrigentes, Heluetios poſt magnam illatam cædem profligant. Tum rex magno equitũ cataphractorũ numero ſtipatus, pugnam ingreſſus, ſuos à fuga cõpeſcere ꝗ maximè enitit̃. Verũ poſtq; paululum pugnauit, equo grauiter icto, effuſus à quinq; Cæſarianis militibus nondũ illis notus capit̃. Prodit tamen ſeipſum rex quis eſſet. Eodẽ tẽpore Daualus cũ prima acie equites Gallicos, qui Mirabelli ſubſtiterãt, ſternit, & Antonius Leua cũ Germano peditatu Papia egreſſus Gallos à tergo cædebat, donec fuga undiq; cœpta, nemo amplius è tãto exercitu reſiſtere auderet, ſed omnes quibus primus impetus uitã nõ ademerat, ſeſe captiuos reddũt, qui effugere nequiuerunt. Cecidere in ea pugna tum ferro, tum fugiẽtes Ticino ſubmerſi ex Gallorũ exercitu, ſupra octo hominũ millia, eq; primoribus totius Galliæ circiter uiginti: ex Cæſarianis uerò uix ſeptingenti defuerunt. Totus exercitus Cæſarianus, potiſſimũ autẽ Hiſpani, tam opimã nacti ſunt in Gallorũ caſtris & ex captiuorũ redẽptione prædã, ut nulli unq; in Italia milites ditiores effecti ſint. Cõtigit aũt hæc pugna anno Chriſti 1525 in Februario, ipſa die Matthiæ apoſtoli. Profligato itaq; ad Ticinum Gallorũ exercitu, Carolus Lanoius ſummus Cæſariani exercitus dux, regẽ cuſtodiẽs in arce Pisleone, Cæſarẽ ꝗ primũ de uictoria certiorẽ reddere uoluit. Quo aũt id celerius fieret, regẽ ad ſcribendũ literas ad matrem hortatus eſt, quibus rogabat, ut nuncij in Hiſpaniã proficiſcẽtes & inde etiã redituri tutò iter agere poſſent, fore enim ut id ſibi magnopere proficeret. Quod non ſolum poſcenti ultro cõceſſit mater, ſed nuncio etiã properanti alias ipſa dedit literas, quibus Cęſarem obſecrabat, ut humanę cõditionis eſſet memor. Fieri enim poſſe, ut manſuetudinis & clementiæ gratiã aliquando acciperet. Cæſar Lanoio per literas mãdat, ut regis animũ & loquẽdo & cõſulendo ad pacẽ hortaret̃. Rege capto, tantus erat in Italia Cęſareanorũ metus ut paucis diebus Clemens Pont. 125 aureorũ millia numerarit, ne hoſtis loco haberet̃. Et quoniã magna ſumma pecuniæ militi erat ſoluenda, ea omnis duci Sfortiæ neceſſe fuit perſoluere. Poſtulauit autẽ Lanoius iuſſu Cęſaris duodecies cẽtena aureorũ millia, ut Sfortia iuſtis ducatus titulis inſigniret̃. Neq; propterea ditionẽ Mediolanenſem à Cæſare uendi aiebat, qui maiorẽ tam in ea defendẽda ꝗ in adipiſcẽda impẽſam feciſſet. Cumq; in grauius onus quàm quod ferri poſſet uideret̃, haud imprudẽter reſponſum fuit, Sfortiã propediẽ legatos ad Cęſarẽ miſſurũ, ut quo ſtatu res Inſubrũ eſſent, certior redderet̃. Lanoius uerò ad regẽ ſecedẽs, magnã ei ſpem iniecit, ut ſi cum Cæſare cõgredi poſſet, æquis pacis cõditionibus in libertatẽ reſtitueret̃. Rex etiã Lanoium obſecrabat, ut in Hiſpaniã potius

Parcum.

Mirabellum.

Rex Galliæ capitur.

Itali metuunt Cæſarianos.

potius ꝗ Neapolim, quo sibi proficiscēdum esse antea audierat, adduceret. Neq; ad id minus intentus erat Lanoius, quippe qui & magnā pecuniā et haud minorē gloriā sibi sperare cōparare. Quāobrem regi persuadet, ut iter in Hispaniā à Gallis tutū reddat, q̊d & factū est. Ductus itaq; est rex cū decē et septē triremibus in Hispaniā. Ludouica uerò mater regis, ut filio capto morē gereret, Margaritā filiā, relictā ducis Alanconij, in Hispaniā cū legatis misit, in obsequiū Cæsaris, qui iam animo agitabat Helionorā sororē suā, quā Burbonio promiserat, Frācisco regi, Margaritā autem regis sororē Burbonio, in matrimoniū tradere, atq; ita illum in ducatum, quo ob secutas ipsius partes fuerat expulsus, restituere. Cūq; ad cōditiones pro regis libertate allatas deuentū esset, & Cæsar quibuscūq; Italiæ uiribus, nec nō etiam iuri quod senatus Parisiensis in prouocationibus Flandriæ iamdudū obtinebat ac in primis Burgūdiæ, renunciari à Gallo uellet, legati inter cætera mandatum habere significant, ne particulæ quidē trāsalpini regni cederēt. Cumq; aliter Cæsaris animus ad pacē haud inclinaret, unà cum regis sorore quæ Caroli Burbonij nuptias cōfestim aspernata fuerat, in Galliā re infecta rediere. Rex uerò qui recuperādæ libertatis nō paruā spem in ea legatiōe posuerat, animo cōsternatus, in aduersam ualetudinem incidit, et nisi Cæsar ægrotum uisitasset, bonoq; iussisset esse animo, in magno uersabatur uitæ discrimine. Inter hæc animos Italorum principum irrepsit opinio, Italiæ monarchiā à Cæsare affectari, regisq; libertate ingentem quæri pecuniæ summam, atq; ita Cæsari facilè fore, qui regnum Neapolitanum possideret, & in Insubribus uictorem haberet exercitū, alias Italiæ urbes & loca in potestatem redigere, ab alijs pecuniam extorquere, quæ placerent diripere, militū hospitia pro libito in oppidis & ciuitatibus distribuere. Quo metu perculsi Clemens Pontifex & Veneti, consilium inire cœperunt, qua uia hoc impedirent, nihilq; magis conducere uisum est, quàm Ludouicam regis matrem, Italicis uiribus in spem filij liberandi inducere. Fore enim ut Cæsar rebus suis metueret, si inter se consentiētes tot principes perspiceret. Existimabant quoq; Sfortiam Mediolani ducem unà cum eis consensurum, præsertim cum iam dudum à Cæsare insignia & iusti ducatus tituli, non nisi durissimis conditionibus promitterent. Interim monebatur Cæsar à suis in Italia, ut pacem Gallicā honestis cōditionibus nō aspernaret, neq; sineret Gallos Italis iungi: periculum enim imminere, ne dissoluto exercitu, qui rei pecuniariæ inopia diutius cōtineri nō poterat, nō modo eius autoritas in Italia, sed regnū etiam Neapolitanū in discrimen adduceret. Admonitus Cæsar, statim scripsit Daualo, ut quoquomodo ei melius uideret prouideret, ne quid res suæ detrimēti acciperēt. Ipse uerò Cæsar uidens quid in Italia fiebat, satius duxit conditiones à rege captiuo oblatas non aspernari, ꝗ ansam relinquere, ut Ludouica mater eius Clemēti pontifici atq; Italiæ principib, iungeret, atq; ad id incitabat, ꝙ rex libertatis desiderio Burgūdiæ cedere pollicebat, dicebatq; se effecturum ut tota Gallia postq; in regnum esset profectus, cōsensum præbere haud abnueret. Quibus promissionibus fretus Cæsar, fœdus ita cū rege ictum est, ut Gallus iuri suo cuicūq; in Italia cederet, Senatū Parisiensem à Flandriæ prouocationibus abdicaret, Burgundiam relaxaret, utq; ipsi ad sumendam imperij coronā in Italiā uenturo peditū sex millia, equites cataphractos sexcētos cū totidē sagittarijs penso in semestre stipendio in auxiliū præberet, proq; his obseruādis & donec libertate adepta promissa denuo sibi rata esse iuraret, filios duos natu maiores daret obsides, utq; pax firmior & fœdus arctius iungeretur, Helionorā eius sororē uiduā in matrimoniū acciperet. Ex qua si filios cōtingeret nasci, Burgūdiā duces eos efficere Cæsar pollicebatur, atq; ita firmata pace minus iam rebus Italiæ sibi timendum existimans, Pontifici haud auscultabat, quotidie pro restitutione Francisci Sfortiæ oranti, quem Daualus ducatu & libertate spoliauerat. Recepit tamen se dux in arcē Mediolanēsem, in qua aliquādiu obsidione cinctus fuit. Duces uero Cæsareani interim quæcūq; onera uel intolerabilia urbi imponere in animū inducunt, potius quàm principi obsesso opem ferri patiant. Quare senatus populusq; Mediolanēsis cōuentu inter se habito, omnes uno ore coram legatis Cæsaris querūtur, non modo uillas oppidaq; diuturno militū sumptu quottidie exhauriri, agrosq; colonis passim discedentibus incultos remanere, sed etiā in urbem ipsam & ciues manus inijci, priuatasq; pecunias cōtra toties promissam fidē extorqueri. A quibus cum temperari posthac enixe cōtenderent, omnia sese facturos Cæsareani pollicerentur, nihilominus Cęsareani quibus cordi magis erat habere pecuniā quā pollicita obseruare, missis satellitibus in priuatam fabri cuiuspiam domū, totam urbem tumultu concitarūt. Dominus enim domus, quum sibi per uim auferētur pignora, correptis repente armis auxilioq;

Rex Galliæ ducitur in Hispaniam.

Gallus in captiuitate ægrotat

Sfortia fit dux Mediolani duris conditionibus.

Cōditiones regi capto præscriptæ.

xilioq́ȝ uicinorum implorato, abire coëgit satellites, illi uerò in tumultum uersi, totam urbem excitauerũt ad arma, ut de relinquenda urbe Cæsariani deliberauerint, pugnatumq́ȝ est à solis occasu ad ortum incerto euentu, & ab armis utrinque discessum. Sed paulò pôst multò perniciosior orta est cõflictatio. Prosternebãtur passim ciues, nec quisquam in prælio uiuus capiebatur, sed ubique uulnera, cædes, incendia apparebant. Voti itaque compotes Cæsariani, urbẽ ingressi, sibi à ciuibus opiparè cibum parari imperant, uestes & indumenta præbere iubent, & pro arbitrio ciuium bonis utuntur. Pontifex & Veneti undique coactis militibus, duces suos in Insubres maturare imperant, ut iuxta fœdus cũ Frãcorum rege paulo antè initum, Cæsareanum bellum aggrederentur, & duci Sfortiæ iamdudũ obsesso opem ferrent. Sed nihil efficere potuerunt. Cumq́ȝ milites pro libito debacharentur in ciues, ciues petebãt ut sibi liceret quo uellent abire, relictis etiam facultatibus, ut saltem à militum iniuria corpora libera essent. At Burbonius dux meliora illos sperare hortatus, deuouebat caput suum primis tormentorum hostiliũ ictibus, nisi ex soluto aureorum triginta millium tributo, quibus menstruum stipendium militibus dare posset, extemplo tam graui onere liberaret urbem. Quod creditum est illi postea Romæ ob periurium contigisse. Frustra enim intra paucos dies à Mediolanensibus pecunia numerata est, & nihilominus milites in uexandis ciuibus adeò perseuerarunt, ut reperti sint, qui tot ærumnarum tædio sibimet laqueo mortem cõsciuerint. Sfortiani enim in arce cum duce obsessi, iam non famem sed mortem in faucibus habentes, extrema necessitate adducti, Burbonio arcẽ offerunt, modò non iniquæ conditiones fiant, donec Cæsar re intellecta iusticiæ melius possit consulere. Sicq́ȝ factum est, ut Sfortiæ cum suis omnibus ac tota eorum suppellectile abireliceret, illiq́ȝ Comum ciuitas assignatur cum non modicis redditibus, donec à Cæsare sub imperio Mediolanensi & criminibus, quę in principem impingebantur, iudicatũ esset. Sfortia uerò Cæsarianis non satis fidens, Italicum fœdus cum cæteris pontificibus iniit, & bellum aduersus illos, tãquam communes hostes pro uirili suscepit. Deuastato itaq́ȝ agro Mediolanensi & exhausta urbe per diuina bella, placuit tandem alias quęrere sedes, alioq́ȝ tantam exonerari procellam. Adiectus est animus ad Pontificis urbes, in quem tanquam pristinæ amicitiæ desertorem malẽ animati erant, rectaq́ȝ profecti contra Florentinorũ urbem, sperabãt in ea sese magnas obteturos opes, sed fefellit eos eorum opinio. Nam Burbonius maximis itineribus Romã contendit. Aditu autem per uim occupato, cum ipse Burbonius murũ ascendens sclopo ictus statim mortuus cõcidisset, milites nõ modo hostiliter urbem diripuerũt, sed ipsum etiã Põtificem, qui in Adriani molem cõfugerat, captiuum tenuerũt, urbs prædæ fuit, uirgines parietibus cõclusæ libidinẽ coactę fuerunt militum explere. Quin & per ludibriũ sacerdotalibus uestibus induti, urbẽ perequitabãt, & quæcunq́ȝ ad uoluptatem faciebant, quærebãt. Nec à Gothicis, Vandalicis & Longobardicis tẽporibus Roma exitio propior q̃ nũc fuit. Violata sunt templa, refractæ Vestaliũ fores, cœnobitarũ septa dirupta, cõtaminatũ ac direpta, omnia. Felices erant qui sua tantũ amisissent; torquebant insuper homines & iugulabant, dum nõ habẽt quod nouo raptori tradant. In summa, nihil intactũ reliquit hostilis furor, pepcit nemini. Scripsit postea Cæsar ex Hispania ad Pontif. & anxiè excusabat ea, quę Romę acciderãt. Nã iniussu suo omnia esse gesta testabat. Iubebatq́ȝ liberũ dimitti Pontificẽ cũ suis, quod & factũ est, sed haud dubie prius pecunia placatis animis Hispanorũ. Interim quo ista agunt Romæ, misit Gallus nouã expeditionem in Italiam, opem laturus duci Sfortiæ & Italiæ principibus, occupauitq́ȝ Genuam, Alexandriam & deinde Papiam, quam & graui incendio afflixit ob acceptam superioribus annis ibidem cladẽ. Burbonio Romæ successit in exercitus præfectura Philibertus Orangiæ princeps. Dum itaq́ȝ hæc aguntur in Longobardia, Cæsar Henricum ducem Brunsuicẽsem in Italiã mittit cum magno belli apparatu, sed qui parum effecit. Nam tanta lues inuasit Cæsareanorum castra, quòd innumeri moriebãtur, neq́ȝ ullus postquã ægrotasset conualescebat, & pleriq́ȝ fatum illud euitare non sperabãt, nisi in patriam redirent. Hac itaq́ȝ potissimũ causa & ob uictus penuriã, quam diuturnitas attulerat belli, Germani frequentes quotidie ex castris discedebant, & domum reuertebantur, ubiq́ȝ in uia pecorum more morientes. Idem morbus corripuit Gallicum exercitum, qui iam quartum mensem Neapolim obsidebat, ut cogeretur obsidionem illam deserere. Interim quoque Gallo Genua erepta est, nec quicquam æquè regis animum agebat ac eius amissio. Productum est prælium in Italia tam diu, ut utraq́ȝ pars fatigata cuperet deponere arma, & mitioribus animis

Cæsariani sæuiũt in Mediolanenses.

Habes hanc historiam quoq́ȝ infrà.

Burbonius interit.

Gallus Papiã comburit.

animis dissidia quæque componere. Vnde & rex Ludouicã matrem, adhibitis aliquot regni cõsiliarijs, misit in Picardiam, ut unà cum Margareta Cæsaris amita, quæ Flandriæ administrationi præerat, in confinibus utriusq; prouinciæ conuenirent. Nec difficile admodum fuit utrinque animis ad concordiam inclinantibus, rem componere, Gallo præsertim Helionoram, ipsius Cæsaris sororem uiduam, in matrimonium ducente, & numerãte pro filiorum liberatione aureorum uigesies centena millia. Fama aduentus Cæsaris in Italiam increbrescente, Franciscus Sfortia nullã amplius in Gallo spem sibi superesse uidens, quo modo Cæsari recõciliari posset, indies animo uoluebat, nemoq́; ad id Pontifice magis idoneus uidebatur. Agente uerò Cæsare Bononiæ, Franciscus Sfortia decreuit quoquo modo restitutionis cõditiones accipere, & allato pro fide incolumitatis diplomate, Bononiã proficiscit, Cæsarẽ alloquitur & suam innocentiam multis illi probat. Cæsar pro re pauca respondit, amplexatusq́; principem bono iussit esse animo, restituitq́; in auitum & hæreditariũ ducatũ, certis tamen conditionibus, ut scilicet præter ea quæ purpuratis Cæsaris dono dedit, summã aureorũ nongentorũ milliũ Cæsari polliceret, è quibus primo anno, qui erat Christi annus 1530. quadringẽta millia, reliqua æquis pensionibus in annos decẽ numerare teneretur. Cæterum pro pignore istius debiti, reseruauit sibi Cæsar in Longobardia duo certa loca, nempe Cumam & arcẽ Mediolanẽsem. Atq; in hunc modum recuperauit Franciscus Sfortia quietã possessionem ducatus Mediolanẽ. cunctis diebus uitæ suæ, nisi quod anno Christi 1531. Iohan. Iacobus Medices, dominus Mussij, (uulgò Mysz) bellũ gessit ad decimũ mensem contra ipsum & Ghrysones, qui sunt Rheti, propter uallem Volturenam, quam uulgo Veltlin uocamus, quã in suam potestatẽ redigere cupiebat, eò quod uideret illam armẽtis & uino ditissimam, atq; ob id sibi commodissimam. Et quanquã non ignoraret sibi à Frãcisco duce timendũ esse, tamen existimabat ipsum ob ingentẽ pecuniã paulò antè Cæsari numeratã, ita exhaustũ esse, ut non nisi post multũ tẽporis ad bellum gerendũ necessaria in promptu habere posset. Fuerat antea uallis illa imperij Mediolanensium, sed per multas bellorũ mutationes, ob uicinitatẽ & locorũ fertilitatẽ occupata fuit à Rhetis. Vexatis itaq; hostiliter per decem menses utrinq; partibus, uentum est tandem ad conditiones pacis, nempe ut Franciscus Sfortia Medici exolueret 35 millia aureorum, & ne quod debitæ pecuniæ soluendæ impedimentum adferri posset, sponsores darentur idonei extra ditionem Mediolanensem. Præterea princeps eundem oppido quopiam donaret, cum redditu annuo saltem aureorum mille. Tormenta insuper bellica & res omnes ipsius nõ solum exportari sineret, sed etiã iumenta & uehicula, quibus id fieri posset, præberet. Iohannes autem Iacobus arcem Mussy, Leucumq́; redderet. Re in hunc modũ composita, arx Mussij, quæ tantorum malorum occasio fuerat, iussu Sfortiæ excisa est.

Precium liberationis regis Galliæ.

Frãciscus Sfortia Mediolanũ possidet.

Grysones Rheti.

De Genua ciuitate Liguriæ, item de ducatu eius & terræ illius asperritate.

GEnua Ligurum domina & regina, quam etiã Ianuam dicimus, Italiæ urbs celebris clarissimaq́; in Ligustici maris littore à Saturni regis filio Genuo conditam & cognominatam putant. Alij à Iano Italorum rege post Troianam cladem ampliatam asserunt, ubi Iani bifrontis idolum primo coli cœptũ est. Quidam tamẽ ante belli Punici tẽpora, nullam eius urbis mentionẽ haberi dicũt. Hanc ab initio Romanis subditam fuisse cõstat usq; ad annum Christi 600. Tunc Rotaris Longobardorũ rex imperium in eam faciens, uicit & dispoliauit eam. Sed recuperatam postea, Carolus magnus Pipinusq́; filius rex

Italiæ

Italiæ, & successores Franci reges, per annos circiter centum summa cum iusticia & huma-
nitate gubernarũt, ducibus illi administrãdæ, qui comites appellarẽtur, præfectis. Cumq;
Saraceni irruerent in Corsicam insulam, sibiq; eam uendicarent, comes Ademarus cũ Ge-
nuensibus classem expediens atq; insulam adiens, eripuit eam de manibus infidelium, reti-
nuitq; sub Genuensiũ potestate. Hæc ciuitas totius Ligustici sinus emporiũ est, habuitq;
intra quadringẽtos annos maxima incremẽta. Vnde & ingentes nacta uires, & portu ædi-
busq; superbissimis ac reliquis in omni genece ornamentis, omnes Italiæ præter Venetias
superat maritimas urbes. Excelluit etiã naualis belli peritia supra modum, ut annos mul-
tos maris imperio potiretur & piratarũ abstulerit latrocinia. Post Carolum magnũ & fi-
lios eius, plurimã ciuium sustinuit tyrannidem, propter quod & peregrinos dominos ali-
quando assumere coacta est, imò agitata ciuilibus discordijs, imperium maris ferè totum
amisit, quod tamen olim ad Peram & ultra extenderat. Anno Christi 1258. natũ est in-
gens dissidium inter Genuenses & Venetos, propter Tyrum & Ptolemaidem, ubi utriq;
cõmercia exercebant. Nam Genuenses accepto ingenti damno à Venetis, inuocato auxi-
lio Imperatoris Constantinopolitani, nempe Michaëlis Paleologi, diripiebant atq; dispo-
liabant Gazam, ciuitatem Venetorum, captoq; duce Venetorum profecti sunt usq; ad flu-
uium & ciuitatẽ Tanaim, plurimas sibi subijciẽtes ciuitates & insulas, præsertim Capham
ciuitatẽ, quę antea Theodosia fuit uocata, sed quam ultra 30. annos retinere non potuerũt.

Corsica à Genuensibus subigitur.

Anno Christi 1237. instituerunt Genuenses ducem, iuxta formã ducis Vrnetorum. Mit-
tentes autem eum in Cyprum, quam sibi subiecerũt, cœperunt regem & reginã, ductosq;

Genuenses creant ducem.

captiuos Genuam, paulò pòst imposito annuo tributo rursum libe-
ros dimiserunt. Retinuerũt autem de regno illo ciuitatem Famagu-
scham. Habes hanc historiam infrà in descriptione Cypræ insulæ ad
longum explicatam. Cæterum cum primus Genuensium dux gra-
uem expeditionem cõtra Venetos mouisset, atq; exercitus eius suc-
cubuisset, priuatus est ducatu & in custodiam coniectus, atq; in locũ
eius alius surrogatus, qui uirili animo aggressus Venetos, multa eis
intulit damna, sed interijt tandem in prælio. Tum Genuenses alium
creauerunt ducem, qui profectus ad Imperatorem Cõstantinopoli-
tanũ, sic se apud illum gessit, ut ob præclaras in bellis à se res gestas,
donatus fuerit insula Mitylene, quã Genuenses etiã retinuerunt usq;
ad annum Christi 1454. Post hunc ducem creatus est anno Christi
1381. dux alius, qui & ultimus fuit, atq; post eũ susceperunt pro defen-
sore urbis suæ, Carolum septimum regem Frãciæ, qui Vicetenẽtem
illuc constituit. Affecti autem tædio Gallorũ, iunxerunt se duci Me-
diolanensium, quem defensorem habuerũt usq; ad annum Christi 1435. Tunc deserto du-
ce Philippo, proprium instituerunt ducem, quod tamen non omnibus placuit, adhærenti-
bus quibusdam Gallo & alijs duci Mediolanẽsi: sicq; factum est, ut regnum in se diuisum,
tandem corruerit. Nostro æuo agnoscunt Imperatorem pro suo domino, quemadmodum
& Mediolanenses, tametsi interim liberi esse uelint, habentes statum regiminis haud mul-
tum dissimilem gubernationi Venetorum. Creant enim ducem, non tamen perpetuum sed
annuum. Ciues exercent commertia grandia, sulcantq; maria, & in his anteeunt omnes
Italos, solis Venetis exceptis. Vrbs eorum magna est, diues & pulchra, tum situ tum pala-
tijs, habetq; portum maris commodum. Regio in qua sita est urbs Genuensis, uocatũ
Liguria, habetq; agrum rudem & saxosum, nec quicquam profert, nisi quod magno labo-
re ex terra eruitur. Fuit olim hæc terra pro bona eius parte syluis obducta, habens paucos
colonos, qui latrocinijs plerũq; transigebãt uitam suam, latitãtes in syluis, nec à quoquam
mortalium apprehendi poterant, donec tandem quidam uenit Fuluius nomine, qui undi-
que syluam incendit, & latrones ex ea abegit. Ligures usq; in hodiernum diem la-
bore plurimo uitam duram agunt. Nam multis arboribus oppleta regione, materia est ad
naualem fabricã pręcipua, arbores tanta crassitudine, ut diametri octonos pateant pedes.
Vnde quidam cædendæ materiei, quidam subigendo agro à lapidum asperitate uacant. Ve-
nationibus quoque continuo intendunt, captisq; feris fructuum inopiam sustentant. Non-
nulli raritate messis carnes partim domesticas edunt, partim ferinas, aqua in potum sum-
pta. Oleribus uulgo uescuntur, præsertim hi ad quos neque Ceres uenit neq; Dionysius

Genuenses potiuntur Mitylene.

Liguria.

præ cæteris dijs hominibus utiles. In terra cubant ut plurimum, rari sub tecto aut in tugurijs iacent. Plures ad cōcaua saxa spelūcasq́ à natura factas, ubi tegant corpora, diuertūt.

Taurinum urbs Pedemontana.

De hac urbe Cœlius Secundus, in ea natus, sic scribit: Taurinum hodie, antea Augusta Taurinorū, quod eius gentis caput esset, appellata est. Taurinos Iulij Cæsaris beneficio Romana ciuitate donatos fuisse, testis est Dion rerum Romanarum scriptor illustris. Vrbs ipsa à Gothis excisa, denuo instaurata minor fuit quàm prius esset, forma quadrata, ædificijs pulcherrimis ornata, lenissimo riuo media alluit, cui nomen Duria, quòd à flumine eiusdē nominis, quod propter urbem labitur, deriuatus sit. Ab instaurata urbe fossa, muro & aliquot turribus & arce pulcherrima munita fuit. Diu hanc urbem Allobrogum reguli, quos hodie duces appellant, tenuerūt: uerum Franciscus huius nominis primus, Galliæ rex, eā ante annos aliquot occupauit muniuitq́ sic, ut nulli urbium Italicarū munitionibus cedit. Est enim loco plano sita, ab oriente Eridanum flumen, quem Padum uocant, habet, à quo non plus mille distat passus, ab occasu alpes Graias, à septentrione alpes quas Cæsar summas uocat, & flumen Duriam, cuius modo mētionem feci: à meridie uerò planiciem, eamq́ fertilem, quæ patet passus quinq́ millia inter Padum & alpes. Suprà Padum ingens pōtis moles est saxis extructa, turribus & propugnaculis munitissima. Inter urbem & Padum iacent horti amœnissimi & irrigui: ultra Padū colles uitiferi statim occurrunt, è quibus uina præstantissima omnis generis habentur. Hæc ciuitas multis rebus ornata fuit: primum principis aula & domicilio, deinde eiusdē principis & totius regionis summo consilio atq́ Senatu, postea Pōtifice archiepiscopi titulo insignito, clarissima præterea fuit Legum, Medicinæ, & aliarum ingenuarum artium academia, quo tempore duces Allobrogum eam tenuerunt: quo etiam tempore Typographia in ea urbe fuit omnia Italicarum, præter Venetias, celeberrima. Gesta sunt iuxta & propter hanc urbem nostro æuo plurima bella & strages, inter Cæsarem Carolum & regem Gallorū Franciscum, potissimum autem anno Christi 1544. altera pasche, iuxta Carmaniolam, grauis fuit commissa pugna, in qua referuntur cecidisse duodecim aut tredecim millia uirorum de Cæsaris exercitu, reliqui uerò omnes ferè aut fuere capti, aut pecunia mulctati atq́ sine armis domum remissi.

Academia Taurinorū.

Papia, olim Ticinum.

Papia uulgò Pauia, ciuitas antiqua sita in regione, quam ueteres Trāspadanam & Subalpinam, posteri autem Longobardiam uocauerunt. Alluuntur mœnia eius Ticino fluuio perspicuo etiam cum pluuiosum est cœlum. In hac urbe Longobardi & alij post ipsos Italiæ reges olim habuerunt regiam suam sedem, antequā à Carolo magno Imperatore domarentur. Multaq́ passa est temporum successu ob factiones Guelforum & Gibellinorum. Et iam bellis ruinosa tota, in qua nihil præter uestigia antiquæ academiæ uidere licet, cæterum undequaque affertur occasio dolendi super tam pulchra & amœna ciuitate. Dum enim Cæsaris iugū subterfugere sæpe conatur, suo magno malo didicit obedire. Pertinet hodie ad ducatum Mediolanensem. Iohannes Galeatius primus dux Mediolanē. coëgit eam, quæ antea libera fuit, sub iugum suum, extruxitq́ in ea arcem

in ea arcem & iuxta eam parauit insignem atq; magnum uenationis hortum, qui tam amplus est, ut circuitus eius cōprehēdat uiginti miliaria italica, undiq; muro cinctus, & diuersis animalium speciebus refertus. Vocatur autem hodie Barcus. Abundat ciuitas his quæ ad uictum pertinent, colligitúq; uina plus quàm egregia. De captione regis Galliç iuxta hāc urbem, suprà dictum est.

Barcus hortus.

Alexandria.

IVxta fluuium Tanarum, qui ex Liguria uenit & haud procul à Papia Pado miscetur, locantur aliquot insignes ciuitates, præsertim Alba, Asta, & noua Alexandria. Accepit aūt Alexandria ista tale exordium: Subuerso Mediolano per Fridericum primum, erant aliqui Ligures circa montem Apenninum, qui relictis prædijs suis concesserunt ad uillam quandam Robereto nomine, ubi cœperūt extruere ciuitatem, quam Cęsaream in fauorem Cæsaris appellauerunt. Pontifex uerò Romanus nomine Alexāder tertius, hostili animo Imperatorem persequens, adiunctisq; sibi Venetis & Mediolanensibus atque multis alijs illarum partium uulgaribus populis, contendebat Imperatorem penitus excludere Italia, & in memoriam huius rei perpetuam, uoluit quòd memorata Cæsarea à se appellaretur Alexandria, abolito pristino nomine, idq; obtinuit.

Mons Ferratus.

EST Mons Ferratus pars Liguriæ cis Apenninum situs fertilis & habitabilis, diei ferè spacio ab alpibus diuisus atq; discretus, per patentes interim campos collib. magis quàm iugis eleuatus, ubi colonus nihil incultum aut inaratum relinquit. Hunc à dextera parte Tanarus, à sinistra Padus urgent, nec ultrà progredi sinūt: & quatenus à fluuijs discedit & quodammodo subducitur, ferax admodum planicies interiacet, quam terram Mesopotamiam appellare possumus, quòd gemino amne clauditur.

Modoëtia siue Montschen.

SIta est iuxta fluuium Lambrum Modoëtia ciuitas antiqua, quam olim rex Theodoricus & postea Theodolinda regina Longobardorum magnificè suis muneribus adornauerunt. In hac ciuitate consueuerunt Imperatores ante quadringētos annos suscipere coronam ferream, sed quæ postea translata est Mediolanum.

Corona ferrea.

Patauium.

PAtauium uulgò Padua, à uicinitate Padi ſic dicta, ut quidam uolunt. Certũ eſt An/
tenoream à conditore prius appellatam eſſe, cuius ſepulchrum adhuc uiſitur cum
epitaphio, non longè à Franciſcanorũ monaſterio locatum. Fuit autem Antenor
iſte Troianus, qui unà cum Aenea patriã prodidiſſe exiſtimatus eſt, quòd legatos
ꝗ propter Helenã uene/
nerãt, ſuſcepit hoſpitio,
& Vlyſſem habitu falſo
cognitum non indicauit.
Hinc Venetiam uenit, ur
bemq́ꝫ in ea cõdidit Ante
noreã primò dictã, poſtea
Patauium quaſi Padaui/
um. Fuit urbs iſta ante
Chriſti natalẽ Romano/
rum habitatio, quum ſta/
tus eorũ felicior eſſet: nõ
quòd noui coloni in eam
trãslati eſſent, ſed ꝙ Pa/
duanis ius eligendi Sena/
tum Romanũ conceſſum
eſſet. Sunt qui putãt nul/

Paduæ pulchritudo.

lam in Italia ciuitatem æquari Paduæ in pulchritudine & publicis ædificijs. Attila Hun/
norum rex primus eam deſtruxit. Deinde à Narſete & Rauennatibus reædificatam, Lon
gobardi incenderũt et diruerunt. Carolus uerò Magnus et eius ſucceſſores rurſus eam in/
ſtaurauerunt, manſitq́ꝫ in ea forma uſqꝫ ad Fridericum primum, cuius temporibus multa
eſt paſſa. Habet hæc urbs hodie tam elegantem domũ Senatoriam, ut putent in orbe uix il
li ſimilem extare. Paruit olim Romano imperio, ſed ſubacta eſt deinde ob uicinitatem di/
tioni Venetorum anno ſcilicet Chriſti 1406. quòd ad multa illis commodiſsimus eſſet lo/
cus. Rex Maximilianus ſuperioribus annis illam expugnatam rurſum adiecit imperio, re/
tinuiſſetq́ꝫ, niſi proditione Venetis rurſus tradita fuiſſet. Retinent tamen ciues in hunc uſqꝫ
diem propenſum animum ad imperiũ, ob quã cauſam multi patricij Patauini referuntur à
Venetis de medio ſublati, & multę magnæ familiæ exciſæ, ut illi imperium pacatius poſsi/
derẽt. Vendicarunt etiã ſibi Veneti meliora quæq́ꝫ prædia, quæ inueniuntur extra mœnia ci
uitatis Paduanæ, nec habent ſubditos aliquos, quos uilius tractant ꝙ Paduanos, aut ꝗ mi
ſerabiliores contemptibilioresq́ꝫ uiuant. Adde quòd ciuitas nulla fermè iam mœnibus, ual
lis & foſsis, arcibus & propugnaculis munitior ſit in toto Venetorũ dominio. Loca mul/

Academia Patauina.

ta, eaq́ꝫ amplisſima, uacua habet, tum ad mœnia, tum paſsim per ciuitatẽ. Palatijs cernitur
inſignibus & uijs fermè regijs, academia nobilitata & frequentiſsima: nam ſtudioſis exce/
ptis, uix reſtaret quod numerare poſſes: ciues enim rura ſua habitant. Colunt incolę agrum
fertiliſsimum & feliciſsimum, ex cuius prouentu non ſtudioſi tantũ, qui ad minimum ſunt
mille quingenti, ſed ciues quoqꝫ & aliquot millia hominum in ipſis Venetijs aluntur. Præ/
tor huic ciuitati imperat cum præfecto, habenturq́ꝫ hæ duæ functiones in Republica Vene
ta pro ſupremis. Hoc commodum huic ciuitati accedit, quòd una nocte uel uno die naui/
gio Venetias ire & inde redire eodem temporis ſpacio poſſunt. Nam ſi Venetias eant ſe/
cundo ferũtur flumine uſqꝫ ad cataractas quaſdã, ubi ſalſa & marina aqua à fluuiatili diſpe
ſcitur, reliquum ſpacij eadem naui per paludes Venetias conficiunt. Redeundo uerò, ad/
uerſi fluminis raptum equis ſuperant. Fluuius hic Brenta uulgò dicitur.

Titus Liuius.

Conditus eſt in hac urbe Titus Liuius Hiſtoricus, cuius in hunc
uſque diem oſſa honorificè ibi ſeruantur. Is quarto
imperij Tib. Cæſaris anno exceſsit,
ętatis uerò ſuæ LXXII.

Cepis quoque abundat magnitudine notabili: pascua habet optima, idcircò caseo, butyro, lacte carnibus abundat egregiè. Laborant discordia ciues & factionibus. Templa habet quæ uetustatem redoleant. Archiepiscopus, canonici & monachi hîc ditissimi sunt, & totam fermè ditionem sibi uendicarunt. Homines alit strenuos & cordatos ac bello idoneos Quod autem iam scripsi, Pipinum & Carolum magnũ Romano pontifici tot insignes donasse ciuitates, alij id negantes, asserunt pontifici nihil donatum præter patrimoniũ Petri, quod est in Tuscia. Nõ est autem illi collata tota Tuscia neq; Romandiola, aut ducatus Spoletanus, Marcha Anconitana, Bononia, Perusium, Ferraria. Trinacria, Calabria, Apulia, Aprutium, Terra laboris & aliæ multæ regiones atq; ciuitates, quarum ipse hodie immediatus est dominus, aut saltem habet beneficiarios in eisdem, sed temporis successu cum magna iactura imperij uendicauit sibi memorata loca, præfertim quando inter ipsum & inter Imperatores aut reges schismata & dissidia fuerunt. Præstat enim piscari in a[illegible] turbidis. Excommunicauit Imperatores atq; subiectos absoluit ab eius obedientia, quærens interim quæ sua esse cupiebat, ut Imperator hodie fermè nihil habeat in Italia, me[illegible] sui imperij portione Sic illi scribunt. Aeneas tamen Syluius scribit, patrimonium Petri esse terram interiacentem à Radicofano Senensis agri oppido usq; Ceperanum, quam Mathildis uirgo filia Bonifacij ducis Lucani, de Bohemorum ducum sanguine nata, donauit ecclesiæ Romanæ, anno scilicet Christi 1080. aut circiter.

Vnde pontifici Rom. tanta ditio.

Patrimonium Petri.

Ariminum.

ARiminum ciuitas est in Flaminia, non longè à Rubicone insigni fluuio, (qui hodie Pisitella uocatur) ad mare posita, portu non infœliciter ornata, non admodum magna, diues satis & nobilis, pascuis & caseo abundans, segetibus non usq; adeò accommodatum colit agrum, uino omnino ineptissimum. Nam uina insipida & debilia passim colliguntur. Paruit aliquando hæc ciuitas dominis de Malatesta, qui postea sua ipsorum insolentia ciuibus inuisi, à Romanis pontificibus expulsi sunt, & adiecta est ciuitas pontificio imperio, cuius nomine ibi præfectus degit, quem uulgò gubernatorem uocant. Ciues tamen aliquot Senatores deligunt ad Reipublicæ administrationem, quemadmodum in omnibus ciuitatibus pontifici subiectis fieri consueuit. Porò Veneti ante quadraginta annos occupauerunt eam aliquotannis.

Vinum Ariminense.

Vrbinum.

ESt urbs ista una ex antiquioribus Italiæ ciuitatibus, quum mentionem eius faciant Plinius & Tacitus. Tempore uerò Conradini ultimi ducis Sueuorum, subacta est à comitibus de Feretra, cuius posteri successu temporis rem suam ampliantes, Eugubinum quoq; sunt adepti. Fuit autem inter successores dux quidam Oddo nomine matre Columnensi nobilissima natus, qui per libidinem in matronas nobiles, debachabatur, nec modum licentiæ faciebat, quapropter populari tumultu interfectus est. Incensor quoq; nequitiæ & adolescentiæ suæ corruptor, prothonotarius Carpẽsis, nobili genere ortus, sed ingenio pessimo, qui nuptis ac uirginibus quamplurimis uim intulerat, quiq; per omnia scelera ad summam uiciorum peruenerat, eadem nocte cum discipulo suo necatus, inexhaustæ libidinis pœnas dedit. Cadauer eius in forum delatum, desecta uirilia in ore mordicus tenuit. Successit patri malo filius bonus, Guido scilicet uir probus, qui factus est primus Vrbinatium dux. Cumq; is filium non haberet, cooptauit sibi in filium Comitem adolescentem, Fridericum nomine, de Vbaldinensi familia. quem papa Sixtus creauit ducem anno 1476. Fuerunt olim Vbaldini ciues Florentini, fauebantq; partibus Fri-

Princeps libidinosissimus.

Primus Vrbinatium dux.

derici primi Imperatoris, & ob id inuisi conciuibus, exclusi sunt urbe. Exercentes autem se in armis & rebus bellicis, euecti sunt tandem ad hanc dignitatem, in qua sunt hodie.

Ancona.

ANcona ciuitas, in ea parte Italiæ quæ uulgò Marcha appellatur, ad mare Adriaticū posita, nobilissimo portu ornata, quem Traianus insigni ope extruxisse fertur, quo non extat in tota Italia commodior nec capacior. Hanc à portus curuitate dictam putant Anconam. Mercatura est insignis, frumento abundat & uino, reliquisq; ad humanum uictum necessarijs. In ipsius portus faucibus turrim antiquissimam & insignem dicunt extructam, ueteres à Pharo Alexandriæ Pharum appellāt, unde noctu nauigantes facis ardentis lumen poterant obseruare. Pontifici Romano paret, à quo & legatione insignita est, Vetustatem undequaq; olet.

Florentia.

FLorentia uulgò Firentz, insignis Hetruriæ ciuitas & ferè Metropolis, Arno flumine diuiditur, pontibus uerò iungitur, collibus insuper undiq; fermè ornata, circuitu amplissima, & amplior adhuc multo esset, si suburbijs pulcherrimis ab ipsa bellorū insania priuata non fuisset. Hoc quidam aperte audent affirmare, nullum fuisse suburbium, quod cum ipsamet ciuitate pulchrè conferri & eidem æquari non potuerit. In præsentia uero ne ruinæ quidem extant suburbiorū, ex ijs enim propugnacula extruxit tyrannis, quibus se muniret. Dolendum itaq; magis quàm referendum putarem, pulchra & amplissima palatia & templa, quæ solo hac postrema obsidione æquata sunt. Quæ qualia fuerint, ex ijs quæ in ipsa ciuitate cernuntur colligere quis poterit. Nocuit huic urbi non parū factio Gibellinorum & Guelforum. Nam qui uiribus superiores fuerunt, insolescentes excludebant ciuitate & ditione aliam factionem, tametsi Guelfi sæpius Gibellinos uicerint.

Suburbia delecta.

Anno Christi 1312. petente Henrico Cæsare septimo Romam, Florentini susceperunt Robertum regem Neapolitanum defensorem ad quinquennium, quo firmius resisterent Gibellinis siue Cæsareanis, tàm inuisi fuerunt eis Germanorum Imperatores. Est autem urbs ipsa pulcherrima, elegantibus ornata ædificijs, amplo dilatata spacio, præsertim anno Christi 1310. adeò fuit ampliata & habitatoribus impleta, ut anno Christi 1400. ad triginta millia hominum peste in ea morerentur, unde facile quis colligere potest, quā populosa sit. Paruerunt ei tunc ciuitates Hetruriæ multæ, sed iam ipsamet cum eisdem Medicæ familiæ paret. Sic enim est temporum uicissitudo. Ipsa summa fœlicitate superasset omnes, si priuatis ciuibus fortuna parcius diuitias elargita fuisset. Floruit an. Christi 1430. in hac urbe Cosmas cognomine Medices, eminuitq; & prudentia & autoritate. Is enim princeps urbis habitus, Senatum quo uoluit impulit, ciuitati leges ex arbitrio dixit, inopes ciues complurimos ditauit, matrimonia constitutis ex argento suo dotibus multa cōiunxit. Villas magnificentissime exædificauit, in sacras ædes ditissima dona contulit, monasteriū sancti Marci amplum & nitidum à fundamentis erexit. Parochiæ suæ templum, cum sibi parum placeret, prorsus diruit, ac deinde structuram admirandi operis ex lapide Fesulano suscitauit. Aedes suas quamuis ornatissimas erexisset, amplius tamen meditatus opus, palatium altum & ingens ex quadratis lapidibus, insigni urbis loco, adeò pulchrū, adeoq; amplum construxit, ut alterum æquari tota ciuitate non possit. Mortuo autem Cosma anno 1464. reliquit filium nomine Petrum, qui & ipse potens fuit in urbe. Successit ei in administranda republica filius eius Laurentius Medices, uir magni nominis, & qui ob rerum gestarum magnitudinē celebris fuit in tota Italia, quippe qui cum fratre Iuliano ditioni Florentinorum multos adiecit populos & loca. Id quum uehementer displiceret quibusdā episcopis & cardinalibus atq; alijs proceribus, conspirationē facientes uenerūt anno Christi 1478. Florentiam, dissimulatoq; odio religiose ingressi sunt templum, quo minus notaretur peruersus ipsorum animus. Factumq; est dum inter sacra templi leuaretur hostia, ut illi ad insaniam uersi, ex domo Dei facerent speluncam latronum, exertisq; gladijs ruerent in Iulianum & fratrem eius Laurentium, Iulianum quidem, quem sors obtulit, interficientes, Laurentium autem leui uulnere sauciantes, quia elapsus fuit ex manibus eorum in sacrarium.

Magnitudo urbis.

Cosmas Medices.

Laurētius Medices.

Putantes &c. *Post ciuitatis picturam.* Ciuitas

lem haberet autoritatē, qualem habet dux apud Venetos. At nec iste status regiminis multis durauit annis. Nam quū Carolus quintus Imperialem coronā in Italia suscepisset, & familia Medicea exularet ab urbe Florentinorū, laborabat papa Clemens qui etiam de familia illa erat, ut sui reducerētur ad urbem. Florentinis uerò id recusantibus, impetratus est à Cæsare exercitus cui9 dux fuit Philibertus Aurasiensis, qui obsidione cinxit Florentiam, continuauitq; eam spacio decem mensium. Interim uerò cum copiæ quædam in subsidium Florentinorum mitterentur, congressus dux Philibertus cum illis, cōmissoq; prælio, uicit quidem egregiè, sed ipse bombarda ictus interijt. Videntes autem Florentini quòd nihil spei reliquum esset, dediderunt se Cæsari. Ingressus ergo Alexandex Medices urbem, qui Cæsaris naturalem filam habuit uxorem, dominium occupauit. Cumq; insolēter & impudicè cum pudicis mulieribus uiueret, deprehensus in cubiculo quodam, gladijs in frusta est concisus. Spirātibusq; tunc rursum Florentinis pro diu concupita libertate, non potuerunt eam obtinere. Nam Cosmas Medices factus est dux in urbe, cui iam ciues libenter, ut aiunt, ob multas & eximias eius parent uirtutes. Fuit hæc urbs à multis annis libera, quæ & alias ciuitates domuit atque sibi subiugauit, cauens ne aliqua iuxta se erigeret cristas, præsertim autem Pisas pro uiribus semper oppressit. quapropter & ipsa tandem sensit iustum Dei iudicium, ut quemadmodum alijs fecit, ita quoq; sibi factum est, seruitutis ferre coacta iugum. Abundat hæc ciuitas omnibus quæ ad ad uictum pertinent. Vina habet excellentissima, inter quæ Trebulanum uulgò Trebiano primatū obtinet, quod & suauitate & lenitate Cretico anteferri possit. Homines profert ingeniosissimos & ad omnia idoneos. In literis enim & armis æquè floruère. Nunc mercatura excellunt: in extruendis ædificijs non habēt pares. Vestitu modestissimo utuntur & graui: humanitate facile Hetruscos omnes antecellūt. quemadmodum & sermonis elegantia. Cœlo fruūtur maxime temperato & aperto, à mari non amplius quam biduo absunt.

Princeps mactatur.

Pisæ.

Pisæ Hetruriæ ciuitas antiquissima, testibus Cicerone, Vergilio, Claudiano & antiquissimis quibusq; autoribus, qui de hac scriptum aliquid reliquerunt, quin & non multis antea seculis celeberrima & potentissima fuit, ita ut non in Hetruria solum, sed longe terrarum dominium suum aliquando armis propagarit. Nam circa annum Christi 1020. Pisani bis aut ter excluserunt Saracenos Sardinia insula, atque in suam receperunt dominium, sicut & Anno Christi 1103. inuaserunt insulas Maiorcam & Minoricam, interfectoq; rege eorum, homine Mahumetano, abduxerunt regina & filium paruulum: quem in Christi fide à puericia bene informatum tandem regēm fecerunt in Maiorica. Retinuerunt autem potentiam suam usq; ad tempora Rudolfi Imperatoris, qui plurimum eos humiliauit.

Pisani domant Maioricam insulam.

Anno Christi 1369. emit Petrus Gambacurta hanc urbem à Carolo Imperatore pro duodecim millibus aureorum. Deinde quum in manus alias uenisset, uendita est tandem Iohāni Galeaceo Vicecomiti. Qui rursum uendidit eam Florentinis. Quod cum Pisanos male haberet, in seditionem uersi expulerunt Florentinos, recuperantes suam pristinam libertatem, sed quam non diu conseruauerunt. Nam Florentini rursum facti sunt domini huius ciuitatis usq; ad annum Christi 1495. Nunc uerò seruit cum domina sua Florētia duci Cosmæ Medices, cuius præfectus hic ius dicit. Huius rei indignitate olim moti ciues quiq; ditissimi, aufugère, relictis opibus & laribus patrijs, malentes alibi ignobiles quam domi

Pisani seruire coguntur.

domi in seruitute uiuere, licet ubicunq; locorum uenerint, mitius cum illis egerit domina rerum fortuna, usq; adeò, ut non solum diuitias recuperauerint mercaturam exercẽdo, sed & pristinam nobilitatem retinuerint, atq; huius rei ueritas hinc facile elucebit, quod Venetijs multæ sunt Pisanorum familiæ profugorum, qui nõ solum ciuitate donati, sed & in Senatorium ordinem cooptati sunt, & Pisanorum cognomen retinuêre. Ampla ciuitas est Pisanorum urbs & flumine diuisa, pontibus iuncta cernitur. Mœnia altissima habet, eaq; è marmoreis lapidibus extructa. Infrequens est ac penè deserta suis habitatoribus, sed iam academiæ instauratione frequens: loca habet multa uacua.

Academia apud Pisas.

Templum tenet admirandum, portis ahenis: ab hoc turris est non procul posita raro artificio extructa. Extrinsecus enim eo usq; pendet ut ruinam minari uideatur præsentaneum, intus uerò ad perpendiculum recta apparet. Est & baptisterium (ut uocant) insigne, sed illud insignius, cœmiterium scilicet amplum, mœnibus & porticibus clausum, cuius terra infra 24. horas corpus humanum consumere & in seipsam conuertere potest. Hæc quatuor sunt preciosis lapidibus intus & extra fabricata, nec coniuncta, nec admodum inter se remota, in una eademq; platea. Agrum colit segetibus accommodatissimum, in tantumq; fertilem, ut Hetruriam totam pascat, & ad exteros quoq; aduehatur annona. Vina non admodum probantur. Cæterum reliquos fructus mediocriter bonos profert, pepones uerò optimos. Mare uicinum habet, quapropter mercaturis exercendis admodum commoda est. Cœlo satis insalubri fruitur, præsertim exteris. In hac Decius famosissimus iureconsultus ante aliquot annos, & paulò ante Curtius medicorũ princeps obiere & sepulti iacent.

Luca.

LVca Hetruriæ ciuitas pulcherrima, diues & libera, etiamsi moderno Cæsari commendauerit se. Ditionem habet exiguam, eamq; feracem fœlicissime, uerum non habet multum planiciei, quo fit, ut ciues omnes mercaturam exerceant. Sericis insignis est, palatijs magnificis egregiè extructa, mœnibus munitissima, populatissima, cum tamen nulla forte sit ciuitas in Italia, quæ tam multos habeat ciues peregrè atque hæc. Summus magistratus uocatur Confaloniero, isq; singulis duobus mensibus mutatur. Aliquot alij Senatores deliguntur qui uocantur Domini & mutantur singulis sex mẽsibus. Omnes habitãt simul cum Confaloniero in palatio semper. Tempore Ludouici Cæsaris Bauari, habuit ciuitas ista paulatim multos dominos. Fuit enim aliquandiu sub Genuensibus, deinde subiecta est dominio Iohannis regis Bohemię; postea uendita Florentinis. Cumq; hi nouem mensibus ius dixissent ei, uenerunt Pisani asserentes sibi deberi dominiũ urbis, ob ius quoddam quod ab Henrico Imperatore obtinuissent, qui ob rebellionem ciuium eam Pisanis resignauit. Obsidentes ergo Pisani Lucam, plurimum eam incommodauerunt, donec tandem certis pactionibus lis est dirempta. Non longe pòst ueniens Carolus rex Bohemiæ, filius regis Iohannis, uendicauit sibi dominium eius, posuitq; sui loco pro gubernatore Cardinalem, qui acceptis à ciuibus uiginti quinque millibus aureorum, reddidit eam liberam.

Senæ.

PRodunt historiæ, Senas antiquam esse ciuitatem atq; coloniam Romanorum, sed quæ temporum successu peruenit ad magnam ditionem, subijciens scilicet & populos & terras. Alij uerò tradunt eam à Gallis Senonensibus tempore Brennij, cum in Italiam uenitet, anno scilicet ante Christũ natum 382. conditam. Sunt alij qui eam numerant inter nouas Italiæ ciuitates, quod nulla antiquitatis uestigia in ea appareant. Natus est in hac urbe Pius secundus, Romanus Põtifex, Aeneas Syluius antea nominatus, Nec legitur quod ullus unquam ad eiusmodi dignitatis fastigium exercitatiore uita

Aeneas Siluius qui & Pius.

uita peruenerit,ut ad negociũ & uirtutem nō ad ocium natus dici poſſit. Nullum ferè (citra armorũ tractationem) publicũ Chriſtianæ rei negociũ,ſiue ſacrum ſiue prophanum,iam inde à Baſilieſis cōuentus celebritate incidit,cui nō interfuerit, quum de eo ageretur. In ſumma,per omnes honorũ gradus, quos ſola uirtus peperit,ad Pōtificium decus eſt euectus. Venit is Baſileam fortunam quæſiturus,cum eſſet ſupra modũ tenuis. Dexteritas primũ cōmendauit hominem Cardinalibus, deinde in aulā Friderici Cæſaris aſcitus,mirabilē fortunæ benignitatem ſenſit, quouſq; tandē ad ſummi pōtificis culmen aſcendit. Vide cōmentarios eiuſdem de geſtis Baſilieſis concilij. Hic cōſtituit foſſiōes aluminis,quod tum primũ in Italia fuit repertũ,unde ingens uectigal quæſitũ eſt fiſco pontificio.

Exortum eſt implacabile odiũ inter hanc urbem & Florentinos,poſtquā Gibellini & Guelfi in Italia ſuſcitati ſunt. Expulſi enim Gibellini de urbe Florentinorũ,iuncti ſunt Senenſibus. Haud procul ab urbe Senarũ incipit patrimonium S. Petri, comprehenditq; Aquā pendentē, quam Ptolemæus uocat Aquulam, Volſiniũ, Tuſcanellam, Montflaſconem, olim Faliſcum, Viterbium,Sutrium,Soanam,ſanctam Floram, Griptas, S. Laurentium, Balſenam,Martham caſtrum,Balneũ regium,Ortham, Veientā,Caſtrum nouum,Nepas & alia multa. Porrò Senæ,uulgo Siena,ciuitas eſt Hetruriæ pulcherrima, diues & amœna,& amœniſſimo loco ſita,uniuerſitate decorata,frequēs medicinæ ſtudioſis propter ſitus amœnitatem,& cōmoditatem uictus, atq; humanitatem ciuium erga exteros. Libera ciuitas eſt,ſed factionibus inſignis, quæ ut tyrānunculos quoſdam extirparet funditus,coacta eſt ſe Cæſari cōmendare,qui milites huc & præfectum delegat,ea cōditione,ut is præfectus ſit ſemper unus ex ſenatoribus Mediolanenſibus,idq; pro cōmuni bono ciuitatis. Quietè enim iam & citra potentiorum inſultus uiuit & floret. Eſt ciuitas ampla,turribus & propugnaculis benè munita,habens agrum herbidum,ſemper boum, bubalorum atq; ouium multarum nutritorem. Frumenti quoq;,uini & olei ferax,ac fructuum omnis generis abundans.

Patrimonium petri.

De Latio Latinorum regione.

Latium ea pars Italiæ eſt,quæ cōtinetur inter Tyberim & Lirim fluuios. Ea primũ à Siculis fuit habitata:quibus expulſis,Aborigines ſedes illorum occuparũt. Surrexit tandem inter eos rex Latinus nomine, à quo terra Latiũ & incolæ Latini dicti ſunt. Horũ lingua tēporis ſucceſſu per ingenioſos & doctos uiros,quos inter ſe habuerunt,ſic eſt propagata,ut nedũ per totā Italiā uerum & per uniuerſam Europam, & bonam partem Africę ſit à ſtudioſis recepta,excepta parte Græciæ. Ad cuius propagationem,non parũ fecit Romanorum poteſtas,qui ſibi obnoxias fecerũt Galliam,Hiſpaniam,Britanniam,Illyridem,exteriorem Africam,&c. Creſcēte uerò in poteſtate Romanorum,cœpit deficere Latinorum nomen,atq; loco eius à Romulo uſurpatum eſt nomen Romanorum,cœpit & Latina lingua uocari Romana lingua. Habet autem Latium multas ciuitates,inter quas Roma metropolis eſt. Iuxta mare inueniuntur Oſtia,Aſturia,ubi Cōradinus ultimus Sueuorũ dux interfectus eſt, Terracina,Formię,Caieta,Fundi,et Sinueſſa iuxta oſtia Liris fluuij,qui hodie Garilianus uocatur. In mediterraneis uero locis ſunt iſtę Latinorum ciuitates: Laurentum, Alba, quæ trecentis annis ante Romam fuiſſe dicitur, Preneſte,Tybur,Sueſſa,Aquinum.

Latina lingua.

Liris & Garilianus.

De Campania & eius ciuitatibus.

IN Campania eſt Laborinus ager,qui uulgo Terra laboris, ſecundũ alios Leboris, & ſecundum Narciſſum inſignem medicũ, Terra leporis dicitur:in qua adeò pinguis eſt terra,ut ſtipulam tantæ craſſitudinis faciat,quod ea incolæ pro ligno utantur. Vocatur autem Terra laboris,quod ingēs labor ſit in ea colēda. Nam habet ſolum arduum

Terra laboris

opere & difficile cultu. De hoc agro Plinius sic scribit: Quantũ uniuersas terras campus Campanus antecedit, tantũ ipsum pars eius, quæ Laboriæ uocantur. In Campania sita est nobilis illa & uetusta ciuitas Neapolitana, quæ olim Parthenope appellata est. Hæc multa est passa à Vandalis ac deinde Saracenis, qui eam quoq; triginta annis incoluerunt. Passa est etiam circa annum Christi 1448 horrendũ terræmotum, in quo aliquot millia hominum perierũt, aut graue damnũ sustinuerunt. Est etiam Capua in Campania, urbs uetustissima, quę in bello Carthaginensi defecit à Romanis ad Hanibalem. Obtinentibus aũt tandem Romanis uictoriam contra Carthaginenses, occiderunt Romani totum senatum Capuensem, paucis exceptis, qui antea ueneno sibi mortem cõsciuerunt, uidẽtes quid futurum esset. Longè pòst, hæc urbs gladio & igne absumpta est per Gensericum Gothorũ regem. Cumq; uix instaurata esset, superuenientibus Longobardis, rursum diruta est.

Neapolis.

Capua.

Calabria.

SVccedit Campanię Calabria, quę extenditur usq; ad Siculum mare, hoc est, desinit in oram Italiæ proximam Siciliæ, à qua Pharo breui maris tractu disiungitur. Veteres hanc extremitatem terræ uocauerunt Mesapiam. Habet insigniores ciuitates, Rhegyum cum y ad differentiam Rhegij oppidi in Gallia Cisalpina iuxta Parmã siti. Dicitur autem Rhegyum, quod ibi Sicilia auulsa abruptaq; olim sit ab Italia. Strabo tamen à quodam rege putat Regium dictũ. Vsq; ad hãc ciuitatem extẽditur mons Apenninus. Est autem in hac regione Tarentum inclyta urbs, circa Salentinorũ confinia: item Brundusium, quod nobilem habet portum, & est hinc trãsitus in Græciam. Ad hanc usq; urbem, extenditur ferè Apulia. Excellit autẽ Calabria in fertilitate omnes reliquas Italię partes. Nam profert frumẽtum secundum omnes eius species: producit uinum & oleum, lanam arboream, quam xylinon uocant, atq; lanam ouillam. Gignit pręterea equos, bello gerendo aptissimos. Quin & saccarũ in ea parte Italiæ crescit, quod est mel ex cannis collectum. Est autem primũ medulla quædam liquida, quam alij uocant gummi candidum & fragile, deinde liquor ille decoctus in morem salis resoluitur in spumam, donec tandem quod bonum est subsidat in imò, fecibus per spumam ablatis.

Rhegyum.

Saccarum in Calabria.

De fertilitate totius Italiæ.

EXplicari uix potest quanta fertilitate prædita sit Italia, & quàm nobiles, multiplicesq; natura in hac modica terræ portione producat, fructus. Primo habet aërem temperatissimũ, unde uegetãtur nedum animalia, uerum & arbores atq; herbæ, & quicquid est q̃d homini conducibile est. Est enim metallis grauida, ubiq; uitalis & perẽnis salubritas, eximia cœli temperies, cãpi fertiles, aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, &c. Habet deinde huius terræ tractus, mirabiles portus maris, ubi & uaria fiunt cõmertia, & ubi irruentibus hostibus facilè obuiari potest. Habet tertio insignem montem, nempe Apenninum, qui ab alpibus sumpto initio extenditur per totam Italiam usq; ad Calabriam,

Apenninus mons.

ad Calabriã, utrinq; plurimos emittẽs collium ramos, unde ualles quoq; fertilissimæ procreantur, ut nedum montana uerum & plana, summa inueniantur prędita ubertate. Ad quod nõ parũ conducit, quod tota terra uarijs irrigatur aquarum fluentis, stagnatur multis piscosis lacubus, scatet quàm plurimis uenis aquarum frigidarum & calidarum, grauidatur uarijs metallorum mineris, adornatˉ amœnis & cõdensis nemoribus, & in summa, habet Italia abundanter quicquid ad uictum, & ferè ad luxum humanæ uitæ pertinet. Habet uina præciosa & fortia, habet olei & olearum copiam, habet pecora tenero & puro uestita uellere, id quod suis quibusq; locis iam indicauimus. Quapropter aliqui scribũt, Italiam auide procurrere in maria ad mortales iuuãdos, et uelut gremium omnium gentium commertio pandere, ut uere à quibusdam dicatur, eam alumnam esse omnium terrarũ, idq; nedum ob fertilitatem eius, qua reliquas antecellit terras, uerũ & quòd per dei prouidentiam electa est, quæ sparsa congregaret imperia, molliretq; efferatarum gentium ritus, discordes ad colloquia linguas, munere literarum latinoq; sermone congregaret. Certe si ne dei prouidentia factum non est, q; illo tempore, quando deus incarnatus hominẽ inter ris uisitare dignatus est, omnium gentium imperium & caput in Italia esset, sed quod alijs excutiẽdum relinquimus. Diximus hactenus de Italiæ summa fertilitate, qua reliquas superat terras, quod de ea intelligi uolumus in genere, nõ secundũ omnes eius partes, quandoquidem in Liguria circa Genuã terra asperior sit, lapidosa & mõtosa, atq; nõ sine magno sudore ad ferendũ fructũ cogi possit. Accepit tamen terra in eo loco aliud dei benefi-

ciũ, ut sua scilicet sponte proferat procerissimas arbores aptas ad fabricãdas naues, quibus cædẽdis magnus hominũ numerus operam suã impartit. Alij uerò repurgantes agros à lapidibus, cũ difficultate macerãt terram, aptamq; reddunt ad frumẽti aliquantulã productionẽ, adhibẽtes illi pinguedinis fomentũ, per fimũ scilicet naturæ defectum supplentes, & iumentorũ stercore squalentem & agrestẽ terrã fœcundiorẽ reddẽtes. Sic enĩ in multis locis sagacitas humani ingenij meliorẽ reddit terrã, quę sua uirtute nihil aut parũ proferret. Quare et cultor uineę euangelicę dicebat ad herum suum, qui iusserat succidi arborem fici: Domine, dimitte illam & hoc anno, usq; dum fodiam circa illam & mittam stercora, &c.

Arborũ proceritas in Liguria.

De monte Vesuuio.

Vesuuius, quẽ alij Veseuũ uocãt, mons iuxta Sarnum fluuium, nõ longè à Neapoli, bonitate uini celebratus, semper emittit fumũ & ignes, sicut Aetna in Sicilia. Hic mons amœnissimis olim habitatus est agris, excepto tamen uertice, quippe cõsitus uitibus, oleis, alijsq; arboribus frugiferis. De hoc Strabo quoq; scribit libro quinto: Cinerosus est, inquit, & cauernosus, petris exustis, quas color indicat igne abrosas fuisse. Hic Tito imperante ruptus in uertice, tantum emisit incendij, ut regiones uicinas incenderet. De quo Mart. lib. 4. Hic est pampineis uiridis Vesuuius umbris. Cuncta iacent flammis & tristi mersa fauilla. Scribũt historici, hũc montem aliquando tantam copiam eructasse fauillarũ, ut circumiacens ager altitudine arborum oppletus fuerit eiectis cineribus. Memoriæ quoq; proditũ est, Plinium secundũ, autorem illum grauissimum, tempore

Plinius incẽdio suffocatur.

Traiani Imperatoris correptum incendio huius montis et suffocatum, quum propius accessisset desiderio uisendi eius motus. Arsit enim mons T. Vespasiano & H. Domitiano consulibus, ruptoq́ue uertice primùm saxa eiaculatus est altius, deinde tantas emisit flammas, ut earum ardore duo oppida conflagrarent: tam densos fumos, ut lumen solis obscurarent, & ex luce diurna, tenebras facerent nocturnas: tum pumices aliosq́ue lapides nigros eiecit. Postremo tam densum cinerem efflauit, ut tanquam niues uicinam regionē tegeret, quem partim uis uentorum in Africam, Aegyptum & Syriam proiecit. Quod incendium cum Plinius senior contemplaretur, fumus adeò obstruxit asperam eius arteriam, ut animi interclusione suffocaretur. Arsit idem mons anno Constantini quarti decimosexto. Potest autem cōscendi mons ille, & ubi superatus fuerit collis præceps, peruenitur ad craterem, qui amplus & profundus est, & potest in eum sine periculo descendi. Materia egesta, grauissimi est ponderis & nigra: ueruntamen circa craterem nonnihil rubra, lenis & mollis, adeò ut teri manibus possit. Cæterū nostris temporibus anno Christi millesimo quingentesimo trigesimooctauo aut nono rursum horrendā fecit eruptionem, & in loco plano magnum terræ hiatum aperuit, atq́ue per circuitum ingentem molem in modum montis coaceruauit.

De quibusdam auibus Italiæ,

potissimum de Aquila.

NVtrit Italia rapacē, crudelem, & carniuoram istam auem, aquilam. Hęc adeò rapacitati est intenta, ut nedum in uictu necessitatem quærat, uerum & superfluitatem. Inuadit mordicus lepores, ceruos, anseres & grues. Habet oculos tam limpidos tamq́ue acutos, ut in summitate constituta aëris, uideat quid subsidat in terris.

Inter omes sola est, quę recta sursum & deorsum suo uolatu moueri potest, sine ullo deflexu laterali. Cōmendatur ob fidelitatem erga alias aues, cū habet cibum. Nā familiariter illū communicat assidentibus. Quum nihil amplius suppetit quod distribuat, correptū hospitem discerpit atq́ue deuorat. Contremiscunt omnes aues, ubi uiderint aquilam, scientes tyrannidē eius erga ipsas. Pullis autem suis uicissim incredibili iūgitur amore, ut totū corpus pro eis exponat, obiectetq́ue periculis, gestans pullos in dorso, ubi uiderit illos sagitta petendos. Quū ceruū in præcipitium agere laborat, multum puluerem uolatu colligit, insidensq́ue cornibus, excutit in oculos, atq́ue pennis ora uerberat, donec in præcipitiū agat. Cum dracone etiam init certamen. Oua hic aquilæ consectatur, auiditate malefica. Illa ob hoc ubicumq́ue uisum oppugnat. Ille autem multiplici nexu alas ligat, ita ut aliquando simul concidere uideantur. Ex omni auium genere, hanc solam delegisse sibi armigerum Iupiter existimatur, quòd sola contra orientis solis radios immotam aciem oculorum tenere possit, uel quòd solam hanc auem nunquam fulmine fuisse tactam produnt. De speciebus aquilarum uide apud Plinium.

Aquilæ fidelitas & crudelitas.

Aquilæ & draconis pugna.

De uulture.

EST uultur auis rapax et carniuora, magno corpore, tardo uolatu etacri uisu, inueniturq́ue in Italia, in alpibus, in Hispania atq́ue in Aegypto. Maceratur pellis eius cum plumis ab alutarijs, apositaq́ue stomacho ægro, uehementer adiuuat digestionem. Insidiatur hæc auis præ cæteris auibus humanis cadaueribus, atque singulari ingenio dignoscit hominis mortem, aliquot scilicet diebus ante illam præsagiens. Acie quoque oculorum à longe cognoscit expetitum cibum. Sunt qui mirabilia de ea scribunt, nempe quòd tempore

tempore belli, septem diebus antea, olfacit locum futuræ pugnæ, adiungitq; se illi parti, quam sentit gladio morituram. Et idcirco habuerunt olim reges suos augures atq; auium inspectores, qui summa diligentia contuerentur oculos uulturum, aduertētes ad quam partem illos uerterent, quamq; prænunciarent occubituram in prælio. Diuus Ambrosius scribit, uulturem sine masculorum semine concipere, & sine coniunctione generare, natosq; ex his in multā ætatem longæ uitæ procedere, ut usq; ad centum annos uitæ earum series producatur. Et cum ad summam peruenerit ætatem, excrescente superiori parte rostri ultra inferiorem, adeò illam constringit impeditq;, ut aperire ad capiendum cibum non possit, fameq; mori cogatur. Namnon acuit rostrum ad lapidem, ut aquila facere solet.

Aetas uulturis.

De moribus & ritibus Italorum.

ITalicus sermo neq; ille est qui olim fuit, neq; omnino ab eo diuersus, sed barbaris uocibus plus minusúe adulteratus, ut hæc aut illa regio fuit externis gētibus magis obnoxia. Litoralis Histriæ ora, Veneta plurimum utitur lingua, quæ compta est & grauis, plurimumq; linguarum flore conflata, quod facilè contigit in frequentissimo Italicarum gentium cōmertio. Olim multo simplicior fuit, ac minus auribus grata. Carnicus sermo plures sonat linguas, & aliquid ab Italico diuersum, dulcior auditu, quo Taruisiū, Patauium, Verona, Vincentia, Mantua, Ferraria utunt̃, sed in his urbicus gratior agresti. Rauēnæ, Bononiæ & uniuersę Aemilię & Flaminiæ uenustus sermo, Picenis & Marsis crassior, Apulis, Lucanis & Brutijs & cæteræ Italiæ rudior lingua, ac minus peregrinis imbuta præter Neapolim, ubi pleriq; Hispanicū affectāt. In Calabria corruptior est quàm usquam locorum. Quantum uero attinet ad mores & uiuendi instituta, constat ex autoribus, Romulum honores pro dignitate cuiusq; distribuisse. Illustres enim genere & spectatæ uirtutis uiros, tum diuites, & quibus erāt filij, ab ignobilibus, humilibus & egenis discreuit, uocauitq; tenuioris fortunæ homines plebeios, & qui melioris erant conditionis, patres: his de causis progenitos eorum deinceps patricios uocabant. Romulus ubi maiores à minoribus discreuerat, leges dehinc posuit, statuitq; quid utrosq; agere opus esset. Sacra quidē patricios perficere, magistratus gerere, ius dicere, ac secū quoq; publica administrare, urbanis ipsos maximè negotijs intentos esse. Plebeios autem his muneribus solutos, cum

Sermo Italorum.

Plebei
Patricij.

inexperti essent,& ob inopiã ingeniosi,agricolari simul et pascere pecora,quęstuariasq́ꝫ
exercere artes.Ne uerò dissiderẽt Patricij à Plebeis, permisit,ut quisq́ꝫ sibi deligeret quẽ
uellet,& officia instituens utrisq́ꝫ commoda,beneuolas ciuilesq́ꝫ eorum coniunctiones fe
cit,ut illi tuerentur clientes tanquam patres filios,clientes è conuerso patronis obsequio/
si essent.Consiliarios post hæc instituit, centum uiros ex patricijs eligens, qui à Roma/

Senatores à Senio.

nis Senatus dici cœptus est,qui ob autoritatẽ Patres,ob ætatem Senatores dicti sunt. De
inde trecentos uiros ex generosissimis familijs eligens robustissimis corporibus, quos
circum se habebat Romulus, uocabanturq́ꝫ Celeres, ab exequendi ministerij celeritate,

Regis officia.

erantq́ꝫ custodes regis. Regis autem hæc officia,primùm quidem templorum,sacrificio/
rumq́ꝫ principatum tenere,deinde legum custodem ipsum fieri,iurisq́ꝫ simul omnis sena/
tum cogere,populum conuocare,potestatemq́ꝫ sibi in bello imperatoriam esse.Senatorio
ordini talem tribuit potestatem,omni de re de qua referret regno cognoscere atq́ꝫ suffragi

Plebeis officia.

um ferre,& quod uisum maiori parti esset,id uincere. Plebi deinde tria hæc dedit, ma
gistratus creare,leges sciscere, & de bello decernere quum rex uellet, neque tamen pote/
statem horum absolutam, nisi & senatus approbasset. Ferebat populus suffragium non
uiritim,sed per curias conuocatus,& quod pluribus uisum esset curijs, ad senatum refere
batur.Romulus etiam ciuitatis uires augere uolens, causam honestam commẽtus & rem
in honorem dei referens,templum in loco umbroso erigit, cõfugientibusq́ꝫ ad illud spon
sor factus est per speciem religionis erga deos,nihil eos mali ab inimicis accepturos,&c.
Fuit item & aliud institutũ, ut ne captas bello urbes funditus euerterẽt,aut in seruitutem
redigerent,uerum missis in eas colonijs,pro portione aliqua regionis colonias Romano

Matrimonij lex.

rum facerent urbes deuictas,& reipublicæ participes. Legem de matrimonijs tulit,
ut mulier uiro socia esset pecuniarum & cæterarum rerum, sacrorum etiam, & ut uiueret
ad mariti sui morem,domusq́ꝫ ut ille dominus,ita & hæc domina. Morienti uiro sine libe
ris succederet,sui cum prole æqua sit illi pars sua.Adulterij conuictã,uir & cognati ut uel
lent,necarent. Non licebat Romæ fœminis uinum bibere, quod & multis fuit secu
lis seruatum. Vnde & dotale instrumentum inueni/

Vinum fœminis prohibitũ.

tur,quo genitori sponsæ maritus promittit, quoties
peperisset,uinum illi octo primis diebus quantũ de/
ceret bibendũ dare,& pariter de cõsilio medici quã
diu ægrotasset,insuper festo quoque solenni die, po
tu illam unico oblectare. Cato censor constituit,ut
propinqui fœminæ osculum darent, quo scirent illi
an temetũ oleret. Exemplo enim id factum uidetur
Egnatij Metentini,quem cõstabat uxorem,quòd ui/
nũ è dolio bibisset,fuste occidisse,& fuisse à Romu/
lo absolutum. Atq́ꝫ hunc morem inualuisse putant,
ut quoties maritus domum rediret, oscularetur uxo
rem & filias,simul odore ipso aduertẽs,an uinũ bi/
bissent nec ne.Fuerunt autem ob id tam seueri in mu
lieres uino perfusas, quòd scirent ebrietatem causam esse & originem corporalis corru/
ptionis. Permisit quoq́ꝫ Romulus parentibus omnem potestatem in filios, ut scilicet illos
ad officium cogerent pro suo arbitrio,siue uellent coërcere, siue uerberare, siue uinctos
rustico operi detinere, uendere quoque permisit & occidere. At Numa Pompilius, qui
postea factus est rex, nonnihil remisit de rigore harum legum,nempe quod pater nullum
haberet ius in filium à se elocatum. Fuit etiam constitutio facta, quòd singuli tempore
pacis labore campestri occuparentur. Admittebantur tamen commertia mercatorum,

Religio deorũ.

præsertim earum rerum,quarum penuria in regione erat. Sed nec religionis oblitus est
Numa: erexit enim multa templa, altaria, idolorum imagines,constituitq́ue ferias quas/
dam,dies fastos,oblationes & alia pleraque deorum ministerio accommoda. Ordina/
uit etiam sexaginta sacerdotes,qui occuparentur publicis deorum officijs, quibus adiun/
cti sunt aruspices & secretorum expositores.Factus autem Numa Pompilius rex, super/

Dies fasti & nefasti.

addidit prioribus ceremonijs & alias obseruantias,præsertim dies fastos & nefastos,qui
bus scilicet aliquid lege licebat aut non licebat agi, sicut apud nos diebus Iouis & Vene/
ris, solenni & prophano, aliquid licet aut non licet. Creauit præterea pro summo Ioue
Pontificem,

pontificem, Flaminem dictum, ob id quòd filo caput cinctum habebat, sicut & alios duos constituit pontifices pro honore Martis & Quirini. Longè tamen pontifex Iouis, qui & Dialis uocabatur, pręcellebat alios duos pontifices, quapropter singulari ueste ab alijs discernebatur, parauitq; illi sedem eburneam. Prohibuit quoque defleri puerum, si moreretur intra triennium. Sin triennium excessisset, lugeret tot mēsibus quot annos uixisset. Ex his legibus posteris temporibus multæ sunt abrogatæ, & multæ aliæ institutæ usq; ad ea tempora, quādo Italia cœpit Christum agnoscere. Nam Tarquinio ex urbe eiecto, mutata est regiminis forma, & pro regibus cōsules habere cœptum, quibus omnia insignia permissa, quæ fuerant & regum, præter coronæ & togæ usum, adactiq; sunt ciues sacramento, ne mortalium quenquam amplius Romæ regnare paterentur. Senatorum numerus in trecentorum summam expletus est. Leges Valerius tertius consul tulit, quibus prouocatio à consulibus ad populū est permissa. Addidit quoque ut qui tyrannidem affectaret, impune occideretur. Aerarium in quod publica pecunia reponeretur, Saturni templum constituit, populo ut duos quoq; quæstores crearet, permisit. Creatus tamen non longe pòst magistratus, à cuius imperio nulla fuit prouocatio, Dictatoris ei nomē inditum, qui alio pacto creari non solebat, nisi quum uis aliqua maior repente exorta, ingentē urbi cladem minitari uideretur: huic cæteros magistratus eligere licebat, ut, magistrum equitum, qui secundam post eum gerebat dignitatem, iūgebaturq; dictatori sicuti regibus tribunus. Deinde quoq; plebi datum est, ut suum haberet magistratum, & hic tribunus plebis dicebatur, & tanta fuit postea ipsorum insolentia, ut decreta consulum & senatorum cassarent, si eis non placerent. Censores præterea creati duo. Tanta illis temporum successu dignatio, tanta autoritas, ut omnis morū ciuilisq; disciplinæ ratio ipsorum esset, priuata quoq; & publica loca cognoscere, uectigalia populo Romano locare, cēsum agere lustrum cōdere, senatores è senatu remouere, notare infamia: quinto quolibet anno creabantur. Magistratus & alius superadditus, qui ius diceret, prætorem uocant: huic omnis publici priuatiq; iuris potestate permissa, nouū ius cōdere & uetera abrogare facultas. Erat unus ab initio qui urbanus dicebatur, quo non sufficiente, pro peregrinis in ciuitatē uenientibus alius creatus est, peregrinusq; uocatus, quod plerumque inter peregrinos ius diceret. Permansit hic ciuitatis status ad Iulij Cęsaris usque tempora, qui monarchiam iterum induxit. Porrò quales hodie mores Itali habeāt, satis constat. ~~Multi scribunt, papatum in Italia non parum minuisse Christianā disciplinam.~~

Flamines. Dictator. Tribunus. Censores.

Qualis status & forma regiminis fuerit ab antiquo in Italia sub regibus, consulibus & Imperatoribus.

COeperunt monarchiæ ut in plurimum ab exiguis initijs, gradatimq; ad summum ascenderunt apicem, & deinde rursum decrescẽtes, sensim in arctos deuenerũt fines: qua rerum uicissitudine monemur inconstantiæ eorũ quæ fiũt in terris. Tale incrementum & itidem decrementũ habuit olim prima monarchia Babylonica, sub Nimrod fortissimo uenatore, & postea sub filio eius Belo atq; nepote Nino, sub quibus uehementer creuit, sed tandem cũ ad summũ peruenisset, corruit. Durauit autem annis 1234 & deinde scissa est in Babyloniã & Mediã. Mediæ annumerata est Persia. Diuisio huius monarchiæ durauit annis 304. Deinde sub Dario & Cyro rursum instaurata est monarchia, durauitq; annis 191. Superueniẽte aũt Alexandro magno, defecit & ipsa. Paulo pòst cœperũt Romani extendere pomœria regni sui, paulatimq; obtinuerũt summum orbis dominium. Sunt tamen qui aliter loquuntur de his monarchijs mundi, nempe q̃d fuerint quatuor: prima fuit in Assyria, durauitq; annis 1300. Deinde translata ad Medos, mansit apud eos aliquot annis. Tertia exorta est in Persia sub rege Cyro, uel potius ut alij dicunt, altera translata est ad reges Mediæ & Persiæ. Tertia fuit apud Græcos, & quarta initium sumpsit sub Iulio Cæsare Romano, creuitq; uehementer sub Augusto successore eius. Cumq; trecentis ferè annis in Italia constitisset, translata est per Constantinũ ad Græciã, ut infrà suo loco explicabitur. His obiter commemoratis, iam rursum calamũ uertemus ad Romulũ, urbis Romanæ cõditorem. Et quamuis ante eũ multi reges in Italia fuerint, sex scilicet Latini, quorum nomina sunt, Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, Aeneas, & quindecim reges Albani, quorum primus uocatus est Ascanius, penultimus Amulius, & ultimus Numitor: relictis tamẽ illis, exordiũ faciemus à Romulo, qui primus Romanorum fuit rex, atque unà cum Remo Romam extruxit, uel ut alij scribunt, urbem incœptã ampliauit, firmioremq; reddidit, anno scilicet ante Christi natiuitatem 730. Durauit autem illud eius et suorum successorũ regnum, annis 250 usq; ad annum ante Christi natalem quingentesimum decimumtertium. Tunc dominatus conuersus est in tyrannidem, idcirco exclusis regibus, crearũt Romani duos Consules, penes quos omnis erat autoritas: isq; regiminis status durauit multis annis, nempe ad annum ante Christi incarnationem quadragesimum octauum, tunc Cæsares usurparunt imperij gubernaculum. Fuerunt autem ante cõsules septem reges, sibi inuicem succedẽtes, inter quos primus fuit Romulus, secũdus Numa Põpilius, tertius Tullius Hostilius, &c. septimus Lucius Tarquinius, qui propter superbiã & tyrannidẽ suam, destitutus fuit regno. Hoc eodem tempore Sextus eius filius maximus natu, missus ab eo in urbem, quę Collatia uocabatur ob negocium quoddam militare, diuertit ad cognatum suum Lucium Tarquinium, Collatinũ cognomine

Romæ constructio.

gnomine, cuius uxor erat fœmina Romana pulcherrima, filia Lucretij illustris uiri, quæ & eundem tanquam uiri sui cognatum, hospitio excepit. At ille cum conaretur eius corrumpere pudicitiam, putaretq; se nactũ commodissimã occasionem, abiens post cœnam dormitũ & magnã partem expectãs noctis, surgit & uadit ad cubiculũ dormiẽtis iam Lucretiæ, minaturq; se eam occisurũ, si uel fugere uel emittere uocem conaretur, & duorum

illi proponit electionem, mortem scilicet cum dedecore aut uitam cũ felicitate. Si, inquit, enitaris obsistere, seruare uolẽs pudicitiam, ego te occidam, famulumq; unum mactãs, ponam simul uestra corpora ac dicam, quòd indecẽter te in cõplexu serui deprehẽderim, et iniuriã cognati persequutus fuerim. Hisq; minis elegantem fœminam in hanc adegit necessitatem, ut stuprum uiolẽtum intulerit, exortoq; die & nefario desiderio expleto, abierit. Lucretia uerò acerbissime ferens hunc casum, celerrime ascendens uehiculum, Romam uenit, ueste induta nigra, & absconso sub stola cultro, ingressaq; domũ patris & genua eius complectens, iubet aduocare amicos & cognatos, ut illis exponat grauem & intolerabilem cõtumeliam sibi illatã.

Lucretiæ stuprum.

Collectisq; amicis & cognatis, narrat eis rem omnẽ & calamitatẽ, à principio incipiẽs, posteaq; salutãs patrem, multasq; ei preces & eis qui aderãt adhibens, ne inultũ facinus relinquerent, ac deinde dijs laribusq; supplicans, celerem dari sibi migrationem è uita, educit cultrum, quem sub paludamẽtis occultauerat, ne, inquiẽs, aliæ fœminæ adulterium admissuræ, excusationis uelamen à me suscipiant, dicentes: Lucretia quoq; tale quid admisit, unũ uulnus pectori inferens, trudit usq; ad cor gladiũ. Clamore aũt & luctu & comploratione muliebri domum omnem detinente, ipsa in gremio patris palpitans, efflansq; animam, moritur. Assistentibus autem illic Romanis, adeò atrox uisum est hoc facinus & miserabile, ut una fuerit uox omnium, mori millies esse melius pro libertate, quàm huiusmodi contumelias à tyrannis negligere. Veniens autem Collatinus maritus eius, & miserabile spectaculũ in propatulo iacens, corpus scilicet sanguine conspersum, uidens, altè gemit, complectitur & osculatur mortuam Lucretiam, alloquebaturq; ut uiuentem. Quod uidens L. Iunius cognomento Brutus dixit: Innumera habes tu & cuncti amici tui tempora, per quæ ipsam defleatis, at nunc ipsam ut ulciscamur consideremus. Hoc enim tempus præsens poscit. Cuius consilio à tota urbe obtemperatum est. Exclusus enim Tarquinius à regno, creati sunt in locum eius duo consules & senatus. Et in ea administratione mansit respublica Romanorum annis 460. creuitq; dominium eorum supra modum. Et cum postea rursum admitterent reges & Imperatores, imminutum est sensim imperium ipsum. Habuerunt Consules regiam & summam potestatem, fueruntq; primi & summi duces in exercitu, & ab eorum officio atque consulatu, supputatio fiebat annorum. Primi duo consules uocati sunt L. Iunius Brutus & Lucius Collatinus. Prior eiecit collegam suum L. Collatinum, qui fuit de genere Tarquiniorum & maritus Lucretiæ, & in locum eius delectus M. Valerius. Brutus uerò qui regium dominatum expulit & primus creatus fuit consul, breui tempore in ea floruit dignitate. Nam cum dux esset exercitus contra eos qui Tarquinio adhærebant, confossus lancea interijt. Horũ primorũ consulum temporibus, Tribuni sunt quoq; constituti, atq; tum maior ingrueret necessitas, creauerunt et Dictatorem, penes quem summa erat potestas in populum, durabatq; solum per sex menses. Erat extraordinarius magistratus, cuius tanta erat potestas, ut haberet ius animaduertendi in cuiuscumque ciuis Romani caput, nec ab eo prouocandi ius erat. Nec alio pacto creari solebat, quàm cum uis aliqua maior repente oborta, ingẽtem urbi cladem minitari uideretur. Fuit autem ad eam dignitatẽ per gradus à quæstura accessus per ædilitatem, præturam, consulatum, & censuram, nõ quòd semper per hos gradus iretur, explendusq; esset numerus, sed in dignitate potestateq; hic erat ordo, ut in re bellica certi militiæ gradus, miles centurioni parebat, centurio tribuno, tribunus legato, legatus consuli, magister equitum dictatori. Legitima militia decennium habuit, si non prius debellari cum hoste contigisset, aut missio aliqua intercidisset. Militaris ætas à decimoseptimo anno in octauum & quadragesimum decurrebat,

Consulum officium.

Tarquinius excluditur.

Tribuni.

bat,

bat. Ciuitates aut sociæ, aut coloniæ, aut municipia dicebantur. Municipibus, alijs ciuitas cum suffragio data, alijs sine suffragio. Coloni ut membrum ciuitatis erant, et Romanis uiuebant legibus, municipes suis. In his decuriones erant, q̃d Romæ senatores. Purpura patritium distinguebat ordinē ab equestri, aurū equestres à plebeis. Hæc officia & hic status regiminis Romanorū, durauerunt usq; ad annū ante Christū natum 48. & interim Romani supra modū extenderunt potestatē suā, subijcientes ditioni suę multa regna & prouincias, non solum in Europa, uerum & in Africa atq; in Asia. Domuerūt potētissimam illam Africæ urbē Carthaginem, quum illa Romæ æqualis esse contenderet, aut illā excedere in potentia, quemadmodū infrà suo loco dicetur. Anno 58 ante Christum natum, factus est Romæ Iulius dictator, habens scilicet summam potestatem, & postea missus est contra Germanos, ut illos prælijs perdomaret Veniens ergo cum exercitu ad Rhenum, subegit omnes ciuitates quas in ripa occidentali inuenit. Extruxit quoq; ad Rhenū arces et firma præsidia atq; duos pontes, unū apud Vbios, qui hodie sunt Colonienses, & alterū apud Menapios, hoc est, Geldrenses, ut scilicet illi pateret iter ad debellandū Germanos, etiamsi parum proficeret suis incursionibus apud illos. Cumq; in decimū annum expeditionē illam produxisset, reuersus est Romā cū magna potentia, usurpauitq; omnē urbis potestatē, etiā contra Romanorū uoluntatē, sed magno cōmodo eorū, & sine subditorū ullo dispendio. Inuidentes autē ei quidā Romanorum hāc potestatē, cōspirationēq; facientes occiderunt eum. Ipse fuit primus Cæsar, à quo omnes Cæsares id nominis habent. Appellatus est aūt Cæsar, non ratione officij aut potestatis quā habuit, sed ob huiusmodi euentū, q mortua matre, & cæso eius utero, natus sit. Alij uerò alias afferunt rationes, negātes matrē eius in puerperio cæsam, quū matrem Aureliā habuerit, quā amisit eo tēpore, quando bellum in Gallia gessit. Hic omnē Galliam nouem annis in prouincię formam redegit. Germanos quoq; qui trans Rhenum habitant, primus Romanorū fabricato ponte aggressus, cladibus afficere sategit. Aggressus est & Britānos antea ignotos, superauitq;. In Macedonia uicit Pompeiū cū Ptolemæo rege. In Pōto superauit Mitridatē, in Africa Scipionē, & in Hispania liberos Pompei. Triūphauit quinquies, primū de Gallia, postea de Alexādria, deinde de Pōto, de Aphrica & de Hispania. Noluit uocari rex, sciens Romanis ab antiquo tempore nomē regis esse inuisum: perpetuus uerò Dictator appellari uoluit, quod nomen apud posteros Cæsares, commutatum est in uocem Imperatoris. Constituto itaq; imperio in Italia usq; ad Constantinum magnum, nempe ad annū Christi 330. fuit inde translatum in Græciam, & factum est Byzantium sedes imperialis, dictaq; est urbs illa à Constantino instauratore eius, Constantinopolis. Mansit autem ibi sedes imperialis ad annos ferè quadringentos, antequam aquila biceps efficeretur, id q̃d factum est anno salutis 776 quando Carolus magnus in ecclesia occidentali, imperialem obtinuit dignitatem, Græcis suum orientalem conseruantibus Imperatorem. Ante uerò hunc Carolum magnum, licet Imperatores Cōstantinopoli residerent, habuerunt nihilominus in occidente imperij administrationem, quam exequebantur uel per se, uel per alium sibi uel sanguine uel affinitate iunctum, quem & Cæsarē creabant: & is status regiminis durauit usq; ad Valentinianum tertium. Dicarunt autem Romani aquilam pro signo legionibus suis militaribus, sub Caio Mario consule, in secundo eius consulatu, ut scilicet hoc signo eis adderent animum, quo fidentius aggrederentur hostem, sicut aquila intrepide irruit in ceruos & dracones, ut suprà quoque ostendimus. Porro ut scias, quot Cæsares, & qui in Italia imperio præfuerint, ponam nunc ordine nomina eorum, atque recensebo catalogum secundum successionem eorum.

Iulius cōstruit pontes super Rhenum.

Iulius Galliam subegit.

Aquila Romani imperij signum.

Nomina

sceret, interfectis'q aliquot nobilibus ac senatorib. inciuilius imperio usus est, adeo ut iam timeri non amari inciperet. Composito dehinc urbis statu ad orientem profectus est, par/taq; uictoria in Europam rediit, triumphum'q; Romæ egit. Postea uero in orientem reditu/rus, inter Heracleã & Byzantium à notario suo interemptus est, quòd princeps esset seue/rus, truculentus, sanguinarius & Imperator magis necessarius quàm bonus. Regnauerat autem ferè sex annis.

Magis necessarius quam bonus.

35 **Annius** Tacitus occiso Aureliano uir egregius & reipub. cõmodus à sena/tu eligitur Imperator. Fuerat autem interregnũ sex totis mensibus. Cum enim exercitus nullum haberet principem qui Aureliano conferri posset, retulit ele/ctionem ad senatũ, senatus uero eam reiecit in exercitum, quod sciret milites ægre eos acci pere quos senatus elegisset. Reluctatus est autem diu & multum Tacitus quod iam ætate esset propemodum decrepita & corpore ualetudinario. Suscepto autem imperio uitæ fuit parcissimæ, & ualidior in senectute, adeo ut etiam senex minutulas literas ad stuporem le geret. Nunquam noctem intermisit, qua non aliquid uel scriberet uel legeret. Ob breuita/tem autem temporis nihil præclarum gessit. Interiit enim sexto mense. Tunc Annius Flo/rianus Taciti frater uir imperandi cupidus, mox sine senatus autoritate quasi hæreditariũ arripuit imperium, sed uix duobus mensibus in eo lætatus, Tarsi à militibus est occisus.

Imperator studiosissimus.

36 **Probus** è Pannonia oriundus, quum adolescẽs esset patrimonio moderato, uirtutibus sese clariorem effecit, multa'q; ultra Danubium fortiter & strenue gessit. In Africa contra Marmaridas fortissime dimicauit, Carthaginem à rebellio ne uindicauit & multa præclara gessit. Quapropter cum omnibus militibus admirationi esset, delectus est ab eis in Imperatorem. Post multa autem bella feliciter gesta, tandem bel lum Persicum parans in Illyrico à militibus suis per insidias est interemptus, quod nunquã militem ociosum pateretur, dicens, annonam gratuitam militem non comedere debere, & quod iactabat breui milites fore necessarios, cum iam totum penè mundũ Romanis subie cisset orbem'q; pacasset. Interemptus est autem anno imperii sexto.

Orbem Romanis subiecit.

37 **Carus** Narbonæ natus & Romę literis educatus, per militares gradus creuit usq; ad imperatoriã dignitatem, & bellum Persicũ quod Probus para uerat cum omni belli apparatu aggressus est. Et nisi fulmine ictus concidisset, regnum Per sicum subuertisset. Mortuo itaq; Caro, traditæ sunt rerũ habenæ filio eius Numeriano. At socer eius Arrius Aper cupiẽs inuadere imperium, generum nihil tale timentẽ occidit. At paulo pòst Diocletianus quem exercitus Imperatorẽ fecit manu sua cõfodit Aprum, uin dicans necem Numeriani. Tunc Carinus frater Numeriani uolens inuadere Diocletianũ, ab eo in Dalmatia occisus est, homo impudentissimus, & omni libidinum genere deturpa tus, quem & pater ob eius nimiam libidinem sæpe cogitauit è medio tollere, ei'q; abrogare imperium & cæsaris nomen.

38 **Diocletianus** Dalmata natus ex parentibus obscuris uicto Carino Augu/stus est appellatus & à senatu magno honore exceptus. Quũ au tem in diuersis mundi partibus insignes excitarenẽ tumultus, plu res'q; undiq; surgerent tyranni, in Gallia, Britannia, Aegypto ac Italia, Diocletianus prudenter animaduertit consorte imperii o/pus esse, quo & imperium firmaret & pacem ubiq; redderet, unde Maximianũ Herculeũ legit, quo cum imperii habenas æquo iure mira cõcordia gubernauit. Obtemperauit eñ Maximianus Dio cletiano tanquã filius patri ac minor maiori, nec unquã eius resti stitit uoluntati. Cum aũt Diocletianus in oriẽte plurimas nactus esset uictorias, maximus est ei à senatu decretus triũphus cum inclytis cognominib, populorũ à se deuictorũ. Qui/bus non cõtentus, diuinos sibi usurpauit honores, uoluit'q; adorari, & pedes exosculãdos omnibus exhibuit. Aureo quoq; & gẽmato curru triumphauit, splendidius multò q̃ uete rum quispiã. Senio autem cõfectus decreuit imperio se abdicare & priuatus uiuere, quod & fecit Nicomediæ, quo die & Maximianus Mediolani deposuit imperiales fasces. Impe/rauerunt uero annis 20. & Diocletianus post depositum imperiũ mansit priuatus Salonis rei rusticę indulgens annis 10. Fuit uir sagax admodũ & ingenio acer, in Christianos tamẽ ualde impius & crudelis, qui multa millia occidi iussit. Porro Maximianus fuit uir seuerus

Diuinos expetit honores.

ciuilitatis expers, stolidi ingenij, libidinosus & qui ægrè deposuit imperium. Genuit uero Maxentium, quem postea milites prætoriani Imperatorē fecerūt, & ad quem se pater conferens, sperabat resumere fastigium imperij. Sed cum sibi non succederet, profectus est ad generum Constantinū qui eius filiam Faustam habuit, conabatur q; per insidias illum imperio deturbare. Quod ubi Fausta filia cognouit, reserauit marito, patri scilicet maritū præferens. Gener itaq; apud Massiliā illum obsedit ac uiuum cepit, iussitq; genus eligere mortis. Ille uero fractis laqueo ceruicibus occubuit, homo sanguinarius & crudelissimus in Christianos.

39 **Constantius** post abdicatum à Diocletiano imperiū, factus est imperator in Gallijs, Hispanijs, Italia & Africa, Galerius uero obtinuit imperium in Illirico, Græcia, Asia & Oriente. Habuit aūt Constantius uxorem Helenam obscuri generis, fœminā tamen sanctā, ex qua Constantinū Imperatorē genuit. Habuit & Theodoram Maximiani priuignam, ex qua sustulit Constantiū patrem Iuliani, ac Constantiā, uxorem Licinij Imperatoris, consumptusq; morbo anno eius imperij 13. Hic Christianis supra modum fauisse dicitur. Galerius uero quem Diocletianus adoptauerat & Cæsarē fecerat, tradita ei filia Valeria, eximius fuit bellator, prosperéq; pugnauit in oriente. Prætoriani uero milites interim fecerunt Imperatorē Maxentiū, qui tamen non ut Cæsar sed ut tyrannus summa sæuitia gubernauit, qui Seuerum Rauennæ captum occidit anno eius imperij 2. Tunc Galerius fecit imperij consortem Liciniū, ipse uero paulo post ob sæuam in cunctos libidinē ac in Christianos horrendā crudelitatem in morbum incidit ac consumptis genitalib. defecit. Nam ulcus inguinibus innatum uirilia exedit, marcescenteq; tota illa corporis parte uermes pullularunt, remedia deerāt, medici desperauerūt. Fœtor enim tam intollerabilis erat, ut nullus omnino, ne medicorū quidem ullus, propius accedere posset. Igitur digna morte tandem perijt, cum solus regnasset annos duos, cum Cæsaribus uero & imperij consorte annos sedecim.

Helena sancta.

Maxentij crudelitas.

40 **Constantinus** natus patre Constantio & matre Helena, à patre in Britannia agente creatus est Cæsar & successor. Prætoriani tamen milites Romæ Imperatorem fecerunt Maxentiū, qui & mox cum summa sæuitia imperitauit in urbe, plerosq; claros uiros occidit, bona rapuit, uectigalia noua inuenit, uirgines stuprauit, & castissimis matronis uim intulit, inextinguibilis libidinis & corradēdis pecunijs inexplebilis. Interim uero Constātinus uocatus à senatu ad deturbandū Maxentium, qui iam à matre ad Christi fidem erat inductus, uenit in Italiā, pugnā initurus cum tyranno. At cum ille confugeret in urbem, iussit iuxta Miluium pontem fluuiū sterni nauibus ad decipulam cōpositis, ut insequentē hostem ludificaret submergeretq;. Sed ille prior antè exercitū suū furibund⁹ è portis proruit urbis, immemorq; fraudis à se fabrefactæ, pontē cum paucis aggressus in profundū mergit cum equo, nec usquā cadauer eius postea est inuentū. Perijt autem tyrannus ille sexto imperij sui anno. Postea Constātinus Liciniū Imperatorem persequutus, in Grecia apprehendit & interfecit. Quas pœnas luit homo sanguinolentus & uecors propè septuagenarius, cum imperasset annis sedecim. Fuit & alius Cæsar in oriente Maximianus, quem alij Maximinū appellant, qui cōtra Christianos summa truculentia in oriente desæuijt. Sed cum aduersus Licinium res nouas in oriēte moliret, rupto fœdere oppressus est, postq; imperauerat annis septem. Constantinus uero fecit Cęsares filium Constantinum & nepotem ex sorore Licinium iuniorem Licinij filium, ipse uero omnē orbem gubernabat, ex omnibus bellis uictoriā reportabat, & semper prospera usus est fortuna. Vnde statuit urbem sui nominis ædificare, delectoq; Byzantio & ductis rite fossis, urbem in medio cōdidit & à se Constantinopolim denominauit, imperij sedemq; constituit anno imperij sui 25. qui fuit annus Christi circiter 336. Fuit antiquū Byzātium, quod à Pertinace & Galieno penè euersum fuerat, sed à Constātino firmissimè munitū & multis monimētis exornatū, quæ ex omni orbe in eius dedicationē aduecta sunt, adeo ut D. Hieron. scribat, Constantinum omnes penè urbes nudasse, ut nouam Romam exornaret. Ex arce eīm quæ fuerat Ilij transtulit palladium, ex Troade æneam statuam Apollinis mirandæ magnitudinis, ex Roma Coclidem columnā Porphyreticā, quam uarijs signis circundatā in foro lapidibus strato locari iussit. Sed non diu hęc ornamenta cōstitere propter frequentes terræmotus

Foueā fecit alteri & incidit in eam.

Constātinopolis fit sedes imperij.

motus & barbarorũ irruptiões. Studuit hic princeps nutrire artes bonas, præcipuè studia
literarũ, scribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarũ. Senex uero So-
tiropolim urbem petijt, ut aquis calidis senile corpus foueret, & priusquã se ablueret medi
ci pharmacum dederunt, ministri uero corrupti precio ab affinibus nocua immiscuere. Ille
intrepidus poculum ebibit, & paulo post incidit in morbum quo & tandem extinctus est.

Pietas Constãtini.

41 **Constantius** Constans, & Constantinus fratres & filij Constãtini ma
gni ex testamẽto imperium susceperunt atq; inter se par-
titi sunt. Constantino obuenerunt Gallia, Hispania, Britãnia, Ibernia, & quicqd terrarum
est ultra alpes. Constans uero tenebat Italiã, Africã, Illyricum, Dalmatiã, Macedoniã, &
Achaiam. Constãtino autem cedebat Thracia & quicquid à freto Propontidis Asiam uer
sus in orientem protendit̃. Constãtinus uero hac diuisione nõ cõtentus, bellum ciuile mo
uit contra Constantẽ, sed uictus apud Aquileiam confossus est, anno ętatis 25. quum non-
dum triennnio imperasset in Gallijs. Tunc Constans potit̃ rerũ in Gallijs, sed post aliquot
annos & ipse cęsus factione Magnentij, anno 13. imperij, Magnentio reliquit imperiũ. Fuit
aũt Magnẽtius obscuris ortus parentib. uir legendi studio prõptus, sermone acer, animi tu
midi, & artifex ad occultandã audaciæ specie formidinem. Constantius audita cæde fratris
uenit ex oriente & manus conserens cum Magnentio uictor euadit, cęsiq; fuerũt in eo bel
lo suprà 54. millia pugnatorũ. Euasit tamen Magnentius & uenit in Italiã. Reparatoq; de-
nuo exercitu, tentauit euentũ, sed uictus fugit Lugdunũ, sibiq; ipsi mortem cõsciuit, mense
imperij 42. Habuit tunc Constãtius in oriente consortem imperij Gallum nomine, qui cum
sceleratissime uiueret, 4. imperij sui anno interẽptus est, sicq; rerũ solus Constantius poti-
tus est. Post hęc Mediolani Iulianũ patruelẽ Galli fratrẽ Gallijs pręfecit, Cęsarẽ fecit adop
tauitq;, & sororẽ Helenã uxorem dedit, mortuus tandem febri ardente anno imperij 38.

Magnentius arripit imperium.

42 **Iulianus** filius Constantij Constantini Magni fratris, bonæ indolis puer,
ab initio apparuit, & institutus in Christianismo, cœpit inde fidei
esse desertor, quin & cõtra Christianos edidit librũ, quẽ tamẽ argutissime Cyrillus episco
pus Alexandrinus confutauit. Gallijs primũ fuit præpositus, unde & in cãpis Argentora-
tensibus in paucis militibus infinitas hostiũ copias deleuit. Cum itaq; re bene gesta in Gal
lijs sæpe hostes ꝓfligasset ultraq; Rhenũ coẽgisset, cõcordi assensu à militib. uocatus est
Imperator & augustus. Erant tunc domandi & profligandi Persæ qui per 60. fermè annos
sæuissima cædiũ monumenta in oriente fecerãt, Romanis exercitibus sępe repulsis atq; de
letis. Cum his ardebat Iulianus cõgredi & in flore ætatis Parthicũ nomen affectabat. Itaq;
cum ingenti apparatu uenit Constãtinopolim & hinc trãsmisso Bosphoro à Chalcedone
Nicomediã processit, quę tum terręmotu corruerat, inde Antiochiã perueniens hyemauit
ibi. Sequenti uere Hieropolim profectus in Mesopotamiã signa mouit, atq; hinc traiecto
fluuio pugnã inijt cum Persis, acceptoq; letali uulnere & manu cruore repleta ut Deo no-
stro blasphemaret, in aẽrem sanguinẽ proijciens dixit: uicisti tandẽ Galilæe, uicisti. Sic em̃
Christũ uocare solebat, cum Christi cultores impios Galilæorũ appellaret filios, ipse im-
pijssimus & fraudulentiss. cum nominis contumeliã se eis inferre sic putaret. Cumq; pau-
latim sanguine uacuatus circa noctis ferè mediũ spiritus deficeret, poposcit aquã, epotaq;
frigida aqua, uita solutus est cum imperasset solus annum unum, menses septem, ab eo au
tem quod Cęsar fuit annos septem. Hic quanquam Christianos nimium insectaretur, san
guine tamen abstinuit. Christianos schola tum prohibuit, ne doctores artium liberalium
essent, unde materia deesset & paulatim ingenium fidei defendendæ.

Iulianus iuxtã Argentinam pugnat.

Vicisti Galilæe

43 **Iuuianus** seu Iouinianus eligit̃ Imperator à militibus, quum Iulianus in ex
ercitu oriẽtali interijsset, licet paulo ante cum Iulianus lege ab ex
ercitu exegisset Christianos, cingulum militiæ deserere quàm Imperatori obtemperare ma
luisset. Electus autem Romanum exercitũ traiecit ultra Tigridem fluuium, ibiq; ictum est
fœdus pacis ad annos 30. non sine calamitate Romani imperij, datis obsidibus nobilibus.
Restituit deinde Iuuianus sacerdotes & episcopos, præsertim Athanasiũ magnũ, qui prius
sub Constãtio & Iuliano pulsi erant. Cumq; uenisset ad locum qui est inter Bithyniam &
Galathas, nocte mortuus inuentus est cum imperasset mensibus septem, anno ętatis 33.

Athanasius restituitur.

44 **Valentinianus** ab exercitu Nicææ in Bithynia est Imperator electus,
atq; Valens frater collega imperij designatus. Valens
itaq; Constantinopolim concedens bella gessit in oriente, Procopium deuicit & occidit.

Poſtea Arrianus factus Chriſtianis orthodoxis multa incõmoda intulit. Valẽtinianus uero Saxones Germanię populos tumultuãtes domuit, ubi & Gratianũ filiũ appellauit Auguſtũ. Paulo poſt apoplexia tactus uoce amiſſa ſenſu integer expirauit anno ætatis 55. imperij uero 11. Hic fuit erga Deum ualde pius & à iuſticia nunq̃ alienus. At Valens cum in ſua hereſi perſeueraret & multa bella contra Gothos gereret, tandem magna clade uictus & in fuga uulneratus ſagitta decidit ex equo, acceptusq́ eſt in uile tugurium circa Hadrianopolim, iuxta quod palearum ſtrues erat cumulata, quod igne ſuppoſito in flãmas ſolutum, Imperatorem Valentem abſumpſit. Locus enim ſeptus ab hoſtibus, quia primo impetu capi nõ potuit, dum uictor Alanus Imperatorem perſequitur, inſcius illic eum latere, ignem iniecit quo concrematus eſt. Perijt aũt anno ætatis 50. imperij 16. Anno Chriſti 378.

Valens hæreticus.

45 **Gratianus** filius Valentiniani Imperatoris, à patre inſignibus imperij eſt ornatus, princeps religioſus erga Deum, pudicus ac uerecundus, liberalis & comis in proximũ, fecitq́ participem regni Valentinianũ fratrẽ. Fuit Gratianus admodum iuuenis, quando immenſa hoſtium multitudo irrupit in Galliam, cui obuiam profectus, fudit circa Argentoratũ triginta millia Alemãnorũ. Deinde miſit Theodoſium magiſtrum militum cum exercitu contra Gothos in Thraciam, & re bene geſta fecit illum conſortem imperij, tradito ſibi oriente cum Thraciæ imperio. Gratianus uero dolo & inſidijs Maximi, cum annis regnaſſet 15. anno ætatis 29. interijt. Valentinianus iuuenis in orientem ad Theodoſium properans, ab eo liberaliter eſt exceptus, admonitusq́ ne ſectaretur Arrianã perfidiam. Theodoſius quoq; ingentes copias ordinauit contra Maximum tyrannũ, cepitq́ eum circa Aquileiã & occidit. Valentinianus uero ab Italia in Gallias profectus, dum Viennæ negligentius moraretur, fraude Arbogaſti Alanorum præfecti noctu in cubiculo ſtrangulatus eſt anno eius imperij 18.

Apud Argentinam cæduntur Germani.

46 **Theodoſius** Imperator Traiano moribus & corpore perſimilis fuit, tam uultu q̃ ſucceſſu. Nã & eminẽs utriuſq; fuit ſtatura, par cæſaries, ingentes oculi, uterq; comis ac clemens. Vinolentiã tamen & triumphãdi cupiditatem plus deteſtatus eſt Theodoſius q̃ Traianus. Ipſe imperiũ Rom. q̃d negligentia trium principũ & diſſenſione partiũ dilaceratũ erat, rurſum inſtaurauit, filiosq́ conſortes imperij fecit. Arcadiũ orienti & Honorium occidenti præfecit. Ipſe uero Mediolani conſenuit, ex ſenio in morbum incidens defunctus eſt anno ætatis 60, imperij autem 17. Corpus eius fuit Conſtantinopolim translatum ibiq́ ſepultum, & diuus Ambroſius habuit funebrem orationem poſt obitum eius.

47 **Arcadius** orientis & Honorius occidẽtis factus eſt poſt mortẽ patris Imperator, erantq́ ambo filij iuuenes quũ imperiũ capeſſerent, & undiq; plures orti ſunt tyrãni & duces mali, Alaricus ſcilicet in oriente, Gildo in Africa & poſt eum in eadẽ prouincia Maſcezel, Stilico in occidente, per quos Gothi irritati diripuerunt Romã & ferè totam Italiã, quod tamẽ Honorius homo ſocordis ingenij parum curauit, etiamſi Conſtantinũ militiæ magiſtrũ cum exercitu miſerit contra Vuallem regem Gothorum ad liberandas Gallias, ſed qui à Gothis circa Arelatũ occidit̃. Morit̃ quoq; Arcadius cum regnaſſet annis 13. ſuperſtite filio Theodoſio, qui regnũ paternũ poſtea adminiſtrauit. Mater eius Eudoxia fœmina arrogans & ſuperba, cuncta ſuo arbitrio agebat. Caſtigata autem ob id à uiro ſancto Io. Chryſoſtomo, induxit maritum Arcadiũ, ut uiro ſancto exilium indiceret. Qui ad deſerta Armeniæ delatus indignãte populo quòd tantus uir ſine cauſa exilio mulctaret̃, cum diem obijſſet, haud prætereunt tres menſes ab eius obitu, cum & Auguſta diuina ultione morit̃. Tempore em̃ partus, fœtu in utero mortuo, in aſperrimis doloribus & cruciatibus mortua eſt. Interim uero Honorius in conſortem imperij accepit Conſtantium, cui & ſororem deſponſauit, qui magna indole ſuſtulit tyrannos atq; domuit barbarorũ impetus, qui Galliam, Britanniam & Hiſpaniam infeſtabant. Sublatus tamen eſt Conſtãtius immatura morte ſeptimo menſe poſtquã Cæſar appellatus eſt. Non longe pòſt Honorius quoq; mortuus eſt cum regnaſſet annis 31. nulla ſuperſtite prole.

Io. Chryſoſtomus in exilium mittitur.

48 **Theodoſius** orientis & Valentinianus occidẽtis Imperator, ſub idem tempus Rom. rexerũt imperiũ. Theodoſius fuit filius Arcadij & Eudoxię, fecitq́ Valentinianũ conſobrinũ ſuum Cęſarẽ, uir Chriſtianiſs. lõgo imperij potentatu afflictus, tandemq́ febre ſolutus, cum regnaſſet annis 48. Nam cum Honorio patruo regnauit annis 21. & cum Valentiniano genero 27. Valentiniano itaq; imperãte

plurimi

plurimi hostes in occidente & Africa surrexerunt, quibus neq; uiribus neq; consilio undique obsisti potuit, incumbentibus undiq; barbaris, Genserico in Africa, Attila Hunorũ rege in Europa, qui Rom. imperium cupiebat subuertere & Gallias occupare, & Theodorico Gotho in Gallia. Confossus est aũt Valentinianus consilio, ut aiũt Maximi (qui & statim arripuit imperiũ) postq; imperauit annis 30. Vixit plurimũ Rauennæ, estq; ab eo urbs ipsa cum murorũ refectione, tum publicis exculta ędificijs, factaq; caput 14. urbiũ. Fuit hic Valentinianus ultimus Imperator occidentis, donec posteris temporib. Carolus Magnus rursum Imperator est factus. Durauit hæc imperij diuisio, à Cõstãtino magno ad Valentiniani huius tertij tempora annis circiter 120. ad annum scilicet Christi 456. quãdo orbis monarcha Constãtinopoli regnãs orientis Imperator dicebat. Huic uero additum collegã Cęsarem qui Romę rebus præsidebat, occidentis Imp. dicebant, cõfusoq; ordine multa gesta sunt, præsertim post Valentiniani tempa. Multi eñ cõstituti sunt Imp. aliqñ quidẽ ab Imperatorib. Constantinopol. aliquando à senatorib. Rom. & aliqñ à milite quem Imperator Constãtinopol. habuit in Italia. Quin & summus dux belli nõnunq; designauit Imperatorẽ, quidã etiã sua autoritate arripuerunt imperiũ. Quibus tamen omnibus suum institutũ infeliciter cessit, quum nullius stabile & diuturnũ fuerit regnũ. Aut eñ cito interfecti sunt, aut expulsi, aut sua spõte deposuerunt imperiũ, uidentes res Romanorũ indies ire in pręcipitiũ. Horum autẽ nomina fuerunt, Maiorianus, Seuerianus, Anthemius, Orestes dux exercitus imperialis, qui filium suum Augustulũ fecit Cæsarẽ in Italia. Recte quidẽ is fuit Augustulus, infelicis ominis nomen sortitus, sub quo augustiss. impium in tantas fuit redactum angustias. Videntes autem extraneæ nationes, Italiã penitus neglectã ab Imperatore Constantinopolitano, cœperunt moliri res nouas, & contra Romanum imperium insurgendo libertatẽ suam asserere. Exortæ eñ sunt bellacissimæ Vandalorũ, Gothorum, Francorum, Longobardorũ & Herulorum gentes, unà cum multis alijs, qui ubi proprios ex suis reges creauerunt, contra occidentis Imperatores armis sumptis rebellarunt.

Augustulus.

Romanum imperium inuaditur a tyrannis.

VBi Valentinianus Romæ à suis occisus fuit, surrexerunt multi tyrãni, Romã & imperium ipsum inuadentes, quorum primus fuit Maximus ciuis Romanus, quem Gensericus Vandalorũ rex ex Africa euocatus trucidauit. Quem subsecuti sunt & alij multi, qui ex imperio latrocinium fecerunt. Quum eñ Augustulus imperiolo præesset occidentis, p enetrat Odoacer Herulorũ rex cum instructissimo exercitu è Germanorũ populis collecto in Italiã. Cui ad Ticinũ Orestes Augustuli pater occurrens, memorabili pugna uictus & cęsus est. Quare Augustul. purpura & impiali dignitate præ metu abiecta, Roma fugiens discedit. Odoacer uero urbẽ uictor intrat & totã Italiã occupat, mutatoq; nomine eã à se Odoacriã denominauit. Sic qdẽ Rom. impium in uniuersum sublatũ & opressum defecit, circa annũ Christi 471. Odoacer eñ in urbe Roma sui regni sedem cõstituẽs, in eadẽ annis regnauit 14, idq; tãta cum potẽtia tantisq; uirib9, ut nullis Zenonis impatoris Constãtinopol. uel cõsilijs uel armis eijci potuerit. O Italia, ubi nunc tua potentia atq; fortitudo? Tu olim tua potentia subegisti nationes & populos, quinetiã uniuersum orbẽ. Tu recepisti regibus & principib. terras eorũ, fuitq; nomẽ tuum formidabile toti mundo, & iam finis alienum hominẽ eumq; plebeium ingredi & te sibi subiugare. Cœpit aliqñ imperium tuum sub potentissimo Augusto, & iam sub Augustulo penitus ruit & deficit. Quæ hæc rerum mutatio? Occupata itaq; ab Odoacro tota Italia, misit Imperator Constantinopol. Theodericũ regem, qui ex Gothis fuit, cum grandi exercitu, tradiditq; ei Italiã, ut esset rex in ea, id tamẽ q̃d difficulter obtinere potuit. Multo eñ labore Odoacrũ qui ex Hunis erat, tandẽ interfecit & Italiã sibi subiecit. Factus est proinde idẽ Theodoricus Arrianus, afflixitq; multum catholicos. Successerunt ei in regno Theodatus, Vitigis & Ildouadus, qui omnes Gothi erãt. Deinde ijdẽ crearunt Totilã regẽ. Interea autẽ tẽporis & Lõgobardi irruerunt in Italiã, à quorũ ingressu obstupuit Romanũ imperiũ. Quod audiens Imperator Constantinopolitanus, misit in Italiam legatum Longinum nomine, qui Rauẽnę cõmorans, cõtinuit Impatoris ciuitates, quas adhuc in Italia habuit in officio. Non erat tunc ullus exercitus in Italia, q hostilibus irruptionib. resisteret, sed quælibet ciuitas pro uirili sua defendebat se contra hostium impetum. Tunc quoq; iussu Iustiniani Imperatoris

Italia Odoacria.

Habetur quoque infrà in Vngaria hæc historia.

peratoris nouus fuit per Longinum in Italia institutus magistratus, quem Exarchatũ Rauennensem dixerunt. Nam exarchus seu uicarius Imperatoris Cõstãtinopol. Rauennæ uersabatur, non Romæ, quòd illa barbarorum irruptionibus misere uastata & direpta iacebat. Id autem factum est anno Christi 570. Durauit hæc Italiæ administratio annos 75. usq; ad annum Christi 750. & fuerunt interim quatuordecim exarchi.

Exarchatus Rauennensis.

Longobardi occupant Italiam.

Longobardi uero qui sese iam in Italiã insinuauerãt, Rauennã forti manu obsidet, oppugnant & tandem capiunt, simulq; Imperatorẽ omni iurisdictione Italica priuant. Sicq; factũ est, ut Luitprandus Longobardorũ rex regnandi cupidine & ambitione flagrans, eam Italiæ partẽ quę Constantinopol. Imperatorib. ante subiecta fuerat, suo regno uendicaret, & finitimis urbibus circumquaq; captis, ipsam quoq; Rom. urbem obsidione p̃meret. Quod uidentes Veneti, Pont. Rom. & reliqui populi Italiæ, auxiliũ & defensionẽ quærunt, non apud Imperatorẽ Constantinopol. quòd is negligens esset ad tuendã Italiã, uel ut alij dicunt, quòd simultas quædã nata esset inter Rom. Pont. & Imperatorem ratiõe imaginũ sanctorũ, sed Papa legatũ misit ad Carolũ Martellũ regiæ domus in Gallijs p̃fectum, rogauitq; illum ut laborãti Romæ & ecclesiæ succurreret. Nec spreuit põtificis preces Carolus, quin Luitprandũ regẽ amica exhortatione retraheret ab urbis obsidiõe & Rom. graui periculo liberaret. Et tunc q̃dem ecclesię tutela primũ ab Imperatorib. Gręcis ad Gallorũ principes est translata. Olfaciens aũt Leo Imperator Constant. q̃d futurum esset, nẽpe ut se reiecto Pont. Rom. aliũ conaret̃ in occidente creare Imperatorẽ, misit alium exarchũ Eurithiũ nomine in Italiã, monens eum ut Romanũ Pontificẽ qui hæc moliebatur, & ei adhærentes quoad posset uexaret, Longobardos uero ut amicos tractaret. Longobardi ergo ab incœptis non desistentes, sed sub Aistulpho rege Romanorũ agros & fines assiduis bellis uexantes, Stephanus Papa ad Pipinũ regem cõfugit, ab illo suppliciter petens, ut Romanę ecclesiæ laboranti suppetias ferret & à Longobardorũ tyrannide liberaret. Pipinus qui paulò ante regiam dignitatẽ acceperat, detruso legitimo rege in monasterium, memor accepti beneficij, collecta ualida manu alpes superat, & ad ipsas montium fauces occurrentibus sibi Longobardis prælio aggressus uictoria potit̃, regemq; illorum Aistulphum Papiæ inclusum armis extorquet, & ad conditiones pręscriptas cogit. Sed Aistulpho nihil eorum quę promiserat pręstante, Pipinus sequenti anno nempe anno Christi 756 magno armorũ apparatu ingressus est Italiam, Longobardorũ uires oppressit & Rauennatẽ exarchatũ & quæcunq; alia Italiæ loca quæ Imperatori & imperio antehac subiecta fuerant Romanæ sedi donauit. Vnde factum est, ut Imperator Græcus, antea quidem Longobardorũ armis Italia pulsus, recuperandi uero iure & iustæ possessionis titulo nondum spoliatus, nunc his quoq; in uniuersum amissis, totaq; Italia eiectus, omne quod in hoc tenuerat imperiũ amisit. Potuisset quidem ulcisci hanc illatam iniuriam, nisi Saracenorũ impeditus fuisset armis, qui assiduis bellorũ incursionibus uexabãt orientis imperiũ. Pipinus autem amplissimis hisce beneficijs suis in Romanos pont. collatis, augustũ Christianissimi regis titulum sibi & successoribus suis meruit in hodiernũ usq; diem, quo etiam hodie Francorũ reges superbiunt, hanc nimirũ ob causam, q̃ quæ ad Imperatorẽ in Italia pertinuerunt loca, ex Longobardorũ manibus asserta Rom. donarunt ecclesiæ. Et cum adhuc ultimus Longobardorũ rex Desiderius in Romanum Pontificẽ Adrianũ aliquid moliri cœpisset, ille Carolum Pipini filium pro defensione sedis apostolicæ implorauit. Et facile quidem quod uolebat impetrauit, ob beneficia in suum patrẽ & auum collocata. Mox enim cum exercitu in Italiam penetrat Carolus, Desideriũ cum exerciu suo occurrentem acri prælio fundit & oppida illorum omnia in deditionẽ accepit, captumq; regem unà cum uxore atque liberis in Galliam exulatum relegat. Et sic Longobardorum regnum, quod annis plus ducentis in Italia obtinuerãt in uniuersum deletum est, anno scilicet Christi 776. Carolus uero Pipini filius & Francorum rex postquam hæc gesta sunt, fœdus cum Rom. Pontificibus perpetuum inijt, simulq; quod pater Pipinus Romano Pont. donarat, idipsum amplioribus priuilegijs & iureiurando interposito confirmauit. Timentes autem Romani pontifices (ut quidã scribunt) ne Saracenis in oriente domitis, Imperator Græcorum Rauennatẽ exarchatum cum alijs locis ad imperium pertinentib. denuo sibi uendicare conaret̃, perspectũ habentes Caroli Magni infractum animi robur, simulq; propensum erga

Longobardi erigunt regnũ in Italia.

Pipinus succurrit Rom. pontifici.

Quare Gallus Christianißimus.

Longobardorum regnum extinguitur.

erga Romanā ecclesiā animū, cogitare cœperunt de imperij translatione, persuasumq; fuit eis, Italię statum incolumē, pacem atq; libertatem cōmodius restitui non posse, quàm si nouus in Occidente Imperator electus omnem imperij dignitatē & eiusdem curam suscipiat. Mouerūt hæc multorū animos, resq; ipsa perficit anno Christi 801. decernitq; Rom. Pont. ipsum Carolum magna uoce Imperatorē ac donat diademate Romæ in basilica diui Petri, acclamante Rom. populo ter, Carolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori uita & uictoria. Et quāuis hæc iniquius ferrent Imperatores Greci, quo minus tamē fierent, obstare nō potuerunt, bellis impliciti. In hunc itaq; modū Rom. imperiū fuit instauratum, quod iam 330. ferè annis apud Græcos fuerat, corrueratq; in Italia. Habuit autē Carolus subiectā Galliā, Germaniā, Britanniā & Italiā, tametsi bonā partem de Italia Romano Pont. unà cum urbe Roma tradiderit, ~~quam alij errātes Constantini donationē uocant, cum tamē nullis historijs probari possit Constantinū & suos successores potestate sua Romæ priuatos fuisse aut alijs Italiæ ciuitatib. quousq; Huni, Gothi & Longobardi irruerunt in Italiā & uendicarūt sibi certas quasdā sedes, ac deinde per Carolum magnū tota fuit alienata à iurisdictione Græcorū. De hoc infrà quoq; apud 27. Imperatorē Cōstātinopolitanum.~~ Mansit autē imperium Romanū iam innouatū apud Carolum Magnū & posteros eius usq; ad annum Christi 905. Tunc Berēgarius qui in Longobardorū terris principatū obtinebat, toti Italiæ sua potentia molestus esse cœpit, afflixitq; eam multis modis. Quod cum innotuisset Ludouico tertio, quem Bosonis regis Prouincię ac Burgundię filium quidam scribunt, profectus est in Italiā ut illum ab ea arceret. Existente uero Ludouico Veronæ intromissus est clam Berengarius in ciuitatē, cōprehendensq; Ludouicū eruit illi oculos, obtinuitq; regnum in Italia. Paulo post circa annum Christi 913. quum omne semen uirile de Carolo Magno defecisset, cōtendebant pro Rom. imperio tres nationes, nempe Itali, Galli & Germani. Quin & Imperator Constantinopolitanus nullum non mouens lapidem, bellis quoq; lacessiuit Italiā, subordinans etiam Saracenos, qui ingressi illam perderent. Germani tamen retinuerunt imperiū, ut suo loco dicturus sum. Berēgarii quoq; & alij quidā homines qui de nullo regio stēmate fuerunt orti, cōtenderunt ascendere ad regiū fastigium quisq; pro sua libidine, partim factione & partim armis illud usurpare conās, etiam cum in Germania interim imperialis sedes non uacaret. Durauit hęc Italię cōfusio annis circiter 50. quousq; Otto primus in Italiā profectus, captum Berengariū secundum duxit Bambergā, ubi & mortuus est, subiecitq; rursum Italiā imperio Germanorū. Deinde uero Ottones, Henrichi & Friderichi imperatores multa aduersa perpessi sunt in Italia. Redacta est quoq; Apulia & Neapolis in regnum hæreditariū. Ciuitates aūt istę, Mediolanū, Florentia, Genua, Venetiæ & aliæ nōnullæ defecerunt ab imperio, & nōnunq; rursum coactæ sunt suo magno malo ad obediendū Imperatori, sed illico iterum subtraxerunt se à iugo, ut suprà de Mediolano indicauimus. Veneti quoq; latius grassati sunt q̃ par erat, adhæc perditi quidā & ignaui Imperatores cœperunt pro pecunia impignorare aliquas ciuitates, aut accepta summa pecuniæ fecerunt illas liberas, absoluentes eas ab obedientia imperij, eoq; tandem uentum est, ut Romanus Imperator præter nudum titulum nihil habeat in Italia. Ventzeslaus etiam alienauit Genuam ab imperio, tradiditq; eam regi Franciæ, & hæc una fuit ratio, quare depositus fuit ab imperiali dignitate. Ludouicus Imperator Bauarus acceptis sex millibus aureorū à Florentinis, liberos eos reddidit. Carolus quartus Bohemus accepit pecuniā à Vicecomite Mediolanensi, qui imperij Vasallus in Longobardia erat, & creauit illū ducē super Mediolanū, q̃ cum annexa ditione melior pars imperij fuit in Italia. Sicq; sensim deplumata est Romana aquila, ut uix illi ad uolandū pēnę supersint. Cęterum quomodo in Germania quoq; sit deplumata, audies infrà in suis quibusq; locis.

Carolus Magnus fit Imperator.

Constātini donatio nulla.

Multi contendūt pro Rom. imperio.

Imperij Romani tenuitas.

Deplumata aquila.

Sequuntur historiæ quædam memorabiles, quæ in Italia ante & post Christum natum contigerunt.

Anno ab urbe condita 384. ante uero Christū natum ferè annis 300. ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit, nata quidem non ut assolet plus minusue solito tempore ex turbata temperie, hoc est, ex intempestiua hyemis siccitate, aut ex repentino ueris calore, aut ex incongruo humore æstatis, uel ex autumni pinguis indigesta illecebra, uel expirata de Calabrię saltibus corrūpente aura, quę repētinos acutarum

rum infirmitatū solet afferre trāscursus, sed grauis diuturnaq; incidit, quę in nullo sexu erat dispar, in nulla ętate dissimilis, quin cunctos per bienniū iugiter tabe confecit, ut etiā quos non egit in mortē, turpi macie exinanitos afflictosq; dimiserit. Sequēti anno secutū est satis triste prodigium. Siquidem in medio urbis foro terra dissiluit, uastoq; prerupto hiantia subito inferna patuere. Quod cum diutius ad spectaculum ita maneret, cunctisq; terrorem inferret, tandem interpretantibus aruspicibus, obstrui barathri amplitudinem posse, si in eo quod esset Romæ praeciosissimū mitteretur, uoluntariè diu iactatis inaniter monilibus matronarū, M. Curtius eques Romanus, domo clarus, militiæ insignibus sumptis cum equo se in id barathrū præcipitauit, sicq; cōclusum est. Addunt quidā, sed quod alij negant, illum antea postulasse hoc unū, ut sibi integro anno liceret per singulas noctes dormire cum qua uellet fœmina, & tum illum sua spōte se præcipitē daturum in hiantem speluncam. Id cum obtinuisset exactusq; esset annus, munitus armis, conscenso equo, manibusq; prehensa lancea, insilijt intrepidus in barathrum, quod illico est clausum.

Bellum primum Punicum.

Romanus populus domita subactaq; Italia à condita urbe usque ad quingentesimum annum, qui fere annus est ante Christum natum 270. sequentibus ducentis annis Africam, Europam, Asiam, totum deniq; orbem terrarū sibi subijcere fategit. Cumq; à terra fretum usque uenisset, & uideret opulentissimam in proximo prædam, Siciliā scilicet, adeo cupiditate eius exarsit, ut ad continentē suam abscissam bello reuocandam putaret. Nec occasio defuit, quum de Pœnorum impotentia, Messana fœderata ciuitas quereretur. Affectabat enim ut Romanus ita Pœnus Siciliam, & eodem tempore paribus uterque uotis ac uiribus imperium orbis agitabat. Igitur specie quidem socios iuuandi, re autē sollicitante præda, rudis ille populus atrocia terra mariq; inchoat, perficitq; contra Carthaginenses bella, quæ & ad 21. aut 23. annum extendit, adeoq; conterit, ut Afri cogantur mittere Romā & orare pacem. Fecerunt tamen Carthaginēses cum Romanis his cōditionibus pacem, ut decederent Sicilia, Sardiniaq; & per cōtinuos uiginti annos persoluerēt puri argenti tria millia talentorū. At modicā illā Romę letitiā, superueniens repente quàm grauissimus luctus oppressit. Siquidem diuersę ignium aquarumq; clades penè absumpsere urbem. Nam Tiberis insolitis auctus imbribus, omnia Romæ ædificia in plano posita deleuit. Et quæ segnior redundatio tenuit, madefacta dissoluit, & quæ cursus torrens inuenit, impulsa deiecit. Hanc aquarum cladem grauior ignis secuta est uastatio. Is enim plurimas ciuitatis partes peruagatus, tantum opus uno consumpsit incendio, quantum plurimæ & peregrinæ uictoriæ conferre non potuerunt.

Tiberis inundatio.

Deinde anno ab urbe condita 534. bellum Punicū secundum est Romanis illatum per Hannibalem Carthaginensiū ducem, quoniam iam dudum Hamilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem esset annorum, se ut primum posset aduersus Romanos pugnaturum. Hānibal ergo Saguntum florentissimā Hispaniæ ciuitatem Romanis amicam oppugnare aggressus est, annū ætatis agens 20. Huic Romani per legatos denūciauere, uti bello abstineret. Is legatos Romanorum ad se missos iniuriosissimè est auersatus. Miserunt quoq; Romani Carthaginē, ut mandarēt Hānibali, ne bellū cōtra socios Rom. populi gereret. Durū respōsum à Carthaginensib. datū est. Sagūtini interea fame uicti & octauo demum mense expugnati, ultimis afficiuntur pœnis. Quib. hoc antè portenderat triste prodigiū. Nā quū penè mulier enixa esset, in uterū regressus infans, ciuitatis excidiū significauit. Profectus est aūt cum exercitu Cornel. Scipio in Hispaniā, & Tib. Sempronius in Siciliam. Porro Hannibal relicto in Hispania fratre Hasdrubale, Pyrenæos montes transiuit, inter

Alterū bellum Punicum.

inter ferocissimas Gallorũ gentes ferro uiã aperuit, & nono pòst die à Pyrenæo ad alpes peruenit. Vbi dum montanos Gallos repellere eum ab ascensu obnitentes bello superat, atq; inter inuias rupes igni, aceto, ferroq; uiã aperit nono post demũ die cũ maximo labore ad plana peruenit. Tradit̃ ad Italiã cum 100. millib. peditum & 20. millibus equitum, 37. simul elephantos adduxisse. Cognito Hãnibalis ad Italiã aduentu exercitus Sempronij & item Scipionis apud Ticinum Hannibali occurrerunt, cõmissoq; prælio Romanus exercitus pene totus fuit extinctus. Tunc se Hannibali multi Itali dedere. Et cum is per Apenninum in Hetruriã transiret, in niuibus magnus hominum numerus, iumenta plurima & elephanti penè omnes frigore perieruut. Deinde in Arno fluuio magnã quoq; sociorum iumentorumq; partem perdidit. Et Hannibal oculum quo iam dudum in alpibus æger erat, uiolentia frigoris, uigiliarũq; ac laboris amisit. Paulo post ad Trasumenũ lacum in Flaminio 25. millia Rom. sunt occisa. Deinde apud uicum qui Cannę appellat̃, in Apulia rursum pugnat̃, uincũturq; ambo cõsules, & sternit̃ Romanus exercitus. Nam in ea pugna 44. millia Romanorũ sunt interfecta. De exercitu uero Hannibalis tria millia cęsa sunt & magna pars sauciata. Nec dubium est, ultimũ illum diem Romani status futurũ fuisse, si Hannibal mox ad peruadendã urbem cõtendisset. Sed sic successu belli elatus est, ut neminẽ ciuium suorum in castra sua admitteret, sed responsa eis per interpretes daret. Hannibal Romanis obtulit ut captiuos redimerent, at senatus respondit ei, eos ciues non necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea uarijs supplicijs interfecit. Quibusdã imapedum amputauit, alios in castris binos inter seipsos dimicare cõpulit, nec spectaculum finiebatur quàm unus cædibus superfuisset, sed & ipse iugulandus. Pro testimonio uero uictoriæ suæ, tres modios annulorum aureorum Carthaginẽ misit, quos ex manibus interfectorum Romanorũ equitum, senatorũq; & militum detraxerat. Vsq; adeo autẽ ultima desperatio reipub. apud residuos Romanos fuit, ut senatores de relinquẽda Italia, sedibusq; quærendis consiliũ ineundum putarint, nisi Cornelius Scipio tribunus tum militum, idem qui post Africanus est dictus, districto gladio decreuisset, singulis mortẽ inferre minitans, ac potius pro patriæ defensione in sua uerba omnes iurare coẽgit. Cum itaq; fortuna diu à parte Hannibalis fuisset, relicto eo demum ad Romanos est uersa, & Claudius Marcellus procõsul Hãnibalis exercitũ prelio fudit primus. Qui post tantas reipub. ruinas spẽ fecit Hannibalẽm posse superari. Occidunt̃ quoq; in Hispania à Romanis 25. millia & capiuntur decem millia. Nam uno tempore quatuor locis pugnabat̃. In Italia cõtra Hannibalem in Hispania contra fratrem eius Hasdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos & Carthaginenses, & ubiq; Romani cœperunt potiri uictoria. Occisa fuerunt in Sardania 12. millia, subactaq; est à Romanis Sardinia. Vide mirabilem fortunæ inconstantiam. Quando ærarium populi Romani egenam stipem priuata collatione poscebat, miles in castris non nisi aut puer aut seruus aut sceleratus aut debitor, senatus in curia omnis nouitius penè uidebatur, postremo quum imminutis fractisq; omnibus rebus desperaretur & consilium de relinquenda Italia subiretur, eo inquam tempore cum unum domesticum bellum nullo modo ferri posset, insuper tria bella trãsmarina suscepta essent atq; unum in Italia gereretur, in omnibus Romani desperando pugnantes uicerunt. Decimo anno postquam Hannibal in Italiam uenerat, mouit exercitum de Campania uersus Romam incredibili totius ciuitatis metu, infestusq; accessit ad portam Collinam, cui cum exercitus Romanus obuiã ueniret, Hãnibal circiter nouẽ millia hominũ interfecit. Scipio uero annos natus 24. imperium in Hispania proconsulare sortitus, Pyrenæũ transgressus, primo impetu Carthaginem nouam Hispaniæ cepit, ubi stipendia maxima, præsidia ualida, copiæ auri argentiq; magnæ Pœnorum habebantur & nobilissimi hospites, quos ab Hispanis acceperant. Ibi etiam Magonẽ fratrem Hannibalis captũ cum cęteris Romã misit. Romæ ingens lętitia post hoc fuit. Hannibal uero interim frequenter dimicans cum Romano exercitu, uicit aliquoties, donec tandem Consul Romanus ex eius exercitu interfecit octo millia, cõpulitq; Hannibalem cum reliquis fugere in castra. Interea & Q. Fabius Maximus expugnato Tarento deleuit ingentes Hannibalis copias atq; triginta millia hominum captiuorum uendidit, prædam militibus dispartiuit, pecuniã hominum uenditorũ ad fiscum retulit. Tum multæ ciuitates quæ ad Hannibalẽ transierant rursus se Fabio Max. subdiderũt. Deinde ob desperatas res in Hispania, Hasdrubal in Italiã uocatus & proditus, ab exercitu Rom. interfectus est, caputq; eius Hãnibali ante castra proiectũ est.

Hannibal Italiã ingreditur.

Hannibali uictoria.

Hannibali seuitia.

Scipio Africanus.

Sardinia subacta.

Hannibalis frater in Italia interfectus.

Quo

Quo uiso & simul clade Pœnorum cognita (fuerunt enim cum Hasdrubale occisa 59. millia Pœnorum) fugit Hannibal ad Brutios. Post hæc anno continuo cessatum est à tumultu bellico, quia inquietudo morborum in castris erat & graui pestilentia uterque exercitus angebatur. Cœpit & Hannibal diffidere de belli euentu, Romanis autem ingens accessit animus. Cōmendat̃ uehementer Hannibal ob summā prudentiā & astutiā, qui tot annis manebat in terra hostiū suorū cum suo exercitu, quem collectū habebat ex tam uarijs hominib. qui dissimiles habebant mores, leges & linguas, diuersisque utebant̃ uestibus & armis, & tamen Hannibal tanta eos gubernauit prudentia, ut nunquam inter eos aliquis orireẗ tumultus aut seditio, etiā quum nonnunquam magna laborarent uictualium penuria, stipendiūque in multum differretur tempus. Anno 14. posteaquā in Italiam Hannibal uenerat, Scipio qui multa bene in Hispania egerat, cōsul creatus in Africā est missus, pugnāsque contra ducem Pœnorū interfecit eum & 11000. Pœnorū. Deinde noctu cōcubia fecit incendi hyberna Pœnorū & Numidarū, ad quem ignem extinguendū Pœni inermes cōcurrentes, 40. millia hominum de Carthaginensib. & Numidis igni & ferro absumpta sunt, capta quinque millia. Pœni uero exercitū reparātes & cum Scipione cōgressi, uicti fugerūt, duxque eorū Syphax captus Romā cum infinitis spolijs missus est. Qua re audita, omnis ferè Italia Hānibalem deseruit, ipse à Carthaginensib. redire in Africā iubet̃, quam Scipio uastabat. Ita anno 17. Italia ab Hannibale est liberata, quam flens dicitur reliquisse, omnibus Italici generis militibus qui sequi nollent interfectis. Legati Carthaginensiū pacem à Scipione petierūt. Ab eo ad senatum Romā missi sunt & induciæ datæ, quousque redire possent. Porrò Hannibal frequentibus prælijs à Scipione uictus, petere & ipse iam cœpit pacem & colloquium Scipionis. Vbi cum se diu attoniti admiratiōe mutua duo clarissimi duces toruè suspexissent & colloquium inter utrosque esset, displicuerunt Carthaginensibus cōditiones, iusseruntque Hannibalem pugnare. Est ergo prælium consertum', quod diu magnis ducum artibus dispositum, magnis copiarum molibus gestum, quale uix ulla memoria fuit, cum peritissimi uiri copias suas ad bellum educerent. Scipio uictor redijt, 80. elephanti capti & occisi, Carthaginensium militum interfecti uiginti millia & quingenti. Hannibal inter tumultum elapsus Adrumetum confugit, postea Carthaginem uenit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo uiginti millia, auri octoginta. Hannibalem Campaniæ luxurijs immorantem prouincia deliciosa superauerat. Dum em̄ aquis innatat, dum piscibus atque ostreis passim inficitur, dum olet, dum potat, dum dormit, aquarum resolutio molliuit Punicam feritatem. Igitur post id certamen Carthaginenses nullam esse residuā spem nisi in petenda pace persuasi, ut pax daretur denuo supplicauerunt. Pace autem concessa, plusque quingentæ naues in altum productæ in cōspectu ciuitatis incensæ sunt, & Scipio iam tunc cognomento Africanus cum ingenti gloria triumphans urbem ingressus est. Finitum est autem hoc secundum Punicum bellum post annum 19. quàm cœperat. Hannibal uero clam ex Africa metu profectus ne Romanis traderet̃, ad Antiochum migrauit, sed sequēti anno cum pro Antiocho pugnaret à Scipione Africano nauali prælio uictus est. Victo deinde quoque Antiocho à Romanis, Hannibal ad Prusiam Bithyniæ regem fugit, ne Romanis traderetur. Cumque & ab illo per Romanos repeteretur & iam tradendus esset, bibit uenenum & apud Lybissam sepultus est. De bello tertio Punico infrà scribā in Africa, quomodo scilicet Romani missis copijs & duce Scipione minori, expugnauerunt & exusserunt Carthaginem, populumque captiuum abduxerunt.

Hānibalis summa prudentia.

Hannibal Italiam relinquit

Hānibalis mollities.

Scipio Africanus.

Hannibalis mors.

Cimbricum bellum.

Anno ab urbe condita 642. hoc est, ante Christi aduentum anno cētesimodecimo, uel ut Crantius habet anno quinquagesimo, habuerūt Romani ingens præliū aduersum Cimbros, Teutonas, Tygurinos, & Ambronas, Gallorum Germanorumque gentes, quæ tum imperium Romanum extinguere conspirauerant. Numerus eorum taxatur ad trecenta millia armatorum hominum. Cimbri ipsi putantur originem sumpsisse ex Dania & reliquis regionibus septentrionalib. Expulsi enim per maris inundationē, primum dicunt̃ sedem transtulisse ad Danubium, ac inde profecti per Heluetiam uenerunt in Hispaniā. Quam cum grauiter incōmodassent, profligati sunt armata manu per Celtiberos, expulsique Hispania uenerunt per Galliam ut ingrederentur Italiam. Alij scribunt Cimbros profectos patria, duxisse per Saxoniā quę nunc est Vuestphalia & inde

Inde transmisso Rheno in societatē belli ex Gallijs accepisse Ambutones & Tigurinos.
Mittentes autem legatos ad senatum, petierunt ut aliquid terræ sibi daret quasi stipendiū,
cæterum ut uellet manibus atq; armis suis uteretur. Sed repulsi à senatu, quod nequiuerant
precibus, armis petere cōstituunt. Sed nec primū impetū barbarorū Sillanus, nec secundū
Manlius nec tertiū Cepio sustinere potuerūt. Omnes fugati & exuti castris sunt. Manlius
consul interfectus est, duoq; filij eius cæsi, octoginta millia Romanorū sociorumq; ea tem-
pestate trucidata, quadraginta millia calonum atq; lixarum interfecta & ex omni penitus
exercitu decem tantum homines, qui miserum nuncium ad augendas miserias reportarēt,
superfuisse referuntur. Hostes binis castris atq; ingenti præda potiti, noua quadā atq; inso
lita execratione cuncta quæ ceperant pessundederūt. Vestes scissæ, aurum argentumq; in
flumen abiectum, loricæ uirorum cōcisæ, phaleræ equorū dispersæ, equi ipsi gurgitibus im
mersi, homines laqueis in collo inditis, ex arboribus suspēsi sunt, ita ut nihil prędæ uictor,
nihil misericordiæ uictus cognosceret. Maximus tunc Romæ nō solum luctus, uerumetiā
metus fuit, quantus uix Hannibalis tēpore Punicis bellis, ne confestim Cimbri alpes tran
grederentur, Italiamq; delerent. Missus autem C. Marius & Q. Catulus posuerunt castra
ad Aquas sextias, ubi Isara & Rhodanus in sese confluunt, ubi Cimbri cum uniuersa collu
uie tribus agminib. Italiā petere destinarūt. Sed Marius occupatis cōpendijs præuenit ho
stē, & mox iusto certamine cōpositis ordinibus bellum gestū est & uicere Romani. Quar
to die rursus productæ utrinq; acies in campum usq; ad meridiem simili ferè pugnarunt di
scrimine. Post uero meridiem incalescente die fluxa hostium corpora in modum niuium ta
buerūt, & usq; in noctem cędes potius quàm pugna est protracta. Ducenta millia armato

Romani à Cimbris cæduntur.

rum Gallorū, qui à parte Cimbrorū fuerunt, in eo
bello interfecta sunt, octoginta millia capta. Re-
licta sunt in eo loco ex cadauerib. resolutis tot os-
sa, ut Massilienses posteris annis macerias face-
rent circum uineas ex ossibus occisorū. Sunt etiā
qui scribunt terrā adeo fœcundatā & pastinatam
cruore & carne humana, ut multo fertilior poste-
ris tēporibus fuerit reddita q̄ antea extiterit. Cæte
rum Teutones & Cimbri integris copijs alpiū ni-
ues emensi, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti
ruina descenderāt, traiectoq; Athesi flumine, Ro-
mam infesto agmine aggredi statuerūt. Sed in Ve
netia, quo ferè tractu Italia mollissima est ob cœli
soliq; clemētiam, eorum robur elanguit. Vsu itaq;
panis & carnis coctæ, dulcedine præterea uini mitigatos, Marius in tempore haud procul
à Verona aggressus est. Fuit tanta eorum feritas ut læti perirent in bello, in morbo autem
cum lamentis. Die itaq; ad pugnā & campo dato, cædunt ad centum & quadraginta millia
Cimbrorū. Sed addidit Imperator Marius uirtuti dolū, sequutus artē Hānibalis. Primū ne
bulosum nactus diem, ut hosti inopinatus occurreret, tum uentosum quoq; ut puluis in o-
culos & ora ferretur, tum acie conuersa in orientē, splendor hostium hebetauit oculos. Ita
factū est ut tāta ac tam terribilis multitudo, minima Romanorū clade, sua aūt ultima inter-
nitione cæderet. Centū & 40. millia eorū tunc in bello cęsa, 40. millia capta dicunt. Roma
ni milites ex utroq; exercitu Marij scilicet & Catuli trecenti periere. Nec minor cū uxorib.
eorū tunc pugna q̄ cum ipsis fuit, quum obiectis undiq; plaustris atq; carpētis, alte desup
quasi è turribus lanceis cōtisq; pugnarēt diuq; Romanis obstiterunt. Sed cum ab eis nouo
cędis genere terrerent (abscisis em̄ cum crine uerticibus, inhonesto satis uulnere turpes re
linquebant) ferrum quod in hostes sumpserant, in se suosq; uerterunt. Siquidē quædā con
cursu mutuo iugulatæ, aliæ apprehēsis inuicē faucibus strāgulatę, aliæ funibus per equorū
crura consertis, ipsisq; cōtinuo equis extimulatis, postq; suas ijsdem funib. quibus equorū
crura nexuerāt, indidere ceruices, protractæ atq; exanimatæ sunt, aliæ laqueo de subiectis
plaustrorū temonibus pependere. Ita in his duobus prælijs 340. millia sunt cæsa & centum
quadraginta millia capta absq; innumera multitudine mulierū, quæ se suosq; paruulos fœ
mineo furore, ui autē uirili necauerūt. Actum fuisset illo tēpore de Roma, si Marium Ro-
mani nō habuissent. Idcirco dicit Plutarchus, illum tertium fuisse, qui Romam reparauit.

Cimbrorum interfectio.

Cæduntur Cimbri.

Mulierū Cimbrarū occisio.

Summa Cimbrorum interfectorum.

Compulsus

Compulſusq; tamen fuit in hoc prælio, excitare omnes Romanorũ uires. Exhortatus fuit omnes, quotquot Romanorũ fuerũt amici aut ſocij. Exhauſit etiam omnẽ ferè Romanorũ theſaurum, ut ſufficientẽ ſibi pararet militem. Quin ad urbem reuocauit omnes fugitiuos, homicidas & mortem cõmeritos, quò copias ſuas augeret hoſtibusq; reſiſtere ualeret.

Gothi uaſtant Italiam.

ANno poſt Chriſtum natum 412. Alaricus rex Gothorum diſcedens ab urbe Conſtantinopolitana uenit in Illiricum & omnia ſubuertit. Poſt hæc Italiam ingreſſus cum ab Honorio ſedes, quo cum ſuo exercitu conſiſtere poſſet, expeteret, Honorius deliberato conſilio Gallias eiſdem conceſſit. Sed dum in itinere irritantur in rabiem furoris excitati, cœptum iter deſerentes Romam contendunt petere, & cuncta per quæ iuerunt igne atq; ferro uaſtant. Obſidione autem Romam cingentes, in tantã neceſſitatem eam cogunt, ut ciues præ fame humana ueſcerentur carne. Capientes autem urbem triduo deuaſtant & diripiunt eam, quæ antea longo tempore regna & terras ſpoliauerat. De qua re diuus Hieronymus ſic ſcribit. Miſeranda res eſt, ut ea urbs iam capiatur, quæ antea totum ceperat mundum. Incenderunt quoq; Gothi plurima urbis ædificia, & multos ſenatorij ordinis diuerſis ſubdidere ſupplicijs, dato tamen prius præcepto, ut ſi qui in ſancta loca, præcipueq; in baſilicas Petri & Pauli confugiſſent, hos in primis inuiolatos ſecurosq; eſſe ſinerent, deinde in quantum poſſent prædæ inhiantes à ſanguine temperarent. Deinde per Campaniam & Brutiam ſimili ſtrage Gothi bachantes Rhegiũ peruenerunt, in Siciliam transfretare cupientes. Sed perpeſſi naufragiũ, plures ſuorũ ibi amiſere. Quare conſilium mutare coguntur. In reditu rex morbo correptus, ſubita morte Conſentiæ moritur. Viſigothi dum grauiſſimè eum lugent, & ne qua in eius oſſa uindicta fieri poſſet ſtolida pietate reformidant. Deriuato nanq; quodam fluuio, in alueo ſepulchrũ ſtatuũt, ibiq; Alaricum regem cum precioſa ſupellectili recondunt, moxq; reuocato fluuio ne quis Italus eius monumentũ ſcire poſſet, foſſores obtruncant. In Alarici uero locum Athaulfum regem affinem eius conſtituunt. Redeuntesq; Romam, ſi quid reſiduũ fuit, more locuſtarum eradunt. Voluit hic rex delere nomen Romæ, eamq; deinceps appellare Gothiam, ſed impeditus eſt.

Romani ad inediam ſummam coguntur.

Alarici ſepultura.

Huni uaſtant Italiam.

ANno Chriſti 454. cum ex longa obſidione cunctam regionẽ Foroiulienſem & circumiacentem exercitus Attile expoliaſſet, & non minori fame atq; penuria obſidentes quàm obſeſſi laborarent, ita quòd capiendæ urbis Aquileienſis quaſi deſperaſſet, & die quadam rex Attila muros ciuitatis cerneret, conſiderauit ciconias quæ in turribus ciuitatis nidificauerant, uno impetu ex urbe migrare atq; fœtus ſuos exportare, deprehẽdit magnam intus eſſe famẽ, auemq; præſagire quod futurum erat in ciuitate, nempe illam interitui proximam. Exhortatus eſt ergo populũ ſuum, ut uirili animo urbem oppugnarẽt, illiſq; langueſcẽtibus alios ſubſtituit in eorum locum, quouſq; muri ſunt diruti. Tunc hoſtis ingreſſus diripuit urbẽ, interfecitq; omnes tam ſenes quàm iuuenes, exceptis pulchrioribus mulieribus, quas ad illecebras reſeruarunt. Traduntur cæſa illic ſupra 37. millia hominũ, & tandem urbs etiam incenſa. Fuit in ciuitate mulier forma & diuitijs inſignis, ſed pudicitiæ laude in primis uenerabilis, quæ ubi barbari hoſtis iram & libidinem per omnia fœda & immania, uictoria abutentem uidit, uitam potius quàm pudicitiã amiſſura, domeſticã turrim præterfluenti Nataſoni imminentẽ conſcendit, obuolutoq; ca-

Aquileia expugnatur

toto᷑ capite in subiectum turri gurgitem se præcipitauit. Profecti autem inde Huni, diruerunt Paduam, Veronam, Vincentiā, Brixiam, Bergomum, &c. Tunc etiam ob metū Hunorum, cœpta est ædificari urbs Venetorum. Excisis ita᷑ regijs urbibus, Ticino at᷑ Mediolano, & alijs locis uastatis, dum tyrannus Romam quo᷑ pararet irrumpere, Leo papa ad eum accessit, eum᷑ adeò mitem reddidit, ut illico promissa pace firmissima ultra Danubiū abierit, non rediturus amplius. Cum milites eius de hoc mirarentur, dixit ad eos Attila. Stetit supra me uir grauis, qui nudato gladio mihi cōminatus est mortem, si oblatas Pontificis preces non admisissem. Discedens autem Attila, continuo rebus humanis excessit, & humani generis diutinæ uexationi finem aliquando uel mortuus attulit.

Venetiarum constructio.

Vuandali uastant Italiam,

ANno Christi 456 uenit Gensericus rex Vuandalorū ex Africa, ducens secum trecenta millia hominum, collectorū ex omni natione at᷑ ex uarijs populis, & diripuit in urbe tam ecclesias quàm domus sine ullo discrimine. Ingeniosiores uero artifices & alios insignes uiros misit in Africam. Postea dispoliauit Capuam, Nolam & ferè totam Campaniam.

Gothi rursus affligunt Italiam.

ANno Christi 545 Totila à copijs Gothorum rex effectus, mox Italiam incēdijs & populationibus deuastauit, inuasa᷑ Sicilia ad urbem properat, quā obsidione cingit ac tanta fame perurget, ut obsessi radicibus & carnibus canū stomachi rabiem domare cōtenderint. Tandem uero proditione Isaurici militis, Totila cepit ciuitatem. Deiectis autem mœnijs ac bonis omnibus direptis, multis interfectis, urbe᷑ incensa, Pelagius diaconus occurrit illi cum euāgelico codice, precabatur᷑ misericordiā. Tūc iussit Totila, ut cessarent interficere ciues: qui uerò ad direptiones excurrere uellent, illis non esset prohibitū. Incēdit aūt capitoliū igne, unde plura alia palatia fuerūt quo᷑ cōbusta, & homines residuos abduxit & distraxit in Cāpaniæ ciuitates. Senatores uerò accepit obsides, euacuauit᷑ in hunc modum Romam, ut quadraginta diebus urbs sine habitatoribus uacua staret, quoniam tredecim diebus flamma quotidie domos depascebatur. Totila uerò expugnato interim Spoleto, demolitus est muros eius. Oppugnauit quo᷑ Rauēnam. At Belisarius patricius, graui dolore cōmotus, reparat interim urbem, eam᷑ munitionibus circumsepsit, & ciues expulsos redire iubet. Instaurauit enim muri ruinas, profundas᷑ fecit circū muros fossas, erexit turres ligneas & parauit se ad resistendum hosti. Accepto hoc nuncio Totila, cum infesto exercitu ad euertendam urbem redijt. Cum quo Belisarius cōgressus, licet uiribus impar, sic eum in fugam uertit, ut plures Tiberi demergerentur quàm gladio caderent. Cum᷑ Belisarius uocaretur Cōstantinopolim ad Cæsarem, Totila interim occupauit urbem, sed non sæuijt in ea quemadmodum antea fecerat, nec quicquam demolitus est. Audiens autem Augustus quibus calamitatibus subijceretur Roma, misit Narsen cubicularium suum Romam cum manu ualida, fecit᷑ eum Exarchum Italiæ, ut afflictæ Romæ quantocyus subueniret. Is ad Italiā ueniens, cum Longobardis fœdus inijt, & ad Alboin legatos dirigit, quatenus ei pugnaturo cū Gothis auxiliū ministraret. Tunc Alboin electa è suis manu direxit, qui Romanis aduersum Gothos suffragium ferrēt. Qui per maris Adriatici sinum transuecti, sociati Romanis, magnū cum Gothis certamē iniere. Quibus ad internitionem penè cōsumptis, regem Totilam, qui ultra decem annos iam regnauerat, interfecit. Deinde urbes eorum munitas duas capiens, Veronam & Brixiam & Romanam ciuitatem, uniuersam᷑ Italiam ad reipub. iura reduxit, & Longobardos honoratos multis muneribus ad propria remisit, omni᷑ tēpore quo Longobardi possederunt Pannonias, Romanæ reipub. aduersus æmulos adiutores fuerunt.

Roma capitur.

Roma habitatoribus uacua.

Totila interficitur.

Diluuium fuit in Italia.

Anno Christi 590 fuit aquæ diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, cæteris᷑ regionibus Italiæ, quale maximum post Nohæ tempora creditur nō fuisse. Factæ sunt lacunæ possessionum seu uillarum, hominum᷑ pariter & pecudum magnus interitus. Destru-

u ctæ sunt

XVII 7 92

Munster
Cosmographie

24 IV 96

cta sunt itinera, dissipatæ uiæ, tantumq; Athesis fluuius excreuit, ut urbis Veronensis muri ex parte una subruti fuerint. Fuit autem inundatio illa kalendis Nouembris. Quin & tantæ coruscationes & tonitrua tunc fuerunt, quantæ uix æstiuo tempore fieri solent. Tiberis quoq; Romæ in tantum excreuit, ut aquæ eius supra muros influerēt, & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alueum eiusdem fluuij cum multa serpentiū multitudine, draco etiā miræ magnitudinis per urbem transiēs, usq; ad mare descēdit. Subsecuta est statim hanc inundationē grauissima pestis, quam inguinariā appellant, quæ tāta clade populum deuastauit, ut ex inæstimabili multitudiue uix pauci remanerent.

Pestis grauis.

Conciliū Aquileiense.

Anno Christi 625 celebratum est Aquileiæ quintum generale concilium, in quo condemnati sunt hæretici, qui dixerunt uirginē Mariam solum hominem & nō deum genuisse.

Anno Dñi 1112 cōflagrauit urbs Florētinorū, interfecitq; incēdiū duo millia hominum.

Anno Curisti 1475 coriarius quidam, ciuis Tridentinus, amisit in hebdomada sancta, quā pœnosam uocāt, puerū natum annos duos. Requirens autē eum per omnes uicos & minime inueniens, suspitio subijt animum eius, puerum sublatum à Iudæis in eadem habitantibus ciuitate. Vnde magistratum conueniens ciuitatis, aperuit illi animi sui angorem, indicauitq; suspitionem. Annuit facilè magistratus, ut inquisitionem faceret per singulas Iudæorum domos, si quo pacto, perditum infantem reperire posset. Facta itaq; scrutatione, puerum non inuenit. Mox autem sequēti dominica die, Iudęi episcopum ciuitatis adeuntes, exponunt illi, se in fluuiolo Rusch appellato, inuenisse infantulum quēdam Christianum, idq; intra domum Samuelis Iudæi, aquæ impetu illuc impulsum, rogantes ut à se tollerent eū. Tunc subordinati sunt quidā, qui diligentius cōtemplarentur & inspicerent puerum. Accedentes ergo domum Samuelis, inuenerunt puerum indutum madidis uestibus, perinde quasi fluuius eū illuc suo cursu impulisset. In corpusculo uerò eius uarias inuenerunt punctiones, quibus impij homines innocētem puerum ob Christi odium interfecerunt. Interrogati uerò Iudæi quomodo puer ad se uenisset, responderunt se nescire, putantes tamen ipsum aquæ impetu illuc delatum. Comprehensi ergo & tormentis affecti, cōfessi sunt facinus, ordineq; retulerunt omnia, quomodo habito cōsilio unū ex se delegerint, qui Christianum puerum clam adduceret, quem mactarent & crucifigerent tempore paschali. Tobias itaq; minister impietatis, allectum ad se puerū Simonem nomine, introducit in domum Samuelis, offertq; hostibus Christi, ibi congregatis, mactādum. Qui arripientes infantem, primum adhibuerunt collo eius mantile, ne uagire posset, & extensis brachijs in modum crucis, primo priapulum, mox genam dextram præciderunt. Inde quisq; forpice carnem cōuellit ac sudibus præacutis pupugere. Portantes autem extinctū & sauciatum corpusculum in synagogā & rursum deferentes in domum Samuelis, proiecerunt in fluuium. Habita ergo diligenti examinatione, fuerunt omnes Iudæi, qui ad hoc facinus conspirauerant, dignis supplicijs exterminati.

Puer à Iudæis cōprehēditur.

Puer à Iudæis crucifigitur.

Turca per mare angustum uenit in Italiam.

ANno Christi 1480 Veneti solicitati à Cæsare & Romano pontifice, ruperunt fœdus ictū cum Turca. Quod Turca ęgreferens, traiecit mare Adriaticū, idq; eo loco, ubi mare illud summas habet angustias, & ubi ex Macedonia in Apuliam non numerant nisi 55000 passus, & quo in loco Pyrrhus rex olim deliberauerat condere pontē, per quem utrāq; committeret terram: per has inquam angustias irruit Turca in Apuliam, & obsidēs Hydruntum, expugnauit ipsum. Sæuiensq; passim in omnes, occidit ciuitatis episcopum & omnes sacerdotes, atq; plebeios quosq; sibi occurrētes. Florem iuuētutis abduxit, & muliebrē sexum libidine sua dehonestauit. Potiti hac uictoria barbari, cœperūt statim uicina oppida sollicitare ad deditionē, discurrūtq; igni & ferro oīa perdentes. Et nisi Mahumetes cito de medio sublatus fuisset, non modo de Apuliæ regno, sed de tota Italia actū fuisse credebatur. ~~Tunc maluisset pontifex Romanus, pecuniā à Christianis undiq; prætextu Turcæ expugnandi collectam, se pro tuendis Christianæ religionis terminis expēdisse, quàm in propinquos suos collocasse. Scripsit quidē literas ad principes, & implorabat opem illorum contra Turcam, at illi altum dormientes somnum, insensibiles erant.~~ Matthias tamen Vngariæ rex expeditionem mouit in Turcam, recuperauitq;

~~Pontificis Romani fraus.~~

uitq́ regnum Bosnæ, quod Turca antea coronæ Vngariæ ademerat. Matthia uerò non multo post ab humanis exempto, Bosna rursum uenit ad manus Turcarum.

Bellum graue contra Venetos.

Anno domini 1508 & sequentibus annis, Venetis amplũ et uarium fuit bellum, magnum & memorabile. Quatuor reges cum Heluetijs & tota Italia in eos mouerũt arma, atq; infeliciter cũ Gallis pugnatũ est & ad hostes desciũ. Iulius enim pontifex primũ cum cõfederatis oppugnauit Venetos, deinde uerò Senatus Veneti precibus exoratus, desciuit à Cęsare & Gallo, Venetorum partes defendẽs. Quin & multos reges atq; Heluetios ipsos concitauit contra Gallos, uertitq́; totũ belli pondus in Ludouicum Gallum, Ticino eũ eijciens & ultra alpes fugere compellens. Postea rebus Venetis accisis, subijt spes habendi Hispana auxilia, atq; illis conductis stipendio, reparandæ reipublicæ studebatur, sed fefellit Venetos uana spes, quia ab illis dolo decepti fuerũt. Denique accersitis Heluetijs, frustra etiam confiderunt, quia Galli hostes Italia expulsi erant, quibus cum illis negocium fuerat, & periculum erat ne reliquis Venetorum hostibus auxilio essent, atque adeò Veneti non potuerunt reparare rempublicam suam. Itaque necesse fuit cum Gallis iterum in amicitiam coire, atque illi uenerunt in Italiam, profligaueruntq́; hostes Heluetios, & inde salus Venetis reddita, unde tantum uulnus prouenerat. Volebat Maximilianus rex coronã imperij suscipere, missisq́; oratoribus ad Venetos, quærebat tutum iter. Quod ueritus Gallorũ rex, conabatur Venetos in Germanos incessere, quo ipse facilius rem suam ageret, quã antea molitus fuerat. Itum itaq; est à Venetis in eam sententiam, ut fœdus sancitum cum Gallis inuiolatũ seruaretur. Quod Maximilianus supra modum ægre tulit, atq; statim bellũ mouit. Tũc Venetorũ & Gallorum & Italorũ iunctæ sunt copiæ contra Maximilianum uenientem per Tridentũ. Paulo pòst conciliauit sibi Cęsar regẽ Gallorum, conspirauerunt'q; omnes unà cũ Iulio pontifice in Venetos. Erat Venetis pugnandum cõtra marchionem Mantuanũ apud Asulam, & ubiq; uires Venetorũ debilitabantur. Maximilianus per Tridentũ magnum exercitum adduxit, & ex parte alia dux Ferrariæ, Venetis terra mariq́; bellum inferre cœpit. Volebat quoq; rex Hispaniæ à Venetis habere ciuitates, in Apulia oppigneratas. Igitur patres Veneti trepidatione ducti, omnia utcunq; petebantur tradebant. Iulio pontifici traditæ sunt Ariminũ, Fauentia, Rauenna, Cernia: duci Ferrariæ tota Rhodigij peninsula, regi Hispaniæ ciuitates Apuliæ, regi Romanorum tradita est urbs Verona, Vincentia, & Patauium. Gallus obtinuit Brixiam, Cremonã, Cremam & Bergomum. Cum hæc agerentur, Venetus exercitus astu quodam recuperarunt Patauium, & ad seruandum ipsum omnia parabant ac faciebant contra hostium impetus, unde pendebat salus reipub. Venetorũ. Tandem pontifex ad Venetos declinauit, uarioq́; euentu terra mariq́; pugnatũ est. Modo Veneti, modo hostes uincebant, & multa oppida sæpe capta & recepta sunt. Tandem apud Rauennam atrox certamen fuit, & multi ex utraq; parte ceciderunt, nec incruenta fuit Gallorũ uictoria. Nam ex Gallis 6700 peditum ceciderunt, ex pontificis uerò exercitu 800 milites & 7000 peditum. Hac pugna facta, Veneti asciscunt sibi Heluetios, sed paulo pòst inter Venetos & Heluetios ortæ sunt discordiæ. Veneti recedunt à pontifice & confœderantur Gallo, atq; tam uaria fortuna iactantur Venetorum res, usq; ad annum Christi 1517. tunc finis belli fuit, in quo expensa feruntur ad quinq; millia millium nummum à Venetis.

Galli & Veneti contra Maximilianum.

Pugna apud Rauennam.

Roma occupatur à Cæsareanis.

Anno Christi 1527 cogẽte magna famis necessitate, exercitus Cæsareanus, qui erat in Italia, festinauit Romam, uenientesq́; in medium hostium (siquidem habebant ante frontem Romani exercitus potentiam, & à tergo alium exercitum ex populo Pontificis, ex Gallis, Venetis & tota circumiacente Italia præter Senenses, collectũ) misit Borbonius, summus Cæsarei exercit⁹ dux, tubicines suos nomine Cęsarię maiestatis Romam, semel atq; iterum rogans, ut ciues sibi & suis concederent transitum, darentq́; pro iusto precio commeatum. At Romani hoc pertinaciter & iniuriosis uerbis negauerunt. Tum dux rursum postulabat, sibi nomine Imperatoris aperiri urbem. Ad hæc responsum est tubicini: nisi illico se reciperet ex urbe, futurũ ut suspenderetur. Irritati Cæsariani initoq́; consilio, irruperunt ui in quoddam suburbium & in palatium põtificis, occideruntq́; circiter quinque millia Italorum, à parte autem ipsorum occubuerunt circiter trecenti Hispani, inter quos & dux Borbonius ictus bombarda interijt. Direptum itaque

Causa huius belli suprà signatur inter bella Mediolanensium.

est suburbium, pontifex autem Clemens unà cum Cardinalibus & episcopis fugit ad castellum S. Angeli. Territi interea Romani, fugerunt quoq; & ipsi, nescientes quo se uerterent, insequentibus duobus signis Hispanorũ, & passim eos interficientibus. Videntes autem Romani in quantis essent angustijs, rogabant Albertũ marchionẽ, qui natione Germanus erat, ut cõueniret militem Cæsareanum, ageretq; cum illo de pace, quibuscũq; illa tandẽ obtineret cõditionibus, modo cessarent à sæuitia sua. Quod cũ ille tentaret, nihil effecit, quin & uitã suã uix à morte eripere potuit. Nã captus fuit & priuatus omnibus bonis suis. Simili furore irruerunt milites in aliam urbis partem, inuadentes eam crudeli animo, perdentesq; quicquid inuenerũt, capiẽtes diripiẽtes, & cõfodientes quoscunq; occurrentes. Capti quoq; fuerunt quidam cardinales, episcopi, prælati, monachi, & moniales, & magno ære mulctati, plurimi libri, bullæ papales, breuia, registra & similia reperta, omnia dilacerata & combusta sunt, nõ sine magna iactura eorum quorum intererat. Item ecclesiæ sanctorum Petri, Pauli, Laurentij, &c. fuerunt spoliatæ omnibus iocalibus & ornamentis. Interfecti quoque sunt in templo diui Petri ante altare, circiter ducenti homines, atq; in hunc modum tota urbs Romana, spacio quatuordecim dierum fuit à Germanis & Hispanis grauiter afflicta & dispoliata. Nec hic referẽdum, quanta libidine abusus fuerit impius miles monialibus & puellis, nobilibus domicellis & honestis matronis, quas uiolatas Romani deinde magno ære coacti sunt redimere. Corpora uerò occisorum, quorum referuntur fuisse octo millia, alij numerant decem millia, iacuerunt insepulta quinque aut sex diebus. Quidam ex militibus insidentes equis & mulis, circuierunt quotidie plateas ciuitatis, uenerũtq; ante castellum S. Angeli. Vnus autem ex ipsis imposita triplici corona, indutusq; paludamento papali, stipatus multis militibus cardinalicio pileo, aut episcopali insula decoratus, in despectum pontificis magna pompa pertransibat urbem, præcedentibus & sequentibus cursoribus, fistulatoribus & tympanorum lusoribus. Tandem cum pontifex castello S. Angeli inclusus, uideret se non posse resistere furenti militi, dedidit se his cõditionibus, quòd satagaret, dare Cæsari aliquot ciuitates, & militi stipẽdia solueret, quæ Cæsar à retroacto tempore debebat, quorum summa erat, circiter quadringenta millia ducatorum, & præterea sua propria persona se captiuũ traderet, in manus Cæsaris. Mox ut has conditiones põtifex Cæsareanis præscripsisset, eisdemq; placuissent, recepta est arx sancti Angeli, & posita præsidia duorum signorum in eam, unum scilicet ex Germanis, & alterũ ex Hispanis, astrictiq; sunt omnes captiui contra Cæsarem ne quicquam agere aut etiam moliri.

Cardinales & episcopi capiuntur.

Papa dedit se Cæsarei.

Descriptio

DESCRIPTIO APVLIÆ. Item regni Neapolitani initium,

successus ac multa bella propter ipsum gesta.

Limes Rom. et Cõstantinopolitani imperij.

TEmpore Imperatoris Ottonis secundi, quando Italia in multa lacerata fuit domi
nia, & nemo non partem de ea habere uellet non obstante quod sub Carolo ma/
gno, portio quædam Italiæ fuit regno orietis adscripta, nempe Neapolis & Apu
lia cũ respondentibus maris mediterranei insulis, ubi limes fuit designatus utri/
usq; imperij Constantinopolitani & Romani, orta sunt paulatim multa bella inter utrũq;
Imperatorẽ, atq; inter Imperatorẽ Constantinopolitanũ & Saracenos, uendicãtibus non
raro sibi Saracenis Siciliam & partem magnam Italiæ. Tunc enim nondũ fuit institutum
regnum Neapolitanum, sed aliquot annis pòst, reges Siciliæ, quos & Neapolitanos appel
lant, ab eorum regia totiusq; regni principe ciuitate Neapoli, genus à Normãnis habuis/
se cõstat. Nam post imperij Romani fractas opes, pars illa Italię, cui Sicilia attributa erat,
Gothis aliquando paruit, Apulia uerò, Calabriaq;, Constantinopolitanis paruerunt Im/
peratoribus, ut diximus. Tandem uerò uenerunt sub imperium Normandorum. Fuit

Normandi obtinẽt imperiũ Neapolitanũ.

enim uir quidam in Normandia, nomine Tancredus, qui genuit duodecim filios, pauper/
tateq; adactus, uenit cum filijs in Italiam. Vbi cũ filij armis & ingenio prestantes sese exhi
buissent uiros, facti sunt quorundam locorum domini, potissimum autem subiugauerunt
Apuliam et Siciliam, idq; circa annum domini 1008. quando Apulia erat comitatus, sicut

Sicilia & Neapolis olim unũ regnum.

& Sicilia. Successu tamẽ tẽporis facta sunt duo regna, licet initio circa annũ Christi 1050
unum fuerint regnum. Rex primus fuit Rogerius, filius Roberti Normandi, nepos au/
tem Tancredi, qui & titulum regis Italiæ sibi conabatur usurpare, ni pontifex Romanus
illi obstitisset, monuissetq;, ut regio Siciliæ titulo cõtentus esset. Trãsactis deinde aliquot
annis, diuisum est regnum istud in duo regna, id quod infrà quoque dicemus, unum pos/
sederunt Aragoni & alterũ Galli. Aragoni obtinuerũt insulam Siciliæ, & Galli regnum

Erigitur regnũ Neapolitanum.

illud quod est extra Farum. Et quoniam illius regni prima &
uetustior ciuitas erat Neapolis, uocatum est quoq; regnum
illud nouũ à regia urbe, Neapolitanũ. Erecti sunt quoq; in
eo aliquot ducatus & comitatus, complectiturq; dominium
eius, ferè mediam Italiæ portionem. Quicquid enim cõtinen
tis est ultra Romam, est de iurisdictione regni Neapolitani.
Veneti & Mediolanenses possident priorem Italiæ portio/
nem, quæ alpes scilicet contingit, interspersis tamen ultra ci/
traq; nonnullis principum ciuitatibus, & quibusdam impe/
rialibus, sed quæ socordia aliquorum Imperatorum ab impe
rio sunt alienatæ. Pontifex Romanus in hac Italiæ partitio
ne suijpsius nõ oblitus, mediam & meliorem portionẽ usur/
pauit, extenditurq; limes sui imperij ad terminos regni Nea/
politani, quod complectitur Campaniam, Apuliam & Cala

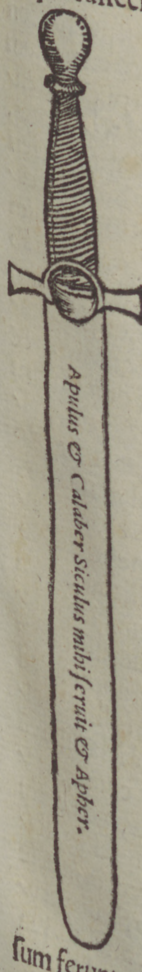
Principatus in regno Neapolitano.

briam. In his autem Neapolitanis prouincijs, magni sunt principatus & comitatus, insi/
gnesq; ciuitates, præsertim principatus Tarentinus, ducatus Calabriensis, ducatus Dyrra
censis, ducatus Suessanensis, comitatus Lauretanus, Nolanus, Grauinẽsis, Pulcinẽsis, Ca
sertẽsis, &c. Insignes autem ciuitates sunt, Neapolis, Caieta, Aquila, Capua, Luceria, etc.
Cęterũ quo pacto hæc Italiæ portio ad regale ascenderit fastigium, scribunt historici de
ea re in hunc modum. Circa annum Christi millesimum & quadragesimum, Robertus

Nortmanni Apuliã obtinent

Normannus in defunctorum fratrum locum succedens, Apuliam sibi uendicauit, & Nico
laus Romanus pontifex primus, eum Calabriæ Apuliæq; ducem declarauit, certisq; con/
ditionibus sibi astrinxit, quas tamen ille reuocauit, pontifice ab humanis exempto. Mor/
tuo autem circa annum Christi 1077 Roberto, Rogerius filius eius principatum obtinuit
in Neapoli & Sicilia, iurauitq; in uerba pontificis, nempe Anacleti, à quo rex fuerat decla
ratus, & cui opem tulerat contra alium pontificem in discordia electum. Anacletus uerò
cum non esset canonicè electus, fuerunt paulo pòst acta eius cassata & Rogerius regia di
gnitate priuatus. Quin & Innocentius secundus pontifex, inito pontificatu cõtra Roge
rium mouit, incautumq; aggressus, illum in fugam egit. Interea autem Guilielmus Roge/
rij filius, qui se Calabriæ ducem scribebat, cum auxiliaribus interueniens copijs, obsidio/
ne patrẽ liberauit, ipsumq; Rom. pontificem & quosdã cardinales cepit, nec eos dimisit,
donec impetrauit quæ uoluit, excepto regni titulo. Interim uerò antipapa quidam ponti/
ficatum inuadens, & Innocentium in Galliam adigẽs, pellexit Rogerium, utriusq; Siciliæ

cōcesso regni titulo,ut se pontificem salutaret. Innocentius uerò ex Gallia reuersus unà cum Lothario, quem Germani principes Romanorum regem creauerant,bellum suscepit in Rogeriū,nec multo pòst eum regno Neapolis exegit,in insulā Siciliæ cōpulso Rogerio.Sed mortuo pontifice Rogerius omnia amissa recuperauit, tantum titulo regis Italiæ abstinuit,contentus in posterum Siciliæ rex appellari. Bellum suscepit aduersus Pœnos, eosq́ꝫ tot affecit cladibus, ut regem Tuneti iniquis conditionibus impetrare pacem cōpulerit,pacto solutoq́ꝫ stipendio circiter annos triginta. Fretus aūt tanta potestate in mari & continenti,fecit scribi in gladio uersiculū suo in gladio signatū.Solutus est ab humanis anno salutis 1052.atque in eius locum subijt Guilielmus filius,qui primū graue dissidiū habuit cū pontifice Romano, tandē uerò factis pacis cōditionibus,pontifex Guilielmū utriusq́ꝫ Siciliæ regē declarauit,qui tamē mox apud Panormū decessit,anno 1166. in cuius locum successit Guilielmus secūdus filius eius, Alexandri tertij pōtificis maximi gratiā promeritus.Et cum Panormi è uita sine liberis excederet, Clemēs tertius pōtifex,in ius ecclesiæ regna tentauit asserere,sed utriusq́ꝫ Siciliæ proceres,in defuncti locum regem sibi creauere Tancredū eius patruum,Rogerij ex pellice filium.At Celestinus tertius id non ferēs,Henricum Friderici Aenobarbi filium,Siciliæ regem declarauit,atq́ꝫ eidē Cōstantiam Guilielmi secundi sororem monialem, permissuq́ꝫ suo resecratā, tradidit uxorem,etiam cum illa rite iurasset in uerba religionis.Constituit autem pontifex Henricum sub certis cōditionibus regē in Neapoli, nempe quòd regnū posceret tanquā dotem uxoris,saluis redditibus quos pontifex annuatim ratione feudi leuabat.Placuit Henrico oblata conditio,recepit'ꝫ primò Siciliam ac deinde Neapolim.Inuetum etiam iuxta Neapolim Tancredum, interfecit exercitus eius. Rex uerò Henricus,qui & postea Cæsar factus,genuit ex memorata Constantia filium Fridericum nomine,hæredem horum regnorum,qui imperator secundus huius nominis patri successit.Scribunt Historici quidam,præsertim Krantius in sua Metropoli,mira de huius Constantiæ partu.Noua enim nupta, iam sexagenaria ferebatur,annos longè transgressa fœcundos.Medicorū adhibita sunt cōsilia, ne sine hærede Siciliæ regnū permaneret:spondent operam , spem largiuntur prolificandi uetulæ mulieri:intumuit uenter speratæ puerperæ, incertum quibus ex causis.Creditum est à multis prægnantem esse reginā, credidit cuius maximè intererat Imperator,ordinatum ut in publico poneretur ad pariendum,auleis tamen ad pudorem circumpendentibus,prouisum ferunt,ut in horam partus ei alienus supponeretur,quem enixa regina uideret. Tres uno tempore mulierculæ non longè ab reginæ domo prægnantes , non magno interuallo omnes peperere,physici, molendinarij, aucupis uxores,unius ex tribus,incertū cuius infantulus affertur & supponitur,ut aiunt, reginæ,ut ab illa progenitus è cæteris putaretur, auito nomine pater illum uocans Fridericum,mater suo de nomine dici cupiebat Constantinum.Ea ferebantur natalia eius Friderici,qui se orbis malleum prædicabat , qui cū summis pontificibus grauissimas gessit simultates. Potitus autem Fridericus regno triginta annis,lapsus est in morbum,strangulatusq́ꝫ in lecto à filio suo Manfredo, quem genuerat ex ancilla,feceratq́ꝫ ducem Tarentinum. Habenas imperij suscepit ex eo natus Conradus,in cuius absentia Manfredus occupare regnum studuit. Conradus uerò ex Alemania reuersus(erat enim Sueuus sicut & maiores eius) primùm Siciliam occupauit, deinde obsessam Neapolim fame domuit,compulsamq́ꝫ ad deditionem,muros eius & nonnullas publicas & priuatas ædes solo æquauit. Cumque potitus esset omni Sicilia, altero post eius aduentum in Italiam anno,diem clausit,non absq́ꝫ suspitione dati ueneni ab eius medicis,à Manfredo pecunia corruptis.

Rogerij regis bellica uirtus.

Papa ius regni Neapol. usurpat.

Fridericus secūdus nascitur.

Manfredi impietas.

Conradini ultimi Sueuorum ducis fatum.

Cõradinus hæres Siciliæ.

INstituit Cõradus ex aſſe hæredem Henrici fratris ſui filiũ Conradinũ, eius quem Fri
dericus in carcerem coniectum necauit, eiq́ꝫ nominatim tutores ex Germania dedit,
qui Siciliæ res impubere Conradino moderarentur. Hortatus quoqꝫ eſt ad Cõradini
fidem populos. Quo audito, Manfredus miſit legatos in Germaniam, qui puerũ Con
radinum ueneno extinguerent. At mater pueri ſummam habens curam, loco eius alium
exhibuit puerum legatis, ſuſpitionemq́ꝫ quam de illis non inanem habuit, in pueri oſten-
ſi morte comprobauit. Nam offerentes legati puero aliquid ad edendum atqꝫ recedentes,
audierunt paulo pòſt puerum extinctum, quem tamen Conradinũ eſſe putabant. Alij ſcri
bunt Manfredum in Italia publicaſſe, Conradinum fuiſſe mortuum, atque ob id ſe occu-
paſſe omnia regni loca & præſidijs firmaſſe, allegans ſe fratris eſſe hæredem. Opera enim
eius atrati quidam ex Germania uenerant nuncij, qui flentes affirmabant, Cõradinum ab
humanis exemptum. Manfredus etiam ſimulato mœrore, quo mendacio fidem faceret,
exequias mortuo Conradino celebrauit, appellariq́ꝫ cõtinuo rex edicto iuſſit, quin & om-
nem regiam gazam, quæ iam olim Panormi ſeruabatur, uoluit ex ærario ad ſe trãsferri: &
colligens militem, extorribus Florentinis auxilia miſit, Florentiam & fermè omnẽ Ethru-
riam occupauit. Erat autem Vrbanus quartus Rom. pontifex: cui Manfredi & prædeceſ-
ſorum eius inſolẽtia ualde diſplicuit, perinde quaſi illi tyrannicè egiſſent cõtra terras Ro
manæ eccleſię, atque ideo uocauit Ludouici Francorum regis fratrem, Carolum nomine,
qui comes erat Andegauenſium prouinciæq́ꝫ Narbonẽſis, & ei utriuſqꝫ regni Siciliæ con-
ceſſo iure, primò mandat, ut incubatorem Manfredum ui deturbet, qui ſe beneficiarũ Ro
manæ eccleſiæ, agnoſcere recuſabat: ac deinde iniũgit, quadraginta octo millia aureorum
pendat Romanæ eccleſiæ tributi nomine, atqꝫ ad Romanum imperium ſe nunquã patia-
tur aſſumi. Veritus eſt enim pontifex, ne ſi Romanorum Imperator fieret, cum illo quoqꝫ
eſſet de iure ueteri imperij contendendum. Audiens uxor Caroli, maritum uocatum ad
regnum, quæ tres habuit ſorores reginas, ipſa autem comitiſſa tantum erat, ſollicitat ui-
rum ſine ceſſatione, ne occaſionem negligat, tandemq́ꝫ ſuaſu ſuo inducit, ut è Maſſilia cũ
triginta triremium claſſe ſoluens, & oſtium Tiberis ingreſſus, Romam cum coniuge ue-
nerit, auriq́ꝫ nummũ annuis ſexaginta millibus Romanæ paciſcerẽt eccleſiæ, meruerítqꝫ
rex coronari & uxor regina. Tunc Carolus terreſtribus copijs regni fines ingreſſus, ſta-
tim Manfredum perſequitur, commiſſoq́ꝫ prælio apud Beneuentum, Manfredum in acie
interficit. Notandum hic, titulum regni Ieroſolymitani, annexũ eſſe regno Siciliæ, pro-
pter uxorem Friderici ſecũdi Imperatoris, quæ filia fuit regis Ieroſolymitani, attulitq́ꝫ ma
rito ſuo dotis loco titulum & ius, quod pater habuerat ad memoratum regnũ Ieroſolymi-
tanum. Atqꝫ hinc eſt, quòd omnes reges Siciliæ ſibi adſcribunt titulum regni Ieroſolymi-
tani. Vt autem reuertamur ad res regni Siciliæ, ſciendum, quòd poſtquàm Carolus Gal
lus occupauerat Neapolitanum regnum, erant multi in regno, qui deſiderabant uerũ eius
hæredem, nempè Conradinum, quem ſciebant adhuc in uiuis eſſe. Euocatus ergo Conra
dinus uenit in Italiam, occupaturus auitum regnum. Cum autem Carolus Luceriam cœ-
piſſet expugnare, ecce nuncius uenit, qui affirmabat Conradinũ adeſſe, regniq́ꝫ ingreſſum
fines. Territus Carolus de eius aduẽtu, coëgit agmen aduerſus hoſtem, fuſiſq́ꝫ & fugatis
hoſtium copijs, Conradinũ uiuum redegit in poteſtatem, circumductumq́ꝫ per octo dies
& publici ſpectaculi loco habitũ, perduxit Neapolim, ubi publico iudicio rei capitalis da
mnatum, ſecuri percuſſit. Incidit autem hoc in annum Chriſti 1268. quo anno defecit du-
catus Sueuiæ, ut infrà ſuo loco fuſius ſum ſcripturus. In gratiã deinde Lu-
douici Francorũ regis eius fratris, expeditionis aduerſus Afros
Carolus rex ſocius fuit, unde amiſſo fratre reuer-
ſus, ad obſidendam Luceriam ani-
mum intendit.

Manfredus laborat pro regno.

Gallus uocatur ad Siciliæ regnum.

Manfredus occiditur.

Titulus regni Ieruſalem.

Conradinus in ſuo regno occiditur.

Aragones

die portas urbis adeũt, signumq́; dant socijs, quos Alfonsus extra urbem locauerat, & obtruncatis portarum custodibus, claustra portarum restringunt, agmenq́; ex Alphonsi castris intromittunt. Ad eum nuncium Renatus equo uectus, concitato cursu in arcem nouam se recepit. Alfonsus itaq; anno salutis 1442. mense Iunio Neapoli potitus, & paulo post arce noua certis conditionibus à Renato tradita, regnum subigit Neapolitanum. Arcem Neapolis, eam quam nouam uocant, à fundamẽtis instaurandã suo ære curauit, opus magnificum & plane regium. Cum uero liberis ex iusto matrimonio careret, Ferdinandum, quem susceperat ex pellice, ducẽ Calabriæ declarauit in spem successionis, cuius res ut ualidius cõstitueret, Isabellam de claro mõte ducis Venusini filiam, ei matrimonio iunxit. Apud hũc Alfonsum Fridericus Imperator celebrauit nuptias cum Elionora, filia sororis Alfonsi & uxoris regis Portugalliæ. Exceptus est autem Imperator splẽdidissime ab Alfonso, institutis in eius honorem ludis, uenationibus, epulisq́; nuptialibus, quam maximo potuit apparatu, tanta pompa, quantam nulla hominum memoria illa ætate nouerat. Cæterum Alfonsus ætate ingrauescente, febre correptus, anno salutis 1458. fato functus est, cum Neapoli regnasset annis sedecim.

Nuptiæ Friderici imperatoris.

Noua concertatio pro regno Neapolitano.

CAlabriæ dux Alfonso patri successit, et è uestigio recepit arces urbis, salutatusq́; est ab omnibus rex. Erãt tamẽ interim nonnulli, qui Iohannem Lotharingiæ ducem Renati filium accersierant, ut paternum decus acciperet ac regnum capesseret. Nec ille cunctatus, instructa duodecim triremiũ classe, delatus ad Lirem prope Suessam descẽdit, ipsasq́; naues è uestigio redire domum iussit, ut sublata spe fugæ, aut

uictoria potiret aut honestã mortem oppeteret. Veniens autem in Apuliam, multos in suam fidẽ pellexit, recepitq́; multa ex omni regno oppida. Ferdinandus uerò audiens hostem ingressum regnum, processit illi obuiã, magnoq́; animorũ ardore utrinq; est pugnatũ, donec Aragonẽsibus in fugã uersis adeò laboratum sit, ut ægre Ferdinandus Neapolim se receperit. Interiecto tamẽ tempore per ociũ reparauit exercitum, quem paulo pòst in expeditionẽ deduxit: cui Lotharingus sese obiecit, datisq́; utrinq; signis, & acri cõmisso prælio, uictoria penes Ferdinandum fuit. Qui et cõuersus ad expugnandum eos, qui pertinaciter in fide Lotharingi perstabant, rem celeriter confecit, eorumq́; nõnullos extorres egit, plerosq; coniecit in carcerem & quosdam in uinculis mori permisit. Habuit Ferdinandus liberos Alphonsum, Fridericum, Iohannem & Franciscum. Iohannes cooptatus est in numerũ Cardinalium. Alfonsus uerò genuit Ferdinandum & Isabellam. Alfonsus consẽsu omnium, summæ rei bellicæ præfectus est, gessitq; cum suo damno aliqua bella contra oppida ecclesiæ, contra Venetos & alios quosdã, ueniensq́; Neapolim permissu patris cœpit subditos nouis sollicitare uectigalibus, quosdã in uincula cõijcere, & quorundam bona publicare. Orto deinde in regno tumultu, Ferdinandus conspiratores omnes cõprehendit & in carcerem coniecit, anno 1487. ac deinde omnes ad unũ silentio noctis carnifici tradidit ad suppliciũ, uiolato iureiurando pacisq́; conditionibus, neq; simplici morte in quibusdã comitibus contentus fuit, sed etiã in frusta fœdissime secari iussit. Interim uerò dum hæc agerẽtur, quidam ex regno Neapolitano elapsi, Ludouicus quoq; Sfortia gubernator Mediolanensium, qui metuebat Alfonsi Neapolitani opes, Carolum

Duo reges certant pro imperio.

Carolum Francorum regem multis largitionibus in Italiam uocauerunt, ut regnum Neapolis ex Andegauensium successione sibi debitum, repeteret. In ipso uerò belli apparatu Ferdinandus obijt, anno 1494. & Alfonsus filius eius, dux Calabriæ, faustis acclamationibus rex Neapolitanus est salutatus. Carolus uerò rex Galliæ occasionem non negligens, ad antiquum regni Neapolitani ius, ante omnia repetendũ, animũ adiecit, & in tota Gallia habito delectu, multa millia equitum atq; peditum collegit, instrumenta etiam bellica, currus & regni principes in unum cõgregauit, quibus Philippum Subaudiæ ducem auunculum suum præfecit, & traiecit alpes. Vbi uerò in Subalpina regione cum tanta multitudine apparuit, timor omnibus est incussus, quippe qui sciebant ferocissimam gentem nõ posse à maleficio cõtineri. Ex Asta itaq; ciuitate Parmam uenit, inde in ditionem Florentinorum, inde Romam, ubi se dies aliquot continuit. Vbi Alfonsus Carolum aduentasse Romam cognouit, facinorum cõscientia perturbatus (occiderat enim quosdam magnos uiros sine causa post mortem patris) ultro se regia potestate abdicauit, Ferdinandumq; filium pro se regnare iussit. Ipse cũ traiecisset in Siciliam, nõ ita multo post è uita decessit, cum uix integrum regnasset annum. Ferdinandus autem, cui pater Alfonsus regno cesserat, à Carolo Francorum rege duobus ferè mẽsibus exactus est. Sicq; Gallus usq; Neapolim nullum habuit aduersarium. Moratus autem Neapoli menses ferè quatuor, deficiente paulatim exercitu, ac partim morbis, partim cædibus debilitato, iã sibi timere cœpit, eoq; magis, quòd Ludouicus dux Mediolani, quem cœpti iam pœnitebat, ac Veneti non æquo animo ferebant Gallos Italiam inuasisse, omnibusq; uiribus ad eum expellendum conspirauerant. Rex ergo cum redire in Galliã statuisset, Veneti & Mediolanenses prope Parmam acie sua illi occurrerunt, commissaq; pugna, uictoria Gallis non omnino incruenta stetit. Nam ex illis ferè mille, ex Italis uerò duo millia cecidere. Rex itaq; incolumis in Galliam penetrauit, ubi biennio pòst morbo extinctus est. Interea Neapolis à Caroli fide desciuerat, redeuntiq; Ferdinando portas aperuit. Carolus in Galliam reuersus, agitabat animo regnum recuperare, sed eius consilia mors interrupit. Succedensq; Ludouicus, appulit animũ recuperando regno Neapolitano. Ferdinandus uerò non ita multo pòst absque sobole Neapoli diem clausit, quum duo de uiginti mensibus regnasset. Tunc Neapolitani Fridericum Ferdinãdi patruum in regnum admiserũt, qui Gallorum reliquias, quæ adhuc in regno substiterant, imperata facere compulit. Non tamen potuit regnum ultra quinquennium retinere, expulsus à Ludouico rege Francorũ, qui regnum Neapolitanum potẽter subegit. Fridericus tamen sua sponte concessit in Galliam ad regem, susceptusq; est perhumaniter & principatu donatus. His autem omnibus gestis, nondum fuit pax & quies in misero regno Neapolitano. Priusquã enim Fridericus expelleretur, Ludouicus Gallus inijt fœdus cum Ferdinando Hispaniæ rege his cõditionibus, ut bello partũ regnũ Neapolis ex æquo diuiderent, Alexandro sexto pontifice, quicquid ecclesiæ competeret utriq; concedente. Sed cum ob certum aliquod oppidum inter se altercarentur, initio de iure disceptari cœptũ, mox incalescentibus animis & gliscente iurgio ad arma est concursum, fugatisq; Gallis uictoria fuit apud Hispanos, qui & regno illo sunt potiti. Alij hanc historiam in hunc modũ tradunt. Excluso Friderico à regno, partiti sunt duo reges regnũ Neapolitanum, sic quòd Campania & Calabria cederent Ferdinando Hispano, Neapolis uerò cum suis ciuitatibus esset Galli. Cumq; præfecti utriusq; partis inter se magna laborarent discordia, uentum est anno Christi 1501 ad magnam cædem, in qua tria millia Gallorum ceciderunt, defeceruntq; principales ciuitates, nempe Neapolis, Capua & aliæ à Gallis ad Hispanos. Nec fuit deinceps pax inter Gallos & Hispanos, ob regnum istud Neapolitanum. Numerant autem quidam annos, quibus sub diuersis familijs hoc regnum fuit, scribuntq; Nortmannos ipsum possedisse annis 335. Deinde præfuerunt duces Sueuorum annis 76. Post Sueuos dominati sunt in eo Galli annis 178. Nouissime uerò Aragonenses annis 61. ac deinde nunquam fuit pax, sed perpetua discordia propter ipsum inter Hispanos & Gallos.

Gallus Magna ui in Italiã uenit.

Neapolis defi= cit à Gallo.

Gallus & Hispanus partiuntur regnũ.

Genealogia

Genealogia Regum Neapolitanorum,

ex Michaële Ritio desumpta, & in hanc seriem ordinata.

Tancredus — *Robertus dux Apuliæ* — 1 *Rogerius rex primus*:
- 2 *Guilelmus*:
  - 3 *Guilelmus*
  - 5 *Constantia cuius maritus Henricus 6.* — 6 *Fridericus secũdus imperator*:
    - 7 *Conradus*
    - 8 *Manfredus nothus*:
      - *Constantia uxor Petri Aragoni*
    - *Henricus* — *Conradinus*
- 4 *Tancredus nothus*

Post exactos Sueuos inserti sunt regno Neapolitano reges Gallorum hoc ordine:

1 *Carolus frater regis Francorum* — 2 *Carolus, uxor eius Maria filia regis Vngariæ*:
- *Carolus Martellus*
- *Blanca cuius maritus Iacobus rex Aragoniæ & Siciliæ.* — *Fridericus rex Siciliæ*
- *Ludouicus Sanctus.*
- *Philippus.*
- 3 *Robertus* — 4 *Ludouicus rex Neapolis: uxor eius Iohanna* — *Carolus* — 4 *Iohanna cuius primus maritus Andreas Vngarus: alter Ludouicus filius Philippi ducis Tarentini*
- *Carolobertus rex Vngariæ*:
  - *Ludouicus rex Vngariæ*
  - 4 *Andreas rex Neapolis* — 5 *Carolus in Vngaria cæsus*:
    - 6 *Ladislaus*
    - 7 *Iohanna mulier inconstantis animi, ex Iacobo marchione marito non habuit liberos.*

Iohãna 7. cũ ultima esset ex familia Carolina & Vngarica & nullam haberet sobolem, adoptauit primo in filium & regni successorem Ludouicum Andegauẽsem, & deinde illo abiecto adoptauit Alfonsum Aragonensem, regem Siciliæ. Alij scribunt, pontificem Romanũ euocasse Ludouicũ Andegauensem ex Gallia ad regnum Neapolitanum, cuius maiores antea quoque reges Neapolis fuerant. Quod Iohanna regina ægreferẽs, misit pro Alfonso rege Siciliæ, adoptauitque eum in filium. Sed non ita multo pòst mutato animo abiectoque Alfonso adoptauit Ludouicũ Andegauẽsem, unde multa orta sunt bella. Nam uterque uenit cũ apparatu bellico, Alfonsus tamen præualuit. Interim uerò regina mortua est. Mortuus est quoque paulo pòst Ludouicus Gallus. Tunc miserunt quidã ex proceribus regni pro Renato fratre dicti Ludouici &c. ut suprà indicauimus.

7 Iohanna, cuius maritus Iacobus, & Ludouicus Andegauensis adoptatus filius

8 Alfonsus Aragoneus adoptatus, obijt anno 1458. — 9 Ferdinandus nothus:
- 10 Alfonsus dedit filio regnum — 11 Ferdinandus rex utriusque regni duxit uxorẽ sororem regis Castellæ
- 12 Fridericus. Huic cum discordia regum Galliæ successit Ferdinandus rex Hispaniæ.

Alfonsus Aragoneus octauus in numero, arcem regiam, cui Nouo castro fuit nomen, à fundamentis

fundamentis eiectam, iterum magnificè ac ſplendide erexit, tum opere mirabilem inexpu-
gnabilemq;, tum ſumptu magnificentiſsimã, turribus orbiculari forma ex lapide quadra-
to mirifica ſtructura atq; artificio, muriq; craſſitudine inaudita, & ingẽti arcu triũphali ex
marmore candidiſsimo reformauit. Arcem ſancti Saluatoris in mari ex Ouo nũcupatam
reparauit, cuius inexpugnabilis ſitus, ad uſum magnificentiſſimæ regiæ eſt redactus. Am-
pliauit & urbis portũ, obiecta in profundum maris altiſsima mole craſſiſſimo muro, turri-
bus munita. Salubritatẽ urbi, exiccatis paludibus introduxit. Magnus fuit princeps & in
utrãq; fortunæ partem probatus, qui inter cætera ſibi aduerſantia, etiam terræmotũ paſſus
eſt toto fermè regno, qualem memoria hominum non eſt experta. Nam & multa regni op-
pida funditus corruere, inter quæ Arrianum ita abſorptum eſt, tanquam terræ fiſſura deuo-
raſſet ipſum. Raro ciuitas abſq; inſigni ruina ſuperfuit. Circiter triginta millia hominum
inter cadentia tecta perijſſe feruntur.

SARDINIAE BREVIS historia & deſcriptio, per Sigiſmundum

Arquer Calaritanũ, ſacræ theologiæ & iuris utriuſq; doctorem.

De Sardiniæ ſitu & magnitudine.

SARDINIA uulgò Sardegnia, teſte Ptolemæo circũdat̃ ab oriente Tyrrhe-
no pelago, à meridie Africo, ab occaſu Sardoo, & à ſeptentrione mari, q̃
ipſam & Corſicã interluit. Plinius eius ſitũ & magnitudinẽ ita deſcribit
lib. 3. natural. hiſtoriæ. Sardinia ab oriẽte patet 188 mil. paſſ. ab occidente
170 à meridie 74 & à ſept. 122. In circuitu 560 mil. paſ. Abeſt ab Africa ſe-
cundum eundem 200 mil. à Calaritano promontorio. Nunc minori ſpa-
cio duorum dierum nauigatur à ciuitate Calaritana ad Africam. Sed milliaria Plinij non
rectè concordant cum Sardorum miliaribus, ideo dierum itineribus ſic menſuramus Sar-
diniam: Patet in longum itinere ſex dierum, in latum, ubi anguſtior eſt, patet itinere duo-
rum dierum equitis.

De Sardiniæ ſolo, eiuſque rerum copia & & inſalubri aëre, alijsq; rebus in ea memorabilibus.

EA pars Sardiniæ quæ Corſicam ſpectat, montoſior eſt, ſed qui montes amœni ſunt
& humanis neceſſitatibus utiles. Oppoſita uerò pars quæ Africã ſpectat, planior
eſt & tritici abũdantiſsima, amœna quoq;, ſed altera amœnior eſt, appellaturq; ho-
Caput Lugudoris. die Caput Lugudoris. Abundat tota inſula frugibus, pecore & armento, quare fit,
ut uili precio ibi emantur carnes: quin & mercatores hinc multa coria in Italiã & Hiſpani-
am abducunt, ſicut & miram caſeorum copiam aſportãt. Sunt in hac inſula tam multi equi,
ut non pauci agreſtes ſint, careantq; dominis, et generoſiores uili emantur precio. Et quã-
uis non ſint tam proceri ut Germanorum, Hiſpanorum & Italorum equi, tamen non ſunt
illis deteriores in robore, agilitate & pulchritudine. Incolæ non ueſcuntur alio quàm triti-
Triticum. ceo pane. Abundat autem adeò triticum ibi, ut à mercatoribus multæ quotannis naues triti-
co oneratæ, abducantur in Hiſpaniam & Italiam. Quòd ſi Sardi paulo magis rebus ſuis in-
tenti eſſent, tantam tritici aliarumq; rerum affluentiã ſibi in ſua compararent terra, ut Sar-
dinia ipſa in fœcunditate ſuperaret Siciliam. Incuſatur hic colonorum negligentia, deſi-
Vinum. deraturq; in ruſticis maior induſtria. Vini optimi magna paſſim per inſulã colligitur co-
pia, albi & nigri. Ob incolarũ incuriam terra oleũ non producit, cum olei abundantiſſima
eſſe poſſet. Siquidẽ profert paſſim in ſyluis ſua ſponte multas oleaſtros, & quidã iam pau-
cis retroactis annis cœperũt plãtare oleas, quæ ſatis feliciter cultorib. cõpenſarũt laborẽ.

Cæterum

in multis locis : meliores sunt prope Calarim: in qua ciuitate certis anni temporibus datur ciuibus sal gratis in magna copia, alijs uerò uenundatur uilissimo precio. Paratur aũt hoc modo: Ingrediuntur hyberno tempore aquæ maris in certa quædã stagna, quæ & ob id Salinæ uocantur, ubi postea æstiuo tempore ob solis feruorem coagulantur in solidissimum salem, atq; mẽse Iulij & Augusti idem sal inde extrahitur aut magna eius pars, nam totum extrahere necessarium non est, neq; id sine magnis impensis fieri posset. Sunt & aliæ præter Calaritanas salinæ in Sardinia, sed è quibus omnibus non extrahitur sal. Fruunt Sardi ubiq; locorũ & omni tempore salubri aëre, nisi quod in quibusdã locis planis, præsertim Oristagni, ubi terra est paludinosa, ascendunt è terra uapores crassi, accedẽteq; feruore solis, corrũpitur aër, & inassuetis multum obest. Incolis uerò & qui à puericia inescati sunt illo aëre, quiq; labori uacant, minimè nocet, quin senes & robusti accolæ, ut in alijs regionibus, ibi inueniũtur. At qui aliunde ueniunt in Sardiniam aut delicatiori educati sunt uita, facilè in morbum ruunt, ubi solis ardoribus sese exponũt. Causam puto hanc esse: Habet insula pinguissimũ solum & planicies multas, maximè ab Oristagno usq; Calarim, & increbrescente solis ardore, consurgunt uapores crassi aërem corrumpentes, quos cum delicatiora corpora ferre nequeant, facilè contrahunt morbum. Habent deinde ruricolæ domos, nullis tabulatis & contignationibus interclusas, sed tectum incumbit sine ullis interstitijs mansioni, unde fit, quòd calor facilè infestat totam domum & teneriora corpora, laboribusq; inassueta lædit. Hinc fit, quod ditiores quiq; & ij qui luxui uacant corporis, solum hyberno & ueris tempore, ex ciuitatibus ad sua castra & oppida egrediũtur: aut si coguntur trãsire per Sardiniam æstatis tempore, quærunt loca montana, ubi aër salubrior est quàm in planicie. Raro tamen Sardi aliqua peste laborant.

De Sardiniæ antiquis uocabulis atque reipub. moderatoribus, quos habuit olim & hodie quoque habet: item de antiquitatibus.

Appellauit Timeus Sardiniã Sandaliotin, ab effigie sandalij, hoc est, soleæ: Mirsilus uerò & Chrysippus à similitudine uestigij, Ichnusam nominarũt. Demũ à Sardo Herculis filio aut nepote, fuit Sardinia appellata & uulgò Sardegnia, ut Plinius libro tertio naturalis historiæ tradit. Porrò quis primùm in ea sibi usurparit dominiũ, non satis constat. Sardus quidẽ in eam ueniens, ueteres accolas nõ expulit, sed unà cum illis habitauit, qui antea insulam occupauerant, & quorum Iohannes Anius in commentarijs suis in Berosum meminit, scribens Phorcum, Cadossanen insulam compleuisse Vetulonicis colonis. Plutarchus uerò in uita Romuli ostendit, Tuscos primos Sardiniæ fuisse colonos, sicut & Strabo dicit Iolaum inuenisse in Sardinia Tuscos, barbaros accolas. Post Tuscos autem & Pœnos, Græci quidam duce Aristeo memorant ingressi in Sardiniam, sed qui, & ipsi dominium insulæ non occupauerunt. Post Græcos (ut quidam sentiunt) Iberi Hispani duce Noraco dicuntur manu ualida uenisse in insulam, atque construxisse Noram urbem, sed quę hodie nõ est in rerum natura, nisi malis Nurũ oppidũ agreste, accipere pro Nora. Hodie insula paret regi Hispanorũ, habetq; passim antiquissimas ruinas in locis agrestibus & montosis, instar rotũdarum turriũ in angustiã ascendentiũ, quæ robustissimis saxis sunt extructæ, habẽtes ianuas angustissimas: intra uerò muri mediam latitudinem, sunt gradus per quos in altum conscenditur. Præ se ferunt formã propugnaculorum. Incolæ uocant huiusmodi ruinas muraghos, fortassis quòd reliquiæ quædã sint operũ Noraci. Plinius scribit populos fuisse in Sardinia Ilienses (ab Ilio fortassis) dictos, quos putauerim Troianos fuisse, qui euersa Troia huc uenerũt: ponit & Corsos in ea, sed quorum nullum hodie extat nomen. Deinde tempore quo Atheniensium res floruerunt, uenerunt quoq; Græci in Sardiniã, expulsisq; Afris, qui eam paulo antè occupauerãt, ipsi in eorũ successerunt locum & condiderunt Calarim ciuitatem. Aliquot annis pòst, quum cõtentio esset inter Romanos & Carthaginenses propter Sardiniam, tandem post longũ bellum, Romani eam sibi subiugarunt. Atq; hinc est quòd Plinius Calarim nominat oppidum ciuium Romanorum, dicitq; coloniam esse Romanorum ad turrim Libisonis. Deficiente uerò Romano imperio, fuit Sardinia rursum ab Afris occupata, & aliquãdiu iugo

Dux Noracus.

Calaris.

eorum obnoxia facta, donec tandem Pisani & Ligures, Italiæ populi, suasu Rom. Pontificum, magna classe Sardiniā aggressi, expulsis Afris, insula potiuntur. Atq; hinc putātesse quòd Rom. pontifices in Decretis Sardiniā appellant patrimoniū S. Petri & Rom. ecclesiæ. Obtenta autem Sardinia, Pisani & Ligures diuidūt eam inter se, partem unam Caput Calaris uocitantes, & alterā, Caput Lugudori, quam & Ligures sibi retinuerūt. Habebant tunc Sardi quoq; suos iudices, habitantes in Oristagñ, qui locus antea dictus fuit Arborea, et hi fœdus habuerunt cum Pisanis & Genuensibus. Quin & Brancha Doria, Genuensis quidam, magnū obtinet dominiū in Sardinia, nēpe in Lugudoris capite, eiusq; leges pro parte adhuc seruātur in quibusdam locis, sicut & in ciuitate Ecclesiarū, quædam leges Italica lingua eo tempore, quādo Pisani ibi rerum potiebātur, sunt cōscriptæ, & adhuc in eo loco seruātur. Sic & Iudices Arboreæ reliquerunt post se leges, lingua Sardoa, in uno uolumine conscriptas, quæ hodie in tota ferè Sardinia in causis rerum & rusticarū personarum seruantur, uocanturq; carta de Logu. Labentibus postmodū annis, quū Pisani Rom. pontifici ob certas causas inobedientes essent, pontifex Sardiniā proscripsit, eamq; quodammodo in feudū dedit Petro, uel, ut Volateranus habet, Iacobo Aragonum regi. Rex itaq; collecto exercitu insulam ingreditur, Calaritanā expugnat urbem & Pisanos expellit, et postea paulatim Genuenses quoq; suo in Sardinia exuit dominio, & loco iudicū, qui in quibusdam locis Sardiniæ imperabāt, cōstituit Barones. Ex Arboreæ uerò iudicatu fecit Marchionatum, & regionem illam cuidā ex suis subditis dedit in feudum: sicq; Sardinia tota facta est regum Aragoniæ, qui & hucusq; pacifice eam possederunt. Hodie præsidet ei D. Antonius de Cardona, uir nobilis genere et moribus, cognatus Caroli quinti Rom. Imperatoris & regis Hispaniæ, cuius uices gerit in Sardinia, prudenter in ea administrans rempublicam.

Diuisio Sardiniæ.

De Sardiniæ ciuitatibus.

Calaris.

EST Sardinia mediocriter populosa, habens ciuitates non paucas, inter quas Calaris (uulgò Cagler) nobilior & ditior est, sita in monte iuxta mare, Africam respiciēs, magnum & pulcherrimum habens portū, in quo semper uaria nauium genera inueniuntur, ultro citroq; in orientē & occidentē uelitantia, mercesq; portantia. Habet urbs ista tria suburbia, ut pictura eius hic adiecta explicat, cingiturq; munitissimis mœnibus. Residet ferè semper in ea Prorex unà cū baronibus, comitibus, et multis diuitibus. Habet aūt ciuitas ipsa suam reipub. administrationē, in quam nec rex Aragoniæ, neq; prorex eius se intromittit, sed ex ipsis ciuibus quotannis sorte quinq; eliguntur cōsules, quos Consegles appellant, qui per ciuitatē officij insignia portāt, & soli rempub. administrant, eiusq; redditus, qui multi sunt, dispensant distribuuntq; pro sua prudentia, utentes ciuium consilio, & in cunctis ad publicā respicientes utilitatē. Habent in quibusdā casibus legū condendarū potestatem, possuntq; pœnā mortis & mutilationis membrorū statuere. Habet ciuitas multa priuilegia multasq; immunitates, quas Calaritani olim obtinuerunt à regibus Aragoniæ, ob suam singularem fidelitatē. At hodie quando nō solliciti sunt de republica, sed magis priuatū considerant cōmodum, ut ubiq; ferè fieri solet, omnia ruunt in peius, incolæ bonas literas cōtemnunt, satis sibi esse putantes, si uel à limine latinā salutauerint linguā, intellexerintq; obiter Imperatorū leges & pōtificū decreta, quo rem suā familiarem locupletiorē reddant. Galenum & Auicennā tam oscitanter legunt, ut inde pauci cōsulant ægrotis. Luxus, pompa & crassa ignorantia in ciuitatibus hodie multorū malorum sunt seminaria. Det illis dominus spiritū salutarem, sine quo omnia peruerso aguntur ordine. Nā ubi ille nō regnat, sapientia habeť pro stulticia, & iusticia pro sæuitia, atq; ibi necesse est, ut ciues mutuis laborent odijs, utantur proditionibus, falsisq; attestationibus & quisq; alterum deuorare contendat, maximè autem boni uiri periclitentur corpore & rerum iactura. Sed redeamus ad Calarim. Prope hanc urbem maximæ sunt salinæ, crescit ibi optimum uinum, album & rubrum. Summum templum & turres eius magnificas, extruxerunt Pisani. Reliqua patent ex pictura & descriptione eius.

Priuilegia ciuitatis.

Ignorantia mater errorum.

Oristagñ ciuitas metropolitana, sita in solo plano & parum distans à mari, portū habet occidentē respiciens, estq; aër in ea insalubris ob paludes & stagna, atq; ob id nō est multū populosa. Stagna eius sunt pisculētissima, maior Sardiniæ fluuius prope eam labitur. Est in hac

Oristagn ciuitas.

in hac urbe magna Crucifixi statua aliquantulũ uetusta, quã ferunt factam à Nicodemo, atq; ob id in magna est populi ueneratione. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc aũt marchionatus Oristagni uocat̃. Et cum marchio quidã rebellaret regi Aragoniæ, priuatus fuit dominio suo, factusq; est rex immediatus dominus ciuitatis. Turris ciuitas, teste Plinio, Romanorũ fuit colonia: Ptolemæus appellat eam Turrim Bissonis, sitaq; erat in plaga aquilonari ad littus maris, cuius ruinæ adhuc extant & appellatur portus Turris. Ea destructa, Sassaris ciuitas fuit extructa, distans tamen ab ea 12 miliaribus, habens solũ amœnũ & pulcherrimis irriguũ fontibus, abundans multis & bonis frugibus. Est tamen parum munita, unde & annis superioribus sub Francisco Galliarum rege, ob negligẽtem custodiã magistrat9, fuit à Gallis direpta, licet illico à Sardis recuperata, expulsis Gallis. Algher ciuitas est noua, parua, populosa tamẽ & munitissima, domibus & ædificijs pulchris ornata, cuius incolæ ferè omnes Taraconenses sunt, &c. Habet Sardinia & alias ciuitates, oppida & uillas, sed quarum mentionem hic nõ faciemus, breuitati studentes. Si dominus requiem & ocium dederit, prolixiorem de rebus Sardorum scribemus historiã.

Turris ciuitas.

Algher ciuitas.

De Calari metropoli Sardiniæ.

Calaris Sardiniæ primaria ciuitas, hic quoad fieri potuit genuina pictura expressa, diuiditur in quatuor partes: media quæ fortissimo septa est muro, propriè uocatur Calaris: ea uerò quæ orientẽ spectat, appellatur Villa noua, latinè, nouũ oppidũ: ea uerò pars quæ meridiẽ respicit atq; mare mediterraneũ, uocatur La Gliapola, seu La Marina, & quæ ad occidentem uergit, Stampax nominatur: suntq; hæ tres partes, suburbia quædam & appendices Calaritanæ urbis, quarum præcipua ædificia iam sigillatim explicabo.

Calaris.

A Turris S. Brancatij, magna & pulcherrima, totaq; ferè marmorea.
B Turris bellicarum munitionum.
C Portæ S. Brancatij, ubi sunt tres murorũ portæ, una post aliam, per quas in ciuitatem introitus patet.
D Hic est fons publicus satis exuberans, dictus, Fons S. Brancatij.
E Sancta Lucia, monasterium monacharum.
F Palatium regium, ubi Prorex habitat.
H Cathedrale seu archiepiscopale templum. I Carceres publici.
K Domus senatoria, quã ciuitatis domum uocant. L Ciuitatis platea.
M Vicus Iudæorum, ubi scilicet olim Iudæi habitauerunt.
N Templum S. Crucis, ubi olim synagoga fuit Iudæorũ, hodie uerò Schola ibi est publica Grammaticæ. O Propugnaculum S. Crucis.
P Fons S. Crucis, largiter aquam propinans. Q Propugnaculum nouum.
R Turris noua & magna, Elephantis dicta, tota ferè marmorea.
S Propugnaculum Elephantis. T Lanienæ hic sunt.
V Portæ Calaris, ubi quatuor sunt ordines murorum cum quatuor portis.
X Platea seu forum caseorum. Y Fons publicus, aqua inundans.
Z Propugnaculum portæ magnum.

Villæ nouæ insigniora ædificia.

A Hic rupibus nititur murus Calaritanus. B Porta Cabanias.
C S. Iohannis templum. D Dominicastrorum monasterium.
E Parochialis ecclesia sancti Iacobi. F Fons publicus aqua abundans

Gliapola seu Marina.

A Porpugnaculum quod uulgò Turrio de Gleuant uocant.
B Turrio seu propugnaculum S. Augustini. C Platea Gliapolæ.

x 2 D Vicus

D Vicus Barchinonensis, uulgò Carrer de Barſelona.
E S. Eularia, parochia.
F Hoſpitale S. Antonij.
G Sancti Leonhardi templum.
H Supplicij locus.

Stampax ſuburbium habet hæc inſigniora loca.

A Stampacis platea & Publicus locus.
B S. Clara, monialium clauſura.
C Parochia Stampacis.

Alia quædam loca extra Calarim.

1 S. Mariæ Bonairæ, id eſt, boni aëris monaſterium.
2 Templum

2 Templum S. Mariæ, portus.
3 Iesus, monasterium Franciscanorum de obseruantia.
4 Sancti Augustini monasterium.   5 Palisada, id est, mare palis septum.

De Sardorum lingua.

HAbuerunt quidem Sardi olim linguā propriā, sed quū diuersi populi immigraue-rint in eam, atq; ab exteris principibus eius imperium usurpatū fuerit, nempe Latinis, Pisanis, Genuēsibus, Hispanis & Afris, corrupta fuit multum lingua eorū, relictis tamen plurimis uocabulis, quæ in nullo inueniuntur idiomate. Latini sermonis adhuc multa tenet uocabula, præsertim in Barbariæ montibus, ubi Rom. Imperatores militum habebant præsidia, ut l. ij C. de officio præfecti præ. Afric. Hinc est quod Sardi in diuersis locis tam diuerse loquūtur, iuxta quod tam uarium habuerūt imperium, etiamsi ipsi mutuo sese rectè intelligāt. Sunt autem duæ præcipuæ in ea insula linguæ, una qua utuntur in ciuitatibus, & altera qua extra ciuitates. Oppidani loquuntur ferè lingua Hispanica, Tarraconensi seu Catalana, quam didicerunt ab Hispanis, qui plerunque magistratum in eisdem gerūt ciuitatibus: alij uerò genuinam retinent Sardorum linguam. En habes utriusq; linguæ discrimen in dominica oratione.

Ciuitatensis.
Sardorū cōmunior lingua.

Pater	noster	qui	es	in	cœlis	sanctificetur	nomen	tuum.	Adueniat
Pare	*nostre*	*ehe*	*ses*	*en*	*loscels*	*sia santificat*	*lo nom*	*teu*	*Venga*
Babu	*nostru*	*sughale*	*ses*	*in*	*soschelus*	*santusiada*	*su nomine*	*tuo*	*Bengiad*

regnum	tuum,	fiat	uoluntas	tua	sicut	in	cœlo	&	in	terra:	Panem
lo regne	*teu,*	*fasase*	*la uoluntat*	*tua*	*axicom*	*en*	*locel*	*i*	*en*	*la terra*	*lo pa*
su rennu	*tuo,*	*faciadsi*	*sa uolūtade*	*tua*	*comenti*	*in*	*chelo*	&	*in*	*sa terra*	*su pane*

nostrum	cotidianum	da	nobis	hodie,	&	dimitte	nobis	debita	nostra,
nostre	*cotidia*	*dona*	*anosaltres*	*hui,*	*i*	*dexia*	*anosaltres*	*losdeutes*	*nostres*
nostru	*dogniedie*	*dona*	*anosatores*	*hoæ*	&	*lassa*	*anosateros*	*isdebitus*	*nostrus*

sicut	&	nos	dimittimus	debitoribus	nostris,	&	ne	nos	inducas	in
axicom	i	*nosaltres*	*dexiam*	*als deutois*	*nostres*	*i*	*no*	*nos*	*induescas*	*en*
cōmete	e	*nosateros*	*lassaos*	*a isdebitores*	*nostrus*	*e*	*no*	*nos*	*portis*	*in*

tentationem,	sed	libera	nos	à	malo,	~~quia tuum est regnum, gloria~~
la tentatio	*mas*	*liura*	*nos*	*del*	*mal,*	~~*perche teu es lo regne, la gloria*~~
sa tentatione,	*imperio*	*libera*	*nos*	*dasu*	*male,*	~~*poiteo tuo esti su rennu sa gloria*~~

~~& imperium~~	~~in~~	~~secula~~	~~seculorum,~~	~~amen.~~
~~*i lo imperij*~~	~~*en*~~	~~*los sigles*~~	~~*de le sigles*~~	~~*amen*~~
~~*e su imperiu*~~	~~*in*~~	~~*sos seculos*~~	~~*de sos seculos*~~	~~*amen.*~~

De magistratibus Sardiniæ, incolarum natura, moribus, legibus & religione.

Vicerex.

MVlti sunt in Sardinia magistratus. Omnium supremus est Prorex seu uicerex, qui omnem ferè regis tenet autoritatem: & solus Hispanus hunc magistratum gerere potest, secundū antiquas constitutiones. Habet à rege assignatum assessorem iuris u. doc. quem regentem ibi appellant. Habet præterea & alios consiliarios, quorum consilio omnia ferè disponit, appellaturq; eius tribunal, Regia audientia. Olim hūc magistratū iuxta priuilegium regni nullus poterat gerere nisi per triennium: de-

 inde

inde alius succedebat in locum eius. Nunc autem in eo offi
cio multis temporibus quis persistit, ut regi placet. Cumq;
Sardinia in duas partes sit diuisa, nempe in caput Calaris, et
caput Lugudoris, unaquęq; suum habet gubernatorem, nec
refert an is Hispanus sit aut Sardus. Præsente tamē Vicere
ge, ille nullam habet autoritatem, absente uero Prorege, gu
bernator omnem habet autoritatē, sed licet prouocare ab
eo ad Viceregē. Committit rex hoc gubernationis officiū
cui uult, quiq; idoneus ad id gerendum uidetur. Est & alius
in ciuitatibus magistratus, qui ab incolis Vigher appellat,
qui etiā præsente Vicerege, sua non priuatur iurisdictione,
tam in causis capitalibus et pœnis infligendis, quàm in alijs
controuersijs. Durat solum per unum annum, idq; propter
insolentiā quorūdā, qui huic pfuerūt officio, deinde ut et re
liqui ciues hoc officio potiri queāt. Olim durauit quinquen
nio, deinde triēnio. Concedit rex aut prorex hanc functionē singulis ciuitatibus, habetq;
singuli, qui eiusmodi officio præsunt, assessorem unum utriusq; iuris peritum. Sunt adhuc
& alij magistratus minores, sed quos hic breuitatis gratia missos facio. Ecclesiastici
magistratus in Sardinia sunt constituti, iuxta papæ decreta. Nam sunt in ea tres archiepi
scopi, nēpe Calaritanus, Arborēsis & Turritanēsis seu Sassarensis, qui et nō nullos sub se
habent episcopos. Est quoq; ibi inquisitor generalis contra hæreticos, apostatas & male
ficos, secundum Hispaniæ mores & constitutiones, ultra ea quæ iure cōmuni Imperatorū
& pontificum inquisitoribus sunt concessa. Habet iste immensa priuilegia, nec quenquā
præter Hispaniæ supremū inquisitorē, cuius est delegatus, agnoscit superiorē in Sardinia.
Cōstituit ipse quoq; sub se alios inquisitores et ministros, quorū omniū iudex ipse est, qui
tanta seueritate contra suspectos procedunt, ut paucis uerbis exprimi nequeat. Nam mise
ros homines multis annis in carcere detinent, examinant & torquent, priusquā eos uel da
mnent uel absoluant. Habent autem de his rebus libros impressos, ut Malleum malefica
rum, Directoriū inquisitorum & nōnullos alios, item instructiones secretas & multa alia
quæ ex ipsorum pendent arbitrio. Habent præterea Sardi & Cruciatæ cōmissarium
qui nullum præter Romanum pontificem agnoscit superiorem, &c.

Archiepiscopatus.

Mores.

Cæterum quantum attinet ad mores & naturā Sardorum, noueris eos esse corpore ro
bustos, agrestes & laboribus assuetos, præter paucos luxui deditos: literarum studio pa
rum sunt intenti, uenationi autem deditissimi sunt. Multi pecuariam faciunt rem, agresti
cibo & aqua contenti. Qui in oppidis & uillis habitant, pacifice inter se uiuunt, aduenas
amant, & humaniter tractant. Viuunt in diem, uilissimoq; uestiuntur panno. Bella nul
la habent, neque multa arma. Et quod mirandum est, nullum habent artificem in tam am
pla insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc petunt ex Hispania & Italia.
Vtuntur plerunq; balistis, maximè in uenationibus. Et si quando piratæ, Turcæ aut Afri
illuc ueniunt, prædam abacturi, facilè à Sardis in fugam uertuntur, aut captiui detinentur.
Sunt Sardi optimi equites, sunt ob solis ardorem subfusci coloris, uiuunt bene secundū
legem naturæ, optimè uicturi, si synceros haberent uerbi dei præcones. Cum rustici diem
festum alicuius sancti celebrāt, audita missa in ipsius sancti templo, tota reliqua die & no
ctu saltant in templo, prophana cantant, choreas uiri cum fœminis ducunt, porcos, arietes
& armenta mactāt, magnaq; letitia in honorem sancti uescuntur carnibus illis. Sunt etiam
multi qui pecus aliquod saginant in honorē certi alicuius sancti, ut illud in fano eius, po
tissimum in syluis extructo, & festa die deuorent. Et si familia minor fuerit ad esum peco
ris, cōuocant & alios ad conuiuium illud, quod in fano celebrant, ne quid residui maneat.
Fœminæ rusticorum ualde honestæ sunt in uestitu, omnem excludentes pompam: at urba
næ diuitijs abundantes, abutuntur illis in magnam superbiam. Sacerdotes indoctissimi
sunt, ut rarus inter eos, sicut & apud monachos, inueniatur, qui latinam intel
ligat linguam. Habēt suas concubinas, maiorem'q; dant operam
procreandis filijs quàm legendis libris.

Superstitio.

De Corsica insula.

Corsicā insulam Græci appellāt Cyrnum, distatq́ʒ à Sardinia per unū miliare Germanicū, quod unius horæ spacio traijci potest. Est insula in interioribus plena altissimis, asperis & saxosis mōtibus instar alpiū, sterilis, parum habitata, qualisq́ʒ est terra, tales sunt & inhabitatores. Nā habet homines agrestes, feroces, furto & latrocinijs deditos, q ipso aspectu, ut aiūt, referunt animi ferocitatē. Sunt homines pauperrimi, nullas curātes literas: nō habēt ullū medicū neqʒ iurisperitum. Genuenses, quibus parēt, dant illis singulis annis gubernatorē unum generalem. Viuunt autē carnibus domesticis & syluestrib. Crescit optimū & nobilissimū uinum in ea insulæ parte, quæ respicit Liguriā, quod ob sui cōmendationem exportatur Romā. Fert quoqʒ resinam, mel & similia. Non tamen laudat̄ mel in ea collectum. Referta est ouibus & bobus. Ea pars quæ respicit Ethruriā Italiæ, est mediocriter plana, habetq́ʒ ibi fœcundū solum & producit nobiles & dulces fructus. In reliquis uerò locis aditu est difficilis, ob montium asperitatem. Scribit Plinius olim in ea fuisse ciuitates 33. hodie uerò nullam ferè habet præter unā Bastiam (penult. producta) quæ tamen est parua ciuitas, maritima, & quæ respicit Caprariā insulā. In hac ciuitatula residet supremus gubernator, habentq́ʒ ibi Genuēses militum præsidia. Ex incolis uerò nullus permittit̄ gestare arma, per totā insulā. Ea parte Corsicæ ubi Bastia est sita, terra est populosior, uocat̄q́ʒ Cāpo Loro, quasi cāpus de auro, propterea quod ibi generosum crescat uinū, castaneæ & aliquantulum tritici. In ea extremitate Corsicæ quæ respicit Sardiniam, est arx fortissima, natura munita, Bonifacio dicta, ubi optimus est portus, habētq́ʒ ibi Genuēses præsidia militū cōtra piratas, qui quoslibet homines abducunt, nec sunt incolæ tuti in uniuersa insula, nisi qui habitāt in oppidis munitis, quorū tamē hodie paucula sunt. Ante paucos annos miserunt Genuēses coloniam in Corsicam, cōstruxeruntq́ʒ oppidulum prope Bonifaciū in portu maris, quod uocāt Porto uecio, id est, portus antiquus, distās à Bonifacio itinere dimidiæ diei, ubi & milites atqʒ equites cōtinuas agūt excubias cōtra piratas, ut illorum reprimāt insolentiā, qui sæpe ad portas usqʒ ueniunt oppidorum. Cæterum quantum attinet ad antiquā illā ciuitatem Aleriam, sciēdum illā distare fermè tribus miliaribus Germanicis à Bastia, sed iacet hodie in ruinis, nec quisq́ʒ ibi nunc habitat præter pastores, translatusq́ʒ est inde archiepiscopatus ad Bastiā. Haud procul ab area ciuitatis Aleriæ, labit̄ fluuius quidā, qui maximus habet̄ inter amnes Corsicæ.

Viniū generosum.

Bastia ciuitas.

Bonifacio castrum.

Aleria.

Capraria insula.

Distat Capraria insula 30. mil. Italicis à Corsica, estq́ʒ parua insula & tota mōtuosa, Genuensibus subdita, à Gręcis Aegilion dicta. In ea habitant pauci homines agrestes, qui colunt uinum, quod ibi ualde generosum crescit, pręsertim rubrum. Habitant autem incolæ propter piratas in sublimi castro, inter saxa locato, quod paucis ab hinc annis Genuenses ceu tutum asilum cōstruxerunt. Ante 7 uel 8 annos fuerunt ferè omnes incolæ capti, & abducti à piratis. Sed cum Christiana classis prope Corsicā hanc prædā recuperasset, uicissim captiuarunt prædones illos, & egerunt cum illis quod commeriti fuerant. Cæterum distat Capraria ab Italia miliaribus Italicis sexaginta.

Vinum Generosum.

Ilua insula.

Ilua insula quā uulgò Elwam uocāt, non multum distat ab Italia, estq́ʒ satis fertilis. Sunt in ea ferri & chalybis fodinæ. Aiunt quoqʒ eam habere minerā auri & argenti. Sunt in ea aliquot oppida, quia est triplo aut amplius maior Capraria. Parebat olim cuidam domino, qui residebat in Pumblino ciuitate Italiæ, nunc uerò Imperator Carolus habet sua præsidia in ea. Gręci uocauerunt eam Aethalam, ob ferri officinam in eo loco flagrantis. Sunt & aliæ paruæ insulæ in mari Ligustico, Gorgona, Planasia, Oglasa, &c. quas hic pręterco.

SICILIAE INSVLAE atque totius regni eius descriptio,

secundum uariam eius habitudinem.

SIciliam sic dictã putãt à Siculo duce, qui primum in Latio habitauit, atq; pugnacẽ sub se habuit populũ, cũ q̃ traiecto freto in Siciliã uenit, atq; insulã armata sibi subiecit manu. Sũt qui aiunt illum Neptuni fuisse filiũ. Ab eo itaq; insula dicta est Sicilia, quę antea Trinacria et Triquetra fuit appellata, à trib. eius promontorijs, quorũ unũ Pelorus ad Italiã & aquilonẽ uergens contra Scyllã, decẽ miliaribus ab Messana distat, à Peloro Annibalis nauis gubernatore nomẽ sortitum. Est in eo promõtorio turris recẽs, non q; maris defendat angustias, sed procul uenientibus, quà transeãt uadũ, ostẽdat. Scylla scopulus in cõtinenti, ubi oppidũ Scyglũ, è regiõe cuius memorata turris ultra fretum abest tribus millib. passuũ, tãta enim ibi est latitudo freti, ut etiã bos tranare queat (est enim πορθμός) quemadmodum Diodorus de hoc nugat̃, Herculẽ innatãte boue ibi traiecisse. Carybdis uorticosum mare, nuncupatũ à Siculis Galofarus, quasi Calofaros: ibi enim faces noctu accendunt̃, nautis portũ petẽtibus, signũ. Scribũt ueteres hanc insulã ab initio portionẽ fuisse Italiæ, nullamq; inter Italiã et Siciliã extitisse discretionẽ, & eo loco terra fuit appellata Oenotria. Cumq; uice quadã ingẽs oriret̃ terræmotus, scissa est Sicilia magno hiatu ab Italia. Alijs tamẽ aliud placet, nẽpe q; mare in eo loco, impetuosis & perpetuis procellis & illisionibus tandẽ terrã perfregerit, feceritq; sibi meatũ, sicut & in huncusq; diẽ ibi semper est impetuosum, & ex occurrentiũ undarum cõcussionibus magnus edit̃ sonitus instar horribilis latratus, ut etiã à lõgè rugitus ille audiat̃. Alterũ promontoriũ uocat̃ Pachynus, ab aëris crassitudine, nũc uerò Caput Passarũ dicitur, habetq; duo cornua, unum ad ortum & alterũ ad austrũ spectat. Tertiũ est Lilybeũ, Africæ & Libyæ oppositũ: nostra ætate caput Boei dicunt, centum miliarib. à Carthagine ad oriẽtem remotũ. Hinc sereno cœlo uideri potest Africa, sicut et memorię proditũ est, quendã è specula prospicientẽ, naues Carthaginis portu egredientes, quũ olim Romanos expugnare conarent̃, Lilyberanis renunciasse. Iuxta promontoriũ istud mirabiles inueniunt̃ lapicidinæ, è cuius saxis olim muri Carthaginẽses fuerunt facti. Diodorus Siculus hanc insulã dicit quoq; olim Sicaniã à Sicanis antiquis indigenis dictã, sed nõ diu retinuit nũcupationem istam. Nam quũ mons Aetna crebros euomeret ignes, deuastarẽturq; circumiacẽtes agri, deseruerunt Sicanij insulã, Siculisq; inhabitandã reliquerũt. Discernit̃ proinde insula ista in tres ualles, & desinit quæq; uallis in unum promontoriũ. Vna, quę Pelorũ habet, nemorũ est plena. Altera quæ extẽditur ad nothum, est frumentarijs tum cãpis tum nemoribus læta, pecorumq; fœcũda, Pachynũ cõtinens. Tertia Mazaræ, frugiferarũ arborum propè impatiens, messibus armẽtisq; abundãs, Lilybeum sibi uendicat promontoriũ. Ambitus haud indiligẽter facta mẽsione 616 miliarib. Italicis definit̃, quæ faciũt sesquicentum Germanica miliaria. Sũt adhuc multi in Sicilia, qui utuntur Græca lingua. Quàm fertilis sit tota insula, ostendã infrà, ubi de singulis locis peculiaris fiet mentio. Ceres apud Siculos in precio fuit. Nã ualuit tanto ingenio, ut agrorũ cultũ excogitarit. Prima apud Siculos boues domuit, et aratro terrã sulcis proscidit, et semina tradidit. Quæ cũ in segetẽ extriuisset collectis spicis flabellis separare, & molis terere ac panem conficere docuit, cum antea homines glandibus & pomis syluestribus sustentarentur. Ob quod meritũ, post mortem eam deam frugum arbitrati sunt, & diuinis honoribus extulerunt.

Tria in Sicilia promontoria.

Scylla.

Sicilia scissa ab Italia.

Pachynus.

Sicania.

Ceres fuit in Sicilia.

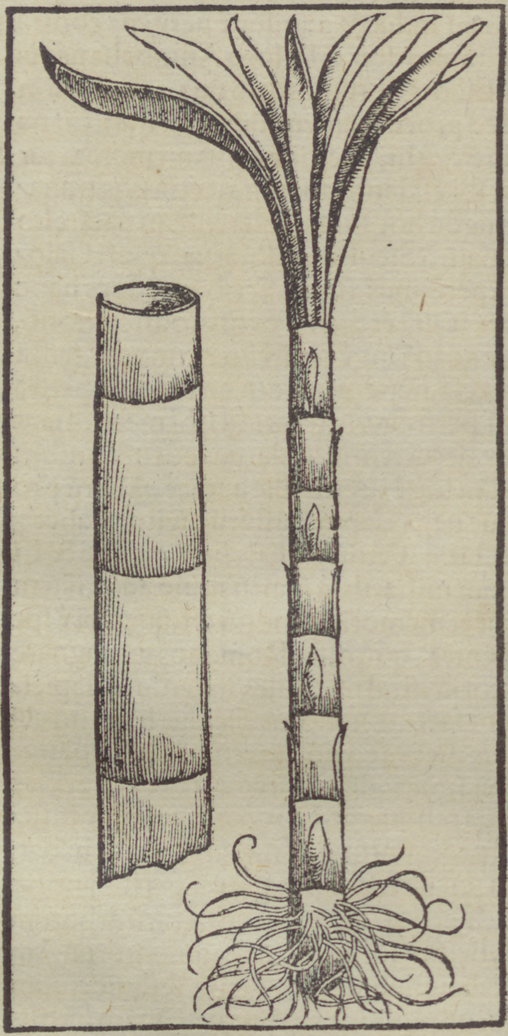
Panormus uulgo Palermo, metropolis.

CIuitas Panormitana uetustissima est urbs, sita in loco amœno & fertilissimo. Ad septentrionem spectat, pelagoq; alluitur Tyrrheno, muris septa perquàm altis, quod opus est Friderici regis. Secundũ mare arx est, quæ nostra tempestate amplificata, quod castrum ad mare nominant. Tres item antiquæ ciuitatis portę, & ueteres muri multis cum turribus lapide quadrato cõstructi, & nunc manent. Ibi inueniunt̃ lapides literis inscripti, quibus Nohæ tẽpore fuisse Panormũ planè cõstat. Sic enim scribit Marius Aretius: Templum ingẽs est Panormi, exteriores parietes multo pulcherrimi, à Gualtherio archiepiscopo Guilelmi regis affine dedicatũ, opus sanè cũctis spectabile, ubi Sicilię reges sepulti iacent. Ipso in templo statutis cautum est, ne priuatorũ quisq; sepeliat̃, regibus nanq; dũtaxat & episcopis cõcessum. Prope eũ ad orientem fermè celebre hospitale, cuius ministris curãdi ægros atq; infantes alẽdi, quos uel paupertas uel mu-

Panormus fuit tẽpore Nohæ.

lierum ue recundia clam exposuerit, maxima cura. Altera parte est locus, ubi ueteri consue
tudine aureas coronas reges accipere cõsueuerunt. Ibi enim regio diademate donati sunt
Rogerius, uterq; Guilelmus, Tancredus, Hẽricus Imper. Fridericus filius, Manfredus &
Petrus Aragoneus. Dulcium arundinum, quarum ex recocto succo fit saccarum, fertiles

Saccari plantatio.

in Panormitano agro fiunt messes. Quod sic faciunt. Principio campum non multum à mari remotum, bene pastinant, inq; paulò eminentiores disponunt sulcos. Martio deinde mense arundinum dulciũ nodos, qui ad summũ pertinẽt, folijs librisq; exutos ita cõserunt, ut sulcorũ latera tribus aut quatuor cũ geminis frustis uno ictu perforentur, sicq; implent omnes campi sulcos. Irrigat̃ terra æstate, simul & à luxuria assidue purgatur: brumale demum prope solstitium, radicibus tantũmodo pro altera satione (biennium durat) relictis, frangunt̃ arundines. Quarum ex maturis dulcissimisq; nodis in minuta incisis frusta, eo artificio quo oleum, elicitũ succũ uno ex tribus in hypocausto dispositis aheno purgatur ac uili percolat̃ panno. Colati mox succi partẽ (sic enim recoquunt) in alterum conijciunt ahenum, & hinc rursus in tertium reponunt cõfestim, uerberantq; feruentem, unde extractũ subnigrũ erit saccarum. Idem deniq; itidẽ semel, iterũ & tertiũ si fuerit recoctum, candidũ elegantissimumq; fiet. Altera uerò illis ex radicibus mellis, nisi mense Maio stercoret̃ cãpus, uix emerget. Adiecimus aũt hic cãnamellæ picturã & formã, é qua saccharum ipsum elicitur. Planta est millio Indico, quod mellegam & sorgum Itali uocant, assimilis, breuior tamen. Caudex est nodosus instar arundinis, non tamen intus, ut arundo, uacuus, sed materia quadã, qualis est in millio Indico uel in iunco spõgiosa plena, tenui cortice, dulci succo referta, qui in hunc exprimit̃ modum. Caudicem totum in frusta minutatim incidũt & secant, moxq; submittũt torculari, & succum inde expressum in cacabum mundissimũ immittũt, igniq; subiecto excoquunt donec perpurgatũ uideat̃. Purgatum in figulinis reponunt uasis, in quibus ubi refrixerit, in saccarum laudatissimum congelatur. A Panormo haud longè fundus, cui Cifala namen, ostendit̃, ubi aquæ sunt calidæ, ægrotis admodũ salubres.

Thermæ.

Syracusa Regia ciuitas.

VRbem Syracusas maximam pulcherrimamq; ac triplici septam muro, opibus & uiribus potentẽ fuisse, multi sunt testes. Ea capta, prædæ tantum fuit, quantũ uix capta Carthagine tum fuisset, cum qua uiribus æquis certabat̃. Et Dionysius tyrannus centum uiginti peditum, equitumq; 12 millium exercitũ, ac naues ad quãdringẽtas ex urbe una eduxit Syracusis. Quæ tum manu munitissima, tũ loci natura erat, & portus ad huc habet duos, qui quũ diuersos inter se aditus habeãt, in exitu sunt cõiũcti, quorum cõiunctione insula ipsa disiungit̃. Ea tãta fuit, ut ex quatuor tunc urbibus cõstaret, quarum una ea est, quã dixi, insula, quæ duobus illis portubus cincta (magnũ & paruũ uocãt) quæq; in præsentia, cæteris solo adæquatis, tantummodo stat. In faucibus portuum, ubi nunc castrum Marker est, arx erat tyrannorum, Hieronisq; regis domus, quã prætores postea uti solebãt, thesauro plena, ac armorum copia ita munita, ut hominum septuaginta millia illis armarentur. In insula huius urbis est fons, cui nomen Arethusa, tunc incredibili magnitudine, plenus piscium, qui fluctu totus opertus fuisset, nisi munitione ac mole

Arethusa fons.

mole lapidũ à mari
fuiſſet disiunctus.
Arethuſa itaq; quã
uis nõ ea magnitu/
dine, è rupe ueluti è
ciuitatis latere uſq;
in hũc diem, in por
tum magnum effun
dit. Regnauit olim
in hac urbe Diony/
ſius, occupauitq; ty
rannidem quũ com
pleſſet annos 25. &
regnauit 38. Idem
ipſe, fratres & om/
nes regni æmulos in
terfecit. Cumq; ob
ſæuitiã omnibus in/
uiſus redderet, abſ/
que omni regio ap/
paratu in Italiam ta
citus profugit. Hic
cõiuges principum
ad ſtuprum rapi iu/
bebat, uirgines ante
nuptias adducebat,
ſtupratasq; procis reddebat, locupletiſſimos quosq; aut ciuitate pellebat aut occidi impe/
rabat, bonaq; eorũ inuadebat. Cum aũt ſecũdo cõſpiratione obſideret, depoſito imperio,
arce cũ exercitu Syracuſanis traditis, receptoq; priuato inſtituto, Corinthũ in exiliũ profi
ciſcit, ubi in ordidiſſimũ uitæ genus deſcẽdit, in popinis & lupanaribus totis diebus reſe
deret. Nouiſſimè ſe udimagiſtrũ profeſſus, pueros in triuio docebat. Huius Dionyſij cũ
omnes Syracuſani interitũ optarẽt, quædã anus ſola quotidie deos orabat, ut incolumis ac
ſibi ſuperſtes eſſet. Audiẽs Dionyſ. admiratꝰ, cauſam q̃rit. Ait illa: Cũ puella eſſẽ et grauẽ
tyrannũ haberemus, carere eo cupiebã. Succeſſit illi grauior, & cum illo carere cuperẽ, ter/
tiũ te importuniorẽ excepimus. Timẽs ergo deteriorẽ ſuccedere tibi, caput meũ ꝓ tua ſalu
te deuoueo. Tã facetã audaciã Dionyſ. erubuit. Huius Dionyſij fuit Plato magiſter. Cæte/
rũ filia Dionyſiu s ne tõſori collũ cõmitteret, tõdere docuit: adultis uerò illis, ferrũ earum
manib. remouẽs, cãdẽtibus carbonibus capillũ & barbã adurere. Damocles aſſentator pro
pter eius opes atq; rerũ abundantiã, beatum Dionyſiũ aſſidue in ſermone cõmemorabat.
Cui Dionyſius: Vis ne igitꝰ inquit ô Damocles ſic te eſſe beatũ? Cũq; ille uelle dixiſſet, ho/
minẽ Dionyſius in aurea ſede collocari iuſſit, mẽſasq; inſtrui cõquiſitiſſimis epulis, pueros
delectos cõſiſtere, iuſſitq; rurſus fulgentẽ gladiũ à lacunari, ſeta equina appẽſum, demitti,
Damocles itaq; gladiũ ſuſpiciens, nec pulchros adminiſtratores aſpiciebat, nec manũ porri
gebat in mẽſam, ſed potius exorauit tyrannũ, ut abire liceret, quod iam beatus eſſe nollet.
Agri Syracuſani omniũ, quæ ad uictũ humanũ pertinent rerũ, lõgè ſunt feraciſſimi. Tri
tici enim omnisq; leguminum generis lætiſſimas ferũt ſegetes, ita ut ibi arare terrã ac fru/
mẽtum ab ea mortales extorquere Cererẽ docuiſſe crederẽt. Ibi q; armentorũ copia &
pecudũ, aucupij etiã maxima cõmoditas. Anno Chriſti 1070 factus eſt Syracuſis horri-
bilis terræmotus, per quẽ urbs ſic eſt cõcuſſa, ut multa ædificia conciderint. Cecidit quoq;
eccleſia interim quo ſacra peragebantur, & oppreſſit omnes ferè homines, qui in ea erant.
Scribũt quidã, Syracuſanos olim regali poteſtate & magiſtratu totius inſulæ Siciliæ po
titos fuiſſe. Nã Gelo Syracuſanorũ rex, Carthaginenſibus bello iam profligatis, uniuerſæ
Siciliæ dominium obtinuit, quem Hieroni fratri poſtmodũ ex teſtamento reliquit: Et ubi
Romanorum prouincia Sicilia facta eſt, Syracuſis prætori ãd omum, ibidem qui ius dice/
bant, iudices manſiſſe nemo eſt qui improbet.

Fertilitas agri Syracuſani.

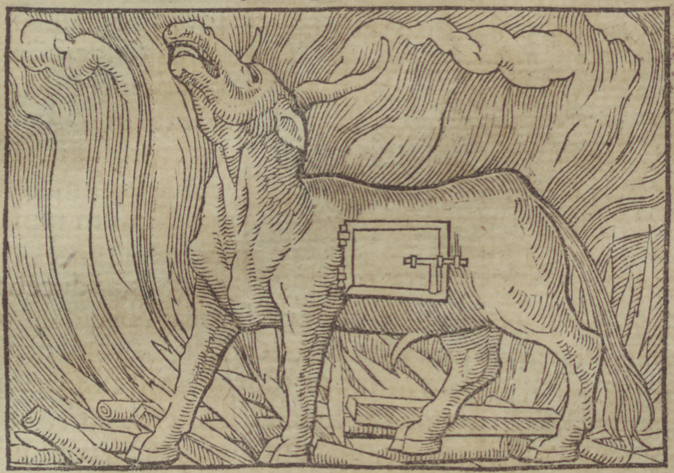
Catina

Catina.

PTolemæus & Diodorus Siculus uocant urbem istã Catanam, estq; in planicie, ha-
bens montem Aetna ad septentrionẽ. Decorata est nostro æuo studio uniuersali,
ubi & docti quidam habentur uiri. Hanc ciuitatẽ Hiero renouatis colonis Aetnã
uocauit, quod sub radicibus montis Aetnæ cõstructa sit, sed post eius mortẽ, pristi-
num recuperauit nomẽ. In eo loco ubi hodie diuæ Agathæ est tẽplũ, fuerũt olim celebres
thermæ, marmoreis columnis & epistilijs circũseptæ. Ager Catanaicus est totus fertilis, &
præsertim uinum ibi natum, præstat omni uino Siculo, quale olim hic Basileæ bibimus,
missum Erasmo Roterodamo bonæ memoriæ à mercatoribus Augustanis. Pecora quoq;
optimis pascuis, quæ ibi sunt, in tantum saginantur, ut in ipsa pinguedine suffocarentur,
nisi interdum sanguine circa aures elicito leuarentur.

Agrigentum.

HAec peruetusta est ciuitas atq; opulenta, quam olim Carthaginenses euerterunt,
& Megalus atq; Feriscus ab Helea urbe Lucaniæ rursum instaurarunt. Plura fue-
runt in ea uetere templa egregiè facta, unum Aesculapij, illa tẽpestate religiosissi-
mum, in quo signum erat Apollinis & Scipionis monumentum: alterum Palla-

dis, tertium Iouis. Phalaris Cre-
tensis ob seditiones domo profu-
gus in Siciliam comigrauit, atque
Agrigẽti principatũ obtinuit, uir
prudens inter omnes, domi mili-
tiæq; clarus, literis ac liberalitate
insignis. Perillus Atheniensis fa-
ber, huic plura opera miro artifi-
cio cęlata dederat, qui pluribus ob
id donatus muneribus, taurum rur-
sus ęneũ naturali statura maiorem
obtulit. Ipse nondum reserato arti-
ficio, quòd homo qui morti desti-
natus esset, tauro inclusus supposi-
tis flammis nõ humanam uocem,
qua tyranni sæuitia leniretur, sed tauri mugitus ederet, donum benigne accepit. Artificiũ
inde doctus, Perillum qui tale excogitauerat tormentum omnium sæuissimum, ac illo cru-
ciatu dignum existimans, eundem facere periculum adegit. Taurus Carthaginem deinde
adductus, atq; à Scipione Africano multos post annos restitutus. Quem taurum Scipio cũ
redderet Agrigentinis, dixisse dicitur, æquum esse illos cogitare, utrum esset Siculis utili-
us, suis ne seruire an populo Rom. obtemperare, quum idem monumentum & domesticæ
crudelitatis & Romanæ mansuetudinis haberent.

Incidit in foueam quam fecit

Messana.

MEssana uetusta Siciliæ ciuitas, hodie satis pro-
spera & pollens, ab Italiæ finib. charybdis fre-
to, portuq; natura ipsa facto discreta, ab occa-
su collibus munita, tritici messibus, quia mon-
tibus clauditur et pelago, caret, nemoribus abundat, sed
tota propè eius messis in mororum folijs cõsistit. Proba-
tissima enim à Messaneis lana serica, in multas Europæ
partes mittitᷣ. Venit artificiũ illud in Siciliã tẽpore Con-
radi Imperat. Nam cũ rex Rogerius ea tempestate ex Si-
cilia in Græciã traijceret, multosq; captiuos abduceret,
inter eos etiã quosdam serici artifices & textores secum
duxit, & in Panormitanam ciuitatẽ collocauit, per quos
breui tota Sicilia ac deinde Italia huiusmodi artificibus
est repleta. Et quidẽ parcissimus fuit antiqs serici usus, cuius postea luxuriam plurima fata
mor⁹ p Siciliã et Italiã auxit, ut nõ solũ ad uilissimi ordinis homines puenerit, sed eo canũ,
equorum

equorumq́ꝫ stragula ac dorsualia fiant. Nihilq́ꝫ siue in ordiendo siue in tingendo maiorem recipit uarietatem. Sunt qui scribunt, ad Iustinianum principem duos monachos ex Serinda Indiæ ciuitate, serici semen Constantinopolim primũ attulisse, ex eoq́ꝫ deinde sub fimo posito, paulatim uermiculos emersisse, qui mori folijs enutriti, sericum fecere, inde trãsfusum artificium in reliquã Europam, potissimũ in Siciliam. Notatur hic Plinius de errore, qui libro sexto sic scribit: Seres lauticia syluarũ nobiles, perfusam aqua depectẽtes frondium caniciem, quasi sine uermiculo sericum sponte in arbore nascatur. Sed redeamus ad Messanam ciuitatem. Portus tutissimum diuersorium, qui charybdis scyllæq́ꝫ rabies superare pertentant, eam urbis partem alluit, quæ ad orientem pertinet. Fons est in ipsa ciuitate perennis atqꝫ saluberrimæ aquæ, atqꝫ insignis pila, quo potum equos agunt, omnibusq́ꝫ in toto ferè orbe pulchrior. Effigies lapideæ duæ, Scipionis & Annibalis, antiquitate ferè corrosæ, in maioris templi porta uisuntur. Sunt quoqꝫ hic uenæ quæ aurum, argentum, porphyritumq́ꝫ marmor gignunt, sed quæ alumen cæteris omnibus abundantius proferunt.

De monte Aetna.

AEtna mons, uulgò Montgibel dictus, suis mirus incendijs, quũ sit materia plenus sulphurea, quæ humidis generat̃ nutrimẽtis, ueluti in Ephestijs Lyciæ montibus, intra fistulas cauernasq́ꝫ uentorũ incluso impetu, & Euri potissimum, subsolani, boreæq́ꝫ, quibus ipse plus quàm cæteris patet, accensos ignis globos exesis undiqꝫ ex crateribus eructat.

Thucydides ab eo tẽpore quo Græci Siciliam tenuerunt, tres Aetnæ ignis inundationes commemorat. Dicit quoque Strabo, ante sua tempora cãpos Aetneis cineribus sparsos fuisse. Aliquot pòst annis deinde huiusmodi ignem rursum ex Aetnæ hiatu emanasse legimus. Orosius præterea refert, M. Aemilio, Lucioq́ꝫ Oreste consulibus, horrendis cũ sonis flammas eundem eructasse montẽ, Ac Lucio denique Cæcilio Q. Tito Flamineo consulibus, his maiorem ignis cladẽ accidisse, & propterea Romanos decennio tributũ Catinensibus remisisse. Arsit & altero post sanctæ Agathæ Catinensis martyrium anno, qui fuit 254 post Christum. Iteḿꝑ anno 1165. quãdo sonantibus ruinis terra adeò fuit concussa, ut ipsius diuæ Agathæ domorum lapsu, sacerdotes omnes obruti sint. Anno quoqꝫ post Christũ natum 1329. factis quatuor profundissimis hiatibus, magnũ prorupit ignis flumen. Ignis eius noctu horrendũ habet aspectũ, nec lucet ut alius ignis, interdiu autẽ obscure ardet, haud secus quàm accẽsum sulphur, qua materia mons est plenus. Veteres multa de hoc scribunt, potissimũ Strabo, qui & in cacumine montis se fuisse asserit, & omnia diligẽtissimè lustrasse. Aiunt in summo apice mirabiles esse mutationes. Interdum enim eructat igneum flumen, aliquando flammam ignis aut obscurum fumum. Et hoc maximè est mirandum de illius ignis calore, quòd ille nullo frigore temperari potest, neqꝫ frigus per calorem illum dissolui. Superior enim pars montis plena est cinerum, qui hyemali tempore cooperiuntur niuibus. Supremum fastigium montis est planũ, comprehendit́ꝑ per circuitum circiter uiginti stadia, hoc est, dimidium miliare germanicum, in cuius medio consurgit colliculus quidam ex cineribus cõgestus, unde aliquando ignis & aliquando fumus exhalat. Noctu uidetur ignis in uertice montis, interdiu uerò fumus quidam obscurus ascendit. Nostro tamen æuo, quando materia combustibilis putabatur per ignem consumpta, nihil uisum est ex monte ascendere, præter caliginosum uaporem, usque ad annum Christi 1537. quando incredibilis magnitudinis ignea massa de incẽso sulphure facta, ex ipsius Aetnæ nouis factis crateribus, cum maximo fragore prolapsa, quæ ab aëre aliquantulum condensata superficie, non quidem uelociter sed passim ruebat, colles, nemora, saxa ac rupes, pagos etiam duos (mons enim pagos multos continet) combussisse audiuimus; ac denique montis cacumine flammis continuis una ex parte prolapso,

Ignis flumen.

ampliorem

ampliorem factum craterem. Ipse ignis globus, quem incensum sulpur esse constat, inter diu subnigrum, noctu autem igneum totum, horrendumq́ sese spectantibus ostendit. Tonitrus plurimis diebus continuos, mortales terrentes, exaudiri, atq́ adustis nigrisq́ cineri-

Cineres in Calabriam delati

bus, non Siciliam modo, uerum & Calabriæ partem opertã, cœlumq́ totũ infestissimo fumo, hi qui terras illas inhabitãt sunt testimonio. Cohibitus fuit ignis multis annis, atq́ interim in radicibus montis multa bonarũ arborũ genera succreuerunt: sederunt & Catanenses in magna quiete, at quũ ignis tanta uiolentia erumperet, & Vulcanus officinam suam reformare conaret, omnia circũ montem grauissimè fuerunt læsa, arbores, nemora, homines & pecora. Rationem naturalẽ, huius tam mirabiliter ardentis ignis, afferunt philoso-

Causa incendij

phi talẽ. Est hæc insula in inferioribus suis partib. tota cauernosa atq́ plena sulphure, alumine, igne & aqua, alijsq́ similibus rebus quæ ignem fouent: ignis autẽ esse nequit sine respiraculo, sed ubiq́ sese exerit, sicut & in Sicilia multæ calidissimæ inueniũtur thermæ. Ingressus præterea aër in cauernas, excitat flammã, quæ exitũ petens, fumũ & ignem euomit, multisq́ in locis suos quærit caminos, per quos respiret. Interdum quoq́ in uisceribus terræ tanta est ignis uiolẽtia, ut cum flamma lapides adustos & arenã expellat, calore incluso omnia latera cauernarum concutiente & commouente. Haud procul à Sicilia est parua quædã insula, quæ olim Hiera hodie uerò Vulcano appellatur, dedicata à gentilibus Vulcano: & hæc habet collem fastigiatum, unde noctu ignis, interdiu autem fumus exalat. Ob-

Vulcana insula.

seruatione est etiam deprehensum, flammam per uentum excitari, modo in Vulcano ac deinde in Aetna, sedatoq́ uento & flammam extingui. Est autem insula Vulcana tota aspera, petrosa & ignibus plena. Flante uento à meridie, cõsurgit circum insulam caliginosa nebula, sin ab aquilone spiret, erũpit ex camino eius flãma ignis, auditurq́ magnus fragor & sonitus crepitãtis ignis. Quo autẽ sterilior est insula Vulcana, eo fertilior est insula Lipari appellata, haud procul à Vulcana sita. Abundat enim fructibus, alum*ine & salubri-

Lipari insula.

bus thermis. Vocata fuit aliquando Eolia, habetq́ ciuitatem unam, quam Lipparum uocant, habet & optima pascua & salubres thermas. Maximum tamen co[n]modum habet ab alumine. Abest deinde non multum ab ea, alia insula, Ethalia uocata, quæ mineras habet, unde ferrũ coquitur. Notandum præterea, inter Siciliã & littus Africæ sitã insignem insulam, Maltam nomine, quam Ptolemæus Melitã uocat, inhabiturq́ nostro æuo à Rhodianis militibus, qui ante paucos annos per Turcam exacti sunt Rhodo insula. Maltam

Malta insula.

insulam olim Saraceni incoluerunt. Sparguntur & aliæ multæ insulæ circũ Siciliã, ex quibus quædam habitantur, quædã uerò incultæ iacent, quales sunt Aenaria, quæ hodie Iscla appellatur, nec multum abest à Caieta. Item Cosyra, Aegusa, Strongile, Didyma, Ericusa, &c. quæ ferè omnes nostro æuo alia habent nomina. Quædã coluntur, unde scilicet aliquid cõmodi percipi potest: aliæ uerò omnino squalidæ & incultæ relinquunt, quousq́ & ipsæ beneficio cœli aliquando afficiantur. Haud enim alia habet ratio de insulis maris, q̃ de cõtinẽti inhabitato. Sicut enim in terra ipsa, regio aliqua certa aliquot annis nullo labore domari potest & perduci ad fructificationem, & deinde irradiata aspectu cœli ad summam assurgit fertilitatem, sic in mari insularum fertilitas & sterilitas subinde suas permutãt uices. Aenaria insula olim flagrasse quoq́ dicitur. Nam collis Epomeus in medio eius positus, cùm terræmotibus quassaretur, incendia euomuit: ac deinde cum Carolus secundus in Sicilia regnaret, eadem insula arsit spatio ferè duorũ mensiũ. Etenim non longè ab Iscla ciuitate, quę tunc Gerunda dicebatur, ignis ex uenis sulfureis erũpens, magnã insulæ partem incendio uastauit, & præter reliquas animantes multos homines consumpsit, cæteri fuga dilapsi sunt. Manent incendij eius uestigia in hodiernum diem.

De administratione reipublicæ in Sicilia, ab antiquis temporibus usq́ ad nostrum æuum.

IAm suprà obiter cõmemorauimus, Syracusanos ab initio imperiũ tenuisse in Sicilia usq́ ad ea tẽpora, quãdo Marcus Claudius Marcellus tertiò cõsul, post Carthaginẽse bellũ Syracusas ꝓfectus, triẽnio urbẽ oppugnauit, atq́ Siciliã in ꝓuinciæ formã redegit, Romanisq́ subegit, unde Romani non parũ cõmoditatis habuerũt. Est em̃ insula ipsa fertilissima in melle, frumẽto & croco, imò supat ferè in his & alijs rebus fœcunditatẽ

Italiæ,

Italiæ, sicut & uulgò dicitur, Siciliã horreum esse & thecam penuriam Romanorũ. Nam quicquid Siculis superest & quo illi non egent, id Romanis uendũt. Durauit autẽ ista administratio usq; ad Caroli magni tẽpora. Tunc partito inter utrũq; imperium orbe, Sicilia omnis cum Calabria & Apulia, Cõstantinopolitano cessit imperio. Cui sine cõtrouersia paruit usq; ad Nicephorum Imperatorem: quo tempore Saraceni Apuliam, Luceriam & alia nõnulla loca occuparunt, anno scilicet Christi nongentesimo decimoquarto. Vnde sæpe postea factis excursionibus, Calabriã, Neapolim & alia loca penetrauerunt. Deinde post annos ferè centum rursum expulsi sunt, idq; per Tãcredum Normandũ, uirum armorum gloria insignem, qui cũ numerosa prole finibus suis egressus, in Italiam uenit & tandem cum aliquot milibus Normandorũ, qui ad expeditionem Ierosolymitanã se eo tempore accinxerant, Siciliam, Apuliã & Calabriam cepit. Atq; postea moriens imperiũ posteris suis dimisit, qui comites Siciliæ dicti 43 annorum spacio, magna cum felicitate creuerunt. Successit autẽ Tancredo filius Robertus, qui Apuliam per se & Siciliã per Rogeriũ fratrem rexit, atq; cõstitutus est per Rom. pontificem dux feudatarius. Ipse Neapolim primus possedit, longa obsidione & ui expugnatam. Obijt anno 1086. Sequitur genealogia secundum Raphaëlem Volater.

Sicilia horreũ Italiæ.

Comites Siciliæ.

Dux Siciliæ.

Tancredus { Rogerius comes; Robertus dux }

Robertus dux { Guilelmus primus; Rogerius dux; Boëmundus dux Tarent. }

Rogerius rex { Guilelmus secundus; Constantia cuius maritus Hẽricus }

Guilelmus tertius

Fridericus secũdus Imperator { Conradus; Henricus; Manfredus }

Conradinus

Constantia uxor Petri Aragon.

Post Robertũ ducem, rerũ est potitus in Sicilia Rogerius: quò mortuo, successit Guilelmus: sed interim quo ille Cõstantinopolim concessit, nuptias expetiturus filiæ Imperatoris Cõstant. Rogerius fratris sui filius, capta absentis occasiõe, regnũ inuadit, Guilelmus spe nuptiarũ frustratus, regnoq; simul eiectus, apud principẽ Salernitanũ animi mœrore diẽ obijt sine liberis. Rogerius uerò uarie in regno iactatus est, de quo suprà multa in Neapolitanorum regum genealogia. Mortuus uerò Panormi, reliquit filiũ Guilelmũ secundum successorem, qui regnauit annos 12, mortuusq; reliquit hæredem filiũ Guilelmum tertiũ, cognomẽto bonũ, qui mortuus postq; regnauit 25 annis, nullũ reliquit filiũ. Tunc electus est quidã è genere Roberti Guiscardi nothus, nomine Tãcredus. Quod cũ pontificibus Rom. displiceret, Constantiã Rogerij regis filiã, deo dicatã, è cœnobio Panormitano Hẽrico Friderici Imperatoris filio, simul cũ regni iuribus matrimonio tradiderũt. Henricus aũt Tancredũ bello persequẽs, Neapoli demũ obsessum interfecit, & regnũ utrũq; Friderico filio, ex Constantia sublato, reliquit. Res tãdem deducta est ad Manfredũ Friderici filium nothũ, ut apud reges Neapolitanos habes. Is uerò regno abdicatus est à pontifice, & euocatus cõtra eum Carolus frater regis Francorũ, dux Andegauẽsium atq; ei regnum cõcessum, idq; hac lege, ut quadraginta millia nummum aureorũ quotãnis pontifici penderet. Carolus igitur traiectis alpibus, Mãfredum tandem superatũ interfecit, deinde Cõradinum Friderici Imperatoris nepotẽ, post multa prælia cum toto exercitu etiã sustulit: sicq; superatis hostibus, uindicauit sibi citra ultraq; Pharũ, Siciliæ regnũ. Cumq; in Africã traijceret, fratri Ludouico suppetias laturus, & rediret in Italiã, offendit omnia turbata. Nam pontifex Rom. sollicitauerat interim Petrum Aragonem, ut iure hæreditario Constantiæ uxoris suæ, quæ Manfredi regis filia fuerat, regnum Siciliæ inuaderet. Petrus hac spe erectus, cum classe quasi aliud simulans Sardinię propinquat, statimq; Siculos Gallis infestos clàm ad defectionem solicitat. Qui ad unum omnes, uesperi dato signo, ex ea natione utriusq; sexus interficiunt. Quo perpetrato, Petrus statim Siciliam occupat, anno 1283. Carolus uerò in hoc tumultu extinctus est Neapoli, superstite Carolo eius filio. Qui pugna nauali cũ Petro rege apud Siciliam congrediens, superatus & captus est. Alius uerò creatus pontifex, fauens Gallis, Petrum sacris interdicit, regnoq; paterno abdicat, bona diripientibus concedit. Moritur paulo pòst ex uulnere Petrus, relictis duobus filijs Iacobo & Friderico.

Monialis fit Regina.

Aragonensis occupat Siciliam.

Petrus

Petrus rex Aragoniæ & Siciliæ
- Iacobus. — Martinus rex Aragoniæ ult.
- Elionora uxor regis Castellæ — Ferdinandus rex Siciliæ.
- Fridericus — Petrus
  - Ludouicus
  - Fridericus. — Maria

Fridericus ex Hispania cum classe ueniens in Siciliã, uexatã à Roberto Caroli filio, nõ solũ Siciliã, sed & Calabriæ partẽ assecutus est, donec tandem pace facta & Carolo liberato, cõditiones factæ sunt, φ Carolus duos filios obsides daret, & Fridericus Siciliã dũ uiueret haberet. His actis, Carolus paucis post annis de uita decessit, relictis ex Maria filia regis Vngariæ filijs 14. è quibus notiores fuerũt, Carolobertus, qui postea rex Pãnoniæ fuit & pater Andreæ, qui successit in regno Apuliæ Roberto patruo, & interfectus à Iohanna fuit. Diuus Ludouicus archiepiscopus Tholosanus, Robertus dux Calabriæ, q in regno patri successit, Philippus princeps Tarẽtinus, pater Ludouici cõiugis secũdi Iohannæ reginæ, &c. Habuit quoq; duas filias, quarũ unã Blancã dedit Iacobo Aragoni, & Leonorã Friderico Iacobi regis fratri. Iacobus rex tradito regno Siciliæ fratri Friderico, secessit ipse in Aragoniam. Cæterũ mortuo Martino Aragonũ rege ultimo absq; prole, orta est de regni iure cõtentio, inter Iohannẽ & Ferdinandũ patruum, φ uterq; se propiorẽ Martino materno stemmate prædicaret, armis regnũ Ferdinandus asseruit, cũ uno gradu propior esset φ nepos eius ex fratre. Genealogiã eorũ habes in successione regum Castellæ. Ferdinãdus itaq; frater Henrici regis Castellæ, obtinuit utrũq; regnũ Aragoniẹ & Siciliæ, & ab eo nouã faciemus successionis lineam.

1 Ferdinandus rex Aragoniẹ & Siciliæ
- 2 Alfonsus rex Siciliæ & Neapolis
- ij Iohannes rex Aragoniæ & Nauarræ
  - 3 Ferdinandus illegitimus
    - 4 Alfonsus — 5 Ferdinandus
    - 6 Fridericus ultimus rex Siciliæ
  - iij Ferdinandus rex Aragoniæ adeptus p uxorem regnum Castellẹ
    - iiij Iohanna cuius maritus Philippus dux Austriæ, rex Castellæ, &c.
      - Carolus Imperator, rex Castellæ, Nauarrẹ, Aragoniẹ, Siciliẹ, Neapolis
      - Ferdinandus Romanorum rex

Numerus cifrarum signat reges Siciliæ & eorũ ordinem, à Ferdinando primo ad Fridericum ultimum. Numerus uerò per unitates extensus, signat reges Aragoniæ & eorũ successionẽ. Alfonsus secundus à Iohanna regina Neapolitana adoptatus, multis bellis tãdẽ Siciliæ regno rursum adijcit Neapolim, ut suprà indicauimus, anno scilicet 1442. Succedit ei Ferdinãdus, quem ex pellice sustulit, et quem pontifex prius legitimauit. Is autem sexagenarius ex morbo perijt anno Christi 1494. & succedit Alfonsus iunior filius eius, sed uix anno uno regnauit, fugiensq; à Carolo Gallorum rege in Siciliam, filio Ferdinando permisit regnũ. At nec filius Gallici tumultus flammam expectauit. Gallus itaq; potitus Neapoli octo ferè mẽsibus, reuocatus est in Galliã, & Ferdinando rursum regnũ Neapolitanũ est à subditis oblatũ, sed cũ post biennium sine liberis decederet, & pater quoq; mortuus esset in Sicilia, patruus Ferdinandi Fridericus, utriq; regno est suffectus. Qui cũ & ipse post annũ sextũ à Ludouici Gallorum regis exercitu in Aenariam proximã insulã pelleretur, concessit inde sponte in Galliam, seq; ipsius regis misericordiæ permisit. Antequam tamen Fridericus esset pulsus regno, Ludouicus Gallus & Ferdinãdus Hispaniæ rex, iunctis copijs consenserunt expugnare regnum, & partum inter se diuidere. Sed cum in diuisione discordia ingens oriretur, uentum est ad pugnam, superatisq; & exclusis Gallis, Hispani in hunc usq; diem retinent utrunq; Siciliæ & Neapolis regnum. Cæterũ quomodo his regnis accesserit titulus regni Ierosolymitani, suprà ostendi.

Finis descriptionis Siciliæ.

COSMOGRAPHIAE uniuersalis, opera Sebastiani Munsteri ex probatis quibusq; Geographicis & historicis scriptoribus in unum collectæ, Liber tertius.

Dscriptio Germanicæ nationis propter quam celebrandam atq; illustrandam, autor subijt uniuersum huius uoluminis laborem, diutiusq́; ob id in Germania describenda quam in reliquis omnibus totius orbis hæret terris.

FVERVNT hucusq; plurimi tam ex gentilibus quam ex Christianis, qui anxie conati sunt describere Germaniā, sed meo iudicio nullus fuit ex priscæ ætatis scriptoribus, qui ciuitates, regiones & populos latissimæ Germaniæ rectè consignauerit. Fecerunt quidem singuli quod potuerunt, & sunt qui illos sic excusant, quòd per temporum bellorumq́; iniuriam, nomina ciuitatum & regionū partim interciderūt, partim mutata sunt, uixq; est inuenire aliquid, quod suum pristinū nomē tueatur. At mihi hoc quoq; considerandū uidetur, quod ueteres scriptores, qui Germaniā describere tentarunt, fuerunt pleriq; exteri, qui Germaniā nunquam ingressi, ex solo auditu eam describere satagerunt, quantum scilicet à Romanis inuestigare potuerūt, qui ripis Rheni & Danubij occupatis, excubias & insidias Germanis tetenderunt, aliquando irruperunt, & rursum pedem retraxerunt, uixq; Germaniā à limine salutarunt, ad interiora uerò non penetrauerunt, & tamen iuxta qualitatem limitum uoluerunt æstimare totam Germaniam, nempe, sicut extrema apparebant informia, aspera, cœlo tristia cultu aspectuq;, sic iam iudicarunt totam nationem, librosq́ue scripserunt, quibus illam magis infamauerunt quam celebrauerunt. Et utinā eos libros hodie integros & non mancos aut omnino per-

Germania ab exteris male descripta.

ditos haberemus. Traijcientibus illis Rhenum, à Basilea usque ad Nemetes, ilico aspera facies Nigræ syluæ et montium eius, quæ ab occasu ueluti Germaniæ propugnacula sunt, occurrebat. Simile itineris impedimētum est à Spira usq; ad coloniā Agrippinā, quum in eo tractu Germania ferè usq; ad Moguntiam desinat in Ottonicam montosam syluam, & à Moguntia per Rheni descensum ad Cattorum montes. Quòd si hos transcendissent montes, inuenissent plurimas planities & ualles summa ubertate præstantes, qualis est regio Vuirtenbergensis, præsertim iuxta Neccarū, uallis Tuberina à Rotenburgo ad Vuerthemicum comitatum, totus Mæni tractus à Bamberga usq; Francfordiam, ut taceam Bauariam citeriorem, Franconiam interiorem, Kreichgoiam, Rhetiam Norlingensem, Mysiam, Thuringiam, Saxoniam, Schlesiam, Bohemiam, quæ & ipsa pars est Germaniæ, &c. Hæ enim omnes Germaniæ regiones, abundant aut uino aut frumento aut utroque, quædam etiam proferunt argentum, quędam ferrum, quædam sales, aut alias mineras. Scripsit Cornelius Tacitus multa de priscis Germanis, edidit & multos de eorum moribus & locis libros, sed qui pro bona parte interierunt, nec ad nos peruenerunt. Fragmenta tamen quæ adhuc supersunt cupimus in unum colligere ne & illa pereant, quum ostendant quid senserint olim Romani de patria nostra, qualeq; testimoniū illi tribuerint. Siquidem apud maiores nostros tunc nemo fuit in Germania, qui scripserit aut scribere potuerit, quum tota regio barbarie laboraret, nullasq; omnino attigerit literas, imò nec uiderit, nisi quòd Græci dicuntur illis suos ostendisse characteres, quos pro miraculo habuerunt. Non dubium, quin primi Germaniæ cultores inuenerunt terram suam squalidam, informem & planè incultam, pro qua edomanda & in meliorem formam redigenda, opus habuerunt multo labore & sudore. Excidendæ fuerunt syluæ, amnes in suos riuos cogendi, ædificia construenda, sterilitas terrę per pastinationē tollenda, loca pro habitatoribus distribuēda, prata & pascua pro pecoribus adaptanda, &c. De his itaque & de nominibus Germaniæ, de situ eius, de regionibus, ciuitatibus, habitationibus, fertilitate, populis, moribus, factis, dignitate, et qualis administratio rerumpub. in ea fuerit ante translatum imperium, &c. multa mihi ueniunt scribenda.

Interiora Germaniæ fertilia

Terra Germaniæ olim squalida.

De Gothis & eorum sæuitia.

IN describenda Germania, in primis uisum fuit, ostendere qui fuerint et unde uenerint Gothi, Vandali & Huni, quòd illi olim superioris Germaniæ habitatores sępe afflixerint, plurimumq; incōmodauerint, id quod omnes scribūt historici, simul'q; testant, pro magna parte illos genere & origine aut Germanos fuisse aut Germanorū uicinos, præsertim Vandalos, Alanos, Suecos, Gothos, Longobardos & Normannos, qui omnes originem putantur duxisse à Germanis. Nam hi populi orti sunt ex insula Scandia siue Scandinauia, quæ postea appellata est Gothia. Alij scribunt, ex dicta insula prodijsse Gothos, Gepidas, Rugios, Vandalos, Herulos, Turcilingos, Hunos, Vuinulos, qui alio nomine Longobardi uocantur, mouenturq; hac ratione, quòd homines septentrionales propter frigi/

Scandia.
Gothia.

frigidiorem regionẽ diuturnioris sunt uitæ,multiplicatiq; in immensum nequeunt simul habitare,sed ob uictualium penuriã coguntur turmatim emigrare & alias sibi quærere sedes.Quidã scribunt Gothos & Getas unum fuisse populum,quorum trecenta millia Claudius secundus apud Martianopolim in Mœsia deleuit. Nam longe ante Christum natum putantur in Mœsia habitasse,quæ & minor Scythia à quibusdam appellatur,nec multum abest à Constantinopoli, ubi & regnum habuerunt, gesseruntq; grauissima bella contra Cyrum regem Persarum.Alij uocant minorem Scythiam,regionem quæ est circa Mæotidas paludes,unde Gothi emigrarunt ad Mœsiam inferiorem,Thraciam, Daciam & Panoniam. Sed quando id factum fuerit incertum est. Id constat,priores Asiaticos Scythas fuisse quàm Europicos,quippe qui traiecto Tanai Europicam sibi uendicarunt,ac sua imposuerunt nomina.Diuisi autem,quidam Visigothæ,alij Ostrogothæ dicti sunt. Procopius de illis sic scribit:Gothi & Visigothi & Vandali atque Alani,uno Sarmatarum nomine appellantur,eademq; est natio,tantum ducibus,quorum nomina accepere,discreti.Deinde alio loco dicit, famam esse Gothos ex Cimmerijs, qui ad Tanaim habitant, uenisse iuuenes quosdam,ac ceruum insectando fluuium traiecisse,reuertentes deinde,suis agrũ optimum se uidisse renunciauerunt.Illi armis freti, cum exercitu ad Istrum usque uincendo peruenerunt.Fuerunt bellicosissimi, quibus multi Imperatores præualere nequiuerũt. Iulius Cæsar eos deuincere nequiuit, neque Caius Tiberius, sed neque Domicianus duodecimus Cæsar,qui in superiori Mœsia iuxta Danubium ab ipsis uictus, amisit multas ciuitates.Deinde anno Christi 250.sub Cæsare Philippo traijcientes Danubium, ceperunt in Mœsia Martianopolim,quam Cæsar Traianus secundum sororis suæ nomẽ extructam denominauit. Paulo pòst sub Cæsare Galieno traiecto Bosphoro cum trecentis millibus uirorum,deuastauerunt Bithyniam & insignem eius ciuitatem Nicomediam, & multas alias ciuitates in minori Asia,præsertim restauratam Troiam & Ephesum,in qua olim templum fuit Dianæ celeberrimum,à tota Asia annos ducentos per Amazones ædificatum, quod durauit usq; ad Gothorũ sæuitiam, numeratumq; fuit inter septem orbis miracula. Hoc templum despoliauerunt Gothi sicut & ciuitatẽ, & postea igni exusserunt. Perpetratis autem multis malis,illatisq; plurimis damnis in Bithynia & Asia, onusti spolijs confestim petierunt Græciam,Achaiam,Thraciam & Macedoniam, ceperuntq; eas simili insania perdere.Sed superueniens Cæsar Claudius, cepit & trucidauit ex eis ferè trecenta millia,compescuitq; in hunc modum Gothos ad tempus. Deinde erumpente sæuissima Hunorum gente,Gothi multa ab ea perpatientes, missis legatis ad Imperatorem Constãtinopolitanum Valentem, rogabant ut ipsis portionem aliquam terræ in Thracia uel Mœsia inhabitandam traderet, offerebantq; simul obedientiam & Christianæ religionis susceptionem.Gauisus est Imperator de legatione ad se missa,annuitq; ut ad Danubij ripam in Mœsia ea cõditione residerent,ut nõ ultra procederent & unà Christiani fierent,murosq; essent inter se & hostes suos.Cõstituit etiam super eos præfectos,& missis ad eos Arianis (quorum sectæ ille se addixerat)cunctam gentem eo dogmate pollutam reddidit.Post aliquot uero annos,quum gens barbara à præfectis in officio contineri nequiret,neq; à maleficio coherceri,uersa in furorem,præfectos Imperatoris trucidauit, circa annum Christi 382.Valens itaque uolens iniuriã ulcisci,quintodecimo anno imperij sui lachrymabile cũ Gothis bellum commisit.Nam ad primum Gothorum impetum, perturbatæ sunt Romanorum equitum turmæ,nudatosq; pedites deseruere.Qui mox equitatu hostiũ septi,ac sagittarum nubibus obruti,cum amentes metu huc illucq; fugitarẽt,funditus cæsi insequentum gladijs contisq;,periere. Ipse Imperator sagitta saucius uersusq; in fugam ob dolorẽ nimium,dum de equo laberetur,in uilissimam portatur casam.Vbi superuenientibus Gothis,igne supposito uiuus est crematus.Qua uictoria Gothi elati,Constantinopolim confestim petierunt & cum uxore Valentis pecunia transegerunt, ac domum pacati se receperunt.Deinde Gratianus & Theodosius pluribus prælijs cum eis initis, pacem tandem fecerunt.Habuerunt deinde reges Atanaricum & Alaricum. Anno Christi 407.sub rege Alarico occupantes Pannoniam, Illiricum & Bauariam incommodis omnibus affecerunt,coniunctiq; cum Radasago Ostrogothorum rege de inuadenda Italia cogitarunt. Gestisq; multis cum Stilicone sub Honorio prælijs, Alaricus rebus feliciter succedentibus in Italiam hostiliter ingressus,omnia ferro igniq; uastat, urbemq; Romanam à nemine defensam facile occupat, ãnno Christi 412. urbis autem conditæ 1104. iussitq; primum

Gothorum origo.

Martianopolis.

Ephesi nobilissimũ tẽplum.

Gothi fiunt Christiani.

Imperator à Gothis uictus.

Gothi Italiam deuastant.

ad templa confugientes ſaluos eſſe, inde magna ciuium facta ſtrage poſt diè tertium diſ/ ceſſit, ac per Campaniam iter faciens populabundus, apud Conſentiam ciuitatem corre/ ptus morbo perijt. Ataulphus ſucceſſit, qui & ipſe urbem ingreſſus ſi quid erat reliqui di ripuit. Deinde relicta Italia in Galliam ſe recepit, quem poſtea Theodoſius iunior bello petens, compulit in Hiſpaniam fugere, ubi breui deinde interfectus eſt. Cui Segericus ſuc ceſſit, & poſt illum Vallias: quo extincto Rodericus rerum eſt potitus. Hic in Catalauni cis campis contra Hunos cum Aetio pugnãs, occubuit. Cui Thuriſmundus filius ſucceſ/ ſit, potitus regno Hiſpaniæ, interfectus tamen paulo poſt à Theodorico fratre. Hic uerò Theodoricus ſubegit totam Italiam, delegitq́ ſibi Rauennam pro regia. Quo mortuo, re gnum adminiſtrauit uxor relicta & filius Atalaricus. Interim uero Theodorus ſeſe inge/ rens breui eſt interfectus. Cui ordine ſucceſſerunt Vectiges, Ildebaldus, Alaricus, & Toti la. Alij plures numerant inter Theodoricum & Totilam. Porro Totila Romanæ urbis mœnia diſiecit, capitolium incendit ac omnia diripuit, ex quo Dei flagellum eſt cognomi natus. Hunc Totilam quidam magnis extollunt laudibus, ut liberalitate ac alijs animi uir tutibus præditum, alij uerò crudelem ac ſingulari arrogantia uirum taxant. Quomodo Totila deinde ſecundò Romam inuaſerit, oſtendimus in Italiæ deſcriptione. Fuit autem

Theodorus rex.

Totilæ ſæuitia

interfectus à Narſete recuperante Romam, finemq́ ac/ cepit Gothorum in Italia imperium, poſtquam illud te/ nuerant annis ſeptuaginta & uno. Cæterum in Hiſpa nia interim regnauerunt poſt interfectum Theodori/ cum, Thuriſmundus filius eius, cui ſucceſſit Henricus frater eius, qui leges ſcriptas primus tradidit Gothis, fi liumq́ hæredem Alaricum reliquit, qui primum Tolo/ ſæ in Gallia regnum obtinuit, ubi & ſedem conſtituit. Inde autem expulſus à Clodoueo Francorum rege in/ genti prælio, amiſſis omnibus quæ in Gallia poſſide/ bat, intra Hiſpaniam ad auitum regnum ſe recepit, cui ſucceſſit Tenda et multi alij ut in Hiſpania ſignauimus. Sunt qui ſcribunt Gothos lege cauiſſe, ne quis eligere/ tur rex, niſi eſſet craſſus obeſosq́ corpore, ſicut contrà Saraceni (alij ſcribunt Sirraceni) nullum eligebant re/ gem niſi eſſet procero & macilento corpore. Carthaginenſes uerò in electione regum, at/ tendebant ſolum uirtutem & magnanimitatem, non nobilitatẽ neq́ corporis elegantiam.

De Hunorum gente crudeliſſima.

NOn legimus, ante ſæuiſſimam Turcarum nationem, populũ ullum exortum in terris crudeliorem & truculentiorem Hunis ipſis. Fuerunt quidem & Gothi ab initio crudeles & inhumani, ſed in tyrannide & malitia longe ſuperauerunt eos Huni, qui nulli nationi & populo pepercerunt, quin in eos ſummam exercue= rint tyrannidem. De eorum origine texunt quidam ſatis ridiculas hiſtorias, nempe quòd prognati ſint ex dæmonibus & maleficis mulieribus, fortaſſis moti ad ſcribendum talia, quòd uidiſſent ferociſſimam & abominabilem illorum uitam & horrenda facta. Habet autem ridicula eorum hiſtoria ita: Repertæ ſunt olim in populo Gothico mulieres quæ/ dam magæ, quæ ob ſuſpitionem è medio populi ſui proturbatæ longeq́ fugatæ, coactæ ſunt errare in ſolitudine. Quas ſylueſtres homines (quos nonnulli faunos ficarios uocant) per deſertum uagantes dum uidiſſent, & earum complexibus in coitum ſe miſcuiſſent, hoc genus ferociſſimum Hunorum ediderunt. Quod fuit primum inter paludes Mæoti/ das minutum, tetrum atque exile, quaſi inhumanum genus, nec alia uoce notum, niſi quòd humani ſermonis imaginem aſſignabat. Quærebant primum uictum per uenatio/ nes, donec didicerunt, obruere & ſpoliare uicinas gentes. Tali igitur ſtirpe Huni creati, Gothorum finibus aduenerunt. Nam & quos bello forſitan minime ſuperabant, uultus ſui terrore nimium pauorem ingerebant, & terribilitate fugabant. Sunt qui ſcribunt eos primum

Fabula quorundam hiſtoricorum.

primùm duce cerua traiecisse paludes & uenisse in Scythiam. Albertus Krantzius, qui Hunorum quoque meminit, scribit eos primum uenisse ex Suecia seu Gothia, natosq; ex Huno filio Tuisconis, unde Teutones siue Germani nomen suum sunt sortiti, ut suo loco quoque dicetur. Scribitur etiam de Hunis, quòd in pignora sua prima die nata sæuierint. Nam maribus ferro genas secabant, ut antequam lactis nutrimenta perciperent, uulneris cogerentur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescebant & sine uetustate ephebi fiebant, quia facies ferro sulcata tempestiuam pilorum gratiam in cicatrices absumebat. Quod si infans plorasset, occidebatur, uelut adulterinus atque degenerans. Deprimebant etiam pueris nasum, ne ille galeæ imponendæ obstaculo esset. Vbi autem uiribus inualuerunt, primùm cœperunt Gothos pellere Scythia. Deinde circa annum Christi 450. relicta Scythia, uenerunt cum rege suo Attila in Pannoniam inferiorem, occupaueruntq; eam, ubi rex Attila adeò uiribus creuit, ut unà cum Marcomannis ac Quadis (qui hodie sunt Bohemi & Moraui) sibi adiunctis, exercitum conscriberet quingentorum millium militum. Egressusq; Pannoniam, ubique ferociter sæuijt, subuertens multas ciuitates iuxta Rhenum, præsertim Basileam, Argentoratum & quasdam alias. Similem tyrannidem exercuit in Italia & Gallia. Interrogatus autem cur tam crudeliter sæuiret in homines, respondit, se esse flagellum Dei. Callimachus Hunorum mores & res gestas paulo fusius describens, de illis huiusmodi texit historiam. Huni diu natalia loca ab omnibus lingua, uictu, habitu, moribus discrepantes incoluere, sine ullis ædificijs sub diuo passim & tantum ferarum pellibus, aduersus cœli terræq; rigorem & tempestates circumtecti magis quàm amicti. Non religio apud eos, numinis ue ullius uel metus uel reuerentia. Corpora hirsuta, facies terribilis ac minax, desæuientibus in filios parentibus, marium scilicet genas candenti ferro insecando, unde imberbes semper, cicatricosa & sulcata cute fuerunt. Argenti aut auri nec usus nec possessio apud eos erat, exercentes permutatione commertia. Diuitiæ solæ in armentis, maxime equorum. Prædæ studio grassabantur in gentes alias. Arcubus tantum studium impenderunt, ut omnes in ea arte excellerent, sicut & Baudetes uir magnæ apud eos nobilitatis, uenandi studio ceruam insequens, sic ante se fugientem, ut lassitudini mox cessura uideretur, non prius abstitit, quàm superata Mæotide, se uelut in orbem alium elapsum uidit. Cumq; ita cerua, quam oculis pedibusque subsecutus usque ad paludis extrema progredientem, nusquam appareret, in campis longe lateq; patentibus locorum situm miratus, retro ad suos uersus, omnia quæ uidit exponit. Quibus auditis, qui paludem imperuiam crediderant, superata Mæotide ad ostia Tanais peruenerunt, et per mediterranea in Daciam Mysiamq; declinantes, cum Gepidis & Alanis pugnauerunt. Difficilior res cum Gothis fuit, exercitatis omnium ferè gentium bellis. Victi tamen Gothi ab Hunis, Velambro paruerunt patri Attilæ & Bledæ, quem alij Budam uocant. Visigothi indigne ferentes Hunorum imperium, Daciam, Mysiamq; incolendas à Valente Imperatore impetrauerunt, quibus persequendis dũ pararet Attila expeditionem, Bleda interijt. Et quia mors eius subita uulgata est, à fratre ueneno necatum ut æmulum regni putant. Deinde Attila mouit in Visigothos, uictosq; Mysia & subinde Dacia in Pannoniam subsecutus est. Vnde fessos cæsosq; multis ac magnis certaminibus, tandem commigrare in Galliam coegit, ipse uerò uictoria allectus, in Thraciam Macedoniamque ad mare usque Aegæum penetrauit. Quæ res compulit Martianum, qui orientale tenebat imperium, ut cum Persis & Vandalis, qui in Asiam se receperãt, pacem firmaret, quo tutius Hunis occurreret. Quo audito, Attila conuerso agmine redijt in Pannoniam, ibiq; sedem suam ponere cõstituit, captus locorum amœnitate & oportunitate, quippe quæ magnis & frequentibus fluminibus circumsepta erant, munita & clausa contra insultus externos. Mox ut uidit domi omnia esse pacata & firma, reputans secum Gothorum in Italia & Gallia successus, ad occidentale imperium animum adiecit. Erat enim gloriæ ac bellorum percupidus. Fuit clementis animi in deditos & inexorabilis in deuictos. Pecunias ueteri maiorum suorum instituto propè contemnebat, auditusq; est sępe cum diceret

Quare Huni imberbes.

Huni occupant Pannoniam.

Callimachus de Hunis.

Mors fratris Attilæ.

Attilæ facies genuina & mores.

ret, plus esse molestiæ in earum amissione, quàm in possessione uoluptatis. Sermo erat illi horridus & minax, ac propter barbaram pronunciationem auribus grauis. Adiunxit sibi copias plurimas ex Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis, Rugijs, quas nationes omnes dicto audientes habebat, unà cum Gepidarum rege, atque Ostro Gothorum rege. Præmisit legatos Romam ad Valentinianum, indicans se bello accingi contra Theodoricum, qui Visigothis in Gallia præerat, instituisse delere gentem publicæ omnium gentium pacis perturbatricem, haud dissimilibus mandatis instructam legationem ad Theodoricum misit in Gallias, ut separatim postea eos aggrediens facilius utrunque superaret. Sensit tamen Valentinianus astu se peti, & ut conatus Attilæ retunderentur, misit in Galliam Aetium patricium, qui unà cum Theodorico omnia præparent

rarent aduersus Attilam. Congrediuntur itaque in Catalaunicis campis duo insignes exercitus, uictoriamq; sed cruentam, Romani consequuntur, & nisi nox bellum diremisset, actum fuisset tunc de Hunis. Scripsi historiam huius belli fusius suprà. Verebatur tamen Aëtius ne deleto Huno, Romanis subinde difficilior res foret propter Visigothos, atque ob id dehortatur Thorismundum à suo instituto, qui ob patris interfectionem moliebatur extinguere Hunicum nomen. Sæuijt post hæc Attila in Tungros, quibus relictis adijt Trecenses, ac inde redijt in Pannoniam, nouas copias ad ueteres adiecturus, stimulanteq; pudore rei malè gestæ in Gallia, iræ ac minarum plenus in Italiam conuertit, quasi Galliarum uictoriam ex manibus sibi Aetius eripuisset. Aquileiam tam obstinato capiendi animo aggressus est, ut cum eam primo impetu expugnare non potuisset, triennio obsidere perseuerarit. Cùm autem Huni ducentis ferè annis inhabitassent Pannoniam, quæ postea Vngaria est dicta, eamq; immensis replessent opibus, quas ex Italia, Gallia, & Germania collectas coaceruerant, mouit in eos Carolus magnus expeditionē, oppugnauitq; octo integris annis, donec tandem ad unum eos interfecit, obtinuitq; cunctas illorum diuitias. Sed de hoc in Vngaria latius.

Bellū in Catalaunicis cāpis.

De Vandalis.

VAndalos quidam numerant inter populos septentrionales, quod hinc scilicet orti, in alias sese effuderint terras. Alijs tamen magis placet, quòd Bohemi, Poloni, & alij populi maritimi his affines, olim dicti fuerint Vandali. Nominis uerò etymologiam deducunt à Vanda regina Polonię, quam pro asse cuta cōtra Teutones uictoria, tabulantur dijs seipsam immolasse, de ponte in Vislam saltjsse, & ab aquis suffocatam, uno miliario à Graccouia. Vnde fluuius in quo est submersa, dictus est Vandalus, & gens circa fluuium habitans, Vandalitæ. Nostro tamen tempore, fluuius ille appellatur Vistula, Germanice Wixel, qui scilicet Germaniam separat à Polonia. Lege de hoc Vandaliam Krantzij. Hoc certum est, Vandalos circa annum Christi 400. unà cum multis alijs populis, Alanis scilicet, Germanis, præsertim Sueuis, aut ut alij sentiunt, Francis sibi

cis sibi adiunctis, numero trecentorum millium, traiecisse Rhenum, uenisseq; in Galliam, acea direpta, transcenso Pyreneo penetrasse in Hispaniam, occupasseq; loca circa Beticam, quæ Vandalia postea est dicta, ubi capta Hispali, quum Gandaricus (ab alijs uocatur Guntharius) templum prophanare uellet, subita morte corruisse dicit. Cui successit Gensericus. Sub eo Vandali ex Hispania circa annum Christi 431. à Gothis expulsi, in Africam traiecerunt, quam cunctam penè ferro, flamma, rapinis crudelissime deuastantes, insuper catholicam fidem Arriana impietate subuertunt. Sub hoc turbine diuus Augustinus Hipponensis episcopus, ne ciuitatis suæ ruinam cerneret, tertio eiusdem obsidionis mense, 76. annis uitæ expletis, ad Christum perrexit. Tenuerunt autem Vandali subactã Africam 96. annis, alij scribunt 74. atque interim Romani tentauerunt aliquoties eos armata manu expellere, sed non potuerunt. Pax ergo cum eis necessaria magis quàm utilis facta est. Tunc Gensericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis inuadit, omnesq; opes eius, excruciatis diuersorum tormentorũ genere ciuibus, in ius suum uertit, præcipuè autem nobilitati & religioni infestus fuit. Cumq; de rerum successu tumidus etiam apud suos superbiret, ualida conspiratio aduersus eum facta est. Paulo pòst Romam ueniens, continuo illam præsidio uacuam capit, omnibusq; opibus ablatis, multa inde captiuorũ millia, cum Augusta Eudoxia & eius filiabus, Carthaginẽ reuexit. Deinde septimo imperij Iustiniani anno, facta sunt in Africa Vandalica bella, liberatiq; Christiani in Libya à tyrannis. Missus nanque Belisarius cum electo exercitu, urbem Carthaginensem sine labore comprehendit. Nocte enim ad eam accedentes, & unà cum introeuntibus plaustris rusticorum ingredientes, hanc obtinuerunt, ciues ex tyrãnica subiugatione eripuerunt, imperiumq; Vandalorum deleuerunt, quod iam ferè centum annis in Africa obtinuerant. Inuenerunt Romani in Africa ingentes thesauros argenti et auri, atq; lapidum præciosorum & diuersorum imperialium uasorum, quæ Gensericus despoliato Romano palatio in Africam tulit, inter quæ erant et Iudęorum uasa, quæ Titus Vespasiani filius, post captam Hierosolymam Romam detulerat.

Vandali grassantur in Africa.

Genserici crudelitas.

De Gentilibus Christianis, quos uulgo

Zuginer uocant, & latine Errones.

CVm ageretur annus post Christum natum 1417. primùm per Germaniam apparere cœperunt homines nigredine deformes, excocti sole, immundi ueste, & usu rerum omnium fœdi, furtis in primis intenti, præsertim fœminæ eius gentis, nam uiris ex furto fœminarum uictus est. Tartaros aut gentiles uulgus uocat, in Italia Cianos appellant. Ducem, comites, milites inter se honorant, ueste præstantes, uenaticos canes pro more nobilitatis alunt, sed ubi uenẽtur nisi furtim, nõ habent. Equos sępe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cũ stratis & paruulis iumẽto inuehuntur, literas circumferunt Sigismundi regis, & aliquorum principum, ut transitus illis per urbes & ꝓuincias incolumis permittatur, innoxiusq;. Ferunt ipsi ex iniuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atq; ex minori Aegypto primùm emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominum genus quod usu compertum est, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoscens patriam, ita circuit prouincias, furto, ut diximus, fœminarum uictitans, canino ritu degit, nulla religionis illi cura, etiamsi inter Christianos

paruulos suos baptisari curet, in diem uiuit, ex prouincia demigrat in prouinciam, per aliquot annorum interualla redit, sed multas in partes scinditur, ut non ijdem in eundẽ facile redeãt, nisi per longa interualla, locum. Recipiunt passim & uiros & fœminas uolentes in cunctis prouincijs, qui se illorum miscent cõtubernio. Colluuies hominũ mirabilis, omnium perita linguarum, rusticæ plebi grauis imminens: ubi foris illa laborat in agris, hi spolijs inuigilant casellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt, atq; interim quo quærentibus dant responsa, quot pueros, maritos aut uxores sint habituri, miro astu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant. Sunt anni plus minusue uiginti sex ab hoc tempore quando ego Munsterus ista scribo, quòd Heidelbergæ agens, istius gentis primoribus me adiungens, uix extorsi literas quasdam, quas gloriabantur se habere ab Imperatoribus, at illæ mihi ostẽsæ, erant Vidimus quoddã (quod aiunt) Lindoiæ à Sigismundo Imperatore impetratum, in quo mẽtio fiebat, quomodo maiores eorum in minori Aegypto, olim ad aliquot annos, abiecto Christianismo ad gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus eis pœnitentia iniuncta, quòd tot annis ex singulis corũ familijs aliquot per orbem peregrè proficiscerentur, diluerentq; in exilio perfidiæ suæ crimen. Sed iam dudum euanuit tempus huiusce peregrinationis, & tamen colluuies illa nõ cessat circumuagari, furari, mentiri, augurari & diuinare. Quod cùm illis obijcerẽ, responderunt sibi interclusum iter, quo minus domum redire queant, quantumlibet iam pœnitentiæ tempus elapsum sit. Ad reliqua obiecta ridiculam retulerunt respõsionẽ, quam hic pudet signare. Habent inter se plurimos nugatores, qui miris technis simplicibus imponũt, persuadentq; ea quæ in rerum natura non sunt, aut quæ ipsi nunquã uiderũt. Audiui ipse à nebulone quodam, qui erat à consilijs comitis ipsorum, quòd redituri in patriam, coganntur transire per terrã illam, quã inhabitant Pygmei, homines cubitalis staturæ, qui haud secus rhetiaculis quàm apud nos lepores capiuntur. Cumq; ab illo quærerem, ubi nam esset terra illa, respondit, eam esse longe ultra terram sanctam, imò & ultra Babyloniam. Dixi, ergo Aegyptus uestra minor non est in Africa iuxta Nilũ sed in Asia iuxta Gangem aut Indum fluuium, quod argumentũ ille alia quadam facetia illusit, quippe qui nesciebat ubi nam gentiũ esset uel Africa uel Asia. Hæc itaque uolui de Erronibus illis signare, quòd & ipsi populus sint quidam Germaniæ, ex uarijs tamen collecti ociosis hominibus, nulli nõ Europæ nationi onerosi, etiamsi illis multi extranei incorporentur, maxime Galli & quidam ex alijs regnis, quæ ingredi permittuntur. Confinxerunt etiam propriam quandam linguam, quam Germani uocant Rotwelsch, hoc est, rubrum barbarismum, utentes interim omnibus ferè Europæ linguis. Nam apud Germanos loquuntur germanicè, apud Gallos gallicè, apud Italos italicè &c. Nõ essent digni illi homines obscuri, sordidi & præstigiosi, quiq; nullo conspicui sunt egregio aliquo facinore, quòd hic inter tot illustres populos commemorarentur, nisi quosdam simplices homines magna quædam teneret admiratio, qua nam ratione illi ita incederent uagarenturq; per terras.

Gens Diuinationibus intẽta

Quibus nominibus Germania ab antiquis temporibus fuerit appellata.

RECeperunt Germani Teutonicam denominationem mox post diluuium, à Tuiscone primo huius nostræ regionis occupatore, quem Noha ex uxore sua Araza seu Arezia post diluuium sustulit, & adultum ad Rhenum misit, tradẽs illi regnum à flumine Tanai usque ad Rhenum, atque huic opinioni subscribit Berosus antiquus historicus & Cornelius Tacitus, qui asserunt Tuisconem patrem & caput primum fuisse Teutonum & Sarmatarum. Hic suis iuxta Rhenum habitantibus præscripsit leges, iuxta quas honeste & ciuiliter uiuerent. Sunt qui putant illum è regione Coloniæ Agrippinæ habitasse, locumq; illum à se Teutsch denominatum. Vocant enim Germani Teutoniam Teutschland. Sed nemo potest certa scribere de ueterum factis, quæ ante tria contigerunt millia annorum. Nitimur solis coniecturis, quando nulla ueterum habemus scripta. Id quoq; hic obiter cõmemorandum, nomen illud Teutoniæ inter Germanos &

qui scilicet ante mille & trecentos annos scripserunt, tametsi quarundam crebrior quàm reliquarum fiat commemoratio. In his enim Romani sua habuerunt præsidia, haud secus quàm in altera ripa Danubij, ubi Romani suas quoque contra Germanorum eruptiones habuerunt stationes & munitiones, ab origine scilicet Danubij usque ad Vngariam, in qua ripa hæ uetustæ inueniuntur ciuitates: Pfulwendorff, Guntzperg, Augusta, Ratispona, Patauium, &c. Quòd si oppositum Rheni & Danubij latus consideres, non inuenies ibi ullam insignem & uetustam ciuitatem, cum non licuerit Romanis illic sine periculo moram trahere & fortaliciũ aliquod erigere, unde Germanos inuadere & oppugnare potuissent. Siquidem non dormitauerũt Germani, cùm tantum hostem ante ostium excubias agentẽ scirent. Sed quæres, an transrhenanæ ciuitates à Basilea usque Coloniam illa tempestate Gallica aut Germanica fuerint usæ lingua? Respondeo cum Cæsare & Strabone, Germanos tunc illud latus quoque occupasse & natiuam tenuisse linguam, tametsi à Germanorũ dominio fuerint seclusi. Quum em̃ Germani in sua regiõe multiplicarẽtur, inhabitarẽtque terram incultam & squalidam, audirent autem ultra Rhenũ solum esse longe præstantius, traiecerunt plurimi eorum, etiam qui erant de magnis familijs, expulsisque Gallis inhabitarunt loca illorũ. Vnde dicit Strabo: Tribochos quos Iulius Triboces nominat, Ptolemęus aũt Tribones, reliquisse auitas in Germania sedes, traiectoque Rheno occupasse eã terrę partem, quam hodie uocamus inferiorem Alsatiam, ubi nunc est Argentoratũ & Kocherspergium. Idem fecisse putantur Vangiones & Nemetes, hoc est, Vuormacienses & Spirenses. Cui sententiæ Cæsar quoque in Commentarijs accedit, scribens Belgas, nempe Brabantinos & Holandicos, pro bona parte uenisse ex Germania. Cognito enim quòd terra ultra Rhenum à latere Galliæ præstantior & fertilior sua esset, relicta sua, turmatim traiecerunt Rhenum, occupaueruntque alienam. Simile quid legimus de Vbijs. Nam cum illis minime conueniret cũ Sueuis, quorum dominium tunc ad Saxoniã ferè & ad Albim usque extendebatur, relictis Sueuis traiecerunt & ipsi Rhenum, apprehenderuntque eã Rheni partem, ubi hodie Coloniensis est ditio, unde & populi illius agri olim Vbij, sicut Geldrensium gens Menapij sunt uocati. De Cattis quoque legimus, quòd cùm olim multum essent aucti in ea regione, quæ hodie Hassia pro Chattia appellatur, nec satis spacij esse pro tanta multitudine comprehendenda, altercationesque & contentiones ob penuriam uictualiũ oborirentur, magna quædam familia ad emigrandum se accingens, uiri cum uxoribus & liberis in Bataujam insulam, quæ hodie Holandia appellatur, se transtulerunt, fixeruntque ibi sedem. Haud secus Marcomanni & Quadi olim, ex ea terra quæ nostro æuo Bohemia appellatur, ultrà Danubiũ profecti, receperunt se in Croatiam, ibique consederunt. Cæterũ quomodo Burgundi, relicta sua terra, quæ hodie est Marchionis Badensis, uenerint ad terram Sequanorũ, & superiores Sueui traiecto Danubio, deficienteque Romanorũ imperio, concesserint in Turgoiã, Algoiam & Lechgoiam, ostendam suis quibusque locis. Similiter quomodo Franci descenderint ab antiquis Germaniæ Franconibus, non tacebo suo loco, etiamsi iã in libro secundo in descriptione regni Galliæ non parũ de hoc disseruerim. Aucta est Germania ante mille, imò bis mille annos plurimis habitatoribus, ut etiam terra cultu angustior esset quàm ut tantam caperet multitudinem, atque ob id coacti fuerunt turmatim egredi & alias sibi uẽdicare terras, ubi cõmodius uiuere possent, præsertim autem septentrionales regiones emiserunt tam multas in omnes terras gentes, ut multis admirationem incusserit, unde tanta hominũ copia uenerit, cuiusmodi fuerũt Longobardi, Cimbri, Nortmãni, Gothi, &c. Ex his itaque facile liquet, qua ratione factũ sit, ut uetusta nomina locorum iuxta Rhenum et Danubiũ, hodie adeò interciderint mutataque sint, ut uix liceat aliquem inuenire locum, qui pristinum suum nomen tueatur. Certe plebeis & indoctis hominibus apud nos, nihil cõstat de his nominibus, Heluetia, Rhetia, Vindelicia, Noricũ, Pannonia, quæ regiones Danubio ferè omnes adiacẽt, sed loco eorũ uulgò hodie usurpamus hæc nomina, Suicia, Lacus Podamicus, Lintzgoia, Algoia, Lechgoia, Bauaria, Austria, Vngaria. Sic iuxta Rhenum hæc uetusta nomina, Sequani, Tribochi, Nemetes, Vangiones, Belgæ &c. mutata sunt in ista noua uocabula, Sungoia quæ alludit ad Sequaniam, Alsatia, Lotharingia, Vuestrichum, Hunesruck, Eifalia, Brabantia, Geldria, & Holandia. Distinguebantur olim regiones montibus & fluminibus, at hodie linguæ & dominia discriminant regna à regnis, atque in hunc modum hodie accensentur Germaniæ omnes regiones, cuius habitatores utuntur lingua Germanica, siue sint citra siue ultra Rhenum & Danubium

Ciuitates iuxta Danubium.

Tribochi.

Vbij.

Septentrionalium hominũ multiplicatio.

Danubium. Extenditurq́ hodie Germania usque ad Mosam, imò & ultra Mosam pertingit. A meridie uerò excurrit usq; ad alpes, & in oriente terminatur ad Vngariam & Poloniam. A septentrione uerò retinet ueterem limitem, nempe mare.

De antiquis Germaniæ populis atque de eius multiplici diuisione.

NOn fuit Germania olim scissa & diuisa sicut hodie in tot ducatus, principatus, comitatus episcopat⁹, abbatias & alia dominia, sed fuit in duas uelut partes ab initio diuisa, ut quæ alpibus propinquior est, superior sit Germania appellata, altera ad septentrionem atque oceanum uersa, inferior. Durat hæc partitio sub Alemanniæ appellatione in hunc usque diem. Prouincias priuatas tam hæc quàm illa multas habet, superior à Mogano siue Mæno flumine quod Franconiam perlabitur, ascendendo Bauariam habet, Austriam, Stiriam, Athesim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alsatiam, tractum Rhenensem, Moguntiam adusque. Inferior habet Franconiam, Hassiam, Thuringiam, Bohemiam, Misnam, Marchiam, Schlesiam, Prussiam, Pomeraniam, Liuoniam, Saxoniam, Daniam, Vuestphaliam, Phrisiam, Holandiam, Selandiam, Geldriam, Brabantiam, Lotharingiam &c. Non habuerunt Germani tempore nascentis monarchię Romanorum ullam muratam ciuitatem, aut arcem munitam, aut alia loca arte munita, sed habitauerunt in pagis quos gőw uocauerunt, quales fuerunt & adhuc sunt Nortgőw, Hegőw, Kriechgőw, Meingőw, Zabergőw, Brisgőw, Kleckgőw, Algőw, Rhingőw, Eregőw, &c. Et quanquam Ptolemæus enumeret multas in Germania ciuitates, illæ tamen non fuerunt muris aut munitionibus cinctæ, sed fuerunt פְּרָזוֹת ut textus hebraicus uocat loca nullis septis clausa, quapropter ab alijs autoribus magis pagi quàm ciuitates appellantur. Sic Sueui uetustissimi Germaniæ populi, commemorantur habuisse centum pagos, unde quotannis producere poterant multa millia armatorum ad bellum, & tamen agricultura domi non intermittebatur. Inuenio inter antiquos scriptores quatuor insignes uiros qui de Germanis historias scripserunt, quorum primus Berosus, trecentis annis ante Christum natum in humanis fuit. Secundus Strabo, uixit tempore humanæ per Christum redemptionis, & tertius Cor. Tacitus, qui sub Adriano Cæsare uixit, scripsit circa annum salutis 120. quartus autem Ptolemæus fuit illi ferè coæuus aut paucis annis subsecutus est eum, sicut & Plinius. Berosum quidam rejciũt, idq́ ob id quòd ille aut liber sub eius nomine euulgatus, non concordet cum reliquis scriptoribus. Quicquid sit, hoc unum scio, quantum attinet ad hebraica uocabula, quorum multa sunt in eius fragmentis, nullam in eis inueniri imposturam, quin hæc cogunt me fidem adhibere autori et libro eius, potissimum quòd eo tēpore, quando Berosus per monachũ quendam est publicatus, nemo fuerit inter Christianos qui hebraicā callerit linguā. Alioquin quis indoctis monachis dixisset, quid Estha, Maia, Arecia & Ruha significauerint, qui linguarum penitus rudes fuerunt? Non tamen inficias eo, quin bono autori aliquid falsi sit admixtum. Scribit autem Berosus de Germanis in hunc modum: Tuiscon, à quo Teutones denominationem acceperunt, genuit hos filios, Mannum, Ingeuonem, Isteuonem, Hermionem, Marsum, Gambriuium, Sueuum, Vuandalum, Hunum & Teutonem. A Marso descenderunt Tiethmarsi & Vuilsemarsi, qui nostro æuo habitant iuxta ostia Albis. A Vuandalo uenerunt Sarmatæ, hoc est, Russitæ, Poloni, Bohemi, Sclauones & Croatij, qui omnes una utunt̃ lingua. A Sueuo descenderunt Sueui. Ex Gambriuio nõ legimus ullum descendisse populũ. Sunt qui scribunt, memoratũ Sueuum regem fuisse in Germania eo tēpore, quando Balens 11. Babyloniæ rex imperio orientis præfuit. De qua re nemo certam proferre potest sententiā. Porro à Strabone sequētes signant̃ populi, qui tēpore Christi in Germania extiterũt, Bructeri, Sueui, Coldni, Marcomãni, Luij, Zuml, Butones, Mugilones, Sibmi, Senones, Sicambri, Catti, Gābriuij, Cattuarij, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campsiani, Bisurges, Cherusci, Chatti, Ampsani;

Germania superior & inferior.

Berosus historicus.

Populi Germaniæ.

sci, Ampsani, Chenisci, Landi, Subattij, Heumunduri, Boij. Cornelius Tacitus qui Strabonem est centum annis subsecutus, atq; magna diligentia Germaniam descripsit, quantum tamen extero et Romano homini innotescere potuit, meminit horum populorum, qui suo tempore in Germania fuerunt, sunt autem hi, Catti, Vsipetes, Teucteri, Bructeri, Frisi, Cherusci, Cimbri, Longobardi, Marcomanni, Quadi, &c. Plinius dicit Germanos in quinq; taxari genera, primum est Vandalorum, sub quibus continentur Burgundiones, Varrini, Carini, & Guttones. Alterum genus est Ingeuonum, sub quibus comprehenduntur Sicambri & Teutones. Tertium est Isteuonum, sub quibus fuerunt Cimbri. Quartum Hermionum, ad quos spectabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cherusci. Quintum Peucinorum & Basternarum. Vbi & hoc notandum, memorata nomina plerunq; fuisse Teutonica, sed quæ Romani non intellexerunt, atq; ideo sic deprauauerunt traduxeruntq; ad latinæ linguæ normam, ut hodie nos Germani ferè nesciamus, quid unum aut alterum sit. Vtuntur nominibus nobis adeò incognitis, ut mirari quis satis non possit, qua temporis iniuria adeò perierint regionibus & populis sua nomina. Nec minus est mirabile quòd nullus ex autoribus cum alio consentit in nomenclatura, sed quilibet alia tribuit regionibus, populis & urbibus (si quæ fuerunt) nomina, cum tamen in uno ferè seculo tres insigniores uixerint, Strabo, Tacitus & Ptolemæus, unde ergo tam diuersæ nominum impositionis causæ, nisi quòd doctissimi hi scriptores aut putarint sibi licere pro animi arbitrio imponere nomina barbaræ nationi, aut genuina Teutonica uocabula corruperint atq; in aliam detorserint formam. Exempli gratia: Isteuones uidetur deductum à Germanicis dictionibus, Eusserste woner, id est, extremi & ultimi habitatores, & Ingeuones die inner woner, id est, interiores habitatores, Burgūdiones, die burgwoner, id est, burgorum habitatores, Hermiones die hartzwoner, id est, picis seu piceæ syluæ habitatores, uel Herdwoner id est, terræ habitatores. Vide q̄t populi, quot familiæ & genera hominū olim fuerint in Germania, priusquam insignis aliqua extrueretur in ea ciuitas aut principatus aliquis erigeretur, & tamen ex his omnibus nulla ferè gens aut ciuitas ad nos suum transmisit nomen, præter paucissimos, ut hic multa doctorum uirorum ingenia sudarint, ubinam gentium quiuis populus & ciuitas suum habuerit locum, & quæ nomina ex modernis uocabulis priscis possint adaptari.

Plinius de Germanis.

Nec minus posteriores Geographi inter se dissident in nominum reddenda ratione quàm ueteres ipsi, dum unus nititur Ptolemæo, alius Cornelij probat lectionem, & tertius credit Straboni. Si primi scriptores fuissent ex Germanis, nō tanta oborta fuisset difficultas in nominibus, nunc autem quum à longe Germaniam aspexerint eamq; solum à limine salutarint & annotarint ea quæ ab alijs referebātur, nec uno eodem anno scripserint, facile apud te cogitare poteris, quo in luto hæserint. Et licet Ptolemæus & Cornelius ferè eodem scripserint tempore, tamen non eisdem usi sunt nominibus, quia Ptolemæus scripsit ea, quæ longe ante eum de Germania ab alijs fuerant comportata. At Cornelius scripsit qualiter suo æuo Germania ab exteris fuit cognita. Hoc certum est, Sueuos ante duo millia annorum semper celeberrimum Germaniæ fuisse populum, quorum meminerunt omnes gentiles scriptores. Imò Sueui olim fuerunt genuini & ueri Alemanni. Tempore diui Hieronymi fuerūt tres insignes populi in Germania, nempe Saxones, Francones & Alemanni, hoc est, Sueui. Franci partim habitarunt iuxta ostia Rheni, & partim iuxta ripam Mæni. Alemanni complectuntur Sueuos, Cheruscos & Chattos. Francis uerò fuerunt admixti Chauci & Chamaui. Apud Germanos tunc nulli docti inueniebantur uiri, alioquin & ipsi monumenta suæ uetustatis post se reliquissent. Romani uerò multos habuerunt scriptores & doctos uiros, quorum quidam uersabantur iuxta Rhenum, exercitum comitantes, at ueram conuersationem Germanorum, studia, mores, & interiora loca, & regiones eorum nunquam ad liquidum potuerunt deprehendere. Nam nō fuit tunc sub cœlo regio aliqua magis incognita, impermeabiliorq;, Germania ipsa. Siquidem Germani nullum habuerunt cum exteris nationibus commertium, neque communicabant cum illis in aliquo negocio, sed contenti sua sorte domi manebant, uictitantes de fructibus sibi in terra sua natis. Et si quando impeterentur ab extraneis, inuaderenturq; ab eis armata manu, uiriliter & intrepido animo occurrebant illis. Quando autem uidebant hostiles uires maiores esse, quàm ut illis resistere possent, abdebant sese in syluis & paludibus, quibus regio tunc abundabat, ut non facile ab hostibus inuenirentur. Sed de hoc infrà plura dicemus.

Diuersa sententia Geographorum.

Germani olim ab omnibus sequestrati.

Collatio ueterum ac recentium quorundam nominum populorum ac locorum Germaniæ.

Anates, populi Pannoniæ superioris.
Antes & Anthlij, populus Pomeranorum antiquus.
Arborichij, Hessorum populus, uulgò Eichfeldenses.
Angriuarij, Saxones inter Rhenum & Visurgim, hodie Vuestphali.
Alites, populi Herciniæ, uulgò Hartzlender.
Bardi, populi Megapolensibus uicini.
Bastarnæ, populi quidam Pannoniæ, uulgò Huserni.
Bethasij, Traiectenses superiores.
Bryzani, Brandenburgenses Marcomannorum.
Bructeri, Vuestphali, aut secundum alios Pruteni.
Boij, Bauari qui & apud ueteres Baioarij & Auares appellantur. Bataui Holandi.
Cimbri, Dani aut Holsatij, Ptolemæo Otfacij.
Chauci, Frisij aut secundum alios Saxonum populus inter Visurgim & Rhenum.
Cherusci, Kriechgoiēses circum Heidelbergã, uel Ottonici syluani. Ptolemæus uidetur eos accipere pro Misnensibus aut Schlesitis.
Chatti, Hunesruckeri, qui inter Rhenum & Treuirenses habitant, aut potius sunt Hassones Chatzenelnbogenses, qui aliud latus Rheni inhabitant. Alij uolunt esse Lusatios.
Cissini, Rostochienses.
Codanus sinus, à quo Codania urbs, hodie Hafnia, uulgò Coppenhagen, caput Danorũ.
Dantiscum, Gdanum, Gythonium, Viuidarium, uulgò Dantzig.
Gepudium olim, nunc Sepusium, Ptolemæo Metanastæ uulgò Siebenburg.
Gabaliones, Megapolensis plebs in saltibus, uulgò Gagelheider.
Gythones, Dantiscani, teste Cor, Tacito.
Heruli, uulgò Vuerli, Græcè Obętritæ, nunc Megapolenses.
Harelungi, Brisgoienses, apud quos est Friburgum studio uniuersali decoratum.
Heluetij, Suiceri, Confœderati.
Hercinia sylua, Picæa sylua, uocant enim Germani picem Hartz, qua abundat sylua illa.
Lemouij apud Corn. Tacitum, hodie Liuonienses.
Luconij sunt Lubecenses.
Martiana sylua, hodie Nigra sylua, de qua infrà.
Menapij, Geldrenses aut Iuliacenses.
Marcomanni, Marchionitæ Morauenses, aut ut alij existimant, Bohemi.
Mattiaci, uulgò Selandini iuxta Batauos. Nemetes, Spirenses.
Norici, Nortgouueri, Bauari Transdubiani.
Nuithones, Friburgenses in Heluetia, quos hodie Oechtlandos uocant.
Obotriti, aut potius Obætritæ, Megapolenses siue Meckelburgenses. Sonat autem græca uox Obętrita, uariegatum gregem.
Quadi olim, putantur hodie esse Schlesitæ.
Rauraci, Basilienses & Rhinfeldenses.
Rheti, Grisones, Curienses, item Algoij, Rhingoij & qui alterum latus inhabitant lacus Constantiensis, Lintzgoij.
Sargatij, populus Megapolensis, qui & Stargardi.
Salani, Francones Germanorum.
Sicambri, Geldrij, Cliuenses atque accolæ transrhenani uersus Vuestphaliam.
Sorabi, Vuandali qui habitant iuxta Albim, uel Thuringi.
Sclaui & Sclauini, sunt Bohemi, Vuandali uel Lusatij.
Sueui, quorum nomen in hunc usque durat diem, extendebaturque olim ditio eorum usque ad Albim, ubi & aliquot legiones electorum militum, ab Augusto Cæsare missas, trucidarunt. Alij tamen dicunt cædem illam factam prope Augustam Vindelicorum.
Sequani, hodie Sunggoij, & extenduntur ex Burgundia usque ad Basilienses.
Taurisci, uidentur esse hi qui inhabitant regionem meridionalem Austriæ, quos uulgò uocamus

uocamus Stiermercker, id est, Taurinos Marchionitas. Est enim Germanice taurus Stier.
Thenteri & Fiscini, marchionitæ circum Badeniam inferiorem.
Tribotes & Tribochi, inferiores Alsatæ, Argentoratenses.
Tiguri, uulgò Zurcheri, & Turegi.
Tectosages, Vuirtenbergenses & qui sunt de ducatu Teck.
Tulisurgium apud Ptolemæum, hodie Brunopolis seu Brunonis uicus, uulgò Brunsuic.
Vuini, Pomerani sunt, ab alijs uocantur Vinuli, Vindeli & Vindelici, qui ad Vindum fluuium, hoc est, Oderam habitant, postea Vandali dicti putantur, sicque duplices à Plinio ponuntur Vindelici.
Vuagri, Holsatij.
Vuinuli, sunt Pruteni, unde etiam prodijsse putantur Longobardi.
Vbij, Colonienses.
Vindelici, Lechgoij, Augustani, Rheti inferiores.
Vangiones, Vuormacienses.

De amnibus & fluminibus Germaniæ.

NOn est prouincia aliqua in tota Europa, quæ tot & tam magnis irrigetur fluminibus, ut Germania. Inter illa autem primum & præcipuum, maximumque est Danubius, uulgò Donau, qui apud Sueuos in ipsa nigra sylua, in pago Doneschingen, ex terræ uisceribus, magna scaturigine ebullit, cursumque uersus orientem ad Ponticum mare torquet, receptis sexaginta nauigabilibus amnibus, priusquam mari misceatur. Veteres uocant montem, unde prodit Abnobam, quanquam itinere unius horæ nullus mõs pertingat ad scaturiginem eius, sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiente, ex colliculo quodam, cuius eminentia uix habet quindecim aut sedecim cubitos, id quod diligenter ego ipse lustraui, ne Damiano mendacium hic scribere uidear, sumpto itinere triduí à Basilea ad eum usque locum. Tenebantur ueteres magno desiderio uisendi originem huius fluuij, ut legamus etiam quosdam è Roma in Nigræ seu Hirciniæ sylue perplexa se contulisse loca, ut uiderent fontem & primordia tam celebris fluuij. Legimus quoque de Tiberio, quòd cum uice quadam uenisset ad lacum Podamicum, arripuit iter unius diei, ut originem Danubij præsens contemplaretur. Secundus post Danubium magnus Germaniæ fluuius est Rhenus, qui initium sumit non procul à Curia ciuitate episcopali in summis alpibus, & mõs unde scaturit uocatur Straboni Adula, habetque ibi Rhenus duos fontes, unde geminus promanat riuus, qui defluentes auido meatu per conualles & abrupta montium, coëunt uno milliario supra ciuitatem Curiensem, unus riuus uocatur prior, alter posterior Rhenus. Ab origine prioris Rheni usque ad fontem Rhodani, est distantia itineris, si rectum iter per apices & profundas montium ualles continuari posset, trium horarum, ibi enim tanta est montium sublimitas, ut illi nunquam destituantur glacie & niue, id quod meis uidi oculis, quum anno Christi millesimo quingentesimo quadragesimo sexto, mense Augusto essem prope originem Rhodani, traijceremque montem quem Furcam uocant, per condensam glaciem & niuem induratam, passus ibidem æstatis tempore magna frigora. Inter horum fluuiorum (Rhodani & Rheni) fontes, est mons Gothardi, quem ueteres summas appellauerunt Alpes, unde prorumpit Ticinus fluuius qui cursum suum ad meridiem per Italiam flectit. Citra montem Gothardi, citraque montem Furcæ, originem sumit Vrsula fluuius, quem uulgò Russ uocant, maximoque strepitu & spuma in conuallibus montium per saxa descendit ad lacum Vranensem seu Lucernensem, & ex eo lacu deuoluitur Aquilonem uersus in Rhenum. A Lucerna usque Basileam est nauigabilis, ultra lacum uerò Lucernensem uersus alpes non est nauigabilis, propter plurima saxorum præcipitia & angustias, per quas spumans labitur. Porrò Rhodanus rectà fertur in occasum, & Rhenus prior ad ortum, idque ad Curiam usque. Et in huncmodum iam memorati quatuor amnes diffunduntur in formam crucis ad quatuor mundi plagas, atque ob id montes unde scaturiunt non absque ratione, summæ uocantur alpes. Rhenus à diuerticulo Curiensi, inter altißimos montes, per uallem amplam, quamnon parum suis eruptionibus & euagationibus prope Ragacium & Maifeldium incom-

Danubius.

Tiberius petit fontẽ Danubij.

Rhenus.

Mons Gothardi.

incõmodat,descendẽs,recta petit septentrionẽ,efficitq́ duos magnos et præclaros lacus,
prior uocatur Brigantinus,Constantiensis atq; Podamicus.Quidam etiam existimant, il

Lacus Podamicus & Venetus.

lum olim dictum Lemannum,sed quod nulla autoritate probare possunt.Is lacus effundit
prope Constantiam Rhenum,ac paulo post alterum facit lacum,quem ueteres Venetum,
recentiores uerò inferiorem,& ab oppido cella Cellensem uocant lacum.Prope Costan/
tiam Rhenus reflectitur ad occidentem,retinetq́ cursum illum usq; ad Basileam,ac dein/
de rursum petit septentrionem.Tertius fluuius Neccarus,qui & Nicrus,cuius ortus distat
itinere trium aut quatuor horarum à fontibus Danubij.Augescit autem quoad in Rhenũ
labitur multis amnibus,qui ex Nigra sylua undiq; deriuantur,inter quos maiores sunt En
tzigus,qui Pfortzensis oppidi alluit mœnia , Cocharus & Iaxtus , qui ab Elbangen per
Sueuiam & Ottonicã syluam labentes,haud procul à Vuimpina Neccaro miscẽtur.Quar

Mænus fluuius

tus nauigabilis Germaniæ fluuius est Męnus seu Mogonus,qui ultra Bambergã in Voit
landia originẽ sumit,magnisq́ ambagibus per Franconiã deuolutus , ac receptis aliquot
amnibus,nempe Pegnetio à Nurnberga, Tubero à Rotẽburgo, Mimlingo ex Ottonica
sylua descendentibus,festinat ad Rhenũ,misceturq́ ei è regione Mogũtiæ.Quintus Ger

Amasus.

maniæ fluuius est amasus,uulgò Emsz qui Frisiam perambulat,separatq́ Vuestphalos à
Saxonibus.Sextus est Visurgis,uulgò Vueser,qui ex Hassonia descẽdens,per Brunopo/

Albis.

litanum ducatum mare petit.Septimus est Albis,cuius fontes inueniuntut in Bohemia,al
luensq́ Misnam & Saxoniam,tandẽ & ipse exoneratur in mare septentrionale.Octauus
est Sueuus fluuius,uulgò Spre. Nonus est Viadrus,uulgò & corrupte Ader seu Odera.
Decimus Vistula,secundum alios Istula,uulgò Vuixel.In citeriori uerò Germania, quæ
olim pars fuit Galliæ,est Obrinca fluuius,hoc est Mosella.Cæterũ pręter hos nauigabiles
fluuios,sunt adhuc alij innumeri minores amnes,Germaniã irrigãtes , qui accolis suis nõ
parum cõmoditatis afferunt,ut sunt Naha prope Crutznacum,Brussus & Illa prope Ar/
gentinam,Murgus in Marchionatu Badensi,Kintzigus prope Offenburgũ,Araris,Lim
macus,& Russus in Heluetia,Licus iuxta Augustã Vindelicorũ , qui olim separauit Ale/
mãnos à Bauaris,Isera prope Monachũ & Landshutã,Enos, qui ab Enopõte fluit uersus
Patauiũ Germanię,item Anisus uulgò Ens,qui olim Hunos separauit à Bauaris.Et hi qui
dem inueniuntur citra Danubium,& extra ueterem Germaniam.Vltra uerò Danubium
in Nortgoia,ex monte Fichtelberg plurimi quoq; prodeunt amnes,potiores sunt Nabus,
Sala,Eger,Pegnetius &c.

Quàm acriter & longo tempore Romani

olim oppugnauerint Germaniam.

QVanto labore et sudore,quantisue expensis & iactura Romani olim arma moue
rint contra Germaniam,nemo est qui id ignorat,qui modo uersatus sit in histo/
rijs.Non multo labore subiugauerũt Hispaniam, Galliam,Britanniã, Gręciam
Asiam,Aegyptum,Macedoniam,& alias multas regiones. At Germaniam
non

non tam facile potuerũt superare, præsertim eam Germaniam, quam Rhenus ab occasu & Danubius ab austro claudunt. Multa centena millia hominum trucidari oportuit, priusquam hæc unica prouincia Romanis subijceretur, ut iam ostendimus. Siquidem Germani tam obstinato animo tantisq; uiribus corporis Romanis & omnibus hostibus suis restiterunt, ut inter uicinos eorum tale uulgaretur prouerbiũ: Qui uult infeliciter pugnare, is adoriatur Germanos. Et, qui uult uerberibus laniari, is cũ Germanis ineat contentionẽ. Inuictus ille & fortissimus Iulius Cæsar, primus aggressus est Germanos, occupauitq; ciuitates eorum, quas illi antea ultra Rhenum à parte Galliæ sibi uendicauerant, coloniasq; in eas deduxerant. Quod cum Germani uiderent, transgressi Rhenum cum rege suo Ariouisto, Romanos ubicunq; occasio offerebatur, omnibus modis conatibusq;, apertè & clam impedire satagebant, seduloq; cogitare de sibi subijcienda Gallia, & eijciendis ex ea Romanorum præsidijs. Ventum est tandem ad pugnã, acriterq; apud Sequanos pugnatũ, & utrinq; infinita penè hominum multitudo occisa, uiceruntq; Germani sæpius quàm uicti fuerint. Cumq; multoties Galliam diriperent & omnibus modis Romanorum conatus impedirent, Cæsar necessario omnem belli molem in Germanos uertendam iudicauit. Commeatu igitur comparato, delectuq; habito militum & equitum, aduersus Germanos proficisci tur, qui in Gallia sedes occupauerant, expulsis incolis Gallis, Romanorum socijs. Denunciat illis se nullo modo laturum, ut ipsi Romanorum socios eijciant, occupentq; agros eorum, nullos in Gallia habitatoribus uacuos agros esse, qui sufficiant tantæ multitudini. At illis renitentibus rursum uenitur ad pugnam, ceduntur multi, non parcitur neque paruulis neq; mulieribus, uertuntur in fugam, atq; trans Mosam tuta coguntur quærere loca. Ingens eo die mulierum & puerorũ Germanorum numerus interijt, magna quoq; utrinq; uirorum cadit multitudo. Tunc Cæsar transportare in Germaniã per Rhenum copias suas censuit, præsertim cum iam subegisset omnes ciuitates Rhenanas, quæ in Gallica ripa iacent à Basilea usq; ad Moguncia cum atq; præsidia in eas locasset, unà cum præfectis, comitibus & ducibus. Nam taxauit totum Rheni tractum in prouincias & præfecturas, assignauit illis magnificos titulos, ordinauit comites & duces. Prima & maior prouincia comprehendebat Heluetiã, Sequanos & Rauracos. Dux huius prouinciæ sedem habuit Bisontij habuitq; sub se alios præfectos & tribunos, ex quibus unus habitabat in agro Basiliensi, in loco qui hodie dicitur Hole, qui ibi obseruabat & custodiebat uadum Rheni, ne Germani clam traijcerent Rhenum turbarentq; Romanorum terras. Succedebat huic prouinciæ tractus Argentoratensis, qui apud Selestadium sumpto initio extendebatur secundũ successum Rheni ultra Argentoratum, uocaturq; hodie Alsatia inferior. Præfectus huius regionis uocabatur comes Argentoratensis, parebatq; duci Moguntino. Ibi quoq; incipiebat Germania prima, & cõprehendebat sub se Argentoratensem regionem, Spirensem, Wormaciensem & Moguntiensem. Alij uocant eam Germaniam superiorẽ, & extenditur usq; ad Lotharingiam. Ptolemæus uerò extendit eam usq; ad Mosellam, quem ipse Obrincam uocat. Summus huius tractus præfectus habitabat Moguntiæ, habebatq; sub se undecim minores præfectos, qui in diuersis locis suas habebant mansiones, unus Saletione, id est, Seltz, alius apud Tabernas, uulgò Zabern, alius in Vico Iulio, ego suspicor esse Wissenburgum aut Landoiam, unus apud Nemetes, id est Spiræ, alius in alta ripa sub Spira, qui locus hodie uocatur Altrip, nõnihil adhuc uetusto nomini respondens, tametsi iã sit uicus uilis. Erat præterea unus Wormatiæ, unus Bingæ, unus Bodobrigæ, quæ hodie est Boppart, unus Confluentiæ & unus Antonaci siue Andernaci. Altera & inferior Germania extendebatur à Colonia Vbiorum metropoli, usq; ad mare, ab occidente uerò pertingebat usque ad Mosam, erantq; præcipuæ eius ciuitates, Agrippina Vbiorum, & Tungri, ubi postea episcopatus fuit cõstitutus, qui tamen hodie Leodij est. Haud aliter Romani locauerunt sua præsidia in ripa Danubij, contra excursiones Germanorum, habuerũtq; ibi certas prouincias, & prouinciarum præfectos, præsertim in Rhethia, Norico & Pannonia. Distinguebant tamen Rhetiam in duas prouincias, prima continebat lacum Constantiensem & adiacentia loca, erantq; præcipuæ eius ciuitates Brigantium, Arbona & quicquid oppidorum est usq; ad Curiam. Item complectebatur hæc prouincia Lintzgoiam & Algoiam usq; ad Licum fluuium. Altera Rhetia extendebatur à Lico usque ad Enum fluuium, complectebaturq; Augustã Vindelicorum, ubi & thesaurarius illius prouinciæ sedem habuit. Succedebant huic prouinciæ duæ quoque aliæ prouinciæ, quæ uocabantur prouinciæ Noricorũ quę

Prouerbium.

Ariouistus rex German.

Germani occupant terras ultra Rhenũ & Danubium.

Prouincia Romanorum prima.

Tractus Argẽtoratensis.

Alta ripa uulgo Altrip.

Rhetia duplex

extendebantur per Pannoniã superiorem, hoc est, Austriam, ad Pannoniã inferiorem, quę hodie est Vngaria, habebantq́ suos præfectos & præsidia. Sed his relictis redeo ad tractũ Rheni. Quũ Iulius Cæsar apud Sequanos in armis esset, uenissetq́ contra eum Ariouistus Germanorum superiorũ rex, multasq́ pugnas iniissent, uictus tandẽ Ariouistus, cum reliquiis traiecto Rheno fugit ad Germaniã. Vltimam pugnam aiunt factã apud sanctũ Apollinarẽ, qui locus distat à Basilea uno milliario. Superatis itaq; citra Rhenum in partibus Galliarũ Germanis, Cæsar omnino transportandas in Germaniã per Rhenũ copias censuit, præsertim quum unam ripam Rheni occupasset & ubiq; præsidia locasset. Ipse quoq; sæpius cum suis natando transiit Rhenũ, ut Germanis terrorẽ incuteret, sed quum hoc pacto tutum exercitũ transportare nequiret, nec nauibus tutum esset traiicere quoddã pontis genere, de quo ipse scribit, apud Vbios & Menapios sibi uiam transeundi parauit, trãsportatisq́ per pontes omnibus copiis, uolens terrorem incutere Germanis, ædificia & frumẽta passim succendit. Cognoscẽs uerò Sueuos omnes in armis esse, eosq́ in unum conuenisse locum, hostẽ lætos, animoq́ plane Germano expectare, et si ueniat, ipsos obuios excepturos, imò etiã abiturum persecuturos, celeriter se in Galliã recepit, & ne Sueui insequi possent, pontem destruit, qui magno sumptu & laboribus factus erat. Vnde liquet Sueuos olim non superiorem tantum inhabitasse Germaniã, alioquin pontem non construxisset Iulius apud Vbios, sed potius apud Argentoratenses aut Nemetes, qui è regione hodiernæ Sueuiæ habitãt, sed extendebatur habitatio eorum usq; ad Albim, ubi irritare poterãt Vbios suis excursionibus, ubi etiã Vbii coacti fuerunt implorarare contra Sueuos, Cęsaris auxiliares manus. In nullo itaq; Cęsar potuit incõmodare Germanos, intra terminos suos latitantes, sed quicquid terrarum habuerũt ultra Rhenum uersus Galliam, aut extra Danubiũ uersus alpes, obtinuit ipse & successor eius Augustus, & primum quidem subiugauerunt superiorẽ partem lacus Podamici, deinde Sequaniam iuxta Bisontium, deinde tractũ Argentoratensem atq; Germaniam superiorẽ unà cum agro Metensi & Treuirensi, & quarto Germaniã secundam seu inferiorẽ. Interim quoq; occupauerunt utranq; Rhetiam, Noricum & Pannoniam, nempe Algoiam, Lechgoiam, Bauariam, Austriam & Stiriam usq; ad Vngariã: at ex uera Germania, quam Rhenus & Danubius claudunt, nihil sibi poterant usurpare. Laborabant tamen multo tempore & extremis uiribus pro ea, & undiq; obsederunt eam ad ripas Rheni & Danubii, militum præsidiis & copiis, præfectis & ducibus bellorum, fuitq́ Iulius primus qui eos bello petiuit.

Ariouistus succumbit.

Sueui in inferiori Germania.

Quæ uera & antiqua Germania.

Imperatores post Iulium armis suis infestant Germaniam.

Augustus bello petit Germanos.

Augustus Cæsar nullum non mouit lapidem, quo Germanos sibi subditos faceret. Vnde paucis aliquot annis ante Christi incarnationẽ, misit duos priuignos suos, Tiberiũ & Drusum è Roma ad Danubium, qui armis & uiribus suis Romano imperio subiecerunt regionẽ circa Licum quæ tũc Vindelicia & Rhethia appellabatur, interfectis nobilibus & magistratu illorũ locorũ, præsidio'q; firmato ex Romano milite. Muniuit quoq; Augustus ripas Rheni & Danubii, certis & ad hoc confirmatis militibus, qui unà cum uxoribus & liberis gaudebant singularibus priuilegiis, ut nulli alteri militi huiusmodi bona & prædia concederentur. Fuerunt autem plurima huiusmodi præsidiorum loca, id quod in hodiernum usque diem testantur antiqua & collapsa arcium monumenta & lapides quidã uetusti, Romanis insigniti characteribus. Germani pellebantur tunc

tunc à Romanis ultra Danubiũ & Rhenum in Germaniam, sed interim nõ quiescebant. erumpẽtes et excursiones in Romanorũ fines facientes, haud secus ꝙ hodie Turca excurrit in Christianorũ fines. Quapropter Romani coacti fuerũt cõtinuas militum excubias habere in utriusq; fluminis ripa. Duo fratres Tiberius & Drusus, autore Strabone, subiugarunt regionem circũ Ratisponã, & (id quod moris fuit Romanorum) extruxerunt in locis natura munitis nouas ciuitates, præsertim infra Lycum ad Danubiũ cõdiderunt Augustam Tiberij (hæc hodie est Ratispona) in Rhetia secunda, quemadmodũ iuxta Licum in Rhetia prima extructa fuit Augusta Drusi, quam Ptolemæus appellat Drusomagum, hodie autẽ uocatur Augusta Vindelicorũ. Drusus iste cum exercitu Rom. imparatos Germanos ex improuiso oppressit, qui circa Rhenum habitabãt, cepit multa milia hominum, quos in Galliã destinauit, Vsipetes scilicet, Marcominos, Cheruscos, quosdã Sueuos & Sicambros. Effecit etiã ut magno labore Hercinia sylua esset peruia, multisq; locis illã habitabilem reddidit. Nam ante Drusi aduentũ quidam scribũt Herciniã syluam desertum fuisse, inhabitabile, & planè domũ ferarum. Fuit aũt Drusus admodũ adolescens, immatura morte abreptus ex uulnere, quòd à Germanis acceperat, desciuerũtq; illico quos subegerat Germani. Post Drusi mortem misit Augustus Tiberiũ & Varũ contra Germanos cum magno exercitu: qui licet plurima damna inferrent Germaniæ, non tamen ualuerunt eam cogere ad officiũ. Germani enim natura ingenioq; ad libertatem nati, Vari hominis tumidi nõ ferentes dominationem, eligunt ducem, cuius præsidio Romanã eijciant tyrannidem. At Varus cõfidens Romanis legionibus, nihilq; à Germanis timens non ueretur hostiũ multitudinem & robur. Germani ergo cõuenientes, Romanos opprimũt, arces & captas urbes solo æquant, tres legiones trucidant, & captorũ, quorum magnus fuit numerus, alijs manus, alijs oculos, alijs aliud membrũ exciderunt. Principis Vari corpus, quod milites terra obruerãt cum signis militaribus, duab. aquilis, effossum, frustatim dissecauerunt & in paludẽ proiecerũt. Quo autẽ iu loco hoc factũ sit, dubitant scriptores. Sunt qui uolunt id in agro Vindelicorũ factum. Strabo alio uult loco factũ. Tacitus putat factũ in sylua Teutoburgensi. Communis fama est id factum iuxta Albim fluuiũ. Faciunt autem tres legiones ferè 20. millia electorũ & armatorũ uirorũ. Iohannes Auentinus scribit Ratisponæ esse duos uetustos lapides, qui ostendũt quid proprie sit legio quarta Italica, nempe numerus 6000. electorũ militũ peditum, & quingentorum equitum. Hæc clades uehementer afflixit Augustũ, ut capite in parietẽ grauiter illiso sæpe clamaret, Quintili Vare redde legiones. Post hæc gesta, missus est à senatu in Germaniã frater Drusi Tiberius cum quindecim legionibus, quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germanos bello grauissimo impetiuit, magna damna illis inferens, & magna uicissim accipiens. Toto perpetuo Triẽnio durauit bellũ hoc, nec ullum grauius magisq; sanguinolentũ Romani post Punica gesserunt bellum. Post hunc Vespasianus cõtra Germanos missus est cũ ualida manu, magnisq; conatibus eos aggressus, frequẽtibus prælijs ferè totũ exercitũ perdidit. Sequutus est Vespasianũ & filiũ eius Titum Domitianus, qui & ipse conatus est triumphare de Germanis cupiebatq; se uocari Germanicũ, ꝗ feroces Germanos deuicisset, ac cum parũ prospere cum eis conflixisset, nihilq; insigne egisset, nisi ꝗ Chattos iuxta Rhenum edomuit, longe aliter ei euenit ꝙ sperauerat. Traianus quoq; Imperator aggressus est Germanos iuxta Rhenum & Danubiũ, editoq; lapideo põte super Danubium iuxta Ratisponam (ut quidam scribunt) conatus est eos redigere sub iugũ. At cum armis nihil efficeret, alijs artibus, nempe mãsuetudine, humanitate & iusticia eos sibi deuicit, in prouinciam redegit, beneuolentemq; habuit. Et quæ ante nullis armorũ uiribus domari potuit, huius beneuolentia uicta iugum tulit. Subsequutus uerò Antoninus Pius, aggressus est & ipse reliquias Germanorũ, deuicitq; Marcomannos & quosdam alios populos, sed nondũ subacta fuit tota Germania. Is cum esset uir bonus, facile Germaniã circa Rhenũ & Sueuos in officio detinuit. Quòd autẽ Germanos nõ persecutus sit usq; ad ultimas glacies, mirũ nõ est, neq; enim operæprecium fuit magno capere homines in locis incultis degentes, nihil habentes, neq; ædificia neq; supellectilem ullam, nisi cortices arborũ aut pelles ferarũ. Huic Imperatori singulare studiũ fuit, ut Germania latius mitesceret, nam liberalia ingenia eos habere deprehendit. Marcus Antonius Verus longo & magno bello, quod illi cum Germanis fuit, exhausit ærarium, tantæ molis erat Germanos bello tentare. Deinde Antoninus Cõmodus aggressus est quoq; Germaniam, idq; satis feliciter,

Germanorum excursiones.

Ratispona.

Augusta.

Drusus occumbit.

Varus cũ legionibus interficitur.

Legio quid.

Vespasianus bellum infert Germanis.

Antoninus.

ſed nõ deuicit totam. Succedensqꝫ ei Pertinax nõ uulgariter triumphauit & ipſe de Germanis. Maximinus, qui militauerat ſub Alexãdro Seuero, omnia quæ acceperat, milites et reliqua in Germania cõſumpſit. Nam craſſus et ſtupidus uẽter, neqꝫ ſuis neqꝫ alienis parcens, poſt mortem Alexandri Germanis nõ dubitauit inferre bellum, exurere & perdere omnia. Traiecit cum magna potentia Rhenũ tempore meſſis, perdiditqꝫ frumentũ, exuſſit domos, quæ pro maiori parte cõſtructę erant ex lignis cõpaginatis, ſine petris & coctis lapidibus. Abductis aũt pecoribus, lõgè ꝓgreſſus eſt in Germaniã, uiditqꝫ quomodo Germani ſeſe abdiderant in perplexis ſyluis & paludinoſis locis, unde ex improuiſo irruerũt in hoſtes. Nequiuerunt Romani eos telis petere in condenſis ſyluis, ac deinde erant paludes quædã profundæ, quas exteri ſine magno periculo ingredi nõ potuerũt. Sicut & quadam uice contigit, ut Romani congreſſi cum Germanis in quodã loco paludinoſo, in quo Germani tutò ſe hærere putantes expectabant hoſtiũ inſultum: trepidantibus autem Romanis militib. Maximinus primus eſt ingreſſus, expoſuitqꝫ ſe tãto periculo, ut equus eius ſæpius uſqꝫ ad ephippiũ mergeretur. Quod uidentes milites eius, ſumpto animo ingreſſi ſunt & ipſi paludes, initaqꝫ pugna plurimi utrinqꝫ ceciderunt, & impletæ ſunt paludes cadaueribus humanis, rubricataqꝫ eſt aqua illa paludinoſa ſanguine occiſorum. Ex Germanis pauci reſidui manſerunt. Hanc pugnã & uictoriam, ſcriptis fecit Cæſar celebrari, indicauitqꝫ ſenatui & populo Rom. quin & pictura uoluit eam eſſe preſentem oculis ſuis incuria ſua. At ob illã partã uictoriã nõdũ ſubacta fuit tota Germania, quin & Aurelianus Imperator tentauit arma ſua mouere in Germanos, atque poſt eum Valerius Probus, qui ferè omnem in ordinẽ redegit Germaniã. Is enim ſubacta inferiori Germania, peruenit uſque ad Neccarũ, ad cuius ripam extruxit contra Sueuos multas arces & munitiones, quarum ueſtigia in hunc uſqꝫ diem apparent ab altera Neccari ripa, in ruinoſis gentilium muris, præſertim è regione Heidelbergæ in altiſſimo quodã mõte, qui hodie mons omnium ſanctorũ uocatur, in quo miræ quædã ſpeluncæ muris concluſę & in modum carceris faſtigiatæ inueniũtur. Similia quoqꝫ ueſtigia munitionũ inueniuntur ſupra Heidelbergã iuxta oppida Steinach, Hirſzhorn, Moſpach & Wimpinã, ab eo fluminis latere quod Germaniam inferiorẽ reſpicit. Quum itaqꝫ Probus tantum progreſſum in Germaniã feciſſet, ſcripſit Romã huiuſmodi literas: Gratias ago dijs conſignati patres, q̃d iam ſubacta eſt tota Germania. Habui multos reges procumbentes ante meos imò ueſtros pedes, &c. Ante iſtum Decius quoqꝫ & filius eius cum Germanis conſeruerunt manus, occiſiqꝫ ſunt ambo: atqꝫ hoc bellum memorabile ſolum æternã fortitudinis laudem parere poſſet Germanis. Perijt autem Decius in palude multis acceptis uulneribus. Flauius Claudius non ſemel conflixit cũ Germanis, magnis prælijs uictus, uictorqꝫ uiciſſim. Conſtantinus quoque aliquot millia Germanorum trucidaſſe fertur, quod ingreſſi eſſent limites Galliæ atqꝫ eam diripuiſſent. Has & multas alias pugnas atqꝫ cædes, quas fecerunt Romani in Germania, deſcribunt Romani ſcriptores, detorquentqꝫ in laudem ſuam, ita ut Imperatores eorum titulos & omnia cognomina poſthabuerint Germanici cognomine, ut Domitianus Germanicus, Nerua Germanicus & Tiberias filium ſuum cognominauit Germanicum, nulla prorſus alia cauſa, quam propter inſignem fortitudinem, animi magnitudinẽ, fidemqꝫ huius populi, etiamſi Romani interim ſemper ſuorum geſta magnificis extenderunt uerbis, Germanorũ autem egregia facta extenuauerint, parciſſimeqꝫ attigerint. Certè ſi Germanis non defuiſſent uiri eruditi, qui eorum ingentia facta deſcripſiſſent, ſimpliciterqꝫ hiſtorias texuiſſent & cõtinuaſſent, reliquiſſent nobis factorũ ſuorum mirabilia monumenta. Quanquam & hoſtes eorum non omnino tacere potuerunt laudes Germanorum, inter quos unus eſt Tacitus, qui in hunc modum de Germanis ſcribit: Nemo unquã cum Germanis bellum geſſit, quem non pœnituerit, quiqꝫ non plus incommodorum q̃ commodi acceperit. Poſt Conſtantinum Iulianus quoqꝫ non mediocre bellum geſſit cum Germanis. Poſtquam enim Gallias deuicit, Germani qui trans Rhenum Galliæ loca occupauerant, primum Romanorum impetum ſuſtinentes, in ſecundo occubuerunt apud Argentinam, Nodomario rege eorum interfecto. Hoc prælium tantum nominis & fauoris peperit Iuliano ut mox à pugna ſalutatus ſit Romanorum Imperator. Hæſit aliquandiu cum caſtris ſuis iuxta Rhenum, ultrà quem & paulò ſupra urbem Mogũtinam fecit conſtrui pontem, per quem facile liceret tranſportare exercitum ſuum, & reducere ſi quando Germani ſe fortiores eſſent. Habebant illis temporibus Alemanni, qui & Sueui, regem nomine Vadomarium,

Domus Germanorum.

Pugna in palude.

Veſtigia antiqua in ripa Neccari.

Vnde titulus Germanici.

Præconiũ Germanorum.

domariũ, ut Ammianus Marcellinus scribit, qui in castris Iuliani fuit. Puto illum esse quẽ suprà ex aliorum scriptis Nodomarium uocauimus. Dicit quoq; idem Ammianus, Iulianum castrametatũ ultra Rhenum, & uenisse in regionẽ Capellatz seu Palas dictam, ibiq; inuenisse lapides, qui limites Romanorum & Burgundionũ designabant. Ego puto Neccarum fluuium hunc terminum fuisse. Nam usq; ad eum Burgundionum ditio olim secundum Rheni lineam extendebatꝰ, priusquam illi relicta ea terra in Sequaniam se reciperet. Quæ autem regio tunc Capellatz seu Palas fuerit appellata, incertum est. Ego puto eum terræ tractũ fuisse, qui hodie Bergstras uocatur, extenditurq; ab Heidelberga usq; Franckfordiam. Sunt qui putãt ab ista uoce Pallas Palatinatum Rheni id nominis obtinuisse, de quo infrà fusius agam. Post Iulianum Valentinianus uolens aliquod preclarum facinus in memoriam sui relinquere, in fines Sueuorum proficiscitur, quòd Romano imperio non parerent & quòd sine intermissione Romanorũ socios suis incursionibus uexarent. Erãt autem Sueuorum munitiones fossæ & arbores succisæ, quibus facilè hostẽ ab accessu prohibebant, pauciq; multos superauerunt. Tradunt tamen scriptores, Sueuos & Saxones à Valentiniano uictos. Deinde circa annnm Christi 382. aggressus Gratianus Cæsar Germanos, percussit circiter triginta millia, tam ægrè liberi semper Germani poterant cogi sub iugum. Huius pugnæ meminit quoq; diuus Hieronymus. Sic itaque Germani continuo irritati & lacessiti sunt Romanorum iniurijs, magnisq; affecti damnis etiamsi Romani nunquam non grauiter læsi ab illis redierint. Alioquin non tantum insumptum fuisset temporis. Ducentis & decem opus fuit annis, quousq; hoc Romanorum contra Germanos perficeretur bellum, illiq; fierent domini Germanicæ nationis. Subiecerant antea ferè totum orbem, idq; breui tempore & sine grandi iactura: Germaniæ uerò acquisitio opus habuit multo negocio, longo tempore & plurimo sanguine. Cupiebant omnes Imperatores triumphare de Germanis, etiam qui infeliciter pugnauerunt contra eos, nec putabant tunc Romani principes sibi contingere titulnm honorificentiorem, quàm Germanici cognomen, si facinus aliquod egregium contra eos egissent. Cui hic Germano non moueat stomachum, quòd apud maiores nostros nullus fuit in Germania, qui nationis suæ egregia facta calamo excepisset, indi casset q; posteris quàm uiriliter athletæ illi tam diu Romanis restiterunt armis? Cogimur hic fidem dare maiorum nostrorum hostibus, qui procul dubio sæpe falsa pro ueris scripserunt, ut est ingenium omnium hominum, sua detorquere ne dicã deprauare in hunc finẽ, ut maiorũ suorum mereantur fauorẽ & gratiã, aduersariorum aũt etiam bene facta extenuare aut penitus in nihilũ redigere. Habuerunt Romani principes plurimos assentatores, qui solum ipsorum quæsiuerunt gloriam, atq; uictoriam & facta eorum miris euexerunt laudibus, subticentes interim ea quæ Romanis à Germanis illata sunt, quoties scilicet succubuerint, & quàm grauibus sæpe ab eis affecti fuerint damnis. Id quod in usq; diem euenire solet. Quoties enim ab aduersis partibus bellum aliquod inter eas commissum describitur, nemo non suæ gentis aut partis colorat factum, ad uersæ autem partis uerba & facta aggrauat, atq; omnes circũstantias metitur, quibus rem ipsam atrociorem faciat. Et hinc est, q̃ in historijs tanta sæpe est discordia. Nam nemo ferè non scribit ex affectibus. Non potuerunt tamen Romani omnino tacere Germanorum egregia facta. Nam scribũt Germanos Iulium Cæsarem bis deuicisse, & fugientem semel in crure uulnerasse. Drusus in bello Germanico prope Bingam, haud procul à Moguntia, interijt. Nam quidam dicũt illum lapsum ab equo, fractoq; crure post triginta dies mortem obijsse, alij scribunt eum à Gallis propè Bingam occisum, ac deinde Moguntiæ sepultum. Suetonius uerò asserit funus eius per Tiberiũ fratrẽ Romam perductum, erectamq; Moguntiæ perpetuam memoriam. Augustus grauissimam quoq; à Germanis præsertim Sueuis, accepit cladem. Nam Quintilius Varus proprætor cũ tribus legionibus trans Rhenum fluuiũ à Germanis rebellantibus, mira superbia atq; auaritia in subiectos agens, funditus deletus est cum tribunis & quæstoribus. Quam reipublicæ cladem Cæsar adeò grauiter tulit, ut ueste capilloq; ac reliquis lugentium indicijs deformis esset, sæpe per uim doloris caput parieti collidens clamaret: Quintili Vare redde legiones. De quo & iam nonnihil scripsimus. Item Tiberius perdidit in tribus annis apud Germanos quinq; legiones. Antoninus Pius grauiter afflixit Germanos, at Germani nõ segniores illo, tantũ illi fecerunt negocium, ut ferè exhauserit ærarium Romanũ contra eos. Cæterum quid Germani athletæ egerint contra reliquos Cæsares & Imperatores, iam suprà obiter commemorauimus.

Capellatz seu Palas.

Sueuorum munitiones.

210

Germanis defuerunt scriptores.

Quare historici discordent nonnunquam.

Quomodo Germani uixerint ante & aliquot annis poſt Chriſti natiuitatem.

PRælium inituri Germani, ſacrum hymnum Herculi canebant, quem uolebant ali-
quando in eam terram ueniſſe, graui & terribili ſonitu, non diſſono, cæterũ ad ter-
rorē quęſito, pugnã capeſſebãt. Truces oculi pluribus ac cærulei, rutilæ comæ, pro-
cera corpora, ad primos impetus ſubita & præceps natura. Cæterum laborũ ope-
rumq; impatiens. Sitim & æſtum ut Galli non ferunt, frigorum patientiſſimi. Auri & ar-
genti his olim uſus nullus. Argentea uaſa, eorũ legatis data, aut principibus muneri miſ-
ſa non minori contemptu quàm fictilia tractabant. Commertiorum uſu aurum & argen-
tum ab his primo receptum. Credita & à quibuſdam tellus ipſa talium metallorũ expers,
quin & ferri inops, quo accidit, ut olim rari uterentur gladijs in prælio, ſed longiori haſta,
quàm ipſi frameam uocãt, & in ea breui ferro, habili telo ſiue cominus, ſiue eminus dimi-
carent. Eques ſcuto & haſta inſtruebatur. Pedites miſſilia ſpargebant, plura ſinguli. Nu-
di in pugnam, aut breui ſagulo utebantur, nulla cultus obſeruatione, ſcuta tantum colori-
bus, hiſq; lectiſſimis diſtinguebant. Paucis loricę uſus, uix uni alteri'ue caſſis aut galea. E-
qui nec forma nec uelocitate conſpicui nec in gyrum ſed recto tantum conatu agebantur.
Scutũ in pugna amiſiſſe præcipuum flagitium, ut ſacris & cõſilio excluderentur, huiuſmo-
di clade affecti. Multi tali infamia notati, uitã laqueo finierunt. Reges nobilitate legeban-
tur, nec his libera infinitaq; poteſtas fuit. Exercitum is ductabat, qui præcipua uirtute præ-
ſtaret quiq; exemplo magis quàm imperio polleret. Signa quædam eorum lucis detracta
in prælium geſtari, præcipuum in pugna incitamentũ. Omnes ſuas neceſſitudines in pro-
ximo ſtatuebant, ut in ſuorum conſpectu aut glorioſe uincerent aut cum laude caderent,
liberi, coniuges, parẽtes, ſanctiſſimi pugnæ teſtes adhibebantur. Ad matres & uxores ac-
cepta uulnera deferebant, nec illæ & numerare & exigere plagas formidabant. Eædem ci-
bos hortationesq; pugnantibus ſuggerebant. Proditum memoriæ eſt, inclinatã aciem ali-
quãdo illarum hortatu reſtitutam. Creduntur ad hæc arbitrari aliquid ſancti prouidiq; in
fœminis eſſe, earumq; conſilia propterea non aſpernari, reſponſa'ue negligere. Mercurio
certis diebus humanas hoſtias immolabãt: Herculi uerò & Marti ex cæteris animalib. ſa-
crificia faciebãt. Sortes & auguria habebãt in uſu. De minoribus rebus principes ciuitatis
conſultabant de maioribus uniuerſa ciuitas. In inchoandis rebus noua luna aut plena ob-
ſeruabatur. Noctium non dierum numerus ſupputabatur in ea gente. In concilium arma-
ti uentitabant. Sententiam approbaturi frameas concutiebant, id honoratiſsimum aſſen-
tiendi genus. contra aſpernati, fremitu ſignificabant. Transfugæ & proditores ex arbori-
bus pendentes, ignaui & imbelles atque infami corpore cœno obruti, aut à palude aliqua
ſuperiecta crate necabantur, tanquam ſcelera in aperto ponenda eſſent, uitia cõtegenda.
Nihil publicè aut priuatim magiſtratus agere, niſi armis inſtructi. Turpe & in omni uita
infame ſuo duci ſuſtperſtitem in prælio eſſe, niſi uictor is ex acie deceſſiſſet. Princeps pro
uictoria, comites pro principibus dimicabant. Bello ultrò appetere, utpote quibus omnis
à re bellica eſſet quies ingrata. Inertiæ & ignauiæ dabatur ſudore aliquid quærere, quod
poſſet cruore parari. Bellorum cura deſtituti, ſomno & cibo uel fortiſſimi qui'que indulge-
bant, domo & agrorum cura fœminis & ſenibus delegata, ut mirũ uideri poſſit, duo tam
diuerſa eidem genti adfuiſſe, & inertiæ amorem & odium quietis. Vicatim plurimum di-
ſcretiſq; domicilijs habitabant. Tegumen fuit ſagum, fibula, aut ſi ea defuiſſet, ſpina con-
ſertum: locupletiſſimi ueſte diſtinguebantur non fluxa ſed ſtricta, ac penè ſingula mem-
bra exprimente: Idem fœminis habitus qui & uiris. Atque Germani ipſi omnium ferè
qui ad ſeptentrionem & ortum habitant, ſoli unica uxore contenti ab initio fuere, quan-
quam & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non uxor uiro ſed uir uxori do-
tem comparabat. Nec ad delicias quærebatur cultus, ſed iugati boues dabantur, frena-
tus equus & ſcutum cum framea & gladio. Mira in fœminis pudicitia, nulla ſpectandi fu-
it illecebra, nulla conuiuiorum ratio, rara in tam numeroſa gente adulteria, cuius conui-
cta mulier reſectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam toto uico
uerberibus agebat, profligatæ pudicitiæ nulla uenia, non ætas, non forma, non opes con-
nubium corruptis conciliare poterat. Serus in iuuenibus uſus Veneris atque eò minus
exhauſta

Germani olim contemptores auri & argẽti

Arma Germanorum.

Sacrificia Germanorum.

Sine bello Germani inertes.

Veſtitus.

Pœna adulterij.

exhausta pubertas, nec connubia uirginum properabantur, ut ualidior esset procreatio. Homicidium certo pecorum numero luebatur, atq; uniuersa domus satisfactionem capiebat. Cõuictibus & hospitali mensæ supra modũ studebant. Nefas habebat, quenquam domo aut epulis arcuisse. Gaudebant muneribus, nec data imputare aut obligari acceptis. Diem noctemq́; potando continuare. Temulentia nulli probro data est. Quod uicium in hunc usq; diem, proh dolor, adhuc manet, quiq; capaciora uno hausto sæpius exhaurit, is robustior habetur: nec in hoc pugnæ genere minus pertinaces sunt, quàm in prælijs. Crebræ post crapulam rixæ, raro conuicijs, cęde sæpius transigebantur. De pace & bello in conuiuijs consultare, quasi nullo alio tempore simplicius paterẽt hominũ curæ, aut ad res magnas magis incalescerent. Gens minime astuta, simpliciter omnia arcana detegere, postridie acta retractabãt, ut de summa rerũ deliberarent dum fingere nescirent, decretũ uero ferrent, dum errare non possent. Potus ex hordeo in similitudinẽ uini corruptus. Proximi fluuiorum accolæ aduecticia uina in usu habebant. Cibus simplex, agrestia poma, recens farina & lac concretum, potus uerò immoderatior. Vno spectaculorum genere usi, ut nudi iuuenes inter gladios & frameas sese celeriter expedirent. Exercitatio artem parabat, ars decorem. Aleæ adeò studiosi, ut cæteris amissis nouissimo iactu de libertate contenderent. Victus uoluntariam adibat seruitutem, & quanquam iuuenis & robustus, ligari se & uendi patiebatur. Annũ in hyemem, uer, & æstatem diuisum habebant, autumnum uini & cæterarum frugum inopia nescientes. In funere lamenta & lachrymas cito abstergebant, in dolore & tristitia permanebant, diutius fœminis tantum lugere permissum, uiris meminisse solum. Strabo scribit Germanos à multo tẽpore nullas inhabitasse urbes, eo quod simul commorari nequirent, atque ob id factum est, ut unus cum familia sua uictitaret hîc, alius alibi. Non iunctas sedes incolebant, seorsum discreti rura sua colebant. sicut fõtis aut cãpi uel nemoris occcasio admonuit. Quisque domum suam certo spacio circumdedit, uel propter incendij periculũ, uel propter barbariem ędificãdiq; imperitiam. Et hinc fuit quod habuerũt pagos lõgissimos. Erigebãt casas, p necessitate nõ pro uoluptate, sedebantq́; nudi aut malè uestiti iuxta ignem, & tamen in sordibus à puericia educati excrescebãt in tantos artus tamq; robusta corpora, ut nemo non miraretur corporum suorum proceritatem. Iulius Cæsar scribit in commentarijs suis, Germanorum uitam & conuersationẽ olim in uenationib. studijsq; rei militaris fuisse, quodq; à paruulis duriciei & laboribus studuerint. Victus eorum fuit lac, caseus & caro. Fruebantur

Compotatio Germanorũ.

Cibus.

Studium Germanorum.

Domus Germanorum.

omni libertate, nec à pueritia instituebãtur honestis disciplinis aut artificijs, sed quisq; faciebat quod uolebat. Nemo inter eos premebatur ulla cura aut metu, id quod aluit staturam, roborauit uires & confirmauit neruos eorum. Siquidem metus & anxietas mentis in iuuenibus, plurimum eneruant uires corporis & spiritus tristis exiccat ossa, tantum abest ut tale corpus incrementa iusta suscipere queat. Non multum occupabantur labore agresti, neq; is permittebatur eis à suo magistratu, ne maiori amore ad culturam agrorum ferrentur quàm ad disciplinam militarem. Curiosa quoque ædificia non permittebantur erigere, neque sectari auri sacram famem, unde dissidia & factiones inter ciues oboriuntur, sed erant ęquè diuites & pauperes, serui & domini, id quod eos tam diu simul cõtinuit, antequam à Romanis superari possent. Quam primum uerò pecuniæ amor pectora eorum occupauit, actum erat de eis, quemadmodum Herodianus scribit, Germanos sub Cæsare Alexãdro pecunia corruptos, ut pacem cum hostibus inierint.

Metus in pueris obstat incremento.

De fertilitate ueteris Germaniæ.

FVit Germaniæ terra ab initio, autore Cornelio Tacito, in uniuersum aut syluis horrida aut paludibus infœcunda, aspera cœlo, tristis cultu conspectu'que, humidior qua Gallias, uẽtosior qua Noricũ ac Pannoniã aspicit, frugiferarũ arborũ & omnis culturæ impatiens, pecorum fœcunda sed plerũq; improcera. Ne armentis quidem suis honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eęq; solæ & gratissimæ sunt opes. Argentum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam, argentũ aurumúe gignere: quis enim scrutatus est? Haud secus his dissimilia scribit Seneca in libro de gubernatione mũdi. Germani, inquit, errant incertis sedibus, sunt apud eos perpetuæ hyemes, solum infœcundũ, nullæ ædes, uenationibus uiuunt: ubicunq; nox fessos laboribus deprehendit cubant sub frondibus aut in spelũcis foueis'ue. Non habent domos sed casas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorisantium more in congelato mari, uictitantes carne ferina, gens nuda & pellibus solum ferarũ uestita, & propterea uilis despectaq; ab omnibus. En tam miseram regionem inhabitarũt maiores nostri, taliaq; scripserunt de Germania Iulius Cæsar, Tacitus, Seneca, Liuius. & alij Romani, qui tamen tanta iactura suæ reipublicæ totq; annis contenderunt pro ea sibi subijcienda. Si fuit tam inops & misera terra, tot paludibus & cœnosis locis oppleta tam inculta, tam horridis syluis obducta, ut quid tam diu luctati sunt pro ea? Certè minoribus expensis acquisiuissent latissimam & ditissimam Asiam, cuius tamen bonam partem subiugarunt) quàm squalidam illam & cœnosam, ut uocant, Germaniam. Cumq; hodie omnia cernamus in Germania longè aliam habere faciem, quippe quę neq; Italię neq; Galliæ cedit in fertilitate, sed neq; Hispaniæ & omnia contraria his inueniantur, quæ memorati scripserũt autores, quomodo eos excusabimus? Illi penitus extenuauerunt & obscurarunt terram nostram, nos uerò uidemus eam regionem esse amœnissimam, pulcherrimis nitidissimisq; urbibus, castris & pagis passim exornatam & excultam. Habet cœlum satis clemens, campi fertililatem optandã. Sunt colles aprici, nemora opaca, frumentorum abundantia, uitiferi montes, clarissimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Albis, Neccarus, Sala, Odera, & multi alij fluuij & riui limpidissimi totam terram rigantes. Sunt fontes dulcis aquæ, sunt thermæ calidæ, sunt mineræ salis plurimæ, metallorum item fertilitate nullis cedit terris. Vniuersa Italia, Gallia & Hispania, argentum ex Germaniæ negotiatoribus ferè omne habent, metallaq; non parum multa, nec auro est priuata. Hæc cum ita sint, necesse est, memoratos scriptores aut mera mẽdacia somniaq; literis mandasse aut

Germanorum inculta terra.

Cõtrarium hodie in Germania cernitur.

ipsis, idq; nedum in superficie sua sed et in uisceribus ipsis superficies decoratur plantis et animantibus, uiscera mineris, gemmis & pulchris lapidibus. Germani olim data opera relinquebant terram suam incultam, malebantq; se exercere in armis, quàm uenas argenti & auri in terra abstrusas magnis sudoribus effodere. Alioquin inuenissent si scrutati fuissent, sicut hodie inueniunt. Siquidem diues est Germania auri, argenti, aliorum' metallorũ. Cæterũ Italiæ, Hispaniæ & Gallijs ferè prorsus omnia metalla negantur, nisi quæ à mercatoribus Germanis inferuntur. Fructibus alij alijs abundant, sed habet & Germania suos peculiares. Non facile est conferre terrarum felicitatem. Nam nullam partem est inuenire, quæ ferri omnia posset. Semper negatum est alij, quod in aliam collatum uideas. Quod autem de metallis diximus, idem quoq; de uini plantatione sentimus. Si Medera insula hodie profert uinum Creticum, uitibus in eam ex Creta translatis, non dubiũ quin & solum Herbipolense aut Heilprunnẽse olim æque ut hodie, si cultum fuisset, uinum nobile protulisset. Nec uideo quid tristitia cœli obesse possit terræ. Si uno æuo obfuerit, perpetuo oberit, id quod satis probat acetosum uinum quod apud Ratisponẽses crescit, nisi singularis & insolitus ardor solis terram acrius macerauit. Quod autem multæ hodie in Asia & Africa inueniuntur regiones, quæ penitus degenerasse à sua pristina nobilitate deprehenduntur, id euenisse noueris ex maledictione dei, quam inhabitatorum cõmeruerunt peccata, iuxta illud. Deut. 28. Si non audieris uocem domini dei tui, ut custodias cuncta præcepta eius, maledictus eris in agro, maledicta sporta tua, maledictus fructus terræ tuæ. Semẽ plurimũ expones in agrum & parum colliges. Vineas plantabis & coles, sed uinum non colliges, eo quod uermis illud sit absumpturus. In hunc itaq; modum interierunt maxima regna, propter scelera sua à deo maledicta, & maximæ abolitæ sunt urbes. Factum est quoque, ut ubi olim magnus fuit lacus aut cœnosa palus, hodie fertilis inueniatur fundus. Et ut semel finiam, patria nostra non habet immite cœlum aut sterilem fundum, ut ueteres senserunt, sed nihil est ferè in ea ociosum, quod non sit frumento, fructui aut uino ferendo aptum. Colles sunt aprici, habemus amœnissimas syluas, copiam fructuũ, magnos & paruos amnes terram fœcundantes, salubres fontes, plurimas aquas thermarum, totidemq; fontes salis, plures mineras argenti & ferri quàm ulla uicina natio, ut taceam quàm hodie decorata sit Germania urbibus, oppidis, uicis & castellis, castris quoq; & arcibus, montanis & campestribus.

Maledictio dei sterilem reddit terram.

De diuisione ueteris & hodiernæ Germaniæ.

Non cõstat ex scriptoribus, Germaniã olim in uarias distinctam fuisse prouincias, nisi quòd fuit, sicut & hodie, Germania superior & inferior. De Saxonia, Thuringia, Missnia, Hassia, Franconia, Shlesia, & alijs minoribus regionibus, nulla penitus fit mentio, tametsi certos quosdam populos in his tractibus tunc quoque habitasse nemini dubiũ sit, ut suprà indicauimus. Cum uerò Germani traijcerent Rhenum atq; Danubium & occuparent partem Galliarum alieno sudore excultam, extẽderentq; patriam suam in Noricum, Vindelicam, Rhetiam, Heluetiam & superiorẽ Pannoniã, tunc Germania cœpit in uarias discriminari prouincias, quanquam hoc esset extra ueram & antiquã Germaniam. Nam ueteres seperauerũt has terras ut diximus, à Germania, nec incolæ earũ usi sunt lingua germanica, quousq; Germani eas occupauerũt. Iuxta tractum Rheni à parte Galliæ loquuti sunt Gallicè, etiamsi incertũ sit qua lingua usi fuerint Galli antequã Romanis subijcerent, & ultra Danubiũ uersus alpes locuti sunt Italicè, sicut & in hunc usq; diem haud procul à curia loquũtur Italicè, donec Germani traiecto Danubio eas terras sibi subiugarunt aliamq; introduxerunt linguam. Per Heluetiam intellige agrum Suicerorum, & per Rhetiam lacum Podamicum seu Constantiensem atque Algoiam, per Vindeliciam Lechgoiam, per Noricum Bauariam, & per Pannoniam superiorem Austriam. Duorum fluuiorum Rheni & Danubij ripas Romani sine magno negocio sibi subdiderunt, condiderunt'que multas, ciuitates iuxta eosdem fluuios, pro uera autem Germania obtinenda, multum ab illis est sudoris & sanguinis effusum. Obtentam insuper, diu retinere nequiuerunt. Nam potestas eorum cum ad summum ascendisset, illico

Linguæ in deuictas terras translatæ.

illico rursum cœpit deficere, atq; proprium sibi creauerunt regē, sicut & Saxones. Sed nec Thuringi uolebant esse sine rege. Quod cum Sueui uiderent, creauerunt ipsi sibi ducem, qui antea habuerant reges. Cumq; parum conueniret Sueuis cum Thuringis qui confines erāt, uocati sunt Frāci, datusq; eis locus inter utranq; gentem, qui dirimerent discordiam illarum. Deinde conuersa inferiori Germania sub Carolo magno ad fidem Christi, trans-latoq; imperio ad Germanos, instituti sunt multi & uarij ducatus, comitatus, episcopa-tus, abbatiæ, præposituræ, atq; aliæ seculares & spirituales dignitates, scissaq; est Germanica natio in multas diuisiones & regiones, ut hodie uidere licet. Trans Rhenum uersus Galliā sunt Holandia, Brabantia, Geldria, Lotharingia, Westrichia, Tractus Rheni, Alsatia & Heluetia. Citra Rhenū sunt Frisia, Westphalia, Brunsuicia, Saxonia, Hassia, Thuringia, Misnia, Schlesia, Frāconia, Sueuia, Marca interior & exterior, Pomerania, Prussia, Meckelburgeñ ditio, Morauia & Nordgoia. Vltra Danubiū uersus alpes sunt Austria, Stiria, Bauaria & Athesina regio. Quibus si accesserem minores regiones, ut sunt nigra sylua, Ottonica sylua, Wirtenburgen. ditio, Hegoia, Brisgoia, Algoia, Wedderauia, Hunesruckia, Westerwaldia & aliæ multæ, cresceret numerus particularium regionū Germaniæ in immensum, de quibus nihil ueteribus constitit, præsertim exteris.

Sub Carolo magno Germania distincta in ditiones.

Quando & quomodo imperium fuerit

ad Germanos translatum.

Operæprecium me facturum puto, si ostendero, qua occasione imperium ad Germanos sit deuolutum, & quomodo singuli Imperatores sibi inuicem in imperio successerint, priusquam scripsero de præcipuarum regionum & ciuitatum Germaniæ exortu & successu. Nam non raro fiet, ut in sequentibus mentionem faciam de quibusdam gestis, quæ sub illo aut isto contigerūt Cæsare, ubi non semper adnotaturus sum annorum numerum, qui à Christo nato effluxerūt, quos in Cæsarum catalogo facilè inuenire potes. Ostendi autem in descriptione Italiæ, quomodo imperiū primum Romæ emerserit, auspicijsq; creuerit, & quàm diu illic substiterit, item quomodo deinde Constantinopolim in Græciam translatū, qualiq; successu ibi durauerit. Recensui præterea Cæsarum nomina & personas, quæ imperio usq; ad Carolum magnum præfuerūt, quādo aquila Romana biceps est facta, manēte uno capite in ecclesia occidētali & altero in ecclesia orientali, ubi scilicet Imperatores Græci usq; ad annū Christi 1453 sederūt, subactumq; fuit imperium eorum à Turca. Quomodo uerò Imperatores Græci sibi mutuo successerint, indicabimus infrà suo loco. In superioribus quoq; retulimus, quomodo Italia conciderit & lacerata fuit, postquam Imperatores sedem suam in Græciā transtulerunt, quamq; multi populi irruerint in Italiam & deuastauerint eam, præsertim Gothi, Huni & Longobardi, nullo Imperatore Constantinopolitano iustam præbente defensionem. Vnde & occidentalis ecclesiæ primores moti, cum consilio Romani pontificis elegerunt Carolum regem Galliæ & aliquarum regionū Germaniæ Imperatorem occidentalis ecclesiæ, relictoq; Imperatore Græco, homagium præstiterūt Carolo electo. Gesserat enim sese hic Corolus tā strenuū contra Saracenos & Longobardos grassantes in Hispania & Italia, ut omnium calculo dignus iudicaretur imperiali corona, gaudebatq; tota ecclesia occidētalis de tanto principe, cui nullus alius similis & ita potens in occidente inueniebatur. Germani asserunt illum in Germania natum, & Galli in Gallia. Vtrunque autem est uerum. Siquidem ille descendit à Sicambris, qui aliquot centenis annis habitauerunt iuxta ostia Rheni, denominatiq; sunt à Franco duce uel rege suo Franci, & aliquot centenis annis post Christum natum relicta terra illa partim occupauerunt ripam Mogoni, quæ terra quoque ab eis denominata est Franconia, & partim subiugauerunt Galliam, cuius aliqua pars ab eis etiam appellata est Francia. Hæ itaque duæ Franciæ, una orientalis, alia occidentalis, ab uno populo habitatæ, multis annis

Carolus magnus quare electus Imperator.

Frācorum origo.

annis sub uno perseuerauerũt dominio, quousq; scilicet posteritas Caroli magni defecit, id quod hic annotandum duximus: quia Galli contendunt primum occidentalem Cæsarem fuisse Gallum, atq; sub eo imperium translatum in Galliam. Germani uerò longè aliter sentiunt. Nam Carolus magnus fuit Germanus natus, fuit dominus Germaniæ, nouit linguã Germanicã, reduxitq; Germaniam pro bona parte ad cognitionem Christi. Habitauit in Germania, nẽpe Aquisgrani & Ingelhemiæ, quæ patria mea est, ubi & plurimi eũ natũ asserũt, alij uerò signãt Fruxinũ locũ natiuitatis eius. Celebrauit plurimos in Germania principũ conuentus, potissimũ Ratisponæ, Wormatiæ, Aquisgrani, & prope Moguntiam, atq; ob id imperium sub eo translatum est in Germaniam, quod tamen Galli & Itali constanter negant, dicentes imperium sub Ottone primo ad Germaniã translatum, quantum scilicet pontifex Romanus Imperatoribus de Imperio permisit. ~~Nam bonã eius partem temporis successu sibi usurpauit, sicut suprà sub titulo Rauẽnæ indicaui~~, sed quod alijs excutiendum relinquo, rediens ad Carolum magnum & ad omnes successores eius, quos nunc ordine recensebo, describamq; cõpendio eorum insigniora facta. Sed quia multum lucis allaturum est historijs, quas insequentibus obiter attingã, si prędecessores Caroli magni quoq; hic ordine ponam, paulo altius uidetur repetenda regum Galliæ series & successio, incipiẽdo scilicet à Clodoueo primo Christiano Frãcorũ rege, quomodo ille et sui successores usq; ad Carolũ magnũ dominiũ suũ extenderint ultra Rhenũ in Germaniam redegerintq; sub unum imperium ut armisq; nationem, aut saltem bonã Germaniæ partem.

Locus natiuitatis Caroli magni.

De Christianis regibus, qui ante Carolum magnum rerum sunt potiti in Gallia & partim in Germania.

Anno salutis 500. plus minus'ue exortum est ingens bellum inter Clodoueũ Galorũ regẽ & inter Alemannorũ regem. Nam Clodoueus expeditionẽ fecit usq; ad Tulbiacũ, quod est in episcopatu Coloniẽsi, cõtra Alemannorũ regẽ, cõmissaq; atroci pugna, Alemãni prima die Clodouei exercitũ strauerũt, eumq; in fugã uerterunt, ut ille planè desperarit se posse ferre tam potentis hostis molẽ.

Duxerat aũt Clodoueus iste Childerici filius ãno 484 Clotildẽ Gundebaldi Burgũdi regis filiã, mulierem sanctã in matrimoniũ. Quã cũ ad Christi religionẽ exhortantẽ audire nollet, tandẽ cũ Alemãnis prælio concurrẽs ab illisq; deuictus, ut iã signauim9, uotũ uouit si cõpos fieret, se uxori obtẽperaturũ, seq; unà cũ populo suo suscepturũ sacrũ baptisma. Altera erga die rursum instaurãs exercitũ suũ, aggredit' regẽ Alemannorũ & eius exercitũ, percussit hostẽ & in fugã uertit, regẽ uerò eorũ occidit & plurimos cepit. Eo die cecidit uniuersa gloria & libertas Alemãnorũ. Neq; eñ destitit persequi uictor q; latè patuit nomẽ Alemannorũ, nõ solũ Germaniã primã, cisrhenanã scilicet, sed etiã traiecto rheno ueterẽ Alemãniam & trans Danubiũ Rhetiam primã penetrãs, nec usquã conquiescẽs, donec partim ferro partim seruitute totam Alemannorũ gentem perdomuisset. Post hanc itaq; cædem feliciter gestam, Clodoueus sibi subditam fecit totam Alemãniam (nõ aũt totã Germaniã) ab ostio scilicet Neccari usq; in Sueuiã, Nigrã syluã, Lacũ Podamicum, Algoiam, citeriorẽ & exteriorẽ Rhetiam usq; ad Curiæ interiores barbaros, partẽ aliquã Athesis, partẽ quoq; illã Heluetiæ quæ est inter Rhenũ & Ursamflluuium, qui scilicet ex Urania per Lucernam descendit: item partem Sequanię, terram diœcesum Basilieñ. & Argẽtineñ. atq; ultrà per descensum Rheni. Sicq; bona pars Heluetiorum unà cum alijs iam memoratis terris ab anno Christi 500. aut circiter, dominio Clodouei & hæredũ eius subiecta fuit usq; ad tempora Childerici tertij, qui procurante Zacharia Romano pontifice, à Gallis fuit regio honore priuatus, & in locum eius Pipinus Caroli magni pater electus.

Sequitur

Sequitur Catalogus regum Christianorum Galliæ.

1 Clodoueus (aliâs Ludouicus) primus Galliæ Christianus rex. Hic re feliciter cõtra Alemãnos gesta, accersito Remigio præsule Rhemensi unà cum tribus millibus è populo, sacro fonte abluitur anno regni sui 11. Regnauit autem anno 500

2 Childericus filius Clodouei, fundator S. Germani prope Lutetiam, anno 514

3 Clotarius Childeberti frater, uir ferox et tyrãnus, regnauit 559

4 Albertus filius Clotarij, magnus adulter. 564

5 Chilpericus Ariberti frater occidit uxorẽ suã et duxit aliã 573

6 Clotarius 2. filius Cliperici deuicit Saxones, regnauitq́ an. 587

7 Dagobertus filius Clotarij fundator multarum ecclesiarum. Temporibus suis cõstructa sunt monasteria S. Galli & Wissenburgi. 631

8 Clodoueus 2. Dagoberti filius, pius erga pauperes 645

9 Clotarius 3. filius Clodouei administrauit regnũ per Ebroinũ magistrum curiæ suæ, regnauit anno 662

10 Theodoricus frater Clotarij gubernauit regnum per magistrum curiæ suæ, 666

11 Childericus 2. frater Theodorici uir tyrannicus 977

12 Clodoueus 3. filius Theodorici 693

13 Childebertus 2. Clodouei frater. Cuius curiæ magister Pipinus genuit ex Alpiade filium nothum, nomine Carolum Martellum 697

14 Dagobertus 2. & Childeberti filius. Huius curiæ magister fuit Carolus Martellus filius naturalis Pipini. Hic in una pugna strauit trecenta millia atq́ octogintaquinque millia Saracenorum. Domuit quoq́ Sueuos, Saxones & Bauaros. 715

15 Clotarius 4. Dagoberti frater, regnauit anno 719

16 Theodoricus 2. filius Dagoberti. Hic confrmauit fundationem abbatiæ Murbacensis, regnauitq́ anno 726

17 Childericus 3. filius Theodorici, ultimus de linea Clodouei. Hic per papã Zachariã fuit regno spoliatus & in monasterium trusus, atq́ in locum eius substitutus Pipinus Caroli Martelli filius, translatumq́ est regnum in aliam lineam & familiam.

18 Pipinus rex Galliarum procuratione Zachariæ papæ electus anno 750 Hic rursum subegit Saxones, profectusq́ est bis in Italiam, uicit Aistulphũ Lõgobardorum regem, qui pugnauerat contra papam & Romanam ecclesiam.

Catalogus & successio omnium Cæsarum,

qui à Carolo magno usq́ ad Carolum quintum imperio præfuerunt.

Carolus magnus.

1 Carolus magnus filius Pipini regis Francorũ, natus iuxta omnium ferè historicorum sententiã in uilla Ingelheim, quæ duobus miliarib. distat à Moguntiaco, ubi etiã insigne cõstruxit palatiũ, cuius uestigia adhuc hodie cernunt, tametsi quædã meo æuo hinc translata sint uetustatis monumenta, præsertim aliquot lapideæ fusæ columnæ, quæ hodie Heidelbergæ in principis arce uident. Hic Carolus defuncto patre cõcordi consensu in demortui locũ est surrogatus, q paternã auitamq́ æmularet uirtutem. Hic Albinum Alcoinum præceptorem habuit, eoq́ procurante Parisiense gymnasiũ extruxit, quemadmodũ & Papiẽse gymnasium uiris doctis instituit, posteaquam Longobardos perdomuit. Templa exornauit, Basilicã Aquisgrani ubi sepultus est, extruxit. Monasteriũ in Westphalia fundauit, plurimaq́ cœnobia in toto regno suo ultra & citra Rhenũ fundauit & fundata priuilegijs & beneficijs prosecutus est, id q patet de monasterijs in Heluetia & Alemãnia sitis, præsertim de monasterio Cãpidonensi, Disertinensi iuxta ortum Rheni, Fabario, Sancti Galli, Augiæ maioris, Murbacensi & multis alijs, quorum

Præceptor Caroli magni.

quoq; pro regno illo laborans, misit magnum exercitum contra Manfredum, at Manfredus fugit hostem. Postea misit pontifex Carolum Andegauensem comitem, fratrem, uel secundum alios, generum Ludouici regis Franciæ cum magno exercitu contra Manfredum, pugnatumq; est diu ancipiti Marte, donec tandem Carolus Manfredum strauit & totum regnū eius occupauit. Porro uxor huius Hērici Margarita, superstite marito, filiis & fratribus domus Austriæ, nupsit Ottocaro filio regis Bohemiæ, sed postea rursum per diuortium ab eo fuit separata, quum esset senex & sterilis.

28 **Cunradus** Friderici secundi filius, rex Siciliæ & à matre Iole rex Ierusalem, dux quoq; Sueuiæ, uiuente patre in regem Romanū designatur. Sed contra eum & patrem Fridericum Henricus Landgrauius Thuringiæ & Hassiæ ~~suggestione pontificis~~ rex eligitur, struūturq; Cōrado insidiæ. Et quum pater interim moreretur, festinauit ipse in Italiam, occupaturus regnum Siciliæ, quod iure hæreditario ad se spectabat. Cumq; duobus ferè annis regnasset, à Mãfredo fratre spurio ueneno est extinctus. Verebatur enim Mãfredus, ne regnorum omnis successio huic uni deferretur, eo excluso, quòd iam filium genuerat Conradinum, quem testamento quoq; omnium regnorum hæredem constituit. Patricidio igitur fatricidium adiunxit, tollens & hunc ueneno, anno scilicet Christi 1254. Tunc pontifex Romanus conabatur subigere regnū Siciliæ ut iam memorauimus. Cæterum Conradi uxor fuit Elisabet soror Ludouici & Henrici ducum Bauariæ, quæ pòst nupsit Meinhardo comiti Goriciæ. Conradinus uerò cum adoleuisset accersitus est in Italiam à Gibelinis contra Guelfos, & ut possideret auitum regnum, quod papa iam dederat Carolo Gallo. Antea tamen Manfredus hoc regnum Conradini nomine strenue est tutatus. Non enim ignorabat uir acris ingenii, sibi spurio pro se agenti populos nullatenus parituros, atq; ideo Conradini prætextum adhibebat. Italiā autem Conradinus ingressus, à plerisq; ciuitatibus benigne est susceptus. Proficiscensq; contra Carolum, qui iam Manfredum debellauerat, apud Beneuentum dubio Marte tres horas pugnatum est, sed uictoria Carolo cessit. Cumq; Conradinus fugæ consulit, Austriam petiturus cum Friderico duce Austriæ, filio Hermanni quondam marchionis Badēsis & ducis Austriæ, ignoti ambo habitu seruorum fugientes, à quodam post octauum diem sunt proditi. Adamabat enim Conradinus proditoris uxorem formosissimam, & ut ea potiretur, uirum sub honoris specie ablegauerat. Qui re intellecta & scelere deprehenso, Conradinum prodit Carolo. Vnde captus Cōradinus securi percutitur cū duce Austriæ in Neapoli. Alii tradunt uirum quendam pecunia corruptum hos prodidisse. Alii aliter scribunt. Vide infra apud duces Sueuiæ. Sic Cōradinus ultimus de familia comitum de Hohenstaufen, ac Fridericus dux Austriæ ultimus de familia Leopoldi dies suos clauserunt.

Manfridus parricida.

Conradinus dux ultimus Sueuiæ occiditur.

29 **Henricus** Landgrauius Thuringiæ & Hassiæ, frater Ludouici mariti sanctæ Elisabet, eligitur rex Romanorū in odiū Friderici secundi & filii eius Conradi. Cōradus uerò armata manu cōtra Henricū apud Franckfordiā ueniens, fugatus est ab eo magna suorū strage. Cōradus uidens se imparē suo aduersario, spe auxilii, Bauariæ ducis filiam coniugem accepit, sed frustra, quia Sueui undiq; eum persequebantur & oppugnabant. Henricus itaq; ui imperium seruans, Vlmam quæ Conradi partes sequebatur obsedit. Sed cum ob ingens frigus obsidionem solueret, sagitta iaculatus letale accepit uulnus, periitq; eodem anno quo electus rex erat.

30 **Guilelmus** comes Holandiæ iuuenis imberbis, eligit͛ rex Rom. q filius fuit Florentii quarti et Mechtildis filiæ Henrici ducis Brabātiæ amitæ diuæ Elisabet. Fuit homo natus ad arma, gubernauitq; Holādiā, Selādiā et Frisiā paternas ꝓuincias. Gessit multa bella cōtra Flādrenses. Subegit quoq; Frisiā. Et cū uictor terrā egrederet͛, à quibusdā fugitiuis sec⁹ uiā in harūdineto latitātibus, cuspidib. trāsfigit͛.

Equitabat

Equitabat enim rex cum paucis, diuerticulum quærens ut securius exercitum reduceret, delatus in glaciem cecidit. Frisones qui latitabant erumpunt, & priusquam regi subueniretur, occisus est. Frisones deinde conuocatis finitimis, Holandinos expellunt ac trucidāt. Interijt autem anno regni suo nono, qui fuit annus Christi 1255. Deinde post 27. annos filius eius Florētinus deduxit inde ossa patris sui in Selandiā atq; sepeliuit in Mittelburgo.

31 **Richardus** filius regis Anglorum in dissensione est electus. Nam Moguntinus Coloniensis & Ludouicus Palatinus elegerunt eum, alij uerò principes elegeruut Alphonsum regem Castellæ. Sed Richardus ingenti pecuniarum aceruo uisus est imperium emere. Insolescens ergo contra aduersarios suos, terras Treuerensis episcopi igne & ferro uastauit, Boppardiā obsedit & expugnauit. Deinde & alias rebelles ciuitates cohercuit. Cumq; Angliam repetisset, & pro fratre suo Henrico Anglorum rege incautius Londinum obsideret, capitur, & liberatus in obsidione alterius ciuitatis iaculo est occisus, cum annis regnasset sex.

32 **Rudolphus** ab Habspurg anno 1273. unanimi consensu in Rom. regē à principibus eligitur, uir maturæ ætatis & qui sub Friderico secundo strenue res sibi commissas obibat, ut ei tota Cæsaris nobilitas, quū ipsum adiret, assurgeret. Fuit insuper magister curiæ Ottocari regis Bohemiæ, qui hanc electionem summis uiribus impedire nitebatur, quandoquidē & ipse ad imperium aspirabat & Brādenburgensem Marchionē muneribus corruperat. Cum aūt Rudolphus eligeret, in obsidione erat Basileæ. Nam erāt in urbe duæ factiones, Stelliferorum & Psittacorū. Cumq; Stelliferi urbe essent eiecti, reducere eos Rudolphus satagebat. Electus autem, per Burggrauiū accersitur. Cui initio neq; satis credidit neq; facile consensit. Venit tamen, & Aquisgranum ductus coronatur solitis ceremonijs. Vbi & duas filias nobiles, duobus electoribus in uxores collocat. Et cum iuramētum à principibus exigeret, quidam absentiam quorundā causati, recusarunt, quos tamen facile ad officium coēgit. Erat enim princeps non minus manu strenuus quàm ingenio sagax ac prudens. Collectis autem ab eo aliquot principum cōuentibus, Bohemiæ rex cōtumax iudicatus est, qui Austriam, Stiriam, Carinthiam et Carniolam uacante imperio sibi usurpauerat, Margarita uxore ducta, quam tamen repudiauerat, ut suprà memorauimus. Fuit autem in illis conuentibus decretū, quòd omnes Austriæ terræ uacantes, ad imperiū essent deuolutæ. Vnde rex cum omnibus principibus forti manu occupat Austriam, & Bohemum ex omnibus terris fugat, ac deinde ad feudum suscipiendum cogit. Consentiens autē Ottocarus, unū rogauit sibi cōdonari, ne scilicet in publico feudum accipere cogeretur. Erat enim superbissimus, & uerebatur poplite flexo illū adorare, qui olim ei seruierat, ut magister curię suę. Annuit rex Rudolphus, ut sub tētorio aut pāpilione id fieret. Erat autem id tentorium mira arte factū adeò ingeniose, quòd uno tractu in quatuor partes dissolui poterat. Dum itaq; flexis genibus accipit uexillum à rege, ut fieri solet, quidam fune rapto tentorium dissoluit, ut omnibus palàm uideretur, regem de more adorare. Id cum uxori eius Kunegundi, quam uiuenti Margaritæ superduxerat, innotuisset, uenienti marito acerbis illusit uerbis, quasi perpetuam sibi inussisset maculam. Vah inquit, qui potentissimus es rex, coram seruo olim tuo sordido tam splendide ornatus ceruicem submittis, eumq; adoras palàm cunctis uidentibus? Armis potius erat decernendum, quàm in fœdus tam humile descendendum. Verbis huiusmodi ardentibus increpatum regem compulit, ut pacem abijceret, concordiam frangeret, ac neglecto honore suo, uiolatisq; literis suis, bellum regi Rudolpho indiceret, contra iusiurandum oblatum contraq; nobilium sententias, qui eum trahere ab hac sententia conabātur. Collectis itaq; copijs, fortem exercitum in Austriā ducit, cui occurrens Rudolphus fortissima manu, primùm eum castris exuit, dein in fugam uertit, postremo à Stirio quodam nobili inter acies est occisus, ac omnibus rebus spoliatus nudus in Laha oppidum Austriæ delatus, ubi expirauit anno 1279. Fuerunt in exercitu Ottocari 14. millia uirorum desiderati, præter captiuos. Deinde Rudolphus Bohemiam ingressus, cœpit illam deuastare, sed episcopus Vlmocensis pacem fecit, remq; eò deduxit quòd filiam Rudolphi Gutam Venceslaus filius Ottocari duceret uxorē, uicissimq; filiam Ottocari Agnetem Rudolphus Rudolphi regis filius,

Factiōes apud Basilienses.

Rex Bohemiæ rebellis Cæsari.

Illuditur Ottocarus rex.

Stultum mulieris consilium.

gis filius, dux Sueuiæ duceret uxorem. Talibus nuptijs pax firmata est. Austriæ uerò ducatus quē Ottocarus 24. annis iniuste possederat, Alberto filio Rudolfi cessit. Eo pacto Austria cum cæteris prouincijs ad comites de Habspurg est deuoluta. Relicta uidua Ottocari, Zebiscum Bohemum nobilem duxit maritum, eiq; thesauros multos condonauit. At Venceslaus matre defuncta hunc captum securi percussit, ac omnia ablata bona recuperauit. Rudolfus itaq; rex noluit Italiam ingredi pro adipiscēda corona imperiali, sed à Bononiensibus, Florentinis, Genuensibus, Lucensibusq; pro libertate, licet in grauem Rom. imperij iacturam, grandem congessit pecuniam. Auaritiæ itaq; notatus studio, à plerisque reprehenditur in cæteris laudatissimus. Obijt autem anno ætatis suæ 73. anno autē Christi 1291. imperij 18. Genealogiam eius inuenies infrà in descriptione Austriæ. Habuit uxorem Annam comitissam de Hohenberg, sepultā hic Basileæ cum filio Hartmanno submerso in Rheno, & puero Carolo, in choro Cathedralis ecclesiæ.

Auaritia Cæsaris.

33 **Adolphus** comes à Nassaw, à quibusdam principibus eligitur, ab illis uerò Albertus Austriæ dux. Adolphus tamē Aquisgrani coronatur. Cumq; Albertus dux Austriæ feudum suarū terrarum accepisset ab Adolpho, Adolphus nihilominus cœpit Albertum persequi odio, exercitumq; in Colmarienses, qui à partibus Alberti stabant, mouet & expugnat, deinde Alsatiæ urbes sibi rebelles compescuit. Post hæc trāsfert exercitum in Thuringiam & Misnam, habitatoresq; pacem postulare coegit. Molitus deinde est bellum contra regem Franciæ propter regnum Arelatense. In summa, tota Germania æstuabat bello, ut etiam principes cogitarent eum deijcere à culmine imperialis dignitatis. Nam neglexit Principes imperij, indignos extulit, adulteria patrauit, uirgines, moniales & uiduas constuprauit, fidem literis & sigillo roboratam uiolauit. Conuenientes ergo principes elegerunt Albertum ducem Austriæ, eumq; multis precibus sollicitant, ut imperium assumat. Quo assentiente, omnes promittunt ei auxilium. Adolpho uerò adhæserunt Otto dux Bauariæ, Rudolfus comes Palatinus & quædam ciuitates imperiales, nempe Franckfordia, Spira, Wormatia, &c. Cōcurrunt itaq; duæ acies

Vitia Adolfi.

propè Spiram & fit crudele prælium. Est sex horis acriter & continuè pugnatum, utrinq; multis occisis, multis ab equis deturbatis. Cumq; diu ancipiti marte pugnatum esset, Adolphus qui cum suo exercitu aduersos solis habuit radios, uisum hebetantes, grauissimè concussus equo est deiectus. Sed cū restitueretur equo, casu Albertus superuenit. A quo circa oculum ense traiectus, in collo quoq; letale suscepit uulnus. Incautus em̄ hostib. expositus interfectus est, quum sine ordine in aciem descēdisset. Multi nobiles capiuntur, multi calore & aëris suffocatione perierunt. Imperauit autem Adolphus annis octo. Sunt qui scribunt omnes coniuratores regis mala morte perijsse, quasi quodā fato. Comes em̄ Albertus de Haigerloch occisus, Otto de Ochsenstein suffocatus, episcopus Moguntinus subito in sella apoplexia tactus, episcopus Argentinensis à lanio ante Friburgum ense traiectus, Comes de Leinigen phrenetide correptus, Albertus à duce Iohanne ense transfossus.

Adolphus in pugna succumbit.

34 **Albertus** filius Rudolfi dux Austriæ, post occisum Adolfum iterum à principibus eligitur in regem Rom. atque Aquisgrani coronatur anno 1298. Ducatum Austriæ filio suo Rudolpho administrandum commisit, & Blancam sororē Philippi regis Franciæ ei uxorem dedit. Inciderunt autē multa bella, quæ Albertus gessit contra hostes, inter quæ unū habuit aduersus episcopū Salisburgēsem, ratione fabricatū salis. Nam antistes irritatus ab Alberto, curauit destrui fabricā salis, quod grauem iacturam salis sui pateretur, ob copiam salis quam dux Austriæ habuit. Et cum Albertus uinci nequiret, oblatum est illi uenenum. Quod ut eijcerent medici, omnē nauantes operam

Albertus ueneno inficitur.

operam principem inuerterunt, machina ad hoc ingeniosè fabrefacta, ut continuo uomeret, non tamen suffocaretur. Exclusum est itaq; uenenum per os, per nares, per oculos, fuitq; uis eius tanta, ut alterum sibi oculum corrumperet. Vnde sæpe monoculus rex dictus est, princeps fortissimus, qui duodecies collata acie dimicauit, semper uictor. Postremo cū ingentem coëgisset exercitum, Bohemiam ingressurus contra ducem Carinthiæ, qui regem Bohemiæ gerebat, miseranda morte est à duce Iohanne, filio Rodolfi ex Ottocari filia, occisus. Iohannes enim dum esset iuuenis & prodigus, Albertus eius bona tutoribus commisit, & iuuenem apud se honesta conditione tenuit. Qui cum malorum consilio seductus, quasi dux esset sine terra, crebro patrimonium suum maternum peteret, præsertim dominium Kiburgense, quod illi negabatur, cum tribus alijs coniurationem iniit, qui curam custodiendi corporis regij habebant, quibus semper rex uitam suam concredidit. Hi erant Rudolfus de Wart, Waltherus de Essenbach & Vlricus de Palm. Octauo autem Kalendis Maij anno Christi 1308. cum rex filios suos cum duce Iohanne & nonnullis familiaribus in mensa habuisset, & hilaris omnes roseis sertis redemisset, quatuor coniuratores cibum capere non poterant, sed meditabātur necem regis. Erat enim illa die traiecturus fluuium, petiturus Rheinfeldū. Mensa itaq; remota equum petiuit, ut nauim conscenderet, ablegatisq; omnibus alijs ministris, memoratos solum quatuor detinuit. Conscenso igitur rex equo, Rudolphus de Wart, quandiu, inquit, istud cadauer equitare permittimus? frænumq; equi apprehendens, cum inter eundem de more rex loqueretur dux Iohannes pugione collum regis primus ferit. Vlricus faciem & caput per medium secat, cæteri ensibus transfodiunt, inter Rysam Arulamq; Heluetiorum flumina: ubi postea monasterium monialium sanctæ Claræ construitur. Nomen est loco impositum, Kunigsfelden, id est, Regius campus. Occisores fuga dilapsi, tandem effugere nequiuerunt. Nam Vlricus de Palma ueniens post aliquot dies Basileam, latitauit in domo Conuersarum siue Beginarū ubi & obijt, castro eius obsesso per Leopoldum ducem Austriæ, & diuiso cū omnibus bonis inter fratres suos. Ex eo sunt decollati quinquaginta. Munitionibus uerò Waltheri destructis, ipse pastorem agens post annos 35. sese manifestat moriturus. Rudolfus de Wart cum famulo post longam occultationem deprehensus est, famulus rota cruciatur, Rudolfus uerò post inanes excusationes caudæ equi alligatur, & ad supplicium ductus, fractis rota membris crudelissime necatur. Iohannes dux nepos regis, profugus per syluas & ferarum latibula tandem in Italiam uenit, postremo ad Henricum Imperatorem, qui Alberto successit, in Tuscia Pisis per Papam missus, in habitu fratrum Heremitarum perpetuis carceribus est condemnatus. Sic omnes illi parricidæ diris discerpti supplicijs, debita sua præmia tulerunt. Regnauit autem Albertus annis decem. Fuit princeps prudentia, sagacitate & clementia nulli secundus, munificus in benemeritos, bilingues graui odio persequens, lasciuorum contubernia uitans, patiens erga inimicos, non præceps in uindictam & iniurias facilè obliuioni tradens. Habuit autem uxorem Elisabetam filiam Meinhardi comitis Tyrolis & Goriciæ ac ducis Carinthiæ, Conradini ex matre sororem, fœminam acuti ingenij, quæ salis mineram & usum faciendi inuenit in Hallis, prope Gemunden in superiori Austria.

Nomina coniuratorum.

Kunigßfelden id est, Regius campus.

Dux Iohannes incarceratur.

35 Heinricus

septimus filius Henrici comitis Lutzelburgēsis & Beatricis comitissæ Hannoniæ, paternis opibus non quidem magnus, iustitia autem & prudentia, tum rerum gestarum gloria inter principes sui æui præcipuus, in cuius nece Christianitas maximam passa est iacturam. A Friderici secundi morte usq; ad annum 1308. quando hic Henricus fuit electus, reges Romani abstinuerunt ab ingressu Italiæ, nempe Rudolfus, Adolfus & Albertus, & ob id omnes penè Italiæ urbes Imperio parere solitæ excusso iugo, tyrannis potius subesse cœperunt. Electus ergo Henricus & Aquisgraui coronatus, contendit ingredi Italiā, ascendensq; per Rhenū uenit Spiram. Et uidens ibi Imperatorū monumēta, doluit antecessores suos Adolfum & Albertū in loco occisionis esse sepultos. Iussit itaq; eos effodi atq; illuc deferri. Dehinc ad filij nuptias animū intēdit, ut res domesticas, quæ mediocres erant, aliqua affinitate muniret & latius proferret,

ret, priusquam Italiam ingrederetur. Erat ei primogenitus Iohannes cui desponsauit Elisabetam Vuenceslai regis Bohemiæ filiam, Rodulphi regis Rom. neptem. Quæ Spiram honesto comitatu adducta est. Cumq; grandiori esset corpore, ob fornicationis suspitionem diu nuptiæ eius sunt dilatæ. Puella innocens moræ impatiens, ubi hanc falsam intelligit suspicionem, denudato copore interiori ueste regem adijt, stola unica tecta. Virginitatem meam inquit ô rex aspectu corporis mei & examine honestarum approbabo matronarum, nec hinc pedem mouebo, nisi sinistram de me abijcias suspicionem. Timore perculsus rex, inducere reginam uirginem non potuit ut abiret, plurimũ sese excusans de concepta in se suspitione. Coactus itaq; mittere pro matronis & obstetricibus, reperta est illæsa et inuiolata uirgo. Maturatæ ergo sunt nuptiæ & solenniter celebratæ. Rebus autẽ Germaniæ compositis, mittit Hẽricus rex legatos ad Pontificem pro suscipienda corona imperiali, quo annuente, subsecutus est rex cũ multis ducibus, comitibus, episcopis & baronibus, susceptusque est honorifice à Mediolanensibus. Et dum Cæsar ibi moram faceret, Guido Turrianus id ęgreferẽs, de eius interitu anxie cogitat, suęq; factionis profugos ad se pellicit, & parat mentis maliciam deducere ad exitum. Decreuit autem quendam ob sodomiam condemnatum, ad supplicij locum educere ad concremandum, sperans magnam Germanorum militum partem ad spectaculum progredi. Tum clausis portis, regẽ in palatio desertum, sperat facilè mactandum. Hoc cõsilium dum Turrianus cum quibusdam in domo capesseret, adolescens quidam qui non curabatur, hoc audiens, Matthæo Vicecomiti pandit, Qui dispositis clam armatis seditionem hanc dissimulanter expectat, regiq; omnia aperit. Suborto tumultu fratres Teutonici ordinis, qui Cæsarem officij causa comitabantur, primi irruerunt in palatium regis & uiriliter repellunt cõiuratores, portam aperiunt urbis, qua occlusus Leopoldus dux Austriæ, ducentis cum armatis iacuit & ad Cæsarem properat. Vicecomes quoq; cũ suis erupit ex latebris & obuios quosq; trucidat. Turrianus uerò cum consilium proditum suspicaretur, fuga elapsus cum suis euasit. Domus eius solo æquata, bona direpta, trucidati obuij quiq;. Cœpit etiam paulò post Cæsar formidabilis esse uniuersæ Italiæ, dederuntq; se illi passim celebriores ciuitates. Veniens autem Romam cum magna solennitate coronatus est. Deinde uolens in Italia omnia dissidia tollere, in die assumptionis Mariæ cum de more sacram eucharistiam acciperet à fratre ordinis prædicatorum à Florentinis subordinato, illico cœpit ægrotare. Ferebatur enim monachus sub unguibus uenenũ habuisse, quo hostiam infecerat. Paulò pòst Imperator animam deo reddidit, anno imperij eius 5. Christi 1313.

Regiæ puellæ egregium facinus.

Turriani iniquus animus.

Imperator ueneno inficitur.

36 Fridericus eius nominis tertius, filius Alberti ducis Austriæ & Romanorum regis in discordia eligitur, cuius competitor fuit consobrinus eius Ludouicus dux Bauariæ, cuius mater Mechthildis fuit filia Rudolfi ab Habspurg. Friderici autem pater fuit eiusdem Melchthildis frater. Diuisum ergo imperium diuisos fecit populos & ciuitates. Alij enim huic fauebant, alij alteri, uentumq; est ad diutinũ bellum. Nam Fridericus depopulatur agros, castra & urbes in Bauaria. Frater uerò illius, Leopoldus grãdi exercitu iuxta Spiram Ludouicum persequitur & in fugam uertit. Deinde uterq; frater ducit uxorem, celebrantq; maxima pompa nuptias Basileæ, Fridericus iungit sibi regis Aragoniæ filiam & Leopoldus Comitis Sabaudiæ filiam. Finitis nuptijs Leopoldus uolens fratri ualles Suiciæ, quæ sunt de iure imperij, subiugare, primus inter Austriæ duces Heluetios armis aggressus est, sed frustra. Fridericus uerò cum magnis copijs Sueuiam ingressus, iuxta Eslingam cum Ludouico pugnauit. Et cũ dubio Marte pugnatum esset, discessere, quibusdam occisis, quibusdam captis. Deinde rursum apud Argentinam iuxta fluuium Bruscam duo magni exercitus cõueniunt, stãtq; acies in planicie ad pugnã paratæ. Ardent milites feruentq;, eductis gladijs manus cõserere appetũt. Ludouicus uerò intellecto stratagemate fugit in Bauariã. Interiectis dehinc aliquot annis. Fridericus iterum ingreditur Bauariã & deuastat superiorem Bauariã. Ludouicus miseratus suorũ clades, mori destinauit aut hostem uincere, hoc unũ cauens, ne fratres cõiungerent suos exercitus. Fridericus uerò moręq; impatiens, uersus hostẽ tendit consilium suorũ qui id dissuadebant, contẽnens. Cõcurrunt acies acriter & uictoria Friderico cedit. At Bauari pedites qui se fugæ commiserant, reuocantur, equisq; dimissis pedites prælium renouãt. Superuenit quoq; Burggrauius, qui clamore magno Australes sagitarios in fugam uertit. Post laborem

Nuptiæ regiæ celebrãtur Basileæ.

borem enim fessi milites, hunc exercitum Leopoldi creabant, respirantes paululum, ue/
xillo decepti adulterino: Obruti igitur insperatò Australes occludunt ueluti septo, multis
ex illis captis, inter quos Henricus dux Austriæ Friderici frater fuerat. Deinde in aliã par
tem exercitus irrumpunt, qui minimè hostes esse arbitrantur. In fugam igitur uersi mi/
lites, Fridericum deserunt. Qui equo deiectus ab armigero, captus & Ludouico adductus
custodiæ haud magnificæ deputatus est. Subsequutus autem Leopoldus & aduersam fra/
tris audiens fortunam, indoluit uehementer, admiratus tamẽ quòd in tanta strage occisus
non esset. Facta est clades illa anno liberationis humanæ 1324. penultima Septẽbris. Hen
ricus autem restitutis quibusdam munitionibus Morauiæ, quas australes occupauerãt, an
te fratrem suum liberatus est. Fuit enim regi Bohemiæ traditus. Leopoldus interim quo
Fridericus in munitissima arce ddtinebatur cum multis alijs nobilibus, nullũ poterat osten
dere signum lætitiæ. Ciuitates quoque Alsatiæ, Columbaria, Selestadium, Ehenheim,
Roszheim, Hagenaw, quæ Friderico prius adhæserant, immutatæ nutabãt, in partem Lu
douici flectentes. Leopoldus uerò ob fraternum amorem, rem ridiculam molitus est. De
fratris enim liberatione dies noctesq; sollicite nimis cogitans, necromanticum adijt, qui
nouit coniurationibus aduocare dæmones. Viso itaq; sub habitu uiatoris dæmone, rogat

Fridericus princeps captus.

Dæmonis coniuratio.

eum, si Fridericũ è uinculis liberare queat. Promittit ille, si ob/
sequi uelit. Territus aũt nocturna uisione Fridericus, neq; as/
sentire uolẽs, res in nihilum est redacta. Vix scribi potest quan
to sudore Leopoldus pro fratris liberatione laborauerit, ma/
ximam pecuniæ quantitatem ac præciosissima quæq; pollicen
do, sed nihil profecit. Curauit etiam ut per pontificem Ludoui
cus sacris interdiceretur. Fiebant quoq; crebri principum con/
uentus, tractantes de Friderici liberatione. Leopoldus etiam
quoad uixit, Ludouico molestus esse non desijt, quanquam ob
maximos labores diu uiuere non potuerit. Tantum enim ex/
haustus fuit uiribus, ut nimia uigilia postquam ab expeditio/
ne Spirensi redierat, mente captus, uitam apoplexia tactus fi/
niuerit anno scilicet salutis 1326. Deinde post annũ unũ mor/
tuus est frater eius Henricus. Fridericus uerò cum triennio in
custodia maceratus fuisset, tandem persuasione cuiusdam Prio
ris Cartusiensis, Ludouicus eum liberat, præmissis quibusdam
conditionibus iureiurando, ac dehinc literis corroboratis, nempe ut uterq; quoad uiueret
regio uteretur titulo, Fridericus autem Italiam pro imperij corona non accederet, sed hãc
liberam Ludouico permitteret. Reductus igitur in Austriam Fridericus, cum magna læti
cia susceptus est ab uniuerso populo. Sed ipse ob perpessas aduersitates paulatim cœpit
contabescere, paucosq; annos post liberationem uixit. Resolutus enim dysenteria, mor/
tuus est anno Christi 1330.

Leopoldus dux moritur.

17 **Ludouicus** Bauarus uix septennis patrem amisit. Vbi uerò adoleuit hu
manissimus princeps cunctis amabilis, uisus est omnibus se
humanum exhibuit, obuiosq; quosq; salutabat ac alloquebatur, unde maximũ sibi fauorẽ
cõtraxit. Electus aũt rex in discordia, multas & grauissimas lites cũ Friderico gessit, sed ui
ctor tandẽ nomen & titulum Imperatoriũ inuito Põtifice usurpat. Cumq; foueret quosdã
minoritas, quos Põtifex pro hæreticis declarauerat, damnauit & ipsum tanq; hæreticũ. At
Ludouicus regno ad se deuoluto, ingentibus copijs sese parat ad ingrediendũ Italiã, & in
primis Vicecomitib. permittit dominiũ Mediolani, ubi & ferreã suscepit coronã. Existes
aũt Mediolani, mittit oratores Auinionẽ ad Põtificẽ, qui petãt ut imperialia insignia mo
re maiorũ sibi benignè conferat. Id aũt secũdò fecit. At Pontifex recusat, oratoresq; igno
miniose repellit, quin & Vice comites in odiũ Ludouici excõmunicatione percutit. Ludoui
cus uerò Romã petit, honorificeq; est à populo Rom. susceptus & à senatorib. urbis qui ui/
carij Imp. uocabant coronatus cũ cõiuge. Et quidẽ Rom. senatores Pontificẽ requirebãt,
ut urbẽ inuiseret & Rom. regi Imp. signa cõferret. Alioquin ipsi pro antiqs iurib. se suaq;
uellẽt tueri. Ad hęc Põtifex Ludouicũ lęsę maiestatis reũ ac hęreticũ incusabat. Ob id Imp.
consilio procerũ ac Rom. Petrũ Corbariensem Reatinũ minoritã, uirũ ad res gerendas ap
tissimũ, summũ Pontificẽ creat, Nicolaũq; quintũ appellat. Qui mox creatis cardinalibus & episco/

Põtificis Rom. pertinacia.

& episcopis Iohannē pontificē dignitate papali deiecit, simulachroq; eius fabrefacto, ig-
nominia afficitur & per nouū pontificem atque Cardinales astante Cæsare concrematur.
Pontifex uerò Iohannes uicissim Ludouicum imperiali deiecit dignitate, regnoq; priuat,
excommunicatione crudeli tanquam hæresiarcham condemnat. Contrà Ludouicus hære-
ticum papam denunciat, concilium appellat, urbem Italiamq; relinquere decreuit. proditio-
nem ac uenenum non arma extimescens, dicensq; Germanorum Cæsares multos ueneno,
paucos ense ex Italia abactos. Mortuo Iohanne pontifice succedit Benedictus 12. qui Lu-
douici Cæsaris innouat execrationes, omniq; regio honore spoliat, & ducatu Bauariæ pri-
uat. Conuocat ob id Cæsar principes omnes atq; doctissimos quosq; & cōfirmat antiquas
leges, decernitq;, ut cui plura accedunt principum suffragia, is etiam in discordia uerus cen-
seatur electus, idemq; possit citra apostolicæ sedis cōfirmationē imperij iura exercere & ad-
ministrare. Debeat quoq; idem mox post principum insinuationē à pōtifice inungi. Quod
si recuset pōtifex, à catholico possit quocūq; antistite proclamari Imperator ac Augustus,
cum inunctiones istæ solennitates quædam sint aduenticiæ à pontificib. adinuentæ, nomi-
na non res concedentes, in signum defensionis ac unionis ecclesiæ imperijq; Romani. De-
hinc Cæsar in personæ suæ excusationē coram principibus & nobilib. rationem fidei suæ
clarissime reddidit, planeq; confessus est se Christianum hominē, articulos fidei integrè cre-
dere. Hæc acta sunt an. Christi 1339. Deinde pontifex Romanus nitebatur Imperatorem ab-
soluere ab excōmunicatione, sed resistebant Cardinales & rex Franciæ, minabaturq; rex
Franciæ pontifici crudelissima si Bauarum absolueret. At Imperator ultionē in animo suo
indies cogitabat, quæ se ultrò pulchre offerebat. Nam Eduardus rex Angliæ uerum se re-
gni Franciæ hæredem causatus, auxilio Ludouici Cæsaris ingressus Galliam, per 40. penè
milliaria in circuitu igne & ferro regnum crudeliter deuastauit, multarumq; urbiū mœnia
demolitus est. Quod uidens Francus, imperatrici filiæ sororis suæ literas mittit, quib. preca-
batur ut inter Imperatorē & ipsum concordiam faceret, quod & factū est. Deinde mortuo
pontifice quū Clemens sextus succederet & Imperaror cuperet reconciliari ecclesiæ, pon-
tifex oratoribus imperatoris formulam exhibuit turpissimam rigidissimamq; iuxta quā Im-
perator absolutionem promereretur, nempe ut in solidum cōfiteretur omnes errores ac hæ-
reses, item resignaret imperium nec resumeret nisi fieret ex gratia papæ, poneretq; se & fi-
lios suos atq; bona in manus & uoluntatem papæ. Congregauit uerò principes & hæc au-
dientes, indignati promittebant Imperatori assistentiam & firmum auxilium, seq; missuros
nuncium qui pontificem rogaret, ut ab his desisteret friuolis articulis & in destructionem
imperij excogitatis. At pontifex his uerbis adeo exasperatus est, ut anno 1346. Ludouicum
in cœna domini noua excommunicatione feriret, declarans eum hæreticum & schismati-
cum. Deposuit etiam archiepiscopum Moguntinum qui Imperatori fauebat, & suffecit a-
lium. Aduersabantur tunc quoq; Iohannes rex Bohemiæ & filius eius Carolus Imperatori
& impetrauerunt ut Pragensis ecclesia archiepiscopatum erigeretur, & à Mogūtini iuris-
dictione absolueretur simulq; ius coronandi regem Bohemiæ, quod Moguntini erat, in
Pragensem transferretur. Induxit etiam nouus episcopus Moguntinus conuentum princi-
pum, ut pontificis expleret uoluntatem & declarans imperium uacare, eligitur Carolus rex
Bohemiæ in regem Romanorum, à paucis quibusdam principibus. Et cum episcopus Co-
loniensis multa pecunia corruptus illum coronare uellet, obsistebant Aquenses & impe-
ratrix quæ tunc in Holandia erat. Intelligens uerò Ludouicus nouam regis Rom. factam e-
lectionem, ingreditur Sueuiam, exploraturus nobilium animos, quos omnes reperit inte-
gros. Conuocatis igitur principibus Spiram ac ciuitatibus imperialibus, nullus est inuen-
tus qui uel electionem Caroli approbaret uel processus pontificis curaret, omnes sese in fi-
de permansuros affirmātes. Paulò post quum Ludouicus uenisset Nurnbergam, hilaris &
lætus in conuiuio existēs, puncturas circa cor sentiens, ueneni suspitio occurrebat. Ob id
illicò surgens de more, ut uomitu uenenum eijceret. Sæpius enim uenenum hauriens, sic se
curabat. Exilijt itaq; de mensa uomitum petēs: & cum nequiret, uenationem, ut motu at-
que labore corpus calefaceret atq; roboraret, ingressus, ursum ingentem offendit. Quem
cum impetu quodā uiriliter peteret, de æquo præcipitatē, corpusq; graui collisione cōquassa-
tur. Destitutus igiť omnibus uirib. ac sensibus, cū resipuisset, eleuatis in cœlū occulis deū
rogat ut animæ suæ misereatur & peccatis ignoscat. Deinde moritur an. Christi 1347. impe-
rij 33. Nauclerus historiam suæ mortis sic texit. Iohanna ducissa Austriæ ex Sueuia reuer-

Imperator creat papam.

Lex cōfirmandi imperatores.

Anglus deuastat Franciam.

Insolentia papæ.

Papa seditiones mouet.

Imperator ueneno afficitur.

sura in Austriã, Ludouicũ Imperatorẽ uisitare, qua die princeps cupiens cum ipsa relicta quondã Alberti ducis Austriæ spectaculũ habere apud Monachiũ, & omnibus cum hilaritate consummatis, cum ex eodem poculo princeps à ducissa porrecto biberet, statim sensit se grauatũ. Vnde accepta occasione & exercitij gratia exiuit uenatũ, paralysi dein percussus, de equo in terrã corruit & mox expirauit. Quo mortuo fama uolauit q̃d de poculo intoxicatus esset, quod tamẽ nõ fuit clarũ. Sepultus autem est in oppido Monachio in ecclesia parochiali B. Mariæ uirginis iuxta Beatricẽ coniugẽ suam. Habuit aũt duas uxores, quarũ prima Beatrix filia ducis Poloniæ genuit Ludouicũ & Stephanum: altera uerò Margarita filia Vuilhelmi comitis Holandiæ hæres illius comitatus & imperatrix coronata, genuit Ludouicum Romanum, Ottonem, Guilelmum, Albertum, Elisabetam, &c.

38 **Carolus** rex Bohemiæ nepos ex filio Henrici septimi, primum regnante Ludouico à quibusdã electus & Bonnæ coronatus, nõ est habitus pro legitimo Cæsare, etiã cum Ludouicus mortuus esset, unde hi quatuor Palatinus, Brandenburgensis Saxo & episcopus Moguntinus elegerunt Guntherũ comitẽ de Schwartzenberg, qui tamen paulo post intoxicatus interijt. Carolus igitur magnam expendens pecuniã, conciliauit sibi passim principes, Italiamq́ ingressus, Romæ suscepit coronã imperialẽ, adiectis his conditionib. ne Romæ aut in Italia diutius moraretur. Paucos inde illic moratus dies, quasi uenaturus elapsus ex urbe, Romanos (qui priuilegiorũ suorum innouationẽ petebãt) frustratus, Mediolanũ peruenit, ubi Vicecomitibus perpetuum imperij uicariatũ aurea bulla cõfirmauit, omnia ubiq; concedens, è quibus pecuniam abradere potuit. Hic iussu pontificis superstitiosam Flagellatorum sectam, quæ iam totam penè Alemanniam penetrauerat, armata manu eliminauit. Nam homines diuersarũ conditionũ cœperunt se flagellare, transeuntes de loco ad locũ. Venerũt ex Sueuia ducenti habentes inter se principẽ unũ & duos magistros, quorum mãdatis parebãt. Illi aũt ante monasteriũ Spiræ circa horã primã circulũ facientes ac depositis uestimẽtis habẽtis in modũ bracchæ camisias, à fœmore ad talos, in modũ crucis se singulatim prostrauerũt, flagellãtes se ac cantantes & inuocantes dominũ, corrueruntq; in facies orantes pro se & omnib. benefactoribus & malefactoribus. Fuerũt inter eos sacerdotes aliqui & literati nobiles ac ignobiles, mulieres & pueri. Inuitati ad mensam nõ ueniebãt nec recipiebãt eleemosynã nisi de licẽtia magistrorũ suorũ. Flagellabãt aũt bis se in die, & semel quilibet clã in nocte. Non loquebantur mulierib. Omnes gestabant cruces ante & retro in ueste & pileo, habentes flagella uestib. appensa. Nec in una parochia ultra noctem manserunt. Ingressi sunt in eorũ societatem ex urbe Spira supra centũ. Nullus tamen recipiebatur, nisi promitteret seruare prædicta & nisi haberet unde singulis diebus expendere posset octo Hallenses, ne mendicarent, & nisi promitteret se esse confessum & contritum & remisisse omnẽ iniuram inimicis & de licentia uxoris suæ. Tandem per Carolũ coacti fuerũt desistere, & Papa sub pœna excõmunicationis prohibuit, ne de cętero publicis flagellationib. uterenẽ, sed pœnitens clam se posset flagellare. Cæterũ Carolus Imperator Pragã ciuitatem longè ampliauit atq; ꝓpugnaculis cinxit, item Pragensem ecclesiã erexit, generale studium instituit, multa collegia Canonicorum ac monasteria fundauit Pragæ. In Palatio quoq; Ingelheimensi ubi Carolus magnus fertur natus, instituit collegium Canonicorum regulariorum, subiecitq; monasterio cuidam Pragensi, in quo septẽ aut octo monachi fuerunt in mea pueritia, iam uerò ablatũ est Bohemis, et mortui omnes monachi, & census redditusq; redeunt ad principem terræ. Idem Carolus studuit extendere pomeria regni Bohemici, partim emptione ac precio, partim bello & alijs artibus. Vnde fratri suo Henrico Iohanni Morauiam possidendam dedit, ut iuri suo quod in Bohemiam habebat cederet. Multum quoque & diu apud electores principes nixus est, ut filium suum Vuenceslaum constitueret regem Romanorum. Post multa anno salutis 1376. consensum principum assequutus est,

Flagellatorum secta.

Collegium Pragense in Ingelheim.

tus est, qui Vuenceslaū quindecim annos natum in regem Romanorum elegerūt, electus autem & coronatus Iohannā filiam Alberti comitis Holandiæ & ducis Bauariæ duxit uxorem. Altero deinde anno cum imperasset 33. annis ualetudine aduersa correptus, obijt anno scilicet 1378. Imperator quidam clarus, nisi maiorem regni sui Bohemici quam imperij habuisset rationem. Nam dum filium sibi successorem parat, magnis pollicitationibus ac largitionibus electores corrumpit. Quas dum exoluere nequiret, publica uectigalia illis oppigneraiut, ac Romanum imperium ad hanc calamitatem in qua hodie adhuc est, deduxit. Quandoquidem electores imperij ea sibi retinent, quæ imperatoris sunt.

39 **Guntherus** comes de Schwartzenberg cōpetitor Caroli 4. Thuringię comes, uir robustus, strenuus & qui bello plurimum ualebat, annos natus 45. à principibus electoribus Carolo contrarijs, diu multumq; sollicitatus ut imperiū assumeret, crebro recusauit. Tandem his conditionib. annuit, si principes imperij in Franckfurt per sententiam decernerent uacare imperium, maiorq; pars conueniret, qui se ius eligendi habere assererent. Sese paratum esse, amore dei immortalis, pericula quæq; pro imperio subire, ut tyrannide & seruitute imperiū liberaret. Noluit autem per Simoniā ac largitiones quicquam facere. Congregatis ergo principibus Moguntino, Brandenburgensi, Bauariæ seu Palatino Rheni, & duce Saxoniæ, unanimiter Guntherum elegerunt anno 1349. eundemq; regem pronunciant. Electus autem Guntherus cum Franckfordiā ingredi uellet, à ciuibus est prohibitus. Mos enim est ciuibus (quem & pro lege habent) ut neminem regem in urbem suam intromittant, cui sit æmulus imperij aut aduersarius regni, nisi prius aliquot mensibus urbs obsessa uim patiatur, aduersariusq; aut æmulus regni interim aut manus cum illo cōferat, aut diuisioni finem inueniat, sicq; unus regnat, alter inglorius abeat. Guntherus igitur ingenti coacto exercitu, urbem obsedit duobus penè mēsibus. Dehinc in urbem est, regio more acceptus. Carolus hoc audiens, nec tamen aggredi ausus, uenit ad Rhenum & è regione Moguntiæ in uilla Castel hastiludium, quod Torneamentū uocant, cum principibus & nobilibus exercuit, uolēs scilicet pompa quadam terrere Guntherum, sed nihil effecit. Habuit deinde conuentum principum in Spira, ut componeretur causa eius & Guntheri, sed frustra. Interim uerò cœpit Guntherus leniter ægrotare. Erat tum ibi insignis medicus, qui parauit potionem pro Gunthero, quam & mirum in modū laudauit. Guntherus uerò iussit medicum prægustare, quod etsi inuitus faceret, gustauit tamen, reliquum uerò Guntherus ebibit. Medicus statim faciem mutans in colore in terram cecidit ac tertio die moritur. Guntherus uomitu quantum potuit uenenū eiecit, sed non usquequaq;. Reliquiæ enim corpus regis inflabant. Ferebatur autē famulus medici iussu Caroli uenenum potioni miscuisse. Abstulerat proinde rex Carolus nundinas à Franckfordiensibus & tradidit Moguntinis, quod Franckfordienses adhærerent Gunthero. Marchio autem Brandenburgensis sine exercitu ueniens, pro concordia tractanda, utrinque multa est colloquutus. Qui ambo eum arbitrum constituentes, huiusmodi acceptarunt concordiam, quod Guntherus Carolum regem salutaret seq; regno abdicaret. Vicissim Carolus Gunthero & suis hæredibus uigintiduo millia marcarum argenti daret in mense proximo, ac duo Thuringiæ oppida imperialia pro uita sua. Guntherus indignatus super huiusmodi cōcordia, inualidum tum se uidens & letaliter ægrum, inuitus tandem consensit, atq; sexto mense imperij moritur in Franckfurt. Coactus fuit Carolus restituere ablatas nundinas.

Simonia imperium à quibusdam usurpatū.

Guntherus ueneno à medico potatus.

40 **Vuenceslaus** filius Caroli quarti, patre sollicitāte annos natus 15. in Romanorū regem eligitur & Aquisgrani coronatur cum uxore, nempe Iohanna filia Alberti ducis Bauariæ ac comitis Holandiæ. Fuit autem Vuenceslaus tam corpore quàm animo deformis atq; ineptus, corpore quidē distortus & animo effœminato, Nurnbergæ natus & matrem suam partu interficiens. Sublimatus autem in Bohemiæ ac Romanorum regem, statim luxui deditus ac desidia corruptus, uoluptates sequebatur, uentri tantū studens atq; in utrāuis aurem securus dormiens. Et quum nimia uteretur tyrannide, tandem à baronibus regni captus, quatuor mensib. custodiæ est traditus, donec per fratrem suum Iohannē Marchionē est liberatus, sed inde non est melior factus. Cumq; tyrānide, socordia, luxu omnia fœdaret, prouinciales cōquesti Sigismundo fratri, qui Rex

Deformitas Vuenceslai.

erat Vngariæ, iterum est captus & in Austria custodiæ traditus. Sed inde elapsus & in regnum reuersus, priores assumpsit mores. Et cum ab imperij electoribus crebro admoneretur nihilq; curaret, imperio est Bopardiæ deturbatus. Sub eo autem Hussitæ emergētes, cœperunt explodere placita hominum & Christi dogmata purius (ut putabant) auditoribus inculcare, id quod multa nedum in studiosis uerum & in laicis peperit schismata. Commoti ergo Teutones scholastici propter inaudita dogmata, reliquere Pragam una die quinque millia, ac Lipsensem hinc erexere palestram. Porro quot hinc subsecutæ sint calamitates, quot & quantæ strages, quanta humana sanguinis effusio, nō est quod hic enarremus, iam ante nos Aeneas Syluius & Albertus Krantzius multa de hoc scripserūt. Cumq; uice quadam Pragæ tumultus quidam exoriretur & consules è prætorio præcipites in terram darentur, aliaq; crudelia fierēt, commotus rex in apoplexiam incidit ac paralysi 18. laborans diebus, animam exhalauit anno ætatis suæ 75. cum regnasset in Bohemia annis 55. & in imperio 20. anno Christi 1419. Habuit autem duas uxores, prima fuit Iohanna Alberti ducis Bauariæ & comitis Holandiæ filia. Altera Sophia, filia Iohannis ducis Bauariæ de Monaco & soror Ernesti ducis Bauariæ.

Hußita.

Lipsensis academiæ initium

41 **Iodocus** filius Iohannis Henrici Marchionis Morauiæ fratris Caroli quarti Marchio Brandenburgensis, homo inutilis, traditur à quibusdam, ante Rupertum electus in Rom. regem cum esset senex, quia fuit patruus Vuenceslai. Non tamen fuit coronatus quum non exegerit sex menses in imperio suo.

42 **Rupertus** Bauariæ dux & Palatinus Rheni eligitur post Fridericum ducem Brunsuicensem & Lunæburgēsem. Hic Fridericus princeps fuit bellicosus & prudens, atq; omnino dignus qui imperij habenas tractaret, sed cui cum Moguntino antistite ueteres inimicitiæ erant. Nam ante coronationem à comite de Vualdeck iussu Moguntini impiè fuit occisus, unde per Germaniam magnus excitatus tumultus, donec principes Bopardiæ conuenientes Rupertum Palatinum elegerunt, uirum armis exercitatum ac insignem iustitiæ cultorem, statura alioqui paruum. Cum autem ille Aquisgranum pro sumenda corona proficisceretur, ciues obstiterunt, non sibi licere ut in Rupertum consentiant asserentes, causati sese nondum à iuramento Vuenceslao præstito absolutos. Ne tamen electio frustraretur, episcopus Coloniensis Coloniæ Rupertum regio diademate insigniuit. Deinde anno 1402. parat se Rupertus ut Romam proficiscatur pro corona imperiali suscipienda, sed à Venetis aut Mediolanensibus impeditus exequi propositum suum non ualuit. Obijt in Oppenheim decimo imperij anno, sepultus Heidelbergæ.

Dux Brunsuicensis Imperator designatus

43 **Sigismundus** filius Caroli quarti princeps strenuus, primum rex Vngariæ ac deinde Romanorum. Hic infeliciter pugnauit contra Turcas iuxta Nicopolim urbē, ut suo loco dicemus. Sub suo imperio fuit magnum schisma in Romana ecclesia, quum tres pontifices simul præesse uellent. Vnde concilium Constantiense fuit tunc indictum, durauitq; ferè annis quatuor. Gessit deinde multa & grauia bella contra Bohemos qui irritati grauissima damna intulerunt Germaniæ. Successit deinde concilium Basiliense, quod Iulianus Cardinalis iussu pontificis inchoauit anno Christi 1431. Et quū tunc Cæsar in Italiam pro corona suscipienda proficisceretur, Itali pontifici persuadebant Basiliense concilium dissoluendum ac in Italiam transferendū, ut et urbes Italiæ expecunijs ditarentur & Italia ab alienis nō subiugaretur, causantes ob id uenisse Cæsarem, ut se Italiæ dominum faceret. Accepta autem Sigismudus Romę corona, redijt Basileam. Tūc Eugenius concilium à se confirmatum, literis à Basilea in Italiam reuocat. Quod cum Imperator & principes facere renuerent, non modo literas pontificis contempserunt, sed eum adhortati sunt ut eò proficiscatur, alioqui futurum ut ipse ceu cōtumax summo sacerdotio exuatur, quod & factum est. Sigismundus tamen priusquam concilium finiretur ueniens in Bohemiam omnia dissidia composuit, sed præuentus senectute & morbo, mortuus est cū attigisset annum septuagesimū, an. scilicet Christi 1437. Fuit autem princeps liberalis ac munificus, facetissimus, multarum linguarum noticia clarus, qui & linguam latinam obseruauit. Ob id doctos homines in primis fouit & amplis dignitatibus honestauit, sæpius accusans

Basiliense concilium.

Imperator fouet doctos.

sans Germanos principes qui literas odissent latinas: à quibus quandoque reprehensus est quòd doctos homines foueret, sed humiles familia. Ego, inquit, illos obseruo, quos natura alijs antestare uoluit. Natura enim docti præstant ignaris & idiotis. Duas habuit uxores, primam Mariam Ludouici regis Vngariæ & Poloniæ filiam, per quam regnum Vngariæ est consecutus, sed nullam ex ea habuit prolem. Alteram Barbaram Hermanni comitis Ciciliæ filiam, ex qua suscepit Elisabetam unicam filiam, uxorem Alberti ducis Austriæ & regis Rom. Et hæc Brabara fuit mulier libidinosa, sæpe in adulterio à Sigismundo deprehensa, sed adulter adulteræ ignouit, quum & ipse sæpe alienos uioauerit thoros. Historiam eius habes infra in Vngaria.

44 **Albertus** quintus eius nominis & secundus Rom. rex, filius Alberti quarti, uix decem annos erat natus, quando pater eius ueneno interijt, oppugnans Iodocū Marchionē Morauiæ. Agens autem sub tutoribus, patruis scilicet, illisq; inter se digladientibus ob tutelam pueri, Vienna & tota Austria, magna est afflicta clade, donec Albertus egressus pubertatem, tutelam abiecit, & Austriam quæ prius diu multūq; lacessita & latronibus & bellis intestinis fuit uexata, pacauit. Deinde anno 1422. duxit uxorem Elisabetam Sigismundi filiam, & Morauiæ insigniores urbes dotis nomine accepit. Mortuo autem Sigismundo à proceribus regni Vngariæ unanimiter est rex salutatus, atq; anno Christi 1438. coronatur. Deinde & Bohemiæ rex est salutatus, quod uetus extaret inter Bohemiæ reges & Austriæ duces fœdus, quo cauetur, deficiente in altera domo masculo hærede, ex altera fore regem postulandum. Est quoq; concordi electorum uoto electus Romanorum rex. Deinde cum in Vngariam uocatus esset & calore feruentis Augusti insolito uexaretur, uelletq; sedare æstum, peponibus, in solutionem uentris incidit & desynteria fatigatur, moriturq; anno 1439. prope Strigonium, cum ferè Biennio imperasset. Reliquit duas filias & uxorem prægnantem, quæ paulo post peperit Ladislaum.

Lex inter Bohemos & Austrios.

43 **Fridericus** eius nominis tertius (quandoquidem Fridericus Ludouici Bauari competitor non numeretur, alias enim quartus) filius ducis Ernesti & Cimburgæ ducissæ Massouiæ, eligitur post Albertum Romanorum rex anno 1440. Deinde Italiam ingressus suscepit coronam imperialem ubi & Leonora Eduardi regis Portugalliæ filia illi datur in matrimonium, nuptiæ uero maxima solennitate celebrantur Neapoli apud regem Alfonsum. Reuersus uerò in Austriam, graues patitur ab Australibus insidias & populi furias, donec illis tradidit Ladislaum regem. Quidam etiam adhærebant Alberto fratri imperatoris, & quidam Friderico. Vnde factum est, ut multi in Austria obtruncarentur & multi in exilium agerētur. Omnia nanq; furore plena ac rabie flagrabāt, donec Albertus fato functus interijt. Tunc enim tota Austria iure hæreditario ad Imperatorem deuoluta est. Sigismundus uerò archidux Austriæ libere cessit, Imperatoriq; administrationem prouinciæ tanquam seniori detulit. Defuncto Ladislao, Fridericus Cæsar à multis designatus est rex Vngariæ, sicut Matthias Huniadis factione quorundam electus est in regem. Sed coronari nō potuit, quum corona adhuc apud Fridericum esset, donec inita est concordia & octoginta millia aureorū ab ipso numerata. Fuit aūt Matthias infensus Friderico, quod ei negasset filiā Kunegundim, ac deinde quod regalia dedisset Vladislao filio regis Poloniæ & Elisabet filiæ Alberti regis, qui designatus fuit rex Bohemorū. Causatus est enim Matthias, sibi deberi regnū Bohemiæ, unde bellum Cæsari indixit, multaq; Austriæ loca deuastauit, donec res fuit concordata. Tandem mortuo Matthia anno 1490. Vladislaus rex Bohemiæ factus est quoque rex Vngariæ. Fridericus itaq; multis agitatus procellis, cum ingrauescentem aspiceret ætatem, filium Maximilianum asciuit consortem imperij, delectabatur autem plurimum hortulis, & herbarum cognitionem summam habuit. Fuit quærendi æris studiosus sed non atten

Matthias rex Vngariæ.

Imperator odit ebrietatem

tus eiusdem retinendi. In uictu mediocris & pene abstemius, adeò ut nullum magis horreret uitium quam ebrietatem. Sæpe Leonoræ coniugi dixit, malle sterilem sobriam, quàm temulentam ac fœcundam uxorem. In pateerna enim domo prius Leonora uinum non gustauit, sed suasu medicorum in Germania bibere ob sterilitatem coacta, non nisi leuissimo & perdomito utebať. Friderico itaq; ex ætate ac labore, fluxuq; ueteri in tibia ulcus pessimum natum est, medicisq; suadentibus tibia ferro deponitur. Instabat quoq; dies sacrosanctæ uirgini Mariæ celebrandus, in cuius pro festo Imperator ab omni imprudenter cibo abstinens, octo melones comedit, aquamq; bibens in stomachi incidit laborem. Qui destitutus & frigore deficiens, resoluit aluum Cæsari, obijt in Lintzio, anno salutis 1493. imperauit autem annis 53.

46 **Maximilianus** filius Friderici tertij & Leonoræ reginæ Portugallensis, à pueritia bonę indolis, sed in pedagogo neglectus, inter multas linguas quas didicit, solum latinam linguam nō didicit. Bona tamen studia fouit, literatos amauitq;, ac præmia digna largitus est agnoscens sese in pueritia male institutum. Cum uerò decimumoctauum ætatis attigisset annum, mittitur, ex Vienna Austriæ à parte in Flandriam, ut nuptias celebret cum sponsa, Caroli Burgundi filia. Quibus peractis, genuit ex ea succedentibus annis tres filios, Philippum, Franciscum & Georgium, atq; filiam unam Margaritam. Sexto uerò anno matrimonij, quū uxor iterum esset imprægnata, ex equo delapsa casum facit. Quem cum occultasset, uerita mariti dolorem, in morbum incidit, quo & extincta est, atq; cum morte uxoris fortuna quoq; Maximiliani est mutata. Nam duo filij Franciscus & Georgius mortui sunt, & Flandrenses filium Philippum in suam acceperūt tutelam inuito patre. Margarita uerò filia Carolo octauo regi Franciæ desponsata in Galliam abducitur. Deinde anno 1486. Maximilianus eligitur rex Romanorum. Anno 1488. à suis est captus ac Brugis in aromatarij cuiusdam domo custodiæ per nouem menses datus, decollatis plerisq; in eius conspectu nobilioribus aulicis suis, non sine horrendo ac stupendo quodam timore. Credebatur enim ipse mox uitam amissurus suam, ita sæuiebat ignobile uulgus. Claudebant portas ne elaberetur: At Fridericus excitatus commouit totum imperium, collegitq; triginta duo millia militum, ueniensq; liberauit filium suum. Postea quū Carolus rex Franciæ Margaritam filiam Maximiliani sibi desponsatam, remisisset in Flandriam, ubi eripuit Annam ducis Britanniæ filiā Maximiliano desponsatam. Deinde secundas nuptias celebrauit cum Maria filia ducis Mediolanēsis, cum iam Sigismūdus dux Austriæ Maximilianū hæredem suarum prouinciarum instituisset, cogente eum ad id Friderico Imperatore. Siquidem Sigismundus dux collocauerat uxorem Alberto Bauarorum duci, Kunegundum filiam Friderici Imperatoris inscio & inuito patre comitatumq; Tyrolis cum adiacentibus superioris Austriæ regionibus promiserat, quod Fridericus ægerrimè tulit, coëgitq; Sigismundum omnia in publica dieta reuocare, quum non liceat alicui duci Austriæ uendere dominia sua uel alienare alteri extraneo. Ob id Sigismūdus pietate motus in Maximilianum, cum uideret hunc suis inuisum, sponte omnes suas terras (uiuente adhuc Friderico, qui durus fuit in filium nec ullum illi ducatum tradidit) illi donauit, reseruatis sibi unde uiuere posset redditibus & censibus. Mortuus est autem Sigismundus anno redemptiōis 1497. relicta omni sua hæreditate Maximiliano regi. Anno 1608. incipit Maximilianus Venetū bellū, idq; tractauit uario euentu, habuitq; regem Franciæ & pontificē Romanum in fœdere cōtra Venetos. Sed ne urbem Romanā hostili manu ingrederetur, pōtifex Romanus ueritus, illi Tridentum usq; bullam obuiam misit, Cæsaremq; electum ac imperatorem declarauit. Cæterum quum se morti uicinum esse sentiret, sanxit ut suarum prouinciarum rectores ac presides cum omntbus officialibus in suo quisq; statu, quoad alter nepotum in Germaniam cōmigraret, perseueret. Mortuus est autem in Ianuario anno Christi 1518. profluo uentris. Mox post mortem eius excitatus est tumultus in Austria, alijq; rectores ab insano populo cōstituti, durauitq; is tumultus biennio, nec fuit pax quousq; Carolus nepos Maximiliani fuit electus rex Romanorū. Is factiosis hominibus facile frenū imposuit, quousq; fratri Ferdinand tradidit Austriam, Stiriam, Catinthiam &, Carniolam.

Vxor Maximiliani ob lapsum moritur.

Sigismundus dux Austriæ.

Carolus

47 **Carolus** rex Hispanię & Sicilię, archidux austrię & dux Burgūdiæ, electus est ad fasces imperij an. 1519. die 28. Iulij estq́; quintus huius nominis. An. 1520. duodecima Octobris fuit Aquisgrani magna solēnitate coronatus ac deinde an. 1521. cū celebraret Vuormaciæ comitia fuit à Leone pontifice misso legato cōfirmatus in officio. Anno 1526. In Ianuario celebrauit Hispali nuptias cū Isabella sorore regis Portugallię. Porrò frater eius Ferdinādus archidux Austrię, susceptus est anno 1527, atq; coronatus unà cū cōiuge sua 24. die Februarij in regē Bohemiæ, idq́; Pragæ metropoli regni. Eodē anno sexta die Maij, exercitus Caroli Cæsaris cōflatus ex Hispanis & Germanis irruit in urbē Romanā, spoliataq́; ea & multis occisis, Papa cū suis Cardinalib. uix euadere potuit, id quod supra latius descripsimus. Eodē anno mense Nouembri electus est Ferdinandus rex Vngarorum coronatusq́; in Alba regali. Anno 1530. uenit Solymannus Turcarū Imperator in Vngariā cū maxima populi multitudine, subegitq́; eam pro maiori parte ad petitionē Iohānis Vuaiuodæ. Hoc quoq; anno restitutus est Franciscus Sfortia in ducatū Mediolanensem per Carolum Cęsarē. Hoc eodē anno, 24. Februarij coronatus est Carolus quintus à pontifice Clemente in ciuitate Bononiensi. Deinde sequenti anno Ianuario Ferdinandus rex Vngariæ et Bohemiæ electus est in regē Romanorū, pauloq́; post Aquisgrani coronatus. Eodē anno mēse Martio Leonora soror Caroli & Ferdinandi Cæsarum, desponsata est Francisco regi Francorū atq; in reginā Galliæ iuncta. Anno 1535. expugnauit Carolus Imperator in Barbaria ciuitatē Tunissam atq; totū regnū, restituitq́; regē Altzachenū, quē Barbarossa pyrata expulerat. Nec Carolus sibi quicquā retinuit de regno illo præter castrū unā Golletani dictam, præterq́; tributū annuū quod regi restituto iniunxit. Deinde anno Christi 1541. conatus est Carolus Imperator expugnare ciuitatē Argierā in Mauritiana, sed ob aëris intemperiem atq; maris magnā tempestatē id efficere nequiuit. Historiā illam inuenies infrà in Mauritaniæ descriptione. Anno 1546. & 1547. graue bellū fuit inter Cæsarē Carolū quintū, et eos quos Protestātes uocāt, sed in bello uictoria est potitus Cęsar. Promulgato deinde in Comitijs Augustanis Interim 1549. Magdeburgū ad 15. mens. Caroli iussu obsessum, cōstituta deinde pace libertata est 1551. Statim Henricus Galliarū rex cū Mauritio Saxone & Alberto Brandenburgensi in Germania bellū excitant aduersus Cæsarē. Cæsar uerò internūcijs hostem suspendens uirib. recuperatis & auctis, Gallū Germania excludit, atq; Metim urbem obsidione tentat, sed re infecta, in inferioris Germaniæ regiones diuertit 1552.

Caroli Cæsaris

Tunetum expugnatur.

Coronatio.

De principatibus & dominiis, apud Germanos temporum successu institutis.

TEmpore Ludouici tertij, qui regnauit anno Christi 903. atq; ante tempus illud, nō fuerunt tot & tam uarij nobiliū gradus, quot hodie inueniuntur, præter reges principes & Barones. At duces, marchiones, comites Palatini, comites & equites aurati, fuerunt illo æuo magis officiorū nomina quàm dominia hęreditaria. Siquidē duces, marchiones & comites fuerunt præsides regionū & terrarū illarū super quas ab im-

peratoribus & regibus constituti erant, & dominia illarum erant Cæsarum atq; Imperij. Dux fuit summus militũ in certa regione rector, id quod ex antiquis aduerti potest literis. In literis fundationis monasterij Lucernensis sic scriptum inuenitur: Ego Vuighardus & frater meus Rupertus, dux militũ Sueuiæ regis Ludouici, &c. anno circiter 840. Comes uerò fuit Iudex ab Imperatore uel rege designatus, præfectusq; ciuitati certæ aut regioni. Sicq; tota Germania plena fuit comitibus, inter quos quidam erant Landgrauij, id est, regionum comites, quidam Marggrauij, id est, certarum marcarum seu districtuum comites, quidam Palatini comites, alij Burgorum comites, quos Burggrauios appellamus, & alij Centuriones, quos uulgo in Germania uocamus Centgrauios: atq; omnes (ut putamus) eligebantur ex Baronibus aut alijs grauib. uiris. At hinc est quod in uetustis literis tam frequens fit mentio de Landgrauiatibus, ut est Landgrauiatus Susenburgensis, Landgrauiatus Sisgoiensis Kleckgoiensis, &c. Apud Heidelbergẽses quoq; inter præfectos rurales adhuc nomẽ Centgrauiorum est in usu. Speculum Saxonum docet Palatinos comites hoc modo initium accepisse. Quando Romani certam edomuerunt regionem, permittebant nonnunquam deuictis regibus illorum regnorum administrationẽ, nisi quod nomen regium cõmutabant uel in Palatinum uel in ducem. Nomen comitis secundum ueterem Saxonicam linguam significat iudicem. Sunt autem uaria iudicum genera: nam sunt Gohgrauẽ, id est, præcipites iudices, qui inconsideratè & causa non satis expensa sententiam ferunt, aut qui ipsa die qua facinus aliquod est commissum pronunciant de causa illa. Atq; illi Gograuij, dicit speculum Saxonicum, nõ habent officio suo annexum feudum aliquod aut sequelã, hoc est, filij & hæredes eorum non succedunt in officio, cum illud nõ sit hæreditarium sed potius electicium. Quidam uocantur Dinggrauij, qui præsunt rusticis, alij Marggrauij, qui iurisdictionem habent in regionum marcis. Est autem Marca uocabulum Germanicum, significans agri, aut ciuitatis aut regionis alicuius fines. At Palatini comites sunt iudices regni edomiti. In altero libro legum Longobardicatum docetur ubiq; Comites esse iudices, ubi & admonentur, ne desint pupillis & uiduis in illorum causis. Cæterum mortuo duce aut comite, aut in inepto ad exequendũ officium reddito, rex aut Cæsar alium ad placitum in submoti locum ceu imperij præfectum substituit, nec defuncti hæres illico successit aut officij titulum usurpauit nisi gratia principis ad hoc ipsum officium deputatus fuisset. Nam ut iam diximus, memoratæ præfecturę nõ erãt hęreditariæ, sicut nec hodie apud Germanos Landuogt, Burguogt, Statuogt, id est, præfecturæ regionũ, castellorum, & ciuitatũ, sunt hæreditariæ. Et hæc quæ hic scribimus, comprobantur quoq; per leges Germanicæ nationis, quæ olim per Cæsares reges, & principes fuerunt sancitæ, in quibus solum mentio fit principum & Semperfreiẽ, id est, baronum: comitum autem alia non habetur ratio nisi ut iudicũ. Quin & in Cãcellaria Romani pontificis hic habetur usus, ut in titulis bullarum atq; breuium, Barones prępona ntur comitibus. Fuit & hic olim usus, ut titulus nobilitatis solum principibus & magnatibus tribueretur, id quod & hodie papa habet in usu, qui solũ ducib. scribit, Nobili duci Saxoniæ aut Bauariæ. Alij uerò nobiles sub principibus habuerũt olim aliud quam hodie nomen, nẽpe, Semperliberi, Medijliberi, & Infimiliberi. Semperliberi fuerũt summiliberi. Medijliberi, militares, beneficiarij & nobiles ministri. Infimi uerò liberi, fuerunt liberi ciues & liberi coloni. Principum filij uocabantur nobiles domini, & coniuges Dominæ, filiæ autem eorũ uirgines, quas hodie domicellas, germanicè Fröwlin uocant. Baronum filij appellabantur iuniores domini. Et talis quidem dicitur fuisse status nobilitatis ante Ottonũ tempora. Post illorum uerò secula, omnia sunt mutata. Nam comites facti sunt hæreditarij, ascenderuntq; supra Barones. Nobiles ministri, facti sunt absolute nobiles, Marchiones Landgrauij et Palatini, sed & episcopi facti sunt principes: quin & multi comites, abbates & abbatissæ assecuti sunt principatus dignitatem. Nec hoc satis fuit, nisi & mercatores, cerdones atq; pistores hodie in nobilium numerum cooptarẽtur, fierentq; ex plebeis comites, ex comitibus duces, ex ciuium uxoribus domicellæ, &c. Et quid nõ potest pecunia & principum fauor? Habuerunt tamen memorati duces & comites certa aliqua loca & prædia in nostris regionibus quæ ceu propria Cæsarum dono acceperunt, & illa apud ueteres uocantur Allodia, quę propria scilicet sunt bona & nõ per modum feudi recepta, quorum frequens fit mentio in antiquis fundationibus, nempe quod duces & comites allodijs suis fundauerunt monasteria quum ducatus & comitatus, quibus præsidebant, non ipsorum essent, sed imperij. Sub Conrado primo, anno Christi 913, electo, mutatus est usus ille, & Henrico duci Saxoniæ, quem

Aucupem

Comes. *Landgrauij.* *Comites Palatini.* *Comes est iudex.* *Leges Germaniæ.* *Semperfrei Semperliberi.* *Iuniores domini, Iunckhern.* *Allodia.*

Aucupem uocant, ducatus Saxoniæ hæreditario feudo cõcessus, quo uigilantior esset ad expugnandũ Obotritos & alios infideles. Postea quoq; Otto primus atq; sui successores hoc idem fecerunt, nam præfecturas & dignitates iam cõmemoratas designauerunt pro feudo hæreditario, & quædã etiam liberè cum omni proprietate donarũt bene meritis. Inter hæc tamẽ Reges & Imperatores sibi & imperio retinuerũt multas ciuitates, ualles & uillas, ex quibus nostris temporibus multæ sunt principibus impignoratæ.

Quomodo ciuitates & uillas imperiales priuilegijs fuerint donatæ.

PRincipatus ipsi & cũcti in imperio dominatus, ciuitates quoq; illustriores & oppida quæq;, fuerunt ab initio imperij & Cæsarum, sicut & telonea, uectigalia, aliaq; contributiones in eisdem per Cæsarum præfectos collecta atque Cæsaribus reddita. Postquam uerò bona pars imperij fuit aut nomine feudi aut proprietatis principibus concessa, Imperatores simul & uectigalia talium locorum illis condonarunt, parũ hac largitate sibi & imperio cõsulentes, quum hodie ad magnã inopiam imperium ob hanc & alias donationes, ut infra dicam sit redactum. Reges Galliæ non ita agunt, sed quum alicui designant principatum aut dominiũ, reseruant sibi pinguiora uectigalia aliaq; meliora tributa. Et sicut reges & Imperatores Germanici haud sine suo dispendio, magnis beneficijs priuilegijs prosecuti sunt principes & alios dominos, ita quoq; postea singulari gratia & liberalitate liberas & exemptas reddiderunt antiquas ciuitates, oppida & imperiales ualles cõcesseruntq; eis propriam rerum suarum administrationẽ, & condonarunt insignem portionem teloneorum & uectigalium: qua in re longe excelluerunt aliorum nationum reges sua liberate & pietate. Atq; ob id neq; principes de imperialibus ciuitatibus, nec rursus ciuitates de principibus & primoribus conqueri possunt. Nam quicquid isti & illi habent, totũ habent ex gratia & singulari pietate Imperatorum atq; regũ, exceptis his quæ postea principes & quædam ciuitates emerunt, aut alio modo sunt consecuti à comitibus, magnatibus, baronibus & reliquis nobilibus.

Largitate Imperatorum depauperatum imperium.

Quales ordinationes in imperio factæ fuerint, posteaquam illud ad Germanos fuit translatum.

QVia enim de imperio Germanorum nonnihil scribere cœpi, illud prius absoluere decreui, antequam Germaniæ prouincias explicandas in manus accipiã. Sciendum ergo hoc loco, quod tempore Caroli magni & aliquandiù pòst, dispositio de regno non tam erat in arbitrio eligentiũ quàm in ordinatione decedentis. Nam pater filio reliquit imperium, nisi quòd aliquoties propter ignauiam succedentis se interposuerint principes ordinationi. Vnde factum est, ut plerunq; pater filio imperium ueluti hæreditariũ relinqueret. Quando uerò principes & reliqui imperij proceres uiderunt designatum filium ineptum & plane imperio inutilem, improbabãt & non ratam habebant huiusmodi institutionem. Durabat autem hæc formula usq; ad annũ Christi 973. Tunc Ottone secundo defuncto à Germaniæ proceribus, qui tum Romæ frequentes erãt, cum de successoris electione uarijs agitaretur contentionibus, magna excitata sunt certamina, ut etiam Romani cogitarentur rursum ad se trahere imperium & non illud diutius exteris relinquere. Sicq; conabantur unum ex se aut ex principibus Italiæ deligere ad hoc munus, allegantes antiquam consuetudinem & legem Rom. quod scilicet à priscis temporib. Senatores Rom. consueuerint eligere regẽ, nisi in certo casu, quando exercitus Rom. cum Imperatore in expeditione erat, & Imperator apud eos moreretur, aut interficeretũ, tunc enim periculosum erat exercitum in peregrina regione sine capite esse atq; ideo Senatores autoritatem dabant militibus, alium sibi diligere regem & Imperatorem, penes quem omnis erit potestas. Mortuo itaq; Ottone secundo, Crescentius Nomentanus cos. Rom. qui urbis dominiũ per se arripuit, suadebat, à Rom. ac Italis imperium resumendũ. At Germani id uidentes, non quiescebant, nec morã faciebant ad eligendũ Cæsarẽ tam & si in electione dissiderẽt. Nam quidã, Henricũ Bauariæ ducẽ Henrici fratris Ottonis primi filiũ futurũ proclamabant Cæsarem. Melior uerò & potior pars euicit, ut tandem Otto, Ottonis secundi filius

Mos antiquus eligendi Imperatorem.

Romani repetunt imperium

di filius eligeretur, potissimũ ne res Romanæ magis turbarentur, quæ alioqui non satis tranquillę fuerũt. Nam summus pontifex tum urbe eiectus in Ethruria exulabat. Cũ itaq; Otto adolesceret, aspirabat imperialẽ benedictionem, coactoq; ingenti exercitu priusquam Romam ingrederetur, Beneuentanos, Capuanosq; duces pacatos reddidit. Inde urbẽ petens à Gregorio quinto cõsanguineo suo (fuit enim antea dux Saxoniæ Bruno dictus, filius Ottonis ducis) diadema imperiale accepit, quẽ ipse post papam Iohannẽ inuitis Romanis papã creauit. Romani tamen eiecto eo fecerunt episcopũ Placentinũ papam, & uocauerunt nomen eius Iohannẽ nonum. Gregorius ergo aliquandiu in Ethruria subsistens, Imperatoris auxilium petens, in Germaniam est delatus. Crescentius autem denuo consul cõfirmatus, rempublicã arripuit. Tum muros urbis ac mœnia instaurat, molem Adriani, quæ hodie castellum sancti Angeli cognominatur, munit ac firmat. Otto Imperator ita concitus, copijs coactis urbẽ petit, eamq; longa obsidione cingit & ad eam redegit necessitatẽ, ut populus Romanus fame impulsus, patentibus portis Imperatorẽ reciperet. Intromissus in urbem Imperator, Iohannem pseudopontificẽ sede deturbat, oculis primũ, de hinc uita priuat, Gregorio restituto. Crescentium aũt consulem ex fuga retractum uili iumento auersẽ imponi iubet & per urbem circumduci, paulatim membris detruncatis. Postremo ante urbem suspensus mille uulneribus à militibus est confossus. Porro Gregorius ut Cæsari Germanisq; gratificaretur, & acerrimã de accepta à Romanis iniuria uindictam reciperet, nouam fecit unã cum Cæsare de eligendo à Germanis proceribus rege sanctionẽ, formulamq; ac legem creãdi Imperatoris, ut hæc electio perpetuo Germanis maneret, & ut è suo corpore Cęsarem designarent. Quæ adhuc usq; nostrum æuum permanet. Debet autem uirtute electionis mox ab electione uocari Cæsar & rex Romanorũ, & accepta Corona à Romano pontifice, tum habet titulũ Imperatoris Augusti. Et priusquã hæc ordinatio publicaretẽ, Otto uocatis principibus & proceribus Germanicæ nationis, indicauit illis quanta confusione ad illum usq; diem electus fuisset orbis monarcha & quam multi essent, qui conarẽtur propinquos suos ad summum illud promouere fastigiũ, quæ res ad summũ Christianæ reipub. discrimẽ posset aliquando fomentũ ministrare, præstaret propterea aliquos ex principib. Germaniæ designari, penes quos omnis eligendi esset autoritas, & quo illi in minorem redigerentẽ numerum, eo minor posset oboriri cõtentio. Suasit etiam ut huiusmodi electores ex imperij præfectis & officialibus designarentur, q; illi regni & imperij nossent habitudinẽ & statum. Annuentibus autẽ regni principibus & proceribus, nominarũt Cæsar & pontifex tres Germaniæ antistites ecclesiasticos principes, quos imperij archicancellarios esse uoluerũt, Moguntinũ scilicet, qui rebus Germaniæ, Coloniensem qui Italiæ, & Treuerensem qui Galliæ præesset, ac in his sua officia exercerẽt. His additi sunt quatuor seculares principes q sua quoq; munia Cæsari exhibent, ipsumq; dominũ mundi esse fatentur. Saxonũ dux ueluti protosatarius ensem præfert, significans hanc esse fontem iusticiæ. Marchio Brandenburgensis cubiculo præest, & uulgo Camerarius nuncupatur. Comes Palatinus Rheni, Dapifer, Bohemiæ rex pincerna, corporis Cæsarei curam gerentes. A quibus rex Romanorum electus, designatus Cæsar, ac futurus Imperator dicitur. Penes quos ius ac arbitrium est eligendi regem, ne quis Impetetoriam dignitatem ueluti hæreditariam uindicet, ut olim. Hanc formulam postea Imperator Carolus 4. in bullam aureã, quæ hodie extat, redegit ac singula significantius expressit. Fertur hæc ordinatio incidisse in annũ humanæ redemptionis 1001. quæ Gallis plurimũ displicuit qui eam graui animo pertulerunt. Verum quia regiũ stemma Caroli magni defecerat in Ludouico Lotharij filio, regia dignitate in Hugonẽ Capetũ trãslata, contendere cũ Germanis operæpræciũ non fuit. Primus electus Cæsar fuit Henricus sanctus fundator episcopatus Bambergensis. Rex Bohemiæ eo tẽpore nõ fuit rex sed dux tantum. Factæ quoq; sunt tunc & posteris tempotibus multæ aliæ ordinationes in Romano imperio, uariaq; officia, pro dignitate imperij euehenda instituta. Nam post septem electores, ordinati sunt 4. duces, quatuor marchiones, quatuor Landgrauij, quatuor Burggrauij, quatuor comites, quatuor barones, nobiles milites, quatuor ciuitates, quatuor uillæ & quatuor rustici. Nec tamen contenti Imperatores his constitutionibus crearunt subinde alios duces, & nouos comites, quin et multos comites sublimarũt in duces, tametsi temporũ successu multi quoq; interierunt ducatus ut est ducatus Sueuiæ, ducatus Limburgensis, ducatus Zeringensis, ducatus Voitlandensis, &c.

Otto Imperator Romam domat.

Imperator ex Germanis eligendus.

Seculares electores.

Aurea bulla.

Quaternarij præfecturarũ imperij.

Quomodo

Quomodo inter trecentos annos ex omnibus Romani imperij gradibus & oppidis, quidã singulari dignitate & officijs adornati & ad numerum quaternarium redacti sunt, quo imperium solidiori firmitate substitere.

4. duces: Brunsuicum, Bauaria, Sueuia, Lotharingia

4. Landgrauij: Thuringia, Hassia, Luchtenberg, Alsatia

4. Marchiones: Misnia, Brandenburgum, Morauia, Inferior Badenia

4. Burggrauij: Meidenburgum, Nurnbergum, Reneck, Stromburgum

4. Comites: Cleue, Schuuartzenburgũ in Saxonia, Cilia, aut Gretzium, Subaudia

4. militares Comites: Flandria, Tyrolis, Aldenburgum, Ferraria

4. præcipui marscalci: Bappenheim, Iuliacum, Misnia, Vinstigum

4. Barones: Limpurg in Franconia, Thusis & Raronia, dominus in Tockenburg, Vuesterburgum, Aldenuualden

4. milites: Andlauu, Meldingen, Strondeck, Fronberg

4. metropoles: Augusta Vindelicorum, Aquisgranum, Metis, Lubecum

4. Villæ: Bamberga, Vlma, Hagenoia, Selestadium

4. Rustici: Colonia Agripp., Ratispona, Constantia, Saltzburgum

4. Viculi imperij: Ingelheim, Altdorff, Liectenauu, Deckendorff

4. Domini terræ: Mediolanum, Scala, Padua, Mirandula

4. Abbates principes: Fuldensis, Campidonensis, Vuissenburgensis, Murbacensis

4. montes imperij: Munsterberg, Fridberg, Heidelberg, Nurnberg

4. Burga imperij: Aldenburg, Meidenburg, Rotenburg, Meckelburg

4. Venatores: Hurn, Vrach, Schomburg, Metsth prope Curiam

4. officia hæreditaria ducatus Sueuiæ: Dapifer à Vualdpurg, Pincerna à Radach, Marscalcus à Marckdorf, Camerarius à Kemnat

4. Serui: Vualdeck, Hirten à Fulchen, Arnsperg, Rabnauu

MVltæ tamẽ ex his dignitatib. sunt multæ aut penitus intercedente morte præsidentiũ abolitæ ut suis quibusq; dicetẽ locis. Notandũ preterea quod post Carolũ magnũ quũ Germania supra modũ cresceret in in ciuitatibus, oppidis, castellis, arcib. et uillis, fieretq; ex uasta solitudine paradisus, instituerũt Imperatores multas episcopales ecclesias, ditarũtq; illas multis bonis, cõtribuentes terras et homines. Fecerũt insuper episcopos earũ principes et uasallos seu beneficiarios imperij. Creauerũt et alios quã plurimos seculares principes et distribuerũt inter eos terras, fecerũtq; eos imperij uasallos, ut iã suprà diximus, exceptis maiorib. ciuitatib. q̃ immediate regno et imperio subijciunt, ex quib. etiã priuilegijs exemptæ libertate sunt donatæ, ut iam magis Liberæ quàm imperiales uocitentur urbes. Cœperunt quoq; principes colere suas terras & eas exornare splen-

Ciuitates liberæ.

re splendidis ædificijs, ut quædam illarum ciuitatum hodie superarent in diuitijs mœniorũ robore & palatijs magnificis, quasdam imperiales ciuitates.

Sunt autem hi spitituales imperij principes.

Episcopus.

Moguntinus	Vuormaciensis	Bremensis	Frisingensis
Treuerensis	Spirensis	Bisontinus	Osnaburgensis
Coloniensis	Argentinensis	Rigensis	Monasteriensis
Saltzburgẽsis	Curiensis	Eistettensis	Ratisponensis
Bambergensis	Augustanus	Constantiensis	Patauiensis
Herbipolensis	Tridentinus	Hildesheimensis	Basiliensis
Leodiensis	Brixiensis	Ratzenburgensis	

Item magister ordinis Teutonicorum militum.

Abbas Fuldensis. Abbas Hirsfeldensis & quidam alij abbates.

Nomina ciuitatum imperialium ab antiquo.

Aquisgranum	Gottingen	Odernheim
Alen	Gruningen in Frisia	Ober Ehenheim
Antuuerpia	Gamund in Sueuia	Offenburgum
Argentina	Goslar in Saxonia	Oppenheim
Augusta	Hagenoia	Pfullendorff
Basilea	Hall in Sueuia	Rauenspurgum
Berna	Hall in Thuringia	Ratispona
Berckheim	Heltprunn	Rotenburgum ad Tuberum
Biberach	Hamburg	Rosheim
Bisontium	Heidesfelt	Rotuuila
Bopartum	Isnen	Reutlingen
Buchorn	Ingelheim	Sangallus
Bopffingen	Kaufbuern	Schaffhausium
Campen	Keisersperg	Selestadium
Curia	Keiserslautern	Solothurum
Colonia	Kempten	Strasburg Argentina
Colmaria	Landauu	Spira
Constantia	Lindauu	Schuuinfurt
Dauentria	Leukirch	Treueris
Dortmund in Vuestphalia	Lubecum	Vberlingen
Dunckelspuhel	Lucerna	Vlma
Durckheim	Luneburgum	Vuangen
Duern in Braband	Meidenburgum	Vuerd iuxta Danubium
Egra iuxta Bohem. syluam	Memmingen	Vuesel superior
Erdfordia	Metis	Vuesel inferior
Esslingen	Moguntia	Vuetzflar in Hassia
Franckfordia ad Mogonum	Mulnhusen in Thuringia	Vuyl in Sueuia
Franckfordia ad Oderam	Mulnhusen in Sunggoia	Vuissenburgum
Friburg in Vuederoia	Nordhusen in Thuringia	Vuimpina
Friburg in Brisgoia	Nurnberga	Vuormacia
Gelnhausen	Neumagen	Vuinsheim
Gengen	Norlingen	Zürich Tygurum

Ciuitates alienatæ ab imperio.

INter has imperiales ciuitates quædam non agnoscunt Imperatorem, & tamen faciunt in imperio quod debent, ut potissimum sunt quæ Heluetijs sunt confœderatæ. Sunt etiam quædã alienatæ ab imperio & per Cæsares principib. impignoratæ, aut alio modo subtractę: quale est Nouiomagũ, quod circa annũ Christi 1230. fuit impignoratũ à Vuilhelmo Rom. rege, & comite Holandiæ comiti Geldrensi pro uiginti millib. marcarũ puri argẽti. Rudolfus quoqȝ ab Habspurg cõparandæ pecuniæ studiosus, cancellariũ suum in Italiam

Italiam misit, qui populos in Hetruria omnes liberos faceret & eos potissimum qui se pe-
cunia redimere curarent. Persoluerunt autem ob eam rem Lucenses 12. millia nummum au
ri, Florentini uerò sex millia, qui statim liberi omnino facti, magistratum quem Priores ar
cium uocant, addito Vexillifero iustitiæ creauerunt. Non displicuit hæc uenditio Papæ, li
cet indigna tanto principe uideretur, quod ea ratione ecclesiastica ditio futura securior ui-
debatur, cum non amplius Imperatori liceret liberas ciuitates uexare. Deinde rex Ruper-
tus palatinus anno Christi 1402. tradidit filio suo Ludouico ac hæredib. eius pignoris loco
ista oppida, Oppenheim, Ingelheim & Keiserslautern pro centum milibus florenorum.
Aeneas tamē Syluius in sua Bohemia aliā huius alienationis adducit causam, nempe istā.
Cum Carolus quartus Romanorū Imperator Vuenceslaum filiū suum in imperio suo suc-
cessorem adhuc uiuens ordinare conaretur, & principes electores haud facile ad eam rem
trahere posset, id quod uirtute obtinere non potuit precio comparauit, promissis cuicꝫ ele-
ctori centum millibus aureis. Quos cum repræsentare non posset, publica illis Romanæ
rei publicæ uectigalia obligauit, perpetuū imperij malū. Principi palatino pro sua portio-
ne assignauit, oppida memorata. Sicꝫ uiscera imperij per Germaniā hauriēs, ꝑ ignauissimi
pecudis filij sui prouectione, principes promissis induxit ut rex Romanorū uiuo patre dice
retur & esset. Hinc Romana potestas ad nihilum ferè redacta, nec posthac extollere caput
imperiū potuit, cum principes electores omnia sibi retinerent: imperatoremꝗ iureiurando
adegerunt, ne pignora reuocaret. Hęc Aeneas. Fecit iste Carolus Imperator magnā Rom.
imperio iacturam. Spolians enim illud conabatur suum regnum Bohemiæ, quod hæredita-
rium fuit, ditare. Succedens autem illi filius eius Vuenceslaus in Romano regno, cui & ui
ginti duobus præfuit annis, adhuc grauius illud expilauit. Accipiens enim pecuniam à do-
mino Mediolanensium, qui imperij in Longobardia præfectus erat, creauit illum ducem
Mediolanensem, quæ melior erat portio, quaın imperium habuit in Italia. Alienauit quocꝫ
multas alias ab imperio ciuitates, sicut & ante eum fecerat Ludouicus Bauarus Impera-
tor, qui accepta pecunia ciuitates Italiæ exemptas ab imperio reddidit. Sunt tamen qui id
Rudolfo regi ascribūt, quod hic excutere nolumus Certe hoc cōstat, Romanā aquilā plus
æquo hodie deplumatam. Fuit quocꝫ rex Vuenceslaus propter negligentissimam imò no
centē Romani imperij administrationē ab electoribus depositus. Illi enim cōuenientes ad
Rhenum, in loco qui est è regione Brubacensis arcis in Treuerensi diocœsi, anno salutis,
1400. uicesima Augusti, erectoꝗ tribunali, scientibus & consentientibus Romano pontifi
ce, ducibus, comitibus & alas proceribus Germaniæ, spoliarunt Vuenceslaū regia dignita
te, euulgauerūtꝗ publicis literis per totū imperiū Romanū quod deinceps à nemine agno-
sceretur pro rege Romanorū. Sunt autem hæc uerba depositionis & euulgationis literarū:

Imperium uenale.

Forma depositionis regis Romanorum.

„Nos Iohannes archiepiscopus Moguntinus, sacri Romani imperij per Germaniā archicā-
„cellarius, nomine dictorū dominorū principū electorū sacri Rom. imperij atcꝫ nomine no-
„stro, propter multas prægnantes causas nos urgentes & intollerabiles exorbitiones, amo-
„uemus & deponimus hac nostra sententētia dictum dominū Vuenceslaū ceu inutilē igna
„uum & penitus ineptū ad Romanum imperiū, ab ipso Romano imperio atcꝫ ab omni sibi
„debita gloria, honore & maiestate, denunciantes omnib. principibus, proceribus, dominis
„& seruis, ciuitatibus, regionib. & populis sacro imperio subiectisꝗ deinceps penitus absol
„uentur & absolutos pronunciamus ab omni homagio & iuramento memorato Vuences-
„lao nomine sacri imperij præstito, monemusꝗ & requirimus eos per iuramentū quo astri-
„cti sunt sacro imperio, ne posthac sæpe dicto Vuenceslao pacto obediant aut obsequantꝰ:
„necꝫ illi ius ullū, obsequiū, censum, redditū aut ullam obuentionē, quocūꝗ nomine tandē
„appelletur, tanquā Romano regi præbeant, exhibeāt aut permittāt exhiberi, sed omnia hęc
„reseruent, pro illo quē dei gratia ceu utilem & idoneū in Romanorum regem eligi contin-
„get. Nolo hic commemorare, quomodo antea Vuenceslaus tam sæpe & tam obnixe fue
rit rogatus, admonitus & requisitus ab electoribus, ut abstineret à uitijs & deponeret à se
uitam se planè indignā. Vt autē redeam ad ordinationes in imperio factas, non uidetur hic
esse omittenda constitutio, quā Ludouicus Bauarus imperator unà cum alijs principibus san
ciuit comitijs Franckfordianis, scilicet, Quod Imperator electus à maiori & saniori parte
electorū, uirtute electionis autoritatē habeat administrandi Rom. imp. nec oportet, sicut an
tea Rom. pontificis requirere consensum. Id enim non est ex iure diuino nec ex antiqua

Constitutio Ludouici Bauari.

patrum

patrum constitutione, sed Rom. pontifices seipsos hic insinuauerunt, inducti adhuc quorundam adulatorum blanditijs. Electus tamen debet præsentari ceu princeps catholicus iustus, & qui dignus sit imperiali fastigio, ac deinde rogare pro diademate. Quod si electo Imperatori negaretur absq; iusta & patenti causa, poterit electus princeps coronam suscipere à quolibet catholico episcopo. Istæ enim ceremoniæ & pompa sunt à Rom. ecclesia institutæ. Alioquin quis Papa cõsecrauit & coronauit Imperatores Constantinopolitanos? quis Papa inaugurauit catholicos Imperatores qui ante Carolum magnum fuerunt in Italia? Nullus. Quis benedixit gentilibus Imperatoribus, qui ante Constantinum Imperatorem fuerunt? Nemo. Et tamen fuerunt illi Imperatores multo potentiores his quos Papa coronauit. Fecit quoq; Carolus quartus multas in imperio constitutiones, præsertim quando sedet Imperator in sua maiestate, tunc archiepiscopus Treuerensis Cancellarius per Gallias sedere debet in prospectu eius, & archiepiscopus Moguntinus Cancellarius per Germaniam ad latus eius dextrum, archiepiscopus uerò Coloniensis Cancellarius per Italiam ad latus eius sinistrum. Rex autem Bohemiæ sedem suam collocare debet ad dextrã archiepiscopi & iuxta eum comes Palatinus Rheni. Item dux Saxoniæ teneri debet sinistram archiepiscopi, iuxta quem Marchio Brandenburgensis locum suum quoque habere debet. Quando uerò publicæ fiunt processiones, is ordo seruari debet. Archiepiscopus Treuerensis præcedit Imperatorem & duo reliqui archiepiscopi stipant duo latera eius. Rex uerò Bohemiæ illico sequitur uestigia eius. Sed de his satis. Quod autem supra memoraui Lotharingiam, Sabaudiam & regnum Arelatense mansisse apud imperium, notandum hic obiter, quod mortua posteritate Caroli magni, conati sunt Galli ad se trahere imperium, asserentes tot annis illud apud se fuisse, nõ interim cogitãtes, Carolum magnũ atq; posteros eius Germanis simul atq; Gallis imperasse, & administrasse imperiũ in Germania. Quod aduertentes Germaniæ principes elegerunt fortissimũ & magnanimũ principem, ducem Saxoniæ, Ottonem primum in Imperatorem, qui gladio imperium apud Germanos retinuit, subegitq; prouincias quasdam ultra rhenanas in Galliæ partibus sitas, nempe Lotharingiam, cuius metropolis fuit Metis, Brabantiam & Burgundiam. Domuitq; in Italia Berengarios, qui ui sibi Romanum imperium usurpare uolebant. Recuperauit etiam & subdit Romano imperio Siciliã, Calabriam, Apuliam Longobardiam. Hic gessit tam magna bella, totiesq; triumphauit contra hostes suos, ut inde Magni cognomentum acceperit, præsertim autem magnam stragem fecit infidelium Hungarorum prope Augustam Vindelicorum, qui Germaniæ plurima intulerant nocumenta.

Ordo & consessus electorũ principũ.

Extra ueterẽ Germaniã imperium dilatatum.

Quando & per quem Germania

ad Christi fidem conuersa.

QVemadmodum olim duplex fuit Germania, una ultra Rhenum & Danubiũ, atque alia citra Rhenum & Danubiũ, quæ uetus et uera semper fuit Germania, ita fides Christi non simul & eodẽ tempore fuit plantata in utraq; Germania. Qui enim ultra Rhenum Romanis primũ, ac deinde Gallis subiecti habitabant, haud longè post apostolorũ tempora imbuti sunt Christi cognitione, sicut & Galli iam cognouerũt uiam salutis. Atq; hinc hinc est quod ab ea parte Rheni tot sedes episcopales fuerunt erectæ, ut sunt Basiliensis, Argẽtinensis, Spirensis. Vuormatiẽsis, Moguntinus & Coloniensis. In opposita autem Rheni ripa, nulla inuenitur episcopalis sedes, sed nec aliqua insignis uetusta ciuitas. Haud secus Germani qui alterum Danubij latus tenebant, Romanisq; parebant, cum Romanis Christũ longe ante Sueuos alteram incolentes Danubij ripam, agnouerunt, pluresq; ab ea parte diocœses instituerũt, ut sunt episcopatus Constantiensis, Augustanus, Frisingensis, Ratisponensis, Saltzburgẽsis, Patauinus, &c. In ueteri uerò & superiori Germania, nullæ inueniũtur diocœses, nisi in Herbipoli & Eystett. Excipio hic inferiorem Germaniam, hoc est, Saxoniam. Hẽricus quoq; sanctus longè pòst erexit Bambergæ cathedralem ecclesiã, sicut & Fridericus tertius ferè memoria hominum instituit uel secũdum alios restaurauit episcopatum Viennensem in Austria. Cæterũ interior Germania nõ uno & eodem tempore cõuersa est ad fidẽ Christi, sed sæpenumero per bonos & zelosos uiros ad hoc sollicitata, quorũ etiã multi cõfessione Christi occubuerunt.

Citra Rhenum multi episcopatus.

runtur fuit diuus Albanus quí quũ Moguntiæ anno Christi 425. Christum annunciaret, obtruncatus est. Sic diuus Kilianus à Conone Rom. pontifice in Germaniam missus ad prædicandum uerbum Christi, apud Herbipolenses ubi uerbo & exemplo multos ad fidem Christi conuertit, unà cum socijs suis pro ueritate occubuit. Anno Christi 612 Rupertus episcopus Vuormaciensis Theodonẽ ducem Bauariæ multitndine populi ad fidẽ Christi induxit: qui dux deinde fundauit episcopatum Salzburgensem. Item circa annũ Christi 730. quũ Gregorius tertius sedem Romanam occuparet, Germani pro bona parte, præsertim Thuringi, Franci & Sueui conuersi sunt per sanctũ episcopũ Bonifaciũ ad fidem Christi. Fuit aũt Bonifacius iste natus Anglus uocatusq; fuit Vuunefridus, sed Romæ à pontifice Rom. fuit alio appellatus nomine atq; destinatus in Germaniã, ubi 36. annis sine cessatione Christum annũciauit. Scripsit proinde ex Germania ad Zachariam pontificẽ Romanũ huiusmodi epistolã: Scias per gratiam dei Germaniæ populum ad uiam ueritatis reductum, ordinauimusq; apud eos tres episcopos: unũ locauimus in castellũ Vuirtzpurg (ipsum est Herbipolis) alterum in Buraburg (non satis certum est quis ille sit locus) & tertium in Erphesfurt, quæ est Erfordia, & is episcopatus postea fuit incorporatus diocœsi Moguntinæ. Factus est autem Bonifacius iste post conuersam ad Christum Germaniã archiepiscopus Moguntinus atq; propter eius interuentionem fecit Papa Zacharias Coloniæ archiepiscopatum. Tandem uir sanctus adhuc fidei zelo feruens, descendens per Rhenum uenit in Frisiam, nec destitit ibi prædicare Christum, quousq; propter ipsum à gentilibus martyrij coronam est adeptus. Quomodo deinceps Frisijs annunciatus est Christus per sanctum Vuilibrordum, dicam infra ubi ad Frisiæ uenero descriptionem. Anno Christi 785. domita est tota Saxonia à Carolo magno, atque fidei catholicæ subdita, quæ antea sæpe à suscepta fide defecerat. Anno Christi 920. expugnata est per regem Romanorum Henricum primum marca Brandenburgensis & Christianæ religioni adiuncta. Anno Christi 1124. Otto episcopus Bambergensis profectus in Pomeraniam, conuertit ad Christi fidem has ciuitates, Colberg, Stetin, Bergrad, Camin, et multas alias. Primus dux Catholicus uocatus est Vuerslaus. Anno Christi 997. Adelbertus episcopus Pragẽsis profectus in Prussiã, conatus est populum illum euertere à suo gentili errore: sed nihil efficiens, occisus est ab eis atque corpus eius in minutas partes dissectum atque auibus in cibum expositum. Deinde sæpe tentatum fuit doctrina & armis, ut illi Christo lucrifierent, sed inanis fuit omnis conatus Christifidelium. Non enim præstabant quod necessitate præmente promiserãt, donec tandem sub Friderico secundo à Teutonicis militibus ui et gladio coacti sunt suum errorem relinquere & Christo nomen dare. Anno Christi 1186. fuit uir quidam religiosus Meinradus nomine, qui in Liuonia cœpit prædicare Christum & in Riga ciuitate erexit episcopatum. Habitauit aliquandiu ibi quousque linguam eorum disceret. Interim autem habebat multas instantias & cõtractiones à pessimis quibusq; usque ad annum Christi 1200. Tunc multis sub specie peregrinorum ingressis regionem, armorum potentia iuuerũt populum colla submittere iugo fidei. Vestiebant autem se uiri illi singulari & religioso indumento, cui signum quoddã in figurã gladij seu ensis figurarunt, unde & ensiferi fratres dicti sunt, sicut sicut & alij quidam religiosi qui crucis figuram uestibus suis adhibentes Cruciferi dicti sunt. Cum autem Ensiferi fratres nequirent per

S. Albanus. *S. Rupertus.* *Diuus Bonifacius.* *Erphesfurt.* *Pomerania.* *Pruteni ui coguntur ad fidẽ.* *Liuonia.* *Ensiferi fratres.*

Teutonici milites.

per se perficere quod instituerant, adiunxerunt se fratribus Teutonicis & Prutenis, eorumq́ auxilio expugnauerunt Liuoniã, subdiderúntq́ religioni Christianæ. Anno Christi 1350. & antè, fratres Teutonici sæpe tentarunt populum in Lituania initiari Christo, sed multo tempore nihil ualuerunt efficere. Quadã uice ociderunt octo millia infideliũ, cœperuntq́ multos, quos secum in Prussiam ducentes baptisarunt & docuerunt Christianã legem, ut inde in patriam redeuntes suis dicere possent, Christianam religionem nihil difficile includere, sed uera pietate eam subnixam. Siquidem sacra Christi fides, tam male apud illos audiebat, ut horrerent ad eius auditum, putantes illam grauia & impossibilia contineri, atq; ob id renuebãt illam accipere. Sed nec iste astus profuit fratrib. Teutonicis. Excitata sũt & alia multa atq; grauia bella, usq; ad annum Christi 1386. tunc dux magnus Lithuaniæ suscepit sacrum baptisma cum magna populi multitudine.

Lituania recipit fidem.

Porro in Alsatia in ripa Rheni occidentali, annunciata est fides Christi eo tempore quando adhuc diuus Petrus apostolus in humanis uixit, acceptaq́ à quibusdam Germanis. Nam Petrus apostolorum princeps misit ultra alpes ad ripam Rheni Maternum, Eucharium & Valerium, ut Germanis annunciarent Christũ dominum. Quibus feliciter negocium Christi exequentibus, diruit sanctus Maternus, auxilio fretus fidelium quos ad Christum conuerterat, locum quendam insignem, qui tunc Nouientum, nunc uerò Ebersche Munster uocatur, haud procul à Selestadio situm, ubi Iulius Cæsar magnificum condiderat templum dijsq́ suis gratias egit pro adepta contra Gallos uictoria. Deinde profectus est Maternus Argentoratum, ut & ibi excideret idololatriam, sed repulsus est ab urbe. Non ita multo pòst eo ex morbo in itinere mortuo, sepultus est magno luctu in loco qui hodie Ele appellatur. Sed non multis post eius mortem elapsis diebus, baculo diui Petri rursum est excitatus à morte, ob quod miraculum plurimi infidelium facti sunt fideles, credentes in Christum. Post ista extruxit idem Maternus templum non procul à Molsheim, uocauitq́ illud Domum Petri, quod in hunc usq; diem in Germanica lingua uocatur, Domphieter. Non longè pòst, grassante persecutione in Christianos, defecerũt conuersi rursum à suscepta fide, manseruntq́ in infidelitate aliquot centenis annis, quousq; reges Galliæ Alsatiam & alias transrhenanas regiones ad agnitionem ueritatis reduxerunt. Historiam sancti Materni huc retuli ex legendis sanctorum & ex nullo probato autore, sciens illam à quibusdam haberi pro fabula.

S. Maternus

Eberſche Munſter.

Mortuus excitatus.

De moribus & ritibus Germanorum recentiorum.

OMnis hodie Germanorum conditio siue status quadruplex est: primus clericorum, qui magis & largis redditibus censibus'que prouisi, ab alijs plurimum honoris percipiunt, quòd Deo seruiant, scripturas intelligant et interpretentur, uitamque cœlibem agant. Et qui in his minus probantur, facile ab inerti uulgò aspernari solent, uestitu religionem præ se ferunt, quisq; suo instituto conformem. Seculares clerici tunicas portant fluxas, pullo ut plurimum colore. Caput mitra lanea tegunt, non multum fastigiata, sed capite auretenus satis adhærenti. Ex collo cum in publicum procedunt fasciam dependunt, quidam sericam, quidam laneam potestatis tantummodo causa. Superducunt & calceis crepidas siue sandalia, quæ domum reuersi deponunt. Ocio maior pars uacat, literis pauci intendunt: pomeridianas horas ludendo potandoq́ deducentes. Secundus status nobilium est, & hic multos habet gradus. Sunt enim principes, sunt comites, atq; barones & inferioris gradus milites. Principes non solum dignitate & generis claritudine, sed & potentia cæteros antecedũt, terras habent & dominia latissima. Illud in nobilium ordine mirũ uideri potest, quod principes ipsi atq; comites Cæsari, quoties imperij necessitas exigit, obsequia tanquã subiecti præstent, milites exemptos se dicant, & nisi ad stipendiũ nemini seruiãt, nec subditos suos seruire sinãt, & tamen Romanorũ Imperatorẽ dominũ suum ac principem esse dicant & recognoscant. Prophanari & non parum minui generis sui splendorem existimant, si mercaturam artemúe aliquam mechanicam exerceant, si uxorem plebeiam ut sibi inferiorem ducant, si aliena urbe ciuium more habitent. Ipsi

Clericorum in Germania mores.

Ipsi urbanorum, consortia, cōmertia omnia perosi, arces & robustiora splendidioraq́; ædificia in mōtibus, syluis & rure collocata cum familia sua libere habitant, Quidam frequentant regum curias aut bella sequuntur, alij de redditibus suis & patrimonio uiuentes, domi manent, cōmuniter tamen uenātur: quod solis ipsis licere longo usu & concessa libertate contendunt, priuatis, leporū, præsertim caprearum, hinnulorū ceruorumq́; uenatio, in aliquibus locis oculorum effossione, in quibusdā trūcatione capitis interdicta, noxias tamen feras captare cuique licet. Laute insuper nobiles ipsi epulantur, uestiuntur splendide, auro & argento diuersi colorisq́; serico tam uiri quàm mulieres domi & foris exornātur. Multo familiariū cœtu incendunt, & incessu adeò maturo & præmeditato, ut à plebeis mox ut uideant internosci possint. Equis si longius eundum sit & non pedibus uadunt, dedecorosum enim hoc ualde ducunt & merum egestatis iudicium. Sed prædari ubi necessaria desint, quidam non uerentur. Iniurias illatas raro iure, sæpius congregato ex socijs equitatu, ferro flammis & rapinis ulciscuntur, coguntq́; per hoc eos, qui intulerunt ad satisfactionem. Gens plerunq; insolens & inquieta, subditos rusticos irremissa seruitute exercet, miserosq́; & infelices homines uexant. Tertius status oppidanorum est, quorum quidam Cæsari tantum subiecti sunt, quidam principibus aut ecclesiæ prælatis. Qui Cæsari parent, libertates multas habent, mores etiam & instituta quibus in communi fermè utuntur. Singulis annis ex ciuibus magistratus suffragio creatur apud quem summa potestas cum imperio sit, in caput animaduertere cuiusq; habet hoc ordine. Si de criminibus agitur, assident in concilio hi, quos sibi ciuitas delegit, rei ipsi ligati adducuntur accusatoribus & reorum defensoribus dicendi copia datur, quibus auditis eunt in sententiam, non ut leges censent, quas non nouerunt, sed prout ratio eis dictat atq; iudiciorum consuetudo habet, quod & in ciuilibus causis obseruatur, excepto quod Cæsar in his appellari potest, in illis uerò non. In omni ferè imperiali ciuitate duplices ciues sunt, ingenui & plebei, Mercantijs & officinis plebei intendūt, ingenui (qui & patricij dicuntur) patrimonijs redditibusq́; suis contenti, equestrem ordinem imitantur. Si plebeiorū quispiam ditior factus se illis cōmerito aut consuetudine cōmiscere cōtenderit, repellitur. Reipublicæ administratio tamē ferè cōmunis est & utrisq; permissa, nec eis plebs seruire aut subiecta esse uidetur. Sua cuiq; substantia tuta est & libertas, saluis legibus, ut uiuere uelint in communi iusticia per totam regionem ab illiteratis administratur. In singulis oppidis & nonnullis pagis, etiam uiri duodecim, uitæ integritate ac honestate præcipuæ leguntur iudices nullo habito respectu, sciant ne literas uel non. Habitus quo uiri induuntur communiter laneus est, qui mulieres lineus, sed adeò utrorumque diuersus & colore & forma, ut raro unus sicut alius uestitus appareat. Aduenticijs & nouis uestimentorum formis iam plurimum gaudent, Italicis Gallicisq́;, à quibus ante paucos annos obtusa calceamenta uiri cum fluxis & discissis manicis tunicas, scissas caligas & texta pilea: quæ pyretra uocant, receperunt. Gestabantur mea adhuc ætate cum puer essem, circa annum Christi 1497. à senibus rostrati calcei, uestes curtæ atq; strictæ, caudata capitia, quæ prope Moguntiam Kogeln uocabantur. Sed ita antiqua uirorum frugalitas hodie ad mulieres uenit. Hæ depositis multiplicibus & plicatissimis peplis, quibus grandia olim faciebant capita, unico tantum hodie uelantur, modestiusq́; incedunt. Satis honestus hodie est quarundam mulierum uestitus, nisi quòd supernè nimium excauatur. Non tamen idem est habitus in diuersis Germaniæ regionibus. Porrò quātum attinet ad domorū ædificia, diuites lapidibus cæmentoq́; superbè ædificant, pauperes luto & ligno tantùm humilius, tegulis tamen latericeis, aut scissile lapide (ut apud Moguntiam) ædificia sua utriq; tegunt, ob decorémne aut aduersus incendium, affirmare nō possum. In Saxonia & alijs plerisq; locis, etiam in Heluetia montana, dolatis asserculis operiunt, quare oppida parum uenusta uisuntur, et igni magis obnoxia sunt. Eadem ratio est de ijs, qui culmis stramineis domus suas operiunt. Plateæ ciuitatum ut plurimum silicibus stratæ sunt, ubi hi lapides haberi possunt. Portæ seu exitus urbiū, celsis, turribus insignitis, in quib. diurni custodes aduentātes equites tuba aut campana significare solent, ut hi qui portas inferius obseruant præmoneantur, &

Oppidanorum mores.

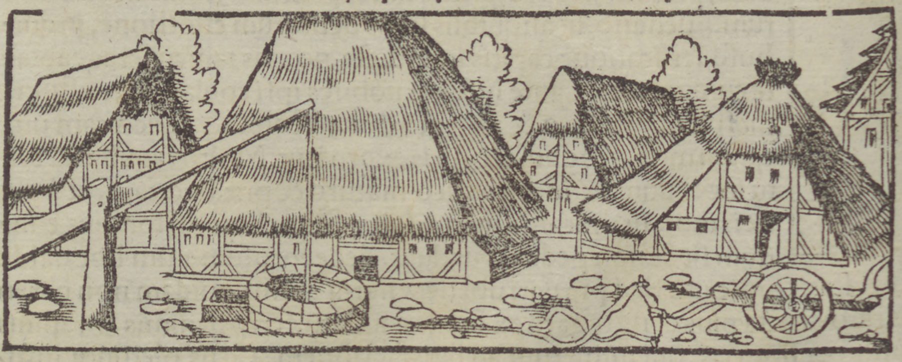
Iudices indociles.

Mulierum uestitus.

Domorum ædificia.

Rusticorū mores & uiuendi ritus.

& eas in maiori tutela habeant. Vrbes communiter natura arte munitæ, aut iuxta uorticosa flumina uel in montib. sitæ sunt, quæ in plano resident, muris, fossatis, uallis insuperabilib. circumseptæ, turribus & propugnaculis innumeris ueluti ex terra prominent. Est etiam multarum ciuitatum circumiacens ager fossis adeò profundis & amplis conclusis, ut ab externa populatione & is tutus sit. Eorum postremum qui in rure pagatim uillatim'que habitant, quicq; illud colunt & propterea rustici uel rurales appellantur satis misera & dura conditio est. Seorsum ab alijs quisque cum familia & pecore suo humiliter uiuit. Casæ luto lignoq; è terra paululum eductæ & stramine contectæ domus. Panis cibarius, puls auenacea, aut decoctum legumē cibus. Aqua serumue potus. Toga linea, perones duo & pileus fucatus, uestitus.

Gens omni tempore inquieta, laboriosa, immunda. In uicinas ciuitates ad uendendum portat, quicquid tam ex agro, quàm ex pecore fructus percipit, sibiq; ibi è diuerso comparat, quorumcunq; eget. Artifices enim secum habitantes nullos aut paucos habet. Dominis crebro per annum seruiunt, rus colunt, & semine conspargunt, fructus metunt & horreis important, ligna secant, domos ædificant, fossas effodiunt. Nihil est quod seruilis & misera gens ipsis debere non dicatur. Nihil etiam quod iussa facere absque periculo recusare audeat, delinquens in his grauiter mulctatur. Sed nihil est genti durius, quàm quòd prædiorum quę possidet maior pars non sua sit, sed illorum à quibus certa frugū parte quotannis redimere solet. Quantum uerò attinet ad rationem hodierni uictus, sciendum plerosque Germanos hodie in conuiuijs bellaces & strenuos esse, præsertim cum noctes & dies bibendo æquauerint ac omnes cyathos exsiccauerint. Nullas possunt nuptias, nulla conuiuia, nullos celebrare conuentus, nisi ad extremam ebrietatem alter alterum ad pocula inuitet atq; ita repleat, ut quod dictu etiam pudendum est, coram seruis ac uernaculis rursum potum euomat uinum, sub mensaq; impudicè meiat, non sine bonorum & Deum timentium uirorum summa execratione. Et cùm semiamens imò demens potius in stratum collocatur, tum triumphus ingens excitatur, tum risus, tunc cachinnus exoritur. Atque id inter nobiles plerosq;, qui præesse debēt Reipublicæ eam'q; tutari ac defendere, præcipuè fit. Nemoq; censetur bellicosus, nisi fiat & ebriosus. Qui enim plurimū potant, iudicantur magis strenui & bellicosi. Ante nostra tempora quum nobilium erat conuentus, ueluti pugiles, lucta, disco, cursu, corpora exercebant, ut fierent bello aptiores. Nunc poculis certant, quomodo alter alterum superet ac deijciat, ô tempora, ô mores. His artibus, his studijs uincemus Christi hostes, Turcos? non fiet.

Germaniæ ciuitates, quomodo temporum successu extructæ.

IAm suprà diximus, olim nullas aut ualde paucas in Germania ueteri fuisse ciuitates, multos pagos & loca rusticanarum domorum, extensa in longum spacium, qualia adhuc inueniuntur in Nigra & partim Ottonica sylua. Hi enim pagi coagmentati & in unum ueluti corpus redacti, longè pòst excreuerunt in ciuitates & oppida. Aliam Romani olim ædificiorum habuerunt rationem. Illi enim urbana ædificia, ædes rusticas uillas uocant, & locum sine ædificio in urbe aream, rure autem agrum appellant. Idem'que ager cum ædificio fundus dicitur. In ædificiorum descriptione ratio temporum & locorum fuit habita. Aliter enim primis nascentis Germaniæ Reipublicæ temporibus, aliter aucta rerum opulentia ædificatum est, aliter rure, aliter domi ædes fuisse extructas nullas addubitabit. Monuimus iam sæpe, per ueterem Germaniam intelligendam eam prouinciam, quam ambiunt

ambiũt Rhenus & Danubius. Nã ultra hos amnes Galliã & Italiam uersus, longè ante Christum natũ fuerunt insignes ciuitates, nempe Moguntia, Vuormatia, Spira, Argentoratũ, Augusta, Brigantium, Ratispona, & aliæ multæ, sed quæ plerunque alia habuerunt nomina. Quæ Rheno adiacent, desinebant plerunq; in Magus, ut Borbetomagus, Neomagus, Nouiomagus, & in Gallia, Rotomagus: eãq; denominationem putãt à uiro quodam Magus appellato tractam, qui Samotis fuit filius, regnauitq; olim super Celtas. Nouæ aũt & recentiores ciuitates & oppida desinunt ut plurimum in Brun, heim, bach, burg, berg aut thal, id est, in fontem, locum natalem, amnem, castellum, montem aut uallem. Ratio eiusmodi desinentiæ facilè assignari potest. Quando enim circa fontem aliquem insignem olim multi cohabitarunt, & tandem in unam Rempublicam coiérunt, denominatus fuit locus eorum à fonte illo, ut Helbrũ, Dieffenbrunn, Frowenbrunn, Padelborn, Maulbrũ, Steinenbrunn, &c.

Desinentia in brunn.

Et quæ in Heim, clauduntur, uidentur à primo habitatore nomen accepisse, ad quem alij colonias deduxerunt, & ceu in patriam illius suas sedes transtulerunt, ut Phortzheim à uiro Phorce ut quidam putant, Vuinheim à Franco Windegast, Ingelheim, à primo cultore Ingel. Idem intellige de Oppenheim, Weinheim, Hildesheim, Rudesheim, Forcheim, Odenheim, Altzheim, Bernheim, Ogerheim, Saulheim, &c. Fieri tamen potest, ut multa talia nomina aliunde originem acceperint, ut sunt Hocheim Mulheim, Rosenheim, & cæt.

Desinentia in heim.

Porrò quæ in burg, finiuntur, fuerunt primum pro magna parte castella, ex quibus tandem ciuitates & oppida creuerunt, ut sunt Offenburg ab Offone, Hamburg ab Hannone, Augspurg ab Augusto. Sic Wirtzpurg à musto quod wurtz uocant, Friburg, Limburg. Marckpurg, Westerburg, Rotenburg, Saltzburg, Strassburg, & alia multa his similia. Sunt tamen qui aiunt Burg apud ueteres usurpatum pro castello & oppido.

Desinentia in brunn.

Item ciuitates quarum fundamenta iacta sunt ad fluuios, receperunt sæpiuscule ab huiusmodi ab amnibus suas denominationes, ut Onspach. Alperspach, Eberbach, Gengenbach, Putzbach, Schwabach, Sempach, Tanbach, Murbach, Lutenbach, &c.

Desinentia in bach.

Et quando multi pagi & domus communem habuerũt ecclesiam, ac tandem domus suas dispersas simul collocarunt & in unam Rempublicam coordinauerunt, retinuit locus ille denominationem ab ecclesia illa, ut est, Felkirch, Leukirch, Oberkirch, Neukirch, Waldkirch, Kilchofen, Kilchzarten, Kirchburg, Bartenkirch, &c.

Desinentia in kirch.

Sic ciuitates quæ adhærent montibus receperunt, quoque montium nomina priuata uel communia, ut Nürnberg, Heidelberg, Keisersperg, Bamberg, Wynsperg, Sultzperg, & alia sine numero.

Desinentia in berg.

Item Sueui consueueruut olim nomina oppidorum suorum pro magna parte finire in Ingen, ut Thubingen, Esslingen, Ettlingen, Reutlingen, Vaingen, Vberlingen, Stulingen, Villingen, Ehingen, Memmingen, Laugingẽ, Nortlingen, Geppingen, Seckingen, & alia multa his similia,

Desinentia in ingen.

sicut Francones multorum locorum nomina finierũt ut in Furt, ut Franckfurt, Dietfurt, Hassfurt, Schwinfurt, Ochsenfurt.

Desinentia in furt, id est, traiectum.

Item plurima oppidorum nomina desinunt in Hausen, hofen & feld, ut Schaffhausen, Mulhausen, Burghausen, Kunigshofen, Pfaffenhofen Geroldshofen, Reinfeldẽ, Künigsfelden, Hochfeld, Mansfeld, Hirtzfelden. Multa quoque exeunt in Aw & ach, ut Hagnaw, Landaw, Dachnaw, Reinaw, Dottnaw, Shonaw, Oppenaw, Eberbach, Erbach, Brisach, Schiltach, Dorlach, Vrach, Zurzach. Multa terminatur in Statt et dorff, ut Newstatt, Halberstatt Ingelstatt, Karlenstatt, Selingenstatt, Karlenstatt, Bubendorff, Schorndorff, Pfullendorff, Marckdorff, &c.

Artium desinentiæ.

Arces uerò terminantur plerunque in Srein, uel in eck, uel in berg, ut Falckenstein, Hertenstein, Hessenstein, Lowenstein, Staleck, Waldeck, Rheineck, Geroltzeck, Lansperg, Künigsperg, Poxperg, Hochperg, &c.

Notandum quoq; hîc, Hunnos & Vngaros multarum ciuitatum in Germania causam fuisse ut extruerentur, quæ alias nunquam muris septæ fuissent. Nam quum impiæ illæ

gentes sæpissimè erumperent sub rege Henrico primo, anno scilicet Christi 940. & perderent Germaniam incendio, rapina atque gladio, coadunati cuiuslibet regionis populi, extruxerunt munitissimas ciuitates, in quibus sua tutò reponerent, conseruarentq́ à direptione hostium. Cumq́ postea Otto primo cæsis Vngaris triumpharet, condidit multos in Saxonia ciuitates, & constituit multos per Germaniam principes, qui & ipsi in suis ditionib. cœperunt ædificare oppida, ut infra suo quoq́ dicturus sum loco. Hoc mirum est, quòd aliquot preclaræ urbes in breui tẽpore adeò ciuilitate, dignitate & potentia creuerunt, ut cum florentissimis aliarum gentium certare uideantur.

HELVETIA, QVAE HOdie Suicerorum seu Confœderatorum regio, prima occidente & oriente Germanicæ nationis prouincia, quæ contermina est & Italiæ & Galliæ.

CVm hucusq́ in genere mentionem fecerimus Germaniæ, exigit nunc ordo, ut de priuatis quoque regionibus eius nonnihil scribamus, de cultura scilicet ingenio & situ earum, item de exercitijs inhabitantium, &c. Diximus autem Germaniam secundum longum extendi ab oriente in occidentem usque ad Rhenum & aliquot miliaribus ultrà, Rheniq́ originem esse in Heluetia, unde & Heluetiam primùm describere censuimus, ab eaq́ facere initium Germanicæ nationis. Eam autem regionem aut magnam eius partem, quam Romani olim Heluetiam uocauerunt, hodie uulgò uocant Suiciam & confœderatorum terram. Incipit à summis alpibus, desinens'que ab ortu ad Rhenum excurrit in septentrionem usque ad Walsdshut & Laufenberg, atque hinc reflectitur in occidentem secundum tractum Iuræ montis usque ad lacum Geneuensem, quousq́ rursum pertingat ad alpes, ubi superiorem Galliæ tunc temporis tenuit locum. Diuidebatur autem ea tempestate in quatuor regiones, unam incolebant Tigurini, & hi expeditionem facientes ex sua regione contra Romanos, anno ante Christi natiuitatem centesimo & amplius, ut ex Cæsare deprehendere licet, interfecerunt Romanorum consulem ducem belli, Lucium Cassium, ceperuntq́ & perdomuerunt exercitum eius. Celebrati fuerunt tunc Heluetij supra reliquos Galliæ populos, propter animi egregiorumq́

Suicia.

Tigurini.

egregiorumq́ in bellis facinorum uirtutem. Anno ante Christum natum circiter sexagesimo inierunt Heluetij fœdus cum Rauracis uicinis suis atq; alijs adiacentibus populis. Post hæc Heluetij relictis terris suis, quæ sibi non sufficientes erant, uenere sedes petitum, incensis mœnibus suis, ne spes ulla esset redeundi, melioresq́ occuparent terras. Nec defuit illis animus, totam si potuissent subigere Galliam. Profecti autem sunt primùm uersus Geneuam, uersusq́ Romanorum prouinciam, quæ modo Sabaudia & Delphinatus appellatur. Iulio uerò Cæsare duce Romani exercitus præcludente uiam multis fossis, aggeribus alijs & obstaculis, coacti declinare per Sequanam, quæ hodie est comitatus Burgundiæ, uenientesq́ ad Heduos qui iam sunt habitatores ducatus Burgundiæ, ibi post multas dimicationes tandem uentum est ad atrocem pugnam, durauitq́ cædes ipsa à septima hora usq; ad noctem. Cumq́ utrinque fortiter in acie starent, Cæsar tandem uictor factus perdomuit Heluetios atq; gentem bellicosissimam sic in sedes suas quasi greges in stabula pastorum deduxit, ueritus, si hoc non fecisset, Germanos transito Rheno sedes ab Heluetijs, relictas occupaturos. Deuictis itaq; Heluetijs, Cæsar sine cessatione Galliam opugnauit, donec eam tandem totam Romanorum ditioni subiecit. De lingua qua tunc usi sunt Heluetij & Galli, duæ sunt coniecturæ. Quidam enim putant (ut est Beatus Rhenanus) Gallicam linguam tunc neq; cum Germanica neq; cum Francica, qua hodie Galli utuntur, communicasse, sed propriã extitisse linguam. Alij uerò putant (inter quos est Aegidius Tschudus & Henricus Glareanus) Gallos tunc usos lingua Germanica, potissimum ea quæ adhuc Heluetij utuntur, habenturq́ utrinq; probabiles rationes.

Heluetij relinquunt terram suam.

Lingua Heluetiorum.

Quomodo ante Christum natum Cimbri populi Germaniæ in Heluetiam uenerint.

MEmorauimus suprà in descriptione Italiæ, Cimbros olim uicinos Saxonibus, ob inundãtem Oceanum emigrasse cum magna multitudine perueniss éque ad Rhenum traiectoq́ Rheno occupasse partem aliquam Galliç, nempe oram maritimam ubi nunc est Brabantia uel Flandria. Cumq́ eis nec terra illa satis commoda ad inhabitandum uideretur, relicta ea peragrataq́ tota Gallia uenerunt ad Rhodanum, postulantes à Romanis, ut sibi sedes adhabitandum darẽtur. Sed repulsam passi à Senatu, armis decreuerunt inuadere Romanum imperium. Expeditionem ergo mouentes in Italiam, reliqueruut citra montes omnem apparatum bellicum, quem tam subitò ultra mõtes deportare nequiuerunt, relictis & deputais pro impedimentis illis custodiendis sex millibus uirorum. Interfecto autem eo agmine quod montes transcenderat & ingressum fuerat in Italiam, putat Iulius Cæsar ex reliquijs, citra montes derelictis, natos Atuaticos, qui habitationem suam habuerunt iuxta Tygurinos, qui modò sunt Vrani & Suici. Vnde & historici memorant, quosdam Cimbros ceu reliquias consedisse inter Heluetios. An uerò longè pòst ex Suecia quidam uenerint in regionem Heluetiorum, à quibus Suici seu Suicerì dicti sint, non potest satis probari. Scribunt quidem aliqui de his in hunc modum: Tempore regis Suecorum Sigiberti atque comitis Frisiæ Christophori, auctus est populus septentrionalis in tantum, ut cogerentur penuria uictualium quærerè alias sedes. Collecti ergo in Suecia sex millia, & in Phrisia mille atque ducenti uiri, absque mulieribus, & pueris, quorum multo plures erant, uenientesq́ ad Rhenũ prohibiti sunt à Gallis, ne traiecto Rheno partes eorum occuparent. Contemnebant eos Galli ceu homines ociosos, inertes & inermes, nam humi cubabant perinde quasi nulla distringerentur cura, æstimabant eos ceu homines fugitiuos & ineptos ad arma. At Sueci inter hæc considerabant suam penuriam & necessitatẽ, cogitabant etiam quid è re sua esset, quomodo prouiderent uxoribus, pueris & parentibus. Videbant quidẽ hostes suos parum sollicitos esse de ipsis & omnino negligentes in excubijs agẽdis, propterea ex improuiso & subitò obruerunt & in castris, interfecerunt plurimos atq; abduxerunt opimam prędam. Stupefacti autem alij populi miserũt legationẽ ad eos, interrogantes, quid hæc facientes in animo uoluerent? Responderũt illi, Se nihil iniqui postulare, nec quempiã uelle pellere ex suo loco. Peterent sibi dari illas terras, quę ociosæ iacerent in regione ipsorũ, unde illi nihil perciperent commoditatis, has cuperent ipsi inhabitare citra uicinorum detrimentum. Afferebant etiam se uenisse, ut quietam & tranquillam uiuerent uitam, uictum quærerent ex cultu terræ, neminem molesta-

Sueci egreßi terram suam.

Cimbrorum æqua petitio.

rent aut aliena sibi contra ius & æquitatē uendicarent. Audientes incolæ illorū propositū, facilè acquieuerūt eis, tradideruntq; ad inhabitandū postulata loca, montes & ualles, fontes & lacus, qualē faciē in hodiernū usq; diem habet interior Heluetia. Hæc enim cōstat altissimis montibus, profundis uallibus & multis aquis. Est tamē terra per eos multo melior reddita, ut hodie etiam multa millia hominum uictū ex ea sibi parent. Siquidē nulla est terra tam deploratæ conditionis, quin si cultus ei adhibeatur melior & fertilior reddatur.

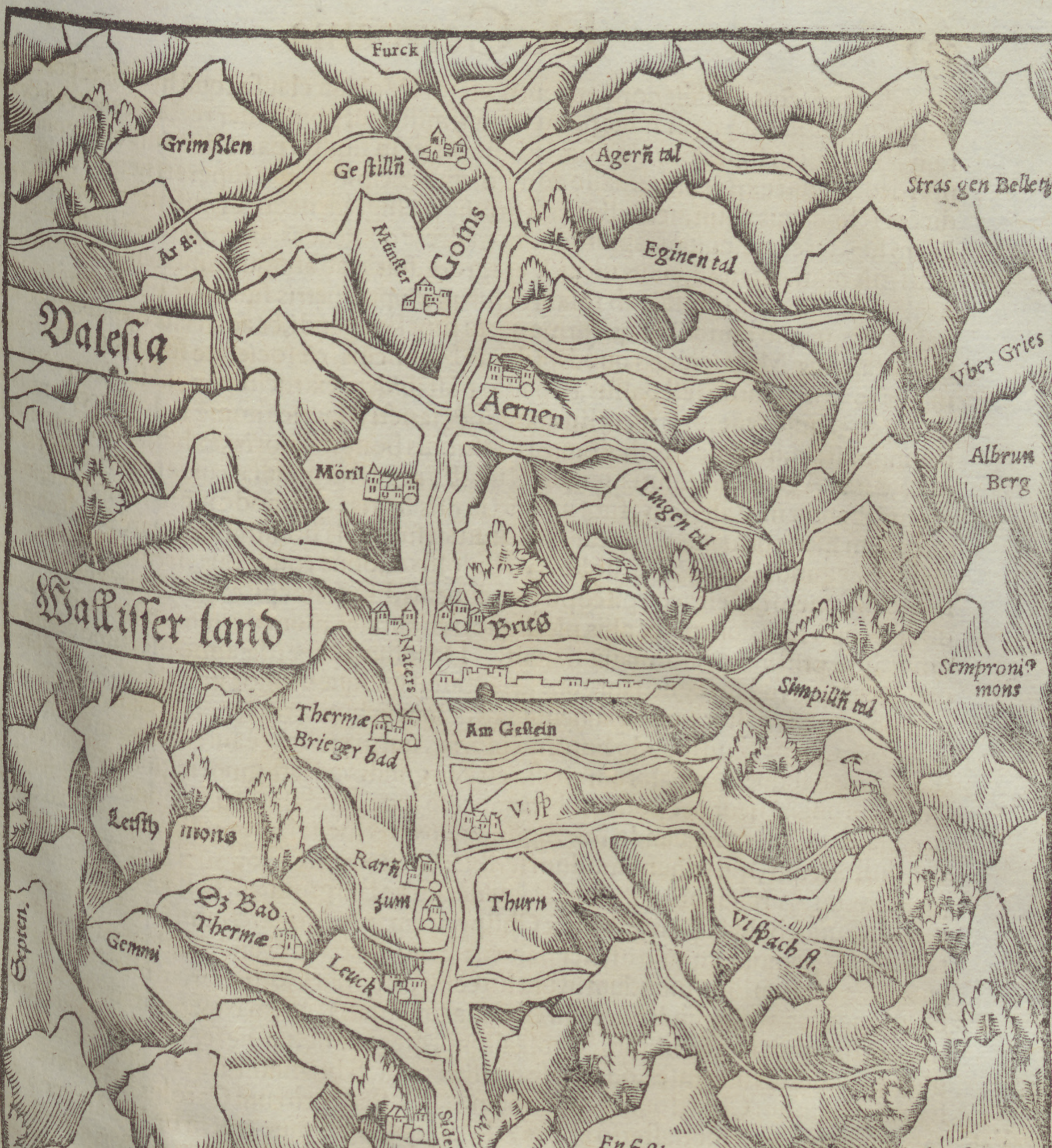
DE VALESIANIS
qui olim Seduni dicti, uicini fuerunt Heluetiorum.

De Valesia, quam uulgò uocamus Wallis, pauca haberem quæ hic annotarem, nisi reuerendiss. dominus. Adrianus episcopus Sedunensis bonæ memoriæ princeps huius regionis, quædam demandasset quæ facere uidebantur ad laudem regionis & ditionis suæ, tradidissetq; ea per eximium uirum dominum Iohannem Kalbermatterum nepotem suum, qui hic præter alia ardua negocia sibi ratione officij incumbentia nō parum sudauit, quo & principi & mihi atq; omnib. Cosmographiæ studiosis inseruiret, moremq; gereret, describeret atq; celebraret regionem à multis annis inhabitatam, à Romanis olim frequentatam & semper in celebri opinione habitam. Nec tamen ego Munsterus contentus huius boni uiri diligenti Valesianæ prouinciæ descriptione, quin ardentibus uotis & proprijs oculis desideraui uideri magnalia illa, de quibus ille mihi scripserat, quare arepto itinere ingressus sum anno 1546. regionem ipsam, peragrauiq; eam totam apud S. Mauricium ingrediens & per conscensum montē Furcam egrediens, ubi dominos & amicos mihi supramodum fauentes inueniens, qui humaniter me exceperunt, congratulatiq; sunt meo aduentui præcipuè dictus reuerendiss. dominus episcopus Adrianus à Riedmat, ac deinde spectatissimi & prudenti uiri domini Iohannes & Iodocus Kalbermatteri, dominus Iohannes Miles, Iohannes Wiestenerus præfectus apud S. Mauricium & alij multi multi, qui maiorē mihi impenderunt honorem, quam compensare queam. Quin & fauore eorum contigit me quædam uidere, quæ alias nunquam explorassem, nisi illi mihi contigissent patroni.

Montes altißimi.

Principio sciendum regionem Valesiæ esse grandē & longissimā uallem, ut figura ostendit, undique clausam ingentibus altissimisq; montibus & præacutis petris, qui pro magna parte altitudine ferè unius Germanici miliarij eleuantur in cœlum, multiq; eorum perpetuis temporibus aut glacie irresolubili aut niue glaciali obducuntur. in imo uerò iuxta radices montium terra est optima atq; fœcundissima, omnium rerum ferax. Nescio si similis ei in mundo inueniatur terra, quæ tam fastigiatis montibus in altum consurgat & tamen fundū habeat fertilissimum. Extenditur longitudo eius ab occidente in orientem itinere trium aut 5. dierum latitudo uerò est ualde angusta, nisi quod prope Octodurum & Sedunū paulò spaciosior est. ut illic quoq; multa prædia agrorū & pratorum inueniantur. Montes plerunq; sunt tam precipites, accliues & penduli, ut conscendi nequeant, nec quis sine stupore possit summitates illorū intueri. Quacūq; parte quis ingredi uelit, necesse est altissimos trāscendere montes, per uarias ambages & recessus, locaq; periculosa, abstrusa & uerticosa, quæ illi passagia uocant, quæ tempore hyemali intēperie sic clauduntur, ut non facilè quis ingredi & egredi regionem queat, nisi apud S. Mauricium, ubi in altera regionis extremitate Rhodanus egreditur Valesiam, estq; illic extructa arx, & pons lapideus ultra Rhodanum factus, ubi duo diuaricantur itinera, unum uersus septentrionem ad comitatū Aelensem, cui ditioni Bernates hodie ius dicunt, appellati'que olim fuerunt populi illi Antuates, aliud uerò iter transmittit ad sinistram in regionem Zables dictā, cuius populi olim Allobrogi fuerunt nominati. Arx S. Mauricij est hodie sub dominio superiorū Valesianorum, qui & præfectum ceu custodem totius prouinciæ illuc subordinant. Ibi enim alpes in modū faucium utrinq; concurrunt, relicto angusto spacio per quod Rhodanus euoluitur. Et pons lapideus una testudine utramq; fluuij ripā complectens, transmittit ingressuros in Valesiā, nec potest quispiā hyeme ingredi regionē ipsam, nisi per hunc pontem, qui iungit arci. Et quando

Comitatus Aelen.

Furck
Grimßlen
Gestillñ
Agerñ tal
Stras gen Belletz
Ar fl.
Münster
Goms
Eginen tal
Valesia
Vber Gries
Aernen
Albrun
Berg
Möril
Lingen tal
Wallisser land
Naters
Bries
Sempronius
mons
Thermæ
Brieger bad
Am Gestein
Simpillñ tal
Visp
Thurn
Rarñ
zum
Dz Bad
Thermæ
Gemmi
Leuck
Vispach fl.
Sider
Ensisch tal
Augstal berg
Mõs Sylui9
Sibñ tal
Bremes
Sedunũ
Sitten
Sanetsch
mons
Mors fl.
Rhodan9 fl.
Octodurũ
Martinach
Bãgi tal
S. Bernhard
Agaunũ
S. Moritz
Castrũ

quando præfectus claudit portam pontis, est tota Valesia clausa, quũ hyemis tẽpore nulli pateat introitus quàm per hunc pontẽ. Transmisso aũt ponte inter recta ascendit ad dexteram Rhodani in superiora Valesiæ. Est quoq; iter in sinistra parte fluminis citra pontẽ, sed non deducit nisi exiguo interuallo ad montem præcipitem, qui superari nequit & cuius radicem Rhodanus alluit, ut ab illa parte prouinciã ingredi nequeas, nisi montem insuperabilem superare aut fluuium rapidissimum traijcere contendas. Is locus iuxta pontem appel- latus fuit olim Agaunũ, cuius uicus Veragrorũ, fuitq; ab antiquissimis temporibus habitatus. Ad iactum enim lapidis ab ipsa arce sub præruptis petris situm est uetustissimum monasterium, in quo tam abbas quàm monachi sunt Burgundi, & adiacens oppidum uocatur hodie sanctus Mauricius eo quòd ibi diuus Mauricius, cũ societate sua anno Christi plus minus 300. pro Christo est passus, & paulo pòst ibidem extructum monasterium, uetus Agauni uocabulũ temporis successu abolitũ, & sancti Maurici nomẽ uulgò receptum. Abbas monasterij, nomine Bartholomæus Sostionis bonę memoriæ, exhibuit mihi uetustas literas, datas Agauni an. salutis 1014. à Rudolfo rege Burgundiæ, cuius regni pomœria tũc extendebantur in Valesiam, fitq; mentio in illis literis, quomodo monasterium plurimum ruinosum fuerit, priuatumq; prædijs destitutum subiectis hominibus, quare sollicitatus rex ab Hermegundi regina, Bertholdo & Rudolfo duobus comitibus, item ab Hugone episcopo Sedunensi, Henrico episcopo Leudunensi, Hugone episcopo Geneuensi, Burchardo episcopo Lugdunensi & alijs plerisque, restaurauit monasterium, restituit ablata bona omniaq; in pristinum reformauit statum. Datæ sunt literæ illæ anno uicesimo quarto administrationis suæ in regno Burgundiæ. Obtulit quoque memoratus abbas, & alias literas quæ docent monasterium Agaunense extructum in honorem sancti Maurici & aliorum martyrum à rege Sigismundo bonæ memoriæ, qui uixit longè ante Carolum magnum. Tempore nanque Wandalorum erecta est Burgundia ad fastigium regium, sed non diu retinuit coronam, sicut nec postea sub memorato rege Rudolfo multis annis constitit in hac dignitate. Cæterum quando rex Sigismundus pærfuerit Burgundiæ, inueni apud quendam historicum, qui in hunc modum scribit: Clodomirus Clodouei filius rex Franciæ regnans apud Aurelianeñ. ciuitatem, Prouinciam ac Burgundiam bello ciuili acquisiuit hoc modo: Gundebaldus Burgũdiæ rex Chilpericum fratrem maternum Clodomiri auum interfecerat, quamobrem eum ulcisci statuens, bello aduersus Gundebaldum moto, è duobus eius filijs alterum Sigismundum in prælio cepit, alterum Gothimarum interfecit, regnoq; eorum potitur. Sigismundi præclara est fama sanctitatis, quem captum atque in puteum unà cum uxore & filij demissum & post aliquot dies extinctum ac sepultum in cœnobio Agaunensi apud Sedunenses, quod ipse construxerat, febricitantes inuocant. Contigerunt hæc circa annum Christi quingentesimum. Postea uerò cum Carolus Magnus uenisset Agaunum, præfuit monasterio abbas Alteus, qui trigesimus erat in ordine à primo abbate, qui quoque episcopus erat, uerùm ubi locorum, literæ non indicant, & is ostendit Imperatori ossa diui Mauritij atque totius legionis Thebeorum, quorum ossium tunc ibi magna erat copia, interim uerò distracta sunt, ut hodie pauca supersint, quæ omnia mihi ostẽsa sunt. Visuntur etiam ibi quatuor aut quinque lapides antiquo Romano charactere sculpti, qui oculares testes sunt, Romanos olim ibi & Octoduri, qui hodie Martinach uocatur, frequentem habuisse conuersationem. Vocati tunc sunt ut supra quoq; monuimus, habitatores illius regionis Veragri populi, quorum caput fuit uicus ubi cœnobium est sancti Maurici. Per hos Cæsar olim in Galliam penetrauit.

Agaunum.

Sigismundus rex Burgundiæ.

Alteus abbas Agauni.

De insignioribus montibus Valesiæ.

Mons Furca.

Montes qui ambiunt Valesiã, habẽt nostro æuo alia quàm olim nomina. Mons ille unde Rhodanus originaliter prorupit, uocatus aliquando fuit Iuberus & Coatius, aut secundum alios Vrsellus, at hodie nuncupatur Furca, id est, Bicornus, attingit'que ferè montem Gothardi aut est unus cum illo mons, tametsi sublimius habeat supercilium. Per hunc montem patet tempore æstiuali iter à Valesijs ad Vranenses & Lepontios. Tempore uerò hyemali ob niues non licet traijcere, imò in media æstate difficulter id licet, id quod ego compertum habeo, qui quarta mensis Augusti tanta

ſti tanta frigora in uertice huius montis paſſus ſum, ut totus contremiſcerem, cogerer'que tres aut quatuor niues & glacies cum equo non ſine periculo traijcere. Cumq́; eadem die Vrſellam uſque ad radices montis Gothardi peruenirem, uolui & illius montis difficultates explorare, ſed non tantas moleſtias in eo deprehendi, quantas habet Furca, cùm gradatim aſcendat, nec ſit tam præceps nec tam altus ſed nec tam frigidus. Habet quidem ad utrunq; latus longè latiores montes quàm ipſe ſit & qui niue non carent, at iter illud quod per intermedium Gothardum inuentum eſt, leniter aſcendit, nec infeſtatur aliqua iniuria niſi poſt æquinoctium autumnale & antea æquinoctium uernale. Tunc enim nix reſolubilis conglomerata in lateralibus montibus, magna mole & copia è ſupernis deuoluitur & quicquid in ſubiecta accliui & aſcendente ualle deprehendit opprimit & conquaſſat. Vocant incolæ hoc naufragiũ Löuwenen. In ſummitate montis Furcæ limites ſunt regionum Valeſiæ & Vraniæ. Hinc enim ad occidentem deſcenditur in Valeſiam, & contra ad orientem lenis & longus eſt deſcenſus in Vraniam. In Furca monte atq; longè circum montem illum præſertim uerſus Vraniam, nihil penitus è terra præter tenuem herbam proſilit. Non uidebis ibi arborem ullam, ſtirpem aut dumũ. Accipit in hoc monte, occidentẽ uerſus, Rhodanus fluuius exile initium, ex reſoluta niue & glacie, ut infrà fuſius dicetur, augeturq; continuò ex innumeris amnibus undiq; ex montibus & uallibus accurrentibus, quorum quidã maiores alij minores ſunt, nec eſt finis talium fluuiorum, donec Rhodanus Valeſiam egreditur & mergitur in lacum Lemannum, quem hodie Loſannenſem uocant, qui longitudine ſex miliariorũ Germanicorũ patet, latitudine autem maxima (idq; in medio) trium. Geneuæ rurſum exit lacum, curſumq́; uerſus Lugdunum arripit. Non procul à Furca eſt mõs alius quem Grimſlen uocant, per quem quoq; exitus in Heluetiã de Valeſia inuentus eſt, ſed qui abſq; ſudore & labore magno ſuperari nõ poteſt. Montes qui Valeſiam à meridie claudunt, habent multa paſſagia, ut uocant in Longobardiam. Per Gries & Nyſi patet iter ad Eſchental, quæ uallis eſt de ditione Mediolanẽſi. Ex Brigenſi pago patet iter per montem Sempronij (uulgò Simpelberg) ad Mediolanum. A' Veſpa iter extẽditur per montem Saſes, & ab alio latere per montem Matter ad oppida quędam Mediolanẽſis ditionis, item ad uallem Kremerthal, quæ paret comiti à Zaland. A' Raronia uerſus ſeptẽtrionem & ad ditionem Bernenſium præſertim ad Kandelſteg eſt quoq; iter, ſed periculoſum, uocaturq; mons ille tranſcendendus Lötſchenberg. Aiunt in hoc itinere multos homines ſingulis annis perire, qui niue obruti in ipſa niue ſuffocantur. Ab oppido quoque Leuck per thermas Leucenſes, uia eſt ualde frequens uerſus Bernam. Mons quem traijcere oportet eſt altiſſimus, quem Gemmi uocant, de quo infra copioſius, quia hunc ipſum aſcendi. A Seduno duo oppoſita itinera ad ſeptentrionem & meridiem extenduntur. Quod ad ſeptentrionem ducit, montem Sanetſch tranſit, quòd uerò meridiẽ uerſus ducit, trãſmittit per uallem Vrenſem longitudine ſex miliariorũ, atq; per magnum niuoſum montẽ, qui maior glacialis eſt Arolla uocatur, ad uallem Wapelinã, quæ ab antiquis Vallis Pœnina appellata eſt, idq; ob Hannibalem Pœnum, quem putant per hanc uallem iter feciſſe in Italiam. Subeſt autem hæc uallis dominio Auguſtæ Prætoriæ, hoc eſt comiti à Zaland. Eſt quoque paſſagium à Martinach, olim Octodurum dicto, quod Kumben uocatur, diuiditurq; in montibus ad diuerſa loca, unum quod uergit ad læuam, tranſmittit ad montem minoris ſancti Bernhardi haud procul à Tarentaſia, atq; ad Centrones. Deinde ab Intremont uerſus meridiem ducit alia uia ad maiorem ſancti Bernhardi montem, quem ueteres montem Iulij & montem Iouis appellauerũt, atq; inde ad Auguſtã Prætoriam. Cæſar quoq; olim per hunc montẽ penetrauit in Galliam, ſicut & Galli hodie per eam Italiam petunt. In huius montis cacumine ſuper ingentia ſaxa & abruptas petras conſtructum eſt Xenodochiũ, ubi omnibus tranſeuntibus hoſpitium & uictus gratis offertur, qui recipere dignantur. Sunt autẽ in hac domo continuè duodecim Canonici regulares Deo & hominibus ſeruientes, fundatumq; eſt collegium ipſum à Diuo Bernhardo, Canonico eccleſiæ Auguſtanæ Prætoria. Circum domum illam longè lateq; ſpacio trium miliariorum nihil inuenitur in ſuperficie terræ præter ſaxa & niues, non creſcunt ibi ligna neque gramina, ſicut nec in alijs multis alpium montibus. Coguntur ergo Regulares illi uictualia & quæcunque alia neceſſaria aduehere ſpacio quatuor, quinq; & ſex miliariorum, idq; tergis iumentorũ: potiſſimum autem ad Martinach continuò multos habẽt equos oneratos & ad hoc inſtitutos, itinere quatuor miliarium plana uia, ultra citra'que tranſeũtes, donec perueniunt ad radicem montis.

Mons Gothardi.

Rhodani origo

Grimßlen mons.

Mons Sempronij.

Mons Gemmi.

Auguſta Prætoria.

Hoſpitale ſancti Bernhardi.

Hinc eſt

Hinc est illis ascendendum per cliuum ingentem usq; ad cacumen montis. Hospitium illud aiunt esse amplissimum ut etiam sexcentorum peregrinorum capax esse possit. Qui hoc loco moriuntur sepeliri non possunt, quum ibi non sit terra fossilis, sed cadauera eorum proijciuntur in profundas speluncas petrarum, ubi frigore rigescunt, donec resoluantur. Inueniuntur ingentia saxa in hac regione, ut etiam homines eis uice tectorum utantur, id quod ego uidi nõ procul à Seduno in ualle Bremis ubi monachi quidam cœnobiolum aliquod exciderũt in petra cum ecclesia, culina, hypocausto & cellulis aliquot sine ullo lignorũ adiumento. Petra ipsa est monasterij tectũ, parietes, postes ostiorũ & mansiunculæ ipsæ. Opus est difficili ascensu donec ad eius atrium uenias. Cùm ego illud lustrarem, erat uacuum monachis, eo quòd ante paucos annos omnes peste in eo lapide perijssent.

Cœnobiolum in petra.

De populis Valesiæ.

INcolæ huius regionis longè & ante post Christum natum uocati fuêre Seduni & Seduni, fuerunt'que fortes & bellicosi nec minoris æstimationis quàm uicini eorum Heluetij. Occalluerunt ad labores, calores & frigora, & ut in summa dicam, habitudo populi non differebat à facie terræ. Vt enim terra ipsa apsera est ob montes & petras, incolæ erant graues, seueri, intrepidi, magnanimes, & feroces contra tyrannos & hostes, qui æquitatem opprimere nitebantur. Multi ex ueteribus scriptoribus faciunt eorum mentionem, præsertim Iulius Cæsar, Plinius, Pomponius Mela & quidam alij, quorum quidam eos appellant Sedunos acres, quod profectò non uulgare est testimonium grauitatis & magnanimitatis eorum. Quando uerò & ob quam causam hæc regio postea Valesia & uulgò Wallis est appellata, inuestigare minimè potui. Fieri tamen potest quòd uocabulum illud natum sit à latina uoce Vallis aut ab arce Sedunensis ciuitatis Valeria, quam hodie inhabitant Canonici Cathedralis ecclesiæ. Nostro æuo diuiditur hæc regio in superiorem & inferiorem Valesiam. Superior habet linguam germanicam & est propriè tractus Sedunensis, incipiens à Furca & excurrens usque ad marcam regionis, quæ est sub Seduno iuxta amnem Morsum, complectitur'que septem Desenas seu Diœceses, quas illi Zenden uocant, nempe Sedunum, Syder, Leuck, Rarẽ, Visp, Brig, & Gombs habent'que singuli diœceses suos iudices & officiales. In his diœcesibus inueniuntur triginta parochiales ecclesiæ. Inferior Valesia utitur lingua Sabaudica, iincipit'que à memorato amne Morso, & extenditur usque ad pontem sancti Mauritij, cuius incolæ olim Veragri dicti sunt. Nostro uerò tempore paret superiori Valesiæ, quæ illis dat præfectos & iudices. Habet autem inferior Valesia sex communitates quas illi uocant uexilla seu banneria, nempe Gundes, Ardon, Sallien, Martinacht, Intremont, & sanctum Mauricium, & in his inueniuntur uiginti quatuor parochiales ecclesiæ. Habuit quoque plurimas arces, antequam è superiori Valesia expugnaretur, sed sunt omnes ferè dirutæ, sedecim scilicet, nec permittuntur aliæ extrui, ad præcauendum futuram rebellionem. Populus in Valesia est hodie erga exteros, quantum ego aduertere potui, ualde humanus & affabilis, totusq; beneficus. Inter se uerò paulò rigidiores, quàm deceat amicos & uicinos. Nam habent cõsuetudinem quandã ueterem & ius quoddam mirabile, uulgi approbatione receptum, quod illi uocant Matzen. Illud enim si ante ædes alicuius suspensum fuerit, proscribitur ille quodammodo, pellitur'que ab omnibus bonis suis. Accurrunt passim omnes uicini regionis, deuorant'q; omnia illius, homine illo non audito neq; ad iudicem prouocato. Est autem Matza radicũ arborearũ aut uititũ mira quædam perplexio, cui imponũt deformem quandam & manu sculptam humanæ faciei figuram, quæ præ se fert laruam & terriculamentum quoddam. Audio magistratũ non posse compescere furentis populi insaniam, quando cũ sua Matza ad ædes alicuius hominis suspitione crimi-

Seduni acres.

Superiora Valesia.

Quid Matzen

tione criminis laborantis concurrunt. Habent autem singulæ diœceses suas Matzas. Sciendum præterea, commune esse in Valesia, ut bona pars hominum, mulieres & uiri sub mento strumas habeant, causamq́; putant esse aquam ipsam. At ego uidi multos magnos & insignes uiros, qui suas quoq; in pectore gestabant strumas, & tamen nunquam aut raro bibunt aquam, nisi malis in pueritia eos hanc sibi corporis conciliasse deformitatem.

De magistratu & administratione Reipublicæ Valesianæ.

Episcopus Sedunensis princeps est & dominus totius Valesiæ superioris & inferioris, in rebus secularib. & spiritualibus, deditq; Carolus Magnus circa annum Christi 805. hunc comitatum & præfecturam sancto uiro Theodolo episcopo Sedunensi atq; omnibus sucessoribus eius. Confirmauerunt quoque multi alij Imperatores hanc donationem & roborauerunt usque in hodiernum diem.

Episcopus dominus Valesiæ

Moriente autem episcopo, surrogatur alius per dominos canonicos & subordinatos à septem Desenis legatos, illi'que electo adiungitur uir quidam iudiciaria fultus autoritate ad dirimendum & decernendum in causis prophanis, qui totius regionis capitaneus est. Deligitur autem per principis & septem Desenorum communes legatos tempore na taliciorum Christi in communi totius prouinciæ consilio, duratq; ad biēnium officium eius Stipatur sex aut septem famulis equitibus in expensis principis. Habitatio principis est Seduni, habetq́; in ditione sua sex arces satis munitas, duas Seduni, nempe Meyerin in ciuitate, & Tyrbelen in eminēti monte ciuitati adhærente, unam in Naters, unam in Leuck, unam in Enfisch, atq; unam in Martinach, sed quæ sub Cardinali Matthæo est exusta.

Arces episcopi.

Anno Christi 1417. percussit natio Valesiana fœdus cum Lucerna Vrania & Transsyluania, fuitq; prima municipalis obligatio facta cum istis quinque Desenis, Seduno, Siders Visp, Brig & Gombs. Deinde anno Christi millesimo quingentesimo tricesimo tertio fuit hoc fœdus innouatum, clarius explicatum, & extensum per Adrianum à Riedmat episcopum Sedunensem, per capitulum ecclesiæ cathedralis & septem Desenos totius regionis Valesianæ, cum tribus memoratis Cantonibus, Lucerna, Vrania, Transsyluania & cum Suicia, Tugio, Friburgo & Solothuro. Facta est hæc confœderatio Lucernæ die Mercurij ante festum Thomæ apostoli. Fuit & cum Bernatibus fœdus primum ictum anno 1446. ac deinde temporibus domini Gualtheri nouum factum fœdus, uetus uerò penitus abolitum septima septembris anno 1475. Anno Christi millesimo quingentesimo tricesimo sexto, quum rex Galliæ & Bernates ob certas causas ducem Sabaudiæ pellerent è ditione sua sibi'que regionem eius usurparent, pars quædam terræ Zablees dedidit se septem Desenis Valesiæ, gubernaturq; hodie à trib. præfectis ex superiori Valesia designatis. Vocantur autem præfecturæ illæ, Mōthey, Ysian & Hochtal. Abundant istæ tres præfecturæ ursis, ceruis, hinnulis, capreis, apris syluestribus atque alijs feris.

Confœderatio Valesianorum

DE CIVITATE SEDVnensi & aliis oppidis Valesiæ.

Metropolis Valesiæ uocata fuit ab antiquis tēporibus Sedunū, germanicè Sitten & gallicè Siun, habentq; incolę duas linguas, germanicā & gallicā cōmunes. Nec habēt Valesiani aliam circūmuratā pręter Sedunū ciuitatē, sed egregia loca, quanquā S. Mauricius siue Agaunū pro oppido haberi posset. Habent incolæ totā Vallem è loco S. Mauritij usq; ad Furcā montem, pro una ciuitate, quæ ad læuā & dextrā uice murorū altissimis montibus & inexpugnabilibus saxis clauditur, habens portam & introitum apud S. Mauricium.

Tota Valesia una ciuitas.

Super-

Superfluum ergo & inane iudicant esse, si omnia oppida muris cingerentur. Olim quũ re-
gio non uni pareret domino, & ex uno dominio duæ fuissent factæ ditiones, fuerunt extre-
mitates muro interclusæ, idq; haud longè infra Brigam, qui porrigebatur & adhuc porrigi
tur (licet totus sit ruinosus) à Rhodano ad montana australia, uocaturq; germanicè. Am ge
stein, hoc est, apud lapides nec quẽquam inueni in regione ipsa qui mihi narrare potuit cau
sam, ob quam superiores Valesiani se segregauerunt ab inferioribus, aut quo tempore hęc
regionis separatio facta fuerit. Sed ut redeam ad Sedunum, noueris illud pro more patriæ
elegantem esse ciuitatem, crescitq; indies splendor ædificiorum. Adiacet urbs ipsa monti,
qui in media planitie inter altissimos montes uallem claudentes, sensim uersus ortum con-
surgit, bifurcaturq; in duo petrosa fastigia seu eminẽtes colles. Qui dextram tenet, alluitur
Valeria. in subiecto ualle Rhodano, uocaturq; Valeria, quæ olim fuit arx benè munita, iam uerò in-
habitatur à Canonicis, habentq; ibi cathedralem ecclesiam, quum tamen uera & uetus epi-
scopalis ecclesia sit in ciuitate ipsa prope portam, Gundes appellatam. A' sinistra uerò ci-
uitatis & à residentia episcopi ascendit leniter mons petrosus & ualde angustus, fitq; gra-
datim multò sublimior quàm sit Valeria, & habet utrinque præcipitia profunda, quæ non fa
cilè humano labore & sudore conscendi possunt, præsertim à latere septentrionali, durát-
que hic ascensus ad spacium iactus bombardæ, in cuius summa extremitate arx est constru
Arx Tyrbile. cta ualde amœna & fortis, quæ Tyrbile uocatur, habens multas elegantes & amœnas man
siones, quin & uinum præstans & nobile illic reconditum habetur, offerturq; bibendum ad
ductis amicis. Illic se recipit princeps cum familia sua, quando calores in inferiori castro
tempore æstatis inualescunt. Est enim aura illius sublimioris loci multò temperatior
Maierin. quàm aër inferioris castri. Appellatur autem arx inferior Maierin, estq; extructa super
saxo eminenti, quòd omnia ferè ciuitatis ædificia sua sublimitate excedit, præter pauca
ædificia è regione eius in radice montis Valeria sita ut est domus magnifica domini Iohã
nis Kalbermatteri, & quædam alia pauca. Cæterum quàm fertilem agrum Sedunum ha-
beat dici nequit. Nobilius uinum & meliorem panem non licet, circumquaque inuenire.
Habet hortos & pomeria atque prata ualde bona. Apes recondunt apud eos mel in tan-
ta copia, ut per integrum annũ illis suppetat mel ex aluearijs, id quod Leucæ uidi & gusta-
ui. Abundat quoq; regio ista præsertim circa Sedunum, ualde preciosis caseis, habent & o-
ptimos pisces in Rhodano, maximè truttas, eosq; tanta magnitudine & pondere, ut adæ-
quentur interdum triginta libris uulgaribus. Parant quoq; multas salitas & exiccatas car-
nes, præsertim à pinguioribus ouibus & castratis arietibus. Non fumo indu-
rant carnes, sed salitas exiccant in aëre & postea reponũt in stra
mine. Delectantur huiusmodi carnibus ouillis
magis quàm ijs quæ fumo
macerantur.

Ciuitas

Raronia & Vespia.

EST Raronia oppidum antiquissimum, sicut & adiacens rupta arx, Ad turrim appellata. Nam temporibus Ottonum Imperatorum, numeratus est dominus Raroniæ inter quatuor barones imperij, qui & alio nomine appellatur dominus de Thusis. Vespia elegans est oppidum, adhæretq́ mõti sicut ferè omnia oppida Valesiæ. Habuit & elegantem arcem in colle quem magnus inde transiens alluit fluuius, sed locus hodie est uacuus, nisi quod ex ruderibus quædam adhuc uestigia murorum prominent. In recessu interiori huius loci, ascendendo per uallem, uenitur ad pontem lapideum, qui connectit duos montes, estq́ tanta profunditas à ponte ad subiectum flumen, ut ferè dominicã orationem dicere possis, donec lapillus manumissus descenderit.

Põs Staldẽsis.

Brig, Naters, Moril.

POst Sedunum Briga uidetur elegantius in Valesia esse oppidum, nisi quod caret septo muri. Nam iacet in magna planicie, habetq́ circum se multa prata & alia prædia, uinũ tamen quod ibi crescit est ignobile, sicut & in regione superiori, atq́ ideò afferunt uinum Lamparticum, quod delicatum est. Naters è regione Brigæ atq́ ab alia ripa Rhodani, est quoq́ amœnus locus, abundat elegantibus hortis & pratis, quia habet amplam planiciem. Vbi uerò hinc contra Rhodani cursum ascenderis, montes utrinq́ coeũt & non amplius spacij reliquum quàm opus sit pro riuo Rhodani, duratq́ hæc montium angustia donec ueneris usque ad Moril, ubi quoque uinum crescit, sed quod subacidum est. Incipit quoq́ ibi panis crudescere, ut rudiorem & insipidiorem in tota Heluetia uix inuenias. Frumentum enim ibi tarde maturescit, ita ut Aroniæ ac deinceps in superioribus Valesiæ locis, siligo uix in medio mẽsis Augusti maturescat. Est enim iuxta Aroniam & monasterium terra non deformis, sed tota brumalis. Hanc tamen superioris Valesiæ sterilitatem, compensat Sedunensis agri mira fertilitas. Est in Gomss, hoc est, in superiori Valesia, uilla quædã Vlrichen nomine, cuius habitatores hyemali tempore in magno sunt periculo, propter globos & moles niuium, quæ desuper ex præcipitijs montium deuoluuntur & ad domos usq́ labuntur, & interdum demoliuntur.

De glaciebus induratis, quas uulgo Gletscheren uocant.

QVanquam glacies illæ nunq́ resolubiles, non sint lapides neq́ metalla, in puritate tamen non multũ differunt à depuratis crystallis, inueniunturq́ maxime uersus austrũ in summis & agrestioribus montibus, quos uocant Niuosos mõtes. Non sunt propriè secundũ conditionẽ naturæ suæ niues neq́ glacies, sed sunt induratæ glacies, quæ in summitatib. montiũ nunq́ liquescũt, sed à duobus aut trib. millibus annorũ cooperiunt cacumina montiũ & impleuerũt ualles, & ferè in lapidẽ induruerunt. Et si quandoq́ portio aliqua in demissam cadat uallẽ, manet multo tẽpore, priusq́ calore solis in aquam resoluatur. Est quoq́ natura eius, ut seipsam purget, ut nec terra, arena aut lapis, magnus uel paruus, aut alia extranea materia in ea maneat, sed repurgatur in modũ crystalli. Habet in multis locis immensam profunditatẽ, sciditurq́ nonnunquã in maximas rimas & fissuras, ut magnũ periculũ sit uiatoribus in passagijs sicut & uenatoribus ipsis, præsertim quando diffusæ conteguntur niuibus. In multis locis fissuræ tã profundæ sunt, ut superent altitudinẽ seu mensurã trecentarum aut quadringentarum ulnarũ, ulna capta pro maxima extensione brachiorũ siue orgya. In quibusdã fundus inferior mẽsurari ob nimiã profunditatẽ nequit. Cũ æstiuali tẽpore concreta illa glacies disrũpitur, exoritur crepitus tã acutus & horrendus, ut putes totã terrã dissilire. Solent etiam uenatores suspendere tẽpore æstatis captam uenationẽ in huiusmodi glaciei hiatus, ut in illis frigore cõstricta, salua cõseruetur usq́ ad tẽpus distractionis. Vtũtur incolæ hac glacie in morbis desperatis, præsertim ad sistendũ dysenteriã, pro remedio, ad extingnendũ acutã febrim.

Fissuræ glacierum.

Aqua glacialis Contraria enim contrarijs curantur. Asserunt etiam aquam quam glacies illa indurata à se emittit, ad multa cōducere, multisq; mederi ægritudinibus. Est tempore æstatis frigidissima, turbida & cinerei coloris, perinde ac si multo cinere esset permixta, erumpitq; passim ex uallibus, magnis riuis. In quibusdam locis ex altissimis saxorum locis funditur, præsertim inter Agaunum & Octodurum magnus ex edito monte labitur riuus, præbens uisentibus horrendum spectaculum, Est glacies illa tam frigida res, ut portio aliqua magnitudine oui immissa cantharo uini calidi, totum uinum frigidissimum reddat. Sūt inter ueteres, qui huius glaciei quoq; faciunt mentionem, præsertim Silius poëta, qui floruit temporibus Vespasiani & Titi, qui in hunc modum scribit:

Cuncta gelu canaq; æternum grandine tecta
Atq; æui glaciem cohibent, riget ardua montis
Aetherij facies, surgentiq; obuia Phœbo.
Duratas nescit flammis mollire pruinas,
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos atq; atræ stagna paludis.
A supera tellure patet, tam longa per auras
Erigitur tellus, & cælum intercipit umbra.
Nullum uer usquam nulliq; æstatis honores
Sola iugis habitat diris, sedesq; tuetur
perpetuas deformis hyems illa, undiq; nubes
Huc atras agit et mixtas cum grādine nimbos.
Jam cuncti flatus uentiq; furentia regna
Alpina posuere domo, caligat in altis
Obtutus saxis, abeuntq; in nubila montes.

Quomodo Hannibal primus transcenderit huiusmodi glacies & canescentes uias.

Rumpit inaccessos aditus atque ardua primus
Exsuperat, summaq; uoce de rupe cohortes,
Canenti, canescenti. Tum qua durati concreto frigore collis
Lubrica frustratur canenti semita cliuo,
Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Liuentes. Nix resoluta uiros, altoq; à culmine præceps
Viuentes turmas operit delapsa ruina.
Interdum aduerso glomeratus turbine corus
In media ora niues fuscis agit horridus alis
Aut rursum immani stridens auulsa procella
Audacis rapit arma uiri, uoluensq; per orbem
Contorto rotat in nubes sublimia flatu
Quoq; magis subire iugo atq; euadere nisi
Erexere gradum, crescit labor, ardua supra
Sese aperit fessis & nascitur altera moles
Vnde nec edomitos exudatosq; labores
Respexisse libet, tanta libidine plena
Exterrent repetita oculis, atque una pruinæ
Canentis quacunque datur permittere uisus
Ingeritur facies, medio sic nauita ponto
Cum dulces liquit terras & inania nullos
Inueniunt uentos, securo carbasa malo
Immensas prospectat aquas ac uicta profundis
Aequoribus, fessus renouat sua lumina cælo.

Anno Christi 1546. quarta Augusti quando traieci cum equo Furcam motem, ueni ad immensam molem glaciei, cuius densitas, quantum conijcere potui, fuit duarum aut trium

niperus, nisi q̃d sunt mollissima & longiora articulo digiti, nec manẽt per hyemem in arbore, in qua re differunt ab abiete & pino, quæ conum retinent. Larices habent instar abietum thecam & conũ seminis, licet minorem & teneriorem, Cortex earum est hispidus & rubicundus, haud multum differens à corticibus pinastrorum, quas arbores Valesiani Tælen & reliqui Germani Fhoren uocant. Sunt præterea in montibus Valesiæ rubicundæ abietes & albæ, resinam quoque stillantes. Sed ea resina preciosior iudicatur, quę ab albis stillat abietibus quas incolæ uocant Arben, quam quæ à rubeis, uocaturq́; in regione Tranbech. Pinus quoq; exudat resinam, & ampliorem quidem quàm abietes, sed nullius est æstimationis. Plinius uocat has arbores Pinastros, id est, syluestres pinus. Fructus quem hæc arbor extrudit, appellatur in regione ipsa Ardzapffen, in Germania autem ipsa Danzapffen, id est, coni abietum. Nam disponitur fructus ille siue theca eius in formã coni seu pyramidis. Aiunt autem fructum illum calidæ esse naturæ, saporemq́; eius parum differre à gustu auellanarum. Fiunt ex eo confectiones. Sunt qui arborem illam Tedam uocant, flammis ac lumini sacrorum gratam.

Larices. *Tælen.* *Fœrenen.* *Danzapffen.*

De mineris & metallis Valesianæ regionis

IN diocœsi Gomss inueniunt̃ in multis locis pulcherrimæ crystalli, idq́; in duplici genere. Quædam nanq; sunt puræ & claræ & inueniuntur interdum in tanta quantitate ut uiginti aut triginta põderent libras. Præbet hæc chrystallus huiusmodi in medicina usum,

Chrystallus.

ut trita in tenuem pulerem & in uino austero pota, auxilietur dysentericis, quia multũ exiecat. Aliud genus est quoq; clarum & pellucidum sed fusci coloris, ut uersuti mercatores, potissimum Iudæi, huiusmodi lapides uendant pro Amethistis. In diocœsi Vespiensi fodiuntur quoq; chrystalli, ubi & minera argenti inuenitur sicut & in deseno Raronensi. In Lœtsthen est uena plumbi & in Sider uena argenti. In deseno Sedunensi est minera cupri. In eodem quoq; agro inuentus est anno 1544. fons salis. In agro Martinacht est fodina ferri. Et intra terminos loci Intremont in ualle Bangis sunt multæ argentifodinæ. Quin & ante paucos annos inuenta est minera lapidum, quorum usus est uice carbonum, quales habentur Aquisgrani & Leodij. His hodie utuntur in Valesia ad resoluendum lapides in calcem. Cum hi carbones naturales accensi fuerint, non extinguuntur donec in cinerem redigantur. Quidam utuntur quoq; eis tempore hyemali ad calefaciendum hypocaustum. Ostensi sunt mihi hi carbones in ualle Bremis è regione Seduni, iuxta quendam præterfluentem glacialem amnem, subter ingentem saxosum montem, unde unum mecum Basileam portaui, non parum uoluptatis in huiusmodi raris & peregrinis rebus habens.

De thermis Valesianis atque efficacijs earum salutaribus.

Thermæ Brigenses.

EST ualde amœnus locus circa thermas Brigenses, interceptus montibus & Rhodano fluuio. Nam sunt illic uineæ, horti, prata, agri, fonticuli, syluæ & amnes: atq; à septẽtrione incũbit thermis mõs altus & præceps, ex cuius radice & petræ scissura promanat uena tenuis aquarum calidarum, quæ tribus canalib. deducitur in tres capsas, quarum quæq; capax est quindẽcim aut sedecim hominum. Est autem aqua illa in sua eruptione, ubi ex petra prodit, nõ calidior quàm corpus humanum ferre possit. Licet quoq; & id ibi uidere, ut iuxta quas illas calidas prodeat riuulus aquarum frigidarum simul ex una scissura petrarum prouenientes, id quod nõ parum uoluptatis affert his qui thermis illis fruũtur. Est autem aqua illa tota sulphurea, salubris & efficax his qui externas in corpore habent plagas & corrosiones. Conducit & surdis atq; tinnientibus auribus, spasmo, tremori, & catarro. Item prodest scabiosis & ulcerosis, atq; sterilibus fœminis. Virtus eius commendatur maxime in his quatuor mensib. Aprili, Maio, Septembri & Octobri. Abstinere debent ab his thermis qui debili sunt capite atq; corpore, & qui calidos habent renes & epar. Similiter qui febri laborant.

Thermæ Brigenses sulphureæ.

De thermis Leucensibus.

LOcus harum thermarum est quoq; satis amœnus, habens circumq; multa prata & ad septentrionem altissima saxa & clausuram montium, ad meridiem uerò uallis est per quam uenitur ad oppidum Leuck, itinere sesquihoræ à thermis distans. Sũt autem thermæ illæ multarum aquarum, tamq́ue calidę ut oua possint elixari in eis. Cohęrent in medio pratorũ in modũ uici aliquod hospicia & domus cum sacello & undiq; ferè consurgunt in cœlum montes & horrenda saxa, qui locum istum sic claudunt, ut nullibi pateat exitus sine ingenti labore & sudore, pręterquam ad oppidum Leug, ut iam diximus, ad quod inter montes lenis & perpetuus est descensus. Ad occidentem thermarum eriguntur saxa in cælum, quę sine mentis stupore, ob eorum altitudinem, pręcipitia & scissuras inspici nequeunt. Aliqua etiam sic hiant, perinde ac si minentur ruinam, oppressura omnia quę sunt in subiecta planicie. Retorquentur autem ab occidente in septentrionem, suntq; intercisa magnis hiatibus & fissuris, per quos interest inuentum, aut magis hominum labore factum, per quod magno sudore et labore ascenditur, uocaturq; eo loco saxosus

HAbent capricorni mãsiones suas in summitatibus montiũ iuxta induratas glacies. Nam si careant frigore, excæcantur. Non habet istud animal magnitudinem cerui, est tamen corpore graui & habet crura gracilia, caput paruũ, pulchros oculos & põderosa cornua, q̃ per singulos annos crescũt uno internodio. Cumq́ꝫ senuerint, cornu unum põdus habet sedecim aut octodecim librarũ cum uiginti, aut uiginti quatuor internodijs. Sunt capricorni colore griseo, habentq́ꝫ ungulas instar capræ, & innata est eis uis mirabilis saltandi in longum & altum. Nullum saxum est tam præceps & altum, quin capricornus possit aliq̃t saltibus peruenire ad cacumen eius, si modo saxũ sit scabrosum ubi fera figere possit pedes anteriores. Aiunt quoq; ipsum posse saliendo transcendere murum non litum, statura quinq; aut sex uirorum altum. Venatores magnis funibus sese demittũt è præcipitijs petrarum ad locum ubi uident uersari hoc animal, nec illud fugit, sed expectat eos accedentes. Necesse tamen est quum uenator accedere conatur ad ipsum, ut arctissimè muro aut saxo sese applicet, ne capricornus inter illum & petram uisum traijcere queat, alias enim impetum faceret in ipsum, deijceretq́ꝫ. Quando non uidet interstitium esse aliquod inter saxum & hominem, diffidit se illum cornibus posse comprehendere, atq; ideo capitur à uenatore. Cum capricornus iuuenis capitur, potest cicurari, abitq́ꝫ cum coetu caprarum ad pastum & redit cum eisdem domum. Cum uerò grandiorem attigerit ætatem, edit ad naturæ ingenium. Fœmellę capricornorũ uocãt in Valesia ab ibice Ybschen,

Capricorni uis saltandi.

Cicurantur capricorni.

& Plinius libro 11. capite 37. uocat eas rupicapras, suntq́ꝫ paulò maiores capris domesticis, & habent formam ibicum, nomẽ tamen grisescunt neq; sunt tam magnæ ut capricorni, nec habent tãta cornua, sed cornua earum parum differũt à corniculis ibicum, nisi quòd recuruantur ad tergum, sicut Ibicum cornua flectuntur ad faciem. Ibicum fœmellę & masculi non differũt cornibus, corpore, colore, aut alio accidente: æstate rubescunt, hyeme uerò grisescunt parumq́ꝫ nigricant: uersantur in inuijs mõtibus, sed non in tam altis pręcipitijs ut capricorni. Iuuantur non parum inflexis corniculis quãdo sursum ascendere laborãt. Caro illorum meo iudicio non est tam suauis gustui ut aliarum ferarum, sed habet cruditatem quandam syluestrem & ingratum saporem, etiamsi apud quosdam in delitijs habeatur.

De Mure montano.

MVs alpinus est q & mus mõtanus, q̃ꝫ denominationem Itali hodie tenẽt, q id animãtis uulgò Murmont appellant, Germani autẽ Mormelthier, fortassis ob id, q̃d dormiẽs plerunq; murmur aliq̃d ædat. Est illi magnitudo media habẽs figuram caniculi magni, nisi q̃ habet aures resectas & caudã oblongã, extẽsã scilicet lõgitudine octo trãsuersorũ digitorũ. Habẽt anteriores dẽtes lõgos et acutos, irritatuq́ꝫ acri morsu lædit. Sunt illi crura breuia, referta denso pilo sub uentre, perinde quasi fluxas indutas habeat caligas. Habet

pedes instar pedum ursi, longis armatos unguiculis, quibus fodere solet, & cauernas sibi

Cibus cicurati muris montani.

miræ profunditatis parare. Quãdo frustum panis, carnis, piscis, aut pomum, aut ouum durum (hæc enim omnia edit) illi offertur, recipit ea prioribus palmis, & residẽs in clunes more simiæ, illa comedit. Delectatur plurimum lacticinijs, quibus si intritus fuerit panis, exedit totum, & in modũ porci uorantis iusculum, labijs facit strepitum. Ingreditur nonnunquam binis posterioribus pedibus, statq; erectum more ursi. Quando mutuo ludunt, latrant & garriunt instar catellorum. Indulgent plurimum somno, & uigilãtes perpetuo ludunt aut aliquid agunt, puta rodunt dentibus uel uerrunt pedibus, aut ore aliquid deferunt de loco in locum, præsertim quod molle & nido parando accõmodum, ut est stramen, fœnum, linteolũ, ligna gracilia, & similia, rictumq; oris adeò infertiunt, ut nihil amplius capere possit.

Mira animantis natura.

Quod si pannus maior sit capacitate oris, & rictum ingredi nequeat, ad terram post se trahunt. Vestiuntur autẽ quædam griseo, alia subrufo pilo. Quum adhuc uersantur in montibus asperis & procedere uolunt ad pastum, stationariũ aliquem de suis editum cõstituunt locum, ut palantes ac operi intentos, nullus de improuiso obruat metus, quẽ ille non prodat tẽpestiuo latratu, reliquo interim exercitu fœnum undiq; mollissimũ diripiente. Cumq; plaustrorũ quo collecta inuehantur egeant, ipsis se in plaustra cõmodantibus, uicissim enim alius sese supinat & uentri ac pectori impositũ fœnũ uniuersis pedibus amplectitur & stringit, alius uerò socium quadrigã factum cauda cõprehendit atq; cum præda in cubile trahit, quo immitis brumæ intẽperiem somno excipiant. Hinc est quod secundũ Plinium illo tempore detrito sunt dorso. Cum uident hominẽ aut bestiam præterire in montibus, garriunt, aut, ut loquũtur Valesiani, latrant acuta uoce, eaq; uoce reliqui admonentur ut ad sua cõfugiant domicilia. Solent etiã hoc latratu quando apud homines uersant̃, aẽris ostẽdere mu-

Somnus lõgus muris Alpini.

tationẽ. Parato in autũno nido abdunt se, & nidũ humo, ne uel aẽre uel humore cõtingantur, claudunt, dormiendoq; delitescunt tota hyeme, sex aut septẽ mensibus sine ullo cibo, cõglomerantes se in modũ erinacij. Loca autẽ illa obseruantes incolæ, amouent terrã quousq; perueniunt ad cubiculũ, & alto sopore oppressos unà cum nido auferunt atq; domum potant, nec euigilãt ablati, si adhuc hyems fuerit, donec iuxta ignẽ aut radios solares calefiant. Inueniunt̃ autẽ in uno nido septẽ, uel nouẽ, uel tredecim. Vbi uerò cicurati domi habẽtur & non datur facultas fodiendi in terrã, cõportant friuola quæq;, præsertim laceras uestes, quibus se inuoluunt & dormiunt tota hyeme. Somno autẽ sic oppressos, solent quidã eos reponere in arcam aut aliam tutiorẽ locum, ubi dormiant somnum suum. Caro eorum decocta plurimũ amatur à puerperis & ab his qui uiscerum tormina patiuntur, aut qui cupiunt prouocari ad somnũ. Solent quoq; hi qui colicam sentiunt passionem, uentrem suum inungere adipe huius animantis, & sentiunt leuamen. Hæc fusius scribo, quod domi duos, masculum & fœmellam è Valesia mihi allatos, aliquandiù nutriui, & ingeniũ eorum diligentius aduerti, atque recentiori cuidam Misnensi scriptori occasionem dedi scribendi de hoc animante.

De gallinis petrosis & Phasianis.

GAllinæ petrosæ, quas Plinius libro decimo, capite quadragesimo octauo Lagopos appellat, inueniuntur in summis mõtium cacuminibus, apud induratas glacies, & sunt ferè similes magnis columbis. Habent difficilem uolatum, & mutat per annum colorem. Nam hyeme grisescunt & æstate candescunt, habentq; crura & pedes albo pilo tectos. Aiũt

incolę

incolæ carnes earum generosum, calefactiuum, & salubrem esse cibum pro ægrotis. Mira referunt de hac aue, potissimum quod tam temere & simpliciter capitur. Nam aucupes ponunt in plano multos lapillos disponuntq́; in longam seriem, contingente lapide lapidē. Venientibusq́; gallinis, nec audientibus transcendere metam positorum lapidum, ordine sequuntur murulum illum, quousq; in extremitate eius corruant in laqueos & positas insidias, capianturq́;. Maximi phasiani habent mansiones suas in supremis syluis, minores uerò uersantur in medijs syluis, & sunt quidam nigri coloris, quidam grisei. Est etiam duplex species leporum in regione. Maiores sunt grisei coloris, habenturq́; pro melioribus. Minores uerò sunt hyeme candidi & æstate grisei, nec magni sunt precij.

De lacu Lemanno.

EGressus Rhodanus fluuius altissimos Valesiæ montes, efficit maximū locū, quē olim Lemannū, hodie uerò ab adiacentib. Losanna & Geneua, Losannensem & Geneuensem appellāt. fuitq́; olim ceu interstitium & murus, dirimens Heluetios ab Allobrogibus qui nostro æuo sunt Sabaudi. Et licet Sabaudiensium principū imperiū ultra lacum in Heluetiā sit cum tēpore exporrectum, tamen uetus Heluetia olim desijt ad ripam eiusdē lacus, usq; ad Geneuā. Recipit lacus Rhodanū à Veragris populis, q hodie sunt inferiores Valesiani,

siani, recuruaturq; ad Losannam atque hinc ad Geneuam, habens in longitudine octo aut nouem milliaria Germanica; atq; in medio patet in latum duobus aut ferè tribus milliaribus. Habet à ripa Heluetiorum terram amœnissimam, quam uulgò die Vuat uocant, profertq; uinum generosum, quod ripale seu riuale, à ripa lacus uocatur. *Ryff Vucin.* Principes Sabaudiæ atq; episcopus Losannensis possederunt longo tempore hanc terram usq; ad bellum Burgundicum. Tunc Heluetij occupauerunt eam una cum Geneua. Et ueniens Carolus dux Burgundiæ in eam regionem, facile sibi subegit habitatores eius, atq; ex ea afflixit Valesianos. Victus uerò Carolus dux in duabus pugnis, Morati & Gransone, Heluetij rursum sibi subdiderũt eam terram, sed non longè post, anno scilicet Christi millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo dux Sabaudiæ magna pecunia iterum redemit eam, posseditq; pacifice usq; ad annum millesimum quingentesimum trigesimum sextum, tunc rursum amisit eam, ut suprà sub titulo ciuitatis Geneuensis obiter indicauimus. Spatio unius miliarij à capite lacus non procul à ripa Rhodani situm est elegans oppidum Aelen nomine, *Aelen oppidũ.* habens arcem & dominium seu præfecturam, fuitq; aliquando comitatus Sabaudis subditus, sed temporum decursu peruenit ad Valesianos, qui rursum eam commutarunt tradideruntq; Bernatibus pro præfectura Gundes. Prope initium lacus Losannensis situm est aliud oppidum, Noua ciuitas dictũ, paruitq; aliquando Sabaudis, nunc uerò agnoscit Bernates. Haud procul ab hoc oppido in ipso lacu supra petram, non tamen procul à ripa, situ est regium castrum Zilium dictũ: ac deinde post unũ milliare iuxta littus iacet pulchrũ oppidum Bibiscum, *Bibiscum oppidum.* alij uocant Viuiacum, uulgo Viuis, habetq; solum fœcũdum & amœnũ ubi etiam ripale crescit uinum. Hinc duo sunt miliaria usq; ad Losannã episcopalem ciuitatẽ *Losanna ciuitas.* ad quam circa annum Chtisti quingentesimum nonagesimũ episcopatus ex Auentico pago fuit translatus. Habet hæc ciuitas mirabilem situm, occupans scilicet duos oppositos colles & intermediam uallem. Cathedralis ecclesia & canonicorum edes tenẽt collem septentrionalem, & ex opposito colle meridiano patet descẽsus magnus ad lacum usque. Forensis uerò lacus est in conualle. A morte Caroli ducis Burgundiæ, redempta à principibus Sabaudiæ Losanna, ciues Losannenses interim singulari familiarite fuerunt iuncti Bernatibus, usque ad annnum Christi millesimum quingentesimum tricesimum sextum, tunc Losanna cum omni circumiacente regione peruenit ad dominium Bernatium. At ciues fruuntur interim omnibus suis priuilegijs & iuribus, & sacramentum quod hucusq; episcopo fecerunt iam præstant Bernatibus. Habet præterea hoc latus Losannensis lacus & alia insignia oppida uersus Geneuam, præsertim Morsee & Neuidunum, quæ fuerunt ducum Sabaudiæ, iam uerò parent Bernatibus. Cæterum ab altero lacus latere, singulæ terræ sua quoq; habent nomina. Nam sub Valesia incipit Zablees, cuius habitatores Gauotri quoq; appellantur, quos sequunturiuxta Lacum Fussenniri, quorum terra tribus milliaribus porrigitur in montes, estq; metropolis eorum Dinia, *Dinia ciuitas.* uulgò Dunoy, ubi principes Sabaudiæ aliquando suam habuerunt residentiam. Hodie præsunt ei Bernates. Iuxta finem lacus Geneuensis reflectuntur alpes uersus meridiem, dirimuntq́ue Italiam à Gallia Lugdunensi, appellanturq́ue primum mons Sancti Bernarri, & deinde Mons cinis uulgò Montenys. Post has alpes habitant ueteres Allobroges, hodie Sabaudi dicti. Iuxta minores alpes S. Bernhardi, habitauerunt aliquando Centrones, quorum metropolis hodie appellatur Tarentasia, Gallicè Motier, id est, monasterium, propter episcopalem cathedram. Vltra Tarantasiam est Camerinum, uulgò Tschamerin, primaria Sabaudiæ ciuitas.

De Burgundionibus & Nuithonibus.

Burgũdorum eruptio.

TEmporibus Theodosij iunioris, anno scilicet dñi quadringentesimo uigesimo sexto & posteris annis exurgentes rursum Germani quidam Vuandalicę nationis, dicti Burgundiones, linguã tenentes Germanicam, assumptis Nuithonibus, qui & ipsi Germani erant, profecti sunt ad Rhenum, ad ea scilicet loca, quę hodie habitantur à principibus Palatinis & Marchionibus Badensibus, in quibus & aliquantisper morati relicta illa terra traiectoq́ue Rheno uenerunt ad partes Sequanorum, ubi hodie

die est comitatus Burgundiæ, & Heduorum, & ubi nostro æuo est ducatus Burgũdiæ. Nec contenti his regionibus, occupauerunt & Sabaudiam atque partem quandam Sedunorum: Item Lugdunum & Viennam, ac tandem Arelatum, à quibus deinde quoque exorta sunt regna Burgundiæ & Arelati. Nuithones Burgundionibus adiuncti trãsmisso Iurasso monte consederunt in Heluetiorum regione, in ea terra ubi hodie est Friburgum, Berna & Ergoia, à quibus denominata est ea regio Nuchtlandia in hunc usque diem, tametsi propter Burgundionum dominium appellata quoque sit Burgundia minor. Anno Christi 919. profectus Rudolfus rex Burgundiæ per Burgundiam minorẽ (quæ hodie est Nuchtlandt) traiecit fluuium Vrsam, occurrensque illi Burckhardus dux Alemanniæ, commissa pugna, coactus est Rudolfus rex Burgundiæ retrahere pedem, id quod Hermannus Contractus in suis annotauit annalibus. Deinde circa annum Christi 930 sub Ottone primo Rudolphus rex Burgundiæ obligauit & subiecit se & regnũ suum regno Romano. Et post mortem eius Bertha uxor eius relicta, consentiente Conrado filio eius rege Burgundiæ, fundauit monasterium Paterniacense, anno salutis 932. cui & oppidum eiusdẽ nominis cum omnibus iuribus donauit. Deinde anno Christi 1025. tempore Conradi secundi Rom. regis misit Conradus rex Burgundiæ ultimus ante mortem suam diadema regium memorato Conrado Romanorum Imperatori. Eodem itaque tempore Nuchtlandia & ducatus Burgundiæ minoris incorporati sunt Romano imperio. Mansit autem in Latinis literis & instrumentis nomen ducatus Burgundiæ ad nostra ferè tempora. Certe magister Teutonici ordinis qui domos aliquot habet in hac regione, scribit se magistrum domorum in Burgundia & Alsatia. Fundatio monasterij Engelbergensis in inferiori Syluania Heluetiæ facit mentionem, cœnobium illud situm in ducatu Burgundiæ. Sic fundatio monasterij Murensis, quod ferè adiacet Vrsæ fluuio, mentionem quoque facit ducatus Burgundiæ & pagi Ergouiensis anno 1114. sub Henrico quinto. Vltra Vrsam uerò flu. qui à Lucerna descendit, incipit ducatus Alemãniæ, in quo Tygurum locatur. Scribit etiam Nauclerus, sub Lothario, qui imperauit anno 1130. mortuum Vuilhelmum comitem Burgundiæ minoris, & Imperatorem ditionem illam Burgundiæ minoris, quam alpes & Iurassus intercipiunt, tradidisse Conrado à Zeringen. Tunc Conradus usus est titulo ducis & rectoris Burgundiæ. Filius eius Bertholfus quartus cõdidit Friburgũ in Nuchtlandt & incœpit quoque condere Bernam, mortuus anno 1141. Filius eius Bertholfus quintus consummauit quod pater in construenda Berna reliquit, deditque ciuitatem imperio. Mortuus autem anno salutis 1218. sine hærede reliquit post se duas sorores: una habuit maritum Egonem de Vrach, qui assecutus est dominium Brisgoiæ & oppidum Friburgense. Altera habuit maritum Sigismundum comitem à Kyburg, qui factus est dñs Thuni, Burgdorffij, Friburgi in Nuchtlandt & aliorum quorundam locorum. Quo mortuo, factus est hæres dominiorum eius, patruus eius, Hartmannus senior, comes de Kyburg. Et is reliquit post se filiam unicam nomine Elisabetham, quæ duxit maritum Eberhardũ comitem ab Habspurg, natum in Laufenberg. Cumque ille nullum haberet dominiũ, usurpauit hunc titulũ. Eberhardus comes à Kyburg. Posteri uerò sui pressi egestate auri & argenti, uendiderũt paulatim dominia sua.

Burgundia minor.

Paterniaci fundatio.

Engelberg in Vnderuualdẽ.

De Alemannis quibusdam, qui in Heluetiorum regione consederunt.

Constat ex historijs Alemãnos sępe conatus excludere Romanos ex Heluetia & Gallia, id quod tamen multis tẽporibus usque ad annum Christi 440. efficere non potuerunt. Scribunt quidẽ historici, numerosum populum in septentrionali Germania collectum, quibus & Sueui apud Albim habitantes sunt adiuncti, atque illi simul emigrantes uenerunt ad Rhenum. Quem cum traiecissent ingressi sunt Galliam, de uastataque ea in multis in multis locis, penetrarunt per alpes in Italiam, anno scilicet Christi 260. Autor huius historiæ est Eusebius. Postea anno Christi 300. transierũt Rhenũ alij Alemanni & multi quidẽ, ex quibus apud Lingones à Cæsare Constantino cæsi referuntur 30. millia. Deinde anno Christi 360. aut circiter rursum traiecerunt Alemanni Rhenum, inter fectisque

factiq; sunt pro maiori parte apud Argentoratum à Iuliano Cæsare. Rursum profecti Alemanni in partes Galliæ circa annum Christi 380. occisi referuntur prope Argentuariam quam hodie putant esse Colmariam Alsatiæ urbem, pro magna parte, nempe triginta millia, à ducibus militum Gratiani Imperatoris. Tandem circa annum Christi 440. & deinceps, quum Romanum imperium apud Gallos sensim deficeret ob [illegible]uptiones Gothorum, Hunorum & aliorum extraneorum populorum, qui Romanos & Cæsareanos præfectos passim in diuersis prouincijs afflixerunt, exurgentes & Germanici Franci, qui Germanicæ linguæ & nationis erant, quippe qui ante multos annos alterum latus Rheni in inferiori Germania habitauerant, transmisso Rheno uenerunt in Galliam, captisq; multis locis & regionibus, Romanorum præfecti omnes ferè excedere coacti sunt inferiori Gallia usque ad Vangiones & Nemetes. Quo audito, Alemanni qui superioribus annis grauiter à Romanorum Cæsaribus fuerant afflicti & multi ex eis trucidati, tentantes rursum fortunam, & sibi illata damna ulcisci statuentes, traiecerunt Danubium & inuaserunt Romanorum prouincias, potissimum Rhetiam, ortum Rheni & quicquid terrarum est usque ad Athesin. Transierunt etiam Rhenum & occupauerunt bonam partem in Heluetia Romanis subdita, à fluuio Vrsa & Alpibus per diocœsin Basiliensem & Argentinensem secundum successum Rheni, Sunggoiam scilicet & Alsatiam, à quibus antea fuerant expulsi. Deinde post 60. annos, circa annum scilicet Christi 500. expeditionem fecit rex Alemanorum contra Clodoueum regem Frãcorum, descendens in diocœsim Coloniensem, altera autem die uictoria potitus est contra Alemannos Clodoueus, quam historiam suprà latius signaui. Post hanc pugnam Clodoueus subiugauit totam Alemannorum regionem, quæ tunc incipiebat à Neccaro fluuio & extendebatur secundum ascensum Rheni, per Nigram syluam, per Sueuiam, per lacum Constantiensem, Algoiam, Vualgoiam, usq; ad Athesim, per Rhetiam primam usq; ad Grisones: item ultra Rhenum descendebat à fluuio Vrsa qui uulgò est Rũs in Heluetia per Rauracos, Alsatios & Argentinenses, &c.

Clodoueus Germanos bello petit.

Ex hoc Alemannorum regno fecit Clodoueus & sui successores ducatum, quem uocauit ducatum Alemanniæ, in quo nedum Sueui uerum & Alsatij & partim Heluetij & alij iam commemorati populi continebantur. Postea temporibus Dagoberti, anno scilicet incarnationis 640. erectus est in Alsatia ducatus, de quo infrà suo quoq; dicetur loco. Eodem tempore & postea ducatus Alemanniæ in uaria & multa distinctus est dominia, in episcopatus, abbatias, marchionatus, comitatus, aliorumq; minorum dominorum & ciuitatum possessiones. Tempore Henrici quarti, anno uidelicet Christi 1070. fuerunt adhuc sub ducatu Alemanniæ istæ regiones, Sueuia, lacus Podamicus & in Heluetia Thurgoia unà cum ciuitate Tygurensi. Quo tempore idem ducatus in literis aliquando nuncupatus est ducatus Alemanniæ & aliquando ducatus Sueuiæ. Post ista tempora rursus alia facta est mutatio in ducatu Sueuiæ, ut iam sequitur.

Ducatus Alemannia.

Anno 1044. mortuo Ottone de Suuinfurt duce Sueuiæ, tradidit Henricus quartus ducatum Rudolfo comiti de Rhinfelden. Qui & anno Christi 1077. electus est in Romanorum regem, sollicitante papa Gregorio Germaniæ principes, contra memoratum Henricum quartum, de quo uide supra in catalogo Imperatorum Germaniæ. Porrò Rudolfus tradidit filiam suam unicam Bertolfo Zeringensi tertio uxorem: & quia electus erat Romanus rex, dedit quoque ei ducatum Sueuiæ. Illo tempore Tygurum seclusum est à ducatu Sueuiæ, factiq; sunt domini Zeringenses duces Sueuiæ, sicut infrà commemorabo. Exorta tunc sunt grauissima bella inter Henricum Imperatorem & Rudolfum regem, durantia in quintum annum, unde magna ubique dissidia sunt nata, potissimum in Heluetia & superiori Germania. Comites Lentzburgenses & alij adhærentes Henrico Imperatori, mouerunt arma contra Bertolfum Zeringensem atque contra ciuitatem Tygurensem, qui regi Rudolfo fauebant. Anno Christi 1077. intercepit Vdalricus comes Lentzburgensis legatum pontificis, abbatẽ scilicet Massiliensem cum comitibus suis, captiuúq; tenuit in arce Lentzburg iussu Henrici quarti. Protractum est hoc bellum inter duos reges usq; ad annum Christi 1082. factæq; sunt tres cædes & in quarta uulneratus Rudolfus occubuit paulò post. Post hæc bellũ mouit Fridericus comes ab Hohẽ Staufen adiutus manib. soceri sui Hẽrici quarti contra Bertolfum Zeringẽsem, exclusitq; eũ à ducatu Sueuiæ, relicta tamen ei regni præfectura in ciuitate & agro Tygurensi. Sueuiæ uerò ducatus collatus est

Rudolfus à Rhinfelden.

Comes Lentzburgensis.

est memorato Friderico à Stauffen, mansitq́ lõgo tempore apud posteros eius, sicut & imperialis præfectura Tyguri & agri Tygurensis mansit apud principes Zeringenses usq; ad annum Christi 1218. quando mortuus est Bertolfus quintus & ultimus de Zeringen. Interim autem quo Zeringenses præfuerunt præfecturæ Tygurensi, usi sunt huiusmodi titulo: Conradus uel Bertolfus de Zeringen dux, & rector Burgundiæ, dei & Imperatorũ gratia iudex constitutus & aduocatus in omne Turegum, imperialem iurisdictionem habẽs. Retinuerunt nomen ducis, ducatus autẽ ipsæ Sueuiæ & titulus simul dati sunt memorato Friderico. Tẽpore Friderici secundi ducatus Sueuiæ rursum incorporatus est imperio, etiamsi Conradinus in posterum usurparit titulum ducis Sueuiæ, quemadmodum inuenire licet in decreto quodam, quod rex Richardus anno Christi 1262. promulgauit in hæc uerba: Quod Conradinus olim Conradi regis filius, qui ducem Sueuiæ se nominat, &c. Reddidit etiam Fridericus secundus Tygurenses immunes, ne cuiquã in posterum nisi imperio subijcerentur, id quod & subsequentes confirmauerunt imperatores.

Titulus ducis Zeringensis.

Quomodo Vitæ Heluetiam sunt ingressi.

Referunt historici, habitasse olim apud mare Germanicũ tres precipuos populos, nempe Saxones, Anglos & Vitas. Angli cum parte aliqua Vitarũ concesserunt in Britanniã, quę hodie est Anglia, ubi & sedem fixerunt. Alia uerò par Vitarum transierunt ad Heluetios, locumq́ mansionis inuenerunt apud Tygurinos, quos quidam appellant Vranenses. Isti Vitæ sunt postea Suitæ & ab exteris Suiceri appellati, a quibus hodie Suicia nomen habere putatur. Et quidã fieri potest, quod quidã eorum uenerint in Vraniam & inferiorẽ Syluaniam, atq; ad inferiora lacus & Hasle usq;. Scribit Venerabilis Beda agrum Vitarũ apud Saxones aliquandiù uacuũ & sine habitatoribus ante tẽpora Caroli Magni extitisse. Alij aiunt Carolũ Magnũ emisisse decem millia Saxonum, qui dicti fuerant Albingi, habitauerantq́ iuxta Albim, illos inquã miserit ad Rhenum, in Brabantiã, Flãdriam & alia uicinia loca. Similiter miserit aliquot millia Saxonũ (fortassis memoratos Vitas) ad Alpes, ad eum locum ubi ex Germania iter patet in Italiã. Item miserit multa millia in Transsyluaniam, regionem scilicet quæ est ad orientem Vngariæ.

Vitæ populi apud Tygurinos.

Quomodo Suitenses & eorum præfecti se gesserint erga Imperatores, priusquam mutuo fœdere sibi sociarentur.

Anno Christi 1212. Friderico secundo electo in Romanorum regem, eoq́ue ex Sicilia per Tridentũ Curiam usq; ueniente, & modico milite stipato, Otto Imperator depositus ab imperiali dignitate, collectis copijs in Sueuia, nitebatur Fridericum impedire ne se reiecto ille potiretur rerũ. Vnde in Alsatia & superiori Germania undiq; magna excitata est discordia. Dux Zeringensis et quidem comites in Vchtland et Ergouia adhærebant Ottoni, et contrà abbas S. Galli, Dominus de Saxen, comites de Kiburg et alij multi fauebant regi Friderico, potenter conducentes eũ suis copijs ad Constantiam usq;, et deinde ad Basileã. At dux Zeringensis cum suis Vchtlandensibus, Brisgoiensibus et episcopo Argentinensi astabant Ottoni Cæsari, qui ab Vberlinga ad Brisacum descendit, atq; hinc in Saxoniam fugit. Interim dux Zeringensis et episcopus Argentinensis Friderico conciliati, præstiterunt illi iuramentum.

Dißidiũ inter duos Cæsares.

Anno Christi 1222. electo Henrico filio Friderici Imperatoris in Romanorũ regem, episcopus Argentinensis paulò post, anno scilicet 1228. illi rebellis, magnam in Alsatia excitauit Tragœdiam. Collegit rex exercitum in superioribus Germaniæ atq; in Alsatia, cuius dux erat comes de Pfirt. Similiter episcopus Argẽtinẽsis, aliquot comites et domini, et ciuitas ipsa Argẽtinẽsis coaceruabãt magnas copias, quorũ dux belli erat Albertus comes ab Habspurg, q postea fact9 fuit Lãdgrauius Alsatiæ. Cõgressi autẽ hi duo exercitus propè Blodelsheim quatuor scilicet milliaribus infra Basileam cõmissaq; pugna comes de

Pugna apud Blodelsheim.

Pfirt

Pfirt & Henrici regis exercitus uictoriam amiserunt, fueruntq́ multi ex eis capti. Veniens post hæc rex Henricus in Alsatiam, congregatoq́ magno exercitu, grauiter incõmodauit terras episcopi Argentinensis. Anno 1235. cum Imperator Fridericus aliquot annis moram traxisset in Germania, secuti sunt eum multi comites & alij proceres ex Alsatia, superiori Germania & ex toto imperio, traiectisq́ alpibus ceperunt & euerterũt multas in Longobardia ciuitates. Sic egit quoq; anno 1238. profectus autem in Italiam inijt cum papa & ciuitatibus Italiæ bellum, & commissa pugna illos superauit. Deinde anno 1240. cum Imperator Fridericus consilio regum Franciæ & Angliæ à Romano pontifice priuaretur Romano imperio & tantis deuoueretur diris, ut etiam crux contra illum prædicaretur, nata sunt plurima dissidia inter illos episcopos & prælatos qui cõsentiebant papæ, atq; inter comites & ciuitatum proceres qui Friderico adhærebant. Durauitq́ hoc schisma usque ad mortem Friderici & filij eius Conradi. Friderico adhærebant comites ab Habspurg, Tygurenses, Vranenses & Suitenses, quibus Imperator confirmabat priuilegia eorũ, interim quo obsidebat atq; expugnabat Fauentiam ciuitatem. Albertus comes ab Habspurg frater Rudolfi comitis, in pugna quæ posteris diebus commissa est, captus est à Mediolanensibus, atq; in captiuitate mortuus anno Christi 1246. Imperator Fridericus & filius eius Cõradus rursum sunt à Romano pontifice imperio priuati, & contra eos electus in regem Roman. Henricus Landgrauius Thuringiæ. Conradus autem rex collecto exercitu ex Alsatis & Sueuis, profectus est contra Henricum Landgrauium. Et cõcurrentes prope Franckfordiam, commissaq́ pugna, coactus est Conradus cedere cum copijs suis, eò quòd episcopus Argentinensis & reliqui omnes Romano pontifici obedientes, pro omni sua uirili miserunt suppetias nouo regi contra Fridericum electo. Victoria ergo obtenta, episcopus Argentinẽsis se conferens in Alsatiam, recepit in fidem regis Henrici Landgrauij omnes ciuitates quæ antea homagium præstiterant Imperatori Friderico & filio eius Conrado regi Romanorum. Dediderunt se Colmaria, Keiserspergũ, & Mülhausium. Obsedit quoq; Selestadium, sed re infecta coactus est hinc recedere. Mortuo autem eodom anno Henrico rege Romanorum electus est Guilelmus comes Holandiæ in Romanorum regem. Nihilo minus tamen fuit magna pars comitum, dominorum & ciuitatum in superiori Germania, qui nolebant deficere à Friderico & filio eius Conrado & adhærere Henrico Landgrauio & post eum Vuilhelmo Romanis regibus. Tygurenses expulerunt Dominicanos monachos, quod interdictũ papæ in ecclesijs obseruare uellent. Erant quoq; tunc Basileæ aliqui, qui à rege Conrado desciscere nolebãt, maior tamen pars unà cum episcopo Lutholdo sequebantur partes nouorum regum & papæ. Hinc factum est, ut Rudolfus comes ab Habspurg, Gerhardus à Gösken, Henricus à Palm, Rudolfus à Vuidenschuuyl, Henricus à Kienberg, & alij quidam, barones & equites aurati, aliqui etiam ex ciuitate & episcopatu Basiliensi, noctu irruentes in monasterium monialium ad Lapides uocatum, situm in suburbio, diripuerunt ipsum atq; combusserunt. Quapropter sequenti anno papa Innocentius quartus excõmunicauit memoratos, comitem Rudolfum ab Habspurg & complices eius, qui ad monasterij concremationem cooperati fuerant. Tandem uerò cum Fridericus Imperator moreretur in Sicilia anno 1250. & filius quoq; eius Conradus rex moreretur anno 1252. electi sunt reges Romanorũ Richardus frater regis Angliæ & Alfonsus rex Castiliæ, sed qui ambo imperiũ non administrauerunt, quapropter imperiũ uigintitribus annis caruit iusto moderatore, & interea tẽporis, omnia sursum deorsumq́ ferebãtur in Alsatia & Sueuia. Principes, comites, & alij potentes nitebant̃ sibi usurpare oppida, uillas & alia quæ erant imperij, magnaq́ erat in imperio confusio. Tygurenses, Vranenses & Suitenses inierunt fœdus triennale in illis calamitatibus, anno scilicet 1251. in die S. Galli. Comes quoq; ab Habspurg Rudolfus gerebat se ad illos tanq; amicum & bonum uicinum. Contra episcopum tame Basiliensem & quosdam comites, multas & continuas habuit controuersias.

Fridericus Imperator anathematizatur.

Contra Fridericum eligitur comes Holandiæ.

Confusio in imperio.

Rudolfus comites ab Habspurg.

FVit hic Rudolfus uir proceræ & gracilis staturæ, habuitq́ caput paruum, pallidum uultum, inflexum nasum, paucos pilos, in cibo & potu temperatus, prudens, sapiẽs & bellicosus, plerunq; in magnis opibus fuit sine pecunia. Natus fuit an. 1218. Frater uerò eius Albertus obijt Mediolani in captiuitate, sicut antea quoq; diximus, ca-

ptus

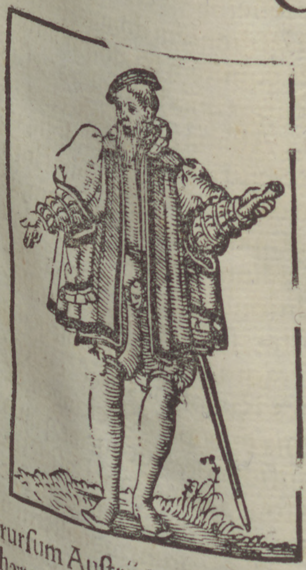

ptus in pugna quadam regi Cõrado laturus auxilium. Carolus uerò alter frater fuit Canonicus Basiliensis, mortuus in iuuẽtute. Rudolphus succeßit patri suo in comitatu Habspurgẽsi & omnibus attinentijs eius, & in Alsatia superiori partem Landgrauiatus, quã pater eius Albertus ante eũ consecutus fuerat, poßedit. Nec his cõtentus, cupiebat indies ditionem suã ampliare. Erat uxor eius comitissa ab Hohenberg, ex qua sustulit quatuor filios & sex filias. Primũ mouit arma cõtra baronem de Tufenstein, deinde cõtra patruelem suum Gotfridum comitem ab Habspurg, qui per modum feudi receperat & poßidebat ab abbatissa Seckingensi, ciuitatem & dominium Lauffenberg. Oppugnauit quoq; comites de Rappersuuyl iuxta lacum Tygurensem, & Vuernherum comitem de Homburg. Anno Christi 1261. cum natum esset implacabile dißidium, inter ciuitatem Argentinẽsem & inter episcopum eiusdem ciuitatis, dominium Vualtherum de Geroltzeck, & auxilium ferrent episcopo abbates sancti Galli & Murbacẽsis & multi alij, Rudolphus ab Habspurg, qui primum fuerat à parte episcopi, mutato animo, uertit se unà cum Hartmanno comite Kyburgensi, Conrado comite Friburgensi & Henrico comite Neoburgensi, ad ciues Argentinenses, pollicitusq́; est eis opem suam, factus etiam dux belli eorũ. Quod uidens episcopus, exußit uallem Vuyler prope Selestadiũ, quæ erat comitis Rudolphi. Obtinuit uerò comes Rudolphus Colmariam, Keiserspergum, & Mulnhusium, quę episcopus Argentinensis nomine Romani Imperij in eum diem retinuerat. Anno 1262. uerterunt Argentinenses exercitum episcopi in fugam, interfecerunt fratrem episcopi, Hermannum de Geroltzeck & circiter 60. nobiles uiros, & ceperunt septuaginta sex magnos uiros, quapropter episcopus fuit coactus pacisci cum ciuitate, iuxta uoluntatem ciuium.

Landgrauius Alsatiæ.

Bellum Argentinensium.

Comes à Kyburg.

HArtmannus comes à Kyburg senior & ultimus de ista familia, mortuus reliquit post se uxorem, comitissam de Sabaudia & filiã unicã nomine Elisabet. Ipse dũ adhuc uiueret donauerat episcopo Argentinensi comitatus Kyburgensem & Badensem: item Vinterthurum & alia quædam dominia in Thurgoia & Ergoia, atq; deinde eadem dominia rursum feudi loco recepit pro se & suis hæredibus utriusq; sexus. Reliquit etiam in testamento, quòd uxor eius quoad illa uiueret, poßideret & usufructum haberet comitatus Badensis & aliorum quorundã dominiorũ. At comes Rudolphus exclusa muliere, usurpauit omnia dominia illa. Quod cum comes Sabaudiæ cerneret, indignatus uoluit Rudolphum eijcere ex dominijs illis, sed non potuit. In hunc itaque modum multa dominia usurpata sunt à Rudolpho comite Habspurgensi, ac deinde incorporata Austrię, atq; in cõcilio Cõstãtiensi, anno scilicet 1415 rursum Austrijs erepta. Memorata comitissa Elisabeth, filia comitis Hartmanni, uera erat hæres post mortẽ matris suæ, sed qa comes Sabaudiæ: & comes Rudolphus ab Habspurg altercabantur pro illis dominijs, filia legitima hæres priuabatur dominio suo. Illa retinebat solum ditiones & poßeßiones, quæ ei ex patrimonio in Vchtlandia & Burgundia minori debebantur, nempe Thunũ & Burgdorffum cum attinentijs suis, quæ pater eius Hartmannus hæreditario iure ab Hartmanni iuniori, comite à Kyburg, acceperat, cuius mater fuerat soror Bertholdi, ultimi ducis Zeringensis. Hæc Elisabeth nacta est maritum Eberhardum comitem ab Habspurg, natũ in Laufenberg, qui erat patruelis Rudolphi comitis, usurpabatq; titulum comitatus Kyburgensis, propter dominia uxoris suæ, cũ alioquin nul-

Comes Rudolphus auget dominium suum.

Episcopi Basiliēsis dominiū.

las proprias haberet terras. Tempore Rudolphi comitis ab Habspurg, habuit episcopus Basiliensis quasdam iurisdictiones in oppido Brisacensi. Carente aūt tunc imperio legitimo capite, & nemine non sua quęrēte, Rudolphus comes ab Habspurg subitò & insperatò irruens in Brisacum, episcopi iura sibi usurpare conatus est. Contradicentes aūt episcopus & ciues Brisacenses, tandē conuētione facta, Rudolphus exegit mille marcas argenti ab episcopo: Tunc episcopus consensit dare nongentas marcas, illisq; à comite receptis, oppidū & castrum libera episcopo relicta sunt. Sequēti anno, nēpe 1265. Rudolphus comes aliā exactionis nactus est occasionē, ob certas quasdā lites: unde compositione facta & numeratis ab episcopo centū marcis argēti, rursum illi duo inter se cōciliati sunt. Anno Christi 1267. quū comes Rudolphus rursum egeret pecunia, sumpta occasione episcopum Basiliensem, nomine Henricū à Neoburgo, rursum uellicare uolēs, postulauit ducētas marcas argenti. Respondens uerò episcopus dixit illi: Ego hucusq; pro pace fouenda dedi tertiò Rudolpho pecuniā, nō potero perpetuus illius esse monetarius. Habuit iste episcopus magnam propinquitatē & generis necessitudinē. Nam Vdalricus pater eius, comes Neoburgensis habuit quatuor filios & quatuor filias. Hæredes aūt patri succedentes, partiti sunt patris possessionem, factusq; est unus comes Neoburgensis, alius comes Arbergensis, tertius comes Nidouuensis, & quartus Henricus scilicet episcopus Basiliensis, iunctus multiplici affinitate memorato Rudolpho comiti, ab Habspurg. Vna ex filiab. nupsit baroni de Gransen, altera comiti de Toggēburg, tertia domino de Rōteln, & quarta domino de Regensperg. Horum omniū suorū propinquorū episcopus inuocato auxilio cōtra comitem Rudolphum, succurrentibus quoq; sibi ciuitatibus Basilea, Rhinfeldo, Neuuburgo & Brisaco, technas illius euasit. Gessit quoq; comes Rudolphus bella cōtra abbatē sancti Galli

Bellum contra abbatem sancti Galli.

& contra duos comites à Toggenburg, qui erāt nepotes episcopi Basiliensis ex sorore. Interim uerò episcopus Basiliensis una cum ciuibus Basiliensib. descendēs cōtra Blodeltzheim, qui locus fuit Rudolphi ab Habspurg, quē & paulo antè fossis & aggeribus firmauerat, deuastauerunt ipsum. Destruxerūt quoq; turrim Otamarsheimensem & alia quędam loca in Landgrauiatu Alsatiæ, q̃ Rudolphi erant, p̃sertim aūt, arcem Hertenberg recenter extructā è fundamento diruerunt. Deinde expeditionem mouerunt cōtra arcem Rhinfeldensem, quæ in medio Rheni super saxo extructa erat, obtentāq; suis pręsidijs munierunt. Videns interea comes belli pondus contra se ingrauescere, reconciliatus est abbati sancti Galli atq; ex inimico fecit amicum, quo facilius episcopum Basiliensem domare posset, & nobilibus quibusdam atq; ciuibus, qui ab episcopo propter comitem Rudolphum urbe erant exclusi, succurreret & ad sua restitueret. Videns episcopus quod futurū erat, insidias posuit abbati intercepitq; aliquot plaustra uini, q̃ abbas ex Alsatia sibi aduehi curauerat. Abbas iniuriā sibi putans illatā, iunxit copias suas cum exercitu comitis Rudolphi, ut episcopi Basiliensis ditionē deuastaret. At episcopus unà cum ciuibus Basiliensibus Brisacensibus, Rhinfeldensibus & Neoburgensibus, parans se contra abbatem, & comitem, uenit illi obuiam, nec detrectasset pugnam nisi utrinq; amici dissidium composuissent. Non tamen cessauit comes, quin anno 1270. & 1271. episcopum & ditionem eius lacesceret. Erāt in diebus illis duæ sectæ seu factiones in ciuitate Basiliensi Psitaci scilicet & Stelliferi. Psi-

Factiones in Basilea.

taci adhærebāt episcopo, Stelliferi uerò comiti Rudolpho. Vtraq; aūt factio habuit quoq; fautores suos extra ciuitatē. Anno 1272. obsidione cinxit comes Rudolphus arcē Tuffenstein reædificatā & ab episcopo emptam. Eodē anno erupit ignis in oppido Seckingen, & exussit ferè totū oppidū, in quo Rudolphus p̃sidia militū & insidiatores locauerat, q inuaderēt & diriperēt ciues Rhinfeldenses, potissimū eos, q partes fouebāt episcopi Basiliēsis. Excitato aūt igne in Seckingen, surgens episcopus cū auxiliarijs suis, quod residuum fuit ab igne hostili manu deuastauit. Tunc simul Neoburgenses cōcremarunt monasterium Othmarsense. Eodē anno in uigilia Bartholomęi, exussit comes Rudolphus suburbiū Ba-

Suburbium Basileæ.

siliense. Ad Crucē appellatū, quod hodie uocat̃ suburbiū sancti Ioānis. Tūc enim carebat urbs exteriori muro. Tricesima die decembris huius anni traditū est comiti Rudolpho à q̊dā ꝓditore castrū Vuerr, quod extruxerat episcopus Basiliēsis, captusq; est in eodē nepos episcopi ex sorore, dn̄s de Rōtelē. Anno 1273 uenit Comes Rudolphus cū aliquot eq̃tib. cō-

Rudolphus oppugnat Basilienses.

tra Basilienses ut illis metum incuteret. Tūc cōsul ciuitatis inconsultò cū paucis se periculo exponēs, fuit gladio cōfossus, priusquā ciues insequentes, illi cōtra hostē opē ferre possēt. Eodē anno circa festū Margaretę, mouēs Rudolphus arma cōtra Basileā castrametatus est

prope

prope Binningen, in monte sanctæ Margaretæ. Nobiles uerò qui erant intra mœnia ciuitatis, sæpe cum ciuibus erumpentes, aliquos ceperunt ex castris hostium. Incrudescenteq; indies bello, fuerunt multi magni & nobiles uiri, qui conabantur incendium illud ab utraque parte restinguere, & concitatos animos reconciliare. Sed priusquã id fieret uenit Legatus Basileã, annuncians comitem Rudolphum ab Habspurg electũ à principibus imperij in Rom. regẽ. Quod audiẽtes primores ciuitatis Basiliensis, adiunxerũt legato principum insignes uiros, qui electo regi fausta feliciaq; precarent. Tunc Rudolphus uidens se præter omnẽ spem ad summum euectum fastigiũ, illico præcepit suis, ut pacẽ cũ quibuscunq; inirent, omnes captiuos sine ulla mulctatione liberos dimitterẽt. Fuit autẽ electus ultima die Septembris & mox sequenti anno scilicet 1274. in uigilia Epiphaniæ Aquisgrani coronatus. Anno 1277. uendidit Eberhardus comes à Kyburg ius suum, quod habuit in Friburgo Nuchtlandiæ, regi Rudolpho, pro quatuor millib. marcarum. Anno 1283 obsederunt rex Rudolphus, episcopus Basiliẽsis & episcopus Argentinensis oppidũ Bruntrut, restitutumq; est episcopo Basiliensi. Eodẽ anno rex Rudolphus unà cũ Bernensibus & Friburgensib. expugnauit Paterniacũ, eripuitq; è manib. comitis Sabaudiæ. Anno 1284. mortuus est comes ultimus in Rappersuuyl iuxta lacũ Tygurensem, factiq; sunt duo generi eius Ioannes comes ab Habspurg & dominus in Laufenberg, & Vuernherus comes ab Hõburg, domini illius comitatus. Anno 1286 factus est Henricus Gurtelknopff archiepiscopus Moguntinus, q antea fuerit episcopus Basiliensis & Frãciscanus. Anno Christi 1291. mortuus est rex Rudolphus & electus est Adolphus comes à Nassauu, q interfecto ab Alberto duce Austriæ, filio Rudolphi Imp. electus est ipse Albertus in Rom. regem anno 1298. Anno 1308. mouit rex Albertus arma contra episc. Basiliensem, nomine Otthonẽ de Granson, quod emisset à Vuernhero comite ab Homburg nouũ Homburgũ, & oppidũ Liechtstal cũ attinentijs suis, sed anteq; rex perfecisset quod animo uoluebat, occisus est ab Ioanne filio fratris sui. Historiã habes suprà in catalogo regum Rom. Sunt qui scribunt circiter mille homines decollatos, cõfossos aut alio modo interfectos in ultionẽ huius homicidij.

Rudolphus electus Rom. rex.

Comitatus Rapersuuyl.

Rex Albertus interficitur.

Habspurg in Heluetia.

HAud procul à Kunigsfelden, loco sepulturę Alberti Romanorũ regis, et ab oppido Brugg, sita est arx Habspurg, quam aiunt extructã anno salutis 1070. à comite Rapoto, cooperante sibi fratre Vuernhero episcopo Argentinensi. Scribũt etiam quidam, ueteres comites Habspurgenses originẽ duxisse ab antiquis regibus Gallorum. Nam habuit rex Clotarius quatuor filios, scilicet Chilpericum, Heripertum, Guntramum & Sigipertum. Sigiperto pro sua portione cessit Austrasia, cuius Metropolis fuit Metis, & is genuit Childepertum. Childepertus genuit Diethpetrum & Theodoricum. Sed pręstat hãc genealogiam in figuram redigere.

Clotarius { Chilpericus — Lotharius; Heripertus; Guntramus; Sigipertus { Childepertus { Diethpertus; Theodoricus }; Sigipertus: ab isto putanẽ descendisse comites Habspurgenses. }

Theodoricus inhians possessioni terræ, effecit ut frater Diethpertus & duo filij eius interficerentur, ut sic solus esset dominus terræ. Sed fefellit eum spes sua. Nam ueneno propinato ab auia sua è medio sublatus, reliquit Lothario filio Chilperici terras suas. Deinde adhuc superstes fuit Sigipertus iunior, qui obtinuit à rege Lothario, ut sibi traderet quędã loca iuxta Rhenum, Brisgoiam quoq; & Sunggoiam. Creauit eũ quoq; ducem, hac tamen

conditione, ut tam ipse quàm posteri eius abstinerent à regio titulo Austrasiæ. Ab isto Sigi-

Otbertus primus comes Habspurg

perto putant prognatos comites Habspurgẽses. Nam filius eius Otbertus usurpauit primũ titulum comitis ab Habspurg. Ab Otberto hæc genealogiæ recensetur series. Otbertus, Babo, Rotherus, Ethobertus, Galbon, Rampertus, Guntramus, Luthardus, Lutfridus, Hunfridus, Guntramus, Bezalinus, Radepotus, Vuernherus, Ottho, Vuernherus, Adelpertus, Rudolphus, Albertus, Rudolphus, Albertus, Albertus, Lupoldus, Ernestus, Fridericus, Maximilianus, Philppus, Carolus. Signaui hic eorum successionem, ut olim ab historicis Cæsari Maximiliano fuit præscripta. Infrà in descriptione Regis Austrię inuenies, quomodo Rudolphi ab Habspurg genealogia fuerit propagata in multos ramos.

De terris Vraniæ, Suitiæ & inferioris Syluaniæ, priusquam mutuo fœdere sibi iungerentur.

Vri unde.

TEmpore Iulĳ primi Cæsaris, appellauerunt Rom. incolas Vranię Tauriscos, & nomẽ Vri, q̊ hodie cõpellant, putatur originẽ duxisse ab Vranis, quos ueteres Tauriscos nominauerunt, sicut & in hũc usq; diẽ. Siebenthalenses tauros uocãt Vros more ueterũ Germanorũ. Deinde et regio ista habet nigrũ Tauri caput in cãpo croceo, quo pro insignibus utit̃. Sunt qui scribũt, Gothos olim cõsedisse in hac regione. Signauimus etiã superius, quomodo populi Germanicæ natiõis olim sibi in hac atq; in Suitensi terra sedẽ cõciliarint. Scripsimus quoq;, qui olim administratores reipub. fuerint in his terris, nempe reges Frãciæ, id q̊d potissimũ ꝓbat̃ ex antiq̃s fundationib. sicut Ludouicus rex Germaniæ, nepos Caroli Magni, aliqua dominia de terra Vranẽsi donauit monasterio monialiũ Tygurensiũ. Posteris uerò tẽporibus, quãdo imperiũ ad Germanos est translatũ, & duces, comites alĳq; imperĳ uasalli facti sunt domini terrarũ, antiquæ q̊q; ciuitates & ualles imperĳ priuilegĳs sunt donatę, et singulis administratio fuę reipub. ꝑmissa, tũc & hæ tres ualles fuerũt exemptæ & nulli alĳ dominio quã imperio subiectæ, id

Suicia uallis imperĳ.

ꝗ testat̃ Fridericus secũdus, in cõfirmatione priuilegiorũ & antiquarũ cõsuetudinũ Suicię & Vraniæ. Sic quoq; Rudolphus ab Habspurg rex Rom. hoc ꝓbat, quãdo in cõfirmatione priuilegiorũ Suitensiũ sic scribit: Rudolphus Dei gratia Rom. rex, semꝑ August9, prudentib. uiris uniuersis hominib. uallis in Schuueitz liberæ cõditionis existẽtib. dilectis suis fidelib. gratiã & omne bonũ, &c. Datũ 1291. Hoc idẽ testant̃ priuilegia ab Imperatorib. Henrico Lutzelburgẽsi, Ludouico Bauaro & eorũ successorib. Pagis Heluetiorũ cõcessa. Fuerunt ergo à multis annis habitatores Vraniæ, Suicię & Syluaniæ liberæ cõditionis, inter q̊s & multi nobiles olim habitauerũt, habens omnes sua iura municipialia. Vnde q scribunt, hos tres pagos Vraniã, Suiciã & Syluaniã olim paruisse, comitib. ab Habspurg ac deinde ducib. Austriæ errãt toto cœlo, cũ illorũ tẽporib. & antea quoq; liberæ fuerint, cõditionis, id ꝗ cõfirmationes priuilegiorũ ipsorũ ostẽdũt. Reliq̃t post se Rudolphus rex filiũ Albertum ducẽ Austriæ, sed q nullã habuit iurisdictionẽ super eos, quũ homagiũ ꝑstiterint regi Adolpho. Interfecto aũt Adolpho & Alberto electo ad imperium, ille non potuit uiolare ipsorũ priuilegia à suis ꝑdecessorib. collata & cõfirmata, sicut nec successores eius Fridericus, Lupoldus, Albertus & alĳ duces Austriæ, quorũ nullus aliquã habuit iurisdictionẽ in has terras, q̃ iurauerũt Ludouico Bauaro ceu Rom. regi. Mortuis deniq; ducib. Friderico & Lupoldo, dux Albertus claudus, uir alioq ferox, nõ habuit occasionẽ cõquerẽdi contra tres pagos tanq; inobedientes, sicut cõquestus fuit corã Carolo quarto de Lucerna & Tugio. Nullum itaq; imperiũ habuerũt comites ab Habspurg & post comites illos, duces Austriæ, in tres pagos, nisi quod rex Rudolphus & rex Albertus filius eius ratione imperĳ illis designauerunt præfectos, quemadmodum & alĳ ante eos fecerãt Romanorũ reges.

Tres pagi nũquam Austrĳs subiecti.

Quomodo Præfecti & gubernatores nomine imperĳ tribus pagis fuerint designati.

FVit consuetudo in Imperio, ut Romanorum rex deputaret ciuitatibus & uallib. imperio sine medio subiectis, prefectos & iudices, qui nomine imperĳ tribunalibus præessent, & hi plerunque ex nobilibus aut alĳs grauibus personis regionũ deligebantur, qui

tamen

tamen interdum functiones suas alijs quoq; subdelegabant. Sic itaq; tribus pagis dati sunt quoq; præfecti à regibus & Imperatoribus. Et hi præfecti in administratione reipublicæ nullam habebant commissionem, solum in tribunalibus ius dicebant. Et in hunc modū Albertus rex Romanorum dedit quoq; pagis suos præfectos. Et cum illi abuterētur officijs suis fuerunt ab incolis expulsi, ut iam dicetur. Præfectus Syluaniæ exigebat ab indigena quodam, ut sibi mitteret bijuge boum, quo recusante, iussit præfectus, ut seruus ui abduceret iugū. Quod cū ille exequi conaret̄, filius patrisfamilias mutilauit seruū digito uno, & aufugit. Præfectus indignatus cōtra indigenā, cepit eum & eruit ei oculos. Accidit quoq; alio tēpore in Syluania, ut absente quodā patrefamilias, p̄fectus coēgerit uxorē eius ad parandū sibi balneū calidū, & ad obtemperādum ei in eodem balneo. At mulier differēs hoc quousq; maritus uenit, conquestaq; tentatam eius pudicitiam, adeò maritum commouit, ut ille præfectum securi occideret. Præfectus quoque Suiciæ & Uraniæ actus magna insania, erecto baculo imposuit pileum suum, fecitq; per seruum mādari omnibus prætereuntibus, ut pileo suspenso honorem exhiberent. Erat aūt indigena quidā Gulielmus Tell nomine, qui id facere recusauit. Vocatus ergo ad dominū, iussus est pomū capiti filij sui impositū, telo ex balista torto, abijcere. Erat enim sagittarius insignis. Renuit is aliquādiu id facere, sed cū tādem imperiū subterfugere nō posset, fauente numine, quod iussus fuerat feliciter & sine lesione pueri perfecit. Et cū adhuc aliud haberet iaculum, interrogatus à domino in quē usum illud recepisset, respondit. Si primo iactu puer læsus fuisset, aliud iaculū in te torsissem. Quo audito, præfectus captum nauigio abduxit. Cumq; ille uenisset inter Vraniam & uicum Brun, lapsus è naui, per ardua & inuia montium currens, dominum præuenit, insi

Vuilhelmus Tell.

diasq́ illi intentans, sagitta eum transfodit. Hisce & similibus facinoribus præfectorũ mo-
ti indigenæ, excluserũt eos in uniuersum ex tribus pagis. Imperatores Henrichus septimus
& Ludouicus Bauarus post hæc gesta, præfecerunt eis iudices, statuerunt q́ ne quis alius
quàm ex indigenis deligeretur.

Quid gestum apud Heluetios sub

Imperatoribus Henrico Lutzelburgensi & Ludouico Bauaro.

ANno Christi 1308. electus est ad Imperium Henricus comes Lutzelburgensis, iura
ueruntq́ ei sequenti anno Tygurum, Berna, Soloduru͂, etiã pagi Vri, Suicia & Syl
uania. Anno 1309. natum est dissidiũ inter abbatẽ ad Heremitas, uulgo Einsideln
& Suitenses. At Suitenses ferociter illis occurrentes, multos occiderunt aut in lacu
submerserunt. Ciues Arauuenses magnum damnũ tunc perpessi sunt. Anno Christi 1314.
uacante imperio, archiepiscopus Mogũtinus uocauit Treuerensem & Coloniensem epi-
scopos, Ioannem Bohemiæ regem, ducem Saxoniæ, Marchionem Brãdenburgens. & Ru-
dolphum Palatinum. Conuenientes aũt in Franckfurt, uenerũt quoq́ Fridericus dux Au-
striæ & fratres eius Lupoldus ac Albetus pro imperio laborãtes, quibus tamen contrarie-
bantur episcopi Moguntinus & Treuerensis atq́ rex Bohemiæ. Quod intelligens Fride-
ricus cõuenit Rudolphum & Ludouicum ducem Bauariæ fratres, ut sibi assisterẽt. Viden-
tes aũt duo episcopi & rex quòd Fridericus ambiret imperium, induxerũt Ludouicũ du-
cem Bauariæ ut se contra Fridericum eligi permitteret. His tribus autem adiunxit se miles
Marchionis Brandenburgensis, qui habebat mandatum à principe suo in genere, qui simi
liter elegit Ludouicum. Electi sunt igitur in discordia Ludouicus dux Bauariæ & Frideri-
cus dux Austriæ. Pausante autem Ludouico per aliquot dies cum episcopo Mogũtino in
Oppenheim ciuitate imperiali, quam archiepiscopus in pignus habebat ab Henrico Im-
peratore, aduersarij sui in oppido Heidelberg, quod erat Rudolphi fratris Ludouici, sub-
ornarunt militem quẽdam, ut parua balista sub chlamide prouisus & sagitta uenenata, iret
in Oppenheim, simulans se ex parte Ludouici esse, donec opportunitate data eum sagitta
occideret. At rex Ludouicus monitus ab amico, uenientem militẽ cepit, leuatoq́ pallio eius
inuenit balistam, detectumq́ est totum machinationis factum. Ludouicus itaq́ hunc lon-
go tempore biga ligatum, pro spectaculo secum duxit, ac tãdem ad caudam equi ligatum
& per ciuitatem tractum, primo rotari fecit, & deinde quadrifariam secari. Anno domini
1315. Ludouicus est Aquisgrani magna pompa coronatus ab archiepiscopo Mogunt. &
Treuerensi. Fridericus uerò fecit se coronari Bunnæ ab archiepiscopo Coloniensi. Porrò
Ludouico iurauerunt omnes ciuitates inferiores usq́ Argentinam: sed superiores & quæ
sunt iuxta lacum receperunt Fridericum, exceptis Berna, Basilea. Soloduro & tribus pa-
gis. Aliæ etiam per Sueuiam, excepta Vlma & paucis cum ea, receperũt Ludouicũ. Argen
tina & Landoia Friderico adheserunt. Cũ itaq́ Fridericus dux Austrię electus esset, licet à
paucioribus, intulit, frater eius Lupoldus bellũ ciuitatibus, quæ eũ agnoscere renuerũt, po-
tissimum autem pagis infestus fuit, ductus hac spe, ut si exercitum intra montes introduce
ret, iam multo facilius illos quam ciuitates fratri reluctantes edomaret. Quapropter pagi
scripserunt Ludouico Bauaro, qui tunc Nurnbergæ morã trahebat, anno scilicet 1314. in lu
nio, sicut ille rursum pagis scripsit his uerbis: Ludouicus Dei gratia Romanorum rex sem
per Augustus, prudentibus uiris in Vnderuualden, Vri & Suitz, fidelibus & dilectis gra-
tiam suam & omne bonum, &c. Viri constantissimi, aduersariorũ cõminationib. ne sina-
tis animos uestros aliqualiter demulceri, &c. Præcepit etiam omnib. regni præfectis & offi
cialibus, ut præfatos pagos defenderent & tuerentur pro uirili sua. Eodem anno dimican-
tes pagi cum ducis Austriæ copijs auxiliaribus, utrinq́ aliqui fuerunt uulnerati. Erãt pagi,
præsertim Suitenses, undiq́ hostibus circundati: nã incumbebant eis Glaronenses, Vuern

Pago bello petuntur.

herus comes ab Hõburg, dominus in ueteri Rapersuuyl, Rudolphus comes ab Habspurg,
dominus in noua Rapersuuyl, Abbas ad Heremitas, Tugienses & Lucernenses. Interim
autem Suitenses prodeuntes irruerunt in monasteriũ Heremitarum, captisq́ quatuor mo-
nachis, qui barones erãt, abduxerũt eos secum in Schuuitz. Dux Austriæ Lupoldus ubiq́
apud familiares suos, comites & barones, auxilium quęrebat & sollicitabat quosq́ contra
Suitenses.

Bella nata inter duces Austriæ & confœderatos Heluetiæ.

HAbuerunt iam memorati duo duces Austriæ ex fratre nepotem nomine Lupoldum, qui anno Christi 1385. omnē dissensionis materiā inter domū Austriæ & confœderatos tollere cupiens, fecit pacem cum eis, sed pax illa non diu durauit. Nam nouæ exortæ sunt causæ bellorū, inuitis duce Austriæ & cōfœderatis. Quidā em̄ Austriaci uicini Lucernanis, facti ciues Lucernæ, sic exasperauerūt suos pręfectos, ut p̄fecti illos captos in odium confœderatorum suspenderint. Qua iniuria Lucernani moti, uiceperūt oppidum Rotenbergum, atq; capti oppidi muros & castrum solo æquant. Postea strages & incendia secuta sunt à ducib. Austriæ & confœderatis. Multi sub idem tempus accesserunt fœderi Heluetiorum, pertęsi durā suorū pręfectorū seruitutē. Vnde tota uallis Entlibuch & oppidum Sempach, obtēto iure ciuitatis Lucernanæ, nō parū incendiū istud fouerunt. Receptum est quoq; à confœderatis oppidulum Meienberg. Anno 1386. Tygurenses Lucernani & tres pagi profecti in Thurgoiam, occupauerunt castrū Pfeffikon. Venit aūt eo tempore exercitus ducis Austriæ bene instructus, sed quo repentino impetu confœderati oppresserunt.

Austriaci contra Lucernanos.

Postea induciæ factę sunt, sed tot cædibus exasperati animi utrinq;, nō diu seruarunt. Rursum igitur alteri alteros lędūt, & res ad arma uenit. Dux Lupoldus multis sibi per Germaniam iunctis socijs, proficiscit̄ ad Sempach, ad opprimendū in eo oppido præsidiū cōfœderatorum. Quo ducis cōsilio perspecto, confœderati plures clam noctu mittunt, qui hostem expectent, & si uideatur aggrediant̄. Vix igitur in cōspectum oppidi uenit dux cum copijs suis, & occurrunt illi obuiā cōfœderati in loco paulò sibi æquiore, & in quo equitatus utilis esse non poterat. Dux & omnes nobiles ex equis descendentes, acie instructa, quantum per temporis angustiam licuit, opponunt se illis, concurritur, pugnant nobiles primo impetu fortissime, sed ex socio nimio æstu & laboris magnitudine fatigati, cedere coacti sunt: neq; enim possibile fuit ocio assuetos tam diu solem & labores pugnæ ferre, quamdiu poterant rustici laborib. exercitati homines. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles ad equos suos properant, occiduntur ferè omnes. Cecidere in illa pugna Austriæ dux Lupoldus, Ottho Marchio de Hochberg, Ioānes comes de Furstenberg, duo comites de Tierstein, comes unus de Zollern, & plurimi nobiles minoris gradus.

Pugna Sempachensis.

Occumbit dux.

Insecuti sunt confœderati eos, qui sibi fuga consulere nitebantur, multosq; in fuga ceperunt & trucidauerunt. Magnam gloriam & prædam in eo pręlio adepti sunt. Sepultus dux cum 60. nobilib. in cœnobio Kunigsfelden. Habuit occisus dux Lupoldus filium, nomine patrem referens, qui iuuenis erat, animo fortis, & exercitatus in omni armorū genere. Statuit igit̄ uindicare patrem & alios apud Sempach occisos. Accedensq; Carolum Imp. exponit illi sua consilia & queritur de clade accepta. Imp. adhortatur eū ad uirtutē, & ut confœderatos bello fatiget, nihil tamē temere agat. Aggredit̄ igit̄ dux Lupoldus Suitēses magno animo, conatu, apparatu & ira, multis ex imperio ascitis socijs: multisq; in locis tētat fortunā, sed ferè ubiq; aduersa erat. Eo bello comes

Vuerdenber

Glareani uastantur.

Vuerdenbergensis & comes de Tockenburg uallem Glarensem uastauerunt & direptas
domos incenderunt: quibus rebus exasperati Glareani, cōiunctis sibi paucis ex uicinis pa
gis, adoriunt̄ hostē, in angustijs mōtium cōmittit̄ pugna, utrinq; pugnat̄ fortiter, sed con/
fœderati fortius de suis focis & pro libertate pugnātes. Vertunt tergū Austriaci, (sic enim
appellabantur omnes in eo bello hostes confœderatorum) occidunt̄ à parte comitum mil/
le quingenti, Glareanorum uerò & sociorum eorū uix quinquaginta. Fugientes Austria/
cos insequuntur usq; ad oppidum Vrsee, ubi ex fuga se recolligere & requiescere consti/
tuerunt. Sed oppidum expugnant Heluetij, coguntur'q; Austriaci noctu ex eo fugere per
montes in Tockenburg. Suitenses armis eorum & reliqua præda potiti, sequunt̄ eos usq;
Tockenburg. & per totam Thurgoiam multas deijciunt arces, occupant'q; multa, q̄ adhuc
iure belli possident. Eodem anno expeditionem mouerūt Bernates & Solothurenses con/

Nidouu expugnatur.

tra oppidum Nidouu, oppugnauerunt'q; illud terra & aqua. Nam nobiles qui illud inhabi
tabant, diripuerunt amicos & inimicos. Expugnato autē oppido & castro, inuenerunt in
castro episcopum quendā Portugallensem & Priorē quoq; cum comitiua eorum, qui ue/
nerant è Roma, recta patriā per Galliā petētes: sed deprehensi in uia spoliati sunt omnib.
rebus suis, coniecti'q; in carcerē. Inuenti autē in carcere, liberati sunt & ducti Bernā, ubi ue/
stiti & cōmeatu tanto prouisi, ut expensæ ascenderint ad trecētos ducatos. Abeuntes autē
uenerunt Lucernā & deinde in Longobardiā, ubi cogniti à multis expensas restituerunt.
Bernatib. & insuper largiti sunt illis mille ducatos, quòd eorum beneficio liberati essent ex
carcere. Sed reuertamur ad Heluetios. Quum Austriaci in bello Heluetico sępe male pu/
gnassent, semper'q; crescerēt uires montaneorū hominum, qui indies aliqd acquirebāt, fa/
tigati, sunt tandē utriq;: nā Heluetijs cœpit deficere sal & frumentū, & dux Austriæ pecu/
nia exhauriabat̄, quapropter partes cœperunt audire eos, qui de pace loquebant̄, at animis
adhuc discordabāt, q̊d seminarium fuit multorum bellorum. Anno 1397 ortum est bellum

Bellum inter abbatē S.Galli & Abbacellenses.

inter abbatem S.Galli & inter Abbacellenses. Quęrebatur abbas, sibi minui iura & reddi/
tus, quos habebat apud Abbacellenses, & contrà illi dicebant, se plus ęquo premi à p̄fectis
& exactoribus. Iunxit itaq; abbas se fœdere ciuitatib. Sangallo, Cōstātiæ, Vberlingæ, Lin/
doiæ & Rauenspurgo: & hæ omnes ciuitates miserunt auxiliū abbati ad domādos Abba/
cellēses. Abbas igitur manu nō parua aggredit̄ paucos illos paganos pastores (sic enim uo
cabāt eos, congregati uerò Abbacellenses, obuiā ueniunt hostib. Disposuerunt etiā quos/
dam in sublimiorib. locis ad obseruaudum uiarum augustias, datis illis lapidibus, quos in
hostē deuoluerunt per montiū præcipitia. Erant'q; ita Abacellacenses natura loci adiuuan/
tę ordinati ut decennis puer aut nonagenarius senex seu mulier potuisset mille uiris aditū
prohibere. Armati itaq; Abbacellenses, cū primum abbatis copiæ eorū attigerunt fines, de
mōte per cliuum ruentes impetū in eas fecerunt, & quidē singuli aliquot lapides deiecerūt
in hostē, quorum iactu multi cadebant. Postea manus cōseruerunt, abbatis'q; copias terga
uertere coēgerunt. Abbas mittit legatos ad uicinos principes & ciuitates rogat'q; ut sibi
subueniāt, pessimū'q; pastorum exemplum, mox ab exordio opprimant. Interim dum hæc
agunt̄, Abbacellenses quærūt quoq; adminicula, fœdus cum Cōfœderatis Heluetijs ineūt,
& ubi cognouerunt abbatē meditari obsidionē longiorē, ut fame coacti se illi tādem dede/
rent, capto cōsilio uicina castella expugnāt & deijciunt è montibus, q̄cunq; abbati usui es/
se iudicabāt ad bellum, & uicinos sibi iunxerunt, q̊d hostes magis exasperauit. Abbas uix
potuit obtinere à duce Austriæ, ut sumeret arma contra Abbacellēses. Nā equitatus nullus
in mōtibus usus esse potest, nec maioribus copijs in angustijs locus est pugnādi. Acceptis
itaq; copijs auxiliaribus, arma mouet cōtra Abbacellenses. Primū tamen mouet hostiliter

Sangallus pendet ad confœderatos.

castra ad oppidum imperiale Sangallum, quod ciues eius inclinarēt se ad Heluetiorum fœ/
dus, obsidet'q; illud & agrū eius diripit. Abbacellenses amicis suis hæc propter se fieri gra/
uissime ferentes, de montib. pręcipitant se in hostes & in fugā uertunt interficiūt'q; multos.
Facta est pugna illa anno 1405. mense Iunio. Misit quoq; tunc dux Austriæ expeditissimos
iuuenes qui pagum Abbacellam expugnatū diriperent & exurerent, sed omnes uiæ erant
obstructæ p̄sidijs, ut nusquā pateret aditus: de industria tamen quodā loco cessêre ij, qui in
pręsidium constituti erāt & passi sunt eos ingredi, ubi uerò uenerunt in locū in quo Abba
cellenses optabāt eos esse, demittunt in eos immania saxa. Et postq; uidēt eos prorsus dis/
sipatos, quosdam occisos & quosdam claudos, descendunt de monte, impetu ruunt in ho/
stes & occidunt plurimos, totum'q; exercitum in fugam uertunt. Sub idem tempus Abba/

cellenses

cellenses multas arces occuparũt, nec modum fecerunt destruendorũ castrorũ in ea ualle, quæ à Sangallo oppido ad Rhenum usq; pertingit. Traijcientes quoq; montẽ Arlen, cepe runt arcẽ Landeck & destruxerũt Montfort & alias multas munitiones. Defecerunt passim omnes uicini rustici ad eos, sicq; factum est, ut qui antea obscuri erant & mundo incognitiiã passim omnib. notissimi fierẽt, celebreq; ob egregia sua facta adipiscerent nomẽ. Anno post Christum natũ 1406. eduxerunt Abbacellenses copias suas aduersas Guilelmum comitem Brigantinum & oppidũ Brigantium obsidentes, sed aduentu magni exercitus ex Sueuia, obsidionem soluere & domũ redire coacti sunt. Reuersi uerò denuo, comes auxilio nobilium, præcipuè episcopi Cõstantiensis, stipatus cõgreditur cũ illis, pugnatũq; est utrinq; pertinaciter, tandem uerò Abbacellenses fatigati & suorum cæde ad raritatem redacti, cessere. Demum post multa damna utrinq; illata & accepta, rex Rupertus uocato abbate & suis auxiliarijs, uocatis quoq; Abbacellensibus fecit pacem inter dissidentes.

Abbacellenses clari fiunt.

De Lucerna Heluetiorum ciuitate.

LVcerna monasterium iuxta lacum Heluetic ũ, quẽ hodie Lucernensem uocant, fuit olim cõstructũ à presbytero quodã Vuighardo nomine, qui frater fuit Ruperti ducis Alemanniæ & Sueuiæ, tẽpore scilicet Ludouici regis, anno circiter 816. auttempore Ludouici secũdi, anno 840. Factũ est etiã postea, (quando uerò & à quo non constat) ut hoc monasterium subijceretur abbati Murbacensi. Hoc quidẽ prodũt historiæ, regẽ Lotharíũ, qui fuit anno 850. aut circiter, regsiunt ab abbate Murbacẽsi, ad cõfirmandũ iura quędã monasterij Luciariæ (sic uocãt Lucernã) quæ habuit in uilla Emmãsta in Ergoia iuxta fluuiũ Russ, quę olim abauus eius rex Pipinus atq; pater Ludouicus Imp. monasterio donauerat. Memoratus q̃q; dux Rupertus tradidit portionẽ patrimonij sui regi Ludouico, ut ex illo cõstrueret & fundaret Tyguri monasteriũ ad fluuiũ Lindmat, q̃d q̃dã putãt esse abbatiã monialiũ, à Tygurẽsib. dictã monasteriũ dominatũ. Ciuitas uerò post monasteriũ & partim ratione monasterij est cõdita, id quod in multis alijs oppidis q̃q; uidere licet, quæ iuxta monasteria successu tẽporũ succreuerũt, p̃sertim iuxta monasteria diui Benedicti, ut sunt, Vuyssenburgũ, Seckingẽ, Fulda, Amerbachiũ, Sangallus, Cãpidona, Blabeuuren & multa alia. Monasteriũ itaq; memoratum appellatũ est Lucerna ab eo loco in quo conditũ est, id quod ex literis fundationis notari potest, & sunt quidam in hac opinione ut putent nomẽ illud datũ loco à magna & peruetusta turri, quæ hodie stat iuxta pontẽ in

Lucerna primò monasteriũ

Iuxta antiqua cœnobia orta ciuitates.

in exitu lacus, ex qua olim nocturni ignes ostensi nauigantibus præluxerũt. Eiusmodi turres ueteres Pharos dixere, qualis iuxta Alexandriã in Pharo insula turris fuit, nocturnis facibus procul & è sublimi nauigantibus uelut cursum dirigens, quo suũ in portum inoffensi deferrentur. Confœderata est Lucerna tribus pagis anno salutis 1332 ante Martini, uocatũq; est fœdus illud, fœdus quatuor Syluanorum locorũ. Est aũt ciuitas satis amœna & elegãs, dignitate & opibus par multis commune emporium Suitensiũ, Vranorum & Transsyluanorum & ubi deponuntur merces quæ ex Germania in Longobardiã, & Liguriam trãsmittũtur, & per lacum magnum ad cuius finem Lucerna est sita, spacio quinq; milliariorum in Vraniam deferuntur, atq; inde dorso equorũ per montes & ualles alpium Mediolanũ usq; transportantur. In ipsa Lucerna Vrsula fluuius manat ex lacu, haud secus quàm Constantiæ Rhenus ex lacu Podamico Tiguri Linmagus ex lacu Tigurensi. Habent aũt Lucernates maiorẽ ferè commoditatem ex lacu quàm ex adiacente solo, tametsi eximia quoq; habeant prata & pabula pro pecoribus nutriendis. Literæ fundationis monasterij Lucernensis. In nomine domini. Notum sit omnibus nobilib. & ignobilibus, tam futuris quàm præsentibus, qualiter ego Vuighardus & frater meus Rupertus dux militũ regis Ludouici, qui nobis ex consanguinitate coniunctus est, omnia prędia nostra. quæ nobis ex paterna hæreditate aduenerũt, ex illius permissione & iuuamine diuisimus. Postea frater meus pro amore Dei & remedio animæ suæ ductus, omnem partem suam, quæ ad eum pertinebat, domino suo regi cõtradidit, ea uidelicet ratione ut in castro Thuricino iuxta fluuiũ Lindemaci ecclesiã cõstrueret, et seruitium ibidem perpetualiter constitueret. Vnde ego Vuighardus presbyter, quamuis indignus, ex intimo desiderio compunctus, in quodam loco qui Lucerna ex antiquitate est dictus iuxta fluuium qui Rusa uocatur, & de summitate magni laci fluit, in honore sancti Leodegarij martyris, & sancti Mauricij & sociorum eius & omnium sanctorum, paruum tugurium construxi ac ædificaui, omnem substantiam quæ me attingit, de monte qui Albis uocatur, incipiens à prædio meo Lungkhof, & omnibus locis circumquaq; iacentibus, ex permissione regis cognati mei ad ipsum locum cõtradidi, & me illic propter Dei seruitium collocaui, & tantos monachos, quantos potui illic congregaui. Vnde uir quidam nobilis & bonus ad me ueniens, qui spretis omnibus curis huius seculi, quem ego ipse monachum illic ordinaui, nomine Aluuicus, ita ut bene dicã, per omnia Dei amicus, prudẽs in scripturis sacris, qui suis admonitionibus & uerbis salutaribus corda omnium hominum regionis illius in Dei prouocauit affectum. Inde de die in diem crescente seruitio Dei, ipsum Aluuicum mei successorem & rectorem ipso loco dereliqui. Acta sunt hæc temporibus Ludouici regis. Vuighardus frater Ruperti ducis militum Alemanniæ. Dictum monasterium hodie est præpositura diues, parum extra mœnia ciuitatis Lucernensis sita.

Aduerte, Dux militũ, nõ dominus Alemãniæ.

Hæredes paternorum bonorũ nõ hæredes ducatus.

Monasteriũ cõstructum est à Ludouico rege Germaniæ anno 840.

Leodegarius passus sub Theodorico primo, post annũ Christi 652.

De urbe Tigurina.

Tigurũ proximis aliquot seculis Thuregum dictum, uulgo Zürch, uetustissima est urbs, sita in amœno loco ad exitũ lacus magni, qui hic desinit, excluditq; amnẽ Lindmagũ uulgo Limmat dictum, quem haud procul à Glarona recipit, & diuidit urbem in duas ciuitates, maiorem & minorẽ, quæ tamen tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quib. frequentes ciuium fiunt deambulationes. Solum per circuitum ciuitatis est ualde fœcundum, feraxq; uini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerunq; est subacerbum, nec potest ob uicinas alpes ad perfectam peruenire maturitatem. Matutescit uinum seu potius mitescit à sua austeritate, post aliquot annos in penu conseruatũ. Extendit mons ad orientẽ ciuitatis & lacus ferè ad tria miliaria, perpetuis consitus uitibus. Est quoq; in urbe amplissimũ frumenti forũ, quod undiq; aduectum & distractũ, per lacum Tygurensem ducit ad loca Heluetiorũ superiora, presertim ad Glaronã. Quin & ex eo lacu in aliũ transportatũ lacũ, quem uulgo Vualstettensem

tensem lacũ uocãt, qui lõgitudine duorũ miliariorũ Germanicorũ inter altissimas & præci
pites rupes & montes patet, trãsuehit̃ ad Curiã & Grisones ipsos itinere 10 aut 12 miliario
rum. Est aũt forũ illud hebdomodariũ. Quã bonis piscibus abũdet lacus Tigurinus pręser
tim assatilib. nouerũt hi q in hac urbe fuerũt. Quãdo uero & à quo prima huius urbis iacta
sint fundamẽta, mihi nõ cõstat. Maior ecclesia Canonicorũ fuit fundata ante tẽpora Caro
li magni. Deinde idẽ Carolus auxit fundationẽ illã circa annũ Christi 810. uocaturq́ eccle
sia pręposituræ sanctorũ Felicis & Regulæ. Anno Christi 853. Ludouicus rex Germanię
nepos Caroli magni fundauit abbatiã dominarũ, quæ uulgò uocatur Frawenmunster, ex
patrimonio Ruperti ducis Alemanniæ, quod ille designauerat & tradiderat regi Ludoui-
co etiãsi idẽ Ludouicus ex bonis suis nonnihil quoq; contribuerit. Prima abbatissa uocata
fuit Hildegardis, filia iã dicti Ludouici. In literis huius fundationis, uocat̃ ciuitas ista Tu-
regũ in ducatu Alemãnico, in pago Turgaucensi. In fundatione illa loquit̃ rex Ludouicus
in hũc modũ: Nostrã iurisdictionẽ & pręfecturã in Turego, in ducatu Sueuię seu Aleman
niæ, quæ est in circuitu Thurgoiæ cũ omnib. attinẽtijs & dominijs pertinẽtib. ad hãc præ-
fecturã, pręsertim cũ regione Vri & Foresto quod Albis uocãt, donauimus dominarũ mo
nasterio, quod sitũ est in oppido Zurich, ubi deinceps religiosæ fœminæ suscipiant̃ & con
seruent̃. Paterno quoq; animo moti, designauimus & tradidimus prædictũ monasterium
cũ omnib. attinẽtijs prædilectæ filiæ nostræ Hildegardi in proprietariũ, ut memoratis fœ-
minis præsit, easdẽq́ sub sua disciplina, regula & ordine teneat. Datũ 19. Augusti, anno 20.
nostri regni Austrasiæ, in ciuitate Ratisponensi. Multis postea elapsis annis, circa annũ sci
licet Christi 1083. liberata est urbs ab administratione ducatus Alemãniæ siue Sueuię, id q
suprà quoq; indicauimus. Anno Christi 1136. capta est ciuitas Tigurẽsis à Friderico du
ce Sueuiæ, q postea facta est Rom. Imp. exclususq́ est Cõradus Zeringeñ. ab urbe Tiguri
na. Anno salutis 1336. septima die Iunij, facta seditione in urbe Tigurina amotus est à sua
functione Senatus aliusq́ in locũ eius substitutus. Erãt enim quidã equites, nobiles, & po-
tentiores ciues in Senatu, qui mutua affinitate sibi inuicẽ iũcti, cuncta pro arbitrio suo age
bãt, iudiciaq́ sinistra decernebãt. Extorres aũt facti antiqui Senatores, p maiori parte sese
receperũt Rapperswilã ad Ioannẽ comitẽ de Habspurg, unde multa subsecuta sunt mala,

Multa mala passum Tygurum.

ut paulò pòst dicet̃. Occiderũt Tygurẽses comitẽ unũ de Habspurg, quẽ filius suus Iohannes de Habspurg uindicare statuit. Igit̃ in unũ cõgregati q noctu Tygurũ comiti prodere polliciti fuerãt, ciuitati noctu clanculũ appropinquarunt. At Tygurẽses præmoniti, pręparatis insidijs, multis occisis militib. comitẽ capiũt, proditoresq́; , etsi nõ potuerint exeq promissa, tamẽ rotati sunt, anno scilicet 1350. Biennio pòst Albertus dux Austriæ obsedit Tygurũ cũ multis copijs auxiliarib. comitũ de Wirtenberg. de Hohenberg & episcoporũ Argentineñ. & Basilieñ. nec nõ ciuitatũ Friburgeñ. & Bernensis. A parte uerò Thuricensiũ erãt cõfœderati Suitẽses, Vallis Vraniæ, Transsyluaniæ & Lucerneñ. Post longã obsidionem cõpositio interuenit, nempe ꝙ Thuricẽses relaxarent comitẽ Iohannẽ ex carcere, liberũq́; dimiterẽt, duci uerò restituerẽt uallẽ Glarensem, Lucernã & Zug, sicq́; obsidio est soluta. Anno 1317. uenit Carolus Bohemus rex Rom. in Alsatiã, et ad querelas ducis Austriæ profectus est Thuregũ & tẽtauit cõfœderatos reuocare à liga. Respõderunt Thuricẽses, paratos quidẽ se facere quicquid de iure possent, nollent aũt à cõfœderatis separari.

Tygurẽses ob confœderationẽ oppugnantur.

Ait Carolus, ꝙ de imperio essent, nec possent talẽ ligã rege inconsulto facere. Illi uerò asseruerũt, se iuramẽta semel præstita seruaturos. Audiẽs rex, cœpit tractare cũ ducibus Austriæ ut uenderẽt Lucernã, Zug & Glaris imperio, præsertim cũ hæreditario iure illas non teneret. Respõdit dux Austriæ, se potius emere uelle aliquid à Cæsare ꝙ sua à ducatu alienare. Post hæc Cæsar cõtractis copijs ex imperio obsedit Tygurũ, omnia ferè uastãs. Accidit aũt quadã die cũ pugnandũ esset, ut diceret episcopus Constantieñ. Sueuorũ priuilegiũ esse ꝙ primas tenerẽt in acie: cui cũ cõtradiceret dux, exacerbati Sueui recesserũt. Deinde et Cęsar discessit. Demũ dux cõpositionẽ inijt, obsidionẽ soluẽs. Anno Christi 1443. defuncto comite Dockenburgensi, comitatus Sarganẽsis hæreditario iure obtigit baronibus Rarẽsibus, quorũ habitatio fuit in Valesia, & q fœdus inierãt cũ Suitensib. & Glareanis. Erat eo tẽpore Tyguri ciuiũ magister nomine Stussi, natus ex comitatu Sarganẽsi, qui cõterraneos suos induxit, ut ius sibi redimerẽt ciuitatis Tygurẽsis. Quod cũ malè haberet dominũ Rarẽsem & Suitẽses, quibus ille fœdere iũctus erat, monebãt Tygurenses, ut Sarganẽses à præstito iuramẽto absoluerẽt. Quod quũ Tygurẽses facere renuerẽt, uẽtum est ad arma. Suitẽses inuocato auxilio omniũ confœderatorũ cõmunibus copijs expeditionẽ mouerũt in Tygurẽses, Tygurẽses uerò impares tãtis copijs implorabãt auxiliũ ducũ Austriæ, quos & facilè paratos inuenerũt, id quod adhuc plus irritauit cõfœderatos, iniquo ferentes animo, ut illi nouũ fecerint cũ duce Austrię fœdus. Monent̃ ergo denuo Tygurini ut renunciẽt nouę cõfœderationi. Respõderunt illi, se contra primã prioris fœderis fidem nõ fecisse, nec em̃ prohibitũ in cõditionib, Heluetici fœderis, alia fœdera cũ alijs nõ facienda, modò non sint cõtra cõfœderatos Heluetios. Heluetij itaq; arreptis armis, in agrũ Tygurensiũ irruũt, hostiliterq́; omnia inuadũt, uastãt & diripiũt. Ineũtes etiã multas priuatas pugnas & dimicationes, multi desiderati sunt è parte Thuricensium & ducũ Austriæ præsertim apud Rapperswilã, ubi cecidit ducis Austrię ductor exercitus, miles deauratus cum alijs quibusdã. Occuparũt etiã Heluetij oppidũ Brẽgarten, quod Tygurẽsib. suã promiserat operã. Tunc miserũt patres ex cõcilio Basiliensi solennẽ legationẽ in die pẽtecostes ad Tygurẽses et Heluetios, quo partes illas dissidẽtes cõponerẽt, sed nihil effecerũt. Cũq́; Lucernates, Vrani, Trãssyluani & Suitẽses grassarent̃ in agro Tygurino, erũpentes Tygurini cũ Austriacis quos secũ in urbe habuerũt, peruenerũt ad eũ usq; locũ ubi patibulũ locus supplicij malefactorũ cõsistit. Quod Heluetij percipiẽtes, conabant̃ eos anteuertere, intercludereq́; reditũ in ciuitatẽ. At illi uidentes ꝙ futurũ erat, cõuersi repetebãt urbẽ, decaudatis tamẽ ex eorũ numero circiter sexcẽtis peditibus & equitibus, inter quos & ciuiũ magister Stussi nomine, q totius illius tragœdiæ causa fuit, occubuit, Parũ etiã abfuit quin Heluetij tũc occupassent urbẽ. Exustis aũt omnib. locis quæ extra mœnia erãt, discedẽtes Heluetij obsidione cinxerũt Rapperswilã, quousq; per episcopũ Cõstantieñ. & fratrẽ eius Fridericũ ab Hewẽ exorati inducias fecerũt. Eodẽ tẽpore Bernates, Solodurenses & Basilienses obsidẽtes Laufenbergũ oppidũ, infestarũt mœnia oppidi per 12. dies. Sed supueniẽtib. episcopis Cõstantiensi & Basilieñ. facta est cõpositio inter aduersas partes, numeratis Bernatibus 10. millibus aureorum ab ijs qui de dominio erãt Austriæ. Tragœdiã illam excitauerat Iohannes à Rechberg, qui ex illo oppido Bernates & Basilienses sæpe uexauerat.

Tygurini fœdus facinus cũ Austrijs.

Tygurini cæduntur.

Lanfenbergũ obsidetur.

Anno 1444. mense Maio Heluetij obsidione cinxerunt oppidũ Gryffensee, ꝙ Thuricensiũ erat, subfossoq́; castro obtinuerunt ipsum, & inuenientes in eo 62 uiros, omnes decollauerunt, diruerunt́q; castra Werdeck & Sonnenberg. Quomodo uerò tandẽ Tygurini rursum recõciliati & cõfœderati fuerint Heluetijs, dicetur infrà iuxta ciuitatẽ Basileæ.

agro plano & satis culto, nisi quod ægre fert uites. Reliqua omnia abundè profert tellus. Vinũ petit à propinquo loco Biela. Crescit in huius urbis ditione, sicut & in Tigurensium atq; Curiensium & Glarensiũ terra, arbor Taxus appellata, quam ob usurpatũ officium græca uoce oplon quoq; uocant, quod scilicet optima sit pro balistis ligneis & arcubus faciendis, quibus potissimum nostro æuo Angli utuntur, & ex Heluetia in magna copia ad eos deferuntur. Germani hanc arborem Yben uocant, estq; abieti aut potius larici similis, quantum attinet ad uirorem, quem hyeme tamen non ut larix abijcit. Sed non crescit in tãtam proceritatem ut abies, quin magis instar piri diffluit in latum. Fundit truncus arboris in plurimos palos, qui deinde adaptãtur arcubus. Habet autem arbor sub cortice duplicem regionem: exterior est alba & inferior rubea: neç una sine altera ualet pro arcu faciendo. Alba in arcu habet superficiẽ conuexã, rubea uerò concauã. Quòd si ex solo ligno rubeo faceres arcum, ille extensionem ferre nequiret, sed illicò frangeretur, sicut econtra alba ligni pars flexuram quidem quantumlibet magnam patitur, at impetũ iaculo non confert, sed dum curuatur prohibet fractionem, & rubeum uim suppeditat excusso telo. Crescit etiam hæc arbor in Austria, Vngaria & Dania, sed Heluetica dicitur illis præstare, armaturę ab Anglis. Fert autẽ arbor ista baccas rubeas, quibus letale inesse dicitur uenenum, præcipuè in Hispania. Nutriri dicuntur hoc fructu feræ syluestres, unde & Maximilianus Cæsar ægre tulit huius arboris resectionem. Fumus eius dicitur necare mures.

De ciuitate Friburgensi sita apud Nuitones uulgò Nuchtland, qui terræ tractus hodie appellatur Vchtland.

TEmpore Lotharij, qui ab anno Christi 1127. usq; ad annũ 1138, imperauit, mortuus est Wilhelmus comes Vchtlãdiæ, ut Nauclerus scribit, traditaq; est Vchtlandia ab eodẽ Lothario Romrege Conrado Zeringensi. Quo mortuo anno Christi 1152. successit ei filius eius dux Bertholdus Zeringensis quartus huius nominis. Is Bertholdus ædificauit utrunq; Friburgum, Brisgoiæ & Vchtlandiæ. Cœpit quoq; extruere ciuitatem Bernensem duodecim annis post conditum Friburgũ, mortuusq; est anno 1185. Dotauit autem utrunq; Friburgũ multis priuilegijs & libertatibus, sicut & superuenientes Cæsares ea nõ minoribus prosequuti sunt gratijs quàm imperiales ciuitates. Mortuo deinde anno 1218. Bertholdo quinto, peruenit Friburgum Vchtlandiæ ad manus comitum Kyburgẽsium, id quod suprà in Nuithonum descriptione non tacuimus, saluis tamen cunctis priuilegijs à ducibus & Imperatoribus collatis. Deinde circa annũ Christi 1260. factus est huius ciuitatis dominus Eberhardus comes Habspurgeñ. natus in oppido Laufenberg, qui postea mutato titulo appellatus est comes Kyburgensis. Et is uendidit posteris temporibus nempe anno 1277. ius suum regi Rudolpho ab Habspurg, saluis ciuitatis priuilegijs. Postea ciues pecunia redemerunt se à domo Austriæ. Nulla pictura exprimi potest mirabilis situs huius ciuitatis, partim enim imposita est monti præcipitib. petris suffulto, partim iacet in ualle accliuis montibus clausa, circũfluitq; montem in imo per desidentem ciuitatem amnis quidam mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipite rupe, ubi olim arx fuit munitissima, à qua temporum successu creuit ciuitas ipsa suprà & infrà. Oppositi montes sustentant mœnia, tametsi in orientali monte nullæ ferè domus præter munitiones existãt. Quocunq; pergis in ciuitate, est tibi uel ascendendum uel descendendum. Profert terra omnia necessaria præter uinum.

Duces Zeringenses.

Mirabilis situs ciuitatis Friburgensis.

De

De ciuitate Bernensi & eius exortu.

BErna si annos numeres nõ admodum uetus est, si situm & cultum, si mores & ciuilitatem, si leges & instituta, si poten tiam ac uirtutẽ cognoscas, nulli urbiũ cedit. De cuius con structione sic legimus: Bertholdus dux Zeringensis, quar tus huius nominis, construxit suo tempore, duo Friburga, id est, li bera castella, sonat enim Friburg liberum burgum, unũ scilicet in Brisgoia & alterum in Nuchtlandia. Fuit uir iustus & rectus. Hic obsidionis legem, quam Germani Gisel uocant, introduxisse dici tur. Et quo sui subditi firmiorem & tutiorem in Nuchtlandia habe rent mansionem, deliberauit aliam extruere ciuitatem iuxta arcem suã, quę Nideck appellabatur, in peninsula quæ Saccus uocabatur, quam nũc sylua quer cina occupabat. Quodam autem tempore quum idem Bertholdus uenationi intenderet,

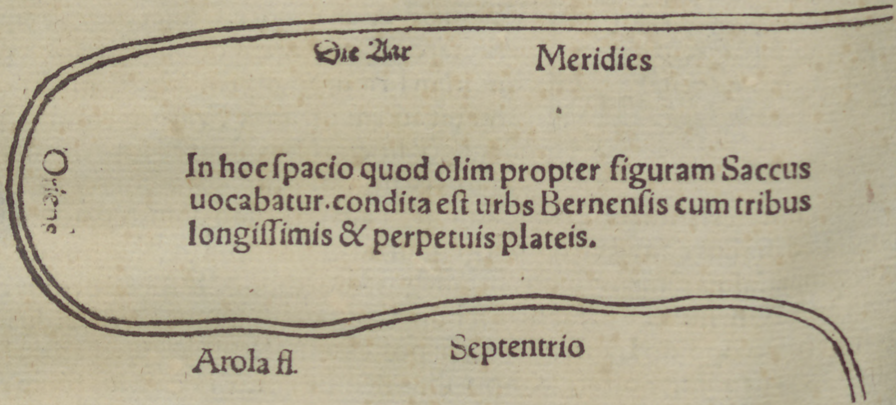

dicebat ad suos: Ciuitatem quam extruere in hoc opor tuno loco deliberauimus, nominari uolumus uocabu lo bestiæ, quæ nobis primùm occurrerit & capta fuerit. Ceperũt aũt ursum, quẽ Germani Beren uocãt. Cumq; in eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent quercus, ubi ciuitas erat cõstruenda, omnes ferè arbores illæ fuerũt pro domorũ structura insumptæ. Vnde & operarij uul gò dicebant quum resecarent arbores:

Quare Berna sic uocata.

Holtz lass dich hauwẽ gern die stat muss heissen Bern

Cuius rythmi hic est sensus: Arbores sinite ut secemini libẽter. Quoniam ciuitas ista uocabitur Bern. Est itaq; huius ciuitatis situs ueluti in peninsula, quam facit Aro la fluuius, qui tam magnus est, ut nauigari possit. Nã ad meridiem urbis fluit amnis ille in demisso loco ab occi dente in orientem, & tunc reflexus petit occasum adia ctum bombardæ, quãta scilicet est longitudo ciuitatis, sicq; amnis est ciuitati loco fossæ aqua inundantis, nisi quod ab occidente ad iactum bali stæ fundus ciuitatis cohæret continenti: qui isthmus si perfoderetur haberet Berna formã insulæ. Est autẽ à meridie & à septẽtrione ual de ꝑfundus pro spectus in sub iectã decurren te aquã, ab ori ente lenis est a scensus in sum mitatem ciuita tis. Adiacẽs so lum omniũ re rũ est ferax pre

terquam uini, sed quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere ciuitatis uinum, sed quod neque celebre est nec multum. Itaque Bertholdus quartus, huius urbis conditor, concessit in fata anno domini 1185. priusquam ciuitati colo phonem imponeret, eius operis consummationem relinquens filio suo Bertholdo quinto & ultimo duci Zeringensi. Genuit quidem hic quintus Bertholdus ex uxore filia comi mitis de Kiburg duos filios, quos nobiles regionis ueneno extingui curauerunt, ob id po tissimum quod arbitrabantur Bertholdum ducem odio & æmulatione consummasse ædi ficium ciuitatis, unde eos in iugo seruitutis continere posset. Filijs autem è medio sublatis ipse Bertholdus ualde indoluit, exasperatusq; dixisse fertur. Ecce progeniem meam uene no extinxerũt, & ego eos hac ciuitate inficiam usq; ad exterminium, sicut & effectus inde est secutus

CIVITAS BERNENSIS

accuratissimè per Io. Rudolfum Emanuelem Bernatem deformata, & huic operi in perpetuam patriæ eius memoriam inserta.

Vrsina ciuitas, uulgo Bernensis, ad hunc Christi annum 1549. exarata.

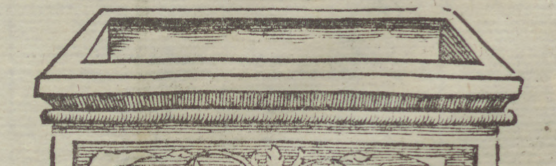
Obijcitur oculis tuis amice lector in hoc icone, tota habitudo ciuitatis Bernensis, n
quod latus meridianum æquè alluitur flumine ut latus septentrionale, sed quod in pla
exprimi nequiuit. Vides quomodo urbs ipsa ab occidente tertiò sit ampliata, seruato un
& eodem tenore trium præcipuarum plateaȓu, quæ ab oriente in occidentem recto ordin

extenduntur. Et quia hæc urbs ab Vrso nomē accepit, solet Senatus eius perpetuò aliquot ursos nutrire, deputato illis certo quodam loco, ubi uides scriptum Berengrub, id est, Vrsorum fouea. Habent ibi feræ istæ foueam quadratam lapidibus planis constratam, in qua masculus & fœmella seruantur.

Dedit enim dux Bernam cum pagis & cum minori Burgundia imperio. Obijt hic Bertholdus anno 1218. sine prole. Vnde sunt uersus: Dum bis sexcētis ter senus iungitur annus. In Friburg moritur Bertholdus dux Alemannus. Habuit autem sororem Agnetem, quam duxit Egon de Fürstenberg & genuit ex ea filium paternum referens nomen. Egon iste secundus duxit Adelheidam filiam comitis de Nyfen & sustulit ex ea Conradum. Conradus duxit uxorem Sophiam de Zollern. Hic Conradus ædificasse fertur castrum Friburgi in monte, anno 1270. quem obsedit Rudolfus rex anno 1279. Egon filius Conradi duxit Catharinam de Leuchtenberg, &c. de quo infra. Incorporata autem Berna imperio, Fridericus secundus Imperator anno 1229. ipsam amplioribus prosecutus est gratijs. Cæterum de pueris Bertholdi, ueneno extinctis, est communis fama apud Soloturenses, ubi ossa eorum habentur, eos cooperatione matris interfectos. Vnde & Iohannes Carpentarius uir non uulgaris eruditionis, de hoc facinore sequentia scripsit metra:

Friburgum in Brisgoia

Hic recubant pueri, Zeringæ dux Bertholdus Quos genuit, mater teneris uenena propinat.

Firmant opinionem suam per id quod caput matris puerorum, (quam asserunt post perpetratum patricidium decollatam) absque corpore fuit adiunctum ossibus puerorum, & in hunc usq; diem simul in sarcophago continentur. Minor puer quantum ego ex uisis ossibus iudicare possum, fuit sesqui aut duorum annorum, maior uero, nouem uel decem annorum. Reliquit autem Bertholdus duas sorores. Vnam duxit uxorem Sigismūdus comes Kyburgensis, nactusq; est per eam dominium in Burckdorff, Thun, & Friburgo Vchtlandiæ: mortuoq; filio eis Hartmanno, totum eius dominium peruenit ad auunculum eius Hartmannum comitem seniorem de Kyburg. Is uero unicam tantam habuit filiam Elisabetam nomine, quam duxit uxorem Eberhardus comes ab Habspurg in Lauffenberg natus, qui & comitum Kyburgensiū titulum sibi uendicauit, quum alias terras non haberet, præfuitq; Burgdorffio & Thuno, mortuus anno 1280 Cui quum successissent filij Eberhardus & Hartmannus, priorq; inter fecisset fratrem suum in castro Thunensi, emerunt Bernates totum dominium Thunense, tradideruntq; rursum illi in feudum, etiamsi postea hostiliter egerit contra eos.

Turris arx in Valesia.

Anno domini 1286. mouerunt Bernenses expeditionem contra dominum Vuissenburgensem in Sibenthal, contra comitem Grierensem & contra Baronem à Turri atq; contra ciuitatem Friburgensem, obtinueruntq; tunc oppidulum Vuimmis & diruerunt fortalicium Iagberg. Anno 1287. interfecerunt Iudæi clanculum Bernæ puerum Christianū, quare & multi rotati fuerunt & reliqui ex urbe pulsi. Quærentes autem Iudæi id regi Rudolfo, commouerunt eum ut cum triginta milibus militum Bernam obsideret, bisq; impetum in eam faceret, sed cum nihil efficere posset, infecta re discessit. Anno 1289. uenit Rudolfus regis Rudolfi filius contra Bernam cum copijs militum, positisq; insidijs pauci eorum obequitabant in prospectu ciuitatis. Quos uidentes Bernenses, sine ordine egressi, inciderunt in manus insidiarum, grauiq; clade affecti, etiam partem ex uexillo amiserunt. A' parte uero ducis perijt comes unus de Homburg siro in Houuenstein. Anno 1298. gesserūt bellum contra Bernam Friburgenses, comes Sabaudiensis, comes Neuuenburgeñ. comes de Griers, Baro de Turri, episcopus Losanensis, & multi alij. At Bernenses freti subsidio Solothurensium & comitum de Kyburg atq; Arbeg, strauerunt hostes suos. occideruntq; circiter quadringentos & quinquaginta & ceperunt trecentos, obtentis eorū signis. Subuerterunt deinde arcē dominorū de Belb. & occupauerunt Gerinstein. Anno 1303 multi confœderati expugnauerunt dominū de Vissenburg, turbatorem pacis, occupantes oppidulū eius Vuimmis. Eodē tēpore expugnatū est oppidū Brēgartū, itē Mūnsingē & castrū Balmeck, arx quoq; Vuildēstein sub Vuallēburg. Anno 1325. intercessit graue bellū inter Bernenses

Victoria Bernatium

Bernenses & comitem de Neuuenberg. Deinde anno 1331. profecti Bernenses cũ suis auxiliaribus, Solothurensibus, Basiliẽsibus, comite Petro de Arberg, episcopo Basiliẽsi & alijs quibusdam contra Hartmannum de Kyburg & Friburgenses, expugnauerũt quædam castra, nempe Guminen, Castel, Lansshut, Esche, Halten & alia quædã loca. Ac deinde iungentes copias suas copijs Argentinensium destruxerũt castrum Schuuanouu. Anno 1332. regio Hasslensis cõfœderauit se Bernensibus fœdere perpetuo. Deinde anno 1338. q̃rẽtes aduersarij Bernatium occasionem bellandi contra eos, obsederunt oppidũ Laupen, quod Bernenses magna redemerãt ui pecuniæ, imposuerantq́; præsidiũ ualidissimũ. Fuerũt autẽ inter aduersarios omnes de Neuuẽburg, comes de Nidouu, comes Eberhardus de Vallendis, comes Ludouicus de Sabaudia, comes de Furstenberg, Friburgenses, domini de Montenach & Vuat, quorum omnium numerus erat circiter mille & ducenti equites, atq; triginta millia peditum. Bernenses itaq; præmente magna necessitate, inuocato et obtento auxilio Vranensium, Suitensium, Soludurensium & Transsyluanorum, iuuante quoq; domino Vuyssenburgensi & alijs amicis, agressi hostem, qui longe potentior se erat, strauerũt eum, interieruntq́; in ea pugna comes Ioãnes de Sabaudia, comes Rudolphus de Nidouu, comes Eberhardus de Valẽdis, & plurimi alij proceres atq; nobiles, peditesq́;, numero circiter quatuor millia. Adepti sunt tunc Bernenses 25. signifera uexilla, profectiq́; illico ad Burgenstein, expugnauerunt & diruerunt burgum illud. Confusi autẽ Friburgenses cum reliquis comitibus, & cupientes ulcisci in Bernensibus cladem acceptam, cœperunt de nouo hostiliter irruere in ditionem Bernensium, præsertim, quum à duce Austriæ suppetias non exiguas recepissent. At Bernenses animum recipientes, uiriliter occurrentes Friburgensibus, strauerunt circiter septingentos ciues, exusseruntq́; suburbium eorũ. Galteren dictum. Deinde expugnauerunt quoq; oppidum Hutuuil, quod erat comitis Kyburgensis. Prolongatum est prælium illud in tertium usque annum. Anno 1341. Agnes filia regis Alberti & relicta Andreæ regis Vngariæ, quæ tunc in Kunigssfelden habitauit, fecit pacẽ inter Bernenses & domum Austriæ. Anno 1346. mouerunt bellum comes de Griers, baro de Turri & dominus de Raren, uterq; Valesianus, contra Bernenses, illatisq́; utrinq; magnis damnis, interijt uexillifer Bernatium, saluato tamen uexillo.

Pugna prope Loupen.

Friburgenses contra Bernenses.

Griers & Ocre.

Comitatus Griers, locum habet in cõfinio meridionali Friburgensiũ uersus Valesiã, extenditurq́; usq; ad Viuiacum et ad lacum Losannensem. Desinunt etiam ad hunc comitatum sublimes & niuosę alpes, quæ ab Vrania, Suitia & Transsyluania extendunt̃ ad occidentẽ. Spacio unius milliarij Germanici uersus septentrionem à Viuiaco, situm est in ditione Bernatium monasterium dirutũ Cistertienses ordinis, Ocre appellatum, quod anno Christi 1534. fundatum fuit à Domino Guidone episcopo Losannensi, magnificeq́; dotatum à nobilibus & Baronibus de Orung & Vales, quæ loca hodie sunt sub dominio comitis de Griers. Producit illa copiã frumẽti & lactis. Vinum uerò crescit Viuiaci iuxta Rhodanũ in magna abundantia. Anno domini 1349. cõfœderati Bernenses & Friburgenses ceperũt Gummenen, deinde multa damna intulerũt comiti de Griers, expugnãtes & diruentes castra Lobeck et Mannenberg. Anno 1383. comites Kyburgẽses adiuti clã per Lupoldũ ducẽ Austriæ, indicto bello adorti sunt Bernẽses et Solothurẽses, potissimũ aũt conati sunt in nocte diui Martini per proditionẽ occupare Solothurũ. Præmoniti uerò ciues Solothurenses, egressi nocte illa irruerunt in hostem & interfecerunt quotquot potuerũt. Thunũ quoq; & Arbergum ea ipsa nocte debuerãt obrui et occupari. Athabitatores in tẽpore moniti, periculo occurrerunt. Anno 1374. profecti Bernẽses unà cũ omnib. cõfœderatis suis, suffulti pręsidio comitis Subaudi, cõtra comitẽ Kiburgensem, obsidione cinxerunt castrũ & oppidũ Burgdorff. Comite uerò grauato multis & magnis debitis conuentũ est inter partes, ut si Bernenses numerarẽt comiti 31. millia aureorum, ipsi fruerent̃ castro, oppido & toto dominio Burgdorff. Posthæc tulerũt Bernenses suppetias Amedeo comiti Subaudiæ cõtra Valesianos, occupauerũtq́; ciuitatem Sedunensem. Anno 1385. recõciliati sunt per omnia comites Kyburgenses, Bertholdus & Hartmãnus atque mater eorũ, quæ comitissa erat de Nidouu, cũ Bernensibus. Quomodo quidã monachi ordinis prædicatorum fuerint Bernæ combusti dicetur infrà in fine Helueticarũ ciuitatum.

Solothurum fere proditum.

De pago Auentico, uulgo Vuifelſpurger gōw.

A Venticum olim tempore Iulij Cæſaris Heluetiorum caput, hodie Vuifelſpurg uocatur, eſtq; oppidum mediocre in colle ſitum, ubi pauca quædam adhuc uetuſtatis monimenta inueniunt, ſicut & Paterniaci haud procul hinc diſtantis. Hoc ego in utroq; loco animaduerti, muros illic reperiri magnos, cōcionatiſsimis cōſtructos lapidibus, & qui non differunt ab eo uetuſto opere, quod adhuc Auguſtæ Rauracorū conſpicitur. Extant & lapides quidam diffracti, Romanas literas inſculptas habentes. Columna quoq; eminens, in prato quodam, oppido propinquo, cōſurgit, ſed quæ muri cuiuſdam pertinaciſsimi reliquias præ ſe fert. Eſt autem regio illa ſatis ferax uini & frumenti, cōprehenſa intra Sabaudiæ limites, etiamſi pareat Bernatibus & Friburgenſibus, ſicut & terra ex oppiſito & ultra lacum Bielenſem ſiue Neoburgenſem ſita, Confœderatorum pro magna parte eſt, habetq; oppida ſatis elegantia, ut ſunt Biela, Neoburgū, quod Neocomū uocant, Noua ciuitas, Granſon, Orba, Ebrodunū, uulgo Yuerdon, & alia quædam. Celebratur lacus Bielenſis piſciculis, quos uulgo Heurling uocant, qui in maxima copia partibus iſtis ſaliti circunferuntur ad octo & decem milliaria. Prouenit quoque iuxta hunc lacū magna uini copia, in monte Iuraſſo, qui ad eum deſinit, reſpicitq; meridiem. Hinc Salodurum, Berna & circumiacentia loca uina petunt. De Biela oppido atque de Neoburgo &

& comitibus eius, infrà multa dicentur, sicut & Gransonis & Morati frequens fiet mentio in historia Burgundici belli.

De regionibus, ciuitatibus, castellis, & insignioribus monasterijs, in Heluetia ad latus Rheni sitis.

Fabarium seu Monasterium apud Fauarias uulgo Pfeuers.

MOnasterium Fabariense ordinis sancti Benedicti, situm in Rhetia & diocœsi Curiensi, sub tutela seu aduocatia septē Cantonum, distat secūdum descensum Rheni duobus miliaribus Germanicis à Curia, fundatūq; est ad petitionē Pirminij sub Theodorico rege Francorū & domino Alemanniæ, Rhetiæ atq; Heluetiæ. Fuerūt autem multi reges, Theodorici uocati. Primus imperauit anno 670. Alter anno 723. sub quo uidetur hæc fundatio facta, rationes omitto. Literæ fundationis amplius non extāt, quemadmodū me edocuit Ioannes Iacobus Rußingerus, abbas huius loci, apud quē fui anno 1547. humaniter ab eo tractatus, lustraturus uetustatem huius loci. Fuit istud monasterium magnifice dotatū, id quod priuilegia ei à Ludouico, Lothario, Carolo & alijs Imperatoribus cōcessa, ostendunt. Quin & comites, barones atq; nobiles ab hoc monasterio olim loca quædam & possessiones per feudi concessionem receperunt. Situm est autē monasterium ipsum in alto monte, & quum ascenderis, patet magna planicies cū amœnis pratis, syluis opacis & largissimis fontibus. Ascendunt quoq; ab illa planicie utrinq; montes in cœlum usq;, quos separat profundissima & præceps uallis, per quam fluit horrendo strepitu amnis glacialis, qui Ragatij prorumpens ex conualle, recta petit Rhenū. Spacio unius ferè horæ pedestris itineris uersus meridiem, inueniuntur thermæ iuxta memoratam glacialem aquam, prodeuntes ex petris in ima ualle, inter altos & coniectissimos montes, deprehensæ ante trecentos annos à uenatore quodam.

Thermæ Fabariæ.

Ascendunt ibi ex littoribus decurrentis amnis horrenda & alta saxa, infrà iuxta amnem ferè coniuncta, in medio uerò plurimum excauata & supra rursum recuruata & ad seipsa inclinata, in medio spacio sum efficientia sinum, intra quē & hodie tres aut quatuor extructæ sunt domūculæ obscuræ, haud multū supra glacialem aquam fulcris sustentatæ, ad quem locū in primis nemo uenire poterat, citra adminiculum lōgissimi funis aut scalæ dependentis.

Fieri nō potest, ut per aliquā figuram tibi ob oculos describat huius loci habitudo, quum omnia intra petras sint cōclusa ceu in immensa spelunca, relicta superne inter oppositas petras ingenti rima, quæ sole in meridie cōstituto, demittit ad inferna fulgorē radiorum ad unā horam, idq; tempore æstiuali quando sol supremos hemisphærij tenet gradus. Est tanta obscuritas in uoragine illa, ut meridie ferē opus sit lumine. In ea petra quæ à parte orientali in muri formam erigitur, non enim tātum excauatur quantū oppositus paries, facta sunt gradatim magna & profunda foramina, & in ea intromissa robusta ligna, prominētia ad lōgitudinē quinq; aut sex cubitorū, quib. trabes secundū longum & latum impositæ, faciunt pontem, per quem hodie sensim descenditur sine ullo periculo, à capite petrarum usq; ad basim earum. Sunt aquæ harū thermarū calidæ sed nō feruētes, emanātq; ex scissuris petræ orientalis & cauernis terræ. Fluxus eius in media æstate est tam ualidus, ut pro duobus millibus hominū satis eructet aquarū, si uena illa in aliqua ampla planicie ebulliret. Nunc aūt in tāta angustia uix centum hominib. patet locus. Est enim capsa, in qua homines balneaturi sedent, sculpta in lapide adherēti saxo erecto. Sedent ibi homines, thermarum efficatiā percepturi, in tenebris atq; acheronte, ceu animæ in Patricij purgatorio. Ponte ante paucos annos nondum facto plurimi balneandi gratia aduentantes, uidentes præcipitiū, per quod erat illis descendendum, uertiginē capitis formidātes recesserūt. Est aūt aqua illa admodū pura & nitida, ab & auri & cupri minera originē trahēs, nec habet ullū sulfuris aut nitri fœtorē. Incipit erumpere in uere & desinit post autūnū. Crescit cū herbis & rursum lāguescit cū eis. Habet operatiōes efficacissimas. Quosdā morbos curat in nouē aut decē diebus, quosdā in 12. aut 15. iuxta cōplexionū uarietatem

Qualis aquæ thermarum.

Efficacia aquæ

rietatem & personarum agrestem educationem, accuratamq́ ac negligentem balneandi ra-
tionem. Tollit quamlibet membrorum contracturam dissolutionē, quā induxit uel ira uel
uinum. Aufert quoq; tremorum manuum & crurium: item arteticā, chiragram & lassitudi-
nem membrorū, aut quum membra defectu succi extenuant: abigit inueteratas febres atq;
eos morbos qui ad ictericiam degenerāt, calculum renū, defectus renum & uesicæ, omnesq́;
occultas infirmitates & intercutaneas, ut sunt scabies, psora, impetigo, asperitas squamosa
& similes sordes ex cute prurientes. Item sanat omnes apertas plagas, quæ sub genib. in cru-
ribus exoriuntur: cancrum, fistulam, suppurantia ulcera, apostemataq́; pectoris. Curat &
omnia non bene curata uulnera, præsertim quæ præcipitanter curantur, priusquàm natura-
lis caro succreuerit: curat crurifragia non recte sanata: item eneruata & luxata per ruinam
aut torturam membra, punctiones & uulnera ex sagitta aut bomborda relicta, concretum
ex casu, impulsu aut uerbere sanguinem, membraq́; frigore emortua. Conducit & dolori ca-
pitis, uegetat memoriam, uisum roborat & auditum, aperit oppletiones cerebri & neruo-
rum, quales sunt morbus caducus, apoplexia, spasmus, &c.

Saruenganza uulgo Sargans.

Contra Fabarium ad spacium unius miliarij germanici uersus septentrionem, ad montana Scalæ, est comitatus Sargans, oppidum & castrum, hodie sub dominio septē Cantonū. De quo doctiss. Ioach. Vadianus sic scribit: Sargās est sana casa, cui rudis posteritas prouincialis linguæ ignara, id est, Romanæ, anseris nomē af-
finxit: cui mox opinioni (ut efficax est ad errorem cōfirmandū consuetudo) nobilis illa fa-
milia acquiescens, anserem ceu gentilicium inter signa recepit. Est & Saxū dicta uetus arx,
unde familiæ à Saxo cognominatæ origo est. Sic Maienfeld nūc detorta uoce dicitur, à ma-
gna olim uilla. His & multis alijs euidentibus argumentis constat, bonam superioris Rhe-
tiæ partem, Romanis prouincias ordinantib. primæ Rhetiæ attributam fuisse, quod prǽter
alia, certa in his locis ueterum præsidiorum monumenta conuincunt. Nulla enim prouin-
ciarum huius tractus euidentiora uestigia ueteris prouincialis, hoc est, Romanę linguæ re-
tinet, quam hęc prima Rhetia. Arces enim uetustissimæ, præterea & oppida, ualles, agri, ui-
ci, uocabula Romana etiamnum illæsa retinent: qualia sunt, Eminens Emss, Mons fortis
Montfort, Aspermōs, Asper mont, Curia Cur, oppidū antiquū et magistratus, puinciæ ali-
quando sedes, unde illi nomē datū uidet. Rhetia prima quæ & superior, à fontibus Rheni
usq; ad Licum flumen terminatur. Rhetia uerò secunda, quę & inferior, habet quicquid in-
ter Licum & Oenum interiacet, comprehēdens urbes Ratisponam & Patauium. Rhetiam
primā occupauerunt Alemanni, id est, Sueui, ducatus dictus Alemanniæ ab ipsis Aleman-
nis. Fuit quoq; tunc in hac prima Rhetia, Augusta Vindelicorum. De comitatu Vuerden-
bergensi nihil habeo, nisi quod Glaronenses illum emerunt superioribus annis.

Rhetia prima & secunda.

De Glarona, uulgo Glarys.

Vallis ista atq; regio in Latinis literis uocat Clarona, cingiturq́; altissimis monti-
bus. Attingit superiorem Griseam ligā, in qua prior Rhenus originem sumit, ac
deinde Vranorum montana: ad occasum uerò solis terminat ad montes Suicero-
rum. Porrò ad septentrionē fuit olim clausa muro extenso per trāsuersum à mon-
te ad montem. Huius regionis iurisdictio unà cum quibusdam prouentibus, fuit tempore
sancti Fridolini per comitem quendam donata monasterio Seckingensi, tēpore scilicet (ut
Fridolini legenda ostendit) Clodouei primi, Francorum Christiani regis, nēpe anno Chri-
sti 500. qui (ut suprà quoq; diximus) primus Frācorum rex fuit, qui in Rhetia, Alemannia
Heluetia imperauit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suā libertatē & propriā
iurisdictionem, confœderauitq́; se reliquis Heluetijs, anno Christi 1252. Viuunt incolæ la-
cte, caseo, butyro & carnibus. Ibi inter angustias montium nulli aut pauci serūtur agri, raræ
plantantur uites. Hortos pomiferos habent & lætissima prata. Vinum & frumentū aliunde
inuehuntur. Pisces ministrant lacus, aues & carnes ferinas suppeditant mōtes syluosi. Ha-
bet & habuit regio multos egregiè doctos uiros, inter quos nostro ęuo facile primas tenēt
Henrichus Loritus Glareanus, & Egidius Tschudus, patricij Claronenses, sed q mea non
egent cōmendatione. Ostendit uterq; quantū ualeat ingenio, maxime autē Henricus Gla-
reanus, poëta laureatus, insignis mathematicus & in bonis autoribus, potissimum in hi-
storicis

Henricus Glareanus.

storicis, uersatissimus. Quod ille doctos sua institutione & diligētia fecerit discipulos, nouerunt nedum Germani, uerum & exteræ nationes, ingeniosos pueros certatim ad illū mittentes & fidei illius committentes.

De loco Heremitarum in obscura sylua, uulgo Einsidlen.

ANno salutis 860. extruxit sanctus Meinradus in eo loco ubi hodie est Einsidlen, cellam, tūc aūt erat solitudo squalida & inculta, ut habet legenda eius, ubi quum aliquot annos in domini ministerio exegisset, ut tunc religiosi uiri se solebant, etiam corpore sequestrare à mundi tumultibus, interfectus est à duobus latronibus, sperantibus prędam apud eum inuenire opimam, eo quòd filius esset comitis cuiusdam Sulgoiensis ex Sueuia. Reddidit sancti uiri innocens mors locum celebrē, ut paulo pòst ibi magnifica fundaretur abbatia, dotata uillis, iuribus, priuilegijs & diuitijs tempore Otthonis primi, circa annum Christi 945. Fuerunt ante octoginta annos in hoc monasterium recepti solum comites & barones, quos liberos nobiles uocāt. Quin & comites, barones & nobiles olim ab abbate huius cœnobij loca quædam feudalia acceperunt. Cœpta est quoq; fieri à multis annis frequens peregrinatio ex omni Germania ad istum locum, & adhuc à quibusdam fit, eò quod uulgo persuasum sit, Christum in propria persona sacellū matri suæ ibi consecrasse. Ante ista tēpora etiā magni principes & episcopi, deuotionis gratia uisitare cōsueuerāt hunc locū, Christū q̄rētes in penetralibus. Fuit olim Dietlandus dux Sueuiæ abbas huius monasterij.

Peregrinatio ad locum Heremitarum.

De oppido sancti Galli & abbatia eius, atque de Abbatiscella.

SAnctus Gallus uir iustus & rectus, uenit, ut quidam scribūt, ex Scotia, secūdum alios uerò ex Ibernia, unà cū Columbano, peragrataq; Normandia, Francia & Burgundia, uenit in Alemanniam iuxta lacum Cōstantiensem, ubi aliquāto tempore commoratus, tandem iuxta montana in solitudine cōsedit, ubi hodie monasterium & insigne oppidum Sangalli extructa cernuntur. Contigerunt autem ista anno domini 630. sub Dagoberto magno rege Franciæ. Porro initio prouisum est illi & sodalicio eius à rege Sigeberto & reliquis Franciæ principib. in regione montana, quæ postea appellata est Abbatis cella, uulgo Appenzell, pecore et lacte, unde commode uiuere cum suis posset, ac deinde labētibus temporibus, sui successores abbates maiora obtinuerunt apud reges & Imperatores, tandemq; monasterium ex contributione eleemosynarum, ex largitionibus & legationibus adeò cœpit ditescere, ut monachi sibi emerint terras & homines. Fuit primum hoc monasterium nobilium & ignobilium schola, ex qua multi docti uiri prodierunt, ut etiam aliquando sesquicentū studiosi & fratres illic fuerint enutriti, nulla alia cura distracti, quàm ut literarum studio & ingeniosioribus artificijs, quæ nobiles animos decent, intenderent. Vnde & ad diocœsim Constantiensem multi episcopi hinc fuerunt petiti, nempe Anafridus anno 757. Sinodius anno 767. Ioannes anno 780. & alij quidam. Fuit enim cœnobium istud multo tempore sub gubernatione antistitum Cōstantiensium. Crescentibus autem diuitijs & earū sollicitudine, neglectum est literarum studium, animusq; addictus exterioribus & secularibus negocijs, nobiles genere electi in abbates, qui ambitioni animū laxātes, facti sunt bellicosi magisq; studierūt acuere ingeniū suum in rebus secularibus quàm spiritualibus. Præcipue aūt anno Christi 1226. successit abbati Rudolpho Cūradus baro de Busnang, natione Thurgoiensis, homo temerarius & præsumptuosus, qui elatus diuitiarum affluentia & terrarum lata possessione, gessit se pro principe, quē titulum omnes quoq; successores sui abbates sibi iam à trecentis et uiginti annis arrogarunt, digni quidem hoc titulo si spectes amplissimas

Monasteria olim scholæ.

Abbates principes.

eorum diuitias & possessiones. Tẽpore Friderici secundi fuit abbatia ista magnarũ opum & potẽtię, quãdo nõ minus habuit feudales comites, barones & nobiles. Ostẽdit chronicõ Argentinensium, quòd anno Christi 1361. quum Gualtherus à Geroltzeck in episcopum Argentinensem, inauguraretur, ingredereturq́ ciuitatem, comitatus est eũ abbas Bertholdus à Falckenstein, Nigrosyluanus natione, cum pompa mille equorum phaleratorũ, abbas uerò Murbacensis ducatum præstitit cum quingentis equis. Nostro tempore habet abbas Sangallensis amœnam terræ possessionem, electorumq́ bellicosorum uirorum delectum in superiori & inferiori Thurgoia. In Tockenburg uerò habet superiorem iurisdictionem seu ius capitale & castra quædam cum censibus & redditibus, simplicemq́ iurisdictionem. At ius militiæ abbas non habet, sed illud est cõmune duobus Cantonibus Suitensibus Suitiæ & Glaronæ. Hic comitatus peruenit post mortem Friderici ultimi comitis de Toggenburg anno Christi 1436. ad Barones de Raren Valesianos, uenditusq́ est per eosdem abbati Vlricho anno salutis 1478. Monasterium uerò sancti Galli, post multa bella, quæ gessit abbas Chuno cum regione Appencellensi & oppido Sangallensi septem integris annis, usq; ad tempora abbatis Casparis Landenbergensis, fœdus iniĳt anno Christi 1451. in perpetuum cum quatuor Canonibus, Tyguro, Lucerna, Suicia & Clarona, nõ obstante quod feuda habet ab Imperatore, & abbas eidem homagium præstat.

Oppidum sancti Galli.

Porrò oppidum ipsum sancti Galli ante septingentos annos cœptum est sensim per domunculorum structuras & designata iuxta monasterium spacia ædificari, & quum lõge pòst Vngari in superiori Germania grassarentur, omnesq́ terras uastarent, cinctum est mœnibus, quemadmodum de patria sua sentit, in literis ad me datis, insignis ille & eruditione celeber Ioachimus Vadianus. Paruit ab initio ciuitas ipsi monasterio usq; ad tempora Friderici primi, tũc propria imperĳ aduocatia ciuitas est administrata, quam & nepos eius Fridericus secũdus anno domini 1220. cõfirmauit, post quos dies fuit imperio incorporata, licet interim multis obsequĳs monasterio quoq; fuerit astricta, à quibus tamen, honestis medĳs & cõpensatione pecuniæ, aliorumq́ bonorum successiue liberata, ad propriam uenit iurisdictionẽ, in qua sicut & in imperĳ aduocatia, à regibus & imperatorib. honorifice fuit priuilegĳs & libertate donata. Fuit quoq; multis annis quibusdam dominis, terris & oppidis: quin & abbatib. ipsis cõfœderata, & tãdem confœderationi Heluetiorũ perpetuo incorporata, anno domini 1454. Situs monasterĳ est intra mœnia oppidi, habetq́ paucos domos inclusas atq; duos hortos: reliquæ planicies, q̃ diu noctuq́ absq; maceria patent, sunt ciuitatis, omniaq́ includunt muro & turribus ciuitatis. Intra circum monasterĳ patet omnibus locus emunitatis, qui nõ capitaliter præuaricãtur, maleficiũ uerò seu crimen capitale per ciuitatis iudicem punit, si sit notoriũ, &c.

Situs ciuitatis Sangallensis.

Iacet hæc ciuitas Sangallensis iuxta & partim intra mõtes, in fundo agresti, sed habet prospectũ amœnum, aẽrẽ salubrẽ atq; aquã optimã, prædia deniq; mediocriter bona, est populosa, diues & ciuili ordine cõposita. Operantur ciues in eo oppido uariam lini texturã, habentq́ uiros ingeniosos & mercatores uarias callentes linguas, quorum negociatio extendit fere in totũ Christianitatis orbẽ, nõ sine magna cõmoditate adiacentiũ terrarũ & populorũ, pſertim Abbacellensiũ, Rheintalensiũ, populorũ monasterio subiectorũ, Thurgoiæ & comitatus Toggenburgensis. Habẽt interim & negociatores suum lucrum, sed nõ sine periculo, q̃d uicini, qui suos labores eis cũ emolumento uendunt, nõ expetant. Vitæ necessaria oppidũ cõmode habere potest à memoratis terris puta pisces, carnes, lacticinia & reliqua. Frumentum petit à regione Podamicum attingente lacum, ad quem iter est trium ad plus horarum.

Abbacellensis regio.

Regio Abbacellensis pertingit à meridie ad abbatis ditionem, parumq́ abest quin & ciuitatis marcam apprehendat, quæ olim partim monasterĳ iurisdictioni subiecta fuit, sed propter quorundam abbatum tyrannidem, qui plus æquo exigere contendebant, iam uerò minus quàm uolunt assequũtur, gladio & subsidio Suitensium atq; Glareanorum liberi facti, ac deinde per medium cõpositionis eisdem abbatibus reconciliati à monasterĳ iurisdictione liberati, propriæ redditi sunt autoritati. Nec tamen regio Abbacellensis ab antiquis temporibus sic addita fuit monasterio, ut solos monachos agnouerit superiores, quin & imperio iusta persoluerit tributa atque alia exhibuerit obsequia. Nam abundat indigenis & uiris militaribus. Tota eorum terra distribuitur in duodecim communitates, quas illi Roden uocant. Sex Roden ascribuntur parrochiæ Abbacellensi, & aliæ sex alĳs extra istam parrochĳs.

Octo parochiæ

Numerantur autem in uniuersum octo parrochiæ, nempe Abbatiscella, Gays, Vrneschen, Trogen, Tuffen, Herisouu

risouu, Hūduuil & parrochia in Fouea, Extraneæ Roden seu cōmunitates sunt Herisouu, Hunduuil, Trogen, Vrneschen, Gays & Tusen. Interiores uerò cōmunitates sunt, Abbatiscella, Schuuendi, Brulisouu, Gontes, Vuinckelbach & Haslen. At extraneæ cōmunitates habent duplo plures homines quam interiores, qui scilicet sunt agrestes, robusti, probi & simplices. Victus eorū consistit in lacticinijs, in pecore & in nēdo lino: nec sine magno emolumento has suas merces distrahunt in oppido Sangallensi, unde annuatim magnā reportāt uim pecuniæ. Habent amœnas alpes, hoc est, pascua montana, et parua pecora, sed lactis copia turgentia. Fuit Abbatiscella centum annis & amplius Heluetijs cōfœderata, & tādem anno Christi 1513. pro Cantone declarata. Ediderūt in multis locis plurima et egregia facinora, nec parum incommodauerūt (lacessiti tamen) quosdā in quietos nobiles inhabitantes Thurgoiam, Rheintaliam, id est uallem Rheni, agrum Veldkirchensem atque Brigantinum, non fuit tota regio Abbacellensis (ut quoq; diximus) monasterij Sangallensis, sed bona eius pars paruit nobilibus, & post mortem abbatis Chunonis atq; post celebratum concilium Constantiense, omnes redacti sunt sub unum sceptrum atq; sub unum magistratum, anno scilicet Christi 1421.

Shafhausia.

Obtinet ciuitas ista latus Rheni Germanicum. De nomine eius est disceptatio. Sunt enim qui putāt eam hoc habere nominis ab oue, q; Germani uocāt Schaaf, & ciues huius oppidi habēt signū nigri arietis in luteo spacio. Alij uerò uolunt eam appellari Scheffhausen à naui, quam Germani uocant Schiff & quidā scheff, quod scilicet ibi ante ciuitatis & pontis constructionē fuerit statio & traiectus nauium. Nō est uetusta ciuitas, quum situs eius sit ultra Rhenū in Germaniæ littore atq; iuxta Hercyniam syluam, habet tamen per circuitum fundū ualde fœcundū, excisisq; Nigræ syluę arboribus, plantatæ sunt in earū locū uites frugiferę. Ex solitudine factus est paradisus amœnus. Siquidē occupat hæc ciuitas locū omnibus modis commodissimum. Ad meridiē Rhenus inclusus alluit mœnia, & à tergo uersus septentrionem lenis ascendit mons, qui ęstiuo tempore uirescit hortis et uineis. Est aūt uinū loci illius insigne, quum mons uitifer respiciat meridiem. Loco traiectus naualis, hodie est ligneus pons. Parum infra ciuitatem Rhenus uarijs montium impedimentis incitatus cum rupibus coartatur, terribili fremitu fluctuat, tādemq; ingenti impetu per pręceps altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorum ruit. Habet tamē cataracta illa primū in rupib. gradus quosdā, ac deinde tāta uehemētia in imum delabitur, ut tota aquarum moles in spumam & nebulam resoluatur. Ego nunquā sine horrore potui uidere stupendam istam Rheni pręcipitationē. Incolæ uocāt cataractā illam, den Laufen, quod significat Cursum. Ibi nullæ possunt descendere naues, alias in mille frangerētur partes, ne possunt huius saxi altitudinē superare qcunq; pisces, etiā si essent Morsi aut Rosmari, qui aduncis suis naribus nullā nō possunt cōscendere petrā, hîc enim obstat aquę impetus. Cæterū Rhenus sub oppido Laufenberg petris arctatus, spuma apparet albissima prę fremitu & collisione. Tādē atrox spumans, amplo gurgite ad Augustā Rauricā deuoluit.

Cataracta Rheni.

Fuit aūt Schafhausia tēpore Friderici secūdi ciuitas imperialis, & deinde sub Ludouico Bauaro circa annū Christi 1320. unà cū Rheinfelden, Neuuenburg & Brisaco fuit impignorata duci Austriæ. Deinde uerò tēpore cōcilij Cōstantiensis, anno scilicet 1415. fuit rursum libertati suæ restituta, erepta Friderico duci Austrię. Postea eadē ciuitas inijt fœdus cū Heluetijs ad certos aliqt annos, atq; tādē perpetuo fœdere obligauit se illis. Habet & q; ciuitas ista uetustū et opulentū monasteriū, quod olim cōstruxit comes Eberhardus ex Sueuia, appellatū est ratione naualis traiectus, Nauium domus, Germanicè Schiffhausen, id quod expresse in ue-

Monasterium Nauiū domus.

tusto

tusto codice à sancto Gregorio, monasterio Nigræ syluæ, huc Basileam allato, inueni. Fuit autem monasterium illud magnis extructum impensis, adductæq; sunt ingentes columnę lapideæ, quarum adhuc 12. in templo uisuntur, habentes singulæ in lōgitudine 17. pedes & in complexu 9. Consecrauit monasterium istud papa Leo nouus, cōsanguineus memorati comitis Eberhardi, anno Christi 1052. Constructa fuerunt eo tempore tria magnifica mo-

Ad Saluatorē. nasteria, Sanctus Blasius in Nigra sylua, Sāctus Aurelius, qui locus Hirsouu quoq; appellatur, & Sanctus Saluator, qui locus Schafhausen hodie nominatur. Duodecim anni fuerunt insumpti, quousque monasterium sancti Saluatoris fuit cōstructum, & anno 1064. fuit

Duodecim monachi. ecclesia eius dedicata per Romaldum episcopum Constātiensem, magnificeq; per dictum comitem dotata. Deinde duodecim monachi, iuxta numerum apostolorū, uiri graues fuerunt uocati, & decimustertius, loco Saluatoris, abbas designatus. Ingressi sunt autem istud & alia duo monasteria multi graues & nobiles uiri, deponentesq; arma exteriora, induerūt disciplinā spiritualem. Quin & comes Eberhardus fundator huius monasterij, relicto mūdo, consentienteq; consorte, sex annis uixit sub abbate. Vxor uerò eius ualedicens & ipsa mundo, reclusit se in cella quadam, quæ post mortem eius commutata fuit in cœnobiū san-

S. Agnes. ctæ Agnetis. Successit imperio seculari comiti Eberhardo, filius eius Burckhardus, qui arreptum Guilelmum abbatem Hirsouuensem, uirum impense doctum, transtulit eum ad Schafhausen, constituitq; abbatem. Huic successit abbas Sigefridus, qui circiter trecentos sub se habuit monachos. Quem subsecutus est anno Christi 1093. Gerardus, sed quem monachi expulerunt, &c.

Oppidum Badense, uulgo ober Baden, id est, Thermæ superiores.

Tacitus meminit huius loci. Cognitus fuit & inhabitatus locus iste tēpore Cornelij Taciti atq; ante eius æuū, quū ille mentionē de eo faciat in hæc uerba: Est locus amœnus, habetq; aquas salubres & arcem munitissimam iuxta præterfluentē amnem, qui hodie uulgo Limmat uocatur. Iacet autem hoc oppidum in Ergoia, & quàm primùm fluuium traieceris ingrederis Thurgoiam. Oppidum est satis elegans & opulentū, in medio ferè Con-

Locus thermarum. fœderatorum situm, quare & Heluetij omnia sua ibi celebrant comitia. Imminent oppido ab una parte mōtes, ab alia uerò alluit magno flumine, nauigabili & qui rapidissimi est cursus, per quod à Tyguro in Rhenū uenitur. Non longe infra oppidū, ad iactum scilicet ualidæ bōbardiæ, est uiculus quidā super flumē pulcherrimus, in usum balneorū fabricat9. Area perampla est media parte uici & circū hospicia magnifica, multarū receptacula gentium. Singulæ domus sua habēt balnea interius, in quib. abluuntur hi soli, qui ad eas diuerterunt. Balnea enim publica, tum priuata numerātur triginta præter ea quæ ultra flumē scaturiūt,

ubi & quædam domus constructæ habentur, in quib. rustici plerunq; thermis fruunt̃. Sicq; citra & ultra flumē, imò & in ipso flumine ebulliunt aquæ calidæ. Calor est tātus in sua origine ubi aqua è terra emanat, ut cū nudo corpore ferre nequeas. Publica balnea duo tātū existūt lauacra plebis & ignobilis uulgi, ad q̃ omniū affluentium fex descendit. At balnea quæ in domibus sunt priuatorum, perpolita sunt, & ipsis uiris fœminisq; communia: tabulata quædam eos secernunt, & in his fenestrellæ perplures demissę, quib. et unà potare, simul colloqui, & utriq; ridere & attrectare queant. Hec desuper cingunt deambulatoria, in quib. conspiciendi confabulandiq; causa homines consistunt. In ipsis aquis sę-

Thermæ maiores et minores pe de symbolis edūt, cōposita mensa desuper aquā natante. Thermæ quę citra fluuiū à parte oppidi existunt maiores, & quæ ultra sunt minores uocantur. Cōfluit illud, etiā à remotis partibus, innumerabilis multitudo, nobiliū pariter & ignobiliū, nō tam ualetudinis quā uoluptatis causa. Multi amatores, multi proci, multi qbus in delitijs uita est posita, huc cōcurrūt, ut fruant̃ rebus cōcupitis. Multæ corporū simulāt ægritudines, quum animo laborent.

Ita

clausura multis annis uictitarunt. Quin & regina Agnes, filia Alberti, Andreæ autē regis Vngariæ relicta, contempto mundo hic & Brugis 48. annis in uiduitate & religiosa uita egit, tandemq́; ibi est sepulta. Fuit & Lupoldus dux Austriæ, ab Heluetijs prope oppidū Sempach interfectus, hic tumulatus, unà cum multis nobilibus in eodem prælio interfectis. Ossa tamen Alberti regis, fuerunt post aliquot annos hinc Spiram translatas, id quod supra in catalogo regum Romanorum quoque indicaui.

Zofingen in Bernatium ditione.

HAbent ciues oppidi Zofingensis intra terminum suæ ditionis syluā illustrem, quæ euagatur usque ad Arolam fluuiū uocaturq́; uulgo Bonuuald, quæ habet tā elegantes & proceras arbores, ut uix sibi similes in tota Europa inueniantur. Nam crescunt in ea abietes tā insignes, ut etiā quædā assequantur longitudinē centū & triginta pedum, & usui possunt adaptari longitudine centum & decē pedum. Veniunt Genuenses ex Liguria ad hunc locū, emūtq́; sibi arbores ex hac sylua, quas adminiculo Arolæ deducunt in Rhenum, per Rhenum autem in mare Anglicum, ac deinde in mare Hispanicum, tandemq́; in mare mediteraneum & usque ad Genuam, malos ex eis facientes nauium. Inueniuntur quidem & in Nigra sylua tam proceræ & longæ abietes, sed sunt pinguiores, atque ob id non tam durabiles ut Zofingenses. Sicq́; nulla ferè est terra, cui dominus deus non peculiare impertierit bonitatis suæ munus, unde disceremus, singulos singulorum indigere ope, & nulli terræ omnia simul esse collata, ut aliorum manu & auxilio opus non habeat.

Bonuuald.

Constantia.

COnstantia urbs Germaniæ non admodum magna sed pulchra & amœna, iacet in eo loco, ubi Rhenus rursum ex lacu Podamico emergens in alueum redit. Vltra pontem quem ibi habet Rhenus, hucusque crebra fuerunt ædificia, in altera scilicet fluuij ripa, sed quæ anno Christi 1548. ferè omnia igni hostili interierunt. Lacus omnium amœnissimus est, multaq́; castella & uicos undequaq; per ripas habet, aqua nitida, fundo glareoso ac perspicuo. Pisces fert uarios quidem & multiplices, sed pro tanta aquarum magnitudine non admodum copiosos. Viginti millia passuum in longitudine patet, hoc est, quinque aut sex miliaribus Germanicis, latitudo alibi decem, alibi ad quindecim milia passuum extenditur, duobus scilicet aut tribus miliaribus Germanicis. Rhenus enim duos facit lacus, Venetum & Acroniū, ut ueteres appellauerunt, inter quos Constantia sita. Hi nunc à loco & dominijs sortiti nomina, superior Constantiensis, & à castro ut putant, atque eius loci dominio de Podmen, Podamicus lacus dictus. Inferior ab oppido dicto Cella Rudolfi, Cellacensis denominatur. Infima lacus superioris parte, Constantia est sita. Figuram lacus infrà signabimus ubi Rhenum ex alpibus per Curiensem agrum ad lacum usque deduxerimus. Putant autem Constātiam à Cōstantio Cōstantini patre, qui à Diocletiano & Maximiano Cæsar uictus est, hāc urbē circa annum Christi 307. nomen acepisse, aut, ut alij aiunt, à Constantio Constantini magni filio circa annum Christi 340. sic appellatum, quum prius Vitodura uel Gannodurum nun-

L cuparetur

cuparetur. Est hodie omnium in Acronij & Veneti littore conditarum ciuitatum florentissima; diuisa in duo hominum genera. Alij enim sunt equestris generis, alij plebei. Plebei mercatoris & officinis intendunt. Equites ueteribus patrimonijs contenti, redditibus aluntur, & equestrem dignitatem obseruant. Si quis plebeius ditior factus ad equestrem locum peruenire tentaret, ei nullo modo licere putant. Ita per longa tempora uterque ordo in suis finibus consistit. Gubernatio tamen rei publicæ communis est plebeis & nobilibus. Fundus circum ciuitatem omnium rerum est ferax, uini, frumenti, pomorum, pabuli, &c.

De episcopatu Constantiensi.

S. Cōradus episcopus.

DIximus iam, episcopatum Constantiensem non Cōstantiæ sed in Ergouia apud ueterem Vindonissam in confluxu Arolæ, Rusæ & Linmagi initium sumpsisse sub Clodoueo Galliarum rege translatumq́ circa annum domini 570. sub Clotario rege ad Constantiam. Numerantur autem 83. episcopi quos habuit Vindonissa ac deinde Cōstātia usque ad tempora nostra, quorum bona pars fuerunt monachi cœnobiorum S. Galli & diuitis Augiæ. Anno domini 935. sanctus Conradus comes Altorffensis factus est episcopus Constātiēsis, contulitq́ episcopatui omne suum patrimonium. Secūdus post ipsum fuit Gebhardus comes Brigantinus ex matris utero cæsus, qui fundauit monasterium Benedict. in Petershusio & collegium Canonicorum in Zurzachio. Longe postea fuit alius episcopus nomine Vlricus comes à Dillingen et Kiburg, qui construxit ac dotauit de suo patrimonio monasterium Crutzlingen. Obijt anno 1127. Rudolphus comes Habspurgensis patruelis Rudolfi Cæsaris, obijt anno 1294. relinquens episcopatum maximis debitis propter bella gesta. Otho marchio de Hochberg & Rötelen accepit baculum pastoralem circa annum domini 1409. sub quo congregatum est anno domini 1414. concilium Constantiense: ipse uero morbo caduco correptus tandem obijt. Cui successerunt Fridericus comes à Zollern, Henricus baro ab Heuuen, Burchardus à Randeck, Hermannus nobilis de lato Landenburgo, Ludouicus à Friberg, Otto comes à Sonnenberg, Thomas Vngarus, præceptor Maximiliani Cæsaris, Hugo à Landenberg. Hic anno 1527. secessit cum uniuerso suo clero propter mutatam Constantiæ religionem ad oppidum Vberlingense. Cui successit Balthasar Vualdkirchius, homo ambitiosus, tenuis fortunæ parentib. natus, Maximiliani consiliarius intimus, ac deinde uocatus in aulam Caroli Cæsaris, uice cancellarius imperij est designatus, ac paulo post anno Christi 1530. in episcopum Constantiensem inauguratus, cui cum præfuisset 15. mensibus apud Treuerim subitanea morte decessit. Sucessit ei Iohānes comes à Lupffen, præfuitq́ sex annis & resignauit episcopatum. Hunc subsecutus est Iohannes à Vuetzen Iuliæ ducatu natus, designatus primum archiepiscopus Lundēsis in regno Daniæ, sed sæuiente Christierno in regno, subduxit se ex Dania, ueniensq́ ad Carolum Cæsarem, factus est à consilijs & à legationibus eius: postea consecratus Ratisponæ in comitijs anno 1541. in episcopum Constantiensem. Is incorporauit episcopatui diuitis Augia cœnobium Benedictinum. Tandem in comitijs Augustanis anno Christi 1548. subitanea morte decessit mense Maio. Eligitur post eius mortem Christophorus Metzlerus, Veldkirchianus legum doctor, 83. episcopus. Excedit autem diocœsis Constantiensis in amplitudine reliquos episcopatus Germaniæ: nam habet supra 1800. parochias & 400. monasteria. Vnde de episcopatibus Rheni quidam in hunc modum loquuntur. Curiensis est summus, quum sit iuxta fontes Rheni, Constantiensis amplissimus, Basiliensis amœnissimus, Argentinensis nobilissimus, ibi enim nemo admittitur in ordinem Canonicorum, nisi sit princeps, comes aut baro ex sedecim auis & proauis. Spirēsis est religiosissimus, Mogūtinus authoritate uenerabiliss. Coloniensis opulentissimus & Treuerensis uetustissimus.

De cōcilio generali Cōstantiæ celebrato.

ANno domini 1414. concilium generale iussu Sigismundi Cæsaris Constantiæ cœptum est celebrari, uenitq́ illuc Iohannes papa 23. quem totus clerus & ciuitas honorifice sus-

ce suscepit & in palatium episcopale deduxit. Sequebantur eum nouem cardinales, & paulo pòst uenerunt & sex alij. Obtulit autem ciuitas pontifici scyphum ex argento deauratum quinque marcarum, uinum Italicum & Alsaticum atque auenam. Venit & Sigismundus Rom. rex cum regina filia comitis Ciliciæ, & legit in nocte Natalis Christi in prima missa quam papa celebrauit, Euangelium, Exijt edictum. Circa initium subsequentis noui anni uenit ad concilium Ludouicus comes Palatinus Rheni cum 400. equis: uenerunt & alij principes & prælati innumeri, ut putarentur in urbe fuisse triginta millia equorum. Interfuerunt concilio 4. patriarchæ, 29. cardinales, 47. archiepiscopi, 160. episcopi. Secularium uero principum, comitum, baronum ac nobilium, non fuit numerus. Mittitur autem pro Iohanne Hus cum saluo conductu regis Sigismūdi, mancipaturq; custodiæ apud Prædicatores. Venit etiam Hieronymus Hus cum uno clerico. Auditus est deinde Iohannes Hus in cōsessu patrum, qui ætate & autoritate maior habebatur, licet doctrina & facundia superior esset Hieronymus. Lecti sunt ex omni natione patres docti, qui sæpe cum his habuere colloquia, rogantes eos ne plus quàm ecclesia saperent sed peregrinas opiniones relinquerent, & ingenia sua Vuickleforum insania non macularent, eloquentiam qua præditi essent, in corroborandis ecclesiæ institutis non euertendis exercerent, posse eos in conspectu dei & in ecclesia sublimem consequi locum. Stetere in proposito pertinaces, asserentes se ueraces euangelij imitatores & discipulos Christi, Romanam autem ecclesiam, cæterasq; à traditionibus apostolorum abijsse, quæ opes atque delicias sectarentur, dominatum in populis & primos in conuiuijs accubitus quærerent, canes & equos alerent, ecclesiarum bona, quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiam, luxumq; consumerent, aut nescire prorsus diuina mandata, aut scientes contemnere. Primores concilij ubi immutabiles animos hominum aduerterunt, indicarunt eos putrida esse membra quæ sanari non possent, ideo ne reliquum corpus inficerent, resecanda censuerunt. Lata itaque est consessu patrum aduersus constantes illos uiros sententia quòd cremarentur, qui doctrinam ecclesiæ respuerent. Prior Iohannes Hus combustus est in principio Iulij, Hieronymus diu post in uinculis habitus: & cum reuocare nollet, pari supplicio affectus est circa medium Septembris anno 1415. Eductus est Iohannes & stipatus octingentis armatis uiris, impositis ei duobus pileis, in quibus duo picti erant dæmones, atque scriptum, Hæresiarcha. Pertulerunt ambo cōstanti animo necem & quasi ad epulas inuitati ad incendium properabant, nullam emittentes uocem, quæ tristis animi posset esse indicium. Vbi uero ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Cineres exustorum ne raperentur à Bohemis in lacum proiecti sunt: discipuli tamen eorum ex eo solo terram abstulere, in qua ignis fuit, eamq; ueluti sacram secum attulere in patriam. Intellectis his in Bohemia quæ Constantiæ gesta fuerunt de Iohanne & Hieronymo, discipuli & sequaces eorum nonnullas ecclesias à rege sibi tradi extorquent, in quibus prædicare & sacramenta ministrare libere possent, deinde passim excurrunt & uastant igne & ferro ecclesias & monasteria. Cōuenerūt in oppido Tabor triginta millia hominum, qui omnes sectatores fuerunt Iohannis Hus, eaq; cōgregatio multū terruit Venceslaū regē, uerentem ne arma in se uerterēt, sed presbyter quidam sedauit insaniam populi per huiusmodi sermonem. Quāquam inquit uiri fratres inertem sortiti simus regem, si tamen cæteros expendimus, nemo est quem nostro regi anteferamus, est quietus, benignus, nostri amans, ritū nostrū neq; ipse perturbat neq; alios perturbare sinit.

Iohannes Hus uocatur.

Condemnantur ad ignem.

Bohemi insaniunt.

sinit. Desidia illius, nostra salus & quies est, &c. De hoc infra in Bohemia latius: nunc redeo
ad concilium. Anno 1415. prima die Martij papa Iohannes resignauit papatum, sub hac con
ditione, quod Petrus de Luna, dictus Benedictus 13. & Angelus Corarius, dictus Grego-
rius duodecimus, papatu quem prætendebant, per se uel per procuratores suos legitimos cede
rent. Vt autem uentum est ad concilium, & omnibus facta dicendi copia, multa crimina
& grauissima quidem obiecta sunt Iohanni papæ, unde paulo pòst discordiæ inter eum & Si
gismundum oriri cœperunt. Vidensq; papa concilium contra se niti, cœpit pœnitere, di-
cens se & suos non esse securos, nec se libere posse agere. Et intelligens Sigismundus Fride-
ricum ducem Austriæ tractare de abducendo papa, uocauit eum, mouitq; ne talia præsume-
ret. At dux omnia negauit. Interim tamen Iohannes papa clam abire constituit, ueritus ne

Papa aufugit.

papatui cedere cogeretur, adiutus ad hoc factione archiepiscopi Moguntini & Friderici ducis
Austriæ. Iohãnes itaq; 20. die Martij post meridiẽ equũ ascẽdit, indutus grisea chlamyde & gri
sea cappa, incognitus ciuitatẽ exiuit: postea ascẽdit nauiculam, ut dux ordinauerat peruenitq;
ad oppidum Schafhausen. Altera die Cæsar proclamari fecit fugam papæ, sciens quo pacto re

Dux Austriæ proscribitur.

duceretur. Conuocatis enim principibus accusauit Fridericum ducem Austriæ, quod au-
tor & adiutor fuerit papæ ad fugiendum, in concilij iniuriam, Christianæq; reip. periculum ma-
ximum. Citatur itaque Fridericus publice in concilio pro abductione papæ, & absoluit Cæ-
sar omnes subditos eius ab obedientia eius, priuauit eum feudis & omnibus bonis, atque sine
mora occupare fecit oppida eius Stain, Frauuefeld. Suitenses quoque cum suis confederatis ius
si sunt occupare oppida & munitiones in Ergoia, quæ sunt Baden, Mellingen, Bremgarten,
Vualenstat Diessenhofen. Interea papa ipsa die parasceues post meridiem abijt de Schaf-
hausen & peruenit ad oppidum Laufenberg, atque inde fugit ad Friburgum, iturus inde si pos
set ad Burgundiæ ducem. Scripsit autem ex Friburgo ad concilium huiusmodi uerba: Iohã
nes episcopus seruus seruorum dei, Vniuersis innotescat, quod cum propter metum, qui cade
re potuit in constantem uirum, de ciuitate Constantiensi recessierimus, ne hac occasione Petrus
de Luna & Angelus Corarius in suis obdientijs nominati, allegantes impressionem nobis fa-
ctam, se quouis modo ab accessione retraherent, & sic protraheretur effectus pacis & unio-
nis ecclesiæ, ad quorum effectum nostra desideria tendunt. Ex Friburgo, &c. Interim
Constantiæ mediatoribus principibus inter regem & ducem Fridericum compositio facta est
uigore cuius dux Fridericus personaliter in manus Cæsaris & sua omnia bona resignans, sub
hac forma desuper literas tradidit: Nos Fridericus dei gratia dux Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ,
&c. Fatemur nos indignationem regiæ maiestatis incurrisse, ea propter nos & nostra in ma
nus suæ maiestatis tradimus, &c. in bona forma. Datum 26. die Martij, anno 1415. Iura-

Reducitur papa, & incarceratur.

uit etiam dux ipse, papam Iohannẽ concilio repræsentaare, id quod & fecit. Nam perduxit illũ
usque ad Cellam Ratolfi, ac inde nunciauit concilio, quod adhibita ui, non posset eum ultra-
perducere. Curante post hæc concilio Iohanes capitur & in insula sancti Marci prope Cõ
stantiam, uulgo Richouu, carceri mancipatur. Causam fugæ disquirere concilium tum
cœpit, certosq; iudices uiros grauissimos delegit, qui crimina homini obiecta discuterent,
eademq; ex ordine referrent, ad quadraginta capitula contra hominem probata sunt. Ve-
nientibusq; omnibus in eandem sententiam, Iohannes merito põtificatu eiectus, sententi-
am in se latam approbat, pontificatu siue sponte siue inuitus se abdicauit. Quo facto, ad

Papa in palatinatu captiuus tenetur.

Ludouicum comitem Palatinum custodiendus mittitur donec alius decerneretur. Sicq; in
Manheim oppido haud procul à Spira sito, triennio in castro sine cubiculario famulo ue
Italico diligenter asseruatus est. Teutonici erant custodes omnes, quibus cum Iohannes
nutu & signis loquebatur, quum nec ipse linguam Teutonicam, nec illi uicissim Italicam
aut Latinam scirent. Coactus est quoque Gregorius 12. se abdicare pontificatu, nec diu post
uixit, dolore animi correptus. Sublatis duobus pontificibus, tertius restabat, Petrus de Lu
na, Benedictus 13. appellatus. Is autem in castello peninsulæ loco munitissimo se continens
in regno Aragoniæ, moueri suasionib. à sententia sua, non poterat, quod diceret se uerũ Chri
sti uicarium esse, & Constantiam non esse locum libertati ecclesiasticæ conuenientem, cum
Iohannes 23. ab his etiam abdicare se pontificatu coactus fuerit, qui partes suas antea se-
quebantur. At principes Hispaniæ cernentes pertinaciam huius Benedicti, concilij opi
nionem secuti, in reliquorum sententiam, dimisso Benedicto, peruenerunt. Tunc Benedi
ctus

ctus in concilio pontificatu priuatur & ut hæreticus ac Schismaticus à cunctis habendus declaratur. Deinde de eligendo nouo pontifice sermo est habitus, electusque est concorditer Otto cardinalis de Columna, uocatusque Martinus quintus, anno millesimo quadringentesimo decimoseptimo mense Nouembri. Cæterum incinerationem Iohannis Hus & Hieronymi ferunt Cæsarem non æquo animo tulisse, propter saluum conductum eis datum. Respondit ei concilium: eum argui non posse de fide mentita, quia concilium non dederat eis saluũ conductum, & concilium maius est Imperatore, & ideo non potuisse contra uoluntatem concilij id concedere, præcipue in factis fidei. Porro Iohannem depositum papam aiunt è carcere Palatini liberatum, & ad Pontificem Martinum supplicem uenisse, à quo benigne acceptus in Cardinalium numerum ascitus, episcopus Tusculanus est creatus. Equidem Sigismũdi & Ludouici Palatini precibus permotum Martinum, antequam Italiam adierit, putant, ut carcere fuerit eductus. Nec superfuit diu, uita ex animi, ut aiunt, dolore excedens.

Sigismundi Imperatoris integritas.

De comitatu Rheinfeldensi.

Occupat iste comitatus utrunque Rheni latus, castrum uero positum fuerat ante tempora nostra in medio Rheni supra petrã, cuius uestigia in ea insula adhuc apparent. Rudolfus de Rheinfelden ultimus comes, factus primũ dux Sueuiæ, ac deinde Romanorum rex in discordia electus, occisus fuit Mersburgi in Saxonia ab Hẽrico quarto, anno 1082. Deinde peruenit comitatus ad duces Zeringenses, atque tãdem incorporatus fuit imperio, ut supra indicauimus. Cumque hoc oppidum unà cum Neuuẽburg & Brisaco impignoraretur à Ludouico imperatore Bauaro ducibus Austriæ anno millesimo trecentesimo uigesimo quinto aut circiter, saluis omnibus priuilegijs oppidi, superueniens deinde dux Albertus, conabatur ciues arcere à priuilegijs suis, eosque omnibus modis suæ iurisdictioni subijcere. Quod cum illi ferre nollent, adiunxerunt se Basiliensibus, qui & ipsi iniurias patiebantur ab Austriacis, factumque est bellum inter castrum & oppidum. Basilienses uicinis auxilium ferre cupientes, missis tormentis bellicis atque alijs armis, ipsi quoque octaua die Iulij armati ascendentes, terram circumiacentes rapinis uastauerunt. Miserunt quoque præsidium ducentorum uirorum in oppidum Rheinfelden, id quod & confœderati Heluetij fecerunt, ut tuerentur oppidanos, quousque messem in agro colligerent. Interim ciues & castrenses mutuis bombardarum ictibus sese infestabant: Ciues quoque pontem, qui ex oppido in castrum transmittebat, destruentes, obsessos in castro prohibebant, ne ingredi uel egredi possent. Irritati autem magis ac magis Heluetij atque Basilienses per Austriacos, delectis quinque millibus fortium uirorum miserunt eos in Brisgoiam, qui ducis terram iuxta Friburgum igne & rapina deuastarent. Illi itaque in Brisgoia descendentes exustis 15. uillis, magnam ad Basileam portauerunt prædam. Paulo pòst ingressi Sungoiam combusserunt oppidulum Pfirt, reportaruntque prædam. Eodem anno mẽse Augusto, profecti Basilienses unà cum Heluetijs stipendio conductis, magno apparatu aggressi sunt castrum Rheinfeldense, quibus & suppetias tulerunt Bernenses, Lucernates & Solothurenses. Interim autem quo Basilienses oppugnabant castrum Rheinfeldense, uenerunt copiæ ducis Austriæ ex Brisgoia contra minorem Basileam, & abegerunt ducenta armẽtorum capita. Descendit & Albertus dux Austriæ cum suis copijs à Rheinfelden ad minorem Basileam, sed illico rursum ascendit, exusto castro iuxta Krentzach. Trajcientes autem Heluetij Rhenum ut occurrerent duci, & illum non inuenientes (siquidem uelociter ascendit ad oppidum Seckingen) occuparunt locum castrorũ eius, quem è regione Rheinfelden sibi & exer-

Rheinfelden peruenit ad Austriam.

Castrũ Rheinfeldense oppugnatur.

citui suo delegerat, ubi & Basilienses catapultis suis cœperunt infestare inclusos in castro, inij-
cientes magna saxa, cadauera pecorum, ac bõbardis cõcutientes castri mœnia, sicq; obsessos
adegerunt, ut gratiam obsidentium implorarent, rogarentq;, ut permitterentur cum suppelle-
ctile sua recedere. Et licet Basiliẽses id abnuerẽt, præsertim quũ scirent baronẽ de Falckenstein
apud illos esse, consilio tamen inito, consenserunt petitioni illorum, liberum illis abitum in Se-
ptembri admittẽtes. Erant in castro collecti plurimi nobiles, nempe baro de Falckenstein, Blu
mẽecker, Vuissnecker, & multi alij nobiles & ignobiles, quorum numerus erat ferè octogin
ta personarum: erat & magna copia rerum necessariarum in eo loco, multi sericiei panni, mul
ta tormenta bellica, octoginta lecti cum omni apparatu, sex plaustra uini, quatuor boues in sa
le, &c. Basilienses quoq; inuenerunt ibi magnã suam bõbardam, quam confœderati relique-
rant post pugnam cum Delphino initã, quũ ab arce Farsburg discederent. Anno 1418. uice
sima tertia octobris Iohãnes à Rechberg unà cum auxiliarijs suis cepit oppidum Rheinfeldẽ,
etiam quum anno 1446. pro dissidio illo componẽdo, ciuitates quædam in urbe Cõstantiensi
essent subordinatæ, quæ causam simultatis inter ducem & oppidum Rheinfeldẽ natam suo ar
bitrio dirimerẽt. At Rechbergius memoratus, Thomas à Falckẽstein & alij multi nõ expecta
ta legitima cõpositione, subordinarunt quosdã ex seipsis, qui sub uestitu peregrino transeuntes

pontẽ uenerunt ad telonariũ, atq; in-
terim quo uectigal soluerũt applicu
erunt duæ naues, quæ uidebantur li
gnis onustæ, sed techna erat, quia
sub lignis latuerũt plurimi uiri arma
ti, ad quorum egressum illi qui in põ
te erant transfoderũt telonariũ & ali
quos cum eo existentes. Ciuibus au
tem in ecclesia constitutis, hostes in
gressi oppidũ facile occuparũt illud.
Quod quum oppidanis innotesceret,
correptis armis nitebantur hostem
excludere, sed frustra contra stimu
lum calcitrabant. Nam quidam eo
rum fuerunt interfecti, quidã capti, et
quidam delapsi per murum. Fuerunt etiam quædam mulieres ui oppressæ, & magna præda
hinc in pecunia & alijs rebus abducta. Quin & nobiles illi indixerũt Basiliensibus &
Confœderatis ipsis bellum, rapinas & incendia exercẽtes in terris eorum, sicut uicissim
Basilienses

Basilienses & Heluetij illos hostiliter ubicq; inuaserunt, donec tãdem ut infra dicetur, pax fuit firmata. Anno Christi 1453. Albertus dux Austriæ rursum confirmauit ciuibus Rheinfeldensibus priuilegia & iura quæ antea receperant à sacro imperio.

De ueteri Augusta Rauraca, quæ iam à multis annis misera uilla est, uocaturq; uulgo Augst.

Regionem inter Iurã montem & Basileam sitam, uocarunt Latini olim Rauricam & inhabitatores Rauraces atq; Rauracos, id quod Iulius primus Cæsar declarat, & post eum Cornelius Tacitus, Ptolemæus & alij quidam. Vnde autem nomen illud exortum sit, an ab extraneis confictum, aut antea Germanis in usu fuerit, incertum est. Mirum est, metropolim huius Rauracensis terræ, Augustam, uocabulum suum usq; ad tempora nostra retinuisse (nam uocatur adhuc uulgo Augst) regionis autem nomen sic deletum, ut nemo quicquam de eo sciat præter solos doctos. Videtur esse nomen Germanicum, sicut & hodie Brisgoia, Nigra sylua, Alsatia, & alia nomina plebeis sunt in usu, et tamen habent desinentiam latinam, at non mihi est corruptum à Romanis, qui ex Ruh rachen duabus uocibus fecerunt unam corruptam uocem Rauracam. Sonat autem Ruh rachen latina interpretatione, asperam faucẽ. Siquidem montes supra Basileã ab utraq; parte Rheni sibi ipsis propinquiores fiunt in modum faucis, nomenq; regioni non discõueniens datũ. Nam terra fit ultra Basileam aliquod miliaribus tã aspera intra mõtes, ut neq; uinũ, neq; frumẽtũ proferat, tametsi ante tempora nostra multa squalida loca sint in fertiles agros cõmutata. Augusta Rauraca, quæ uno miliario Germanico distat à Basilea, fuit aliq̃t annis ante Christum natum haud procul à Rheno extructa, id quod ostendunt uetusta monumenta iuxta pontẽ, qui ultra fluuiũ Ergetz trãsmittit, hodie adhuc in colliculo extãtia. Certè ruinæ illæ satis testãtur, Augustã Rauracam olim non uulgarẽ aut rusticam fuisse ciuitatem, etiamsi post eius destructionẽ in miseram redacta sit uillã, quæ hodie Augst appellat̃. Videntur hodie ultra citraq; Rhenum muri quidã miro artificio, regularibusq; sectis lapidibus olim conglutinati, ut nõ differãt à magnificis operibus quæ hodie à latomis nostris parant̃, nisi q̃d olim usi sunt lapidibus multo minoribus. Tali opere quinq; aut sex turres ex terra sunt excitatæ, angustæ quidẽ & in formam semicirculi paratæ, in quem autẽ usum factæ, nemo certò pronũciare aut diuinare potest. Fieri nõ potest ut fuerint cisternæ pro cõseruanda aqua, aut carceres, aut apta quarũlibet rerum receptacula, multo uero minus ad propugnandũ ualuerint. Subterranearũ ruinarum uestigia passim apparẽt Liechtstallũ usq;, ubi putant speculam fuisse Rom. in monte. Vnde cõijcere possumus Augustæ magnitudinẽ, tũ quã amplis suburbijs fuerit cincta. Nihil aũt admirabilius quã fornices

Rauracã unde dicta.

Antiquitatẽs Rauracæ.

Fornices subterranei

fornices subterranei, toto ferme spacio, quod modo diximus è quadratis lapidibus extructi. Vulgus diuerticula Romanorum fuisse credit, per quæ ueluti cuniculos quosdam, hostilem illi uim metuentes, uel longa obsidione fatigati sese subducere consueuerint. Verisimilius est aquæ ductus fuisse, non quidem aquæ fontanæ, cuius illic, ut est montium natura crebræ sunt ubiq; scaturigines, sed fluuialis potius, quæ sordes ciuitatis ablueret, in quem usum Basilea plurimos sub terra testudines habet, quæ res ad mundiciem urbis in primis conducit. Neq; enim Argētorato quicquam aliud magis officit, quàm quod huiusmodi egestorijs structuris caret. Habet autem cuniculus ille tantam latitudinem & altitudinem, ut duo uiri erecti simul sine offensione incidere per ipsum ualeant. Fuerunt ab intra parietes eius gypso et crusta complanati, admixtis contusis silicibus & tegulinis fragmentis, quale ueterum opus licet quoq; uidere in thermis Badensibus marchionis, in publico balneo, cuius litura non differt ab ista. Allatum est mihi fragmentum unum de illa litura, latitudine trium manuum & crassitudine duorum digitorum, quod percussum tinnitum reddit, ceu tegula bene coacta, quæ tecto imponitur. Ars conficiendæ istius lituræ, hodie non extat. Habuit quoq; Augusta ultra Rhenum à parte Germaniæ insigne propugnaculũ, cuius adhuc monumenta in modum diruti castri cernũtur, ex quo Romani Germanis obstiterunt, quum Rhenum traijcere in illis partibus conarentur. Non dubium quin Romani olim, quum rerum potirentur, præfectos & milites ordinarint in hanc ciuitatem, atq; deinde ex ea deduxerint coloniam ciuium Romanorũ, id quod indicat perueusta quædam scriptura Caietæ in regno Neapolitano in lapide & turri uulgo Orlãdica dicta, sculpta, quæ ita habet: L. Muna. L. F. L. N. L Pron. Plancus Cos. Cens. Imp. Iter. VII. uir Epul. Triumph. ex Rhetis. Aedem Saturni F. de manubijs. Agros diuisit in Italia Beneuenti. In Galliam colonias deduxit Lugdunum & Rauracam. Quorum uerborum hic est sensus & explicatio: Lucius Munatius Plancus Lucij filius, Lucij nepos, Lucij pronepos, Consul, Censor, Imperator iterato, Septumanus in sacerdotio, Triumphator ex Rhetis, ædem hanc Saturno fundauit ex facultatibus bello paratis. Agros Beneuenti diuisit in Italia, & in Galliam in ciuitates Lugduni atq; Augustæ Rauracorum nouos colonos collocauit. Vixit hic Lucius Munatius ante Christi natiuitatem, quo tempore ista ciuitas in magno fuit flore, nacta tamen Augustæ nomen circa aut post Christi incarnationem. Nec enim solum imperialis præfectus, sed & magna Romanorum ciuium multitudo habitauit tunc in ea. Quo autem tempore desolata fuerit, obieritq; fatum suum, nemo hodie, etiam ex incolis & uicinis eius nouit. Sunt qui putant eam ab Alemannis, Rhenum sæpe traijcientibus, eo tempore quo Romanum imperium inclinare cœpit, destructam: alij uero uolũt eam paulatim decreuisse atq; collapsam fuisse, ubi Basilea uicina urbs incrementa accepit, atq; huius ortum illius fuisse interitum.

Vestigia castri Romanorum.

De inclyta urbe Basilea.

BAsileam ciuitatem amplam clarissimamq; in loco regio extructam, tempore Imperatorum Gratiani & Valentiniani, qui simul imperio præfuerunt, anno scilicet Christi 38:. in rerum natura fuisse conuincit Ammianus Marcellinus in tricesimo lib. historiarum. Qui militans sub Iuliano apostata, omnia quæ uidit diligenter conscripsit. Meminit autem Gratianum construxisse fortalicium quoddam contra Germanos non procul à Basilea (sic uocat Basileam) quod incolæ Robur uocant. Ergo ante Gratianum fuit Basilea, id q̃d me cogit hic scribere Felix Malleolus, qui in Viridario Imperatorum & regum Romanorum ita scribit. Tempore Arnolfi imperatoris irru[...]tes Vngari magna ui in Germaniam, destruxerunt Basileam, quæ nunc Augusta magna uocabatur. Sed Henricus rex pater Ottonis primi rursum excitauit illam urbem, transtulitq; in eum locum quem hodie occupat Basilea. Fundauit quoque ibi de nouo ecclesiam episcopalem & alias ecclesias, magnificeq; dotauit. Hæc ille. De episcopatu paulo post dicemus. De nomine huius urbis, quidam scribunt, sed sine probatione, ipsum tractum à Basilisco. Fuerunt alij, qui priusquam euulgarentur omnes libri Ammiani Marcellini (saltem qui extant) putabant Basileam sic dictam à passagio & traiectu, qui in eo fuit loco, antequam ciuitas extrueretur, ut scilicet à passagio illo rectius Passel quàm Basel primũ fuerit uocata. At Ammianus irritam reddit hanc coniecturam, qui ciuitatem illam Græca uoce βασιλείαν, id est, regnũ uocat, quasi Regnopolim

Basilea Augusta magna.

CIVITAS BASILIEN

ſis inclyta, utrinque Rheni complectẽs ripam, maiore Baſilea in littore Gallico, minore uerò in Germanico ſita. Maior occupat uallem à meridie uerſus ſeptentrionem inter duos colles ad Rhenum deſinentes extenſam, fluuioloq́ Byrſeca irrigatam, minor uerò fundum habet planum.

Basiliensis ciuitatis contrafactura, adumbrata genuinum eius situm, quem anno 1549. habuit.

Regnopolim seu regiam ciuitatem. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam penè mediam di/
uidit, nisi quòd ponte simul unitur. Habet autem urbs ipsa cōmoditatem magnam à Rhe/
no, quia ad eam plures sunt nauigationes, magnisq; adiri potest oneribus. Habetq; agrum
amplissimum extra & intra mœnia, qui & frumenti & uini ferax est. Passa est ante ducen/
tos annos multos & graues terræmotus. Sed rursum est instaurata, & nostris ferè tempo/
ribus bonarū artium gymnasio ornata. Pius enim

Academia Basiliensis.

pontifex eius nominis secundus, ob loci commo/
ditatem post susceptum pontificatum in ea gym/
nasium uniuersale condidit ac priuilegijs omnib.
iuribus & libertalibus dotauit, quibus gaudent stu
dia Bononiense, Coloniēse, Heidelbergense, Erd
fordiense, Liptzense & Viennense. Vnde idem
Pius, antea uerò Aeneas Syluius dictus sic scribit:
Dudum dum nos minor status haberet per multo/
rum annōrum curricula, quibus gratu incolatu in
inclyta ciuitate Basiliensi potiti fuimus, per euidē
tiā cognouimus, quod ciuitas ipsa uberrima ac in partibus illis salubritate aëris & quibus/
libet utilitatibus prælecta, necnon ad multiplicanda doctrinæ semina & germina saluta/
ria producenda, apta & accommoda existeret, ac propterea nos, postquam ad summi apo/
stolatus apicem prouecti, desiderantes ciuitatem prædictam ac illi adiacentem patriam diui
ni muneris largitate concessa, inextinguibili sapientiæ lumine illustrari, easq; sanis perito/
rum consilijs & maturitate fulciri, generale studium in eadem ciuitate statuimus & ordina
uimus inchoandum, & tam in sacra pagina & utroque iure, quàm quauis alia licita faculta/
te perpetuis temporibus uigere, &c. Datum Mantuæ anno incarnationis dominicæ 1459.
pridie Calend, Ianuarij pontificatus nostri anno secundo. Cęterum situs ciuitatis Basilien
sis omnibus modis commodior est quàm situs Augustæ Rauracæ, quòd in libero terræ
spacio & planicie condita sit, ubi aër est liberrimus, solum terræ fœcundum, præcipuè pa/
stinatum, scaturigines multorum fontium, concursus multorum amnium, præsertim Rhe/
ni, Byrsæ & Wiesæ. Byrsa ex Iura monte per multas conualles Basileā usq; deuoluitur, plu/
rima secum deferens ligna & lignorū rates, necessaria pro ædificijs erigendis aut igne fo/
uendo. Nam ea pars terræ unde originem ducit, plena est syluis & mōtibus, inhabitaturq;
à Gallis, sed pro magna parte episcopo Basiliensi parentibus. Wiesa uerò fluuius ab oppo
sita à parte à Nigra sylua segregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ ac
deinde in minori Basilea multis inseruit officinis. Nam serrantur eius officto arbores in as/
seres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia instrumenta, ducuntur in bracteas ferreæ
massæ, multisq; alijs conducit usibus, præter id quod habet nobiles pisces, præsertim trut/
tas. Et quanquam minor sit opposito fluuio Byrsa, est tamen ea piscosior, pluribusque in/
seruit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria molito/
ribus & papyri confectioribus, qui aliquot insignes habent offici
nas iuxta hunc fluuium aut potius iuxta riuulum ab
eo segregatum & ad mœnia usque ma/
ioris Basileæ facto alueo
deductum.

Byrsa amnis.

De minori Basilea.

HOc à ueterib. in superiori Germania sæpe obseruatum uidemus, ut ciuitates quæ fluminibus prætereuntibus sunt adiectæ, utranq; occuparint ripam, aut saltem ex altera ripa suburbiũ aliquod ueluti appendicem acceperint, id quod uidere licet in omnib. ferè oppidis, quæ supra Basileam iuxta Rhenum et alia flumina Rhenum intrantia extructa sunt, ut sunt Geneua ad Rhodanum, Lucerna ad Vrsam, Badenia ad Lindmagum, Solothurũ ad Arolam, Tygurum quoque ad Lindmagum, item Rheinfelden, Laufenberg, & Constãtia ad Rhenum, sic Basilea citra & ultra Rhenum geminam habet ciuitatem, maiorem Basileam & minorem, maior olim fuit in Sequania & minor in Germania, at hodie utraque est in Germania, quas pons ligneus coniungit. Vocatur altera minor ciuitas, non quòd paruam complectatur aream, quum tria ampla & spaciosa præter innumeras ciuium ædes, contineat monasteria & magnam parochialem ecclesiam, sed comparatione maioris Basileæ qua minor est, minor uocatur. Fuit ante tempora ista sub diœcesi Constantiensi & non Basiliensi, etiamsi olim episcopi Basilienses habitauerint in ea, curiam suam habentes in eo loco, ubi hodie est monasterium Carthusianorum, usque ad annum Christi 1365. quando episcopatui præfuit Iohannes de Vyan, Italus, homo inquietus & bellicosus, qui sua insolentia perdidit episcopatum Basiliensem. Inter reliqua aũt bella iniẏt quoq; præliũ cum Basiliensibus, & ut illis hostem ante fores statueret, uendidit suam minorem Basileã duci Austriæ, qui tunc temporis curiam & residentiam apud Rhenum habuit. Vendidit autem pro triginta millibus florenorum, idq; eo potissimum nomine, quo sibi opem ferret contra Basilienses. At Basilienses concordiam & pacem facientes cum duce, paulo pòst triginta numerantes milia aureorum, superaddentesq; honorarium non uulgare, emerunt ab ipso duce minorem Basileam, quam & in hodiernũ usque diem sub suo tenent legitimo imperio, habenturq; hæ duæ ciuitates pro una, quum noctu ęquè ut interdiu ab una ad aliam liceat uenire, indiscriminatimq; consules, tribuni & senatores ex utraque eligantur.

Bonifacius Amerbachius Sebastiano Munstero suo, S. D.

ROgas ornatissime Munstere, nunquid apud me sit de Basilęa nostra, ad Chronica tua locupletanda pertinens. Ego uero si quid haberem ad hanc rem accommodatum, hoc ipsum me patrię debere scio, cui nascimur, & quę ortus nostri nõ minimam, quemadmodũ ille ex Platone inquit, sibi partem uendicat, imò quæ omneis unà omnium charitates complectitur. Cæterum cum terribilem illum terręmotum, & duo incendia maxima, quicquid hic monimentorum uel in grãmatophylaciẏs uel apud priuatos fuit, intercepisse sustulisseq; semper à puero audierim, ad coniecturas, quod ad ciuitatis originem attinet, confugiamus oportet, quarum aliquot Beatus noster Rhenanus, ut iudicio in omni antiquitate inuestigãda singulari fuit, libro rerũ Germanicarũ tertio haud improbabiles proposuit, quem quòd te legisse ac quamplurima in aliẏs annalibus eò pertinentia obseruasse nõ dubitem, γλαῦκα εἰς ἀθήνας, qui plura de his ad te. Certe quoquo uel tempore extructa sit, uel quemcunq; tandem conditorem habuerit, βασιλειαν hodie nobis & cœli clementia & situs omnium amœnissimus & agri fertilitas, & sumptuosissima aduersus montes, quorum tres extant, sed & in iẏs & aduersus flumina siue perrennia siue torrentia

Beatus Rhenanus.

Montes in urbe Basiliensi.

rentia constructa ędificia sub oculos statuunt, ut interea fornices Birsecã subterlabentem
excipientes, & aquæductus cum salientibus cõmodissime elegantissimeq́; collocatis, cryp
tas egestorias innumeras ad salubritatem urbis quàmmaxime pertinentes taceam: quibus
factum est, ut non minus structuræ Basilæa sub terra quàm super terram habere uulgo cre
datur. Quòd preterea doctorum præstantiumq́; uirorum à me catalogum requiris, qui
uel hic nati, aut ciues, uel aduenæ uitam cum morte, imò mortalem cum immortali cõmuta
rint, extant mi Munstere, quàmplurimorũ hic magnorum uirorum sepulturæ, ac nomina-

Ioannes Ragusinus.

tim Ioannis nisi fallar theologi, Cardinalis Ragusini, cui insigne illud librorũ Grecorum
manuscriptorum legatum debemus. Sic illustris Ludouici postremi ducis Teggensis, pa-
triarchæ Aquileiensis ac primatis Italiæ, item aliquot aliorum Cardinalium & legatorum
regiorum in synodo œcumenica hic mortuorum sepulchra, nobis cum Carthusia tum alia
monasteria exhibent, inter quæ Ludouici etiam Pontani, quem Romanũ uulgo appellant,

Ludouicus Pontanus.

admirabilis memoriæ Iurisconsulti bustum uisitur, honorifico ab Aenea Syluio epitaphio
exornatum. Deinde in summo templo Annæ Rudolphi comitis Habispurgensis uxoris,
& duorum eiusdem filiorum reliquias siue cineres adseruari: sed & saxum anonymo cui-
dam superimpositũ cum hac inscriptione, Hic iacet arte Plato, Cato uita, Tullius ore,
Vermes corpus alit, spiritus astra petit, ostendi, non ignoras: quinetiam idem templum
inter complures episcopos & præclaros uiros, Des. quoque Erasmum Roterodamũ, in-
comparabile sui seculi decus, habet, ut memoria in marmore Rhetico è regione condito-
rij à me adfixa testatᷓ. Nec uero silendus uenit Ioannes Cono Norinbergensis, theologus,
Marci Musuri Cretensis ac Scipionis Cartheromachi Græcarũ literarum doctorum olim
auditor, hic apud Dominicanos cum elogio in primis eleganti, à Beato Rhenano pietatis
ergò conscripto quiescens, quem ex Italia in patriam hâc iter facientem, Ioannes Amerba-
chius parens meus, tum ęditionem operum Hieronymianorũ adornans suis sumptibus re
tinuit: eius industria in restituendis Gręcis, quę desiderabantur, locis, non parum adiutus:
quo etiam in literis Græcis præceptore, idem Beatus, item Bruno & Basilius fratres mei,
ne quid de me tum puero dicam, usi sunt. Ecquis porrò mi Munstere, omniũ qui hic uel in-
genij, uel prudentiæ, uel natalium, uel rerum gestarum gloria excelluerunt, facile tumulos
passim in templis, & uel maxime in monasterijs haud ita dudum extantes enumerarit? Iam
uero Academiam præstantissimorũ semper uirorum alumnã fuisse, præterquàm quòd om
nium & singulorũ ordinum pyctatijs, tot insignium uirorum recensione uelut in rem præ-
sentem ducimur, nobis uel Io. Geilerus Keyserspergius, Andronicus Cantoblaca natio-
ne Grecus, Io. Capnion, Fran. Vinaldus, Ioan. Cynus Hispanus, Vlricus Chrafftus, ~~& ne~~
~~plures adducã, Sebastianus Brantus~~, documẽto esse possunt, quibus honoris causa Clau-
dium Cantiunculam iureconsultum, & Henricum Glareanũ, etiamnum uiuentes, qui ali-
quando hic publice docuerũt, addo. Nec tam *παρόικους* quàm etiã hic ortos in omni discipli
narum genere excellere contigit, nisi quòd eorum, qui ante erectam Academiã è uita mor
tali emigrarunt, nomina temporum iniuria in obliuionem uenisse, non semel à fide dignis
accepi. Inter innumeros sanè eruditos Basilęę natos, qui parentum & auorum memoria ui-
xerunt, antiquissimus, quem ego sciam, occurrit ex cognatione mea, Io. Wilerus iurecon-
sultus, summi templi Decanus, tempore concilij œcumenici, ob singularẽ prudentiam &
integritatem, ut historia Aeneæ Syluij indicat, in eorum numerũ, à quibus summus tum
pontifex eligeretur, conscriptus cooptatusq́;, cui Petros Andelaũ & Zem Lufft, iurecon
sultos *συγχρόνους* (ut Arnoldũ posterioris Petri ex fratre nepotem, Andream Helmutũ, &
reliquos iuniores prætercam) adnumerasse satis esse reor. Nec minus rem medicam, Eras-
mo teste, unica nobilium medicorũ gloria Copus, nomine Guilielmus, illustrauit, Regum
Galliæ dein *ἀρχιάτρος*, doctis ubiq; gentium ex ijs quæ de Græcis cõuertit lucubrationibus
notus. Occurrerent eiusdem ordinis complures alij etiam ortu Basilienses, nisi eos, qui ex-
tra cõmunem aleam selecti & uelut maiorum gentium habentur, recensere cõsilium esset.
~~& Hiero-~~
~~Quid porrò ex ciuibus summos oratores & philosophos Simonem Grynęum & Hiero-~~
~~nymum Gemusæum, quid cęteros omniũ ordinum doctores ac magistros & maxime theo~~
~~logos, haud ita dudum mortuos, cõmemorem, euulgatis lucubrationibus ubiq; locorum~~
~~celebres? Adnumerarem quoque Ioan. Amerbachium parentem cum Brunone & Basilio~~
~~fratribus meis uel Erasmi iudicio, quod præiudicij autoritatem emeretur, nisi me æ in meos~~
~~beneuolentiæ plus æquo tribuere uiderer.~~ Doctorum uero etiamnum hic agentium no-
menclaturam

menclaturā ſciens omitto quos ipſe noſti, & in quorum numero tu ob uariam eruditionem καὶ πολυγραφώτερος, uel inter anteſignanos referendus uenis. Bene uale uir ornatiſſ. Calen. Auguſti, anno à Chriſto ſeruatore nato M. D. XLIX. Baſileæ.

SEBASTIANVS MVNſterus ad lectorem.

QVū eximius uir, memoratus dominus, Bonifacius Amerbachiꝰ Eraſmi Roterodami nobis effigiē à nobiliſſimo huius temporis pictore Iohanne Holbeinio coloribus ad uiuū bene feliciter expreſſam cōmunicarit, exemplum inde utcunque deſumptum, in gratiam ſui ſtudioſorū apponere libuit, ut eā non ſolum aduerſam & integram, qualem ſuprà in Holandiæ deſcriptione propoſuimus, ſed & luſcam, nempe altera duntaxat mala eminente, haberent.

De epiſcopatu Baſilienſi.

SVnt qui ſcribunt primum epiſcopum Baſilienſem fuiſſe Panthalū, eoq́ʒ extitiſſe tempore, quo undecim millia uirginum pro Chriſto paſſæ leguntur. Sed quum multi de illa hiſtoria dubitent, relinquo cuiuis ſuum iudicium. Hoc quidem certò inuenio, tempore Pipini, patris Caroli Magni, anno ſcilicet Chriſti plus minuſue 740. Walanū fuiſſe epiſcopum Baſilienſem, atque eidem ſucceſſiſſe Baldebertum. Deinde ſub Carolo Magno fuit epiſcopus in ea urbe, Hatto uir doctus, qui antea in Richenow abbas fuit, quo Carolus Magnus uſus eſt legato ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, adiunctis ei comite Turonenſi ex Gallia & Anniano Aquileienſi ex Italia, qui pacem facerent inter Imperium orientale, cui Nicephorus præfuit, & occidentale quod iam nouum & ab orientali ſeiunctum, exortum fuit. Obijt Hatto ille anno octingenteſimo triceſimo ſexto. Nec dubitandum, quin huius antiſtitis tempore eccleſia Baſilienſis magnifice dotata fuerit terrarum dominio & opulentia, etiamſi hodie nullæ huius donationis extent literæ. Scribit Hermannus Contractus Baſileam ab Hunis deſtructam, quum ſæui illi homines per Alemanniam in Burgundiam & Galliam armata manu anno Chriſti octingenteſimo nonageſimo ſeptimo contenderent. Deinde anno Chriſti 917. rurſum eſt deuaſtata per eandem hominum colluuiem, quum tranſirent per Sueuiam, Alſatiam & Lotharingiam. Anno Chriſti milleſimo decimo fuit per Henricum ſanctum Rom. Imperatorem, collapſum Ba-

Hatto epiſcopus Baſilien.

ſilieñ. templum rurſum inſtauratum & cathedralis eccleſia de nouo dotata terris & popu
lis, oppidis & caſtris, ſed quæ per ſuccedẽtes epiſcopos ſpiritu uanitatis & leuitatis agita
tos, rurſum fuerunt dilapidata atque bellis amiſſa. Scribit etiam Hermannus Contra-
ctus, quòd circa annum domini milleſimum ſexageſimum defuncto Romæ Nicolao papa,
Romani Henrico regi eius nominis quarto coronam & alia munera mittentes, de ſummi
pontificis electione regem interpellauerunt. Qui generali concilio Baſileæ habito, impo-
ſita corona à Romanis tranſmiſſa, Patricius Romanorum eſt appellatus. Deinde commu-
ni omnium conſilio Romanorumq́ꝫ legatis eligentibus, Parmenſis epiſcopus in Roma-
num pontificem eligitur Honorius appellatus, etiamſi ante eius promotionem Lucenſis
epiſcopus à Nortmannis & quibuſdam Romanis electus & Alexander appellatus, illum
anteuerterit. Quàm uaria & multa bella Rudolphus comes ab Habſpurg geſſerit contra
epiſcopum Baſilienſem, priuſquam in Romanum eligeretur regem, ſignauimus alibi.

De terræmotibus Baſileæ factis

ANno Chriſti 1346
in uigilia S. Catha
rinæ cõcuſſa ſunt
Baſileę aliqua ędi
ticia ex terręmotu, quin et
nõnihil de maiori templo
concidit, præſertim autem
palatium iuxta eccleſiam
cathedralẽ cecidit in Rhe
num. Anno 1356. ipſa
die ſancti Lucæ euangeli-
ſtæ, horrendus per Germa
niam factus eſt terræmo-
tus, qui eo anno Baſileæ
ſæpius ædificiorum concuſſit fundamenta, conciditq́ꝫ in memorata ſancti Lucæ die urbs in
turribus, domibus, templis & mœnibus. Oppreſſi quoque ſunt circiter centum homines.
Cumq́ꝫ populus paſſim fugeret ad planiciem quæ eſt iuxta ſanctum Petrum ut in tutiori
eſſet loco, currebat quoque quidam ex nobilibus Berenfelſijs ex foro piſcario ad memo-
ratum locum, ſuperareq́ꝫ contendens pontem qui à ſancto Petro ad uiridarium ducit, op-
preſſus eſt lapidibus ex mœnibus quaſſatis decidentibus. Exarſit quoque in domorum
ruina incendiũ, quod multis flagrauit diebus, ut nemo manere potuerit in urbe, ſed omnes
fuga ſaluti & uitæ cõſulentes, receperũt ſe in hortos & agros, ubi tutiores eſſent. Perierũt
multi homines & iumenta in urbe. Extra quoque per circuitum urbis conciderunt multæ
turres & arces, præſertim Schowenberg, triplex Wartenberg, Richenſten, Angenſtein,
Berenfelſs, Pfeffingen, Scholberg, Froburg, Clus, Furſtenſtein, Landſskron, Waldeck,
Bieterthal, Landenberg, Blochmund &c. Item caſtra & arces in Frictal, Siſsgöw, & iuxta
Nigram ſyluam. Cumq́ꝫ Baſilienſes eſſent in tanta preſſura & calamitate, uenerunt Fri-
burgenſes ex Briſgoia, Argentinẽſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes, Mulhauſenſes, Rhin-
feldenſes & Neoburgenſes, ſuppetiasq́ꝫ tulerunt, ut collapſam urbem rurſum erigerent
& ruderibus ſublatis repurgarent.

Incendium in terræmotu.

Baſilienſium bellicus apparatus

contra primos Anglos.

VEnerunt anno Chriſti 1365. Angli numero quadraginta millia peditum & equi-
tum in Alſatiam, cœperuntq́ꝫ omnia deuaſtare. Baſilienſes uero nudati mœnibus
& turribus ob perpeſſum terræmotum, rogabant Bernenſes ut præſidiũ aliquod
pro tuenda ſua collapſa urbe mittere dignarentur. Quorum precibus Bernates
facile

facile inclinati, miserũt copias electas cum uexillo, mille scilicet & quingẽtos uiros, quos Basilienses ordinarunt ad suburbium Steinen, ubi maius imminebat periculum. Colligente autem Carolo quarto Imperatore magnum exercitũ contra Anglos, illi limitibus Germaniæ excedentes, Basiliensibus ademerunt omnem metum. Post quorũ abitum Basilienses ad Endingen contra Egonem comitem proficiscentes, ut socijs ciuitatibus Friburgo, Neoburgo & Brisaco opem ferrent, non parum ab hoste sunt læsi.

De bello quod gessit episcopus Basiliensis contra Bernates.

OB id quòd Bielenses cum Bernensibus fœdus inierunt, irritatus episcopus Basiliensis obruit Bielam, meliorem ciuitatẽ sui episcopatus anno 1367. & combussit ipsam. Indignati autem Bernenses uenerunt illico & diruerunt burgum quod episcopus habuit in oppido illo, ac deinde obsidione cingentes nouam ciuitatẽ in qua hostes erant collecti, nihil potuerunt ob nimium frigus efficere. Nomen episcopi fuit Iohannes de Viana, uir rixosus, qui plurimum nocuit episcopatui, omnemq́ ferè ditionem eius, sua insolentia dilapidauit & pro alieno ære impignorauit. Adhærebat illi comes de Nidow, homo eiusdem farinæ, à quibus & propter quos non parum incommodati sunt habitatores uallis sancti Immerij, qui eidem episcopo paruerunt. Conscenderunt quoque Bernenses arcem Pirreport, quæ sita erat iuxta petram, quam Iulius Cęsar olim perfregit, de qua infrà, & omnes qui in illius erant præsidio interfecerunt. Tradidit episcopus comiti Nidowensi oppidum Olten, quod situm est ad ripam Arolæ paulò supra Solothurum, quo illi in gerendo bello fidelius assisteret. In summa, sanguinarius ille episcopus alienauit ab episcopatu uallem sancti Immerij, sanctum Vrsicinum, Laufen, Wallenburg, Homburg, Olten, Birseck, & alias quasdã arces & castra, omnia pro quinquaginta millibus & sexcentis aureis. Post eum factus est episcopus quidam de Ramstein, qui pignoris loco abdicauit Brõtrut pro 13. millibus florenorũ, insumptaq́ sunt pro arcis eius instauratione decem millia florenorum. Impignorauit quoque oppidum Telsperg: summa suæ impignorationis, fuerunt triginta duo millia, & trecenti floreni. Defuncto hoc episcopo, factus est episcopus Argentinensis ueluti superintendens episcopatus Basiliensis, donec idem episcopatus rursum sua recuperaret & perpessam iacturã sarciret, etiamsi ille aliquid in Alsatia deplumarit ab episcopatu Basiliensi, quod nõ uulgare putat̃ fuisse cõmodum. Vocant quartas. Postea factus est episcopus Basiliensis Humbrechtus de Neocomo, qui pro 22. millibus florenorum tradidit per modum pignoris ciuibus Basiliensibus Homburgũ, Wallenburgum & Liechstal. Anno 1423. factus est episcopus Basiliensis, Iohannes à Fleckenstein, qui recuperauit multa loca quæ fuerant impignorata, nempe Goldenfels, sanctum Vrsicinum, Spiegelberg, Freienberg, Laufen, Birseck, Ystein & Riehen, non quòd omnia hæc loca prompta pecunia redempta fuerint, sed pro quibusdam annui soluuntur census. Successerunt episcopi Fridericus zu Rhein, Arnoldus de Roperg, Iohãnes de Venningen, qui redemit Brontrud unà cum innouata eius arce multis milibus florenorum.

Pirreport expugnatur.

Basiliensium apparatus contra posteriores Anglos.

ANno Christi 1375. colluuies quędam ex Anglia, Britannia, alijsq́ nationibus congregata ad septuaginta millia hominum uenit ad partes Rheni. Rumor erat quòd propter dominum de Dusin (Germani uocant Cussin) principaliter uenissent, qui Cussin dicebat Hegoiam (alij dicunt Ergoiam) totam ad se iure spectare hæreditario. Et cum nemo auderet tãtæ multitudini resistere, dux Austriæ Lupoldus cõsuluit, quòd omnia oppida bene munirentur, fecitq́ omnes uillas per Alsatiam usque in Hegoiam cremari, arbores domesticas excindi, populariq́ terram in rure, ne inuenire possent uictum aut mansionem. Non poterant Angli illi capere oppida, quum non haberẽt machinas aut idonea instrumẽta quibus deijcerent muros, atq́ ob id pressi defectu uictualiũ, coacti sunt discedere. Erat quoque frigus, ut sub cœlo manere nequirent. Abierunt autem dimissis e-

Angli inermes.

N 3 quia

quis multis & armis. Destruxerant breui tempore, nempe à festo Michaëlis usque Martini aliquot castra & oppida, ac deinde mouerunt expeditionem uersus Brisacũ. Sed quum dux Austriæ & comes Wyrtenbergensis cum suis copijs ibi se continerent, hostes præterito Brisaco, transitaq; Basilea uenerunt ad montana Howenstein, & destruxerunt Wallenburg, Clus, Altrew & Willisow, omnia passim deuastantes. Confœderati & ducis Austriæ populus, quem dux tunc in Ergoia habuit, cõmunibus copijs hosti restiterunt. At Angli oppugnantes oppidum Büren, sagitta interfecerunt comitem de Nidow. Bernenses interim non quiescentes, semel atque iterum reliquias Anglorum adorientes, non paucos ex illis strauerunt, potissimum autem prope monasteriũ Frawenbrunn, ubi circiter octingenti hostium perierunt.

Seditio Basileæ facta.

ANno Christi 1376. Lupoldus dux Austriæ senior, constituit celebrare Basileæ carnispriuium. Et quum in planicie ante summum templum torneamenti ludum, animi recreandi gratia cum suis nobilibus exerceret, excitarũt quidam ciues contra ducem seditionem, ut ille cogeretur fugere ultra Rhenum in minorem Basileam, quam iam ab episcopo receperat. Interierunt in illa seditione tres nobiles & aliquot serui. Adueniẽs autem Petrus de Laufen prior tribunus plebis, conscenso fontis margine, mandauit sub pœna capitis & amissione omnium bonorum, ne quis amplius interficeretur, sed potius ducales captiui reciperentur, aliter enim furentis populi sæuicia compesci non potuit. Capti ergo sunt Rudolphus comes ab Habspurg, Henrichus comes à Tetwangen, comes unus à Zollern, Rudolfus marchio Hochbergẽsis & dominus in Röteln & alij quidam equites atque ministri, atque mox fuit tragœdia illa pacata. Autores uero seditionis ciues scilicet quidam capite fuerunt à magistratu ante prætorium puniti.

Inter Basilienses & duces Austriæ bellum exortum anno 1409.

PRæfecti ducum Austriæ, Iohannes comes à Lupffen qui moderabatur Sunggoiã & Alsatiam, atque Hermannus comes à Sultz, qui nomine ducis Friderici præfuit Brisgoiæ & Ergoiæ, unà cum multis equitibus & nobilibus indixerunt bellum ciuibus Basiliensibus. Venit quoque ex Burgundia dominus de Werschy cum multis cataphractis & concremauit Rodersdorff, Hesingen, Plotzen atque alias uillas, quæ fuerunt nobilium in Basilea habitantium. Combusserunt quoque Huningen, Binningen, Bormingen & Bencken, quæ loca uicina sunt Basileæ. Et Ludouicus quidem dux Bauariæ nitebatur

nitebatur dissidentes componere, sed inanis fuit conatus eius. Basilienses ergo freti subsidio suorum Confœderatorum, maxime Bernensium, ascendentes ab altera parte Rheni, exusserunt Nollingen, Wilen, Warenbach & Ow è regione Rhinfelden. Demũ circa diem Martini contra Ystein profecti, expugnauerunt utranq; arcem. Turrim autem unam demolientes & Basileam deuehentes, erexerũt quadros eius in minori Basilea super portam quæ ad Riehen deducit. Paulo post hostes ex Rhinfelden erumpẽtes & ingressi ditionem Basiliensium, nempe Wallenburg, abduxerũt prædam. At Wallenburgenses & Liechtstalenses uires suas iungentes aggressi hostem, interfecerũt 80. uiros, ipsi uero amiserunt 26. Ciues quoque Basilienses sæpe egressi cõbusserunt multas uillas iuxta Hapsen & in Brisgoia & abduxerunt prædam. Tandem mediante Rudolfo marchione Hochbergensi, bellum illud certis conditionibus fuit sopitum. Fuerunt tamen postea occasione huius belli multæ arces destructæ, nempe Furstenstein, Blowenstein, Newenstein &c.

De concilio Basiliensi.

ANno domini 1431. Eugenius creatus pontifex, Iulianum, Cæsariũ, cardinalem sancti Angeli, quem Martinus prædecessor eius, legatum destinauerat in Basileam ad celebrandum ibi concilium, eius autoritate maxime ad extirpandã hæresim Hussitarum, confirmauit, qui & primam celebrauit sessionẽ in die sanctæ Luciæ, nihilq; obstabat quoad Sigismundus Imperator uixit, quod concilij successum impediret. Pontifex uero postea ancipiti cura distractus, scilicet quòd bellis undiquè premeretur, conciliũ autem Martini prædecessoris sui decreto inchoatum indies augeretur, concurrentibus eò Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ & Pannoniæ principibus, qui cõmunem reipub. Christianæ causam in arbitrio concilij reponebant, nitebatur transferre concilium à Basilea ad Bononienses. Sed Imperator & alij principes atque Prælati qui tum Basileæ erant, monuerunt pontificem, ut Basileam, idoneum à Martino pro concilio locum delectum, unà cum cardinalibus proficisceretur, aliter se in eum acturos, ut in contumacem. Motus istorum uerbis Eugenius, Basiliense concilium literis apostolicis confirmauit. Vocantur Bohemi, promittiturq; securitas, ueniunt cum trecentis equis, disputatur de quibusdam articulis, maxime de cõmunione eucharistiæ sub utraq; specie, de ciuili dominio, quod clericis interdictum diuina lege, de prædicatione uerbi Dei quam liberam permissamq; passim omnibus arbitrabantur, de publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant. Adduxerunt quoque Bohemi nonnihil de religionibus mendicantium, quòd illæ inuentum essent diabolicũ, quum neq; Moses neque prophetæ, nec Christus aut apostoli tales sectas instituerint, ergo à Satana institutæ essent. Disputatum est itaque quinquaginta diebus cum Bohemis & multis modis tentatum, si amicè possent trahi, nuncq; pacis spes facta, nunc belli metus incussus. Sed fuerunt Procopius, Iohannes Rochezana, Nicolaus Galecus & multi alij, qui scripturis & postea armis sua omnibus modis conabantur tueri. Postea cum Sigismundus in fata concessisset, Eugenius uidens patres in concilio Basiliensi contra se conspirasse tanquam

Concilium confirmatur.

contra uirum sanguinũ & dilapidatorẽ bonorum ecclesiæ, misit archiepiscopũ Panormitanũ unà cum Ludouico Pontano miræ eruditionis uiro Basileam, qui monerent patres ut desisterent ab incœptis, conciliũ iam Ferrariã translatum, nullamq; apud eos pontificiam esse autoritatẽ. Sed hac translatione nõ obstante, patres Basileæ congregati cœperunt Eugeniũ antea Gabrielem dictum citare ad conciliũ, atq; anno 1439. Eugenio abrogato, pontificem designant Felicem 5. antea Amedeum ducem Subaudiæ dictum. Hic Amedeus quum annis fermè 40. post patris obitũ prouinciæ gubernacula tenuisset, & admirãdus aucto paterno imperio, parta undiq; pace, formidandusq; cumulatis opibus, sapientia, uicinis quibusq; uideretur, ac demum relictis principatus gloriæ fascibus, in heremum se recepisset & sumpta penula ac retorto baculo cum sex uiris equestris ordinis ætate etiam prouectis, mundo & pompis eius renunciasset, ad extremum summi pontificatus honorem ex Ba-

Papa transfert concilium

Dux Amedeus fit papa.

ſilienſi cõgregatione ſibi delatum in eccleſiæ diuiſione, ſuperis parum fauentibus accepit, barbam totondit quam promiſſam nutriuerat, ducatum primogenito ſuo tradidit, eccleſiaſticas ceremonias & orandi morem repente didicit, ſtipatusq́ꝫ magna nobiliũ caterua & illuſtri comitatu circundatus Baſileã perrexit: ubi ab his qui generale concilium facere arbitrabantur, in maxima populi multitudine, quæ undiqꝫ ad ſpectaculum tantæ rei confluxerat, inter duos filios egregia facie adoleſcentes, alterum Subaudiæ ducem, alterum Gebennarum comitem, ſolennibus pro more ſeruatis, tanquam Romanæ præſul eccleſiæ coronatus eſt. Celebrauit ſæpe diuina, benedixit plebibus, officia curiæ ordinauit, cardinales doctrina & autoritate præſtãtes aſſumpſit. Reuerentiã ei tanquam uicario Ieſu Chriſti ſubditi eius tantum & Suitenſes populi, Baſilienſes & Argentinenſes, & qui Alberto duci Bauariæ parebant, præbuerunt. Accepit etiam ab eo cardinalatus præeminentiam Iohannes Segouienſis, homo Hiſpanus, moribus & doctrina illuſtris, & deinde unioni conſentiens, à Nicolao pontif. max. dimiſſo cardinalatu, Cæſarienſi eccleſię pręfectus fuit, monaſterio contentus modico. Hic uocatis ex Hiſpania legis Arabicæ magiſtris, Alcoranũ Mahumetis in linguam latinam uertit, & mendacia eius uiuis rationibus & argumẽtis exploſit. Cæterum cum publicatum fuiſſet ab Eugenio concilium Ferrariæ celebrandum, profectus eſt illuc Eugenius cum ſua curia: & quoniã peſtis Ferrariã inuaſit, translatũ eſt conciliũ Florentiam, ubi Græci cum Latinis prolixam habuerũt diſputationẽ. Interim Baſilienſe concilium aliquando apud Lauſanam finiri placuit, cui tot principes præter Germanos, nempe reges Franciæ & Angliæ, principes Mediolani & multi alij totis uiribus fauebant, neglecta Eugenij pontif. autoritate, qui Florentino conuentui præerat. Amedeus quoqꝫ reconciliatus Eugenio, relicto nomine papæ, cardinalatus honorem retinuit, in quo paulo poſt non ſine boni uiri opinione deceſſit.

Alcoranũ uertitur in linguã latinam.

Bellum Armeniacum ſeu Delphinicum

prope Baſileam geſtum.

DElphinus Vienẽſis Ludouicus nomine, primogenitus regis Franciæ uenit anno 1444. duodecima Auguſti cum magno exercitu intra limites Romani imperij, cinxitq́ꝫ obſidione oppidum, cui nomen eſt Mons Beligardi, quod poſſidẽt comites de Wirtẽberg. Ibi quum aliquandiu maneret, caſtellanus pactis ad certum tempus oppidum tradidit, quo lapſo liberè id reſtitueret. Poſtquam autem loco potitus eſt, fama undiqꝫ aduentũ ſuum publicauit. Aliqui illum in auxiliũ nobilitatis ueniſſe prædicabant, alij dicebant eum uocatum per Rom. regem Fridericum contra Suitenſes. Itali ſcribunt Eugenium, compoſita prius inter reges pace, Delphinum cum equitatu in Baſilienſes concitaſſe, ut illic diſſiparet conuentum patrum. Nonnullis ipſe Delphinus ſe uelle uendicare iura domus Franciæ aſſeuerabat, quę uſque ad Rhenum protendi dicebat. Ex hac cauſa urbem Argẽtinam obſeſſurum ſe affirmabat. Dicebat quoqꝫ ſe propter Sigiſmundũ ducem Auſtriæ ueniſſe, ſic enim fauorem ſeſe habiturũ putabat. De eius exercitu uaria dicta fuere: qui minora prodebant, uiginti quinqꝫ millia fuiſſe cenſent. Obſidebant tunc Heluetij caſtellũ Farſpurg, miſeruntq́ꝫ Baſilienſibus milites ære cõductos. Quod ubi appropinquare urbi certior factus eſt Delphinus, qui iam ad Baſileã uenerat, oppoſuitſe illis, ne poſſent ingredi urbem, paruaqꝫ

Quare Delphinus uenerit in Germaniã.

uaꝗ admodum Heluetiorũ manus, ab aduersa Byrsæ fluminis ripa prope pagum Muttis, munierũt in colle castra. Et dum senatus Basiliensis deliberat, qua uia & ratione in urbem inducere possent expectatum præsidium, Heluetiorum nimium audax iuuentus, non expectato ab urbe nuncio & audito consilio, statuit perrumpere densissimas Armeniacorũ copias. Impetu igitur facto ex castrorũ editiore loco in hostes, magnã eorum multitudinẽ trucidant. Hostibus uero cedentibus ultra Byrsam fluuiũ insequunt eos Heluetij usq; ad S. Iacobum, ubi est hospitale leprosorũ, ubi inueniunt maiorẽ exercitus hostium aciem oppositã & adhuc integrã, nec dubitant Heluetij quanq; fatigati, in illam quoq; aciem irruere, nec prius cędere desinunt, quàm omnes ceciderũt. De qua Aeneas Syluius, qui tunc Basileę erat sic scribit: Veniebant iam Delphini gẽtes, quæ uulgo uocãtur Armeniaci in subsidium cuiusdã castelli quod Suitenses prope Basileam obsidebant. Suitenses ut hoc sensẽrunt, non expectatis hostibus ad uiam pergunt, primasq; Armeniacorũ turmas inuadunt, stragem dant, plurimosq; neci præbent. Armeniaci retro pedetentim fugientes, ad maiorẽ exercitum se recipiunt. Illi sanguinis cupidi & auidi uictorię, dum gloriam quęrunt propriam, salutem amittunt. Ventum erat ad hospitale sancti Iacobi, quod uix quatuor stadijs à Basilea distat. Ibi uniuersa multitudo Armeniacorũ in Suitenses irruit, nõnullis ante portam Basiliensem positis, qui exeuntes obseruarent cęderentq;. Committitur atrox & miserabile prælium, cęduntúrq; ex utraq; parte quàmplurimi. Horrendum auditu est. Euellebant sanguinolentas ex corporibus suis sagittas Suitenses ac truncatis manibus in hostes irruerunt, nec prius animam exhalabant, quàm occisorem ipsi occidissent. Quidam hastis confossi & onusti telis, inter Armeniacos currentes necem suam uindicabant. Erant quatuor Armeniaci, qui Suitensem unum insequebãtur. Iamq; illum telo confossum strauerant & supra corpus grassabãtur, tum eius comes arrepta bipenni in quatuor illos fertur, ex quibus duos obtruncauit, alios uero in fugam dedit, ac deinde semianimum corpus super humeros recipit & inuitis hostibus portauit ad suos. Erat retro Suitenses murus quidam horti sancti Iacobi, quo illi se tutos ab una parte rebantur, solumq; in fronte pugnabant. Sed Teutonici qui cum Ameniacis erant intrantes hortum, murum perfodiunt, Suitensesq; à tergo feriunt, quæ res magna causa ruinæ Suitensium fuit. Pugnatur tum ante tum retro, iam uiro uir imminet, nec iam eminus sed cominus ferrum stringitur. Suitenses quasi leones per omnem exercitum in uictores uagantur, cædunt, sternuntq; omnia, ut qui iam non in spem uictoriæ sed in mortis ultionem se pugnare sciunt. Prælium à principio diei usque in finem tractum. Ad extremum non uicti Suitenses sed uincendo fatigati inter ingentes hostium cateruas ceciderunt. Victoria lugubris atque cruentissima Armeniacorum fuit, campusq; liber eis mansit, non uirtute sed multitudine superantibus. Ex Armeniacis dicunt aliqui plures desideratos esse quàm ex Suitensibus. Magna cædes equorũ fuit. Suitenses autem nulla res magis extinxit quàm magnanimitas, siue illa temeritas fuit. Nam dum hostes paruipendunt, eò deducti sunt, unde exire non potuere. Qui sapit, nec nimis timet hostes, nec contemnit nimis. Hæc Syluius. Occisi sunt Suitenses mille & circiter quingenti, uixq; euaserunt sesquicentum. Inter Armeniacos referuntur interfecti dux quidam ex Scotia & supremus magister ordinis sancti Iohannis per Galliam, qui sex millia equorum sub se habuit & alij multi. Appellatus fuit populus ille Armeniacus, quòd comes Armeniacorum cum duodecim millibus antea uenisset in Sunggoiam, anno scilicet Christi millesimo quadringentesimo tricesimo nono immoratusq; in ea regione atque in Alsatia per unum mensem, populum expilauerit omnibus ferè rebus. Soluentibus autem Heluetijs obsidionem castelli Farspurg, reliquerunt maiorem ante arcem bombardam, quæ erat Basiliensium, quam Basilienses postea inuenerunt in castro Rhinfelden. Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum ita confirmauit Delphinum, ut nihil amplius de urbe capienda cogitaret, sed de reditu. Misit Basileam legatos, qui agerent de pace, sicut & postea Basilienses, Bernenses & Solothurenses miserũt legatos suos ad Delphinũ qui erat in Einsheim, ut cum illo pacem inirent firmarentq;. Et dum diutius morã faceret in Alsatia quàm promiserat, omniaq; diriperet & uastaret, nulla priorũ conuentionum habita ratione, mittunt Basilienses ad Delphinũ legatos, mittit & rex Rom. suos legatos, iubentq; ut quàm primũ abeat, alioqui Germaniã totam in armis futurã, nec fore contentã hostem repellere, sed adsecuturã atq; se ulturam. His nuncijs acceptis, redu-

Pugna apud S. Iacobum.

Viri Heluetici stratagema.

Victoria cruenta.

Quare Armeniaci dicti.

xit copias unde illas eduxit. Montis Peligardi arcem & oppidum bona fide reddidit. Discedens aũt ex Alsatia, quam misere perdidit, omnia diripiendo, mulieres & uirgines uiolando, atq; ab hominibus captis exactiones pecuniarias extorquendo, nõ parum à Selestadianis fuit in suo exercitu læsus, maxime in ascensu montis qui est in Leberthal. Anno 1445. durante bello inter Basilienses & domum Austriæ, multę fuerunt uillæ cõbustæ, præsertim in Frickthal & Sisgöw, quæ erant de dominio castrorũ Stein iuxta Rhinfelden & Farspurgi. Eodem anno Basilienses occupauerunt arcem Pfeffingen, atq; cõbusserunt castra Dyrnach & Waltighofen, in quibus arma Heluetiorũ inuenerunt, qui Basileæ ab Armeniacis fuerant interfecti. Eodem anno Basilienses adiuti per Confœderatos fregerũt tempore autumni castrum Rhinfeldense. Deinde in decembri effuderunt se in præfecturã Lanserensem & combusserunt Schlierbach, Dietwyler & alias quasdam uillas. Anno 1446. Basilienses & Austriaci mutuo se grauiter uellicarũt. Nam Pfeffingen fuit Basiliensibus rursum ereptum, castrũ Rhinfeldense per Basilienses à fundamentis destructũ, multæ uillæ in comitatu Pfirt & iuxta oppidum Otmarsen exustæ. Eodem anno post pentecosten fuit hęc grauis & diutina bellorũ cõmotio per quosdã principes pacata & tota controuersia inter urbem Basiliensem & domum Austriæ composita. Anno Christi 1526. in septembri fulmen è cœlo lapsum feriens Basileæ turrim quandam redundantẽ multis uasis bombardico puluere repletis, in momento oculi fregit illam, disiecitq; lapides magnos & paruos in orbem, non sine graui læsione omniũ quæ in propinquo erant. Interierũt duodecim aut tredecim homines & aliquot pecora, qui ea hora in campo iuxta turrim uersabantur. Quædam etiam domus quadratis turris lapidibus tactæ, non modicũ senserunt detrimentũ. Adiacentes uineę fuerũt subitò sic tonsę, ut putares uites falcibus resectas. Anno 1531. Heluetij in causa religionis nõnihil inter se dissentiẽtes, & indies magis exasperati indurati q; ad arma uenerunt. Partes erant, Tigurum, Berna, Basilea, Schaffhausen ab una, pagi quatuor & Lucernani ab altera. Vtraq; putabat se inique lacesci & iniurijs affici ab altera. Quædam etiam priuatæ personæ atroces iniurias sibi mutuo intulerunt: unde partes magis ac magis irritatæ ad mutuũ tandem bellum sunt prouocatæ. Pagi egressi in septembri, læserunt quosdam qui Tygurinis adhærebant. Prouocati uero Tygurini, ut suos defenderent armata manu exeuntes contra hostem, ad iniquiores loci cõditiones adacti, multos bonos amiserunt uiros. Exhortantes ergo ijdem Basilienses ipsos, Schaffhausenses & Sangallenses, qui illatam iniuriã ulciscerentur, conscenso monte quodam quem Ziger uocant, passi sunt & ipsi in eo monte stragem. Post illam pugnã utraq; pars sesquimense in armis manebant, nulla uolente relinquere loci sui cõmodiorem conditionẽ. Tandam circa festum Martini, legati regis Franciæ atq; quorundã Heluetiorũ inter partes dissidentes mediantes, pacem fecerunt, adiecta hac conditione, ne qua pars amplius ob religionem cum altera expostularet. Anno 1536. episcopus Geneuẽsis & dux Subaudiæ bellũ mouentes, Geneuã urbem obsederũt. Geneuẽses uero hac pressura afflicti, scripserunt Bernẽsibus confœderatis suis, monueruntq; ut iuxta fœderis tenorẽ sibi in tanta necessitate nõ deessent. Scripserunt ergo Bernenses, miseruntq; legatos & cõmonefecerunt ducem omnium antiquorum fœderum & amicitiarũ quibus mutuo obstricti erant, rogantes ut à Geneua recederet, permitteretq; litem componi. Sed quum hac monitione & obtestatione nihil proficerent Bernenses, & Geneuenses non cessarent requirere debitum auxilium, qui iam in extremo erant periculo, emigrantes Bernenses armata manu, irruerunt in ducis dominium, ferèq; totum quod circa lacum habebat sibi subiugarunt, & ducem ipsum è suo ducatu excluserunt.

De Iura siue Iurasso monte.

Itinere unius diei supra Basileam iuxta Rhenum è regione Waldshut incipit Iura seu Iurassus mons, cuius meminit Iulius & alij quidam ueteres, estq; mons altus, multis & ingentibus subnixus saxis. Nostro æuo in diuersis locis alia & alia habet nomina. Ere gione arcis Habspurg prope Brugim uocatur Vocetius, uulgo Bötzberg. Inter Arow & Farspurgensem præfecturã uocatur uulgo Schaffmat, id est, Ouinũ pratum, atq; inter oppidũ Olten & Homburgensem præfecturam appellatur inferior Hawenstein, id est, sectus lapis: per saxa enim factum est iter. Et inter Wallenburg, atque Balstal nuncupatur superior Hawenstein, ubi currus onusti grandibus funibus demittuntur per decliuitatem montis

Mons Vocetius.

montis: Deinde procedendo ad occasum uocatur Wasserfall, id est, aquæ ruina, & ulterius eundo Iurten, ubi uetus nomen retinuit. In his montibus Bertha regina Caroli magni aut mater aut uxor, fundauit quædam monasteria, quæ postea mutata sunt in collegia Canonicorum, ut sunt sanctus Germanus in ualle monasteriensi, & S. Vrsicinus in monte Blauo, de diœcesi Basiliensi. Sunt tamē aliqui, qui putant memoratā Bertham uxorē fuisse Rudolfi regis Burgundiæ, uixisseq́ anno Christi 932. Habet mons ille multas ualles, ut sunt Fricktal, Laufental, S. Imers thal, &c. sed nulla est quæ montem per transuersum penetret. Vbicunq́ uolueris traijcere, opus est alta scansione. Aliqua ramenta huius montis emittuntur uersus Basileam ad unum uel dimidium miliare. Quin & iuxta Byrsam fluuium distantia unius miliarij à Basilea, consurgit alius mons, quem uulgo Blouwen uocant, crescitq́ non parum in altitudine & asperitate, quousque ad Delspergum opppidum ueneris, ubi rursum in planiciem diducitur. Sed ulterius uersus Bellele monasteriū Gallicum procedendo rursum crescit, ac deinde iterum euanescit spacio unius miliarij, hinc rursum nouū saxosum & horrendum montiū iugum ab oriente in occasum extenditur, per quod nemini facile iter pateret, nisi Iulius Cæsar, qui ibi ante Christū natum apud Sequanos bella gessit, ingens saxum in portæ formam perforasset. Distat hic locus à Basilea dieta una magna, adiacetq́ ei uilla Dachsfeldē appellata. Portam uero excisam uocant Pirreport (loquunt enim habitatores illius loci Gallicè) sicut & uicina arx, quam suprà à Bernensibus destructam memorauimus, uocatur Pirreport, id est, Petræ porta. Alij uocant portam illam Piere pertuss, latine, petra pertusa. Vbi notandū, montana illa, quæ ab oriente in occidentē trahuntur, distendi quoque uersus meridiē usque ad lacū Bielensem latitudine duorum miliarium, inueniriq́ multas angustas ualles, inter quas una uersus Dachsfelden recta ducit, sed quæ foris in egressu montium clauditur ingenti saxo, quod ab uno uallis latere ad aliud oppositum pertingit, quasi ex industria illuc positum, quod exitum uallis prohiberet, sicut & prohibuit usq́ ad Iulij tempora. Ille enim in eum locum à lacu cum suo exercitu & bellico apparatu perueniens, & uidens sibi iter & totam uallem solius saxi obiectu interclusam, ingenti labore perfregit saxum, tantamq́ aperuit portam, ut à suo tempore magni & onusti currus sine obstaculo penetrare possint. Ego metiēs lapidem quum aliquando adessem, inueni crassitiem eius 46. esse pedum: cauaturā uero in altum factam, tantam, ut ego in imo cōstitutus, cum lanceola mea, quæ staturæ meæ longitudinē ferè duplo æquabat, uix potuerim pertingere usq́ ad superficiem conuexā incisuræ. Reliquū uero lapidis quod est supra cauaturā, erigitur in cœlum iuxta meam cōiecturā altitudine trium aut quatuor uirorum, in cuius frontispicio quadratus locus longitudine & latitudine duorum cubitorū est designatus, paululumq́ à cōmuni superficie in lapidem demissus, in quo sequentia metra sunt excisa, sed quæ in imo propter loci sublimitatem & characterum corruptionem, quæ aëris iniuria & longitudine temporū accidit legi non possunt. Quidam tamē episcopus Basiliensis (in cuius ditione illa terra est) æuo nostro, adiunctis scalis & funibus, fecit diligentius inquiri insculptorū uersuum uerba, quæ talia esse deprehensa sunt.

Bellele monasterium.

Numinis Augusti uia ducta per ardua montis
Feliciter petram scindens in margine fontis.

Apud alios uero inueni metra illa sic scripta:

Nimis angusti uia ducta per ardua montis
Fecit iter scindens petram in margine fontis.

Per marginem fontis intelligit scaturiginem Byrsæ amnis, qui ibi ex petra magna aquarum ui euomitur, atque extra mœnia urbis Basiliensis, auctus multis accurrentibus riuulis ingreditur Rhenum.

De qui-

De quibusdam bellis à Confœderatis Heluetijs intra centum annos gestis.

PErpessi Vrani & Transsyluani anno Christi millesimo quadringentesimo decimo in Lepontinis ultramontanis populis, sibi quadam amicitia iunctis, iniuriam, traijcientes mõtem sancti Gothardi, occuparunt locum Domon, uulgo Thum, profectiq́ ultrà destruxerunt quatuor magnas & munitas turres, ex quibus homines diripiebantur & infestabantur. Deinde quum memorati duo Cantones emissent Bellisonam à comite de Mosax, dux Mediolanensis in die parasceues eripuit illis rursum ciuitatem illam, anno millesimo quadringentesimo uicesimo secundo. Quod Vrani ęgreferentes, coassumptis reliquis cõfœderatis inierunt cum duce pugnam, in qua Lucernates grauem passi sunt iacturam. De hac pugna Sabellicus sic scribit: Ferocissimus hostis iniquũ certamen adeptus est, Italis ex æquo pugnantibus. Ex Germanis lancea traiecti per hastam conati sunt ad hostem pertendere, ne multi caderent. Ex Philippi exercitu fortissimo quoque interfecto aut uulnerato, equis nostrorum quadringentis confossis. Nescitur plures ne ducalium an Heluetiorum interfecti fuerint in ea pugna. Vbi Heluetij domum uenerunt, mox sine mora delegerunt alias copias potẽtiores, quas contra ducem mitterent, sed dux mittit ad Heluetios legatum, facitq́ pacem, oblatis & donatis 30. millibus aureorum.

Decimo Aeneadum lib. 1.

Bellum inter Confœderatos & domum Austriæ.

CIrca annum Christi 1468. propter sex solidos, quos quidam ciuis Mulhusianus debebat seruo, natum est grande in uniuersa regione dissidium, imò incendium. Nam uendidit seru9 ille actionẽ suã cuidã nobili, Hẽrico de Regesheim, qui post debiti exactionem, indicto Mulhusianis bello, ad partem suam traxit præfectum ducis Austrię, quem dux habuit in Sunggoia. Mulhusiani uidentes quod futurum erat, uocarunt Bernenses, Solothurenses atq́ omnes Confœderatos. Illi ergo descendentes omnia circumquaq́ loca incendio uastarunt aut incendij loco grauem fecerunt exactionem. Nec minus grassabantur contra Confœderatos illi qui erant à parte ducis Austriæ, nempe Baro de Falckenstein atque reliqui, qui in castro Rhinfeldensi sua habuerunt præsidia. Eodem anno circa festum Margarethæ obsidione cinxerunt cõfœderati oppidum Waldshut, continuantes obsidionem cum 16. millibus uirorum usque ad festum Bartholomæi, infectoq́ negocio non sine suorum iactura soluerunt obsidionem. Tandem eodem anno fuerunt Confœderati Sigismundo duci Austriæ reconciliati per Ludouicum Palatinum Rheni, episcopum Basiliensem & Rudolfum marchionem ab Hochberg, numeratiq́ Heluetijs decies mille aurei.

Anno millesimo quadringentesimo sexagesimo nono circa festum Iohannis Baptistæ, impignorauit Sigismundus dux Austrię Carolo duci Burgundiæ omnem ferè suam ditionem quam ultra & citra Rhenum habuit, nempe Sunggoiam, Brisgoiam, Nigram syluam, & quatuor oppida iuxta Rhenum sita, pro septuaginta millibus aureorum, id quod multorum malorum fuit seminarium. Nam constituit dux præfectum super has terras Petrum de Hagenbach tyrannum, qui communis pacis turbator fuit & populi intolerabilis exactor. Eodem anno circa festum Martini conuenerunt Treueri Imperator Fridericus & Carolus dux Burgundiæ, tractaturi de sponsalibus inter Maximilianum Friderici filium & Mariam ducis filiam faciendis. Cœpit tunc superbia ascendere in cor Caroli ducis, quę & postea perdidit illum. Nam postulat sibi dari titulum regni, uicariumq́ generalem imperij se institui. Habuit enim has regiones præter Burgundiam, Selandiam, Holandiam, Brabantiam, Lutzelburgũ &c. quas in regnum erigi arroganter petijt. Quin & quatuor episcopatus cupiebat incorporari illi nouo regno, quorum Regalia à se & non ab Imperatore suscipi suadebat. Hæc ubi ab Imperatore in deliberationem sunt suscepta imò negata, Carolus aliam tentat uiam, qua consequatur quod petebat. Nam colligit exercitũ, quem ducit ad obsidendũ oppidũ Nussiam, quod est ecclesiæ Coloniensis &c. De quo suo loco.

Initium belli Burgundici, inter Heluetios & ducem Carolum.

QVum dux Sigismundus impignorasset, ut iam diximus, Carolo duci Burgundiæ terras suas, & Burgundus illis designasset communem præfectum, Petrum ab Hagenbach, uenit Oswaldus à Thierstein, aulicus ducis Burgundiæ, ad Mulhusianos & sollicitauit eos ad iurandum sibi tanquam ducis legato. Quod cum illi negarent, mandauit dux, ut omnes in terris sibi subditis parati essent ad arma. Quod aduertentes ciuitates imperiales per Alsatiam, inierunt consilium unà cum Friderico principe palatino & legatis regis Galliæ & ducis Mediolanensis contra ducem Burgundiæ. Fuit tunc quoque Carolus dux Lotharingiæ apud Nansen peste mortuus, quod mouit Carolum ducem Burgundiæ, ut armis tentaret sibi subiugare Lotharingiam, contra Renatum causam sumens, quòd Carolus defunctus obæratus illi esset, quo modo simul meditabatur regium nomen Siciliæ & Hierusalem usurpare. Anno itaque millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, maturaturus Carolus perditionem suam, omnia uicina loca, suis non contentus, pergit sibi subijcere, Lotharingiam, Alsatiam, Losannam, &c. Sic enim ignara fatorum mente miser homo, sæpe cæco non solum affectuum impetu, uerum & stulto rationis, Deum non timentis, iudicio, cùm putat se sequi maxime salutaria & commoda sibi, in perditionem se præcipitat. Quare qui uere sapiens est, suspecta habet omnia opera sua, & timet dominum in omnibus uijs suis. Interim uero quo dux possedit terras illas iuxta Rhenum, præmisit Petrum de Hagenbach cum mille & quingentis equis atque quatuor millibus peditum, subsecuturus ipse paulo post cum quinque millibus equorum, qui omnes iuxta Colmariam transeuntes uenerunt Brisacum, afferentes secum quadrigas bombardis oneratas. Ex Brisaco receperunt se ad Ensheim atque inde ad Than. Ibi innotuit duci, regem Franciæ expeditionem mouisse in terras eius, ideo illico repetijt Burgundiam. Lustratis autem Brisgoia & Alsatia, placuerunt regiones ei, cogitauitque quibus modis illas sibi retineret, & in ea re cooperatus est ei diligēter Petrus de Hagenbach, sed qui sua tyrannide omnia confudit. Siquidem commouit & perturbauit totam lineam Rheni, & nemo non uerebatur potentiam Caroli ducis, qui semper extraneos homines, Flamingos, Picardos & Longobardos alebat in terris istis, non sine graui colonorum iactura. Cœpit deinde memoratus Petrus mulctare terras inauditis exactionibus, tumensque superbia erga nobiles & ignobiles, nulla non audebat perpetrare facinora. Quare non parum commotæ sunt ciuitates istæ Brisacum, Neoburgum, Rhinfelden & reliquæ. In hoc solum commendabatur, quòd conabatur publica itinera tuta ab omni prædone custodire. Terris in hunc itaque modum pressis, subditi recurrerunt ad Sigismundum ducem Austriæ implorantes opem & auxilium. Conuenerat inter Sigismundum & Heluetios post diutina illa citrà ultraque gesta bella, & cœpit inire cum eis fœdus, cui fœderi & Argentinenses, Basilienses, Colmarienses, Selestadienses &c. subscripserunt Constantiæ in conuentu quodam. Fuit quoque capitalis summa, octoginta millia aureorum, numerata & Basileæ apud trapezitam reposita, atque per Heroldum solutio duci Burgundiæ significata. Quòd audientes ciues Ensheimenses cœperunt erigere cristas contra Hagenbachium, contemnentes iussa eius & imperium. Iratus ille, conabatur in paschali nocte, quum omnes putaret esse in matutinali officio, conscendere cum suis Longobardis mœnia at illi deprehensi, fuerunt aut deiecti aut gladijs confossi. Residui fugerunt ad Brisacum. Ciues quoque Brisacenses multa à tyranno perpessi & in unum collecti, ceperunt hominem & in uincula coniecerunt. Quod uidentes Picardi & Longobardi, omnes fuga elapsi sunt. Audiens autem frater Stephanus Hagenbachius Petri incarcerationem, confestim significauit id duci Carolo. Carolus itaque relicta Meti, quam obsidere deliberauerat, totum belli pondus uertere statuit in Germanos. Vicesima Aprilis anni millesimi quadringentesimi septuagesimi quarti, uenit Sigismundus dux Austriæ Basileam cum trecentis equis, missisque Hermanno de Eptingen in regiones Brisgoiæ & Alsatiæ, sacramentum ab omnibus exegit, præsertim quum impignorationis summa esset restituta, atque duci significata.

Homo fatorū ignarus.

Petrus de Hagenbach.

Capitur Hagenbachius.

Burgundus

Burgundus uero hoc unum urgebat, ut uel terræ sibi restituerentur, uel summa pecunia-
ria Bisontij reponeretur, quod nisi fieret, se omnem motur um lapidem, quo iniuriam ulci-
sceretur. Interim conscriptus est dies iudicialis in oppido Brisacensi, conuocatique iudices
ex omnibus per circuitum ciuitatibus & terris, ex Alsatia, ex Argentina, Sunggoia, Nigra
sylua, Basilea, Friburgo, Berna, Solothuro & cęt. accusatus est Hagenbachius de quatuor
facinoribus, primo quòd in oppido Than quatuor ex senatu uiros graues absque iudicum
sententia & sine causa decollari fecisset contra omne ius, diuinum & humanum. Secun-
do, quòd literas & sigillum dedisset, se nihil innouaturum Brisaci, nec ullas exactiones ex
torsurum. Item nullum peregrinum populum intra mœnia oppidi admissurum, quæ om-
nia minime obseruauit, nam posuit & deposuit pro arbitrio iudices & consules in oppido,
imposuit graues exactiones, introduxit alienum populum, illique liberum fecit, ut hospites
suos confoderent, uiolauit fœminas & uirgines, incæstauit moniales. Verum hæc excusa-
uit huiusmodi commēto, quòd omnia fecisset iussu aut saltem nutu ducis Caroli, & quòd
Carolo superuenienti aliud fecissent homagium ciues Brisacenses, quodque posterius sacra-
mentum eneruasset prius. Quòd autem oppresserit uxores alienas & uirgines, primus
non esset, sed circustarent multi, qui in eadem damnatione essent, & tamen neque in corpo-
re neque in uita punirentur. Durauit autem consistorium illud & causę examinatio ab
hora septima matutina usque ad uesperam, tunc fuit finaliter à iudicibus conclusum & sen-
tentia lata, Petrum Hagenbachium extremo afficiendum supplicio. Data sententia acces-
sit Heroldus Imperatoris & dixit: Petre ab Hagenbach, condoleo tibi quòd sic perdite ui-
xeris, ut nedum equestrem ordinis tui dignitatem custodieris, uerum & uitam amiseris.
Iubeor commissione horum sedecim strenuorum equitum te spoliare dignitatis tuæ insig-
nijs, sed quia non inuenio in te hæc signa, pronuntio & publicè proclamo, te indignũ mi-
litia sancti Georgij, in cuius nomine & honore, militiæ cingulum aliquando induisti. Post
hæc conuersus ad cunctos milites deauratos & reliquos uiros astantes ait: en strenui do-
mini, uestro iussu denudaui hunc Petrum Hagenbachium omni honore & militari digni-
tate, promulgans eum ceu indignum equestri & militari sodalitio, reum autem ob facino-
ra sua publico supplicio & morte: uos præterea atque omnes astantes & pro militari dig-
nitate nitentes, exhortor, ut iuxta nominis uestri tenorem strenuos & integros uos gera-
tis, atque hunc Hagenbachium uobis pro exemplo statuatis. Finito Heroldi sermone,
surgens Marscalcus monuit iudicem, ut iuxta sententiæ tenorem, iudicium exequeretur.

Accusatur Hagenbachius in iudicio.

Degradatur Hagenbachius

Audiens Hagenbachius iudicum sententiam, rogauit sibi hanc impartiri gratiam, ut
caput à corpore tolleretur, quod & sibi concessum est. Veniens autem ad locum suppli-
cij, cœpit in hunc modum loqui: Scio hanc meam mortem non inultam relinquendam à
duce Carolo, atque ob id me mei non tantopere miseret, quantum multorum bonorum ui-
rorum, qui propter me morituri sunt. Ro-
gauit secundo, ut Deum pro se precarentur,
& tertio, ut dux Sigismundus te-
stamenti sui executionem faceret, in quo
ordinauerat templo Brisacensi traden-
dam catenulam auream & sedecim egre-
gios equos, ualentes mille & centum flo-
renos. Vbi uero decollatus est, corpus
eius ductum fuit ad locum Hagenbach,
& ad maiores suos sepultum. Durauit ty-
rannis illa & terræ impignoratio quinque
annis, quanquam Hagenbachius dunta-
xat tribus annis & dimidio præfecturam
administrauerit. Cęterum Carolus Bur-
gundus audita sui præfecti occisione, fu-
rore repletus, constituit de omnibus qui
cooperati fuerant, ultionem sumere. Et
primum quidem cepit Henricũ comitem Wyrtenbergensem, iuxta Lutzelburgũ. Quod
ubi Basiliensib. innotuit, missis ilico bombardis, uiris & reliquo apparatu bellico ad Mon-
tem Beligardi, præoccupare studuerunt portam illam atque munierunt castrũ. Dux uero Ca-
rolus

Decollatur Hagenbachius

rolus misso nuncio ad castellanum montis Beligardi, iussit sibi aperiri castrum, alioquin comminatus est se occisurum captum comitem. Respōdit castellanus seu arcis præfectus. Cepit dux præter omne ius dominum meum illustrem, quem si etiam occiderit, non aperiam, quum adhuc alij supersint comites, quibus æquè ut capto comiti iuramento sum astrictus. Audientes uero Sigismundus dux & Basilienses ducis Burgundiæ propositū, admonuerunt omnes Confœderatos suos, ut armati obsisterent Carolo, ne erumperet in Germaniam. Carolus tamē missis sex millibus equitum contra Sigismundum ducem Austrię, & contra episcopum Basiliensem, castrametatus est iuxta Bruntrut, apud quos fuit Stephanus Hagenbachius ulturus fratrem suum, ac deinde profecti in Sunggoiam spoliauerunt triginta uillas, nempe Damerkilch, Olenberg, &c. interfectisq; aliquot uiris, ceperunt reliquos unà cum mulieribus & pueris, quos abducentes extorserunt pecuniam ab eis. Abegerunt quoque duo millia armentorum. Cæterum Pfirtenses uolentes ulcisci illatum damnum, inciderunt in grauius malum, nam cæsi fuerunt ex eis nonaginta uiri & capti centum.

Elicurt expugnatum.

QVum dux Carolus ab oppido Nüssia copijs Imperatoris Friderici deturbaretur, initum est consilium ut rex Franciæ illum oppugnaret in Picardia, dux autem Austriæ & Heluetij Burgūdiam inuaderent, id quod & opere impletum est. Nam episcopi Basiliensis & Argentinensis, ciuitates imperiales per Alsatiam, Sigismundus dux Austriæ atque Heluetij communibus copijs adorti sunt oppidum & castrum Elikurt. Quod uidens dominus de Blawmont tentabat suo exercitu liberare oppidum Elikurt ab hostium oppugnatione. At Germani in illum uersi occiderunt de eius exercitu duo millia & residuos in fugam uerterunt. Tunc Elikurt dedidit se illis. Deinde post Luciæ festum Bernenses & Friburgenses occupauerunt oppidum Remond, quod sonat rotundum mōtem, estq; situm inter Friburgū & Losannā in monte, cuius loci dominus adhęrebat duci Burgundo. Et hęc omnia fiebant interim quo Carolus Nüssię obsidione destinebatur. Veniebat quoque eo tempore filius regis Neapolitani per Longobardiam & Pedemōtem cum exercitu & pecunia, ut suppetias ferret duci Carolo, sed Heluetij admoniti per Ludouicum regem Gallorum intercluserunt omnia itinera, ut filius regis cogeretur reducere pedem. Sequenti anno in fine Aprilis, coniungentes copias suas Basilienses, Argentinenses, Heluetij & dux Sigismundus, mouerunt exercitum contra Bisantium & Ponterlin, & in ipso itinere occupauerunt oppidum Gransen atque castrum eius, & oppidum Orben cum castro eius, rex uero Galliæ non pauca loca ademit Burgundo in Picardia & Burgundia. Burgundi autem erumpentes exusserunt quadraginta uillas iuxta Bruntrut & iuxta montem Beligardi & Tattenriet. Atque in his omnibus ducissa Subaudiæ soror regis Galliæ pessime egit, quippe quæ adhærebat duci Burgundiæ & concedebat illi liberum contra Heluetios accessum. Vnde Heluetij indignati contra mulierem, motis armis in terram Subaudiensem, occupauerunt plurima loca, nempe Murten, Auendicum, Paterniacum, Montenach, Steffis, ubi occiderunt circiter mille uiros, Font, Laserren, Yuerdon, Sanctam crucem, Alacle &c. Fuerunt etiam uiginti castra expugnata & exusta. Oppida Morsee & Neuidunum & alia quædam dediderunt se. Geneua dedit uiginti sex millia aureorum, iurantes ligæ Heluetico, sicut & Losannenses fecerunt. Hæc ut diximus omnia sunt gesta, interim quo dux Carolus obsidebat Nussiam. Soluta autem obsidione illa, anno scilicet 1475. circa diem diuæ Margaretæ, recedentibusq; duce & Imperatore, rumor uulgabatur, ducem Imperatori numerasse ducenta millia aureorum. Multis ualde displicebat hæc Imperatoris & ducis reconciliatio. Si enim Imperator uoluisset, bello finem fecisset expugnassetq; ducem, sed putant eum ob futura connubia aliud in animo uersasse. Audientes autem Confœderati omnes, Carolum ducem soluisse Nussianā obsidionem, uenireq; maxima uirtute in partes superiores, collegerunt & ipsi maiorem exercitum undiq; affluentibus copijs militum, à Basilea, Argentina, Alsatia, Berna &c. In uigilia sancti Laurentij dedidit se oppidū & castrum Blowmōd, quod diu obsederant Heluetij & Austriaci, inuentaq; sunt in eo octo dolia pulueris bombardici, multa tormenta ænea atq; cōmeatus pro duobus annis, quibus eductis, oppidum incendio

Remond oppidum.

Subaudia à Confœderatis occupatur.

Blowmond exustum.

incendio eſt abſumptum. Idem factum eſt caſtro Warybon. Cæterũ dux Burgundiæ cum ſuo exercitu rectà contendebat in Lotharingiam, cui ſuppetias ferebat rex Angliæ atque dux Mediolani, cui & duciſſa Subaudiæ liberũ tranſitum cõceſſit. Circa feſtum omniũ ſanctorum dux Burgũdię expugnauit omnia oppida & caſtra in Lotharingia, præter Sirick & Nanſeum. Eo tempore frater Caroli nothus expeditionem mouit cum nobilibus Burgundiæ in Valeſiã, exuſtisq́; aliquot uillis, comprehenſi ſunt & eorum duo millia à Valeſianis interfecti, inter quos fuerunt decem domini Burgundici. Circa diem S. Eliſabet, dux Carolus Nanſeum in deditionem accepit. Deinde circa feſtum diui Nicolai induciæ factę ſunt inter ducem Burgundiæ & omnes Confœderatos, uſque ad Calendas Aprilis anni 1476.

Nanſeum capitur.

Pugna iuxta oppidum Granſen.

ANno 1476. poſt diem purificationis miſit dux Mediolanenſis duci Carolo quindecim millia uirorum, duciſſa autem Subaudiæ miſit quinque millia, qui omnes uenerunt Loſannam ad ducem, nam eam ciuitatem dux coactis ingẽtibus copijs inopinato aduentu obruit. Loſannenſes nulla ſciẽtes tam repente auxilia aduerſus tam inſtructum hoſtem, territi dediderunt ſe. Capta autem Loſanna, quę erat Heluetijs confœderata, Heluetij ſine mora delectu habito aduerſus eum educunt copias, præmiſſis in oppida hoſti proxima pręſidijs. Oppidum Granſen præſidium tenebat quadringentorũ Heluetiorum. Duodecima Februarij Carolus dux obſedit oppidum Granſen atque caſtrum eius quinquaginta millibus militum, adductisq́; quingentis magnis tormentis ęneis, cœpit oppugnare oppidum, & in primo impetu amiſit centum uiros. Videntes autem qui in præſidio erant Bernenſes, quod futurum erat, incenſo oppido fugerunt in caſtrum. Dux ergo aggreſſus caſtrum cœpit illud bombardis infeſtare, cadentibus utrinq́; nonnullis. Sollicitabat etiam obſeſſos ad deditionẽ, quod cum illi negarent, niſi reciperet illos cum gratia, promiſit eis quod petebant, unde & dediderunt ſe illi. Accepto ergo caſtro, cepit omnes qui in præſidio erant, fecitq́; octoginta ſupendi, & ducentos in lacu uicino ſubmergi, reliquos captiuos tenuit. Quo ſcelere uehemẽter cõmouit omnes ſuperioris Germaniæ homines, non ſolum Heluetios: quare coniunctis uiribus aduerſus ducem duxerunt copias, nempe Heluetij, exercitus ducis Auſtrię cuius ductor fuit Hermannus ab Eptingen, epiſcopi Baſilienſis & Argentinenſis cum copijs ſuis, & haud procul ab oppido Granſen exuerũt eum caſtris, eoq́; fugato magna eius exercitus pars fuit occiſa. Amiſit tunc dux totum apparatum bellicum, qui magnificentiſſimus fuit, omnia tormenta ænea, trecenta uaſa puluerum bombardicorum. Tunc Heluetij recuperarunt omnia oppida & arces à Carolo occupata, & ſuſpenſos Germanos milites laqueis ſolutos, arboribus & patibulis liberatos, terra condunt, captosq́; Burgundos, quos Carolus pręſidio reliquerat, laqueis eiſdem ſuſpendunt. Venit autem dux in fuga illa, prima nocte ad Yuerdon ac deinde Naſerith, & præ animi mœrore nec edere nec bibere uoluit, ueniensq́; tandem Loſannam, exercitum ſuum rurſum inſtaurauit. Miſit etiam legatos in Flandriã & alia loca, qui cogerẽt nouas copias, exegitq́; à Burgundis ſextam omniũ facultatum partem in uſum belli, quoniam conſtituit ſemel aut uincere, aut ſe ſuosq́; omnes perdere. Tanta erat animi uarijs affectibus turbati ira, nec habuit ullam impenſarũ rationem. Voluit duciſſa Subaudiæ quatuor millibus militum Carolo opem ferre, at Fribu rgenſes illis obuiantes, in fugam uerterunt. Venerunt quoque aliquot millia Longobardorum per montem ſancti Bernhardi in Valeſiam, occiſisq́; centum & uiginti incolis, ſic irritarunt Valeſianos, ut illi congregati ſtrauerint mille Longobardos, reliquis in fugam uerſis. In his omnibus laborabat Fridericus Imperator, ut pacem faceret inter Heluetios & ducem Burgundum.

Confœderati ſuſpenduntur.

Carolus primo uincitur.

Pugna

Pugna iuxta Murtam.

CArolus copijs reparatis & auctiorib. quàm antea, iterũ aggreditur Heluetios ulturus se atq; nona die Iunij oppidum Murtam obsidione cinxit. Bastardus Burgundiæ castrametatus est ad lacum, habuitq; in castris triginta millia equitũ & peditũ, dux autem ipse uersus montẽ ordinauerat castra sua, & dominus de Remõd in descensu uersus lacum castra sua constituit, in quibus habuit octo milia militũ. Sicq; ex omni partu infestabant oppidum. Properat eò Renatus cũ ualidis copijs cui Carolus Nanseum abstulerat, iunxitq; se Caroli hostibus, auxiliũ laturus Heluetijs. Fit itaq; pugna & funditur Caroli prima acies, in fugã uerso eius aciei ductore. Quod uidẽtes Murtenses, facta ex oppido eruptione iunguntur cũ duce Lotharingiæ, & hostium castra, cæsis plurimis peruasere, nec fuisse fertur fugæ modus: interierũt in ea pugna decem aut septẽ millia hostiũ, inter quos fuerunt duo adolescentes duces Cleuenses. Dux quoq; Carolus in ea pugna parũ fuit uulneratus. Videns uerò Bastardus pugnæ infelicitatẽ, instituit & ipse cum suis fugere, at Germani eos insequẽtes, confoderũt & submerserũt in lacu ferè sex millia. Comes quoque Remondensis solus belli pondus ferre nõ potens, fuga sibi salutẽ quæsiuit. Domus deinde extructa extra mœnia oppidi Murtensis plena ossibus interfectorum, ostendit in hunc usq; diem quanta cædes illa fuerit, quotque ibi occubuerint homines uidentur adhuc in quorundam cranijs infixa ferrea iacula. uidentur in ossibus ipsis accepta uulnera, sed de quibus iam suprà pagina 135. nonnihil scripsimus. Perdidit dux Carolus in hoc conflictu omnia sua tormenta ænea atq; preciosa iocalia, & uenit tristis & mœstus cum paucis ad sanctum Claudium, atq; inde Bisantiũ. Victoria de Carolo in hunc modum habita Renatus Argentinam se recipit, indeq; aliquot armatorum millibus roboratus, Nãseum, quod sibi Burgundus usurpauerat, obsidione cingit, recuperatq; sexta die Octobris, reperiens in eo præsidiũ quadringentorum equitum & sexcentorum peditum Burgundorũ. Ministrauerunt quoq; Argentinenses & Basilienses suppetias aliquas Bernensib. & Friburgẽsibus, qui unà profecti in Sabaudiæ partes, occupauerunt Geneuã, Losannã & uniuersam terrã, illam, deinde usurpauerũt & ditionẽ comitis Remondensis. At episcopus Basiliensis & reliqui confœderati excurrẽtes in Burgũdiæ partes, obtinuerũt & diruerũt multa oppida et castra in Burgũdia.

Carolus uincitur secundò.

Nanseum recuperatur.

Obsidet Burgundus oppidum Nanseum.

INterim Burgundiæ dux, cui aduersa omnia succedebant, ægrè admodũ ferens à modi-
co principe uinci, resarcitis pro tempore copijs ex Salinis Sequanorum oppido, Nan-
seum ducit & obsidet, habens in exercitu 14. millia pugnatorum, aliasq́ꝫ expectans co-
pias, Heluetios sperans non iam serio aliena defensuros. Dumq́ꝫ ibi uenientem exerci-
tum præstulatur, ecce Renatus cum suis & Heluetiorum copijs adest. Erat oppidum muni-
tum quibusdam Gallis, Heluetijs & alijs Germanis, qui una nocte quadringentis equis e-
rumpentes, adhærente singulis equitibus armato uno milite, stragem fecerunt in Burgun-
dis, surreptis aliquot bombardis, sine magna iactura redierunt in oppidum. Strauerant au-
tem in ducis castris quadringentos, ceperantq́ꝫ multos & abduxerunt octingentos equos.
Simile Stratagema accidit duci Carolo ante Niclas port, ubi amisit uiros trecentos, & e-
quos octingentos. Reuerso autem duce ad Nanseum, Germani & dux Lotharingiæ parti-
to agmine, alteri secundum flumen, alteri per uiam militarem Nanseum uersus composito
ordine incedunt, iam etiam Carolus suam aciem statuerat & hostes ipsos, qui uia publica
progrederentur, tormenti appetere properabat. Quod animaduertẽtes eius aciei ductores,
quinta die Ianuarij sinistrosum ad proximum collem diuertunt, inter quos Carolus quos-
dam bino agmine mittit iubetq́ꝫ hostem ab equitibus inuadi, sequente illos numeroso pedi-
tatu. Mox Heluetij qui in colle erant, conuersa in Burgundos facie, incredili impetu hostẽ
excipiunt, peditatum Caroli in fugam conuertunt, & in binum agmen, hi qui ad flumen i-
ter habebant, nulla mora incursantes, totam cohortem fuderunt. Est pons nõ procul Nan-
seo, ad quem postquam fugientes perueniunt Burgundi, insequẽte eos ferociter Lotharin-
go, pars fluminis uadis se credentes, ab Heluetijs cæsi, pars fluctib. obruti interibant, pars
quæ syluis se abdiderat, ab incolis sine miseratione iugulabãtur. Nec cessauit Lotharingus
hostem sequi, donec adueniens nox eum prohibuit. Tum de Burgundo duce interisset ne
an uiueret sollicitus, at ille reuera dum se fuga saluare cõtendit, labente equo fuerat trib. uul-
neribus occisus, uno ad caput secus aurem, ad dentes usq́ꝫ pertingente, altero ad fœmora,
tertio ad anum, id quod Antonius eius frater nothus, quem Lotharingus captiuum habe-
bat & alij contestati sunt, cuius tamen rei fidem uix admiserunt hi, qui Burgundionum po-
testatis erant, pertinacissime affirmantes eum è pugna ad Germanos dilapsum ibiq́ꝫ septẽ-
nem pœnitentiam uouisse. Erant qui equos gemmasq́ꝫ uenales exhiberent, uenderentq́ꝫ di-
lata solutione donec Carolus exacta pœnitẽtia redijsset. Erãt tunc in Bruxella oppido Spi-
rensis diocœsis homo, qui solo tectus uili uelamine, aliàs nudus incedẽs, credebatur à uul-
go Carolus publiceq́ꝫ uisitabatur à multis à quibus ipse ea gratia uitæ subsidia recipit. Tan-
dẽ uerò sub dissimulatiõe opinionis de se factę abiẽs elapsus est. Inuentũ aũt ducis cadauer
nudum apud Nanseum sepultũ est postridie Epiphanias domini. Hæc fuerunt Caroli ducis
uiri genere nobilissimi & animo nimiũ fortis. Interierunt in hac ultima pugna ex parte du-
cis Caroli tria millia, capti autem fuerunt Balduinus & Antonius bastardi, comes quidã de
Nassauu, iuuenis marchio de Rœtelen, comes unus ex Anglia & multi alij domini atq́ꝫ no-
biles. Habes quoq́ꝫ hanc historiam supa ante Italiam breuioribus explicatam uerbis.

Burgundi ceduntur.

Dux Carolus cadit.

De bello inter Heluetios & Sueuos

anno Christi 1499. gesto.

HOc Christi anno 1499. fuerunt inter Heluetiorum confœderatos & domum Au-
striæ ortæ quædam simultates, primum ex paruis causis, sed ex quotidianis uici-
norum inuicem conuitijs odium indies creuit, ac tandem res uenit ad arma. Quan-
quam uoluntas non erat Maximiliani aut ullorum præcipuorum principum aut
ciuitatum, bellũ eo tempore cum Heluetijs gerere, sed ut dixi, nullæ magnæ causę
belli erant, erat tantum cæcum, stultumq́ꝫ odium uicinorum quorundam hominum leuium,
quibus magis placet rerum turbatio quàm alma pax. Erant etiam quidam pacis turbato-
res potentes, qui non uerbis tantum, sed & factis incipiebant lacessere Heluetios. Cona-
bantur enim arces quasdam quæ pertinebant ad Curiensem ecclesiam cathedralem occu-
pare, id quod Rheti ferre nolebant. Miserunt itaque episcopum suum, cui potissimum erat
illata iniuria, ad Maximilianum, qui ei hæc exponeret. Maximilianus præsulem Constan-
tiensem

Ex scintilla magnum incendium.

tiensem ordinauit, ut partes suo componeret nomine. Ipse uerò abiens ad Germaniam infe-
riorem, magnum post se reliquit dissidium. Nam consiliarij in Inspruck contemnentes con-
uentum in Feldrich per episcopum Constantiensem celebrandum, mittunt ad principes et
ciuitates Sueuici fœderis, petunt ut Maximiliano & sibi ferant auxilium aduersus Helue-
tios, omnes homines præ se contemnentes. Et belli autores quidā nobiles, sub nominis Ma-
ximiliani autoritate multum poterant apud Sueuicum fœdus. Inuadunt igitur priores Cæ-
sariani Heluetios, capiunt oppidulum Maienfeld, & monasterium Munsterthal diripiunt,
occidunt multos & quosdam captos cum reliqua præda abducunt. Heluetij uidentes nullū
paci relictum locum, collecti occurrunt hosti, suos defensuri socios. Congressi tandem,
diu Heluetiorū impetum sustinuerunt Sueui, quousque terga uerterunt: quos insecuti Hel-
uetij, sua omnia recuperauerunt, & igne ferroque hostilem agrum uastarunt. Maximilianus
qui tum in Geldria erat alio occupatus bello, ubi audiuit de bello Heluetiorum, pacem fe-
cit apud Geldrenses & festinauit in superiorem Germaniam. Tunc autores & incœpto-
res belli grauiter accusabāt Heluetios apud optimum uirum Maximilianum, & facile erat
in absentes quiduis dicere. Irritatus Cæsar, decreuit omnes uires & neruos in bellum ad-
uersus Heluetios intendere. Quare totum imperiū uocat in auxilium ad debellandos Hel-
uetios. Cumque aliquoties conflixissent infeliciter Cæsariani, petebat Maximilianus à du-
ce Mediolanensi ut se interponeret, & cum Heluetijs de pace ageret, nam magnam inobe-
dientiam in suis experiebatur, & uidebat omnium animos territos. Pacis igitur compo-
nendæ gratia locus statutus est, urbs Tygurum. Sed dum hæc aguntur, Cæsariani contra in-
duciarum fidem Helueticum pagum incendunt & occidebant apud Rhineck circiter sexa-
ginta Heluetios. Videntes hoc Heluetij, irritati, plures Cæsarianos occiderunt atque reli-
quos fugauerunt. Nihil igitur agi potuit eo tempore de pace, quin multis locis pugnatū
est, & ubique ferè fortuna fauit Heluetijs. Grisones rursum acceperunt oppidum Maien-
feld, exortumque est bellum in terra Athesiana & extensum est ad Curam usque, imò ad Con-
stantiā & Basileam. Dominus de Brandis recuperata Meienfeld, præsidium posuit in ea.
Superuenientes Grisones atque Heluetij interfecerunt nonnullos, expugnauerūt castrum
Vadutz & comprehenderunt in eo dominū de Brandis. In Februario profecti Tigurēses,
Bernenses Friburgenses & Solothurenses in Hegoiam, expugnauerunt atque incenderunt
decem castra & uillas. Paulò post Lucernates, Vrani, Suitenses, &c. expeditionem mouen-
tes ad Hord, Cæsarianos inuadentes, percusserunt circiter tria millia uirorum. Cæsariani
quoque qui in Vualdshut & Laufenberg excubias agebant, excurrentes comburebāt Ber-
nensibus circum Vocetiū montem aliquot uillas. Biduo ante Palmarum diem descenden-
tes mille Heluetij ultra Basileam ad prædam, Cæsariani autē profecti ex Sunggoia & Bris-
goia ad Dornach & comburentes domos quasdā, in reditu obuiantes Heluetijs prope Ba-
sileam in nemore, Bruder holtz uocato, ab Heluetijs in fugā sunt uersi. Decimaoctaua die
Aprilis uenerunt Cæsariani in Sueuica liga Constantiam cum nouem millibus armatorū,
combustaque uilla Ermatingen intefecerunt ibi circiter septuaginta uiros & aliquot Helue-
tios, & præsidium Heluetiorum uerterunt in fugam. Erat autem ibi sub sylua, Suaderloch
nomine, campus frumentarius, maturaque erat seges: cum igitur messores ex urbe uenissent
plurimi & meterent, militibus in acie cōstitutis, qui hostes repellerent, si uenirēt, Heluetij q
in ea sylua excubias semper habebāt, congregati expectabāt donec demessum esset frumē-
tum, & pro parte esset curribus impositum. Cum aūt militum animi essent in urbe cœnam
appetentes, prorumpunt ex sylua tacitè Heluetij uno tantum signo, & interim audiebatur
fragor & clangor tubarum in sylua non aliter quàm si esset plena armatis, erant autem se-
nio defecti & adolescentuli nondum ad pugnam habiles, qui strepitum & sonitum illum
excitabant, unde territa Cæsariana acies ad primum Heluetiorum in eos impetum fugi-
unt. Nam alia uia quàm expectabatur hostis, ueniebant declinātes scilicet bombardas, quæ
Cæsarianis prorsus inutiles erant. Heluetij Cæsarianos fugientes persecuti usque ferè
ad urbis mœnia occiderunt multos, ceperunt quosdam, potiti sunt bombardis, curribus &
equis cum demisso & colligato frumento. Multis itaque hoc modo in locis pugnatum
est, sed fere ubique fortuna fauit in Heluetijs. Apud Frastentz Heluetij commissa pu-
gna, uictoriaque obtenta, quinque signa & aliquot bombardas multaque arma nacti sunt.
Profecti deinde Heluetij cōtra Tungen exusto oppido & arce expugnauerūt Kussenberg

Maienfeld oppugnatur.

Imperium uocatur contra Heluetios.

Omnia bellis feruent.

Schudderloch.

Heluetij uictoria potiuntur.

& cremauerunt Stülingam atq; Blümbenbergum. Bernenses quoq; Friburgenses & Solothurenses descendentes Basileam & ultra profecti in Sunggoiam, exusserunt uillas quæ erant sub officio præfecti Lanserensis. Interijt etiam tunc prope Basileam Ioannes comes Ortenburgensis. Circa Pentecosten irruerunt Tyrolenses in terram Engadin & combusserunt multas uillas: at Grisones cum octo millibus expeditorum in eos irruentes in Munsterthal, stragem magnam fecerunt assecutiq; sunt uictoriam, sed cruentam. Insecuti autem alios fugientes in Glurus, interfectis multis obtinuerunt uexillum Tyrolense atq; sex alia signa. Ceciderunt circiter tria millia uirorū, exustaq; sunt oppida Glurus, Mals & alia tredecim loca. Post multa itaq; infelicia bella mathematici, astrorum'que periti persuadebant Maximiliano, ut iam nouo loco, nouisq; copijs aggrederetur Heluetios. Nam sydus quod Heluetijs tantopere fauisset, iam non amplius in cœlo apparere, sed contrà exortas stellas, quæ principibus & regibus amicæ essent. Maximilianus, igitur circa festum Magdalenæ Italogallos quosdam milites oberrantes conscripsit, eos iunxit copijs quas Argentina & Alsacia atq; alij in illis regionibus miserāt. Hi itaq; unà proficiscuntur ad obsidendam arcem Dorneck. Erant copiæ non paruæ beneq; omni genere armorum instructæ, præcipuè bombardis. Castra igitur ante arcem parauerunt. Heluetij uerò antequam aduenissent, sciebant hostem in istis regionibus fortunam tentaturum. Quare dum hostes castris locum deligunt, & tormenta ad arcem oppugnandam disponunt, ipsi ex Lucerna, Zug, Tyguro et Solothuro primo uenerunt, ac deinde Suitenses, & reliqui remotiores. Qui prius uenerūt deliberant, expectandi'ne sint alij: placuit sententia una omnibus, nō esse cunctandum, ne castrorum munitionibus firmatis, hostes maiori negocio pluriumq; nece sint repellendi. Nec dubitabant, si ita ex improuiso opprimerēt aduenietes nihilq; adhuc timentes, statim fugituros. Quam ob causam præcipitabant se in hostem ex monte Heluetij, ceu torrens omnia secum rapiens. Cæsariani uiolentiam primi impetus non ferrentes fugiunt, sequuntur Heluetij & cædunt ex illis quatuor millia, uix centum ex Heluetijs cadentibus. Potiti sunt Heluetij magna præda & belli apparatu, impedimentisq; omnibus & aliquot militaribus uexillis. Occubuerunt multi ex prima nobilitate, inter alios comes de Bitsch, Henricus comes de Furstenberg & comes de Casteluuart. Post illud præliū Maximilianus iterum constituit agere de pace. Conuenerunt legati Basileam ob eam causam. Maximilianus misit illuc suo nomine honestissimam legationem, doctores iuris, nobiles & comites. Cum igitur utriq; Cæsariani & Heluetij peterent iniqua ut æqua fieret, tandem media sunt excogitata, quibus cruentum & infelix bellum est sublatum & pax facta. Fuerunt autem et Basilienses paci huic incorporati, eo quod in his belli tumultibus neutri fuerunt, quod Cęsari Maximiliano nō displicuit. At his non obstantibus Basilienses post pacem firmatam extra mœnia sua non satis tuti erant, affecti spacio duorum annorū multis iniurijs. Quapropter adhuc memores antiquorum beneficiorum, quæ eius impenderant à multis annis Heluetij, inierunt cum eis perpetuum fœdus, anno Christi 1501. decimatertia Iulij.

Arx Dorneck.

Heluetij ruunt in Cæsarianos

~~Prædicatores monachi Bernæ combusti.~~

~~ORta est anno Christi 1509. magna contentio inter duos mendicantes ordines Minorum & Prædicatorum, propter conceptionem gloriosæ uirginis matris Christi. Minores prædicabant eam præuentam gratia spiritus sancti, ut etiam nunquā subiacuerit uel uno momento originali labi, contrà uerò docebant Prædicatores, eam conceptam more reliquorum filiorum Adam, atq; hoc priuilegiū concipi sine pecato, soli Christo reseruatum. Fuit tamen hæc sacrosancta uirgo, futura Christi mater, in utero sanctificata & ab omni originali macula purgata, haud secus quàm Iohannes baptista, Ieremias propheta & alij quidam singulari priuilegio sanctificati antequam nati. Hanc opinionem contendebant prædicatores probare scripturis & rationibus, sicut & Heidelbergæ publicam disputationem instituerant facere de ipsa conceptione gloriosæ uirginis, sed quæ executioni non fuit demandata.~~ Postea cœperunt eandem opinionem fictis

fictis quibusdam miraculis & uisionibus à se excogitatis corã uulgo probare. Sed falsi sunt miseri homines, mentitasq́ue est iniquitas sibi. Nam simplex quidam frater laicus, quem dementare cogitauerant & ludificare suis præstigijs, tandem omnia reuelauit. Vnde Bernæ in Heluetia capti fuerunt quatuor fratres Dominicani & per torturam examinati, degradati, ad ignem condemnati & miserabiliter combusti propter dolosas illas diabolicas machinationes, quas pro stabilienda sua opinione excogitauerant. Nam dictũ simplicem hominem superstitiosis suis incantaminibus omnino dementarunt, & plurima in eucharistiæ sacramento atq; sculptis imaginibus tentauerunt. Tandem uerò ad instantiam Bernensium, Haymo Lausannẽsis episcopus loci ordinarius inquisitionẽ contra eos fecit, eoq; negocium egit, ut depositi ab omni gradu clericali, traderentur potestati seculari & ultima die Maij incinerati sunt in prato trans Arulam, quem Ararim uocant, fluuiũ. Quidam alij huius rei conscij, euaserunt manus Bernensium.

Bella inter Heluetios & Gallum gesta.

ANno Christi 1510. Iulius papa conducto ex Heluetia exercitu, suisq; ex Italia copijs adhibitis magno conatu in sua ipsius persona in castris uersans, Venetorũ urbes quasdam insignes oppugnauit, quasdam etiam expugnauit. Veniente uerò postea cum magnis Heluetiorum & Gallorum copijs Ludouico rege Franciæ contra Venetos illi non mediocriter territi sunt ob hostium multitudinem, agunt cum pontifice de pace, non ignorantes hoc placato, cum alijs minus negocij fore. Deinde pontifex confœderatus Venetis, bellum instituit contra Gallum. Heluetij uerò per pontificem uocati, quum ad Mediolanum peruenirent, resistente Gallo, quin & legatis eorum prope Luganum à Gallis spoliatis, indignati magnis copijs sollicitante episcopo Sedunensi, traiecerũt montem sancti Gothardi. Et quum in ducatu Mediolanensi nihil efficere possent, omnibus locis iustis præsidijs munitis, Iulius procurauit, ut Heluetij per Athesim ditionem Maximiliani in Italiam intromitterentur. Iterim uerò Gallus uictoria est potitus in ipso die paschæ, anno millesimo quingentesimo duodecimo prope Rauennam contra Iulium papam. Iulius sui exercitus cædẽ ægro ferens animo, omnibus modis hoc unum effecit, ut Gallus intra decem hebdomadas auxilio Heluetiorum & Venetorum consentiente Maximiliano Italia pelleretur, & ducis Ludouici Sfortia filius Maximilianus nomine, in ducatum restitueretur. Anno millesimo quingentesimo decimotertio. Gallus collectis multis stipendiarijs potenter ingressus est Italiam erumpentibusq; Heluetijs qui erant in oppido Nouariensi et submissis alijs Heluetijs ab omnibus cantonibus, pugna est commissa inter Gallum & Heluetios, adeptiq; sunt Heluetij uictoriam cruentam. Nam ceciderunt à parte Galli sex millia, & in exercitu Heluetiorum octingenti. Amisit Gallus multa tormenta ænea & signa miltaria atque reliquum bellicum apparatum. Deinde profecti sunt Heluetij in Burgundiam, misitq; rex Maximilianus ad illos iustum equitatum, cuius summus dux fuit Vdalricus dux Vuirtenbergensis. Obsesso autem oppido Diuionis, Gallus uidens se hostibus undique pressum, astu quodam usus, pecuniæ magna summa Heluetijs promissa obsidibusq; quoad hæc sum na solueretur datis, Heluetios à se facile abarcuit. Displicuit ualde Cæsareanis & quibusdam Heluetijs hæc clandestina compositio, nec tamen postea Heluetijs promissa fuerunt præstita. Si uoluissent Heluetij, finem fecissent hoc tempore omnibus bellis, at quum ipsi nollent continuatum est bellum in magnam eorum malum, id quod satis superq; anno millesimo quingẽtesimo decimoquinto experti sunt. Anno 1514. mortuo Ludouico rege Frãcorũ, Frãciscus comes Engolesmẽsis substitutus est in locum eius. Is laborauit

Heluetij uincunt Gallum.

Diuion oppugnatur.

borauit pro continuanda & seruanda pace cum Heluetijs, sed ius Mediolanensis dominij
noluit resignare, atque ob id nulla facta est pax, quin sequenti anno collecto grandi exer-
citu equitum & peditum, rex expeditionem mouit in Italiam. Conabantur quidem Hel-
uetij illum impedire ne transiret alpes, at sui per aliam uiam ingressi sunt Longobardiam.
Rex enim non destitit sibi conciliare Heluetios, cui multi quoque consentire cœperunt,
discessitq́ꝫ ex Italia tertia eorum pars. Quod uidēs Cardinalis Valesianus, monuit residuos
Heluetios, ut Mediolanum se reciperent. Decimatertia die Septembris quidam eorum cir
ca uesperam prorumpentes ex Mediolano in occursum Gallorum, inierunt pugnam cum
eis, quod reliqui uidētes suis tulerūt subsidium, factaq́ꝫ est magna pugna, præualentibusq́ꝫ
Heluetijs, Gallicus exercitus quantumlibet bene ordinatus coactus est retrocedere. Dura-
uit conflictus usq́ꝫ ad profundam noctem. Mane rursum itur ad pugnam, adestq́ꝫ rex cum e-
quitatu potentissimo, dirigit omnia tormenta ænea contra Heluetios: sed Heluetij non ter-
riti, uiriliter pugnant contra hostem, quousq́ꝫ Guascones & cataphracti magno impetu in
eos feruntur & dissoluunt aciem eorum, coguntq́ꝫ eos pedem referre, cadentibus utrinq́ꝫ plu
rimis. Facta est hæc pugna in die exaltationis Crucis anno Christi 1515. Gallus adepta ui-
ctoria rursum egit cū Heluetijs de pace, quā & mediātib. quibusdā dominis et bastardo de
Subaudia obtinuit, relicto tamē Heluetijs dominio horū locorū, Lugaui uulgo Louuers,
Luggaris, Mōderys & aliorū, quæ uersus Mediolanū sita deprehendūt. Promisit & annuā
pacis pecuniam, atq́ꝫ pro habitis expensis aliquot donnas auri. Anno 1521. inierunt omnes
Heluetij præter Tigurinos fœdus cum Gallo, duraturum ad annos uitæ Francisci regis, at
que uno anno post mortē eius. Mortuo Francisco successit filius Hēricus cum quo & fœ-
dus innouatum. Anno 1550. Quid uerò post hunc annnum 1521. euenerit in descriptione du
catus Mediolanensis signaui.

Rex Franciscus continuat bellum.

Horrendum bellum.

De Sunggoia & Comitatu Pfirt, quæ hodie in superiori sunt Alsatia.

SAtis diu hæsimus in Heluetia, exigit nūc ordo ad Sunggoiam Heluetiæ conterminā, stilū uer-tamus. Hæc itaq́ꝫ ab ortu Rhe-nū attingit, & occasu, Galliæ extremi-tatem à septētrione uerò Alsatiam. Ha-bet in multis locis uineas, & ubiq́ꝫ fru-menti copiā, quod circumquaq́ꝫ in om-nes adiacentes uehitur regiones, scili-cet in Heluetiā, Nigram syluā, Lotha-ringiā, &c. Quin & tēpore famis, Cu-ria et Lōgobardia hic petunt panē. Le-gimus tamen in historijs, Germanos quoq́ꝫ sub Hērico Cęsare septimo fru-mentū è Siciliæ regno adduxisse. Nam suo tēpore tanta pestis grassabatur per uniuersam Europam, ut tertia penè hu-mani generis pars ea absumeretur. Coloniæ eo anno, nempe anno Christi 1313. triginta mil lia, apud Treuerim duodecim millia, Moguntiæ sedecim millia, Vuormaciæ sex, Spiræ no uē, Argentinæ tredecim Basileæ quatuordecim, apud Herbipolim quatuor hominū millia aëris cōtagio sunt absumpta. Totos item pagos, tota oppida uacua & sine habitatorib. ru-ra sine colonis & agricolis fuisse scribūt. Hanc pestē summa annonæ difficultas excepit, nā māserat terra inculta, atq́ꝫ ex tanta clade superstitib, difficilius fuit uiuere ꝙ̄ illis qui peste sunt absumpti, fuit mori. Et fame perijssent, q peste perire & absumi nō potuerūt, nisi è re-gno Siciliæ frumēta in mediā Germaniā fuissent allata. Cæterū complectit hæc Sunggoia regio comitatū Pfirt, cuius ultimus comes Vlricus mortuus est Basileę anno Christi 1324. re-lictis duab. filiabus. Vnam nempe Iohannā, duxit uxorē Albertus dux Austriæ, sorori ue-rò Vrsulæ nomine dedit idem Albertus octo millia marcarū argenti pro sua portione. Ad comitatū pertinent hæc loca, Altkilch, Dattenriet, Befort, Rosenfels, Masmunster, Thañ Senheim

Comitatus Pfirt.

Senheim: quæ loca nostro æuo sunt distributa in præfecturas & impignorationes à domo Austriæ. In Beffort est collegiata ecclesia, quæ fundarũt comites de Pfirt, sicut et Velpach monasterium monialium iidem fundauerunt, ubi tredecim comites & comitissæ Pfirtẽses sepultæ iacent. Monasterium Lützel Cistertiensis ordinis fundauerunt comites de Falckẽberg, de monte Beligardi atq; Pfirt. In Masmunster insigne est monasterium monialiũ atq; aliquot Canonicorum, quod putant fundatum à Masone duce Alemanniæ: à quo uallis illa denominata est uallis Masonis, quæ alioquin Vuast appellatnr. Progenitores huius Masonis fuerunt de regia prosapia Francorum & Burgundionum. Et quemadmodum infrà iuxta monasterium Murbacense quoq; signatum est, habuit hic Maso filium unicũ, qui cum in amne Olruna, uulgò Tolder, balneare uellet, submersus est quum annorum esset octo. idq; subter arcem in qua tunc parentes eius habitabant, & iam in ruinis iacet. Priuatus ergo Maso & uxor eius legitimo hærede, fundauerũt monasterium in eo loco, & eo tempore quando Eberhardus comes Egisheimensis fundauit monasteriũ Marbacense sub Theodorico rege Francorum, anno Christi plus minus ue 730. cõtribuentes omnia bona sua, mobilia & immobilia, terras & homines, nempe 25. oppida & uillas cum omnibus iuribus eorum, ordinantesq; 18. canonicos & tres coadiutores. In tumba filij Masonis tale legitur epitaphium: Hic iacet sepultus filius regis Masonis, fundatoris huius monasterij. Habet abbatissa huius monasterij literas fundationis per Ludouicum Pium approbatas sic sonantes: Volumus quod hoc monasteriũ per Masonem dotatum, manu teneatur & defendatur: numeranturq; in eisdem literis hæc oppida, quæ tunc monasterio fuerũt subiecta, Mulhausen, Einsheim, Herlesheim, Morsuuyer, &c. quæ hodie sub alia sunt ditione.

Thann.

EST Thañ satis elegãs oppidum, annumeraturq; comitatui Pfirtensi. Imminet oppido arx mõtana. Engelburg appellata, adiacetq; mõs Rãg uocatus, in quo nobilissimũ crescit uinum Rangenuuin appellatum, Basiliẽsibus bene notum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluuius Thur, qui distermi nat Sunggoiam ab Alsatia. Collegiata ecclesia huius oppidi, fuit primum ad sanctum Ammarinũ in ditione abbatis Murbacensis, sed in concilio Basiliensi fuit translata in oppidũ Thañ. Est quoq; monasterium monachorũ nomine Morsmunster in hoc comitatu, quod fundauerunt comites Pfirtenses, habetq; nomen istud à sancto Morando, cuius corpus ibi quiescit. Item sanctus Amarinus aliud oppidum cum arce Fridberg, uno miliario à Thañ distans, ubi aliquando fuit collegium Canonicorum quod iam est Thanni, abbati Murbacensi subiectum. Non procul ab hoc loco origo est Mosellæ fluminis. Fuit autem Amarinus monachus ordinis sancti Benedicti, uir sanctus in eo loco sepultus.

Vinum Rangicum.

Fons Mosellæ.

Mons Beligardi, uulgo Mimpelgart.

COmitatus montis Beligardi ad occasum adiacet Sunggoiæ, habetq; opppidum egregium & arcem regalem. Habet & alia multa oppida atq; castra, ut sunt Grans oppidum & castrum. Klaruuang oppidum & castrum, Passeuuang oppidum & castrum, quæ omnia sunt ducum Vuirtenbergensiũ, utunturq; coloni lingua Burgundica. Confine est huic comitatui oppidum Bruntraut, ubi episcopus Basiliensis in regali arce residentiam suam habet. Item Luders oppidum cum castro & monasterio haud multum distans à Bruntraut, subiectum abbati Luderensi, & cõfine Burgundiæ. Anno 1396. perijt in Turcico bello illustris comes Henricus de monte Beligardo, Stephani comitis filius, attauus maternus Vdalrici moderni ducis Vuirtenbergeñ. ultimusq; comes illius familiæ, post cuius mortem comites Vuirtenbetgeñ. facti suut domini in Mimpelgard, ut infra in genealogia comitum Vuirtenbergensium ostendetur.

Bruntraut.

Mulhausen.

SItus oppidi Mulnhausensis est quoqꝫ in Sunggoia. Est autẽ ciuitas imperialis, cuius aduocatiã sicut & Colmariæ & Keisersperg[ij] habuit episcopus Argentinensis anno Christi 1261. Sed paulo pòst Rudolfus comes Habsurgensis recipiens Colmariam, ut infra quoqꝫ dicetur, consentientibus quibusdam ciuibus recepit & oppidum Mulhausense. Quo occupato, comes unà cum ciuium subsidio cinxit obsidione castrum quod in ciuitate erat, tandemq́ꝫ post tres menses expugnauit illud, captisq́ꝫ omnibus qui intra ipsum erant, castrum diruerunt. Electo autem Rudolfo in Romanorum regem, redierunt memorata oppida ad imperiũ. Oppidanorum studium consistit potissimum in uini & frumenti cultura, est uinum illius locis satis celebre.

Otmarsen.

HAbet uilla ista monasterium dominarum, quod olim tempore Henrici quarti cõstrui fecit comes quidam Habspurgẽsis nomine Rudolphus. Huius Rudolfi frater Vuernherus fuit Argentinæ episcopus, qui Constantinopoli in quadam insula mortuus fuit. Habuit & aliũ fratrẽ cuius nomẽ fuit Rapoto, qui antea fundauerat monasteriũ Muri in Ergoia. Sunt & alia quædam monasteria fundata per huius familiæ comites in Brisgoia, id quod suis in locis silentio non præteribo. Volunt aũt quidam hunc locum Otmarsen denominatum ab idolo Martis, qui ibi templum habuit atqꝫ in eo honoratus fuit, id quod imago eius cõprobat, quæ ante annos ab hinc nõ multos fuit ibi inuẽta.

De Nobili regione Alsatiæ, cui ob eius insignem fertilitatem nulla alia regio in tractu Rheni comparari potest.

ALsatiæ nomen quod Germani Elsass uocant, non est uetustum uocabulum, quum olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint uocati. Sunt enim qui putant metropolim Alsatiæ olim fuisse Argentinam, eamq́ꝫ extructam à Treuerensibus, qui à principe Trebeta originem duxisse putantur. Et quum postea Treuerenses Coloniam deducerẽt in eum locũ quẽ hodie Argentina occupat, dicti sunt coloni illi à

lli à Treuerensibus Tribotes. Nomenclaturam uerò Alsatię putant longè postea ab illa flu uio, a in i mutato, exortum unde & quidam eam regionem Illesas & non Alsass appellatã asserunt, sicut rursus alij fluuium cõtendunt uocatum Alsass. In libro militarium ludorum uocatur Edelsass, quasi nobilis sessio. Diuiditur aũt Alsatia in superiorem & inferiorem re gionem. Superior quæ Sunggoiam cõtingit habet multa dominia, nam haud procul ab op pido Thañ est abbatis Murbacensis, in qua sunt Vuatuuiler, Gebuuiler & alia quædam op pida: hinc sequitur Mundat, id est Munus datum, quod includit Sultz, Rubeaquum & mul- ta alia oppida, episcopo Argentinensi subiecta. Huic dominio adicet Landgrauiatus in su

Lãdgrauiatus.

periori Alsatia, nempe oppidũ Ensheim cum multis uillis. Is Lant grauiatus peruenit ad ditionem Alberti comitis Habspugensis, pa tris regis Rudolfi, circa annum Christi 1200. Terminatur Alsatia ab oriente in Rhenum & ab occidente ad Vosagum montem, qui Lotharingiam à Germania diuidit, extenditurq; à Sunggoia usq; ad ciuitatem Vuyssenburg. Latitudo regionis à Rheno usque ad montana, est trium miliariorum Germanicorum, etiam si apud Ha genoiam planicies terræ adhuc latior esse deprehendatur, monti- bus scilicet magis ac magis à Rheni alueo recedentibus. Euomit mõs Vosagus plurimos amnes, ꝗ per mediterranea deuoluti Rhe- num petunt. Nam erumpit fluuius Tholder è ualle Masmunster, Loch à faucibus Murba- ci & Gebuuileri. Fecht ex interiorib. oppidi Turckheim, Bruscha ex conualle Schirmeck alluens mœnia oppidi Molsheim, pertransiensq; urbem Argentinensem, Sorn à Taber- na cursum accipiens, Mater à Neuuuiler uersus Hagenoiam fluens, & Sur Forestam inter- labens, à quo Surburg uetustum monasterium nomen sortitum, quod tamen hodie est col- legium sacerdotum secularium, sicut & Lauterburg oppidum sortitum est suum nomen ab amne Lauter, qui ex Vuasgoiensibus montibus longe retro Vuissenburgum imperiale oppidum originem sumit. Hos amnes & alios similes licet uideri in tabula Rheni, quam pro Alsatia paraui. Præcipuus tamen Alsatiæ fluuius est, Illa, qui totam ferè percurrit Alsa tiam, primam scaturiginem habens in Sunnggoia supra oppidum Altkirch, fluensq; iuxta oppida Mulnhausen, Einsheim, Colmar, Selestadium & Benfelden, sine ambagibus pe- tit Argentinam, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen antea omnibus riuulis ex Vosago monte emissis. Quam fertilis uerò sit hæc prouincia, hinc ad uertere poteris, quod in hoc terræ tractu tam angusto, singulis annis tanta prouenit uini & frumẽti copia, ut nedum cul tores quorum ingens est numerus necessarium habeant uictum, sed superest tantum, ut eti am uicini quiq; eorum abundantia fruantur. Nam nobilissimum uinum quod apud eos cre

Amnes ex Vo sago.

Illa fluuius.

scit. continua uectura curruum & aliquando etiam nauium, abducitur in Heluetiam, Sue uiam, Bauariam, Lotharingiã, & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sunggoia magna crescit uis frumẽti, imò per totam Alsatiæ planiciem usq; ad Argen- tinam hæc frumenti ubertas inuenitur, unde Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgun- di & bona pars Heluetiæ cibantur. In monti bus & collibus decoquitur optimum uinum, & in plano prouenit frumentum & arborum fructus. Habet quoq; Alsatia in montibus syluas castanearum, habet montes turgentes mineris argenti, cupri & plumbi, præsertim in ualle Leberthal. Habet præterea in montibus & uallibus nobilissima pascua, id quod te stantur optimi & pinguissimi casei, qui in Munsterthal conficiuntur. Et ut uno uerbo dicã, non est in tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alsatiæ posset adæ- quari. Sunt quidẽ in Germania quædã terræ proferentes uinũ haud ignobilius uino Alsati- co, at nõ habẽt interim tantã abundatiã frumẽti & arboreorũ fructuũ, ut ipsa Alsatia. Nam nullus est iuxta montes in Alsatia locus ociosus, qui non habitetur aut sit cultus. Iuxta Rhe num habet paludes, et iuxta eas optima pascua, ꝓ pecorib. Hęc tam parua regio adeo huma

O 5 nis

nis usibus est dedicata, ut in ea inueniant̄ 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta quin quaginta arces in montibus & plano sitæ: uillarum uerò & uicorum non est numerus. Vulgares regionem incolentes & terram colentes, miseri sunt: nam per singulos annos abliguriunt bona sua nec quicquam in futurum seruant, unde fit, ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia deuastantur aut pereunt, patiantur magnam penuriam. Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet ter hæc indigenas multos, sed maiori pars sunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgundi, Sabaudi & Lotharingi, qui cum semel regionem ingressi fuerint non facile hinc emigrant. Sueui potissimum ibi nidulantur. Passim omnes ibi recipiuntur, qui colonis in terræ cultura cooperari satagunt. Circum Keiserspergum, quod sonat Cæsarianum montē, terra summam habet fertilitatē, ut & cor Alsatiæ ibi esse perhibeatur, inueniūturq́; ibi tria oppida murata, tanta uicinitate sibijpsis iuncta, ut bombardæ iactus illā & istam apprehendere possit, uocanturq́; Keiserspergū, Ammersuuier & Kœnsheim. Ibi uinū in uasis magnis per adiectas prunas decoquitur, aut sepeliuntur uasa ipsa musto impleta in ipsis acinis & racemis expressis, quousq; uis digestiua emoriat̄ in uino, manetq́; sic uinum dulce per totam hyemem, & defert passim in alia loca, habeturq́; in delitijs. Alij implēt parua uasa racemis integris atq; affundunt mustum parum decoctum, attrahitq́; uinum illud saporem racemorum & manet dulce per totam hyemem. Id autē maximè fit ex uuis quas uulgo Muscatel uocant. Inueniuntur quoq; in Alsatia multæ sanctorum reliquiæ, ad quas usq; ad tempora nostra, peregrinationes uarię sunt factę.

Sanctorum reliquiæ.

In Thañ quæsitus est sanctus Theobaldus, Rubeaci inuocatus est sanctus Valentinus, In Hohenburg lippitudine oculorum laborantes, sanctæ Otiliæ subsidium implorarunt. Andloię uerò peregrinis pecuniam adferentibus ostensa sunt ossa sancti Lazari, quem Christus à mortuis excitauit. Vnde legimus de Carolo quarto Imperatore & rege Bohemiæ, quod uice quadam quum uenisset Hasle, accepit membrū unum de ossibus sancti Florentij, qui & ibi sepultus iacet: ac deinde Andloiam perueniens, aperta tūba sancti Lazari (quæ in monasterio dominarū) cōtemplatus est ossa eius: proficiscensq; ad Einsheim, discooperuit ibi sepulchrum sancti Vrbani. Idem fecit in Hohenburgo, Aperto enim sepulchro diuæ Otiliæ sustulit inde fragmentū de dextro eius brachio. Collectisq́; in hunc modum multis reliquijs, tulit illas in Bohemiam, auroq́; & argento inclusit.

De mineris & Argentifodinis, quæ passim

per Germaniam, potissimum autem in Alsatia, inueniuntur.

HAbet Germania in multis locis, ut ab initio quoq; retulimus, ditissimas terræ mineras, potissimū aūt argentifodinas, quæ raro sunt sine cupro, stanno & plumbo. Quædam sunt à ueteribus metallicis exhaustæ, quædā nostro æuo inuentæ, suppeditantq́; ingentes diuitias, quædam etiam ab antiquis tanquā immaturæ & nondū satis decoctæ hodie repetunt̄ & exinaniuntur. In Nigra sylua olim pluribus in locis quæsitum & inuentum est argentum, id quod multa monumenta, quæ adhuc uisuntur, testantur. Friburgum in Misnia, ubi adhuc frequens est scrutatio metalli, à ueteribus cœpta, sic Friburgum in Saxonia, Friburgum in Brisgoia, & ut quidam aiunt Friburgū in Nuchtandia, extructa sunt sunt metallorum fodiendorum occasione, & fortassis libertatis nomen adepta, ob priuilegia quibus argentifossores donantur. Nostro æuo exploratæ sunt mineræ laudatissimæ in monte sanctæ Annæ, ubi & spacio quinque annorum elegans extructa est ciuitas, in ualle Ioachimi, in monte Marię, ubi aliquot millia fossorū, quos Germani Knappen uocant, inueniuntur, in Goslaria, in quibus omnibus locis, inæstimabile argenti pondus ex terrę uisceribus eruitur. Vtuntur autē isti subterranei operarij mirabilibus instrumētis & quę pro sua uarietate explicari nequeunt, quibus utuntur potissimum ad exhauriēdam aquam, quæ non parum remoratur eorum profunditatibus laborem.

Nigra sylua metalla habet.

Annæbergum Mariæbergum

Hic

Hic per uirgam diuinatoriam quæritur latens metallum, & ex puteis in pro-
fundum actis educitur, qui est primus metallicorum labor.

DEinde mirabili quoque artificio inclusum in specubus terræ aërem recenti aura folliculis & uentilabris ad hoc paratis subinde innouare contendunt, ne metallarij in illa Plutonis officina aëre impuro suffocentur. Habent comites Mansfeldenses mineras in sectibilibus seu fissilibus lapidibus, quos Schifer Germani uocant quales mineras in uniuerso mundo extare non putant. Nam sectiles illi lapides igne adusti macerati reddunt cuprum, ex quo immensa uis trahitur argenti. Nec exhauriri potest fundus illius terræ his uenis. Nam ubicunque in terra illa fossioni intenditur, inueniuntur sectiles illi lapides cupro prægnantes. Fossores, qui lapides illos eruunt seu excindunt, obliquum nanciscuntur collum, uocantur'que Germanicè Krumhels, id est, obliqui seu torui collarij. Quum enim petrarum illarum uenæ & meatus planum habeant situm, necesse est ut fossores iacendo intendant labori, unde fit, quod colla illorū sic retorqueant, ut plane inepti reddantur ad aliarum minerarum labores. Magnum licet ibi in natura uidere miraculum. Est in ea regione lacus quidam magnus, longus & latus, & qualia ille uiua ani-

animalia

malia aquatilia, producit, puta piſciũ ſpecies, ranas & alta reptilia, tales figuras pingit & effingit natura cupro puro in ſuperficie petrarũ mineraliũ, ut diſtincte cognoſcere queas ex figura ſpeciem animantis. Miſit mihi unum eorum lapidum Spectabilis & prudens uir Iohannes Hubinſaccus, à quo iſta habeo, qui iudicis fungitur offico in mineris Leberthalenſibus (quantum attinet ad dominium Rapolſteinenſe) in quo lapide huiuſmodi piſcis figura, qualẽ hic ſignaui, eſt

deformata, Germani uocant Olruppã et Treiſam, habentq́ ingẽs epar. Eiuſcemodi pictos lapides inueni quoq́ ſuperiori anno Auguſtæ apud Fuggeros, quum illorum antiquitates deſpicerem. Vtũtur metallarij illi Mãsfeldẽſes mirabilibus ad cohercendam aquam inſtrumentis, multisq́ artibus & equis illam exhauriũt. Non poſſunt ea uerbis explicari, oculorum obtutibus facilius quàm ſermone dignoſcitur eorũ ingenium. In Miſnenſibus montibus utuntur inſtrumentis quas bigales rotas uocant, quæ ſua uolubilitate duo marſupia ingentia ex recentibus pellibus bubalis confecta, demittunt & aquis impleta extrahunt. Factum eſt marſupiũ unum ex tribus pellibus, capax eſt integri plauſtri. Mouetur hoc artificium tanta celeritate, ut interdum ſcintillæ ignis ex madidis lignis excutiantur. Superatq́ omnia alia ingenioſa inſtrumenta, quibus aqua ex profunditate extrahitur, omniaq́ puerilia cenſentur, ſi huic conferantur. Nulla hodie eſt in Europa natio, quæ tam diues eſt in metallis, ut Germani, etiãſi minor pars argenti Germanici apud Germanos cudatur in monetam: producit enim noſtra tellus cuprum, ſtannum, plumbum, ferrum, habet mineras ſalis, Mercurij, uitrilli, &c. pugnantq́ contra nos inimici noſtri noſtris metallis.

Miſnenſis metallicus apparatus.

De argenti fodina Leberthalenſi

LOcus huius fodinæ eſt in Voſago monte, ad occaſum ciuitatum Colmariæ & Seleſtadij in limitibus ditionis dominorum de Rapoltſtein, itinere ſex aut ſeptem horarum à Seleſtadio diſtans, fuit olim à memoratis dominis de Rapoltſtein certo in agro deprehenſus. Anno autem Chriſti 1525. poſt ruſticorum ſeditionem, quum domini de Rapoltſtein multis annis impenſas feciſſent in ualle Furtelbach, extruxiſſentq́ caput fodinarum, uulgo Fundgrub appellata eſt hodie ſanctus Guilelmus dicta, & ſimul eodem tempore in fodina ſancti Iacobi à parte Lotharingiæ largam argenti uenam inueniſſent allecti Metalli operationis ſuæ copioſa retributione, ubiq́ in montibus per totam uallem conati ſunt ſcrutari uiſcera terræ atq́ eruere fœtum eius internum. Inuenerunt autem multos antiquos puteos & foueas antiquæ ſcrutationis, quos Bingen uocant, unde didicerunt, (id quod & uetuſtæ quædam teſtantur literæ) olim quoq́ in locis illis homines metallis inhiaſſe: ſed non conſtat obquam cauſam huiuſmodi fodinæ derelictæ fuerint niſi quod quidam putant, ueteres metallicos coactos à labore ſuo deſiſtere propter aquarum inundationem, quum illi ſolum puteos non autem cuniculos ut hodie fieri ſolet, egerint, puteosq́ tam profundos fecerint, ut aqua ui ſua illos abegerit. Hodie dux Auſtriæ & dominus de Rapoltſteiu ex æquo participant in decimis, habentq́ communem præſidem ſuper omnes fodinas excepto capite fodinarum, cuius nomen eſt ſanctus Guilelmus, qui puteus proprius eſt dominorũ Rappolſteinenſiũ. Nomina reliquorum puteorum & fodinarũ habes ſignata in figura uallis Leberthanæ, ubi & explicatum uides latus Lotharingiæ cũ ſuis fodinis. Ferũt mõtes iſti galenã, plumbũ, metallũ argentinariũ unde exhitur argentũ, plumbum nigrũ & æs, id eſt, cuprum. Putant autem anno Chriſti 1528. uſq́ in præſentem annum ſingulis annis 6500. marcas argenti elaboratas ex rudibus & ſyluestribus illis montibus. Quin & anno Chriſti 1530. in puteo Furnus dicto, & anno 1539. in ſancto Guilelmo exciſum eſt argentum purum, ſingulis uicibus circiter tria talenta ſeu centenaria in una integra portione. Sed & cottidie ferè inuenitur argentum ſincerum, exigens tamen portionibus,

Fund grub.

Nomina

Officina, excoctionis, liquefactionis, conflationis & separationis metallorũ, Germanice Schmeltz hütte: ubi rota aqua impulsa mouet sine cessatione folles ignem subinde excitantes. Conflator continuo excipit resolutum metallum & à contusis metallicis lapidibus separatum, atq; in modulos transfundit.

De Alsatia eiusq́ue dominio.

REges Franciæ olim sub suo dominio habuerunt Alsatiã, habitauerũt'q; in ea ducentos circiter annos. Fuit autem pars regni Austriaci, cuius suprà in Francia feci mentionem. Atq; hinc est, quod in quibusdam historijs hæc regio uocatur minor Francia. Antea uerò fuit quingentis ferè annis sub Rom. potestate, fuitq; Argentina gazophilacium eorum, ubi colligebant censum, quem in Alsatia & alijs circumiacentibus terris leuabãt. Sunt etiã qui uolũt anno domini 685. regem Franciæ Hildericum tradidisse Alsatiã affini suo duci Eticoni, qui residentiã & curiã suam habuit in superiori Ehenheim

Mons S. Otiliæ heim atq; in Hohenburg, quod hodie appellatur mons sanctæ Otiliæ. Successit autem Eticoni filius eius Adelprechtus, dux princeps Alsatiæ: & cum ille sagitta ictus interiret, reliquit duos filios Linfridum & Eberhardum, qui præfuerunt Alsatiæ, Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellū, qui fuit Palatinus & Curiæ magister in regno Franciæ. Habuerunt autem tunc Palatini sedem suam in ciuitate Treuerensi. De Landgrauiatu Alsatiæ paulo post dicturus sum.

De ciuitatibus, arcibus & fundationibus quibusdam in Alsatia extructis & erectis.

De oppido Einsheim.

HAbet domus Austriaca in hoc oppido Perlamentū & cancellariam, ut uocant, pro regionibus Sunggoiæ, Brisgoiæ & quatuor oppidorū, quæ sita sunt supra Basileā iuxta Rhenum. Anno domini 1475. deputatus fuit ad officium aduocatiæ Oswaldus comes à Thierstein, qui primus fuit regionis præfectus habens secū in Einsheim consiliarios & corregentes. Antea uerò nulla fuit ibi regiminis administratio, nisi quod præfectus & scriba regionis ibi habitabant, uocabantq; ad se ex alijs assessores quoties publicum fuerat celebrandum consistorium. Anno domini 1444. Armeniaci continebant se in Einsheim quindecim hebdomadarū spacio, occupato tam oppido quàm castro, tenentes omnem terram à monte Beligardo usq; Hagenoiam, de quibus iam multa scripsi in historia urbis Basiliensis. Anno Christi 1492. lapsus est desuper ex nubium coagulatione ædito magno tonitruo, septima die nouēbris, lapis grādis, haud procul à memorato oppido, ponderans duo talenta seu centenaria & dimidium, quem tollentes incolæ suspendunturin ecclesia parochiali pro mirabili signo.

Murbach.

MVrbacēse monasteriū ordinis sancti Benedicti, unū ex quatuor Romani imperij cœnobijs, quorum abbates pro principibus habentur, fundatum est à comite Eberhardo, tempore Theodorici regis Francorum, circa annum Christi 724. sollicitāte ad id sancto episcopo Pirminio. Nam habent fundationis literæ in hunc modum:

Fundationis literæ. Theodoricus rex Francorum uiris apostolicis, patribus, episcopis, nec nō illustribus uiris ducibus, patricijs comitibus, uel omnibus agentibus tam præsentibus quàm futuris, &c. Igitur dum uenerabilis uir Pirminius gratia dei episcopus, nostris temporibus cum monachis suis deo inspirante pro Euangelio Christi peregrinatione suscepta monasterium uirorum in heremo uasta quæ Vosagus appellat̃, in pago Alsaciensi, in loco uocatur Viuarius *Vosagus.* peregrinorum, qui antea appellatus est Mourbach, in allodio fidelis nostri Ebrohardi comitis, cum ipsius adiutorio deo cooperante conatus est construere monasterium uel cœnobium sanctum ibidem instituere in honorem dei & genitricis domini nostri Iesu Christi, &cæt. Gundolfi uilla in dei nomine feliciter, Amen. In chronica quadam Ebersheimensis monasterij ita scriptum inuenitur. Fuit Ergkoualdus summus magister curiæ regis Dagoberti post annum Christi qui & ipse reliquit filium Leodisium, succedentem quoque in officio magisterij. Reliquit post Leodisius filium Atticum, quem alij uocant Eticonem, qui duxit uxorem sororem reginæ, quæ sancti Leodegarij ex sorore neptis fuit, unde rex motus tradidit illi ducatum Alemanniæ, qui continebat Alsatiam, Sueuiam & superiorem Germaniam. Habuit autem Ethico residentiam suam iuxta iuxta regalem uillam Ehenheim in arce Hohenburg, Latine Altitona, quæ nunc appellatur mons sanctæ Otiliæ. Hic *Altitona.* ante mortē suam distribuit bona in sua quatuor partes: unam destinauit ad fundationē sancti Stephani in Argentina, aliam designauit ad fundationem monasterij Ebersheimensis iuxta Selestadiū, tertiā ordinauit pro monasterio sanctæ Otiliæ, quartā uerò reliquit consanguineis suis Eberhardo & Masoni. Eberhardus cœlebs mansit in arce Egesheim, factusq; cœcus fundauit ex bonis suis ad honorem sancti Mauricij monasterium, quod postea sanctus Pirminius cōsecrauit in honorem sancti Leodegarij, uocatumq; est Viuarium peregrinorum monachorum, & postea Murbach. At Maso sublato ex uxore filio, rursumque illo amissos *Viuarium.*

amisso, nã submersus fuit in Olruna, sicut & supra cõmemoraui, extruxit de facultatib. suis cœnobiũ dictũ Masonis monasteriũ, uulgò Masmũster, in honorẽ sancti Leodegarij, de cuius prosapia erat Maso iste. Gesta sunt hæc omnia temporibus regum Theodorici et Childerici, qui rerum potiti sunt ab anno Christi 721. usq; ad annum 750. Sunt etiam qui uolunt Eberhardum ducem Sueuiæ construxisse & fundasse monasterium Murbacense, in quo & postea Conuersus factus, laudabiliq; uita consumatus, sepultus fuit in monasterio illo factus est postea abbas sanctus Simprechtus Caroli magni ex sorore nepos, translatusq; postea ad Augustam Vindelicorum, factus est eius loci episcopus, ubi & sepultus iacet. Fuerunt tempore Hunnorum septem monachi in monasterio Murbacensi, in monte propinquo sanctam agentes uitam, qui ab infidelibus trucidati, reliquerunt loco illi montem, ut postea uocaretur Latrocinij campus.

Eberhardus dux Sueuiæ.

Gebuuiler.

PVtant hoc oppidum, quod in montium faucibus est situm, anno Christi 1124. initiũ accepisse. Abundat uitibus & paret abbati Murbacensi, qui plerunq; in eo loco suam habet residentiam. Est & aliud oppidum Vuatuueil nomine, extra fauces iuxta montes situm, quod memoratum quoq; Abbatem agnoscit dominum.

Lutenbach, Marbach.

DIstantia medij milliarij à Murbaco, situm est Lutenbacense collegium, quod aliquando fuit Benedictinense monasterium fundatum à quodam comite Lentzburgensi, qui & monasterium Ergoiense fundauit circa annũ Christi 998. Dein de anno 1090. fundatum est monasterium Marbacense à domino Burckardo de Gebisuuyler & magistro Manigoldo de Lutenbach.

Rubeaci oppidi superioris Alsatiæ descriptio per doctissimos uiros, dominos Conradũ Pellicanũ & Conradũ Vuolfhartum eius ex sorore nepotem, natione Rubeaquenses.

RVbeaquum antiquissimũ Alsatiæ oppidum conditũ est à Romanis anno secũdo olympiadis 235. ab urbe cõdita 914. Iunio Rustico & Aquilino cõsulibus, M. Antonino & L. Vero eius fratre apud Romanos regnãtib. anno à natiuitate Christi 164. Nomẽ ciuitati impositũ ferũt à fluuiolo, qui in ualle diui Georgij nõ procul à pago Sultzmat oritur, ac rubeo alueo per agros ac uineas fluẽs, ob multas cõmoditates ab urbe excipitur. Incolæ eum hodie Ombach uocant, qui tamen ab aqua, quæ ex aluei splendore rubea esse uidetur, Rotbach (ut ex antiquissimis annalibus apparet) olim dictus, urbi quoq; eandẽ appellationẽ dedit, quæ etiãnũ latino nomine satis cõmode exprimit. Rubeaquum enim, quasi rubeæ aquæ oppidum dicimus. Hoc oppidũ magnificis primũ ædificijs ac duplici suburbio extructũ, Romanę nobilitatis diu fuit hospitiũ, quę ob terrę fertilitatẽ, omniumq; rerum, quę ad usum hominũ necessaria sunt, abundantiã, ad annos ferè 500. hoc inhabitauit. Ad eius reipub. conseruationẽ condiderunt leges optimas, in primis autẽ contra fures grauissimã instituerunt actionẽ, eamq; tam seueram, ut inde ad nostrum usq; tempestatem per Germaniam tritum factum sit prouerbiũ: Der alt galgen zu Rufach hat gut eichen holtz. Quo minatur suspendium ijs, qui furto aliquid alienassent. Fuit tamen in terrorem hominũ non eo loco quo hodie est, sed meridiem uersus non procul à pago Gundelsheim ea furca erecta, à qua eius loci incolæ adeò abhorruerũt, ut ex his quã paucissimi furti nomine accusarentur. Et cum Austrasij regni, tempore Franci profligatis Romani Alsatiã finitimaq; occupassent, Dagobertus nonus Francorũ rex potentissimus Rubeaquũ tenens, in ipsa urbe uersus occidentem, loco natura munitissimo anno redemptione humani generis 623. arcem ædificauit, quam uel à magna lapidum mole, tutissimoq; contra hostes præsidio, Isenburg,

Rubeaquum à rubea aqua.

Arx Isenburg.

burg, hoc est, Ferriburgum, uel ut alij uolunt ab Iside frugum inuentrice (quam ob glebæ fertilitatem in eo colle antiquitus cultam arbitrantur) Isisburg nominare uoluit. Dagobertus parata iam regia sibi sede, ut à gentilium superstitionibus ad uerum dei cultum auocaret populum, Amandum Vltraiectinæ ecclesiæ episcopum, uirum eo tempore doctrina, & pietate conspicuum ad se uocat. Cui quum circa annum Christi 738. Sigisbertum filium, quem ex Mechtilde Saxonum ducissa natum habebat, uera in Christum fide erudiendum dedisset, uoluit etiam ut post fidei confessionem in arce Isenburg, multorum in conspectu ab eodem episcopo in nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis baptizaretur. Quo facto, Amandus ad euangelij propagationem primus Argentinensium Episcopus ac ouium Christi per Alsatiam uigilantissimus pastor factus, populum ab errore ad dei cultum pertraxit. Cumque Sigisbertus generosus adolescens postea, nempe circa annum Christi 646. prope Ebersheimmunster uenatione feras insectaret, equo feroci deiectus & ab apro spumante læsus, semianims à suis est inuentus. Mittuntur igitur à Dagoberto nuncij ad Arbogastum Aquitanum, quem post Amandum ad episcopatum Argentinensem promouerat, ut ad Sigisbertum animam exhalantem properaret. Venit illico episcopus, & dum preces pro Sigisberto ad deum fundit, adolescens integræ sanitati restituitur. Pro quo pietatis officio Dagobertus rex, ecclesiæ Argentinensis Rubeacum oppidum, totamq; eam ditionem dono dedit, quam adhuc hodie Manusdatum, incolæ autem corruptè Mundot appellant. Longe post, oppidum Rubeaquense cœpit exteris innotescere & magni nominis fieri à peregrinatione quæ ex diuersis regionibus ad diuum Valentinum facta est. Valentinus enim cum anno à Christo nato 260. Romæ sub Claudio Imperatore unà cum multis alijs ob fidei confessionem in martyrio coronatus esset, reliquię eius apud Sanctam Potentianam ad annos 741. seruatæ, & deinceps sub Syluestro secundo Romano pontifice Rubeacum aliqua ex parte translatæ, eius peregrinationis, quæ ad sanctum Valentinum tam crebro facta est, occasionem dederunt, quæ incœpit paruis initijs anno Domini millesimo primo. Cum autem in rebus mortalium nihil sit perpetuum, ac uicissitudine rerum ueluti æstuario quodam fluxu refluxuq; ferantur omnia, uix dici potest, quantis hæc ciuitas post tantam felicitatem, & in qua plus quàm annos mille constituta fuit, ærumnis ac periculis postea exposita fuerit. Primum enim quum circa annum domini millesimum sexagesimũ octauum Henricus Romanus Imperator, eius nominis quartus, in Alsatiam uenisset & honorificè cum suis à Rubeaquensibus exceptus esset, maximas in ciuitate excitauit turbas. Satellites quippe eius dum superbè in urbe aliena grassarētur ac fœdæ libidinis gratia nihil nõ tentassent, ciues cum stupratas honestas uxores ac uiolatas uirgines castas militibus superbis sentirent, eosdemq; uiolatę hospitalitatis frustra apud Henricum (qui suis data opera cõniuere uidebatur) accusassent, partim pietate in suos, partim etiã rei indignitate ac turpitudine moti ciues, hinc inde concurrunt, oritur sæditio, seuit'p animis ignobile uulgus, iamq; faces & saxa uolant, furor arma ministrat. Imperator aũt audito tumultu, relicta mora ad suos properat, non quidẽ ut iniurias ciuibus illatas prohiberet, sed ut iuuaret, & non ut pugnã sedaret, sed ut cõmoueret amplius. Ruit igitur uehemẽtius irreuocabile uulgus, fœmina cum uiro, seruus cum domino, ignauus cum forti, ut plerũq; fit, animum illata ministrat iniuria. Incœpta aũt pugna, incœpta est Cæsareaneorũ fuga. Nam qui imperatoriæ partis erant uidentes furentis turbæ impetum & rem in arto sitam, sola fuga salutem quæsiuerunt. Oppidani autem fugientes hostes armis insecuti, fortiter pugnando insignia imperialia, omnemq; Cæsareũ cultum (coronã uidelicet, uexillum cum aquila, aliud uexillum rubeo croceoq; distinctum colore, pomum, sceptrumq; aureum) recuperant cum alia præda pinguissima. Imperator fuga cum paucis uix elapsus, sua deplorãs insignia magis quàm milites interfectos, pacem cum Rubeaquensibus inire nititur. Ciues igitur non aspernantes Cæsaris, non impia molientis, amicitiam petunt ut pacis conditiones proponãtur. At Henricus nil cupit aliud, quàm ut Rubeaquenses imperialia sibi restituant insignia. Quo facto, promittit se primum hoc Rubeaquensium factum, neque per se neque per alios etiam uindicaturum. Deinde se perpetuo non tantum eius oppidi fautorem ac amicum, sed fidissimum etiam patronum ac propugnatorem fortissimũ futurum. Ciues auditis conditionibus æquis, pacem ea conditione recipiunt, omnemq; Cæsareum cultũ restituũt. Ciuitas

Primus Argentinæ episcopus

Mundot.

S. Valentinus Rubeaci.

Seditio contra Henricũ quartum.

Rubeaquenses superant Cæsareanos.

Insignia imperialia.

pictum est cum hac inscriptione: Anno domini M.CCCXLVII. depictum & perfectum est hoc uelum, & eodem anno erat caristia magna & defectus terræ fructuum uniuersorum. Deuastata est quoque ciuitas Rubeaquensis bis ab Anglis: anno scilicet 1364 quando incursionem in totam Alsatiam fecerunt & plerasque ciuitates multo sanguine expugnauerunt, ex quarum cladibus tam diris Iohannes baro de Liechtenberg Argentinensis tum episcopus (qui ante annos 4. à Iohanne ultimo Alsatiæ prouinciali comite, Landgrauiatus Alsatię possessiones omnes ad episcopatum Argentinensem coëmerat) adeo turbatus est, ut ex solo animi mœrore paulo pòst extremum clausisse diem feratur. Deinde post annos 14. reuersi Angli in antiqua Alsatiorum hospitia, quorum uires ac impetum cum Lampertus à Beuren Argentinẽsis tunc episcopus frangere nequiret, Rubeaquum oppidum totamq́ꝫ ferè Alsatiam misere uastarũt, anno domino 1374. Et sic iacuit hæc ciuitas ab imperio Henrici 4. usque ad hæc tempora in cinere hostili, quæ ob tot acceptas clades in pristinam formam restaurari nequaquam potuit. Fridericus tamen à Blanckenheim à pontifice Romano contra discordiam Canonicorum senatus electionem, Argentinensis factus episcopus, dum clero peccanti grauissimas irrogaret mulctas, & per omnem suam ditionem exactiones ac uectigalia imponeret, ex eadem pecunia, quinto sui episcopatus anno, qui fuit annus Christi 1380. Rubeaquensium muros aliqua ex parte restaurauit, addens mœniorũ per circuitum ciuitatis ambulacrum, ad nocturnas uigilias, hostes'que propulsandos aptissimum. Ob eam autem pecuniarum exactionem, animiq́ꝫ innatam seueritatem, cum Fridericus se clero ac subditis quibusdam inuisum esse intellexisset, de alio statim episcopatu acquirendo animum adiecit, obtinuitq́ꝫ iure permutationis Vltraiectinum episcopatum, & Guilelmus comes Diestensis Vltraiectensis episcopus factus est Argentinensis episcopus, anno 1392. Sed cum contra approbatam Romani pontificis permutationem à Canonicis Argentinẽsibus Burkhardus de Lutzelstein, summæ Basilicæ præpositus in episcopum Argentinensem eligeretur magnæ inde ortæ sunt dissensiones. Demum tamen Burckhardus, dum uideret se piscopatum obtinere non posse, cum duobus iam annis ecclesiæ Argentinensi præfuisset, anno 1394. sponte sua decessit, retento tamen Rubeaco & adiacente ditione. Verum mox insidias aduersariorum timens, & Rubeacũ & totam eam ditionem resignauit, relictaq́ꝫ religionis professione, pontificia dispensatione interueniente uxorem duxit, ex qua pater filiorũ duorum factus est, Iacobi uidelicet & Vuilhelmi, comitum à Lutzelstein. Qui deinceps à Friderico Rheni Palatino ditione sua eiecti in exiliũ acti, sine hæredibus diem obierũt & comitatũ Lutzelsteinensem Rheni Palatinis reliquerunt. Rubeacũ postea ab Vngaris bis uastatum legimus anno scilicet Christi 1416. & 1426. quando incursiones fecerunt Alsatiã non sine damno eiusdẽ regionis. Deinde anno Christi 1439. cum Conradus baro à Bussnang ex Thurgouia natus à maiori parte capituli eligetur, & ab alia parte electus esset Baro ab Ochsenstein, Conradus natura humanus, certis conditionibus episcopatũ abdicat, uidelicet si Rupertũ Rheni Palatinũ Bauariæ ducem in episcopũ crearent: deinde sibi post episcopatus abdicationẽ arcem Isenburg, Rubeaqunm & omnẽ Munusdationẽ libere possidendũ relinquerent. Quæ cõditiones cum omnib. placuissent, Rupertus Conradi instinctu & totius cleri consensu in Argentinensem episcopũ creatur. Conradus uerõ concedente Ruperto Rubeaquũ proficiscitur, regiamq́ꝫ Dagoberti inhabitat, Rubeaquensib. longe acceptissimus. Is dum in oppido moratr Ludouicus Delphinus Caroli regis Franciæ primogenitus, post pacem cum Angliæ rege factã, anno 1444. in Germaniã cum magno exercitu irrumpit, Basileam properans, uel ut in fauorẽ Romani pontificis dissiparet congregatũ conciliũ, uel ut aliꝫ putant, à Friderico Cæsare stimulatus, Heluetiꝫs bellũ inferret, ꝫsq́ꝫ deuictis, iura domus Franciæ iterum sibi uendicaret. Cumque montis Peligardi oppidum expugnasset, ingruente, quindecim ferè millia suorum militum, quorum maior pars Armeniaci erant, in Alsatiam, ut in regione fertilissima hybernarent, misit. Hi Rubeaquum magno affecerunt damno. Cõradus autem à Bussnang uir pius uidens quantis malis ciuitas ab hoste affecta esset, sua liberalitate quantum potuit ciues ad extremam paupertatem redactos, recreauit: amauit doctos, promouitq́ꝫ plurimum. A quo tempore Rubeaquum (absit inuidia dicto) doctissimos uiros, qui diuersorum principum aulas ornarunt, ueluti ex equo Troiano ædidit, exteris potius quàm sibi. Obiꝫt autem

Fames dira.

Angli uastant Rubeacum.

Landgrauiatus Alsatiæ.

Restauratur Rubeaquum.

Comitatus Lutzelsteinensis.

Delphinus uenit in Alsatiam

Rubeacũ doctos produxit uiros.

tem princeps ille illustris apud Rubeaquenses anno 1471. uectus'que est Argentinam & ibi sepultus. Mortuo autem Ruperto cui Conradus sponte cesserat, Albertus Rheni Palatinus, Bauariæ dux, filius Ottonis residẽtis apud Nouum forum, anno millesimo quadringentesimo septuagesimooctauo electus in episcopum, arcem Isenburg Martis improbitate multis in locis destructam, & à Friderico à Blanckenheim, ob bellũ quod cum Argentinensibus gesserat, nec à Conrado Busnang propter abdicatum episcopatum, nondum omnibus locis restauratam, absoluit. Guilhelmus autem comes ab Honstein Argentineñ. episcopus, principum aliquot habitationib. ac aulis amplissimis, uersus solis exortum magnificis demum impensis ornauit, anno domini 1536.

Hatstatt superius.

INitio uocata fuit arx ista Barbenstein, constructaq; circa annũ Christi 969. ab Hermanno comite Kiburgensi, cõsentiente domino Brunone à Therberg, abbate ad sanctum Marcũ, qui locus hodie appellatur ad sanctũ Sigismundũ. Anno Christi 1466. fuit arx ista, sita uno miliario à Rubeaquo in ædito monte, in Nouembri assensu principis Palatini Rheni, qui tunc aduocatiã tenebat Alsatiæ, à ciuibus oppidi Munster haud procul ab arce distantis, obruta, occupata, spoliata & igne accẽsa, præfecto arcis absente, qui nihil metuens abierat in Herlisshein ad balneum. Durãte autem incendio octo diebus turriq; firmiter stante, redierũt dicti ciues Monasterienses, & suffossa turri atq; submisso puluere bombardico igne deiecerunt eam. Continuerant se in hac arce raptores quidam, qui inde ducem Lotharingiæ suis prædationibus lacessebãt, sicut & comes quidam de Lupfen, hinc principem Palatinum qui in Keiserspergo aduocatiæ suæ oppido morabatur, armis statuerat petere.

Egisheim.

OPpidulũ est Egisheim, habens à tergo tres arces montanas, quæ olim mansio fuerunt illustrium comitũ, quorum iam in Murbacensi descriptione fecimus mentionem. Fuerunt anno Christi 948. comites Egisheimenses Constantiæ in tertio torneamento, quod ibi celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ. Anno Christi 1145. cœptũ est monasterium Beris in Lotharingiæ montib. situm, ab Hugone comite Egisheimensi & Vdalricho comite Pfirtensi atq; Vdalricho comite Dagspergensi. Quando uerò comitatus iste defecerit à prima linea nõ iuueni. Habent hodie feudum eius nobiles quidam.

Monasterium in ualle sancti Georgii.

CIrca annum Christi quingẽtesimum tricesimũ quartũ uenerunt è Roma uiri quidam religiosi ad loca deserta Vosagi mõtis, cœperuntq; sibi eisdem perplexis locis extruere casas, ubi deo seruirent. Deinde anno domini 660. fundauit ibidem Hildericus rex Austrasiæ monasteriũ & abbatiã ordinis sancti benedicti in honorem gloriosæ uirginis Mariæ & apostolorum Petri & Pauli atque sancti Georgij, unde & locus ille atque uallis uocata est uallis sancti Gregorij. Præfuerunt huic monasterio abbates Hetto. Remigius & Rachio, qui postea sub Carolo magno facti sunt episcopi Argentineñ. et Vuichardus abbas quoq; huius loci, factus est archiepiscopus Bisontinus sub Ottone tertio. Creuit quoq; ibidem oppidũ eiusdẽ nominis, Germanicè Munster, quod unà cum

cum habitatoribus totius uallis rerum ibi potitur, habens ab imperio priuilegia haud secus atq; Colmaria, Keisersbergum & alia oppida imperialia. Consistit uictus incolarum in pecore, nam habent optima in summis montibus pascua.

Rapoltstein.

CVm Cōradus secundus præesset imperio Romano, factū est ut duo nobiles principes Spoletani fratres, Romanorum uiribus pellerentur Italia, uenirentq; in Germaniam. Vnus eorum fixit sedem in nigra sylua, in castro quodam Vrslingen dicto, non multum ab imperiali ciuitate Rotuuila distante, quod aliquando à ducibus Vrslingensibus constructum & inhabitatum fuerat, qui ab Visinorū familia descenderant, & ante multos annos è Roma pulsi locum illum inhabitauerant, iamq; sine hærede mortui fuerant. Cum uerò Spoletani isti ab Vrsinorum quoq; genere descendissent, laborabat unus eorū pro dicto castro, obtinuitq; à Cæsare Conrado pro se & suis posteris. Habebat autem in insignibus suis tres clypeolos in campo candido. Vnde & posteri eius extruxerunt in Kintzigera ualle arcem, quem uocauerunt Schiltach & aliā in Nigra sylua quam appellabāt Schilteck. Vocant enim Germani clypeum Schilt. Alter frater delegit sibi locum māsionis in Alsatia, obtinuitq; dominiū in fauce montium, quod hodie Rapoltstein appellant, est'que feudum à diocœsi Basiliensi. Is ergo & posteri eius condiderunt tres illas arces in uno monte per modum trianguli sitas atq; oppidum ipsum, & appellarunt iuxta nomen suæ familiæ Rockspoletin, relictoq; principatus titulo, uoluerunt simpliciter uocari domini de Rockspoletin. Successu uerò temporū appellatū est Rapoltzuuyl. Hinc quoq; est quòd domini de Rapoltstein & duces Vrslingēses semper eisdē usi fuerunt in insignibus, tres scilicet rubeos clpeos spacio albo inscribentes.

De nobilibus qui subiectam habent Alsatiam.

MAgna est in Alsatia nobilium multitudo, qui oppida & arces habent in pede montium atq; in planicie terræ, nempe comes de Sultz, comes de Egisheim cuius tamē successio iam diu irrupta est. domini de Rapoltstein, quibus parent Rapoltzwyl, Gemer, Cellberg oppidum & castrū, nobiles ab Hatstatt, à Poluulier, ab Andlouu, à Landsperg, ab Vtenheim, & alij multi. Habēt & comites Vuirtenbergenses ditionē amœnam in ea regione, nempe comitatū Horburgensis, cui nostro æuo præest Georgius comes à Vuirtenberg, habetq; sub dominio oppidum Reichenuuyr, ubi optimum in Alsatia crescit uinum. Quin & comites Lupffenses habent in hac regione dominiolū aliquod nempe Vngerischē, Ammersuuyl, Konsheim & quædam alia loca. Residuum terræ est uel episcopi Argentinēsis uel domus Austriæ, præter has imperiales ciuitates Colmariam, Selestadium, Argentinam, Turckheim, Keisersperg, Hagenoiā, Munster in ualle Gregoriana, Rosheim, superiorem Ehenheim, quæ uulgo Nehen appellatur, super quibus princeps Palatinus aduocatiam imperialem habet, soletq; habere in ciuitate Hagenoiensi præfectum. Oppidulum sancti Hippolyti est ducis Lotharingiæ & oppidum sancti Crucis ducum Austriæ.

Colmaria.

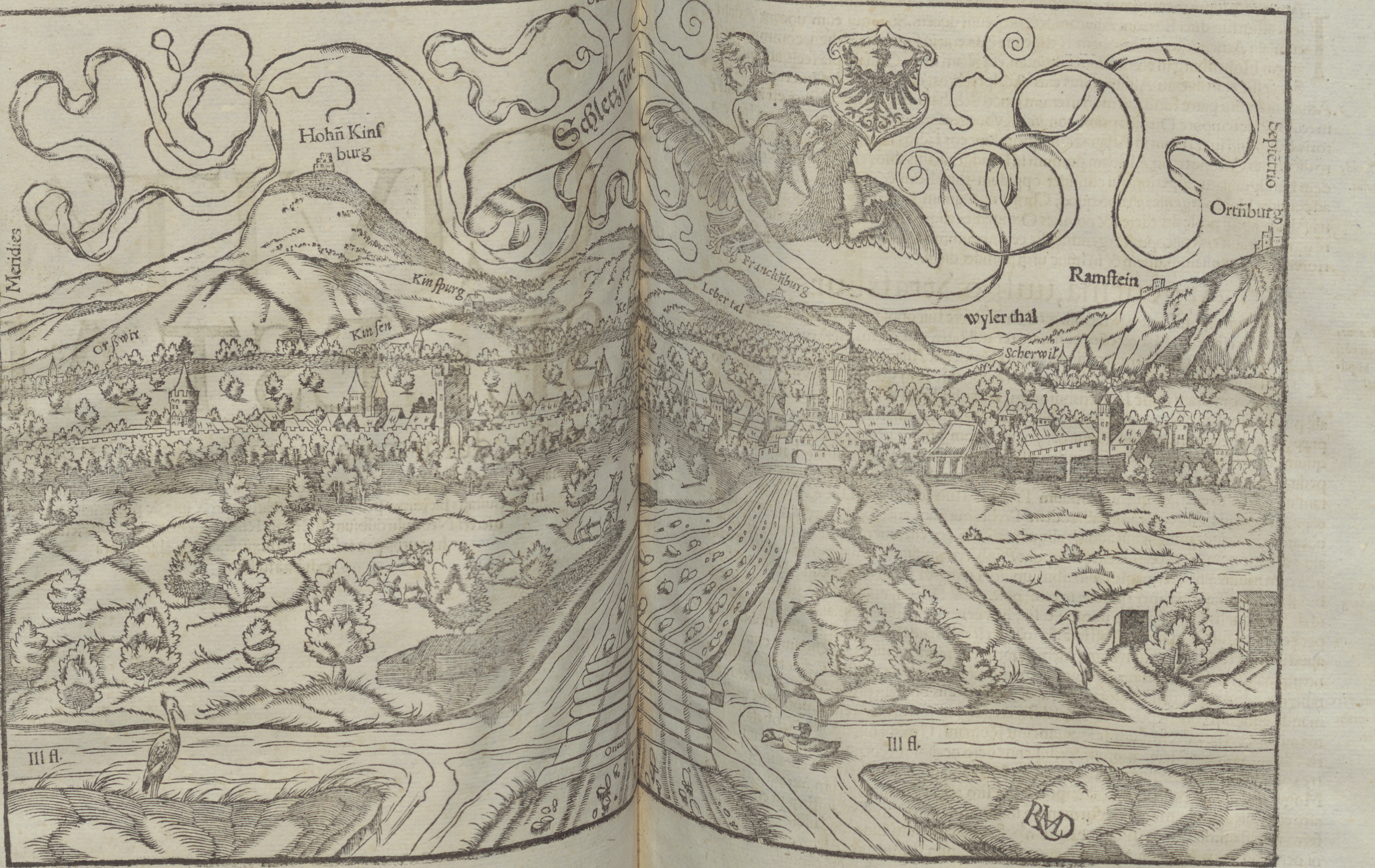
EST Colmaria imperialis & elegans ciuitas, excitata olim, ut putant, post excidiũ Argentuariæ, (quæ hodie comitatus est Horburgensis) optimo loco sita, quæ multis retroactis temporibus aliquandiu afflicta fuit. Nam priusquã Rudolfus Habspurgensis Romani regni coronam adipiscerereretur, erant factiones in ciuitate, quidam enim adhærebant episcopo Argentinẽsi, amotusq́ꝫ fuit propterea ab officio Scultetus Rosselman. Qui ægre ferens adiunxit se memorato comiti Rudolfo, capto'que consilio fecit se in uase uinario inferri in ciuitatem propinquos & amicos suos, quibuscum tantum egit ut noctu porta una aperiretur atque comes Rudolfus intromitteretur cum exercitu suo, quem ciues nollent uellent coacti fuerunt suscipere dominum. Postea anno 1262. tentabat episcopus Argentinensis cum auxilio nobilium, qui per circuitum ciuitatis habitabant, ciuitatem rursum occupare. Vnde noctu appropinquantes, auxilio quorundam ciuium intromissi, magnam intra mœnia excitarunt tragœdiam, excitataq́ꝫ pugna interfecerunt Scultetum. At ciues tam uiriliter resistebant hosti, ut multis occisis reliquos pellerẽt urbe. Cumq́ꝫ in subsequentibus annis Rudolfus eligeretur in Romanorum regem, & Colmarienses nollent eum agnoscere regem, mouit rex expeditionem contra eos, obsidioneq́ꝫ cingens, mulctauit eos pro quatuor millibus marcarum argenti. Deinde anno Christi 1292. obsedit hanc ciuitatem sibi rebellem, Adolfus comes de Nassouu rex Romanorum, cepitq́ꝫ Anshelmum dominum à Rapolstein & Scultetũ, seu præfectum ciuitatis, secumq́ꝫ abduxit, id quod supra quoq; memoraui. Collegium Canonicorum diui Martini illic, Prioratus fuit quondã Benedictinorum, ad monasterium uallis diui Gregorij pertinens, ut alter ibidem, qui diui Petri dicitur, ad Paterniacũ. Institutricem cõmemorant Bertham reginam, ad cuius iurisdictionem nonnulla ex parte spectauit olim Colmaria. Vnde etiam magni illinc Cõstantiensi præposituræ prouentus, quos ei ecclesiæ hæc nobilissima donauit matrona. Cinxit muro hanc ciuitatem Vuolphelinus Cæsareus apud Hagenoiam prefectus, Imperante Friderico secundo. Iacet in fertili planicie, à montibus itinere unius horæ semota, habens circumcirca copiam uini & frumenti ex terra redundantem, maximè autem præstat terra illa frumento, cepis, alijsq́ꝫ hortalicijs. Tenet ciuitas ista medium Alsaciæ, distans uno miliario à Keisersersperg, Ammersuueiler, Reichenuuyer, & Rappẽschuuyer, quibus in locis optimum crescit uinum & excellentius quod in Alsatia inuenitur. Alluitur ciuitas ipsa multis accurrentibus riuulis amnium, præsertim his, Louch, Dur, Fæcht, Ill, & quibusdam alijs minus celebribus, quorum quidam per prædia Colmariensium fluunt, fœcundioremq́ꝫ redduut terræ fundum. Quando iacta fuerint prima huius loci fundamenta, incolæ planè ignorant: non tamen apud me dubium est, quin una sit ex uetustioribus ciuitatibus, quæ in tractu Rheni à parte Galliarum inueniuntur mutato pristino nomine in nouum quod hodie habet. Indicãt tot monasteria uirorum & mulierum, quæ habet ciuitas ista, quam potens & opulenta fuerit à multis annis. Berthrada regina mater Caroli magni largita est Constantiensi sedi prædia sua & uectigal quod in uico Colmariensi dotis nomine possidebat. Vnde historia Guelforum habet, quod diuus Conradus episcopus Constantiensis hoc oppidum commutatum pro alijs locis acceperit à fratre suo Rudolfo.

CIVITAS SELESTADIensis, deformata iuxta figuram quam hodie habet,

adiectis montibus, qui à tergo Lotharingiam disterminant ab Alsatia. Misit autem huius ciuitatis picturam prudens eius senatus, qui & ipse de posteritate cupit bene mereri. Nec mihi dubium, si Beatus Rhenanus bonæ memoriæ, cuius hæc urbs patria fuit, superuixisset, omnia absolutiora exhibita fuissent.

R Selestadium

Selestadium uulgo Schletstat, ciuitas imperialis, in medio Alsatiæ optimo loco sita.

De monte sanctæ Otiliæ & de Landgrauiatu Alsatiæ.

IAm quoq; suprà meminimus, quomodo Hildericus rex Franciæ anno Christi 680. contulerit affini suo duci Etticoni Alsatiam, feceritq; eum ducem. Sunt qui eum uocant Adalricum, alij Atticum, tertij Eticonem. Residentia eius erat in superiori Nehen, commutauitq; arcem Hohenburg in cœnobium uirginum, cui filiam suam Otiliam præfecit abbatissam. Successit ei in ducatu Alsatiæ filius eius Adelprechtus, qui sagitta ictus interijt, cuius filia Athala unà cum patre fundauit monasterium sancti Stephani Argentinæ, factaq; est abbatissa in eo. Deinde tempore Ottonis primi, comites Kyburgenses, qui de sanguine eiusdem Imperatoris erãt, potiti sunt rerum in Alsatia. Sunt qui uolunt eos factos Landgrauios Alsatiæ, alij uero dicunt ab Ottone tertio Alsatiam primum in Landgrauiatus duos erectam, peruenitq; tandem Landgrauiatus superior, qui continet oppidum Einsheim & circumiacẽtia quæq; loca, ad comites Habspurgenses. Anno quoq; Christi 1238. quum Henricus Landgrauius inferioris Alsatiæ absq; prole decederet & comites Otingenses aliquid iuris ad dominium illud haberent, numerauit eis episcopus Argentinensis certam summam pecuniæ, uendicauitq; sibi inferiorem Landgrauiatum, quem & in hunc usq; possidet diem.

Duo Landgrauiatus.

Argentina, uulgo Strasburg.

ARgentoratum uulgo Strasburg, olim mediocre fuit oppidum, hodie uero eminentissima est urbs. Habuit olim comitem rei militaris, qui dictus est Argentoratensis, sicut & tota Tribocorum regio, quam hodie uocant Alsatiam, Tractus Argentoratensis fuit appellata. Quòd quidam uero scribunt, ante Iulij Cæsaris tempora in Argentorato cameram fuisse Rom. tributorum, atq; ob id eam urbem dictam Argentinam, alij putant fabulam esse, quum Romani olim Rationalem summarum in Gallijs habuerint, & præpositum thesaurorum apud Treuiros, atq; illic etiam procuratorem monetæ. Quapropter quum comiti Argentoratensi in stipendia militum pecunijs opus esset, aliunde haud dubie suppeditabatur. De exordio huius ciuitatis nihil certi habetur. Sunt tamen qui putant eam conditam unà cum Treueri, & quemadmodum Treueris à suo conditore Trebeta hoc nomen accepit, ita quoque Argentoratum ab eodem Trebesburgum aut Tyrasburgum primo fuerit uocatum, ac deinde mutatis aut additis aliquibus literis degenerauerit in Strasburgum. Sunt alij qui hanc nominis mutationem adscribunt Attilæ tyrannidi, qui cum istam diruisset urbem unà cum multis alijs Germaniæ ciuitatibus, undiq; fecit eam peruiam: ut cunctis aduenientibus sine difficultate uia libera pateret in eam, post quod factum, uulgo dicta fuit Strasburg, id est, Stratopolis. Quicquid de uocabulo sit, hoc certum est, urbem ipsam ab antiquo semper celebrem fuisse, quin & felicissima illa Iuliani cũ Alemãnis pugna, eam adhuc nobiliorem apud ueteres fecit. Octo enim reges Alemannorum coniunctis uiribus, Rhenum cum Iuliano pugnaturi transcenderunt, & apud Argentoratum sua fixere castra. Cæsar relictis tribus tabernis, quod munimentum tum reparabat, Alemannis obuiam proficiscitur. Conferuntur manus, equitum cuneos primum nostri disiecere, sed pedites fortiter restiterunt. Hos inclinatos auxiliares Bataui restituunt. Itaque uincunt Romani. Capitur ingens ille & obesi corporis Chondomarius Alemannorum rex. Iulianus uero occisorum corporibus humari iussis, per tres tabernas prædam omnem cum captiuis in Mediomatricos aduehendam curauit. Ipse mox Moguнciacum est profectus, & illic ponte transito terras Alemannorum intrauit. Iulianus astu cum illis agendum ratus, noctu manum militum nauigijs imposuit, iussitq; ut egressi tum ferro tum flammis omnia uastarent. Quum postero die fumum hinc inde uidissent Alemani, perterriti trans Mænum amnem aufugerunt. Multum damni tum Alemannis illatum est. Nam abacta pecora, uillæ & domus exustæ, frumenta asportata, abducti captiui. Fuit autem Argentoratum primo tributarium Treuerensibus, deinde Romanis subiectum. Tertio paruit regibus Francorum, præsertim eo tempore quando Franci bonam Germaniæ partem subactam habuerunt, inter quos Dagobertus magnus instituit episcopatum Argentoratensem in ecclesia beatæ uirginis, quam præcessor eius Clodoueus, primus Christianus rex, funda

Pictura urbis iam obtinere nequimus.

Quare Strasburg.

Ingens Alemannorum cædes.

Episcopatus Argentoratensis.

fundauerat, tradiditq; Amando episcopo & successoribus eius omne ius quod ipse habuit in urbe atq; Alsatia de quo paulo pòst. Deinde incorporata est urbs imperio, numeraturq; hodie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitq; in opib. cunctas Rheni ciuitates. Habet miram copiam uini & frumenti, utpote quæ situm in optimo

habet fundo, etiam si oleribus & radicibus ferēdis accōmodatior sit quàm uino producendo. Inueniuntur in ea urbe aliquot centeni hortulani, q an-nuatim magnum faciunt quæstum ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulib. papauere, alijsq; hortalitijs, quæ feli-cissime ibi proueniunt atq; in tāta crescunt ubertate, ut nullus ei in Germania comparandus sit locus quantum ad hæc attinet terræ nascentia. Habet urbs ipsa præter Rhenū & alios mul-tos accurrentes amnes. Ab oriente enim uenit ex Martiana sylua Kintzgus fluuius, qui secum magnā adfert uim trabium ædificijs aptarum. Ex Sunggoia atq; ab austro

affluit Illa amnis, & ab occidente Bruschus, qui ciuitatem in duas impares ta-men diuidit partes. Habet quoq; ciui-tas ista nobile & ingens quoddā opus, cuius simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia inuenitur, nempe sum-ptuosissimam illam turrim, quæ anno Christi 1277. inchoata est atque 28. an-nis ferè usq; ad fastigium cōsummata. Hæc ab ipsis fundamentis usq; ad supremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus est erecta. Eruinus de Steinbach prima posuit fundamenta, ideam ipsam concepit atq; architectum ad consummationem eius egit. Vbiq; aëri & uento est peruia, patetq; ascensus eius quatuor cochleis. Vbi uerò crassities eius in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius uix modij magnitudinem habere uidetur, tantus est, ut capacitas eius recipiat quinque aut sex personatos homines. Longitudo eius habet pedes geometricos 574. Artificium eius olim annumeratum fuisset septum miraculis. Paulo ante erectionē huius turris, anno scilicet 1261. facta est magna contentio inter Henricum episcopū Argentinensem de Staheleck & successorem eius Vualtherum de Geroltzeck, & inter ciuitatē ipsam super quibusdam iuribus, adeoq; episcopus accepit furere in ciues, ut prohiberet sacerdotibus ne pueros ciuium baptisarent, aut cuiquam sacramenta ministrarent. Et interea posterior episcopus Vualtherus contractis undique copijs, obsidione cinxit ciuitatē ipsam. Ciues uerò sese mutuo cohortantes inito conflictu post multam stragem episcopi exercitus uictus est. Interierūt de exercitu episcopi 60. nobiles, inter quos fuerat comes unus de Tierstein, & Hermannus de Geroldseck frater episcopi, & populares multi. Fuerunt quoque

Turris elegantissima.

Altitudo turris

multi capti & in ciuitatem ducti, multa etiam damna utrinque illata. Postremo mortuo episcopo, pax est reformata. Circa annum Christi 1348. tanta fuit pestis per Europam grassans, qualem in historijs nemo legerat fuisse inter mortales. Fuerant autem de ea infamati Iudæi quod eam prouocauerint fontibus infectis, & propterea cremati sunt ubique locorum. Habitus fuit etiam super hac re tractatus in Benfeld oppido Alsatiæ, & ut scribitur, quidam ex Iudæis inuenti fuerunt ceu omnium maleficiorum autores atque in Hispania de ueneficijs conuenisse. Item de nece multorum puerorum, de falsificatione super debitis instrumentorum & monetæ, unde plebs furens omnes traxit ad supplicium,

Iudæi inficiunt fontes.

S Cremati

Cremati sunt in multis locis Iudæi,& cũ euadere se nõ posse uiderẽt, incluserũt se in domi bus & seipsos cremauerunt unà cũ locis uicinis. Dicitur Moguntiæ hinc tãtum excitatum ignem, ut magna campana in ecclesia sancti. Quintini ex igne defluxerit. Scribit̃ etiã, quod inuenti, fuerint sacculi in fontib. ueneno pleni: quapropter fontes & putei obstruebant̃,& loco aquę putealis homines utebant̃ aqua fluuiatili & pluuiali. Multi etiã ex Iudęis utriusque sexus baptisati sunt, pauci amore Dei sed potius timore pœnę. Ciuitates imperiales diruerunt domos Iudęorũ & ex lapidib. earũ atq; cœmiteriorũ ipsorũ cõstruxerunt turres et muros. In summa omnia plena erant tumultib. propter Iudæos. Anno domini 1365. uenit per ascensum montiũ iuxta Tabernam Alsatiæ maxima multitudo hominũ, qui Angli dicebantur. numerus eorum, equitum & peditũ, fuit taxatus ad quadraginta millia, & hi per circuitũ Argẽtorati incolis plurima inferebant damna. Similiter grassabantur incẽdijs & rapinis circũ Selestadium & Colmariã. Audientes aũt illi, Germanos cõtra se maximum collegisse exercitũ discesserũt post quam integro ferè mense Alsatiã incõmodarunt. Deinde anno 1375. uenit adhuc maior grassatorũ multitudo, qui & ipsi Angli fuerunt uocati, perpetratisq; in inferiori Alsatia multis malis, festinarunt ad Heluetios, apud quos plurimos amiserũt, ut suprà quoq; signauimus. Anno 1552. Cũ inter Cæs. Carolum V. & Henricum II. Regem Francorũ bellũ subortũ esset atq; Rex Meti Vrbe occupata, Germaniam intrasset, aditumq; ad hanc urbem necquicquã tentasset, Carolus paulo pòst discessum regis, Argentoratũ uenit, exceptus magnificè, ad obsidionẽ Metẽsis urbis inde ꝓfectus est.

Anglorũ exercitus.

De episcopatu Argentinensi.

PVtant quidam Argentinã imperante Nerone à sancto Materno Petri apostoli discipulo eiusq; socijs Valerio & Euchario concionantib. accepisse euangeliũ Christi: sed non diu perstitit. Postea uerò ab episcopis ecclesiæ Metẽsis in uiã ueritatis reducta, firmius cœpit adhærere Christo. Tnnc etiã fuit per Clodouæum regẽ Galliarum, qui primus inter reges Galliæ Christi fidem accepit, circa annũ domini 508. conditum templum simplex, fuitq; ecclesia Argentinens. sub episcopatu Metensi usq; ad Dagobertum regem, qui fundauit & constituit episcopatum in hac urbe, sicut & repurgari fecit episcopatus Spirensem, Vuormatiensem et Moguntinensem ab Attilia misere uastatos, & ab Arianis infectos, ac amplissimis locupletauit donationibus. Constituitur autẽ primus episcopus S. Amãdus Aquitaniensis, q Sigibertũ Dagoberti filiũ in castro Rubeaquensi, Eisenburg appellato, baptisauit. Deinde Arbogastus Aquitanus, aut secũdũ alios Hibernicus, anno Christi 746. à Dagoberto episcopus & doctor populi Argẽtinensis cõstituit̃. Hic orationib. suis resuscitasse dicit̃ à morte Sigibertũ Dagoberti filium, qui in uenatione propè Ebersheim munster ab apro percussus, postero die obierat: ꝓ quo pietatis officio dedit rex ecclesię Argentinẽsi Rubea quũ cũ tota adiacẽte ditione, quã Mundatũ seu Manudatũ uocãt. Obijt aũt Arbogastus anno 658. successitq; ei Rotharius. Post Rothariũ uocat̃ ad episcopatũ Florentius Scotus, socius Arbogasti anno Christi 663. qui regis filiã cęcam ac mutam natam suis orationibus & uidere & loqui fecit, ut paulo post dicemus. Tres abbates uallis Gregorianę uocati fuerũt ad episcopatũ Argentinensem. Sub Regenhardo episcopo constructum fuit cœnobium Andlouu à Richardi imperatrice. Anno Christi 597. fuit Vuilderolphus episcopus deuoratus à murib. arcano sed iusto iudicio Dei. Anno domini 1006. factus est episcopus Vuernharius, qui cœpit templũ ligneum Argentinense ex fundamentis renouare quadratis lapidibus. Hetzelinus qui anno Christi 1047. factus est episcopus, usus est, sicut & antecessores eius hoc titulo: Indignus Dei gratia pastor Argentinensis. Tertius post ipsum Ottho comes de Stauffen cœpit unà cũ matre Selestadij construere præposituram S. Fidis. Sub Henrico uerò barone ab Hasenburg, qui anno Christi 1180. uocatus fuit ad pontificatum fundatum fuit cœnobium Trutenhausiũ. Anno Christi 1260. electus fuit Vualtherus de Geroltzeck, qui atrox ac funestum biennale bellũ, episcopatui summe perniciosum gessit cõtra S.P.Q. Argentinensem, euocato prius ex Argẽtina uniuerso clero suo. Post uarios autem cõflictus, ingenti prælio uictus est non procul ab Argentina, & si ipse tã strenue pugnarit, ut confossis sub se duobus equis, in tertium etiam insilierit. Videns aũt omnia esse desiderata & suos miserrimè cædi, ipse fuga sibi cõsulens uix elapsus est cũ paucis. Videns pręterea in quantas calamitates induxisset ecclesiã suam, dolore animi potius q̃ corporis aliqua ægritudine ex hac uita migrauit anno 1363. Sequutus

tus est hunc Vualtherum in pontificatu Henricus à Geroltzeck ex Vuasgoia, atq; eũ Con
radus baro de Liechtenberg, sub quo inchoata est primum à Senatu populoq; Argentinen
si insignis illa & admirabilis basilicæ turris, totius Germaniæ spectaculum & ornamentũ.
Anno 1238 electus est in episcopum Bertholdus comes à Bucheck, sub quo cœpit cõstrui
à quibusdam ciuibus Carthusia Argentinensis. Idem ipse muniuit mœnibus & fossis ad
uim sustinendum Tanbachium oppidum. Successor uerò eius Ioannes baro Liechtenber-
gius emit à Ioanne ultimo Alsatiæ prouinciæ comite inferiorem Langrauiatum anno salu
tis 1368. Cæterum anno Christi 1439. electi sunt in discordia Cõradus à Busnang & Ru-
pertus Palatinus Rheni, sed Conradus cedens duci Ruperto sedit in Rubeaquo annis 32.
Rupertus uerò Stephani Palatini filius ingressus est Argentinam insigni pompa. Comi-
tabantur eum pater Stephanus & fratres eius plurimiq; comites & barones. Post eum ele-
ctus est anno 1478. Albertus Palatinus, dux Bauariæ, filius Ottonis apud Nouum fo-
rum residentis, præfuitq; annis 27. Ipse renouauit castrum Eisenburg in Rubeaquo. Obijt
anno 1506. subsecutiq; sunt Guilelmus comes de Honstein qui sedit annis 35. & Erasmus
pincerna de Limburg, qui hodie præest.

Hasle.

ANno Christi 660. successit in episcopatu Argentinensi diuo Arbogasto sanctus
Florentius, qui uenerat ex Scotia in Alsatiam, consederatq; ad Bruscham fluuium
in loco ubi hodie Hasle oppidum extructum inuenitur. Cum aũt ibi sanctam age
retuitam, precibusq; suis obtinuisset ut Rathilda filia Dagoberti regis Frãcorum
cæca & surda curaretur, tradidit illi & cunctis successoribus eius rex locum Hasle cum
omnibus agris & iuribus eius perpetuo possidendis. Florentius uerò fundato à se in eo lo-
co monasterio, sepultus est ibi post mortem suam. Dagobertus quoque gratum cupiens do
mino pro accepto beneficio offerre animum, duodecim dicitur extruxisse monasteria in il
lo latere Rheni nempe Ebersheimense, Vuyssenburgense, Surburgense, Clingenmonaste
riense, &c. quæ fere omnia in collegia sacerdotum sunt commutata.

Taberna, uulgo Zabernia.

SIcut ex Turegõ Germani fecerũt Zuregum, uul-
go Zurch, sic ex Taberna facta est Za-
bernia, & ex Tugio Zu gium. Taberna fuit mu-
nimentum Rom. ad pro hibẽdas Alemannorum
in Galliam incursiones, ubi hodie præsulis Ar-
gentoratensis est domi-
cilium & curia. Hoc mu nimentũ ab Alemannis
dirutum, Ammianus scribit Iulianũ Cęsarem restituisse. Cõuersus, inquit, Iulianus ad re-
parandas tres tabernas, &c. Sũt qui aiunt Tabernã Alsaticã, de qua nũc agimus, conditam
à Iulio Cæsare, qui taxauit in Calendario annũ ad 52 septimanas & 365. dies. Cõformiter
enim mœnijs Tabernæ adiecit 52. turres, atque murũ discriminauit in 365. mœnia, septem
scilicet inter duas turres pinnas, Abundat locus iste uino & frumẽto omnibusq; rebus usui
humano necessarijs. Anno Christi 1525. occisa fuerunt in hoc oppido & extra mœnia
eius aliquot milia seditiosorũ rusticorũ à duce Lotharingiæ spacio triũ horarũ. Ac deinde
post quatriduum, idẽ princeps iuxta uicũ Scheruuyler, qui medio miliario distat à Selesta-
dio occidit iterum aliquot millia rusticorũ. Fuit eo anno ferè tota Germania horribiliter

Mœnia repræsentant annũ.

Rusticorum seditio.

commota propter miſerorum ruſticorũ ſeditionem, qui ubiq; contra dominos ſuos ſurre-
xerunt, ſub ſpecie euangelij promouendi multa iniqua molientes. Volebãt enim liberi eſſe
à dandis cenſibus, decimis, uectigalibus & alijs oneribus, cõſcribentes articulos de liberta-
te Chriſtiana, inter quos potiſsimus erat, Tributa nõ pendenda magiſtratui. Ex hac doctri-
na ſpe libertatis acquirendæ, maxima pars ruſticorum accenſa, arma ceperunt aduerſus le-
gitimos magiſtratus, monachos & ſacerdotes. Vnde diruebãt & cõburebant cœnobia, de-
moliebantur arces & quicquid erat nobilium & religioſorum deuaſtabant. Subijciebant
ſibi multas ciuitates. Sumpſit malum illud exordium in Nigra ſylua, breuiq; ſerpſit in Briſ-
goiam, Alſatiam, Marcham Badenſem, Palatinatum, Sueuorũ terram, Vuirtenbergenſem
ditionem, Franconiam, &c. Nemo tutus erat, qui erat ex numero principum, nobilium, epi-
ſcoporum, ſacerdotum, monachorũ & monialiũ, quouſq; tandem liga Sueuica & quidam
principes atq; antiſtites præſidia ſua, in unũ cõferẽtes & indies fortiores ſeipſis euadẽtes,
in multis locis magna ui inſaniã eorũ expreſſerũt, adeò q̃d intra menſes ferè tres ſupra cen-
tena millia ruſticorum ceci-
derunt in conflictu, nõ aliter
atque pecora trucidati. In
Mulnhauſen oppido Thurin-
giæ concionator erat Tho-
mas Monetarius dictus qui
palam aſſeruit ad euertẽdam
impiorũ tyrannidẽ ſibi Ge-
deonis gladium cõmiſſum.
Eduxit uulgi cohortes iuſ-
ſitq; nobilium domos diripi
& monaſteriorũ bona com-
pilari. Dum autẽ plebeiæ co-
piæ ſine ordine prædationi-

bus intendunt, deleuerunt eas Saxoniæ principes & Lantgrauius Heſſorum. Monetarius
& ſociorum eius pleriq; capti ſunt & capite truncati, pœnaſq; impij inſtituti ſui dederunt.
Fuit hic Monetarius primus autor phanatici illius erroris Anabaptiſtarũ, qui paſsim mul-
tas turbas excitarunt in Germania. Ego, qui hæc ſcribo, nunquam maiores uidi furias, ter
in uitæ diſcrimen ueniens, dum ab Heidelberga Baſileam uſq; proficiſcẽs per inſanorum
hominũ agmina tranſire cogerer. Nec tam mihi quàm exemplari Hebraico, quod multo
tempore conſcripſeram metuebam. Gallorũ rex Henricus II. Anno 1552. cũ Germaniã
intraſſet, contra Carol. V. Imp. Exercitum ducens ingentem, ad Tabernas peruenit, atque
per aliquot dies in Viridario præſulis dimoratus, legationes multorũ audiuit & expediuit.

Mauri monaſterium & Stephani campus.

HAud procul à Taberna eſt monaſterium & iuxta ipſum oppidulum quoddam no-
mine Maurſmunſter, inſtitutum à Mauro abbate, quod Theodoricus rex Fran-
corum anno Chriſti 725. priuilegijs & alijs beneficijs ornauit atq; dotauit. Eſt de-
inde aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago, cui à Sancto ſpiritu titu-
lus eſt, quod dicitur fundaſſe Lantgrauius quidam Stephanus nomine, à quo etiam nomen
accepit. Nam uocatur Stephãs feld & corrupte Stechſsfeld. Eſt in eo loco Brephotrophiũ,
hoc eſt, domus in qua pueri expoſiticij aluntur.

Stechßfeld.

S. Vualtpurgis, Neoburgum.

ANno Chriſti 1074. aut ſecundum aliorum calculum 1117. fundatũ eſt monaſterium
ſanctæ Vualtpurgis, ordinis ſancti Benedicti, ſitum in ſacro Foreſto haud procul
à Surburgo. Autorem inſtitutionis quidam aiunt fuiſſe Theodoricum comitem
de monte Beligardo, alij uerò ſignant Fridericum ducem Sueuiæ patrem Friderici
Imp. atque uxorem eius Iuditham. Item anno domini 1128. fundatum eſt monaſteriũ Neo-
burgenſe ordinis ſancti Bernhardi, modico interuallo diſsitũ à ſancta Vualtpurgi, à quo
poſtea fuit plantatum monaſterium Maulbrunnenſe in ducatu Vuirtenbergenſi.

Hagenoia.

FVit ciuitas ista anno Christi 1164. à Friderico Barbarossa muro clausa, quū antea uicus esset habens adiunctum burgū, in quo principes terræ morabanť quando in Foresto uenationib. uacabāt. Fundū habet circa mœnia arenosum, sed sterilitatē illam cōpensat ager fertilis paulo lōgius à ciuitate semotus. Mirū est, quod illis tēporib. & longè ante, Austrasij sic habitabāt in oppidis, ut nunc in pagis habitať. Sed quē iuuisset opes suas in ædificiū expendere, cui Germanorū primum, deinde Francorū & Alemannorum irruptiones perpetuo timēdæ erāt? Nec magnopere excolebāt uel muniebāt olim Romani quælibet loca, nisi in quibus crebro uersabanť, & quæ ad tuendos limites erant idonea, quale erat Maguncíacum, ubi ueterū ædificiorū & inscriptionū magna copia est, ideo quod Romani ibi semper fuerint uersati, Rheni limitem tuentes, & sub posterioribus Augustis, pfectus militum armigerorū et preterea dux militaris, qui multas militū præfecturas gubernabat, illic sedem suā habuerint. Raras itaq; olim Germania habuit ciuitates, id quod & Cornelius testať, qui nullas Germanorū populis urbes tradit habitari. Quid ergo Claudius Ptolemæus, qui nō ita multo post Tacitū uixit, tā multas Germaniæ recenset urbes? Verisimile est uicos potius fuisse quàm oppida, quos tamē Ptolemæus urbiū uocabulo est dignatus. Sic itaq; Hagenoia uicus fuit usq; ad Fridericū primū, sicut & Colmaria, Selestadium & Keisersperġum uici fuerūt usq; ad Fridericū secundū. Anno 1552. Henricus II. Francorum Rex, contra Carolum Imp. V. bellum gerens cum ingenti exercitu, Hagenoiam peruenit, castraq; sua circum urbem habuit non sine damno Reip.

DESCRIPTIO LINEAE

occiduæ Rheni, ab inferiori Alsatia usq; ad Maguntiacum.

REgio ista quam hic descripturi sumus, annumerata fuit olim Gallię sicut & Alsatia, etiāsi Germani traiecto Rheno illam ante Christū natū inhabitare cœperint, id quod testātur Iulius Cæsar & Ammianus Marcellinus, qui Tribotes & Vangiones, id est, Argētoratenses, Nemetes & Vuormaciens. numerāt inter Germanos. Nec obstat quod Dagobertus & Carolus Magnus etiā post Christū natū hæc inhabitarint loca, quum ipsi fuerint Germani, subegerintq; & aliquādiu possederint Galliā, usq; ad tēpus Hugonis Capeti, tūc Franci pertęsi Germanorū regimen, ex sua gente & lingua uoluerunt habere principem, id quod supra in descriptione Galliæ prolixius explicui. Porrò regio ista quam nunc lustremus, appellata fuit tempore Caroli Magni Austrasia,

fuitq́ peculiare regnum) complectens Alsatiam, Vuestricham, Lotharingiã, Brabantiam
& Holandiam. Sed non diu hoc durauit regnum. Quemadmodum enim numerosa regum
proles sæpe in causa fuit ut regnum unum in multa diuideretur, ita rursum multa regna ali/
quando per mortem filiorum in unum sunt reuocata. Sueuia, Alemannia, Bauaria & Thu/
ringia, tunc quoq́ Austrasiæ regno fuerunt incorporata. Lotharingia sic dicta fuit à Lotha
rio nepote Caroli Magni, cuius metropolis olim fuit Metis. Defuncto uirili semine & to/
ta successione Caroli Magni in Gallia, nouoq́ constituto rege, uolebat is Lotharingiam
quoque sibi usurpare, at Imperator Otto primus gladio eam regionem imperio Germa/
norum subdidit. De quo & in Gallia iam nonnihil diximus.

Vuesterich, id est, occiduum regnum.

TErra quam uulgo Vuestrich uocant, late patet uersus Galliam, præsuntq́ ei mul/
ti comites & principes, nẽpe dux Zuueibruckensis, id est, Gemini pontis, comes
Bidiscensis, uulgo Bitsch, dux Lotharingiæ, comites Nassauuensis inhabitantes
Sarbrugim, comites Leiningenses & Episcopus Treuirensis. Sunt qui Vuestri/
cham putãt olim fuisse Neustriam, at illi longe erãt, quum Neustria tunc interiora Galliæ
occupauerit, puta Nordmannos & Morinos. Rectius ergo sentiunt, qui hanc regionem à
Gallis Austrasiã quasi oriẽtalem Austriã dictã putant, à Germanis uerò Vuestricham, id
est, occiduum regnum, nam illis erat ad occasum. Sic quoq́ Saxones uocati fuerũt Ostpha
li & Vuestphali, orientales & occidẽtales, respectu habito ad Visurgũ fluuiũ: & Gothi di/
stincti fuerunt in Ostrogothos & Vuisogothos. Est aũt Vuestricha satis bona terra & ho/
minum habitationi accommoda. Profert frumentũ multũ sed parum uini. Nutrit plurima

pecora & abundat piscinis atq́ stagnis, quo
rum quædam dicuntur extendi ad unum aut
duo milliaria. Sunt tam piscosa, ut quædam
quum expiscant̃ dicantur pro aliquot milli
bus aureorum suppeditare pisces. Nobiles
qui præsunt regioni nõ habent maiores cen
sus, quàm quos ex piscinis & uiuarijs leuãt.
Ita cõmunis ille cœlestis pater familias sin/
gulis terris aliquid dedit, unde incolæ com/
mode sibi pararent uictũ. Producit quoq́ re/
gio ista lapides quosdã insignes, præsertim
rubricam fabrilem, quæ in magna copia in/
uenitur apud oppidum cui nomen est diuus
Vuendelinus: & alium lapidem qui Chalcedonius & uulgo Katzedonius uocatur. Is in ma
gna copia hic effoditur, & Friburgam in Brisgoiam delatus, defecatur & politur ut infra in
Brisgoia dicemus. Apud sanctum Quirinum uulgo S. Kuri (est uicus) parãtur optima spe/
Sarburg. cula & alia uitri genera. Sarburgum oppidum imperiale, situm iuxta Sarum fluuium, hodie
paret præsuli Treuerensi. In oppido Thus minera est salis. Item iuxta Landsperg effodi/
tur argentum uiuũ. Oppidis Saruuerden, Buckenheim, Diemeringen & Phinstingen ho/
die dominantur comites Nassauuenses, qui successerunt comitibus Saruuerdensibus post
obitum eorum.

Lutzelstein.

NOn multũ abest hoc oppidũ à Taberna Alsatica, habuitq́ olim potentes comi/
tes. Et quũ Burchardus comes à Lutzelstein designatus esset episcopus Argen
tinẽsis, essetq́ ultimus sui generis, relicta religionis professione uxorẽ duxit ex
qua pater duorũ filiorũ factus est, Iacobi uidelicet ac Vuilhelmi comitũ: q anno
Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio indixerunt bellũ principi Fri/
derico Palatino, fiduciam habẽte in potentissimo duce Burgundiæ. Multis damnis affece/
runt Palatinatũ, excludẽtes etiã Palatini principis pręfectos, quos in comitatu illo habuit,
ab officio suo, pacẽq́ publicã & fœdus infringentes. Quapropter princeps Palatinus iu/
sto zelo motus, collecto magno exercitu obsedit oppidum & arcem Lutzelstein, nouemq́
hebdoma/

hebdomadibus acriter impugnauit, quousque sui iuris fecit. Comites uerò noctu elabētes, in exilio mortui sunt. Habet oppidum istud uectigal satis pingue, quum sit angustia quędam inter montes quam Clus uocant, in Vuestricham transmittens.

De Vuasgoia.

Vbi apud montes desinit Alsatia, incipit Vuasgoia, & porrigitur ad Rhenū usque. Ab occasu est tota montuosa & aspera, abūdatque syluis quercinis, piscinis, uenationibus, auibus, atque munitissimis arcibus. Potuit aliquādo dare in militiā quadringētos equites cataphrattos. Habuit dux niger comes Zuueibruckeñ. atque Veldentzensis magnā ditionē in hac regione, sed quā princeps Palatinus Fridericus illi partim eripuit. Abundat arcib. munitissimis, nempe Berbēstein, Vualdeck, Falckenstein, Lutzelhart, Arnsperg, Freundsperg, Fleckenstein, Hohenberg, Trachenfels, Vuachsenburg, Liechtenberg, Ochsenstein, Grisenstein, Erenstein, Kalenfels, Than, Schoneck, Falckenburg, Hartenburg, Vuegelburg, Tryfels, Peylstein, Scharpffenburg, Mertenstein, Dornstein, &c. Itē oppida & oppidula, Vuerd, Anuuyler, Than, Liechtnauu, Turckheim, Lindelbrun, Vuigelburg, Vueissenburg quę est ciuitas imperialis, sita ad Lutrā fluuium, Sturtzelbrun cœnobium monachorum. Anno Christi 1523. Ludouicus princeps Palatinus, Philippus Landgrauius & Archiepiscopus Treuerensis expugnauerūt multas arces in Vuasgoia, nempe Nanstall, Trachenfels, nouā Than, Hohenburg, atque Ebernburg iuxta Crutznacum, Cronberg ultra Franckofordiam, & plerasque igne exusserunt. Quin & Franciscus Sickingensis huius tragœdiæ autor, obsidione in Nanstal arce cinctus, ictu bombardæ læsus interijt.

Arces in Vuasgoia.

Franciscus à Sickingen.

Vuyssenburgum.

Colligunt quidā ex Ammiano Marcellino, Sebusianos, qui supra Nemetes signantur, olim fuisse Vuyssenburgensis. Nā si tollas s primum & mutes b in u, facile ex Sebusio fit Visium, atque inde Viseburgum, quod Germani cū duplici proferūt u. Est aūt insigne & clarū oppidū, ad Vogasimontis radices, situ amœnū, conditū, collibus undique humilibus clausum, nemoribus & uarijs arborum generibus ad occidentem felix, tellus cœli benignitate frugifera, oppidum ab omni parte natura atque humana firmatum industria. Lutra amnis, cuius fontes in ipsis montib. paulo altius septem millibus passuum ab oppido surgūt, penetratis iam montibus, per medium interluitur: qui ubi sub oppidi mœnibus elabitur, stricto alueo duobus millib. passuū præcipiti cursu in Rhenum uno ostio exoneratur. Loci tanta est uetustas, ut etiā apud nullos rerum scriptores eius origo reperiatur. Sed dum anno Christi 664. Dagobertus Gallorum rex, postquam ob patratam in sancta loca tyrannidem, ad diuinum raptus tribunal (sic habent literę fundationis) à diuis pro commisso scelere accusatus, flagellisque cæsus & ad diui Dionysij preces restitutus esset, in eo loco, quē diu antea Vuyssenburgiū appellatum suis literis declarat, insigne ac regale monasterium infinitis extruxit sumptibus, monachis diui Benedicti ~~profitētibus~~ ~~sedē~~ tradidit. Addidit regalibus his ędificijs agrū copiosum atque fertilem, oppidū ipsum & circumloca, quæ Gallorum tunc parebant imperio, assignauit. Oppida præterea, uillas, arces, uectigalia, immunitates & iura pleraque contulit: ab omni item regum principumque iugo exemit. Tanta etiam postea huius cœnobij maiestas fuit, ut marchionem Badensem & ex Palatina tu plerosque haberet feudales. Aliquanto post Dagobertum regem, Vuendelinus abbas oppidum muro quadrato saxo cinxit turribus, propugnaculis, aggere, uallo, fossis & pomœrijs muniuit, ita paucis temporibus oppidum, natura alioqui munitum humana industria auxit. Cæterum prudens Senatus Vuyssenburgensis, per me sollicitatus scripsit in hunc modum. Inuenimus in literis antiquis, ciuitatem, nostram Vuyssenburgensem longò præcessisse constructionem monasterij, regesque Francorum aduocatū habuisse in ea, à cuius tamen imperio Abbas post extructum monasteriū semper exemptus fuit, sicut & hodie Rom. Imp. aduocatum habet in ea, qui in criminibus capitalib. nomine imperij ius dicit. Est enim nostro æuo ciuitas Imp. habetque agrum uino ferendo aptissimū, unde & ciuium unicum & præcipuum studium est, colere uites sicut & circumiacentiū uicorum.

Monasterium Vuyssenburgense.

Senatus Vuyssenburgensis.

Nec

Nec uulgare ibi crescit uinum, quippe quod defertur in Sueuiam, Bauariam, Vuesterich, Lutzelburgum, Brabãtiam & ad alias inferioris Germaniæ terras. Est etiam limes quidam per circuitũ huius ciuitatis factus, alicubi ad unum milliare, alibi uerò duo miliaria extensus, intra quem multi sunt uici, frumento & uino diuites, qui in fundatione Dagoberti Munus datum, ob cõcessam emunitatem & alia priuilegia uocatur, lapidibus altis et erectis signatus, intra quam septuram omnibus liberum est piscari in Lutra & alijs amnibus, uenari, aucupari in communibus syluis, ligna secare & pecora abigere ad communia loca. Qui uerò extra hanc circum habitant, non possunt hæc agere impunes, quũ præpositus & consul ciuitatis hic iudices sint designati, possintq; animaduertere in huiusmodi præuaricatores. Siquidem olim abbas, hodie uerò prępositus (nam anno Christi 1523. abbatia mutata est in præposituram sacerdotum) unà cum consule & Senatu Vueissenburgensi habent summum imperium super syluas, amnes & pascua in dicto Munere data, possuntq; omnia agere ut uidebitur subiectis cõmodum, citra cuiusque contradictionem. Abundant Vuyssenburgenses castaneis illisq; optimis, unde non parum habent lucri. nam deuehuntur post uindemiã ususque ad Thuringos & Saxones. Quin & naues illis oneratæ transmittuntur in partes inferiores, & perueniunt usq; ad Angliam. Anno 1552 exorto inter Carolum v. & Henricum II. Imperatorem & Gallorum regem bello, graue damnum passa est hæc urbs ab exercitu Galli.

Castaneæ.

Ex literis fundationis monasterij Vueissenburgensis.

DAgobertus magnus diuina clementia rex Francorum omnibus regni sui primatibus, imò cunctis Christifidelibus, præsentibus & futuris. Notũ facimus, quod patre meo Clotario defuncto, paterni regni curam suscepi, sed uiuẽdi ductus leuitate deceptus, regalis officij debitum neglexi, & maxime inter alios excessus meos, ecclesiarum Dei destructor & dissipator esse cœperam, nec diuinę maiestatis oculos nec hominum ueritus ac damnationem. Tandem Dei benignitatis obstinatæ mentis superbiam conterens uirga correctionis, iniquitates meas correxit, & mihi castigato ueniam non negauit, &c. Quasi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi spem plenæ posuit indulgentiæ, si ad honorem Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum sanctorũ, quos magis offenderam, domum diuinis aptam seruitijs construerem, &c. Igitur sub certa spe remissionis peccatorum nostrorum, reddentes alacri studio uotum quod fecimus, ecclesiã in honore sanctæ Trinitatis & sanctæ Mariæ perpetuæ uirginis & sanctorum apostolorũ Petri & Pauli in loco qui dicitur Vuyssenburg construximus, quam sublimare & regali munificentia ditare decreuimus, &c. Illud etiam pari decreuimus autoritate, ut nullus pontificum Nemetensis ciuitatis uel reliquorum episcoporum aliquam ibi dominandi uel quasi habet causas agendi habeat facultatem, sed sub nostræ emunitatis defensione pater monasterij omnia possideat, &c. Datum in ipso monasterio mense Maio anno regni nostri 23. anno domini 623.

Ciuitas

CIVITAS IMPERIA

lis Wyssenburgensis haud procul à Rheno sita, à prudenti Senatu eiusdem candidè ad meam sollicitationem tam in pictura quàm in scriptura transmissa, nostræq; Cosmographiæ non sine singulari ornamento & decore incorporata.

Syluæ communes ad sinistrā ciuitatis, iuxta Rudolph Cæsaris censuram.
Weissenburg
Berbstein
Mundat stein
Mundat stein
Septētrio
Mundat stein
Mundat stein
Mundat stein
Steinfeld
Der Kelwig
Occidēs
Das Bruch
Banacker
Syluæ communes ad dextram ciuitatis Rudolfo dif.
Syluæ inferiores & communes Cæs. Rudolfo arbitrante.
Auster
Mundat stein

Geminus pons, uulgo Zuueibrugk, & item Bidiscum, id est, Bitsch.

FVit Geminus pons à multis annis comitatus, subactusq́ est illi comitatus seu dominium Bidiscense, & fuit hic titulus illorum comitum: Simon Vuecker comes Gemini pōtis & dominus Bidisci. Itaq́ postquam dominium Bidiscense & comitatus Gemini pōtis coaluerūt, atq́ in unum uenerunt corpus, uendiderunt comites dominium Gemini pontis Ruprechto principi Palatino, regi scilicet Ro. aut patri eius, qui etiam Rupertus fuit uocatus, retinuerunt q́ titulum comitatus ac deinde dominij Bidiscensis. Anno 1420. au ctus princeps Palatinus filijs, designauit uni eorum, nempe Stephano, comitatū Zuueibrugk ensem, atq́ ille ducēs uxorem Annam comitissam Veldentzensem, per illam obtinuit comitatum Veldentzensem, atq́ comitatum Spanheimensem. Quum uero dux Stephanus genuisset liberos Fridericum & Ludouicum nigrum, distribuit inter eos terras suas. Friderico assignauit posteriorem & priorem comitatum Spanheimensem pro media parte, alteram autem medietatem habuerunt Marchiones Badenses, quin & Fridericus obtigit oppidum Siemern cum tota noua iurisdictione, Erenberg, Vualdeck, Bolanden, Strumburg arcibus, & oppidis Vuachenheim, Ogersheim, Lambsheim & Frensheim. Et quoniam hæc quatuor oppida Vuachēheim & reliqua multo ære oppignorata erāt, tradidit ea dux Fridericus fratri suo Ludouico nigro: sed cui deinde sunt rursum erepta, postquam ille bellum mouisset contra Fridericum Palatinū electorem. Porro Ludouico nigro obuenerūt duo comitatus Zuueibruckensis & Veldentzensis, dominium Kirckellense, atq́ arces Vuegelburg, Dryfels, Neuchastel & oppidum Anuuiler. Oppidum Siemern primum fuit regi Ruperto obæratum à quodam comite Rugrauio pro sex millibus florenorum, ac postea iure hæreditario eidem uendita. Facta est autem memorata diuisio anno Christi 1444. Haud procul à Gemino ponte est monasteriū ord. sancti Benedicti, Hornbach nomine, quod fundauit diuus Pirminius, qui & in eodē sepultus iacet.

Siemern.

Saletio, uulgo Seltz, itē Schuuartzach.

ANno Christi 980. fuit Saletionis instituta abbatia ordinis sancti Benedicti ab Imp. Adelheide uxore Ottonis primi, filia Rudolfi regis Burgundiæ, ubi & sepulta iacet. Est tamen monasterium illud haud multis retroactis annis mutatum in collegium sacerdotum. Annales Francorum, oppidum istud uocat Salesiam: Germani uero uocant Seltzam, distatq́ sex milliariis secundum cursum Rheni ab Argentina. Est autē Rhenus in eo loco auri ualde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & cōflatur. Anno domini 724. fundauit Ruthardus dux Alsatiæ atq́ uxor eius Yrminsindis monasteriū Schuuartzach, sed quod postea fuit translatum per comitem Megenhardum & extructum iuxta oppidum Liechtenauu.

Rhenus aurifer.

Taberna montana.

COndiderunt olim Romani iuxta Rhenum aut non procul ab eo tres Tabernas ubi milites hyemauerunt, nempe Tabernam Alsaticam, quam hodie possidet episcopus Argentoratensis, Tabernam Rhenanam, cuius dominus est episcopus Spirensis, & Tabernam mōtanā, quæ uno milliario distat ab Vuyssenburgo, paretq́ duci Zuueibrugkensi. Sed cum Ludouicus dux niger arma mouisset contra principem Palatinū electorem, Fridericum scilicet, indignatus princeps elector, spoliauit eum hoc oppido anno Christi 1455. sed quod deinde illi restituit, spe bona ductus quod nunquam contra se ageret, quod tamen ille minime seruauit.

CIVITAS LANDOI

ensis & Rhenensis, cuius typum nobis exhibuit cum succincta descriptione, prudens Senatus eiusdem ciuitatis, cupiens & ipse benè mereri de Cosmographiæ studiosis, posterisq; gratificari, & animi sui erga bona studia exprimere propensionem: sciens nimirum perpetuo uicturum quicquid semel in publicas relatum fuerit literas. Patrocinatus est autem mihi in hoc negocio uenerandus & doctus uir, dominus Henricus Pfefferkorn, collegiatæ ecclesiæ Landoień. Decanus, id quod hîc indicare uolui, ne bonum uirum sua defraudarem laude.

Landoia ciuitas imperialis, depicta effigiem quam nostro habet æuo.

Landoia.

DE origine & incremẽto huius ciuitatis, Senatus eiusdẽ à me requisitus tale dedit respõsum. Ciuitas nostra Lãdoiensis immediate subijcit sacro imperio, sita uersus mõtes qui Vuasgoieñ. appellant, & duobus milliaribus à Rheno distans, amœnũ sortita ést locum, fœcundissimum'q; agrum, quippe qui ferax est uini, frumenti & pabuli iumentorum. Munita est ciuitas fortalicijs non contẽnendis, muris robustis, turribus, & propugnaculis, cincta fossis profundis, atq; alijs accommodis munitionibus, maximè autem iuuatur fluuiolo Quueich dicto, qui partim per ciuitatem & uicos eius & partim iuxta eam labitur. Terra per circuitum ciuitatis est, admodum frugifera, culta multis uillis & uicis, quorum numerus ascendit ad 350. gyro ultra duo miliaria non extenso. Hinc populus turmatim confluit ad oppidum, uenalia sua in foro exponens, & rursum ibi emens quibus opus habet, potissimum autem uictualia. Ignorant incolæ suæ ciuitatis originem: hoc uero sciunt, circulum oppidi ante 274. annos ualde exiguum & angustum fuisse, collocatum'q; intra mœnia burgum quoddam. At Senatus & ciues uidentes oppidi sui quotidianum successum, ampliarunt mœnia, includentes eis tres adhærentes uicos, quorum nomina fuerunt Ytzingen, Mũlhausen & Oberbornheim, qui locus hodie uocatur sanctus Iustinus. Has inquam uillas cum prædijs suis emens Senatus, incorporauit ampliatæ ciuitati suæ, ædificia'q; earum trãstulit intra Landoiæ pomeria. Anno 1308. Ludouicus Imperator, dux Bauariæ impignorauit Landoiam pro certa pecuniæ summa episcopatui Spirensi, sed quam diuus Maximilianus anno Christi 1511. dato multo ære rursum liberam fecit, incorporauit'q; Aduocatiæ imperiali Hagenoiensi. Ciues Lãdoienses præter cætera studia & negocia, magnam curam adhibent uineis plantandis & agris colẽdis, iumentis'q; nutriendis: abducuntur'q; uina eorum in Sueuiam & Bauariam, ubi uocantur

uina Rhenẽsia. Habet etiã respublica Lãdoiensis tres uillas sibi subditas, nẽpe Dantheim ꝙ rex Adolfus ex singulari gratia Landoiæ donauit, Nosſdorff & Queicheim, quas Senatus & ciues suo ære emerũt. Versati sunt hucusq; Senatus et ciues Lãdoienses in summa pace & qete, nedũ inter se trãquillè uiuẽtes, uerũ & erga collimitios principes terrarũq; circumiacentiũ dños, sic sese gerentes, ut neminẽ unq; uel uerbo irritarint aut facto molestarint, id qđ eis non in uulgarẽ cedit gloriã & laudẽ. Hæc urbs anno 1552. calamitoso Germaniæ bello, in magnas calamitates incidit, siquidem ab Henrico Gallo rege damno affecta, ab Marchione Alberto Brandenburgeñ. multa mala pertulit.

Nemetes uulgo Spira.

RECẽs est nomẽ Spiræ, tãetsi ciuitas ipsa uetusta sit. Vnde aũt natũ sit nomẽ Spiræ, certò sciri nequit. Sunt qui aiunt à molẽdino nactũ, alij uerò aliter sentiunt. Retinuit urbs ipsa Nemetũ nomen immutatũ usq; ad annũ Christi 1080. Tunc episcopus qdam Rudiger nomine ex familia nobiliori ciuitatis ortus, q Hutzmãni fuerunt appellati, uillã iuxta ciuitatẽ sitã cuius nomen fuit antiqua Spira, inclusit mœnijs ciuitatis, ampliorem'q; urbẽ reddidit, atq; hoc facto nomen uetus extinctũ est, & uocabulũ uillicum relictũ urbi. Accurrit etiã ex mõtibus occidentalibus fluuiolus quidã Spira nominatus, unde memorata uilla nominationẽ accepit: qui cum & hodie fluat per ciuitatẽ, nomen suum nedũ uillæ uerum & ciuitati cõmunicauit. Alij aliã huius nominis ptendunt rationẽ, sed quæ facile eludi potest. Nam aiunt urbẽ Spirã dictã, qđ Rhenus in modum sphæræ mœnia eius alluat, id qđ non est uerum, alioquin ab initio urbs ipsa Spira & non Nemetes fuisset appellata. Cõstat em̃ Rhenũ ciuitatẽ illã nunq; ambire potuisse, qnũ ab occidua eius parte fundus terræ paulò altior sit q̃ ut Rhenus illã potuerit circuire. Volunt etiam quidã Iuliũ Cæsarẽ apud Nemetes olim hybernas stationes habuisse, & nõnulla illic reperiri uetustatum Romanarũ monumenta, præsertim asserunt apud sanctũ Germanũ celeberrimũ fuisse tẽplum, Mercurio dedicatũ, qđ postea regnante Dagoberto fuit dirutũ et in eo loco cœnobiũ Benedictinense fundatũ. In monte uerò sancti Guidonis dicunt constitutũ templum Veneri sacrum, & post cathedralẽ ecclesiã, in loco ubi iam Scholastici est mansio fuisse tẽplum Dianæ consecratũ.

Tria olim templa gẽtilia Spiræ.

Inter ciuitatẽ Spirensem & montes occiduos nobilissima est terra, optimo uino rubeo, quod Anserum pedes uulgò uocatur, frumento & amygdalis abundans. Est ibi tanta amygdalorum copia, ut ferè tota Germania illis fruatur. Potissimum autem prope oppidum Didesheim, agri in modum syluæ replentur amygdalis. Amat arbor illa solum optimum & calorem solis, quæ duo in hac regione inueniuntur. Nam habet solem matutinum & reflexionem à montibus. De episcopatu Spirensi quidam scribunt, illum inceptum tempore Pipini regis, & longe postea à Conrado secundo ad illam magnificentiam in qua hodie est, euectum. Idem Imperator dicitur ei contulisse oppidũ Bruchsel & totam Brureinensem terram. Cœpit et elegantissimũ illud templũ, quod adhuc extat, extruere, anno scilicet 1010. uel, ut alij scribunt anno 1030. qđ filius eius Henricus tertius post mortẽ patris ad finẽ usq; perduxit, in quo uterq; cum multis alijs Imperatorib. & regibus & regibus Rom. nẽpe Hẽrico 4. & 5. Rudolfo ab Habspurg, Alberto filio eius, &c. sepulti iacent. Mutauit & memoratus Cõradus Imp. arcẽ Limpurg, quæ duobus milliaribus à Spira abest, in monasteriũ Benedictinensis ordinis, positoq; primo fundamenti lapide properauit Spirã, unà cum alijs dominis qui secum erãt, ubi uetustũ tẽplum usq; ad fundamentũ fecerat dirui, & eodem die, qui duodecimus erat Iulij, posuit primũ in fundamento adaptato lapidẽ, euexitq; structuram utriusq; ædificij immensis expensis, præsertim quũ Spirensis templũ fundũ haberet cœnosum, &

Episcopatus Spirensis.

& tam ingens structura labili fundamento superponi non posset. Cumq; ante cōsummata ædifici amoreretur, iniunxit filio Henrico mortis articulo, ut cœptis ædificijs colophonē

imponeret, quod & factū est. Anno Christi 1100. Fuit comes quidā ex Kriechgoia episcopus Spirēsis, in numero prçsulum tricesimusquintus, in quē tota patris eius recidit ditio (fuit enim ultimus de illa familia) nempe Kestenburg, Dydesheim, pars aliqua in Ciuitate noua, cuius feudū princeps Palatinus ab episcopatu habet. Antecessores eius fuerūt fundatores monasterij Sintzensis in Kreichgoia ubi & sepulti iacēt. Habuit olim ciuitas Spirensis multos Iudæos. Et quū anno Christi 1092. gens illa per Germaniam pateretur magnam persecutionem, & Spirenses suos quoq; comprehendere uellent Iudæos, fugerūt illi ad episcopi curiam, tutelam eius postulantes, quem antea pecunia corruperant. Iratus ergo episcopus contra Christianos, fecit aliquos interfici. Habebant enim illis temporib. episcopi in suis ciuitatibus magnam iurisdictionem, sed quæ temporum successu multum fuit imminuta. Similis seditio orta fuit Vuormaciæ cōtra Iudæos. Et quū miseri homines undique angustijs præmerentur, fugerunt ad episcopum ciuitatis, sed qui parum eis auxiliari poterat, nisi suscepissent baptismum. Illi uerò petentes spacium deliberationis, antequam responsum darent, ingressi desperati homines cameram in aula episcopi, mutuo se confecerunt, Christianis foris responsum expectantibus.

Monasterium Sintzense.

De Episcopatu Spirensi.

Esse hunc episcopatū uetustissimum testatur Iessius quidem Nemetensis episcopus, qui anno domini 348. interfuisse Coloniensi synodo legit. Qui illi successerint in administratione episcopatus, non inuenitur, usq; ad Dagoberti tempora, qui episcopatum collapsum denuo instaurauit, atq; Athanasium sacellanū suum eidē præfecit anno sexcentesimo decimo aut aliquot annis pòst. Deinde anno Christi octingentesimo uigesimosecundo fuit episcopus Henricus, sub cuius gubernatione fundatum est Hirsaugiense cœnobium ad Nagoldum fluuium, ab Erlafrido comite in Caluu. Successit illi Gebhardus, qui trucidatus fuit à quibusdam comitibus, q̊d persuasisset eorū cognato, ut sua quædam prędia donaret ecclesiæ Nemetū. Huius episcopi tēpore, fuerūt Canonici Nemetū monasticā uitā professi, sub uno tecto cōiuncti habitātes & ex una eademq; olla pasti. Vnde & illo tēpore fuerunt multi monachi & abbates ex Vuyssenburgo & Hirsaugia prçsulatui prç fecti. Anno nongentesimo quadragesimo tertio Ottho Magnus præficit episcopatui Spirensi Reginobaldum monachum Hirsaugiensem, donauitq; ei Conradus dux Francorum & Sueuiæ tunc Vuormaciæ residens decimas, redditus, uectigalia & potestatem cudendi monetā, consentiente Otthone Imperatore. Facta est hæc donatio anno nongentesimo quadragesimo sexto. Anno nongen-

teſimo ſexageſimo nono præficit̃ põtificatui Baldericus, trib. Otthonibus ab intimis cõſilijs. Erat enim ſapiẽtia ac rerũ gerendarũ uſu peritiaq́ lõge maximus. Sub hoc epiſcopo cœperunt Canonici Nemetum (quemadmodum etiã Vuormacienſes & Mogũtini eodem tempore fecerunt) monaſticæ uitæ profeſsione abiecta, ſeculares fieri, ſeorſum habitare ac propria habere, atq; annuos inter ſe diſtribuere prouẽtus. Poſtea Hẽricus ſanctus, Conradus ſecundus & cõiunx eius Giſela, tãta munificẽtia dotarũt & auxerunt eccleſiã Spirenſem, ut non benefactores ſed ſecũdi fundatores epiſcopatus dici meruerint. Nã, ut iã quoque diximus, dedit oppidum Bruxellam, extruxit inſignẽ illam ac longe ampliſsimam baſilicam, quæ adhuc extat, in qua tot auguſta Imperatorum & Imperatricum ſunt mauſolea, erexit eccleſiam S. Guidonis, antea S. Ioannis dictũ. Arcem Limburg, in quo nuper filiolum Conradum ex præcipitio amiſerat, conuertit in magnificũ cœnobium Benedictinenſe, anno domini 1030. duodecim Iulij præſente epiſcopo. Vualthero ſucceſſerunt Sigefridus, Reginerus, Reginobaldus, Sigebotho, ſub quo abſoluta ſunt ab Henrico tertio filio Conradi tẽpla à patre inchoata. Sub hoc etiã epiſcopo dedit Henricus Imperator epiſcopatui oppidum & arcem Rodenfels cum adiacente ditiuncula. Attulit præterea ex Rauenna corpus S. Guidonis abbatis & in ſancti Ioannis templum collocans, nomen etiam templi immutauit, quippe quod hodie Guidonis appellatur. Anno Chriſti milleſimo ſeptuageſimo quinto eligitur epiſcopus Rugkerus ex Hutzmannorum Spirenſi familia natus: qui ampliauit urbem Nemetum, pagumq́ Spirenſem tum extra muros ad eiuſdem nominis fluuiolum ſitum, mœnibus incluſit, ac totam urbem iam amplam ac magnificã, turribus, mœnibusq́ & foſsis egregie munitam, Spiram ab adiecto pago & fluuiolo nuncupauit, anno milleſimo octuageſimo quarto. Sic uetus urbis appellatio exoleuit, & noua illa in hunc uſq; diem uſurpata in cõſuetudinem uenit. Moritur uerò epiſcopus anno 1090. & ſuccedit triceſimus quartus in numero, Ioãnes comes Kreichgouię, patre Vuolframo, matre uerò Atzela, Imperatoris Henrici quarti filia natus, qui omne patrimonium ſuũ, quod ampliſsimus erat, dedit eccleſiæ Spirenſi. Erat ei frater Germanus comes Zeiſolphus: is unicã habebat filiam Adelheidin, Henrico Palatino Thubingenſi deſponſatã. Cũ autem moreretur Zeiſolphus, Henricus uerò Palatinus miſere & lugubri caſu periret in flumine quodã, accidit ut ipſa Adelheidis etiã animi mœrore extingueretur & ſine hæredibus emigraret. Sic totus comitatus ad Ioannem epiſcopum deuolutus, mox ab eo in Spirenſem eccleſiam augendæ pietatis ſtudio collatus eſt. Obijt epiſcopus anno 1104. ſepultus in monaſterio Sinſheim apud maiores ſuos, qui eius cœnobij primi fuerunt fundatores. Anno 1137. ſub epiſcopo Sigefrido, comite Lyningenſi, baſilica Spirenſis urbis cõflagrauit, ſed quã epiſcopus mox inſtaurauit. Succeſsit ei Guntherus cognatus ſuus comes à Lyningen. qui unà cũ nobili barone Vualthero à Lamersheim fundauit Mulbrunnenſe monaſteriũ. Anno 1237. Conradus comes ab Eberſtein epiſcopus Spirenſis eligitur: q uendidit Crutzenacum pro 1100. argenti puri marcis, & emit his pecunijs prædia quædã meliora. Anteceſſores enim ſui emerãt ipſum. Succeſſerũt Conrado Henricus à Lyningen & Fridericus baro à Bolanden, Rudolpho Habſpurgio Cæſari in primis charus. Hic quũ exciperet Spiræ Eliſabetã Burgundionũ duciſſam, Rudolphi Cæſaris ſecundã uxorẽ, forma ipſius inductus, oſculũ dedit ei. Imperatrix uerò talis oſculi impatiẽs, apud Cęſarẽ de epiſcopi laſciuia cõqueſta eſt. Tũc iuſsit Rudolphus nũciari epiſcopo, ſe ſibi ſoli hoc pacificale oſculandũ cõparaſſe. Quod ſi ipſe quoq; oſculari uellet, ꝓpriũ ſibi pacificale q̃reret, nõ alienũ & ad ſe nõ pertinẽs oſcularet̃. Epiſcopus relicta imperiali aula aliquãdiu ceſsit, donec poſtea Cæſar apud Germersheimiũ moreret̃. Captus deinde epiſcopus à comite Katzelnbogẽſi, magna redẽptus eſt pecunia. Anno 1396. Rabanus ab Helmſtat Cãcellarius Venceſlai Rom. regis, cõſiliarius Ruperti Palatini ac Sigiſmũdi Cæſaris fit epiſcopus Spirẽſis. Ipſe graui obſidione cinxit urbẽ Spirenſem, eo quod ciuitas ipſa cœnobiũ S. Germani extra muros ſitũ, ꝓpter ſceleratã monachorũ uitã, & ſub religiõis ſpecie cõſtupratas ibi ciuiũ uxores ac filias, funditus euertiſſent, totũq; clerũ ob hanc cauſam urbe expuliſſent. Id diſsidiũ tandẽ Sigiſmundum Imp. in comitijs Nurbergẽ. certis cõditionib. fuit cõpoſitũ. Sequit̃ Rabanũ in epiſcopatu Reinhardus ab Helmſtat, ſub cuius gubernatione anno Chriſti 1450. unà cum cãpanis omnibus tectũ Baſilicæ Spirẽ. cõflagrauit, ut plumbum quo contectũ erat in plateis promanaret. Incendiũ media nocte natũ eſt, tantũ ex negligenter curato igne eorũ q organa ſummi tẽpli reficere debuerãt. Sed epiſcopus omnia maximis ſumptib. reſtituit.

Ex Nemeto Spira.

Succeſſe-

dem. Anno 837. aut secundum alios octingentesimo tricesimo nono recõciliatus Ludo
uicus pius tribus filijs suis Lothario, Carolo & Ludouico, distributaq; inter eos omni ter
ra sua, ipse fundauit Vuormaciæ monasteriũ uirginũ dictũ Nonnenmunster. Anno octin
gentesimo quadragesimoprimo Lotharius Imperator celebrauit Vuormaciæ pro filia sua
regales nuptias. Anno 868 in Maio Ludouicus secundus celebrauit Vuormaciæ magnũ
conciliũ collectũ ex multis principib. & episcopis cõtra errores Græcorũ. Anno 880. ha
buit Ludouicus filius Ludouici Imperatoris Vuormaciæ in Augusto magnum procerum
regni cõuentũ. Anno 1003. uenit Hẽricus dux Bauariæ post mortẽ Otthonis tertij Vuorma
ciã, obtinuitq; cõsilio et auxilio Burckhardi episcopi, sceptrũ Rom. imperij. Anno 1051. ue
nerunt Vuormaciã Imp. Henricus tertius & papa Leo 9. tẽpore Nataliciorũ Christi, cele
bratoq; solenni concilio, papa redijt in Italiã. Anno 1065. celebrauit Henricus 4. Impera
tor pascha Vuormaciæ, ubi & archiepiscopatus Bremensis prima arma induit Imperato
rem. Deinde anno 1069. idem Imperator habuit Vuormaciæ magnum principũ cõuentum.
Sicut rursus anno 1076. ibidem collectis omnibus episcopis Germaniæ præter Saxones ce
lebrauit conciliũ & deposuit papam Hildebrandũ. Habuit ad hanc urbẽ idem Imperator,
in omnibus persecutionibus, quas à Romano & alijs põtificibus patiebãt, singulare refu
giũ, q̃rebatq; apud ciues & inuenit præsidium, quippe qui illũ nunquã deseruerunt, sed cor
pora & bona sua pro eo exposuerunt, quod illis nõ uulgarẽ laudem apud cunctos peperit
mortales. Anno millesimo centesimo uigesimo secundo congregauit Henricus quintus
Imperator Vuormaciæ conciliũ, missusq; est illuc episcopus Hostiensis cũ duobus cardi
nalibus, qui nomine papæ celebraret cõciliũ: ubi & disidiũ illud est sublatũ de collatione
episcopatuum & beneficorum, ortum inter prophanos principes & ecclesiasticos p̃latos,
cedentesq; principes patribus, absoluti sunt ab excommunicatione. Anno 1155. Fridericus
primus rediens ex Italia celebrauit Vuormatiæ tẽpore Natalitiorũ Christi comitia solen
nia, in quib. Hermannum comitem Palatinũ, Bertholdum comitẽ Niddensem & comitem
quendam Katzen Elnbogensem cum ipsorum cõplicibus pœna, Harenscara dicta, mulcta
uit, eo quòd in sua absentia spoliassent & incommodassent ecclesiã Maguntinã in oppidis
quibusdam & monasterijs. Anno Christi 1234. Henricus Romanorum rex, filius Fride
rici secundi, sollicitatus à papa fit patri Imperatori excõmunicato rebellis, traxitq; multas
ciuitates in partem suam, cui & Landolphus episcopus Vuormaciensis adhæsit cõtra Im
peratorẽ. Quum uerò & ciues Vuormacienses multis pollicitationibus ab eodẽ rege Hen
rico prouocarentur ut ad se deficerent, illi autem à sacramento patri dato recedere nollẽt,
quin magis corpus & substantiam pro eo exponere parati essent, affecti sunt multis iniu
rijs à filio, præsertim autem anno 1235. in Aprili, nam tunc missi fuerunt Oppenheim 500.
uiri

Nonnenmunster.

Concilium celebratur Vuormaciæ.

Aliud conciliũ.

Harenscara pœna.

uiri armati, qui repente in urbem Vuormaciensem prope S. Michaëlem irruentes, incēderunt 30. domos. Excitati uerò ciues cum præsidio, quod suis impensis in urbe alebant, hostem in fugam uertunt. Deinde post bimestre tempus imperator ueniens Vuormaciam eripuit ciues sibi fideles ex omnibus periculis. Landolphum uerò episcopum coēgit excedere ciuitate & regione. Filius autem Henricus gratiā implorās patris, captus est & in turrim magnam iuxta S. Andream, Lug ins land, dictā coniectus, & post aliquot dies redditus Otthoni principi Palatino, qui ex commissione illum trāsmisit in Siciliam, ubi & in carcere mortuus est. Paulo pòst, nempe 15. Iulij celebrauit Imperator solēnes nuptias Vuormaciæ cum Elisabetha sorore regis Angliæ. Anno 1242. Imperator ueniens ex Italia in Germaniam commisit regnum Germaniæ filio suo Conrado. Cui quum Sigefridus archiepiscopus Moguntinus parere nollet, rex coassumptis ducentis ciuibus Vuormaciensibus irruit in Rhingauiam atq; igne deuastauit eam. Excōmunicati deinde Vuormacienses ab archiepiscopo, prouocauerunt ad papam proximè eligendū. Anno 1246. congressus rex Conradus cum cōpetitore suo Henrico Landgrauio atq; uictus prope Franckfordiam, Vuormacienses qui illi copias miserunt, non sine damno redierunt domū. Mortuo anno Christi 1247. Landolpho episcopo, electisq; duobus alijs in discordia, Vuormacienses nullum uoluerunt intromittere in urbem, eo quòd feuda noluerunt recipere à Friderico Imperatore aut filio eius Conrado rege, ob id ciuitas supposita fuit interdicto. Anno 1250. Vuormacienses miserunt auxiliares copias regi Conrado episcopos Spirensem & Argentinensem, atque deinde contra regem Vuilhelmum. Anno 1253. obtinuit per astutiam suam Richardus episcopus in discordia electus, ut in urbem Vuormaciensem intromitteret, seminansq; inter ciues discordiam, potentiores sibi conciliauit, uocauitq; eos Timentes Deum absoluit eos ab excommunicatione. Reliquos uerò appellauit inobedientes, & excommunicari fecit eos in singulis missarum solennijs, negauit ecclesiastica sacramenta, prohibuit eos sepeliri in cœmeterio, noluit pulsari campanas in obitu eorum, hisq; minis & uexationibus adegit eos, ut deficerent à Friderico Imperatore & iurarēt anno 1265. Vuilhelmo regi, qui ad eos Vuormaciam uenerat. Eo uerò sequenti anno in Frisia occiso, & duobus regibus in discordia electis, Alphonso scilicet rege Hispaniæ & Richardo rege Angliæ, Vuormacienses post multas solicitationes & policitationes tandem homagium præstiterunt Richardo anno 1258. in Iulio, cum uenisset ad eos. Pacti quoq; sunt cum illo, priusquam eū reciperent, ut ipsis numeraret pro necessitate urbis mille marcas argenti, quod & fecit. Anno 1260. in Augusto rex Richardus reuersus ex Anglia uenit Vuormaciam, moramq; ibi trahens diutinam, simultatē quæ erat inter Vuormaciam & Oppenheim, itemq; inter Vuormaciam & quosdam nobiles diremit. Deinde anno 1269. celebrauit rex Richardus Vuormaciæ comitia, firmauitq; publicam pacem & sustulit omnia telonia, in aqua & terra. Anno 1276. Vuormacienses iustas suppetias tulerunt regi Rudolpho contra Bohemos, sicut & anno 1298. altera Iulij regi Adolpho, cui iurauerant contra Albertū Austriæ ducem, non sine multorum ciuium interfectione frustra auxilio fuerunt. Anno 1352. celebrauit Carolus quartus Vuormaciæ comitia. Sequentes quoque imperatores, Fridericus tertius, Maximilianus & Carolus quintus, singulari fauore & gratia prosecuti sunt ciuitatem Vuormaciensem, ibiq; instituerunt Cameræ iudicium, anno scilicet 1495. in comitijs à Cæsare Maximiliano celebratis.

Rex Rom. moritur in carcere.

Tyrānis cuiusdam episcopi.

Comitia Vuormaciæ.

Cameræ consistoriū incipit.

Historiæ quædam memorabiles Vuormaciæ temporum successu gestæ.

DE Conrado duce Vuormaciæ quem historici scribūt sub Otthone primo Augustæ Vindelicorum ab Vngaris interfectum & Vuormaciæ sepultum, annales Vuormacensium nihil habent. Hoc uerò habent, qđ sub Henrico II. Imperatore habitauerit Vuormaciæ dux quidam Ottho nomine, in castro fortissimo, ex quo

quo idem ciuibus multas intulit iniurias, patrociniumq́ & refugium concessit nebulonibus quibusq́ raptoribus, latronibus & alijs pessimis hominibus, in magnam ciuium iacturam. Fuit autem tunc in urbe episcopus Burchardus nomine, cuius auxilio Henricus promotus fuit ad imperium: & his obtinuit ab imperatore, ut Otto commutarit palatium suum pro oppido Bruchsel, relictaq́ Vuormacia se receperit ad Bruchsellam. Tunc episcopus mutauit ducis palatiũ in monasteriũ, cui tandem successit collegiata ecclesia ad sanctũ Paulum appellata.

Franckenthal monasterium.

Sub Henrico quinto Imperatore circa annum Christi 1119. fuit Vuormaciæ uir quidam insignis, natus ex ueteri equestri familia, Eckẽbertus Kemerer nomine, unde adhuc supersunt, qui uocatur Kemerer de Vuormacia, dicti Dalburgenses, qui omnem substantiã suam, quæ magna fuit, erogauit in constructionem monasterij Franckenthal maioris & minoris, ingressusq́ est ipse monasteriũ maius in quo & præpositus fuit factus: uxor autem eius Richlindis ingressa minus cœnobium, facta est in eo Prior & mater monialium.

Camerarij uulgo Dalburgenses.

De inquisitoribus hæreticorum.

Anno 1232. sub Friderico 2. & filio eius Henrico 2. incœpit Vuormaciæ tyrannis inquisitorũ, qui multos innoxios combusserunt. Fuit autem nomen unius Conradus Dorso ordinis Prædicatorum, qui secum duxit discipulum quendam nomine Iohannem, qui & claudus erat & oculis coëcutiens atq́ insignis nebulo. Hi primum adiudicarũt igni quosdam qui incendium commeruerant, atq́ per id acquisiuerunt sibi fauorem, ut postea autoritate fulciti comburerẽt passim sontes & insontes. Adiunxerunt quoq́ sibi & alium monachum nomine Cõradum de Martpurg, qui fuerat à confessionibus diuæ Elisabethæ, habebaturq́ pro docto & probato uiro. Conciliarunt hi inquisitores sibi magistratum secularem, atq́ bona comburendorum ipsis adiudicarunt. Quare multi proceres eos aduocantes, fecerunt examinari subditos suos atq́ sub prætextu religionis bona illorum sibi arrogarunt, exustis passim multis bonis uiris. Cumq́ aliquandiu sic grassati fuissent, aggressi sunt tandem comitem quendam Henricum nomine de Sein, uirum iustum & integrum, diuitemq́, & notarunt eum hæreseos: at ille primum prouocauit à sẽtẽtia illorum ad archiepiscopum Maguntinum, cui & fidei suæ cõfessionem fecit, satisfecitq́ tam archiepiscopo quàm omnib. eius assessorib. At frater Conradus non contentus de illius cõfessione, prouocauit Rhomam ad summum pontificem. Quò cum peruenisset unà cum quibusdã uiris sibi ex synodo Maguntina adiũctis & exposuisset Romano põtifici animũ suũ, ait põtifex. Insanierũt Germani atq́ ideo delegerunt sibi insanos iudices. Paulò post frater Cõradus de Martpurg & unus ex socijs eius, Gerhardus Lutzelkolb Franciscanus, quum proficiscerentur ad Martpurgum in itinere occisi sunt. Frater uero Dorso prope Argentinam fuit perfossus & discipulus eius Iohannes apud Fridberg suspensus.

Prætextu religionis emunguntur bona temporalia.

Papa ridet Germanos.

Sub Friderico Imperatore secundo fuit Vuormaciæ episcopus quidam Henricus nomine, comes de Sarbrug, qui Rauennæ in Italia iura quædam ciuium Vuormaciensium abolere uoluit. At ciues audientes iniquum eius conatum, flocci pende-

Clerus Vuormaciensis egreditur urbem.

penderunt eum & propositum eius. Irritatus episcopus excõmunicauit ciues, & cum toto clero suo egressus est ciuitatem, relictis duntaxat parochis, quibus prohibitum fuit, ne cuiquam ciuium ministrarent sacramenta, etiam in articulo mortis, nisi illud promitteret post recuperatam sanitatem obedire episcopo. Durante autem hac cõtrouersia ferè integro anno, ciues quidam, beneficiarii episcopi, uiri equestris ordinis, maluerunt obedire episcopo quàm magistratui, unde magistratus & respublica non parum fuit incommodata. Coacti ergo fuerunt ciues inire concordiam cum episcopo. Fuit etiam per arbitros à Cæsare Henrico constitutos declaratum, quid iuris episcopis deinceps in ciuitate Vuormaciensi haberet & quid non haberet. Ab eo tempore, nempe ab anno Christi 1233. usq; in hunc diem, clerus Vuormaciensis ferè semper in discordia stetit erga ciues, & aliquãdo relicta urbe alio migrarunt, præsertim anno Christi 1499. receperunt ad se ad Ladenburgum & ad Oppenheim, manseruntq; ibi usq; ad annum 1509. Interim uero ciues sæpe fuerunt excommunicati & ecclesiæ eorum interdicto subiectæ. Passi etiam fuerunt in illa discordia multa & horrenda incendia, maxime autem anno Christi 1242. tertia Aprilis, media ferè urbs conflagrauit igne, atq; simul trecenti homines in ipso incẽdio perierunt. Sicq; factum est, ut urbs deficeret in dies propter incendia & discordias, in diuitiis & populo, emigrarentq; nobiles qui magistratum gerere soliti erant, relinquentes urbem desertam & uacuam, ut facies hodiernæ urbis collata ad antiquam eius maiestatem, uix sit umbra quædam pristinæ magnificentiæ. Sub rege quoq; Rom. Ruperto comite Palatino, quando magna inter ciues & episcopum de nouo nata fuit simultas, & clerus biennio extra urbem secessit, eiecti quidam ciues sediciosi de urbe, tantum incolis fecerunt negocium per complices suos quos sibi adiunxerant, ut urbs trecentorum millium aureorum passa fuerit damnũ. Anno 1513. sub Maximiliano Cæsare ciues Vuormacienses tumultuantes contra senatum, deposuerunt eum & ex seipsis nouum senatum instituerunt. Eiecerunt quoq; multos ex priori senatu de urbe, secludentes eos ab uxoribus, liberis & bonis suis. Mittens uero Cæsar Maximilianus præfectum suum, quem habuit in Alsatia, & diligentem faciens inquisitionem, facile deprehendit quorundam iniquum animũ, autoresq; seditionis iusta affecit pœna. Deinde anno 1515. Franciscus à Sickingen causam extorrium ciuium & qui in superiori inquisitione ex urbe elapsi fuerant uindicare statuens, cœpit urbem suis incursationibus uexare. Quod uidens Senatus, uolensq; causam illam iure Cæsareo dirimere, obtinuit à camera imperiali processum contra memoratum Franciscum. At ille bannum cameræ contemnens, non destitit hostiliter ciues ubiq; deprehensos inuadere, sicut accidit tempore quadragesimali, quando cepit in Rheno nauem, oneratã mercib. oppletamq; ciuib. Vuormaciensib. petẽtibus nundinas Frãckfordianas. Tunc diripuit merces, abduxit ciues & tandẽ magna mulctauit pecunia. In sequẽti uero Iunio adduxit magnum exercitum, obsedit urbem, infestauitq; bombardis: & cũ se nihil agere uideret, resectis uitibus & deiecto patibulo, re infecta obsidionẽ soluit. Durauit bellum illud triennio, nec tutum erat interim ciuibus egredi ciuitatem, quum in omnibus uiis hostes ciuibus insidiarentur, & captos in labore agrorum abducerent, aut mutilatus una manu, aut uerberibus & fustibus satiatos remitterent in ciuitatem. Tandem anno Christi 1518. Cæsar Maximilianus diffidium illud sustulit, causamq; partium composuit.

Clerus recedit à Vuormacia.

Ciues surgunt contra senatum.

Franciscus à Sickingen oppugnat Vuormaciã.

De episcopatu Vuormatiensi.

Vangionum olim archiepiscopatus, nunc episcopatus tantum, totius olim Germaniæ maximus ac opulentissimus, quippe qui olim possedisse dicitur, quicquid hodie regionum habent Palatini Rheni, Landgrauius Hassiæ & archiepiscopus Moguntinus: cui item sedecim alii episcopatus suffraganeatus titulo suberant, scribitur uulgo cœpisse circa annum Christi quingentesimum ex liberali constitutione ac munificentissima donatione Clodoui Galliarum regis. Sed longe eum uetustiorem esse, concilium Coloniense probat, in quo Victor Vangionum archiepiscopus anno domini 398. aut 348. unà cum aliis totius Europæ episcopis, Eufraten archiepiscopum Coloniensem exautorauit, & ecclesiæ gubernatione exuit, eo quòd Ariana hæresi infectus ad unionem ecclesiæ redire nollet. Quando igitur archiepiscopatus Vangionum cœperit aut quibus temporibus

bus urbs ad Christum conuersa sit, id uetustate intercidit & ex hominũ memoria in obliuionẽ uenit. Primus itaq; archiepiscopus Vuormaciensis cuius nomen notum est, fuit Victor: octauus, Rupertus, qui tẽporibus Hilderici regis Vangionum ecclesiæ præfuit, uir insigni uitæ integritate & sanctimonia præditus. Fuit autem cuidam regio comiti, Beringero nomine inuisus, quòd peccata populi & magnatum liberius reprehenderet. Vnde rege mortuo, tyrannus Beringerus Rupertum flagris cæsum urbe & episcopatu eiecit. Ille Ratisponã secedens à Theodone duce exceptus est summo gaudio, conuertitq; eum & totam eius familiam ad Christũ, anno 580. primusq; totius Norici apostolus dici meruit. Eodem anno Iuuauiam ueniens auxilio ducis Theodonis cœpit construere monasterium S. Petri & auspicari sedem archiepiscopalem, ut infrà suo quoq; loco dicemus. Decimus archiepiscopus Vuormaciensis fuit Amãdus, cui tradidit Dagobertus rex Galliarum comitatum Laudenburgensem cum toto adiacente territorio, cuius memorabilis donationis originale diploma adhuc integrum haberi dicitur in archiuis episcopi Vuormaciensis, Moguntiæ datum. Duodecimus archiepiscopus Geroldus, aulicæ uitæ studiosior quàm ecclesiasticarum ceremoniarum. Perijt in bello Saxonico, quum Saxones irrumpentes Thuringiam ferro & igni popularentur, missus à rege Pipino ad defendendam Thuringiam. Successor eius fuit Geruilio, filius eius legitimus, in aula Pipini regis educatus, euectus ad gubernationem Vuormaciẽsis & Moguntinæ ecclesiæ. Hic cupiens ulcisci paternam cædem & ueniens cum exercitu ad Visurgim, misso ad patris sui trucidatorem legato, dataq; summa fide, sub specie alicuius amici colloquij, eum ad se uocat. Ille mali nihil metuens, ac episcopi Geroldi hunc filium esse ignorant, publica item fide fretus ac nitens uenit. Quem cum ad se uenientem uideret Geruilio, uicit eum ira, uicit in parentem pietas, ut oblitus pacti promissi ac datæ fidei, quasi cœcus in eum irrueret ac gladio eum traijceret. Audiens uero rex Pipinus Geruilionem tale facinus designasse contra datam fidem, grauissime in eum accensus, habita prius deliberatione cum papa Greg. 3. ex utriusque dignitatis fastigio eum deiectum monasterio intrusit, ut ibi pœnitentiam ageret de commissa cæde & uiolata publica fide. Tunc in detestationem uiolatæ fidei, Vuormaciensis ecclesia exuitur archiepiscopali dignitate, & ea ipsa Moguntina induitur. Pipinus libentius archiepiscopalem dignitatem ac sedem transtulisset Erfordiam, sed refragabatur eius uoluntati pontifex Romanus. Subsecutus est Geruilionem Vuernharius primus episcopus Vuormaciensis, tempore Caroli magni. Vicesimus septimus Vangionum episcopus Burchardus aut secundum alios Brocardus Hessus, ex insigni palatio Conradi ducis Francorum, adiutus subsidijs Henrici secundi, fecit Vuormaciæ collegium S. Pauli anno 1025. Vicesimusnonus episcopus uocatus fuit Adelgerus cancellarius Henrici tertij, atq; sub eo cessauit in clero Vuormaciensi uita monastica, prorsus iam in secularem conuersa. Trigesimusquintus episcopus Buggo, ædificauit de nouo cœnobium Schõnouiense ordinis Cisterciensium. Sub eius quoque gubernatione utrunque Franckentalium est fundatum à ciue opulentissimo Vuormaciensi. Obijt episcopus anno 1151. Quadragesimus primus episcopus fuit Landolfus ab Hoheneck sub cuius regimine Vuormacia grauissima obsidione cincta est anno 1235 ab Henrico Friderici Imperatoris secundi filio. Veniens uero pater ex Italia, filium captum Heidelbergam abduci, ac iterum inde ad Altzheimium deduci curauit, ubi cum per annum ferè detentus fuisset, tandem in regnum Siciliæ abductus, ac ibi in arce quadam perpetuæ custodiæ mancipatus est. Sub hoc episcopo perijt incendio anno Christi 1242. media ferè pars urbis Vuormaciensis cum trecentis hominibus, ipsa die palmarum. Simile incendium accidit, haud longè pòst, sub Eberhardo episcopo, anno domini 1276. Et aliud rursum anno 1266. sub Emichone episcopo comite à Bayenburg. Quem subsecutus est Eberuuinus à Cronenberg, cuius temporibus constructum est prope Vuormaciam cœnobium monialium Liebenauu. Quinquagesimus quartus episcopus appellatus fuit Salomannus, natus ex familia quadam Moguntina, quem pontifex Romanus præfecit: at Canonici illum nolentes aliumq; eligentes, & decennio litigantes, irrecuperabilibus damnis affecerũt episcopatum. Anno 1342. schisma fuit sublatum. Successor Salomãni Theodoricus à Boparten, bis sustinuit seditionem ciuitatis Vuormaciæ: sicut & qui eum subsecuti sunt in episcopatu, multas habuerunt contentiones cum ciuibus, quæ aliquoties sopitæ per Rupertum principem Palatinum atq; Rom. regem, subinde repullulauerunt, unde & anno 1405. totus clerus à Vuormacia discessit. Et quum elegissent Matthæum Cracouianũ, doctorem Theologiæ, cancel-

Laudẽburg comitatus.

larium regis Ruperti, sub eo redierunt in urbem post triennale exilium. Anno 1423. sub antistite Iohanne à Fleckenstein iterum seditio fuit mota contra episcopum & clerum, sed quã Ludouicus Palatinus iterum pacauit. Successor huius episcopi Fridericus à Domneck renouauit ac illustrauit monasteriũ Kirsgartense, extra mœnia Vuormaciæ situm in quo cum omnes moniales peste essent absumptæ, dedit id Canonicis regularibus, sed quod in seditione rusticorum solo fuit æquatum. Mortuus est autem memoratus episcopus anno 1445. relinquens ecclesiam suam propter perpetuas seditiones summe exhaustam, & nunquam ascendere potuerit ad pristinam dignitatem & potentiam. Præfuerunt post eum ecclesiæ Ludouicus ab Ast Ludouici Palatini consiliarius, Reinhardus à Sickingen in magnis periculis & difficultatibus. Anno 1483. Iohannes à Dalburg uir doctissimus, trium linguarum peritus, renascentium in Germanijs humanitatis ac Philosophiæ studiorum summus fautor ac mœcenas, Ludouici Palatini cõsiliarius suscepit pontificatum propter frequentes tumultus & dissidia ciuium atq; cleri. Anno Christi 1499. cum uniuerso clero Laudenburgum secessit, ubi & manserunt integro decennio. Mortuo autem anno Christi 1503. antistite, Reinhardus à Rieperg successor eius reconciliatur reipublicæ Vuormaciensi anno 1509. in comitijs à Maximiliano Cæsare ibi habitis, sed hanc reconciliationem mox noui exceperunt tumultus, qui causam præbuerunt Sickingensi prælio, quod anno domini 1515. cœpit. Hi tumultus iterum fuerunt pacati per Ludouicum Palatinum electorem, anno 1519. Postea quum propter religionem & mutatum doctrinæ genus orirentur turbæ, episcopus petiuit coadiutorem Philippum à Flersheim: at principes tranquillitati consulentes commendarunt Henricum principem Palatinum. Quod uidens Philippus à Flersheim, parato animo cessit uoluntati Palatinorum, sicq; Henricus Palatinus assumptus est in coadiutorem, cui & episcopus Reinhardus anno 1524. totam commendauit gubernationem reseruata exigua sibi pensione & monasterij Ramsensis episcopatui nuper incorporati possessione. Proximo anno secuta est de testando illa seditiosorum agricolarum coniuratio, quæ per totam Germaniam non aliter quàm improhibile aliquod incendium grassata est. Nec uero iam in agro solum, sed in urbe quoq; tumultuabatur, & quemadmodum clauus clauum trudit, ita alius furor alium peperit. Reinhardus ergo quietis quærens locum, recepit se in familiæ ac gentis suæ castrum Rieperg. quod in marchionatu Badensi situm est, ubi post paucu los mẽses naturæ debitũ anno domini 1533. absoluit. Henricus uero Palatinus Rheni, Philippi electoris filius, factus anno Christi 1524. episcopus Vltraiectinus, resignata iterum gubernatione illius episcopatus, retinuit episcopatum Vuormatiensem, atq; anno 1542. successit etiam fratri Philippo in episcopatu Frisingensi.

Iohannes à Dalburg.

Pfedersheim.

Distat oppidulum istud à Vuormacia uno ferè miliario, ubi anno Christi 1455. memorabilis accidit clades. Siquidem conglobati multi principes & comites contra unum principem Palatinum, præsertim episcopus Moguntinus, dux Ludouicus comes Veldentzensis, comites Leiningeñ, Nassoienses, Vuerthenses & Hennebergenses, aggressi sunt Fridericum comitem Palatinum: at ille insidijs circumueniens hostem, cepit multos comites & milites, quos redimere magno ære oportebat episcopum Moguntinũ. Dux Ludouicus cum multis alijs fugit in oppidum Pfedersheim, & alij fuga salutem quæsiuerunt apud Vuormacienses. Concordia tandem facta, principi Palatino obuenerunt ab episcopatu Moguntino duæ uillæ Hentzischeim & Tussenheim loco triginta millium florenorũ. Anno Christi 1525. tres principes Palatinus, Landgrauius atq; episcopus Treuerensis, fecerunt magnam cædem rusticorum (aliqui numerant plus quàm mille uiros interfectos) iuxta hoc oppidum, quod seditiosi homines occupauerant, sed territi principum equitatu sese dediderunt, erroreq; quodam interueniente, multi ex eis fuerunt trucidati, quum solum autores seditionis interfici iussi fuissent.

Rusticorum cædes.

Ciuitas

Regio seu pagus Altzheimensis.

INter Vuormaciam & Crutznacum patet magna terræ planicies, habens agrum feracissimum frumenti & uini, nec est in tractu Rheni post Sunggoiam terra aliqua feracior frumenti quàm sit illa. Habet autem denominationem ab oppido Altzheim, quod in meditullio eius situm est. Nam uocatur pagus Altzheimensis. In eo factus est conflictus ille horrendus inter duos reges Albertum & Adolphum. De quo historiæ sic habent. Anno Christi millesimo ducentesimo nonagesimo octauo principes Alemanniæ destituerunt Imperatorem Adolphum Moguntiæ iure imperiali, quod infideliter egerit in imperio. Nam accepit centum millia marcarum argenti, ut quidam scribunt, à rege Angliæ ut sibi suppetias ferret contra regem Franciæ. Et hanc pecuniæ summam debuerat distribuere inter principes Germaniæ quod non fecit, sed emit inde comitatum quendam. Vnde principes recusarunt ire cum eo ad militiam, quod ei in magnam cessit ignominiam, quum solus regem Angliæ iuuare non posset. Orta est præterea inter eum & quosdam de imperio concertatio, quòd ille Argentinam & totam Alsatiam plurimum incommodasset, permitteretque passim in Germania oriri lites & bella. Quare depositus est ab electoribus per sententiam tanquam remissus & inutilis, electusque est Albertus dux Austriæ. Quo facto, nouum suscitatur bellum inter Adolphum & Albertū, instigante ad hoc rege Angliæ, qui pecuniam magnam Alberto regi obtulit, ut se uindicaret in Adolpho. Amiserat quoque iam Adolphus multorum principum fauorem. Nam ut quidam scribunt, iurarunt in mortem eius Gerardus archiepiscopus Moguntinus, Conradus episcopus Argentinensis, Albertus dux Austriæ, Albertus comes de Haigerloch, comes de Lyningen, comes de Zueibrugken, Otto de Ochsenstein. Et paulò post contractis copijs uenit Albertus contra Adolfum de Nassauu & ad duo milliaria prope Vuormaciam inter Gillenheim & Rosental occurrit illi. Adolphus multo minoribus copijs fultus, fiduciam ponens in dextera, bellum cum Alberto inijt, sed pugna facta cum multis militibus est occisus. Durasse fertur prælium ad dimidium diem. Adolphus tanto impetu ferebatur in æmulum, ut non expectato auxilio, se in periculum daret. Fertur tamen, ut nullus ex ijs qui coniurauerant in eum, recta fuerit defunctus morte. Nam inter primos comes de Haigerloch in itinere ab Ottone duce Bauariæ genero regis occisus est. Comes de Ochsenstein uulneratus in conflictu obijt. Archiepiscopus Moguntinus inuentus est mortuus sedēs in sella. Comes de Zueibruckē fluuio submersus est. Comes de Lyningen insanus factus est. Episcopus Argentinensis à quodam rustico apud Friburgum Brisgoiæ confoditur. Albertus postea rex, à Iohanne fratruele suo occisus est. Interierunt in hac pugna plurimi utrinque. Regis Adolfi filius captus fuit cum multis nobilib. inter quos commemorātur fuisse sexaginta comites. Multi calore suffocati sunt. Nam comittebatur hæc pugna circa festum diui Iohannis Baptistæ. Anno Christi 1504. quum Vuilhelmus Landgrauius Hassiæ cum multis alijs principibus bellum gereret contra comitem Palatinum, pagus Altzheimensis incēdio grauissime fuit deuastatus, & plurimæ uillæ exustæ, ad quod malum episcopus Moguntinus non uulgares tulit suppetias.

Depositus Imperator.

Aduersarij Adolfi omnes mortui.

Treueris & Metis.

MVlti sunt in hac opinione, ut Mediomatricorum ditionem putent olim attigisse Rhenum, Nemetumque & Vangionum fines partim illis subiectos fuisse, quando scilicet res Gallorum ualidiores fuerunt, & priusquam Germania prima & secunda ad ripam Rheni in Gallia constituerentur, id quod post Iulium Cæsarem factum esse arbitramur, etiamsi ille scribat Rhenum per fines Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum & Treuerorum citatum ferri. Vnde etiam colligimus, Sequanorum, Mediomatricorum ac Treuirorum potentiam multo maximam olim fuisse, & Mediomatricos quantum ad ditionis amplitudinem attinet, Treuiris pares. Putant autem quidam Mediomatricos dictos, quod medij sint inter Treuiros & Leucos & Metim, à Metio quodam sic uocata. Treuiri sunt qui hodie cis Rhenum archiepiscopum Treuirensem agnoscunt,

Mediomatrices.

noscunt. Horum fines olim, sicut & hodie, Rhenum attingebant. Nam extenduntur usq; ad Confluentes & Bodobrigam, quam hodie Boppardiam dicimus. Cæsare autore Treuirorum ciuitas olim longe plurimum totius Galliæ equitatu ualebat, magnasq; habebat peditũ copias. Quin & propter Germaniæ uicinitatem, cottidianis exercitata fuit bellis, cultu & feritate non multum Germaniæ absimilis, neq; imperata unquam nisi exercitu coacta fecit. Habuerunt Romani posterioribus temporibus præpositum thesaurorum apud Treuiros, procuratorem monetæ, procuratorẽ argentariorum, &c. Præterea Treuiris erat fabrica scutaria, ballistariaq;, tum etiam primæ Belgicæ caput facti sunt. Unde metropolitanam ecclesiam habent, Mediomatricis, Leucis & Virodunensibus præsidentem, qui inter primæ Belgicæ populos numerantur. Treuiros uocat Marcellinus clarum domicilium principum, propterea quod Constantinus illic palatium extruxerit, cuius aliquot ruinæ etiamnum uisuntur, ubi non hunc modo, sed & insecutos Cæsares habitasse uerisimile est, etiam quosdam ante Constantinum.

Treuirorum olim potẽtia

Simon Richuuinus medicinæ doctor de Treuiris.

DE Treuiris habuisti multa à me D. Munstere ex comitijs Augustanis, quæ Saluianus episcopus Massiliensis de illis scripsit. Durant heu nimium adhuc apud quosdam peruersa studia & mores. Natura loci satis est ad delitias & amœnitatem facta, siue montes & ualles, siue flumina & riuos pratis interiectis spectare uelis. Montes Bachico cultu uirẽt. Ager satis hic est fœcundus: omnis generis pisces & ferina hic abundant, si tempestiue secteris & captes, ut non miremur Romanos hic domicilium constituisse. Mores hominum hic natorum plerunq; tristes sunt & ad melancholiam procliues, sed tamen mansuescunt paulatim commertio extraneorum, & Stoicum illud supercilium conuictu ceu recreatur. Ausonius bene de Treuiris meritus, alicubi de Treuiris aptissime ait, quinetiam mores & lætum fronte seuera ingeniũ natura suis concessit alumnis. Aër frequenter hic est nubilus & pluuiosus, ut quidam etiam, quod in alias quoq; urbes dicitur, huc accommodent cloacam planetarum. Verum propter conuallem ubi nebulæ suspenduntur, id euenire dicimus. In uniuersum Mosellanorum corpora laboribus indurauerunt ad miraculũ usq;. Per montes aërios ueluti capræ reptare & euadere spectantur. Mores habent sibijpsis plus satis arridentes, alioqui irrisi à nasutulis. Palatium Treuiri est spectandæ uetustatis, cuius diuus Hieronymus meminit, quod interfuerit. Aliæ insuper moles adhuc extant, aliæ sub cœcis terræ speluncis sepultæ iacent, quæ cum indies eruuntur admirandam exhibent uetustatem, sicut & superioribus annis quidam ex senatu Iohãnes Schortius ante urbem in agro maximi præcij thesaurum in nomismatis quæ numerose indies eruuntur, nactus est. Suprà in descriptione Galliæ ampliorem de hac urbe feci mentionem.

Maguncíacum, uulgo Mentz.

MAgunciacum uetus paulo remotius à Rheno fuit, id quod ruinæ quædam adhuc in agro Maguntino ostendunt. Et ubi hodie est Magunciacum, olim munimẽta fuere Romanorũ aduersum Alemannos, ad ipsam Rheni ripam. Quis primum hanc condiderit urbẽ sciri non potest, quũ sit una ex uetustissimis ciuitatibus. Sita est in loco amœno, ubi Mœnus fluuius quem alij Moganum uocant, ex Franconia descendens, Rheno miscetur. Habet agrum satis fœcundum, ab utraque Rheni ripa. Nec est ulla ciuitas in linea Rheni, ubi plura quàm Maguntiæ uetustatis reperiuntur monumenta, potissimum autem Drusus Augusti Cæsaris priuignus, qui Germaniam tam obstinato animo bello petiuit, & reliquit in hac urbe in perpetuam memoriam colossum quendam lapideum, qui in hunc usque diem in colle quodam constitutus, à forma ipsa uocatur germanicè Eichelstein, propter glandis figuram. Iulianus Cæsar cum Germanos oppugnaret, fecit Maguntiæ pontem ultra Rhenum, in Loco ubi hodie diuus Albanus quiescit. Deinde

Colossus lapideus.

Deinde anno Christi 813. pontẽ alium Carolus Imperator per annos decem ingẽti labore & opere mirabili de ligno ita construxit, ut perhenniter durare posse uideretur. Sed in mẽse Maio ita tribus horis fortuito incendio conflagrauit, ut præter hoc quod aqua tegebatur, ne una quidem hastula maneret. Fuit autem pons iste quingentorum passuum. Nam tanta est ibi fluminis latitudo. Combusto ponte, Carolus constituit alium ex lapidibus construere, intermissum tamẽ fuit opus.

Pons Maguntiæ.

Anno Christi quadringẽtesimo uigesimo quinto fuit diuus Albanus per hæreticos ex Philippis urbe Græciæ pulsus unà cũ episcopo Theonesto, ueniensque Maguntiam, passus est ibi pro Christo. Paulo antè anno scilicet Christi 410. habuerunt Vãdali regem nomine Carocum, cui mater eius, mulier detestabilis, tale dedit consilium. Fili, si cupis nomẽ tuum consecrare æternitati, acquiesce consilio meo, & destrue omnia magnifica ædificia, quæ alij reges & principes construxerunt, atque interfice eos quos illi uiuere permiserunt. Acquieuit pessimus filius maleficæ matri, diruit passim multas & insignes ciuitates, præsertim Maguntiam, Vuormaciam, Spiram & Treuerim, accessoque igne redegit eas in fauillam, homines autem inuentos occidit. Idem egit Metis. Et ueniens in Galliam, fuit captus & magno ludibrio diutinoque cruciatu ductus per ciuitates quas destruxerat & tandem crudeliter interfectus.

Carocus tyrãnus.

Anno Christi millesimo centesimo sexto celebrata sunt Maguntiæ comitia, aduenerunt que tot principes, ut nulla hominum memoria maiorem uidisset principum conuentum. Siquidem uolebant componere causam Henrici Imperatoris quarti, qui quod pontificis Romani acta non probaret, fuit tertio anathematisatus, quin & filius eius Henricus quintus rebellionem parauit contra eum, unde magna discordia nata fuit in Germania, atque ubique seditiones & bella excitata. Nam Henricus pater deposuit quosdam episcopos, instituitque alios loco eorum: & ueniens filius, qui erat Romanorum rex, rursum expulit eos quos pater instituerat, & reduxit expulsos, aut instituit nouos qui sibi placebant. Irritatus igitur pontifex Romanus prohibuit omnibus Christianis, ne communionem ullam haberent cum Imperatore, quin & omnes ab eius absoluit obedientia. Conuenerunt ergo Maguntiæ totius imperij principes spirituales & prophani

Henricus quartus & quintus pater & filius dissident.

us

ut alium eligerent Imperatorem. Odium quod omnes contra ſeniorem conceperant, hinc natum fuit. Geſſerat Imperator multa & diutina prælia, in quibus plurimi rapinis aſſueti diuites effecti fuerant. Cumq; pax tandem eſſet reformata, adiunxerunt ſe feroces illi & inſoleſcentes nobiles atq; milites Henrico filio, incitabantq; eum contra patrem, ut occaſionem repetendæ conſuetudinis inuenirent, mouendiſq; iterum bellis animum intendebant. Et quum filium multis dolis irretitum decipi poſſe conſiderarent, quadam die inter alia tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebãt: ſe mirari quod tam durum patrem pati poſſet, nihil eum à ſeruo differre, quum omnia quæ ſerui ſunt toleraret: patrem eius ſenem eſſe & moderandis regni habenis inualidum, ſi inueſtiturã regni uſq; ad obitum eius differret, haud dubium quin alter illud ſibi præriperet: illum multos fautores habiturum propter inuidiam & odium patris ſui: ſe autem omnium uota in ſe transferre, ſi non cunctaretur ſuſcepti regni gubernacula poſſidere, maxime quum patrem eius excommunicatum eccleſia dudum abiecerit, & proceres regni reprobrauerint. His uerbis filius contra patrem exaſperatus eſt, quum pater de filio nihil mali ſuſpicaretur, donec tandem filij peruerſum erga ſe animum in bello ſenſit. Nam filius relicto in neceſſitate patre, ſub ſpecie cauſæ dei, ſuam egit cauſam. Illico Bauariam, Sueuiam, Saxoniam percurrit, proceres conuenit, attraxit omnes & ſubintrauit in regiam poteſtatem, tanquam ſepeliſſet patrem. Mox caſtellum Nurnberg minax obſedit, quod patri adhuc adhæſit. Sequutus eſt pater filium ut illum à propoſito ſuo abduceret, roboratusq; eſt utriuſque exercitus iuxta fluuium cui nomen eſt Regino, uulgo Pegnitz aut Regnitz. Quumque potentiores utriuſq; partis conuenirent, illecti perſuaſibilibus uerbis ij qui à parte Imperatoris erant, ſenſim ab illo deficiebant. Et niſi ſenex domeſticam fraudem præſenſiſſet, ſolus cum paucis periculo relictus eſſet. Fugit ergo in Bohemiam ad ducem illius prouinciæ. Interim conuocat Maguntiam omnes proceres imperij. Ad quam curiam etiam imperator conuocatis neceſſarijs ſuis uenire diſpoſuit, uolens in ratione ponere, recte'ne ſecum an ſecus actum eſſet. Quod cum agnouiſſent aduerſarij eius, metuentes ſibi & cauſæ ſuæ ſi ueniret ille, hanc fraudem regi ſuggerebant, ut obuius patri ſumpto pœnitentis uultu culpam fateretur & gratiam expeteret, dolere ſe, quod malignæ ſuggeſtioni conſenſiſſet, paratum ſe ad omnem ſatisfactionem, dum gratiam inueniret. Pater credulus uerbis filij, condonauit ei pœnam & culpam. Poſthæc ſuggeſſit filius patri, ut dimiſſa tanta multitudine, ad curiam ambo mediocri copia uenirent. Placuit conſilium patri, bonum quidem ſi fraudulentum non fuiſſet. Dimiſſaq; multitudine, non plus quàm trecentis uiris ad curiam filio comite pergebat. Cumq; Maguntiæ appropinquarent, uenit nuncius ſubornatus, qui diceret Bauaros & Sueuos cum ingenti multitudine Maguntiam ueniſſe. Tunc filius ſuggeſsit Imperatori, non eſſe tutum uenire in medios hoſtes, niſi prætentatis eorũ animis. Diuerteret potius ad caſtellum Ingelheim quod iuxta erat dum ipſe cõueniret eos, & à ſententia incœpti deduceret. Fecit Imp. ut filius ſuggeſſerat diuertit ad caſtellum, non cernẽs laqueum doli. Quum itaq; Imperator cum paucis intraſſet, occluſa porta, fidelibus eius aditus negabatur, detectaq; fraude qui receptus eſt ut dominus, tentus eſt ibi ut captiuus. Et ſicut quidam ſcribunt, abſens & non auditus, fuit Maguntiæ à principibus imperij honore deſtitutus, miſsiq; ad eum Maguntinus, Colonienſis & Vuormacienſis epiſcopi, ut imperialia inſignia inuito auferrent. Cumq; in ſenioris ueniſſent conſpectum in caſtello Ingelheim, quo loco palatium conſtruxit Carolus magnus, mandata concilij exponebant pontifices, poſcentes, ut inſignia uolens traderet. Illo autem cauſam requirente, tam ſeueræ in ſe inauditum à concilio

Filius incitatur cõtra patrem.

Fucata pœnitentia.

Caſtellum Ingelheim.

cilio sententiæ, obiecisse ei feruntur, in conferendis episcopatibus & abbatijs simoniam.
Tunc Imperator: Dic Maguntine, dic Coloniensis, per nomẽ æterni dei, quid à uobis ac-
ceperim? Dixerunt, nihil. Et Imperator: gloria deo in excelsis, quia uel in hac parte fideles
inuenti sumus. Certe maximæ uestræ dignitates potuissent magnum cameræ nostræ si ita
quæreretur quæstum præstitisse. Nolite patres temerare fidem uestram. Ecce iam senio la-
boramus, sustinete modicum, & nolite in confusione gloriã nostram terminare. Genera-
lem curiam expetimus. Si cedendum est, proprijs manibus filio coronã trademus. Illis re-
nitentibus & uim ostendentibus, parumper secedens, imperialibus se uestiuit insignijs, &
reuersus, hæc inquit imperialis honoris sunt insignia. Hæc mihi præstitit æterni regis pie-
tas & principũ electio. Potens est deus, nos in his conseruare & manus uestras ab opere
cœpto cohibere, quamuis simus armis & militia nostra destituti. Securi enim de tali uiolẽ-
tia, nobis nõ prospeximus. Sed timor dei uos coerceat quos pietas non reuocat. Hæsitant
pontifices, sed inuicem cohortantes, accepto conamine Imperatorẽ adeunt, coronã capi-
ti detrahunt, & sede detractũ omnibus imperialibus exuunt. Imperator ab alto ductis su-
spirijs sic eos alloquitur. Deus ultionum dominus uideat, & uindicet iniquitatẽ quam fa-
citis. Ignominiam sustineo antè inauditam. At illi obturantes aures suas, relicto castello In-
gelheim reuersi sunt Maguntiã, insignia imperialia secum deferentes, nempe, crucẽ, lance-
am, sceptrum, globum atq; coronã. Sunt qui scribũt filio per hæc non satis factũ, nisi & pa-
ter coram ueniret, & in cõspectu omniũ imperio renunciaret. Venit ergo nõ suæ potesta-
tis, sed in cõprehensione adductus, solus coram eis, qui dudũ coram se steterãt, stetit: & in-
quisitus de spontanea imperij renunciatione, nõ quod uoluntas habuit, sed quod necessi-
tas coegit respõdit, se uidelicet imperio renũciare, nõ ui coactũ, sed propria uolũtate indu-
ctũ, sibi iam defecisse uires ad moderandas regni habenas. Abrenũciata itaq; imperiali di-
gnitate, priuatus discessit, & ad quandã ciuitatẽ, quã filius uictui illius permiserat, recessit.
Quis non uidet hic ꝙ impotens sit potentia mundi, quàm incerta, ꝙ instabilis? His ita trãs-
actis, Imperator spoliatus sua dignitate fugit Coloniã & Leodiũ, collectisq; aliquot fauto-
ribus, decreuerat ultionem sumere de his, qui eum destituerant imperiali dignitate: sed an-
tequam posset id executioni mãdare, mortuus est Coloniæ quæ ei adhuc fauebat. Alij scri-
bunt, quod Leodij fuerit mortuus & sepultus. Sed cadauer Christianæ sepulturæ traditum
in monasterio, iubetur extrahi, & in locũ poni non consecratũ, alioquin ciuitas anathema-
te percussa, absolui non poterat ab excommunicatione. Paulo post cadauer rursum effos-
sum, perductum est filij consensu Spirã, ubi quinq; annis stetit in quodam loco prophano
inhumatum, in sarcophago scilicet lapideo extra ecclesiã in capella sanctæ Afræ martyris
collocatum, ac deinde ad reliquos Imperatores in priori choro præmissa tamen recõcilia-
tione sepultum. Mirum & incomparabile rerum humanarum spectaculum & exemplum
non uulgare, in quo contemplari possunt ima atq; summa. Mira legũtur de hoc Henrico.
Inuenies acta eius conscripta à Nauclero, Alberto Krantzio, maxime autem à Lamperto
monacho quodam Hirsfeldensi.

Querela Imperatoris degradati.

Imperator exutus imperio.

De episcopatu Moguntino.

SVnt ab Imperatoribus priscis in uniuersa Germania cõstitutæ septem sedes archi-
episcopales, quarum prima est Moguntiæ, secunda Coloniæ, tertia Treueris, quarta
Magdeburgi, quinta Salisburgi, sexta Bremæ & septima Rigæ in Liuonia. Mogun-
tina sedes sub se habet Curiensem, Constantiensem, Argentinensem, Spirensem,
Wormaciensem, Herbipolensem, Augustanum, Aistettensem, Hildesheimensem, Bader-
bornensem, Halberstatẽsem & Verdẽsem. Fuit & Babenbergensis episcopatus olim Mo-
guntino subiectus, sed mox post fundatoris Henrici Imperatoris secundi mortem fuit ex-
emptus, idq; per pontificem Rom. Clementẽ secundũ, qui antea Babenbergensis ecclesiæ
secundus fuerat episcopus, Suidegerus dictus. Primus Moguntinus episcopus dicitur
fuisse S. Crescentius, unus ex primis Germaniæ apostolis, diui Pauli auditor atq; comes &
discipulus eiusdem, qui populum Moguntinum ad Christum conuertit. Secundus appel-
latus fuit Bodardus, tertius Suffronius, quartus S. Maximus, qui scriptis suis Arianam im-
pugnauit sectam. Quintus Sidonius, sextus Maximus, qui interfuit synodo Coloniensi, in
qua Euphrates Coloniensis episcopus Arianæ sectæ assecla anno 399. pontificatu priua-
tus est. Nonus, Aureus ab Hunis anno Christi 454. trucidatus. Decimusquartus, Ru

thardus, ſub quo Dagobertus Galliarum rex cœpit Moguntiam reædificare, ab Attila e/
uerſam, & munire. Tranſtulit quocꝫ eam à priori loco ad Rhenum ducentis ferè paſſibus.

Decimuſſextus fuit Geruilio, qui ſimul archiepiſcopus fuit Wormacienſis. Is patrẽ ſuũ
ulturus interfecit Saxonem quendã, atcꝫ ideo Archiepiſcopatus fuit tranſlatus Moguntí
am, & ipſe truſus in monaſteriũ ut faceret pœnitentiã: cuius rei ſuprà in catalogo epiſco/
porũ Wormacienſiũ fecimus mentionẽ. Decimuſſeptimus archiepiſcopus fuit Boniſa
S. Bonifacius. cius Anglus, antea Wunefridus appellatus, fundator Fuldẽſis abbatiæ, qui plenius in Chri
ſtianiſmo erudiuit Germaniã, præfuitcꝫ ſedi Moguntinæ annis 35. Tandem uero ſenex
profiſcitur in Friſiã, ubi martyrij accepit coronã. Corpus eius Fuldæ quieſcit. 19. Richol
phus Caroli magni conſiliarius, ſub cuius gubernatione periјt incendio pons Moguntí/
nus anno 812. Ipſe adiutus per Carolũ magnũ fundauit cœnobiũ S. Albani. 22. Rabanus
Rabanus. patria Fuldenſis, alibi Magnentius Maurus appellatus, Bedæ Anglici diſcipulus, poeta &
theologus, primũ abbas, deinde archiepiſcopus anno 856. mortuus. 26. Hatto Francus
præficitur archiepiſcopatui ab Arnolfo Imp. cuius filiũ Ludouicũ ex baptiſmo ſuſcepit.
Præfuerat antè abbatijs Elwangenſi, diuitis Augiæ & Fuldæ. Hic iniquus fuit Alberto co
miti Babenbergẽ, ſicut ſuo loco referemus. 29. Archiepiſcopus Hildebert⁹ dux Frãciæ
oriẽtalis & abbas Fuldẽſis, qui coronauit Aquiſgrani Ottonẽ primũ. 30. Fridericus dux
Lotharingiæ, fundator præpoſituræ Mogũtinæ S. Petri, quũ in Rheno amiſiſſet Giſelber
tum fratrẽ, ſeditioſum contra Ottonẽ. 31. Wilhelmus dux Saxoniæ filius Ottonis ex E/
ditha regina Angliæ. 32. Hatto abbas Fuldenſis fit archiepiſcopus, deuoraturcꝫ à mu/
ribus in medio Rheno, iuſto dei iudicio, anno 969. propter incendio deletos pauperes.

34. Willigiſus Saxo, Ottoni ſecundo à ſacris & à conſilijs. Aiunt hunc habuiſſe in cœna/
culo ſuo depictam rotam cũ hac inſcriptione: Willigiſe memineris quid ſis & quid olim

fueris. Hæc rota poſtea inſigne archiepiſcopatui Moguntino da/
tum & confirmatum eſt ab Henrico ſecundo claudo. Ipſe fuit pri
mus inter archiepiſcopos Mogunt. imperij elector: ipſe inchoa/
uit nouã baſilicã S. Stephani, in qua & anno Chriſti 1011. ſepultus
fuit. 36. Herimboldus abbas Fuldẽſis, ab alijs Erckenbaldus di/
ctus, fundauit & erexit eccleſiã collegiatam S. crucis. 37. Bardo
abbas Fuldenſis & Hirsfeldenſis, uir eloquentia & eruditione cõ
ſpicuus. Ipſe abſoluit cathedralem S. Martini eccleſiã, quã Willigi
giſus inchoauerat, in qua et ſepultus iacet. 39. Luitpoldus mona
chus Fuldenſis & archiepiſcopus, fundator monaſterij ad S. Iaco
bũ, in quo & anno 1060. ſepultus eſt. 40. Sigefridus baro ab Ep
pẽſtein abbas Fuldenſis. Ipſe in archiepiſcopatu erexit in honorẽ Beatæ uirginis Mariæ in
ſignẽ eccleſiam collegiatam, ad noſtrã dominam hodie appellatã. Elegit & unxit contra
Henricũ quartũ Rudolfum Sueuiæ ducẽ, ideo expulſus à pontificatu in exilio obijt. 42.
Ruthardus Erdfordiæ ad S. Petrũ abbas, eligit̃ in archiepiſcopũ, & idẽ cœpit in Ringouia
de ſuis ædificare cœnobiũ S. Iohannis, quod uulgo Epiſcopi mons appellatur, anno 1109.
mortuus. 43. Adalbertus Lotharingiæ dux, aut ſecundũ alios comes Sarbruggẽ, fun/
dauit monaſteria, Erbachiũ & Swabenheimiũ, muniuit quocꝫ mœnibus & turribus oppi/
dum & caſtrũ Aſchaffenburgiũ, ſepultus anno 1137. in Erbach monaſterio. 47. Arnol/
dus è Ringouia natus, à conſilijs Friderici Barbaroſſæ factus eſt archiepiſcopus, & anno
domini 1168. trucidatus à ciuibus Mogũtinis in cœnobio S. Iacobi. Quod audiens Barba/
roſſa Cæſar, fecit authores funeſti conſilij gladio è medio tolli, cœnobiũ ſancti Iacobi fun
ditus euerti, urbẽ in mœnibus lacerari, immunitatibus ac priuilegijs exui. Tandẽ cõſenſu
Ottonis quarti Imperatoris, urbs rurſum fuit inſtaurata. 55. Henricus Knoderer, cogno
mento Gurtelknopf à cingulo Franciſcano, Algous, patria Iſnenſis, piſtoris cuiuſdã fili/
us, Franciſcanus Lucernenſis, confeſſor Rudolfi Habſpurgij nondum ad imperij guber/
nationem euecti, Guardianus Baſilienſis, anno domini 1274. in epiſcopũ electus, exorſus
eſt monaſterium S. Claræ in Baſilea minori, anno 1276. doctor theologiæ & necromanti/
cus inſignis, tandem anno 1286. præficitur archiepiſcopatui Mogũtino ab Honorio quar
to Rom. pontifice, cui præfuit ferè duobus annis, mortuus anno 1288. Oderat clerũ, cui &
ipſe inuiſus erat, unde quidam in eum luſit hoc diſtycho:

Nudipes antiſtes, non curat clerus ubi ſtes Dum non in cœlis, ſtes ubicuncꝫ uelis.

56. Gerar/

56. Gerardus baro ab Eppēstein, interfuit pugnæ in qua Cæsar Adolfus Anaxouianus seu Nassouiensis cæsus & interemptus est. Decessit subitanea morte anno 1304 in conclaui suo. 57. Petrus Archspaldius Treuerensis, medicus comitis Henrici Lutzelburgēsis postea Imperatoris, primum episcopus Basiliensis, ac deinde à Rom. pōtifice archiepiscopus factus Moguntinus, fundauit Carthusiā Moguntinā anno Christi 1308. ac deinde anno 1320. mortuus. 65. Ioannes comes Anaxouianus impetrat archiepiscopatū à Rom. pōtifice: & deposito Wenceslao Bohemo ignauo rege elegit Rupertū Palatinū anno Christi 1400. Aedificauit primus castrū Höhst ad Mænū. 67. Theodoricus pincerna & dominus ab Erpach eligit̃ anno domini 1434. in archiepiscopū: qui monasteriū S. Iacobi instaurauit, & sub eius gubernatione inuenta est Moguntiæ ars typographica, anno 1459. mortuus. 68. Dietherus ab Eisenburg eligitur à maiori parte Canonicorū, cōtra quē Pius pōtifex elegit Adolphum comitē à Nassow: ex quo schismate multa nata sunt bella & ecclesia Moguntina irreparabilia perpessa est dāna. Obtinuit Adolphus possessionē præfuitq́ annis 13. Quo ex hac uita sublato, reuocat̃ Dietherus, & septem adhuc annis pontificatui præfuit, & castrū Moguntinum denuo ex fundamentis extruxit. Fundauit & academiam Moguntinā, anno 1482. mortuus. Eligitur post ipsum Albertus dux Saxoniæ filius Ernesti, præfuitq́ annis duobus. Anno Christi 1484. eligitur Bertholdus comes ab Hennenberg, qui in comitijs Wormaciensibus autor fuit constituendæ imperialis cameræ ac iudicij ad promouendū iusticiā. Ante enim ista tempora, iusticiam & ius in aulis Cæsarum petere necesse fuit, quod ut laboriosum erat, ita maximos etiā requirebat sumptus. Fuit Maximiliani Cęsaris per multos annos cancellarius, uir egregie doctus & sapiēs, sed qui plus æquo fauere uisus fuit partibus Landgrauij, quū in Bauarico bello eū trajcere permisit apud Moguntiā Rhenū, ad deuastandū & incendendū infinitas penè uillas & casas ruricolarū, principi Palatino subiectas. Eligit̃ post ipsum Iacobus à Liebēstein Sueuus, mortuus anno 1508. Eodem anno eligit̃ Vriel à Gemmingen Sueuus, uir doctus & sapiens, præfuitq́ annis duntaxat quinq́ non sine suspitione. Succedit ei Albertus marchio Brandenburgensis, 74 in numero archiepiscopus, antea quoq́ archiepiscopus Magdenburgēsis: sicq́ unus duabus archiepiscopalibus sedibus simul gubernandis consensu Leonis decimi præfectus est, quod hactenus inauditum erat, & nulli unq́ contigerat principi. Donatus est galero pontificio ab eodem pontifice Leone anno Christi 1518. mortuus anno 1545. Succedit ei atq́ hodie præest Sebastianus ab Hensenstein Hessus, doctor legum.

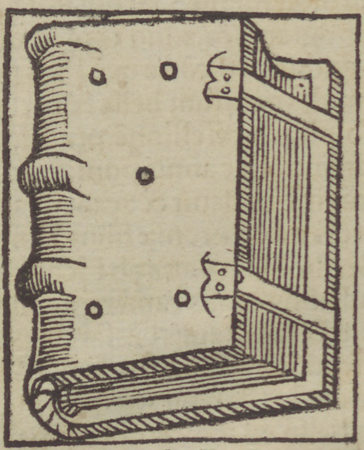
Insolentia cuiusdam abbatis in comitijs Moguntinis.

ANno Christi 1184. Imperator Fridericus primus insignem fecit Maguntiæ conuentum, in quo Henricū filium suum regem declaratum, auratum fecit militē torque donata. Ibi confirmatum est matrimonium inter eundē Henricū & Constantiam, quæ filia erat unica regis Neapolitani. Hic conuentus tāto apparatu est instructus, tanto sumptu peractus, ut angusta cōuentui ciuitas uideretur aduenarum. Ipsa autem die processionis in sacra Pentecostes festiuitate, cum in ecclesia sederet Imperator cū utriusq́ ordinis principibus, â dextris habens archiepiscopum Maguntinū & à sinistris Coloniensem, abbas Fuldensis turbauit cœtum tā celebrem, locū sibi deposcens ex sinistro Imperatoris latere, quem dominus Coloniēsis occupauit. Meminere multi hoc ab antiqua obseruantia in eo præsertim loco factum. Sed princeps elector & archiepiscopus cedere abbati duxit inglorium. Imperator interpellatus desuper respondit. Veteres approbamus, ut tenemur, imperij nostri consuetudines. Intelligens archiepiscopus surrexit, dicens. Quando serenissima maiestas ita se uoluntas uestra præbet, cedo abbati archiepiscopus, monacho princeps elector, sed bona uenia uestra cœtum dimitto, & hæc dicēs abscessit. Secutus est illum comes Palatinus frater Imperatoris, & comes de Nassow atq́ dux Brabantiæ. Tot uacuatis sedibus, turbatur rex Henricus, etiā in collum appendens archiepiscopi, quàm sanctè rogat, ne festū diem à mœrore auspicetur, neúe turbationem excitet in tanto principum conuentu & diem suæ coronationis tantis iræ tenebris obnubilet. Tunc archiepiscopus. Si Cæsar & rex manere me uolunt, ecce pareo, reponantur nostræ sedes ut fuere, si nostram abbas turbauerit, ascendat in cœlum, ponat suam in aquilonem & similis sit altissimo. Præsentiens autem abbatis archiepiscopus arrogantiam, quatuor armatorum mili-

Hæc scribit Krantzius.

bus & supra uenit in cœtum, qui arma proculdubio etiam in ecclesia exercuissent, si in longum durasset contentio. Conuersus in abbatem Imperator, quod & ille principes haberet non paucos pro illo, si ad arma ueniretur pugnaturos, dixit. Hodie, ne maior nobis turba hũc diẽ festũ obscuret, sine iuris tui præiudicio adhibẽda est tibi pater breuis moræ patientia. Abbas cũ rubore locũ tenuit inferiorem, & coronatus est rex Henricus cũ regina. Væ tibi superbia, quę in cœlis nata cum autore tuo ad inferna demergeris, semper excruciãda.

Ars impressoria apud Maguntinos inuenta.

INuenta est ars illa libros stãneis typis imprimẽdi tempore ferè nostro, diuinum plane inuẽtum, & res memorabilis, nec minore admiratione digna, sed multo admirabilior futura, si non adeo uulgari contigisset. Mirũ & uix credibile dictu, sed uerius uero, tantũ literarum uno die opificẽ unũ formare, quantũ uix biennio uelocissimus queat librarius. Inuentũ id est Teutonicum, fuitꝗ ab initio in multa, ut debuit, admiratione, nec minore quæstu. Pulcherrimi inuenti autor Iohannes Gutenbergius, equestri uir dignitate, Maguntiæꝗ res primum tentata est, maiore quidẽ fiducia ꝗ spe, annis circiter 16 priusquã in Italia res cœpta sit uulgari. Cœpit inquã Magũtiæ autoribus Germanis, exordijs admodum paruis, sed breui, ut uidemus, creuit industria humani ingenij in eã perfectionẽ, quam hodie habet. Certe actum fuisset de omnibus bonis studijs his nouissimis tẽporibus, quando omnes uẽtrem curant & inexhausta habendi cupiditate ducuntur. Vix enim in uijs optimos libros, quos olim magna pecunia uix comparare poterant, tollunt. Certe olim antequam hęc ars inuenta fuit, quum cœpissent abijci & negligi boni autores, perijssent omnes disciplinę cũ autoribus, si ars in tempore non fuisset inuenta. Deus ergo omnium rerum conditor, qui humanis rebus nunꝗ deest, & quæ ad uniuersam opulentiã pertinent abunde præbet, paulo post quam historiæ literæꝗ pene interire cœpissent, miram necessariãꝗ mortalibus breui spacio characterum beneficio apud nostrã Maguntiã repertam tradidit artẽ. Hac moxæ literæ auctæ & omniũ ferme gentiũ res renatæ in publicũ prodiere. Restituta est iã priscæ uetustatis memoria, philosophorũ diuinaꝗ sapientia, & quicquid apud paucissimos multis iam ætatibus delituit, multiplicatum. Factum est paulo pòst huius artis beneficio commune omnibus, iamꝗ eo uentum est, ut nihil unquam apud ueteres gestum, quod non iam paulò antequam hæc scriberem, in apertum abierit. Hinc Imp. regũ, populorũ, nationum, rerumpub. urbium, ciuitatumꝗ res gestæ, memoriæ traditæ sunt, &c.

Iohannes Gutenbergius inuentor typographiæ.

De bombardarum apud Germanos inuentione.

ANte bombardarum inuentionẽ, olim uaria ad offendendũ & defendendum excogitata fuerunt arma & instrumenta. A longe ferientia fuerunt ista, sagittę, tragulę, id est, hastæ à traijciendo sic dictæ, ansatæ quæ & iacula, fundæ lorulis funiculisꝗ manu cõtortæ, manubalistæ, quas balistas minores, aliquando scorpiones prisci dixere: quæ tela non solum singulis ætatibus & seculis, sed per unamquãꝗ ætatẽ bis terꝗ nomina & formã mutauere, sicut & arma quibus corpora uestiuntur. Instrumenta bellica oppugnationibus adhibenda, hæc fermè erãt: testudo, aries, uinea, plutei, agger, musculi, turris, balista, onager, falarica. Sub testudine tabulatis & corijs cilicinis contexta & cõtecta, aries seu trabs quæ unco præfigebaẽ ferreo & falx uocabatur, retro ducebatur & cũ impetu ad murũ reducebaẽ, extrahebatꝗ lapides de muro. Vinea uero instrumentũ erat ex lignis compactũ, latũ octo pedes & altũ octo pedes, longũ aũt 16. tectũ duplici ligno et cratesub quo oppugnantes tuto ad muros subruendos pugnabant. Pluteus machina erat ad expugnãdos muros factus instar testudinis, tribusꝗ ducebaẽ rotis, uolubilis in omnẽ partẽ. Hunc admouebant muris & eius munitione sagittis defensores mœniorũ de propugnaculis suis exturbabant, ut scalis ascendendi præstaretur occasio. Agger ex terra lignisꝗ extollebaẽ contra murum unde tela iactabantur in obsessos, & mœnia custodientes. Musculos

Variæ balistæ.

Aries.

Vinea.

Pluteus.

Agger.

Musculi.

ſculos dixerunt minores machinas, quibus protecti bellatores foſſatũ ciuitatis apportatis lapidibus, lignis & terra non ſolum complebant ſed etiam ſolidabant, ut turres ambulatoriæ per rotaſq; mobiles ſine impedimento ueherẽtur ad murum. Fuerunt minores uineis ſubductioreſq;, & maiores firmioreſq; pluteis. Turris aliquando lata pedib. tricenis in quadro, quandoque 50. & proceritas quæ muros urbis turreſq; superabat, rotis agebatur pluribus & ſubtus arietẽ habebat, materia tabulatiſq; compacta erat, corijs contra ignes & centonibus ciliciniſq; aqua infuſis contecta pontem habebat, qui in mœnia dimittebatur & pugnatores deſcendebant. Baliſtam maiorem dixere priſci, trabem ualidam ita libratam, ut quum pars dẽſior ponderibus attracta deſcẽderet, eleuata proceritas ſua, funiculis quos habebat alligatos funda ſaxum maximi ponderis longe emittebant. Talem baliſtam habent adhuc Baſilienſes, quam uidi ſemel intenſam, lapidemq; miræ magnitudinis in ſublime iacientem. Onagrum tamen maiorem baliſta machinam dixere, quo nullum maius tormentum fuiſſe uult Vegetius. Falarica eſt quæ ad modum haſtæ ualido præfigitur ferro: inter cuius tubam & haſtile, ſulphur, reſina, bitumen, ſtuppa cõuoluũtur infuſa oleo, quod incendiarium uocant. Et hæc falarica baliſtæ impetu deſtinata, perrupto munimine ardens figitur ligno, turritamq; machinam frequenter incendit. Hoc tormentum non uidetur multum differre à noſtris uomiglobis, quos uulgo Bœler uocant, niſi quod incendiarium, id eſt, globus puluere bombardico extorquetur. Fuerũt & alia priſcis ad offenſionem defenſionemq; inſtrumenta, quæ ferè omnia in præcio haberi deſiere, poſtquam bombardæ uſus cœpit, machinæ omninm impetuoſiſsimæ, quæ à Germanis paulo ſupra centum annos ſuit inuenta. Achilles Gaſſarus medicinæ doctor & hiſtoriographus diligentiſs. ſcripſit mihi, bombardas anno Chriſti 1354. in uſu apud mare Danicum fuiſſe, primumq; inuentorem & autorem extitiſſe Chimiſtum quendam nomine Bertholdum Schuuartz, monachum. Hic certe adinuenit opus mirabile, & quod tot præcedẽtium ſeculorum acutiſsima ingenia excogitare nequiuerunt, quod quidam diuinum & ſumme neceſſarium, alij uero Satanicum & perniciosiſsimum eſſe iudicant. Primi his nituntur argumentis. Conſtat propter auariciam extinctamq; charitatem in fine mundi malorum turbam legibus coherceri non poſſe, nec quenquam tuto iter uel miliare unum facere. Nam incœperant paulo ante bombardarum inuentum facinoroſorum hominum cœtus & factiones multis in locis bonorum labores diripere & perdere, nec quiſquam potuiſſet illorum prædonum & latronum arces ex montibus, ubi ſe continuerunt, deijcere ſine bombardarum ope. Non ergo recte plurimi damnãt inuentorem bombardarum, ſine quibus boni tuto uiuere non poſſent, ſed nec tam potentes & opulẽtæ eſſent urbes, quum negociatores mercaturam exercere non poſſent, qui præcipua pars ſunt ciuitatum potentum & magnarum. Quare bombardarum hoſtes, dei dona deſinant contemnere, niſi quis diductum os canis & dentes ad mordendum factos damnandos putet, niſiq; quis cornua in boue non bonum creatoris opus exiſtimet. At nemo ſanus damnat hoc genus partium animantibus à natura datum loco armorum. Abuſum ergo hic damnant, ſicut & in boue & cane rabie correpto, præſtare abeſſe cornua & dentes. Sed quæ eſt creatura quæ non ab utuntur mali? Alij uero damnant ſimpliciter hoc inuentum ceu ſatanicum & tartaricum & quo horribilius niſi unquam eſt ſub cœlo excogitatum, quo peſsimi quique, Turcæ, Tartari, publicæ orbis peſtes in perniciem bonorum utuntur. Hic nulla magnanimitas, nullum corporis robur, nullus bellicus aſtus, nulla arma, nullæ ſaxeæ arces proſunt: tormenta

Baliſta.

Falarica.

Bombardarũ inuentio.

Bombardarũ commendatio

Bombardarũ execratio.

illa saxiuoma imò ferriuoma & igniuoma omnia frangunt, conterunt, deijciunt & in nihilum fē
digunt. Tollit unus ictus centum aut ducentos homines in acie constitutos quantumlibet fer-
ro indutos. Fuit hoc Teutonicum munus Venetis delatum, quando Genuēses in Clugia clau
si à Venetis obsidebātur. Sunt autem bōbardarū uaria genera, quæ hodie uocātur Amazonæ,
Basilisci, Lusciniæ, Quartanæ uulgo Cartunæ, Dracones, Serpentes, Falcones magni & parui.

Maguntia fraudulenter capta.

Annatæ cre scunt.

ANno Christi 1461. quum Dietherus Eisenburgius episcopus Magūtinus pacificus &
quietus esset cum Friderico principe Palatino, Canonici pacem illam odientes, excita
runt magnam tragœdiam. Nam destituentes à pōtificatu archiepiscopum suum elege
runt Adolphum à Nassau, cui electioni facile Pius papa consensit, eo quod Dietherus
neglexisset aut tardaret redimere pallium episcopale. ~~Redimebatur autem olim decem
millibus aureorum & hodie, ut aiunt, taxa est duplicata. Crescente enim Romanorum pompa,
necesse fuit & redditus augeri. Hinc est, quod annatæ in Germania olim fuerūt à pontificibus
sic exaggeratæ, ut summa quæ leuabatur à præposituris, abbatijs, episcopatibus, &c. creuerit ad
117259. aureos. Hodie uero aiunt easdem annatas sic grauatas, ut duplo ferè priorem excedant
summam. Dietherus itaq; episcopus Maguntinus, quum consecrationem in tempore debito
non accepisset, & dixisset papam argentum nationis quærere magis quàm fidei defensionem,
& alia quædam commisisset, quæ pontifici Rom. displicuerunt depositus est & Adolfus institu
tus.~~ Alij uero de hoc sic scribunt. Pius papa, qui nouerat opes ecclesiæ Maguntinæ, quippe qui
~~diu uersatus fuerat in Germania, annatam extorsit acerbius. Dieterus uero de Isenburg, qui po
tior in iure uidebatur, dum annatam pro arbitrio papæ non solueret & de non sollicitando pro
concilio sacramentum præstare recusaret, confirmationem iam datam papa retraxit, & æmulo
suo contulit Adolfo.~~ Præterea cum Fridericus princeps Palatinus pugnans pro Dietero cepis-
set tres principes, comitem Vuirtenbergensem, marchionem Badensem, & episcopum Meten
sem, Adolfus electus episcopus cum quibusdam partium suarum proceribus consilium capien
dæ Maguntiæ inijt, facinus audax, secutus in ea re quorundam exhortationem, qui locorū ur-
bis gnari copias introducere promiserunt. Igitur machinis & scalis paratis, ubi tēpus rei geren-
dæ uisum est, profectione indicta cum paucis admodum copijs uicesimaseptima Octobris an-

Maguntina occupatur.

no 1462. profunda nocte ad fossata urbis peruenere. Erat ab una parte urbs permunita aditúq;
difficilis, quare custodijs ferè relinquebatur uacua. Ea in parte exploratores silēter per fossata
uepribus ac spinis oppleta falce tramitē scindunt, per quem ad muros usque perueniūt: moxq; ap
plicantes scalas, alta conscendunt mœnia, pedetentimq; introgressi custodes ex improuiso occu
pant silentio indicto. Erat hora post mediam noctem ferè quarta consopitis adhuc ciuibus, de-
scendunt in urbem uiri circiter centum, portam ciuitatis proximam refringere satagūt. Et dum
ista fiunt, uigiles per urbem constituti, in hæc ipsa loca deuenientes, deprehenso strepitu clamo
rem extollunt. Experrecti ciues & magnitudine rerum attoniti, quid primum agerent & ubi
succurrerēt ignari, armis tamē correptis qui proximi fuerant tumultuariè excurrunt, in paucos

Vrbs incen ditur.

ingressos impetum faciunt: fit pugna, sed porta interim est refracta, multitudóq; equitum & pe
ditum irrupit. Tandem ciues globo facto ad arcendos hostes properant, atrox ibi prælium com
mittitur, ignis ab hoste immissus aliquot edes conflagrauit: ad hæc nouus semper miles super-
uenit, nihilominus incolæ pugnarunt tota die usq; in serum uesperum. Ceciderunt ex iis qua-
dringenti, unde reliqui desperantes omisso certamine sese dediderunt. Iubentur mox arma tra-
dere & in designatum locum conuenire, ubi iussi sunt cunctatione posthabita migrare ex ur-
be, nulla cuiquam salutandi suos aut ualedicendi permissa facultate. Direpta est deinde ciui
tas & cessit urbs Adolfo. Erat illa nocte in arce urbis Dietherus episcopus & comes de
Katzenelnbogen: hi cum ingressum hostium accepissent, trepidi transmisso Rheno fuga salu
tem quæsiere. Exulibus uero paulò post pecunia accepta facultas redeundi ad sua reliqua
data est. Dietherus ab initio priuatus episcopatu, principem Palatinum uocauit in auxi
lium, dedítq; illi pro eius expensis & laboribus tractum quendam montanum, complectētem

Bergstrass.

agrum fertilissimum, qui uocatur Bergstrass, redimendum quidem ab episcopatu quando
uellet,

uellet, centum millibus aureorum, nec urbs Maguntina facile capi potuisset, nisi memorati tres principes Palatino negocium fecissent. Occupata autem ab Adolfo urbe, transactionem fecit idem episcopus cum æmulo suo Diethero, assignauitq; castra quædam cum prouentibus eorum, ac deinde certiorem illum fecit, ut post se episcopatum recuperaret, quod & factũ est post sex annos. Is construxit castrum satis elegans infra urbem ad Rhenum, quod esset ceu frenum quo urbs in officio contineretur. Erexit quoq; academiam Maguntiæ, & dotauit eam stipendijs honestis.

Vuisebadenses thermæ.

Haud procul à Maguntia, ultra Rhenum tamẽ, thermæ sunt Vuisebadẽses, quas ueteres uocarunt Mattiacas, sub edito quodam colle prodeũtes, atq; ex ignitis terræ uiscerib us scatentes, ut sunt multi occulti ignes in profundo terræ, ex quibus calidæ uel tepidæ effluunt, atq; etiam acetosæ, aut ex quibus calidæ exhalationes expirant, siue salutares siue noxiæ. Calidæ autem & tepidæ multæ sunt in ipsa Germania. Cæterum de Vuisbadensib. thermis & natura earum infra sub titulo Hassiæ regionis nonnihil scribam.

De Ingelheim sacri Romani imperii ualle.

Locus iste Ingelheim, ubi ego Munsterus patre Andrea Munstero natus & in puericia educatus sum, iacet inter Magũciam & Bingium, de quo in historijs multa inueniuntur, & tamen propter hodiernã eius obscuritatẽ multi ignorant sitũ eius. Habet adiunctum castellũ in modum oppiduli constructũ, quod hodie uocat Ingelheimensis aula, quæ ante octingẽtos annos Caroli magni fuit palatium, ubi manere consueuit quando in superiori Germania fuit. Sunt etiam qui scribunt eum ibi natum. Alij uero signant illi Leodium natalem locum. Quum palatium istud extrueret aut renouaret, (nam sunt qui Iulium Cæsarem scribũt prima iecisse fundamenta) simul quoq; Nouiomagi super Vahulam fluuium, qui hodie Vuala uocatur construxit palatium, sed quod postea à Normannis anno Christi 881. fuit exustum & destructum. Conuocauit Carolus magnus ad palatium Ingelheimense principes & proceres Germaniæ, qui sententiam ferrent contra Tassilonem ducem Bauariæ, qui de grauibus criminibus accusabatur, addicebaturq; morti: sed Imperator Carolus uitam illi concedens, in monasterium Laurissanum adegit, ubi felici fine uitam consummauit. Ludouicus pius imperator, Caroli magni filius, celebrauit comitia regni in hoc palatio, missæq; sunt ad eum magnæ legationes ex diuersis nationibus è Roma, ab ultramarinis partibus, atque ex Dania. Haud longe post, anno scilicet Christi 840. mortuus est hic Imp. in insula quadam Rheni è regione Ingelheimij, perductusq; Maguntiam & ibi sepultus. Anno Christi 948. fuit in Ingelheim celebratum à 34. episcopis cõcilium, præsente Ottone Imp. 1. Misit & papa illuc legatum suum nempe Marinum

Palatium Caroli magni.

Laurissa è regione Vuormaciæ.

Comicia.

Concilium.

episcopum, qui concilio præesset. Anno Christi 1044. Henricus tertius Agnetem Vuilhelmi Pictauiensis principis filiam, prima uxore filia regis Daniæ sine liberis defuncta, apud Maguntiā ungi faciens in reginā, regalibusq́ sibi nuptijs apud Ingelheimium copulauit. Et quū innumera histrionum, mimorum & ioculatorum multitudo aduenisset, illos non solum muneribus sed etiam cibo potuq́ uacuos & mœrentes abire permisit. Iste Henricus extruxit deinde magnificum illud templum Spirense, ut supra memorauimus. Anno Christi 1106. fuit Henricus quartus Imperator in palatio Ingelheimēsi spoliatus insignijs imperialibus, id quod paulo superius ad longum explicatum est. Fridericus primus Imperator rursum instaurauit regale palatium Ingelheimense, quod iam uetustate collapsum erat. Anno Christi millesimo trecentesimo tricesimo septimo dominica post omnium sanctorum nobilitas & militia Rheni celebrauit in Ingelheim ludum militarem quem torneamentum uocant, fueruntq́ præsentes Rudolfus Palatinus Rheni, Bernhardus dux Brunsuicensis & Lunæburgensis, Gerlacus dux Mōtensis, Rudolfus marchio Badēsis, Ludouicus pacificus, Lādgrauius Hassiæ, Vuilhelmus iunior marchio Iuliacēsis, Ludouicus Lādgrauius Luchtēburgensis, Eberhardus comes Vuirtēbergensis, Fridericus comes Hennēbergensis, Iohannes comes à Nassauu & Sarbrugkensis, Vuolfgangus comes Katzenelbogensis, Iohannes comes ab hohen Zollern, Vlricus comes ab Hanauu, Fridericus comes Lyningēsis, Otto comes Vuertheimēsis, Iohānes comes Veringēsis, &c. Affuerūt quoq́ sedecim barones & 34. milites, et 150. nobiles. Anno Christi millesimo trecentesimo sexagesimo Carolus Imperator quartus & rex Bohemiæ, ob memoriam Caroli magni fecit renouari aulam Ingelheimensem, instituitq́ in palatio ipso collegium Canonicorum, subijciens cœnobium illud monasterio Pragensi, duratq́ in hunc usq́ diem, tametsi iam intra uiginti annos nullos habuerit monachos. Antiqua ædificia ferè omnia sunt collapsa præter ecclesiam uetustam, in modum crucis formatam. Mœnia & fossa satis adhuc firma sunt. Fuerunt meo æuo quum adhuc puer essem, ante quinquaginta scilicet annos, quinque aut sex columnæ lapideæ fusæ in monasterio, quas olim Carolus magnus ex Rauenna Italiæ unà cum alijs columnis quæ hodie Aquisgrani uidentur, exportari fecit, sed princeps Palatinus Philippus transtulit illas Heidelbergam, ibique in arce eas in perpetuam artis fusoriæ memoriam erexit. Anno Christi millesimo quadringentesimo sexagesimo episcopus Maguntinus, dux Ludouicus de Veldentz, Emicho comes Lyningensis cum auxiliarijs suis profecti contra aulam Ingelheimensem, obsidione cinxerunt eam. Quo cognito, Fridericus comes Palatinus qui aulam ceu pignus tenebat, sine mora cum exercitu suo exurgens, obsessos contendebat liberare ab hoste. Sed priusquam peruenisset ad Ingelheim, hostes obsidionem soluerūt. Tunc princeps Palatinus mouens arma contra Maguntiam, à sacerdotibus sancti Victoris, sancti Albani & sanctæ crucis exegit quatuor millia aureorum, mulctam illam collegijs illis extra mœnia sitis, ne incendio subijcerentur, imponens. Deinde anno Christi millesimo quadringētesimo septuagesimo primo idem dux Fridericus profectus ad uillam Olm, quæ parum distat à Maguntia, quam Adolfus episcopus impignorauerat duci Ludouico pro impenso auxilio, occupauit eam, quam paulo post Canonici Maguntinenses iterum redemerunt quatuor millibus aureorum. Quomodo Ingelheim, Oppenheim & Cæsarea Lutra impignorata sint Palatinatui, iam suprà signauimus sub titulo Cæsareæ Lutræ. Anno Christi millesimo quingentesimo quarto Vuilhelmus Landgrauius Hessorum mouit arma contra Ingelheimium, exussitq́ ipsum. Tentauit multis ictibus bombardarum deijcere turres & muros aulæ, sed cum parum succederet, confusus discessit. Quid ueteres Imperatores mouerit, ut in hoc loco tam frequentes habuerint conuentus, aliam causam non puto existere, quàm quod locus ille amœnum habet situm. Patet enim hinc liber prospectus in Ringoiam nobilissimū Rheni tractum, & in fauces Rheni, quas prope Bingium habet. Versus Maguntiam uero ubi terra eminentior est, magna est planicies, quam olim sylua magna occupauit, sicut etiamnum, in sylua appellatur, ubi principes uenationibus animum laxauerunt. Prope uillam Esenheim extant adhuc illius saltus reliquiæ. Ad septentrionem uero loci sunt montana Ringauiensia, nobilissimi feracia uini.

Torneamentum.

Canonici monachi.

Columnæ fusiles.

Landgrauius oppugnat aulam.

Bingium

Bingium.

Locus iste propter confluentiam Rheni & Nahæ uetustissimus est, retinuitq́ nomē suum à natiuitate Christi usq; in hūc diem. Hic olim interfectus fuit Drusus Augusti priuignus, aut, ut alij scribunt, lapsus ab equo interijt. Extat in hunc usq; diē prope oppidulum istud fons, qui à Druso Drusel broñ uocatur. Circa annum Christi 1150. erat admirabilis quædam uirgo in hoc oppido, sanctimonialis nomine Hildegardis: quæ frequenter rapta in somnis, didicit nō solum quod uerbis effunderet, sed etiā quod scribendo latine dictaret. Multa fertur prædixisse de futuris: ad quam etiā diuus Bernhardus literas scripsit. Iuxta oppidum istud in medio ferè Rheni cōsistit turris quædam, uocata murium turris, à tali euentu hoc sortita uocabulum. Fuit anno Christi 914. quo Otto magnus rerum potiebatur, episcopus quidam Maguntiæ Hatto nomine, antea abbas Fuldensis, sub quo magna in terris fuit fames. Vidēs ergo ille pauperes magna premi fame, congregauit in horreo plurimos pauperes & concremauit eos. Dicebat enim. Non differūt hi à muribus, qui frumentum comedunt, ad nihilum utiles. At deus tā tam tyrannidem inultam non dimisit. Præcepit nanq; muribus ut cateruatim illum inuaderent, & die noctuq; affligerent, atq; uiuum deuorare festinarent. At ille fugiens in hanc turrim, putans se tutū fore in medio Rheni à morsibus muriū, quod tamē ei minime profuit. Nā uenerūt mures innumeræ per Rhenū natantes, executuræ iudiciū dei iustū. Quod miser agnoscens, tandē inter mures interijt. Scribunt quidā quod mures nomē quoque eius delentes à parietibus & tapetibus abraserint. Similē magisq; horrendam historiā inuenies infrà in Polonia, ubi & rex & regina atq; filij eorum à muribus fuerūt cōsumpti.

Hildegardis.

Stauronesus, uulgo Crutznach.

HAec ciuitas & bona pars regiūculæ, quæ uocatur Hunesruck, id est, Hunorum præsidium, fuit olim de comitatu Spanheimensi, qui ante centum annos prole uirili destitutus fuit. Mansit tunc residua de prosapia illa fœmina una, nempe domina Elisabet, comitissa Spanheimēsis & domina in Crutznach, quæ nupserat principi Palatino Ruperto Pipan, sed ex qua ille nullam sustulit prolē. Mortuo itaq; principe ante uxorem, illa singulari amore affecta ad Palatinatum, designauit Ludouico principi electori barbato, cōsentiente propinquo eius Iohanne ultimo comite Spanheimēse, quintam partem de priori comitatu, pro illo & omnibus hæredibus eius. Cedebat aliàs huic comiti Iohanni tertia pars utriusq; comitatus Sponheimensis, & aliæ duæ tertiæ cedebant partim marchioni Badensi propter duas patris eius sorores, quarū unā Mechtildim habuit Rudolfus marchio, & partim comiti Veldētzensi, qui aliā habuit sororē, nēpe Loretā. Mortuo deinde sine hærede comite Iohāne, cessit totus comitatus duab. sororibus præter quintā partē, quę antea principi Palatino designata erat. Habuit aūt domina Loreta Henricū comitē Veldentzensem maritum, qui genuerunt Fridericum, & is post se reliquit unicā filiā Annam nomine, quā duxit uxorē dux Stephanus Palatinus, factusq; est per eā comes Spanheimēsis & Veldētzensis. Comitatū uero Zweibrugkensem habuit antè à patre suo. Elisabet comitissa Spanheimensis mortua fuit anno 1416. & propinquus eius Iohannes ultimus comes Spāheimensis decessit sine hærede anno 1437. Postea uero anno Christi 1463. quū marchio Badēsis captus à principe Palatino multaret pro 45. milibus aureorū, impignorauit partē suā quā in comitatu Spanheimensi habuit, sed eam postea data pecunia iterum redemit.

Comitatus Veldentzensis.

De Hunorum præsidio, quam regionem alii Cynonotorum terram, uulgo Hundsruck uocant.

TErra quam ambiunt flumina Rhenus, Mosella & Naha uocatur nostro æuo Hunesruck, id est, tergum seu refugium Hunorum, aut secundum alios Hundsruck, id est, canis

canis tergum. Ratio uocabuli ignoratur. Doctis uidetur, nomen regioni ab Hunis relictũ, quod gens illa refugium quæsierit in hac terra, continueritq́ se aliquãdiu inter iam memorata flumina. Ex historijs tamen nihil certi haberi potest. Præse ferunt quidem quorũdam locorum nomina Hunorum memoriam, perinde quasi illi eam terrã incoluerint ad tẽpus aliquod, sed nihil efficaciter hinc probari potest, quare per coniecturã quæ sequuntur magis accipienda sunt quàm pro rei certitudine habenda. Haud procul ab oppido Siemern fons est nomine Hunenborn. Est & arx in regione illa, quæ uulgo Hoinstein, & in Cancellaria Hunolstein appellat. Est & aliud castrum nomine Castellun, quasi castrũ Hunorum dictum. Alij ex Obrinca faciunt Hundsruck. Vocatus aũt fuit olim Mosella Obrinca, hinc Obrincanus tractus. Possident Palatini principes nostro æuo hũc Obrincanũ tractũ, ut suprà iuxta oppidum Zweibruckẽ cõmemorauimus. Quantũ uero attinet ad ingeniũ huius terræ, illustrissimus princeps Iohannes Palatinus, qui ei hodie præsidet, in hunc modum mihi de ipsa scripsit. Hunesruckensis terra intra quinquaginta annos ad magnã fertilitatẽ est perducta. Antea enim ægrè produxit frumentũ, nisi solum duobus aut tribus annis fimo bene fuisset maceratum. Nunc uero omnia ibi satis largiter proueniunt præter uinum, quod tamen iuxta aureum fluuium & iuxta Dalberg atq́ Gutenberg crescit. In comitatu Spanheimensi haud procul à Trarbach iuxta arcem Herstein foditur optimum & purum æs seu cuprum, à quo nullum argentum segregatur, atq́ ob id ductilius est, quum nullum plumbum ei admisceatur. Alio in loco prope Trarbach effoditur magna copia plumbi, quod sine magnis expensis depuratur. In præfectura Birckenfeldensi in pluribus locis argenti uenæ sese fossoribus offerunt. Similiter prope Crutznacũ argentifodina quædam inuẽta est, sed cui hucusq́ executio data nõ est. Inuenitur præterea in hac regione uia quædam constrata & eleuata, quæ incipit ab oppido Bachrach, transitq́ per asperam illam terram rectissimo tramite usq́ ad Bergkastel, & inde ad Treuerim & ad regionẽ Lutzelburgensem. Quis uero eam strauerit, nemini constat. Eleuatur alicubi ad altitudinem scãni & alio in loco eminet ultra planiciem terræ altitudine mensæ. De oppido Siemern metropoli huius terræ, diximus suprà.

Obrincanus tractus.

Gulden bach.

Argẽtifodina.

Eysalia.

Est Eysaliæ terra multum montosa & aspera, contingens ab una parte Hunesruckẽsem ditionem & ab alia Lutzelburgensem principatum, sed deus eius minime oblitus, qui dona sua sic dispensat, ut non omnia uni regioni conferat, sed cuiq́ largitur unde incolæ eius commode uiuere queant, dedit & ei dona & beneficia quædã peculiaria, maxime in Bertrig ubi sunt thermæ ægrotis admodum salutares, distantes sesquimilliario à Mosella amne. Haud procul à comitatu Manderssheit in dominijs Keyla, Cronenberg, & Sleida in ualle Hellental conficitur ferrum optimum, fabrisq́ cõmodissimum: parantur quoq́ ibi fusiles fornaces quæ in superiorẽ Germaniã delatæ, puta in Sueuiam & Franconiam, magni uenduntur. Habet quoq́ Eysalia duos magnos lacus, unum iuxta castrum Vlmen & alterum apud monasterium dictum zum Laich: qui ualde profundi sunt, nec habent ullum riuũ ingredientẽ, multos aũt riuos effluentes, qui uulgo appellãtur Marh, & sunt ualde piscosi. In lacu Laichẽsi inueniunt lapides uiridis, crocei & rubicũdi coloris, similes nothis smaragdis & hyacinthis. In lacu Vlmensi aiunt piscem aut si mauis balenam inueniri, qui à multis uisus, putatur longitudinis esse triginta pedum, & alius ibi aliquando uidetur, longitudinem habens duodecim pedum, speciem lucij præ se ferentes. Cumque se spectandos exhibent, certò aiunt futurum, ut quispiam moriatur ex loci illius communibus hæredibus, quos uulgo ganerben uocant. Asserunt id sæpe experientia probatũ. Scribũt etiã Vlmensem lacum tantæ esse profunditatis, ut fundus illius nulla mensura possit deprehendi, etiã quum plumbũ aliquando fuisset demissum ad trecẽtos complexus brachiorũ siue orgyas. In medio Eysaliæ ager est syluestris & squalidus, unde uix aliud quippiã q̃ auena elici potest. Versus Rhenũ tamẽ & Mosellã, terra est fœcũdior. Circa oppidum Mayen, quod de Treuerensi est ditione, mineræ argenteæ inueniuntur, sed quæ ob incolarum ignauiam negliguntur. Habitant in hac regione comites Arburgẽses, Firnenbergenses, Mandersheitenses, item barones à Ryffersheit, à Rulingen & à Rhineck. Eysalensium præcipuum uictus quærendi studium consistit in pecore, melle & cera.

Fusiles fornaces.

Ingelheim
Crutznach
Binge
Rheno
Ringow
Kirnburg
Nah fl.
Eberswald
Sobornum
Spanheim
Eberstein
Herstein
yderwald
Der Hairich
Siemern
Veldenz
Nümagen
Trier
Sar fl.
Bachrach
Kirchburg
Hunes Ruck
Katzinelboge
S. Gewer
Pfaltz
Mosel fl.
Berncastel
Cusa
Erincū
Kestelun
Bopart
waldeck
Trarbach
Croue
Ducatus Lutzenburgensis
Arnstein
Brubach
Schöneck
Enckrich
Cell
Molei
Lonstein
Lon fl.
Cōfluentia
Senheim
Mosel fl.
Mergiburk
Clusum
Eschium
Romsteinium
Kelburgum
Malbergum
Santomasium
Nassaw
Helfenstein
Stub
Lesura fl.
Hymerodum abb.
Morle
tachium
Eltz
Cobern
Cardena
Cochcim
Springeburgum abb.
Gelbis fl.
Welsbilicum
Densbornium
Hospitale
Scarpillicum
Engers
Wester wald
Sein
Meien feld
Berrricū therme
Andernach
Meium
Monreal
Antoni
Lacus abb.
ana
zum Laich
Vlmū lacus in quo piscis magnus spectatus aliquando
Vitelliacum
Senfeld
Gerardstein
Mālersheitū
Hartelstein
Bidburg
Prys
Sinsichiū
Aar fl.
Kempen
Dunum
Castelburg
Schœnecum
Planknburg
Lintz
Rinmagen
Wirnebergū comitatus.
Kerpen
Lesingum
Schœnbergum
Altenarium
Arburg
Eysalia
Bonna
Haffenburgum
Dollendorf
Cronenburg
Smyddum
Syburg
Blanckenheimium comitatus
Diffen bachium
Widdenburgum
Helles
Septem officinæ mineræ ferrariæ
Broil
Nideck
Hildesheimium
Rodnkirch
Monasterium oppidum
Reiferscheitum
Sylua Iuliacensis
Tütsth
Lechenecum
Aerfium
Sleida
Durum
Sulgium
Steinfeldū abb.
Deuwern
Stabuletum
Cöln
Rhenus fl.
Colonia
Cornelij monasterium
Drymborniū
Monzaun
Arduenna sylua
Durne fl.
Limburg
Caster
Gulch
Sunds
Iuliacū
Vpen
Leodiū
Lütich
Mosa
Nüs
Dalem
Ach
Aqsgranū
Nuesiū
Geul fl.
Weset
Hasbania
Düsseldorff
Der Rhin
Geleen fl.
Valcknburg
Mastrich
Icker fl.
Keiserswird
Geldriæ Regio
Traiectū
Sitart
Tungri

Iumenta ueniunt plerunque ex terra Basthenachensi, quæ uocatur Oesling & magna Ardenna sylua, in qua est celebre monasterium sancti Ruperti.

Simon Richuuinus medicus ad D. Sebast. Munsterum.

EN mitto tibi, ut petisti, clarissime uir, Eifaliæ nostræ præcipua loca, crassa quod dici solet Minerua à nobis depicta, fictis à locis Germanicis latinis nominibus, ut doctis tanto magis placerent. Nō nego, si temporis plus impartiri licuisset, pulchriora omnia habuisses: sed spacijs exclusus iniquis, etiam hæc aliò properantem inuitum penè longius detinuerunt. Natura loci est syluestris, montibus & uallibus aspera, horrida gelu, nymbis & imbribus concitata, fluuijs tamen & fontibus salubribus non inamœna. Homines sunt laboriosi, ingenijs non malis si excolantur, sed negligunt, pascuis & agriculturæ dediti. Mirum quàm diues sit regiuncula hæc niuei pecoris & lactis abundans. Pisculentos alicubi habet lacus. Ferina non perinde atque nobilibus piscibus abūdat. Frumenta ad usum humanum benigne satis largitur, nisi ubi asperrima est, ibi enim auenæ plusculum, cætera malignius proueniunt. In ea aliquot locis patitur liberalem culturam, ut etiā alicubi spectare possis elegātes cultos hortos, sicut apud arces Manderscheid & Gerardstein, ubi cum æstas incaluit, delitiæ Italiæ, melones, cucumeres, lactucæ crispæ feliciter proueniunt. In dominijs Sleida, Cronenberg, Keila, sunt mineræ ferri, ubi massæ & fornaces funduntur, quæ ultrà citraque per Germaniam transportantur. Comites his locis nobiles à Manderscheidt præclari sunt studiosorum cultores, ipsi etiam à literis non abhorrentes. Multa sunt ueteris nobilitatis in Eifalia extātia castra: unde olim ceu ex equo Troiano prodibant equites, domi & foris exercitati, adeo ut parum tutum fuerit iter facientibus crumenas ferre inconcussas. Romani huc penetrarunt, id quod monumenta nuper apud Dollendorfum eruta, apertè testantur.

Mineræ ferri.

De ciuitatibus & oppidis sitis iuxta Rhenum à Bingio usque ad Coloniam Agrippinam.

A Basilea usque ad Maguntiam & Bingiū, linea Rheni utrinque est terra aperta & plana: sed apud Bingium montes coeunt & intra fauces suas excipiunt Rhenum, qui & in magnis angustijs inter montes deuoluitur usque ad Bonnam. In quibusdam locis montes tam arcte conueniunt, ut uir fortis lapidem brachio suo sine magnai proijcere posset ultra Rhenum. Ex utraque ripa Rheni multa sunt oppidula & arces, mōtibus & petris innitentes.

Bachracum.

OPpidum istud distat à Bingio duobus milliaribus, putantque sibi datum nomen à Bacho, hoc est, optimo uino Furstenbergensi, quod ibi in monte quodam crescit. Videtur esse uetustius oppidum in Palatinatu, aut quod primum Palatinatui Rheni fuit incorporatum. Nā anno Christi [illegible]. Stalberg & præfectura Bachracensis obuenerunt Conrado principi Palatino à quo[illegible]am Coloniensi ciue.

Bopardia & superior Vesalia.

BOpardiā ueteres appellauerunt Bodobrigā, fuitque istud oppidū sicut & Vesalia superior alienatū ab imperio ab Henrico 7. Cæsare & impignoratū archiepiscopo Treuerensi pro certa quadā summa pecuniæ. Legimus passim, quòd faciles fuerint imperatores à trecentis annis ad alienandum ciuitates ab imperio, difficiles aūt ad redimendum eas, sicque factum est, ut nostro æuo multa imperij loca occupentur ab episcopis & principibus, multaque suo iuri relinquantur, potissimum in Italia.

S. Goarus, uulgo S. Geuuere.

NAcū est oppidulū istud nomen hoc à quodam uiro probo, nomine Goaro, qui ueniens ex Aquitania tempore Mauricij Imperatoris, consedit ad Rhenum, duxitque ibi uitam Christo dignam. Habet Rhenus in hoc loco cataractam atque per gurgites plurimam amittit aquam, quæ à uoragine absorbetur.

Petri, atque inde euasit ad Nussiam, alienis indutus uestibus. Vbi multitudinem colligens militum, Colonienses ciues subito obruit, atque coegit ut pacem ab eo peterent. Et quum manne ob peruicaciam suam comparere deberent coram Episcopo, ut illi satisfacerēt pro excessibus suis, omiserunt uenire, expectantes regis auxilium, cui secretò scripserant. Quod aduertēs episcopus, dissimulans, permisit militem suum grassari in urbe, ut scilicet raperēt, percuterent atque caperent quicquid obuium esset. Quos ceperant exoculabant, aut capite truncabant, & qui residui manebant, cogebantur nouo sacramento se astringere episcopo. Quando autem deinde ciuitas à tyrannide episcopi fuerit erepta, non inueni. Circa annū Christi 1236. fuit Coloniæ archiepiscopus Engelbertus, qui Fridericum comitē quendam propter contumaciam eius & afflictionem, quam intulerat ecclesiæ Asside{n}si, censuris innodauit ecclesiasticis, præmissis tamen monitionibus paternis, sed quas ille cōtempserat. Comes ægerrime ferens censuram, obseruauit tempus quo episcopum in agro deprehenderet. Quum autem uice quadam episcopus constituisset in uilla quędam consecrare ecclesiam, superueniens comes armatus, prosilijt in episcopum atque 28. illatis uulneribus crudeliter occidit. Quo facto magnus erat luctus pro pontificis indigna cæde. Henricus ergo archiepiscopus successor eius ulturus necem prædecessoris sui, insidiatus comiti, deijcit arcem eius, captumque Fridericum Coloniam ducit, & ob crudele eius factum seuero subijcit iudicio. Nam rotis tormentalibus, crurib. brachijs, dorso & ceruice fractis, obijcit nobile cadauer coruis. Germani eius fratres Bruno Osnaburgēsis & Theodoricus Monasteriensis uelut complices, & ad minus conscij accusantur apud summum pontificem, & ut fertur, etiam conuincuntur deponunturque, sed gratiam consecuti restituuntur. Circa annū Christi 1260. episcopus Colonieñ conatus est sibi rursum subijcere amissam ciuitatem. Quod sentientes ciues, facile sua astutia practicas illius eluserunt. Habuerunt eo tēpore duo canonici catulum leonis quem educauerūt pro honore episcopi. Aestuantibus autē illis odio contra consulem ciuitatis, nempe Hermannum Gryn, simulantes amicitiam, inuitarūt eū quodam die ad prandium, uenientemque duxerunt ad leonem famelicum, incautūque & nihil minus metuentem impulerunt ad lustrum leonis, & clauso ostio expectabāt quousque à bestia laceraretur. At Consul uidens periculum uitæ suæ, illico sinistram pallio inuolutam rictui bestiæ adsilientis immisit, dextraque iugulauit & sic illæsus euasit. Missisque lictoribus comprehendi fecit duos illos canonicos, & suspendi ad trabem iuxta cathedrale monasterium. Post ista orta sunt multa bella inter episcopum & ciues, donec tandem episcopus Sifridus obtinuit à Romano rege, quod ciues rursum pastori suo restituerent urbem, aut si id nollent, deferrent claues ciuitatis extra mœnia ad longitudinem, duorū milliariorum atque ibi aduersus episcopum decertarent pro eis. Placuit ciuibus regis propositio, impositisque clauibus bigę, deferunt eas usque uicum Vuoringen & uiriliter certantes recuperant eas, sicque ciuitatem & dominium eius retinuerunt. Anno Christi 1388. fundatum fuit gymnasiū Coloniense atque dotatum priuilegijs sub Vrbano papa. Anno Christi 1513. maxima ciuiū Coloniensium seditio suborta est contra Senatum, quòd scilicet nimiū grauarent importunis exactionibus per singulos annos. Igitur de communitate ciues in unum armati cū lanceis, contis & bombardis cōuenietes, senatoriā domū, ubi Senatus fuerat cōgregatus, maximis clamoribus petunt, atque in publicum eos qui insolitis communitatem exactionibus grauarent euocant. Perterritus insolito populi furore Senatus, blandis furorem commoti uulgi sermonib. temperare student, atque uix tandem dilatione obtenta, de singulis petitis se prope diem responsurus promittunt. Et cum Senatus rursum cōueniret & tumultus causam diligentius indagarent, considerant nonnullos se absentasse à Senatu, unde suspitionē uulgi nō uanā existimantes, uehementer ciuiū, qui ad fores responsa præstolabant, furorem timentes quid facerent ignorabant. Anxij facti qui de Senatu congregati fuerāt, tumultum suboriri uulgi nouum audiant. Nam per ciuitatem discurrentes, quos de Senatu conuenire poterant in uincula coniecerunt, & paulo pòst prædiuitem uirum Senatoriæ dignitatis capite truncatum neci tradunt. Deinde alium ex Senatoribus Burgimagistrum scilicet, & alium quendam sibi socium in officio, capitis abscisione uitam finire statuunt. Deinde rursum tres alij Senatores diuites & potentes truncati sunt. Reliqui autem ex Senatu plurimi proscripti sunt, atque sic ciuitati pax restituta.

Comes & episcopus mutuo se conficiunt.

Pastor & oues rixantur.

Gymnasium Coloniense.

Seditio Coloniæ.

Diuitense munimentū, uulgo Teutsch.

EX altera ripa Coloniæ Agrippinæ Fl. Val. Constantinus in terra Francorū erexit Diuitense munimentum, id quod docuit tabula quędam lapidea, quæ ibi aliquando fuit reperta, autore Ruperto Tuitiensi. Hodie uulgus eruditorum locū illū Tuitium appellat. Marcellinus quoq; meminit Diuitensium militum. Hoc Diuitense munimentum posterioribus seculis in usum cœnobij monachis Benedictinis cessit. Nam habuit Heribertus Coloniensis archiepiscopus sanctus fratrem, qui Rotenburgi ad Tuberum arcem inhabitabat. De quo legitur quod in magna sui seculi annonæ difficultate Hattonis Moguntini exemplum imitatus, magnam mendicorum turbam in horreum conuocatam incendio deleuerit. Cuius sceleris pœnitētia tandem ductus, Romam est profectus. Vbi cum absolueretur, iussus est monasterium constituere. Coloniam ergo ad fratrem Herbertum archiepiscopum ueniens, & quid eum pontifex iussisset edocens, unà cū eo Tuiciense Benedictinorū monasterium è regione urbis Coloniensis in altera Rheni ripa condidit, ac amplissime liberalissimeq; dotauit.

Marcodurum, uulgo Duern

MArcodorum uicus est Vbiorum secundum Tacitum, qui hodie Dura uocatur, estq; celebris propter diuæ Annæ caput, quod ibi ostendatur, & quod ex adytis tēpli sancti Stephani Maguntiensis, ubi negligentius colebatur, per lapidarium opificem, quum ego adhuc puer essem, furtim sublatum est. Magna pecunia Romæ eam ob rem delitigata est, dum illi reposcunt ablatum, hi uerò restituere nolunt.

De ducatu aut potius comitatu Limburgensi.

SCripsimus suprà in Gallia, pauca quædam de ducatu Limburgensi, qui tempore Henricorum à comitatu ascendit ad ducatum. Mortuo autem ultimo duce absque prole, uiciniores principes, puta dux Brabantiæ & comes Geldriæ, certarunt graui bello pro eius possessione. Dux tamen Brabantiæ superior fuit, & ceciderūt multi. Captus etiam fuit Episcopus Coloniensis, qui suppetias tulerat comiti Geldriæ, & receptus est in carcerem comitis Montensis, apud quem septē annis in captiuitate fuit, quousq; illius uotis per omnia respondit & tandem liber factus est. Liberatus autem episcopus, rogauit comitē Montensem, ut ducatū sibi præberet usq; ad Tuitionem uicū è regione Coloniæ ad Rhenum situm. Fecit id libenti animo comes. Et traijcientes Rhenū habuit Episcopus latentes insidias, equitatum scilicet fortem, qui irruit in Comitem nihil sibi metuentem, captūq; Episcopus in uinculis detinuit usq; ad dies uitæ eius. Fecit illi parari ferream caueā, quam æstiuo tempore deliniuit melle, adegitq; miserū Comitem uestitu spoliatū in eā, ut sic à muscis & uespis pungeretur, duplam illi reddēs pœnā pro accepta afflictione.

Archiepiscopus incarceratur.

Nouesium, uulgo Nusia & Germanice Neyss.

MEminit Ammianus Marcellinus oppidi Nouesij, unde colligimus locum non omnino esse recentem. Anno Christi 1470. orta est discordia inter Rupertum Palatinum, Episcopum Coloniensem & capitulū eius, motiq; Canonici instituerunt Hermannum Landgrauium, gubernatorem episcopatus Coloniensis. Superueniens autem interim Carolus dux Burgundiæ occupauit regionem Geldriæ, ad quod Imperator facile dissimulauit, quia Geldri in triginta annis non paruerant ei. Anno Christi 1474. Carolus dux Burgundiæ cogit magnum exercitum ad obsidendam Nusiam, oppidum Coloniensis ecclesiæ. Causam eius belli reddebat, quod conaret̄ restituere Archiepiscopum, à Canonicorum collegio ab episcopatu deturbatum immeritò. Erat aūt duci Carolus fœdus cū eo Archiepiscopo. Coloniēses canonici mittūt ad Imp. Fridericū, auxiliū petūt, omnē rem ut haberet exponunt. Procurauerunt etiā ut archiepiscopus excōmunicaret̄: quin & ciuitas Coloniensis quę fauebat canonicis, inimicabat̄ duci & episcopo, proijcien-

fectionem, inita est reconciliatio, quod comes (nunc dux) Iuliacensis, autoritatem haberet perpetuã instituendi præpositum Aquensem. Recepit quoq; tertiam partẽ oblationũ quæ singulis annis in templum beatæ uirginis cadunt & à peregrinis afferũtur. ~~Hæ aũt obuentiones hactenus non fuerũt exiguæ, ubi pro multa pecunia à peregrinis oblata ostensę fuerunt Iosephi nutricij caligæ, indusiũ beatæ Virginis, linteamen decollationis Ioannis baptistæ, & alia quædã id genus monumenta uetustatis.~~ Interfecto itaq; comite Iuliacensi, archiepiscopus Colonien effusus in terram Iuliacensem, deuastauit eam, fregit quasdã arces & expugnauit Iuliacũ, uolens uindicare prædecessorẽ suum episcopũ Engelbrechtũ, q quoq; irruerat in ditionẽ Iuliacẽsem, sed captus à comite tribus annis & dimidio durã & ferream sustinuit captiuitatem. Nam comes fecit parari caueam ferream, & quũ uellet adigebat episcopum in eam, faciens ridiculum ex eo spectaculum. Anno Christi 1460. discedens dux Burgundiæ cũ rege Franciæ à ciuitate Leodiensi, mouit exercitum suũ contra Aquenses, eo quod præstãtiores ciues Leodienses fugissent Aquisgranũ, expugnassetq; ciuitatem & durius cũ illis egisset, nisi illi dedidissent se ei. Ingresso autem duce ciuitatem, potentiores qui erant in ea, nudatis capitibus, discalciati, solis indusijs amicti, funeq; collo suspenso procideruntante ducem, procumbentesq; sic dimidia ferè hora, uix tandem ueniam & gratiam promeruerunt.

Comes Iuliacẽsis occiditur.

Mechlinia.

DE ciuitate ista nihil habeo quod scribã, nisi quod anno Christi 1545, septima die Augusti circa undecimam post meridẽ horã, horrenda in ea accidit clades, qualis uix unquam est audita. Nam edito tonitruo tantus tremor concussit urbẽ, ut maior pars hominũ putarit imminere extremũ iudiciũ, aut instare urbis exterminiũ. Consecutum enim est horribilem illum nubium crepitum: fulgur quoddam nebulosum & fœtor sulphureus intolerabilis, neq; sciebat quisquam, nisi hi quos tempestas & fatum apprehenderant, quid factum erat, donec tãdẽ rumor in urbe percrebuit, fulmen cœli tetigisse Arenæ portam, in qua reposita fuerant supra octingenta uasa pulueris bombardici, quorũ subita conflagratio tantam in urbe fecit confusionẽ, ut nemo unquã mirabilius uiderit spectaculũ. Porta illa arenaria dissoluta fuit in momẽto oculi in minutissimas partes, nec tãtũ turris fundamenta, quin & uicinorum murorũ lapides fuerunt ex fundamento euulsi & in omnẽ orbem dispersi. Sed & fossarum aquæ subito fuerunt ui caloris incensi pulueris arefactæ. Mane itaq; sequentis diei undiq; inuenta sunt per circuitũ dissipatæ turris cadauera defunctorũ, quorũ trecenta fuisse putantur, & sesquicentũ grauiter uulnerati. Inuẽta quoque fuit mulier uterum gestãs mortua, cuius uterus scissus uiuũ infantẽ baptismo ministrauit. Alia mulier in tempestate illa uolens cubiculi ualuas claudere, subita ui amisit caput. Erant quoq; in hospicio quodam aliqui ludẽtes cartis, qui in uniuersum extincti sunt pter matremfamilias quæ in cellam uinariam descenderat, ut ceruisiã apportaret. Inuẽtus quoq; fuit uir quidã in spelunca abscõditus, qui post triduũ progressus, interrogauit, Nũ mũdus adhuc consisteret? In summa, erat miserum spectaculum uidere urbem illam egregiam tam misere uastatam & dehonestatam. Nulla ferè fuit in urbe ecclesia, quæ nõ graui læsione fuerit quassata. Domus uiciniores penitus fuerunt prostratæ, imò integræ plateæ subuersæ.

Louanium.

ANte tempora Otthonum fuit in Louanio comitatus, qui postea tẽpore Otthonis magni fuit sublimatus in Marchionatũ, & complectebatur Louaniũ, Bruxellam, Antuuerpiã & Niuellam. Deinde creuit in ducatũ Brabantiũ, de quo in Gallia aliquid scripsimus. Mortuo anno Christi 1247. Henrico comite Louaniensi, succedenteq; ei Henrico 3. mutauit is titulum, locoq; comitis seu ducis Louanien. usurpauit titulum ducis Brabantiæ. Anno Christi 1422. impetrauit Ioannes dux Brabantiæ à Romano pontifice, confirmationem generalis studij Louanij instituti & fundati.

Academia Louaniensis.

Tungri.

TVngri populi, à quibus Tungrorum ciuitas nata est, fuerunt primi Germani, qui relicta patria Rhenum transierunt, atq; alias sibi quesierunt mansiones. Nec inuenit in Brabantia ciuitas aliqua uetustior Tungrorũ oppido. Sanctus Maternus cõuertit eius ha-

bitatores ad fidem Christi, erectusq; est ibi paulò post episcopatus, sed qui deinde translatus fuit ad Traiectum Mosellanum, atque hinc ad urbem Leodiensem, ubi adhuc est.

De ducatu Geldrensi & quibusdam factis quæ in eo contigerunt.

HAbuit Geldria à multis annis triplices præsides. Primi uocati fuerũt Domini et Pręfecti, secũdi Comites & tertij Duces. Fuerunt aũt septem domini sibijnuicem succedentes, nempe Vuichardus à Pont. Duxit iste uxorem filiam comitis Zutphaniæ, fuitq; ipse & frater eius Lupoldus primi fundatores castelli Gelre, unde postea tota regio deueninationem accepit. Successit ei anno Christi 910. Gerlacus filius eius: atq; Gerlaco successerunt Gotfridus, Vuichardus, Mergosus, Vuindekinus & Vuichardus. Cæterum Vuichardus reliquit filiam nomine Adelheidim, quã duxit uxorem Ottho comes à Nassauu, factusq; est ipse primus Geldriæ comes. Creauit nãq; eum Henricus tertius Imp. comitem Geldriæ anno 1079. Reliquit aũt Ottho post se sequentes comites, Gerardum, Henricum, Gerardum, Otthonem. Ottho iste accepit in suum dominium anno Christi 1248. à Vuilhelmo rege Rom. Nouiomagum ciuitatem antea liberam, expositis pro pignore 21000. marcis argenti puri, & per istam argenti summam, potest Imp. rursum redimere illud oppidum. Successit patri in comitatu Geldriæ Reinoldus, & Reinoldo filius eius Reinoldus, qui anno Christi 1329. Franckfordiæ per Ludouicum Cæsarem in conuentu primus Geldriæ creatus est dux. Post illum tenuerunt gubernaculum ducatus duo filij eius, Reinoldus & Eduuardus non tamen sine discordia, post quorum mortem terra circa annũ Christi 1371. scissa est in partes. Quidam elegerunt in dominum, principem Iuliacensem, alij principem Cleuensem, ex quorum discordia, biennio graue durauit bellum. Retinuerunt tamen Iuliacenses Geldriæ regionẽ, & facti sunt Vuilhelmus & Reinoldus fratres, duces Geldriæ & Iuliaci. Quibus sine hærede anno Christi 1413. mortuis, relicta est soror eorum, quæ maritum habuit dominum ab Erckel, qui factus est dux Iuliaceñ & Geldreñ. Is etiã mortuus, reliquit post se filiã, quã duxit uxorem Arnoldus ab Egmond, qui descenderat à filia primi ducis, factusq; est sextus Geldriæ dux. Septimꝰ fuit Adolphus filius Arnoldi, octauus & ultimus Carolus. Hinc colligere licet, Vuihelmum non descendisse à duce Reinoldo, sed cum dux esset Iuliaci, successioq; eius deficeret anno Christi 1422. uterq; ducatus peruenit ad manũ Imp. qui Iuliacum contulit duci Montensi, eo quod dux ille uxorem duxisset relictã ultimi ducis Iuliacensis: ducatum aũt Geldriæ dedit dominis ab Egmond, qui ferè maiorẽ partem in regione habuerunt. Deinde Fridericus Imp. spolians Arnoldũ ducatu, dedit illum Carolo duci Burgundiæ: & is uolens ducatum illum armis sibi subiugare, uix potuit tres aut quatuor ciuitates expugnare, quare inanis fuit conatus eius, mansitq; Arnoldus dominus in terra. Mulctauit tamen dux Burgundiæ ducatum pro trecentis millibus aureorum.

Comites Geldrenses.

Duces Geldrenses.

Carolus dux ultimus.

Genealogia ducum Geldriæ.

Rainoldus dux primus 1326.
- Rainoldus secundus
- Eduardus dux tertius

defuncti sine hærede.
- Vuilhelmus dux Iuliacensis, quartus dux Geldrię
- Rainoldus frater Vuilhelmi dux quintus Geldriæ
- Ioanna soror: hæc nupsit Ioanni ab Erckel, qui Ioannes fit dux Geldriæ.
  - Margareta, quam duxit dominus Arnoldus fitq; per eam dux Geldriæ
    - Adolpus dux septimus
    - Carolus dux octauus & ultimus.

Menapii & Sicambri.

CIrca annum natiuitatis Christi imò ante tẽpus illud, Menapij populi inhabitarũt terram Geldrensem, fecitq; Iulius Cęsar apud illos pontem ligneum ultra Rhenũ, quo facilius Germanos bello petere posset. In Holandia uerò & Frisia eo tẽpore iuxta Rhenum habitauerunt Sicambri populi, qui postea è duce suo Frãco denominati sunt Franci seu Francones. Hi ex sedibus suis sæpe erumpentes uexauerunt omnes uicinas nationes, quin & quidam memorant Francos etiam Hispaniarum extrema uexasse

uexasse, piraticis scilicet incursionibus. Vnde qu. dã sic scribit: Franci ipsi præter cæteros truces, quorũ uis quũ ad bellum efferuesceret, ultra ipsum oceanũ ęstu furoris euecta, Hispaniarũ etiam oras armis infestas habebat. Idem Eutropius de Francis & Saxonibus scribit, asserens quantum negocium fecerint Rom. principibus, Maximiano, Cõstantio, Constantino, Aureliano, Probo. etc. Tandem quũ toties Franci pedestribus incursionib. Galliã intrassent, nõ tam prẹde dulcedine quã ubertate soli electi, sedes in ea figere constituerunt. Primũ tamen relicto oceano Germanico, ad Rhenũ in ueteres sedes Sicambrorum se cõtulerunt (sunt enim qui Sicãbros diuersos populos à Francis fuisse putãt) atq; habitationem suã usq; ad Mœnũ amnem & Salam extenderint, unde cõmodius Galliã incursionib. uexarent. Ea enim loca propter emigrationes gentium & excidia bellorũ, cultorib. destitui cœperant. Itaq; sicut Vbij & Menapij sinistram Rheni ripã, ita Franci dextrã tenuerũt, Coloniã Agrippinã à qua solo Rheno diruebantur, ceperunt & euastarunt. Sed urbẽ postea Iulianus recepit, firmata cũ Francis pace. Deinde Galliç tractum qui ad Mosam fluuium est depopulati sunt. Exciderunt etiam has septem Rheni ciuitates, Castra Herculis, Quadriburgium, Vtricesium, Nouesium, Bonnam, Antenacũ & Bingiũ. Isti itaq; barbari Germani, qui dextram Rheni ripam inhabitauerant, nobilissimum in Gallijs regnum cõstituerunt, multisq; seculis iam tenuerunt, donec absorberentur. Et inter Gallos hodie ut quisq; procerum plus Francici sanguinis à maioribus suis habet, ita regno fit propior.

Franci apud Rhenum habitantes.

Sicambri.

Iuliacum, uulgo Gulch.

FVit olim Iuliacensis ditio comitatus, qui anno Christi 1329. per Ludouicũ Imp. fuit sublimatus in marchionatum, ac deinde post triginta annos per Carolum quartũ in comitijs Metensibus fuit erectus in ducatum, id quod Cuspinianus sub titulo huius Imp. ostendit. Interea autem quo hæc regio comiti paruit, accessit quoq; comitatus Montensis, fuitq; comes Gerhardus simul comes Iuliacensis & Bergeñ. siue Monteñ. Successit ei in administratione comitatuum filius eius Vuilhelmus, & hunc subsecutus est filius eius Vuilhelmus, primus dux Iuliacensis & Bergensis atq; dux Geldriæ. Post eum potitus est rerum frater eius Rainoldus, factus dux Iuliacensis, Montensis & Geldreñ. Eoq; mortuo sine herede anno Christi 1423. nupsit relicta eius uxor affini suo Adolpho Bergeñ qui factus est dux Iuliacensis & Bergensis sed non Geldrensis. His autem sine liberis mortuis factus est Vuilhelmus dux Iuliacensis atq; Bergensis, genuitq; filium nomine Gerardum, successorem in paterna ditione. Genuit quoq; Gerardus filiũ nomine Vuilhelmum, qui anno Christi 1496. unicam filiam suã tradidit uxorem ducis Cliuensis unico filio, nomine Ioanni: sicq; tres ducatus, Bergensis, Iuliaceñ. & Cliueñ. in unam redacti sunt ditionem. Genuit autem iste Ioannes filium nomine Vuilhelmum, qui quartum ducatum, nempe Geldrensem, iunxit trib. ducatibus, Cliuensi, Iuliacensi & Bergensi, sed excitato bello anno Christi 1543. uictus à Cęsare Carolo qnto, exutus fuit ditione sua ac deinde rursus ea certis conditionib. donatus, prẹter Geldriã tamen, ducta uxore filia Ferdinãdi Rom. regis.

De ducatu Montensi seu Bergensi.

TEmpore Henrici Aucupis Rom. regis, nẽpe anno 924. fuerũt duo fratres, qui ob exhibitum ministeriũ honorati fuerunt à rege Henrico, qui designauit eis in Vuestphalia certam quandam regionem, in qua senior, nempe Adolphus, construxit castellum quoddam prope comitatum Arnsperg, nominauitq; illud Voluesheghi: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, oppidis & uicis eam ornans. Alter quoq; frater, Eberhardus nomine, cõstruxit & ipse castellum appellauitq; illud Aldenburg. Crescentibus autem fratribus illis in potentia & opibus, creauit rex Adolphum in comitem, & ditionẽ eius erexit in comitatum, qui dictus fuit comitatus de Altenna. Eberhardi quoq; terram sublimauit in comitatum Bergensem. Paulò post Eberhardus factus monachus, tradidit fratri suo ditionem suam & constructo monasterio iuxta fluuium Dune, factus est abbas in eo. Ab Adolpho & posteris eius descenderunt comites isti.

Comitatus de Altena.

Engelbertus, Adolphus, Engelprechtus, Adolphus. Is uerò Adolphus cum nullam reliquisset prolem, cessit comitatus Bergensis filio sororis suæ, nempe Gerardo comiti Iuliacensi. Post eum præfuit utriq; ditioni filius eius Vuilhelmus, & post Vuilhelmum Gerardus, post Gerardum filius eius Vuilhelmus, atq; huic successit filius eius uocatus quoque Vuilhelmus, dux primus Iuliacensis, Bergensis & dux Geldriæ. Successit autem ei in his ducatibus frater eius Rainoldus, qui mortuus est anno Christi 1523. mansitq; post hæc tempora ditio Montensis apud ducatum Iuliacensem. Sunt qui aiunt comitatum Montensem erectum eo tempore quando Henricus superbus fuit depositus à Friderico primo. Anno tamen Christi 1336. fecit Carolus quartus ex comitatu marchionatum, & filius eius Vuenzeslaus sublimauit ad ducatum. Incipit autem regio ista apud inferiorem Vesaliam, ascenditq; iuxta Rhenum magno spacio, cuius præcipuum oppidum aiunt esse Duscheldorff.

De ducatu Cliuensi.

Cleua castellum.

EO tempore quo Cæsar Iustinianus rerum est potitus, anno scilicet Christi 711. fuit in regione Cliuensi filia unica domini illius terræ, Beatrix nomine, quæ amplissimam habuit ditionem, quin & castellum Neomagus cum attinentijs eius erat illius. Extruxit quoq; castellum & appellauit nomen eius Cleuam. Maritum uerò eius quem iuuenem de genere militari accepit, creauit Theodosius Imp. in comitem. Post eum præfuerunt regioni posteri eius, quarum nomina sunt, Theodoricus, Rainoldus, Ludolphus, Ioannes, Rupertus, Balduinus, Ludouicus, Eduuardus Ludouici frater, & post eũ Luthardus Eduuardi filius, qui suo tempore, nempe anno post Christum natum 889. in sua habuit potestate Nussiam oppidum. Genuit autem cũ Bertha uxore sua, filia Arnolphi Imp. Balduinum II comitem & Richfridum. Hunc subsecuti sunt filij & filiorum filij, Arnoldus Vuichmannus, Conradus, Theodoricus, Dietherus, Arnoldus, Theodoricus, Arnoldus 3. Arnoldus 4. Theodoricus 5. Theodoricus sextus, septimus, octauus, nonus & Theodoricus decimus Ottonis frater: item Ioannes Ottonis quoque frater, qui mortui sunt sine liberis circa annum Christi 1330. & quum comitatus tunc rediret ad imperium, multi contenderunt pro eo. Anno Christi 1357. Adolphus de marchionatu, archiepiscopus Coloniensis, resignato episcopatu impetrauit à Carolo quarto comitatum istum. Deinde anno 1389. filius eius Adolphus factus est comes Cliuensis & marchio. Idem quoque factus est dux in concilio Cõstantiensi anno Christi 1417. Deinde anno 1443. Ioannes Adolphi filius factus est secundus dux Cliuensis. Sub isto duce anno Christi 1454. alienatum est oppidum Soest ab archiepiscopatu Coloniensi & uenit ad ducatum Cliuensem. Anno domini 1480. Ioannes memorati ducis filius factus est dux Cliuensis & comes in marchionatu. Huius filius qui etiam Ioannes fuit uocatus, duxit uxorem Mariam filiam unicam Vuilhelmi ducis Iuliacensis, factusq; est per eam dux Iuliacensis & Bergensis. Sustulit autem ex ea filium Vuilhelmum nomine, qui nostro tempore regionibus præest.

Primus dux Cliuensis.

De comitatu Holandiæ & episcopatu Traiectensi.

IN descriptione Galliæ haud procul à fine scripsi nõnihil de Holandia & comitatibus eius, quo pacto scilicet hæc regio uenerit ad ducem Burgundiæ ac deinde ad Maximilianum ducem Austriæ. Hic nunc paulo fusius scribã de ipsa & episcopatu Traiectensi, de ciuitatibus eius, atque de successione comitum eius, & quoties dominium illud ad aliam fuerit translatum familiam. Principio sciendum, Holandiam circa incarnationem Christi incultam fuisse regionem, obductam magna sylua, præsertim ea parte quæ est inter duos Rheni riuos, Vualam scilicet & Rhenum: nec Rhenus tunc rectà suo cursu pertinuit Dordracum, ut nostro tempore, sed infra oppidum Vuick riuulus quidam à Rheno extrude-

extrudebatur uersus Dordracum, qui uocabatur Leck, Rhenus uerò cursum suum uersus Traiectum deflexit atq; inde uersus Leidam & mare, efficiens unà cũ Vuala insulã, quę Batauia ac deinde Holand. fuit uocata. Quomodo uerò Rhenus se Lecho immiscuerit, unoq; miliario infra Traiectum in eũ riuũ segregatus fuerit, dicã infrà. Putãt ab initio episcopũ Traiectẽ. dominũ fuisse huius regionis, quam illi donauit cũ omnibus prouẽtib. eius Carolus Magnus atq; successores eius usq; ad Carolum Caluũ, idq; eo animo, ut circũiacẽtes

Batauia.

Quales olim Episcopi.

terras doctrina sua ad Christi fidem conuerterent, easq; sibi subiectas tenerent. Fuerũt eò tempore religiosi & Deo deuoti Episcopi, qui spiritualibus rebus animum magis quã corporalibus intendebant, atq; ob id Imp. & reges illis inclinati, dederũt eis terras & populos, feceruntq; dispensatores feudorum erga duces & comites, sicut anno Christi 1021. præsente Henrico Imp. multi comites sese uasallos & beneficiarios exhibuerunt Adelboldo episcopo Traiectensi. Ducebantur Imp. in terris dispẽsandis hac spe, ut si religiosos Episcopos & Abbates præficerent populis & regionibus, beneficiarij eorum attendentes beneficiorum integram & Christianam uitam, ipsi quoq; integriores eorum exemplo redderentur. Factum proinde est, ut dum Episcopi sanctiori pollerent uita, simul quoq; grauarẽtur pluribus diuitijs, quas cõsentientibus Imp. expendebant in magnifica ædificia templorum monasteriorum, & in amplissimas fundationes canonicatuum. Nam erant tunc tam multi duces tamq; uarij gradus comitũ sicut nostro tẽpore, inter quos distribueretur terra. Postquam uerò Episcopi relicta pietate cœperunt fieri fallaces, auari, ambitiosi, superbi, mundani, luxui dediti, atq; pomposi, religiosamq; uitam suam commutarunt in merã pompam & uanitatem, omnia quoq; in diuersum usum sunt cõmutata. Abutentes enim diuitijs, non iam monasteria & ecclesias, sed arces, munitiones & oppida cœperunt extruere cõtra hostes suos. Sic Episcopus Traiectensis, Godefridus nomine, ædificauit contra Holandos Monfort & Vuorden, contra Geldrẽses Horst, & cõtra Frisios Vollenho apud Schuuol: in summa, Episcopi pro bona parte facti sunt seculares principes, geruntq; bella ut illi, nec minorem pompam & factum ostendunt quàm illi. Ab initio autem non fuit ita, nec Christus tales uoluit habere successores, cum regnum eius non sit de hoc mundo. Dotato itaque episcopatu Traiectensi magnifice à Rom. Imp. habuit rex Franciæ Carolus caluus nobilem quendam in aula sua, Theodoricum nomine, quem Holandiæ dedit præfectũ. Is nõnihil cœpit deplumare episcopatũ, sicut & successores eius Holandiæ præsides, atq; in hunc modum perpetua discordia nata est inter comitatũ Holandiæ & episcopatũ. Habuerũt comites pro se Galliæ reges sicut Episcopi Romanorũ reges, qui episcopatũ fundauerant & dotauerant. Theodoricus comes quartus huius nominis, cœpit Adelboldum decimumnonum in ordine Episcopum, uinctũq; tenuit Isselmondæ integro triennio. Durauit hæc inter Episcopos & comites discordia usq; ad tẽpora nostra, quando terra ipsa in unũ coacta est dominiũ, & sublatũ omnis discordiæ seminariũ. Holandia itaq; Germaniæ prouincia, ad septentrionẽ alluitur mari, & quod reliquum est Rheni fluminis brachia intercipiunt insulamq; efficiunt: est palustris, pascuosa, plurib. stagnis ac maris interfusa finibus. Principatus ecclesiæ Traiectensis hodie Imperatori subijcitur, latamq; comprehendit terrã, diuersis meatibus Rheni interclusam, cui ab oriente à Frisij, à Meridie Vuestphali iungunt. Traiectũ diues & populosa ciuitas est, Episcopus urbis quadraginta millia pugnatorũ, si quãdo necessitas ingruit, educit ad bellũ. Potus genti ceruisia, uinũ mercatores afferunt. In hac ciuitate memoria nostra multæ fuere seditiones, cũ Epm uni parti acceptũ altera recusaret.

Officium Episcoporum.

Qualis facies Holandiæ.

Genealogia comitum Holandiæ.

1 Theodoricus primus princeps & comes Holandiæ anno 863.

2 Theodoricus filius eius qui Frisiæ quoq; fuit dominus

3 Arnoldus Theodorici filius

4 Theodoricus Arnoldi filius { 5 Theodoricus comes 1035. / 6 Florentius comes.

Mortuo comite Florentio, Gertrudis relicta eius accepit maritum Rupertum comitem Flãdriæ, qui nomine uxoris & filiorum eius administrauit comitatũ Holandiæ. Hic dictus fuit Frisius certa quadã ratione, quã in Flãdria signaui. Postea fuit pulsus ex Holandia per Gotfridum ducem Brabantiæ & Lotharingiæ, qui potenter Holandiam & Selandiam sibi subiugauit. Perdomuit quoq; gladio suo Frisios & ad obedientiam coẽgit. Deinde anno Christi 1076. uenit Theodoricus dicti Florentij filius, & nemiue resistẽte subegit utrãq; regionem, Holandiã & Frisiã. Deficientibus aũt ab eo Frisijs, commisit duas pugnas cũ eis.

7 Theodoricus filius Florentij

8 Florẽtius filius Theodorici

9 Theodoricus filius Florentij

10 Florentius { 11 Theodoricus / 12 Vuilhelmus

Vuilhelmus 12 factus est anno Christi 1203. comes Holandiæ & Selandiæ atq; Ost Frisiæ. Fuit quoq; legitimus hæres regij Scotiæ propter matrem suam.

12. Vuilhelmus { Vuilhelmus / Ottho / 13 Florentius cuius uxor fuit ducissa Brabantiæ { 14. Vuilhelmus. Hic fuit electus anno Christi 1248. Romanorum rex. / Margareta, cuius maritus fuit comes Hannoniẽsis. 16. Ioannes comes Hannoniæ & Holandriæ / 15 Florentius.

Vuilhelmus 14. electus rex Rom. potitus est magna uictoria contra comites Flandreñ. id quod in Gallia sub titulo comitatus Flandren. signaui. Vltimo uerò idẽ coadunato suorũ ualido exercitu, 28 die Decemb. in Frisones mouit. Cum autem Frisonũ terra sit admodum paludinosa, & ob id non satis tutus accessus cõmeantibus, rex ipse dũ exercitũ præcedere & locũ ubi ad hostes cõmode intrare posset cogitauit, caballus cui insederat cespitãs in paludem glacie copertã præceps prolabit̃, ita ut nec regredi fuerit possibile. Dum aũt hinc inde cũ equo paludi immersus uolutaret̃, Frisones qui ad explorandum hostium aduentum in arundineto proximo latitabant, quempiã ex militibus fore existimantes, occurrunt atq; regem luto hærentem, nec ultra nec citra progredi ualentẽ interficiunt, anno ętatis suæ 27. regni aũt septimo. Tertia uerò die increbuit rumor exercitui eius regẽ à Frisonĩbus interfectũ, unde animis nõ parũ consternatis dũ ad locum interfectionis peruenissent, hunc in cuiusdã abiecti hominis domuncula sepultũ inueniunt, cuius cadauer exhumantes ad Mittelburgum transferunt & in monasterio quodam sepeliunt.

Vuilhelmus rex perit.

14 Vuilhelmus rex Rom. — 15 Florentius anno 1255. { 16 Ioannes, sine hærede d functus / Theodoricus / Florentius / Vuilhelmus

Mortuis istis comitibus sine uirili semine, peruenit comitatus ad Ioannem Hannoniæ comitem, qui fuit filius sororis Vuilhelmi regis.

17 Ioannes comes Hannoniæ & Holandiæ { 18 Vuilhelmus. Iste Vuilhelmus factus est anno Christi 1304 dominus multarum terrarum, duxitq; uxorem Philippi regis Franciæ sororem, ex qua sustulit 3. filios & unam filiam / Ioannes / Henricus

18 Vuilhelmus { Ioannes / 19 Vuilhelmus. Hic factus est anno 1337. comes Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ & dominus Frisiæ. / Ludouicus / Margreta

Hîc rursum defecit uirile semen, atq; ob id maritus Margretæ, Ludouicus dux Bauarię, comes Palatinus Rheni et Imp. factus est anno Christi 1346. comes Hãnonię, Holãdię, etc.

20 Ludouicus Bauarus, Imperator { 21 Vuilhelmus, cuius mater retinuit Hannoniam. / 22 Albertus { Margreta ducissa Burgundiæ / 23 Vuilhelmus. 24. Iacoba / Ioannes episcopus Leodiensis. / Ottho marchio Brandenburgensis.

Anno Christi 1388. succesit Albertus princeps Palatinus fratri suo Vuilhelmo in comitatu Holandię & Hãnoniæ, &c. Alberto succesit filius eius Vuilhelmus anno 1404. Is aũt unicã relinquẽs filiã Iacobam nomine, tradidit illi tot comitatus gubernandos, sed quos illa retinere non potuit, eo quod patruus eius Ioannes coadiutor Leodiensis. relicto episcopatu cõtendit quoad uixit pro fratris defuncti ditione, neptem suã impugnans octo annis. Tulit illi suppetias Ioannes dux Burgundiæ atq; Brabantiæ: domina aũt Iacoba nihilominus regimini præfuit cũ quatuor maritis suis, quos succesiue accepit, uixit; in administratione decem & nouẽ annis, tametsi in magno labore & molestia. Primus eius maritus fuit dux Carolus Delphinus, sed qui mortuus est priusquam coronam regni obtineret. Secundus fuit regis Angliæ frater. Tertiũ ignoro. Quartus fuit eques auratus ex Selandia. Mortua domina Iacoba, uenit anno Christi 1435. Philippus dux Burgũdię filius ducis Ioãnis et subiecit ditioni suæ Hannoniam, Holandiã, Selandiã & Frisiã, eo q̃ mater eius Margreta fuerat filia Alberti ducis Bauarię, & soror Vuilhelmi ducis Bauariæ, ultimi domini Holandię Selandię, &c. Is pręfuit regionib. istis pacifice uiginti sex annis. Successit aũt ei Carolus dux Burgundiæ, præfuitq; anno Christi 1461. omnibus memoratis regionibus. Sustulit etiã ex filia ducis Borboniæ unicã filiã, hæredem omnium suarum regionum Mariam nomine,

quam

quã duxit uxorem Maximilianus dux Austriæ, factus per eã dominus Burgũdię, Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ & Frisiæ. Genuit autem illa ei Philippum & filiam unam Margaretam. Philippus genuit Carolum & Ferdinandum.

De Batauia quæ hodie est Holandia.

Battaui ex Catthis nati.

QVum olim Catthi intestino bello laborarent, una horum natio rebus suis consultura ad Rhenũ lõgius digressa est, ibiq; in insula cõsedit. Bataui inquit Tacitus, non multum ex ipsa sed insulam amnis Rheni colunt, Catthorum quondam populus & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quib. pars Rom. Imp. fierent. Idem autor lib. 18. sic scribit: Bataui donec trans Rhenũ agebant pars Catthorum seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, simulq; insulam inter uada sitam occupauere, quam mare oceanum à fronte, Rhenus amnis tergũ ac latera circumluit. Fuerunt olim Bataui populi robustissimi, & qui cæteras Germaniæ inferioris nationes superauerunt, progeniti, ut multi sentiunt, ex Catthis Germaniæ populis, qui traiecto Rheno hanc regionem occupauerunt. Ab his putant exortã ciuitatem Catuicum, in ostio Rheni sitam. Est regio ista nostris temporibus cultissime instructa oppidis, castellis & uicis. Est palustris quidem & aquis perfusa, sed interim habet pascua optima, nutriens pecora multa. Sunt qui putãt uocem Holandiæ deriuatã à Germanica dictione Hol, quę sonat cauitatem, quod scilicet regio illa sit caua & antris referta. Alij putant dictã Holand, quasi Holtzland, ob id scilicet quod ab initio regio ista fuerit magna sylua multisq; lignis obducta. Quando uerò & quomodo ea sylua fuerit exterminata, per nullos historicos est proditum, nisi quod Cornelius Hortensius putat id factum per tempestuosam inundationem aut æstũ maris, qui suo fremitu obstruxerit exitus Rheni, congeriem arenæ meatui eius obijciens, unde aqua stagnata & uentis agitata arbores radicitus euulserit, Rhenũq; in alium alueum impulerit, nempe ad Lechũ ubi in hũc usq; diem Rhenus Lechus appellat. & alueus Rheni uetustus adhuc in terra apparet, inter quē et Vualam proprie Batauia olim locum habuisse putatur. Suspicantur aũt quidam hanc terræ mutationē incidisse in annum Christi 860. Fuit etiã anno Christi 1170. magna in ea regione inundatio, q̃ usq; ad Traiectũ desæuijt. Scribunt ueteres, Rhenũ fuisse tẽporibus suis bicornē, duobusq; ostijs ingressum mare. Nam Isela tunc nullius fuit existimationis, aut fortasse omnino non fuit, sed interim meatum sibi fecit. Riuus unus retinuit nomen Rheni, sed deflexit à Vuick ad Traiectum, atq; inde semitã habuit uersus Vuordē & Leiden & apud

Inundatio maris.

Catuic lapsus fuit in mare. Hinc consurrexit aut emersit magna, lata, feracissima insula inter Vualem & Rhenum, quæ postea in magnam abijt contractionē, ubi Rhenus Lechi apprehendit alueum. Anno Christi 1420. aut secundũ alios anno 1446. decima septima Aprilis, mare in tantam rabiem excitatũ fuit, ut post Dordracum eruptionē sibi fecerit, dissoluerit factos aggeres, liberumq; in terrã acquisierit ingressum, perdiderit terras & homines oppida & uicos. Submersę tũc fuerunt sedecim parrochiæ & interierunt circiter cētum millia hominũ unà cũ pecoribus & rebus suis. Sensitq; tunc Dordracum non uulgare damnum.

Traiectum, uulgo Vtrecht.

SVnt qui putant episcopatum, qui hodie Coloniæ est, olim Traiecti fuisse. Sed postquã Traiectum per Nordmannos & Danos fuit direptum & euastatum, archiepiscopatus tempore diui Bonifacij aut paulo post eius tempora, nempe circa annum Christi 755. fuit

Coloniam translatus. Deinde Carolus magnus Traiecti rursum excitauit episcopatum, dotauitq; terris & hominibus. At Carolus caluus ueniens aliquot annis post Carolum magnũ & instituens in Holandia comitatum, spoliauit nonnihil episcopatum, discreuitq; unum dominium ab altero. Ad comitatum pertinuerũt ab antiquo hæ ciuitates, Schonhofen, Dordrecht, Amsterdam, Alcmar, Gauda siue Gauu, Vuorden (quæ aliquando episcopi fuit) Leiden, Harlem, Delfft, Hagen, Veteres aquæ, &c. Episcopatus autem ciuitates, arces & uici fuerunt pluri mi, incipientes à Traiecto & diffusæ ultra Iselam usq; ad Schuuollam. Fuit episcopus quidam nomine Godfridus, qui condidit Montfort & Vuorden contra comitatum Holãdiæ. Nam habuit episcopatus perpetuas lites contra uicinarum terrarum dominos, præsertim contra ducem Geldriæ, qui non parum episcopos Traiectenses incendijs & direptionibus molestauit, in terra ultra Iselam, sita. Fridericus marchio Badensis, episcopus Traiectensis, itemque Philippus Burgundus episcopus, & Henricus Palatinus episcopus grauissime afflicti sunt à Carolo duce Geldriæ, & multi ex subiectis depauperati, plurimæq; ciuitates et uici subacti. Conatus est dux Hẽricus episcopus Traiectensis nostro æuo multis & uarijs medijs pacem facere cum duce Carolo, sed inanis fuit conatus eius. Procurauit Geldrus apud Traiectenses ciues & Canonicos ipsos, ut cõspirarint contra episcopum suum, unde & multi capti fuerunt, & duo saccis insuti atque in Rhenum submersi. Stabant tamen aliqui ciues à parte episcopi, at maior pars aduersabatur illi, creuitq; dissensio illa in apertum & diutinum bellum, & perierunt interim multi. Geldrus inuasit Traiectum, fecitq; regioni magnum negocium. Cæterum Henricus episcopus uidens se undique hostibus circũuentũ, quærebat auxilium atque inueniebat apud Carolum Cæsarem, ducem Brabantiæ & comitem Holandiæ atque Flandriæ. Recuperauit magno apparatu bellico ciuitatem Traiectensem et alia oppida quæ Geldrus occupauerat. Sed quia subditi eius trãs Iselã nulla poterãt frui quiete, quin cõtinuo à Geldro uexarẽtur, & episcopus perpetuo nõ poterat obsistere tyrannicis incursionibus, qb. pauperes grauabãtur, inito consilio uisum illi fuit pro commodo populi ditionem resignare dominio Burgundico, eamque in corpore ducatui Brabantiæ & comitatui Holandiæ, cuius possessionem susciperet Carolus Imp. pro se & suis legitimis hæredibus quibus post eum cessuræ erant Brabantia & Holandia. Conuocatis ergo episcopus totius ditionis suæ proceribus, spiritualibus & secularibus, aperuit illis animi sui conceptum, monuitq; ut deliberarent in hac re quid conducibilius esset eis & toti reipublicæ. Placuit quibusdam hoc episcopi propositum, alijs uero displicuit. Videntes tamen quid futurum erat, consensit maior pars ut Traiectum & omnia oppida, iurisdictio, prouentus, bona, agri, montes, syluæ, flumina & quicquid erat quod ad externum attinebat dominium, cederet deinceps in proprietatem Carolo Cæsari, & omnibus legitimis hæredibus eius utriusque sexus ducibus Brabantiæ & comitibus Holandiæ. Post illam resignationem episcopus absoluit omnes subditos suos à iuramẽto sibi præstito, ita tamen ut sese sacramentis obstringerent Carolo Cæsari & successoribus eius ducibus Brabantiæ comitibusq; Holandiæ. Episcopus uero sibi & posteris suis episcopis nihil præter iurisdictionem spiritualem reseruauit. Illico post resignationem istam, missa est anno Christi 1528. legatio Romam ad pontificem, ut ille quoq; sua autoritate confirmaret & roboraret hanc ditionis translationem. In hunc itaq; modum tota temporalis ditio episcopatus Traiectensis, quam põtifices illius loci tenuerant & administrauerant annis 916. translata est ad duces Brabãtinos & comites Holandicos. Traiecteñ. itaq; & tota regionis ditio in hac translatione nedum dominium suum perdiderunt, sed & omnia priuilegia sua ridicule resignauerunt. Interim enim quo sub episcopo fuerunt, uixerunt domi iuxta leges suas, nemini in mundo quicquam debentes. Singula oppida gubernata fuerunt per suos senatus, causæ uero totius regionis tractatæ fuerunt per tres status eius, quorum supremum gradum habuerunt spirituales, alterum nobiles & militares, & tertium uulgares. Fuerunt liberi ab omnibus exactionibus, nisi quod uectigal dabant de potu & frumento. Nec habuerunt episcopi merum imperium super ciuitates, sed solum super rurales. Hanc libertatem Traiecteñ. tota regio resignarunt, & perpetuæ seruituti sese subiecerunt. Sed interim hoc cõmodi lucrifecerunt, ut post seditiosam illam, contentiosam & inquietam uitam, quam inter se sub priuilegijs illis duxerunt, uenerunt ad coactam pacem, nacti principem quem timere coguntur, atq; abstinere à seditiosa illa uita quam sub episcopis egerunt. Hic itaq; finem facimus tractus Rheni occidentalis, ascensuri rursum ad initium Rheni & lustraturi latus eius orientale, quod scilicet est à parte ueteris Germaniæ. De

Episcopi Traiectenses afflicti.

Episcopatus ditio incorporatur comitatui.

Traiectenses exuũtur priuilegijs suis.

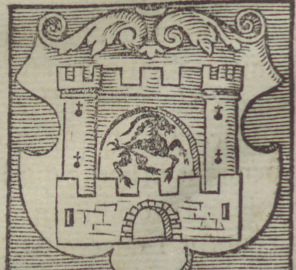
De Alpibus & ſummis mõtibus ex quibus ſcaturit Rhenus, quorum cultores hodie uocantur Griſones, uulgo Grauubundter & Churuualen.

Rheni unde dicti.

Canini ſeu Griſones.

E Regione Valeſiæ iuxta originem utriuſq; Rheni habitãt Griſones, qui olim Rheti & Canini appellati fuerunt. De iſtis & alijs populis qui ſummas inhabitant alpes, ex profeſſo ſcripſit Egidius Schudi Glareanus, & nos olim librum eius Germanica lingua ſcriptũ, utcunq; fecimus latinum addita magna charta deſcriptionis Helueticæ. Anno ante Chriſti incarnationem 587. profecti Galli cum duce ſuo Belloneſo in Italiam, magna occuparũt partem, expellentes etiam ex Tuſcia (in qua hodie ſunt Piſa, Luca, Florentia, &c.) habitatores illius regionis, qui in exilium acti, cum duce ſuo Rheto in aſperis alpium montibus iuxta originem utriuſq; Rheni & amnium Atheſis atq; Eni conſederunt, in uallibus & montibus caſtella erigẽtes, denominationemq; à duce ſuo Rheto accipientes. Succeſſu autem temporis Rheti illi multiplicati, dilatauerunt fines ſuos uſq; ad lacum Podamicum infra Brigantium & uſque ad oppidum Vueſen & lacum eius. Vltra uero alpes uerſus Italiam expanderunt ijdem Rheti gremiũ ſuum uſq; ad Cumum, Veronam & Tridentũ. Primi Rheti dicti ſunt Canini, id eſt, Griſones, qui pro bona parte Rom. ſubiecti fuerunt. Anno Chriſti 357. quum Conſtantinus Imp. oppugnaturus Alemannos caſtra ſua mouiſſet ad campos Caninos, ibiq; curiam ſuam aliquandiu habuiſſet, in planicie ſcilicet illa, atq; montium faucibus ubi hodie Curia ciuitas eſt ſita, poſt receſſum eius cœpta eſt ædificari ciuitas Curieñ in illo loco, & tota regio illa denominata Rhetia Curienſis, habitatores uero eius Churuualenſes.

De curia prima Rhetorum urbe.

S. Lucius.

CVria, ſicut iam diximus, habet mediocrẽ antiquitatẽ, conſtructa circa annum Chriſti 357. ſenſimq; ampliata & munitior turribus effecta, elegantiorib. domibus adornata, atq; ſtatim poſt ſui conſtructionem ad fidem Chriſti cõuerſa. Nam circa annum Chriſti 495. tempore Clodouei magni, habuerũt Curienſes epiſcopũ, id quod colligitur ex diui Fridolini legenda. Hæc ciuitas noſtro tẽpore iuxta morem patriæ ſatis bene eſt extructa, diſtans à Rheno itinere dimidiæ horæ, ſita iuxta duos montes, triangularis, cõſurgens ſcilicet prope curiã cathedralem in angulum, qui tamen ipſam cathedralẽ cõplectitur curiam. Monaſterium uero ſancti Lucij parum abeſt à mœnijs curiæ epiſcopalis, ad iactum ſcilicet baliſtæ. Factum eſt noſtro tẽpore ex monaſterio hoſpitale. A tergo ciuitatis & curiæ cathedralis prorumpit ex montium conuallib. magnus amnis, per quem copia lignorum in ciuitatem infertur. Ab oriente ciuitatis ſunt montes plurimis conſiti uineis, & uinum quod ibi creſcit, album & rubeum, ſatis præſtans eſt. Eſt in hac urbe frequens merciũ ultra citraq; montes proficiſcentium depoſitio atq; impoſitio. Nam quum in Longobardiam tranſmittendæ ſunt, ſingulis iumentis duæ ſarcinæ imponuntur, ob id quod neq; bigæ neq; quadrigæ ultra montes currere queant. Equi uero ad hunc laborem aſſueti, reportant uinum generoſum, quod uulgo Veltlin uocant. Cæterum in montibus illis Curienſibus inueniuntur uaria genera animalium & auium, ſpecie non differentium ab animalib. Valeſiæ, ut ſunt ibices, capricorni, mures montani, uultures, lagopi, phaſiani, galli ſylueſtres, parniſæ, &c.

De curia cathedrali Curienſis ciuitatis.

INcluditur quidem curia cathedralis mœnijs ciuitatis Curieñ, ſed tenet altiorẽ locũ, habetq; clauſuram tantæ amplitudinis ut comprehendat epiſcopales edes, Canonicorum domos & cathedralem eccleſiã, quæ omnia pro more regionis ſatis magnifice ſunt extructa, præcipue tamen epiſcopi curia eſt ſplendide ab intra & extra ornata, regalibuſq; manſionibus decorata. Nihil eſt quod urbem illam deformiorem reddit quàm incompoſita domorum tecta, quæ uice coctilium tegularum lapidibus latis aut tabulis ligneis inconcinne teguntur. Non enim habent montes illi ſaxoſi & aſperi idoneam terram, unde lateres coqui poſſint.

De epiſcopatu Curienſi.

Eſt epiſcopatus Curienſis in Rhetis unus ex uetuſtiſſ. Germaniæ epiſcopatibus, cœpitq;

Veldkirchium oppidum & comitatus.

VEldkirchium siue Velcuria, paruum quidem sed excultum & negociosum est oppidum, in Nebelgoia inter rupes & montes ad flumen Illam situm, distans à lacu Acronio uersus Italiam tribus milliaribus. Ita fluuius decurrit ex radicibus montis Rheticonis per Gaschurniam, Montemfundanum & Drusianam uallem usque ad mœnia Veldkirchij, plus minus sex miliaribus, & dimidio miliaris spacio infra id Rheno miscetur. Habent incolæ ex eo piscium & lignorum copiam. Temporibus diui Gregorij Rom. pontificis appellatum fuit oppidum istud Dauuenfeld, id est, roris campus, positum eo loco, qui hodie Vetus ciuitas dicitur, & deinde nomen Felkirch sortitum, ac si dicas, errans ecclesia, eo quod à Christiana religione exorbitasset, per herum suum comitem cum rubro uexillo seu de ueteri Monteforti, auxilio ducis Sueuiæ, armis recepta, atque ad ueram fidem redacta fuerit. Alijs uero placet, locum istum ad Campos dictum, & quod Estionum metropolis fuerit. Accepta uero religione, à Germanis illuc coloniam deducentibus, Veldkirch, id est, Campiphanum dici cœperit. Hodie Italis, Anglis & inferioribus Germanis hac Romam uisitantibus, ad sanctum Petrum appellatur. Multiplicata autem prole comitatum à Monteforti, quibus omnes hæ alpes totaq; Curiensis ferè Rhetia parebant, ac illi insignium suorum uexilla, coloribus seorsim iuxta cuiuslibet familiæ ditiones & priuata habitacula distinguerent, contigit ut ea ex illis pars quæ nigrum uexillum in albo campo ge-

Dauuenfeld.

Campiphanũ

stat, sibi ac suis dominium, comitatúq; Veldkirchensem in hæreditatem acceperit, & protinus ex ueteri arce & nouo Monteforti mansiones ad castrum Schattenburg è regione Ardentis montis transtulerint: Quo postea optimi quiq; ciues in gratiam domini sui ex ueteri urbe commigrantes, domicilia prope id erigere, arcum lapideum pro uia regia supra illam construere ac plane nouam ciuitatulam exædificare sibi occœperunt, quæ hodiernum nimirum est Veldkirchium. Anno domini 1218. Hugo comes à Monteforti dominus in Velcuria consensu Friderici secundi Cæsaris de suo prædia nonnulla hospitali pauperum in Ierosolyma elargitus est, unde Iohannitarum domus in eodem oppido fundatum est. Deinde Rodolfus comes Montefortensis impetrauit ab Henrico 7. imperat. Pro ciuibus Veldkirchiensibus omnia priuilegia quæ habet respub. Lindouiensis, & præterea ne quisquam eos externo siue prouinciali foro conuenire præsumat. Et Rodolfus iunior præfati Rudolfi filius, solus post parentem & fratres totius ditionis hæres relictus, præpositurã cathedralis curiensis ecclesiæ resignans & comitatus gubernaculum suscipiens, nullam autem ab uxore prolem suscipiens, uẽdidit comitatum anno domini 1375. Lupoldo duci Austriæ præcio 36000. aureorum Rhenensium, hac conditione, ut ipse præfectum ageret in comitatu quoad uiueret. Quo tempore idem heros accepta anno domini 1382. à ciuibus Veldkirchij quindecies centum nummi librarum stipe, non solum ab adscriptitiorum seruitute illos liberos esse iussit, uerum etiam ut in singulos annos è suorum numero prætorem urbi suæ eligere possint, unà cum alijs prærogatiuis clementissimè concessit. Comis & festiuus fuit hic comes, quippe qui magnis expensis comœdias & ludos apud subditos suos celebrauit, ac subinde maioris hilaritatis alendæq; publicæ amicitiæ causa, totius ditionis suæ & uicinorum aliquot adulescentulos sub finem Saturnaliorum Velcuriam ad se altero quoq; anno inuitauerit, eosq; miliaceo pulte cum similagineo pane (quod tunc rustici delitias iudicabant) ad satietatem usq; miris ceremonijs pauerit. Quæ res in tantam consuetudinem inueterata deinceps ibidem est, ut senatus Velcuriensis epulas has tanquam fundatas ferias, non raro agricolis exhibuerit, persuasumq; sibi Alpini illi habent, certissimam annonæ fertilitatem subsecuturam, dum nugæ istæ obseruatæ fuerint. Reliquit etiam præfatus comes perpetuo legato ciuibus suis Velcuriæ bouem unum quotannis arcubalistarum ludo lucrifaciundum. Ab eo igitur tempore cœperunt sæpedicti ciues oppidum suum ampliare, fortius communire & perlabentibus riuulis, similibusq; urbicis ædificijs exornare primum, tali deniq; modo sub illustrissimorum Austriæ principum tutela sese honeste gerere, ut hi innata sua clementia plures immunitates, præcipue liberam migrandi aliò profectionem, necnon capitale iudiciũ ultro donauerint illis. Qua ex re non parua incrementa, politicumq; ordinem unà cum populo perhumano Feldkirchium accepisse constat. Vbi quod ad opiperam uictus rationem attinet nihil uel Apitius desiderauerit, facile enim Erythrotaones, Attagenes & nobiliores quasq; auiculas, item ibices seu dorcadas, ceruos ac reliqua ferarum genera, similiter delicatiss. pisces, generosa uina, præcipuè quæ in Ardente aut Sellæ monticulis, Abbatis aut Villensium cliuis crescunt, optima armenta unà cum carnibus, butyro & caseis pinguissimis, arboreisq; fructibus quam sapidissimis reperire & comparare omnibus licet. Lignorum insuper copia siue ad cottidianum usum siue ad architecturam spectes, tanta est quanta uix alibi: frumenta solummodo quod ab Acromo & Veneto lacubus non leui onere aduehenda sint, in montanis hisce carius ueneunt. Populus alioquin tam ruri quàm in oppido egregius, fortis & omnino Martius, audax, proteruus & impiger existit, habentq; ciues apud se in Mechanicis non parum multos excellentissimos artifices. Distat à Veldkirchio uersus lacum Acromum dimidio miliario pagus, Rancouilla dictus, in quo prouinciale iudicium ab antiquo habetur, ad quod olim diuus Fridolinus dudum mortuum quendam rediuiuum foro publico in testimonium litis pendentis adduxisse statuisseq; perhibetur. Id aliquando iurisdictionum suarũ terminos habuit à meridie Septimum montem, ab oriente Arle seu Aquilæ montem, à septentrione lacus Podamici caput, & ab occasu Riuani lacus exitum, fueruntq; imperatorũ ac liberi illius prouinciæ iudicis assessores, plus minus 12 comites aut barones, quorum & nomina & mascula stirps, quemadmodum intra 80. uel paulo plus annos, maiori ex parte penitus desiere, (nempe comitum à Mesauco, Togkenburgo, Saruneganza, Vuerdenberga, &c. Baronum à Bellomonte, Rhetico castro, Castelloguardo, Brandysio, &c.) ita confœderationibus Suitzerorum & Grisonum, hoc est, Heluetiorum & Rhetorum superiorum, simul ac per impetratas

Priuilegia Veldkirchensium.

Venditur Velcuria.

Miliacea puls.

Copia uictualium.

Miraculũ in Rancfuuil.

tratas aliorum prærogatiuas, iudicium illud prouinciale admodum exile & paruæ autoritatis esse nostris diebus cœpit. Paulo infra Rancouillam uersus ortum solis, supra pagum Rœthys mons Amacia admodum excelsus & peramœnus est, qui denominationem à sancto Victore Romano pontifice habet, in quo Eusebius Scotus monasticam uitam 30. annis egit, ac tandē à prædonibus in prædijs (uulgo vff Prederiss) circiter annum domini 880. decollatus est. Hunc locum deinde Carolus Crassus Imperator Hartmuto abbati Sangallensi donauit. Postea Frāciscanis monachis ea habitatio cessit, habetq́ȝ nostro seculo tutores ac aduocatos senatum Velcuriensem. Hæc suppeditauit doctissimus Achilles Gassarus.

Pretigoia.

Regio ista atq́ȝ ditio, quæ olim Retigoia à monte Reticone dicta, & temporis successu accessione p ex Retigoia facta Pretigoia, fuit aliquando sub dominio comitū de Metsch, & intra 70. aut 80. annos incorporata & uendita domui Austriæ, non sine graui impignoratione Brisgoiæ, sicut in hunc usq́ȝ diem rex Rom. Ferdinādus ceu dux Austriæ præfectum in Castels super octo iudicia constituit, estq́ȝ dominus eorum: rustici tamen agunt quod uolunt. Siquidem domus Austriæ habet in hac regione summam iurisditionem, sed ius militare & minor iurisditio Grisonibus est deuincta atq́ȝ in perpetuum obstricta, uocaturq́ȝ Decem iudicia, inter quæ numerantur quoq́ȝ Meienfeld & Malans. Nullum habet oppidum muro cinctum, sed dictam arcem Castels & magnas uillas. Est uallis quatuor quidem milliaribus in longum patens, angusta autem in latitudine, fluitq́ȝ per ipsam uallem amnis Langarus. Clauditur uersus Meienfeld angusto introitu & arce iam diruta ceu porta quadam, nec aliunde ad habitatores eius patet ingressus. In medio autem regionis supra uillā Fideris sunt aquæ aluminosæ seu fons subacerbus, quo balnei loco utuntur incolæ & uicini contra infirmos stomachos, ui digestiua destitutos, contra sanguinolentas excreationes, febres & excessiua menstrua. Visitatur à longe, ob ista naturæ beneficia consequenda. Ante paucos etiam annos in huius regionis montibus inuentæ sunt ferri fodinæ atq́ȝ mineræ. A tergo Pretigoiæ uersus Tafaas sunt Vualseeri, qui communiter agunt & habitant in altis montibus, apud quos nihil præter rapas, herbas & syluas crescit. Post montes istos uersus Septimum montem inueniuntur Capricorni, Agaricum, resina ex Laricibus copiose stillans, pineæ nuces, de quibus omnibus supra in Valesiæ regione multa scripsi.

Decē iudicia.

Thermæ Fiderenses.

De lacu Podamico & adiacente terra, præsertim in latere Germanico.

Lacus Podamicus qui & Brigantinus atque Constantiensis, immensam habet aquarum molem, possetq́ȝ ob sui magnitudinem Germanicum uocari mare, quum in longum extendatur sex aut septem milliaribus, & in latum duobus & in quibusdam locis ferè tribus. Est omnium amœnissimus, multaq́ȝ castella, oppida & uicos undiquaq́ȝ per ripas habet. Siquidem totam hanc Rheni superioris faciem tam uariè & tam multis nominibus auxit ornauitq́ȝ natura, ut amœnior ne an fœcundior sit, affirmare uix possis. Aqua huius lacus est nitida, fundo perspicuo, pisces fert uarios quidem & multiplices: terra circumiacens ferax uini triticiq́ȝ & arboribus domesticis egregie est consita. Regionis forma supra quam dici potest pulchra, uniuersa læta unamq́ȝ faciem longe lateq́ȝ contexens. Nullibi putant lacum profundiorem quàm apud Merspurgum, ubi à superficie aquæ usque ad fundum aiunt esse trecentos complexos brachiorum seu orgyas. Habet duas insulas, una uocatur Meinouu, quasi minor Augia, alia interpretantur maiorem Augiam, & alia Richenouu, quasi diues Augia. Diuiditur autem lacus iste in duas collectiones aquarum: Maior & superior, id est meridionalior, incipit prope Lindoiam & Brigantium, & descendit usque ad arcem Podman, quæ anno Christi 881. appellata fuit, Palatiū imperiale, unde hic lacus putatur dictus Podamicus. Quidam etiam uocant eum Acronium & alij Acromum,

Insulæ lacus Podamici.

ab acie quadam quæ iuxta Rumisshorn exporrigitur in lacum ipsum, aut quod sit sine magno frigore. In superiori eius & media parte latior est, & prope Vberlingã oppidum imperiale contrahitur in angustiam.

Ioachimus Vadianus.

DE lacu Acromo non habeo quicquã Zuiki doctiss. quod iam antea docti uiri non prodiderint. Aedidit libros tres Beatus Rhenanus titulo rerum Germanicarum, in quibus sane non paucos locos ad hanc rem, quã postulat Munsterus, attinẽtes, magna diligentia explicauit. Lacũ ipsum Acromũ uocatum à Briganto Constantiam usque idem cum Melæ testimonio probat: inde etiam coniectura colligit uici Cromanshorn, qui in medio ferè occidui littoris eius lacus positus, à lacu Acromo cognominatus uidetur. Sunt quidem apud me tabulæ donationum sub Francorum regibus scriptæ & signatæ, quæ uocem illam nõ aliter ferè quàm Romanishorn, reddidere. Sed fieri potest, ut iam tum uiciata fuerit à Barbaris populis ueteris nominis puritas. Neq; enim mihi improbatur Rhenani coniectura, & uero est simile Germanicum nomen uetus esse nec carere etymo. Neq; semel uisum cogitanti mihi ita dici lacum ab obliquitate potuisse, qua à Briganto & Rheno accepto ad Constantiam usq; & Rheni exitum in arcus cuiusdã formam inflectitur. Veteres certe Krommasee lacum obliquum & arcuatum dixissent, ut lacum longum Langensee. Sed non habeo unde illa confirmem præter solam coniecturã, etiamsi indubium est Melæ ætate longe latius in Rheni uallem abijsse Acromum quàm hodie abeat, id quod & accolarũ iam à maiorum relatione deducta cognitio & loci ipsius effigies situsq; ueterum locorum palam testantur, unde obliquiorẽ tum fuisse cõstat quã hodie cõspicitur. Quod enim multis in locis amnes paulo uehementiores fecere, hoc idem & ad Rheni, Brigantisq; & intermediorũ amnium confluentiam, contigisse multis argumẽtis, ut dixi, colligitur. Plinius in Asiæ maritimæ descriptione tradit eius tractus magnis amnibus ita digestas arenas & cœnum ingestũ, inuectumq; littorib. maris fuisse, ut insulas aliquot cõstiterit cõtinenti coniunctas, quæ ante longo interuallo à littore absuissent. Idem & in Pharo Aegypti accidisse ob arenam à Nilo ingestam recepti au

tores

tores prodidere. Equidem & Acronium dictum sola coniectura lacum nostrũ putaui, quod in uetustis Melæ exemplaribus Acronium, non Acromũ legissem. Et quia Gallis ueteribus Græcæ linguæ notitia propemodum domestica fuit, Acroniũ igitur interpretabar sine glacie & gelu, uel maximè incongelabilem. Venetus enim lacus, quem & ipsum Rhenus fundit, ut sæpe glacie obducitur adeo rigida, ut immensa etiam & plaustra quantumuis grauia ferat, tamen non constat Brigantinum ullo tempore totum irriguisse & glacie clausum fuisse. Verum ita solent studiosa & cupida ueritatis ingenia, citra scilicet præiudicium cuiusquam, quod uero proximum uidetur, in medium proponere. Hactenus Vadianus. Inferior lacus incipit infra Constantiam, collatusq; ad superiorem paruus est, & denominatur ab insigniori eius oppido Cella, lacus Cellensis. Veteres uero appellauerunt eum Venetum, ob Venetes aut Venonetes accolentes populos. Transit autem Rhenus utrunq; lacum in alueo suo nũquam resolutus, ut ueteres sentiunt, recentiores pro fabula habent. Oneratur circumquaq; multis riuulis, quorum quidam multũ piscosi sunt, ut sunt, Arg, Bregentz, Liblach, Schuss, Roschach, Steinach, Salmsach, Goldach & Goldbach, &c. His omnibus adeò augetur tempore æstiuali lacus iste, ut ascendat octo aut nouem cubitis ultra consuetum morem. Prope Constantiam Rhenus emittitur per alueum suum ex superiori lacu, recuperatq; nomen suum, sed paulo post rursum diffundit se in stagnum, amittitq; alueum suum & nomen, usq; ad oppidum Stain. Hic autem lacus inferior quamuis minor sit superiore, est tamen comparatione maioris piscosior, præsertim ubi Rhenus in illum labitur. Efficiunt hi duo lacus peninsulam quandam, præsertim quũ ab Vberlinga occidentem uersus lacus superior extrudat sinum quendam angustum & longum usq; ad arcem Podmen, sitq; inter Cellam & Podmen Isthmus dimidij milliarij. Hæc autem peninsula est satis fertilis, producens frumentum, & syluas, habensq; stagna & multa oppida, præsertim Alenspach, quasi Almanspach, & Almansdorff. Ingreditur quoq; promontorium quoddam in lacum Venetum, quod Cornu uocant, quodq; eundem lacum ferè in duos disiungit, Cellensem scilicet & Bernangensem. Egrediens uero Rhenus ex hoc lacu alluit mœnia plurimorum oppidorum, nempe Stein, Diessenhofen, Schafhausen, Rhinouu, Eglisouu, Keiserstul, Vualdshut, Laufenberg, Seckingen, Rheinfeldẽ, Basel, Brisach & Strasburg, in quibus omnibus sunt pontes, quorũ ab Argentina usq; ad lacum inferiorem numerantur tredecim.

Inferior lacus.

Pontes in Rheno.

De insula Meinouu.

INfra Constantiam uersus Vberlingam ad spacium medij milliarij Germanici, emergit in ipso lacu superiori insula quædam, in qua nostro tempore elegans & munita domus fratrum Teutonicorum est constructa, quæ olim residentia fuit nobilium de Langenstein, tandemq; ab Arnoldo equite de Langenstein, Teutonicis militibus possidenda tradita. Hic enim duos habuit filios, qui ambo ingressi sunt ordinem. Vnde pater motus, anno Christi 1282. cõsentiente Alberto abbate Augiæ ditioris, cuius erat feudum huius loci, resignauit ordini Teutonicorum insulam istam. Eminet in medio huius insulæ petra quædam ingens, ab ortu solis ualde præceps, cui incumbit munitissima hæc arx, & arci adhæret atrium amplissimum pro iumentis stabulandis. Extra autem omnes edes istas patet per circuitum castelli adhuc amplum spacium terræ, quod iuxta commoditatem fundi distributum est in uineas, agros, syluam & prata. Vineæ adhærent mõti, & prata syluulaq; lacui. Est locus amœnissimus, patetq; prospectus ad Vberlingam, ad mõtem sanctum, ad Merspurg & ultrà Lindoiam atq; Brigantium. Putares te agere in mari quando ex hoc loco oculos uertis ad meridiem. Commendator huius domus habet sub se terras & populos, & tanquam princeps præsidet illis. Anno 1546. quũ ego circa pentecosten hanc insulã inuiserem, præfuit ei nobilis uir, dominus Sigismundus ab Hornstein, commendator, qui me summo excepit fauore, tractauitq; humanissime.

Fertilitas insulæ.

De oppidis & castellis in littore lacus Constantiensis sitis.

OB insignem commoditatem atque eximiam fertilitatem, qua prædita est regio ista, quæ desinit ad lacum Constantiensem, sunt tot ciuitates, castra, oppida, uici & monasteria per circuitum eius constructa, ut uix omnia numerare queas. Siquidem iacent in littore eius quatuor ciuitates imperiales, nempe Constantia, Vberlinga,

linga, Lindoia & Buchorn, ac deinde quinque magnorum dominorum oppida, quorum quodq; adiacens habet castrum aut arcem, uidelicet, Brigantiū, Rhineck, Arbona, Merspurgum & Langenarg. Aliorum uero oppidorū & uillarum non est numerus. De præcipuis eorum hic aliquid succincte scribam.

Merspurgum & reliqua oppida.

EST oppidum istud episcopi Constantiensis, ubi plerunq; residere solet, fuitq; olim à rege Dagoberto è rege Constantiæ ad traijciendum ibi lacum constructum ac deinde ducibus Sueuorum subiectum atq; tandem episcoporum Constantiensium ditioni subditum. Item Alenspach & Steckborn sunt abbatis Augiensis. Langenargen autem agnoscit comitis Montfortenses, Rineck Appencellenses, Stain Tigurenses, Diesenhofen Confœderatos, Arbona episcopum Constantiensem (ubi fluūt optimæ nouaculæ & incisoria phlebotomica) Roschach, abbatis est sancti Galli. Hic fodiūtur optimi lapides cinerei coloris, uarijs structuris accōmodissimi. Adiacent præterea lacui, Cella episcopalis, oppidum & castrū, Geienhofen uilla & castrum, ubi stultorum infinitus dicitur esse numerus, Bodman arx & uilla. Item uillæ magnæ & paruæ, Bermatingen, Ermatingen, Marckelfingen, Itznang, Imstat, Nussdorff, Museck, Supplingen, ubi crescunt bona uina, Neuuenhorn, Seefelden, Stad, Vuolmatingen, Tingeldorff, Totingen, Reutin, Sernatingen, Kupenhausen, Fischbach, &c. Monasteria: Hofen præpositura, Brigantium abbatia ordinis sancti Benedicti sicut & Augia, Stain, Schyuerberg & Petershausen, Oeningen & Crutzlingeñ Regulares, Langnouu Paulini, Cæterum Munsterlingeñ & Louuental sunt cœnobia monacharum.

Stultorū habitatio.

Brigantium.

A Capite lacus est comitatus Brigantinus, oppidum uetustum, cui supra imminet arx, infrà autem in Augia est monasterium ord. sancti Benedicti, quod aiunt fundatum anno 1102. à comite quodam Pfullendorffensi. Est comitatus iste pars inferior Rhetiæ, terminaturq; ad Vindelicos, hoc est, Lintzgoienses iuxta lacum Podamicum. Sigismundus dux Austriæ emit ante 60. annos medietatē huius comitatus à Montfortensibus qui Pfannenbergenses appellantur, deinde residuam medietatem emit Ferdinandus dux Austriæ anno scilicet 1523. Anno domini 1127. fuit Rodolfus comes Brigantinus tam integer & excellēns uir, ut Henricus dux Bauariæ, Saxoniæ & Tusciæ ei unam ex sororibus nomine Vulfhildim traderet uxorem. Genuit autem is Rudolfus Hugonem Palatinum Thubingensem, comitem Brigantinum & Churuualensem, qui cum fratre matris suæ Vuelfone duce Bauariæ & Spoleti anno domini 1165. iuxta Danubium magnum habuit conflictum.

Comitatus Brigātinus.

Anno domini 1408. Appencellenses à comite Brigantino Vuilhelmo & fautoribus eius magnam acceperunt iacturam.

Buchorn.

PAruum admodum est oppidum istud imperiale, sed opulentū, habetq; uillas aliquas sibi incorporatas & alias iurisdictiones. Nomen uero putatur accepisse à faginea sylua, quæ olim usque ad lacum fuit protensa. Vocant enim Germani fagū, buchen. Habuit etiam oppidum istud olim comites, sed eis deficientibus bona ipsorum usurpata sunt à comitibus Altdorffensibus & Rauenspurgēsibus, qui tamen & ipsi temporū successu penitus sunt extincti: Oppidum uero istud fecit se liberum ab omnibus dominijs, incorporatumq; est Romano imperio.

Arbona seu Arbor felix.

OPpidum istud & arx eius locus est ualde uetustus, Romanis olim satis bene notus, quippe ubi stationes habuerunt & munitiones contra Germanos. Dictus est autem ipse locus Arbor felix, ob eximiam feracitatem terræ eius. Antoninus quoque meminit huius Arboris.

Clyta

comites à Rorbach dictum monasterium dotarunt, ut incrementa non parua acceperit. Sed & ingruentibus ad diuæ uirginis templum hoc uotiuis peregrinationibus, denuo tam locupletes fieri hominum superstitione donisq; cœperit, ut non modo abbatissæ loci illius cum cæteris Romani imperij ecclesiasticis prælatis principis obtinuerunt dignitatem, uerum etiã palatij sui præfectis (qui Hydropyrgi olim residebant) modum præscribere coactæ ob illorum prodigalitatem sint, ne uidelicet hi dum Lendoam proficiscerentur, ultra 12. equites secum abducerent amplius. Defunctis simul anno domini 1051. Lindoensi & Buchaimense abbatissis, referente H. Contracto, Iuota nobilis & religiosa uidua, ab imperatore Hẽricho 3. utrique domui restaurandæ præfecta est, &c. Vestales dicti monasterij, nobilitatis ipsarum stemmata, ab usque proauis ostentant, nec moniales uerum ingenuæ dominæ, siue, si magis placet, Canonicæ nostro seculo nuncupari gaudent, nam nullo uestium discrimine utuntur, nec ullo cœlibatus iuramento à nuptijs honestis detinentur, tantummodo pro choro psallunt, aut septem horarias preces sibi dimurmurant, habentq; insuper Romanorum Imperatorum gratia asylum apud se ac sontium inuiolabile confugium. Ob enarrata itaque hæc gesta, protinus factum est, ut aliæ quoque habitationes, præsertim cauponum, hospitum & institorum, unà cum eiusmodi farinæ hominum domunculis, uillæ instar à tergo monasterij figerentur.

Canonici dominæ.

Quin etiam urgentibus sic fatis, accidit ut castellum non procul à septentrionali insulæ latere situm (quondam à fauillis, in quas ab hostibus redactum erat, at hodie à cineribus in quos publico cœmiterio ciues illic dissoluuntur, denuo non inepte Eschach adpellatum) aboleri occœperit, eiusque incolæ suggestione Schönsteinij circa annum 1166. dum Hugo Palatinus Thubingensis, Rhetiæ & Brigantiæ comes à Vuelffone Bauariæ & Spoleti duce comite Altorffense consobrino suo in his terris crudeliter debellatus esset, à domino præfectoq; Hugone iuniore, comite Brigantiæ filio prædicti Hugonis, 42. semisse auri & reliqua medietate argenti, marcis (è qua pecuniæ summa nouam arcem Podamicam erectam multi prædicant) in libertatem ab omni penitus seruitio sese asseruerint, sicq; relictis prioribus sedibus populariter è firma terra in nouam coloniam ad diuam uirginem sub tilias commigrarunt (hoc nomine enim posteri insulam eam ob dictarum arborum frequentiam, quæ uestalibus & aduenis solatij causa ibidem circum monasterium plantatæ fuerunt, patrumq; memoria adhuc multa ex parte etiam ad parœcianam S. Stephani ecclesiam, extiterunt, nec amplius ab adnauigationibus Lendoam quasi portuosam, sed Lindoam Lindauiumq; à tilijs uocarunt) atque illic tanta prosperitate habitare cœperunt, ut tandem ex cœnobio uilla, ex pago oppidum iustum, unà cum totius Podamici lacus portu nominatissimo sit exædificatum. Id circa eam ætatem qua duces Sueuiæ Rom. imperij habenas moderabantur, in aduocatiam & mundiburdium (sic tunc tutela, id est, Kastuogtei dicebatur) susceptum, dexteritate & obedientia ciuium, multa utilia ac digna laude priuilegia, etiã haud aliorũ imperialium liberorumq; municipiorum prærogatiuis minora aut uiliora unà cum superioris siue capitalis iudicij administratione, cudendæ monetæ facultate, nec non tiliæ uiridis in albo clypeo imaginibus reipub. suæ apud succedentium Rom. Cæsarum ac regum clementiam impetrauit, cum primis autem postquam anno 1264. mense Martio prorsus ferme cõcrematum fuisset, à comite Rudolfo ab Habspurg Rom. rege, anno 1275. priuilegium cõtra abbatissæ uota obtinuit, ita ut nostris diebus populus ibidem citra omnem præfecturam in singulos sibi annos & Consulem, quem ciuiũ magistrum, & prætorẽ quem Stat amman, quasi urbis officialem uocant, partim ex patricijs, partim ex plebe pro nutu libere & dicat & legat, qui adscito senatorum assessorumq; numero & ordine, meram & mixtã iurisdictionem exercere per uniuersum ipsorum districtum possunt, hac conditione tamẽ, ut magistratus ille, si quid ardui, puta religionis causæ, statutorum ac legum municipalium immutationes, noua fœdera, bellum, aut tale quid seriosius inciderit, citra totius populi, præcipue octo tribunorum assensum, nihil præscribere, aut pro suamet authoritate decernere ausit queatue. Ne scilicet noua tyrannis seditioni iterum occasionem præberet, quemadmodũ nõ raro prioribus seculis, potissimũ aũt anno 1396 (quo redactis in ordinẽ patricijs, tribunitia potestas in senatu præualere cœpit primũ) nõ sine plurimorũ extremo supplicio inter ciues contigerat.

Lindoia.

Mundiburdium.

Ciuitas ab abbatissa libera

Quam

Quam ob rem etiam munia illa eorumq́ue administratio sub solsticij tempus in ipso Iohannis baptistæ festo, quotannis ex ueteri instituto à plebe alterari & renouari consueuerunt.

Cœnobiorũ fũdationes.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo primo Franciscani Lindoiæ cœnobiũ construxerunt, abbatissa permittente & fundum de suo tradente, plebano totis uiribus refragante. Similiter 31 annis pòst, iterum consensu abbatissæ Sigenæ claustrum monialium ad cõgregationem dictum, ac deinde alia diuorum sacella unà cum Beginarum conuenticulo fundata & ædificata sunt Lindoiæ, quæ tamen à rusticis tempore belli uel in alium usum uersa uel omnino euersa uidentur hodie. Ciues huius oppidi & indigenæ sunt satis integri & bellicosi, minime frugaliter aut sordide uiuẽtes, ciuiliter uestiti ac nummosi, uerũ sub rustici moribus.

Emporium Lindoiense.

Habet oppidum celebratissimum pariter ac omni mercium generi accommodum, in quod ex cunctis undique ferè regionibus tanta continuè rerum copia conuehitur, ut singulis septimanis quadrigæ & currus onerarij plus minus mille quadringenti terrenam portam permeent. Nam ab octo usque ad nouem miliaribus negociatores, ex paulo minus triginta oppidis ac ciuitatibus hebdomadatim forum ibidem certo frequentant, petuntq;. Sueui & Bauari maximos aceruos frumenti, salis, cupri & ferri aduehunt, qui inde in Alpinam Rhetiam & Heluetiam distrahuntur. E Veneto lacu, Hegouia & Turgouia, omni sabbato præter auenæ & tritici copiam, ingens uini uis nauibus comportatur, quæ confestim ad Algoios, Sueuos & Bauaros diuenditur. Ex Brigantina sylua, Montefundano, Abbacellensium & Grisonum alpibus, butyri, recoctarum & caseorum incredibile pondus accedit. Denique propinquioris agri coloni, ut interim de piscium delectu abundantiaq́ue sileam, abietinos quercinosq́ue, pro uinearum cultura palos, asseres, poma, uarios fructus, linum & similia permagno numero uenalia publice gerunt, exceptis infinitis alijs mercatorum, propolarum, monopoliorum ac institorum ponderosis sarcinis præciosisq́ue rebus, quæ haud leui publici ærarij uectigali è borealibus regnis, item utraque Pannonia per Nurnbergam, Augustam, Monachiumq́ue in Longobardiam, Italiam ac Gallias, econuerso ex his in illa indies dicto in oppido transmittuntur.

Termini terræ Lindoiensis.

Terminos ditionum suarum in continente, uersus ortum quidem communes habet cum comitatu Brigantino, qui hodie archiducibus Austriæ paret, uersus arctum uero terminos cum comitibus Montisfortis in Tettnangio & Argona sortitur, aduersum quos non raro nec leuiter de uinibus uenandi, iure criminali summoúe, ante omnia autem ob hospitalis ipsorum prædia, uillas, ac quibus abundat mancipia siue adscripticios homines digladiatur.

S. Aurelia.

Vltimo non prætereunda hic erit popularis illa fama, qua fertur in Castri loco (aufburg) quod à meridionale oppidi latus, prope nauigiorum portum publicamq; mercium custodiam, in ipso mari iacet, corpus cuiusdã sanctæ uirginis, uulgo sant Orilla, id est, Aurelia dictæ, sepultum esse, quæ olim tempore persecutionis Christianorum unico passu à Fussachio (unde pago illi uno milliario cis lacum posito, per quem iter ad Insubres est, nomen hoc obuenisse multi putant) Lindoam usque ad memorati castri aream progressa narratur: quanquam sint qui Nympham hanc patris æthinici iram è Brigantia uno saltu ad pomerium iam dictũ effugisse contendant, id quod parum refert, si reliqua constant. Ego potius monumentum Rhomani alicuius ex Aurelianorum familia legatis ue crediderim.

Vberlinga.

Frustra pro huius oppidi effigie laboraui.

Iburinga.

TEnet ciuitas ista imperialis inferiorem locum Podamici lacus, abundatq; uineis et alijs uictui humano necessarijs. Priusquam autem imperio fuit incorporata, quorundam ducum Sueuiæ residentia fuit. Nam anno Christi sexcentesimo uigesimo Cunzo aut Gonzo, potens princeps huius regionis, infidelis tamen, Iburingæ commemoratur habuisse curiam suam, hæc hodie est Vberlinga. Habet ciuitas ista forum frumentarium insigne, ubi scilicet plurimum emitur frumenti, quod per lacum abductum distrahitur in ciuitatibus & terris meridionalibus, nempe Constantia, Lindoia, Thurgoia, Valle Rhenana, Veldkirchio & Churuualia. Subduxit se cum tempore à ducatu Sueuiæ, receptaq́ue est in protectionem & communionem imperij. Habet nostro tempore terram amœnam cui imperat, habet & hospitale insigne eximiè dotatum. Hinc

Hinc uersus Aquilonem itinere unius horæ, est monasterium Cistertiense opulentissimum, nomine Salmansuuyler, quod aiunt primo fundatum à duce quodam Sueuiæ nomine Almo, anno domini 750. sed quod tunc Cistertienses monachos habere non potuit. Soli Benedictinenses tũc apud Germanos monachatum sustinebant. Habet monasterium istud maiora uasa uinaria, quàm ullus alius Germaniæ locus, habet & monachos abstinentia & inedia sic maceratos, ut æquentur magnis fornacibus.

Salmansuuyler.

Augia maior.

Diximus iam suprà, infra Constantiam in minori lacu sitam insulam amœnam olim Sindles augiam ac deinde diuitem Augiam appellatam: quæ in longum patet ad dimidium miliare & ad latum, quartam miliaris, à Constantia uero distat miliario uno. Habet tres parochiales ecclesias, & fert uinum, frumentum atque poma. Ante multos annos, nempe circa annum Christi 724. sanctus Pirminius episcopus Galliæ unà cum Carolo Martello, auo Caroli magni fundauit et construxit in ea monasterium ordinis sancti Benedicti, in quod primũ nemo recipiebatur nisi principes, comites & barones. Nostro uero tempore, nempe anno Christi millesimo quingentesimo quadragesimo abolitis monachis incorporatum est episcopatui Constantiensi. Fuit monasterium istud aliquando tam potẽs et diues, ut abbas singulis noctibus potuerit habere hospicium in suis prædijs aut proprijs bonis usque Romam, atque ob id non sine ratione uocatum est, diues Augia. Hodie uero longe ad tenuiores redactum est opes. Fuit olim ciuitas Vlmensis sub huius monasterij abbatis dominio, id quod infra suo loco apud eandem urbem non tacebo. Sunt qui scribunt, & experiẽtia id quoque docet sanctum Pirminium omnes uermes uenenatos, puta serpentes, aspides, lacertas, bufones & huiusmodi ex insula effugasse, ut in hodiernum usque diem in ea non inueniantur, & illati non maneant aut moriantur. Fuit iste Pirminius primus in isto monasterio abbas, sepultus tamen iacet in alio monasterio nempe Hornbachensi in Vuestricha regione, siquidem fuit fundator multorum monasteriorum. Iacent sepulti in hac insula sanctus Meinradus heremita, Carolus tertius Romanus Imperator, cuius epitaphium tale est. Carolus rex Germanorum, patricius Francorum, Romanorumq; Imperator, &c. Iacet quoque ibi sepultus Geroldus dux Sueuiæ, præfectus Bauariæ & dux militiæ Caroli magni. Aiunt etiam diuum euangelistam Marcum quiescere in hoc monasterio, unde monachi euangelium eius in ecclesiasticis officijs pronunciantes, non usi sunt hac communi præfatione, Sequentia sancti euangelij secundum Marcum, sed Sequentia sancti euangelij secundum illum, id quod Venetis, qui gloriantur se habere ossa huius Euangelistæ, dicitur olim stomachum mouisse, ut etiam uoluerint dare summam aliquam pecuniæ monachis, quo soli possiderent uiri sancti reliquias, at monachi recusarunt.

S. Pirminius.

Insula uermibus interdicta.

Corpus sancti Marci.

Cella Ratolfi.

E Regione Auguriæ septentrionem uersus situm est oppidum Cellense, quod latine Cella Ratolfi uocatur, locus certe amœnus & nostro æuo non ineleganter extructus. Hoc oppidum putatur accepisse initium à Ratolfo duce Sueuiæ, & ex prima exigua structura magna suscepit incrementa, ut hodie oppidum sit mediocre & pulchrum. Alij uero dicunt Ratolfum episcopum fuisse Veronensem in Italia, relictoq; episcopatu uenisse ad hunc locum, primumq; extruxisse cellam ac deinde monasterium, ubi & sepultus dicitur anno Christi 875. Habet oppidum istud magnum forum, maxime autem frumentarium, paretq; ducibus Austriæ quum olim abbatem Augiæ agnouerit dominum.

De

De Regione Hegoiensi & oppidis, arcibusq; eius.

Meridies

Oriens

Occidens

INfra lacum Cellensem uersus septentrionem incipit famosus pagus uulgo Hegöuu dictus comprehensus inter Rhenum & Danubium, regio quidem parua sed supra modum bene culta & fertilis, longa & lata ferè sex milliaribus Germanicis. Annumerant enim ei quidam Schaffhusium. Sunt in ea præter nonnulla oppida & uillas in montium iugis castra & arces plurimæ, natura & arte munitæ, quæ quasi totius Sueuiæ uidentur esse propugnacula. Numerantur autem 46 arces munitæ. Abundat uino & frumento, præsertim autem celebratur ibi rubeum uinū. Habent incolæ optimos pisces aues & uenationem. Resident in hac regione plurimi nobiles, Landgrauiatus uero est Nellenburgensium, qui olim potētes fuerūt comites, hodie uero subest hic Lādgrauiatus domui Austriæ. Oppida in hac terra sunt Stockach & est Nellenburgensiū, Engen quod est comitum Lupffensiū, Dengē comitū Dēgensium, Ach & Plumēfeld, duo oppida: itē Meßkirch in Madach & est comitū à Zimbern. Arciū uero nomina sunt Meckingē, Bodmen, Hohen Tuuiel, & hæc arx hodie est, Vuirtenbergēn. Hohē Houuen comitū Lupffensiū, Hohē Kregen modo ducum Austriæ, olim aūt nobiliū de Fridingē. Hohen Stoffeln, Stoffeln & alt Stofflen tres arces nobiliū à Reuschach, Honburg nobiliū Honburgensiū, Megtberg domus Austriæ, sed quæ à Reuschachensibus inhabitat, Bollingen episcopi Constantiensis, Steußlingens, Neuu Houuen, Roßneck, Randeck, Fryingē, Houueneck, Halsperg, Langenstein, Neuuhausen, Vualdsperg, Hohenklingen, Staufen, Hohēfels, Leupfertingen, Kargeck, Tahenberg, &c.

Arces in Hegoia.

Notandum quoque hic, montes quosdam disterminare Hegoiam à Nigra sylua, qui uocantur Bor, & hi uersus meridiem ubi Hegoiam scilicet respiciunt, sunt fertilitate magna præditi, ubi autem Danubiū uersus ad septentrionem inclinantur, toti hyemales sunt. Et quicquid pluuiarum in hos cadit montes, secundum utranque decliuitatem defluit uel in Rhenum uel in Danubium. Quod defluit in Rhenum defertur in mare septentrionale, & quod in Danubium, in pontum Euxinum. Vnde in cacumine huius montis arx quædam in hunc modum est constructa, ut tectum unam transmittat pluuiam

Montes Bor.

tiam receptam in Rhenum petentem occidentem & septentrionem, alterum uero stillicidium sua in Danubium & orientem transmittat.

Hohen Kregen.

Arx ista eminenti incumbit petræ, fuitq; aliquando refugium raptorum & prædonũ, plus æquo confidentium in inaccessibilem huius petræ summitatẽ. At Sueuica liga anno Christi 1512. iussu Maximiliani Cæsaris eum locũ totis uiribus adorta, tertia die obsidionis funditus destruxit. Erat arx arte & natura munitissima, atq; ad obtinendum opinione hominum pene impossibile. Verum exercitus ligæ Sueuicæ admotis bõbardis & machinis, uim obsessis uehementissimam intulerunt, ita ut principales noctu clã aufugerẽt, reliqui pauci qui remanserant intus, uidentes quod tot bombardarum iaculis resistere non possent, dato in deditionem castro abierunt. Siquidem qui prædictum castrum hæreditario iure possidebant, dicuntur raptores publicos & nõ nullarum ciuitatum imperialium diffidatos hostes intromisisse & aditum contra Cæsaris mandatũ quocunque uoluissent tempore, hora & die concessisse.

Summum Duellium, uulgo Hohen Tuuiel.

Circa annum Christi 893. inhabitarunt arcẽ istã Duellum uel Duelliũ principes Alemãniæ Bertholdus & Erchingerus fratres, quo tempore apud sanctũ Gallũ abbas fuit Salomon, quidem episcopus fuit Cõstantiensis, habebatq; summũ Imp. Arnolfi fauorem, quare etiam quod uoluit ab eodem impetrauit Cæsare, maxime aũt bona aliqua ex ditione Bodmensi circa lacũ Podamicum sita sibi usurpauit, id quod dictos fratres non parum discruciauit, qui etiam inuidia moti, libenter stomachum in episcopum ipsum effudissent, si illius potentiam ueriti non fuissent. Sed quod aperte agere non poterant, clam machinati sunt. Accusati ergo Mogũtiæ apud Imperatorem, uincti abducti sunt in Ingelheim, ibiq; carceribus mancipati, & uix tandem precibus erepti. Calescentibus aũt adhuc utrinq; animis, cessare non potuerunt à mutuis iniurijs. Et cum uice quadem fratres episcopum sibi in uia occurrentem uidissent, moti inuidia manus iniecerunt in eum, abductumq; in Algoiam in arce Dieboldsburg primum incarcerauerunt, ac deinde duxerunt in Duellium, prouidentes sibi de commeatu, ac montem illum excelsum propugnaculis & fortalicijs communiebant. Sciebant enim subsecuturum bellum. At priusquam capti uum perduxissent episcopum in arcem, comprehensi sunt per insidias in nemore, episcopus liberatus, & fratres illi in Duellio, quod se iam dediderat, incarcerati & per Conradũ regẽ morti adiudicati, prope uillã Adingen gladio percussi sunt. Ditio uero illorum tradita est Burckhardo duci Sueuiæ. Anno Christi nongentesimo sexagesimo habitauit in arce Duellio Burckhardus dux Sueuiæ, cuius uxor fuit Haduuigis filia Henrici ducis Bauariæ: & hi conuerterunt castrum

Ingelheim carcer nobilium.

Hohen Tuiel aliquãdo monasterium.

castrum illud in monasterium, quod postea fuit translatum ad Rhenum, nempe ad oppidum Stain. Fuit autem Haduuigis pater, frater Ottonis primi. Cæterum Duellium castrum nostris temporibus occupat Vdalricus dux Vuirtenbergẽsis, emptum anno Christi 1520. à Clingenbergensibus.

Pagus Latobricus, uulgo Landgraueschafft Kleckgóuu.

KLeckgoia ab uno termino contingit Hegoiam, meridianum uero limitem constituit Rhenus, Turgoienses dirimens à Kleckgoiensibus. Fuit in hac regione comitatus Tungensis atq; Palmensis, qui ex antiqua & nobili descenderunt familia, sed iã dudum in uniuersum extincti. Nostro tempore Landgrauiatus iste paret comitibus de Sultz, licet episcopus quoq; Constantiensis habet partem suam in eo. Patet autem in longum & latum itinere duorũ milliariorũ. Nullus ingreditur aut egreditur amnis præter Vuutach, sed in quem ista regio desinit. In Vuutacẽsi ualle iacet oppidum Dõngen, cui imperat comes Sultzensis, sicut & castro Kussenburgensi. Vallis uero memorata est comitum à Lupffen. Balm uel Palm fuit uetustum castrum infra Schafhusium iuxta Rhenum in colle è regione monasterij Rhinouu situm, sed quod à Schafhusensibus sub Friderico tertio imperatore propter rapinas fuit exustum. De Schafhusio supra in descriptione Heluetiæ nonnihil diximus.

Vualdsshut.

Nigra sylua.

SOnat Vualdshut custodiam syluæ, habetq; nomen à nigra sylua, quæ haud procul ab hoc oppido incipit. Est autem sub dominio Austriacorum. Circa hoc oppidum & adiacentes terras posuit Ptolemæus Heremum Heluetiorum, putátq; quidam, ante Christum natum Heluetios quosdam in hac terra consedisset, unde regioni nomen relictũ. Si hinc ad nigram syluã pergere uolueris, occurrit terra ualde austera & inculta, ubi habitatores ex solis uictitant pecoribus. Nihil crescit ibi præter hordeum & auenam. Domus Austriæ has quoq; terras sibi subiectas habet. De bellis circa Vualdshut gestis, supra in Heluetia nonnihil indicauimus.

Lauffenberg.

PAret hodie & hoc oppidum domui Austriæ, diuiditurq; per interfluẽtem Rhenũ in duo oppidula, licet minus sit in latere Rheni Germanico, maius in Gallico. Est autem prima Rauracorum & Basiliensis diocœsis ciuitas, habens arcem in monte sitam, & deditionem aliquam extra mœnia. Possederunt hunc locum olim Habspurgenses, sicut in Heluetia signauimus, receperuntq; in feudum ab abbatissa Seckingensi. Habet hodie præfectum, qui ius dicit oppido & toti annexæ ditioni, etiamsi oppidum in ciuilibus causis suum habebat senatũ & guberuaculum priuilegiumq; cudẽdi monetam æque ut Basilea, Friburgum, & aliæ ciuitates in moneta communicantes. Constringitur Rhenus iuxta hoc oppidum in tãtam inter saxa angustiam, ut uir facile lapillum traijcere possit. Habet quoq; Rhenus hic cataractam, per quam nautæ funibus coguntur demittere naues, ne inter saxa collidãtur. Incolæ magna parte uictum sibi quærunt ex ferro quod ibi coquitur & cuditur, minera tamen sine æs foditur in ualle Frickensi ex monte quodã inexhausto, unde singulis annis ferrum extrahitur pro uiginti millibus florenorum. Sunt autem 33. officinæ fabriles seu excoctionis, quæ dicto monti inseruiunt.

Ferri minera.

Seckingen

Seckingen.

Monasterium & oppidum Seckingense adiacet Rheno à ripa Germanica, constructumq; est monasterium per sanctum Fridolinum, tempore Clodouei & aliorum regum Francorum circa annum Christi 495. opem ferente comite quodam, qui pro monasterio condendo donauit agrum Seckingensem, Lausenbergum & Glaronã quæ hodie una ex potioribus Heluetiæ est partibus. Tempore Friderici Barbarossæ Albertus comes Habspurgensis primùm in feudum recepit (sicut & hodie duces Austriæ qui ab Habspurgensibus descenderunt faciunt) ab abbatissa Seckingensi ciuitatẽ Seckingum, oppidum Laufenberg & castrũ, & alia quædam: quare illi aduocati & defensores huius monasterij sunt. Fuerunt olim in hoc monasterium solæ liberæ & maioris nobilitatis dominæ receptæ, hodie uerò simplices quoq; nobiles admittuntur. Additi sunt quoq; quatuor canonicatus ipsi monasterio. Cudit Abbatissa monetam unà cum Basiliensibus, Friburgensibus &c.

S. Fridolinus.

Canonici & Canonissæ.

Rötelen.

E Regione Basileæ inter Rhenum & Nigram syluam est ditio Rötelensis, ac secundum descẽsum Rheni Landgrauiatus Susenburgensis, dominiumq; Badenuuyler. Fuerunt olim ditiones distinctæ, sed quæ postea omnes marchioni Hochbergensi, ac deinde anno 1503. marchionibus Badensibus fuerunt adiunctæ. Est Rotelẽ castrum uetustum mõtanum situm in Vuisenthal, distans à Basilea itinere pedestri duarum horarum uersus Nigram syluam. Habitatur adhuc, licet pro magna parte sit ruinosum. Vallis quæ à Basilea illuc & longe ultrà deducit, est ferax uini & frumenti, habet amnem piscosum & plurima prata. Adducuntur per fluuiolum ex Nigra sylua plurima ligna ædificijs apta, & ad serrandos asseres accommoda.

Vuissenthal.

Neoburgum, uulgo Neüuuenburg.

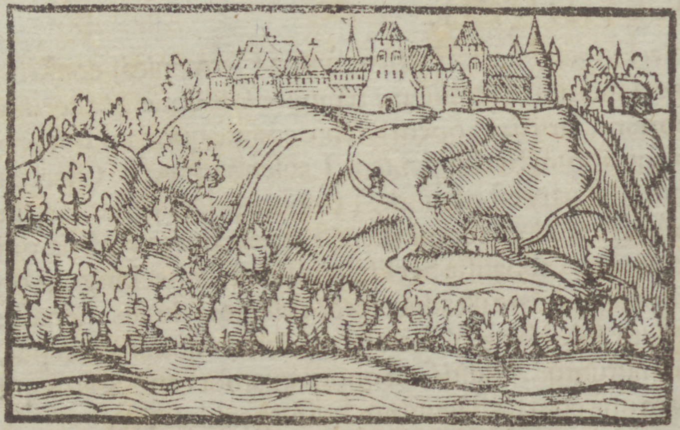
NEuuuenburgense oppidum, quod Rheno adiacet, extructum est aut potius mœnijs cinctum, sub Friderico secundo, post annum Christi 1212. ab aduocato imperij Vuolfelino, qui Hagenoiæ tunc (sicut & hodie habere consueuerunt) mansionem suam habuit. Hoc oppidum, sicut & Rheinfelden & Brisacum, fuit impignoratum ab Imperatore Ludouico Bauaro domui Austriæ, post annum Christi 1326, id quod & suprà memoratum est. Anno Christi 1491. propter consulem seditio facta est in hoc oppido. Hic enim à 24. iudicib. infamis declaratus & ab officio remotus per ducem Sigismundum rursum fuit restitutus, unde multa fuerunt subsecuta discordiæ seminaria. Passum est hoc oppidum meo æuo magnam à Rheno iacturam, qui fundum suffodiens bonam oppidi partẽ perdidit & labefactauit, quin & summum templum turrimq; eius deiecit.

De Brisgoia seu Brisgaudia & particularibus eius ditionibus, oppidis, castris & cœnobijs.

IN Germanica lingua sonat Brisgœuu, pagum laudabilem. Et certe regio ista ob suam eximiam feracitatem uini & frumenti, hoc nomine digna est, quum non inferior sit in bonitate uini & frumenti, reliquarumq; rerum quibus mortalis homo pro corporis sustentatione opus habet, ipsa Alsatia, quæ è regione Brisgoiæ ultra Rhenum ad occidentem est sita. Tamen si ueteres reuoluamus scriptores, facile inueniemus hanc regionem hoc uocabulũ adeptam è metropoli sua Brisaco, de qua iam dicemus. Habet Brisgoia in longitudine milliaria decem & in latitudine duo. Incipit enim à Mortnauu et excurrit secundum ascensum Rheni ferè usq; Basileam. Habuit olim ditissimas argentifodinas, unde ortum est Friburgum, & tot in eo fundata monasteria.

Brisacum.

MEminit Antonius in suo itinerario montis Brisaci, quum alioquin nullas transrhenanas commemoret urbes, sed tantum prouinciales citra Rhenum sitas: unde quidam

arguunt aluecum Rheni hic mutatũ qui ab altera parte quondam præter currerit oppidum, quum illud adhuc in Gallica ripa staret. Luitprandus Ticinensis qui sub Ottone primo uixit montem Brisacum Alsatiæ tribuit, et insulam Rheni fuisse docet. Nec dubium, quin in hoc loco olim fuerit ualidissimum Romanorũ munimentum, hinc aduersus Alemãnos errumpentes prpropugnantium. Ponitur oppidum istud in monte rotundo instar castri, habetq; nostro tempore Rhenum ad occidentem. Est satis elegãs, munitũ & populosum, sed tẽporũ successu superauit ipsum Friburgum in magnificẽtia & diuitijs, oppidum recens natum, & quod ob mineras mettallicas subito creuit & ad summũ ascendit gradum. In Brisaco est arx quædam uetusta, sedquæ diu in ruinis iacuit, resuscitataq; sunt tandem ædificia eius Habet turrim robustam et ualde munitam, quam Bertholdus Zæringensis tertius extruxit, id quod sequentia probant metra in lapidibus eius sculpta

Friburgum Brisgoiæ.

Hanc dux Bertholdus portam struxisse notatur,
A quo pro fraude Burgundiæ gens depopulatur.

Alij legunt per quam pro fraude, &c. Habet hæc ciuitas duntaxat unum fontem, cui superædificata est turris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, quæ extrahit, aquam ex multa profunditate terræ, ciuesq; censum soluunt annuũ pro hausta aqua. Nam undique magnus est descensus ad Rhenum et ad subiectam planiciem ubi aqua in superficie terræ facile quidam haberi, sed difficulter in sublimen montem perferri potest.

Zæringen.

MEdio milliario infra Friburgum, situm est in monte excelso castrum quoddam dirutum, nomine Zæringen, à quo duces Zæringenses olim titulum suum habuerunt. Putant ducatum istum exortum sub Henrico tertio aut paulo antè. Fuit autem ducatus ille potens & opulentus quum per duces eius tot extructæ sint ciuitates, arces & cœnobia. Ruthardus de Zæringen extruxit, ut dicunt, monasteria Gengenbach & Schuuartzach. Alij dicunt Gengenbachium fundatum non à duce, sed à comite Rutario tempore Pipini regis Francorum circa annum Christi 752 Bezelinus uerò & Gebiso frater eius extruxerunt circa annum Christi 1060. monsterium Sultzbergense, ubi ambo sepulti iacent. Exhibitæ tamen sunt mihi literæ fundationis huius monasterij, in quibus inueni ipsum primò fundatum sub Ottone tertio anno 993. à comite Birthilone, et confirmatum ab Henrico secundo, qui sub secutus fuit Ottonem Cæsarem. Docet quoque eædem literæ, monasterium illud situm in uilla Sultzberg in ditione Adelberontis comitis. Vocant literæ uillam illam Montem salsuginis, id est, Saltzberg Germanicè, & non Sultzberg. Nostro æuo Ernestus marchio Badẽsis amœnissimum hic construxit palatium, in quo & aliquot annis curiam suam habuit. Crescit ibi nobilissimum uinum ita ut rubeum aliquanodo conferri possit cum Voltureno, id quod multi boni uiri apud me gustarunt: nam & ego uineolam ibi habeo.

Potentia ducum Zeringẽsium.

Sultzberg olim Saltzberg.

Genealogia

Genealogia comitum & ducum Zãringensium.

- Luthardus comes habspurgẽ & domin⁹ in Altẽburg
  - Gebizo
  - Bezo & secundũ alios Bezelinus.
    - Bertholdus primus sine hærede
    - Margareta comitissa Kiburgñ.
  - Birthilo
    - Berthold⁹ secundus
      - Bertholdus tertius
      - Cõrad⁹
        - Bertholdus quartus
          - Agnes comitissa Furstenburgeñ
          - Bertholdus quintus
          - Anna comitissa Kyburgensis
        - Conradus
        - Albertus
        - Hugo
        - Rudolfus episcopus Losaneñ
    - Hermannus monachus
    - Gebhardus monachus in Hirsow & episcopus Constantiensis.

Luthardus comes reliquit tres filios, qui anno Christi 980 imperauerunt inter Rhenũ & Nigrã syluã. Filius senior Bezo inhabitauit duas arces, Altẽburg & Scharpffenstein, sitas apud sanctum Trupertum. Birthilo uerò & Gebizo suas habuerunt residentias, nõ multum à se distantes, in Eltzenthal. Apparẽt adhuc uetusta uestigia murorũ in arce Gitzenburg (hodie appellatur Iesenburg) quam comes Gebizo possedit. Hi tres fratres cõstruxerũt monasteria ista, Sultzberg, Wylsenauw prope Rauẽspurgũ, & Waldkirch. Ab his comitibus descendisse commemorantur duces Zãringẽses. Anno 1112. Bertholdus dux Zaringensis cõdere cœpit ciuitatem Friburgum in Brisgaudia, ex uilla faciens ciuitatem. Hic Bertholdus postea anno 30. prope oppidum Molsheim occisus legitur, & ad sanctum Petrũ sepultus. Successit ei in ducatu Cõradus frater, qui obijt anno 1152. & ad sanctum Petrum sepultus cum duobus fratribus Bertholdo et Rudolfo. Reliquit aũt plures filios, Conradum, Bertholdum, Rudolfum, Albertum & Hugonem. Rudolfus fit episcopus Lausannæ, mortuusq́ꝫ anno 1190. & sepultus ad sanctum Petrũ. Albertus factus est dominus in Drachenfels in Wasgöw. Hugo habuit dominium in Brisgaudia, et uterqꝫ obijt sine prole. Bertholdus successit omnibus, cõdiditq́ꝫ in Bergundia minori Friburgũ, anno 1178. Mortuus est anno 1185. sepultus ad sanctum Petrũ. Reliquit filium paternum referentem nomẽ, qui ex uxore filia comitis de Kiburg duos procreauit filios, & quia onerosus uidebatur nobilitati, præpotens enim erat, & nobilis princeps, libertatis conseruandæ causa, ueneno extincti sunt duo illi pueri. Sed redeo ad maiores Bertholdorum. Bezonis filius Bertholdus primus, duxit uxorem filiam ducis Carinthiæ. Et soror Bertholdi Margareta nupsit comiti Kiburgensi. Bertholdus iste construxit arcẽ Zãringensem, relictaq́ꝫ paterna cognominatione, usurpauit pro Habspurg titulũ ducis Zãringensis, ut quidam dicũt. Sedente uerò sororio eius comite Kiburgensi in arce iuxta Friburg, orta fuit magna inter affines discordia, exclusitq́ꝫ Bertholdus sororium Brisgoia, & uendicauit sibi totam Brisgoiam & adiacentem Nigram syluam. Sororius autem concessit in Turgoiam ad nouum Kiburgum. Mortuus deinde est Bertholdus sine liberis, Hirsoiæ apud sanctũ Aureliũ, successitq́ꝫ illi in ditionibus eius Bertholdus secundus, filius Birthilonis.

Monasterium S. Petri in Nigra sylua.

Bertholdus primus.

Bertholdus secundus.

HIc Bertholdus patrueli in dominio succedens construxit anno domini 1093. monasterium sancti Petri in Nigra sylua, ubi & sepultus iacet. Frater eius Hermannus factus est Cluniaci monachus, & alter frater Gebhardus, cõsecratus episcopus Constantiensis.

Bertholdus tertius.

Bertholdus secundus reliquit filium Bertholdum tertiũ, qui magnas excitauit tragœdias in imperio tempore Hērici quarti. Nam quũ Rudolfus dux Sueuiæ & comes Rhinfeldēsis, suggestione Papæ eligeretur Rom. rex cōtra Henricũ quartũ, dedit Rudolfus filiam suã Zæringēsi uxorem, promisitq; pro dote ducatũ Sueuiæ, quo præsentius auxilium ab eo expectaret. Facta sunt autem ista anno 1077. Sũt etiã qui dicunt istum tertium Bertholdum primùm ducalem usurpasse titulum. Interfecto aũt Rudolfo socero eius, & Sueuiæ ducatu Friderico à Staufen collato, cui Henricus Imperator filiam suam tradiderat, indignatus Bertholdus multa intulit Friderico bella, in quibus tamen Fridericus gener imperatoris superior fuit. Concordiam autem Imperator faciēs, dedit Bertholdo per modum feudi aduocatiam imperialem Tigurēsis ciuitatis & totius adiacentis pagi. Sub isto Bertholdo constructum est Friburgum in Brisgoia, ut iam diximus. Exortum quoq; est isto tempore bellum in Alsatia inferiori, inter Hugonem comitē de Tagspurg & subditos eius. Cui quum Bertholdus ceu propinquo auxilium ferret, interfectus est cum Hugone, haud procul à Molsheim, anno Christi 1122.

Primus dux Zæringensis.

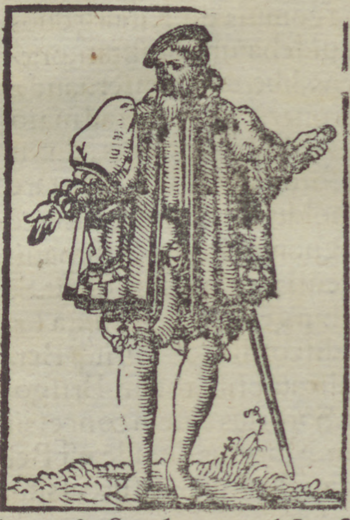
Aduocatia Tigurensis.

Conradus Zæringensis.

Succeßit patri in regimine filius Cōradus, quem tamen alij fratrē eius signant. Hic mouens bellum contra Fridericum ducem Sueuiæ, excitauit contra se filium eius Fridericum Barbarossam, qui illi ademit Tigurum, persecutusq; fugientē cepit arcem Zæringen, & coēgit Cōradum petere ueniam & gratiam ducum Sueuiæ. Concordiam deinde ineuntes, adegerunt Conradum, ut traderet Friderico Barbarossæ ditionem Hochbergēsem, quam idem Barbarossa deinde Imperator factus dedit in feudũ cuidam adolescenti marchioni Veronensi, quem obsidem ex Italia secum duxerat. Inciderũt autem ista in annum Christi 1155. Ab isto Marchione descendisse scribuntur marchiones Badenses. Impetrauit quoq; iste Cōradus ab imperatore Lothario, ditionem quandã inter Iurassum montem & Heluetiam, quam uocant minorem Burgundiam, auctusq; quinque filijs, mortuus est & sepultus apud sanctum Petrum.

Marchiones Badenses.

Bertholdus quartus.

Mortuo Conrado, filius eius Conradus defunctus est iuuenis, & Albertus alius filius habitauit in Wasgoia in arce Trachenfels, defunctus etiam sine hærede: Hugo uerò possedit dominium Zæringeñ. Nigram syluam & Brisgoiam, mortuus tandem & ipse sine prole, sicq; totum dominium peruenit ad Bertholdum quartum. Rudolfus uerò alter frater factus est episcopus Losannensis, mortuus anno 1199 & sepultus apud sanctum Petrũ. Bertholdus ergo solus tota ditione potitus, construxit Friburgum in Vchtlādia at Bernam, quin & Friburgum in Brisgoia clausit muro, quod auus eius construere cœperat. Construxit etiam contra ducem Burgundię, quem multis bellis uexauerat, arcem Brisacensem, sicut metra suprà signata ostendunt. Sunt qui aiunt illum quoque condidisse oppidum Villingen, alij uerò adscribunt id filio eius, Bertholdo quinto. Mortuus autem Bertholdus quartus podagra & sepultus apud sanctum Petrum, reliquit unum filium Bertholdum et duas filias, quarum unam duxit uxorem Ego comes Vracensis qui & Furstenbergensis, alteram comes Kiburgensis.

Villingen.

Bertholdus quintus.

Bertholdus quintus succedēs patri in ditione, grauis fuit subditis et uicinis suis, atq; ob id à proceribus & nobilibus circumhabitantibus tam exosus habitus, ut filijs eius pueris clàm uenenum propinarent, eq; medio sustollerent. Quod dux uidēs &

& ægerrime ferens, transtulit mãsionem suam in Brisgoiam, & Bernam ciuitatẽ dedit Imperio, cui tunc præsidebat Fridericus secundus, anno 1190. ut sic nobilibus uicẽ in eorũ exitium rependeret. Contulit etiam iste Bertholdus subsidium suum ad constructionem monasterij Omnium sanctorũ in Nigra sylua, mortuusq; est anno 1218. & defecit in eo totum uirile semen Zæringensiũ, qui trecentis annis rebus potiti fuerãt. Fuit princeps magnæ staturæ, id quod indicãt indumẽta eius ferrea, quæ mihi Bernæ in armamẽtario sunt ostensa. Post mortem ei successerunt in hæreditatem sororij eius: comes enim Kiburgensis occupauit Burgundiam minorem, nempe Burgdorff, Thun, Friburg, &c. & Ego Furstenbergensis Brisgoiam, Nigram syluã, & quicquid Zæringenses in Sueuia habuerant.

Monasterium Omnium sanctorum.

Brisgoia cedit comitibus à Furstenberg.

EGo seu Egon, comes Furstenbergẽ, acceptam à socero ditionẽ Brisgoiensem reliquit filijs suis Egoni & Cunoni (quidã hunc uocant Conradum.) Cunoni cessit Brisgoia & maxime Friburgũ, à q̃ ipse & posteri eius appellati sunt comites Friburgenses. Ego aũt pro sua portione accepit Nigrã syluã, à quo dicunt descẽdisse moderni comites Furstenbergenses. Cuno itaq; comes & posteri eius possederũt Friburgũ usq; ad annũ Christi 1367. Tunc fuit comes quidã nomine Ego, inter quẽ et ciuitatẽ Friburgensem confœderatosq; ciuitatis, qui fuerunt Basilienses, Brisacenses & Newenburgenses, magnũ exortũ est dissidiũ & bellũ, quousq; tandem Comes persuasus, ius suũ Friburgensibus aut potius ducibus Austriæ resignauit pro magna summa pecuniæ: quidã numerãt uiginti millia marcarum argenti, qua sibi emit dominium Badenwiler. Bellũ inter comitem & Friburgum tam sæuum fuit, ut in septem annis ager Friburgẽsium nullo uomere fuerit scissus. Alienato aũt à se Friburgo, usus est huiusmodi titulo: Ego comes Friburgensis, dominus in Badenwyler. Successor autem eius Conradus scripsit se Landgrauium in Brisgoia, anno 1385. Et hic duxit uxorẽ Elisabetham filiã ultimi comitis Newenburgensis iuxta lacum Bielensem, per quam comitatũ illũ adiunxit ditioni suæ, usurpauitq; talem titulum: Comes Friburgensis & Newenburgensis iuxta lacum, dominus in Badenwiler. Anno Christi 1445. Ioannes comes Friburgensis & Newenburgensis iuxta lacum, dominus in Badenwiler, iunctis copijs suis cũ Bernensibus et Basiliensibus, mouit expeditionem contra castrum Rhinfeldense: eoq; postea anno Christi 1458. mortuo sine uirili semine, ditio eius Newenburgensis & Badẽwiler obuenit affini suo Rudolfo marchioni Hochbergensi & domino in Rötelen atq; Susenburg. Ob hoc autem quod tã ipse quàm posteri eius plerũq; curiam suam habuerunt in Rötelen, uulgares abusi titulis eorum, uocauerunt eos marchiones Rötelenses, quum tamẽ non à Rötelen sed ab Hochberg essent marchiones.

Comites Friburgenses

Friburgum uenditur.

Genealogia comitum Friburgensium,

continuata ad genealogiam proxime signatam.

Egõ de Furstẽberg, uxor eius Agnes Zeringensis	Egon, uxor eius Adelheid comitissa de Nysen	Cõradus, uxor eius Sophia de Zollern	Egon uxor eius Catarina de Liechtenberg	Cõradus 2. habuit duas uxores	Fridericꝰ habuit duas uxores, prima comitissa de Susenberg.	Clara q̃ duxit Gotfridꝰ Thubingẽ.
					Ego, uxor eius Verena de Welschẽnewẽburg.	Ioannes sine prole mortuus

Fateor me hic non integram nactum genealogiam, quũ Conradus Landgrauius Brisgoiæ, qui ultimi comitis de Welschenneuuenburg filiã duxit uxorem, hic non signetur, sicut nec posteri eius. Vltimus Ego hic signatus, fuit ille qui anno Christi 1366. per insidias uoluit Friburgum capere. At Friburgenses præmoniti destruxerunt castrũ eius in mõte situm. Postea cũ cõfederatis suis obsederũt oppidum Endingen, ubi tamen à Comite ad pugnam prouocati occubuerunt: nam mille fuerunt interfecti, quadringenti perierũt

Strages apud Endingen.

in Rheno atq; trecenti capti. Sequenti anno, nempe 1367. pace facta receperunt ducem Austriæ in dominum, pecunia, ut diximus, sese redimentes à comite suo.

Friburgum.

ANno Christi 1120. construxit Bertholdus dux Zāringēsis ciuitatē Friburgensem in Brisgoia, successitq; ei in dominio frater aut filius eius Cōradus, qui & ipse reliquit filium Bertholdum nomine, qui anno Christi 1178. construxit Friburgum in Vchtland. Huius filius Bertholdus ultimus, qui Bernam cōstruxerat, mortuus est anno Christi 1222. relictis duabus sororibus, quarum unam duxit Ego comes de Furstenberg, atq; per eam factus est dominus Friburgi & multorum locorum in Brisgoia. Cuius successores multo tempore, nempe usq; ad annum Christi 1367. pacifice possederunt Friburgum. Sed quum ultimò implacabiles inciderēt discordiæ inter comitem & ciuitatem, Ego collecto ab amicis & militibus suis exercitu, uoluit nocte quadam irruere in ciuitatē. At ciues in tempore moniti, parauerunt se armis, expugnantesq; castrum eius, subuerterunt illud. Et quum postea unà cum alijs cōfederatis ciuitatibus, nempe Basilea, Brisaco, Neoburgo & Kentzingo, obsidione cingeretur Endingen oppidum, circumuenti ab hostibus, magnam stragem acceperunt. Subsecuta est tandem ciuitatis uenditio alienatioq; à comite, ut iam signauimus. *Argētifodina.* Habuit olim ciuitas Friburgensis ditissimam argēti uenam, uno milliario à mœnijs distantem, unde tam multa monasteria, tam magnifica basilica et alia sumptuosa ædificia in ciuitate sunt extructa. Ciues quoq; ob diuitiarum affluentiam, nobilium gradum acceperunt, & nobiles ex rure illis se iunxerunt, factumq; est, ut aliquādiu duodecim equites aurati senatum ingrederentur. Potuit tunc ciuitas producere in campum tria millia armatorum. Habet oppidum in hunc usq; diem 14 cœnobia monachorū & monacharum, præter domos cruciferorum diui Ioannis, Teutonicorum & diui Antonij. Fuit Friburgū primùm uilla, sed anno Christi 1120. cincta est muro, unde sunt metra:

Anno milleno, centeno, bis quoq; deno
Friburg fundatur Bertholdus dux dominatur.

Academia Friburgensis. Anno Christi 1450. uelut alij scribūt 1460. Albertus dux Austriæ fundauit gymnasiū Friburgense, dotauitq; iustis redditibus & prouentibus. Habet ciuitas ista amœnum sitū iuxta fauces montium, feruntq; mōtes uinum bonum & planicies frumentum. Patet hinc publica uia in Nigram syluam. Est quoq; ibi nostris tēporibus magnum cōmertiū nobiliū & elegantium lapidū, quos uulgò Chalcedonios & Catzedonios uocant. Sunt durissimi & uariorum colorum, poliunturq; ibi in modum speculi, & fiunt ex illis orbiculi, quibus ij qui preces suas numerant, utuntur: adaptantur quoq; manubrijs cultrorum, & pocula aliaq; ex eis conficiuntur. Fodiunt in Lotharingia & Westricha, sed Friburgi expoliuntur. Quidam putant hunc lapidem appellari Murrinum. Nitor inquit Plinius est his et uarietas circumagentibus se maculis in purpuram candoremq;. Fiunt autem ex murrino abaci, escaria uasa et potoria atq; trullæ, quę murrina uasa dicūtur, sicut & ex crystallo crystallina formantur. Alluitur oppidū multis riuulis aquarum, quorum quidam per singulas quoq; ciuitatis plateas deriuantur, immundicias quasq; secum abducentes, & qui hyemali tempore non congelantur. Iuxta mœnia uerò decurrit piscosus amnis, Treisem dictus, cuius origo nō procul ab est ab origine Danubij. Nam unus & idem mons hunc et istum effundit amnem, Danubium quidem in orientem & Treisemum in occidentem transmittens.

Turris Friburgensis. Habet oppidū istud iuxta summum templum turrim elegantissimā, totam lapideam, sculpturis & imaginibus adornatam, qua in linea Rheni pulchrior non est post turrim Argentinensem. Gentiles numerassent olim hæc opera inter miracula mundi.

Hochbergensis Marchionatus.

Marchiones Badenses & Hochbergenses descenderunt ab uno stipite, utuntur quoque eisdē insignijs, sed discreti multiplicatione prolis, dominiū sic diuiserunt, ut quidā in Baden alij in Hochberg suā tenuerint curiā. Qui Zæringensibus in Hochberg successerunt, usi sunt huiusmodi titulo: Fridericus marchio Hochbergensis, an. 1179. Wernherus marchio Hochbergē, an. 1198. Albertus marchio Hochbergē, anno 1311. sic enim literæ uetustę habēt. Isti marchiones iure hæreditatis & contracti matrimonij obtinuerūt quoque dominiū Rôtelense et Susenburgense circa annū Christi 1300. Domini Rôtelēses nō sunt usi titulo comitis uel baronis, sed domini tantū, ut: Theodoricus dominus in Rôtelen & Rotēburg, anno 1280. Notandū p̄terea, marchiones Hochbergenses uendidisse ditionē suā Hochbergensem propinquis suis marchionibus Badensibus, & nihilominus interim usos huiusmodi titulo: Marchio ab Hochberg, sed nō in Hochberg, trāsferētes in curiā suā ad Rôtelen, q̄ ditionē sicut & Susenburgēsē iā acquisierāt. Successu quoque temporū obtinuerūt ditionē Badenwiler & comitatū Neocomēsem, uulgò Welschen neuwenburg. Vnde habēt quædā literæ sic: Rudolf⁹ marchio de Hochberg, comes in Newēburg, dominus in Rôtelē & Susenburg, anno 1486. Et postēā, Philippus marchio de Hochberg, comes in Newenburg iuxta lacū, dominus in Rôtelen et Susenburg, anno 1503. qui ultimus fuit de familia Hochbergensi. Habuit quoque alia dominia in Burgundia, ubi etiā manere cōsueuit, per præfectos administrans terras quas in Brisgoia habuit. Cūque nullā prolem masculā sed dūtaxat filiā haberet, & Christophorus marchio Badensis de sanguine eius esset, licet plurimis gradib⁹ discretus ab eo, cōuenit inter eos de feudis masculini sexus, ut post mortem Philippi Christophorus occuparet ditionem Rôtelensem, Susenburgensem & Badenwyler, id quod factū est anno Christi 1503. cōsentiente Maximiliano Rom. rege. Filia uerò dicti Philippi ultimi marchionis retinuit comitatū Neocomensem & alia quædam dominia in Burgundia, & nupsit domino cuidam de Dunes Gallo, qui putabat se dictam Brisgoiensem ditionem recuperaturū, sed inanis fuit conatus eius.

Hochberg in ditione Zæringensium.

Titulus Marchionū Hochbergensium.

Genealogia Marchionum de Hochberg & comitum de Hohenberg, Horb & Haierloch, quam suppeditauit Wilhelmus Wernherus comes à Zimbern.

Circa annum Christi 1153. redeūte Friderico primo ex Italia duxit secū Hermannum Veronensem, sanguine sibi iunctū. Cui cùm Germania arrideret, resignata ditione sua Veronēsi, impetrauit nuptias Iudithæ comitissæ & per eam comitatū Badensem atque Hochbergēsem. Imp. quoque sublimauit comitatum in marchionatū, propinquū uerò suum creauit marchionē & principē imperij, id quod literæ sigillatæ adhuc extantes declarāt. Defunctus aūt Hermānus iste, reliquit tres filios, qui successiue administrarunt marchionatum, ut numerus personis adiunctus ostendit.

- 1 Hermannus marchio primus.
  - 2 Wernherus
    - 3 Wernherus obijt sine prole
    - Ernestus dominus in Hohenberg, sine prole.
  - 4 Rudolfus marchio Hochbergensis, sine prole.
  - 5 Albertus cui⁹ uxor habspurg
    - Ioannes, obijt sine prole.
    - 6 Hermannus
      - 7 Henricus obijt anno 1222
        - Rudolfus, obijt sine prole
        - 8 Burchkardus, obijt anno 1237

Hochberg et Hohenberg sunt duæ et distinctæ ditiones. Nā Hochberg est in Brisgoia infra Friburgum, at Hohenberg est in Nigra sylua prope Rotwilam, arx iam in ruderibus iacens, unde comitatus Horb & Rotenburg iuxta Neccarum denominationem habet. A Burchardo consequenter descenderunt,

Differūt Hochberg & Hohenberg.

Burckhar-

8 Burckhardus
- 9 Fridericus
  - 10 Burckhardus
    - Ego
    - 11 Burckhardus obijt 1275
    - Thiemo absq; liberis
- Burchardus baro Hohẽbergensis
- Albertus senior
  - 12 Albertus senior
    - 13 Rudolfus senior
    - Henricus comes Haigerlochensis
    - Rudolfus iunior comes in Horb
  - Albertus iunior primus comes Hohẽbergñ & haiger.
    - Albertus.

Hic Albertus in pueritia amisit patrem suum, quapropter patrueles ei9 Rudolfus & Henricus comites tanquã propinquiores tutores uendiderũt omne ius, quod habuit in comitatu Hohenbergensi, Rudolfo comiti ab Habspurg Rom. regi. Sed quum comes Henricus absq; semine discederet, remãsit Albertus iste solus comes in Haigerloch & Horb: ditio uerò Hochbergensis hæsit in sequentibus personis.

13	14	15	16	17	18	19
Rudolfus senior, marchio Hochbergñ.	Rudolfus marchio	Rudolfus marchio Hochb.	Rudolfus marchio Hochb.	Burckhardus marchio hoch.	Otto marchio Hochb.	Rudolf9 marchio Hochb. & dominus in Rõtelen

A Rudolfo decimonono natus est Philippus ultimus marchio Hochergensis & dominus in Rõtelen. Quo mortuo, solus marchio Badensis retinuit titulum & possessionẽ ditionis Hocbergensis. Reliqua uerò dominia, Christophorus marchio Badensis obtinuit à Cæsare Maximiliano, sicut & suprà ostendimus.

Waldkirch.

ITinere trium horarum infra Friburgũ uersus septentrionem est oppidũ Waldkirch, ubi olim tempore Hẽrici primi aiunt fundatum cœnobium monialiũ per comites ab Habspurg, in quod solũ ducissę, comitissæ & liberæ dominæ recipiebantur, sed quod posterioribus temporibus in collegiũ sacerdotum fuit commutatũ. Sunt et alia multa monasteria in Brisgoia, olim à proceribus huius regionis extructa, ut sunt, Seldẽ fundatũ à ducib. Zæringensibus, Gruningẽ & sanctus Vdalricus, fundatũ à Baronibus de Ysenberg seu Iesenberg. Itẽ Burglis, & Sytzenkirch, fundata à baronib. de Kaltẽbach. Cœnobia uerò monialiũ Beraw & Vogelbach, fundata sunt à libera domina Ita de Kaltẽbach.

Monasteria olim fundata.

Sanctus Trupertus.

MOnasteriũ istud ꝓpe oppidũ Staufen sitũ in Brisgoia, fundarũt Otpertus, Rãpertus, & Lãfridus (ab alijs Leutfridus) comites ab Habspurg. Habet quidẽ literę fundationis, quòd anno Christi 903. sub Ludouico Imp. Ludfridus comes ab Haspurg innouauerit aut potius ampliauerit hoc monasteriũ: nam antea fuerat domus Heremitarũ, sub Cęsare Phoca primũ extructa. Abundãt montes, monasterio huic adiacẽtes, argẽto, solũ desunt homines, qui illud è uisceribus terræ eruãt & effodiãt, sicut et in mõtibus propinquis iuxta Sultzperg adhuc multæ cõspiciunt̃ fodinæ, ubi olim argentũ fuit extractũ. Itẽ monasteriũ Rinthal iuxta Mullẽ sitũ, fundatum fuit à Conrado comite Friburgensi. Gunterstal uerò fuit fundatum à communibus nobilibus, quorũ multi ibi sepulti iacent.

Montes metallici.

Schneburg.

HAud ꝓcul à Friburgo in excelso mõte uisitur adhuc arx diruta nomine Schneburg, à qua magna familia nobiliũ fuit propagata, qui omnes Schnelin sunt dicti, in 14 lineas ramificati, qui omnes eadem habent insignia, & solũ in galea differentiæ notã posuerunt, sicut & ob diuersas mansiones, diuersa acceperunt cognomina, ut sunt Schnelin à Landeck, Schnelin à Wyer, Schnelin à Krantznaw, &c.

Offonis burgum, uulgo Offenburg.

ANno Christi 603. uenit ex Anglia uir quidã insignis, satus ex regio sanguine, nomine Offo, traiectoq; Rheno in uotis habuit plãtare fidẽ Christi inter Germanos, & primũ quidẽ fundauit monasteriũ Schuttern, & interuallo unius miliarij ab eo cõstruxit super amnẽ Kintzig castellũ, quod ab eo fuit appellatũ Offonis burgũ, quod successu tẽporis incremẽta suscipiens, tandem factum est oppidũ imperiale, uulgò Offenburg appellatũ. Anno Christi 1330. redemit hoc oppidũ à marchione Badẽsi episcopus Argentinensis

Schuttern monasterium.

tinensis, cui ab imperio fuerat impignoratũ. Cæterum oppidulũ Gengenbach, quod uno miliario distat ab Offenburgo, situ quoq; ad ripã amnis Kintzig, construxisse fertur Primus episcopus Argentinensis anno Christi 724. Regio in qua oppida ista cõstructa sunt, uocatur Mortnaw, id est, augia latrocinij, terminaturq; ab oriente ad mõtes, & alluitur amne Kintzig: olim aũt uocatam aiunt Ornaw, sed ratione latronũ qui deprehensi sunt in ea, maxime in uilla Humbsfelden quæ adiacent Rheno, factũ est ex Ornaw Mortnaw. Est regio parua, sed mirum in modum fœcunda, quippe in qua uinũ mediocre & frumentum crescit. Abundat ager ille usq; adeo canopi plantatione, ut incolæ annuatim inde lucrificiãt uiginti aut triginta millia aureorũ. Habet etiã regio ista quantũlibet parua, plurima oppida, arces, uillas & monasteria, nẽpe Offenburgũ cuius iã meminimus, Gengenbach oppidũ & monasteriũ peruetustũ, Ortenberg arcẽ in monte sitã, Wiltstetten arcẽ & oppidũ, cui imperat comes ab Hanaw: Cell in Harmẽspach oppidulũ imperiale, sed impignoratũ sicut & Gengenbach: Ettenheim oppidulũ, Lar oppidũ, quod olim fuit nobilium de Geroltzeck, hodie est marchionum Badensium: Oberkirch oppidum episcopi Argentinensis sicut & oppidum Nopnaw. Item Achern, Renchen & Buhel, tres magnæ uillæ: hæc omnia ascribuntur Mortnauiæ.

Mortnaw.

Marchionatus Badensis.

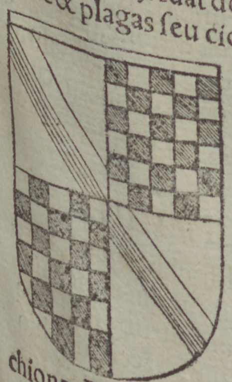
VBi à septentrione desinit Mortnauia, ibi incipit Marchionatus Badẽsis, utrãq; aũt regionẽ ab occidente terminat alueus Rheni, & ab oriente mõtes Nigræ syluæ claudunt, tametsi Marca ab una parte etiã in mõtes expatietur. Primũ & præcipuum oppidũ huius ditionis uocat̃ Baden, quod sonat balneum siue thermas,

quæ olim ibi fuerũt repertæ, atq; inde tota regio illa denominationẽ accepit. Quãdo uerò hæ thermæ fuerint inuẽtæ, quidã de illis sic scribũt: Sunt quædã thermæ in Germania, quę usq; eò feruẽt, ut animãtia, si q̃ immergant̃, glabra reddãt, ex quo genere aquarũ est fons unus in Germania M. Aurelij Antonini, nũc Badẽsis dictus, alter in Bohemia, Calidarũ Caroli 4. Est etiã unus apud Moguntiã Visebadę. Horũ aqua nõ modò coquit oua, sed etiã de alitũ cute plumas eximit, de suilla setas, siue immergant̃ animãtia siue ea p̃fundant̃. Vixit aũt Aurelius Antoninus circa annũ Christi 126. Habet aqua harũ thermarũ alumẽ, sal & sulphur. Prodest his qui laborãt difficili anhelitu & angustia pectoris, quæ ex frigidis surgunt capitis fluxionibus: prodest humidis oculis, tinnientib. auribus, tremulis & dormitantibus mẽbris, spasmo & alijs morbis corruptionibusq; neruorũ nascentibus ex frigidis humiditatib. Prodest quoq; his qui habẽt stomachũ frigidũ, humidũ et male cõcoquentẽ, qui patiunt̃ dolorẽ hepatis & splenis ex frigiditate obortũ: etiam illis, quos hydropisis cœpit grauare, q̃ sentiũt tormina uiscerũ: quin & calculosis succurrit & infœcũdis mulieribus, sedat dolorẽ matricis, arcet alba mẽstrua, reprimit inflationẽ cruriũ, sanat scabiẽ & plagas seu cicatrices pustularum. Aiunt & podagricis præ cæteris thermis prodesse.

Thermæ Badenses.

Aquæ aluminosæ.

Imp. Fridericus Barbarossa hũc marchionatũ primus instituit, licet alij id Ottoni tertio ascribãt, qui & oppida aliqua monasterio Wissenburgẽsi ademit atq; huic principatui adiecit, nepe Baden, Stolhofen atq; Ettlingẽ, quæ tunc nondũ murata erãt, sed uillæ apertæ. Atq; hinc est, ut ciues Wissenburgeñ. immunes sint à solutione uectigaliũ, quũ oppidũ Ettlingẽ pertrãseũt. Durlach uerò & Heidelsheim, donauit Fridericus Imp. secundus marchionib. quũ deficeret comitatus Kreichgoiẽsis, et feudalia loca redirẽt ad imperiũ. Rastett & Cuppenheim ex ditione Eberſteinẽsi ad marchionatũ sunt trãslata. Pfortzheim & Zell pertinuerũt olim ad ducatum Sueuiæ, sed interfecto ultimo duce Cõradino, peruenerũt ad marchiones Badẽses. Referunt̃ etiã Marchiones construxisse Stuckgardiã et Backẽheim, sed quibus cõditionibus aut medijs principi Wirtebergensi obuenerint, ignoro. Quin & Epingẽ fuit olim marchionũ Badẽs. sed p̃uenit postea unà cũ Heidelsheim ad Palatinatũ.

Marchionatus institutio.

Pfortzheimiũ.

De

De quibusdam oppidis Badensis ditionis, & in primis de Durlach, Gotsaw & alijs.

Durlachium oppidum sic uocatum putant à turri quadam, uicino monti imposita, quasi Turlacum, quam turrim Rudolfus rex Rom. et comes ab Habspurg unà cum oppido confregit, quum expeditionem mouisset in Marchionem. Monasterium uerò uicinum, Gotsaw dictum, ord. sancti Benedicti, fundasse aiũt Bertholdum comitem ab Hennenberg, anno Christi 1064. Isti enim comites ab antiquis temporibus dicuntur possedisse Durlacũ & Newenburgum, quod nõ procul hinc Rheno adiacet, unà cum reliquis locis interpositis. Quomodo uerò & quando hæc loca Marchionibus à dictis comitibus obuenerint, non legi. Gerspach aliud oppidum in Nigra sylua, cuius dominiũ pertinet ad marchiones & ad comites de Eberstein. Liebenzell oppidulum, castrum & naturale balneum, quod prodest contra ictericiã. Muckẽsturm oppidulum, Steinbach oppidulum, Beinheim oppidulũ ab altera ripa Rheni, Besicken oppidulum iuxta Neccarum, Altenstaig castrum & oppidulum, Rasteten magna uilla oppidi instar, Graben castrum & uilla, &c.

Gerspach.

Mulberg.

Anno Christi 1424. Bernhardus marchio Badensis indignatus est Friburgensibus atq; Brisacensibus, quòd subditos eius passim reciperẽt in ciues, aliaq; designarent quæ principi displicuerunt. Et licet essent qui dissentientes partes componere niterentur, tamen omnia media frustra tentabantur. Quare Friburgenses fœdus ineuntes cum Argentinensibus, Basiliensibus, Colmariensibus, Selestadiensibus, et ciuibus Mulhausensibus, Kentzingensibus, Endingensibus, &c. quibus & Ludouicus princeps Palatinus, episcopus Spirensis & comes Wirtenbergẽsis iuncti sunt, irruẽtesq; in ditionem Marchionis, obsederunt castrum Mulberg per tres hebdomadas, et sine cessatione bombardis quassauerũt muros eius, donec uenit episcopus Herbipolensis missus à Sigismundo Imperatore, qui omne dissidium composuit. Volebat Marchio nouum instituere telonium, sed quod ciuitates ferre non poterant.

Expeditio contra marchionẽ

Pfortzheim.

Ciuitas Pfortzheimensis olim extructa fuit ad ripã amnis Entz per Phorcẽn quẽdam principem ueteris Germaniæ, ut Ioãnes Reuchlinus putat: alij aũt aliud cogitant, nempe nomẽ et oppidũ illud natum ab Orcinia sylua, quæ illuc usq; propagatur, uocaturq; eo loco Hagenschies. Siquidẽ habet pars inferioris Sueuiæ ad leuam Neccari amnis pagos plures per syluas, montes & riuos distinctos, inter quos superior habet à dextris amnem Neccarum, à sinistra syluam Hagenschiess, estq; terra illa uini ferax & frumenti opulentissima. Habet autem ad pedem montem Heuchelberg, ultra quem terra Kreichgoia uocatur. Ciuitas itaq; Pfortzensis ad Syluam Hagenschiess sita, olim fuit sub dominio ducis Sueuiæ, sed quum duces illi deficerent uirili prole, incorporata est ciuitas ipsa ditioni Marchionis. Alij dicũt, Fridericum primum illam Marchioni Badeni primo tribuisse. Est aũt præcipua ciuitas, quã Marchio in sua habet ditione, licet Badenia propter thermas maioris sit reputationis & nominis. Habet Pfortzheim castrum intra mœnia ciuitatis in edito loco situm, in quo hisce temporibus Ernestus princeps curiã suam habet. Alluit autem mœnia oppidi Entzius fluuius nauigabilis, per quẽ multę procera abietes per rates in Rhenum deducuntur.

Hagenschieß.

Genealogia marchionum Badensium.

Dixi iam suprà unde descenderint Marchiones Badenses atq; Hochbergenses, nẽpe quòd unum cõmune habuerint principiũ, scilicet Hermannum, qui anno Christi 1120 hanc putatur possedisse terram. Alij uerò scribunt, circa annum Christi 1153. Fridericum primũ ex Italia obsides aliquos eduxisse, inter quos idem Imp. unum fecit marchionem, sed cùm ille sine semine moreretur, rogauit moriturus subditos suos, ut alium ex sua familia sibi deligerent dominum, quod & fecerunt, atq; ab illo electo hodierni marchiones descenderunt, iuxta sequentem formulam.

Hermannus

1 Hermannus marchio electus.
- 2 Vuernherus. — 3 Vuernherus
- 4 Rudolfus
- 5 Albertus
  - Ioannes
  - 6 Hermannus
    - 7 Hermannus marchio Badensis
    - Henricus marchio Badensis

Omittimus hic lineam marchionum Hochbergensium, & prosequimur solum lineam eorum Marchionum, qui marchionatui Badensi post Hermannum septimum præfuerunt.

7 Hermannus marchio Badensis.
- 8 Hermannus quartus
  - 9 Hermannus quintus, obijt anno 1240. — Fridericus marchio & dux Austriæ.
  - 10 Rudolfus tertius
- Rudolfus

Habuit Hermannus quintus nomine & nonus in ordine, uxorem filiã Hẽrici ducis Austriæ hæredem paternæ ditionis nomine Gertrudim, factusq; est post mortem soceri sui dux Austriæ. Sustulit autem ex uxore filium Fridericũ nomine q & patri defuncto successit in regimine. 18 Fridericus contra uoluntatem matris cum Conrado duce Sueuiæ Neapolim profectus, interijt cum eo: captus em̃ unà cum Conradino à Carolo duce fratre regis Franciæ, gladio est percussus. Et irruẽs Otacer Bohemus in Austriam, ui subiugauit eã, sicut infrà in Austria ostendemus. Marchionatus aũt Badẽsis recidit à Friderico in Rudolfum, huius nominis tertium.

Fridericus dux Austriæ.

10 Rudolfus tertius
- 11 Hermannus
  - 12 Rudolfus
  - Hermannus
- Fridericus
- Rudolfus

Rudolfi 12 & fratris eius mater, fuit filia ultimi Langrauij Alsatiæ. Et is Rudolfus fundauit collegium in Backena, mortuus anno 1295.

12 Rudolfus quartus
- Hermannus
- Henricus
- Ortliebus abbas
- 13 Rudolfus Hess
  - 14 Fridericus
  - 15 Hermannus
  - 16 Rudolfus
  - (sine prole mortui.)
- Fridericus
- 17 Rudolfus Vuecker

Post Rudolfum Hess & tres filios eius gubernaculum uenit ad manus Rudolfi Vuecker, qui mortuus est anno 1356.

17 Rudolfus Vuecker
- Hermannus
- Burckhardus
- 18 Fridericus
  - 19 Rudolfus
  - Hermannus
- Rudolfus

20 Bernhardus
- 21 Iacobus
- Bernhardus
- Rudolfus

Bernhardo 20 obtigit quoq; comitatus Spanheimensis.

21 Iacobus
- 22 Carolus marchio
  - 23 Christophorus
  - Fridericus episcopus Traiectensis
  - Albertus: hic ex ictu bombardæ interijt in captiuitate Maximiliani Cæsaris
- Ioannes episcopus Treuerensis
- Bernhareus mortuus in monte Pessulano
- Georgius episcopus Metensis.

Habuit

Habuit Carolus 22 uxorem sororem Friderici Imperatoris, filius uerò & successor eius Christophorus 23 habuit uxorem Otiliā comitissam de Katzenelenbogen, fuitq; aliquandiu Cæsareæ maiestatis summus gubernator in Lutzelburgo, de quo suprà (nempe in Gallia) sub titulo Lutzelbürgensis regionis, nonnihil quoq; diximus.

23 Christophorus Marchio Badensis & comes Spanheimensis.
- 24 Bernhardus
  - 25 Philibertus
  - Christophorus.
- 24 Philippus. Iacoba ducissa Bauariæ
  - Albertus
  - Sidonia
- Rudolfus Canonicus Argentinensis
- Iacobus episcopus Treuerensis
- Maria abbatissa in Buern
- Otilia Monialis in Pfortzheim
- Rosina uxor Francisci comitis in Zollern
- Beatrix uxor Ioannis ducis Palatini in Hunorum præsidio.
- 25 Ernestus
  - Albertus mortuus
  - Bernardus
  - Carolus

Mortuo Philippo marchione absq; filio, duo eius fratres diuiserunt marchionatum. Bernhardus senior retinuit Badeniā, cui (eo mortuo) filiorū eius tutor præest. Ernestus uero possidet oppidū Pfortzheim & marchionatū Hochbergensē dominiaq; Badēuuiler, Susēburg & Rötelē.

Algoiensis regionis & partium.

eius descriptio.

ALgoia pars Sueuiæ terminatur ab oriente Lico fluuio, ab occidente lacu Podamico, à septentrione Danubio & à meridie alpibus, olim dicta Rhetia secunda. Versus alpes est terra hyemalis & aspera, habet tamen elegantes in utroque sexu homines, qui omnes nendo lino operã impendunt. Nec id uiris probro datur, potissimũ in uillis. Habet regio ista multa iumenta, uaccas & equos, educat multos & elegantes pullos equinos. Plantant habitatores frumentum hyemale & hordeum, habentque multa abiegna & pinea nemora, amnes, pisces & aues. Inueniuntur passim in ea regione multa piscosa stagna & uiuaria, quorum quædam ingentes producunt cancros, alia maximos pisces, presertim lucios, carpones, olrupas, (sunt pisces habentes ingentia iecora) atque aliarum specierum optmos pisces, maxime autem balenas, Welinin uocant, habentes barbæ loco duos oblongos funiculos, deuorantes alios pisces & aquatiles aues. Fiunt enim tam magni, ut quidam adæquẽt pondus 40. quidam 50. librarum. Debuit autem Algoia proprie uocari Almangoia ab Alemannia, aut ut alij sentiunt & ego Campidonæ in uetustis literis uidi, Albgoia, ab alpibus in quas à meridie desinit. Domus Austrię, episcopus Augustanus, abbas Campidonensis & comites à Montfort, imperãt maiori parti huius regionis, etiamsi multi alij nobiles residentias suas in ea habeant, præter ciuitates imperiales. Intendunt incolæ ut diximus, magno studio lino & telæ, pecoribus, lacti & lignis parãdis. Vulgares & agrestes homines uictitãt misere, mãducantes panem auenaceum aut hordeaceum nigrum. Abundat hæc regio uallibus, quæ ab interfluentibus amnib[9] denominationẽ accipiũt, ut à fluuio Tetrach dicitur uallis Tetrachana, ab Irrach uallis Irrachana, à Breitach uallis Breitachana, ab Ylero uallis Ylerana. Est aũt Yler fluuius mediocriter magnus, & qui multos alios amnes à montibus exclusos recipit, donec apud Vlmense patibulum in Danubium ruit. Alluit mœnia Campidonensis oppidi & ferè Memmingensis. Prætereo hic sciens duos amnes Argen appellatos. Transilio quoque hic Stauferthal, Lyblacher thal, Hindenlenger thal, Misser thal. Wagensteig, &c. Habet etiam Algoia in Teuffenbach balneum sulphureum, quo utuntur contra febrim incolæ.

Wälinin, pisces quasi balenæ.

Ciuitates, oppida & castra in Algoia.

HAbet autem Algoia plurimas ciuitates & oppida, quorũ nomina hæc sunt: Ymenstatt, Campidona uulgo Kempten, Ysna, Wangen, Tettnang, Lutkirch, Rauenspurg, Waldsee, Memmingen, Bibrach, wurtzach, Fussen, Mindelheim, &c. Castra & arces, Rötenberg, Krantzeck, Nesselwang, Luchtenstein, Falckenstein, quibus præsidet episcopus Augustanus. Item Rotẽfelss, Hugenfelss, Bleichach, Staufen, Summeraw, Liebnaw, sub dominio comitis à Montfort. Abbas uero Campidonensis hæc habet castra in Algoia Wolckenberg, Liebenthan, Nuburg, Logo, Fischẽ. Dapiferorum à Waldpurg, Truchpurg, Wolffeck, Zyl. Habent denique aliqui nobiles castra & oppida in Algoia, nempe nobiles à Schellenberg, Hochneck, quæ tamen ditiones hodie Tyrolensem comitatũ agnoscunt, Fryberg, Werdenstein, Langeneck, Rotẽstein, Loubenberg, Sirgenstein, Ratzenriedt, Schönstein. Item quę subijciuntur quibusdã ciuitatibus aut ciuibus, ut sunt, Eglytz, Schonburg, Nouum Rauenspurg, Zum Giessen, Schmaleck &c.

Vinea, Vuingarten uulgo, monasterium.

MOnasterium istud ordinis sancti Benedicti fundatum & constructum est à Guelfis. Primus autem Guelfus fuit comes in Altdorff prope Rauenspurg, tempore Caroli

magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludouicus Pius Imperator. Sed præstat ponere hic succinctam genealogiam primorum comitum.

1									3
	Rudolfus		Barbo		Eticho	Henricus			
Guelfus comes	Conradus	Eticho	Henricus	Henricus	Rudolfus	Richarda			Guelf⁹
			Lutgarda regina Franciæ		Côradus episcopus sanctus	2 Guelfus	Rudolfus		
	Iuditha								Cunissa

Henricus in linea generationis quintus duxit uxorem Beatã de Hohenwart, quę genuit ei Conradũ sanctum, posuitq́ in monasterio Wingarten primũ fundamenti lapidẽ. Rudolfus quoq; filius eius dedit aliquot uillas monasterio, sepultus in eo. Guelfus tertius appellauit hoc monasterũ Vineam iuxta euangelicã parabolã, quod antea S. Martinus uocabatur, & multa est ei largitus. Quo mortuo sine filio, soror eius Cunissa seu Kunigundis nupsit Azzoni marchioni cuidã Italo, genuitq́ Guelfonẽ quartum. Iste Guelfo cepit Sifridum episcopum Augustanũ, incarcerauitq́ eum in castro Rauenspurgensi. Largitus est autem & ipse multa bona Vineæ domini. Filius eius Guelfo quintus multa de sua paterna hæreditate contulit huic monasterio, sepultus tandem in eo, mortuusq́ sine hęrede. Frater eius Henricus dux Bauariæ renouauit uetustã Vineam, tribuitq́ illi multa bona, quin & anno Christi 1124. factus est monachus in ea Vinea sub Cunone abbate. Filiam eius Iudithã duxit uxorem Fridericus dux Sueuiæ, genuitq́ Fridericũ Barbarossam. Genealogiã integrã Guelfonum seu Guelforum inuenies infra in Bauariæ descriptione. Primus prępositus Vineæ uocatus fuit Beringerus, factusq́ est anno Christi 1094. prælatus. Tandem nostro æuo abbas Geruicus impetrauit à Romano pontifice infulam.

Rauenspurgum.

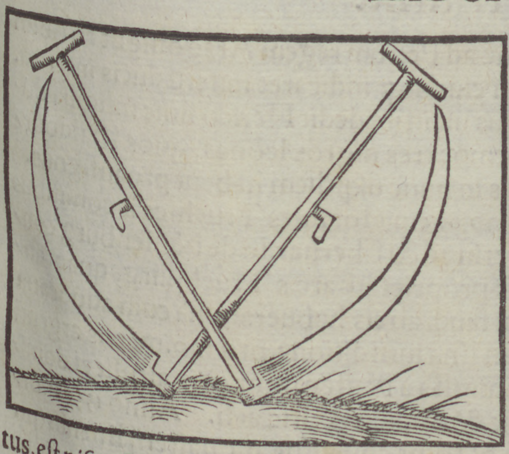

Est Rauenspurgũ oppidũ imperiale, quod quidam olim tempore Caroli magni Grauenspurgum, quasi comitis burgum, uocatum asserunt, abiectaq́ prima litera ex Grauenspurgo factum est Rauenspurgũ. Est oppidum satis elegans, pulchris ornatum ædificijs, situm in ualle admodũ amœna & habẽs à tergo, hoc est, ad ortum, montem uitiferum. Inter ciues multi sunt patricij, multi item mercatores. In mõte incumbente ciuitati, sita est arx peruetusta, extructa ante 1200. annos à Saturnino quodã proceres Sueuiæ, quam hodie montem sancti Viti appellant, ubi aliquando duces Sueuiæ curiã suam habuerunt, pręsertim dux Hiltprandus, pater S. Hildegardis, uxoris Caroli magni. Sunt & ruinæ cuiusdam castri non multum distantis à monte sancti Viti, cuius uocabulũ est, im Hasloch, ubi aiunt natum Fridericum Barbarossam. Ad occidentẽ huius ciuitatis & ad iactum lapidis est monasterium aliud præter Vineam, ordinis Præmonstratensiũ, dictum Alba augia, quod aiunt fundatum sub Ottone primo, à comite quodam Habspurgensi, fuitq́ anno Christi 1115. primus in eo designatus præpositus Hermannus, ac deinde anno 1257. ex præpositura facta abbatia. Amnis Schuss alluit ferè hoc monasteriũ, originẽ ducens non longe supra cœnobium Schussenried, & infra oppidum Buchorn prope uillã Erisskilch absumitur à lacu Podamico.

Zwyssenaw.

Wangen.

Oppidum istud nõ admodum magnũ est subiectum imperio, habetq́ suam iurisditionẽ & dominium extra mœnia ad unum miliare propagatũ. Habet deniq́ pignoris loco ab imperio comitatum quendam Meglofs appellatum. Ciuium præcipuum studium consistit

consistit in falcibus fœnarijs cudendis & tela paranda. Telæ negociũ tam frequens hic est, ut cõmunibus annis distrahant pro 15. millib. florenorum telas, id quod mihi primores huius oppidi indicauerunt. Nec minus est negocium parandarũ falcium, quas in quadruplices formas distinguũt, uocantq́ unum genus Lombardicũ, aliud Helueticũ, tertium dumarium & quartum Lotharingicũ. Distrahuntur enim in Longobardiã, Valesiam, uallem Pœninam, Franciam & Lotharingiam. Ager per circuitum oppidi istius est satis ferax frumenti, sicut & amnis præterfluens, Arg appellatus, est piscosus, exoneraturq́ in lacum Podamicum.

Falces fœnariæ.

Origo & successio nobilium Dapiferorum Waldpurgensium.

VNo miliario à Rauenspurg uersus Algoiã in culmine cuiusdã mõtis situm est castrum Waldpurg, unde barones Dapiferi dicti, uulgo Truchessen, denominationẽ acceperunt. Deducũt originem à Gebhardo quodam insigni uiro, qui olim Rumeli ducis Sueuiæ, tempore Constantini Imperatoris, fidelis minister fuit, ab eoq́ donatus arce Waldpurg & adiacente terra. Recepit quoq́ ab eodm duce clypeum cæruleo colore pictũ, iniectis tribus pini coniferis & aureis glandibus: ipse autem atq́ omnes eius successores cõstituti sunt Dapiferi ducis Sueuiæ, appellati Dapiferi à Waldpurg. Fit apud historicos mentio Waldpurgensiũ baronũ anno Christi 801. quando Carolus magnus adhuc inter mortales egit, & item anno Christi 954. tẽpore Ottonis primi. Anno Christi 996. Fridericus dominus in Than & Dapifer in Waldpurg, fuit in quinto torneamento Brunsuici celebrato. Anno Christi 1100. sub Henrico quinto uixit Wernherus comes in Than & Dapifer in Waldpurg.

Wernherus:
- Cono aut Cuno instaurator monasterij Vineæ.
- Fridericus à Than, pincerna in Winterstetten.
- Gebhardus, cuius uxor Ella comitissa Rauenspurgensis.

Ab his descenderunt omnes Dapiferi & Waldpurgenses.

Anno Christi 1208. fuit apud Philippũ regem Rom. Henricus Dapifer, quum rex ipse ab Ottone palatino in ciuitate Bambergensi occideretur. Nam cum rex Philippus filiam suam eidem Ottoni ab Witlispach dare nollet propter homicidij scelus in familiarẽ quendam ducis Bauariæ ab eo perpetratũ, ille temporis & loci opportunitatẽ nactus, gladium in regis collum in cubiculo uibrauit, atq́ organicã abscidit uenam. Perterritus tamen clamore Henrici de Waldpurg Dapiferi, qui tum solus cum Conrado episcopo Spirensi intra cubiculi secreta manebat, ictum semiplenum ducens, manu titubabat, sicq́ uulnus paruũ, licet mortiferũ infligebat. Dapifer crudele facinus uidens, clamore simul & pauore irriguit, atq́ fores cubiculi, ne truculẽtus homo clanculum effugeret, repagulis firmare festinabat. Quod latro perpendens, retrorsum conuersus uibrato in maxillam obstantis gladio ictum dedit, illoq́ in præceps ruente, ruptis cameræ repagulis prosilijt, & antequã res ipsa curialibus innotesceret, cõscensis equis quos prius parauerat, extra ciuitatẽ cum suis celerius aufugit. Quo extra palatium prosiliente, suborit clamor extemplo, fitq́ concursus ad cubile regis, & inueniunt regem sanguine suo uolutatum in pauimento mortuum iacentem. Nam accepto uulnere parum progressus concidit in terram mortuusq́ est. Fuit autem Otto homicida postmodum à Philippi regis Marescallo propter tanti sceleris nefas haud procul à Ratispona urbe occisus, pœnam quam meruit criminis condignam recipiendo. Genealogiam huius Ottonis habes infra in Bauaria. Anno 1268. fuit Dapifer quidam à Waldpurg nomine Henricus apud ducem Conradinum, missusq́ est post du

Egregium facinus Henrici Dapiferi.

Otto homicida interfectus.

cis interfectionẽ ad Petrum regem Aragonię ut ad illum perferret anulũ eius atq; indicaret miserũ ducis interitũ. Tunc rex Petrus uicissim dedit Hẽrico huic insignia ducum Sueuiæ, nempe tres nigros leones, quos Waldpurgenses barones in hunc usq; diem habent pro insignijs. Anno Christi 1306. emit Ioannes Truchses à comitibus Henrico de Veringẽ & Eberhardo de Nellenburg consanguineis suis proprietatẽ arcis Truchpurg, quam antea per modum feudi ab eis habuerat, unà cum aduocatia & præfecturę in Isna iurisditione, pro 190. marcis argenti. Clara uero comitissa à Neifen uxor eius, attulit ei dominium Wolfeck & oppidũ Wurtzach. Anno 1350 mortuus est abbas & totus cõuentus monasterij Isnensis (putant uenenosum insectũ aliquot, nempe bufonẽ, incidisse in ollam unde monachi comederint) tunc Otto Dapifer instituit parochũ ciuitatis in abbatem, uestiuitq; habitu monastico. Anno 1386. ciuitas Ysnensis liberata est à iurisditione Dapiferorũ, ob mulieris diffidentiã, sicut paulo pòst dicemus. Eodem tẽpore Ioannes Dapifer, sacri imperij per Sueuiam præfectus, ducta uxore comitissa de Zili maximã ab illa recepit dotem. Vnde & pignoris loco obtinuit hæc quinq; oppida Waldsee, Riedlingen, Sulgow, Mengen, Munderkingen, & castrum Bussen. Et licet nullam sustulerit ab uxore sua prolem, nihilominus illa uniuersam dotẽ marito testata est. Ducta deinde alia uxore, multos ab ea sustulit liberos, mortuusq; est anno 1403. & sepultus Ysnæ in monasterio apud patres suos. Ab eo deducam nunc genealogiam.

Oppida Dapiferorum.

- Ioannes Dapifer
  - Iacob⁹ aureus eques
    - Ioannes Truchses
      - Iacobus obijt sine prole anno 1505.
      - Fridericus Teutonicus miles
      - Wilhelmus senior
        - Christophorus mortuus in Tuneti bello
        - Iacobus mortuus anno 1542.
        - Wilhelmus iunior
        - Otto episc. Augustanus & Card.
  - Eberhardus comes Sonnẽbergens.
    - Andreas
    - Eberhardus
    - Ioannes, hic extruxit Wolfeck
    - Otto episcopus Constantiensis
  - Georgius Dapifer
    - Georgius Dapifer
      - Ioannes Truchses
        - Christophorus
        - Georgius
          - Iacobus Dolę captus
          - Vdalrichus
          - Ludouicus
          - Georgius
          - Henricus
        - Ioannes

Mortuo Ioãne Dapifero, filius eius primogenitus Iacobus successit patri in ditione, acceptisq; 35. millib. florenorũ profectus est ad terrã sanctã, unde aureus eques seu miles est appellatus. Mortuus autem est anno 1460. Ysnæ sepultus. Eberhardus frater eius emit comitatũ Sonnenbergensem, atq; oppidum Scher & comitatũ Fridberg. Non tamen diu retinuit comitatũ priorẽ. Nam Sigismundus princeps Austriæ arrogato Sonnenbergo numerauit Eberhardo comiti 35000. florenorũ. Mortuus est deinde anno 1479. sepultus in oppido Scher. Ioannes Dapifer filius Iacobi militis aurei primũ fuit præfectus imperij in Sueuia, ac deinde translata præfectura ad domum Austriæ factus est præfectus in Sueuia nomine domus Austrię. Andreas comes Sonnẽbergens. cœpit ędificare anno Christi 1486. arcem prope oppidũ Scher. Cumq; idem comes 1511. in Maio à uenatione rediret, Felix comes Werdenbergensis armatus inermẽ Sonnenbergensem in loco cãpestri inter Mengen & Riedlingen inuadens, crudeliter occidit. Quærentes aũt propinqui eius, Iohannes, Wilhelmus qui filiam eius uxorem habuit, & Georgius à Waldpurg, ulcisci innocentem mortem, frustra sollicitarunt regem Maximilianũ, plus æquo (ut actores querebant) Felici fauentem. Georgius Ioannis Dapiferi filius, ducens uxorem filiam comitis Ioannis à Sonnenberg, acquisiuit per eam dominiũ Wolffeck. Is fuit in bello rusticorũ summus dux militiæ, interfecitq; plurimos rusticos præsidio exercitus Sueuicę ligæ. Deinde factus est Ferdinandi ducis Austriæ locumtenens in Wirtenbergensi ditione, mortuus Stuckgardiæ anno 1531. sepultus in Waldsee. Is emit à Wilhelmo archidapifero aliam medietatẽ quam ille habuit in

Comes interficit comitem.

buit in castro Waldpurg pro 12. millibus florenorũ. Obtinuit quoque præfecturã seu aduocatiam Sueuiæ per modũ impignorationis pro 50000. florenis. Christophorus Wilhelmi Dapiferi primogenitus reuersus ex bello Thunetano, cœpit egrotare in Lõgobardia, mortuusq́ꝫ Papię est sepultus. Iacobus Dapifer, filius Georgij baronis à Waldpurg captus fuit Dolæ in Gymnasio per Thomam à Rosenberg, claraq́ꝫ die per 12. equos è ciuitate eductus atqꝫ quinqꝫ annis in captiuitate detentus, tandemq́ꝫ octo millibus aureorũ liberatus. Mortuus est anno 1536. quum ex bello Marsiliano domũ repeteret, infirmatus in mari mediterraneo & Sauonæ sepultus. Iacobus Dapifer, filius Wilhelmi senioris mortuus est anno Christi 1542. in profectione contra Turcam.

Ysna.

Habet ciuitas ista nomẽ hoc ab amne Ysnę præterfluente, factaq́ꝫ est ex uilla ciuitas iuxta monasteriũ ord. sancti Benedicti, quod olim comites Veringenses fundauerũt. Mortuis autem comitibus Veringensibus sine uirili successione, uenit oppidum Ysnę iure hæreditatis ad dominium Dapiferorũ à Waldpurg. Hi ergo quũ multis annis oppidũ subiectum habuissent, casu quodã memorabili ciues ab eorũ iurisdictione sunt liberati. Siquidẽ anno Christi 1386. quũ Lupoldus dux Austriæ Suitenses bello petere decreuisset, persuasit Ottonem Dapiferum à Waldpurg, ut aliquot equites in subsidiũ secum afferret. Rogauit præterea eum ut ad tempus numeraret stipendia cõductis equitibus, ipse redditurus expẽsas tẽpore suo. Otto Dapifer confisus de propinquo suo Ioanne Dapifero, quẽ sciebat abundare pecunia, promisit duci Lupoldo omnia quę postulauit. At uxor Ioãnis Dapiferi inuisa Ottoni affini suo, obstitit apud maritũ quo minus pecuniã Ottoni cõmodato daret. Quod uidens Otto, indignatus indicauit Ioanni, se quicqꝫ tentaturũ, quod illi & toti posteritati eius cessurũ esset in graue dispendium, recedensq́ꝫ adijt ciues Ysnenses, & accepit ab eis 8000. libras obolorũ Constantiensis monetæ, cum hac conditione: Si rediret ex bello, & ipse aut posteri sui legitimi redderent infra certum tempus memoratas 8000. libras, non essent exempti à suo aut suorum hæredũ dominio. Sin ex bello non reuerteretur, aut pecunia à se nõ restitueretur à sui corporis hęredibus in definito tempore, liberi essent à sua iurisdictione, possentq́ꝫ quem uellent sibi eligere dominũ. Deinde coacto in unũ pro uolũtate ducis Lupoldi equitatu, profectus est contra hostes ducis sui Lupoldi atqꝫ occumbens in bello nullum ex corpore suo reliquit uirile semen. Gauisi itaqꝫ Ysnenses de sua libertate, subiecerunt se imperio, non curantes Ioannem Dapiferũ, qui pecuniam negauerat Ottoni, & pręter exceptionem istam hæres fuisset Ysnensis oppidi. Retinuerunt tamen Dapiferi aduocatiã monasterij Ysnensis in hunc usque diem. Ciuitate itaqꝫ imperio incorporata, creuit & aucta est multum in hominibus & mansionibus. Habent ciues ibi magnũ negociũ cum lino & tela, sicut & omnes ferè Algoiæ ciuitates, laborq́ꝫ eorũ distrahitᷓ usque ad Turcas. Ager huius oppidi sicut & Campidonensis, est multum agrestis, sed nihilo secius à natiuitate Christi inhabitatus & cultus à Romanis, id quod peruetustus lapis in monasterio ostendit, in quo sic scriptum habetur: IMP. CAESAR L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX AVG. ARABIC. ADIAB. PARTHICVS MAXIMVS PONTIFEX MAX. TRIB. POT. VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET IMP. CAESAR MARCVS AVRELIVS ANTONINVS PIVS AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS. E. VIAS ET PONTES RESTI. A CAMB. M. P. XI. Interpretatio: Imperator Cęsar Lucius Septimius Seuerus Pius Pertinax Augustus, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus, maixmus pontifex, maximus tribunitiæ potestatis nonies, imperator duodecies, consul bis, proconsul, pater patriæ: Et imperator Cæsar Marcus Aurelius, Antoninus Pius Augustus, tribunitiæ potestatis quater proconsul, Vias & pontes restituerunt à Cambidono millibus passuum undecim.

Liberatur Ysna à dominio Dapiferorum

Fundatio monasterij Yßnensis.

Fundatio monasterij Ysnensis, quæ mihi anno Christi 1546. quum locũ illum adijssem ex- hibita est, ostendit, quòd in uilla Ysnæ anno Christi 1042. ecclesia ab Eberhardo episcopo Constantiensi ad instantiam Wolfradi comitis Veringensis & Hiltrudæ uxoris eius conse- crata est, & postea anno 1096. à Manigoldo dicti Eberhardi fratre comite Veringensi do- tata & pro abbatia erecta. Confirmauit deinde anno 1106. Henricus 5. istam fundationem

Campidona, uulgo Kempten.

Hyllamõt arx.

Est oppidũ istud peruetustũ, quod ante Christum natum appellatũ fuit, ut aliqui scri- bũt, Vermeta, deinde Tretti- ca, tertio Vertica & ultimo Campi- dona. Habuit etiam uetustũ castrum montanũ Hyllamont appellatum, quod olim inhabitarunt quidam du- ces Sueuiæ, præsertim Esnerius, qui ad fidem Christi fuit cõuersus. Dein de post eum atq; ex semine eius nati sunt dux Gotfridus, dux Hobingus Nebus, Imanus, Hildprãdus, qui po- tẽs factus est in Sueuia & Ylergoia. Sustulit ille ex Regarda uxore sua natione Bauara, in monte Andex filium Vlrichum no- mine, qui postea factus fuit episcopus Lausanensis, & filiã nomine Hildegardim, quæ nup- sit Carolo magno, genuitq; ei quatuor filios, Carolum, Pipinum, Lothariũ, Ludouicum & quatuor filias, Gertrudim, Gyselã, Berthã & Hildegardim. Habitauit dictus Hildprandus aliquando in Andex, aliquãdo iuxta Rauenspurgũ in monte sancti Viti, aliquãdo in Hylla- mõt prope Campidonã, & filia eius Hildegardis consentiente marito, Carolo magno, fun- dauit monasteriũ Campidonense, contulitq; eidem comitatũ Hyllamont cum multis pri- uilegijs. Cæterum arx Hyllamont nostro tempore est diruta, uocaturq; Burghaldẽ, & est præruptus collis, mœnijs ciuitatis inclusus, cuius summitas magnã habet planiciẽ, quæ ali- quot fortalicijs est munita, patetq; inde liber prospectus in omnem regionẽ. Ylerus quoq; piscosus fluuius alluit radicem huius collis atq; mœnia ciuitatis. Est proinde in memora- to monasterio Campidonensi sepulta dicta imperatrix Hildegardis anno Christi 783. Et primus huius monasterij abbas fuit appellatus Amelgarius, aut potius Andegarius, ut ha- bet fundatio. Postea assecuti sunt abbates titulum principum atq; inter quatuor abbates imperij numerati. Oppidum uero Campidonense longe postea imperio est subditum. Est autem satis bene munitum, habens populũ bellicosum, paranturq; ibi cultri optimi, multæ telæ, albi & cærulei coloris. Sciendũ quoque, Hildegardi fuisse sororẽ nomine Adelindim, quam duxit uxorẽ Otto comes de Kesselberg, cuius habitatio fuit in Blanckenthal prope Biberach, quæ Adelindis post sui mariti mortem fundauit monasterium Buchaw, quod si- tum est iuxta Buchamensem lacũ, non procul à Biberaco, in quod recipiuntur tantũ puel- læ comitissæ & liberę, possuntq; pro uoluntate egredi & ducere maritos. Quomodo autẽ Hildegardis fauore & cõsensu Caroli magni mariti sui fundauerit monasteriũ Campido- nense, atq; dotauerit comitatu Hyllamont, ostendunt literæ fundationis eiusdem monaste- rij, quæ adhuc in suo originali extant, mihiq; legendę exhibitæ sunt ab illustri uiro domino Wolfgango à Grinenstein, eiusdem monasterij abbate. Certe, ut uerum fatear, uetustiores literas ego in uita mea non uidi. Sonat autem fundatio in hunc modum: In nomine san- ctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus diuina fauente clementia, Imperator Augustus. Si san- ctam Dei ecclesiã digno magnitudinis nostræ munere sublimare, augmẽtare, atq; subueni- re, ad æternã nostrã remunerationẽ & regni nostri stabilitatẽ prodesse confidimus, ideoq; nouerit omniũ sanctæ Dei ecclesiæ fidelium nostrorumq; præsentiũ scilicet & futurorũ so- lers industria, qualiter nos ob interuentũ sanctiss. patris nostri Adriani papę ac supplicem rogatum dilectæ coniugis nostræ Hildegardis, nec non propter nobilem & fidelẽ famula- tum Ioannis Augiensis & sancti Galli reuerendi abbatis eiusdemq; episcopi Constantien- sis precem,

Hildegardis fundat monasterium.

Ylerus.

Monasterium Buchaw.

Wolffgangus à Grienenstein

Literæ fundationis.

sis precem, ob meritum Rudangi Metensis episcopi & Stürmi Vuldensis abbatis seu cæterorum principum innumerabiliũ nobis assistentium, Andegariũ quendam nobilem magne religionis uirum & primum Campidonensis cœnobij ad regularem disciplinã instructorem adsumpsimus & in eodem loco Campidonensi, qui ab eodẽ in honorẽ sanctæ Dei genetricis Marię constitutus est & situs in pago Ylergów, abbatẽ eum confirmamuius & à papa Adriano in sancto die paschę consecratũ præciosissimis sanctorũ martyrũ Gordiani & Epimachi corporibus donatũ in suam abbatiã honeste transmisimus. Sed quoniã prædicta coniunx nostra in eodem cœnobio locum sepulturæ se habiturã ordinauit, diuersis muneribus ditando, quicquid in pago Ilergówe & Augusgówe & Albgówe materna hæreditate legitime obtinuit, cum nostra potestatiua manu & imperiali largitione illuc tradidit & in proprium ius eiusdem monasterij transfudit & perpetualiter possidendũ sicut in a lio breui continetur donauit. Nos igitur eundem locum, utpote de nostro & in nostro fundatum ac dotatũ, in nostro nostrorumq́ successorũ mundiburdio siue defensione fore constituentes, per nostrę autoritatis munitionem confirmamus, & præcipimus ut nullus publicus iudex neq; dux, neq; comes aut quislibet ex iudiciaria potestate uillas, curias aut loca uel agros seu reliquas possessiones memorato monasterio pręsenti tempore subiacentes & c. *Et in fine sic concluditur:* Quod ut uerius credatur & omni tempore incorruptum habeatur, manu propria roborãtes, sigilli nostri impressione iussimus insigniri, l. u. s. s. q. m. u. s.

Signum domini Caroli Serenissimi Imperatoris Augusti.
Amelbertus Cancellarius ad uicem Luperti Archicancellarij recognoui.

Data ab incarnatione domini D. CC. LXXIII. inditione XI. anno uero regni pijssimi Caroli VI. imperij primo. Actum Romæ in sancto die paschæ in ecclesia sancti Petri coram Adriano papa & multis alijs principibus in Dei nomine feliciter Amen.

Memmingen.

Oppidum istud imperiale est elegans & munitum, olim Grien werd appellatum. Habet rempublicam & mercatores diuites. Perfluit ipsum riuulus quidam aquæ fontanæ, qui nunquam hyeme frigore rigescit. Situs ciuitatis est ualde amœnus, licet uersus meridiẽ habeat amplum locum palustrem, ciuitatem ab ea plaga munitiorem reddentem. Parantur ibi uaria telarum & byssorũ genera, quæ ex lino & gossipio conficiuntur, & ferè omnes ciues huic unico studio & labori incumbunt, indeq́ annuatim ingentem pecunię lucrifaciunt summam. Inueniunt plurimę monasteriorũ per circuitum ciuitatis fundationes, præsertim Ottenbeuren fundatum tempore Caroli magni per Cilacum comitem Ylergoiensem: Munchrot Præmonstratensis ordinis fundatum per duces Teckenses, Ochsenhausen ord. sancti Benedicti, fundatum à dominis de Wolfhartzschwendin, Wyblingen situm iuxta Ylerum fluuiũ, fundatũ per comites à Kirchberg. Item Buchsheim monasterium Carthusianũ, fundatum à nobilibus Ellerbachensibus. Castra uero in Ylerthal sita, sunt, Kronburg nobiliũ à Rechberg: Marstetten baronũ à Kunseck, Lautrach nobilium à Landaw: Eroltzheim nobilium de Eroltzheim: Klemũtz nobilium à Rechberg sicut & Aichach & Brandenburg. Item Dietenheim, Bellenberg, Wertingẽ, Zelb, Kirchperg castrum & oppidum, sita iuxta Ylerum. Defunctis autem comitibus à Kirchberg, peruenit comitatus ille ad principes Austriæ, qui deinde illum impignorauerunt Fuggeris.

Mindelheim.

Iuxta amnem Mindel situm est oppidum Mindelheim, habitatio sanè amœna & pulchre culta, habens in monte propinquo arcem regalem, cuius sicut & oppidi domini sunt nobiles de Freundsperg. Anno 1263. est translatum per Swigerum equitem auratum Mindelbergensem monasterium Bedernoiense in oppidum Mindelheim. Deinde anno 1290. est idem monasterium monialium per Henricum dominum Mindelbergensem in possessionem traditum monachis Augustinensibus. Anno 1324. est arx

Mindelbergensis destructa, sicut & oppidum Mindelheim igne & rapina fuit deuastatum. Anno 1365. Waltherus Hochschlitz de Kircheim apud Haldẽ factus est dominus in Mindelheim. Fuit quoque idem episcopus Augustanus, qui & anno millesimo trecentesimo sexagesimo nono percussus iuxta Mindelheim interijt. Successit illi in dominio Fridericus dux Teckensis, extruxitq́ arcem Mindelheimensem in monte sancti Georgij. Vsurpauit is sibi multa dominia, cinxitq́ obsidione Kauffbewern anno 1377. exactisq́ uiginti annis quibus Mindelheimio præfuit, mortuus est anno 1389. Habuit uxorem Annã comitissam de Helffenstein, & reliquit post se numerosam prolem utriusque sexus, qui tamen omnes præter quasdam filias sine hæredibus mortui sunt. Fridericus secundogenitus unà cum fratre Vdalricho præfuit post patrem ditioni uiginti annis, mortuus anno 1413. Vdalrichus fundauit parochialem ecclesiam in Mindelheim anno 1409. mortuus anno 1432. Georgius alius filius primum factus est doctor & deinde prouincialis in ordine Augstinensiũ. Ludouicus uero quintus filius, factus est patriarcha Aquileiensis, qui & ultimus fuit dux Teckensis, unde mortuo fratre suo Vdalrico, ille sicut & sororũ suarũ filij, comites à Wertheim & Rechberg, hęreditario iure successerunt ei in ditione. Mortuus autem fuit patriarcha in concilio Basiliensi. Soror eius Guta nupsit Ioanni comiti à Wertheim. Et alia soror Irmẽgardis nupsit Vito à Rehberg equiti aurato, & huius filius factus est dominus in Mindelheim, cuius genealogiam nunc ponam.

Duces Teckenses.

Patriarcha mortuus Basileæ.

- Vitus à Rechberg, uxor ei⁹ Irmengardis ducissa Teckensis
  - Georgius
  - Albertus
    - Vitus
      - Vitus
      - Georgius
      - Margaretha
      - Clara
    - Agnes
  - Bernhardus à Rechberg emit post mortem patriachę à cohæredibus suis ditionẽ istã anno 1444. dictus Vrsus.
    - Wolffgangus Canonicus
    - Georgius
      - Philippus
      - Anna
    - Vdalricus canonicus & doctor
    - Bernhardus
      - Bernhardus
      - Fridericus
    - Barbara. Hanc duxit uxorem Vdalricus à Freuntsperg eques auratus, dux militaris & autor Sueuicæ ligæ.
  - Barbara
  - Anna monialis

Vlrichus à Freundsperg emit unà cum fratre suo Iohanne, dominium Mindelheimense ab uxoris suæ fratribus anno Christi 1467. genuitq́ idem Vlricus Georgiũ à Freuntsperg qui fuit dominus in Mindelheim, Petersberg, & Stertzingen. Fuit etiam eques auratus & summus dux cæsarei exercitus in Italia, mortuus anno 1528. Caspar uero filius eius dominus in Mindelheim, Petersberg & Stertzingen, Cæsareæ maiestatis consiliarius & dux exercitus imperatoris morbo in Italia correptus & domum reportatus, obijt in Mindelheim anno Christi 1536.

- Vlricus à Freuntsperg
  - Georgius
    - Caspar
      - Georgius unicus hæres masc.
      - Paula
      - Catarina
    - Georgius Philip.
    - Baltasar
    - Catarina
    - Barbara
  - Vlricus episcopus Tridetinus
  - Ioannes uir bellicosus
    - Anna
    - Irmegardis
    - Ioannes canonicus
    - Vlricus miles Teutonicus
    - Christophorus
    - Thomas
  - Caspar
  - Adam
  - Thomas

Ex omnibus

Ex omnibus illis personis masc. sexus, nemo hodie superest præter unum Georgiū Casparis filium, qui anno Christi 1546. quum in Mindelheimensi arce essem, materq; eius domina Margaretha à Freundsperg, libera à Firmian, me humaniter excepisset & genelogiā istam cōmunicasset, fuit annorū circiter tredecim. De magnificis gestis aui & patris eius non est ut hic quicquam scribam, notiora sunt facta eorum quàm ut hic illa cōmemorem. Cæterum Freundsperg est castrum prope Schwatz in Athesina regione, cui hodie principes Austriæ imperant.

Burgaw.

Ab isto oppido quod situm est iuxta flumen Mindel, denominationem accepit totus marchionatus Burgawensis, fuitq; olim in eo magna familia, quæ etiam principum gradum & dignitatē obtinuerat, sed mortui sunt omnes, paretq; regio hodie domui Austrię. Patet in longū & latum 8. miliaribus. Vltimus marchio eius appellatus fuit Henricus, mortuus anno Christi 1283. & sepultus in monasterio Wertenhausen, quod antea circa annum Christi 983. fundauerant Conradus & Wernherus comites à Rockenstein. Incipit hic marchionatus apud Augustā, nempe à fluuiolo Hetēbach, qui haud procul à patibulo Augustano labit in fluuiū Wertach, continetq; oppida & monasteria, præsertim Wetenhausen, Knöringen, Ietingen, Reisenspurg &c. Porro ditio Reischnaw sita in marchionatu Burgawēsi, incipit uno miliario ab Augusta, habetq; hæc loca: Fischach, Ziematzhausen, Zusmarshausen, Seifersperg, Walleshausen, Tierdorff, Gesterhausen, Raitenbach monasteriū, Schönfeld etiam monasteriū, Vsterbach, Dinckelscherben, Aurbach &c. Defecerūt multorū comitū & dominorū familiæ in Algoia, quales sunt marchiones Burgawenses, comites à Schwabeck siue Baltz hausen, marchiones à Ronsperg, comites à Zusmeck, comites ab Eichelberg, domini à Seifritzberg, domini primi à Mindelberg &c.

Ditio Reischnaw.

De regionibus Vinstgöw, Finstermintz, Inthal & Etschland.

Supra ciuitatē Curiensem incipit uallis Venusta, germanicè Vinstgöw, in qua episcopus Curiensis habet aliquos populos, summum autem imperiū est principum Austriæ. Extenditur autem à Finstermintz usque ad oppidum Meronam, cuius longitudio est miliariorū nouem & latitudo semis. Munsterthal in Vinstgöw quoq; sita, excurrit in longum ad duo miliaria & in latum ad dimidium. Sunt in ea castra Rodunt, Curberg, Liechtenberg, Spawrer: item Marieberg monasteriū, Annēberg castrum, Dornsperg castrum, Meron oppidum, Tyrol regale castrum, Nuders uilla, Mals oppidum: In huius oppidi agro oritur Athesis fluuius: Glurus oppidū, Letsch, Schliss, Tertsch, Schluders, Prad, Vrss, Kertsch. Item in Finsternmintz, Phuntz, Ried, Prutz &c. Diuidit autem Finstermintz Vinstgoiam & Inthal, in qua est castrum & clausura dicta Landeck in ualle Matran, oppidum est episcopi Brixiensis. Stalla uilla, ubi merces deponuntur & rursum imponuntur. Insprugk oppidum & castrum, ubi camera & perlamentū est comitatus Tirolensis & superiorū regionū Austriacarū: Hall ciuitas, Mulbach non procul ab Insprugk ubi fiunt optima armamenta & ferrea indumenta. Item in Lefetsch prope Hall ubi minera est metallica. Item Sigmundsburg castrum, Nazareth oppidum non muratum sicut & Wylti: Stambs monasterium Cistertiense distans quatuor miliaribus ab Insprugk, ubi sepultura est principum Austrię. Hall ciuitas & castrum ubi plurimum coquitur salis & multi cuduntur cruciferi. In monte Brenner multæ constructæ sunt uillæ & oppidum Gosso, ubi bonum inuenitur metallum. Item Stertzing oppidulum, ubi diues uena est metalli, & ubi boni cuduntur cultri, enses & laminæ. In Munsterthal est castrum Reichenberg, quod aliquando fuit comitum de Metsch, item castrum dictum, Iuuet me Deus. Metsch uilla & castrum, Algund uilla & castrum, Lasshat & cæt. Hic in multis locis plurimi inueniuntur strumosi homines. Potzen ciuitas & iuxta eam duo castra: Tramin uilla magna & iuxta eam Firmian castrum, Newmarckt, sanctus Michaël & cæt. Brixia ciuitas & castrum, Bruneck oppidum & castrum episcopi Brixiensis. Tridentum ciuitas & castrum, pro media parte ducum Austriæ, & pro alia parte episcopi Tridentini. Item Setzthal, ubi quatuor inueniuntur parochiæ & multæ uillæ, oritur quoque ibi Athesis ex Grauen-

Vinstgöw. *Münsterthal.* *Enipons.* *Minera salis.* *Potzen.* *Tridentum.*

si lacu uno miliario supra Mals. Athesina regio à Merona usque Tridentum habet in longitudine decem miliaria & in latiudine unum miliare. Inthal uero incipit in Finstermuntz & extēditur iuxta Rotenburg ad 18. miliaria, in latitudine uero habet unum miliare. Finstermuntz habet longitudinem unius miliarij, latitudo uero complectitur transitum currus, pertingitq; ad Engedin, Inthal & Etschland & ad montes. Est rudis & aspera terra in qua nihil crescit, habetq; multos latrones. Engedin extenditur secundum longum ad septem miliaria, & secundum latum ad dimidiū miliare, plus minusue, agnoscitq; episcopum Curiensem dominum. Non crescit in ea ullum frumentum nisi æstiuum hordeum & fœnum: habentq; cultores multa pecora, bonas uillas, bellicosam gentem [illegible], utunturq; magis Longobardica quàm Germanica lingua. Extenditur ad eam regio Veltlin & montana Inthal, Athesis & Lechthal, Vinstgow & Munsterthal atque Stantzerthal. Item Kuntersweg excurrit à Potzen usque ad Brixiam sex miliaribus, latitudo autem eius modica est. A Merona usque ad Stertzingen ad tria miliaria extenditur Passerthal, in latitudine uero angusta est, habetq; hordeum, fœnum, nuces, uinum & poma. Est & alia uallis quæ uocatur Stantzerthal, quæ in longitudinem patet ad duo miliaria, crescitq; in ea siligo, hordeum & auena, poma & similia. Vallis Munsterthal habet in longitudine duo aut tria miliaria, attingitq; Athesinam regionem, ducatum Mediolanensem, Engedinam, in latitudine est angusta. Porro Vinstgöw incipit à Gluro & terminatur ad Meronam, habens in longitudine sex miliaria, abundatq; omnibus bonis, uino optimo, piscibus, uenationibus, pomis &c. Malserheid incipit à Maltz & extenditur in longum quatuor miliaribus usque ad Finstermuntz, in latitudine habet duntaxat dimidium miliare. Superior Engedina habet tria milliaria, cuius extemitates sunt Punthalt & Syls, ubi Enus è lacu originem ducit. Alia uero Engedina à Sarnetz usque Nuders patet longitudine quatuor miliariorum, at in latum est angusta. Omitto hic multas alias ualles, ut sunt Pastklaff, Schams regio rupibus clausa, Schopina in qua Furstnaw, Grauenstein, Klifen, Pargell, Sunetag, Rheinwald, in qua ualle Rhenus originem sumit. Item mons Neanis uulgo Nansberg distans tribus miliaribus à Tridento, in quo inueniuntur 350. uillæ. 24. parochiales ecclesiæ & 32. castra. Crescunt in hoc monte omnia quibus utitur humana uita preter sal & aromata. Agnoscunt habitatores partim principes Austriæ dominos, partim episcopum Tridentinum. Extenditur hic mons in longum undecim miliaribus & tribus in latum. Ibi inueniuntur uinum, frumentum, aqua, pisces, aues, ibices, capricorni, mures montani, pecora, casei, butyrum, prata & agri, syluæ montanæ, poma, nuces, aurum, argentum, plumbum, stannum & ferrum.

Inthal. *Finstermüntz.* *Engedin.* *Malserheid.* *Mons Neanis fertilisimus.*

Schwatz.

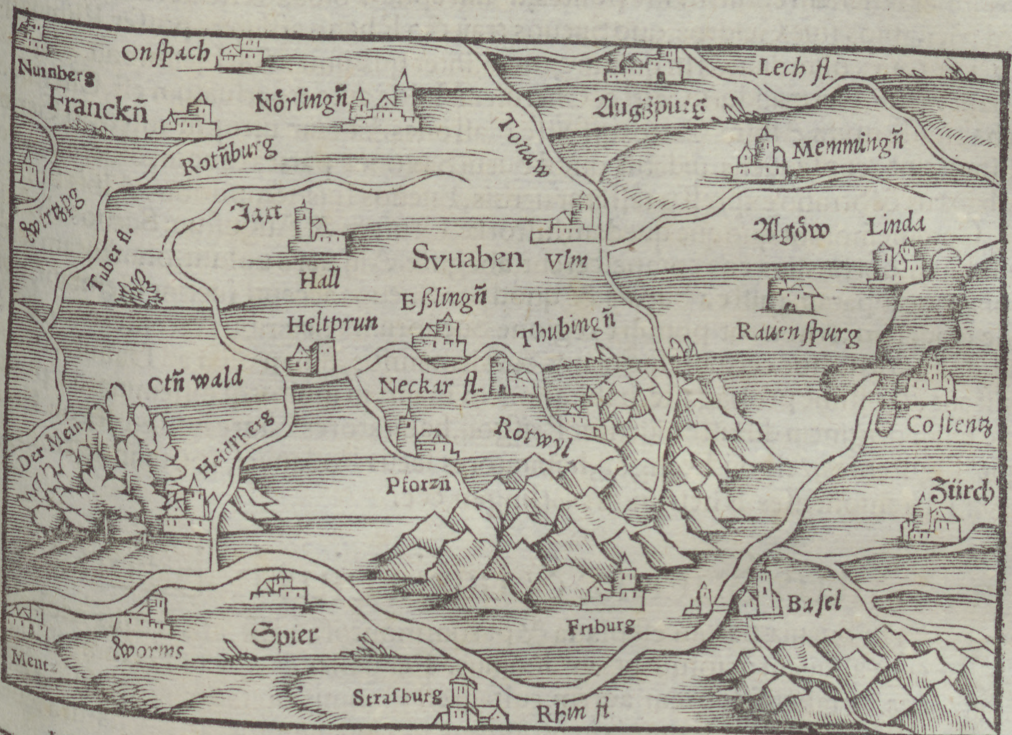
IN comitatu Tirolensi exorta est nostro ferè tempore uilla quędam magna, Schwatz nomine, ubi in Falckenstein & Erbstollen incredibilis thesaurus argēti & æris sine cessatione, die noctuq; per multa millia hominū metallicę rei operam dantiū eruitur, funditur & conflatur. Cœpta est hęc argentifodina ante centū annos, fuitq; tunc fundus ille nobilium de Freundsperg. Sed quàmprimum innotuit principibus terræ, in uisceribus illius terræ tantū latere thesaurū, ilico per Sigismūdum ducem Austriæ, tunc Tyroli præsidentē prędium illud & totus fundus ille per commutationem quandam ad dominum Austriæ translatus & tractus est.

Idem

Idem princeps anno Christi 1449. condidit primas leges priuilegiorũ & ordinationũ, quę facere uidebantur ad accelerationem & effossionem latentis in terra thesauri. Effodiuntur quoq; ibi cum metallis nobiles quidam lapides, potissimũ Magnes & Malachites. Et docti asserunt Malachitẽ tam efficacem in sua operatione esse, ut nõ cedat lapidi Cyanæo, quem uulgo Türckisch appellant.

DE SVEVIA ET EIVS PRAEcipuis ciuitatibus, oppidis, ditionibus, & terrę fertilitate.

Dicta est Sueuia à Sueuis populis, qui ex ea Scythiæ parte quæ hodie Liuonia & Prussia, alijsq; Saxoniæ interioribus locis digressi, consederunt in ea parte quæ prius Alemannia fuit nominata, duobus clarissimis fluminibus Rheno & Danubio irrigata, quorum alter modico flexu in occidentem, oceano septentrionali infertur. Hic è diuerso in orientẽ per innumeras gentes uolutatus, Pontum influit. Terra partim plana, partim montosa: ager regionis fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter si quid aut lacus aut montes aut syluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti uenatio frequens, aucupiũ peculiare, frumentorũ abundantia, pecorũ magna uis. Conualles plurimæ perennibus riuis clarissimæ: undiq; amnes procurrunt, qui se uniuersi in Rhenũ & Danubium exonerant, idq; experimento cõpertum est, mirabile dictu, quód amnes quicq; ex uno etiam aliquando scaturientes fonte, si Danubio influunt, anguillis carent: Si uero Rheno illabuntur, anguillas nutriunt. Tota insuper regio salubritate gaudens, celebratissimis urbibus, uicis & castellis referta: arces excelsæ, natura & arte munitæ, & quæ ad Christianam religionem spectant, pulcherrimis ac ditissimis templis, collegijs, monasterijs uariorum ordinum, sexus utriusq;, basilicis parochialibusq; ecclesijs exornata. Circa montes ferrum, argentum, ac metalla procreat. Gens populosa, fortis, audax & bellicosa, procera corpore, flauo crine, uenusta facie & decora, ingenio singulari prædita, præstantissima Germanorũ à Plutarcho dicta. Fuit hæc natio ante Bauaros, Saxones & Frãcones. Vnde uero habuerit Sueuiæ nomen, incertum est, quum historici hic inter se dissentiant. Berosus scribit Tuisconem, à quo Teutones descenderunt, inter multos filios unum habuisse nomine

Fertilitas Sueuici agri.

Sueui omnib. antiquiores.

nomine Sueuum, à quo Sueui nati putant. Alij deducunt nomen à Sueuo fluuio, qui Prussiam à Lithuanis secundum quosdã discriminat, aut secundũ alios hic est hodie Odera fluuius, quem alij Viadrum appellant. Sunt etiam qui putant nationi huic nomen istud relictum à monte Sueuo, quem ueteres in interiori Saxonia posuerunt. Produnt insuper historiæ, in Teutonia olim imperasse regẽ Sueuũ nomine, eo scilicet tẽpore, quando Balleus imperauit Babylonijs, quod duobus millibus annorũ fuit ante Christum natum, quem puto fuisse Tuisconis filium, cuius iam mentionẽ fecimus. Sed quæstio est, ubinam Sueui tempore natiuitatis Christi habitauerint, in interioribus Saxoniæ aut in superiori Germaniæ. Et quidem historiæ asserũt, Drusum Augusti priuignũ, Germanos acriter impugnasse præsertim quum Tencteros, Cattos & Marcomannos domasset, tunc quoq; simul Cheruscos, Sicambros & Sueuos inuasit. Constat autẽ Sicambros habitasse infra Coloniã iuxta Rhenum, ergo Sueui non uident longe illis abfuisse. Produnt quoq; historiæ, Iulium Cæsarem duos super Rhenum construxisse pontes, unum apud Vbios, id est, Colonienses, & alterũ apud Menapios siue Geldros, quo Sueuos traiecto Rheno affligere posset. Plinius quoq; dicit Teutones olim diuisos in quinq; genera, inter quæ unum fuit Hermionũ, ad quos spectabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cherusci. Multis autem persuasum est, Cheruscos olim habitasse iuxta Albim, Cattos'q; fuisse Hassones. Et cum utriq; in inferiori Germania habitauerint, consequens uidetur quòd Sueui Saxoniæ partes tunc incoluerint, id quod Ptolemæus & Strabo expressis testãtur uerbis, Sueuos suis temporibus Albis fuisse accolas. Commemorant quoque quędam historiæ, Drusum & Augustum Sueuos ab Albi ad Danubium, ubi facilius eos compescerent, abegisse. Alij uero uolunt, olim totam ferè Germaniam occupatam fuisse à Sueuis, & quòd per Sueuos accepti fuerint Germani, quibus facile crederem, si non tot populi è regione Sueuorum à ueteribus recenserentur. Quicquid de hac re sit, hoc certum est, Sueuos & Alemannos, quum olim ad Danubij originem uenissent, latissime propagasse habitationem suam, in multos'q; disseminatos populos. Hinc enim originem duxisse uidentur Brisgoij, habitatores Nigrę syluæ, Hegoij, Eregoij, usque Tigurenses, Algoij, Lechgoij, habitatores lacus Podamici, Wirtenbergenses, Kreichgoij, Marchionenses, Rheti iuxta Nörlingen, &c.

Vbi Sueuorum olim habitatio

Plinius de Sueuis.

Situs Sueuiæ & uaria eius habitudo.

Regio Sueuiæ partim est plana & partim montosa. Est satis fertilis nec habet locum aliquem ociosum ut iam diximus. Per ualles eius fluunt commodissimi amnes. Habet salubrem aërem, cultaq; est plurimis ciuitatibus, oppidis, castris & uillis. Castra ferè omnia in montibus sita inueniuntur, arte & natura munita. In hac regiome oritur Danubius seu Ister celeberrimum Europæ totius flumen, diuiditq; Sueuiam in duas partes. Superior & quæ meridiem respicit, uocata fuit olim Rhetia & Vindelicia. Rhetia inferior & superior complectitur lacum Podamicum, Algoiam, Curienses montes, ubi in summis alpibus Rhenus originẽ sumit, uoluitur'q; per saxa & montium angustias, quousq; ingreditur amœnissimum lacum Constantiensem. Danubius uero ab occiduo fluit in orientem, primo lentus, deinde auctus sexaginta fluminibus, clarissimas gentes alluens, tandem septem ostijs mare Ponticum ingreditur. Fons Danubij est haud procul à Furstenberg in uilla DonEschingen, cui loco à Danubio nomen inditũ putant multi. Gleba utriusque ripę est salebrosa & horrida, quæ nullũ aut acetosum profert uinum usq; ad Austriã, ubi iuxta decursum Danubij optimũ crescit uinum. Alia uero copiose crescunt iuxta hunc fluiuum. Vbi Sueuia terminatur ad Nigram syluam, ibi terra est amara, & nisi antea exuratur nullum profert fructum. Difficulter quoque plantantur ibi in uallibus arbores pomiferæ. At pascua est optimum & præpingue. Ministerio Danubij deducunt ex Nigra sylua rates procerarum arborũ, quæ ad construendũ domos necessariæ sunt, in Bauariã & Austriã. A fonte Danubij usq; Vlmam terra ultra citraq; fluuiũ est montosa, & habet multos pagos, qui & diuersa habẽt nomina. Iuxta oppidũ Mengen appellãt Scher, id est, Forceps, cui succedit iuxta decursum fluminis, Alb. Albã apprehẽdit Albuch, tandem'q; sequitur Hertfeld, id est, durus campus, de quibus paulo pòst dicam. In regione Alb, quę reliqua terra altior & ob id frigidior est, magna est planicies, fundus'q; petrosus: est etiã ibi in multis locis penuria aquæ. Habitatores eius magno sudore eliciũt panẽ ex terra. Siquidem

Danubij fluxus.

Terræ Danubio adiacentes

Siquidem agri tam duri & petrosi sunt, ut uix octo aut nouem boues aratrum trahere possint. Cæterum Neccarus (apud ueteres Nicrus) qui ex Nigra sylua quoque originem ducit, deuolutus ad oppida Horb, Rotenburg, Thubingam &c. reddit agros illorum ualde fœcundos, ut in plerisque locis crescat uinum in utraque eius ripa, nempe in dictis locis, & in Eslingen, Stuckgardia, Heltbrunna, Wimpina & Heidelberga.

De quibusdam pagis Sueuicæ nationis, qui tamen nostro æuo alia habent quàm olim nomina.

Pagus Albensis, uulgo Alb.

Est pagus iste Albensis, terra aspera & dura, sed quæ multum producit frumẽtum, hordeum & auenã, at non sine magno sudore. Nam instituuntur plerunque ad unum aratrum sex aut septem paria boum & duo equi. Terra alioquin nõ est mala, quum abundet iumentis, pascuis, ouibus, lignis, uenationibus & alijs rebus. Caret uino proprio, nec habet copiam aquæ, nisi quæ desuper uenit. Oppida & castra in ista regione sunt, Rauenstein, quod est castrum nobiliũ de Rehberg, diuidens Albam & Albuch, Gamertingen oppidulũ & castrum, Hetingen oppidum & castrũ, Balingen, Münsingen, Veringen, ubi olim fuit comitatus, Trochtelfingen, Melchingen, Iungnaw, Albeck, Wester stetten, Blawbeuren, Hohen Zollern, Rotenburg, Ehingen, apud Neccarũ, Schelcklingen, oppidum & castrum, Zweifalten monasterium.

Veringensis comitatus.

Pagus Forcipensis, uulgo Scher.

Pagus iste non minus quàm præcedens horrida est regio & mõtana, confinis priori pago. Producit tamen satis frumẽti, abundat lignis, pascuis, ouibus & bobus iugalibus. Nullum in ea crescit uinum, nec abundat aqua, nisi quantũ Danubius, nix & pluuia suppeditant. Habet multa castra & uillas. Oppidũ uero & castrũ Scher, iuxta Danubium & haud procul ab oppido Mengen sita, quorũ dominus est Wilhelmus Dapifer à Waldpurg, habet fundum fertilem. Fuit hoc oppidũ olim impignoratũ per principes Austriæ nobilibus à Stein, ac deinde in ius propriũ emptum. Tandem uero fuit uenditum comitibus à Sonnenberg, qui de genere Dapiferorũ à Waldpurg fuerunt. De quo & suprà in genealogia Dapiferorũ diximus. Circumluit hanc arcem Danubius peninsulamque facit, in qua perhumaniter à generoso domino Wilhelmo fui aliquando tractatus.

Mengen.

Pagus Albucensis uulgo Albuch.

Non differt conditio huius pagi à prioribus pagis, quum & ipse sit petrosus, mõtanus & durus. Abundat syluis, lignis, iumentis, pascuis, ouibus, auibus, uenatione: sed parum habet frumenti atque auenæ. Fluuius Brentz separat prope uillam Albuch pagum Albucensem ab Hertenfeld. Habet autẽ castra multa, nempe Lauterburg, Hohen Roden, Rosenstein, Bergen, Alten Rehberg, Wyssenstein oppidum & castrum, Bomkirch, Rauenstein, Einbach, Scharpffenberg, Wolrod & Welwart. Sunt hic & aliæ adhuc minores regiones, nempe Wellend, sylua Zehen, & Schwanfeld.

Brentz fluuius.

Pagus dictus Hanenkam, uulgo Gallinacea crista.

Regio ista non differt à prioribus pagis, quum & ipsa sit mõtana & horrida, destituta uino proprio, etiamsi habeat frumentum, hordeum, auenam, iumenta, nemora, ligna, & oues. Habet agrum partim arenosum & partim palustrem seu cœnosum, terminaturque ad Rhetiam Norlingensem, Danubiũ è regione oppidi Rain, & ad Hertenfeld. In oppido Monheim sunt sexaginta tres artifices, qui omnes acubus cudendis operã impendũt. Nec alterius artificij quisquã ibi est ciuis. In Heidenheim sunt duo monasteria, quæ instituit diuus Wunibaldus. In uno ipse fuit abbas & in altero soror eius Walpurgis abbatissa. Item Bappenheim oppidũ & castrum, sita in ripa Altmül, quorũ domini sunt Marscalci de Bappenheim. Habet hæc regio & alia multa oppida atque castra, quorum

Magistri acuum.

quorum quædam subijciuntur marchioni Brandenburgensi, quædam dominis Bauariæ, aliqua habēt etiam priuatos nobiles dominos. Incipit regio ista apud monasteriū Keisheim haud procul ab oppido Werdensi iuxta uillam Buchdorff, & per transuersum extenditur uersus Monheim, Steinheim, Truhadingen, Funffstett & Wolffstatt.

Keißheim.

Pagus Hertenfeldensis, id est, durus campus.

Est regio ista agrestis, dura, montana, & squalida, caret uitibus & non abundat aqua, nisi quātum habitatores ex niuibus & pluuijs colligunt in cisternis. Congregant tamen multum frumenti, educant boues, equos & oues. Extenditur in longum ad quinq; miliaria & in latum ad tria. Apud Neresheim est monasteriū ord. sancti Benedicti, quod fundauit Hartmānus comes de Tillingē, propinquus sancti Vdalrici. Comites Oetingenses sunt aduocati & defensores eius. Habet regio ista multa castra, inter quæ numerātur Kockenburg, Kapfenburg, Turn Ahelfingē, Schenckenstein, Flochperg, Kaneck, Maurē, Hohenburg, Tiemenstein, Tytzenstein, Tetenstein, Trogenhofen, Tyschingen, Harburg &c. Brentz fluuius disterminat hanc regionē ab Albuch.

Kochenthal, id est, Kochari uallis.

Denominatur sic uallis ista à fluuio Kochen, estq; regio satis bona. Nam habet aues, pisces, uenationem, boues pro cultura terræ, pecora multa, frumentū, auenam & poma. Spacio quinq; milliariorū ab origine Kochen fluuij nullum crescit uinum, usque ad Geilndorff oppidum, Hallam Sueuicam, Konburg, Enslingen, Geisingen & usque ad uallem Neccari, ubi Kochen amittit nomen suum, dimidio scilicet milliario infra Heilbrunnam. Est autem uinum Kochenicum paulo acidius. In ualle ista inuenitur oppidū unum aut alterū imperiale, nempe Alen & Hall. Item Geilndorff oppidum & castrum, Limpurg oppidum & castrum, unde Pincernæ Limpurgenses titulum habent. Konburg aliquando monasterium, nunc autem collegium sacerdotum, cuius fundatores fuerunt comites Rotenburgenses iuxta Tuberum fluuium, Tierberg castrum comitū ab Hohenloh sicut & Ingoltingen. Item Steten, Nagelsperg, Vorchtenberg, Stockstein castra &c.

Vinum Kochenicum.

Hall in Kochenthal.

Est sylua quæ Francones à Sueuis disterminat, cuis latitudo unius, longitudo autem trium dierum itinere uix consummatur. Incipit ab Ottonis sylua & ascendit usque quo Rhetiam Norlingensem in latere tangat. Habet autem quasi pro custodia in hoc loco Sueuia duo propugnacula aduersus Francos, oppidū illustre Hallense, in quo sunt fontes salis uberes, & extrà ager apricus. At ubi plus ascenderis occurrit oppidum Dunckelspuhel insigne, cuius ager Rhetis est uicinus. Et licet sylua hęc montosa sit & aspera, pascua temen habet & multa pecora, estq; pluribus locis pinifera, ex qua incolæ resinam colligunt, & arborem pinum in uarios usus scindunt. Et quanq; uasta sit sylua, à latronibus tamen bene est custodita. Habet Hallensis ciuitas propriam monetā, sed quæ non transit extra ditionem eius.

Fontes salis.

De

De sale Hallensi.

GErmania plurimum scatet aquis salsis, quarum aliquot fontes nobilibus oppidis decoros ob id Halas uocabulo à Græcis deducto nostri denominant, ut est Hala Sueuiæ ad Cocharũ fluuium. Notandũ autem hic, duplex esse sal, factitiũ & fossile. Facticium fit uel ex aquis marinis, uel ex salsis fontanis coquitur: differtq́ sal à sale primum in colore. Nam sal fossilis Sarmaticus est candidus, & ex factitijs nostris, Luneburgensis est candidissimus. At niger tantum est Noruegius is, qui coquitur in ferreis ollis, quo rustica plebs utitur. Secundo differt sal à sale facilitate translucida. Sal fossilis magis quàm cæteri est compactus & durus, marinus uero & lacustris minus est compactus & durus & omnes isti sales grassarum sunt partium, contrà tenuium ex aqua salsi excocti. Sal Luneburgi & Halæ in Suæuia coctus, candidus est.

Sal fossile & facticium

Halla monomachiæ locus.

DEsignatus fuit olim locus iste Hallensis pro iudicio eorum, qui dissidio aliquo & simultate laborabant, cupiebantq́ certamine publico & uictoria ipsa tueri & probare integritatem suam. Nam qui athleta euasit, ille iudicio hominum insons declarabatur. Permittebat͛ autem huiusmodi conflictus & duellum nobilibus, & his qui equestri erant præditi dignitate, si quando notam infamiæ inustã diluere cuperẽt, id fieret manifesto uictoriæ indicio. Et ad huiusmodi rei executionẽ, senat⁹ Hallẽsis sua olim ab Imperatoribus & regibus accepit priuilegia & leges. Obseruat͛ aũt in eo experimento talis processus. Quãdo duo nobiles inter se dissidentes, gladio uolũt probare innocentiã suam, sollicitant in primis senatum Hallensem pro theatro & loco certaminis dando atq́ pro publica dimicationis defensione. Tunc senatus solet respondere in hunc modũ. Accepimus literas uestras & dolentes perpendimus animorũ uestrorum motum, conceptamq́ altrinsecus simultatem: quare obsecramus, si fieri potest, ut ab hoc instituto uestro desistatis, aliaq́ cõmodiori uia dissensionẽ uestram componatis, à cruento duello abstineatis, petitionemq́ nostram in hac re minime refutetis. Illis autẽ in suo proposito perseuerantibus, & rursum senatum pro monomachię publico loco interpellantibus, rescribere solet senatus sub tali forma. Quoniam obstinati perseueratis in uestro proposito, en constituimus uobis illum aut illum diem, in quo coram nobis cõpareatis. Parati enim sumus audire causam uestrã æquis auribus. Comparentibus autem illis constituto die coram senatu, senatus auditis querelis eorum, nullum non mouet lapidem, quo illos dissentientes ad unionẽ redigat. Quod si noluerint acquiescere saniori consilio, perstiterintq́ in primo proposito, indicit illis senatus certũ diẽ in quo conueniant, exhibet theatrũ, pollicet͛q́ defensionẽ. Vẽnientib. ergo partibus & adhuc monomachiã expetentibus, primo adigunt͛ ad iuramentũ, quo se

Processus in duello.

Conditiones monomachiæ.

quo ſe obſtringunt certa die ſtare legibus monomachię, & ne quis plures perſonas aut maiorem comitatum ſecum in ciuitatem introducat, quàm ſenatus eis præſcripſerit. Deputatur deinde certa intra ciuitatem planicies, puta forum aut alius cōmodus & amplus locus qui & arena perfunditur, atq; peribolo circumſepitur, & utriq; dimicaturo ſua erigitur caſa in qua maneāt cum his qui ſtipant eos. Ponitur etiam ad utriuſque caſam feretrum cum candelis, pannus funeralis & alia ad funus requiſita. Permittitur deniq; cuiq; eorum ſacerdos, qui magis arriſerit, cui ſua confiteatur peccata, permittuntur duo cuſtodes ſeu ſtipatores, permittuntur æqualia arma, ſecundum quod inter illos equites aut pedites conuenerit, ipſiq́; ſcriptis antea fidem dederint, ſecluſa omni fraude. His omnibus rite peractis, pręſentibusq́; illis qui ad certandum parati ſunt, promittitur utriq; æquale patrocinium & æqualis defenſio, promulgatur etiam à ſenatu uoce præconis tale edictum, ne quis acclamet, nutum aut indicium aut quodcunq; ſignum det uni eorum. Et qui id pręuaricatur, iuſſu ſenatus ilico per lictorē qui præſens aſtat, punitur. Nam irremiſſibiliter talis pręuaricator truncatur manu dextra & pede ſiniſtro. Claudūtur interim omnes portę, turresq́; & mœnia pręſidijs muniuntur, plateæ ciuitatis ferreis catenis & repagulis claudūtur. Prohibetur etiam ne mulieres aut puellæ aut etiam maſculi infra duodecimū annum ad tale admittantur ſpectaculum. Poſt hæc ad præſtitutam à ſenatu horam, ueniunt certatores armis muniti cum confeſſoribus & ſtipatoribus ſuis, quiſq; ad caſam ſuā: & priuſquā cōmittantur fit permutatio ſtipatorū, qui in alterius caſa omnia diligenter luſtrent, ne quis eorum ulla utat̃ fraude aut dolo, aut diſparia habeant̃ arma. Quo prouiſo, permittūtur certaturi egredi è caſis ſuis ad monomachiam, emiſſáq; trina uoce præconis, clamantis, Primò, Secundò, tertiò, ad tertiam uocem congrediuntur. Qui uulneratur & ſeſe æmulo tradit, is infamis habetur cunctis diebus uitæ ſuæ, nullumq́; permittitur conſcendere equum aut barbam radere aut arma geſtare, ſed nec ad ullos unquam ſuſcipitur honores. Qui uero in theatro illo uictus neci datur, is honorificè ſepelitur, & uictor ſatis ſuperq́; honori ſuo conſuluit, poteritq́; deinde ad officia honorabilia recipi. Anno domini 1005. in fine Aprilis Iodocus à Burgaw & Georgius Hail, Hallę duellum inierūt, in foro ubi pecora uenduntur, uictusq́; Iodocus à Burgaw, mortuus eſt poſt ſextum diem. Poſtea monomachiā exercuerunt duo nobiles, induti tunicis uiridis coloris abſq; indumentis ferreis, uictusq́; uictori ſe dedidit. Deinde rurſum duo nobiles congreſſi ſunt, unus Greuter dictus & alius Bawſtetter, euaſitq́; Greuter uictor, & à theatri loco ſuper poplites ſuos inceſſit, ut potuit, ad ſacellū beatę uirginis ſitum iuxta capellę portam, poplitibus etiam ſanguinē ſtillantibus. Poſtea iterum duo nobiles, unus à Munchingen & alter à Rappenburg inſtituerunt deſcendere in arenam, ſed perſuaſi à ſenatu Hallenſi deſtiterunt à propoſito ſuo concordiamq́; inierunt. Fuit & Herbipolis ciuitas Franconię, olim pro monomachiæ iudicio celebrando & experimento quærendo deputata, ſed quod longe alijs ritibus quàm Hallenſe fuit executioni mandatū. Omitto tamen hic formā illius iudicij, ſicut & illius quod in Onſpach iuxta Nurnbergum aliqnando fuit inſtitutum, breuitati ſtudens.

Fœminis ſpectaculū interdictum.

De pago Viragrundenſi.

VIragrund nemus & regio parua, ſeptem miliaribus in longum excurrens, complectitur oppidum & celebre monaſteriū, Elbwangē, ſed quod hodie collegium eſt ſacerdotū & prępoſitura. Cōmendatur ager illius terrę propter agriculturam, ligna, prata, iumenta & pecora. Habet quoq; piſces, aues, uenationem, reſinā & picem. Vinum tamen non producit. Latitudo eius accipitur à Dunckelſpuhel uſque ad Hoſtenſem ſyluā. Adiacet Dunckelſpuhel oppidū imperiale fluuio wernitz, habetq; per circuitum tot ſtagna & piſcinas quot ſunt dies in anno. Amnis Iaxtus tranſit hanc terram alluens mœnia Elbwangen, habetq́; primum fontem iuxta oppidum Zebingen, ingreditur duos lacus & rurſum egreditur, tandemq́; labitur in Neccarum. Habet regio iſta multa oppida & caſtra, quorum nomina ſunt, Kreilsheim, Laubenhauſen, Hornberg, Sultz, Kirchberg, Lőwenfelſs. Morſtein, Langenburg, Iaxtperg, Krauten, Tertzbach, Leubach, Berlichingen, widern &c.

Hoſt ſylua.

Iaxt fluuius.

Elbuuangen monasterium.

MOnasterium istud fuit fundatum anno Christi 764. à quodam episc. Hariolfo nomine. Hunc Carolus Magnus amasse dicitur ut proprium patrem. Fuit autem Episcopus Lingonũ, hodie Langres uocant. Successor eius in abbatia ista fuit Victerbus, qui postulatus fuit in Episcopum Augustanum. Secuti sunt eum isti abbates, Grimoldus, Othaldus, Adelgerus, Sanderadus. Ermenricus, Berno, Astericus, Lindbertus &c. Vltimus abbas uocatus fuit Ioannes ab Hirnheim qui factus Abbas anno Christi 1452. rursum resignauit abbatiam anno 1460. commutataq; est in præposituram, succedentibus istis Præpositis: Albertus de Rechberg, Bernhardus de Vuesterstetten, Albertus Thumb de Nuburg. Hic resignauit præposituram, factusq; est post eum præpositus anno domini 1521. Henricus comes Palatinus Rheni.

De regione & fluuio Vuernitz.

FLuuius Vuernitz oritur sub castro Schillingsfurst iuxta uillam Vuernitz, curritq; uersus Dunckelspuhel & inde uersus Oetingen, ab Oetingen uersus Sueuicã Vuerdam ubi labitur in Danubium. Terra iuxta hanc fluuium est bene culta oppidis, castris, monasterijs & uillis. Habet enim Vueitlingen castrum & uillam, Auffkirh, Reckingen: Richenbach, Truhadingen, Kronheim, castrum & uillam, A hausen monasterium ordinis sancti Benedicti, Oetingen oppidum & castrũ sita ad ripam fluuij Vuernitz, Alterheim seu Alleren, Gossen, Harburg, Vuerdam ciuitatem imperialem.

Ciuitatis Nordlingensis descriptio, per eximium uirum Wolffgangum Vogelmannum eiusmodi loci protoscribam, ad Munsteri sollicitationem, concinnata.

NOrdlinga antiqua imperialis ciuitas, in medio ferè Rhetiæ inferioris sita, putatur nomẽ sortita à Claudio Tiberio Nerone, tertio Rom. Cæsare, anno plus minusúe tricesimoquarto antequã fasces imperij susciperet, quũ scilicet ageret ducem exercitus Augusti Cęsaris, oppugnaretq; ex hac Rhetia interiora Germaniæ. Siquidem quũ præclarus Romanæ militiæ dux esset, unà cum Claudio Druso fratre plurimas adeptus esset uictorias, Augustus deniq; per hos fratres ferè totum orbem paulo ante Christum natum sibi subiugasset, cupientes immortalem factorum suorum post se relinquere memoriam, extruxerunt & instaurauerũt multas ciuitates, illisq; nomina sua imposuerunt, maximè autem Tiberius Nero, qui in delitijs habebat ciuitates à se denominari. Vnde unam in Galilæa à prænomine suo Tiberiã, & duas in Rhetia à cognomine Nerobergam & Nerolingam appellari uoluit, ad quod probandum multæ à me afferri possent coniecturæ, etiamsi non sim nescius, quosdã in hac esse sententia, ut putent Tiberiam siue Tiberiadem constructam ab Herode, Norimbergam uerò nomen accepisse à Norico monte, & Nordlingam à Nordgauia dictam. Ego diuersum sentio. Certè quantum attinet ad Nerolingam, facile ex patrio sermone probare possum, ciuitatem à Nerone potius quàm aliunde denominationem accepisse, quum incolæ ipsam trito sermone Neroling & non Nordling sicut exteri appellent, quin & Annales Nordlingensium atque Norenbergensium adstipulantur huic nostræ coniecturæ. Nam in libro Nerobergensis historiæ sic

Nerolinga.

legitur. Anno uigesimo ante natiuitatem Christi, Tiberius Nero in Rhetia castrametatus, ubi modo Nerolingen oppidum est: & sicut à Tiberio Tiberiam, ita hoc oppidū à cognomine nominauit Nerolingam. Mos enim erat Romanorū, in quo loco hyberna faciebant, fossam aggererētq; eijcerent, uallo circundantes exercitum, ibidemq; tēpore æstiuo pro exercitu alimenta reponerent. Unde post eorum discessum facili opera oppida construebātur. Ex præfato loco gessit Rheticum Vindelicumq; bellum. Hæc ibidem. Nec obstat proposito nostro quod Tiberius ex Eusebio cōuincitur ante Christum natu bella intulisse Asianis populis, quum successiuis temporibus potuerit & in Asia & in Europa arma gestare atq; tandem de Rhetijs, Vindelicis, Armenijs & Pannonijs triūphare, sicut passim apud historicos inuenitur. Quòd autem hæc nostra Nerolingensis ciuitas à Ptolemæo Aræ Flauianæ nuncupatur, hoc inde factum putant, quòd circa annum Christi septuagesimum secūdum Flauius Vespasianus Germanos oppugnans, atq; parta uictoria triumphās, hoc loco aras extruxit, atq; dijs gratias agens, ciuitati nouum atq; gentilitium nomen reliquit. Nec id Flauio Claudio adscribi potest, qui tricesimus fuit in ordine Cęsarum, atq; circa annū domini ducentesimumseptuagesimumsecundum, regno est potitus. Ptolemæus autē longe antè, nempe circa annum Christi centesimum sexagesimum tertiū huius nominis mentionem facit, quando Flauiorum Romanæ familiæ adhuc recens erat memoria, & tres cęsares Vespasianus, Titus & Domitianus Flauiani fuerint. Quòd autem aliqui per Aras Flauianas alia loca quàm Nerolingam intelligere uolunt, cum illis contendere nolumus, hoc tamen certo certius scimus, in tota regione ista non esse aut olim fuisse locum aliquē commodiorem & mansioni humanę conuenientiorem quàm Merolingæ sit area & circumiacens ager, id quod ueterum mathematicorum dimensione comprobatum uidetur, quibus tum βωμοὶ φλαΐνιοι gręco nomine Nerolinga nūcupata est. Hoc etiā cōstat, ciuitatis mœnia primum locata fuisse in monte ad sanctum Emeranū (ubi antiqua est parochia) dicto, ubi scilicet Tiberius Nero hyberna tenuit, & Protestantes anno Christi millesimo quingentesimo quadragesimo sexto castra sua cū cētum millib. hominū fixerunt è regione quorum Cæsar Carolus V. nōminorib. copijs suū exercitum in monte Veneris prope Allerhaim & Lierhaim collectū tenuit. At quum tēporum successu locus ille in monte aquę penuriā sentiret, ac simul ob superueniens incendiū funditus periret, coloni aream aliam & multo commodiorem sub monte ad ripam Egræ amnis sibi deligentes, mansionem à monte in planiciem transtulerunt, fluuiumq; in ciuitatem deriuarunt, qui & in hunc usq; diem ciuitatē ferè mediam intersecat. Habet & maior domorum pars in eo ciuitatis situ suos proprios & salubres fontes, cellas uinarias atq; alias multas commoditates, quas in monte habere non potuit. Sed quia nihil firmum & perpetuum est in terra, omnisq; conatus humanus nihil præualet contra Dei prouidentiam, & quando ille non custodit ciuitatē frustra uigilat qui custodit eam, factum est anno Christi millesimo ducentesimo tricesimo octauo, ut tota ciuitas igne conflagrarit cum ingenti damno inhabitantium, ut nō modo amiserint homines, ædificia, fortalicia & substantiam, uerum & diplomata, instrumenta, literas contractuum, regalia, priuilegia, immunitates, iura, leges &c. Illico tamen & eodem anno succurrente beneficio clementissimi Imperatoris Friderici secundi, cœpta est ciuitas reædificari, singularique eius fauore atq; filij eius Conradi regis & reliquorum successorum beneficentia, libera fuit aliquandiù quousq; respiraret, ab omni exactione, seruitute & contributione, & post instaurationem suam immunitate & magnis gratijs atq; priuilegijs donata. Sed quia primus restitutæ ciuitatis circus non multum amplus fuit, nec capax omnium eorum qui temporum successu ibi uel nati uel coloniam adepti fuerūt, factum est posterioribus annis, imperante Ludouico tertio, anno scilicet 1327. ut omnia suburbia unà cum oppido ipso in unā contraherentē circumferentiā, mœnibusq; nouis & amplioribus cingerētur, & ciuitas ipsa iam duplo maior fieret quàm antea fuit, sicq; in orbē disponeretur, ut sui similes non multas in Germania inuenias ciuitates. Habuit ab antiquis temporibus patricios & multas nobiles atque diuites familias, insignesq; alios ciues, quos & ob egregia eorum facinora domi forisq; gesta, cæsares magnis prosequuti sunt beneficijs & gratijs. Sed quia nihil in hac mortali uita omni ex parte est beatum, sensit & hæc ciuitas fatorum sæuitiam, Bellonæ tyrānidem, Vulcaniq; furorem, quibus malis præssa, successiue perdidit optimos quosq; patricios & fortunam, ut etiam hodie multæ sint ciuitates, quæ olim ea inferiores, iam uel pares aut certe superiores sint. Sic enim omnia in hoc mundo susq; deq; feruntur.

Ergo Danubius non fuit tunc limes Rom. Imp.

Aræ Flauianæ.

Locus primus Nerolingæ.

Nerolingæ incendium.

Ampliatur Nerolinga.

Et ut

Anno Domini 1517. uicesima sexta die Iunij Nordlingenses rursum alio affecti sunt damno. Nã excitatus horrẽdus uẽtus simulq; terræmotus grauis concurrẽs deiecit parochialem ecclesiam, ad sanctum Emeranũ dictã, atq; intra mœnia ciuitatis & extra ad duo milliaria, strauit duo millia domorum & stabulorũ. In syluis uerò & hortis innumeras radicit9 euulsit arbores. Reliqua eminentiora ædificia quæ non deiecta sunt ui uentorũ, pro magna parte sunt concussa & commota atque deinde infirmiora reddita. Anno 1525. quum rustici per Germaniam sæuirent, Nordlinga quoq; huius mali non fuit expers. Nam fuerunt in ea quidam pacis turbatores, qui prouocantes ciues in magistratum, deposuerũt Senatum, usurpatoq; gubernaculo ipsi aliquanto tempore moderatores reipub. extiterunt, quousq; Senatus innocentiam suam et seditiosorum peruersitatem declarans, commissione Cæsareæ maiestatis fuit restitutus, autores autem seditionis iusto fuerunt condemnati iudicio. Anno Christi 1546. Nordlingenses ad Cæs. maiestatis mandatum in Schmalkaldico prælio neutri fuerunt, nulli parti adiutrices porrigẽtes manus, sed quod illis minimè profuit. Nam pressuram passi direpti sunt, uulnerati & aliqui occisi, quidam extorres facti, multi iniurijs lacessiti atque in his omnib. grauissimo affecti sunt damno. Nam exactionis aut incendij (quod aiunt) loco, emũcta est magna uis pecuniæ. Impensæ autem numerantur bis centena millia aureorum, quas intra & extra mœnia fecerunt & tulerunt Nordlingenses. At personæ intra illius belli tempora ense, terrore, frigore, fame, mœrore, infectione, deniq; aut alio mortis genere illic obruti, numerantur plus minus quatuor millia.

Horrendus uentus.

Rusticorũ bellũ nocuit Nordlingæ.

Schmalkaldicum bellum.

Fertilitas Rhetiæ Nordlingensis.

Est huius regionis terra pinguis, diues pecorũ & frugum, palustris tamen et uitibus carens. Abundat iumentis, pratis, pomis, anseribus & suibus. Anseres hinc magnis turmis ad tractum Rheni deducuntur. Producit quoq; hæc terra elegãtes, pullos equinos, sed qui facile dicũtur excecari. Terminat̃ hęc regio prope Bopfingen ad Hertfeld, prope Teckingen ad Hanenkam, prope Vuemlingen ad Schuuanfeld & propè Truhadingen ad Viragrund. Est autem Bopfingen oppidum imperiale situm ad Egran fluuium. Vuemdingen uerò oppidum & castrum principum est Bauariæ. Hirnheim castrum & nobilium de Hirnheim. Teckingen monasterium est ord. sancti Benedicti. Kirchen monasterium monialium, ubi comites de Oetingen suam habent sepulturam.

Rhemsthal & Prensztal.

Accipit uallis ista denominationem ab amne Remß, per quam finit. Sita est in ea ciuitas imperialis Gamundensis, quæ olim fuit sub ducibus Sueuiæ, ubi & curiam suam aliquandiu habuerunt. Fuerat enim dominorum à Staufen, quos Henricus quartus euexit ad ducatus culmen. Est in eo oppido magnum negocium lapillorum

Gamundia.

rum Cryſtallinorū, ſuccini & oſsium, ex quibus parāt globulos, qui
filis aut funiculis innexi, collo aut brachio adhibent, multisq́ꝫ q Deo
preces [illegible] offerunt uſui ſunt. Lucrifaciūt ciues aliquot millia
florenorū annuatim ex huiuſmodi globulis. Sitū eſt quoqꝫ in hac ual
le caſtrum montanū Hohenſtaufen, quod fuit ducū Sueuiæ, unde no

Staufen.

men et ſtemma deduxerunt. Fuerunt enim primò latrones, ex quibus
deinde duces, reges & imperatores nati ſunt. Non procul ab hac ar/
ce eſt monaſteriū Lorch, fundatū à memoratis ducibus. Itē Hohen
Rehberg arx montana, unde nobiles Rehbergenſes nomen habent.
Cæterum quantum attinet ad fertilitatē huius uallis, notandum inco
lis nihil deeſſe neceſſarium rerū, quū apud eos creſcat uinū, frumen/
tum, auena, poma, iumenta &c. Alia uallis in hac Sueuica regione eſt Prentzthal, à fluuio/
lo Brenſs ſic dicta, qui oritur iuxta monaſterium Kunigsbrun. præteriens oppidum Gen/
gen, miſcetur Danubio prope oppidum Gundelfingen. Habet hæc uallis multa inſignia
loca, nempe Heidenheim oppidum & Helenſtein caſtrum: monaſterium Kunigsbrū or/
dinis Ciſtertienſis, quod fundauit Albertus ab Habſpurg rex Rom. in quo ſepulti iacent
comites de Schlüſſelberg, qui & ipſi fundatores fuerunt. Item caſtra Falckenſtein, Eſel/
burg, Brentz, Schnaitheim, & Gengen oppidum imperiale, Vuyteslingen oppidum in
quo ſanctus Vdalricus natus perhibetur.

Nagoltherthal, id eſt, uallis Nagolt.

VAllis Nagolt eſt in regione Vuirtenbergenſi, incipitq́ꝫ apud oppidum Nagolt et
extendit ſecundum fluxū amnis uſqꝫ ad Pfortzheim. Oritur fluuius iſte in Nigra
ſylua prope oppidum Altenſteig, habetq́ꝫ aliqua adiacentia oppida, ut ſunt Wild/
perg oppidum & caſtrum unà cum monaſterio monialiū, in quo comites de Ho/
henberg fundatores ſepulti iacent: Bulach & arx montana, ubi aliquando fuit minera me

Caluu.

tallica, Zobelſtein oppidum & caſtrum, Caluu regium oppidum ubi aliquando fuit comi
tatus, ex cuius familia duo Romani pontifices fuerunt electi, nempe Leo nonus, qui à pa/
tre comes fuit Dagſpurgenſis ex Alſatia, à matre autem deſcendit ex familia comitum
Kalbuuenſium, & Victor ſecundus, qui & ipſe fuit ex genere Kalbuuenſium comitum.

De moribus & ritibus Antiquorum
& modernorum Sueuorum.

CAius Iulius Cæſar in quarto commentariorum de Sueuorum moribus ita ſcribit:
Sueuorum gens longè maxima ac bellicoſiſsima Germanorum omnium, cen/
tum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis ſingula millia armatorum bel/
landi cauſa è finibus educūtur, reliqui qui domi remanſerint, ſe atque illos alunt.

Sueui olim bellicoſi.

Hi rurſus inuicem anno pòſt in armis ſunt, illi domi remanent: ſic nec agricultura neqꝫ ra/
tio aut uſus belli intermittitur, ſed priuati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt. Neque lon/
gius anno remanere uno in loco incolendi cauſa licet. Non frumento ſolum ſed uulgo la/
cte & pecore uiuunt, multumq́ꝫ ſunt in uenatione, quæ res & cibi genere & quotidiana ex/
ercitatione & libertate uitæ (quod à pueris nullo officio aut diſciplina conſuefacti nihil
omnino contra uoluntatem faciant) & uires alit & immani corpore homines efficit, atqꝫ
in eam ſe conſuetudinē adduxerūt, & ſub cœlo frigidiſsimo habitantes, neqꝫ ueſtē ullam
præter pelles habeant, quarū propter exiguitatem maior corporis pars nuda & aperta eſt,
lauantur in fluminibus. Mercatorib. eſt ad eos aditus magis eò quòd quę bello ceperāt uen
dant, quàm ut aliquā rem ad ſe deferri deſiderent: quin etiā iumētis, quib. maximè delectan
tur quæq́ꝫ impenſo parāt precio, Germani nō utuntur, ſed quæ apud eos ſunt, & natura par

Sueui in equis non pugnant.

ua & deformia, hæc quotidiana exercitatione ſummi ut ſint laboris efficiunt. Equeſtribus
prælijs ſæpe de equis deſiliunt ac pedites præliantur, & eos eodem ueſtigio remanere edo
ctos, ubi uſus eſt, celeriter repetunt. Neqꝫ morib. ſuis quicquā inhoneſtius aut inertius pu/
tant, quàm ephippijs uti. Vinū ad ſe importari omnino non ſinunt, quod ea re ad laborē fe/
rendum remolleſcere homines atqꝫ effœminari arbitrentur. Publicę eſſe laudis putāt, quàm latiſsimè

latissimè à suis finibus uacare agros, hac re significari magnū ciuitatū numerum suā uim sustinere nō posse, propter quod una parte à Sueuis circiter mille sexcentorū passuum agri uacare dicuntur. En hi fuerunt antiquorum Sueuorum ante & circa Christi natiuitatē mores, quando adhuc toti Romano imperio fuerunt formidabiles. Verum enimuero hodie non solum apud Sueuos, sed & apud omnes ferè gentes mutati sunt mores, & quod dolendū plurimum est, ferè in peius. Nam hodie potētiores Sueuorū ferè omnes mercaturæ uacant, societatem siue confœderationem unam multi ineunt, ac certam pecuniæ summā quisque ponit, qua non solū aromata, serica atq; alias preciosas merces, quæ ad nos à transmarinis & remotissimis regionibus transuehuntur, emunt, sed uilia etiam ut cochlearia sunt, acus, specilla, pupæ & huiusmodi: præmunt etiam uina & frumēta, quod non minus opificibus & agricolis graue dānosumq; est (qui sua ante tempus mercatoribus uendunt, quæ postmodum necessitate cogente duplo ære redimere ab ipsis debent) quàm toti prouinciæ: quæ quibuscunq; indiget, nō apud uicinas gentes, à quibus minori præcio habere possit accipere debet, sed ab illis ubi emporia habēt. Ipsi tamen per se non negociantur, sed cōmunibus seruitijs, qui contractam rursus pecuniā unà cum lucro congregantes, certo tempore rationem ponunt, singulisq; dominorū lucri partem fideliter præbent. Priuati Sueuorum nulla alia re, nullo alio artificio magis occupantur, quā lini operatione, cui adeo incūbunt, adeo dediti sunt, ut in quibusdā Sueuiæ locis nedum mulieres ac puellæ sed adolescentes & uiri hyemis tempore colo admouentur. Panni genus faciunt, cuius tela linea est, intextū bombycinum seu gossapinum, barchat illud uocantes, faciunt & totum lineum quod golsch appellant. Compertum est, apud Vlmēses solum quotānis utriusque generis pannos parari centum millia, ex quo quisque coniecturare potest, quàm incomprehensibilis incredibilisq; summa in tota regione elaboretur. Ad remotissimas nationes isti panni transuehuntur, & maxime bis

Hodierni Sueuorum mores.

Sueuorum opificium.

in anno ad emporium Frãcofordense, ubi quàm ingens uectigal Sueuicæ nationi accedit. Præterea quoniam bonis mala commista semper sunt, & nulla ex omni parte erecta, sunt Sueui in Venerem multum proni, fœmineus sexus uirili ad malum facile cõsentiens, unde prouerbium ortum, unam Sueuiam latæ Germaniæ satis meretricum transfundere, quemadmodum Franconiam copiam dare raptorum, & mendicãtium, Baioariam furum, Heluetiam carnificum & lenonum, Saxoniam potatorum, Frisiam atq; Vuestphaliam periurorum, Rhenum gulonum. Hodie Sueuorum tria sunt genera, nempe qui sacris præsunt, nobiles, & ciuitates imperiales. Qui sacris præsunt ecclesiastici principes & prælati multa possident, regalia habent & iurisdictiones temporales, quas in suos subiectos laicos exercent. Nobilitas gradus habet. Sunt enim principes, sunt comites atq; barones, sunt & inferiores gradus nobiles. Principes non solum dignitate & generis claritate, sed & potentia antea edunt reliquos. Terras habent & dominia latissima. Comites & barones cæteriq; nobiles per totam Sueuiam dispersi sunt. Ciuitates imperiales eò dictæ sunt, quòd solum sint Romano principi subiectæ.

Prouerbium uulgare.

Regnum & ducatus Sueuiæ.

Reges Sueuorum.

Habuerũt Sueui ab antiquo reges suos, præsertim temporibus Iulij, Augusti, Tiberij atq; Cõstantini. Quot autẽ & qui fuerint & de interregno eorum pauca inueniuntur. Cõstat aliquid de Ariouisto, Morauino, Badoncario & alijs paucis. Vltimi putantur fuisse Cunimundus, qui cum Ostrogothis bella gessit & Marsilius qui circa annum domini 690. unà cum Pipino maiore domus Franciæ contra Græcos pro Christi fide cõcertasse memoratur. Clodoueus quoq; rex Francorum ob uictoriã de Sueuis obtentã in prælio, in quo Sueuorum rex occisus narratur, Christianum se fieri pollicebatur &c. Ab eo tempore Sueuia reges non habuit usq; ad Carolum Crassum. Hic enim in diuisione Sueuiam obtinuit, posteaq; rex Rom. factus est, & in prouinciæ formã Sueuia redacta fuit, habuitq; non multo post duces. Anno domini 600. habuit Gonsonem ducem, qui S. Colũbanum & S. Gallum è Brigantia expulit. Postea fuerunt Bertholdus, Gotfridus, & filius eius Theobaldus. Et Carolus magnus duxit uxorem Hildegardem de genere Gotfridi ducis Sueuiæ, fuitq; Sueuia aliquandiu in familia eius, nempe Caroli magni, qui & priuilegia multa dedit Sueuis ob ministeria sibi exhibita. Fuit enim Geraldus dux exercitus Sueuorũ, qui priuilegiũ Sueuis primorum ordinum in prælio meruisse dicitur. In castro Hilermont iuxta Cãpidonam sedem habuerunt duces Sueuiæ, Esuerius, Eruerius, Marsilius, Conradus, Hildebrãdus, Hochuinus, Nebus, Gotfridus, Imauus. Numerantur etiam à quibusdam duces Sueuorum Landfridus, quem Carolus Martellus superasse dicitur, Gotfridus qui cum Odilone duce Bauariæ certauit. Item Richardus nepos Offonis regis Angliæ ex sorore.

Richardus dux Sueuiæ	Vuilibaldus episcopus Eistettensis in Bauaria.
	Vunibaldus abbas in Haidenheim
	Valpurgis abbatissa in Haidenheim alio monasterio.

Sub Arnolfo Cæsare gubernabant Sueuiã Bertholdus & Erckingerus, sed Sueuia nondum erat in ducatum restituta, quin fisco regio parebat. Cõtinuo tamen Sueuorum assensu institutur dux Burchardus illius gentis nobilissimus, & ducatui prædia supradictorum fuerunt incorporata domini 912. Alij intelligunt Burchardum socerũ Rodolfi regis Burgũdiæ. Huic successit Hermannus qui Anno Christi 948. dedit Idam filiam suam Ludolfo filio Ottonis primi.

Hermannus 1. qui habitauit in Tuuiel	Ida cui datus maritus Ludolfus.	Otto. Gregorius quintus papa.

Ludolfo amoto propter rebellionem quam mouit in patrem, successit Burchardus tertius, & illi Henricus dux Saxoniæ. Post eum Otto, deinde Conradus, Hermannus secundus, cuius uxor fuit Gerburga filia Conradi regis Burgundiæ. Successit ei Hermannus, & post eum Ernestus

Ernestus marchio Austriæ { Hermannus anno 1030. Hic post nepotem ex fratre Ernestũ, præfuit ducatui. Ernestus perijt in uenatione. Ernestus: hic interijt in prælio

Post Hermannum Ernesti filium, Otto comes Palatinus factus est dux per Henricum Cæsarem, anno 1042. Successit deinde Otto de Schuuinfurt, & post eum Rudolfus comes, filius Cunonis de Rhinfelden, anno 1048. qui postea contra Henricum quartum à quo ducatum obtinuerat, electus est à quibusdam in regem Rom. & deinde in bello ab Henrico occisus. Post hunc Bertholdus de Zäringen qui Rudolfi habuit filiam uoluit se insinuare in ducatum, sed nihil effecit: translatus enim fuit ducatus ad Fridericum de Staufen, cui imperator suam dederat filiam uxorem Agnetem nomine. Et quoniam Imperator Zäringensem quoq; pro suis meritis honorare cupiebat, tradidit illi pro ducatu Sueuiæ aduocatiam Tigurienſis ciuitatis. Fridericus à Staufen ex barone factus dux, genuit Conradum regem & Fridericum ducem Sueuiæ. Fridericus dux genuit Fridericum Barbarossam Imperatorem & Cõradum comitem Palatinum Rheni. Barbarossa genuit Henricũ Sextum, qui ducta unica filia regis Siciliæ uxore, factus est rex utriusq; Siciliæ, Rom. rex & dux Sueuiæ. Succesit ei Fridericus secũdus filius eius, Imperator, rex Siciliæ &c.

Posteriores duces Sueuiæ.

Fridericus à Staufen.

Fridericus à Staufen
- Conradus Rom. rex
  - Henricus } Sine liberis.
  - Frideric. } Sine liberis.
- Fridericus dux
  - Fridericus Barbarossa
    - Fridericus
    - Hẽricus 6.
      - Fridericus secundus
        - Henricus
        - Conradus rex Rom.
          - Conradinus dux ult.
        - Fridericus
        - Manfredus
        - Entius
    - Otto comes Burgundiæ
    - Conradus
    - Philippus
  - Cõradus com. Palatinus

Fridericus secundus genuit Fridericum, qui factus fuit rex Antiochiæ, Manfredũ nothum, qui princeps fuit Tarenti, Entium regem Sardiniæ &c. Anno 1252. Conradus rex Friderici secundi filius, ex Germania in Apuliam se recipiens, cœpit corporis ualetudine aliquantulũ laborare. Manfredus enim frater eius nothus, ambitione ductus regnandi adauxit infirmitatem, medicis multa promittens, ut in clystere uenenũ ponerent: ex qua re ille de medio sublatus est, testamentum antea condens in quo hæredem instituit Conradinum. Mortuo autem Cõrado, & filio eius Conradino adulto, conqueritur Conradinus de pontifice Romano, quomodo sibi nocuerit. Nam Conradus pater eius rex Siciliæ condito testamento se tenellum in manibus sanctæ ecclesiæ reliquerat, & quòd papa prætextu Conradini asserentes se eius baiulum totũ regnum occupauerit, qui tum possessione adepta nomine eius extinguere conatus sit, terras ipsius Conradini distribuens in suos consanguineos & nepotes. Deinde in excidium Conradini inuitauit ad regnum Carolum Gallum. Hæc & nonnulla alia conquerens Conradinus, subintulit se armis aduersum Carolum certaturum. Veniensq; armata manu ingressus est Italiam. Quem cum pontifex uidisset transeuntem dixit: Hic adolescens tanquam uictima ad cædem ducitur. Properans autem Romam, tanquam Imperator acceptus in capitolium ducitur. Deinde relicta Roma, cum omni exercitu in regnum properat. Audiens autem Carolum partẽ Campaniæ obtinere, uenit obuiam Carolo. Sed cum uideret tãtam uim eius, ipse & Fridericus dux Austriæ, adolescentes ambo, signa sua consulto relinquentes, secesserunt. Et illico uictoria plena potitus est Carolus. Tunc Conradinum inter cadauera diu quæsitum & non inuentum, Carolus summa diligentia perquiri fecit quaqua uersum. Conradinus tectus cuculla Romam peruenit, ac inde Asturam incognitus perijt, eo consilio ut Pisas nauigaret, sed proditus est à piscatore. Cum enim pecuniam non haberet, anulum manu extractum illi pignus dedit. At piscator anulum quibusdam ostendit de ualore interrogans: qui permoti unde haberet anulum, respondit adolescentis esse liberali forma, habitu autem sordido. Illi itaque Conradinum suspicantes esse, adolescentes capiunt & ad Carolum octaua die post prælium ducunt. Qui gaudens eos mox carceri mancipat. Deinde Neapolim duci fecit, & post multas ostentationes ad pompam, Conradinum unà cum Friderico decapitari iussit. Cuspinianus

Papa contra Cõradinum.

Conradinus proditur.

 paulo

paulo aliter describit hanc historiam. Vide supra sub titulo Conradi 28. Romanorum regis. Sicq; Conradinum regem illustrem ex antiqua imperatoria prosapia propagatum, regna paterna repetentem, non in prælio quod iam peractum erat sed longè post interceptum, inermẽ, post diuturnum carcerem, contra omne ius belli, contra consuetudinem quæ neminẽ regẽ quem armis cepisset uita priuaret immaniter uita & regno spoliauit anno 1267. cum quo inclyta ducalis Sueuorum dignitas ab aula recessit. Sed hoc habet omnis rerum mortalium fortuna, ut cũ ad summũ peruenerit, intelligamus prope exitum esse. Interfecto itaque Conradino, nullus post eum dux cum titulo ducatus Sueuiæ uenit in Sueuiam, etiamsi Rudolfus ab Habspurg & filius eius atque nepos Lupoldus sibi usurparint hunc titulum, ob id quòd Rudolfus haberet uxorem Annam filiam Alberti comitis ab Hohenberg, factusq; Rom. rex, fecit filium suum Rudolfum ducem Sueuiæ, & dedit illi uxorem filiam Ottocari regis Bohemiæ quem in illo bello occiderat, unde natus fuit dux Ioannes, qui postea Albertum Rom. regem patruum suum interfecit.

Genealogia ducum Sueuiæ à Carolo

magno usque ad Conradinum ultimum ducem extensa.
Numerus adiunctus signat Imperatorum sucessionem.

1 Carolus magnus eius uxor Hildegardis
- 2 Ludouicus Pius, una eius uxor Iudith filia Guelfi comitis in Altdorff. Alia Hermingardis Ducissa Saxoniæ, quæ prima fuit
  - 5 Carolus caluus rex Franciæ & Imperator
    - 6 Ludouicus balbus rex Franciæ & Cæsar
      - Carolus simplex
  - Ludouicus rex Germaniæ
    - 7 Carolus Crassus Imperator & rex Franciæ atq; Sueuiæ
    - Ludouicus rex Frãciæ, Thuringiæ, Saxoniæ, Frisiæ &c.
    - Carolomãnus dux Sueuiæ, Bauariæ, Austriæ
      - 8 Arnolfus Imper.
  - 3 Lothari9 Imp. rex Italiæ & Austrasiæ, unde Lotharingia nomen accepit
    - 4 Ludouicus secundus Imperator qui Saracenos percussit.
  - Pipinus rex Aquitaniæ.
- Pipinus rex Italiæ
- Carolus. Hic uicit Bauaros, Bohemos & Vandalos.

Post Arnolphum Imperatorem linea Caroli magni in hunc modum extenditur.

8 Arnolphus Imperator & dux Sueuiæ atq; Bauariæ, felix in bellis.
- 9 Ludouicus Rom. rex pugnauit iuxta Licũ contra Vngaros.
- Conradus dux Lotharingiæ & Franconiæ, etiamsi dubium sit an fuerit filius Arnolfi. Suprà in catologo imperatorum, fit quoque huius genealogiæ aliqualis deductio.
  - 10 Conradus Imp. ultimus ex familia Caroli magni. Sunt qui putant eum filium fuisse regis Ludouici noni, alij uero dicunt eum nepotem fuisse Ludouici ex sorore.
- Leutgardis quã duxit uxorẽ Otto dux Saxoniæ
  - 11 Henricus primus dictus auceps dux Saxoniæ & Rom. rex. de sanguine Caroli magni à matre scilicet.
- Eberhardus dux Franconiæ.

Memorati Imperatores, reges & duces habuerunt sub se Sueuiæ ducatum.

- Hēricus auceps
  - Henricus dux Bauariæ.
    - Heduuigis nupta Burchardo duci Sueuiæ.
    - Hēricus dictus Hetzel, dux Bauariæ
      - 15 Henricus Imperator sanctus dux Bauariæ
  - 12 Otto primus Imp. uxor eius prima Egitha filia regis Angliæ. Altera Adelheidis relicta Lotharij regis Italiæ, mater Ottonis secundi. Mortuus est Otto prim9 anno 974.
    - Leutgardis uxor Conradi ducis Franconiæ, ac deinde nupta Ottoni Lotharingoi
      - 16 Conradus dux Sueuiæ & Franconiæ nepos Leutgardis & Conradi, fit Imperator 1025
        - 17 Henricus tertius Imperator, moritur anno 1056.
    - Ludolfus dux Sueuiæ
      - Otto dux Sueuiæ, mortuus sine hærede anno 982
        - Gregorius papa quintus
    - 13 Otto secundus sanguinolentus dictus quòd tot Saracenos interfecit
      - 14 Otto tertius factus Imperator anno 984. mortuus in obsidione Romana non sine suspitione ueneni
  - Bruno episcopus Coloniensis

Ludolfus Ottonis primi filius duxit uxorem Idam filiam Hermanni ducis Sueuorum, cui socer etiam tradidit ducatum, factusq; est marchio Austriæ. Habitauit hic dux Hermannus in Duellio castro, uulgo Tuuiel sito in Hegoia. Ludolfo successit Burchardus secūdus, qui duxit uxorem Heduuigim neptem Ottonis primi. Post hunc autē præfuit Sueuiæ Henricus dux Saxoniæ, idq; (ut putant) nomine tutoris, præsertim quum illum subsecutus sit Otto filius Ludolfi. Ottoni successit dux Conradus, eoq; mortuo anno 997. substitutus est in locū eius Hermannus secundus, qui habuit uxorem filiam Conradi regis Burgundiæ, cui successit filius eius Hermannus. Anno 1042. Otto Palatinus de genere ducis Hermanni factus est per Henricum tertium dux Sueuiæ. An is fuerat Otto dux de Schuuinfurt aut alius, perspectum non habeo. Anno 1048. factus est Rudolfus filius Cunonis comitis de Rhinfelden, dux in Sueuia per Henricum Imperatorem. Qui quum contra Henricum quartum electus esset in regem Rom. perijt anno 1080. in bello. Tunc gener eius Bertholdus dux Zāringensis uoluit sibi iure uxoris suæ uendicare ducatum, sed prohibitus fuit per Imperatorem, qui filiam suam dederat uxorem Frederico à Staufen, illum'q; creauerat in ducem Sueuiæ anno. 1080. Fuit huius ducis uxor de sanguine Caroli magni, licet per fœmineum sexum, ut patet intuēti genealogiam hic & supra positam.

Tuuiel arx.

- 17 Henricus tertius
  - 18 Henricus quartus
    - 19 Henricus quintus
    - Agnes, uxor Friderici à Staufen ducis Sueuiæ
      - Fridericus monoculus dux Sueuiæ
        - Conradus factus comes Palatinus Rheni
        - 21 Frideric. Barbarossa electus Imperator anno 1152
      - 20 Conradus, factus rex Rom. post Lotharium anno 1140.
        - Henricus
        - Fridericus
        - Sine hærede

Fridericus primus huius nominis Imperator habuit matrem comitissam de Zuueibrucken, alij uero scribunt matrem eius appellatam Iuditham, natam ex Guelforum familia, uxor autem eius fuit Beatrix filia Reginaldi comitis Bisontini, ex qua sustulit multos liberos, inter quos Henricus factus est Imperator sextus huius nominis, dux Sueuiæ & Apuliæ, atque utriusq; Siciliæ rex.

- Fridericus Barbarossa Imperator.
  - Otto dux Sueuiæ & comes Burgundiæ
  - Fridericus. Hic in obsidione Aconensi perijt.
  - Henricus sextus Imp. & rex Sic.
    - Fridericus secundus dux Sueuiæ, rex utriusq; Siciliæ & Ierusalem, Imperator
      - Henricus dux Sueuiæ & rex Germaniæ mortuus in carcere anno 1231.
      - Conradus tertius dux Sueuiæ, rex Siciliæ & Ierusalem, rex Rom. ueneno à fratre Manfredo interemptus
        - Conradinus dux ult. Sueuiæ
      - Manfredus filius nothus, interfecto fratre possedit regnum Siciliæ 13. annis
  - Philip. dux Sueuiæ, electus Imp. anno 1198. interfectus ab Ottone Vuitelspach
  - Conradus dux Sueuiæ & Franconiæ, profectus contra Bertholdum ducẽ Zäringensem prope Durlach in sylua Lusshart ob adulterium fuit interfectus.

Nigra sylua, olim pars Herciniæ syluæ.

SVnt qui Nigram syluam uolunt esse caput Hercyniæ syluæ, id quod Hercingen pagus prope oppidũ Vualdsee indicat. Vnde Strabo lib. 4. Istri inquit, fontes iuxta Sueuos & Hercyniam syluam sunt. Et in 7. lib. inquit: Hercynia sylua proceris est arboribus, cui quidem Istri fontes ac Rheni proximi sunt, inter utrunq; lacus & effusæ de Rheno paludes. Et post pauca: Hercynia sylua magis quàm Istri fontes in austrum uergit, adeo ut è Gallia in Hercyniam tendenti prius lacum transire opus sit, deinde Istrum, postea per faciliora loca, montanasq; planicies ad Hercyniam syluam sunt accessus. Tiberius à lacu unius diei progressus iter, Istri fontes aspexit. Ab eo Rhetij paululum absunt. Quando hic dicitur Hercyniam syluam magis uergere in Austrum quàm fontes Istri, uidetur legẽdum, magis in Boream, quum primum lacus inferior sit traijciẽdus, deinde Danubius & postea planicies montanæ ad syluã perducant. Est aũt Nigra sylua pinifera & obscura, proceris frequens arboribus: habet altissimos montes qui ab occasu terminantur ad Brisgoiã, ad ortum autẽ sensim in planiciem rediguntur sicut & ad septentrionẽ. Habitatur undiq; exceptis quibusdam uastissimis iugis montium. Habet etiam in diuersis locis diuersa nomina. Nam ultra Basileam & Friburgum uocatur Nigra sylua & olim Orcinia sylua, prope Pfortzheim uero appellatur Hagenschiess. & prope Heidelbergam Otenuuald, id est, Ottonis sylua, & in quibusdam alijs locis Alpes. Terra eius amara est, & nisi exusta in locis plurimis semina perdit. Fructiferas arbores & domesticas nisi in conuallibus ægrè producit, sed pascua habet uberrima multaq; pecora

Fontes Danubij.

pecora. Vnde rusticos habet diuites, ut plerique 12. uaccas per hyemem enutriant, multosque boues saginent, quorum carnes meliores esse dicuntur carnibus boum Vngaricorum, Bohemicorum & Suitẽsium. Multi etiã incolæ uictitant ligno & resina. In uallibus fontes & riui uberes circumiacẽtia loca irrigantes, & præter pisces quos ferunt eximios, aliam commoditatem afferunt hominibus. Arbor enim pinus pro sua proceritate ad ædificandum multum est idonea, quam scindunt in uarios usus, ceu rates colligant, amnibus imponunt & in Danubium aut Rhenum auehunt, & ex hoc quæstum faciunt. Sũt & in sylua hac fontes aquæ calidæ. Hinc surgunt duo balnea famosa, in oppido Baden illustri, unde marchiones Badẽses nomẽ trahunt, unum: alterum in oppido Vuildbaden, quod naturale dicitur, longe lateque notum. Non desunt huic syluæ argenti uenæ aut fontes salis. Nõnulla habet oppida, uicos plurimos, & per gyrum sunt urbes, arces, uici & pagi decorantes, unde sylua hæc alioquin tristis & aspera ex his præcommodis, habitantibus non est iniucunda. Vbi terra est horridior, illic est saxosa & frigida, in multis locis aquæ penuria est, ubique tamen habitatur. Incolæ multa ui exigunt à gleba frumentũ, cum terra adeo saxosa sit, ut nonnunque octo aut nouẽ iuga boum aratrum uix bene trahant unum. Et quod mirum uidetur, cum aliæ gentes ex agris saxa & lapillos eijciant ueluti impedimenta frugum, hi ubertatis causa conseruant. Auena eius terræ optima est. Bona pars huius syluæ nostro æuo exterminata est, & in habitationem humanã redacta. Habent cultores optimas oues, uenationes, pisces, aues & uarios arboreos fructus. Habent autem uarios quibus parent dominos. Quidam enim agnoscunt principes Austriæ, alij marchiones Badenses, tertij alios habent dominos, puta comites, nobiles & alios prælatos. Abundat hæc sylua tot oppidis, arcibus, uicis & monasterijs, ut quis mirari posit, unde in uasta solitudine multitudo tanta commodo uiuere queat. Habet autem præcipua loca, Furstenberg, Hufingen, Villingen, Rotuuilam, Horb, Vuolfach, S. Blasium, Alperspach, monasterium omnium sanctorum, S. Georgium, S. Petrum, Hornberg &c. aliaque multa celebria loca, præter infinitos uicos & uillas, ut mirum uideri posit, tot homines in asperis illis & horridis montibus posse uictitare. At Deus nouit quomodo omnibus locis prospiciat. Inuenies in hac sylua uillas quasdam, quarum habitatores solis pecoribus uiuunt & collectione resinæ stillantis ex arboribus abiegnis. Vidi prope monasterium Kniebiss & iuxta originem amnis Hurgi, homines huic ferè soli labori intentos, ut deglubant defluentes ex arboribus guttas, iuxta ignem resoluant atque in torcularibus exprimant, colligantque annuatim ducenta centenaria resinæ, uendant Argentinæ & emant quæ apud se non habent. Retulerunt mihi quoque accolæ amnis Kintzgi, se annuatim aliquot millia aureorũ colligere ex proceris arboribus ædificijs aptis, quas per memoratum fluuium in Rhenum deducũt, ac inde uictum suum quærunt. Idem faciunt Gerspachenses, Murgum fluuium uehiculi loco usurpantes, & Pfortzenses per Entzium fluuium primum in Neccarũ, ac deinde in Rhenum rates deducentes. Sic qui iuxta Danubium habitant, imponunt rates suas illi fluuio & deturbant uersus Vlmam. Nec ullum aliud negocium exercetur in Danubio ab origine eius usque ad Vlmam itinere 10. milliariorum, nisi quòd lignis abducendis & piscationibus intendunt. Ab Vlma uero deinceps frequentior est Danubij usus & nauigatio. Extrudunt montana Nigræ syluæ infinitos penè amnes. Haud procul à Rotuuila oriuntur Neccarus & Danubius. Danubius petat rectà ortum, percurrensque Bauariam, Austriam, Vngariam & alias regiones, haurit 60. insignes amnes priusquã septem ostijs in mare Ponticũ ingreditur. Appellarunt ueteres mõtem ex quo Danubius scaturit Abnobam:

Pini in Nigra sylua.

Thermæ in Nigra sylua.

Oppida Nigræ syluæ.

Resinæ collectio.

Amnes ex Nigra sylua promanantes.

Neccarus. de quo suprà etiam nonnihil dixi. At Neccarus quem ueteres Nicrum uocant, haud longe à fontibus Istri ortus, & mox in agrum Rotuuilensium uersus septentrionem delatus decurrit, inferiorem Sueuiam in duas secans partes, ac itinere fermè quinque dierum auctus riuis pluribus, præsertim Entzio, Kochero & Iaxto inter Spiram & Vuormaciam in Rhenum exoneratur. *Heidelberga.* Oppida illustriora iuxta ripas sunt, Horb, Rotēburgum, Thubinga, Esslinga, Stutgardia, Hailprunna, Vuimpina, Heidelberga: supra quod oppidum arx fortis ac nobilis, ædificia habens regia magnificētia digna, sedes est comiti Palatino Rheni, archidapifero sacri imperij, ubi & studium floret generale. *Oppida Nigræ syluæ.* Kintzgus, Renchus & Murgus fluuij deferuntur à Nigta sylua ad occidentem recipiunturque à Rheno. Diximus iam suprà Nigram syluam secūdum diuersas eius partes multos habere dominos, nēpe duces Austriæ, Marchiones Badēses, principē Vuirtenbergensem, cuius sunt Dornstetten, Schiltach, Haiterbach, Nagelt, Vuildperg, Kaluu, Bulach, Zabelstein, Vuildbad, Neüburg &c. Rotuuila est sub imperio, Oberndorff oppidū est comitum à Zimbern, Horb, Schemperg & Bintzdorff sunt comitū ab Hohenberg, Eltzach oppidum est nobilium à Rechberg, Gerspach partim est Marchionis & partim comitum ab Eberstein, Stulingen oppidum & castrum comitum è Lupffen, Löffingen & Neuustatt comitum à Furstenberg, sicut & Vuolfach, Hausen & Haslach tria oppida ipsorum sunt.

Vallis Danubiana.

DAnubij uallis excurrit à fontibus Istri usque ad Vlmam, estque plurimis oppidis, uillis, castris & monasterijs exculta, quorum habitatores in nulla re deficiunt quæ ad uictum est necessaria. Nam habent frumentum, auenam, pisces, aues, uenationes, poma, pascua, agros, ligna &c. Solo uino carent. *Fons Danubij.* In uilla ThunEschingē oritur Danubius, ubi & castrum in plano iuxta Danubium situm inuenitur, estque comitum à Furstenberg. Hic ad spacium unius miliarij germanici est oppidum Geisingē, cum arce Vuartenberg in monte sita, cuius dominus est quoque comes Furstenbergensis. Sequit deinde oppidum & castrum Möringen, ac deinde Mulheim oppidum & castrum, item Fridingē oppidum & Tutlingen oppidum & arx principū Vuirtenbergensium, Laitz, Vntzkofen, Hedingen monasteriū, Simringen oppidū & castrum, Scher oppidū & castrū, Mengen oppidum, Riedlingen oppidum, Sulgen & Munderkingē oppida, Busch, de quibus omnibus suprà feci mentionem. Ehingen ciuitas, Schelcklingē oppidum & castrum, Marckthal monasterium ordin. Præmonst. ubi maximi cancri inueniuntur. Sequitur deinde Vlma præclara ciuitas, quam Danubius quoque alluit, Lipheim oppidum quod est Vlmensium. Lagingen oppidum & castrum, principum Bauariæ. Hic uno & eodem tempore fuit doctissimus uir quem tunc habuit *Albertus magnus.* Germania, nēpe Albertus magnus qui fuit ibi natus, uenustissima mulier & maximus equus. Sequitur iuxta Danubium Gundelfingen oppidum & castrum, Höhenstetten oppidum & castrum, quorum domini sunt principes Bauariæ. Item Dillingen oppidum & castrum, episcopi Augustani, quod Hartmannus comes ultimus Dillingēsis, tradit episcopatui Augustano. Vuerd ciuitas imperialis, ubi optimi conficiuntur casei cruce signati.

Monasteria in Nigra sylua. S. Blasius.

FVit hoc monasterium primo fundatum sub Ottone primo. Erat enim tunc Baro quidam de Seldenbeuren, qui bellis plurimum occupatus, uice quadam amisit manū. Tunc pœnitentia ductus, egressus mundum, contulit se ad quoddā heremitoriū situm ad Albim fluuiū, qui quatuor milliaribus supra Basileam miscetur Rheno, deditque fratribus omnia sua bona & minorem iurisdictionem. Obtinuit deinde priuilegium imperiale ab Ottone magno anno 963. signatum manu Imperatoris atque datum Veronæ, quod postea fuit confirmatum per Henricum 2. anno 1047. & per Henricum 4. anno 1065. in ciuitate Basiliensi, atque per Lotharium 3. anno 1126. Barones uero Maltho de Vualdeck & Burchardus de Eystet dederūt huic monasterio uillas Schönauu & Dottnauu, ubi hodie est argentifodina.

Herren

Herren alb.

HOc monasterium uulgo Herren Alb, latinè Albis dominorum, fundatũ inuenio anno 1148. è comitibus ab Eberstein. Est ord. Cisterciens. situ inter oppidũ Badẽ & Pfortzheim.

Sanctus Georgius.

Barones à Degernouu hoc monasterium ordinis sancti Benedicti fundasse memorantur.

Hirsauu.

COmites à Kaluu, præsertim Erlafridus, fundauerunt anno Christi 838. monasterium sancti Aurelij ord. diui Benedicti, quod uulgo Hirsouu appellatur. Fuit in ea circa annum Christi 1080. abbas singulari eruditione præditus, Vuilhelmus nomine, qui monasterium istud restaurauit & monachos in disciplina reformauit. Idem quoque dicitur extruxisse multa alia monasteria, duo scilicet in Nigra sylua, ad sanctũ Georgium & ad sanctum Gregorium, item Duplicem aquam, uulgo Zuueifalten iuxta Danubium. Vnum quoque in diocœsi Herbipolensi in oppido Chamberg. Idem reformauit duo monasteria Schaffhausen atque Petershausen, iuxta Rhenum sita.

Sanctus Petrus.

VT supra quoque memorauimus, fuit hoc monasterium ord. sancti Benedicti fundatum per duces Zæringenses, nempe per Bertholdum, qui in sua ditione & terra illud construxit, & frater eius Gebhardus episcopus Constantiensis consecrauit ipsum anno Christi 1091. Iacet in Nigra sylua, distans à Friburgo tribus ferè miliaribus, fuitque locus sepulturæ ducum Zæringensium.

Reichenbach.

NOn longe à fonte Murgi fluuij, situm est monasterium Reichenbachense inter arbores piniferas in squalido loco, fundatum à barone quodam Sygburgensi & subiectum monasterio Hirsouuensi. De monasterijs sancti Truperti & omnium sanctorum supra diximus.

Alperspach.

FVndatores huius monasterij fuisse dicuntur comites à Sultz, Albertus à Zollern & barones de Hausen.

Monasteria monialium in Nigra sylua.

ALbis dominarum, uulgo Frauuen Alb, habuit fundatores comites ab Eberstein. Fridenuuiler uero fundauerunt comites à Furstenberg, & Beuren marchiones Badenses. Oberndorff uero instituerunt duces à Teck, & Vuyckten Geroltzenses. Vuildberg fundauerunt comites Hohenbergenses &c.

Frauuen Alb.

Furstenberg.

OPpidum istud unà cum castro situm est in monte sublimi in landgrauiatu Borensi. Montana enim quæ ueteres Abnobia appellauerunt, nostris temporibus Bor uocantur. Est regio hyemalis & frigida, atque ob id dura hominum habitatio. Qui mõtem incolunt, coguntur omnia, etiam ligna & aquam, per asinos in sublime portare. Comites qui hinc titulum & denominationem suam retulerunt nõ habẽt ibi curiam suam, sed in monte Sancto prope Vberlingã habitant, habentq́; latissimam in regione illa ditionem, plurima oppida, arces & uillas. Tractus Rheni iuxta Schafhausiũ ministrat habitatoribus illis montanis uinum optimũ. In Nydingen uilla iuxta Danubiũ, est monasterium monialium, ubi comites Furstenbergenses suam habent sepulturam. Husingen pulchrũ oppidum nõ

Abnobij montes.

Mõs Sanctus

multum ab ortu Danubij distans, est nobilium Schllenbergensium. Et castrum montanum Vuartenberg, quod aliquando proprios habuit nobeiles, hodie est comitum Furstenbergensiũ. Habet autem ditio horum comitum, sicut & to ta Nigra sylua, uiros bellicosos & robustos, agrestiori scilicet cibo solidiora & proceriora generante corpora.

Hohenberg.

Arx ista montana uno miliario à Rotuuila distans, caput olim fuit comitatus Hohenbergensis, iussu Sigismundi Imperatoris à Rotuuilensibus destructa, sicut & arx Lupferberg. Ditio quæ adiacet huic arci appellatur superior ditio, quæ autem adiacet Neccaro, uocatur dominium inferius, habentq; duæ ditiones præfectos. Inferior ditio habet insignia quædam loca, ut sunt Horb elegans oppidum, Rotenburg & Ehingen, duo oppida trans & citra Neccarum posita. Collegium Ehingense fundatum fuit à comitibus Hohenbergensibus. Habet præterea comitatus iste & alia multa loca, ut sunt Bintzdorff oppidum, Kirchberg cœnobium monialium, Schemberg oppidum sub arce Hohenbergensi, Fridingen oppidum iuxta Danubium, &c. Iuxta oppidum Nagolt est monasterium monialiũ, in quo sepultus iacet ultimus comes Hohẽbergensis, Sigismundus nomine. Nã Nagolt & Vuildberg, quæ hodie sunt ducis Vuirtenbergensis, fuerunt olim comitum Hohenbergensiũ sicut & Haierloch & Oberndorff. Comes Rudolfus ab Hohenberg uendidit anno domini 1371. dominium de Hohenberg ducibus Austriæ ob id quod non erat ei filius, deinde propter uxorem & filiam eius à quibus magnam iniuriam fuerat passus: tertiò quòd consanguinei sui, patrui scilicet, fraudulenter & nulla cogente necessitate, alienigenis patrimonium suum uendiderant.

Horb oppidum.

Rotuuila.

Ciuitas ista imperialis ab initio suæ constructionis quater mutauit sedem. Primum enim constructa fuerat ultra Neccarum, sed passa multa damna à torrente Preim, translata fuit ad alteram ripam Neccari, qui locus hodie appellatur antiqua ciuitas. Id factum quidam putant eo tempore, quo Romani strauerant Cimbros & reliquiæ eorum hunc locum occupauerunt, educti scilicet per Germanos superiores, qui illis adhæserant, ex Italia. Vnde & Ptolemæus iuxta lacum Venetum ponit Taxgætium oppidũ, per quod quidam Rotuuilã intelligunt, quasi Rotuuila. Sonat autem Rott germanicè, cateruã uel cohortem latinè. Taxgætium etiam græcè, significat cohortium mansionem. Deinde ob conflagrationem ciuitas ista antiqua fuit in æditiori loco posita, habuitq; eum situm tunc quando Conradus tertius dux Sueuiæ electus fuerat ad imperiũ, qui & imperiale consistorium in hac ciuitate constituit, idq; hac occasione. Electi duo reges in discordia, Lotharius Saxo & Conradus, fuit Lotharius multo fortior Conrado, etiamsi Conradus plura habuerit uota. Persequens ergo Saxo Conradum, coëgit illum fugere ad Henricum comitem Hohenbergensem in arcẽ eius, cui quoque conquestus Conradus, quàm iniquè Lotharius ageret contra se, consilium simul & auxilium eius implorauit. Timens autem comes ne & ipse periclitaretur propter receptum Conradum, suasit illi, ut Rotuuilam, quæ in arce Hohenbergensi uidere potest, reciperet, salutemq; suam ciuibus illius urbis committeret, qui proculdubio se & totã ciuitatem exposituri essent pro salute eius. Nam sciebat comes quàm integer esset populus ille, quàm fortis & intrepidus. Rex obsequens consilio comitis magna fiducia confugit ad ciues & in necessitate tanta illorum implorauit auxilium. Ciues æquam eius petitionem aduertentes, promiserunt illi auxilium dederũtq; refugij locum. Audiens autem Lotharius æmulum receptum à Rotuuilensibus, admoto exercitu, integro ferè anno obsidione cinxit ciuitatem, deficienteq; in urbe alimonia, ciues subitò erumpentes, abstulerunt Lothario commeatum qui iam recens erat allatus. Quod Lotharius uidens, soluta obsidione discessit, & paulo pòst facta est concordia tali conditione, ut Conradus libere permitteret imperare Lotharium quoad ille uiueret, ipse autem post Lotharij mortẽ regni habenas susciperet, quod & factũ est. Lotharius enim nõ diu superuiuens, reliquit Conrado imperium. Tunc Conradus memor beneficiorum Rotuuilensium, uolens illis compensationem facere, instituit apud eos iudicium aulicum siue consistorium imperiale, in quo duodecim assessores ex militari seu equestri dignitate essent, iudex autem esset comes Sultzensis, cui sicut & toti eius posteritati pro feudo hoc officium concessit.

Rothuuila quasi cohortium uilla.

Rotuuila oppugnatur.

cesit. Quod si ex equestri ordine nõ omnes asſessores haberi possent, dedit ciuibus hoc priuilegium, ut ex se reliquos sufficerent. Est ciuitas ista Rotuuilensis bene munita, sita in ædito loco, habens fossas amplissimas atq; profundissimas, spinis & pplexis dumetis obductas. Cũq; superioribus annis multas molestias & pressuras sustineret ab Eberhardo duce Vuirtenbergensi, coacta fuit inire fœdus cum Heluetijs: q̄d fœdus postea anno Christi 1519. renouãtes perpetuo obseruandum firmauerunt.

Villingen.

CIuitas ista ad amnem Brigum sita, à duce quodam Zäringensi dicitur primum extructa, & post extinctum illud Zäringensium genus uenit ad obedientiam comitum Furstenburgensium & postea principibus Austriæ fuit sicut & hodie est subiecta. Accepit nomen à Villa, quia primum fuit uilla & postea creuit in ciuitatem. Dominus Georgius Pictorius medicus, ibi natus, putat inde nomen ei inditum, quòd sit

quasi mater multorum circumiacentiũ locorum desinẽtium in ingen, ut sunt, Hufingen, Gisingen, Tutlingen, Schuueiningen, Esingen, Lupferdingen &c. Alij uero aiunt uocabulum Villingen desumptum à uiro quodam Vuilling nomine, qui primus ibi monetam cudit, cuiusq; monetandi cuspidem adhuc habent. Habent incolæ salubrẽ aërem, alluunturq; omnes plateæ riuulis pertranseuntibus. Forũ est in meditullio ciuitatis, unde quatuor rectæ plateæ ad quatuor uergunt portas, ut stans in foro oculorũ aciem per omnes portas transmittere posit. O-

mnia in hoc oppido haberi possunt in mediocri precio, panis, caro, pisces, caro ferina &c. Vinum ex Brisgoia per asperos montes adducitur: Nulla ibi tolleratur auis quæ piscibus insidiatur, præsertim ardea, mergus & quædam species anatum. Et qui unam talium auium capit, illi datur solidus Villingensis, relinquiturq; captori, absciso tamen prius crure. Habet hæc ciuitas aquam salubrem sulphure & alumine tinctam, quæ in balneantibus restaurat fessa membra. Extergit enim languidos neruos, roborat stomachum & iuuat digestiuam.

Zimbern.

FAmilia antiquorum baronum à Zimbern, qui nostro æuo ad comitatus gradum ascenderunt, originem putantur duxisse à Cimbris, populis septentrionalibus, qui aliquot annis ante Christi natiuitatem propter aquarum inundationem coacti fuerunt excedere patria sua & alias quærere sedes, id quod suprà multis explicuimus uerbis. Nam quum Cimbri in magna multitudine egresi fuissent, & Romanos pro aliqua regione inhabitanda & sibi concedenda salutassent, illi autem petitionem abnuissent, uentumq; fuisset ad horrendum bellum, & utrinque multa millia interijssent, reliquiæ Cimbrorum egressæ Italiam, apud Germanos, qui eos comitati fuerant, sedem fixerunt, construentes castra &

stra & castella. Et quanquam ex his efficaciter probari nequeat, Barones Zimbrenses à dictis Cimbris descendisse, quum de tãtis antiquitatibus certi nihil haberi possit, & ueteres in historijs conscribendis negligentiores fuerint, necesse est ut ueri similibus cõiecturis utamur, nõ obstante quod quidã diuersum sentiãt. Hoc certum est, Cimbros qui in ultima pugna cũ Romanis facta, superfuerunt consedisse in Germania (id quod quidam testantur historici) & reliquisse nomiuis sui aliquod iudiciũ.

Cimbri in Nigra sylua

Quod quũ alibi non nisi in Nigra sylua comperiatur, licet hinc conijcere, Barones Zimbrenses originem sumpsisse à Cimbris, maxime quum in eo loco adhuc tot extent uici & castra, quæ nobis suis nominibus in memoriam reducant Cimbrorum mansionem, ut sunt Herren Zimbern, qui locus olim tempore Ottonis tertij uocatus fuit Ancia zimbern. Item Vualdzimbern, quod modo uocãt Spitalszimbern. Et Marschalckenzimbern, Heiligẽzimbern, Rotenzimbern, Zimbern in foramine. En quot Zimbern in modico terræ spacio, uetustatis monumenta, adhuc supersunt. Inueniuntur & in alijs Germaniæ locis uici qui Zimbern appellantur, ut in Habergoia, in Rhetia Norlingensi, in Franconia & iuxta fluuium Lyn, at nullibi inuenies tot Zimbern ut in dominio comitum Zimbrẽsium. Nec obstat quòd ueteres Cimbri cum c. loca autem Nigræ syluæ cum z. hodie scribuntur, quum in annalibus monasteriorum sancti Georgij, Augiæ & Alperspachij, ubi memorati barones Zimbrenses sepulti inueniuntur, cum c & non cum z scribantur. Possent quoque insignia ipsa nonnihil adstipulari proposito nostro, quum & Nortuuegienses: unde Cimbri putantur pro bona parte egressi, & barones Cimbrenses pro signo militari utunt leone gestante pedibus suis securim hastariã. Hæc suppeditauit generosus comes Vuilhelmus Vuernherus à Zimbern, autiquitatum singularis amator & indagator.

Multa Zimbern.

De regione Wirtenbergensi, item de principibus & ciuitatibus eius.

Vuirtenbergũ magnus comitatus.

HAbuit regio ista olim multas priuatas ditiones & comitatus, inter quos numerantur comitatus Kaluuensis, Thubingensis, Vracensis, Vuirtẽbergensis, Zabergoiensis, Kreichgoiensis, Helfensteinensis, Zollerensis, Achellẽsis, Teckensis, Nifensis, Herrenbergensis, Gruningensis, Veringensis, Aspergensis &c. quorum ferè omniũ successio per mortem deleta est, quidam uenditi, aut iure belli in aliam translati ditionem, tandemq; ad hoc uentum, ut tot dominia in unum comitatum Vuirtenbergensem confluxerint cum quibusdam ciuitatibus, quas post abolitionem ducatus Sueuici, comites sibi usurpauerunt. Fuit etiam in hac regione ducatus Teckensis, item Vrslingensis & Schiltachensis, quibus locis principes præsederunt. Ex tot itaq; dominijs in unum conflatis comes Virtenbergensis tumefactus, Henrico 7. qui anno Christi 1308. ad imperium fuit electus, ausus fuit rebellare. Sed quàm feliciter id sibi cesserit paulo pòst fuit expertus. Interim enim quo Imperator in Italiam concessit, Conradus à Vuinsperg uice rex seu uicarius Cæsaris, inuadens comitem Eberhardum, exuit eum omni potentia bellica, occupauitq; omnia munitiora eius loca, ita ut ex 80. oppidis & castris comiti uix tria residua manerent. Deinde captus comes ab Hesso & marchione, 5. annis usq; ad mortem Imperatoris in uinculis fuit retentus. Fuit autem anno Christi 1313. Imperatori in Italia per monachum quendam in sacramento altaris uenenum porrectum &c. Docent etiam historiæ, Eberhardum comitem Vuirtenbergensem sub Cæsare Rudolfo ab Habspurg impugnasse comitem Albertum ab Acheln (cuius arcis situs est iuxta oppidum Reutlingen) & comitem à Teck. Lego quoque comites ab Acheln fuisse anno Christi 937. in torneamento Meidenburgi celebrato. De comitibus uero Vuirtenbergensibus non inuenitur quòd ante annum Christi 1179. ullum uisitarint huiusmodi militarem ludum, sed eo anno comparuerunt Coloniæ in torneamento ibi habito. Tecktosagum gens putatur Nicri ripam accoluisse.

Comites ab Acheln.

coluisse, quo loco uetusta adhuc arx uisitur, quæ Teckensibus postea comitibus & ducibus nomen dedit: Ea Teck uulgo appellatur. Anno Christi 1179. fuit comes Albertus dominus in Teck. Et anno Christi 1311. fuit dux Vlricus dominus in Teck. Deinde anno 1360. fuit Fridericus dux Teckensis præfectus prouincialis nomine Rudolfi quarti ducis Austriæ in Sueuia & Alsatia. Comites Caluuenses, fundauerunt monasterium Hirsauuense potissimum Erlafridus anno Christi 838. Et postea anno 1083. Adelbertus Caluuensis fundauit monasterium Sindelfingense. Deficientibus autem comitibus à Kaluu, Vuirtenbergenses comites eorum facti sunt hæredes. Anno Christi 1342. comites Palatini Thubingenses, Gozon & Vuilhelmus impignorarunt comitibus Vuirtenbergensibus comitatum suum, sicq; duo comitatus Thubingensis & Caluuensis peruenerunt ad excelsos comites Vuirtenbergenses. Anno Christi 1120. fuit comitatus Vuirtenbergensis diuisus in tria dominia. Vnus enim comes curiam suam habebat in Vrach, alius in Beutelspach & tertius in Grieningē. Postea summa imperii peruenit ad duos moderatores, unus habitauit in Stutgart & alius in Vrach. Tertiò omnia dominia sunt contracta in unum. Anno salutis 1495. rex Maximilianus conuentum Germaniæ in urbe Vuormaciensi celebrauit, in quo Eberhardum comitem Vuirtenbergensem solenni pompa ducem creauit, tituloq; ducali, auctis armis, in Vuirtenberg & Teck propria manu insigniuit, præsentibus totius conuentus principibus.

Comites Teckenses.

Comites Caluuenses.

Comes Vuirtenbergensis fit dux.

Genealogia comitum & ducum Vuirtenbergensium.

Putant Vuirtenbergensium comitum familiam primum sub Conrado secundo ex Italia in Germaniam uenisse. Nam non leguntur in historiis antiquiores comites huius generis, quàm fuerint duo fratres Conradus & Bruno, qui ambo sub Henrico quarto uixisse memorantur, Bruno primum fuit Spiræ præpositus in monte sancti Guidonis, ac deinde postulatus in abbatem Hirsauuensem. Fuit autem Conradus comes Vuirtenbergensis anno 1100. habuitq; filium Vlricum.

Vlricus comes
- Vuernherus comes in Grieningen
- Ioannes com. in Vuirtēberg
  - Hermannus aut Hartman.
  - Eberhardus comes
    - Eberhardus obiit 1325
    - Vlricus obiit 1344
      - Vdalricus mortuus 1370.
        - Eberhardus senior comes in monte Beligardo, mortuus anno 1419.
      - Eberhardus mortuus anno 1393
        - Vlricus ante Vuilam occisus
        - Eberhardus pius sine liberis obiit 1417

Post Eberhardum seniorem deducitur genealogia in hunc modum.

Eberhardus senior
- Ludouicus dominus in Mimpelgard obiit anno 1454.
  - Eberhardus barbatus dux primus, mortuus anno 1496. uxor eius filia principis Mantuani.
  - Ludouicus mortuus puer
  - Mechtildis. Hanc duxit Ludouicus Hessus auus moderni landgrauii Philippi
- Vlricus captus à Palatino
  - Eberhardus dux secundus, obiit anno 1504
  - Hēricus comes obiit anno 1519
    - Vlricus dux 3. Mater eius comitissa à Bitsch
      - Christophorus dux 4.
    - Georgius comes: Mater eius comitissa à Salm.
  - Sophia quam duxit uxorem dux Lotharingiæ.

Eberhardus senior adeptus est comitatum montis Beligardi, qui haud procul à Basilea abest. Vnde filii eius Ludouicus & Vlricus fuerunt comites Vuirtenbergenses & Mōtbeligardenses. Vlricus quem Palatinus comes Fridericus cepit, habuit uxorem Margaretam filiam comitis Subaudiæ & matrem Philippi principis Palatini. Mortuo enim primo eius marito Ludouico principe Palatino in iuuentute, nupsit Vdalrico comiti Vuirtenb. At frater huius Vdalrici Ludouicus, duxit uxorem Mechtildem, sororem dicti Ludouici comitis Palatini, sicq; duo fratres habuerunt uxores, unus principis Palatini, sororem, & alter eius relictam.

Affinitas Palatinorum & Vuirtenbergensium.

Eberhardus barbatus primus dux, mortuus sine liberis regionem usq; ad se in duo dominia

dominia diuisam, rursum sub patruele suo Eberhardo duce secundo in unam redegit ditionem. Hic tamen secundus dux ultra biennium non mansit in ducatu, sed corrasis utensilibus suis aureis & argenteis, primum fugit Vlmam ac deinde ad principem Palatinum, mortuusq; est apud exteros sine liberis. Tunc creauit rex Maximilianus nepotem suum Vdalricum ducē Vuirtenbergensem, qui adhuc æuo nostro superstes est atque præsidet ducatui, à quo tamē aliquot annis exclusus fuit. Pater eius Henricus comes anno Christi 1499. captus fuit inclusus à patruele suo duce Eberhardo propter maniam qua laborabat, & propter quædam inepta quæ designauerat.

De bellis & seditionibus quæ in Vuirtenbergensis ditione intra trecentos annos ortæ sunt.

Anno Christi 1286. Eberhardus comes Vuirtenbergensis regis Rudolfi mandatis diutius reluctando iram in se regis concitauit: unde rex contractis tam equitum quā peditum copijs, comitatum prædictum armata manu ingreditur, & omnia quæ potuit hostili deuastatione de molitur. Videns autem comes Eberhardus tantæ se multitudini resistere non posse, ad tutiora loca confugit. Quod cernens rex, Stutgardiam uallauit obsidione, arietibus muros oppidi grauiter concutiens. Verum comes cum suis qui intus erant fortius rem aggredientes, maiore regis damno quàm commodo sese ab hostib. defenderunt. Ad ultimum post concussum oppidi murum & post desolationem terræ archiepiscopus Moguntinus comitem in gratiam regis reduxit. Eodem anno memoratus comes bellum gesit contra Esslingenses: quibus cum Albertus comes de Acheln & alius quidam de Teck subsidia ferrent, Eberhardus eosdem comites persecutus est, eorumq; uillas & agros igne & ferro deuastans, cum rapinis cædes non modicas fecit. Sed rex Rudolfus inter eos pacem reformauit. Anno 1309. Henricus Imperator septimus consulturus motibus Germaniæ, inuenit principes sibi consentientes præter Eberhardum comitem Vuirtenbergensem, qui rebellionem meditabatur. Causam aiunt fuisse, quòd multa temerè egisset cum ciuitatibus imperij, quæ sub Rudolfo Cæsare nuper ereptæ fuerant dominio Vuirtenbergēsi, à quo post Conradini mortem grauiter uexatæ fuerant aliquot annos usque ad Rudolfum. Itaque Henricus ciuitatum fidem accepturus, accepit quæ in illas commisisset comes Vuirtenbergensis, adijt Spiram, quo mox & Eberhardus comes ducentis equitibus stipatus uenit. Sed quum nihil cum eo concordiæ causa agi posset, comes indignanter recessit. Contra quem rex grandē exercitum uocauit & eum oppidis suis & castris ferè omnibus aut destructis aut captis depauperauit, inter quæ & castrū Vuirtenberg fuit destructū. Itaque belli angustia undiq; pressus, comes ad castrum Asperg munitissimū fugit: quo obsesso, fugientē Rudolfus marchio de Baden sororius eius in oppido Besicken recepit. Post mortem tamē Cæsaris Henrici omnia deperdita recuperauit. Beneficij autem marchionis oblitus, castrum eius obsedit de quo per marchionē & eius auxiliatores repulsus, præ mœrore Stutgardiam rediens obijt. Anno domini 1360. Eberhardus comes Vuirtenbergens. præses Sueuiæ seu aduocatus prouincialis super 24. ciuitates imperiales ab imperatore cōstitutus, cœpit easdē exactionibus grauare: quod ciuitates nō ferētes imperatorem Carolū implorant. Cumq; Carolus comitem redarguisset, ille Imperatoris increpationē paruipendens, ligā fecit cū ducibus Austriæ. Ventum est autem tandem ad bellū, & Rupertus dux Bauariæ ab Imperatore constitutus dux belli: qui concurrente auxilo Rhenensium ciuitatum comiti multa dāna intulit in ualle Zabergouu. Imperator uero oppidū Alen euicit, quod erat comiti pro 20000. flor. impignoratum à comitibus de Oetingen. Deinde profectus est ad Esslingen & obsedit oppidum Schorndorff. Rupertus autē Palatinus obsedit Gruningen, & Augustani cum Constantiensibus Geppingen. Tandem pax est facta sub his conditionibus, quòd comes solueret ligam factam cum ducibus Austriæ, & resignare aduocatiam imperialem per Sueuiam cum omnibus iuribus suis, & quòd sua ablata sibi restituerentur. præter oppidum Alen. quod imperio deberet esse subiectum. Cumq; hæc resignatio uerbo fieret non autem re ipsa, factum est postea anno 1373. quod dictus comes nomine Caroli Imp. à ciuitatib. imperij per Sueuiam exegit grandem pecuniam. Ciuitatibus autem dare recusantibus, comes congregato magno exercitu, eas magnis affecit damnis donec tandem cōcordia facta Vlmenses dederunt 52. millia florenorū, Esslingenses 15. millia, Rotuuilenses 10. millia, Reutlingenses 25. millia

Stutgardia à rege obsidetur.

Rex Rom. cōtra Vuirtenbergensem.

Noua expeditio contra Vuirtenbergensem.

Alen oppidum imperiale.

15.millia Lindouienses sex millia, Constantienses 40.millia &c. Sunt autem qui scribunt Imperatorem per illam pecuniam placasse memoratum comitem, ob id quod sibi ademerit aduocatiam ciuitatum Sueuiæ. Eodem tempore comes aduocatiam monasterij Mulbrunnens. resignare coactus est, quam postea comes Palatinus obtinuit, & anno 1504. rursum amisit. Anno 1373. aut secundum alios 1377. denuo erat bellum inter comitem Vuirtenbergēs. & ciuitates Sueuiæ. Postquam ergo comes ciuitatibus & ciuitates uicissim comiti multa intulissent mala, quadam nocte ante festum diui Ioannis Reutlingenses cū sociorū auxiliari manu, numero 500. egressi latuerunt in arbustis, donec pastores ex oppido Vrach & Tettingen mane summo pecora in pascua agerent, quæ omnia abegerunt, & pagum Tettingen incenderunt. Quo facto Vdalricus iunior comes Vuirtēbergens. cū iusto exercitu equitū conabatur illos opprimere, priusquā se ad oppidum reciperent. At ciues hoc aduertentes, per portam aliam solito clausam excurrunt & hostem præter eius expectationem circumdant & ceu pecora interficiunt. Comes par esse non potuit, sed perturbato ordine fugere conatur, at circumsepto hostibus armatis nulla patuit fugienda uia. Occubuerunt in ea pugna plurimi insignes uiri Fridericus comes de Zollern, Vlricus comes de Thubingen, Ioannes comes de Schuuartzenberg, Suigerus de Gundelfingen, Gotfridus de Vuinsheim uexillifer cum alijs 39. nobilibus uiris præter famulos eorum, quorum numerus multo maior erat. Alij tamen numerant 72. nobiles & seruos. A parte uero Reutlingensium perierunt tantum 16 uiri. Ipse filius comitis de Vuirtenberg Eberhardi acceptis aliquot uulneribus, cum quibusdam alijs fuga elapsus peruenit ad arcem Acheln. Reutlingenses equis & reliqua præda potiti, captis aliquot, oppidum suum uictores ingressi sunt. Petierunt autem nobiles suorum cadauera, quæ illis Reutlingenses dederunt. Durauit hoc bellum diutius quod Carolus Imperator conniuebat duci Vuirtenbergensi. Sueuia ex hoc bello multa passa est mala. Nam uillæ rusticæ integriq; pagi utriusque partis exusti sunt, & fruges contritæ in agris quæ res multos pauperes rusticos ad mendicitatem perduxit. Postquam accepit comes Vuirtenbergens. hanc insignem cladem comparauit maiores copias, armauitq; omnes suos subditos. Contra quoque ciuitates conscripserunt auctiorem exercitum, sed iusto prælio non dimicauerunt, alteri autem alteros uehementius uexauerunt. Aiunt hūc comitem Eberhardum uiuum ex materno utero excisum, id quod præsagium fuisse putant futuræ suæ in uicinos grassationis. Anno 1388. conflictus maximus inter comites de Vuirtenberg & ciuitates imperiales apud Vuilam est habitus. Contigit autem hoc modo. Post conflictum apud Reutlingen in quo perierunt tres comites & 72 nobiles & famuli, audaciores factæ ciuitates, ligam fecerunt cum ciuitatibus Rheni, sicut & comites de Vuirtenberg & duces Bauariæ & quidam episcopi fœdus inierunt: factæq; sunt prædæ & direptiones, uastationes, cædes, incendia, plurimaq; mala. Contigit autem quod ciuitates prædictæ contractis copijs aliquot prædas & incendia agerent, obsiderentq; cœmiterium in uilla Toffingen quæ erat Vuirtenbergensium prope oppidum Vuilam. Quapropter Eberhardus comes Vuirtenbergensis congregatis copijs hostem inuasit in uigilia diui Bartholomæi, initoq; ue conflictu, in prima acie comes Vdalricus Eberhardi filius cum nonnullis alijs occisus interijt. Ea strage territæ sunt comitis copiæ. Quod aduertens senior comes Eberhardus, exclamasse fertur ad suos. Quid trepidatis? State uiriliter, ecce fugam. Hac uoce reuocati sūt: pars autem aduersa respiciens si quis fugeret, pausando sunt uicti. In eo conflictu de parte Ciuitatensium mille & amplius ceciderunt, capti sunt 600. reliqui uero fuga saluati. Ex parte autem comitis perierunt comes Vdalricus de Vuirtenberg, comes de Louuenstein, comes de Zollern, comes de Vuerdenberg & cūm his 60 nobiles ac milites. Anno 1498. Eberhardus dux secundus Vuirtenbergensis cum uix duobus annis administrasset, conscientia malæ administrationis uel metu ducatum deserens, Vlmam cum paucis profugit, auferens secum uasa argentea & aurata, quæ paulo post conflauit in massas & ad Philippum comitem Palatinum diuertit. Cūq; moneretur ut uasa restitueret uicissimq; reciperet pensionem annuam sex millium florenorū quoad uiueret, id non fecit, sed aliquot annos moratus cum principe Palatino tandem in arce Lindēfels anno 1504. diem clausit extremū. Anno 1514. exorta est post pascha seditio in ducatu Vuirtenbergensi, quam appellauerunt pauperem Conradū. Quum enim rustici supra modū exactionibus grauarentur, illi in seditionem uersi & moti contra principem suum, coëgerunt illum fugere ex Stutgardia in arcem Thubingēsem, quousq; tumultus fuit sedatus. Multi tamē deinde neci fuerunt dati, præsertim qui fuerant autores seditionis.

Reutlingenses pugnant contra comitem.

Strages comitis.

Nouus conflictus.

Vlricus comes interijt.

Stratagema.

Der arm Conrad.

Anno

Anno Christi 1518. Vlricus dux Vuirtenbergen. proscriptus à Cæsare, bello fuit obrutus à liga Sueuica. Cumque ille imperialem ciuitatem: Reutlingen inuaderet subiugaretque, pulsus est ex suo ducatu. Et reuersus in Septembri denuo fuit exclusus, mansitque extorris usque ad annum Christi 1534. tunc auxilio Philippi Langrauuij Hassonum fuit restitutus.

De oppidis ditionis Wirtenbergensis.

REgio Vuirtenbergensis ducatus ueluti circularem habet situm, complectiturque ciuitates & oppida plurima, multa castra & monasteria, uillas & uicos penè infinitos, præter tres ciuitates imperiales, Esslingam, Vuilam & Reutlingam, quæ intra ditionē principis suum habent situm & proprias iurisdictiones. Præstantiores autem huius ducatus ciuitates sunt Thubinga & Stutgardia.

Thubinga.

FVit hæc ciuitas olim habitatio præcipua Palatinorum Thubingensium qui hodie resident in Brisgoia, curiam suam habentes in arce Liechteneck, haud procul ab oppido Kentzingen sita. Anno Christi 1477. ad instantiam comitis Eberhardi de Vuirtenberg & montis Beligardi senioris, illustrisque dominæ Mechtildis matris eiusdem, autoritate

Romani pontificis uniuersitas studij generalis in oppido Thubingæ fuit erecta, & ecclesia parochialis diui Georgij in collegiatam eleuata. Habuit & adhuc habet hoc florentissimum studiū multos celebres & egregiè doctos uiros, inter quos Iohannes Stoflerus mathematicus, olim præceptor meus fidelissimus, editis in Astronomia multis libris, apud posteros perpetuam sui reliquit memoriam. Nec tantum deflenda fuit mors huius optimi uiri, qui ante triginta annos ad summam & planè inualidum peruenerat ætatem, quātum optimorū librorū eius interitus, quos edax flāma post mortē eius unà cum pulcherrima sphæra et uarijs instrumentis in fauillas redegit. Adiacet hæc ciuitas Neccaro, sita in loco amœno, ornata munitissima arce montana, habetque agrum ualde fœcundum, quippe qui fert uinum, frumentum, fœnum, poma, pisces, uenationem & alia similia. Creuit ciuitas non parum postquam ornamentum scholæ accessit, in opibus & elegantioribus domibus. Anno Christi 1164. uenit Guelfo septimus comes cum magno exercitu contra Hugonem Palatinum Thubingensem, habens apud se auxiliatores episcopos Spirensem, Vuormaciensem & Augustanum, Bertholdum ducem Zāringensem, comitem Veringensem &c. Hugo uero Palatinus habuit à parte sua auxiliatores Fridericū ducē Sueuiæ, comites à Zollern et multos alios. Cōgressi autē in pugna, Hugo uictoria est potitus, ceciderūtque plurimi à parte Guelfonis & capti sunt circiter nōgenti.

Io. Stoflerus.

Conflictus.

Stutgardia.

CIuitas ista haud procul à Neccaro sita, fuit primum à marchionibus Badensibus extructa, atque deinde à Rudolfo Habspurgensi anno scilicet Christi 1286. muro cincta. Habent duces Vuirtenbergenses hodie residentiam suam in hoc oppido, intra cuius mœnia est elegans & regium castrum, sed in plano situm. Ager uero per circuitū ciuitatis est fertilissimus, consitus infinitis uineis, & uinum illius loci est satis generosum, celebraturque, sicut reliquū Neccaricū uinū, per totā Sueuiā. Vix uerbis exprimi potest, quāta uini copia per circuitū huius oppidi in singulos annos, producat. Ornauit

Ornauit locum istum olim Ioannes Capnion, uulgo Reuchlinus dictus, uir insignis, iuris/peritus, trilinguis, & qui primus in orbe Christiano sacram Hebræorum docuit linguam. Libri tamen eius in oppido Pfortzheim, natali eius loco repositi, à studiosis permittuntur passim reuolui, Græci & Hebraici. Ibi inter reliqua exemplaria habetur סֵפֶר נִצָּחוֹן manu scriptus, quem & ego olim mihi descripsi.

Ioannes Capnion.

Reutlingen, Eßlingen, Hailprunn.

ANno Christi 1282. aut ut alijs uidetur, anno 1240. Reutlingen ex uilla facta est ciuitas, idq; sub Friderico secũdo, qui multa per Germaniã loca mœnijs cinxit atque in munita redegit oppida. Habet aũt Reutlingensis ciuitas fundum omniũ rerum feracẽ, situmq; amœnum. Eßlingen uerò oppidũ muro est cinctum anno 1285. priuilegijsq; & regalibus donatum. Est etiam solum eius tam fœlix et amœnum, ut undiq; uineis circumiacens terra sit referta, atq; sex monasteria ob loci ubertatẽ ibi sint constructa. Hailprun quasi salutaris fons, uulgo Heilprun ad ripam Neccari cõdita, secũdum quosdam anno Christi 1085. ciuitas induit formam. Alij uerò scribunt eam mœnijs clausam sub Friderico secundo. Est situs eius quoq; amœnus & habet magnã ex fœcundo solo commoditatem. Nam crescit ibi præstantius uini magna copia.

Thermæ syluestres atque Cellenses.

NOn constat quãdo inuenta sit scaturigo thermarũ syluestriũ, quas uulgo Vuildbad uocamus, ob asperos mõtes et incultam terram, quæ in eo loco est, nisi quod coniectura est, cum thermis Badensibus has quoq; inuentas. Nunquã fuisset in ea rudi & indomabili terra oppidum constructum, nisi hoc Dei beneficiũ & salutares aquę ibi fuissent deprehensæ. Non feruent aquæ istæ sicut Badenses, sed sic in egressu calescunt, ut facile à cute humana ferri possint. Sunt admodum salubres paralyticis & contractis membris. Nã sunt tinctæ sulphure, alumine & cupro. Purgant caput, sensus exteriores, cerebrũ, stomachum & intestina, quin & laborãtib. ictericia calculoq; renali & uesicali prosunt. Prosunt etiã magis uiris quã mulierib. sicut cõtrà thermæ Badenses in Heluetia salubriores fœminis sunt quã uiris. Sũt & aliæ thermæ haud procul à Vuildbad distantes in Nigra sylua, prope Kaluu scilicet, q̃ ab oppido Cell uocant̃ Cellenses, sed quæ frigidæ emanant. Habẽt autem hæ aquæ mixturam aluminis, cupri & parum sulfuris, prosuntq; ad expellendũ concretam ex humiditatibus materiam, ut sunt antiquæ febres, mala & flegmaticæ stomachi complexiones. Sanãt quoq; uulnera & aliàs incurabilia ulcera, constringunt fluxus, sedant dolorem membrorum, atque prosunt ijs qui calidæ & siccæ sunt complexionis.

Vuildbad.

Rotenburgum iuxta Neccarum.

PRæsefert hęc ciuitas uetustatem quandam, id quod hinc colligimus, quod anno Christi 1112. terræmotu collapsa, postea anno 1271. rursum fuit instaurata per Albertũ co/

Landfurt. mitem ab Hohenburg. Fuit autem ante terręmotũ Landfurt & post Rotenburg appellata. Dirimitur per interfluentem Neccarum in duo oppida, utrunq; unà cum Horb, paret comitibus ab Hohenberg & eorum successoribus, qui hodie sunt principes Austriæ. Vocãt autem unum illorum oppidorum Ehingen & alterum Rotenburg, de quibus supra quoque mentionem fecimus. Est & aliud oppidum, etiam Rotenburg appellatum, iuxta Tuberum fluuium situm, quod imperio immediate subiectum est, & habuit olim proprium ducem, cuius linea defecit anno Christi 1172. fuitq; ultimus dux appellatus Fridericus, q mortuus est sub Cæsare Friderico cognominato Barbarossa. Est illud Rotenburgum ualde elegans oppidum, in edito loco situm, habens ad occidentem uallem profundam per quã ad septentrionem decurrit Tuberus fluuius.

Ducatus Teckensis.

SVnt qui putant arcem Teck sic appellatam à populis Tectosagis, sed quæ successu temporis prima litera in geminũ u mutata cœpit appellari Vueck, atq; inde principes illius ditionis in armis suis posuerunt signũ cuneatũ. Vocãt enim Germani cuneum Vueck. Aiunt aũt quendam in illo principum genere fuisse, qui agnoscens Christum cõdidit subter arcem suam ecclesiã, iuxta quam paulo pòst orta est ciuitas Kirchen, ab illa ecclesia sic denominata. Hic princeps ob Christum cognitum à Christianis honorat, factus est dux eorum, mutatoq; nomine Vueck in Teck pristinum Tectosagum nomen, uni ex Habspurgensibus comitibus ditionem suam reliquit. *Kirchen ander Eck.* Cumq; & illius posteritas circa annum Christi 1400. deficeret, comites Vuirtenbergenses ducatum illum ditioni suæ incorporarunt. Vltimus dux fuit patriarcha Aquileiensis, mortuusq; est in concilio Basiliensi.

Zollern uulgo Hohen Zorn.

PVtant ditionem istam sub Henrico tertio exortam, primosq; eius proceres fuisse Rom. de genere Columnẽsiũ, qui exclusi Italia, fauore Imperatoris hunc locum hàbitandum obtinuerũt. Creauit itaq; Imperator Ferfridum primũ huius loci comitem & designauit illi spaciũ totius comitatus, in quo arx Zollern in summo monte fuit, extructa & ad radicem eius oppidum Hechingen. Anno Christi 1416. natũ fuit dissidium inter Fridericum comitem de Zollern & ciuitatem Rotuuilensem, adeoq; creuit discordia illa inter aduersas partes, ut utrinq; caperentur subditi & neci darentur. Rotuuilenses ergo innocentiã suam explicantes aliis ciuitatibus imperialibus, commouerunt eas ut magno apparatu obsiderent arcem, continuarẽtq; obsidionem medio anno. Comes uerò destitutus omni auxilio atq; commeatu, coactus fuit sese dedere. Diruerunt itaq; Rotuuilenses unà cum Vlmensibus & aliarum ciuitatũ copiis arcem Zollerensem, sabbato post ascensionem Christi. *Zollern destruitur.* Quando uerò hęc arx postea fuerit restaurata, non inueni. Nati sunt ex his comitibus Marchiones Brandenburgenses, ut infra suo loco sum scripturus.

Geppingen.

COndiderunt istud oppidum domini Staufenses priusquam ad ducalem sublimarentur dignitatem, scaturitq; ibi fons amaræ aquę, unde balnea facta sunt, quę obstructioni epatis & splenis medelam afferunt. Inseruiũt quoq; laborantib. hydropisi & ictericia, & his qui tertianæ subiacent febri. Itẽ excitat appetitũ edẽdi, &c. *Balneum Geppingense.*

Veringen

COmitatus Veringensis excurrit ab alpibus Sueuicis usq; ad Danubium, imò ultra, quum comites illi fundatores fuerint monasterii Ysnensis. Natus est ab eis Hermannus

dici nonnulli asserunt)confluentiā, in natiuo & aprico colle sita, ab oriente Fridbergā Bauariæ oppidū trans Lycum, cuius alueo à Vindelicis segregat̄, respicit, à meridie per campestria memorati Lyci Algoicas alpes & Lanspergā prospectat: ab occasu Marcā Burgrauiæ cōtingit, ac ab arcto communes cum Sueuia sua terminos, ad usq; Lyci cū Danubio è regione Vuerdę oppidi cōmixtionem possidet. Cuius meridianus circulus à uero occidente 31 partibus ac 16 scrupulis distat, & aquilonaris polus supra finitorē ipsius 48 gradibus (ut cū Cosmographis loquar) & 17. minutijs eminet. Cōstituta est igit̄ præfata urbs in septimi climatis, διαρυφαίων ἢ διαπόντου dicti, principio, siue quod idem est, sub decimiquarti ab Aequatore iuxta Ptolemæi numeros, paralleli fine, ubi longissimus dies ex qndecim horis & 54 minutijs. nox uerò breuissima horis 8. minutijsq; 6. in solstitio ęstiuo & ecōtrà in Bruma cōstat. Vmbra aūt recta in meridie æquinoctiū gnomonis altitudinē semiuncia & sicilico ferè excrescit: ac habet sydera p̄cise uerticalia, stellā quinti ordinis, quæ est cubitu sinistro Bootis, itē stellā quartæ magnitudinis, q̄ est septentrionalior duarū sub genu dextro Herculis ἐνγόνασι adpellati, deinde & ex sexto ordine stellulam quę uidet̄ media triū in sinistro pede eiusdē Herculis: ad hæc stellam quartæ iterū magnitudinis, quæ fulget in pede dextro Andromedæ, deniq; tertij ordinis stellam quæ in sinistri prioris pedis Vrsę maioris extremitate Borealior adparet. Quorum astrorum potissima pars Martis & Mercurij naturæ cōmunicāt. In Zodiaci tamen signis, Capricorno subiectā Augustā hāc, uulgus Astrologorum iudicāt. Est autem aër ibidem saluberrimus ac undiquaq; liber, tum ager pro sol i ἀπροσδιονύσου natura fertilis, frumentosus & planus, qui tamen mures araneos, plerisque glyres uocatos, neq; gignat neq; aliunde aduectos ferat, lata habens pascua, campos amœnissimos, ac tū aucupijs, tum uenationibus idoneos: amnes itē circū circa limpidissimos, uiuiq; laticis fontes sapidissimos, prædia deniq; & uiuaria habet nō ingrata, ędificia autem supra quàm credi potest sumptuosissima, plateas amplas pariter ac mundissimas, nec non mœnijs ambitiosissimis, aggeribus munitissimis, propugnaculis et fossis inexuperabilib. claudit̄, quorum ambitus angulosus plus minus nouē millia passuum forinsecus continet. Inde accidit ut non modo plebeiæ multitudinis conuersationi ac crebris negociatorū commertijs p̄ cæteris superioris Germaniæ habitationib. locus sit accōmodatissimus & aptissimus, uerū etiā maximorū principū, regūq; adeò & Imperatorum Romanorū ueluti inclyta Regia, & sedes longe magnificentissima ab antiquo esse credat̄. De cuius certo nomine primisue cōditorib. aut alijs celeberrimis antiquitatib. admiranda passim feruntur, quę tamen ut uaria sic etiā ualde dubia sunt. Tradunt enim annales uulgati, paulo post mundi diluuium à Iapheti filijs ciuitatem hāc, seu potius uicū exordia sumpsisse. Deinde annis sexcentis ferè ante conditam Romā, narrant Marthesiam Amazonū reginā, posteaq; Europa maiori ex parte fuisset potita ciuitatē hāc & debellasse & captā expoliasse. Quę mox subsequenti tēpore ab indigenis iterū pro æui eius captu exędificata, tignisq; & macerie fortius quàm antea communita, haud aliter atq; reliqua Germanorum oppida inter horridas syluas fœdasq; paludes (nam agriculturæ nemo in hac regione operam tūc dabat) aspero satis cœlo inculta, nouisq; insuper aduenis ampliata multis seculis est. Quid autem præclari interea temporis à ciuibus his gestum sit, qualemue respublica illorum habuerit faciem siue quæ uiuendi illis ratio fuerit, ob historiarū penuriam nemo, nisi exoletas fabulas uelis, facile dixerit. Cōstat tamē Germanos priscos uenationib. & rei militari studuisse unicè: quare nequaq; à ueritate dissonat, terram hanc cum gente sua mutuis uicinorum populationibus, crebrisq; aliarum nationū incursionibus, sub inde à pristino statu diuexatā, ac prædominantibus modo Rhetis (quorum è Tuscia in alpes aduētus circiter 548 annos ante Christi natiuitatē fuisse perhibet) modo Boijs, nō raro Vindelicis, sæpe etiā & extremo Sueuis uel misere euersam uel omnino permutatam. Adhæc in cōfesso habetur, quod licet immanis (sicq; namq; Horatius Rhetos appellat) barbarus & moribus rudis populus, respectu Hebræorum, Græcorum aut Romanorum, hic fuerit, iustitiam tamen & pudicitiam inter suos, nec non hospitalitatem erga aduenas exercuerint semper. Astrologiam etiam in precio usuq; frequenti habuere. Deos deniq;, ut omnes Germani, Solem, Lunam, Herthum, id est, terram, ac ignem, nimirum quod hos uiderent, reliquos nescirent, uenerati sunt tantum, donec crescente superstitione peculiarius ciuitati suæ Numen, Cisam quandam, recepērūt quoq;, à qua protinus siue ea frugifera Ceres siue Cybeles turrita fuerit (utrūq; enim maiores annotarunt) nō solū ciuitatē suā Cysarim indigitasse, sed & ob mitius demonstratum

Lōgitudo et latitudo Augustæ

Aër Augustæ.

Augustana ædificia.

Exordia Augustæ.

Dij Germanorum.

tum pabulum, stroboli seu coni pinei insignia sibi (quanquam imperiti rerũ iam botrũ, iam fra
gum immaturum pinxerint, & plebs eum pinum deberet, urbis pi/
rum inepto sanè idiomate uocet) deinceps adscripsisse incolas, nõ
parum multi etiamnum credunt, in cuius honorem quoque ceu tute
laris suæ, annua festa hic 4. Kalendas octobris agitauit quondã an/
tiquitas, quemadmodum & posteritas adhuc Augustæ publicas
nundinas eodẽ die celebrare ueteri instituto nõ erubescit. Tãdem
cum inexplebilis regnandi libido Romanis omnino persuasisset,
ut liberæ Gemaniæ arma quoque uel suo malo inferre auderent, fa/
ctum sub Octauiani Augusti monarchia est, ut is accepta iam apud
Germanos Lolliana quàm ignominiosiss. clade, amissa quinta le/
gionis Aquila, onus belli eius totum Cl. Druso priuigno suo dele/
garit. Qui, ut erat industrius adolescens, superatis cõfestim alpibus, exercitum copiosiss.
in campestria deduxit, & Rhetos una æstate quartodecimo ante Christi Seruatoris natiui/
tatem anno, plurimo illorum sanguine, suorum uerò maiore periculo quàm damno perdo
muit, simul ac ciuitatem hanc nostram per deditionem accipiens, non modo pro sepibus
muros, aggeribusque turres ædificando, restituit, & nouis pro reipub. Romano commodo
colonis firmius adornauit, sed & quemadmodum frater eius Tyberius eodem commilitio
Vindelicos in propinquo Romanam prouinciam faciens, Rhetobonnam apud illos à suo
uocabulo Tyberinam dici uoluit, ita ipse quoque nomen suum, ut in posterum Drusoma/
gus de sese uocaretur, illi ceu immortali trophæo imposuit. Quanquã non nesciam super/
esse hodie quàm plurimos, qui eam Cæsari Augusto dedicatam ac memorati Drusi man/
dato Augustam nuncupatam, adeoque illam ipsam Augustam Vindelicorum, tam in Prole
mæi geographia quàm aliorum authorum historijs esse, ad aras usque contendant. Quã opi/
nionem tamẽ in præsentiarũ neque refutare argumẽtis neque refellere in animo est. Permãsit
itaque ciuitas ista, ut Sueui, ut paulo prius ab Augusto Cæsare ex ultima quasi Germania ad
Rheni Danubijque fluenta admissi, acriter imminerent, in fide Rom. nõ absque euidente incre
mẽto sui, quoad Prouincia per procuratores legatosue (quorũ prætoriũ inibi fuisse uix am
bigendum) cohibita est, adeò ut Cor. Tacitus eam splendidissimam Rhetiæ coloniam suo
tẽpore sub Hadriano & Antonino Pio Imp. dicere non addubitauerit. Porrò sub M. Aelio
Vero Imp. circiter annum domini 166. per Aufidium Victorinum legatum à Cattorũ irru/
ptione propugnata, & paulo pòst per Pertinacem prætorem, primaque legionis ducẽ ab ho
stibus iterũ uindicata, ac dein à L. Cõmodo, Septimo Seuero, Aelio Bassiano, Licino Va/
leriano, (qui è procuratore anno domini 257. militũ suffragijs hinc ad imperiũ euectus est)
Aureliano Tacitoque Cæsaribus, nec non Bonoso Rhetici limitis duce Eiulasio, Galerio et
etiã C. Aquilio prætoribus, tum pulchre aduersum hostes conseruata, tum liberaliss. aucta
est, nec unquã rebellauit. Per tẽpora aũt Constantini Magni, filiorumque eius Magnentius
Hispaniensis post auum ordinũ comes & post illum Syluanus, Barbatio, Neuitta (qui an/
no domini 365. Consul postea Romæ est dictus) præsides hic, haud tamẽ citra grauissimas
Sueuorũ incursationes ordine sibi successerunt. Deinde sub Gratiano Imp. defectionẽ ci/
ues Lentiensiũ prouocatione moliti sunt, sed eã contrucidatis apud Argentuariã 36. Ale/
mannorũ millibus, facile cõsopire & prouinciã in pace retinere Cæsariani potuerunt, usque
ad obitũ Theodosij magni: tũc enim imperij maiestas in angustias passim redigi, & apud
Germanos Gotthorum armis omnino conteri cœpit, quare & Alemanni undique libertatẽ
uindicantes, eiectis paulatim Rom. antiquas prouincias nõ impigre receperunt iterũ: sub
qua tẽpestate M Aurelio & post ipsum Theodorico Triarij præfectis, dũ Sueui superato
Danubio Rhetiã omnino occuparunt, fieri nõ potest, quin & Augspurgi tumultuatum itẽ
dem situarię, donec flagellum illud Dei, Attila Hunorũ ferociss. ac superbiss. rex exercitu
quingentorũ milliũ aduersus Rom. & Visogothos ad meditulliũ Galliarũ profectus, non
admodũ prospere cũ Aetio in campis Catalaunicis pugnasset, illico furore percitus, in re/
ditu quicquid oppidorũ & urbiũ illinc per uniuersam fermè superiorẽ Germaniã, Heluetiã,
Rhetiasque ambas, in Panoniæ suæ limites usque obuiã habuit, crudeliss. & igne & ferro con
culcauerit, prostrauerit, penitusque demolitus sit. Agebatur forte tunc 450. Christi annus,
quo in publica illa ciuitatum calamitate etiam Augusta hæc funditus diruta, post tristes fa/
uillas in rudera recidit, Barbarorumque metu omni adiacenti ora, uasta iacuit & deser/
ta usque

Nundinæ Augustanæ.

Tyberina Drusomagus.

Augusta à Rom. cõtra hostes defenditur.

Imperij maiestas sensim minuitur.

Augusta subuertitur.

ta usq; ad Attilæ mortē. Inde adeò cladis huius superstites se uicinorū Almangauiorū montium, Sueuicarumq; syluarū latebris prorepentes, uires recolligere, antequā patriā repetere ac ueluti de nouo eam exuscitare excolereq; ausi sunt, idq; potissimè à Christicolis factita-

tum perhibetur. Qui ecclesiā hic reparantes, proximos quosque ad cohabitandū sua innocentia inuitarūt. Et sicuti ab initio Augustorum Cæsarū armis omnem ciuilitatem, ita de cætero religioni sanctę restaurationē acceptā merito fert ciuitas hæc. Postq; enim Rom. pręsidio nunquā destituta & pcipuè legioni III. Italicæ statiua cōtinue quasi prębuisset, etiā deos & sacra illorū consuetudine longa recepit, unde pręter alia idola, Merc. adeò sibi addicta hic tēpla habuit, ut ipsum inscriptiones plurimę hodieq; passim extantes, proprio uelut epitheto Augustanū uocēt. Syluanum item, finiū tutorem, tēplo publico lacte piarūt. Sed & Pluto cū Proserpina ędē hic meruit suam. Inueniunt̄ item Apollini Cranio & Marti dedicati lapides. Vbi autem Euangelium de Christo, Lucio quodā, ut uulgo persuasum habetur (nam Britanniæ ille rex, qui circiter annū domini 190. floruit, patriā nequaq; exiēs, pie apud suos obdormiuit) annuciāte hic percrebuit, illico auditores sibi destinatos, inter quos et Campestrius prętor extitisse cōmemoraт̄, acqsiuit & solito more magis sub crucis offendiculo clā quā gloriosa prædicatione palā propagari cœpit, ad usq; Diocletianā illam cruentissimā (quæ à Neronis sęuitia decima Christianis numerat̄) persecutionē. Tūc enim Narcissus Gerundensis pręsul fidelium gregē uerbo domini hic corroborasse, Dionysiūq; Cretēsem quempiam primum episcopū constituisse narratur, qui breui martyr fidei Gaio damnante

Mercurij idolū

Euangeliū annunciatur Augustanis.

 effectus

effectus,quos aut quot in officio successores habuerit nusquam liquet. Certo tamen cõstat S. Columbanum Scoticum monachum discipulumq́ eius S. Gallum circiter annũ domini 580.per Sueuiam & Alemanniam Christum intrepide ac palam Sigeberto Austrasiæ rege concedente depredicasse primum,quare non diu pòst sub Heraclio Cęsare,paulo antequam impius Mahumet perniciosissimam suam apud Arabes fundaret sectam, anno domini 618. Sozimus uerus pastor episcopusq́ Augustæ à clero & populo electus est.

De episcopis Augustanis.

Quando in ecclesiastica & eas quæ ad religionem attinẽt res incidimus,nõ extra propositũ fuerit,si singulorũ August. episcoporũ nomenclaturã eorundemq́ continuã seriẽ unà cum sacrarũ ædium ciuitatis eius primordijs,absolutius paulo cõtexerimus. Decedente post 18. episcopatus sui annum Sozimo primo præsule, secutus est illum rite sub Sigeberti Alemannorum & Rhetiæ ducis, Dagoberti Francorum regis filij tutela, Beruuelphus Sueuus, quo item post sexennium mortuo, Dagobertus 3. loco episcopus ordinat̃, seditq́ 17. annis. Cui Manno suffectus, episcopatum 19. annis tenuit, post quẽ anno domini 686. Vuicho electus 18. annos sedit. Dein Brico siue Pericho 20. annis succedit, ad hunc Vunefridus Anglicus monachus, qui Bonifacius dictus, primus metropolitanus Maguntiæ est factus postea, Pipini Grossi Francorum principis authoritate diuertens, synodum hic anno domini 710. celebrauit. Inde Zeiso 21. annis præsul est, à quo Marcmannus siue Martinianus undetriginta annis pontificio fungitur. Cuius tẽpore Andogarius primus abbas Campoduni fit. Anno uerò 782. eligitur S. Vuicterpus & sedit Carolo Magno Francorum & Germaniæ rege contra Boios opitulante 16. annis. Quo in fata cedente Tosso, opera & præsentia S. Magni præsul 12. annis nõ sine sanctitatis titulo fuit. Cui electione successit S. Simpertus, antea monachus Murbacẽsis, Caroli Magni Imp. sororenatus: qui primus rẽplum maius Augustæ cõsecrãdo, diuę Mariæ uirgini in profesto archangeli Michaëlis dedicauit, unde emporij & politirij celebritas eodem die ciuib. dimanauit; quiq́ episcopatũ ultra Lycũ extendẽs 30. annis ecclesiæ p̄fuit. Huic loco subrogat̃ Hanto per 7. annos. Anno 839. accepit lituum S. Neodogarius siue Nycarius et sedit quadriẽnio. Post quẽ Vdalmannus septennio 14. p̄sul extitit: cui in officio Vuiggerus siue Vuicherus decennio successit. Inde subsequutus est Lauto per trienniũ: apud quẽ fuit Arsenius papæ apocrysarius, q Lutharij Gallię Belgicæ & Rhenensiũ regis adeoq́ primi ducis Lutharingiæ digamiã damnauit. Cæterũ Faucense cœnobiũ Lauto hic extruxit primo, ac S. Magnũ in cõcilio publico canonizari fecit. Anno 871. electus est 17. loco Adalbero, musicus egregius, ac sedit 16. annis. Successit illi Hildenius 15. annis. Quo mortuo diuus Vdalricus pontificatũ subijt. Is filius fuit Hugobaldi comitis Dillingensis, & ut multi addũt, è prosapia Kyburgiorũ: cui dum in cœnobio Sangallensi literis operã daret, à Vuiberoda deuota illi moniali, nõ solũ episcopatus, sed & in eo plurimę tribulatiões p̄dictæ sunt. Igit̃ anno domini 924. iuxta Eghardi, Cõtracti & Vrspergensis chronica, uel 903. secundũ uulgarẽ catalogum, pręsul ordinatus, 50. perpetuis annis Augustensem ecclesiã administrauit. Zelo, ut Rom. pontif. sacerdotib. suæ diocœsis legitimas uxores adimere uolẽti, nõ statim acquieuerit, at Otthoni Magno Imp. in omnib. negotijs multisq́ p̄lijs cõtra infideles presto adfuerit tãta itẽ pietate ciuitatẽ suã cõplexus est quoq́, ut S. Ioannis ædem anno 956. dum humilia hic mœnia, orationib. potius q̃ incolarum armis cõtra Vngarorum oppugnationem non semel iam defendisset, pro laicorum parrochia primus erexerit, ac nobilium uirginum γυναικεῖον seu κοινοβιόν ad S. Stephanum octennio pòst de suo fundarit. Denique S. Afrę sacellũ annis iam plus minus 180. situ et uepribus extra urbem hãc horrẽs restaurarit, uiuusq́ sibi loco monumẽti elegerit. Ab hoc Hainrichus comes à Geisenhausen ecclesiæ pręficitur biennio: is cum Imp. Otthone in Calabriã cõtra Saracenos proficiscens, prelio cæsus

Secundus episcopus.

S. Bonifacius.

Summum templum August.

Primus dux Lotharingiæ.

S. Vdalrichus.

S. Stephanus.

cæsus est, quanquam. Cõtractus captum & in exilium ab eisdem missum anno 978. scribat.
In locũ eius assumitur Vdalgerus, quo defuncto Eutychus 22. episcopus à Cæsare cõstitui-
tur: Post quẽ Luitholdus cathedrã tenuit, q beatæ uirginis summũ templũ ætate collapsum
ꝑcipua deuotiss. imperatricis Adelhaidis (quæ filia Rudolphi regis Burgundiæ uxor fuit
Otthonis primi) munificẽtia circiter annũ 993. erigi iterũ curauit. Sunt tamẽ qui operã hãc
Vdalgero adscribãt: Hic etiã licet quinquenniũ solum prefuerit, à papa Ioan. 16. ut S. Vdal
richus in numerum Sãctorum inscriberet, Romę obtinuit. Successor eius fuit Vualtherus
decẽnio: is è uita decedens, curã ecclesię nouem annis Gebhardo reliquit, qui anno domini
1012. in monasteriũ S. Vlrichi Benedictinos monachos. primum inuexit, quibus statim Re
ginboldum abbatẽ cõstituit: sed is postea ad Spirensem præsulatũ trãslatus est. Gebhardũ
Sigefridus triennio secutus est, qui intestina Ottonis 3. Imp. honorificè hic sepelijt. Eo hu
manis exempto ad annũ domini 1019. eligit̃ 27. põtifex Bruno, dux Bauariæ, qui decem an-
nis sedẽs, tum ecclesiam collegiatã S. Mauricij, Hainrici II. Imperatoris ac fratris sui man
dato, exædificauit, tum postquã Conradum Francum ad finẽ (cui & ius hæreditariũ suum
in Bauariam tradidit) totis uiribus ad imperium promouisset, mutuas prędas & incẽdia cũ
Vuelffone Sueuigena Baioariorum comite egit. Post hũc Eberhardus qui & Eppo 4 an-
nis episcopatũ sortitur. Anno 1033. Henricus 2. uicesimonono loco præsul ab Imperatore
Rom. cuius capellanus fuerat, efficitur, seditq; 30. annis, quibus initio non tam Hainrico 3.
Cæsari, quoad is regnauit, ab intimis consilijs quàm etiam Agneti Pictauiensi relictæ Im-
peratoris eiusdẽ uiduæ familiarissimus postea fuit: sub quo anno Domini 1042. Eberhar-
dus Augustensis Canonicus, defuncto Popone in patriarchã Aquileiensem à rege pro-
motus est, Leoq; 9. natione Alemannus papa ex Moguntino concilio Romã hac rediens,
S. Galli phanum proprijs manibus anno 1051. denuo consecrasse aliquibus fertur (plurimi
autem id primam ac uetustiss. Christianorum in ciuitate Augustana ecclesiã fuisse cõstan-
ter asseuerant.) Porro præfatus Henricus summi pontificis exemplo inductus, tum eccle-
siam Vestalium S. Stephani uirginum à se ampliatam hic biennio post, tũ etiam post trien
nium ab ea Dominicanum proprium, deniq; post aliud bienniũ ab hoc S. Vlrichi & Afræ
monasterium lustrauit dedicauitq;. Sub quo itẽ episcopo Rheinhardus & Vuotolphus ca-
nonici hinc ad præsulatus, hic Patauiam, ille Spirã postulati ac expetiti sunt: ad extremum
quum Henricus alijs coepiscopis & ipsimet regi inuisus undiq; esset redditus, cœperũt &
Vlrichiani monachi Frideboldo 4. abbate, illi ob nescio quas reliquias S. Afræ, negocia
quoq; facescere: unde adacto apud arcem Falckenstein, non citra bellicam fraudẽ, ligneo
per testiculos cuneo, uitam cum morte permutauit. Inde anno Domini 1063. successit Im-
bricus seu Embrico comes à Leiningen ac præpositus Moguntinus, uir pontificiæ grauita-
tis ac prudentiæ, à nonnullis tamen periurij insimulatus, qui non solum Saxones cum Impe
ratore Henricho 4. composuit, ac ob negocia inter papam & Germaniæ Cæsarem à Lan-
gobardis captiuitatem pertulit, sed anno 1972. duas campanarias turres cathedrali ecclesię
addidit. Sub hoc etiã Suuigherus comes à Baltzhausen præpositurã cum tẽplo S. Petri, pro
pe curiam ciuium anno domini 1066. fundauit, & Adalbero septimus apud S. Vlrichum ab
bas, cœnobium suum muro circumdedit primum. Anno 1077. accepit episcopatum hunc
Sigefridus 2. cui quod Henrico 4. Imperat. ceu iusto collatori suo faueret, Hildebrandus pa
pa confestim æmulum è medio fratrum suorum suscitauit, Vuigholdum quendam, qua ex
re schisma haud incruentum Guelfone 4. Noricorum duce Romanensium partes propu-
gnante diu hic fuit, quo præter alia incommoda & ecclesia S. Mauricij igne hostili absum-
pta est. Nihilominus tamen ex collegio edis maioris sub eisdem turbis Norbertus Curiæ
anno 1080. præsul electus est, & Henrichus Aquilegiam patriarcha anno Domini 1078. po
stulatus est. Deniq; Adalbero episcopus Tridẽtinus anno 1086. ordinatus est: interea ipse
Sigefridus in synodo Quindelburgensi anno 1085. cum multis alijs Germaniæ episcopis
post totius ciuitatis suæ euersionem biennio Rauenspurgi carceribus mãcipatus, magnaq;
ui pecuniarum liberatus, superstes plurium competitorum tãdem domi pie obijt. Cui sub-
rogatus est anno millesimo nonagesimo secũdo Hertuuichus baro à Lichein triginta trib.
annis, habuitq; ob redditus diutinam cũ capitulo, quod uocãt, suo rixã. Sub eo extructũ est
est anno 1096. S. Aegidij larariũ. Post hũc ab Imp. Hẽrico 5. fit episcopus Hermãnus: & qa
excõmunicato Cęsari adhęrebat, ecclesias turbare, bonaq; ecclesiastica dilapidare accusat9

Cathedralis ecclesia restauratur.

Ecclesia S. Afræ fit monasterium Benedicti.

Episcopus interficitur.

Episcopus incarceratur.

nec nō anathemate notatus fuit. Vnde non tā ab Eginone duodecimo sancti Vlrichi abba/
te, q̄ ab archiepiscopo suo Moguntino, nec non episcopo Curiensi in hoc negocio papa/
li cōmissario, miris modis usq; ad ciuiū seditionē exagitatus est. Huic anno millesimo cen
tesimo tricesimo quarto Vualtherus 2. uiginti annis suffectus est. Is fundata anno millesi/
mo centesimo quadragesimo secundo Canonicorū regulariū in suburbio septentrionali
ad S. Georgiū prępositura, ante mortē suam episcopatū successori resignauit, nēpe Chun
rado comiti à Bòl & Lutzelstein. Is cathedrā 22. annis tanta religione tenuit, ut nō tantum
Canonicos Regulares cum nouo Præposito ex castro Hammelberg in monasteriū S. Cru/
cis extra mœnia Augustanæ urbis ad hoc specialiter extructum trāstulerit, uerumetiā pri/
usquam ex hac uita migraret, in monachum apud S. Vlrichum transformatus sit: cæterum
auxilia pręstitit Guelffoni Bauarię & Spoleti duci, comitiq; Altorffensi, dum is cognatum
suum Hugonem Palatinum Thubingensem, Curiæ & Brigātiæ comitem, bello crudelis/
simo impugnaret. Anno domini 1176. cōcedente prędecessore Vdalscalcus episcopus eli
gitē Augustæ, seditq; 23. annis. Huius septimo anno cōflagrauit totum monasteriū S. Vlri/
ci: at abbas Henricus 19. in ordine cuncta breui restaurauit & in dedicatione noua tum im/
perat. Fridericum Barbarossam cum multis principibus, tū Chunradum metropolitā Mo/
guntinum cum multis alijs prælatis præsentes habuit. Vdalscalcum subsequitē ordine Her/
touichus secundus quadriennio solo. Quo mortuo Sigefridus à Rechberg prępsul ordina/
tur, uir bellicosus, qui castrum Suuabeck destruxit, ac tandem Hierosolymam cōtra Sara/
cenos militans, in Apulia diē suū obijt. Cui Siboto successor est lectus, quo annuente ædi/
ficatum est anno 1236. in foro uinario phanū sancti sepulchri ab eiusdem cognominis pa/
tricijs. Siboto uerò episcopus ad imitationem antecessoris sui, cum cruce signatis in ter/
ram sanctam aduersum infideles profectus, in itinere naturæ debitū soluit. Anno domini
1239. a Sozimo quadragesimo loco mitra donatur episcopali Hartmannus comes à Dillin/
gen, quam annis 47. obtinuit. Hic fertur comitatum eū quod ultimus uirorum ex prosapia
illa fuerit ecclesiæ suæ reliquisse, sub quo circiter annū 1243. cœperūt Franciscani in hac ci/
uitate nidificare, quorum locus hodie in alimentariorū, seu ut uulgariter uocantur, preben
dorum usum à Senatu redactus, nomen antiquum seruat. Porro sub deplorandū illud Ger
maniæ interregnum, Bauariæ dux multum illi cōtrarius, ac Albertus Magnus Laugingen
sis, philosophus Germanorū maximus (qui studiorū gratia Ratisponensem episcopatum
cucullo permutauit) contemporaneus eidē extitere. Post hunc Sigefridus 4. de Algishau/
sen insulam hic biennio solum gestauit. Cui protinns Vuolfhardus à Rodt duodecim an/
nis suffectus est. Sub eius extremo anno ieiunium in festo S. Marci propter quorundam
subitaneam mortem annali statuto hic receptum est. Deinde anno 1301. eligitur antistes
Degenhardus de Helenstein 43. in ordine, quo intra sexennium humato Fridericus Spet
baro successit. Sub hoc circiter annum 1312. postquam Templariorū factio per totam Ger/
maniam Cæsaris nutu esset extirpata, habitatio eorundem Dominicastris monachis in ur
be hac assignata primum est: quin & decennio ferè pòst, admissione eiusdem episcopi Car
melitarum delubrum ad diuā Annam condi primum à ciuibus cœpit. Nec non monaste/
rium S. Vlrichi Markuuardo de Hagel tricesimo abbate ibidem, iterum exustum est. An/
no 1329. Vdalrichus 2. à Schoneck, scriba & amanuensis Imp. Bauarici, papę infensissimus
præsul eiectus, altero mox anno in fata concedens, Henrico tertio fratri iam antea ecclesię
huius præposito, pedum cum ouibus, Ludouico tamen imperat 4. addictis 19. annis haud ci
tra turbas commisit. Cui Marckuuardus à Randeck præpositus Bambergensis & ecclesię
huius custos successit. Is protinus Augustanorum ciuium militari auxilio arcem Mindel
bergam demolitus est. Quo æuo & Flagellantium sese uesania hac primum transijt. Anno
1362. in pontificem hic assumitur Vualtherus 3. de Hohschlitz, qui septimo administratio
nis anno ab Eberhardi comitis de Vuerdenberg socijs apud Mindelheimium Sueuiæ oppi
dum interfectus est. Successit illi Ioannes duodecim annis, cuius tempore hîc non solum
atrox erat discordia clerum inter & plebem usque ad sacerdotalium ædium demolitionē,
sed & apertum bellum ciues inter & Bauarum ducem, adeoq; chorizantium insania ad S.
Viti phanum usq; ad Consulis inhibitionem. Anno millesimo tricentesimo octogesimo/
secundo Burghardus de Ellerbach à papa Vrbano 6. mitram accipit & fuit 22. annis quib.
diocœsim hanc rexit, ob iniqua postulata, pactorūq; inconstantiam toti urbi adeò inuisus,
ut

Episcopus fit monachus.

Albertus Magnus.

Templarij.

Episcopus in bello occiditur

ut primo statim sexennio illi cathedrale palatium unà cum monetaria officina in publico foro à ciuib. diruta sint. Quo ex hac uita migrāte eligit Eberhardus comes à Kirchberg, sedit septem annis. Huius in uindicādis cleri criminib. negligentia factū est, ut magistratus hic aliquos sacrificulos in ferrea cauea publice expositos fame necarit. Inde Anshelmus de Neuingen anno millesimo quadringentesimo undecimo pōtificatum suscepit, ac post duodecim fermè annos dū chorū, quē sic uocāt, ædis summæ è fundamētis latius erigi curasset, officio deiectus est, sub quo (tēpore nimirū cōcilij Cōstantiensis) Ioannes abbas infulæ ornamentū monasterio S. Vlrichi primum attulit. Claustrum itē Beginarum ad Horbrugkam igne fortuitu conflagrauit. Id postea anno millesimo quingentesimo tricesimo octauo in domū expostitiorū puerorū est permutatū hic. Anno 1424. Petrus de Schauuenberg quinquagesimus tertius præsul decernit, & rerum 45. annis potitur. Doctus hic Basiliensi cōciliabulo interfuit, Henricum 6. Angliæ & Carolum 9. Galliæ reges, Philippumq; Burgundiæ ducē in gratiam redegit, discordias ducum Bauariæ cū Alberto Brandenburgense marchione complanauit, ac hastiludia auratis equitibus totiq; nobilitati suæ q̄ pomposiss. ante aulam suā hic celebrauit. Dein anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo à Nicolao quinto pontifice maximo Cardinalitio galero Romæ donatus, molestissimā pariter atq; eius expectationi indignā camerinā Senatui P. Q. Augustensi, priorum transactionibus, mouit, ~~sub quo etiam non solum Romanarum indulgentiarum nūdinationes magnam argenti copiam miseræ emunxerūt plebeculæ primum, uerum insuper legatus quidam papalis plus quàm 400. simplices uiros hinc in Turcam tam temere q̄ frustra exciuit~~. Sub hoc item anno millesimo quadringentesimo sexagesimo exustū est Carmelitarū ad S. Annam cōtubernium. Hoc mortuo, Ioannes 2. comes à Vuerdenberga episcopus efficit ac præfuit ecclesiæ annis 17. cuius tempore in festo Petri & Pauli anno 1474. corruit impetu uētorum noua ecclesia S. Vlrichi, oppressiq; sunt ruina ea 31. mortales cum parocho. Anno millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto coaptatur in quinquagesimum quintum episcopum Fridericus 2. comes ab Hohenzollern, & ecclesiā suam 10. annis gubernās morte rapitur naturali. Hic cum Augustano Senatui incommodare amplius nō posset, statuto consistoriali cauit, ne qui ciuium illorūq; filij in templi sui Canonicorum album reciperent unquam. Successit ei Hainrichus de Liehtenau ad 12. annos, sub quo mulier quædam ciuis Anna nomine usq; adeo potentum ora præstigijs fascinauit, ut neq; edere, neq; bibere, multo minus egerere aut dormire, sed pijs meditationibus stipendia operari, non tam superstitiose quàm falsissime etiā Imperatore Maximiliano credente, diu hic in sancta existimatione fuerit.

Mulier ludificat mundum.

Matthæus itē Langius patritius hic anno 1513. eodem Imperatore procurante, Cardinalatus apicem apud Leonem X. papam Romæ adeptus. sexennio pòst archiflamen Saltzburgi effectus est. Post præfatum Hainricum Christophorus à Stadio episcopatum inijt 26. annis: princeps ~~hic Ioannē Oecolampadiū ac dein Vrbanū Rhegium à sacris concionibus aliquādiu habuit~~, sed & Rusticorum rebellionem anno 1525. pertulit, ac ciuitate cum omni clero sub annum domini 1537. propter mutatum religonem cessit, plurimis tum Germanorū comitijs pacificator medius inter Imperatorem Carolum V. ac Lutheranos extitisse perhibetur. Tandē anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo tertio quinquagesimus octauus à Sozimo primo episcopo, Augustanorū pontifex creatur Ottho baro de Vualdpurg, imperij sacri dapifer, qui breui pòst Cardinalis Romanus quoq; effectus, sub fatale illud Germaniæ bellum anno 1546. non solum à Schmalkaldensibus Confœderatis omni ditione exutus est, sed paulo pòst per Cæsarem Carolum inuicta manu in integrum restitutus, uniuersum clerum pristinæ ciuitati absque ingenti à Republica exorta pecunia reddidit. Anno uerò 1552 cum in Germania ab Mauricio Saxone, & Alberto Brandeburgensi in Cæsarem arma capta essent, Vrbs Augusta à Principibus obtenta, Senatus mutatus, paucis post mensibus, à Carolo iterū recuperat &c.

Pugnant Christiani prope Augustam cum Vngaris infidelibus & uincunt.

ANno Christi 954. Vngarorum colluuies in Bauariam irrupit, & Sclaui alterum Germaniæ orbem infestabãt. Ottho ergo Magnus tãtis rebus occurrens Augustã contendit: in cuius urbis cõfinio castris positis, exercitus Francorum & Bauarorum ei occurrit cum Conradi ducis copijs. Erat is dux animi ac consilio prestans, & tum eques hostibus intolerabilis atq; socijs charissimus. Igit appropinquantibus exercitibus utriusq; partis, ieiunio in castris pdicato, iussum est omnes ad bellum paratos fore in crastinum. Et primo diluculo surgẽtes, datis sacramẽtis erectisq; signis quasi octo legiones procedunt de castris imperatoris. Ducitur exercitus per aspera & difficilia loca, ne daret hosti copia turbãdi sagittis agmina. In primis tribus fuerunt Baioarij, in quarta Franci, in q̃nta Imperator, in sexta & septima Sueui, in octaua Bohemi, in qua & sarcinę omnes ac impedimenta queq;, quasi esset tutissima quia ultima, sed aliter res est acta. Nam Vngari nihil cunctantes Licum fluuium transierunt, circumeuntes exercitum, extremam legionem sagittis lacessere cœperũt, & cũ ingenti impetu uociferatione facta, alijs cæsis, alijs captis, sarcinis omnib. potiti, cęteros legionis illius fugere cõpulerunt. Rex cũ hoc aduertisset, misit illuc quartã legionẽ, q̃ ueniens captiuos eripuit, latrocinãtiaq; hostiũ agmina perturbauit. Fusis undiq; latrocinantiũ hostium agminibus, dux ad regẽ reuertit signis uictricib. triumphum legionis agens. Totum ergo pondus prælij iam ex aduerso esse rex cõspiciens, arrepto clypeo ac sacra lancea ipse primũ equũ uertit in hostẽ, fortissimi militis ac optimi Imperatoris officio functus: audentes hostium cunei primũ restituerunt, deinde ut socios terga uertere uiderunt, obstupefacti, nostrisq; intermixti, extincti sunt, nonnulli uillas incurrunt, ibiq; circumfusi simul cum mœnibus cremant, alij flumen transnatantes, fluminis ui obuoluntur. Conradus dux Francorum cum iam hostibus male propiciã fortunam uidisset, Otthonis se partibus adiunxit, bonamq; nauãs operam, petijt ut interiret. Itaq; in partibus nostris fortiter pugnãs, animi feruore & solis ardore æstuans, dum aurã capere uult, ex aduerso sagitta missa, uulnere gutturis cecidit: cuius corpus imperio regis honorifice transportatur Vuormatiã, ibiq; sepelitur. Fuerat hic gener Imperatoris & uolens ei nocere, proficiscitur ad Vngaros, educit illos, facitq; spem magnæ prędæ consequende. Vnde illi conscriptis copijs, cum Conrado illas in Bauariam transmittunt. In illa pugna castra hostium sunt capta, tantaq; multitudo eorum consumpta, ut hæc extrema esset Vngarorum incursio, & multis temporibus se continuerint in Pannonia. Tres quoque in eo prelio reguli in potestatem Otthonis uiui sunt perducti, quos Germani renitente Otthone, laqueo in Vngarorum decus suspensos necauerunt.

Apparatus bellicus cõtra Vngaros.

Strenuitas Othonis Cæsaris

Conradus dux occiditur.

Ciuitas

Ciuitas Auguſtana quomodo ab Attilæ temporibus poſt uaria pericula & multa perpeſſa damna, ſucceſſiuis incrementis ad eum quem hodie habet ſplendorem peruenerit ~~D. Achil-lis Gaſſari~~ explicatio.

POſt fœdam Attilæ barbariem, cum ueteres inquilini Augſpurgũ ſuum cis occidentalẽ Lyci ripam pro uiribus reficiũt, nouiſq; accedentibus colonis undiq; adimplere ſatagunt, contingit ut è Rhetia ſecunda exules nõ parum multi, præſertim uerò Auguſta Vindelicorũ (quę urbs Romanis familiariſs. lõgius ultra Lycũ) uerſus hyemalẽ ſolis exortũ iacuerat: niſi eandẽ cum hac noſtra eſſe exiſtimare quis pergat, extorres, loci uicini amœnitate capti, potiſſimas ſui reliquias huc unà cum abolitæ ipſorũ, nec uñquã ſub Boijs, Vindelicũ forte poſt Rhomanos occupantibus, refloreſcentis urbis antiquo epitheto traduxerint fermè. Atq; hoc pacto oppidũ & prouincia hæc noſtra ſub Oſtrogottis, præcipuè aũt regis Dietrichi, Veronẽſis dicti, imperio conniuentibus, Zenone ac Anaſtaſio Cęſaribus, aliquot annis reſpirare cœpit. Dein cum exactis omnino Romanis, Sueui traiecto Danubio, Rhetiam omnẽ inuaſiſſent, nouoq; de ſe cognomine Sueuiã penitus indigitaſſent, cœperunt tum cum ijs, tum cum reliquis Alemãnis, ſeuiſs. Marte Franci tam de Germanię titulo, quàm de Galliarũ regno totis neruis cõtendere. Cõmiſſo itaq; apud Tolbiacũ in Vbijs prælio, integer Alemannorũ exercitus à Ludouico Frãcorũ rege deletus eſt adeò ut ſubiectis ambabus Germanijs uniuerſi & Alemãni & Sueui, amiſſa ingenua libertate, Fiſcalini, hoc eſt ſerui adſcriptitij, Francorũ regũ non ſolũ ſint redditi, ſed et ſublata regia poteſtate, noui ducis iugũ, quo minus rebellarẽt unquã, beneficij loco ſuſcipere, quã diu Franci rerũ potiebanť, cõpellerentur. Hinc Augſpurgũ dicti Ludouici proſapiæ, pręſertim Auſtraſiæ regibus tanquã hæreditariũ merè & mixtè paruiſſe nemo ſanus ambigit, uſq; ad Caroli Martelli tẽpeſtatẽ. Qua cum is ob Francicorũ regũ inertiã, de Palatinatu Galliæ, adeoq; de ſumma imperij aduerſum cognatos principes atrociter digladiareť, cœpere et Sueui ad priſtinã libertatẽ adſpirare, ſed tam fatali felicitate, ut Landfridus dux illorũ bello repreſſus, Augſpurgũ grauibus incurſationib. diuexatũ, ipſaq; etiã Bauaria Francorũ armis ſubiecta ſit. Inde circiter 743. Domini annũ iterũ ciuitas hæc à Carolomãno Germanię rege, eo q̃ Dietboldus Sueuiæ, ac Vtilo Bauariæ duces à Francis defeciſſent, cũ utriuſq; prouincię deuaſtatione, denuo ui ad fidẽ reducta eſt: in qua poſtea ſemper tam firmiſſ. permãſit, ut Francici nominis odio à plurimis hoſtilia plurima protulerit conſtantiſſ. ſic ſub Carolo magno Germaniæ & Galliarũ rege potentiſſ. per Thaſſilonẽ Boiariæ ducem, dum is in deſiderij Langobardorũ regis ſoceri ſui, gratiam debellare Sueuiã audet, cum ſuburbia illi inflãmata, tum S. Aphrę extra muros phanũ anno 787. funditus exuſtũ eſt, uerum detrimẽta ea Carolus magnifice mox reſarcijt, Rempublicamq; Auguſtanã talibus prærogatiuis dotauit, ut ea non ſolũ deinceps opulentia, aut ciuiũ numero plurimũ accreuerit, ſed et ſub Romanorũ tam regum q̃ Cęſarũ perpetua protectione ab eo tempore in hodiernũ uſq; uigeat ac floreat unicè diẽ. Periclitata tũ ſub Arnulpho Bauaro, Luduuicho 3. & Chunrado Francis, itemq; ſub Henricho Saxone, Aucupe dicto, Imperatorib. plurimũ prę Vngaris eſt, donec anno 955. Otto magnus Cæſar, cõmuni totius Germaniæ expeditiõe haud unquã intermoritura gloria, hîc ad Lyci fluenta eorundẽ terribiliſſ. innumeraſq; copias, quib. ab quinquaginta iam annis totã ferè Germaniã, nemine reſiſtente, depopularãt, tanta occidione 4. Idus Auguſti deleuit, fortiſſimeq; deuicit, ut præter Læliũ & Cyrũ reges illorũ, cũ quinq; alijs Vngarorũ ducibus (quos inſequentes auidius Sueui, indignante Imperatore, Ratiſponæ ſuſpendio enecarũt) nullus euaſerit uiuus. Ante trienniũ aũt memoratus Otto Imp. frequentiſs. quoq; celebrauit hic comitia, in quibus præter alia arduiſs. regni negotia, Berengario Eporediæ Marchioni, qui cũ filio Adelberto ob interruptã pacẽ ſupplex illi eſt factus, Italiæ gubernacula & ſceptrũ feudi loco conceſsit. Porro in conuentu eo, prælioq; narrato, Augſpurgenſiũ ciuiũ fidelitas ac uirtus adeò enituit, ut inde non ſolũ ſenatui laudabiles immunitates, iura municipalia, ampliandorũq; mœniorũ facultas ab Imp. Ottone ſint donata uerũ inſuper textorũ trib. (cuius artificij in lino & lana plus minus mille ſexcenti magiſtri hic degũt) oppreſsi ab ipſorũ cohorte Hunici reguli armis, tanquã proprio inſigni hodieq; gaudeant: Ea ſub rubro & flauo colore decuſſatim diſtinctus clypeus. Poſtea iterum ſatis tranquilla habuit tempora, uſq; ad annũ Domini 1027. quo epiſcopi ſui culpa immerito à Bauaris laceſſita bello eſt. Quemadmodũ aũt anno 1051. Henricus 3. Cæſar Niger uocitatus

conuentum imperialẽ Kalendis februis, non modica ciuitatis utilitate hic agitauit. Ita uice
uersa Rudolfus Rhynfeldensis Sueuiæ dux Hildebrandi papæ seditiosiss. instinctu, con
tra Henricum 4. seniorem, anticæsar electus, anno 1077. cum Rhomanensi legato suisq;
complicib. sub tẽpus paschæ, itidem conuenticulũ hîc habẽs, uniuersum S. P. Q. Augspur
gensem perniciosiss. casibus exposuit. Nam mox biennio post ab Heremanno altera Pseu
do imperatore, circa orientalẽ plagã trib. amplius septimanis ardua, sed tamen frustranea,
obsidione cincta, ac sequente uix lapso anno hostiles Vuelphonis Algoboij ignes quoque
passa est. Quã iniuriã cũ è uestigio Hẽricus uerus Imperator, post Höchstetẽse pręliũ uindi
casset. Augspurgũq; suum recepisset, adeo implicabilib. turbis fenestrã de nouo aperuit, ut
à sexto Calendarũ februariũ anni 1083. dies perpetuo septẽnio sæpius ac numero tum per in
sidias inuasum, tum diriss. uastatũ feratur, cũ primis uerò à Vuelfone V. Bauariæ duce an.
1088. in festo Cœnæ domini proditoriè capta, ac toto triduo tam inhumaniter expoliata est,
ut præter incolarũ cædes, opumq; priuatarũ direptiones etiã ex Archiuis Reip. cũcta tam
priuilegia ciuiũ quã protocola, unà cũ instrumẽtis publicis (q̃ omnia apud Rotenfelsiũ Al
goiæ delituere hactenus) abduxerit, & feria secunda paschæ ciuitatẽ miserè destructã lamẽ
tabilius planè euerterit impius hostis. Ad quæ mala post 14. annos fortuitus quoq; accedẽs
ignis, noua absumpsit suburbia. Simili clade, dum Luterus Saxo Imp. ad coronationẽ sui
Rhomã hac an. 1132. proficiscitur ingẽs tumultus ciues inter milites exortus, denuo per maxi
mã partẽ huius ciuitatis flammã, ac mortales plures gladio perdidit. Breui tum Chunradi 3.
Sueui Imp. clemẽtia reuiuiscens, etiam à Friderico Barbarossa, gloriosiss. Augusto, eximiè
adaucta, optimisq; priuilegijs iterum decorata est. Quin & mortuo ann. 1162. Adelgezo de
Schuuabeck, non tantũ memoratus princeps sibi et successorib. fiscali successione ciuitatis
huius Aduocatiã uendicauit, sed etiã totius imperij comitia & festiuitates in eadẽ per liben
ter celebrare cõsueuit. Id quod singulari affectu et gratia posteri eius Sueuici Cæsares haud
absq; populi & ciuitatis Augustanæ cõmodo non semel factitarunt. Tandẽ an. 1246. sub
pessimo illo germaniæ interregno exædificata est eminẽs turris ad Castrẽsem portã, quæ ho
die à propinquo Diuæ uirginis tẽplo nomen sortit: Nec multo post & Ludouicus Bauarię
dux Fridbergẽsem arcẽ (cuius oppidulũ nũc obæratorũ ac decoctorũ inuiolabile est asylũ)
ad inuidiã ac cõtumeliã Augspurgensiũ extruere cœpit etiã. An. uerò 1274. Rudolphus Hab
spurgensis restituto imperatoria maiestate, comitia Germanici regni hic quã splẽdidissima
celebrauit, in quib. filios proprios Iohannẽ quidẽ Sueuiæ, Albrechtũ uerò Austriæ & Sty
riæ duces solẽni institura instituit, nec non Ottocarũ Bohemię regẽ unà cum Henrico Baua
riæ duce electioni ipsius reclamãtes, hostes pronunciauit: adhæc q; primum Augusti ciues
in uerba debitè iurarunt, non modo antiquorum priuilegiorum sed & consuetudinum mu
nicipaliũ confirmationẽ liberaliss. obtinuerunt. Vnde crescente senatus autoritate, non raro
celeberrimi principũ & episcoporũ cõuentus hic agitati sunt. Sed heu sortis liuorem, anno
1290. exusta est funditus curia, seu senatoria domus, non modico totius ciuitatis damno, ea
tamẽ tumultuario opere è uestigio restituta, an. demum 1449. elegantioribus muris, testudi
nibus fornicatis, ac triclinijs amplissimis absoluta, item octennio post uetustissimis pictu
ris delineata pulchrius est. Sub Albrechto 5. Austrio Cæsare, cũ ciuitas optimatib. non sa
tis tuta à septẽtrionali ora uideretur, noua porta ad Vertachæ pontẽ extructa, simul ac sub
urbium ab eodem ponte denominatum fossa circumdari anno 1301. primo cœptum est. De
in Luduuichi 4. Bauarici Imp. dicto fideliter inhærentes, neque aliorum principũ arma ue
riti ciues Augspurgi sunt. Qui etiam Burggrauiam anno 1334. dicti Cæsaris sui commilitio
oppugnarunt. Quamobrem præfatus Augustus post nouem annos comitia hic habuit ar
duissimis de negotijs, nam & Austrij corriuales principes illi tandem reconciliati sunt, &
Eduardus Angliæ Rex Imperij Vicarius, per Galliã inferioremq; Germaniã, est nuncupa
tus ibidẽ. Quo anno etiã ab Afræ sylua, (uulgus plateam illam nunc à simeis denominat.) ad
Haussteteniem usq; portam (quæ anno 1428. præalta turri & mœnibus fortificata, rubra di
ci cœpit) domus plus minus trecentę unà cum S. Nicolai, nunc temporis abolito cœnobio,
mẽse Iulio cõfligrarũt. Ea propter Senatus an. 1338. qui locustarũ inauditis turmis hic memo
rabilis notat, grandẽ illamq; campanã, quæ in fori publici altissima turri ad classicum canẽ
dum sacra conseruatur, cõflari fecit. Tandẽ cum principes, & ciuitates inter se per Germa
niã intestino grassarent bello, plurimã tam suimet, quam sociorũ causa subierũt, Augustani
pericula foris, domi tũ interim permutata. Sub Herruuartho & Buschelio ciuitatis aduoca
tis, reipub. administratione, patricios mense Octobri an. 1364. in ordinẽ redegerũt, ac creatis

Ciuitas

torũ, pistorum & fabrorũ ferrariorũ tribubus, turris supra portã S. crucis anno 1466. altior multo quàm prius fuerit, à senatu est facta. Demũ anno 1469. reducta est Augspurgens. Res pub. per Imperatorẽ Fridericũ cum Ludouico Bauaro in tam securã gratiã, ut proximo anno magnificos arcubalistarũ ludos, conuocata omni ferè Germania, dederit luculẽtissime. Simulac triennio præhabitus cunctabundus Imp. comitia hic frequentissima principũ præsentia celebrarit in quibus cum S.P.Q. Augustanus sacramentũ illi debitum iurasset, priuilegiorum suorum confirmationẽ adauctionemq; clementissime obtinere promeruit. Sequente item cõfestim anno cõuenere illustris. pompa hic, sæpedictus Germanorũ Cæsar Fridericus, Christianus Daniæ, Suetiæ, Nortuuegiæq; rex (qui deuotionis gratia Romã inuiserat, hac solum fecerat) & Marcus Aquileiensis Patriarcha, legatus pontificius, unà cum optimatib. totius imperij, tractatumq; est de obsidione Nussiæ, quã Carolus Burgundiæ Regulus ob Archiflaminium Coloniens. schisma id tunc premebat. Postea anno 1488. dederunt Augustani, annuente Imp. suo, nomen confœderationi Sueuicæ, in qua quadraginta sex annis, nimirum usq; dissolutionẽ eiusdem, pertinaciter & cum laude permanserunt. At cum pleonexia Cathedralis cõsistorij turbas Reip. immeritas undiq; cieret, uix serio Cæsaris mãdato iura tutata est propria. In expeditione autẽ illa, qua Albrechus Bauariæ dux Ratisponam imperio reddere anno 1492. cogebatur, fouerunt Augspurgẽses ciues 250. pedites quadragintaq; equites, exceptis impedimentis alijsq; tormentis, simul ac in constituendis deditæ urbis pactionibus inter sequestros à memorato Cæsare deputati sunt. Interea tamen temporis ob præfecti limitis Burgrauiæ duriciẽ, nouus fœdus cum uicinis adeoq; episcopo suo, admittente eodem Cæsare, inire coacti sunt. Postea anno 1496. egit Maximilianus Austrius Cæsar magnificentissimum festum hic, cum Archiduce Philippo, filio suo, plurimisq; alijs Germaniæ heroibus. Ac ab eo inde tempore semper præcipua clementia ciuitatẽ hanc complexus, præter infinitos conuentus & lauda, cum principibus confœderatisq; Sueuiæ, imperialia insuper comitia annis 1498. 1500. 1510. & 1518. (in quibus Martinus Lutherus Caietano Cardinali ob paradoxam doctrinã repræsentatus primo est) hic libenter & iucundè celebrauit. Vnde & anno 1509. conscriptis ad mensam Septembrẽ ex omni prope Germania, tam Archibulistarũ, quàm bombardarũ sagittarijs, adparati sunt à Senatu Augustano uarijs præmijs ludi amplissimi. In gratiam item dicti Imperatoris, ex nouo cõstructa est anno 1514. porta illa priuata, per quàm occlusis reliquis, noctu homines intromittuntur, ad quam nuperadmodum anno 1549. sublicius ex ligno põs, unico arcu nullo iugo, uel tignis sustentatus, est additus. Ad extremũ sub Carolo 5. Hispanico Cæsare, præclara multa domi forisque, in ipsius tutelam recepti, gesserũt Augspurgenses: superatis enim Francico & rustico bellis, renouarunt firmius anno 1526. Perleam turrim in umblico ciuitatis suæ, sic & Viennã postea aduersus Turcam præsidia miserunt. Anno autem 1550. habita sunt Augustæ per Carolum Imp. à toto orbe ob religionis concordiam exoptatiss. comitia, quibus Lutherani fidei suæ confessionem eidem Imp. obtulerunt, ea ciues delectati, non multo cum eisdem fœdus, quod Schmalkhaldiense à loco dicitur, in quo ictum primitus est, inierunt, ac inde religionem per totam suam ciuitatem, Martini Buceri et Ambrosij Blaureri instructione, ad lubitum transmutarunt. Bibliothecam deniq; instructiss. simulac ciuilem trium linguarũ scholam instituerunt, cui uarijs successionibus & factionibus, uiri undecunq; eruditissimi hactenus præfuerunt. Tandem etiam mœniorum cum fossis aream ampliarunt, nec non deiectis turribus, eandã cespite, aggeribus, & propugnaculis nouis, ualidissime, uti præ oculis iam adparet, restaurarunt, donec gliscente deploratiss. illo Germamaniæ cum cum inuictiss. Cæsare suo bello, iterum omnino supplices illi dediti, ac comitia imperialia hic summa animaduersione celebrata sint. In quib. præter Romani Imperij singulos principes, etiam pontificis maximi, omniumq; aliorũ Europæ regũ oratores, unà cũ magni Ruthenorũ Moscouitarumq; ducis legato, & Altzacheno Aphro Tunissæ excæcato rege. Imp. Carolo & Cæsari Ferdinando fratribus, menses plus minus quatuordecim præsto fuere. Vbi item formula pietatis catholicæ (uulgus uocat interim) Lutheranis præscripta est, nec non patricijs Augustanis (quorũ uix octo prosapiæ adhuc superstites, ex seniorib. alijs, sibiq; per multos iam annos affinitate, ac cõtubernij societate cõiunctis, triginta nouẽ ni fallor, familias in numerum & dignitatem suã S.C. 1539. cooptarunt, asciueruntq;) antiquus honos restitutus, ciuitatisq; administratio, abrogatis tribunis plebis, suffectisq; Rauuenspurgero & Vlstettio ciuitatis aduocatis, cum sex ordinarijs consulibus, de nouo commissa ab Imper. est.

Achilles

De Germania

Achilles Gassarus medicinæ doctor de ciuitate Augustana & ciuibus eius.

Ciuitas nostra celeberrima habet omnis generis panoplia, præcipè æneorũ tormentorũ, quæ bombardas uocamus, aliquot domos elegantissima copia refertissimas, simul et publicas aliorum artificiũ tum tabernas tum officinas operosissimas, quib. nõ toti orbi usurpatissima ꝗ Mercatorum suorum numerosissimis monopolijs notissima paucis retro annis euasit. Ad hæc pauperũ curam unice gerit, extant enim præter Xenodochia ægrorũ ac orphanorum hospitalia, speciales adhuc ædes, quibus gratis uel peste infecti suo fouentur tempore, uel Gallica hic laborãtes curantur, uel deniꝗ leprosi seorsim adseruãtur. Deniꝗ ingẽti eleemosyna tum reliquos in opes passim liberalissime leuat, tum studiosos pueros nõ parũ multos ex his domi humaniorib. literis emancipat, forisꝗ stipendijs nõ pœnitendis alit. Qui uel soli Fuggari penuria laborantib. sed frugi municipibus anno 1519. suprà centũ habitationes tanquã iustam ciuitatulã, de suo, apud Iacobinum suburbium fundarunt. Iam qua æquitate, clemẽtia & prouidentia Magistratus quàm policitè hic polleat, quáue prosperate, industria, humanitate & uirtute reliqui ciues inter sese, aut cum alijs, tum in negocijs, uel apud Antipodes ac utrunꝗ mundi polũ gerundis, tum in educandorum liberorũ honestissima liberalitate, tum deniꝗ in domesticæ suppellectilis nitore ad insolentiã usꝗ certent nemo facilè dixerit. Sunt enim plerunꝗ homines illi (in primis blandæ fœmellæ) forma pulchri, uestitu splendidi, uictu uoluptuarij congressu & uerbis ceremoniosi, actionibus astuti, motibus exotici, & opulentia φιλαυτοι. Ex quibus plebs hodie sedula opere & quæstu officiosissima, sorte sua contenta existit. Mercatores uerò aliquot & patricij magno numero natalibus restituti, multi Baronum nobilitate eminẽt, nonnulli etiam comitũ prærogatiuis gaudent, sed & integrũ regnum quidam apud Indos possident, adeò ut in uniuersum S.P.Q. Augspurgensis instar Alabandæ fortunatissimi (ut prouerbio habetur) censeri plane debeãt possintꝗ. Quibus redditibus uero, auriꝗ & argenti diuitijs, ærariũ ciuitatis locupletarũ sit, uel inde conijciet argutus lector, quod Senatus exceptis annuis fabricarum (ut sic loquar) publicarum conducti famulicij, certorum officiorũ, adeoꝗ belli maximi infinitis impensis, pro sola obtinenda pace suprà trecenta millia aureorum Rhenensium, citra priuatas ciuium cõtributiones, proximis exposuerit prompta pecunia comitijs. Vt autem tanquam condito lustro, etiam ciuium capita curiosus aliquis ceu per transennam obiter queat æstimare & colligere, sciendum pro certo, quod anno 1549. proxime iam lapso, mille septingenti & quinꝗ infantes baptismo adhibiti, ac communibus cœmiterijs mille ducenta uiginti septem humana cadauera, nulla epidemia grassante, sepulta Augspurgi fuerint.

De Palatinatu

De Palatinatu Rheni, quomodo & quando ille exortus.

FVerunt olim multi & uarij comites Palatini, præsertim Palatini ab Andechs, Palatini à Schiern, à Vuittelspach, Palatini à Dachauu, Palatini à Vallay & Palatini Thubingenses. Vnde & in torneamento olim Tiguri celebrato commemorantur fuisse 34. Palatini diuersi generis. Cæterum quomodo illi aut multi ex eis in unam redacti sint familiam, quidam id conantur ostendere, errantes interim nõ parum in nominibus, in tempore & in administratione Imperatorum. Certum tamen est, pene omnia hæc Palatinorum genera, eorumque successionem defecisse, præter Arnoldum Palatinum à Dachauu & Ottonem à Schiern, unde nati sunt moderni principes Bauariæ & Palatinatus Rheni. Extant quoque adhuc Palatini Thubingenses. Inter memoratos ueteres Palatinos nulla apud historicos fit mentio Palatinorum Rheni quantumlibet Palatini à Schiern atque Palatini Rheni in unam coierint ditionem. Fuerunt autem ab initio Palatini palatiorum præfecti, præsertim in curijs Imperatorum, quos Franci olim maiores domus uocauerunt. Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se continuerint, non licuit mihi inuestigare, nisi quod uariæ hic coniecturæ sunt hominum. Aliqui enim uolunt hodiernum Palatinatum nomen accepisse à Palatio Rheni, alij à Caroli magni institutione, tertij à Palatio Treuerensi, sed tunc magis esset Palatinatus Mosellæ quàm Rheni. Sunt rursum alij qui asserunt eum tunc institutum, quando Otto magnus imperium transtulit ad Germanos. Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen à Palas regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum in regione Cappellatiana, quæ Palas nomen habet, castra sunt posita. Et alibi: Quum uentum fuisset ad regionem cui Cappellatij uel Palas nomen est, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia distinguebant, castra sunt posita. His subijcit Rhenanus. Hic aduertere licet principem Palatinũ non à Palatio Cæsaris, uel ædificiolo illo quod in Rheno ostẽditur, nomẽ daturam suam possidere, sed uetustissimam à regione esse natam appellationem. Hæc ille. Si à Palas regione ortus est Palatinatus Rheni, estq; ueteris nominis ad hodiernum allusio, unde nati sunt Palatinatus, à Schiern, à Vuittelspach et Dachauu? Certe nomẽ Palatini Rheni est nomẽ dignitatis et officij, quod Imperatores instituerunt, sicut quoque sunt nomina Landgrauiorum, Marchionum & Burggrauiorum. Sic enim Germanice quoque dicimus Pfaltz grauius, id est, comes Palatinus. Si à burgo factus est Burggrauius, facile liceb it arguere, à Palatio quoque factum Pfaltzgrauium. Præterea quòd principes Palatini Rheni à loco Palas nomenclaturam suam non acceperint, facile per id conuincitur, quòd ante quadringẽtos annos neque castra neque oppida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quicquid locorum iuxta Rhenum habent, uel emerunt uel armis acquisierunt, id quod infra sigillatim ostendam. Sunt qui aiunt primos Palatinos simplices fuisse nobiles, usq; ad tẽpora Ottonis tertij, quando principes electores fuerũt cõstituti: tũc enim illis maior dignitatis gradus fuit additus. Nec sine causa Electura nõ fuit commissa ducibus potentibus qui tũc erant in imperio, puta duci Bauariæ, Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunsuici, etiamsi Bauari temporum successu in familiam suam studuerint hanc dignitatem introducere, hodieq; & Palatinatus & Bauariæ titulum habeant. Primus Palatinus elector appellatus fuit Henricus, qui anno Christi 1003. diuum Henricum cum reliquis electoribus in Imperatorem elegit. At ubi suam habuerit curiam, cui præsederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipse & aliquot eius successores, à nullo inueni scriptum, nec principes ipsi qui hodie præsident Palatinatui id sciunt, nisi quòd quidam, sed sine certo testimonio, putãt principes Palatinos olim Vuor

Multiplices Palatini.

Palatinatus Rheni unde.

Palas
Rhenanus de Palatinatu.

Primus Palatinus elector.

maciæ consedisse, & magnam in ea urbe habuisse iurisdictionem. Hoc constat, Conradum ducem Franconiæ anno Christi 942. suam sedem Vuormaciæ habuisse de principe Palatino nihil tale inuenitur.

De oppidis, uicis & arcibus Palatinatus.

NEmo mihi facile probare poterit, Palatinatum ante quadringentos annos sedem habuisse circa Heidelbergam aut in ea regione, quæ hodie principibus Palatinis subijcitur. Nam omnia loca illius regionis, aut fuerunt episcopi Moguntinensis, aut episcopi Vuormaciensis, aut marchionis Badensis siue potius ducis Sueuiæ, aut episcopi Spirensis aut imperij. Sed cum posteris temporibus Heidelberga in feudũ daretur principi Palatino ab episcopo Vuormaciensi, illeq; sibi sedem fixisset in eo loco, breui multa loca sibi comparauit, dilatauitq; pomœria ditionis suæ non parum, potissimum tunc, quãdo Palatinatus incorporatus fuit ducatui Bauariæ. Hinc mihi uidetur colligendum, Palatinatum ab initio magis dignitatem quandam fuisse quàm principatum, quam aliquando duces Saxoniæ, aliquando duces Sueuiæ & ultimo duces Bauariæ ditionibus suis studuerunt inuehere. Malo tamen hic aliorum audire iudicium.

Heidelberga.

EST hoc oppidum metropolis Palatinatus & feudum ab episcopatu Vuormaciensi sicut & alia quædam oppida, quæ supra Heidelbergam usque ad Obricken iuxta Neccarum constructa inueniuntur. Putant nomen oppido datum à gentium colonia, quæ ante multos annos hic habitasse certis indicijs conuincuntur. Vocant autem Germani gentilem hominem heiden. Situs loci est satis amœnus, cum sit in fauce montium, ubi Neccarus ex mõtibus in planiciẽ egredit̃, nec dubito quin locus ille semper, quàm diu Germania habitata fuit, ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt legendum & scribendum Edelberg, quod sonat nobilem montem, & non Heidelberg, id est gentilem mõtem. Sunt qui Ptolemaicam Budorim putant olim fuisse Heidelbergam. At mihi uidetur oppido huic magis respondere Heidelsheim aut Bretten. Sunt qui oppidũ Mãheim per Budorim accipiendũ contendũt. Nam situm est illud in confluentia Rheni & Neccari, ubi in concilio Constantiensi Iohannes papa triennio incarceratus fuit. Est terra circa Heidelbergam omnium rerum ferax, uini boni, frumenti, olei, fructuum arboreorum & castanearum. Anno Christi 1346. Rupertus senior princeps Palatinus fundauit gymnasium Heidelbergense, ubi temporum successu in omni scientiarum genere multi docti floruerunt uiri. Potissimum autem meo æuo locum illum celebrem reddiderunt insignes isti uiri Iohannes Dalburgius, Rudolfus Agricola, Iohannes Virdungus, & multi alij, qui eruditionis suæ monumenta post se in scriptis reliquerunt. Ego quoq; ab anno Christi 1524. usq; ad annum 1529. primus Hebraismi professor, publice ibi sacram docui linguã, acceptis primis rudimentis ab ~~integerrimo uiro atq; fidelissimo præceptore~~, Cõrado Pellicano, qui & ipse olim Heidelbergæ sub auunculo suo Iodoco Gallo theologo, primã assecutus laureã, feliciter ad sublimiora peruenit.

Budoris.

Fundatio studij Heidelbergen.

Ladenburg, Schriessen, Winheim.

IMpignoratum est Ladenburgum duci Ruperto seniori pro media eius parte anno Christi 1371. Alia medietas obuenit episcopo Vuormaciẽsi. Eidem principi uẽdidit Sifridus à Stralnberg anno Christi 13.7. oppidum Schriessen & castrum Stralnberg. Et anno Christi 1344. oppidum Vueinheim per arbitros est memorato principi adiudicatum, quod antea episcopus Maguntinus possederat.

Ciuita

Laurissa uulgo Lorsch.

MOnasterium istud constructum fuit per Carolum magnum, aut ut alij putant per Pipinũ, in quod Tassilo dux Bauariæ unà cum filio eius Theodone, à Carolo magno reclusus fuit, quum fœdifragus & periurus deprehensus fuisset. Non est locus in Germania, ubi uetustior quàm in hoc monasterio bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilij scriptum titulus præmonebat. Inuentus est ibi quoque ultimus liber Ammiani Marcellini qui & iam publicatus est, scriptus maiusculis tantum literis. Fuit autem primo à Benedictinensibus monachis ac deinde à Præmonstratensibus inhabitatum. Iohannes Dalburgius episcopus Vuormaciensis, uir doctissimus, transtulit inde ad bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque codices.

Vetustissimi libri.

Lindenfels, Caub & alia quædam oppida.

PRæfectura arcis Lindenfels fuit empta anno Christi 1277. pro 5030. marcis argẽti. Fuit antea Marchionis Badensis. Anno Christi 1289. Vuernherus Mintzẽbergensis uendidit oppidum Caub cum appendicijs suis locis, duci Ludouico pro 2100. marcis argenti, supputata una marca argenti pro octo florenis. Oppidum imperiale Gelnhusen quod ad comites à Suuartzenberg peruenit, fuit ab eisdem principi Palatino & Reinhardo ab Hanauu impignoratum anno Christi 1436. Mospach & Sintzen oppida imperialia cum appendicijs suis sunt Palatinatui incorporata per modum pignoris. Anno 1230. recepit Otto comes Palatinus ab Henrico Rom. rege uillam Vualddorf. Et uillam Nussloch emit comes Palatinus Ludouicus anno Christi 1259. ab Henrico de Liechtenauu. Oppidũ Luden apud Tuberũ fluuium situm, emit Rupertus princeps anno Christi 1398. à comitibus Hohenlohensibus. De Oppenheim, Cæsarea Lutra, Ingelheim imperialibus oppidis Palatinatui impignoratis, suprà diximus. Omitto hic Bretten, Lôuuenstein, Bachrach, Nouam ciuitatem & alia oppida, quæ omnia intra trecentos annos ditioni Palatinatus accesserunt.

Mospach.

Bruxella in Brureinia.

ESt Brureinia parua quædam ditio, habens multas egregias uillas quarum caput est oppidũ Bruxellæ, paruitque olim Vuormatiensibus, quando illi habuerunt ducem, cuius palatiũ postea uersum fuit in ecclesiam sancti Pauli. Dux ultimus uocatus fuit Conradus filius ducis Vuernheri, fuitque de sanguine ducum Franconiæ: & dedit ei Otto magnus filiam suam Lutgardim uxorem, qui tamen interijt prope Augustam in illa magna pugna quam idem Imperator habuit contra Vngaros, quibus Conradus se adiũxerat, ut supra meminimus. Paulo antea idem Conradus resignauerat iurisdictionem quam Vuormaciæ habuerat, comparauitque ditionem Bruxellensem, quam post eius mortem Imperator donauit Sigebaldo episcopo Spirensi. Quin & idem Conradus quum adhuc uiueret contulit episcopatui Spirensi plurima bona, decimas, redditus, telonia uini & salis, ius cudendi monetam, & hæc rata habuit imperator. Si post hanc resignationẽ comes Palatinus iurisdictionẽ aliquã Vuormaciæ habuerit, priusquã regio Heidelbergẽsis sibi obuenerit, nescio, nemo enim huius rei facit mentionẽ. Adiacet Brureniæ Kreichgoia, terra diues & latè patens, cuius agri omnes uino, frumento, plãtis, arboribus domesticis & syluestribus, omnique eo quod ad uictum pertinet humanum abundant: sunt præclara oppida, uicorum multitudo, terra plena colonis & irrigua, & quod præcipuum est, aëris salubritate prædita. Redegit hanc terram Conradus secũdus in comitatum, ob id quod parentes eius habitassent Bruxellis. Sed & Iohannes 34. episcopus Spirensis comes Kreichgoiensis, donauit bonam partem de sua paterna hæreditate episcopatui Spirensi, id quod supra quoque indicaui, ubi de Spirensi urbe feci mentionem.

Kreichgoia.

Genealo-

Genealogia comitum Palatinorum Rheni.

INfrà ubi ad descriptionem Bauariæ peruenerimus, indicabo unde Palatini à Schiern exorti sint, atque quomodo ab illis processerint moderni duces Bauariæ & Palatini Rheni. Quantum uero attinet ad præsens institutum, notabis quosdam sic sentire, ut putent Ottonem à Vuittelspach auum sanctæ Kunegundis primum extitisse Palatinum electorem, cuius auus fuit Arnolfus Imperator.

- Arnolfus Imperat.
  - Arnolfus dux Bauariæ
  - Vuernherus comes à Schiern
    - Otto Palatinus Vuittelspach
      - Otto homicida
        - Theobaldus
        - Stephanus
      - Sifridus: uxor ei9 Haduuigis
        - Theodoricus episcopus Metẽsis
        - Albertus Canonicus
        - Henricus dux Bauariæ, Palatinus Rheni, elector.
        - Diua Kunegundis.
    - Eckardus comes à Schiern
  - Ludouicus Rom. rex

De Ottone Palatino, conditore Vuittelspachij, rythmi Germanici inueniuntur, quod ille per filiam Henrici Palatini obtinuerit electuræ dignitatem. Secundum alios primus Palatinus elector, qui suo suffragio Imperatorẽ declarauit Henricũ sanctum anno 1003. fuit uocatus Henricus, cui successit Sifridus pater sanctæ Kunegundis, qui & secundum quosdam priuignus fuit dicti Henrici. Nam ut ipsi dicunt, Henricus Palatinus duxit uxorem comitis Brabantiæ relictam, deditq; Palatinatum filio eius Sifrido. Et sic secundum opinionem eorum, auus sanctæ Kunegundis elegisset maritum eiusdem Kunegundis Imperatorem, quod uerisimile non uidetur. Propterea scribunt tertij in hunc modum. Cum Sifridus Palatinus usq; ad senium subditos suos optime gubernasset, & Otto tertius Imperator nullum haberet hæredem, qui post se imperio præesset, nitebatur ante obitum suum pacem facere in imperio: quare egit cum Romano pontifice, ut aliqui principes constituerentur, ad quos solum spectaret Rom. regis electio. Sicq; inter reliquos fuit quoq; designatus elector memoratus Sifridus, sed qui breui uiuens tempore, nullius Imperatori interfuit electioni. At filius eius Henricus frater sanctæ Kunegundis, elegit anno Christi 1003. sororium suum Henricum sanctum in Imperatorem. Et quum filiũ non haberet, sed filiam nomine Irmelgardim, tradidit eam Conrado duci Frãconiæ qui & dux fuit Vuormaciæ & Landgrauius Hassiæ, factusq; est hic Conradus per uxorem comes Palatinus Rheni & dux Lotharingiæ. Quod autem appellatur dux Vormaciæ, quum tamen ducatus ille sub Ottone primo extinctus fuerit ut iam in Brurenia diximus, uidetur illi & successoribus eius relictus titulus, sed sine possessione, ut plerunq; fit. Habuit uero ipse unam dũtaxat filiam

Primus Palatinus elector.

Dux Sueuiæ palatinus Rheni.

Elisabet nomine, quam duxit uxorem Conradus dux Sueuiæ, simul cum ea factus Palatinus Rheni. Fuit titulus eius talis. Conradus gratia dei Palatinus Rheni, dux Sueuiæ & Frãconiæ, sacri imperij Romani dapifer & elector, templorum Vormaciæ, Herbipolis, Argẽtinæ, Spiræ, Fuldæ & Vuyssenburgi præpositus & aduocatus, &c. Sepultus est in monasterio Schönauu, quod uno miliario distat ab Heidelbergo in Ottonica sylua. Hic ex uxore sua sustulit filiã nomine Agnetem, quam duxit uxorem Henricus dux Saxoniæ & Luneburgi, dominus in Brunsuic, filius ducis Henrici Leonis, factusq; est per eam Palatinus Rheni. Memoratus Conradus ampliauit Heidelbergum, exq; uili oppido fecit magnificã ciuitatem, quã & arce muniuit, habuitq; sedem Heidelbergi usq; ad extremum uitæ, ubi etiam anno domini 1185. præpositurã cœnobij in Neuuenburg prope Heidelbergum in monasterium monialium commutari fecit, de consensu tamen abbatis Laurissensis, ad quem pleno iure spectabat. Cæterũ Henricus dux Saxoniæ Palatinusq; Rheni mansionem suam habuit Brunsuici, & genuit duas filias. Vnam duxit Hermannus marchio Badensis & alteram Gertrudim nomine, Otto comes ab Vuitlispach & Schiern, qui à progenitoribus suis fuit de sanguine ducũ Bauariæ, eiq; in comitijs Gamundiæ Sueuicæ seu hæredi naturali traditus fuit ducatus Bauariæ, unde Henricus superbus, cognominatus Leo, fuit exclusus, & Palatinatus, anno Christi 1180. Mortuus uero est anno Christi 1148. Ab isto deducitur genealogia ducum Bauariæ & Palatinorum Rheni in hunc modum.

Palatinatus migrat à Sueuis ad Saxones.

Neuuenburg prope Heidelbergam.

1 Otto Palatinus à Schiern, dux Bauariæ, Palatinus Rheni.
2 Ludouicus Ottonis filius, Palatinus Rheni & dux Bauariæ
3 Otto Ludouici filius Palatinus & dux Bauariæ
4 Ludouicus prioris Ottonis filius
5 Ludouicus filius Ludouici mox præcedentis

Quomodo Otto hic in ordine primus descenderit ab Imperatore Arnolpho filio Carolomanni, ostendetur infrà in descriptione.

5 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
- 6 Ludouicus dux Bauariæ & Imperator
  - Stephanus dux Lansshutæ
  - Albertus dux Straubingens.
  - Vuilhelmus comes Holand.
  - Otto marchio Brandenburg
  - Ludouicus Tyrolensis
  - (Linea ducum Bauariæ hic omittitur, differturq́ ad descriptionem Bauariæ.)
- Ludouicus Nurnbergæ in torneamento ictus
- Rudolfus Palatinus
  - 8 Rudolphus
  - 9 Adolphus
    - 11 Rupertus iunior, uxor eius Beatrix filia Friderici regis Siciliæ
      - Anna ducissa in Bergen
      - 12 Rupertus rex
      - Elisabet marchionissa Morauiæ
  - 10 Rupertus
  - Mechtildis comitissa Spanheunensis.

Sub Ludouico 6. & Rudolpho 7. fratribus diuisa est Bauaria à Palatinatu etiamsi Palatini nonnihil terræ retinuerint in Nortgoia. Sed reuertamur ad eos. 2. Ludouicus iste fuit in Bohemia aut secundum alios in Kelheim publice præsente familia trucidatus iussu Friderici secundi Imperatoris. Ipse construxit castrũ in Lansshut, habuitq́ duas uxores nempe Gertrudim Palatinam & Ludmillam filiã regis Bohemiæ. 3. Otto. Hic subito mortuus est Heidelbergæ in excõmunicatione anno 1255. Habuitq́ multos filios, nempe Henricum ducem inferioris Bauariæ, qui habuit uxorem filiam Belæ regis Vngariç Sophiam, quam duxit Gebhardus comes ab Hirsperg: Elisabeth quam accepit Conradus filius Friderici secundi, postea nupsit Meinhardo comiti Tirolensi.

3 Otto
- Sophia
- Elisabet
- Henricus
  - Ludouicus mortuus anno 1294
  - Otto
  - Stephanus
    - Henricus
    - Otto de Burckhausen
    - Henricus dux Landshutæ & Straubingæ. Ioannes
- 4 Ludouicus

Henricus dux Landsshutæ reliquit filium unum nomine Ioannem, qui sine hærede mortuus, Ludouicum Imperatorem habuit ditione sua successorem. 4. Ludouicus. Iste habuit primam uxorem Mariam filiam ducis Brabantiæ, fecitq́ eam in Sueuiæ Vuerda obtruncari, id quod infra in genealogia ducum Bauariæ latius indicabo, ac deinde duxit uxorem filiam ducis Poloniæ ex qua sustulit Ludouicum quintum. Iacet autem sepultus inter Augustam & Monacum in monasterio Furstenfeld. 5. Ludouicus iste qui utranque adhuc habuit ditionem, Palatinatum & Bauariç ducatum, accepit in uxorem Mechtildim filiam Rudolphi ab Habspurg, genuitq́ Rudolphum & Ludouicum Imperatorem. Mortuus uerò Heidelbergæ apud Augustini annos iacet sepultus. 7. Huic seniori filio dedit pater Palatinatũ & partem de ducatu Bauariç. Vxorem filius accepit Mechtildem filiam comitis à Nassauu, ex qua genuit Rudolphum, Adolphum & Rupertum. Frater eius Ludouicus fugauit eum in Angliam, ubi in exilio mortuus fuit, eo quod suffragium suum in electione Imperatoris non ei sed Friderico duci Austriæ dederat, cum quo tã diu pro corona imperij certauit, donec tandem illum captum subiugum coëgit. 8. Rudolphus Rudolphi filius nõ diu uixit in administratiõe Palatinatus, successit ergo ei frater Adolphus. Sed cũ ille non magna prudentia esset præditus, resignauit fratri suo Ruperto administrationem, qui senior & rubicũdus appellatur. Hic Rupertus 10. fundauit anno Christi 1346. gymnasium Heidelbergense & collegium sacerdotum in noua ciuitate, ubi quoque sepultus iacet. Habuit duas uxores unam Namurcensem & alteram Bergensem ex quibus tamen nullos post se reliqt liberos. Successit ei in Palatinatu 11. Rupertus iunior, filius Adolfi & comitissæ

Diuisa Bauaria à Palatinatu.

Academia Heidelbergensis.

comitissæ ab Oetingen. Is aliquando nomine patris Adolphus Branditz fuit appellatus. Vxor eius filia regis Siciliæ, genuit Rupertum, filium futurum Roman. regem. Rupertus rex habuit uxorem Elisabetham filiam Burggrauij Nurnbergensis. A' Ruperto rege con/tinuabimus nunc genealogiam, qui Palatinatum in suos distribuit filios in hunc modum.

12 Rupertus elector et Rom. rex.

- Otto Mospach
  - Otto Mospach & Neumarckt
  - Rupertus episcopus Ratisponensis
  - Ioannes Canonicus Augustanus
  - Albertus Episcopus Argentinensis
  - Dorothea Landgrauia Pfrembdensis
  - Margareta comitissa Hanauuensis
- Fridericus habitator Ambergæ
- Rupertus Pipan Ambergæ sepultus
- Ludouicus cum barba
  - Ludouicus elector
    - Philippus elector
      - Ludouicus elector
      - Rupertus
        - Otto Henricus
        - Philippus
      - Fridericus post fratrem elector
      - Philippus episcop. Frisingēsis
      - Georgius Episcopus Spirēsis
      - Hēricus episcopus Traiectēsis Vuormaciensis, & post fra/trem Frisingensis
  - Fridericus ma/gnus bellator
  - Rupertus Episcopus Coloniēsis
  - Mechtildis ducissa Austriæ.
- Ioannes Neuenburck cuius uxor fuit soror Etici regis Daniæ
  - Christophorus rex Daniæ.
- Stephanus Zueibruck
  - Stephanus
  - Ioannes Episcopus Meidenburgensis
  - Rupertus Episcopus Argentinensis
  - Ludouicus co/mes Veldentz
    - Caspar
    - Alexander
      - Ludouicus. Vuolffgangus.
      - Rupertus
  - Fridericus co/mes Spon/heim.
    - Rupertus Episcopus Ratisponensis
    - Ioannes
      - Ioannes Simerensis
        - Fridericus
        - Georgius
        - Richardus
- Agnes ducissa Cleuensis
- Margareta ducissa Lotharingiæ
- Elisabet ducissa Austriæ

Duci Ottoni filio Ruperti regis obuenit Mospach oppidum situm ad Neccarū & Neu/marckt in Bauaria, successitq́ꝫ ei filius eius Otto: quo sine hærede mortuo, ditio illa rediјt ad principem electorem. Duci Friderico pro sua portione cessit Amberga, quæ & post eius mortem rediјt ad Palatinatum Heidelbergensem. Dux Ioānes possedit Neoburgum quod est ante Bohemiæ syluam, genuitq́ꝫ cum filia ducis Pomeraniæ multos liberos, sed qui omnes obierunt præter Christophorum ad regnum Daniæ uocatum, qui & ipse sine liberis decessit. Stephanus recepit pro sua parte Geminum pontem, uulgo Zueibrugk, duxitq́ꝫ Annam filiam unicam Friderici comitis Veldentzensis & Spanheimensis, per quam utrunq́ꝫ adeptus est comitatum. Sustulit autem ex uxore multos filios ex quibus duo diuiserunt inter se paternam ditionem, Ludouicus scilicet & Fridericus. De eorū diuisio/ne diximus suprà iuxta oppidum Cruzenacum. Ludouicus regis Ruperti alius filius, retē/nuit electuram, fuitq́ꝫ executor in concilio Constantiensi, & tandem profectus, ad terram sanctam, cæcus factus est ante mortem suam. Genuit ei uxor eius regina Cypri tres filios Ludouicum, Fridericum & Rupertum. Ludouicus accepit in uxorem Margaretam filiam Amedei ducis Sabaudiæ, qui in Basiliensi concilio electus fuit in papam, sustulitq́ꝫ ex ea in adolescentia sua Philippum principem electorem, mortuus iuuenis anno 1449. Vxor eius Margareta, habuerat antea maritum Ludouicum regem Siciliæ, deinde nupsit Lu/douico

douico Palatino. Et quum esset mulier adhuc iuuenis, spe prolificandi in tertium matrimonium consensit, sicq; thoro iuncta est illustri Vdalrico comiti de Vuirtenberg, & ex eo suscepit plures puellas. Fuit autem matrimonium illud seminarium multorum malorum. Mortuo itaq; Ludouico electore, frater eius Fridericus tutorē agens Philippi nepotis sui, biennio feliciter pugnauit contra uicinos principes. Philippus uerò adultus, iunxit sibi in matrimonium Margaretam filiam Ludouici diuitis ducis Bauariæ, genuitq; multos filios & filias. Vnam filiarum duxit princeps Meckelburgensis uxorem, & alteram dux Pomeraniæ, tertia facta est monialis. At Fridericus patruus Philippi genuit Ludouicū comitem à Löuuenstein nothum, cuius tamen matrem ante mortem suam conscientia pungente legitimā fecit uxorem, ut quidam sentiunt.

Mater Philippi principis Palatini.

De fertilitate Palatinatus.

NIhil quod ad humanum uictum necessarium est desideratur in Palatinatu, potissimum aūt iuxta Heidelbergam extra montes in planicie mirā habet terra frumenti ubertatē. In montibus decoquitur generosum uinū & simul in eisdem crescūt castaneæ: in pede montiū pulcherrimi plantantur horti, & in planis agris copiosa prouenit seges tritici, siliginis, hordei, &c. Syluæ & montes referti sunt feris, potissimū ceruis, quin & incolę plurimos in syluis nutriunt hircos, hœdos & capras, eò quod hæc animalia potius syluestrib. delectātur saltibus quàm pratis. A carpendo enim capræ dicuntur, ideoq; in lege locationis fundi, excipi solet, ne colonus capram in fundo pascat. Præterea in Neccaro qui medium alluit Palatinatum, innumeri per singulos annos capiuntur pisces magni & parui, maxime autem abundat barbonibus. Descendunt quoq; per hunc fluuiū continuę lignorū rates ex Ottonica sylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atq; omnibus ciuitatibus Rheni à Spira usq; Bingium ad portas usq; deducuntur. Est Ottonica sylua regio syluestris & montosa, cultura quoq; difficilis, licet in quibusdam locis amœnas & fertiles habeat ualles, in quibus satis frumenti colligi potest. Incolæ pro magna parte uictitant ex pecoribus, ac deinde ex quæstu lignorum. Prouenit quoq; infelicibus eius locis uinum nempe in Mospach, Vueinsperg & Bocksperg. Habet oppida multa, sed plures uillas & uicos. E regione Ottonicæ syluæ est Kreichgoia, quam Neccarus separat ab ipsa Ottonica sylua, numerariq; potest Heidelberga Kreichgoiæ, quum ab illa parte Neccari sita sit. Nomen habet hæc regio ab amne Kreich quo alluit, inhabitaturq; à multis nobilibus, quorum nomina sunt, Gemminger, Göler, Venninger, Landschaden, Helmstetter, Sickinger, Sternenfelser, Sturmfeder, Erenberger, Liebensteiner, Flehinger, Neidperger, Hagenbacher, Massenbacher, &c. Vltimus comes huius regionis secundum quosdam uocatus fuit Zifholdus, quo mortuo Fridericus secūdus dedit Eppingen & Heidelsheim marchiōibus, q̄ oppida postea Palatinatui sunt incorporata. Prope Heidelbergā est magna copia ardearū, atq; ibi in nemore nidificāt. Est aūt auis aquatilis, qppe q̄ uiuit ex aqua, & tamē horret pluuias et alias tēpestates quas in sublime uolās euitare conat̄, secundū illud Virgilij: Atq; altā supra uolat ardea nubem. Vocatur etiam ob id ardea, quod ardua suo uolatu petat. Ponit nidum suū in altissimis arboribus & habet naturale odium contra accipitrem, seu nisum, sicut uicissim accipiter exitium illius continuo quærit. Exercentes autem monomachiam in sublimi aëre, uterq; hoc unum conatur, ut alterum ascendendo superet. Si accipiter altiorem

Ottonica sylua.

Kreichgoia.

Ardea auis.

obtinuerit locum, impetu quodam obruit hoſtem atq; extinguit. Sin ardea ſuperior fuerit, excremento ſuo fœdat accipitrem atq; interficit. Nam ſtercus eius eſt accipitri uenenum. Computreſcunt enim inde pennæ eius.

De bellis quibuſdam in Palatinatu geſtis.

Fridericus princeps bellicoſus.

MOrtuo Ludouico Palatino anno Chriſti 1452. in adoleſcentia ſua, frater eius Fridericus princeps ſingulari prudentia, magnitudine & ſtrenuitate inſignis, arrogatus eſt à ſuis nobilibus in adminiſtratorem Palatinatus & tutor conſtitutus nepotis ſui Philippi, qui poſt obitum patris ſui adhuc infans in cunabulis iacebat. Iſte dux Fridericus ſua ſponte paternā hæreditatem reddidit Palatinatui, & quū in bello felix ſemper eſſet, multa quæ armis obtinuit, dominio Palatinatus adiecit. Nam quum Dieterus Epiſcopus Maguntinus à Romano pontifice deturbatus eſſet ab Archiepiſcopatu, ille autem nollet cedere Adolpho de Naſſauu, Fridericus comes Palatinus, cui Epiſcopus loco ſtipendij dederat arces quaſdā ad Maguntinam eccleſiam pertinentes, pollicitus eſt epiſcopo ſuū auxilium, quod ægreferens papa excommunicauit Palatinum. Nec enim leue erat, eccleſiarum, bona accipere ab epiſcopo qui ius dandi non habebat & excommunicatū iuuare. Coniunxerat ſe quoq; Dietero Ludouicus dux Bauarorū diues cognomine. Adolphus uerò habebat à ſua parte papā, Imperatorem, Carolum marchionem Badenſem, Marchionem Brandenburgenſem, Albertum uel ſecundum alios Ioannem epiſcopum Metenſem, Ludouicum à Zuueibrugk cognomento Nigrum, Vlricum comitem de Vuirtenberg. Hi non paruis odijs gerebant bellum inter ſe inteſtinum, donec tandem Dieterus ab epiſcopatu ejceretur. Quam hiſtoriam ſupra habes ſub titulo Maguntiæ urbis. Anno 1460. in carniſpriuio indixit bellum Friderico principi Palatino Vdalricus comes de Vuirtenberg, eo quod Fridericus comitem impediret quo minus dote uxoris ſuæ potiretur quæ antea habuerat Ludouicum Palatinum, & fuit filia Amedei ducis Sabaudiæ, materq; Philippi Palatini. Aſſeruit autem princeps Fridericus dictam Margaretam (ſic enim uocabatur) pro ſua parte, Palatino Ludouico in dotis apportatione non ſatisfeciſſe. Contradicebat comes Vdalricus, tandemq; uētum eſt ad bellum. Hoſtes enim qui erant à parte noui Epiſcopi Maguntini conſpirantes irruerunt in ditionem principis Palatini, quibus occurrens Fridericus inijt cum eis pugnam. Certatum eſt diu & mutuo ſe uexauerunt cæde & incendio, licet nunquam pugnatū fuerit plenis copijs. Cū uerò nonnulli tractatus de pace intercederēt, & autore Philippo duce Burgundiæ uentum eſſet ad certa pacis capitula, Principes partium Adolphi noui Epiſcopi ut aliquid gloriæ ſuæ adijcerent, ſtatuunt ante concluſam pacē terras Palatini ingredi & uaſtare, conueneruntq;, ſed paucis copijs, apud S. Helenam, habentes uix equites ſexcentos & ſex millia peditum, abſente tamen duce Ludouico. Non latebat hoc Palatinum Fridericum. Illi more impatientes, ſolicitante etiam Epiſcopo Spirenſi, in cuius ditione caſtra erant poſita, utcunq; uenerit in mentem, die prima menſis Iulij relicto omni pedítatu in caſtris ſolis equeſtribus nixi deſcendunt in agrum Heidelbergenſem, incipiuntq; uicos quoſdā incendere. Fridericus uerò corraſo milite acceptiſq; copijs quas miſerat Dieterus Epiſcopus, hoſtes ita clauſit ut nullam euadendi uim haberent. Sero itaq; circunſeſſos ſe uidentes, attoniti non niſi ferro aperienda uia eſt inquiunt, acieq; tumultuariè inſtructa, imparibus excipiunt hoſtem copijs, factaq; magna pugna, duo comites unus de Helfenſtein & alter de Salm cum nonnullis equeſtris ordinis propugnatoribus in prima acie occiſi ſunt. Ventum eſt poſt hoc ad gladios ac paruo negocio ſuperantur à multis pauci. Capti ſunt Epiſcopus Metenſis, Carolus marchio Badenſis & Vlricus comes Vuirtenbergenſis & cū his eorum tota ferè nobilitas, qui omnes cum triumpho ducti ſunt Heidelbergam & ibi ad annū prope ſeruati, donec tandē legibus (quas uictor noluit) acceptis relaxati ſunt. Comes Vuirtenbergenſis

Bellum ob dotem.

Sant Len.

Conflictus in Palatinatu.

&Deo abominabilē, telonia & uectigalia, census, redditus, decimas & tributa nō esse persoluēda, omnes aquas & nemora omnibus esse libera, ac nonnulla alia spargebat in populum, eaq́; sibi à uirgine Maria reuelata esse prædicabat. Qam ob rem magna plebis multitudo secuta est eum. Creditumq́; est uulgo cœlitus hominem doceri à Deo, ut qui nullas didicerat literas, disputabat cum sacerdotibus, nec de sua sententia cedebat, doctrinam Dei esse asserens. Populus qui nouitate gaudere solet, undique factis uotis concurrebant, & pastor ille in diebus festis maximo cōcursu hominum longū sermonem in odium cleri deducebat. Aiunt una concione ad eū supra 30. millia confluxisse. Artifices ex officinis, arator à stiua, puellæ à falce & colo quasi numine quodam rapti, nescijs, inuitis parentib. dominis & magistris, abeunt recta ad Niclashausen. Communitates oppidorum & uicorum cereos, priuati anulos aureos, redimicula, armillas, pecunias, puellę plerūq; alterū crinium plegma offerebant. Rudolphus igitur Herbipolensis episcopus maturè doctrinæ serpenti occurrendū existimās, quodam die cū nemo circa eū esset discipulorū, missis exploratoribus, iussit eum captum Vuirceburgū duci & in carcerem conijci & condemnatū ad ignem, comburi ut hęreticū. Post cuius mortem hæc peregrinatio uirorum & mulierū cessauit, & Episcopi Herbipolēsis atq; Magūtinus diuiserūt inter se dona ab imperita plebe oblata.

Pseudopropheta.

De Baioaria hodie Bauaria, &

primo de ratione nominis eius.

Bauaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunorum reliquijs, qui Noricis expulsis in ea terra consedere, adiecta litera appellatur. Baioaria etiam à Boijs Cisalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur: Noricum olim fuit, & Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente irrigatur, Austriam, Stiriam & Carinthiam in se cōprehendit, quod ijdem ferè homines eisdem moribus & lingua utanť. Citradanubiana regio, quam scilicet Romani principes post Augusti tempora occupauerūt, cito agnouit Christum, ut infra ex Auentino ostendam, diuisaq́; fuit in 4. episcopatus, Saltzburgensem, Ratisponensem, Patauiensem & Frisingensem. Nulla Germaniæ prouincia pluribus, cultioribusq́; illustratur urbibus. Saltzburga quæ olim Iuuauia fuisse credit, metropolis est. Hæc terra priusquam in prouinciam redigeretur, à proprio rege ad Arnolphi Imperatoris usq; tempora administrata est, ut quidam scribunt, infra tamen id paulo dilucidius explicabo. Deinde duces habere cœpit, hodieq́; tenet. Suscepta autem fide orthodoxa, simul leges & uiuendi instituta sunt gēti præscripta, nempe de ecclesiæ libertate, de incendiarijs ecclesiarum, de confugientibus ad ecclesiam, de clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item leges castrenses, de libertis, de nuptijs, de causis mulierum, de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis, de hæreditatibus, de emptionibus & uenditionibus, &c. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere, nonnullisq; adhuc. Regio ipsa præter quam ubi australior est, non seritur. Nemorosa multū est

Saltzburgum metropolis.

Leges Bauarorum antiquæ.

Alpes latrociniorũ latibula.

& montuosa. Sues glandibus syluestribusq́ꝫ pomis tanta copia nutrit, ut ueluti Vngaria boues ita hæc sues cęteris Europæ nationibus large suppeditet. Gens ipsa uestitu ut plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentius q̃ caligis calciatur. Extẽdebatur hæc regio olim sicut & hodie uersus meridiem usqꝫ ad alpes & Athesim fluuium. Vnde Strabo: Incoluerunt Rheti & Norici summa alpium cacumina quæ in Italiam inclinantur, appellatiq́ꝫ sunt Rheti, Vennones, & Lepontij, q paupertate adacti, spoliabant uiatores qui per alpes in Italiam transibant. Non erat tũc certa & trita uia ex Germania in Italiã, sed erant conscendendi montes, & rursum descendendum in ualles, insidiabanturq́ꝫ transeuntibus Romanis raptores & latrones, dispoliantes & iniurijs afficientes eos, præsertim quando Imp. exercitibus suis mittebant pecuniã. Victinis tamen suis nihil incommodi intulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & uitæ necessaria. Durabat autem aliquandiù huiusmodi latrunculorum sæuitia, quousqꝫ per Cæsarem Augustum extincti sunt, atque iter magno labore, ingentibusq́ꝫ expensis per montium & saxorum asperitatem, per glaciem et niuem fuit inuentum & paratum.

De fertilitate Bauariæ.

Metalla in Bauaria.

REgio Bauariæ hodie non est deserta, ut Strabo tradit, & sicut suo fortasse tẽpore fuit, sed cultissima nunc est, magnas & ambitiosas ciuitates habens & oppida nobilissima, quorũ splendorẽ nescimus quæ in tota Europa uincere possint. Magna copia frumenti inuenitur circa Ratisponã et Lanshutam, at uinũ in paucis crescit locis, idq́ꝫ agreste, sed nobilia importantur uina ex Alsatia, Franconia, Austria, Athesi & à Neccaro, uicissimq́ꝫ sal, cuius magna ibi paratur copia effertur. In Nortgoia prope Ambergam & Sultzbachũ terra turget minera ferri, suppeditatq́ꝫ omnibus fluuijs materię sufficientiam, ubi in diuersis officinis fabrilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuo agunt, sunt Fils, Nab & Pegnitz. Præterea in comitatu Tyrolensi iuxta oppidũ Schuuatz annuatim immensus thesaurus argẽti & æris eruitur ex penetralibus terræ atqꝫ sine cessatione aliquot millia uirorum in profundo terrę atqꝫ Plutonis regno distinent. Alluit etiam hæc terra multis piscosis fluminibus, quæ ferè omnia in Danubiũ descendunt, ut sunt Amberus, Isera, Enus, Altmulus, Nabus, Rengus, &c. plurimiq́ꝫ lacus & stagna qui peculiaribus scatẽt piscium generibus, quales sunt Amberensis lacus, Tegernensis lacus, Vuirmensis, Chimensis, &c. Quàm nemorosa sit regio & porcis nutriendis apta, præcedenti diximus capite.

De regibus & ducibus Bauariæ.

QVum Bauariæ regio per Danubium in duas secetur partes, raro sub unius regis aut ducis fuit imperio. Siquidem Romani principes incipientes sibi orbem terrę subijcere, unam Danubij ripam, meridionalem scilicet occuparunt, firmaruntq́ꝫ prę sidijs, stationes & excubias perpetuas illic agẽtes & ceu hæreditario iure terram illã possidentes. Quos nõ raro Boioarij ab altera Danubij ripa in Nordgoia habitãtes, obruerunt, crudeliter occidentes, submergentes & in fugam uertentes, id quod ex antiquis lapidibus Romano charactere scriptis, & qui adhuc extant, aduerti potest, unde quidam lapis ita habet: Dijs manibus & memorię legionũ: Et memoriæ miserrimorum

morum, Vindelicis præfectis, Mocenianis & Victori & Aurelio filijs Vindelicis, Surinus infelix pater faciendum curauit. Quæ uerba Ioannes Auent. sic interpretatur. Surinus infelix pater fecit fieri hoc munimentum in honorem Deorum tutelarium mortuorumq́ꝫ, & in perpetuam memoriam legionum ac militarium Vindelicæ regionis, qui tam misere interierũt, pro ducibus, q fuerãt in præsidio Motzingensi & pro filijs eius Victori & Aurelio. Fuerunt Danubius & Rhenus in principio nascẽtis Romanæ monarchiæ limites imperij contra Germanos, atqꝫ ob id fuerant ubiqꝫ præsidia locata, unde & Domitianus bellum gessit contra Germanos uictusq́ꝫ est ab eis. Tũc Germani traiecto Danubio irruerunt in ditionem Rom. crudeli cæde strauerũt legiones, milites & duces eorum, resectaq́ꝫ capita eorum fixerunt in hastis & circũtulerunt per Germaniã in signũ uictorię. Augustus qui utrũqꝫ fluuiũ munierat p̃sidijs, dedit militib. & uxoribus eorum atqꝫ liberis certa priuilegia, designauitq́ꝫ eis fundũ ceu feudum quoddã, & erat una statio post aliã, id quod adhuc testant̃ uetera monumẽta & ruinę multorum fortaliciorũ quorũ uestigia in hũc usqꝫ diem inueniunt̃ in ripis Rheni & Danubij. Pręfuerũt ergo Romani uni ripæ Danubij ex ea parte quã hodie Bauariam uocãt, úsqꝫ ad 500 annos & ultra ab incarnatione Christi, ab alia uerò parte erat principatus Noricẽsis, cui aliquãdo p̃sidebãt reges, sed frequẽtius principes, q̃s hodie duces uocamus. Vnde Cæsar meminit, Ariouistũ Germanorũ regẽ uxorẽ habuisse sororẽ regis Noricorũ. Quos tamẽ Norici posterioribus tẽporib. habuerunt principes, nõ cõstat, quousqꝫ facti sunt Christiani. Tũc enim utraqꝫ regio citra & ultra Danubiũ sita, uni subiecta fuit principi, qui aliquãdo regis aliquãdo ducis usurpauit titulũ, id q̃d ex sequẽti capite tibi aliquãto clarius fiet.

Inscriptio uetusti lapidis:

Ripa Danubij munita.

Reges Norici.

Quomodo & quando Christus Baioarijs per prædicationem Euangelij notus fuerit factus.

SCribit Ioannes Auentinus se reperisse in bibliotheca Patauiensi, quod Marcus quidam discipulus sancti Pauli, non Euangelista, Laureaci & per ascensum Danubij, prædicauerit Christum, sicut & eodem tempore Lucius Cyrenensis discipulus & affinis sancti Pauli Moguntię iuxta Rhenum & Crescens atqꝫ Clemens Metis apud Mosellam annunciarunt Christum. Erant tunc in locis illis occulti Christiani, non habuerunt ecclesias aut congregationes eò quod Rom. perlamentũ euulgauerat edictum, ne aliquis Christianus permitteretur uiuere, sed ceu apostatę & seditiosi homines obtruncarentur. Hoc edictum, exequebantur ualde crudeliter quidam Imp. sed multo magis iudices & satellites ab eis constituti, at omnia frustra. Quanto enim Christiani præmebantur, tanto crescebant & augescebant, quidam Christianorum qui abundabãt diuitijs, pecunia acquirebant sibi libertatem à præfectis, ementes literas sigillo munitas, ne à Christianismo deturbarentur atqꝫ interim contemnentes pauperes Christianos, id quod magnum inter eos peperit dissidium. Si quãdoqꝫ incideret calamitas aliqua, Christiani cõtinuo rei iudicabantur. Si nimis parcè aut plus ęquo plueret, si maior siccitas ingrueret, aut nimia humiditas inualesceret, unde Danubius uel redundaret aut nimiũ exiccaret̃, ut Germani facile transito eo fluuio, in Rom. imperiũ effunderentur, nemo nõ Christianos inculpabat, nempe quod propter eorũ introductam religionem hæc incõmoda acciperent. Atqꝫ hæc fideliũ calamitas durauit usqꝫ ad annũ Christi 306. quãdo imperiũ administrabãt Diocletianus & Maximianus. Hi enim conabantur Christi fidem funditus extirpare, mouẽtes primũ bellũ contra milites Christianos quos in stationib. habebant. In uigilia paschæ fecerũt dirui omnes Christianorũ ecclesias mactãtes Christi fideles ueluti oues occisioni destinatas. Et quãuis illi tyrãni nõ nisi uno anno persecutionẽ cõtinuarint, quousqꝫ resignarũt imperiũ, durabat tamen persecutio semel incœpta usqꝫ ad decimũ annũ imperij Cõstãtini, qui fuit 319. annus Christi: & tunc Imp. reuocauit per totũ imperiũ crudele mãdatũ cõtra Christianos promulgatũ, deditq́ꝫ illis pacẽ & securitatẽ. Deinde anno 324. idẽ Imp. celebrauit Nicenũ conciliũ,

Christianorum infœlicitas.

Reuocatur crudele mandatum.

in quo 318. episcopi conuenerũt, inter quos quo-
que fuit Dominius Laureacensis episcopus, qui
hodie est Patauiensis. Primus enim episcopatus
Bauariæ fuit in Laureaco, ut ex ueteribus colligi-

Laureacum

tur literis, fuitq́; tunc Laureacum ingens & po-
tens ciuitas sita in confluentia Eni & Danubij.
Principes Bauariæ transtulerunt postea archiepi-
scopatum ab illo loco in ciuitatem Patauiensem,
& Carolus Magnus rursum illum à Patauia tran-
stulit Saltzburgum. Anno Christi 506. egressi
Germani Nortgoiam & Bohemiam traiectoq́;
Danubio irruerunt in Romanum imperiũ, com-
burentes, diripientes, capientes et abducẽtes ceu
pecora obuios quosque Romanos. Erat tunc ci-
uitas quædam imperialis prope Osterhofen, no-
mine Quintanorum colonia, cuius ciues fugerũt

Patauia.

Patauiã, sperantes ibi facile sese defensuros con-
tra Germanorum impetum, præsertim si duarum
ciuitatum uires simul unirentur. Venientes ergo
cum uxoribus & pueris Pataviam, quæ ciuitas
etiam Romanorum, fuit dicta ab eis Batauorum
Colonia, parauerunt se ibi cõtra Gibhuldũ Ger-
manorum regem quem alij uocant Theodonem ducẽ, sed expugnati à rege in uniuersum
fuerunt trucidati, & ciuitas ipsa exusta. Haud secus grassatus est in ciuitate Iuuauiæ, quæ
hodie est Saltzburgũ, & Ratisponæ ut infrà dicetur. Anno Christi 489. Theodoricus Ve-
ronensis, rex Ostrogothorum, factus est præfectus & uicarius Romani imperij, curiã suam

Theodoricus Veronensis.

plerũq; Rauennæ & Veronæ tenens, quare & à Germanis dictus fuit Diethrich uon Bern,
& is posteris annis rursum instaurauit Romanum exercitum iuxta Danubium missis à Sa-
uo fluuio ducibus militaribus ad superiora Danubij loca usq; ad Licum & lacũ Podami-
cum. Mortuo uerò Theodone primo anno Christi 511. filius eius Theodo secundus, exe-
quens patris institutum tyrannicum strauit rursum Romanos apud Enum fluuium, qui lo-
cus usque hodie uocatur Mortfeld, id est campus latrocinij, ac deinde septem quoque fecit
pugnas cum exercitu imperatoris & præside eius Theodorico Veronensi expellens Ro-
manos & Christianos ex Germania in Italiam, subsecutus fugientes usq; Potzen Terri-
tus Theodoricus Veronensis muro cinxit Tridentum contra hostem, sed nihil profuit ei,
Bauari omnia subuerterunt. Rediens uerò Theodo Ratisponam resedit ibi, mortuusq́; an-
no Christi 537. reliquit tres filios, Theodonem tertium, Ottonem & Theobaldum, qui di-
uisa prouincia, habitarunt in tribus distinctis locis, Theodo Ratisponæ, Otto iuxta
Enum in loco qui à se appellatus est Otting, antea autem dictus fuit Pontes Eni, Theobal-
dus uerò habitauit in comitatu Tyrolensi. Præfuit illis temporibus regno Franciæ & Ger-

S. Rupertus cõuertit Theodonem.

maniæ Childebertus aut secundum alios Theobertus, qui filiam suam Regentrudim de-
dit uxorem duci Theodoni, mittensq́; ad eum diuum Rupertum episcopum, fecit eum ba-
ptisari & erudiri in religione Christiana. Profectus quoq; sanctus Rupertus Laureacum
ad ducem Ottonem baptisauit & illum. Deinde uerò se recipiens ad Theobaldum, baptisa-
uit quoq; illum anno scilicet Christi 540. Paulo pòst ab illis ducibus instituti sunt episco-
patus Laureacensis iuxta Enum, Ratisponensis, Sebinensis iã Brixiensis: Sanctus Ruper-
tus uerò & soror eius receperunt se Saltzburgum, quẽ locũ duces Bauariæ restaurauerũt.
Anno Christi 565. defunctus est dux Theodo tertius, reliquitq́; filium nomine Theoper-
tum. Theobaldus quoque reliquit filiũ nomine Thassilonem & hi duo diuiserunt inter

Taßilo dux.

se ditionem Bauariæ. Dux Thassilo habuit curiam suã Ratisponæ, Theopertus uerò man-
sit in Potzen, Otting & Saltzburg. Dietperto successit Gerboldus, alij uocant eum Gari-
baldum, & hic excluso Thassilone uendicauit sibi totam Bauariæ ditionẽ, gessitq́; se pro re-
ge, habuitq́; curiam suam Ratisponæ. Dux uerò Thassilo confugiens ad Chilpericum re-
gem Franciæ, qui illi sanguine erat iunctus, implorauit eius auxilium, inuenitq́; id ipsum.
Nã anno Christi 590. Chilpericus mouens exercitum in Bauariam, expulit Gerboldũ & fi-
lium

lium eius Gunholdum atq; filiam Teudolindam: qui uenientes in Italiam illic manserunt, tradiditq; Gerboldus filiam suam regi Longobardorum uxorem, quem & ad Christi conuertit fidem. Mortuus autem est dux Tassilo anno Christi 598. & successit ei filius eius Gerboldus, qui genuit Theodonem quartum.

Gerboldus. Theodo 4. { Theopertus / Tassilo secundus { Theodo quintus { Vta / Landebertus / Plutridis / Suuinholdus / Theopertus

Theopertus habuit curiam suam Ratisponæ & Tassilo resedit iuxta Enum & in comitatu Tyrolensi. Anno Christi 650. mortuus est Tassilo 2. & reliquit tres filios, Theodonem 5. Suuinholdum & Theopertum, qui diuiserunt inter se totum Bauariam. Theodo resedit Ratisponæ & Theopertus Potzoniæ in comitatu Tyrolensi. Habuit Theodo filiam Vtam nomine, quæ quum stuprum admisisset cuiusdam adolescẽtis, reiecit culpam in Haimarenum seu Emeranum Episcopum Ratisponensem. At Emeranus nolẽs innocentiam suam declarare clàm aufugit, quem insecutus dux Landebertus frater Vtæ, fecit innocentem episcopum interfici. Cuius corpus paulo pòst quum innocentia eius innotuisset, ductum per Isarã fluuium in Danubiũ, atq; inde ad Ratisponam & honorifice à uulgo susceptum, fuit cum magna solennitate humatum. At dux Theodo ablegauit filiã Vtam in Italiam, & filius Landepertus fugit in Vngariã ad Hunos. Anno 660. regnauerunt in Francia Lotharius 3. & frater eius Hildericus 2. Hildericus tradidit per modum feudi Alsatiam duci Eticoni, quem iuxta nomen suum appellauit Hildericum, fuitq; pater sanctæ Ottiliæ, natus ex magistro domus Hilderici regis. Theodo sextus dux Bauariæ genuit Theodonẽ septimum, Grimoaldum & Hupertũ. Ad hos principes uenit diuus Corbinianus, factusq; est primus Episcopus Frisingensis: Cum aũt idem Episcopus redargueret Suuinholdũ ducem quod fratris sui relictam duxisset uxorẽ, irritata mulier insidias tetendit sancto uiro. At ille effugit in Italiam Cumq; Hupertus rerũ potiretũ in Bauaria, reuocato Corbiniano restituit eum in episcopatum. Successit Huperto filius eius Vdilo, quem alij appellant Otilionem, quem Carolomaunus & Pipinus fratres affines eius aggressi prælio fuderunt, eoq; fugiente Ratisponã, Pipinus dux occupauit superiorem Bauariã, nempe Frisingam & circumiacentem regionẽ, sustulitq; ex uxore sua Bertha filiũ, quem Carolum uocauit, cognomento magni. Hic dux Vdilo dicitur fundasse episcopatum Pataviensem postquã ciuitas Laureacensis incendio perijt. Fundauit quoq; monasteriũ Degernsee & aliud cœnobium Osterhofen, ubi quoq; sepultus iacet. Cumq; eo tempore reges Franciæ titulum regni haberent sine administratione eius, facto Maguntiæ principum conuentu, priuatus est Hildericus regno & Pipinus in locum eius substitutus. Dux uerò Vdilo accepto secum Hilderico deposito rege & uxore eius Gisela, reclusit eum Ratisponę in monasteriũ sancti Emerani ubi & mortuus est: regina uerò uxor eius in monasteriũ monialiũ iuxta Kochlerũ lacũ est trusa, ubi & uitã suam finiuit. Dux Vdilo reliquit post se filiũ Tassilonẽ qui gubernauit totam Bauariã, curiã suam Ratisponæ habens. Ipse ampliauit ecclesiã sancti Emerani, q̃ tempore illo cathedralis fuit, fecitq; per quosdã episcopos conuerti ad fidẽ Christi Carinthiã & Stiriã. Habuit aũt filiũ nomine Theodonem, qui secum ducatui pręfuit. Et hi duo pater & filius cũ patruele suo Carolo rege, in grauẽ inciderunt discordiã. Metuebat enim Carolus propinqui sui Tassilonis potentiam. Reconciliati aũt, rursum in pristinam & maiorem reciderunt simultatem, arreptisq; armis in cãpo Licensi congressi sunt, sed interuenientibus arbitris pugna fuit impedita. Prouocati tamen dux & filius eius ad cõuentum principum Ingelheimensem, capti sunt in comitijs illis & monasterio Laurissensi inclusi. Pater quidẽ tonsus, factus est Conuersus, & filius in sacerdotem ordinatus, uxor aũt Leutpirgis facta est sanctimonialis, & Carolus rex totam sibi usurpauit Bauariã, trãstulitq; curiã suam & gynœcium Ratisponã, ubi mansit ad quartum usq; annũ, colligens interim magnũ militũ exercitũ contra Hunos, quos octo annis impugnauit. Sic quidẽ Ioannes Auentinus historiã Tassilonis & filius eius Theodonis describit. Scribit Carolum post subactam Bauariam expugnasse Hunos, & Bauariam multum ampliatam in regnũ erexisse, cui pręfuerũt filij eius. Alij uerò eandem historiã in hunc modum recensent: Tassilo unà cũ primoribus gentis suæ fidelitatem Pipino & filio eius Carolo anno domini 757. fecisse legitur. Sed post obitũ Pipini immemor iuramẽti quod fecerat, hortatu uxoris, quę filia Desiderij regis fuit,

Emeranus accusatur.

S. Corbinianus

Patauiensis episcopatus.

Taßilo dux.

Taßilo captus.

Aliorum de Taßilone sententia.

fuit, rebellis Carolo magno factus est. Deinde datis obsidibus reconciliatur. Veruntamen paulo post suadente uxore Hunos in dissipationem regni uocauit, multaq́; alia hostiliter egit, ob quæ maiestatis læse reus iudicatus est. Verum consanguinitatis cōtemplatione uita concessa, unà cum filio tonsuratur & in monasterium ad agendum pœnitentiam detruditur anno 788. Ab eo tempore Bauaria in prouinciæ formā redacta, mansit sub regno Caroli & liberorum eius usque ad annum domini 876. quo tempore moritur Ludouicus rex Germaniæ & reliquit tres filios: Carolomannus factus est rex Bauarorum, Ludouicus obtinuit orientalem Franciam, Thuringiam, &c. Carolo uerò cessit Alemannia, hoc est, Sueuia. Carolomaño successit Arnolphus rex qui principabatur Baioarijs, Sueuis, Francis orientalibus, Lotharingis & Saxonibus, factusq́; est Imp. Arnolpho successit Ludouicus rex Bauarorum & rex Rom. moriturq́; anno 913. Sub hoc Ludouico inuenitur Arnolphus dux Bauariæ, qui electo Conrado primo Imp. ad Vngaros cōfugit & usq; ad Conradi obitum ibi permansit. Scribunt aliqui Arnolphum Imp. construxisse Scheyern castellum inter Ingolstadium & Monacum, quod postea commutatum fuit in Monasteriū. De successione Arnolphi Imp. qui mortuus fuit anno 899. & Ratisponæ sepultus, magna est inter historicos dissensio. Nam quidam asserunt stirpem Carolinam in Germania defecisse in Ludouico filio eius rege Rom. alij uerò asserunt Conradum Francum Imp. ultimum fuisse de genere Carolino, quippe qui sine uxore & prole mortuus est, coëgitq́; Arnoldum ducem Bauariæ ire ad Vngaros. Vnde quidam aiunt hunc Carolum nepotem fuisse Arnolphi Imp. Id si uerū est, Albertus comes Bambergensis interfecisset auiæ suæ fratrem, & rursum ipse ab auiæ suæ altero fratre, nempe Ludouico rege, morti adiudicatus fuisset. Ego hic uidi Krantzium, Cuspinianum & Auentinum, qui non per omnia sibi consentiunt. Quidam enim scribunt Conradum ab Alberto interfectum, filium fuisse Ludouici regis, quem tamen alij aiunt fuisse sine uxore & liberis. Hunc ergo nodum alijs explicandum relinquo. Deducam autem genealogiam ducum Bauariæ, incipiendo ab Arnolpho Imperatore, ut à Bauariæ historicis iam dudum est promulgata.

Scheürn.

- Arnolfus Imperat.
  - a Arnoldus malus qui dedit genero suo Nortgoiam.
    - Eberhardus Palatinus à Schiern, recuperauit Bauariam
      - Otto Palatinus à schiern
        - Vuernherus dux Saxonię & Palatinus à Schiern.
        - Eckhardus bundschuch à Shiern
        - Otto marchio Abacensis, &c.
      - Cōradus comes in Andex, princeps in uall.
        - Conradus marchio Abacensis & princeps Vallaiensis
        - Vualtherus dux Teccensis & comes Voburgēsis
      - Arnoldus princeps Vallaieñ. & comes Dachauensis.
        - Cōradus comes Istriæ Dachauuēsis monachus factus
          - Cuno dux Bauariæ & marchio Istriæ
          - Arnoldus † Palatinus in Vuitelspach. Hic recuperauit Bauariā
      - Kunigundis comitissa in Vuolferts hausen
  - b Ludouicus Romanorum rex electus in Forcheim
  - c Vuernherus dux Bauarię expulsus ex Bauaria & Nortgoia
  - Bertholdus
  - Zēdebaldus ab Vngaris interfectus
    - Otto Palatinus in Vuittelspach
      - Fridericus comes in ualle rubicunda atq; in Burckhausen
      - Otto maior Palatinus in Vuitelspach
        - Otto Palatinus in Vuittels. occisus
        - Sibylla Palatina in Vuittelspach, ducissa Bohemiæ
      - Sifridus comes in Graisbach & Kraiburg
        - Kunegundus comitissa à Graispach
      - Conradus marchio Abbacensis & Burgauuensis
      - Agnes marchionissa in Bechlar
      - Otto iunior Palatinus, ueneno potauit Rom. regem in Bohemia.

De

a De Arnoldo isto uarię sunt opiniones. Quidam uolunt filiã eius matrem fuisse Henrici aucupis & Babæ, at alij aiunt matrem Henrici aucupis filiam fuisse Arnoldi Imperatoris. Arnoldum quoq; istum alij asserunt filium fuisse Lupoldi ducis Bauariæ interfecti ab Vngaris & non Arnolphi Imp. Quidam etiam scribunt eum pessimum fuisse, & quẽ diabolus sustulerit in carectum quod est circa castrũ Schiern. b Ludouicus iste fuit electus Augustus in Forcheim successitq; patri imperio: captus autẽ Veronæ in Longobardia, excæcatus fuit, quemadmodũ Krantzius scribit in Saxonia sua. c Vuernherus iste per fratrem fuit exclusus à Bauaria, trãslataq; regio ad Saxones filiã Arnoldi, Eberhardus uerò filius Vuernheri recuperauit rursus Bauariam aut partem eius, quũ Henricus auceps eam quoq; filio suo Henrico tradidisse memoretur. Alij tamen scribunt Vuernherũ distribuisse duobus filijs totam prouinciam, sed cum Henricus auceps nollet consentire ad hoc, uentum est ad bellum, in quo Vuernherus interijt: at filius eius Eberhardus, quem alij Eckhardum uocant, bellum cœptum non intermittens, tanta ui regem impugnauit ut ille cogeretur ei reddere totam Bauariam ceu uerò hæredi. Eckhardus ergo fuit comes in Schiern, & frater eius Otto Palatinus in Vuittelspach. Huius Ottonis filius, Otto iunior ueneno, uel ut alij scribunt, gladio interfecit Philippum Roman. regem, quapropter ipse profligatus & tandem interfectus fuit, castrumq́; eius Vuittelspach dirutum, & peruenit Palatinatus ille ad Arnoldum filium Eckhardi, atq; inde multiplicati sunt Palatini, qui de eius sanguine erant, in tantum numerum, ut in torneamento Tigurensi scribantur fuisse 34. Palatini, ludum illum militarem exercentes. Fuerunt enim Palatini ab Andechs, à Dachauu, à Vallai, &c. Excrescentes autem in tantum numerum dereliquerunt burgum Schiern, quod ruinosum factum anno 1124. omnium consensu mutatum est in monasterium & sepulturam comitem à Schiern.

- Conradus marchio Istriæ, princeps in Russia, comes in Dachauu
- Cuno comes in Greispach & Playn.
- Henricus dux Bauariæ & marchio in Burgauu atque Abach factus quoq; dux Saxonię
  - Henricus superbus, pulsus à Bauaria & Saxonia
    - Henricus iunior recuperauit Bauariã, Palatinus in Schiern & Andex.
      - Gertrudis quam duxisse fertur Otto tertius.
      - Anna quam duxit Hermannus marchio Badensis
  - 1 Otto Palatinus in Schiern & Vuittelspach, marchio in Abach & comes in Bogen
  - 2 Ludouicus dux Bauariæ, comes in Andex & Greispach
  - 3 Otto dux Bauariæ, duxit Gertrudem unicã filiam Palatini uxorem
    - Henricus
    - Elisabeth ducissa Sueuiæ
    - 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus

Ab Arnoldo malo filio Arnolphi Imperatoris deducitur Genealogia eius per sexum muliebrem ad duces Saxoniæ in hunc modum.

- a Arnoldus malus
  - Lutgarda cuius maritus Otto dux Saxoniæ
    - Bruno
    - Richardis
    - Henricus auceps
      - Bruno Episcopus Coloniensis
      - Gerbirga
      - Otto Cæsar primus
        - Vuilhelmus Episcopus
        - Otto secundus Cęsar
        - Luitgardis
        - Lutolphus
      - Hẽric9 dux Bauariæ
        - Henricus Hetzel dictus
          - Hẽricus sanctus
          - Bruno episc. Augustanus
    - Lutgardis
    - Balba cuius marit9 Henricus comes Franconiæ
      - Albertus à rege truncatus
      - Rainoldus occisus

Quũ Henricus sanctus, Henrici fratris Ottonis magni nepos dux fuerit Bauariæ, cõstat Saxones non omnino deturbatos ex Bauaria, quantumlibet scribatur Aucupem coactum

restituere

restituere ueris hæredibus totam Bauariam. Nec satis constat, quis post Henricū sanctum immediate Bauariam administrauerit. Sunt qui dicūt comites à Schiern multa mouisse bella, etiam Vngarorum auxilium requirentes, quo auitam recuperarēt ditionem. Sunt etiam qui scribunt Cunonem quendam ducem factum in Bauaria post Henricum sanctū. At Albertus Krantzius dicit Ludolphum marchionem superioris Saxoniæ hæreditario iure Bauariam post Henricum sanctum possedisse. Peruenit deinde ad Agnetem imperatricem, uxorem Henrici tertij, & postea rursum Otto quidam Saxo eam possedit. Tandē uerò peruenit ducatus ad Guelfum quartū, cui succedit filius eius Henricus, qui Lotharij imp. unicam filiam nomine Gertrudim uxorem habuit, factus per eā quoque dux Saxoniæ. Genealogia superior ostendit eum filium fuisse Arnoldi, adeò incerta sunt pleraque in hac ducum Bauariæ successione. Reliquit autem iste Henricus filium Henricum nomine, cognomento Leonem & superbum, qui fuit dux Bauariæ, Saxoniæ & Brunsuici. Sed pulsus est Bauaria unà cum uxore & liberis, tradiditque rex Conradus ducatū Lupoldo marchioni Austriæ, qui ratione matris frater eius fuit. Siquidem mater eorum primum habuit maritum Fridericum à Staufen, ac deinde marchionem Austriæ. Lupoldo successit in ducatu Bauariæ Henricus marchio. Postea anno Christi 1156. Fridericus Imperator restituit Bauariam Henrico Leonis filio, Henricum uerò Marchionem fecit ducem, adijciens Austriæ de prouincia Bauariæ aliquot comitatus. *Marchio Austriæ fit dux.* Sunt qui scribunt hunc quoque Leonis filium anno 1180. per Fridericum Imperatorem propter suam inobedientiam amorum & priuatū ducatu Bauariæ atque ducatu Saxoniæ, Ottonem autem comitem à Schiern & Palatinum à Vittelspach recuperasse auitum ducatum Bauariæ. Dissentiunt itaque plurimum inter se historici ab Henrico sancto usque ad hunc Ottonem de personis, quæ interim administrauerunt ducatum Bauariæ, præsertim Nauclerus & Krantzius.

Continuatio genealogiæ ducum Bauariæ.

- 3 Otto dux Bauariæ & Palatinus
  - Henricus
    - Otto rex Vngariæ. Henricus rex
    - Stephanus Palatinus in Schiern
      - Otto marchio Abacensis & comes Vuasserburgensis
      - Henricus Palatinus Vuittelspachensis & comes Andechsen. — Ioannes comes Andechsen.
  - Elisabeth cuius primus maritus Conradus dux Sueuiæ — Conradus dux ultimus Sueuiæ
  - 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
    - 5 Ludouicus Palatinus, dux Bauariæ, Mechtildis filia Rudolfi regis uxor eius
      - Rudolphus Palatinus Rheni princeps elector, cuius successionem habes supra in Palatinatu
      - 6 Ludouicus dux Bauariæ & imperator
        - 7 Stephanus in Lanshut
          - Stephans in Ingelstat †
          - Fridericus 9 Landshut
          - 8 Ioannes in München
        - Vuilhelmus comes Holandiæ
        - Agnes monialis
        - Elisabeth Vuirtenbergensis
        - Ludouicus comes Tyrolis — Mainhardus comes Tyrolis
        - Albertus in Straubingen
        - Otto marchio Brandenburgensis

Otto

Otto 3. dux Bauariæ anno domini 1255. quadam nocte iucundior solito, mero ingurgitatus, miserabiliter & in excommunicatione suffocatus est. Eodem tempore filius eius Ludouicus uxorem suam filiam ducis Brabantiæ malitiose infamatam, non tamen cõuictam, truculenter cum nonnullis criminis (ut putabat) conscijs, interfecit in Vuerda.

Albertus 10. Ernesti filius, Bauariæ princeps, quum pater eius puellam balnei custodem ab eo perdite amatam & in spem matrimonij susceptam, apud Straubingã Danubij fluentis demersisset, illeq; diu uita in mœrore peregisset, tandem luctu peracto uxorem ex domo Brunsuicensi duxit, & ex ea sobolem pulcherrimam sustulit. Ludouicus 5. Ludouici Imp. pater, dicitur à quibusdam fundasse monasterium Furstenfeld. Habuit proinde Ludouicus Imperator & alium fratrem Ludouicum quoque nomine, qui Nurnbergæ à quodam comite de Hohenloch in sociali hastiludio ictus interijt. Horum ducum & quorundam & aliorum historiam habes quoq; supra in Palatinatu descriptam, licet quædã uarient ab his quæ hic signaui. Difficile enim est dissentientes historicos concordare.

De Guelfis comitibus, qui ad ducalem ascenderunt dignitatem.

GVelfus primus comes Altdorfensis fuit tẽpore Caroli magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludouicus Imperator, sustulitq; ex ea Carolum caluũ. Fuit aũt comitatus ille prope Rauenspurgũ in Sueuiæ partibus. Successit Guelffo primo in comitatu Etticho nepos eius, cuius filius Henricus genuit ex uxore sua Beata ab Hohenuuart tres filios. Conradus factus est episcopus Constantiensis, anno 934. tradiditq; portionẽ hæreditatis suę episcopatui Cõstantiensi. Etico nullos habuit liberos, at Rudolphus sustulit ex Ita filia comitis Otingensis tres liberos, inter quos Henricus interijt in uenatione, Guelfus uerò ducta uxore Immissa de Glisberg, genuit Guelfum tertium & Cunissam. Factus est hic Guelfus tertius dux Nortgoię, adeptusq; est ducatum Carinthiæ & Marchiam Veronensem. Mortuus est tamen iuuenis in arce Podmensi sine successore. Tunc Cunissa soror eius nupsit cuidam marchioni Italico nomine Azzoni, genuitq; Guelfum quartum, ducem Nortgoiæ & Bauariæ.

Ioannes episcopus Ratisponensis
† Ludouicus Ingolstatensis — Ludouicus gibbosus
Elisabeth regina Franciæ
€ Henricus — Elisabeth Vuirtenberg. — Georgius diues — Elisabeth uxor Ruperti Palatini
Ludouicus diues — Margareta Palatini Philippi uxor — Ludouicus, Rupertus, &c.
(Vuilhelmus Adolphus 9
Ernestus 10 Albertus — Vuolffgangus, Christophorus, Sigismundus, 11 Albertus uxor eius Kunegundis ducissa Austriæ
Ernestus Episcopus Saltzburgensis
Ludouicus Lansshutensis dux
Sibilla uxor Palatini
Susanna uxor marchionis & deinde Otto Henrici Palatini
Sabina Vuirtenbergensis
12 Vuilhelmus uxor eius filia marchionis Badensis — Albertus uxor eius filia Ferdinandi
Albertus Strubingeñ.
* Ioãnes episc. Leodieñ.
Iohanna uxor Alberti ducis Austriæ
Vuilhelmus comes Holandiæ — Iacoba (uxor Delphini in Francia)
Margareta uxor Ioannis ducis Burgundiæ, auia Caroli ducis Burgundiæ.

Guelfus

Genealogia Guelforum.

1 Guelfus comes in Altdorff 820
Rudolfus
Conradus Etico 870
Iuditha
Barbo
Hēricus. Hēricus
Lutgardis regina Franciæ
Etico
Rudolfus 940
S. Conradus episc.
Henricus periȷt
Richardis
2 Guelfus Rudolfus 980
3 Guelfus 1047
Cunissa seu Kunigundis

Continuatio prioris genealogiæ.

Cunissa cuius maritus Azzo
4 Guelfus 1071
5 Guelfus
Henricus dux Bauariæ
6 Guelfus
Hēricus superb9
Iuditha
Sophia
Wibildis
7 Guelfus. Hic cinxit obsidione Thubingam
Henricus Palatinus, uxor eius Agnes Palatina
Gertrudis cuius maritus Ottho de Schiern Palatinus et dux Bauariæ.

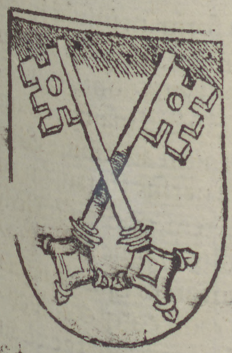
Guelphus 4. filius Cunissæ genuit ex Iuditha filia Balduini comitis Flandriæ Guelfum quintum. Hic cepit Sifridum episcopum Augustanum, tenuitq; in uinculis prope Rauenspurgum in quodam castro. Deinde profectus ad terram sanctam, obiȷt in Cypro insula, reductumq; corpus eius sepultum est in monasterio Vuingarten. Filius eius Guelfus quintus gubernacula post patrem suscipiens, moriensq; sine hærede, reliquit fratri Henrico ducatum Bauariæ sed qui tandem anno Christi 1124. factus est monachus in Vuingarten. Filiam eius Iuditham duxit uxorem Fridericus dux Sueuiæ, sustulitq; ex ea Fridericum Cæsarem primam. Sophia uerò nupsit Bertholdo duci Zeringensi, quam post eius mortē accepit uxorem Lupoldus dux Austriæ. Porrò Vuibildis iuncta est matrimonialiter Rudolpho comiti Brigantino. At frater earum Henricus factus dux Bauariæ & Saxoniæ, adeptusq; ducatū Nortgoiæ, duxit uxorem Gertrudin filiam Lothariȷ Imperatoris & ducis Saxoniæ. Fuit iste dux potētissimus, cognominatus superbus sed bannitus & proscriptus tandem à Friderico primo Imperatore nepote ex sorore, priuatus fuit omni ditione sua. Nam ducatum Saxoniæ dedit Imperator Bernhardo marchioni ab Anhold, & ducatum Nortgoiæ tradidit Ottoni Palatino Vuittelspachensi, Bauariam uerò dedit Lupoldo marchioni Austriæ. Cumq; filius eius Henricus uersaret in aula Imperatoris, impetrauit Agnetem filiam Palatini Rheni uxorem, atq; per eam factus est Palatinus Rheni. Anno Christi 1156. Guelphus Septimus obsedit in Septembri oppidum Thubingense, habens secum episcopos Augustanum, Spirensem, Vuormaciensem, & ducem Zeringensem Bertholdum, Hermannum marchionem Badensem, multosq; alios comites. At Hugo Palatinus Thubingensis habuit à parte sua Fridericum ducem Sueuiæ & comites Zolerenses, qui simul iuncti, in fugam uerterunt hostem. Deinde iussu Imperatoris dedit se Hugo Palatinus Guelfoni duci. Et quum paulo pòst Guelfus iste peste interiret, tradidit pater eius aut potius frater, Friderico Cæsari omnia bona eius, terras & populos, defecitq; in hunc modum linea & successio huius ducatus. Inueni autem hanc Guelforum descriptionem anno Christi 1546. in monasterio Vuingarten, ubi ferè omnes sepulti iacent.

Henricus Leo.

De quibusdam ciuitatibus Bauariæ,

Ratispona.

RAtispona insignis & uetusta Bauariæ urbs, ad ripas Danubiȷ sita, iacet in cōmodissimo loco ubi quatuor concurrunt flumina. Supra enim urbem, Laba & Nab ingrediuntur Danubium, & infra amnis Regen. Abundat Laba optimus piscibus, præsertim truttis & cancris. Descendunt autem omnes tres à sylua Bohemica, sicut Danubius ex nigra sylua originem ducit. Quum olim Cæsar Augustus contenderet sibi subiȷcere Germaniam, misissetq; numerosum exercitum ad ripam Danubiȷ, pre/ feci

fecit illi duos priuignos suos Tiberium & Drusum. Qui uenientes ultra alpes in Rhetiam primã & secundam, cœperunt passim populos subigere, ciuitates & munitiones more Romanorũ in locis natura munitis construere, militumq; presidijs. Iuxta Lycum cõdiderunt aut potius instaurarunt Augustam, appellantes eã sic ab Augusto Cæsare, & in ripa Danubij construxerunt aliam ciuitatem, quam uocauerunt Augustam Tiberij, sicut prior appellata fuit Augusta Drusi. Ordinarunt autem in Augusta Tiberina certum & statutum numerũ electorũ militum, nempe sex millia peditũ, & quingentos equites, uocatiq; sunt Legio quarta Italica, id quod duo uetusti lapides sua inscriptione testantur. Hi stationarij milites, in legibus imperialibus uocantur Limitanei & Riparij. Patet itaq;, proprium nomen Ratisponensis esse Augustam Tiberij siue Tiberinam, eamq; olim fuisse metropolim et refugium Romanorum militum, excubantium in limitibus Romani imperij, unde & in antiquis historijs appellatur Colonia Quartanorum, quod quarta legio Romanorum in ea ciuitate stationem firmam haberet, & metropolis Ripariolorum. An uerò ciuitas aliqua in hoc loco, priusquàm Romani imperij sui limitem extenderunt ad Danubiũ, fuerit, Ioãnes Auentinus scribit incertũ esse, seq; nihil de hoc inuenisse. Incoluerunt Romani hanc urbẽ et adiacentem regionem citra Danubium, annis quingentis, uno atq; uiginti habentes ibi belli duces; quorum primus post Tiberium & Drusum fuit Lucius Piso. Dum uerò Theodo dux Nortgoiæ, Bauariæ scilicet Transdanubianæ, anno Christi 508. magnis copijs ex sylua Bohemica ad Danubium se transfunderet & Christianos unà cum Romanis militibus interficeret, regionem omnem diriperet & exureret, omnesq; ad Augustam Tiberij confugerent, oppugnãs Theodo ciuitatem expugnauit eam, magnaq; crudelitate omnes interfecit, etiam Lupum Episcopum, fœminas & pueros qui ad ecclesiam confugerant. Nemini pepercit præter quàm paucis ruricolis, qui agros colerent. Instaurata autem rursum ciuitate, uocauit eam ex nomine uxoris suæ Regenspurgum. Sunt tamen alij, qui putant urbi hoc nomen datum à fluuiolo quodam Regen dicto qui à septentrione meridiẽ uersus deuolutus, haud procul ab hac urbe Danubio miscetur.

Augusta Tiberij.

Augusta Drusi

Legio quarta Italica.

Riparij.

Lucius Piso.

Regenspurgũ.

Ratisponæ uerò nomen omnium recentius, est quum in ueteribus Imperatorum literis nulla eius fiat mentio. Carolus magnus in priuilegijs monasterio sancti Emerani datis uocat ipsam Reginoburgium, & sanctus Vuilboldus primus Eistettensis Episcopus Reginam, at Ratisponæ nomen putat accessisse ex ratibus, quibus pontis loco usi sunt ciues, aut ut alij dicunt, quod rates propter mercimonia illud frequentes deducerentur per Danubium. Cæterum pons lapideus opus insigne & multorum arcuum nempe 24. qui ciuitatem cum suburbio iungit circa annum Christi 1113. fuit constructus, de quo tales habentur uersus:

Reginoburgiũ

Pons fieri cœpit, domini dum annus incœpit
Mille centenis decem semiq; denis.

Auentinus tamẽ scribit, potẽtissimũ principẽ Henricũ ducẽ Bauariæ & Saxoniæ unà cũ ciuib. Ratisponẽsib. anno Christi 1135. incœpisse pontis structurã & cõsummasse anno 1146. Fecit & Traianus in nouæ prouinciæ tutelã fornicatũ pontẽ in Danubio operis admirãdi. Is habebat uiginti pilas lapideas altas cẽtũ et quinquaginta pedes, latas sexaginta, distãtes inter se 170. pedibus, idq; apud Mœsias factũ legimus. Sed diuersum ueritus Adrianus Imperator, ne Barbaris pateret aditus per pontẽ ad depopulãdas Mœsias quicquid structurarũ eminebat supra aquã demolitus est. Reliqua de urbe Ratisponẽsi quære suprà ab initio, descriptionis Bauariæ.

Patauia.

Patauia præclara diuesq; olim ciuitas, inter Danubium Enumq; sita, quam prisci Cesares ecclesiæ tradiderunt. Danubius ex Nigra sylua uenit & Enus ex alpibus. Vrbs ista

in longum tenditur, nec magno negocio formam insulæ susciperet, si ab Eno fouea in Danubiũ duceretur, id quod spacio quingentorum passuũ fieri posset. Habet Enus pontẽ ligneũ, qui partem ciuitatis quæ trans flumen est, ciuitati maiore cõiungit. Habet & Danubius pontem qui trãsmittit ad montes Bohemiæ. Ab illis montibus emittitur quoq; uersus Pataujam fluuius quidam niger, & tertiam Patauiæ partem, oppidulũ scilicet Iudæorum, diuidẽs, sub'q; arce præsulis Danubio è regione Eni miscetur. Vltra Danubium duę sunt arces Episcopi, una in summo montis cacumine, & altera in radice atq; confluentia Danubij & nigri amnis. Quomodo olim episcopat9 ex Laureaco desolato fuerit Pauiã trãslatus iã supra memorauimus.

Saltzburgum.

Iuuauẽsis arx.

GErmanos Iulius Cæsar aggressurus, in faucibus montium arcem munitissimam extrui curauit, ut milites ad eã refugiũ & satellites ex ea iuuamen haberẽt. Etinde castrum Iuuauiense, Germanice Helffenberg, appellatum est. Fluuius quoq; cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dedisse à quibusdã, putatur à quo & ciuitas inde cõdita, Iuuauia dicta est. Habet hæc urbs paludes, planiciem, colles & mõtes. Paludes prębẽt pascua, montes aucupia & uenationes nõnullas. Cũ autem hęc ciuitas olim floruisset, temporibus Attilæ regis Honorũ, sustinuit incursiones, uastationes & incendia. Postea circa annum salutis 520. cum diuus Rubertus ex regia stirpe Francorum ortus, Vuormaciensem rexisset episcopatum & post obitum regis Childeberti à sede Vuormaciensi pulsus esset, Theodo dux Baioariorum, Ratisponæ eum cum gaudio suscepit, baptisatus quæ est ab eo unà cum proceribus & populo. Et circuiens Rupertus Episcopus per Noricum usq; Panoniam, prædicansq; Christum, plurimos ad fidẽ eius conuertit. Veniens aũt ad Iuuarium fluuium, ubi olim Iuuauia ciuitas fuerat, sed tunc collapsa, uirgultis opera & desolata, contemplansq; locum cathedrali sedi idoneum, proprietate eius à duce obtenta extirpatis arboribus & uepribus, repertisq; ædificijs, basilicam in honore Sancti Petri cõstruxit. Quin & cœnobium ord. Sancti Benedicti cũ munificentia ducis instituit, rexitq; ecclesiã episcopalem annis 44. Ex monasterio multi abbates uocati sunt ad episcopale fastigium, ut patet ex sequenti catalogo episcoporũ. Habet autẽ archiepiscopatus iste sub se suffraganeatus, Tridentinum, Patauiensem, Viennensem, Gurcensem, Brixiensem, Frisingensem, Seccouiensem, Lauentinensem & Chyemensem. Ratisponensis est exemptus ab eo.

Rubertus Bauarorum apostolus.

Catalogus episcoporum Salisburgensium.

Ioannes Albertus Vuidmanstetter cognomento Lucretius, domino & amico chariss. Sebast. Munstero.

MItto ad te Salisburgensium episcoporum historiam ex uetustissimis exemplaribus descriptam. Scripsissem ad te maturius, nisi horum comitiorum moles, quę me ferè oppresserat, totum ferè omnibus alijs curis, studijs atq; cogitationibus exemerit. Et si quid amplius de rebus Salisburgeñ. cognoscere uoles, scribe ad Hieronymum Anfang consiliarium Archiepiscopi, uirum opt. & doctiss. qui te magnopere iuuare poterit. Vale & hanc meam celeritatem boni consule. Augustæ pridie Kalend. Iulij anno 1548.

Ex

Ex historia Eugippii discipuli sancti Seuerini, qui claruit Patauiæ anno salutis 476.

SAnctus Maximus tempore quo Romani Noricũ prouinciam possidebant, præsul Iuuauiensis sub Vidomaro rege Ostrogothorũ ab Herulis & Ostrogothis infidelibus patibuli suspendio, & cum ipso 55. symmistæ martyrio coronati sunt anno 476. Commonitus antea uir Dei Seuerinus reuelatione, misit ex Patauinis ad Iuuauense oppidum nuncium, ut habitatores illud sine cunctatione relinquerent, aliàs mox perituri si contemnerent imperata. Instantius autem iussit admonere sanctum Maximũ præsulem. At quum ille cunctaretur discedere & cuperet nuncio præbere hospitalitatem, ille autem non acquiesceret, Heruli ea nocte insperate protinus irruentes, oppidumq́; uastantes plurimos duxêre captiuos, præsulem uerò patibulo suspenderunt. Quod audiens Seuerinus seruus Dei, grauiter doluit præmonitos non curasse.

1 Rudpertus (quem alij scribũt Rupertũ) tempore Theoberti Francorum regis, episcopus Vuormaciensis ex regali progenie Francorum ortus, iussu memorati regis ad Boios cũ 12. discipulis profectus est, ac Reginoburgij à Theodone 3. quem illic primũ cũ filio Theodoberto sacro fonte lauit benigne receptus est, & Boios primus ad regionem Christianã conuertit. Deinde nauibus delatus, ubique confluentibus certatim Boijs, mysteria Christianę fidei, atq; ita Laureacum peruenit. Inde per Noricum Oetingam, quam nõnulli Vtinum appellant, perrexit, ubi Vtonem & Thedouualdũ, Theodonis fratres, sacro lauacro abluit. Post hęc ædem pontificiam prope lacum Vuallersee, ubi Vischa amnem effundit, primo extruxit. Ruinas quoq; Iuuauiæ, quæ nunc Saltzburga dicitur, restituit, & pontificiam sedem eò transtulit. Præfuit autem episcopatui annis 64. mortuus anno Christi 623.

Laureacum.

2 Vitalis sanctitate uitæ ac eruditione clarus, monasterij Sancti Petri Abbas, sedit annis 23. mortuus anno 646.

3 Ansologus Abbas Sancti Petri populum Saltzburgensis pauit annis 20. sepultus ad Sanctum Petrum anno 666.

4 Sauolus Sãcti Petri abbas, sedit annis 14. humatus in monasterio Sãcti Petri anno 680.

5 Ezius Abbas ecclesiam Saltzburgensem annis 23. rexit, conditus in cœnobio diui Petri anno 703.

6 Florbargisus Abbas Sancti Petri, præfuit episcopatui annis 37. tumulatus in æde Sancti Petri 740.

7 Ioannes primus, morum sanctitate & eruditione insignis, sedit annis 14. Obijt 754.

8 Virgilius ex nobilibus Hiberniæ insulæ natus, præfuit annis 30. sepultus in æde Cathedrali 784

9 Bertricus Abbas Sancti Petri obijt anno 885.

10 Arno primus Archiepiscopus, pallium à Leone 3. adeptus populum Saltzburgeñ. annis 36. salubriter pauit, tumulatus in ecclesia cathedralis anno 821. Fuit hic Arno Thassiloni tertio duci Boiorum plurimum acceptus, & ab ipso in legatione contra Carolum magnum tunc Francorum regem ad summum pontificẽ missus & re infecta reuersus. Deposito deniq; & à ducatu expulso per supra dictum Carolum Thassilonicũ filio Theodone regi insinuatus, magno apud eũ habebatᷣ precio. Prędicauit uerbũ Dei Boijs, Sclauis & Hunis. Et ueniens Carolus Augustus anno 803. Salisburgũ, ibi cũ legatis Nicephori Imp. Cõstantinop. pacem fecit & fœdus inijt, atque in hunc modum inter eos conuenit, ut Carolus & eius successores, perpetuo sint & appellentur post hac Romani, Latini & occidentales Imperatores, & Nicephorus cum posteris, Constantinop. Græcorum & Orientis Cæsar uocitetur.

Primus Archiepiscopus.

11 Ammilonius Abbas & Archiepiscopus obijt anno 821.
12 Adalramus, pietate & doctrina insignis, obijt anno 836.
13 Leopramus Archiepiscopus, mortuus anno 869.
14 Adaluinus Archipręsul pręfuit annis 14. mortuus 873.
15 Adelbertus uno anno præfuit Archiepiscopatui, obijt 874.
16 Theodomarus siue Dietmarus primus, moderatus est Archiepiscopatum annis 23. tandem ab Hungaris cæsus anno 907.
17 Piligrinus primus præfuit annis 16. mortuus 923.
18 Olibertus sedit annis 12. obijt anno 935.
19 Egilolphus gubernauit Episcopatum annis 4. mortuus 939.
20 Heroldus Archiepiscopus, comes de Schyern, sedit annis 18. postea excęcatus & depositus est anno 958.
21 Fridericus primus, comes in Chiemgeuu, obijt 991.
22 Hartuuicus comes à Spanheim & Artemburg aliàs Lauental, sedit annis 32. mortuus anno 1023.
23 Guntherus diui Henrici Cæsaris Cancellarius & Archiepiscopus obijt 1025.
24 Dietmarus secundus præfuit annis 16. mortuus anno 1041.
25 Baldeuuinus siue Beldingus sedit annis 19. mortuus 1060.
26 Gebhardus Sueuus ab Helffenstein præfuit annis 28. & instituit Gurcensem ecclesiã, mortuus anno 1088.
00 Bertholdus comes à Mospurg Gebhardo fugato, autoritate Henrici 4. usq; ad Gebhardi reductionem præsedit annis 4. & post mortem Gebhardi annis 2. per Conradum primum de Abinsperg expulsus, tandem in Mospurg conditus est.
27 Thiemo Abbas S. Petri ex nobili Bauarorum genere natus, præfuit annis 11. postea à Turcis captus, post omnium membrorum truncationem, uiso corde proprio, apud Corozaim martyrio obijt.
28 Cõradus primus de Abinsperg Hẽrici 4. capellanus sedit annis 42. mortu9 anno 1147.
29 Eberhardus primus, comes de Hiltpoltstein Abbas Biburgensis, amator pauperum, sedit annis 17. mortuus anno 1164.
30 Conradus secũdus S. Leopoldi Marchionis Austriæ filius, Episcopus Patauieñ. pręfuit Archiepiscopatui annis 4. obijt 1168.
31 Adalbertus siue Albertus filius Labezlai seu Sobeslai regis Bohemiæ sedit annis 6. à Friderico Aenobarbo anno 1174. expulsus est, & tunc Henricus præpositus in Berchtesgaden administrauit Archiepiscopatum annis 3.
32 Conradus tertius comes à Vuittelspach, Ottonis Bauarię ducis frater Cardinalis Episcopus Sabineñ. quum sedisset annis 6. ad ecclesiam Mogunt. translatus est. Postea prædictus Adalbertus restitutus Archiepiscopatum rexit annis 17. obijt 1200.
33 Eberhardus secundus de Truchsen, Episcopus Brixineñ. pater pauperũ, pręfuit annis 45. & erexit tres Episcopatus, Chiemensem, Secouieñ. & Lauentinens. mortuus anno 1246. Burchardus à Ziegenhagen, licet pallio donatus fuerit, obstante tamen capitulo, nunquam ad possessionem peruenit.
34 Philippus Bernardi Carinthiæ ducis filius administrauit Archiepiscopatum 10. annis. Postea quum nollet ordinari in sacerdotem, depositus est anno 1256.
35 Vdalricus Episc. Secouiensis quum sedisset annis 9. Archiepiscopatum resignauit anno 1265.
36 Vladislaus Hẽrici Slesię ducis filius, uir omnib. acceptus, p̃fuit annis 5. mortu9 1270.
37 Fridericus secundus de Vualhen sedit annis 14. obijt 1284.
38 Rudolphus de Hoheneck Rudolphi Rom. regis Cancellarius, præfuit Archiepiscopatui annis 5. mortuus anno 1290.
39 Conradus 4. de Vonstorff & Braitenfurt, sedit annis 22. mortuus anno 1312.
40 Vuichardus à Polheim præfuit annis 3. mortuus anno 1315.
41 Fridericus tertius à Leibnitz sedit annis 23. mortuus anno 1333.
42 Henricus à Piernprunn, præfuit annis 5. obijt anno 1344.
43 Ortolphus de Vueisseneck, sedit annis 22. mortuus anno 1365.
44 Piligrinus secundus à Pucheim rexit Archiepiscopatum annis 32. mortuus anno 1396.

45 Gregorius Schenck de Osteruuitz sedit annis 7. obijt anno 1405.
46 Eberhardus tertius de Neuhaus præfuit annis 24. mortuus anno 1427.
47 Eberhardus quartus de Starenberg obijt anno 1429.
48 Ioannes secundus de Reichsperg tenuit archiepiscopatum annis 12. obijt 1441.
49 Fridericus 4. Truchsess de Emerberg, mortuus anno 1452.
50 Sigismundus primus à Volckenstorff archiepiscopatui, præfuit annis 8. & dimidio, obijt anno 1461.
51 Burchardus à Veissprìach Cardinalis, sedit annis 4. obijt 1466.
52 Bernhardus à Ror quum præfuisset archiepiscopatui 15. annis, cessit regimini anno 1482. obijt anno 1487.
53 Ioannes tertius Strigoniensis ac deinde Archiepiscopus Saltzburgensis, præfuit annis 7. mortuus anno 1489.
54 Fridericus quintus à Schaunberg, sedit annis ferè quinque, mortuus anno 1494.
55 Sigismundus secundus ab Holneck, præfuit mensibus 8. obijt anno 1495.
56 Leonhardus à Keutschach pręfuit archiepiscopatui annis ferè 24. mortuus anno 1519.
57 Matthæus Lang à Vuellenburg, uir prudentiæ singularis, Archiepiscopus & Cardinalis, quum archiepiscopatum in grauissimis temporibus annis ferè 21. gubernasset, mortuus est anno 1540.
58 Ernestus comes Palatinus Rheni, Bauariæ dux, Alberti & Kunegundis Friderici Imperatoris filiæ proles, à Ioanne Auentino uiro doctissimo bonarum artiũ rudimenta hausit, Iasonem Maynum Ticini paucis diebus audiuit, in iuris scientia non uulgariter profecit, Mathematicas disciplinas amauit, & fossiliũ metallicorum tantam assecutus est notitiam, quantũ in tota Germania, idque ego Ioãnes Albertus expertus loquor, quiuis alius. Gulielmo fratre, Bauariæ dominatum appetente & obtinente, Ernestus aliquandiu multa regna & prouincias ueluti priuatus aliquis ex infima nobilitate oberrauit, secque Ioãnis Malentini equestris ordinis hominis, nunc Episcopi Secouiensis, in ea peregrinatione ministrum præbuit, atque hac dissimulatione Lutetiam uenit, ubi die quadam à Francisco rege conspectus & se proditum ratus, cum suo Malentino in Saxoniam profectus est, inde Patauiam ubi Episcopus fuerat designatus. Mortuoque Matthæo à Salisburgensibus postulatus fuit Archiepiscopus. Ecclesias quas hactenus rexit Patauiens. & Salisburgensem, partim ære alieno liberauit, partim opibus redditibusque maximis auxit. Princeps est laboriosissimus, qui diu noctuque supplices suorum libellos atque querimonias legit, decernit, decreta dicta aut præscribit amanuensibus ipse nonnunquam: summaque tranquillitate prouinciam suam sine exactionibus & oneribus gubernat.

Frisinga, olim Fruxinum.

FRisingense oppidum conditum putatur eo tempore quando Romani per pręfectos & prouinciarum præsides tenebant et administrabant eam Bauariæ regionem, quæ à ripa Danubij excurrit ad alpes. Siquidem habet locus iste elegãtem & amœnum in colle situm, etiamsi uicinus ager iuxta terræ illius ingenium asper sit. Præterfluit Mosacus amnis, qui haud procul hinc Iseræ fluuio miscetur. Sanctus Corbinianus Gallus erexit ibi episcopatum circa annum domini 710. permittente Pipino rege, & Bauariæ ducatum tenente principe Grimoaldo: cuius rei mentionem supra quoque feci, ex scriptis Ioan. Auentini edoctus. Iste autem sicut & multa alia suppeditauit doctissimus uir Achilles Gassarus, medicinæ doctor, patrocinante apud illustrissimum principem Henricum ducem Bauariæ & Palatinum Rheni, antistitem eiusdem loci, egregio uiro Doctore Sebastiano Pemmerlino, Cancellario eiusdem, qui picturam ciuitatis huius ab eodem principe obtinuit, facileque honorarium impetrauit pro sculptura picturæ. Si apud Episcopos Saltzburgensem, Patauiensem, Bambergensem, Moguntinũ & alios quosdam tales mihi contigissent patroni, maiori gloria expolita fuisset nostra Germania in hoc libro. Eandem quęrimoniam facio de quorundam principum ciuitatibus, pro quarũ pictura obtinenda inaniter laboraui. Sed conuertamur ad catalogum episcoporum huius ciuitatis, qui multa edocet, quæ in ipsa contigerunt ciuitate.

1 Diuus Corbinianus præfuit episcopatui à se erecto 20. annis.

2 Erimbertns frater Corbiniani gessit episcopatũ 28. annis. Hic consecrauit monasterium Degernsee, fueruntq; suo æuo diocœses Bauariæ suis limitibus à se inuicem discretæ, & Pipinus pater Caroli magni habitauit aliquot annis Fruxini in arce Thetmons & tandem anno 747. construxit ibi ecclesiam in honorem Sancti Stephani, quę in hunc usq; diem appellatur Vueichensteffan.

3 Ioseph electus est ad episcopatũ anno 748. p̃fuitq; annis trib.

4 Aribo. Egit iste antistitem annis 23.

5 Otto, electus anno 782. pręfuit annis triginta.

6 Hitto. Hic translationem sacrorum bibliorum in plerisq; locis corruptam pro omni uirili correxit, & constituit in ecclesia Vueichensteffan sex canonicos. gubernauitq; episcopatum annis 24.

7 Erchenbertus nepos prioris Hittonis ex fratre, administrauit episcopatum annis 18.

8 Arnolphus electus est anno 854. ad pontificatum. Ipse ampliauit ecclesiam cathedralem, mortuusq; est anno 21. sui pontificatus.

9 Vualthon. Hic uixit in pontificatu annis 22. passaq; est ecclesia cathedralis suis temporibus graue incendiũ, anno scilicet 883. at donatione Arnolphi Imp. omnia sunt resarcita, constitutumq; tunc fuit, ut deinceps nullus eligeretur in Episcopum, nisi esset canonicus eiusdem ecclesiæ, quam legem nec Cæsar, nec Rom. pont. infringere potest.

10 Vtto successor Vualthonis uixit solum uno anno in episcopatu.

11 Dracolphus electus est episc. anno 898. qui nedum cathedrali uerũ & alijs ecclesijs collegiatis noxius fuit, immensas faciens expẽsas, exactisq; in officio 28. annis, submersus fuit in Danubio.

12 Vuolframus. Hic quãtum potuit uno anno, quo præfuit episcopatui, restaurauit, quæ prædecessor suus dilapidauit.

13 Lãpertus factus est epis. anno 938. funct9 officio suo annis 31. Huius tẽpestate erũpẽtes Vngari & om̃ia deuastãtes in Aust. atq; Bauaria, ecclesias S. Stephani & Viti cõbusserũt: ecclesiã uerò cathedralẽ ꝓpter nebulã omnia obducentẽ in nullo uiolare potuerũt.

14 Abraham factus Episcopus, 37. annis cum magno commodo ecclesiæ suæ præfuit.

15 Engilbertus comes Mosburgensis 34. annis pontificatui pręfuit, atq; ex patrimonio suo non parum eundem ditauit. Quin & collegium Canonicorum in Veichensteffan commutauit in monasterium ord. S. Benedicti.

16 Nicerus functus est officio episcopali annis 14. & canonicis à Veichẽsteffan semotos confirmauit in ecclesia S. Viti. Fuit homo sæuus obijtq; subita morte Rauennæ.

17 Ellenhardus electus est anno Christi 1053. in episcopum, fundauitq; collegium Canonicorum apud S. Andreã in monte Frisingensi haud procul à cathedrali ecclesia. Interfuit iste synodo Vuormaciæ ab Henrico 4 contra Hiltprandum Rom. pont. celebratæ anno 1076. & exactis 25. annis sui pontificatus mortuus est.

18 Meginuuardus electus est anno domini 1078. multaq; passus à Vuelfone qui Brunonem Augustanum bello fatigabat. Redactis uerò rebus in trãquillitatem profectus est in Bohemiam ut infideles ad Christi conuerteret fidem, mortuusq; est Pragæ & sepultus, quum ecclesiæ Frisingensi præfuisset annis uiginti & uno.

19 Henricus ab Eberstein episcopali munere functus est 39. annis. Sub eo, Vuelffo uastauit ciuitatem Frisingensem: quin & ipse non parum incommodauit episcopatũ quòd Henrico 4. adhęreret contra Rom. pont. quare omnia sua bona quæ habuit in Eberstorff & Griess legauit episcopatui.

20 Otto filius diui Leopoldi marchionis Austriæ factus est Episcopus anno 1138. uir doctus & qui antea fuerat Cancellarius Imp. Conradi tertij. Hic inter Historicos ob æditam Chronicam celebris habetur. Vixit in episcopatu 20. annis, habuitq; fratrẽ Conradum Archiepiscopum Saltzburgensem & episcopum Patauiensem. Hic Otto ante obitum suum relicto lituo monachus Morimundensis est factus.

21 Albertus functus est officio pastorali 24 annis. Fuit suo tempore ecclesia Frisingensis ornata doctis Canonicis excerebatq; reliquas Germanię cathedralis ecclesias in diuitijs & preciosis iocalibus, sed orto incendio, uno quasi momento omnia amisit bona. Et quum Albertus Episcopus ecclesiam suam reædificare conaretur, inuenit in fundamentis

De aliis quibusdam Bauariæ oppidis.

Nouioburgum iuxta Danubium nō procul ab Ingolstadio distans, feudū est hæreditarium ab Imperio super filios & filias. Est hodie caput regionis quā sortiti sunt duces Palatini nepotes ex sorore ducis Georgij. Osterhofen oppidum cum monasterio ordinis Præmonstratensis quod est sub dominio ducum Bauariæ, sicut & Vohburg magnificum castrum, quod Danubius ferè totum cingit. Vuachsenstein castrum: Neuuenstat oppidum, ubi Ilm amnis Danubio miscetur. Abensperg oppidum & egregium castrum, quod ante paucos annos ducatui Bauariæ fuit incorporatum quum scilicet Christophorus dux Nicolaum ultimum baronem huius loci occidisset. Kelheim oppidum positum ad ripam Danubij, ubi fluuius Altmonius Danubium ingreditur. Crescit in hoc loco acetum in montibus. Höchstet oppidum fuit olim de dominio comitum Tillingensiū, & postea puenit ad domū Bauarię, sicut & Burckhausen atq; Vuasserburg suos habuerūt comites, quib. deficientibus, dominia eorū sunt uendicata à principib. Bauariæ.

De regione Nortgoiensi.

Bauariæ altera pars quæ ultra Danubiū Bohemicā excurrit syluam, uocatur nostro æuo, sicut & olim, Nortgoia, habens Nurnbergā metropolim, unde regioni secundum quosdam datum nomē. Et licet Nurnberga nō sit peruetusta ciuitas, tamē castrum eius in edito colle situm, quod olim Castrum Noricum fuit appellatū, est antiquū. Habet hæc regio plurima oppida, monasteria & uillas, potiss. Amberg anno Christi 1300. muro cinctū, Auuerbach, Sultzbach, Castel monasteriū, ubi principes Nortgoiæ olim suam habuerunt curiā, Kēnat, Eger, Neuuenstat, Ruuuenkolm, Beierut, Krusen, Greuenuerd, Eschenbach, Vueiden, Pernauu, Pleistein, Hersprugk, Rurbach, Eistet, Neuumarckt, Tursenrut, Elbogen, Cham, Napurg, Schonsee, Kunigsperg, Stauff, &c. Hęc pro maiori parte sunt principū Palatinorū. Siquidē Ludouicus Imperator & dux Bauarię fecit anno Christi 1339. huiusmodi diuisionē, q̄d ex tota Bauarię prouincia Palatinis principib. cederet Nortgoiæ regio, pręter oppida quædam imperialia, multa etiam pertinentia ad coronam

ronam imperij olim fuerunt principibus Bauariæ impignorata. In hac regione inter Bambergam & Nurnbergam ad orientem, uersus oppidū Eger, situs est mons magnus dictus Fichtelberg, ex quo profluunt quatuor insignes amnes, Mænus, Nabus, Sal à Eger. Complectitur autem mons iste in circuitu suo circiter sex miliaria, & extrudit uarias metalli species, gignit & optimum cæruleum colorem, quem uulgo Lazurum uocant. Inuenit quoq; in summitate montis stagnum unum & multæ foueæ ex quibus olim metalla fuerunt eruta: in summa, tota illa terra turget mineris, potissimum ferro, unde Nortgoienses annuatim magnam uim pecuniæ colligunt. Est aliàs terra dura & aspera, licet quibusdam locis satis proferat frumenti, abundeq; pascuis pro pecorum saginatione.

Fichtelberg.

Landgrauiatus Luchtenbergensis.

INcludit quoq; regio Nordgauiensis unū ex quatuor Landgrauiatibus, qui olim ab Imperatorib. fuerunt instituti, nēpe Luchtenbergensem, accepitq; denominationē istam ab arce Luchtenberg, etiam si principes dominij illius curiam suam teneāt in oppido Pfreimdt, & quandoq; in Grunsfelden. Situm eius oppidi uides in tabella designatum. Comes qui hodie ditioni præsidet, uocatur Georgius, si recte memini, satus ex progenitoribus Alberto & Friderico. Non creuit iste Landgrauiatus in tantam potentiam sicut reliqui tres Landgrauiatus, qui temporum successu multum aucti sunt ditione & potentia, maxime autem Hassia.

Nurnberga.

NVrnberga urbs tota Germania & Europa celeberrima, emporium Germaniæ amplissimum, magnificis operibus publicis & priuatis ornata, arcem habet regiam in colle urbi imminenti sitam uetustissimam, ex qua in urbem & extra patet prospectus, à qua ciuitati nomine inditum putatur. Vetusti codices eam arcem castrū Noricum appellant, quod urbs huc usq; pro custodia habuit. Interluit urbem amnis Pegnicius cū multis pontib. lapideis, duas urbis partes cōiungētibus. Est aūt in agro sterili & arenoso cōdita, atq; ob eā rē industrioso gaudet populo. Omnes enim plebei homines sunt opifices ingeniosissimi aut plerūque negociatores prudentissimi, repertores & magistri subtilium operum, quæ hominib. non parum conducunt. Numeratur urbs ipsa inter nouas, quum nulla in ea antiquitatis inueniatur uestigia, nec à ueteribus mentio de ea fiat, nisi quod arx ipsa tanquam uetustatis monumentū à multis commendatᷣ. Cōstat enim Nurenbergam aut castrū eius tēpore Caroli magni in rerū natura fuisse. Siquidem habēt historiæ, Carolum Tassiloni duci Bauarorū indixisse bellū & illū tripartito exercitu oppugnasse, unus iuxta Nurenbergā & loca uicina sua firmauit castra, alius ad Danubiū cōsedit, ut tertius uerò cui Pipinus Caroli filius pfuit ad Tridentū desedit. Ferūt etiā nonnulli hanc urbem sub initijs eius, quę parua fuerūt, sub dominio fuisse nobilissimi comitis Francorū Alberti, qui per fraudē Hattonis Episcopi Moguntineñ. captus et à Ludouico Rom. rege obtrūcatus fuit, & tunc ciuitatem uel locū illū in ius imperij trāsisse. Et postq; in ditionē imperij uenit, summa fide cōstātia et officio Rom. coluit imperiū, regibusq; Romanis semper fidē seruauit. In discordia tamen Cæsarū grauia pertulit dāna, pręsertim cū Henricus 4. & 5. pater & filius inter se discordes essent. Tūc enim Noricū castrū fuit obsidione cinctū & expugnatū. Postea Cōradus Sueuus Rom. rex urbē instaurauit circa annū Christi 1140. & insigne monasteriū & abbatiā ordinis diui Benedicti ad S. Egidium nuncupatū, in celebriori urbis loco fundauit. Deinde tēporibus Caroli quarti maiore ambitu & nouis mœnijs fuit aucta. Hodie uerò munitissima est, altis scilicet mœnibus antemurali, ingenti fossa, infinitis turribus & propugnaculis. Numerantᷣ in hac urbe 528. plateæ & uici. 116. puteri aquarū, duodecim fontes ex truncis aquā euomētes: sex magnæ portæ, undecim pontes lapidei, tredecim cōmunia balnea: cingiturq; ciuitas duplici muro, in quibus sunt 183. turres præter fortalicia & propugnacula. Habet

Castrū Noricū

Nurnberga tē pore Caroli magni.

Nurnberga oppugnatur.

Habet Senatū & magistratū à plebe distinctum. Nam uetustiores ciues rempublicā administrāt, & interim plebs suis rebus studet, de publicis minimè curiosa. Hercynia sylua olim occupauit fundum Nurnbergensis ciuitatis, sed tēporum successu pro magna parte excisa fuit. Religæ uirēt semper, hyeme & æstate. Pegnitius & Regnitius duo amnes paulo infra urbem cōcurrentes unū efficiunt fluuium, qui ad septentrionē lapsus infra Bambergā Mæno fluuio miscetur. Regnitius quē alij uocāt Rednitium, originem ducit à Vuyssenburgo, quod oppidum est ad meridiem Nurenbergę. De hoc amne historici sic scribunt: Morāti Carolomagno apud Ratisponā propter Hunos, persuasum est fore, ut à Rheno in Danubium nauigare posset, si intra Radiantiam (hic est Regnitius) & Altimoniā fluuios fossa duceretur, quæ esset capax nauium: quia horum fluuiorū alter Danubio, alter Rheno misceretur: cōfestim rex ad locū opportunum accelerat ac magna hominū multitudine cōgregata totum autumni tēpus in hoc cōsumpsit. Ducta est itaq; fossa inter prædictos fluuios duū milium passuū longitudine, trecentorum pedum latitudine, sed frustra: nā propter iuges pluuias & terram quæ palustris est natura, opus stare nō potuit, sed quātum interdiu egestum fuerat, tantum noctibus humo iterū relabente subsidebat. Adhoc rumor increbuit, infideles irruisse intra limites Christianorū, quare Imperator coactus discedere, cœptū laborem deseruit. Aiunt propè Vuyssenburgum adhuc apparere uestigium profundatæ fossæ. Anno Christi 1538. Nurnbergenses renouauerunt castrum suum, dilatauerunt & munierunt fortissimis propugnaculis, in quorum fundamenta posuerūt nummos quosdam magnos, aureos, argenteos & æneos, cum tali inscriptione signatos.

Regnitius fluuius.

Arx Noribergensis nouata.

DEO OPT. MAX.

S.P.Q.N. muros arcis non satis firmos ad sustinendos hostiles impetus, & iusta spaciorū adiectione, & multis subinde egestis ruderibus à fundamentis, magna cū laude erexit ac nouos fecit, Imp. Carolo V. Cæs. P.F. semper Aug. rege Hispan. catholico, archiduceq; Aust. &c. Et Ferdinan. fr. eius rege item Rom. Hung. & Bohem. Romaniq; Imp. successore, &c. Patrib. uerò P. Christophoro Tetzelio, Leonh. Tuchero & Sebald. Pfintzingo, Anno M. D. XXXVIII. Men. Aug. Hæc omnia unum nummi latus continet.

Burggrauiatus Nurnbergensis quómodo & quando exortus fuerit.

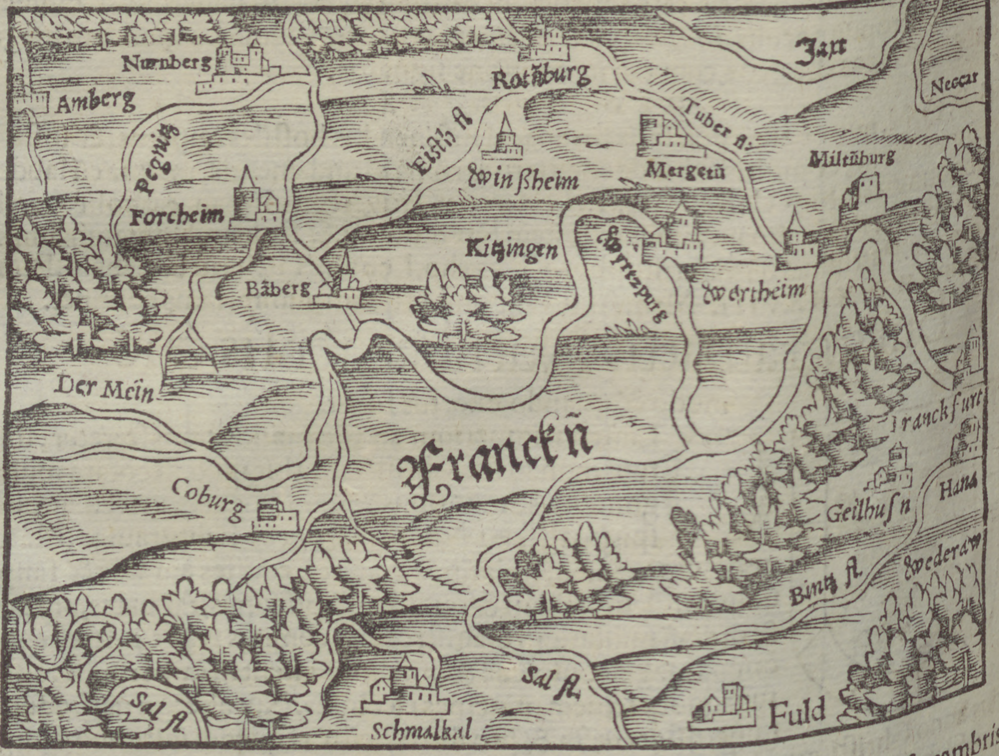
OLim cum imperium ad Germanos transferretur, studuerunt monarchæ Christiani orbis illud decorare multis dignitatibus, honoribus & gradibus, tam in seculari quàm in spirituali statu. Nā creabāt duces, Lantgrauios, Marchiones, Burggrauios, Palatinos, comites, equites auratos & simplices nobiles. Designabant & quosdam Episcopus, Abbates, præpositos & ordinū militarium magistros, qui comitijs regijs interessent, quo omnia magis conspicua & nitidiora essent in imperio. Constituti sunt quoq; septem principes electores. Nurnbergæ uerò aduocatia imperij fuit erecta & pro illo officio exequendi institutus Burggrauius anno Christi 911. ab Imperatore Conrado, uel ut alij scribunt anno Christi 1140. ab Imp. Henrico, qui muro cinxit ciuitatem & cōstruxit ecclesiam sancti Egidij. Deleto proinde ducatu Voitlandiæ prode Bambergam, bona pars regionis illius accessit Burggrauijs Nurnbergensib. Anno domini 1289. aut circa illud tēpus Rudolphus rex uacātē Burggrauiatu Nurnburgensi, eundē comiti de Zollern cōtulit sororio suo, à quo descenderunt Burggrauij usq; ad Fridericū, qui in Concilio Constantiensi à Sigismundo Roman. Imp. in marchionem Brandenburgensem creatus, de eodem fuit inuestitus. Huic Friderico primo de familia Zollerensium successerunt in Burggrauiatu, Fridericus secundus, Ioānes, Fridericus 3. Fridericus 4. Vacante itaq; marchionatu Brādenburgensi, impetrauit ipsum Fridericus quartus Burggrauius Nurnbergensis anno Christi 1414. ab Imperatore Sigismundo, non sine multa pecuniæ largitione, quam à Nurnbergensibus extorsit, quibus iura sua quæ in urbe habuit resignauit, retento nudo titulo Burggrauiatus. Ditio tamē quam extra urbem habuit mansit illi integra. Comitatum Dornberg in quo est Onspach & alia multa oppida, adeptus est ipse aut prædecessores eius anno domini 1378. Kreilsheim uerò, Vffeltzen & Kreglingen fuerunt aliquando comitum Hohenlohensium qui ea uen-

Zollerensis fiunt Burggrauij

ea uendiderunt Burggrauijs. In hunc itaq; modũ principatus marchionum, qui est propẽ Nurnbergã, exordium sumpsit. Genealogiã eorũ infra ponã, ubi ad marcam Brandenburgensem peruenit stilus meus. In oppido Onspach, quod alij uocant Anoltspach, & alij Onoltzpach, nomine deriuato à præterlabente amne, habẽt principes illi curiã suã. Anno Christi 1450. Albertus marchio & Nurnbergenses multa inuicẽ bella gesserũt. Fuerunt in ditione Marchionis aliquot uillæ cõbustæ & abacta pecora, quin aliquot centeni homines utrinq; interfecti & capti. Anno Christi 1502. quũ Nurnbergenses pro more ad dedicationem cuiusdã templi extra urbem proficiscerent, marchio positis in sylua insidijs, subito in eos irruit percussitq; omnes qui non euaserunt. Ceciderũt utrinq; circiter mille homines, tametsi marchio minorem acceperit stragem. Norinbergensem urbẽ 1552. Albertus marchio obsedit, extra muros uiridaria fundosq; patritiorũ, necnon pagos & municipia Reip. subiacẽtia perplura incẽdio deuastauit. Cæterũ obsidione soluta 1553 quæ restaurata fuẽre à ciuib. ea iterum omnia ab hoste deiecta sunt, calamitosum capitaleq; bellum inter urbem & Principẽ inchoatũ, quod hoc ipso anno 1554. adhuc uiget magno utriusq; partis dãno.

Onspach oppidum.

De Francia orientali, quam Franconiam Germaniæ uocant.

Vnde Francones primum exorti sint.

FRanconia siue Francia orientalis Germaniẹ pars & ferè meditullium, à Sycambris, quibus Valentiniani Cæsaris tempore ob Alanos deuictos Francorum nomẽ contigit appellata, Sueuiam & Bauariam à meridie habet, ab ortu Bohemi accolunt, Hassi & Thuringi à Septentrione. Regio latis ac densissimis syluis, asperisq; montibus clausa, difficulter adiri potest. Intus plana est, innumeris turritis oppidis, castris & pagis exculta. Sylua quæ Hercynia dicitur, æditissimis iugis per circuitum obfirmant eam, ueluti natiuo muro ambit. Moganus siue Mænus nauigabile flumen, Sala & Tuberus, Neccarusq; perlabuntur. Valles in quibus decurrunt amplæ & profundæ sunt, earumq; utraq; latera uiribus consita, uinum producunt, quod ob sui præstantiam ad remotiss. gentes transportatur. Terra, præterquam ea pars quæ Norica hodie uocatur atq; fluminibus uicinior est, arenosa nimium non est, ut Eneas Syluius scriptum reliquit, nec nimiũ etiam silicosa. Fertilis omnis est, hordeum, triticum & omne frumentum legumenq; satum, multo cum fœnore reddit. Nulla Germaniẹ prouincia plures & maiores cepas gignit, nulla grandiora rapa & caulis capita. Adde glycirhysam radicem melleam, quæ in Babenbergensi

Hercynia sylua.

bergensi agro tanta copia effoditur, ut ingentes currus ea onerari uideas. Est autem radix cuiusdam herbæ, quæ profundissime sese demittit in terram, quā alio nomine Liquiritiā uocāt. Est etiam undecūq; terra cultissimis pomarijs & pratis amœna, hominibus, omnigenisq; pecoribus abundans. Sed redeamus ad Francorū originem, hi primum habitauerunt iuxta Rhenum in inferiori Germania, in regionibus quæ hodie Geldria & Hollandia appellantur, citra ultraq; Rhenum. Sunt qui scribunt populum istum primam originē duxisse ex Scythia, & præsertim ex ea regione, ubi Danubius in mare labitur. Ibi putātur Francones ante Christi natiuitatem habitasse, sed cum propter Gothos ibi pacifice uiuere nequirent, anno ante Christum natum 433. consilio cum rege suo Marcomiro inito, profecti sunt ad Rhenum, in Frisiam scilicet et Geldriam, appellataq; est ab eis regio illa Sicambria, sicut & ipsi Sicambri fuerunt appellati. Inter multos autem duces quos habuerunt, unus dicitur appellatus Francus, à quo & ipsi deinceps dicti fuerunt Franci. Insidiantes autem temporum successu Galliç, quæ etiam ab eis nouissime denominata fuit Francia, expulsis Romanis subegerunt eam, sicut supra suo loco quoq; diximus. Contingit quoq; illo tempore, ut Thuringi & Sueui multa inter se haberent dissidia & cōtinua prælia, quapropter Franci à Thuringis uocati, quasi murus constituti fuerūt inter Thuringos & Sueuos. Imperauit tunc Francis rex Clodomirus, qui fratrem suum Genebaldum præfecit ijs quos destinare in auxilium Thuringorum decreuerat, adiurauitq; eos ut perpetuo essent sub dominio regum Franciæ. Hęc facta fuisse putantur circa annum Christi 326. si non dubius est Hunibaldus Francorum historicus. Virorum numerus tam rusticorum quàm artificum dicitur fuisse 32680. Accipientes autem secum pecora sua & omnem suppellectilem uenerunt ad pagū Mogoni ubi hodie extructa est ciuitas Herbipolensis. Thuringi quoq; ultra syluam cedentes, aduentātibus hospitibus locum habitationis dimiserunt atq; plurimum frumenti tribuerunt & in hunc modum Francones ceu robustus murus inter dissidentes Thuringos & Sueuos consederunt, fuitq; primus eorum princeps Genebaldus, qui triginta annis eis imperauit.

Franci à Sicambris.

Hunibaldus historicus.

Sequitur genealogia ducum Franciæ orientalis.

1 Genebaldus { Marcomirus sine hærede mortuus; 2 Dagobertus. } — 3 Ludeuicus primus — 4 Marcomirus secundus { 5 Vuaramūdus factus rex Franciç; 6 Marcomirus tertius } — 7 Prūmesser — 8 Genebaldus secūdus

Continuatio genealogiæ.

8 Genebaldus secundus — 9 Suno — 10 Luitemarus — 11 Hugbaldus — 12 Helmericꝰ — 13 Gotefridus { 14 Genebaldus tertius; Ludouicus tertius }

Deducitur genealogia post Ludeuicum tertium.

Lodeuicus tertius { 15 Erebertus; N. } — 16 Ludouicus quartus — 17 Gotzpertus primus — 18 Gotzpertus secundus — 19 Hetanus dux ultimus

5 Vuaramundū alij uocant Pharamundū: q uocatus ad regnū Franciæ fratri Marcomiro reliquit ducatū. Huius Marcomiri filius Prunmesser, male uocatur Priamus. Appellat̃ & Helmschrot qui galeā mucrone metit̃ & fodit. Sic Helmericus à quibusdā perperā uocat̃ Helenꝰ siue Helinus. Sub Gozperto primo diuus Chilianꝰ passus est. Cęterū Hetanꝰ dux ultimus

ultimus Francorum sine hærede mortuus, Vuitunino Francorum regi, qui etiam Pipinus dicitur, ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps filius eius Carolus Magnus & primus beato Burchardo primo infulato Episcopo Vuirceburgensi eiusq; successorib. & ecclesiæ in proprium donauit, anno scilicet Christi 752. Quod autem quidam scribunt, Francos sub quodam Imperatore exemptos fuisse decennio à tributo & uectigali persoluẽdo, ac deinde rursum adactos ad eorum solutionem, illi aũt responderint, Se liberos esse Francos, Albertus Krantz habet pro fabula, quum Franci nunquam fuerint Romanis subiecti, sed contra Franci excluserint Romanos Gallia, occuparintq; ipsi regnum illud. Quum uerò Carolus magnus dono dederit Episcopo Vuirceburgensi ducatum Franciæ orientalis, intelligere debes per ducatum ducalem ciuitatem Vuirceburgensem & cætera oppida, uicos, territorium, ditionem, homines & omnia bona quæ Hetanus ultimus dux possederat, non autem uniuersam orientalem Franciam. Nam eo & longo tempore sequente, multi duces, comites & heroes in Francia orientali, Rotenburgi scilicet super Tuberum, Cochenbergæ, quod hodie Camberg dicitur, fuerunt & alij qui dominabantur Babenbergæ, Suuinfurti, Vuormaciæ & Limpurgi fuerunt, ex quibus Friderici, Eberhardi, Ottones, Popones, Conradi, Henrici et alij duces atq; comites Francorum prodiere, id quod historiæ & uetera literaria monumenta passim indicant. Sed ex illis nullus Francorum dux dicebatur, quum qui Vuormaciæ & Lympurgi ultra Rhenum habitabant. Et uidetur mihi (inquit Frisæus) uerisimile ob nonnullas causas, adhuc quasdam comitum & equitum familias ex his ducibus comitibus deriuatas, hodie etiã apud nos extare. Verum iurisdictio siue iudiciaria dignitas super prædis, incendijs, allodijs, beneficijs, hominibus & uindicta sanguinis (ita hi casus in diplomatis imperialibus nominantur) per totum Franciæ orientalis ducatum & episcopatum Vuirceburgensem apud unum & solum Episcopum manebat. Quare tanquam ex lege hactenus obseruatum est, ut episcopus Vuirceburgensib. electis iam & mox ad publicationem populo faciendam procedentibus, ac deinceps etiã semper festis diebus & solennibus conuentibus, in signum ducatus per electionem acquisiti, gladius præferatur, quo ut territorij dominus sontes puniat, insontes tueatur. Vnde ab antiquo apud ecclesiam Vuirceburgensem in hodiernum usq; diem cautum est, ut nõ alius, nisi solus Episcopus tanquam dux in suo territoritorio bannum, id est, iudicium & uindictam sanguinis committat & proscribat. Vnde illud tritum.

Ducatus Franciæ Orientalis.

Episcopus ulitur gladio.

Herbipolis sola, iudicat ense & stola.

Genealogia ducum & comitnm Franconiæ extra ducatum episcopalem, quidam talem signarunt.

1 Cõradus dux — 2 Otto comes — 3 Cuno comes:
- Sifridus
- Eberhardus
- 4 Hermãnus aut secundum alios Hẽricus:
  - Gebhardus Episcopus
  - 5 Conradus Cæsar — 6 Henricus tertius Cæsar:
    - Conradus dux Bauariæ
    - Henricus quartus Imp.

Cõradus primus in hac genealogia habuit uxorem filiam Ottonis magni Imp. fuitq; simul dux Lotharingiæ, dictus Conradus de Vuormacia, eò quod plerunq; Vuormaciæ curiam suã haberet. Metropolis sui ducatus fuit Rotenburgum iuxta Tuberum fluuium. Occisus autem in pugna prope Augustam, corpus eius Vuormaciam delatum, ibi fuit sepultum. Alij scribunt duos fuisse Conrados Franconię duces. Prior habuit uxorẽ filiã Henrici aucupis, quæ antea maritum habuerat ducẽ Lotharingiæ, celebrauitq; anno Christi 942. alterum torneamentum in ciuitate sua Rotenburgensi. Posterior uerò fuit is, qui prope Augustam interijt, & fuit gener Ottonis magni. Post hunc Conradum fuerunt comites Franconiæ usq; ad Conradũ Cæsarem, qui & ipse uocatur dux Franconiæ, cuius frater Episcopus fuit Ratisponensis. Genuit Conradus Cæsar Henricum tertium, qui etiã dux fuit Saxoniæ & comes à Kaluu. Alij uerò scribunt, hunc Henricum tertium comitẽ fuisse de Kaluu, atq; Conradi Cæsaris filiam duxisse uxorem. Sequitur continuatio prioris genealogiæ.

Dux Vuormaciæ.

Comites Franconiæ.

Henricus

Henricus quartus Imperat.
- Conradus factus per patrem præses Italiæ.
- Henricus quintus Imperator post patrem.
- Agnes uxor Friderici ducis Sueuiæ
- Conradus rex Rom. & dux Franconiæ, ut quidam scribunt.

De situ & fertilitate Franconiæ.

DIximus iam Franciam orientalem sitam in media Germania septam condensis syluis & asperis montibus. Mœnus & Tuberus fluuij labuntur per eam, crescitq́ optimum uinum in utriusque ripa. Fertilis omnino est, proferẽs omnis generis frumentum, uariasq́ terræ radices esui humano aptas. Est piscatio in ea propter fluuiorũ copiam multa, maior tamen uenatio. Feræ in nemoribus à principibus fouentur, habentq́ plurima stabula, in quibus hyemis tempore pabulum & interdum sal accipiũt, seq́ à cœli inclementia tutantur. Eas captare aut saltem persequi, priuatorum nemini concessum. Incolæ regionis à cæteris Germanis & habitu & corpore nihil differunt. Laboris patientissimi sunt, & in uineis colendis tam uiri quàm mulieres exercent, nemini ocium datur. Vinum quod inde percipiunt ob domesticam egestatem uulgò uendunt, ipsi aquam bibunt. Ceruisiam contemnunt, nec facile ad se ferri permittunt.

Franconia orientalis quinque habet præcipua dominia.

PRincipes quibus Franconia hodie est subiecta, quinque sunt, Burggrauius Nurnbergensis, comes Palatinus Rheni, duo seculares: Babenbergensis, Herbipolensis & Maguntinensis, tres ecclesiastici. Herbipolensis, terræ ducatum habet. Fuit etiam inter Babenbergam & syluam Bohemicam ducatus quidam Voitlandia dictus, qui proprium habuit principem: sed cum ille à suis ministris interficeretur, uiciniores principes ditionem illius sibi uendicasse referuntur, præsertim marchio Brandenburgensis, Episcopus Herbipolensis & Episcopus Babenbergensis, qui & meliorem portionem sibi usurpauit.

Catalogus episcoporum Wirceburgensium

Laurentius Frisæus Francus suo D. Sebastiano Munstero salutem & commendationem.

LIteras tuas ad me datas, clariss. uir, cum summa uoluptate perlegi, non tam ob id, quanquam hoc maximè, quòd in amicorum tuorum album adscribi me dignatus sis, quàm quod uideam indefessa illa studia tua in illustranda nostra Germania in dies fieri alacriora frequentioraq́. Catalogum episcoporum Wirceburgensiũ, urbisq́ ipsius Wirceburgi iconem siue descriptionem, qualeis qualeis, tibi præsentibus trãsmitto. Aduolassent multo citius, si languidum pictorem in medio opere correptum sæua febris non prohibuisset. Tu pro exquisito iudicio tuo illis deme, adde quicquid libuerit. Ebaldus à Crutzenacha, principis nostri à Secretis, amicus tuus integerrimus, ante aliquot dies abiens Spiram profectus est, in aula Caroli Augusti negociolum quoddam expediturus. Quare factum, ut tabellarius ille sine eius literis ad te abierit. Cæterum si tenuis imò uilis mea opera tibi inseruire poterit, tu ea liberrimè utere. Tuus enim sum totus. Feliciter ualeat humanitas tua, & me sibi commendatum habeat. Wirceburgi Calend. Septemb. Anno domini M. D. XLVIII.

Sanctus Chilianus primus Wirceburgensis Episcopus.

CHilianus natione Scotus, professione cœnobita, sacra-
rum literarum apprime doctus, zelo Christianæ religio-
nis motus, duobus comitatus socijs, Colomanno scili-
cet & Dietmanno, ex Gallijs trans Rhenum in Frãciam
nostram orientalem uenit, incolisq; dæmoniorum cultui deditis,
Euangelium Christi Iesu cum ingenti fructu prędicauit. Gozber
tus Francorum dux & terræ dominus, hunc concionantem non
illibenter audiens, eius monitu Gisilam, quam alij Geilanam uo
cãt, fratris uxorem in suis amplexibus gentium more hærentem,
ablegaturum se recepit. Delicatum uerò scortum auulsionẽ pro-
ci metuens, Gozberto perægrè profecto, sanctos Dei uiros, tum diuinis uacãtes laudibus,
immissis sicarijs trucidari fecit. Passus est autem egregius primus Francorũ Apostolus &
Episcopus cum socijs anno post Christum natum 688.

2 Burchardus ex nobilibus Britanniæ, quam nunc Angliam appellant, parentibus geni-
tus, episcopali sedi per diuum Bonifacium Maguntiacensem archiflaminem Wirceburgi
erectæ, primus pręficitur antistes infulatus, cuius etiam opera & consilio certos episcopa-
tus sui limites cõstituit, & in eo singulas ordinauit parrochias. Huic Carolus Magnus, aut
secundum alios, Pipinus ducatum Franciæ qui Gozberti fuerat contulit. Præfuit populo
non solùm doctrina, sed & bono innocentis uitę exemplo in annũ 39. Decrepitus iam pon
tificatum resignans in monasterium secessit Hohenburgeñ. ubi paulo pòst morit an. 791.

3 Maingutus ex uetusta comitum Rotenburgeñ. supra Tuberũ familia oriundus, antea
Abbas monasterij in Neuuenstat ad Mænum, Burchardo successit. Sed cùm per tres an-
nos expertus esset, aulam & monasteriorum plurimum differre, in claustrum suum reuer-
sus est. Mortuus est autem anno 794.

4 Berenuuelphus ex commendatione prædecessoris Mainguti, pręsentibus Wilibaldo
Episcopo Aisteteñ. & Gallo Heluetiorum abbate, in Episcopum Wirceburgensem assum
ptus, septem præfuit annis. Obijt anno 800.

5 Lutericus à Carolo Magno, cui à sacris erat, successor datus est, seditq; annis duobus,
mortuus anno 803.

6 Egilbartus subijt episcopale munus, & ferè 7. annis ecclesiam Wirceburgensem admi-
nistrauit, concessitq; fatis anno 810.

7 Wolfgerus à Ludouico pio in pontificalem cathedram ordinatur. Hic 14. ecclesias Nor
dalbingis & Sclauis, quos à suscepta Christiana fide sępe ad idola sua relapsos, Carolus
Magnus è Saxonia in Francię orientalis solitudines abduxerat, ut ibi terra exculta domi-
cilia figerent, pro usu sacri baptismi & uerbi Dei destinatas & incœptas, tandem absoluit.
Pręsul uixit annis 21. uitam finiens anno 831.

8 Hunibertus pastorali officio & curæ se subdidit, Ludouico pio adhuc orbis habenas
moderante. Hic post mortẽ Ludouici, dissidiũ inter filios eius ortũ, non minori dexterita-
te quàm diligentia studuit pacificare, etiam si parũ profecerit. Mortuus est tandem anno 841.

9 Gotebaldũ prædicti Mainguti ex sorore nepotẽ, Ludouicus Francorũ orientalium &
Baioariorũ rex primò cœnobitis monasterij Altach abbatẽ, deinde Huniberto successo-
rem dedit. Sub eo ignis de cœlo domũ Saluatoris combussit. Quo incẽdio exterritus Go-
tebaldus ita cõsternatus est, ut haud longo pòst tẽpore, anno scilicet 854. animã exhalaret.

10 Arnò Gotebaldo suffectus, Christo Saluatori nouã extruxit domũ, eo loco quo hodie
cernitur. Homo erat pręcipuæ probitatis & prudentię, & ob id Cæsaribus sui temporis ac
ceptissimus. Cum Arnolpho Cæsare contra Zuentebaldum Morauię ducem profectus,
ab hoste in castris, inter missarum, ut aiunt, solennia trucidatus interijt anno 891.

11 Rathulphus ex comitibus Francorũ orientalium natus, Arnoni Episcopo successor da
tus est. Qui dum minus sensatus maiores iactando, tanquam aliquot gradibus comitibus
Babenbergeñ. antiquiores improbaret, ingens ecclesiæ suę iacturam & damnum incautus
aduexit. Nam Adelbertus Babenbergeñ. comes se ulturus, numeroso exercitu Wircebur-
gum obsedit, cepit, diripuit & deuastauit. Obijt autem Rathulphus anno 908.

Dietho

12 Dietho ex monasterio Neuuenstat à Conrado primo Wirceburgum uocat. Eius regiminis anno secundo Huni Germaniam excurrentes, ciuitatem Wirceburgum igne & cæde depopulantur. Obijt Dietho anno 932.

13 Burchardus secundus huius nominis, antè abbas monasterij Hirsfeldensis, uitæ innocentia & morum sanctitate clarus, ab Henrico primo Saxone Diethoni mortuo suffectus est. Ex diligenti abbate diligentior factus Episcopus, rexit ecclesiam Wirceburgen annis 8, mortuus anno 941.

14 Boppo primus ex illustri Burggrauiorum Wirceburgensium familia oriundus, homo in sacris & prophanis literis luculenter institutus, & Ottoni primo, qui eum Wirceburgen clero & populo patrem ordinauit, charissimus. Sub hoc schola, qua canonici nobiliumque cæterorum filij erudiebantur multum florens, doctos & sapientes emisit discipulos, è quorum numero S. Wolffgangus postea Ratisponen Episcopus, & Hēricus Bopponis Germanus, deinceps Treueren archiepiscopus prodiêre. Ab Ottone euocatus ad comitia, Ratisponam ualetudinarius proficiscitur, ubi paucis post diebus diem clausit supremum anno 961.

S. Vuolfgāgus.

16 Boppo secundus primi consanguineus ex Ottonis decreto successit prædecessori. Eo consultore Ioannes 12. pont. Rom. inutilis deponitur & Leo 8. substituitur, mortuus est anno 984.

16 Hugo comes Franciæ orientalis, Ottoni secundo à sacris Boponi successit. Hic monasterium S. Andreæ ab Mœnum sub arce Wirceburgen situm, collapsum restaurauit, sanctique Burchardi ossa ex domo Saluatoris huc transtulit, & monasterium ipsum mutato nomine, ad S. Burchardum appellauit, quod & in hunc usque diem sic appellatur. Obijt anno 990.

17 Bernuuardus Richardi comitis à Rotenburgo supra Tuberum filius, Ottonis tertij nutu, Hugonis locū occupat. Fratres eius Richardus Ainhardus & Rugerus instruendis nouis, reparandis inueteratis & ditandis ecclesijs, hinc inde multas opes elargiti sunt. Hic Ioanne Episcopo Placentino ab Ottone per Italiam & Græciam Constantinopolim ablegatus, ut Constantini filiam sibi despōsari peteret, Achaiam pertransiens, pestilenti febre correptus obijt anno 995.

18 Henricus primus ex comitibus à Rotenburgo ortus, Bernuuardo patruo surrogatur, uir singularis eruditionis & probitatis. Petenti Henrico secundo Imp. annuit, ut ex parte suæ diœcesis notum faceret episcopatum, Babenbergen scilicet. Hic etiam ex bonis paternis apud ædiculam sepulchri S. Chiliani nouum ædificat monasterium, & mox alia duo, alterum ad S. Ioannem baptistam in Haugis, alterum ad sanctum Petrum & beatum Stephanum appellata, atque eadem religiosis uiris & sufficiente imbuit censu. Moritur anno 1018. in ecclesia S. Ioannis baptistæ tumulatus.

19 Mainhardus 1. ex familia comitum Rotenburgensium progenitus ordinante Henrico 2. Imp. magno cleri & populi applausu assumitur. Inter incumbentes debitas curas & diuturnas sollicitudines, nulli magis indulsit uoluptati quàm uenationis. Primus inter Episcopos Wirceburgenses monetam cudisse dicitur. Obijt anno 1033.

20 Bruno Conradi ducis Carinthiæ filius Mainhardo successit, diuinarum literarū inter pres nobilis. Extant commentarij quos in Dauidis psalmos cōscripsit. Anno domini 1045. Henricum tertium in expeditione contra Vngaros sequutus, in castro Boisenburg ad Danubium per fractam pergulam delapsus, octaua die uitam finiuit. Corpus aromate conditum & reuectum, in crypta domus Saluatoris, quam antè ædificauerat, sepelitur.

21 Adelbero Arnoldi comitis à Laimbach in diœcesi Pataviensi filius eligitur in Episcopum. Hic canonicos ex monasterio S. Petri ad canonicos noui monasterij in unum collegium transtulit, & eorum loco 30. monachos regulæ S. Benedicti in monasterium S. Petri introduxit, & utrisque ut uitam commode transigere queant, plurima contulit bona. Hic in schismate à Gregorij Rom. pont. partibus stetit. Quare secundo à cathedra sua Wirceburgen fugatus, in patrios lares abijt, & monasterium Laimbach à genitore inchoatum perfecit. Senio confectus huic seculo renunciat anno 1090.

22 Mainhardus secundus ab Henrico quarto & eius papa contra fugatum Adelberonem episcopatui Wirceburgensi intruditur anno 1085. homo multiplici rerum experien-

tia conspicuus. Ab Hermanno duce à Vuirceburgo pellitur, & per Henricum postea resti-
tutus obijt anno 1088. superstite adhuc antecessore suo.

23 Ainhardum comitem Rotenburgen. ob gentilitias uirtutes tàm clero quàm populo acce-
ptissimum, Henricus 4. defuncto substituit Mainhardo. Munificus in pauperes, hospitale
apud S. Petrum ædificat magnificeq; dotauit, sed quod post aliquot annos in monasterium
uirginum immutatum est, ad S Aphram uocatum. Migrauit ab hac luce anno 1104.

24 Rupertus præpositus domus Saluatoris libera electione datus est Ainhardo succes-
sor. At Henricus 4. hunc quod Adelberoni contra se adhæserat, à sede deturbat & Erlun-
gum quendã canonicũ in eius locum substituit. At Henricus quintus prioris filius deposi-
to Erlungo Rupertum reduxit. Breui pater superueniens, propulsato Ruperto, Erlungum
restituit. Sed & hic per filium rursus amotus, Ruperto locum cessit. In concilium Vuarstal-
li in Longobardia indictum concedens, in itinere spiritum exhalauit anno 1106.

25 Erlungus ex nobilium equitum à Cundorff satus familia, Henrici quarti archigramma-
teus mortuo Ainhardo pontificatui præponitur, sed ab Henrico quinto bis reiectus & tan-
dem captus, priuatus mansit quandiu Rupertus uixit. Hoc uerò mortuo, honorifice reuo-
catur, Henrico quinto reconciliatus. Henricus Romam profectus, imperij coronam & ue-
tera Cæsarum priuilegia ab inuito Pascali extorquet, à quo in Germaniam reuersus ana-
themate percitus est. Erlungus declinans Vuirceburgenses ciues Henrico adhærentes, in
monasterium Suuartzach secessit, ubi paulo pòst comitiali morbo correptus, naturæ debi-
tum persoluit anno 1122.

26 Rugerus comes à Vaihingen & canonicus, ob integram uitam episcopus eligitur. At
hoc recusato, Henricus 5. Gebehardum comitem Hennenbergen̄ adhuc grammaticis im-
plicitum rudimẽtis præsidem designat. Quæ discordia ecclesiã Vuirceburgen̄ plurimis æ-

Heilprun.

fecit ęrumnis, utraq; parte suũ cõseruare & tueri studente. Quare Rugerus secedẽs, sedem
suam in Hailigbrunnen & Laufen fixit, cui ea pars episcopatus ad Neccarum seu Nicrum
ut suo paruit antistiti, Gebehardo Vuirceburgi ac aliàs ubiq; dominante. Per apostolicos
tamen legatos tandem effectum est, ut Gebehardus se episcopatu abdicaret & hunc Ruge-
ro legitimo sineret præsuli, Rugerus nactus pacem & quietem, Vuirceburgumq; rediens,
breui peste intoxicatus obijt anno 1125.

27 Embrico electus Episcopus, ecclesiam suã optime administrauit. Sub hoc celebre mo-

Ebrach monasterium.

nasterium Ebrach institutum & extructum est, in quod cuiusuis Vuirceburgen̄ defuncti
Episcopi exectum cor peculiaribus ceremonijs deuectum, iuxta summum altare cum ho-
nore reconditur. Huius temporibus Lotharius secundus concilium Vuirceburgi cogit, in
quo Anacleto repudiato, Innocentius pro uerò & legitimo Rom. pontifice pronunciat &
assumitur. Embrico à Conrado tertio Constantinopolim missus est. Expedito autem ne-
gocio, rediens, Aquileiæ acuta febri compressus uitam finiuit anno 1146.

28 Sigefridus in ministerium pontificium post Embriconem uocatus, officium suum ui-
gili cura & fide exercuit. Hic diuo Bernhardo, per Germaniam crucem (ut uocant) contra
Saracenos prædicanti, summa iunctus erat necessitudine & familiaritate. Mortuus est an-
no 1151.

29 Gebehardus comes ab Hennenberg, qui certauerat cum Rugero super episcopatu, ut
diximus, maturior factus canonicè eligitur, comitatusq; Fridericum Barbarossam contra
Mediolanen̄ & domum reuersus, octaua die, uitam morte commutauit, anno 1160.

30 Henricus 2. Gebehardum in pontificatu sequitur. Sub eo Frid Barbarossa ob dissiden-
tes Rom. pontifices concilium Vuirceburgũ conuocat, ubi Guido Episcopus Cremenen-
sis dictus Paschalis 3. papa nominatur. Henricus moritur 1165.

51 Heroldus ex equestri ordine dictorum ab Hocheim progenitus, ex præposito fit epi-
scopus. Fridericus Barbarossa huic eiusq; successoribus ducatum Franciæ orientalis & il-

Ducatus Franciæ Episcopis confirmatur.

lius iudiciariam dignitatem, ecclesiæ Vuirceburgen̄ à Carolo magno donatos, per uicinos
uerò aliquot annis inuasos & attritos, nouo priuilegio & aureo sigillo uendicat & confir-
mat per totam Franciam orientalem & episcopatum, 6. idus Iulij anno 1168. Hinc cœptum
atq; hactenus semper obseruatum est Episcopis Vuirceburgen̄ in solennib. festis & con-
uentionibus in signum reparati ducatus gladium anteferri, & mortuos cum gladio sepeli-
ri. Obijt anno 1172.

32 Rainhardus factus Episcopus, ob prudentiam & fidem suam multũ amabatur à Frid.
Barbarossa

Barbarossa. Unde idē Imp. concessit decedentib. dominis canonicis, ut bona sua testamento legare & donare possent, nedum parentibus, uerum & quibus uellent. Exemit etiam ædes eorum oneroso hospitalitatis iure, ita ut deinceps in regni comitijs neq; homines neque iumenta hospicio suscipere tenerentur, nisi solos principes, & hos sine satellitio. Hi contrà in gratitudinis uicem, speciosam & amplam illam curiam Vuirceburgi Kazenuuighus olim, hodie Kazenuueiket nuncupatam, Barbarossæ & illius hæredib. propriam donarunt. Obijt Rainhardus anno 1184.

Katzenuuighuß.

33 Gotefridus primus, Friderici primi archigrammateus, seu cancellarius & domus Saluatoris præpositus, ex equestri ordine à Pistemberg dicto, natus, electus Episcopus, Fridericum Cæsarem cōtra Saracenos in Asiam abeuntem sequutus est. Sed neuter redijt. Nam Fridericus undis, Gotefridus pestilenti aura oppressus periêre, anno 1189. Hic domū Saluatoris nouam fecerat, sed fatis reluctantibus non in ea sed Antiochiæ conditus est.

34 Henricus tertius dictus à Bibelriedo, Gotefrido substitutus non diu pontificatui præfuit, nam mortuus est anno 1196.

35 Gotefridus secundus ex antiqua claraq; heroum ab Hoenlohe progenitus, eligitur uir iustus, prudēs, benignus & multis uirtutibus insignis, imbecilli tamen corpore, quare non sine communi luctu moritur anno 1198.

36 Conradus primus, nobilis baro de Rabenspurg, antea Episcopus Hildesheimeñ, Friderici primi, eiusq; filij Henrici sexti & Philippi regis Cancellarius, postulatur & fit Episcopus Vuirceburgensis. Hic autor fuit ordinis Teutonicorum. Fuit aūt uir iustus, æquus & pacificus. Unde grassatores qui rapinis, cædibus & incendijs intendebant perscrutans, seueriter puniuit, etiam sibi sanguine iunctis non parcens. Idcirco à tribulibus suis nihil tale metuens, prope domum Saluatoris trucidatur anno 1202.

37 Henricus + ex ueteri quadam nobili Francorum familia natus, electus Episcopus monasterium Veielsdorf fundauit & dotauit. Obijt anno 1207.

38 Otto primus, baro de Lobdeburg, cuius maiores monasterium Ahausen fundarūt, electus Episcopus, secutus est Ottonem quartum Cæsarem, pro suscipienda corona Romam abeuntem. Reliquit hoc mortale seculum anno 1223.

Ahausen monasterium.

39 Diethericus ex inclyta ducatus Vuirceburgeñ hæreditariorū Marscalchorum de Hohenbergo ad Vuernam fluuium progenie ortus, Ottoni substituitur. Obijt anno 1225.

40 Hermannus 1. & ipse baro de Lobdeburg, Diętherici uices subijt, diligentissimusq; paterfamilias fuit. Nam collapsa & ruinosa ædificia reparauit, multa noua extruxit, iurisdictionem firmiter asseruit, & ecclesiæ census plurimum auxit. Ciues quoq; insolentiores compescuit. Tandem suborta seditione à ciuibus captus & super lignea craticula ligatus ante castrum suum, Montem Mariæ uirginis portatur, ut castrū ipsum pro uitæ redemptione ciuibus destruendum traderet, sed à castrensibus interceptus, in arcem interiorem ducitur. Ciues uerò armis & balistis abacti sunt. Obijt anno 1253.

Stratagema.

41 Iringus à Rainstein post Hermannum à capitulo canonice eligitur. Sed breui uenientes Vuirceburgum procuratores Vuilhelmi comitis à Leiningen Episcopi Spirensis, conabantur electionem cassare, insinuantes bullam Rom. pont. in qua sub ecclesiastica censura præcipiebatur capitulo, ne quem alium post Hermannum eligerent nisi Vuilhelmum à Leiningen. Iringus Rom. pontificis tonitrua & fulmina formidans, tandē pacem à Vuilhelmo ter mille marcis argenteis comparat, mortuusq; est anno 1266.

42 43 Dissident post mortem Iringi electores in suffragijs. Nam quidam elegerunt Conradum comitem à Trimperg, alij Bertholdum comitē ab Hennēberg. Ambo inuicē cōsanguinei, paria habebant uota, at Bertholdus Conradum potentia & cognatione, Cōradus illum ætate, prudentia & fauore superabat. Bertholdus continuo Maguntiacū profectus ab archiepiscopo confirmatur. Conradus uerò recta Romanam tendit, ius suum prosecuturus. Quē mox Bertholdi nuncius subsequutus, apud pontificem pro domino suo cōfirmando instat. Pontifex negocij seriem & qualitatem percontatus, inuenit Bertholdi proximos paulo antè conatos, ipsum Bertholdum armatis & uiolentis manibus inducere, sed ab ecclesiæ fidelibus prohibitos, maximo eius ecclesiæ damno & detrimēto. Quare Conradum confirmat & consecrari facit. Cæterum dum is re sua feliciter confecta & expedita Germaniam repeteret, in itinere letifera febri laborare cœpit, cuius languore tabescens breui moritur, cum iam ferme per integrum annum Romæ moram traxisset.

Aemulatio consanguineorū.

Episcopi competitores.

44 Conradi morte percepta Bertholdus Hennenbergeñ denuo apud capitulum instat, ut se tanquam electum & confirmatum admittant. Sed illi renuentes, eligunt Bertholdum à Sternberg decanum suum. Quamobrem Hennenbergensis causam hāc Romam prouocat, quo primò notus electos suos mittit oratores, paulo post ipse subsequens. Sed q͞a pontifices Rom. urgentioribus occupati, his leuioribus manus applicare non quiuerāt, hęc lis in septimum annū protrahitur, tandemq́ue rei statu excusso, Bertholdus à Sternberg confirmatur: Hennenbergeñ uerò iterū repulsam passus, titulo episcopali quandiu uixit se nō abdicauit, mortuus anno 1282. Bertholdus uerò à Sternberg inauguratus pontificatu, Rudolpho ab Habspurg Rom. regi non uulgares suppetias ferens contra Primislaum Bohemum mortuus est anno 1287.

Iphofen.

45 Mangoldus archimagirus à Neuuenburg eligitur in pontificem, antea præpositus domus Saluatoris. Hic ex Iphofen fecit oppidū mœnibus & fossis cinctum, & abrogauit societates artificium quas Zunfftas uocāt, ut publicæ tranquillitati infensas: obijt anno 1303.

Dißidium episcopi & ciuiū.

46 Andreas heros à Gundelfingen, ante præpositus ecclesiarū collegiatarū in Onoldsbach & Oringen, concorditer eligitur. Sub eo uetus illa inter clerum & ciues simultas repullulat. Albertus rex tum Wirceburgi existens, atrociora formidans, auditis hinc inde partibus, pacem reformat. Moritur autem Andreas anno 1314.

47 Gotefridus 3. baro à Hohenloe, sedit in episcopatu annis 7. mortuus anno 1322.

48 Wolframus à Grunbach electus & cōfirmatus, abbatem Fuldensem armata manu in ditionem suam effusam capit & in custodiam abduxit, quousque tumultus per amicos fuit sedatus. Obijt 1333.

49 Hermannus secundus Liechtenbergius Ludouici quarti archigrammateus postulatus, autoritate fretus Imperatoris obtinuit pontificatū, inuitis Ottone in cōtentione quoque electo & Ioanne Rom. pontifice. Præfuit duntaxat sesqui anno, mortuus anno 1335.

50 Otto dictus Wolfskel antea in dissidio electus confirmatur post Hermannum, nihilque eorum omisit quæ ad boni præsidis actum officium pertinent. Obijt anno 1345.

~~Inclemens~~ Clemens papa.

51 52 Albertus baro de Alta flamma, uulgò Hoenlohe, plenis eligitur post Ottonem uotis. At papa Clemens cassata hac electione Albertum comitem ab Hohenburg Elsaciæ, canonicum Constantiensem, sacellanum suum mittit Wirceburgum, mādatq́ue suscipi ut episcopum & electum Episcopum possessionemq́ue nactum anathemate innodat. Nec capitulares nec Carolus quartus Rom. rex exorare potuerūt ~~inclementem~~ Clementem, ut Albertum legitime electum admitteret. Coactus itaque fuit Albertus episcopatum & ducatum illi annexum resignare in manus Clementis, suique reatus & offensæ supplicem petere ueniam ac anathematis absolutionem, ac deinde mera liberalitatis gratia petere & accipere pontificatum. Cōciliatus ergo Rom. pontifici, seditiosos erga se habuit ciues Wirceburgeñ, sed quos Carolus Imperator compescuit. Obijt 1372.

Aemuli.

52 Albertus ab Hespurg præpositus Wirceburgeñ. & Witigis decanus Babenbergeñ in dissidio petuntur. Albertus ab archipræsulæ Maguntino confirmat̃. Witigis uerò Auinionem pergit & paciscitur cū Gerhardo Nuenburgensi Episcopo, quem sui ciues eiecerant, ceditq́ue alter alteri ius suum: quod Gregorius papa ratū habens, Witigen Nuenburgensem & Gerhardū Wirceburgensem declarat Episcopos. Tunc Gerhardus adiens Imp. episcopatus Wirceburgeñ & ducatus obtinuit regalia. Recusantibus autem Capitularibus eū suscipere, armata manu ingressus omnia ferè loca sibi subdidit, paucis munitioribus locis exceptis, quæ Albertus electus possidebat. Verum his cunctis Albertus, ipsaq́ue etiam præpositura exutus, priuatus quodammodo uixit 30. annis, plus minus post electionem, Gerhardo tamen postremo conciliatus. Obijt anno 1404.

Dißident Episcopus et ciues

54 Gerhardus comes à Suuartzenburg Thuringiæ & antea Episcopus Neuenburgeñ, Wirceburgi rerum potitus, ad soluendum æs alienum, quod hoc bello ingens conflarat, animum adiecit. Impetrat ergo telonia, imponit uectigalia & alia uariarū exactionū genera, quas steuras, precarias, decimas, angarias & subsidia nominant. Ob quam rem omniū ferme animos in se cōcitat. Conquerebantur ciues se alioquin per clerū intolerabiliter grauari. Et quæ iam cohibita erat simultas, in publicam conuertitur altercationem, & utraque pars alterius ueluti uires uel insidias metuens præsidio se munit. Durans hoc hostile dissidium ferme perpetuo triennio in dies magis ac magis gliscit, tandē horrendo finit̃ conflictu, in q̃ Gerhardus uictor extitit, ciues & socij succūbunt. Breui post Gerhardus morit̃ an. 1400.

Post

55 Post mortem Gerhardi duo in contentione eliguntur, nempe Ioannes ab Eglofstein præpositus & Rudolfus comes à Vuertheim decanus. Tandem altercationis iudicio in Rupertum regem coniecto, Ioannes Episcopus uerus declaratur. Hic autoritate Bonifacij 9. pro utriusq; philosophiæ & bonarum artium studio anno domini 1403. publicū erexit gymnasium, plerisq; doctoribus & magistris aliunde uocatis & conductis, nec caruit successu inceptum: nā plures confluxerant scholastici discipuli & omnia uitæ necessaria æquo comparabantur precio. Cæterum quotidianæ disceptationes, iurgia & rixæ inter clerum & ciues ortæ, iam inchoabant in scholasticos & doctores redundare, eò incrudescentes, ut illis diutius hic esse non tutū uideretur. Mortuo igitur Ioanne Episcopo passim abiêre qui hinc inde aduenerant, maior pars Erdphordiam. Ita frequēs & nouum hoc gymnasium antè desijt, quàm rectè constitueretur. Obijt Ioannes episcopatus anno 1410.

Gymnasiū Vuirceburgi erectū

56 Ioannes secundus ex equestri ordine dictorū à Brun in Elsatia natus, homo industrius, magnanimus, & magis prodigus quàm liberalis. Extorquendarum & colligendarum pecuniarum ingeniosissimus, rursus erogandarum profusissimus erat, atq; ecclesiam suā in profundam alieni æris coniecit uoraginem. Vnde à Creditoribus captus, abductus & detentus est, donec illis noua & fideiussoria cautione satisdaret. Duob. coadiutoribus, quos uocant, ex ordine assumptis, regimen episcopale bis abdicauit, bis recepit. Admisso tandem coadiutore tertio, moritur anno 1440.

Episcopus prodigus capitur.

57 Sigismundus dux Saxoniæ frater Friderici & Wilhelmi, coadiutor prædecessoris tertius, uiuente Episcopo Ioanne sic suscepit episcopatum, ut post mortem Episcopi regimine abstineret, donec confirmaretur à papa, quem Episcopus Ioannes & capitulum agnouissent legitimum. Nam tunc duo certabant pro primatu Romani pontificatus. Sed discedente Episcopo Ioanne à concilio Basiliensi, Sigismundus huius iurisiurandi præstiti impetrata relaxatione, confirmationem suam à Felice Sabaudo accepit. Deinde Onoldsbachium concedens, à tribus uicinis Episcopis in pontificem est consecratus, ambiensq; administrationem ecclesiæ Vuirtzburgensis, à capitulo minimè susceptus est. Hinc uariæ disceptiones utrinq; sunt exortæ. Tunc Fridericus tertius Cæsar deposito Sigismundo, Gotefridum Pincernam à Limpurg decanum Babenbergensem suffecit. Sigismundus inopia laborans Saxoniam repetijt: ubi in fratrum custodia detentus paucis pòst annis diem clausit extremum.

Disceptatio propter episcopatum.

58 Gotefridus quartus Pincerna à Limpurg, decanus Babenbergensis, canonicus Vuirceburgeñ præficitur eidem ecclesię coadiutor siue rector à Friderico tertio anno 1442. Sequenti uerò anno à papa Episcopus confirmatus, omnes animi uires eo aduertit, ut ecclesiam suam à grauibus æris alieni nexibus liberatam respirare faceret. Obijt anno 1455.

59 Ioannes tertius à Grumbach præpositus, uir magni animi canonice eligitur. Hic comitatum de Castel à comite Wilhelmo suæ comparauit ecclesię, quem deinceps eidem in beneficium contulit. Obijt 1466.

Comitatus de Castel feudatarius.

60 Rudolphus secundus à Scherenberg succedit Ioanni tertio. Hic qualis fuerit ex eius sequenti epitaphio, quod doctor Engelhardus Funcus Nouiomonasterij decanus posuit, facile deprehendes: Rudolpho à Schernberg Episcopo Herbipolensi, Franciæ duci, summo in omnium uirtutum genere uiro, prudentia uerò atq; consilio admirabili: qui episcopatum Herbipolensem ob malitiam temporum creditoribus oppignoratum atq; seruientem, nexu æris alieni soluto, in pristinum statum dignitatemq; restituit, ut ecclesiam Herbipoleñ. non tam administrasse quàm fundasse uideri possit. Pacis tàm studiosus fuit, ut eam sæpe uel pecunia & iniquissimis impetrarit conditioninus. Dieta & uitæ moderatione ad summam ætatem peruenit. Moritur anno 1495.

Epitaphium.

61 Laurentius ex equestri ordine dictorum à Bibra progenitus, Rudolpho succedit: cuius ingenium, mores & ferè totam uitam ex epitaphijs disces. Vito Nichteno authore. Laurentio à Bibra Wirceburgensi episcopo ac Francię duci, qui pacis artibus præcipue florens, tempub. Herbipolensem bene gerendo, splendideq; augendo, fecit ut iam fato functus, potissima sui parte adhuc uiuat, immortale posteris imitandi exemplar relinquens. Obijt anno 1519.

Epitaphium.

Laurentio Frisæo Franco autore.

Princeps probus, præsul pius, patriæ pater
Laurentius sub hoc solo positus iacet.
Non totus attamen, Deo nam spiritum

Prius

Prius dedit, Quæ cætera affuêre, nunc.
Terris perambulant, satis recognita
Gloria, fides, pax, religio & summa æquitas.

Epitaphium. 62 Conradi à Thungen tertij huius nominis epitaphium, Laurentio Frisæo authore. Conrado à Thungen Episcopo Wirceburgensi & Franciæ Orientalis duci, præcipuæ uiro iustitiæ, egregiæ eruditionis, temperantiæ singularis, acutissimiq́ iudicij. Quem primo statim susceptæ administrationis limite arreptum, uesani huius sæculi dissidium, seditio et calumnia seueriter diù & contumeliose habitum, unà cum ecclesia eius extremæ penè subiecissent internitioni, ni Deo suffragante aduersas iniquissimæ fortunæ procellas uigili prudentia, infracta dexteritate, tolerantiaq́ miranda grauiter superasset, æquiore seculo dignis. Vixit annis plus minus 74. præfuit annis 21. mensibus 4. diebus 10. obijt 16 Calend. Iunij, anno salutis 1540. communi suorum mœrore & luctu.

Epitaphium. 63 Conradus à Bibra quartus huius nominis, eligitur Calend. 15. Iulij anno 1540. Epitaphium eius autore L. Frisæo Franco. Conrado à Bibra quarto eius nominis Wirceburgensis ecclesiæ electo & confirmato præsidi, Franciæq́ orientalis inclyto duci, uiro magnanimo, miti, sereno, pacis & communis tranquillitatis præcipuo amatori. Hic ob tumultuantis temporis iniuriam, episcopalis suæ consecrationis susceptione, ac ducalis pro uetusto patriæ more transitus (quem uocant) peractione in quartum annum consulto dilatis, utrũque tandem negotium mature absoluturus erat, si illum uita Parcæ dignatæ essent longiore. Cæterum dum præfuisset annis 4. mense uno, diebus 7. moritur octauo idus Augusti, Anno gratiæ M. D. XLIIII.

Gloria, nomen, opes, applausus, forma, potestas,
Ob quæ ego non paucis antè beatus eram,
Quæris nunc ubi sint? breuibus capis, Inuida mecum
Cuncta sub hunc tristem fata tulêre rogum,
Sola manet terris non constans fama superstes:
Incertis uotis his probor his reprobor.
Iudicium et multo magis est cœleste uerendum:
Pro meritis cuiquam premia digna ferens.

64 Melchior ex antiqua & nobili dictorum Zobel à pio monte, uernacula nostra lingua Gutenberg familia natus, homo uerè pius, modestus, comes, benignus, & ob id omnibus gratus, eligitur 14. Calend. Septemb. Anno 1544.

De ciuitatis Wirceburgensis nomine

eiusq́ conditoribus, situ, incolis, templis, &c.

IN nomine ciuitatis Wirceburgensis uariant scriptores. Nam uetustiores eam nusquã non Wirceburgum uocant: recentiores quidam ab annis fermè quadringentis Herbipolim nominant, falsa nimirum etymologia decepti, quòd has duas dictiones Germanicas Wirtz & Wurtz idem significare arbitrati sunt, quum tamen Wirtz nouum uinum, id est, mustum signet, Wurtz autem odoriferam herbam aut radicem, nonnunquam bene olentia aromata, quæ uulgus Specerei appellat. Cùm autem in omnibus antiquioribus diplomatis, Wirceburg non Wurceburg scriptum reperiatur, certum est hanc ciuitatem, nomen suum sortitam esse, non à Wurtz, id est, herba uel radice, sed à Wirtz, hoc est, musto, quòd ager Wirceburgensis dulcis uini noui præ cæteris uicinis locis tum ferax fuerit, sicut & hodie est, ut propinquis imò remotioribus etiam prouincijs mustum suum & uinum transmittat. Primus autem qui hanc Herbipolim nominauit, Ioannes Gallicus fuit, qui circa annum Domini 1150. hymnos, cantiones ac præculas de S. Chiliano & socijs eius (quas nostri mystæ historiam, officium & sequentias uocant) meditatus, pro Germanico nomine Wirceburgen, quod latinum facere uolebat, Herbipolis, id est, Herbæburgum dixit, quum latine Mustoburgum, aut Græcè γλευκόπολις dicere debuisset. Illum Ioannem Trithemius secutus, hanc in Chronicis à ditione Græca ποίη quæ herbam uel gramen significat, non dissimiliore elegantia ποιάπολιν Pœapolim, & nonnunquam, nescio qua fretus autoritate, Marcopolim appellauit, nouis scilicet nominibus, quæ antiquitas penitus ignorat.

Differunt Wirtz & Wurtz.

Pœapolis.

Marcopolis.

Conradus

& duci sunt ab armis, bombardis, cōsilijs, sacris, literis & cæteris aulæ negocijs. Ex populo quidam negociatores, quidam manuarij & sedentarij artifices: habent etiam iudices & præfecti consistoriorum, quæ ibi admodum frequentia sunt, suos homines & familias. Vulgus autem uitium culturæ deditum, sibi & suis uictum quærit. Proinde maxima uini copia ibidem excrescentis, nauibus, curribus & carris in circumiacentes regiones portatur.

Ciuiū studia.

De transitu episcoporum Vuirceburgensium & ceremonijs in morte eorum consuetis.

POstquam episcopi electi & confirmati sunt, habent mirabilem consuetudinem & ritum, quem latine transitū, Germanice uero Aufgang nomināt, fitq; hoc modo: Cum nouus episcopus cathedram episcopalem possidere intendit, ciuitatem ipsam ingenti ac exquisito equitatu accedit. In quam admissus de equo descendit & paludamento omni abiecto, per quatuor Francici ducatus comites officiales, qui sunt ab Hennenberg, Castel, Vuertheim & Reineck, à porta pontis per publicum forum, capite & pedibus nudus, uili ueste tectus & funiculo cinctus, ante gradus domus Saluatoris ducitur. Vbi à clero illi obuiam prodeunte, per Decanum quid petat rogatus, humiliter respondet, se indignum presto esse, munia ad quæ electus sit subire & diligenter sustinere. Decanus uero cōtinuo subiungit: Ego nomine totius capituli, S. Saluatoris mundi domum eiusq; annexum ducatum tuæ cōmitto fidei, in nomine patris & filij & spiritus sancti, amen. Mox clerum in domum reuersum ille sequitur, & seorsum pontificalibus indutus uestibus, diuinis interest. Quibus finitis unà cū clero & certis principibus uicinis, nobilioribus terræ, primoribus circumiacētium imperialium ciuitatum & ecclesiæ oppidorum ob id Vuirceburgum uocatis, arcem diuæ uirginis Mariæ ascendens, conuictoribus largum & plenum exhibet conuiuium. Rursus cum episcopus moritur, corpus eius exenteratur, ilia in dictæ arcis sacello conduntur, & cor in peculiari uase uitreo ad hoc parato tegitur. Corpus subinde in feretro erectum, pontificaliq; ornatu indutum, altera manu pedum pastorale ut episcopus, altera tanquam dux gladium tenens, sequenti die singulari pompa ab arce in monasteriū S. Iacobi defertur, ubi pernoctat. Altera uero die cum magnis ceremonijs per pontem in ciuitatem ad domum Saluatoris portatur, & hic per eum diem & continuam noctem inter clericorum preces & cantatos psalmos quiescens, tertia luce in proximum Noui monasterij templum gestatur, instauratis ad deum pro eius anima cātionibus & precibus. Deinde reductum in Saluatoris domum, episcopali ornatu & nudo gladio sepultu ræ traditur. Cor autem præparato impositū plaustro per quosdam equites in monasteriū Ebrach deuectum & conductū, per abbatē & monachos obuiā euntes honorifice susceptū, post preces ad deū effusas apud summū altare cōditur.

Quatuor comites Francici ducatus.

Ceremoniæ in morte seruatæ.

De insigni collegio domus Saluatoris.

IN collegio S. Saluatoris canonici sunt 54. quorū antesignani, Præpositus, Decanus, Scholasticus, Custos & Cantor. Capitulum ex 24. senioribus congregatur. E quibus si cum tempore quis decedit, numerus ex cæteris gregarijs resarcitur. In ipsum uero collegium nemo unquam admittitur, nisi qui ex nobili & antiqua aliqua Germaniæ familia legitime natus fuerit, id quod admittendus per iuratos testes & ipsos nobiles & candidæ uitæ uiros docere cogitur. Habent illi præterea 58. uicarios sacerdotes, quorum adminiculo et opera, diu noctuq;, legendo, orando, cantando, institutas preces & laudes probe absoluunt. Cæteros concentores & ædiles, item fabricæ, reliquiarum, uasorum, ornatuum & distribuendæ diuturnæ præbendæ in ære, annona, uino, &c. curatores, custodes, ministros & dispensatores, item uulgarem familiam enumerare, superuacaneum ducitur.

De antiquitatibus.

QVod hic Vuirceburgi uel in toto etiam ducatu nullæ inscriptiones ueteres aut aliæ eiusmodi antiquitates inueniantur, argumentum est, Franciam orientalem nullis alijs dominis unquam subditam paruisse quàm regibus Francorum & suis ducibus. De ueterum Francorum idolis in Mœnum submersis, supra diximus.

Saxones in Franciam orientalem deportati.

ANno domini 796. Carolus magnus decem millia Saxonum à fide Christi, quam semel professi erãt, ad dæmonia sua relabentium uno tempore abducta, in Franciam orientalem, in Brabantiam & ipsas deportauit Gallias. Qui in nostram Franciam uenerunt, quasdam syluas ad fluuios Mœnum & Radiantiam excindunt, eradicant, terram nouant & domicilia figunt. Episcopi Vuirceburgenses illis & posteris eorum pro usu sacramentorum, prædicationisq; uerbi dei 14. templa ædificant. Antiqui Imperatores hos in priuilegijs suis Nordalbingos, Radenzuuinidos, & Moinuuinidos appellãt, quod primo apud Albim ad Septentrionalem plagam morari, inde ad Mœnum & Radiantiam fluuios translati essent. Præcipuus locus illorum Babenberg erat, quem sua lingua Papenberg, id est, Pfaffenberg ideo uocarunt, quod frequentior hic numerus cleri erat quàm alibi. Hic Frisæus.

Babenberg.

De Sala Franciæ fluuio.

SAla fluuius oritur apud uicum Salam à quo nomen habet, non procul ab oppido Kunigshofen, in Comitũ terra uulgo dicta. Ab oriente ad occasum tendens, octo alijs minusculis fluuijs auctior redditur, Fladingo scilicet, Baro, Stroha, Rona. Brendo, Lauro, Stainacha & Aschacha. Præterfluit oppida Neuuenstadium & Hamelbergum ac monasterium Auracense, pluresq; insignes uicos, & arces, tandemq; apud Gemundam oppidum se Mœno immiscet. Franci Salici dicti sunt, qui prope utranq; Salæ ripam habitarũt. Verum leges Salicæ non ab isto fluuio, sed à Sala dictione Franca, quæ latine palatium significat siue aulam, nomen habent. Ad ripam Salæ duo uici sunt, alter superior Salza, alter inferior dictus. In superiore Carolus magnus sibi celebre & splendidum construxit palatiũ. Quo, Eginhardo & cæteris historicis testibus, per Mœnum & Salam nauigio uectus, sæpe ueniens, uenationibus in Saltzforsto proximo nemore & circumiacentibus syluis uacauit, denuo per eosdem amnes rediens. Exterorum regum legatos hic sæpe audiuit & remisit. Magdeburgensem episcopatum hic instituit & roborauit. Iste locus amœnus non dissimili uoluptati ad se etiam allexit traxitq; ue Ludeuicum pium, Arnolphum, Ottonem primum. Tandem uicus superior Salza oppidum factum, nomen mutauit & Neuuenstat dictum est, inferiori antiquo nomine permanente. Dictum uero Caroli magni palatium uetustate collapsum penè, in reliquijs uisitur adhuc hodie.

Quare Francici Salici.

Salza palatium.

Noua ciuitas.

De memorabilibus factis, quæ apud Vuirceburgum sunt gesta.

ANno 751. institutus est episcopatus à Vuituuino seu Pipino rege Francorum, consultore diuo Bonifacio archiepiscopo Magunciacensi. Anno 960. Oto primus conscripsit Vuirceburgum omnes Germanos principes, quorũm consilio regni negocia, in primis autem expeditionem contra rebelles Italos tractat & absoluit. Anno 994. Leopoldus marchio Austriæ à Berenuuardo episcopo ad solenne festum diui Chiliani inuitatus, Vuirceburgum uenit, ubi inter ludos & iocos à quodam equite, non hunc sed alium petente, sagitta ictus interijt. Anno 1015. Ernestus filius prædicti Leopoldi, marchio Austriæ & dux Sueuiæ in uenatione ex iaculo sagittæ, quam familiaris eius quidam in aprum collimabat, letaliter uulneratus obijt. Anno 1077. Adelbero Vuirceburgen. episcopus & ciuitas ipsa ob Rudolphum ducem Sueuiæ contra Henricum 4. Romanorum regem electum, grauiter dissentiunt, ciuitate adhærente Henrico, episcopo autem agnoscẽte Rudolphum. Quomodo deinde anno 1078. utriusque principis exercitus conflixerint, Rudolphus

phus dextra mutilatus fuerit & uitã finierit, supra in catalogo Cæsarum memorauimus. Item de discordia Henrici quarti & filij eius Henrici quinti, unde Vuirceburgum plurimũ fuit incõmodatum, iam diximus in catalogo episcoporum Vuirceburgensium. Anno 1134. monasterium S. Iacobi extra urbem Vuirceburgensem ad Scotos dictum, ab Embricone Vuirceburgensi episcopo, sub regula S. Benedicti institutum & ædificatum est. Anno 1157. post festum S. Trinitatis Fridericus Barbarossa cum Gibselda Rainhaldi comitis Burgundiæ filia nuptias celebrat Vuirceburgi in ea curia, quæ uulgo Katzenuuicker dicitur. ~~Anno 11.. principes Germani in concilio per Fridericum Vuirceburgum indictum conueniunt, sanciuntq́, ut nemo deinceps pontifex Rom. admittatur habeatur'q́, quàm qui Imp. aut Germanorum regis scitu & uoluntate electus sit.~~ Anno 1180 Henricus Baioariæ & Saxoniæ dux, qui superbus cognominabatur, Vuirceburgi ut publicus desertor & perduellio per sententiam omnibus bonis & honoribus destituitur & proscribitur. Fridericus Imp. ducatum Baioariæ Ottoni Palatino comiti de Vuitelspach, & ducatum Saxoniæ Bernhardo ab Anhalt, præterea non exiguam partem Vuestphaliæ ecclesiæ Coloniensi in beneficiũ dedit. Anno 1202. Conradus episcopus Vuirceburgensis primus huius nominis promotor præcipuus ordinis Teutonicorum, iusticiæ & æquitatis studiosissimus, direptiones, rapinas, cædes & incendia à suis perpetrata, interim quo duo Cæsares in discordia erant electi, acerrime uindicabat, ut nec suis contribulibus parceret. Quare à Bodone de Rabenspurg consanguineo suo insidiose occiditur, non procul à domo S. Saluatoris, in quo loco lapidea pyramis erecta, superne hanc inscriptionem habet:

Monasterium ad Scotos cõstruitur.

Nuptiæ regiæ in Katzenuuicker.

Henricus Leo proscribitur.

Integritas episcopi.

Hoc procumbo solo, sceleri quia parcere nolo
Vulnera facta dolo, dent habitare polo.

Anno 1209. Otto quartus Cæsar Gibseldam alias Beatricem Philippi regis filiam sibi uxorem Vuirceburgi desponsat. Sed ex publica lætitia repẽte publicus fit luctus. Nam quarta die post nuptias illa è uiuis excessit, non sine suspitione accepti ueneni, quod pellices Ottonis illi subministrasse creduntur. Anno 1266. comites de Hennenberg & Castell ditionem Vuirceburgensis ecclesiæ ingressi cum exercitu, recta Vuirceburgum tendunt, ut Bertholdum de Hennenberg canonicum, inuito etiam ipso capitulo episcopum & ducem inducant. Quibus decanus ecclesiæ cum suis occurrens, apud oppidum Kitzingen improuidos adoritur, quingentos ex eis cædit & ducentos capit. Cæteri fuga sibi consulunt. Anno 1287. Rudolfus rex sollicitationem Romani pontificis curiam imperialem & simul concilium Vuirceburgi indixit. Petebat autem Romanus pontifex per legatum episcopum Tusculanum à clero Germano subsidium contra Turcham, nempe quartam partem omnium illorum censuum & prouentuum per singulos quatuor annos continuo sequentes. Huic exactioni inauditæ antea nemo audebat contradicere, præter unum Probum episcopum Tallensem, qui conscenso baptisterio, quod est in medio ecclesiæ Saluatoris alta uoce protestabatur, se in huiusmodi intolerabilem exactionem consentire nec posse nec uelle. Incandescens legatus minatur episcopatus priuationem nisi resipiscens à proposito desisteret. At ille nihil territus in proposito persistit. Quare ut pertinax episcopatu publice destituitur. Fuerat autem Franciscanus antequam fieret episcopus, redijtq́ priuatus ad monasterium, ~~malens paruus minor monachus esse quàm magnus malus episcopus inexplebilem pontificis auariciam approbare.~~ Circa annum Christi 1290. Adolphus rex Mangoldo episcopo & ciuibus suis Vuirceburgensibus aliquot pacis conditiones proposuerat. Quas cum ciues præuaricati essent, regio notabãtur banno. Adolpho interim ab imperio amoto,

Regina sponsa intoxicatur

Concilium Vuirceburgi.

Episcopi Tullēsis integritas

Albertus primus ciues supplices reconciliatos tali pacto in gratiam suam admisit, ut sibi singulis annis uitæ suæ triginta cados, uulgo plaustra nominata, uini Francici penderent, Vicissim

cissim rex illos in suis iuribus, libertatibus & priuilegijs manu teneret. Consules & senatus ex hac cõciliatione exhilarati, Calend. Septemb. regio apparatu cœnã instituũt, adductisq; uxoribus & filiabus cõptis & ornatis choreas illi exhibent. Et in huius publicæ exultationis memoriã, consules & senatus hunc diem perpetuitati consecrantes, deinceps quotannis 3. calend. Septemb. unà cũ uxoribus & filiabus conuenerũt, conuiuantes & choreas ducẽtes. Iohãnes dux Austriæ Albertũ regem patruũ suũ in loco ubi hodie est Kunigsfelden prope Baden perimẽs, ciues Vuirceburgenses ab hoc uini tributo liberos reddidit. Anno 1397. Vuenceslaus rex Rom. & Bohemiæ Vuirceburgũ ueniens, urbem cum ciuiũ summo gaudio in suã & regni tutelam accepit, priuilegia & emunitates largitus est, & illi rursus se regi & regno contra dominum suũ Gerhardum episcopũ ad debitas seruitutes & obsequia obligauerunt. Suspendunt à mœnibus & turribus regni signa, & ubiq; aquilæ uolant. Verũ quũ Vuenceslaus Gerhardum episcopũ contrà differentẽ audiret, hærebat animo, nesciens quo iure dictos ciues abiecto uero domino, sibi & regno asserere posset. Vnde abiẽs per literas ciuibus præstitum sibi iusiurandũ remisit & eos iussit, ut priuilegia quæ illis dederat episcopo abolenda redderent. Versum est ergo ciuiũ gaudium in magnã tristiciã & mœrorẽ. Quæ res fecit ut bellũ iam pene obliteratũ, nouis instauraretur uiribus, cõmissaq; pugna prope uicũ Berchthaim, ciues primũ superiores fierent, sternerent aliquot equites & quosdã caperent, deinde uero ab equitibus superati, 1100. occiderẽtur & quadringenti caperẽtur. Gerhardus episcopus post hanc partã uictoriã non diũ superstes moritur. Anno Christi 1402. gymnasiũ publicũ, siue uniuersale omniũ bonarũ literarum studiũ, fuit Vuirceburgi erectũ, de quo et suprà in catalogo episcoporũ in uita Iohãnis primi nonnihil dictũ est. Anno 1440. Sigismũdo episcopo Vuirceburg. cũ procerib. capituli sui dissidente, marchio Albertus qui ab episcopi partib. erat cũ ualida manu ante Ochsenfurdum dicti capituli oppidũ uenit, et admotis scalis, per immissos in castrũ eius oppidi satellites oppidũ in suã potestatẽ cogere parabat. At Marchio Albertus negocio infecto & multis ex eius parte occisis, mœstus & inglorius abiuit. Episcopus Iohannes à Brun & post eũ Sigismundus Saxoniæ dux per suã ignauiã, negligentiã & prodigã inertiã ecclesiam Vuirceburgẽ. in eam cõiecerunt calamitatẽ, ut ferè omnes Capitulares domini plane desperarent hanc reflorescere & in pristinũ statũ reduci posse. Vnde quidã ex eis prouidã frugalitatẽ & industriã fratrũ Teutonicorũ cõmendantes, aiebãt ecclesiã Vuirceburgẽ. nunq; reparari siue restitui posse, q; per illorũ prudentiã. Paciscebant igitur cũ dictorũ fratrũ magistro, ut ille cõsensu & nutu Rom. pont. & regis impetrato ecclesiã cũ ducatu in suã ordinis Teutonici potestatẽ acciperet & perpetuo haberet, his tamẽ conditionibus, ut contracta debita in se semel reciperet & singulis canonicis q; diu uiuerẽt cõpetentẽ & honestum censum ad moderationẽ boni uiri quotãnis assignaret. Magister his auditis petit terminũ deliberandi. Interim Gregorius Hainburg iuriũ doctor incola Vuirceburgen. ad dominos Capitulares properans, obsecrat apud se periculũ facere, num suos haberent testes, etsi haberent, meminisse se uiros esse & ob id uiriliter agere & non despondere animũ iubet. Nam si hodie sic, cras non ita fore. Quod ad eos spectet, fortiter agendum, in cæteris confidendum deo, qui eos ex profunda hac calamitate erutos, satis superq; fortunare posset. Talibus uerbis animos illorum mutatis ita obfirmat, ut redeuntem magistrũ & propositas cõditiones acceptantem, non modo amplius non admittere sed nec audire ultra dignarentur. Et bene sperantibus deus etiam affuit, & illis Gotefridum pincernam à Limpurg & Rudolfum à Scherenberg assertores & reparatores dedit. Anno Christi 1474. quidam adolescẽs uictum suum hinc inde per cauponas in ludo tympani quærens, aduenientе tempore quadragesimali tympanum suum in uico Niclashausen ad fluuium Tuberum exussit, uulgo prædicans, ut qui hactenus choreis ad spurcam uoluptatem inseruisset, nunc uicissim prædicatione uerbi diuini iratum deum sibi placaret. Habes historiam supra in descriptione Palatinatus.

Vuircepurgũ ad horã imperio subest.

Gymnasium Vuircepurg

Ochsenfurt oppugnatur

Ecclesia Vuircepurgensis Teutonicis fratrib. offertur.

Suinfurtum oppidum Ostrofranciæ.

Iohannes Sinapius medicus præsulis ac ducis Ostrofranciæ, clariss. uiro D. Sebast. Munstero, professori publico in gymnasio Basiliensi, amico suo semper honorando, S.

ITerum totum esse te in ornanda illustrandaq; Germania nostra intelligo, uir clariss. indefessoq; studio perquirere quicquid ueteris historiæ hucusque latet, eáque de causa nuper ad te nonnullas etiam status Vuircepurgen. antiquitates transmissas esse. Quod ubi resciui, non potui

potui facere quin hanc tuam industriam, sedulitatem ac pietatem ualde collaudarem, & affectu simili erga meam patriam mouerer, in quam uelut postliminio tandem ex Italia redij, regionē amœnissimā illi sicut Vlysses Ithacæ suæ Circen & Calypso postponens. Est autē patria mihi, non ignota opinor tibi, ciuitas imperij in media Ostrofrancia, sicut umbilicus (ut de Delphis in Græcia Pindarus canit) posita nomen ut Beatus Rhenanus opinatur à Sueuorū uado sortita, Sueuofordia, uulgo Suinfort appellata, quæ annis abhinc sexcentis Comites, ac deinde Marchiones proprios habuit, qui postea duces Sueuorum facti sunt, quorū aliquot nomina ex uetustis historijs collecta tibi trāsmitto. Tandē in potestatē Eistetēsis ecclesiæ peruenit, per Eberhardum comitem à Suinfort episcopū Eistetensem. Et inde per commutationem ciuitatis Gredingen (nunc Eistetensis dominij, tunc autem imperij) peruenit ad imperiū, sub cuius aquila nūc etiam per Palatinum electorem protegitur. Viros eruditos multos protulit, ex quibus minime obscuri sunt, Cōradus Celtes, primus poëta laureatus in Germania, & Cuspinianus historiographus & orator quondā celebris Cæsaris Maxi. Deniq; abbates, prælatos, doctores innumeros hodie quoq; in totam uicinā & in exteros dat nationes. Deniq; abbates, prælatos, doctores innumeros hodie quoq; in totā uicinā & in exteras dat nationes. Quoties aūt hinc inde oppignorata fuerit & quā insigne monasteriū olim habuerit, cuius hodie nullum extat uestigiū, ex schedis adiunctis cognosces. Has tanquam φιλόπατρις idcirco ad te mitto, ut si quid forte lucubrationum de Ostrofrancia nostra siue Francia orientali nunc inter manus habet, ne silentio tā ueterem ac florentē remp. prætereas. Bene uale ac te bonis studijs quā diutissime incolumē serua. Datū Vuirceburgi ex aula principis, ex qua te diligenter saluere iubet Nobilissimus uir Iohannes Zobelus & Theobaldus à secretis, Iterum uale XI. Calen. Quintilis, anno 1549.

Antiquitates ciuitatis Suinfordensis.

EBerhardus uicesimus Aistetensis episcopus, frater, ut quidam autumant, uel ut alij, filius Othonis comitis Suinfurtensis, facti ducis Sueuorū, præfuit XIII. annis. Ab illo & suis progenitoribus, ciuitas Suinfurdensis cum accessorio ad episcopatum Aisteteñ. peruenit. Obijt MCXII. VI. Ianua. Marchio Henricus longa ægritudine uexatus 14. Caled. Octob. orientalium Francorū decus obijt, & in ciuitate sua Suinford in septētrionali parte monasterij sepelitur, anno domini MCXVII. Anno 1047. Otho dux Sueuorū obijt, in cuius locum Otho marchio de Suinfort surrogatur. Otho de Suuinfort dux Sueuorum 4. Calēd. Octob. obijt & in Suuinfort cum parentibus suis sepultus est anno 1057. Anno 1058. memorati Othonis soror Gutha, ducissa Bohemiæ obijt 4. nonas Augusti Pragæ sepulta. Hæc exhistoria scripta.

Ex tertio libro Beati Rhenani de rebus Germanicis, ubi de Francofordia agit, unde nomen habeat Suinfordia.

Hunc traiectum Mœni fluminis Franci possidebant, à quo oppido nomen datum per eam occasionem nato. Sed cogitandum, an in huius quoq; ripa amnis oppida sita, Suinfordia & Ochsenfordia à Sueuis & Fosis populis potius sint dicta, quàm à significatarum bestiarū transitu uel conditorum cognominibus.

Q. d. Sueuofordum, Fosi uidentur esse Foitlender.

Monasterium ord. S. Benedicti in Suinford commutatum in ordinem Teutonicorum anno 1283 mense Martio.

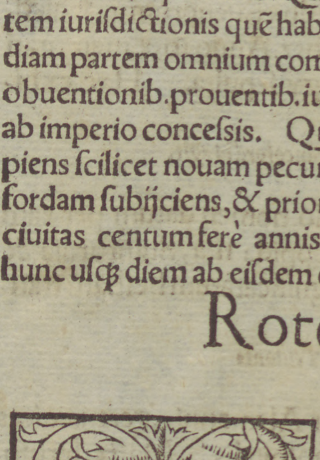
NOs frater Matthias præceptor Alemanniæ, gerens uices magistri generaliter domus hospitalis S. Mariæ Ierosolymitanorum, & frater Dietricus magnus præceptor Aconensis, frater Conradus de Fuchtuuang prouincialis Franconiæ, necnon frater Hermannus de Munrichstat commendator, & conuentus in Suinfort eiusdem ordinis, tenore præsentium confitemur & ad notitiam tam præsentium quàm futurorum cupimus peruenire, quod cum monasterium in Suinfort Herbipolensis diocœsis, ecclesiæ Eistetensi in temporalibus pleno iure subiectum, longis retroactis temporibus sub regula beati Benedicti minus prouide regeretur, & ex magna parte cultus diuinus diminutus esset ibidem, ædificijs plerunque dilapsis & ruinam minantibus, prædijs quoque cum alijs attinentijs passim in negligentiam labentibus, eiusdem monasterij deo dicati subuersio probabiliter timebatur: Reuerendus igitur pater & dominus Reinboto episcopus Eistetensis, ad quem sicut prædictum

ctum est, fundus ipsius monasterij cum suis attinentijs pleno iure proprietatis spectabat, de cõsilio capituli Eistetensis, prouide cogitans cauere decreuit, ne locum semel deo dicatum dilab contingeret, & alijs quàm diuinis usibus mancipari, idem Reuerendus pater & dominus Reinboto episcopus & capitulum Eistetense mutata religione loci, prænominatum monasterium incorporandum ordini nostro nobis dederunt, de communi consensu & unanimi uoluntate, ea uidelicet conditione, ut antiqua duntaxat eiusdem monasterij prædia nobis deseruiant, mancipijs & alijs feudis, quæ dicuntur Manlehen, quæ uel episcopi Eistetenses uel abbates sæpedicti monasterij conferre consueuerant, saluis per omnia ac Eistetẽsi ecclesiæ reseruatis, &c. Actum & datum, Anno domini M.CC.LXXXIII. mense Martij.

Succincta descriptio ciuitatis Suinfordensis.

HAec ciuitas sita est in ripa Mœni fluuij in loco fertilissimo, ubi uineæ plantantur, agri seruntur, fœnum & ligna uberrime proueniunt. Cuspinianus ibi natus scribit in suis Chronicis de ea in hunc modum: Hæc urbs nunc imperialis est, olim Othonis ducis de Suuinfort fuit hæreditaria, qui sub Henrico 3. degebat, pòst Cæsari Romano cessit, libera facta. Nostro æuo aliam quàm olim occupat aream, translata scilicet ad iactũ bombardæ à ueteri situ, qui & in hunc usq; diẽ uocatur uetus ciuitas, etiam si nullas habeat edes sed uineas tantum. Habet insigne forum frumentariũ, uicinis oppidis & uicis sua ibi distrahentib. cõmodissimũ. Hinc enim per fluuiũ frumentũ ab emptorib. in alia loca quo uolũt facile abducitur. Quin & molas habet frumentarias toti regioni inseruiẽtes, fluuio ibi natura & arte in uarios usus & necessaria obsequia instituto. Grauata fuit hæc ciuitas longo tempore à regibus & Imp. uarijs oppignorationibus, ex quibus ipsa se subinde redemit atq; imperio rursum subiecit, magnas passa expensas, unde in hũc usq; diẽ se ad plenũ nondũ extricauit. Nam anno Christi 1300. oppignorauit rex Albertus tam ciuitatem quàm burgum episcopatui Vuircepurgẽsi, Deinde Hẽricus septimus Rom. Rex oppignorauit eam anno 1310. Bertholdo comiti ab Hennenberg. Tertio, cõfirmauit rex Ludouicus literas hypothecationis, quas memoratus rex dederat comiti Bertholdo & insuper ciuitatem ipsam plus oppignorauit unà cũ burgo, foro præfectura & reliquis iurib. Quarto subsequentes comites ab Hennenberg uendiderunt mediã partem iurisdictionis quẽ habuerunt in ciuitate, episcopatui Vuircepurgensi, dantes scilicet illi mediam partem omnium commodorum, quã habuerunt à burgo, marca, præfectura, iudicio, uillis, obuentionib. prouentib. iurib. consuetudinibus, teloneis, decimis, redditibus atq; alijs iuribus ab imperio concessis. Quinto, Venceslaus hoc maximum grauamen adhuc plus auxit, accipiens scilicet nouam pecuniæ summam ab episcopatu Vuircepurgensi, atq; arctius eidẽ Suuinfordam subijciens, & priores oppignorationis literas de nouo confirmans, &c. In summa, hæc ciuitas centum ferè annis agitata & uexata fuit his oppignorationum grauaminibus, nec in hunc usq; diem ab eisdem omnino libera est, ut iam quoq; diximus.

Rotenburgum ad Tuberum fluuium, ciuitas imperialis.

PAtet ex historijs, duces Francorũ olim potentissimos fuisse, priusquã episcopus Herbipolensis ditionẽ tã amplam adipisceretur, & comitatus Babenbergẽ. in episcopatũ erigeretur. Nam ditio eorũ excurrebat ad Sueuos, Thuringos & Bauaros, multiplicatisq; ducib. quidã eorum sedẽ collocauerũt in ciuitate Rotenburgẽ. alij alibi. Deficientib. autẽ illis ducibus, ciuitas Rotenburgensis peruenit ad imperium, sicut & supra in descriptione Rotenburgi Sueuici ostendimus. Est autem Rotẽburgũ istud Tuberense ualde elegans ciuitas & amœnus locus, cuius situs est in edito colle, habens ad occidentem profundam uallem, per quã descendit Tuberus fluuius. Est etiam fundus adiacentis agri satis fertilis, producitq; copiam frumenti, uini atq; lignorum.

De ualle Tuberensi & oppidis in ea sitis.

ORitur Tuberus fluuius supra ciuitatem Rotenburgensem in uilla quadam Vuertringen appellata, descendensq; ad septentrionem efficit uallem quandam magnam & fertilem, in

in qua sequentia oppida sita inueniuntur. Rotenburgum oppidum imperiale in monte situm, habens in subiecta ualle præterfluentem amnem Tuberum, abundat omnibus bonis, nisi quod aquæ penuria in sublimi loco laborat. Kreglingen aliud oppidum, quod marchionem Brandenburgensem agnoscit dominum. Rötingen oppidum, de dominio episcopi Vuirceburgensis. Vuickersheim castrum & oppidum subiectum comitibus de Hohenloe. Mergētheim elegās oppidum cum munitissimo castro in planicie sito, ordinis Teutonicorum fratrum. Brunbach monasterium ordinis Cistertiensis, cuius aduocatiam habent comites Vuertheimenses. Lauda oppidū antiquorū comitum de Reneck. Bischofsheim oppidū episcopi Maguntinensis. Vuertheim castrum & oppidū, caputq; totius illius comitatus, situm in confluētia Tuberi & Mœni.

Vuertheim.

HAbent Comites à Vertheim ditionem suam in ducatu Vuirceburgensi iuxta confluentiam Tuberi & Mœni fluuiorum, suntq; de antiqua familia, etiamsi nihil habeam de prima eorū origine. Anno Christi 1300. Bappa præfuit huic comitatui, reliquitq; filiū post se nomine Rudolfum, cui ob ductam uxorem accessit quoque ditio Brenburgensis. Filius Rudolfi Eberbardus dictus, utrūq; possedit dominium, quod ille decedens reliquit filio suo Iohanni. Hic Iohānes duxit uxorem filiam ducis Deckensis, mortuusq; anno 1407. pater & stemma fuit sequentis generationis.

Iohannes comes.
- Iohannes comes Vuertheimeñ
  - Georgius comes
    - Eberhardus comes Vuertheimensis
    - Iohannes canonicus Coloniensis & post fratris mortē comes Vuertheimeñ. obijt 1497.
  - Iohannes, Albertus — Canonici
  - Michael dominus
  - Vuilhelmus dominus in Brenburg
    - Asimus
    - Ludouicus
    - Michael. Georgius. Michael
- Michael dominus in Brēburg

Mortuo comitē Eberhardo sine hærede, frater eius Iohannes relicto canonicatu administrauit comitatum Vuertheimensem. Cumq; & ipse sine hærede moreretur, deuolutus est comitatus ad dominos de Brandenburg tanquam ad propinquiores hæredes.

Francfofurtum ad Mœnum.

HAec unica est ciuitas in Francia orientali, aut potius in extremitatē eius ad Mænum fluuium sita, quæ nomen suæ gentis refert, ante Francorum aduentum Helenopolis, ut quidam scribunt, appellata. Fuit ab antiquis temporibus imperialis ciuitas, consecrataq; electioni noui Imp. Primus ibi Arnolfus delectus est Imp. Creuit hæc ciuitas supra modum in diuitijs & splendore ob commune totius Germaniæ emporium quod ibi multis fuit annis: quo undiq; ex Germania, itemque ex Italia, Gallia, Polonia & Anglia mercatores bis in anno conueniunt & omnis generis merces illuc deferunt, nempe in medio quadragesimæ ante pascha & in medio mensis Septembris. Diuiditur hæc urbs ipso Mœno fluuio in duas amœnas ciuitates, ac rursum lapideo ponte satis eleganti & præstantis operis sibi ipsi cohæret, unoq; senatu & magistratu atque iure eodem reguntur. Maior Francofurtum & minor Saxenhausen, quasi dicas, Saxonum domus appellatur. Francofurti nomen accepit, ut diximus, à Franco filio regis Marcomiri, instauratore eius, autore Tritemio, etiamsi alij putent id nominis accepisse à uado seu portu, quem Franci olim sub Carolo magno in Saxonicis bellis habuerunt. At certum est, hanc urbem etiam ante Caroli magni tempora, iam olim Francofurti nomē obtinuisse. Constatq; Pipinum Caroli magni patrem in hac urbe in honorem Saluatoris egregium templum & Canonicorum collegium (quod tamen hodie, ad S. Bartholomæum uocatur) fundasse & construxisse. Quod postea filius eius Carolus magnus, paternæ pietatis & singularis erga hanc urbem affectionis, uestigia insecutus, compluribus uillis, prædijs, decimis iuribus magnifice atque regaliter dotauit. Quem pari pietate & posteri aliquot Imperatores & reges Rom. in hoc sunt imitati.

Francofurti nomen unde.

Collegium S. Bartholomæi.

Porro in detestabili illo schismate, quod postea inter Ludouicum Bauarum Imp. & Iohan. Papam XXII. extitit (quapropter etiam idem Ludouicus anno domini 1338 imperialia ibidē Francofurti comitia, quibus multa contra pontificum Rom. & consultata & conclusa fuerunt, habuit) cum utriq; se suosq; adhærentes bonis publicis persequerentur, euenit, ut pleraq; illa ad templum collegiumq; prædictum pertinentia, à uicinis comitibus & nobilibus occuparentur, concedente nimirum permittenteq; ipso Ludouico, ob id quod collegium illud Pontificis potius quàm suas sequi partes maluerat. Præpositus tamen quod cum Senatu à Ludouici partibus stabat, Præposituram ferè saluam retinuit, quo in statu hodie quoq; consistit. Anno Christi D.CCXCIII, Carolus magnus Francofurti generale congregauit concilium, in quo condemnata fuit communibus suffragijs Feliciana hæresis, quæ (ut abbas Vrspergensis commemorat) Christum redemptorem nostrum secundum humanitatem adoptiuum saltem esse dei filium stulte asserebat. Non minore beneuolentiæ affectu Carolus quartus Rom. Imp. hunc urbem est prosecutus. Quapropter electionis Romani regis, futuriq; imperatoris, per septē Germaniæ principes electores, fiendæ, locum, eò potissimum in perpetuum constituit, bullaq; sua aurea confirmauit. Nam antea, quantum ad ipsum electionis locū, uariè obseruatum erat, quanquam prius etiam ut plurimum electio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, ut cum in dissensione Electorum duo pariter in Rom. regem nominarentur, alter in agro Francofurtensi iusto exercitu considere, alterumq; sesqui mensis spacio, cum eo conflicturus, expectare consueuerit: qui cum uel prælio uel aliàs cedente aduersario, superior extabat, tūm demum in urbem recipiebatur & pro rege agnoscebatur. Ita accidit inter Henricum Landgrauiū Thuringiæ & Conradum Friderici secundi filiū: item inter Ludouicum Bauarum & Fridericū Austrium: similiter inter Guntherū comitē à Suuartzenburg & Carolum quartū: quorū omniū cōflictus supra in catalogo Imperatorū sunt obiter signati. Sciendum præterea quod in nundinis Francofurtēsibus, illi qui in arte Gladiatoria excellunt, magistri titulo, si id ambiant, à magistris eiusdem artis, ciuibus tamen huius urbis, ex speciali Romanorum Imperatorum & regum priuilegio insigniuntur, id quod alibi non licet.

Concilium Francofurti

Locus electionis regis Rom.

Ars gladiatoria.

CIVITAS FRANCKO

fordiana ad Mœnum ſita, locus ob eius empo-
rium tota Europa celeberrimus, cuius picturam nobis tranſmiſit prudentiſſimus eius Sena
tus ad ſuggeſtionem eximij uiri domi Iohannis Fichardi iuriſcōſulti, qui ſua
autoritate qua pollet facile à Senatu obtinuit, quod ego & mei ſi-
miles obſcuri homines, nunquam impetrare
potuiſſemus.

Francfofordianæ ciuitatis situs & figu alem hoc Christi anno 1549 habet.

Hennenberg.

EO tẽpore quo Gothi irruerũt in Italiã & deuastarunt omnia circa annũ Christi 438, nobilis quidam Rom. de familia Columnensium uenit in Germaniam, quo saluti suæ et quieti consuleret. Veniens autem in Franconia ad syluam quandam, ubi iam castrum Hennenberg constructum est oblectatus ualde illa regione, constituit secum, in monte illo erigere ædificia. Incipientibus autem artificibus repurgare aream illius loci, excitarunt perdicem cum pullis eius, ex quo euentu arx postea constructa, fuit Hẽnenberg appellata. Quãdo uerò & à quo Imperatore domini illi ad comitatus & principatus dignitatem fuerunt euecti, non inueni.

Babenberga

ESt in Franconia nobilis ecclesia Bambergẽ ad amnẽ Regnitium sita, quam fundauit Henricus 2. Imp. quem accolæ religiose colunt & sanctum habent. Ibi quoq; Berengarius sepultus est, qui regnũ Italiæ usurpauit, & ab Ottone 1. captus in Germaniam ductus, illic exulans obijt. Supra ciuitatem in edito monte arx est sita, natura & arte munita, in quam se contulit Albertus nobilissimus Francorum comes, & Ottonis Saxoniæ ducis ex filia nepos, cum Conradum comitem occidisset, qui Ludouici regis fuisse filius dicebatur, Albertus uerò Krantz asserit eum regis fratrẽ uisse. Siquidem inter Albertum comitem Babenbergẽ fratresq; eius Adelhardũ & Henricum ab una, & Ratulphum undecimum Episcopum Wirceburgensem ac illius fratres Conradum Eberhardum & Geberhardum altera partibus inuicem sibi sanguine iunctos, ut Regino scribit, ex parua scintilla magnum gliscit incendium. Et dum nemo esset qui principio, dum facile fieri poterat, extinguendæ flammæ studuisset, huius odij uis in publicos conflictus progreditur, in quibus Eberhardus, Adelhardus & Henricus, ac demum etiam Conradus Ludouici regis frater dux Franciæ orientalis occisi sunt: episcopus Ratholphus sibi fuga consuluit ciuitate sua subinde capta & direpta. Ludouicus rex hanc contumeliam ulturas comitem obsidet. Difficilis autem expugnatio loci uidebatur. Ob quam rem ad dolos recursum est. Hatto episcopus Maguntinus minister sceleris inuentus est, qui profectus ad Albertum (sic ab alijs uocatur) litis arbitrum se dixit, rogauitq; Albertum, ad Imp. in castra descẽderet, quia uel pacem ei daret uel in arcem reduceret incolumẽ. Credidit Albertus accepta iurisiurandi religione, Hattonem secutus est. Vix arcem egressi erant, tum Hatto, Vereor, inquit, ne diu apud Imp. morari oporteat, utilius fortasse consilium erat prius sumpsisse cibum. Laudauit Albertus uerba præsulis & in castrum rediens Hattoni prandium dedit. Quo sumpto, ad Imperatorem cum eo perrexit, ubi mox captus est & capitali sententia damnatus. Cui archiepiscopi fidem imploranti, respondit parum religiosus pontifex, Se fidei satis fecisse, qui semel reduxisset incolumẽ cum ad prandium introiuit, bis reducere non promisisset. Infelix Adelbertus gladio obtruncatus est, & omnia bona eius fisco regio adiecta. Anno domini nongentesimo tertio. Regino scribit hunc Adalbertum apertis portis ultro se regi obtulisse atque supplicem de commissis ueniam poposcisse atque emendationem promisisse. Postea uerò bona illa confiscata unà cum ciuitate Babenbergensi in Henrici secundi manus peruenerunt, qui ea in pios usus conuertit, hoc est, ex eis nouum episcopatum Babenbergensem instituit. Et cum Conradus Imperator suspectas sibi haberet Saxonum uires, & uideretur sibi iniquum uiribus aliquid agere contra Henricum ducem Saxoniæ, Hattonem episcopum Maguntinum contra eum sollicitat

culosos gurgites seu cataractas ut Strabo uocat, in quibus naues facile abripiuntur. Primus uocatur Germanicè Seuurüssel, id est, proboscis suilla, ubi aqua Danubij horrendo strepitu illiditur ad saxa sub aquis latentia, & nisi nauta expertus sit & caute nauem ducat, in periculum incidit. Deinde post medium miliare infra oppidū Gryn occurrit alia charybdis, ubi aqua in modum turbinis per gyrum agitata, plurimas excitat procellas, easq; tam insanas ut naues uix sine periculo transire possint. Pereunt multi homines absorbēturq; in tantam profunditatē ut nunquam emergant. Tentauerunt aliquando ingeniosi uiri uoraginis illius inuestigare profunditatem, sed inuenerunt tam magnum hiatum illum esse, ut bolus nullū inuenerit fundum. Quicquid ibi mergitur manet ibi, nec unquam emergit.

De oppidis, castris, uillis & monasteriis iuxta Danubium in Austria sitis.

ADiacent Danubio innumera oppida, castra, uillæ & monasteria ab utraq; eius ripa, primūq; sub Patauia occurrit Bechlern oppidum & castrum, ubi plurimi habitant figuli, qui & iudicem habent peculiarem. Item Vueiteneck castrum, Melck regium monasterium & castrum unà cum oppido: Eueridorff oppidum, Augstein castrum montanum, Spitz oppidum, Tierstein oppidulum & castrum. Stein ciuitas & castrū: Krembss ciuitas, Rotuuyg monasterium ord. Bened. in monte situm: Hellenburg castrum, Tullen oppidum, Tulbing castrum & est episcopi Patauiēsis, Kunigstettē & Zeiselmauer duo oppida. Stockerauu oppidum nō muratum, Greiffenstein castrum Patauiensis sacerdotibus bene notū: Greitzenstein castrum montanum, Kitzendorff ubi nobile crescit uinum sicut & in Bisenberg, uocaturq; uinum illud Bisenbergēse, Closter Neuuenburg oppidum & castrum, ubi celeberrimum est monasteriū, fundatum à sancto Lupoldo marchione Austriæ & Agnete uxore eius filia Henrici quarti Imperatoris. Item Calaberg castrum montanum, sub quo in planicie uilla extructū est, in qua admirabilis ille sacerdos parochum egit, qui suis facetijs totam Germaniam repleuit. Crescit in eo tractu optimum uinū. Sequitur deinde Vienna metropolis, denominata sic ut aliqui putāt à fluuio Viēna dicto. Habet ciuitas illa optimum fundum, in quo etiam nobile crescit uinum. Ottocarus rex Bohemiæ interim quo Austria est potitus, castrum illud in quo hodie Austriæ principes regiam tenent, à fundamētis posuit, cum antea angustas admodū ædes ijdem principes inhabitarint. Infra Viennam plurima iuxta Danubium inueniuntur oppida & castra, usq; ad Pressburgum ciuitatem, quæ coronæ Vngariæ subijcitur. Crescit quoq; ibi præstans uinum. Oppida autem intermedia sunt Krainberg, Haynburg oppidum & castrum, ubi & mons Haynberg, in quo nidificant optimi falcones & aues dictæ Germanicè Blafuss: item Rotenstein, Teben, Vuattenburg, Karolspurg, Kotzo, Altenburg, omnia castra: Raba episcopalis ciuitas, Gummern oppidum & castrū, ubi plurimi capiūtur pisces, qui Husones appellantur: Strigonum uulgo Gran dictum, ciuitas archiepiscopalis & quæ montanum habet castrum, atq; ubi thermæ naturales sunt. Lindenburg oppidum & arx, ubi conseruatur corona sancta, qua Vngariæ reges coronātur. Hinc patet quàm potēs olim fuerit Austria, sed quæ hodie longe potentior est, quū interim accesserint regiones Stiria, Carinthia, Croatia, comitatus Ciliæ, & comitatus Tyrolēsis.

Vinū nobile.

Castrū Viennense cōstruitur.

Vienna metropolis Austriæ.

Wolfgangus Lazius Viennensis, medicinæ & philosophiæ doctor, regius historicus & gymnasij Viennensis ordinarius Sebastiano Munstero S.

QVòd nostræ tibi Viennæ historia perplacuit, uir clarissime, libēter audio, etsi nō eius modi liber sit qui laudē mereatur, quòd tumultuario labore confectū, dum Decades Austriacæ historiæ cōcinno, amici hunc extorserint, deprauatè in aliquibus locis, ut uideo, à meo amanuensi descriptum. Proinde denuo hāc historiam & quidem multo auctiorem molior &c. Ad petitionem tuam uenio, quo imaginē nostræ urbis requiris, te eam memorabili operi tuo, quod moliris, adiecturum polliceris, qua re me Hercule post hominum memoriam nihil præstantius atque hominū generi magis gratum facere potes. Itaq; proposui rem senatui nostro, qui haud grauatim petitioni tuæ morem gessit. Vnde urbē nostram cum mœnibus, propugnaculis (incredibili retroactis annis sumptu aduersus Turcas excitatis) templis, ædificijs publicis & priuatis geometricè in plano depinxi, in ære sculpi feci & exemplar tibi mitto, quod xilographus imitetur. Proinde rogo te mi Munstere, ut eam diligenter cures, ut hic depicta est, procudi. His me commendo, & ut me in album amicorū tuorum adsciscere uelis, peto. Viennæ Pannoniæ 20. Augusti, anno 1547.

Breuis topographia Viennæ metropolis Austriæ, autore Wolfgango Lazio &c.

VIenna notissima Austriæ archiducatus metropolis, cuius hic tibi lector imaginē exhibemus, ante Christum adhuc natū, culta ciuitas fuit, & à Sarmaticis populis inhabitata, ijs, quos Octauius Augustus Cæsar, solo æquatis Metullo, Monætio, Vendo & Terpono ob crebra & infesta Italiæ latrocinia, ab Istriæ finibus ipsoq; Saui fluētō ad Danubij orā trāsposuerat. Hi paulatim ita succreuere, nominibus iam tribubusq; distincti, Boi, Sennones, Brenni &c. ut pulsis loco Sarmatis, ipsi eam ciuitatem cum conterminis prouincijs oppidisq; obtinuerint, quorum ex numero & Carnuntum erat, uetustus & hodie haud procul à Vienna locus, multis ruderibus ac ædificiorū ruinis refertur, quem Austriaci hodie ob antiquitatem Troiam, & Petronellam à templo forsan istic posito nomināt. Verum enimuero quo tum Vienna nostra appellata fuerit nomine pro certo haud equidem constat, nisi quantum coniectura suggerit, eam Vindebonnam gentilicia non Romana lingua appellatam, quòd Vindorum is quondam districtus extiterit, quem Germani adhuc bannum dicimus. Vindobonam enim in confinibus Norici ac Pannoniarum Antonini itinerarium ad Cetium collocat montem: quam uocabuli compositione mutata, Iuliobonnam Ptolemæus nuncupauit, descripta isthic ab utroq; Decima Germanica legione, cuius in hanc usq; diem & monumenta & argumenta infinita intra mœnia Viēnæ atq; extra supersunt. Quanquā autem ex ipso uocabulo Vindobonna prioribus syllabis extinctis, aliquid simile uulgari Viennæ appellationi emergat, tamen nota est res, hanc alia quoque nomenclaturā Fabianam uocatam, cuius prima syllaba dempta, clarius hodiernum ac uulgo tritum uocabulum remanet Biana. Ita nanque in uernacula nostra lingua uocamus, & uetustis diplomatibus utraq; in lingua repertis, appellatam inuenimus. Nec moror in quibusdam exemplaribus historiæ diui Seuerini & diplomatibus, Fauianas nominatam. Huius enim barbarici seculi causa extitit, & solent adhuc Belgicæ nationes b & u literas unam pro alia usurpare. Porrò ante quadriennium ferè fragmentum columnæ dum noua fossa agitur ad portam Scotensem erutum fuit, in quo utrunq; nomē incisum extat, facta mentione cuiusdā Marciani decurionis, ædilis & duumuiri, municipij Vindobonæ & præfecti cohortis Fabianæ. Quo ex monumento duo eliciuntur, primo, quòd Vindobona non ius coloniæ sed municipij duntaxat habuerit, quum alioquin in prouincia Austriæ ad Danubium duæ extiterint coloniæ, Carnuntū & Laureacum, hodie Petronellium & Ensium nuncupata loca, deinde quòd Fabianæ uox alteri uetustiori à castris cohortis Fabianæ nimirum accesserit, quam Millenariū fuisse credendum est, fortè à Tito Fabiano denominatam, cuius & Pannoniæ præfecti Cor. Tac. meminit lib. 18. uel potius ab Annio Fabiano, quē legioni X. Germanicæ Pannonicæ præsedisse, tot apud nos monumēta eruta cōtestant. Hæc de nominis etymo. Itaq; ut iam diximus. Vienna ante Christū natum fuit culta à Sarmatis & Vindis, quos insecuti sunt, Boi, Sennones, Brēni ac Gesatæ, Gallicæ omnis ueteris Germanicæ linguæ nationes, sed q̃s Nero Tiberius in formā prouinciæ redegit. Quo ex tēpore limes Danubij præ

Carnūtum.

Vindobonna.

Vienna. Biana.

Laureacū hodie Ensium.

biȷ præsidio primum omnium à Romanis contra oppositas Germanicas nationes firmari cœptus est. Præsidium erant legiones 4. ex quib. 13. Germanicam (cuius in territorio Viēnæ statiua erant) Traianus Imp. in illo memorabili aduersus Decebalum regē gesto bello in Daciam abduxit, & suffecit illi postea apud Pānones Marcus Aurelius decimam Alaudam siue Germanicensem à Rheni præsidio abductam & magnis laudibus à multis celebratam. Hinc haud extra rem coniectura est, primæuis Austriæ marchionibus 5. alaudarū aurearum insignia eo euentu accessisse, quòd eas ab imperio prouincias accepissent, in quib. decimæ huius legionis alaudæ quondam statiua erant. His legionibus additæ erant, Alæ equitum quædam, Ala Flauiana, unde quidam Viennam Flauianā dictā coniȷciunt, ala Scriboniana, ala Cetiensis &c. Harum legionū alarūq́ præsidio, limitem Danubiȷ ipsis in locis multo tempore Romani aduersus frequentes nationum Sarmaticarum Germanicarūq́ incursiones tuebantur, quarum præcipue erant, ex his quidem Marcomanni, Quadi, Boi, Heruli, Longobardi &c. ex illis uero Daci, Vādali, Gepidæ & Hunni, de quibus Rom. sæpe cruentas reportarunt uictorias. At illi huius terræ allecti fœcunditate, omnem mouerunt lapidem, ut suæ facerēt potestatis. Idē postea fecerunt Gothi, alia German. natio, Pannonias sui iuris facientes, qui & cum Chunimūdo Sueuorum rege ad lacum Pisonis, quē hodie in confinib. Austriæ & Hungariæ den Neuusidler see uocāt, ingens fecerunt p̄lium. Et ab eo tempore Fabiana caput iterum exeruit, quum Vindobonæ adhuc nomen retineret. Regia hæc erat, ubi Herulorum reges aulas suas sustinebant, angustior tamē multo q̄ nunc sit. Fuit tunc in ea urbe, nēpe circa an. Christi 464. D. Seuerinus, Christo lucrifaciens gentem illam, & cum ipse sibi suisq́ monachis cellulam sub Cetio posuisset, barbaros reges induxit, ut duas intra Fabianam basilicas extruerent, sed quæ postea ab Auaribus uel Longob. fuerunt demolitæ. Hæ enim gentes post Herulos Pannoniam Noricumq́ possederunt, id quod hist. D. Seuerini docet. Occupantibus autem Longob. Fabianam post 40. an. in uitati à Narsete eunucho in Italiā Trāspadanā, ea loca Auaribus reliquere habitanda. Ad hanc gentem in fide Christi erudiendam, D. legit̃ Ruptus circa an. salutis 636. (aliȷ numerāt 540) Gisalaricum quendam ablegasse. Qui Christo barbara gente uendicata, beato Rudberto magistro suo intra Fabianā sacellum posuit, q̃d adhuc ædibus nostris uicinum Viēnæ superest. Atq́ ab eo tempore episcopatus quondā apud Fabianam à S. Seuerino auspicat9, renouari cœptus est. Cui legunt̃ p̄fuisse Mamertinus (consecratus ab ipso Seuer. & Marcianus monachus cellæ Seuer. Is non habuit successorē, barbara gente Lōgob. & à Christo aliena immigrāte. Relata rero diocœsi p Gisalaricū S. Rudberti discipulū, secuti sunt eū episc. Fabianēses siue ut in aliȷs codicib. legit̃ Fauianēses aut Vigēneñ. Sodomus & Haymo. Habuit Sodomus archiepis. suū in Norico Vnilonē Laureacensem & coepisc. apud Iuuauiam, quæ hodie Saltzeburga dicit̃, Ioan. & Pataui æ Vualdaricū. Post hæc tēpora Carolus Magnus celebres quondā apud Roman. Rheni atq́ Danubiȷ limites restituit, uocib. gētilicȷs nūcupatos, Marcha Vuestenrich & marcha Ostērich, collapsamq́ in eis religionē instaurauit, & prouincias eas pulsis Auaribus ex Pānonȷs magna ex parte Teutonicis gentibus colendas tradidit, constitutis illic more Rom. aliquot colonȷs: quarum præcipua tum Fabiana erat, ubi & beato Petro basilicam construxit, quæ adhuc Viēnæ extat, ruinosa ac uetustate præ cæteris cōspicua & ferè collapsa. Idē fecit in Sabaria, Sicābria, Carnūto, ubi D. Petronel. basilicā posuit, à qua locus ille in uicū redactus nomēclaturam ad posteros trāsmisit. In uetustis codicib. Carnburgū tum dictum fuisse animaduerti & campos proximos Carnfeld. In Norico quoq́ Ripensi erant coloniæ aliq̃ celebres, ubi basilicas pro retinenda Christi religione Carol. legit̃ cōstituisse, quas ptim uetustas in uillas admodum exiguas mutauit, ptim in monast. conuertit. Iis auspicȷs & Fabiana nostra amplificata & diocœsim suā ueterem recepit, quā administrasse legit̃ ab eo tēpore Haymo quidā et sub Arnulpho Imp. circa an. dñi 908. Radfridus à Laureacensi metropolitano consecratus. Cæterū sub Ludouico Arnulphi filio, Cōrado & Hērico Augustis Hungarorū gens fera crebris incursionib. totā ferè Germaniā desolatam fecit, quæ res fecit ut Fabiana nostra rursus in ruinas cōcideret, in quibus exigua uilla cum domo uenatoria paulatim adsurrexit, in qua Hungarorum reguli ethnici à uenatione consueuerant conuenire. Quæ postea domus, Fabiana paulatim ad oppidi amplitudinem redeunte, & nomine mansit & ædificȷs, nostris ædibus & diui Rudperti sacello proxima

Seuerinus Austriorum apostolus.

Episcopatus Viennensis uetustissimus.

Vuestenrich. Osterrich.

Noricum Ripense.

Fabiana desolata ab Hungaris.

Itaque Hungari atque Auares facti iterum incolæ huius uetustæ urbis, paulo pòst cæsi sunt ad
Lycum flu. ob Ottone 1. qui in exercitu habuit plurimos Germaniæ proceres, comites scilicet
à Buchorn, à Schala, à Lengenbach, & à Blae. Quorum primæ stirpis Vdalrichus nomine in
expeditione contra Auaros eam partem superioris Pannoniæ subegit, quæ in Valeriam excur
rit, isticq; sedem posuit & eam terram ab Ottone 3. in beneficium accepit, à quo comites à Bu
ten & Varnbach, qui prope nouam Austriæ ciuitatem in Neunkirchen, hoc est, nouem eccle
sijs regiam tenebant, in duces postea Carinthiæ inaugurati. Quorum postremus Eckenber
tus sub Friderico 1. in expugnatione Mediolani mortem oppetijt. Comitibus uero à Schala
cessit castrum Medlicense cum adiacente terra. Porro familia comitum de Blae, qui sub Pipi
no rege latè domo profecti ex Gallijs in Noricum sedem permutarunt, Grub castro constru
cto & Benedut, Peur ac Schlechdorff cœnobijs apud Baicarios excitatis, beneficio Francorū
regum multos & in uicinia Norici Pannoniæq; agros obtinuere. Fuit in hac stirpe & Si

Peurē monasterium.

fridus quidam patriarcha Aquileiensis, qui unà cum fratribus suis, quum Beuren cœnobium
prope Saltzeburgum posuisset. eidem & prædium Fabianæ nostræ atque agros uicinos conces
sit. Retinent etiam in hunc usque diem monachi Beurenses aliquot Viennæ, hoc est, Fabianæ
nostræ uillas. Etsi autem hæc comitum de Blae stirps multis postea seculis in Austria manserint,
agros tamen suos cum Fabiana amiserunt, ab Hungaris occupatos. Quorum insultus fugien
tes ultra Danubium profecti, Hardekhe, Tanspurg ac Vueikerschlag castra excitauere. Horū
familia in Conrado & Ottone defecit circiter annum domini 1264. qui in arce ab Hungaris in
terfecti, comitatus suos Burggrauijs Magdeburgensibus reliquere. Itaque in his angustijs
Vienna ante Ottonum tempora ferè inculta iacuit, è comitum à Blae, cœnobijq; Beuren obse
quio ab Hungaris adserta. Quos postea Lupoldus & Albertus comites Babenbergæ exules, qui
bus marchia orientalis ab Ottone 2. in beneficium collata fuerat non solum è loco Viennæ sed
uniuersa Pannonia superiori Noricoq; Ripensi eiecerunt. De hoc Alberto comite Babenber

Lupoldus primus marchio.

gensi capite plexo, uide Ottonem Frisingeñ. li. 6. cap. 15. Ad Lupoldum 1. marchionem, à quo to
ta series progenitorum nostrorum (inquit Otto Frising.) usque ad hæc tempora nostra extendi
tur, stilum uertamus. Is sic refertur obtinuisse hanc terram. Dum adolescens die quadam in ue
natione per auia fuisset Imperatorem solum secutus, & illi feram percussurus arcum fregisset,
iuuenis arcum suum ilicò cæsari exhibuit. Tunc cæsar percussa fera super alacritate adolescen

tis delectatus, promisit ei terram, quam sibi proxime uacare contingeret,
ipsiq; competeret. Nō multo pòst tempore marchione Austriæ mortuo,
cum multi procerum instarent apud Imperatorem pro ea terra, prorum
pens in medium cum attestatione fracti arcus, quem à cæsare acceperat,
regalis promissionis petijt executionem. Cui princeps nihil moratus
contulit terram. Is itaque omni potitus terra, multis annis per suc
cessores suos eam strenue tuebatur & dilatauit, quousque directu Dei
aduenit in partes istas peregrinando beatus Cholomannus. Cumq; il
le pro exploratore haberetur, fuit anno domini 1012. suspensus &c. Hæc

Diuus Cholomannus suspensus.

ostendunt Viennam tunc ex Hungarorum seruitute fuisse exemptam, & in uerba uictorum
comitum Babenbergæ adactam, multis tamen postea annis incultam iacuisse, ut uix oppiduli
angustias habuisse putetur: id quod probant literæ fundationis Scotensis abbatiæ, quæ ab Hen

Fundatio Scotensis abbatiæ.

rico 1. duce Austriæ fundata fuit & extremam manum perducta circa annum salutis 1158. quæ
sic habent: Ego Henricus Dei gratia dux Austriæ, uniuersis Christi fidelibus salutem: Manife
stum fieri uolumus uniuersis quòd nos inter alias nostri patrocinatus ecclesias, abbatiam in ho
norē Dei & laudem suæ genitricis Mariæ, deniq; in cōmemoratione beati Gregorij in p̄dio no

Fauiana hodie Vienna.

stro fūdauimus, in territorio scilicet Fauianæ quæ à modernis Vienna nūcupat̄ &c. Cuius ut op
pidi, Otto Frisigeñ. quoq; meminit lib. 1. hist. Friderici 1. ca. 32. cū cladem Hērici Austriæ ducis
fratris sui à Bela Hungariæ rege retexeret, scribēs in hunc modū: Dux tunc demū terga hosti da
re compellit̄, periculis belli exēptus in uicinū oppidum Vienis, quod olim à Rom. inhabitatum
Fauianis dicebat̄, declinauit. Quæ docent ab eo primū tēpore oppidi rursus frequentiā, Viennā
ipsam induisse, quā tribus rebus retulisse memoratus Hēricus 1. dux Austriæ uidet̄, primū ꝙ
abbatiā nouā ad (non intra) mœnia illius posuisset in subsidiū peregrinantib. ad terram electio
nis, deinde ꝙ nouā basilicā omnib. sanctis sacratā ante mœnia excitasset, q̄ modo intra mœnia
uisit̄. Tertio ꝙ suā ab eo tēpore regiā aulāq; Viēnæ constituerit, quæ postea in monast. Carme
litarum uersa, proximo foro appellationē reliquit, quod Viennenses uocare solemus, Am hoff.

Hæc

Hac enim ex re factum eſt, ut Richardus Angliæ rex ob ignominiam Lupoldo duci Auſtriæ ſexto apud Accarom Aſiæ illatam, exploratus & captus in diuerſorio uillæ Erdpurgi & duci exhibitus, dum domum ab expeditione Aſiatica rediret, nouis mœnibus Viennam circundare coactus fuit. Quam hiſtoriam Otto Friſingenſis Auſtriacæ propaginis princeps doctiſſ. qui eo ferè tempore in humanis fuit, in hæc uerba deſcribit, in noua nuper à nobis reperta Auſtriæ Chronica ab eodem principe ſcripta. Hac tempeſtate rex Anglorum Richardus de expeditione tranſmarina rediens per Hungariam in fines ducis Leopoldi, paucis comitatus deuenit: memorq; iniuri arum eidem duci apud Accaron à ſe exhibitarum, ipſum nimis metuens, dimiſſo regali obſequio, priuato habitu furtim celeriterq; tranſire cupiens in quodam diuerſorio iuxta Viennam ciuitatem neceſſitate prandij diuertit, ſocijs præter paucos dimiſſis. Itaque ſeruili opere ne agnoſceretur in coctione pulmentorum per ſe dans operam, ait ille ligno adfixum propria manu uertens aſſabat, anulum digito oblitus. Quidam ergo de familia ducis, qui cum duce apud Accaron fuerat, uiſum inibi regem notum habebat, de ciuitate fortuitu egreſſus, tabernam regali coco inſignem intrauit, & ex conſideratione annuli ipſum reſpiciens & recognoſcens, agnitum diſſimulauit, concitoq; curſu in ciuitatem reuerſus, ducē qui tunc forte aderat, de præſentia regis certificans, admodum exhilarauit. Igitur ſine mora aſcenſis equis cum frequentia militum dux accurrit, regemq; frixam carnem manu tenentem captiuauit, irriſumq; tali opere, in ciuitatem duxit & cuſtodiæ mancipauit, digna recompenſatione reddens quod meruerat. Imperator itaque captum regem Anglorum audiens, miſſis ad ducem nuncijs regem ſibi præſentari iuſſit, præſentatumq; Vuormaciam aſportari uinctum ferroq; onuſtum præcepit, datis ſibi inducijs deliberandæ redemptionis. Itaque pro captiuatione peregrini regis Lupoldus à ſummo pontif. max. excommunicatur, ne ſimili auſu peregrini ſancti ſepulchri à quoquam impeterentur & à ſubuentione tranſmarinæ eccleſiæ deterrerentur. Tandem datis pro redemptione ſua Imperatori multis millibus centenariorum auri & argenti, imò & duci Lupoldo auro & argento pro libitu collato, eis q'ue reconciliatione ſacramenti firmata, captiuitate exuitur, ſicq; mulctatus redijt in terram ſuam &c. Hæc docent Viennam ab eo primum tempore, & ducis cohabitatione & incolarum fuiſſe ſubuectam frequentia. Ad quas res adiumenta non minima ipſe Richardus Angliæ rex contulit (ſi uulgaribus Auſtriæ credimus annalibus,) nouis mœnibus excitatis, quæ priora & uetuſtiora includerent, & adhuc hodie, licet lacera atque à Mathia partim Hungarorum rege, partim Solymanno Thurcarum tyranno quatefacta demolitaq; cernuntur. Igitur his incrementis Vienna ab anno domini 1200. caput exeruit, iuuitq; eam præter hunc Lupoldum, cuius meminimus, & alter Lupoldus prioris filius, emporio mercatorum nouo in ea conſtituto, & magna ſumma pecuniæ ciuibus conceſſa, quam in quæſtum conferrent. Quo beneficio ita ditati ciues, opumq; cumulo exultantes, locum eum apud imperij Rom. ordines quæſiuerunt, ut proſcripto poſtea Friderico hoc nomine primo Auſtriæ archiduce item primo, à Friderico Cæſare ſecundo, & aquilæ aureæ orientis ſcilicet imperij inſignibus adornati fuerint, & donati libertate, inter liberas imperij urbes Viennam noſtram retulerint. Quam etſi prærogatiuam ob ſingularem fidem erga imperium tum Viennenſes accepiſſent, tamen reconciliato imperio duce, dulce heri ſui obſequium amplecti maluerunt, quàm in illa, ſi dijs placet, libertate ſuperbos ſpiritus gerere. Quare factum eſt, ut poſtea deficiente ſtirpe Babenbergenſi, in fidem à Rudolfo Habſpurgenſi in Cæſarem circa annum ſalutis inaugurato 1280. recepta fuerit, magniſq; priuilegijs accumulata, ita creuerit & priuatis & publicis ædibus, ut tertia deniq; mœnia acceſſerint, ac tertia urbis pars adiecta fuerit, prioribus duabus multo amplior: quàm anno domini 1529. Turcarum nobis obſidio ademit. Atque poſt ea tempora Cathedralis ſedes in Viennam redijt, Academia poſita fuit, uno ferè eodemq; tempore, eodemq; à principe Rudolfo 4. Quod circa annum ſalutis fuit factum 1363. A quo etiam principe altera diuo archangelo Michaëli ſacrata parochia intra Viennam excitatur et Carmelitarum cœnobium in ueteris aulæ ruderibus adſurrexit. Ante quem præterea ab eius maiorib. Habſpurgenſib. uidelicet principib. cætera ſunt templa cōdita: Auguſt. cœnobium ab Ottone duce, circiter annū ſalutis 1339. Diuo Laurētio ſacra ædes & cœnobiū monialiū poſita à Friderico & Ottone ducib. circa eadē tēpora. Diuæ Claræ abbatiā à Rudolfo tertio: duce Auſtriæ eiuſq; cōiuge Blāca Galliarū regina excitatā reperio. Quā Anna poſtea Friderici tertij Romanorū regis filia circa annū domini 1336. itemq; Catharina Alberti ſecundi ducis Auſtriæ nata circa annū ſalutis 1380. auxerūt atq; locupletarūt. Hanc abbatiam ſecutū mox eſt Minoritanū cœnobiū à Blanca Galliæ regina

Auſtriæ

Richardus rex Angliæ captus.

Habes hanc hiſtoriam quoque infrà in terra ſancta, ſub Guidone rege.

Richardus rex noua Viennæ mœnia excitat.

Emporiū Vienenſe.

Cathedralis ſedes Viennæ.

Monaſteria multa Viēnæ

Austriæq; archiducissa & Elisabeta Arragonum regina, itemq; Austriæ archiducissa circa annum domini extructum 1336. Porro ad Cœli portas cœnobium uestalium uirginum, magister Gerhardus parochus Viennensis circa annum domini 1267. auspicatus fuit. Cui aliud postea item pro Sanctimonialibus honesta quædam matrona adiecit, diuo Iacobo dedicatum. Adiecit & diuo Hieronymo sacram ædem, iuncto monasterio Vestalium ad annum reparatæ salutis 1424. Chunradus Holtzler consul Viennensis, & beatæ Dorotheæ præposituram Canonicorum regularium sub annum salutis 1410. Andreas Blancus, Alberti quinti ducis Austriæ & præceptor & Cancellarius. Atque hæc breuiter & sine omni uerborum lenocinio de Viennæ nostræ & exordijs & incrementis. Quam urbem Fridericus imperator 4. eiusque filius Maximilianus Cæsar, ac pronepos inuictissimus nostri seculi Augustus Ferdinandus ita euexerunt, ut iam sex præcipuarum ista linguarum earundemq; mercatorum commune quasi diuersorium existat, hoc est, Germanorum, Italorum, Hungarorum, Bohemorum, Polonorum & Schlauorum. Præterea duodecim in ea magistratus quotidie iura dent & leges dicant. Quorum quatuor sunt ecclesiastici, Pataujensis episcopi officialis, Viennensis episcopi officialis, Capitulum cathedralis ecclesiæ, & uniuersitatis Rector. Sunt item quatuor Vrbani, & quatuor extra urbem: ex quibus præcipui sunt, quem uocant Regimentum, unde omnes inferioris Austriæ prouinciæ iura petunt, & quem fiscum siue Cameram appellant, quò omnes rationes earundē prouinciarum referuntur. Reliqui his subiecti sunt & à quibus ad superiores prouocatio libellorū fit, Senatus prouinciæ cum suis Marescalcis, Ordinati prouinciæ, Senatus urbanus cum suo cōsule, Prætorium urbanum, Telonarij iudicium, & Mercatorum prætorium, quod Handgrauiatum uocant: de quibus quia fusius in nostra Vienna disseruimus, iam breuitatis gratia supersedemus. ☙ Atque hæc raptim in gratiam cum conciuium meorum, tum Munsteri, pro eo quem erga hos uiros habemus affectu, obiter picturæ urbis subnectere uoluimus. In quibus qui elocutionem atque dispositionem quærere uelit, ita fallitur, ut sentiat simplicissime nos orationis stilo singula adnotasse, & nequaquam historiam scripsisse.

Multi magistratus Viennæ.

Stiria.

STiria quam quondā Valeriā dictam putant, latus eius septentrionale Austriam respicit, prouincia est montana, quamuis in orientem excurrens non paruas planicies habeat. Drauus ac Mura fluuij terram irrigant. Mura in Drauum exoneratur, ille autem in Danubiū. Vrbiū populi plerūque Teutones. Sclaui qui citra Drauum rura colunt, Imperium Australis familiæ est. Multæ ibi uetustatis reliquiæ uisuntur & Romanorum principum nomina sepulchralia marmora referunt, præsertim in oppido Ciliæ, cui superiorib. annis præfuit comes Fridericus, qui cū esset in libidinē pronissimus et olim Veronicæ concubinæ incensus amore, legitimam cōiugem ex comitibus Croatiæ natā manu sua interemisset, concubinam uero pater comitis in profluentem dimersisset, uxores passim filius maritis abstulit, puellarum greges in palatium rapuit, prouinciales pro mancipijs habuit, ecclesiarum bona diripuit, monetarum falsatores, ueneficos, ariolos, necromanticos undiq; ad se consciuit. Cui mortuo, Vdalricus filius successit similis ingenio patri. Quo interfecto 24. competitores hæreditatis fuere, ut qui uiuens undique bella concieuerat, moriens quoq; seditiones excitaret. Sed optimates terræ possessionem Imperatori Friderico tradendam censuerunt, ea lege, ut competitoribus secundum prouinciæ consuetudinem in iudicio responderet. Decreuit quidem relicta Vdalrici armis defendere quæ possidebat, sed Fridericus obtentis multis castellis, tandem receptus est. Fuit autem primum Stiria marchionatus, sicut & Germanice appellatur Stiermarck, sed per Fridericum Barbarossam fuit ad ducatum erecta. Vltimus marchio uocatus fuit Ottocarus, cuius filiam duxit uxorem Lupoldus dux Austriæ, qui consensu imperatoris factus est dux Stiriæ. Deinde quum rursum successio illa extingueretur, miserunt prouinciales quidam ad Bauariam, alij ad Vngariam, cuius regni moderator misit filium suum ad Gretium, sed cum ille uiueret iuxta mores suos, intollerabilisq; esset Stirijs, expulsus fuit de prouincia, & uocatus Ottocarus filius regis Bohemiæ, qui usurpauerat ducatum Austriæ: obtinueratq; anno Christi 1269. Carinthiam, sed diu conseruare non potuit.

Sceleratus princeps.

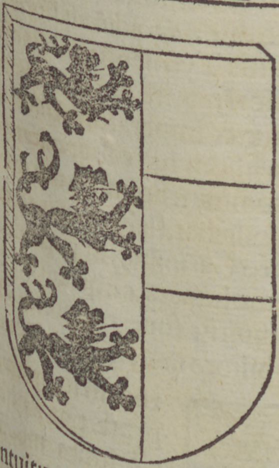
Stiria fit ducatus.

Stirij agrestes uulgo populi sunt

puli sunt & strumosi, adeò quidem ingenti struma, ut ipsis loquelam impediat, & mulier lactans illam post tergum perinde atq; saccū reijciat (si fama uera est) ne infanti impedimēto sit. Strumæ causam aquæ aëriq; quibus uescunt incolæ, tribuunt. Stiriani ipsi cultu & sermone Germani sunt præter Draui accolas, qui Illyrica utuntur lingua. Sal ibi coquitur, quod ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argēti ferax, sed principum incuria parcius foditur.

Carinthia.

CArinthia est mōtana regio Carnis ad ortum, Stiriæ ad occasum ac meridiem iuncta, alpes Italas & forum Iulij contigit. Multæ in ea ualles collesq; feraces tritici, multi lacus & amnes, quorum pręcipuus Drauus, qui per Stiriā ac Pannoniam in Danubiū fertur. Obedit hæc prouincia principibus Austrię. Et quoties in Austria nouus princeps reipublicæ gubernationem init, solennitatem nusquam alibi auditam obseruant. Non longe ab oppido sancti Viti in ualle speciosa dirutæ ciuitatis uestigia uisuntur, nomē loci uetustas perdidit, nec procul hinc in patentibus pratis erectus lapis marmoreus est, quem, cum dux creandus est, rusticus quidā, cui per stirpis suæ successionem hæreditario id officium debetur ascendit, ad dexteram bouem habens fœtam nigri coloris, ad læuam equa illi sistitur strigosa macieq; insigni, frequens circa populus agrestiumq; turbo ingens, dux inde futurus ex aduerso mouet purpuratorū multitudine septus, præcedūt principatus signa, omnesq; in toto comitatu egregiè cultu præter futurū ducem. Is agresti habitu pileo tectus, calceos & pastoralem baculū gerens, pastorem agit magis quàm principem. Hunc uenientem intuitus qui lapidē obtinet, Illyrica uoce, Quis est hic, exclamat, qui tam superbè incedit? Respōdet circumfusa multitudo, Principē regionis aduentare. Tum ille, Iustus ne iudex? salutem patriæ quærens? liberæ conditionis? dignus'ne honore est? Christianæ pietatis cultor ac defensor? Clamat: Est quidem & erit. Rursus idem: Quæro quo me iure hac'a sede dimouebit? Respōdet ducalis aulæ magister: Sexaginta denarijs hic abs te locus emit, iumenta hæc tua erunt, ad bouem & equum manum intendens. Vestimenta quæ dux exuet habebis, erisq; tu cū domo tua tota liber'a tributo. Quibus dictis, rusticus malam principis percutit, alapa leniter incussa, iubetq; equū iudicē esse, præmioq; abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat, nudum gladium uibrans ad omnem se partem uertit, populum affatur, polliceturq; se equum iudicem futurum. Ferunt & aquam agresti pileo oblatam potare, in futuræ sobrietatis argumentum. Deinde ad ecclesiam uicinam perductus sacris interest, quibus peractis humili ueste, qua adhuc indutus est deposita, paludamentum induit, splēdideq; cum proceribus suis conuiuat. Postremo, in pratum reuertitur pro tribunali sedens ius dicit & feuda confert. Hic honos principis inuestiendi rusticis datus est, quo'd illi primùm in ea terra Christi fidem accepère, nobilibus & principibus in errore ad usq; Caroli Magni tēpora permanentibus, quando & ipsi baptismati admoti

Consuetudo mirabilis.

Principis inauguratio.

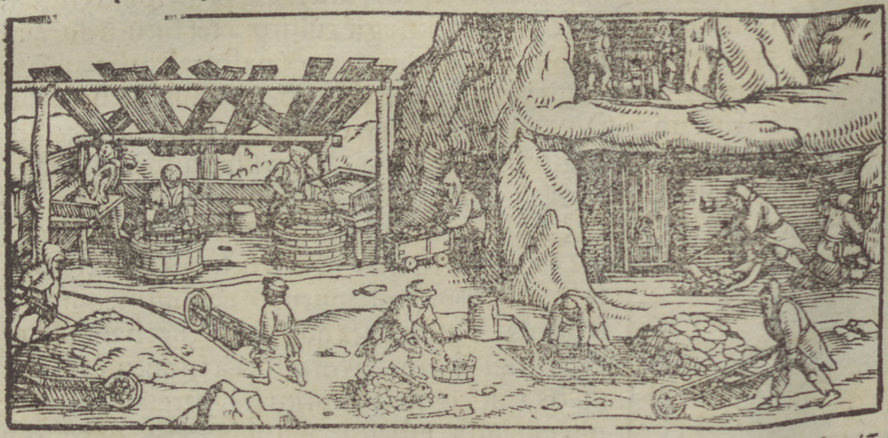
mati admoti sunt. Fuit olim Carinthiæ dux, quum imperij officia passim inter principes & ciuitates imperiales distribuerentur, uenator imperij, unde ad eum lites & contentiones uenatorum omnium deferebantur. Anno Christi 1331. peruenit ducatus Carinthiæ ad duces Austriæ. Vltimo enim duce Henrico sine uirili semine mortuo, redijt ducatus ad imperium, fuitq́; feudum eius à Ludouico Cæsare hæreditario iure Alberto duci Austriæ collatum, secundo scilicet huius nominis. Filiam uerò ducis relictam, habuit Iohannes filius regis Bohemię uxorem, cui designatus fuit comitatus Tyrolensis pro ducatu Carinthię. Mortuoq́; isto Iohanne sine liberis & uxore eius à Marchione Brandenburgensi ducta, peruenit comitatus ad Brandenburgenses. Sed cum Marchio ille nullam ab uxore sustolleret prolem, dono dedit comitatum Tyrolens. ducibus Austrię.

De comitatu Tyrolensi.

COmitatū Tyrolensem & Enipontem uulgò Inspruck huc posuimus propter dñium quod ibi habent principes Austrię, quum hęc regio lōge absit à Carinthia. Rudolfus filius Alberti ducis Austrię anno dñi 1360. adiūxit hunc comitatum Austrię. Nam habuit ille comitis Tyrolensis relictam in matrimonio uxorē: quę tametsi cum priori marito haberet filiam, quam Ludouicus Ludouici ducis Bauariæ & Imperatoris filius uxorē duxerat, genuissetq́; Meinhardum filium hæredē comitatus, mortuo tamen filio sine hærede, legauit comitatū domui Austrię & non patruis suis principib. Bauarię quos odiebat, sicq́; mansit comitatus apud principes Austrię quousq; tandem cōmutatus fuit pro Carinthia, ut precedēti signauimus capite. Is comitatus habet tāta in singulos annos emolumēta, estq́; tam diues in argētifodinis quę apud oppidū Schuuatz inuētę sunt, ut suis diuitijs superet potētes ducatus, cōpararią; posset regno. Sunt autē metalla huius loci nobiliora metallis aliorū quorūdam locorum, præsertim æs q̃d est supra modū ductile. Est metallū metallo nobilius, q̃d pluribus rebus excellit, uel maiores affert usus ad secādum, uel quod rarius est. Excellit metallum multis de causis metallū. Aut enī ignis id non cōsumit, non solū cum incēdijs arserit, sed etiā cum in catino alternatim cum rebus quę ipsum purgāt positum coquit, aut qa ei nihil deperit, nisi cum diutius arserit in eodē catino, qa acria id nō corrodunt nec alio uitio infestat, aut q̃d eo manus non sordescūt, aut quia dilatat laxius q̃; cætera, aut qa fundi potest, aut quia gratum est colore, aut deniq; quia proter duriciā magnos usus affert. Itaq; ob has causas ferè omnes, aurum reliqua excellit metalla. Nam durat in catino & in incendijs, nec ipsum acria corrodunt, nec ullum aliud cōcipit uitium, nec eo sordescunt manus, dilatat laxissimè & fundi potest. Cum uo etiam colore præstat cæteris metallis, sola duritia superat ab argento, ære & ferro. Cum igit aurum in metallorū genere perfectū naturæ opus existat, & chymistæ, ut eius speciem quidā imitatione exprimere possint, reliqua metalla diutius coquūt ac colorāt, & artifices quidā æs, ut auri nōnihil fiat simile, cadmia tingunt, in Orichalcumq́; permutant. Secundas tenet argentū: nam & in incēdijs perdurat, ac uerò etiam in catino, nisi cum sæpius & diutius arserit. Acria id corrodunt & in cæruleum uertunt. Nullū preterea aliud insignè uitium concipit. Laxius quā cetera metalla, auro excepto, dilatatur, fundi etiam potest, & color illius albus

Tyrolis diues in mineris.

Quod metallum excellit.

Aurum.

Argentum.

albus placet, Durius est auro, sed minus durum quàm uel æs uel ferrum. Cum igitur soli auro cedat, & chymistæ etiam ut eius formã possint effingere uiliora metalla coquunt & colorant, & alij quidã æs, ut speciem præ se argenti ferre possit, magnitide tingunt. At tertias fert æs. laxius enim dilatari potest quàm uel ferrum uel aliquod plumbi genus: fundi præterea potest, sed ignis ipsum cõsumit siue diutius arserit in catino siue alternatim cum rebus, quæ aurum & argentum purgant, positum fuerit in catillis: quin ei obuenit æruginis uitium. Quartas deferunt ferro. Quamuis enim rubigine perit, & non facile funditur, tamen satis laxè dilatatur, & duricia superat omnia metalla. At plumbi genera retro ponuntur, quòd scilicet ignis ipsa in catino aut in aliam formam mutet aut prorsus consumat, & quòd ea in cerussam uertant acria, & quòd in aqua locata nigrore inficiantur ea parte qua diutius terram uel lapides attingerint, sed candidum reliquis duobus præponitur, quod inter ipsum & argentum maxima sit similitudo in colore. Quod cum sciant chymistæ, ex nigro candidum conficere conantur. Nigrum autem idcirco antecellit cinereo, quòd ex hoc solo difficilius opera confici possint. Postremas tribuunt argento uiuo: nam quia liquidum est, chymistis imperfectum metallum esse uidetur. Porrò si in his metallis utilitatis fructũ cõsideremus, unum ferrum longè præstat cæteris omnibus. Siquidem propter duriciam maximos affert usus ad secandum & ad conficienda opera quæ diutissimè durant. Ad hanc uerò ferri duriciam proximè accedit æs, quo circa ueteres illi opifices ex eo instrumẽta secandi fecerunt atq; arma fabricati sunt. Eadem quidem ex argento fecerunt, quòd duricia non multum cederet æri, & ad ornatum magis esset decorum. At qui quondam aurea cassi de, thorace, lorica se texerunt & gladijs aureis usi sunt, hi armis magis fuluo illo metallo fulgentibus quàm duricia robustis pugnarũt. Quia uerò aurum molle est, Debæ ut minus utile, triplum ære simplo, & duplum argento simplo uicinis uendiderunt. Cum enim abundarent auro, instrumenta & multa alia opera ex eo cõficere potuissent, at usus docuit eos, aurum minus esse accommodatum ad secandum & ad alia, quàm uel æs uel argentum: atq; ob hanc sanè causam etiam homines qui insulas à Lusitanis repertas ac quasdam Africæ & Indiæ regiones incolũt, aurum magni non æstimant, quanquam etiam propter alteram causam, quòd ei sit multum & copiosum, ac tertio quòd eiusmodi nationes rerum metallicarum sint rudes. Plumbi autem genera propter eandem mollitudinem & quidem maiorem, paucis in rebus nobis usui esse possunt. Etenim ex eis præter pocula & uascula non multa fiunt opera. Postremo argẽtum uiuum quia liquidum est, etiam in minus multis nobis est usui: argento quidem & æri sublitum aureas bracteas retinet. Nec uerò si unum aliquod metallũ alteri pręstat & magis expetitur ad usus necessarios, sequitur illicò id ipsum maioris esse precij, sed rarissimum quoq; ferè maximi precij est: quamobrem argentum & plumbum candidum (quod stannum uocant) quia rara sunt, maiori precio mercamur quã uel ferrum uel æs, quantũlibet hęc multis rebus excellant & maiores usus nobis afferant. Rerum enim copiam uilitas, inopiam caritas consequitur. Magna uerò copia metalli tunc existit, cum multum in aliquo loco effoditur aut inuenitur, uel terra mariq; conquisitum in unam aliquam urbem inuehitur, quæ copia facit ut aliquod metallum uiliori precio uendatur. At inopia metalli contra existit cum paucum effoditur aut in aliquã regionem uel oppidum non multum infertur. Ex his itaq; satis intelligi potest, tres potissimum esse causas, cur metallum aliud alio sit carius. Aurum quidem apud omnes ferè nationes preciosissimum habetur, quia natura pręstat cæteris & est rarius. Et quanq; non sit utile ad secandũ, tamen rebus omnibus magnũ affert ornatum. Argentum autem precio semper cessit soli auro: nam & naturæ præstantia reliquis excellit metallis & rarum est, & ut ad secandum minus accõmodatum quàm æs aut ferrum, res ornat splendide. Græci olim unam auri partẽ decem argenti partibus æstimauerunt, Hipparchus tamen apud Platonem dicit unam auri portionẽ esse precium duodecim argenti portionũ. Et Darius in tributorũ exactionibus unũ auri talentũ taxauit tredecim argenti talentis. Quod an de auro & argento puris uel mistis capiendũ sit, alijs excutiendũ relinquo. Hoc tamen ex his colligimus, priscis tẽporibus idẽ auri puri pars in præcipuis Germaniæ emporijs primo empta fuit tredecim argenti partibus & paulò plus q̃ duabus unius decimætertiæ partis tertijs: deinde ferè duodecim argenti partibus, nunc uerò undecim & paulò plus q̃ una una undecimę tertia. Nã iacet precium auri. Argento autẽ proximum locum nostris tẽporibus argentum uiuum & plum-

Aes.

Plumbum.

Quod metallũ utilius.

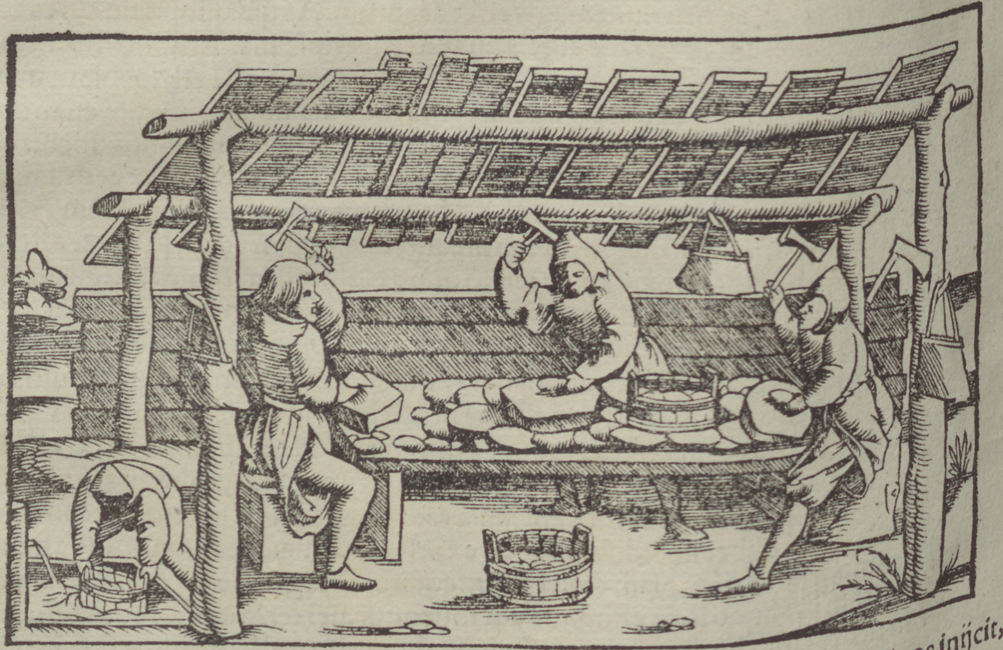
Aurum uilius ære et argẽto.

Rarius metallum nobilius.

Preciũ metallorum.

bum candidum obtinet, non quòd aut natura reliquis antecellant, aut magno usui nobis
sint, sed quòd rarissima. Argentum etiam uiuum idcirco quod Africæ ac quibusdam Asiæ
regionibus magnopere expectatur. Partes uerò 143. plerunque emuntur una argenti parte.
Attamen unum aliquod ex his duobus interdum maioris uenit interdum minoris. At æs
etsi natura non cedit argento uiuo & plumbo candido, & maiores quàm ea usus afferat, ta
men quia multum & copiosum effoditur minori precio emitur. Nam in nobilibus empo/
rijs nostris æris 220. partes una argenti parte hodie emuntur. Eius uerò precij, cuius æris est
plumbum cinereum (uulgò Bismut) quod etiam rarum inuentu. Id ueteres scriptores igno
rarunt. Quoniam aut plumbum nigrum æri bonitatem præstantiamq́ concedit, & minus
quàm idem æs nobis usui est, & copiosum eruitur, multo minoris uenit. Nam in his locis in
quibus primo ex galena excoquitur, eius 880. partes una argenti parte uenduntur, in em/
porijs uerò ferè sexcentæ una argenti emunt. At ferrum ut maximos usus ad secandum affe
rat & ex eo arma aliaq́ opera permulta confici possint, tamen quia copiosissimum in pluri
bus locis conflatur, minimi precij est, etenim 1282. partes ferri una argenti parte emitur,
quanquam Suedicum & optimum, quodq́ est carius.

Quo pacto ex auro & argento moneta cuditur.

MOnetarius metallum purum siue aurum siue argentũ siue æs in catinos inijcit, &
quidem ad aurum adijcit argenti tantum, ad argentũ æris tantum, quantum ex
decreto regis aut principis aut ciuitatis licet adijcere: coctoq́ metallo usq́ dum
liquescit, tum infert eum instrumentum, cui sunt aliquot canales infundit liqui/
dum ut fiant bacilli, quos ex instrumẽto exemptos ducit in bracteas latas aut strictas, cras/
sas aut tenues, prout ratio monetæ cudendæ postulat. Eas bracteas deinde in plures parti/
culas secat, & aureas omnes, item argenteas maiores appendit, ut nummos aureos & ar/
genteos iusti ponderis possit cudere, sed argentei minores ut æquè graues sint, nec facile
fieri potest, nec magni refert, eorum modo numerus sit integer, alium alio grauiorem esse,
cum eis paululum ad legitimum pondus deesse uel superesse possit, mox bracteas laxius
dilatat, forcipe prehensas ac malleo percussas & toties calefactas quoties opus fuerit, facit
plerunque rotundas, & eas ut albescant addito sale atque fece uini sicca coquit. Postremò
in ferreum instrumentum, in quo hominum & aliarum rerum imagines incisæ sunt, impo/
sitas & percussas imprimit in eis species easdem, tum inuersas & in alterum ferreum instru
mentum, in quo notæ literarũ aliarumúe rerum insculptæ sunt, inpositas & percussas iterũ
signat. Habeo autẽ hæc omnia ex Georgio Agricola, harum rerum diligentiss. scriptore.

Carnia, uulgo Krain.

Carni inter quos Iapides enumerantur, Sclaui sunt, diuiduntur'que in duplicem Carniolam siccam scilicet, quæ aquarum indigua est, & alteram irriguam, in qua Sauus fluuius ortum habet, & in qua est Labacum insignẽ oppidum, quod Sclaui & Itali Lubianã uocant. Sunt Carni confines Histrijs, utunturq; Sclauonica lingua. Qui siccam inhabitant Carniam, comprehenduntur inter Labacum & Tergestum, uocanturq; partim Histrij & partim Karsſij, &c.

De Istria peninsula.

Ludouicus Vergerius, Sebastiano Munstero, S. D.

De mea Istria in qua sum natus, paucis accipe Mũstere. Ea occurrit ut pẽinsula. latitudo eius XL. mil. pas. hoc uerè Plin. at circuitus longior quã ille scripserit. Nam si ab intimo eo sinu ubi Tergestum sitũ est incipias, uelisq; iuxta littora usq; ad oppidum S. Viti, quod est in Fanatico sinu & Flumen appellant, nauigare, hi erunt plusquam CCM. pas. Tota hæc regio minimè plana est, at non habet arduos montes, neq; infœcundos, sed quos uerius dixeris colles, qui sunt uitibus, oleis & alijs fructiferis arboribus consiti, atque etiam frumento, pascuis & pecoribus abundant. Vnum tamen

Magnitudo Istriæ.

habet montem altissimum, in ea ferè parte quæ ad Fanaticum uergit sinum, quem montem Maiorem uulgò appellant. Is nauigantibus primus omnium apparere solet, in cuius summitate fons exoritur uberrimus, qui omnes campos, qui sunt ad eius radicem positi, irrigat, atq; in eo aliquot rarissimæ herbæ nascuntur, quas sæpe medici ut legant magno labore montem conscendunt, imò ex alijs prouincijs huc sæpe ueniunt ad herbas uisendas & colligendas. Sunt qui sentiunt de his intellexisse Hermolaum Barbarum, quando de Vestinis mōtibus (aut ut alij legunt Iustinis) differit. Fluuij Istriæ sunt tres, Formio scilicet, Nauportus & Arsia. Primus fuit aliquando Italiæ terminus, & est ualde exiguus, oritur enim à mari non plus quàm VIII. M. P. Risanum accolæ uocant. Influit statim in mare prope urbem Iustinopolitanam. Alter ille est quem nonnulli fœdo errore lapsi affirmarunt fluere ex Danubio, quum tamē ortum habeat uix XX. M. P. longe à mari. Hunc modo Quietum appellamus. Postremus fluit in sinum Fanaticum, atq; ipse ex lacu quodam exiguo exiens, qui est ad radicem montis maioris. Qui fluuius modo Italiæ terminus est. Itaq; pars Istriæ atq; ea maior intra Italiam includitur, minor quædam in Liburnia est.

Fluuij Istriæ.

Ciuitates Istriæ.

VRbes & oppida Istriæ quæ mari adiacent, sunt, Mugla, Iustinopolis, Insula, Piranum, Humagum, Emonia, Parentium, Orsara, Rubinum, Polo, sanctus Vitus. Hæc uerò sunt mediterranea: Pinguentum, Montona, Portulæ, Grisignanum, Bullæ, sanctus Laurentius, duo castra, sanctus Vincentius, Vallis, Adignanum, Pomeranum, Albona, Flanona, Petina, Galignanum, Coslacum, Pisinum. Celeberrima inter omnes est Iustinopolis, quàm uulgò Caput Histriæ appellāt, Plinius Egidam. Ea est in scopulo sita, longe à continenti, cui longo ponte iungitur, à meridie uerò peninsulæ abest C. M. P. ab aduerso latere CC. millibus. Paret ditioni Venetorū cum multis alijs. Nam pars oppidorū quæ sunt in Istria archiducibus Austriæ subest. Abundat ea ciuitas uino, oleo & sale, quanquam nec frumentum deest, sed eo non ita abundat. Vinum habet admodum generosum. Nam prope adest castellum & mons ille quem ueteres Pucinum appellarunt, nostri modo Proseco, ubi uinum illud nascitur celebratissimum, cui Liuia Augusti acceptos referebat annos LXX. eo nunc Ferdinandus rex Romanorum quotidie utitur, potestq; cum quibusuis uinis suauitate & robore conferri. Aër non modo amœnus sed & saluberrimus quanquam non omnes Istriæ urbes hoc commodum & fœlicitatem habeāt. Nam ab Humago Polam usq; minus salubrem accolæ sentiunt. Habet eadem Iustinopolis ciuitas & semper habuit ingenia quædam præclara & ad literarum studia & res magnas in primis apta. Hic natus Petrus Paulus Vergerius ille, qui ante CXXX. annos tantam laudem in omni disciplinarum genere assecutus est, quantam ea ætate pauci. Extant eius libri quos omnes docti laudant. Hac nostra ætate nati sunt tres fratres ex eadem Vergeriorum familia, Aurelius, Petrus Paulus, Iohannes Baptista, tota Italia ob doctrinam & pietatē celebres. Primus fuit eques Rhodius, in magnis Reip. Christianæ negocijs diù cum summa laude uersatus. Reliqui duo fuerunt episcopi, alter Iustinopolis, alter Polæ, pij ambo, unus eorum etiam exul quemadmodum nosti Munstere propter Euangelium. Sūt prætere a in ea urbe aliquot celebres iureconsulti, in primis Ottonellus Vida, aliquot medici & alij multi uiri docti & boni. Quod autem nōnulli spargunt inuidos illic esse ciues, qui suo episcopo persecutionem propter quam patriam & episcopatum deseruerit, adornarint, id uerum non est. Nihil huiusmodi patruus meus conqueritur, omnes laudat, omnes amat. Pauci fuère, ijq; alienigenæ, & alij quidam obscuri & sordidi uiri, qui fabulam hanc excitarunt, quibus Deus parcat pro sua misericordia. De Sclauonia quæ iungitur Istriæ infra uolente Deo aliquid trademus.

Iustinopolis.

Vinum Pucinū uulgo Reinfal.

Vergeriorum familia.

Vale optime Munstere, Basileæ VI. Idus Decembri, anno M. D. XLIX.

Genealogia Marchionum & Ducum Austriæ.

Intra octingentos aut nongentos annos Austriæ dominium sæpe iactatum & translatum est de una ad aliam familiam. Præsides eius primum fuerunt marchiones, appellataq́ fuit regio illa Marcha orientalis, à tempore scilicet Theodonis ducis Bauariæ usq; ad Imperatorem Ottonem primum, spacio annorum 330. Nomina marchionum fuerunt, Vualarius, Grypho, Albertus, Occarius, Geroldus, Theodoricus, Gotfridus, Gerholtus, Baldericus, Sigenhardus, Lupaldus, Arnulfus, Gebelhardus, Rudigerus, Engelricus, Cõradus. Post hos rerum potiti sunt in Austria comites Bambergenses, quos alij uocant duces Sueuiæ. Nam anno Christi 980. factus est comes Albertus marchio Austriæ, & post eum filius eius Lupoldus, qui obijt in Ingelheim dum Henricus tertius ibi nuptias celebraret, delatumq́ fuit corpus eius in Austriam & in Melacensi loco sepultum, ubi marchionum fuit sepultura. Post istum regioni præfuit filius eius Henricus, & nepos Albertus qui obijt anno millesimo quinquagesimo sexto. Nauclerus paulò aliter sentit nempe in hũc modum: Obijt Rudigerus marchio Austriæ sine legitimo hærede, unde rex Henricus Auceps inuestiuit Lupoldum ducem Sueuiæ. Hic Lupoldus castellũ Melck bello quæsiuit, & in eodem collegium duodecim canonicorum fundauit, ubi & sepultus est unà cum uxore sua sorore regis Henrici de Brunsuic. De hoc Lupoldo supra in descriptione urbis Viennensis copiosiorem fecimus mentionem. Successit ei marchio secundus, Henricus filius, &c.

Nomina marchionum.

- 1 Lupoldus.
  - 2 Henricus
    - Ernestus dux Sueuiæ
      - Ernestus
      - Hermannus
    - Albertus
      - Lupoldus mortuus ante patrem
        - 4 Lupoldus
        - 5 Ernestus
          - 6 Lupoldus
            - Iuditha
              - 7 Lupoldus sanctus
              - Popo archiepisc. Treuirensis
          - Albertus

Sequuntur post marchiones duces. Nam Lupoldus sanctus genuit Henricum primum ducem.

- 7 Lupoldus sanctus
  - Conradus episcopus Patauiensis & Saltzpurgensis
  - Otto episcopus Frisingensis
  - Lupoldus
  - Albertus
  - 8 Henricus dux primus
    - 9 Lupoldus uirtuosus
      - 10 Lupoldus
      - Fridericus
        - Henricus
        - Lupoldus
        - Fridericus
        - Margaretha
        - Gertrudis
        - Agnes
    - Fridericus
  - Berchta
  - Agnes
  - Gertrudis
  - Elisabeth

Ernestus seu Arnestus Alberti frater, aut secundum alios filius, occisus fuit anno Christi 1014. in pugna quadam Saxoniæ. Lupoldus 4. pro canonicis in Melck introduxit monachos circa annum Christi 1075. Lupoldus 7. quem sanctum colunt, duxit uxorem Agnetem filiam Henrici quarti, relictam Friderici ducis Sueuiæ, quæ antè genuerat Fridericum & Conradum duces Sueuiæ. Henricus 8. succedens patri fuit uulneratus in bello Bohemico, mortuusq́ anno millesimo centesimo septuagesimo septimo. Huic cõtulit Conradus rex Rom. (qui frater eius fuit ex parte matris) ducatum Bauariæ, uacantem ex priuatione Henrici superbi, quem & tredecim annis possedit. Cumq; inde multa oriren-

tur bella, mortuo Conrado Imperatore, Fridericus Imperator successor dictum Hēricum Austrię Marchionem, & Henricum filium Henrici superbi amicabiliter composuit, ita ut quicquid Marchiones antea cis Aenum fluuium à ducatu Bauarię recognoscebant, de cętero nullo iuris beneficio ducatui subiectũ esset, fecit ex ipsa marchia ducatum, & eodem Henricum inuestiuit, ducemq́; creauit, ducatum autem Bauarię nonnihil mutilatum Henrico filio Henrici superbi restituit. Lupoldus nonus & frater eius patri succedentes ceperunt Richardum regem Anglię ex Asiatico bello reuertentē, qui Austriacos iniurijs affecerat, extorseruntq́; ab eo pro sui liberatione tātam uim pecunię, ut inde emerint ducatum Stirię, & cōpararint Neoburgum & comitatus Lintz atq; Vuels ab episcopis Patauiensi, & Herbipolensi, cingerentq́; Viennam nouo muro, & ex fundamentis construerunt Nouam ciuitatem. Iste Lupoldus militauit contra infideles Prutenos, & reuersus abolitis alaudarum insignibus, aliud induxit signũ, nempe album tramitem in rubeo spacio. Cadens autem de equo fregit crus, & ingressus religionem reliquit ducatum filijs Lupoldo & Friderico, mortuus anno 1194. Fridericus Lupoldi 10. frater assumpta cruce sub Hērico 6. intrauit terram sanctam ubi & mortuus est anno 1198. dum Damiata obsidione cingeretur. Lupoldus uerò frater eius mortuus est anno 1132. relictis tribus filijs & multis filiabus. Filij post patrem omnes mortui sunt, nullo relicto hærede. Gertrudis nupsit Hermanno marchioni Badensi, quę & tandem unica fuit hæres Austrię. Agnes uerò nupsit duci Carinthię, genuitq́; ex eo Mainardum comitem Tyrolensem, cuius filiam postea duxit uxorem Albertus comes Habspurgensis, factus per eam dux Austrię & Stirię. Sed redeo ad Fridericum ult. ducem Austrię in hac familia. Hic propter multa obsequia imperio exhibita fuit anno Christi 1225. à Friderico secũdo Imperatore in Regē Austrię creatus cum omnibus priuilegijs & ceremonijs ad hoc requisitis, sic tamen quòd ex collato honore nihil honoris & iuris Romano diademati subtraheretur. Et quum usq; ad annũ Christi 1236. regnasset rursum fuit regno exutus & corona regia priuatus. Nam fuit patronus omnium raptorum, & sępe ad imperij principes citatus nunquam comparuit. Vnde motus Fridericus Imperator, manu forti profectus in Austriam, omnes oppressos & iniuriam affectos liberauit. Obtentaq́; regione, incorporauit Viennā imperio, liberamq́; fecit eam sicut alias imperiales ciuitates. Hic dux Henricus fecerat Viennę curiam quandam, & uiolenter oppressit formosiores ciuitatis fœminas. Irritati autem ciues exclu serunt illum ciuitate & regione. At ille contractis copijs oppugnauit & plurimum afflixit Viennam. Deinde profectus Romam & reconciliatus Imperatori, reuersus in Germaniam quiescere non potuit, quousq; rex Vngariæ, rex Bohemiæ & dux Bauariæ illi bellum indixerunt. Triumphans uerò de Bohemis, Vngari irruerunt in terram, interceptumq́; ducem, qui properabat alias colligere copias, deiectum equo interfecerunt anno 1246.

Primus dux Austriæ.

Rex Austriæ.

Multi principes contendunt pro ducatu Austriæ uirili semine destituto.

OCciso Friderico ultimo duce Austriæ, ducatuq́; uirili destituto semine, multi principes conabantˉ sibi subijcere Austriā. Siquidē Vladislaus marchio Morauiæ se intromisit de ducatu, eo q̃d uxorē haberet de domo Austriæ, sed eo breui defuncto, immiscuit se Hermānus Marchio Badensis, qui habuit de eadē domo Agnetem filiam Henrici quondam ducis. Supererat adhuc soror Friderici ultimi ducis Austriæ. relicta Henrici ducis Sueuiæ, quam duxit Ottocarus filius regis Bohemię, quam tamen postea repudiauit, uel ut alij dicunt, ueneno ē medio sustulit & filiam regis Vngariæ superinduxit, retinens & possidens Austriam 26. annis, quousque Rudolfus comes Habspurgensis factus est Rom. rex. Non tamen totam possedit Austriam, quum Hermannus Marchio Badensis partem quoq; quandam haberet, sed illo mortuo anno 1230. & filio eius in locũ eius succedente, atq; connitente ut per contractas copias totam sibi subijceret Austriam, fuit per Gallos in regno Neapolitano interfectus, uiuente adhuc matre eius Gertrude. Cęterum Ottocarus rex Bohemię tali astu se insinuauit in ducatum Austriæ. Mortuo ultimo duce

Bohemus astu obtinet Austriam.

duce Friderico, duæ sorores eius uidua sedem suam transtulerunt in Austriã, administrationem illius usurpantes. Feuda enim Austriæ utrunque sexũ contingunt. At incolæ regionis contempto mulierũ gubernaculo, laborarunt magna ex parte pro iuniore marchione Misniæ, ut illorũ fieret dux. Missi itaque legati qui marchionem adducerent, detenti sunt Pragæ à Primislao rege Bohemiæ, nec ut ulterius proficiscerentur dimissi, quin adiuncto illis filio Ottocaro, remisit eos rex in Austriã, rogans ut Ottocarum sibi deligerent in dominum. Quod ubi Austriacis innotuit, sacerdotes persuaserunt unam ex sororibus, Margaretam nomine, relictam ducis Henrici filij Friderici secundi, ut in sua senectute nuberet Ottocaro adolescenti. Quo facto, illa marito suam in regione portionem in hæreditatẽ designauit. Sed breui postea Ottocarus uxorem uetulã fastidiens, abiectam clàm fecit ueneno interfici. Cœpit quoque quosdam in regione insontes mulctari, & permisit Bohemis quosdã supplicijs afficere, atque Austriã ipsam exhaurire rapinis. Quod Austrij & Stirij indignẽ ferentes, querelas mouerunt apud Cæsarem, Rudolfum scilicet Habspurgensem. Mortuo autẽ interim patre Ottocari Primislao rege Bohemię, fratreque eius Vuenceslao successore patris similiter mortuo, factus est ipse rex Bohemiæ, simulque interim tenebat ducatus Austriæ atque Stiriæ. Anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo quarto rege Rudolfo curiam Nũrbergę indicente, factus est maximus principũ conuentus, qui se regis imperio subiecerũt. Aberat rex Bohemiæ, qui postea ad Augustam solenniter est citatus. Cumque perseueraret in sua rebellione, rex Rudolfus destinauit ad eum illustrem Henricũ Burggrauium Nũrnbergensem, monuitque ut ablatos ducatus Austriæ & Stiriæ regno restitueret, à quo in feudum non recognouisset. Repetijt & Carniolam, aliaque ad imperiũ pertinentia. Veniens autẽ Burggrauius ad regem Ottocarũ cum mandatis, nil præter contemptum impetrauit. Affirmabat enim rex, nullam se Rudolfo obedientiam facturũ, nec aliquid ab eo recogniturũ. Rudolfus ergo rex cum ingenti exercitu ad Austriam properauit. Et licet Australes Ottocaro iurassent, à quibus etiam plures receperat obsides, tamen Rudolfus ueniens honorificẽ est susceptus dimisso Ottocaro. Interim rex Ottocaus collecto magno exercitu in Austriam uenit, & Rudolfus Viennam obsedit per quinque hebdomadas, ubi rex Vngariæ in subsidium regis Rudolfi uenit. Tãdem per arbitros inter eos sine Marte concordatum fuit, quòd rex Rom. regem Ottocarum Bohemia & Morauia tantũmodo infeudaret, & quòd rex Bohemiæ residuas septem terras resignaret, quod ita factum est. Nam rex Ottocarus publicẽ flexis genibus terras suas suscipiens iurauit more solito. Tunc Vienna ad resignationẽ regis Ottocari regi Rom. est rursum aperta. Rex etiam Rudolfus regem Vngariæ reconciliauit regi Bohemiæ, restituitque rex Bohemiæ regi Vngariæ omnes ciuitates quas ei abstulerat, item & obsides omnes. Promisit etiam regi Vngariæ omnes thesaurus reddere, quos amita eius regina asportauerat, uidelicet duas coronas aureas, sceptra regalia, amphoram auream nobilissimis gẽmis ornatam & alia cõplura, quæ à tẽpore regis Attilæ & alijs successoribus fuerant conseruata. Deinde anno domini 1277. rex Ottocarus ductus est pœnitentia, sicut & regina Bohemiæ grauiter tulit ac frequenter eum increpauit, quòd terras prædictas resignasset, quòd obsides ministerialiũ Australium & ciuium diademata quoque & alia promissa sicut per arbitros diffinitũ erat restituere deliberasset, quodque ceruicẽ submisisset comiti Habspurgensi, qui aliquãdo minister fuerat patris eius Primislai. Erat etiã in cõcordia actum, quòd rex Rom. filio regis Bohemiæ filiam uxorẽ daret, uiginti millibus marcarũ dotis nomine assignatis. Videns autem Cæsar Ottocarũ pactis non satisfacere, partem Austriæ quam ei sub obligatione pro dote assignauerat, reassumpsit: propter q̃d rex Bohemiæ copijs cõtractis omnes munitiones nouis quibusdã instrumentis expugnauit, sicque grauissimũ ortum est bellum. Et uidens idem rex Bohemiæ, sibi non succedere, restituit obsides. Deinde anno 1278. cum grandi exercitu exiuit Pragã uersus Austriã. At Rudolfus rex circa festũ Bartholomęi ei occurrens in campo, qui dicitũ Nidersprug, acriter pugnauit, cõmissaque pugna, exercitus Bohemiæ superatur, terga uertunt Bohemi, pars trucidatũ, pars in flumine submersa est. Rex Bohemiæ ab equo deijcitũ & trãsfixus gladio moritur. Feruntur in eo conflictu occubuisse à parte regis Ottocari 14. millia. Reliquit autẽ Ottocarus filiũ, qui regio more educatus & marchioni Brandenburgensi cõmendatus, Vuenceslaus nomine, patri in regno successit, eique desponsata est Iutha filia regis Rudolfi. Eodẽ tempore Rudolfus Rom. rex filium Albertum ad ministra-

Ottocari sæuitia.

Ottocarus rebellis.

Ottocarus Austria excluditur.

Ottocarus in pugna perit.

ministratorẽ seu presidem fecit in ducatu Austrię usq; ad conuentũ principum in Augusta factũ, tunc de consensu principũ ex comite fecit ducẽ, inuestiuitq; eum ducatibus Austriæ, Stiriæ, Carinthiæ & Carniolæ, uasallumq; imperij fecit. Et ab illo Alberto descenderunt omnes duces Austrię, qui usq; ad tempora nostra in ea linea sunt propagati.

Albertus comes Habspurgensis fit dux Austriæ.

Sequitur genealogia Rudolfi Habspurgensis & totius posteritatis eius.

Rudolfus comes Habspurgen. natus ex patre Alberto comite Habspurgensi & Landgrauio Alsatiæ atq; uexillifero ciuitatis Argentinensis, matre autem comitissa Kyburgẽsi nomine Heduuige filia comitis Hartmanni, genuit Albertum &c.

Rudolfus ab Habspurg, uxor eius Anna comitissa ab Hohenberg

- 2 Albertus Rom. rex
  - Fridericus in discordia electus in Rom. regẽ, sed bello uictus cessit, obijt anno 1330.
  - Otto audax. Fridericus obijt 1344.
  - Lupoldus obijt anno 1346.
  - 4 Catharina
  - Guta
  - Anna
  - 6 Albertus 1388.
    - 7 Lupoldus
      - 9 Fridericus
        - Sigismundus dñs in Tyrol
      - Vuilhelmus
      - Ernestus
        - Albertus
        - Catharina
        - Margareta
        - Fridericus Imp.
          - Christophorus
          - Maximilianus
          - Kunigundis
        - Albertus rex
          - Ladislaus rex Vngarię mortuus ante nuptias
      - Lupoldus
    - 8 Rudolfus
    - 10 Albertus
      - Albertus uxor eius Holãdica
  - Agnes regina Vngar.
  - Henricus obijt 1342.
  - 5 Rudolfus electus rex Bohemiæ
- 3 Eufemia
- Guta reg
- Mechtildis mater Ludouici Cæsaris
- Agnes
- Catarina
- Anna
- Clemẽtia
- Hartmannus. Hic anno Christi 1380. submersus est prope Rheinouu in Rheno, cui desponsata fuit filia regis Angliæ. Glacies in festo sancti Thomæ fregit nauem, perieruntq; cum eo 14. egregij uiri. Sepultus autẽ fuit Hartmannus Basileæ iuxta matrem.
- Rudolfus dux Sueuiæ & rex Bohemiæ
  - Ioãnes interfector patrui sui Alberti regis Rom. iuxta Kunigsfelden.

Explicatio prioris genealogiæ,

2 Albertus rex habuit uxorem Elisabetã filiam Meynhardi comitis Tyrolensis & Gortzensis atq; ducissam Carinthiæ, quę ratione matris soror fuit Cõradini ducis Sueuię, primaq; Hallę in Austria salis inuenit cocturam, & cœpit extruere monasteriũ Kunigsfelden in Ergouia, ubi maritus eius Albertus fuit occisus. Quũ huius Alberti tẽporibus rex Bohemię occideretur, profectus ille cum magno exercitu in Bohemiã, fecit filiũ suũ Rudolfum regem Bohemię, sed cui uenenũ fuit propinatũ. Habuit quoq; hic Albertus fratrẽ nomine Rudolfum qui regis Bohemiæ Vuenceslai sororẽ nomine Agnetem duxit uxorem, ex qua sustulit filium nomine Ioannẽ. Hunc Ioannem accepit Albertus ad se Viennã, filium autẽ suum fecit regem in Bohemia, quod tamen causa fuit sui exitij, sicut supra in Heluetia & in catalogo Imperatorũ ostendimus. 3 Eufemia. Habuit rex Rudolfus septẽ filias: Eufemia facta est monialis, Guta nupsit regi Bnhemiæ, Mechtildẽ duxit uxorem Ludouicus princeps Palatinus, genuitq; Rudolfum & Ludouicũ Imperatorẽ. Agnes iuncta fuit matrimonialiter Alberto duci Saxonię. Catarina uerò nupsit Hermãno marchioni Brandẽburgensi. Anna facta fuit ducissa Bauarię, & Clemẽtia regina Siciliæ. 4 Catarinã duxit uxorẽ dux Calabrię, & Guna. Habuit Albertus rex multos filios & filias. Catarinã duxit uxorẽ dux Calabrię, & Gutam comes Otingensis, Annam Marchio Brandenburgen. Agnetẽ rex Vngarię & Elisabetã dux Bauarię. 5 Rudolfus factus fuit à patre suo Alberto rex Bohemiæ, sed quũ possessionẽ adipisci nequiret, cõtentus fuit administratiõe ducatus Austriæ. Ducta tamẽ uxore Elisabeta regis Vuenceslai altera relicta, coronari meruit, sed ultra annũ nõ imperauit, mortuus

mortuus anno 1307. nõ sine suspitiõe accepti ueneni. Otto frater eius inauguratus est dux Carinthiæ, genuit filium nomie Fridericũ, cui nupsit filia regis Angliæ, sed præuẽtus mortẽ illam non duxit. Hẽricus frater eorum sacris fuit initiatus, sed potestate à Romana sede impetrata uxorem sibi iunxit Elisabetã filiam Ruperti comitis Vuirtenbergen. (ego crediderim Palatini) mortuus sine prole anno 1344. quidã scribunt 1342. 6 Albertus iste iunior inter fratres fuit canonicus Patauiensis & subdiaconus. Sed fratribus deinde omnib. sine hærede mortuis impetrata dispensatione, duxit uxorem Iohannã filiam ultimi comitis Pfirtensis, per quã comitatus Sunggoiæ uenit ad domum Austriæ. Mortuus est autẽ ultimus comes à Pfirt, Vdalricus nomine, anno 1324. nullo uirili relicto semine. 7 Lupoldus iste adiecit ditioni Austriæ Veldkirchiũ & comitatũ Hohenbergensem in Sueuia atq; Tergestum Histriæ, occubuitq; prope Sempachũ anno Christi 1387. circa diem S. Margaretæ, quum Heluetios bello adoriretur. Habet comitatus Hohenburgens. ut alibi quoq; diximus, Horb & Rotẽburgũ iuxta Neccarum fluuiũ. Rudolfus comes Hohenbergen. uendidit comitatum illum domui Austriæ anno Christi 1271. 8 Rudolfus. Hic adeptus comitatum Tyrolensem, ditioni Austriæ incorporauit, fuitq; Mediolani ueneno interfectus, mortuus anno 1365. & sepultus Viennæ in ecclesia S. Stephani, ad quẽ locum sepultura ducum Austriæ à Melacensi monasterio per ipsum fuit translata. Vxor eius fuit filia Caroli Imperatoris regis Bohemiæ. Alij uero scribũt uxorẽ eius fuisse Margaretã filiam ducis Carinthiæ & Bohemiæ regis, unicã Tyrolensis comitatus hæredẽ: & filiam Caroli quarti desponsatã fuisse Alberto fratri eius, qua mortua, duxit Beatricẽ Burggrauij Nũrnbergen. filiã. Hic Rudolfus instituit academiã Viennensem, quã ante eum pater eius Albertus inchoauerat, & frater eius Albertus q̃d institutum erat confirmauit. 9 Fridericus iste, cognominatus Vacuus pera, fuit in concilio Constãtiensi proscriptus, eò q̃d papam occultẽ subduxisset ex Cõcilio. Vnde & tunc multas amisit terras in Heluetia & iuxta lacum Constantiensem, sicut supra iuxta Constantiã signauimus. Quid filius eius Sigismundus egerit cum Carolo duce Burgundiæ, habes historiã illam quoq; supra in fine Heluetiæ signatam.

Comitatus Pfirtensis per uenit ad Austriam.

Comitatus Hohenbergensis.

Comitatus Tyrolensis.

Huius Friderici frater Vuilhelmus habuit sibi desponsatã filiam regis Poloniæ, aut saltem illa sibi assensum præbuerat ad matrimonium, sed Polonis illam tradentibus uxorem duci Lithuaniæ, qui rex simul factus fuit Poloniæ, cogebat Vuilhelmus excedere Polonia, mortuus tandẽ sine hærede. Frater eius Lupoldus nitebat ulcisci mortẽ patris sui Lupoldi iuxta Sempachũ interfecti, sed infœliciter pugnauit apud Glaronenses. Ernestus alius frater duxit uxorẽ filiã ducis Moscouiẽsis, q̃d multis displicuit eo quòd frater eius Vuilhelmus cum iniuria ex Polonia fuerat pulsus & priuatus sponsa sua unica filia regis Poloniæ, quæ tradita fuit infideli duci Lithuaniæ, quam historiam ad longum in Polonia recensebo. Duxit autem Vuilhelmus uxorem, fœminã ex Apulia. 10 Albertus iste cooperatus est, ut iam diximus, ad erectionem scholæ Viennensis, mortuus anno 1395. accepto ueneno à medico quodam. Habuit in sua administratione Austriã, dimissis reliquis terris fratri suo Lupoldo. Sustulit ex uxore sua filia Buggrauij Nũrnbergen. Albertũ, qui mathematicã callebat, tãdemq; ueneno sublatus fuit. Cumq; suo tẽpore patruus eius Lupoldus ab Heluetijs in pugna interficeretur, peuenerunt ad eũ omnes istę regiones, Carinthia, Stiria, Carnia, Tyrolis, Brisgoia, Hohẽberg, Veldkirchiũ &c. Gessit bellũ cõtra Iodocũ Marchionẽ Morauiæ, atq; interim sorbitiũcula quadã infectus, per dysenteriã efflauit animã. Reliqt aũt filiũ Albertũ nomine, qui postea anno 1438. electus fuit ad Rom. imperiũ duxitq; uxorẽ filiam Sigismundi Imperatoris factus per eam rex Vngariæ & Bohemiæ, sed non diù uixit. Mortuo autẽ eo, proceres regionis cõmendauerunt se & totum dñium duci Friderico (qui post Albertum ad imperium fuit electus) hac cõditione, ut si relicta Alberti, quæ uterũ gestabat, filium pareret, illius tutorẽ ageret, sin filiam eniteretur, ipse dñium sibi uẽdicaret. Habuit autem Fridericus propinquũ nomine Sigismudũ, & fratrẽ Albertum qui & ipsi libẽter dominium sibi usurpassent. Enixa proinde regina filiũ, dux Fridericus egit infantis tutorẽ. Cæterum stipendiarij qui sub Alberto militauerant, & debitum stipendium non acceperant, cœperunt in regione latrocinari, prędari & cremare, quousq; Fridericus se ab illis redemit triginta millibus florenorũ. Ioannes quoq; Huniades irruens cum 12. millibus equorum in Austriã, plurimũ illam incõmodauit. Exigebat coronã Vngariæ, quæ deposita erat ad Fridericum imperatorẽ, at Fridericus renuebat illam reddere, quapropter magnum dissidium ortum

Dux Vuilhelmus rex Poloniæ.

Robertus Roman. rex.

Ioannes Huniades.

ortum fuit inter Vngariam & Austriam, multiq́ proceres Germaniæ conabantur dissentientes animos concordare. Conspirabãt quoq́ contra Fridericum Cæsarem Albertus & Sigismundus cõsanguinei eius, nataq́ fuit Viennæ tanta discordia, ut multi metuerẽt, partes mutuo sese confecturas bello, si non extranei principes & domini discordãtes animos cõciliassent. Nobiles & religiosi fauebant Imperatori, & plebæi erant à parte ducis Alberti fratris eius. Ciues Viennenses expetebant dominũ suum Ladislaum, cuius tutor erat Fridericus Imperator, sed cum Imperator nollet illis acquiescere, indignati ciues obsederunt Imperatorem & uxorem eius Leonoram atq́ filium Maximilianum in castro Viennensi. Sed liberatus Fridericus auxilio regis Bohemiæ, profectus Romã suscepit coronam imperij, tãdemq́ domũ reuersus, rursum in Noua ciuitate ab Austriacis obsidione cinctus fuit, coactusq́ illis dare dñm eorum Ladislaũ. Ladislao itaq́ filio regis Alberti in administratione posito, omnes subiecti eius cœperunt insidiari ei. Nam cum anno Christi 1451. Budæ curiã suam haberet, cõspirabant in eum Mathias & frater eius Ladislaus, filij Ioannis Huniadis atq́ duo episcopi Strigoniẽsis & Varadinus, conabanturq́ regẽ interficere, sed cõiuratione detecta atq́ obliuioni tradita, duo memorati fratres non quiescentes, interfecerunt Vlricum comitẽ Ciliæ regis consanguineũ. Quapropter cõmotus Ladislaus rex, fecit decollari Ladislaum Huniadẽ, & Mathiã fratrẽ eius uinculis innodatũ misit in Bohemiam. Sed Ladislao rege paulò post mortuo, Mathias è uinculis liberatus rex factus est Vngariæ. Quã historiã copiosius inuenies infrà in Bohemia descriptã. Sed reuertamur ad genealogiã. Dux Ernestus pater Friderici Imperatoris in partẽ hæreditatis accepit Stiriã & Carniã, sustulitq́ ex Cymburga ducis Lithuaniensis filia, q rex Poloniæ quoq́ fuit, Fridericum & Albertũ, qui Friburgi in Brisgoia studiũ instituit uniuersale, atq́ duas filias, quarũ unam duxit uxorẽ Fridericus dux Saxoniæ, alterã Carolus Marchio Badensis, unde natus fuit Christophorus Marchio. Dux Albertus multa gessit bella contra fratrẽ suum Fridericum, inæqualẽ terrarũm diuisionẽ causatus. Sed mortuus est tandem sine herede. Mortuus est & Sigismũdus dñs Tyrolensis, & omnes regiones sub unius principis redactæ sunt imperiũ scilicet, Austria, Carinthia, Stiria, Carnia, Cilia, Goritia, Istria, Tyrolis, Marca Burgouiensis, Hohenberg, Veldkirch, Sunggoia, Brisgoia atq́ Alsatia, & instituta sunt duo Perlamenta, unum Viennæ & alterũ in Aenoponte, Perlamento Austriaco subijciunt Austria, Carinthia, Stiria, Carnia, Cilia, Goritia & Istria. Aenopontano uero iudicio parẽt ditiones Sueuicæ, Veldkirchium, Sunggoia, Alsatia, Brisgoia & Tyrolis. Fridericus Imperator pater Maximiliani primum cœpit usurpare titulum archiducatus Austriæ. Filia eius Kunigundis nupsit Alberto duci Bauariæ, fuitq́ mater modernorum ducum Bauariæ.

Viennenses seditiosi.

Seditio in aula Ladislai.

Perlamẽta Austriæ

Cõtinuatio genealogiæ ad tẽpora nostra.

- Fridericus Imperator
  - Christophorus
  - Maximilianus
    - Philippus
      - Carolus
        - Ferdinandus
        - Philippus
      - Leonora
      - Isabella
      - Catharina
      - Ferdinandus
        - Maximilianus
        - Ferdinandus
        - Carolus
        - Anna
        - Maria
        - Magdalena
        - Catharina
        - Leonora
        - Margareta
        - Barbara
        - Vrsula
        - Helena
      - Maria
    - Margareta
  - Kunigundis

Isabella filia Philippi locata est Christierno regi Daniæ, Leonora uerò nupta est Frãcisco regi Galliæ, et Catarina regi Portugalliæ. Maria aũt Ludouico regi Vngar. Mortuus est rex Philipp. an. 1506. in Septẽb. in ciuitate Burgẽsi, relictis multis filijs, ut genealogia ostẽdit.

Hassiæ

HASSIAE DESCRIPTIO, quæ nostro æuo Landgrauiatus uocatur Hassiæ.

TErra quæ Mœno uersus septentrionẽ extenditur, à prædecessorib. nostris adscribitur Teutoniæ inferiori, complectiturq́ in primis Hassoniam, Thuringiam & Misniam. Hassonia ab occasu cõtingit Rhenum, & ortu Thuringiam atq; Saxoniam uersus aquilonẽ uerò confinis est terræ Brunsuicensiũ, & pro parte Vuestphaliæ. Vnde uerò Hassia uel Hassonia sic denominetur certa ratio non habetur. Sunt qui fingunt montem Hassonem, à quo nomen acceperit. Alijs uerò placet, Hassos seu Hessos ex Chattis, qui in hac regione habitasse cõmemorantur, t in s mutato, prognatos, unde adhuc est loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius contestans uetustatem. Producit regio ipsa colonis suis uictum necessarium, nihil superfluum, nutrit pecora, feraxq́ est frumenti sed non uini, nisi ubi contingit Rhenum & iuxta ripam Lanæ seu ut alij uocant Loni fluuij. Inter multa oppida quæ Hassia habet duo sunt præcipua, Cassellæ & Martpurgum. Martpurgi picturam genuinam, misit ad meam sollicitationem eximius uir Iohannes Dryander, mathematicus & Physicus, quod quidam putãt sic dictum à deo Marte, alij autem uolunt illud sic nominatum à Marcomiro Francorum principe.

Explicatio quorundam priuatorum locorum oppidi Martpurgensis.

A Sedes principis. B Parochiali ecclesia. C Caputiatorũ olim ecclesia, nũc schola medicorum. D Porta ducens Francofordiam. E Olim Franciscanum cœnobiũ nunc collegium studiosorum. F G H Porta, Molendinum, tractus uiridarij. I Medium ciuitatis. K Olim monasterium Dominicanorum, hodie schola. L Domus Teutonica & templum S. Elisabeth. M Duo riui Lonæ. N Horti & prata. O Pons lapideus. O o Altera oppidi pars, Vuendenhausen dicta. P p Porta & pons in extremitate oppidi.

Martpurgum.

HAud procul à Martpurgo est oppidum Franckenberg, quod quidam scribunt con-
ditum à Carolo magno, denominatumq́ꝫ sic ab eius familia.

De dominio Hassiæ.

FVit olim Hassia tantum comitatus subiectus dominio
Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorũ, in
quo scribitur, quod anno Christi 1042. Ludouicus co-
mes Hassiæ fuerint Hallis in ludo militari celebrato,
sed factus deinde Landgrauiatus, ascẽdit filia supra matrem
Accessit tandem & comitatus Katzen Elnbogen, idq́ꝫ per fi-
liam ultimi comitis, quem duxit Henricus Landgrauius, de
quo infra suo loco quo dicturus sum. Sciendum præterea Bar
donem episcopum Moguntinum iussu Conradi Imperatoris
secundi aliqua bona in Thuringia dedisse cuidã insigni uiro,
Ludouico barbato nomine, fecitq́ꝫ eum dominum in terra il-
la. Is genuit Ludouicum saltatorem, qui & ipse genuit filiũ nomine Ludouicũ, cui Ludoui-
cus Cæsar dedit filiam suam uxorem, creauit'que eum comitem prouincialem Thuringiæ,
qui primus in Thuringia fuit Landgrauius. Longe pòst succreuit Landgrauiatus Hassiæ
Landgrauiatu Thuringiæ, sicut & in hunc usq́ꝫ diem similia habent insignia, nisi quòd ru-
bei tramites sunt transpositi. Anno Christi 1241. defecit semen uirile Landgrauiorũ Thu-
ringiæ, perueniťq́ꝫ ditio illa ad marchiones Misnenses annuente Friderico secundo. Siqui-
dem

Lãdgrauiatus Thuringiæ.

dem Albertus marchio habuit Imp. filiã uxorẽ, & mater eius erat ex familia Landgrauio/rũ Thuringiæ, atq; ob id plus iuris habuit in regione illa quàm extraneus quisquã. Sed his relictis redeo ad Hassiã, & ad alias regiones seu ditiones intra limites eius comprehensas. Vnde notabis, intra Mœnũ & Vuestphaliam non tantam Hassiam contineri, sed & Rhingauiam, Vuesterualdiam, Vuederauiam, comitatus Nassauueñ. Kunigsteineñ. Hanauueñ. Eisenburgensem, multaq; alia dominia. Rhingrauia est regio Rhenana, habens à tergo, hoc est ad septentrionẽ montes, qui austrũ respiciunt, torrenturq; sole meridiano & proferunt uina nobiliss. quæ ad Angliã usq; per Rhenũ & mare deferuntur. Effundunt de

Rhingauia.

hic; aquas calidiss. in loco Vuisbaden, distante à Moguntia .1. mil. quæ thermę à remotis frequentantur locis. hinc mõtes Hassiã à meridie partim claudentes, ad occasum extenduntur, spacio quatuor aut 5. mill. fiuntq; sensim fertiliores, maxime aũt in Rudesheim è regione Bingij, ubi nobiliss. crescit uinũ Physici qui harũ Vuisbadensiũ thermarũ indagauerunt uires, scribunt aquas earum cõtinere sulphur, alumẽ, & parũ nitri, atq; ob id aqua illa prodest rigidis neruis et uenis, calefacit membra frigore eneruata. Tollit quoq; omnẽ immunditiã, quæ cuti ex ulceribus & scabie adhæret. Cæterũ Rhingauiæ dominiũ spectat ad episcopum Moguntineñ. nec habet nisi unã ciuitatẽ, Eltfeldiã appellatã, & multas egregias atq; magnas uillas, quæ etiã oppidis conferri possunt. Vbi desinit Rhingauia, in confinio eius sitũ est oppidũ Cub, quod agnoscit principẽ Palatinũ dominũ sicut supra memoraui atq; inde sequitur comitatus KatzẽElbogẽsis, ad Rhenũ usq; protensus, in cuius ripa habetur elegans castrum Brubach appellatũ, atq; alia loca, infra & supra Maguntiam sita.

Vuißbaden.

KatzenElnbogen.

Genealogia Landgrauiorum Haßiæ.

Vt iam diximus, Lãdgrauiatus Hassiæ subortus est ex Lãdgrauiatu Thuringię, creuitq; membrum supra caput, sed quos habuerit præsides à 400. aut 500. annis non constat. Ego hic deducam genealogiam à Ludouico diuæ Elisabeth marito usque ad tempora nostra, etiamsi quædam non omnino certa esse uideantur.

1 Ludouicus Landgrauius Thuringeñ. uxor eius diua Elisabeth — 2 Sophia filia quã duxit Henricus dux Bauariæ — 3 Henricus cognominatus puer Hassiæ:
- Ludouicus episcopus Monasteriensis
- 4 Otto Landgrauius
- Septem filiæ.

Ludouicus hic primo signatus loco, Landg. Thuringeñ. habuit uxorẽ Elisabethã filiã regis Vngariæ, reliquitq; filiũ & filiam. Filij nomen erat Hermannus, mortuusq; est in adolescentia, ducta tamen uxore Beatrice ducis Brabantiæ filia, quæ postea nupsit Vuilhelmo comiti Flandriæ. Mortuo autem Hermãno, sororius eius Henricus dux Brabantiæ factus dominus Hassiæ, dedit filio suo Henrico puero Hassiam & alteri filio Brabantiam. Henricus genuit Ludouicum, Ottonem & septem filias. Ludouicus episcopus construxit aulam Martpurgensem & sacellum in burgo. Septem filiæ nupserũt comitibus à Seine, Henneberg, Nurẽberg, Ochsenstein, Vualdeckeñ. &c. Ab Ottone deducitur series genealogiæ in hunc modum.

Cõstruitur aula Martpurgẽsis.

4 Otto Landgrauius:
- Otto episcopus Meidenburgensis
- Hermannus, mortuus statim
- 5 Henricus:
  - Elisabeth
  - Adelheidis
  - Otto
  - Hermannus:
    - Margareta
    - Agnes
    - 7 Ludouicus:
      - 8 Ludouicus Hermãnus episcop.:
        - 9 Vuilhelmus senior
        - 11 Vuilhelmus medius — 12 Philippus
        - Elisabeth
      - Elisabeth
      - Henricus:
        - 10 Vuilhelmus iunior
        - Elisabeth
        - Ludouicus
- Ludouicus

4 Otto genuit multos liberos. Filius Otto episc. Meidenburgenſis ædificauit caſtrum appellauit à ſe Ottenſtein. Duo Henricus & Ludouicus certis conditionibus atq; ſortis proiectione in hunc modum diuiſeruut terrã. Conuenit inter eos ut unus tantũ duceret uxorem, alius autem cœlebs maneret, poſſideretq; Grebenſtein, Imenhaus & Nordecken iuxta Leinum fluuium. Conuenit præterea inter eos, ut uterq; apud unam & eandem ſponſam ageret pro cũ. & quem illa ex eis deligeret maritũ, is dominus eſſet terræ. Venerũt ergo ambo ad filiam marchionis Miſnenſis, indicaueruntq; illi animum ſuum rogantes, ut quem magis placeret, hunc ſuſciperet oſculo amoris. At illa conſentiens in Henricum, fecit illum dominum terræ. Ludouicus tamen pactis non ſtans, duxit uxorem comitiſſam à Spanheim, ſuſtulit ex ea Hermannum Landgrauium. Et quoniam renunciauerat iuri ſuo quod in principatu habuerat, miſit filium ſuum ad Academias, ut literarũ gnarus eccleſiaſticis addiceretur officijs, ſicut etiam poſtea ab Ottone Meidenburgẽſi episc. patruo ſuo Canonicatũ obtinuit & aliquandiu poſſedit. Henricus Landgrauius ducta uxore ex familia comitũ Cleuenſium, ſuſtulit ex ea filium Ottonẽ & duas filias Adelheidim ſcilicet, quam duxit uxorẽ rex Poloniæ, & Eliſabetham, quam accepit uxorem Albertus dux Brunſuicenſis. Ottone mortuo ante patrẽ ſine liberis, conabat Henricus adminiſtrationẽ regionis tradere genero ſuo Alberto Brunſuicenſi, ſed irritatus ab eodem genero, iurauit per ſanctã Eliſabethã, ſe mutare propoſitum, quod & fecit. Nam miſit pro Hermanno canonico nepote ſuo, inſtituitq; eum principem in Landgrauiatu. Ille ergo accepta uxore genuit duas filias et unum filiũ, qui etiã patri ſucceſſit in principatu. Fundauit aũt Henricus duas collegiatas eccleſias unã Caſſilij & alerã Rodenburgi. Succeſſit Ludouico filius eius Ludouicus, ætate inter reliquos fratres ſenior, habuitq; uxore Mechtildẽ Vuirtenbergẽſem, quæ ei genuit duos filios, Vuilhelmũ ſeniorem & Vuilhelmũ mediũ. atq; filiam unam. Frater eius habitauit iuxta Lynum fluuium, habuitq; uxorem Annam de Katzen Elnbogen & Dietz. Hermannus uerò fuit epiſcopus fuit Colonienſis. Vuilhelmus ſenior curiam ſuam habuit Caſſilijs & frater eius Spangenbergæ, & Vuilhelmus iunior adeptus eſt an. Chriſti 1489. adminiſtrationem Martpurgenſis regionis, comitatus Katzen Elnbogenſis, Dietzenſis, Ziegenheimenſis & Niddenſis, cooperante Hermanno epiſcopo Colonienſi tutore eius, habuitq; uxorem Eliſabetham principis Palatini filiam, quã duxit anno Chriſti 1498. ſed mortuus eſt abſq; prole anno 1500. ſucceſsitq; illi in adminiſtratione principatus Vuilhelmus medius, atq; ille duxit uxorem filiam Magni ducis Meckelburgenſis, ex qua ſuſtulit anno anno Chriſti 1504. Philippũ Landgrauium, qui hodie Haſsię dominatur. Pater eius Vuilhelmus mortuus eſt anno Chriſti 1509. poſt longam miſerabilem ſacri ignis tam in corpore quàm in membris ardorem, nec non puſtularum morbum incurabilem. Computruerunt enim propter nimietatem morbi circa faciem & in arterijs carnes uſq; adeo, ut nedum ſuis ſed etiam ſibi ipſi factus importabilis, tandem longo cruciatu tabe conſumptus eſt.

Sorte ducitur uxor.

Philippus Lãdgrauius.

Philippus Langrauius, uxor eius Chriſtiana filia Gregorij ducis Saxoniæ & marchionis.
- Agnes uxor Mauriciæ ducis Saxoniæ
- Anna uxor ducis Vuolfgangi de Zuueibrugk
- Vuilhelmus
- Philippus Ludouicus
- Ludouicus

Philippus is Anno 1528. Contra epiſcopos Vűrtzburgenſem, Bambergenſem & Moguntinenſem bellũ mouit, poſtea 1534. Vdarico Vuirtenbergenſi Principi auxilio fuit ut is auitum dominium quo per 15. annum caruerat, recuperat, cum antea 1531. ijs, qui religionis ergo, in Germania uocatur Euangelici ſe coniunxiſſet. 1535. Monaſterienſium urbem, ab Anabaptiſtis in Vueſtphalia occupatam cum alijs principibus oppugnauit & expugnauit. Smalkaldico fœderi acceſſit 1536. Henricũ iuniorem Brunſuicenſem ducem 1542. ditione ſua eiecit, quem etiam auitum regnum re petentem cum Carolo Victore filio capit anno 1545. Exorto uerò inter Carolum V. Imp. bello cum Imperij ordinibus, dux exercitus Smalkaldici fœderis factus, 1546. bellum geſsit cum Imp. deinde male ſuccedentibus rebus, 18. Iunij anno 1547. Imperatori ſe dedidit liberato Brunſuicenſe cum filio in cuſtodia Cæſaris detentus, tandem anno 1552. poſtliminio reuerſus, ſuis reſtitutus.

Coro

Chorographia Buchoniæ, per Georgium Vuicelium conscripta.

Georgius Vuicelius suo D. Sebastiano Munstero salutem optat.

LIteras tuas Theobaldus noster è Vuirciburgo unà cum tabulis aliquot curauit ad me preferendas. Mirum uerò, ut institutum istud tuum mihi arrideat. Aiebam, Mũsteri est, ingentia & quæ nemo hactenus attentauit, peculiari quodam naturę instinctu moliri. Quid ille in prouehendo Hebraismo pariter ac Chaldaismo non præstitit? Quam scholam ille non beauit? Quos doctos non docuit? Quanti precij sit editio ueteris Testamenti? Nec quiescit uir max. satagens nimirum, ut nobis eos quoq; libros in Hebræo cõquirat atq; exhibeat, qui extra canonem, inter hagiographa tamen habiti sunt. Cæterum, ut ad institutũ Cosmographiæ tuæ opt. Sebastiane reuertar, adlaboraui ne non res hic quoq; succederet. Antistes Fuldensis protinus iussit ut Corographiam adornarem, recusantemq; in assensum protraxit. Videor autem mihi diffusissima quæq; in arctum redegisse. Delineatam quoq; ciuitatem Fuldensem unà mitto, manus est Brosameri præstantissimi pictoris apud Erfurdiam. Tu nunc Sebastiane, macte uirtute ac studio tali quod aggressus es, perfice. Vale in Christo Iesu. Fuldæ 18. Martij, Anno 1549.

Buchoniæ & Fuldæ metropolis eius descriptio.

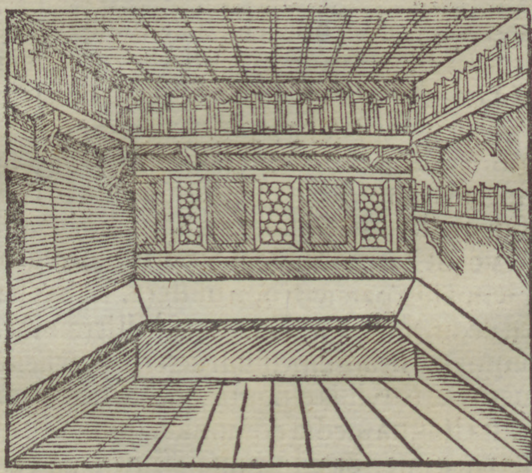
FVlda metropolis est eius in Germania regionis, quam olim Buconiam, alij Buchoniæ syluam seu solitudinem appellabant, à Fago nimirum, unde hodie Fagoniam hanc & Fagunetum dicimus. Equidem id nominis à Fago obuenisse regiunculæ, uel huius oppidum Fagus, quod uulgo Fag seu Fach uocant, attestatur: cui ciuitati Taurus mons præaltus affinis est. Cæterum regionis huius situs existit inter Thuringiam Franciam, Vuederaugiam & Hessiam, cumq; singulis harum regionum (ipso uelut in centro locata, fines iungit. Oppidis, castris, uillis, fluuijs, stagnis, nemoribus, agris, hortis, pratis, fontium bonitate, totius deniq; fundi fertilitate (ut harum quidem asperiorum regionum natura fert) haud quaquam aspernanda Germaniæ pars, etsi non uitifera. Ripas habet Fuldam, (quæ præterlabens ciuitati nomen dedit,) Hunam, Guerram, Vlsteram: Viculos ciuitati proximos plerosq; Cellas cognominant, in argumentum ueteris & feliciter exaugescentis Benedictini Sodalitij. Omnis uerò regio syluis cingitur, quercu fagoq; ditissimis. Vt autem media isthæc est ratione situs, ita lingua media cõmuniter utitur, quam uidelicet agnoscas nec superioris esse Germaniæ, nec inferioris. Instituta Christianæ religionis ferè sunt. Ingenium olim mitius, seculis quippe minus corruptis. Morum simplicitas probitas'que, qua hanc gentem finitimos quondam antecelluisse accepimus ob temporum rerumq; uariam mutationem, exilior. Victum sibi urbs potissimum lana linoq; parat. Quas suas merces euehit, partim Vuirceburgum Franciæ, partim Cassellum Hessiæ. Præcipuum uerò tam regionis decus atque ornamentum est peruetusta illa & plane angusta Basilica sancti saluatoris, quam longe'que celeberrimam memoria diui Bonifacij reddidit, & cuius auspicio diuino Fuldana ciuitas primum & condita & aucta, uasta ante solitudo. Basilica enim hæc antiquissimi monasterij, prior oppido cõstructa fuit, anno nimirum nostræ salutis 755. Imperatore Pipino Caroli magni patre. Quo tempore Vuenfridus, post Agathopœus siue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam uenit apostolus Christi. Iam uirum fuisse doctum & eundem scriptorem Bonifacium, uel Iohannes Tritemius refert. Huius certè uitam à diuo Vuillibaldo episcopo Eystett. primo, posteritati commendatam esse, testimonia minimè dubia supersunt. Verum hæc extra propositum. De iactis Basilicæ ac cœnobij contigui fundamentis per ipsum sanctum Bonifacium CHRISTI martyrem, regnante ac fauente Carolo magno magnus est consensus annalium. Iisdem primis annis, Ruggero teste, oratorium cœpit extrui in monte, qui olim uulgò Biscofesbergh (ita enim liber habet) appellatus, nunc mons beatæ uirginis Mariæ insigne monasterium, sed tumultuantibus rusticis exustum. Illi uiculus adiacet Hora dictus. Nam martyrem illic certis horis orauisse ferunt. Quercetum montis huius in uinetum hodie uertitur. Quin in illo ipso mõte episcopi, prima Fuldensiũ parochia fuisse scribitur,

Amnes Fagoniæ.

Basilica Saluatoris.

Bonifacius Germanorum apostolus.

scribitur. Circa hæc tempora Bonifacij prælustrissimi Germaniæ doctoris exædificatũ est Michaëlicon, cuius structuræ uisendæ uetustas typo Ierosolymitani templi respondet. *Eigil abbas.* Eigil eius enim cœnobij & auctor extitit & ornator, idq; maiore studio quàm dici queat. Nec alibi quàm in hoc cœmiterio, hac uita defunctus illi quiescere uoluit. Quod sanè cœmiterium olim peregrinorum sepultura uocata fuit. Eiusdem penè antiquitus est monasterium S. Petri apostoli, sepulchro diuæ Liobæ ueneradum, nec non S. Iohannis, quod Raban. Maurus Bonif. magni auditor extruxit. Porro S. Andreæ, quod hodie Noui montis, à Richardo collocatum, inferioris ætatis est. Atq; hos quidem colles complectitur Fuldanæ ciuitatis ambitus, idq; in propinquo, Petrum ad orientem solem habẽs, Iohannem meridionalem ferè, Andream ad occidentem & Mariam ad septentrionem. Continet hæc item ditio alia cœnobia, uidelicet curiam Solæ, Ecclesiam syluæ, Villam ueterẽ, Hostam, Ruram, Cellam, Tullam, quin duo etiam presbyterorum collegiola, alterum in oppido, cui ab Hunorum campo nomen inditum est, alterũ, cui à Rabani uico, ut interim, Salmonsteri & Butsellæ ruinas taceam. Sed ad Basilicam S. Saluatoris redeo. Vocarunt hanc primis temporibus maiorem ecclesiam, sicuti coniunctum monasterium, Summum. Vtrunq; ædificium operosis fratrum manibus effectũ, maximè Sturmi & Gangolpho præsidentibus. Etenim sub hoc posteriore Ratgarius (paulo pòst in abbatem subrogatus) magister cœmẽtariorum fuisse legitur. Operas etiam suas fratres (quorum illo seculo quadringenti simul uixêre) in *Bibliotheca uetustissima.* sculpendo & pingendo coniunxerant. Eius artis monumẽta quædam reliqua uideas licet. Cum primis uerò clarum atq; illustre est templum hoc Dominicũ bibliotheca, qua nec uetustiorem aliam, nec locupletiorem habet Germania.

Manuscripti codices uniuersi sunt, & uniuersi membranacei. Digesti in classes 48. asseruantur ex omni authorum genere. Tantos perscribendi labores, annos plus minus ue DCC. exantlarunt studiosi cœnobitæ. Aliæ bibliothecæ libros tantum qualescunque continent: hæc conseruat nobis librorum matrices ac archetypos, ad quos ab officinis eruditi solebant confugere. Iam à Scholę quoque gloria lelebrandus. Huc enim quondam commeatum est ad discendas literas, id quod uel ex historia antistitis Eigili liquebat, qui puer etiamnum, autore Candido, ad scholam monasterij fuit aliunde adductus. Ad hæc litterarum studia cõiunxerunt iugem diui cultus obseruationem, de qua libellũ Imperatori Carolo magno exhibuerunt, eum uidelicet colendi Dei morem catholicum, ut propugnet Imperator, obsecrantes, quemdmodum in uita Ratgerij legitur, cuius cenotaphium in monte B. Virginis hodie uisitur. Equidem doctorum hominum futura præclarissimum, si quod aliud, mo-*Rabanus.* nasterium Fuldense, superioribus seculis extitit. Dedit ecclesiæ Rabanum Maur. Anglici discipulum dedit Strabum scriptorem, nempe Ludouici primi tempore.

Dedit Ottofridum Rabani auditorem: dedit Marianum sub Henrico Imper. quarto, dedit Adrianum Chronographum, Rudolfum Flauiacensem, & Raculphum & Theodoricum & Vuilleramum postea Mersburgensem. Poterat collegium de Vlrichò Hutteno quoq; gloriari, si perstitisset. Io. Trit. Spanh. nullo non loco scriptorum suorum Bonifaciana nostra prędicat. Ex abbatibus huius collegij accepit episcopos Moguntia, Frisingia, Halberstadiũ, Hildesheimia, & c. Sacræ ædis ornamenta peculiaria sunt cum ipsius Bonifacij corpus, tum aliorum complurium, ob singularia charismata spiritus sanctæ honorandæ memoriæ. Extat in crypta sacrophagus megalomartyris huius, artificio miro fabrefactus, obq; antiquitatẽ, quàm maxime uisendus. Formam esse lego, cuiusmodi apostol. Petri tumba Romæ sit. Nec dubium est, quin tale Lullus martyris huius uelut Achates procurarit, quandoquidem uir tantus Bonfacium illum suum pro Christo trucidatum, Fuldæ tumulauit. Inter collectas reliquias arcem tres libri tenent

tenent quos martyr ceu enchiridia ſecum ſemper circumferre ſolitus, nempe Teſtamentum nouum tôtum, quatuor Euangelia ſeorſim, quem codicem ipſum ſuis digitis exaraſſe legimus, literis incognitis noſtro ſeculo. Ab Imperatore ipſo Arnulpho reſtitutũ fuiſſe Hugonis abbatis IX. precibus. Tertio libro collectanea quædam continẽtur de ſuâ doctrina fideq; S. Triados, præſertim ex Cereali Africa, contra hæreſes. Is liber hoſtili ferro læſus, quum inſtar clypei fuiſſet cædentibus Friſijs obiectus. Vnde adhuc icon martyris librum enſe transfoſſum præfert. De Baſilicæ ſtructura magnifica, quia laboro breuis eſſe nihil hic cõminiſcar. Nobiliſsima fabrica ſuam alibi laudem meretur. Hæc bis terq; conflagrauit, ſed ſubinde redintegrata. Inter decora eius, artificioſiſsima Cymbali machina, atq; hæc penſilis uolubiliſq; eſt, uulgus auream rotam appellat: item effigies Caroli Magni Augusti ad uiuum columna quadam inciſa. Cõciliat præterea huic ædi perpetuum nomen & decus annua iſta peregrinatio tot ex omni Germania populorũ. Lego feſtum (quod ad memoriam S. Bonifacij martyris per multa ſæpe millia Chriſtianorũ religioſe confluxerũt) miſſam S. Bonifacij ueteribus fuiſſe appellatũ. Quo die publica pœnitẽtia cuiuis patebat huiuſq; ueteris ſpecimen edebatur. Cauſam accurrentiũ & uelut inundantium Germaniæ populorũ hâc fuiſſe exiſtimo, ut uidelicet noſtri homines quidã priſcæ pietatis ardore hîc coram illius oſſa cernerent & deo ſuplicarent gratiaſq; agerent apud memoriã illius, quem uidelicet agnoſcebant primũ in his regionibus fidei Chriſtianæ iecíſſe ſemina. Ex hac enim ſolitudine prodierat in communẽ patriã uerbũ domini. Qua de re aliàs. Libet hîc tantum paucula Reginonis Chronographi uerba ſubnectere. Bonifacius inquit, in Germania uerbũ ſalutis prædicauit, & gentẽ illam in tenebris euangelica luce illuſtrauit. Hæc Regino. Succeſſu tandem temporum perdonationẽ atq; immunitates religioſorum regum, hæc eccleſiaſtica ditio euecta eò fuit, ut huius antiſtes in numero procerum Romani imperij ponendus eſſe iudicaretur. Quin etiã hæc eccleſia imperatorũ olim fauore ſingulari decorata eſt inſigni libertate, adeo ut eam omnium principũ, ipſorum archiepiſcoporũ quoque poteſtate exemptã & Romanæ tantũ ſedi ſubiectam eſſe uoluerint. Ad quam egregiã ſanè immunitatẽ dignatio primatus acceſſit, & item Archicancellariatus ſeu Archicapellanatus (nam è geſtis ſuperiorum ætatum, eandem hanc dignitatẽ fuiſſe apparet) ſi quis fortetituli ſplendorem æſtimet, quem tamẽ quo quiſq; melior antiſtes eſt, eo minus attolit, ambitúq; cæteris præfert. Hinc tot ac tantarum feudarum, ut uocant, liberaliſſime donationes illi contigerunt. Quod principatus huius ornamẽtum cum primis eſt ſpectabile. Profecto (ut multa in pauca conferam) certare hæc Abbatia cum epiſcopatu aliquo poſſit, maxime ubi bona regionis pars, quæ oppignerata eſt repignerabitur. Adiecit Carolus Magnus Fuldenſi eccleſiæ clauſtrum Holtzkirch, quod Frahandus princeps reſtaurauit in comitatu Vuertheimenſi. Acceſſit inſuper Hamelburgum oppidũ Franciæ, uini perquàm ferax, patrius idem Iohannis Frobenij nidus, ſicut & Adamus Petri hinc originem duxit, natus in oppido Langendorff, quibus uiris ſtudioſorum cœtus nõ uulgarem debet gratiam, ob plurimos & optimos libros, quos ſua induſtria per typos in uniuerſum mundũ ſparſerũt. Nec prætermitti debet, quòd hæc ditio perpeſſa fuit uarias atq; has acerbiſſimas infeſtationes, nimirum ſub Conrado Buchnaugio, Bartolo Leopoldo, Henrico Hohenburgo, & ætate noſtra præſidente utroq; Hennenbergio, Philippo deniq; noſtro. Nam Hartomanni cuiuſdam nullam mentionem facere decretum eſt. Ad ultimum obſcuram ignobilemq; Buchoniam eſſe non ſinunt creberrimæ tranſitiones iter facientium inter Rhenum & Salam. Hoc tempore præſidet huic Fagoniæ Reuerendiſs. D. Philippus Shenck à Schueinsburg, gubernator integerrimus pariter ac prudeutiſſimus. Nec ille minore doctrina quàm pietate clarus. Atq; hæc quidem in præſentia. Anno 1546. Ioannes Fridericus Saxoniæ dux cum exercitu ſuo ex Sueuia reuerſus, Fuldam peruenit, Abbati Fuldenſi extorſit 30000. aureorum ipſoq; diſcendente, fuerunt ex peditibus, qui ipſa uigilia natiuitatis Chriſti depredare urbem & euertere decreuerant, ſed auxilio Dei ciues & incolæ hanc fecem expulerunt & fugauerunt uiriliter.

Liber clypeus.

Reginonis teſtimonium.

Abbatiæ Fuldenſis dignitas

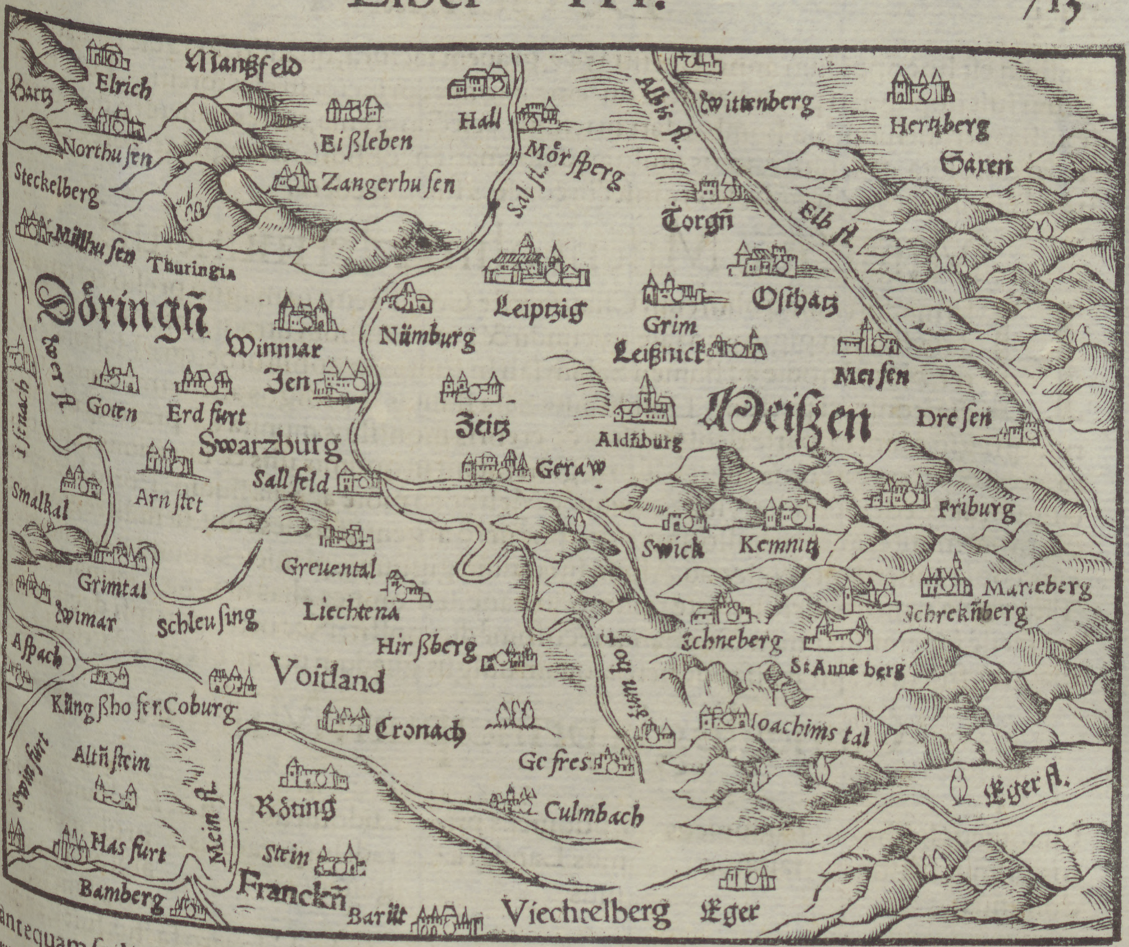
Catalogus

Catalogus abbatum Fuldensium.

De Thuringorum regione.

POpuli qui Thuringorũ terram inhabitarunt, dicti fuerunt, ut multi sentiunt, Sorabi, creuitq́ potentia eorũ in tantum, ut proprium cõstituerint regnum, excurreretq́ imperium usq; ad Mœnum fluuium in Franconiam. Sed quum inter eos & confines eorum Sueuos perpetuum esset dissidium, uocatos Francones ex inferiori Germania collocarunt in pago Herbipolensi, qui mediarent inter ipsos & Sueuos. Quam historiã supra prolixius recensuimus. Franconibus itaq; obtinentibus pagum Herbipolensem, cœpit Thuringorum potentia paulatim decrescere, factumq́; est ut anno Christi 524. aboleretur regnũ eorum à regibus Francorum, qui non modo Franciam siue Galliam in sua habuerunt potestate, uerũ & Thuringiam atq; Franconiam. Metropolis Thuringorum est Erdfordia, de qua paulo pòst dicemus. Tempore Imperatoris Lotharij secundi fuit Thuringia sublimata in Landgrauiatum habueruntq́; Lantgrauij illi curiam suam in Isenaco ubi etiam diua Elisabeth & maritus eius Ludouicus resederunt. Quomodo uerò iste Landgrauiatus trãslatus fuerit in Hassoniam, iam supra diximus.

antequam scilicet ducatus superioris Saxoniæ erigeretur. Deinde temporum successu fuerunt terræ & regiones in plura dominia discriminatæ, ac postea rursum sub unam denominationem atque dominationem relictæ, quemadmodum contigit anno 1241. quando princeps Landgrauiatus Thuringẽsis sine sobole mortuus, per mulierẽ ditionem suam transmisit ad dominos Misnenses, qui ab eo tempore utrunque adepti titulũ, & marchiones Misniæ & Landgrauij Thuringiæ dicti sunt. Anno quoque Christi 1423. deficiente uirili successione principis electoris Saxoniæ, Sigismundus Imperator tradidit ducatum Saxoniæ principibus Misniæ, quem & in hunc usque possident diem, & ab illo tempore triplicem sibi usurpauerunt titulum.

Ducatus Saxoniæ.

Lipsia.

Ciuitas Lipsensis in Ositia uulgò Ostland, aut ut alij uolunt in Misnia posita (est enim hoc posterius uocabulum laxius priori, & utraque terra uni paret domino) nõ est urbs admodum ampla, sed tamen talis, quæ sua angustia etiam amplas Germaniæ, maximè principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores, qui uaria & continua exercent commertia, idque ter per annum in ipsa ciuitate, sicut quidam de nundinis eius loci in hunc modum scripsit: Mercibus augetur ter Lipsia magna quotannis. Est ornata magnificis ædibus, quæ in uniuersum lapideæ sunt, intus tabulatæ & foris miro artificio atque maiestate depictæ, atque ob æqualitatem structurarum & pulchrum ordinẽ miram inter se habentes concordiæ rationem. Habet Senatum, qui nõ ex opificum indocta turba sed ex doctis collectus est uiris, è quorum autoritate & iudicio, Misnensium, Thuringorum & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos, dubias quasque extricandas causas. Habet deinde & is locus florentissimum studiũ atque multos egregiè doctos uiros, ad quos passim ceu ad commune asylum confluunt studiosi quique, maximè autem quod ibi uilius quàm alibi uiuitur propter circũiacentis agri miram fertilitatem, de qua Gigas quidam sic cecinit:

Gratus & immenso lucro concredita terræ, Semina ager reddit, &c.

Passum est hoc oppidum anno Christi 1547. grauem iacturã, quando sexta die Ianuarij cœptum fuit oppugnari per Iohannem ducem Saxoniæ, principem electorem. Tunc enim exusta fuerunt suburbia, bombardarum ictibus deiecta mœnia, turres concussę, domorum tecta dissoluta, castrum ciuitatis multum deformatum, obsidio in magno frigore cõtinuata ad uiginti dies, & tunc hostis re infecta coactus fuit discedere.

Misni siue Miseni olim Hermunduri.

Hermũduri sunt q olim cum Chattis teste Cor. Tacito in magno prælio certarunt. dum flumen gignendo sale fœcundũ & conterminum utrãq gens ui ad se trahe ret. Nã uel hodie ad flumen Salam sali hi fontes in nobili urbe, quæ Hala inde di cta, conspici possunt. Diuidit autẽ Sala fluuius Toringos ab Hermũduris, utrorumq regio omni ex parte densis syluis & crebris montibus munita est. præterq ubi altera alteri & utraq Saxoniæ iũgit. Toringi habitant in optimis illis & uberrimis cãpis, qui cinguntur & cõcluduntur sylua Semana & Meliboco mõte ac Sala fluuio. Porrò Hermandurorum montes adeò metallorum, præcipuè uerò argenti, fertiles sunt, ut nulli regioni de eius copia concedant: colles ad Albim siti uinum gignunt, planicies abundat frumentis. Thuringia tamen tritici ubertate non modo hanc, sed omnes alias magnæ Germaniæ terras facilè superat, ut sumen Germaniæ rectissimè dici possit. Nec uerò uinũ ipsi deest, quin magnos fructus capit ex isatide herba, quam uulgus guadum uocat. Hæc G. Agricolæ.

Genealogia principum Misniæ.

1	2	3	4	4
Ludouicus barbatus primus Misniæ dominus	Ludouicus saltator	Ludouicus primus Landgrauius	Ludouicus Conradi Imperatoris gener	Ludouicus sine prole mortuus anno 1182. in terra sancta.

Ludouicus tertius fuit gener Lotharij Imperatoris, atq ob id à socero factus fuit Landgrauius Thuringiæ.

Fratres {
- 5 Ludouicus sine prole
- Hermannus Lãdgrauius {
  - Iutha quam duxit uxorem Henricus marchio Misnensis.
  - Ludouicus cuius uxor diua Elisabet {
    - Hermannus mortuus sine prole anno 1241.
    - Sophia uxor ducis Brabantini.
  - Henricus electus Rom. rex

Sophia diuæ Elisabeth filia, conabatur filium suum Ludouicum ducem Brabantinum facere Landgrauium Thuringiæ, sed Misnenses obstantes, constituerunt Henrici Marchionis sui filium, Albertum nomine, Landgrauium, cuius mater Iutha fuit Landgrauia Thuringiæ. Henricus uerò diuæ Elisabet ex filia nepos factus fuit Landgrauius Hassoniæ, cuius genealogiam suprà in Hassiæ descriptione sum prosecutus.

Genealogia modernorum marchionum Misniæ.

Henricus marchio {
- Albertus Landgrauius Thuringiæ {
  - 1 Fridericus marchio — 2 Fridericus Landgrauius & marchio — {
    - 3 Fridericus Marchio & Landgrauius
    - Wilhelmus marchio Brandenburgensis
  - Dietherus Landgrauius
- Dietherus marchio Misnensis.

Fridericus tertius in ista genealogia succedens patri Friderico in Landgrauiatu & marchionatu, factus est quoq anno Christi 1423. dux & elector in Saxonia, ob id scilicet quod Sigismũdo Imp. in bello Bohemico insigne tulisset auxilium. Fratri uerò eius Wilhelmo marchio-

marchioni, traditus fuit marchionatus Brandenburgensis à Iodoco marchione Morauiæ pro magna summa pecuniæ. Sequitur continuatio genealogiæ à Friderico secundo.

2 Fridericus marchio Misnensis & Landgrauius Thuringiæ
- Balthasar Landgrauius Thuringiæ — Fridericus obijt anno Christi 1440. absq; liberis
- Wilhelmus marchio & elector Bradenburgensis
- 3 Fridericus marchio Misnensis dux Saxoniæ & elector
  - Ernestus elector Saxoniæ
    - 4 Fridericus elector
    - Iohannes post fratrē elector
      - Iohannes Fridericus elector
      - Maria uxor Philippi Pomerani
      - Iohannes Ernestus
  - Albertus marchio & Lādgrauius
    - Georgius marchio. Christina uxor Lādgrauij
    - Fridericus
    - Henricus
      - Mauricius
      - Clara Lówenbergeñ.
      - Augustus
      - Lucretia uxor Erici Brunsuic.

Circa annum domini 1468. Ernestus Friderici 4. pater electoratum gessit. Hic dum esset puer unà cum fratre Alberto furtiue sublatus fuit in hunc modum. Erat homo audax Conradus de Kauff, nobili apud eos loco natus, bellicæ rei peritus, is cum se patria pulsum & paterna hæreditate priuatum à Friderico duce existimaret per iniuriam, scelus pulcherrimum excogitauit. Arx est in Misna alto monte & in abruptis undiq; rupibus sita, Altiburgum nomine, ad cuius radices est oppidum egregium, munitum & populo plenum. Ea in arce duo adolescentes filij Friderici ducis Ernestus & Albertus educabantur. Conradus huc intempesta nocte magnis itineribus cum paucis cōtendit, & admotis scalis prodente pædagogo, arcem ingressus, dormientes adolescētulos in cubili comprehendit, minatusq; est mortem si mutirent, funibus colligatos extraxit, haud dubius quin perductos in Bohemiam magno precio uenderet, suasq; contumelias eo pacto magnificè retunderet. Iam syluam Herciniam, quæ Bohemiam à Saxonia diuidit, ingressus erat, iam periculum omne transmissum putabat, cum iunior captiuorum labore ac fame deficiens et quietem simul & cibum poposcit: cuius precibus commotus prædo ad carbonarium quendam diuertit, afferriq; panem & ceruisiam iussit. Interea apud Altenburgum cognita tantæ rei nouitate clamor exoritur, attoniti oppidani raptim arma capessunt & prædam uendicaturi præcipiti cursu prædonis uestigia insectantur: syluam ingressis fortuna blanditur, quæ inter multos tramites eum tenere suasit, qui recta duxit ad carbonarium. Ibi Conradus dum puero cibum ministrat, ex improuiso capitur, & oblatus principi, audacissimi sceleris capite pœnas soluit.

Stratagema.

Altiburgum.

De montibus Bohemiæ excurrentibus ad Misniæ regionem, feracibus metallorum.

Montes qui cingunt Bohemiam Ptolemæus uidetur appellare Suditos. Hi autē omnium metallorum, maximè argenti sunt feraces. In istorum penè pede montium est Fribergū, qua scilicet parte ad Misniam spectāt: Annebergum item & Gairum

Friberg. *Anneberg.*

Schneberg. Girum, quæ inter Fribergum & uallem Ioachimicã sunt interiecta. Schnebergum uerò est ad Muldam fluuium, ubi montes in occidentem uergunt. In omnes autem metallicos, qui ista loca incolunt, dominatur antiqua & nobilis ducum Saxoniæ familia. Cæterum uallis Ioachimica intra ipsos mõtes est, & in eisdem uersus Morauiam Igla & Cottebergũ. Versus Schlesiam uerò Richenstein, Aldeberg, Cupferberg & Goldeberg. In oppido Schonbach sito ad Egram in montibus Bohemicis, magna admodum argenti uiui reperitur copia. *Argentum uiuum.* Cornelius Tacitus de Germaniæ metallis scribẽs sic ait. Argentum & aurũ, propitij an irati dij negauerint dubito. Ex quibus uerbis perspicue potest intelligi, nullas metallorum fodinas olim in Germania extitisse. Tamen idem Cornelius adiecit. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentum, aurumúe gignere. quis enim scruatus est? At hodie plurimi scrutant̃, & reuera inueniũt Germaniã præ cæteris regionibus metallis abundare Circa annum Christi 1180. fodina Fribergensis in Misnia cœpit. Schnebergẽ. uerò cœpit circa annum Christi 1470. Et Annebergum anno domini 1510. aut circiter.

De ualle Ioachimica.

VAllis Ioachimica circa annum domini 1526. cœpit et tot implera est ædificijs in locis imis & in locis quę pendent ex utraq; montium parte, ut alterum alteri incumbere uideatur, & magnæ urbis præ se ferat figuram. Montes in quibus densissima fuit sylua, excisis arboribus perfossi sunt innumeris puteis, actiq; sunt in eosdem cuniculi penè infiniti. Quin & ualles quæ latibula fuerũt ferarum, à iam tot millibus hominum inhabitantur. Solebant quibusdam temporibus anni esse nebulæ tantæ & tam crassæ, ut uallem totam obtegerent, & aspectũ solis ingredientibus adimerent: at nunc præcisis syluis atq; tot cuniculis per quos riuuli aquarum effluunt, in montes actis, cessant nebulæ, utpote montibus aridioribus facta & aura liberiori reddita atq; sic uallis illa caligine ultrà nec circumfunditur nec occultatur Sunt omnia illic loca tàm sterilia, ut uix pruna syluestria ibi crescant: at interim inueniuntur ibi tot & tantæ massæ argenteæ, ut, si cui fortuna bene uelit, ipsi uina uel è Creta usq; allata defutura non sunt. *Cuniculi tollũt nebulas.*

Qua occasione in montibus Misniæ

metalla inuenta sunt.

CAsu factũ est, ut in Misnia Fribergi foderet argenti metallum ad Salam flu. ubi est Hala, quæ quõdam pagus fuit, hodie autẽ urbs est ampla, locus certè iã inde à Romanorũ temporibus illustris & clarus salis fontibus, de quibus Hermũduri cũ Chattis certarunt. Hinc igitur quum quidam quadrigis salem recta per Misniam ueherent in Bohemiam, eius condimenti hodie non minus quam olim inopem, in orbita uident galenam torrentibus detectam quam quia similis esset Goslarianæ, in currum coniectam apportant in Goslariam. Nam ijdem uectores solebant ex ea urbe plumbum nigrum euehere, ex qua galena cum multo plus argenti quàm ex Goslariana excoqueretur, aliquot Metallici se contulerunt ad eum locum Misniæ in quo nunc Fribergum oppidum nobile & opibus affluẽs, est situm, quos ex metallis diuites factos esse constanti fama atque multorum sermone cebratur. Aberthami specus & argentifodina partim fortuna partim arte ante paucos annos hoc modo est deprehẽsus: Habitauit fossor egẽtissimus sed rei metallicæ gnarus in media sylua in domicilio,

Galena.

Aberthami specus.

lio solitario, ibiq; dn̄i armenta curauit. Is cum per ocium foderet scrobiculū, qui lactis esset receptaculū, aperuit uenam, quā mox in alueo lauit, uiditq; subsidere argēti purissimi ramenta. Igit maxima lætícia affectus, rem indicat dn̄o & adit ad magistrū metallicorum ac petit ut ei det ius capitis fodinarum, q̄d Donū diuinum suæ gentis uocabulo appellabat. Itaq; dum pergit fodere uenam, plura reperit argenti ramēta, quæ metallicis magnū spem de uenæ fœcunditate iniecerunt. Ea tametsi illos frustrata non sit, tamen annuum tempus conficitur, anteq; ullos ex hac fodina capiunt fructus. Quare multi perturbati in impensis faciendis, constantes non fuerunt sed uendiderunt partes fodinæ. Quo circa cum iam argentum erueretur copiosum, magna dn̄orum fodinæ erat facta mutatio, quin uenæ primus inuentor nullius partis possessionem tenebat, & ferè omnem quā redegit ex partibus uenditis dilapidauit pecuniam. Tum uerò ea fodina tantam argenti puri effudit copiam, quantam nulla earum quæ nostra patrumquè memoria fuerunt una excepta Georgio, quæ est Schnebergi. Aberthamo finitima est uallis Ioachimica uetustior paulò. Bachus Misnensis, qui habitabat Gairi cum Oesero Bohemo coit societatem agendi cuniculi in ualle pagoq; deserto à cultura hominum. Sed cum metalli fossiones istis nullum utilitatis fructum præberent, cuniculus ruinis est relictus. Aliquot annis pòst Alexander comes Leisnicius et alij quidam barones in calidis Caroli 4. propter bonam spem quę de illo erat metallo, in commune conferunt pecuniam, eaq; reficiunt cuniculum qui uicium fecerat. Nondum omnem in fossiones impēderant, cum multum erueretur argenti, quod alios ad fodiendum excitauit, magnaq; multitudo hominum congregata est ex uicinis Misniæ.

Calidæ Caroli quarti.

SAXONIA VETVS ET noua, primum autem de origine gentis Saxoniæ.

TErra Saxoniæ à Saxonibus populis nomen accepit, estq; una omnibus sententiā aliunde profectam gentem, nauibus à mari aduentasse. Sed unde & quo tempore, non inter scribentes conuenit. Alij à Britannia aduectam putant, alij à Danis aut Normannis & regionibus aquilonis, alij à Macedonibus ortam ferunt de militia Alexandri Magni. Ptolemæus testatur in Asia Boreali, in uastissima scilicet Scythia citra tamen Imaum montē, habitare Sasones. Sed an illi aliquādo populariter emigrantes quærendis nouis sedibus uenerunt in Germaniam, incertum est. Saxo Grammaticus uir Sialandicus, supra mille annos ante Christum nomen Saxonum introducit. Sunt alij qui aliam habent coiecturam. Ab Aquilone Saxonum prouincię olim annumeratū fuit, quicquid ab Eydora fluuio (qui limes est Daniæ & Teutoniæ) in austrū uergit Holsatiā, Thietmarsiam, Stormariam complectēs. Ad orientem habet terminum Veterem urbem quæ hodie

Stargard. *Altenburg.*

die rusticum est oppidulum, Stargard (quod sonat Aldenburg, id est, uetus burgū) ex quo orientē uersus per littora maris Germanici usq; in Prussiam Wandalica gens omnia tenebat, nunc uerò Saxones impleuêre, extructis claris urbibus per littus maris. Ad occidentē Saxonia per diocœsim Bremensem, per Westphaliam usq; ad Rhenum ferè pertingit, & à meridie ad Hassiam & confinia Thuringiæ. Meditullium eius totum ex Wandalico solo redactum est in linguam & mores Saxonū, terra uidelicet Brunsuicensis, Luneburgensis, Magdeburgensis & Malberstadēsis. Pertinet etiā ad eandē nationē omnis marchia Brandenburgensis, uersa in linguam Saxonum & mores. Fuit aūt Saxonum gens ab initio inquieta nimis, finitimorum sedibus infesta, domi tamen pacata & ciuium utilitatibus placida benignitate consulens. Habitus ac corporum magnitudo, comarum color, quanquam in tanto numero hominū, idem penè omnibus. Sed de his infrà suo dicemus loco. Habuerunt principes Saxonum ante Christum natum perpetua certamina cum Danis, atq; in illis conflictationibus Saxones aliquando seruire coacti sunt, ac deinde excusso tributariæ subiectionis iugo rursum libertatē uendicarunt, sublatisq; è medio aliquot regibus & continuatis bellis, statuerunt totis uiribus de summa rerum decertare. Vrebat Saxones ereptæ iam dudum lutiæ memoria, quapropter intentarunt Danis tributa, sed uicti à Danis, coguntur illis aliquandiu subesse. Durauit multis annis ista Danorum & Saxonū conflictatio, etiamsi Saxones nec armis hosti pares essent nec fortuna: nō tamen quieuerūt, omnes intentauere uias recuperandæ libertati, quam & tandem armis suis pulchrè obtinuerunt.

Saxones cum Danis perpetuo pugnant.

Saxones propter fidem bello afflicti sunt à regibus Francorum.

FRancis orientalibus & Thuringis ad fidem Christi per diuūm Bonifacium conuersis, Saxones adhuc diù in errore permāserunt, eamq; perfidiam diabolico instinctu tàm constanter seruarunt, ut nullo pacto per Christianos principes hinc auelli possent. Putantur autem per Romanos, maximè per Drusum aut per Germanicum, qui sub Augusto hanc prouinciam sibi subiugauerunt, deorū uarias culturas suscepisse. Merspurgi enim phanū & idolum, quod Irmensul appellauêre coluerunt. Eresberg dictus est mons in quo phanum illud stabat. Quidā interpretantur Mercurij statuam, is enim Hermes dictus est. Sed obtinuit Martis honor, ut nunc Mersborg uocitetur. Nonnulli Irmensul interpretantur statuam publicam. Cōijci permittitur dictam ledermansul, quasi cōmune profugium & asylum omniū & Martem cōmunem, qui in prælio diu uagatur incertus, diu dubius quo ponat uictoriam. Erat armata toto corpore effigies, cuius in dextera signum militare, nostri uexillum uocant, præferēs rosam, cuius breue momētum & facilis ortus & interitus, ita euētus præliorū. In sinistra libram expandit, dubiā pugnantiū sortē facilè huc aut illuc inclinantē. Pectus inerme ursum præferebat, interitum bellatorum animum insinuans. In clypeo leo, qui bestijs imperitat, inuictum ad fortia facta impetū monstrat, floribus consito campo in quo stabat, quod nihil iucundius solet uideri fortibus, q; in acie uirtutē ostēdere.

Hermetis phanum.

Erat proinde & Magdeburgi huiusmodi simulachrum. Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona, ardentem faculam in pectore, in dextera mundi figuram, in sinistra uerò mala aurea tria præferebat, post eam tres puellæ, Charites Græci, Latini gratias dixêre nexis manibus nudæ singula poma gestabant, auersis inuicem uultibus dona porrigentes, iugales quadrigæ erant gemini cygni, totidemq; columnæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas, quæ in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obsequijs iunguntur, hoc uult nexus ille manuum. Vultus auertunt, quia beneficia non improperant. Habuerūt Saxones & alia multa idola in regione, quæ hic sciēs prætereo. Dagobertus itaq; rex Metensium siue Austrasiæ, uiuente Clotario patre, uicinam Thuringiorum prouinciam tenens, acri prælio tandem uicit Saxones, omnemq; prouinciā igni ferroq; uastauit, nec abijt priusquam prodeuntes obuiam proceres de pace agerent, quando bello tantæ moli impares uiderentur.

Phanū in Magdeburgo.

Charites.

Dagobertus Saxones oppugnans.

uiderent. Summa fuit, ut Saxonia annuo Frãcis penso tributo, dños ac maiores suos agno sceret. Tributũ constituit quingentorum boum, annua solutio. Permanentibus autem Saxonibus in perfidia, cõuersus in eos Martellus, bellum instituit atq; inchoauit, qd demum nepos eius ex filio Carolus Magnus peregit, tantæ molis erat Saxonicã gentẽ patrijs riti bus auertere. Magno tamen tum bello pressi Saxones & exhausti, Carolo quidẽ Martello manus dederũt, cõponẽtes cum illo per qualescunq; cõditiones, sed leges Christianas accipere nec dum cõsenserunt. Mortuo Martello, Saxones nomini Christiano infestissimi erant, unde motus Carolomãnus filius Martelli, in eos duxit exercitũ, & eos quidem tum perdomuit, ut legibus seculi parerẽt ad æquabilitatem, sed Christi religionem neq; uerbis suadere neq; armis inducere poterat. Eo autẽ Romæ monacho facto, Pipinus frater eius tẽtauit quoq; Saxoniã ad Christi fidẽ cogere, quare coacto magno exercitu, bellum intulit grauissimũ, sed ea fuit gentis moles, ut non statim ad mutãdam religionẽ posset armis cogi. Gerebat per continos triginta annos bellum, priusq; Saxones tandẽ sub Carolo Magno ex corde susciperent fidem. Dictu difficilè est quoties superati regi manus dederunt, imperata facturos polliciti, obsides qui imperabant dederunt, legatos qui mittebant susceperũt. Aliquoties ita edomuit, ut etiam cultum dæmonũ dimittere & Christi fidem suscipere pollicerent, sed sicut aliquando proni ad ea pollicenda uidebant, ita mutato postmodũ decreto ad abijcienda uidebant præcipites. Anno Christi 772. Carolus Magnus celebratis Wormaciæ comitijs, cõstituit Saxones aut religioni subijcere aut omnino de terra delere. Tandemq; traijcit ingentes copias per Rhenũ & Lupiam (nunc Lippiam uocãt) amnes, & totam quæ nunc Westphalia est peruagatus non longè ab Osnaburg rebelles subegit, fugauitq; contumaces, ut Visurgo (nunc Wesera) transmisso, sedes sibi facerẽt inter Vandalos, antiquis pulsis habitatoribus. Qui in patrijs sedibus remãserunt, appellati sunt ab illo tẽpore Westphali, & qui ultra Visurgum fugerunt dicti sunt Ostphali. Edomitis postea Longobardis, totis se uiribus animi & rerum cõuertit ad Saxonicũ bellum peragendum, quo neq; prolixius neq; atrocius ullum unq; gessit, quia Saxones, natura feroces & idolorum cultui dediti, ab eo qd semel apprehenderant, nulla poterãt ui dimoueri. Regis tamen Caroli magnanimitas perfidiã illorum semper ulciscebat, donec omnibus qui resistere uolebant profligatis decem hominum millia ex his qui utrasq; Albis ripas incoluère, cũm uxoribus & paruulis sublatos trãstulit & per Galliam atq; Germaniã multimoda diuisione distribuit, eaq; cõditione bellum per tot annos tractum, esse constat finitum, ut abiecto dæmonum cultu, Christianæ religionis sacramenta susciperẽt. Progressus uerò Carolus cum exercitu uenit ad montẽ Martis, ibiq; phanum & idolum genus qd Irmensul appellauere,

subuertit, sicut & paulò post phanũ in Magdeborg in nihilum redegit. Cõstituit etiam iudicium quoddã occultum in Westphalia, ut si qs deprehẽderet defecisse à fide, ille sine alio præuio iudicio ad proximã suspenderet arborem, de quo infrà fusius. Præfuit tunc Saxonibus Wedekindus dux, qui in bellicis tumultibus cõfugit ad regẽ Daniæ, imploraturus eius præsidiũ, & moliturus contra Carolum, rebellionẽ. Sed tandẽ circa annum Christi 785. post multa bella & cædes ad fidem Christi cõuersus baptisatus fuit cum alijs Saxonum magnatibus, & tum demũ subacta Saxonia, in prouinciam est redacta, quæ diuersis tẽporibus in octo episcopatus diuisa, Maguntino & Coloniensi archiepiscopis est subiecta. Sunt autem hæc nomina locorum episcopalium, Osnaburgum, Mimingrod, postea Monasteriensis ecclesia, Salingsted postea Osterwic, sed qui episcopatus postea fuit translatus Halberstadium, Werden, Mynden, Paderborna & Hildesheim ultra Weseram. Magdeburgẽsis uerò episcopatus fuit postea ab Ottone magno institutus.

Martellus contra Saxones.

Carolomãnus cõtra Saxones.

Carolus Magnus domat Saxones.

Westphali unde.

Episcopatus Saxoniæ.

De moribus & ritibus Saxonum,

atq; de fertilitate eorum.

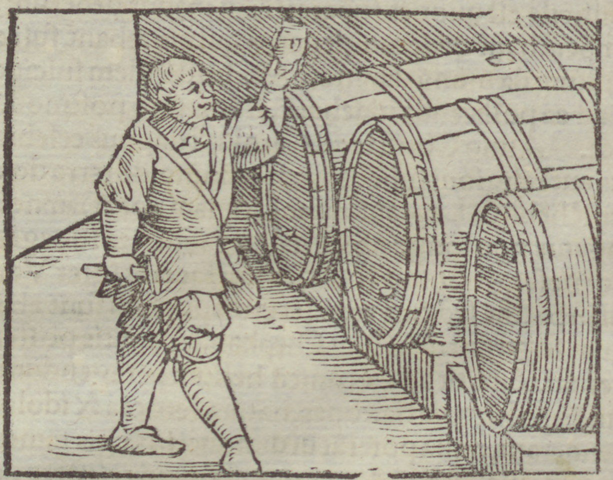
SAxonia olim quatuor in genere habuit differẽtias, nobilium, liberorum, libertorum, atq; seruorum. Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ sortis oblita, terminos in co

pulandis coniugijs transgrederetur. Sed nobilis nobilẽ, & liber liberam duceret uxorem, libertus coniungeretur libertæ & seruus ancillæ. Quicunq; uerò contrà faceret, cum uitæ suæ id damno lueret. Legibus ad malefactorum uindictam optimis utebatur. Multa quoq; utilia & secundum naturæ legem honesta in morum probitate habere studuit, quæ ei ad ueram beatitudinem consequendam adminiculo (ut ita dicam) fuissent, si aliquam creatoris sui noticiam habuisset. Frondosis arboribus uenerationem exhibuit & trũco ligneo non paruæ magnitudinis sub diuo erecto, quem patria lingua Irmensul dixit. Coluit etiã Mercurium, cui certis diebus humanis hostijs litabat. Deos suos neq; templis includere neque humanæ speciei assimilare pro diuinitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata est. His lucos & nemora consecrauit, auspicia & sortes obseruabat, auiũ uoces & uolatus interrogauit, equorum quoq; præsagia experiebatur, hinnitus ac fremitus eorum obseruãs, nec ulli auspicio maior fides adhibebatur.

Auspicia obseruantur.

Est ager Saxonicus rerum omnium præterquam uini ferax, argenti atq; æris fossiones multas habet. Ad Goslariam & plerisq; alijs locis salem ex fontium quorũdam aquis albissimum coquunt & uectigal ingens percipiunt.

Fertilitas Saxoniæ.

Hordeum & triticum ferũt, ex quibus non solum cãdidissimum panem efficiunt, sed etiam ob uini caritatem potum ceruisiam, quæ adeò sitienter & immodestè ab ipsis bibit, ut ubi in symposijs conuiuijsq; pocillatores nec phialis nec cantharis sat infundere possint, repletũ mulctrale apponũt & scutella iniecta hortẽtur quenq; pro libito potare. Dictu incredibile est, quantum huius liquoris in se immodestissima gens capiat, quantum mutuo ad bibendum cogant & hortentur: non sus, non taurus tantum ingurgitaret, non ad ebrietatem atq; uomitũ potasse sufficit, sed rursus ad sobrietatem, dies noctibus, noctes diebus continuantes. Qui cunctos potãdo superat, is non solum laudẽ & gloriam deportat, uerumetiam pro quo contenderunt, ex benè olentibus herbis aut rosis sertum aut quid aliud in præmium. Serpit ab illis, eheu, perditus mos ferè in totã Germaniam, ut eo modo etiam iam fortissima uina bibantur cum ineffabili malo. Hospiti uel alteri eum locum in quo bibit subeunti, potum q̃tquot habent assurgunt & porrecto poculo ad conbibendũ officiosissimè hortant. Inimicus arbitrat, qui sæpius inuitatus non prætenta causa compotare recusat. Cæde nonnunquam & multo sanguine hoc dedecus expiatur. Cibatu Saxones duro & inconcinno utuntur: lardum, aridæ hilæ, cepæ crudæ, butyrum salsum & nondum adhuc liquatum, peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in plerisque locis coquunt, quo per hebdomadam uescantur. Infantes non ut apud nos pulte, quæ farina & lacte concinnatur, nutriuntur, uerum solidiori cibo, qui bene masticatus à nutricibus ad deglutiendum tenello ori immittitur. Vnde Saxones tali cibo in tenera ætate assueti & tolerantiores redduntur & ualidiores.

Saxonum inebriatio.

Cibus Saxonũ.

De metallis Saxoniæ.

HAbet hodie Saxonia uaria & multa metalla, præsertim in monte Meliboco, qui à Chattis extẽditur ad Saxones. Nam apud Eislebam, Mansfeldum & Hostedam est lapis fissilis, quem Germani Schiffer uocãt, qui niger bituminosus, ærosus primum ex puteis extractus in aream effunditur, atque ita ex ista coaceruatione oritur tumulus: deinde inferior tumuli pars circundatur sarmentis, in quæ similiter inijciuntur id genus lapides, tum sarmentis admoto igni accensis, ignem etiam concipiunt lapides super ea cõiecti. Hi proximis quibusq; impartiunt ignem, atq; omnino omnes qui iam ardent, eis proximè adiunctis. Et cum ardent, tales odorem emittunt, qualem carbones bituminosi cum flagrant, emittere solent. Preterea si quando in ardentes mediocris pluuia decidit, magis ardent & citius mollescunt, quod declarat eos esse lapides bituminosos. Atq;

Lapides fissiles.

Atq; id genus lapidum crustæ, interdum scintillis pyritæ aurei coloris adhærentibus & discurrentibus, exprimũt uarias animantiũ species, ut in genere pisciũ passeres marinos, lucios, percas: in auiũ, gallos gallinaceos nonnunq; salamandras, imò Põtificis Romani barbati & triplicem coronã in capite habentis effigiẽ reperta est, quã multi uiderũt. Sũt qui aiunt uicinũ esse lacum, & qualia ille nutrit animantia, talia pingit natura in fissili illo lapide. Lapis mihi missus, talẽ habet piscis figurã, ære ueluti manu pictoris expressam. Collegerunt autem Mansfeldenses comites proximũ fructũ ex uenis suæ terræ, unde æs & argẽtum conflant.

Natura figurat lapides.

Apud Goslariã Otto 1. Imp. argenti dicit̃ inuenisse mineras, quarum magni fuerunt redditus, ex qbus Imp. duo cõstruxit sacerdotũ collegia & regium palatiũ nobilis operis. Abutentibus autẽ ciuibus suppeditatis diuitijs, offensus deus permisit puteũ unum corruere, quo casu mille homines & supra oppressi fuerunt. Et post illud tẽpus neq; argentum, neq; aurũ fuit amplius inuentũ in loco, sed plumbũ nigrum. Fit autẽ primò atramentũ sutoriũ, qd uulgò uitrillũ uocant, deinde ex eo excoquit̃ aliquid plumbi & argẽti. Perhibent autẽ metallum Goslariæ sic natum. Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus in mõte ad ramum arboris alligauit, in ungulis, qbus ferreæ soleæ inductæ, terram quatit, uertit, atq; ita reconditã plumbi nigri uenã integumentis nudauit, nõ aliter ac Pegasus alatus, ut poëtæ fingunt, aperuit fontẽ, dum ungula ferit saxum. Vt autẽ fons iste ex eo nominat̃ Hippocrene, ita montẽ Saxones Ramellũ uocarunt, qui hodie maximè floret, atq; admirabilem plumbi copiam suppeditat. Goslariæ tantũ inuenitur galena & pyritarũ, ex quibus plumbũ nigrum excoquitur, ut mons quidam ferè nihil nisi galena & pyritæ esse uideatur. Principes quoq; uici Brunonis cumularunt bona magna ex Cellerfeldensibus alijsq; fodinis. Nec Brandenburgeñ. qui imperãt Frãcis, caruerunt fortunis metallicis. Nã Goldcranach auri metallum septimo quoq; die dedit ipsis mille & quingentos aureos Rhenanos.

Minera Goslariæ.

Atramentum sutorium.

Galena.

De diuisione modernæ Saxoniæ.

Etiam si Saxonia olim cõprehenderit Westphaliã & Ostphaliam atq; Brunsuicensem ditionem, hoc est, totam regionis illius tractum usq; ad Albim fluuium, est tamen hodie longè alia ratio diuisionis, ubi non secundũ flumina sed secundũ dominia principum terrarum fiunt partitiones. Sicq; nostro tẽpore duplex est Saxonia, superior & inferior. Superior habet electurã, cuius præcipua oppida sunt Wittenbergum & Torga. Inferior uerò est prope Luneburgũ & Lebenburgũ iuxta Albim cõplectiturq; Holsatiã, quæ olim fuit Wagria, Stormariam & Diethmarsiam. Holsatia olim fuit comitatus, hodie uerò est ducatus, & habitatio primogeniti Danorũ regis, sicut Delphinatus in Gallia principatus est, quem successor regis Franciæ possidet. Hamburgum est in Stormaria aut Nordalbingia & Brema in Diethmarsia.

Saxonia superior & inferior.

De ducibus Saxoniæ & eorum genealogia.

Tempore illo quo Carolus Magnus oppugnabat Saxoniam, fuit Saxoniæ dux Witikindus, quem Krantzius uocat Wedekindum, & quidam alij uocant eum regem Saxonũ, præsertim autem Angriæ, quæ est in Westphalia. Et hi ferunt, ante regis Caroli aduentum, Saxoniæ prouinciã administrari solitam per duodecim proceres alternis uicibus: quem uerò grãde bellũ in administratione apprehenderet, eũ regem habuere ad finem usq; belli. Inde factũ est, ut ueniente

Witikindus.

niente Carolo in prouinciā Wedekindus dux Anglariæ (Angriam uocant) in administratione erat, & ideo pro rege illis fuit durante bello, fuitq; tunc summa Saxonum potestas in Anglaria. Wedekindus itaq; anno Christi 785. uisitatus à domino, Christi baptismū sponte deposcens, manibus Caroli regis leuatus est honoris gratia ex sacro fonte. Inde Saxonia iam pacata quieuit, & semel susceptam fidem nunquam reiecit. Habuerant Saxonum principes pro insigni armorum in militaribus signis pullum equinum, atrum ante baptismum post uerò candidum. Post multos uerò annos, quum ducatus Saxoniæ perueniret subinde ad alios & alios dominos, arma sæpius fuerunt mutata, uel leonibus ex Anglia allatis per Hēricum ducem cognomento Leonem, uel stratorijs in clypeo lignis, quæ rutæ sertum ex obliquo condecorat, per Bernhardum prius comitem de Anehold, inde uerò surrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniæ, cum ille per Fridericum primum solenni imperij conuentu per sententiam deponeretur.

Genealogia Wedekindi ducis Saxoniæ.

- 1 Wedekindus
  - 2 Wigbertus
    - 3 Bruno
    - Walbertus
      - 4 Ludolfus
        - Bruno à quo Brunonis uicus
        - Tanquardus
        - 5 Otto
          - 6 Henricus rex.
            - 7 Otto magnus
          - Baba comitissa Franciæ
          - Adelheidis abbatissa

Rabodus dux Frisonum.

Wigbertus 2. dux Angriæ accepit uxorem filiam Ratbodi ducis illius Phrisonū, qui baptisandus rogauit, Quo nam concessissent patres eius? & ubi audiuit omnes à Christo alienos in perditionem abijsse, pedem è baptismo retraxisse, seq; eò profecturum cōtestans, quo maiorum suorum cœtus demigrasset. Fuerat iste Wigbertus Christo ualde deuotus ab adolescentia usq; ad supremam ætatem, sepultus in Wildeshausen oppido Bremensis diocœsis, ubi & postea Walbertus in Christi religione obdormiens sepultus fuit. Bruno à quo Brunsuicum nomen accepit, uir insignis, glorioso fine pro fide Christi occubuit. Nam cum Normanni hostes Christianę religionis magno agmine Saxoniam inuaderent, Bruno uocatis omnibus quos ad pietatem tantæ expeditionis paratos inuenerat, obiecit se Normannis & Danis, factumq; est ut pertinaci diù pugna extracta, totum agmen Christiani nominis pro Christo occumberet, dux scilicet ipse cum episcopis & omnibus Christianis militibus. Interfectis autem Brunone & Tanquardo fratribus, Otto post eorum interitum iam iustum arripuit principatum. Et quantum iam decessit Francis tātum accessit Saxonibus, in quos summa rerum cœperat inclinare. Arnolfus Imper. dedit huic Ottoni filiam suam Lutgardam uxorem, ex qua sustulit Henricum, qui primus ex Saxonibus imperauit. Henricus ergo iste per maternum sanguinem descendit ex Carolo magno. Mortuo autem Ludouico Imp. uoluit omnis Francorum Saxonumq; nobilitas Ottoni sceptrum & diadema regni tradere, sed ille causatus senium recusauit, & peruenit corona ad Cōradum Cōradi, qui frater erat Ludouici, filium, ducē orientalium Francorum, in quo Cōrado finem accepit linea Carolorum masculina. Henricus dux Saxoniæ primus ex ea familia ad Rom. regni culmen ascendit, quod ea domus per aliquot cōtinuata secula perseuerāter seruauit. Dictus fuit Auceps quod in adolescētia cum pater rebus præesset plurimum indulgeret aucupijs & uenationibus, quæ principum fuerunt & sunt in hodiernum usq; diem recreationes, & qdam usq; ad insaniā illis animum laxant, nedum in adolescentia, ut Henricus iste fecit, sed & in suprema senectute delectantur huiusmodi cruento ferarum spectaculo. Eiectus autem fuit Henricus ad imperium anno Christi 937.

Brunsuicum unde.

Henricus Auceps.

Genealogia

Genealogia ducum Saxoniæ, continuata per utrunq; sexum ab Ottone 5. duce Saxoniæ.

- Otto dux Saxoniæ
  - Henricus auceps rex Rō. cuius uxor Mechtildis
    - Bruno episcopus Coloniēs.
    - Mechtildis abbatissa in Quendelnborg
    - Hēricus dux Saxoniȩ & Bauariæ, cuius uxor Juditha ducis Arnoldi filia
      - Henricus Hetzel
      - Bertha ducissa Lotharingiæ
      - Bruno dux Saxoniæ
      - Bruno dux
      - Ludolfus dux Sax.
    - Gerbirga uxor Giselberti ducis Lotharingiæ ac deinde regina Franciæ.
    - Otto Magnus
      - Otto secundus Imperator
        - Otto 3. Imperator
      - Wilhelmus episcopus Maguntinus
      - Lutgarda Conradi ducis Sueuiæ, Franciæ & Lotharingiæ uxor.
        - Otto comes Franconiæ †
      - Ludolfus dux Alemanniæ seu Sueuiæ, uxor eius Ita filia Hermanni ducis Alemanniæ
        - Otto dux Sueuiæ & Saxoniæ *
  - Bruno
  - Richarda uxor marchionis Austriæ
  - Lutgardia uxor Ludouici regis Rom.
  - Baba uxor Henrici comitis unde Baberberga nomen accepit
    - Albertus comes Babenbergensi decollatus
    - Reinoldus percussus à Conrado duce Franconiæ

- † Cuno comes
  - Sifridus
  - Eberhardus
  - Hermannus, ab alijs Henricus
    - Conradus dux Franconiæ & Imperator 2.
      - Henricus tertius
        - Henricus quartus Imperator
        - Mathildis, quę patrimonium Petri Romanis pontificibus designauit.
      - Beatrix uxor Bonifacij marchionis Mautuani
    - Gebhardus episc. Ratispon.

* Bruno. Hic factus est Rom. Pontifex, dictus Gregorius quintus.

- Henricus 4. Imp.
  - Conradus præfectus Italiæ
  - Henricus 5. Imperator obijt sine hærede
  - Sophia regina Vngariæ
  - Agnes uxor Friderici de Staufen
    - Conradus Imperator, cui Henricus quintus dedit ducatum Wirtzpurgensem
      - Henricus
      - Fridericus
        - sine liberis ante patrē mortui
      - Agnes Palatina.
    - Fridericus dux Sueuiæ
      - Cōradus Palatinus comes ex alia matre
      - Fridericus Barbarossa
        - Hēricus 6. Imperat.
          - Fridericus 2.
            - Manfredus nothus
            - Conradus rex. Conradinus
            - Henricus dux Sueuiæ
              - Fridericus
              - Henricus
                - Sueueno extincti
            - Ethisa
            - Kunegundis
            - Beatrix habens maritum Imperatorem Ottonem 4.
        - Fridericus
        - Otto comes Burg.
        - Conradus dux Sueuiæ
        - Philippus

Habuit

Habuit Otto magnus duas uxores, Editham & Adelheidam. Edita fuit filia regis Angliæ, ex qua sustulit Lutolfum & Wilhelmum episcopum. Adelheidis uerò filia Rudolfi regis Burgundionum & Berthæ, quam prius habuerat Lotharius rex Italiæ, genuit ei tres filios, Henricum, Brunonem & Ottonem secundum, atque Adelheidam, quã duxit uxorem Hugo comes Parisianus. Sub isto Ottone primo magna mutatio facta est in dominio Saxoniæ. Paruit tunc Misna & magna Thuringiæ pars Saxonibus, quæ ab illa die diuulsa putatur, quum Otto iste I. permitteret Saxoniam Hermanno Biling gubernandam. Otto uerò pro se & posteris suis reseruauit Thuringiam, Misniam & superiorem Saxoniam, & in inferiori Saxonia iuxta Albim instituit ducatum, cui præfecit Hermannum uirum non de magna familia natum, creans illum ducem, qui antea præfectus fuerat.

- *Hermannus Biling dux Saxoniæ inferioris*
  - *Luderus comes Transalbinensis*
  - *Benno dux Saxoniæ inferioris*
    - *Thietmarus, periit duello*
    - *Bernhardus*
    - *Bruno episcop9 Oldenburgensis*
      - *Hermannus comes Aldenborgensis in Frisia.*
      - *Ordulphus*
        - *Magnus dux ultimus*
          - *Heilike uxor Ottonis comitis de Balenstedt & Anhold*
          - *Wulfildis ducissa & uxor Guelfi*
        - *Otto sine liberis*

Alia genealogia ducum inferioris Saxoniæ.

Anno 1106. Magnus dux inferioris Germaniæ excessit rebus, sine mascula prole, pro quo surrexit Luderus dono Henrici Cæsaris, alij uocant eum Lotharium, cuius maiores à proauo comites erant de Queruord, electusque in Romanorum regem, dedit unicam filiam suam Gertrudem cum ducatu Henrico Welfo duci Bauariæ uxorem. Successit autem ei in utroque ducatu Henricus Leo, quibus tamen postea ob insolentiam suam priuatus fuit. Habuerunt quoque dicti quinque duces ab Hermanno usque ad Magnum Holsatiæ ditionẽ in sua potestate, sed mortuo Magno Luderus permisit ditionem nobili uiro Adolpho de Schowenborg, ex quo in tempora nostra durauit successio. Priuatus autem Henricus Leo ducatu Saxoniæ, Bernhardo comiti de Anhold, qui per auiam descenderat ex stirpe Magni nouissimi ducis, Saxoniæ ducatus solenni donatur apparatu. Sed redeamus ad superiorem Saxoniæ ducatum & prosequamur illorum principum successionem. Post Ottonem tertium factus est dux & marchio in superiori Saxonia Bruno, qui erat frater patruelis diui Henrici. Nam patres eorum Henricus Hetzel & Bruno erant fratres. Continebat autem tunc Saxonia superior marcam Misnæ & Thuringiæ & ditionem quam hodie habet princeps elector,

Bernhardus ab Anhold.

Bruno marchio superioris Saxoniæ. Ludolfus. Egbertus. Egbertus, mortuus sine uirili semine.

Post mortuum Egbertum ultimum, Henricus dux Bauariæ pater Henrici Leonis, qui habuit uxorem fœminam de Saxonia superiori, obtinuit per eam Saxoniam illam superiorem. Successit ei filius eius Henricus Leo princeps potentissimus, qui tali usus est titulo: Henricus gratia dei dux totius Saxoniæ & Bauariæ, Palatinus Rheni, comes Brunsuici, Luneburgi, Northen, &c. Sed destitutus & exutus omni ditione triennio exilium in Anglia est passus, & tandem ad ditionem Brunsuicensem admissus. Quum autem filius eius Henricus uersaretur in aula Imp. impetrauit filiam comitis Palatini Rheni uxorem, atque per eam consentiente Imp. Henrico sexto Palatinatum. Expulso autem Henrico Leone, Fridericus primus Imperator dedit marchionatum Saxoniæ superioris cum titulo ducatus Saxoniæ Bernhardo ab Anhold, & reuocato deinde Leone ex Anglia, dedit illi Brunsuicum, quod erat peculium eius, à matre Lotharij Imperatoris filia, proueniens. Erat tunc annus Christi 1189. Cæterum Albertus Bernhardi filius titulum tenebat Saxoniæ, retentis armis quæ comites de Anhold maiores sui prætulerant, stratoria scilicet ligna fuluo nigroque uariata colore per clypei transuersum, superiecto, quod fecisse fertur Fridericus primus, ruteo crinali.

Titulus Henrici Leonis.

Bernhar-

Bernhardus dux & comes de Anhold — Albertus elector — Albertus grandæuus elector — { Otto in Louwenborg. — Albertus sine prole mortuus; Rudolfus. — Iohannes — 2 Iohannes. }

Albertus secundus huius nominis dux Saxoniæ superioris & inferioris princeps Elector, superuixit posteritatem suam usque in quartam & quintam generationem.

3 Iohannes. dux inferioris Saxoniæ — Ericus { Albertus; Ericus. — Ericus tertius { Ericus. Iste succedere debuerat Alberto electori; Albertus; Bernhardus; Iohannes { Ericus; Bernhardus; Magnus { Franciscus; Dorothea regina Daniæ; Catharina regina Sueciæ; Clara uxor Francisci ducis Lunenburgensis. Elisabet comitissa in Oldenburg. } }; Magnus episcopus } }

Iohannes

Albertus dux superioris Saxoniæ — Rudolfus elector — Wentzeslaus { Rudolfus; Ericus; Albertus ultimus elector } sine prole moutui anno 1422.

Post Iohannem 2. dominum Saxoniæ fuit diuisum. Nam administratio Saxoniæ inferioris mansit apud Iohannem 3. & eius posteritatem, Electuræ autem dignitas permãsit in linea Rudolfi, cuius successio fuit in principatu superioris Saxoniæ in terra Wittenbergẽsi. Sed ea deficiẽte, iusto ordine redisset ad proximos agnatos inferioris Saxoniæ duces, nisi Misnenses marchiones ad se illam traxissent, Fuit autem Fridericus marchio Misnensis primus dux & elector in suo genere. Duces Saxoniæ inferioris scribunt se duces Saxoniæ, Angriæ & Westphaliæ, habentque domicilium in Lawenborg in ripa Albis fluminis haud procul à Luneburgo.

Fridericus elector { Ernestus elector { Fridericus elector; Iohannes post fratrẽ elector { Iohannes Fridericus elector & captus à Carolo Cæs. 1548 { Iohannes Fridericus; Iohannes Wilhelmus }; Iohannes Ernestus } }; Albertus marchio & Landgrauius { Georgius marchio. — Christiana uxor Philippi Landgrauij; Fridericus; Henricus { Mauricius elector factus anno 1548. post Iohannem Fridericum; Augustus elector. } } }

Imperator Sigismundus instituit Fridericũ marchionem Misnẽsem anno Christi 1425. ducem Saxoniæ & principem electorem. Ioannes Fridericus eius nominis elector primus, cum à Carolo 5. Imp. uictus, captus, ac in custodia honesta detentus esset, anno 1552. postliminio restitutus est, mortuus uerò 1554. Mauritius qui in dignitate electoratus illi successerat, anno 1550. iussu Caroli Magdeburgum ad 15. menses obsedit, constituta tandem pace, cum Alberto iuniore Brãdenburgensi marchione Hẽrici II. Gallorum regis partib. se adiũxit, excitatoque in Germania 1552. bello ingẽti. Cæsarẽ Insprucki morantẽ inuasit, Ioanne Friderico Saxone, Philipp. Landgrauio Hassiæ liberatis, obsedit Francofordiam, at constituta deinde pacem cum Cæsare & Romanorum rege, contra Turcas in Hungariam profectus. Sed cum Albertus marchio Brandenburgen. tumultuario bello, Germaniã omnẽ diuexaret, coacto exercitu & ascitis auxilijs, pugnauit contra Albertũ an. 1551. mẽse Iulio, die 9. cruenta uictoria potitus, atque sclopeto ictus 13. Iulij die obijt in diocœsi Hildesemensi.

De dominio & ducatu Brunsuicensi.

Bruno Ludolfi ducis Saxoniæ filius & patruus Henrici aucupis regis Roman. insigne nomen reliquit uico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus est Brunonis uicus, aut potius sinus, qui lingua Saxonum uocatur Wyck. Hodie tamen cõmuniter appellatur Brunsuicum, insigne oppidum in media Saxonia ad riuum Onacri,

Brunonis uicus.

Onacri, qui influit Visurgum: cuius oppidi parua primum initia multas per tēpora habuere accessiones, ut per uices amplificatū, nūc in eas excreuerit uires atq; opes, ut facile principibus suis titulum indiderit, qui exinde uocantur duces Brunsuicenses, sed hoc longè postea. Sinum excurrentis fluminis, stagni aut maris Saxones sua lingua Wick appellant, inde Bruno excursum fluminis alterum, alterum Tanquardus non longo interuallo ædificijs honestarunt. Inde Brunswick & Tanquardeswick diu uaria appellatione cernebantur. Obtinuit tamen Bruno, ut solus oppido nomen reliquerit.

Tanquardeswick.

Genealogia ulterior.

- Wedekindus
  - Wigbertus
    - Bruno
    - Walbertus
      - Ludolfus
        - Bruno à quo Brunsuicum
        - Tanquardus
        - Otto
          - Henricus auceps
          - Baba comitissa

Sequitur genealogia Henrici Leonis.

Circa annum Christi 1230. Imp. dominium Brunsuicense prouexit in ducatum, & Ottonem dominum Brunsuici & Luneburgi ducem creauit, qui scilicet successit Henrico Leoni, qui generale Saxoniæ habuit dominium. Dux uerò Saxoniæ post dictum Henricum Leonem, magnum tenet titulum & tenuem ditionem. E' diuerso duces Brunsuici partialem Saxoniæ sumpsere titulum, sed longè maiorem ditionem.

- Henricus Welfus
  - Henricus Leo
    - Otto quartus imperator electus anno 1198.
    - Wilhelmus dominus Brūsuici & Luneburgi.
      - Otto dux primus Brunsuicensis & Luneburgensis
        - Albertus Brunsuicensis Magnus
          - Albertus pinguis dux Brūsuic. & Gottingen
          - Wilhelmus puer mortuus
          - Henricus mirabilis dux Trāssyluanis.
          - Embica & Grubenhagen.
        - Otto episcopus Hildes.
        - Cōradus episcopus Vuerdensis
        - Iohannes dux Luneburgensis
          - Otto obijt 1330
            - Iohannes episcopus Mindensis
            - Ludouicus episcopus Magdeburgēsis
            - Wilhelmus sine prole mascula mortuus, redijtq; ducatus ad Magnum Alberti pinguis filiū, cuius filius Ludouicus filiā habuit huius Wilhelmi
        - Elisabet uxor regis Wilhelmi
    - Henricus Palatinus

Fridericus secundus Ottonem Leonis nepotem fecit ducem Brunsuicensem & Luneburgensem, attributis ei armis, quæ auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis leonibus pro ditione Brunsuicensi & aliam lasurij coloris leonem, adiectis in clypeo maculis de terra Luneburgensi, quæ erant olim arma Hermanno duci & posteris eius cum titulo ducatus Saxonię. Albertus autem Bernhardi filius, de quo ante istud caput, titulum tenebat Saxoniæ retentis armis quæ comites de Anhold, maiores sui prætulissent, stratoria ligna fuluo nigroq; uariata per clypei transuersum superiecto, quod fertur fecisse Frid. I ruteo crinali. Ottonis filij Iohannis & Albertus, primi partiti sunt anno Christi 1267. ditionem. Titulum communem tenuerunt cum posteritate, sicut hodie tenent, ut quamuis sit discreta ditio, unus tamen amborum est titulus. Vterq; enim se Brunsuici & Luneburgi ducem scribit. Albertus Iohanni fratri permisit Luneburgum, sibiq; meliores partes seruauit, Brunsuicensem & Gottingensem dominatum, qui & ipse postea diuisus est multipliciter. Iohannis posteritas seruauit dominium Luneburgense ad Wilhelmum, tunc dominium illud redijt ad duces Brunsuicenses.

Titulus unus Brunsuic & Luneburg.

Sequitur genealogia ducum Brunsuicensium & Luneburgensium ab una familia descendentium.

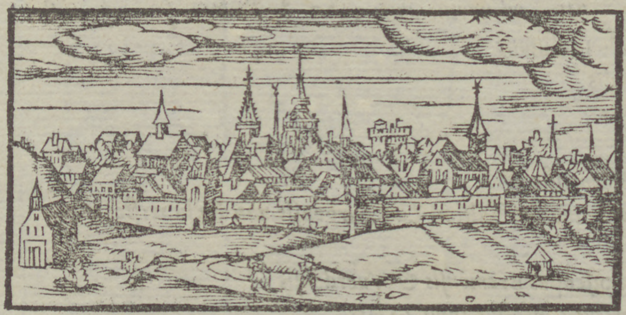
Albertus

Wilhelmus sine prole
Ernestus Gottingensis Otto
Iohannes magister in Prussia Otto, cui mortuo anno 1420. Wilhelmus senior successit in ditione
Albertus episcopus Halberstadensis
Albertus pinguis
Henricus episcopus Hildesemensis
Otto Largus sine liberis
Albertus episcopus Bremensis
Ludouicus gener Wilhelmi ducis ultimi Luneburgensis, non diu superstes atque sine liberis.
Magnus dux Brũsuic. & Lunenbung
Otto episcopus Bremensis & Vuerdensis
Fridericus, confossus anno 1400.
Otto sine prole
Otto
Wilhelmus puer obijt
Magnus pulsus Luneburgo obijt 1373.
Bernhardus
Fridericus dux Luneburg
Otto obijt 1471.
Henricus Luneburg obijt 1532.
Ernestus gubernator
Bernhardus sine prole
Franciscus cuius uxor Clara de Lawenburg
Albertus dux magnus
Catharina uxor electoris in Misnia
Hẽricus pacificus sine prole
Catharina uxor Magni ducis Lawenburg
Henricus dux Brũsuicensis
Wilhelmus senior, post fratrẽ princeps
Fridericus sine prole
Christoforus episcopus Bremensis
Wilhelmus iunior
Hẽricus dux Brũsuic.
Franciscus episcopus Mindensis
Georgius præpositus Coloniensis
Ericus Commendator in Prussia
Henricus
Melchior episcopus
Otto
Baltasar sine prole
Henricus mirabilis dux trãsyluaniæ
Carolus Victor
Henricus captus à Lãdgra.
Philippus
Iulius
Catharina uxor Iohannis marchionis
Ericus dux Gotting.
Ericus dux Gottingen
Ernestus
Fridericus Otto
Albertus
Ericus
Henricus de Grubenhagẽ
Hẽricus sine prole
Albertus
Iodocus
Philippus
Ernestus
Ericus
Ernestus captus cum principe Electore Saxoniæ Carolo Cæsare, sed rursum dimissus.

Moriens Wilhelmus ultimus dux Luneburgensis ab nepos ex fratre Alberti ducis magni, designauit successorem Magnum ducem Brunsuicẽsem, unde querimonia orta est ducum Transsyluanorũ, q̃d uel in partẽ uocari debuerint eius ditiones, quum fuerint in gradu pares, ambo scilicet in tertio. Ludouico duce Luneburgensi mortuo, uxor eius filia Wilhelmi Luneburgẽsis ducis ultimi, nupsit Ottoni, comiti de Schowenborg, & ducatus Luneburgensis, uenit ad magnũ Ludouici fratrem. At cum ille nimium insolesceret nec curaret patris correptionẽ, eiectus est, & Albertus dux Saxoniæ superioris, Wilhelmi nouissimi ducis Luneburgensis ex filia nepos acceptat̃, anno scilicet, 1371. & arx Luneburgensis, unde dux ciuitati multa incõmoda inferebat, ad solũ usq; destruit̃. Habes hunc Albertum suprà in genealogia Saxoniæ. Magnus uerò dux à Luneburgensi ducatu eiectus, fuit paulò post in bello q̃d gessit contra comitẽ Schowenborg gladio cõfossus, atq; relictam eius duxit uxorem Albertus dux Luneburgensis. Anno 1545 Henricus dux Brunsuicensis captus fuit à Philippo Lãdgrauio alijsq; principibus coadiutoribus, unà cum filio eius Carolo Victore, cuius ditionẽ antea dicti principes ei ademerant, sed biennio post rursum fuit ex captiuitate liberatus per Carolũ Imp. & Lãdgrauius uinculis mancipatus. At anno 1553. cum se Henricus Maurițio Electori cõiunxisset, contra Albertũ Marchionẽ, in ea pugna quæ habita est prope Hildesheim, in campo Beynerbruch dicto, duos desiderauit filios Philippum & Carolum Victorem, atq; hoc ipso anno 1554. armis hostẽ insequitur.

De

De ciuitate Brunsuicensi.

BRunsuicum hodie totius Saxoniæ metropolis & ciuitas pmaxima, populosa, munita mœnibus ac fossatis, turribus & ppugnaculis, decorata magnificis domibus, prępolitis plateis, amplis & ornatissimis templis, Saxoniæ ferè cētrum, per quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, compleẽtiturq; in suo ambitu duo millia passuum. Est aliquanto maior Nűrnberga & Erdfordia minor. Ad orientem habet diocœsim Magdenburgensem, ad meridiem Hartonicum seu Harcinium nemus: occiduam partem comprehendit Hildesheimensis episcopatus, & septentrionem inhabitant Lunenburgenses. Hanc urbem perlabitur Onacra amnis, cui origo Hartonica sylua, duasq; in partes ciuitatem scindit, omnem immundiciam secum trahens, uarijs undiq; pontibus coopertus. Tota urbs in plano sedet, mœnibus ac fossato duplici profundiss. & aliquotin locis triplici ac quolibet aquis stagnante munita. Vallum etiam inter fossata crassissimũ ductum per circuitum, uarijs arborum consitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilem, sed communiter bibunt ceruisiam. Vini autem usus charior est & rarior. Quinq; hic fora, quinq; prætoria & totidem magistratus. Circa annum Christi 1374. sæuiente in urbe Brunsuico incondito uulgo in primores, perniciosus exoritur tumultus. Nam uulgus indignatione undecunq; concepta magistratum urbis inuadit, Vrbe quosdam eijciunt, alios in tumultu opprimunt, nonnullos specie iusticiæ publico gladio cædunt, inter quos unum ex proconsulibus uirum & ætate & mole corporis grauem, quum uires inflectendis genibus non haberet, in sede sua recumbentem obtruncant. Hanc patribus obijciunt causam, quod populum & uniuersam plebem exactionibus grauent & maiori quam ulli principes imposito onere dominentur, idq; literis ad uicinas & longinquas urbes perscripsere, nouum magistratum ex mœchanicis uiris erexere, clamoribus non consilo rem omnem egere. Cæteræ bene moratæ urbes, rem miserandã & ipso exemplo perniciosam putauere non impunitam relinquendam.

Onacra fluuius.

Seditio in urbe

D. Sebastiano Munstero, patruo suo unice

uenerando, Iosephus Munsterus utriusq; Iuris doctor, S. D.

MItto Luneburgi descriptionem succinctiorem, obseruantissime domine patrue, cursim quidem & tumultuarie & uarijs annalibus excerptam. Integrum tibi relinquo inde deligendi quicquid uisum fuerit labori tuo accommodum. Gesta recentiora nulla inserui, utpote odiosa, alioquin uolumen maius Iliade cresceret. Mitto quoq; Lunenburgensis nostrę urbis picturam, instar Hamburgi impressam effigiem delineatam. Aliam ciuitatis huius effigiem assequi nequiui. Nam pictores ex intuitu secundum longitudinem potius quàm aliam naturalem formam oppida depingere hic assueuerunt.

Lunenburgum

rant mercatores in regno Daniæ, ad quorũ conseruationẽ sese obligauerat rex, moti sunt Lubecenses & aliæ ciuitates maritimæ, inire confœderationem contra Christiernum, atq; scribere naualem exercitum, quem anno uicesimo primo mittentes in Sueciam, quæ ob regis tyrannidem defecerat, facile illam in suam detraxerunt partem, atq; mox sequenti Augusto obtinuerunt castrum Barnholm. Cumq; rex Christiernus paulo pòst cum cõiuge sua ex Dania in Germaniam inferiorẽ diuertisset, Dani illico regnũ obtulerunt Friderico duci Holsatiæ. Qui assensum præbens, anno 1524. Coppenhagiam obsidione cinxit. Lubecenses quoq; interim non quiescentes, expulerunt auxilio confœderatorũ suorũ memoratum Seuerinũ ex Gotlandia, occuparuntq; totam regionem illam & ciuitatẽ Viesburen. Quin & Stockholmia dedidit se legatis Lubecensiũ, & Gustauo Erici filio, qui & mox potentissimus rex Sueciæ in patria sua factus est. Anno Christi 1530. uulgares ciues Lubecenses obtinuerũt apud senatũ liberã Euãgelij prædicationẽ, & puriorẽ sacramentorũ administrationem. Mortuo rege pacifico Friderico, anno Christi 1533. nolentibusq; Holandis relinquere inconsuetas nauigationes per fundũ Lubecensiũ atq; aliarum ciuitatũ, quæ non parũ hinc incõmodabantur, parauerunt Lubecenses nonnullas naues contra Holandos, quas & Holandis profligatis prospere redxerunt. Deinde surrexerũt multa bella & populorum commotiones: propter Christiernũ regem captũ à duce Holsatiæ, quem Christophorus comes de Altenborg unà cum Lubecensium occulto subsidio conabãtur liberare. Et is priusquã Holsati armarentur coëgit Coppenhagiam ad deditionem. Holsati uerò ad bellum parati, congressiq; cum hoste superiores fuerunt, multa intulerunt Lubecensib. incõmoda, donec tandem per legatos ciuitatum Vuandalicarum & Henricũ ducem Magnopolensem partes aduersæ fuerunt concordatæ. Comes quoq; ab Aldenborg & exercitus eius fuerunt in pugna superati à Christiano duce Holsatiæ, iam pridem in regẽ celecto, & Coppenhagia quę adhuc nomine comitis præsidio erat munita, magna fame compulsa ad deditionẽ. Post has commotiones & seditiones, Lubecum uenit ad pacem & tranquillitatem.

Christiernus exulat.

Christiernus captus tenetur

Magdenburgum.

Magdenburgũ olim Parthenopolis à Venere Parthenia, quæ ibi colebatur, sic dicta metropolis ac primaria est Saxoniæ urbs, sita ad Albim fluuiũ. Veneris simulachrũ in curru stantis cum tribus gratijs colebatur, unde nomẽ natum est loco, ut Parthenopolis, id est, puellarũ urbs diceretur, quod & Magdenborg uox Germanica sonat. Fuitq; olim imperatorũ ac pontif. sedes, munita mœnibus, propugnaculis, turrib. excelsis & profundis fossis. Carolus magnus episcopatũ non procul hinc ordinauit, postquã Saxones domuit & falsa religione auertit. Expugnata autem Saxonia, erexit idem Carolus 10. episcopatus in ea prouincia. Primus erat in Osnaburg, qui locus est super Hasam fluuiũ. Secunda episcopalis sedes est in Halberstat, quæ antea fuerat Osteruuick. Tertia in Mynden sita sup Vuesera fluuio. Quarta in Bremẽ, etiã super Vueserã sita. Quinta in Padelborn et sexta in Vuerden super Altera fluuio. Septima est Monasteriẽses & octaua Hildesheimẽsis. Nona Hamburgensis & decima in Magdenborg. Et hic Magdenburgẽs. episcopatus fuit primũ à Carolo magno institutus in dominio comitũ de Schuuaeleuuorch, qui nunc de Lippia appellãtur, deinde trãslatus ad Valersleue, ac tandẽ per Ottonẽ primum Imperatorẽ anno salutis 930. ad Parthenopolim translatus, ad instantiã reginæ Editæ uxoris, eiq; subditi episcopatus Morsenburgens. in Thuringia, Neumburgens. uel Citzensis aut Mammillensis in Misna, Brandenburgẽsis in ueteri Marchia, Hauelburgensis in Saxonia. Suberat ei olim & Misnensis episcopatus, sed est exemptus. Est in hac urbe imago pulchra Rolandi, qui Caroli ex sorore nepos fuit, præstans fortitudine uir, cuius fortia facta per uniuersum orbem celebrantur. Interijt autem, ut quidam scribunt, apud Vascones, post ingentem hostium cædem, cum exercitum Hispania subacta reduceret. Magdenburgensis itaq; ciuitas metropo-

Decem episcopatus in Saxonia.

Episcopatus Magdenborgensis.

litico ornata honore, caruit diu territorio, de quo regi Ottoni cũ Bernhardo Halberstadẽ si episcopo grandis fuit controuersia, quòd ille ecclesiæ suæ iura minui non pateretur. Illo autem pontifice sublato ẽ medio, Otto transtulit episcopalem sedem de Valersleue, quam pater eius ibi collocauerat, collocauitq; in Magdeborg, & addito honore ex sententia Romani pontificis fecit archiepiscopalem, ut esset omnibus Vuandalicis eccesijs metropolis & caput, subiecitq; illi ecclesias Mersburgensem, Misnensem, Citzensem, Hauelbergensem, & Brandenburgensem, quæ hodie quoq; illi parent. Quomodo uerò & consecuta sit hæc ecclesia ut primas dicatur Germaniæ archiepiscopus eius, non inuenio, sciens tamen nonnullos archiepiscopos illi non cedere in honore. Nam Saltzburgensis cum eo contendit de paritate, nec archiepiscopi electores illi cedunt locum. Hæc Krantzius Metropoli.

Magdenburgẽsis archiepiscopus.

Fuit primum in Magdeborg munitissimum arcis receptaculum, circumpositis casalibus piscatorum in morem uici aut oppidi non clausi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, qui origine Saxones an Vuandali fuerint, in compertum est. Fuit tunc in Halberstat episcopus Bernhardus borggrauius Magdenburgensis, cui cum Ottone non leuis controuersia fuit. Nam cum rex Ottone precante uxore Editta Angliæ regis filia, quę Albi flumine delectabatur, ut in Magdeburg urbem ædificaret, nundinis donaret ad inuitandos mercatores, cum, inquã, rex uxori ut acquiesceret, iussisset aratrũ circumduci, ualla & muros designari, concurrentibusq; plurimis ad nouam immunitatem, opus breui tempore prospere succederet, cogitauit quoq; de religione, constituens secum ibi designare metropolim, multiplicatis iam Vuandalis, qui ad fidem Christi erant conuersi. Deerat autem territorium, quod è uicino totum Halberstadensis episcopatus impleuit. Egit rex primum placide cum Bernhardo episcopo, ut cederet partem ditionis nouo episcopatui. Ille renititur, ecclesiam multiplicare non attenuare sibi esse præceptũ impositum. Quid multa ubi non suasionibus, non precibus profecit, ui pro more regum agere contendit. Iussit captum episcopum incarcerari. Ille patienter omnia suffert, priusquam iura suæ ecclesiæ attenuari patiatur. Rex moram interponit, ut mansuescat ex tempore, sed in eo nihil mutatur. Aderãt sacra Iouis dominicæ cœnæ, quasi chrisma consecraturus, iussit in carcerem dari pontificalia ornamenta, quibus indutus regem iubet acciri. Credens iam emollitum & malis perdomitũ, uenit ubi astitit, episcopus anathematizat regem. Rex cachinno excipiens digreditur, sed intra se reuersus, misit qui episcopum laxarent impetrata uenia. Morte uerò episcopi interueniente, omnia ex sententia regis processerunt.

Burggrauius Magdenburgẽsis.

Episcopus excommunicat regem.

Anno salutis 1270. episcopus Magdenburgensis Conradus comes de Sternenberg, uir religione feruens Iudæis multũ fuit infestus. Accidit autem ut Iudæus quidam sabbati caderet in latrinam, unde se non posset eximere. Implorat ergo miserabiliter opem sociorum. Accurrunt illi & querula uoce testantur esse sabbatum, non licere illis opere manuum exerceri, seruaret patientiam in diem posterum, quamprimum liceret operari educendum. Innotuit res pontifici, quòd pertinaces Iudæi in sabbato suo obseruando fratrem latrina non educeret, mandauit sub pœna capitis, ut qui sabbatũ suum pertinaciter obseruarent sabbatum quoq; Christianorũ diem proximum eandem celebritate obseruarent. Quid facerent? Imminebat pœna capitis, parendum fuit. Sedebat enim Iudæus in pedore & periculo duobus diebus ac noctibus. Circa annum Christi 1380. factus fuit archiepiscopus Magdenburgensis Ludouicus marchio Misnensis, uir parum religiosus, id quod insignis eius ostendit clades. Nam in oppidum Caluen multam ecclesiæ conuocauit militiam. Aderant euocati uiri cum uxoribus & filiabus diem festum cum suo acturi pontifice. Prætoriũ quod erat in oppido spaciosum, illis usibus instructũ, desumpsere ad uanitates ducẽdasq; choreas ut est hoc hominum genus motu leue, cantu solutum, & luxui paratum. Ducebant in gyro uertigino.

Iudæus cadit in cloacam.

uertiginosam & ridiculã circuitionẽ. Saliebant ad manus dominarũ alacriter, ut immenso pondere uicta domus, subsidere minaretur, crepitũ grandem præmittens. Archiepiscopus apprehensa ad manũ quę proxima stabat domina, gradus inter primos abiturus petiuit. Vbi iam descendere cœpit, lapideus ille antè solutus gradus concidit, & Archiepiscopũ cum consorte & nonnullis alijs ruinæ inuoluens miserabiliter extinxit. Iussu Caroli 5. Imperatoris hoc nostro æuo, hęc urbs à Mauritio Saxonũ duce Electore cũ Alberto Marchione Brãdenburgensi ad 15. Menses obsessa, pacẽ tandẽ obtinuit haud iniquis conditionibus. 1550.

Burggrauiatus Magdenburgensis.

PRopter antiquissimæ memoriæ burgũ seu Castrum Parthenopolitanũ, quod longè ut iam diximus præcessit urbem, Imperatores qui uenerũt post Ottonem magnũ, erexerunt ibi Burgrauiatum, numeratusq́ʒ est ille inter quatuor imperij Burggrauiatus, cui & certa nobiliũ præfuit familia. Quando uerò ea defecit, non comperi. Anno Christi 1198. fuit in Magdeborg Burggrauius Gebhardus nomine.

Goslaria.

GOslariã Saxoniæ urbẽ Hẽricus primus pater magni Otonis, urbiũ amator in formã ciuitatis erexit. Anno 1051. Imperator Henricus tertius ingentib. regni florescẽs opibus, urbẽ istam mirificè ornauit, quã de paruo molendino, ut aiunt uel tugurio uenatorio, duo priores Henrici, & iste nunc tertius in tam magnã sicut hodie cerni potest, urbẽ bono prouexerunt auspicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, et duas omnipotenti Deo congregationes instituit. De mineris argẽti apud Goslariam olim inuentis iam superius nonnihil scripsimus. Hanc urbẽ ab anno domini 1528 usq́ʒ ad 1542. Hẽricus dux Brunsuicensis, maximis diuexationibus afflixit, propter Ramelspergum metalli fodinam & officinam, quapropter postea à Principibus & ordinibus Imperij, ditione sua exutus fuit.

Aldenburgum, seu Oldenburgum.

DVplex est Aldenburgũ, unum in Holsatia, olim episcopatu insigne, alterũ in finibus Frisiæ, non procul à Brema urbe situ (sicut & castrũ Delmenhorst) sedes nobilium comitũ de Oldenborg, à quibus hodierni duces Holsatiæ & reges Daniæ originem ducunt, sicut patebit insequenti genealogia. Otto primus in Aldenburg ciuitate primaria Vuagrorum (pars ea prima fuit Vuandalicæ gentis ad Oceanum) iussit cõsecrari ecclesiam episcopalem, deditq́ʒ limitẽ ditionis à Slesuici terminis per omnem regionem Obotritorum, quæ nũc Magnopolis est, usq́ʒ ad Panim fluuium & oppidum Demyn. Posuit autem primum episcopũ Marconem. Est Panis fluuius in Pomerania in cuius ripa sita est Demyn urbs, earum partium olim nominatissima. In hoc Aldenburgo habitauerũt ab olim suæ gentis reguli tantæ fiduciæ, ut regi Danorum inferre bella & inde expectare nõ dubitarent. Sed quid non edax cõsumit uetustas? Olim ad mare posita ciuitas, portũ habebat tutissimũ, nunc in mediterraneã uidet abijsse, quòd à mari æstus exaggerans arenas exclusit urbẽ à portu, ut importuosa esset, indeq́ʒ & per Sclauorũ bella defluxit splendor eius, ut iam diu rusticũ nec clausum habeat oppidulũ. Sũt ergo oppidis ut hominis sua fata, sunt statata tempora, quib. euolutis paulatim decidunt. Pręfuit ei Gotscalcus primũ tyrannus cõtra Christianos, sed cõuersus ad Christũ, infinitã gentilium multitudinẽ ad baptismi gratiam pertraxit. Omnes Vuandalorũ populi qui ad Aldenburgẽsem pertinebãt curam, toto tempore Gotscalci Christi fidẽ deuota mente sunt amplexati. Sanè memorabilis ille Princeps tãto diuinæ religionis amplificãdæ studio exarsit, ut sermonẽ exhortationis frequẽter ad populũ in ecclesia ipse faceret. Nec in hac prouincia unquã surrexit princeps potentior & tam fœcundus Christianæ religionis exequutor. Cæterũ primo episcopo Marconi successit Eguuardus, cui Vuago, illi Ezico subrogaẽ, inde Volcardus, deinde Rembertus suffi-

Aldeburgum in Holsatia.

CC 3 ciuntur

ciſtur ex ordine. Benno illum & deinde illũ Meinerus quẽ inſecutus eſt Abelmus, illũ Eyzo, cuius tempore epiſcopatus in tres eſt diuiſus pro ſui diſtrictus magnitudine, ut eſſet Raceburgenſis, Meckelburgenſis, qui nũc eſt ducatus titulus, olim fuit eccleſiæ, quæ exinde tranſiuit in Suerinenſem. Erat aũt Meckelburg grandis uilla, duo pene millia paſſuum teutonica cõplexa in longitudine, tribus arcibus inſignis, in utroq; termino & in medio principum habitationi firmatis. Sub Henrico tertio atq; archiepiſc. Hamburgenſi Alberto, duce autem gentis illius Godſcalco, qui præerat Magnopolenſibus, initium quoddam & fundamentum iactum eſt eccleſiæ Suerinenſis & Raceburgenſis, ſumpta parte ex ditione latiſſima Aldenburgenſi, quæ nunc eſt Lubecenſis eccleſiæ, ut minimas partes ipſa ſeruauerit, maiorib. ad filias deriuatis. Habuit Aldenburg, quod Sclaui Stargard uocãt, 12. epiſcopos uacanteq; ſede epiſcopali per annos 84. translatus eſt epiſcopatus ad Lubecum. Cæterum Aldenburg in Finibus Friſiæ ſitum, ampliſſimus eſt comitatus, habens plurima oppida & caſtra, inter quæ præcipua ſunt Apen, Obelgund, Vueſterburg, &c.

Linea comitum Schauuenburgenſium.

Aldenburgenſ. & Holſatiæ.

Initium huius nobilitatis eſt ex induſtrio & forti uiro militari Adolfo de Salingsleue, qui meruit comitis honorem ſub Conrado ſecundo.

Adolf9 primus Holſatiæ comes
- Hartungus periit in bello Bohemico
- Adolfus cæſus à Vandalis, Lubeci fundator
  - Adolfus q & comes Stadenſis captus à rege Daniæ
  - Bruno epiſcopus Olmucenſis
  - Conradus ſucceſſor in Schouuenborg
  - Adolfus comes Holſatiæ magnus & uictorioſus pugnator, factus ultimò Franciſcanus.
    - Ioãnes poſſidens Vagriam Aldenborg & Lubecam
      - Ioãnes
        - Ioãnes
          - Adolfus largus
    - Gerardus tenẽs Holſatiã cum Stormaria
      - Henricus comes Holſatiæ
      - Gerardus comes in Schouuenborg a

Quòd Iohãnes abnepos Adolfi primi Holſatiæ comitis hic ſcribitur tenuiſſe Vagriã, Aldenborg & Lubecam, id accipiendũ erit de Aldenburgo Holſatiæ & nõ Friſiæ, quia infra oſtenditur ꝙ per muliebrẽ ſexũ comitatus Holſatiæ puenerit ad comites Aldenburgẽſes.

a Gerardus comes in Schouuẽborg.
- Otto
- Gerardus
- Adolfus
  - Ioannes
  - Adolfus com. in Schouuenborg
  - Ericus epiſcop.
  - Gerardus com. Holſatiæ
    - Adolfus com. in Schouuenborg.
    - Otto iunior frater
    - Gerardus epiſc. Mindẽſis
    - Simon periit in haſtiludio
    - Bernhardus præpoſ. Hamburg.
      - Vuilhelmus ſine prole
      - Adolfus. Otto cui debebat ducat9 Schleſwick
        - Adolfus
        - Ericus
        - Erneſtus epiſcop9
        - Otto
        - Henricus epiſc.
        - Bernhardus
        - Antonius
        - Ioãnes
          - Iodocus
      - Quinq; filiæ
- Henricus
  - Henricus
    - Gerardus magnus comes
      - Nicolaus ſine prole
      - Henricus ferreus
        - Albertus ſine prole
        - Hẽricus epiſcopus Oſnaburgenſis
        - Gerardus dux * primus in hac familia in Schleſuuico.
          - Gerardus

Halberstadium.

PErlabitur hanc ciuitatem Oltemia fluuius. In medio uerò tumulus assurgit, in cuius cacumine planicies est duorum fermè stadiorum continẽs longitudinem, in cuius extremis angulis duo templa sita sunt, quorũ alterũ pontificale est in medio late patet forum magnificis canonicorũ ædibus undiq; cinctũ: & hæc pars urbs uocatur. Quod sub tumulo iacet, suburbium appellant. In monte nulla laicorum habitatio. Carolus magnus huius ecclesiæ fundator habetur. Est circa hanc ciuitatem ager optimus, ferax tritici. Maturescẽtibus frugibus, culmorũ altitudinem equo insidentem hominem ferunt excedere. Magdeburgũ fuit olim huius episcopatus parochia, sed p Ottton primũ ibi archiepiscopatus est erectus, et Halberstadiensis diocœsis minorata, ut supra ostendimus in descriptione ciuitatis Magdenburgẽsis. Fuit iste episcopatus primũ à Carolo in loco Salingstede fundatus, qui hodie Osteruuick appellatur, & deinde in Halberstadium translatus.

Mindensis ciuitas.

CVm Vuidekindus primariꝰ Saxoniæ dux ad fidem Christi peruenisset, permisit Carolo Imperatori ad fluuium Vueseram arcem suã, ut in ea firmaret episcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut epscopo diceret. Mea atq; tua erit cõmuni iure arx ista, ut inde Saxonũ lingua Myndyn diceretur. Sed temporũ successu ex y factũ est e, uocaturq; ciuitas ipsa hodie Minden. Fundata est aũt ecclesia intra muri septa, q̃d hodie quoq; cõspici potest. Nam ueteris uestigia muri etiã nũc extãt huius ciuitatis magnitudo, splendor, & ciuiũ studiũ, item terræ ingeniũ & agri fertilitas, non sunt mihi perspecta, ideo de his quæ ignoramus plura scribere uanũ iudicauimus.

De Vuandalorum in Saxonia sæuitia.

VVandali gens quondam in aquilonaris maris littore potens, nunc à Saxonum populo in mediterranea retro pulsa & ad magnã tenuitatem perducta, tum suis urbibus & opibus florens, diu Christianum nomen exhorruit, singulari superstitione idolis suis dedita, donec à Danorũ rege à mari, & ab oriente à principibus suæ gentis Pomeranis, & à meridie Christianis principib. per arma cogeretur subire Christianismum. Laborabat in eo Otto magnus, & ad bonum modũ prouexit gladio suo religionem, sed in morte nepotis sui rebus perturbatis rediijt prouincia ad uomitum gentilitatis. Iterum arma intentantur à mari atq; terra diu frustra, sed Vualdemarus rex Daniæ, eius nominis primus, & Henricus cognomento Leo, dux Saxoniæ, multis malis affixêre gentem donec in iuga iterum concederet Christianitatis. Vuandali attrociter subuertunt Hamburgum, ecclesiam sunt demoliti & fideles dissipauerũt. Prima deuastatio facta est uiuente adhuc Carolo magno à Vuilsis Vuandalorũ gente, altera in diebus Ansgarij à Normandis, tertia à Danis Saxoniam deuastantibus. Deinde quum Vngari implicitam tenerẽt omnem bello Saxoniam, anno post Christum 913. Vandali cernentes reliquam Germaniam Vngaris implicari, ipsi Transalbianam Saxonũ prouinciam inuadunt, Hamburgũ non satis ualidum aduersus incursiones oppidum, igne ferroq; subuertunt. Quinto uastatur Hamburgum anno Christi Millesimo in Ottonis tertij morte, quum iugum Saxonicæ exactionis Vandali excuterent, & se uendicarẽt in libertatem, magis pertæsi tributorum quæ sine fine exigebãtur quàm religionis. In Aldenburg ciuitate magna Vandalorum, quàm illi lingua Stargard dixere, sita ad mare Balthicum itinere diei unius ab Hamburgo, 69. presbyteri cæteris

Vuandali ad fidem coguntur

teris more pecudum obtruncatis ad ludibrium sunt seruati, taliq; martyrio consummati, ut cute capitis in modũ crucis incisa ferro singulis cerebrum aperiretur. Nouissima omnium grauissima Vandalorum in Hamburgum irruptio facta est sub imperio Henrici quarti, anno Christi 1066. & arx Hamburgi quã noui Saxoniæ duces firmarant, funditus est excisa. Sepe fuit tentatum cum Vuandalis, ut ad Christi religionem traherẽtur, sed tributoriũ grauissima exactio, quam Saxones solebant imponere uictis Vuandalis, adeò terruit gentem ut Christianismi inde conciperent odium, & Saxonibus subesse morte grauius ducerent. Saxones enim tributa magis quàm Christi honorem & populi salutem quæritabant. Vnde solebant dicere Vuandali: Principes Christiani tanta sæueritate grassantur in nos, ut propter uectigalia & seruitutẽ duririssimã melius sit mori quàm uiuere. Totius emungimur & premimur usq; ad exinanitionẽ. Quomodo ergo uacabimus huic nouæ religioni, quib. quotidiana innouantur onera?

Vuittenbergum oppidum Saxoniæ superioris.

Est oppidum istud temporibus nostris domicilium ducum Saxoniæ superioris, apud quos electuræ dignitas est, à Vuiti kindo 1. Saxonũ Christiano principe, ut quidam putant, Vuittenberg dictum. Dux Fridericus elector, Ernesti electoris filius instituit ibi ante quadraginta annos studium generale, quod paulo post oppidum ipsum toti mundo notum & celebre reddidit. Cœperũt enim proceres illius academiæ acuere ingenia sua in sacris literis, factumq; est subsequẽtibus tẽporibus, ac nostro æuo, ut ob tractationẽ Theologię per Martinum Lutherũ, dum alij sua instituta defendunt, non parua se ditio sit in orbe Christiano nata. Scripta sunt utrinq; infiniti penè libri, pro & contra.

Quomodo & quando Torneamentum, id est, ludus militaris seu hastiludium, in Saxonia exordium acceperit.

Circa annũ Christi 934. Henrico duce Saxoniæ electo in Rom. regem excursiones fecerũt in Saxoniã infideles, nempe Vuandali, Sclaui, Rusi Gothi & Obotriti, grauissimeq; afflixerunt Christifideles. Vnde motus rex Hẽricus, adhortatus est omnes Christianos principes & proceres quosque, ut sumptis armis suppetias sibi ferrent contra tantam infidelium colluuiem. Principes imperij audientes infidelium

delium contra fideles tyrannidem, certatim conuolant cum suis nobilibus in Saxoniam, hu
miliaturi hostium ferociam. Numerantur autem quatuor principes, qui ex Germania cum
copijs suis conscripti uenerũt in Saxoniam, nempe princeps Palatinus Rheni, dux Sueuię,
dux Franconiæ, & dux Bauariæ. Conradum Palatinum Rheni summum exercitus ducem
comitati sunt Eberhardus dux Alsatiæ, dux Lotharingiæ & Limburgi, comites à Liningẽ
Sponheim, Zuueibrugken, Sein, Veldentz, KatzenElnbogen, Solms, Hannau, Saruuer-
den, Kiburg, &c. Sub signo uerò Hermanni ducis Sueuiæ profecti sunt dux Brabantiæ, dux
Burgundiæ, dux Croatię, item comites Holandię, Mimpelgart, Helffenstein, Iuliaci, Verin
gen, Iustingen, Pfirt, Vrach, Veldkirch, Acheln, Herrenberg, Gruningen, &c. Ducem
autem Bauariæ subsecuti sunt subditi eius atq; uicini, nempe dux Bohemiæ, marchio Au-
striæ, marchio Morauiæ, marchio Istriæ: item comites à Schyern, à Vallay, Zollrn, Thu-
bingen, &c. Cum Conrado uerò duce Franconiæ profecti sunt comites à Vuertheim, Rhei
nek, Hohenloh, Pfannenburg, Schusselburg, Nurnburg, Castel, Friburg, Nassau, &c. Por
rò sub uexillo regis Rom. fuerunt duces Slesiæ Vuestphaliæ, Angriæ, princeps Pomeranię
Palatinus Saxoniæ, Burggrauius Meidẽburgẽsis. Palatinus Thuringiæ, comes Thorgoię
comes Rotelensis, item comites ab Eberstein Ysenburg, Habspurg, Rheinfelden, Furiten
berg, &c. Conuenientibus itaq; omnibus his copijs in unum, & infidelium insolentia per
tantum exercitum domita uoluit rex Henricus imperij nobilitatẽ apud se collectam ludo
aliquo iucundo & honesto post bellicos exantlatos labores recreare, compassus illis, quod
multi eorum ciues habitantes ciuilia tractarẽt negocia, nec possent se exercere heroicis fa-
ctis ingenuis hominibus accõmodis, atq; ideo certos illis præscripsit articulos iuxta quos
uiuerent. Et si illos præuaricarentur, punirentur in publico torneamento. Articuli autem
nobilum sunt 12. quos paulo pòst signabo. Multi dubitant de hac contra Obotritos omni-
um principum imperij profectione, quum nemo inter latinos scriptores illius ullam faciat
mentionem, præsertim Alb. Krantzius Saxonicarum & Vuandalicarum rerum diligentis-
scriptor. Scripsit quidem in Vuandalia sua Henricum ducem Saxoniæ ad imperium alle-
ctum, Vngarorum insolentissimum ausum magna parte repressisse. Nam gentem maximo
prælio uicit, docuitq; intra suam consistere prouinciam. Bohemos quoq; Vuandalos atq;
Sorabos, ab alijs regibus edomitos & cæteros Vuandalorũ populos uno grandi prælio ita
perfregit, ut cæteri qui perpauci remanserant & regi tributum & Deo Christianitatẽ ultro
promitterent. Cæterũ quod ad hanc Vuandalorũ compescendã insolentiam tota Germa-
niæ nobilitas fuerit cõuocata, nullus historicus scribit, nisi Germanicus liber ante pau-
cos annos euulgatus. Certũ tamen est q̃d torneamẽta, quæ paulo post signabo, fuerint po-
stea à nobilib. celebrata in his locis, quæ singulis ludis infra adscribã, fuerũtq; sanctè obser
uati articuli quos nunc cõmemorabo. Primus articulus fuit à rege Henrico in hunc modũ
promulgatus. Quicunq; ex nobilib. aliquid egerit aut dixerit cõtra sanctã fidem nostram,
arceaẽ à torneamẽto. Et si prætextu nobilitatis maiorũ suorũ præsumpserit ingredi tornea-
menti ludum, percussus confundaẽ. Alterũ edictũ promulgauit Conradus princeps Pala-
tinus per hæc uerba: Quicunq; nobilib. ortus parentibus egerit contra sacrũ Rom. imperiũ
aut Cæsaream maiestatẽ, puniatur & uerberetur publicè in torneamento. Tertij articuli au
tor fuit dux Franconiæ, in hunc modũ edisserens: Quicunq; nobilibus ortus parẽtibus do-
minum suum prodit, aut fugiendo illum deserit, aut alia uia, necessitate non urgente, fugã
in exercitu mouet, aut conciues suos innoxios occidit in torneamẽto puniatur. Quartum
articulum statuit dux Sueuiæ per hæc uerba: Quicunq; nobilibus ortus parentibus uiolaue
rit aut infamauerit uerbis aut factis mulieres aut uirgines, puniaẽ pubulice in tormento.
Quintum proposuit dux Bauariæ per hæc uerba: Quicunq; nobilib. ortus parentib. depre-
hensus fuerit corrupisse sigillũ, aut uiolasse iuramentũ, aut q declaratus fuerit in famis aut
pro tali habitus, is ceu indignus torneamentũ non ingrediatur, sin ingressus fuerit, impu-
nè nõ ingrediaẽ. Post memoratos duces, quatuor alij proceres torneamẽto præfecti statue-
runt hos sequentes quatuor articulos: quorũ primus & sextus ordine hic est: Quicunq; no-
bilib. ortus parentib. consortẽ lecti secreto aut apertè interfecerit, aut cõsilio siue facto co-
operatus fuerit ad interfectionẽ dñi sui torneamẽti exerceaẽ. Septimus: Quicũq; nobilib.
ortus parentib. ecclesias, sacella, uiduas aut pupillos spoliauerit, aut quod eorũ est apud se
potenter retinet, quum illi magis iuuandi & tutandi sunt, puniaẽ. Octauus: Quicũq; nobili
bus ortus parẽtib. alterius fit hostis, & causam suã legitimo ordine aut iure belli nõ agit aut

Ob Vuandalos ortum torneamentum.

Dux Sueuiæ.

Dux Bauariæ.

Dubitant latini de torneamenti institutione.

Articuli torneamenti.

Secundus articulus.

Tertius articulus.

Quartus articulus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Octauus.

exequitur, sed aduersarium rapinis aut incendio lædit potissimum autem & frumentū & uinum perdit, unde respub. incōmodatur, aut qui pro publico raptore declaratus fuerit, is in torneamēto cædatur. Nonus: Quicunq; nobilis in imperio innouationes aliquas facere aut alia grauamina imponere præsumpserit, præter ea ab antiquis temporibus in usu habentur siue id fiat principatibus, siue dominijs, ciuitatib. aut alijs iurisdictionibus in aquis aut terris, sine scitu & assensu Rom, imperatoris, ita quòd mercatores publicis itineribus uti nequirent, unde regiones non parum incōmodari possent, in cōmeatu & corporis necessitatibus, is in torneamento publico puniatur. Decimus: Quicunq; nobilis adulterium perpetrasse, aut mulieres atq; uirgines stuprasse conuincitur, puniatur. in torneamento. Duos alios articulos statuit magister Philippus, secretarius regis, & est Vndecim9 in ordine talis: Quicūq; nobilibus ortus parentibus, non ducit uitam nobili homine dignam, uiuendo scilicet ex censibus & redditibus feudorum hæreditariorū aut feudorum ob ministerium concessorū, aut uictitando ex militari stipendio, aut donatiuo sibi ob suas consulationes à principe designato, aut ex proprijs allodijs uiuendo, sed immiscet se commercijs negociatorū aut campsorū, aut emit quæ rursum carius uendat, aut utitur alijs malis artibus, quibus nocet proximis aut subditis suis, contemptibilemq; reddit nobilitatē suam, is sine uerberibus ingredi nequit chorum torneamenti. Duodecimus: Qui torneamētis interesse uoluerit, & nobilibus parentibus ortus non est, neq; ex quatuor auis suam probare potest nobilitatem hic nullo pacto potest ingredi torneamēti militarem ludum. Quando itaq; nobilis aliquis in uno horum articulorum reus deprehendebatur, & alius, propinquus scilicet aut amicus loco illius uerbera subire uolebat, tenebatur ille hoc indicare Heroldo, quo mitius tractaretur. Quod si reus in propria persona ludum ingredi deliberasset, permittebatur quidem id ei, sed interim pœna quam subiret præscribebatur. Et si uocatus non compareret, tertio citabatur. Quum uerò nobilis aliquis ciuem duxisset uxorem aut rusticam mulierem, huic interdictus erat ludus iste usq; in tertiam generationem.

Nonus. *Decimus.* *Vndecimus.* *Duodecimus.*

Vbi & quando à quibus principibus & nobilibus celebrata fuerint torneamenta.

PRimus ludus militaris fuit celebratus anno Christi 938. in Magdeburgo, nec tunc quisquā in publica castigatione fuit condēnatus, sed omnis pœna fuit suspensa in futuram preuaricationē articulorū. Motus aūt fuit rex Henricus ad statuendum huiusmodi leges, quo nobiles ipsos in officio contineret, & laudis præconio ad uirtutis semitam qua gradui suo responderent, inclinaret, & ut discrimen apertū inter uerenobiles & eos qui nominetenus tantum nobiles sunt, haberetur.

Secundus ludus militaris fuit celebratus à Cōrado duce Frāconiæ, anno Christi 942. in Rotenburgo metropoli sua, sita iuxta Tuberum fluuium.

Tertiū celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ, anno 948. in ciuitate Constantiensi iuxta lacū Podamicum.

Quartum celebrauit marchio Misnensis in Merspurgo prima principatus sui ciuitate sita iuxta Salam fluuium, anno Christi 969.

Quintū celebrauit Ludolfus marchio Saxoniæ & & dominus in Brunsuuig, in ciuitate sua Brunsuicensi, anno Christi 996. Et fuit in isto ludo Hēricus marchio Brandenburgensis iam nouiter conuersus ad finem Christi.

Sextū celebrauit Imperator Conradus secūdus dux Saxoniæ in ciuitate Treuirēsi, an. 1019.

Septimum celebrauit Henricus quartus in Halla Saxoniæ, anno 1042.

Octauum celebrauit Hermannus dux Sueuiæ in ciuitate Augustana, anno Christi 1080.

Nonum, Ludouicus dux Saxoniæ in oppido Gottingensi sub Henrico quinto, anno 1119.

Decimum celebrauit Guelfus dux Bauariæ in Thuricensi ciuitate Friderico primo, anno Christi 1165.

Vndecimum celebrauit comes Holandiæ in ciuitate Coloniēsi sub Friderico primo, anno salutis 1179. Et in illo comparauerunt Conradus Palatinus Rheni & elector, frater Imperatoris, Landgrauius Thuringiæ & comes Vuirtenbergensis.

Duodecimum cebrauit Henricus sextus Imp. in ciuitate Nurnbergensi, anno 1198.

Decimustertius fuit celebratus Vuormatiæ suu Friderico, secundo cæsare, anno 1209.

Decimusquartus fuit celebratus Herbipoli in Franconia, anno 1235.

Decimumquintum celebrauit nobilitas Bauariæ in ciuitate Ratisponensi, anno 1284.

Decimum sextum celebrauerunt Francones in Schuuinfurt, anno 1296.
Decimumseptimum celebrauit nobilitas Sueuiæ in ciuitate Rauenspurgensi, anno 1311.
Decimus octauus fuit celebratus p nobiles Rheni in pago Ingelheimēsi in patria mea, anno Christi 1337.
Decimus nonus fuit celebratus Bambergæ in Franconia, anno 1362.
Vicesimus fuit celebratus in Eslingen oppido Sueuiæ, anno 1374.
Vicesimus primus fuit celebratus in Schafhusen oppido Sueuiæ, anno 1392.
Vicesimus secundus in Ratispona urbe Bauariæ, anno 1396.
Vicesimus tertius in Darmstat oppidulo inter Heidelbergā & Franckfordiam sito, anno Christi 1403.
Vicesimusquartus in Heilprunna oppido Sueuiæ, anno 1408.
Vicesimus quintus in Ratispona urbe Bauariæ, anno 1412.
Vicesimussextus in Stutgardia oppido ditionis Vuirtenbergensis, anno 1436.
Vicesimusseptimus Landshuta oppido Bauariæ, anno 1439.
Vicesimusoctauus in Herbipoli ciuitate Franconiæ sub Friderico tertio, anno 1479.
Vicesimusnonus Maguntiæ, anno 1480.
Tricesimus Heidelbergi sub Philippo principe Palatino, anno 1481.
Tricesimusprimus Stuckgardiæ anno 1484.
Tricesimussecundus Ingolstadij in Bauaria in eodem anno 1484.
Tricesimustertius in Onspach prope Nurnbergā oppido marchionis Brandenburgensis, anno 1485.
Tricesimusquartus Bambergæ in Franconia, anno 1486.
Tricesimusquintus Ratisponæ in Bauaria, anno 1487.
Tricesimussextus Vuormatiæ eodem anno 1487. Et hic fuit ultimus ludus militaris nobilium, post quem uidemus uulgus nobiliū pro magna parte degenerasse in manifesta uitia, idquod proh dolor nemo non nouit. Coërcuit eos nonnihil ignominia illa, qua in ludis torneamentorum publicè confundebantur, iam uerò illo retinaculo quoq; submoto, impunes multi ruunt in uitia & exequuntur cupiditates carnis.

Bellum maximum & horrendum olim sub Henrico quarto in Saxonia gestum.

Anno Christi 1073. cōspirarunt principes Saxoniæ, Thuringiæ & Misniæ cōtra Imperatorē Henricum quartum, collectisq; magnis copijs, ad sexaginta milla uirorum, conati sunt à se reijcere iugū seruitutis grauissimæ, quo ab Imperatore in Germania premebant. In primis aūt rogabant Imperatorem per legatos, ut dirueret arces passim in montibus & collibus erectas, restitueretq; principib. Saxoniæ ea quæ illis sine præuia inquisitione abstulerat. Deinde, nonnunquam se in alias quoq; reciperet & inuiseret imperij terras & non perpetuo Saxoniam grauaret & in sua inertia incommodaret. Tertio, ut abiectos & inutiles homines, quibus sua communicauit consilia arceret à curia sua, & imperij negocia exequēda committeret principibus regni, quorum interesset. Quarto, ut cœtum dominarum, gynæcium & concubinas à se ablegaret, & reginam legitimam uxorem adamaret, agnosceretq; uxorem. Quinto, ut uitia in iuuentute contracta, quibus polluerat regiam dignitatem iam in adulta ætate, quam morum grauitas decebat, relinqueret, inciperet'que tandem sapere. Vltimo rogabant eum, ut propensiorem & æquiorem se illis redderet, qui iudicium & iustitiam ab eo exigerent, & in his omnibus obtulerunt propensum animum, obstrinxeruntq; se ad seruiendum ei quantum ipsis in libero regno natis licebat. Quòd si pergeret mouere in eos arma & cogere ad seruitutem, sciret ipsos sine armis non esse. Agnoscerent

Querelæ contra imperatorem.

rent quidē se sacramēto obstrictos & obligatos illius militię, quamdiu illi pręesset imperio in ædificationem & non in destructionē ecclesiæ, sequereturq́ uestigia prędecessorum suorum, conseruaret imperialia iura. Henricus Imp. accepto hoc nūcio intremuit, respondítq́ legatis conteptim, & eos sic ablegauit ut nescirent quo ille esset animo erga principes. Audientes aūt principes Cæsaris ferociā, indignati sunt & ipsi, correptisq́ armis recta profecti sunt Goslariam, ubi Cæsar manere consueuit. Elapsus uerò Imp. ab abstulit secum insignia imperij & bonam partem thesaurorum. Videnśq́ quod futurum erat, post multa quæ utrinq́ gerebantur, collegit principes imperij, collectisq́ in unum magnis copijs militum, uolebat ulcisci iniuriam sibi à suis illatam, atq́ subito hoste, exercitum Saxonum inuasit, et multa millia interfecit & reliquos in fugā uertit, plurimos in fuga ipsa ad tria miliaria per circuitum trucidauit. Euaserūt tamen ex illa pugna ferè omnes principes & nobiles Saxoniæ, eò quod haberent ueloces & celeres equos. Pedites uerò qui fugere nequiuerūt, haud secus quàm pecora ubiq́ mactabantur. Proposuerant Cæsareani delere uniuersam Saxoniam, sed multi comites nobiles & gregarij milites à parte eorum occumbentes, minuerāt robur eorum, sanguinolentamq́ retulerunt uictoriam. Quę postea gesta sunt, succincto sermone explicui suprà in catalogo Imperatorum.

In Goslaria curia Imperatoris.

Vuestphalia

VEra & uetus Saxonia est Vuestphalia, cuius limites fuerunt Rhenus ab occidente, Visurgus qui nunc Vueseta est ab oriente, Phrisia à septentrione & à meridie Hassiæ montes, quos Obnobios Ptolemęus appellare uidetur, ex quibus Amasis fluuius oritur, qui Paderbornā & monasteriū mediā ferè prouinciā intersecat, & per Phrisiam defluens fertur in mare. Sala quoq́ Drusi (qui Augusti priuignus fuit) clade celebris, hinc emergit. Hos populos Carolus magnus uictos primū ad Christianā fidem cōpulit. Cæterū cum sæpius rebellarēt, repetitoq́ idolorū cultu Christi religionē spernerent, nec iusiurandū quouis modo aduerterent, ut metu pœnæ gentis temeritatem Carolus compesceret, occultos iudices instituit, quib. potestatem dedit, ut quamprimū deierasse aliquem, comperissent, aut fregisse fidem, aut aliquod aliud scelus perpetrasse, mox illū ubi comprehendi posset, pro arbitrio necarēt, nulla citatione aut expurgatione præuia: uiros graues ac iustos elegit, qui plectere innocētes haud ab re possent. Terruit ea res Vuestphalos ac demū in fide continuit, quū sæpe in nemoribus & proceres & mediocres uiri laqueo suspensi inuenirentur, nulla accusatione prius audita. Quærentibus tamen causam, constabat fidem fregisse aut magnū aliquod scelus cōmisisse. Id iudicium ad nostrā usq́ ætatē perdurat uocaturq́ uetitum seu occultū. Qui ei præsunt Scabini appellantur, quib. tantā præsumptio est, ut etiā per totam Germaniā iurisdictionē suam extendi uelint. Secretos ritus habent & arcana quædā instituta, quibus malefactores iudicant: ea nondū quispiā repertus est, qui uel precio uel metu reuelauerit. Ipsorū quoq́ Scabinorū maior pars occulta est, qui p prouincias discurrentes, criminosos notā, inferentes iudicio accusant probantq́, ut eis mos est. Damnati libro scribuntur & iunioribus Scabinis committitur executio. Rei ignari suæ damnationis ubicunque reperiuntur, supplicio afficiuntur. Degenerauit autē hodie hoc iudiciū, nā interdū persone admittunt, & ciuilia negocia tractare audent, quibus erat solū de criminalib. permissa potestas. Regio est admodū frigidia, uini & frumēti inops. Pane uescūt nigro ceruisia potus est. Vinum quod Rheno aduehit, magno emitur precio: eo tantū opulenti, & raro tamē, utuntur. Bellicosi

Carolus Vuestphalos oppugnat.

Occultum iudicium.

Vuestphaliæ feracitas.

Bellicosi indigenæ atque ingeniosi. Præsuli Coloniensi parent. Non inuenitur in annalib. quis post Carolum magnum rerum status per Vuestphaliam, quis rerum summæ præfuerit, an tota pontificibus paruerit à memoria dicti Caroli, qui iugi & tributi impatientem populum ecclesijs subdidit, decimas & iusta omnia ecclesijs præsoluenda. Equidē in orientali Saxonia erant temporales domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidem reges de stirpe Caroli magni, sub quibus tamē duces Saxoniæ de genere Vuedekindi paulatim magis atque magis increuerunt usque ad Henricum primū regem Romanorum, à quo, & per tres deinde etiā ordine Ottones, marchiones Saxoniæ nati ex Hēriro duce Bauariæ fratre primi Ottonis. Vuestphalia uerò quæ est occidua Saxonia, quos habuerit principes seculares illa tempestate rem cum episcopis administrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate Henricus dux Leo, & ante eum auus illius Luderus dux Saxoniæ inde Imperator, Vuestphaliam tenuisse leguntur. Nam ab eodem Henrico cum destitueretur per sententiam Imperatoris Friderici primi, ducatus Vuestphaliæ titulū archiepiscopus Coloniēsis sibi uēdicabat, tenentque eundem duces Saxoniæ inferioris de genere comitum de Anholt. Tenet & memoratus episcopus bonam partem eius regionis, maximæ Angriam. Habet hæc regio quatuor episcopatus, Monasteriensem, Osnaburgensem, Padelburnēsem et Myndensem, quos Carolus magnus fundauit. Est regio multum nemorosa atque ob id pecoribus nutriendis apta, abundat amœnis fontibus & amnibus. Circa Susatum & Dertmondū est mediocriter fœcunda. Abundat in quibusdam locis mineris & lapidibus idoneis pro sculptura imaginum & ædificio palatiorum, parantur etiam ibi lapides molares & cautes quibus acuuntur cultri & alia instrumenta fabrilia.

Moderatores Vuestphaliæ.

Quatuor episcopatus.

Osnaburgum.

CArolus magnus in loco Osnaburgensi habitatoribus satis frequenti, cum uicinam Vuidekindi arcem iam captam imposito præsidio firmasset, primam exædicauit in prouincia episcopalem ecclesiam, eique uirum sanctum præfecit Vuihonem primum eius loci pontificem, hominem gente & origine Phrisium. Dedit quoque Carolus priuilegium nouæ ecclesiæ ut utriusque ibi linguæ scholæ haberentur, prǽessētque doctores uiri insignes. Extat tenor priuilegij in hunc modum. In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus Imp. Augustus Roman. gubernans imperiū, dominus & rex Francorū & Longobardorū, necnō dominator etiā Saxonū: Notum sit omnibus quòd nos ob mercedis augmentum Vihoni episc. Osnaburgensi, suæ ecclesiæ, quā nos primam in omni Saxonia construximus, quoddam nemus cum omni integrirate in porcis syluestribus, ceruis, auibus, & piscibus, omnique uenatione in sylua Osningi in perpetuū proprietatis usum donauimus. Statuimus quoque in eodem loco græcas & latinas scholas quas ibi in perpetuū manere ordinauimus, nec unquam clericos utriusque linguæ gnaros deesse confidimus, &c.

Prima episcopalis sedes.

Schola latina & Græca.

Susatum.

CVm Susatenses sub episcopo Coloniensi fuissent per annos 280. cōquesti sunt q̄d ab archiepiscopo in antiquis libertatibus artarent, quare ad Adolfum Cliuensem ducem defecerūt, cui saluis immunitatibus ab antiquis sacramentū fidelitatis præstiterunt, multis interim nuncijs ac literis hinc atque inde missis ad ducē, ut abstineret aliena ditione. Sed quū toto triennio nihil efficeret, ad arma peruentū est utrinque cōparata. Dux Cliuensis cū ualido præsidio urbē tuendā ingreditur, passus in ea obsideri. Archiepiscop. uerò obsidēdū se parat. Venerat illi auxilio Vuilhelmus Landgra. Thuringiæ. dux

Susatum obsidione cingitur

dux Saxoniæ, inter agmina sua ducens 2500. ex Bohemis, qui sine exemplo crudeliter de sæuirent. Oppugnauit itaque episcopus Susatum toto mense, apparatisque magna multitudine scalis, statuit uarijs simul locis inuadere murum. Oppidani uerò miserũt lapides, & trabes aduersus hostem, sed omnium erat ualidissimum defensionis genus, sartagines in muris disponebant per interualla subiecto igne, pultes in aquis bullenti feruore miscebant, & hunc liquorem ferueſcentem fudère in armatos scalis incumbentes. Tali tamẽ modo defensimuri, periere ex scandentibus plurimi. Archiepiscopus eo accepta incõmodo, oppugnationẽ deseruit, & ex hoc tempore Susatũ in iure ducis Cleuensis permanebat. Contigerũt hæc anno Christi 1441. Habuit Coloniẽsis in suo exercitu octoginta millia militũ ex quibus interierunt 1528. & multi fuerũt capti & rursum redempti per summã 40. millium aureorum. Oppugnabant primũ hostes oppidum Lippe, per 14. dies, et quum illud expugnare nequirent, aggressi sunt, sed in uanum Susatum, ubi totam ferè ditionẽ suam episcopus dilapidauit.

Monasterium.

Mymingrode ciuitas Monasteriensis.

CArolus Magnus tertiam episcopalẽ ecclesiam erexit in mediterraneis Saxoniæ, nunc Vuestphaliæ in Mymingrode, loco qui postea ab insigni ibi fundato monasterio, Monasterium fuit denominatum, ordinauitque ibi episcopum Ludgerum natione Phrisium, fratrem Hildegrini episcopi Halberstadensis. Cuius successor Hermannus dedicauit & consecrauit monasterium & ecclesiam trans aquas in titulum & honorem beatæ Mariæ uirginis, quod breui monasterium ita excreuit, adeoque factum est celebre, ut nomen dederit & ciuitati & episcopo, ita ut paulatim abolito ueteri Mingardeuordensi uocabulo, incœperit dici ciuitas & ecclesia Monasteriensis, quod nomen præualuit in hodiernum usque diem.

Catabaptistarum seditio.

Anno Christi 1533. & 1534. in hoc episcopatu magna per catabaptistas orta est seditio. Nã ubi fama percrebuisset ibi dominium habere catabaptistas, ingens eò malorum hominum colluuies affluxit, ac mox ipsorum processit coniuratio, ut etiam nullius potuerit comprimi autoritate. Episcopus ergo urbem ualido circumsedit exercitu, opibus archiepiscopi

Anabaptistæ faciunt regem.

Coloniensis & ducis Cliuensis adiutus. Anabaptistæ mœnibus inclusi, audacibus eruptionibus lacessebant hostem, ut nunc illis Mars prosper adfuit, nihilque penè aliud per menses sex actum.

Vltima Augusti urbs ingẽtibus animis oppugnata, sed urbanis fortissimè resistentibus, magna cũ clade oppugnatores in castra sunt repulsi. Hinc ciues inflati, Ioannẽ à Leydis oppido Holandiæ infimo quidẽ loco natũ, uerũ forma, ingenio, facundia, audacia, fraude, facinoribusque præstantẽ, sibi regem, cui rerum omnium potestatẽ facerent cuique quicquid opũ, fortunarũ aut annonæ supererat, permitterent, constituère. Hic fretus seditiosorum quorumque expectatione pollicebatur sibi, obsidione soluta, cũ exercitu suo totũ per orbẽ grassari, ut quondam Gothi, Cimbri, & Longobardi, è Germaniæ angulo prorumpentes fecerunt

runt. Valuis ædium sic in germanica lingua inscribebat: Gottes macht ist min krafft, id est, Dei potentia meum robur est. Hic custodes corporis gramineo & cœlesti coloribus uestiebat, terrenā scilicet & cœlestē sibi promittens potestatem. Insigne ferebat, Orbē gladijs duobus trāsfixum. Prophetas qui dolos arte necterent, quiq; concirent seditiones, ad uicinas ciuitates emittebat. Vxores duxit quindecim, quotq; uoluissent permisit uiris habere uxores cætera omnia esse communia. Mense obsidionis decimo impetrauit episcopus auxiliares copias, ut urbem insuperabilem, fame ad deditionem cogeret. Orta interea in urbe seditione, obtruncauit rex 47. ciues qui conatibus eius repugnabāt. Mense quartodecimo omnibus propè consumptis, cessatum communiter cōuiuari, uulgus herbis & radicibus uictitare, canes, feles, mures, glires, in delitijs haberi, cum nihil superfuisset reliqui, quo miseram traherent animam, corium & pelles cocta contusaq; panis haberi loco. Atque inter hæc rex mirabili impostura dementauit pereuntes, ut non ante se perire crederent quā perijssent, adeò una spe omnes alebat uiros, quousq; tandem fraude detecta, sero se delusos complorarent. Inter hæc oblatus quidā episcopo, pollicetur data sibi cohorte scandere mœnia, portas male custoditas perfringere, quantumq; uellet introducere exercitum. Tum episcopus tentauit si deditonem facerent. Quā ubi per contemptū negarunt omnibus ad oppugnationē instructis, noctu urbem undiq; adoritur, incruduitq; atrox bellum. Tandē proclamato silētio putabantur ciues deditionem facere, at præter opinionem rex pulchro usus stratagemate, ingēti cum fiducia ita inquit. Si uos qui meam hostiliter inuasistis urbē depositis armis uoluetitis pacem petere & ueniam, donabo uobis hanc iniuriam & uitæ uestram parcam. Recentem militē hac tàm magnanimi uoce & fiducia potuisset terrere, sed ueteranus indignatione fremens, contos iterum repetit & gladios, intromissoq; toto exercitu qui foris stabat, discursum est tota urbe & grassatum cædibus. At urbanorum circiter septingenti, Martis aleā fortiter experturi, conglobati restitêre in foro, quousq; nunciatum est, regem diuersa urbis parte captū. Tum formidine uires superante, sparsim dilabentes se abdidere, uixq; ducenti locum tenuere. Hos totos aggressus exercitus oppressit, captaq; urbe nihil uictore exercitu insolentius crudeliusq;. Venabantur absconditos, totosq; decem dies cædibus uacabāt. Ludus erat iugulasse heminē. Mulierib. parsum nisi quæ seditionis autores fuissent. Esculentorū apud regē & regales tantū inueniebatur, quantum ipsi & suis in tres menses suffecisset. Autores calamitatis & horrendorū scelerū rex & socij eius primarij cathenis uincti circūducuntur per loca uicina: tandē anno 1536. in Februario reducti in urbe Monasteriensem, forcipib. cādentibus lacerati, trib. ferreis corbibus inclusi è turri diuo Lamberto sacra, in memoriā æternā pensiles propendente. Sicq; hoc regnum miserum sortitum est finem.

Polygamia.

Fames horrenda.

Stratagema regis.

Capitur urbs.

Brema.

Brema Archiepiscopalis ciuitas ad Vueserum seu Visurgim fluuiū posita, Phrisiæ orientali confinis, iam à multis annis concertationē habuit cum Hamburgo de Primatu, ut suprà signauimus, habetq; sub se episcopatus Lubecēsem, olim Aldenburgensem, Suerinensem in Meckelburgia, Lebussinensem, Schlesuicensem, Racemburgensem, Hamburgensem, ubi olim archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum. Aliud nihil iam haberi potui de hac urbe Bremensi.

Sequitur descriptio Frisiæ occidentalis

Iacobus

IACOBVS DAVENTRIENSIS.

Phrisia quę olim propriū erat regnū, p littus Germanici Oceani ab Rheni ostijs in ipsum usq; Cimbricā cheronesum, quā Iutiā seu citiorē Daniā uocāt, uarijs appellationib. sese extēdit. Verū quæ in hac descriptione accuratè exprimit, ea propriè id sibi nomē antiquissimo iure uendicauit, cæterisq; semper præstantior est habita. Ad quarū tamē differētiā Occidētalis à nōnullis uocat, patetq; ab Isela seu extremo Rheni ostio ad Amasum usq; fluuiū, Ostergoiā, Vestergoiā, Septē syluas, Groningā inclytā urbem cum circūiacenti territorio cōplectens, pecore, pascuis exuberās, & pagis ac ædificijs plus q̄ ulla alia regio exculta. Cui Transiselana cum Drenta Tuentaq; iungitur, quæ omnes Cæsaris Caroli V. hæreditario adiectæ imperio, feliciter florescunt sub eius dominio.

Phrisia

Phrisia.

QVanquam Phrisij uetustissimi sint populi atq; per tot annos nomen suum in uariatum retinuerint, inueniuntur tamen ijdem à quibusdam appellari Cauchi & postea Grunes à quodam Francici generis duce, à quo & metropolis Phrisiorũ Gruninga nomẽ accepit. De hoc populo Aenæas Syluius in hunc modũ scribit: Gens Phrisiorum ferox, armis exercitata, robusti & proceri corporis, securi & intrepidi animi, liberam se esse gloriatur, quamuis Philippus Burgũdiæ princeps eius se terræ dominum uocet. Reuera Phrisia libera est, suis utens moribus, exteris nec parere sustinet, nec dominari cupit, haud inuitus Phriso pro libertate mortem oppetit. Dignitas in hac gente militaris, inuisa. Sublimem uirum qui se cæteris effert non ferunt, magistratus annuos eligunt, qui rem pub. æquo iure disponant. Fœminarum impudicitiam seuerius puniunt. Sacerdotes ne alia cubilia polluant, sine coniuge non facile admittunt. Vix enim continere hominem posse & super naturam arbitrantur. In pecoribus omnis eorum substantia est, ager planus ac palustris, multo gramine fœcundus. Ligno caret, bituminoso cespite & sicco stercore boũ ignes fouent. Hæc Syluius. Est regio ista tam palustris, ut hostis nihil in ea efficere posit, nisi certã eligat oppugnandi rationem. Autumni aquosa tempora immeabilem faciunt terram. Imperator Henricus tertius, quum semel uenisset Bremam & regali exciperetur apparatu, concessit ille ecclesiæ comitatũ Phrisiæ. At Phrisij à memoria diui Caroli magni liberos sese asserẽtes, semper male paruerunt episc. Bremensi. Ostphrisia ab antiquis temporibus agnouit, etiamsi ægrè, Holandiæ comites, dominos suos. Henricus Leo pulsus Bauaria Phrisiam agmine inuadit, sed parum profecit in locis palustribus, in quibus nihil erat loci copijs equestribus, quæ res facit homines, regionũ talium indigenas, insolentiores. Occubuit apud eos pro fide Christi D. Bonifacius episc. Moguntinensis & Germaniæ apostolus. Contigit quoq; ante Bonifacium, ut Carolus Martellus dux Brabantiæ collecto magno exercitu Phrisiam ingrederetur, & ducem eius Rapotum cogeret ad susceptionem Baptismi. Missus est autem Vuolfrantus episcopus Senonensis uir pius & religiosus, qui ducem suo suaso & adhortatione moueret, ut Christianam assumeret fidem. Factumq; est, cũ baptismi lauacro tingeretur, altero tantũ pede merso, quærebat, plures ne maiores sui in inferno aut in paradiso cohabitarent: Respõsum accepit, plures esse in inferno. Tũ educto pede è baptismate, satius, inquit, plures sequar quàm paucos. Ibo quò maiores mei me uocant, & relicta Christi fide ad pristinam se conuertit superstitionem. Sed non diu letatus hoc contemptu, nam tertia die subita morte correptus interijt miserè. Vuolfrantus tamen per prouinciam discurrens & semen uerbi Dei spargens, sine ullo obstaculo gentem illum cõuertit ad Christum.

Phrisij uolũt esse liberi.

Phrisij subiecti Bremensi ecclesiæ.

Rapotus princeps irridet baptismum.

Anno Christi 1230. orta est tempestas maxima uentorum, procella fulgurum, coruscatio & fragor tonitrui, quæ passim multas ædes uel incendit uel subruit. Insuper tãta maris inundatio est suborta, quanta nõ est audita à diebus antiquis, quæ inuoluit omnem terram maritimã Phrisiæ & Hadeleriæ, & omnem terrã limosam atque palustrẽ Albis & Visurgi. Subuersa tunc perierunt hominum multa millia & iumenta sine numero. Quanti diuites, quanti potentes uespere sedebãt & delicijs affluebãt, omni timore malorum sublato: Sed ueniens repẽtina calamitas, inuoluit eos in medijs fluctibus. Erat autem 10. dies Februarij, quando hæc tẽpestas omnes aggeres manufactos disrupit & maris in temperiem in mediam terram effudit.

Inundatiõ maris.

Brandenburgensis marchionatus.

REgio transalbiana olim fuit inhabitata à Vuandalis, inter quos numerantur Brandẽburgenses, Meckelburgenses, Pomerani, Pruteni, Bohemi & Poloni, qui omnes difficulter ad Christi fidẽ suscipiendam moueri poterant, imò acerrimi illius fuerunt persecutores. Pugnauit contra eos Carolus magnus, & post eum omnes Cæsares, quousq; tãdem fuerunt expugnati & Christo lucrefacti: quod potissimum factũ scribit Krãtzius ab Henrico Aucupe, qui domita Vngarorum insolẽtia, urbem Vuandalorum primariam Brandenburgum per brumam expugnauit, castris in glacie firmatis. Nec enim poterat alio tempore propter palustria loca & crebras undas expugnari. Expugnatæ urbi præsidem imposuit cum colonia Saxonum. Arcem quoq; Misnæ firmauit aduersus insultus gentis, & præfecit uiros industrios, qui ad imperata segnes compellerent & in fide continerent: quod initium fuit Marchionum, nũc principum electorum. Inoleuerat tum primum marchionum nomen antè inauditũ, & in solo Vuandalico Brandẽburgi mirum in modum profecit, ut inter maximos Germaniæ principatus numeratus, dignitatẽ iam diu tenuerit electuræ ad imperiũ. Otto quoq; magnus cœptum patris exequens opus, imperij limitem transferens ad Danos in Slesuuig, quam fecit Saxonum coloniam, & usque ad Vuandalos in Brandenburg, ambobus in locis constituens marchionem, qui rebus in limitibus imperij præesset, sonat enim marca Germanicè ditionis limitem & extremitatẽ, sed apud Danos res euanuit, mutata marca in ducatum eaq; regno Daniæ incorporata, apud Vuandalos aũt marca permansit usq; in hodiernum diem. Visa fuit hæc regio ante fidei susceptionem lingua Vuandalica siue Sclauonica sed post expugnationem & fidei susceptionem introducta fuit lingua Saxonum, qua hodie omnes incolæ utuntur.

Expugnatur Brandeburgum.

Duo marchiones.

De ciuitatibus marchionatus

Brandenburgensis.

BRandenburgum ciuitas unde tota regio denominationem habet, fuit cõstructa & denominata, ut quidam scribunt à Brandone principe Frãcorum, qui circa annum Christi 140. hanc regionem sibi subegit. Franckfordia uero iuxta Oderam fluuium sita, anno Christi 146. dicitur extructa & denominationem accepisse à Francis populis, qui tunc iuxta Rheni ostia cõsedisse memorant. In hac Franckfordia Ioachimus marchio Brandẽburgensis ac princeps elector anno Christi 1506. gymnasium uniuersale fundauit. Est quoq; in ea emporium, aliud scilicet à Franckfordia iuxta Mœnũ sita. Sed de hac paulo pòst latius differemus. Scinditur hodie Brandenburgensis regio in duas marcas, ueterem & nouã. Veterem perlabitur Albus fluuius, & nouã intersecat Odera seu Viadrus fluuius, Albi haud multo inferior. Spreda quoq; fluuius eandem prouinciam irrigat, in cuius ripa Berlinũ iacet, sedes principum Brandẽburgensium. Est & alius amnis Hortellum nominatus, qui Brandenburgũ in duas partes diuidit, ueterẽ ac nouã efficiens. Ibi episcopalis sedes est & marchionum tribunal. Ad eiusdẽ fluminis ripam Auelburgũ quoq; situm est, pontificalis ciuitas, quę episcopatum Otto primus Vuandalorum malleus erexit Magdeburgensiq; metropoli subiecit.

Brandeburgũ ciuitas.

Franckfordia.

Descriptio ciuitatis Franckfordiensis

sitæ ad Oderam fluuium.

EST huius urbis iucundissimus situs, ab ortu interlabitur Viadrus fluuius, hodie Odera dictus, piscium copia abundans: ab occasu uero, meridie & borea sunt uineta innumera, collectaq; uina per Viadrum in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & uicinas partes distrahuntur. Diceres hic Bachum, Cererem, Naiades & Dryadas habitare. Desunt tantum metalla & aromata, alioqui multarum rerum est cornucopiæ. Habet satis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructam anno Christi 1253. per Gedinum ab Hertzberg, commissione Ioannis primi, marchionis Brandenburgensis, atq; ordinatã pro mercibus deponendis, quæ terra & fluuio illuc deferuntur.

Fertilitas agri Franckfordiani.

Ciuitas

no Christi 1300. marchionatum filio suo Ludouico. Cui successit frater eius Ludouicus Romulus, & post Romulum dux Otto uendidit marchionatum Carolo quarto Imperatori. Is postea resignauit regionem marchionibus Morauiæ, Iodoco & Procopio. Qui rursum impignorauerunt eam Vuilhelmo marchioni Misnensi. Postea Sigismundus Imperator tradidit marchionatum burggrauio Nurenbergensi, nempe Friderico descendenti ex comitibus de Zollern, qui impetrauerunt burggrauiatum Nurnbergensem, ut suprà quoq; sub titulo Nurnbergensis ciuitatis indicauimus. Ab hoc itaq; Friderico deducitur genealogia marchionum Brandenburgensium ad tempora nostra in hunc modum.

Burggrauij Nurnbergenses fiunt marchiones.

Fridericus burggrauius & deinde marchio Brandenburgensis
- Iohannes
- a Albertus qui duas habuit uxores.
  - b Fridericus burggrauius
    - Elisabeth marchionissa Badensis
    - Casimirus.
    - Albertus
    - Vuilhelmus archiepiscopus Rigensis
    - Georgius nupsit in Vngaria
    - Iohannes nupsit in Hispania
    - Fridericus Canonicus
    - Albertus dux Prussiæ
  - c Ioannes marchio & elector.
    - Albertus episcopus Moguntinus
    - d Ioachimus elector
      - Ioachimus elector
- Fridericus

a Albertus iste habuit duas uxores, ex una nempe Anna principissa Saxoniæ, sustulit Fridericum, qui possedit regionem circum Nurnbergam. Ex altera uero, Margareta scilicet Badensi, sustulit filium Iohannem, qui ei in electuræ dignitate successit. b Fridericus iste habuit uxorem Sophiam filiam regis Poloniæ quæ ei multos genuit liberos, nempe Casimirum, qui uxorem duxit Susannam filiam Alberti ducis Bauariæ anno 1518. quam post mortem Casimiri duxit Ottohenricus princeps Palatinus. Georgius uero frater Casimiri agens in Vngaria apud regem Vladislaum, duxit ibi uxorem comitis Modrusiensis relictam. Qua mortua, Georgius consentiente rege successit illi in ditione. Iohannes comitatus est regem Carolũ in Hispaniam, ubi Ferdinandi regis Aragonum relictam obtinuit uxorem. Fridericus factus est canonicus. Vuilhelmus fuit in Prussia apud fratrem, magistrum ordinis Teutonici. Filiam Elisabeth duxit uxorem Ernestus marchio Badẽsis, Sophiã uero accepit Fridericus dux Legnitzi, & Annam Bugslaus dux Pomeraniæ.

Magnopolensis ducatus uulgo Meckelburg.

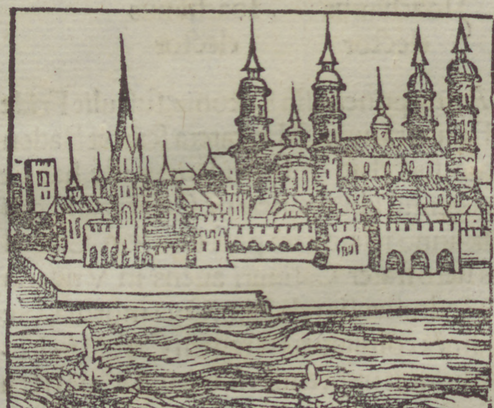
DVcatus Meckelburgensis fuit olim una ditio cum comitatu Suuerinensi, Rostockensi & Stargardensi: estq; hodie regio abundans frumento, ligno, piscatione, uenatione, & iumẽtis. Est bene culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uillis, habetq; hoc tempore moderatores principes Henricum & Albertũ fratres. Primi habitatores huius regionis apud autores appellantur Heruli, Obotritæ & generali uocabulo Vuandali. Sunt qui putant eos ex Scandia olim unà cum Gothis, Longobardis & Rugis ob inundationes in hanc uenisse terram. Habuerunt temporũ successu uarios & multos Deos, nempe Teutanem, quem quidam Mercurium fuisse putant, obtuleruntq; ei humanas carnes. Coluerunt etiam Radagastum, Siuam, quam Venerem arbitrantur fuisse, Parenitonem, Suantonitonem, Rugieuitonem. Fuit populus liber & strenuus, Romanis nunquam subiectus, bellis assuetus, & qui inter Gothos præcipua pars fuit, qui Romam, Italiam, Galliam, Hispaniam, Africam, Europam & Asiam suis bellis uexarunt. Et quamuis Carolus magnus plurimis annis impugnauerit Saxones, noluit tamen irritare Herulos.

Heruli Obotritæ.

Antyrius Herulorum rex.

ANtyrius iuxta Mæotides paludes in Scythia ab Amazonica muliere educatus, et apud
Alexandrum magnum in grauibus bellis exercitatus, ueniſſe dicitur ex Scythia cum
agmine bellicoſorum hominũ, qui & illum regem fecerãt, ut rediret in auitas terras,
unde maiores ſui aliquando in Scythiam cõceſſerant. Veniſſe autem referuntur claſ-
ſe, affixiſſeq́ præcipuè naui caput bouinum, unde & in hunc uſq; diem ducatus Ma-
gnopolenſis pro inſignibus habet caput bouinum, cornibus aliquãdo albis, poſtea uero à Ca-
rolo quarto aureis decoratũ, impoſita deſuper corona aurea in memoriã antiquæ regiæ ſtirpis.
Aciẽ uero nauis ornauit gryphone aureo in cæruleo ſpacio, quo Vuandalici principes in hunc
uſq; diem pro ſigno utuntur. Is itaq; Antyrius cum ſuis ueniens ad Viadrum fluuium, quẽ ho-
die Oderam uocant, potenter regionem illam ſibi & ſuis ſubiecit, ciuitates & arces extruxit, &
poſteris Vuandaliæ principibus reliquit. Sic quidam de Vuãdalis & eorum origine ſcribunt.
Krantzius uero ex profeſſo de Vuandalis ſcribens, aliunde deducit originem eorum.

Magnopolis uulgo Meckelburgum.

SVnt qui Magnopolim uocem ex Latino &
Græco cõpoſitam Græcè ſcribũt Megapo-
lim, id eſt, magnam urbẽ ex qua ſcilicet prin
cipes illius regionis nomẽ & titulum, etiam
poſt dirutam urbem illã retinuerunt. Inhabi-
taſſe dicuntur urbem illam magnã Antyrius, & lon

Epiſcopatus in Magnopoli.

ge pòſt Billungus potentiſsimus Herulorũ rex, ubi
& uirginum cœnobium inſtitutum fuit, & poſtea
ab Henrico Leone. Saxoniæ duce, illud in epiſcopa
tum mutatum, & ubi tres epiſcopi ab infidelibus
occiſi ſepulti iacent. Idem Billungus dicitur quoq;
conſtruxiſſe in oſtio Oderæ fluuij nobiliſsimam ci

Vuineta urbs.

uitatem Vuinetã, quæ præſtabat celeberrimam ſta
tionem Barbaris & Græcis in circuitu, de cuius præ
conio urbis magna & uix credibilia recitantur. Nam fuit maxima omnium quas Europa clau-
dit ciuitatum, quam incolebant Græci permixti gentibus. Aduenæ quoque Saxones partem
cohabitandi licentiam acceperunt, ſi tantum Chriſtianitatis titulum ibi commorantes, non pu
blicarent. Hanc ciuitatem diſsidentibus inter ſe ciuibus, quidam Danorum rex claſſe ſtipatus,

Rheta ciuitas.

funditus euertiſſe memoratur. Rheta alia ciues metropolitana, alij uocant eam Rhetram, pu
tantq; olim fuiſſe ſitam in eo loco ubi nunc eſt Brandenburgum, ubi aliquando fuit templum
Radagaſti, habuitq; ſeptem robuſtas portas, munita ſeptem paludibus & riuis. Krãtzius putat
eam olim locatam in ea terra, quæ nunc Stargardia dicitur ad lacum magnum, quũ nomẽ Star-
gard Vuandalicum ſonet magnam & antiquam ciuitatem, cui proprium fuerit nomen Rhe-
thræ Anno Chriſti 340. aut circa illa tempora fuit in Vuandali Viſimarus princeps, homo bel
licoſus, quem Gebericus Gothorum rex expulit & Conſtantinus Cæſar parte Vngarici re-

Vuiſmaria.

gni donauit. Ab iſto ciuitas Vuiſmarienſis nomen & originem accepiſſe creditur. Huius
filius Miſislaus genuit Radagaſtum, qui ſub Arcadio Imperatore cum Alarico rege Gotho-
rum in Auſtria, Croatia, Dalmatia & Italia grauiſsima geſsit bella, atque tandem anno 412. Ro
mam expugnauit, ſed paulo pòſt inſidijs interceptus & à Romanis trucidatus. Quanta bel-
la filij & poſteri eius geſſerint, nempe Corſico, Fridebaldus, Gundericus, Genſericus, qui

Aritbertus tempore Caroli magni.

Carthaginem in Africa expugnauit, omnes ferè commemorant hiſtorici. Aritbertus ex iam
dicto regio ſemine prognatus & in aula Caroli magni aliquandiu uerſatus, impetrauit Impe-
ratricis ſororem uxorem, ex qua ſuſtulit Billungum, hominem clementem & potentem, cui pa
ruerunt Sarmatæ & Vuandali à Viſtula fluuio uſq; ad Vueſeram, & ab Odera uſq; ad Hol-
ſatiam. Hic regiã ſuam habuit in Meckelburgo. Duo uero filij eius Mizilaus & Miſteuus à pa
tris

tris pietate degenerantes, cœperunt Christianos persequi. Misteuus tamen pœnitētia ductus & Christianis adhærens, persecutionem à suis passus, sponte in exilium concessit, & Bardeuici pœnitētiam agens, reliquit tres filios, quos sustulerat ex Margareta filia Henrici Rom. regis, aut ut alij sentiunt, ex ducissa Thuringiæ & Saxoniæ. Nomina filiorū sunt Vdo, & Anadrach & Gneus. De Vdone legimus, quod ob infidelitatem & tyrannidem suam à Saxone quodā anno Christi 1095. fuerit trucidatus. At filius eius Gotscalcus, quē tamen Saxo Grammaticus Apribignei filium asserit, fuit uir catholicus & pius, Vinetæ in regem coronatus, & tādem unà cum alijs Christifidelibus iuxta Albim propter fidem catholicam interfectus. Suo enim tempore Vandali temporum oportunitate freti, hūc religiosum principem sui generis, dum conuersioni & saluti gentis cum episcopo Iohanne instaret, inita conspiratione in ciuitate Leontio crudeliter trucidarunt. Passus est autem septimo Idus Iunij cum presbytero Ippone, qui super altare ferē immolatus cum alijs multis tam clericis quam laicis, qui diuersis pro Christo supplicijs sunt interempti. Iohannes episcopus senex cum cæteris Christianis in Magnopoli captus, seruabatur ad triumphū. Ille igitur pro confessione Christi fustibus cæsus, deinde per singulas Vandalorum ciuitates tractus ad ludibrium, cum à Christi confessione flecti nō posset, truncatis manibus & pedibus corpus eius in plateam est proiectum, caput uero desectum, barbari conto infigētes in titulum uictoriæ deo suo Radagasto immolauerunt. Crudelem ergo Vandali persecutionem exercentes in Christianos, occiderunt episcopos Bremensem, Hamburgensem & Megapolensem. Vnde motus Ordulphus dux Saxoniæ, duodecim annis armis nō potuit compescere eorum insaniam. Filia regis Danorum relicta Godscalci, apud Magnopolim ludibrio habita est. Nam rebus omnibus expoliata, uestibus etiā detractis nuda est dimissa cum aliquantis Christianis mulieribus. Hanc enim Gotscalcus regi Canuto militans in Dania meruit uxorem, ex qua filium Henricum suscepit. Ex priore uero matrimonio natus est filius Bute. Exarsit post Gotscalci necem grauissimum bellum, cum filij immeritam patris mortem iustis doloribus uindicare contenderent. At Vandali excurrentes, demoliti sunt arcem Hamburgensem, & euerterunt urbem Sleswicensem. Timentes enim hi qui Gotscalcum interfecerant, concitauerunt tumultum in populo, exclusisq; filijs Gotscalci erexerunt Critonis principatum. Henricus profugit ad Danos unde mater nam duxerat stirpem, & Bute ad Saxones, quærēs auxiliū ab eorum principibus. At Vandali tanta animi obstinatione libertatem defendere annisi sunt, ut mori mallent quam recipere Christianismum aut tributa pendere Saxonibus. Hæc enim cohærere arbitrabantur, ut alterum sine altero non esset. Ibi fuit causa & radix odiorum. Tantum enim ingrauata sunt tributa, ut exinde pertinax Christianismi odium nasceretur. Dux Bute à quo Lubecum primum Buta fuit appellatum, plurimum muniuit oppidum ipsum, pulsusq; est unà cum fratre Henrico tota ditione sua à Critone Rugiensi, tandemq; ab eodem ante Plonā Holsatiæ arcem interfectus, relinquens filium Idam. Crito interim assidue luctabatur aduersus Saxones & multis laboribus se defendit, ne rediret ad iuga Christianismi & tributorum. Henricus uero Gotscalci filius uidens se armis nō posse oppugnare hostem, dolo & insidijs aggressus est ipsum. Quod idem Crito facere tētabat, qui ob senium iam arma gestare nequiuit. At Sclauina uxor Critonis affectior Henrico quàm marito, præmonuit Henricum & indicauit collocatas sibi insidias, factumq; est, ut Henricus per Danum quendam securi auelleret Critoni caput in conuiuio, & acciperet Sclauinam uxorem eius, obtineret paternum principatum & omnem Vandalorum regionem quantumlibet rebellem. Gessit grauissima bella contra Rugianos, quos & in monte quodam strauit. Seruat hucusq; mons nomine suo uictoriæ memoriam, Raueberg scilicet dictus. Nam Rugiani etiam tum dicti sunt Raui, & ab illa die Rugiani facti sunt Henrico tributarij, sicut & Vagrij, Polabi, Obotriti, Kissini, Circipani, Pomerani, &c. Vt autem hæc tibi clariora fiant, libuit subiungere successionem principum Magnopolensium à tempore Caroli magni usq; ad Henricum Leonem ducem Brunsuicensem.

Gotscalcus.

Gotscalcus pro Christo moritur.

Gotscalci uxor

Lubecum dictum Buta.

- Aritbertus
  - Mizilaus
  - Misteuus cuius uxor filia Henrici 1.
    - Vdon.
      - Gotscalcus
        - Hẽricus obijt 1122
          - Zvventeplogus
          - Mistivvoi
          - VValdemarus
          - Canutus
        - Bute. Ida
          - Nicolotus
            - VVertislaus
            - A Pribislaus
          - Pribislaus
    - Anadrach
    - Gneus

Canutus dux Slesvvicensis fit rex Obotritorum.

Henricus filius Gotscalci princeps Obotritorum senescens, & filiorũ suorũ inertiam prospiciens, Canuto consobrino suo ditionem suam omnem cõmendauit. Nã mater Hẽrici fuit soror Erici patris Canuti. Accessit Canutus Imp. Lothariũ, & impetrauit ab eo coronã regiam super Obotritos. Alij scribunt quod Imp. muneribus corruptus, illũ ui & renitentibus ueris hæredibus Obotritis præfecerit. Filij adulti conabant̃ armis paternã ditionem recuperare, præsertim Zvventeplogus, sed omnes uel mortui uel interfecti fuerũt antequam id efficerent, sicq; pleno iure principatus in Canutũ demigrabat regem. Morte uero absumptis Henrici filijs, Pribislaus & Nicolotus fratres fratrueles Henrici adhelabant ad principatum. Canutus uero ducẽs exercitum in eos, capit ambos & ducit Slesvvicum. Paulo post occisus est Canutus rex, & successerũt ei in administratione regionis Magnopolensis anno 1146, duo fratres Nicolotus & Pribislaus, superstitionem gentilem per omnia renouantes, & magno in Christianos odio sæuientes. Sed dux Hẽricus Leo fræna quæ abiecerant paulatim reposuit. Pribislao Lubeci mortuo, Nicolotus crudelitate magna usus est contra Christianos, donec ab Henrico Leone commeritam luit pœnam, multis perforatus ictibus. Ab eius filio Pribislao nunc prosequemur generationis lineam.

Canutus rex occisus.

- A Pribislaus ultimus Obotritorum rex
  - Nicolotus
  - B Henricus
    - C Iohannes dñs in Meckelburg
      - E Henricus Ierosoly;
        - F Henricus Leo
          - Henricus
          - H Albertus dux Stargardiæ
            - Hẽric⁹ 1400
              - Eric⁹ rex electus Daniæ
            - I Albertus rex Sueciæ sine hærede
            - Magnus
              - Iohannes* rex electus
          - G Iohãnes
            - Iohannes. Iohan.
            - Vlric⁹ Hẽric. Vlr.
            - Rudolfus epũs
        - Iohannes
      - Nicolotus canonicus
      - Hermannus
      - Popo crucifer
      - Albertus
      - Iohannes
      - (Sine hærede)
    - Buruinus Rostockñ
      - VValdemarus
        - D Nicolotus puer
      - Henricus
      - Ericus
      - (Henricus et Ericus: Sine hærede)
    - K Nicolotus Herulorũ dominus
      - L Henricus
        - Henricus sine hærede
        - 2 Nicolotus sine hærede
      - Iohannes
        - Nicolotus.
        - Iohannes
          - Nicolotus
          - Iohannes
        - Iohannes
        - Gunterus canonicus
        - Henricus
        - Bernhardus
    - Pribislaus dominus in Parchun
  - Buruinus

Desinit

Leonis adeptus est nomen. Ipse quoque Vuismariam & Rostockium eripuit è manibus Erici regis Danorum, & pugnauit feliciter contra principes Pomeraniæ, contra episcopum Magdenburgensem, contra Ottonem ducem Brunsuicensem & Visilaum Rugianum atque ducem Suuerinensem, quorum dominium Henricus Leo dux Saxoniæ erexit in comitatum pro Guncelino duce exercitus sui. Tribuit multa monasterio Dobran, ubi & tandem sepultus fuit anno 1329. Habuit succesiue tres uxores, primam nomine Beatricem filiam Alberti marchionis Brandenburgensis, ex qua unicam sustulit filiam, secundam Annam germanam Rudolfi ducis superioris Saxoniæ, ex qua sustulit Hēricum, Albertum & Iohannem, tertiam relictam Vuislai principis Rugianorum. G Iohannes Leonis filius, primus est dux electus Stargardiæ, & unà cum fratre Alberto in numerum principum Romani imperij à Carolo quarto allectus, tandem'q; Strelitij in principatu Stargardiensi sepultus. Filius eius Iohannes genuit filiū nomine Iohannem, cui Iodocus marchio Morauiensis cōmisit administrationem marchionatus Brandenburgensis. Captus autem fuit à comitibus Ruppinensibus, unde familia Quintzouuensis descendit, sicut & filius eius Tangermundæ nouem annis detentus fuit. Rudolfus fuit episcopus Scarensis & Suuerinensis. Vlricus huius ducis Iohannis filius genuit Henricum, Henricus Vlricum, qui Vlricus profectus est cum Magno propinquo suo in terram sanctam, & reuersus ueneno fuit infectus & mortuus sine hærede anno 1471, sic'q; tota ditio peruenit ad Henricum ducem Meckelburgensis. H Albertus Iohannis frater, uir prudens & grauis, in legatione regis Sueciæ & Noruuegiæ sororij sui missus ad Ludouicum Imperatorē, captus fuit & spoliatus prope Erdfordiam in Thuringia à comite quodam. Sed Cancellario eius id Imperatori querula uoce indicante, procuratione Imperatoris liber dimissus, legationem suam pro uoluntate legantis apud Imperatorem exequutus est. Idem cepit anno Christi 1371. duces Pomeraniæ Bugslaum & Vratislaum, & deuicit Magnum ducem Brunsuicensem, deuastauit Ratzenburgum, diripuit Vuittenburgum Gothorum, compescuit ducem Brandenburgensem, & multa sibi uendicauit de ducatu Suuerinensi, cuius etiam titulum sibi usurpauit, quem & in hunc usque diem retinent duces Meckelburgenses. I Albertus Alberti Magnopolensis ducis filius & nepos ex sorore Magni regis Sueciæ, eligitur in regem Sueciæ, etiamsi rex Magnus habuerit filium Aquinum nomine, qui duxit uxorem Margaretam filiam Vualdemari regis Danorum, sustulit'q; ex ea filium Ololaum nomine (alij scribunt Alanum.) Mortuo autem Aquino, relicta eius Margareta regnandi auida, potenter Albertum ex Suecia exclusit. Cum enim Albertus feliciter regnaret in Suecia & implicaretur bello cum Margareta Daniæ & Noruuegiæ regina, orta simultate erexit munitionem loco opportuno, unde posset Danorum in sua transitum arcere. Regina autem nulli cedens uiro, prudentia & animi magnitudine multos exuperās, non passa ullum ab rege præiudiciū, aduersus nouam regis arcem in suo solo erexit aliam unde commeatus possint intercipi, in nouam regis arcem conuehendi. His de rebus primum præfectorum iurgia, deinde etiam excursiones fiunt inuicem, quæ adeo creuerunt in immensum, & ipsi inter se principes, hinc rex, inde regina, totis regnorum uiribus concurrerent. Eduxere acies, capitur rex cum filio anno 1388. & in arctissima custodia recluditur, septem annis in carcere manens, nec poterant ullæ conditiones

Dux Romani imperij.

Dux spoliatur

Reginæ uirilis animus.

ditiones reperiri, quæ, nisi dimiſſo regno fœmineum animum poſſent permollire. Laxatus tandem, dimiſsionem regni pactus, cuius maiorem iam partem regina occupauit, ut unà fœmina tribus imperitaret regnis. Rediјt in Magnopolim ſuam cum filio Erico ad ſpem regni enutrito. Scribunt etiam quidam, pro liberatione eius numerandam fuiſſe magnam ſummam pecuniæ, ad quam ſupplendam, mulieres Herulæ de ſuis iocalibus & ornamentis non parum contulerunt, per id ſingulare ius hæreditatis capiendæ obtinentes. Nam pietate earum commonitus rex, legem de ſucceſsione fœminarum, quæ iniqua pridem illis erat maribus exæquauit. Obijt tandem Albertus iſte ſine hærede ſepultusq́; eſt Vuitenburgi, oppido Gotthorum, quod eſt pars comitatus Suerinenſis, anno 1394. K Nicolotus filius Buruuini, uerus hæres dominij Herulorum & Vuandalorum, fuit princeps eloquens, prudens & pius in religione, qui ædificium eccleſiæ Guſtrauuenſis à patre inchoatum conſummauit. Ipſe quoque ditionem Herulenſem gubernauit Chriſtiana modeſtia & munificenter fouit monaſterium Doberan, mortuus anno 1277. L Henricus Nicoloti filius, genuit duos degeneres filios, quippe qui patri inſidias tetenderunt ob id, quod tertiam duceret uxorem. Henricus enim iunior filius conſentiente fratre, occidit patrem anno 1291. Quapropter iuſta indignatione commotus Nicolotus patruelis eorum, priuauit eos paterna hæreditate, pepulitq́; in exilium, ubi non diu iuxta cõminationem diuinam uixerunt. Nam Nicolotus ægritudine animi & Henricus alias miſere perierunt. M Quomodo Iohannes iſte & filij eius omnes, ſine hærede deceſſerint, genealogiæ ſeries ſatis id indicat. N Magnus dux Magnopolenſis, inſigni princeps ingenio & animo, mortuis maioribus natu fratribus rem omnem in ditione gubernabat, auctior titulis quàm omnes patres eius, quod Vuandaliam & Stargardiam principatus non paruos paternæ ditioni cõiunxiſſet. Viſitauit iſte adhuc iuuenis unà cum Vlrico propinquo ſuo terram ſanctam, uiſitauit bis Romam fuitq́; ualde acceptus Imperatori Friderico & regi Maximiliano. Domi uero per totã ditionem ſuam coluit pacem & quietem, niſi quod cum Roſtockenſibus bellum iniјt, ſed quod facile compoſitionem admiſit. Mortuus eſt tandem anno ſalutis 1503. relictis duobus filijs modernis principibus Henrico & Alberto. Anno Chriſti 1415 principes Magnopolenſes & ciues Roſtockenſes miſſa legatione in urbem, impetrauerunt priuilegium generalis ſtudij in ciuitate Roſtockenſi, loco in eam rem non incõgruo, quod aëris ſalubritas & uictualium omnis generis leui precio ibi magna eſt copia. Introducuntur magiſtri & doctores potiſsimũ ex Erdfordia, quæ & ipſa recens ſchola fuit, nec dum habens annos triginta ab inſtitutione ſua.

Filius occidit patrem.

Gymnaſium Roſtockenſe.

REGIO POMERANIAE

SVO D. SEBASTIANO MVNSTERO PETRVS ARTOPOEVS POMERANVS, S.

Quàm cupiebam & bene ſperabam unà cum legatione illuſtriſsimorum principum noſtrorum ad comitia Auguſtana proficiſci, ut te Reuerendiſ. D. Sebaſtiane & Henricum Petri, amicos clariſsimos inuiſerem, recentemq́; noſtram amicitiam facerem arctiorem, tantoq́; commodius in Pomeraniæ noſtræ deſcriptione, quæ uidentur in ea obſcura, indicarem. Sed poſtquam me non poſſe impetrare uidebam, neceſsitas coëgit per literas rem qualicunq́; ratione efficere. Audio alias terras deſcriptiones ſuas iam dudum ad tuam Coſmographiam augendã & exornandam miſiſſe: id dolet quàmplurimum, me eſſe in tam pio negotio poſtremum, nõ tam mea quidem quàm turbulentiſsimorum temporum culpa. Reliqua tenes ex alijs literis. Bene uale: Stettini 21 Auguſti, anno 1547.

DIximus iam in deſcriptione regionis Magnopolenſis, quòd tota orà maritima ab Holſatia uſque ad Liuoniam, una fuit Vuandalica ſeu Sclauonica natio, etiamſi in Magnopoli, Brandenburgo, Rugia, Pomerania, Pruſsia, Liuonia, &c. alios & alios habuerit dominos, qui in uniuerſum conſpirauerint in ſubuerſionem fidei Chriſtianæ. Et quamuis ſæpe perſuaſi & inducti fuerint aliquando etiam coacti, ad ſuſcipiendum fidem catholicam, tamen faciebant hoc ſimulato corde & ad horam, illico reuerſi ad uomitum. Henricus primus ſtuduit gentes conterminas allicere ad fidem; ac deinde Otto primus filius eius tanta uirtute illas conſtrinxit, ut tributum pendere & Chriſtianiſmum

In ſecundo tomo abſolutiora de Pomerania dabimus, quæ interim ſunt miſſa.

mum subire pro uita & patria simul offerrent uictori, baptisatusq; est magnus gentilium populus, præsertim in marca Brandenburgensi & regione Meckelburgensi. Repleta est quoq; omnis terra ecclesijs, sacerdotibus & monachis, nec fuit aliquid quod nouellæ ecclesiæ aduersaretur omni tempore trium Ottonum, qui omnes pari affectione in eius gentis conuersionem ferebantur. Populi uero qui ad mare habitabant ferociores semper erant, non passi ad se penetrare, qui fidem Christi disseminaret. Iulinenses enim in Pomerania lege lata uetuerunt, ne aduenarum quisquam nouæ religionis mentionem ullam faceret: quo factum est, ut illi omniũ nouissimi ad Christi fidem peruenirent, quanquã & mediterranei semel acceptam religionẽ nõ satis constanter seruarent. Introrsus autẽ ad orientẽ Ottone 3. regnante, Bolislaus Polonorum dux, qui imperio se coniunxerat, recognoscens in eo superioritatem, omnem Vuandaliam usq; ad Oderam suis subijciens tributis, ad iuga Christi cogebat. Cœperat ergo ab illa parte Orientis euangelium rutilare. Apud Vuinulos primus rex Bilug (ab alijs Bilung dictus) Christianus innotuit, mortuus anno 980. relinquens filios, qui Christum quidem palam confitebantur, sed clam persequebantur, superseminante pulchris diuinæ religionis incrementis inimico homine zizania. Dominabatur memoratus illustris princeps Bilug temporibus Ottonis primi latissime in maritima Vuandalia, à Vuisla seu Vistula fluuio usque ad uicina Cimbrorum seu Iutiæ, floruerũt q; tunc in eius ditione Vuineta caput religionis in gente, Rethra, Iulinum, Stargard, Volgastum, Demyn, Custin, Melchou, Kissin. Moriente uero Bilug, ditio eius distributa est in filios. Cumq; illorum tempore Bernardus dux esset Saxoniæ, excitaret'q; multam nobilitatem contra Henricum Imp. & opprimeret crudeliter per auariciam gentem Vuinulorum, coẽgit eos ferè ad paganismum. Idem agebat tunc Theodoricus marchio Brandenburgeñ. Rudes enim in Christi fide gentilium populos, quos optimi quondam principes cum summa lenitate fouerant, temperantes rigorem his, quorum insistebant saluti, isti tanta crudelitate insecuti sunt, ut excusso tandem seruitutis iugo, libertatem suam armis defendere cogerentur, religionẽ abijcerent & omnẽ tyrannidem in Christianos homines exercerent, ecclesias comburerent, presbyteros trucidarent & omnibus ludibrijs exponerent. Sicq; omnes Vuandali qui intra Albim & Oderam habitabant per annos 70. Christianitatem colentes, hoc modo se absciderunt à corpore Christi & ecclesiæ qui ante fuerant coniuncti. Nec id dux Saxoniæ magnopere curabat, tributis & censib. contentus: & si obniteretur, non suppetebãt uires aduersus tantã nationem. Henricus Leo dux Saxoniæ in posteris annis aliquid effecit. Princeps Vuandalorum tempore tumultuationis fuerunt Mistiuuoi & filij eius Anatrog, Gneus & Vdo pessimus homo, qui confossus ob suam crudelitatem, reliquit filiũ Gotscalcum, qui patris crudelitatem & tyrãnidẽ superauit, sed tandem tactus dolore cordis, à nepharijs cœptis cohibuit manus. Genealogiam eius habes supra in descriptione Magnopoloñ. regionis. Gotscalcus itaq; compunctus & aliquandiu apud regem Daniæ uersatus, tandem reuersus in patriam, quantum prius in euertẽda, tantum tũc in reducenda Christi religione impiger laborauit, nec quieuit donec omnẽ qui per illũ defecisse uidebatur populum, cum multis alijs ad diuinæ religionis iura reduceret. Sane tanto diuinæ religionis amplificandæ studio exarsit, ut exhortationis uerba frequenter ad populum in ecclesia ipse faceret. Ipse ferè tertiam partem reduxit eorum, qui sub auo eius Mistiuuoi relapsi erant in paganismum. Sed quia persecutionẽ patiuntur qui in Christo piè uiuere uolũt; religiosus princeps dum conuersioni & saluti gentis instat, inita conspiratione propter fidem deo & principibus seruatam, trucidatur à congentilib. suis, quos ad salutẽ inuitauerat, relicto filio Henrico, qui patris immeritam necem iustis doloribus uindicare conatus est. Interfecto aũt Gotscalco, omnes Vuandali facta generali conspiratione ad paganismum denuo sunt relapsi, occisis omnibus qui perstitissent in fide. Accidit perturbatio ista generalis anno Christi 1066. anno regni Henrici 4. octauo. Porro Vuandali interfecto Gotscalco, timentes sibi ne filij eius sæuirent in eos, elegerunt super se principem Critonem, qui capitale odium in nomẽ Christianum præ se ferebat, obtinuitq; dominiũ in uniuersa terra Obotritorũ. Luctabatur ille assidue aduersus ducem Saxoniæ Magnum, & multis laboribus se defendit, ne rediret ad iuga Christianismi & tributorum, facileq; fuisset religionem reparare, si in animum inducere potuissent principes temperare impositis oneribus. Sed dum illi inhiant tributis, Vuandali uno pariter odio, & religionem & seruitutem refugiebant. Adiuuit illorum hominum pertinaciam temporis malicia, quod Romanis Imperatores, Henricus quartus & filius eius Henricus quintus, infensi Saxonibus, illos persequerentur, & implicati ecclesiasticis turbationibus

Iulinẽsium pertinacia.

Bilug Vuãdaliæ princeps.

Vuãdaliæ urbes.

Christianorũ auaricia.

Gotscalcus.

Gotscalcus pro religionẽ occiditur.

Tributum magis quàm religio quæritur.

Tabula Pomeraniæ secundum omnes principatus & insigniores ciuitates, oppida & arces eius.

nibus summorum pontificum laborarent anathemate. Poloni tamen principes Bolislaus & qui sequebantur eum, satagerunt conterminos Vuandalos in ditione Pomeraniæ ad iuga Christi cogere. Vnde factum est, ut ad orientem prius quàm in occiduo Vuandali ad Christum peruenirent. Critone enim in principatu consenescente, Gotscalci filius Henricus inualuit, adiutusq; Sclauina uxore Critonis insidijs circumuenit Critonem & potione temulentum occidi curauit, duxitq; eius uxorem, & obtinuit paternum principatum. Quod audientes uniuersi Vuandalorum populi, quod surrexisset inter eos princeps, qui diceret subeundas Christi leges, patrem habens qui in eam causam perijsset, indignati conuenerunt, ut pugnarent aduersus eũ, at Hẽricus subsidio Magni ducis Saxoniæ superior factus, coëgit eos sub tributũ. De religione uero nullum fecit uerbum, sciens obstinatos eorum animos & inextricabile odium in

religionem. Vicit deinde Rugianos, & in pugna grauissima illos tributarios fecit, subijciens hoc modo sibi Vuagrios, Polabos, Obotritos, Kilsinos, Circipanos, Pomeranos & cunctos Vuandalos usque in Poloniam. Imperans autem Henricus super omnes hos, uocatusque rex in omni Vuandalorum prouincia, noluit ille per modestiam sibi regium arrogare honorem. Mortuus est autē Henricus subacta Rugia anno Christi 1122. Kanuto rege Daniæ administrationē Vuandaliæ subeunte pro filijs eiusdē Henrici. Per eadem ferè tempora, cum Henricus dictus omnem prouinciā citra Panum flu. teneret, Vuartislaus princeps erat in oriētali Vuandalia, qui instante sancto uiro Ottone Bambergeñ. episcopo, sponte sibi prædicationis officium in Vuandalos asciscente, fidē Christi cum procerib. & urbibus accepit, perurgente hinc à mari Nicolao Danorū rege, inde à terra Bolislao Poloniæ duce, perdurauitque susceptum semel euangelium Christi in ea prouincia, quum in Henrici ditione diu pòst uarijs casibus fluctuaret usque ad tempora Henrici Leonis Saxoniæ ducis. Ab hoc ergo loco ducemus initium commemorandi principatus in Pomerania, quā nobis Christianismus aperuit. Fuerunt ueteres eius limites, Vistula, Vuarta, Prerous flumina & mare Balthicū. Flumina insigniora ab occasu in orientē sunt, Reconicius, Prerous, Trebelus, Panus, Verius, Randous, Odera seu Viadrus, Planus, Inaus, Mallius, Molcius, Rega, Porsantus, Raddius, Raddoscus, Nostius, Grabous, Vipera, Stolpius, Lupanus & Lebius. Veteres quoque, Vistula, Braus, Bdaus, Pilous, Kuddous & Vuarta.

De fertilitate terræ Pomeranorum.

Ripa maris Pomerani natura est uallo solidissimo munita, ut nulla eius inundatio terræ nocere queat, ut in Phrisia & Holandia, ubi perpetuis aggeribus impetus eius est coërcendus. Terminum ergo habet hæc terra è deo positum, quem mare prætergredi non ualet. Vocatur autem hoc mare Balthicum, quod in modum balthei longo tractu per Scythias regiones tendatur usque in Græciam, ut Helmoldus Vuandalicarū rerum scriptor sentit. Sed hoc esse nequit, cum mare illud non in Græciam porrigatur. Nam ex Rusia per longas ambages in Sueciam itinere pedestri perueniri potest, & ex Liuonia in Lithuaniam & rursus in Poloniam ubi nullum mare est. Vbi est ergo baltheus in Græciam? Balticum itaque mare dicitur à Baltia peninsula, quæ tria continet aquilonis regna, Daniam, Sueciam & Noruuegiam. Testis est Plinius, qui suos introducit autores de fertilitate Pomeraniæ scribis doctiss. Petrus Artopæus natus Pomeranus in hunc modum. Pomerania ad mare Balticum sita, à primis cultoribus patria lingua, hoc est, Vuandalica, Pamorzi appellata, ab indigenis inhabitata & proprijs dominis gubernata, alienis autem nunquam subiecta, est ubique fertilis, aquis irrigua, stagnis abundans, nauibus peruia, diues agris, pascuis, pomis, lignis, riuis, montib. uenatione, pecore, piscibus, frumento, buytro, melle, cera & alijs his similibus rebus. Est quoque optime culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uicis, nec ullus in ea est locus uacuus & incultus, nisi quem aut lacus aut montes occupant. Cibum ministrat multis alijs terris per circuitum sitis. Vsa est ante susceptum Christianismum lingua Vuandalica, moribusque suis uixit, quoad usque incorporata fuit Rom. Imperio, tunc unà cum religione simul didicit ab Imperatorib. Saxonicam linguam, quam & in hunc usque retinet diem. Colligunt incolæ in mari succinum, sed non tantū quantū Pruteni in suis littoribus legunt. De quo infrà in Prusia nō nihil dicemus.

Fertilitas Pomeraniæ.

Succinum in Pomerania.

De insignibus Pomeraniæ ciuitatibus.

INsigniores ciuitates, quas habet Pomerania, iacent in littore maris, præter paucas quasdam mediteraneas, ut sunt Stetinum, Neuugardia, Stargardia, &c. In littore maris iacent Colberg, Caminum, Coslinum, Gripsuualdum, Sundtum, &c.

Stetinum.

FVit olim Stetinum uicus piscarius oblongus cis Viadrum flu. qui hodie est Odera. Post susceptum uero Christianismum & destructam Vuinetam, translato illuc emporio, cœpit amplificari & extendi, estque iam metropolis totius Pomeraniæ, & habet amœnissimum situm, qui ab imo decurrentis Oderæ in aduersum cliuū erigitur, uallis ac mœnibus roboratur.

Gripsuualdum

Gripſuualdum.

GRipſuualdum oppidum ducatus Vuolgaſtenſis, quem alij dixere Bardenſem, ciuilibus malis diu laborans, nonnihil eſt extenuatum, ubi circa annum Chriſti 1456. floruit uir quidam integer, literis inſtructus, eius oppidi proconſul, ueteri familia ortus, legum doctor, qui cum multa ei oppido commoda comparaſſet, priuilegiatum ibi publicumq; gymnaſium inſtitui procurauit.

Gymnaſium.

Iulium nunc Vuollinum.

IVlinum oppidum olim nulli clariſſimarum urbium ſecundum, multas etiã præclaras opib. & ſtructũris exuperãs, nobile Vuandalorum emporium, tantis opibus mercatorum negocijs frequens, ut uix aliud par illi tum Europa uideret, Conſtantinopoli excepta, quæ tum florebat. Ibi Ruſſi, Dani, Sorabi, Saxones & Vuandali ſuos uicos & plateas incolebãt. Incolæ eius quum in flore eſſent lege lata uetuerunt, ne ad uenarum quiſquam nouæ religionis mentionem ullam faceret, quo factum eſt ut omniũ illi nouiſſimi ad Chriſti fidem peruenirent. A regibus Danorum olim urbs iſta multa paſſa eſt, potiſſimum autem regi Zuuenoni ad tempora Ottonum regnanti, ſæpe oppoſuit, bello ſuſtinens totius regni molem, ter etiã regem prælio cepit. Vualdemarus quoq; rex Daniæ circa annum Chriſti 1170. claſſe per Zuenum fluuium ingreſſus terram, Iulinum oppidum non ſatis à priſtinis cladibus reſpirans capum direptumq; incendit: ex quo die nunquam redijt ad priſtinum florem, quod iam à Saxonibus nouæ ciuitates in eo littore firmarentur, præſertim Lubecum. Vrbs itaq; iſta olim tam præclara & potens, nunc ad fatum ſuum peruenit. Ea eſt rerum uiciſſitudo. Vocatur hodie Vuollinum. Circa annum domini 1151. principes Pomeraniæ erexerunt ibi epiſcopatum, ſed qui poſtea circa annum Chriſti 1181. fuit translatus Caminum. Situs huius Iulinenſis urbis fuit haud procul à lacu magno Pomeraniæ, quem tres amnes Panus, Zuninus & Diuinouu collecti ante exitum in mare, conficiunt, etiamſi per Diuinouu putent intelligendum exitum Oderæ ex lacu, ſicut & Suenꝰ alius eſt exitus, ꝑ quẽ uia patet ad mediterranea Pomerania loca.

Emporium celebre.

Epiſcopatus Iulinenſis.

Stralſund.

STralſund oppidum ſplendidum in littore maris ſitum, iam Pomeraniæ duci parens, olim ſuum habens principem, quem ducem dixere Bardenſem, populoſa eſt urbs & multis mercatoribus frequens.

Vuineta.

FVit Vuineta quondam urbis illuſtris & omnibus Europeis urbibus incomparabilis, putaturq; fuiſſe aut Archon aut Iulinum, quas Danorum reges, quum olim potentiores eſſent quàm hodie, exinanierunt. Certum etiam eſt quod Vuandaliæ urbes aliam apud Danos, aliam apud Vuandalos habuerunt nuncupationem. Quem enim Vuandali dixere Stargard, Saxones Aldenborg, Dani Branneſiã uocauerũt. Ita fieri potuit, ut quam Danicus ſcriptor appellauit uel Archon in Rugia uel Iulinum in continente, Vuandali dixerint ſua lingua Vuinetam. Hæc Krantzius. Habes in tabula mihi ex Pomerania miſſa proprium Vuinetæ locum inter Suenum fluuium & Rugiam inſulam.

Stargard Aldenborg.

Rugia

De Germania

Rugia insula.

RVgia insula septem miliaria habet in longitudine & totidem in latitudine, estque terra fertilissima & promptum horreum Sundensibus, ut Sicilia Romanis. Nullos glires nutrit nec patitur. Lupos quoque nullos habet. Ante Christianismum hic erat captura halecum, quam deus transtulit. Habitatores eius sine fine intentabant piraticas infestationes, quapropter sepæ fuit oppugnata à regibus Daniæ. Fuit nouissima inter Vuandalos prouincia, quæ ad fidem Christi, semper contumax, post omnes peruenit. Vrbs eius prima Arcona, cuius hodie nulla sunt uestigia. Erat urbs ipsa in arduo sita promontorio, ab oriente & meridie cincta mari, tanto præcipitio mœnibus in alta surgentibus, ut arcus iactus ab imo uix æquauerit: ab occidua parte ingens atque altum uallum communiuit urbem. Intus in urbe grata planicies phanum habebat, religione una simulachri celebratissimum. Ingens simulachrum humani corporis formam granditate supergressum, dextra tenebat cornu meri plenum, & sinistra arcum. Semel quotannis post lectas fruges mactatis ante ostium templi uictimis solenne gentis epulum erat. Edem sacerdos uersabat, spiritu oris compresso, quem quoties renouare opus erat ad ostium decurrit, ne humano halitu numinis præsentia offenderetur. Primo mane excubante ad fores populo, sacerdos ingressus cornu quod priore anno impleuerat cōtemplatur, & siquidem ea plenitudinis mensura responderit, uberem pronunciat futuram messem: siqua parte minutam, diligentius iubet asseruari fruges caristia imminente. Tum uetus merum delibans ad pedes simulachri profundit, repletumque haurit, atque in eādem formam mero plenum dextræ numinis restituit. Placentam quoque ea magnitudine adhibito mulso effingunt in formam rotundam, ut post eam homo latere possit. Zuuanteuuitum est simulachri nomen. Vulgo autem duos deos coluerunt, nempe Belbuck & Zernebuck, quasi album & nigrum deum, bonum & malum genium, deum & satanam, quasi boni & mali authores, iuxta Manichæorum errorem. Anno 1168. Vualdemarus rex Daniæ ualidam expeditionem mouit in Rugianos, & obsedit Arconā gentis caput, defatigatque obsessos & ad deditionē cogit: phanum militares ingenti strepitu deijciunt in terram atque cōcremant, populum docent & ad baptismum suscipiendum parant.

Arcona urbs prima.

Ceremoniæ iuxta idolū obseruatæ.

Belbuck Zernebuck.

Genealogia principum Rugiæ, qui possederunt cum Rugia Barthiam. Comprehenditur autem Barthia fluuijs Pani seu Pano & Ribbenitzia.

Vuitzlaus gentilis 938
- Theslaus
- Iaromarus primus rex Daniæ
  - Barnutes.
    - Iohannes
    - Dubislaus. Iarissus 1241
    - fundator monast. Canip.
  - Vuitzlaus
    - Vuislaus
    - Borislaus 1250
    - Iaromarus secundus
      - Iaromarus tertius
      - Vuitslaus promotor fidei in Liuonia 1303
        - Iaromarus quartus 1325
        - Vuitslaus quartus occisus à Sundensibus
        - Samborus 1325
        - Anna uxor Bugislai 4. Stetinensis
  - Suantepolcus 1217

Iaromarus primus, rex Danorum factus, Sundum, Eldenamque fundauit: Rugiam uero diocœsi Roschildensi subiecit anno 1200. Cæterum mortuis Iaromaro quarto & fratribus eius sine hærede, principatus Rugiæ hæreditario iure deuolutus est ad Pomeranos duces, ad Vuartislau 4. ipsorum nepotem ex sorore.

Sequitur Genealogia principum Pomeraniæ ex certis literis & monumentis conscripta. Extenditur autem hodie ditio Pomeraniæ, à Vistula fluuio usque ad Panum fluuium.

Barnimus fuit anno 935. in primis torneamentis Henrici primi

Vuartislaus primus 938.

Suantiborus 1107.

a Ratiborus 1151 — Vuartislaus secundus 1186. Bartholomæus. Suantipolcus.

Suantipolcus obijt in carcere 1120.

Vuartislaus primus Christianus — Bugislaus primus — Vuartislaus secundus; Bugislaus secundus; Casimirus secundus — b Barnimus primus

Casimirus 1. obijt in terra sancta — Suantiborus 1244 — Casimirus 1274.

Bugislaus 1150

a Ratiborus & frater eius Vuartislaus 1. fundauerunt sedem episcopalem in Iulino ciuitate. Vuartislaus uero secundus transtulit eandem sedem in Caminum. Hic Vuartislaus fuit primus Christianus in Pomerania princeps, quem Otto episcopus Bambergensis Christo regenerauit. Duos filios eius Bugislaum & Casimirum Fridericus primus duces creauit anno 1181. traditis aquilis. Sequitur successio principum post Barnimum primum.

b Barnimus primus

c Otto primus — g Barnimus magnus — Bugislaus 7. Suantiborus 2. 1403. — Casimirus quintus, uxor Luneburgeñ. Otto secundus, uxor Megapolensis — Ioachimus primus obijt peste 1451. — Otto 3 & ultimus obijt 1464.

Casimirus confossus

Bugislaus 4. Barnimus secundus 1295. — d Vuartislaus 4 — Vuartislaus 5. ualde senex 1390. — Bugislaus sextus 1393. — Barnimus 6. uxor eius Veronica Nurnbergñ. Vuartislaus 8. cuius uxor Agnes Saxo. — Barnimus 8. sine hærede 1451. Suanteborus sine hærede

Barnimus 4. Camini sepultus 1365. — Vuartislaus 6. uxor eius Anna Magn.

e Bugislaus quintus — Barnimus 5. f Casimirus quartus. Bugislaus 8. administrator propter bella — Bugislaus 9. uxor eius Maria Mosouiensis

Vuartislaus septimus uxor eius Anna Megapolensis — h Ericus primus, cuius hæres factus Ericus secundus. Sophia, cuius maritus Iohan. Palatinus

b Barnimus primus ex monasterio fecit collegiatam ecclesiam diuæ Virgini sacram Stetini, anno 1261. Bella gessit cum Iohanne & Ottone marchionibus. Confecta pace Vkermarchiam pro dote dedit Iohanni marchioni cum filia. c Otto 1. cum duobus fratribus eius fundauit Iulini anno 1288. monasterium uirginum. Cessit Ottoni in diuisione ducatus Stetinensis acta anno 1275. Bugislaus 4. frater eius uindicauit Stargardiam à marchionibus, & muro cinxit. Cæterum Ottonis primi posteritas tenuit ducatum Stetinensem usque ad annum Christi 1464. desijtq; linea eius in principe qui etiam Otto uocabatur, qui peste peremptus sine prole decessit, creditumq; est feudum ad Imp. Fridericum 3. redijsse. Quo prætextu marchio Brandenburgeñ Fridericus, princeps elector ab Imp. de illo ducatu inuestitus, in ditionem suam capere contendit. Restitere illi duces Pomeraniæ & Volgastensis fratres, legitimã à sanguine successionẽ præferentes. Res ad arma peruenit. Obsessæ arces & oppugnatæ

paucæ quædam uenere in potestatem marchionis. Vrbem Stetinensem prouinciæ caput oppugnare instititit, sed nihil effecit, quum oppugnati propensiores essent in suæ gentis principes quàm subesse exteris. Cum itaque marchio sibi terram subijcere nequiret, uolebat Pomeraniæ principes cogere ut feudum ab ipso susciperent, at illis renuentibus, res in discordia mansit. Nominauit Imp. Vuartislaum 10. qui Ottoni ultimo successit, ducem tantum à Vuolgasto & Barthia. Confecto uero tandem pace, transactum est, ut marchiones propter expectationem usurparent tantum titulos Pomeranicos. Actum anno 1470. d Vuartislaus quartus habuit uxorem Elisabet mulierem Slesiticam, sepultusq; est Camini anno 1326. Ipse adeptus est principatum Rugiæ eodem anno. e Bugislai quinti filiam duxit uxorem Carolus quartus Bohemus, quæ mater fuit Sigismundi regis Bohemiæ & Vngariæ atque Rom. Imp. f Casimirus quartus habuit uxorem Salomæam ex Masouia. Iste princeps scripsit se à Stetin, Dobrin, Braborch, ducem Vuandalorum, Cassubiorum & Pomeranorum, atque Rugiæ principem, accepta Pomerella à Casimiro rege Poloniæ. g Barnimus magnus filius Ottonis primi habuit uxorem Brunsuicensem, dictusq; est magnus propter auctam Pomeraniam. Habuit Angermundiam, Brossou, Stolp, Zichou & Gramptzouu, id'q; Carolus 4. confirmauit. Comitem Guscouiæ contriuit anno 1351. h Ericus primus uocatus in regnum Daniæ per Margaretam uiduam, annos 14. natus, profectus est Ierosolymam anno 1423. Tria regna Daniæ, Sueciæ & Noruuegiæ occupauit, & pacifice rexit circiter 30. annos. Tandem perfidia Danorum molestatus, in patriam Pomeraniam redijt, appulit Rugeuualdiã anno 1434. Sepultus Bocouu anno 1459. Ab hoc deuolutus est ducatus Pomeraniæ ad Ericum 2. & Vuartislaum 10. principes à Vuolgast & Rugia: item ad Ottonem 3. ducem Stetinensem, ultimum illius lineæ.

Continuatio Genealogiæ principum Pomeraniæ post Barinmum 6. cuius filij sunt, Vuartislaus 9. & Barnimus.

- i Vuartislaus 9.
  - Vuartisla' 10. uxor eius Elisabet Danica
    - Erthmarus
      - Bugislaus, Otto, Casimirus — sine prole
    - Suãtiborus
  - k Ericus 2 obijt 1497.
    - Bugislaus 10. obijt 1523.
      - Barnimus 9. cuius uxor Anna Lunebur.
        - Bugislaus obijt
        - Maria, nupsit Ottoni comiti à Schouuẽborg & Holstein
          - Hermãnus
          - Otto.
        - Anna
        - Sibilla
        - Dorothea
      - Anna nupsit Georgio duci Ligniciæ in Slesia
      - Sophia nupsit Friderico duci Holsaciæ & regi Daniæ
      - m Georgius obijt 1531.
        - Bugislaus obijt puer
        - Georgia
        - Philip. cuius uxor Maria Saxonica
          - Geor. obijt
          - Iohã. Frid.
          - Bugislaus
          - Ernest. Lu.
          - Amelia.
        - Margareta nupsit Ernesto duci Grubenbagẽ
    - Sophia uxor Magni Megapolensis
    - Catarina nupsit Henrico Brunsuicensi patri Henrici capti
      - Henricus captus
      - Frãcisc. epũs Mindñ
      - Ericus Cõmendator
      - Georgius Canonicus
      - Vuilhelmus
      - Catarina
      - Elisabeth
- Barnimus à Gutzkouu 1456.

i Vuartislaus 9 obijt anno 1462. habuitq; uxorem Sophiam Saxonicam. Princeps iste fundauit academiam Grisuualdensem per Henricũ Rubenouium consulẽ anno 1456. De quo & suprà. k Ericus 2. habuit uxorem Sophiam filiam Bugislai Pomerani, eoq; & fratre eius Vuartislao mortuis, Bugislao 10. adhuc adolescente & Rugẽuualdiæ in schola uersante, marchio postulauit à Stetinensibus deditionem, quasi iam nullo hærede superstite. Stetinenses autem recusabant & produxerunt Bugislaum 10. Iste Bugislaus obtinuit ab Alexandro sexto Rom. pontifice, ut nominatio episcoporum Pomeraniæ esset penes principes Pomeraniæ. Habuit autem duas uxores, Margaretam marchicã & Annam Casimiri regis Poloniæ filiam. Hic solus circiter 30. annos præfuit ducatibus. m Georgius habuit duas uxores: Ameliam

Amelíam filiã Philippi Palatini Rheni quæ obijt anno 1525. & Margaretam ex Marchia. Vxor Philippi moderni principis soror est Iohannis Friderici electoris, filia Iohannis electoris principis Saxoniæ. Transactio diuisionis Pomeraniæ facta est anno 1540. Barnimo Stetinum cum inferiori Pomerania, Philippo autem Wolgastũ cũ superiori Pomerania & Rugia sorte cessit. Pedagogium Stetini ijdem principes fundauerunt anno 1544.

Genealogia principum Cassubiæ & Wandaliæ, qui ultra citraq; Vistulam totam Pomerellam possederunt.

- Mesteboius gẽtilis 938
  - Bugislaus 1150
  - Suantepolcus 1120
    - a Zubislaus primus Christianus
      - Samborus primus 1207
      - Zubislaus secundus
    - Mesteuinus 1. uxor eius Maria Polonica 1120
      - Rotiborus primus 1207
      - Samborus secundus bella gessit cũ ordinibus Prussiæ
      - Suantepolcus, uxor eius Salonica Rutheni.
        - b Mesteuinus 2. obijt 1295 oliuæ sepult⁹
        - Wartislaus 2. huius fuit Dantiscũ obijt 1275. sepultus Oliuæ.
      - Wartislaus primus

a Zubislaus primus fundauit monasterium Oliuæ, habuitq; uxorem Mariam Polonicam, mortuus anno 1187. b Mesteuinus secundus donauit ducatum suum Barnimo secundo, acta Camini anno 1273. duodec. Octob. Postea discors, Primislaum ducem Poloniæ elegit, qui Barnimo defuncto Dantisci, Pomerellæ ducatum suscepit.

De episcopatu Pomeraniæ.

OTto natione Sueuus, natus anno 1059. patre Bartholdo comite ab Andex, anno ætatis suæ 33. fit episcopus & præficitur ecclesiæ Bambergensi. Anno sui episcopatus 13. petente Bolislao duce Polonorum sibi amico, profectus est in Pomeraniam, eamq; primus ad fidẽ Christi conuertit, et tres fratres principes Ratiborũ, Bugislaum & Suantepolcũ simul baptizauit. Wartislaũ autem in Saxonia baptisatũ reuersum in patriam post obitũ patris & relapsum ad gentilismum restitutũ confirmauit, parochias instituit, Adelbertum episcopum ecclesijs præfecit. Deinde post 13. annos, qui fuit annus domini 1128. profectus est secundo in Pomeraniam, ut suos recidiuos Pomeranos restitueret, postea reuersus Bambergam mortuus est septuagesimo ætatis suæ anno, sepultus Bambergæ anno domini 1139. Adelbertus primus episcopus Iulinensis obijt anno 1165. Conradus secundus episcopus, qui Camini, quo episcopatus fuit translatus, obijt anno 1185. quem successiue secuti sunt Sifridus, Sigwinus, Conradus, Cõradus comes Gutzkowensis, Wilhelmus doctor theologiæ, Hermannus comes à Gleichen, mortuus anno 1287. Petrus ord. Predicatorum, Iaromarus princeps Rugiæ, obijt 1299. Henricus, Conradus, Wilhelmus ord. prædicatorum, Fridericus princeps Saxoniæ, Iohannes dux Saxoniẹ, obijt 1373. Philippus à Rehberg Iohannes Willichius, Hanneus, Iohãnes dux Apuliæ, Nicolaus Buck, Bugislaus dux Pomeraniæ postulatus, Magnus dux Saxoniæ inferioris, Sifridus Hemingus Stolpensis obijt 1446. Ludouicus comes ab Eberstẽn postulatus, Marinus Bohemus, Benedictus Bohemus, Martinus Colbergẽsis mortuus anno 1522. Erasmus ab Arenhusen, Iohannes Bugenhagius theologiæ doctor, electus ad episcopatum, recusauit. Bartholomæus Suauenius Stolpensis, qui iam præest episcopatui, estq; tricesimus in numero.

Primus episcopus Iulinensis.

Nomina quorundam præstantium & doctorum uirorum, quos habuit & passim adhuc habet Pomerania.

Hẽningus Rubenouius primus fundator & rector academiæ Gripswaldi. Iodocus à Dewitz, Erasm⁹ Holtzhoder⁹, Balthasar Sylui⁹, Iohãnes Hauemesterus, Georgi⁹ Normãn⁹

Rugianus, uir insigni eruditione præditus, & qui hodie est à cõsilijs serenissimi regis Sueuorum. Benedictus Kismannus, Thomas Kanzouius, Iohannes Vsedomus, Matthæus Normannus, Iohannes Zastrouius, Othmarus Piperus, Bartholomeus Hildebrandus, Iohannes Barneconius, Georgius Dramborgius, Martinus Carith Colbergensis, Bernhardus Eggebrechus, Casparus Guntersperg ius, Iohannes Otto Stetinensis, Iohannes Suauenius, Michael Schonẽbeke, Nicolaus Bruno Rugenwaldensis, Iohannes Bugenhagius Iulinẽsis theologus, Iacobus Puthkamerus, Bartholomæus Suauenius episcopus, Petrus Suauenius, Petrus Artopoeus Coslinensis, theologus & trium linguarum peritissimus, & qui eruditionem suam editis multis libris iam dudũ declarauit. Omitto breuitatis causa multos alios doctos uiros, quorum catalogum apud me habeo.

PRVTENIA SEV PRVSsia quam alii uocant Borussiam.

PRussia latine Borussia, olim uocata Hulmigeria, sicut adhuc quædam portio regionis iuxta Vistulam appellatur Culmigeria, putatur primum per omnem prouinciã inhabitata à populis, qui olim sederant iuxta Tanaim fluuium, Europam disterminãtem ab Asia, sed qui partæsi sterilis illius terræ & egressi quæsitum fertiliorem terram, uenerunt in Hulmigeriam, ibiq; cõsederunt, illecti bonitate illius soli, nomine suo totam illam per circuitum cognominantes regionem. Est regio frumenti ferax, aquis irrigua, & hodie colonis plena, habens multa ambitiosa oppida, sed & multi maris sinuosi reflexus reddunt eam amœnam. Est in ea pecorum ingens uis, multa uenatio atq; diues piscatio. Coloni ante fidei acceptum lumen, erant multis naturalibus bonis prædíti, humanissimi erga necessitatem patientes, qui etiam obuiam ierunt his, qui in mari periclitabantur, uel qui à piratis infestabantur, ut eis subuenirent. Aurum & argentum pro minimo ducebant, pellibus abundabant peregrinis, quas & pro laneis offerebant indumentis. Habet autem Prussia ab oriente Lithuaniam, à meridie Poloniam, ab aquilone Liuoniam & ab occidua parte Pomeraniam. Habet hodie magnum rerum commercium cum habitantibus ueterem Vandalici tractus regionem. Maritima eius hodie in urbibus & arcibus tota Teutonica est, nisi quod in rure interiori, pauci priscæ linguæ homines manent. Habet autem

autē maritimas urbes, Montem regium, opus regis Bohemiæ, ubi principis nūc sedes est, Elbingen, & omniū nunc locupletissimā Gdanum, (Dantiscum uulgo uocant) urbem insignem, magnum emporium mercatorū. Intus ad mediterranea in ripa Vistulæ fluminis insignis est urbs, Turrea (uulgo Thorn) olim florens, nunc ut ferunt, magnis decrementis defluens, quod omnis negociatio ad mare positam Gdanū urbem confluxit. Fuit aūt barbara hæc gens & idolorū cultrix usq; ad Fridericum Imperatorem eius nominis secundū.

Mons regius.

Quomodo sub Friderico secundo Prussia adhuc infidelis fuerit oppugnata.

QVum sub Friderico secūdo aut aliquot annis ante eius imperiū Christiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatē amisissent, fratres Teutonici inde fugati in Germaniā rediēre, uiri nobiles & rei militaris periti. Et ne per ocium marcerēt, Imperatorem Fridericū accedentes, Prussiam Germaniæ conterminā, Christi cultū spernere dixerunt, sæpe illius gentis homines in Saxones cæterosq; uicinos excurrere, ingentē uim pecorū atq; hominū abigere, esse sibi in animo, compescere barbaram gentem: annuat tantū Imperator, prouinciamq; fratribus perpetuo iure possidendam tradat, si eam armis acquirant. Iam enim Masouiæ duces, qui se eius terrę dominos affirmabant, ius suū fratribus cesserāt. Nam illi audientes fratrum egregia facta cōtra infideles, miserunt ad Hermannū de Saltza ordinis summū magistrum, rogabantq; eū pro subsidio. Ille precibus ducum inclinatus, recepit se illico ad Imperatorem & Romanū pontificem, ut illorū antea impetraret fauorē. Grata oblatio Friderico fuit, qui collaudato proposito, quas uoluere fratres sub aurea bulla literas concessit. Illi sumptis armis, primum accesserunt ducem, Mazouiæ Conradum, designataq; fuit eis terra Culmensis & Lubonienſis infra fluuios Ossam Druuanczam & Vurokā & insuper in proprietatē data omnis terra quā in Prussia armis suis acquirerent. Magister uerò ordinis circuiens Germaniā, plurimas collegit copias, & aggressus Pruteniā magis uiribus anno Christi 1226. cruentā obtinuit uictoriā. Deinde sequenti anno maiori uirtute oppugnauit hostes Christi, & quosdam quidē lucrifecit Christo. Sicq; breui tempore quicquid Prutenici iuris citra Vistulā fuit occupauēre. Exinde tranato fluuio uetustā & late patulam quercum in castelli modum erectis propugnaculis iuxta ripam muniērunt, ubi collocato præsidio ulteriores Prutenos impetere cœperunt. Pugnatū est sæpe pro quercu, & ingentes paganorū copiæ fugatæ & deletæ sunt. Bellum plurimis annis productū est. Ad extremū fortuna fratrū imperio arridens, omnē eis Prussiam subiecit. Victæ barbaræ nationes, iugum subiēre. Ex illo tēpore lingua Teutonica introducta est, & cultus Christi gentibus imperatus. Ecclesiæ quoq; pontificales erectæ trans Vistulam. Quo in loco autē munitam quercum fuisse diximus, nobile oppidum exædificatum est, quod Marieburgum uocant & arx nobilis atque amplissima. Sacræ huius militiæ origo Teutonica est, nec quisquam nisi Teutonicus his initiatur, atq; idem claris ortus natalibus, & cui proponitur, ut aduersus Christi crucis hostes paratus sit omni tēpore dimicare. Albo pallio amiciuntur, nigra cruce insuta, omnesq; alunt barbam. Anno Christi 1000. Adelberrus Pragensis episcopus uir in diuina religione feruentissimus, missus fuit in Prussiā, ut infidelibus illius regionis annūciaret Christū. Veniens autē ad Ossam fluuium, trajciensq; illum & non habēs unde naulum solueret, remo uerberatus fuit à nauta, quod patienter tulit, paratus ad maiora sustinenda. Ingressusq; regionem, cœpit Prutenis nomen Christi cum religione & promissione immortalis regni proponere. Damnabat deos eorum, ostendebatq; solem, lunam, ignem, aquam, syluam, quæ omnia adorabant, nihil numinis habere, sed

Hermannus de Salza.

Propugnaculū quercus.

Marieburgū.

Apostolus Prutenorum.

creaturas esse. Quod cum male haberet sacerdotes eorum, quippe qui hinc magnum quæstum faciebant, incruduerunt & insidias posuerunt sancto uiro, aggressumq; iuxta mare non longè ab oppido Fesshauss, perfoderunt eum septies, uulnerauerunt & absciderūt caput suspendentes trūcum corpus in arbore. Hospes uerò eius collectas corporis partes in unum congregans, fecit sepeliri. At Bolislaus dux Poloniæ quem antea uir sanctus erudierat & consummatum Christianum fecerat, audiēs mactatum à sæuissimis patrem optimū, missis muneribus sacrum martyris corpus à perfidissimis mercatum, transtulit in suam ciuitatem Gneznam, fecitq; honorifice reponi in sepulchrum. Et cū ad eam diem Prussiam quietam à principibus Christianis antiquus gentilitatis error occuparet, omnes autē in circuitu gentes Christo crederent, primus eam gentem à mari inuasit rex Daniæ Vualdemarus secundus, iam enim Poloni, Pomerani, Rugiani Christo crediderant, iam per Liuoniā fidei Christianæ iacta erant fundamenta, atq; ob id rex memoratus Prutenos eò perpulit, ut Christi fidem suscipere pollicerentur, sed quod metus expresserat uotum, non diù permansit. Rege enim cū exercitu in Pomeraniā abeunte. Prussi ad pristinas sordes redierunt, donec per fratres Teutonicos ad plenā religionis Christianæ normā perducerent.

Magnorum magistrorum ordinis fratrum

Teutonicorum catalogus, & quid quisq; egerit uel ad subijciendum terram & ad domandum infideles, uel ad continendum eos in officio.

SVmpsit ordo Teutonicorum initiū Ierosolymis anno Christi 1190. in hospitali beatæ uirginis, fuitq; primus Magister eorum Henricus à Vualpot, sub quo multa bona & opes per Germaniam & Italiam ordini fuerunt collata, translatumq; fuit hospitale à Ierusalem ad Ptolemaidam siue Aconem, & suscepit ordo incrementa maxima, id quod infra in Syria fusius sum scripturus. Mortuus est Henricus à Vualpot anno Christi 1200. Secundus magister fuit Otto à Kerpen, præfuitq; ordini sex annis. Tertius fuit Hermannus Bart uir pius, mortuus anno 1210. Acone sepultus sicut prædecessores eius. Quartus Hermannus de Saltza, qui 30. annis gubernaculum tenuit ordinis & primam expeditionē mouit in Prutenos, constituitq; magistrum in Prussia, qui uicem eius tenuit in ea regione. Anno 1239. Gladiferi fratres qui se in Liuoniam receperant ut illam ad Christū conuerterēt, uidentes se rebus satisfacere non posse, succrescerentq; hostes intus & foris, magno Teutonicorum ordini per Prussiam se coniunxerunt, ut illorum cœptum uiribus & defenderetur & augeretur. Eo temporè fuit prædicata per Germaniam cruxcontra Prutenos, collectaq; est magna militum multitudo, quorū dux fuit Burggrauius Meidenburgensis, qui iuncti fratribus Teutonicis pugnam inierunt cum infidelibus, strauerunt circiter quinq; millia gentilium, qui antea horrendas excursiones fecerant in Christianorum fines, omnia gladio & igne uastantes, in primis autem Colmensem terram & Luboniam, quæ Conradi ducis Masouiensis ditionis erant. Tanta autē strage facta, fratres construxerunt arcem Red en inter Pomezañ & Colmensem terram, sicq; sensim insinuauerūt se in terram, & plures e xtruxerunt arces, præsertim Crutzburg, Vuyssenburg, Resill, Bartenstein, Brunsberg & Heilsberg, munieruntq; præsidijs. Quintus ordinis magister fuit Conradus Landgrauius, frater Ludouici mariti diuæ Elisabetæ, qui ex paterna hæreditate amplas opes ordini donauit, fecitquè diuam Elisabetam sepeliri Martpurgi in sui ordinis sacris ędibus. Sub huius magistri gubernaculo fuit Acon in Palestina à Saracenis expugnata. Anno 1254. rursus magnus collectus est contra Prutenos exercitus à Germaniæ principibus. Venit namq; Octacer seu Odoacer rex Bohemię, Otto marchio Brandenburgensis, dux Austriæ, marchio Morauiensis, episcopi

Ensiferi.

Signū ordinis.

Acon expugnata.

scopi Coloniensis & Olmutzensis cum maximis copijs nobilium & militum, & hyeme irruentes in Prussiæ terram, coëgerunt populum ad fidei susceptionem & fratrū obedientiam. Quo facto, regis Otochari consilio & auxilio extructa est arx in monte quodam Samogitię, ubi et paulò post egregia creuit ciuitas, hodie principis Prussię sedes, et regi ipso Kunigsperg, id est, Mons regalis appellata, quod factum est anno 1255. Ex hac munitione, fratres circūquaq; compescuerunt infidelium insaniam, coëgeruntq; ad officium. Sextus magister uocatus fuit Boppo ab Osterna, sub quo cōstructa fuit ciuitas Montis regij. Occupatis autem tunc fratribus Curonensi bello, conspirantes Pruteni & abiecto Christianismo, sæuierunt in Christi fideles, concremauerunt ecclesias, mactauerunt sacerdotes & exterminauerunt quotquot potuerūt fideles. Quo rumore per Germaniam diuulgato, magnus collectus est & missus exercitus in subsidium fratrū, qui profectus in Natangensem terram, multas facit cędes, fortunaq; uariante aliquando uicerunt, & aliquando sunt uicti. Cinxerunt etiā infideles obsidione, tria hæc castra Bartenstein, Crutzberg & Kunigsperg & fidelibus inclusis magnā intulerunt famem. Rursum anno Christi 1262. uenit comes Iuliacensis cum alijs principibus & magnis copijs, aggressusq; Prutenos strauit tria millia. Paulo pòst Pruteni conglobati, conati sunt obruere arcem Kunigsperg, sed innotescente conatu eorum repulsi sunt. Quumq; præualerent in eos fratres, dabāt obsides, & nihilominus præstitam fidem interim uiolare non uerebantur. Vnde semel factum est, ut post multos datos obsides interficerent duos nobiles ordinis fratres, sicq; irritarent primores ordinis, ut illi erectis ante arcem duobus patibulis, triginta suspenderent obsides, id quod hostem tàm male habebat, ut grauissimum suscitarent bellum, uindicaturi illatam iniuriam, interficerentq; multos Christianos & quadraginta fratres, Magistrū & Marscalcum. Fuit per idem tempus in Pomerania dux Suandepolcus Christianam fidem professus, sed qui contracta societate cum Prutenis per plures annos annitebatur non modo fratres, sed & Christianos omnes ex Prussia pellere, in quo bello fratres, sed ordinis multa sunt passi. Amiserunt enim fratres ferè omnes munitiones & occisi sunt multi. Patrauit hic Suandepolcus multa mala contra religionem. Nam & si baptisatus esset, peiora tamē infidelibus commisit, quousque fratres auxilio principum ducem & Prutenos in eam necessitatem adegerunt, ut pacem petere cōpellerentur. Suandepolcus uerò perueniens ad portas mortis, monuit filios suos, ne quicquam molestiæ inferrent fratribus ordinis, asserens sibi nihil prospere cessisse quamdiù bellum eis intulisset. Sed filij aliquandiu id minimè obseruarunt, donec tandem unus eorum, Vuarteslaus scilicet, ordinis habitum accepit, & alter Samborus sua ordini legauit, uictumq; per uitam suam ab eo recepit. Contigit quoq; sub Magistro Poppone, ut Martinus à Golin cum alio fratre se reciperet in solitudinē, uisurus quid Pruteni machinarentur. Occurrentibusq; eis tribus Prutenis percusserunt duos & tertium reseruauerunt, qui eos per uiam rectam duceret. At ille tradidit eos in manum hostium. Quod cum illi cernerent, interfecerunt proditorem. Adequitantes uerò quinq; Pruteni, ceperunt eos, & ligatos tradiderunt duob. custodiendos. At alij tres insequebātur equos duorum fratrum, qui in tumultu effugerant. Moramq; eis facietibus, duo alij interim uolebant duos fratres ligatos obtruncare. Cumq; euaginatum gladium uibrarent supra Martinū, dicebat ad eos Martin9. Stulte agitis, quod uestē qua induor, nō extrahitis antequā sanguine polluatē. Illi ergo soluentes ligamina ut uestē eius extraherent, illum brachijs liberiorē fecerunt. Quod Martinus sentiens, dedit

Regius mons.

Abijciunt Pruteni Christianismum.

Suandepolci impietas.

Stratagema.

lictori ſuo alapã ut gladius eius in terram caderet. Quo illico apprehenſo, iugulauit utrunque, & ſoluit confratrem. Et uidentes tres alios Prutenos indignabundos accurrentes, irruerunt duo fratres uiriliter in eos atque occiderunt, & euaſerunt mortis diſcrimen. Septimus ſummus magiſter fuit Hanno de Sangerſhuſen, qui obijt anno 1275. Octauus Hartmannus ab Heldringen, mortuus 1282. Nonus Burckhardus à Schuuenden, factus poſtea Ioannita. Decimus Conradus à Feuchtuuang. Sub iſto fuit Acon ciuitas Paleſtinę à Soldano expugnata, & multi homines interfecti. Templarij qui in ea fuerant, reuerſi ſunt in Galliam ubi magnas opes habebant. Iohannitæ qui & ipſi hoſpitale habuerant in Acone, ſedem mutarunt in Cyprum inſulam, atq; hinc Rhodum adeuntes, illam ſibi ſubdiderunt. Domini uerò Teutonici iam per Germaniam abundabant opibus & terris, poſsidentes bonam partem Pruſsiæ, Liuoniæ & Curoniæ, quorum ſumma domus tunc erat Martpurgi, quouſque transferretur ad Marieburgum oppidum Pruſsiæ. Vndecimus magiſter fuit Gotfridus comes ab Hohenloe. Sub eo paſsi ſunt fratres in Liuonia magnam ſtragem, ſed inſtaurato exercitu ſtrauerunt prope Rigam circiter quatuor millia hoſtium. Duodecimus magiſter fuit Sifridus à Feuchtuuang. Sub eo translata fuit prima ordinis domus de Martpurgo ad Marieburgum, quæ ab initio fuerat in Acone, & de Acone migrauerat Venetias & à Venetijs Martpurgum. Obijt autem hic Sifridus anno 1342. Decimustertius magiſter appellatus fuit Carolus Beffart Treuerenſis. Iſte ædificauit munitionem contra Lithuanos ad ripam fluminis Mimmel, uocataq; eſt Chriſtmimmel. Decimusquartus fuit Vuernherus ab Orſele, quem quidam ordinis frater gladio transfodit. Decimusquintus Ludolphus dux Brunſuicenſis, qui conſtruxit oppidum Ylgenburg, obijt 1332. Decimusſextus Theodoricus comes ab Aldenborg. Iſte conſtruxit oppidum Bartenſtein. Decimusſeptimus Ludolphus cognomento rex. Decimusoctauus Henricus à Tuſemer. Decimusnonus Vuinricus à Knippenrodt. Suo tempore ceperunt fratres regem Lithuanenſium nomine Kinſtut, captiuumq; tenuerunt ad dimidium annum in Marieburgo: ſed qui auxilio cuiuſdam famuli, effracto carcere noctu euaſit. Timens autem ille, ſibi ubiq; inſidias intentari, relictis equis pedes abijt per deuia quæq;. Interdiu latitabat in abditis locis, & noctu iter ſuum faciebat quouſq; uenit in Maſſouiam. Apud fratres uerò Teutonicos omne gaudium uerſum fuit in mœrorē, amiſſo tanto hoſte. Viceſimus magiſter fuit Conradus Zolner à Rotenſtein. Viceſimus primus, Conradus à Vualenrod. Viceſimusſecundus, Conradus à Iungingen, mortuus anno 1407. Viceſimustertius, Vlricus à Iungingen. Hic perijt in bello anno 1410. Bellum fuit huiuſmodi, cum Vladislao Caſimiri patre. Contraxerant ambæ partes ualidiſsimas atq; ingētes copias, Polonis, Lithuani & Tartari iuncti erant, quos duxerat Vitoldus, Teutonici fratres ex tota Germania uires conſciuerant. & poſtquam ad 20. fermē ſtadia uterq; conſedit exercitus, ſpe plenus & impatiens moræ, Prutenorum magiſter, caduceatorem, qui bellum regi denūciaret miſit, moxq; ad ſignum datum 40. millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe affirmant. Vladislaus Tartaros & Lithuanos primum inire certamen iuſsit, & Polonis ſubſidiarias acies elegit, contrà Prutenus auxilia in poſtremis habuit, florentem ordinis ſui militiam in exercitus fronte collocauit. Commiſſo prælio, inermes quidam Tartari & Lithuani magna ſtrage cæſi ſunt: urgebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat: atrox pugna ſupra cadauera occiſorum. Protractum eſt diu certamen, peracta ingens occiſio, Lithuani Tartariq; uelut pecudes mactabantur. Ac cum nouus ſemper hoſtis emergeret, defeſsi Teutones remiſsius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit, tum primum Polonorum aciem ualidam ac ferro rigentem immittit, fit ſubita irruptio inſtauraturq; prælium: non tulēre Teutones recentis agminis impetum, impar pugna recentis ac fatigati militis fuit, oritur mox fuga ex parte fratrum. Magiſter ordinis ubi ſuos cedere uidet, collecta militū manu hoſti ſeſe obiectauit, occiditur, fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere quàm Polonus perſequi deſiſtit. Perierunt ex parte fratrum multa hominum millia, nec Polonis incruenta uictoria fuit. Geſtum eſt hoc bellum propter regionum limites anno 1410. Pruſsia fortunam regis ſecuta, omnis, excepto Burgo Mariæ ad uictorem defecit. Sed interueniente Sigiſmundo Cæſare, pax inter fratres & Poloniam conſtituta eſt, percuſſumq́ue fœdus, pecunia Polono data, Pruſsia reddita fratribus, nec deinde uſque ad Friderici tempora in poſſeſsione agri ſui turbata eſt religio. Viceſimusquartus magiſter fuit Henricus comes à Plaen. Hic rurſum à capitulo depoſitus, ſeptem annis

Templarij redeunt à terra ſancta.

Curia magiſtri fratrum Teutonicorum.

Rex Kinſtut euadit.

Gdani

Gdani in uinculis detentus est. Vicesimusquintus, Michaël Kuchenmeister, id est, archimagirus à Sternberg. Vicesimussextus, Paulus à Rusdorff. Vicesimusseptimus, Conradus ab Ellerichshausen. Hic post multa bella, quæ inter regem Poloniæ & ordinem Teutonicorum intercesserant, fecit perpetuam cum rege pacem. Gdanenses quoque clam quærebant libertatem suam, ne ordo aliquod in eos haberet dominium, regem Poloniæ defensorē inuocantes. Obijt autem iste Conradus anno 1450. Vicesimusoctauus fuit Ludouicus ab Ellerichshausen. Sub isto magistro grauis seditio orta est in Prussia inter primas ciuitates & fratres ordinis. Incolæ quærebant libertatem, querebanturque se multis premi grauaminibus. Vnde clam agebant negocium suum apud regem Poloniæ Casimirum, Magister ordinis olfaciens quod futurum erat, cœpit expostulare cum rege, quod pacē, ad perpetua tempora firmatam, non seruaret. Fridericus quoque Imp. iussit Prutenos ad obedientiam fratrum redire, qui eam prouinciam è manibus infideliū suis armis uendicassent, multoque sanguine coēmissent. Popularibus uerò pertinatius in sententia sua perseuerantibus, uentum est ad arma. Ciuitates adhærentes regi occupauerunt multas magistri arces, ceperunt quosdam commendatores & milites, quosdam etiam interfecerunt. Quinquaginta quinque oppida in eam rebellionem conspirauerant: sed cum non suis rem suam sine externa ope tutam putarent, Casimirum regem sibi dominum asciuēre. Venit ergo rex Poloniæ cum magno exercitu in Prussiam & dedentes sese ciuitates in potestatē accepit, postea profectus contra Marieburgum, obsedit arcem & oppidū. Interim uerò magister conducto milite Germano, subito imparatum regem in castris suis obruit atque interfecit circiter tria millia Polonorum, cepit 136. nobiles, diripuit tentoria, commeatum, equos & arma uixque rex altero euasit equo. Hæc inciderunt in annum Christi 1445. Magister uictoria potitus, misit exercitum suum per regionem & recuperauit ademptas arces & ciuitates numero octoginta, interfectis multis hostibus. Recuperauit quoque Kunigspergum, unā ex quatuor præcipuis ciuitatibus, quæ scilicet sunt, Thorn, Elburg, Kunigsperg & Gdanum, id est, Dantzg. Et quum bellum longius protraherentur quam magister ferre posset, essetque integri anni stipendinm ducibus belli soluendum, conspirauerunt duces ipsi, qui in præsidio Marieburgi erant contra magistrum, tradideruntque regi pro magna summa pecuniæ arcem Marieburgi. Quo cognito, fugit magister ad Kunigspergum, nouumque exortū est bellum, & ab utraque parte magna desolatio terræ facta, quousque tandem compositione facta, rex retinuit Pomerellam cum omnibus arcibus & oppidis, Marieburgo atque Elburgo: magister uerò retinuit, Samaitiam, Kunigspergum, &c. Facta est cōpositio ista anno 1466. Vicesimusnonus magister fuit Henricus Reuss, primum quidem uicetenens ac deinde magister Prussiæ. Tricesimus, Henricus à Richtenberg, mortuus anno 1477. Tricesimusprimus, Martinus Truchses, mortuus anno 1489. Tricesimus secundus, Ioannes à Tieffen, mortuus 1500. Tricesimustertius, dux Saxoniæ et marchio Misnensis, obijt anno 1510. Hic cœpit in dubium reuocare, num coacta illa compositio inter regem Poloniæ, & ordinem facta, esset obseruanda aut ne, presertim quum aliquot contineret articulos non satis æquos. Inuocauit propterea Pontificem Rom. Imp. principes regni & electores, tantumque apud illos effecit, ut Posnæ in Polonia dies indiceretur. Conuenientes autem legati utriusque partis, audierunt querelas & excusationes, & præterea nihil expedierunt. Interim mortuus est princeps Fridericus anno decimo suæ administrationis. Tricesimus quartus magister fuit Albertus marchio Brandenburgensis, quem rex Poloniæ tàm graui prælio afflixit, tantaque Prussiam oppressit instantia, ut princeps terræ cogeretur inducias quatuor annorum pacisci cū eo, atque inire tales conditiones, quæ planè ordinem penitus extinguerent. In conditionibus autem illis commemorantur ea quæ sequuntur. Cum omnis discordiæ seminarium inter Poloniam & Ordinem hinc pullu-

Magister superat regem.

Rex rursum uincit.

Facies Alberti ducis Prußiæ.

pullulet, quòd nullus in Prusia hactenus legitimus hęres & successor in principatu fue/
rit, sed subinde alios & alios habuerit administratores, ob quos regiones inuicem irritatæ,
multum Christiani sanguinis effusum, terræ & homines grauiter læsi, uiduę & pupilli mul/
ti facti, sępe papæ, Imperatores & principes interpellati ad conseruandum perpetuam pa
cem quam rex Casimirus aliquando firmauit, &c. Item cum treugæ inter partes factæ bre
ui finiantur, & periculum sit recrudescere bellum & omnia deteriora fieri nisi compositio
aliqua legitima interueniat, & prospiciatur pacto aliquo atque salubri medio tam regi & po
steritati eius quàm totius Prusiæ reipublicæ commodo, maximè quum Albertus marchio
non abnuerit aut recusarit se regis submittere consilio, &c.

Verba conuentionis seu concordiæ inter Magistrum Prusiæ & regem Poloniæ.

NOs Georgius marchio Brandenburgensis, &c. & nos Fridericus dux Slesię in Li
gnitz, &c. Notum facimus omnibus qui uisuri & lecturi sunt huius concordiæ
formulā, quod nos ob sequētes causas, ceu Christiani principes, moti, huius con/
cordiæ & pactionis formulam inter serenis. & potentissimū principē & domi/
num, dominū Sigismundū regem Polonię, magnū principē Lithuanię, Russię & Prussię,
&c. & reuerendiss. atque generosum principē, dominū Albertum marchionē Brandenbur/
gensem, Magistrum Prusiæ & militaris ordinis, eius terras atque ciuitates cōcepimus, con
scripsimus atque maturius quo potuimus ereximus. Cum enim aduertissemus omnis dis/
cordię originem inter Prusiā et regnum Polonię hinc, natam, quod in Prusia hucusque nul
lus legimus fuerit ipsius principatus hæres, &c. ut supra Signatur deinde conditiones ali/
quot, quibus partes utrinque stare debent, inter quas nona in hęc sonat uerba: Albertus mar
chio homagiū prętare debet regię maiestati seu coronæ Poloniæ, ceu naturali & benefi/
co domino, & deinceps se gerere in omnibus erga illum ceu beneficiarius & uasallus erga
feudalem dominū suum. Et contrà rex debet dicto Alberto marchioni subscriptas terras,
ciuitates, arces & oppida ceu duci Prusiæ & hęreditario uasallo concedere, nempe Kunig
spergum, Lochstettum, Angerburgum, Lanspergum, Liebstadiū, Rosenburgū, etc. Pro/
rogari quoque debet & transferri huiusmodi feudum à fratre in fratrē & hęredes eorū, nisi
memorati quatuor fratres Albertus, Georgius, Casimirus & Ioannes marchiones Bran/
denburgenses & eorum uterini hęredes, omnes sine legitimo & feudali successore dece/
derent, tūc memoratæ Prusię terrę hæreditario iure ad coronam Polonię recidere debēt.
Et si fœminei sextus personę solū remanerent, illę ducali apparatu à regia maiestate pro/
uideri debent. Legati quoque missi cum plena autoritate ab ordine & prouincia Prusię, de/
bent pro se & suis successorib. assentire & promittere, quod post mortem dictorū quatuor
principum & eorū legitimorū successorum se, hęredes suos & successores obstringant, ne
ab hac conuentione ullo pacto discedant, sed regiæ maiestati & coronę Poloniæ eiusque le
gitimis successoribus obediant, illis ceu naturalibus & feudalibus dominis obtemperent,
& maiores suos agnoscāt. Rex autem neminem memoratis præficere debet terris, nisi qui
Germanicam calleat linguam & in Prusia sua habeat pręia, &c. Actum 1525.

Epilogus totius historiæ.

Signum ducis Prussiæ: in quo rostrum, corona, pedes, trifolia, crocei sunt coloris, cāpus & litera S albi, lingua rubra.

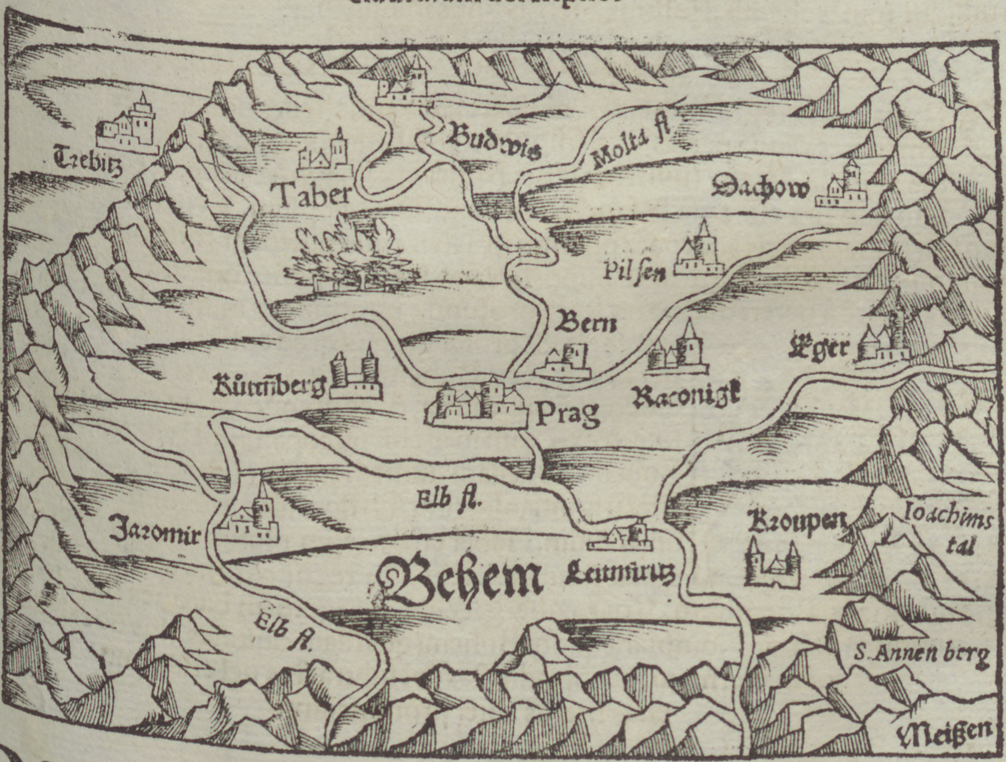
DOmini Teutonici annis quinquaginta pugnauerunt pro
integra possessione Prutenicæ regionis. Colmensem ter
ram Conradus dux Massouię tradidit fratribus Teuto/
nici ordinis hęreditario & perpetuo iure possidendam,
consentientibus prouincialibus eius, uxore Agasia & tribus filiis,
anno 1226. Pomerella & Michelauu postea sunt empta & numerata
est pecunia. Postea dissentientibus sæpe rege Polonię atque fratri/
bus, quinque factę sunt concordię à Rom. Imp. & regibus. Vltimo
rex Sigismūdus sibi uendicauit Prusiam, quam ordo Teutonicus
ab eo anno quo illam gladio acquisierat possederat, tradiditque eam
rex in feudum hęreditariū Alberto marchioni Brandenburgensi, pro illo & filiis eius, ha/
bueruntque tunc fratres in possessione sua 54. arces & 86. ciuitates & oppida. Porro quum
Albertus

ius Lubecense, prouocantq; in foro contentioso ad Lubecum. Rigenses uerò habent proprĩũ ius scriptum, cui alia quoq; oppida parent. Reualiæ & Tarbatæ utunt lingua Esthiaca, & circa Rigam, lingua Liuonica. Rustici prope hanc urbem habitantes & in uerbo domini instituti, orant dominicam orationem in hunc modum:

Pater noster qui tu es in cœlis sanctificetur tuum nomen aduenlat nobis tuum
Tębes mus kas tu es eckschkan debbessis, schuuetitz touus uuaartz, Enack moms touus
regnum tua uoluntas fiat sicut in cœlo sic super terram nostrum quotidianum panem
uualstibe, touus praats bus ka ekschkan debbes ta uuursan semmes, Musse denische męyse
da nobis hodie condona nobis nostra debita sicut nos condonamus nostris debitoribus
duth mums schodeen, pammate mums musse græke ka mesis pammat musse parraduekeri
ne inducas nos malam tentationem sed custodi nos ab omni malo.
Ne euuedde mums louna badecklepett passarga mums nu uuusse loune Amen.

Hæc pro bona parte habeo à Ioanne Leporicida, homine multarum regum & regionum expertissimo.

BOHEMICI REGNI intra & extra Hercynii nemoris clausuram descriptio.

BOhemiæ regio, Germaniæ limitib. inclusa, sylua Hercinia tanquã natiuo muro undiq; cingitur, Albi fluuio media irrigatur atq; quodã alio Multauia nomine ad cuius ripã Praga sita est, amplissima urbs & totius regni caput. Omnia eius flumina quæ uniuersam irrigant terram, in Albim exonerantur. Exoritur aũt Albis in montibus, qui Bohemiam Morauiamq; disterminant, & primo in occidentem, inde septentrionem uersus ubi prouinciam relinquit, per angustias montium & obrupta cõuallium præceps Saxoniã petit, ac inde in oceanũ fertur. Gelida prorsus regio, pisce atq; armẽtis abundãs, cũ uolucre ferisq;, ordei & tritici ferax, olei sterilis. Ceruisiã optimã facit, quæ Viennã usq; Austriç uehitur. Apud Litomeritiũ colles consiti uitib. ac uineis, acerbũ gignũt uinũ: ditiores

Albis fluuij ori go.

Sermo Bohemicus.

ditiores ex Austria atque Vngaria importato utuntur uino. Sermo gēti & Dalmatis unus est. Mos uetus apud eos seruatur, ut in tēplo sermone Teutonico plebes doceāt, in cœmiterijs Bohemico. Solis mendicātibus libertas fuit, qua uellēt populum lingua instruere: quæ res palam indicat, ait Aeneas Syluius, regionem ipsam olim Teutonicam fuisse, sensimq; subintrasse Bohemos. Krantzius ex Tacito probat, Boios ab origine gentem Gallicam, tenuisse regionem intra montes quę nunc Bohemia est, inde uerò pulsos à Marcomannis, hoc est, Vuandalis, qui usq; hodie tenent. Nam Bohemi Vuandali sunt, remanente ueteri nomine in prouincia, ut scilicet Boiœmi dicantur à Boijs. Apud Ptolemæum appellatur gens magna Boemi: nec enim unquam habuit Germania maiorem gentem quàm sit etiam hodie Vuandalica, complectens Russos, Polonos, Bohemos, & Dalmatas: testis est una lingua, quadā uarietate, ut fit per diuersas regiones, alternata. Scribit quoq; Syluius de Bohemis in hunc modum: Plebs toto regno bibula & uentri dedita, superstitionumq; sequax & auida nouitatum.

Zechus & Crocus.

Ponunt quidam Zechum primum principē, qui ex Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundauerit primordia. Huic Crocus succesisse dicitur, cuius hoc solum fertur insigne, quo de nomine suo fundatam reliquit Cracouiam, tunc Bohemis nunc Polonis parentem. Sic enim in ea regione, quomodo & in alijs, sæpe mutati sunt termini in limites ditionum. Croco succesit filia Libussa & maritus eius Primislaus, atq; post eos filius eorum Ninislaus, & Mnata nepos, qui duos habuit filios Vratislaum successorem & Vratislaum conditorem Vratislauię.

Vratislauia.

Vratislaus reliquit Neclam successorem & Necla Nostericum. Borsinous illi filius erat, patri suffectus in regnum, & peruenit ad tempora Arnulphi Imperatoris, hoc est, ad annum à Christo nato nongentesimum. Primus hic memoratur, qui Christi sacra inter Bohemos subierit, parens imperio Zuuantocopij regis Morauorum, qui tum Bohemis, Polonis, Slesitis unus imminebat.

De ciuitatibus Bohemiæ.

PRaga caput regni Bohemiæ, ciuitas est maxima, sedes pontificū & regum. Est autem in tres diuisa partes, quæ singulæ sua habent nomina, scilicet Praga minor, uetus ac noua. Minor sinistrum latus Multauiæ fluminis occupat, coniungiturq; colli in quo sita est regia & sancti Viti augustum templum. Vetus Praga in plano iacet, uniuersa magnificis adornata operibus. Habet enim prætoriū, forū, curiā & collegium Caroli Imperatoris.

Pons Pragēsis.

Iungitur autē minori Pragæ lapideo ponte quatuor & uiginti arcuū. Nouam ciuitatē à ueteri distinguit fossa profunda, utraq; muro munita. Hæc quoq; ciuitas ampla est, & protenditur usq; ad colles. Carolus quartus, Imperator & Rex Bohemiæ segregauit ecclesiam Pragensem à diocœsi Maguntina, & consentiente sexto Romano pontifice, erexit eam in archiepiscopatum.

Reliquarum ciuitatum Bohemiæ quędam immediate sunt sub rege, numeranturq; circiter triginta, aliæ sunt sub dominio nobilium & procerū prouincialium. Habet etiam regio plurimas arces inter quas pręcipuæ sunt Karlstein, ubi regni corona conseruatur, Rosenberg, Suuanberg, Borenstein, Vuartenberg, &c. Vnde quidam barones suas habent cognominationes. Nominant quoq; Bohemi quasdam ciuitates alijs uocabulis quàm Germani, aut ob adiectas uel subtractas uel etiam mutatas literas aliter pronunciant.

Ciuitates

Ciuitates regni Bohemici, regi immediatè subiectæ, expressæ duplici lingua, Bohemica scilicet & Germanica.

In lingua Bohemica	In lingua Germanica
Praha	Prag
Plzen	Pilsen
Budieiouuitze	Buduuis
Kolin	Kœln
Cheb	Eger
Strzibro	Kuttenberg. Hic fodiunt argentum
Hora	Taber
Tabor	Satz
Litomierzitze	Leimiritz. Fert uinum
Launi	Laun. abundat tritico & fructibus
Robouuinck	Rakonick. Habet optimam ceruisiam
Klatouuy	Glatauu. Præstat optimis caseis.
Beraun	Bern. Hic fodiunt ferrū, paratq; optimas bōbardas manuarias, quas sclopas uocant.
Most	Bruck (see Bern)
Hradetz	Gretz (see Bern)
Auscij	Aust. Hic Albis è montibus erumpit
Myto	Maut
Duuuor	Hof
Iaromiertz	Iaromir

Ciuitas proceribus regni subditæ duplicibusq; nominibus hic expressæ.

Bohemicè	Teutonicè
Dub	Aich
Biela	Vuisuuasser
Lantzhut	Lantzhut. Hic fodiuntur gemmæ
Gilouuy	Gilauu. Hic reperitur aurum.
Krupka	Graupen. Hic fodiunt stannum
Krumauu	Krumau. Habet argentifodinam
Pardubitz	Parantur hic optimæ laminæ.
Chomitauu	Crescunt hic optimæ nuces.
Loket	Elbogen. Sunt hic thermę.
Teplitz	Habet & hic locus thermas.
Hantzburg	Hasenburg. Est arx:
Zbraslauu	Aula regia.
Labe	Elbs, id est, Albis fluuius
Vltauua	Molta fluuius.

Fuit Zbraslauu aliquando magnificum monasterium, non procul à Praga iuxta Moltam situm, ubi duces & reges suam habuerunt sepulturam. De insignioribus mineris montium Bohemicorum suprà in Misnia non nihil diximus.

De

De Egrana ciuitate & adiacente regione, potissimum autem de pinifero & aurifero monte Voitlandiæ.

CASPAR BRVSCHIVS POETA LAVREATVS ORNATISS. CLARISsimoq́ue uiro D. Sebast. Munstero, Hebraismi in inclyta Basiliensi Academia professori, Matheseosq́ue studiosissimo, domino ac amico suo singulari, S. D.

CVm audieras superiore anno, uir clarissime, uocatū me esse cum alijs quibusdam Germanis ad excolendam ac humanioribus literis illustrandam, barbarā ac uere Scythicam hactenus Roxolanorum, Moscobitarūq́ue patriam ac gentem, missa ad me humanissima epistola rogitabas, ut si Deo ac fortuna ducib. feliciter in Rhutenorum regnum uenirem, tui illic memor, certi ac explorati quidam de eius amplissimi siue ducatus siue regni partiū situ ac urbibus, incolarūq́ue cum uita tū moribus ad te (qui in toțius habitabilis orbis illustratione summa cōtentione uersareris) perscriberē. quod ut ego me fideliter facturū tūc recepi, & pari etiam fide idem præstitissem equidē, & huic animi tui uoto libentissime ac summo studio respondissem, nisi regiū hoc negociū à quibusdam impeditum & grauib. de causis interceptum esset. Ardeo enim & ipse ea siti qua tu, multarū, uidelicet illustrium rerum uidendarū ac æterno calamo posteritatis notitię cōmendandarum. At ne nulla omnino parte tuæ petitioni acquieuisse aut datæ fidei parū memor fuisse uidear, quod in Moscouia describēda, in tui gratiā facere nescio quis genius prohibuit, id in aliqua saltē Germanię nostrę (cuius tu me uniuersę percursorem & inspectorē scis esse studiosissimū) portiuncula uolui adimplere & alibi neglectū in utiliore fortassis parte resarcire. De natali itaq́ue meo ac maiorum meorum solo & circumiacente patria, de urbe uidelicet Egrana uicinaq́ue Voitlandia, in suscepti à te operis gratiā, ex meis uariè adhuc dispersis ac admodū indigestis chartis, quædam tumultuario profecto ac festinante saltē calamo excepta ac congesta ad te mitto, quæ si tuo opere ac illustri fœtura non indigna tibi uidebuntur, poteris tu ijs ad susceptum uolumen tuum Cosmographum, nō equidē illustrandum (quid enim tu meis nugis illustrares?) sed ampliandum ac dilatandum, mea pace audacter uti: imò non his tantum sed & alijs omnibus monumentis, quæ ego plurimis sine laboribus, plurimis item longis ac periculosis peregrinationibus in hoc unum congessi, ne similli clade illa etiam aliquaado perirent, quemadmodum cum in superiorū tum uerò etiam nostrorum temporū tumultibus, plurima scimus posteritatis notitia dignissima miserè intercidisse. Tu qualecunq́ue hoc meum, in te & tuum opus nouum, studium, boni consule & ueri amici omnia officia de Bruschio tui studiosissimo homine audacter tibi pollicere. Bene uale uir doctiss. Datæ in Bonis Nariscorum sedilibus, Prætorianæ seu Aduocatorū terræ oppido, in quo nūc apud clarissimos parentes uitā agens, monumēta illa plurima olim à me collecta in ordinem reddo, mense Augusto, anni à nato Christo æterni Dei filio 1549.

De Egra ciuitate in primo Bohemiæ aditu sita, G. Bruschij quędam σχεδιαζόμενα.

INter alias Bohemiæ urbes Egra neutiquam infima, nō quidem intra Bohemicæ syluæ montana (quæ totum illud regnū, murorum Babyloniorum instar cingunt & ab omni parte clausum firmissime muniunt) sed ad radices saltem eorum montium & adiniţium syluæ, in ueteri Nariscorum patria, maxime fertili ac longè amœnissimo agro sita est. Hæc unde originem acceperit aut à quo construi sit cœpta, de eo nemo certi quicquam affirmare potest. Ratio eius ignorantiæ ista est, quod totam eam urbem Anno domini 1270. Maij decimo sexto die, domestico & inquilino incendio miserrime in cineres collapsam ac uastatam esse, ex maiorum nostrorum annotationibus accepimus. Ita ea urbis horribili deflagratione centum ac quinquaginta utriusque sexus ciues cum omnibus urbis priuilegijs, literis, monumentis ac diuitijs perijsse certum est. Hæc ingens calamitas ea etiam sustulit & ex hominum notitia abripuit, quæ in ciuitatis Annalibus de origine

gine & initio ipsius urbis annotata & in fastos relata fuerunt. In quorundã tamẽ monasteriorum uetustis & ante 400. annos scriptis libris ac monumentis inueni Egranã ciuitatem antiquitus ad marchiones Vohburgẽses pertinuisse, quos comites ac dominos in Cham, à superioris Palatinatus ad Regum amnẽ proximeq́ ad syluã Bohemicã sita ciuitate nominatos fuisse, ac sedẽ auitã in Vohenburgo magnifica arce ad Danubium, medio ferè itinere inter Ingolstadium & Kelheimium sita habuisse, ex historiarum & chronicorum penu manifestius est quàm ut longa probatione hic opus fiet. Ego uerò Egram ab ipsis Vohenburgensibus principibus etiã initioránditã esse nõ dubito: unde liquet Egram ante annos etiã 600. fuisse ciuitatẽ non omnino extremæ sortis. Marchionum enim Vohburgensium stemma & nomen annos ante 350 desijsse, eorumq́ ditionis magnã partem ad Bauariæ duces deuolutã esse, non Auentini tantum diligentis illius Germanicarum rerum inquisitoris genealogiæ, sed aliorum etiã chronographorum libri contestãtur. Quod uerò Egra ex ducali oppido facta est ciuitas imperialis, id ita accidit. Erat Vohenburgius quidam marchio & comes in Cham Theobaldus, totã ditionẽ Egranã & omnia circũiacentia loca tenens, princeps pius & religiosus. Is singulari augendæ pietatis Christianæ studio flagrãs, motus item precibus Loicaridis pientiss. matris suæ in Castiliensi cœnobio sepultæ, construxit anno domini 1134. in agro Egrano nõ procul ab urbe ad Vuonderã fluuiolum, insignem Cistertiensis ord. abbatiã, quam appellabat Germanica uoce Vualdsassen: appulerãt enim ibi hæremitæ quidã, qui in uicino nemore tuguriolũ & oratoriũ sibi cõstruxerãt, Deoq́ in tali solitudine usitato tunc tẽporis pietatis genere seruiebãt. Hãc ipsam abbatiã donauit etiã liberalissimis prouentibus, nullus parcens sumptibus, quo & cultum Dei augeret & Deũ sibi propiciũ redderet. Habebat ille ipse marchio thori cõsortẽ, Henrici Bauarorũ ducis filiã Mechtildim, piã ac uitę honestate laudatissimã fœminã, ex qua sustulit filiã Adelheidim, forma & morum elegãtia, maxime illustrem, cuius uirtus cum undiquaq́ celebraretur, petijt eã matrimonij legibus sibi copulari potentissimus princeps Fridericus Imperator, quẽ Itali à rufa barba Barbarossam, alij Fridericũ primũ, & à patria origine Sueuum appellare cõsueuerunt. Nuptiæ regio apparatu in ciuitate Egrana celebratæ sunt anno domini 1179. Dos puellæ erat urbs Egra cũ adiacente ditione omni, recensq́ cõstructa abbatia. Sic Egra ex ducali imperialis ciuitas per hoc, etsi postea iterũ per Episcopum quendam Constãtiensem discissum ac diremptum connubium, facta esse legit, mãsitq́ imperialis annis 136. ad annum usq́ Christi 1315. quo Ludouicus Bauarus, Ratisponę in S. Emerani templo sepultus, omniũ penè sacri imperij electorum ac statuum sententia Rom. Imperator est designatus. Is aũt pontifici & clero Romano inuisus, mox anathematis fulmine à Ioanne 22. percussus excõmunicatꝰ ac imperij gubernatione indignus proclamatꝰ, aliusq́ suggestione eiusdem pontificis contra Ludouicum imperij gubernator constituitꝰ, Fridericus uidelicet Austrius, quem sibi Romana ecclesia magis propicium ac utiliorem subiectionemq́ fore sperabat. Ex hac dissensione, ingens exarsit ac maxime diuturnum ualdeq́ cruentum bellum, neuter enim designatorum Imperatorũ cedere aut oblata dignitate sese abdicare uolebat. Hoc dissidiũ durauit per annos 8. integros. Ludouicũ, qui tãdem summa imperij potitus Fridericum Austrium competitorem suum uicit ac per triennium in arce Triesenek captiuum detinuit, iuuabant imperij electores omnes, exceptis Coloniensi archiepiscopo & Palatino Rudolpho, Ludouici Bauari Germano fratre: omnes itẽ ciuitates exceptis Vlma & Argentorato & quibusdam in Heluetia. Friderico uerò Austrio suppetias ferebant Rom. pontifex, archiepiscopus & elector Coloniensis, elector Palatinus Rudolphus, postea à fratre uictore in exiliũ pulsus, inter ciuitates Vlma & Argentina & multæ ex Heluetia, ut ita paratior & copijs penè instructior esset Fridericus Ludouico. Pugnatum est autem inter eos uaria fortuna pluribus locis, sed omnium acerrimè & extremè anno Christi 1322. ad Oenum inter Oetingam & Mulndorffum Bauariæ oppida in planicie *Vff der Feben Swisen* dicta, ubi uicit Ludouicus duce Sifrido Schuueppermanno ciue Norinbergensi, uiro præstrenuo ac bellicosissimo, qui in Castel superioris Palatinatus cœnobio cum tali epigraphe terræ mandatus est:

Einem ieden ein ey Dem frommen Schwepperman zwei.

Id est, Vnum cuique ouum, duo Schuueppermanno honesto. Ex quo rythmo, quis amor, quæ pietas fuerit militum ac totius exercitus in ducem suũ, deficientibus uictualibus, pulchre colligi & deprehendi potest. Ad gerẽdum uerò tam diuturnum bellum, cũ opus esset

Marchionatus Vohburgensis.

Origo Egræ.

Vualdsassen abbatia.

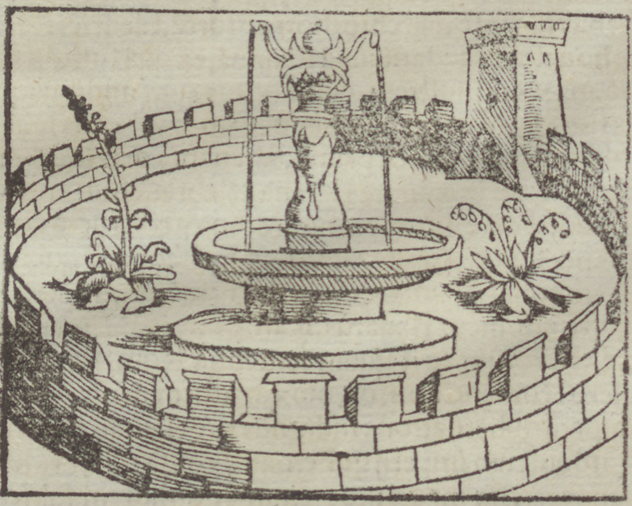
Egra fit Imperialis ciuitas.

Dissidium in imperio.

Ludouico Bauaro neruo rerum gerendarum, pecunijs nimirum immensis pro sustentatione numerosi exercitus. Egrana uerò ciuitas ab alijs imperij urbib. procul dissita, cū aliquoties de Bohemorum aliorumq; circumiacētia loca tenentium principū iniurijs apud Imp. ac status imperij conquesta esset, cogitauit Ludouicus Imperator quomodo & Egranā urbem à talibus grauaminibus liberaret, & sibijpsi etiam in conficiendo argento ad bellum gerendum cum primis necessario, opitularetur. Vrbem igitur Ioanni Bohemorum ac Polonorum regi, à quo præcipuè uexata & onerata fuerat, acceptis ab eo 400000. argēti marcis hypothecam fecit, anno nimirū dominicæ incarnationis 1315. Per hunc oppignerationis contractum desijt Egra urbs esse imperialis, quæ postea regi Bohemorum parere cœpit, ut hodie adhuc solum Bohemorum regē dominum suum agnoscit, qui quoties in consessu Senatus ab aliquo nominatur, toties ad nomen ipsius totus assurgere cum summa ueneratione solet. Fuit itaq; ipsa urbs hoc anno domini 1549. annis 234. Bohemorum hypotheca. Vnde aquila urbis uetus insigne (quàm antea liberam gestabant Egrani) inferiori sui parte in testimonium talis oppignorationis cācellis inclusa est, ut in adiecto urbis icone uidere est. Ptolemæus in geographico suo opere assignat Germaniæ urbem quandam Monosgadam: eam Bilibaldus Pirckheimerus Egram esse asserit, quibus uerò coniecturis inductus, nescio, nec unquā expiscari potui nominis huius originē. Credo aūt, quemadmodum aliæ quædam Germaniæ urbes alijs olim appellationib. notæ fuerunt, ita Egranæ etiam ciuitati fuisse olim aliud nomen, de quo diu sollicite mihi cogitanti per quietē aliquando oblatum est, Saurstadiam antiquitus fortassis è uicinis acidis fontibus dictā fuisse, quæ nunc à præterfluente amne dicetur Egra, ut hodie Salisburgum uocamus à pretereunte fluuio, quam antiquitus Iuuauiam esse appellatā scimus. Tantum de reipub. huius primordijs & mutationibus scitur. De situ uerò & edificijs urbis aliquid etiam me dicere amor dulcissimæ patriæ cogit & impellit. Sita autem est urbs in amœnissima ualle, ad collem cuius decliui maior ciuitatis pars superædificata incūbit. Est duplici muro fortissimo circum quaq; aliquibus etiam locis præsertim à flumine non ambitis triplici: amplissima item ac muro conclusa fossa, turribus uerò plurimis magnifice cincta & com munita. Dicitur uulgo Bohemica ciuitas non aliam ob causam, quàm quòd hypotheca est regno Bohemico facta, ut suprà dictum. Regio ipsa finitima à primo Theodone potentissimo Bauarorū duce, post eiectos ex Bauaria Romanos, Nariscis, ut eā excolerēt & incolerent, concessa & adsignata est: inde hodie adhuc Nariscorum terra uel ager, Germanica uerò & corrupta uoce Narisgauia uel Nordgauia dici solet. Ciuitas ipsa promulside, potione ex melle collecta per totam Germaniam celebris famosa est. Hæc potio nullibi preciosior nullibi salubrior coquitur. Fluuiū eiusdē nominis ex monte Pinifero ortum habet amplissimū ac nauigabilem ad meridiem ferè, uersus quam plagam arx etiam urbis condita est, quæ suas quoque singulares munitiōes, muros, fossas ac turres habet. Est in urbe magnificum templum S. Nicolai cum duabus altis ac oriēti soli obuersis turribus. Huic templo uicina ac pene contigua est magnifica domus Teutonicorum fratrum. Est in ea ipsa alia etiam Cruciferorum ac Stelliferorum domus Xenodochio cōtigua. Sunt & Cistertiensium, Franciscanorum,

Egra transfertur ab imperio

Saurstadia.

Egræ situs amœnus.

Promulsis.

Breuiter tota urbs ornatissima tota pulcherrima est, intus pulchris ædificijs ciuili populo, magnificis ac eximia uirtute præstantibus uiris, illustris, foris uerò amœnissimis ac fœcundissimis hortis & agris, uarijsq; pomorum generibus ac piscoso flumine luxurians. Proximè adiacens prouincia uarijs hodie dynastijs constãs, Voytlandia est, quæ ab Aenea Syluio olim Aduocatorum & prætoriana terra dicta, nõ erat ducatus quidem integer, sed quatuor tantum Baronum, quos Prætores Romani imperij antiquitus ac potentissimi monasterij in Quendelnburg Aduocatos fuisse inuenio, patria ac ditio, dominorũ uidelicet de Veyda, Gera, Gretzio ac Plauhen. Ita ut quicquid oppidorum, castrorum, cœnobiorũ, ac pagorum his Baronibus subesset, imperij uidelicet prætoribus, quos ea regio Germanica uoce Voyt appellare cõsueuit, id Voytlandia quasi prętorũ terra nuncupare. Huius prouinciæ celebriora oppida hæc ferè sunt Curia Regnitiana, à præterfluentibus fluuiolis ac in Salam ibi cadentibus dicta, ciuitas ampla ac populosa, magnifico S. Michaëlis templo ac potentiss. monialium cœnobio, duobus item opulentissimis Xenodochijs conspicua, Voitlandiæ olim caput ac Baronum de Vueida, hodie marchionum Brandenburgensium. Plauhenium ciuitas & arx, Olsenitzium oppidum cum adiacente arce Voytsbergensi, quàm à Druso quodam siue Romano siue alio conditam esse, à qua item toti regioni nomẽ hoc initio contigisse & inditum esse, ex duobus uersiculis colligitur, qui tales sunt:

Voytlandia à Germanica uoce Fout.

Curia zum hoff.

Castra locans Drusus hic prætoria nomina monti
Fecit, posteritas seruat & ipsa sibi.

His uersibus ab inepto quodam præfecto sublatis, Germanicum epigramma tale substitutum ac saxo incisum legitur.

Drusus der Römisch uogt,
Doer krieg inß Teütsch landen pflag,
Von dem das gantz vmligend land,
Bawet disen berg in der not
Voytsberg heisst er auff disen tag.
Ward allenthalb das Voytland genant.

Reliqua oppida ad Voytlandiam pertinentia, sunt: Adorffum, Vueidonium pulchrum oppidum cum adiacentibus quibusdam cœnobijs, Milfurto & Corona alba, Gerouium, Schletzium & quicquid est locorum inter Curiam & Cygneam ad Hellestram amnem situm. Huic ferè toti tractui pręsidet ac imperat nunc illustrissimus princeps, dominus Henricus Burggrauius Misnensis ac dominus in Plauhen, regni Bohemici supremus Cancellarius, nuper à potentiss. fratribus ducis, Carolo V. Imp. ac Ferdinando rege Rom. ad ducalem dignitatem euectus ac magna parte eiusdem regionis (quam antea Saxoniæ elector possidebat) donatus. Habet Voytlandia in sua uicinia celebrem illum ac famosiss. montem, quem Piniferum uocant. 4. fluuiorum ad 4. mundi cardines naturæ maiestate permanantium, Egræ uidelicet, Mœni, Nabi ac Salæ amplissimum parentem ac magnã Germaniæ partem inundantum. Egra enim Egranam ditiunculam ac Bohemiam irrigans finito 24. milliariũ cursu, prope Litomerizium regiam in Bohemia urbem Albi infunditur. Mœnus Voytlandiæ montana & totã orientalem Franciã perfluens ac multas pręclaras utriusque regionis ciuitates præterfluens prope Moguntiam cum Rheno cõfluit. Nabus per superiorẽ Palatinatũ ad Bauariã descendens super Ratisponã cum Danubio coit. Sala lõgo cursu Voytlandiã, Misniam, Thuringiã ac Saxoniã perambulans, amplissimo alueo tribus à Magdeburgo lapidibus prope oppidum Kalb et Dei gratiæ uulgo Gotsgnad cœnobium ampliss. in Albim influit. De his prouincijs & earum comitatibus ac ducatibus possum multa tibi clarissime Munstere cõmunicare, si chartas meas indigestas adhuc euoluero ac in ordinem redegero, quod aliquando fiet. Tu hæc pauca interim boni consule & in honestiss. tuo conatu strenue progredere, quẽ tibi æternus pater domini nostri Iesu Christi fortunet, tecũ nobis diutissime seruet incolumẽ ac superstitẽ, Amẽ. Tuus ex asse Bruschius.

Dux nouus Henricus.

Mons pinifer, uulgo Vichtelberg.

Quando

Quando Bohemia euecta in Regnum.

ANno Christi 1086. apud Moguntiam in concilio principum ab Imperatore Henrico eius nominis quarto Vratislaus rex declaratur, Morauorũ regno, quod antea extinctũ fuerat, & in Bohemiã translato, Polonia, Schlesia, Lusacia, Morauia, Bohemorum regno adiectæ. Gilbertus Treuirorum archiepiscopus cum eo Pragam missus, qui coram prouincialibus regẽ inungeret, regalibusq; adornaret insignibus. Id eodem anno factum, acclamãte populo, Vratislao regi salus, honor atq; uictoria. Suatana quoq; regina cum eo coronata. Post hunc Vratislaum quidam scribunt pluribus annis interregnum fuisse. Nã Conradum fratrem eius ac deinde Vratislai filios non regis sed ducis tantum nomine usos, tanquã regni decus homini non prouinciæ datum fuisset. Tæduit etiã populum libertati assuetum, adorare regem supra se dominum uenerari regem, uitæ & mortis ferentem arbitrium, temperabãt factum dominãtis, ut ducem potius haberent quàm regẽ. Quin & principes ipsi regis nomine & dignitate temperantes, satis habuere dici duces Bohemorum. Verum Vladislaus quarto loco natus à nouissimo rege, cũ militaret Imp. Frid. tũ Mediolanũ oppugnãti, ibiq; operã nauaret pręcipuã, Imp. remunerationis loco ei coronã imposuit, regẽq; Rom. imperij socium appellauit, & ita auctum dignitate, remisit in regnũ, deditq; ille quæ ferret insignia in clypeo, rubrum leonẽ caudę bifurcatæ in campo cãdido.

Dux præ rege amatur.

Religio Christiana apud Bohemos in sectas scinditur.

INitium dissensionis Bohemorum, fuit simultas scholasticorũ. Nã cum Imp. Carolus anno Christi 1370. publicũ Pragæ gymnasiũ collocasset, idq; summa cura ad bonũ modum prouexisset, cum esset imperator in tãtis reipub. curis maximo affectu deditus literis, aderat aliquãdo disputantibus in philosophia magistris, & captus altercationis dulcedine permãsit auscultãs in quartã horã. Cum ab aulicis admoneret, esse iã dudum cœnæ tempus, quòd fastidio premerentur rixosarum disputationum, ille respondit: Vos cœnã quæritote, iste meus cibus, audire de literis, exuperat omne ciborũ desideriũ. In hoc gymnasio, cũ Teutonici Bohemis pręualuisse uiderent, indoluere Bohemi quòd ab aduenis superarent. Ex quibus quidã Ioannis Vuicklef librũ cõparauit, in quo de iure diuino, ecclesiastico, & ciuili, deq; ecclesia & clero multa disseruntur. Hunc Pragæ intulit & ex eo conuisumptis argumentis, Bohemi Teutones fatigarũt. Multæ quoq; cõtentiones, multa conuitia & inter iuuenes aliquãdo homicidia fiebãt. Teutones hoc uidẽtes & locũ sibi parãtes, supra duo millia, uno die abierunt anno Christi 1408. triũ dierũ itinere pergentes, Lipsensem scholã iam impetrato priuilegio erexerunt. Ioãnes Hus tunc emicuit, uir obscuro loco natus, ex uilla Hus, quod anserẽ sonat, cognomen mutuatus. Hic cum esset per acri ingenio & lingua satis disertus, Ioannem Vuiclephum extulit apud populum, asserens se, cũ ex hac luce migraret, in eum cupere locum peruenire, quẽ Vuiclefus teneret. Huius doctrinam Bohemi renouarunt, habetq; sequentes articulos. Redigunt Romanum pontificem in ordinẽ, neq; eam cæteris antistitibus esse augustiorem ac uenerabiliorem, inter sacerdotes nullum discrimen ducentes. Presbyterum non dignitatẽ sed uitæ meritum efficere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in ęternas è uestigio pœnas demergi, aut perpetua consequi gaudia. Purgatoriũ ignem non inueniri quo aliquando expientur. Stultum arbitrantur defunctis parentare, auaritiæ sacerdotalis inuentum esse. Dei optimi maximi, diuorumq; simulachra è medio tollunt. Aquarum palmarumq; ac cæterarum rerum benedictiones irrident. Mendicantiũ religiones, malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere, sola eleemosina contentos, non opes, nõ pecuniam possidere. Liberam

Ioannes Vuickleff.

Lipsensis schola.

Articuli Bohemorum.

Liberam cuiquam uerbi Dei prędicationem patere. Nullum capitale peccatũ, quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandũ. Qui mortalis culpæ reus sit, eum iudicant neq; debere seculari neque ecclesiastica dignitate potiri, nec etiam parendũ esse ei. Confirmationem & extremam unctionem inter ecclesiæ sacramenta minime contineri. Auricularẽ confessionem nugacem & superuacuã esse, sufficere in cubili aut alio secreto loco sua quenq; Deo peccata confiteri. Baptisma fluuialis undę nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendum. Cœmiteriorũ inanem usum, quæstus tantũmodo causa repertum, quacunq; tegantur tellure humana corpora nihil distare. Templum Dei latè patentis ipsum mundum esse, coartare maiestatem eius qui ecclesias, monasteria, oratoriaq; construunt. Sacerdotales uestes, altarium ornamẽta, pallas, corporalia, calices, patinas, uasa huiusmodi nil habere momenti, sacerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore sacrum Christi corpus conficere posse, & petentibus ministrare, sufficere si uerba sacramentalia tantum dicat: item suffragia sanctorum in cœlis cum Christo regnantium frustra impetrari. In canonicis horis cantandis dicendisq; frustra tempus teri. Nullo die ab opere cessandũ esse existimant, quàm quæ dominica nunc appellatur. Celebritates sanctorũ reijciendas. Ieiunijs quoque ab ecclesia institutis nihil inesse meriti. Sunt etiam qui dicunt Bohemorũ sacerdotes infantibus ipsis & cunctis alijs indifferenter sub utraque specie corpus Christi ministrare. Deinde superueniens Picardus quidam ex Gallia, gentem alio delirio dementasse dicitur: nam contractam uirorum ac mulierum plebem, nudam incedere iussit, cõmonefaciẽs scilicet eos primæ innocentiæ & requirens tam purum in homine animũ, qualem primi parentes in paradiso habuerũt. Hæc cum syncera mẽte sed imprudenter doceret, autor fuit omnis licẽtiæ, unde publica & mixta subsecuta est Venus. Cito tamen abolita fuit secta illa. Adscribit illis quoq; quòd subterranea habuerint loca, unde & Grubenheimeri uulgo dicti sunt, ubi sacra sua faciebãt, inter quæ quũ a sacerdote pro more illud Genesis pronunciaret, Crescite & multiplicamini ac replete terram, lumina quæ ibi habebantur cõtinuo omnia extinguebantur, & tunc neque ætatis ulla neque sanguinis reuerentia promiscue uiri, & in quam quisq; per tenebras incidit, mulieres cognoscebant, & peracto scelere quum in locum suum quisq; se recepisset, luminaria rursus incendebantur & sacrum peragebatur. Sunt tamen qui excusant hos homines, asserentes nunquam tantam inter eos deprehensam impudentiã, salutem publicam, ut tale quid in suis conuentibus attentarint. Si priuati quidam talem impietem exercere conati sunt, sicut & nostro æuo quidam anabaptistæ simili scelere dementati sunt, id non posse hominum communitati imputari.

Adamitæ.

Bohemi uocantur ad concilium Constantiense.

DVm hęc apud Bohemos aguntur, generale concilium apud Constantiam cogitur, in quo de rebus Bohemicis sermo habitus, patres suadente Sigismundo Imperatore, Ioannem & Hieronymum Hus ad synodum euocarunt, qui tunc cæteris eiusdem regni doctiores habebantur, erantq; populi ductores. Venerunt intrepi ambo, parati sua defendere. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facundia superior Hieronymus. Rogauerunt patres utrũque ne plus sapere quàm ecclesia uellent, sed saperẽt ad sobrietatẽ, peregrinas opiniones relinquerẽt, ingenia sua, quæ quidẽ essent nobilissima, Wickleuitarũ insania non fœdarent &c. Cum constantes in sua perseuerarent sententia, Ioannes prior ut hereticus ad mortem iudicatus & combustus est. Hieronymus diu postea in uinculis habitus, quum immutabilem haberet animũ, pari supplicio est affectus. Bohemi ubi audiunt exitũ suorũ magistrorũ,

Comburuntur Ioannes & Hieronymus Hus.

HH furere

furere incipiunt,concurrunt, ſæuiunt,eccleſias & omnia ſternunt obuia. Obſidentur ciui/
tates,coguntur in ſectam, ni conſentiant uaſtantur. Trucidantur mortales,ſine diſcrimine
ordinis,ſexus & ætatis. Latius ſerpit malum, foras educunt armati exercitus. Romanorũ
rex Sigiſmundus imploratur, tardius uenit. Interim illi ſæuiunt & creſcunt, robore & nu/
mero,concurſuq́; facto,monaſteria & omnia religionum loca à fundamentis euertunt,in/
feſti ante omnia fratribus Prædicatoribus & Minoribus, quorum opera periſſe magiſtrũ
ſuum Conſtantiæ queruntur.Magnam Chriſtiani ſanguinis uim profuderunt, monachos
interfecerunt,moniales ſtuprauerunt,& alia horrenda mala perpetrauerunt,nedum in Bo
hemia ſed & extra. Multa tum ac uaria pręlia ſunt facta in gentem furibundam. Duces Sa/
xoniæ,marchiones de Miſnia, Colonienſis, Treuirenſis, Maguntinus archiepiſcopi,ali/
quando diuiſim,quandoq; iunctis agminibus in Bohemos ſunt inuecti ſine magno fructu.
Fridericus quoque & Wilhelmus Miſniæ marchiones ualidum in eos exercitum produxe
re & tranſitis montibus hoſtibus occurrerunt magnaq́; facta cęde eos in fugam uerterunt.
Anno 1427.Bohemi tantum excreuerunt in armorũ peritia ſimul & audacia, ut in Auſtriã
ad uicina Viennæ graſſantes peruenirent, omnia igne & ferro fœdantes. Incenſa oppida,
euerſę urbes, deiectæ arces. Ducunt deinde in Morauiã, Sleſiamq́;,nulli ſexui,ætati uel or/
dini deferunt, peruagantur Miſniam & Luſatiam,magnamq́; crudelitatem exercent in cle-
ricos & monachos. Idem egerunt anno Chriſti 1430. ſolita rabie & noua immanitate Sle/
ſiam debachantes. Peruaſit metus Bohemorum omnes Germaniæ prouincias, quando ni
hil erat inuium tantæ ferocitati. Vnde factum eſt, ut omnes ubiq; urbes nouis ſe foſſatis &
propugnaculis cõmunirent: Erfordia,Iena,Magdeburgũ,Brunſuicum,Luneburgum &c.
Quo tempore cum ageretur 1431. annus Sigiſmundus Cæſar magnum agebat Nurnbergę
conuentum principum,& conuenit inter omnes, ut in proximam æſtatem generalis fieret
expeditio in Huſſitas, in eam rem cruciata prædicabatur. Magno conatu res inchoata,
non tam lætos habuit exitus quam alacria principia. Anno 1434. Bohemiæ barones &
proceres magna parte catholici, collecto magno agmine, armis Huſſitas cogere cœperũt,
ut ad matrem eccleſiã remigrarent, profectiq́; Pragam intromiſſi ſunt in urbem ueterem,
quam magna parte tenuere Teutonici fideles cum aliquanta parte Bohemorũ. Primo ma/
ne, qui fuit dies dominicæ aſcenſionis nouam ciuitatẽ, quę redundabat Huſſitis, inuadunt,
nihil tum formidantem, oppugnaturq́; ab urbe ueteri noua ciuitas, & magno impetu in/
currunt catholici, ſæuiunt ſine diſcrimine in omnem ordinem, ætatem & ſexum: nec illi ſe/
gniter ſe tuentur. Ferunt eo die ad duo & uiginti millia Huſſitarum concidiſſe: magna ibi
præda, quæ per multos annos ex uicinis prouincijs & urbibus cõuecta fuit. Profecti autem
catholici cum copijs ſuis ad oppida & arces Huſſitarũ, exturbauerunt eos, ſed non omni/
no potuerunt eos delere. Laborarunt reges, principes, pontifices & alij magnates, ut Bo/
hemos reducerent à ſuis opinionibus, uocabantur etiam ad concilium Baſilienſe & mone
bantur ut cantum & reliquas ceremonias eccleſiaſticas, ſacerdotum conſecrationes, di/
uorum imagines, aquæ & ſalis benedictiones, altarium ornamẽta & ſimilia rurſum in ſuis
eccleſijs inſtituerent, reliquiſq; eccleſijs conformes ſe facerent: & quidem aliqui in his ob/
temperabant eis, alij autem iſta nedum pro rebus puerilibus uerum & pro nociuis habe/
bant, utpote quæ à Deo abducerent & à fiducia ipſa in ſolum redemptorem ponenda.

Bohemi bella excitant.

Cruciata contra Bohemos.

Genealogia ducum & regum
Bohemiæ.

Recitauimus ſupra aliquot ducum nomina, qui à Zechio uſque ad Chriſtianiſmi ſuſce
ptionem præfuiſſe traduntur, nunc eos ſuo ordine deſcribemus, qui poſt ſuſceptam Chri-
ſti fidem rerum in Bohemia ſunt potiti. Variant autem quorundam nomina apud
autores, ut quem Pius Zechium, Krantzius eundem Zethum uocat.
Sic quem ille Primiſlaum appellat, eum iſte
Prinſlaum uocat.

Borſinous

1 Borsinous primus Christianus dux
- 2 Vradislaus
  - 3 Bolislaus parricida
    - Stratiquas
    - Milada monialis
    - 4 Boleslaus.
      - 5 Boleslaus
        - 6 Iamires
        - Vdalricus.
          - 7 Bisetislaus obijt 1052.
  - Wentzlaus à fratre occisus
- Spitigneus

1 Borsinous decimus fuit dux ex primo Zechio, subijtq; lauacrū regenerationis sub Arnulfo Imperatore. Sustulit ex Ludmilla uxore duos filios, Spitigneū & Vradislaū. Primus moriens sine filijs, fratri principatū reliquit. 2 Vratislaus moriens reliquit duos filios Wentzlaum & Bolislaū, dissimili uirtute adulescentes. Wentzlaū instituit in pietate Christiana mulier Ludmilla auia eius, & Bolislaum Drahomitia mater eius, mulier impia. De Wentzeslao hęc referuntur: Potus cibiq; parcissimus fuit, corporis maiestate decorus, uirginitatem ad ultimū uitæ seruauit, diuina officia nunquā neglexit & incredibili deuotione fidem Christi ambiebat, qui propter nomē eius mira populi charitate atq; admiratione celebrabat̃. Sed quāto cæteris acceptior erat, tanto acrius in se odium fratris matrisq; concitabat, ac propterea licet dimittere seculum destinasset, hostes eius impatiētes moræ, piam principis intentionē scelere præueniunt. Fit conuiuiū apud fratrē, matre iubente uocatur Wenceslaus, ingressusq; ille, fratris manu percussus interijt, translatus ad meliorē uitam. 3 Bolislaus morbo absumptus post parricidiū interijt, atq; mater eius tanti sceleris incitatrix, fertur apud arcem Pragensem terræ hiatu absorpta. 4 Boleslaus patruo quam patri similior, deo deuotus, hominib. iustus, ut erat, apparebat, 20. ecclesias erexit. Stratiquas uero dum ad episcopatum eligitur, contempsit, quòd non is quem deposceret, locus uideretur. Inde uero cum alium locum ambiret & ab archiepisc. Maguntino consecraretur, arreptus à demonio infelicem exhalauit animā. Porro Milada soror sacris imbuta literis, autoritate Rom. pontif. monasteriū S. Georgij in arce Pragensi cōstruxit, ibiq; sacerdos consecrata est. Eadem quoq; S. Viti ędem à Wenceslao fundatam, in pontificalem eleuari obtinuit. Ditimarus natione Saxo primus fuit episcopus, cui Adelbertus Bohemus successit. 5 Boleslaus. Hunc alij Vdalrici & Iamiris fratrem faciunt. Rebus Bohemicis tum suberat insignis ciuitas Cracouia: at Mesco dux Poloniæ contempta Bohemi adulescentia Cracouiam intercepit, suoq; iuri subdidit. Venitur ob eam rem ad graue bellum, multa inuicem irrogantur ferro & flammis incommoda. Demum dum mutuū colloquiū inter principes instituitur, & Bohemus minus cauit insidias, à Polono Mescone opprimitur. Alij scribunt Boleslaum prope Cracouiam in conuiuio captum, luminibus priuatū, & comites eius crudeliter necatos. Reliquit autem iste Boleslaus duos filios, aut secundum alios fratres, Iamirem & Vdalricū, mortuusq; est anno 1030. Annales Poloniæ longe aliter sentiunt de Cracouię à Bohemis & Bohemiæ à Polonis subiugatione, nempe Boleslaum ducem & deinde primum regem Poloniæ, Poloniam liberasse ab omni externa iurisdictione, & insuper multas alias terras suo subiecisse imperio, sed quas ignauus filius eius Miesco post ipsum rursum perdidit: quin & Bisetislaus dux Bohemiæ ingressus Poloniam, illam misere uastauit, donec Casmirus monachus uocatus ad regnū Polonię, ducem Bohemiæ ad homagiū coēgit. Postea uero desinēte regno Polonię cœpit regnū Bohemię, sicq; per uices hęc duo regna aliquandiu mutuo sibi fuerunt exitio. 6 Iamires. Alij appellant eum Ianurē fuitq; natu maior & successit patri in ditione. Vdalricus uero amplexus militiā, sequebat̃ regem Romanorum Henricum sanctum. Et cum audiret patriam à Polonis laborare, impetrata à rege uenia, Bohemiā repetiuit, & magno labore repressis hostibus, fratrem regno non idoneum excæcauit, ipseq; præfuit magna cum laude. Expugnauit quoq; Mescho dux Pragam ciuitatem, Vissegradum autem arcem, in qua erat dux Iamiris, expugnare nequiuit. Interim Vlricus congregato exercitu, subito irruit in Polonos qui Pragam occupauerant, & occidit multos. Euasit tamen Mescho cum paucis in Poloniam. 7 Bisetislaus & ab alijs Brzetislaus, quum adoleuisset, Iutham Ottonis Imperatoris secundi filiam, quæ apud

Diuus Wenceslaus.

Primus episcopus Pragensis

Praga à Polonis expugnatur.

Ratisponā in monasterio nutriebatur, quãuis nuncq; uidisset sola fama cõmotus ui rapuit, solusq; cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatẽ eius insequi nequeũtibus, ab Imperatore ex fuga retractis atque occisis. Non improbauit pater Vdalricus factũ, sed admiratus audaciã, tantũ se filium genuisse gauisus, matrimoniũ cum rapta in Morauia celebrari mandauit, tanto præstantiorẽ filium æstimans, quãto nobilius est Imperatoris quàm uilici filiam amauisse. Pater autẽ puellæ incõparabile nefas detestatus, quòd auderet uir imperio subiectus, tantam irrogare Imperatori domino suo iniuriã, iureiurãdo affirmat exercitum in Bohemiã ducturũ, terrã malis affecturũ, sibiq; sedem in medio regni collocaturũ. Statimq; cum exercitu Bohemiã instar torrẽtis cuncta secum rapientis ingreditur. Contrà Vdalricus filiusq; castra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli cõuenerant, tum Iutha cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus sparsis, scissa unguibus facie, uicto periculorũ magnitudine muliebri pauore, ausa telis sese inferre uolantibus, inter primas acies prosiliens, patris palloquiũ priusquã furor ardeat amplior exposcit. Quo impetrato, fateor inquit pater, iustum te bellum mouisse, cuius filia rapta est, illumq; pœna dignum qui te cõtempsit, nisi compulisset amor, cuius cęca cõsilia sæpe ueniam meruere. Sed age obsecro, pone ante oculos quẽ armis insequaris: gener tuus mihi maritus cui tantopere irasceris, & fortasse nepos tuus eius filius in uentre meo cõceptus est. Parce oro filiæ, parce nepoti, patrem illi mihi uirum dimitte. Non est degener maritus, nec solui consummatũ matrimoniũ Rom. ecclesia sinit: nec tibi uictoriæ potestas est: utricq; uires, utricq; belli artes suppetunt. Mars dubius casum respicit. Ne obsecro pater, mei causa tantam militiam morti obijcito: parce cui ego prior lęsa, peperci. Illachrimatus pater audita filia, facturumq; se quod illa uellet nisi obstaret iuramentũ. Tum Iutha. Et maritus inquit meus iureiurãdo astrictus est, Teutoniã armis lacescere, sed uana religio, quæ sceleri locum facit. Vim criminibus sacramenta non addunt. Inueni tamen si libet uiam, qua te simul promisso uirumq; soluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos, ueniam commissi petet, te regem, te dominum profitebitur: neque impedimẽto erit, quo minus sedẽ in medio Bohemiæ colloces, ibiq; ius dicas. Placuit Imperatori consiliũ filiæ atq; in eius uerba fœdus ictum, exercitus cõsalutati & in Boleslauia, quæ umbilicũ Bohemię tenet, sedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuũ rei monumentum principibus terræ insigne datum imperialis aquilæ. Exinde Bisetislaus Morauiam ex paterno indulto rexit, Polonosq; qui magnam eius partem occupauerant, bello deleuit. Extendemus nunc consequenter genealogiam principum Bohemiæ, initium facientes à Bisetislao.

Raptus regiæ uirginis.

Oratio filiæ ad patrem.

Iuramentum impium non seruandum.

Boleslauia.

7 Bisetislaus
- 8 Spitigneus
- 9 Vratislaus rex
  - Brzetislaus. — Vradislaus. secundus — 14 Primislaus
    - Wenceslaus
    - 15 Ottocharus qui & Primislaus quintus.
  - Ludmilla
  - Iuditha
  - Boleslaus
  - Borzineslaus
  - 11 Vladislaus. — 13 Fridericus.
  - 12 Sobeslaus
- 10 Conradus
- Iaromirus episcop.
- Otto

Dum

Dum hæc aguntur anno post Christum natum 1030. Boleslaus apud Cracouiam excæcatus interijt. Vdalricus quoq; uita functus est. Qua re cognita, Iamires & ipse cæcus, ducatum Bohemię suopte ingenio nepoti dimisit. Bisetislaus ergo Polonos, ulturus auum, pulsare bello non timuit, Cracouiamq; armis captam funditus euertit. Gneznā quoq; metropoliticam urbem diripuit. Quod cum Imp. Henricus accepisset, indignatus, Bisetislaū aut resarcire Polonis damna aut bellum expectare iussit. Ille nihil se Imperatori nisi tributum debere respondit à maioribus institutū. Pendebat aūt dux Bohemię Imperatori quotannis 120. boues, & argeenti puri 150. marcas, id se neq; neglexisse hactenus neq; neglecturum. Imperator his auditis ex Ratispona in Bohemiam copias traducit, Bernhardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iusso. Ingressus syluā præcisis arboribus iter intercœptum reperiens, milites securibus uiam aperire iubet. Magnus hic labor equiti, erant enim uastæ magnitudinis arbores, multaq; robora incidenda, priusquam iter pateret. Ob quam rem quum ad interiora peruenissent, fessi ac sitibūdi proiectis armis flumina petunt. Tunc Bisetislaus ex insidijs prodiens, palantes atque inermes aggressus, stragem haud paruam fecit. Imperator repentino commotus malo, multis suorum desideratis, fuga salutem petit. Bernhardus uero, quem Syluius Othardū uocat, fines Bohemiæ ingressus, septētrionalem prouincię partem longe lateq; populatus, his cognitis cum præda domum reuertitur. Sequenti anno Imperator & Bernhardus maioribus collectis copijs redeuntes, transmissa sylua, ferro ac flamma cuncta uastarunt, Bisetislaū armis diffidentē intra Pragę mœnia obsederunt. Is animo fractus ueniam petijt, & dictæ sunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorum tributū pensum. Mortuus est autem Bisetislaus anno 1052. in aprili. 8 Spitigneus post patrem imperio potitus, omnes Teutonici generis Bohemia excedere iubet, nec matri Iuthę potestatē manendi facit. Exinde Morauiā infestis petens armis, fratres bello aggreditur. Vratislaus audito germani aduentu, fugit ad regem Andream in Vngariam. Conradus & Otto fratri se dedunt. Vxor Vratislai capta, aliquandiu in uinculis habita, tandemq; dimissa dum uirū in Vngaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœstus ea re Vratislaus, ab Andrea rege cōsolationem accepit, qui filiam suam Adelheidim nuptam ei tradit. Quod uidens Spitigneus, fratrem reuocauit & cuncta quæ armis abstulerat restituit. Iutha uero à filio deiecta, quū secundo nupsisset, breui mortua est. Mortuus est & Spitigneus, & successit ei Vratislaus. Qui Morauia inter fratres diuisa, Iaromirū, quem pater ecclesiæ dedicauit, inuitum ordinari iussit. At is ad Poloniæ duces fugiens militarem disciplinam sectatus est. Sed reuocatus, Pragensis episcopus factus est ac mutato nomine Gerhardus appellatus. 9 Vratislaus anno 1086. ab ortu Christi Maguntiæ in concilio principum ab Henrico quarto rex declaratur, Morauorū regno & iam extincto, in Bohemiam translato, Polonia, Slesia, Lusatia, Morauia Bohemorum regno adiectis. Chronica tamen Poloniæ paulo aliter sentit, ut suo loco dicemus, & iam quoque memorauimus. 10 Vita functus Vratislaus, non filium sicut optauerat, sed Conradum fratrem habuit successorem. Qui septimo mense potitus Imperio, morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. 11 Vladislaus iste à Friderico primo sibi & posteris regiam dignitatem obtinuit, quam Conradus pater & fratres eius non habuerunt, sed ducis tantum nomine usi fuerunt. Hic pontem super Multauiam, quo uetus Praga minori iungeretur ædificauit, in 24. arcus protensum. 12 Sobeslaus quinque annis ducatu non regno functus, à prouincialibus exactus in exilio interijt. Krantzius scribit Sobeslaum istum ex primoribus procerum fuisse & ditionem sibi non debitam occupasse, filium regis sui paterna ditione exclusisse: quapropter actus in exilium legitimo hæredi fecit regni locum. Fridericus is erat, cuius nomen genti alienum, declarat honori Imperatoris datum, ut ex eo uocabulum sortiretur. Sed neque diu ille præfuit, abstinuitq; regio nomine, quòd perinde chariorem se proceribus sperabat. Successit Friderico Conradus uir nobilissimus, sed qui Imperatorem in Italiam sequutus in agmine moriens defecit. Bitislaus qui & Henricus dictus, exinde accepit Bohemiæ gubernacula, regio & ipse tēperans nomine. Et quū esset Pragensis episc. 16. annis pontificatū simul & principatū Bohemię tenuit. Cui morienti frater Wentzeslaus successit, qui & ipse cum patribus suis regio nomine tēperauit, siue quòd magis ui quàm iure imperauerunt, siue quòd Rom. regis indultum sumendæ coronæ, more maiorum obtinere non ualuerunt. Wenceslaū Primislaus Vladislai secundi filius, ditione eiecit & à Philippo Rom. rege Friderici filio, coronā regni est adeptus. 14 Primislaus,

Cracouia euertitur.

Strages in Bohemiæ sylua.

Morauiæ regnum transfertur in Bohemiam.

Pons Pragensis.

Rex & episcopus.

partum ſeu recuperatum regnum Wenceslao filio reliquit, & Ottocaro Morauiam dedit. Fuit autem Wenceslaus monoculus, qui ſine liberis decedens, regnum Ottocaro reliquit, quem Odoacrem Itali uocant. Hic Margaretam Friderici ducis Auſtriæ ſororem & iam anum duxit uxorem repudiata ſorore marchionis Miſnenſis, nec tam coniugis ætatẽ quàm dotem animo uoluens, ſterile iniit coniugiũ. Inhærebat enim illi Auſtria ueluti hæredi. Vlricus quoque Carinthiæ dux deſtitutus uirili prole, accepta pecunia ab Odoacre, deſignauit illi regiones Carinthiam, Carniolam, marchiam Sclauonicã & multas alias regiones, unde Bohemus iſte non parum intumuit. Fecit tamen illi marchio Miſnenſis magnum negocium ob repudiatam ſororem, unde magni motus in Bohemia & extra excitati ſunt: at Oodoacer in gente ſua regnum tenuit, omniũ regũ potentiſſimus. Fundauit in littore maris Balthici anno 1254. præclaram urbem, cui nomen indidit, ut mons regalis diceretur, ſedes nunc magni magiſtri ordinis Teutonicorũ. Quantũ autem huius regis aucta fuit potentia, tantum etiam inſolentia creuit: Viuenteq; uxore eius nouiſſima, quæ ſibi tantum imperium adiecerat, alteram ſuperinduxit, nempe Cunigundã, regis Maſſouiæ filiam. 15. Ottocarus. Multa ſcribuntur de Ottocaro ſiue Odoacre iſto, quæ tamen partim in patre & partim in filio eiuſdem nominis facta uidentur. Rudolfus comes de Habſpurg tunc præerat imperio: qui cum pridem regis Odoacri curiæ magiſter fuiſſet, minoris à rege pendebatur. Miſit ergo Cæſar Rudolfus legationẽ regi, Auſtriã, Carinthiã cum cæteris prouincijs repoſcẽs, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Vlricus prouincias ſuas iniuſſu Imperatoris uendere poterat. Recuſat rex, & armis tueri parat, quod legitimo accepiſſet titulo. Erant qui ſe interponerent uiri ſenſati bello, quod exoriri timebatur. Effecerant inter utroſq; reges ſerio tractantes, ut Bohemus modeſtior factus, Auſtriam redderet Imperatori, atq; exinde datis acceptiſq; filiabus, affinitas utrinq; iungeretur, & prouinciæ de quibus lis eſſet, dotales fierent. Adeptus Auſtriam Rudolfus, Ottocarum in uerba ſua iurare more maiorum ſuorũ expoſcit. Id ſuperbo regi grauius uiſum, tanq; ex domino ſeruus fieret. Diſcordia hinc noua oritur, indicitur utrinq; bellum. Quumq; in certamen inſtructa acie utriq; deſcendiſſent, uixq; mille paſſuum interiectũ eſſet ſpacium, Ottocarus Rudolfi copias uereri cœpit, atq; illico de cõcordia cogitauit: mittit legatos per quos iuraturũ ſerite pollicetur, ſi modo honoris ſui cauſa intra auguſtale tabernaculũ clam id fiat. Accepit

Odoacer rex potentiſsimus.

Auſtria feudũ uirile: alij tamẽ aliter ſcribunt

conditionẽ Imperator, illiusq; lepido cõmento pudorem eluſit. In medio ſpacio auguſtale intenditur Imperatoris iuſſu, ſuggeſtus hercle ſublimis intus, cum ſella paratur. Mox ipſe diademate imperatorijſq; inſignibus ſane conſpicuus, conſidentibus imperij electoribus, cæteriſq; in ſubſellijs rite proceribus, Ottocarum acciri iubet. Is cum paucis optimatibus tentorium ingreſſus, præreuerenter ſuggeſtum conſcendit, ac ſupplex ad eius genua conſtitutus, dux ex more ſolenne ſacramentũ præſtat, ecce tentoriũ ex induſtria compoſitum, in quatuor

Lepidum commentum.

in quatuor partes ex impulso solutũ decidit. Callida ruina Ottocarũ ad Cęsaris genua supplicem, utriq; exercitui spectatũ exhibuit. Hinc Alemãni gloriosum & è solio præsidentẽ Imp. hilares, hinc tristes Bohemi supplicantẽ regem spectabant. Subticuit Ottocarus in præsentia, & indignatione cõpletus domum rediJt. Hoc ubi uxori nunciatũ est, tot uirum illa cõuicijs affecit, donec aduersus Imp. abolendæ huiusce turpitudinis gratia bellum instaurauit. Rudolfus uiolato fœdere, pòst ubi se ad bellũ prouocari conspicat, exercitũ reparat, & haud procul à ripa Danubij utriq; conuenere, datoq; signo manus conserũt, dimicatur atroci diu utrinq; pugna: cecidere ex utraq; parte plurimi. Tandẽ inclinata acie, Bohemorũ strages longe maior fuisse dicitur. Interijt quoque inter plurimos Ottocarus ipse, anno salutis 1278. Habes quoq; supra in descriptione Austriæ hanc historiã paulo fusius descriptã. 16 Wenceslaus iste cum pater interiret natus fuit annos septem, atq; ob id regnum tutorio nomine ab Ottone marchione Brandenb. 5. annis fuit gubernatũ. Wenceslaus adultus factus, duxit uxorẽ Iutham filiam Cæsaris Rudolfi antea sibi desponsatã. Soror autem eius Agnes nupsit Rudolfo Rudolfi regis filio, qui tamen non diu uixit, relicto filio Ioanne, qui postea patruũ suum Albertũ regem Rom. interfecit. Wenceslai uero regis Bohemorũ tanta fuit uirtus, ut Imperatore Rudolfo moriente, illi à principibus Romanum deferretur imperiũ. Sed qua uirtute promeruit, eadem modestia recusauit, asserens satis superq; sibi laboris esse, paternã ditionẽ æquis legibus gubernare, externis se libenter abstinere, cedereq; dignioribus, uir tanto imperio magis donandus, quo magis à se abegit. Præfuit autẽ regno sex annis, præmatura morte sublatus. Bohemi mortẽ eius magno mœrore sunt prosequuti. Fuerat enim mansuetus & clementiss. princeps, sanctitatisq; admirãdæ. 17 Wenceslaus iste successit patri, moribus tamẽ eidem longe dispar. Nam quum ebrietati & luxuriæ indulgeret, aliorũ bona diriperet, aliorũq; uxoribus illuderet, apud Olmunciũ Morauiæ ciuitatẽ in domo Decani pontificalis tribus uulneribus cõfossus, duo de uiginti annos natus interijt. Deprehendit homo Thuringus cruento gladio, & priusq; de coniuratis & de crimine confessionẽ faceret, ab imprudenti populo laceratur. 18 Henricus princeps Carinthiæ, qui Wenceslai sororem Annam uxorem habuit, creatur rex post Wenceslaũ. Albertus uero Cęsar pulso Henrico Rudolfum filium suum constituit regem, tradiditq; ei in matrimoniũ Elisabetã Wenceslai senioris relictam. Qui quum magna Bohemorum spe regnare cœpisset, subitaneo morbo correptus, primo regni sui anno absque liberis decessit, redijtq; Henricus memoratus ad sceptra.

Morosa uxor.

Wenceslai uirtus.

Rex cõfoditur

15 Ottocarus
- Agnes, cuius maritus Rudolfus — Ioannes occisor patrui
- 16 Wenceslaus senior, uir sanctus
  - 17 Wenceslaus iunior.
  - 18 Anna, cuius maritus Henricus princeps Carinthiæ
  - 19 Elisabet cuius maritus Ioannes de Lutzelburg.

19 Hanc Elisabetam quidam aiunt fuisse alteram sororem iunioris Wenceslai, alij asserunt filiam eius fuisse. Quum igitur Henricus regnũ Bohemiæ iterum adeptus esset & Albertus Cæsar cum magnis copijs Bohemiã ingressus, regionẽ longe lateq; afflixisset, Henricum tamen regno deijcere non potuit, prius ipse à nepote occisus, quàm meditata in Bohemos exequeretur. Henricus postea comes Lutzelburgensis electus in Rom. regem, dictam Elisabetam 18. annos natam, clam iussam ad se uenire, apud Spiram Ioanni filio suo quatuor annis minori matrimonio coniunxit, fecitq; filium regem Bohemiæ. Renitebatur quidem Henricus Carinthiæ princeps & muniuit Pragam, sed oppidanorũ proditione ciuitas Ioanni fuit tradita, atq; Henricus effugit. Ex eo tempore usque ad Sigismundũ Imperatorem, Bohemia in potestate Lutzelburgensium annis fermè 126. fuit.

19 Elisabet regina Bohemiæ Ioan. Lutzelburgẽsis maritus eius
- Ioannes princeps Morauię
- 20 Carol⁹ rex & Imperator
  - 22 Sigismundus
    - 23 Elisabet cuius maritus Albert. dux Austriæ
      - 24 Ladislaus sine hæred.
      - Elisabet cuius maritus Casimirus rex Poloniæ
        - 25 Vladislaus
          - 26 Ludouic⁹
          - 27 Anna
  - 21 Wẽcesla⁹

19 Ioan-

19 Ioannes Lutzelbergeñ. potitus regno Bohemię, habuit multa intestina bella: quin et contra Australes bellum gessit & triumphauit. Casimirũ quoq; Polonũ coëgit, ut sibi solueret uiginti millia marcarum argenti pro iure suo quod habuit in regno Poloniæ. Cracouiam tamẽ obsidione cinxit, sed deficientibus cõmeatibus abire compellit. Sub senectutẽ eius lite implacabili inter Philippũ Gallum cõsanguineũ eius & Eduardũ Anglum excitata, Gallus Bohemũ cum filio pro auxilio præcat, magnamq; pollicetur pecuniã, quam Ioannem regem Bohemũ quidam affirmant accepisse & pro coronatione filij erogasse. Cum autem Gallus cum copijs suis subsequeret exercitũ Angli, qui in sylua delituit, in insidias hostis decidit, stragemq; immensam passus, cum summa ignominia fugit, uiginti millibus suorum occisis & prostratis. Inter quos rex erat Bohemiæ Ioannes cæcutiens (nam à medicis excęcabatur, qui eum ex toxico aliàs liberare nequibãt) dux Lotharingię, comes Flandriæ, & multi alij insignes & electi milites. Carolus regis Ioannis filius, aufugit. Anglus uero contemplatus cadauera post cædem, & Ioannem Bohemũ prostratum uidens, dixit: Alius certe lectus deceret Bohemiæ regem. Tum in Lutzelburgum fecit eum deportari. Regnauerat autem in Bohemia 35. annis & tandem cruentiss. se immiscuit bello.

Rex Bohemiæ in prælio cadit

20 Fuit Carolus triginta annorum & unius quum patrem amitteret, in baptismo Wenceslaus & in confirmatione à Carolo Francorũ rege Carolus uocatus, apud quem pueritiæ rudimenta peregit. Fuit uir magnorũ operum, qui regnum Bohemiæ tum religionis cultu, tum legum ac morum disciplina illustrauit. Anno Christi 1361. schola liberaliũ artium ab eo Pragæ est erecta, noua ciuitas mœnibus cincta, palatium regium magnificentissime extructũ, monasteria multa fundata, arces constructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Iohanni fratri suo Morauiam possidendam concessit, Vissegradum nouis muris ac propugnaculis communiuit, & pontem Multauiæ, quæ corruerat, restaurauit, ecclesiam Pragensem in metropolim erexit, quum antea Maguntino pontifici subiecta esset. Clarus profecto Imperator nisi Bohemici regni gloriam cum iactura Romani imperij quæsiuisset. Illud quoque nomini suo non paruam inussit maculam, quòd Wenceslaum filium natu maiorem in imperio sibi successorem adhuc uiuens ordinare conatus est, idq; pecunia. Nam cum principes electores haud facile ad eam rem trahi possent, quod uirtute obtinere nõ potuit, pręcio comparauit, promissis cuiq; electori centum millibus aureis. Quos quum repræsentare nõ posset, publica illis Romanæ reipublicæ uectigalia obligauit, perpetuum imperij malum. Hæc pius papa.

Carolus quartus Imperator

Pragensis ecclesia fit metropolis.

Carolus nocuit imperio

21 Wenceslaus ætatis suæ anno secundo, permittente patre regni Bohemici sceptrum assequutus, exin sollicitante patre Carolo annos natus quindecim eligitur in Rom. regem, & deinde Aquisgrani cum Ioanna prima eius coniuge coronatus. Sub eo multa fiebant in Bohemia scandala & enormia facinora. Miseri Iudęi populari tumultu spoliantur sine causa, uiri quoq; insontes sine noxa exquisitis & nouis cruciatibus plectebantur. Nimia itaq; Wenceslaus usus tyrannide, tandem à baronibus regni captus, quatuor mensibus & diebus 7. custodiæ est traditus, donec per fratrem suum Ioannẽ marchionem ducem Lusaciæ & Procopium Morauiæ marchionẽ est liberatus non sine reipub. ingenti iactura. Cum ergo tyrannide, socordia, luxu omnia fœdaret, conquesti prouinciales Sigismundo fratri regi Vngariæ, iterum à Sigismundo est captus, & ut securius custodiretur, Alberto duci Austriæ est traditus. Sed cum negligenter custodiretur, fuga elapsus regnum repetijt, rursusq; eo potitur: neq; uitam emendans aut mutans, uino, uentri, Veneri, dies noctesq; inseruiuit. Et ueluti porcus domi clausus ac saginatus, neque regni negocia solerter ordinauit, neque ecclesię schisma extirpauit, & ideo ab imperij principibus crebro admonitus cum nil curaret, imperio est deturbatus. Et quum post Ioannem Hus alius surgeret Ioannes ordinis Præmostratensis & cum sua sequela in regiam prorumperet, orans Wenceslaum ut designaret sibi ampliores ecclesias, quòd iam populi maiorem obtinerent partem, cõuersus rex ad Nicolaum quendam, qui pro multitudine loquutus fuerat, inquit: tu quo nos è regno eijceres orditus es telam, at ego laqueum inde efficiam quo te postea strangulem. Audientes populares minas, magis sunt accensi, ut cogeretur rex fugere ad arcem Vissegradensem. Rex tamen consulibus nouæ ciuitatis imperauit, ne ulterius permitterent illos dominicum corpus, ut solebant, cum pompa deferre. Quod cum consules exequi uellent, Hussitæ furentes prætorium petiere, consules undecim metu periculi fuga saluati sunt. Septem qui remanserant & cum his iudex urbis atque alij nonnulli ciues raptim intercepti, ex altissimis fenestris in forum præcipitati, lanceis ac uerubus irati populi excepti,

Wenceslaus tyrannus.

Wenceslaus rex porcus.

excepti, dirum spectaculũ præbuere. Camerarius regni, qui cum trecentis equitibus ad sedandum tumultum occurrerat, ubi furentẽ plebem animaduertit, de sua uita sollicitus, fuga sibi consuluit. Ea cum regi renunciarentur, cunctiq; circumstantes attoniti facinus detestarentur, at ego inquit pincerna futura hęc præscieram: quem rex indignatus correptũ repente in pedes suos prostrauit, & arrepto pugione conatus est interficere, sed impeditus à circumstantibus, ægre illi uitam dimisit. Nec mora, rex paralysi correptus, ægrotare cœpit, atque intra octodecim dies signatis nominibus sectariorũ, quos neci destinauerat, fratrem assidue uocitans, & amicorum auxilia anxius expectans, antè uita excessit quàm uocati principes adessent, anno ætatis suæ quinquagesimo septimo, successitq; ei Sigismundus. 22 Sigismundus frater Wenceslai, factus est post fratrem rex Bohemiæ & postea mortuo Ruperto rege Romanorum & principe Palatino, electus in Imperatorem, ductaq; Maria filia regis Vngarię uxore, regnum adeptus est Vngariæ. De quo infrà multa in descriptione Vngariæ. 13 Elisabet unica filia Sigismundi, ducta ab Alberto duce Austriæ & electo Roman. Imperatore, transtulit regna Bohemię & Vngarię in Austriam, cuius historiam infrà in Vngariæ descriptione inuenies. 24 Ladislaus utriusq; regni hæres, quum peruenisset ad adultam ætatem, cœptum est decerni de sponsa. Nulla autem inter multas Magdalena dignior omnium iudicio uisa est, Caroli regis Galliæ filia, cui par ætas, genus ac forma, morumq; præstantia inesse uidebatur. De nuptiarum loco tandem conuentum est, ut earum celebratio fieret Pragæ in Bohemia. Parantur itaque regiæ nuptiæ insano sumptu. In tanto uero apparatu rex media nocte in decembri sæuo ac repentino morbo corripitur. Afferuntur uariæ causæ morbi illius. Increbrescente morbo animam efflauit, nullumq; dirę mortis indicium indidit, anno 1458. Aliqui morbo, ueneno alij subreptum affirmant. Res tamen ubique ueneni suspitione non caruit, cuius quidem autorem Georgium regni gubernatorem fuisse rumor erat. Quin & Rochezana regiæ mortis crimine non caruit. Metuebant enim Hussitæ, ne in tanto principum conuentu omnes extinguerentur. Georgius itaq; Pogiebracius regni gubernator eodem quo regis exequiæ peractæ sunt die, optimates omnes conuocari iubet. Quibus coactis, gubernationẽ suam ad Pentecosten usque à rege olim propagatam fuisse nunciauit: interea de creando rege cogitari oportere, se interregni tempore rempub. ex instituto suo gubernaturũ & daturum operam, ne quid illa detrimenti patiatur. Præpotenti & prętorianis cohortibus stipato, nemo in senatu neq; foris aduersari ausus est, nec obijcere, ex morte mandantis, potestatem dudum esse finitã. Haud mora Pragenses huius imperio paruere. Mathias Coruinus, qua rex diem obijt, Pragam aduectus in Georgij potestatem deuenit. Mox à Georgio regalia sunt indicta comitia, quo multi competitores descendẽre, in primis Caroli regis Gallię oratores, Casimirus rex Poloniæ, qui Ladislai regis sororem olim duxerat, Guilelmus dux Saxonię, qui Annam alteram Ladislai sororem uxorẽ habuit, item Fridericus Imperator, Sigismundus & Albertus duces Austriæ. Sed postquam regalia comitia aduenerunt Georgius Pogiebracius, domi forisq; præclarus, ætate grauis & consilij compos, rex Bohemiæ declaratur. Is populi gratiam diligenter coluit, ut se tali fauore munitum, proceres qui opibus & nobilitate præstabant, formidarent. Cum Casimiro Polono magna ingenij dexteritate se gessit. Mathiam Coruinum quem captiuum habebat, nec gratuito restituere uolebat, bene tractauit, carcere nunquam indecoro cohercuit. Ad tantam orbitatem duo regna Pannoniæ & Bohemiæ redacta fuerunt, ut è nobilissimo genere ad mediocris fortunæ manus ambo peruenerint. Hoc ad Pogiebraciũ, quem nulla maiorũ stemmata decorabant, illud ad Coruinũ recidit, qui ex uulgaribus ad comitatus dignitatem sublimatus fuit. Cumq; Vngari de noui regis electione deliberarent, misit Elisabet Mathiæ mater episcopum Varadiensem in Bohemiam, rogauitq; ne unquam Praga recederet, donec filij liberationem transegisset. Episcopus uero uidens Mathiæ liberationem auro posse obtineri, sexagies mille aureorum, (alij quadragies) redemptionis præcium promittit. Factis autem comitijs in Vngaria, electoque à maiori parte Mathia in regem, & designato ei ob adolescentiam eius ad quinquennium gubernatore, mittitur legatus in Bohemiã qui Mathiam reducat. Præcesserunt tamen literæ quædam legatum, quas ubi rex Georgius inter cœnandum legisset, accubantem sub se in imo loco Mathiam continuo superius ascẽdere sibiq; assidere iussit. At illo attonito & percunctãte cur ita præpostere fieret, respõdit rex: cœnam perfice, exacta cœna faustum ac felix audies nuncium. Subticuit adolescens & spe

Hußitarum furia.

Præmatura Ladislai mors

Mathias Coruinus.

Alienus fit rex Bohemiæ.

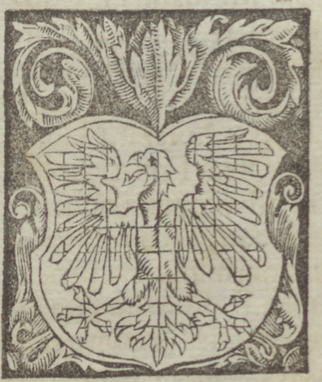
Mathias rex salutatur.

cōpletus cœnare non poterat. Poſt cœnam rex, quid mihi Mathia, inquit, ex olueris, ſi ſummam tibi nunciauero lætíciam? At ille: nil mihi rex libertate lætius eſſe poteſt: quam ſi conceſſeris, perpetuã ſi potero gratiam etiam quamcũq; petieris me recipio relaturũ. Tũc ait rex: Salue Mathia rex Vngariæ. Te Vngari regẽ propter immortalia diui patris tui beneficia regẽ declararunt. Proinde age quæſo, perpetuũ inter nos percutiamus fœdus, pcuſſum'q; ſacri coniugij uinculo ac pignore ſanciamus. Dedit itaq; illi Catharinã filiam uxorem, quæ quarto exacto cum Mathia anno immatura morte ſurrepta eſt. Cõparauit aũt rex Georgius magnũ exercitum, ut pro dignitate regem ac generum in Vngariam reſtitueret. Egreſſi quoque Vngari ſuſcipiunt regem ſuum in cõfinio Morauię & Vngarię, ſalutant'q; eum & adorant. Plauſus tam ingens per horam editus & tantus tubarum clangor, tympanorũ tinnitus & æ nearum machinarum crepitus paſſim effuſus eſt, ut cœlum collidere uideretur. 25 Vladiſlaus filius Caſimiri regis Poloniæ & Eliſabetæ ſororis Ladiſlai regis Vngariæ, poſt mortem Georgij Pogiebracij qui ſe ui in regnũ intruſerat, fit rex utriuſq; regni, Bohemiæ & Vngariæ, genuit'q; Ludouicũ & Annã. 26 Ludouicus utriuſq; regni hæres & ſucceſſor, anno Chriſti 1526. infeliciſſime contra Turcam pugnans, in paludem cum equo auerſa corporis parte incidit & perijt. 27 Anna ſoror Ludouici regis nupſit Ferdinando Hiſpano, qui poſt mortem Ludouici factus eſt rex utriuſq; regni, etiamſi melior pars Vngariæ illi per Turcã ſit adempta, id quod infrà apud Solimannum Turcarum principem non tacebimus.

MORAVIA.

HAbuit olim Morauia ſuos reges, qui imperiũ tenuerunt in omnẽ gentem Bohemorũ & Polonorũ, fuit'q; regnũ latiſſimũ ac potentiſſ. Circa annũ Chriſti 900. Zuanto copius ditione tenebat Morauiã, Bohemiã, Schleſiam, Poloniam'q;, quarum duces illi parebãt. Ipſe aũt animis ſublatis de magnitudine ditiõis, Imp. Rom. Arnolfo tributa ſoluere, quæ aliquandiu ſoluiſſet Ludouico Germaniæ regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, ſed ipſe quoque magnis reluctat̃ uiribus, tandem'q; ęquis uiribus diſceſſum eſt. Sederãt tum Vngari gens noua, ad repagula, quæ illis Morauorũ rex obiectaſſet, nec erat ulla tranſcendendi facultas. Imp. qui in animũ induxerat, non niſi uictor redire à Morauis, undecunq; circũſpexit auxilia: aperuit tranſitũ Vngaris, immiſit'q; hoſtem Chriſtianis populis, qui infinitis poſtea malis prouincias afflixerũt. Sed tum opera illorum uſus Imperator, ſupprimit Morauorũ regem, & multis peſſundatis atq; captis, in fugã uertit eum. Ille elapſus in profundũ ſolus ſe recepit ſaltum, & proiecto regio apparatu, ad ſolitariũ quendã ſe contulit, cuius uſus contubernio ſanctitatis, in finem uſq; uitæ heremiticã uitam impleuit, & moriturus quis eſſet aperuit & in Chriſti pace quieuit. Tunc Bohemia, Polonia & Schleſia ſuum quęq; prouincia ducem conſtituit, tributa tamẽ ſuperioritatis agnitione uel modica pendentes. Eiſdem ferè temporibus, imperãte Græcis Michaële uenit Cirullus doctor & apoſtolus omniũ Sclauorũ unà cum Metodio, & poſuerunt fundamentũ Chriſtianæ fidei in Morauia, erexerunt'q; epiſcopalem eccleſiam in oppido Vielagradenſi. Vnde uocati à Rom. pontifice & correpti, cur ſacra celebrarẽt in lingua Sclauonica, reſponderũt, quia ſcriptum eſt, Omnis ſpiritus laudet dominũ. Sunt Morauí gens ferox & rapinarũ auida. facta'q; eſt olim prouincia Romanorum & ordinata inter quatuor

Imperator immitit hoſtem Chriſtianis.

Morauis prædicatur Chriſtus.

quatuor marchias imperij, deinde incorporata regno Bohemiæ, quæ olim Bohemiæ fuit domina. Sigismundus Imperator postea dedit eam dono Alberto genero suo. Rebellantē uero Albertus magnis affecit cladibus. Nam supra 400. uillas una excursione combussit, mortales multos neci dedit, pecus omne penè abegit, iugumq; ferre gentem coëgit. Barones omnes Hussitarum sectatores sunt. Sunt in ea prouincia complura oppida plena populo & opibus abundantia, inter quæ Brunna principatū obtinet. Olmucensis ciuitas unica est pontificalis sedes. Sermo genti mixtus est, Teutonicus & Bohemicus, superant tamen Bohemi, quorum regionis est imperium.

Morauia olim domina Bohemiæ.

Brunna caput Morauiæ.

SCHLESIA.

FVit hæc prouincia diu sub imperio Polonorū, tandemq; subijcitur coronæ Bohemiæ, accipiens nomen illud ab amne Schleso, uel ut alij sentiūt à Schleso rege. Odera fluuius perlabit eam. Latitudo eius patet itinere triū dierum, & longitudo eius itinere quatuor dierum, extenditurq; à regione Vngarica usq; ad Brandenburgensem marchā. Fuit episcopalis sedes primū Nyssæ, deinde translata fuit per Casimirum primum ad Vratislauiā metropolim prouinciæ. Fuerat iste Casimirus monachus ordinis Cistertiensis, sed qui rursum è cucullo euocatus est, quando totum regiū semen in Polonia usque ad eum defecit. Eam historiā inuenies in Polonia copiose descriptā. Sermo populi Schlesiæ est germanicus: ab altera tamen parte Oderæ ubi Poloniā respicit, pręualet Polonica lingua. Habet regio duos præcipuos ducat⁹, unū in Legnitz, cui magna ps terrę & populi subsunt, alterū in Schweidnitz, qui paret regi Bohemiæ & is habet in eo præfectū seu Vicetenentē, qui in oppido lawer manere solet, & quatuor in anno unà cum reliquis nobilibus in oppido Schweidnitz celebrat iudicia. Multitudo ducum inter quos paterna hæreditas per capita diuisa fuit, lacerauit prouinciā in multas partes, unde regio frequētes incurrit calamitates, & crebris exposita fuit latrocinijs. Terra ipsa uallatur montibus & multis interspergitur syluis, humectat plurimis riuulis quos Bohemiæ montes extrudunt & ad Oderam destinant, unde regio multum fœcundatur. Incolæ bibunt potum ex cerere factum, quem ceruisiam uocant. Infertur quoq; uinum ex Morauia & Vngaria: & iuxta Crosnam oppidum crescit uinum, sed quod pro magna parte per Oderam in Prussiam & alias maritimas terras auehitur. Aiunt etiam uictum in hac regione cōparabiliorē esse & in minori præcio inueniri, quàm in alijs circumiacentibus terris.

Vratislauia metropolis.

Vratislauia metropolis Schlesiæ.

VRatislauia uulgo Presla, caput Schlesitici populi, ciuitas amplissima est, ad ripam Oderæ sita, quondā à duce gentili Vratislao cōstructa & denominata, atque inde à Miescone circa annum Christi 970. sede episcopali decorata, quæ tamen primum fuisse memoratur in mogortio, si ue Nyssa, de quo infra copiosi⁹ in Polonia. Multiplicatis postea principū filijs, fuit ducatus quoq; in hac urbe institutus, & item forum annuarum nundinarū. Quod quum in præiudicium Poloniæ esse uideretur, rursum fuit abrogatū. Crescente itaque ciuitate ipsa in potentia & opibus, plurimum est magnificis ædibus tam priuatis quàm publicis ornata, ut etiam ciues anno Christi 1505. conati sint in ea erigere gymnasium generale omniū bonarum disciplinarum. Et super hoc Vladislai regis Vngariæ & Bohemiæ consensum, auxilium, literas erectionis, donationem iurispatronatus omnium præbendarum ecclesiæ collegiatæ sanctæ Crucis, item literarum promotorialium regis & reginæ Vngariæ & episcopi Vratislauiensis ad Iulium papam obtinuerunt,

Gymnasium in Vratislauia.

& multo

& multo ære Budæ in Cancellaria regis soluerunt, quibus cum literis & promotionibus
tria millia aureorum Romam pro expediendis bullis papæ & confirmatione destinarunt.
Vniuersitas autem Graccouiensis euigilans, ad sedem apostolicam literas regis Alexan
dri regis Poloniæ cassatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas misit, qui-
bus papa acquiescens, erectionem uniuersitatis inhibuit. In hac urbe regnante apud Bo-
hemos Wenceslao orta seditione, cõsules quorum prima potestas est per fenestras ex præ-
torio in forum præcipitati, gladijs ac lanceis iratę plebis excepti, dirum spectaculum præ-
buere, cuius rei autores Sigismundus Imperator paucis post annis securi percussit. An-
no 1511. Vladislaus pater & Ludouicus filius reges Vngariæ & Bohemię totum tempus in
homagijs à Sclesitis suscipiendis absumpsere. Vladislaus uero apud Vratislauiam agens,
uictus populi senatusqꝫ exorationibus, emporium renouauit, fuitqꝫ hæc nouitas eo anno
in nundinis quadragesimalibus apud Franckfordiã ad Mænum publicata, ut nec Poloni
nec Germani Vratislauiam mercandi gratia præterirent, sed ea urbs utriusqꝫ gentis mer-
cium limites faceret. Hęc ut firmiora essent, Ioachimus Brandenb. marchio apud Franck
fordiam oppidum ad Guttalum amnem, quem Oderam uocant, situm, consimile emporiũ
erexit, ut undiqꝫ uijs interclusis Poloni summa mercium necessitate rebus assentire coge-
rentur. Vratislaus nõnihil paterni regni Poloniensis oblitus, inductus, certis literarũ mu-
nimentis in omnibus regnis ac principatibus suis emporium obseruandum pręcepit. Inte
rea autem Sigismũdus Polonię rex per uniuersum Sarmatiæ regnum, cõmercia cum Vra-
tislauiensibus prohibuit in magnam Vratislauiensium iacturam, qui tamẽ in quartum an-
num maximis sumptibus rem tueri conati sunt, sed frustra, ut infra in Polonia latius su-
mus dicturi.

Dirum spectaculum.

Emporium nouum.

LIBER COSMOGRAPHIAE QVARTVS, PER

Sebastianum Munsterum ex probatis

Cosmographicis & historicis scriptoribus, latinis & Germanis collectus & in unum congestus.

Descriptio regni Daniæ & aliorum regnorum

septentrionalium, Sueciæ, Nortwegiæ, Gothiæ &c. simul com-
plectens succinctam earum nationum histo-
riam & res gestas.

DANIAE regnum comprehendit latissimam terram & plurimas insulas.
Prior Dania, quæ olim Cimbrica chersonesus & tandem Iutia appella-
ta est, procurrens à Saxonibus per modum peninsulæ in boream, inter
duo maria, Britannicũ & Germanicũ, paruit olim Saxonibus, non autẽ
reliquæ aquilonis regiones. Incolæ earum regionũ gesserũt ante & post
Christi natiuitatẽ multa & magna bella contra Germanos & alias na-
tiones, pręsertim quinquaginta annis ante Christũ natum, magnus hinc
populus unà cum mulieribus & pueris egressus uenerunt in Westphaliã, atqꝫ hinc digressi
& traiecto Rheno plurib. aucti populis, uenerũt tandẽ per alpes in Italiã, ut alias sibi quæ-
rerent sedes. Quod Romani uidentes, maximis uiribus tantã colluuiẽ adorti, memorabilẽ
fecerũt stragẽ, qd bellũ supra in Italia paulo fusius descripsi. Cimbri itaqꝫ amissis 80. milli-
bus uirorũ, separati à Germanis & Gallis quos apud se habebant, ferè omnes iuxta Athe
sim sunt à Rom. deleti. Teutonicorũ uero agmen ad prouinciam Narboneñ. se recipiens,
apud

Bellum Cimbricum.

apud Aquas sextias percussi occubuerunt. Gesserũt Dani ante Christi incarnationẽ pluri
ma & grauissima bella contra Saxones, propter Cimbricæ seu Iutiæ terrã, quam Dani à Sa
xonibus ereptam sibi uendicarunt: unde quoq; factum est, ut Saxones nõnunq; cogeren-
tur Danis pendere tributum. Aliquot annis deinde, nempe post Christum natum, prodije
ex Daniæ insulis alia colluies sæuissimorum hominum, qui Nortmanni uocabantur, & hi
Galliæ littora infestantes omnia igne, cædibus & rapinis complebant, ut supra suo loco di
ximus.

De situ Daniæ.

TOta Dania penè insularis est, constatq; multis partibus, maris faucibus interce-
pta. Prima est orientalis, cuius potissima pars est Scania, in qua est Lundensis ar-
chiepiscopatus, quæ magnitudine sua & opibus facile superat reliquas regni pro
uincias. Alij uocauerũt hanc Daniæ partem, Scandinauiã pro Schondaniã, id est,
amœnam

Scania. Schondania.

amœnam Daniam, aliȷ̃ Scaniam atque aliȷ̃ Sconingiã. Sunt deinde qui per Scaniã seu Scan-
dinauiam intelligendũ putant totum orbem septentrionalem, contra quos tamen Ioannes
Magnus archiepiscopus Vspaliensis scribit, secutus Saxonem Grammaticũ, qui per Sca-
niam intelligit partem Daniæ ualde piscosam, & in qua est Lundensis archiepiscopatus.
Mira ubertas schondaniæ. Multis igitur à scriptoribus nominibus compellatur, Scondia, Scondermarchia, Schonda-
nia, id est, amœna Dania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit,
sed mansit illi Schondiæ nomẽ, quod pulchritudinẽ significat, quoniam cœli beneficio, tel-
luris obsequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & flu-
minũ piscatione, uenatione nobilium ferarum, auri, argenti, ęris, & plumbi inexhaustis ue-
nis, oppidorũ frequentia, ciuilibus institutis, nulli cedit beatæ regioni. Scondiã ueteres la-
tini & Gręci ferè incognitam habuerunt, illicq; esse terrarum zonam frigidam, perpetuis
damnatam niuibus, omnisq; animantis impatientem dixerunt magno cõsensu. Pauci eius
mentionem fecerunt, inter quos Plinius 4. lib. sic ait: Quarum clarissima Scandinauia est,
incompertæ magnitudinis. Aliȷ̃ Plinio etiam antiquiores, Fortunatas terras & homines
macrobios atque omniũ iustissimos mortalium sub hoc terrarũ tractu posuerũt. Occidua
pars Daniæ est Iutia, quam Ptolemęus appellat Chersonesum Cimbricã, quæ quasi lingua
procurrit inter duo maria longè in boream, quomodo Italia in Austrum. Habet autem Iu-
tia pro termino australi Eydoram fluuiũ, qui decurrit ad occiduũ exitq; in mare Britanni-
cum, Frisios (qui ab olim Danici iuris sunt) dirimens à Tietmarsis, limes proinde Daniæ
atq; Holsatiæ. Procurrit autem Iutia itinere sex dierũ in aquilonẽ, urbibus aliquot insigni-
ta ad utrunq; mare, Balticũ & Britannicũ. Hæc regio uaria olim fortuna, à uetustissima me-
moria Saxonibus habitata est, quib. pulsis, Dani occupauere. Hodie præter ducatũ Scles-
wicensem in tres diuisa est episcopatus, Sclesvvicensem, Ripensem & Arusiensem. Hę itaq;
duæ regiones Scania & Iutia, extremitates sunt regni Daniæ & præcipua membra, quibus
intercæptę sunt multæ insulæ: quarũ locupletissima est Sialandia, quæ nunc Selandia, in
qua multę sunt ciuitates & arces atq; regia ipsa. Ibi Roschildia olim potens & munita ciui-
Roschildia. tas, ecclesiȷ̃s decorata & regum monumẽtis, nunc autem ad tenuitatẽ perducta, quòd ciues
urbium fisi munitionibus soleant insolescere. Longitudinẽ habet hæc insula biduam itine-
ris, atq; latitudinẽ ferè ęqualem. A Selandia in Scaniam traiectus multi, breuissimus in Hel-
Scaniæ laus. sinborg. Est Scania pulcherrima prouincia, armata uiris, opulenta frugibus, diues merci-
Alecum captura. bus, ecclesiȷ̃s plena, & nunc alecum captura locuples & insignis, duplici magnitudine ad
Sialandiã. Vndiq; cingitur hæc Scania mari, præter unum terræ brachiũ quod porrigit in
boream ac deinde recuruatur ad orientẽ ubi Sueciæ iungitur: sed intercedunt profundi sal-
tus, asperrimæq; rupes, per quas à Scania in Gothiam (quæ est pars Sueciæ) iter agitur tam
difficile, ut ferè leuius sit marino discrimine uitare terrestrẽ laborẽ. In sinu Codano quin-
decim numerãtur insulæ, quarum potissima Fionia, inde Falstera, Lalandia & cæteræ non
tam insigni nomine, præter Selandiam cæterarum reginam, & quæ caput regni censetur.
Fionia insula in longitudine habet milliaria duodecim, & in latitudine quatuor. Metro-
polis eius uocatur Ottonium, uulgo Odensehe, ciuitas episcopalis satis bene extructa,
sed male munita, quippe quæ per bella sæpe fuit depopulata ac combusta. Aiunt matrem
regis Christierni secundi, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosa sculptura in ligno
formatum, super altare quoddam apud Minoritas collocasse, cuius simile in Europa non
inuenitur. Ager insulæ est ualde fertilis, & qui nunquam stercoratur, ideo ante ciuitates
multum fœtet ob abiectos pecorum fimos, qui ibi nulli usui sunt. A Scania in orientẽ insu-
læ sunt multæ, quæ sæpe mutauerunt ditionem. Ibi Gothlandia, nunc Danicæ coronę, olim
Sueticæ subiecta: ibi Bornholm, cum nonnullis aliȷ̃s. Posuerunt quoque ueteres insulam
quandam Thylen nomine in mari septentrionali, qua uoluerunt exprimere, ut multi pu-
tant, insignem insulam Islandiæ, at errant illi, quum altitudo poli in Islandia minime qua-
Holsatia. dret cum gradibus eleuationis Thylensis. Ingressus in Daniam patet per Holsatiam, quæ
regio mutuauit nomen suum de lingua uernacula, eo quòd terra illa esset nemorosa & sal-
tibus occupata, ad differentiam uicinarum partium, quæ palustres sunt & pascuosę. Vo-
cant enim Germani inferiores lignum Holt. Henricus primus Romanorum rex, dictus
auceps, plantauit fidem in Iutia & instituit marchionatum in ciuitate Heidebevv, quæ ho-
die Sclesvvic appellatur, ubi postea ducatus fuit erectus. Deinde Otto primus interiora
Daniæ inuitauit ad Christi cognitionem.

Regni

Regni Daniæ origo.

MVltis antè seculis quàm Christus mundi salus in mundo nasceretur, Dan in sua Dania regnũ tenuit, unde & regio ipsa nomen hoc accepit. Ab hoc inquã Dano, regum Danicorũ stemmata ceu quodã deriuato principio, splẽdido successionis ordine profluxerũt. Dan genuit Humblũ & Lotherũ: Humblus primũ rerũ potitus à fratre deturbatꝰ, tyrannũ magis quàm regem agẽte, atque illi successit filius Skioldus, qui rursum Gramũ post se regni reliquit successorẽ. Gramus bello Noruagico, quod in Suibdagerum gessit, oppressus interijt. Suibdagerus ergo primus omniũ regũ aquilonis, trium moderator factus est regnorũ, & filiam regis Danorũ, à patre diu negatã, sed iam bello quæsitam, cum regno accepit uxorem. Obtinuit illa apud regem ut fratrem ab exilio reuocaret, sed qui paterni saguinis ultionem semper in corde atque ore reuoluebat. Erat autem nomẽ ultoris paternæ necis Haddingus. Is apud Dunã urbem pugnans, insigni usus est ingenio ad expugnandũ eam. Nam cũ altissimis uallis, sublimibusque muris oppugnationẽ frustra pertentasset, hirundinũ in domicilijs urbis nidificãtiũ per aucupij peritos magnã capi fecit multitudinẽ, subligauitque captis fungos igne accensos, & uolucres dum nidos repeterẽt, magnum urbi incendiũ intulerunt. Quo dum restinguendo ciues incumberent, captam urbis portã, & perinde uniuersam ciuitatem, regem deinde suæ potestatis factũ, auro mulctatũ uita donauit. Inde Sueciã reuersus, multo undecunque milite contracto, Suibdagerũ regem apud Gotlandiã ingenti classe obuium, pugna adortus oppræssit, uindicemque paternæ necis egit. Eo autẽ mortuo, Froto filius regnum accepit paternũ, multisque bellis feliciter ab eo gestis tandem in apparatu militari cõtra Regnerũ regem Sueciæ instituto uitam finiuit. Reliquit autẽ tres filios, Haldanũ, Roen & Scatum. Maior natu Haldanus interfectis duobus fratribus, regnũ parricidio inuasit, atque filios Roen & Helgonẽ reliquit. A Roe Roschildia condita memoratur. Helgo uero diuiso cum fratre regno, maris possessionẽ sortitus est. At Roe cum Hotbrado rege Sueciæ congressus, occubuit. Tunc Helgo fraterni regni successor & necis ultor emersit, homo tyrannus & Veneri expositus, & qui tandem ignobili morte decessit. Cui Rolfo filius in regno succedit. Eodem tẽpore præfuit Sueciæ Atislus, qui patre uicto Danis subiectus erat. Sed paulo pòst uariante fortuna, & de magnis imperijs ferociter ludente, factum est ut Daniæ regnum, occiso rege, in Sueonum iura concesserit. Nam Hotherus Atisli frater utriusque regni gubernacula accepit. Post eum Roricus filius, Daniæ sceptris succedit, defeceruntque ab eo Sueones ad libertatem aspirantes. Successit inde Daniæ sceptris Wicletus, Wicleto Wermundus filius, atque Wermũdo Vfo filius eius, qui sibi Saxoniam fecit tributariam. Fuit iste Vfo corporis mole insigniter magnus, sed tam hebete sensu tamque pigritante lingua, ut diu plumbeus stipes haberetur, sed in eo tam insignis facta est rerum atque morũ conuersio, quanta unquã in ullo mortaliũ potuit esse maxima, ut ex ignauissimo fortissimus, ex stolido prudentissimus, ex muto disertissimus euaderet. Substituitur autem ei in regno filius Dan, post quem Hucletus ad sceptra peruenit. Successit ei Froto secundus, cui rursum subrogatur Dan tertius. Post Danum peruenit ad regnum Fridleuus: qui Noruegiam infestauit. Pertinuit principatus ille ad coronam Daniæ ab initio usque in hunc diem, sed ea tempestate Noruegiæ princeps se à suo rege diuelli satius putauit. At rex Daniæ fretus confœderatorũ auxilio, rursum sibi subiecit Noruegiã. Hic Fridleuus quum Hiberniam instructa classe bello petisset, & Duflinam urbem regionis primariam armis capere nequiret, uersus ad Hagdingianum ingenium, captis hirundinibus quæ sub tecta urbis nidificauerant, ignem alis subligat, emisisque in tecta, incendium suscitat: cui restinguendo dum ciues laborant, faciliorem oppugnando urbi uiam instrauit, urbemque expugnauit. Successit autem ei in regno Froto tertius filius eius, qui rebelles Noruegos legibus subdidit. Vixisse putatur Froto iste tempore ipso quo Christus incarnatus uenit in mundum.

Suibdagerus potentiss. Aquilonis rex.

Haddingi Stratagema.

Ludit fortuna in regnis.

Ex trunco fit callidus homo.

Noruegia principatus sub Dania.

De

De regibus Daniæ post Christum natum.

R*Ecenset Saxo Grāmaticus reges qui subsecuti sunt Frotonem tertium hoc ordi-
ne: Hiarnus, Fridleuus, Froto quartus, Ingellus, Olauus, Haraldus, Froto quin-
tus, Haldanus, Haraldus. Hunc Haraldum uicit Ericus rex Sueciæ, & Daniam in
potestatem accepit, compensans amissam Sueciam. At Haldanus accepto nun-

cio de amisso regno, oppressoq; fratre, Daniam repetiuit,
ac deinde comparata classe nauigat in Sueciam, capit Eri-
cum & regnum sibi subditum facit. Illis temporibus Vngui
nus Gothiæ rex erat, quem Haldanus post se regni modera
torem in Dania designauit: Noruægiæ autem Hasmundum
impuberem filium reliquit. Vnguino successerūt Siwaldus
Sigarus, Siwaldus, Haldanus, Haraldus, qui septennio to-
to arma in Sueciam instruxit, in quo bello quoque tandem
cecidit. Imperauit autem tunc Suecis rex Ringo. Tunc Da-
ni Olonem Siwari Noruegiæ regis filium adeunt, præcan-
turq; ut auitum regnum ab infamia uindicaret. Nec difficile
fuit impetrare. Fuit autem Olo iste nepos Haraldi ex soro-
re. Successit ei in regno Emundus & post Emundum Si-
wardus, cuius sororem duxit uxorem Gotarus rex Sueciæ.

Gotarus Sueciæ.

Sub Siwardo Wandali militari ordine in Iutiam irruentes,
regem fundunt, eumq; Iutia exuunt, qui antea dudum Saxo
nibus seruiuit. Quin & Sueci tunc Scaniam occupauerunt,
solæq; insulæ in medio parebant Danorum regi, duabus re
gni potioribus partibus in hostiū potestate factis. Oppres-
so autem in prælio Siwardo successit ei frater Buthlus, atque post illum Iamericus Siwardi
filius. Qui occiso Gotaro Suecorū rege, potitur ad tempus regno eius, recuperat etiam Iu
tiam. Quo in bello oppresso, succedit ei Broderus filius. Post hunc regno potiť Siwaldus,
homo incerto sanguine cretus, cui successit filius eius Snio, cuius opera fuit, Scaniam iam-
dudum Sueciæ iunctam, suo regno iterum adunare, expulsis ducibus, qui pro rege Sueciæ
illam tuebantur. Hic regis Gothorum filiam duxit uxorem.

De Longobardorum apud Aquilonares
terras origine & causa eruptionis.

Bibuli olim in septentrione.

TEmpore Snionis regis, ingens annonæ caritas incidit. Rex autem uidens plebem
graui inedia lacerari, animaduertensq; maiorem bibulorū quàm edacium impen-
sam, frugalitatem poculis conabatur inferre. Vnde conuiuiorum usibus abro-
gatis, ne qua ex fruge potio pararetur, edixit, acerbitatem famis, superflui hau-
stus interdicto pellendam, atq; à siti abundantiam escis mutuandam existimans. Sed non
profuit rebus, tanta regis prouidentia. Erant in regis consilio, quibus una salus superesse
uisa fuit, si inutilem multitudinem senum, puerorum & fœminarū nece resecarent, seruatis
solis uiris militaribus & agrorum cultoribus. Hoc decretum, sceleris atque atrocitatis ple

Inhumanißimū decretum.

num, fœmina duorum in concilio procerum mater auertit: mirari se inquiens, quòd in re-
gio cōcilio non salubrius ad patriæ liberationem decretum esset repertum. Euocatis filijs
inspirat, regem adeāt, suadeantq;, ut mutato impietatis pleno decreto, salubrius decernat,
nempe ut inter omnes terræ familias sors mittatur: in quam ea ceciderit, cum omni domo
emigret, sic fieri posse, ut parricidio abstineatur, patria nimia multitudine subleuetur, & ul
ris fortibus quibus egrediendi sors ceciderit, detur occasio terram aliam expetēdi. Pla cuit
consiliū regi, iussitq; sic fieri. Collecta autem magna manus, primum cōuenit in Scaniam,
indeq; egressa, nauigio Gotlandiam applicuit, ubi Longobardorū accepere uocabulum,
quorum postea gentem condiderunt. Eusebius in supputatione temporum, annum ait ex-
titisse post natum Christum 384. De nominis huius gentis etymo, non conuenit inter scri-
ptores. Nam sunt qui à barbarum propensa longitudine nomen arbitrantur gentem ade-
ptam.

ptam. Sed non potuit uni nationi uocabulum tribuere, quod erat omni regioni commune. E-
quidem ætate illa omnes uiri promissis barbis utebantur. Alijs uisum est, hanc illis appellatio-
nem à Saxonibus, eorum agminibus immixtis prouenisse, quòd bardos appellare solitos Sa-
xones tradat antqiuitas, Krantzio uerisimile uidetur ab Italis hoc Longobardis prouenisse
cognomen. Nam homines statura cæteris proceriores, Longobardos, quasi longos barbaros
appellarunt. Latini bardos, homines tenui sensu, pingui Minerua, & quibus de sapientia pa-
rum fuerit degustatum, appellant. Sicut autem Gothi Romanas prouincias diu afflixerunt
& Nortmanni in Galliarum littoribus sedes cum nomine firmarunt, & in Italiam egressi, re-
gnum Neapolitanum, imò utriusq; Siciliæ fundarūt, sic Dani, quorum pars Scanij sunt, propri
um sibi decus uendicant. Nam Longobardiæ regnum in Italia fecerunt & aliquod seculis te-
nuerunt. Scanij ergo patria turmatim egressi, primum Rugiam ingressi sunt, pulsisq; habita
toribus Vuandalis, ibi consederunt, tandemq; Agelmundum regem constituerunt. Longe po-
stea sub rege eorum quarto Bodehoc nomine, post natum Christum anno 476. Longobardi di
missa quam insederant supra centum annos Rugia, magno agmine peruenerunt in confinia
Danubij, quæ nunc prouincia Bauariæ dicitur, ibiq; fixis sedibus aliquandiu permanserunt.

Lõgobardiæ uocabulum unde.

Aquilonares regna excitāt.

De regibus Daniæ, qui post exactos Longobardos imperauerunt.

DE Longobardorum in Italiam profectione, de re-
gno eorum atque de imperij eorum per Carolū ma
gnum extinctione iam suprà in Italia nonnihil dixi-
mus, nunc ad reges Daniæ reuertemur. Successit
Snioni Bior filius, deinde hunc secutus est in regno
Haraldus, atque Haraldum filius eius Gormo, & Gormonē
Gotricus qui & Gotfridus, qui tēpora attigit Caroli magni.
Alij reges qui interim Daniæ quoq; præferunt, ignorantur.
Non enim iam recensiti soli præfuerunt, quū ab exitu Scaniorū
ad expugnatū à Carolo regnum in Italia Longobardorū, anni
fluxerint circiter 400. in quibus Longobardi habitauerunt in
Rugia, iuxta Danubium, in Pannonia & tandem in Italia. Cæ
terū Gotricus Danorum rex, qui fuit Carolo magno contēpē
raneus, fuit tā armis conspicuus quàm liberalitate præcipuus:
Tanta in Saxones uictor usus fertur dominatione, ut legem ui
ctis diceret, Frisiam domaret & pensionē imponeret. quousq;
Carolus illos adoriretur. Succedit Gotrico filius Olauus, quē in regno filius eius Hemingus
accepit, atq; hūc subsequitur Siuuardus Gotrici ex filia nepos, filius Noruegiæ regis. Succedit
patri Siuuardo Regnerus. Hic ut manu promptus ita libidine mollis era t, amabatq; primarij ui
ri filiam: quem euocatum, magno sessionis honore suscepit. Miratus ille, quid sibi uellet indebi-
tus honor, non ignarus tamen regiæ libidinis, conijcere cœpit, quod erat, filiæ se gratia honora
tum. Igitur animo indolens paterno, filiam arctius inclusit. Vbi rex ea uia non profecit, mulie-
brem sumit uestem, & inter ancillas lanificio insistēs, intromittitur, filiæq; se insinuans, & noctē
nactus uterum eius impleuit. Habuit autem multos liberos. Biornem fecit regem Norduegiæ,
Ericum præfecit Sueciæ, & post mortem eius Siuuardus factus est rex Daniæ. Successit Siuuar
do Ericus, qui cum Haraldo fratre apud Moguntiam Christi sacris initiatus, ab Imperato-
re Ludouico in Frisia locum promeruit. Post eum Ericus Siuuardi filius Regneri nepos pe-
nè solus ex regijs proceribus superstes, regnum promeruit. Hic Christianæ religionis cul
tum per Anscharium in Iutia & omni regno disseminatum, acri animo insectatus, usq; ad ty-
rannicam crudelitatem desæuit, multos Christo fideles per tormenta consumens. Sed hanc
adolescentiæ temeritatem in ætate uirili egregia uirtute compensauit. Nam beati Anscharij
Hamburgens. archiepiscopi monitis, sacrilegæ mentis errore deposito, quicquid per inso-
lentiam commiserat, expiauit. Obdormiens autem tandem in domino, filium Canutum su-
perstitem dereliquit. Is Canutus absque Christianæ religionis insignibus è uita transiuit

Gotrici regis uirtus.

Regis libido in puellam.

Dani Christū agnoscunt.

cum iam in Dania & Suecia, annitente pontifice Anschario, Christi religio excreuisset. Imperant post eum Froto, Gormo & Haraldus, boni Christiani, & post eos Gormo tertius, tyrannus in religione Christi.

Instituitur marchionatus Schlesuuicēsis.

PEr idem tempus Henricus rex rebus Germaniæ præfuit, primus inter Saxones coronam meritus, qui tutandis regni finibus uigiles oculos circumferens, cum intelligeret Danos ex consuetudine maiorum in Saxoniam excurrere, duxit in eos exercitum, & expugnatam urbem tūc florentem Schlesuuicum, fecit Saxonum coloniam, constituto ibi marchione, qui rem administrans, fines imperij tutaretur. Mortuo autem Henrico rege, marchionem Dani oppræsserunt & Saxones fugarunt. Vnde natum est bellum Ottoni filio Henrici. Is uindicaturus iniuriam, cum magno exercitu uenit in Daniam, omnia uastationibus implens usq; ad extremam Iutiæ partem. Et sentiens obuium Haraldū regem Gormonis filium, non detrectauit certamen: collatisq; signis fortiter præliatum est. Post primam autem pugnam uisum est utriq; regnum, de rerū summa cōferre colloquium. Igitur post longa uerborum certamina, in eas utrinq; conditiones est conuentum, ut Haraldus cum Suenone filio, sacram Christi subiret religionem, regnumq; Romano subderet imperio. Et priusquam discederet Imperator, rex Haraldus cum Suenone filio baptisatus est. Filium autem de sacro fonte Otto suscipiens, de suo nomine Suenottonem appellauit. Dum hæc fierent, mater regis Thira, iam bis recolens Germanorum factam terrestri itinere in Iutiam irruptionem, præuenire statuens in reliquum, magnum opus aggreditur. A Sclesuuico in mare Britannicum uallum grādē iecit, fossaq; præcipiti cinxit. Cui primus Vualdemarus murum superaddidit, portarumq; claustra firmauit. Hodie quoq; in cōspectu arcis Gottorp, opus Danorum appellatur. Suenotto filius regnum quod uiuo parente occupauit, iam uita functo, fidem Christi iam dudum abiecit. Sed hanc in parentem suum atq; in Christum iniuriam, infelicissimi successus uindicauere. Nam tertio à Vuandalis captus, ingenti ære fuit redemptus, ut etiam exhauserit omnes thesauros, obsides daret & oppignoraret saltus & nemora, agrosq; cum cultoribus. Quin & matronæ in tantis rerum angustijs, iocalibus suis & ornamentis diuenditis, magnū thesaurū pro regis liberatione contulerunt. Sed hoc matronarum beneficium, lege lata, de illarum quam prius non habebant, legitima successione, egregie compensauit rex regno redditus. Ericus quoque rex Sueciæ, eductis copijs suis, deturbat eum Dania, cogiturq; fugere in Scotiam. Et tunc per quietem omnia circumspiciens secum uolutabat quanto ex fastigio decidisset, quàm crebris iactatus infortunijs, cessisset hostibus antè sæpe uictis, quàm etiam contemptus haberetur inter eos, in quos & parens eius & ipse crebra contulissent beneficia. Descendit aliquando miserante Deo in animum eius, hanc tantam illi suo demerito infelicitatem prouenisse, quòd sanctam Christi religionem abiecisset, & parentem ad necem fuisset persecutus. Totus ergo in Deum conuersus, impietatem abnegauit, sacrúmque baptisma quod acceperat, secum recolens, Christianum hominem agere cœpit. Nec aberat diu consolantis Dei misericordia. Nam cum per id tempus curreret annus exilij septimus, de repente mortuus Ericus Sueciæ rex, Daniæ uacuam illę possessionem dereliquit.

Otto oppugnat Danos.

Vallum ingens opus Danorum.

Dania uniuersa submittit fidei

Christianæ collum.

PErmanserunt Dani diu in perfidia sua, donec Poppo uir religiosus indigena adueniret: qui sanctitate & doctrina perspicuus, longa ac salubri oratione genti suasit, ut perfidiam desererent, synceram Christi religionem iam omni penè mundo celebrem amplecterentur. Tunc pontifex Hamburgensis Adalgagus episcopos per Daniam ordinauit, Popponem Arusij, Haricū Schlesuuici, Lefdagum Ripæ, Gerbrandū Roskildiæ

Poppo Danorum apostolus.

Roskildiæ episcopos consecrauit. Iamq; sacris per sua loca constitutis, res omnes regni in melius profluere cœperunt. Mortuo autem Suenottone filius eius Canutus, cui ex magnitudine rerum gestarum Magni nomen accessit, patri successit in Dania. Nam subdidit sibi quinq; regna, Sueciam, Norduegiam, Angliam, Daniam, & Normandiam. Accepit Henricus tertius filiam eius Gunildam uxorem. Habuit autem multos filios, quos regnis & prouincijs sic præfecit, ut rerum summa penes illum consisteret.

Canutus magnus.

Suenotto
- Canutus secundus, magnus
  - Haraldus rex Angliæ
  - Canutus tertius, rex Daniæ
  - Sueno, rex Norduuegiæ
  - Gunilda, uxor Henrici tertij Imperatoris
- Estritha, cuius maritus Vlfo
  - 1 Sueno
    - 2 Haraldus
    - 3 Canutus
    - 4 Olauus
    - 5 Ericus magnus
      - 7 Ericus
      - Haraldus
      - Canutus.
      - Anna cuius maritus Aquinus
      - Magnus
    - 6 Nicolaus
  - 9 Sueno
    - Ericus
    - Olauus
    - Bero
  - 10 Vualdemarus magnus
  - 8 Ericus
  - Canutus.

Canutus magnus ob graues militiæ labores aduersa ualetudine præssus, cōuocatos proceres non nisi bello contra Nordmannos cōfecto, domos reuerti iussit. Mortuus autem est ea infirmitate. Tunc corpus eius funebri lecto à militibus in acie perlatum, ad Danorum usq; uictoriam, ueluti uiua adhortatione profecit. Cui mox sepulturam à Rothomagensibus expetiuerunt, promittentes se discessuros. Rapuerunt conditionem hostes, cineribusq; eius in sua urbe adquiescendi locum dederunt. Canutus filius iam uiuo patre Daniæ regno præsidens, in eius per mortem possessione firmatus est. Suenone uero Canuti filio ante patrem mortuo, Nortuegi in fide regis Canuti patris permansere. Eo auetm mortuo, Olaui regis filium, nomine Magnum, regem erexerunt, Dianæ rebellantes. Tunc Canutus rex Daniæ euocato Magno, pepigit cum illo, ut uter eorum superesset, utrique regno præesset, pactionemq; iureiurando firmauerunt. Adeo enim Daniam Norduegiamq; unius esse regiminis affectabat Canutus, ut alteram alteri subijci, quàm utranq; separatum regnū gerere præoptarit. Canutus autem cum biennium regnasset, diem suum obijt, nullo relicto ex se hærede. Quo absumpto, nemo coronæ propior Suenone fuit, sed exclusit illum pactum iuramento firmatum. Magnus ergo Olaui filius assequitur regnum Daniæ. Quo in fata concedente, Sueno Canuti magni ex sorore nepos omni posteritate Canuti subtracta regnum occupauit. Sub hoc principe regnum Daniæ ad bonum modum refloruit. Nam fuit inter suos illustris & apud exteros celebris atq; in diuina religione zelosus & feruens. Et hanc uirtutum claritatem sola libido infuscabat. Multas enim habebat concubinas. Sed ab episcopis monitus resipuit, tandemq; in pace quiescens, Haraldum filium successorem in regno reliquit, etiamsi Canutus frater eius de regno benè meritus esset. Regnando autem biennium emensus Haraldus concesit in fata. Tunc Canutus fratris morientis cæterorumq; superstitum suffragijs in regnum accersitur, magnaq; bella gessit contra orientis populos Sembones, Curetes & Estones, ut illos ad Christi cognitionem cogeret, sed nihil effecit. Tandem à suis in Iutia in templo confoditur, quod subditos ad solutionem decimarum & ad alia pietatis officia commoneret. Tunc Olauus frater eius in regnum uocatur: sed eo paulò post mortuo frater, eius Ericus è Suecia uocatus regnum subijt: uir animi corporisq; dotibus insignis, tantaq; proceritate omnes excellens, ut ab humero sursum emineret, ipso membrorum robore magnitudini respondente. Tantis enim erat uiribus, ut funem quaque manu prehensum, quatuor fortissimos iusserit tenere uiros, eos adductos qua uellet circumageret, nec ab illis loco poterat commoueri. Tanta denique humanitate

Magnus Olaui filius rex.

Ericus ex Suecia uocatur ad regnum.

prædictus erat, ut abeuntibus è contione popularibus, quemcꝫ, domeſticos ſuos, uxorem & libe
ros, ſub eius nomine conſalutationis officio proſequeretur. At tantū uirtutum eius cumulum,
una ueneris inconceſſa licentia maculabat. Tandem concepto religioſo uoto ſtatuit inuiſere
dominicum ſepulchrum. Mortuus autem in Cypro reliquit Haraldum filium regni procurato-
rem: qui tam inſolenter ſe geſſit, ut omnium ab illo auerterentur animi, concordicꝫ ſententia in
Nicolaum Suenonis filium natu minimum conſenſerūt. Is duxit uxorem filiam Ingonis regis
Suecorum, genuitcꝫ unicum filium Magnum, qui manus ſuas fœdauit in ſanguine Canuti filij
Erici patrui ſui. Et quia hæc occiſio putabatur facta iuſſu uel conſenſu Nicolai regis, iugulatus
eſt & ipſe ciuium conſpiratione. Succeſſit ei in regno Ericus Erici filius. Quo perfoſſo, admini
ſtratio Erico Aquini filio magni Erici nepoti, data eſt. Eo autem monacho facto, faſces imperij
uenerunt ad Suenonem Erici magni nepotem.

Contẽtio magna inter duos reges Daniæ.

Schiſma in regno.

EST apud Sialandiam (quæ inſula meditullium regni & regiam ipſam tenet) legitima ſedes & creandorum regum locus, quo concurrere, qui Suenoni ſtudebant. Canutus uero non ſegnius inter Iutios, Magni patris, Nicolai aui memoriam renouat, accuſatcꝫ Suenonis temeritatem, qui inconſultis cæteræ nationis partibus regnum occuparet. Moti Iutij, Canutum regem appellant, ſiccꝫ regnum laceratur in duas partes: Iutij pugnant pro Canuto, & Sialandienſes atcꝫ Scanij regem agnoſcunt Suenonem. Congrediuntur ſæpe & paribus odijs conſerunt prælia. Vualdemarus Canuti filius fouit Suenonianas partes, unde & Sueno illum ducatu Schleſuuici donauit. Multis itaque in regno ſurgentibus bellis & turbationibus, uictoria inclinauit ad Suenonem, coactuscꝫ fuit Canutus fugere ad Frider. Barbaroſſam. Valdemarus, ut diximus, primum diucꝫ ſequebatur Suenonis partes, inde iunctus eſt Canuto, quum perfidiam ſuæ partis deprehendiſſet. Veniens autem Canutus ad Imperatorem, obtulit illi regnum Daniæ, modo feudum illius ſibi concederet. Imperator cupiens augere imperium & Daniam incorporare Rom. regno, miſit pro Suenone. Sueno non contemnens Imperatoris uocationem, uenit cum regali pompa in Miſniam, ſuſceptuscꝫ eſt honorifice ab Imp. Facta autem querimonia à Canuto contra Suenonē regem, monuit Imperator Suenonē, ut ſacramentum Romano daret imperio, agnoſceretcꝫ Imperatorem dominum, & tunc Canutus illi ſubiectus nunquam inhiare deberet regno, contentus Sialandiæ dominio. Diſplicuit hæc concordia Suenoni, quia habuit patrimonium ſuum in Sialandia, atque ob id pactioni quidem aſſenſum præbuit, excepto Sialandiæ articulo. Reuerſus autem in Daniam, reſcripſit Imperatori, proceres regni non approbare concordiam inter cōpetitores regni factam, nec ullum regem unquam huiuſmodi accepiſſe conditiones. Incipienscꝫ exinde quieti ſe dare, & ſibi adhærētes præcioſis ueſtibus more Germanorum induere, lautioribus cibis ueſci, proceres regni contemnere, effreniores ſibi adiungere, ſubditos grauibus exactionibus exhaurire, omnibus ſe reddidit difficilem & odioſum, præſertim autem Canutum & Vualdemarū regni æmulos fraudulentis niſibus conatus fuit obruere. Tandem tamen procerum conſilio decretum fuit, his tribus, Suenoni, Canuto, & Vualdemaro, ex æquo nomen regium impartiendum, & prouinciarum diſtributionē ſic faciendā, ut Vualdemaro Iutia, Canuto Scania & Suenoni meditullium regni Sialandia pareat cum cæteris inſulis. Aegre ferens Sueno tertiam partem rerum ſe iam tenere, qui antea totum tenebat, inſidias meditatur contra Canutum & Vualdemarum. Vnde Roſchildiæ ſimul inuitati ad cœnam, Suenonis milites poſt cœnam ſurgentes ferrum ſtringunt

Suenonis Pompa.

stringunt in Canutum & Vualdemarum, Canutum quidem occidētes, Vualdemarum autem effugientem saucíantes. Tunc insaniens Sueno Vualdemarum elapsum, edicto emisso iubet omnes esse paratos in armis, ad petendum regni hostem Vualdemarum. At Vualdemarus conciliatis sibi Canuti militibus & multis ex hostibus ad eum deficientibus pugnam inijt cum Suenonis exercitu, uicitq́;, & in fugam Suenonem uertit. Sueno uero fessus residit in arborum radice, & ab agrestibus superuenientibus ferro caput eius ferè præscinditur. Hic exitus Suenonis: qui si pares regni passus fuisset, pacificus diu regnasset. Sed perfidia illum perdidit.

De Vualdemaro magno rege Daniæ.

Oppresso per fraudem Suenonis Canuto, ipsoq́; Suenone perempto, Vualdemarus solus totius Daniæ regnum accepit, quod diu ac feliciter administrauit. In primis autem Vuandalorum insolētiam repressurus, simul etiam in eos Christi fidem per occasionem propagaturus, primam expeditionem in eam gentem post acceptum regnum parare instituit, feliciterq́; primam expeditionem consummauit. Deinde rursus anno 1161. totis uiribus adortus Rugianos, Henricum Leonem socium aduocat, mari terraq́; oppugnat & facile eos ad officium cogit, acceptisq́; obsidibus exercitum incolumem domum reducit. Postea ueniens rex Metim ad Imperatorem, imperio Romano se deuinxit, nō ut in cœtum uocatus accederet more aliorum principum, sed magis specie quàm re imperio sociatus haberetur. Fit deinde magnus belli apparatus contra Vuandalos, qui in littore maris habebant principatus, insignes ciuitates & insulas, nempe Suerinum, Racenburgum, Vuolgastum, Deminam, Offnen, Arconem in Rugia, ubi adhuc uigebat idololatria. Erat tunc Rugia caput Vuandaliæ, habens duas insignes ciuitates Arconem & Carentum, quæ hodie in nihilum redactæ, aut maris exundatione subuersæ, aut principum ira deletæ, in nouam propinqui littoris urbem, quæ nunc Stralessund dicitur, translatæ sunt, sicut etiam Magnopolis, urbs quondam clara & magna, in uicinam transijt Vuismariam. Ex hoc tempore quo Vualdemarus expugnauit Vuandaliam, in multos annos durauit Rugiæ ad coronam Daniæ subiectio, ut semper regi fideles militarint & fecerint imperata. Nouissime autem cum omnes Vuandali reliqui suis principibus parerent, subduxerunt & Rugiani colla iugo, cum mortuo eorum principe non relicto corporis sui hærede, dominium transiret ad principem Vuolagasti & deinde Pomerani. Nam Vuolagastensis principatus, idem Bardensis dictus, nunc concessit in idem imperium ducis Pomeraniæ. De qua re & supra in Pomerania multa diximus. Anno Christi 1171. Vualdemarus celebratis in Ringstat comitijs, filioq́; eius Canuto coronato, induxit in animum, gentem Vuandalorum adigere ad Christiana sacra, simulq́; prædandi in mari & in insulis Daniæ finem facere, qui Vuandalis quotidianus erat quæstus. Post expugnatam ergo Rugiam, statuit præclarum illa tempestate oppidum in Pomeranis Iulinum oppugnare, quod crebras inde fieri in mare & in Daniam excursiones cōpertum haberet. Principes interim Pomeraniæ Bugislaus & Casimirus fratres indignati, quod rex in eorum ditione ista perageret, ducem Henricum Leonem implorauerunt, renouare cupientes apud illum pristinas pactiones, quas plebs incauta inuitis principibus uiolasset. Dux amplificandæ ditioni ubiq́; intentus, non grauatè annuit postulatis. Sed dum Henricus subiectionem quærit, quam illi refugiunt, sola fœdera deposcentes, euenit ut nihil inde nouaretur. Rex interim mouit in Vuandalos, perq́; magnum lacum in Oderam nauigans, Stetino preclaro oppido copias admouit expugnatq́;: deinde Iulinum aggrediens, redegit illud quoq́; in nihilum. Et certe tum actum fuisset de Vuandalis, nisi rex morbo correptus interijsset.

Rugiæ ciuitates.

Vuolgastisis principatus qui & Bardēsis.

Iulinum.

Iulinum destruitur.

1 *Vualdemarus magnus
- 2 Canutus
- 3 Vualdemarus dux Sclesuuicensis & postea rex
  - 4 Ericus
  - 5 Abel — Vualdemarus dux Schlesuuicensis — Ericus dux
    - Vualdemarus dux
    - Ericus
  - 6 Christophorus — 7 Ericus
    - 8 Ericus
    - 9 Christophorus — Vualdemarus, Otto — 10 Margareta uxor regis Noruegiæ, fit triũ regnorum regina.

De regibus post Vualdemarum magnum Daniam moderantibus.

Mortuo Vualdemaro regi succedit filius Canutus, iurantq; ei Iutij & Vuiburgenses. Scanij factionibus studentes Haraldum quendam regij sanguinis uirum è Suecia deuocantes regem appellant, sed quem archiepiscopus Lundensis facile à possessione regni exclusit. Interea multis literis Cæsaris Canutus iubet inuisere curiam Imperialem, sed Canutus commonefactus ne id faceret, rescripsit se regni rebus implicatum, abesse non posse. Cæsar Fridericus contemnisse putans, rescribit: nisi ueniat Daniæ regnum alienæ facturum potestatis. Cui rex Canutus non aliud rescripsit, quàm quòd primum in suam recipere potestatem opus sit quod alij donet. Irritatus Cæsar, non tam bello quàm odio regem insequitur. Interim Bugislaum Pomeranum commonefacit, ut bellum in Daniam suscitet. Ille regis uiribus impar, præfectum Rugiæ qui regi paruit, lacessit, atq; quingentarum nauium classem in Rugiam ducit, petiturus inde Daniã. At Dani ad bellum prouocati, facile represserunt Pomeranos. Vualdemarus quoque episcopus Schlesuuicensis Nicolai abnepos cœpit inuadere regnum Daniæ, quasi sibi à Canuto patre debitum, sed captus coniectus est in carcerem. Sub isto rege Canuto circa annum Christi 1200. cœpit Lubecum florescere & uehementer augescere. Et quum Canutus rex iuuenis moreretur, frater eius Vualdemarus ad regnum peruenit accepitq; regalem benedictionẽ ab Andrea archiepisc. Lundensi. Habuit sub se Lubecũ & Holsatiæ comitatũ atq; Hamburgũ, quod Otto quartus Rom. rex illi abstulit, & Vualdemarus rursum sibi subiecit. Fuit tunc Hamburgum paruum non bene munitum. Anno Christi 1223. quum Henricus Suerini comes fide publica in Daniam euocatus ad reconciliationem regis aspiraret, rex autem duras conditiones opponeret, obseruabat comes tempora, quibus rex in castris manens, à suis non satis custodiebatur. Serum erat tempus, & Danis pro sua consuetudine potis, indiligenter excubiæ seruabãtur, utpote in regno longe ab hostibus, nihil hostile formidantes. Henricus autem ante cuncta prospiciens, cum negligentiam regiorum custodum non ignoraret, fortè in uenatione rex erat & quieti deditus profundius soporatur. Henricus iam naue procurata regis papilionem ingreditur, (audax facinus) & occluso spiritu oris, uinctum extrahit regem, ac comitibus ad uim præparatis, in nauim impositum, secum perducit in Dannenberg, ibiq; conseruat in carcere. Obstupuere qui audierant uniuersi fiduciam uiri. Rex cum alia uia liberari non posset, argento se redemit, datis 45. millibus marcarum argenti, destitutusq; in Nordalbingia omni fortuna, solum Lubecum tenuit, sed quod paulò post illi quoque fuit ablatum & imperio incorporatum. Mira rerum conuersio. Iste Vualdemarus dum administraret ducatum Schlesuuicensem & in primis regni annis uictoriosissimus fuit in uirili autem ætate ubique uictus, omnia amittit quæ in adolescentia acquisiuit. Mortuus est anno 1242. cum per annos 40. regnum uaria fortuna administrasset. Successit illi Ericus filius maior natu, & Abel frater dux fit Schlesuuici. Rex Lubecensibus infensus, patris iniuriam constituit uindicare, mercatores eorum capiens & extorquens quæ cupiebat. Sed ciues ad arma conuolantes deijciunt munitionem eius unde uexabat urbem. Paulò post à fratre Abel inuitatus & captus securi cæsus est rex iuxta ciuitatem Schlesuuicensem, & cadauer saxo coniunctum, mersum est in profundum. Erat autem annus Christi 1251. cum annos non plenè nouem in regno peregisset. Qui huius necis conscij fuere, omnes malè perierunt. Abel itaque regis frater, succedit in regnum

Lubecum incipit florescere.

Stratagema

Lubecum imperio incorporatur.

gnum: quod male partum & fratri per uim extortum, non potuit esse diuturnum. Nam in Sialandia bello impetitur & postea in Frisia à Rustica plebe opprimitur. Succedit ei frater Christophorus, qui fecit Vualdemarum nepotem suum ex fratre Abele ducem Schlesuuicẽsem. Christophorus quietè egit in regno, usq; ad tempora morientis Vualdemari nepotis sui, cuius ducatum rex sibi desumpsit, ut illum regno iterum incorporaret. Reliquit autẽ Vualdemarus ex sorore Iohannis & Gerardi comitum Holsaciæ filium Ericum, quẽ rex spoliauit ducatu. Quod uidentes comites memorati, sumpserunt arma pro nepote suo captumq; regem perduxerunt in Hamburgum, quousq; ille multis argẽti libris sese redimeret. Concedens autem Christophorus in fata, reliquit filium suum in regno. Mortuus quoq; alius Ericus nempe Schlesuuici dux, reliquit duos filios. Ericum & Vualdemarum, quibus rex Ericus præesse uoluit iure sanguinis, multum recusantibus comitibus Holsaciæ, sed præualuit rex. Cum tamen Vualdemarus, qui solus superstes mansit, adoleuisset, recognoscens feudum à rege, quod prius noluit, recuperauit omnem terram quæ ducatui debebatur. Ericus itaq; longeuæ pacis sortitus tempora, peruenit ad annum Christi 1286. conspirantesq; in eum domestici eius, interfecerunt. Tunc Ericus filius natu maior in sceptra succedit, duxitq; uxorem regis Sueciæ Birgerij nomine sororem. Et cum postea cerneret res omnes in Suecia turbari, fortem conflauit exercitum, Vt Birgerium liberaret, quem fratres eiusdem Birgerij Vualdemarus & Ericus in uincula coniecerant: sed ueniens nihil potuit efficere, quum omnia loca essent Teutonicorum præsidijs communita. Mortuus est etiam tunc dux Lalandiæ, & consolidauit rex regno ducatum, cum dux nullam reliquisset prolem masculam. Lubecenses hunc regem decennio elegerunt defensorem, per singulos annos mille illi marcas dependentes. Ingrauescens autem Ericus annis & morbo, concessit infata anno 1321. quum in regno triginta quinque annos peregisset. Christophorus defuncti Erici frater peruenit in regnum, idq; opera Iohannis comitis Holsatiæ, qui frater eius maternus fuit. Rex iste accepta pecunia dominium Rostock, quod sibi feudi aut belli iure debebatur permisit dominis Magnopolensibus, apud quos permansit in posterum. Cumq; Rugianorũ princeps tempore illo obijsset sine prole mascula, & omnes Vuandalicæ principes in eam terram conijcerent oculum, Christophorus rex eam ditioni suæ uendicauit. Mortuus est autem rex anno 1333. & substitutus in eius locum filius eius Vualdemarus. Cuius frater Otto renouatis in Holsatia bellis captus est à Gerhardo, sed postea rursum dimissus. Cumq; pactas conditiones non impleret, comes Gerardus cum magno exercitu ingressus est in Iutiã, ut illum cogeret ad pactorum obseruantiam. Dum autem castra haberet non satis diligenti suorum custodia munita, noctu comes fuit in stratu suo occisus à Dano quodam nobili milite, qui & clam regressus elapsus est. Henricus uero filius eius duxit exercitum in Daniam, & ubiq; sæuijt igne & ferro, nec quieuit donec caperet patris sui iugulatorem. Quem rotis membratim discissum, uulturibus deuorandum obiecit. Porro Vualdemarus rex Christophori filius regno est pulsus & Vualdemarus dux Schlesuuici regnum ope Holsatorum ambiebat. Tandem uero Ludouicus marchio interpositis partibus suis, regem curauit restitui, egitq; ut dux Schlesuuici Vualdemarus coronã poneret & acciperet omnia quæ ab olim paternæ fuerunt ditionis. Cumq; Rex quietus esse non posset & mercatoribus antiquas libertates in suo regno non permitteret, maritimæ ciuitates cõspirantes, ingrediuntur Daniam, regem regno expellunt, incendia multa excitant, oppugnant arcem Coppenhauen atque expugnant & magnam hinc abducunt prædam. Proceres terræ regem non habentes, regno prospicientes, inito tractatu, terram Scaniæ 16. annis consignarunt cum suis prouentibus ciuitatibus in compensationem acceptorum damnorum. Post hæc redijt Vualdemarus in regnum & obijt anno 1375. uarie iactatus in regno.

Dux Lalãdiæ

Rostock Magnopolensium.

Ciuitates mãritimæ regẽ expellunt.

Mulier præest tribus regnis & succedit ei dux Pomeraniæ.

Valdemarus rex Daniæ defunctus, reliquit Margaretam unicã filiam, quæ maritum habuit Aquinum Noruuegiæ regem, ex quo paruulum suscepit Olauũ. Et cum Aquinus non diu superesset, mulier uirgo duo moderabatur regna. Et licet postea Albertus dux Magnopolensis uocatu populi diadema suscepisset Sueciæ, ac deinde filiũ Henricũ cogitasset præponere Daniæ, uictus tamen Albertus à muliere & in triumphũ ductus, regnũ amisit. Dimissus tandẽ, infame senium in paterna domo finiuit, ut infrà dicetur. Margareta autem regina profecta in Iutiam cum Olauo filio, proceres Daniæ sibi deuinxit,

xit, filiocꝫ iurare coëgit. Iam enim Scaniã receperat magnopere reflorescentem. Euocatis præterea Holsatiæ comitibus, ducatum Schlesuuiceñ. promisit, sic tamẽ ut de manib. regis recognosceret beneficiũ. At filius Olauus paulò post anno 1387. mortuus est, cũ mater 12. annis Daniã regnasset. Congregatis autẽ procerib. regni in solẽni cõuentu, aderat & Gerardus dux Schlesuuici cum propinquis suis, & renouata est ratio feudi, nempe quòd ducatus perpetuo iure ad seniorem ex Holsatorum huius lineæ comitib. pertineat, ita tamen ut iuxta regni iura feudum à corona recognoscat & inde præstet obsequia, & quòd successione legitima feudum ad proximos pertineat. Orta deinde simultate inter reginam & Albertum Sueciæ regem per occasionẽ nouæ arcis per regem institutæ, cui aliam regina opposuit in suo, unde facile omnis cõmeatus ad arcem regis inuehi impediretur. Suborto autem bello Danis relicta est uictoria. Captus Albertus cum filio, septem annis tenetur, donec magnis conditionibus laxaretur. Summa rerum fuit, ut hoc quocꝫ regnum duobus accederet, & fieret Margareta trium regnorum potentiss. regina. Post ista Ericus Pomeranorũ dux à Margareta regina adoptatus filius in regem assumitur an. 1411. Fuitque prima cura regi, recuperandi ducatus Schlesuuicensis. Nam Gerardus illo inuestitus in Dietmarsia cæsus occubuit, ob id feudum extinctum reputauit. Cõtrà triũ paruulorum, quos Gerardus reliquit, principes tutores sentiebãt, transisse legitimum feudum ad liberos. Res ad arma peruenit, regina senex se interposuit mediam, ut tractatibus res sopiretur. Interim cum communitas Lubecensis senatum ciuitatis eiecisset, & propulsi suam prosequerentur innocentiam apud Rom. regem, obtenta sententia aduersus cõmunitatem, Ericus Danorum rex constitutus executor literarum. Sed cum indurati nõ acquiescerent monitis, eos qui piscandi gratia tunc uersabãtur in Scania detinebat, uelut regalibus mandatis contumaces, tandemcꝫ effecit ut in suam sedem pulsus senatus reponeretur.

Ducatus Schlesuuicẽsis feudum Daniæ.

Senatus Lubecensis eijcitur.

Bella inter Holsatiam & Daniam.

QVum duces Schlesuuicenses nollent eo modo suscipere ducatum quo rex illos uolebat inuestire, Henricus dux collecto undicꝫ magno auxilio, Iutiam inuadit atcꝫ Frisiam ad sua iuga coëgit. At Dani non ferentes, Frisios parere Holsatis, sollicitant eos ad renouandum regi sacramentum. Conglobati Frisij repulerunt Danos, aliquot millibus ex eis prostratis. Rex dissimulans aliquantulum, dicto citius urbem Schlesuuicensem obsedit, nec diu oppugnatam obtinuit. Et quum Albertus dux ex Sueciæ regno antea pulsus, in urbe esset, exiuit ad regem, obtentacꝫ gratia & sacramento dato quòd tria regna nunquam oppugnaret, cum suis dimissus est. Hamburgeñ. audientes regem Schlesuuico potitum, commiseratione tangebantur super calamitate suorum principum, mox illis sexcentos balistarios auxilio miserunt. Principes quocꝫ Brunsuicenses & Luneburgenses & multi comites Albim transgressi auxilio uenerunt. Et primum quidem consilia pacis pertentauerunt. Vbi illa euanuerunt, arma sumpserunt, uallentes arcem Kunigsburg. Dani autem fortiores superuenientes, hostes retro egerunt. Rex inde Frisiam intrauit, & abducta infinita præda, 80. obsides secum duxit, ne ad Holsatos deficerent. At gregarij satellites pro

pro Holsatis in mari digrassantes, interceperunt nauim, quæ portabat omnia iocalia regis & pontificum, in auro, argento, uestibus, serico & pannis præciosis. Irritati Dani firmauerunt animum, certi aut terram capere aut immori. Quid non improbus labor obtinet? Ingresi ergo Cimbriam, furiunt sine more. Sacra, prophana in æquo sunt: uirgines maritæ iuxta prostitutæ. Omnia latrocinijs exhausta: sitim auariciæ & sanguinis explere non poterant. Expugnauerunt arcem & corroborauerunt præsidium. Interea Lubeceñ. episc. monitus à Rom. pontifice impli cauit se negocio unà cum alijs principibus, sed nihil effecerunt, reditum est ad bellum. Obsede runt Dani arcem Tundern: Holsati autem uelut dormitantes dissimularunt obsidionem. Interim Dani applicatis scalis, murum conscendentes uno impetu ab obsessis sunt oppressi, balistis & bombatdis abacti. Perierunt tunc ex hostibus 400. Hamburgeñ. instructa classe per Albim descendentes, latera Iutiæ pulsabunt. Repererunt etiam naues nuper ciuibus ademptas, quibus ignem immiserunt, & expositis in terram armis, prædam quantam uoluere nauib. suis inuexere. Rumpoldus preterea dux Schlesiæ, missus ab Imp. in Daniam seu pacis sequester priusquã pacis formulam ad finem perduxit, epidimia tactus in fata concessit. Anno 1424. rex Imp. adijt in Vngaria, citariq; fecit Henricum ducem cum fratribus, examinataq; causa, pronũciatur pro rege: Henrico autem, Adolso & Gerardo fratribus silentium imponitur super ducatu Iutiæ. Rex accepta pro se sententia abijt in terram sanctam. Ferunt tum nobilem quendã ex oriente militasse Imperatori, qui pictoris industrij usus artificio, regis faciem iussit effigiari, eaq; præmisit amicis, indicans regem esse trium regnorum, qui magno se ære redimere posset. Rex omnium ignarus, Venetijs hospitaliter exceptus, familiam artauit & uulgari habitu se cæteris conformẽ fieri passus ignotus haberi uoluit. Voto persoluto in terra sancta, cũ peregrini in nauim redirent, nobilis qui cõductum præbebat, euocato regi dixit in aurem. Credis te apud nos incognitum? Ecce faciem tuam. Regem te scimus trium regnorum. Quid faceres si apud te nostrorum quisquam tali habitu deprehensus innotesceret? Stupefactus rex, hæsit. Sed tamen interuentu patroni, pecuniam accepit, quantum rex corrogare potuit & dimisit. Reuersus autem domum ut exequeretur sententiam, conuertit se in duces fratres, ut & manib. eorum extorqueret ducatum Iutiæ. At Henricus dux ab iniqua sententia ad summũ pontificem appellauit. Inde multiplici labore incurrente, eò res est deducta, ut ciuitates à rege decedentes ducib. inhæserint, multumq; temporis insumptum fuerit, donec ad nouissima pacis pacta perueniretur. Ciuitatẽ etiam Schlesuuicum (ubi denuo in ius ducum reuoluta est) ita communierunt fossatis, uallis & propugnaculis, ut non facile à rege denuo caperetur. Rex uero reduxit exercitũ in Flensborg, nec erat opportunius quicquã ad obtinendum ducatum quã oppidum Flensborg. Venerunt etiam ex ciuitatib. Vuandalicis, fauentibus ducibus, auxilia ad oppugnationem oppidi. Firmataq; obsidione, uenit dux ad hostium propugnacula. Dani uero prætenderunt septem fossatis robustam sudibus & palis. Hinc dux scalam uidens inclinari, uoluit quid intus ageretur contemplari, nec dum enim loricam satis constrinxerat. Et superueniens quidam ex concilio ducũ, uir militaris ait principi: quid agitis princeps inclyte? in quo periculum contenditis? Luctum nobis & periculum uestro capiti præparatis. Danus uero qui intus excubabat, audiens esse principem qui scalæ incũberet, lancea sepem penetrans, sub loricam desubtus uentri stantis infixit, letaliterq; percussit. Et ingemiscens cum accepto uulnere, tollite, inquit circunstantibus, me. Satis mihi ad mortem est. Sicq; paulò post efflauit spiritum, uix 30. attingens annum. Tunc Adolfus proximus ætate frater factus est dux exercitus. Per eiusdem anni æstatem (erat autem annus 1428) urbes Vuandalicæ classem suam renouarunt & mittunt contra Danos, diuq; anceps fuit prælium, donec tandem ciuitates Danis uictoribus cesserunt. Multiplicatis itaque in hunc modum infinitis bellis, tandem à ciuitatibus consilia sunt agitata de statuenda pace, quapropter regem in loco Nycoping, à communib. amicis designato, conueniunt, multosq; & uarios texunt sermones & ad extremum in hoc res desijt, ut tribus capitibus approbatis, pax esset: primum: damna inuicem compensarentur, aut ab arbitris æquarentur. Alterum, ut quoniam urbes ab rege suo sine causa ex fœdere constituto defecissent, eam facerent compensationem regi, ad iniuriam subleuandam, quum in simili casu ab illo deposcerent. Tertium, ut fœdera prima illibata manerent in perpetuum. Soli Rostoccenses pacis cupidi, approbarunt quæ rex poposcit. Scissa ergo ciuitatum unione, rex gauisus cæteris tanto impensius imminebat. Interim duces Holsati rebus suis consulentes, in die Palmarum singulari astu oppidum Flensborg occupant, fugientibusq; ciuibus in montem, fame coguntur ad deditionem.

Impietas militum.

Pictura prodit regem.

Flensborg oppidum.

Dux lancea perfoditur.

Noua turbatio oritur regi Daniæ in Suecia.

PEr ea tempora ſurgit in regno Sueciæ noua turbatio. Nam dum rex implicatur bello Teutonico arcium ſuarum præfecti in Suecia inſolentius ſe geſſerunt, tributis, penſionibus & nouis ſemper exactionib. populum emungentes, & ſub umbra regiæ exactionis ſua impleuerunt marſupia. Multos regni proceres, res miſerabilis commouit, atq; acerbe tulerunt Danorum in ſe & ſuos imperia. Adunatis ergo uiribus cœperunt expugnare arces præfectorum, urbes & oppida regi parentia in ſuam traxerunt partẽ, inter quos præcipuus autor erat uir nobilis Engelbertus nomine. Apud quem rex egit multis literis, ut poſitis armis conquieſceret & præfectis obediret. At nihil profecit. Cœpto enim inſtitit, liberandæ patriæ & Danorum dominatu. Tunc rex inſtructis duabus nauibus proficiſci in Sueciã inſtituit, paſſusq; ſæuiſsimam tempeſtatem & amiſsis multis militibus, ægræ uenit ad terram. Cõuocans autem concilium in Suecia, arma contrahit in Engelbertum. Sed ubi paucos uidet iuſſa implere, maiorem ac putabat conſpirationem in ſe comprehendens, clanculo mutata ueſte cum paucis elapſus in Daniam ſe recepit. Venerat interea dies conſtituta, in qua de negocijs pacis inter regem & duces atq; ciuitates ageretur, conueniuntq; tandem partes in eas pacis leges, ut rex permiſſo ducibus ducatu Schleſuuicenſi, illos inueſtiat, reſtitutis quæ inde fuerant detracta, Iutiæ renunciet, quod per laudum imperatoris reportauit, ciuitatibus liquidata damna reſarciat, ueterem mercatoribus libertatem permittat, telonea quæ ab annis centũ fuerunt permaneant &c. In has pacis conditiones utrinq; confectæ ſunt literæ. Pax undiq; proclamatur. Ex diuturno bello læti omnes reſpirant, nec erat qui non gauderet. Inciderunt iſta in annum Chriſti 1435. Creuit interea turbatio Sueciæ & proceres arguunt ſe inuicem proditionis, alij per tumultum, alij quaſi legitimo iure per ſententiam capite puniuntur. Rex cum intelligeret domeſtica ubiq; conſurgere bella, exportatis theſauris in naues, Gdanum nauigat, in tuto locatus, exitum uidere uolens domeſticorum tumultuum. Decreuit nepotem ſuum Pomeraniæ ducem pro ſe regem ſufficere: at proceres reſpondent, non eſſe illi ius pro ſe alium ſurrogandi. Si omnino regnare recuſaret, eſſe incolarum de ſufficiendo rege electionem. Anno itaq; 1438. rex nauigans in Pomeraniam, regni ſe ſubduxit negocijs. Alij ſcribunt Ericum iſtum per Frid. Imp. regno exutum & in locum eius ſubſtitutum Chriſtophorum Bauariæ ducem, Erici regis ex ſorore nepotem.

Engelbertus uindicat Sueciã à Dano.

Pax firmatur.

Chriſtophorus Bauarus fit rex Daniæ.

VNanimi conſilij trium regnorũ Daniæ, Sueciæ & Noruuegiæ à proceribus eligitur poſt Ericum Chriſtophorus Bauariæ duo. Qui in regnum uocatus, ſolenni ſuorum apparatu anno 1439. Lubecum intrauit, ubi honorifice futurus rex à regentibus eius loci excipitur. Ibi ex conſtituto proceres regni fuere, qui magno illum honore ſuſceptum, perducunt in Daniam. Arces illi regni traduntur, ac legitimis illis modis cuiuſcunq; ordinis homines ſacramenta compræſtant. Vnctus inde de more ſacro oleo, rex conſecratur, ac proximo deinde anno cum regni prouincias obiret perueniſſetq; in Iutiam, Adolphus dux Schleſuuicenſis atque comes Holſatiæ occurrens, feudi poſtulauit de iure innouationem. Tum rex illi iubet reſtitui quæ ex antiquis annis ad ducatum pertinerent. Multa enim inde Margareta regina detraxit, multa etiã Ericus per bellum diuturnum. Anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quinto Chriſtophorus rex de poſteritate cogitans, ad nuptias animum conuertit. Duxit autem uxorem Dorotheam, Iohannis Brandenb. marchionis filiam, Eas nuptias regali more in Coppenhagen arce regia peractas, honeſtabat multorum de Germania principum præſentia. Poſt hæc inuiſit Sueciam: ordinatiſque omnibus ex ſententia

Nuptiæ regales in Coppenhagen.

tentia, cum magnos inde thesauros in naues congeri iussisset, siue de muneribus quæ proceres intulissent, siue de prouentibus quos per multos annos præfecti contulissent, nauigationem instituit in Daniam. Sed exorta tempestate, perijt omne aurum & argentum, uix rege cum naue sua in portum perueniente. Centum milia ac amplius multo intercidisse memorant. Anno nono regni sui rex aduersa ualetudine laborans, uocans quos habere potuit: dixit regno & uita pariter mihi concedẽdum est, uos rebus recte consulite. Excessit autem rebus humanis anno 1448.

Christianus comes ab Aldenburg fit rex in Dania & in Noruuegia.

CHristianus, quem Dani more suo Christiernum appellant, comes Aldenburgensis, unanimi procerum Daniæ & Noruuegiæ consensu rex eligitur, Suecis (ut Krantzius scribit) se à ueteri placito retrahentibus: quod scilicet habebat, ut nisi trium regnorum communi consilio unus assumeretur rex. Hæc electio maxime facta est, astipulatione Adolphi ducis Schlesuuicensis, qui erat auunculus Christiani de Aldenburg, & Delmenhorst comitis. Natus enim erat Christianus eiusdem Adolfi sorore germana. Inclinauerant quidem Dani in Adolfum, sed cum ille pertinaciter recusaret, consilio eius usi ad nepotem eius, quem ille in domo sua ex puero educabat, deflexerunt. Suecia uero præueniens hanc electionem, peculiarem sibi regem assumpsit, ex suo corpore militem, opibus præstantem, Carolum Canuti. Christiernus itaq; solenni ritu coronatur, & Dorotheam reginam sibi uxorem copulat, ex qua sustulit Olauum, Ioannem, Fridericum atq; filiam Scotorum regi nuptam. Proximo deinde anno Christiernus primam regnis operam impendit, ut Sueciam per partes duobus regnis iterum coniungeret. Et primum insulam Gotlandiæ ui recuperauit, expugnato oppido Vuisbu, quondam florentiss. emporio mercatorum. Interea Carolum præfuit Sueciæ. Cumq; duræ ceruicis populo durus esset & cœpisset odio haberi, collecto clam thesauro, media hyeme in ipsa carnispriuij resolutione, omnibus ad crapulam laxatis, ingressus nauim Prussiam nauigauit. Tunc proceres regni solennibus missis ad Christiernum oratoribus, eum uocarunt in regnum uenientemq; in Stockholmiam honorifice exceperunt, regem constituerunt & per manus archiepiscopi Vpsaliensis consecrarunt. Erat autem annus 1457.

Carolus rex Sueciæ.

De comitatu Holsatiæ.

ANno Christi 1459. cum in fata concederet inclytus Adolfus dux, Schlesuuici comes Holsatiæ, non erat dubium, Schlesuuicẽsem ducatum coronæ consolidari, à qua exijt beneficium, cum ille prolem nullam relinqueret. De comitatu autem Holsatiæ magna fuit quæstio. Nam feudum uidebatur imperij, quod ad masculam lineam credere. tur pertinere. Supererat Otto comes, de Schouuenburg cum multis filijs, qui ad uirilem, licet multis gradibus, spectabat agnationem. Rex autem Christiernus cum fratribus Mauricio & Gerardo de Aldenb. comitib. sorore Adolfi erant progeniti. Post magnã disceptationẽ interueniente Arnoldo Lubecensi episc. qui imperiali uice eius feudi dominus cẽseretur, Christiernus rex comitatu donatur, quietatis ingenti ære comitibus ut iuri suo renunciarent. Fratribus deinde suis rex non minorem pecuniæ summam persoluit, ut omne ius in suam coẽmeret personam. Ita factum est, ut nobilis ille comitatus, qui infinitum sanguinem dedit, quo à corona Daniæ segregaretur, nunc uoluntate procerum se illi coniunxerit. Erat autem annus 1460. cum hæc agerentur. Cumq; sacramenta solenni ritu rex ab omnibus acciperet, uenit in Hamburgum, & de homagio quidem nulla mora, sed de præstando iuramento fit dubitatio. Ostendebant ciues ueterem obseruantiam, eamq; chartis priuilegiorum astruebant. Cessit rex ciuium allegationibus, permittens ueterem urbis consuetudinem.

Differunt comitatus Holsatiæ & ducatus Slesuuicensis.

Exinde

Exinde concessit rex in Sueciam & peruidit regni illius iura. Perueniens autem ad eum rumor de thesauro quem regno excedens Carolus in Stockholm apud Prædicatores reliquerat, conuenit super ea re fratres, extorsit aliquot signati æris marcarum millia ac uasa nonnulla argẽtea magna cum paruis. Elapso deinde modico tempore, res in Suecia ad rebellionem spectabant. Indoluere enim proceres, administrationem præfecturarum Danis permitti. Promiscuũ uulgus causabatur abesse regem, rarius sibi responderi de iusticia, arbitratu præfectorum rem omnem agi, regni thesauros foras educi, uiscera regni ad libidinem Danorum dissipari. Rex uolens præuenire rebellionem, magno apparatu uenit in Sueciam, uentumq; est ad pugnam. Inclinauit uictoria Suecis, cæduntur multi ex regijs & capiũtur multi. Fuit rex & archiepiscopum Vpsaliensem, quem ueluti obsidem habebat, tulit in Daniam. Interim Sueci miserunt Gdanum pro Carolo rege. Sed ubi ille redijt & non inuenit illam integritatem quam pro miserant, abdicauit se regno, priuatim uicturus, comuni cum alijs iure. Anno 1455. Geradus de Adenburg regis frater, causatus est sibi adhuc deberi aliquot millia aureorum, quòd ius successionis suæ in fratrem refudisset, & arcibus in potestatem acceptis, legitimum se cum fratre ferebat hæredem. Paulo pòst omnem illam ditionem inuasit, cœpitq; administrare res in Holsatia, & uertit administrationem suam in legitimum principatum.

Præfecti autores seditionis.

Holsatia iterum occupatur.

Res gestæ per Christiernum primum.

Habuit rex adhuc arces quasdã in Suecia, quas per suos insedit atq; defendit. Sueci oppugnantes arces illas, & fugati ab obsidione: ausi fuerunt ingredi Daniam & regem oppugnare. Sed rex illos excipiens & in fugam uertens, trecentos ex eis cepit. Annus erat 1459. cũ quidã cõmunes amici conarẽtur, cõuentu Lubeci indicto, res cõponere inter regem & Sueciæ proceres, sed nihil fuit actum, nec inuenta componendæ pacis uia. Proximo deinde anno rex per angustias, niuis tempore, quando nemo uenturum præsumebat, ingredi Sueciam tentauit, regnũ mõtosum & faucibus uiarũ transitu difficilimũ. At Suecis utcunq; res innotuit, quare in aciem prodeũtes, regi se obiecerunt. Facile fuit multos à paucis detineri, quando non poterant in uia stricta nisi pauci ad pugnam prodire. Tucidatis ergo circiter quingentis, rex cogitur redire. Postea descendens in Holsatiam exegit fratrem suum, coẽgitq; incolas ad præstandum sibi sacramentum. Idem egit apud Frisios. Anno 1470. excedente rebus humanis Carolo quondam rege Sueciæ, diuisi sunt proceres regni, discesseruntq; in uaria uota. Alij Christiernũ cupiunt uocare, & alijs alia fuit sententia. Rex autem iam tẽpus ratus, immittere manus regno Sueciæ, quando æmulus eius mortuus erat, conducto magno militum numero, infestum agmen duxit in Sueciam. Sed neq; illi segnes occurrũt. Eratq; is demum exitus, ut pauci ex multis stipendiarijs redirẽt. Anno Christi 1474. uenit Christiernus cum quibusdam principibus inferioris Saxoniæ ad Fridericum Imperatorẽ, indicatq; esse in suis ditionibus intra limites Romani imperij gentem nulli parentem & pro libertate insolescentem, nempe Dietmarsos: eos sibi ab imperiali maiestate subijci postulat: cum non expediat sine principe populum agere: comitatum quoq; Holsatiæ atque Stormariæ iuncta ditione Dietmarsiæ in ducatum uerti deposcit. Annuit Imperator postulatis regis, & titulum comitatus extinguit, exq; tribus memoratis ditionibus unum creat ducatum, regemq; præsentem illo solenniter inuestiuit. Literisq; desuper editis, rex illas secum defert. Reuersus autem domum, Ioannem filium maiorem natu, Daniæ regem eligi fecit & consecrari, assumpta illi coniuge Christina filia Ernesti ducis Saxoniæ principis electoris, anno Christi 1478. Sueci interim in sua sententia perseuerantes nullum crearunt regem, neque Christierno obedire uolebant. Anno 1480. Christiernus rex indixit conuentum Holsatiæ, euocãs quoque ex Lubeco & Hamburgo publici concilij oratores, & insinuans imperiales literas, poscens ut ijsdem obsecundantes, se Holsatiæ atque Stormariæ in unum corpus adunarent, & se ducem suum recognoscerent. Respondent illi, Imperatorem non plenè instructum, de alieno disposuisse. Habere se terram suam temporalem, pariter & spiritualem dominum archiepscopum Bremensem, ex eo tempore quo nouissimus Dietmarsiæ comes defecit. Rex iussit replicari, ex illo die crebram fuisse mutationem dominij, aliquando eos paruisse Vualdemaro regi secundo, aliquando comiti Holsatiæ, nunc uero episc. Bremensis tantum ad speciem prætendi dominium, cum facto non parerent. Illi contra: habere in terra archiepis. præfectos, quæ res iustum testetur dominum nullo

Christiernus Sueciam uexat.

Dietmarsi liberi.

nullo se pacto uiuos pati, ut alienentur ab ecclesia. Interim autem quo hæc aguntur & rex in quosdam implicabiliter sæuiret, mortuus est in arce Coppenhagen anno 1481, cum annos 31. in regno exegisset.

Acta Iohannis regis Daniæ filij Christierni.

CHristierno mortuo succeßit Iohãnes filius in regno. Hic Noruuegiam cum fratre Friderico legitima succeßione poßedit, nisi quod rex solus tenuit imperij ministrationem: frater titulo hæreditarij iuris contentus mansit. Suetiæ quoq; electus rex ferebatur, insertis conditionibus quas non probaret. Quieuitq;, donec armis regnum recuperaret. Gothlandiam primò Suetiæ parentem, quibuscunq; modis sibi deuinxit, cum (inuito Sueciæ gubernatore Stenone Nester milite) is qui arci terræq; præerat multo tempore Iuuarus electo regi arcem, oppidum, omnemq; terram consignauit. Deinde anno 1498. conducta gregariorum militum manu magna, coëgit uniuersos etiam nolentes imperata facere. Cæterum ubi rex excesserat regno, Sueci conspirauerunt. Rex uero cum speraret beneuolentia potius quàm seueritate regnicolas in fide continere, regno decedens, reginam in regia dimisit. Quam multi prægnantem rebantur, ut in regno parturiens, indubitatum filli daret hæredem. At ea spes uana fuit. Recogitantes autem Sueci pudorem suum, quod uicti cessissent armis, dolum excogitant. Vocant regem, ut obijciat se Rußis, quorum excursionem nunciatam accepissent. Nihil opus fore armis à Dania producandis, solo illos indigere principe, uires armorum regno non deesse, copiosos esse in Suetia milites Rußis repellendis, si caput accederet multitudini armatæ. Rex paucis contentus in Suetiam nauigauit. Aduertit autem populi erga se non syncerum esse animum, atque ideo non credidit se illis, sed quomodo potuit manibus eorum se subtraxit. Erupit deinde manifeste rebellionis audacia, ut accusarent regem & regios officiales, de non impletis promißis. Reginam deinde in arce Stockholm circumsistunt, oppugnantes arcem & ciuitatem. Expugnata urbe, arcem armis expugnare nequiuerunt, sed fame, reginamq; captam deduxerunt in monasterium Vuastem diuæ Brigittæ, ubi duobus penè annis in libera fuit custodia, donec per Raimundum legatum Rom. pontificis liberata in regnum Daniæ cum honore fuit reducta. Rex interim Iohannes comparauit arma ad edomandos Suecos, habuitque quosdam in regno Sueciæ sibi fideles, qui ipsum monuerunt nisi quinquaginta millia adduceret armatorum, nihil profuturum eius aduentum. Tentauit rex & hoc ipsum, sed inanis fuit conatus eius. Noruuegia quoque instinctu procerum Sueciæ rebellionem ostendebat. Sed aderat Christiernus regis filius, pro sua ætate dux acer in armis, & nascentem flammam in sui primordio extinxit. Postquam ergo rex Ioannes contra Suecos multa prælia frustra instituisset, infecto negocio mortuus est tandem, factusque est filius eius Christiernus post ipsum rex Daniæ, & Fridericus patruus Christierni mansit dux Slesuuici & Holsatiæ. Cæterum rex Christiernus nullum non mouit lapidem quo sibi subijcere regnum Sueciæ, ususque est extremis uiribus, astu & dolo, donec tandem edomuit sed partum regnum diu retinere non potuit, quin & propter tyrannidem suam tandem fuit è Dania expulsus. Quam cum rursum recuperare contenderet, captus à Christiano patruo suo, custodiæ est mancipatus Sunderburgi in Holsatia, mortuusq; tandem in uinculis. Exclusus uero Christiernus Dania, patruus eius Fridericus dux Holsatiæ factus est rex Daniæ, quo mortuo anno Christi 1533. noua turbatio orta fuit in regno. Nam Fridericus Palatinus Rheni & dux Bauariæ, qui regis Christierni filiam & neptem ex sorore Caroli imperatoris uxorem habuit, uoluit sibi uendicare regnum, sed episcopi & proceres regni elegerunt Iohannem filium minorẽ natu eiusdẽ Friderici regis, qui adhuc puer erat. At Christianus filius maior natu eiusdẽ Friderici, comparato undique auxilio, potenti manu acquisiuit regnum sibi alias debitum. Tulit illi suppetias non uulgares serenißimus rex Sueciæ Gustauus, sicut & uicißim Christianus rex Gustauo non defuit, cum Smalandi rustici magnam in Suecia excitassent seditionem. Sicq; hoc nostro tempore hæc duo regna, Dania & Suecia, magna tranquillitate & pace gubernantur sub inclytis regibus Gustauo & Christiano, quæ antea perpetuis inuicem irritabantur bellis. Faxit dominus Deus, autor & dator pacis atque concordiæ, ut in seculum hæc perseueret amicitia, diuturnaq; inuicem fruantur quiete.

Gotlandia.

Stratagema.

Vuasten monasterium.

Noruuegia rebellis coërcetur.

Fridericus post Christiernum rex.

Genealogia

Genealogia modernorum regum Daniæ.

Iohannes comes in Aldenburg & Delmenhorst habuit filium nomine Fridericum successorem in his comitatibus. Fridericus uero reliquit filium Ioachimū (ab alijs uocatur Theodoricus), qui duxit uxorem Margaretam ducissam Sclesuuici & Holsatiæ, sustulitq; ex ea Christiernum, qui cognominatur diues, & hic factus est rex in Dania. Consenserunt quoq; in eum quidam Sueci & Gothi, quare huiusmodi usus est titulo: Christiernus rex Daniæ, Sueciæ, Gothiæ & Norduuegiæ, dux Sclesuuici, Holsatiæ, Stormariæ, & Dietmarsiæ, comes Albēburgensis & Delmanhorstensis. Vsurparunt & posteri eius hunc titulum. Ab hoc Christierno hæc facta est propagatio.

- 1 Christiernus cognomento diues
  - 4 Fridericus primum dux, deinde rex
    - 5 Christianus rex: uxor eius Dorothea filia magni ducis Saxoniæ inferioris.
    - Iohannes rex electus sed non assumptus
  - 2 Iohannes rex
    - 3 Christiernus rex, tandem captus uxor eius Isabella soror Caroli Imperatoris
      - Dorothea uxor Friderici Palatini
      - Christiana ducissa Lotharingiæ.

Maternum stemma habes suprà in Saxonia, sub titulo Aldenburgensis ciuitatis seu comitatus.

GOTHIAE SEV GOTlandiæ descriptio.

Humanissimo ac clarissimo uiro domino

Sebastiano Munstero, scholæ Basiliensis ordinario, amico & fautori suo optimo, Georgius Normannus, S.

MAgnam mihi literæ tuæ, uir ornatissime, uoluptatem attulerunt, propterea quòd te. stari uiderentur te qualiscunq; inter nos factæ amicitiæ omnino non oblitum esse, te- que etiam in opere pergere, ut quod in scribendis mundi historijs cœpisti, aliquãdo absolutũ nobis reddas, idq; me duplici gaudio adfecisse omnino existimabis, cum quòd sperem hoc pacto Gothorum nomen, ueteribus quidem celebratum, nostris uero fatorumne, an hominum inuidia, equidem ignoro, nõnihil obliteratum, rursum è tenebris in lucem emersurum esse, tum uero maxime, quod quicquid hac de re regi domino meo demẽ tissimo de suscepto tuo labore promiseram, id iam prope diem proditurum existimem. Tu igi tur uir ornatiss. quod in hac re cœpisti, peragere contende, nec ab opere suscepto laboris magni tudine, quam res tanta requirit, neque maleuolorum calumnia te absterreri aut abduci sinas, e- tiam atq; etiam oro. Quòd uero ad complendam Suæciæ nostræ historiam à me requiris, operã dabo, ut quaq; prima occasione nacta ad doctorem Iosephum nepotem tuum paulò plenius quàm nunc possum, ordine perscribam. Bene uale, Holmiæ &c.

SOnat Gotlandia germanicè bonam terram, quòd ea terra inter aquilonares regiones fertilissima sit. Nam ager est frugibus & melle opimus: pecorum fœtu ac pastu omnib. antefertur. Opportunitas fluminũ & syl uarum ubiq; magna. Peregrinis mercibus omnis re- gio plena, quòd, ubiq; domesticis rebus abundet ad commu tationem faciendã, pellibus ac metallis, præsertim cupro, abũ dans. Egerũt Gothi & Sueci à multis retro seculis sub unius principis auspicijs, unius regni finibus inclusi. Nonnunquã uero, ut fieri solet, incessere simultates, quòd quæque natio principem suum sectaretur. Sed ea tamen discesio non diu ualuit, quo minus ad unius regis gubernacula denuò cõces- sere. Sueciæ quidẽ domi & uicinis in locis nomen præualuit, foris autem & in longinqua militia Gothorum gloria subli- mioribus longe titulis inclaruit: quòd Romanis diu ea gens collu ctata, aliquoties quidem repressa quieuit, aliquãdo magnis Rom. cladib. se uindicauit: nõ nunquã pari manu conflictans, discessit. Demum Rom. proculcans imperium, Italiã peruasit, urbẽ Romam uastauit. In eadem Italia regnum multis annis tenuit, Gallias occupauit, in His- panijs regna fundauit, & ex eo sanguine nobilissimas domos principum erexit. Qua in re Ro- mani scriptores, non tam in Barbarorum (ut ipsi uocant) quàm in suorũ laude profusi sunt. Ori ginem autẽ gentium attingentes, refugiũt in Scythiæ uastas solitudines, ignorantes, de magnæ Germaniæ finibus Gothorum, Cimbrorum & Vuandalorum examina prodijsse. Terminatur Gothia à septentrione fine australi Sueciæ, ab occidente reliquis Norduuegiæ montibus, qui sunt à Sueciæ limite ad Trolhetæ fluuij ostia. A meridie & oriente terminatur mari. Loca eius insigniora sunt, Lodhusia portus & emporium, Vualdburg urbs insignis cum arce, Halm stat, Helsinburg, urbs arce insignis Landskron, Malmogia portus & emporium, Calmaria urbs magna, portus & emporium, habetq; arcem quæ operum magnificentia certare dicitur cum arce Mediolanensi: Stegholm, Sudercopia emporium & portus, Nortcopia, Lidecopia ciuitas super lacu Vener: Vastena oppidum, Huetlandia oppidum. Vestrogothia ducatus, cu- ius ciuitates sunt Scaris, Varnem, ubi est sepultura ueterum regum. Ostrogothia ducatus, in quo sunt ciuitates Schemingia, Lincopia ciuitas episcop. Halladia ducatus, in Lundis metro- polis, sed quæ in Scandia est. Smalandia ducatus, Tnischia ducatus, Verendia ducatus, Ble- chingia ducatus. Visbi ciuitas Gothiæ: ubi emporium fuit antiquum & celeberrimum, postea Danorum & Moschorum piraticis excursionib. afflictum desertũ est. Extant hodie ruinæ, testã tes ueterem claritatẽ. Fuerunt hoc loco prima statiua Gothorum, qui Mæotidem occuparunt.

Fertilitas Gothiæ

Gothi apud ueteres notiores Suecis.

Ciuitates Gothiæ.

Halladia ducatus.

Est

Est hodie fertilitate agri & arce & monasterijs insignis. Est etiam ibi cœnobium ordinis sancti Benedicti, apud quos est bibliotheca circiter duum millium autorum & codicum ueterum. Ex hac & alijs terris ueniunt pelles nobilium ferarum: præstantiores sabellæ, quib. in orbe nostro præcium propè immane, & æstimatio secundum aurum & gẽmas. Et quod miremur, non alio quàm hyemis tempore uenantur, quoniam tunc pilus densior est, & cuti fidelius adhæret. De regibus qui olim Gothiæ præfuerunt, Iohannes Magnus natione Gothus, archiepisc. Vspaliẽsis, post Saxonem Grammaticum scripsit 24. libros, sed qui nondum typis sunt publicati. Expectamus eos à fratre eius Olao Magno, qui superioribus annis è Roma dum archiepiscopus adhuc uiueret, me de illis & alijs quibusdam, scriptis literis certiorem fecit. Scripsit & Albertus Krantzius de rebus Gothorum & Suecorum, quem hic sequimur, utriusque populi res gestas uno complectens historiæ contexu. Insula Gotlandiæ è regione Gothiæ in mari sita, longitudinen dicitur habere 18. milliarium Germanicorum, magna prædita fertilitate, plurima nutriens pecora ob lætissima, quibus abũdat, pascua: habet agros, nemora, feras syluestres, pisces &c. atque ob id parens dicta Seciæ. Ab antiquis temporibus paruit regi Gothorum & Suecorum, sed Dani superioribus annis, quum perpetuis bellis uexarent Sueciam, hanc ad summã redactam calamitatem sibi subiecerunt.

Bibliotheca nobilis.

Iohãnes Magnus archiepiscopus.

Gothlandiæ insula.

De regno Norduuegiæ.

NOrduuegia, id est, Septentrionalis uia, fuit regnũ aliquandiu admodũ florens, & tenuit imperium per Daniam & late per insulas maris, donec domesticum imperium per hæreditariam successionem administratum fuit. Postea sub interregno consensu procerum institutum est, & reges per electionem suscíperentur, arbitrari eos hoc æquius administraturos regnum, quo minus forent confirmati per nouitatem. Sed euenit dum quisq; ut opibus, ambitione & fauoribus affinitatis excelluit, ita in spem maiorem uenit regni assequendi, ut factionibus distraherentur, seseq; etiam inferrent ad occasionem capiendi regni externi, qui adiuuarent & destituerent partes concertantes, ut uisum sibi è re fuit. Itaq; est hoc tempore sub potestate Danorum. Hi no legitimos modo redditus & tolerabilia uectigalia imperare dicuntur, sed omnia commoda transferunt in Daniam. Aedificia urbium tueri nequeunt suam amplitudinem & dignitatem ueterem, nec spes est status reparandi. Publici enim conuentus in rem non admittuntur, nemo ex arbitrio suo referre audet aut opere tentare, incertus de omnium consensu. Habet Dania in potestate nauigationes omnes Norduegianas, neque hæc exercere mare potest, neq; exportare merces, hoc rege hoste. Hæc mittit in reliquã Europam piscem ex genere asellorum, frigore induratum & extentum in fustem, unde & eum Germani uocant Stockfisch. Captura eius laudatissima est Ianuario, quando superest frigus ut induretur: & qui clementioribus fuerint capti mensibus, marcescunt, neq; sunt idonei ut exportẽtur.

Norduegia hodie sub Danis.

Stockfisch.

Monstra in Nodruuegia.

OCcidentale Norduuegiæ littus totum infestum est uerno tempore balenis uastæ magnitudinis, adeo quòd ad centum perueniunt cubitos. Hæ tum gregatim conueniũt ad prolificandum. Naues uel quæ in earum corpora uel in uortices aquarum, quos hæ faciunt instar charybdis agitatione sua, delatæ fuerint, periclitãtur. Remedium est autem nauigantibus, castoreum dilutum aqua & in mare effusum. Hoc tanquam aconito petitus grex balenarum, totus repente dissipatur & in profundum fertur. Rugiunt horrendè. Spiracula duo habent in summa fronte, patentia ad cubiti proceritatem. Hæc tecta sunt folliculo, respirantes efflant undas in modum densi nimbi. Spina dorsi reperitur continens amplexu ulnas tres, internodia singula unam. Maiores inutiles cibo sunt, propter

Balenarum horror.

propter non domabilem asperitatem. Metropolis huius regni est Nidrosia, uulgo Druntheim, fuitq; nobilis in primis ciuitas sub florente Norduuegiæ imperio: nunc in uici formã redacta est. Extat hodie ecclesia cathedralis, argumẽtum ueteris felicitatis, cui magnitudine & laborati lapidis artificio par opus nõ est sub orbe Christiano. Crepido circum altare corrupta fuit incendio, sed reparata anno 1530. inquam quidem crepidinem reparandam impensæ imputantur ad septem millia aureorum, atque à tantilla parte æstimatio præstantiæ fiat templi totius. Habet terra hæc pestem peculiarem, quam Lemmer uocant. Est autem bestiola quadrupes, magnitudine soricis, pelle uaria. Hæ intempestatibus decidunt ex nubibus feculentis, ut putant, depascuntur more locustarum omnia uirẽtia, statoq; tempore moriuntur aceruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aër fit pestilẽs et afficit Norduuegos uertigine atque icterisi. Est quoq; in Norduuegia lacus Mos in quo apparet ostẽtum, serpens scilicet miræ magnitudinis, qui portendit Norduuegiæ mutationem rerum. Visus est recentissime anno salutis 1522. altè eminens super aquas, conuolutus in spiram, existimatus est coniectura collecta procul uisu, cubitorum quinquaginta, & fuit secuta eiectio regis Christierni.

Nidrosia metropolitana, Trondenis nunc.

De insulis & ciuitatibus Norduuegiæ.

SVnt in regno Norduuegiæ multæ insulæ, ubi mare absorbetur intra cauernas accedente fluxu, & reflatur refluxu, quanto maximo impetu deferuntur torrentes. Nauigatur hoc mare donec inferius est faucibus scopulorum, & qui iniquo tempore interciderint, feruntur præcipites in uoraginem. Naufragiorum reliquiæ perraro redduntur, etsi quando

redduntur, reperiuntur robora attrita collusione scopulorum, ut lanugine quasi obducta uideantur. Sunt in Norduuegia castra, oppida & ciuitates præcipuæ, Vuarthus, id est, speculatoria domus, castrum scilicet ualidissimum & præsidium impositum Laponibus: Matcur oppidum, Reon castrum, Nidrosia metropolis, de qua iam diximus, Bergis ciuitas episcopalis, Staffanger ciuitas etiam episcopalis, Kongsperg castrum & emporium: Saltzburgum emporium, Cōgelle emporium, Bohus castrum munitissimum super boreale latus ostiorū Trolhere fluuij: Vuermelandia ducatus, Hammaria ciuitas episcopalis. Separatur Norduuegia à Suecia excelsis & asperrimis montibus, perpetua niue obductis, quos nemo transcendere potest, nisi quòd cum tempore inter iuga montium inuentæ sunt concisæ quædam & angustæ ualles, per quas iter, licet difficile, patet ex Norduuegia in Sueciam. Vocantur autem montes illi alpes Dofrinæ.

Vuermlandia.

De regibus Norduuegiæ seu Normanniæ & de Normannorum excursionibus.

CVm apud Danos regno Grā præesset, apud Normannos rex erat Suibdagerus: atq; is cum uiribus regni insolesceret, cœpit uicinis quoq; gētibus esse onerosus, tandemq; armis Daniam in sua iura traducit. Sed paulo post à Grami filio Haddingo uictus, regnū armis q̄situm amisit. Haddingus à multis bello potitus, cogitur in Norduuegia ferre Geuuarū unum ex primoribus, cui successit filius eius Hotherus. Transierunt deinde animi multi, donec Collerus rex Nortuuegiam teneret, quando scilicet apud Danos Roricus præfuit regno. Postea Frogerus rerum est potitus apud Norduuegios: quo uicto à Danorum rege, Gotarus quidam regnum arripuit, quo interfecto Rollerus regno potit᷑. Sed Norduuegiorū proceres indomita ceruice, assueti libertate, se regis sui subducūt iugo. Successit Rollero Helgo rex, Helgoni autem Hasmundus, Hasmundo Regnaldus, deinde Gunnarus, Omundus, Olo qui & Daniam tenuit, Omūdus, & longe postea Goto circa annum Christi 800. Quo tempore Nortmanni seu Norduuegi cum Danis excursiones & depopulationes horrendas fecerunt in Saxonia, Frisia, Scotia, Gallia, Aquitania, &c. omnia loco igne & ferro deuastātes. In Norduuegia uero interim facta est tanta sceptri confusio, ut discissis membratim regni uiribus, partem sibi quisq; teneret, & qui in prouincijs locum non reperit, maria sibi desumpsit exercenda, ut quicquid excursionibus terrarum & piraticis depredationibus occuparent, pro suo ducerent: inter q̄s nominati sunt Horicus, Orduicus, Gotfridus, Rodulphus, Haddingus & Ignarus, qui diuisis turmis & nauibus, omnia maria & littora infesta habuerūt, infensi ubiq; Christianis, quod Christi religio iam primum ab Haraldo per Anscharium, deinde per Ericum regem in Daniam atque Sueciam penetrasset. Geminam ergo bellandi causam prætendebant. Quod nouas sedes in Gallijs quærerent, & quod Christi fidem infestis animis persequerentur. Fuit autem inter alios crudeles duces, Haddingus regio sanguine cretus, uir feroci animo, ad arma natus, qui fortem exercitum exposuit in Galliam, prædabundus incedens quocunque se uerteret. Ecclesiarum incēdia, matronarum stupra, puellarum raptus, uirorum neces sine numero peregit. Displicuit illi præda, quam non sanguis commendabat. Sæuissima hominum crudelitas tantum iniecit terroris regnicolis, ut diu nemo inueniretur, qui exercitum opponeret grassabundis. Durauit ad multos annos hæc crudelium hominum debachatio. Sub Ludouico secundo Lotharij filio fuerunt ex eis Frisia prostrati circiter decem millia. Deinde circa annum Christi 880. Normanni ad Ligerim fluuium grassantes, nouem millia fuerunt occisa. Tandem post multa facinora commissa, Gotfridus eius gentis princeps cum baptismate Frisiam omnem à rege Carolo eius nominis tertius dono accepit: at nec sic illorum hominū cessauit

Norduuegi qui & Nortmanni.

Laceratur regnū Norduuegiæ.

Crudelitas Nortmanorum.

uit insania, quin Ambianin, Atrebatun, Cameracum, Taruennam, Neomagum, Leodium, Traiectum, Tungros, Coloniam Agrippinam, Aquisgranum, & c. exurunt & fœdant. Tādem post multa incendia & deuastationes, quum uiderent Galligentem inuictam & quam ferro & armis pellere nemo præualeret, pactis cum ea conditionibus agere cœperunt, ut acceptis sedibus in regno Christum incipiat uenerari. Erant qui suggererent, principem gentis, si sacrum subiret lauacrum, regis affinitate dignandum, quod regio sanguine cretus, uiribus inuictus haberetur. Respondet dux Rollo, ad sedes se uenisse quærendas, patria eiectum. Quæ si dentur, facturum pollicetur quod cupiunt. Paratur ergo lauacrum, & imbuitur sacræ fidei rudimentis, commutato Rollonis nomine in Robertum. Datur illi Neustria, quam exinde de suo nomine Normanni dixerunt Normandiam. Successit ei in ducatu filius Vuilhelmus, uir deo deuotissimus, qui interfectus fuit anno salutis 943. Deinde post aliquot secula hic ducatus degenerauit in comitatum, & subinde regibus Franciæ permissa est maior pars eius, postea uero magnum exarsit bellum aliquot seculis continuatum inter Anglorum & Francorum reges ob hanc terram.

Nordmāni ad Christum trahuntur.

De regibus Norduuegiæ post Nortmannorum in finitimas regiones euagationem.

AQuinus Norduuegiæ regis filius agens apud regem Angliæ, posteaquam accepisset paternæ necis nuncium, ueniens in Norduuegiam, regnum repetijt, sed ab æmulo Haraldo interfectus, hosti reliquit regnum. Hic ausus fuit rebellare regi Daniæ qui & ipse Haraldus uocabatur, & constituta negare tributa, idq́ue dum imperium Romanum administraret Otto primus. Sucessit Haraldo Olauus rex, Sed qui à Suenone rege Daniæ uictus regnum suum hosti reliquit. Mortuo deinde Suenone Dano, Norduuegi retraxerunt obedientiam Danis, creantes regem Olauum uirum optimū & Christianissimum sed quem postea Canutus rex Daniæ occidi procurauit, peruenitq; Norduuegia ad Suenonem Canuti filium. Et cum Canutus insata concederet, Norduuegi Magnum Olaui filium, contempto Danico imperio regno præficiunt. Hic Magnus paulo pòst ex pactis conditionibus utrunq; obtinet regnum, licet non diu superfuerit. Lapsus enim in uenatione ab equo & fracta pectoris crate uitam finiuit. Cui succesit patruus eius Haraldus, hunc autem subsecutus est filius eius Magnus atque deinde Haraldi nepos Magnus post Magnum patrem. Quū Norduuegia anno Christi 1054. in ecclesiasticis rebus subesset Lumdensi archiepiscopo, insignita est tunc archiepiscopatus titulo constituiturq; Trondē nis totius regni metropolitanus, qui nūc mutato urbis nomine, Nidrosiēsis appellatur. Factus est circa illud tēpus Norduegiæ rex Ingo, uir gibbosus, qui cū premeret ab hostilibus & in liquentis elementi durata glacie uersaretur, glacies magni armati agminis pondere grauata subsedit, ibiq; rex perijt & omnis cū eo flos Norduegiæ, ad eāq; tenuitatē regn̄ sanguinis proceres redacti sunt, ut antiquæ nobilitatis uix ulla uestigia remanerēt. Post Ingonē Aquinus regiū nomen in Norduegia sustinuit, interim quo Erlingus æmulus pro regno adipiscendo laborabat, filiusq; eius Magnus inane regis nomen gestabat, interfecto autem Aquino, Erlingus cum filio Magno rebus regni præerat. Post hos regno præfuit Aquinus, quando Daniæ præerat. Vualdemarus secundus, primi filius, circa annum Christi 1240. Surrogatur deinde Aquino Olauus in regno. Huic maxima controuersia fuit cum mercatoribus, Norduegiam piscium auehendorum gratia frequentantibus. Omnis enim huius regni opulentia est in pecoribus atque piscationibus. Nam terra non est frugum adeo ferax, ut cibis & potibus sufficiat, bladaq; gignat terra. Sed tostas ante fruges inuehunt mercatores potibus miscendis, aut mixtum iam potum atque excoctum, permutāt piscibus aridis, quos magna nimis copia emittit Noruegia. Successit Olauo

Nidrosiēsis archiepiscopatus

Exercitus in glacie perit.

Captura piscium in Norduuegia.

lauo in regno Ericus, qui peruenit ad annum Christi 1300. Erico autem substitutus est frater eius Aquinus. Hic rex à Magno Sueciæ rege oppressus, regnum Suecis subiectum reliquit.

1 Magnus Sueciæ & Norduuegiæ rex obijt 1326.
- 2 Aquinus à parte designatus rex Norduuegiæ, sed non diu superfuit.
- 3 Magnus rex Sueciæ & Noruuegiæ — 4 Aquinus cuius uxor Margareta, trium regnorũ futura regina — Olauus

Cum Magnus 3. filiam Vualdemari regis Daniæ filio suo uxorem iunxisset, factum est ut regno Sueciæ priuaretur, exclusus ab Alberto Alberti Magnopolensis ducis filio. Mortuo uero Aquino ac deinde mortuo socero eius Vualdemaro rege Daniæ, Olauus filius Aquini factus est hæres duorum regnorum, Norduuegiæ & Daniæ. Cui postea per uictoriam quam de Alberto rege Sueciæ reportauit, ipsa quoq; accessit Suecia. At hanc tãtam de Olauo spem, mors immatura præscidit. Et cum iam tot regnis nullus hæres masculus superesset, omnia in personã reginæ Margaretæ concedunt, Daniæ quidem regnum ex patre, Norduuegiæ ex filio & Sueciæ ex uictoria. Fuit mira huius fœminæ industria, ut circumiens prouincias & regna omnia lustrauerit, prouiderit, pacem ubiq; fouerit. Per singulas arces ueteribus missis nouos præfecit rerum suarum curatores. Timebant eius industriam mali, reuerebantur boni. Ita factum est, ut longæua pace sub fœmina florerent regna. Mirum dictu, quod uiri reges non poterãt, fœminam potuisse. Cum uero regina senio laboraret, adoptauit Ericũ ducem Pomeraniæ, trium regnorum moderatorẽ. Post eum Christophorus Bauarus tenuit trium regnorum gubernacula annis nouẽ. Christiernus inde rex rerum potitus, comes de Oldenburg & Delmenhorst, relictam Christophori ducens coniugem, triũ regnorum gubernacula dotem accepit. Deinde Iohannes Christierni filius regnis præsedit, & post eũ filius eius Christiernus, etiam si Suecia proprium constituerit regnum. Hoc uero Christi anno 1548. quando hæc scribo, regnis Daniæ & Noruegiæ præsidet inclytus rex Christianus, de quo suprà in Dania.

Mulieris in regnando prudentia.

DE REGNO SVECIAE hodie sub inclyto rege Gustauo florentissimo.

SERENISSIMO ATQVE potentissimo principi ac domino, Domino Gustauo Suecorum, Gothorum, Vuandalorum, &c. regi, Domino suo clementissimo, Sebast. Munsterus summam precatur felicitatem.

Agitur iam quartus annus Serenissime & potentissime Rex, quando tua maiestas ob dedicatam uulgarem Cosmographiæ meæ æditionem, literas gratia & regio fauore plenas unà cum munere regia liberalitate digno, ex tam longinqua & remota Septentrionis regione ad me transmisit, animumq; tam propensum erga me declarauit

terra bellatores. Angermanniæ ducatus tenet septentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi inter præcipuas feras uenantur uros & bisontes, quos patria lingua uocant Elg, id est asinos syluestres. Aiunt autem bisontem animal esse deforme prolixitate iubarum, & reliquo corpore seuerum, cerui figura media frōte inter aures habens cornua. Nos hic utcunque eius expressimus figuram. Midelpathia ducatus australior Angermannia, post quem Helsingia ducatus, Gestritia ducatus, Fieringia ducatus, Vpsalia ciuitas metropolitana: Coperdalia ducatus, id est, Cupri uallis: item Dalecarli gens potens armis. Oplādia ducatus. Totus tractus Oplandiæ habet fossiones argenti cupri & chalybis. Nicopia urbs insignis, cum munitissima arce. Kollmol nemus disterminat Sueciam à Gothia, à Nicopia uersus lacum Veter extensum.

Bisontes

Oplandia diues metallis.

De regibus Sueciæ.

RECensebimus hic quæ de populo Suetico uetustissima inuenire potuimus. Et quidem ad primam eius originem recurrere mihi & fortasis alijs, impossibile est. Ab ea ergo memoria sumendum est dicendi principium, quæ prima relata est in literas. Aetate ab hinc longissima & longe ante Christum natum apud Suecones, ut Saxo Grammaticus habet, Sichtrugus rerum potiebatur. Eo autem in prælio occiso, Gram uictor, rex Daniæ Sueciam sibi subijcit. Sed Suibdagerus Norduuegiæ rex expugnans, Gramum regem, primus trium regnorum unicus fit moderator. Quod idem post tot secula cernimus usque ad nostram ætatem sæpe contigisse. Inde Hasmundus Suibdageri filius in Suecia & Noruuegia patri surrogatur. Vffo post patrem Hasmūdum & Hindinus post Vffonem, atq; deinde Hundingus regno præficitur Deinde Regnerus Hundingi filius, ad Suetiæ regnum peruenit. Successit ei filius Hotbrodus, qui dum imperium amplificare contēdit, illud cū uita amisit, & tunc Suecia Danicæ coronæ paruit. Atislus atque Hotherus Hotbrodi filij sub tributo regi pensitando, paternam ditionem Sueciæ susceperunt. At Rolfo Daniæ rex oppresso Atislo in prælio, regnum sine rege subesse Daniæ in reliquum uoluit. Tunc Hiartuarus genere Suecus tantam emeruit apud Rolfonem laudem ut illi Sueciam præfecturæ nomine, hoc est, ducali titulo permitteret, constituens quæ solueret annua tributa. Et quo magis sibi fidem faceret, sororem illi suam cōnubio sociauit. Stabat in hoc rerum statu res Suetica aliquandiu, donec Hiartuarus tandem Rolfonem obtruncat & ipse uicissim à Danis transfoditur. Tunc Hotherus Atisli Sueciæ regis germanus, uacuatam paterni regni sedem, magno procerū fauore occupauit, Daniæq; regnum facile sui iuris effecit. Sed quā facile obtinuit tanta animorum leuitate post breui amisit, Baldero illum Dania excludente. Cadēte paulo post Hothero in bello, proceres Sueciæ Atislum uirum regij sanguinis regem creant, pertæsi alieno subesse longius imperio. Hic transiliuntur aliquot secula, in quibus nihil magnum aut præclarum de Suecis recolitur, an ipsi Danorū imperio paruerint, aut Dani ipsis obtemperauerint. Alricus circa tempora Augusti Cæsaris Suecorum regno præsedisse memoratur. Quo occiso Ericus ortus Norduuegia uir ingenio, lingua, manuq; promptus, uictor Alrici, Sueciæ gubernacula subit. Tempus hoc erat, quo dei filius de cœlis descendens, mortalem nostram induit naturam. Haldanus Erici filius patri in regno Sueciæ successit, quo interfecto, filius eius Siuuardus patrijs regnis hæres successit. Deinde Ericus Siuuardi ex filia nepos, Frotonis Daniæ regis filius, materno auo successit in sceptra Sueciæ. Quo in bello perempto, Haldanus Sueciæ regno potitur, uir solis armis innutritus & qui coniugio aut liberis non studuit. Hic tandem signauit quem post se Sueciæ regem uoluisset, nempe Vngulnum, qui moriens Siuualdo filio reliquit tam Daniæ quàm Sueciæ regna. Regnaldus inde Suecorū regno potitus est, et post eum Aluerus unus ex primoribus procerū Sueciæ. Inde Ingo maior natu inter tres Alueri filios sceptris paternis iustis & legitima successione potitus fratribus. Olauo atque Ingello ditiones suas secreuit, ipse totius regni iura moderaturus. Quo cum fratre in Danico bello cæso, Ingellus permittente uictore sceptra paterna arripit. Ringo puer patri Ingello successit in regno, & post eū Gotarus: quo in Danico bello oppresso, regnum Sueciæ cessit Iarmerico Danorum regi, idq; circa annū Christi 380. Quo tempore Gothi longe antea ex Suecia & Gothia egressi magnum fecerunt Romanis in Italia, Gal

Tria regna habent unū regem.

Suecia fit ducatus tributarius.

Alricus rex Sueciæ tempore Christi.

Gothi egressi Sueciam.

lia & Hispania negocium: Gothi autem qui in sua semper patria persliterunt, Sueciæ regno adunati, unis legibus & sceptris semper paruerunt.

Qui reges præfuerint Sueciæ post Carolum magnum.

Hic ob defectum annalium saltum magnum facimus, à Iarmerico ad Fro regem Sueciæ transeuntes, qui Sueciæ regnum tunc tenuit, quando Ludouicus Caroli magni filius Romano præsidebat imperio. Interfecto autem Fro à mulieribus Norduuegiæ, Herotus ei surrogatur in regno Sueciæ, atque illi Sorlus succedit, qui uictus à Regnero rege Daniæ, Biorni Regneri filio reliquit regnum, qui cũ aliquot annis Sueciæ rebus præfuisset, concessit in fata, successitq; ei Vuichsertus alius Regneri filius, & Vuichserto subiti tutus est Ericus tertius Regneri filius, qui ab Osteno regij sanguinis uiro uictus & oppressus, illi principatum reliquit. At Erici fratres ulciscentes fratrem, Ostenum regno deturbauerunt, perueniuntq; regni sceptra ad Sturbiornum Biornis regis filium. Hunc regno eiecit Ericus Olaui filius Regneri nepos, sine æmulo potitus regno Sueciæ. Potitur deinde Olauus Erici filius post patrem regno, primus in regibus Sueciæ, qui Christi religionem publice acciperet, & in fonte sacro lotus, Iacobi nomen suscepit. Fuerunt quidem priuatim plurimi, qui iam dudum in eo regno à memoria diui Anscharij Christi iugum assumpserant. Erat annus post Christum natum 1000. cum in Romano imperio ageret diuus Henricus Imperator. Post Iacobum Emũdus frater eius ex concubina natus, solo nomine Christianus, ad sceptra succedit, nec satis fuit rebus bello gerendis fortunatus. Stinkel deinde optimus rex, Sueciæ sceptris succedit, susceptq; in diebus eius Christi religio in Suecia maximum incrementum. Hic rex exterminauit idolũ, quod gens illa Vpsolæ habuit, toto regno uenerabile, successitq; postea in eum locum archiepiscopatus Vpsaliensis. Mortuus est autem rex iste circa annum Christi 1100. Erici deinde duo de regno non sine multo nobilium sanguine contenderunt. Halstenus superioris Stinkel filius, legitimo iure post duos Ericos mutuo se prælio cõficiẽtes, rex esse promeruit, sed quia mox populari tumultu regno fuit deiectus, & Animander ad regnum reuocatus. Is quum rigorem religionis non emitteret, iterum fuit regno depulsus. Aquinus tum regno surrogatur. Cui successit Magnus filius Nicolai regis Daniæ, quem Gothi pertæsi crebræ in Suecia mutationis, sibi regẽ asciuerunt, iterum se à corpore regni separantes, uel sperantes reliquũ sibi Sueciæ accedere, ut sub unius regis quem ipsi delegerant imperio, omne regnũ esset. Suæci autem ueteri suo iure creandi regem se depelli non ferentes, suo regem arbitratu creandũ esse putauerunt. Vnde suæ gentis hominem ad regnum prouehentes, Gothorum regem contempsere. Gothi autem sententiæ suæ pertinaciter inhærentes nouum Sueciæ regem bello aggressi, oppresserunt, & Magno à se regi electo, regni sedem uacuefecerunt. Aliquandiu ergo ille Gothis & Suecis imperauit. Suerconem Sueci post Magnum erexere regem, cui filius Carolus succedit, quietus in regno suo per omnia tempora Vualdemari regis Daniæ, & ius sororem habuit uxorem. Successit Carolo Ericus, qui pacem habuit cũ corona Daniæ, & peruenit ad annũ Christi 1249. Quo fatis absumpto, Birgerium magno dissidio regẽ fecerũt. Is post se regem reliquit Vualdemarum. Qui dum peregrinationẽ suscepisset in terrã sanctã, Magnus frater eius occupauit regnũ interim, nec tota uita sua restituit. Successit Magno Birgerius: qui dũ sibi securus regnare putaret, ab Erico fratre captus in diuturna uincula cõijcit, tandẽq; liberatus ex carcere, filiũ Magnum regni consortẽ facit. Reuocatus autem Birgerius ad memoriã quid à fratribus aliquando passus fuerat iubet euocari fratres nihil à fratre formidantes, exhilaratosq; cõuiuio facit eos interfici. Res proceribus execrabilis uisa, omnes in uindictã excitauit. Nã eo fugato cũ regina filiũ Magnum capite plectũt, & Magnũ Erici (quem Birgerius obtrũcauit) filiũ ad regnũ sublimãt. Is usq; adeo in regno prosperatus est, ut adiuuãte uirtute

Primus Christianus rex Sueciæ.

Vpsola olim locus uanæ religionis.

Gothi imperant Suecis.

Parricidium fratrum.

uirtute & fauente fortuna, regno Sueciæ Norduuegiam quoq; consociaret, factus rex duorũ regnorum. Is concessit in fata 1326. relicto Magno filio, successore duorum regnorum.

Successio regnum proxime enumeratorum.

- 1 Birgerius rex
  - 2 Vualdemarus uisitat terram sanctam
  - 3 Magnus
    - 4 Birgerius
      - 5 Magnus
    - Ericus
      - 6 Magnus
        - 7 Magnus
          - Aquinus rex Norduuegiæ, uxor eius Margareta uirago filia Vualdemari
            - Olauus
          - Ericus
        - Eufemia maritus eius Albertus Magnopolensis
          - 8 Albertus
          - Henricus
          - Magnus

Magnus 7. despondit filio suo Aquino germanam comitis Holsatiæ, hac conditione, quod nisi Aquinus eam puella acciperet, omnes proceres regni liberi essent à sacramento regis. nauigante ergo puellam in Sueciam, comprehensa est à Vualdemaro rege Daniæ, & Margareta filia ipsius Valdemari desponsata Aquino. Quod uidentes proceres Sueciæ, negauerũt regi deinceps præstare fidem, quin missi à comite Holsatiæ ad Albertum ducem Magnopolensem socerum eiusdem comitis, & qui Eufemiam regis sororẽ uxorem habuit, filium eius Albertum eligunt regem, atque destituerunt Magnum. Tunc Magnus uidens se destitutum, arma mouet unà cum Aquino in Albertum, sed nihil potuit, tandemq; extra regnum obijt. Albertus uero in regno cõfirmatus, regio instructus apparatu, in Magnopolim suam enauigauit, curiam in Vuismaria indicturus. Interim Margareta filia Vualdemari regis Daniæ & regina Norduuegiæ post mortuum Aquinum maritum cum paruulo filio Olauo, duo regna gubernans, Alberto regi Sueciæ se obiecit, excitatoq; utrinque magno exercitu, regem Albertum cũ Erico filio capit, & in captiuitate septem annis tenuit, sicq; tertium regnum duobus coniunxit, & ex illo die penè semper permansere coniuncta, Norduuegia nunquam discrepante. Suecia uoro alienum iugum ferre recusans, sæpe tentauit se à Dania seiungere. Tandem Albertus fuit dimissus ex captiuitate hac conditione, ut scilicet intra triennium aut argentum persolueret sexaginta millium marcarum, aut urbem Stockholm cum arce traderet, aut in captiuitatem rediret. Rex reginæ uictrici tradidit urbem Stockholm, quæ se adhuc Danis non dediderat. Albertus itaq; omnem spem recuperandi regni abijciens, sua cõtentus fuit Magnopoli. Margareta itaq; trium regnorum potens regina consenescens, procerum suorum prahabito consilio, Ericũ Pomeraniæ ducem adoptauit in filium. Ericus ergo rex factus trium regnorum, diu per Sueciam quieta habuit tempora, ut etiã uxor eius regina. Philippa regis Portugalliæ filia ibi frequenter maneret & tandem ibi moreretur. Cumq; rex diuturna gereret bella, & opus haberet argento, emũgeretq; Sueciam, quæ alijs opulentior uidebatur, regnicolæ testati sunt impatientiam aperta indignatione. Sed cum hæc ab Erico summis exciperentur auribus & non penetrarent ad corda, Engelbertus nobilis quidam rebellionem mouit in regno, Danici generis præfectos amouit & Sueticos substituit. Rex primum Engelbertum ꝑtegit terrere literis & minis, deinde adnauigauit cũ magna pernicie suorũ, qui in mari perierunt, sperans se placaturus tumultuãtes, sed experimento discens omnes sibi aduersari, celerise subductione in Daniam recepit. Tandem urbes maritimæ inter partes aduersantes talem fecerunt concordiam, ut Ericus regni Sueciæ gubernacula teneret, Sueticos in regno arcibus præficeret, non Danos, regium censum, cum rex præsens esset, totum acciperet, absens dimidium: ueterem oppidis & uillis libertatẽ, mercatoribus sua priuilegia seruaret. Deinde cum Dani ad exemplum Suecorum regem coartare uellent, pertesa illi in regno fecerunt negocia. Vnde collectis quæ uoluit secum de regno exportare rebus, in Prussiã enauigauit, omnibusq; se regni negocijs abdicauit. Christophorus inde princeps Palatinus & Bauariæ dux, Erici ex sorore nepos, concorditer eligitur à proceribus trium regnorum. Sic enim emporiũ tranquillitati

Virilis animus reginæ.

Dux Pomeraniæ fit rex.

Rex regno excluditur.

litati maxime consulendum putabant. Is nihil in regno Sueciæ innouauit, sed cum Sueciam inuisisset, cōportatum regni thesaurum & à multis annis collectum, pro rata sua regem tangentem in mari amisit. Mortuo Christophoro Sueci nolentes cum alijs regnis communem habere regem, maluerunt ex corpore suo creare regem eumq; opulentissimum, nempe Carolū Canuti, ex infimo gradu nobilitatis electum At ille uix septē in regno expletis annis, cœpit omnibus passim ordinibus grauis haberi. Quod ubi ille intellexit, collectis rebus suis quas in priuata uita habuerat, regni autem thesauro in tuto loco deposito, nauim ingrediens Gdanum proficiscitur. Tum nobiles regni Christiernum, quem Dani & Norduuegi regē elegerant, in regnum uocant atq; coronant. Ita ius trium regnorum, rursus in unum coibat. Non longe post Sueci mouerunt rebellionem in regem Christiernum, quod pacta in susceptione eius cauta nō obseruasset. Rex ergo anno regni Suetici septimo, qui fuit Christi annus 1469. mouit cum ualida manu in Sueciam, sed incolæ adunati facile illum represserunt. Habuit rex in hoc rerum statu adhuc duas arces in Suecia, unde Dani uexabant Suecos. Deinde rex rursum cum exercitu ueniens in Sueciam, inter angustias montium nihil efficere potuit. Cumq; inter hæc Carolus quondam rex Sueciæ moreretur, gubernatorem ex optimis militem constituerunt, qui conuocandis regni cœtibus & omnia uice principis gerendi haberet potestatem: marescalcū nostri uocant, Galli conestabulum, & Romani magistrum equitū. Multa ueneratione Sueci uirum illum habuerunt, parati etiam coronam deferre, si ambijsset. Iohannes Christierni filius patri in duobus regnis suffectus. Sueciæ quoq; regnum expectauit: & quidem Sueci illum acceptassent, si conuentas dudum subijsset conditiones. Sed ille, nisi liberam regendi potestatem haberet, contempsit. Sicq; in hoc rerum statu multi decurrerunt anni, præsertim quum gubernatoris regni ea esset modestia, ut populus regem non desideraret. Rex Ioannes immensum colligens exercitum misit in Sueciam, & post multas cædes sibi subijcit regnum. Cumq; rex componendis rebus inuigilaret, exoritur tumultus à populo, quod tam facile cessisset omne regnum regi. Rex uidens populi seditionem, clam excessit regno, regina relicta cum præsidio in arce. Historiam hanc supra signaui in fine Daniæ.

Carolus rex Sueciæ.

Christiernus fit rex in Suecia.

Gubernator regni Sueci ci.

De gestis Christierni secundi
in regno Sueciæ.

CHristiernus Iohānis regis filius, magnis animis cœpit gerere paterna bella, atq; in primis annixus fuit Sueciam armis occupare. Verum ubi uidet Suecos maioribus uiribus, concordibusq; animis propulsare hostem, ad artes conuersus, factionibus eos dissociare laborauit. Sollicitauit autem in primis Gostauum quendam titulo archiepiscopum Vpsaliensem, qui anno Christi 1517. plures ad defectionem perducens, constituit patriam prodere regi Christierno. Huius conatus præsentiens Steno gubernator regni Sueciæ per interregnum, monet archiepiscopum ut desistat incœptis. At ille in sententia perseuerans, obsidetur in arce Stecho. Danus audiens Gostaui periculum, lecto milite properat impedire obsidionem, sed à Stenone abactus, deserto episcopo redijt in Daniam. Tunc episcopus pœnitentiam simulans, spondet se admissurum quaslibet conditiones, modo oppugnatio omittatur. Fit cōuentus regni, ubi decernitur quod episcopus abstineat Vpsaliensi ecclesia, priuatusq; uiuat in paterno agro. Christiernus uidens caput totius factionis suæ exarmatū, rem cœpit gerere apertis uiribus, conscribit magnum exercitum & in Sueciam transportat atq; obsidione cingit Holmiam regiam. Sed prohibitus per militem Suecum à pabulatione, cœpit exercitus eius fame tam acerbe laborare, ut ad infames cibos fuerit compulsus. Dūo propè menses transierant ab aduentu in Sueciam, quod omnibus incommodis conflictabatur, nec reditus in Daniam dabatur, aduersantibus uentis. Conuersus ergo ad dolos, petit inducias bello. Steno concedit inducias, & præterea mittit in castra multa iuga boum, unde cōfectum fame hostem subleuaret. Danus simulans ob exhibitum beneficium præcipuum fauorem in Stenonem, mittit in urbem obsides & euocat in castra Stenonē ad colloquium. Steno ut erat syncerææ mentis id fecisset, nisi senatus Holmensis obstitisset. Danus uidens deprehensum dolum

Gostauus archiepiscopus Vpsaliēsis.

Stocholmia obsidione cingitur.

dolum, aliam confingit fraudem. Ait se ingressurum in urbem, modo impetret obsides salutis suæ. Hic uero Steno persuasus deligit nobilissimos ex iuuentute, in quibus fuit illustris Gostauus Erichson, hodie inclytus Sueciæ rex, atque hi se permittentes fidei Dani, ueniunt ad naues, atque illico comprehensi conijciuntur in uincula, & mox abducta naue, in Daniam se conuertit rex cum præda. Post hanc fugam quieuit Christiernus annos quatuor, quibus opes & militem confirmauit. Deinde mittit exercitum in Sueciam. Steno celeriter occurrit, fit pugna & præses ipse Steno in prima acie pugnans occumbit, non sine magno patriæ detrimento. Dissipato enim exercitu ob Suecorum factiones, Gostauus episcopus ex latebris prouolauit, insolescere incipiens. Rex contractis maioribus uiribus Holmiam rursum obsidet, conaturque illam insidijs circumuenire. Vnde sollicitat senatum ad honestas conditiones, eoque rē perducit, ut admitterent conditiones æquas, quo pax in reliquum esset: deinde capita proponunt conuentæ pacis, Rex patrias leges sibi inuiolabiles seruet, ciuium libertatem infractam uelit, offensas remittat omnium, qui arma contra susceperunt. Danus habet hæc capita rata, interponitur religio sacramenti, adhibentur instrumenta quibus pacta & fœdera communiuntur. His artibus persuasi ciues, hostem intra mœnia recipiunt, sequunturque eos multi ex regno. Danus in suscepta dissimulatione durauit, donec se & militem recrearet arcemque cōmuniret. Tunc uocat ad consilium Danos, aperit eis uoluntatem patrandæ cædis in ciues, rationem quærit, quo pacto cædes facta putetur se ignaro & inuito. Inter multa consilia placuit istud magis, ut rex publice conuiuia instituat per omnes ordines, eos uero qui potentia & nobilitate præirent uocaret in arcem, ita specie beneuolentiæ & hospitali iure securos, citius obruere posset. Rex approbat consilium, instituit conuiuium, exhibet se hilarem: Sueci idem faciunt, ignari quod impensas forent hospiti sanguine suo soluturi. Triduo durauit conuiuiū & tum immittuntur satellites, qui comprehendentes conuiuas conijciunt eos in carcerem. In diem sequentem portæ urbis communiuntur, præsidia intus per regiones disponuntur contra ciuilem uim, tubicines autem à prima aurora iussi edere terrificum clangorem per totam urbem, milites iussi adesse graues armis qui se efferarent in truces uultus, deinde hostili fremitu & armorum concussione timorem omnibus incuterent perdendæ urbis: uidere etiam erat tormenta ænea disposita tota uia, quæ ab arce ad forum omnia deiectura mixturaque ruinas cum ciuibus. Aperitur deinde regia & producuntur duo episcopi, Scarcensis & Strengenensis, inter medios carnifices, qui uelluntur, trahuntur & trudūtur usque ad supplicij locum, hæc erat area ante consularem domum, ubi prostrati in pauimentum truncantur capite. Post eos proceres producuntur, quicunque pro patria asserenda se strenue gessissent: inde ab arce trahitur senatus Holmensis & totus trucidatur. Proponitur postea tabula proscriptionum: hic satellites discurrunt per urbem & proscriptos per quirunt, nec ulli in urbe clausa erat fugæ remedium. Trucidatis omnibus qui designati erant fit impetus per militem in promiscuam plebem, quæ ad crudele spectaculum confinxerat & passim cæditur: Inuaduntur quoque domus & inermia corpora ad carnificinam attrahuntur. Cum uero ad hunc tumultum plurima pars ciuium sese in obscura loca abiecissent, & sentiret Danus plurimū deesse crudelitati suæ, proponit edictū è domo consulari quo cōtinebatur impunitas omnium: ibi infelices ciues quamuis toties decepti sæ credunt mendacibus edictis & prodeunt in publicum, in quos priore exemplo immittit satellites & fit cædes tota die, sicut & sequentibus diebus continuis reliquiæ ceduntur. Et ut sæuitia superaret omnes, corripit quendam Iohannem magnum, quem suffixit cruci nudum membris omnibus. Is diu de cruce loquutus, suam innocentiam deo permisit: multa etiam ad ciues quæstus de statu rerum quo Danum irritauit, quare misit satellites qui uirilia abscinderent, quæ abscissa proiecta sunt in faciem pendentis. Latus postea est transuerberatum, & cor extractum, proiectumque in faciem pendentis. Persecutus est autem præcipuè familiam Ribingam, adeo ut cum deesset iam cædi firma ætas, ad impuberes sit conuersus, quos comprehensos & coma constricta in nodum, suspendit à catasta, & immisit spiculatores, qui ceruices puerorum præscinderent, truncis corporibus decidentibus in terram. Corpora omnium occisorum comportari in forum iussit, subiecitque oculis & satiauit ferum animum suo immani scelere. Triduo iacuerunt trunca corpora uolutata & fœdata sanguine suo horrendum in modum. Post iussit omnia illa extincta cadauera per cloacarios eijci extra urbem. Cadauer Stenonis

Steno gubernator Sueciæ occumbit.

Christierni crudelitas.

Episcopi truncantur capite.

Latrocinia in Stockholmia

Inaudita crudelitas.

extraxit

extraxit ſepulchro, tantaq; rabie tyrannus correptus eſt, ut illud morſu appetiuerit canis more. Exhauſta ad hunc modum urbe uiris, ad rapinas conuerſus fuit: uiduas & orbos parentibus liberos omnibus fortunis ſpoliauit, nulli rei prophanæ & ſacræ parſum fuit. Quanto tempore tyrannus iſta perpetrauit, portas urbis tenuit clauſas, ne qua fama cædis ad prouinciam perueniret & bellum moueretur pro ſcelere uindicando. Diſcedens in itinere diuertit in monaſterium quoddam, nomine Nouam uallem, ubi à monachis benigne excipitur, omniaq; pro facultate miniſtrantur. Simulabat tyrannus gratam ſibi eſſe eam promptitudinem. Adijt templum in die purificationis Mariæ, ſacrum ſpectaturus, nullum ubique indicium oſtẽdens maleficij, quouſque monachi ab altaribus digreſſi ſunt. Tunc iubet eos comprehendi, inijci uincula & in profluentem abijci. Abbas forte liberauerat manus et enatabat, ſed miniſtri ſceleris adnauigantes, hominem uulneribus appetunt, donec uiribus defectis mergitur. Sic tyrannus cæde & præda opimus in Daniam uenit. Præſidium quod is urbi Holmẽſi impoſuerat, excurſionibus, rapinis, cædibus & omni genere maleficiorum afflixit Sueciam, quin & Goſtauus pſeudoepiſcopus militarem furorem æmulatus, poſſeſſiones eccleſiaſticas exturbabat.

Monachi tyrannicè perimuntur.

Quomodo princeps Goſtauus euaſerit captiuitatem & liberauerit patriam.

Illuſtris princeps Goſtauus Erichſon, ideſt, Erici filius obſes adhuc in Dania, auditis tantis malis & calamitatibus patriæ, admiſſus in Dania ad uenationem cum reliquis nobilibus, cœpit cogitare quomodo elaberetur. Oblata ergo occaſione, ſequeſtratus à comitatu uenantium, ad ruſticos deflexit, plebeiaq; ueſte indutus & adiunctus mercatori cuidam, finxit ſe agaſonem ſeu armentarium, quouſque ex regno Lubecum profugit, atque hinc tandem in Sueciam translatus, rem ſuprà ætatem, ſed magnitudini animi ſui reſpondentem auſus, uindicem ſe profitetur patriæ pereuntis, & quarto demum anno poſt initum bellum, mutato habitu & plebei hominis ueſte ſumpta circuit Sueciam, & popularibus exponit in quantis malis uerſentur, nihilq; omniũ emiſit rerum, quibus ciues ad arma capienda excitaret. Addebant orationi gratiam egregiæ corporis dotes, & index ſingularis animi uigor. Itaque eligitur in uindicem libertatis, legitq; militem ex Dalekarlis bellicoſiſſima totius Suetiæ gente. Illi enim montes habitant, qua Suecia ad Norduuegiam collimat, ubi fodinæ ſunt argenti & æris. Sunt metallarij illi ad iniuriam propulſandã ſupra omnes irritabiles. Hoc milite uſus Goſtauus aggreditur preſidium Danorũ, quod Aoroſiæ ciuitati impoſitũ erat atq; deturbat. Hoc nouo caſu exterritus epiſcopus Goſtauus patriæ proditor uoluit opprimere inter initia ſurgentem uindicem. At Goſtauus regius adoleſcens miſſo nuncio hortatur hominem ut reſipiſcat, ſatis flagicij hactenus admiſſum. Epiſcopus bene monentem adeo ſuperbe accepit, ut miſſas literas abiecerit & pede attriuieritt. Goſtauus qui nepos eorum erat, qui Sueciæ regnum habuerant, et ſuo iure patriam à uaſtatore repetebat, irritatior contumelia epiſcopi, Dalekarlum militem contra epiſcopum & præſidia, & ſuperat. Epiſcopus ex fuga prolapſus Holmiam uenit ad reliquias Danorum uidensq'ue Suecos in diem fieri confirmatiores, conſilium capit noui militis adducendi, hocq; uoto in Daniam ad tyrannum nauigat. Sed neq; ſplendide neq; benigne exceptus eſt, neque poſtea in aliqua habitus autoritate apud tyrannum fuit. Cauſæ ſunt qua ratione potuerit ſocius à tyranno in re communi deſeri: una, perfidia ipſa qua in omnes erat æqualiter Danorum rex: altera, domeſtica agitatio, qua rediens exceptus fuit. Nam paulo poſt excidit regno. Epiſcopus uero poſt excluſum regno regem, inglorius in Dania manſit. Chriſtiernus autem aliquot annis uagus & inops, omni deſtitutus adminiculo alienas

Goſtaui uirtus

Goſtaui epiſcopi peruerſitas.

alienas fatigauit aulas. Eoq; abiecto illustris princeps Gostauus contraxit iustas copias ex Dalekarlis, Suecis & Gothis, & reliquias Danorum quæ in Schondia resederant persequitur, Holmiam etiam obsedit, in qua nihil uirorum erat præter Danicum præsidium, quod difficilem reddebat loci muniti oppugnationem, tamen ducis & ciuium uirtute expugnatum in potestatem uenit, atque urbs recepta fuit. Dux re bene gesta, & confecto ubique bello, dat militibus amplissimum donatiuum, mare rursus aperit & securitatem facit omnibus nauigādi.

Gostauus princeps & assertor patriæ rex eligitur.

OB insignia merita, quæ inclytus princeps Gostauus in patriam contulit, proceres regni qui adhuc supererant atque omnes ordines Sueciæ & Gothiæ cōuenientes concordibus suffragijs eum sibi regem eligunt, traduntq; regni gubernaculum. Quo facto omnes boni uiri & regno bene cupientes gaudio perfunduntur et pro eius maiestate ut diu incolumis maneat, uota ad deum faciūt, ut regi domi perpetua rerum tranquillitas, foris pax & uictoria, utroque statu saluus principatus sit, etiam rex in omni uita ita uirtutibus omnibus præstet, ut maximorum principum exemplo & merito felicissimus optimusq; fausta acclamatione æternum salutetur. In hunc itaque modum inclytus rex Gostauus imperium accipit in Suecos, Gothos & Finlandenses, gubernaculumq; regni magna tenet prouidentia & modestia. pacem super omnia et concordiam subditorū quærēs et fouēs. Et licet Smalandēses superioribus annis turbationem excitauerunt in regno, tamen regis prudentia & dexteritate illa seditio sic fuit sopita, ut hodie regnum diu optata fruatur tranquillitate & pace. Ad quam tranquillitatem fouendam non parum cooperantur docti & boni quique uiri: quos regia maiestas passim uocat ad regnum, amat & fouet, inter quos sunt eximiæ eruditionis uiri Georgius Normannus & Olauus Holmensis concionator, quorum prior, quem etiam à facie & colloquio noui, quippe qui me hic Basileæ anno Christi 1543. adijt, uir syncerus, pius, & doctus, regiorum filiorum, nempe Erici & Iohannis, bonæ spei adolescentum prim'um pædagogum egit, ac deinde ob eius egregiam eruditionē summamq; prudentiam, regiorum consiliorum à secretis factus est, posterior uero præter sacrarum literarum synceram cognitionem, etiam in historijs expertissimus prædicatur, si hucusque uir talis tantus sua euulgare cunctetur, expectans, ut puto, archiepiscopi Vpsaliensis editionem, quam de rebus scripsit septentrionalibus, quam & nos iam aliquot expectauimus annis, sed pro uoto frui non potuimus.

Georgius Normannus.

De fertilitate Sueciæ.

ENumerauimus iam suprà pro magna parte, quarum rerum Suecia sit ferax, nempe quod montes passim sunt metalli feraces, digeriturq'ue intra eos argentum & æs, & confluit in uenas, quantū opus perficere nō possit officina minacibus ignibus. Inde &q; ueniunt

Pelles nobiles. ueniunt pelles nobilium ferarum præstantiores maxime uero Sabellæ, quibus in orbe nostro precium prope immane, & æstimatio secundum aurum & gēmas est, inde exportantur. Capiuntur autem hyeme, quando pilus densior est & cuti fidelius hæret. Est terra Sueciæ multum montosa atque ob id frumēto ferendo nō per omnia apta, pecorum uero est diues, & prouentu immenso piscium ex fluminibus, lacubus, & mari, uenationibus quoque ferarum.

Finlandia.

Finlandia dicta est pulchra terra quòd pulchrior & amœnior Suecia sit. Plinius uidetur eam appellasse Finnoniam à qua & sinus Finnonicus. Habuit olim titulum regni, tanta est eius amplitudo, nunc uero titulum habet dinastiæ. Tenuit eam superiori ætate Sclauorum gens & lingua fuitq́ue Græci ritus, quàm diu dominum habuit Moschum. Hoc uero tempore sub rege Sueciæ existit, & communionem occidentalis ecclesiæ tuetur. *Finlandia sub Suecia.* Vina Hispanica per Balticum mare inferuntur multa copia, et quo ea gens ad hilaritatem utitur. Habitatores eius post Suecos agnoscere cœperunt Christum sub Erico rege Sueciæ. Excellit hæc terra Sueciam in frumenti feracitate atque bonitate, quia plana est pro bona parte non tam montosa & paludinosa ut Suecia. Loca eius insigniora sunt, Gusta castrum, Abo ciuitas episcopalis, Rasburgum, Viburgum, Karelia ducatus est &c. Abo non multum abest ab Vplandia, Viburgum uero tenet extremitatem Finlandiæ uersus Russos & Moscouitas, estq́ totius regionis propugnaculum seu præsidium contra eas gentes. *Viburgum.* Est quoque emporium, ad quod Rutheni magna frequentia ueniunt. Polum septentrionalem aiunt in hoc oppido attolli supra horizontem gradibus 61. & dimidio. Longitudinem numerant 78. gradus Stockholmiæ uero numerant latitudinem 61. graduum & longitudinem 64. grad. Habent Phinnones perpetuam pugnam cum Moscouitis in sinu Finnonico: æstate quidem natalem & hyeme glacialem. Quàm populosa olim fuerit ista & aliæ circumiacentes regiones, testantur magni & egregij quidam uiri, nempe Methodius martyr Iordanus Gothus & Paulus diaconus, qui scribunt populos hinc instar apum emigrasse, appellantq́ hanc septentrionalem regionē uaginā seu officinam gentiū: potentissimū autem signātur hinc egressi isti populi.

Gothi	Parthi	Suiceri	Sembi
Ostrogothi	Suedi	Tahiphali	Liuoni
Vestrogothi	Longobardi	Dani	Sciri
Gepidæ	Turcilingi	Daci	Nortmanni
Samogetæ	Auares	Sclaui	Picti
Massagetæ	Heruli	Rugi	Carpi
Huni	Vuinuli	Alani	Caibi
Amazones	Sueui	Burgundi	Cimerij
Cimbri	Bulgari		

Quantum attinet ad linguam Finlandiæ, notabis, incolis duas in usu esse linguas: A Viburgo ubi magna ex parte Sclauonicè loquuntur usque ad Borgam aut Sibbonem iuxta littus maris utuntur hodie lingua Suecica, in mediterraneis uero usus septentrionem propriam habent linguam. In limitibus autem utranque tenent. Vnde & in quibusdam locis conciones fiunt

ſiunt duplici lingua. Suecica lingua eadẽ ferè eſt cum Gothica, Danica & Nortuuegica, niſi quòd ſuos habet dialectos. Communicat in multis cum Germanica lingua, unde fluxit, id q̃d potes deprehẽdere ex dominica oratione, quam hic in Suecica lingua uolui ſignare, ut à doctis uiris in Suecia natis mihi eſt exhibita.

Dominica oratio in Suecica lingua.

Fader uuar ſom er i himlum, heiligat uuarde dit namen, tilkomen tit rike, ſcke din uuillige, ſom i himlum ſo opo iordene, uuår taglig brodh gif os i tag uerlath os uuåren ſchuld ſom uui uerlåtem uuare ſckuldiger, ooh inledh os icke i freſtilſe, utan lôſs os i froonda, amen.

At lingua Finnonica ut in mediterraneis locis inuenitur, in nullo communicat cum ſermone Suecico, ſicut nec cum Moſcouico, ſed eſt propria Lapponum, populorum interioris ſeptentrionis.

Panem		Leipå
Domum		Honeh
Ciuitatem		Caupungi
Hominem		Ichminen
Caſeum		Iuhſto
Canem	uocant Lappones &	Coira
Regem	interiores Finnones	Konig, quod eſt Germanicum
Nauem		Laiuua
Deum		Iumala
Terram		Ma
Diem		Peiuuå
Malum		Paha

Dominica oratio in lingua Lapponica & Phinnonica, qua & Liuones quidam utuntur.

Pater noſter qui es in cœlis ſanctum fiat tuum nomen adueniat tuum re-
Iſå meidhen ioko oledh taiu ahiſſa, pühettu olkohon ſinu nimeſi, tulkohon ſiun uualtakun-
gnum fiat tua uoluntas ſicut in cœlis ſic in terra noſtrum quottidianum panem
taſi, olkohon ſiun tahroſi kuuuin taiuahiſſa nyn man pållå, meidben iokapaiuuen leipå
da nobis hac die & da remiſsionem nobis peccatorum ſicut nos remittimus noſtris
anna meilen tånåpaiuuåne, ia anna anteixe meiden ſyndiå kuuuin m ȝe annamma meden
contrarijs actoribus & ne inducas nos in tentationem ſed libera nos à malo.
uaſtahan rickoillen, ia åle ſata meitå kin ſauxen, mutta pååſtå meitå pahaſta, amen

Notandum quod reges Sueciæ poſtquam ſuo regno, ſubiugarunt Finlãdiam, multos conſtituerunt in ea præfectos, unus manet prope Viburgum in caſtro extructo in ipſo lacu: alius Borgæ in littore Phinnonici ſinus, alius Chronenburgi iuxta lacum Piẽte, qui loco regis populo ius dicunt. Sunt quoque & aliæ arces atque oppida prope Viburgium, præſertim Iegaburg, Netaburg, Kexholm, ſed quæ Moſchus ſubtraxit regno Suecorum. Munitiones uero citra fluuium extructæ cum adiacẽti agro, ut ſunt Lappaneſi, Kiuineb, Neuukirch, &c. adhuc patent regi Suecorum.

Islandia.

INſula Islandiæ quæ per immenſum à cæteris ſecreta longe ſita eſt in Oceano, uixq; à nauigantib. agnoſcit. In ea æſtiuo ſolſticio, ſole ſignum cancri tranſeunte nox nulla: brumali ſolſticio perinde nullus dies. Nomen habet à glacie quæ illi ad boream perpetuo adhæret. Nam ibi iam incipit mare congelatum. Tam grandis inſula, ut populos multos contineat, ſolo pecorum paſtu & nunc captura piſcium uictitãtes. Specus habitãt plerũq;, aut ad montiũ latera in excauatis manſiunculis. Cõmuni tecto, uictu, & ſtratu gaudent cũ iumentis. In ſimplicitate ſancta uitã agãt, cũ nihil amplius quærãt quã natura concedit.

Mare glaciale.

Nam

Nam & montes habent pro oppidis & fontes pro delicijs. Beata gens cuius paupertati nemo inuidet, & inde beatior quod Christianismum acceperit. Sed mercatores Anglici & Dani quiescere gentem & suo esse contentam non sinunt. Nam ob piscaturam euehendam, terram illam frequentantes, cum mercibus omnigenis uitia quoque nostra inuexerunt. Nunc enim & fruges aquæ miscere in potum didicerunt & simplicis undæ oderunt haustum. Nunc aurum & argentum cum nostris admirant. Rex Daniæ qui & Norduuegiæ, quotannis præfectum immittit genti. Omnia fere inter eos cõmunia sunt præter uxores. Catulos suos atque pueros æquo habent in præcio, nisi quod à pauperioribus facilius impetres filium quàm catulum. Episcopũ suum colunt pro rege, ad cuius nutum respicit omnis populus. Quicquid ex lege, ex scripturis & ex consuetudine aliarum gentium constituit, quàm sancte obseruant. Iam tamen præfectum accipere coguntur à rege. Piscium tanta est copia in hac insula, ut ad altitudinem domorum sub aperto cœlo uendendi exponãtur. Nam illic uictitant plerunque piscibus propter magnam penuriam frumenti, quod aliunde à maritimis ciuitatibus infertur, & qui inde cum magno lucro pisces reportant. Habent Islandi pro insignijs coronatum piscem. Sunt qui hanc insulam putant esse Thylen, à ueteribus multum celebratam. Incolæ res memorabiles maiorum & sui temporis celebrant cantibus & insculpunt scopulis atque promontorijs, ut nulla nisi cum naturæ iniuria intercidant apud posteritatẽ. Insula multa sui parte est montosa & inculta. Qua autem parte est plana, præstat plurimum pabulo tam læto, ut pecus depellatur à pascuis, ne ab aruina suffocetur. Sunt in hac insula montes elati in cœlum, quorũ uertices perpetua niue candent, radices sempiterno æstuant igne. Primus qui occidentem uersus est uocatur Hecla, alter Crucis, tertius Helga, id est, sanctus. Ab Hecla non lõge absunt fodinæ sulfuris, pene unicum incolarum mercimonium & uectigal insulæ. Mercatores enim naues eo onustas euehunt. Mons ipse cum furit, ut horribilia tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulfur euomit, cineribus egestis terram tam longe circumcirca operit ut ad uicesimum lapidem coli non possit. Qui naturam tanti incendij contemplari cupiunt, & ob id ad montem propius accedunt, eos una aliqua uorago uiuos absorbet. Nam & multæ sunt & cineribus ita tectæ, ut ab ipsis sibi satis cauere nemo possit; atque etiam prope exit ignis, qui consumit aquam, stuppã autem non comburit. Is locus à quibusdam putatur esse carcer sordidarum animarum. Glacies enim discreta & in plurimas fracta particulas, octo mensibus circumfluitat insulam, & magnis molibus littori illisa, sua attritione ad petras horrendum ædit sonum, referentem miserabilem humanæ uocis gemitum & eiulatũ, quod fidem facit apud insipientiores, hominum animas ibi in frigore tormentari. Vtuntur incolæ loco panis, qui apud eos non crescit, piscibus induratis & in farinam contritis. Adfert tamen eis ex maritimis ciuitatibus frumentum, sed non ad sufficientiam. Comperiuntur illic spiritus se exhibentes manifestos humanis ministerijs, præsertim autem submersorum siue alio uiolento casu enectorum spectra sese offerunt congressibus notorum hominum, tam manifestè, ut tanquam uiuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum data dextra, nec deprehenditur error priusquam spectrum disparet. Requisita à notis & amicis ut domum redeant, dicunt magno gemitu, se petere montem Heclam, illicoque euanescunt.

Islãdia sub rege Daniæ.

Hecla mõs.

Laponia.

Dicta est Laponia à populo quo habitatur. Vocant autem Germani Lappones eos qui parum idonea rei præsenti dicunt & faciunt, quos Romana lingua quis dicet ineptos, insulsos, bardos. Sunt uero Lappones staturæ mediocris & corpore usque adeo agili, ut accincti pharetra & arcu transmittant se per circulum diametri cubitalis. Artem iaculandi docentur à pueris, nec puero datur cibus priusquam attigerit

SERENISSIMO
atque Inuictiss. principi ac domino, Domino

FERDINANDO ROMANORVM REGI SEMPER AVGVSTO, AC GERmaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, duci Burgundiæ, &c. Marchioni Morauiæ, &c. Comiti Tyrolis, &c. Domino suo clementissimo. Sebast. Munsterus. Summam optat felicitatem.

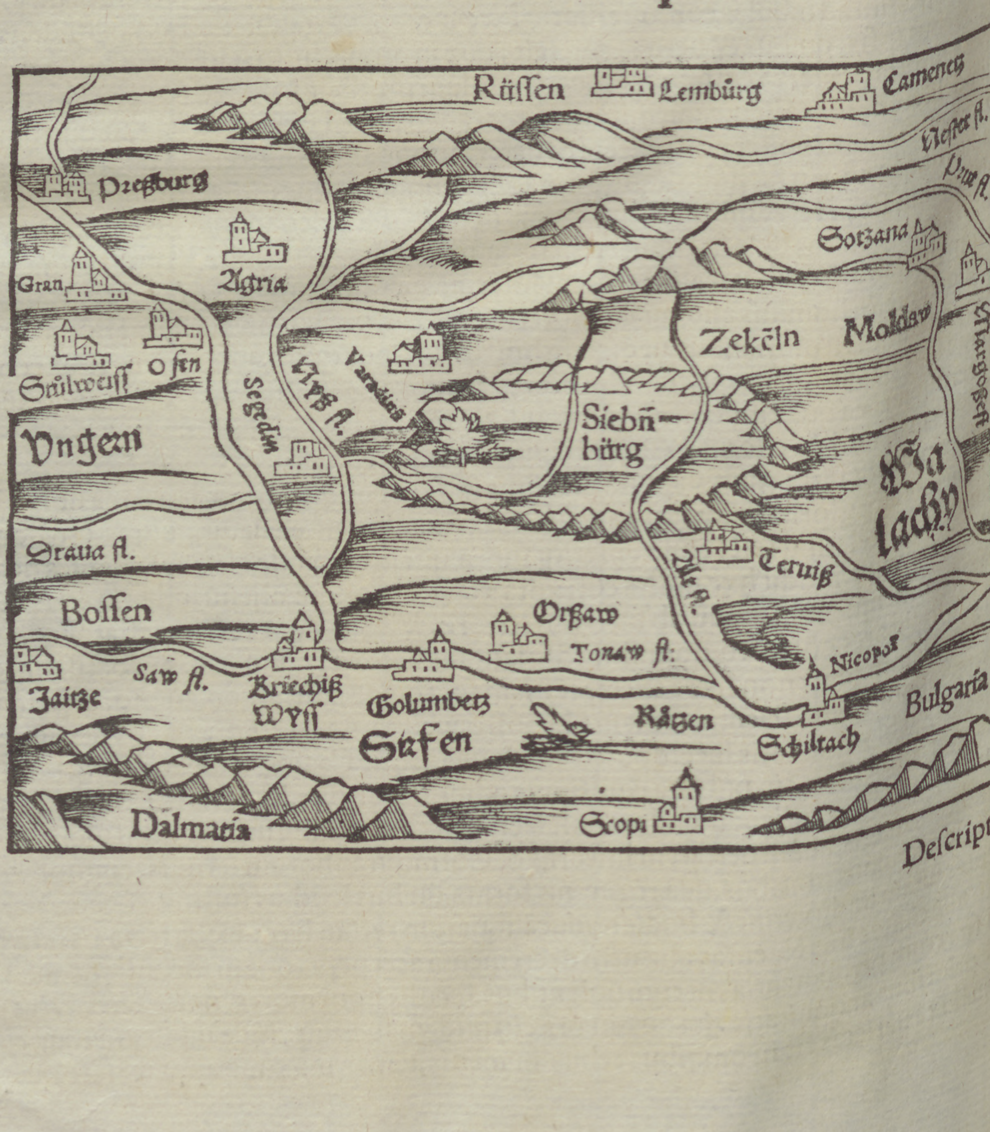
DEscribere uniuersum habitalem orbem, secundum tot eius in quas scinditur partes, quod saxum iam multis uoluo annis, Illustrissime atque potentissime rex, ingenium exigit exercitatissimum, multa suffultum lectione, & quod multa uidit, multa audiuit et expertum est, nec id adhuc satis erit, nisi & iudicium adsit perspicax quod uerum à falso discernat & certum à dubio. Hic leues & uagi circulatores nō audiendi, qui ut uulgo acceptiores in maioriq; admiratione sint, adeò nefandissime absque omne uerecundia plerunque mentiuntur, ut non solum ipsis nulla fides habeatur, sed nec cuiq; alij optimæ fidei scriptori credant. Nihil huc afferendum, quod nō testimonijs autorū fide dignis probetur. Culpatur ergo merito quorundam ueterum licentia, qui quoties de origine rei cuiuspiam parum constaret, statim ad fabulas confugerunt. Nec hic tam elegantiæ uerborum studendum, quàm rebus ipsis, quibus & ueritas patescit, quæ in primis historiam scribenti cordi esse debet. Historia præterea eiusmodi est, ut non solum prodesse uelit, sed & delectare, nisi Plinium delirare credat aliquis, qui historiam rem adeo popularem iudicauit, ut quo quo modo scripta esset, non posset non placere & delectatione aliqua afficere, id quod nemo apud se aduertit, quando in factum aliquod mirabile simplici conscriptū sermone incidit. Tūc enim animus sic in rei admirationem rapitur, ut uerborum elegantiam non aduertat, etiā si non negem, multos delectari tam cultu sermonis quàm rei ueritate. In qua re non nescius sum, me laborē uiribus meis maiorem suscepisse. Nam exuperat professionē meam & facundiā, foretq; hominis alioqui doctioris me officiū, præsertim quū nihil sine magno labore permissum sit mortalibus, ut dicit Ethnicus. Deinde quod proximum est, uix omnib. per me satis fiet, atq; ut in apertum altiusq; res euadunt, ita multorum iudicijs exposita omnia cernuntur, ea quæ sibi quisq; uel suo iudicio tribuit uel facilia putat, æquo fert animo atq; æternis laudibus exornat. At quid contra opinionem uel uerissimum scripseris, hoc ut supra captum & uires cuiuspiam, ita protinus falsum quoq; habetur. Preterea ubi de bonorum uirtute atq; gloria agitur, ut gratiæ uel odij stimulus est, eleuatur, quum uerò de malorum uitijs & sceleribus est sermo, pleriq; supra quàm credibile est & prudentes decet, in bilem efferuntur. Addit hæc nostra corrupta ætas (cui omne alienū ludibrio est & sua cui maxima uidentur) non paruū ab incœpto terrorē. Verum dum rerum gestarum omnium gentiū scriptores cōsidero, nonnihil cōsolationis accedit, quod passim doctissimi etiam ab his calamitatibus non fuere exempti. Nam sunt quidā tam iniquo animo, ut putent etiā obtrectatione alienæ scientiæ famam sibi posse aucupari. Sed his præfractis hominib. contemptis, quib. nemo satis facere potest, tibi inuictissime Cæsar Ferdinande atq; bonis quibusq; uiris, potissimū in publica constitutis administratione, hunc nostrū offerimus laborem legendū & excutiendū, quibus post sacram scripturā nihil utilius, nihil gloriosius, iucundiusq; magis, quàm uersari in historijs & Cosmographorum scriptis, cognoscere qua religione, quibus moribus, qua regiminis forma, quibus legibus institutisq; aliæ per orbē gentes uitam traduxerint & hodie traducāt: quarum rerum hæc uel illa terra sit ferax, quo fato alia ciuitas incrementa, alia uerò decrementa acceperit, quàm inconstans aut diuturna sit rerum permanentia, ut cum uolentibus seculis noui mores, nouæ semper res placeant prioribus antiquitatis, ita quæ in præcio pridem fuerunt, inde uilescant: quæ cum rerum fluxa uarietas sit in omnibus rebus humanis, tamen maxima apparet seséque prodit

in

in regnorum minorumq́ terrarũ administrationibus. Exempli loco nobis esse potest Vn-
gariæ regnum, tuę maiestati iusto titulo subiectum, quod semper peregrinorum sedes fuit
populorum, & subinde suos mutauit dominos, ut historiæ in sequentib. inductæ ostendũt.
Cuius cum tu hodie legitimus sis rex, & primus moderator, uolui illius succinctam quoq;
tui nominis gratia facere mentionem, ne illam Europæ bonam partem præteriisse aut poti
us neglexisse uidear. Tu itaq; serenissime Rex, hæc nostra scripta, quæ ex multis præclaris
rerum scriptoribus iam multis annis non sine maximis laboribus congessi, & quantum
ingenio atq; industria potui, in ordinem redegi, non solum in Vngaria, uerum & in aliis
auitis regnis & imperiis tuis, Romano scilicet, Bohemico & Austriaco, regia & serena su
scipe fronte, & animi potius obsequium quàm muneris rationem tua expen
dat maiestas, quam Dominus Deus in æuum saluam conseruet.

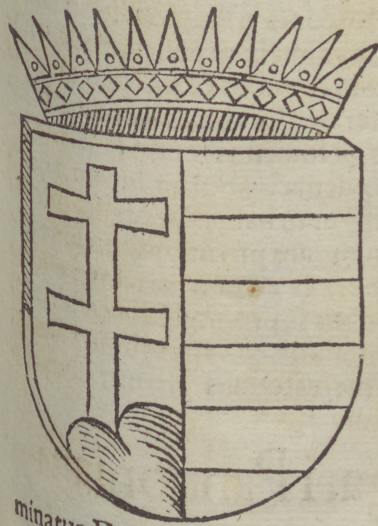
Basileę mense Februario, Anno ab incarnato mun
di saluatore, M. D. L.

Vngariæ & omnium partium eius uniuersalis descriptio.

Descriptio

DESCRIPTIO VNGARIÆ, quæ & Pannonia inferior.

VNgaria à meridie ſumit initiũ à Drauo flumine à ſeptentrione Sarmatis quos Polonos & Getas, quos Valachos dicimus, tempeſtate noſtra terminatur. Ab occaſu Auſtria habet, ſuperioris quondam Pannoniæ caput, ab oriẽte Myſiam, quam Rhetianam (uulgo Rætzen) nunc appellant. Nulli regioni, hominum robore, pecorum fœcũditate, ubertate ſoli, metallorum copia cedit, triplici genere hominum delecta, quorum pars ſacerdotum eſt, alij arma gerunt, cæteri agricolæ ſunt: uniuerſa in pagos conuentus diuiſa, quos comitatus appellãt. Quæ ſi mitior eſſet aut latrocinijs carere poſſet, frequentiam quocꝫ oppidorum maiorẽ haberet, & cœli benignitate atcꝫ pulchritudine ſitus omnib. orbis regionibus ſuo iure poſſet anteferri. Conuentus quam plurimos habet uicosꝫ innumerabiles in urbem ſpeciem. Syrmienſis conuentus à Syrmio metropoli nominatus. Deinde Valconenſis, in quo Villacum oppidum nõ ignobile epiſcopatusꝫ Diacenſis, qui Maximam Myſiæ partem quondam obtinebat. Poſt hunc Poſegauenſis, inter Sauum Drauumcꝫ diffuſus, cui Poſaga oppidum nomen dedit. Item Brauienſis cõuentus multis fertilibusꝫ exornatus uitibus, in quo Peuce ciuitas opulentiſſima ædificata, quam nunc à quincꝫ baſilicis Quiquecclesienſem uocant urbem. Deinde Simigienſis conuentus eſt, Simigiusꝫ pagus cum templo non ignobili in quo Segeſta. Poſtea Tholnenſis iuxta Danubium, mox Albenſis ab Alba regali nuncupatus, quæ in media palude ſita, haud facile expugnari poteſt, ubi baſilica nobilis diui Stephani regis Vngariæ, in qua regum monumenta ſpectantur. Habet etiam Vngaria Albam Græcam ad Taurinium, & Albam Iuliam apud Tranſſyluanos. In eodem conuentu Coletia, hodie Kalachia, metropolis eſt ciuitas. Hinc ad occaſum Veſprinienſis eſt, ab epiſcopali ciuitate nominatus. Item Zaladienſis trans lacum quem Balatonem uocant. Piliſſienſis uero cõuentus montana eſt regio & tota uitifera, & ob calidas aquas ſulphureum fert uinum, quod temulentiam facile ciet. Hinc Buda noua & uetus, utracꝫ Danubij lambitur undis, à Budinis Scytharũ populis, qui cum Attila uenerunt, appellata. Alij uolunt à Buda fratre Attilæ. Buda uetus hodie humi iacet. Non multo ſuprà eſt Vicegradus oppidum, regum Vngariæ quondam ſedes, et nũc uicus celeberrimus ciuitas inſtar à rege Mathia inſtauratus. In montis autẽ uertice arx munitiſſima, ubi regiam coronam aiunt aſeruari. Secundum Zaladienſem comitatum Caſtriferrenſis eſt, ubi Sabaria uetuſta quondam ciuitas, quæ diui Martini patria fuit. Semprónienſis hunc attingit, Ciuitati nouæ Auſtriæ conterminus. Hinc uerſus Danubium Iaurienſis conuentus occurrit, qui ab Iauro ciuitate feraciſſima nomen habet, quã Arabon fluuius abluit. Hinc Bregecium, Camarienſis & Strigonienſis conuentus.

Conuentus in Vngaria.

Alba regalis.

Sulphureum uinum.

Sabaria.

Vngaria olim Hunorum præſidium & ſedes.

FVit Vngaria olim nouem circulis quos Hagas Germanica lingua uocant circumdata quorũ ſinguli ita ſtipitibus quernis ſiue fagineis uel abiegnis extructi erant, ut de margine ad marginem 20. pedum ſpacium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum, cauitas autem uniuerſa aut duriſſimis lapidibus aut tenaciſima creta repleretur. Porro ſuperficies uallorum eorundem integerrimis ceſpitibus tegebatur: inter quorum confinia arbuſtulæ plantatæ erant, quæ abſciſſæ proiectæꝫ ut plurimum herbas et frondes proferebant. De primo autem circulo ad ſecundum 20. millia germanica protendebatur, & inde totidem ad tertium, & ita uſcꝫ ad nonum, quamuis alius alio ſemper con-

Circulorũ inter ſe ſpacia.

contractior erat. Intra hos aggeres uici uillæq́; ita constitutę, ut ab una ad aliam uox homi
nis audiret. Aedificia ualidissimis muris præmunita, portæ nõ satis latæ propter hanc cau
sam, ut per eas latrocinandi gratia quaqua uersum exire ingrediq́; facile possunt. Tubarũ
clangore unus circulus alteri cuiusq; rei certa signa dabat. Pannones ab initio eam terram

Pæones. Huni.

tenuerunt, Pæones olim dicti, inde Huni habuere gens Scythica. Mox Gothi & posteos
Longobardi, nouissime Vngari ex Scythica egressi regione, quæ non longe à Tanais or
tu extat, & Iuhra hodie dicitur, misera adhuc regio, duci Moscouiæ tributaria. Non tamen
aurum argentum'ue (quibus omnino carent) sed præciosas animalium pelles pendunt ho
mines. Non arant, non seminant, neq; panes habent, ferarum carnibus & piscibus uescun
tur. Aquam potant, sub tugurijs ex uirgultis contextis inter densas syluas humiliter habi
tant. Vnde fit ut homines syluestribus feris commorantes, uestimentis se non laneis neque
lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo aut ceruo ursoq; detractis. Solem, lunam, astraq;
alij adorant, & quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habent. Corallia piscan
tur & balenas, ex quarum cute rhedas bursasq; faciunt: axungiam pro impinguatione ser
uatam, exteris nationibus uendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem qua occa

Mors piscis.

no incumbit habet, quos pisces quidam Mors uocati, dentibus se promouẽdo scandentes,
superiora nacti ulterius nituntur, præcipites decidunt & moriunt, eos illi colligũt eduntq́;,
& dentes quos latos & albos ualde habent, reseruant & mercatoribus pro mercibus alijs
permutant. Manubria cultellorum ex illis optima parantur.

Quomodo & quando Vngari Pannoniam inferiorem occupauerunt.

VNgarorum annales Hunos in Europam anno salutis 373. Valente imperante traie
cisse referunt, ex centũ & octo tribubus decies centena & octo millia hominum,
quibus præfectus fuit ad dicendum ius uir sapiens Cadaris:, uenientesq; ad Tibi
scum amnem, quem Titiam nunc appellant ibi castra collocarunt. In Hunorum
aduentu quædam mulier apud Gothos, quæ in uiri nece deprehensa fuerat, homicidij con
uicta pariter & adulterij, usqueadeo regis iram facinoris indignitate succendit, ut quatuor

Mulieris supplicium.

equorum discerptu mulctaretur; ut fratres eius irritati Hermanaicum ducem Gothorum
adorientes eumq́; interficientes ad Hunos cõfugiunt: factumq́; hinc est, ut Balamirus Hu

Ostrogothi.

norum rex Ostrogothos facile superaret. Excessu regis Hermanarici, qui rex fuit Ostrogo
thorum & Visigothorum, id est, orientalium & occidentalium Gothorũ, hostes Huni ela
ti in orientales Gothos cum magnis uiribus irruunt & in potestatem recipiunt. Occidenta
les uerò Gothi cognatorum exemplo perculsi, desertis quæ ad occasum spectabant sedib.
& obstinatis ad emigrandum animis, ad Istrum cum liberis uxoribusq; contendunt: ad Va
lentem Imperatorem legatos mittunt, qui sedes excolendas exorent, perpetuum polli
ceantur obsequiũ, & se non modo leges sed Christi fidem accepturos esse spondeant. Qui
etiam addant, se nunquam imperata detrectaturos: petant Mysiam Thraciamq; quas si cõ
cesserit Imperator, se pro uallo fossaq; munitissima aduersus Hunos perpetuo futuros. Le
tabundus Valens eos excipit, sed res aliter atq; sperauerat accidit. Nam ab illis paulo pòst

Imperator crematur ab Hunis.

in prælio sauciatus, incendio crematus est. Dum hæc geruntur Huni imperium propagare
pergunt, & quicquid intra Tanaim, ac Tauricam Cheronnesum est, in suam ditionem re
digunt: ac deinde Danubium usque ad Germaniam omnia cæde & terrore complent, sæ
uumq́; imperium usquequaq; gerentes, nec Gothos à tergo infestare desinũt. Visigothi ue
rò male tractati, relicta Thracia in Pannonias erumpunt, ubi & Halaricum regem decla
rant. Dum itaque Huni Gothos è sedibus suis eijciunt, ipsi non contenti Scythia, traiecto
Danubio Pannoniam quoq; subactam innumera multtitudine hominum inundarunt. De

Huni unde uenerint.

lectabant enim eos regio, quòd feracitate soli & cœli benignitate præstantissima esset. Por
ro Macrinus Romanorum præfectus, quamuis Mysijs, Pannonijs, Thraciæ, Illyrico & Ma
doniæ præesset, Hunorum tamen erat uiribus impar, uocato auxilio ad Potentianam urbẽ
decem millibus passuum à Danubij ripa remotam castra ponit, initq; consilium, an trans
misso exercitu in castris Hunos adoriatur, an alium locum prælio magis idoneum optet.
Et dum effectum consilij differt, ecce Huni castris acies educunt, ad Danubij ripas ueniunt
nec timet eos Macrinus, ratus interfluẽto Danubio nihil detrimenti illinc sibi inferri posse
quando

quando nec naues haberent quibus traijcerent, nec pontem in amne facile struerent. At Huni postquam hostibus appropinquarũt, quum simili modo tot Scythiæ flumina transmisissent, annexis utrinq; utribus intempesta nocte Danubium prope Budam ueterem clam omnes tranãt, dormiẽtes & incautos hostes adoriunt, miserrima cædes oritur, & multi somno grauati antequam expergiscerentur, uita excessere. Mox tumultus, clamor & uociferatio subsecuta. Magna pars in fugã conuersa, reliqui cęde interierũt. Macrinus & alius dux Thetricus tanta clade afflicti & intolerabili furore perciti, collectis quæ superfuerũt legionibus, Hunos longa uigilia ac itineris prælijq; labore confectos putantes, arma sumunt & copias in Hunos, qui non procul aberant, educunt. Nondum in hostium conspectu fuere, quum utrinq; tam ob firmatis irruitur animis, ut nullum credelius bellum usquam cõmissum fuerit. Cadit utrinq; innumera multitudo, in diem acerrime pugnatur. Declinante sole Huni superioribus uigilijs & laboribus exhausti, bello inferiores esse cœperũt, & ne ad interitũ redigerent terga uertunt, moxq; Danubium adhibitis uirib. renatant. Pręliũ igitur imminente nocte diremptũ. In hoc conflictu ex Hunis centum & uiginti quinq; milia cæsa, à Romanis autem, præter eos qui in castris superiore nocte ceciderunt, si Vngarorũ creditur annalibus, ducẽta ac decẽ millia desiderata sunt. Huni postquam hostes retrocessisse acceperunt, locum pugnæ repetunt suos Scythico more sepeliunt & Romanis inuitis, utranq; Pannoniam occupare contendunt, cis & ultra Danubium, & Rom. hinc ejcere statuunt. Thulnã ergo quo Romani se receperant properant. Quod Romani duces uidentes, quamuis duplici habita strage attenuati ac uiribus impares essent, animos tamẽ cõcipiũt, ut Scythicã coherceant. Instituuntur ergo utrinq; acies & obstiuatissime concurritur. Hunis in prælio mos est, altissimis uocibus hostẽ deterrere, pulsare tympana, sagittarũ iactu aërem in speciem nubium obscurare. Quare tantus ab his clamor & tam horribilis confestim editus & ita telis aër obscuratus, ut Romanorum animi admodum consternerentur. A' prima hora diei ad nonam usq; pugnatum est. Magna utriq; cædes oritur, tandemq; Macrino interfecto, Huni haud incruenta sunt potiti uictoria. Nam amiserunt in hoc prælio 40. millia, Huni itaq; qui & secundum quosdam Vngari, anno salutis 401. tranquillas in Pannonia sedes multo sanguine sibi comparauit.

Romanorum exercitus cædi tur.

Huni cædũtur.

Hunorum prælio mores.

Attila Vngariæ rex eligitur.

Anno ab ingressu Hunorũ in Vngariam 38. elegerunt regem Attilam uirum fortem & prudentem, imperandiq; cupidissimũ. Erat ei acre & circumspectum ingenium, corpus ualidum et breue, item ingens animi magnitudo, inde fatigabilis tolerantia laborum, exacta rei bellicę disciplina, astus, & consilij altitudo summa. Præterea maxima dolorũ ac insidiarum artificia, deperdita audacia, animus crudelis & elatus perfidia plus quam punica, egregia forma, toruus aspectus, caput grandiusculum, oculi imminuti, rara barba, simus nasus, cani ferè crines, color subniger, & magna libidinis impatientia. Erat etiam in incessu superbus, circũferebat oculos huc & illuc, ut elati uiri potestas motu quoq; corporis appareret. Illud quàm maximè uerebatur, ne potius rex imperio quàm imperium regi deesse uideretur. Erant autem Hunorum arma, thorax & lorica arcus & pharetra, nõnulli scuto, lancea enséq; falcato utebantur: maxima pars corio corpora muniebant, cæteri ferro, gladio longo accincti & pugione. Hirsutis adhæc pellibus induebantur & demissæ barbæ, intonsiq; crines uillorum instar, feroces toruosq; aspectus augebant, tantumq; terroris adijciebant, ut solo obtutu nedum congressu hostes absterrerent. In uexillis coronatam ferebant aquilã. Erat Attilæ hæc inscriptio qua in deplomatis utebat: Attila Mundzici filius & magni Nimrod nepos, Engadiæ natus, diuina benignitate rex Hunorum, Mœdorum, Gothorũ & Danorũ metus orbis, deiq; flagellũ. Postquam aũt regiam dignitatẽ sortitus est, omnes gẽtes sibi subditas ad obsequia redegit, Sicambriã iuxta Danubiũ imperij sedẽ elegit, quã supra Budam ueterem fuisse uolunt, cuius adhuc uestigia multa supersunt. Bledam fratrẽ,

Attilæ mores.

Hunorũ arma.

Attilæ titulus.

Frater Attilæ.

quem plerique Budam appellant in regni societātem admisit, ne quid seditionis oriretur, uniuersæ Europicæ Scythicæ præfecit, summamq́ue potestatem tradidit. At ipse mox cum innumera multitudine copiarum, prouincias Romani imperij adoritur, in primis utranque Mysiam Thraciam, Macedoniam, & Illyricũ grauissimo bello sollicitat, atque in primo prælio apud Martianopolim superior euasit. Deinde Budã fratrẽ cui ædificandã urbem in Danubij ripa deligauerat dolo captũ interfecit, licet alij tradant eum post Catalonicam cladẽ interfectum, ob id scilicet quòd urbem quam muro cinxerat non Attilæ, sed suo nomine Budam nominasset. Post hæc nihil magis quàm imperij ruinam intendebat. Vnde inita consilia prosequitur, Romanos & Visigothos, quorũ rex Theodoricus erat, ne fœdus inter se facerent, impedire conatur, quo citius utramque partem labefactaret. Sensit Valentinianus Imp. Attilæ insidias, ideo scripsit ad Theodoricũ, haud aliter Attilæ resistendũ, quàm orbis perniciosissimo tyranno, cui tantum inesset audaciæ, ut totius oris imperium tanquam sibi uni debitũ asserere niteretur. At quæ respondit Theodoricus: coërcendã esse Hunorum audaciam, neque animos neque uires his deficere oportere, qui iuste pugnare coguntur. Vnde & Gothos undique cogit, multas legiones instituit, totam Galliã Narbonẽsem, Taraconensemq́ue Hispaniã nomina dare iubet, Thorismundũ & Theodoricũ filios maiores natu secum cõmilitare iubet. Nec minore studio in Italia Valentinianus & Aetius in Gallia utebantur. Interea Attila non solũ per uniuersam Scythiam delectũ militum habuit, uerum etiam auxiliares quascunque habere potuit copias undique contraxit. Vnde addiderunt se illi socios Andericus Gepidarũ rex, primores Ostrogothorũ, Marcomãni, Sueui, Quadi, Eruli & Thuringi, quos quidem quingenta circiter armatorum millia fuisse ferũt. Cum uerò exercitus eius è Pannonijs moueret, Illyricum diripit & incendit, inde Germaniã tanto furore aggreditur, ut uicos passim & oppida concremaret, sacra & prophana dirueret, nec ætati nec sexui usquam parceret. Magnæ Germaniæ tantum pepercit, quia Marcomãni, Quadi & Sueui fuerunt in militia eius. Superato Adulæ montis iugo in Heluetios grassatur, ac demum in Galliam Belgicam effunditur & turbat omnia. Constantiam Basileam, Argentinam, acri obsidione uexat, admotisq́ue machinis quassat & breui tempore potitur, prædam ingentem abigit, & non mediocrem patrat cædem. Direpta Argentina & dirutis mœnibus Polyodopolim edixit appellari, quòd multis uijs accessibilis esset, sicut & in hodiernũ usque diem uocabulũ illud in Germanica lingua retinet. Nam uocatur Strasburg. Hinc in Rhemenses castra mouit, quorum metropolim diripuit, & oppidanos ferè ad unũ trucidauit, nulla habita ratione sexus aut ætatis.

Attila fratrem occidit.

Attilæ confœderati.

Attila parcit Magnæ Germaniæ.

Polyodopolis Straßburg.

Attilæ pugna in campis Catalaunicis.

DVm itaque Attila per Galliam lupi more inter armenta grassatur, Aetius patricius Romanas copias cum Visigothis per Narbonensem Galliam coniungit, in Tholosanumq́ue agrum ubi Theodoricus residebat cum exercitu se recipit, & ab uniuersis socijs populi Romani auxilia cõtrahit, ut cõfidentius cum hoste munus conserat. Attila uerò spe uictoriæ ductus, relicta Aurelianorum obsidione in Galliam Narbonensem contendit, ubi campi Catalaunici ad Illyrim fluuium patentissimi sunt qui et Maurici dicuntur, uidentq́ue Aetium & Theodoricum qum innumerabili exercitu & ualidissimis auxilijs aduenire. De quo non parum consternatus est, eo quod teriam partem sui exercitus in Hispaniam miserat contra Sultanum & Maurorum regem. Quare literis inducias exposcit, quod tamẽ Aetius obstinatius abnuit, sciens id expectãdi auxilij gratia fieri. Videns ergo Attila se urgeri ad pugnã, mulieres & pueros intra carros, quib. pro uallo & fossa utebatur ad proximos colles recõdidit, seq́ue cum Hunis in media acie statuit. Gepidarum uerò regem præfecit dextro cornu & Ostrogothorum duces sinistro. Habuit Aetius à parte sua Romanos, Burgũdiones, Meroueũ Francorũ regem, Theodoricum, & filium eius Thorismundũ. Dato autẽ signo ita cõcurritur & animis usque adeo infestis, ut cornua sæpe pariter utrinque contigerint. Prælium pro gentium numero & immanitate maximum atrocissimumq́ue conferitur, præterea sic anceps & uarium, ut ne à ductoribus quidẽ posset rite referri. Mox ubi cominus pugnari cœptum est, tanta cædes utrinque patratur, ut riui sanguinis undique defluerent, mox continuata strage, in cruoris torrentes redacti usque adeo ranpidos, ut cadauera traherent. Romanæ legiones non minus armis quàm ordine inter inermes Barbaros tanta ferocia sæuiebant, ut nullo cruoris profluuio explerentur. Contra

Vbi Catalaunici campi.

Cõgreßus horrendus.

ne minore quidem sæuicia & immanitate Scythæ utebantur, qui Rom. imperium affectabant, imò totius orbis dominium, Tandem Huni terga dare coacti palantes effunduntur. Victores Gothi cum Romanis, obscuræ noctis interuentu remorati, quum receptui canerent pedem referunt & ita prælium nocte diremptum, Attila cum magna clade fusus, inter carrorum septa se recepit, sagittarios imponit, ut fortè circumuentus ab hostibus, eos facile propulsare queat. Desperata ferè salute, dum ueretur ne uiuus in hostium potestatem adducatur, aut mortuus sepultura careat, struem in rogi speciem in medijs castris iumẽtorum clitellis congeri iubet, familiaribus mandat, si quid aduersi acciderit, eum continuo interficiant, impositũ clitellarũ pyræ subiecto mox igni comburãt. Theodoricum cum equitatu suo ardentius insequentẽ, magis suorũ præssura quàm hostiũ ferro occubuisse dicunt. Scribunt etiam pleriq; Thorismundũ quamuis sera nocte, Attilam tamen in castra usq; secutũ, ad carrorum septa fortiter dimicasse, accepto in capite graui uulnere, equo excussum, à suisq; relatum. Aetius autẽ nimia noctis obscuritate deterritus ne inter hostes uagaretur, prælium diremit, in castraq; relatus scutatorum circumseptus insomnẽ eam noctem exegit. Ea quoq; nox cum magna trepidatione ab Hunis acta. Nam admodum formidabant ne ui castra ab hostibus caperentur, quamuis diei laboribus cunctorum corpora confecta fuerant. Romani propter Theodoricici interitum non parum contristati sunt, & filius eius Thorismundus sequenti die campos perlustrat, & patrem inter cõfertissimos hostes iacentẽ in uentum in castra refert, omnesq; suæ patris duces & milites obtestabatur, ut secum arma capiant, paternam mortẽ ulciscantur, ac reliquias hostium omnino deleant. Sunt qui aiunt Aetiũ cum suo exercitu si uoluisset Attilã ad ultimũ potuisse interitũ redigere, sed ueritũ, extincto Honorũ exercitu, ne mutatis animis Visogothi cũ Romanis iterum pro imperio certare conarentur. Vnde consuluit Thorismundo, ut paternũ regnũ sibi debitũ citius usurpet antequã à fratre occupetur. Thorismũdus Aetij consiliũ approbat, paternũ corpus Tolosam ad regni sui sui caput refert, cui & funus pro dignitate celebrauit. In eo prælio 156 utrinq; hominũ millia pleriq; cæsa scripsere. nõnulli 150. millia desiderata prodidere. Attila quẽ maximus iã dudũ metus incesserat, & de cõsciscenda sibi morte cogitarat, postquã hostes nescire uincere intellexit, suũ & multorũ animos confirmauit, in castris diu noctuq; tubis, actympanis intonabat, uaria metum arte dissimulabat, inclusus ac uictus uictores assiduo territans. Metu deinde ingenti liberatus, in Tungros & Trecenses castra mouit, uniuersam prius regionem cæde, rapina, incendioq; fœdauit, ut cæsorũ iniurias ulcisceretur, plus solito sæuire uisus est. Quumq; Trecẽses petierat, Lupus urbis põtif. uir sanctus põtificio habitu instructus obuius accurrit Attilæ, moxq; intrepidus, Tu ne, inqt, is es, q urbes euertis, gẽtesq; poteris: Ego sum inqt Attila Hunorũ rex et flagellũ dei. Adhæc Lupus: Felix et faustũ domini dei mei flagellũ aduenit, et patefactis mox portis cũ magno plausu regẽ admisit. Cuius Attila humanitate uictus, ꝑ mediã urbẽ exercitũ tanta modestia duxit, ut ne pullũ quidẽ gallinaceũ læserit, haud aliter quàm si diuino cũcti numine obstructi forent.

Theodoricus rex cadit.

Tolosa regni Visigothorum caput.

Lupus episcopus obuiat Attilæ.

Attila uastat Italiam.

ITaliam Attila ingressurus primo maritimã Adriatici sinus oram prius expugnare decreuit, ne ingressus Italiam à tergo hoste urgeretur, à fronte Romanorum haberet infestum. Quare coactum undiq; exercitum per Illyricum ad Adriaticũ mare perduxit. Subuerti autem obuias quasq; ciuitates, Tragurium, Scardonam & Salonam. Capit & Cortinum Argyruntum & Vegliã maritimas urbiculas, multaq; alia oppida in deditionẽ accepit. Tandem ad Aquileiam animis tali successu adauctis festinauit. Circummensus autem magnitudinem urbis & munitionem admiratus, non modo tumultuaria oppugnatione, sed ne diutina quidam obsidione facile capi posse conspiratur. Aquileienses uerò ut expeditius & tutius cum barbaro hoste pugnarent, liberos, fortunas, uxores & inutilem ætatem in proximas insulas exegerant. Acerrima tandem obsidione metropolis ipsa uexatur: at ciues sæpe interdiu quandoq; noctu ex urbe in castra erumpebant, cæsisq; plurimis, clandestina receptui dabant signa, ars arte sæpius utrinq; eludebatur. Attila tamẽ nihil intermisit eorũ quæ expugnationi uidebantur accõmoda. Nam erigebat turres ligneas, muniebat pluteis, cogebat materiã undiq; ad complendã fossam machinis sæpe tentabat mœnia, nec unquam sine magna cæde redibat. Sensim tamen arctius urbem obsidet, fossa terra oppletur, ut nemo ex urbe prodire posset. Secundus agebatur annus quum Carnis, Foroiulien-

Aquileia obsidetur.

sib. cæterisq́ꝫ finitimis late subactis deletisq́ꝫ, adhuc
Aquileia obnixe restiterat. Deinde quum tertius e-
laberetur annus proceres cogitarent de soluenda ob
sidione, Attila lustrans urbis mœnia, prospexit cico-
nias, quæ per domorum fastigia nidos disponere so-
lent, ex urbe pullos educere, per pagorum culmina in
staurare nidos, omnes certatim fugam capere, Capta
to exemplo augurio, principibus ait: Cōspicite qua-
lia dij auspicia dederint: urbem diu obsessam, iamiam

Augurium.

interituram ciconiæ ecce reliquunt, in quanta rerum
omniū inopia uersentur hostes ostendunt, casuras ar-
ces periculo imminente deserunt, nobisq́ꝫ imminen-
tem uictoriā protendunt. Dato itaq́ꝫ militibus signo,
machinas urbi admouent, obstinatis animis pugnam
ineunt, undiq́ꝫ concurrūt & mœnia cōscendunt. Op
pidani inuomita hostium audacia consternati, ne tot
quidem è propugnaculis deturbare poterant, quod certatim pro se quisq́ꝫ subibant. Com-
pleta corruētium cadaueribus fossa, & æquato iam aggere, plus hinc animo & obstinatio-
ne quàm uiribus arteq́ꝫ pugnatum, contra illinc metu & metu desperatioue certatum. Instat
ubiq́ꝫ & suos hortatur, initam iam uictoriam transigant. Ipse sumpto clypeo, adiectis mu

ro scalis cōscendere nititur: quod ubi à cæteris spectatum est, tantus in urbem factus est im
petus, ut ultra defendi nequiuerit. Rex à mœnibus prædam cædem, incendium & ruinā ex

Pudicitia mulieris.

clamat. Illico Aquileienses ad unum cęsi omnes, uastata omnia ferro & igni. Mulieres quo
que in urbe relictæ incæstatæ, inter quas una pręstantis pudicitiæ matrona, à fœdo hoste pe
tita, dum in tecta fugit ut castitatem tueretur, postquam non alia uia nisi morte impollutum
corpus seruare cognouit, è summis ędibus in subiectū Natisonem fluuiū ultro se pręcipitē
dedit. Euersa Aquileia, ita omniū Italorum animi consternati sunt, ut pro mœnibus hostē
instare reputarunt, maxime Romani qui non multo antè tempore direptionem urbis pas-

Venetiarū primordia in mari.

si fuerant. Venetici sinus accolæ ut in tanta trepidatione propriæ saluti consulerēt, in proxi
mas paludū insulas emigrarūt, & præsertim Patauini insulam quę postea Riuo alto nomē
accepit. Tuta nanq́ꝫ confugia palustres insulæ ex congesto influentium animum limo con
fectæ præbuere. Attilæ uerò ad Paduam castra mouit quam & expugnauit, urbem'que in-

Theatrum Veronense.

gressus cum exercitu, cuncta hostili more populatur & incendit. Deinde obsedit Vero-
nam urbem clarissimam, nobilissimo adhuc theatro illustrem, & ter quater'ue illam perpe
tua pugna afflixit, fugientibusq́ꝫ ciuibus facile illam expugnauit. Direpta autem ciuitate
theatro pepercit, operis nobilitate placatus. Eodem tempore populatus est & incendit Bri
xiam & Bergamum, motisq́ꝫ castris Insubres inuadit, amplissimamq́ꝫ Mediolani urbem,
quæ tunc Gallicæ gentis erat, obsedit, existimans se non minus inde laudis relaturum,
quàm

quàm si Romam occupasset, Gothorum manibus exinantiam. Sed cum aduerteret urbem esse munitissimam frequẽtissimamq́; nec uiribus facile eam capiendam intelligeret aut fame conficere sine cõmuni malo, potissimum sui exercitus, hortatur ciues ut sponte se dedant: quod si fecerint, perhuumanum eos dominum inuenturos pollicetur. Mediolanenses quid aderant haud facile decernebant, postero tamen die mittunt legatos ad Attilam, qui senatus populiq́; autoritate deditionem, ut clementiorem hostem inueniant honorificentiss. uerbis faciunt. Ingreditur itaq; princeps singulari pompa, & cum pulchritudinem urbis lustrat, obstupescit atq; ex ædificijs facultatum magnitudinem conijcit, nimiaq́; auaricia æstuans secum cogitat, non ad exornandam sed delendam Italiam uenisse, imperium si bi in Pannonia statuisse hac tantum urbe totum exercitum ditare posse. Vnde per præfectos legionum agit ut dispositis per urbem stationibus, futura nocte incendia moliantur, cines inuadant et omnia populentur. Quod ubi cœptum est, acerrimè tota nocte pugnatum est. At ubi dies illuxit, quum plebei passim direpti cæderentur, & in multis locis incendia sæuirent, tandem decuriones omnes capti, partim cæsi, partim benigniorem hostem nacti, magna se pecunia redemerunt. Raptæ etiam sunt cum matronis uirgines. Et quamuis urbs grauiter esset afflicta, non extremo tamen absumpta est incendio. Attila se per edictum excusauit, id se inuito ac inscio factum libidinũ tantæ multitudinis & cupiditatẽ haud quaquam facile contineri posse. Dum hæc Mediolani aguntur, interea Ticinũ mandat obsideri, agrum diripi & finitima quæq; uastari. Ticinenses uerò indignatione simul & desperatione obdurati, postulatam ab hoste deditionem abnegant, & generosi quiq; animi, si res ipsa tulerit, cum patria simul interire magna ex parte decernũt: plebs uerò cui cum exiguis fortunis exigua quoq; ratio honestatis inest, aperta seditione aduersatur: sicq; tumultus ingens in urbe excitatur. aliqui dedendam urbem, propugnandam contrà aliqui exclamabãt. Interim Huni ingressi urbem, optimates magna ex parte cædunt, rapiunt cum uirginibus matronas ac populantur omnia bona. Cæterum Leo pont. Rom. reipub. miseratus calamitatem, adit intrepido animo tyrannum, rogatq́; ut abstineat ab Italia, hortatur ad pietatem & minatur seuerũ Dei iudicium, exterruitq́; ita, ut non multa uerba facere potuerit. Admirantur omnes Attilã uictũ uerbis ex aspectu pontificis, multiq́; percontãtur, Cur pontifici Christiano tam facile cesserit? At ille respondit. Non pontifex ipse me deterruit, sed senes suo demissa barba ac uenerando uultu, districtis ensibus astabant, mortẽ minitantes, nisi legato suo paruissent. Huni itaq; regis edicto in Noricum & Pannoniã statiua mouerũt, & sedato furore, cædibus incendijs abstinere.

Mediolanum ab Attila diripitur.

Papia diripitur.

Attilæ Hunorum regis mors.

Postquam Attila cum ditato exercitu ex Italia in regnum suum se recepisset, triumphauit de bello Italico & Illyrico, exhibuit munus gladiatoriũ, uaria edidit spectacula, Sicambriæ populo ter dedit epulum, missilia sæpe sparsit, multaq́; populis cõuenientibus prodegit. Et quamuis de inuadenda Asia atque Africa cogitaret, summa tamen libidine prẹditus, inter conuiuia & ingentem concubinarum numerum mentem remisit, puellamq́; Bactrianorum regis filiam, cuius amore succensus erat primariæ uxoris loco habere cõstituit. Vnde Bacho ac uenere corpus ita ea nocte confecit, ut inter dormiẽdum supino corpore, profluuio sanguinis è naribus continuo suffocatus interierit. Experrecta mulier, conuocatis cubicularijs promulgat inopinatũ regis fatum, fatum inquam uiro non indignum ut qui alienum sanguinem tantopore anhelauit, proprio eum interire decuit, hunc Vngari annis 44. regnasse post ingressum in Pannonias ferũt. Post mortem eius facta est magna dissensio exercitu eius ex multis gentibus collecto, defeceruntq́; multi & in libertatẽ sese uindicarunt. Ostrogothi tamen & uariæ exercitus Attilæ reliquiæ Pannonias incoluerunt, diuisiq́; sunt inter se. Nam Huni habuerũt regem suũ sicut & Ostrogothi suũ regem. Excurrunt autem Ostrogothi usq; in Thessaliã & Illyricũ & omnia loca diripiunt. Rex eorũ Thindimer reliquit Theodoricũ regni hæredẽ, qui & paulò post Italiæ regno potitur. Cui successit nepos eius Athalaricus, cuius regni caput fuit Rauenna. Contra eũ mittit̃ à Iustiniano Belisarius, qui occupata Sicilia Neapolim expugnat, atq; deinde Romam adoritr & capit. Contendensq́; ad Rauennam expugnauit eam & captum regem duxit Constantinopolim: & hic fuit Ostrogothorum exitus.

Attila perit profluuio sanguinis.

Ostrogothi.

Longobardi Pannoniam subigunt.

LOnge post Attilæ mortem, quum Longobardorum rex intellexisset nutare regnũ Gothorum, cum innumera gentium multitudine Pannonias ingressus est. Legimus autem Longobardos (qui & Vuinuli) ex septẽtrione promanasse, sicut & Gothos, Vuandalos, Erulos, & plerasq barbaras nationes, occupasseq Rugilandiam. Hinc egressi, Erulorum regem interficiũt, atq indies gloriam suam uirtute bellica amplificare student. Occupauerunt etiam cum rege suo Albuino Pannoniam, anno scilicet salutis 530. & annos circiter 42. incoluerunt. Et cum interim Narses nomine Græci Imp. Italiæ præesset, tyranniceq imperitaret, Romanis querelam de eo facientibus imperio abdicatur. Sophia quoq Iustini Imp. coniunxit ei literis minata, scilicet se illum eunuchum ad dispensanda in gynæcio puellis lanæ pensa redacturam. Ad quod ille respondit: Se talem ei telam exorsurum qualem nunquam ipse retur expedituram. Vnde Neapolim secedens, Legatos ad Longobardos misit, quibus relicta Pannonia ad occupandã feracissmam Italiam hortatur. His auditis Albuinus rex spe elatus, coactis omnium Longobard. familijs,

Narses Italiæ præfectus uocat Longobardos.

acceptisq secum è Saxonibus socijs cum liberis & uxoribus circiter 20000. ad emigrandum se parat. Pannnoiã Hunis, quibus fœdere obstricti erant, reliquens & cum quibus habitauerant 42. annos. Ea tamen conditio sedibus cedendi Albuino cum Hunis intercessit, & si qua necessitudo ad reuertendum adegerit, propria cuiq arua recipere liceat. Ingressus itaq Albuinus in Italiã, primò occupat Venetorũ regionẽ, & Foroiulianos: deinde Vicentiam, Veronã Mantuã, Brixiã, Bergamũ, &c. Et cum in Italia annos tres & menses regnasset, coniugis insidijs interemptus est. Nam quum Veronæ in conuiuio exhilaratus, uxorẽ ab bibendum licentius inuitasset, porrexissetq poculum Cunimundi soceri capite fabrefactũ, ut cum patre profusius biberet, Rosimunda dolore correpta, insidias excogitare cogitur. Vnde Peredeũ adit & in uiri cædem allicere nititur, quod cum assequi non posset. artibus eum circumuenit. Amica quædam Peredeo erat, quam noctu adire solebat, regina se subornat, seq in lecto amicã mentita, adueniẽti Peredeo supponit, & deceptũ patrata uenere alloquitur: Peredee inquiens, aut te Albuinũ interficere, aut abeo interfici opus est, quã do regalẽ thorũ incæstasti. Ni parueris, paternamq mortem ultus fueris, te adulterij postulatum dira morte scito moriturũ. Ille timore perculsus, pollicetur se regem interfecturũ, eumq dato ab uxore signo, cooperãte Elmicho obtrũcat. Elmichus post hunc regnum occupare conatus quum Rosimundam sibi desponsasset, Longino præfecto Rauennati, qui Narseti successerat, ex templo mandat, comparatã continuo nauim ad Veronã mittat, quã Elmichus cum Rosimunda, regiaq gaza conscendit. Quumq Rauennã peruenissent, Longinus Rosimũdæ persuasit, Elmichum interficiat, seq uirum capiat, ut Rauẽnæ dominatu frui possit. Annuit inconstans fœmina, Elmicho in balneis uenenum propinat, quod ille bibens, ubi sese tali potionatum pharmaco intellexit, reliquũ quod in poculo superfuerat districto gladio uxorem

Reginæ iniquũ ingenium.

uxorem haurire coëgit. Quod cum illa adacta fecisset, uenenum utricque uitam pariter intercepit. Interim autem quo Longobardi dominantur in Italia, Hni qui manserant in Pannonia, euocant è reconditis & asperis Scythiæ sedibus contribules suos & cognatos quosque, statoque emigrationis de illi turmatim prodeunt, liberos, uxores, pecora & uniuersas denique facultates abducũt, traiectoque Tanai fluuio tandẽ ueniũt ad auita regna. Alij scribunt paulo aliter, nempe quod Huni sua sponte egressi Scythiã, primũ uenerint in Transsyluaniam in septẽ diuiserunt castra, quibus & septem præfecerunt duces, addentes quoque legionũ centuriones & decanos, Exercitus quisque ex 30. millibus hominum & 857. constabat unde & regio illa in hodiernũ usque diem Septem castra nominatur. Hærentes autem Huni aliquandiu in septem castris, ad explorandã terram Pannoniæ, mittunt quendam ingenio ac uiribus pollentem in eam. Qui ingressus regionem, miratur ubertatem soli & clementiam cœli, accedẽtesque Suathẽ Sarmatã latè regnantẽ in terra, exponit ei causam sui aduentus. Suathes audiens postulari à peregrina gente nouas sedes, legatũ hilari excipit animo, ratus nil sibi cõmodius accidere potuisse, quàm regionem feracissimã & exhaustam incoli à gente extera quàm rusticam esse opinabatur. Legatus uoti compos nigri soli glebam, item herbas & aquam ex Danubio in Septem retuli, castra, ad indicanda regionis commoda. Huni inspecta terra, herbis & aqua, læti effecti, mittunt, Pannoniæ principi equum candidũ, cultum ephippio & aureo fræno, in grati semper obsequij speciem, subsequentesque in magna multitudine mittũt ad Suathem & iubent, ut terrã quam equo uendiderat illico relinquat. Suathes his auditis in tristiam conuersus, exercitũ undique colligit ut se contra hostẽ defendat, sed succumbit interficiunturque omnes Sarmatæ, præter eos qui ex Hunis prioribus remanserant, quos linguæ cõmercium conciliauerat. Occupata itaque Pannonia Huni sibi sedes ultra citraque Danubiũ inuenere, potentissimas etiã regiones inuadentes. Cum Hunis et Auaribus qui prius uenerant, sese cõiugunt & unã rempub. statuunt ingeniumque intendũt ad muniendã Vngariã, Martialis ludicri arcam. Deinde cum finitimis multis bella gerunt rapinis eos lacessunt, quosdã cædibus fatigant, & ab alijs pacẽ mercantur. Cum itaque omnes uicinas regiones expugnassent, & spoliassent, Carolus magnus expeditionem in eos mouens, octo annis eos (ut quidã scribunt) infestauit antequã domarentur. Multa prælia in ea cõserta, magnæ clades utrinque patratæ, & planè inanita fuit Pannonia. Nam tota Hunorũ nobilitas concidit, omnes uires exhaustæ, & exinanitũ ærariũ, tot populorũ spolijs, tot hostium exuuijs, tot gentiũ rapinis ante refertũ. Franci qui quondam exiguis facultatibus fuerant, hinc ita ditati rediere, ut Gallias opibus late cõpleuerint. Tantũ auri & argenti in eorum regia repertum, tam præciosa in prælijs erepta spolia ut ne plus quidẽ è Macedonico bello relatũ putẽt. Sed tamẽ gens Vngarica tanta strage & rapinis affecta, nullo unquã bello deleri uel Pãnonia eijci extirparique potuit. Carolus magnus insigni uictoria præditus, accepto nuncio audit Saxones, quibus cum tot annos bella gesserat à traditis ueræ fidei documẽtis desciuisse & in perfidiã recidisse. Quare exercitũ ducit rursum contra eos, cæsis quod 30. millibus Saxonum et terra ubique uastata, abduxit obsides principum filios, et ut eorum uires extenuaret, multas quoque eis in Daciam, Pannoniã & diuersas regiones deduxit colonias, quarum adhubuc multæ reliquiæ Sarmatiã incolunt.

Stratagema.

Hunorum secũda emigratio.

Stratagema.

Vngaria Martialis ludi arca

Spolia Hunorũ diripiuntur.

Vngari post Carolum magnum affligunt Romanorum imperium.

POst Carolũ magnũ Vngari sub Arnolfo Imperatore prouincias Romani imperij incursionib. & rapinis lacessunt, & in primis Germanos adoriunt. Odiũ in Rom. nomẽ, quod diu dissimularunt, rebus potius quã uerbis detegũt, nam in diripienda uastandaque Germania mutua immanitate certabant. Quoscũque enim inuenerunt, passim cædere, pecora abigere, imbellẽ ætatẽ in captiuitatẽ ducere, sæpe in cõspectu parentum cõtrucidare liberos, illidere parietibus infantes è gremio matrũ ereptos, nullũ denique feritatis genus prætermittere, nobilissima quæque ædificia amoliri, oppida, uicos ac tẽpla incendio absumere, &c. Omnia crudelitatis genera scriptores præter pollutã utriusque sexus pudicitiam, quam domini militiæ pro semper coluerunt, in eos comentãtur. Ex Germania in Galliã pergunt, & ubique tanta cæde bachantur ut hęc Attilę tempora superasse credideris. Arnolfus & reliqui reges his obstare non audebant, propter innumeram eorum multitudinem,

Vngari Germaniam uastant.

nem ac propter Rom. reipub. dissensionem, intestinasq́ꝫ Francorum discordias, quibus im
perij Rom. uires admodum labefactæ eneruatæ fuerant. Ludouicus rex Germaniæ qui suc/
cessit Arnolfo, ubi erumpentes in Bauariam Vngaros, omniaq́ꝫ passim igni ferroq́ꝫ uastan
tes acceperat, ad Augustam Vindelicam eis occurrit ab his'que simulata fuga insidias tra/
ctus, uix cum magna clade suorum euadere quiuerat. Qua quidam uictoria elati Bauaros
mox & Sueuos, item Francones & Saxones longe lateq́ꝫ populati sunt. Ludouicus rex au
dito hostium reditu, coactis undiq́ꝫ copijs & auxilijs, his iterum occurrit, sperans prædam
saltem & captiuos eripere. Sciebat enim Vngaros populatis tot ditissimis regionib. onu/
stos esse auro & argento atq́ꝫ omnibus bonis. Conserto ergo prælio, non modo prædã &
captiuos non recuperauit, sed ingenti accepta clade uix euadere potuit. Hac itq́ꝫ expeditio
ne Pãnonia multis antea bellis exhausta, ita auro & argento repleta est, ut nullis respubli/
ca ciuium uectigalibus indigeret, nullaq́ꝫ decussa pecunia preterquàm externa uteretur. Af

Vngari uexant imperium Constantinopol.

flicto itaq́ꝫ in hunc modum Romano imperio, conuertunt se ad imperium Constantinopo
litanum, lacessunt Mysiam superiorem, Illyricum. Thraciam, Macedoniamq́ꝫ incursioni/
bus ac rapinis: deinde uertunt arma in Bulgaros, qui Sclauorum genere fuerant nati sicut
& consimilis est utriusque lingua. Et quum traiecto Danubio Thraciam & Macedoniam
armis sæpe uexassent, & diu cum principibus Græcorum bella gessissent, in eorũ tandem
concesserunt ditionem. Hi ergo cum Vngaris dimicare ausi & ad internetionem ferè reda
cti, stato quotannis stipendio multati sunt. Potiti Vngari hac uictoria mouent arma in Ita-
liam & magnis furijs bachantur in Longobardia, ut etiam Itali ingenti pecunia se redime
rint à barbarica seruitute. Deinde Alemannos repetunt atq́ꝫ solita crudelitate diripiunt, et
trucidant: ac homines cum pecoribus abducunt. Cumq́ꝫ diutino ocio uti non possent, quan
do ad flagella gentium nati fuerant, sæpe excursiones fecerunt: nunc in Italiam, nũc in A/
lemaniam, ubiq́ꝫ multa perpetrantes damna, & uictoria elati per Gallias effunduntur, tem/

Vngari Galliã affligunt.

pla passim dirrunt & incendunt, Metensem, Treuirensem, & Aquisgranum agrum incur/
sant, omnia sacra & prophana populantur, cœdibusq́ꝫ fœdant, ac deinde domum reuertũ-
tur. Sed non diu manent domi, quin comparatis munitissimis legionibus, & equitatu, mo/
re plus quàm hostili Germaniam repetunt, & Augustam Vindelicorum diripere conten/
dunt, rati Ottonem Imperatorum Gallię rebus implicitum, patrijs populis haud facile sub
uenturum. At Imperator audita Vngarorum eruptione, contractis undique consilijs pa/
tram repetit, & Vngaris qua potuit pernicitate occurrit. Habes historiam istam suprà in
descriptione Augustæ Vindelicorum. Vngari itaque Ottonis primi conflictu eneruati, in
quiete deinde mansere.

Quando & à quibus Vngaria Christianæ fidei documenta acceperit.

HAbuit Pannonia prima orthodoxæ fidei rudimenta à Carolo magno è paucis ta/
men imbibita. Sed Carolo uita excedente quum paucis post annis rebellare cœ/
pisset, prægustata religio exoleuerit, & si qua eius uestigia remansere, in tanta fe/
ritate abolita sunt, ut nõnulli diuinitus inspirati, quæ de uera religione sentiebant,
in publicum non edere auderent. Carni tamen & Norici atque Germani, uicinos
sibi Vngaros, fidei coniunctione mitiore reddebant, & ad propagandam in alios fidem,

Geysa primus rex Christian.

hortabantur, quousque Geysa princeps in populo emersit: qui acceptam Christi fidem,
regno aut principatu potitus, amplificare contendit. Hic sanctos undiq́ꝫ uiros acciri iu/
bet, qui per Vngariæ populos effusi, ueræ fidei rudimenta traderent, falsam ac barbaricam
religionem abrogarent, erudirent feros homines, eos'que patria religione eximerent &
Iesu Christi nomen pro uirili prædicarent. À principio maxima pars procerum, haud pa/
rum regis superstitionem mirari cœperat, & multi tyranni obnixius reluctabantur. At
Bauari, Saxones & Sueui, cæteri'que Germani Geysam non tantum pecunijs sed auxilia/
tibus quoque copijs adiuuarunt, sperantes, si Vngari Christi fidem acciperent, non am/
plius eos latrocinijs & cædibus grassaturos, diuino timore præditos, Sythicam facilius im
manitatem exuturos: Geysa igitur iactis haud paucis ueræ fidei fundamentis, uita excessit,

Diuus Steph.

diuumq́ꝫ Stephanum qui hæreditario iure ad potestatem regiam elatus est, filium reliquit.
Hic post patrem Vngarorum rex creatur, atque ei uniuersæ reipublicæ summa traditur:
cuncti

& explorata fides, templum idcirco diro sæpe incendio laborasse, quòd ex pecunia iniquè parta fuerit ædificatum. Gyula cum liberis & uxore inuiti orthodoxam fidem subiere baptismate expiati, à rege uinculis liberati sunt, & pro dignitate tractati. In hac ciuitate Alba regali, reges Vngariæ coronam accipere hucusque soliti fuerunt.

Sequitur genealogia regum Vngariæ.

Tokys
- Geysa
  - 1 Stephanus sanctus rex primus. Emericus sanctus
  - Sarola. 2 Petrus
- Michaël
  - Caluus
  - Ladislaus
    - 3 Andreas
      - 5 Salomon
      - Adelheidis
      - Dauid
    - Lauenta
    - 4 Bela
      - Lāpertus
      - 6 Geysa
        - 8 Colomannus
          - 9 Stephanus
          - Ladislaus
          - Nicolaus
        - 10 Almus Bela ex cæcatus
          - Ladislaus
          - 11 Geysa
            - 12 Stephanus
            - 13 Bela
          - Stephanus
          - Almus
      - 7 Ladislaus diuus
  - Vazul

13 Bela
- 14 Emericus
  - 15 Ladislaus
- 16 Andreas secundus
  - 17 Bela
    - Bela
    - 18 Stephanus
      - 19 Ladislaus
      - Maria uxor regis Caroli Siciliæ
        - Caroli Martellus
          - 21 Carolus †
          - Clementia
        - Ludouicus episcopus
        - Robertus
          - Carolus.
          - Iohanna
          - Ludouicus
        - Philippus.
        - Raimundus
        - Berengarius
        - Leonora
        - Blanca
      - 20 Andreas
  - Colomannus
  - Andreas
  - Elisabet sancta
  - Stephanus ex alia matre

12 † Carolus
- 22 Ludouicus
  - Heduuigis uxor regis Poloniæ
    - 25 Vladislaus filius Iagelli
  - 23 Maria uxor Sigismundi
    - 24 Elisabet uxor Alberti ducis Austri
      - 16 Ladislaus
      - Elisabet uxor Casimiri regis Poloniæ
      - Anna uxor Vuilhelmi ducis Saxo.
    - Ladislaus
    - Iohanna
- Stephanus
- Andreas
  - Carolus rex Apuliæ

25 Matthias Coruinus extra lineam.

28 Vladislaus uxor eius comitissa Galliæ
- 29 Ludouicus
- 30 Anna, cuius maritus Ferdinandus

1 Stephanus sanctus, uir Christianiss. cuius iā suprà descripta est historia. 2 Petrus nepos ex sorore diui Stephani regnauit post auunculū suū, homo insolens, & qui intollerabilē se exhibuit, lasciuus & quo imperāte nulli ingenuæ matronæ tuta poterat esse pudicitia. Vnde

Vngari

Vngari tertio initi regni anno omnes in Petrũ coniurant, excluduntq́; regno & loco eius regem creant Abam diui regis ſororium. Sed is inſolentior et competitore pernicioſior factus, tertio regni anno in bello interficitur, & Petrus rex repetitur: at is ſe potius tyrannum quàm regem exhibuit, ac deinde pars magna ſacræ fidei iugum ceruicibus ſuis excuſsit, recidítq́; in Scythicam prophanitatem. Sæuitum eſt præterea in antiſtites & ſacerdotes, prophanata & ſacra templa. Petrus uerò rex captus & excæcatus, tertio reſtitutionis anno diem obijt & in Quinqueecleſienſi baſilica, quam ipſe fundauerat ſepultus eſt. 3 Andreas conſanguineus diui Stephani, fit rex anno 1046. promulgauitq́; per uniuerſum regnum hoc edictum: Quicunque Vngarus aut Vngariæ incolæ depoſito pagano ritu ad ueram Chriſti fidem non redierit, ac ſacram legem à diuo rege Stephano traditam non receperit, capitalis eſto. Vicus oppidum & ciuitas quæque, demolita templa reficito, &c. Cumq́; Andreas ſenio grauaretur declarauit filium ſuum Salomonem regem. At frater Andreæ Bela regem perſequens & fraterno bello ſuperior, poſt fratris interitum ad Albam contendit & regni coronam ſuſcepit, pacem & ocium in regno ſeruauit, ne qua in cõmercijs fraus ac dolus committeretur. Sub eo ruſticorum agmina priſtinam perfidiam & Scythicam ſuperſtitionem habere uoluerunt. At rex tertia die reſponſurum eſſe dixit, interimq́; exercitum collegit & factioſos obruit, cædit, flagellat, uinculis & carceribus includit, atq; hæc tertia fuit Vngarorum à fide catholica defectio & reuocatio. Tertio autẽ regni ſui anno, rex cadens ſic conquaſſauit membra corporis ſui ut breui pòſt moreretur, & Salomoni regnũ relinqueret. 5 Salomon audito regis obitu iuuante Henrico quarto cuius ſororem uxorem habuit, in regnum reſtitutus eſt anno 1063. & cum Geyſa atq; Ladíslao fœdus amicitiæ ictum eſt, perdurauit'que concordia illa 13. annis. Tandem uerò exortæ ſunt ſimultates inter Geyſam & Salomonem. Nec defuerunt qui utriuſque animos irritabant, aſſerentes regnum duos non poſſe capere reges, neque uaginam duos continere enſes. Vnde factum eſt, ut rex Salomon duos fratres Geyſam & Ladislaum inſidijs circumuenire & capere moliretur. Excitatóq; horrendo bello, illorum ſanguinem conabatur effundere, ſed Deus innocentibus aſtans, ſubuertit cõſilium Salomonis, ut ille turpiter uictus regno pelleretur. Proficiſcentesq́; fratres ad Albam, Geyſa frater maior natu omnium conſenſu & acclamatione rex Vngariæ declaratur & coronatur, atque frater eius Ladislaus dux regni pronunciatur. Ad Salomon interim non quieſcit, ut ſi quo modo poſſet amiſſum regnum recuperaret. Vnde permouit Henricum quartum, ut cum maximo Germanorum exercitu ingrederetur Vngariam ſed re infecta rurſum exceſsit. Interim Geyſa pœnitentia ductus ſuũ ſcelus ingenuè profectus, q Salomonis legitimè coronati regnũ uſurparit, quod uerum regẽ exegerit, quodq́; ius alienũ occuparit, cupit reconciliari patrueli regi, ſed dum agitur de pace, aduerſa ualetudine correptus rebus humanis exceſsit. Regnauit autem annos tres. Conuenientes uerò Vngari noluerunt reuocare Salomonem, qui tunc in finibus erat, ſed elegerunt concorditer Ladislaum, uirum iuſtum, pium & ſanctũ, atq; perpetuæ caſtitatis obſeruandiſsimum. Et quanquam ille dignitatem iſtam obnoxius recuſaret, adurgentiſſimis tamen precibus accipere coëgerũt. Mortuus eſt ſuo tempore Zelomirus ſororius eius, rex Dalmatiæ. Et quum ſoror librorum orbitate laboraret, & ſibi à marito legatum eſſet regnum, illa autem neminem alium haberet, cui regnum ęquiũs legaret, fratri Ladislao ac poſteris adduxit, iuſsitq́; deinceps Dalmatiam & Croatiam Vngaricę ditionis haberi. Et ex eo tempore Dalmatis & Croatis iure imperare cœperũt. Cumq; Salomon in ſua immanitate perſeueraret & Vngari in manus eius recidere nollent, ut atrocitas eius molliretur, capiunt eum atq; in carcere conſeruant. Deinde rurſum liberatus multa machinatur ſed cum ubiq; in ſe ſæuire fortunam ſentiret, corde compunctus in ſolitudinem abiens & Deo ſeſe conſecrans, herbis ac pomis ultro naſcentibus ſedauit famem, corpus cilicio & ſubiectis quandoq; ferarum pellibus tuebatur, ſiccis frondibus lectum ſternebat, uincebat ſitim aqua, ſomnum uigilia et labore captabat, conficiebat perpetuo ieiunio corpus ac die noctúq; in ſacris hymnis uerſabatur, ſicq; in ſolitudine ſalubriorẽ quàm in regno inuenit quietẽ. Colomanni regis tempore ſemel tantum Vngaria uiſum perhibent, & e ueſtigio delituiſſe, nec uſquam amplius apparuiſſe ad poſtremum in ſyluis Iſtriæ degentẽ, in Deo obdormiuiſſe memorant ac Polæ ſepultum. Geſsit autem Ladislaus uictorioſa bella contra Chunos, qui traiecta Tranſſyluania ac ſuperatis montib. Carpathijs in Pannoniã ter irruerunt, eorumq́; ferociã atriuit. Deinde Ruthenos quoq; in deditionem accepit, quin & excurrentes

Bela rex quartus.

Geyſa rex ſextus.

Ladislaus ſeptimus rex.

Pœnitentia Salomonis.

rentes Polonos repressit, domiq́ꝫ manere coëgit. Idem egit cum infestis q̃busdam Bohe-
mis. Cumq́ꝫ secundo collectis copiis in Bohemiã cõtenderet, morbus eum incessit & lan-
guor ingens, increbescenteq́ꝫ ægritudine, cõuocatis optimatibus Almum mitiore ingenio
ac præstãtiore indole adolescentem regno sibi succedere iubet, atq́ꝫ postero die, scilicet sa-
lutis 1095. regni aũt sui an. 19. in dño obdormiuit. 8 Almus natu minor & simplicitate du-

Almus uex.

ctus Colomanno cessit, ne primogenituræ fratrem iure defraudare uideret. Sed ubi Colo-
mannus regiam nactus est dignitatẽ, maledicentium opera inter utrunq́ꝫ fratrẽ magna in-
tercessit discordia, tandemq́ꝫ prorumpit in bellum. Sed cum Vngari propter fratres nollẽt
ferre intestinum bellum, decernunt ut fratres singulari inter se dimicent certamine, seq́ꝫ du-
elli uictorem pro rege habituros. Quo audito, Colomãnus qui erat luscus, claudus & gib
bosus, noluit certare, cum id æquo Marte facere nequiret. Sub hoc rege Veneti conabãtur
Dalmatiam in seruitutem redigere, unde uentum est ad cruentissimã pugnam, in qua Vene
ti ante Iadræ mœnia, maxima ex parte cæsi captiue, pauca manus cum classibus euasit. De
inde plurimæ succreuerunt inter duos fratres discordiæ, quousq́ꝫ tãdem rex persuaderetur,
quod post mortem suam Almus e uestigio regiam esset inuasurus: quare fraternam ei mor-
tem improbi consulebant. Rex quo à fraterna cęde manus abstineret, & Almum cum filio
regiæ dignitatis impotem efficeret, accito carnifice, fratrẽ ac nepotes occæcari iussit. Item
Belæ nepoti quum adhuc infans esset, testes exeri mandauit, ne qua hinc propago proue-
niret. At carnifex cum Dei iram & regni orbitatem reformidaret, exertos catuli testes pro
his ad Colomannũ tulit, pioq́ꝫ cõmento regis sęuitiam elusit. Sed non defuit diuina ultio.
Nam uix Almus cum filio oculis orbatus, & in cœnobium trusus, Colomãnus repentino
morbo dicitur correptus, adhibitoq́ꝫ cataplasmate temporibus eius, eductum est cerebrũ,
certum lethi signũ. Anteq́ꝫ tamen expiraret, Stephano filio legauit imperium. Sed nisi Ste-
phani potentia obstetisset, cæcum etiam Almum aut filium eius Belam regem optassent.
Mortuus est itaq́ꝫ rex anno regni sui uigesimo quinto, salutis autẽ millesimo decimo quar-
to. 9 Stephanus rex octo penè annis alieno ductu regnum gubernauit, deinde adultus
pro libidine sua cuncta gesturus, ferocia & crudelitate patri non cessit. Præfuit regno an-
nis duodeuiginti: & cum nullam haberet prolem, adoptauit sibi in filium Belam uirum cæ-
cum Almi filium patruelẽ suum, quẽ & ex testamento regẽ declarauit. 10 Vngari intelle

Bela rex deci-mus.

cta Belæ probitate ac sapientia, non minus cæcum quàm oculatum amabãt. Passus tamen
est Bela grauem seditionem ab adulterino filio Colomanni, quam sine sanguinis effusione
compescere non potuit. Pacato autem regno à seditionibus, Bela se in ocium redegit, ex
ocio in conuiuia nocturna & ebrietates, atq́ꝫ tandẽ in hydroposim incidit, quo morbo cor
reptus, nono regni sui anno naturæ necessitati cessit, anno salutis millesimo cẽtesimo qua
dragesimo primo. 11 Geysa adolescens p̃claræ indolis successit in regno patri, qui Ger-
manorum præsertim Austriacorũ exercitum Vngariã ingredientem strauit. Ipse fratres re
gia liberalitate ac indulgentia prosecutus est, iussitq́ꝫ eos regio uiuere more. Tandem uerò
in aduersam ualetudinem incidens, regnũ disposuit, atq́ꝫ Stephanum filium grandiorẽ na-
tu regem pronunciauit, mortuus anno 1161. 12 Stephanus regno potitus, nihil sine Sena
tus autoritate & patris amicorũ concilio gessit. Vbi aũt aliquot annis regnauerat, Ladisla
us patruus eius nactus regni coronã, usurpat regnum ipsum sex mensibus. Sed obrepente
subinde morte anno 1172 regnũ usurpat frater eius Stephanus etiã Belæ cæci filius. Rex ue-
rò Stephanus Geysæ filius patruorum insolẽtiam non ultra tolerandã esse ratus, suscitato
bello castra contra patruũ mouit, eundemq́ꝫ superatum regno exegit. Patrata est in eo p̃lio
tanta clades nobiliũ, ut nihil illis tẽporibus miserabilius accidere potuerit. Mortuus est eo

Nobilium cla-des.

dẽ anno rex Stephanus Geysæ filius, qui fuit anno Christi 1173. 13 Eligit̃ post Stephanũ
in regẽ Bela frater eius, uir maturus & integer, iustus & seuerꝰ. Illud erat sibi in animo sem
per infixum, maritimã & nobiliorẽ Dalmatiæ oram, quã Veneti occuparãt, occupatamq́ꝫ
sæpius amiserant, ab Vngaris omnino occupari oportere. 14 Mortuo Bela subrogatus
est optimatũ suffragiis in eius locũ Emericus senior natu. Quod ægreferens frater eius An
dreas, clàm detrahit fratri, dãnat eius ignauiã, & in populorum inuidiã omni arte cõpellit,
circũuenit præpotentes & nobiles, & undiq́ꝫ sibi comparat fauorem, indictoq́ꝫ fratri bello
regnum occupare cõtendit. At Emericus indutus regiis ornamentis, ingressus in medium
seditiosorum hominum, eos bonis uerbis compescuit. Regnauit autem octo annis, mortu
us anno Christi millesimo ducentesimo. 15 Ladislaus successit patri in regno: & cum

Regina scelerata confoditur.

ultra sex menses non regnasset, immatura morte surreptus est. 16 Andreas successit nepoti suo. Cumq́ in militiam Hierosolymitanam abijsset, uxor eius Gertrudis à Bācbano uiro nobili, cui regia domus erat à rege abeunte commissa, letali uulnere est cōfossa, eò q illa fratri suo uxorem Bancbani uiolandam dederit. Aduenit enim frater reginæ, ut sororem in absentia regis consolaretur. Cum autem circa reginam iugiter uersaretur Bancbani uxor, mulier spectatæ pulchritudinis ac incredibilis pudicitiæ, deperijt in eā frater reginæ, oppressitq́ cooperatione eiusdem reginæ. Rex Andreas ex terra sancta rediens, uocato in iudicium Bancbano regni gubernatore, intellectaq́ uxoris culpa in exemplum seruandæ pudicitiæ, eam iure cæsam iudicauit, & Bancbanum à sententia absoluit. Sed deinde in uniuersam Bancbani domum miserabiliter sæuitum, quando reginæ liberi inultam suæ parentis mortē æquo animo pati nequiuerunt. Elisabet tamen uirgo sancta Ludouico Landgrauio Thuringio coniugata, tam præcoci fuit religione, ut quintum uix annum nata mirabilis sanctimoniæ specimen exhiberet. Pater uerò Andreas mortuus est anno Christi millesimo ducentesimo trigesimo quinto, postquam regnauit triginta quatuor annis. 17 Bela primogenitus succedit patri, qui in Vngaros sæuire cœpit, magisq́ à peregrinis quā à suis amabatur. Nemo poterat eum nisi per suspicationem alloqui. Magistri precum pro libidine sua causas expediebant, & quenq́ extollebant deprimebantúe, sicut odium, gratia & largitio cogebat. Huius regis tempore irruerunt Tartari in Russiam, ac deinde in Vngariam & Poloniam, & omnia ferè loca deuastauerunt, homines occiderunt, regem ipsum & omnes proceres in fugam uerterunt, multisq́ interfectis episcopis & tribus insignibus ciuitatibus desolatis, tandem post triennium abierūt. Mortuus autem est rex Bela anno millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, postquam regnauerat triginta sex annis.

Elisabeth sancta.

Tartari ruunt in Vngariam.

18 Stephanus succedens patri, Australes & Bohemos magna uictoria profligauit. Deinde in Bulgariam castra mouit, quæ eius imperium detrectabat, regemq́ sibi stipendiariū fecit. Excessit autem tertio regni sui anno, successitq́ ei filius Ladislaus, quē Vngari Chunum cognominauerunt. 19 Ladislaus patri succedens, pugnauit cum Rudolfo Cæsare contra Othocarum regem Bohemiæ. Ipse quanquam legitimam haberet uxorem, illegitimo tamen amore plus æquo flagrauit. Vnde Christianæ reipublicæ principibus haud parum suspitionis iniecit, ne regis exēplo Vngari qui quādoq́ ab inita olim fide defecerāt, in priscā maiorum labē reciderēt. Tādem tamen à Cumanis quos in delitijs habuit, miserabiliter occisus est anno 1299. postq́ annis circiter quatuordecim regnasset. 20 Andreas filius Stephani fratris paterni, sed non materni sanctæ Elisabet, succedit Ladislao. Nam rex Andreas decimus sextus in numero, post interfectā uxorem rediens ex terra sancta, aliam duxit uxorē, ex qua genuit Stephanū, & Stephanus hunc Andreā ex uxore Veneta. Conspirantes autē qdam in eum, elegerunt Carolū Martellū, Caroli regis Siciliæ filium, q hæreditario iure ad se pertinere regnū arbitrabat̄, unde & Andrea adhuc regnanre ingressus est regnum, atq; aliqt annos apud Vngaros fuit cum Carolo filio, anteq́ rerum potiri posset, quia non facile Andreæ autoritas conculcari poterat, quousq́ anno 1301. mortuus est, postq́ undecim annis regnauerat. Tunc quidam elegerunt Venceslaum Bohemiæ regem, alij Carolū Caroli Martelli filium, quē & pontifex Romanus habere uoluit, qd non parū Vngarorū animos exacerbabat, ~~ut ille sibi creandi regis potestatē usurparet.~~ Alij uerò elegerunt Ottonē ducem Bauariæ, quē & coronauerunt. Sed postq́ Vngariam cum pompa esset ingressus, turpiter inde eiectus, reuersus est in Bauariā. 21 Carolum Caroli Martelli filium Vngari tandē elegerunt anno scilicet salutis 1310. quem alij Carolobertū uocant, Is gessit secundo regni sui anno grauissimū bellum contra principē quendā Matthæum nomine, q regis imperia aspernabat̄. Et quamuis rex uictor euaserit, plures tamē quàm hostis amisit. Non longe post suscepta expeditione in Valachos; ferè ad internetionē totus exercitus eius inter angustias montiū redact9 est, effugitq́ ipse cū paucis diuina magis q̄ humana ope liberatus. Deinde anno Christi 1333. cū filio Andrea, q sextū agebat ætatis annū ex Vissegrado profectus est in Italiā, primumq́ ueniūt in Sagabriā, deinde superatis lapideis mōtibus, descendunt Segniā, unde cōparata classe, quatuor dierū nauigatione in Apuliā traijciūt. Hac spe ductus Carolus ut filium à Roberto fratre electū in Italia relinqueret coronatū pōtificis autoritate, Vngariæ autē regnū Ludouico primogenito addiceret. Aduētanti Carolo, Robertus patruus gratulabundus occurrit, eumq́ ac puerū Andreā amplexat̄, & eorum aduentu se suæ prolis iacturā resarcisse profitet̄. Vnde Andream & Iohannam

nam neptem pariter adoptauit, qui post eius mortem delegatum sibi regnum paribus gererent auspicijs. Fuit autem Iohanna neptis Roberti ex Carolo filio duce Florentinorum. Alij scribunt Carolum Martellũ fratrem Roberti regnasse in Vngaria, filiumq; Carolum ante coronationem mortuum in Vngaria, patremq; eius nepotem Andream duxisse in Italiam, ac deinde reuersum in Vngariam. 22. Ludouicus adolescens acclamationibus populorum susceptus est in regem. Deinde Elisabeth mater Ludouici traiecit in Neapolim, ut filium Andream inuiseret, & uxorem eius Iohannam. ~~Qui licet designatus esset rex, oportuit tamen coronã mercari à Rom. pontifice quadraginta quatuor millibus marcorum argenti, quam pontificis auaritiam ægerrimè tulit, ut ius hæreditariæ possessionis tanti cogeretur licitari.~~ Cæterum Ludouicus rex qui Margaritam Casimiri regis Polonorum filiam uxorem duxerat multa gessit bella, eaq; fœliciter, potissimũ in Transsyluania, contra Tartaros, & in Polonia contra Bohemos, qui socerum eius afflixerunt, atq; in Dalmatia contra Venetos. Post Dalmaticum Neapolitanum ingruit bellum, ob interitum fratris Andreæ. Ille enim post initiũ regnum anno tertio, factione quorundam, qui regiam potestatem anhelabant, consentiente uxore Iohanna, serico laqueo facinorosissimè necat. Iohanna uerò nupsit alteri consobrino, Ludouico scilicet filio Philippi fratris aui sui Roberti, qui Tarentinus fuit princeps, tractusq; regnandi cupiditate, in Andreæ cæde pariter coniurauit. Ludouicus itaq; rex quamuis multorum Italorum literis solicitatus esset, sua tamen sponte ulciscẽdi fratris gratia, ad sumendũ bellum se accinxit, Iohãna hostis aduentu perterrita, unà cum Ludouico Tarẽtino uiro suo, imposito p̃sidio Neapolim deseruit, atq; in Narbonensem Galliã nauigauit. Veniens uerò rex Neapolim eam expugnauit, ac p̃pugnatorem eius ducẽ Dyrrachinũ capitali supplicio affecit, reliquis ignouit. Deinde de parricidis q̃stionem haberi iussit, multiq; deferunt & trucidant, præsertim dux Dyrrachij et eius duo fratres &c. Ludouicus autem rex omnib. ritè dispositis, pacatoq; regno, rursum in Vngariã se recepit. Illicò factiosi in regno Neapolitano surgunt & cõiurant, eiectisq; Vngaris, Iohannã cum adultero restituere cõtendunt. Ventũ est ad bellũ, uincũt Vngari, multis utrinq; interfectis. Sed Ludouicus & Iohãna misso exercitu conciliant sibi Neapolitanos, qui iam sua spõte execrabant Vngarorũ asperitatẽ. At Itali rursum uicti ab Vngaris, perfidiæ dant pœnas. Interim Iohãna & Ludouic. redeuntes, conant pontificẽ in suas trãsferre partes. At rex Vngariæ Ludouicus audito reditu Ludouici Tarẽtini, uenit secũdo cũ maximo exercitu in Italiã, & rursum omnia oppida in deditionẽ accepit, cõpositisq; regni rebus, & positis ubiq; p̃sidijs rediijt in Vngariã. Interim Iohãna cum uiro Auenione agens, instãter supplicabat Põtifici, ut hæreditariũ sibi regnũ addiceret, restitueretq; põtificia autoritate. Quod ut facilius assequeret, ~~põtificiæ non immemor auaritiæ~~, Auenionẽ urbem patrimonij sui, se ultrò concessurã ecclesiæ pollicet. Et ne regnũ mercari uideret, urbẽ donodatam se uendituram ostendit: contra pontifex minimũ q̃d ex annuis uectigalib. precij loco Iohãnæ penderet. ~~Hunc igit̃ honesti p̃textum inuenere, ad tegendũ mulieris ambitũ & põtificis auaritiã.~~ Mittit itaq; pontifex legatũ & literas ad regem Ludouicũ, & rogat ut Iohãnæ sorori ius remittat, satis inter cognatos lusum, indulgeat aliq̃d sanguini, satis pœnarũ exactũ, satis in Italia sæuitũ, &c. Tãdem rem ita cõpositam fuisse ferunt, ut Ludouicus ius suum Iohãnæ cõcederet, illa regio titulo, ipse uerò principatus nomine duntaxat fruere. Sic Iohãna uniuersum regnũ recipit. Deinde Ludouicus Venetorũ audaciã ad hanc redegit calamitatẽ, ut qui occupandis alienis rebus intenderãt, nunc pro suis, & in primis pro Patria dimicare cogerent. Nec Vngaria unq; Ludouico parem principẽ antea sortita fuerat. Et cum eo tẽpore Casimirus rex Poloniæ sine liberis moreret, designauit hunc Ludouicum nepotẽ suum successorẽ regni. Habuit uxorẽ Elisabetã, filiam Stephani Bossonensis, ex qua genuit duas filias, Mariam uxorẽ Sigismundi, & Heduuigim, quæ post mortẽ patris sortita est regnũ Poloniæ, & optimatũ consensu Iagello principi Lithuaniæ cõiugata, qui nondũ orthodoxa fide initiatus erat, ex cõpacto in regnum simul Christianã professionem admisit, atq; Vladislaum appellari iussis, qui uno eodemq; tẽpore fortunam nomenq; mutauit. Ludouicus uerò rex quum ageret annum 56 cœpit laborare aduersa ualetudine, qua etiã tandẽ mortuus est, disposito regno in manus Mariæ filiæ, cui adoptauit maritum Sigismundũ filiũ Caroli Imp. Obijt autẽ anno salutis 1382. mortemq; eius omnes præter Venetos deplorarũt. 23. Maria Ludouici filia Sigismundo adhuc puero ex cõpacto ita nupsit, ut ad maturas usq; nuptias uirũ non duceret, cõsummatis autẽ nuptijs, Sigismundum re-

~~Coronam emit à pontifice.~~

Rex serico laqueo suspenditur.

Calamitas Neapolitani regni.

~~Pontifex Rom. uendicat sibi Auenionem.~~

Lithuanus gentilis fit rex Poloniæ.

dum regni conſortē admitteret. Cæterū donec uirum duxit, ob patris merita, pro rege magis ꝙ regina eſt appellata. Et quãuis adoleſcentula ſui muneris magnitudini adhuc ſat facere nō poſſet, materna tamē ſapientia munus probe reſarxit, & fœlicius quidē reſaxiſſet, ſi ſuo magis quàm alieno arbitrio, maxima quæq; gerere uoluiſſet. Si quidem admiſit in cō

Nicolaus de Gara turbat Vngariam.

ſilium Nicolaum de Gara, quem Ludouicus olim ob rem bene geſtam ad palatinatus munus euexerat, atq; is quod regi in uita exoluere nō potuit, id uxori & filiæ poſt mortem rependere nitebat̃. At regina nimium illi credebat, & ex eius ſententia cuncta gerebat. Dicebat ille reginæ: Tu regni moderatrix, proceres tuos, ut te uereantur cura, elatos caſtiga, illi qui rebellis eſt, tolle quæ habet ut ſit impotens, obſequentibus dona, ſicq; ſexum fragilē ad ſua uota perduxit. Quod dum primores regni ſenſerunt, crudelis diſcordia emerſa eſt, plebs ſcinditnr omnis, proceresq; regni extimantes ſe cōtemni, per factionem mittunt epiſcopū Sagabrienſem in Apuliã ad regem Carolū Andreæ filium, inuitãtes ad regnū. Rex

Caro. Neapolitan9 uocatur in Vngariam.

habita deliberatione obſequit̃, regina Apuliæ uxore diſſuadente. Veniens autē à Siponto per Segniã ad Sagabriã, permagnificè eſt ſuſceptus, ac mora facta alios ſuaſione, alios muneribus in ſuam poteſtatē trahebat. Sigiſmundus rex perfidia Vngarorū territus celebratis antè nuptijs, aufugit ad fratrē Vuenceslaū. Regina uerò obſtupefacta, mittit nunciū ad Carolū, Hoſpes ueniat an hoſtis, ſciſcitata. Qui blande reſpōdet, Vt regnum cōponat. diſcordãtes regni proceres uniat, & placatã plebem ſorori reddat, ſe ueniſſe. Fictam igit̃ gratiam inire uolēs Regina, diſſimulare pro tempore ſtatuit omnia, quãuis mœſtitia ac timore perculſo. Et mox ut Carolus procerū intellexit animū, eorū cōſilio reginæ ſignificat, Vt ab adminiſtratione regni abſtineat, ſe regno ꝓfuturum. Ad hæc ꝗd mulieres reſpondeant, nō habent letali uulnere ſauciatæ. Conſolat̃ tamē regina ſenior filiam ne deſperet, iubetq; eam diſſimulare, ne prædo & ſanguinē earum quærat effundere. Deinde Carolū regem adit, & cum iucundo ſermone ſalutat: Vngariã inqt ſuperbam, & gentem effrenē fœminea neqt regere manus: tu regna cape, nos uero, ut decet, tuebere. Cui Carolus: Secura eſto nihil uobis deerit me uiuo. E' ueſtigio tota ciuitas ꝙ reginę regno ceſſerint, eſt repleta. Coro

Carolus coronatur.

nat̃ paulò poſt in Alba regali rex à Strigonēſi epiſcopo, q uoce ter leuata de more, plebem interrogat: Si Carolus placet rex coronari: alijs fautorū ſuggeſtu, alijs metu placere acclamãtib. illū in regē ungit. Sed mira res, q iam placuit, facta coronatione, & ſpoliatis impio reginis diſplicet, primoresq; ſceleris autores cōpuncti cōſcientia, rodi uident̃. Inter hæc animus Maieſtate ꝑdita, rē tectis reparare inſidijs (ut hoc genus ingenioſum eſt ad dolos) para

Mulierum ingenium doloſum.

bat, nec palatini Garēſis defuit ſuggeſtio. Habebat Garenſis apud ſe iuuenē audacē, prōptūq; ad ꝗduis facinus, Blaſiū Forbach nomine: hūc ut interficiat Carolū conſtituunt. Anno itaq; 1383. mēſe Feb. anus ſignificat Carolo regi ſe habere literas de magnis & occultandis reb. è Germania ſcriptas, rogat ſimul ut ad ſe ueniat, literarū argumēta cognoſcat, & ſecū cōſilia cōferat, nã eſſe de maximis reb. totius regni. Infœlix Carol. Italicis comitatus aulicis, adijt reginæ hoſpitiū. Eadē & palatinus Garēſis hora, plurimã trahens cohortē intrauit. Regina igitur & Palatino ad regis latera ſedentibus, Italici ſpōte cōſilio cedūt, per caſtrūq; uagant̃. Inter loquendum irruit in regē Blaſius, letaliter uulnerat, & aufugit. Expor

Rex inter reginas occiditur.

tatur rex, & breui morit̃. Quo facto, Palatinus arces Vngaricis reparat armis, Italici uerò omnia occupata uidentes, ꝓſidium quærunt. Regina mox Sigiſmundo fata regis nunciat atq; regnū recuperatū. Cumq; iã omnia extra periculū uiderent̃, & regina cum ſuis regni principib. ſine timore de arce in arcē, de urbe in urbem erraret, rerum diſponendarū gratia ecce ſummus Caroli amicus Iohãnes de Horuath Croatiæ ꝓfectus adeſt cum equitum manu ualida, irruit in reginã & comitatū eius, capit Blaſiū Forbach, atq; illicò decollat. Garenſis autē equo deſiliens, reginarum currui iunctus, & gladio ſe defendens, capite truncatur. Deinde deletis omnib. comitibus, reginas ſimul & earum puellas currib. extrahūt, & multis cōtumelijs afficiunt. Inter hæc regina Eliſabeth genib. prouoluta, ſupplices manus eleuat, rogãs ne in natã ſæuiat, Ipſa inqt, ſceleris ſum cauſa, ſed non deliqui abſq; cauſa. Quid

Regina Eliſabeth ſubmergitur.

plura? Regina Eliſabeth mox ſerratis faucibus, in aqs merſa ſuffocat̃, regina iunior captiua uerſus Croatiã ducitur, atq; cuſtoditur. Interim Sigiſmundus cōtractis maximis copijs in Vngariã properat. De cuius aduentu Ioãnes Horuath certior factus, reginã adijt, & dixit illi: Si uelit ſibi placare maritū ſuum Sigiſmundū, & nō ulciſci matris ſuæ mortē, idq; ſe facturã iuramento cōfirmet, ſe eam liberã dimiſſurū. Promittit regina omnia, & iuramento ſuperſtitioſe ꝑſcripto, cōfirmat ſe facturã, quicqd petebat Horuath. Dimiſſa igit̃ regina uenit

uenit Budam eo tempore quo & Sigismundus cum magno exercitu illuc uenerat, magno gaudio mutuo sese excipientes. Paulòpost Sigismūdus properat, & toto regno persequitur Horuathum, & tandem in fuga comprehensum, equi pedibus fune nexum & circumlatum, deinde ignitis forcipibus fatigatū, tandem quadripartitum ad quatuor portas ciuitatis Pelenger suspendit. Episcopo Zagabriensi propter unctionem & episcopalem dignitatem pepercit, ab episcopatu tamen deposuit. Sigismūdus itaq; regina recepta, congregauit concilium Budæ, in quo regina perfidiam procerum regni accusat, qui se regno spoliare conati fuerant. Tunc Sigismundus cognita causa, 32. securi percussit. Alij scribūt, quo nobiles illos rex grata sibi fidelitate cōciliaret, aliquos morti eripere satagebat. Illi uerò pertinaces mori potius q̄ sub ingrato principe uiuere præoptarunt. Fuerunt autē dum uagarent̄ incertis sedibus industria Georgij Vuaiuodæ intercepti & Budam ducti. Et interim quo ducebantur cōtulerūt inter se, si uenirent in cōspectum regis, nulla illum salutatione uenerari, q̄d & factū est. Nam dum rex in medio principū sederet, nullus ex adductis os ad salutandū illum aperuit, nec capitis aut genuum curuatiōe aliquem illi honorē exhibuit. Quapropter furore rex percitus, omnes illos decapitari fecit. Et dum spatharius quidam dissolutus in lachrymas uisa morte principis sui fleret, Rex illi dixisse fertur: Sicca lachrymas, ego dn̄s tuus plura possum tibi donare quā qui decollatus est. Ad quæ puer, Ego, inq̄t, tibi porco Bohemiali nunq̄ seruiturus sum: qui tandē iussu regis pariter capite truncatus est. Horum procerum mors, multorum laborum & discriminū causa fuit. Ipse enim Sigismundus à suis postea captus, & carceri mancipatus, uix mortem euasit. Sicut & post aliq̄t annos, quum Maria eius uxor mortua esset, abiecerūt Sigismundum regni proceres, quorum antè uel parentes uel propinquos occidi mandauerat. Et cōspiratione facta anno 1401. regem capiunt, ac duobus adolescentibus cognomēto Garijs, quorū pater ab eo neci traditus fuit, custodiendum permittunt, donec omniū conspiratorū iudicio in eum animaduerteret. Quos adolescentes Sigismundus sæpe ut se dimitterent, multis pollicitis frustra tētauit. Quodā uerò die uocata uidua matre eorū, Scio inq̄t Sigismundus, uiri tui mortem tibi acerbissimā fuisse, teq; mihi tanq̄ autori eius infensam, uerū ego per superos iuro, inuitus feci, regina em̄ eum atq; alios accusauit. Conuenerūt regni proceres, atq; in reos sentētiam mortis tulere, ignarus ego factionū uestrarū, nouus ad regnū uenerā, quod regulorū maior pars decreuit, id executus sum. Si missum me feceris, ex filiab. comitis Ciliæ, necessarij tui uxorē ducā, filios tuos in primis charos habebo, efficiamq; ut omnis posteritas tua hoc factū sibi fructuosum sentiat. Hoc idē egi cum filijs tuis, sed non capit ætas quantū necesse est. Persuasa mulier, regem dimisit, q mox Barbarā Ciliæ comitis filiā in matrimoniū suscepit, promissoq; satisfaciens Garios iuuenes super omnes regulos exaltauit. Interim Ladislaus Apuliæ rex à procerib. Vngariæ uocatus ad regnū, in Sclauonia coronatus est in regē. Sigismūdus autē interea liberatus, amicos sibi fecit nouos, q etiam alios, q uocauerāt Ladislaū, ad idem induxerūt, ut mutato proposito Sigismundo adhærerent. Ladislaus uerò uidens se deceptū, uendidit sua quæ habuit in Sclauonia, & reuersus est Neapolim,

Nobilium contra Sigismundū pertinacia.

Sigismundus rex incarceratur.

Sigismundus per mulierem relaxatur.

Sigismundus infœliciter pugnat contra Turcas.

Bulgaria detrahitur Vngariæ.

ANno Christi 1395. cum Turca Pazaita omnẽ Thraciam cum Macedonia, Thessaliaq; subegisset, tunc Bulgaros quoq; adijt qui sub Sigismundi regis Vngariæ ditione erant. Vnde Sigismundus misit suos nuncios ad Pazaiten, monens ut ab inuadendo regno suo desisteret. Differt Turca responsum donec tota Bulgaria est potitus. Tandem caduceatorib. regis arma ostendens respõdit, se ius auxilio armorum sufficiens habere. Hæc regi uestro, inquit, renunciate. Irritatus his responsis rex an. 1396. belli maximum apparatum conflauit, missis etiam oratoribus ad Carolũ regẽ Franciæ suppetias orauit. Rex Franciæ Sigismundo gerit morem, mittitq; uiros belli non expertes. Sigismundus uerò cui Francorum mores cogniti erant, timens ne per arrogãtiam temere quicq̃ cõmitterent, Turcarũ in bello gerendo cõditiones modumq; Gualtero duci explanat. Nihil, ait, festinadum est. Vngari qui proxime Turcas incolũt, nouerunt consuetudinem eorum: hos primo hosti obijcere oportet. Frãci uerò cõsilium regis parui habẽtes, primas sibi pugnãdo partes arrogant, & lubrici uino ludoq; indulgentes, bonis horrori erãt. Cum autẽ Turciã nostri per multa milliaria uastarent, tandẽ obsederunt Nicopolim ciuitatem. Cumq; amplissimũ ductaret exercitũ Sigismundus, ferunt eum dixisse: Nõ solũ Turca nobis nequaq̃ est formidãdus, sed ne cœli quidẽ si fortè ruerent, q̃rum ruinam stantib. hastis subire possemus. Interim Turca cõtractis copijs tres fecit cuneos, cum uno solo se ostendens. At Sigismũdus rex cõuocatis primorib. rogabat, ut Vngaris primũ concederẽt pugnandi locum, ꝙ ipsi mores Turcarũ nossent, & audaciores essent, dum Frãcos post se pugnaturos cõfiderent, neq; terga daturos. Frãci uerò magis instabãt, ꝙ à remotis uenissent. Inter hanc disceptationẽ uidentes Frãci Turcarũ cuneum primũ, mox sine ordine in illum prorũpunt, uiriliterq; cogunt hostẽ retrocedere. Tunc succedẽte secundo cuneo, desiliũt Franci ab equis ut mos eorũ est, peditesq; certaturi irruunt in turmas. Et dum diro bello utrinq; pugnaret, & uniuersæ regales copiæ nondũ ex ordine instruxissent acies, uidentes Vngari sellatos Francorũ equos, cursu trãsuerso regia castra reperere, putabãt illos hostili manu extinctos, unde exterriti fugã ineunt, & fit strages maxima, interq; Francos Angli, Poloni, Sueui, Bauari mixti, multi ceciderũt. Defatigatus cæde hostis, ad capturam & quæstũ se cõuertit, maximusq; captiuorũ fit numerus. Quin etiã Sigismundus, qui cœli ruinam paulò ante cõtempserat, in manũ hostiũ peruenisset, nisi parua cymba Danubiũ traiecisset. Reformidato autẽ Vngarorũ impetu ob rem male gestã, rex Cõstantinopolim effugit, hinc nauigauit Rhodũ, & Aegæum Ioniumq; pelagus emensus in Dalmatiã, lustrataq; Dalmatiæ ora, in Croatiã uenit. Interim Vngari pristinã factionẽ refouentes, defunctaq; Maria, regnũ Ladislao filio Caroli offerũt, ut iam supra scripsimus. Quæ cum Sigismundũ in Dalmatia non laterẽt, dissimulabat omnia, quo usq; tandẽ q̃rundam procerũ ope in regnũ fuit restitutus. Sed nondũ cessauerunt cõiuratores à contẽptu eius, p̃sertim q̃d in prima cõiuratione interfecisset 32. nobiles equites, & paulò ante rẽ pessimè gessisset apud Nicopolim, iamq; inijsset intemperantiã, p̃sertim fœminarũ, quibus præ licentia cœlibatus se fecerat obnoxiũ. Postremo anno 1401. multi proceres regẽ adeuntes, patrata ab eo facinora obijciunt, expostulantq; ob rempub. male gestã, & illatis cõuitijs, manus regi inijciunt atq; capiunt, Ladislãũ regẽ declarant &c. Historia hæc supra supra est explicata. Vt reuertamur ad cædem quã Turca iuxta Nicopolim Christianis intulit, sciendũ, captiuos Christianos à Turca fuisse occisos, paucisq; parcitum, nempe Iohanni Niuernensi cum alijs 22. proceribus. Redẽptio eorũ fuit 200. millium aureorum nummũ. Perijt etiam tunc illustris comes Henricus de monte Pelligardo, attauus Vdalrici moderni ducis Vuirtenbergẽsis. Referuntur occisa de Christianorum exercitu 29 millia, & de Turcis 50. millia.

Galli infœliciter pugnanu.

Sigismũdus fuga elabitur.

Numerus cæsorũ apud Nicopolim.

De morte Sigismundi.

CVm Sigismundus senio grauaret, Barbara imperatrix de retinẽdo imperio sollicita, uocatis quibusdam Bohemię baronib. asserit Imper. breui moriturũ, et futuras in regno turbationes, nisi rei suæ cõsulant. Quietis unã uiam, si se uiduã rex Poloniæ ducat uxorẽ. Placet Bohemis imperatricis consiliũ, mulier iã anus nouũ coniugium cõplexa, filiã quæ in spem regni creuerat, & Alberto duci Austriæ nupserat ex animo di/

mo dimouet. Nõ latuit Imperatorẽ furentis fœminæ conatus. Vnde postq́ ex medicis abesse uitæ finẽ cognouit, egressus Pragensi ciuitate, in Morauiã se uehi iussit, uisurus filiam priusq́ uita excederet. Imperatrix uerò uirum secuta custodiæ tradit. Imper. autẽ uocat in cubiculũ Vngariæ atq́ Bohemiæ priorib. cõmendat illis generum suum Albertũ ducẽ, & paulò post excessit humanis an. salutis 1437. ætatis uerò suæ septuagesimo, regnorũ autem ac in primis Vngariæ 51. Rom. 27. Bohemiæ 17. & imperij Romanis 5. Vehunt autẽ unà Imperatrix captiua & Imperatoris cadauer, portaturq́ corpus Sigismundi in Vngariã & sepelit in ecclesia Varadiẽsi. Postea libertati reddita est Barbara Imperatrix, mulier inexhaustæ libidinis, qppe quæ sæpius uiros petijt q̃ peteret, neq́ Christianæ neq́ alteri cuipiã religioni astricta, q & tandẽ apud Græciũ mortua est & Pragæ sepulta. 24 Albert9 dux Austriæ gener Sigismundi Imperatoris, uno eodemq́ tẽpore rex & Imp. Rom. creatus est, & augustali dignitate sine cõtrouersia functus, uno anno par socero factus, parẽ quo gloriã assequi studuit. Facit primo magnã stragẽ in Polonis, qui sibi regnũ Bohemiæ ꝑripere contendebãt. Paulò post rex cum regina ꝓperat Strigonium, arcemq́ uxori dedit: & cum illa thesaurũ totũ recognosceret, coronã inter recognoscendũ clã subreptã aniculæ tradidit, postq́ cætera ritè recensuit obsignauitq́, Albertũ sequuta, Budã redijt. Deinde non lõgo interiecto interuallo, quũ Turca irrueret in Vngariã & rex cum exercitu illi obuiã pergeret, oborta in exercitu seditione, q præ nimio æstu uẽtris profluuio misere absumebant, castra soluere coactus Budã reuertit, & ob ingentẽ æstum quẽ in ea expeditione subiuerat, in profluuiũ alui, perniciosamq́ dysenteriã cõcidit. Morbi causam peponũ arguunt fuisse edacitatẽ: nam dum ꝑcordia cum gulæ oblectamẽto refrigerare cõtendit, suæ uitæ tetendit insidias. Quãobrem quũ aluus sisti non posset, ꝑuisa morte ut in patria regione moreret, Viennã uersus iter cœpit, & ueniẽs Strigoniũ, ibi præ lãguore aliquãtisper immoratus est. Hinc autẽ discedens ingrauescẽte morbo cõdito testamẽto uita discessit anno salutis 1439. Corpus eius ad Albã regalẽ relatũ est. Ibi tres nationes cõsimili dolore ac planctu regẽ deplorarunt, Norici, Bohemi ac Vngari, certatim omnes regis optimi laudes profuso luctu referẽtes. Mortuo aũt eo regina ꝑgnanti utero ab illo relicta, de seq́ regno cogitãs mœstos ducebat dies, uocatisq́ Vngariæ ꝓcerib. eos paucis alloqt: Viri de reb. regni uobis nõ minus q̃ mihi incumbit. Ipsa sum ut nostis hæres regni, sed meas ad dirigẽdas regni habenas manus sufficere nõ arbitror: si prolem nascendã expectatis, fœmellam me parere reor: quærite igit uobis principẽ, qui ad portãdas regni curas me magis idoneus sit, me tamẽ regno meo expertẽ non faciatis. His dictis simul obortis lachrymis resedit. Ad hęc uerba regni proceres cõsilio ducti de nouo rege tractauere. Erat tunc Polonorũ regis Casimiri germanus, Lituaniæ dux Vladislaus: placuit ille ꝓ morũ suorũ festiuitate regnicolis: quapropter uiri in regno excellẽtes legati mittunt. Hi nõdum iter perfecerãt cum renunciatũ illis est, reginã filium peperisse, & ne exequerent cõmissa admonent. Illi autẽ quia Cracouiam uenerãt & regi Casimiro ac duci Vladislao cõmissa ad plenũ perfecerant, mutare nihil poterant. Post aduocationẽ princeps iuuenis ambitione regni captus est, nec differt, cõmeatuq́ præparato cõpetenti milite stipatus uenit in Vngariã, & à multis regni proceribus in Budã ad regiã uelut Vngariæ rex introductus est. Regina interea & nonnulli principes se cohortãtes Albã regalẽ petunt, ibiq́ in festo Pentecostes Ladislaũ hæredẽ regni, qui non dum menses quatuor cõpleuerat per manũ archiepiscopi Strigonẽsis inungi, & sacro diademate coronari solẽniter procurãt. Quo facto regia Vngarorũ inconstantiã uerita, q ad Poloniæ regẽ defecerãt, ad Imperatorẽ Fridericũ cum filio & corona diuertit. Alij scribũt, q̃d Vngari priusq́ regina enixa esset, uehemẽter instabãt, ut Vladislaũ regẽ Poloniæ adolescentẽ maritũ & regẽ Vngariæ simul acciperet, minisq́ ac terrore inuitã cõpulerant, si se suosq́ saluos uelit, ut literis ac sigillis illud ipsum ꝓmitteret. Quas tamẽ post partũ missis

oratorib. ad Cracouiã reuocauit, adepta libertate metuq́ soluta. Surripuerat antea coronam diui Stephani, qua Vngariæ reges coronant, dum thesaurũ regni diuitemq́ regum suppellectilẽ in arce Vissegradẽsi haud lõge à Strigonio recognoscit, Strigoniensium episcopo mortuo qui custos thesauri erat. Hanc clàm secum detulit. Cumq́ insidias multiformes sibi paratas aufugisset & filium coronasset, Posonium cum salute uenit. Quod obsidione cingunt Vngari qui infantulo regi aduersabantur, Sed obsidionem soluere coacti sunt hyemis asperitate.

Imperatrix custodiæ traditur.

Albertus successor Sigismũdi.

Albertus rex moritur.

Reginæ prudẽtia.

Ladislaus puer coronatur.

Vladislaus dux Poloniæ coronatur in regẽ.

CONuocatis aũt regnicolis ad Budã, uenerunt quoq; illuc fautores Ladislai ac reginæ. Quidã autẽ castrum regale ingredientes clausi sunt, q̃ ad nouo regi fidelitatẽ promiserunt. Sed & Banus q arcem Vissegrãdensem pro rege infante susceperat, nõ est dimissus, donec arcẽ Vladislao dimisit. Et quũ coronã in arce nõ inuenirẽt, nõ parua facta est turbatio. Cõtendentes tamen Albã, Vladislaum coronant reliquijs sancti Stephani, coronæ loco. Scindit̃ plebs in partes: hi Vladislaum sequunt̃, illi reginã cum filio p̃ferre conant̃: p̃ualuerunt tamẽ qui zelabant pro Vladislao. Interim Amurates Turcarum princeps audiens discordias regni, inuasit illud, cui occurrens Iohannes Huniades strauit illum, multosq; ex eius exercitu interfecit, semel in Seruia & deinde prope Transsyluaniam: sed dum tertio apud Varnam Christianorum & Turcarum acies rursum congrederentur, Vladislaus dum fortiter pugnat, equo deiectus obtruncatus est.

Scißio populi.

Iohannis Huniadis egregia facta.

FVit autem Iohãnes Huniades Buthi Valachi filius, in paterno pago matre Græca natus, quẽ nostra tempestate Coruinum uocãt & Hollos. Hic industria & uirtute supra omniũ opinionẽ eminuit, genusq; suũ illustrauit, parentibus nequaq; obscuris editus. Nomen Huniadis habuit ab agro Huniadico, quem à Sigismundo dono acceperat: quin et in edito mõte castellum erexit, arte ac natura usq; adeò munitum, ut nullum hostilem impetum reformidaret. Hic Transsyluaniæ prouinciã cum imperio ob rem optimè gestã impetrauit, atq; Vaioda cognominatus est. Ipse cõducto exercitu lacessit omnes nobiles igni ferroq;, q̃s pupilli Ladislai partibus nouerat infestos. Postea Vladislao Polono confœderatus, multis stragibus Turcas affecit. Nã uicies cum Turca prospere cõflixit, bis tãtum præ militis inopia cedere coactus est. Ladislao uerò rege adulto, cũ idem gubernationis officium q̃ magna cum laude gesserat, resignaret, Ladislaus eum procerum consensu comitẽ Bistriciensem declarauit. Instante uerò adhuc regis pueritia, Triumuiri creantur, qui omnia gubernent, Coruinus Vngariã, Pogebratius, Bohemiã, & Vlricus Ciliæ comes Austriam sortitur. Summa tamen rerum apud Vlricum moderatorem regis remansit. Sed rex puer persuasus à quibusdã, accito comite Ciliæ Vlrico, curiam interdicit ei, potestatem abrogat, consiliarij regij nomen antiquat. At ille inuidorum maledicentia se regia curia explodi clamitans, in patriam abire coactus est. Genuit autem Iohannes Huniades duos filios, Ladislaum, & Matthiam qui post Ladislaum factus fuit rex, sicut infrà ostendam.

Vaiuoda.

Ladislaus adultus à cunctis Vngaris sucipitur rex.

OCciso Vladislao in bello, Ladislaus in cõuentu ciuitatũ & procerũ Vngariæ rex appellat̃, missaq; legatio ad Fridericũ Imp. ex regni primorib. decretũ electionis exposuit, & Ladislaũ in Vngariã mitti coronãdum postulauit. Respõsum est, Recte Vngaros egisse, q regẽ tãdem suũ recognouerint, electione inde haud quaq; opus fuisse ei, quẽ ius gentiũ dedisse regẽ, neq; coronandũ esse, q semel coronatus sit. Puerum adhuc egere tutore, expectarent ætatẽ regno idoneã. Tunc inter Vngaros & Imp. ob negatũ regem inimiciæ fuere, & armis quoq; tentata est res. Iohãnes Huniades ab Vngaris gubernator electus, infestis copijs Austriã ingressus, quãuis ferro & igne agros uastauerat, regẽ tamẽ coronãq; à regina asportatã obtinere nõ potuit. Postea cũ Cæs. peteret Italiã rogauerũ eũ Austrij, ut Ladis. in paterna hæreditate apud se dimittert. Reiecta petitiõe, autor. Ciliæ com. & Eitzingero, armis sumptis redeuntẽ ex Italia obsederũt apud Nouã ciuitatẽ. Post multos tractatus Imperat. interuentu Caroli marchionis Badensis & archiepiscopi

Io. Huniades gubernator regni.

scopi Saltzburgensis, Ladislaū è manu sua dedit Austrijs multa promittentib. quę mox ne gauere. Factus est Viennæ cōuentus Bohemorū & Vngarorū, & puer Ladislaus in urbem ductus summisq́ honorib. exceptus, è uestigio magistrat9 in ciuitate creauit, pfecturas in tota puincia instituit, sacerdotia donauit, regio more curiā erexit. Venerant illuc guberna tor regni Vngariæ Ioh. Huniades, multiq́, pceres, qbus rex inter primores locum eminēti orē dedit, ubi gubernator onus sui officij q iam 8. annos gesserat, spōte exuit, regnū Vnga riæ regi Ladislao restituit, quem rex uicissim comitē Bistricensem creauit. Quāuis autē La dislaus rex appellaret, alieno tamen arbitrio ductus, regna sua trib. uiris cōmendauit, Io hāni Huniadi, Pogebratio & comiti Ciliæ, ut iam diximus. Cōgregatoq́ cōuentu Eitzin gerus q comitis opera exciderat regis gratia, sic loquit: Quid agimus uiri? semper ne man cipia Ciliæ comiti erimus? Imperat. iugum excussimus ut comiti seruiremus? En hic pro ar bitrio omnia in curia agit. Maior ei q regi familia seruit. Adeunt tādem regē, & libere illi loquunt, se ægre ferre malā administrationē, comitē ditare suos, regē ad inopiā redigi, La dislaū regem uocari, comitē regnare, nec dubiū quin mēs eius ausit ad regnum quoq́ aspi rare, amouendū eum priusq̄ meditata perficiat. Rex itaq́ persuasus bonorū uirorum consi lio, amouet comitē ab aula, iubetq́ redire ad sua. Comes fractus animo, querit se indigne pulsum regi ppinquum, & q regi regnū restituisset. Paulo post comes per amicos rursum reconciliat regi, uenitq́ Viennā cum magno & splendido eqtum apparatu. Venienti rex obuiā extra urbē factus est, miraq́ rerum facta est mutatio. Eitzingerus uerò intrāte comi te urbē, cum amicis egredit, spontaneū eligens exiliū, tam lubricus est apud reges primus locus. Eitzinger9 itaq́ rursum recōciliat Imperatori quē antea grauiter offenderat, nec diū postea adeò superbierūt, q Ladislai regis partes sequebant, ut Nouæ ciuitatis suburbia, in qua Cæsare absente iacebat puerpera Imperatrix, intrare psumpserunt armati, & ciuitatē expugnare cōtenderint. Quod ubi nō successit, exustis q̄ obtinuerāt locis, abierunt. Fuit sæpe inter eos, Imperatorē & regē, incassum tractata cōcordia: neq́ em̄ comes Cilię dum ui xit, ex re sua existimauit unanimes esse Austriæ principes. Interim qbus arserant odijs Io. Huniades & Ciliæ comes tacitis, palā factū est regiq́ suspecta utriusq́ principis potentia, q̄d ageret cōcordiæ causa liberū nō fuit, adeò se illi publicis comitijs senatuq́ passim crimi nabant. Comes falso cœpit Coruinū traducere, asserēs nō Ladislaū sed Coruinum esse re gem, & illius arbitrio cūcta geri. Obaudit rex puer perniciosis comitis cōsilijs, & insidias tendit in Coruinū. Mittit itaq́ comes ad Coruinū in Vngariā ut obtruncaret eū: at is, pditi onis admonitus, insidias liuidi comitis euasit. Mortuo deinde Io. Cor. Vlricus comes odi um suum in filios quoq́ eius pfundit, indigne scilicet ferēs, Coruinum ignobiliori genere natū, totius regni gubernatione fungi, pro rege haberi: q̄ quidem munere se Ladislai regis auunculū multo digniorē esse cēsebat, neq́ æquo animo pati poterat superstites filios ma gnæ autoritatis adhuc esse, ab Vng diligi & obseruari, retinere oppida multa aliaq́ pdia. Nec latebat iuuenes infestus Vlrici animus. Venit rex cū procerib. suis ad Albā, q psidio firmatā tenebat Ladislaus Coruinus. Dumq́ rex morā ibi trahit, comes Ciliæ nō desinit ir ritare regē in Ladislaū Cor. Ladislaus it aq́ toties à comite lacessitus & iniurijs affectus, uocat eum in cōclaue, uenientemq́ pro ditorem cōpellat, qui patri sæpe necē pa rasset, infensūq́ sibi regē reddiderat, nūc idē uenisse, q̄ scelerum pœnas luat. Dum aūt comes arrepto ex manu armigeri gla dio Ladis. caput peteret, nōnulli interie cerūt man9, & amputauerūt digitos. Ex orto clamore irruperūt Vngari, defendē temq́ se magno animo comitem, multis cōfossū uulnerib. obtrūcarunt. Deinde accedentes regē, monent ut nihil timeat, cuncta eius impio patere, nūc regnū eius incipe, pri9 apud comitē fuisse. Rex quā q uehemēter cōmotus esset, cōpressit tn̄ dolorē, relictaq́ Alba, Budā adijt, & La dislaū Huniadē comitātem, dissimulata

Huniades cōmes Bistriciensis.

Comes Ciliæ fortuna iactatur.

Insidiæ tenduntur Huniadi.

Comes Ciliæ obtruncatur.

ira humaniter tractauit. Lapsus em̃ Ladislaus ad regis pedes, ut patratæ cædis uenia dona-retur, leuat̃ à rege, ac oĩs iniuria remittit̃. At amici comitis regias aures pulsabãt, illustrem principẽ auunculũ regis, sine causa necatũ, maiestatẽ regiã læsam, inultũ tã atrox scelus nõ sineret. Rex designata hora qua filij Huniadis in regiã cõcessere, portas iubet claudi, adolescẽtesq́ꝫ captos in carceres rapi, pauloq́ꝫ post Ladislaꝰ Huniades 24. aut 26. an. natus, in publicũ producit̃, & manib. post tergũ reuinctis educit̃, & à lictore metu corrupto tres ictus accipiẽs, sed letali uulnere minimẽ læsus, lapsus tamẽ ad tertiũ ictũ, mox magna ui erectus, deorũ hominũq́ꝫ iustitiã appellat, se nõ ultra à lictore petendũ exclamat, quartũ lictori ictũ ex lege interdictũ esse. Ad hæc nõnulli ꝓceres, q Ladislai necẽ anhelabãt, lictorẽ increpitãt, ense ceruicẽ repetere iubent, quare uix quinto ictu obtruncat̃ infœlix. Cæterum rex de Buda in Aust. migraturus, duxit secũ Matth. Coruin. Ladislai fratrẽ capt. atq́ꝫ inde in Bohemiã, ubi post regis mortẽ rursum liberat̃, ut supra in Bohemia ad longum scripsimus.

Ladislaus rex ducit uxorem & moritur.

ANno dñi 1458 initum est matrimoniũ inter Ladislaũ regẽ & Magdalenã Caroli regis Frãciæ filiã, & locus nuptiarum delectus Praga Bohemiæ. Cumq́ꝫ instituerent regiæ nuptiæ maximo sumptu & splẽdido apparatu, inuitatiq́ꝫ essent reges & principes, hæc omnia mors immatura ac repẽtina regis interrupit. Ladislaus em̃ rex in Nouẽbri ægrotare cœpit. Sunt q ulcere pestifero ꝑcussum inguine dicunt: pleriq́ꝫ nullum pestilentiæ signum apparuisse asserunt. quum annorũ esset 19. in ipso ætatis flore intra 36. horas postq́ꝫ ægrotare cœperat, extinctus est. Mortẽ eius alij morbo, alij ueneno imputauerunt, sed nemo ausus fuit id publice dicere, propter Bohemorum ferociã. Sunt q regem apud Pragã nuptiarum celebrationẽ ideo decreuisse asserunt, ut cõcurrentibus eò princi-pib. ecclesiasticis, potenti manu Hussitas cõprehenderet, & finẽ sectæ eorum daret. Nam fuerat Hussitis infensissimus. Georgius Pogebratius post mortẽ regis imperium in Bohemia retinuit. Cõueniunt quoq́ꝫ Vngariæ proceres apud Budã, & post magnã dispositionẽ tãdem Matthiã absentẽ & adhuc captiuum, 18 natum annos, eligunt regẽ. Ductus autem fuit captiuus ex Vienna, uenitq́ꝫ Pragã ea die qua rex Ladislaus mortuus est, existentem in potestate Georgij. Sed quũ Georgius audiret Matthiã apud Vngaros electũ regẽ, magnis spõsionibus dimisit ex carcere ad regnũ. Nam noluit eum dimittere, nisi filiam suam duceret uxorẽ. Elegerant tamen Vngari primũ Fridericũ Imperatorẽ, sed eò cũctante, ad istam uenerunt electionẽ. Matthias itaq́ꝫ Vuaiuoda post mortẽ Ladislai regis occupauit regnũ Vngariæ, q̃d sibi non cõpetere Cæsar Fridericus affirmabat, quare fit inter eos longa concertatio. Nam & coronã regni habet Fridericus, quã Matthiæ restituere recusabat. Tandem per concordiam sopita est. Quo facto, sacro regni diademate à manibus Friderici Imperatoris accepto, rex Matthias sexto sui regni, anno scilicet Christi 1464. coronatus est.

Georgius Pogebratius rex Bohemiæ.

Matthias Coruinus fit rex Vngariæ.

Matthias rex Vngariæ, extra lineã Geneal.

LIberatus Matthias filius Iohãnis Huniadis ex carcere Bohemico, cũ magna lætitia introductꝰ est in Vngariã. Et quũ regni habenas accepisset, ad recuperandũ sacrã coronã animũ adiecit. Sed quũ Imperator illã reddere recusaret, uentũ est ad bellũ. Nam Imperator cũ magno exercitu irruit in Vngariã, q occurrentes Matthiæ copiæ, pugnã cõserunt, cæsarianiq́ꝫ uictoria potiunt̃. Vsus deinde Matthias astutia, eneruauit hoc modo Imp. uires, ut Sigismundũ ꝑfectura superioris Pãnoniæ sibi conciliaret, Iohãni uerò fratri, ꝓuinciam Transyluaniã cum imperio ꝓmitteret. Instaurat Imp. rursum exercitũ suum, sed obuiantes Vngari, exercitũ eius uincũt. Rex Matthias missis legatis, pacẽ orat atq́ꝫ coronã repetit. Fridericus uerò requirit magnã pecuniã ob factos sumptus, & perpessa damna. Numerant̃ itaq́ꝫ 69. millia aureorũ, & reportat̃ corona in Vngariã, quæ per annos 24. apud Fridericũ fuit. Gessit deinde iterũ bellũ cõtra Fridericũ, multaq́ꝫ oppida iuris eius in suam redegit potestatem, in quibus & Vienna Austriæ

urbs fuit. Habuit uxorē secundā Beatricē Aragonē, filiam Ferdinandi regis Siciliæ. Mortuo autem Georgio Pogebratio rege Bohemiæ, Imp. Fridericus in eius locum designauit Vladislaum Casimiri regis Poloniæ filiū, cuius mater fuit filia regis Alberti, & soror regis Ladislai, quod ægreferens rex Matthias, conabat Vladislaū excludere Bohemia, atq; ob id bellū indixit Imperatori. Sed priusq; illud exequeret, obijt nulla superstite ꝓle anno 38. postq; regnare cœpit. Sedebat in die Palmarū iuxta mēsam exhilaratus à magnifica legatione, q ad illum rex Franciæ fecerat, iubensq; sibi afferri ficus, & audiēs à ministris omnes iā deuoratas, adeò ira efferbuit, ut cōtinuo apoplexia tangeret, & iaceret quasi insensibilis, nullum amplius loqueret uerbum, sed rugiret tantum ut bestia, & moreret altera die.

Matthias Huniades moritur.

Vladislaus rex Vngariæ.

MOrtuo Matthia Vladislaus Casimiri reg. Poloniæ filius, quē Bohemi sibi regem creauerāt, ab Vngaris quoq; eligit in regē. Et licet Maximilianus gratiā captaret reginæ Beatricis, q̄ Matthias uiduā reliquerat, cuius autoritas magna erat apud Vngariæ principes, tamen qa cunctabat eam ducere uxorem, ꝑuenit illum Vladislaus, adiunctaq; sibi matrimonio Beatrice, superior fuit. Ipseq; paulo' post omnib. pacatis Vngariæ rex appellatus, insigne capitis accepit, cum Maximiliano pactus, ut si decederet absq; legitima prole, Vngariæ Bohemiæq; regna ad eum eiusq; successores peruenirēt. Sed haud ita multo post diuortiū cum Beatrice fecit. Nā regno priuatā cōpulit an enti futuris cum altera, q̄ ipse duxit, nuptijs, grandiq; pecunia ab Alexādro papa id impetrauit. Duxit autē uxorē noua, comitissam ex Gallia, quæ ei genuit Ludouicum & Annam.

Repudiata uiua uxore alia ducitur.

Ludouicus rex Vngariæ.

SVccessit Ludouicus patri in regno Vng. & sub eo exorta fuit anno Christi 1514. magna seditio in regno. Nā pressi regnicolæ dura & lōga seruitute, cogitare cœperunt q̄modo tandē à se iugū excuterent intolerabile. Accessit ꝑterea nouū exactionis genus, & magnū irritamentū uulgariū. Siquidē cardinalis Strigoniēsis legatus apostolicus cruciatū detulit in Vngariā cum plenissimis indulgētijs, unde sibi cōtra Turcas subsidium sperabaț, sed magis crudele uenenū inde est exortū. Nā longē lateq; deseuit in Vngaria pestis horrēda, uidelicet q̄d rapiebanț liberi ex matrū sinubus, truncabanț ut feræ & abijciebanț. Stuprabanț passim uirgines & matronæ parentū ac maritorū cōspectu. Sacra prophanabanț, spoliabanț tēpla, ciuitates, oppida, arces & uillæ deuastabanț, et incendio corruebāt. Deniq; nihil tam sanctū q̄ ab his cruciatis non defœdareț. Horū dux fuit Georgius Ceculus, q asciuit sibi comitē Laurentiū ꝑsbyterum, omnis crudelitatis autorē. Georgius iste sæpe ꝓfligauerat Turcas, atq; ob id à uulgaribus in magno habebaț honore. Sed quū à regni procerib. non iusto remunerereț stipēdio, med itabaț q̄modo suā ulcisceretur iniuriā. Interim autē q̄ magnæ militū copiæ fuerunt à Cardinali Strigoniensi collectæ, &

Seditio horrēda in Vngaria

ubiq; indulgētiæ ꝑdicatæ, hoc ꝑtextu q̄ Cōstātinopolis expugnareț, subito inter Turcā & ꝓceres regni fuerūt induciæ factæ, nō sine suspitiōe magnæ susceptæ pecuniæ. Quod adeo gregariū militē ad insaniā cōmouit, q sua uendiderāt, spe potiundarū diuitiarū, ut illicò per Vngariā grassari & furere cœperint, nullū ordinē intactū reliquerint. Quoscunq; nobiles apphenderāt, palis affixerunt, mulieres ac liberos eiecerunt, prius tamē stupratis bona surripuerunt. Erat animus illorū uniuersam delere nobilitatē. Euersis autē multis castris, ꝓfecti sunt sunt Budā: atq; interim q̄ Pesti habito cōcilio deliberarent, q̄modo rebus suis cōsulerent, obruit eos Bornamissa dux regij exercitus, atq; in fugā uertit: sicq; tandē hæc rabies extincta fuit ductu Iohānis comitis Zepusiensis Vaiuodæ Trāssyluaniæ, q ducē illorum nouo q̄dam tormēti genere à suis iussit laniari dentib. & hinc decollari. Chronicon Polonorū habet, Georgiū colluuiei regē, militū suorū dentibus antea discerptum, ferreo ignitoq; diademate coronatum, capite truncatum, & quatuor in partes corpus distractum.

Milites non remunerati sæuiunt.

Ludouicus

Ludouicus rex Vngariæ perit,

& Vienna Austriæ obsidetur.

Austria obsidetur.

ANno Christi 1526. Ludouicus Vngariæ Bohemiæq; rex, spei optimæ adolescẽs, inter Drauum Istrumq; flumina cum paucis & incautius occurrens hosti, dolo magis & perfidia suorum quàm uirtute hostis circumuentus trucidatur. Quo uicto, Vngariam ipsam ueluti spe omni destitutam, hostis celeri itinere percurrens, igni depopulatur, & præda ditatus ingenti, præsidijs munit firma quæq;, infirma uerò demolitur. Quam historiam habes infrà in Solymanno copiosius descriptam. Post hæc maximum inter Ferdinandum ducem Austriæ, & Iohannem Czepusiensem comitem Iazigum, Trãsyluaniæ præsidem, filium Stephani ditissimi comitis, de regno Vngariæ oritur dissidium. Ferdinandus enim id ex dotalibus pactis ad se pertinere existimabat, Iohannes uerò comes electionis iure sibi deberi contendebat. Ventum est tãdem ad bellum perniciosum & exitiale. Iohãnes uiribus suis diffisus, confugit ad Turcam, apud quem patrocinium inuenit. Ferdinandus uidens incẽdia illud longius processurum, inuocat imperij principes pro auxilio. Mittitur autem Fridericus princeps Palatinns contra comitem Iohannẽ. At Turca Iohanni suppetias laturus uenit cum ingenti & numerabili exercitu, & obsedit Viennã, omnia per circuitum cæde, igne, ferro & flãma deuastans. At obsessi præsidio muniti non uulgari, sub duce Philippo Palatino totis uiribus repugnabant hosti, expectantes externũ à tota Germania & Bohemia auxilium. Ferentarij Turcæ bellico ritu urbi obequitando integrum per triduum cuncta perlustrabant: nostri uerò è diuerso intra munimẽta mœnium infracta delitescens uirtute, omnia quæ ad defensionem erant necessaria, præparabant. Et quoniam suburbana ampla & immunita erãt, ne damno obsessis forent & præsidio Turcis, diruta sunt & incensa, machinæ & bellica instrumenta per turres & eminentiora quæque, unde in hostium castra facilius posset eiaculari, ordine recto disposita, fossæ post muros ductæ, aggeres erecti, urbis custodia per stationes diuisa & ualida undiq; elocata præsidia, portæ penè omnes latere cocto obductæ. Deinde per portas ad hoc seruatas, ciues multas fecerunt eruptiones, plurimasq́ue peregerunt in hoste cædes. Turca uerò decreuerat omnino hinc non nisi expugnata Vienna discere. Misit tres trãsufgas in urbem qui undiq; ædificia incenderent, & dum intus ad arcendum concurreretur incendium, ipse interim foris nudata suo præsidio occuparet mœnia. Sed illi comprehensi, proditionis acceperunt præmium, & omnes doli hostiles detecti, atq; fodientiũ opera elusa. Quicquid enim hostis moliebatur, id ab obsessis transuersis cuniculis aut meatibus actis, ui raptum aut solertia quadam & astu ablatum, & hostes etiam ipsi nonnunquam qui se tentandæ fortunæ gratia illic cõdiderant grauiter afflicti, inania cœpta tyranno & uanos labores referebãt. Tentãnit deinde tyrannus alia uia per exercitum quadrifariam diuisum urbem obruere, sed ubi nec sic ad uotum sibi successit, audiensq; principem Palatinum Fridericum ingenti Germanorum & Bohemorum robore sibi imminere, fugam cœpit meditari, & obsidionem ante hyemem dissoluere. Sicq; tandem incensis sub prima uigilia castris accelerat abitionem, sed miseros prius Cristicolas, quos captiuos tenebat, contra ius gentium crudelitate summa coram mactare iubet omnes. Miserandum & triste spectaculum: iacebãt mixtim sanguine & uulneribus fœdati uiri senes, iuuenes, pueri, matres, neq; enim sexui uel ætati pepercerat ferina tyranni rabies. Peruenit autem quinta die in Budam Vngariæ, distantem triginta duobus milliaribus Germanicis à Vienna, cum magno dedecore & turpitudine, amittens plurimos in celeri illa profectione, quorum cadauera unà cum ingenti camelorum & bestiarum numero strata passim per itinera fuerunt reperta, ui frigoris & famis diuturnæ tollerantia iam dudum antea emacerata. Gunsium deinde 1532. terdecies à Turca oppugnatũ, Nicolaus Iurizius defendit, Cæsarẽ nõ expectans, per mõtana aufugit amissis pluribus. Postea 1534. per Grittũ Meduitiũ occupat, quo trucidato iterũ amisit oppidũ. Infœlici uerò pugna Calcianerus 1538. ad Ezechiũ, succubuit hosti: at tutoris nomine, deinde à Monacho Turca in Vngariã uocatus 1541. Budam subegit Stephano rege infante per aliq̃t dies in castris custodito. Strigoniũ capit, Quinq; ecclesias solo æquat, in sequenti anno frustra nostri res armis recuperare tentant. Donec 1543. pacis cõditiones Christiani cũ Turca inirẽt. Sic regni Hungarici imperiũ maiori ex parte, inimicis Christi paret.

Comes Trãsyluaniæ arrogat regnum.

Vienna obsidetur.

Proditores mittũtur in urbem.

Discedit Turca à Vienna.

SERE-

SERENISSIMO POTENTISSIMÓQUE principi ac domino, Domino Sigismundo Augusto, Sarmatiæ ac Poloniæ regi, magno Lithuaniæ duci, Russiæ, Prussiæ, ac Mazouiæ Domino, Sebastianus Munsterus precatur fœlicitatem.

QVum ante paucos annos adornassem Cosmographiã uniuersalem in Germanica lingua, potẽtissimè ac generosissimè Rex, eandemq; euulgassem, & argumentum illius laboris passim à multis nostræ nationis hominibus probaretur, non defuerunt qui eundem censebant uertendum in linguam Latinam, aut potius in ea unde profluxerat relinquendum lingua, ex bonis uidelicet authoribus magna parte cõflatus. Sic enim plurimis usui esse censebant, quam si solum in uernaculo ederetur sermone. Obtemperaui monitoribus, digessiq; omnia ex tam uarijs collecta libris in ordinem, nec his contentus, conquisiui undiq; apud doctos uiros necessaria præsidia, commonefeci proceres magistratuum insignium ciuitatum Germaniæ, molestaui mea opportunitate & importunitate principes prophanos atq; ecclesiasticos, ut disquirerent diplomata sua, euoluerent uetustates, singulíq; pro sua facultate meum iuuarent conatum. Placuit pluribus meum institutum, & quibus poterant suppetijs idipsum non segniter iuuabant, operamq; suam candide impertiêrunt. Et quoniam locorum descriptiones, tabulæ, picturæ, figuræ atq; icones, rebus & historijs, uetustisq; monumentis plurimum afferre solent lucis, nos, nec hic lectori deesse uoluimus, immensis etiam sumptibus pro huiusmodi parandis adminiculis non parcentes. Nam si iuxta Plinij sententiam historia eiusmodi est, ut quoquo modo scripta sit, non solum prodesse uelit, sed & delectare, qua quæso uoluptate capietur lectoris animus, si simul uiderit ob oculos positam regionem, ciuitatem, ædificia, artificia, animalia, arbores, uetustates, facies insignium hominum, genealogias regum & principum pulchrè explicatas, de quibus texitur historia? Certe nisi stipes sit, inuitabitur pictura ipsa etiam ad historiæ illius lectionem diligentiorem, id quod multis accidisse, passim uiri fidedigni mihi retulerunt. Et tua Maiestas summarie uideat, qua ratione ego & docti uiri mecum ista exantlauerimus, en molimur in isto instituto nostro, nedum totam uetustatis faciem, quantula saltem hodie ex monumentis inueniri potest, exprimere, ut, qui olim gentium mores, qui ritus, quæ religio, quæ disciplina militaris, quæ ciuilis & domestica, quę initia & incrementa urbium, quæ earum facies, quæ monarchiarum & regnorum prima exordia, progressus, ascensus & descẽsus qui motus gentium & regnorum &c. fuerint, uerum & pari industria hic noster labor, omnium ferè recentium rerum continet explicationem, aut saltem mentionem aliquam in genere de eis fecit, quantum scilicet pro compendij nostri ratione opus fuerit. Quî enim omnia uno complecteretur uolumine? Manent cœlorum atq; terrarum situs, durant & flumina, lacus atq; stagna, & in multis prisca nomina adhuc incorrupta perseuerant, at in moribus hominum totaq; hominis uita & in conatu tanta facta est, & continuo fit mutatio, ut hodie collatione ueteris ætatis nouum planè seculum in terris uideatur natum, adeò mobilis & inconstans est homo ipse in omnibus operibus suis. Nulla ergo meo iudicio relatio utilior aut gratior esse potest, quàm hæc quæ ostendit quantum in humanis rebus mutare potuerit uetustas. Ex ea rerum inconstantia existimare etiam licet, quàm infirma sint hæc quæ in terris homines mirantur inter homines ceu perpetua ac semper duratura. Et ut ad tuæ maiestatis regnum ueniam, licebit idipsum in eo uidere, quod iam dixi Quis olim putasset, Sarmatiam, cuius bona pars est Polonia, quum adhuc pro magna parte Hercynia sylua obduceretur, incultaq; tam diu iaceret, in tàm amplũ florentissimumq; abituram regnum, quale hodie est, & cui tua Maiestas summa cum laude post pientissimum patrem, atq; perpetua memoria ob rerum gestarum magnitudinem dignum præsidet, & summa æquitate, uirtute atq; humanitate moderatur? An non hic uidemus impleri id quod Daniel propheta uerissimè ex spiritu Dei dixit:

אל תאחר׳ מהשנא עידניא וזמניא מהעדא מלכין ומהקים מלכין יהא חכמתא לחכימין
Quod enim uidemus regna interijsse, & alia alibi multo angustiora surrexisse: Parum autem esset regnum aliquod dono Dei coalescere, crescere, multumq́ dilatari, nisi & optimi illi contingant moderatores, qualis ex Iagellonum nobili familia uidemus Poloniam iam ad multos annos accepisse, ex quorum numero & successiōe, tua quoq; est Maiestas, in qua uidere licet, quanti sit momenti puerū ab optimis parentibus, recte institui formariq́. Nam quum integerrimi parentes tui, Sigismūdus sereniss. rex bonę memorię, & Bona illustrissima regina, atq; laudatissima domina, uirtutibus, eruditione literarum, pietate & sanctimonia uitæ, clementia atq; humanitate conspicui & insignes essent, satagerunt ut & talē post se relinquerēt successorem, in quo impleretur quod scribitur in Ecclesiastico: Mortuus est pater, quasi non mortuus, similem enim reliquit sibi post se. Sed redeo ad Poloniæ nobilissimum regnum. Cupiebam illud sicut & reliqua Christiani orbis regna exornare in isto libro picturis genuinis celeberrimarum, quas habet ciuitatum, in primis autem Cracouiæ, Sandomiriæ, Tharnouiæ, Petricouiæ, Proshouuitzæ, Gneznæ, Posnaniæ, Boleslauiæ, Vuarthæ, Lencitzæ, & similium, de quibus scripsi ad illustres comites, Castellanos & Palatinos, imperij tui amplissimos principes & illustres uiros, Andream scilicet comitem è Gorka, Castellanum & capitaneum Posnaniensem, Iohannem comitem à Tarnouu, castellanum Cracouiensem, Stanislaum comitem à Lasko, Palatinum Siradiensem, sed quia nihil missum est, nihil ferè noui quod antea non est euulgatum, hic potui obtrudere studiis quibusq́. Tua ergo maiestas boni consulat, quæ hic de cultissimo regno tuo incultius fortassis atq; impolitius scripsi, quàm tanti regni excellentia & operis huius dignitas postulauit. Excusabit me, in primis apud tuam maiestatem, ac deinde apud candida atq; liberalia ingenia, iuuandi bonorum studia paratissimus animus, & propensa de omnibus bene merendi uoluntas. Bene ualeat tua Regia maiestas. Basileæ mense Martio, anno domini M. D. L.

Regni Polonici contracta descriptio. Sequens uerò tabula multo latius patet.

De regno

De regno & tota regione Poloniæ atq; adiacentibus minoribus prouincijs.

Docet Polonicarũ rerum historia, duos uiros Lechum & Zechum à Iauan & filio eius Elisa progenitos uenisse in terras uastas & incultas, q̃ postea appellatæ sunt Bohemia & Morauia, ibiq; sua fixisse tabernacula. Zech9 loci amœnitate delectatus occupauit eam terrã. Lechus uerò ꝓcessit cum suis uersus orientem & septentrionẽ, fixaq; sedem in terra ubi hodie est Slesia & Polonia. Porrò Russ nepos, uel ut alij putãt, germanus Lechi occupauit terrã, quæ de suo nomine appellationẽ Russię accepit, sicut à Lecho primũ totum Poloniæ dictum est regnũ Lechitarũ, quin & in hunc usq; diem Græci, Tartari, Besserabes & Rutheni Polonos uocãt Lechitas. Prima arx & sedes Lechi fuit Gnezna, q̃ adhuc in Polonia maiori extructa manet, sita in fundo plano, à cuius agri planicie regio ipsa Polonię q̃si Planię nomẽ accepit, quũ antea Sarmatia appellaret̃. Alij uerò dicũt Pole in Polonica lingua sonare planũ, qa tota regio ipsa uasta & plana est, plurimis obducta nemorib. & paucis intrinsecus fulta montib. Habitãs Lechus in Gnezna, gentẽ pace plus q̃ armis sibi cõciliauit, agriculturã coluit, populis urbes & loca assignauit. Habẽt autẽ Lechitæ qui & Poloni linguã cõmunem Sclauis, Vuãdalis, Bulgaris, Seruijs, Dalmatis, Croatijs, Bosnis, Bohemis, Russis, Lithuanis, Moscouitis & alijs populis circũcirca habitãtibus, nisi q̃d in unoquoq; populo, lingua suos habet dialectos. Est terra ipsa & glacialis, atq; ob id destituitur uino natiuo atq; oleo, qui defectus cõpensatur magno prouentu frumenti, hordei & pisarũ aliorumq; leguminũ: abundat pecoribus, carnibus, melle, lacte, butyro, cera, auibus, piscibus & fructib. Habet alleca ex portu Gedanẽsi, habet uros, bisontes, tauros, & eq̃s syluestres, onagros quoq; & omnis generis cornuta animalia. Mittit & uendit occidẽtalibus bouès, cerã, ligna quercina & taxina, picẽ uarij generis, habet plumbũ in suo genere optimum, & satis maximã copiam. Est nanq; in ea sal minerale, quod ex terra eruit̃ & excidit̃ grandis molis & ponderis, habet quoq; sal per decoctionem collectum & factum, lazurium ex

Lechitæ.

Polonia unde sic dicta.

Fertilitas Poloniæ.

Sal minerale.

rium ex montibus supra alias regiones preciosæ bonitatis. Habet ferrum in plerisq; locis & cuprum in petrijs iuxta territoria Przemisliæ & Szanock, quod negligitur. Sub excelsorum uerò montium Sarmaticorum iugis, quę Tatri ab incolis uocantur, exciditur cuprum ex lapidibus in magna quantitate, habent plurimum argenti quod secernitur per seperationem: aurum in certis montibus & fluuijs reperitur, sed per incuriam non colligitur. Habet

Ollæ naturales.

succinum de genere electri ex ripis mari Sarmatici. Habet ollas natura formatas, dum è terra extrahuntur & desiccantur, similes sunt ollis arte figuli factis, in cāpis scilicet uillæ Nochouu & in Paluky. Fodinas etiam sulfuris in aliquibus locis habet, balnea uerò naturalia nusquā habentur in Polonia. Sunt qui scribunt, olim bonam partem Germaniæ limitibus Poloniæ incorporatā fuisse, uidelicet quicquid extra Vistulā usq; Lubecum iuxta mare ponitur, ut est, Pomerania, Magnopolis, Vuandalia, Meidenburgum, Marchionatus, Slesia & Lusatia, quæ terræ sensim per bella & matrimonia dicuntur Germanicæ nationi accessisse, sicut & quędā tandem ad Vngariam & Bohemiam concesserunt.

De Palatinis Poloniæ.

Lecho ex humanis absumpto, filij eius & nepotes secundū seniū principabant, quorum tamen gesta & egregia facinora, scriptorū penuria, uel tēporum iniuria perierūt. Tota aūt stirpe Lechi sublata, proceres ac nobiles apud Gneznā de substituendo alio principe deliberātes cōsenserunt, ut reiecto uoto subiectionis absq; principe libertatem sectarentur, & pro administranda unicuiq; iusticia ac obeundis Reipublicæ officijs, prout illa tēpestate sat uidebat, elegerunt duodecim Vuoyeuuodas, id est, Palatinos. Et is modus deligendi atq; hi proceres usque in nostrā ætatem permanet, non sine reipublicæ incōmodo. Nam isti officiales nunquā mutantur, etiam si neglecto cōmuni bono priuatis cōmodis inhient, maiores suos spernant, subiectos loco administrandæ iustitiæ opprimant. Nam Poloni non ad annum ut in alijs nationibus, sed ad mortem officia Palatinorum, Castellanorum, Capitaneorum & Iudicum designant, quod in regni detrimentū uergit, ut non crescat in immēsum. Cæterum quo anno post diluuium princeps Lechus ingressus sit Poloniā, & quot seculis ipse & proles eius præsederit, item quanto tempore Palatini iura populis reddiderint, incertum est, nec ullis traditū literis. Non enim doctos habuerunt uiros, sed magis coluerunt Cererem & Bacchum quàm castam Mineruam, atque ideo gesta eorum densa caligine pressa, in æternam clauduntur obliuionis noctem.

Vuoyuuadæ.

De electione Gracci, à quo Graccouia est condita.

Post multos annos Lechitæ perosam habentes gubernationē Palatinorum, q̃d magis sua q̃ quæ regni erant curabant, requisierunt principem unum & rectorem, elligentes uirum solertem & strennuū Graccum nomine, ad radices montiū Sarmaticorum iuxta Istulā cōmorantem. Hic cum suis amabilis esset, erexit arcem habitationis suæ in colle Væuel, supra fluuium Istulæ sito, & ei ciuitatem adiecit, atque de suo nomine

mine Graccouiã appellauit, felicem agris & rebus secundis, nisi olophagus quædam belua (draconem uocant) plurima impedimenta intulisset. Rapiebat quidem è specu de sub mõte Vauel

egressa iumẽta & homines incaute oberrantes, rictib. horridis deglutiendo. Quo malo afflicti, Graccus anxius condolens tria corpora iussit cottidie beluæ exponi. Nam his contenta, cætera nõ requirebat. Quod cum graue esset, persuasit suapte natura, exponẽdis corporib. sulfur & cauma ignitũ, cera piceq; inclusa admiscere & occultare. Belua enim tum naturali rabie, tum uoraci esurie exagitata, sine delectu oblatã p̃dam rapiebat atq; uorabat, sensimq; debilitata extincta est. Cuius rei simile exemplũ in Daniele propheta legimus. Fundata itaq; per Graccum Graccouiæ ciuitate & facta metropoli regni, paulatim incrementa accepit in ædificijs & habitatoribus, cœpit muniri altis mœnijs, propugnaculis & turribus, atq; nostro æuo circũdata est uallis, aggeribus & fossatis aqua ueprib. & dumetis impletis. Fluuius Rudys circumgyrat totam ciuitatem, & agitat rotas molares, ingrediturq; urbem per fistulas, & spargitur in omnes plateas. Habet aũt urbs ipsa septem portas & plurimas elegãtes & splendidas ciuium ædes, arcem in edito loco atq; celebre gymnasiũ. Ab altera uero ripa Vistulæ locatur oppidum aliud, à rege Casimiro Casimira appellatum. Alluitur per circuitũ Vistula fluuio, q sub arce in duos riuos sectus, oppidum in modum insulæ circunfundit. Quidam diuidunt Graccouiam in tres particulares ciuitates, quæ & singulæ sua habent prætoria. Vnam uocant Cleopardiam, q̃ à parte Slesiæ ceu suburbiũ adhæret Graccouiæ. Alteram appellant Graccouiã, cui iuxta ripam fluminis supra collẽ sublimẽ imminet arx regia. Ex Graccouia põs ligneus transmittit ultra fluuium in tertium Casimiri oppidũ. Cæteræ regni ciuitates non tam nitidæ sunt, ex maceria domus ferè omnes compositæ, pleræq; luto collinitæ. Plagæ regionis nemorosa, gens in uniuersum prudens, multaq; comitate in hospites. Bibacissimum genus hominum, ut totus septentrio, sed rarus uini usus, ignotus'q; gẽti omnis uinearũ cultus. Factitia ex tritico alijs'q; generibus seminum potio in usu est. Solum ferax, tritici'q; abundans. Est & pascuis idoneum, armenta late pascuntur. Venatio multiplex, equus syluester, bos ferus, Vrũ Romani uocãt. Plũbum duntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni, & salem saxorum duricie, nullum'q; toto regno uberius uectigal. De quo infrà plura. Coquunt etiam salem, ut si fossilis deficeret, quẽ non semper habuerunt, cocto uterentur. Mellis copia tam ingens, ut non satis illis atq; Ruthenis loci supersit, quibus illa recondant. Arbores nanq; omnes & syluæ alueartibus mellificantium nigricant.

Graccouia ciuitas.

Draconis uoracitas.

Casimira oppidum.

Clepardia.

Bibacissimi Poloni.

Mellis copia.

De Gracci posteritate.

Graccus primus { Graccus filius senior. / Lechnus filius iunior. / Vanda filia. }

Graccus plenus dierum reliquit duos filios & unam filiam. Putant autem eum præcessisse natiuitatem Christi annis quadringentis. Graccus senior suscipiens regnũ, interfectus est à fratre, qui regni cupiditate tenebatur, ob quod parricidium omnibus inuisus & contemptus est, mœroreq; confectus, breui mortuus est. Tunc Graccouienses Vandam sororem eorum pro domina & regina acceperunt, quam postea pro assecuta contra Teutonos uictoria fabulant̃ dijs seipsam immolasse, & de ponte Vislam salijsse, atque ab aquis suffocatam, cuius corpus uno

Quãdo Graccus fuerit.

milliario à Graccouia fuit repertũ. Vnde fluuius in quo fuit submersa, dictus fuit Vandalus, & gens circa fluuiũ habitans, Vandalitæ. Hic fluuius, qui alio nomine Visla & Istula appellatur, labitur de alto in bassum cum fragore & sonitu, & initiũ sumens ex montib. Sarmaticis in ducatu Teschnensi, decurrit per mediũ Poloniæ ad mare Balticũ, atq; prope Gdanũ ruit in mare ipsum. Sunt & alij insignes & nauigabiles amnes in regione, quorũ quidam in septentrionẽ, alij in austrum cursum instituunt. Qui proxime post Vistulam in mare Balticũ exonerat, est Chronus, qui hodie Niemen appellatur, oriturq; ex palude oppidi Kopiolouu. Sequitur deinde Rubon, qui originem ducit ex Lithuania. Odera uero, à Ptolemæo Viadrus dictus, oritur in Polonia prope oppidum Odri. Et alius quidam famosus amnis Varta dictus, originem ducit ab oppido Cromolauu. Item Tyras qui Dniester uocatur, erumpit ex monte Sarmatico Bieszked in terra Premisliensi, sequestratq; Daciam, quam uocant Bessarabiam & Valachiam à terris Russiæ. Aliud flumen Bug, græcè Hipanis, emergit ex palude prope Olesco. Borysthenes uero, quem uulgo Dnieper uocant, habet fontem suum in syluis & paludibus Moscouiæ.

Niemen flu.

Qualis administratio rerum fuerit in Polonia post Graccici generis extinctionem.

EXtincta Gracci familia, nouarum rerum studiũ fuit, nam ad 12. uiros, futurũ certe malũ denuo animũ uertunt. Sed cũ nihil æque molestũ sit q̃ in imperio habere socium, hinc factum creditur, ut uniuscuiusq; libido cresceret, regnumq; tot haberet inuasores, quot pari iure id impetere potuerunt. Hinc factiones creuisse, hinc diuina humanaq; uiolata esse creduntur: dumq; regnum ciuilibus dissidijs lacessitur, ultro se hostibus quoq; manibus exponit. Irruunt externi hostes in regionem, & omnia diripiũt atq; uastant, Vuoyeuuodis minime repugnantib. Erat sub hoc turbine quidam Polonus, nomine Premislaus, disciplinæ militaris expertus, uirib. strennuus, ingenio astutus, ad quẽ populus tandẽ periculis suis prudẽs cõuersus, ad regiũ accersunt decus, atq; totius rei summã illi cõmittunt, huic'q; Leskonis nomen indiderunt, ob summã eius astuciam. Est enim Lescko uafer & callidus. Fuit aũt quintus regni gubernator post primũ Lechũ, & idcirco à quibusdam Leschtzeck appellatur. Post mortẽ eius factus est rex adolescẽs quidam, qui & ipse à Polonis uocatus est Lesco secũdus, homo temperatus, sobrius, iustus, mansuetus & fortis: senio aũt cõfectus obijt, relinquens post se filiũ, q Lesco tertius est uocatus, regnauit'q; summa prudentia, relinquẽs post se unum filium legitimum Pompilium nomine, ex pellicib. uero reliquit uiginti filios. Pompilio designauit monarchiam regni, cæteris uero distribuit regni prouincias, in magnam eiusdem regni iacturam.

Lesko rex.

Lesconis tertij filij:

Pompilius & Popyel legitimus	Semianus
Boleslaus	Semouitus
Casimirus	Semonislaus
Vladislaus	Bogdalus
Vratislaus	Spizigutus
Oddo	Spitzmerus
Beruinus	Sbigneus
Przibislaus	Sobeslaus
Premislaus	Vissimirus
Iaxta	Czessimirus
	Vislaus.

In hos inquam filios partitus est pater terras maritimas, nempe Rugiam, Cassubiam, Pomeraniam, Dituuoniam quæ iam pro parte est Holsatiam, Sgorzeliciã, iam Brandenburgũ, Miedzibozen, quæ nunc est Meidenburgũ, Lymam nunc Limburgum, Bukouietz quam Teutones uocant Lubec. Lukouu nunc Meckelburgum &c. Pompilius itaq; quem Teutones Osserich uocant, suscepto regno, colles & montes iuxta quos Graccouia est sita pertæsus, transtulit regni sedem in Gneznam in planicie sitam: quam deinde spernens, nouas sedes inter lacus posuit, ac extruxit Crusniczã, ubi regni sedem constituit. Hic in uita sua nihil egregium edidit. Solitus erat in omni execratione dicere, Vtinã me mures uorarent, utique omine mali, nam filium eius deuorarunt mures, qui Pompilius quoq; appellatus fuit. Relictus autem post patrem in ætate puerili, patrui eius administrauerunt regnum, quoad ille adultus factus, uxorem duxerat. Tunc illum conuiuia celebrantem, mero madentem, sertis coronatum, unguẽtis delibutũ, crapula

Pompilius rex.

pula & luxu resolutum, inuadunt mures de cadaueribus patruorum, quos ipse & uxor eius regina ueneno interfecerant, ingenti magnitudine egresi & in conuiuantem tyrannum, consortem eius & filios rabidis morsibus insiliunt, militum caterua nequaquam abigente, quoniã humano suffragio fatigato mures infatigati perseuerabant, die noctuq;. Extruuntur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius, coniunx & filij: illuc autem & mures per flammas transeuntes, parricidam rodere non cessabãt. Ad aliud tandem elementum uetum est. In nauibus abducitur occisor patruorũ Pompilius cum suis in stagni altitudinem, mures tamen incessanter secuti abductos & naues rodebant, intantum ut a qua perforatis rimis ingressa submersionem minaretur, ideo nautæ timentes præfocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus, unde alia caterua murium occurrẽtes iuncta prioribus acrius infestabat. His uisis defensores diuinam ultionẽ cognoscentes, omnes fugerunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit se in turrim altiorẽ in Crusuicza, ubi mures rapido cursu ascendentes consumpserunt & uorauerunt duos filios, uxorem & facinorosum Pompilium. Ecce non est potestas aut consilium contra dominum: minuta animalia & imbelles mures Pompilium miserabiliter consumpserunt, quemadmodum pediculi uermes minutiores muribus Arnolfum imperatorem, pulpa, carnibus ac uisceribus exesis, medicis ne quicquam proficientibus ad internitionem usque perduxerunt, solis cartilaginibus & osibus relictis.

Murium rabies.

Mures deuorant regem.

Duces & reges à principe Pyast
per successionem propagati.

Post exesum à muribus Pompilium, indicta cõuentione in regia Crusuicza, neglectis filijs patruorum Pompilij, elegerunt agricolam quendam & mellarium nomine Pyast, qui erat homo statura non alta, sed robusta, relictoq; tugurio transijt ad aulam regiam. Hic fuit prima stirps regum usque prope ætatẽ nostram in Polonia dominantium, terminata in Cazimiro secundo & Lodouigo. Eiusdem stirpis rami sunt moderni principes Slesiæ.

Sequitur genealogia ducum
& regum Poloniæ, initio sumpto à Pyast homine plebeio.

OO 2 Pyast

1 Pyast. 2 Semouitus. 3 Lesko. 4 Zemomislaus. 5 Miesko. Christianus. 6 Boleslaus. Primus rex 7 Miesko. 8 Casimirus monachus,

Iaroslaus episc. Vratislauień.
Boleslaus
Conradus
Alga filia.

Boleslaus dux Vratislauiens.
15 Henricus barbatus
Henricus à Tartaris occisus

7 Vladislaus sept. rex
Mietzlaus
Conradus loripes

8 Boleslaus Crispus rex octauus
Leskon

8 Premislaus dux Posnaniensis.
Vladislaus Plauutz
Boleslaus dux Kalisiens.

8 Cazimirus monachus rex tertius
4 Boleslaus rex quartus
5 Vladisla9 rex quintus
Mietzlaus

6 Boleslaus rex sextus
Sbigneus

9 Mietzlaus
Otto
Stephanus
Boleslaus
Mietzlaus
Vladislaus
Filiæ multæ

10 Henricus occisus in Prussia

11 Casimirus rex nonus
12 Lesko albus
14 Boleslaus pudicus
16 Lesko niger
Semouitus dux Guyauiensis
20 Vladislaus Lockteck rex

13 Conradus dux Massouiæ
Casimirus
Boleslaus
Mietzko
Conradus
Semouitus
Boleslaus dux Massouiæ

Vna continua est succesio descendentiũ personarũ in utraq; pagina, figuris citra ultraq; ostendentibus filiorũ ab uno patre descẽdentium numerũ, ut supra in pagina dextra, Henricus à Tartaris occisus, habet in altera pagina filios ad se per figuram relatos Vladislaũ episcopum, Boleslaũ caluũ, Henricũ ducẽ &c. Numeri uero certis personis suprapositi, signant succesionem & nomina regum, à Boleslao primo Christiano rege sumpto initio.

Prosecutio historiæ à Pyasto duce

ad suos successores & posteros.

DVx Pyastus rursum trãstulit regiam ex Crusuicza in Gneznã locũ originariũ. Quo mortuo, substitutus est in locũ eius Semouitus filius eius, qui regnũ plurimũ dilatauit: sublatusq;

- Vladislaus episcopus Saltzburgeñ.
- Boleslaus caluus seu truculentus dux Legnitz.
  - Boleslaus dux Suueidnitz
    - Bernhardus dux Suueidnitzeñ.
    - Henricus dux Iauoriensis
    - Boleslaus dux Sambicensis
  - Bernhardus
  - Hẽricus qntus cũ magno uentre dictus Rogatka
    - Boleslaus dux Vratislauiensis
    - Henricus sextus
    - Vladislaus dux Legnitzensis

*

- Henricus dux Vratislauiæ 17
  - Henricus quartus dictus probus
  - Heduuigis
- Conradus dux Glogouieñ.
  - Conradus Krokelen archiepiscopus Saltzpurgeñ.
  - Henricus dux Glogonieñ. Posnanieñ & Kaliseñ.
    - Henricus. Henricus
    - Conradus
    - Iohannes qui uendidit Glogouu
    - Przemislaus

†

- Misczugius
- Premislaus dux Posneñ. seu maioris Poloniæ

In hac successione mansit regni administratio.

€

- Lescko Michalouuer
- Premislaus
- Casimirus
  - Vladislaus albus
  - Elisabeth

¶

- Elisabet regina Vngariæ
  - 22 Ludouicus rex Vngariæ & Poloniæ
    - Heduuigis
    - Elisabeth
    - Anna
  - 23 24 Heduuigis, cuius maritus Iagello & deinde Vladislaus
    - 25 Vladislaus rex Vngariæ & Poloniæ
    - 26 Casimirus dux Lithuaniæ et deinde rex Poloniæ
      - Vladislaus 1
      - Cazimirus 5
      - Iohan. Albertus 2
      - Alexander 3
      - Fridericus
      - Sigismũd⁹
        - Sigismundus augu.
        - Filiæ qnq;
      - Filiæ septẽ
- 12 Casimirus secundus, rex

§

- Semouitus
- Venceslaus, Boleslaus
  - Troidenus.
    - [S]emouitus
      - Henricus
      - Ianussius
      - Semouitus
      - Conradus
  - Venceslaus
    - Basilius
    - Vladislaus

tusq; immatura morte reliquit unicum filium minorẽnem nomine Lescko, idq; tẽpore Arnulphi Ro. Imperatoris & Michaëlis Imperatoris Græcorũ. Huius ducis tẽpore Christi fides fuit p̃dicata in Morauia per Cirullũ Metudiũ. Lescko adultus factus cœpit imitari paternas uirtutes, prudentiã, liberalitatẽ & iustitiã, mortuus'q; est tandẽ, filio Zemomislao relicto, qui ab aui tis uirtutibus non degenerans, prudenter regno præfuit, quod & post se anno Christi 963. filio Myesko reliquit. Hic fuit decimus quartus gubernator Poloniæ, appellatur'q; ab alijs Mietzlaus. Cumq; nullam sustulisset prolem ex septem pellicibus suis regni hæredem, monitus est à uiris catholicis, qui in eius curia uersabantur, ut relicta gẽtilitate Cristum agnosceret datorẽ filiorũ & consolatorem animorũ. Suaserunt etiam unius legitimæ cõiugis matrimoniũ. Ille obsequutus optimo consilio, misit in Bohemiã pro filia ducis Boleslai sibi nubẽda, poposcit eam in uxorẽ. Fuit autẽ hic Boleslaus occisor fratris sui Venceslai, qui pro sancto colitur. Non abnuit Boleslaus dare filiam, dũmodo ille abrogato gentili ritu, Christo nomẽ tradat. Cui cõsentiẽs Myesko, anno Christi 965 una & eadẽ die Gneznæ sacrũ baptisma suscepit, & cũ uirgine

Princeps Poloniæ fit Christianus.

Dambrouuka matrimoniũ contraxit. Mandauit etiã per edictũ, ut omnes in ciuitatib. & uillis fractis idolis sacrũ Baptisma susciperẽt. Ipse uero princeps mutato nomine uocatus est Mietzlaus, erexitq; 9. ecclesias cathedrales in suo dominio, duas metropoles Gneznæ & Graccouiæ, cæteras suffraganeas, nẽpe Cruczuicieñ. Smogortzouieñ. q̃ tamẽ trãslata fuit in Vratislauiã, Posnanieñ. Plocẽsem, Culmeñ. Camieneñ. & Lubuceñ. Genuit autẽ filiũ Boleslaũ, qui anno 984. accepit Iudith filiã Geysæ regis Vngarorũ in cõiugẽ, & nuptias in Gnezna celebrauit. Suo tẽpore, nẽpe anno Christi 990. Vulodimirus dux Russiæ ducta uxore sorore Basilij & Cõstantini imperatorum Constantinop. suscepit Baptisma sacrũ, confregit idola & tẽpla eorum, iussitq; ut omnes Rutheni subditi sui fidem Christo acciperent, quod & Kiouiæ factum est.

Nouem cathedrales ecclesiæ.

Quomodo & quando Polonia ad regni dignitatem ascendit.

CVm anno Christi 999. Adelbertus episcopus à Prutenis propter Christũ occisus fuisset, & corpus eius reductum per Boleslaum in Gneznã, Otto tertius Ro. imperator facto uoto, uisitauit limina diui Adalberti. Cui occurrẽs Boleslaus princeps Poloniæ cum militib. suis, cõduxit eum magna pompa ac ueneratione in Gneznã, factaq; in ecclesia oratione, duxit eum in palatium suum, & honorauit aliquot diebus mensis optime instructis, & tandem dotauit uarijs & preciosis muneribus, afferens scilicet uasa aurea, argentea, gemmas, monilia, equos, uestes, & pelles magni precij. Sic quoq; largitus est cunctis optimatib. principibus & aulicis imperatoris condigna munera. Quod imperator uidens, aduocatis consiliarijs & principib. percõtatus est quo genere remunerandi tantus princeps dignus esset: num corona insigniendus, & regio nomine præmiandus? Extollentib. autem cunctis regis propositũ, consulebant coronandum. Itaq; sequenti die accepto Boleslao, processit cum eo imperator in ecclesiã, conuocatisq; pontificibus, iussit eum in regem Poloniæ inungi, & deductum supra sedem maiestatis, coronauit eum, atque à sua suorumq; successorum Ro. imperatorũ obedientia, posterosq; eius reges Poloniæ perpetuo absoluit. Facta est autẽ coronatio Boleslai anno domini 1001. Hic rex gessit magna & uictoriosa bella contra Bohemos, Russos, Brandenburgenses, Pomeranos & Cassubios. Coẽgit Pomeraniam & Cassubiam ad obediẽtiam, ac deinde Prutenis bellum indixit, & ad tributa pendenda coẽgit. Mortuus est tandem anno 1024. erectis quatuor ferreis colũnis in quatuor limitibus regni sui, in signum adeptæ uictoriæ. Tunc electus est in regem filius eius Miescko siue Mietzlaus, sed qui ineptissimus erat ad gubernationem regni, quippe qui patervæ industriæ nihil habuit, ex muliebri pendens arbitrio, regebatur enim à consorte regina. Vacabat uẽtri, ocio, somno & uoluptati. Ea propter exteræ nationes per patrẽ subiugatæ, ab obedientia eius recesserunt. Si quidẽ Brzetislaus filius ducis Bohemiæ, expugnauit rursus Bohemiã & Morauiam. Defecerunt etiam prouinciæ cis Albim, quas Boleslaus imperio Polonorum restituerat. Ruthenos tamen defectionem meditantes in fide cõtinuit. Pomeranos etiã bello coërcuit. Mortuo Myetzlao, filius eius Casimirus adolescens uiginti annorum, probus, literis imbutus, non est electus in regem, quia Poloni timebant, ne patris inertiam sequeretur, matremq; haberet corruptricẽ, quæ pronior erat ad distribuendũ officia Teutonis quàm Polonis. Quapropter coacta est excedere regno. Receptis ergo thesauris uetustæ gazæ Polonorum, unionibus, armillis, monilibus, uasis cum geminis coronis, accepto etiam secum filio, indignata recessit in Saxoniam, ut imperatori quæreretur iniuriã eiectionis de regno. Filius uero interim Parisius operam dans literis, consentiente matre delegit monachari, professus in Cluniaco, peruenit ad gradum diaconatus. Interim in Polonia omnia confundebantur & lacerabantur. Dux quoq; Bohemiæ ingressus, diripuit & exussit Vratislauiam, Posnaniã, Gneznam & alios uicos. Idem egit dux Russiæ, & aliæ uicinæ nationes. Tunc Poloni resipiscentes mittunt ad quærendũ & reducendum Kasimirum in regnum: & primum adeunt reginam in Brunsuuico, ubi quum didicissent filium monachum factum, non quiescunt, diuertunt ad Cluniacum, & cum lachrymis ruunt in collum Cazimiri, legationem Pontificum & Baronum Poloniæ exponunt, rogantq; ut abiecto religionis habitu, ad suscipiendum regnum cum eis in Poloniam redeat. Renuit ipse

Imp. magnificè susceptus in Polonia.

Boni patris iners filius.

Regina excedit regno.

Rex fit monachus.

nuit ipse & abbas eius, id posse fieri sine autoritate papæ. Quo audito, oratores Polonorũ rectà Romã concedunt, papã cõueniunt, et miserabilẽ regni statũ exponũt, rogant ut monachũ exire iubeat, & auitũ regnum possideat, uxoremq́ ducere concedat pro sustollenda prole. Papa habito cõsilio Cardinaliũ, concedit Cazimiro ut redeat in Poloniã, regnum suscipiat & reparet. Polonis uero iniungit, ut successorib. sancti Petri de quolibet capite, præter nobiles, usualẽ nummum singulis annis soluerent. Restitutione Cazimiri impetrata, Cazimirus uenit in Germaniã ad Richsam matrem suam in Salfeld, ubi se parauit ad suscipiendum regnum, stipatusq́ caterua equitũ Alemãnorum, honorifice ingressus est Poloniam.

Monachus rursum fit rex.

De Cazimiro tertio rege Poloniæ & filijs eius.

INgressus Cazimirus Poloniã, magno feruore parat se ad bellũ, inuaditq́ hostes regni. Infeliciter tamẽ contra Brzetislaũ Bohemiæ ducẽ primo cõgressu pugnauit. Improuise enim in syluis Bohemorũ attritus in Alemaniã cũ reliq̃ exercitu se recepit, sed sequenti anno Bohemiã subiugauit, & ducẽ eius ad homagium cõpulit. Quosdã maleficos in regione in patibulũ egit, q̃sdã gladio ferijt, quosdã manib. & pedib. mutilauit, singulosq́ improbos deterruit. Et uenientes ad Gneznã anno Christi. 1041. coronatus est, & accepit uxorẽ sororẽ Iaroslai ducis Russiæ, factusq́ est ex monacho rex & uxoratus. Coronato aũt eo, pax facta est per totũ regnũ, solo Maslao tyrãno Plocensi resistente ei. Ad quem debellandũ processit cũ magnis copijs. Maslaus uero habuit suffragatores Prutenos & Iatzuuingos gẽtiles, homines feroces, q in finib. Lithuaniæ iuxta Massouiã manẽtes, in bello nõ referebant pedẽ quin uincerent aut uincerẽtur. Maslaus itaque confligens cũ Casimiro uictus est. Tunc regio Plocensis à Maslao Masouiæ nomen est sortita. Regnauit autẽ postea Casimirus in pace cunctis dieb. uitæ suæ, mortuus anno 1058. Reliquit tres filios & unam filiam Suuatochnã, quam duxit uxorẽ Vratislaus dux Bohemiæ. Boleslaus uero filius senior coronatus in regem anno 1058 duxit uxorẽ principis Russiæ filiã. Fuit ea tempestate Kiouia metropolis Russiæ urbs insignis & ampla, uicis largis porrecta, ferax frumento, carne, melle & fœminis proceræ staturæ atque speciosis. Fuit hic Boleslaus homo uita dissolutus, libidini expositis & publica regni pestis: quẽ dũ ob adulteriũ corriperet Stanislaus episcopus Graccouieñ. & induratũ in facinorib. excõmunicaret, rex furiosus præsulẽ gladio in caput percussit & prostrauit. Quod audiens papa, coronã regno Poloniæ abstulit, & omnes ab obedientia regis absoluit. Deo autẽ uindicante, rex paulo post in amentiã apud Vngaros, ad quos cõfugit, incidit & morte interijt.

Bohemia subiugatur Poloniæ.

Masouia unde sic dicta.

Kiouia metropolis.

Polonia priuatur coronã.

Poloniæ regnũ redigitur in ducatum.

BOleslao propter multa cõmissa mala expulso è regno atq́ mortuo, Poloni suffecerũt pro eo fratrem eius ducem Vladislaum anno Christi 1082. Is quanq̃ sibi usurparet titulum regium, nõ tamẽ fuit coronatus, horrentibus episcopis apostolici mandati præuaricationem. Hic dux accepit uxorẽ Iuditham filiam Vratislai ducis Bohemiæ, & iniusta decreta Boleslai rescidit, male ablata restituit, & oppressos à potẽtib defendit. Mortua autem prima uxore unde sustulit Boleslaũ filium, duxit alterã, Sophiam nomine, Henrici quarti sororẽ. Hic gessit magna bella contra Pomeranos & Prutenos rebelles, negantes tributa & necãtes aut expellẽtes præfectos. Intrauit quoque Bohemiã & Morauiam, & afflixit eos atque cum plurimis spolijs & captiuis reuertitur. Tandem senio confectus diuisit in uita Poloniam duobus filijs suis, Boleslao legitimo filio meliorẽ assignans partẽ, & Sbigneo illegitimo dans Massouiam, maiorem Poloniam, Pomeraniam & Prussiam. Hæc prima sectio fuit regni Poloniæ. Mortuus est autem anno 1102. Illo tempore quando regnum Poloniæ desijt, regnum Bohemiæ cœpit. Nam Vratislaus dux Bohemiæ datis muneribus Henrico quarto, obtinuit Moguntiæ in comitijs coronam anno Christi 1087. Duobus itaque fratribus Poloniæ præsidẽtibus,

Vladislaus.

Sectio Poloniæ.

tibus, Satan omnis concordiæ & unitatis diremptor, & discordiæ incẽtor & sufflator, inter eos quoque seminauit zizania discordiæ. Nã Sbigneus contra fratrẽ mouit bellum, sed quẽ Boleslaus facile uicit, & omnia eius recepit. Cumq; Sbigneus ante fratrẽ supplex ꝓcumberet, obtinuit ut dux Massouiæ maneret. Deinde cũ Henricus quartus illum cogere uellet ad tributa pendẽda, ille uero, sicut et prædecessores eius fecerant, renueret, uentum est in Slesia ad pugnam, in qua dux uictor factus, imperatorẽ in fugã uertit. Postea pace facta, Boleslaus obtinuit uxorẽ sororem imperatoris, & filiã eius Christinam nomine, obtinuit filio suo seniori Vladislao. Habuit deinde magnum certamẽ cum Pomeranis & Prutenis, occiditq'ue 40. millia, & multos captiuauit. Deinde cum frater semper rebellis supplex ad illũ ueniret, petiturus portionẽ aliquã terræ, Boleslaus iratus fecit illum occidi. Tandẽ uero cõfectis multis bellis, & in ultimo uictus, ex mœrore in morbum incidit, & diuidens filijs principatũ, designauit Vladislao seniori terras Graccouieñ. Stradieñ. Lanciciẽñ. Slesiam, Pomeraniã et principandi primum gradũ. Filijs uero quos ex Adelheida sorore imperatoris leuauit, Boleslao Crispo terras Mazouieñ. Dobrzineñ, Cuiauieñ. & Culmẽsem. Mietzlao Gnezneñ. Posnanieñ. & Calissieñ: Henrico primo Sandomiriensem & Lublineñ: Cazomiro autẽ infantulo nihil dedit, sed hortatus est ut ei portionẽ æquã assignarẽt. Mortuus est anno 1139. Nullus regum & principum Poloniæ usque in hunc diem fuit eo bellicosior. Nã 47. uicib. publica acie signis q'ue collatis pugnauit, totidẽq'ue uictorijs potitus triũphauit, excepta ultima pugna quam habuit in Russia. Conuenientes autem regnicolæ & faciẽtes iuxta mortui ducis testamẽtum, elegerunt Vladislaum primæuum ducem, cui cæteri subessent, sed ille incitatus ab uxore filia imperatoris, non fuit contentus sorte sua, semi quarta scilicet regni parte, mandauit omnibus contributionẽ & exactionem in regno sibi soluere, et iussit eos à fratrum obedientia secedere. His non contentus exercitum mouit cõtra fratres, obsidet eos simul congregatos atque fame premit, ut illi coacti eruperint, & exercitum eius dissipauerint, atque Vladislaũ è Polonia exegerint, illeq; fugerit in Germaniam ad Conradum regem Romanorum. Fratres uero ingressi Graccouiam arce potiti sunt, nec sæuierunt contra Christinã glotem suam & filios eius. Illa tamen persuasa cum filijs discessit, & adijt quoque Conradũ Romanorũ regem. Ecce superba Christina leuiros suos perosa & exitium eorum anhelans, coacta est discedere.

Dux Massouiæ.

7 Vladislaus.

Boleslaus Crispus fit dux primus siue supremus in Polonia.

8 Boleslaus.

Anno millesimo centesimo quadragesimo sexto, Boleslaus Crispus pulso duce Vladislao fratrum consensu atque prælatorum & baronum Poloniæ sortitus est monarchiã: coluit fratres suos, & liberalitatem in omnes exercuit. Et quum anno 1147. Conradus Romanorum rex iret per Poloniam cũ magna multitudine pro subsidio terræ sanctæ ferẽdo, poposcit ut Boleslaus Crispus unà cum fratribus duci Vladislao portionẽ eũ contingentem redderet. Et Boleslaus quidem cum fratribus occurrẽs regi, cum magno honore conduxit eum & exercitum eius, omnes q'ue sumptus & expensas liberaliter tribuit, & Constantinopolim uersus deduxit. Instabant Conradus sæpius pro Vladislao, ut in Poloniã admitteretur. Respondit Boleslaus: se quidem fratris susceptionem non abnuere, dũmodo regni scissio & noua bella exinde non orirentur, quod tamẽ uehemẽter timeret. Eo responso Conradus furore concitatus, cum Germaniæ & Bohemiæ ducibus Poloniã ingressus, cœpit eam deuastare. Boleslaus uero uidens se imparem, noluit pugnare, sed obtenta securitate papilionẽ cæsaris ingressus, se suos q'ue fratres iustiorem habere causam quàm Vladislaũ exposuit, nec unquã illi nocuisse testatur. Exorabilẽ se præberet imperator, è Polonia recederet, post recessum ipsius, Vladislaum quandoque reassumendũ nõ cunctaretur. Et quia Boleslaus liberalis erat, muneribus traxit in partem suam principes Germaniæ, ut sua persuasione Cõradum auerterint à suo proposito illeq'ue reliquerit Poloniam. Reuersus autẽ Conradus à Ierosolymitano passagio, cœpit languescere, tandemq; in Bamberg finiuit uitã, & dux Vladislaus spe sua frustratus, extra regionem exul mansit. Aliquot post annis uenerunt legati Friderici Barbarossæ, requirentes

Cõradus imperator ingreditur Poloniam.

rentes duces Poloniæ, & monentes ut Vladislao exulanti apud imperatorē redderent hæredi tatem, & ut quingentas marcas argenti singulis annis ad ærarium cæsaris inferrent. Respondit dux Boleslaus, ex restitutione fratris futurum ciuile bellum & exterminium patriæ: sub imperatore uero & tributis, nunquam fuisse regnū Poloniæ. Fridericus hac responsione irritatus, cum magno exercitu ingressus est Poloniam, sed Boleslaus noluit ei congredi, sed partitis militibus ex locis iniquis hostes lacessere non cessauit, singulaq; loca per quæ exercitus imperatoris erat transiturus exussit, ut tam milites quàm equi eorum tabescerent, & consumerentur inedia. Sed & fluxus uentris exercitum imperatoris inuasit, unde plurimi moriebantur. Igitur turpe ratus cæsar sic infectis rebus discedere, in hunc modum cum principibus Polonorum conuenit, ut fratrem eorum Vladislaum exulem in suos ducatus restituerent, & imperatori 300. lanceas aduersus Mediolanum mitterent. Vtraque conditio acceptata est, ad diuturnioremq; pacem conficiendam, Fridericus imperator affinitatem cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Mietzlao Adelheidam neptem suam, iam enim prima uxor mortua fuit. Cum autē Vladislaus de exilio redire cōstituisset, graui morbo correptus anno Christi 1159. animam exalauit, in Aldenburg sepultus. Post cuius mortē tres eius filij Boleslaus altus, Mietzlaus & Conradus loripes ad promotionem imperatoris per Boleslaum Crispum patruum Slesia dotati sunt.

Frideri. imp. inuadit Poloniam.

Mouent duces Poloniæ expeditionem contra Prutenos.

PAcata Polonia tres fratres expeditionem fecerunt in Prusciam. superatoq; Ossa flumine, Poloniam & Pomeraniam à Prussia disterminante, adegerunt Prutenos ad petendam pacem, quam obtinuerunt, si modo monarchæ Polonorum quotannis darent tributa, & baptismate abluerentur. Vniuersa ergo Prussia anno Christi 1164. fidem Christi & baptisma suscepit, idola confregit, tributa Polonis soluere iurauit. Sed callide & dolose omnia. Nā discedētib. Polonis, Pruteni orā Chelmēsis & Mazouiēsis inuadentes, homines & pecora abduxerunt, & uillas cōbusserūt. Boleslaus itaq; cōmotus, & uolēs iniuriā dei & suā ulcisci, Prussiā cū magna ui ingressus, obuia quæq; deuastauit. Et habens 4. Prutenos in suo exercitu q̄ profugerāt ad eum olim ex Prussia, quib. ex lōga cōuersatione bene fidebat, hi antecedebāt & deducebāt exercitum Polonorū, sed corrupti fuerunt clam munerib. Prutenorū, ducentes Polonos ad loca bituminosa & angusta, insilientesq; in eos ex insidijs Pruteni, inclusos Polonos iaculis urserunt, ut nec progredi nec referre pedē possent: ubi & Boleslai frater Henricus sagittis cōfossus interijt. Pauci admodū cū ducib. Boleslao & Vuyetzlao de malignis locis euaserunt, & reuersi sunt in Poloniā, deplangentes mortē Henrici. Tunc in locum eius et ditionem substituerunt iuniorē natu Cazimirū, cui pater nullā assignauerat sortem. Mortuus tādem Boleslaus Crispus, legauit testamētum filio suo unico Lesckoni anno 1173. Cōuenientes autem Myetzlaus, Casimirus & nepotes eorū Boleslaus altus, Myetzlaus et Conradus Slesiæ duces, de cōsilio procerum & p̄latorum elegerunt in monarchā Myetzlaū maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducē, atq; Graccouien. arcē cum tota prouincia adiecerūt. Sed is se nō gessit ut p̄decessor eius, tyrannidē passim exercēs in subditos. Ex magna quoque opū affluētia et copiosa prole in fastus deductus est. Habuit em̄ 5. filios et plurimas filias, quas locauit ducib. Bohemiæ, Saxoniæ, Lotharingiæ, Pomeraniæ & Rugiæ. Et cū intolerabilis esset eius tyrānis, substituerūt in locum eius iuniorem fratrem Casimirum, feceruntq; eum monarchā. Quod cum Myetzlaus ægreferret, generos suos inuocauit pro auxilio, sed illi alijs occupati negocijs, officiū detrectarūt. Quin & Pomerania ulterior & citerior in Casimiri obediētiā uenerunt. Est autē ulterior Pomerania, cui dux Casimirus Bugslaū nobilē uirum p̄fecit: citerior uero cuius metropolis Gedanū nuncupatur, cui Samboriū Masouiæ comitis filiū p̄fecit. Hi tēporis lapsu infideles dominis suis, p̄dictarum prouinciarum principatū sibi usurparūt. Exclusus Myetzlaus senex à suo principatu, cōtulit se in Slesiam, ubi cum uxore et trib. filijs sub magna rerum penuria uitā egit, mittensq; ad fratrē Casimirum, rogat ut eum in sua restituat. Motus misericordia Cazimirus, clam egit, ut ille breui totum suū ducatum recuperet, nec eo cōtentus, ad repetendam monarchiam aspirare cœpit. Mortuus est Casimirus anno 1194. subito hausto poculo, incertum morbo ne an ueneno, quod mulier quædam, ut fertur, ad Venerem ipsum inflammando propinauit. Ad substituendum uero nouum principē, conuenerunt primores Poloniæ, & eligunt Lesckonem natu maiorem ducis Casimiri in monarcham, qui albus olim uocatus fuit à cesarie alba. Quod ægreferens

Ossa flu.

Prussia fidē suscipit dolose.

Strages Polonorū in Prussia.

9 *Myetzlaus.*

11. *Casimirus.*

12 *Lesko albus.*

Myetzlaus senex dux, induxit bellũ Graccouiensibus, uentum'que est ad cædem magnam. Pe
rijt ibi Boleslaus filius Myesckonis senis, et pater quoque ipse multis sauciatus uulneribus, uix
euasit. Tandem uero Myetzlaus conuersus ad Helenam matrem Lesckonis & Cõradi, tantũ
calliditate sua egit, ut iam senex possessionem monarchiæ & Graccouiæ tertio acceperit, nec fi-
dem aut promissa seruauit. Helenæ & filijs eius. Tunc Helena proceres Graccouienses obse-
crando sollicitauit, ut filios suos in principatum Graccouien. restituerent, promittens de cætero
nihil se nisi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturã. Myetzlao autem in terras maioris Po-
loniæ abeunte, interim arx Graccouien. rursum fuit occupata, & Lescko cum matre Helena in
troductus. Sed deinde anno 1202. Myetzlaus senex quarto reductus est in principatum Grac-
couien. & paulo post mortuus, reliquit memorato Lesckoni monarchiam. At Conradus frater
eius factus est dux Mazouiæ & Cuyauiæ. Lescko uero assecutus monarchiam constituit capita

Suuantopolcus Pomeranus.

neum Pomeraniæ Suuantopolconem, recepto ab eo iuramento, ꝙ terram illam pro Lesckone
& filijs eius fideliter teneret, singulis'que annis mille marcas argẽti in fiscum ducalem Gracco-
uiam inferret. Sed procuratione satanæ indies magna & horrenda bella nata sunt inter Polo-

13 Conradus.

niam & Pomeraniam atque Prussiam. Conradus 13. tyrannidem exercuit in Christinum Plo-
censem palatinum, conseruatorem adolescentiæ eius, ꝙ ipsius mores deprauatos corrigendos
suasit. Primum ab eo incarceratus, deinde excæcatus, ad ultimũ iugulatus est, miles strennuissi-
mus, qui Pruthenos, Lithuanos & cæteros gentiles sub iugum coēgit, & Polonis tributarios
fecit. Mox audita Christini morte, barbaræ nationes Prutenorum terras ducis Conradi depo-

Teutonici fratres.

pulati sunt. Qui inuocato auxilio Henrici ducis Vratislauien. & repressis Prutenis, terrã Chel-
mensem & castrum Dobrzin Cruciferis, quos in sui auxilium uocauerat, assignauit. Nec tamẽ
sic potuit suas prouincias defendere. Cum uero Lescko albus repeteret tributũ à Suuantopol-
co præfecto Pomeraniæ, ab eo interfectus est anno 1227. & Suuãtopolcus ab ea die legitimum
se principem Pomeraniæ gerere cœpit, Habuit proinde Conradus dux Mazouiæ duos filios,
Cazimirum & Boleslaum, cœpitq'ue se gerere monarcham & Lesckonis puerorum tutorem.

14 Boleslaus.

Conrado occupato bello Prutenico, Boleslaus pudicus captiuitatem tutoris Cõradi euasit, &
in propria castra Sandomiriæ uenit, & tanquam hæres susceptus est. Sub Boleslao pudico Tar
tari grauissime grassati sunt per Russiam, Poloniam & Slesiam. Et quum Christiani magnum
exercitum collegissent, & uirili animo aggressi fuissent crudeles illos homines, atque eos in fu

gam uertissent, ueniens quidam in equo, magnaꝗ; festinantia gy-
rans uincentem exercitum, terribili uoce clamauit: Bigaice, bigai-
ce, id est, fugite fugite. Territi hac uoce Poloni, fugerunt. At Hen-
ricus dux Legnitzensis hosti incubuit, quousque alia turma uenit
in auxilium Tartarorum, qui signiferum habuerunt gestantem in
superiori parte lanceæ caput teterrimi coloris & promissæ barbæ.
Cumꝗ; cœpisset quatere lanceam cum capite, fumus intolerabilis
fœtoris in Polonos diffusus, multos ad rebellandum inualidos effe-
cit. Vnde Poloni cum Tartaris congressi, in fugam sunt acti, ma-
gnamꝗ; partem nobilium & gregariorum militum amiserunt. Tar
tari uero uictoria potiti, spoliauerunt mortuos uestibus, abscide-
runtꝗ; singulis aurem unam, ut scirent numerum interfectorũ, im-
pleueruntꝗ; nouem saccos. Post hanc pugnam uastauerunt regio-
nem, incipientes à Legnitz, & transeuntes per Morauiam uene-
runt in Vngariam. Habuerunt autem quinquies centena millia ui-
rorum, qui obuias quasque terras in desolationem redegerunt.
Anno millesimo ducentesimo quadragesimotertio Graccouienses
acceptarunt Boleslaum pudicum cum cõsorte sua Kinga tanquam
hæredem & dominum in ducem, eiectis præsidijs Conradi ducis ex terra Graccouiensi. Quod
Conradus ægreferens, multa mala intulit terræ Graccouiensi, & sæpe diro Marte
cum Boleslao pudico conflixit. Mortuus est autem Conradus an-
no 1247. nepotis sui Boleslai pudici op-
pressor iniustus.

Insigniores

Insigniores Poloniæ ciuitates post Graccouiam.

In minori Polonia: Sandomiria, Vislitza, Sondetz, Tharnouu, Proshouuitz, Petricouia, Skarmitzs, Krosno

In maiori Polonia: Gnezna, Posnania, Vuartha, Lencitza, Sroda, Calis, Colo, Zuijno, Boleslauu, Vnieiouu, Brzeziniij, Siradtz.

Quando & quomodo inuenta fuit fodina salis in regno Poloniæ.

DVx Boleslaus decimusquartus in numero à primo rege Boleslao, homo uirtutib. ad ornatus, præfuit Poloniæ annis.37. fuitq́ sub eius imperio Polonia uarijs incommodis & maximis bellis, externis & ciuilib. uexata, & mortuus est anno 1274. Dum iste rempub. administraret, sal in locis subterraneis repertum est, primisq́ initijs lapidum more extractum est in loco cui hodie Bochnia nomẽ est, quatuor distãs à Graccouia milliarib. Dein alia fodina salis inuẽta est, Vuielitzka nomine, 1. distãs à Graccouia milliarib. estq́ hoc tẽpore frequentior Bochnia ipsa. Sal autem semel repertum durat, & multis effossum cauernis perpetuas diuitias ostendit. Sunt autẽ lapides quando eruuntur nigri, priusq́ per ignẽ depurentur, danturq́ sic impuri pecoribus. Qui autẽ depurati sunt, tunduntur instar farinæ aut aluminis albi, estq́ sal durabile, non diffluens sicut sal coctum. Est locus prior in plano pauculis sed à longe nec saxosis septus collibus, cui oppidum superædificatũ, eo tribus in locis à luce quadrãgularia foramina 130. cubitorũ ad ima in profũdũ ducũt: itur dehinc 100. & ultra cubitis in plano meatu, ubi secundũ est ad ima 90. cubitorũ foramẽ, iterumq́ post planũ meatũ ad usq́ tertiũ totidẽ cubitorũ per descẽsum foramẽ: reliquũ iter per scalas interiectis tamẽ multis p planũ meatib. in diuersas cauernas nõ eadẽ profunditate sitas tẽdit: ibi sal ingentiũ saxorũ specie excisum execatur: dehinc in æqualia frusta, q̃ bancos appellãt operarij, funibusq́ extrahuntur. Per primũ itaq́ q̃d à luce est foramẽ, in funib. penduli homines demittũtur, reliquum iter per scalas descendenti emetiendũ est. Totus tamen descensus, unius horæ perficitur spacio: descenditur atq́ laboratur sæpe cum periculo. Itur itaque perpetua spe in profundum per fodinas, nec unq̃ thesauri reperti finis apparet. Aqua nisi quæ desuper à luce penetrat, nusquã reperitur, ut cũque ab extraneis intemperies fuerit, intra montes eadem qualitas habetur.

Bochnia.

Banci.

Ducatus Graccouiensis uario ordine inter principes Poloniæ iactatus est.

POst Boleslaum pudicum res tutandas suscepit Henricus cum barba, & post eum fertur Lescko niger ad rempublicam regẽdam assumptus. Hic bellum grauissimum cum Conrado Mazouiæ principe & socijs gessit. Hic tanto Teutones prosecutus est affectu, ut habitu atque moribus se illis conformare non dubitarit. Excessit autem humanis anno salutis millesimo ducentesimo octuagesimo nono. Successit ei Boleslaus Mazouiæ dux senatus assensu, sed paulisper rerũ potitus, monarchia est pulsus. Huic successit Henricus dux Slesiæ & Poloniæ cognomento probus, cui pro monarchia uarij cum Vladislao motus. Mortuus est autem anno millesimo ducentesimo nonagesimo, sumpto ueneno per Slesitas subministrato. Designauitq́ priusquam moreretur, ducatum Vratislauiensem Conrado Glogouiensi, patruo suo. Sed quum ciues Vratislauienses sibi eligerent Henricum quintum Legnicensem, filium Boleslai sæui, Conradus exclusus omni conamine, repetebat principatum sibi ab Henrico quarto designatum & legatum. Et quum aperto Marte nihil efficere posset,

15 Hẽricus cum barba.

16 Lescko niger.

17 Henricus 4.

Ducatus Vratislauien.

posset, substituit quendam nebulonem, qui familiaris erat duci Henrico Lutconem nomine, cuius tamē patrem dux Henricus occiderat, & ob id ille clàm amarū animū erga principem se rebat. Hunc itaque Lutkonem aggressus dux Conradus, eum in necem aut captiuitatem sui principis Henrici quinti pellexit. Vnde occasione nacta Lutko, dominum suum ducem Vratis. & Legniceñ. in balneo adfluenta Oderæ, prope castrum Vratislauieñ. repertum, anno 1293. captum ex balneo nudo corpore traxit, & equo imposuit. Cūctis autem familiaribus nudis fugiētib. unico, q ducē corpore suo tutabat, uarijs uulnerib. cōfosso & interfecto, ducē Henricū superiecto pallio uehementi cursu abduxit, & Cōrado duci Glogouiensi obtulit. Cōradus uero in carcere tetro in uas ferreum angustū inclusit, ubi nec sedendi, neque iacēdi, sed ægre hærēdi facultas erat. Duo foramina & hæc parua & breuia, unū ad inspirandū & cibum capiendū, aliud ad egerendū in uase erāt: hinc per tēpus semestre quo detinebatur inclusus, scapulæ & fœmora eius sanie & uermibus scaturientia defluebāt. Mortē ergo & crudeles passiones euasurus, coactus fuit facere quicquid Cōradus uoluit. Dimissus autem nunquam ad pristinam sanitatē usq; ad mortē restaurari potuit. Anno millesimo ducētesimo octuagesimo nono Cazimirus Oppolieñ, dux nō bello uictus, nec aliqua necessitate coactus, dominio Vuenceslai ducis Bohemiæ nōdū in regē euecti et coronati se subiecit, & uasallū Bohemorū se fecit. Mortuo uero Henrico duce Graccouiēse, duo eius ducatus diuisi sunt inter duos duces. Nam ditio Graccouiensis obuenit Premislao, & Vladislaus Loketek adeptus est principatum Sandomiriæ.

Dux carceri angusto includitur.

18 Premislaus.

Ducatus Poloniæ rursum in regnum sublimatur.

19 Premislaus rex.

Cum pceres & prælati regni Poloniæ præclaras suorum regum imagines, tū res à se pace belloq; gestas, tum denique scissionem et in plures ducatus regni distractionē contemplati sunt, uisum est cunctis, unum sibi ex multis Poloniæ deligere principibus et in regem cōstituere, q in unum corpus distracta regni colligeret, salutē & pacē subditorum procuraret, & à singulis coleret atq; ueneraretur. Anno itaque 1295. mēse Iunio, principē præclarissimū moribus & institutis heroicum Premislaū secundū, maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducem (iam enī mortuus erat dux Pomeraniæ Misczugius) in regē et consortē suam Richszā in reginā Poloniæ elegerunt, unxeruntq; & coronauerūt in Gneznensi metropolitana ecclesia. Verū ipsius in regale soliū sublimatio inuisa fuit ducib. Poloniæ, qui fremebāt, Przemislaum se anteire regali gloria. Conspirarunt etiam in eum marchiones Brandenburgenses, & rege in carnispriuio absque custodia solatijs dedito, per noctiū tenebras & syluarū abdita uenerunt & insilierunt in regem & in milites eius, crudelissimaq; morte extinxerunt & abierunt. Vixerat Premislaus annorū 35. & regnauerat mensib. 7. & dieb. 11. Tunc proceres elegerunt Vladislaum Lockteck ducem Cuyauiæ Casimiri filiū: qui credebatur unus esse, qui distractum regnū ad unius corporis reduceret cōpaginem. Auctoritate ergo electionis, omnes ducatus, castra & ciuitates in ipsius obedientiam et ditionē concesserūt, paucis exceptis. Sed cum in uitia publica prolaberetur, uirginum & ingenuarum matronarum pudicitiam uiolēter prostitueret, nec reformationē promissam exequeretur, proceres anno 1300. conuenientes, electionem eius tanq̄ perniciosam abrogauerunt, & Vuenceslaū regē Bohemiæ in regem Poloniæ elegerūt, atq; Gneznæ inunctū coronauerūt. Is aūt duxit uxorē Richsam filiam unicā Premislai primi electi regis, unicā regni Poloniæ hæredē. Cumq; in regnū Bohemiæ redijsset, & implicaretur bello Vngarico, ac deinde Albertus Ro. rex Bohemiā & Morauiam affligeret, Vladislaus Lockteck clàm insinuauit se in Poloniam, & ab amicis adiutus quædā castra obtinuit. Interim rex Venceslaus in morbum incidens, mortuus est anno 1305. Tūc Lokteck paulatim ducatum Graccouiensem in obedientiam recepit. Interim Poloni bipartiti, quidam nobiles scilicet maioris Poloniæ, Posnanienses & Kalissienses exacerbati contra Vladislaum Lokteck, sibi in principem elegerunt Henricum ducem Glogauiensem, Conradi ducis filium, natum ex

Premislaus interfectus.

Salomea

Salomea sorore germana Premislai regis Poloniæ, Reliq uero Poloniæ Vladislao Lokteck regnũ innouauerunt. Et hic Vladislaus ubique Henricum expugnauit. Deinde gessit plurima prælia cum Dominis Teutonicis propter Pomeraniam et ciuitatem Gdanensem, quã Domini Teutonici retinuerunt usque ad annum Christi 1466. Maiori itaque Polonia in unã monarchiam & dominium Vladislai Lokteck per mortẽ Henrici ducis Slesiæ & Glogouiæ redeunte, cœpit idem Lokteck cogitare de coronatione sua & recuperatione Pomeraniæ. Misit ergo ad Rom. pontif. Auenionem pro sua coronatione, & impetrauit, ut anno 1320 in ecclesia Graccouiensi coronaretur: ab eoq; tempore. Graccouiensis ecclesia iure coronandi Poloniæ reges primùm dotata et priuilegiata est. Communi etiam edicto sancitum est, ut in castro Graccouiẽ se uelut arce firmissima corona, aliaq; deponantur & obseruentur regalia, quæ in Gneznensi iure hostilem inuasionẽ ne quicquam prohibere ualente, tute seruari nõ poterant. Habuit autẽ rex iste filium Cazimirũ nomine, cui Lithuanorũ princeps dedit filiam suam uxorem. Et cum Lithuania aurum & argentum non haberet, accepit dux omnium captiuorũ, annis superioribus abductorum, ex Polonia restitutionem pro dotalibus. Sponsa uero ueniens Graccouiam, baptisata est, & Anna uocata, sicq; pax composita inter Polonos & Lithuanos. Deinde uertit se cõtra marchionem Brandenburgeñ. qui iniuste uendiderat Pomeraniam Cruciferis, occiderat Primislaum primum regem, deuastauerat Poloniã &c. Depopulatus est ergo terrã eius citra & ultra Oderam usque ad Franckfordiam, & onustus præda rediit in Poloniam. In ea expeditione multa facta peracta sunt, 140. uillæ cũ suis ecclesiis combustæ, quatuor monasteria igne supposita, impuberes & senes cæsi, et plusquã sex millia animarum in miserabilem captiuitatem abducta. Deinde habuit anno 1331. maximã pugnam cõtra Cruciferos, in qua uictoriam quoque obtinuit, cæsis 40. millibus hostiũ. Durauit hæc pugna ad horam diei nonam, cum in ortu solis incœpisset. Mortuus est uero anno 1333. cũ duodecim annis regnasset. Iohãnes rex Bohemiæ tunc morabatur Vratislauiæ, defecerunt'que ad eum duces quidam. Quin Iohãnes dux Glogouieñ, uẽdidit mediã partem ducatus regi Bohemiæ: qui rex cum exercitu in Glogouiã ueniens, alteram partem in suam redegit ditionem. Premislaus uero nunquam regi Bohemiæ subiici uoluit, atque ideo ueneno absque prole sublatus est. Hẽricus quoque frater eius ob hoc grauamẽ mortuus est. Deinde rex Bohemiæ Io. comes Luzelburgensis traxit ad se ducatũ Vratislauiensis non sine magno detrimento regni Poloniæ. Sed & Vladislaus dux Legnizẽsis subiecit anno Christi 1322. ditionem suam coronæ Bohemiæ. Postea anno 1327. defecerũt omnes duces Slesiæ à rege Poloniæ, à cuius tamẽ sanguine descenderãt, & præstiterũt homagiũ regi Bohemiæ, non ob aliam causã, quàm quod ipsis inconsultis Vladislaus Lokteck coronam accepit. Post Vladislaum regem electus est Cazimirus filius eius in Poloniæ regem, regnauitq; annis quadraginta. Hic ex omnibus regibus & principibus quos nunquã Polonia habuit, regnũ Poloniæ magnificauit, templorum, castrorum, ciuitatum & curiarum uaria structura. Solũ in hoc culpatur quod in commessationes & uenerem intemperatus fuit.

20 Vladislaus Lokteck.

Graccouia fit metropolis Poloniæ.

Grauissimum bellum.

Tota Slesia deficit ad Bohemos

21 Cazimirus rex

Polonia & Vngaria sub uno rege.

POst mortem Casimiri, Ludouicus rex Vngariæ, nepos ex sorore Casimiri eligit in regem Poloniæ, atq; coronatur in Polonia anno 1370. præfuit'que regno annis 12. Mortuus autem reliquit duas filias, nempe Mariam, quæ eo uiuẽte fuit despõsata Sigismũdo marchioni Brandenburgensi, & Heduuigim promissã primo Vuilhelmo duci Austriæ. Conueniẽtibus uero Polonis, de electione regis dissenserunt. Quidam abiecerũt Sigismundum marchionem, & uolebant habere Heduuigim: alii uero uoluerũt habere Semouitum ducem Mazouiæ: sed negocio suspenso, interim Sigismundus & Semouitus grassabantũ in terra, donec tandem missa fuit Heduuigis filia iunior Ludouici cũ copiosa frequentia regni Polonici & Vngarici, qui procurarunt illam inungi, consecrari & coronari, tributa ei plena facultate regnum Poloniæ administrandi, donec quispiam principum in regem Poloniæ coronãdus ipsi adiungeretur. Vuilhelmus dux Austriæ interim uana spe ducebatur adipiscẽdæ reginæ, quum illum anteuerterit Iagello dux magnus Lithuaniæ, qui exploratum habens uirginẽ Heduuigim regnum Poloniæ administrare, ad procandum eam suo connubio anno 1385. fratres suos misit cum muneribus, etiam quum adhuc infidelis esset. Fuit gens Lithuanorum annis superioribus adeo obscura & contempta apud Ruthenos, ut principes Kiouienses ab ea sola perizomata & subera ob egestatem et soli sterilitatem in signum subiectionis exegerũt, donec

22 Ludouicus rex.

23 Heduuigis regina.

Lithuanorum paupertas.

Vithenes

Vithenes dux Lithuanorum sumptis uirium incrementis, negaret tributum, quin et iugo principibus Rußiæ iniecto, eos adegerit ad tributa sibi pendēda. Terminatur Lithuania ad Mazouiam, Prußiam & Somogetiam, & uersus plagam orientalem contingit Moscouiam, à meridie uero iungitur Roxolanis. Metropolis Lithuaniæ uocatur Vilna, ubi polus septentrionalis attollitur quinquaginta septem gradibus.

Vilna.

Genealogia eorum principum

Lithuaniæ, qui ante centum annos fuerunt.

Gediminus
- Olgerdus
  - Iagello — Iste ducta uxore filia regis Poloniæ, factus est rex Poloniæ, appellatusq́ post susceptū baptisma Vladislaus.
  - Skirgello
  - Koribut
  - Vigunt.
  - Borzisch
- Montiuidus
- Narimunt
- Iauunutha
- Keistut
  - Vitouudus
  - Patrikyg
  - Thotuil
  - Sigisd.
- Coriath
- Luburd

Iagello infidelis laborat pro Polonia.

Iagello dux magnus Lithuaniæ exploratū habens uirginem Heduuigim regnum Poloniæ administrare, ad procandum eā suo connubio anno 1385. fratres suos misit cum muneribus, & illi intromißi ad reginam dixerunt: Si dominū nostrum Iagellonem accipere dignaberis, spondet ille suscipere fidem Christi cum omnib. Lithuanis, omnes captiuos ex Polonia sublatos dimittere, terras suas regno Poloniæ perpetuo unire. Offert se terras Pomeraniæ, Chulmens. Slesiæ & alias quascunq; à regno Poloniæ alienatas recuperare. Ea legatio reginæ parū grata, prælatis uero & baronibus accepta fuit: quod per hoc medium Poloni securiores fierēt ab incursionibus exterarum nationum, ac deinde magna multitudo hominum ad Christi cognitionē perueniret. Ad arbitrium tamen reginæ Vngariæ matris Heduuigis negocium istud reiectum est. At illa respondit, se contentam fore, ut proceres regni Poloniæ pro republica fidei Christianæ & regni Poloniæ, quæ meliora sunt amplectantur. Quod præsentiēs dux Austriæ Vuilhelmus cui Ludouicus rex Vngariæ Heduuigim dandam in coniugem deuouerat, omnem mouit lapidem, ut Iagelloni præriperet prædam, se frustra omnia, etiam cum Heduuigis illum amaret.

Infidelis dux Lithuaniæ peruenit ad regnum Poloniæ, fitq́ rex & Christianus.

14 Vladislaus rex.

Anno domini 1386. Iagello magnus dux Lithuaniæ cum fratribus suis atque grandi comitatu uenit Graccouiam, adiensq́ reginā, obtulit illi munera, & paulo pòst in articulis fidei catholicæ edoctus, baptisatus, & Vladislaus appellatus est: fratribus uero eius, qui secum uenerant, Viguntho Alexāder, Corigalloni Cazimirus, Suuitrigelloni Boleslaus nomina imposita sunt. Eadem etiam die nuptias celebrauerunt, terrasq́ Lithuaniæ, Samagetiæ & Rußiæ regno Poloniæ perpetuo inscripsit ac incorporauit: deinde in regem Poloniæ unctus & coronatus est. Anno Christi 1387. rex Vladislaus gentem Lithuanicam ab idololatria reuocaturus, sumptis secum regina, duce Mazouiæ, & multis uiris religiosis atq; episcopis ingressus est Lithuaniā, & abduxit plebeios homines ab errore idololatriæ, extinxit sacrū eorum ignem, diruit idolorū tēpla & altaria, excidit syluas, interfecit serpentes quos adorauerunt, atq; sublato toto paganismo, edocebat gentē articulos

Lithuania ad Christianismū conuertitur.

articulos fidei & orationem dominicã, ac postea fecit eos sacra unda baptisari. Largiebat quoque pius rex singulis qui erant ex popularium numero post susceptũ baptisma, ex pãno de Polonia adducto nouas uestes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannosa, lineis in eam diem contenta, fama huiusmodi liberalitatis uulgata, pro consequendis laneis caterua-tim ad suscipiendũ baptisma ex omni regione accurrebat. Fundauit deinde rex Vladislaus in Vilna ecclesiam cathedralẽ, principalemq; aram, in loco ubi ignis perpetuus erat constituit. Terrã aũt Lithuaniæ germano suo Skirgelloni tanquã supremo duci Lithuaniæ regendã cõmisit. Anno 1392. Vitouudus in magnũ ducẽ totius Lithuaniæ præfectus est, hac scilicet conditione, ut terras Lithuaniæ ꝑ rege & regno Poloniæ fideliter teneret. Anno 1399. Heduuigis regina Poloniæ mortua est in puerperio. Post mortẽ eius nulla ꝑle extãte, rex Vladislaus electionem metuens, totus ad regressum in Lithuaniã spectabat. Proceres aũt regni, regem fluctuantẽ aliam hæredẽ regni Poloniæ, Annã Vuilhelmi comitis Ciliæ filiam superesse docuerũt, quã illi Anna Cazimiri secũdi Poloniæ regis filia pepererat. Ad quã procandũ extemplo ad Ciliã misit, et ad se adduci anno 1400. Graccouiã fecit. Et quoniã uirgo illa nullã præter Alemanicã nouerat linguã, ordinatione regis propè octo mensib. Polonico idiomate imbuebatur: quod postq̃

intelligere didicisset, regio thoro cõiuncta est, quãuis rex moliebat eã reijcere quod parũ præstantis formæ sibi appareret. Coronata tamẽ fuit. Anno 1400. Vladislaus rex Poloniæ studiũ generale in ciuitate Graccouiensi erexit, cuius fundationẽ Heduuigis regina dum uiueret maxima instantia ꝑcurabat, accersitisq; doctorib. & magistris ex uniuersitate Pragensi, assignauit eis census in exactionib. et teloneis, deputagit quoq; prælaturas & præbẽdas. Quod studiũ etsi uer Cazimirũ secundũ regẽ Poloniæ orditum, priuilegijsq; papæ, regis Cazimiri ꝑfati et ciuitatis Graccouiensis munitũ & dotatum, collegiũq; in Cazimiria oppido muro erectũ fuit, nõ tamen usq; in illũ diem consummatũ fuit. Post ista rex Vladislaus cũ fratrib. Teutonicis usq; ad annũ 1410. gessit bella, tãtaq; audacia utrinq; pro alieno imperio pugnatũ, quantũ suũ cuiq; retinere negotiũ fuit. Nouissime uero infensis animis omni parte cõcursum, clamores maximi editi et aliquã diu ancipiti Marte pugnatũ, donec tandem Germani cæsi, Sarmatis reliquerũt cruentã uictoriã. Ceciderunt eo prælio 50. millia hominũ. Anno 1416. Vladislaus tertiã accepit cõiugem, qua mortua ad 4. connubiũ trãsiuit, anno scilicet 1422. genuitq; ex ea uxore, Sophia nomine, Vladislaũ et Cazimirũ paulo post mortuũ, deinde Cazimirũ alterũ. Mortuus est autẽ senio cõfectus anno 1437. Successit filius eius Vladislaus, infelice omine ad Vngariæ regnũ postulatus. quod non sine difficultate atq; negocio & inuitis Polonis adeptus & coronatus in Alba regali, ubi iã et Alberti filius Ladislaus coronatus fuit. Vladislaus uero congregato exercitu anno salutis 1443. pertransijt Romaniã usque Macedoniã, instituit'que graue Turcorum certamen, ex quo tamen se uiriliter excussit, & cum magna laude primam illam in Turcas expeditionem confecit. Deinde anno 1444. Vladislaus cum nouo exercitu à Segedino copias mouit ad urbem Nicopolim, quæ humilis est ciuitas, cuius præsentia famam diminuit, licet sit metropolis in Bulgaria, ubi rege statiua tenente, palatinus Transalpinæ Valachiæ (qui & Dracula dicitur) ad eũ uenit, monuitq́ue ne cum Turca congrederetur, qui in magna ueniebat multitudine. Vladislaus forti animo pergens, peruenit ad Varnam, ibi'que in pugna interijt anno regni sui in Polonia decimo, regni autẽ Vngariæ quarto, ætatis suæ anno 21. Victus in acie, nusquam amplius in terris uiuus neq; mortuus apparuit. Occiso Vladislao, Cazimirus dux magnus Lithuaniæ, frater Vladislai anno 1445. postulatus est in regem. Et cum apud Lithuanos moram faceret, Boleslaus Mazouiæ princeps in regem electus est. Hæc dum Cazimiro palàm fiunt, electioni nuper de se factæ consensit, propere'que in Poloniam uenit. Postea anno millesimo quadringẽtesimo quinquagesimo tertio, idem Cazimirus in regni sociam asciuit Elisabetam filiã Alberti, Romanorũ Vngariæ & Bohæmiæ regis, ac ducis Austriæ, Ladislai Vngariæ & Bohemiæ regis sororẽ, ex qua sustulit multos filios & filias, qui usq; ad tẽpora nostra gubernaculũ regni tenuerũt in Polonia. Huic Cazimiro cũ ordine Teutonicorũ annis fermè 14. sæpius alternãte fortuna, uaria bella fuere, donec tãdẽ uniuersã Prussiã adeptus est. Anno 1492 idẽ Cazimirus sensim ex ꝑfluuio uentris

In Vilna ecclesia cathedralis.

Gymnasium Graccouiẽse.

Graue preliũ.

25 Vladislaus

Nicopolis Schiltach uulgo.

26 Cazimirus rex.

uentris in Lithuania ægrotare cœpit, & cum ſui philoſophi profluuiũ reſtringere aut noluerũt aut nõ potuerũt, accepto conſilio à monacho quodã ordinis Minorũ, uſus eſt pane groſſiſſimo ac nigerrimo Lithuanico in Grodno oppido, qui uentrẽ conſtrinxit. Et exhilaratus inuexit in ſuos medicos, ꝙ religioſorum medicina pluris ualeret quàm in arte medica doctorũ. Cœpit tamen ſtatim ſecundum pedes tumere, quod cũ nec fratres, nec philoſophi curarent, percontãdo medicum ſuũ requiſiuit an adhuc ſpes eſſet ſanitatis, & ille reſpondiſſet, minime, tanꝗ fortis athleta imperterritus ſubiũxit, ergo moriendũ eſt, & medico addente, utique. Vadas ergo, inquit, aſtanti pro confeſſore, ut mihi ſalutaria porrigat ſacramẽta. Perceptis ſacramentis & teſtamẽto facto, in priuatis & abditis locis centũ millia aureorũ oſtendit, quos inter filios diſtribuit, ſic'ꝙ in pace mortuus eſt, anno 1492. Reliquit filios ſex et filias . . . em: ex quibus quatuor ſucceſſiue reges fuerũt in Polonia. Cazimirus uero ſecundo genitus, phthiſi præfocatus in Vilna tumulatus quieſcit. Vltimus filius Fridericus Cardinal. & deinde archiepiſcopus Gneznẽſis & epiſcopus Graccouieñ. fuit. Prima filia Heduuigis Georgio duci Bauariæ deſponſata eſt, Sophia Friderico marchioni Brãdenburgenſi, Anna Bugslao duci Stetinenſi, Barbaro Georgio marchioni Miſnenſi, Eliſabeth duci Legnicenſi &c.

Monachorũ medicina.

Moritur Cazimirus.

De regibus Poloniæ qui noſtro æuo adminiſtrauerunt regnum.

Ladislaus primo genitus Caſimiri uiuente patre deſignatus eſt rex Vngariæ, & Bohemiæ q uxorẽ duxit Annã filiã regis Galliarũ ſuſcepitq; ex ea Ludouicũ et Annã. Ludouicus ſucceſſit patri in utroque regno ducta uxore Maria ſorore Caroli imperatoris &c. Anno Chriſti 1492. conuenientes proceres regni Poloniæ elegerũt poſt Cazimirum defunctum, filium Iohannem Albertũ, ſed qui non diu præfuit regno, nec feliciter bella geſſit: in ædificando negligens fuit, & regnicolis propter cladem à Vualachis acceptam inuiſus. Tacitus autem anno 1501. apoplexia immatura morte occubuit, poſtquam regnauerat annis aliquot. Poſt eius mortẽ electus eſt à maiori parte procerũ & nobilitatis dux magnus Lithuaniæ Alexander, qui in profectione contra Tartaros mortuus eſt in Vuilna, cum expleſſet annos ætatis 45. Tũc ſuperſtes fuit adhuc minimus natu inter fratres Sigiſmundus nomine, qui anno 1500. ducatum Glogouienſem obtinuit per regem & fratrem ſuũ Vladislaũ Vngariæ et Bohemiæ conferentem & per Iohannẽ Albertum cedẽtem atque reſignantẽ. Deinde anno 1506. factus eſt rex Poloniæ, adminiſtrauit'que regnum annis 34. uſque ad æuũ hoc noſtrum & geſsit magna prælia contra uicinas nationes, potiſsimũ contra Moſcouitas, ex quibus anno Chriſti 1514 ſtrauit triginta millia menſe ſeptembri. Iſte Sigiſmundus cum prima uxore habuit filiam unicam quam duxit Ioachimus elector. Marchio Brandenburgenſs. Cum ſecunda uero uxore Bona habuit filium unicum Sigiſmundum Auguſtum & filias 4. quarum maiorẽ natu Iſabellam nomine tradidit Ianuſio regi Vngariæ. Eſt arx quædam in Lithuanorũ manibus fuiſſet 1513. Baſilio duci Moſcorũ, poſtquã per bienniũ ſæpius tentata eſt, à præſidio prodita fuit. Hæc arx nulla pẽnè ui expugnabilis, in extremis Sarmatiæ finibus ad Boriſthenem amnẽ ſita Moſcorum ditionis exiſtens, à Victouudo olim expugnata fuit, duab. ferme ætatibus in Lithuanorum manibus permanſit, tanto ingenio ac labore formata, ut nullis unquam miſſilibus læderetur, idq'ue non murorum munimento, ſed propugnaculis ingentis magnitudinis ex quercinis lignis, terra lapidibus'ue repletis & circumactis, ſepta ac undique munita eſt. Ab una parte Boriſthenem fluuium habet, cætera in acceſsis paluſtribus'que locis ſatis tuta ſunt. Han-

Iohannes Albertus rex.

Sigiſmũdus rex.

Smolẽcea nomine, ferè inexpugnabilis, quæ poſtquã centum annis et ſuprà

Smolensko.

tate ſemper elapſus, ſed qui tandem à nepote ſuo Iagellone occiſus interijt. Tunc Olgerdus frater eius poſt multa bellorum pericula ſublatis ſex fratribus ſuis rempub. tutatus eſt. Hic habuit 12. filios una matre genitos, quorũ maior natu erat Iagello. Erat Olgerdus ipſe princeps ethnicus, ſed militari diſciplina clarus, multaq́ꝫ cum cruciferis bella uario euentu geſſit. Abſumptus autem anno 1381. reliquit Iagellonem in principatu ſucceſſorem. Hic paternis ueſtigijs inhærens, ſuſcepta cum finitimis populis bella perſecutus, barbarico ethnicoq́ꝫ animo tam Polonos quã Prutenos & Roxolanos uaria belli ſorte moleſtauit, donec tandẽ reginam Poloniæ uxorem accepit cum regno, fidemq́ꝫ Chriſti ſuſcipere ſpontè pollicitus fuit, De quo ſupra in Polonia.

Samogetia.

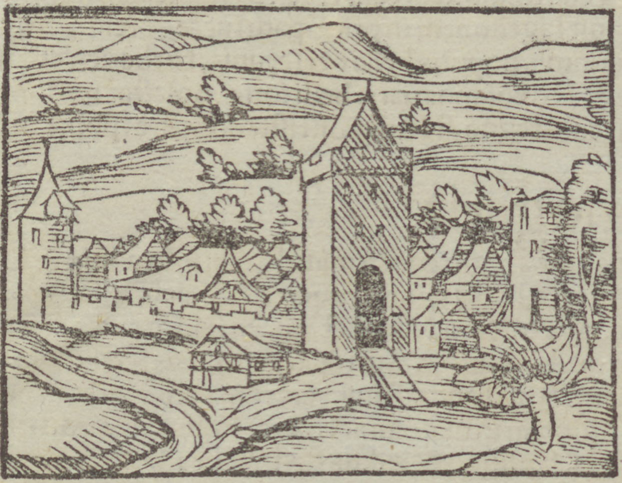
SAmogetia ſiue ut alij uolunt Samagithia regio contermina Pruſsiæ, Liuoniæ & Lithuaniæ, ſyluis & fluminib. circumſepta, habet gentes proceræ & pulchræ ſtaturæ, agreſtes tamẽ & incultis moribus, parco & modeſto uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitas, & quæ raro ceruiſia aut medone utitur. Auri & argenti, æris ferri, uini ante noſtra tempora expertes fuère & ignaræ. Apud quos licitum erat uni uerò plures habere uxores & patre mortuo nouercã, fratreq́ꝫ glotem in uxorem accipere. Nullus illic ædificiorum nobilium, ſed tantũmodo tugurij uſus. Ex ligno & culma fit ſtructura, largius ab imo ſenſim operis incremento ædificium in arctius cogitur, in carinæ ceu galeæ maximæ ſimilitudinẽ elaborata. In cacumine feneſtra una, ſupernè lumen reddens, ſubter quàm focus, & cibos parabiles coquens, & frigus quo regio pro maiori anni parte prędita eſt, repellens. In ea domo ſe, uxores, pignora, ſeruos ancillas, pecus armentũ, frumentũ & omnẽ ſuppellectilem condunt, gens ad diuinationes & auguria procliuis. Præcipuũ ei numen ignis, quẽ ſacroſanctum & perpetuũ putabant, & qui in alto monte aſsidua lignorũ appoſitione à ſacerdote alebatur. Vladislaus Poloniæ Rex, qui eam gentẽ ad Chriſti fidẽ compulit, turrim in qua conſiſtebat, incendit & ignẽ diſiecit & extinxit. Succidit deinde ſyluas, quas non ſecus ꝙ ſanctas & deorũ ſuorum habitacula uenerabuntur. In eam caliginem mẽtis prolapſi quod & ſyluæ præfatæ, & aues, feræq́ꝫ in illis conſiſtentes ſanctę forent, & quicquid in illis ingrederetur ut ſanctũ cenſeri deberet. Violanti quoq́ꝫ nemus, feras uel alites, manus aut pedes dæmonũ arte curuabãtur. Maxima itaq́ꝫ barbaros tenebat admiratio, quòd Polonorũ milites nemus excidentes nulla læſio, qualẽ ipſi in ſe frequentius experti erant, ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos familias & domos diſtinctas, in quib. omnib. charorum & familiarũ cadauera cum equis, ſellis, & ueſtimentis potiorib. incendebant. Locabãt etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia, in quib. eſcas ex farre in caſei modũ præparatas deponebant, medonemq́ꝫ focis infundebant, ea credulitate illuſi, quod mortuorum ſuorũ animæ, quorũ illic combuſta fuerãt corpora, nocte uenirent, eſcaq́ꝫ ſe reficerẽt: Tandẽ Vladislaus luce diuina perfuſus & Poloniæ rex factus, compulſos Samogetios ad Chriſti fidem, fecit baptiſari, fundauitq́ꝫ eccleſiã cathedralẽ in Myedniki, & fecit nepotem ſuum Vitauudũ ducem magnũ in Lithuania & Samogetia. Hic cũ eſſet bellis aſſuetus, ſubdidit ſibi ducatus Pleſcouienſem & Nouogrodienſ. qui & Neugardiæ ducatus atq́ꝫ Smolnenſem. Paceq́ꝫ armis quæſita, aggreſſus eſt Tartaros, ex quibus copioſam multitudinem tranſtulit in Lithuaniã, locaq́ꝫ ad habitandũ conceſſit. Poſtea rurſus cum magna militũ copia impugnauit Tartaros, ſed proſtrato exercitu eius, ipſe euadens uenit in Lithuaniam. Tunc Imperator Sigiſmundus uolens ſeminare diſcordiã inter Vitoldum & Vladislaum, coronã Vitoldo promiſit, & in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit. Verum cum afferentur corona per loca tutiora Marchiæ & Pruſsiæ, nobiles Poloniæ ſeſe oppoſuerũt, miſsiſq́ꝫ exploratorib. legatos Imperatoris terrnerũt, ut pedes retro tulerint. Vitoldus autem hoc factus certior, præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto, uitam cum principatu finiuit, anno 1430. Poſt mortem Vitoldi, Vladislaus rex Suitrigellum ſiue Skirgellũ fratrem ſuum dedit Lithuaniæ ducẽ, qui immemor beneficij cõtra regem bellũ mouit: tunc rex principatum dedit Sigiſmundo de Starodup, Skirgellũ uerò fecit occidi. Succeſſit Sigiſmundo Cazimirus regis Vladislai natus, præfuitq́ꝫ ducatui ferè 50, annis: ſub cuius extremis, Moſchorum aulſit ducatũ Nurgardẽſem. Deinde Cazimiro ſucceſſit Alexander filius eius. Quo defuncto, Sigiſmũdus ſubſtituitur in locum eius: ſub cuius dominio Moſchouiæ dux Pleſcouiam & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

Aedificia Samogetarum.

Syluæ ſacræ.

Tartari uincũtur.

De quibusdam Lithuaniæ ciuitatibus.

DIximus iam, Vilnam esse metropolim Lithuaniæ: dist' atque 60. milliarib. à mari Prutenico, à Riga 40. aut secundum alios 70. A Kyana usq; ad confluentiam Borysthenis maioris & minoris, qui hodie uulgò Neper & Boch appellatur, sunt decem dietæ, & ibi est ultimus Lithuaniæ terminus. Ex aduerso uerò computando, à Parzou seu Parkouia ad Vilnam ducendo lineam, numerantur 60. miliaria, sed à Cracouia per eandem uiam usq; in Vilnam sunt 120. milliaria. A' Vilna in Smolensko 100 milliaria. A' Smolensko in Moscuuam ciuitatem 100. milliaria Germanica Vilna, ut iam diximus, est tanta quanta Cracouia cum Kazimira, Clepardia & omnibus suburbijs. Nouigrod uerò, quam Latini Nugardiam uocant, fuit sub ducatu Lithuaniæ per ducem Vitoldum armis acquisita, & est in amplitudine paulo maior quàm Roma, in ambitu continet sex milliaria Germanica & dimidium, Nouigrod autem continet septem milliaria integra. Ad hanc ciuitatem Teutonici

Nugardia.

mercatores magno labore perueniũt, magnas ibi opes, multum argenti, pellesq; preciosas uendentes atq; ementes: ponderato argento non signato utuntur. Distat autem Nugardia à mari Baltico ferè tribus milliaribus. Iuan, id est, Iohannes princeps Moschorum anno domini 1479. exhausit thesauros Nouogradiensium, & trecentos currus implesse dicitur de auro & argento & unionibus præciosis. Matthias à Michouu scribit tot esse ecclesias in hac urbe, quot sunt dies in anno. Dicit etiam ibi eleuari polum borealẽ (sed quod fieri nequit) 66. gradibus, Iouius ponit 64. quare fit, ut in æstate circa solstitiũ æstiuale post occasum solis appareat lux cœli usq; in ortum solis, ut artifices, sartores, sutores, & cæteri mechanici artificia sua exerceri possint. Pskou urbs nobilis, murata & magna, minor tamen quàm

Pskouu urbs.

Nouigrod, adiacet Moscouiæ & Lithuaniæ, eamq; Latini nocant Plescouiam: cuius habitatores lingua & ritu sunt Rutheni: barbam non radunt, & crines capitis non tondunt. Tota terra Plescouiæ 60. tenet in longitudine milliaria, & 40. in latitudine. Hinc uersus orientẽ est Polotzko castrum & ciuitas magna, pertinetq; ad ducatum Smolẽsem. Est post eam est ad orientem Smolensco castrum & ciuitas ex roboribus structa, & fossis profun-

Polozkouu.

dis munita. Ipsa autem terra seu ducatus Smolensko continet in longum 60. aut 70. milliaria. Porro Lithuanis est sermo quadripatitus, primus est Iaczuuingorum, uulgo Iauuingeri. Alter Lithuanorum & Samagittarum: tertius Prutenorum, & quartus Liuoniorum habitantium iuxta fluuium Dzuuinam, quem uocant Dunam. Et quanquam horũ eadem sit lingua, unus tamen non ad plenum intelligit alterum, nisi qui uersatus est in omnibus terris. In memoratis quoq; regionibus profitentur ritum Latinorum: in alijs autem circumiacentibus terris, ut in Nouigrodo, in Plescouia, in Poloczko, in Smolensko, atq; in Ruthenorũ

Vartari prope Vilnam.

partibus, ritum obseruant Græcorum. Sunt præterea circa Vilnam Tartari, & habent proprias uillas, colunt agros & uehunt merces, atq; ad mandatum magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellum assurgunt, loquuntur Tartaricè, & profitentur sectam Saracenorum. Sunt quoq; Iudæi in Lithuania, præsertim in ciuitate Troki, & hi laborant atq; mercantur: telonea & officia publica tenent, & non uiuunt de usuris. In Lithuania oritur Borysthenes flu-

Borysthenes fluuius.

uius qui hodie Neper appellatur, in terra plana & lutosa, ex stagnis & densis syluis, & sub Smolensko atq; sub Kiouia, tandemq; cadit in mare Ponti. Item Villa alius fluuius, triginta milliaribus ad orientem Vilnæ ortum capit, & sub castro Vilnensi miscetur cum fluuio Vilna fluitq; ad amnem Niemen, qui ualde flexuose decurrit, naues defert & merces, atque post castrum Couno in mare Prutenicum cadit. Item Dzuina magnus fluuius fontes habet in Moschouia, fluensq; per Lithuaniam, iuxta Rigam ciuitatem Liuonię cadit in mare.

mare. Lithuani medone spisso, item tenui & uario modo cocto utunt, quo etiam inebriantur: uulgus aũt ut semper bibit aquam. Armenta habent omnis generis & feras syluarum: saltus, deserta & syluæ sunt magnæ, atq; in eis magnę & multæ ferę, uiri & boues syluestres q̃s lingua sua uocant thuri et zumbrones, onagri & eques syluestres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, ursi, mardures, &c. Habẽt Lithuani sicut & ferè omnes septentrionales populi pessimam in conuiuando consuetudinem, præsertim potentes: nam sedẽt à meridie in medium noctis & opplent se continuo cibo & potu, atq; à mensa quoties natura propellit assurgunt & egerunt, illicoq; iterum uorant usq; ad uomitum & amissionẽ rationis. Potissimum autem hic tantus abusus inuenit in Lithuania & Moscouia, sed multo magis in Tartaria. Est etiam in Lithuania & Moscouia atq; in Tartaria consuetudo uenditionis hominum. Serui natura uenduntur à dominis suis tanquam pecora, puerióq; eorum & uxores, quin & pauperes homines libero uentre nati, uictu carentes, uendunt filios & filias interdum & semetipsos, ut apud patronos siliquis & grossis cibis saturentur.

Medo potus Lithuanorum.

Commessatio Lithuanorum.

Rusia.

RVsia quæ etiam Ruthenia & Podolia, Alba superior et inferior, pars Polonici regni, quę & Roxolonia, habet ad oriẽtem Moschũ, & est terra fertilissima, ceteris & mellis feracissima. Nam agro rude culto et parum inuerso atq; ex arato, frumentoq; superseminato, tribus annis sponte frumentum germinat, ita tamẽ quod colligendo tempore messis segetem, aliquidpiam granorum permittatur in terram decidere ad surgendum ex eis frumentum in anno sequenti, sine cultura & sine agri aratura. Gramẽ quoq; & pascua tàm cito ac uberrimè fundit & prodit, ut perticam in tribus diebus supercrescendo contegat, & aratrum in locis graminosis derelictum, in paulo pluribus diebus, graminibus sepiat et cooperiat. Quare ibi apum tanta copia, ut mella nedum in aluearijs aut arboribus uerum in rupium & terræ cauernis reponant. Contigitq; sæpenumero, ut examina apum superuenientia & priores apes exterminantia, ruricolæ aduolantia agmina apum trucident, aut in aquis mergant, ut quæ præfuerũt, hæreditariè mellificent & maneãt. Optimus ibi medo, & hi grandes cerarum orbes, qui ad nos usq; aduehuntur ibi fiunt. Non impiscantur piscinæ stagna & Russorum, sed, ut aiunt, pisces ex cœli influẽtia succrescunt. Sal quodam in lacu Katzibeio uocato siccis temporibus colligitur, pro quo genti cũ Tartaris crebra bella. Est ibi cretæ copia. Versus Tanaim uerò et Mæotim ubi alba est Russia sub Moscouitarũ principis dominio, terra calamo aromatico et reupõtico abundat pluribusq; herbis & radicib. alijs alibi non uisis. In medio Russiæ est Leopolensis terra & urbs uulgo Lemburg in ea bene munita, habens duo castra superum & inferum, estq; metropolis Russiæ. In septentrionẽ sunt tractus Chelmẽsis & Belzensis. Leopolis nomen est sortita à Leone Imperatore, in memoriã adeptę uictorię contra habitatores illius terræ. Conueniunt ibi mercatores multi ex Turcia & Christianis negociandi gratia. Distat aũt hæc urbs à Graccouia 50. milliaribus. Russia nullum producit uinũ, sed infertur ex Vngaria, Moldauia. Etiam ceruisiam ad nutum habet. Abundat equis, bobus & ouium gregibus, abundat pellibus mardorum & uulpium. Sunt multi Iudęi in Russia, sed non permittuntur exercere usuras. Dant potius operam colendis agris, uacãt mercimonijs & multi præficiuntur exactionis publicis & teloneis. In ciuitate Camyenensi & similiter in Leopoli sunt multi Armeni, mercatores peritissimi, penetrantes ad Caffam, Constanti-

Fertilitas Russiæ.

Leopolis metropolis Russiæ.

Constantinopolim, Alexandriam Aegypti, Alkairam & partes Indiæ & merces afferētes. Habent Rutheni proprias literas, Græcis proximas, Hebræi uerò suis utuntur characteribus, atque perscrutantur artes liberales, Astronomiam & Medicinā. Armeni suo ritu gaudent & literis. Inter sanctos colunt præ cæteris Taddæū Apostolū asserentes quod eos conuertit ad Christum. Deinde & diuum Bartholomæum uenerant, per quem multos articulos, ut asserūt, de fide acceperūt. Habet Leopolensis ciuitas archiepiscopalem sedem, cui parent Russi & Lithuani, & Kiouiæ aliquando archiepiscopatus habens sub se ecclesias Græcas, quæ sunt sub Moldauia & Vualachia usq; ad Danubium.

Taddæus Apostolus.

Moscouia.

Est Moscouia regio latissima, in qua urbs regia uocat Moscha & Mosckuua, ad Moschū amnem sita, habetq; 14. M. pass. in circuitu. Nul-

præterea memoratus Demetrius, apud Moſcouitas nullã eſſe auri argenti'ue uel ignobi-
lioris metalli, ferro excepto, uenã, nec ullum tota regione uel gemmarũ uel præcioſi lapilli
ueſtigiũ. Ea omnia ab externis petũt populis: naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorſus
inuiderit, uno pelliũ nobiliſs. mercimonio reſarcitur. Ante 500 annos Moſchouitæ genti
liũ deos coluere atq; tunc primũ Chriſtianis ſacris ſunt initati, quũ Græci antiſtites à Lati
norum eccleſia diſſentire cœperãt, Græcorũ ritum aſſumẽtes. Sacramentũ ex fermentato
pane conficiũt, & arbitrant̃ nullis ſacerdotũ ſuffragijs, nullaq; propinquorũ aut amicorũ
pietate iuuari mortuorũ manes, fabuloſumq; eſſe purgatorij locũ putant. Chriſti uitæ mira
culorumq; omniũ hiſtoria, itemq; Pauli epiſt. dum facra fiunt, è ſuggeſtu recitantur. Ingen
tes ſapidiſſimosq; piſces & ante alios ſturiones Volga præbet. Vino aduectitio uti ſolent,
ſed in feſtis conuiuijs tantũ. Refert Anthonius Vuied Lithuanus in hunc modũ de Moſco
uia: Signauimus quanta potuimus diligentia loca ciuitatũ, caſtrorum, mariũ, paludum &
fontiũ, quantumq; à ſe inuicem diſtent, fluminũ curſus, flexus & origines, quæ magna ex
parte oriuntur è terræ ſuperficie plana, aut extrudunt̃ ex magnis lacub. Adhæc autem ex-
ploranda, mon mediocrẽ nobis præſtitit operam dominus Io. Iatzki, unius olim ex princi
pib. Moſcouię, qui nunc poſt magni ducis Baſilij è uiuis deceſſum, ob ſeditionẽ leuem ma-
gnatum quorundã ac relictũ teneræ ætatis Baſilij filium, ad inuictiſſimũ Poloniæ Regem
Sigiſmundũ confugit. Quum uerò ante aliquot annos apud hũc multis precibus egerit D.
Sigiſmũdus ab Herberſtein, orator id temporis Imperatoris Maximiliani ad magnum il-
lum ducẽ Moſcouiæ Baſiliũ, ut Moſcouiã ipſi deſcribendã curaret, nunquã ceſſauit dein-
ceps, omnia perquirere, quæ ad regionis cognitionẽ uiderent̃ ſpectare. Scribit etiã, terram
huius regionis uerſus aquilonem immenſo laborare frigore, ut nec frumentũ ubi creſcere
poſſit, ſed abundat feris, quæ nobilib. ut iam diximus, ueſtiuntur pellib. Quando dux bel-
lis implicatur, reponit theſaurum ſuũ in caſtrũ Belij leſera, aquis circũmunitum. Vbi in ta-
bula ſcriptũ uides Iuhri, patria dicitur eſſe Vngarorũ, id quod utriuſq; regionis eandẽm te
ſtari aiunt linguã. Supra Moſcouitas ſunt multi quos Scythas uocant, ſed parent principi
Moſcouitarum, quos ſcilicet dux Iuuan ſubiugauit, ut ſunt, Serm, Baskird, Czriremiſſa,
Iurha, Corela & Permska: & fuit regio idola colens, ſed quam dux ad baptiſmũ coẽgit de-
ſignauitq; Stephanũ epiſc. quẽ barbari poſt diſceſſum ducis uiuum excoriauerũt & necaue
runt, reuerſusq; dux afflixit eos, & aliũ denuò præſulẽ cõſtituit. Aliæ uerò regiones in infi-
delitate perſiſtũt. Coluntſolẽ, lunã, ſtellas, beſtias ſyluarũ,
& quod eis occurrit habentq; propria idiomata. Non arant
ibi, non ſeminãt, nõ habent panes nec pecunias: feris ſylua
rum quæ apud eos abundant ueſcunt̃, & nõ niſi aquam bi-
bunt, morãtur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis fa-
ctis. Sunt uelut beſtiæ ratione nõ utẽtes. Veſtimẽta de lana
non habent, pellib. teguntur, conſuẽtes uarias pelles ſimul
ex lupo, ceruo, urſo, ſabellis, &c. Proximiores Oceano ſe-
ptentrionis, ut Iuhri & Coreli, piſcantur & capiũt balenas
ſeu uitulos & canes marinos & ex cute eorũ parant redas,

burſas & ſimilia axungiam aũt pro impinguatione ſeruant & uendunt, Notandum quo-
que hic quod priſci Coſmographi finxerunt in his ſeptentrionalib. locis magnos montes
quos Ripheos, & Hyperboreos uocauerunt, qui tamen in rerum natura non inueniuntur.
Eſt quoq; fabuloſum, Tanaim & Volham fluuios oriri ex montibus altis, quum cõſtet hos
& alios multos fluuios ex planicie terræ originẽ ducere. Proxima Moſcouiæ regio eſt Col
mogora, frugib. abundans. qnam interluit Diuidna maximus ſeptentrionis fluu. qui æſta-
tis & Niloticis ſimilibus incrementis, nec incertis anni temporibus circumiectos inundat
campos, pinguiq; aluuie algori cœli reſiſtit. Frumentum terræ traditum, nullo aratri bene-
ficio prouenit, admirabiliq; celeritate naturæ feſtinãtis, ac nouam ſuperbi amnis iniuriam
timentis, oritur ſimul & adoleſcit, atq; in ariſtas educitur. In Diuidnã influit Iis amnis, in i-
pſoq; confluentiũ angulo celebre eſt emporium nomine Vſtinga, diſtatq; ſeſquicentũ mil-
liaribus à Moſcha regia urbe. Illuc tranſmittũtur ab ulteriorib. populis precioſę pelles Mar
durorũ, ſabellinorũ, lupinorũ, &c. quæ uario mercimonij genere permutant̃. De Tartaris
ſuo loco in Aſia dicemus. Tantũ de regionib. ſeptentrionalib. in Europa ſitis. Reſtant ad-
huc quædã aliæ regiones in Europa uerſus meridiẽ ſitæ ſcribendæ, quas nunc luſtrabimus
atq; explicabimus, ex ſeptentrione in meridiem commigrantes ſtilumq; illuc uertentes.

Pelles nobiles diuitiæ.

Sturiones.

Vngari.

Riphei mõtes.

Diuidna flu.

Vſtinga empo rium.

De Illyride & adiacentibus terris, quæ hodie generali uocabulo Sclauonia appellantur.

FVerunt olim inter mare Adriaticum & regnum Vngariæ duæ insignes regiones, quæ Illyricum & Dalmatia appellabantur, inter quas prior nostro æuo in multas scissa est partes, nempe in Carinthiã, Coruatiam, Croatiam et Marcam Sclauonicam. Sunt qui etiam illis Bosnam annumerant. Po- fuerunt quocp ueteres inter Illyrios, Dalmatos & Croatios Liburniam: sed hodie confusi sunt prouinaiarũ fines, nec expedire noua facile est, dum quis uetustissima absoluere potest. Iuxta Plinij tamen scripta, inter Croatinos & Dalmatas Liburni sedes habuerunt aut certe Croatini Liburnorũ loco successerunt. Scribũt

Illyrici populi.

etiam quidam, Illyridem olim fuisse extensam uersus Septentrionem usque in Austriam, Stiriam, Seruiam, Rasciam & Dalmatiã, fuitque generale uocabulum omniũ harum terrarum. Strabo scribit, Illyricum habere optimos & firmos maris portus, solum fertile pecorum oliuis & uitibus, exceptis asperis & saxosis locis. Fuerunt incolæ eius aliquandiu sæuis moribus, piraticam in mari exercentes. Et Florus de Illyrijs scribit quod primo bello Punico, regnante Teuca muliere, populationibus non contenti, licentię scelus addiderunt, legatos Roman. securi pecusserunt, præfectos nauium igni cremauerũt, idque quo indignius fieret, mulier Illyrijs imperabat. Sed postea à Rom. uicta omni Illyrico excedere coacta est, & regio tributaria facta. Procopius Græcus autor scribit, Sclauenos

Sclaui unde dicti.

Scythiam gentem tempore Iustiniani irruisse in Illyricũ, strages edidisse, prædas abesse, & incommoda multa uicinis intulisse, tandemque inter Illyricos cõsedisse, atque hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno, partim Venetis. Inhabitant plerunque lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales urbes, in quibus humanius degũt: tellurem optimam colunt, ubi, teste Aristotele, bis grauidæ pecudes, & quater in anno tondentur. Duobus principalibus abluitur tota regio fluminibus, Sauo & Drauo, qui in Danubium corruunt, ultra montes uerò plurimi minores amnes erumpunt in sinum Adriaticum, ut sunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus. Ciuitates insignio-

Ciuitates Sclauoniæ.

res, Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nunc Hoca, Iadera pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Sardona incolumi adhuc nomine, Spalatum ubi Diocletiani palatium, Epidaurum à Gothis dirutũ, è cuius ruinis Ragusia iuxta ædificata, Scodra nũc Scutarensis ciuitas. Item Carnia lata regio, gens Dalmatica & ducibus Austriæ subiecta, in qua Labacum oppidum ex nomine uicini fluuij, Dalmatæ Lublanã uocant. Adrius mõs mediam regionẽ deducit, ut Appenninus Italiam, extruditque multos amnes in mare Adriaticum, quos iam enumerauimus. Fuit olim Dalmatia potentissima regio, etiam incolæ fisi

Dalmatia.

suis arcibus & munitionibus ausi fuerunt rebellare Romanis, sed Augustus domuit eos, atque magna ex parte incendio uastauit fortalicia & ciuitates eorum. Haud procul à limitibus huius regionis sibus huius regionis est ad mare ciuitates eorum. Haud procul à limitibus huius regionis sita est ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quàm est petra quæ flammam ignis euomit, & infra eum ebulliunt aquæ calidæ bitumen, præsertim quando petra ardet. Nec longe ab hinc fodiuntur metalla, & implẽtur fodinæ rursum, ut post aliquot tempora iterum liceat hinc colligere æs. Est consuetudo mirabilis & barbara in prouincia Carinthiæ in oppido Klagen, furibus durissima, ut non solũ in furto deprehẽsus, uerum & qui in furti suspicionẽ uenerit, e uestigio suspendatur, & post triduum de suspitione iudicent. Si sontem inueniunt, pendere sinunt, donec per partes ad terram defluat cadauer. Insons repertus, sepelitur, exequiæque ex publico persoluũtur. Haud procul ab oppido Labacensi iuxta iuxta locũ Zircknitz aiunt esse lacum, qui hyberno tempore inundat aquis & multis magnisque piscibus, ut etiam lucij ibi inueniant tricubitales & quadricubitales, tempore uerò æstiuo deficiunt aquæ, & pisces disparent, seminatur fundus, maturescit seges, collectaque messe, redit sub hyemẽ fluxus aquæ, & impletur lacus aquis & piscibus, id quod habeo ab Augustanis mercatoribus. Idem confirmauit eximius uir dominus Vergerius episcopus & Iustinopolitanus.

Consuetudo in Klgen.

Ludouicus

Ludouicus Vergerius D. Sebastiano Munstero S. D.

PEtijsti à me Mũstere, cũ de mea Istria pauca quædã ad te scripserim, ut de tota ora Illyrica aliquid adderẽ. Itaq; paucis accipe. Ab Istria usq; ad Butnã, quod est oppidũ in finibus Epiri sunt 400. M. p. Totum hunc tractũ ueteres appellarunt Illyricũ, nostri Sclauoniã uocant, diuiditur uerò in Liburniã & Dalmatiã. Ab Arsia enim usq; ad Scardonã flu. Liburnia est. Inde usq; ad Epirũ Dalmatia. Vrbes, oppida, insulæ, fluuij totius huius oræ Illyricæ, hi sunt: cis Fanaticũ sinum quẽ uulgari uocabulo Carnarium appellamus, nempe quia solet sæuissimis tempestatibus agitari, & multas uorare naues, multosq; homines, sunt duæ insulæ Chersum, atq; Auserũ quas ueteres Absyrtiũ uocarunt. Deinde alia quam Veggiũ, Plinius nunc Vegliã, mox alia quã Arbam tum ueteres, tum nostri etiã uocant, & alia cui nomen Pagu, ubi salinæ multæ, succeduntq; aliæ item insulæ, sed nõ ita insignes, donec Traguriũ uenias marmore nobile, mox Lesinã, quã ueteres Pharon, deinde Lissam, deinde Corcyrã, & ne aliã itẽ insulã, qua illi proxima est, nomine Meleã quã Meledam uocant, eam scilicet in quam impegit nauis quæ Paulũ uehebat, eam quæ apostolũ illũ multa humanitate excepit. In cõtinente uerò & iuxta littora hæ sunt urbes. Senia sic à ueterib. & à nostris dicta, uulgo Segna, unde erat traiectus in Italiã his, qui ex Pannonia uenitabant, cum adhuc regnũ illud opibus & libertate floreret, & nondũ in Turcarũ tyrannidem deuenissent, mox Enona, quam modo Honam appellant, ubi fluuius est Pausinus. Statim occurrit Iadera urbs clara, & quæ olim admodũ bellicosa & potẽs fuit. Itaq; sæpe à Venetæ reipub. imperio desciuit, sed semper uicta & in seruitutẽ subacta. Visitur Venetijs in eo loco ubi senatus solet cogi, imago uetusti cuiusdam eius ciuitatis principis, cui inscriptũ est: Iadram castigo rebellem. Hodie à nostris Zara nominat. Deinde Scardona flu. & ciuitas quæ Turcis paret, paulo pòst Sicũ quem Sebenicã hodie uocamus. Mox Spalatrũ Diocletiani Imperatoris patria huic proxima, sed longe à portu circiter 15. M. pass. Salona Ro. colonia celeberrima, à quo non multũ abest. Clissa arx munitiss. quam paucos ante annos eiectis Pannonijs Turcæ occuparunt, & non longe hinc Stridon oppidũ diui Hieron. patria, ut nonnulli affirmant. Nam nostri Istrij suum uendicant, habentq; uillam uetustiss. cui nomen Stridon, atq; ex ea natu putant Hieron. in qua sentẽtia fuit Erasmus. Tum Narona fl. modo Narenta. Dein Bracchia: non ualde longe Epidaurũ, quẽ Ragusiũ nostra ætate uocant, urbem clarã, quæ Turcarũ quidem tributaria est, uerũ alium dominũ non agnoscit, cũ habeat sibi remp. quam merito possis sapientẽ & iustã appellare. Ab Epidauro 40. M. pass. Castrum nouum, quod ante paucos annos ui occupauit Barbarossa Turcicæ classis præfectus, Hispanis qui ibi presidio erant miserè tractatis. Mox Risanum ab antiquis Rhiziniũ. In intimo uerò sinu Ascriuiũ, modo Catharũ ciuitas celebris obsidione Turcarũ. Nam ante 6. annos sustinuit impetum 200. triremiũ, quib. præerat famosus ille archipyrata Barbarossa, qui tanta potentia frangere animos Cæsarũ potuisset, sed Io. Matthæi Bembi animum nõ fregit. Nam is magno animo et magna uirtute uir paucis sane militib. fortissimè restitit, & classem illã ab obsidione depulit. Non longe à Catharo Olchiniũ est, olim Colchiniũ, quia fuerat à Colchis conditũ, nunc Dulchiniũ appellatũ. Tota hæc ora maritima, excepta una Scardona & Ragusio, cũ omnib. insulis quas supra enumeraui, Venetæ reip. imperio paret. Abundat aũt omniũ ferè rerũ copia, gentemq; habet robustã & bellicosam, qua ad instruendã classem Veneti in primis uti solent, ac uix scio an alia sit ad eam rem cõmodior atq; opportunior. Hæc habui in prõptu, de Illyrico indicarẽ, Munstere optime, plura uerò de tam magna prouincia & gente scribere, hominis esset ocio (quo ego careo) abundantis. Tu ergo hæc pauca boni consule. Vale, Basileæ 16. Calend. Ian. an. 1549.

Fanaticus sinus.

Iadera ciuitas clara & bellicosa.

Diui Hieron. patria.

Catharum insignis ciuitas.

Bosnæ regnum.

PVtant Bosnenses uenisse à Bessis Bulgariæ populis. Qui cum uiuerẽt in discordia cũ Bulgaris, exclusi inferiori Mœsia sedẽ posuerũt in Mœsia superiori, iuxta Sauũ fluuiũ factumq; temporum decursu, ut in uocabulo gentis e mutaretur in o, & ex Bessis fieret Bossis atque inde Bosna, quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus sæpe facta inuenimus, ut olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia, &c. Quando ista prouincia in regnum fuerit sublimata

non

nõ inueni. Scribit enim Bonfinius, Ludouicũ regem Vngariæ circa annũ Christi 1345. quũ reliquias Tartarorum ex regno suo pellere conaretur, uocasse Stephanum principẽ Bosnę cuius filiam uxorem duxit, in auxilium: quia erat potens, habuitq; amplissimã terram, quæ ad Macedoniã usq; extendebatur. In alio quoq; loco inueni, Bosnam tributariam factam regno Vngariæ. Anno Christi 1415. princeps Bosnæ defecit à Sigismũdo rege Pannoniæ, inijtq; fœdus cum Turca. Quod uidens Sigismundus, cupiensq; reducere Bosnã, misit magnum exercitum contra occupatores eius Turcas, sed Mahumetes fortior Sigismundo, fugato hoste retinuit Bosnam, præfecitq; prouinciæ Ikachum principem. Is abutens officio, gessit se pro rege, inuadensq; uicinas regiones multa illis intulit damna. Vngari uero collecta forti manu profecti in Bosnam, occiderunt Bosnæ Turcicum regem, atq; omnes Turcas, qui in eam prouinciam se receperant, in fugam uerterunt, subiugarunt sibi regionem, et constituerunt in ea regem, primum scilicet (ut uidetur) ex Christianis. Nam posteaquã Turcæ ex prouincia occupata regnũ fecerant, Christiani recuperatam prouinciam nolẽtes minoris habere regẽ quoq; fecerũt in ea. Siquidem Matthias rex Vngariæ, anno domini 1464. paulo ante coronationẽ suam profectus in regnũ Bosnæ profligatis hostibus omnia recuperauit, quæ antea inuaserat Turca. Erat ante illa tempora Georgius Despotus, princeps Rasciæ, homo parum Christianus qui Turcæ filiam suam locauit uxorẽ, & is tres habuit liberos, Stephanum, Georgium & Lazarũ. Lazarus qui patri in principatu successit, unã tantum genuit filiam, quam Stephanus Bosnensiũ rex uxorem duxit. Is defuncto Lazaro socero suo, non solũ uxore sed & principatu Rasciæ potitus, dominabatur Turcico ingenio præditus summa impietate & prophana religione. Contigit aũt ut anno salutis 1463. quum in superiori Mœsia late imperaret, blanditijs Mahumetis Imperatoris è castello clam euocaretur, & accitus in colloquiũ repentè caperet, iussuq; barbari cute exueret, & regnũ q̃d à patre surripuerat, cũ uita simul amitteret. Huius igitur temeritate scelereq; Rascia & Bosna cum magna Seruiæ parte in Turcæ ditionẽ peruenit. Matthias autẽ rex Vngariæ quum Sauo tantũ à Turca disterminaret, exploratis Iaitzensium animis, qui Turcæ iugum ægrè ferebant, traijcit Sauũ, Iaitzamq; contendit, quatuor dierum itinere à Sauo remotam, obtentaq; urbe, arcem die noctuq; oppugnat, non modo loci natura, sed & præsidio Turcarũ munitissimam donec eam expugnauit. Mahumetes audita Iaitzæ captiuitate, quæ illius regni caput erat, usq; adeo indoluit, ut parum abfuerit quin corde disrumperetur. Exercitum circiter triginta millia hominũ mira celeritate comparauit, urbeculã ariete, æneisq; machinis die noctuq; quassat, mœnia deijcit, omniq; ex parte urbem adoritur, sed missis à Matthia rege Vngaris, cum cõfusione repellitur. Postea tamẽ Turca ciuitatem rursum sibi subiugat, sicut & in hodiernum usq; diem subiectam tenet. Est urbs Iaitza in edito mõte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisq; rupibus & uadis obfirmant. Ad radices montis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtiq; unã in Sauum feruntur. A' tergo profusa est planicies. Bosnensis regni hæc ante tempora nostra caput erat, inexpugnabili arce, ac hostib. inaccessibilis. Habet regio & alias quasdam insignes ciuitates, præsertim Schuuonicam & Vuarbosanyen, quã aiunt hodie esse metropolim, sed nullo cingit̃ muro. Milliatzka fluuius dirimit eã in duas partes.

Turca occupat Bosnam.

Stephanus Bosnensium rex.

Iaitza metropolitana ciuitas.

Iaitzæ situs.

Dacia, Rascia, Seruia, &c.

Regio ista olim Dacia appellata, hodie in multis dispescit̃ minores regiões, nẽpe in Transsyluaniã, Seruiam, Bulgariam, & Vualachiã, Transsyluania hodie uulgo appellatur Septem castra, & à quibusdam Zipserland, in quorũ terris olim habitasse comemorant̃ Getæ & Triballi. Est etiam in Dacia Marmatia, quam tunc Marma-

Marmarissam appellãt, in Carpathijs montibus collocata, unde Tibiscus oritur: ubi sal marmoris instar effoditur, & tanta quidem copia, quãta uniuersa Scythiæ satis esse possit. Nec procul hic aqua inuenitur, in qua demersum ferrum uertitur in cuprũ. Tibiscus fluuius mediam Daciæ regionẽ abluit in Danubium profluens, appellaturq́ hodie Tissa, è monte Carpatho profluens, unde etiã Vistula emergit, sed hic in mare Germanicum, ille in pontum exit. Sunt qui Daciam denominatã uolũt à Danis, qui olim è terra sua egressi hîc sedes fixisse dicuntur. Quin & Saxones olim à Carolo magno huc missi, adhuc in media externa natione patrium retinent sermonem, ut paulò post dicemus.

Sal lapidis.

Bulgaria.

BVlgari gens ferox, putatur è Scythia olim egressi, intuleruntq́ plurima damna regno Constantinopolitano, & uexarũt Christianos uarijs modis, quousq́ tempore nepotum Caroli magni factæ sunt indiciæ & cõditiones pacis, & captiua quædã quæ in regia Christianorum seruierat ueluti serua, soror regis Bulgarorũ reddita est. Didicit autem hæc soror regis cum esset in captiuitate literas, suscepitq́ ritum Christianorum & baptisma, & tandẽ fratri restituta, instituit ipsum præceptis Christianis, monuit ut idola abijceret, & uero deo obsequia præstaret. Et licet rex sorori annueret, ausus tamen non erat repente à patria discedere religione. Verum accessit occasio assumendi Christianã religionẽ. Nam pestis undiq́ regionẽ inuasit, ac tam crudeliter undiq́ grassabatur, ut Libitina non sufficeret. Anxius rex sororem rogauit, ut huic malo remedium cogitaret: At illa solũ Christum saluatorem inuocandum censuit. Acquiescit rex, baptisaturq́ cum omni populo, accersito quodam sacrorũ pontifice, à quo mysteria fidei acceperunt, & mox potentia Dei innotuit, sedataq́ est pestis. Fama est primum regem Christianorũ in Bulgaris Trebellium uocatum. Is monasticam secutus uitam, ex duobus filijs regnũ maiori natu reliquit. Redijt nouus rex non multò post ad malorum dæmonum cultum, pietatem patris & institutũ aspernatus. Nec id filij scelus tulit Trebellius, sed persona quam gerebat ad tempus deposita, regiam induit, receptoq́ regni gubernaculo, filiũ impietatis increpitum luminibus priuat, regnũ dat minori natu, quod piè ex suoq́ instituto administraret, ipseq́ id documentum dedisse cõtentus, cõtinuo se in ordinem redegit. Rhegino scribit hæc facta circa annum Christi 868. Quomodo hæc regio subdita fuerit regno Vngariæ, & tandem tyrannidi Turcæ subiecta, diximus, & dicemus alibi.

Mulier fidem inter incredulos plantat.

Primus rex fit monachus.

Valachia.

EA pars Thraciæ quæ Getica olim dicebaẽ, ubi Darius Hidaspis filius perijt, hodie Valachia appellaẽ à Flaccis Quiritũ gente. Romani enim superatis Getis atq́ deletis, Flacci cuiusdam ductu eò Coloniã miserũt, unde primum Flaccia, deinde corrupta uoce Valachia dicta. Astipulaẽ huic opinioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gẽte durat, adeo tamẽ ex omni parte corruptus, uix Romano homini intelligatur. Daci postea eam terrã occupauerunt, à quibus aliquandiù etiam Dacia fuit, nunc Teutones, Ceculi & Valachi tenent. Teutones fortes uiri è Saxonia illuc à Carolo magno transmissi, à septem urbibus quas habitant Siebenburgenses patrio sermone uocantur, licet alij Scythis id ascribant, ut supra memorauimus. Agriculturæ reiq́ pecuariæ Valachi ut plurimũ student, quod originẽ gentis arguit. Est Valachia lata regio à Trãsyluanis incipiens, usq́ in Euxinum protensa pelagus, plana fermè tota & aquarum indiga cuius meridiem Ister fluuius excipit. Hanc terram incoluère quondam, ut diximus Getæ, postremo uerò Romanis armis est subacta, & colonia Romanorum corrupto, ut fit uocabulo, Valachia dicta. Pars eius Turcarum imperio, pars Vngaris paret.

Transsyluania Vngarici regni prouincia.

Regio hæc undiq; magnis alpibus ceu ciuitas propugnaculis munita circummura-
tur, quare fit ut bello ferè insuperabilis sit. Parit quoq; strenuos ac fortissimos mi-
lites. Extra alpes habitant Vualachi, orientē, meridiem & septentrionem uersus.
pars Vualachiæ quæ est à septētrione, uocatur Moldauia, suntq; habitatores eius
homines sæui & feroces, atq; durum flagellum Transsyluanorū. Habet homines bellico-
sos, & qui semper ad bella gerenda sunt parati. Metropolis regionis uocatur Sossauia, uul-
go Sotzschen, Aiunt terram esse inexpugnabilem. Matthias rex Vngariæ conatus est illos
suo imperio subiugare, at circumuentus dolis illorum, grauem accepit cladem, uixq; ipse ef-
fugit, ueniēs in Ceculiam, uulgò Zeckenlād. Est autem Ceculia peculiaris quædam regio
in Transsyluania, cuius incolæ aliā quàm Transsyluani habent linguā. Transsyluani enim
pro maiore parte loquūtur Germanicè, at Ceculi loquuntur Vngaricè, habentq; tres præci-
puas ciuitates quas sedes uocāt, scilicet Kysdi, Orbai & Schepsi, in quibus ius dicūt, cōue-
niuntq; ibi quoties aliquid arduum tractare uolunt, quodq; totam concernit regionē. Ap-
posuimus hîc tabulam paruam Transsyluaniæ cum adiacentibus regionibus, ut uideas situ
terrarum in quas distracta est Dacia, nempe. Vualachiam, Bulgariam, Transsyluaniam, Ser-
uiam, Rasciam, Moldauiam & cætera.

Moldauia. *Ceculia.*

Ciuitates

Ciuitates Transſyluaniæ.

INter multas ciuitates quas habet Transſyluania, inſigniores habent Hermenſtat, Cronenſtat, Schleſpurg. Meduuiſch, Biſtricium uulgo Nœſen, Clauſenburg, Millenbach, Vueiſſenburg, &c. Metropolis uerò eſt Cibiniū, uulgo Hermenſtat, quæ ferè tantæ eſt magnitudinis quantæ Vienna Auſtriæ, optimè munita. Non patet acceſſus ad eam ad mille paſſus propter frequentes piſcinas & paludes eam cingentes. Vuaiuoda noſtris temporibus obſidione cinxit eam 7. annis, ſed inanis fuit conatus eius. Non procul hinc uerſus meridiē eſt Rubea turris, arx fortiſſima,, ſita in alpibus iuxta decurrētem amnē, ubi anguſtus inter montes introitus patet in regionē, eſtq; ceu propugnaculū totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, ſi arcis præfectus repagula obijciat. Eſt & alia fortis arx in oppidū Millenbach iuxta Bros oppidū, ubi quoque iuxta fluuiū inter cōualles & niuoſas alpes iter eſt quod ducit in Transſyluaniā. Cæterū Coronā uulgo Cronenſtat, Vngari à præter currente riuo uocant Preſſouiā, eſtq; altera regionis poſt Cibiniū ciuitas. Creſcit in agro eius plurimū frumēti, abundat pecoribus creſcit & uinum ibi, ſed auſterum. Patet hinc iter anguſtum per alpes ad Tergouiſtum, idemq; iter per arcem Turzfeſt cuſtoditur ne hoſti facilis introitus pateat. Negociantur Græci uſq; ad hanc ciuitatem, adferūt aromata, goſſipium, linum, tapetia & ſimilia, quæ ultra uſq; ad Budam uehūtur. Tergouiſtus uulgo Teruis metropolis Valachorum et ſedes peculiaris principū inacceſſibilis, non muro non mœnib. cincta, ſed foſſa, uallo & aggeribus tantū cum ſudibus præacutis exterius poſitis, ſita inter paludes obductas lutoſis ſyluis & lacunis aquarum, ita quod hyeme tota penè circumfinitima regio immeabilis ſit. hæc eſt prouincia Daciæ, cuius ſupra quoq; meminimus, dicta apud ueteres Rom. colonia. Vnde eius aborigines hac etiā noſtra tempeſtate paſſim latino utūtur colloquio. Eſt ea gens Barbara, crudelis diuinationibus & augurijs dedita, rapinis ſemper & prædæ inhians. Diſtat autem hic locus duorum dierum itinere à Corona, habetq; hodie Turca ibi præfectum, & habitant inter Valachos Græci, Teutones, Turcæ & Chriſtiani. Inter Tergouiſtum & Coronam eſt oppidum, Langenauu, quod Chriſtiani inhabitant, eſtq; ibi depoſitio mercium, quæ à Tergouiſto in Transſyluaniam tranſportantur. Eſt etiā in hac regione Hnniad oppidū, loci natura munitiſs. unde Io. pater Matthiæ regis oriundus fuit.

Cibinium metropolis.

Corona quā Preſſouia.

Tergouiſtus.

De fertilitate Transſyluaniæ.

HAbet Trāſſyluania numeroſū populū qui p magna parte utit Germanica lingua, potiſſimū Saxonica, id q̄d in Altādia peculiariter, deprehēdi poteſt. Poſsūt pducere ad bellū fere 100. millia armatorū, quia Ceculi loco tributi, à quo liberi ſūt, ni ſi quādo rex morit, omnes ad militiā pficiſcunt. Quādo rex morit, qlibet paterfamilias dat bouem unū. Iuxta oppidū Meduuiſch creſcit uinū in magna copia atq; ob id appellatur ager ille Vinifera regio. In Moldauia quoq; creſcit uinum rubeū & denſum, ſed q̄d plurimū lædit capita, nec poteſt ultra annū ſeruari. In oppido Salzburg foditur ſal è terra, ſicut & in Ceculia apud uicum Aderhell albiſsimū foditur ſal, quod uehitur in Burgelandiam uſq; ad Coronā. Apud Clauſenburgū haud procul à Torrenburgo foditur etiam ſal. Habitatores Clauſenburgi utunt partim Germanica & partim Vngarica lingua. Nulla ciuitas in regione uetuſtior eſt Alba Iulia, quā uulgo Vueiſſenburg uocāt, eſtq; ibi ſedes epiſcopalis. Iuxta oppidum Schlotten, foditur aurū, ſicut & in Altenborg, & inueniuntur, nōnunquā particulæ magnitudine auellanæ nucis. In ſumma, Transſyluania pecoris, uini frumenti, item auri & argenti feraciſſima, ubi amnes nonnulli aurea ramenta ferunt, auriq; fragmenta quandoq; ſeſquilibralia trahunt, quum montibus ſit undiq; circumſepta in coronę ſpeciem.

Aurum creſcit in Transſyluania.

Vinum in Transſyluania.

speciem. In syluis iubati boues & uri ac syluestres etiam equi, utrisq; eorũ mira pernicitas: at equis iubę sunt ad terram usq; demissæ. Apud uicum Eisenberg est minera ferri. Præcipui regionis fluuij, Aluta uulgo der Alt, & Morossus, uterq; nauigabilis.

De administratione Transsyluaniæ.

REges Vngariæ multo tempore gubernauerunt hauc regionem per subordinatũ illuc prouincialem præfectũ, quem lingua sua uocauerunt Vuaiuodam. Is autem eligi consueuit à tribus linguis, nempe Ceculis, Vualachis & Teutonibus, eratq; locũ tenens regis, quin & quidã eorum ad regiam uenerunt dignitatẽ, id quod patet in Matthia Huniade seu Coruino. Diuus Stephanus rex Vngariæ subiugauit imperio suo mõtosam Transyluaniæ terram atq; armis populum eius ad fidem compulit. Ingressus autem cum exercitu in prouinciã illam, inuenit in curia ducis Gyulæ, qui de suo genere erat, sed desciuerat à fide, magnum thesaurũ auri & argenti, quẽ dux rapinis & depredationibus coaceruauerat, & ex illo cõstruxit sumptuosissimam basilicã Albæ regalis. Habuit rex & alios in latissimo regno suo Vuaiuodas seu palatinos, præsertim in Bosna & in mõtosa Valachia. Vnde rex Matthias Draculã in Transsyluaniæ montib. Vaiuodã cepit, captiuumq; Budam duxit, & decennali carcere mulctauit.

Alba regalis unde constructa.

Draculæ crudelis princeps.

Inauditæ crudelitatis & iustitiæ Draculam fuisse memorant. Aiũt hunc Turcarum legatis in præueneratione pilea Phrygia ex patriæ instituto deponere recusantibus, confirmandi moris gratia, tres capiti clauos affixisse, ne ammplius amoueri possent. Innumeros palis Turcas perfixisse, et inter eos cum amicis lautè discubuisse. Mẽdicos insuper omnes deperditę ignauiæ, miserabilisq; ualetudinis & fortunæ senes & decrepitos ad nihilumq; utiles, lautissimo conuiuio excepisse, deinde cibo uinoq; completos iniecto igni absumpsisse. Item Turcis sæpe captiuis cute pedes exuisse, contusoq; sale perfricuisse mox lingentes salsis plantis capras adhibuisse, quę linguę asperitate cruciatum augerent. Mercatorem Florentinum de asseruandis pecunijs sollicite percunctantem, in media deponere uia iussisse, & nil de numerata nocte pecunia mentientem incolumem dimisisse. In Barbara regione tanta seueritate usum, ut in media quisque sylua cum rebus tutissimus esse posset. Hunc deinde Matthias in pristinam dignitatem sanè restituit, sed in Turcico deinde bello cæsus, caput ad Mahumetem dono missum.

Rerum Vngaricarum finis.

Descriptio

DESCRIPTIO GRAEciæ, quæ olim una fuit ex præcipuis & insignioribus Europæ nationibus, hodie uerò sub barbaro populo tota ferè inculta iacet, à Turca inhabitata.

GRæcia Europæ regio, quæ & Hellas à quodam Græco, qui late in ea olim rerũ potitus, est appellata. Siquidẽ hæc regio, ut Plinius scribit, sæpe mutauit nomẽ suũ, subinde à regibus præsidentibus nomen nouũ accipiens, sed nullum firmius illi mansit quàm Grecia. Hęc itaq; ab Isthmi angustijs incipit, & à septẽtrione in meridiem uecta, qua sol oritur Aegęis, qua occidit Ionijs, fluctibus obiacet. Thermopylę mediam dirimunt ut Apenninus Italiam. Extremos montes ad occasũm Oetam uocant, quorum quod altissimũ est, Callidromũ appellãt, per cuius uallem in Malliacũ sinum iter est, non latius sexaginta passibus. Hæc una uia militaris est, per quam si nemo prohibeat traduci potest exercitus: cætera loca adeò ardua & perplexa, ut ne expeditissimis quidẽ sint peruia, ideo pylæ quasi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi nascentibus Thermopylæ. Iacent ad mare uersa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terræ annexa. Attica & Peloponnesus longius prædictis in mare excurrunt diuersa montium specie, & qua ad septentrionem obuersa iacet, includitur Epirus, Magnesia, Thessalia, Pthiothe & sinus Malliacus.

Thermopylæ.

Peloponnesus nobilior pars Græciæ.

Isthmi angustiæ.

Peloponnesus Atticæ per Isthmum iungitur, totius Grẹciẹ arx quondã dicta. Nam præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atq; potentiã, ipse locorum situs principatum designat atq; imperiũ. Multi sinus insunt & promontoria multa. Formam eius platani folio simillimam dixere, longitudine & latitudine ferè parem. Isthmi angustias, quinq; aut sex millia passuum latitudinis continere dicũt. Has angustias perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, Dictator cęsar, Gaius princeps, Domitius Nero, infausto, ut omnium exitu patuit, incœpto tentauerunt. Græci principes, postquã Turcarum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto per angustias muro, Peloponnesum à reliqua Græcia disiunxerunt. Murum hexamiliũ appellauerunt ex loci distantia. Hanc prouinciam hodie Moream Latini uocant, continetur q; in ea Messania, Laconia, Argos & Archadia. Amurates expugnata Thessalonica, subacta Bœotia & Attica, ad hexamilium usq; profectus, perterritis Græcis diruit murũ, tributumq; annuum dedentibus se Peloponnensibus imperauit. Postea uerò Christiani negantes tributum & hexamilium instaurantes, à Turca pecunia mulctati, hexamilium denuo destructum, & Peloponnesus Turcarum subiecta imperio.

Morea.

Totius Græciæ Europeæ in suas regiones & priuatas terras distinctio.

- Græciæ ueræ partes
  - Macedonia, cuius sex sunt regiones
    - Emathia
    - Pieria
    - Pelasgia
    - Esthiotis
    - Thessalia
    - Phtiotis
  - Epirus cuius regiones sunt
    - Chaonia
    - Thesprotia
    - Amphilochia
    - Ambracia
    - Acarnanis
  - Achaia, cuius regiones
    - Doris
    - Hellas
    - Opuntij
    - Aetolia
    - Locri
    - Phocis
    - Bœotia
    - Attica
    - Megaris
  - Peloponnesus, cuius regiones sunt
    - Corinthia
    - Argia
    - Laconia
    - Messenia
    - Elis
    - Achaia
    - Sicion
    - Arcadia

Habent singulę hæ regiones suas urbes maritimas & interiores mediterraneas, montes, portus, sinus, flumina, promontoria &c. quæ omnia diligenter à Ptolemęo describunt. Nos uerò hic quasdam regiones, montes, flumina & particularia loca obiter & indiscriminatim attingemus.

Laconia seu Laconica, Lacedæmonia quæ & Sparta.

Laconia in Peloponneso, quæ & Oebalia & Lacedemonia à Lacedæmone, à quo etiã clara & potens ciuitas in eadem regione ædificata est atq; denominata. Hæc quoque Sparta

Lycurgus.

Sparta dicta est à Sparto Phoronæi filio. Lycurgus insignis Philosophus ciuitatis statum optimis institutis & legibus excoluit, quum antea ex omnibus ferè Græcis soli Lacedæmono pessimè morati essent. Lycurgus ergo audacter rem aggressus, omnia iura instituta & priscos uiuendi ritus abrogauit, atq; ciuiliora quædam multoq; laudabiliora instituit. Primum uiginti octo seniores sunt electi, qui duobus regibus assiderent, prouiderentq;, ne nimium democratia inualesceret, & rursus, ne qui regnum tenerent, tyrannicũ quippiam molirent. Sustulit quoq; omnem auri & argenti usum è medio, ferreumq; nummum induxit, actũ demum omnis furandi occasio est sublata. Ignitum ferrum ex quo nummũ percussit, aceto extinxit, ut ad rem nullam amplius ob molliciem utile redderetur. Omnes ad hoc artes ut inutiles urbe eiecit, quanq; artifices ipsi sublato auri usu sponte inde transmigrarunt, quum ferrei nũmi apud alios in usu non essent. Mox uerò ut omnem ex ciuitate tolleret luxum, publica cõuiuia instituit, ut diuites promiscuè & inopes uni adhiberent conuiuio, unisq; uescerent epulis. Exarserũt ex ea re potentiorũ iræ, impetuq; in eum facto, alter est illi oculus baculo excussus, quare cautum, ne Spartiatæ cum baculo amplius ad conuiuium intrarent. Conferebant ad hoc conuiuiũ quotannis singuli farinæ medimnũ unum, uini coros octo, casei quinque minas, ficuum quinq; semis minas.

Leges Lycurgi

Oculus Lycurgo excussus.

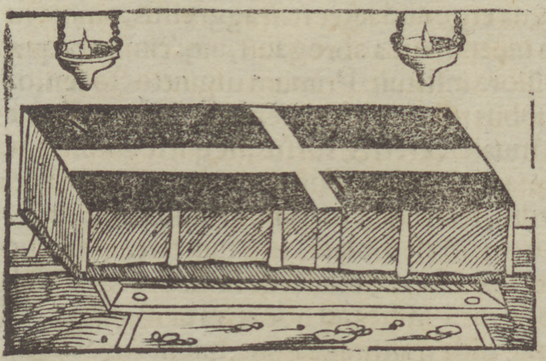

Frequentabant id pueri uelut temperãtię omnisq; ciuilis disciplinæ gymnasiũ, assuescere ibi urbanis sermonibus, iocariq; comiter discebãt, ac sine scurrilitate cauillari. Virgines cursu, palestra, disco, iaculo exercebantur, ut ocio & muliebribus delitijs sublatis, robustiores ad tolerandos paruos fierent. Pueri à septimo anno in æqualium cœtu exerceri, literasq; pro necessitate addiscebant, ad cutem tondebantur, nudis calcibus ambulabãt, duodecimo anno tunicã unam patrio instituto sortiebant, neq; balneas, neq; fomenta sciebant. Thoris ex arundine constructis quietem capiebant. Maiorum ingrediebant conuiuia, & inde aliquid furabantur, & qui deprehensi erant in furto, flagris admouebantur, non quia nefas esset furari, sed quòd parum prudenter & ingeniose esset id ab eo factum. Primus ad hæc Lycurgus omni superstitione sublata permisit cadauera in urbe sepeliri, tum etiam circa tẽpla sortiri monumenta. Nec uiri nec fœminæ nomen licebat cuiq; sepulchro inscribere, nisi eorum qui fortiter in bello perijssent. Lugendi tempus undecim erat diebus finitum. Nec ciuibus peregrinari permissum, ne alienos mores urbi importarent. Quin & peregre eò delati, nisi qui reipublicæ utiles essent, urbe excludebantur, ne quid Laconicæ disciplinæ peregrinæ gentes imbiberent. Iuuenibus Lycurgus nõ amplius una ueste toto anno uti permisit, ne aliquem cultius quàm alterum neq; splendidius epulari. Emi singula non pecunia, sed mercium compensatione iussit. Pueros puberes non in forum sed in agrum deduci iussit, ut primos annos nõ in luxuria sed in omni labore & opere agerẽt. Nihil eos somni causa substernere, & uitã sine pulmẽto degere, nec prius in urbem redire, quam uiri facti essent statuit. Virgines sine dote nubere iussit, ut uxores non pecuniæ causa eligerẽtur, seueriusq; matrimonia sua uiri coërcerent, cum nullis frenis dotis tenerentur. Maximũ honorem non ciuium & potentum, sed senum esse uoluit. Regibus potestatemm bellorũ, magistratibus iudicia & annuas successiones, senatui custodiam legum, populoq; sublegendi Senatum, uel creandi quos uellet magistratus potestatem concessit. Hæ quoniam leges aut noua instituta solutis antea moribus dura esse uidebantur, eorum autorem Apollinem Delphicum finxit, & inde se eas detulisse. Deinde ut æternitatem suis legibus daret, iureiurando ciuitatẽ obligauit, nihil eorum quæ sanxisset mutaturum, priusquam reuerteretur, se ad oraculum Delphicum profecturũ, consulturum quid mutandum addendumue legibus suis illi uideatur. Proficiscitur autem Cretam, ibiq; perpetuum exilium egit, pręcipit etiam moriens ossa sua in mare abijci, ne Lacedæmonem delata Spartani se de non mutandis legibus à iuramento absolutos putarent.

Puerorum educatio.

Matrimonia.

Ceremoniæ defunctorum Lacedæmoniæ regum.

DEfunctis regibus Spartiatarũ, equites per uniuersam Laconicam obitum regis enunciabãt, fœminę per urbem circumeuntes ollas pulsitabant. Cumq; hoc fieret, necesse erat ex singulis domibus duos ingenuos, marem & fœminam luctu fœdari, magnis impositis pœnis si id non fecissent, & immenso utentes eiulatu, ultimum quenque regũ dicentes semper fuisse optimum. Qui uerò regum in bello perijsset, eius simulachrum quum expressissent, in thoro bene strato efferebant, & eius tumulatione decem dies insumebantur, nullusq; magistratuum consessus sed continuus erat luctus, quin & in hoc cum Persis conuenientes, quia defuncto rege, alter qui succedebat, liberabat ære alieno quicunque Spartiata aliquid aut regi aut reipublicæ debebat. Apud Persas qui rex creabatur, omnibus ciuitatibus tributũ quod debebant, remittebat. Notandum etiam quòd Laconiæ adhæret promontoriũ, Malea nomine, quod quinquaginta millibus passuum in mare protenditur, ubi periculosa est nauigatio, propter aduersos uentorum flatus. Vnde fit sæpe, ut nautæ ter quaterq; conentur montem transire, & toties in diuersam reijciantur plagam. Est mare illud quod Maleam allatrat tam sæuum & importuosum, adeoq; uentis concitatur, ut non nisi longissimo flexu à nautis superetur. Neq; satis est semel euasisse, sed propè liberatos atq; securos insequitur. Apprehensos aliquoties in uix euitatum retrahit periculum. His periculis & his locorum asperitatibus mederi olim noluerunt nonnulli curiosi principes, Demetrius rex, Iulius cæsar, Caligula, Nero & alij quidam, qui Isthmum perfodere tentauerunt, ut eo dissecto, breuior minusq; periculosa foret nauigatio, sed ut euentus docuit uanus fuit eorum conatus.

Malea promontorium.

Achaia Corinthus.

AChaia ampla est regio Græciæ, undiq; circumsepta mari, præterq; à septentrione, dicta sic ab Achæo Iouis filio. Est etiam alia Achaia extra Peloponnesum, in qua sunt Thebæ, Bœotia, Megaris. Achaia intra Peloponnesum peninsula est, undiq; mari cincta, præter exiguam partem à septẽtrione, isthmo scilicet, ubi sita fuit Corinthus urbs olim ditissima, caput Achaia, quæ primũ à Sisypho latrone Aeoli filio fertur anno ætatis Moysi octogesimo condita, & Corcyra aut secundum alios Certhira nominata, deinde aucta Ephyra dicta. Euersa autem & rursum instaurata à Corintho Orestis seu Iouis filio, Corinthus est appellata. Vltimo à Romanis accensa, nunquam coaluit, ut dicit Florus. Habuit quoq; arcem, quæ dicta fuit Acrocorinthus, & ea sita fuit in monte excelso præruptoq;, ciuitati imminenti, & qui uno communiq; cum urbe muro continebatur. Hæc itaq; urbs quum olim opibus abundaret, Romani ueriti, ne aliquando de imperio cogitaret, misso exercitu, eam uastauerunt. Claruit ære laudatissimo, ex quo uasa fiebant ad modũ pręciosa. De qua Strabo lib. 8. Corinthus inquit urbs locupletissima, Isthmo imminens, emporium est commodissimum, locus negociatoribus frequentatus, & duorũ dominus existens portuum, quorum alter Asiæ, alter autem propinquus est Italiæ, utroq; ex loco faciles inuicem mercium cõmutationes faciens &c. Siquidem posita erat urbs ipsa in angustijs atq; in faucibus Gręcię, sicut terra claustra locorum teneret, & duo maria maxime nauigationi diuersa pene coniungeret, quum pertenui, ut Cicero ait, discrimine separarentur. Fuit olim in hac urbe nobilissimum templum Veneri consecratum, in quo iuxta gentilium errorem ultra mille nobilia scorta deæ huic erant dicata, parata se prostrare uenientibus hospitibus. Ambitus ciuitatis dicitur continuisse quadr aginta stadia. Habuit agrum sterilem, atq; ob id habitatores excolebant ingenia sua, inueniebanturq; ibi artifices ingeniosissimi, quales in nullo alio loco reperiebantur. Reddidit urbem infamem incredibilis luxus, cui maximam occasionem præbuit meretricum multitudo.

Corinthus ciuitas.

Romani destruunt Corinthũ.

Arcadia.

ESt Arcadia pars Achaiæ mediterranea in medio Peloponnesi sita regio montosa, cuius incolæ plerique sunt pastores. Fuit Iupiter cuius proprium nomē Lysania fuit apud Arcadiam in magno precio habitus, ob uirtutes eius præclarisß. Iouis nomen adeptus. Nam cū esset nobilis genere fugeretq; Athenas & uideret Atticos rudes & bestiali ritu uiuētes, ante omnia positis eis legibus illos publico instituto uiuere docuit. Institutis autē eis in bonis moribus, monuit eos colere deos, instituens aras, templa, sacerdotes & multa alia eis utilia. Quæ cum Attici syluestres mirarent atq; cōmendarēt eum, existimātes Deum, Iouem uocare, regemq; suum fecēre. Habuit Iupiter iste templum suum in Olympia Arcadiæ ciuitate, quod fuit uetustate & cultu nobile, atq; ante tēplū lucus syluestribus consitus oleastris, ex quibus uictores cōnexis ramis coronabant. In hoc templo summa ueneratione colebat Iupiter, qui ab eo Olympius & certamina quinquennalia ibi in honorē Iouis celebrata, Olympia fuerunt appellata. Confluebat ad istud templū quinto quoq; anno ex tota Græcia ingens hominum multitudo, cùm ob Iouem, quo nihil putabant in cœlo terraq; sanctius, tū certamen ipsum, quo inter quatuor Græciæ agones nullus erat celebratior. Ab his annis Olympiades cœptæ sunt numerari. Certaminū coronæ erāt oleaster, laurus, apium, pinus. Agebant aūt certamina plena luna, eratq; initiū 11. dies mensis, & finis decimus sextus. Est Olympias spacium quinq; annorū, quod à Romanis lustrū dicitur. Hinc Græci tempora per Olympiades supputare cœperūt, ita numerātes: Olympiadis primæ aut secundæ aut centesimæ anno primo uel secundo &c. Vnde secundū Eusebium Christus natus fuit anno tertio Olympiadis 194. Ex quo patet, quòd initium primæ Olympiadis cœpit ante Christū natum anno 776. quod inde constat si multiplices 194. per 4. & superaddas tres annos de sequenti Olympiade. Eusebius tamē colligit anno 775. scribens Olympiadem primam cœpisse anno mundi 4424. Christum autem natum anno mundi 5199. Claruit & Prometheus in Arcadia, uir acutissimi ingenij & spectatæ peritiæ, qui homines incōpositos ac rudes ad politiores mores traxit. Simulachra hominū primus de terra formauit, & arte quadam ueluti spiritū habentia moueri fecit. Inde cum in altissimo Caucaso monte resideret & astrologiā didicisset, eam primus Assyrios docuit. Quin & ignem primus è silice eduxit, ut Plinius testatur. Floruit quoq; in Arcadia Atlas uir multæ contemplationis, qui astrorū cursum inuenit, & primus de astronomia inter Græcos disseruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Tertia Peloponnesi regio uocat Messenia, regio admodum fertilis et irrigua multis amnibus, quam Spartani propter frequentem defectionem in seruitutem redegerunt, eosq; durius quàm reliquos seruos tractarunt, ne denuo res nouas molirentur.

Iupiter instituit Athenieñses.

Anni Olympiadum.

Prometheus.

Methone, Argos, Epidaurus.

MOdona, & olim Methone ciuitas est littoralis Peloponnesi: quam cum obsideret Philippus rex Macedonum, oculum amisit ictu sagittæ. Anno domini 1471. Mahumetes Imperator magna ui adortus Peloponnesum expugnauit eam atq; Christianos hinc captiuos abduxit. Veneti tamen retinuerunt tūc munitissimā urbem Modonem unà cum Corona & Sonico, quas ciuitates hodie Turca subactas tenet. Applicueruut peregrini Ierosolymitani ad Modonam quū iter facerent ad terrā sanctam, at hodie diuertunt Santum & Hyacinthum. Veneti hodie adhuc habent in Morea sub suo dominio Maluasiam arcem & Neapolim ciuitatē, reliqua omnia possidet Turca. Modonam perdiderunt anno Christi 1500. Nam Turca obsidione arctissima eam cingens, habensq; secum quingenta ænea tormenta, inter quæ 22. reliquis uiolentiora erant, singulis diebus insultū faciebat in mœnia. At inclusi Deo se cōmittentes, pro uirili sua resistebant hosti, malentes mori quàm deditionem facere tyranno. Præualente uerò hoste & deficientibus obsessis, conuenerunt Christiani ad certas quasdam ædes ad hoc paratas, uiri & mulieres atque pueri, & igne succendentes eas obtulerunt se domino holocaustum, malentes mori quàm tyranno in manus uenire. Quædam etiam mulieres unà cum pueris præcipites se dabant in mare, ut hoc pacto effugerēt captiuitatem hostilem. Veneti paulo ante in 15. diebus obstruxerant Isthmum, ducto muro à mari ad mare, addita dupli ci fossa. Erant cir-

Christiani offerunt se Deo.

citer 30 millia hominū qui operi instabant, habentes ueteris ruinæ lapides pro auxilio, sed
omnia frustra. Eisdem temporibus uetus ciuitas Naupactus, quam hodie Lepanthū uocāt,
fuit per Turcam Venetis erepta, ciuitas maritima, haud procul à Corintho sita. Argos re
gio & ciuitas, sita in parte Peloponnesi quæ respicit orientem, unde Argi & Argiui popu-
li, apud quos fuit consuetudo, ut si qui quem in ocio uiderent, ab eo rationem quærerent un
de uiueret. Id si hodie apud Christianos obseruaretur, facile deprehenderētur occulti fures
& prædones, quin & rariores haberemus circulatores & ualidos mēdicos, qui omnes alio
rum labore & sudore saginantur. Henricus tertius Imperator huiusmodi impostorib. pul-
Epidaurus. chrè illusit, cum nuptias in Ingelheimensi celebraret castello. Epidaurus ciuitas sita in re-
cessu Saronici sinus, natura munita, montibus circundata, nobilis templo Aesculapij. Ibi
consuetudo fuit, ut noctu ægroti in eo dormirent, atq; hoc modo in somnis à numine cu-
rari dicebantur. Troezena nobile oppidum, mari superstans Chersonesi specie stadijs 15.
dicta quandoq; Aphrodisia & Sarona & Posidonia & Apollonia. Vnde Athenæus cos-
mographus: Vinum Troezenum si mulier prægnans degustauerit, abortum faciet. Saro-
nicus sinus in hac parte est cognominatus à Sarono flumine Troezenes.

Græcia exterior.

PEr Græciam exteriorē intellige eas Græciæ terras, quæ extra Peloponnesum sunt,
quæ sunt, Attica, Thessalia, Achaia, Bœotia, Phocis, Aetolia, Locris, Epirus &c.
Thessalia campus est maximus ac curuus, undiq; montib. cinctus, ab oriente Os-
sam & Pelion habens montes, ac occasu Pindum, ab aquilone Olympum & à me
ridie Othryn. Ex Pindo Peneus amnis exit, undis lucidis amœnus, uiridanti riparū germi-
Hellas Græcia. ne, canoro auium concentu. Achaia quæ & Hellas & à nostris Græcia à Græco rege ap-
pellata, à cuius filia uocata est Attis, incipit ab Isthmo Corinthio & ad littora Aegæi ma-
ris porrecta usque in Macedoniā & Thessaliam, quam cum omni Bœotia intra suum no-
men includit, extenditur. Et quanquā Attica saxosa & sterilis fuerit, plerīq; tamē mirificis
laudibus eam extulerunt, deorumq; domicilium esse dixerunt. In Bœotia sunt ciuitates in
signiores Megara, ex qua fuit Euclides Geometrarū princeps, & Thebe Bachi & Hercu-
lis patria, ab Alexandro magno postea euersa. In Phocide parua regione mons est Heli-
con, in quo constructū fuit ditissimum templum Apollinis: sub eo autem fuit Delphi op-
pidum. Alij uerò aiunt in Parnasso monte extructum memoratum templum, de quo pau-
Athenæ. lo pòst plura. In Attica regione fuit Atheniensis ciuitas, liberalium literarū & philosopho
rum mater, qua nihil habuit tota Græcia clarius atq; nobilius. Nam fuit etiam ipso situ spe
ctabilis, fuit uelut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον & refugiū, in quod uicinæ
urbes

urbes bellicis terrorib. aut alijs malis afflictæ con-
fugiebant. Fuit & tutissimū adnauigantium rece-
ptaculum. Fuit totius mundi gymnasiū & uniuer-
sale studium, nec quisquā olim doctus habebatur,
qui non apud Athenas literis operā impendisset.
Strabo scribit Athenis petram fuisse in planicie
sitam, inque orbem circumhabitatam, in qua Miner
uæ templum fuit, eratque in eo templo simulachrum
quòd è cœlo cecidisse credebant incolæ, ubi & per
petuus ignis cum uirginum cœtu fouebatur. Fuit
hæc urbs quoque dicta Cecropia & Mopsopia. Ce
cropia quidē à Cecrope rege, & Mopsopia à Mopso, sicut & à Iano Iaphet filio (ut quidā
scribunt) Ionia, & postremo à Minerua Athenæ. Græci enim Mineruam uocāt Athenam.

Mineruæ.

Minerua uirgo dicitur inuenisse lanificium, texturam et alia multa artificiosa, & propterea
celebris dea habita fuit. Et quia omnia eius inuenta ex ui ingenij atque sapientiæ procedere
uidebant̄, locus fabulæ datus est, ut ex cerebro Iouis genita dicatur. Instaurante Cecrope
Athenarū urbem, subito aqua in quodam loco prorupisse dicitur, & alio loco reperta olea
arbor. Super quibus prodigijs scilcitatus Apollo Delphicus, quid intelligendum quid fa-
ciendum foret, respondisse fertur, quòd olea Mineruā, aqua uerò Neptunū significaret, am
bo consobrini, ambo dij, essetque in ciuium arbitrio, ut ex alterius duorū deorum nomine ci
uitas uocaretur. Congregatis omnibus utriusque sexus hominibus, uiri adhæserunt Neptu-
no, mulieres uerò Mineruæ, quæ & obtinuerūt, ut ex Mineruæ nomine appellaret̄. Poëtæ
uerò dicunt, Neptunum & Mineruam Athenas condidisse. Et cū de nominis impositione
inter eos fieret altercatio, dijs reliquis præsentibus, fit inter eos conuentio, ut qui percussa
terra laudabiliorem produceret effectū, urbi nomen imponeret. Neptunus autē tridēte suo
percussa terra, equum produxit, belli omen. At Minerua hasta proiecta oliuā produxit, pa
cis arborem. Quæ quoniam utilior eorum iudicio uisa fuit, ex suo nomine Athenas dixit.

Figmēta poëtarū de Athenis.

Fuerunt itaque Athenienses non aduenæ, neque passim collecta populi colluuies urbi dedit
originem, sed in eodem nati solo quod incolunt, & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi
lanificij & olei usum docuere, arare quoque & serere frumenta glande uescentibus monstra
uerunt. Literæ certe ac facundia & hic ciuilis ordo disciplinæ ueluti templum Athenas ha
bent. Tulit quoque Cecrops tres leges in mulieres ad Neptuni placationē, quem illę post-
posuerant suo suffragio Mineruæ. Videlicet ne ulla unquam mulier Senatum ingrederet̄,
ut nulla earum proles maternū nomen accipiat, & ne quis eas Athenienses sed Atticas di-
cat. Referunt̄ Athenienses in Peloponneso 12. possedisse urbes, totidemque in littore mino
ris Asiæ condidisse, inter quas omnium pulcherrima fuit Ephesus, quam totius Asianę Io-
nię regiam cōstituit Antiochus. Draco primum Atheniensibus leges conscripsit, deinde

Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarū magnitudinem
abrogatis, omnibus enim ferè legibus quas Draco tulerat, pœ-
na erat morte diffinita, ut etiā qui ocij & desidiæ essent conuicti
capite plecterentur: aut qui olera fructusúe in alieno prædio le-
gisset, eodem puniret̄ supplicio quo & parricidæ. Vnde Dema-
des dicere solebat, Dracone̅ non atramento sed sanguine leges
scripsisse. Solon itaque uetuit lege, ne parricidij affectatæque ty-
rannidis damnati magistratū caperent: Nec hos solum ab hono
rum petitione exclusit, sed eum quoque qui orta in ciuitate sedi-
tione, neutrā partium secutus esset: mali ciuis esse ratus cum pro
prias rationes in tuto collocarit, nulla communi cura sollicitu-
dineúe teneri. Habuit nec minus admirationis illud, ut fœ-
minæ quæ uiros parum ad rem uenereàm idoneos sortitę essent,
unum quem uellent ex mariti propinquis impunè admitterent. Ploratus & lamentatio-
nes in alieno funere sustulit. Nec subsidia alimentaúe ulla filius pati deberet, à quo non es-
set arte aliqua ad usum uitæ institutus. Qui illegitimo essent thoro procreati, neu parentes
alerent. Qui enim meretricio non abstinet congressu, is perbelle demonstrat, se non libe-
rorum procreationi sed uoluptati studere, seque ipsum mercede priuat. Mœchum in adul-

Draco legifer

Solonis leges.

Lex coniugū.

terio deprehensum, impune necari uoluit. Qui uim ingenuæ uirgini intulisset, decem dragmis mulctari. Qui lupū uinctū attulisset, quinq; dragmas ex publico acciperet. Qui lupam, dragmā unā, hoc pecoris illud bouis preciū. Vetus fuit Atheniensiū mos, hāc belluam insectari, quippe quę equè sit pecuariæ rei & agrorū cultui infesta. Eorū liberos qui in prælijs occubuissent publicè nutriēdos, erudiēdosq; pręcepit, quo sanè animati singuli fortiter ac strenue in bello dimicarent. Voluit etiam ut is qui oculos in bello amisisset publice aleret. Præclarè & illud statuit, curatorem cū pupillorū matre non habitare. Cauit præterea ne is fieret curator, ad quē post pupillorū obitū substātia spectaret. Et qui alteri unum oculum erueret, ei ambos erui debere. Et quæ non posuisti ne tollas, si quis secus facit capitale esto. Principem, si ebrius deprehensus esset, morte mulctandum. Athenienses ut dies secundum Lunæ cursum agerent monuit. Ex omni genere frugū mel & cerā extra Atticos fines asportari permisit. Nullum ciuitate donari nisi opificem, qui cū tota domo se Athenas cōtulisset, aut perpetuo exilio natali solo pulsus esset, censebat. Cæterū pręclara Athenarū urbs quæ olim muris naturalib. ædificijs, armis, opibus, uiris, prudentia atq; omni sapientia florentissima fuit, nostro tēpore parui oppidi gerit speciē, uocaturq; Sethina. In eo tamen saxo, quo uetustū Mineruæ tēplum fuit, arx est, per omnem Gręciā nominata, tum operis magnitudine, tum difficultate oppugnationis.

Delphicum oraculum.

Agamedis opus.

IN Phocide duę olim fuerunt celebres ciuitates, scilicet Elatea & Delphica urbs sita iuxta montē Parnassum in fundo saxoso, quam mons asperrimus aliaq; adiacētia saxa tuent à quocūq; hostili incursu. Templum autem Apollinis Delphici olim positū fuit in monte Parnasso in rupe undiq; impediente, ubi & ciuitatē frequentia hominū fecit. Qui ad affirmationem maiestatis undiq; concurrentes, in eo saxo cōsedere. Atq; ita tēplum ciuitatēq; non muri, sed pręcipitia, nec manufacta sed naturalia pręsidia defendebāt, prorsus ut incertū sit, utrū munimentū loci an maiestas Dei plus hic admirationis habuerit. Alij tamē scribūt constructum ibi nobilissimū & celebre Apollinis tēplum & adytum quinq; tantum constans lapidibus, opus Agamedis & Trophonij. Media saxi rupes in formā theatri recessit. Quamobrem & hominum clamor, & siquando accidit tubarum sonus, personantibus & resonantibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorq; quàm edebatur resonare solebat. Quę res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei admiratione stupentibus plerunq; afferebat. In hoc rupis anfractu, medio fermè montis altitudine planicies exigua est, atq; in ea profundum terrę foramen & officina Satanæ. Ex eo enim frigidus spiritus in quodam uelut uento in sublime expulsus, mentes uatum in uecordiam uertebat, impletosq; non Deo, sed satana responsa dare cogebat. Incubabant autem foramini uirgines, sacerdotes & Pythij uates, alienatiq; à sensu, de interrogatis responsa dabant. Multa igitur ibi & opulenta regum populorūq; uisebant munera, nedum ex Græcia uerum & ex toto fermè terrarū orbe oblata, quæ sui magnificētia reddentiū uota gratā uoluntatem & dæmonum responsa manifestabant. Hunc immensum auri & argenti thesaurum nemo mortalium audebat inuadere, adeò māmonæ princeps illi custodiendo incubuit & homines in superstitione continuit. Cum Xerxes rex Persarum direpturus Græciam, magnam uim hominum in eam transtulisset, contendissetq; Apollinis templum spoliare

Officina Satanæ.

llare, in maximum uenit periculum. Nam deuoluebantur è monte in eius exercitum duo saxa cadebantq́ ignita spicula cum horrendis tonitruis è cœlo, & qui conscenderant montem ceu insani præcipitabant de monte, interieruntq́ tunc machinatione dæmonis, ut Trogus scribit, quatuor millia hominum. Idem euenit Gallis sub duce Brenno, quum niterētur conscendere hunc montem & dispoliare Delphicū templum. Nam per excitatum terræmotum cadebat in exercitum portio montis, quę multos interemit, deinde insecuta est horrenda tempestas, tonitrua, fulmina & grando, unde bona pars exercitus sternebatur, ut cogerentur abstinere à sacrilegio. Brennus quoq; dux grauiter læsus & dolorem uulneris ferre non potens, ex impatientia sibiipsi pugione mortem cōsciuit. Delphici uerò liberati ex illa necessitate, laudauerunt Apollinem Deum suum. Sic ergo diabolus apud infideles potest aëris tempestates quo uult uertere, quo illos in errore & falsa religione contineat. Cæterum Apollo Delphicus fuisse dicitur medicinæ repertor & uirium herbarum primus cognitor, fuit autor carminis, præses uaticinij: item habuit peritiam sagittandi & chordæ uocalis. Nam cytharam reperit. Vnde post mortem Deus habitus est, & à Poëtis Phitonis et sapientiæ Deus appellatus.

Galli obtruntur lapidibus.

Apollo Delphicus.

MACEDONIA.

QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uersa, in qua Dyrrachiū & Apolloniā fuisse constat, non incelebres prisco seculo ciuitates. Putāt autem hoc genus hominum ex Albania quondam uenisse, quæ uicina Colchidi in Asiatica Scythia memorat̄, ut sæpe barbararū inundatio nationum Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. Habuit Gregorius Scanderbechus hæreditatem suam in hac prouincia, qui ætatem penè omnem pręter paucos annos pueritiæ quibus sub Turca militauit, in armis pro Christi nomine pugnando consumpsit, solusq́; quodammodo regionem illam sub euangelio Christi continuit. Velona in Albania non magna ciuitas est in portu maris sita, qua breuissimus est in Italiā traiectus. Dicta fuit Macedonia olim Emathia, à quodā rege Ematho, habuitq́; initio angustos terminos, sed uirtute suorum regum & gentis industria subactis finitimis ita ampliata est, ut centū quinquaginta populos tenuerit. Protenditur autem inter duo maria, Aegæum Adriaticum & latus eius meridionale protegunt terga Thessaliæ atque Magnesiæ Epirus quoq; Macedoniam attingit & Illyrica terra altera Meridiē, altera Septentrionalem excipiens. In Adriatico littore Dyrrachiū uetus ciuitas iacet, Epidaurus antea edicta. Nec procul infra terram Apollonia fuit, optimis instituta legib. & Augusti Cæsaris, qui Gręcas ibi dicit literas, studio memorabilis. In altero littore Thessalonica est, potens quondam ciuitas, quā cum epistolæ Pauli apostoli, tum magni Theodosij præceps atque implacabilis ira famosam reddidere. Indignatus enim ob cęsos in ea iudices, aliquādo clemētissimus Imperator, uniuersum urbis populum trucidari mandauit, undecim millia hominū cęsa traduntur. Nō tulit Ambrosius Mediolanensiū pōtifex tam immanè facinus incorreptū. Imperatorē ab ingressu ecclesiæ prohibitum subire pœnitentiam cōpulit. Nec maximus princeps pastoris subire iudicium recusauit. Fuit autem hæc ciuitas olim situ eximia, aggeribus, fossis, mœnibusq́; egregie munita. In muris frequentissimæ turres, æquis inter se spacijs disiunctæ, ędificiorū mira elegantia. In singulis urbis regionibus templa, uetustate, donarijs, religione item & sanctitate augustissima. Cumq́; optimis legibus esset instructa Thessalonica & rerum omnium beatissima copia floreret, in Andronici manus hereditaria sorte peruenit. Is odio fratris sui Ioannis, ad quem totius regni administratio delata fuerat, Thessalonicam Venetis tradidit. Venetis Amurates Turca eripuit, qui & reliquam Macedoniam usq; ad montes Peoniæ & quam modo Albaniam uocant, imperio suo subiecit. Mira rerū mutatio & fluxa humani imperij gloria. Hæc est Macedonia, quæ duobus inclyta regibus, Philippo & Alexandro, Gręcia Thraciaq́; subiecta, imperium protendit per Asiam usque in Indiā, & hodie Turcarum genti subiecta tributum pendere & iugum ferre miserrimū cogitur. Sed ut redeam ad Thessalonicam, illa nostro æuo amplissima quoq; est ciuitas, maior etiā Adrianopoli, sed minor Cōstantinopoli: in qua triplex hominū uiuit secta, Iudæorū scilicet Christianorū & Turcarū, maior tamē est numerus Iudęorū, qui ibi exercent mercimonia, & ut audio tanta est eorū multitudo ut ibi habeant 80. synagogas. Ipsi deferūt circa pileos ligamina seu sindones, aurei coloris, Christiani uerò cęrulei & Turcæ albi coloris sindones, atq; in hunc modum internoscuntur ad inuicem.

Albania.

Scāderbechus

Emathia.

Dyrrachium.

Thessalonica.

Bellum Macedonicum sub Philippo rege.

PRincipio regni Macedonici, bella ueluti cõspiratione quadã ad opprimendã Macedoniã multatũ gentiũ uno tempore confluebant. Et quum Philippus omnibus par esse non posset, alia interposita pactione cõponit, alia redemit. Primũ illi cum Atheniensibus certamen fuit, quos per insidias uicit. Post hos bellum in Illyrios transfert & urbem Larissæam capit. Hinc Thessalos improuiso expugnat, gestiens robur Thessalorum equitum exercitui suo adiungere, unumq; corpus equitum & pedestrium facere. Quibus rebus feliciter actis, Olympiada regis Molossorũ filiã duxit uxorẽ, ac deinde Methonam urbem (hodie Modonã) expugnãs, iactu sagittæ dextrũ oculum amittit, & nihilominus pacem deprecãtibus dedit, mitisq; etiam aduersus uictos fuit. Philippus itaq; ueluti è specula quadã libertati omniũ insidiatus, dũ contentiones ciuitatũ alit, auxiliũ inferiorib. ferẽdo, uictos pariter & uictores subire seruitutẽ coẽgit. Huius mali causa & origo Thebani fuerunt, qui cum rerum potirentˉ, uictos armis Lacedæmonios & Phocenses apud cõmune Græciæ conciliũ accusauerunt. Lacedæmonijs crimini datũ quòd arcẽ Thebanam induciarũ tempore occupassent, Phocensibus quod Bœotiam depopulati essent. Phocenses præterea cum agris, liberis & coniugibus priuarentˉ, desperatis rebus templum Apollinis spoliarũt auro & pecunia, conductoq; milite, bellũ Thebanis intulerunt. Cum uerò Atheniens. & Lacedæmonij Phocensib. auxilia mitterent, Thebani & Thessali Philippum regem eligunt ducem. Igitur Philippus quasi sacrilegij nõ Thebanorum ultor, iubet omnes milites sumere coronas laureas, atq; ita ueluti Deo duce in prælium pergit, Phocenses in fugam uertit, pœnasq; uiolatæ religionis sanguine & cædibus infert. Incredibile quãtũ ea res Philippo apud omnes nationes gloriã pepererit, habebatq; dijs proximus, quòd per ipsum deorum maiestas fuerit uindicata. Sed nec Philippus melioris fidei aduersus socios fuit: nã eas ciuitates quorũ dux fuerat hostiliter diripuit, nec deorũ tẽplis pepercit. Inde in Cappadociã traijcit, ubi bello pari perfidia gesto, uniuersam prouinciã regno Macedoniæ adiũgit. Cõtigit etiã quòd duo reges Thraciç fratres eũ disceptationũ suarũ iudicẽ elegerunt, sed Philippus ad iudiciũ ueluti ad bellum inopinãtibus fratrib. instructo exercitu uenit, regno utrũq; nõ iudicis more, sed fraude latronis spoliauit. Quo facto, Græcos orbis terrarũ uindices, discordia extrema laborantes, fraude circũuentos sibi subijcit, atq; ita ex multis gentibus & nationibus unum regnum populumq; constituit, Sed nec à proximis manus abstinuit. Siquidem Arisban regẽ Epiri affinem regno pepulit: deinde regem Scytharũ in prælio uicit. Tandem cum Philippus nuptias celebraret Cleopatræ filiæ regis Epiri, & ad ludorũ spectaculum medius inter Alexandrum filium & generum procederet, Pausanias nobilis Macedo, adolescens, regem in angustijs & in ipso transitu obtruncat. Creditum est ab Olympiade regina & matre Alexandri immissum fuisse Pausaniã, quia illa doluit suum repudium & sibi prælatam Cleopatrã. Alij de morte eius aliter loquuntur, nempe quòd in absentia Alexandri Pausanias cõiuratione facta Philippũ inuaserit, multisq; cõfoderit uulneribus, Alexãder aũt uictor, rediens ex Armenia & inueniens patrem uulneratum & adhuc spirantẽ, iussit Pausaniã adduci, tradiditq; gladium in manũ patris, quo eũ feriret. Quo facto, Philippus iam moriturus ait: Nihil est quod me contristet, ultus enim autorẽ iniuriæ libẽs morior. Fuerat aũt Philippus rex armorũ q̃ conuiuiorum studiosior, inter quotidianas rapinas semper inops erat, eratq; in eo misericordia & inuidia pariter. Erat blandus & insidiosus, amicitias utilitate non fide colebat, eloquentia insignis.

Philippi clementia.

Philippi uersutia.

Philippus rex obtruncatur.

Alexander Macedo obtinet monarchiam.

PHilippo rege mortuo, succedit in regno filius eius Alexãder, cognomento magnus, cœpitq; potenter expugnare Asiam, idq; tanta uelocitate, ut transuolando potius q̃ gerendo peregerit id quod fecit. Quod si moratus fuisset, fortunam fortasse mutasset. De egregijs factis eius, infrà in Asia multa sum scripturus. Vt autẽ hic obiter cõmemorẽ quid egerit, meminit uetustas, illũ traiecto Bosphoro primũ occupasse Sardin ciuitatẽ, deinde Miletũ, minorẽ Asiã, Armeniã, Iberiã, Albaniã, Syriã & Aegyptũ. Transcẽdit quoq; insignes mõtes, Taurũ & Caucasum, deuictisq; Medis & Persis, uenit tandẽ in Italiã, extrema orienti

orientis regionem: nec ullum non disquisitũ præterijt locum. Vbicunq; audierat fuisse Liberum & Herculem, illuc quoq; se recepit. Duxit etiam secum præclari ingenij uiros, magnos philosophos, præsertim Callisthenem, &, ut quidam sentiunt, Aristotelem præceptorẽ suum. Nocuit tamen Callistheni immodica libertas grauitasq; inuisa regi, quum haudquaq; maleassentantiũ accommodatus esset ingenio. Nam cum Alexander ex Persico bello elatus, superbè regio more adorari uellet, recusauit id Callisthenes, palam dictitans, eum non adorandum esse: quæ res illi & multis exitio fuit. Siquidem Alexander criminatus est Callisthenem conscium esse cõiurationis, atq; ideo eum truncatis membris, abscisis auribus ac naso labijsq; deformatum, cum cane in cauea clausum circumferri iussit, diuq; tortum tandem necauit. Cum ergo Persæ & Medi monarchiã habuissent ducentis & uiginti annis, & Alexander superasset Darium Persarum regem, translata est monarchia ad Græcos. Sed non diu permansit in ea regione. Siquidem extincto per uenenum Alexandro postq; duodecim annis rerum potitus fuerat, imperiũ eius scissum est in multa particularia regna. Ptolemæus regnauit in Aegypto, Antipater in Græcia, Seleucus in Syria & Babylonia, Cassander in Lycia & Pamphylia &c. Interim tamen Romanum regnum supra modum creuit in potentia & fastu. Est in Macedonia ciuitas insignis, quæ hodie Scopia appellatur, distans à Thessalonica itinere trium dierum, ubi tres commorãtur sectæ hominum, Turcę, Iudęi & Christiani: maior tamen est numerus Turcarum. Hinc nõ procul distat Olympus mons, qui tantopere celebratᷓ à poëtis, quòd uertex eius attollatur ultra nubes, & accolæ summitatẽ eius uocãt cœlum. Construxerunt olim gentiles in summo fastigio eius altare, consecraruntq; Ioui. Scribit Solinus summitatẽ eius esse extra tẽpestatem aëris, nam non est ibi pluuia neq; uentus, id quod probatum esse aiunt perscripturam in sabulo factam & post annum illæsam repertam. Sunt etiam qui aiunt hunc montẽ eleuari in altum decem stadijs. Cæterum in Cypro signatur quoque Olympus unus, & alius apud Mysos, ad cuius radices asserunt Prussam ciuitatem cõditam, & tertius ad mare rubrum, haud longe ab Heliopoli oppido. Itẽ mons Athos inter Macedoniam & Thraciam situs, miræ altitudinis, ut usq; ad insulam Lemnon spacio trecentorum stadiorum umbram porrigere dicatur, & quicquid in uertice eius arenæ inscribitur nulla iniuria aëris (quæ ibi non est) obliteratur. Herodotus scribit Xerxem hunc hominem iussisse intercidi, ad mare recipiendum in fossam tantę latitudinis, ut duæ triremes illac simul trãsire possent, quod non necessitatis gratia fecisse fertur, sed ut potentiæ suæ monimentum posteritati relinqueret. Aiunt etiam mare iuxta hunc montem tam sæuum esse, ut quadam uice de exercitu Darij regis Persarum ibi submergerentur trecentæ naues, perirentq; uiginti millia uirorum. Fractis enim & mersis nauibus, quosdam uiros mare illisit ad scopulos, quosdam uiuos ad littus eiecit atq; ibi submersit, & qui uiui ad montem peruenerunt, lacerabãtur à bestijs quas mons ille nutrit.

Callisthenis libertas.

Scopia ciuitas.

Olympus mõs.

Athos mons.

De ueneno & Magnete Macedonico.

IN Macedonia inuenitur uenenũ ex fonte Sucistyge profluens, cuius tanta est uis, ut nõ ære, non ferro, non testa contineatur, nec aliter ferri nisi ungula equi potest. Tali putãt

Alexandrum

Alexandrum magnum ueneno olim extinctũ. Habet quoq; Macedonia præsertim regio Magnesiæ, Magnetẽ, qui alio nomine Heracleus lapis & Sideritis appellat. Denominatus aũt fuit Magnes ab inuentore, in Ida repertus. Hic itaq; lapis præ se fert ferri impoliti speciem, & in ferrarijs metallis plerunq; inuenitur, gignitq; eum Hispaniæ regio Cãtabria, insula septentrionis iuxta Lappones, quæ & ex eo nomẽ inuenit. Habet quoq; eũ Germania in multis locis, non longe scilicet à Goslaria in Hercynia sylua, ubi è singulari puteo effoditur: Item in Misnæ montis uena ferraria non longè à Schwartzenberg: item nõ longe à Pele uico, qua itur in uallẽ diui Ioachimi. In Bohemia similiter in metallis ferrarijs ad Lessam pagum. Gignit & Bœotia atq; Troas circa Asiã minorem Magnetem, India quoque iuxta flumen Iudum. Differunt autem in colore, qui aut niger est, aut in nigro cęruleus aut in nigro rufus. Differunt & spissitudine atq; raritate: nam alij toti densi sunt, alij aliqua parte rari & uelut exesi, pumiciq; similes. Differunt uiribus: quidam enim ualide ad se trahunt ferrum, quos mares nominant, aliqui parum ualide, quos fœminas. Meliores non inueniuntur quã in Aethiopia, qui etiam in pondere argento coæquant. Qui iuxta Troaden fodiuntur, nigri sunt & non boni. Et qui in Macedonia, sunt etiam nigri sed meliores Troianis. Optimus Magnes non modo ad se trahit & tenet ferrum, sed uim suã in id ita transfundit, ut possit aliud ferrum quod appositum fuerit apprehendere & tenere. Vnde cum ad se traxerit circulum ferreum, cum eo sic communicat uim suam, ut alium circulum iuxta positum tenere possit, atq; is rursum alium, quo sane modo uidemus quandam quasi catenam ex eis fieri. Astringitur tamen primus circulus arctius & postremus remissius. Magnes nõ allicit ad se ferrum si fuerit rubiginosum aut impurũ, aut oblitum allij ceparumue succo, nec uerò minus Adamas eius uiribus resistit. Si enim iuxta ferrum ponitur, nõ potest id Magnes ad se allicere: aut si traxit, quàmprimum Adamas fuerit appositus, ipsum dimittit. Quin etiam Magnes si diu ferro aut eius uena careat, aliquam uirium iacturam facit: quod ne fiat, squama ferri aut limatura eius est obruendus.

Heracleus lapis.
Vbi Magnes inuenitur.
Qui melior Magnes.
Magnes uim suã communicat ferro.

Thessalia.

INter Macedoniam, Epirum & Atticam comprehenditur Thessaliæ regio, quã dicunt esse campum maximũ ac curuum undiq; montibus cinctũ. Nam habet ab oriente Ossam & Pelion, ab occasu Pindum, à quo Peneus, amnis egreditur, ab aquilone Olympum & à meridie Othryn. Sortita est hoc nomẽ à Deucalionis filio, antea Myrmidonia dicta. Fuit enim locus sterilis, ac saxis excisis cauernosus, quapropter coloni sub terra habitarunt more formicarum, spacium frugibus & agricolationi relinquere uolentes, parcentes etiam coctilibus lateribus, ne tellurem absumerent. Hæc regio olim sub Attica fuit comprehensa, atq; prius Aemonia ab Aemone rege, & Pelasgia atque Hellas dicebatur. Strabo scribit dictã fuisse priscis seculis Pyrrheam à Pyrrha Deucalionis uxore. Ibi Deucalionis tempore ingens imbrium illuuies maiorem partem populorũ Thessaliæ absumpsit, paucis, qui ad montium culmina sese receperant, conseruatis. Inter quos Deucalion Parnasum petierat, ratibusq; ad se confugientes per summa Parnasi iuga benigne fouebat: propter quod dictus est genus humanum reparasse. In Thessalia sunt 24. montes, olim quidem continui, sed per terræmotum disrupti, qui fabulose per Herculem secti feruntur. Addita est postea fabulæ fabula, finxeruntq; poëtæ Gigantes congessisse undiq; in hũc locum montes & saxa, quibus uoluerunt Iouem exturbare è cœlo. Fit etiam nonnunquam in hac regione, ut magni imbres & resolutæ niues, ossa maxima & quæ non multum minora sunt quàm hodie proceritas sit humanorum corporũ effodiunt, unde facile colligit, quondam Gigantum ibi fuisse uel habitationem uel sepulturam.

Aemonia.
Pelasgia.
Hellas.
Deucalionis diluuium.
Gigantum habitatio.

Epirus.

EPirus quæ olim à Molossis populis Molossa dicta fuit, regio est Græciæ, in qua olim Pyrrhus regnauit, ab ortu Achaiam habens, ab occidente mare Adriaticũ & à septentrione Macedoniã. Hodie aũt cum maxima Macedoniæ parte Albania dicit. Quondã urbib. populisq; fuit frequentiss. sed à Rom. subacta, cum sępius deficeret, penè in solitudinẽ est redacta. Oram huius terræ maritimam felicem & uberẽ tradidere, multæq; olim urbes &

Epirus olim hodie Albania.

& oppida in ea fuerunt, sed propter populorum rebelliones, quibus cum Romanis contenderunt, prouincia est uastata, ut iam quoque diximus. Apud Epirum Actiaca pugna late memorabilis cõmissa est, in qua cæsar Augustus Antoniũ nauali prælio uicit & simul Aegypti reginam Cleopatrã. Nam & ipsa huic certamini præsens fuisse dicitur. Ob quam rem uictor Augustus in Ambracio sinu urbem condidit, eique uocabulum indidit Nicopolim, id est, uictoriæ ciuitatem. In ea regione fuit Apollonia nobilissima ciuitas, ad quam missus Octauianus, postea Augustus adolescens ut literis uacaret & in militia simul instrueret, quoniam turmæ equitum ex Macedonia aduentantes hic exercitabantur. Peruenit dominium huius prouinciæ tandem ad Imperatores Constantinopolitanos, & deinde eorum concessione ad Despotos, familiam quandam magnam Epiri, sed quam Turca Amurates expulsis Christianis principibus ante quadraginta annos sibi subiugauit.

Actiaca pugna apud Atticum promontoriũ.

Creta seu Candia.

Creta quæ & Candia, insula in mediterraneo mari centum urbium fama clara, in longitudine habet ducenta septuaginta millia passuum, in latitudine uerò quinquaginta millia. Circuitus eius quingenta octoginta octo millia passuum complectitur. Dicta est primum Cureta ab habitantibus Curetibus, & per syncopam Creta, atque à Candia metropoli hodie appellatur Candia. Eam in potestatem redegit primus Romanorum Metellus Creticus, & deinde sequentibus temporibus sub Imperatoribus Constantinopolitanis diutius fuit: postea concessa Bonifacio Montiferratensi, à quo demum Venetis magno diuendita fuit anno 1144. In Candia metropoli prætor Venetus ius dicit, ubi & portus est. Insignes in ea urbes antiquæ sunt Cortyna, Cydon, Gnosus, Minois regia, ubi Minos nouem annos regnauit, & Ida mons, omniũ qui in ea sunt celeberrimus & qui celsissimo assurgit uertice. Tota insula plena est mõtibus & uallibus, habetque multas syluas, & maxime Cupressi per insulam intensum spirãt odorem. Scribit Plinius, quondam in Creta montem quendam terræmotu concussum detexisse corpus humanum, quod 40. cubitos habuit in longitudine. Cui simile est quod scribit Sabellicus, ante paucos annos effossum in Creta craniũ humanũ, magnitudine dolij mediocris, quod ubi contrectari cœpit, redactũ fuit in fauillã. Scribunt præterea Strabo & Plinius, nullũ in Creta animal noxiũ esse, serpentẽ ibi nullũ, nullam noctuã, caprarũ copiam, nullum ceruum. Optimi uini feracissima est insula, quod Creticũ uocãt, & ab alio loco Maluaticũ, accepta scilicet denominatione à Malua monte, quẽ in Chio insula sitũ puto, iuxta Amisiæ oppidũ. Habuit præterea Creta à principio incultũ hominũ genus. Radamãthus Iouis ex Europa filius eos ad mansuetiores uitæ ritus perduxisse narratur. Sequutus inde Minos, qui equitate & iustitia adhuc magis excoluit. Plato autor est, Lacedæmonios & alias uetustissimas

Cureta. Creta. Candia.

Abundant cupreßi in Creta

Vinũ Creticũ.

Græcię

Grȩciæ ciuitas hinc sibi leges instituta quæsiuisse. Optimum gentis statum euertit primo tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fundus terrȩ in hac insula feracissimus esse dicitur frumenti & pascuosus, profert etiam saccarum. Hoc malum habet, si mulier aliqua dentibus aut unguibus hominum læserit, mori perhibent sauciatum. Prope Cortynam ciuitatem labyrinthus fuit, cuius dicunt adhuc extare uestigia. Fuit opus arte maxime spectabile. Aegyptius tumen labyrinthus fuit omnium maximum & potentissimum humani ingenij opus, unde exemplar sumpsit eius, quem in Creta fecit Dædalus, cẽtesimam tantum portionem accipiens de Aegyptio labyrintho, sed formosior omnium fuit, perplexis parietibus. Plinius scribit uesanam fuisse dementiam, quæsisse gloriam impendio nulli pro futuro, præterea fatigasse regni uires, cũ tamen laus maior artificis esset. Mons erat effossus ac undiq; concauus, una tantum & angusta uia adibatur. Dux loci peritus præcedebat cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monstrando.

Labyrinthus.

Euboea siue Nigropontus.

HAec insula est in Aegæo mari, Bœotiȩ, admodũ uicina, à qua euripo angusto maris portu separatur, ut etiã insula continenti ponte iungatur. Vocata fuit ante multa tempora Abantis ac deinde à prȩcipuo eius monte, Ocha, & postea Hellopia. Scribit Strabo duos amnes esse in Nigroponto, Cerum & Neleum, diuersarũ naturarum. Nam si animalia ex uno potent, albescit pilus eorũ, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Habuit insula quondã duas insignes ciuitates, Chalcidẽ & Erethriam. Vtriusq; mœnia Troianis temporibus antiquiora Athenienses posuisse dicũtur.

Abantis Ocha.

Heliopia.

In Chalcide Aristoteles philosophorũ omniũ princeps mortuus est. Is Nicomachũ medicæ artis professorrm patrẽ hubuit, prima ȩtate in Macedonia enutritus, sed cum adoleuisset transtulit se Athenas, ubi Platonem 20. annis audiuit, & nullam reliquit scientiã, quam non perfecte attingeret. Vocatus aũt à Philippo rege in Macedoniã, decem fermè annis Alexandrũ instituit. Alexandro uerò in Asiam profecto, redijt Aristoteles Athenas, docuitq; cum magna gloria. Tandẽ cõmuni philosophorũ inuidia accusatus, quòd nõ rectè de dijs sentiret, metuens periculum, abijt in Chalcidem, ibiq; reliquũ uitæ transegit. Scripsit autem tam mira de natura, ut miraculum in natura fuisse dicatur. Fuit paruus, gibbosus & male formatus, balbutiensq; sed diues, ut qui socius & prȩceptor & secretarius Alexandri esset. Reliquit libros supra trecentos, uixitq; sexaginta duobus annis, alij scribunt, sexaginta tribus, in Chalcide mortuus.

Aristotelis effigies.

Aristoteles paruus.

Cyclades insulæ.

CYclades insulæ sic dictæ sunt, quòd circa Delum earum clarissimã in cyclum seu orbem sitæ sint. Numerantur aũt in Mari Aegeo quinquaginta tres. Has alij penè innumerabiles faciũt, quȩ omnes partim in Venetorum partim in Turcarum uenerunt potestatem, magnaq; ex parte nomina mutauerunt. Antiqua nomina sunt, Samus, Samothracia, Imbrus, Pathmos, Anaphe, Tenedos, Co, Chius, Tenus, Thasus &c. In Pathmum fuit relegatus Ioannes Euangelista, fuitq; antea uocata Posidium, hodie uerò appellatur Palmosa. In Amatho foditur metallum, in Anticyra crescit ellebolus, & in Chia mastix. Aliæ appellantur hodie his nominibus, Sdile, Tinon, Andre, Zea, Fermene, Siphano, Milo, Nio, Amurgo, Pario, Nicosia, Heraclia, Zinaraui, Leuita, Micasp. Nicaria, Iero, Calamo, Stampalia: Sant Erini, Namphio &c.

Mastix.

Delos,

Delos, ut diximus, inter omnes principatum tenet atq; medium locū, ubi Apollo & Diana dicuntur nati, unde insula à gētibus sacra habita est, tantaq; in religione fuit, ut ne Persæ quidem, quum bellum toti Græciæ, dijs, hominibusq; indixissent, & mille numero nauium classem ad Delum appulissent, quicquā conarentur aut uiolare aut attingere. Continet autem hæc insula in circuitu suo quinque millia passuum. Andros uerò insula habet in suo circuitu 93. millia passuum. In Delo olim singulare emporium fuit seruorum empticiorum, ut etiam aliquot millia captiuorum certis diebus illuc ducerentur ad distrahendum, præsertim postquam Romani deleuerant Carthaginem & Corinthū & ingentes diuitias corrasissent, opusq; haberent multis seruis, quos omnes in Delo emerunt: per quod piratis in mari fenestra aperta fuit, ut passim grassarentur, homines quosq; caperent & ad forum Delium transmitterent. In Paro insula gignitur marmor candidissimum, quod Lychnium uocant, eo quòd ad lucernas effoditur. Naxos quæ & Strongile & Dionysias, olim Bacho sacra hodie presulem metropolitanum habet & ducem è gente Veneta. Scyrus insula clara Homeri sepulchro. Nisyrus insula uinum fert laudatissimū. Giarus in mari Cretico, asperitate situs & cœli inclementia infamis. Sunt in ea mures, quæ letalem inferunt morsum: ita ut ferrum usq; rodant, arborem si attingant aridam reddunt. Therasia hodie Sanctorinū, cui dux idem ac Naxo presidet, è gente Veneta. Carpathus insula tetrapolis est, quarū una Nisyrus appellat. Quidā uolunt eā dictā Porphyrin, à purpurarū frequentia. Fert etiā ferrū. Ceos, Cea et Cia, una insula duas habet ciuitates, Cartheam & Iulidem.

Delus. *Parius lapis.* *Mures mordaces.*

Thracia.

THracia quæ hodie Romania, à Thrace Martis filio, siue asperitate sic dicta, τρα-χὺ enim asperū dicitur, regio est nec cœlo nec solo, ut Pomponius scribit, nisi ubi mari uicinior est, satis fœcunda temperataq;: frigida est, & eorū quę seruntur maligne admodum patiens, raro usquam pomiferam arborem, uitem frequentius tolerat, sed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora obiectu frondium cultores arcuere. In ea quondam urbes celebriores fuere Apollophania, Enos, Nicopolis, Byzantium, quæ postea à Constantino Constantinopolis dicta est, & in maius aucta, gloriosissimi imperij sedes & orientis totius caput delecta, Perynthos, Lysimachia, Calipolis: amnes uerò Hebrus, Nestos, Strymon: Montes Hemus, Rhodope & Orbelos. Homines habet feros, asperos & numerosos, adeò, ut si, aut unius imperio regerentur, aut idem sentirent, ut historiæ pater Herodotus opinatur, inexpugnabiles forent, & omnium gentium multo ualidissimi, sed quia arduum hoc illis est & nulla ratione cōtingere potest, ideo imbecilles sunt. Sunt tamen moribus ac opinionib. cōsimilibus imbuti, præter Getas & Thrausos, & qui supra Crestonas incolunt, ex quib. Getę se nō mori persuasum habuere, sed ad Zalmoxim Deum suū post fatum migrare. Fuit hic Zalmoxis homo Pythagorę quondam

Byzantium. *Zalmoxis.*

quondam discipulus, qui in patriam reuersus quum animaduerteret Thraces male uiuere & inscitè, ipse edoctus Ionicum uiuendi genus & mores, ipsis leges dedit, docuit atq; persuasit popularibus eas seruantibus post obitum ad se in eum locum ire, ubi superstites omnium bonorum compotes essent, per hoc deitatis opinionẽ consecutus, è Thracum se conspectu subduxit atq; euanuit, maximo sui post se desiderio relicto. Thraces dum tonat fulguratq; in cœlum sagittas excutiunt, Deo minitantes, quòd nullum alium præter suũ esse arbitrentur. Trausi uerò circa natalitia suorum atq; obitus hoc faciunt: edito puero propinqui circumsedentes cum ploratione prosequuntur, recensentes, quascunq; necesse est illi, quòd uitam ingressus sit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum per lusum atq; lætitiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus, in omni sit modo felicitate. At qui supra Crestonas incolunt, ista agunt: Singuli plures uxores habent, quorum ubi quis decessit, disceptatio magna fit inter uxores, quænam dilecta fuerit à marito præcipue: & quæ talis iudicata est & hũc honorem adepta, ea uiris & mulieribus exornata, ad tumultum à suo propinquissimo mactatur, unaq; cum uiro humatur, cæteris uxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducentibus atq; lugentibus: nam id eis dedecori datur. Ociari et ex rapto uiuere pro re honesta habent, contrà agros colere, pro despicatissima. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt, cæruleis oculis ac truci uisu, terrifico uocis sono, annosa ætate. Aedificia modice ab humo eleuata. In regis electione non nobilitas præualet sed suffragium uniuersorum. Populus enim elegit spectatum moribus & inueterata clementia, etiam annis grauem, & cui liberi non sunt. Nam qui pater fuerit, etiam si uita spectatur, ad regendum non admittitur: & si fortè dum regnat pignus sustulerit, potestate exuitur, & sic custoditur, ne regnum fiat hæreditarium. Tum si rex etiã maximam præ se ferat æquitatem, nolunt ei totum licere. Quadraginta ergo rectores accipit, ne in causis capitum solus iudicet. Quod si ipse etiam in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur, no tamen ut cuiusquam manu attrectetur, sed consensu publico rerum omnium ei potestate interdicta, ipse tandem fame pereat.

Thracum ueterum mores.

Qualis habuerint reges.

De mari Thracico.

Mare quod iuxta Thraciam Europam separat ab Asia, multa habet nomina, promontoria, sinus & insulas. Supra Constantinopolim uersus septentrionem appellatᷣ pontus Euxinus, quasi bonũ hospitiũ, quod tamen per contrarium dicitur: nam sunt in mari illo uastissimo loca asperrima & aliena à bono hospitio. Iuxta Constantinopolim uerò contrahitur mare in magnas angustias, quæ sunt ueluti ostium Ponti, per quod Pontus ipse influit in Propontidem, ipsæq; angustiæ uocantur Bosphorus, à bouis meabili transitu sic dictus, nam transitus ille latus est quingentorum passuum siue quatuor stadiorum, quæ faciunt dimidium milliare Italicum, ubi Darius pater Xerxis copias transuexit. Est & Cimmerius Bosphorus, per quem palus Mæotica in pontum defluit, sic dictus à Cimmerijs populis, qui partem eius frigidissimam incolũt. Vnde qui terras frigorib. occupatas habitãt, Cimmerij appellantur. Cæterum longitudo harum angustiarum extenditur uersus Propontidem centũ & uiginti stadijs, hoc est, quatuor milliaribus Germanicis, ibiq; mare rursum in latum diffunditur stadijs quingentis, & in longum protenditur stadijs mille et quingentis, uocaturq; eo loco Propontis. Deinde iterum in arctum coit & stringitur, ut ex Europa traiectus non sit nisi septem stadiorũ, uocaturq; ibi Euripus seu Hellespontus, separans mare Aegæum à Propontide, intermedia fauce. In eius cõtrarijs littoribus duo antiquissima extant oppida, Sestus in Cherosoneso Thraciæ, & Abydus in Asia, quæ potentissimus rex Xerxes olim ponte coniunxit & traduxit septies cẽtena millia hominũ, pedites & equites. Hellespontus nostro æuo appellatus Streto de Callipoli, & duo castella è regione posita uocantur in Turcica lingua Bogazasslar, id est, castra in angustijs maris. Porrò Bosphorus appellatur brachium sancti Georgij. Tauricam Chersonesum incoluerunt post Genuenses Tartari Vlani, superueniẽsq; Mahumetes Turcarum Imperator, ui illam occupauit. Eius ambitus cõplectitur septuaginta millia passuũ, hoc est, 16. uel 17. milliaria Germanica, habetq; ciuitates Eupatoriã & Theodosiam, nunc Caffam, item Solat & Kirchel, & duo castra Mankup atq; Azaw. Ciuitatem Solat appellant Tartari Chrim, atq; insulam seu peninsulam ipsam (habet enim Isthmum) uocant

Mare Euxinũ.

Bosphorus.

Propontis.

Hellespontus.

Pons per mare

Taurica Chersonesus.

uocant Prẹcop. Habitatores eius sępe excursiones faciunt in Rufsiam, Lithuaniā, & Poloniam, & magna inferunt damna. Samos seu Samothracia insula in mari Aegæo, unde Sibylla Samia, atq; Pythagoras philosophus: non parum nobilitatur utriusq; natiuitate, etiamsi quidam id intelligant de Samo insula, quæ sita est in Icarico mari, non longè ab

Samothracia.

Epheso urbe. Pythagoras itaq; toto orbe terrarum clarissimus philosophus, Musicę plurimū doctus fuit, Geometriā omnem perfecit, atq; pondera & mensuras inueniens, Gręcis primùm cōtulit, in numeris exercitatissimus, & in syderea scientia absolute doctus. Hic animas hominum de corpore in corpus transire opinatus est. Erubuit se appellari sapientē, sed philosophū dixit se esse, id est, amatorē sapiētiæ. Eius institutū fuit, ne qs scholas eius intrans, de philosophia ante quinquennium disputaret. Sub Samothracia in Aegæo mari innatat Lemnos insula, ab occasu Athon montē spectans, ab Austro, sed longo tractu, Cretæ opposita est. Est autem maior Samo, habetq; urbem maritimā Myrinam, & Ephestiam mediterraneā. In ea colebat Vulcanus, Deus ignis. Quem cū Iuno peperisset (ut in fabulis fert) cumq; turpem conspexisset, è cœlo in eam insulam deiecit. Vocatur aūt Lēnos hodie Staliminū.

Pythagoras.

Lemnos.

CONSTANTINOPOLIS

Thraciæ metropolis, & totius orientalis Imperij caput, atque hodie Turcæ regia sedes.

INclyta urbs Byzantiū, antea Lygos dicta, à Lacedęmonijs Pausania duce condita est in angustissimo Europæ Asiæq; euripo, quibus Apollinis Pythij oraculo dictū fuit, ut contra cæcos locarent sedes, id est, contra Megarenses, qui omissa locuplete ripa, Chalcedonem sterili solo è regione Byzantij condiderunt. Pisces enim ex Euxino in Propontidem illati, ubi ad Chalcedonense littus incurrunt, territi à candicante saxo, quod à uado ad summa pollucet, aduersum Byzantij promontorium præcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura Byzantij, Chalcedonensibus penuria. Pausanias itaq; hāc urbem reparans, septem annis possedit, ordinauitq; caput Thraciæ & apellauit Byzantium. Post eum uariante fortuna, fuit aliquādo sub Atheniensibus, aliquādo sub Lacedæmonijs, sensimq; rursum collapsa est, usq; ad tēpora Constantini magni Imperat. Tunc ad cōpescendas excursiones Parthorum, quibus Persæ & Parthi Romanum imperium in oriente afflixerunt, animum adiecit Imperator, sedem imperij è Roma in orientē trāsferre, atq; construere imperialem urbem, & eam à se denominare Constantiam aut Constantinam. Deliberās autem de loco ubi conderet huiusmodi urbem, uenit illi in mentem, ad restaurādum atque renouandum Ilium, Troadis olim toto orbe celebratissimam urbem, quam Græci ante aliquot millia annorum destruxerant: sed monitus in somno, ut propositum suum exequeretur in urbe Byzantina, misit ad eum locum, qui contemplarentur situm eius atq; explorarent amnem maris & aëris dispositionem: deprehendensq; locum esse amœnum, aërem salubrem & tēperatum, fundum circa ciuitatē fertilem, portum maris solidū, cœpit ibi extruere magnificentissimā urbem: quā nouis cinxit mœnibus, sublimibusq; ac egregijs ædibus ita exornauit, ut habitaculum deorū potius quàm Imperat. crederetur. Spoliauit Romam & alias magnificas urbes, ut istam ditaret, sicut & diuus Hieronymus scribit, eum ferè omnes denudasse ciuitates, ut nouam Romam adornaret. Fecit construi iuxta mare magnificum & imperiale palatium, deinde ampliauit pomœria urbis, cinxit mœnibus, muniuit turribus, ornauit ecclesijs, nihilq; eorum omisit quæ ad decorem & splendorem eius facere uisa sunt. Erexit in ea statuam marmoream elegātissimam, quam è Roma adduxerat, quæ erat circulis æreis cincta, & stabat super eam imago Imperat. pulchre sculpta, sed collapsa est postea ex terræmotu & confracta. Cumq; Imperator. uellet hanc nouam urbem nominari nouam Romam, & regionem ipsam Romaniam, præualuit uulgus, quod à conditore Constantinopolim eam uocauit. Turcæ hodie uocāt eam Stampolei &

Sedes imperij.

Constantinopol. habitaculum Deorū.

Noua Roma.

Stampolda, id est, ampla ciuitas. Peram uerò è regione Byzantij ab altera ripa sinus maris sitam hodie uocant Gallatam, diciturq́ sinus ille triplo in sua latitudine excedere latitudinem Rhœni nostri Basiliensis, hoc est, duæ illæ ciuitates per iactum bombardæ à se dissident. Vrbs ipsa triangularis est, habetq́ duo latera ad mare & unum ad continentem.

Constantinopolis expugnata & capta à Gallis & Venetis anno 1202.

Alexij crudelitas in fratrē.

ANno salutis 1202. regnante & imperante Cōstantinopoli Isahaco, frater eius Alexius imperio inhians, Imperatorem captum & incarceratum oculis priuauit, usurpato sibi regno. Filius autem Isahaci sceleratas domestici hostis manus effugiens, uenit ad Venetum ducem cōquesturus multa de perfidia & crudelitate patrui, qui Isahacum patrem natu multò maiorem subita ui oppressum, priuatū luminibus, in tetrum coniecisset carcerem. Orauit etiam ut pro ueteri patris sui, in omne Venetum nomen beneuolentia, afflictis rebus suis opem ferret, pollicens si in pristinā fortunam restitueretur, magnum auri pondus & pręmia multa. Mouerunt pueri lachrymæ & tenera ætas ducem & reliquos proceres, qui Venetijs erant, ut Syrię rebus succurrerent, & ad prima ueris signa uersus Byzantium cursum intenderent. Obiecerat Alexius catenā ad fauces sinus, qui inter Byzantium iacet & Peram, ut classis traijcere nequiret, nec dabatur spes oppugnandæ urbis, nisi prius catena discissa esset. Superuenientes autem legati ex Creta insula, uiolento impulsu fregerunt catenā, ingressiq́ sinū continuò urbem terra mariq́ oppugnauerunt, coniectusq́ ignis in urbica ędificia concitauit ingens incendium. Venetis in muros euadentibus & in urbē irrupturis, aduersa ui Græci resistunt, ęgrè urbs prima die est defensa. Nocte quæ deinceps est secuta, Alexius Imperator desperatis rebus, uxore & liberis relictis, occultè fugam occupat. Patefacta Alexij fuga Isahacus solutus de custodia, & Alexius puer in urbem incredibili fauore accipitur & Imperator salutatur. Nec minor inde extitit Alexij cura in exoluenda fide, ut bene meritis ducibus satis faceret pro officio pręstito: sed ingrata ciuitas meliora euertit consilia, irrumpit minaciter in domum Alexij, quasi ille non dubitaret spoliare nobilissimam urbem ueteribus fortunis, pueriliter exponendo in auarissimam gentem & Græci nominis inimicissimā, pecuniā regiā. Timens autem sibi puer ex atroci motu uulgi, mittit ad Bonifacium propinquum suum, rogās ut sibi auxilio ueniret, magnum sibi uitæ periculum instare dicens, daturumq́ se operā, ut porta qua urbem cū expeditis cohortibus inuasurus esset ad tempus pateret. Fuit in his qui eius consilij participes erant, Myrtilis, alij Mursiphum scripserūt, quem Isahacus ex infima plebe ad dignitatem euexerat, qui Alexij consilium aperuit paucis aduersæ factionis: unde factū est, tumultu excitato, Myrtilo suadēte Alexius sese occultaret, Myrtilus aūt per speciem sedandi motus sese imperio ingereret, ac satellitū caterua stipatus in Alexij domum se proriperet, & puerū latitātem, (quē antea ueneno petitū necare nō potuit) eliso gutture propria necarit manu. Quo interfecto constituit Venetos et Gallos pellere armis, fitq́ acris pugna: at Græci magna cęde in urbē pro uictis cōpelluntur. Tunc fœdus inter Venetos & Gallos est ictum & scriptū in fœdere, ut quicquid urbiū, insularū, locorumq́ ex Constantinop. imperio bello quęreretur, dimidium Galli duces haberent, reliquū Veneti. Vrbs inde 68. dies oppugnata & tandem expugnata. Alexius frater Isahaci ubi urbem captā uidit, cum uxore ac pellicibus & magna ui auri intempesta nocte Byzantium reliquit. Cuius fuga posteaquam palàm facta est, ciues ueniam supplices orāt, & patefaciunt portas Venetis atque Gallis. Byzātio recepto in electione Imperatoris expressum est, ut si Gallici nominis Imp. crearetur, Veneti darēt Antistitē. Factū aūt est, ut Balduinus Flandreñ comes Imp. fieret, & Thomas Maurocenus urbis Antistes. Contigerunt ista anno millesimo ducentesimo secundo.

Alexius noctu fugit.

Filius Isahaci stragulatur.

Vrbs secundo expugnatur.

Flandrus fit imperator.

Ciuitas

neoppressus, in portæ angustijs conculcatus cecidit, paludamentoq́ eius cadauer agnitū. Post disturbatos autem bombardarum ictibus muros, fœdeq́ disiectos, captamq́ ui & expugnatam urbem, ne Perenses uicinis opem ferrent, Constātini Imperatoris caput Mahometis iussu abscissum ac palo affixum, per urbem & castra ad ludibrium circumuectum ac gestatum est. Quarto & quinquagesimo obsidionis die, urbs ui summa capta, ingēs cędes ædita, in omnem sexum atq́ ętatem sæuitum: pueri, uirgines, matres ad stuprum raptę, stupra cædibus, cædes stupris additæ. Nihil illicitum toto triduo fuit in urbe. Templum ingēs ac sacrosanctum Sophiæ, Iustiniani Cæsaris opus, spoliatū omni sacra suppellectile ac donarijs sanctorum, omnibus patuit spurcitijs, lupanar factum scortorum & equorū stabulū. Martyrum ossa canibus suibusq́ sunt obiecta, sanctorum imagines luto defœdatæ, ferroq́ laceratæ. Simulachrum uerò Crucifixi tympanis præeuntibus per fora, per plateas, per uicos ex urbe ad castra rapiunt, sputo, luto, iaculis incesserūt: En Christianorū Crucifixum Deum. summis blasphemijs conuicijs per irrisionem inclamitant. Eruti deinde ciuiū thesauri absconditi, quos si in communem usum uertissent, nō triumphasset sceleratus uictor de Christiano sanguine. Triduo itaque misera ciuitas uexata, & cuncta sunt direpta. Inde quicquid regij sanguinis mares fœminæq́ illustres superfuēre, aut inter epulas fœdè iugulantur, aut uictorijs libidini reseruantur. Rirelucas qui post Constantinum Imperatorem in officio secundus erat, cæsa ante oculos maiori filio, altero ad illicitos usos reseruato, in conuiuio ante tyrannum securi percussus est cum alijs filijs duobus illustri probitate adolescentibus, quum supplici uoce tyrannum perfidissimū rogasset, ne castum atq́ pudicum puerum Iacobum, quem abominabilis raptor suę spurcissimæ libidini destinauerat, à parentis complexibus auelleret. Isidorus cardinalis, qui tum Constantinopoli erat, in tumultu primo captus, cùm ueste mutata cognitus non esset, trecentis sese redemit asprīs. Cùm desæuijsset sanguinarius carnifex, conuiuatus & mero præter solitum inebriatus contra legem sui Mahumeti, optimates ciuium, qui in Sophiæ templum confugerant, educti in conuiuio sunt iugulati. Est è regione Constantinopolis ciuitas Pera sita, trans sinum illum, qui utriq́ populo portum efficit, uetus Genuensium colonia, in qua olim Galatę habitabāt: (unde & hodie à Turcis Galata appellat.) hi cognita Byzantinorū clade Mahumeto deditionē fecēre. Muri contra fœdera diruti, bona direpta, fœminæ ac uiri ludibrio habiti, eandem experti sunt sæuitiam, quam Constantinopolitani. Sic itaque concidit uetustissimum Græciæ imperiū, quod 1190. amplius annis steterat, in quo tot principes Christiani floruerunt, tanta religio uiguit, tot diuorum templa, tot sanctorum reliquiæ conditæ erant. Hæc urbs crudeliter est subuersa anno Christi millesimo quadringētesimo quinquagesimo tertio, quinto Calend. Iunias. Accersiti sunt Turcæ primum in Europam à Theodoro Cantacuzeno, quem socer imperio fraudauerat, & dum simulant fallaces Turcæ auxilium se illi laturos, Callipolim & Chersonesum primo, deinde totam penè Thraciam occuparunt atq́ Gręciam. Nec unquam postea Christiani feliciter pugnauerunt cum eis, præsertim apud Nicopolim, quando magna strages Christianorum facta fuit, multi duces capti & Sigismūdus fuga euasit, anno scilicet 1396. Similiter anno millesimo quadringentesimo tricesimo nono sub Alberto quinto, quando penè omnes, qui non fuga euaserunt, corruerunt. Subsequuta est deinde anno 1444. apud Varnam alia crudelissima Christianorum clades, quam pòst excepit ruina Constantinopolitana. Quantum deinde malorū Christiani perpessi sint in expugnatione Belgradi, Rhodi & Budæ, nemo non nouit, ut taceamus non homines in perpetuam abductos seruitutem, ex Vngaria, Bulgaria, Croatia, Carinthia, Germania, & adiacentibus regionibus. Et ad hæc tanta mala securè dormiūt Christiani principes, ludunt, commessantur, uenantur, poculis certant, populum pro arbitrio expilant, inter se cruenta & atrocia gerunt bella, mutuoq́ lacessunt & aditum præbent cruentæ bellue, ut discerpat uineam Christi. Id propè Turca semper studuit, ut quotiescūq́ Christiani principes mutuis inter se odijs dissiderent uel conflictarent, ipse nouos aliquos interim dolos consueret, quibus rem suam redderet auctiorem, uel concertantes ipsos opprimeret inopinantes. Quare cùm tyranni illius immanissimi imperium hucusq́ nec quicquam magis auxerit quàm Christianorum bella intestina, principumq́ nostratium discordia, nihil æquè ab omnibus studendum iudicarim, ac ut sepositis priuatis concertationibus in gratiam redeant, bellumq́ omnes commune suscipiant. Non est abbreuiata manus domini. Si fuerimus boni filij, non deerit patris cœlestis officium & auxilium.

Vrbs capta.

Auaritia perdidit urbem.

Pera quæ & Galata.

Infœliciter pugnāt Christiani.

Christiani principes dormiunt.

Terręmotus

Terræmotus horrendus in Constantinopoli.

ANno salutis 1509. decimaquarta septẽbris, terræmotus grauissimus 18 diebus continuis murum Constantinopolitanæ urbis, qua parte mare spectat, cum omnibus adiacẽtibus domibus disiecit, fossatumq; ruderibus impleuit ac terra æquauit. Arcem in qua gazophylacium Imperatoris quinque turribus munitissimis custoditur, & insignis domus qua leones nutriuntur destruxit. Cuniculos qui per montes ac longa itinera è Danubio aquas in urbem euehunt, maximis laboribus & impensis fabricatos ita cõcussit, ut ingenti thesauro reparari nequiuerint. Sinus quoq; maris siue brachium, ut uulgò loquunt, inter Constantinopolim & Peram uiolentia terræmotus adeò infremuit, ut in utranq; ciuitatem mare ultra muros aquam inijceret. Sed & domus tributaria iuxta muros urbis in mare tota decidit, ut nullum illic apparuerit uestigium. Maxima item pars turris plumbeæ in Pera corruit. In Calliopoli munitissima arx penitus rupta est, nec ulla domus illic integra mansit. Feruntur Constantinopoli tredecim millia hominum tum obruta perijsse.

Mare inundat.

Imperatores Constantinopolitani seu Græci, qui post translatum imperium rerum in oriente sunt potiti.

1 Constantinus magnus, qui Byzantiũ collapsum instaurauit, atq; inueteratum innouauit.

2 Cõstãtius filius Constantini magni.

3 Iulianus Cõstantini magni ex fratre nepos.

4 Iulianus ab exercitu orientali electus.

5 Valentinianus cuius collega frater eius Valens.

6 Gratianus filius Valentiani.

Theodosius maior.

8 Arcadus filius Honorij.

9 Theodosius iunior filius Arcadij. Horum nouem Imperatorum suprà in Cæsaribus Romanis facta est mentio uberior.

10 Martianus per Pulcheriam sororẽ Theodosij factus est Imperator. Hic imminutum Orientis imperium prudentia ac consilio sic reparauit, ut breui ingens cunctis exultatio & spes oriretur dilatandi imperij. Senex omnino æquissimi sensus, atq; in plebem suam benignus & mansuetus, arma nunquam nisi prouocatus mouit, quietis amator. Solebat etiam dicere: Donec in pace liceret uiuere, non decere principem sumere arma. Anno sexto imperij naturæ concessit.

11 Leo

11 **Leo** tenuit orientale imperium annis sedecim, uir in quo multæ fulserũt uirtutes, sed omnium maxime erga homines calamitosos miseratio.

12 **Zeno** homo humilibus natus parẽtibus, uultu & moribus deformis, & ingenio tyrannico, augustalem nactus est dignitatem. Hic Theodericũ regem Ostrogothiorum, quẽ plurimum amabat, regem fecit super Italiam, cõmendans ei urbem Romam, senatum populumq; Romanũ. Theodericus ergo cum exercitu Italiã penetrauit & occurrentem Odoacrem prælio uicit, & à Romanis ingenti lætitia est exceptus. Et si à sanguine quorundam senatorũ abstinuisset, nemo fuisset illo acceptior. Tenuit autem principatum annis triginta. At Zeno in Græcia præfuit imperio annis 17. Scribunt eum in hæreses ac impietatem atque corruptos mores prolapsum, ut etiam omnibus odio esse cœperit: nam ebrietati adeo deditũ fuisse aiunt, ut plerunq; mente penitus alienaretur, temulentusq; nihil à mortuo differret. Cum itaq; se multo mero onerasset quadã uice & moribundus iaceret, Ariadne uxor alioqui satis illi inuisa, ueluti mortuũ iussit sepulchro quo reges reponebantur inferri, addito ingenti lapide qui eum tegeret. Posteaq̃ uerò ille resipuit & ebrietas est resoluta, magnos edidit eiulatus & clamores frustra, nullo opem ferente: sic enim Ariadne ordinauerat, ne quis sepulchrum aperiret, aut propius accederet. Digno itaq; supplicio mortuus est, qui omnibus infensus erat.

Imperator uiuus sepultus.

13 **Anastasius** ex humili sorte, ingenio Ariadnes Augustæ imperiũ adeptus est, quam & uxorem duxit. Lapsus uerò in hæreses, orthodoxis multas intulit iniurias, maculauitq; imperij decus illuuie Euthycianæ hæreseos, quapropter & tandem diuinam ultionem commeruit, nam fulmine ictus interijt.

14 **Iustinus** Thrax & ignobilis ex utroq; parente, primum custos boum, deinde miles, & ex milite factus princeps ordinis in exercitu, tandemq; Imperator electus, uir orthodoxus, qui publico edicto promulgauit Calcedonense concilium uenerari, in quo sexcenti & triginta patres fuerunt, recepitq; orthodoxos episcopos ab Anastasio eiectos. Hic cum nouem annis imperasset, uolens senectuti suæ consulere, sororis suæ filium Iustinianum adoptauit ac successorem imperij reliquit.

15 **Iustinianus** nepos Iustini ex sorore, uir egregius à Iustino adoptatus ac unicè dilectus, annũ agens 44. suscepit ab auunculo imperiũ, adiecitq; animum ut illud repararet. Hic in primis pacauit orientem, deinde eripuit Africã de manibus Vandalorum. Huius principis imperij anno nono cœpit Gothicũ bellum, durauitq; usque ad annũ decimumoctauũ eius imperij. Hic cũ Italiã recuperasset, Africã & Persiam subegisset, domi forisq; gloriosus esset, confusas leges in epitomen redegit, superuacanea & inutilia resecauit, quum prius incondita & sparsa ciuilis illa iuris corpulentia obrueret magis studia quàm iuuaret. In quinquaginta digestorum libros singula contraxit, & quatuor institutionum libris cõpressit, ac codicẽ insuper tanquã coronidem adiecit. Indoctus tamen ipse fuit, ideo facile illi quorũ opera usus est sibi imponere potuerunt, suggerentes tot contrarias leges, quas posteri (licet anxie inter se digladientur) nunquam tamen concordare possunt. Hic princeps templum magnificentissimũ admirando ædificio extruxit, quod Grȩca uoce ἁγίαν σοφίαν, id est, sanctam sapientiam appellauit. Vir fuit iustus & integer, in perscrutandis rebus ingeniosus atq; hæresum maximus hostis. Fuit ad uindictam sumendam præceps, in pecunia effundenda immodicus & ad congerendam intemperantissimus, unde & modis parum honestis sibi pecuniã quandoq; corradebat, nullusq; auariciæ suæ erat modus. Tandem uerò morbo ex senio affectus, Iustinum ex filia nepotem consortem imperij fecit, mortuus cum regnasset annis 39.

Ius ciuile in epitomen redigitur.

Templum Sophiæ.

16 **Iustinus** minor nepos ex filia Iustiniani, natura ad omnia dexter, ab initio liberalis, sed postea tantæ deditus auaritiæ, ut senatores spoliaret & in omnes passim diuites rabie quadã desæuiret. Decidit etiam in Pelagianam hȩresim, tandemq; amissa ratione amens factus est & pecori similis, præsertim cum Persæ ad deuastandas Romanas terras cum magnis copijs irruissent, & cum ingenti præda inoffensè abijssent. Tantam enim inde concepit

tristitiam, ut in mentis excessum inciderit, ac phrenesi correptus 13. imperij anno diem extremum clauserit. Quum autem morbus eum grauius premeret, Tiberiũ regẽ declarauit, mãdataq́ dedit ut pietatem erga Deũ coleret, parentes populos beneficijs prosequeretur, oppressos ab iniurijs uindicaret, militibus indulgentiã nimiã nõ indulgeret, diuites bonis suis frui permitteret, inopes q̃ad posset sustineret, & ne nimiũ ueste impatoria insolesceret.

In morte resipiscimus à uitijs.

17 **Tiberius** ascitus est à Iustino ad imperiũ, uir iustus, sapiens, strenuus & utilis reipub. & qui sua liberalitate omniũ cõmeruit fauorem. Quicquid enim longa auaritia Iustinus contraxerat, Tiberius egentibus largitus est. Hic quoq; magnã assecutus est contra Persas uictoriã, & adductos Constantinopol. captiuos omnes Persas, magnificentissime uestiuit Imperator ac in patriã remisit. Quos præter spem redijsse populares admirati, magnis laudibus Rom. principẽ commendabant. Cumq́ Tiberius post alterum Persicum bellum grauem morbum incideret, Mauricium generum filium adoptans, imperium quoq; administrandum dedit. Præfuit imperio annis septem, princeps iustus & largus & cunctis amabilis.

18 **Mauricius** Cappadox gener Tiberij, primùm humilis notarius, deinde comes, & ex comite cęsar atq; Augustus, bonus princeps multisq; uictorijs illustris, præsertim contra Persas. Tandem tamen cunctis inuisus factus militibus ob immensam auaritiã, qua nihil est detestabilius præsertim in principe, qui sua auaritia rapinas, cædes & homicidia dissimulabat, præterea nulla stipendia militib. erogabat, præsertim his qui Sarmatico limiti contra Scytharũ impetũ loco sterili positi præerant, difficilia quæq; tolerantes. Ob id in eius caput facta est cõspiratio à militibus, & Phocas designatus est futurus Imperator, qui Mauricium & totam familiam eius interfici iussit. Fuit tunc Mauricius annorum 63. imperaueratq; annis 20. Habuit uxorem Constantiam filiam Tiberij ex qua peperit tres filos, totidemq́ filias, qui omnes cum patre simul occisi sunt.

Auaritia pestis in principibus.

19 **Phocas** præfectus Scythiæ postq̃ Mauriciũ Imperatorem occidit, à scelerato exercitu cui præerat Imperator est electus, auaritiæ mancipium, qui Persico more cum suis aulicis secreta tractabat, qui magistratus & iudicia uendebat, chariores q́ habuit eos, qui inexplebili rapacitate populos uexabant. ~~Hic statuit, quod Romani principes laudarũt, nempe quòd Romana urbs caput esset omniũ ecclesiarũ, cùm prius esset Constantinopolitana propter sedẽ principis.~~ Desidia & ignauia huius principis Persę Mesopotamiam & Assyriam occupauerunt, depopulatiq́ sunt Ierosolymã & prophanauerunt loca sacra in Cappadociã & Galatiã incursiones fecerunt, & ad Chalcedonem usq; omnia sunt populati. Aegyptũ Saraceni uastauerũt & ubiq; magna facta est hominũ strages. Vnde necesse fuit, ut aut nomẽ imperij deleretur, aut Phocas occumberet, quod & factum est, obtruncatus scilicet à prætorianis militibus cũ annos imperasset octo. Orbis ferre non potuit hanc beluam, per quam tot boni uiri fuerunt interempti, cremati, aut manci aliquo membro in exiliũ missi. Traditum est à quibusdam eum non cito occisum, sed primò manibus & pedibus, postea ob insignem eius libidinem, & quia multorũ uxores corruperat, genitalibus, ac nouissime capite, amputatis, corpus truncũ combustum: sicq; scelestissimus tyrannus cum omnibus fratribus ac necessarijs, meritum uitæ exitum habuit.

Caput ecclesiarum.

Phocas insignis belua.

20 **Heraclius** filius Heracliani post interfectũ Phocam adeptus est imperium: & cùm pater eius dux Africæ cum ingenti exercitu ex Africa in Aegyptũ & Asiã proficisceretur, moreretur q́ in itinere, Persę metu eius libertati Africam inuadunt atq; sibi subijciunt. Nec Cosroes rex Persarũ ad ullas conditiões pacis inclinari potuit, nisi abnegata Christiana religione. Interim uerò tyrannus diripit Palæstinam & totam Iudæam, interficitq; passim omnes Christianos, quorũ numerus fertur ascendisse ad numerum nonaginta millium. Imperator cùm neq; copias quæ hostibus pares essent, neque pecuniam haberet, aurum & argentum ex sacris ædibus recepit, atq; hostem in suis finibus aggreditur multa'q; perimit millia, & crucem dominicam ablatam recuperat. Recepta est quoq; Africa & Aegyptus, Arabia tãtum excepta, quã Mahumetus pseudopropheta sua labe execranda labefactauit. Est etiam pax firmata, ut limes Persici & Romani imperij tigris esset. Facta sunt hæc anno salutis 624. Hinc mathematici prædixerant magnum illi & eius imperio imminere periculum à circunciso populo, quod ille intelligens de Iudęis illos

Tigris limes duorum imperiorum.

illos inuitos Christiano nomini adiunxit, non aduertens quod & Saraceni circuncidunt, qui deficientes ab Heraclio, occupauerũt Syriã, Damascum & Arabiã, ubique Mahumeti spargentes legẽ. Heraclius uerò in senectute cœpit fidem adhibere aruspicijs & præstigijs dæmonum, credidit quoque in Christo unã esse uoluntatẽ: quin & fratris sui filiam duxit uxorem, lata lege quòd idẽ omnibus liceret. Cũ itaque uetitis artibus, hæresi ac incestis nuptijs sese polluisset, factũ est ut orientis imperiũ non solùm inclinare cœperit, sed & spoliatum fuit tota Asia, & ipse nouo cladis genere occubuit, testiũ scilicet folliculo sursum uerso, simul cũ uirili membro semper tento, adeo ut quoties meieret, nisi tabula umbilico admota prohibente, uultũ lotio sparsisset. Succesit autẽ ei filius Cõstantinus Nouus, qui tamẽ dolis nouercæ ueneno sublatus est, nondũ annũ imperans. Heraclius uerò imperauit an. 31.

Heraclius in senectute errat.

21 **Constans** filius Constantini Noui seu iunioris, Imp. à senatu est electus & creatus, sectatusque est impietatẽ auitã, interimens multos rectæ fidei homines, qui opinioni suæ de unica in Christo uoluntate assentiri nollent. Sub hoc Imperatore Saraceni ampliores recipientes uires, omnia loca Asiæ minoris percurrũt insulamque Rhodum receperunt, in qua celeberrimũ Colossum destruxerunt, cuius æs à Iudæo quodam mercatore emptũ camelis nongentis exportatũ fertur. Sed paulo pòst Saracenorum repressa est audacia contra Romanos. Constans quoque Imp. maximo militũ & equitũ numero Italiam est ingressus, & magnã exercuit in ea sæuitiam, eratque ei tum animus, (ut ipse iactabat) imperij sedem iterũ transferendi ad ueterẽ Romã. Ingressus uerò Romã quinque dies in ea perlustranda insumpsit, tandemque ad deprædandũ eã conuertitur, & quicquid antiqui operis ex argento, ære & marmore fuit, quod oculos delectare potuit, ui auulsum ad naues deferri iussit, plusque ornamentorũ septem dierũ spacio unus urbi detraxit, quàm barbari 258. annorum interuallo. Vrbe sic spoliata, transiuit Siciliam, ubi dũ molliter & libidinosè uersatur, à ministris suis interficitur, cum regnasset annos 27.

Colossus Rhodi.

Roma spoliatur.

22 **Constantinus** Constantis filius, Barbatus Cõstantinus uulgò dictus, successit patri in imperio, gessitque plurima prælia cũ Saracenis irruentibus in Siciliã, Græciã & Thraciam. Bulgari quoque & tum primùm Scythiæ finibus egressi, Thraciam tumultuosius adorti, omnia terroribus compleuerunt. Cũ quibus Cõstãtinus in Panoniæ inferioris finibus infeliciter conflixit. Cũ enim Barbaris indies Romanorũ ignauia fieret notior, audacius aggresi sunt ditionem Romani imperij. Sub hoc principe Synodus habita est ducentorũ & amplius antistitũ, cõdemnatusque error Monothelitarũ, qui asseruerunt in Christo unam esse uoluntatẽ. ~~Permissum fuit etiã Græcis sacerdotibus habere uxores~~. Dehinc Constantinus morbo correptus, cũ annis 17. imperasset, obijt, tradito per manus imperio filio Iustiniano iuniori, fratribus suis Heraclio & Tiberio dudum occisis, ne ad imperium quandoque aspirarent.

~~*Vxores sacerdotibus permittuntur.*~~

23 **Iustinianus** minor filius Constantini quarti, sedecim annos natus imperium est adeptus, infeliciter cum Saracenis & Arabibus pugnauit. Deinde pacem cum Bulgaris à patre constitutam nulla necessitate rupit, ac utramque Mysiã fœdauit cædibus & incẽdio: sed Bulgaris obstruentibus saltus & locorũ angustias, Imperatorẽ cogunt ad quiduis quod uoluerunt. Reuersus aũt Byzantiũ, tot incommodis affecit ciues, ut nemo non eũ summo prosequeretur odio. Conspiratione ergo contra eum facta, ex aula deturbatus est, cũ iam annos 16. regnasset, amputatisque naribus Chersonam est relegatus, atque Leontius Imperator denunciatus: sed cùm milites Africani alium delegissent Imperatorem, uenit ille cum magno exercitu Byzantium, & Leontium captum truncis naribus in uincula coniecit, cũ iam triennio regnasset. Iustinianus uerò interim auxilio fretus, rursum assequitur imperiũ, & duos imperatores Tiberiũ & Leontiũ è uinculis eductos, per forũ & theatrũ simul iũctos rapi ab equis, atque ad eius pedes detractos cũ ceruicib. pressis calcasset

ſpectante populo interfici iuſsit. Ipſe uerò nimium dolori ſuo indulgens, quoties truncas emungebat nares, conſpecto aliquo qui in Leontij fuiſſet partibus, exacerbatus rapiebat illum ad ſupplicium. Cumqꝫ flagicioſior indies fieret, & plurimos paſſim interficeret, amputatum eſt illi quoqꝫ caput. Imperauit autem poſt exilium ſuum annis ſex.

24 **Philippicus** Bardanius dux belli, Iuſtinianum cum filio occidit ac mox imperio potitur. Hic edixit, ut ſanctorum ſtatuæ & imagines ex omnibus templis raderetur. Sed paulo poſt regno pulſus & oculis ptiuatus eſt, cum regnaſſet annum unum & dimidium.

25 **Anaſtaſius** Arthenius uir affabilis, iuſtus et apertus, orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, ſuccedit Philippico in imperio. Hic cum exercitum miſiſſet contra Saracenos in Aegyptum, milites in ipſo itinere alium ſibi creāt Imperatorē, Theodoſium nomine, qui aſſequutus imperium, Anaſtaſiū ne de imperio cogitare poſſet amplius, presbyterum ordinari fecit, poſtquā tenuerat imperiū annis tribus. Cum autē poſtea auxilio Bulgarorum imperium rurſum recipere contēderet, occiſus eſt.

26 **Theodoſius** tertius, uir facilis, pius ac benignus, non pœnitendū egiſſet Imp. licet obſcuro loco natus, ſi diutius illi per Leonē & alios orientis præfectos imperare licuiſſet. Hic diuorum imagines templis reſtituit. Potitus eſt autem imperio uno anno, & à Leone regia ſella deiectus, quē exercitus Imp. dixit. Theodoſius uerò monaſticam uitam eſt amplexus, nec ulla alia affectus eſt iniuria.

27 **Leo** patria Iſaurus obſcuri nominis, à Iuſtiniano contra Alanos, quos ueteres Albanos uocant, & Amaſgos, miſſus, aliquādiu ibi ſtetit, & reuerſus dux creatus eſt orientis, ſed poſtea Theodoſium imperio priuans, adeptus eſt ipſe imperium, ſub quo multis cladibus Italia & cætera imperij loca ſunt grauiter afflicta. Byzantium toto triennio fuit à Saracenis & Arabibus obſeſſa, ſed maiora incommoda obſidentes ſunt paſſi quàm obſeſſi, ob frigus, famē & peſtē. Byzātiū obſeſſum graui quoqꝫ laborauit peſtilentia, adeò ut quidam 300000. hominum interijſſe ſcribāt. Soluta autē urbis obſidione, Leo in Siciliam atqꝫ Italiam profectus, cœpit imagines & ſimulachra ex templis eijcere atquē comburere, anno ſcilicet 10. imperij ſui. Quæ res Gregorium pontif. mouit, ut eum anathemate notaret, animumqꝫ ſuum ab eo alienaret, & ſolita tributa non ei ſed Francis, quibus adhæſit tribueret. Cæterum Leo cū 24. annos imperaſſet dyſenterico fluxu animam efflauit, relicto Conſtantino filio, quem dudum regni conſortem effecerat.

Peſtis Cōſtantinopoli graſſatur.

28 **Conſtantinus** eius nominis quintus, filius Leonis Imp. paternos imitatus eſt mores, imò ſuperauit, maleficus, & magicis deditus uanitatibus, nullo ſcelere abſtinēs, nō Chriſtianus, nō Grecus, non Hebræus erat, ſed omnis impietatis mancipiū. Vnde multi per ipſum in fide periclitati ſunt, tā laici quàm clerici. Habuit inſidiatorē regni Artabaſdum, qui à populo & exercitu rex declaratus, imagines ſanctorum reſtituit, atqꝫ Conſtātinopolim cōtra abiectū Imperatorē muniuit. Cōſtantinus uerò ubi hāc rē intellexit, ex Chalcedone traijciēs, urbē obſidione cinxit, atqꝫ expugnauit, captūqꝫ Artabaſdum oculis priuauit. Sub eo Italia afflicta eſt ab Aiſtulpho Longobardorū rege, & peſtilentia graſſata eſt Byzantij more inaudito: pręterea terræmotus adeò afflixit Palæſtinā & Syriam, ut magna multitudo oppreſſa periret. Deſijt quoqꝫ ſub eo Grecorū exarchatus eſſe in Italia, et Romani pontificis eſſe cœpit. Nam Pipinus hæc loca omnia pontificis fidei promiſit, & poſtea Carolus magnus eius filius, qui Longobardorū regnum euertit, eccleſię donauit. ~~Cumqꝫ ſub hoc Cōſtātino donatio iſta facta ſit, nō quidē ab eo, ſed à regibus Frācorū. Vide quomodo inſcitia hominum appellari cœperit Donatio Conſtātini magni, qui ſedē imperialem ex Italia in Thraciā tranſtulit &c.~~ Hic Cōſtantinus 5. tandē elephātico morbo correptus, mortuus eſt cū annos imperaſſet 35. De Cōſtantino uerò magno non legit apud receptos autores, quòd ille elephātia laborauerit. Magnū ergo errorē hic inuexerunt quidā ſcriptores.

Mācipium impietatis.

Exarchatus Rom. pontifici datus.

29 **Leo** quartus filius prioris Conſtantini cùm imperaſſet annis quinqꝫ, interijt apoſtemate carbunculi in capite nato. Hic habitus eſt pro impio, quòd ſanctorum

ctorum imagines reuereri prohiberet. Habuit uxorem Irenem, quæ aliquandiu imperium pro Constantino filio administrauit.

29 Mortuo Leone, Irene Augusta imperiũ suscepit administrãdum pro Constantino puero, decimũ tum ætatis annũ agente. Plures tamẽ Nicephorum fratrem Leonis imperare cupiuerunt. Quãdiu tamen Constantinus matris imperio obtẽperauit, ritè omnia domi forisq; se habuere: at ubi ille pubertatis annos ingressus est, matrẽ haud ulterius passus, administratione deijcit et atrociter imperiũ administrat. Cumq; multi suffragia ferrent Nicephoro, Constantinus de hoc certior factus, mox Nicephorũ patruũ suũ lingua & oculis priuatũ, in uincula cõijcit. Mater uerò filij impietatem exosa, simul dominandi libidine mota, duces donis onerat ut filium iugulent. Illi ergo insidias parãtes, capiũt eum oculosq; ei effodiũt eodem modo quo ille ante quinq; annos Nicephorum excæcauerat, conijciuntq; eũ in uincula. Ille uerò luctu & mœrore cõfectus, paucis elapsis dieb. expirauit: & mater à filio expulsa, à ciuibus est in pristinũ locũ instituta, annisq; tribus sola imperio præfuit. Cęterũ ipsa literis & nũcijs certior facta de ijs quæ Romę acta erant de Carolo salutato cæsare, misit ad Carolum, illius amicitiam & fœdus petens, itemq; agens de finibus imperij ac suũ illi deferẽs cõnubium. Alij id à Carolo petitum malunt, q putabat ijs nuptijs posse imperiũ uniri ac in pristinũ statũ restitui. Sed ob hãc rẽ insidię sunt cõtra reginã motę, perinde quasi per eas nuptias imperiũ externis prodere uellet. Vnde Nicephorus imperator est pronũciatus & coronatus, regina uerò expulsa, quæ & in exilio reliquum uitæ egit. Misit proinde Nicephorus suos apocrisarios ad Carolum Imp. de fœdere renouãdo, ut scilicet in has cõditiones iretur, ambo Augusti essent fratresq; dicerent, oriẽtis alter, alter occidẽtis. Itẽ in Italia hinc à Neapoli, illinc à Sipõto, quicquid ulterioris Italiæ in mare procurrit, cũ suis è regione insulis à Græco, reliquũ à Franco Imperatore iura peteret. Inter duo imperia medius finalisq; cardo Venetiæ, utriusq; imperij maiestatem pie conseruarent. Neutri se addicerent, proprijs uterentur legibus, utriusq; essent imperij amici: & pace & bello neutrius censerentur. Cæterũ Nicephorus aduersus Persas bellum suscipiens, ualde infeliciter & cum graui suo dãno pugnauit, coactus scilicet dare ad singulos ann. 33. millia nummum aureorũ. Quã summã pecuniæ uolẽs à rege Bulgarorum emungere, illũ bello petiuit, sed tandem ab hoste obtruncatus est cum multis alijs insignibus uiris. Fecit quoq; in uita sua Stauratium filium cõsortem imperij, hominem turpis formæ & simplicis ingenij. Vnde & paulo post mortem patris imperio deturbatus, tonsis capillis monasterio est inclusus, postquam cum patre imperasset annis nouem.

Tyrannis imperatoris.

Conuentiones inter imperatores orientis & occidentis.

Veneti exẽpti.

30 Michael Curopalates gener Nicephori, uir ingenij liber et amator pacis et pius in Christianã religionẽ, sed in reb. bellicis socors & infelix. Intulerũt infideles Bulgari Thraciæ magna dãna sub hoc Imp. Habuit ducẽ in oriente nomine Leonẽ, qui aspirans ad imperiũ excitauit seditionẽ in exercitu, factusq; est à militibus Imp. & ingressus regiã, Theophylactũ Michaëlis filium abscissis prius genitalibus in exilium ire iussit. Michaël quoq; pater monachus est factus postq̃ regnauerat an. ferè. 5.

31 Leo orientalis exercitus primũ dux, ac deinde excluso Michaële usurpauit imperiũ, factusq; Imp. sanctorũ imagines rursum excludit ceu idololatriæ fomenta: in administratione uerò rerũ publicarũ impiger fuit & strenuus. Eius tempore Bulgari totam ferè deuastauerunt Thraciã, sed Leo exercitum grandem colligens uictoriam retulit de barbaris, recuperauit Thraciam, & plurimos hostium cepit, fregitq; audaces eorum conatus, qui iam Adrianopoli potiti in Constantinopolim arma meditabantur. Porrò cum Leo imagines nollet restituere, in ipso templo ab imaginũ cultoribus capite truncatus est, & multis confossus uulneribus postquam annos septem & dimidium ferè imperasset. Vxor eius in monasterium est trusa, & filij exectis uirilibus in exilium missi.

Bulgarorum audacia.

32 Michael Thraulus ex humili & sordido genere natus, & à pueritia corruptis moribus institutus, totus impius factus, Christi religionẽ quantum potuit subuertere studuit. Contra hunc surgit Thomas quidã uir obscurus, qui tamen Constantinũ se appellari iussit, collectoq; magno exercitu uicit & fugauit Michaëlẽ, traijciensq; ex Abydo in Thraciam oẽs ferè Oriẽtis regiones subiecit. Vnde Michaël eò est desperationis deductus, ut ex arce Cõstantini ad Peram oppidulũ ferreã catenã produxerit. Thomas uerò nõ quiescẽs urbem bis pedestri naualiq; obsidione cingit. At Michaël ingenti parato exercitu, emisit illum cõtra hostem nihil metuentem obruitq; eum, disijcit &

Catena ferrea per mare.

fugat multis cæsis. Cumq́ꝫ Thomas tandem se Adrianopolim reciperet, Michaël urbẽ obsidione cingit & traditum sibi Thomam truncat manibus pedibusq́ꝫ, multisq́ꝫ cruciatibus tandem iugulauit. Ipse uerò cum annis ferè nouem crudeliter imperasset, correptus profluuio uentris animam excacauit.

33 **Theophilus** filius Michaëlis Thrauli uir iustus erga subditos, diuorũ autem imagines omnibus modis execratus est, cultoresq́ꝫ earum grauiter puniuit. Erat aũt per illa tempora monachus quidam Lazarus, qui pingendo celeberrimus habebaẽ, quem uerberibus cæsum in carcerẽ detrusit, & laminis ferreis ac ignitis palmas exussit, ob hoc solum quòd imagines sanctorum prohibitus iterum pinxisset. Gessit plurima bella cũ Agarenis, nouissime uerò infeliciter pugnãs in tãtã animi uenit angustiam, ut iam multos dies ab omni cibo abstineret, & solo frigidissimæ aquæ potu usus in dysenteriam incideret, tandemq́ꝫ efflaret animam cũ annos imperasset duodecim.

Pictor imaginũ occiditur.

34 **Michael** Theophili filius imperiũ cũ matre Theodora suscepit. Per hanc imperatricem imagines diuorũ restitutæ sunt, & omnes ab exilio reuocati, qui sub Theophilo pertinaciter imaginũ culturã defendere ausi sunt. Michaël autem adolescentiã ingressus cœpit regni negocia tractare, cedensq́ꝫ ei mater eius, astãtibus senatoribus dixit: En profero quæ in thesauro sunt, argenti scilicet tria millia pondo, auri mille & nongenta cẽtenaria. Michaël itaq́ꝫ imperiũ iam solus obtinens, has immensas diuitias cũ mimis, adulatoribus, aurigisq́ꝫ statim abliguriuit. Irruentibus subinde multis bellis & Agarenorum incursionibus, nulla re Michaël à cursu equorum, in quem omne studiũ collocauerat auocari poterat. Quin imò ne in suis certaminibus impediretur, sustulit quæ in Tharso, in Argæo colle, in Tamo, in Mimante, in Zizico erectæ erãt, quibus accensis significabatur hostium aduentus, & tum homines intra loca munita sese recipiebant, ne incauti abducerentur, Barbarorum impetum euitantes. Michaël uerò cũ magis ac magis deliraret, uino & ebrietati studeret, ebrius in lecto ense à coniuratoribus est confossus. Regnauit cum matre 14. annos & undecim solus.

Thesaurus regni abliguritur.

35 **Basilius** homo obscurus genere, in pueritia spẽ dedit futuri regis. Adultus uerò quum Michaëlem unà cũ coniuratoribus in cubiculo occidisset, in regiã se conferens, ab omnibus Imperator est approbatus. Hic plurima gessit bella cũ Saracenis, & plerũq́ꝫ uictor euasit, multos Iudęos ad fidem Christi cõuertit, sicut & Scythas in cognitionẽ Christi perduxit. Tandẽ progressus ad uenationẽ Imp. ceruo occurrit, qui irã erectis cornibus præseferebat, toruè regem inspiciens: cui gladium magnum attollens in collum uibrabat: sed cerui cornibus implicitus rex, zona qua cingebatur altero eius cornu ramo adhæsit, unde in altum eiectus in cornibus feræ rex tunc uitam finisset, nisi quidam ense stricto zonam abrupisset. Sine mora tamen ictus à ceruo intestina perfregit, quibus læsis uitam cum morte commutauit cùm iam regnasset annis uiginti.

Ceruus interficit Imperat.

37 **Leo** 5. filius Basilij Imp. philosoph. & astronomus, fuit in repub. moderãda sollicitus & in custodiẽda urbe solers. Vnde singulis noctibus in triuijs ac plateis urbis agitabanẽ custodiæ, & quicũq́ꝫ post crepusculum deprehẽdebaẽ à custodibus, cęsus uerberibus trudebaẽ in carcerẽ donec illucesceret. Leo aũt Imp. uigilum uolens experiri fidem, noctu solus è palatio mutato habitu sese proripuit. A primis deprehensus custodibus, q̊ proficisceretur rogatus, lupanar se petiturũ respõdit: à quibus se duodecim aureis redemit cum carcerẽ & uerbera minarenẽ. In secunda item custodia deprehensus, 20. se liberat aureis. In tertiam cũ incidisset, pugnis flagrisq́ꝫ cæsus carceri traditus, nullo se potuit redimere ære. Abeuntibus reliqs cũ iam illucescere penè inciperet, custodiarũ magistrum interrogat, si Leonẽ Imp. nosceret. At cũ ille negaret, utpote quẽ raró uidisset, custos carceris hominis facilitatem admiratus, cur, inquit indignabundus, de tua salute non cogitas, mane publicã subiturus ignominiã, qui Cæsaris es transgressus mandatũ? Leo uix custodẽ carceris

Custodia nocturna uigilantissima.

carceris persuadet sese Imperatorẽ esse, ut sese in palatiũ comitetur anteq̃ dies tota illucesceret: uerebatur enim capitis periculum. Persuasus tãdem palatiũ cũ illo accedit, duabus auri libris donatus, iussus est cæteris dicere, carcere effracto illum captum diffugisse. Mane facto Imp. custodes urbis euocat, num quis latro aut adulter aut fur nocte preterita sui man

dati trãsgressor sit deprehẽsus interrogat. Qui præcio erant corrupti, nihil se aut uidisse aut audisse asserunt. Qui uerò Leonem cæsum custodiæ mancipauerant, sese quẽpiam reperisse fatentur & flagris onustum carceri tradidisse, sed effracta custodia aufugisse. Et ideo in terram prostrati ueniam precantur, cũ non sua culpa is carcerẽ effugerit. Leo amotis alijs, suis familiaribus, dorsum ex flagris adhuc liuidum custodibus ostendit, ablatis donis quæ dederat ac bonis omnib. prioribus custodibus, posteriores magnis muneribus locupletauit, alijs urbe pulsis, hos in fide retinuit longeq̃ diligentiores effecit, ac urbem suam hoc astu tutissimam reddidit, custodibus semper præsentiã Imperatoris expauescentibus. Hic Imperat. cùm festo die Pentecostes sacris interesset, quidam in caput eius baculum impegit, quo nisi cãdelabrum obstitisset, actum erat de uita regis: sanguinem enim eructauit & mente alienatus semimortuus iacuit. Aberat frater Alexander, qui in multorum suspitionem uenit se has patrasse insidias. Mortuus est autem cœliaca passione cùm regnasset annis 25. fratri Alexandro imperium relinquens & curam filij.

Custodes nocturni examinantur.

37 **Alexander** frater Leonis Imp. moribus autem illi dissimilis, totus delitijs fuit deditus, uenationibus, potationibus, & petulantię indulgens: nihil regium agens, regni curam in adulatores & scelerum suorũ comites reiecit. Frequentibus ergo deditus conuiuijs & ebrietatibus, tandem cœpit languescere. Et quũ nunquam prandiũ nisi post balneum caperet, immoderatissime ienticulatus ludo pilæ se uoluit exercere, corpus extẽdendo statim equũ ascendit ac uenã rupit, qua sanguis è narib. ac pudẽdis toto die effluxit, ac sic enormi fluxu extinctus est, postquã regnasset an. 1. & mẽsem.

38 **Constantinus** Leonis filius & nepos Basilij, adhuc puer sub tutoribus agẽs, passus est magnam confusionẽ in imperio. Quod uidens Bulgarorũ princeps, discurrit per totam Thraciã, prædam abigens & Adrianopolim obsidens, tandemq̃ occupauit, sed ingenio atq̃ opera reginæ matris Cõstantini iterũ in suam iurisdictionem est redacta. Paulo pòst paratæ sunt insidię regi Constantino, mater eius in monasterium trusa, & Romanus quidam de obscuro genere natus regali diademate coronatus, qui Constantinũ regem modis omnibus deijcere curauit. Frustratus tamẽ spe sua à proprijs filijs captus est, et in monasteriũ trusus postq̃ aliquot annis regnauerat, ac deinde filij eius qui se pro regibus gerebãt, cõprehensi à Cõstantino, tonsi & clerici facti in exilium missi sunt, sicq̃ Cõstantinus monarchiam est adeptus, qui multis annis à Romano fuit suppressus. Regnauit cum patre Leone & Alexandro patruo & cum matre annos tredecim, & cum Romano qui ui regnum arripuerat annos 26. solus quindecim.

Aemulus imperij.

39 **Romanus** iunior filius Cõstãntini Leonis, homo ignauus, uino, otio ac luxui deditus, impius in matrẽ ac sorores, quas etiam regia eiecit ac cœnobio relegauit. Quæ ob dolorem quòd regio uestitu essent spoliatæ, impudicitiæ sese tradiderunt & meretricium quæstum amplexatæ sunt. Imp. uerò cùm corpus illecebris carnis extenuasset, ludis, crapulæ ac ueneri intentus, mortem obijt, anno eius imperij 13.

Imperatrix scortũ publicũ

40 **Nicephorus** Phocas uir pius ac æqui obseruantiss. multa gessit bella contra Saracenos qui occupauerant quasdam terras imperij sui, puta Calabriam, Siciliam, Candiã, Ciliciam & Cyprum. Cœpit tamen omnibus inuisus esse, quod prætextu bellorum quæ continuò agebat, nouis tributis & exactionibus subditos & ecclesias expilauit, numismata corrupit & pondus consuetum imminuit. Vnde fa-

ctum est ut ciues in eius mortem inhiarent, ad quam rem regina uxor eius quoq; est cooperata, noctu intromittens sicarios, qui ingressi cubiculum regium, Nicephorum sopore oppressum ac humi dormientem & calce excitatum interfecerunt. Vixerat autem annis 57. & præfuerat imperio annis sex & dimidio.

41 **Ioannes** Zimisces post occisum Nicephorum imperio est potitus, insignis antea militari laude, omnesq; Nicephoro deditos è medio sustulit, & damnatos exilio à Nicephoro reduxit. Gessit grauiss. bella cùm Roxolanis & Bulgaris, uictorq; rediens Constantinopol. honorifice est exceptus. Postea cubicularius eius ad insidias animum adiecit, letaleq; poculum construxit non admodum potens aut subitum, sed quod lente uires corrumperet corporis, atq; hoc pocillatori regis quem largitionibus corrupit regi propinandum dedit. Quo epoto rex paulatim tabescens mortem obijt cum regnasset annis sex & dimidio.

Venenũ lentũ.

42 **Post** Zimiscen Basilius & Cõstantinus Romani iunioris filij ornati sunt insignibus regijs. Fuit autem Basilius auaritiæ studiosissimus, omnesq; arculas auro, & preciosis lapillis & margaritis adimpleuit. Passus est æmulũ in regno Sclerũ, qui ferè imperium sibi subiugauit, Deinde Phorcas tyrannidem in regno usurpat, sed pessime utriq; successit. Habuit quoq; Basilius bella cum principe Bulgarorum, qui Thraciã, Macedoniam & Græciam flammis & ferro deuastauit. Sed hostib. tandẽ pòst multos conflictus uictis, Bulgaria uniuersa subijcitur imperio Constantinop. cui in hunc usq; diẽ semper rebellis fuerat. Mortuus est autem Basilius cũ uixisset annos 72. regnassetq; annos 52.

Bulgaria subijcitur imperio Constantinop.

43 **Constantinus** Basilij frater in imperio succedit, uir penitus ignauus, uoluptatib. deditus, gulæ & ueneri obnoxius, preceps in iram, ludis & theatris usq; ad insaniam laxatus atq; ineptissimus ad gerẽdum imperiũ. Mortuus est autem tandem septuagenario maior, cum annos imperasset tres.

44 **Romanus** Argyrus gener Constãtini Imp. succedit socero, atque in primis fuit uir bonus & liberalis, sed postea in deterius mutatus carnifex pro rege est factus, acerbusq; exactor; multa indigna imperatore agens. Gessit multa bella contra Saracenos, & habuit uxorem salacissimam sed sterilem, & ex qua nullam sustulit prolem, mortuus postquam imperauit annos quinq; & dimidium.

Carnifex pro rege.

45 **Michael** qui uiuente Romano cũ regina cõmerciũ habuit, illico post mortem Imperatoris à regina Imperator instituitur, sic tamẽ quòd illa omnẽ sibi potestatẽ asciuit, Michaële ueluti ministro usa. Sed nõdiu hæc durauit obseruantia, quin Michaël regni administrationem usurpauit, nec malum principem egit, nisi eum morbus quidam corripuisset indies ualidius. Eius temporibus Agareni ferè totã Siciliam occupauerunt. Præfuit imperio in septimum annum, Christianissimè mortuus.

46 **Michael** Calaphates indignissimus & ignobilissimus usurpat imperiũ consilijs dolosus, lingua inconstans, inuidus, iracundus & ad quálibet auram mobilis. Hic à priori Imperatore in filiũ adoptatus, pedibus reginæ aduolutus sancte iurat, titulotenus se tantum imperaturum, potestatem totã penes eam mansuram sicut adoptiuum filium deceret, quo uti ueluti mancipio posset. His blandimentis fœminã suapte mobilem demulsit, faciens eius uoluntati singula obnoxia. Sed paulo pòst machinatur cõtra eam, fingens ab ea sibi paratas uitæ insidias & uenenum positum, à quibus tamẽ erat innocens. Exegit itaq; eam palatio inauditam, relegat in insulam et detonsam induit monachico habitu. Quo facto ille gaudens & superbiens, tradidit se uoluptatibus. Sed perfido homini mox iusta facta est retributio: nam uniuersa plebs in seditionem uersa conabatur ulcisci facinus, armatiq; contendebant ad palatium, ut ille cogeretur reuocare Zoën Imperatricem. At illi deficientes à regina conuertuntur ad sororẽ eius Theodorã, eamq; augustam & Imperatricem salutant, Michaëlem uerò priuãt oculis, atq; mittunt in exiliũ postquam imperauit quatuor mensibus. Præsidebant itaq; duæ sorores, senatus aũt & exercitus autoritas erat amplissima. Interim Zoë ardens libidine, Constantinum Monomachũ sibi maritum asciscit, curatq; ut sceptrum Romani imperij illi traderetur, cum fœminarum imperium uix tribus mensibus durasset. Fuit autem princeps ignauissimus, uoluptatibus & delitijs deditus. Sustinuit tamen duo grauissima bella ciuilia & multa externa: tandem podagricus factus & pleuretide correptus mortuus est cum annis ferè tredecim regnasset, sicq; imperium rursum redijt ad fœminam Theodoram, fuitq; sub ea mira tranquil-

Simulata humiliatio.

Mulieres imperant.

litas ac

litas ac omniũ rerũ ubertas. Mortua uerò est mulier annosa cũ annis ferè duob. regnasset.

47 **Michael** uir senex quum regnasset anno uno ab Isahacio Comneno impudenter à regno est eiectus, nec post hoc diu superstes in uita mãsit.

48 **Isahacius** Comnenus cooperante patriarcha factus est Imperator, cui tamẽ postea ingratus, ipsum cũ suis misit in exilium. Fuit uir strenuus, moribus arrogantioribus, bello paceq́ infractus: in negocijs uerò celer & expeditus. Perijt in uenatione cùm regnasset annis duobus.

49 **Constantinus** Ducas, uir in Deum pius, moribus mitis & æqui obseruantissimus: pecuniæ tamen immoderatè fuit studiosus. Mortuus est autem cum præfuisset imperio annis septem.

50 **Eudoxia** uxor Constantini & tres liberi eius succedunt in imperio. Eius temporibus Barbaræ gentes ubiq; imperium lacessebant, irrumpentes in Mesopotamiam, Cappadociam & Ciliciam: quibus cum imperatrix occurrere non posset, Diogenem Romanum uirum fortem & strenuum accepit maritum eiq́; tradidit imperij potestatem. Ille uerò egrediens ubiq; hostes fudit & magnam contra eos exercuit uirtutem. Tandẽ uerò nimis arrogãs factus capitur à Sultano, adduciturq́; uelutimancipium. Miseratus uerò Sultanus conditionem eius, sustulit eum procumbentem è terra, amplexusq́; est: Et ne doleas, inquit, Imperator, hæc enim humana sunt. Ego te nõ ut mancipium sed Imp. tractabo. Tandem factis pacis cõditionibus & affinitate inter pueros contracta, dimisit Diogenem quanto nemo unquam sperauit honore. Interim uerò priuigni eius imperium usurpantes colligunt exercitum, et mittunt contra Diogenem capiuntq́; eũ, & cogunt illum deponere imperium. Deinde propinant uenenum, sed cùm illud nihil operaretur, decretum noui regis aduenit, immerentem oculis priuari, quod & factum est. Crudelissime itaq; oculis orbatus nullamq́; sortitus necessariam curam, capite intumuit, ac uulnera putruerunt usqueadeo ut uermes hinc prodirent. Paulisper uerò superstes hominem exuit, quum annis imperasset tribus mensibusq́; octo. Sub hoc Imperatore Nortmanni duce Roberto Guiscardo occuparunt Apuliam atq; Calabriam.

Sultani clementia.

51 **Michael** filius Constantini Ducę Imperatoris succedit Diogeni uitrico in imperio, homo ignauus ad regendum, studijs tantum literarum deditus à Turcis circumquaq; & Sultano uexatur, et potissimum orientales imperij partes ab hoste inuadebantur, ut etiam præfecti cogerentur sibi alium deligere Imperatorem, Nicephorum uidelicet, qui & recta armataq; manu proficiscitur uersus Byzantium, receptusq́; à ciuibus & ingressus in regiam exuit Michaëlem imperio, & uestit eũ habitu monachi imperio functum sex annis.

52 **Nicephorus** Botaniates in socordis principis inuidiam imperium sibi asseruit Michaële reiecto. Erigens autem cristas Constantinus Constantini Ducæ filius, imperiumq́; sibi uendicare contendens, captus est ab Imperatore, atq; tonsus & in sacerdotem inunctus. Paulò pòst Alexius salutatur Imperator ab exercitu, clamq́; ascendit in urbem, diripit eam & multa perpetrat mala, occupataq́; regia Nicephorum cogit abire in monasterium, ubi ille aliquandiu superstes manens breui hominem exuit.

53 **Alexius** Comnenus filius Isahacij Imperatoris diadema impositũ accepit, gessitq́; multa bella infeliciter: adinuenit modos insolitos ad extorquendum pecuniam. Fecit excudi numismata ærea pro argenteis. Vnde multæ & magnæ ei locatæ sunt insidiæ. Temporis tamen successu multa emendauit, multasq́; in diuersas orbis partes fecit expeditiones, ac subinde clementiorẽ erga subditos sese exhibuit. Orphanis & senibus multũ afficiebatur, in misericordiã pronus, ad supplicia non præceps, moribus moderatus, & prorsus fauẽs illis qui uitã in uirtute exigebant, quibus & honores effuse est largitus. Tandẽ uerò longo morbo uexatus obijt cum annos ætatis uixisset septuaginta, & imperasset annis 37. Corruit illo tempore colossus rotunda ac maxima suffultus columna & in palatio situs, multosq́; qui tũ forte aderãt cõtriuit in foro deambulãtes. Erat imago magnitudine quidẽ ingenti, gratia uerò & pulchritudine admirabili, quę cadẽs confracta & in multas diruta est partes. Ferunt Constantinum magnum hanc statuam æneam Apollinis mirandæ magnitudinis ex Troade Constantinopolim transtulisse dum urbem dedicaret, supposito eius titulo & ablato numinis capite. Quæ postea sub hoc Alexio

Colossus Constantinopol.

uiolentia uentorum cecidit, quòd tanta moles in altitudine consistere non posset diutius.

54 **Caloioannes** filius Alexij Imp. successit patri in imperio, uir opulẽtus & uictoriosus, Gallis & Venetis infestus fuit, qui socia arma iũxerant. Dux tamen Venetus Rhodum insulam cepit, Samum, Lesbon, Andrũ, & alia Graij imperij loca hostiliter oppressit. Rexit autem hic Imperator orientis imperium annis 25. memorabiliq; exitu finiuit uitã. Nam dum in uenatione arcum uehemẽtius intendit, telo intoxicato à seipso, quod in aprũ dirigebatur, per manũ sinistrã traiecto, cùm nulla remedia opem ferre possent, moritur, natu minori Manueli fratri sceptrum relinquens.

55 **Manuel** Alexij filius, ut quidam putant, succedit Caloioanni, gessitq; bella multa cõtra Venetos, & illi uicissim cõtra eũ. Rogerius quoq; rex Siciliæ utriusq; imperij inuasor, Constantinopolitani & Romani, irritatus à Manuele profectus in Græciam spoliauit Corinthũ cum multis urbibus ac castellis Græciæ. Conradus ergo Imp. Latinorum sollicitatus à Manuele misit exercitũ in Græciam, qui suppetias ferret Manueli. At ille animo mutatus cõtra missum exercitũ, facinus cõmentus detestabile, gypsum contusum triticeis immiscuit commeatibus, quo cibo breui magna militum cõsumpta est multitudo. Simili fraude fertur Ludouicum Francorum regem decepisse. Vnde Manuelis nomen Francis odiosissimum esse cœpit. In summa, fuit uir ille in omni uitæ suæ cursu malitiosus, tandemq; post 38. principatus annos morbo perijt.

Imperatoris Constantinopolitani impostura.

56 **Andronicus** Cõnenus. Successit Manueli in imperio filius eius Alexius, sed quia puer erat, Andronicus consobrinus Manuelis administrabat imperiũ tanquam curator, ac deinde cupidus regnandi uoluit particeps esse imperij cũ Alexio, nec hoc cõtentus cum Alexius 15. esset natus annos, clàm interfecit eũ, saccoq; inclusum in mare abijcit, crudeliq; parricidio potitur imperio. Sed quũ ob sæuitiam omnibus esset inuisus, Guilelmus Siciliæ rex Alexij mortẽ ulturus bellum Andronico intulit. Andronicus quia sciebat se principatum crudeliter quæsiuisse, crudelius administrasse, omniaq; diuina ac humana polluisse, neminẽ sibi amicum fore credebat. Et cũ undique premeretur, prælio uictus ab Isahatio Angelo imperio deiectus, ignominiosè occiditur: altero enim oculo effosso, asinæ prępostere impositus, capite alliorũ reste præcincto, locò diadematis, cauda manibus pro sceptro alligata, per urbẽ circũuectus, uulgi turbæq; tumultu lacer perijt. Vtpote in quem pueri, puellæ, uiriq; fœminis immixti, præter probra ac contumelias, in faciem lutũ ac fœdissima quæq; congerunt. Tandẽ laqueo suspensus uncis à mulieribus frustulatim discerptus est. Prẹfuit aũt rebus biennio, aut secũdũ alios quadriennio.

Impius Imperator fit spectaculum mundo.

57 **Isahacius** Angelus uir iustus & æqui seruantissimus ẽ Peloponneso est accersitus ad imperium, prudenterq; se sub initia gessit. Hic magnifice excepit Fridericum primum proficiscentem per Constantinopolim uersus Syriã. Cùm uerò fratrem Alexium natu minorem à Turcis captũ maximo ære redemisset, dolo ab eo ingratissimo homine circũuentus est, perq; summum scelus oculis priuatus, in custodiam tandem coniectus, & in ea detentus est, donec filius Alexius, qui auxilium Francorum & Venetorum implorans petijt, patrem lachrymis obtinuit: sed carcere post longam captiuitatem eductus, morbo ex aëre contracto non diu uixit.

Historia est suprà fusius explicata.

58 **Alexius** Angelus frater minor Isahaci Imp. uir sceleratissimus, per parricidium adeptus est imperiũ. Eadẽ impietate quæsiuit perdere Alexiũ filiũ Isahacij nepotem suum, nisi fuga salutẽ obtinuisset. Alexius itaq; Isahacij filius delatus in Dalmatiam, inuenit nobilissimos Francorum proceres, Balduinũ comitẽ Flandrensem cum multis alijs principibus, qui icto cum Venetis fœdere Asiam trajcere meditabantur. Hos precibus promissionibusq; maximis mouit, pacifcendo triginta milia marcarum auri ac cõmeatuum copiam, si imperio aut solus aut cum patre, si uiueret, qui in carcere detinebatur, eorum auxilio restitueretur. Principes tam insigni casu moti, parata classe Byzantium uersus nauigant, factaq; cathena, quæ à Constantinopoli ad Perã extensa erat, Constantinopolim expugnant, fugienteq; Alexio fratricida, Isahacius carcere liberatur, & Alexius post subitam patris mortem Imperator est dictus.

59 **Alexius** iunior fugato tyranno fratricida imperium est assequutus: sed paulò pòst à Mursypho quodam ignobili fraude innocenter necatur. Tyrannus hinc se hostibus frustra opponens, amissa tandem urbe Constãtinop. nocte media cum uxore & pellicibus ac thesauro clàm aufugit. Sed non multò pòst in Peloponneso captus

Rex fugit relicta ciuitate.

captus & Constantinopolim retractus, interficitur. Vrbs Francis Venetisq; dedita, cum omni exercitus multitudine est ab illis possessa, atq; res imperij deinde ad Francos translata. E quibus Balduinus primus est Græcorum Imperator creatus.

60 **Balduinus** comes Flandreñ. eligitur Imp. Constantinop. anno 1202. ab exercitu Flandrensi, ab exercitu Marchionis Montisferratensis & Allobrogum, & ab exercitu Venetorũ. Hęc autem electio facta est hac cõditione, ut si Imp. ex Francis crearetur, Veneti darent Patriarchã, ne penes unam gentem utraq; esset dignitas. Cessit itaq; armis Gallicis Venetisq; quicquid olim sub Isahaci imperio fuerat, excepta Adrianopoli, in quã plures Græci odio Latini nominis sese receperant, quã solã Imperator non possedit, sed Theodorus Alexij pessimi Imperatoris gener eam dotis nomine accepit imperauitq; ibi. Cumq; Franci eam molirent expugnare, captus & mortuus est Balduinus, circumacto uno imperij anno. Erat autem quarta pars captorũ oppidorum Venetis assignata, quæ insulas cõtinebat Aegæi maris, Cretã, Eubœam, & alias minores.

Conuentiones de Imperatore eligendo.

61 **Henricus** Flandreñ comes frater Balduini Imperatoris successor in imperio declaratur. Hic repetijt obsidionem Adrianopolitanam, sed cùm Saraceni irruerent, ipse soluta obsidione Constantinopolim properat munitq; urbẽ. Paulo pòst intempestiua morte interceptus obijt anno imperij undecimo, relinquens Tolantam filiam Petro Antisiodorensi nuptam hæredem.

62 **Petrus** Antisiodorensis comes gener Henrici fit Imperator. Cumq; è Roma rediens iter faceret per Macedoniam, Theodorus Lascaris qui se pro Imperatore Adrianopolitano gerebat, in mõtium syluis insidias locat, captumq; Petrum abducit & in tetrum conijcit carcerem tandemq; obtruncat.

63 **Robertus** filius Petri Antisiodor. accersitur ex Gallijs, & ueniens Cõstãtinopol. Imp. salutat. Hic uirginẽ insignis formæ Græcã nobili ortã progenie sibi despondit uxorẽ, haud ignarus prius eam proceri cuidã Burgundo, qui Latini exercitus ductor erat desponsatã. Prior itaq; spõsus contumeliæ impatiens, ira accensus, amicos quosq; sibi adiungens, noctu in regiam irrupit, puellæ palatium effractis cubiculi foribus ingressus, dehonestat naribus puellam: genitricem uerò quæ noui connubij autor erat ac conciliatrix, ui domo abstractam in mare præcipitat. Nec est ausus Imperator ad iniuriam mutire quidẽ. Romam uerò contendens pro diademate impetrando, & inde rursum rediens in Achaia morbo decessit, Balduino filio admodũ puero relicto.

Audax facinus.

64 **Balduinus** secũdus Roberti prioris filius ex alia uxore q̃ quæ naribus deformata erat, designatur Imperator: sed quia erat puer, accersitus est Ioannes Brennius rex Ierosolymitanus, cuius filia Martha est desponsata Balduino, atq; sic socero cõmissum imperiũ, cui gener post eius mortẽ succederet, quod & factũ est. Ioannes uerò Lascaris Thedori filius Imp. fuit apud Adrianopolim. Interim aũt Balduinus multo bellorũ onere grauabatur, ut cogeret etiã Philippũ filium ob accepti ęris mutuum Venetis obsidem dare. Durante uerò bello, cũ Balduinus optima quæq; amisisset & iam de retinenda Cõstantinopoli desperaret, omniũ templorũ donarijs ablatis, ingentem exercitum ad Bosphori fauces obijcit. Interim tamen cũ Theodorus moreretur, sperabat Balduinus se omnia amissa recuperare. Reliquerat autem Theodorus Michaëlem Palæologum filijs tutorem, qui tamen tutoris nomine contentus non fuit, sed Balduini opes fregit & funditus euertit, urbemq; cepit. Balduinus uerò nocturna trepidatione excitus cum Patriarcha rapta suppellectile ad Euripum sese proripuit, profugus naui in Eubœã est delatus. Græci uerò dum fugisse Imperatorem intelligunt, pristinum imperij statum recuperant, quem Franci annos iam circiter 60. possederant.

Græci post Gallos recuperant imperium.

65 **Michael** Palæologus sub Theodoro imperium per summum nephas arripuit. Nam testamento filijs Theodori tutor datus, interficit eos, imperium ui occupans, expulsis eiectisq; Latinis, anno postq; à Venetis Francisq; imperium occupatum fuit 58. Mansit autem imperium in familia eius annis circiter 194. donec in manus Turcorum uenit.

66 **Andronicus** filius Michaëlis Palæologi, patri in imperio succedit regnatq; quindecim annos.

67 **Andronicus** iunior filius Mich. Imp. collegæ patris, quiq; ante patrem mortuus est, uir impius, q auũ suũ Andron. regno exclusit.

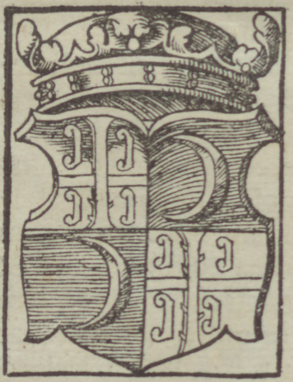
68 **Ioannes** Caloioannes dictus, ſuccedit in imperio patri Andronico iuniori, licet Ioannes Cantacuzenus tutelari nomine regnum gubernaret aliquandiu, donec ſe illo abdicaret, ſequereturq́ monaſticam uitam.

69 **Manuel** filius Ioannis Palæologi patri ſucceſſit in imperio, reliquitq́ poſt ſe ſeptem filios mares incolumes, quorum primus Ioannes patris in imperio fuit ſucceſſor. Secundus Andronicus Theſſalonicã potentẽ Macedoniæ urbẽ accepit in partem hæreditatis. Tertius Demetrius Peloponneſi regnũ diu obtinuit. Quartus Thomas Peloponneſi deſpotus &c. Manuel itaq; Imp. moriens, Ioanni natu maximo imperium reliquit gubernandũ, diſtribuens cæteris filijs regiones, inſulas ac regna ac alia.

70 **Ioannes** filius Manuelis primogenitus poſt patris mortẽ imperiũ arripuit, auidior pacis ac concordiæ q̃ belli, quietis admodũ ſtudioſus. Hic uenit ad generale cõcilium Florentinenſe, ubi hęreſis de proceſſione Spiritus S. à Latinis & Græcis fuit damnata. Reuerſus autem Imperator in Græciam, haud diu ſuperuixit.

71 **Conſtantinus** ſeptimus Manuelis filius fratre Ioanne ſine liberis mortuo, ab initio rex Peloponneſi, Draconis cognomẽtum accepit ob ferociam qua in Turcos ferebatur. Sed ubi Amurates Turcorũ tyrãnus Heracleam expugnauit, murumq́; qui Græcos in Peloponneſo tutos ſeruaret, deiecit, adeò animo conſternatus eſt, ut omnis roboris ſui immemor Turcis tributũ daret, cùm antea Iſthmum inſtaurãdum curaſſet. Verũ Vngaris & Polonis ad Varnam uictis, pecunia ab Amurate mulctatus, murum diruere iuſſus eſt. Quem poſtea Veneti tumultuario opere munire adorti nihilo meliore euentu uſi ſunt. Quomodo ſub hoc Imperatore urbs Conſtantinopolitana fuerit à Turca expugnata, ſuprà indicauimus.

SEQVITVR HISTOria rerum Turcicarum, & quid quiſque Imperatorũ à primo Othomanno uſq; ad tempora noſtra egerit, quomodoq́; imperium Conſtantinopol. ſubegerint.

Othomannus dominatum ſibi uendicat.

SVnt qui tradũt Turcos tenuiſſimis primordijs & obſcuris planè, ex Caſpijs mõtibus natali ſolo relicto in Perſidẽ & minorem Aſiam primum impetum feciſſe, uagosq́; latrocinantes magis quàm belligerantes prouincias uaſtaſſe, prima ſtipẽdia Baſilio Macedone imperante ſub Muchumetio Saracenorum principe ueniſſe, quorũ opera Babylonios Indosq́; ille uicerit. Sed peperit ijs uirtus inuidiam, uentũq́; eſt ad hoc, ut Muchumetium profligatũ acie obtruncarint. Deinde ſenſim ingentibus copijs ſeſe effundunt, Aſiamq́; omnem ad Euxinũ mare uaſtant & ſubigunt. Variatũ eſt deinde in gente, exortis in ea factionibus, donec Othomannus ueterem gloriã aſſerere eſt auſus. Qui Pontũ Cappadociãq́; tranſgreſſus ad reliquas finitimas gentes ſenſim eſt illapſus more latronis, clãdeſtinisq́; excurſionibus uires ſibi uẽdicans, occupatis mõtibus & clauſtris opportunis, unde facile irruptiones fieri poſſent, uſqueadeo emerſit ſublatusq́; eſt animo, ut palã iam & pari Marte aduerſum finitimos de agri poſſeſſione certaret. Deniq; tẽpore ſuccedenti non ſolum Pontum & Cappadociam, uerumetiam Galatiam, Bithyniã, Pãphyliam, Piſidiam, Lyciam, quę nunc Briquia, Ioniam, quæ Quiſcum, utranq; Phrygiam, Cilices, Cares, Aſiã minorẽ ad oras uſq; Ionij & littora Græci maris occupauerit. Sunt alij qui ſcribũt eos è Scythis traxiſſe originem, argumentum afferentes q primò Pontum & Cappadociam tranſgreſſi, ad reliquas inde finitimas partes ſenſim illapſi ſunt. Accedit etiam utrorumq; uitæ & morũ ſimilitudo, habitus, cultus corporis, equitandi ſagittandiq́; ratio, & omnino rei militaris cõmunis quędã & patria & diſciplina. Hi parua manu primò latronum more clãdeſtinis excurſionibus uires ſibi uẽdicare conati ſunt. Confluenteq; ſubinde huiuſcemodi generis hominũ colluuie, breui ſe fuderunt in omnes uicinas terras, p̃ſertim cũ Græci negligẽtiores eſſent, & Chriſtianorũ crimina hęc crudelia cõmeruerint flagella.

Baiatzetus Othomanus quartus Turcarũ rex.

Baiatzetus Amurathis filius & Solymanni frater, post patrem & fratrem à se per insidias occisum in imperio succesit. Erat autem uir ingenio peracri, maximarũ rerũ percupidus, in rebus arduis capessendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis infatigabilis, in occasionibus prospiciẽdis acutus & sagax, in exequendis celer ac perseuerans, animo fortis, corpore strenuus, belli appetens, quietis impatiens, gloriæ auidus, in periculis obeundis impauidus, in hostibus fallendis uersutus & uafer, usq; adeo nouelli regni fines breui temporis spacio produxit & extulit, ut circa Thraciam diu uersatus, penè uniuersam, excepta Constantinopoli & Pera, bello affligeret. Deinde in reliquã Græciam manus iniecit, Thessaliam, Macedoniam, Phocidem & Atticam occupauit, suiq; iuris fecit. Mysios quoq;, qui hodie Seruij, Illyricos, id est, Bosnenses, Triballos, qui Bulgari communi uocabulo dicuntur, asiduis prælijs uexauit, patris mortem sic ulturus. Principẽ Bulgarorũ interfecit, alios subegit, alijsq; tributa quotannis exhibenda induxit. Byzantium quoq; urbem regiã adeò omni agro suburbanisq; delitijs spoliauit, tã longa obsidione uexauit, ut Imp. cogeret egredi & ex Italia Galliaq; mẽdicare auxilia. Reliqui uerò ciues omni præsidio destituti, fame ualida urgente, desperata salute de deditione agere cœperunt: perijssent (octo enim annos Constantinop. obsederat, & obsessam facile expugnasset) nisi Vngarorũ, Gallorũq; aduentũ formidãs, illis ad Nicopolim occurrisset, memorabiliq; prælio nostros superasset, cæsis captisq; magna ex parte Gallorũ ducibus, Ioanne scilicet Burgundiæ duce, Sigismundo autem Imp. fuga elapso, ut suprà signauimus: & reuersus tyrannus ad Cõstantinopol. obsidionẽ, spei plenus eam biennio denuo obsessam occupasset, nisi Tamerlanes Scytharum rex, instar torrentis ipso incursu contrà uastando, Baiatzetum omni apparatu occurrere conantem, in Asiam reuocasset. Vbi in Galatiæ & Bithyniæ confinio instructa acie collatis signis utrinque fortiter dimicatum est. At Baiatzetus impar uiribus superat, uiuusq; captus in cauea cathenis aureis uinctus ac circũductus, tandem dimissus, cæsis prius in bello ducẽtis Turcarũ millibus, inglorius in Asia paulo pòst diẽ obijt. Incidit hæc clades Turcis in annum 1397. Fuit aũt Tamerlanes iste humili loco inter Scythas siue Tartaros natus, primò bubulcus, dehinc miles gregarius, effecitq; uirtute sua paulatim, ut ordinẽ primò, mox exercitũ ductaret. Eoq; potẽtiæ euectus cũ solertia, tum corporis uiribus belladiq; agilitate, ut magno fortunæ ludibrio, multarũ sit gentium imperio potitus, terror gentiũ appellatus. In cuius exercitu, duodecies centena millia hominũ fuisse traduntur. Primũ enim Parthis eũ regnasse scribũt, mox Scythas ab eo subactos, Hiberos, Albanos, Persas, Medos, dehinc Mesopotamiam inuasit, postea Armeniam armis subiugauit. Traiecto demũ Euphrate, cũ 600. milib. peditũ, ac 400000. equitũ Asiã minorem late domuit. Cũ quibus etiã Baiatzetũ prælio uicit, ac cæsis 200. Turcarũ millibus, uiuum in potestatẽ suã redegit. Dehinc more ferarũ aureis uinctũ catenis in cauea, omnibus suis expeditionibus præ se egit ac circũduxit pro scabelloq; quoties equũ cõscendit eo usus, & quasi canẽ sub mẽsa comedere iussit. Admirandũ rerũ humanarũ spectaculũ & fortunæ regiæ ludibriũ. Tũc domitũ est armis Scythicis, quicquid terrarũ est à Tanai ad Nilũ, Smyrnas, Antiochiã, Sebasten, Tripolim, multasq; ualidiss. urbes ui expugnauit. Vicit deinde ꝑlio Tamerlanes Memphiticũ regẽ, quẽ Sultanũ uocãt, uictumq; ultra Pelusiũ intra Nili fluenta cõpulit. Cepit Damascũ & itẽ Caphã in Taurica Chersoneso. Castra in urbis modum fuerãt ordinata, definito cuiq; artificio loco ꝓprio, in ꝑtes suas distributis exercitijs, ut omnia

Græcia à Turca occupatur.

Strages apud Nicopolim.

Tamerlanes Tartarus.

Turcarũ rex in cauea circũuehitur.

Tamerlani sæuitia.

uitæ

uitæ usuiq́ necessaria in promptu essent. Rerumq́ omnium tanta semper copia in his inueniebatur, ut nullus esset latrociniis locus, tutoq́ omnia afferri possent. Cæterum ut maiorem hostibus terrorē metumq́ incuteret, triplici tentorio, si quā urbem oppugnare adortus esset, in exercitu uti consueuit: sic ut in unoquoque dispar color, animi mutationem, prius non uiso stratagemate, intelligeretur. Primo enim die candido utebatur tabernaculo, quo significabat nulla in re, si modo se dederent, iniuriam se illaturū aliquā, sed pacem ac salutem, quam candor arguebat, concessurū. Sequenti die purpureo usus colore in tētorio, monstrabat cędē & sanguinem procerum in primis & patrūfamiliâs, quod alterā diem expectassent. Quod si res ad triduum protrahebatur, atro colore in castris excidium urbis & omnibus miserabilem ruinam præmonstrabat. Tanta erat hominis sæuitia, ut cum in obsidione cuiusdam urbis populosæ quū prima die deditionē neglexisset, agmen puerorum ac puellarum oleas in manibus gestantiū, candida ueste egressum obuiam tyranno ueniam supplex deprecaretur. in illud immisso equitatu crudeliter est eius iussu conculcatum, fœdeq́ obtritum. Genuensis quidam qui eius familiaritate annis iam pluribus longa consuetudine utebatur, cū rogaret cur in supplices mitior nō esset quum facilius quæ uellet, si non tanta uteretur crudelitate, impetrare posset, turbato truciq́ oculorum aspectu, furorē uultu distorto præ se ferente respondit: Quid tu me hominem esse putas & non Dei iram potius ac orbis uastitatem ac calamitatem? Proinde ocyus te hinc aufer, ni tu quoq́ periclitari cupias & interrogationis tuæ pœnas dare. Et profecto talis fuit qualem se prædicabat. Qui tota ferè Asia domita, deletis regionibus ac tyrannis, pluribus uastatis prouinciis, cum uictore exercitu prædaq́ onusto ad suos reuersus, urbem condidit ingentem, quam omnigenum captiuorum multitudine refersit, captarumq́ urbium spoliis exornauit. Regnum moriens duobus filiis reliquit, quorum discordia amplissimi regni opes tanta arte conquisitæ, dissipatæ sunt, imperiumq́ Parthorum rursus extinctum est. Vt autem redeamus ad Baiatzetum, is ubi mortuus est, reliquit regnum quatuor filiis, quorū nomina sunt Calapinus, Moyses, Mahometus & Mustapha.

Tria tabernacula tres animi mutationes.

Ira Dei.

Calapinus quintus Turcorum rex, & Moyses frater eius, mutuo in imperio succedentes.

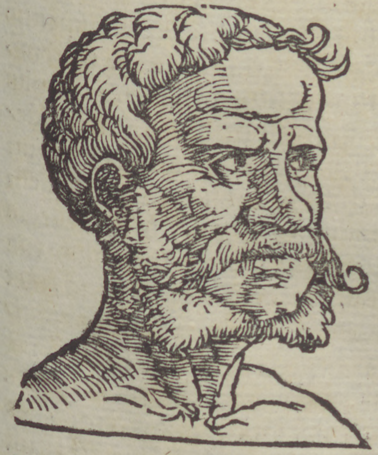

Calapinus, quem alii uocant Alpinum, alii Cyriscelebem, filius fuit Baiatzeti, inter quatuor fratres maximus natu, paternum obtinuit regnum. Aduersus quē, rebus Turcarū iam benè fractis, Sigismundus rex cum ingenti exercitu Danubium traiecit, infeliciter tamen pugnauit. Sunt qui scribunt id factū sub Baiatzeto, ut supra quoque memorauimus, alii referunt hanc pugnam ad Amurathem. Sub quocunq́ facta sit, perniciosissima fuit Christianis. Parauerat enim Sigismundus ingentem ex uniuersa penè Germania exercitum. Affuit & Gallorum numerosus exercitus & Ioannes dux Burgundiæ, qui etiam captus & Adrianopolim ductus, multo auro libertatem redemit. Cum ergo tam grandem ductaret rex Sigismundus exercitum, & diripuisset expugnassetq́ Rasciæ & Bulgariæ oppida, è manibusq́ hostiū iterum sustulisset, castris erumpebant crebro Turcę, regiūq́ exercitum prouocabant, donec tandem Turca aciem instituisset sub castro maioris Nicopolis. Tunc Franci pellecti fama uenientis hostis, à rege Sigismundo primitias belli petunt, primūq́ congressum. Hoc itē & aliæ gentes. Interim dum consultatur, Franci præcipiunt pugnam priusquam uniuersæ copiæ in aciē ordinatæ collatis signis prodirent. Franci itaq́ dimissis suis equis cataphractis, pedites in turmas hostiū irruerunt. Horum equi cum castra regia transuerso cursu peterent, cæteri hunc morem pugnandi ignorantes, ad unum omnes arbitrabantur Francos cæsos, tergaq́ uertunt. Oritur ingens in castris tumultus, derelinquuntur stationes militum ac in fugam uertuntur. Magna æditur utrinq́ strages, multi cęsi, multi capti. Feruntur tum Christianorum uiginti millia, Turcarum sexaginta millia trucidata. Et

Strages apud Nicopolim.

Et nisi rex subsidio nauis euasisset, actũ tunc fuisset de regno Vngariæ. Delatus igit̃ naui ꝑ Danubiũ uenit Cõstãtinopolim, inde ad Rhodũ, tũ ad Dalmatiæ & Croatię regna, menses penè 18. ibi cõmoratus priusquã regnũ intraret. Cæterũ Calapino posthæc mortuo, Orchanes filius succesit, tenella ętate adolescẽtulus, ac breui post à Moyse patruo extinctus est, sed qui et ipse haud multo pòst moriens, fratri Mahometi regnum per manus tradidit.

Mahometus hoc nomine primus, sextus Turcarum rex.

MAhometus defunctis fratribus regnũ incruẽtè adeptus, ipsum tum armis & diligentia, tũ dolo & astu terra mariq; nõ modo incolume tenuit, uerũetiã adauxit uehementer. Valachis bellicosis nationibus bello attritis, tributa grauia imperauit. Ipse Macedoniã bello domuit, promouitq; Turcorũ signa ad Ionium usq; pelagus. Et quum quandam Mœsiæ partem, quam hodie superiorẽ Bosnã appellamus, suæ ditionis fecisset, placuit illi nouũ in terra illa designare regẽ. Constituit igit̃ hominẽ nouũ, humile loco genitum Isaac regem Bosnensem. Qui successu elatus, finitimas regiones populabat̃, prædas agebat, ac spolijs se suosq; locupletauerat. Et quia Sigismundus imperator tũ aberat, quidã strenuus miles de Macedonia Nicolaus nomine, reguli istius insolentiam nõ passus, cum prędabundus omnibus insultaret, & si uiribus impar esset, expectata occasione cum regẽ uideret egredi, in hunc mox animũ atq; oculos intẽdẽs ꝓcipiti cursu equo deiecit, ac in terrã prosiliens ense iugulũ cõfodit, exercitus regius in fugã uersus militi huic palmã dereliquit. Pari audacia paulò pòst cum Turcis idem miles cõgressus, miro stratagemate eos fefellit. Media scilicet nocte in castra dormientiũ hostium irruens, & tumultum tympanis atq; fistulis excitãs, atq; ingenti clamore omnes in fugam soluens. Nam clade ædita, uictoria penes Vngaros fuit. Mortuus est autem Mahometus postquam imperauit 17. annos, anno Christi 1422. constituitq; regiam sedem in Adrianopoli.

Regnum Bosnense instituitur.

Amurathus hoc nomine secundus, uulgo Moratbeg, septimus Turcarum Imperator.

AMurathus iste à multis scribit̃ fuisse filius Mahometi. Interim autem quo conatur ex Asia in Thraciam traijcere, Græci Mustaphæ patruo eius fauentes, auxilium ferunt. At Amurathus Genuensium opera in Thraciam delatus, cum Mustapha hostiliter cõflixit, uicitq; & totum imperium est assequutus. Infensus aũt Græcisq; Mustaphæ opem tulissent, prouincias Græciæ adortus, nobilissimas eius ciuitates accepit in fide, præsertim Thessalonicã ciuitatẽ illustrẽ antiquitate, amplitudine, pulchritudine, amœnitate, opibus opportunitate situs, in ora Macedoniæ sitã, quę tunc à Venetis tenebatur: occupauit quoq; omnes citra Peloponnesum gẽtes, suoq; subiecit imperio usq; ad Corinthiacum sinum. Quin & Epirum & Aetoliam in ditionem suã redegit, atq; Illyricorum oppida multa ui expugnauit, quædam in deditionem compulit, & quædam funditus euertit. Sigismundo imperatori Georgius Despotus Seruiæ seruiebat, & ut Imperatoris emeretur fauorem, loco syncerae fidelitatis Nandoralbensem arcem prope cõfluenta Danubij & Saui sitam, ueterib. Taurinum ac Belgradũ, recentiorib. Alba Bulgarica appellata, Cæsari dono dedit, receptis multis alijs in cõpensam, ut scilicet impetus Turcorum hic facile posset frangi, quum agrum Vngaricum depopulari conaret̃. Cõcessit tum Amurathus in Mysiã, nec ulla re à Georgio Despota potuit flecti, ut secum fœdus iniret, prisquam ab eo nuptias filiæ extorsit cum ingenti dote. Nam more gentis plurimas habuit uxores. Verũ non diu pax illa & affinitas obstitit, quo minus iterum aduersus eum duceret grauem exercitũ. Georgius furentẽ generi nõ ferẽs potentiã, fugit cũ tota familia in Vngariã, uno relicto filio Gregorio, q cum ꝓsidio tueret̃ Synderouiam Seruiæ regiam, sed qui tãdem magna inedia uictus coactus est sese dedere hosti. Sic Synderouia expugnata cũ armatorũ milibus Scopia quoq; & Mysiorũ seu Seruiorũ oppidũ post longã obsidionẽ capta, & Despoti filius oculis ac pu-

Albagræca seu Bulgarica.

Synderouia regiæ seruiæ.

oculis ac pudēdis est priuatus. Pręerat tūc Vngarię Alb. Ro. rex, sed & q ipse in expeditio ne cōtra tyrānū, ꝓfluuio uētris laborās interijt. Et cū Vdalislaus Polonus in Vngariā uocatus uenisset, à Despoto rogatus est, ut extorri ac patria eiecto ad pristinā fortunā recuperādā auxilio esset q̄d ꝓmisit rex. Interea Turca p occasionē intestini belli Vngariā facile ab se occupari ratus, oppugnare adorit̄ Belgradum, & machinis militarib. turrium instar è ligno extructis ac cuniculis subterraneis effossis, ꝓrsus in suā ditionē trahere sibi ꝑsuadet.

Belgradum oppugnatur.

Sed arcis p̄fectus Io. Auranæ, Matthiæ Croaciæ Bani frater, q̄s Sigismundus ob rem bene gestā omnib. honorib. excoluit, suo ualido p̄sidio inanes reddit oēs eius conatus, cuniculos puluere incēdiario, pice, oleo ac sulphure replēs, oēsq; immissos milites cum iumentis interficiēs. Dehinc rudere & gleba muros, ui tormētorum deiectos, resartiens. Postremò cum incautius Turcę oppugnationem adorirent̄, ab oppidanis ita sunt missilib. ac faculis obruti, ut 7. millia Turcorū in hac obsidione, quæ septimū etiā attigit mensem, sint desiderata. Ea clade perculsus Turca, obsidionē soluit.

Ioā. Huniades.

Cū aūt Io. Huniades iā per arma clarus undiq; haberet̄, declarauit eum Vladislaus rex ducem Transsyluaniæ, quem Vaiuodam uocāt cōmisitq; illi ea potissimum oppida, quæ Turcis obiecta erant, & tm̄ copiarū, quantū res tunc sinebant assignauit, ut nō solum sua defendere, sed per occasionē etiā fines hostium transcendere posset, id q̄d et postea fecit. Nam Seruiā ingressus, Turcas potēter expulit, multos captiuos abegit, arces et uicos recuperauit. Deinde coacto exercitu Turcas Trāsyluaniā deuastātes adeò strauit, ut etiā prædā abactā recuperaret, captiuos liberaret, fugientes persequeret̄, Moldauiam ablatā recuperaret, atq; omēs occultos tramites in montibus obstrueret. Indignatus uerò Amurathus, misit ducē cum grandi exercitu in Transsyluaniam, iubens ut omnia depopuletur, obuios quosq; interficiat, & neminē ulla excipiat pietate. Quam cladem suorū Huniades uidens, stipatus manu militari, statuit aut uincere aut mori. Aggreditur ergo hostem intrepidus, æditq; utrinq; maxima strages, sed cū Huniades feruentius instaret, arripiunt hostes fugā, subsequunt̄ Vngari, & omnē cāpi planiciem cadauerib. ita implent, ut breui post aër infectus negaret hominib. illic habitationē.

Victoria Huniadis.

Potitus Huniades hac uictoria, suis cœpit esse admirationi & hosti stupori. Quin & nomen eius adeò terrificū fuit, ut plorantib pueris matres familias taciturnitatem nō aliter impetrarent, q̄ Huniadis præsentiā minitātes. Creuerat interim Vladislai regis indies autoritas, p̄sertim post mortē matris Ladislai, missusq; est ad eum Iulianus Cardinalis, qui suaderet expeditionem contra Turcam. Monebat pręterea Despotus exul regem, sed & Huniades literis instat, accedebant quoq; Christianorū principum promissa quibus omnibus excitatus rex, tertio regni sui anno grādem cōflauit exercitum, uenitq; in Bulgariam. Similiter Huniades ex Seruia ingressus Bulgariæ regnum, obuia queq; aut ferro aut igne deleuit, deiectis Turcorum præsidijs. Et cum Despotus medius inter Vngaros & Turcas, nunc hos, nunc illos fefelisset, erat Huniadi fides Georgij suspecta.

Christianorū contra Turcā uictoria.

Pugnauit ea die quinquies, collatis signis Huniad. cōtra Turcas, semper uictor. Deinde sexta pugna maxima fuit in qua aliquot millia Turcarū ceciderunt, quatuor millia capta cū nouem signis militarib. ac 13. ducib. haud magna Christianorum iactura. In has itaq; angustias acti Turcæ cōsultabant pacē petere. Quod tamē dissuadebat Iulianus Cardinalis, dux Burgundiæ & Veneti. Dissuasit & Io. Palæologus imp. Græcorū. Vladislaus tamen audito oratore Turci, pacē in 10. annos cōcludit, sic ut omnia dominis suis ablata restituerent̄. Ea pax molestissima fuit Iuliano, cui prosequenda uictoria uidebatur. Et Eugenius pontifex certior factus, regis nullum ualere fœdus, quod se incōsulto cū Christianæ religionis hostib. percussum esset, rescripsit. Scripsit quoq; Græcorum imperator, Turcam dolo ac fraude fœdus percussisse. Motus ergo Vladislaus his hortatoribus exercitum conscribit & traducit in Mysiam atq; Bulgariam. Monet tamen regem Dracula princeps Valachiæ utretro iter uertat, præsagiens quod futurum erat. At ille monitionem contemnens, castrametatus est circa Varnā Ro. ciuitatē, locum munitum.

Pugna apud Varnam.

Amurathus cognito hostium aduētu, exercitum ex Asiaticis militib. corruptis precio speculatorib infra Callipolim, qua fauces Hellesponti arctissimè sunt in Bosphoro, in Europam reportauit. Dicunt̄ Genuenses pro singulis capitib aureū nummū accepisse pro uectigali, numerūq; ultra 100. millia ascēdisse. Tot em̄ milites traduxit. Trepidatū est in castris Christianorū, dum insperatū hostiū nu

merum

merũ cõtemplant. Et dũ Iulianus cũ Agriensi episcopo alijsq́ Vngaris cẽseret intra currus exercitũ muniendũ, Huniades ac Despotus manus cõserẽdas regi psuaserunt horũq́ uicit sentẽtia. Ordinata aũt acie fit pugnæ initiũ. Acies Christiana primũ Turcas in fugã uertit plurimis, pstratis. Amurathus magno metu pculsus, plio excedere statuit, sed cũ lõga duce ret suspicia, fert uexillũ sãcti Ladislai, ac alterũ in q̃ imago Christi erat, uidisse ac patria lin gua exclamasse, Crucifixe, crucifixe, uide gẽtẽ tuã perfidã, q̃ à me nõ lacessita, cõtra iusiu/ rãdũ fidẽ uiolauit. Reuocata est pugna sũma cõtẽtione, nũc Turcis nũc Christianis caden tib. Diu ancipiti marte pugnatũ, tmq́ sanguinis utrinq́ effundit, ut in modũ lacus cãpi sta gnaret, Agriẽsis episcopus per paludes fugiẽs, in cœno submersus est. Rex uerò ad Iani/ zaros (ita pedestres milites Turcę appellãt) delatus, cũ equus eius in latere grauiter saucia/ tus esset, telis obrutus est anno regni sui 4. salutis uerò 1444. in uigilia Martini. Caput eius pòst detrũcatũ ac infixũ hastę populis ostẽtatũ. Huniades cũ regiũ corpus recuperare neq/ ret, fuga salutẽ q̃siuit. Cæteri q̃q́ q superẽrãt, oẽs fugę se cõmiserũt. Sed partim in lacunas ac paludes dilapsi, submersi sunt, partim in syluis uepribusq́, fame, frigore, siti, uigilia in/ teriẽre. Iulianus Cardinalis equo fugiẽs, dũ cursu fatigatus potu reficit, spoliatus, seminu/ dusq́ in deuio saltu animã exhalãs repertus est. Culpa huius tãtę cladis imputata est Cardi nali Venetorũ, q neq́ fretũ rectè custodisset, neq́ traiectos regi significasset. Poloni acce/ ptã eo plio cladẽ Huniadis uecordiæ atq́ ignauiæ tradiderũt, alij uiolato iureiurãdo. Fertur cõflictus ille triũ dierũ & noctiũ spacio cõtinuatus. Cęterũ Huniades dũ in Vngariã ppe/ raret per Valachiã, captus à Dracula Vaiuoda in carcerẽ est cõiectus, sed rursum cũ mune/ rib. demissus, nec diu post gubernator regni Vngariæ cõmuni pcerũ cõsensu creatus. Por/ rò in clade Varnensi numerus Cæsorũ est incertus q multi in paludib. submersi disparue/ rũt. Tñ 30. millia Christianorũ cęsa à qbusdã referunt, & 40. Turcarũ. Dũq́ tyrãnus roga/ ret, cur post adeptã uictoriã nullũ lętitię signũ exultãdo exhiberet, respõdit memorabili uoce. Nolle se simili euẽtu sępius uincere. Hinc Adrianopolim cõcedẽs, cœpit ociũ bello pferre, & Mahometẽ ex liberis suis maiorẽ pfecit imperio, atq́ inde in Asiã reuersus, reli/ gioni solitarię sese addicere cogitauit. Alij scribũt Amurathũ post Varnẽsem pugnã Co/ rinthiacũ Isthmũ, q uulgo hodie Hexamilũ ex loci distãtia dicit, summa ui expugnasse ac diruisse. Nã Peloponẽses prædicta clade perculsi, adorti fuerant celeri & irrequieto opere Isthmũ munire ac muro cingere. Queadmodũ plures olim spaciũ illud terræ perfodere ten tarunt, licet semper in festo omine opus inchoatum infeliciter defecerit. Cõstantinus Pa/ læologus, qui nouissimè Byzãtij imperauit, instaurãdum curauit q̃dã Christianorum suc/ cessu, tributũq́ regi Turcarũ minime reddendũ esse statuit. Cęterũ Huniades acceptã Var næ cladẽ semper ante oculos gerẽs, ut priorẽ aboleret ignominiã, & illata resarciret dãna, ex Vngaria cui pẽrat, quãtas potuit cogit copias ut Turcã inopinatum pessundaret. Adhi buit etiã reb. celeritatẽ. Sed Despotus Seruiæ, q nõ erat uocatus ad illã expeditionẽ, patefe cit ducib. Turcorum cõsilium Huniadis. Exterriti Turcę, Amurathum religioni addictum euocãt, q filius tãtã belli mollẽ ferre negret, colligunt exercitum, perguntq́ obuiã hosti, & cõcurrit uterq́ exercitus in Cassouio Mysię cãpo, ubi atrociter infestis armis toto triduo est dimicatum, prima uictoria Vngaris cedẽte. Tandẽ uerò occũbunt Vngari, duce ægrè cum paucis seruato. Porrò Huniades abiectis armis grauiorib. incidit in manus duorũ Turco/ rum, qui tñ eum nõ cognouerũt. Ab ijs expoliatus dũ de q̃dã amuleto inter se cõcertarent, alterũ ense strauit, altera fuga elapsus euasit. Solus in syluã cum equo delatus. Cũq́ Belgra dũm peteret, à Georgio Despoto Seruię est captus, sed filio in obsidẽ dato, dimissus. Li ber tñ factus, uastatiõe prouincię suę haud sine parua pœna coactus est filium restituere. Quod cũ Amurathus audisset, indignatus Despoto, q carcere hostẽ tm emisisset, regnum Seruię cuidã pfecto tradidit expugnãdũ. Despotus audiẽs in se cõcitari bellum, anxius se cœpit accusare, q gubernatorẽ Vngarię carcere lęsisset, in q̃ unico salus sua esset reposita. Abiecta itaq́ uerecundia, supplex Huniadis genib. aduolutus, tãdẽ ab eo suppetias impe/ trauit. Qui illico noctu Rascianos attingẽs agros, mane Turcas aggressus, in fugam uertit ac pfligauit capto duce. Mortuus est haud lõgo pòst Amurathus & corpus eius delatum in Prusiã Bithyniæ ciuitatẽ, quæ ante captã Constantinopolim Otthomannorum regia fuit.

Vladislaus rex cadit.

Huniades à Dracula capitur.

Hexamilum.

Alia pugna Christianorũ cum Turca.

Prusia ciuitas.

Mahometes secundus, 8. Turcarũ rex.

MAhometes Amurathi filius mortuo patre imperium assecutus, dominãdi libidine et ambitione inflatus iuuenis, parte tyrãno lõge truculẽtior fuit. Auspicatus est regni initium patricidio, interficiens scilicet fratrẽ infantem, ne pater solus sepeliret. Quam faci

noris atrocitatẽ cõſpicatus Moſes, orat ne fraterno ſanguine manus inquinet. Reſpõdet il
Parricidij conſuetudo.
le ueterẽ Otthomãnorũ cõſuetudinẽ eſſe, ut cæteris interfectis, unus ſemper relinquat̃ in
regno. Iubet̃ ergo Moſes in cõſpectu tyrãnni trucidare infantem. Quo facto mater pueri,
Mahometis nouerca, inſaniens p̃ dolore & mœrore, tyrãnum multis cum ſingultib. incre-
pat, diriſq́ꝫ deuouet. At ille ut fœminã mitigaret adiecit, ſi qd uellet audacter peteret. Mu-
lier uerò ira ardẽs, ad uindicãdum innocui ſanguinis iniuriã, facinoris miniſtrum impium
Moſen expetiuit. Cui mox hunc tyrãnus uinctum dedendum imperat. Quẽ efferata mulier
ut accepit, cultello pectus miſeri hominis fruſtra opem dñi aſtantis corã implorãtis ad cor
uſq́ꝫ trãsfigit, nihiloq́ꝫ cunctata latus dextrũ aperit, iecur abſciſſum eruit, datq́ꝫ canib. diſ-
Mulieris facinus.
cerpẽdũ. Hac uindicta mulier ſatiata, cõquieuit. Habuit Amurathus & ex alia uxore filiũ
ſextum agẽtẽ mẽſem cõmẽdatum tutori cuidã. At tutor Mahometis initurus gratiã, ꝑdidit
puerum ſibi cõmiſſum. At Mahometes allatũ puerum fecit ſtrãgulari & reddi matri. Suſce
pto itaq́ꝫ imperio, rẽ domi foriſq́ꝫ legib. ordinauit, ęrariũ locupletauit, noua uectigalia ho
mo auariſsimus excogitauit, copias auxit, in ꝓceres & aulicos ſęuitia & cõtumelijs graſſa
Cõſtantinopolis expugnatur
ri cœpit ſanguinarius tyrãnus. Ad expugnãdã Cõſtãtinopolim animũ adiecit, nec diu nec
noctu quietẽ animo ſuo dabat, priuſq́ꝫ ea potiret̃, q́ꝫ tñ nõ expugnaſſet, ſi ciues ſuos in ter
ra abſcõditos theſauros in cõe tutamẽtũ erogaſſent, & Veneti ſuis claſsib. p̃ſto fuiſsẽt. Re-
pletus aũt poſt expugnatã urbẽ omib. ſcelerib. oĩa cõtẽpſit. Nullũ Deũ eſſe putauit, Chri
ſtianũ fidẽ irriſit, Mahometũ ſuum pſeudoprophetã ſui ſimilẽ fuiſſe dixit. Prophetas oẽs
atq́ꝫ patriarchas ꝓ nugis habuit. Solũ Alexãdrum magnũ, potiſsimũ ubi de eius furore ac
libidine ſcribit̃, admirabat̃, cui ſe ſimilẽ aſſeruit. Anno Chriſti 1455. expeditionẽ in Vnga
Alba Græca oppugnatur.
ros inſtituit, atq́ꝫ maximis copijs Belgradũ q́ꝫ hodie Albãgręcã uocãt, obſedit Amuratho
patre maledixit q 7. mẽſes fruſtra in obſidione huius artis cõſumpſit, ſe 15. dieb. arcẽ ſolo
ęquare iactabat. Sed cũ Chriſtiani p̃liũ inirẽt, ac primũ ancipiti pugna dimicarẽt, noſtri pri
mores exercitus duces occidũt, Mahometẽ ſagitta, q̃ ſub papilla leua ſtringebat̃, in pecto-
re, in terrã exanimũ deijciunt. Quẽ mortuũ credẽtes Turcæ, nocte ſemiuiuũ abducunt oẽs
in fugã cõuerſi, uictoriã Chriſtianis reliquerunt. A quibus fuſi & fugati, relictis omnib. mu
nitionib. machinis bellicis, cuiuſcunq́ꝫ generis tormẽtorum inſtrumẽtis ac ſarcinis milita-
Mahometi inſania.
rib. ignominioſa ac turpi fuga per noctẽ obſcurã abierunt. Mahometes uerò noctu ablatus
altera die ubi ex dolore uulneris ad ſe redijt, intelligẽs infamẽ acceptã ſuorum cladẽ, inſpe
ratãq́ꝫ ſtragẽ, ueneno uitã uoluit ſibijpſi adimere, nę tãto cum dedecore in patriã inglorius
remearet, uix à ſuis prohibitus. Nunq̃ poſthac de illa clade aut audire aut dicere quenq̃ uo
luit. Et q̃ties illius memoria ſubijt, ſemper barbã manu grauiſsimè demulcẽs, ſuſpiria de-
duxit cum fremitu, hunc execratus diẽ inter atros cõputauit. Multi putãt ſi fuſi diſpalatiq́ꝫ
hoſtes, tũ fuiſſent acrius inſectati à Chriſtianis, potuiſſe eo die Otthomãnorum imperium
Huniades moritur.
deleri. Sequẽti anno poſt cladẽ iſtã, Huniades morbo correptus nõ ſine planctu Vngarię
diẽ ſuum obijt. Porrò Mahumetis quietis impatiẽs Trapezuntium expugnat, deinde ado
rit̃ inſulas Aegęi maris, & occupat Mytilenẽ, ac paulo pòſt expugnat Boſnã, deinde Pelo
põneſum, quã poſſederunt Thomas & Demetrius fratres, ultimi Chriſtianorũ principes
Palæologi. Hi cum inter ſe diſsiderẽt, Demetrius ad Turcã defecit. Sublato aũt è Pelopon
neſo principatu, retinuerunt Veneti q̃dã in ea terra oppida, è qbus etiã poſt ſunt à Turcis
eiecti. Nã Myſia potitus ac reliqua penè omĩ Gręcia, cũ intelligeret Venetos Corinthia-
cum Iſthmũ ſumma ope munire, uſi ſcilicet tãta celeritate ut totã muri longitudinẽ qui 40
circiter ſtadijs extẽdebat̃ à mari ad mare, 15. dierũ ſpacio duplici foſſa, ſubitariaq́ꝫ molitiõe
Hexamilium reparatur.
firmarint, 30. millib. hominũ ſimul laborib. & ueteris ſtructuræ ſaxis, q̃ ad manus fuêre, ma
teriã p̃bẽtib, opis celerius cõſummãdi. At Mahometes ut cœptũ diſturbaret opus ex Boſ-
na ueniẽs, Iſthmũ cęde & ſtrage ingreſſus, Venetorũ agros facile occupauit, ac deinde cru
deliſsime Chalcidẽ urbẽ in Eubœa inſula expugnauit. Cum em̃ hãc 30. dieb. obſediſſet &
cõtinẽti inſulã põte cõiũxiſſet, circa muros ſępius eſt dimicatũ, q̃uſq́ꝫ tãdẽ per integrã no
ctẽ ad lucẽ uſq́ꝫ oppidanos p̃lio fatigauit, atq́ꝫ hinc ciuitate eſt potitus, ubi & crudeliſsime
eſt ſęuitũ ſine diſcrimine in oẽm ſexũ & ętatẽ, crudele q̃q́ꝫ edictũ ꝓpoſitũ, ut puberes oẽs ad
unũ obtrũcarent̃, ac capitale eſſet, ſi qs ſupra 20. annos quenq́ꝫ natũ ſeruaſſet. Magiſtratus
& ciues necati diuerſis locis. Cũq́ꝫ finis nõ eſſet ſæuiendi, coacti ſunt Veneti pacẽ facere cũ
Turca, ut ſcilicet Põtica nauigatio negociatorib. illorũ tuto pateret. Subactis ergo ui & ar
Rhodus oppugnatur.
mis poſt Cõſtantinopolitanum excidium ſpacio 28. annorum omnibus circumiacentibus
terris & inſulis, ægerrime tulit tyrãnus, Rhodum liberam eſſe. Eam ergo cum oppugnare
tentaret, ſæpe clade affectus eſt, multiq́ꝫ de eius exercitu, terra mariq́ꝫ trucidati. Conatus
ergo

ergo est alia uia expugnare insulã, nẽpe dolo & ꝓditione, subornatis q̃ se trãsfugas fingerent. Pacem simulabat, si aut uectigal aut munera Rhodij offerant. Generositate animorũ Rhodij milites utrunq; reijciunt, fœdus & munera cõtemnunt. Cũ igit̃ triẽnio de ꝓditione Rhodi cõsultasset Mahometus, magister militũ Rhodiorũ interim collapsos urbis muros ac mœnia restituit, munitionib. egregiè custoditis. Tyrãnus uerò ira incẽsus, classẽ maximã cũ 100. milib. militũ mittit, iter urbẽ aggredit̃, occidũt̃q; à parte eius primo cõgressu septingẽti & multi uulnerib. cõfodiunt̃. De hinc 2. millia, postremo ceciderũt 3. millia, cũ penitus urbẽ diruere moliret̃. Durauit obsidio 90. ferè dies. Abiens ergo Mahometus confusus & cũ ignominia, dum denuo Rhodum aggredi statuisset, insperato suffocatus morbo interijt. Priusquàm tamen moreretur tyrannus, Hidruntem in Apuliæ & Calabriæ finibus subito incursu oppressit. Quo nuncio tota Italia ira timore territa & prostrata est ut de salute dubitaret. Quum autem tyrannus annis 31. regnasset, ab expugnatione Rhodiorum discedens, mortuus est anno ætatis 58. anno salutis 1481.

Hidruntum Apuliæ.

Baiatzetus huius nominis secundus, Turcarum rex nonus.

Baiazet9 filius Mahometis ꝑ uaria bella & fraternas cędes imperiũ est assecut9. Habuit aũt fratrẽ Zyzimum minorẽ eo natu, qui cognita patris morte, ut prior imperio ac regia gaza potiret̃, raptim ex Licaonia cui ꝑsidebat, Cõstantinopolim ꝑperabat. Sed cũ Baiatzetus q̃q; pro imperio laboraret, tumultus est Cõstãtinopoli excitatus. Pręualuit tñ Baiatzetus, & Zyzimus Prusiã Bithynię ueterẽ regiã occupat, germanũ in certamen si posset ꝓuocaturus. Baiatzetus uerò ne Asię ueterẽ regiã amitteret, haud cõtemnẽdã imperij sui portionẽ, exturbat fratrẽ Prusia. Qui fugiẽs ꝑ Syriã uenit ad Sultanum Aegypti, inde alios q̃sdã Gręcię duces, collectisq; copijs, bellũ indicit Baiatzeto fratri. Sed cũ illo lõge imbecillior esset, rursum fugit fratris uersutiã & insidias, qui etiã 200. millia nũmum auri & suppellectilẽ regiã ei pollicitus est, si regni fines excederet, clã autẽ dolos machinabat̃ ut uiuus in suã ueniret potestatẽ. Ob id ut fratris uersutiã fugeret, Rhodijs primũ sese per literas, tũ per oratores cõmittit, ac paulò pòst oneraria naue Rhodũ est delatus, per benigneq; à magistro militũ & regio apparatu exceptus anno salutis 1182. Cũ id prius epistola quadã Baiatzeto sagittę alligata, ac uiolẽter arcu in exercitũ excussa significarit. Qua perlecta, ita in lachrymas est resolutus, ut amẽti similis, tacitus in tabernaculo diu sederet, egerrimè ferẽs fratrẽ ad Christianos defecisse, ob quorũ ignominiã pater eorũ interijsset. Fuit aũt Zyzimus tũc annorũ 28. Fuit corpore ꝓcero, facie ferocitatẽ ꝑ se ferẽte, oculis glaucis ac sub obliq̃s, naso aquilino, ore paruo, labijs crassis, mẽto exili, barba non ꝓmissa, sed ad cutẽ forcipe tõsa, ceruice obesa, corpore pingui. Vorare uerius q̃ mãdare solebat. Pinguedine nõ impediebat̃, q̃ minus saliẽdo, eq̃tãdo, uenãdo ac sagittando agilis esset. Voracissimi stomachi fuit, auideq; cibum sumebat. Vinũ aromatib. cõditũ diligebat, & aquã saccaro infusam patrio ritu potabat. Vtebat̃ assiduè balneis thermisq;, et aqua gelida crebro ꝓfundebat̃. Obseruãtissimus legis Mahometicæ. Subtristis & cogitabũdus semper uidebat̃, nec ullũ lętitię signũ dabat. Turcorum lingua peritissimus, q à cunis literis incubuit, ut etiã gesta scribere doctus esset. Res nãq; genitoris magnificè gestas literis mandauit, gẽtiliũ literarũ nõ ignarus. Baiatzetus interea frater cũ imperij gubernacula teneret, audiẽs fratrẽ ad Rhodios cõfugisse, pacẽ cũ Rhodijs inire molit̃, tãq; diu eos hortat̃, donec fœdus ꝑcusserũt haud ignobile priusq; inauditũ. Rogat etiã magistrũ Rhodi, ut Zyzimũ fratrẽ sub alis suis foueat, ꝓq; annuo sumptu pollicet̃ 45. millia nummũ auri, q̃s in Augusto q̃tannis Rhodi exoluere bona fide, ꝓmittit. Missus est autẽ Zyzimus q̃ tutior esset in Gallias ad Frãcorũ regẽ. Deinde est Romã ꝑductus anno 1488. ad Innocẽtiũ octauũ. Matthias q̃q; rex Vngarię hũc impẽse petebat, indubitatã sibi de Turcis pollicẽs uictoriã si illũ haberet. Sed uicit facũdia Rom. põtificis, ut sibi traderet̃. Sub custodia tamen militum Rhodiorum est detẽtus paulo pòst ~~Alexãdro sexto pont. haud ignorã~~te ueneno est mortuus. Interea uerò Matthias Vngarię rex Bosnense regnũ (q̃d hodie Romaniã uocãt) è Turcorũ manibus subtraxit Sabatiam quoq; arcẽ munitiss. ad littus Saui fluminis sitã, strenuè è faucibus Turcorum eripuit. Baiatzetus uerò in Syriam profectus, bellum inauspicatum gessit cũ Sultano Aegypti. Haud longe maxima clades à Christianis in Croacia est accepta, cum 7. millia hominum fuerint uno pręlia interfecta. Cęterum cũ Mahometicę legis uiolator quotidie mero maderet in omnem luxum resolutus, nullũ insigne gessit bellum, natura etiã formidolosus. Sed postquàm frater ueneno fuit sublatus, nihil amplius timuit. Re

Zyzimus regno pellitur.

Fugit Zyzimus ad Rhodiẽses.

Turca doctus.

Zyzimus uene no Romæ tollitur.

gnũ em̃ Poloniæ eſt ab eo uaſtatũ, & circiter 60, millia hominũ inaudita crudelitate abducta, ditio Venetũ in Peloponneſo læſa, Naupactũ em̃ urbs uetuſtiſſima, quã hodie Lepanthum uocãt, eſt illis adempta, Meton q̃ꝗ expugnata & Corone. Veneti uerò uiciſsim aliquas occupãt inſulas, p̃ſertim Aeginã, Zacynthũ, Cephaleniã, Corcyrã &c. Quin & Nerithus inſula, q̃ hodie diua Maura dicit̃ olim à Corinthijs immiſſo Euripo à cõtinenti terra abſciſſa, eſt à Venetis occupata. Sed paulo pòſt inito fœdere, Nerithus Turcis eſt reddita, & Venetis negociatoribus res ab initio belli adẽptæ reſtitutæ, paruitꝗ eis nauigatio Põti ea ut antea, & Veneti nominis magiſtratus fuit Byzãtij q antea fuit, ſuis hominibus ius dicens. Cũ itaꝗ natura Baiatzetus pacis q̃ belli eſſet ſtudioſior, etiã ocij appetẽs, filijs inteſtinis ſeditionibus occupatis, à Ianizaris ſuis (in q̃bus omnis eius ſpes ſita erat) imperio deturbatus, ſumma cũ ingratitudine, anno ſalutis 1512. ingreſſus religionẽ ob mœrorẽ & animi cruciatũ, pauloꝗ pòſt ueneno à filio iuniore dato, cũ 31. annis imperio p̃fuiſſet, morit̃.

Veneti contra Turcam.

Filius patrem intoxicat.

Zelymus Othomanuus, 10 Turcarum imp.

ZElymus minor natu, filius Baiatzeti, imperiũ è manibus patris arte & dolo extorſit ac ſibi uſurpauit. Tartaris enim iũctus, & impetrata filia reguli cuiuſdã Tartari in uxorẽ, immenſa breui collecta multitudine Tartarorũ, Adrianopolim uenit, iræ minarumꝗ plenus. Baiatzetus imperator qui diu filium amiſſum luxit, audiens, cũ exercitu adeſſe, obſtupuit, miſsisꝗ nuntijs quærebat, quid peteret, cur tã ingẽtem in patriã aduexiſſet exercitũ, ſuadebat'ꝗ ut hũc dimitteret, miſſa magna pecuniarium ſumma, & precioſis ueſtibus, q̃bus ſtipendia militibus & dona poſſet dare honeſta, ne indignarent̃. Zelymus placatus muneribus paternis, exercitũ dimittit, ad technas cõfugit, & dolũ cõminiſcitur. Cũ enim Baiatzetus podagræ morbo decũberet, Ianizari imperatorẽ adeuntes, dicũt ei: Quia ſenio confectus es imperator, neꝗ imperiũ ſatis defendere potes ab hoſtium incurſu, oramus ut nobis ſucceſſorẽ deſignes, qui locũ tuũ occupet, uirũ ſcilicet bellicoſum ſtrenuũ & impigrum, qui Mahometi legẽ enſe poſsit tueri. Nec poſſunt pericula longiorem ferre morã. Imperator his auditis, nihil ſuſpicatus mali, ſeſe dudũ maiorẽ natu filium, qui tum erat in Natolia adeuntes, noua ab eo poſtulant ſtipẽdia, ſi uelit ab eis cõſtitui imperator. Indignatus ille reſpondit, O' latrones, uos me imperatorẽ cõſtituetis, quẽ pater iam dudum deſignauit? Ianizari rubore perfuſi, ad ſocios reuertunt̃, & cõuitijs deſignatum imperatorem laceſſunt tanquã imperio ineptum. Quodam ergo die Ianizari ſeditionem Cõſtantinopoli grauẽ mouẽt, quum Baiatzetus cum ſuis cõſiliarijs de repub. tractat, palatiumꝗ obſident, clamant ſibi dari imp. qui eos tutari poſſet. Cum autẽ Baiatzetus reſpõdiſſet, Nũquid Achmat filium meũ maiorẽ natu habetis, quẽ imp. uobis deſignaui? Dixerunt illi: Nolumus hũc regnare ſuper nos. Pinguis eſt, imbellis & ineptus. Non amat arma, ſed protinus minuetur & deſtrueretur ſub eo imperiũ. Zelymũ cupimus ſtrenuum & bellicoſum. Eductisꝗ enſib. nudis quos ſub ueſtib. occultabant, impetuoſo clamore Zelymum ſibi dari poſtulãt. Baiatzetus furori militũ acquieſcens, Zelymũ ſe daturum eis promittit, quem Ianizari cũ gaudio excipiẽtes, ad palatium perducũt. Imperator uocato ad ſe filio, dixit: Quid mi fili opus erat his armis atꝗ furore? Ne ſis adeò p̃ceps ac furibundus. Modeſte agas quidquid ages. Noli tuo obſequi furori, cede tẽpori q̃d omnia occulta detegit, & cogita te eſſe hominẽ multis obnoxiũ periculis. His dictis ſellã ſuã qua uehebatur, iuſsit amoueri, loco cedens eminentiori, quẽ filio Zelymo cõceſsit. Tunc ingẽtes excitæ ſunt acclamationes, imperator ſalutatus ab omnib. patre ſumma cũ mœſtitia abeunte, et religionẽ quãdam ingrediente. Zelymus itaꝗ arrepto imperio, magna ſæuitia gubernationem adminiſtrauit, multis ex primatib. partim ueneno, partim ui ſublatis, ſuis autẽ diuitijs ac honorib. elatis. Pater interiectis aliquot dieb. experiri uolẽs quonã pacto filius regimẽ ſuũ ordiret̃, gazophilaciũ ingreſſus, omnes diuitias reperit breui diſsipatas tempore. Dehinc armamẽtariũ, ubi ſpolia hoſtib. adempta reſeruant̃, receſsit, & pariter uacuũ reperit. Omnia em̃ ſuis iã donauerat. Luſtrauit deinde cameram argẽtariã, ubi uaſa & pocula aurea atꝗ argẽtea à princip. & regib. finitimis dono miſſa cuſtodiunt̃, q̃ pariter iã diſtributa euanuerãt. Poſtremo ſtabulũ regiorũ equorũ ingreſſus inuiſit, ubi delectos & inſigniores eq̃s nullos inueniẽs, ingemuit, & uindictã q̃rẽs, cũ reliquo qui ſuperat theſauro abire inſtituit in Natoliã ad maiorem filium, idꝗ per hortum quendam portui maris uicinum, ubi naues quaſdã ordinauerat, quibus trãjceret. Priuſquam aũt quæ nauibus erãt neceſſaria prepararẽtur, ab amœniſsima conſidens arbore pyro, cœpit filiũ diris deuouere ac omnia aduerſa imprecari

Dolus Zelymi.

Ianizari Zelymum eligunt.

Nouus imperator omnia dilapidat.

imprecari,ꝙ ſe patrē deſpexiſſet, & Mahometi legem ꝑuaricatus fuiſſet. Zelymus intelle cta fuga patris,uenit in hortũ ad patrē ueluti mœſtus,multa lamentatus,ꝙ ſic clādeſtinum moliret̃ abitũ,cũ tñ ipſe imperij adminiſtrationē nō expeteret,titulo cōtentus. Noli inquit pater clā egredi,noli hanc filio tuo,qui te unice diligit, inurere notā. Ego nomine,tu re ſis imperator. Finē uitæ tuæ patientiſs. expectabo,q̃ utinā diuturna ſit. Multa deinceps blāde elocutus,ut patrē deliniret,iuſsit afferre delicatiſsimas dapes, ſed ueneno mixtas. Quibus patrū deguſtatis,mox ſenſit ueneni tormēta. Atq; ideo abiens ultimū uale dixit,& egreſſus urbē plurib. comitātibus et ululatu plateas replentibus,medio itinere à diro ſumpto ueneno occubuit. Reſtabāt duo fratres profligādi,quorū unus habuit tres filios adoleſcētes,q̃s ad fratrē miſit,ut orationib. elegātiſsimis patruū placarent,ne in patrē ſæuiret,offerentes ſua officia et patris,qui eū ut imperatorem adorabat. Crudelis aūt Zelymus mox ingenuos hos nepotes ante ſe ſtrangulari iuſsit. Pater adoleſcētum audiens crudelem filiorū ſuorū necem, relictis ſuis dominijs mōtib. ſeſe occuluit. Sed à familiare ſuo ꝓditus,captus eſt ſtrangulatus. Extabat adhuc Achmath frater maior natu, qui matris cōſilio edoctus, coactu exercitu in Bithyniā feſtinauit. Erat tū Zelymus in Pruſſia cum 70. millib. militū,ægritudinē ſimulans. Auditoq; fratris aduētu,ſemel atq; iterū cōgredit̃ cū eo,& in fugā uertit̃. Ille aūt cū eſſet obeſo corpore, tardius fugit,& ſubinde cadit ab equo. Vidēſq; ſibi imminere fatū,cōſedit exanguis ſuper lapidē,et cōpellās militū ꝑfectū dixit ei: Accipe à me hos annulos,& à fratre faciliorē mihi mortem impetra,ut inciſis uenis in balneo me mori ſinat,nō crudeliter in me graſſet̃. At Zelymus de omnib. certior factus,carnifices ſubmiſit, q ligatis in dorſo manib. per pedes in terram proſternūt,ac mox chordis collū ſtringētes ſtrāgulant,cadauerq; currui imponūt,q paratus nigro uelo aſtabat, ac honorifice Pruſiā ad ſepulturā uehit. Zelymus itaq; ꝑ ſummū nefas patre ueneno, fratrib. ac nepotib. ꝑ uim ſublatis, imperiū adeptus, cœpit in q̃ſcunq; graſſari. Hic q̃q; coacto magno exercitu,traiecit in Africā, et eiecto Sultano occupauit magnā Aegypti partē,idq; in hūc modū. Quum felici rerū ſucceſſu debellaſſet Perſas,conſtituit Campſoni Alcairi Sultano bellū inferre, q cū ingēti exercitu eodem tēpore ex Aegypto in Syriā uenerat,ut principē quedā parū ſibi obſequentē caſtigaret, atq; ut Turcarū finib. propinquus Zelymo terrorē incuteret,ac experiret̃ an ſua autoritate res Sophi cū ipſo Turca cōponere ualeret. Comitabant̃ Sultanū 14. millia Mamaluchorū, ac totidē ſubſerui,armis,eq̃s & alijs ornamētis excellētes. Interea Zelymus cū exercitu Cæſareā uenerat, ex q̃ loco cōmode in Perſiā mouere uel Syriā inuadere poterat. Caierbeius tñ quē Sultanꝰ expugnare cōſtituerat,monebat ſubinde Turcā ut in Syriā trāſiret,pollicēs ſe à dn̄o ſuo ad ipſum defecturū. Cui obſequēs Zelymus,Sultanū ipſum aggredi decreuit. Quod cū Campſon audiſſet,ſeipſum à Turcis tueri ſtatuit. Inter hęc Zelymus hoſtib. ſeſe oſtēdens Mamaluchos inuaſit. At illi in cōgreſſu uiriliter agētes Turcicos eq̃tes diſsiparūt. Erāt ꝑterea & aliæ tres Mamaluchorū claſſes,quarū uni ꝑfuit Caierbeius,ꝓditor,& tertiā ductabat Sultanus ipſe: & cū una æreis machinis grauiter læderet̃, coacti ſunt Mamaluchi retrocedere. Vidēs Sultanus ſuorū fugā,& audiēs Caierbeij ꝓditionē, ꝑculſus dolore,ex equo interfugiendū cecidit,equorūq; pedib. attritus uitā finiuit. In eo cōflictu plurimi excellētes equi, nimiū calorē & laborē ſufferre nō ualentes,medij crepuēre. Cōtigit eñ hęc pugna 9. Cal. Septēb. Fuerat Sultanus homo pinguis & ſenio cōfectus, annorū ſcilicet 76. Zelymus ergo Alapiam, Amanū ac Damaſcū profectus, ſummo cum gaudio, tanquā populorum è tyrānimanib. liberator ab omnibus exceptus eſt. Mamaluchi uerò omnes, tam qui aufugerāt, q̃ qui maritime loca tuebant̃, Alcairi cōuenerunt ac Tomombeiū Alexādriæ præfectū, Sultanū creauerūt. Is ſtatim q̃cquid ſeruorum & Arabum inuenire potuit,ſimul contraxit, ac Rhodum miſit pro machinis æneis, præterea Mattareā Alcairo uicinā muniuit, relicta in Paleſtina nō cōtemnenda militum manu,qui hoſtiū trāſitum impedirent. At ubi Zelymus noui Sultani apparatum audiuit,petere omnino Alcairū cōſtituit, ſicq; inter eūdum Hieri

Filius patri uenenum propinat.

Tyrannus ſæuit in fratres ac nepotes.

Zelymus Aegyptum inuadit.

Turca Mamaluchos inuadit.

Sultanus lapſu moritur.

solymis hærēs tēplum inuisit. Princeps uerò Sinamus Gazæ cum Mamaluchis cōfligens, eos fudit, atq; capita eorum barbata ad palmarū truncos affligi curauit. Zelymus uerò nō sine labore cū exercitu ad Mattareā, ubi balsamū nascit, puenit, ubi duo Mamaluchi meliorē fortunā quæsituri è castris Sultani ad Turcas trāsfugerunt, & omnia eius cōsilia manifestauerunt, & loca ostenderūt ubi fossæ cratib. cāneis coopertæ, quæ pcipites exciperēt equos, latitabāt. Id qd in causa fuit, ut postea Zelymus uictoria potitus sit. Magno em circuitu ad sinistrā arrepto itinere preparatas insidias euitauit. Sultanus uidēs cōsilia sua pditione retecta, machinas aliò traducere conatus est. Sed quū illud efficere neqret tā festinanter accepit leuiores et contra Turcā profectus est. Nullibi unq̄ memoria hominū crudelius pugnatū est, quum uterq; princeps uitæ & imperij omnē spem in uictoria posuisset. Sultanus ipse in Zelymi ordines inuectus est. Ac prius quidē ex utraq; parte machinæ æreæ globulos in hostes, maximis militū acclamationib. emisere. Mox ingēs Mamaluchorū numerus Turcas circūdedit, uerū in medio, maior strages est ædita, in qua fortis eunuchus Sinamus interijt Ianizari tamen seruato ordine Mamaluchos terga dare coēgerunt. Tomombeius ubi pugnādo strennui militis officio functus esset, ad Alcairi portas se cōtulit, ut exercitus reliqas colligeret. Cœpit quoq; hortari Mamaluchos, ut munirēt urbē atq; in singulis uicis contra hostē persisterēt. Præterea plusquā sexies mille seruos Aethiopes manumisit, atq; ad id bellū armauit. Factū itaq; est, ut summa diligētia digniorib. urbis locis munitis, uijs q; omnib. interclusis, etiā fœminæ ad hanc ultimam pugnā disponerent. Quæ cū Zelymū nō laterent, quarto post cōmissum preliū die Alcairum ingressus est, & paulatim egregia ciuitatis loca expugnauit, sed adeò difficulter ut cruenta illa pugna per duos dies & totidem noctes cū utriusq; partis ingēti strage durauerit. Tandē bona Mamaluchorum pars in magnā quandā Meschitam concesserunt, ubi cum pugnando defessi etiā fame laborare cœpissent, sese Turcis dediderunt, quos Zelymus omnes in carcerē missos decollari iussit. Tomombeius trans Nilum profectus ad instaurandum bellū & Arabū duces ad se uocare sategit. Octauo inde Calen. Feb. anni 1517. Alcairi arcē ingressus est Zelymus, q̄ in colle haud admodū eminenti sita, deauratis pictisq; ædificijs, fontib. hortis ac plateis, miro artificio pulchrior q̄ muris munitior est. Nec multo post Zelymus è nauib. pontē supra Nilum cōstruxit ut Tomombeiū & eius exercitū adoriret. At Tomombeius cum instaurata sæpius maximis uirib pugna impetum Ianizarorū diutius sustinere non posset, aduersam fortunā execratus, reb. suis fuga cōsuluit. Zelymus aūt ubi Tomombeiū cū paucis aufugisse accepit, quosdā qui regionē norant, ad eum insequendū misit. In palude ergo inter cānas & iuncos pectoretenus in aqua latitās inuētus, ad Zelymū perductus est. Zelymus aūt adhibitis torturis hominē uexauit, ut quonā in loco thesauri Capsonis prædecessoris sui essent, ex ipso agnosceret. At Tomombeius incredibili quadam animi cōstantia nihil unq; indicauit. Vnde Zelymus eū mulæ insidētē atq; annexū gutturi laqueū habentē per totā urbē, duci ac demū suspendi iussit, omnib. crudele hoc spectaculū deplorātib. Sublatis his duob. Sultanis unà cū omnib. Mamaluchis, puinciæ oēs etiā q̄ in extrema sinus Arabici partæ sitę sunt, Turcis sese dedidēre. Et Zelymus qdē Caierbeio pditori puincię administrationē cōcessit, reuersusq; Cōstātinopolim ulcus in renib. cōtraxit, qd cāceris in morē serpēs tyranū extinxit anno ætatis 46. anno aūt salutis 1520. postq; regnauerat annis octo.

Tomombeius Sultanus resistit Turcæ.

Alcairū à Turca expugnatur

Arx Alcairi.

Sultanus interficitur.

Solymānus Otthomannus II Turcarū imp.

Reliquit Zelymus post se filium unicū Solymānum nomine qui patri mortuo suffectus est in imperio, & Christianis multa intulit dāna. Videbat qdē à principio esse agnus mitis q rabido leoni successerit, cum iuuenis rerū imperitus ac natura, ut putabat, quietissimus esset, quę tā falsa opinio multos fefellit, pſertim duces illos quos prefectos in Aegypto cōstituerat, qui post mortē Zelymi aliū deliberauerāt facere Sultanum, nempe Caierbeium pfectū Alcairi. Qui aliorū ducum uerbis fidē minime habēs, Solymānum eius rei admonuit, unde factum est, ut Solymannus huius tragœdiæ autores oēs interfici curauerit, pſertim Gazellem Syriæ pfectū. Post hæc quorundā hortatu instituit aggredi Belgradū. Administrauit tunc Vng. regnū absq; militari gloria Ludouicus rex iuuenis haud admodum ingeniosus, atq; ob ætatem adhuc rerum imperitus. Hunc regni principes atq; ecclesiarum auari presules expilādum sibi proposuerāt adeò ut nihil ipse pter regiū nomē possideret, id q causa extitit, quo minus colligi exercitus cōtra Turcas illicò potuerit. Hinc Solymānus nullo impediēte cōmoditatē nactus, subterraneis cuniculis, ęreis machinis atq; alijs huiusmodi bellicis īstrumētis, paucis è suis amissis, Belgradū expugnauit.

Turca obsidet Belgradum.

pugnauit,q̃ quidē nō tm̃ Vngariæ,sed totius Christianitatis propugnaculũ erat,quēadmodum infortunia,q̃ postea insecuta sunt,manifeste ostenderũt. Facta estaũt hæc expugnatio anno 1521. Cũq; tyrãnus post eã uictoriã per integrũ annũ quieuisset,generosa quadã prōptitudine cōtra Rhodũ arma sũpsit. Venit aũt sub Iunij mēsis finē cũ 400. nauib. ac 200. Turcarũ millib. atq; æreis quãplurimis machinis,quibus sup duos mōtes dispositis,oēm defendēdæ urbis cōmoditatē abstulit. Hos aũt mōtes ipsi Turcæ cōstruxerãt terra spacio duorum à ciuitate milliariorũ ligonib. atq; eius generis instrumentis cōtra urbis fossas proiecta,& in eã altitudinē coaceruata. Philippus aũt Villadamus Gallus, Rhodiensiũ equitũ magister,nihil cũ suis q̃ ad defendendã ciuitatē ptinebat ptermisit. Machinis æreis tm̃ damnũ intulit Turcis,ut fossæ urbis Turcarũ cadauerib. replerent̃. Neq; tñ ,ppterea Solymannus oppugnationē unq; remisit,q̃uis etiã 30. millia dysenteriæ morbo iã perijssent. Tãdem deiectis turrib. ac mœnib. demolitis p subterraneos cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerũt,unde paulatim semper ulterius progredictes Christianos cedere ac nouis subinde ,ppugnaculis,ut poterãt se tueri cōpellebãt. Preterea machinæ q̃dã æreæ,quas mortarios uocãt,globos qui ulnæ diametrũ habebãt,emittentes, urbisq; interiorē partē impetētes,tecta ac pauimēta domorũ usq; ad terrã cũ maximo omniũ terrore pforabãt. Iãq; aliq̃t mēses ab incœpta obsidione pterierãt, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo suppetias tulit. Quãobrē Rhodij omni spe destituti, Villadamo autore sese Turcę dediderũt, cũ illo tñ prius pacti,ut & uiuere & res ,pprias possidere,dēptis æreis machinis,unicuiq; cōcederet:quas cōuētiones Solymãnus humaniter & religiose seruauit. Sicq; Solymãnus maxima cũ sua gloria & Christianorũ omnium summo uituperio Rhodũ,q̃ sibi ueluti molesta sudes in oculo fuerat,sexto mēse ab eo q̃ ipsã oppugnare cœperat,occupauit. Fecit tyrannus multos uiolētos impetus in ciuitatē,nō sine magna suorũ iactura,psertim in 4. impetu aggressus est simul in quinq; locis urbē,obtinuitq; ,ppugnaculũ unũ, & ilico 40. signa erexit in eo. Rhodiēses tñ tã egregiē sese hosti opposuerũt,ut in illo impetu circiter 20. millia, igne,gladio,lapidib. & telis interfecerint. Postea anno post Christũ natũ 1526. Solimãnus Vngaris bellũ indixit. Cumq; Belgradũ uenisset, Ludouicus infelix rex,omni Christianorũ auxilio destitutus, hosti obuiã ire cōstituit, quadã potius fatali necessitate q̃ aut belli ratione,aut spe uictorię ductus. Si aliquãtulũ expectasset,minus dãni accepisset,q̃a Io. Vaiuoda cũ quãplurimis militib. assuetis pugnare cũ Turcis,q̃tidie expectabat̃. Sed Paulꝰ Collocēsis archiepiscopus monachus Frãciscanus,uir manibus prōptus,ac ingenio nimium audaci,cōsilia ōmia pugnæ auiditate interturbauit. Sũma totius Vngarici exercitus nō nisi 24. millia hominũ in pedites equitesq; distinctorũ cōtinebat. Qui quidē cũ Mogacium inter Budã ac Belgradum peruenissent,anteriorē Turcici exercitus partē haud procul abesse cōspexerunt. Viginti millia equitum erãt,qui planiciē importunis & molestis excursionibus ac leuib. pugnis sine intermissione infestabãt. Vngari uerò inter curruum necessitate sic cogēte clausi,ne aquatũ quidē equos ducere ad Danubiũ poterãt,sed puteos ad aquã inueniendã excauare eos oportebat. Interea Solymãnus cũ reliquo exercitu se suis adiunxit. Aciebusq; utrinq; ordinatis, in ipso cōferendarum manuum initio, Turcæ bis machinas æreas globulis in hostem eiectis exonerarunt,sed uix nostrorum lanceas frustaneis ictibus attigerunt. Creditum est id cōsulto fuisse factum,propterea q̃ Christiani sunt,quorum opera ea in re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immissus est,quo acriter à fronte,turma itidem Turcicorum equitum currus à tergo inuasit. Cumq; ijs succurrere necesse esset, equites qui in regis præsidium in omnē fortunæ euentum seruabantur, eò missi sunt. Interea uerò archiepiscopus multitudine pugnãtium Turcarum oppressus,interfectus est unà cum Strigonio & Varadino psulib. quãplurimisq; nobilib. Sed & ipse infelix rex destinato antea pręsidio destitutus,euadere minime potuit. Etenim inter fugiendũ in palustrē quandã foueam descendit,ex qua quum emergere ascendēdo conaret̃,ab equo, qui in terga in paludē obuersa decidit,oppressus est. Et quia grauiorib. armis indutus erat, subtrahere sese ex equo nō ualuit,sicq; tandem coactus est ibidē miserrime uitam finire. Solimannus stultitiã regis uehementer admiratus est,qui ducentis hominum millib. cum tam paruo exercitu obuius factus est. Mox Budam profectus,urbis arcem his se cōditionibus dedentem,ut & homines & res priuatæ incolumes seruarentur, benigne accepit, ac firmiter conuentionibus stetit. Alij tamē secus de hac re scribunt. Duas deinde statuas ęreas per probatissimos olim artifices Matthiæ regis iussu fabrefactas, Constantinopolim duci ac super bases è marmore cōstructas,ueluti uictorię trophæum in foro erigi curauit. Et pugna

Rhodus à Turca oppugnatur

Machinæ igniuomæ.

Rhodij dedunt sese Turcis

Turca Vngariam inuadit.

Cōgressus Turcarum et Christianorum,

Rex Vngariæ perit in palude

quidē hęc anno 1526.4.Cal.Septem.facta est. Mortuo Ludouico Ferdinādus Austriæ dux in regē Vngariæ eligit̃,& eodem anno contra Ioannē Vaiuodam comitem mouit,& multas arces ac oppida oppugnauit. In eo exercitu Casimirus marchio à Brandenburg supremus fuit dux,nec diu pòst uixit.Anno 1529.Ferdinādus multa sibi prius à Turcis Vngarię loca adempta recepit, & hostē suum Io.Vaiuodam, qui ad se regnū iura pertinere aiebat, fugere coēgit.Hic se uictū & expulsum inique ferēs, Turcę implorat fidem. Visa est huius causa Turcæ satis digna q̃ totis uirib.tueret̃. Itaq; cum ualidis exercitib.in Vngariā egressus,quę nō multo ante Ferdinandus recuperauerat,omnia rursus expugnat.Fecit 11.impetus contra arcem Budensem,nec potuit illā expugnare,donec obsessi uictualium penuria coacti sese tyranno dediderunt, à quo & ferè omnes fuerunt trucidati. Recuperata autem Buda,castra mouit in Austriā,& ui sua omnia proculcat, editaq; sunt eius iussu in Christianos multa crudelitatis exempla. Alij enim luminib.sunt priuati, his manus,illis aures & nares præcisæ, horum filijs uirilia adempta,corruptæ uirgines,matronis mammæ mutilatæ, pręgnātib.exectus uterus,flammis cōsumpti partus. His patratis Viennā Austriæ urbem celebrē graui obsidione adortus est,6.Cal.Octob.Fama est eū 200.& 50.millia armatorū sub signis habuisse. Obsidionis initio,quosdā captos Turca remisit Viennam,nunciaturos suis,maximo & terrifico armorū apparatu ac uirib.aduenisse hostē. Si deditionē facere ultro uellent,ab omni iniuria temperaturū,cōtrà ferro & igni ad unum omnes interituros,si pergerent obsidētis cursum impedire. Vbi uerò se cōtemni uidet,totus in ciuitatē fremit tormentorū crebris ictib.muro locis aliq̃t disturbato,suos urbē inuadere iubet. Atrociter ergo militib.murū adorientib.fit magnū certamen, sed Turcis magis cruentū. Ad hunc modum semel & iterum tētati nostri,multos è Turcis orco demiserūt 3.idus Octob. Idem factū est in tertia oppugnatione. Postrema oppugnatione tot labores desudati, tm̃ sanguinis fusum,tāta est edita Turcarū cędes,ut q metu nostrorū strenue pugnantium cesserant, nullis postea potuerūt cōminationib.adigi ut recurrerent. Vicies, ut fert̃,hostis subijt muros,uicies cū ingēti strage à mœnib.repulsus Dei uirtute & fide atq; defensione illustriss. principis Philippi comitis Palatini &c. Turcarū imp.post multos irritos conatus, spe potiundę urbis abiecta,ad idus Octob. exercitū abduxit,60.hominū millib. & amplius in oppugnatione amissis. Alij signāt multo minorē numerū. Anno 1531.agēte Aquisgrani à coronatione Ferdinādo rege,tū ratus Turca uenisse tēpus quo rem Christianā uel modico conatu affligeret,in Vngariā recurrit,Viennā iterū tētare uolebat, sed Carolus & Ferdinandus fratres cū ad suos scripsissent,ut uiderēt,ne maius aliq̃d detrimētū Christiana respub. pateret̃,duces castra castris cōtulerūt,cū hoste in aciē descēderūt:fuit id felix p̃liū,copiarū Solymāni parte multo maxima aut capta aut cęsa. Anno Christi 1541.Solymānus occupauit in Morea ciuitates aliq̃t,quas Veneti adhuc residuas habebāt. Mortuus est q̃q; eodē anno Io.Vaiuoda,& rediēs Turca in Vngariā,occisis multis Christianis,rursū subegit Budā & Pestū,imposuitq; p̃sidia fortissima. Sequēti anno nēpe 1542.miserūt principes et ciuitates imperiales magnas copias sub duce Ioachimo Brādēburg.in Vngariā,sed infecto negocio rursū discesserūt. Anno 1543.cū Cęsar Carolus & Frācíscus Gallus mutuis armis se lacesceret,Turca interim occupauit Strigonū & Albā regalē, p̃claras Vngarię ciuitates.

Ferdinādus fit rex Vngariæ.

Arx Budensis deditur.

Viēna Austriæ à Turca obsidetur.

Fides Philippi principis Palatini.

De militia & moribus domesticis Turcarum.

NIhil est quod in Turcica gente magis mireri possis, quàm celeritatem in agendis, constantiā in periculis, & obseruationem imperij. Nam profunda & uorticosa tranāt flumina, abruptos superant montes, iussi per æqua & iniqua eunt præcipites, non uitæ sed imperij memores, peruigilij inediçq; tolerātissimi. Nulla ibi seditio, nullus tumultus, fremitu non clamore utuntur in prælio, in castris noctu tā pertinax silentium

silentium, ut patiantur captiuos, dilabi, ne tumultus excitetur aliquis. Hi ex omniũ morta-lium numero scribuntur hodie legittime militare, ut nemini mirum uideri possit, qd sic q̃d res eorum tãtum in hunc diem creuêre, quãtum ducentesimo ab hinc anno nullius alterius gentis, possitq́ uere dici esse id genus hominũ inuictum, nisi aut lue, aut peste aliqua teter rima aut domestica discordia uincatur. Vestitus quo milites utũtur, honestus est, nihil in-decẽtiæ habens. In sellis ac frenis nulla curiositas ac superfluitas est. Armis indutus eorum nemo incedit, nisi quum pugna instat. Arma post eos in sarcinis deferuntur. Vexillis non utuntur, sed lanceis, ex quarũ summitate quædam diuersicoloria fila dependũt, per quę sin-guli ducum à suis internosci ualeant. Tympano tamen & fistulis ad conuocandum conci tandumq́ ad pugnam utunẽ. Pro militibus in omnibus cõgregationibus & cõuiuijs orãt, sed multo magis pro cõmuni patriæ causa cęsis, felices beatosq́ eos appellantes, qd non domi inter coniugum filiorumq́ lamentationes obierint, sed foris inter hostium fremitus hastarumq́ fragorem. Maiorum suorum uictorias describunt, descriptas cantant & extol lunt: multum enim militum animos per hoc excitari existimant. Picturas & imaginũ scul-pturas sic abhorrẽt & detestantur ut Christianos idololatras uocitẽt. Cãpanarũ apud eos usus nullus, nec etiã Christianos inter eos habitãtes habere ac uti permittunt. Pro pecunia aut aliqua re nõ ludunt, ludere repertos ignominijs multis & probris afficiũt & prosequun tur. Ad sedendum scamnũ, sedile aut aliud fulcimentũ nemo cuiuscunq́ dignitatis cõditio nis ue existat, requirit, sed decentissima quadam & membrorũ & uestiũ cõpositione super terrã puerorũ more recũbit. Mẽsa super quã uescunẽ, ut plurimũ è corio bubulo parata est aut ceruino nõ cõcinnato & adhuc hirsuto, rotunditatẽ habẽs 4. uel 5. palmarũ latitudinis, circulos multos per circuitũ insutos ferreos, quibus cum corrigiæ inductę sunt instar bursę clauditẽ, expãditur & portaẽ. Domũ, ecclesiã aut alium locũ in quo sedẽdum est, nisi discal ceatus nemo intrat, quũ inhonestũ indecorũq́ ualde habeat, ut calceatus quis sedeat, qua-re calceamẽto quodã utunẽ, ꝙ facile & deponi potest & recipi. Locus in quo uel domi uel in ecclesijs sedetur, stratus tapetib. uel laneis uel scirpeis est, habentur quoq́ interdum pro pter locorum & immunditiã tabulata. Vestimentis utunẽ tam uiri q̃ fœminæ satis largis & longis, in anteriori parte apertis, quo honestius curuati, naturæ opus pficere cælareq́ pos-sint. Multũ em̃ in egestione caueẽ, ne meridiẽ uersus, quo orantes se uertere solent, faciem uertant. Multum etiam cauent, ne ab homine quopiã conspecti, turpitudinem suam osten-dant. Curuati quemadmodum apud nos mulieres micturiunt. Nam si stando quispiã min geret, pro stulto aut hæretico ab omnib. haberetur. A' uino, quoniam peccati & omnis im-mũdiciei seminariũ sit, ex lege abstinẽt, uuas tñ comedũt, & mustũ potant. Abstinẽt se q̃q́ à carne & sanguine suillo, necnõ ab omni morticinio, reliqs comestilib. cunctis uescentes.

Turci legitti me pugnant.

Picturæ exe-crabiles.

Mensa.

Egestio hone-sta.

De administratione imperij Turcarum.

Omnia regna Turcæ subiecta diui dunẽ in duas nationes: una appel-latur Natolia, et altera Romania. Natoliam uocant omnes prouin-cias & terras ultra Hellespontum ad ortum solis positas, ut sunt, Bithynia, minor Asia, Cilicia, Phrygia, Galatia, Pamphilia, Cap padocia, Paphlagonia & Caria, unà cũ qua tuor insulis, Aeolia, Ionia, Lesbo & Smir-na. Inueniuntur autem in Natolia undecim diuersæ linguæ, nempe Græca, Italica, Scy thica, Armeniaca, Vualachica, Rutenica & cætera. Præcipuæ urbes huius nationis, in quibus præfecti regionum habitant, ut sunt Bursa seu Prusia in Bithynia, Amasia, Tra pesuntiũ, Capha, Domusli, Sarchauu, (Cæ saræa) Karaman, Langumi, Kermen, En-guri, Engheri. Cutheia, & cætera. Romania

Natolia.

Romania.

uerò altera natio, complectitur Daciam siue Seruiam, Thraciam, Dardaniam, Achaiam, Peloponnesum, Acarniam. Macedoniam, Epirum, Rasciam & partem Sclauoniæ. In his regionibus habet Turca præfectos uigintiquinque, qui habitant in ciuitatibus insignioribus, quarum nomina sunt, Kilia, Nicopoglia, Callipolis in Chersoneso, Seres, Salonica quæ est Thessalonica: item Nigropontus, Morea, Bosna &c. Omnibus his Præfectis dominantur duo principes, unus in Asia siue Natolia, Et alter in Europa seu Romania, quos uocant Bassas & Beglerbegh, & hi summam habent post imperatorem potestatem. Habet quoque utrinque numerosam militiam, in qua uarij sunt gradus militum, qui omni momento parati sunt ad bellum.

Baßæ.

Quid Turcæ credant, & quomodo Deum colant.

TVrcæ unum confitentur Deum, qui nullum sibi uel similem habeat uel æqualem, cuius propheta fidelis Mahumetes sit. Quinquies in die orant, faciebus ad meridiem uersis, & hoc antequam faciant, perfectissimam corporis munditiam habere curāt, culum, ueretrum, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad ultimum pedes etiam decentissimè lauantes, præsertim post coitum & egestionem, nisi ægrotauerint, uel in itinere fuerint. Si uerò aqua eis adhoc desit, quod tamen raro aut uix contingere potest, quod in omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur, pulueri mundę & recentes terrę perficiunt. In quolibet anno mensem integrum & hebdomadam strictissime ieiunant, interdiu nec comedentes, nec bibentes quicquam, nec etiā se mulieribus commiscentes, post solis autē occasum adusque sequentis diei exortum cibis, potibus ac ueneri ad placitum indulgent. In fine ieiunij pascha celebrant in memoriam arietis Abrahæ ostensi in sacrificium filij loco, noctisque cuiusdam in qua Alcoranum de cœlo datum existimant. Semel quotannis etiā ad domum Dei, quæ in Mecha est, ire Saraceni debent, propter annuos honores Mahumeto persoluendos, cuius sepulchrum ibi obseruatur. Sacerdotes eorum à communi populo non multum differunt, nec à priuatis ędibus ecclesiæ. Alcoranum scire sufficit, & quæ ad orationem cultumque legis pertinent: meditationibus literarumque studijs minime uacant. Non enim ecclesiarum aut animarum aliqua cura occupantur: sacramenta non habent, reliquiarum, sacrorum uasorum & altarium nulla obseruatio, sed uxoribus, liberis ac cæteræ familiæ intenti, agriculturæ, mercaturæ, uenationi & similibus studijs quibus uictus quæritur, & uita sustentat, quemadmodum laici cæterique, incumbunt. A' seruitute & exactionibus immunes sunt. Honoris plurimum ab omnibus percipiunt, ut qui legis ceremonias sciant, ecclesijs præsideant, & alios docere possint. Gymnasia multa habent in quibus ciuiles leges à regibus latæ pro regni administratione defensioneque plurimi docentur, quorum deinde quidam ecclesiasticis, quidam secularibus officijs præficiunt. Sunt etiam in ea secta multi & uarij religiosi, quorum quidam in nemoribus & solitudinib. uitam uillatim ducentes, hominum cōmertia effugiunt, quidam ciuitatibus hospitalitatem exercentes, peregrinos pauperes ad hospitia saltem recipiunt, si non habeant, quo reficere possint, ex mēdicitate enim & ipsi uiuunt. Alij per ciuitates uagantes in utrib. quibusdam bonam & semper recentem aquam portant, quam cuique petenti bibendam ultro offerunt, pro quo pietatis officio, si quid ipsis porrigitur, accipiunt, cupiunt nihil, tantumque religionis ostentationem in dictis & factis, in moribus & gestu præ se ferunt, ut non homines, sed angeli credi possint, usqueadeò ludificantur hominum oculos. Diem Veneris Turcæ ab omni labore feriati tanto studio & religione colunt quanta nos Dominicam, aut quanta cura Iudęi sabbatum. In singulis ciuitatibus ecclesia una principalis est, in qua eo die post meridiem conueniunt omnes, atque oratione solenniter facta, fit prædicatio.

Corporis mūditia.

Ieiunium.

Domus Dei in Mecha.

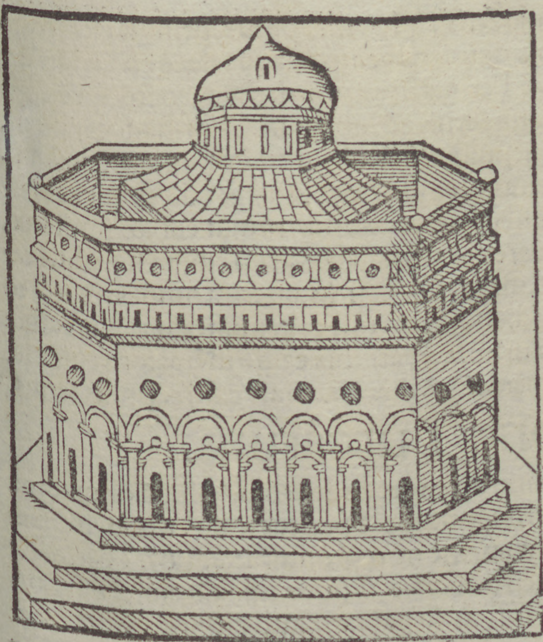
Sacerdotum officium.

Gymnasia Turcarum.

Monachi.

De templis Turcarum & cæremoniis

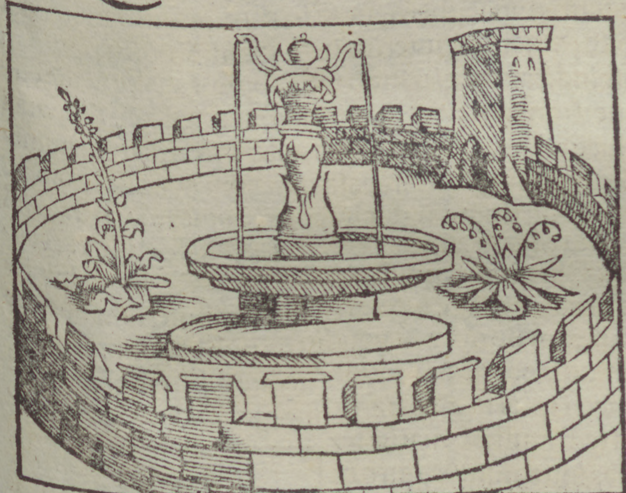
HAbent Turcæ templa ampla & sumptuosa, ipsorum lingua Meschit appellata, in quibus nullas prorsus habent imagines, sed scriptum passim inuenitur, Non est Deus nisi unus. Mahumet autē propheta eius, creator unus & prophetę æquales: itemque, Non est fortis sicut Deus. Deinde cōspicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum templum dealbatum, pauimentum storeis stratum, ac desuper tapetis ornatum. Circa templum est turris alta, quàm eorum sacerdos tempore orationis ascendens, uoce alta digitis in aures insertis, hæc uerba sua lingua ter repetit

repetit, Deus uerus un9. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & ociosi, tm̃ deuotioni astricti, & sacerdos orat cũ illis, idq; ex officio facere debet quinquies inter diẽ & noctẽ. Et q ueniũt ad orationẽ, debẽt abluere manus, pedes & pudibũda, deinde exutis calceamentis & ante ianuã relictis, alij nudis pedibus, alij mũdis calceamẽtis pedib. inductis introẽũt. Fœminę q̃q; seorsum in certo et prorsus abstruso uersant̃ loco, à uirorũ cõspectu & auditu separato, licet rarius frequentẽt templum. Inter orãdum aũt corpus cõtinuo agitatu et uociferationib. mire affligũt, ut sępius uirib. & animo deficiãt. Christianum eorũ sacris interesse nefarium putãt, credentes ab hominib. illotis sua tẽpla cõtaminari. Ibi sacerdos illorum suggestum ascẽdit, & ad duas circiter horas concionatur, peractoq; sermone ascẽdũt duo pueri, qui cãtãdo suas p̃ces pronunciãt. Deinde incipit sacerdos cũ toto populo submissa uoce cãtare, quassando corpus in latus, nihil aliud p̃ter hęc uerba: Nõ est nisi unus Deus. Habẽt etiã diem Iouis pro die festiuo, tametsi dies Veneris religiosissime colatur, quod credant Mahumetẽ illa die natũ.

Cõtiones Turcarum.

Quid Turcæ sentiant de futuro seculo.

TVrcæ Mahumeto legibusq; ipsius tm̃ tribuũt, ut illas seruantib. æternã beatitudinem certissimè ꝓmittant, paradisum uidelicet delitiarum, hortum dulcibus & amœnissimis aquis quaq; uersum irriguum, sub puro & temperato cœlo cõstitutum, in quo quicquid uelint, habituri sint, omnium ferculorũ genera ad saturitatẽ, serica atq; purpurea indumẽta adulescẽtulas ad nutum speciosas cum aureis argẽteisq; uasis, angelos pincernarum more in aureis lac, in argẽteis uina rubea ubertim ꝓpinantes ministros. Contrà nõ seruantibus infernum comminantur, interitumq; sempiternum. Hoc etiã credunt q̃ quantiscunque quis criminib. sit obnoxius, si moriturus tantũ Deo credat & Mahumeto, saluus fiat. Quorundã religiosorum opinio est, legẽ nihil prodesse, sed gratiã Dei qua hominẽ saluari oporter, q̃ sine merito & lege sufficiens est ad assequendã salutẽ. Alij sunt quasi successores prophetarũ & patrum, allegãtes patrũ traditiones, asserẽtes homines per meritũ saluari sine gratia & lege, intẽti orationib. uigilijs & meditationib. Sunt deinde alij, qui asserunt unũ quenq; in sua lege saluari à Deo data, cũ tales æquè bonæ sint seruãtibus, nec una sit alteri p̃ferẽda. Sic ergo ubi Christus nõ est, fluctuat incõstans mens ad diuersa, ~~id q̃ & inter Christianos uidemus, nempe apud eos qui alibi quã apud solũ saluatorẽ salutẽ quærunt.~~

Paradisus Turcarum.

Opiniones uariæ de salute.

De ieiunio & cibis Turcarum.

DIximus iam, Turcas ieiunare unum mensem & unã hebdomadã singulis annis, sed nõ semper hoc uno eodẽ mense obseruãt. Nam si isto anno ieiunauerint per Ianuarium, sequenti anno usurpant Februarium, tertio Martium, & ita cõsequenter. Et quũ ieiunant, tota die nihil gustant, ne panem quidem aut aquã. Deinde uisa stella, licet illis omnia manducare, præter suffocatũ & porcinas carnes. Possidẽt uineta fructusq; eius uariè utunt̃. Christiani uinũ cõficiunt, & Turcæ mel, & uuas passas ita medicantur,

Potus Turcarum.

Potus Turcarum.

cantur, ut semper & uisu & gustu recentes apparēt. Triplex illis potus, primus ex saccaro aut melle aqua diluto. Secundus ex uuis passis detractis acinis in aqua decoctis, additꝰ deinde aqua rosacea & aliquantulum ueri mellis. Tertius fit ex uino bene decocto, speciemq́ꝫ mellis p̄ se fert gustu & uisu. Diluitꝰ aqua, & datur seruis ad bibēdum. Cum mādu candū est, subijciunt storeas, deinde insternunt tapetia aut puluinaria, alij in nuda humo discumbunt.

Comedunt in terra.

Mensa illorum ex corio fit, ut suprà quoq́ꝫ memorauimus, explicatur & cōtrahitur ut marsupium. Non assident nostrorum more, nec discumbunt ueterum ritu, ut cubito innitātur, sed decussatim pedibus inter se complicatis more sartorum, antequam cibum sumant, oratio præmittitꝰ. Raptim & uoraciter comedunt, magnoq́ꝫ silentio, interim omnes uxores in abdito tenent. Captiuę non habēt licentiā egrediendi foras nisi cum mulieribus Turcarum quum uadunt in balnea lauatum, uel aliò extra urbē recreationis causa in hortos et uineas, sed semper in domibus latitātes operātur, nec permittitꝰ illis cōuersari cum captiuis seruis.

De circumcisione Turcarum.

VTuntur Turcę circumcisione nō octauo die more Iudęorum, sed quā primum natus septimū aut octauum annū exegerit sermonis iā peritus, idq́ꝫ ipsis mysterium est, ꝓpter uerba cōfessionis, q̄ ante circumcisionē reqruntur. Nec puer ob id defertur in tēplum, sed in domib. parētum circumcidiꝰ. Cōuocātur aūt amici ad cōuiuium preciosum, & passim apud ditiores cęditꝰ bos, et in hunc excoriatū & exenteratum includunt ouem, in qua gallinā, & in illa ouum, q̄ omnia integre assantꝰ ad splendorē illius diei. Deinde inter epulas tēpusq́ꝫ cœnę adduciꝰ puer circidēdus, cuius glādē medicus retegit, & replicatā pellē forcipulis apꝑhendit: deinde q̊ metum adimat puero, ait se in proximum diē circuncisionē peracturū, interim uerò ex improuiso ꝑputium abscindit, uulneri parum salis apponēs. Nec in die circuncisionis indunt pueris nomina, sed ipso die natali in lucē eduntur. Cōtinuato autē trium dierum numero, circūcisus duciꝰ in balneum cum maxima pompa. Cum redit domum, ducitur per cōuiuas, qui parata illi munera offerūt, alij uestes sericeas, alij scyphos argenteos, alij pecunias uel etiā equos. Si aūt ex Christianis quispiā sua spōte cōfesso Mahumeto circumcidi se patiaꝰ, q̊d sępe cōtingit propter graue iugum & onus tributi, talis ducitur per oēs uicos atq́ꝫ plateas ciuitatis summo cum honore & gaudio populi sonātium tympana, ipsi q́ꝫ dātur munuscula, postea immunis efficiꝰ à solutione tributi. Turcæ tn̄ neminē cogunt abnegationē suæ religionis, tametsi ipsis in Alcorano imperetꝰ exterminare contradictores.

Conuiuium paratur in circūcisione.

Munera offerūtur circunciso.

Circumcisio Christianorū inter Turcas.

Vnde fit quod tam multæ & uariæ sectę populorum inter Turcas inueniuntur, qui oēs peculiari ritu peragunt Dei cultū. Sacerdotes illorum parum differūt à laicis, nec magna in ipsis doctrina requiritur. Satis erit, si Alcoranū legere nouerint. Illi aūt q etiā interpretari secundū textū nouerint, peritissimi habentꝰ, quoniā non uulgari lingua Turcica, sed Arabica à Mahumeto sunt tradita, q̊d nefas esse putāt, si uulgari lingua interpretata describerētur. Stipendium à rege pro labore accipiunt. Vxores habēt & habitum ut seculares. Si Stipendium non sufficit propter multitudinē liberorum, mechanica tractāt, ac libero etiā homine digna attingunt. Sūt tn̄ liberi ab exactionib. & alijs oneribꝰ, honorantꝰq́ꝫ à plebeis. Habēt monachos uarios, q sub specie religionis habitāt in syluis & desertis, fugiētes cōsortiū hominū. Et qdā eorū nihil ꝓprij habēt, incedūt quasi nudi p̄ter pudēda pellib. ouinis recta exigēs eleemosynā tā à Christianis q̄ à Turcis uagātes ꝑ terras, qdā raro egrediūtꝰ, sed manēt in

in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, sine calceamētis, uestimento, discooperto capite, nihil gestantes pręter unam camisiam, multis diebus ieiuni, orantes ut Deus ipsis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus consulere solet.

Qualis iustitiæ executio apud Turcas, qualia coniugia, & qualis uestitus atq; uictus.

TVrcæ iustitiæ strenuissimi sunt exactores. Nam q hominis sanguinē fuderit, pari pœna semp plectit̄. In adulterio dephēsus cū adultera absq; misericordia & absq; mora lapidat̄. Est etiā fornicarijs sua pœna expressa. Octingētos em̄ flagelli ictꝰ seu uerbera tollerare debet, q dephēsus fuerit. Fur prima et secūda uice dephēsus totidē ictib. flagellat̄: tertia manu truncat̄: quarta, pede. Qui dānū alicui infert, precio æstimato satisfacere cōpellit̄. Testes nullos nisi ualde idoneas, pbatasq; psonas, & qb. sine iuramēto credi possit, admittunt. Extra matrimoniū nemini, qui ad prouectā ætatē iā peruenerit, uitā agere licet. Vxores aūt ducere legitimas 4. possunt, & dēptis matrib. & sororib. quascūq; uolūt, nulla sanguinis habita ratione, illegitimas uerò q̄tq̄t placuerint & enutrire ualeāt. Filij tā ex his q̄ ex illis suscepti, hæredes in patris bonis ęqualiter habent̄, hoc tn̄ seruato, q̄d duę filiæ uni filio coęquent̄. Cōiuges duas aut plures nō in una domo, nec etiā in una ciuitate habēt, ob iuges cōtētiones earū atq; inquietudines, sed in singulis ciuitatibus singulas. Libertatē uiri eas tertio repudiādi habēt, tertio itē recipiendi. Repudiatæ uerò à q̄ uiro suscipiant̄, si lubet permanere possunt. Hæc in uestitu honestissimæ sunt. In capite mitris utunt̄, uelis ipsis superpositis, ita ut decenter hac inuolutæ, una ueli extremitas à dextra aut sinistra capitis parte dependeat, q̄ si domū exire uel in domo in uirorū cōspectū prodire debeāt, sine mora totā faciē p̄ter oculos uelare possint. Nunq̄ audet fœmina in uirorū cōgregatione apparere, forum adire, uēdere aliquid aut emere. In ecclesia mulieres habēt locū à uiris separatū & adeò occlusum, ut nemo introspicere possit, nec aliq̄ modo intrare. Quę tamē nō oēs, sed magnatū solū uxores, & nunq̄ aliàs q̄ die Veneris ad unicā oratiōis meridianæ horā, q̄ apud eos solēnis est, intrare debēt.

Pœna fornicatorū & furū.

Coniugia.

Mulieres uelāt faciem.

Collocutio uiri & mulieris in pub. adeò rara est, adeò p̄ter cōsuetudinem, ut si inter eos per annū integrū morareris, semel uix uidere posses. Virum apud mulierē in aperto sedere aut equitare cū aliqua, p mōstro duceret̄. Cōiugati mutuo alijs uidētib. nunq̄ lasciuiunt, nunq̄ rixantur, cum nec uiri erga mulieres grauitatē nunq; remittant, nec mulieres erga uiros reuerentiā. Magni domini qui apud suas perpetuo esse nō possunt, ad earū custodiā deputatos eunuchos habent, qui tanta custodia illas obseruāt & tuentur, ut p̄ter maritū impossibile ulli uiro sit eas alloqui posse, impossibile ipsas posse p̄uaricari. Coēunt nuptiæ sine iuramento, accipiunt indotatas, propemodum emere cogunt̄, cōtrario Rom. more, ubi gener emi solebat nō nurus. Nil habet sponsa in corpore cultus uel ornamēti, q̄d nō cogat̄ à soceris redimere. Diuortiū apud illos faciūt improbi mores uel infœcunditas. Cognoscit de istis reb. iudex ipsorū. Vtunt̄ fœminæ simplicissimo habitu nullū luxū repsentāte. Nec unq; aperta facie in conspectū uirorū pdcūt. Brachas nostra detestant̄ Turcę, ut q̄ nimium pudenda exprimunt. Caput illis aggestu pepli in turrim ædificat̄, & in pyram idem turbinatur. Vtunt̄ pane nō pessimo nigro & albo, nisi q̄d spargūt quoddā genus seminis super recentē, q̄d tribuit magnā suauitatē manducantibus. In edulijs multiplex est illis ars & uaria cōditura. Cib. uerò maxime solennis est, puls ex oriza ita addensa, ut partes inde manibus decerpant̄. Pisciū mira abstinētia. Carnib. omnib. utunt̄ p̄ter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hospitijs designatæ, aut publica diuersoria, tn̄ in plateis diuersa uenduntur cibaria, & alia huiusmodi ad uictum necessaria. Oppidani per seruos eorū agros colunt, decimāq; dependunt suo imp. Opifices uerò artib. mechanicis se sustinēt. Qui ocium colunt, fame cōtabescūt. Mercaturā quoq; strenue exercēt, Asiā minorē, q̄ nunc Natoliā uocāt, Arabiā, Aegyptum peragrant, adq; Venetos sese deferunt. Si reddunt urinam, mutonem lauant, si uentrem

Grauitas coniugium.

Diuortium.

Caligulæ inhonestæ.

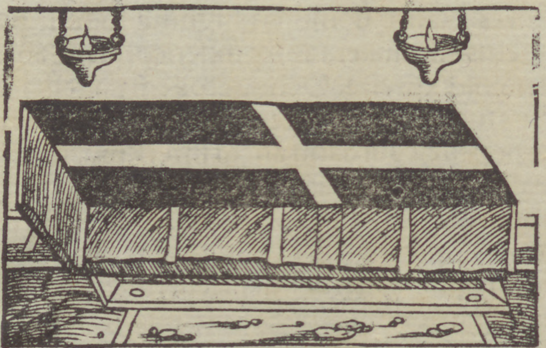
Panis.

Exquisiti cibi.

Multæ lotiões

trem soluunt, podicem abluunt: idemq́ꝫ fit à mulieribus, quos sequuntur serui, uas aqua plenum gestantes, masculum masculus & fœminam ancilla. Iudicem omnes habent eundem, tam Christiani quàm Turcæ, qui ex æquo omnibus ius ministrare tenetur.

De mortuis Turcarum & uariis consuetudinibus atqꝫ obseruantijs eorum.

Sacrificiũ pro animalibus.

VBi quis moritur ex Turcis, abluunt cadauer ei9, ac nitidissimis lineis induunt. Postea efferunt extra urbẽ in locũ aliquẽ. Nefas em̃ est in templis sepelire. Pręcedunt funus monachi cum cãdelis, subsequunt̃ sacerdotes, cantilantes donec ad sepulturæ locum perueniãt. Quod si paup fuerit ille defunctus, pro laborib. religiosorũ plateatim collectæ pecuniæ solent illi offerri. Amici sæpe cum luctu ad sepulchrũ redeunt, & inferias ciborũ monumento superponunt, panes, carnes, caseum, oua, lac, & nouendialis illa cœna, more æthnicorũ, pro anima defuncti deuoratur à pauperib. aut auib. cœli & formicis. Dicunt em̃ ęquè gratum esse Deo, offerre eleemosynam tã brutis egentib. quã hominib. cũ ob amorẽ Dei offertur. Sunt qui auiculas reclusas data pecunia auiculę ualoris, euolare iubẽt: alij panẽ piscib. in flumen proijciũt amore Dei, dicẽtes se pro tali pietate erga egẽtes mercedẽ amplissimã à Deo cõsecuturos.

Lotiones tres.

Habent pręterea Turcæ triplicẽ lotionẽ. Prima est perfusio totius corporis cũ aqua. Et ne hæc sit inanis, radunt pilos corporis in omni parte, barba in uiris excepta, & crinib. in capite mulieris, quos tamen multo studio lauant, & pectinib. crebro discriminant. Sunt ob id in ciuitatib. insigniorib. balnea, q̃bus cõtinue utunt̃. Vbi nõ sunt, habẽt p̃paratum aliquẽ secretũ locũ ad lotionẽ in

in domibus, ut possint aqua perfundi priusq̃ domum exeant. Altera lotio necessaria est, cum opus naturę exercẽt. Tum loco aliquo secreto abluũt uerẽda. Erectus, aut stãs nunq̃ quis cernit̃, cũ opera naturæ exercet. Tertiã lotionẽ faciunt pro organis sensuum purificandis, qua manus & brachia ad cubitos usqꝫ abluũt, dehinc os, nares & totã faciem. Rasurã locorum obscœnorum singulis mensib. bis uel ter faciunt masculi & fœminæ, & maximè quum templa frequentãt, alioquin ignib. ut uiolatores sacri loci tra derentur. Tanta seueritas habetur in bello, ut nemo militum ausit aliq̃d iniustè rapere, alioq̃n sine misericordia puniretur. Habent̃ ordinarij custodes siue defensores earũ rerum quæ in uia occurrunt militi, qui tenent̃ defendere hortos fructuum circa uiã sitos, ut nec ipsi audeant unum pomum, uel huiusmodi simile sine licentia possidẽtis carpere, alioquin & tales capitis pœnã luerẽt. De hoc scribit Bartholomęus Giurgeuitz, qui 13. annis fuit captus in Turcia; in hunc modũ. Cũ essem in exercitu Turcæ in expeditione cõtra Persas, uidi equitẽ quendã unà cũ eq & ministro decollari, q̃d solutus equus arua cuiusdam ingressus fuerat. Nullus ex satrapis possidet, p̃uinciã aut ciuitatẽ aliq̃ iure hæreditario, q̃ꝫ post obitũ liberis uel suis successorib. posset relinquere sine cõsensu sui regis. Sed si aliq̃s ducũ certas possessiones cupit habere, id illi concedit̃ hac cõditione. Init̃ ratio p̃cij & reddituũ illarũ possessionũ. Cognoscit & Turca q̃t milites ali annuo illo cẽsu possint, tm̃q́ꝫ numerũ militũ illi adiũgit, qui semper ad oĩa imperata prõpti sint oportet, alioq̃n dñs ille capite plecteret̃, si officio nõ respõderet.

Militũ in exercitu iustitia.

Quomodo Christiani in bello â Turcis capti tractentur, distrahantur, & quomodo liberi fiant.

EXpeditionẽ aduersus Christianos suscipiẽti. Turcarũ imperatori, semper comes est ingẽs turba magnorũ & lanistarũ, q in spem mãcipiorũ lõgissimas catenas secum deferunt, in quibus facile quinquageni aut sexageni per seriem colligantur. Idem quoscunqꝫ non ab/

non absumit hostilis gladius, à prædatorib. emunt, q̃d illis permissum est, si principi decimas mancipiorũ præstent, reliq̃s ipsis uel in suũ usum uel ad nundinationẽ detinere fas est, nec ulla apud illos uberior aut frequentior mercatura. Senes & utriusq; sexus iuuentutem, quæ illi decimarũ nomine obtigit, imperator ita discernit, ut grandiorẽ ætatẽ ad agriculturã uendat. Puellas uero & iuuenes ad certũ relegat locũ, ut ibi certis instruant artib. quo illis in posterum cõmodius utat: ac primum id agit, ut abnegata Christiana fide circumcidant. Iamq; eorum ceremonijs initiati, pro cuiusq; indole uel ad leges eius gentis discendas, uel ad militiã destinatur, si maior uis corporis q̃ ingenij appareat. Rudimẽtis militiæ ita imbuuntur, ut pro teneritudine uirium primũ detur arcus leuior, mox crescente robore & periciã grauior, donec bello sit idoneus. Adest magister, seuerissimus exactor q̃tidiani exercitij, quotiescunq; à scopis errant, toties flagris cædunt. Alij adaptãtur batuationi seu baculorum certamini. Reliqui proh nefas, in quib. maior gratia formæ, ita abscindunt, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauissimo cũ discrimine uitæ. Quod si euadãt, nõ in aliud sunt incolumes, q̃ in obsequiũ sceleratissimæ libidinis: mox senescente pulchritudine ad officia eunuchorũ, ut matronas seruent, deputant, aut custodiendis equis & mulis aut culinæ ministerijs addicunt. Puellæ quæ luculẽtæ sunt pulchritudinis, eliguntur in cõcubinas: mediocres dant matronis ad officia pedissequarũ, inter quæ adeo sunt nõnulla fœda ministeria, ut honeste dici non queãt. Cogunt em̃ illas sequi cum uasculo aquæ, quãdo ad exonerandũ aluum & perpurgandũ eas partes egrediunt. Aliæ ancillarib. operib. ut textrinæ, pistrinæ mancipant. Nullis ex omnib. liberũ est uel Christianã fidem reseruare, aut spem libertatis q̃ diu uiuit cõcipere. Cum primũ nouitios adepti sunt, agunt minis, promissis & blãdicijs ut recẽs mancipiũ circumcisionẽ admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractat, cæterũ spes redeundi in patriã plane est abscissa: conãti em̃ id, pœna incẽdij destinata est. Hi q̃a firmiores credunt ac minus fugaces, à dñis ad ministeria castrensia assumunt, libertas tũ demũ cõpetit, ubi uel ipse annis inutilis potius reijcit à dño quã dimittit, uel ubi dñs in bello inter pericula mortis libertatẽ legarit. Matrimonia illis ꝑmissa sunt, sed liberi eorũ, ꝓ arbitrio dñi distrahunt, quæ res sapientiores à nuptijs abhorrere facit. Alios qui circumcisionẽ repudiãt, immaniter tractãt. Durissima tamẽ est sors illorũ, qui artes mechanicas nõ didicere, eæ em̃ solæ ibi in honore ac precio sunt, quãobrẽ literati, sacerdotes & nobiles, q in ocio uitã degerunt, ubi in manus horũ uenere, omniũ miserrimi habent. Magno em̃ in illos, utpote uix uẽdibiles, nullos sumptus facere sustinet. Hi pedib. capitibusq; intectis, ac plerumq; maiore parte corporis nudi inambulãt, perq; niues, per saxa, æstates & hyemes detrahunt, nec finis donec uel moriant uel stultũ dñm, q malã mercẽ emat, inueniat. Nec quisquã est tam fœlix cuiuscunq; sit cõditionis uel ætatis, formæ aut artis, ut eum in itinere ægrotantẽ apud hospitẽ deponant. Primũ cogit flagris ire, id si non potest, iumento imponit, ibidemq; si sedere nequeat, prono corpore alligat non aliter q̃ sarcina aliqua aut mantica. Morientẽ detractis uestib. in proximã foueã aut uallẽ canibus & uulturib. obijciunt. Non solũ autẽ catenæ concaptiuos includunt, sed manib. quoq; in itinere manicas addunt. Passus unus inter singulos interstitij est, ne se mutuo cõculcent: id q̃d ideo faciunt ne à mãcipijs lapident. Cum em̃ singuli mangones ingentẽ numerũ ducãt, adeo ut decẽ sæpe quingẽtos homines cõcatenatos habeant, uim metuunt tãtæ multitudinis, si ad iactũ liberas haberẽt manus. Cæterũ ubi nocti concedendũ uinculis quoq; pedes onerant, eosq; supinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulierib. uero humanior cõditio est. Quæ ualẽt robore, pedib. incedũt, teneriores in iumẽtis uectantur: quæ ideo infirmæ sunt ut iactationẽ iumẽti non ferant, in corbib. tanq; anseres gestant. Nox illis tristior est: aut em̃ munitis locis includunt, aut mangonũ impurã libidinẽ pati coguntur, auditurq; ingens ploratus ꝑ tenebras adulescentiũ utriusq; sexus uim patientiũ, nec sexennis aut septẽnis ætas miseros à tali fœditate defendit adeo scelerata gens & contra naturã & ante naturã libidine sæuit. Vbi dies illuxit, in forũ uenales tanq; greges ouium aut caprarũ ꝓducuntur. Cõueniunt mercatores, statuitur ꝑcium, si placet mancipiũ, detractis uestib. futuri dñi oculis exponitur, inspiciũtur oĩa mẽbra, tentãtur, explorãtur. nunq̃d uitij in iũcturis aut articulis resideat. Si displicet, reijcitur ad mangonẽ, toties id passurus q̃tiens empturiẽs aliq̃s aduenerit. Si placet, abducit ad grauẽ seruitutẽ, ut uel arator uel pastor sit, ne duriora cõmemorẽ. Si q̃s cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentissime magnates emunt, & uillis præficiunt, ut curã uel aruorũ uel uinetorũ uel pascuorũ agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Christiana fide ꝑseue-

Mercatura captiuorũ hominum.

Exercitium tyronum.

Circumcisis Christianis nulla spes libertatis.

Artes mechanicæ in precio

Contemnuntur captiui.

Scelerata libido.

rauerit, statuitur certum tẽpus seruiendi, quo elapso liberti fiunt, filij tamen eorum nisi redimantur, pro domini arbitrio in seruitute manent.

Quibus oneribus grauentur Christianorum prouinciæ, à Turca subactæ.

VBi Turca in Christianitate prouinciam ceperit, omnia prouincialium bona tàm mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem stirpitus excindit, præcipuè regiam sobolem. Clericos si non occidunt, omni fortuna & dignitate nudato ad ludibrium & mẽdicitatem relinquunt. Campanas omnes & organa & alia instrumenta musica templis adimunt, & templa ipsa prophanata suo Mahometo cõsecrant. Misera autem & humana sacella Christianis relinquunt, ubi sacra non publicè sed silenter faciant: quæ ubi uel terræ motu corruerint, uel incendio deflagrauerint, non licitum est instaurare, nisi magna depensa pecunia. Cõtio & annunciandi Euangelij munus planè interdicitur. Nefas est quenquam Christianum, rempub. attingere, aut arma gestare, aut simili culto cum Turcis indui. Si iniuria fit contumeliosis uerbis, uel tibi, uel Christo, tacendum atq; ferendum est. Et si aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circumcideris: tu si hiscas contra Mahometum, ignes & incendia tibi parantur. Quartas omnium fructuum dant Christiani, id'q; nedum ex prouentibus agrorum & pecorum, sed etiam ex mœchanico quæstu. Deinde est & aliud onus capitationis, qua singuli quotquot sunt in una familia, singulos ducatos soluunt. Si parentes soluere nequeunt, ad liberos suos in seruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti ostiatim obambulant ad stipem emendicandum, quod si ne ita quidem soluendo sunt, perpetuis carceribus mancipantur. Captiui qui fugam moliuntur, si in Europa agunt, facilior est illis fuga, quum præter flumina, quæ facile enatãtur, nihil habeant quod trajciant. Solent autem id agere tempore messis, quando facilius in segetibus latere possunt, & inde uictum habere. Noctu autem fuga initur: per diem aut in syluis aut paludibus aut in segetibus sese abdunt, malunt'q; à lupis et alijs bestijs deuorari, quàm ad ueteres dominos retrahi. Porrò qui ex Asia fugam moliuntur, Hellespontũ petunt, inter Calliopolim & arces illas olim Seston & Abydon, nunc autem Bogazassar dictas, id est, castella faucium maris. Et secum deferũt securim & funes, ut & ligna cædant & colligent, quo inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil nisi salem secum deferentes, nocte raticulam inscendunt. Si uenti fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis trajciunt, sin minus aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Asiæ reijciuntur. Emenso mari montes petunt, polum'q; inspectantes ad Boream tendunt. In fame herbis sale conditis sese sustinent. Si plures societatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadũt, quibus occisis, quicquid ibi alimenti inuenerint, secum asportant, sæpe tamen & ipsi pereunt occisi ab opilionibus uel ab eisdem capti, & pristino hero traditi, ad ueterem seruitutem redigũtur. Cęterũ plures pericula absumunt quã incolumes uadunt. Aut enim naufragijs aut dentibus bestiarum, aut ferro inimicorum, aut postremò fame pereunt, quum longior erratio in fuga contigerit. Fugitiuis multiplex manet pœna. Alij enim suspen si pedibus dirissime flagellantur. Et qui homicidium committunt, illis plantæ pedum in multos sulcos cultro rescinduntur, & rescissis sal inspergitur. Quibusdã furca ingens ferrea cum ferro collari inseritur, quam dies noctes'q; in longum tempus gestant.

Ecclesiæ Christianorum inter Turcas.

Christiani effugientes.

Captiui tranatant mare.

Pœna fugitiuorum.

Finis libri quarti.

LIBER COSMOGRAPHIÆ quintus, per Sebast. Munsterum ex probatis Geographis & Historicis scriptoribus, recentioribus & ueteribus in unum corpus collectus.

Asia altera pars orbis terreni, cum suis populis, & nationibus atq; insulis in hoc quinto libro describitur.

ASia altera tripartitæ terræ pars, appellata ab Asia Oceani & Thethyos filia, siue ut alij uolūt, ab Asio Manæi Lydi filio, à meridie per orientem usq; ad septentrionē protenditur. Terminos habet ab occidente Nilum & Tanaim cum Euxino ponto, & parte mediterranei maris. Tribus alijs partibus iungitur Oceano, qui ab oriente Eous, à meridie Indicus, à septentrione Scythicus appellatur. Taurus mons mediam quodāmodo continentem diuidit, ab occidente in orientem excurrens, partē ad aquilonē relinquit, partē ad meridiē. Mōs hic multis in locis latitudinē habet stadiorū 3. millium, longitudinē quantā Asia, stadiorum circiter 4. millia, à transmarina Rhodi ora usq; ad Indiæ ac Scythiæ extrema orientem uersus. Tam latum autem & patens dicunt esse quicquid terræ Asiæ nomine continet, ut Africa & Europa reliquæ duæ partes, non magis cōplectantur quā hæc sola. Cœlo temperata est, solo fertili, & propterea omnium animantium genere cultissima. Nō tamen putatur populosior esse Europa, quantumlibet amplissimum cōplectatur spacium, quia habet multas & spaciosas solitudines, maria, arenas, asperos montes & alia loca quæ ab hominibus inhabitari nequeunt, sicut infrà suis quibusq; uidebimus locis. Diuiditur autem in plurimas atq; ferè infinitas regiones & prouincias, quę singulæ sua habēt uocabula, ut infrà dicemus, inter quas præcipuæ olim fuerunt Babylonia, Persia, Syria, Scythia, Asia minor, India. Nostro autem æuo, Tartari incolunt Scythiam, extenditurq; habitatio eorum usq; in Indiā. Mahumetici uerò & Soldanici habent subiectas Arabiā, Persiam & Indiā exteriorem, in qua Calekutium situm est. Syria, quæ comprehendit Ierosolymā, Damascum & Antiochiā, cum pareat Turcæ, nō multa de ea scribunt nostro tempore, quandoquidē nemo eam perlustrare possit, quæ antea nō sunt explorata, non possunt sub isto tyrāno inuestigari. Nunc itaq; breuiter & iusto seruato ordine scribemus de omnib. regionb. Asiæ, initiū sumētes ab Asia minori, q̄ circūiacent Bithynia, Lycia &c. cum multis insulis maris.

Limites Asiæ

Asia nō populosior Europa.

Bithynia.

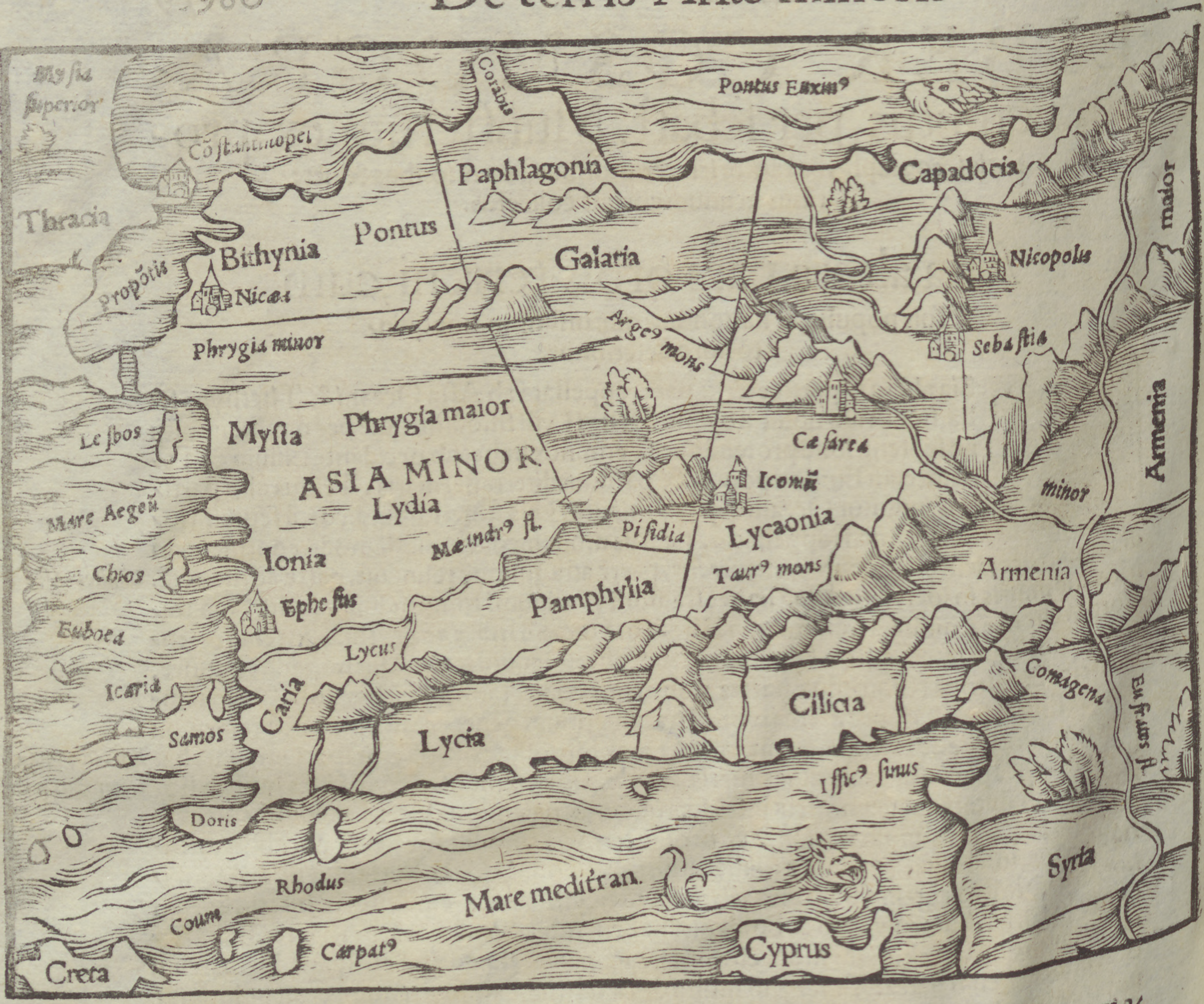
BIthynia regio minoris Asię ad Pōtum sita, aduersa Thraciæ & pxima Troiadi, quę primū Bebrycia, postea Mygdonia, deinde à Bithyno rege Bithynia dicta fuit. Hæc etiā autore Eusebio, Pontus est dicta. Habuit autē olim multas insignes ciuitates, nēpe Niceā, Chalcedonē, Heracleā, Libyssam ubi Annibal sepultus fuit, Prusam q̄ hodie Bursam uocant, Nicomediam, Apamiā &c. Nicea metropolis Bithyniæ & quasi mater aliarum ciuitatū ob sui magnificentiā, magnitudinē & fertilitatē. Ambitus eius stadiorū 16. fuit in figura quadrata, in cāpo sita: & in singulis lateribus portæ singulę è regione positæ, ut ab una per ciuitatē ad oppositā uideri posset. & q in medio ciuitatis stabat: uidebat oēs quatuor portas. Hic iubente Cōstantino magno famosa illa synodus anno Christi 324. celebrata est, trecentorū, & decē & octo episcoporū, & perfidū Arrij dogma recisum. Ingressus aūt pijssimus Imp. ad consessum Episcoporum, uidit quosdam priuatos dextro oculo, quē sub tyrānide Diocletiani ob cōfessionē Christi amiserāt, & accedēs exosculatus est locū ex pūcti oculi. Hæresis Arrij erat, q̄ negabat diuinitatē Christi. Anno 372. corruit Nicea tota, terræmotu cōcussa. Dein post multos ānos aliud fuit in hac urbe celebratū cōcilium, in q̄ dānata fuit hæresis illorum, q negabant Spiritū sanctū procedere simul à patre & filio. Scribunt quidā, in hoc cōcilio quoq; agitatā quęstionē de sacerdotū uxorib. legitimis, potissimū quas ante initiationē duxissent. Et cum qdam prohibere uellent ea cōiugia,

Bithynia quæ & Pontus.

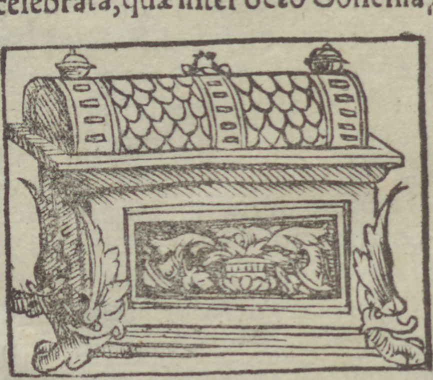
Nicea.

Synodus.

Vxores sacerdotum.

processit in medium Pafnucius episcopus Aegypti, qui pro confessione Christi unum a/miserat oculum, cuiusq; unum genu fuerat discissum, dissuasit ne constitutionem ullam fa/cerent de abrogando sacerdotum matrimonio, ne illis scortandi ulla præberetur occasio. In ciuitate Chalcedonensi sita è regione Constantinopolitanæ urbis, magna fuit synodus celebrata, quæ inter octo Concilia numeratur, quibus Romana ecclesia præcipuum imper titur honorem interfueruntque huic concilio quin/genti & triginta episcopi. In ciuitate Bithyniæ Bur/sa, quæ itinere trium aut quatuor dierum distat à Con/stantinopoli, habent Turcarum imperatores suam se/pulturã. Ciuitas est elegans, habetq; multa sacella cir/ca templum in quibus Othomanni magnificè sunt se/pulti, & habẽt singuli candelabrum aureum cum arden ti cãdela supra sepulchrum positum, & in superioribus sacellorum locis pendent multæ lãpades accensæ. As/sistunt etiam perpetuò duodecim suæ fidei sacerdotes, qui à uiriditate pileorum quos gestant, uocantur Ta/lersmanlari, qui die noctuq; permutatis uicibus in templo orant, tres ante meridiem, tres post meridiem, tres ante medium noctis, & tres post. Est etiam in hac urbe magna nundinatio sericorum indumentorum, qualis in tota illa regione non inuenitur.

Asia minor.

IN Asia minori multæ particulares sunt regiões, nẽpe Aeolia, Meonia, Ionia, Mysia, Troia, Lydia & aliæ quædã unà cũ magnificis ciuitatibus, de qbus pauca quędã subiungã. In minori Phrigia sita fuit olim ciuitas Ilium nomine, toto orbe celeberrima, quã uulgò à regione ipsa Troiã uocant, unde per uniuersum mundũ multi nobiles & magni uiri sunt dispersi, posteaq̃ illa per Græcos fuit delata. Sunt q aiunt hãc urbẽ conditã post diluuium 828. annis, ante uero Christi incarnationẽ 1200. annis, regnarũtq̃ in ea sex reges, Dardanus, Erichtonius, Tros, Ilus, Laumedon & Priamus, sub q̃ urbs fuit subuersa à Græcis, idq̃ ob hanc causam. Cũ uice quadã Priamus rex Troię absens esset, irruentes Gręci in regnũ eius, euerterunt Ilium, abieruntq̃ cũ magna p̃da, secum abducentes Hesionẽ regis sororẽ. Rex uerò Priamus cogitãs qd facto opus esset, rursum instaurauit urbẽ, firmauitq̃ cõtra hostiles incursus. Habuit aũt uxorẽ Hecubã, & ex ea qnq̃ filios, Hectorẽ, Paridẽ (qui & Alexãder) Deiphobũ, Helenũ & Troilũ, atq̃ tres filias, Andromachã, Cassandrã & Polyxenã. Et ut uindicaret illatas iniurias, misit Antenorẽ principem affinẽ suum in Gręciã qui repeteret Hesionẽ. At illi id negãtes, legatũ quoq̃ cum cõtumelia ablegauerunt. Tunc Priamus capto cum suis cõsilio fecit, parari naues, et collecto milite p̃fecit illi ducẽ filium Paridẽ. Qui prospere cursu delatus est in Cytheriã insulã, ubi erat templũ Veneris uetustũ, toti Gręcię uenerandũ. Celebrat̃ etiã tunc festũ Veneris, &

Troia.

cõfluebat magna populi multitudo. Cæterũ Helena fœmina pulcherrima, Menelai regis uxor, cuius regnũ nõ multũ distabat ab insula, audito Troianorũ aduentu desiderabat uidere hospites, atq̃ ob id sub specie uotorũ soluendorum p̃perat ad insulã susceptaq̃ est magno honore ab incolis. Et cum prima luce ingressa esset phanũ regia põpa, Paris qui de eius pulchritudine iã audierat, ingressus est quoq̃ tẽplum apparatu regio. Et ut mutuo sese conspexissent, incẽsi sunt alterutrũ. Paris occasionẽ nõ negligens, suis clàm imperat, ut noctu nauẽ abducãt, rapta antea Helena, & spoliato tẽplo, id qd & fecerunt, qd audiens Priamus factum, gauisus est, sperans pro Helena sibi restitui Hesionem. At Castor & Pollux audientes sororem suam Helenã abductã, conscensa naui illicò sequunt̃, sed orta tempestate perierũt in mari haud procul à Lesbio littore. Menelaus uerò rex audiẽs raptã uxorem, ex fratris Agamẽnonis cõsilio sollicitat oẽs reges & principes Græcorũ ad uindicandã iniuriã. Paratis ergo mille & ducentis nauib. magnis copijs recta tẽdunt cõtra Troianũ regnũ, reges scilicet Mycenorũ, Spartanorũ, Bœotiæ, Phocidis, Vlysses rex Ithacæ insulæ, Achilles rex Thessaliæ &c. miseruntq̃ ex Tenedo insula legatum, q Helenã repeteret, & deinde satisfactionẽ pro spoliato phano. At primus oĩa negat, nisi restituãt Hesionem. Irritati Gręci ex illa respõsione, ueniũt ad fines Troianorũ & fit magna cædes, cadũt etiã multi utrinq̃. Porrò Gręci discurrẽtes, diripiunt oẽs p̃pinquas ciuitates & Lesbũ insulã. Capiunt quoq̃ Polydorũ Priami filium recens natum, quẽ idem Priamus miserat in Thraciã, ad uxoris suæ fratrẽ regem Thraciæ, ut si cõtingeret Troiã capi, saltẽ is filiolus relictus, gen9 & urbẽ instauraret. Obtulerunt ergo Græci hunc filiũ p̃ Helena. Sed renuẽte Priamo id facere, Græci in cõspectu Troianorũ lapidib. obruerũt puerũ Polydorũ, ut sic ferret pœnas fraterni sceleris. Hector interim sępe educit exercitũ ex urbe, fiũtq̃ multa p̃lia, cędes, et uulnera. Menelaus à Paride sagitta p̃ fœmur transfigit̃, & Achilles uulneratus ab eodẽ, illum persequit̃, donec eũ interfecit, & Troianos in fugã uertisset. Paulo tamẽ post Achilles uisa Polyxena filia Priami, exardescit in amorẽ eius, promittitq̃ armorũ depositionẽ, modo ea

Helena Menelai regis uxor.

Paris rapit Helenam.

Reges Græciæ

Menelaus uulneratus.

potiatur. Succedit in locum eius Palamedes dux, egregieq; pugnat contra Troianos, sed occciditur ab eis, Troilo Hectoris fratris partes strenuè obeunte & sauciante Menelaum, Diomedem & Agamemnonem, multosq; interficiẽte. Videntes autem Græci suam iacturam, cogunt Achillẽ descendere in aciem contra Troianos. Is ergo cũ insequeretur Troilum, uidereiq; equum eius cadentem, accurrens transfodit eum. Mater Troili Hecuba, deplorans mortem Hectoris & Troili, cœpit cogitare, quibus insidijs Achillem circumueniret & interficeret. Sciebat illum amare Polyxenam, atq; ideo cum semel induciæ essent inter utrunq; exercitum, simulat se illi dare filiam, iubetq; illum uenire ad phanum Apollinis. At Paris armata manu iuxta phanum delitescens, ingressumq; Achillẽ inermem subito interfecit, & aufugit. Audientes Græci quod factum fuit, excitati ad prælium aggrediuntur Troianos, & inter multos ducem illorum Paridem quoq; interficiũt, & reliquos ad portam usq; persequuntur, & parum abfuit quin tunc mœnia urbis obtinuissent. Postera die Agamemnon dux instruit exercitum, congrediturq; cum Pentesilæa regina Amazonum, quæ à Troianis in auxilium fuit uocata, & multas cum ea committit cædes, tãdemq; interficit eam, & delet exercitum eius. Priamus uidens fortunam sibi aduersari, uocat suos in consilium. Quidam suadent Helenam restituendam cum spolijs è phano sublatis, alij iubent petere pacem, tertij uolunt fortiter pugnare & mori pro patria, inualuitq; horum sententia. At Priamus metuebat, ne illi qui pacem suaserant, urbem perderent, atque ob id monuit suos, ut omnes illos clàm interficerent, quorum antesignani erant Antenor & Aeneas. Quod cum illis innotuisset mittunt clàm ad hostem, & pollicentur urbis proditionẽ, saluis tamen ipsis & rebus eorum. Constituta itaq; sequenti nocte certa hora ab Antenore & Aenea, uenerunt hostes & inuenerunt portam apertam, irrumpentesq; obtruncant obuios quosq;. Priamus cognita re, frustrà confugit ad aram Iouis, quum nullibi esset salus, sed ubiq; luctus & mors. Menelaus quoq; ingressus regiam, deprehensum Deiphobum, qui post mortem Paridis sibi Helenã iunxerat, desectis auribus & brachijs, naribusq; truncatum, ad extremum necat. Pyrrhus autem Priamum iuxta aram iugulat. Postea ciuitas direpta & igne in fauillam redacta. Agamẽnon uerò adducit & restituit Menelao Helenam quasi uim passam. Pugnatum est autem ad Troiam annis decem, & mensibus octo, corrueruntq; ex Argiuis siue Peloponnensibus 870000. ex Troianis autem 670006. usq; ad urbem captam. Et postq; fuit capta, cæsa sunt hominum ducenta 76. millia. Tunc Antenor Priami regis affinis ab Agamemnone Ilij rex constituitur, regnauitq; annis fermè 22. & omnes Troiani qui euaserant, reuertentes Antenorem regem recognouerunt. At Aeneas Anchisæ filius, patriæ proditor cum patrimonio suo & uniuersa familia in Italiam uenit, & per ostia Tyberina intrans, haud longè à Laurẽto urbe consedit, ubi & quibusdam regis Latini agris occupatis, Troiam nouam condidit, & tandem Latium cum Campaniæ parte obtinuit, tribusq; annis regnauit: à cuius posteritate nati sunt Remus & Romulus. Antenor quoq; cum Troiæ 22. annis post eius excidiũ regnasset, ab Hectoris filijs pulsus, cum duobus milibus Troianorum, Venetam prouinciam cõcessit, & ibidem Patauinæ urbis fundamenta iecit. Post subuersum itaq; Priami regnum, Cyrus rex Persarum, cum ante id tempus libera fuisset Græcia, iugum nobili nationi imposuit, eamq; tributariam fecit. Secutus hunc Xerxes Darij filius, qui stupenda hominum multitudine Græciam aggressurus, Hellespontum ponte è nauibus facto strauit. Deinde in Abydo urbe in æditiore quodam tumulo consedit, ex alto copias suas, quæ erant immensæ, contemplaturus. Cumq; uideret Abydenos campos militibus, Hellespontũ nauibus repletum, principio quidem beatum se pronunciauit, deinde cogitans post annos 100, ne unum à tanto numero futurũ superstitẽ, humanã miseratus sortẽ, illachrymauit. Græci post multas clades, post innumera pericula & bella, q̃bus à Persarũ regibus afflicti cõciderũt, tandẽ recuperatis uiribus, inter se mutuis odijs ac seditionibus bellum Pelopõnesiacum omnium maximũ ac periculosissimum cõcitauerunt, duabus inclytis urbibus Athenis & Lacedæmone pro dominatu, pro imperio, turpissimo exẽpla decertãtibus. Quod bellum Thucydides grauissimus historicus octo libris diligentissime cõscripsit. Quum itaq; Græci multis uarijs se mutuo cladibus attriuissent, Philippus Macedoniæ rex tanq; in editiore speculo sedens occasione obseruata, dissidentes inter se Græcos inuadit, sed admirabili calliditate & astu. Principio em̃ infirmioribus aduersus potẽtes ferebat suppetias, deinde utrosque oppressos imperio suo subiugabat. Postremo totius Græciæ imperiũ sub Perseo ultimo rege Macedoniæ, in Romanorum potestatem deuenit.

Achilles interficitur.

[...]editur urbs

Bellum durat annis decẽ, mẽses octo.

Troia noua

Patauium.

Phygia

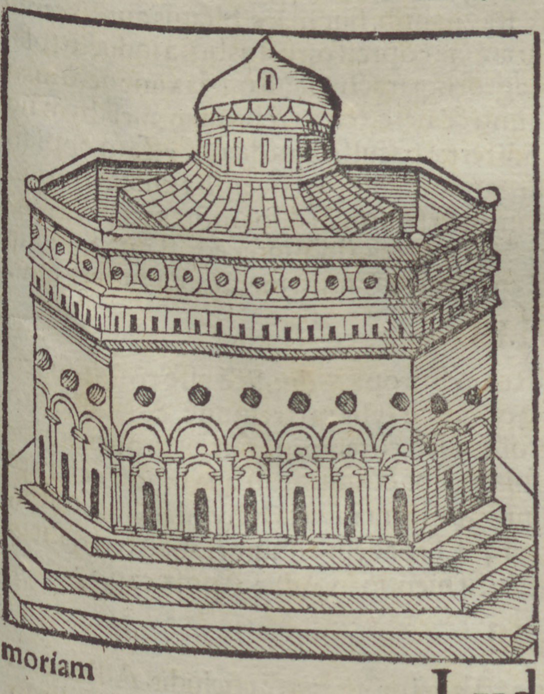
Phrygia.

PHrygia maior ab aquilonis parte est Galatiæ collimitata, à meridie Lycaoniæ, Pisidiæ, Mydgoniæq́ cõtermina. In Phrygia minori, est Ida & Tmolus montes, atq́ Pactolus fluuius aureas uenas habẽs. Ex ea fuit Sibylla nona, q̃ mira de iudicio dei extremo est uaticinata. Tẽpore iudicũ Israëlitarũ Eglonis et Sangari, fuit in Phrygia rex Tãtalus uir auarissimus, quẽ fingunt poëtæ inuitasse ad conuiuium alios deos. Et quũ eorũ deitatẽ experiri uellet, filiũ Pelopem eis comedendũ apposuit, mentitus alias esse carnes. Qui cognoscẽtes facinus, non solum abstinuere, uerum collectis in unum mẽbris, puerũ ad uitã reduxẽre. Propter hoc scelus Iupiter eum in infernum trusit, hocq́ supplicio dãnauit, ut usq́ ad inferius labium lympidissima diuersaret aqua, insuper & ei inclinari arbores redolentibus pomis usq́ ad eius os statuit, quæ fugerent dum capere tentaret, & sic factum est ut inter poma & aquas positus, fame & siti deficiat, atq́ præsente copia, inopia discrucietur. Vnde, Tãtali pœna, abijt in prouerbium, diciturq́ de ijs quibus adsunt quidẽ bona, uerum his frui negatum est.

Tantalus auarus.

Ionia.

IN Ionia sita est celeberrima Ephesiorũ urbs, q̃ trigesimo secũdo anno regni Dauid cõditã asserunt ab Androcho filio Codro Atheniensium regis. Amazones quoq́ cõstruxerunt in ea ad honorẽ Dianæ nobilissimũ tẽplum, quale ædificiũ tunc in terris non inuentum fuit, atq́ ideo numeratũ fuit inter septẽ orbis miracula. Ducentis & uiginti annis à tota Asia factum fuit in solo palustri, ne terræmotus sentiret, aut hiatus timeret. In eo 127. columnæ fuerunt, & à singulis regib. factæ, sexaginta pedum altitudine, inter quas triginta sex cælatæ fuerunt miro artificio. Vniuerso tẽplo lõgitudo erat 425. pedum, latiudo

220. Operi p̃fuit Ctesiphõ architect9. Fuitq́ tẽplum in tãta ueneratione, ut Ephesij in quodã bello, humano subsidio deplorato, funem à foribus tẽpli ad urbis mœnia suspenderint, ciuitatẽq́ quasi soli deæ tuendã permiserint. Omnes qui cõfugerunt ad templum istud, magnis fruebant̃ immunitatibus. Illuc quoq́ cõferebant̃ ex omnibus ciuitatibus et nationib. tanta & tot munera atq́ dona, ut in uniuersa terra nullum tẽplum reperiret̃ q̃d cum isto in diuitijs cõferri potuerit. Stetit autem aliquot annis post resurrectionem Christi, ueniensq́ illuc diuus Paulus, annunciauit Ephesijs Christũ tribus annis, conuertitq́ maiorẽ urbis partem ad uerã fidem. Postea uenit ad hanc urbẽ Iohannes Euangelista, & obdormiuit ibi in Christo. Cæterũ sumptuosissimũ illud templũ fuit sub Galieno imp̃atore à neq̃ssimo Gotho Erostrato incensum, & in fauillã redactũ, ut sibi perpetuã relinqueret ingẽtis facinoris memoriam

Magnificentia templi.

Facinorosus Erostratus.

Lydia.

LYdia prouincia Asiæ minoris fertilissima, profert uinum optimũ, mel, crocũ, & alia multa, irrigaturq́ flexuosis Meãdri recursib. Metropolis eius & regia sedes fuit olim Sardis, cui præsedit Crœsus rex ditissimus, sed quẽ Cyrus rex Persarũ postquã sibi aliquoties rebellauerat, cepit & igni addixit. Hic Crœsus thesaurũ suũ aliquando Soloni ostendens, An quisq́ fœlicior esset? interrogauit. Solon aũt negãs dicebat, Neminẽ ante obitum beatum esse uocandũ. Cumq́ iam in rogo cremandus sederet, recordatus uerborum Solonis, alta uoce clamauit: O Solon, Solon. Interrogante Cyro, q̃d sibi uellet iste clamor, Respõdit Crœsus: Solon uir sapientiss. olim me monuit, neminẽ esse in hac uita fœlicẽ, q̃d iam experior. Tum Cyrus fortunæ uarietatẽ perpẽdens, eum non solũ dimi-

Crœsi thesaurus.

sit, sed etiã inter pceres & cõsiliarios recepit. Est etiã in hac regione Philadelphia, q̃ multa mala ob terræmotus est perpessa: item Thiatyra, sed quã alij Phrygiæ adscribunt. Sipylus quoq; & Tãtalis secundũ Plin. fuerunt in hac regione, sed quas deleuit terræmotus, q illo tẽpore continuus ferè fuit in Asia, unde & Trallis tẽpore Augusti penitus concidisse memorat̃ iuxta Meandrum amnẽ sita, quæ hodie Chora appellat̃. Scribit prẽterea Plin. in 2. libro historiarum, tẽpore Tiberij Cæsaris, sub q̃ saluator mũdi cruci adactus fuit 12. ciuitates una nocte terræmotu concidisse. Causam huiusmodi mali assignant philosophi uapores & exhalationes in uiscerib. terræ conclusos & sæuientes, tandemq; exitum sibi uiolenter facientes. Varie autem quatitur terra, & mira edũtur opera: alibi eñ prosternunt̃ mœnia, alibi hiatu profundo absorbent, alibi egerit̃ moles terræ, alibi emittit̃ amnis, nõnunq; etiã erumpunt ignes & calidi fontes. Præcedit autem & comitatur eruptionẽ illam terribilis sonus & murmur simile mugitibus, aut clamori humano, armorũue pulsantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaq; uel cauernæ uel cuniculi per quẽ meat, exilius grassante in angusto, eodẽ rauco in recuruis resultãte, in duris fremẽte, in humidis & stagnantib. fluctuãte. Hiatus autẽ interdũ manet, ostẽdens q̃ sorbuit, aliquãdo occultat foramine cõpresso, rursusq; ita inducto solo, ut nulla extẽt uestigia, urbib plerũq; deuoratis, agrorũq; tractu hausto. Maxime uerò maritima quatiunt̃. Nec mõtosa tali carẽt motu. Autũno & uere, terra crebrius mouet̃. Item noctu sæpius q̃ interdiù. Remedia cõtra huiusmodi terræ cõcussiones dicunt̃ esse in oppidis cloacæ, & crebri specus atq; cuniculi facti ad purgandũ eluuiẽ, q cõceptũ exhalãt spiritũ. Scribit Plin. tẽpore L. Martij, Sexti Iulij cõsulũ, in agro Mutinẽsi duos mõtes ex terræmotu inter se cõcurrisse, crepitu maximo assultãtes & recedẽtes, q̃dq; inter eos flãma fumusq; in cœlũ interdiù exierit. Vnde oẽs uillæ elisæ & animalia quæ intra fuerãt, axaminata sunt.

Terræmotus unde.

Remedia contra terræmotum.

Mysia

REgionis huius pars una est in Asia, altera in Europa q̃ duplicẽ esse cõstat, superiorẽ & inferiorẽ. Alij Mœsiã scribunt p œ. Alij Mysis pro regione, & Mœsiã pro ciuitate accipiunt. Mysorum populus usq; adeò cõtemptus fuit, ut prouerbio locum fecerit. Mysia itaq; Asiæ duplex fuit, maior & minor, in qua multæ celebres fuerunt ciuitates, nempè Scepsis, Adramyttium, Apollonia iuxta Rhyndacum amnem, Traianopolis, Pergamus &c. Sunt etiam quidam qui Troadem annumerant Mysiæ, aut q̃ Troas degenerauerit in Mysiam. De Adramyttio fit mentio in Actis Apost. cap. 27.

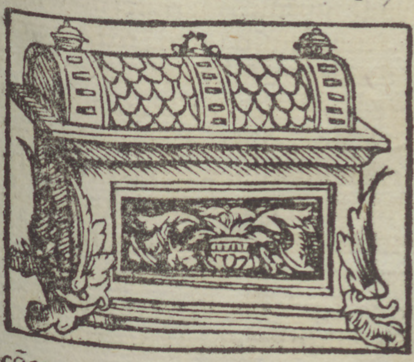
Caria.

Halicarnassus.

EST Caria prouincia minoris Asiæ, q̃ magnã Tauri mõtis partẽ cõcludit. Adhæret et p Isthmũ Doris peninsula, in qua Halicarnassus metropolis olim sita fuit, cuius loco hodie successit munitiss. arx q̃ Rhodiani milites ante aliq̃t annos cõtra Turcam erexerũt. Habet et alias insignes ciuitates, q̃rum noĩa sunt: Troëzene, Nysa, Laodicea iuxta Lycũ amnẽ, & Antiochia iuxta Meandrũ flu. Multa incõmoda ptulit Laodicea à terræmotib. sicut & tota circũiacens terra, pſertim ciuitates Philadelphia, Sardos & Magnesia quas terrẽmotus nõ semel cõcussit. Cur aũt hẽc terra p̃ alijs regionib. frequẽtius cõcutiat̃, qdã assignãt hanc rationẽ, q terra ibi cauernosa sit et uapores sẽpe colligant̃ in eas cõcauitates, exitũq; nõ inuenĩetes, incipiũt sẽuire, latera cõcutere, tandẽq; uiolẽtia magna erumpere, & meatũ in aëre sibi facere, q̃d sine terræ cõcussione & tremore ad 3. aut 4. millia ria fieri negt, pſertim si exordiũ huius eruptionis fiat in penetralib. & profundis partib. terræ. Quod

Causa frequẽtiũ terræmotuum &c.

ræ. Quod si iuxta aut intra ciuitatẽ aliq̃ hæc eruptio fiat, deijcit sua uiolentia ciuitatẽ, & pe nitus subruit, aut saltẽ grauiter cõcutit. Et ꝓpè lacum exitũ quærẽs, absorbet totũ lacũ, ag gereꝗ in modũ collis in loco plano excitat, id ꝙ pluribus locis factũ legim⁹. In Halicarnasso ciuitate, Artemisia regina sepulchrũ uiro suo Mausolo adeò magnificum cõstruxit, ut è 7. spectaculis mundi unum esse cẽseat. Hęc eadẽ mulier luctu atq; desiderio mariti flagrãs, ossa cinereꝗ eius mista odorib. cõtusaꝗ in pulueris formã, aq̃ indidit, ebibitꝗ: multa alia uiolenti amoris indicia fecisse dicit. Deinde molita est ingenti impetu operis, cõseruandæ mariti memoriæ causa, dictum sepulchrũ usq; ad tẽpora nostra celeberrimum, ꝙ attollebat in altum 25. cubitis, cingebat columnis 36. & ab eo omnia ꝑciosa sepulchra Mausolea dici cœperũt. Hoc uanum solatiũ nõ poterat pectori reginę eximere cõceptum dolorem & mœrorem, quin & ipsa non longe pòst animam quoq; efflarit.

Artemisia regina.

Lycia.

LYcia regio inter Pamphyliã & Cariã sita, infestata olim Chimæræ ignibus, ꝓpè tota Tauro monte præmitur, eius iugis bona parte clausa. Celebrata fuit olim 60. magnificis oppidis & ciuitatibus, sed quæ pro bona parte uel bello uel terræmotu fuerunt exterminata, ut tempore Pauli ultra 36. ciuitates in ea repertæ non fuerint. Præcipuæ urbes fuerunt Patara, Pinara, Xanthus (quod etiam fluuij nomen est in eadem regione) Myra, Olympus, Thone &c. Fuit autem Patara diui Nicolai patria. Cæterum Chimæra mons Lyciæ igniuomus, continuis diebus & noctibus quondam ut Aetna emittebat ignem, in cuius cacumine leones habitabãt, in medio uerò propter bona pascua capreæ, & in radicibus serpentes. Vnde poetæ finxerunt monstrum esse, quod flammas euomat, caput & pectus habens leonis, caprinum uentrem, & caudam draconis.

Diui Nicolai patria.
Chimæra unde.

Pamphylia.

HAec regio tota mõtana est ex Tauro, ꝓcumbitꝗ in mare, ferax uinetorum & olearum. Abundare quoq; dicit optimis pascuis, q̃a mõtes ubiq; extrudunt amnes terrã irrigãtes. Attingit aũt hęc terra à meridie mare mediterraneũ, unde & ibi mare Pãphylium dicit. Insigniores eius ciuitates olim dictę fuerunt Perga, Aspẽdus & Phaselis. Est autẽ Phaselis in mõte sita, piratarũ olim ꝑfugium. A' Perga dicta fuit Diana Pergæa, propter templum q̃d in ea urbe habuit. In Aspendo Veneti sues sacrificauerunt.

Lycaonia.

SCribunt ueteres, regionem istã optime cultã ciuitatibus, ꝑsertim Iconio, Derba, Lystra, & Claudiopoli. In Lystra natus fuit Timotheus discipulus sancti Pauli. Fuit et idẽ diuus Paulus in eo loco lapidatus, & ꝓ mortuo extra ciuitatẽ portatus. In hac regione Cõradus rex Rom. & dux Sueuiæ in magnũ incidit periculũ. Nã cruce signatus, paratisꝗ ad iter necessarijs, anno dñi 1146. mense Maio, ꝓfectus ex Germania uenit Cõstantinopolim, ubi data exercitui aliquali quiete, traiecit Hellespõtum, uenitꝗ in Lycaoniam, cuius metropolis est Iconiũ. Designauerat autẽ Emanuel imp. Cõstantinop. regi Romanorum duces, q̃ studiose cœperũt per deuia Alemãnorũ trahere legiões. Cumꝗ fatigassent exercitũ, & oẽs dormirẽt nocte quadã, illi clàm aufugerũt. Tũc nostri mane euigilãtes, locorũ ignari, ꝓ alimẽtorũ defectu sollicitì, intelligũt adesse in uicino infideliũ acies, q̃ et pauló pòst in nostros subito ruũt, circũdãt, & ad mortẽ usq; ꝑmunt. Factũꝗ est ut omnis illa principũ uirtus subito cõtrita, corrueret, et uix 10. pars euaderet. Euasit tamẽ imperator cũ paucis principibus, q̃ cum difficultate in partes Niceæ uenerunt. Traditum est etiã Emanuelis dolo gipsum farinæ admixtũ, & panis inde cõfectus nostris administratus. Et quum regis Frãciæ exercitus quoq; expectaret, transfugæ illi seductores properant ad exercitũ Gallorũ, & mentiunt imperatorẽ, eorum fretum ducatu, oĩa ꝓspere egisse, & Iconio expugnato de hostib. triũphasse. Rex uero Frãciæ Ludouicus traiecto Hellespõto cũ exercitu suo, audiuit imp. ipsum exercitu suum amisisse, & cũ paucis euasisse, fractusꝗ animo nesciebat

Græcorum infœlicitas.
Dolus Emanuelis imp.

qd faceret, quouſq; Fridericus dux Sueuorũ ad eum uenit, & duxit ad Conradũ imperato/
rẽ. Imperator tamẽ de paucitate ſuorum uerecundiã habens, ſuis per terrã remiſſis, ipſe na
Francorũ uir-tus.
uigio Cõſtantinopolim reuerſus eſt, ibi cum ſuis principib. hyematus. Rex uerò Francorũ
Epheſum diuertẽs, ꝑuenit ad uada cuiuſdã fluminis, hoſtem'q; inueniens, uiriliter in eum ir/
ruit & uicit. Cõtendens uerò ad ulteriora & militib. tardius incedentib. quædã pars exerci/
tus trãſcendit montẽ quendã, & alia pars citra mãſit. Quod uidentes infideles qui ex latere
exercitũ ſequebant̃, inſtructis acieb. in locis anguſtis aggrediunt̃ Francos, plurimum'q; im
minuunt exercitũ eorum. Rex autẽ ex tanto periculo erutus, nocte ipſa uenit ad eos q mõ
tem tranſcenderãt, et uenit ad Raimundũ principẽ Antiochenum. Hinc feſtinãs uenit Iero
ſolymã. Imperator quoq; Cõradus acta hyeme, claſſe uectus uenit cum ſuis ad Acconẽ, &
deinde Ieroſolymã. Cõuenientes ergo tres reges, Romanorũ ſcilicet, Frãcorũ & Ieroſoly
mitanorũ, q facto opus eſſet ſecũ tractabãt. Parũ tamen exequẽtes, ꝙ oĩa fraudib. agerent̃
& dolis. Cõradus rex parato nauigio ad impium eſt reuerſus. Ludouicus quoq; rex Frãco
rũ nõ multo poſt eũ ſecutꝰ eſt, et ab eo die cœpit Latinorũ cõditio manifeſtè deterior fieri

Cilicia.

Portæ Ciliciæ.

CIliciæ regio aſperis & altis cincta montib. unde multi uerſus mare ꝓfluunt amnes,
habet ab oriente Amanum, à ſeptentrione iuga Tauri, & ab occidente Pamphy/
liam. Habet quoq; per aſperos illos montes anguſtos exitus q̃s portas Ciliciæ
uocant, per quas olim Alexander magnus, cum in orientem penetrare contende
ret, non ſine magno periculo exercitum traduxit. Strabo hanc prouinciã diuidit in Campe
ſtrem & Tracheam, id eſt, aſperam. Vbi montib. caret, fœcundiſſima eſt, omnium'q; rerum
ferax. Metropolis prouinciæ eſt Tarſos, quam hodie uocant Teraſſam, eam'q; interſecat
Cydnus amnis ex Tauro monte originem trahens. Fuit quoq; hęc urbs patria diuo Paulo
apoſtolo & alijs multis egregijs uiris. Longè ante Chriſtum natum, fuerunt Tarſenſes phi
loſophiæ adeò ſtudioſi, ut Athenienſes & Alexandrinos ſuperarent. Fuerunt quidẽ Athe
Tarſus.
nienſes apud exteros celebriores & habuerunt maiorem concurſum, at Tarſenſes excel/
lentiores. Volunt priſci hiſtorici hanc urbem conditã à Sardanapalo Aſſyriorum rege, ſi/
Sardanapali epitaphium.
cut & Anchialã, in qua epitaphium iſtud repertum eſt, ſcriptum Aſſyriacis literis: Sardana
palus filius Anecendaraſſis, cõdidit una die Anchialã & Tarſum: Ede, bibe, lude. Hæc uer
ba, inquit Cicero, in bouis non regis ſepulchro ſcribi debuerãt. Fuerat autẽ uir effœmina/
tus, omnis generis luxuriæ deditus, nec erubuit inter ſcortorũ greges nere, & muliebri ha/
bitu fœminas omnes laſciuia anteire. Quãobrẽ indignati Aſſyrij tali fœminæ parere, deſci
ſcẽtes, bellum ei intulernt. Qui uictus in regiã ſe recepit, & extructa pyra, ſe atq; diuitias in
Corycus urbs.
incẽdium miſit. Itẽ alia urbs Ciliciæ, Corycus quã hodie uulgo Curch appellãt, à qua Co/
rycius ſpecus, antrum nympharũ, res maximę admirationis. Creſcit in agro huius ciuitatis
optimus crocus. Selinuntis alia Ciliciæ ciuitas, ſed quæ poſt mortuũ in ea Traianum, dicta
fuit Traianopolis. Itẽ urbs Satalia ſita in ora Ciliciæ, unde nunc ſinus nobiliſſimus nomẽ
habet, olim Iſſicus dictus, ab Iſſo ciuitate, q̃ hodie Iaiaſſam uocãt, ubi Alexander Macedo
uicit potentiſſimum regẽ Perſarũ Darium, ideo'q; Nicopolis ab eo dicta eſt. Nã cum regni
Conflictus primus Alexãdri magni cũ Dario.
habenas ſuſcepiſſet, inchoatũ à parte bellum Perſicum aggredit̃, habens collectum exerci
tum, ex Macedonia qdecim millia peditum, auxilia diuerſa octo millia eqtum, duo millia
indigenarũ leuis armaturæ: Thraces octo millia, omnes ueteranos, qui cum patre militaue
rãt. Cum hoc exercitu ad Aegypti interiora cõſcendit: ante tamẽ Darius rex Perſarũ ei in
hunc modum ſcripſit: Rex regum Darius cõſanguineus deorum, Alexãdro famulo meo:
Iubeo & mãdo tibi, ut reuertaris ad parẽtes tuos, cubes in gremio matris, & docearis uirile
officium, ad q̃ rem tibi miſi habenã Scythicã, pilam & loculum cum aureis. Pila cõuenit æ/
Alexãder reſpõdet Dario.
tati tuæ, aureos miſi, qb. tibi neceſſaria emas etc. His lectis literis, Alexãder Dario rurſum
ſcribit, & pro auſpicio habet ea quæ miſerat. Habenã, inqt, accepi, qua utar in eos q iam ti
bi ſubdunt̃. Pila uerò, tui & totius orbis imperiũ ꝓmittit. Aurum autem, opum tuarum me
dñm teſtat̃. Lectis his literis Darius ad Satrapas ultra Taurum montẽ agentes ſic ſcribit.
Fert̃ quidã adoleſcẽs inſanire Philippi filius, Aſiam'q; uniuerſam incurſare, ſuper q̃ nobis
placet, eum puerilib. uerberibus cæſum, & deinde purpura indutum nobis reddatis. Satra/
pas uerò eius & claſſem ſubmergite. Prima igit̃ congreſſio fuit in campis Adraſtis. Erãt in
acie Perſarũ ſexcenta millia militũ, ſed quæ arte Alexandri & uirtute Macedonũ ſuperata,
terga

terga uerterunt, ferunturq́ cecidisse de exercitu Darij uiginti millia peditum, & duo millia equitum, ex Alexandri uerò exercitu non cæsi sunt nisi 34. uiri. Ea pugna magnum ad res Alexandri momentum peperit. Nam Sardis imperij maritimi propugnaculum cepit, multaq́ ad eum defecerunt oppida. Halicarnassum & Miletũ ui occupauit. Post hęc Gordin urbem inter Phrygiam maiorem & minorem sitam cepit, & in templo Iouis iugũ plaustri Gordij requisiuit, nexumq́ eius soluit, de quo oracula cecinerãt, eum qui nexum illum resolueret, tota Asia regnaturum. Hoc illo agente, nunciatur Darium cum ingenti exercitu aduentare. Timens itaq; angustias, magna celeritate transcendit Taurum, uenitq́ Tarsum. Darius uerò cum trecentis millibus peditum, & centũ millibus equitum in aciem procedit, quæ multitudo nonnihil mouit Alexãdum, sed spe metum uincente, alloquitur suos, animosioresq́ reddit. Post hæc prælium ingentibus animis cõmittitur, & in eo uterq́ rex uulneratur, tamq́ diù certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Persarũ secuta, cęsa sunt peditũ 61. millia, equitum decem millia, capta 40. millia. Ex Macedonibus uerò cecidere pedestres 130. equites 150. In castris Persarũ multum auri cæterarumq́ opum inuentũ, inter captiuos mater & uxor, soror & duę filiæ Darij fuere. Ad quas uisendas hortandasq́ cum Alexander uenisset, illę uelut statim morituræ genibus Alexandri prouoluuntur, precanturq́ ut Darij corpus (quem occisum putabant) sepelire possint. Motus tanta mulierum pietate Alexander, Darium uiuere dixit: & timentibus metum mortis ademit, eas haberi & salutari ut reginas præcepit. Erant uerò puellæ illæ & uxor Darij tam elegantes, ut cum illas Alexãder inspiceret, dicere soleret per iocum: Dolores oculorum sunt Persicę puellæ. Post hæc opes Darij, diuitiarumq́ apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxuriosa conuiuia & magnificentiam epularũ sectari, tunc Barsanen captiuam diligere propter formæ pulchritudinem cœpit, à qua postea puerum susceptum Herculẽ uocauit. Tunc in Syriam profectus, obuios multos reges orientis habuit, & ex his pro meritis singulorũ alios in societatem recepit, alios regno priuauit, suffectis in loca eorum nouis regibus. Tyriorum ciuitas cum coronam aureã magni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, grate munere accepto, ire se Tyrum dixit. Quod cum displiceret legatis, ita exarsit, ut urbi excidium minaretur. De quo infrà. Dum autem esset in obsidione Tyri, scripsit ad principem sacerdotum in Ierusalem, ut sibi pręberet auxilium, exercitui afferret uenalia & tributa, quæ ante Dario dare consueuerat. Respondit pontifex, se Dario sacramentum dedisse, nec eo uiuente posse transgredi. Iratus Alexander Ierosolymam contendit. Quod audiens sacerdos, inuocato domino, põtificalibus indutus occurrit Alexandro. Alexander uidens pontificem, contra spem omnium descendit de equo, ueneratusq́ est sacerdotem. Obstupuerunt principes, ludificatam mentem regis putãtes. At ille de hoc interrogatus respondit, Se non sacerdotem, sed deum cuius principatum ille gereret adorasse: addens se in tali habitu eum per somnium uidisse. Ingressus ergo urbem Alexander, in templo sacrificauit deo secundum sacerdotis ostensionem. Concessisq́ Iudæis priuilegijs, ipse inde ad alias profectus est ciuitates. Postea ad Iouem Ammonem perrexit, consulturus illum ipse de euentu futurorum. Paulò post Darius apud Cydnũ fluuium Alexandri exercitum rursus aggreditur, sed in fugam uertitur. Tunc Darius spe omni amissa, ingressus regiam suam humi se prosternit, lamentatione nimia fatigatus, respiransq́ scribit Alexandro & rogat, ut remittat matrem, coniugem ac filias, & promittit thesauros omnes quos reges & patres sui sibi reliquerunt, maiorem partem regni & alteram filiam in uxorẽ. At Alexander his omnibus renunciat. Tunc Darius, Poro regi Indiæ scripsit, ut ei auxiliaretur contra Alexandrum, multa ei promittens, id quod Alexandrum non latuit. Sed de hac re infrà suo loco plurima cõmemorabo.

Prima pugna Alexandri magni & Darij.

Altera pugna.

Puella dolor oculorum.

Alexander cõtra Ierosolymam.

Armenia

Armenia minor.

HAec regio cõprehendit quocꝫ Comagenam, uel confinis est eidem regioni, quam scilicet multi Syriæ adscribunt: posita est enim ultra Amanum montem, & excurrit usꝫ ad Mesopotamiam. Habet autẽ Armenia ista minor Leontopolim, Theodosiam, aliam scilicet ab ea quæ est in Taurica Chersonesi, Sebastian, Comanam & Nicopolim, ubi scilicet Pompeius Rom. princeps uictoriam obtinuit contra Mithridatem Ponti regem, & Tigranem regem, maioris Armeniæ: quam historiam Iosephus historicus diligenter describit. Sebastiã quam hic post Strabonem Armeniæ adscripsimus, Ptolemæus ponit in Cappadocia.

Cappadocia.

Mazaca Cæsarea.

PRouincia Cappadociæ pro magna parte arenosa est & saxosa, atcꝫ ob id non admodum fertilis, quin et magna lignorum penuria in ea est. Eufrates eam diuidit ab Armenia maiore. Primũ dicta fuit Leucosyria, habuitcꝫ metropolim Mazacam, quæ dicta fuit à Claudio Tiberio Cæsarea, misitcꝫ nomen illud posteris temporibus, licet sint & aliæ Cęsareę, nempè Palestinę, quæ antea dicta fuerat. Turris Stratonis, Mauritaniæ quæ antea Iol &c. In Cęsarea Cappadociæ episc. fuit Basilius magnus, uir sanctus & doctus, cuius scripta extant. Iulianus apostata Rom. imp. præcipuo odio hãc urbem insectatus est, eo quod ipsa fideliter Christo adhæreret. Vnde interminatus est illi exterminiũ ubi saluus rediret à Persico bello. Sed prouidentia Dei factum est, ut letali iaculo tactus in Persia cogeretur uel inuitus confiteri ultionem Dei. Vnde non cõmotus ad pœnitentiam, sed perseuerans in sua obstinatione, exclamauit blasphemo ore: Vicisti Galilæe. Sic enim solebat nominare Christum unicum mundi saluatorem. In hunc itacꝫ modum liberata est urbs Cæsariensis à tyranno, qui etiam Christianorum sanguinem consueuit libare dijs suis. Est & alia ciuitas in Cappadocia nomine Cucusum, in quam ceu in exilium remissus fuit diuus Iohannes Chrysostomus, episcopus Cõstantinopolitanus, uir in sacris literis doctissimus. Item Eupatoria alia ciuitas Cappadociæ, postea Amasia, & tandem à Pompeio magno Magnopolis dicta, patria Strabonis Geographi, etiã si alij scribant eum natum in Creta insula. At fieri potest, ut in uno loco natus fuerit, & in alio educatus. Nazianzũ uerò in quo Gregorius Nazianzenus uir in scripturis sacris doctissimus, & diui Hieronymi præceptor, episcopus fuit, quidã ponunt in Cappadocia, alij in Armenia minori.

Vicisti Galilæe.

Strabonis patria.

Amazones.

Alexander imprægnat Amazonem.

PEnthesilea Amazonũ regina, in Troiano bello inter fortissimos uiros, magna uirtutis documẽta aduersus Grecos ostẽdit. Qua interfecta exercitucꝫ eius absũpto, paucæ ꝗ remanserãt, ægrè se aduersus finitimos defendẽtes, usꝫ ad tẽpora Alexãdri magni durauerunt. Harũ Minithra siue Calestris regina, concubitu Alexandri magni per dies 14. ad sobolem ex ea generandam obtento, reuersa in regnum, breui post tempore cum

cum omni Amazonum nomine intercidit. Alij uerò originē earum ex Scythis ostendētes, scribunt in hunc modum de eis: Scythæ quidā olim domo pulsi cum uxoribus atq; in Cappadociæ ora considentes, & spoliare finitimos consueti, conspiratione populorum per insidias trucidati sunt. Vxores quæ maritos secutæ fuerāt, uidentes orbitatem suā & suorum, arma sumpserunt, finesq; suos defendentes, mox bella intulerunt finitimis. Nubendi etiā uicinis animū amiserunt, seruitutē non matrimoniū appellātes, singulare omniū seculorū exemplū. Auxere rempub. sine uiris. Et ne fœliciores aliæ alijs uiderent, uiros q domi remanserāt, interficiūt. Pace autē postea armis q̄sita, ne gens interiret, cōcubitū finitimorū ineunt: et si q mares nascebant interficiebant, uirgines nō ocio neq; lanificio, sed armis & uenationib. exercebāt, inustis infantium dextris māmis, ne sagittarum iactus impediretur, unde Amazones dictę sunt. Duę reginæ his fuere, Marthesia & Lampedo, quę in duas partes agmine diuiso, opibus & uiribus bella gerebant, sollicitè terminos alternos defendentes. Itaq; maiore parte Europę subacta, Asiæ quoq; nonnullas ciuitates occupauēre: Ephesum & Smyrnā in Asia minore cōdidere, in Cappadocia uerò Themiscyrā pręcipuā urbē inhabitauere. Alia multa passim apud scriptores de hisce mulieribus inueniunt, quę tamen modicā apud me habent fidē, utpote q̄ illę solitę fuerint principari & publica obire munera, uiri uerò (non em̄ oēs & in omnib. locis uirorū expertes fuerunt) nostrarū fœmin. instar domesticę rei curā habuerunt, fœminis obtēperantes et omnis reipub. expertes. Itē q̄ post partum nati infātes uiris dati fuerint, q̄s lacte nutrierint alijq; rebus, prout ætas poscebat. Quo masculis natis ut rei bellicę inutiles essent, mox dextrum brachium fregerint, aut eos interfecerint, aut procul ablegauerint, &c. De his infrà sub titulo Scythiæ nōnihil scribā.

Ephesus cōdita.

Galatia seu Gallogræcia.

NOn est dubium quin hęc regio nomē acceperit à Gallis Europę populis. Illi em̄ longe ante Christi incarnationem multiplicati in regione sua, egressi maximo numero, aliq signāt ter centena millia, ut sibi alias quęrerent sedes, per trāseuntes Italiā Pannoniā utranq;, Illyricum, Croaciā, Græciā, & alias multas regiōes, despoliauerunt eas, uenientesq; in Macedoniā, habuerunt Antiochum Soterum obuium, cui iam cōstiterat de huius populi rabie, robore & direptione. Expediens ergo exercitum contra illos, clàm subornauit sedecim elephātos, q̄s sciebat Gallorū equos, qui huiusmodi

animalibus non erāt assueti, abhorrituros & abominaturos, sicut & rei euentus id probauit. Nam equi elephantorum sentientes præsentiam, subito horrore sunt cōcussi, quē beluarū clamor, albi dētes in uasto & subnigro corpore atq; ingens proboscis magis auxerunt, atq; tantum terrorē incusserūt, ut eq retro acti deijcerēt sessores suos, currus falcatos in suos adigerent, & plurimos per mediū secarēt. Gallíq; ipsi etiā nolētes suis cōficerent lāceis, tantaq; cōfusio in acie eorum fieret, ut facile à superueniente hoste interficerent, caperent, & in fugā uerterent. Sunt q scribunt, Gallos ante hāc cladē uix magna pecunia à Regulis Græcię & Asiæ potuisse cōciliari ad pacē, tāta sæuitia peruastabāt oīa. Trepidabant primū ingredi Græciā, quousq; Brennus eorū dux eos persuasit, asserens Gręcos esse homines imbecilles et effœminatos, abundare aūt pecunia, iocalibus aureis & argenteis, nobiliaq; donaria habere in tēplis deorum, q̄bus ꝑmissionibus illecti secuti sunt ducē suū, spoliatisq; hominib. interfecto Atheniensiū rege, desolatis thermopylis, etiā deorum templa sunt aggressi. Sed dum Apollinis ædem apud Delphos spoliare cœpissēt, partim terręmotu obruti, partim grādine & frigore dissipati, reliq ab ac colis

Equi refugiūt elephantes.

Galli occumbunt.

Brennus gladio se cōfecit.

colis usq; ad internitionem cæsi sunt. Brennus autē in p̄lio uulneratus, cum dolorem ferre non posset, pugione uitam finiuit. Quod an post Macedonicum bellum aut post Delphicum fecerit, incertum est. Si post Delphicum bellum sibi mortem consciuit, necesse est ut Macedonicum præcesserit. Eo autem mortuo, supfuerunt adhuc reliquæ Gallorum, 15. millia peditum, & 3. millia equitum: qui cum à rege Bithyniæ unà cum Græcis in auxiliū uocati uenissent, partem regni tenuerunt, & ab utrisq; populis Gallogræci sunt dicti. Postea sub Augusto subiecti fuerunt Romano imperio, ac deinde à diuo Paulo edocti fidem Christi. Porrigitur ex Cappadocia in Galatiam Argæus mons, qui tam altus est, ut perpetuis pruinis rigeat, cui Mazaca, postea uerò Cæsarea subiacet ciuitas. Præcipuæ ciuitates quas Galatia olim habuit, fuerunt Ancyra, Gordium, Laodicia & Tauium. Cōtingit etiam ab una parte Galatiam Pisidia, regio non admodum magna, quæ habet Antiochiam, ciuitatem celebrem, cuius mentio fit in Actis Apostolorum, cap. 14. Versus septentrionem uerò est Paphlagonia, regio clarissimis oppidis illustris, præsertim Sinope, quæ genitrix fuit multorū sublimium uirorum, nam gymnasio olim clarissima fuit, & deinde celebris rubrica, Sinopide cognominata, quæ nobilior est ea quæ nascitur in Iberia. Quidā etiam etiam ponunt Pompeiopolim olim Eupatoriam dictam in hac regione, cuius & suprà meminimus.

Pisidia.

Sequuntur insulæ maris mediterranei, quæ ratione sui situs annumerantur Asiæ.

Rhodus.

Ophiusa

Colossus.

Ioannitæ obtinent insulam.

RHodo urbs, à qua insula Lyciæ Rhodi nomē accepit, ante Christi natiuitatē annis 740. à Phoroneo Argiuorū rege cōdita est, & in urbis fundamento rosæ capulum inuentum, à q̄ ciuitas & insula Rosa cognominata putat̄. Prius Ophiusa dicta est, deinde Stadia postea Telchin. Hæc insula nōgentorum ac uiginti stadiorū ambitu patet, q̄ faciunt fere triginta miliaria Germanica. Præter cætera in admiratione fuit Solis colossus, quem fecerat Chares Lyndius, Lisippi discipulus, duodecim annorū spacio, 300. talentis (precio) ex apparatu Demetrij regis. Fuit opus illud septuaginta in altitudine cubitorum, per q̄d Rhodos clarum nomen est adepta. Concidit id terræmotu anno quinquagesimo sexto, postq; fuerat constitutū, iacebatq; Plinij temporibus, iacens autem uisentibus fuit miraculo, paucis eius pollicem amplectentibus, maiores digiti quā pleræq; statuæ, uasti specus hiabant defractis membris, spectabanturq; intus magnæ molis saxa, quorum pōdere ingeniosus opifex id librauerat opus. Fuit autem statua Solis, uel, ut alij aiunt, Iouis, fractisq; genib. corruit. Hoc inter septē miracula maximū oēs cōfessi sunt. Sultanus Aegypti quum Rhodum insulā inuasisset, ex ære huius statuę quā confractā reperit, nongentos camelos onerasse fertur, atq; in Alexandriā terrestri itinere trāsmisisse. Habet insula ista tres ciuitates, Lindū, ubi colossus erectus fuit in mōticulo, Camyrum & Ialissum, quę postea Rhodus est appellata habetq; optatū portum maris. Alię uerò duę ciuitates hodie deiectę & sine habitatore iacēt. Fuerūt olim Saraceni huic insulę ualde infesti, p̄sertim anno Christi 655. quādo ciuitatē Rhodi ceperunt, & collapsum colossum multis camelis oneratis in Aegyptū transportarunt. Anno dn̄i 1308. Rhodus insula in potestatē Christianorū rediens p̄ fratres hospitalis sancti Iohānis Ierosolymitani obtenta est. Hi nempe, quum Ierosolyma omnino dep̄dita esset, & Templarij fuissent extincti, procuratis magnis priuilegijs indulgentiarū à papa erga porrigētes manus adiutrices, discurrentes per Italiā cum indulgentijs multā pecuniā cōgregauerunt. q̄bus suffultus magnus eorū magister, cum classe ex Neapoli mouens, mari trāsito, p̄lio deiectis Turcis, obtinuit insulā & urbē penè dirutā Christianorū suffragijs instaurauit. Quib. & p̄ magna parte Tēplorū bona addita sunt, sicq; multis beneficijs ab ecclesia sunt dotati. Anno 1480. Mahometus Othomanus Turcarum imp. ductis contra Rhodienses centum millibus armatorum

matorum & sedecim ingentibus machinis, hãc uindicare sibi proposuit, sed cum ignominia repulsus est. Nam quum 24. annorum curriculo complures uicinos sibi subegisset, ani-

Mahometus oppugnat Rhodum.

mo inflatus ægrè admodum tulit, Rhodum urbem finitimam eius imperio liberam esse. Ingenti ergo classe, maximaq; bellatorũ ui Rhodum petit decimo Kalendas Iunij, anno memorato, militeq; in terram exposito, primum in uerticè montis sancti Stephani castrametus est, & per tres fermè menses urbem bombardis alijsq; missilibus indesinenter per duces suos oppugnauit. At Petrus Rhodiorum magister, uir prudens, diuino succurrente auxilio, hostem fudit, propulsauit & percussit: tantoq; impetu hostem in fugam uertit, ut illi sibi necis causa essent. Exactis itaq; 89. diebus, imperator Turcarum littore Rhodiorũ classes saluens, Physcum nauigare properat, illic milites & suppellectilem exonerat, ubi dies undecim moratus, ad domesticos lares cum clade & ignominia reuertitur. Habes historiã istam quoq; suprà apud Mahometum secũdum huius nominis, octauum autem Turcarum tyrãnum. Quomodo deinde anno Christi 1522. Solymannus undecimus Turcarum imperator, Rhodum insulam expugnauerit, atq; sibi subegerit, cum magno Christianorum dedecore, signaui suprà sub huius tyranni nomine, in catalogo Turcicorum imperatorum, unà cum alijs historijs usq; ad annum ferè præsentem sub imperio gestis.

Lesbus insula.

Lesbus insula in Aegæo mari, Aeolicarũ urbium metropolis, habet in ambitu suo stadia centum supra mille à Borea in austrum protensa, quingenta & sexaginta stadia longitudinis habens, feraci agro & multa materia ad classes conficiendas idonea, unde & à quibusdam insula fœlix & fortunata nominatur. Plinius ostendit quondam urbes quasdam in ea per terræmotum penitus concidisse, & residuas mansisse, Mitylenem, à qua nunc insula quoq; Mitylene appellatur, Eresson, Antissam & Methymnam. Pelasgi priores insulam habitauere cum staret Troia: postea Aeoles successerunt, deinde Persarum imperium subijt, postea Macedonum, deinde Romanorum: tandem ab imperatore Constantinopolitano tradita est cuidam Genuensi, apud cuius posteros mansit usq; ad Fridericum tertium, sub cuius imperio Turcarum classes sæpenumero in Lesbum delatæ, homines & armenta abegerunt: nihil extra urbium mœnia relinquentes, quarum unam fœminæ manu seruatam tradunt. Oppugnauerat Turcarum exercitus insulę oppidum non contemnendum, muriq; partem machina deiecerat, & facta clypeatorum testudine, erumpere properabat: nec oppidanis animus erat ad ferendum impetum, alijs deditionem, alijs fugam meditantibus. Sed affuit uirgo uirilibus armis induta, quæ mirabile dictu, salutẽ patrię peperit. Adhortata eñ ciues ne hostẽ metuerent, primã se Turcis obiecit, ac pro loci fractura depugnãs, nõnullos obtrũcauit, cuius audaciã admirati oppidani, & ipsi animũ resumpsere: tantamq; hostiũ stragẽ ediderunt, quantã uix credere quispiam possit. Postea anno 1464. rediens Turca multis copijs, obtinuit insulã multi sanguinis ꝓfusione.

Mitylene.

Puellæ uirilis animus.

Chius

Chius.

Vinum maluaticum.

Mastix.

CHius insula nongentorũ stadiorũ ambitu continet. Pelmeus mõs in ea est, omniũ
eius insulæ altissimus, ex q̃ marmor effoditur. Est etiã Aruisia locus asper & im-
portuosus, qui uinum fert Græcanicũ optimũ, q̃d Maluaticũ uocant. At hodie il-
lud unum ad nos defertur ex Creta insula. Nascitur etiã in Chio mastix, unde Ge-
nuenses magnũ fecerunt lucrum. Est autẽ lachryma q̃ Lentiscus arbor gũmi modo sudat.

Samos & Icaria insulæ.

Iuno Samia, Pythagoras.

Gallinarũ lac.

Icariũ insula.

EST Samus duarum insularum nomen, una enim adiacet Thraciæ in mari Aegeo, quę
& Samothracia appellatur, de qua supra nonnihil diximus. Altera de qua nunc tra-
ctamus, est in mari Ionio iuxta Ephesum, Iunoni dicatissima, quod in ea nata fuerit
& educata atq; Ioui nupta, ubi antiquissimum fuit templum & simulacrum in habi-
tu nubentis figuratũ: unde & Iuno Samia dicta est. In ea Pythagoras quoq; Philosophus
ortum habuit, nec non & una ex Sibyllis. Abundat hæc insula luto, conficiendis fictilibus
aptissimo. Vino autem est infœlix, cum cæteræ circumuicinæ uino optimo abundent: in cæ-
teris rebus feracissima est, propterea qui eam laudent, etiã gallinas lac ferre dixerunt. Mul-
tæ ei cum Atheniensibus inimicitiæ fuerunt, & plurimas tyrannides passa est. Iuxta Samũ
sita est quoq; Icaria insula, cuius ambitum trecentorũ stadiorum esse dixerunt, & in ea Dia-
nę templum Tauropolion appellatum. Habet nomen ab Icaro Dædali filio, qui unà cum
patre è Creta fugiens, fretus alarum fiducia, cum ultra patris iussa altius euolasset, solisq;
ardore cera qua pennę continebantur, liquefacta ita esset, ut ab alis deflueret, decidit in ma-
re, à quo postea Icarium mare dictum fuit. Fabulosa quidem hęc sunt, sed documentum ha-
bent, ne filij parentum mandata contemnant, prudentioresq; maioribus suis esse uelint.

Cous seu Coum insula.

Longoum insula.

COus, Coũ, siue Co, insula in mari Icario Rhodo ꝓpinqua, q̃ olim magna fuit & op-
timè habita, & aspectu iucundissima ijs q eò nauigãt. Ambitus eius quingentis &
quinquaginta stadijs claudit, tota fertilis & optimo uino abũdãs. Hæc à nostris Lõ-
goũ dicitur. Est & urbs eo nomine antiqtus Astypalea dicta, in cuius suburbano
Aesculapij tẽplum fuit ualde insigne, & multis donis opulentũ, inter
q̃ nuda Venus erat, q̃ postea Iulio Cęsari Romę dicata est. Apellis hãc
picturã crediderunt, pro qua remissa Cois 100. talẽta ex imperato tri-
buto dicunt, tanti erãt illius artificis opera. Vixit aũt temporibus Ale-
xandri magni. Vnde fertur Alexandrum Macedonẽ à nullo pingi uo-
luisse q̃ ab Apelle. Fuit enim pictor eximius, patria Cous, ingenio &
gratia præstantissimus. Nã, ut ait Plinius, omnes prius genitos, futu-
rosq; postea superauit: & picturæ plura solus propè, q̃ cæteri omnes
contulit. Is moriens Venerem reliquit, quã nemo ausus est perficere.
Scribit quoq; de eo Plinius, q; solitus fuerit ꝑfecta opera sua propone-
re transeuntibus in loco patenti, atq; ipse post tabulã latens, uitia quę
notarentur auscultabat, uulgum diligentiorẽ iudicem quã se ꝓferens:
ferũtq; à sutore esse rep̃hensum, q; in crepidis una intus pauciores fe-
cisset ansas. Eodẽ postero die superbè ob emendationẽ pristinæ ad-
monitionis cauillante circa crus, indignatum Apellem prospexisse,
denunciantẽ, Ne supra ultra crepidã sutor iudicaret. q̊d & ipsum
in prouerbium uenit, ne quis de his iudicare conetur, quę sunt ab
ipsius arte & profectione aliena. Hippocrates quoq; Pytha-
goræ discipulus, omnium medicorum princeps in nsula Cooi
est natus. Hic medicinam longo tempore perditam reuoca-
uit in lucem, quæ quingentis annis post Aesculapij mortem la-
tuerat. Fuit namq; Aesculapius frater Apollinis, qui medici-
nam à fratre repertam ampliauit, & herbarum uires indagauit.
Excessit autem Hippocrates è uita, annos natus 104. Produxit re-
gio illa orientalis plurimos insignes atq; doctissimos uiros, quo-
rum

Apelles pictor

Sutor nõ ultra crepidam.

Hippocrates.

rum artes usq; ad finē mundi nunq̄ euanescent. Nam in Cilicia natus est Dioscorides, qui tā arcana scripsit de simplicib. In Coo natus est, ut diximus, Hippocrates medicorū princeps. In Pergamō Mysiæ natus est Galenus medicus excellētissimus, patre diuite & largo, qui à puero intentus fuit studio medicinæ, statura magnus, spatulas & humeros habēs latos, qui Hippocratis scripta miro explanauit ingenio. Fama est eū uixisse annis 140. Lesbus ꝓtulit Theophrastū philosophū eloquētissimū, Aristotelis discipulū et in schola successorē, q̄ p̄clara opera scripsit de animalib. et de plātis. Samos dedit Pythagorā insignē mathematicū & legūlatorē. Hic in Aegyptū primū, mox Babyloniā, descēdit cursus syderū gratia profectus, inde regressus in Cretā & Lacedæmonē peruenit, ut Lycurgi & Minois inclytas ea tēpestate leges agnosceret. Deniq; in aliā transmittēs, populos assuetos luxuriæ autoritate & doctrina ad frugalē cultū reuocauit: matronas ad pudicitiā, iuuenes ad modestiā cohortari cœpit. Cæterū Aesculapiū, quem Græci uocant Aesclepiadē, quidā scribunt in Bithynia ciuitate Prussa natum, & Epidauri mansisse, qui ante Troianum bellum medicinæ studuit.

Dioscorides. *Galenus.* *Theophrastus.*

Sarmatia Asiæ, & primum de Scythis.

Sarmatia olim Scythia Asiæ, aut pars Scythiæ cuius incolæ appellati sūt Sauromatæ, fuit aliquādo inculta terra, nec habuerūt incolæ certas māsiones, sed cōtinuo migrauerunt de loco ad locū. Nostris uerò temporib. habitāt à Tanai fluuio secundū littus maris uersus Bosphorum Cimmeriū, quē hodie Vosphorum, sinum sancti Ioannis & mare Tanais fluuij appellant, olim aūt paludes Mæotides dictæ fuerunt, atq; hinc extenduntur uersus Phasim fluuiū usq; ad Colchidis regionem, itinere octo dierū contra orientem. Inhabitāt totā regionem absq; ciuitatib & castris, frequentior aūt habitatio eorum est in ualle quadam Cromuc dicta, ubi aër clementior, & terra fertilior. Sunt cōtermini Tartaris, habentq́; propriam linguā, quam ex gutture pronunciāt. Confitentē etiam Christianam fidem, more tamen Græcorū. Abstinēt à baptismo usq; ad octauum annum, nec ingrediuntur ecclesias, donec peruenerint ad sexagesimū annum. Nam uiuunt ex rapina, atq; ideo indignum censent uisitare loca orationi deputata, quousq; in senectute à prædationibus & rapinis cessent. Habent nobiles suos in magno honore, qui etiam plerunque equis insidentes decernunt iudicia, exequunturq; alia negocia, nec sinunt ut subditi sui utant̄ equis. Et cum aliquis eorū pullum equinū euexerit ad iustā staturā nobiles illum accipiunt, reddentes pro eo bouem, atq; dicentes, boues & exiguos equos competere rusticis. Nobiles nullum agnoscunt dominū, sed solum deum confitentur dominū suum. Sunt etiam sæpe tam discordes inter se, ut mutuo sese conficiāt, maxime fratres. Terra eorū pro magna parte est paludinosa et arundinetis plena præsertim fert calamū aromaticum. Vulgus plebeiū supra modū premitur à dominis, atq; sæpe cum iumentis, uxoribus & liberis captiuū abducitur & diuenditur. nobiles abstinēt à mercimonijs, solum ea quæ raptu colligunt, uendunt: dicētes suū esse officium gubernare populū, uenationibus intendere, & ludos militares exercere. Gerūt cōtinua bella cum Tartaris, quibus undiq; circundantur, & traiecto Bosphoro infestāt. Tartaros q̄ in Chersoneso habitāt, & in qua Caffa est ciuitas. Cōgelato enim hyemali tēpore mari sæpe & ipsi infestant̄ à Tartaris. Vescunt̄ carnib. ferinis & & domesticis. Carent frumento, tritico & uino: sed ex milio alijs quibusdam leguminibus cōficiunt panem & pultē, parantes quoq; ex illis potum, quem Boza uocant. Cuncta domicilia eorū constructa sunt ex culmo, arundine & lignis. Et quando nobilis aliquis apud eos morit̄, cōstruunt in campo cōgeriem arundineam, cui exenteratū defuncti corpus imponūt, uisitaturq; octo diebus à propinquis & subditis suis, atq; donis uarijs honorātur. Assistunt congeriei duo antiqui amici baculis incumbentes & ad sinistrā defuncti stat uirgo quædā, habens iaculū cū panniculo serico in manu, quo abigit muscas, etiā hyemali tempore. Contra defunctū uerò in terra sedet prima eius uxor, indesinenter sed sine lachrymis illum intuens. Trāsactisq; octo dieb. afferunt loculum magnum, in quē cadauer cum parte donorum includunt, ac deferunt ad locum sepulturæ destinatum, ibiq; funus in superficie terræ positū obruitur terra, quousq; agger & monticulus quidā inde cōsurgit, quantoq; defunctus maiori fultus fuit potentia, tanto maiorem faciunt terræ cumulū. Post sepulturā instante hora refectionis apparāt equum phaleris ornatum, ducuntq; illum ad sepulchrum defuncti, & inuitant illum ter ad instru-

Mæotides paludes. *Scytharū mores.* *Nobilium Scytharum tyrannis.* *Sepulturā nobilium.*

Mologa
Dewina prouincia
Cingulus terræ
Rostow
Permia prouicia
Vgliz
Kastroma
Czeremissa
Otwer
Permia
Volga fl.
Mostha fl.
Moscouia
Orlow
Nouogardia
Occa fl.
REZAN
Tula fl.
Tanais fl.
SARMATIA ASIATICA
Rha flu. secundum Ptolemæum, Secundum Ruthenos uerò Volga, & secũdum Tartaros Edel.
Don fl.
Sem fl.
Asow
Tartaria olim Scythia
Minor Tanais
Mæotis palus
Tocari
Volga fl.
Circasi populi
Caucasus mons
Trapana
Bosphorus
Taurica
Iberia
Colchis
Albania
Phasis
Cyrus fl.
Pontus Euxin.
Moschici mõtes
Mare Caspium
Araxes fl.
Capadocia
Eufrates fl.
Armenia
MEDIA
Gordei mõtes
maior
Caspiæ mons
Tigris
Armenia minor
Asyria

suorū p̄sidio cōmunitā reliquit. Paulo post tamē Guidoni genere Gallo, q̄ de Ierosolymitano regno cōtēdebat, eā permisit, quā ille posteris suis usq; ad nostra ferè tēpora reliquit, atq; post uarias successiones regnū ad duos fratres p̄uenit, quorū alter Petrus à fratre interfectus est. Nulla em̄ sancta reperit̄ regni societas. Sed nō impunè cessit ei parricidiū. Nā cū solenne conuiuiū instituisset, inuitati Genuensiū ac Venetorū mercatorū iudices, magna inter se cōtētione de priori cōsessu certare cœperūt. Cūq; rex Venetis p̄pensior uideretur, indignati Genuenses, armis suā dignitatē retinere statuerunt, atq; in regiā, tectis sub ueste gladijs, p̄fecti sunt. Quod intelligētes Venetorū primores, regē adeūt, atq; insidias suo capiti paratas dicūt, et ob id iuuētutē Genuēsiū armatā intrasse palatiū. Rex missis è uestigio q̄ rē inquirāt, inuētos cū armis Genuenses in sublimē palatij locū rapi iubet, atq; ex altissimis fenestris in forū p̄cipitari, statuta militū cohorte, q̄ lanceis atq; gladijs cadētes exciperet. Reliq etiā p̄ Cyprū cōmorātes Genuēses perq̄siti ac necati sunt, ita ut uix unus ex tanta clade sup̄fuerit, q̄ rē gestā in patriā renūciaret. Accepit tamē dux Genuēsiū ac senatus paulò post atrocē suorū ciuiū iniuriā, atq; in ultionē erectus intra 40. dies potētissimā classem armauit, & in Cyprū misit. Classis itaq; p̄fectus Trugosius expositis in terrā copijs, mox Nicosiā p̄fectus, ęgrè defensam cepit, breuiq; regē ac reginā & uniuersam insulā in suā potestatē redegit, & interfectis nephādi cōsilij autorib. ingēti ditatus p̄da, maiori cū gloria & breuiori tēpore q̄ speraret̄, domū redijt. Rex cū cōiuge aliquādiu in carcere seruatus est, & regina p̄gnans in captiuitate peperit. Tādē uenia regi data est & regnū tributariū factū, et urbs nobilissima totius Cypri emporiū Famagusta, de regno recepta, Genuensi populo applicata, portu & uectigalib. diues. Puerum regi natū Ianū appellauêre, q̄ in Genua esset natus, aduersus hūc, cū patri successisset, Soldanus Aegypti ualidissimā classem misit, eūq; captiuū abduxit, Nicosiā regni caput diripuit, ecclesias incēdit, & multa mala perpetrauit. Rex postea 100. & 25. milib. aureis redēptus, & tributarius Aegyptiorū factus, in regnum redijt. Spoliātib. uerò rursum Aegyptijs insulā, hęsit in littore nauis Veneta, q̄ peregrinos quotānis Ierosolymā uehit, quā adoriuntur Aegyptij, atq; expugnāt, iubētq; peregrinos q̄ aderāt, si uiuere uelint, erectis digitis Christū negare, sed nemo repertus est qui pluris uitā quā fidē fecerit, ob quā rem 30. lapidib. obruti, ad ultimū spiritū Christo benedixerunt. Ianus rex per tot aduersa uitā agens, tandē relicto filio impubere Ioanne, mortē obijt. Filius inter fœminas educatus, cum uirilē ętatē attigisset, mulierē se magis q̄ uirū ostendit. Vxorem tamē duxit ex familia mōtis Ferrati, qua breui mortua Helenā duxit ex Paleologorū p̄sapia, mulierē ingeniosam & cordatā. Quę ubi cōsummato matrimonio uiri uecordiam cognouit, nō tā reginā q̄ regē egit, regnūq; ipsa gubernauit, magistratus deposuit atq; instituit, sacerdotia pro suo arbitrio ordinauit. & eliminato latino ritu, grecanicum superinduxit, belli pacisq; leges dixit: at uiro satis fuit cōuiuari, delitijsq; affluere, atq; in hunc modum uniuersa insula in potestatē Grecorū redijt. Potentissima apud reginam nutrix eius fuit, & et apud nutricē filius, cum is matrē, mater reginā, regina aūt regē regeret, Ioanni ex cōcubina Iacob. natus est, ex cōiuge aūt nata est Carlota filia: q̄ postquā adoleuit, nupsit Ioanni patrueli regis Portugalliæ: q̄ & cōsensu procerū in regnū est accersitus, ut uiuēte socero rē administraret. Iā em̄ muliebris regiminis nō minus populū tędebat q̄ pudebat. Aduentāte igit̄ Ioanne, celebratisq; nuptijs, cūcta in eius manu posita sunt, & forma regiminis correcta diuina & humana reformata negocia, Rom. ecclesię ritus instauratus, reginę ac nutrici adempta potestas. Nutricis uerò filius noui principis faciē ueritus, matri suasit, ut eū ueneno extingueret, si se cū filio saluā uellet. Nec surdo cātata est fabula. Nam uenefica mulier cōsentiente regina (ut fama est) nobilissimū principē toxico sustulit, sicq; imperiū ad Helenā redijt. Filius q̄q; nutricis gloriabundus, Carlotā ludibrio habuit. At illa ad fratrē cōfugiēs, suas cōquesta calamitates, opē petijt. Iacob. nō tā sororis gratia q̄ regni sibi parandi, nutricis filiū interfecit, cœpitq; cū amicis id agere, ut rex appellaret̄, indignū existimās, aut sororē sibi aut sororis uirū p̄ferri. Quod p̄sagiēs Helena uiro p̄suasit, ut filiū ecclesię traderet, ac sacris ordinib. initiaret, sic futurū, ut regnādi spem poneret. Curabāt q̄q; eū postulari in p̄sulē Nicosiensem & in possessionē eū deduxerūt. Interim Carlota suasu matris ac p̄cerum Ludouico Subaudiæ ducis filio nubit, iubetq; celerrimè uenire in Cyprum. Helena uerò & nutrix irritatę interfectione filij, nitunt̄ Iacobū penitus excludere regno, negantq; sanguinariū hominē in ecclesię militiā recipiēdū, scribētes etiā literas Ro. pōtifici. Sed literę casu intercipiunt̄ à Iacobo, irritatusq; cōtrahit nō paruā amicorum manum, & ex Rho-

Galli poßident regnum.

Nulla sancta regni societas.

Genuensium clades.

Genuenses expugnant insulam.

Nicosia regni caput.

Reginæ uirtus.

Carlota.

Rex ueneno tollitur.

do in Cyprum nauigans, clàm regiam urbem ingreditur, & omnes sibi offensos interficit, bona inter amicos partiens, & tanquam uictor in ciuitate moratur. Regina interim morit, & paulo pòst etiam uir eius. Turbato autē sic regno, accersitus Ludouicus aduenit, & magno omnium applausu rex salutatur. Iacobus aūt aduentum eius haud quaq; expectare ausus, cum amicis in Alexandriā nauigauit, opem Soldani imploraturus. Erat Iacob. 23. annos natus, forma egregia, statura corporis patri perquā similis, uerum animi dotibus & eloquentiā lōge dispar. Exoratusq; ab eo Soldanus, ꝓmisit subuenire supplici, moxq; regijs allatis ornamētis facit Iacobū indui ueste purpurea, declarauitq; eum regē, & fecit sibi Cyprum uectigalem, Ludouicum uerò iubet citius abire ad sua. Verum Ludouicus mittit legatos ad Soldanū, qui eius mentē lenirent & causam humilib. uerbis defenderent, dicerētq; se Soldano in omne tempus amicum futurum, tributumq; suis temporib. ꝓstaturum: Iacobo uerò millia aureorum singulis annis quoad uiueret traditurum. Res diù in cōsilio apud Soldanum agitata est, & parū abfuit, quin Ludouici postulata admitterent, nisi Iacob multos in aula Soldani sollicitasset, ac deinde Mahumetē Turcarum imp. sibi quoq; pro subsidio conciliasset. Cōsentiens ergo Soldanus Iacobi precib. accepit iuramentū ab eo, amandauitq; eum cum magna militum manu: qui ueniens in Cyprum, coēgit Ludouicum cum Gallis fugere in castellum quoddam, in quo aliquandiu obsidionem passus est. Tandē uerò coactus excedere, subegit Iacobus Famagustam, quæ hucusque fuerat in potestate Genuensium, duxitq; uxorem Catharinam filiam Marci Cornarij patricij Veneti, quæ post mortem patris adoptata à senatu in filiam, transtulit quoq; regnum ad senatum. Et licet filium genuerit regni hęredem, concessit tamen filius in fata, relicto senatui regno. Mortuus est autem Iacob. rex anno Christi 1470. relicta uxore prægnante. De qua re & suprà in Italia sub titulo ciuitatis Venetorum nonnihil scripsimus.

Iacobus opem Soldani implorat.

Peruenit regnum ad Venetos.

Petrus parricida	Ianus Genuæ natus	Ioannes effœminatus cuius uxor Helena mulier Græca	Iacobus nothus	Filius Posthumus, sed breui mortuus, cuius successores Veneti
			Carlota legitima, prior maritus Ioannes Portugallensis, alter Ludouicus Sabaudiæ	

Habet Cyprus duas insignes ciuitates, Famagustam ad terram & ad mare turribus & propugnaculis munitam, atq; Nicosiam octo miliaribus hinc distantē, ubi reges Cypriorum regiam habuerunt sedem. Nostro tēpore Veneti singulis ternis annis subordinant in istam insulam Vice regem, ponuntq; in Famagusta pręsidium septem signorum, contra Turcarum incursionem. Dicuntur etiam singulis annis leuare uectigal, septies centenum ducatorum, & exponere in milites stipendiatos atq; ędificia quæ passim erigunt 300000 ducatorum. Dicuntur redimere pacem insulæ ad Turcam annuo tributo triginta aut quadraginta millibus aureorum, quod prioribus annis Sultano pendebāt. Ea pecunia damnatus fuit postremus insulæ rex, qui præsidium militare Mamaluchorum quo insulam in potestatem redegit, à Soldano uaria fraude imperauit. Sed qui & ipse à Venetis circumuentus specie nuptiarum Venetæ puellæ, illis regnum reliquit. Habēt Cyprij messem post pascha, & iumenta tota hyeme ad pascua mittuntur, in æstate uerò propter nimios calores domi retinētur, quum nihil in campo uiride inueniant.

Syria cum suis prouinciis.

Regio ista olim celebritate & magnitudine nobilissima atq; multiformi feracitate ditissima, multas particulares cōprehendit terras, insignes ciuitates, mōtes & flumina. Diuidit' autē in Palęstinam, Phœnicem, Damascenam, Cœlem, Comagenam, Apamenam, Iudæam, Idumæā & Samariā. Hæc regio in medio orbis constituta, utpote inter Hispanum & Indum, inter Scythiam & Aethiopiā propè media iacens, non nimio riget frigore, nec calore torretur atq; ideo fundum habet electissimum ad pecora nutriēda, quæ primorū parentū fuerunt diuitiæ, sicut & ex sacris edocemur biblijs, Abrahamum,

hamum, Iſaacum, Iacobum atq; alios filios eius, quin & Moſen atq; Dauidē paſtores fuiſſe in hac regione, diuiteſq; effectos ex pecoribus, & totam eorum ſubſtantiā in re pecuaria conſtitiſſe. Habuerunt Romani ferè mille annis imperiū ſuper Syriā, deinde Saraceni eam ſibi uendicarunt unà cum ciuitate Ieroſolymitana, poſſederuntq; circiter centum annis, & tunc Chriſtiani rurſum eā recuperauerūt, id quod paulo pòſt latius explicabimus. Et ut ordine quodam hanc latiſsimam regionem diſpiciam, primum luſtrabimus Paleſtinam, quæ principalior Syriæ eſt pars, ſingulaſq; eius terras diligentius conſiderabimus, eo quod tota ſacra ſcriptura ueteris & noui teſtamenti in hiſtorijs ſuis uerſatur in hac terra.

Paleſtina.

Complectitur Paleſtina Idumęam, Iudæam, Samariam atq; Galilæam, & has terras olim inhabitauerunt Chananæi, Iebuſæi, Hiuæi, Hitthæi &c. ſed fuerunt imperio diuino inde expulſi & populo Iudaico ad inhabitandum datæ, id quod uetus teſtamentum multis inſinuat uerbis. Terra Idumæorum, ut uidere potes in noua terræ ſanctæ deſcriptione, ſita eſt inter Aegyptum & Iudæā, eſtq; portio Arabicæ terrę, ualdè fertilis ab ea parte qua mari aluitur, uerſus Arabiā uerò dicit̃ eſſe ſterilis, ubi pertingit ad montana Seyr. Clauditur ibi mōtibus & rupibus abſciſſis, atq; uallibus effoſsis cōcurſu torrentium, ac inde altis & implexis anfractibus ſic coarctatis, ut per anguſtos calles trāſitus uix pateat uiatori. Præcipuæ eius urbes Mareſa, Anthedon, Gaza, Aſcalon & Azotus, quarum frequens in biblijs fit mentio. Natus fuit in Aſcalone inſignis ille tyrannus Herodes, ſub quo Chriſtus fuit, qui mira aſtutia ad ſe traxit regnum Iudaicum, interfecitq; omnes qui tunc de regio Iudæorum ſemine adhuc extabant.

In monte Casio iuxta Ostracinam, quæ hodie Larißa uo=
catur, sepultus fuit Pompeius. Longitudo terræ sanctæ
accipitur à Dan ciuitate, sita iuxta Libanum usq; Bersa=
beæ ciuitatē è regione Gazæ positam, Latitudinem uero
terminant mare mediterraneum & Iordanis flu. etiamsi
ultra Iordanem sitæ fuerint tribus Aser, Ruben & dimi
dia tribus Manasse. Quomodo Aegyptus huic tabulæ
adhæreat, uidebis infrà in descriptione Aegypti. Nā ex-
tēdimus alterā extremitatem huius tabulæ usq; ad confi=
nia Aegypti, id quod Nili orientale ostium hic ostendit.

Per hoc desertū Pharan, peregrini Ierosolymi
tani relicta urbe sancta consueuerūt proficisci
ad mōtē Sinai, ad inuisendū diuæ Catarinæ se=
pulchrū. Occurrebant aūt transeuntibus mul=
ta et uaria pericula, incidētes nūc in mare are
nosum, nūc in terrā serpētibus squalentē, aut
penuria aquarū laborātē, aut asperrimis rupi
bus obductam, omniq; adminiculo humani ui=
ctus destitutā, ubi solo manna cœlesti aut mul
ta opus est humana prouisione. Cōficiebāt iter
illud ducatu astrorū, concomitātibus Sultani Aegyptij (qui tunc terris
istis præfuit) ministris agasonibus. Experti sunt olim & Israëlitæ oēs
has molestias, easq; magno animi tædio ferentes, cōtra duces suos Mo
sen et Aharon murmurabāt, etiā cū re ipsa viderent sibi diuinū adesse
subsidiū. Fuit iter illorū uariū & perplexū ex Aegypti in terram Cha
naan, ut hic pūctulis est signatū, quibus quoq; mansionū nomina in diuer
sis locis sunt adiecta. Qui hodie ab Ierosolyma ad mōtē Horeb pere=
grè uadūt, dicūtur iter illud 14. dierū spacio cōficere, quū Israëlitis ob
uarias ambages et plurimas statiōes seu māsiōes opus fuerit quadragin
ta annorū tpe. Vide de hoc itinerariū Breitēbachij aut fœlicis Vlmēsis.

Meridies

PArticularis Syriæ prouincia Iudæa ſuccedit Idumææ, quam biblici libri uocāt Chananæam, deinde uerò cœpit appellari terra Iſraëlitica, ac poſtea Iudaica, nouiſſimè uerò Terra ſancta, de qua ſcriptura ſacra in utroq; teſtamēto tā multa diſſerit, quā dñs Deus peculiariter p̄ alijs terris ſibi delegit, ubi uoluit primū doceri uerā unius Dei fidem, atq; inchoari cultum eius, & hinc prędicari per uniuerſum orbem: quare nō immeritò hæc terra & metropolis eius Ieruſalem omnib. terris & ciuitatib. totius orbis præferuntur. Fuit autem hæc terra uariarum opum diues, frugibus fertilis, aquis illuſtris, optima balſamo, & in medio orbis cōſtituta, ſumma in ea elementorum gratia, unde & æſtimauerunt Iſraëlitæ, gens antiquiſſima, & apud quā ſolam à prima hominis formatione cœleſtis ac ueri numinis cognitio, cultusq; et primum idioma permanſit, eā eſſe quę patribus olim Abrahæ, Iſaac & Iacob promiſſa eſſet, terram uidelicet lacte et melle fluentem, ideò Iehoſuæ fortiſſimi ducis ducis ductu 40. anno poſtq̃ Aegyptū exijſſent, ſuæ ditionis fecerunt, uno & 30. regib. in potēti manu deuictis. Acceperāt Iſraëlitæ antea leges peculiares à Deo ſecundum quas uiuerent, quāuis & multis ante Moſen ſeculis abſq; lege aliqua ſcripta, piè ſanctéq; uixerint, ueritatē diuinis oraculis animiq; acumine & magnitudine conſecuti. Exiſtimabat eximius ille theologus Moſes, nullam ciuitatem ſine iuris et æquitatis cultu diutiùs conſiſtere poſſe. Iam cum bonorum premijs & impiorum ſupplicijs ſuos ad amplexandum uirtute et impietatē fugiendā ſatis exhortatus fuiſſet, tandem ſuper 10. illa legum capita duab. tabulis ad mōtem Sinai plata, alias populo leges ciuiliáq; inſtituta, p̄mulgauit. Hęc cū adeò multæ ſint, ut integrum librū p̄ſtare poſſent, memorabiliores tm̄ hic ponā. Sanxit itaq; Moſes, ut pueri initio leges diſcāt, cū diſciplinā illæ in ſe optimā cōtineant. Qui Dei nomen blaſphemia læſerit, per diē ſuſpendať, inſepultus abijciať. Vt ex meretricia pecunia ſacrū nullū fiat. Septem ſint in ſingulis urbibus principes, q̃ iuſtitia & prudentia cæteros antecellāt, ut duo cū his Leuitici miniſtri iudicēt. Ne unus teſtis recipiať, ac ne duo quidē, niſi horum prius ſit ſpectata fides. Tres rite teſtimoniū dicant. Sed ne mulier teſtis ſit, neq; mancipium ꝙ in hoc fortuna, leuitas in illa merito ſuſpecta habeať. Præterea ne ex cōſitis arborib. aliqd ante 4. annū attingať, ut tūc ex frugib. 10. danť, peregrini & hoſpites nōnihil p̄cipiāt, ꝙ reliquū fuerit, agricultoris ſit. Vt ſemina mūda nō mixta terrę cōdanť, ꝙ diſsimiliū cōmunione terra nō gaudeat. Vtq; uiator nō à frugib. arceať, ſed quātum uolet ex his legat, ſi lectas p̄ſens uſus exigat, ſi pudor obſtet, ultrò accerſeatur. Vt puella, p̄ uirgine, ducta ſi corrupta ſit corpore repta, flagitijq; cōuicta, lapidib. obruatur. aut uiua cremeť. Si qs uirginē alteri deſpōſatā nō inuitā uitiauerit, uterq; extremo ſupplicio afficiatur. Si uis illata fuerit, iniuriæ autor pœnā luat. Quę ſine liberis uidua relicta eſt, fratri aut p̄pinquo defuncti cōiugis nubat, exq; eo matrimonio in ſucceſſionē defuncti p̄lē tollat. Si eam ducere nolit, cauſam apud ſeniores dicat. Filius ſi parētib. iniurius fuerit, extra urbē interficiať. Si pignus ab inope creditor acceperit, ante noctē reſtituat. Qui nō fuerit ſoluendo apud eū cui debet, ſeruitutē ſeruiat. Si qs cōtribulem emerit, tēpus ſexto mox anno liber exiſtat. Qui oculū alicui per iniuriam eruerit, pari clade puniať. Si taurus quemq; peremerit cornu, lapib. obruatur, eius

Moſes legiſlator.

Leges à Moſe traditæ.

eius carnes non attingantur. Filius patris scelus non luat, nec parentibus erit fraudi, si filius quid deliquerit. Administrandi belli summa penes hunc sit, qui strenuitate & prudentia alios anteibit. Si hostis obsidione premitur, frugiferæ arbores ne lædantur. Ne qua mulier belli tempore attingat uirile instrumentum, neq; uir muliebre. Vt uescendi sanguinis usus in uniuersum Israëlitis nullus esset. Puerpera 40. dies templo arceatur, si marem enixa est, si fœminam octoginta. Adulterio, incestui, sodomiticæq; fœditati capitalem pœnā lex irrogat. Sacerdos manco debiliue corpore altaris ascensu prohibetur. Terra septimo anno aratri est immunis. Quæ tellus sua sponte fert anno quinquagesimo, qui iubileus dicit, tribulibus & extraneis communis est. Hi & multi alij ritus Iudæis à domino Deo præscripti, ridentur à gentibus Deū uerū ignorantibus. Vnde Cornelius Tacitus in hunc modū scribit: Apud Iudæos est fides obstinata & misericordia in promptu, sed aduersus omnes alias gentes hostile odium, separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima in libidinem gens, alienarū cōcubitu abstinēt, inter se nihil illicitū, circūcidere genitalia instituerūt, ut diuersitate noscantur. Nec quicquam prius imbuunt, q̄ cōtemnere deos. Animas prælio aut supplicio peremptorū æternas putant, eadem cura & de inferis & persuasio cœlestium.

Quid Tacitus de Iudæis sentiat.

De terræ sanctæ præstantia & nobilitate.

NOn parū cōmendat hanc terrā, quod sancti patriarchæ habitauerunt in ea, prophetæ Dei oracula sacra ꝓdiderunt in ea, unigenitus Dei filius in ea assumpsit naturā humanā, atq; per passionē suā & mortē recōciliauit generi humano patrem cœlestem. Hic acceperūt apostoli spiritū sanctum, profectiq; inde in uniuersum mundum annunciauerunt omni creaturæ regnum Dei. Protulit hæc terra olim cultoribus suis lac & mel, & postquàm Christus Dei filius uenit, effundit in omnem orbē medicinam salutis atq; dispensat cibum uitæ. Omni tempore quo cultores huius terræ fuerunt iusti & recti, fuit & tellus ipsa singulari fauore Dei fertilis & diues in omnib. & quādo Deū obliuioni tradiderūt & coluerūt idola, nulla fuit plaga in terris cui non obnoxij essent, nempè fami, siti, lepræ corporum, uestium & domorum, gladio hostili, sæuis animalib. & in summa omnes maledictiones uenerunt super eos quæ scriptæ sunt Deutero. 17. Quàm nobilis fertilis fuerit hęc terra ab initio, testantur etiam gentiles, qui asserunt eam in duob. reliquas omnes terras excelluisse, nempe quod tūc in nullo loco nisi in Iudæa creuerit balsamū, nec ullum solum genuerit fœcundiores palmas quàm Israëliticum. De quo Plinius ita scribit. Sūt palmæ in Italia sed steriles. Ferunt in maritimis Hispaniæ fructum uerum immitem, dulcem in Africa, sed statim euanescentem. contrà in oriente ex his uina, gentiumq; aliquibus panis, plurimis uerò etiam quadrupedum cibus. Hinc caryotæ fiunt, & cibo quidem & succo uberrimæ. Ex quibus præcipua uina orienti, iniqua capiti: & ut copia ibi atq; fertilitas, ita nobilitas in Iudæa, nec in tota sed Hieri. cunte maximè. Nulla arbor frugifera nisi in feruida. Gignitur leui sabulosaq; terra maiore in parte & nitrosa. Coma omnis arboris in cacumine est, & pomum nō inter folia ut in cæteris, sed suos inter ramos palmitibus racemosum. Arboribus utrunq; sexum esse diligentissimi naturæ obseruatores tradunt. Mas in palmite floret, fœmina circa florem germinat tantum spinæ modo. Situm terrę sanctę licet deprehēdere ex tabula ipsa, hic adiecta. Est longa regio, sed nō lata. Habet lōgitudo circiter miliaria Germania quadraginta. Aliqui uerò ponunt dūtaxat uigintiquatuor ab origine Iordanis usq; ad Bersabeam, quæ cōtermina est Idumęæ. Latitudo uerò supputatur à mari mediterraneo usq; ad Iordanem, spacio undecim Germanicorū miliariorū, etiamsi quędam tribus māsiones suas ultra Iordanē habuerint, id q̄d ex descriptione facile innotescit. Tempore Christi fuit tota Iudææ regio diuisa in tres prouincias, inferior appellata fuit Iudęa, media Samaria: & superior Galilęa. Mōs Libanus dispescit Phœnicē à Galilęa, sustinet saltū procerissimarū arborū, quin & ipse Libanus appellatur. Habet autem abietes & cedros aliasq;

Terræ fertilitas pendet ab incolis.

Palmæ fertiliores.

Situs terræ sanctæ.

Libanus mons & sylua.

aliasq; nobiles arbores, ex quibus insigniora Iudææ ædificia construuntur, atq; per rates in mari adducuntur, id quod quintum caput tertij Regum pulchre testatur. Idem mons, qui à tergo Tyri incipit, & ad Damascum peruenit, tantæ est sublimitatis, ut sit fidus niuibus: unde etiam Tyrum deferuntur niues, quibus temperent æstiua pocula.

Iordanis fluuius quos faciat lacus.

SVb monte Libani excelso est antrum quoddã Panium dictũ, umbrosum, quod apertum profundũ habet præcipitiũ, unde exhalat grauis odor. Intus fons inperscrutabilis profunditatis. Foris ad pedem montis & faucis antri, scaturiũt fontes, unde Iordanis fluuius cõcipitur. Coniunguntur autẽ duo riuuli iuxta Cæsareã ciuitatẽ, quæ & Diospolis uocatur à uicino templo aureo Iouis in mõte Hermõ. Hinc Iordanis delatus, & continuo largis uenis crescens, ingreditur Samachonitem paludem, deinde lacum Genezar tandemq; absorbetur à lacu Asphaltite, et perdit laudatas aquas. Samachonites lacus distat à fontib. Iordanis stadijs circiter 144. & tempore æstiuo ferè tota exiccatur in paludes. Fert calamũ aromaticũ, et sylua circũ est infesta leonibus: at lacus Genezar, qui et mare Galileę atq; Tiberiadis appellaẽ, maior est q̃ exiccari possit, quippe q circiter uiginti milliaria Germanica per circuitum cõtinere dicit̃. Egressus aũt Iordanis hoc mare, petit mare mortuum, quod est lacus Asphaltis. Vocatur mare mortuũ, q nihil in eo uiuere possit. Lacus ipse fumosus, & aër aspectu ipso æri & argento, tersisq; omnibus usq; ad aurum rubiginẽ inducit. Vnde cum uasa squalorem illum cõtrahunt, iam accolæ intelligunt incipere bituminis eruptionẽ, ac sese arundineis ratibus ad id inquirendum accingunt. Refert autem quisq; quantum uult. Lacus nullũ corpus animantis recipit: tauri & cameli in eo fluitant etiã homines nandi imperiti ubi ad ilia usq; in eũ processerint attolluntur. Nauem quoq; non patitur. Si quid uiuum aliqua arte immiseris, superexilit. Lucerna ardẽs supernatat, extincta mergit̃. Dicitur etiã q poma nata in arboribus circumpositis usq; ad maturitatem coloris sunt uiridis: & si matura incidas, fauillas intus inuenies. Aquæ huius lacus sunt immobiles, neq; uẽtis mouent̃, resistẽte turbinib. bitumine quo aqua stagnat̃. Manet lacui tetra illa facies nostra ætate, sed est ad eum difficilis accessus peregrinis, cum propter immanes feras & serpẽtes, tum propter Beduinos pastores gentẽ ferã, quæ hæc loca & totã Thraconitidem uagis domicilijs & latronicijs infestat. Fuit locus ille antiquitus Vallis syluestris & salinarũ, cultissimus adeo ut ob felicitatẽ conferret̃ paradiso dei. Mansit eius species apud Ierichuntem Engedi, ubi nobilissima sunt palmeta & horti balsami. Post Sodomã aut euersam & uicina loca extincta, mutatus est amœnus ille locus in eam sterilitatẽ, ita ut per octo millia passuũ procul à lacu, utraq; ripa fluminis sentiat afflatũ bituminis & sterilitatẽ. Cæterũ lacus ipse nihil gignit præter bitumẽ. Est aũt bitumẽ illud gleba terrea & unctuosa, quę calore reliquescit & efflat̃, rursusq; ab aqua frigida cõcrescit: cõcreta fluitat in summo, nec innatare, nec mergi potest, sed attolli. In summo aũt incuruata speciẽ præbet tergoris cameli, sectioniq; aut cuneorũ dispalatione opus est. Inordinatis temporib. efflatur cum bullis quasi feruẽtis aquæ, fauillasq; multũ emittit. Longitudo laci putat̃ esse 580. stadiorũ, distatq; ã Ierusalẽ stadijs circiter ducentis. Aiunt multa in hũc usq; diem reperiri indicia diuinæq; iræ testimonia per circuitũ huius laci, ueteris cõbusturæ, qua interijt tota regio illa, potissimũ in petris, quæ alicubi exustæ cernunt̃, & terra cinnerulẽta, guttæ quoq; picis ex petris distillantes, & flumina fœtido odore efferuẽtia, hæc omnia huc usq; manẽt in detestationem immaniũ scelerum olim in ea terra cõmissorum. Sulfure enim, pice & igne è cœlo demissis, hæc quinq; interierunt regna, quorum metropolis ferunt Sodoma, Gomorrha, Seboim, &c. Habes historiam Genes. cap. 19. Notandũ hic, quum locus huius maris mortui quondã fuerit magna quædã et speciosa uallis, quam Iordanis mediam rigabat, necesse est ut idem Iordanis ante enatum lacum uel excurrerit ad mare oppositum tanquã Elanitem sinum, cui lacus ex reliquo littore Rubri maris propius accedit, uel citra cõsistens absumptus cuniculis fuerit, quod & alijs fluminib. accidere apud Cosmographos legimus, potissimũ Nigriti in Africa: neq; filij Israël alio quàm cõtra Ierichuntẽ loco transisse Iordanẽ scribuntur, transissent autem ultra mare mortuum, si ibi Iordanis meatum haberet uersus mare rubrũ. Vnde relinquitur quod cuniculis absorbeatur, id quod & coniecturis licet probare. Siquidem fluuius aquæ salubris & multo leuioris

Origo Iordanis.

Samachonites lacus.

Mare Tiberiadis.

Mare mortuũ

Fertilitas mutata in sterilitatem.

Bitumen Asphalticum.

Disputatio de Iordanis ostijs.

to leuioris permisceri lacui crasso multo bitumine & tota natura graui non potest. Etiamsi illic aliquando fuerunt, asserunt, quando flumina magnis & durantibus imbribus augentur ripæ lacus quoq; implentur. Si ergo accessione aquę breuis tempori lacus seipsum intra consuetam mensuram non fert, minus affluxu Iordanis tot seculis se feret. Vnde colligitur esse cuniculos in quos Iordanis condatur.

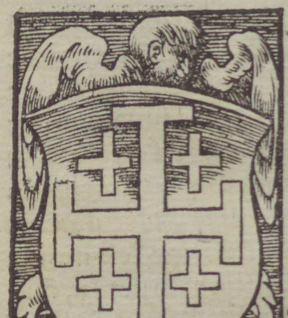
De regno Iudaico ab Israelitis in terra sancta instituto & rursum abolito.

Duo Israëlitarum regna.

DOcet historia sacræ scripturæ, quomodo Israelitæ egressi de Aegypto uenerint in terram patrib. eorũ promissam, et quã horrenda bella gesserint cõtra infideles, quomõ regnũ sub Saule et Dauide erexerint, ciuitatẽ Ierosolymitanã, arcẽ Zion atq; magnificũ templũ extruxerint, qualiterq; regnũ eorũ postea in duo scissum, uni adhęrebãt duæ tribus, Iehuda scilicet & Beniamin, appellatũ regnum Iehuda et Dauidicũ: alteri aũt obtẽperabãt reliquę decẽ trib. nuncupatũ Samarię regnũ à metropoli Samarię et regnũ Israël, item quõ tandẽ utrunq; regnum exterminatũ, & populus in captiuitatẽ ductus, nẽpe in Assyriã & Babylonẽ, hæc inquã explicant in sacris biblicis libris: pſertim in Iehosua & sequentib. libris usq; ad finẽ librorum Regum. Itẽ quõ Iudæi rursum ex captiuitate dimissi, postliminio redierint & habitauerint terrã auitã, cõstruxerint ciuitates, & exuscitauerint regnum, qd durauit usq; ad tempus Christi, quãdo iterum fuit abolitum. Hæc signant in libris Ezræ & Machab. Cęterum qualis fuerit facies huius terræ tẽpore Christi cõuersantis in ea, quales mores, religio imperium, &c. docet Euangeliũ. Item qd contigerit in ea post Christi passionem & ascensionem, prædixit saluator ipse Iudæis, nẽpe ꝙ lapis nõ maneret super lapidem, sed omnia interirent, eò ꝙ tempus suæ uisitationis non agnouissent, qd & impletum legimus anno post Christum incarnatum 73. quãdo Titus Ro. princeps expugnatã Ierosolymam deuastauit. & multa millia Iudæorum interfecit, plurimos captiuos abduxit, q euaserãt gladiũ, pestẽ & famẽ. Postea anno Christi 136. Aelius Adrianus destructã & desolatã ciuitatẽ rursum instaurans, appellauit iuxta nomẽ suum Aeliam, locauitq; eam Iudæis ad inhabitandum, sed quum illi inobedientes essent eius imperio, rursum perdidit eos.

Titus expugnat Ierosol.

Christiani exclusis Iudæis occupant terram sanctam. & rursum amissam recuperant magna ui & potentia.

POsteris tẽporib, cũ imperatores passim Christi fidẽ acciperent, & sedẽ suã haberent Cõstantinopoli, tunc & terra sancta uenit in potestatẽ Christianorum, & ciuitas sancti tẽpore Helenæ imperatricis à Christianis inhabitari cœpit usq; ad annũ Christ 609. tunc ueniẽs Cosdroës Persarũ rex spoliauit eã, breuiterq; afflixit, dimissis tamẽ in ea Christianis, q possessionẽ eius retinuerunt usq; ad imperiũ Henrici quarti, tunc irruentes Saraceni, magna ui expugnauerunt urbẽ expuleruntq; omnes Christianos ex terra sancta. Reliquerunt tamẽ sepulchrum Christi inuiolatum, non ex deuotione quidẽ, sed ꝙ emolumentum aliquod futurũ hinc sperabant. Hoc rumore in Europa & ecclesia occidentali inter Christianos sparso, collectus est an. dñi 1096. immẽsus exercitus Christianorũ militum, cõcurrerũtq; nedum uiri, sed & mulieres in Gallia, in Hispania, Normãdia, Anglia, Scotia, Britãnia, Gascõia, Flãdria Lotharingia et Hibernia, magna hominũ multitudo reliquerũt pastores greges suos et rustici aratra sua, qn & monachi relictis monasterijs adiũcti sunt militię sacrę sub ducib. Gotfrido comite Bononiẽsi, & fratrib. eius Balduino et Eustachio, itẽ sub Ruperto. Normãno et Hugõe fratre regis Galliarũ. Hi ergo oẽs pficiscẽtes p Germaniã, Vngariã & Bulgariã uenerũt Cõstãtinopolim: ubi refocillati nauigauerũt in Bithyniã. Vbi dũ pdę aceruãdę inhiãt, à Solimãni exercitu obruti in fugã uertunt, atq; multi occidunt. Deinde Gotfridus, Balduinus et multi alij principes collectis multis copijs sequũt priorẽ exercitũ, cui Hugo frater regis Frãciæ pẽrat, adiũguntq; exercitui illi q adhuc in Bithynia hęrebat. Et cõueniẽtes factus est exercitus 600. milliũ peditũ, et eqtũ loricatorũ 100. millia. Hi omnes uno animo Niceã urbẽ populosissimã obsidẽtes expugnauerũt, cuius urbis

Prima generalis profectio ad terram sanctam.

urbis dominus erat Solimãnus Turcarũ princeps, q à Tarso Ciliciæ usq; ad Hellespontum omnes possidebat prouincias, cõgressusq; cum nostris certamen, uictus & in fugam uersus est, captaq; fuit Nicea anno 1097. mense Iunio. Deinde ueniunt ad Antiochiam minorẽ, metropolim Pisidiæ: hinc quidã descẽdẽtes in Ciliciã, expugnauerũt metropolim eius Tarsum, cuius ciues Christiani erãt tributarij Turcis. Maior uerò exercitus omnib. in uia expugnatis ciuitatibus, Antiochiam peruenit ciuitatẽ gloriosam & nobilẽ, quam olim Rheblatam dictã putant. Hanc Antiochus turrib. 460. ac muris muniẽs, de nomine suo uocari præcepit & regni sui caput cõstituit: postea uerò Iustiniani principis tẽpore Theopolis est dicta. In hac Petrus apostolus prima dicit̃ erexisse cathedralẽ ecclesiã. Sita est in Cœlosyria, puincia amœnissima, fontib. et riuis irrigua. Claudunt̃ etiam intra ciuitatis ambitũ duo mõtes, in quorũ alterius uertice situm est pręsidium munitissimũ. Distat autem ciuitas à mari miliaribus duodecim, quã nostri cõtinuis octo mensib. obsederunt, ferecq; ante eam fame periclitati fuerunt: quin & ciues frequenti eruptione facta, multa nostris intulerunt dãna. Tandem uerò quidam Ermiferius nomine, noctis tẽpestate omnib. ciuibus dormiẽtibus, ciuitatem nostris, pdit, pacta illi magna pecunia. Nostri ergo ingressi et discurrẽtes per urbẽ, stragem magnam ediderũt. Cassianus quoq; princeps ciuitatis dum fugeret occisus est, fugitq; Turca, de familia Sultani Persæ, q Sultanus uniuersas illas puincias suo subiugauerit imperio. Scribunt historici in urbe illa tantũ auri argenti, lapidũ preciosorum, tãtasq; repertas diuitias, ut q prius mendicabat, nũc omnib. abundarẽt diuitijs. Capta urbe aggressi sunt nostri arcem, quam Turcæ & Saraceni tenuerunt, sed uulnerati coacti sunt pedẽ retrahere. Interim aduenit Corbana militiæ regis Persarũ princeps cũ maxima multitudine et obsedit ciuitatem, quousq; magna in ea oriret̃ fames. Sumpto ergo nostri animo, egressi pugnã inierunt cũ hostib. uerterũtq; eos in fugã, cęsis multis millib. Potiti hac uictoria an. Christi 1098. in fine Iunij, adepti sunt annonæ abundantiã. Facta est quoq; deditio arcis. Paulo pòst suscitata est clades magna in populo Christiano, defeceruntq; intra paucos dies quadraginta millia. In calendis uerò septẽbris coadunati Christiani, arripiunt iter uersus Ierosolymã & inter multas ciuitates quas expugnauerũt, Tripolim obtinuerunt, deinde Berytum descendunt, alij uocãt Barutum, atq; hinc Sidonẽ & Tyrum ueniunt, olim nobilissimas urbes, de qbus postea. Interea Ierosolymitę urbẽ cõmuniunt, infideles q intra eam erãt ejciũt, et expectant Christianorum aduẽtum. Anno igit̃ 1099. in mẽse Iunio Christiani castra ponunt ante ciuitatẽ sanctã, eamq; oppugnãt usq; ad quintumdecimum diem Iulij & tunc cõscendentes mœnia & ingredientes urbem, omnes inuentos in ea interficiunt, non parcentes neq; ætati neq; sexui, retinueruntq; eam sub septem regibus annos 88.

Nicea expugnatur.

Anthiochia.

Antiochia expugnatur à Christianis.

Christiani faciunt regem, instituuntq; regnum in terra sancta.

Expugnata itaq; ciuitate Ierosolymitana, & subacta tota terra sancta, Christiani elegerunt ciuitatis & regni regem, Gotfridum comitem Bononiæ, uirum religiosum, clementẽ & pium. Is tamen, licet regni titulum nõ abnuerit, noluit accipere coronã, indignum arbitratus illic aureo diademate hominẽ uti, ubi rex regum Christus spineam coronam pro redemptione humani generis tulisset. Sub manu itaque inclyti huius principis regnum Ierosolymitanum cõualuit, non obstãte q̃d Calipha princeps Aegyptius magnum exercitum colligeret, & nostros delere conaret̃. Nostri enim inuocato Dei auxilio, primo impetu hostes in fugam uerterunt, & magnum numerum ex eis occiderunt, aliqui numerant 30. millia. Hac obtenta uictoria, magna multitudo contendit redire ad patriam, relicto ibi Gotfrido. Dux itaq; magnanimus licet parua manu esset fultus, reliquias tamẽ gentium cœpit undiq; persequi et pręsidia locis opportunis instituere, ecclesia & monasteria quantum potuit reparare. Collocauit etiam in ecclesiam Ierosolymitanã patriarchã & in alijs locis episcopos. Breui autẽ postea infirmatus, anno 1100. in domino obdormiuit, atq; in eius

Balduinus rex

in eius locū est electus frater eius Balduinus, & quo magis paganis Christianorū timor incuteret, accepta regali benedictione, corona est decoratus. Postea expugnauit Cæsareā & alias maritimas ciuitates, cæsis q inibi erant Saracenis, dilatauitq; regnum suum. Non tamē desierunt pagani obruere Christianos: at Balduinus in nomine domini ubiq; fudit eos, diripuitq; bona illorū, nisi q ad Antiochiā Christiani grauē passi sunt stragem. At Balduinus instaurato exercitu suo subito irruit in hostes ac tanta illos protriuit internecione, ut parum profuerit uicisse. Paulo pòst Balduinus duxit exercitū in Accā, cui auxilio uenerūt rogati Genuēses & Veneti cum 80. rostratis nauib. ac triremib. plerisq;. Ciuitas itaq; Acca, quæ & Ptolemais, terra & mari acriter oppugnata tandē capitur, & Saraceni in fugā sunt uersi. Mortuus est aūt Balduinus iste rex Ierosolymitanus secundus anno Christi 1118. nulla relicta prole. Tunc electus in regē tertium Balduinus à Burgo, ex alia filia filius Hugonis comitis Rastellæ, cuius ista est genealogia atq; successio regum Ierosolymitanorum.

3 Balduinus, comes Rastellæ obijt 2131.

4 Margareta, cuius marit9 Fulco comes Andegauensis fit rex & moritur 1142.

- 5 Balduinus rex, obijt 1163.
- 6 Almericus rex sextus, obijt 1173. Sibylla uxor theodorici comitis Flandriæ.
  - 7 Balduinus leprosus, obijt 1158.
  - 8 Sibylla, cuius maritus Guido Lusinianus fit post Balduinum rex
  - Isabella, cuius maritus Gallus quidā nomine Cōradus à Monte ferrato

Iole cuius maritus Io. comes Brennæ ex Delphina, tu, rex sine urbe

Iole unica filia quam duxit Fridericus secundus rex Siciliæ.

Quid contigerit sub Balduino rege quinto.

Antiochia expugnatur.

CVm circa annum Christi 1150. regno Ierosolymitano præesset Balduinus rex quintus. Raimundus princeps tenebat Antiochiam, Turcæ aūt tenebant Damascenū regnum, & Noradinus potentiss. Turcarum princeps cœpit sæuire in Antiochenos. Cui Raimundus occurrens, ab eo gladio est cōfossus, cuius caput Noradinus misit ad Calipham Baldacensem, et alius Turcarum satrapas orientis, occupatq; prouinciā Antiochenam opulentissimam. Balduinus uerò rex obsidet Ascalonem urbem maritimam & tandem expugnat. Quod uidens Noradinus regnum Damascenorum inuadit, regemq; eorum fugere compulit. Anno 1154. Rainaldus miles stipendiarius duxit uxorem Constantiam Raimundi relictam, cuius nuptias magni quidam ambierāt uiri. Vidensq; Rainaldus id displicere patriarchæ, cepit eum, nudatum melle delibutum soli exposuit, & tandem dimisit. Rex uerò Ierosolymitanus uocatur ab Antiochenis, composuit res illius principatus, & paulo pòst infirmatus, Beryti obijt non sine suspitione ueneni. Aiunt & hostes fidei doluisse de morte eius. Nam Noradinus Damascenorum rex dicitur dixisse, Christianos amisisse, principem qualem tunc orbis non habuit. Obijt autem anno millesimo centesimo sexagesimo tertio, in Februario, successitq; ei Almericus frater eius.

Quæ gesta sint sub Almerico sexto rege.

Aegyptus tributaria christianis.

ANno primo regis Almerici Aegyptij negantib. soluere tributū, descendit rex ipse in Aegyptū, at Aegyptij rumpentes aggeres Nili coēgerunt eum discedere, ne exercitus eius penetraret ad intima regni. Tūc Noradinus sperans regnū Aegypti sibi uendicare, Syracinū militiæ suæ principem cum infinita Turcorum manu misit in Aegyptum. Quod audiens sultanus Aegypti, misit ad Almericū regem pro auxilio pollicens tributum amplissimū, & fœdus perhēne. Interim uerò Syracinus ingreditur Aegyptū, & oc-

& occurrentẽ sibi Sultanũ fugat, occiditq́: post cuius mortẽ Suar Sultanus eligitur, q timore Syracini cum Almerico rege priores cõuentiones renouauit. Eadẽ tẽpore Noradinus à peregrinis Christianis iuxta Tripolim debellatus est. Vnde cõsternatus Noradinus, & dãnum abolere cupiẽs, cõgregatus suorũ copijs, castrũ Christianorũ iuxta Anthiochiã obsedit, cõmissoq́ ꝑlio Christiani uincunt, & castrũ ab eo occupatur. Audiẽs aũt Almericus ꝙ Noradinus conabatur occupare regnũ Aegypti, descẽdit & ipse in Aegyptũ ut auxiliaret Sultano, cui Sultanus dedit 40. aureorũ millia, modo nõ egrederet Aegyptũ, nisi Syracino aut extincto, aut Aegypti finib. expulso. Commissa itaq; pugna, Almericus Syracini aciem uiriliter strauit, & in fugã uertit. Venit ergo Syracinus Alexandriã, sed Almericus eũ obsidione ꝑmens, tandẽ pax est facta hac cõditione, ut Syracinus egrederetur Aegyptũ, & captiui utrinq; restituẽretur, sicq́; ciuitas per deditionem in regis transijt potestatẽ. Imperator uerò Cõstantinopolitanus uidẽs regnum Aegypti in manu effœminatorũ, eosq́; opus habere externo tutore, & timens ne ueniret ad gẽtes alienas, subornat regẽ Almericũ, ut fracto fœdere, quòd habuit cũ Sultano, Aegyptũ in suam redigeret potestatẽ, & huius mali incentiuũ ministrat magister domus hospitalis, quẽ tamẽ fratres militiæ tẽpli sequi noluerũt, iudicantes id esse cõtra conscientiã & ꝑter pacta. Almericus itaq; descẽdẽs in Aegyptũ, oppugnat Pelusium. Quod audiẽs Sultanus, implorat Noradini auxiliũ. Obsequit Noradinus, missoq́; cũ Syracino magno exercitu, Sultano succurrit. Almericus uerò euerso interim Pelusio, Cayrũ obsidet, unde Sultanus Suar regẽ cupidũ promissis eneruat, infinitam pecuniã offerẽs, quã uix Aegypti regnũ persoluere posset. Hoc aũt nõ ut solueret fecit, sed ut regem protraheret, quoad Noradini Turcæ auxilia ueniret. Datis interẽ ꝑsenti centũ millibus aureorum, rex obsidionẽ soluit, & retrocedẽs circa hortũ balsami castra constituit. Et audiens Syracinum cum ingenti multitudine uenire, redijt in suum regnũ. Syracinus uerò uidens temporis opportunitatẽ uotis suis consociatã, Sultanum nihil metuentẽ occidit, & ueniens ad Caliphã, ab eo Sultanus insignitur, in magnã perniciẽ Christianorum. Non tamen diu superuixit Syracinus. Successit uerò Saladinus uir acris ingenij ac strenuus, qui ad Caliphã dominum suum ingressus ut solitã ei exhiberet reuerentiã, occidit eum & omnẽ eius ꝓgeniẽ, ut summus esset Sultanus & Calipha, & uidẽtes principes Christiani, ꝙ pessima esset cõditio eorum, iũxerũt, imp. Cõstant, & rex Almericus copias suas simul, an. 1171. & obsederunt Damiatã, sed nihil efficientes, coacti sunt recedere. Anno sequẽti Saladinus ut Christianis uicem rependeret, cõtractis infinitis copijs, regnum Ierosolymitanum ingreditur, sed tamen parum nocere potuit. Anno 117. Noradinus magnus Christianorum persecutor mortuus est, relinquens filium impuberem. Mortuus est quoq; paulo pòst Almericus.

Fœderis uiolatio, multorum malorũ causa.

Gesta sub Balduino 7. rege leproso.

MOrtuo Almerico rege Ierosolymitano atq; Noradino principe Damascenorũ, Damasceni uocauerũt Saladinũ ob tutelã pueri. Qui occupato regno Damascenorũ, Christianos oẽs breui fuerat cõfecturus, nisi Balduini Almerici filius in regẽ fuisse assumptus. Sed cũ elephãtiæ morbo laborare inciperet, Raymũdus comes Tripolitanus regni curã & administationẽ suscepit. Saladinus itaq; sæpe Christianos aggressus, bis aut teruictus est, & aliqties quoq; uicit. Deinde subacta tota Mesopotamia, reuersus in Cœlysyriã, recepit nobilẽ ac potentẽ urbẽ Alapiam. Balduinus uerò sentiens ingrauescere morbũ suum, tribuit uniuersalẽ regni administrationẽ Guidoni, sororis suę Sibillæ uiro. Et cũ is negligentes ageret, & hosti passim uia pateret, Balduinus rex nepotẽ suum Balduinũ, quẽ Sibylla soror eius ex primo marito Gulielmo marchione Mõtisferrati sustulerat, in regẽ coronari fecit. an. scilicet 1183. Sed mortuus est puer ad 8. auũculi obitus diem.

Gesta sub Guidone 8. rege Ierosoly.

DEfuncto Balduino leproso, Guido sororis suæ maritus creatus est rex Ierosolymorũ. Quodcũ Raymundũ comitẽ Tripolitanũ male haberet, defecit cũ Tripoli Tiberiade & totius Galilææ principatu à rege Ierosolymitano. Saladinus uerò uidens Christianorum dissidium, cõparato exercitu ingenti, duxit ille ad Ptolemaidem. Inerant tunc urbi illi Christianæ militiæ principes, templi & hospitalis magistri, q, bus ea urbs à regibus concessa erat. Hi primo impetu hostis superiores facti, cruentam ui-

Ptolemais tradita ordinibus

ctoriã obtinuerunt. Nam magister hospitalis & melioris quiq; de suis ceciderunt. Raymun
dus uerò Tripolitanus Tiberiadẽ munit. & regi Guidoni recõciliatur, & inducias cum Sa-
ladino factas abrumpit. Auxit exercitũ Saladinus, repetitq; templarios multo attociore q̃
antea bello. Facta autẽ magna strage fidelium, multis captis, sine aliquo humanitatis respe
ctu omnes occidi fecit, quin & Raynaldum Antiochenum principẽ propria manu interfe-
cit. Vertit deinde in Tiberiadẽ omnem belli impetũ, illicq; cõtra Christianos uictoriã ade-
ptus, exercitũ prope duxit ad Acconẽ. Rex autẽ Guido & templi magister capti, in signũ
uictoriæ reseruãtur. Inciderunt hęc in annum Christi 1187. Tanta potitus uictoria, Christia
ni in Accone obsessi, metu pculsi deditionẽ fecerunt, pacti ut cum singulis uestimentis inde
incolumes mitterent. Pari celeritate Berytum, Biblum, & alia maritima loca occupat. Asca-
lonitæ uerò munitione confisi, responderũt se nõ nisi post captam Ierosolymã deditionem
facturos. Comes quoq; Tripolitanus emergens ab infausto prælio, & ueniens Tripolim,
ibi subitanea morte est defunctus, & cadauer eius circumcisum repertũ: Saracenus em̃ fue-
rat effectus, unde à nonnullis proditor exercitus Christiani habitus est. Saladinus proinde
obsidens Ascalonẽ, eam hac cõditione recepit, ut Guidonẽ regẽ & tẽpli magistrũ redderet,
q̃ & factũ est. Obsidẽs postea urbẽ Ierusalẽ, & diu magna ui oppugnans, fame tandẽ com
pulit Christianos ad deditionẽ. ea tamẽ conditione, ut tantum liceret inde secum asportare
quantũ quisq; suis humeris ferre posset. Sic ciuitas sancta octogesimo octauo an. postquã
à Gotfrido & alijs Christianis ducib. fuerat recepta, in impiorum manus recidit. Fuit ille an
nus humanæ salutis 1187. in mense Octobri. Vrbe recepta, cõtinuo Saladini iussu omne æs
cãpanarum è turribus depositum, tẽpla prophanata pręter illud q̃d Salomonis dicit. Fugiẽ
tes autem inde Latini mãserunt quidã in urbe ex Christianis, nẽpe Suriani, Armeni & mul-
ti Græci, facti tributarij. Deinde an. 1189. Guido rex obsidione cinxit Accam, uenerũtq; ex
insperato suppetiæ magnæ ex Italia, Germania, Burgũdia & Frãcia, Philippus scilicet Gal
liæ, & Richardus Angliæ reges cum multis alijs principibus. Nostri itaq; congressi cum Sa
ladino superiores fuerunt, quousq; equus cuiusdã Christiani militis elapsus, fugã in popu-
lo excitauit. Currentes enim quidã post equum, putati sunt fugã inijsse, & toti exercitui fu-
giendi causa fuerũt. Quos insecutus Saladinus, magnã edidit stragẽ. Fuerunt duo millia cæ
sa ex Christianis, inter quos & tẽpli magister interijt. Perseueratũ est tamen in obsidione,
quia plures subinde Christianorũ copiæ accesserunt: & quo maiores erant copiæ, eo citius
fames sentire cœpta est. Qua pressi nostri, statuerunt inuadere castra hostiũ. Quod cernẽs
Saladinus, simulata fuga deseruit castra, in quæ nostri irruentes & crapulę uacantes, onera
uerunt se annona. Saladinus autẽ reuersus oneratos strauit. Afflictus Guido rex ea clade, al
terum mox accepit incõmodum, quia Sibylla uxor eius & quatuor filij dysenteria in castris
interierunt. Tunc noui excitantẽ motus propter regnũ, ad q̃d multi post mortẽ Sybillæ inhia
bant. Vicit tamẽ Guido q in possessione erat, & iam coronã acceperat. Eo quoq; anno Fri-
dericus imperator cum multis prtncipibus, episcopis & procerib. uolens Christianis suppe
tias ferre, terrestri itinere uersus Constantinopolim profectus est, ac inde Armeniã mino-
rem ingressus peruenit in Ciliciã: & quodã die calore æstuans, cum lauandi gratia fluuium
quendã rapidum & inexploratũ ingrederetur, uorticibus abreptus perijt, in totius Christia
nitatis irreparabile detrimentũ. Incidit hic lamentabilis casus in an. Christi 1190. Tunc Fri-
dericus filius eius cũ exercitu pcessit in Antiochenũ agrũ, ubi milites partim morbo perie-
rũt partim fuga dissipati sunt. Fridericus uerò dux, patris corpus imperiali magnificẽtia se
peliuit in Tyro. Deinde ad obsidionẽ Accæ uenit, ubi diu expectatis auxilijs infeliciter mo
ratus est. Producta fuit ea obsidio ad bienniũ, & tandem ea cõditione urbs dedita, ut barba
ri q in p̃sidio erãt, singulis uestimẽtis incolumes dimitterentẽ. Interim Philippus rex Frãciæ
recta ex Ianua per Messanã fidelib. auxiliũ laturus in terrã sanctã nauigio migrauit, sicut &
rex Angliæ delatus est in Cyprum insulã. Quumq; exercitus eius à domino insulę male tra
ctaretẽ, rex Anglię insulã ui cepit, tyrannũ ac filiã eius captiuauit, & ad Accã processit. Gui
do itaq; auctus tantis copijs, anno Christi millesimo centesimo nonagesimo primo urbem
recepit, ut iam diximus, sicut & multas alias maritimas ciuitates. Tunc Saladinus de Ieroso
lyma Christianis relinquenda consilia agitabat, ut quandoq; tam longo bello defungeretẽ.
Sed quum uideret reges Philippum & Richardũ laborare magna discordia, in ea retinenda
perseuerauit. Illi enim impulsu diaboli memores simultatum & inimicitiarum, quas ipsi &
progenitores eorum inter se habuerant mutuo sibi impedimẽto erant, & quicquid unus ag-
gredi

Christianorum clades.

Christianorum proditor.

Ciuitas sancta expugnatur.

Fridericus Imperator perit in amne.

Cyprus ui capitur.

Discordia Christianorũ.

gredi tentabat, alius impedire conabatur. Quod cum minime lateret Saladinum, audacior ille redditus, nostros sicut prius spernere cœpit. Philippus re infecta discessit. Rex uero Angliæ uidens Guidonem regem, ambire dominium Tyri & Ptolemaidæ, egit cum illo, ut pecunia haud grandi accepta, regnũ Cypri acciperet, & sibi regni Ierosolymitani curam relinqueret. Sicq; Guido rex Cypri & Richardus Ierosolymæ est factus. Tentauit Richardus expugnare Ierosolymam, sed inanis fuit eius conatus, Saladino totis uiribus resistẽte. Deinde accessit & hoc malum, quod Richardus acceperat per nuncium regem Franciæ uexare Normandiam, & fratrem suum aspirare ad regnũ Angliæ, quod non parum obfuit Christianis in oriente. Nã fœdera quæcunq; Salad. dare uoluit, Richardus recipere est coactus. Anno itaq; 1193. uenit Richardus per Vngariam in Austriam, & dimisso regali obsequio, priuatus in quodam diuersorio iuxta Viennam in coctione pulmentorum laborans cõsedit, annulum regalem digito gestans. Quod aduertens quidam de familia ducis q eum agnouit, (cum duce enim apud Accam fuerat) duci Lupoldo indicat. Dux missa frequentia militũ regem capit, & digna factis cõpensat. Nam capta Acca, rex Angliæ, signa sua ubiq; affigi præcepit, titulum uictoriæ sibi prorsus ascribens, uexillum uero ducis Austriæ quodam loco, quem ille obtinuerat, affixũ, conculcari fecit, & præter hæc prædam omnẽ inter suos distribuit: ex qua perfidia, dux Austriæ sine mora repatriauit. Imperator Hẽricus sextus regem captiuum sibi præsentari iussit, uictusq; Vuormaciam adducitur, ubi tandem datis in redemptionem suam imperatori multis millibus aureorũ, nec non & duci Lupoldo, liberatus est. Mortuus est per dies illos Guido rex Cypri, regnumq; Emericus frater recepit. Mortuus est & Saladinus, uir omni eius seculi uirtute, gestarum rerum gloria & potentia facile princeps: qui iusserat interiorem tunicam lineam suspendi & deferri ante funus, preconemq; clamare: En Saladinus Asiæ dominator, ex tãto regno tantisq; opib. nil aliud secum fert. Successerunt autem ei filij sui Saphadinus in Syria & Merlynus in Aegypto.

Discordia Christianorũ.

Rex Angliæ capitur in Austria.

Saladini principis mors.

Noua expeditio Christianorum in terram sanctam.

POst mortem Saladini congregati dux Austriæ, dux Saxoniæ, dux Brabãtiæ, Lantgrauius Thuringiæ & multi episcopi, cum magno exercitũ ingrediuntur terrã sanctam, fractoq; fœdere quod Richardus fecerat, loca quædam expugnauerunt, sed audita morte Imperatoris re infecta cum magna iactura fidelium in terra sancta morantium redierunt. Deinde anno 1215. Romæ fuit celebratum concilium, in quo multa fuerunt tractata pro recuperatione terræ sanctæ, missæq; literæ in omnes Christianorum fines ad prædicandum crucem, & ut fierent processiones, orationes, ieiunia, prostrationes in ecclesijs & eleemosynæ. Excitatus est autem ad has literas ingens numerus hominum in Germania & Gallia, Fridericus imperator secundus, duces Brabantiæ, Morauiæ, Lemburgi, Iuliaci, Palatinus Thubingensis, Marchio Badensis, comites & episcopi plurimi, qui omnes sese ad Christi militiam deuouerunt, coniunctisq; copijs cõuenerunt Venetijs, & ibi constitutũ est, ut pars ualidior in Syriam nauigaret, reliqui tenderent in Aegyptum, atq; Alexandriam expugnarent, aut Sultanũ prohiberent, ne ascenderet in Syriam. Mense itaq; Martio applicare cœperunt naues peregrinorum ad portum Acconensem. Anno 1218. Iohãnes rex Ierusalem mense Maio cum peregrinis & duce Austriæ prospero uento peruenit ad portũ Damiatæ & obsedit eam. Fuit hæc olim Eliopolis ab Elio principe, qui eam triplici muro cinxit, particulaq; Nili deducta in insulæ formã redegit. Spes itaq; apud nostros erat, ut si Damiata potirentur, facile expugnarẽt Cayrum seu Babylonem. In primis autem turrim Pheream admotis machinis deijciunt, & suburbia expugnant. Sultanus noctu copiam peditũ obsessis in auxilium mittit, ac nostris uincentibus ceperunt ciuitatẽ & præsidia anno 1219. in mense Nouembri, & partim occiderunt qui credere noluerunt. Et dum hæc urbs oppugnaretur, Cordirius Memphitici regis filius, qui Ierosolymã præsidio obtinebat, omni retinẽdæ urbis spe abiecta, si Eliopolis caperetur Ierosolymã muro nudauit, turrim Dauidis, tẽplum & Christi sepulchrum intactum reliquit, Christianorũ qui per pauci ea loca incolebãt precib. fatigatus. Bonfinius paulo aliter describit expugnationẽ Damiatæ, nempe q in hũc modũ à Christianis occupata fuerit. Defluxerat hyems media, & Nilus pter cõsuetudinẽ intumuit nõ sine nostrorũ terrore, sed paulo post desedit, Sultani aũt castra nõ lõge aberãt ad ripã Nili posita, unde cõmeatus & præsidia in urbẽ facile inferre

Magna militia ad terram sanctam.

Damiata Pelusium.

ferre potuit. Nostri ergo ultra Nilū ualidissimū agmen ponentes, Sultanū retrocedere co-
gunt, atq; ciuitatem undiq; obsidione cingunt. Deinde cum urbs neq; ui, neq; inedia expu-
gnari posset, factum est ut peste maior pars obsessorū periret. Admotis ergo muro scalis,
ingrediunt quidā & fractis portis urbe potiunt, decimooctauo obsidionis mense. Vrbem
ingressi cum neminē uiderent occurrentē, insidias primo dolumq; ab hoste structum suspi-
cant. Verum cum fora, uici & ędes cadaueribus strata forent, illa calamitatē urbis indicaue-
runt, cum ab initio obsidionis, septuaginta hominū millia fuissent, & iam uix è moribun-
dis & ualidis tria millia in urbe ea die inueniri potuêre. Manserunt itaq; in castris, quousq;
exacta pestilentis morbi suspitione, cæli salubritas instauraretur. Tunc ingressi urbem, o-
pulentissimam inuenerunt prædam. Deinde super deducēda colonia & re agraria factum
est decretum. Eratq; spes ut Sultanum & Saracenum genus perbreui conficerēt, nisi Iohā-
nis regis Ierusalem arrogantia intercessisset. Is enim quum Damiata regno suo non subijce-
retur, Ierosolymam proficiscitur, & sequuntur eum multi milites, nec nisi exoratus ad re-
ditum potuit adduci. Reliqui duces & milites interea æstatem ac hyemem Damiatæ exege-
runt. Redeunte tandem rege Tyrum, placuit omnibus in Cayrum & Babylonem mouere
castra. Veniunt ergo postridie natalium Petri & Pauli. omnes qui ferre arma poterant, &
collecti sunt in Damiata 70. millia armatorum ad bella promptissimi, & ad tertium à Ba-
bylone lapidem perueniunt, castraq; illuc ponunt, Sultanum indies prouocantes ad certa-
men. At ille timens nostris occurrere, omnes uias obstruxit ne ad Christianorum exerci-
tum uictualia ex Damiata deferri possent. Stetit aliquot diebus exercitus nostrorū immo-
tus, & cœperunt uictualia deficere. Sultanus simulato metu per singulos dies perniciem in
nostros machinatus est, obuenitq; ei tandem occasio diu expectata. Nam præterlabentem
Nilum sub Babylone & Cayro altioribus etiam solito ripis coërcet, & quū paucis post die-
bus ille opinione citius intumuisset, extemplo defossis utrinq; ripis, inundationē amnis in
hostium castra deriuat. Effundit diluuij more fluuius, & altius altitudine cubiti cuncta supe-
rat: ex quo intolerabile nostris detrimentum infertur. Nam iumentis non solum pascua, sed
alia quoq; pabula inhibent, corrumpuntur hominum cibaria, nihil deniq; in castris serua-
ri potuit, quo miles triduo aleret. Incessit repēte omnes exitialis inedia, quā nisi implorata
pace euitare non poterant, quia redire nequibant ob locorum inæqualitatē & uadorū diffi-
cultatē. Christiani itaq; inopinato malo perculsi, cum hoste agunt, ut Eliopoli cum capti-
uis utrinq; dimissis relicta, ipsi incolumes in Tyrum abirent. Sic urbs nobilissima tām lon-
ga obsidione quæsita, hostibus relicta est, anno salutis millesimo ducētesimo uigesimo pri-
mo, in Septembri unà cum rebus in ea repertis. Paulò post rex Iohannes unicam filiam su-
am Iolem locat imperatori Friderico secundo, eiq; ius Ierosolymitani regni condonat do-
tis nomine, sicq; titulus regni Ierosolymitani translatus est ad reges Siciliæ.

Vrbs obtinetur.

Dissidiū Christianorum.

Sultani astutia

Exercitus Christianorū periclitatur.

Reliquiæ regni Ierosolymitani post annum Christi 1221. ægrè aliquandiù à Christianis defensæ.

ANno dn̄i 1225. alij signant annum 1229. facta est cōpositio inter Imperatorē Fride-
ricum & Sultanū, ut Sultanus restitueret Ierusalē Imperatori & totum regnum Ie-
rosolymitanū, exceptis quibusdā castris, deinde treugæ decennales inter Christia-
nos & Saracenos sunt factæ. Sed impediente Romano pōtifice, q imperatorē ceu
hominē factiosum persequebat, Christiani diù retinere nequiuerunt terram sanctā. Anno
1248. Franci cum rege suo Ludouico in Aegyptū nauigantes, Damiatā secundo obtinēt.
Et cum multū progredrent in regionē, infœliciter pugnauerunt contra Sultani exercitū.
fiebatq; conditio eorum indies deterior. Nam pestis multos absumpsit, & fames eos coē-
git redire ad Damiatā. Cumq; in itinere essent fessi, Sultanus eos immensis copijs aggredi-
tur, & ferè omnes interfecit, paucis elapsis qui non occiderent aut caperent. Quin & rex
Ludouicus cum duobus fratribus Carolo & Alphōso captus in manus hostiū puenit, coa-
ctusq; est reddere Damiatam cum omnibus rebus ibi inuentis. Anno millesimo ducentesi-
mo sexagesimo nono Ludouicus Frāciæ iterū cum duobus filijs & alijs proceribus ad re-
cuperandā terrā sanctā iter arripuit, & q̄ hoc facilius faceret, decreuit antea regnū Tune-
sij in Africa humiliare, sed peste grassāte fuit ipse, filiꝰ eius & multi alij morte sublati. Fra-
ter tamē regis Caroluꝰ rex Siciliæ bellū psequens, coēgit Saracenos, ut Christian. captiuos
restitue-

Treugæ inter Christianos et Saracenos.

Galli Tunetū subigunt.

restituerent, & quod omnibus ciuitatibus reg
tes baptisari non impedirent. Circa annū C
pdiderunt. Sultanus em̄ Aegypti Elpis pa
Tripolim, & ui cepit, occisis plurimis Chr
rytus cum Tyro. Habitatoribus uerò Pto
interim crucē pdicari iussit pro auxilio Pto
suo ære illuc misit, qbus magna adhæsit co
runt tā Christianis quam Saracenis, nam eran
os prædā repetiȷ̄t, qua denegata cōminatus
gna cōcertatio. Nam patriarcha illud & ter
rex Siciliæ atq; Pisani quærebāt. Sultanus u
maidā misit. Et cum ipse ægrotaret, misit fil
bus mēsibus: interim mortuo Sultano filius suffectus est, q acrius urbē impugnās, promi
sa militib. pda, fossis cōpletis materia ac uirgultis, ad mœnia usq; pugnādo puenit. At una die erūpentibus Christianis magna occasione Sultanus in castra repulsus est. Deinde fit discordia in urbe. Placuit imbellē multitudinē propter uictus defectum emittere per noctē, cum qua multi desertores effecti sunt. Deinde 12. millibus ad defensionē urbis dimissis, reliquos abire pmiserunt. Mãserūt autē ex prioribus, rex Cypri, patriarcha Ierosolymitanus, Hospitalis & Tēplorum magistri, reliqui omnes abierunt. Sed rex Cypri perfidia usus, desertores secutus est, cuius exēplo multi etiā post eum fuga lapsi sunt. Postremo omniū, Ierolymæ patriarcha magistriq; rebus præsentibus diffisi, cōscensis occultè nauibus urbē hostibus reliquerunt. Vsi sunt prima prospera nauigatione, inde circa Cyprū insulā tēpestate iactati, ad unum periere. Sultanus uerò urbē male defensam ui cepit, & mortalibus in ea repertis ad unum cæsis, sumpta præda mœnibus urbis parietibusq; passim solo æquatis, duriore Saracenus miles Sultani imperio est oneratus, q̄d fundamenta ubiq; ita confodi dissiparíq; iussit, ut nullū posthac urbis ædificiȷ̄ uestigium appareret. Itaq; tandē reliquias amisimus post uictoriā Gotfredi annis 196. & Christianum nomen ex tota Syria est sublatum, nisi q̄d anno dn̄i 1336. Sultanus Babyloniæ cōmisit custodiā sepulchri dominici in Ierusalē fratribus Franciscanis, quorum octo ibi ex consensu Romani pontificis morantur.

Perfidia regis Cypri.

Ptolemaida oppugnatur.

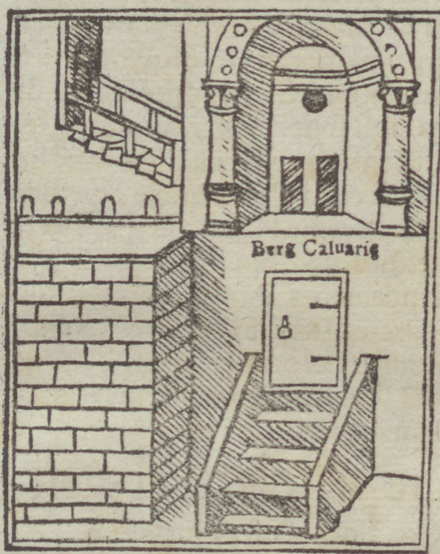

Sepulchrū domini hucusq; gloriosum permansit.

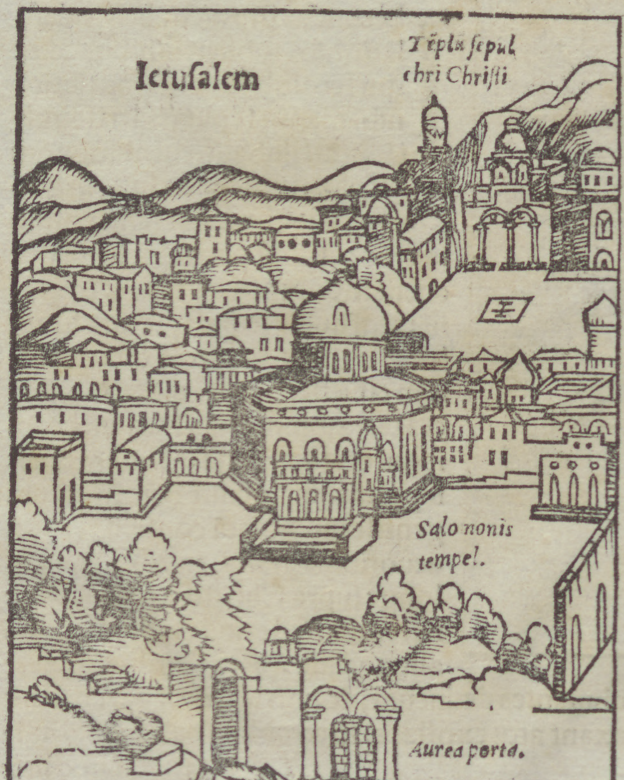
IN cunctis prædictis bellis, desolationib. subuersionibus & regni Ierosolymitani translationib. mansit tēplum sacri sepulchri Christi illibatū, cui olim quoq; mōs Caluariæ inclusus fuit, in quo Christ9 saluator mūdi semetipsum in cruce obtulit patri cælesti, pro reconciliatione totius generis humani: atq; huius templi picturā libuit hic assignare, ea forma qua exceptum est à peregrinis uisitantibus sacra terra pmissionis loca unà cum interiori sacello q̄d inclusum tenet sepulchrum ipsum. Hanc structurā gentiles inuiolatā conseruāt, non deuotionis gratia, cum Mahumetū longè supra Christum locent & uenerentur, sed quod emolumentum aliquod hic ipsis à Christianis peregrinis accedat, qs etiam per terras suas ambulantes deducunt, & non liberè uagari permittunt, & exactionibus pro sua uoluntatetaxant atq; expilant. In templum Salomonis nullum Chri-

um Christianũ hominẽ ingredi p̃mittunt,
q̃d tamen olim à Christianis extructum cō
tat,nisi q̃ ipsi post subactã urbem hoc tem
plũ suis sacris applicarunt,atq; ibi oratiōis
gratia q̃tidie cōueniunt. Illud primũ in mō/
e Moria à Salomone cōstructum fuit: quo
perfecto,gloria dñi eidem sacrificanti appa
ruit,& illic oraturos se exaudire promittit.
Christus quoq; in hoc templo , secundo ta
men extructo, à Simone suscipit, inter do/
ctores disputat, & sępe ibi p̃dicauit. Hoc tē
plum à Rom. destructũ unà cum ciuitate, à
Christianis postea opere rotundo & miro
artificio in eodem loco restitutũ est, nunc uerò ritu Mahumetico & 500. lampadib. interius
ornatũ, usq; in p̃sens perseuerat. Cæterũ intra septũ tēpli dñici sepulchri, sunt & alia quædã
uetusta ædificia, per q̃ ascendit̃ ad mōtem Caluariæ, ubi peregrinis demonstrat̃ foramē in

Templum Salomonis.

quo fixum fuit lignũ sanctæ crucis, interim q̃ saluator
mũdi in eo pependit. Et hunc locũ diua Helena mater
Cōstantini imp. incorporauit septis et mœnijs ciuitatis
Ierosolymę, cum antea fuerit extra ciuitatē. Nã ductus
est Iesus foras extra ciuitatē dum crucifigeret̃, & sepul
tus est in horto ꝓpinquo crucifixionis loco, ut Euãge
listæ testant̃. Ciuitas autē desolata à Ro. cum postea re
staureret̃, cōprehensus fuit Caluariæ locus intra noua
erecta mœnia. In uno eodemq; mōtis tractu tres sunt
colles seu mōticuli, q quãdoq; una apellatione Sion di
cunt̃, aliquando uerò peculiaria sortiunt̃ nomina. Pri/
mus est Zion, q ob sui eminentiã respectu totius terræ
ꝓmissionis specula interpretat̃. In quo arx erat dicta ci
uitas Dauid, q̃ à Ierusalē seiungebat quidã hiatus siue
Millo. 2. Reg. 5. Hîc Dauid cũ alijs regib. Iehuda sepul/
tus est: hic Christus nouissimũ pascha celebraturus, di/
scipulorũ pedes lauit, eucharistiæ sacramentũ instituit,

discipulis resuscitatus apparuit, Secun/
dus est mōs Moria, famosiss. Salomonis
tēplo decoratus. Tertius est mōs Gol/
golha, id est, Caluarię, à Caluaria sic di
ctus, q̃ scelerati ibi decaluarent̃, Christi
nobili sanguine unctus, atq; sua passiōe
celebratus. Hæc ciuitas Ieroly. toties de
structa & reædificata, nouissimè anno
salutis 1517. deletis Sultanis Aegyp. sub
q̃rum dñio diu fuerat, à Turca occupa
ta est, atq; ab eodē anno Christi 1542. se
midiruta reparata est, murisq; ampliata.
Aurea porta sic dicta, q̃d aurata esset te/
ste Hiero. Hac Christus die Palmarũ in
trauit. Hæc Heraclio à cæde Cosdrois
redeunti cũ crucis ligno, regijs pōpis Ie
rusalē ingressuro aditũ negat, cui ange/
lus supra portã cum signo crucis, Cũ, in
qt, rex cælorũ per hanc portã intraret,
nō cultu regio, sed humili asello uect9,
humiliatis exēplũ suis cultorib. reliq̃t.
Tũc imperator fusis lachrymis, uestib.
depositis regalib. crucē humiliter baiu/
lãs, portæ statim reseratæ aditũ meruit.

Ciuitas

Aliud uerò castrum quod Templarij in ea habuerunt, non potuit illico expugnare, sed duobus ferè mensibus illud oppugnauit. Confugerât illuc Christiani quinque, qui in hostis irruptione non interierât, & pro uiribus resistebât hosti. Erât quoque multę turres in urbe, quas hostis expugnare nequit, fidelibus eas defendentibus, & hostē inde grauiter lædentibus. Saraceni uerò urbē succēdentes & multa millia fideliū in primo impetu occidentes, habuērunt tractatū cum his qui castrum & turres inhabitarunt de pace, pacti illis liberum abitum cum singulis uestimentis. Inclusi itaque rebus suis diffisi conditionē acceptarunt, etiamsi pactum non usquequaque illis fuerit seruatum. Multa itaque millia hominum utrinque perierunt, antequam hæc urbs ab hoste expugnaret. Quin & magnus numerus matronarū & puellarum in mari perijt, quæ obsidionis tempore cum iocalibus suis ab urbe Cyprū uersus effugere manus hostium, contendebât, sed plures saluæ euaserunt periculum. Capta itaque urbe, fratres Teutonici adhuc superstites, hinc abeuntes uenerunt ad Fridericum secundum iuxta Aeneā Syluium, obtentaque autoritate inuaserunt Pruteniā, ut suprà in Prussiæ descriptiōe signauimus. Sed necesse est ut 30. annis aut pluribus post Ptolemaidæ à Saladino expugnationem id factum fuerit. Nā expugnatio Acconis facta fuit anno 1187. Fridericus autem secūdus imperio præfectus fuit anno Christi 1220. Expugnata itaque Ptolemaida, eaque rursum instaurata per Sultanum, Christiani maximo apparatu bellico in Syriam nauigantes, biennio obsederunt eandem urbem, multa interim perpetientes mala, quia Fridericus Imperator in itinere fuit submersus, reges Galliæ & Angliæ in obsidione magna laborabant discordia, fames quoque magna nostros fregit, de quibus iam in gestis Guidonis multa scripsi. Tādem uerò anno Christi 1191. hæc urbs fuit recuperata à Christianis, & ferè centum annis inhabitata, creuitque suprà modum in opulentia & potentia. Nam Genuenses, Pisani ac Veneti eam sicut & Tyrum possederunt, & omnes ibi orientis occidentis contraxerunt mercaturas, & decreto cōmuni inter se in Ptolemaida areas, uicos, prætoria & cætera quæque loca, templis exceptis, diuiserunt, ne iurgia inter eos orirētur. Sed anno Christi 1260. magna inter eos orta fuit contentio, & factionibus Guelphorum atque Gibellinorum ibi quoque laborare cœperunt. Erat Philippus Gallus in urbe præfectus, qui eos cōponere non curauit, sed Venetos Ptolemaida abire præcepit. Veneti ergo locum cedentes, Tyrum se contulerunt, & Pisanos ad se tractos, spreto fœdere contra Genuenses irritarunt, uenitque res ad atrox bellum. Nā Veneti roborati cōburunt Genuensium naues diruunt eorum ædificia, diripiuntque bona. Habuit interim utraque factio suos fautores. Nam incolæ Ptolemaidæ, hospitalis Rhodi magister, cæterique proceres Latini ita Venetis fauebant, ut iuris ipsorum ea urbs potius quā omnium Latinorum esse uideret. Econtrà Tyrum incolentes, Genuensibus fauorem pro uiribus superque præstabant, & citra ultraque mutuo bello hæ familiæ atque urbes sese uexabant, dum externus hostis Sultanus quiescebat. Cumque hæ simultates in lōgum protraherentur, Sultanus ratus occasionem non negligendam, coacto magno exercitu anno Christi 1290. ui cepit Tripolim, Sidonē, Berytum, Tyrum, & tandem Accam: quā historiam paulò superius sub titulo, Reliquiæ regni Ierosolymitani, ad longum descripsi.

Urbs expugnatur.

Fratres Teutonici pulsi Ptolemaida.

Christiani recuperant Acconem.

Factiones Christianorum.

De ordinibus Cruciferorum Ierosolymis institutis.

EO tēpore quo regnum Ierosolymitanū fuit erectum, quatuor ordines Cruciferorū fuerunt instituti: Ordo Canonicorū sepulchri dñici, qui sub patriarcha primū fuerūt, ordo militiæ sancti Iohānis, deinde Rhodiorū, ordo Tēplariorum, & ordo Teutonicorū. Primi ferebāt in ueste clericali rubrā duplicem crucē. Et cum ciuitas ueniret in potestatem Sultani Aegypti, quidā impetrauerunt ab eo, ut eius permissione extrueret pro Latinis ecclesia, ubi & monachi instituebant & abbas. Deinde tēpore procedenti Latini extra septa monasterij ordinauerunt monasteriū in honorē beatæ Mariæ Magdalenę, ubi sorores instituerunt, ut sic tā uiri quàm mulieres Ierosolymis diuersoria inuenirent. Iuxta primū monasterium fuit cōstructum hospitale pro infirmis peregrinis, uiuebantque in eo de reliquijs mensę abbatis & monachorum. Ubi uerò ciuitas peruenit in manus Christianorū, quidā uir religiosus, qui pauperibus diu ibi ministrauerat, suscepit habitū regularē, cui albā crucē affixit, fratresque colligebat & unà cū eis

Monasterium sororum.

pauperibus

pauperibus & infirmis miniſtrauit, atq; in agro Hakaldama mortuos ſepeliebat. Et qa in
omnẽ terrã exiuit ſonus eorum, largitione principum ac eleemoſynis fideliũ breui multũ
ſunt ditati in prædijs, oppidis & caſtellis. Vocat̃ autẽ ordo illorum ordo hoſpitalis ſancti

Iohannitarum ordo.

Iohãnis Ieroſolymitani, deinde uerò Rhodienſes ſunt dicti. Itẽ cum pegrini ſancta loca ui
ſitãtes à latronibus ſpoliarent̃, & aliquãdo occiderentur, quidã milites ad tutandas publi-
cas ſtratas deuouerunt ſe patriarchæ, qbus rex & patriarcha de bonis ſuis aliquid aſſigna-

Templarij.

runt, & habitationẽ cõceſſerunt iuxta templum dñi. Deinde anno domini 1127. data eſt eis
regula & albus habitus, & poſtea cruces rubeas affixerunt, atq; poſt modicum tempus ci-
tra & ultra mare ampliſſimas acquiſierunt poſſeſſiones. Sed cum duraſſent annos circiter
ducentos exterminati ſunt. Habuerunt ſummũ magiſtrũ, cuius ſedes principalis fuit in Ie-
ruſalẽ. Succeſſu quoq; tẽporum quum multi ex Teutonicis cauſa peregrinatiõis pergerẽt
Ieroſolymã, & ignorarent linguã ciuitatis, quidã Germanus habitans in Ieruſalẽ cum uxo
re ſua Xendochium de bonis ſuis ad opus pauperũ & peregrinorum Teutonicoũ cõſtru-
xit, & oratorium in honore beatæ Mariæ cõſenſu patriarchæ adiecit: & tunc nõnulli Teu-
tonici renunciantes ſeculo, ſe ſuaq; deo & hoſpitali liberè tradiderunt. Eo procedẽte tem
pore, quum etiã de equeſtri ordine ex Germania huic hoſpitali ſeſe addicerẽt, dignũ duxe
runt regulã & inſtituta fratrum militiæ tẽpli aſſumere, quã & ita ſuſceperunt, ut tamen ho-
ſpitalitatẽ nõ omitterent. Poſtea anno domini 1191. apud Accam quidã ciues Bremẽſes &
Lubicenſes hoſpitale in honore beatæ Mariæ uirginis ad opus infirmorum tẽpore obſidi
onis fecerunt, eleemoſynasq; cõferentes atq; colligentes, obtinuerunt ordinẽ iſtum, ſub ti

Fratres Teutonici.

tulo hoſpitalis beatæ Mariæ uirginis domus Teutonicorũ in Ieruſalẽ cõfirmari. Et ex eo
tẽpore cœpit habere Magiſtrũ ordinis generalẽ nobilẽ & rei militaris peritũ, fuitq; prim9
magiſter frater Hẽricus Vualpot, quartus Hermãnus de Saltza ſub q̃ religio cœpit habere
maxima incrementa. Tandẽ poſt amiſſionẽ ultimã Ptolemaidæ ſedes principalis ipſius or
dinis in locũ q dicit̃ Mariæburg tranſlata eſt, de q̃ in Pruſſia multa ſcripſimus. Hi itaq; fra-
tres uniuerſam Pruſſiã, gentem paganã & idolis deditã, Polonis ac circumuicinis Chriſti
anis omnibus moleſtã & inimicã, iuſto bello tandem in ſuam redegerunt poteſtatem. Ma-
gnę hodie illis ſunt opes nec minor potẽtia q̃ regibus. Hęc apud alios inueni, hic ſignaui.

Samaria.

SAmaria olim metropolis regni decẽ tribu-
um, unius diei itinere diſtat à Ieruſalem me-
tropoli regni Iudaici. Siquidem ſub Robo
am filio Salomonis, unicum Iſraëliticum
& Dauidicum regnum ſciſſum fuit in duo regna,
nempe Iudaicum, cui adhærebant duæ tantum tri-
bus, Iehuda ſcilicet & Beniamin: alteri autem reli-
quæ decem tribus ſubditæ erant habentes regiam
ſuam in Samaria, quare & regnum Samariæ dice-
batur. Harum autem decem tribuum primus rex
erexit in duabus extremitatibus regni ſui duos ui
tulos, unum in Dan iuxta radices Libani, & alte-
rum in Beerſæba ciuitate trib. Simeonis, ne ſubdi-
ti ſui uiſitarent templum Ieroſolymitanum, defice
rentq; ab eo, Fuit autem ciuitas ipſa Samariæ am-
pliſſima, duplici cincta muro, intus cõplectens montem circumhabitatum ab ima ualle ad
ſummum uerticẽ domibus priuatorũ ciuium. In ſupino dorſo mõtis erat, ſupbiſſima regia,
cuius columnæ porticuũ uiſunt̃ adhuc deiectæ. Vrbi ad munitionẽ, magnificentiã & uolu

Arx Samariæ.

ptatem nihil deerat. Proſpectus ex arce erat uſq; ad Ioppenſem portum Arabiaq; Petræã.
Ager circum irriguus fontibus & omnia ꝓferens ad uictum humanum. Nõ alia urbs tota
Paleſtina oſtentat ruinas æquè memorabiles, uerum tantum opus hodie ceſſit olitoribus,
quum pauculas habeat domos. Plures hîc quã Ieroſolymis uident̃ ruinæ. Magnus Hero-

Sebaſte.

des olim collapſam reſtaurauit, uocauitq; Sebaſten, quaſi honorabilem ciuitatem. Cõſtru
xit quoq; Herodij arcem prope Ieruſalẽ ſitã. Reparauit quoq; Cęſareã Paleſtinæ, in littore
maris magni iuxta Carmelũ mõtẽ poſitã, q̃ antea turris Stratonis uocabat̃, in qua in hono
rem

tem Cæsaris magnificam domum albo marmore construxit, ubi nepos eius Herodis ab angelo percussus, eo quod non dedisset honorem deo, & consumptus à uermibus expirauit.

Cæsarea.

Hebal, Gelboe.

DVo sunt montes Hebal & Garizim, positi inter Samariam & mare Galileę, quorum mentionem facit uigesimum septimum caput Deuteronomij. In Garizim fuit antiquissimum templum Baal Berith. Sequenti tempore quidam sacerdotes seditiosi ædificauerunt eo loco templum æmulum illi Ierosolymitano sub uictoria Alexandri magni de Persis ad Amanas pylas. Quod ipsum quoq; Samaritani sub Antiocho illustri cõuerterunt in appellationem Iouis Olympij hospitalis. De monte Gelboe habes in primo Regum, capite ultimo. Iuxta hunc olim sita fuit Bethulia ciuitas, ubi Iudith mulier magnanimis Holofernem principem obtruncauit.

Galilæa.

DVplex est Galilæa, superior quæ & Gentium uocatur, atq; inferior, utraq; ferax & passim culta, neq; pars earum ulla ociosa, omnis in opere, assidueq; fructuum ferax. Campos habet cum uarijs arboribus consitos, tum maximè oliuetis, uinetis ac palmetis. Irrigatur autem abunde montanis torrẽtibus ac fontibus aquæ perennis, etiam quum aliæ terræ æstu exuruntur. Crebræ ibi ciuitates & propter opulentiam populosæ, ubiq; multitudo uicorum, pugnax'q; olim genus hominũ atq; in Iudæis ferocissimum. Insigniores Galileæ ciuitates sunt Nazareth, ubi Christus educatus, Capernahum, Cana ubi Christus fuit in nuptijs, Tiberias, ubi extra mœnia thermæ sunt naturales. Habet etiam duos insignes montes, sed qui ambo Thabor uocantur. Vnus in tribu Nepthalim, qui in medio campi maximi assurgit ad stadia triginta, admittens planiciẽ mire rotundam. A' parte boreali est inaccessus, uocaturq; alio nomine Itabirium. In eo creditur Christus trãsfiguratus, & est omnino diuersus à Thabor qui per latam tribum Isachar extenditur. Est etiam in hac regione ad radices montis Libani Cæsarea Philippi, à Philippo Herodis filio in honorem Cæsaris constructa, quæ antea Paneas fuit appellata, ubi ex Panio antro, aut iuxta fauces antri scaturiunt fontes, unde Iordanis fluuius concipitur.

Nazareth.

Thabor.

Cæsarea Philippi.

Phœnicia.

PHœnicia Syriæ est regio, Iudææ propinqua, habens à meridie Galilæam, & ab occasu mare mediterraneum. In ea ab antiquis temporibus fuerũt nobilissimæ urbes, præsertim Tyrus & Zidon: item montes Carmelus & Libanus in quibus thura leguntur. Iosephus author est, Phœnices inuenisse Græcas literas. Ob horum & Syrorum nimis solertem uafriciem, adagio locus factus est: Aduersus Phœnices Syri: quo usi sunt ueteres, quoties uersutus uersuto imponere uelle uidebatur.

Prouerb. de Phœnicibus.

Ciuitates Phœniciæ insigniores, Berytus, Byblus.

BErytus ciuitas Phœniciæ clarissima, quæ uulgo hodie dicit Barutus, dicta aliquando Fœlix Iulia: & est hac ætate in ea celeberrimum emporium, occupatq; totam ueterem gloriam Tyri & Zidonis, in loco robusto & inexpugnabili sita, olim ciuitas episcopalis. Ab ea non multum distat Byblus alia maritima ciuitas, sita in excelso loco, cuius frequens mentio fit in libris sacris.

Tyrus.

TYrus potẽtissima olim & locupletissima urbs, sita in corde maris, ut apud Ezechiẽlẽ Prophetã legimus, insula quõdam & mari diuisa à cõtinenti 700. passibus, postea Nabuchodonosoris & Alexãdri Macedonis oppugnantiũ molibus in uoraginẽ cõiectis facta continens fuit. Trogus testatẽ eam cõditam aliquot annis post conditam Zidonẽ, idq; ante bellũ Troianũ. Alij uerò scribunt eam cõditam ab Agenore post Troianum excidium in insula, 4. stadijs à continenti auulsa. Tẽpore regum Ierosolymitanorũ Christianorũ habuit magnũ murorum ambitũ, formã rotundã, rupi durissimę insidens & undiq; mari circundata, nisi q̊d à frõte, hoc est, ab oriente patebat aditus, quẽ Nabuchodonosor & Alexãder magnus fecerunt. Is aũt introitus retroactis tẽporib. munitus fuit quadruplici muro. Habet portus duos, clausum unũ, alterum publicũ, quẽ Aegyptiũ uocãt. Int9 est spectabilis palatijs, uidẽturq; ex ueteri fœlicitate ædificia antiqua deiecta, colũnæ marmoreæ, opera q̃ pro sui mole & artificio stuporẽ faciũt cõuentib. Quũ olim Alexãder magnus contenderet istã urbẽ expugnare, cogitabat in primis q̊mo do molẽ iaceret, quæ urbẽ continenti cõmitteret, sed q̊d multis impossibile uidebaẽ. Ingẽs eñ animos militũ incessit desperatio, cernentiũ ꝓfundum mare, q̊d uix diuina ope posset impleri: nulla putabãt tã saxa uasta, nullas arbores tã ꝓceras reperiri, q̃bus illud spatiũ aggeraret. Deinde uidebant fretum semper exæstuare, & quo arctius uolutabaẽ inter insulã & continentẽ, hoc acrius furebat. Erat p̃terea mare iuxta mœnia tam profundum, ut nullæ scalæ applicare potuerint, q̃bus milites ascenderent in ciuitatẽ. Alexander tamen à proposito suo non desistẽs, magnã uim lapidum misit in mare, fecitq; ex Libano adduci rates pro turribus faciendis. Cumq; à fundo maris in altitudinẽ montis moles ipsa cresceret, Tyrij molẽ ipsam & turres incenderunt, irritumq; reddiderunt conatũ Alexandri. Prorutis igit lapidum cumulis, q̃bus iniecta terra sustinebaẽ, præceps in ꝓfundũ ruit, tantæq; molis uix illa uestigia sunt inuenta. Rex ergo noui operis molẽ orsus est, totasq; arbores cum ingentibus ramis in altũ fecit proijci, deinde saxis onerari, & rursum alias arbores immitti & cumulari saxa. Cõiunxit etiã triremes plurimas, ut undiq; murũ ciuitatis circũirent, sed excitatus uentus cõmotus fluctus maris, collisẽrũt nauigia, ruperunt uincula, & milites in profundũ traxẽre. Tyrij licet animis non destituerenẽ, tamen cõiuges liberosq; uehẽdos Carthaginẽ tradiderunt, fortius q̃cquid accideret laturi, si charissimã sui partẽ extra cõmunis periculi sortẽ habuissent. Alexander interim non quiescens, iubẽt reparari aggerẽ, adducit plurimas naues, & submersis Tyriorũ nauib, admotisq; turrib. hostes in muro trãsfodit, urbẽ ingrediẽ, omnesq; interficit, exceptis his q̃ in tẽpla cõfugerũt. Durauit obsidio 7. mẽsib. Referunẽ aũt intra munimẽta urbis 6. millia armatorũ trucidata, & 2. millia crucib. affixi ꝑ ingens spacium pependerunt. Ab hac urbe Carthago in Africa fuit extructa, sicut & Leptis atq; Vtica, & item Gades in occidente, quemadmodum Plin, scribit. A' tempore itaq;

vestigia antiquæ urbis.

Alexãder iungit urbem continenti.

Carthago crescit.

re itaq; Alexandri magni usq; ad tempora nostra desijt Tyrus esse insula, sed facta est maritima ciuitas, littori ut diximus, adhærens, nec unquã illam assecuta est magnificentiam & tantum imperium maris, quantum habuit ante Alexandrinum excidium. In hac urbe fuit sepultus Fridericus primus, dictus Barbarossa, sicut supra quoq; signaui.

Zidon.

Haec urbs olim opulentissima, & antequã à Persis caperetur maritimarũ urbiũ maxima, quæ multas colonias sicut & Tyrus per diuersas orbis partes misit, dicta antiquitus Sichem, ab eius cõditore Chanaã nepote Nohæ: & est sita ad cõmmodissimum continentis portum, extensum in longum in planicie per littus, fuitq; memorabilis magnitudinis. Eius prisca nobilitas apparet ex ruinis. Hodie autem est oppidũ breue in sede ueteris, munitissimũ quidẽ cum alijs pręsidijs, tum duabus arcibus ualidissimis, una ab aquilone super rupe circumfluo mari, altera ab austro in continenti, etiam ipsa in rupe. Cœlum urbis est saluberrimũ & ager fertilissimus, qui etiam cannas mellis, pfert. Belus quoq; fluuiolus, qui erumpit apud Ptolemaidẽ procul duob. stadijs, fert arenas paruo littore uitri feraces. Vallis est rotunda emittens uitreã arenã, quæ licet exhauriat, tamen uenti recentem conuehunt de supercilijs circumiacentiũ montium. Ea arena etiam metalla quæ susceperit, mutat in uitrũ, uitrũ quoq; factũ si in arenã et margines uallis conijciat, redit in arenã: tamẽ eã nõ fundi hoc loco dicũt, ait Strabo, sed cũ Sidonẽ lata fuerit, fusionẽ suscipere.

Vitrea arenã.

Purpura in Phœnicia colligitur.

Sunt qui scribãt purpurã, p solis propinquitate colorẽ habere unde puniceum procreat Africa, id est, quasi uiolaceũ colorẽ: Tyrus uerò rubeum. Est autẽ genus piscis ex concharũ genere, unde succus colligitur tingendis uestib. expetitus. Habet tamẽ purpura nobilẽ illum succũ ad tingendas uestes in medijs faucib. Congregat̃ uerò uerno tempore, reliquo tẽpore ferè sterilis est. Cũ uita succum emittit, & ideo uiuas capere oportet. Conchiliorum uoracissima est lingua pręlonga, nempe digitali, semperq; uibranti. Per hanc potitur præda quam adsectatur, per hãc ipsa in prædã ducitur. Piscator concham cum esca ponit in mari, hanc ubi illa conspicit, exerta lingua appetit, adeoq; protendit, ut eam penè auulsam resumere non possit. Ita dum cõtendit extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tingendis, si præsertim lapidis uno ictu cædat̃: alioquin dolorẽ aliquandiu sustinens amittit colorẽ. Sunt autem purpurarũ plura genera: nõnullę augẽtur insigni magnitudine, alię paruæ. Marinæ magnæ scabræq; sunt, paruæ ad littora & oras reperiuntur, flore rubro. Murex quoq; est ex his qui firmiori integũtur testa, & est frequens & nobilis apud Tyrum, præbetq; eundem usum ac purpura. In Italia discernunt per oleum fusum super sericum purpuram à notha. Nam si relinquat maculã notha est: sin uestis sericea nihil uitij contraxerit, legitima est purpura.

Purpuraaum genera.

Damascus.

Damascus Syrię urbs primaria in Damascene regiõe q̃ et Cœlesyria, fermè omniũ urbiũ Asiæ uetustissima, quippe q̃ Abrahami seruos fundasse sacræ literæ tradere uident̃. Est aũt cãpestris, agrũ habens natura soli sterilẽ ac aridã, nisi quatenus aquæ irrigant, superne fistulis cuniculisq; subductæ, quarũ humor terrã reddit fertilem & consitionib. pstantissimã. Hæc urbs itinere sex dierũ ab Ierusalẽ distare dicit̃ iuxta quam Paulus apost. pstratus Christũ agnoscere cœpit: Alij uerò mira scribũt de elegãtia huius urbis & fœcũditate agri eius. Est ibi arx munitiss. quã Florẽtinus quidã ęre pprio cõstruxisse dicit̃. Peperit em̃ sibi huius urbis principatũ ille Florentinus in hunc modũ. Sultano præfecto Syriæ quãdoq; propinatũ fuit uenenum: & quum remediũ quæsissent à memorato Flo-

Arx à Florentino cõstructa.

to Florentino id repertum eſſe. Is inter Mamaluchos cõnumerabatur. Inuẽto igiť antidoto principi in paucis charus erat: ob id ea urbe clariſſima donatus eſt, propterea ꝙ uiueret princeps, illi retuliſſet acceptũ. Arce ergo cõſtructa, Florẽtinus inibi rebus humanis exemptus eſt. Eſt autem hæc urbs incolarum numero admodũ frequẽs, eadẽq; ditiſſima. Mirum dictu eſt, quantum opulentia ac eximio artificio polleat, quippe quæ affatim cõmeatũ fermè omniũ habet, rei frumentariæ carniumq́;, & id genus annonæ. Scatet omnifariam fructibus, & cum primis per totum annum recentium uuarum illic eſt ubertas. Sunt præterea ibi mala punica, chryſomela, ficus, amygdalę, et proceriores oliuæ, eædemq́; optimæ. Fluuius lympidiſſimus urbem interfluit, ob id plerunq; in ſingulis ædibus ſignati fõtes cõſpiciunť elaborati. Aedes eorũ à foris ineleg̃ater ſunt, ſed intus decentiſſ. multiplici marmore et cũ primis ophite lapide eas exornãte. Sunt in urbe cõplura delubra, muſcheas appellãt: ſed quod cæteris p̃ſtat, id conſtructũ eſt inſtar baſilicæ diui Petri urbis Romę, niſi quod in meditullio nulli ſunt imbrices uel tecta, ſed pateſcit ut ſit ſub diuo. Circum uerò delubrũ omnia cõcamerata ſunt. Illic peculiari cultu ſanctiſſimi uatis Zachariæ ut uerũ corpus obſeruãt, idq́; ſummo in æſtimato habent, uidere etiã licet eum locum, ubi ferũt ſeruatorẽ noſtrũ diuum Paulũ ĩcrepuiſſe his uerbis, Saule, Saule, qd me p̱ſequeris?

Locus ubi Paulus proſtratus. Is locus extra urbẽ ad primũ lapidẽ: ubi Christiani humanť, qui in ea urbe è uiuis decedunt. Oſtenditur quoq; ibi locus, ubi Cain dicitur Abel fratrem confeciſſe germanum.

Antiochia.

Alep. DVplex eſt in hac regione Antiochia: una ſita eſt ſub monte Tauro in Comagene Syriæ, quæ Alep appellatur, ubi famigeratum eſt emporium. Alia duodecim millibus paſſuum recedit à mari montibus clauſa, habetq́; portum ad Orontis oſtia. Hæc Syriæ, totius aliquando metropolis fuit, regiaq́; Seleucidarum, in quam omnes uires Nicanor cõtulit, prius Reblatha dicta, de qua in 4. Regum. Tempore uerò Iuſtiniani principis, quum terræmotu concidiſſet, & ab iſto principe rurſum inſtaurata fuiſſet, Theopolis eſt dicta. Floruit ſub Romanorum imperio annos ferè mille. Deinde unà cum Ieroſolymis capta à Saracenis, demum poſt annos centum iterum unà cum ipſis recuperata à principibus Christianis. Rurſum autem à Saladino trium ſpacio menſium expugnata nec unquam poſtea recepta. *Cathedra ſancti Petri.* Hic prima cathedra principis apoſtolorum, Christianiq́; primũ appellati, cum antea diſcipuli dicerentur. Antiochiæ nomen putať accepiſſe ab Antiocho qui eam ampliauit, cum antea Epiphane & ab Hebræis Reblata uocaretur. Haud procùl ab iſta urbe diſtat alia potens ciuitas Seleucia nomine, quæ à quibuſdã à uicino monte Pieria fuit dicta, unde nauigatio inſtituitur in Cyprum. Inter memoratas duas Antiochias ſita eſt in colle quodam ciuitas Alexandria ſic ab Alexandro magno uocata, ubi ſcilicet idem Alexander Darium regem in fugam uertit.

Meſopotamia

RRegio Meſopotamię quondã cõnumerata fuit Syriæ ſicut & Armenia: nã omnes iſtæ terræ hebraica uoce ארם fuerũt dictæ, unde nata q̃q; fuit uox Armeniæ pro Aramiæ. Factũ eſt tamẽ diſcrimẽ apud Hebræos in multiplici illa Aramia. Nam eam partem quam Græci uocant Meſopotamiam appellãt ארם נהרים Aram naharaim, id eſt, Aramia duorum fluuiorum. *Aramia pro Armenia* Hi autem duo fluuij ſunt Tigris & Euphrates Tigris ab oriente, & Euphrates ab occidente, in medio eorum eſt Meſopotamia: eſt autem μέσος Græcis medius & ποταμός fluuius. Vnde Tacitus: Præfectus cãpis, qui Euphrate & Tigride inclytis amnibus circumflui, Meſopotamiæ nomen acceperunt. Eſt deinde Aram Zoba, Aram Hamath, Aram Damaſcena, &c. Eſt autem Meſopotamia fertiliſſima regio, præſertim ea parte ubi alluitur Euphrate, qui annua inundationę ſuperfunditur terris, unde

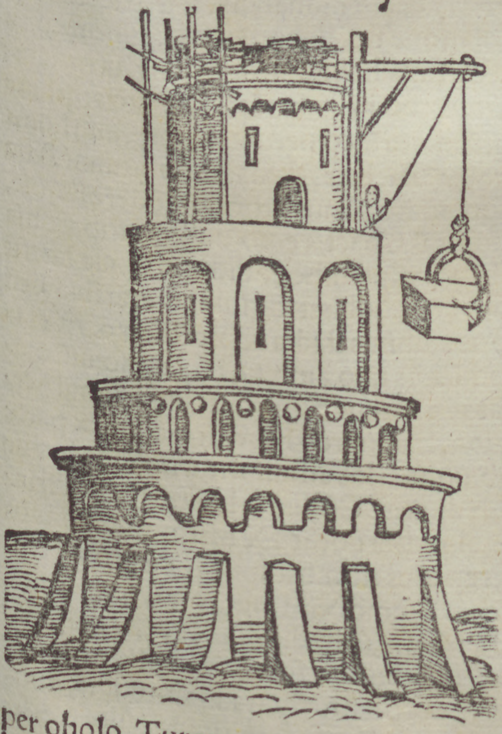
copia

copia læti graminis prouenit nutriuntq́ pecora innumera. Vnde Gen. 24. legimus, q cũ seruus Abraham uenisset in Mesopotamiã, prouocaturus filio domini sui uxorẽ, occurrissetq́ illi Rebecca, & inuitasset eũ in domũ patris sui, dixit: Palearum & fœni plurimum est apud nos, & locus spaciosus ad manẽdũ, &c. Habet etiam hæc regio plantulas quasdam perpetuò florentes. Producit & aromata quædam, & præterea picem quandã mollem, Naphtam nomine, quam aiunt ardere instar olei. Plinio regio ista fœcũdissima est iuxta Tigridem fluuium, circum Seleuciam ciuitatem, ubi inculti agri quinquagesimum, culti autem centesimum reddunt fructum. Interiora uerò regionis aspera sunt & sterilia, laborãtq́ magna penuria aquarum. Vnde fit, ut sicubi fons aliquis inuentus fuerit, ille abscondatur ab incolis, ne hostibus innotescat. Id testatur quoq; memoratum 24. Geneseos caput, & item 29. eiusdẽ. Huius regionis insignio res urbes sunt Edessa, Charræ & Nisibis. In Edessa, quæ nunc Rase nuncupatur, regnasse dicitur tempore Christi Abagarus, qui datis ad Iesum literis, responsum meruit accipere. Porrò de Charris, quæ in Hebræo Haran appellatur, Gen. 11. quomodo illuc ex Vr Chaldæorum demigrauerit Tærah cum filijs suis Abramo & Lot &c. Nisibis uerò nõ multum ab Haran distans, fuit olim magni nominis, dicta aliquando Antiochia, & aliquãdo Mygdonia ab interfluente Mygdone fluuio.

Charrhæ.

Babylonia & Chaldæa.

HAc in regione iuxta Tigridem fluuium mox post diluuiũ cœperunt filij Adam extruere ciuitatẽ & turrim in ea, cuius cacumen erigeret in cœlũ, subuexerũt, aũt, ut quidã scribunt altitudine quinq; millium, centũ, septuaginta quatuor passuum: at Deus presumptionem illorum coërcens, sine gladio, peste alioue morbo, solius linguę, quę tũc unica fuit, cõfusione, illorum conatũ impediuit, quare & locus ille deinceps ab euentu illo Babel fuit dictus. Sonat aũt Babel mixturã. Mixta enim fuit prima & originalis Hebraica lingua, nedũ dialectis & idiomatibus uarijs, uerũ & infinitis externis & à seculo tũc inauditis uocibus, atq; ex una dictione læhem, q̃ Hebręis panem significat, natæ fuerũt septuaginta (tot enim dicũtur linguæ esse in mũdo) diuersæ dictiones, omnes panẽ significantes: Nã Syri panem exprimunt per lahma, Græci per arton, & uulgares p pesomi, Germani p brot, Sclaui per chleb, Liuoni p męyse, Lappones p leipæ, Galli per pain, Vngari p chinæer, Indi meridiani per oholo, Turcæ per ætmeck, Bulgari & Sclauonici per kruch, Vualachi p pin, Angli per bred. Idẽ sentiendũ de alijs infinitis rerũ nominib. & de uerbis actionẽ significantib. & cõsignificãtius dictionibus. Homines itaq; unam & propriam intelligentes linguã, coadunati sub certo duce, peculiarẽ sibi uendicarunt in orbe terrã puta Aegyptiacè lo quẽtes eã terram quæ à cultorib. suis Aegyptus fuit uocata, Teutones Germaniã, Itali Italiã, secundum q̃d quisq; populus à Iano summo patre, hoc est, à Noah, qui adhuc uiuebat, terrã acceperat sibi designatã. Apud paucissimos mãsit lingua natiua, nẽpe Hebraica, in ea scilicet familia à qua descẽdit Abrahã patriarcha, in cuius posteritate sola, sãcta remãsit lingua. Eos autem

Diuersitas linguarum.

Ianus qui & Noe.

tem qui in Babylonia siue Chaldæa remāse-runt, coēgit Nimrod ad obedientiā suā, in-choauitq; monarchiam primā. Iosephus af-firmat Nimrodum gigantē, principem fuis-se eorum, qui turris ædificium moliebantur. Nimrodo successit Belus atq; post istum Ni-nus, qui non cōtentus regno suo, studuit & adiacētes regiones suæ subijcere ditioni. Du-rauit autem ea monarchia annis 1234 tādēq; diuisa fuit in duo dominia, nempe in Babylo-niam & Mediam atq; Persiam, stetitq; ea diui-sio annis 304. Deinde sub Cyro & Dario rur-sū una ex his dominijs facta est monarchia, quę manens annis 191. per Alexandrum ma-gnum fuit translata ad Gręcos, apud q̃s ste-tit annis 495. Alij uerò qui istarū monarchia-rū quoq; mentionem faciunt, non consentiūt in numero annorū cū hac uestra suppositio-ne, sed quod alijs excutiēdū, relinqmus. Alij qui etiam ponunt primū Babyloniorum re-gem Belū ipsum Nini patrē, qui ab Hebræis Bel appellatur. Filius eius Ninus natura bellicosus & uirtutis appe-tens, tā ambitiosus fuit, ut ad imperiū totius orbis aspiraret, sangui-neq; humanū effunderet, donec ꝑ multa bella 17. annis gesta, subige-ret totā Asiā: & cōstituit Assyriā caput monarchiæ suæ. Mortuo aūt Belo patre eius, pro sua cōsolatione fecit fabrefieri imaginem iuxta omnē habitudinē eius, quā & in tāta habuit ueneratione, ut malefa-ctores ad idolū illud cōfugientes, omnē haberēt securitatē: atq; hinc aiunt initiū sumptū colendorū idolorū, cœperuntq; tum primū homi-nes diuinū honorē impēdere simulachris. Redacta itaq; omni Asia

Monarchia prima.

Initium idololatriæ.

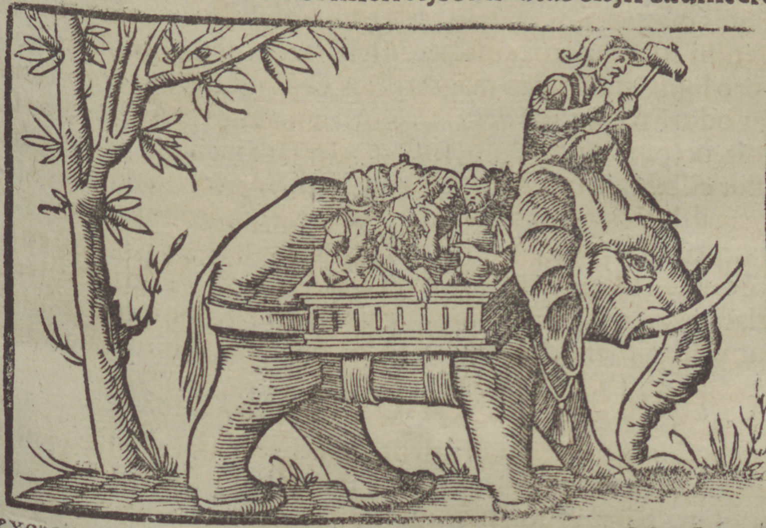
ꝑter Indos et Bactrianos in potestatē Ninus urbē q̃q; cōdere statuit, cui par magnitudine neq; fuisset antea, neq; esset futura. Coactis ergo undiq; uirib. & his q̃ ad tm̄ opus spectarēt paratis iuxta Tigridē in Aturię cāpo urbē cōdidit, nō ęqua laterū dimēsiōe, nā duę muri ꝑtes lōgiores erāt reliqs. Horū latus q̃dlibet lōgitudine erat stadiorū 150. breuiores uerò stadiorū. 90. Qua muri dimēsione ambitus stadia cōplectit 480. Et pla-ne spe sua nequaq; est frustratus. Nulla eñ postmodū urbs tāto ambitu, tātaúe mœniū ma-gnificētia cōstructa est. Altitudo murorū pedū erat 100. latitudo qua tres currus simul per-ambularēt. Turres 1500. quarū altitudo pedū erat 200. Habitare eā coēgit maiori ex parte Assyrios & quidē potētiores. Ex reliquis nationib. uolūtarios assumpsit, à nomine suo ur-bem Ninā appellās. Agros propinquos habitatorib. diuisit. Cōdita urbe arma in Bactria-nos uertēs, ibi Semiramidē uxorē cepit. Hūc Ninū, alij Assur uocāt. De magnitudine huius urbis Ninæ, quā sacra scriptura Niniuen appellat, reperies nōnihil apud Ionā prophetam scriptū. Cæterū Ninus genito ex Semiramide filio, cui nomē Nini indidit, excessit è uita, imperio uxori relicto. Destructa est postea Niniue à Medis, ut hodie nihil supsit de ea, adeo nihil est firmū in mūdo, quātūlibet firmū esse putet. Idē cōtingit sepulturæ Beli, quā eruis-se dicitur Xerxes. Ea pyramis fuit quadrata, ex latere coctili structa, stadij altitudine, cuius quodq; latus stadiū obtinebat. Hāc Alexander reparare uoluit, sed cum multi laboris esset & multi temporis (nā solum ad expurgandā terram, 10. millib. hominum duobus mensib. opus erat) quod incœperat facere nō ualuit. Illico enim morbus & mors consecuta est.

Niniue magnitudo.

De Semiramide regina Babyloniæ.

SEmiramis Nini magni Assyriorū regis uxor, mortuo marito, aut, ut alij scribunt, sagit-tę ictu interfecto, regnū suscipiēs, regnauit annis 42. Nā licet haberet filiū, etiā Ninum uocatū, cui regnū debebatur, nō tamen æstimans tutū, filio tenello tam grande committe-re imperiū, ipsa ut erat animo ingenti, quodam astu muliebri excogitata fallacia, cum im-

nes operarijs concesſit, & coria insui fecit elephantorũ instar, quę postmodũ fœno referta, ueri elephanti speciẽ præseferebant. Intus uerò hominem inclusit, camelũq; cui homo insidẽs formã belue ducebat. His biennio cõfectis, tertio anno infinitas copias in Bactris coẽgit. Assuefecit aũt equos ne illis simulachris terrerent. Audito rex Indorũ ingẽti apparatu belli, conatus est excedere Semiramidis uires, omibusq; q̃ belli usus poscit præparatis, nũcios ad Semiramidẽ iã appropinquantẽ mittit, & reprehendẽs eius ambitionẽ ꝙ nulla iniuria lacessita bellum sibi inferret, cõminatus est, si eã uinceret, se illam cruci affixurũ. Lecta epistola ridens Semiramis, nõ uerbis, sed uirtute certandum esse respõdit. Ponte uerò super Indum constructo, & presidio ab utroq; latere imposito, omnes traduxit copias. Precedebãt elephantorum simulachra, quib. hosti mulier metũ inijcere uolebat. At simulatio illa haud diutius latuit. Nam admirãtibus Indis, unde tãta illi elephãtorum copia suppeteret, quidã ex Semiramidis

Simulachra elephantorũ

exercitu nocte captirẽ prodidere. Quapropter confisus suis uiribus rex, fictionẽ elephãtorũ predicens, copias suas aduersus Assyrios eduxit. Appropinquãtibus aũt exercitibus, rex equites & currus in prima acie ante phalangẽ destinauit. Semiramis simulatis elephantis aduersus eqtes p̃missis, initoq; certamine, regios eqtes fudit. Assueti em̃ ueris elephantis, eq noua forma, olfactuq; insueto turbati sunt. Semiramis cũ electis militibus uictoriã istã secuta, Indos in fugã uertit. Quibus ad phalangẽ fugientibus, rex aciem peditũ præcedentibus elephantis promouit. Veri elephãti cõtra simulatos ibãt, neq; pari robore pugnabatur. Superiores erãt Indi, magnãq; edebant Assyriorum cædem. Omnibus uerò tandem Assyrijs ad fugam intentis rex Semiramidi casu obuius, sauciauit illam iaculo, parũq; abfuit quin illã cepisset. Omnes itaq; in fugam uersi, insequentibus Indis magna cædes facta est, quousq; flumen traiecerunt. Tũc permutatis captiuis, Semiramis in Bactrianos redijt.

Semiramis occumbit.

Quæ culpanda in Semiramide.

Omnia iã cõmemorata, nedũ in fœmina, sed in quocũq; uiro strenuo mirabilia atque laudabilia & perpetua memoria celebrãda, una obscœna mulier fœdauit illecebra. Nã aliũ uirũ capere noluit, uerita ne imperio priuaret. Sed eos ex militib. eligebat appetebatq;, q in castris erãt forma & decore p̃stantes, quos omnes postea priuabat uita. Cumq; quasi assidua libidinis prurigine ureret infelix, inter mœchos quoq; filius Ninus numeratur, iuuenis præstantissimæ formę, q uti cũ matre mutasset sexũ, in thalamis more delicatæ fœminæ marcebat ocio, ubi mater aduersus hostes sudabat in armis. Qua turpi nota fœdata Semiramis dum putat astutia abolere, quod lasciuia deturpauerat, legem illã impiã & scelestã condidisse aiunt, qua p̃stabatur subditis, ut circa uenerea agerent q̃d liberet. Alij tamen scribunt, ꝙ cum in desideriũ filij incidisset, eumq; iam ætate prouectũ in suos prouocasset amplexus, ab eodem cũ annis iam 32. regnasset occisam. A quibus dissentiunt alij, asserentes eã libidini miscuisse sæuitiam, solitãq; quos ad explendũ suę uredinis uotũ aduocasset, ut occultaretur facinus, cõtinuo post coitũ iussisse necari. Verũ cũ aliquãdo cõcepisset, adulteria prodidisse partu, ad quæ excusanda, legem illã iniquam, cuius iam mentio facta est, proditam aiunt. De qua Orosius sic scribit: Semiramis libidine ardens, sanguinem sitiens, cũ omnes quos cõcubitu oblectasset occiderit, tãdem filio flagitiose cõcepto & impie exposito, incestu cognito priuatã ignominiam publico scelere obtexit. Precepit em̃, ut inter parentes & filios nulla delata reuerẽtia naturæ de cõiugijs appetẽdis, quod cuiq; libitũ esset, liberum fieret. De exitu eius Iustinus sic scribit: Ad postremum

Semiramis libidini adducta.

Semiramis filij cõcubitũ petit.

ZZ 3 quum

quum concubitũ filij petiisset, ab eodem interfecta est 42. annos post Ninum regno potita.

De asphalto Babylonico.

Asphaltum picis species.

HAbet textus Biblicus Gen. 11. usos fuisse filios Adã in extructiõe turris Babyloniçę bitumine pro cemento, hebraice hemar nõ homer: ubi rabi Dauid Kimhi dicit hemar esse speciẽ picis, quã Grçci asphaltũ uocãt, q in hunc usq; durat diem. De hoc Cosmographi in hũc modũ scribunt: Cũ multa sint in Babylonia admiratione digna, nõ minus mirabit̃ quis magnã uim, quin in ea gignitur asphalti. Tanta eñ illius superest copia, ut Semiramis non solũ satis tot tãtisq; ædificijs fecerit, sed & populus, licet innumerabilis, eo arefacto pro lignis utat̃, adeo magna illius copia tanq; ex largo fonte haurientibus adest. Eijcit eñ odorẽ sulphureũ ac grauẽ, qui transeuntes animãtes interficit. Ita enim anhelitũ cõprimit, ut spiritu intercluso, ari epta respirãdi facultate, mors subito sequat̃. Traianus imperator cũ esset in oriẽte, motus magno desiderio uisendi huius lacus, accessit propius, & omnia diligẽtius contẽplatus est. Sunt etiã qui scribunt totum fundũ Babyloniæ refertũ pice, atq; ob id tẽpore ęstiuo sæpissime fulmine tãgitur, atq; in eo loco asphaltus ascẽdit. Est autẽ duplex bitumẽ, liquidum q naphthã uocãt, & q̃d in Susiano agro nascit̃ et aridũ q cõgelascere potest, in Babylonio, cuius fons est ꝓpe ipsũ naphthã. Hic glebæ maximæ cõcreantur ad ędificia idoneę, q̃ ex coctilib. laterib. & bitumine fiunt.

Lacus picis.

Naphta.

De destructione Babyloniæ.

Seleucia delet Babyloniam.

Tempore eo q̃ Nabuchodonosor rerum in oriente potiebatur, Babyloniæ ciuitas fuit adhuc in sua magnificẽtia, quũ etiã Iudęi illuc iuxta Isaię uaticiniũ ꝑ dictum Nabuch. fuerint trãslati, & paulo pòst urbs ipsa in solitudinẽ pro magna pte redacta. Vnde Strabo: Vrbis Babylonię partẽ Persę diruerunt, & partẽ tẽpus consumpsit & Macedonũ negligentia, ꝑsertim ubi Seleucus Nicator Seleuciã ad Tigrim condidit ad stadia 300. Babyloni proximã. Nã & ille et posteri omnes circa hãc urbẽ maximopere studuerunt, & regni caput effecerũt, & nũc Babylone maior est, quanq̃ magna ex parte deserta, ut id facile de ea dici possit, q̃d de magnis urbib. q̃ in Arcadia erãt, à quodã dictũ est: Magna ciuitas magna solitudo est. In ea, ꝓpter lignorũ inopiã ex palmaceis trabib. & columnis ędificia faciunt. Nam regio magna ex parte nuda est, nihil habẽs ꝑter frutices & palmã. Regio hordeum fert quantum alia nulla: cętera ex palma præbet. Ex ea eñ panis & mel & uinum & acetum fit, & textilia uaria. Nucleis ꝓ carbonibus fabri ferrarij utunt̃. Qui in aqua macerati, bobus & ouibus in pabulũ dantur. Dicunt esse carmẽ q̃ddam Persicum, in quo 360. palmę utilitates numerẽtur. Babylon ergo aliquãdiu Assyriæ metropolis fuit, deinde Seleucia, q̃ ad Tigrim sita est, translato etiã ad eã ex destructa Babylone Babylonię nomine autore Plinio. Nostro uerò ęuo appellatur Baltah, aut secundum alios Valdach. In destructione Babylonis impletũ est uerbũ domini, q̃d lõge antea prædixerat per Isaiã prophetã cap. 13. in hęc uerba: Erit Babel, q̃ inclita fuit in regnis, decor & magnificentia Chaldęorũ, in subuersionem instar Sodomæ & Gomorrhæ. Non sedebit in perpetuũ, nec habitabit usq; in generationem & generationẽ, sed neq; Arabs figet tabernaculum ibi, & pastores non facient ibi cubare greges suos. Cubabunt uerò ibi bestiæ horrendæ, & implebũt domos eorum cercopitheci: habitabũt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi &c. Hic uides quod nullæ diuitiæ, nulla potentia, non robusti muri, non multitudo turrium, neq; fastus & pompa potuerunt ciuitatem illam saluare, sed oportuit illam interire & subire fatum, idq; non simpliciter instar aliarum ciuitatum, quæ plerunq; fuerunt temporum successu reparatæ, sed iussu Dei facta est perpetua mansio draconum & syluestrium animalium.

Magna ciuitas magna solitudo.

De legibus Babyloniorum, &

de astrologia Chaldæorum.

Filiarum elocatio.

HAbuerũt incolæ huius regionis olim mirabiles leges & cõsuetudines. Puellas nubiles singulis annis in publicũ ducebãt, atq; uenũ exponebant, & qui opus habuit uxore, emit ibi unã. Precium uerò seruabatur in publico ærario, & per ipsum uendebantur puellę quę minus spectatæ erãt formę, & quas nec gratis quisquam accipere dignatus fuisset. Aegrotos in uijs exponebant, qui prætereuntes interrogabant, num quisquam

quisquam morbi huius remedium norit. Nam nemo pretereuntium tam malus erat, qui oc currens non admoneret, si quid salutare haberet. De his legimus infra copiosiora in descriptione Assyrię. Qui dormisset cum muliere, mane surgentes, quisque seorsum suffiti lauabantur priusquam quicquam attingerent, & perinde eis lauacrum à mulieris cõgressu in more erat, atque à mortuis. Nutrierunt Babylonij doctos uiros, quos Chaldęos uocabant, & hi ad cultum deorum erant deputati, philosophabantur quoque per omnem uitã, peritissimi astrologiæ habiti. Multi diuinatione quadam futura prędicebant, ac cum augurijs, tum sacris, tum alijs quibusdam incantationibus mala auertere ab hominibus, bona afferre, auguria insuper, somniaque & prodigia interpretari consueuerunt. Mundum sempiternum esse dixerunt, neque principium habuisse, neque sortiturum finem. Vniuersorum ordinem atque ornatum, diuina quadam prouidentia factum. Cœlestia omnia nõ casu aut sua sponte, sed determinato quodam firmoque deorum natu iudicioque esse perfecta. Astrorum longa obseruatione cursum naturamque diligentissime scrutari, multa futura hominibus prędixerũt. Maximam uero uim ac motum quinque astrorum, qui planetę appellãtur, interpretes illi dixerunt, eius pręsertim qui Saturnus dicitur, esse affirmantes.

Astrologorum officium.

Arabia triplex, Petrea, deserta, & fœlix.

Asia ubi Africam aspicit, ibi Arabia est inter Iudęam & Aegyptum, estque triplex, una Petrea à septentrione & occasu Syrię inserta, cui & fronte deserta prętenditur Arabia: à meridie altera quę fœlix nominatur. In Arabiam desertam uenerũt filij Israël, postquam dominus Deus eos stupendis miraculis traduxerat per mare rubrum, habitaruntque in eo quadraginta annis, cibauit & potauit eos sine omni humano præsidio in tàm uasta solitudine, quę nec aquam habet ad bibendum, sed habitatio est serpentum & scorpionum. In extremitatibus ægrè habitatur. Nam quæ uergunt ad Orientem partes, Arabes Abati inhabitant, desertas, inaquosas & in paucis fructus ferentes, ideoque latrocinijs ulcinis gentibus infesti atque bello inuicti. Qui regionem aquis carentem tenent, puteos effodiunt exteris ignotos, quę res hostium pericula depellit. Nam qui eos persequuntur, aut errantes siti definiunt fontium inscitia, aut uix redeunt labore defatigati. Ob hanc causam Arabes ea loca incolentes, cum bello rèpugnari nequeant, liberi uiuunt, neque ulli unquam externo regi, non Assyrio, non Medo, non Perso paruerũt. Strabo uocat eos Arabes Scenitas, qui perparuas quasdã potentias in sterilibus locis, propter aquarum inopiam, possident. Agriculturã aut parum aut nihil exercent, pascua omnis generis pecorum, pręsertim camelorum, opima habẽt. Vocantur Scenitę & Nomadæ, quod gens uaga & sine ædificijs in tentorijs habitet. Prope Eufraten uersus Chaldæã & Persiã pauca hæc Arabia habet oppida, in mediterraneis autẽ nulla, sed uagantur cum pecoribus & tugurijs suis de loco ad locũ, latrocinio uiuentes. Insignior eorũ ciuitas dicta fuit olim Tapsacũ, & postea Amphipolis. In hac regione, ait Diodorus, stagnũ esse ingens, asphaltum producens, ex quo non paruum uectigal percipitur. Eius aqua odoris est pessimi atque amari. Quo fit ut neque pisces producat neque aliquod aquatile animal. Et cum plures dulcis aquæ fluuij in illud decurrant, nequaquã tamen aquæ natura immutatur &c. Hæc cum Siculus obscurè scribat, Strabo multo dilucidius de mari mortuo in Arabiam Petream sese extendente explicat, cuius mentionem suprà in Palestina ampliorem fecimus.

Arabia deserta.

Terra aquarũ indiga.

Scenitæ Nomadæ.

Arabia Petrea.

Nabathea.

CONfinis est Arabia Petrea Aegypto Iudeęq́;, & uocat̃ à Strab. & Plin. Nabathea, cuius metropolis est Petra, quæ hodie secundū Volaterranum Crach dicit̃. Apud Isaiā uero Petra deserti appellat̃. Hac iter Hebræi ꝑ parte fecerūt, quū ex Aegypto proficerent̃. Ipsa, ut ait Strab. in plano est sita, circūsepta rupibus altis, inter quā fontes uberrimi sunt, extra uero circuitū regio ex magna parte deserta, & sine aquis præsertim uersus Iudæā. In hac parte nihil memorabile, ait Plinius, præter Casium montē uersus Aegyptū, ubi sepulchrū est magni Pompeij. Nos tamen memorabilius putamus in hac regione Sinam montē nostris appellatū, Ptolemæo autē Melanem, ubi & sepulchrum diuæ Catharinæ & lex Mosi diuinitus cōcessa. In hanc Arabiā fugit Moses à facie Pharaonis ad sacerdotē Madian: Exodi. 2. Hæc regio pro magna parte nō differt à deserta Arabia, quia & ipsa in multis locis sterilis est, arenosa, petrosa & tota aspera, laboratq́; penuria aquę. Aiunt in ea tātas esse solitudines sabulosas, ut per uentū una nocte excitet̃ cumulus arenæ in magnitudinē montis, & q̃cquid hac cōgerie arenæ obruitur, suffocat̃: unde huiusmodi desertū uocatur mare arenosum. Ibi iter nullū est, sed qui itineris cursum moderatur, pyxide ac pagina marina utit̃, haud secus quā nautæ sulcādi equoris peritissimi, incolæ camelis uehunt̃, inclusi caueis ligneis, in quibus uitā trahūt, ducibus tamē pilotis, qui nō aliter q̃ in undabūdo mari cōpasso, hoc est, magnete ducunt̃. Illic fit Momia. Huius Arabiæ reges olim dicti fuerūt Arethæ, q multa habuerunt dissidia & bella cum regibus Israël, potissimū sub secundo tēplo Herodis regis & suorū prædecessorū. De quo multa apud Iosephum historicū. In hac regione est etiā Medina Talnabi, ubi impurissimus Mahumetes sepultus iacet. Delubrū eius testudinatū est longitudine passuū 100. latitudine uero passuum 80. patescit. Gemina porta ingressus adeuntibus patet. Fulcitur columnis 400. ex latericio opere albicantib. Lychni pensiles accensi plures admodū, numero quasi trium milliū. Ab una delubri parte turris uisit̃ ambitu quinq; passuū quaquauersum testudinata, pannoq́; cōtecta serico, ubi defossus est locus, in quo astruunt conditū Mahumetē sociosq́; eius. Ad hunc locū magna est Saracenorū peregrinatio, uisitātes corpus Nabi, id est, prophetę: fuit enim seductor ille Arabs, atq; Arabica lingua in multis cōsona est Hebraicæ, in qua נביא Nabi prophetā significat. Non autē facile peregrinis ostendit̃ corpus huius pseudoprophetæ, etiā ob quacunq; magnā pecuniā, sicut Vartomānus scribit, quū esset Medinę & delitamenta Saracenorū exploraret. Ad fuit enim tunc dux quidā, qui obtulit quaterna millia saraphorū, ut uideret corpus pseudoprophetæ. Cui præfectus delubri. Audes tu his luminib. q̃bus tot patrasti scelera eum uelle conspicari, cuius intuitu Deus maximus cælū ac terrā creauit? Respondit dux. Verū dicis, sed abs te unum liceat impetrasse, ut uideā prophetā: quo uiso, in eius gratiam effodiā mihi mox lumina. Ait pręfectus: Cūcta tibi aperiā princeps. Nemo it inficias, quin hic propheta nostra uitam exuit: qui si uoluisset potuisset quidem apud Mecham decedere, uerum ut inopiæ specimen præ se ferret, eoq́; nos instrueret exēplo, hic quā alibi maluit rebus humanis exui: illoq́; in deorū sedes relatus est ab angelis, adeoq́; in cælitum ueluti compar receptus est consessum. Iterum dux ait ad tēpli pręfectū: Iesus Christus Marię filius ubi est? Respondit ille: Ad Mahumetis pedes. Tūc subiunxit dux. Sufficit, sufficit, nolo plura scire. Hanc historiam ob id induxi, Christiane lector, ut uideas in quāto errore miseri et cęci homines sunt, q tā magnifice sentiunt de impostore illo, & ipsū diaboli mancipiū ex ꝓfunditate inferni sub leuāt in cælū, collocātq́; ad pedes imò supra caput unigeniti Dei. Sed de eius uita et sectæ origine infra plura. Ciuitas Medinæ cū in sterili agro sit sita, uictū petit ex Fœlici Arabia, ex Cairo & Aethiopia, idq́; per mare. Distat em̃ itinere triū dierū à mari Rubro, ad Mecham uero

Mons Sina.

Mare sabulosum.

Medina locus sepulchri Mahumeti.

Mahometi religio noua.

uero, quæ est in fœlici Arabia, est iter 14. dierum: & in hoc itinere peruenitur ad arua patentia quæ arenis strata sunt albicantibus, pollinis instar. Si quo sinistro pede usu euenit, ut ij qui illac iter agunt, austro feruntur, ut septentrione aguntur, sabulo obruti occumbunt omnes, homines & iumenta. Quod si prosperis uehuntur flatibus atro tamen sabuli adeo inuoluuntur, ut adempto è conspectu interuallo 10. passuum, alter alterum non cōspiciat. Examinantur ibi siti complures: & contra quando fit fontis potestas, multi intereunt ob haustos plus iusto latices.

Arabia fœlix.

HAec Arabia meridiem uersus inter duos sinus Arabicū & Persicum ueluti peninsula excurrit, quæ ut Strabo scribit, bis ut India seritur ob fœcunditatem. Fluminibus scatet, quæ in campos absumūtur, omniū fructuū tum pecoris abundans, prę ter equos, mulos & porcos. Auium etiā omnium, prę ter anserē & gallinā. Oues albæ, boues nigri. Aromatum omnis generis feracissima, quibus omnia permutant. Cuius opulentię testis Alexander, qui eā, uti fama est, regiam facere instituerat, postquā ex India reuertisset. Vrbes sine mœnibus colunt, ꝙ in pace maximè degāt. Mira scribunt de morib. antiquorum Arabū. Artes ab uno in alium nō transferuntur sicut apud nos, sed in patrijs quisqꝫ permanet institutis. Qui maximus est natu, is in totā gentē regnū obtinet. Quæ possidentur, uniuersæ sunt cognationi communia: una omnibus uxor, ita omnes omniū sunt fratres. Coēunt cum matribus & sororibus pecudum ritu. Alterius sanguinis congressus pro adulterio est, domestici in uniuersum legitimi habentur. Camelorū copia adimit equorum desiderium. Aurum, argentum, & plura aromatum genera, terræ peculiaria. Defunctorum corpora, stercore abiectiora. Nomades Arabiæ, qui habitat iuxta fluuiū, colligunt auri ramenta, quod tamen non conflant artiū inscitia. Debæ & ipsi pastores colunt ijdem agros aliqua ex parte, gens auri abundans, inter glebas temerè iacētes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt, quibus lapillis affabre interiectis monilia cōficiunt haud iniucunda aspectui, eæ collo & manibus inducunt. Vendunt aurum finitimis triplo æris precio, argenti duplo, tum auri contemptu, tum desiderio quæ commertio parantur. Proximi his Sabęi, thure, myrrha & cinnamomo diuites, & in ora huius terræ balsamum nasci quidam prodiderunt. Habent & palmas odoriferas & calamum. Serpens ibi palmari longitudine, letalis ferè eius morsus, in arborum radicibus cubat. Odor nimius rerumqꝫ fragrantia stuporem sensibus inducit, quem bituminis suffitu & hirci barba leuant. Penes regem omnis iudicandi ratio. Sabæorū pleriqꝫ sunt agricolæ, aromata alij legunt. In Aethiopiā ob negocia nauigāt, nauigijs corio contectis. Cinnamomū & Casiā loco ligneæ materiæ igni adhibent. Huius gētis metropolis est Saba, supra montē sita, ubi alia auro, alia argēto, quędam lapidibus splendent. Nonnulla tum elephantorum dentibus sunt exculta, tum multis præterea rebus alijs, quæ plurimi apud homines æstimantur. Et eam sanè multis seculis perpetuam habere fœlicitatem. Abfuit enim ab eis penitus, quæ multos in præceps dedit ambitio, per auaritiā aliena possidendi. Nec Gehrræi his minus opulēti, quorum ferè supellex omnis ex auro est & argento. Ex his enim & ebore domorū limina, tecta, parietes construunt. Nabathæi omnium continentissimi, in quærēdis opibus mira gentis industria, sed in tuendis multo maior. Qui rem domesticam minuit, publicè mulctatur: contrà honore afficitur, qui patrimonium auxit. Gladio, arcu, lancea & funda in bello, plurimum etiā bipennibus Arabes utuntur. Item Panchaia Arabiæ regio tota fructifera est, nisi ubi arenosa est. Vini maximè abundās & thuris, quod in ea adeò excrescit, ut per uniuersum orbem satisfacit deorum sacris. Fert etiam myrrham & alia uarij generis aromata, odorem præbentia, quæ Panchæi legūt, & Arabibus mercatoribus uendunt, quæ illi in Phœniciam, Syriam & Aegyptum transuehunt. Vestibus induuntur mollibus. Oues enim apud eos plurimum mollitie ab alijs differunt. Ornamenta aurea non tantum mulieres sed etiam uiri deferunt, tot quibus collum ornantes, armillis manus, aures more Persarum inauribus, pedes nouis ac uarij coloris calceis. Sacerdotibus extra locum sacrum proficisci fas non est, ultra deprehensum interfici licet.

Feracitas Arabiæ.

Omnia inter domesticos cōmunia.

Auri glebæ.

Sabæi.

Saba metropolis.

Nabathæi.

Panchæi legūt thus.

Quæ aromata nascantur apud Arabes fœlices.

Myrrhæ sarmenta. *Quid myrrha.* *Cinnamomũ.* *Casia.* *Thus in sola Arabia.*

PLurimas Arabia nutrit plantas, suauem odorẽ trãseuntib. inspirãtes. Natura id soli accidit, ut dulces in eo odores orta ferant. Nã quibusdã in locis effossa terra, aliq̃ reperiuntur suauè olentes glebæ, quæ ueluti metalla fusæ lapides ingentes fiũt, ędificãdis domib. apti. Myrrhę sarmẽtis ignes fouẽt, quorũ fumo satis noxio, nisi odore cremati styracis occurrant, plerũq; incurabiles morbos cõtrahunt. Cinnamomũ per sacerdotes legitur, hostijs prius cæsis, quas cum litauerint obseruatur ut messis nec ortum solis anticipet, nec egrediatur occasum. Myrrha in ijsdẽ syluis quib. thus, permixtam arborẽ nasci tradiderunt aliqui, gigniturq; multis in locis Arabiæ. Satiua quoq; prouenit, multũ syluestri p̃lãtã. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec sine spina, caudice duro et intorto. Foliũ oliuæ, uerũ crispius & aculeatũ. Inciduntur bis in anno, sed à radice usq; ad ramos qui ualent. Sudant aũt sponte priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Est itaq; myrrha, lachryma Aegyptiacę spinæ, qua inscissa effluit lachryma, coagulat̃, deinde legitur. Excedit Troglodytica, quę lucida est, subuiridis & mordax. Reperit̃ & Bœotica, adulteratur gummi. Cinnamomum idemq; Cinnamum, nascitur apud Troglodytas. Arabes uerò uehũt per maria uasta, ut rursum uendãt. Ipse frutex duorũ cubitorũ altitudine amplissimus, palmiq; minimus quatuor digitorũ crassitudinis, statim à terra sex digitis surculosus, arido similis. Cum uiret, nõ odoratur, folio origani, siccitate gaudens, sterilior imbre fit. Radix eius inutilis est. Gignitur in planis, sed in uepribus rubisq;, difficilis collectu: p̃cipua bonitas uirgultorũ tenuissimis partibus ad longitudinẽ palmi. Vilissimum quod radicibus ꝓximũ, quoniã ibi minimũ corticis, in q̃ summa gratiæ. Lignũ q̃d Xylocinnamomũ uocatur, in fastidio est, propter origani acrimoniã. Est & Casia frutex, nasciturq; iuxta cinnami cãpos, sed in mõtibus crassiore sarmẽto, tenui cute uerius quãm cortice. Amplitudo fruticis triũ cubitorũ. Theophrastos dicit casiã sarmẽto crassiore cõstare ac neruis, idcirco nõ posse decorticari. Discorides uerò de ea sic ait: Casia infelici Arabia nascitur, baculũ habet crasso cortice sicuti piper. Thus p̃ter Arabiã nullis est terris, ac ne Arabiæ quidẽ uniuersæ. Regio thurifera spectat ortũ solis æstiui, undiq; rupib. inuia, & à dextris maris scopulis inaccessa. Syluarũ lõgitudo est schœnorũ 20. hoc est, ferè 30. milliariorũ Germanicorum latitudo dimidiũ eius. Attolluntur colles alti, decurruntq; in plana, & nascunt̃ arbores sponte. Terram argillosam esse conuenit, raris fontibus ac nitrosis. Minæi per quos tramite angusto thus euehitur, primi cõmertium thuris fecerũt, maximeq; exercẽt. Nec præterea Arabum alij præter dictos, thuris arborem uident, ac ne horum quidem omnes. Ferũtq; 300. esse familias & nõ amplius, quæ ius per successiones id sibi uendicant. Sacros uocari ob id, nec ullo congressu fœminarum funerumq; cum incidunt eas arbores aut metunt, pollui, atque ita religione merces augeri. Nec arboris ipsius quę sit facies cõstat. Quidam terebinthum esse putant. Alij lẽtisco similem subrutilo folio. Meti semel anno solebat, iã questus aliã uindemiam affert. Inciditur ea parte cortex, qua maximè uidetur esse prægnans, tenuissimisq; tendi cortex. Laxatur autem cortex uulnere, non adimit̃: inde prosilit spuma pinguis, hęc cõcreta densatur. Quod uerò in arbore hæsit, ferro depectitur, ideo corticosum. Quod secunda uindemia colligitur, in eodem anno rursum exit, nec comparandum priori. Creditur & nouellæ arboris candidius, sed ueteris odoratius.

Phœnix auis in Arabia.

PHœnicẽ aũt nobilẽ ante oẽs aues unã in toto orbe nec magnopere uisam, Cornelius Valer. deuolasse in Aegyptũ Q. Plantio, Sex. Papinio Coss. tradit. Narrat̃ esse aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, in cęteris partib. purpurea, cęruleã roseis caudã pennis distinguentibus, cristis faciẽ caputq; plumeo apice honestatã.

Manilius

pōdus habet 44. librarū: carēt cornibus, adeoq; ſunt obeſi ac pingues, ut uix incedere poſſint. Habēt uuas illic ſine granis & omnifariā fructus ibi inueniunt. Huic copię accedit incredibilis cœli tēperies, id cōprimis teſtat perennior hominū ętas, quæ ibi extendit ad centeſimū & uigeſimū quintū annum. Hinc itinere tridui eſt urbs alia Sana nomine, ſita in editiſſimo mōte, arte & natura munita. Mœnia eius conſtāt ex humo cōgeſta, altitudine cubitorum decē, lata uero brachia uicena: patet ꝓpterea camelis octonis in ordine expoſitis iter, tanta eſt illius latitudo. Habitat proprio Sultano, eſtq; regio cōplurium ferax fructuum, & cōprimis fontibus eſt irrigua. Sunt & alię multæ ciuitates in littore maris rubri poſitæ, in mediterraneis uero rariores ſunt, q̄ illę frequētari nequeāt à mercatoribus. In interioribus mōs eſt editiſſimus uaſtiſſimusq;, qui omni fariā abundat animalibus, & comprimis cercopithecis (cattos marinos uulgo uocant, quales paſſim ad nos magnis caudis afferūt.) Palant quoq; ibi cōpluſculi leones, hominibus ſupra modū infenſi, idq; efficit ut illac tutū iter nō pateat, niſi 100. ſimul uiatorib. qui frequentiore numero perterreāt feras.

Sana ciuitas.

De Mahomete Saracenorum pſeudopropheta, eius origine & peruerſitate.

OMnis impietatis & ſupſtitionis princeps fuit Mahometes, unde humano generi malum & ſeminariū errore inextricabili natum eſt. Quidā ſcribunt eum Cyrenaicū natione fuiſſe, alij Arabem, alij Perſam. Fuit autē natus an. ſalutis 597. aut circiter imperāte Mauritio, & apparuit orbi an. 623. ſub Heraclio imperatore, homo obſcurus genere, nullis præditus opib. uiribus aut neruis, ſordido natus loco. Dicūt quidā ei fuiſſe patrem, dæmonum cultorē, matrem Iſmaëlitā, & ob id Hebraicæ legis nō ignarā. Vnde & puer diſtractus ambiguusq; effectus, dum pater ſuā, mater alterā illi legem ingerit ac inculcat, neutrā ſanè amplectatur. Vtroq; itaq; imbutus puer cultu, neutrū adultus, recepit. Quin homo poſtea callidus atq; ingenio uafer, inter Chriſtianæ pietatis uiros diu uerſatus, rē ꝑniciosam humano generi, ex duab. legib. eſt cōmentus. Amiſſis autē parentib. captus eſt à Saracenis, q̄ inſignes habebant inter Arabes latrocinijs, uēditusq; mercatori Iſmaëlitici generis: Factꝰ aūt homo uerſutus, rapax, impurus, omni ſceleri obnoxius, ſimulator & diſſimulator callidus, mercimonijs ac negocijs præficit. Camelos agebat per Aegyptū, Syriā, Paleſtinā, & alia peregrina loca, q̄bus itinerib. ſubinde repetitis, uſus ſæpenumero tum Iudæorum conſuetudine, tum Chriſtianorū, non tam diſcere q̄ deprauare ſtuduit & uetus & nouū inſtrumentū, cū eſſet à parētibus diuerſas edoctus ſectas. Tū adiecit furaci q̄ſtui, ac dn̄m fallere ſtuduit. Vnde cū & dn̄o ſuſpectus & cæteris inuiſus eſſet, ex obſcuro ſeruo ꝓdijt inſignis latro. Cōtinuis eñ furtis ac ſpolijs inſignior factus, indies ſcelerū participes ſocios plures breui tēpore cōparauit. Hæc iuuabāt prẽterea aſpectus trux, uox terribilis, corpusq; gladiatorio robore metuendum. Sic itaq; in admiratione paulatim barbaræ gentis ueniens autoritatē ſibi haud mediocrem cōparauit, adeò ut hero ſuo ſine liberis defuncto, uiduā Iſraëlitici generis quinquagenariā, à qua educatus erat, locupletem admodum uxorē duxerit. Vxoris opibus elatus homo furcifer, ad immaniſſima quæq; flagitia animum adiecit ſuo deprauato ingenio, alioqui ad audaciam omnem prōptus ac paratus. Auxit præterea hominis temeritatē Sergij monachi flagitioſi perfidia, ut breui apud Arabes

Mahumetes inter Chriſtianos uerſatur.

Mahumetes latro & fur.

Arabes in tantã ueniret existimationẽ, ut maximus dei nũcius, maximusq́ propheta passim uocaret & crederet. Is autẽ Sergius Nestorianus hæresiarcha, q Acephalorũ hæresim instaurauit, è Constãtinopoli eiectus in Arabiã profugit, & in Mahometis familiaritatẽ ꝑueniẽs, malus magister & moderator, turpissimo & nefãdissimo discipulo facile cõiungebat. Erat hic dicax, multiloquus, audax, temerarius, insolẽs, uersutus, atq; in omnib. cũ Mahomete cõsentiens, qui iã potens erat, & opẽ ferre poterat, cuiusq; nomen celebre esse cœperat: sicq; tandẽ scelerũ sententiã homo trãsfuga reperit. Quẽ edocuit malus magister Nestorianã insaniã, ꝑsuasitq; Christianos sacerdotes expellere Damasco, Syria, Arabia, Iudaicã corrũpens legẽ, & Christianã inficiens. Dici uix potest, q̃t uafricijs miserã plebẽ perfidissimus hic apostata seduxerit. Itaq; Mahometes à ꝑceptore pessimo flagitia quæq; edoctus, quũ ex uictus intẽperãtia cõtinuaq; ebrietate morbũ comitialẽ incideret frequẽtius, & uxor hãc ægritudinẽ ægerrime ferret, ut homo inueterator se ea infamia liberaret, morbũ esse dissimulat, sed Gabrielis nũcij dei splendorẽ, à quo secretoria in extasi positus perciperet, sese ferre minimè posse mentit. Desine, inq̃t, mirari charissima uxor, hoc mihi ex Dei ipsius spiritu me concipiente, ꝑuenit, q mihi futura suggerit, ac cõmentãdi gratia crebro ad me uentitat. Diuulgatur fama ac ꝓpheta uulgo acclamat, q; noua arte nouoq; dolo, ductu ꝑceptoris sui Sergij auxit. Columbã em̃, q; spiritũ sanctũ callidissimus deceptor uocabat, assuefecit in aure sua pasci. Hãc sibi secretissima dei cõsilia nũciare iactitabat mẽdacissimus nebulo, q̃ties ad aures, ꝓ nutrimẽto auis simplex uolutabat. Defuncta aũt cõiuge & hæres institutus, opib. auctus, autoritate magna q̃tidie crescebat, legẽq; nouã cõdere cũ suo magistro Sergio ac socijs qbusdã Iudæis cœpit, partim ab Hebræis, partim à Christianis quædã mutuãdo. Volumineq; quodã sectæ illius nouæ leges omnes cõscripsit, cui nomẽ est Alcoranus. Is liber in cõcilio Constãtiensi à Segobiensi theologo ex Arabica lingua in latinum est uersus, atq; ante paucos annos typis excusus. Vt autẽ gentẽ suã uentri ac somno deditã homo subdolus magis falleret, taurũ quendã nutriuit, qui cõsueuit è manib. solius Mahometes pabulũ suscipere. Huic intra cornua librũ hunc colligauit, & astante plebe simplici, altiore quadã uoce ex abdito loco euocauit. Et cum multa de legib. homo loquacissimus declamasset, erupit subito taurus, multisq; ab eo in itinere ꝓstratis, uolumen per mediã plebẽ in manus Mahometis deponit, ueluti cœlitus missũ munus. Quod nebulo summo cũ honore accepit, quadãq; ex eo mox populo interꝑtatus est. Hoc cõmẽto se regẽ, Sergiũ ꝓphetã fecit. Colũba em̃ literis aureis schedã sic inscriptã attulit in collo suo: qcunq; tauro iugũ imponet, rex esto. Sergius aũt iugum afferens, Mahometi detulit, q tauro imposuit facile, & mox rex à stulta plebe uocatus diuino munere hæc facta indicãte, ac uolumẽ illud assumente. In hoc præcipit circũcisio ob nullã religionẽ, sed ob merã superstitionẽ, uel ut aliq dicũt cũ se lauãt Turci, neq̃d m aneat sordis sub ꝑputio. Tũ abstinentia carnis & uini q̃ facilius celaret suspicionẽ illius morbi, q uino obrutũ iã pridẽ corripuisset. Vinũ em̃ intẽperantius sumptũ, meatus cerebri ne respiratio fiat, obturãdo gignit fouetq; epilepsiã. Caro em̃ porcina crassos gignit humores, quib. facile cerebrũ oppilat, & plures hinc morbi nascunt. Ieiuniũ etiã ꝑcipit mensis unius cõtinui, q̃ tamen nocte tota uesci licet, ut diurna abstinentia nocturna crapula cõpenset. Statuit insuper q̃ ab Hebreis Christianisq; lex sua dissentiret, Veneris diem sacrũ celebrandũ, q̃d in illo rex esset factus, quodq; cum nulla alia secta sentiret. Eadem ratione sibi Turci cõtra aliarũ gentiũ ritum ad meridiẽ cõuersi, deo supplicãt. Vxores ꝑterea singulis quatuor statuit de cognatione ꝓpria, cõcubinas autẽ tot & seruas empticias, q̃t pro facultatib. habere licet, repudio atq; diuortio semper admisso, q̃ facilius rudem ac imperitũ populũ ad se traheret. Docuit insuꝑ uoluptates corporis futuræ felicitati minimè officere, cum legem suam seruantib. ꝓmitteret delitiarũ hortũ paradisum, quo optatissimis fruituri essent delitijs & omnis generis uoluptatib. puellis uestes ornatas & angelorũ amplexus, cæteris quas quisq; expetere posset carnis uoluptates. Qua uersutia mollẽ suaptè natura populũ, q̃ uoluit traduxit, cũ omẽ genus libidinis ac uoluptatis ꝓmitteret. Iudęos incusauit q; Christũ ex uirgine natũ inficiarẽt, quãdo id ꝓphetę spiritu diuino afflati ꝑcinuissẽt. Christianos uero stultitię coarguebat, q; Iesũ crederẽt ex uirgine natũ, dei amicissimũ oppbria & cruciatũ à Iudęis ꝑpeti spõte uoluisse, cũ corpus id diuino conceptũ flatu ꝓrsus fieret impassibile, quũ potius Christ9 cœlos ascẽderit, Iudas aũt loco eius crucifixus sit. Ridẽdos ergo Christianos Sarac. et Turci cẽsent, q cõditoriũ Christi Ierosolymitanũ religiosi9 obseruãt, ac uenerabũdi adorãt. Tres insuꝑ tãtũ ꝓphetas admittunt, Mahometem

Sergius monachus.

Mahometes epilepticus.

Alcoranus.

Commentum Mahumetis.

Ieiunium Saracenorum.

meten ſuum legiſlatorẽ, Moſen autẽ Hebræorũ & Chriſtum quẽ tamen deum negãt. Et ne aliqs ſanæ mentis his poſſet ire obuiã, Mahometes legẽ tulit impiã, ſi qs de ea diſputaturꝰ cõcertaret, cũ myſteriũ tractare nefas ſit, capitali pœna plecteretur. Qua lege ꝓdidit, nihil eſſe ſyncerũ in toto Alcorano, quẽ ſolo gladio uult defendere. Sic itaq; cũ Sergio librũ impietatib. plenũ cõcinnauit, & ſcripturas ueras adulterina interꝑtatione corrupit. Et ut ꝓpheta cõſeruator utriuſq; teſtamẽti haberet, blãditus eſt Chriſtiãis in hoc ꝙd ſe à Sergio baptiſari curauit, crebraſq; lotiones ſuis indixit ꝓ delictorũ expiatione: Iudæis uero obſequutus eſt, ꝙ circũciſionẽ & abſtinentiã carnis ſuillę inſtituit, cũ tamẽ ab utroq; manifeſte deficeret. Nã circũciſio quæ octaua die fieri præcipit̃, in adultã protendit̃ ætatẽ. Et baptiſmus quũ iterari nõ debeat, ſpiritualeſq; immundicias tollat, quotidie ab eis repetit̃.

Diſputare de Alcorano nefas.

Mahumetes armis ſibi ſubiicit multas orientis regiones.

CVm itaq; ſeductor ille hac ſupſtitione ſuos demẽtaſſet, eoſq; infinita Arabũ multitudine ſibi deuinxiſſet, iã nõ latrocinijs, ſed aperto marte aduerſus Ro. imperiũ arma cepit, & ob id tyrannidẽ qua imꝑatores Arabib. & Saracenis dominabant̃, uectigaliaq; indebita, tributa intolerãda impoſuerãt, populumq; rebellẽ fecerãt, Mahometes nactus eſt occaſionẽ ſeducẽdi plebẽ, & ſecta ſua ſupſtitioſa inficiẽdi. Nã cũ ex eius ſectatoribus non mediocris numerus in Ro. legionib. militaret, quo tẽpore Heraclius imp. ſtipendia partiret̃, Saracenis ſtipendiũ petẽtibus reſpõſum eſt à q̃ſtore, uix eſſe quod Gręco & Ro. militi detur, & hæc canũ turba tã impudẽter efflagitat ſtipẽdiũ. Habebant̃ autem eo tẽpore etiã apud Arabes Saraceni infames, quos Græci Agarenos opprobrij cauſa, tanq; ab Agar Abrahæ ancilla oriundos cognominabãt. Saraceni eo reſpõſo, quo canes uocati ſunt, irritati, illico in Arabiã ad Mahometẽ redeũt, factoq; in Syria impetu, nõ tam ſuis uirib. quã Chriſtianorũ freti negligẽtia, Damaſcũ petũt atq; occupãt, diripiunt ac nefariũ Mahometis cultũ cũ legib. accipiunt. Aucti dehinc exercitu Aegyptũ ingreſſi, facile ea terra potiunt̃, uicinorũ Arabũ cõmeatu & auxilijs adiuti. Exarſit deinceps incendium latius, redditusq; eſt tyrannus uictoria elatior, & ſucceſſib. ferocior, uidens nihil à Ro. imp. in ultionẽ illatæ iniuriæ aduerſus ſe parari. Dormientib. ergo Chriſtianis, bellũ mouet aduerſꝰ finitimos Perſas, à quib. ſibi maxime mouebat, ꝓ̃ſertim cũ Coſroës eorũ princeps ſe magnis copijs cõtra Mahometũ pararet, aggrederet̃q; eũ magno apparatu. Cõcurrit̃ ergo undiq; ingẽti pugna, uulnerant̃ utriuſq; gẽtis multi, capiunt̃ & occidunt̃. Suꝑatus tandẽ ingẽti clade Mahometꝰ in fugã uertit̃ à Turcis illis, à quorũ poſteritate nũc maxime colit̃ & adorat̃. Nã hi paulò poſt diſſolutiore uiuẽdi licẽtia pellecti, ſeſe nefariæ eius ſectę ſocios addiderũt, tanq; exoſos ſemꝑ habuiſsẽt prius Saracenos. Mahometes itaq; iã plurib. bellis geſtis, alijs ſecũdis, aduerſis alijs, poſtq; annos in ſuis errorib. ac ſcelerib. uixiſſet 40. ueneno perijt à domeſticis dato in Arabia per uxoris ſuæ cognatos. Moriẽs autẽ ꝑdixit ſe iturũ in cœlũ, ꝙ diu expectãtes, tandẽ tetro coacti odore, ferrea arca q̃ ſibi uiuus ꝓ monumento extrui iuſſit, ſepelierũt, cũ homines magnete lapide in thoro tẽpli extructo fallere cogitaſſet, ut uidelicet eius ſimulachrum è ferro pendere in aëre uideret̃. Sepulchrũ eius in Mecha Perſidis urbe locatũ ferrea arca, inuiſit̃ à Turcis, ut à noſtris Ieroſolyma ob Chriſti monumentũ. Sic quidẽ antiqui hiſtorici ſcripſerũt. At recentiores, potiſſimũ Vartomãnus ſcribunt in Medina, cuius ſupra meminimus, huius pſeudoprophetæ eſſe ſepulchrũ, ꝙ totus oriens colit ac uenerat̃. Porrò Mahometo Caliphas ſucceſſit, tãdemq; nomen regiũ in Sultani uocabulũ mutatũ eſt. Sic perfidiſſimũ Mahometis ſeminariũ longe lateq; pullulauit, & ad Otthomannum uſq; familiã ſuccedentibus temporibus propagatum eſt, ſubiugatis ſemper finitimis gentibus.

Ro. principum tyrannis.

Aegyptus à Saracenis occupatur.

Mahometes in fugã uertitur.

Assyria.

NOmen Assyriæ ab Assur formatur, etiamsi apud Hebræos inter Assur & Assyriã nomen uiri & regionis nullũ sit discrimen. Chaldæi uero more suo ex Assur faciunt Atur, s mutato in t. Unde & historici uocant regionem illam captum Aturiæ, & sacra scriptura, regionẽ Sinear, in quo loco filij Adam post diluuiũ ædificauerũt ciuitatẽ, & in ea uoluerunt erigere turrim usq; ad cacumẽ cœli. Notabis uero hic, has duas regiones, Assyriam & Babyloniã sæpe confundi, & unam accipi pro altera, propter commune quod habuerunt dominium. Nam aliquando Assyrij & aliquando Babylonij habuerunt rerum administrationẽ. Assyriæ itaq; regio ab Assur filio Sem appellata, habet ab occidente Tigrim fluuiũ, à meridie Susianã, & à Septentrione Caucasum montẽ. Raro pluit in Assyria: unde quicquid in ea frumenti prouenit, fluminis irrigatione paratur, non quidem sua spõte ut in Aegypto, sed accolarũ ingenio & labore: tanta alioquin ubertas, ut ducẽtena uulgo, & ubi eximie ferax est, trecẽtena messe redũdet tellus, quaternũ digitorũ latitudine tritici & hordei folia sint, sesami & milij proceritas instar arborũ attollatur. Palmis uescuntur, ex quibus mel & uinũ cõficiunt. Alunt comas, mitrasq; redimiunt, unguẽtis delibuti in publicũ exeunt. Ex legibus quibus ea gens usa dicitur, ea res memorabilis est, quod uirgines iam maturæ uiro, in publicũ productæ singulis annis ijs uenales proponebãtur, qui uxores ducere uellet, dabanturq; primum uenũ formosissimæ quæq;. Quibus minus spectata erat forma, & quas non modo nõ quisquã sibi mercaturus fuisset, sed ne gratis quidẽ alioqui ducturus, ea pecunia quæ fuerat pulchrioribus uẽditis in publicũ redacta, cõnubio locabãtur. Altera Babyloniorum lex quo utilior eo magis memorabilis, quum nullus ab initio in his esset medicorũ usus, lege ferunt comparatũ, ut qui ægrotare cœpissent, eos de morbo cõsulerẽt, qui idem lãguoris genus passi essent, medicumq; ad id leuandũ opem aliquã experti. Apud alios scriptum reperio, in publicum ægrotos deferri solitos, legeq; cautũ, ut qui aliquãdo ægrotassent, male affectos circuirẽt, docerentq; singulos, qua ipsi ope potissimũ adiuti aliquãdo à morbo liberati essent. Inter tres magistratus fuerũt etiam Magi qui & Chaldæi dicebãtur, tales scilicet quales in Aegypto sacerdotes ad deorũ cultum instituti, per omnẽ uitã philosophari, astrorũ peritiã tenere, nũc augurijs, nũc carminibus sacris mala hominis auertere, bono afficere, auguria, insomnia, prodigiaq; fida interpretatione explanare. Nec foris instituebantur ut Græci, sed à parentibus disciplinã uelut hæreditariã sortiti. Astrorũ cursum uetusta obseruatione perscrutati sunt, multa ex illorũ inspectione mortalibus futura uaticinati. Maximã uim planetis tribuerũt, præsertim Saturno. Pari quoq; cũ Aegyptijs errore duodecim sibi deos finxerũt, quorũ singulis mẽsem & unũ in Zodiaco signũ tribuere. Multa quidẽ regib. uentura uaticinabantur, ut Alexãdro uictoriã cũ Dario dimicaturo et alijs Alexandri successoribus.

Situs Assyriæ. — *Mercatus uirginum.* — *Lex de infirmis.* — *Chaldæi uates*

De regno Assyriorum.

HIstorici & maximè Eusebius signãt 35. aut 36. reges, qui à Nino rege primo successiue per 240. annos regnauerũt in Assyria usq; ad Sardanapalũ ultimum regẽ, quẽ, ut quidã putant, Bibliorum liber Belsazar uocat, Danielis 5, quẽ reges Mediæ & Persiæ priuauerunt regno suo. Fuit iste Sardanapalus omni muliere corruptior. Nã quum Arbactus præfectus eius, Medis præpositus, ægre ad ipsum admissus esset, inuenit eum inter scortorũ greges purpurã colo nentem, & muliebri habitu pensa inter uirgines partientẽ. Quibus uisis indignatus, progressusq; ad socios suos quid uiderit refert, negatq; se ei parere posse, qui se fœminã malit esse quã uirũ. Fit igitur cõiuratio, bellumq; ei infertur. Quod ille audiẽs nõ ut uir regnũ defensurus, sed ut metu mortis mulieres solẽt, primo latebras circumspicit, mox deinde cum paucis & incõpositis in bellum progreditur, uictus in regiã se recepit, & extructa pyra se & diuitias in incendiũ mittit. Cui Arbactus successit, & regnum ad Medos transtulit. Ostendit quartus Regum liber, capite 20. tempore

Sardanapalus effœminatus.

Ezechiæ

Ezechiæ regis Iudæorũ hæc duo regna Babyloniæ & Aſſyriȩ diſcreta fuiſſe. Nam rex Aſſyriæ Sennacherib, obſidione cingens Ieroſolymam, magnaq́; ab angelo domini accepta clade, ciuitatem expugnare nequiuit. Tunc Ezechia rege ad mortem uſq; infirmato & rurſum à morbo liberato, rex Babyloniorum miſit ad eum nuncios & munera, cõgratulatus ei tam mirabiliter à deo curato. Quomodo hæc duo regna deinde coaluerint in unum, ſcriptura non exprimit. Euſebius uero ſcribit, reges Mediæ anno ante Chriſtũ natum 818. expugnaſſe regnum Aſſyriæ, Sardanapalum uiciſſe & regnum ſibi ſubieciſſe, is potiſſimum fuit Cyruſ, qui & Cãbyſen filiũ in uita ſua regno præfecit. Primus Aſſyriorum rex nominatus fuit Arbaces, tertius aut quartus poſt ipſum putatur Sennacherib fuiſſe, qui decem tribus Iſraël ex regno Samariæ captiuos abduxit. Et quum regnum Iudæ quoq; in nihilum redigere uellet, cladem magnam pertulit cuius iam meminimus. Suo tempore cœperunt reges Babyloniæ & Chaldææ creſcere in potentia, & circumiacẽtia regna ſibi ſubijcere, ſicut Daniel propheta capite ſecundo oſtendit, quando dixit ad Nabuchodonoſor: Tu es rex regum, cui deus cœlorum dedit regnum forte, potens & glorioſum, &c. Hoc regnũ fuit poſtea per Cyrum & Darium reges occupatum, ut idem Daniel oſtendit. In regione Aſſyriæ non procul à ciuitate Arbela, fuit rex Darius ſecundo uictus ab Alexandro magno, priuatusq́; omni monarchia ſua. De prima eius infelici pugna diximus ſuprà in deſcriptione Ciliciæ. In hac ſecunda pugna, quæ in Aſſyria facta eſt proſtrati ſunt ex Perſis quadraginta millia uirorũ, ex Macedonibus uero circiter trecenti uiri. Habuit rex Darius in ſuo exercitu infinitam penè equitum & militum multitudinẽ. Sunt qui numerant decies centena millia equitum & peditum. Habebat ſecum equites ex Bactriana, Maſſagena, Sogdiana, Babylonia, Perſia, Media, Parthia, Armenia. Parauerat quoq; ducentos currus falcatos, ſed nihil profuit illi tantus apparatus: deiectus fuit à monarchia, factiq́; ſunt Macedones omnium regnorum eius domini. Hęſerat monarchia apud Medos annis 230. Alij uero, qui iſtud deſcribunt bellum, aiunt, Darium habuiſſe 45. millia equitum & ducenta millia peditum. Et cum Darius ubiq; aduerſam ſentiret fortunam, fugit in Arbelam ciuitatem, in qua theſaurum ſuum habuit, ſed non erat ſibi in ea ſalus: ſuperuenit enim Alexander magnus & cœpit ciuitatem & omnia quæ erant in ea diripuit. Et elapſus rex Darius peruenit in Bactriã, ubi percuſſus interijt, ut infra in deſcriptione Bactrianȩ fuſius ſcribã.

Babyloniorũ & Aſſyriorũ regna fiunt unum.

Darius in Arbela occũbit.

Perſia.

FVit olim Perſidis regio potentiſſima, circundata altis mõtibus. Ora maritima æſtuoſa eſt ac uentoſa & fructuum inops, præterquàm palmarum. Mediterranea regio cãpeſtris eſt & omnium ferax, & optima pecorũ nutrix fluminibus & lacubus plena: maximè autem ſuppeditat Araxes plurimas cõmoditates, ut quidam etiam putent, Perſiam excellere in fertilitate omnes totius Aſiæ priuatas prouincias. Metropolis totius regionis appellatur Perſepolis, ubi olim reges Perſiæ ſuam habuerunt manſionẽ, atq; inde multo tẽpore bellum geſſerunt contra Græciã. Alexander uero magnus ueniẽs in Perſiã & obſidens atq; obtinens metropolim eius, inuenit maximum theſaurum in ea, quem multi reges ſucceſſiuè cõgeſſerant, exuſſit ciuitatẽ, quæ tantã in oriente acquiſierat poteſtatem, & terror fuit multorum populorũ maximè Græciæ. Poſſederant reges Perſici monarchiã poſt Medos, ducentis & quinquaginta annis. ac per Alexandrum Macedonẽ, qui Darium uicit, uicti illi habenas imperij reliquerunt. Mores & ritus Perſarũ fuerũt iſti. In flumine non lauabantur, non micturiebant nec cadauer iniecerunt in fluuiũ, non etiam ſpuerunt aut quid calefecerunt, ſed aquã religioſiſſimè coluerũt. Reges creabãt ex una familia. & qui regi nõ parebat, capite & brachijs amputatis inſepultus abijciebatur. Vxores ducebãt ſinguli multas, alebantq́; ſobolis ꝓpagandæ gratia, pellicesq́; plurimas. Reges premia proponebãt ijs qui uno anno plures procreaſſent filios. Qui creati fuerant, ante quinquenniũ ad patris conſpectũ gentili inſtituto non producebãt̃ ſed apud fœminas degebãt, ea præcipue gratia, ut ſi inter educationẽ q̃s deceſſiſſet, nullã è dãno patri afferret moleſtiã. Nuptiæ uerno æquinoctio celebrabãt̃. A quinto anno uſq; 24. diſcebãt equitare, iaculari, ſagittare, & in primis uera loq. Ad æſtũ & frigus ꝑferendũ, torrentiũ trãſitu exercebãt̃. In armis & in madidis ueſtibus ꝑdurabãt, paſcebãt̃ & ruſticabãt̃. Fructib. terebinthi, glan-

Perſepolis Metropolis.

Mores Perſarum.

Exercitium puerorum.

thi, glandibus, piris agrestibus uescebantur: quotidianus cibus post cursum, cæterasq; corporis agitationes panis durissimus, aqua potus. Venabantur missilibus telis, utebantur & funda. Vulgus duplici muniebatur tunica, ad media usq; crura demissa, circum caput sindonij ueli uolumen ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento. De rebus maximis non nisi medio potu consultabant, eam demũ consultationem firmiorem rati quàm quæ à sobrijs sit inita. Noti inter se & æquales osculo se in occursu excipiebant. Qui humiliori erant fortuna, uenientem adorabãt. Solo sepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram rege aut spuere, nefas ducebant & flagitiosum. De mortuis sepeliendis alij contrarium scribunt, nempe quod Persæ corpora defunctorum extra ciuitates ad certum campestrem locum portabant, ibiq; nuda exposuerint deuoranda à canibus & auibus cœli.

Sepultura Persarum.

Nolebant insuper ut ossa mortuorum sepelirentur aut includerentur. Cumq; corpus aliquod non illico absumeretur ab auibus aut feris, iudicabant malum esse signum, superstitiosè credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno: & proximi eius deplangebant eum ceu hominem qui post hãc uitam nullam haberet spem felicitatis. Sin citius deuorarentur à bestijs, beatum eum iudicabant. Tempore natiuitatis Christi fuit imperium Persicum sub Romanis, sed postea Persæ deficientes ab eis sicut & aliæ multæ Orientis prouinciæ, potiti sunt rerum aliquandiu, donec anno 632. Saraceni ademerunt imperium sedem imperij facientes Vualdacham urbem, quæ successit urbi Babyloniorum. Vocant hodie Imperatorem Sophi, atq; is conatur reparare in Oreinte imperium, egregijsq; factis maiorum suorum reuocare gloriam.

Imperium Persicum.

De Ormo urbe & unionum prope eam collectione.

ORmus ciuitas Orientis inclyta, situ elegans, ac unionum copia nulli urbiũ secunda, sita in insula prope mare Persicum omnibus maritimis urbibus præferenda, abest à cõtinenti spacio trium Germanicorũ milliarium, ubi aquarũ suauium potus annonæq; mira caritas, inuehũtq; ferme omnia, quæ uictũ cultoribus suppeditant. Procul illinc itinere dierum trium leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas uenustiores grandioresq; cæteris baccis, quarum captura fit hoc modo. Sũt ibi qui uecti cymbis, in mare iactum faciunt prægrandis saxi dependẽtis fune, idq; fit ab gemina cymbæ parte, ut utrinq; iactis in profundũ lapidibus, cõstabiliri nauis non aliter quã si in ancoris foret, possit. Firmata suo põdere cymba, alius cui id munus obtigit in æquor iacit funẽ saxo dependẽte. In naui media alius, mãtica in pectus tergumq; dependẽte, alligato pedibus lapide se uibrat in Pelagus, subtusq; aquas urinantiũ more natat, actusq; in profundũ ad passus quindenos, tantisper mouet donec legerit cõchas, in quibus delitescũt uniones ac margaritæ: collectas mãticę indit, lapidemq; protinus quo pedes grauabant abijcit, & funi innixus in superiora euadit. Ibi autẽ quandoq; ad tercentũ fermẽ nauigiorũ genera cõperiuntur, quæ undecunq; cõtendunt. Eius urbis Sultanus Mahumetis est initiatus fide. Inueniunt præterea in hac urbe ad quadringẽtos negotiatores, qui ibi cõmorantur cõmertiorũ causa quę illic plurimũ uigẽt: illo eñ cõportantur sericũ, uniones, margaritę & id genus baccę, aromatumq; affatim. Viuũt plerunq; oriza, quoniã ea regio triticũ non mittit. Hinc duodecim dierũ iter est ad ciuitatẽ Eri, in Perside sitã, quę omniũ fermẽ rerũ est ferax, uisiturq; tãta serici copia, ut una die emere queas tantũ serici, quot ternis camelorũ millibus oneradis sufficiat. Ibi nunquã ingrauescit annona, ob rerum ubertatẽ. Habitatores colũt Mahumetẽ. Est deinde alia ciuitas Schira nomine, quę unicum habet principẽ, eundemq; Persam, alij nemini parentẽ, addictumq; fidei Mahumetanę. Ibi omnifariã preciosi lapilli inueniunt, & cõprimis Eranon lapis, q abigit lymphationes, pellitq; formidines, Turchicã appellãt, abunde eñ aduehunt ex Balaschã urbe, ubi ingẽs est ubertas castorei, ibiq; colorũ cõplura genera. Castoreũ apud nos perraro syncerum inuenitur, sed prius adultera-tu

Conchæ unionum.

Negociatores plurimi.

Serici copia.

tur à Persis. Nam id hominum genus his uaframentis adulterandarum rerum concedit nemini. Siquidem uesica puri castorei tantam habet uim fragrantiæ, ut admota naribus, olfacientibus eliciat sanguinem. Asseruatur autem uis huius odoris in castoreo, ad decem annos, si modo non adulteretur.

De regibus sibi inuicem in Persia succedentibus.

EXortum est regnum & monarchia Persarũ post regna Assyriorum & Medorum, fuitq́ primus rex Cyrus, Astyagis Medorum regis nepos, secundus Cambyses, tertius Darius Histaspis, quartus Xerxes, maximus omnium regum Persarum: qui decies centena hominum millia in Græciam traduxisse fertur, & maiora pontibus iunxisse, Athon montem continenti abscidisse. Demum cum se ocio socordiæq́ relicta militia tradidisset, præmium, genus luxuriæ nouum inuenientibus proposuit, ut scribit Valerius. Quamobrem à suis spretus, paucis pòst annis à præfecto suo in regia interficitur. Successerunt ei secundum Eusebiũ, Artabanus, Artaxerxes, Xerxes, Sogdianus, Darius nothus, Artaxerxes qui & Memnon, Artaxerxes qui et Ochus, Arses, Darus quẽ Alexander magnus exuit regno, postquam illud apud Persas steterat annis 250.

Xerxis luxuria.

Susiana.

SVsiana Persiæ pars est secundum Strabonem, inter Persiam & Babyloniam posita, à Susis clarissima urbe sic denominata. Persæ ac Cyrus superatis Medis, in Susis imperij sedem locauerunt. Cumq́ regias apud Susa maxime exornasset, nihilominus Persepolim & Pasargadiam magnopere coluerunt. Nam & Gaza & thesauri & Persarum monumenta ibi erant, ut in locis progenitorum munitioribus. Docet quoque scriptura sacra in libro Esther, regem Assuerum in Susis imperij sui sedem habuisse. Inter Susa ac Persiam montana quædam aspera & prærupta interiacent, quæ angustias habent difficulter peruias & homines prædatores. Est Susiana opulenta, sed habet torridum & æstuosum aërem, præsertim circa urbem, adeò ut lacertæ & serpentes per æstatẽ, dum sol est in meridie, urbis uias transire non possint. Lauacra quoque frigida soli exposita subito excalefieri, hordeum in sole sparsum ita conteri, ut milium in mortarijs. Quapropter ad duo cubita terram tectis imponunt, & domus ipsæ propter onus ferendum angustæ fiunt & longę. Causam tanti æstus signant montes quosdã altissimos imminentes, qui omnem borealem flatum excipiunt. Elati enim & sublimes à mõtibus spirantes, campos non attingunt, sed in Australiora Susianæ perferuntur. Ea ergo à uentis tranquilla est, tunc præcipue cum reliquam terram æstu exustam Etesiæ refrigerant. Frumento adeò abundat, ut & hordeum & triticum in planicie centuplũ ferat nonnunquam etiam ducentuplum. Cum uites in ea non nascerẽtur, Macedones ibi & in Babylone eas conseuerunt. Sunt qui putant Susa hodie appellari Baldacham, & alij accipiunt Baldacham pro Babylone, habitatq́ in ea Saracenorum princeps, quem illi Caliphum uocant. Parantur ibi ex auro & serico pulcherrimi panni, ijq́ sub uaria habitudine. Anno Christi 1250 Allau magnus Tartarorum rex obsedit hanc ciuitatem & tam acriter oppugnauit, ut tandem eam caperet. Caliphus autem urbis dominus turrim habebat plenã auro, argento & lapidibus preciosis atque reliquis iocalibus, sed auariciæ stimulis sauciatus, noluit collectum thesaurum in milites spargere, illisq́ munera largiri, ideoq́ in hoc periculum uenit. Nam rex Allau obtenta ciuitate cepit Caliphum & in turrim illam coniecit, negatoq́ omni cibo & potu ait illi: Si thesaurum hunc non tam auare seruasses, teipsum & ciuitatem liberasses: nunc igitur fruere thesauro tuo & ex eo comede & bibe, quem tantopere dilexisti. In hunc itaq́ modum miser ille thesauro suo incumbens fame perijt.

Thesaurus Persarum in Susis.

Ingẽtes æstus.

Media.

MEdia multum extenditur ob occaſu in orientem, at in latitudine longe contractior eſt longitudine. Strabo tamen aſſerit, latitudinem eius penè parem eſſe longitudini. Eſt magna ex parte alta & frigida, cuiuſmodi ſunt montes Ecbatanis imminentes, & qui apud Rhagas & Caſpias portas conſurgunt, huiuſmodi etiam ſunt Caucaſi montes à Tauro emiſſi, plurimas faciunt ualles, inter quas & multæ planicies inueniuntur. In Ecbatanis reges Medorũ tempore æſtiuo habitare conſueuerunt, tempore uero hyemali curiam ſuam tenuerunt in Seleucia iuxta Tigrim fluuium. Et cum Mediæ regio ſumme opulenta ſit, ſeptentrionalis montana tenuis eſt, quare arborum fructibus nutriuntur. Ex malis ſiccis ac tritis maſſas conficiunt, ex amygdalis toſtis panes, è radicibus quibuſdam uinum exprimunt: ferinis carnibus utuntur, mitia pecora non alunt. Ab initio ciuitates ſingulæ in Media uſæ fuerunt populari imperio, abſque regibus uiuentes. Tandem poſt multos annos crearunt ducem Ciaxarem nomine, cuius poſteri ſuſceptum imperium propagarunt, ita ut deleto Aſſyriorum regno, Medi Aſiæ imperio potiti fuerint, Arbace regnante, qui cum Sardanapalum bello ſuperaſſet, regnaſſetq́ duo de triginta annis imperium ſucceſſiuè ſuſceperunt Mundanes, Soſarmon, Carmis, Arbianes, Arſteus, Arceus, Artines, Artibanus. Sub hoc Parthi defecerunt à Medis. Item regibus Aſtibara, Apanda, qui à Græcis Aſtyages nominatꝰ: & hic à Cyro rege Perſarum deuictus, Medorum regnum Perſis reliquit. Sunt qui de Medorum regibus in hunc modum ſcribũt. Paruere Medi Aſſyriorum regibus uſque ad Sardanapalum: ſed Arbaces Medis præpoſitus, ignauum regem aſpernatus, Medis ad defectionem perſuaſis, uicto Sardanapalo, imperium ad Medos tranſtulit, quod ſub Aſtyage in magno culmine fuit cum iam per 350. annos duraſſet. Cyrus ex filia nepos Aſtyagis Medorum extinxit imperium, & ad Perſas detulit uicto Aſtyage, quem regno Medię priuatum, maximè genti Hyrcanorum prępoſuit, non tam uictorem quàm nepotem agens. Poſt Perſas Medi Macedonibus paruere, deinde Parthis, quamuis eorum Romana amicitiam ſecuta ſit, & aliquando uictricia Romanorum ſigna Mediam pertrãſiuerint. Tamerlanes his imperaſſe dicitur, & hodie ſub magno Cam degere creduntur. Quantum ad mores attinet, ſunt Medi magna ex parte Armenis ſimiles, omnes in uenerem profuſi, regibus multas habere uxores mos fuit, nec pauciores quàm ſeptem, Mulieres quoque pulchrum ſibi exiſtimarunt, ut uiris nuberent compluribus, paucioribus quàm quinque calamitoſum putauere. Equitandi & ſagittandi magnum his ſtudium, à quibus & ſtola reperta eſt, & cultus & ornatus & religioſa à ſubditis in reges ſalutatio, & tiara & citharis, pileus & manicatæ tunicæ quibus poſtea Perſæ uſi ſunt, qui ſubactis Medis in eorum mores tranſiuere. Noſtro tempore Media eſt inacceſſa, ideo penè incognita.

Ecbatana.

Medi obtinent imperiũ Aſiæ.

Imperiũ transfertur ad Perſas.

Mores Medorum.

Hyrcania.

HYrcaniæ regio ſecundum Strabonem eſt ualde opulenta, magna ex parte planicies præclaris urbibus adornata, è quibus eſt Talabroca, Samariana, Carta & regia Tape. Opulentiæ ſignum ducunt, quod uitis uini metretam affert, ficus modios ſexaginta. Frumentum ex ſemine culmis decidente ſine cultu naſcitur & adoleſcit. Maxima mellis copia ex arborum folijs defluit, in arboribus mellificatur. Aiunt etiam Hyrcaniam ſyluoſam eſſe, quercum, pinum atq́ abietem gignere, piceam uerò minimè. Quercus folia ante ortum ſolis multo melle tinguntur, ſed orto ſole, modico tempore ſuccus extinguitur. Irrigatur Ocho & Oxo fluminibus, multæq́ merces Indiæ per Ochum in Hyrcanũ mare deuehuntur, atq́ hinc in Albaniam traijciuntur ac per Cyrũ ad ſequentia loca deferũtur. Mare Caſpiũ uerius lacum quã mare eſſe aiunt, eò quod ſerpentes nutrit & dulce eſt. Adiacẽt ei maximæ rupes unde flumina decurrũt & tanta ui deſcendunt præcipitanturq́, ut aquã in mare iaculentur & ſubiectum littus aſpergine intactum relin-

Hyrcaniæ fertilitas.

Mare Caſpiũ.

adulterium uindicant. Ob id mulieribus non conuiuia solum uirorum, uerum etiam conspectum interdicunt. Carne non alia uescuntur quàm uenatu quæsita. Equis omni tempore uehuntur: his petunt bella, his conuiuia adeunt, mercantur, colloquũtur, omniaq; publica & priuata obeunt munia, equo sedentes. Sepultura uulgo aut auium aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt. Deorum cura ueneratioq; præcipua. Ingenia genti timida, seditiosa, fraudulenta, & procacia. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti. Natura taciti, ad faciendum quàm ad docendum promptiores. In libidinem proiecti, in cibum parci, fides dictis promissisq; nulla, nisi quatenus expedit. Cingitur regio ipsa altissimis montibus, niue fere semper candentibus, in planicie uero terræ magni sunt calores. Habitatores non colunt terram, nec agunt mercimonia in externis regionibus, neque curant rem pecuariam, sed student cursui, equitatui, bellis, iaculationibus, potissimum autẽ dant operam sagittandis uenationibus, unde uiuunt. Regni ipsorum caput, Hecatompylos Plinio. Scribit Lucius Florus in tertio libro de Parthico bello, quod Romani eo tempore quo Iulius Cæsar oppugnauit Gallos, miserunt ualidum exercitum in Orientem contra Parthos, quibus præerat Marcus Crassus consul, uir insolitæ auariciæ & inexplebilis auri cupiditatis. Infeliciter autem contra Parthos pugnans, amissis undecim legionibus, dum ipse fugam peteret occisus est. Caput autem eius cum dextera manu resectum, ad regem Parthorum perlatum est, atq; ita ludibrio habitum, ut faucibus eius aurum liquefactum infunderetur, scilicet ut qui ardens cupiditate prædandi pacem regis rogatus abnuerat, etiam mortuo eius reliquias auri flamma combureret: uel ut Florus habet, cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur. Alij addunt, Parthos cum aurum infunderent dixisse: bibe nunc aurum, qui semper aurum sitisti, nec unquam auro exaturari potuisti. Id quod didicisse uidentur à Tomyride Massagetarum in Scythia regina, quæ potentissimo Persarum regi Cyro bello congressa, ipsum & uita & castris spoliauit ad ulciscendam filij mortem, quem ille prius à matre obuiam missum cum suis per insidias interfecerat. Nec tamen hoc euentu uictoriæ contenta, aut emollita animi rabies, quin & mortui caput in utrem humano cruore plenum demisit, his uerbis insultans: Filij mei sanguinem hausisti & meum sitisti Cyre, at ego cruore te saturabo. Bibe nunc & exatia te.

Parthia montosa.

Marcus Crassus auro impletur.

Caput Cyri sanguini immersum.

Carmania & Ichthyophagorum regio.

DVplex est Carmania: una quæ simpliciter Carmania uocatur, altera autem Carmania deserta. Incolæ earum utuntur lingua & moribus Persarum atq; Medorum. Onesicritus tradit Hytanin fluuium esse in Carmania, qui auri strigilem ferat. Item argenti fossilis & æris & rubricæ minij uenam, & montes duos, alterum arsenici, alterum salis. Habet Carmania uitem, quæ sæpe bicubitalem racemum facit, magnis acinis ac densis. Habitatores propter equorum inopiam, asinis in bello plurimum utuntur, & asinum Marti sacrificant, quem solum Persæ ex omnibus dijs colunt & bellicosi sunt. Nemo uxorem ducit, nisi prius hostis caput amputatum ad regem pertulerit. Rex caluaria in regia collocata, linguam minutatim secans, pane permiscet, postea degustatam ei qui attulit & familiarib. edendã præbet, atq; ille p̃clarus est, cui multa capita sunt allata. Pertingit ad hanc terrã Ichthyophagorum regio, quæ scilicet ad mare extensa sita est inter Carmaniam & Gedrosiã. Vocantur aũt Græco uocabulo Ichthyophagi, quod solis piscibus uictitẽt. Vnde Strabo: Ichthyophagorum regio secus mare est, & magna ex parte arboribus caret. Vescũtur piscibus tam ipsi quã pecora eorum, et aquas pluuiatiles ac fossiles potãt. Pecorum carnes piscibus præbent, domicilia ex ossibus cetorum & ostreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium & fulcrorum usum costæ præbent, portas maxillæ, è uertebris fiunt mortaria in quibus pisces subigunt, ad solem assantur, postea ex his panem conficiunt, frumenti pabulum admiscentes. Rarũ est frumentum in terra eorum. Nostris temporibus regio ista, ut putant, appellatur, Turquestan, estq; sub fide aut potius perfidia Mahumetica. Legitur de hac gente, quod quidam eorum olim nudi per omnem uitam degentes, uxores filiosq; communes habebant, bestijs similes, quippe qui neq; turpis neq; honesti discrimen habebant. Captos uarij generis pisces, supra petras ad

Carmanorum mores.

Ichthyophagi

Turquestan.

meridiem sitas nimioq; solis æstu incensas ponunt, pauloq; post reuoluunt, tum ad solem decoctos quatiunt, omniq; excussa carne spinas ad certum proijciunt locum, seruantq; ad certum usum. Carnes autem piscium in concauo saxo pinsunt, admixtoq; modico frumento aut paliuri semine cibum conficiunt, sibi suauissimum. Capturæ piscium quatuor diebus continuis intenti, epulant palam cum lætícia, & quinto die ad fontes pergunt potus gratia, ubi uentre aqua repleto, potuq; graues uix regredi queunt. Ea die nihil edunt, iacet quisq; aqua plenus, distentusq; similis ebrio. Postera autem die denuo ad capiendos pisces redeunt. Ita eorum uita per omne tempus transacta, ob simplicem uictum raro in morbos incidunt. Breuiores tamen quàm nos sunt uitæ.

Margiana.

Cingitur Margianorum regio undiq; montibus, excellitq; circumiacentes terras uino quod producit. Difficilis est ad eam aditus, eo quod campis desertis & arenosis ambiatur. Construxit in ea olim Alexander magnus ciuitatem & à se Alexandriam denominauit. Et quum incolæ paulo pòst eam subuerterent, Antiochus filius Seleuci rursus eam instaurauit & appellauit Seleuciam. Postea tamen dicta fuit Antiochia.

Margianorum mores.

Tradit Strabo, quod suo æuo senes in Margiana duram habuerunt conditionem. Nam si quis peruenisset ad septuagesimum annum, propter leuem culpam occidebatur, uenientesq; propinquiores eius comedebant corpus eius. Vetulas uero mulieres suffocabant atq; sepeliebant. Qui uero citra septuagesimum annum moriebatur aut occidebatur, eum non comedebāt, sed sepeliebant.

Iacet in Margiana mons quidam præruptus undiq; & excisus, triginta stadiorum altitudinis, instar arcis munitissimæ, qui una tantum semita eademq; angustissima poterat adiri: amplectebatur circuitum cētum & quinquaginta stadiorum. Erat etiam in eo fons perhennium aquarum, quæ magno cum impetu per saxa è supernis deuoluebātur.

Montis ardui confugium.

Veniente autē Alexandro magno cum exercitu suo in has regiones, Arimazæus Sogdianus cum triginta millibus armatorum confugit ad hoc insuperabile saxum, ad biēnium secum habens commeatum, ut hoc modo se à Macedonum seruitute uindicaret. Aduenien sq; Alexander & uidens inexpugnabilem locū, missa legione, monuit inclusos ut sponte sese dederent, priusquàm admoueret manus. At Sogdiani & Margiani in petra inclusi, responderunt. Num Alexander habet alatos milites, qui ad nos uolare queant? Audiens uero Alexander contemptim sibi responderi indignatus, delegit ex suo exercitu trecentos robustos & animosos milites, quos & submisit ut clam per asperam & præcipitem rupem quomodo possent ascenderet, & ubi inaccessibile iugum apprehenderent signum obtentæ rupis per uexillum lanceæ appensum erigerent. Delecti iuuenes intrepido animo sese mortis periculo exponentes, tentauerunt tota nocte mōtis præcipitium superare, applicatisq; funibus & infixis ferreis uncinis & alijs instrumentis ad ascendendum necessarijs, non sine ingenti labore mane ad fastigium mōtis peruenerunt, amissis tamen triginta uiris, qui per præcipitiū deuoluti rupis asperitate contriti sunt. Alexander uiso in supercilio montis uexillo, mouit denuo inclusos ut sese dederent. Sogdiani itaq; uidentes asylum suum ab hoste armata manu occupatum, putabant Macedones sumptis alis ad tantam sublimitatem uolasse, atq; ideo tradiderunt se & sua Alexandro.

De Orientis apud Parthos & Persas imperio.

Tradit Plinius quod Parthi olim quum post Macedones monarchiam Orientis obtinuissent, omnes regiones sibi subdiderint, quæ inter mare rubrum & mare Hyrcanum comprehen-

prehenduntur, decem & octo scilicet regna, ex quibus undecim dicta fuerunt superiora, ab Armenia uersus mare Caspium septentrionem uersus sibi succedentia, usq; ad Iaxartum fluuium & ad Scythas usq; protēsa, & alia septem quæ inferiora regna appellabantur, ad austrum sita. Margiana, Bactriana & Sogdiana, annumeratæ fuerunt regnis superioribus. Vnde facile deprehendi potest, quam latum & amplum tunc Persicum & Parthicum fuerit imperium. Tantis ergo freti uiribus, non sine ratione potentissimo Romano imperio sese exemerunt. Nec contenti tot prouincijs, studuerunt & Scytharū atque Sarmatum robur sibi adiungere. Quin & Albani in necessitate uocati à Persis, non deseruerunt eos. Erant tunc Scythæ populus liber & nemini subiectus, habebant agrū fœcundum, erant robusti & bellicosi, omnibusq; pecuniam offerentibus auxilium ferebant. Sed quia non multum à Parthorum imperio aberant, exercitatiq; essent in rebus bellicis, Parthi uerentes ne hostibus suis aliquando suppetias ferrent, conciliabant eos sibi amicos, continuoq; suppeditabant pecuniam, ut hoc pacto eos in officio & amicitia continerent, ne unquam eos desererent. Sicq; factum est, ut Scythæ essent ceu murus quidam Parthorum ab aquilone: & quū illis bellum immineret, collocabant Scythas in acie & ubi maius periculū erat, atq; in hunc modum Scytharum robur in dies deficiebat, & contra Parthi leuabantur hoc metu, quo timebant aliquando obrui à Scythis & priuari suo imperio.

Parthi rebelles Romanis.

Bactriana.

EST Bactriana regio montuosa accessuq; difficilis, hominum numero ac uiribus ualida, rerum omnium, oleo excepto, fertilis. Crescit etiam in ea Bdellium nominatissimum. Est autem arbor nigra, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici, natura gummi. Siquidem emittit lachrymam. Sunt in Bactriana plures urbes insignes, quarum una Bactra nomine, quæ etiā Zariaspa appellata est, regia est & cæteris præstantior, per quam flumen eiusdem nominis defluēs emittitur in Oxum. Est autem hæc urbs tum magnitudine tum arce admodum munita. Bactrianorum rex erat quondam Zoroastes philosophus, qui cōparato ualido exercitu, Nino regi Assyriorū occurrit. Permissaq; ex industria parte hostium prouinciam ingredi, inita pugna hostes in fugam uersos superat, perquiritur, cædendo usq; ad montes proximos. Deinde ferēte Nino auxilium suis, superati sunt Bactriani. Hic Zoroastes primus, authore Plinio, artes magicas in Perside inuenit. Absumptus autem est igne cœlesti. Alij aiunt eum à Nino rege interfectum & libros eius exustos, etiamsi authore Suida ferantur eius de natura libri quatuor, de lapidibus preciosis unus, præterea astronomica & alia quædam. Scribitur de eo, quod eodem die riserit quo erat natus, quum prima uox nascentium sit uagitus. Victus Darius secundo ab Alexandro magno in Assyria, fugit in Bactriam. Habuit autem idem Darius duos satrapas Bessum & Nabarzanem: qui in gratiam Alexandri uenire cupientes, pessimum facinus perpetrātes Darium solitarium inuenientes opprimunt & letaliter uulnerant. Post hæc idem Darius in gratiam uictoris Alexādri à cognatis

Bdellium.

Zoroastes.

Darij interitus.

suis aureis compedibus cathenisq; apud Parthos uincitur. Alexander quoque citato cursu postera die superuenit, & cognouit Dariū clauso uehiculo per noctem exportatum. Iubens ergo subsequi exercitum, insequitur fugientem eum septem millibus equitum. Et cum nullum Darij indicium reperisset, respirādi equis data facultate, unus ex militibus dum ad fontem proximum pergit, in uehiculo Darium multis uulneribus confossum, sed spirantem adhuc inuenit. Sunt qui scribunt Alexandrum inuenisse Darium adhuc spirantem, dixisseq; morientem: En mihi in tali fortuna constituto o Alexander non inuideas sepulturam. Rogo etiam ut matrem meam & uxorem commendatas habeas, filiam uero Roxanem ut tuo coniugio dignam accipere non dedigneris: quibus dictis exhalauit spiritum. Alexander autem cupiens scire qui Darium regem interfecissent, in publico ita ait: Gaudeo nunc me hostem maximum superasse Darium, & licet ipse executus non sim, habeo gratiam condignam his qui eum mei nominis gratia interfecerunt. Quo audito, Bessus & Nabarzanes se produnt: quos Alexander aspiciens interrogauit, cur regem suum simul & propinquum & benefactorem interfecissent: indignatusq; iussit Bessum inaudito interfici supplicio. Nam arboribus inflexis fecit parricidam pedibus alligari, & arbores rursum in aërem dimissæ & locum suum repetentes, subito hominem diuiserunt per medium. Alij scribunt, Bessum sibi post Darij interitum usurpasse regni titulum, atque comprehensum ab Alexandro, quadrifariam per arbores dissectum. Scribunt quidam de hac regione, eum plerunque carere lignis & arboribus, quare & milites Alexandri quum in ea uersarentur cogebantur aliquando ob lignorū penuriam uesci crudis carnibus. Alibi tamen multa arbor, & uitis largos mitesq; alit fructus. Solum pingue crebri rigant fontes. Loca mitiora frumento conseruntur. Cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiusdem terræ steriles tenent arenæ. Cum uero uenti à Pontico mare spirant, quicquid sabuli in campis iacet conuertunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaq; pristini itineris uestigia intereūt. Itaq; qui transeunt campos, nauigantium modo noctu sydera obseruant, ad quorum cursum iter dirigunt: & propemodū clarior est noctis umbra quàm lux. Ergo interdiu inuia est regio, quia nec uestigium quod sequantur inueniunt, & nitor syderum caligine absconditur. Cæterum si quos ille uentus qui à mari exoritur deprehendit, arena obruit. Sed qua mitior terra est, ingens hominum equorumq; multitudo gignitur. Scribit Plinius granum frumenti apud eos ferè assequi eam magnitudinem quam apud nos habet spica. Et Quintus Curtius scribit, ex Bactriano regi Dario missa contra Alexādrum triginta millia equitum. Et quanquam abundet equis, habet tamen interim optimos camelos, qui præstantiores sunt his quos gignit uel Syria uel Arabia. Vtuntur uero camelis, ad ferendum grauia onera. Siquidē hoc animal magna cura sollicitoq; gressu incedit, natū ad magnos labores

Darij ultima uerba.

Proditoris supplicium.

Mare sabulosum.

Cameli natura & forma.

labores perferendos, etiamsi plus instituto onere non recipiat, nec ultra consuetum procedat spatium, differunt Bactriani & Arabici cameli, nam illi bina habent tubera in dorso, hi uero singula & in pectore alterum cui incumbant. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim quatriduo tolerant. Implentur cum bibendi occasio est & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua, aliter potu non gaudent, id quod & quibusdam alijs animalibus familiare est. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis.

Sogdiana.

De hac regione & cultoribus eius ueteres scriptores pauca tradiderũt. Est in multis locis propter sabulosos campos & ob aquarum penuriam sterilis, maxime uersus ortum solis & meridiem. Ab aquilone diuiditur per Iaxartum fluuium à Scythiæ regione. Oritur in ea ex Caucaso monte Oxus insignis fluuius, qui lauens per Bactrianam, receptis multis alijs amnibus, fit tam magnus ut in multis locis sex septẽue stadijs latitudinem pateat, tandem'q; magno impetu exoneretur in Caspium mare. Sunt aquæ eius impuræ & ad potandum insalubres. Hoc fluuio adhuc maior est Iaxartus, qui in magnitudine excellit omnes amnes qui in Caspiũ mare labuntur. Oritur autem apud Sacas, & sensim crescit ob ingredientes alios fluuios, donec tandẽ mergitur in Hyrcanum seu Caspium mare. Tradit Strabo, suo æuo merces ex India allatas ad Oxũ fluuium septem dierum spatio, ultra uero per Oxum portatas ad mare Caspium, atque inde per amnem Cyrum aduerso flumine in Armeniam et inde in Põticum mare transuectas. Vtuntur Sogdiani lingua Persica, sicut & aliæ circumiacentes regiones, nempe habitatores Ariæ, Margianæ & Bactrianæ. Habet autem & Sogdianorum regio monumenta quædam, puta, aras, columnas & ciuitates, quæ post se reliquerunt Bachus, Hercules, Cyrus, Semiramis & Alexander magnus in memoriam assecutæ in ea uictoriæ. Sic ueteres scribunt. Hodie uero puto hæc omnia interijsse, quum nihil firmum & perpetuum sit in terris.

Oxus fluuius insignis.

Saca.

Imperauerũt olim Sacæ multis nationibus habuerunt'q; reginam Tarinam nomine, bellorum appetentem, audacia quoq; & rebus gestis cæteris fœminis inter Sacas nobiliorem. Habet autem ea regio mulieres robustas & belli gloria illustres. Fertur Tarina tum pulchritudine tum consilio prudentia'q; mirabilis extitisse, propinquas'q; gentes barbaras, superbia elatas ac Sacis imperantes, expugnasse, maiorem'q; eius regionis partẽ ad mitiorẽ traduxisse uitam. Multas insuper condidisse ciuitates, quas reddidit præ cæteris uicinis gentibus feliciores. Post eius obitũ memores beneficiorum eius uirtutis'q; subditi sepulchrũ ei cõstruxere magnificentissimum. Pyramis ea fuit triangularis, cuius latus quodlibet tribus stadijs protendebatur. Altitudo stadij erat unius, uertice in arctum constructio. Addiderunt sepulchro auream statuam instar colossi. Cœperunt tunc Sacæ inuasiones facere quales olim Cimmerij ac Trieres fecerant. Nam & Bactrianã occupauerunt, & optimam

Tarina regina.

Armeniæ

Armenia Sacasena. Armeniæ regionem adepti sunt, quæ ab ipsis postea Sacasena fuit appellata, atque usq; ad Cappadocas processerunt, eos præsertim, qui ad Euxinum uergunt. Sed cum ex spolijs festa celebrarent, Persarum Imperatores eos noctu adorti, funditus deleuere, id quod potissimum à Cyro factum Strabo commemorat. Est autem Sacarum regio tota nemorosa & fertilis in pascuis atque frumento, inhabiturq; à Massagetis, Comaris & Essedonibus, de quibus infrà. Scribit Eusebius, diuum Apostolum Thomam his gentibus annunciasse Christum.

Aria.

ARiam regionem parem esse dicunt in fertilitate Margianæ & Bactrianæ cui conterminata est, uini autem ubertate superare. In ea & uinum ad tres hominis ætates, id est, nonagesimum annum perdurare, idq; in uasis minimè picatis. Vrbes huius regionis sunt Artacana, Alexandria, Achaia, à conditoribus appellatæ.

Paropanisadæ.

STrabo hanc gentem uocat Paropamissades, Ptolemæus autem Paropanisades à Paropaniso monte: cuius terra maior pars plana, habitaturq; multis pagis. Dicuntur habere multas niues & ingentia frigora, ideo uites & fructiferas arbores obtegunt terra, ut frigoris hyemalis uim sustineant. *Vites & arbores teguntur terra.* Quum demum germinandi tempus appetit, amota terra in apertum eas educunt. Facies uero eorum locorum non uiridis nec amœna, ut alibi fert natura, sed cana & micans est ex niue & super eam congelata glacie. Idcirco neque aues suo cantu homines permulcent, neque feræ ibi è latibulis excitantur, sed inhospita & prorsus inaccessa regio ea uidetur. Neque tamen his tantis difficultatibus impediri potuit Alexander Macedo, quin asperitatem loci omnem superaret, etiam si multos amiserit ex his.

Drangiana, Arachosia, Gedrosia.

OMnes has terras pertransit Alexander magnus, qui in Orientem contenderet, ideo de singulis nonnihil ab autoribus notatum est. Drangæ dicuntur Persicè uiuere, uini copiam non habere. Nascitur apud eos cassiteros, hoc est, plumbum album, quod stannum uocant. *Caßiteros.* Est regio montana & niuosa, sed habet frequentes uicos & rerum omnium copiam præter oleum. De Arachosia autores ferè nihil scribunt, nisi quod est conformis Drangianæ. Gedrosia autem Indiæ contermina, minus est exusta quam India: laborat fructuum & aquarum penuria, fert tamen aromata, præcipue nardum & myrrham, ut Alexandri exercitus his pro tecto & stratis uteretur, odoratiorem simul ac salubriorem aërem habens. Aestate Gedrosia imbribus abundat, flumina & aquæ augentur, hyeme deficiunt.

Scythia Asiatica extra Imaum montem.

REgio Scythia septētrionalis, à primordio parua patria, postmodū uero habitatores paulatim per uirtutē & uires aucti, quum regiones multas sibi subdidissent, in magnum imperium gloriamq; peruenere. Ea primum natio iuxta Araxim flumen parua numero, propter ignobilitatem contēpta consedit: nacti regem quendam bellicosum & militari uirtute præcipuum, agros ampliarunt, montanos quidem usq; ad Caucasum, campestres uero usq; ad Oceanum & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanaim usq; flumen, à quo Scythia ipsa longo tractu uersus ortum protēsa Imao monte per medium, uelut in duas diuiditur Scythias, quarum una Scythia intra Imaum montē dicitur, altera extra. Ab alieno imperio aut intacti aut inuicti Scythæ semper manserunt. Darium Persarum regem turpi à Scythia submouerunt fuga: *Scythia libera ab alieno imperia* Cyrum cum omni exercitu trucidarunt, Alexandri magni ducē cū copijs uniuersis deleuerunt, Romanorū audiuere non sensere arma. Romani Imperatores si quas gesserunt in Dacos & Bosphoranos expeditiones, & eas quidē sępissimè calamitosas, interiorem tamen Scythiam non attigerūt, quætam

tam in Asia quàm in Europa ita ample lateq; diffunduntur, ut alterum terrarum orbem dixeris, neque soli ubertate, neq; fœcunditate pecorum, neq; auri, argenti & lapillorum copia contemnendum. Est autem hæc gens & laboribus & bellis aspera, habetq; uires corporũ immensas. Ipsa inter se olim discreta non erat, utpote quæ neq; agrum coleret, neq; sedes haberet ullas, per solitudines & inculta uagabat̃ loca, armẽta pecoraq; præ se agẽs. Coniuges & liberi plaustris uehebantur. Legibus nullis obnoxia, iustitiã spontè colebat. Nullum furto grauius in tota gente flagitiũ fuit, ut quæ non parietibus aut septis armentũ circundat, sed in propatulo habeat. Lac & mel in cibatu frequens, contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq; corpora cõmuniebat. Laneus usus ac uestigiũ ignotus gen-

i. Gaudent Scytharum plures humana cæde. Quem primum uirum in bello uir Scytha ceperit, eius sanguinem potat: quoscunq; in prælio interemit, eorum capita regi offert. Nam capite ablato fit prædæ particeps, alioquin expers. Multi sunt qui coria humana tanquam brutorum cõsuunt, quibus pro amiculis induuntur. Cæsorũ hostium manus dextras cum unguibus excoriant quidam, atq; cum his pharetrarum opercula obducunt. Capita excisa exterius crudo bouis corio superducunt, interius inaurãt, etiam qui ditiores sunt pro poculis utunt̃, hospitibus qui ad eos ueniũt uiri alicuius existimationis exhibẽt, referuntq; illos à se esse superatos, id strennuitatis loco ponẽtes. Semel quotannis singuli regionũ principes uinum crateri miscent, de quo Scythæ omnes hostium homicidæ bibunt, nemo gustat qui nihil præclari operis ediderit, sed sine honore seorsum sedet, quæ res apud eos maximæ est ignominiæ. Qui uero complures cædes fecerunt, hi duobus pariter quos habent calicibus potant.

Crudelitas Scytharum.

Deos hos solum colunt, Vestam, Iouem, Apollinem, Venerem, Martem & Herculem. Soli autem Marti ex captiuis centesimum quenq; immolant, cæteris tum alia pecorũ, tum præcipuè equos. Sues pro nihilo putãt, quos nec alere omnino in sua regione uolũt. Rex in quos morte animaduertit, eorũ ne liberos quidẽ relinquit, sed uniuersos mares interficit, fœminis nihil læsis. Fœdera cum quibuscunq; ineunt Scythæ hoc modo: Infuso in grandem calicẽ fictilem uino, commiscent eorũ sanguinẽ qui fœdus feriunt, percutientes cultello aut incidẽtes gladio aliquã tulũ corporis, deinde in calice tingunt gladium, acinacem, sagittas, securim, iaculũ: hec ubi fecerunt, sese multis uerbis deuouẽt, postea uinũ epotant. Regum sepulchra apud Gerros sunt, ubi Borysthenes iam nauigabilis est. Ibi cũ rex eorũ decessit, ingentem scrobem effodiunt forma quadrata, dehinc mortuũ accipiunt corpore incerato, aluo euulsa atq; expurgata, quam quum expleuerint speciebus quibusdam, resuunt rursus, impositumq; plaustro

Scytharũ dij.

Forma percu tiẽdi fœderis

cadauer

Quomodo Scythæ reges sepeliũt.

cadauer ad aliam gentem ferunt, tandemq́ꝫ cum singulas lustrauerint gentes, quibus imperitauit, deponunt cadauer super thorum, hastisq́ꝫ hinc & illinc defixis, desuper ligna disponunt atque pallio contegunt. Deinde, ubi pellicum una omnium charissima, minister unus, coquus, agaso, pincerna & equus strãgulati sunt, cum aureis phialis aliarumq́ꝫ rerum primitijs consepeliunt. Circumacto anno hoc iterum agunt, atque è famulis regis intimos sumunt. Horum ministrorum ubi quinquaginta strangulauerunt ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis, pallijsq́ꝫ rursus distentis atque consutis, per ambitũ regij sepulchri fornicato opere equos & super eos famulos insidentes erigunt ac ita statuunt, ut procul aspicienti, equitatus speciem, defunctum regem custodientis præbeant. Habent & priuati morem quendam in sepeliendo. Nam ubi quis decesserit, proximi quique in plaustrum collocatum ad amicos circumferunt, eos singuli amicorum excipientes epulum præbent, tam propinquis quàm cæteris cadauer comitantibus. Ad hunc modum 40. diebus circumactum de hinc humatur, capite prius exinanito atque abluto. Iurandi iusiurandumq́ꝫ interponendi ipsis per regium solium mos est, quo si quis periurasse à diuinatoribus, qui hoc salignis uirgis experiuntur, cõuincitur, sine mora capitis pœnam subit atque facultates omnes amittit.

Massagetæ:

Senes mactantur.

Massagetæ sunt populi Scythię ultra mare Caspium, uestitu & uictu Scythis per quam similes. Pugnant ex equis & pedibus, utroque pugnæ genere penè inuicti. Sagittis, hasta, auro in baltheis & capitis ornatu utuntur. Ex auro frena & phaleras conficiunt: ferri & argenti nullus apud eos usus. Singuli uxorem ducunt, eaq́ꝫ communiter utuntur. Terminus uitæ nullus genti præfinitus. Vbi quis admodum consenuit eum propinqui & necessarij in unum coëuntes cum ouibus aliquot immolant, & carnibus pro epulo ubi decoxerunt indifferenter uescuntur. Quod genus obitus apud eos beatissimum habetur. Languore extinctos non edunt sed terra operiunt, loco damni putantes, quod ad immolationem non uenerunt. Nihil omnino serunt, pecoribus uictitant & piscibus, quos Araxes abunde suppeditat. Lac plurimum potant. Ex dijs unum solem uenerantur cui equos immolant, ut pernicissimo syderi è pecoribus omnibus pernicissimum mactent.

Cyri cum Scythis conflictus & interitus.

Tomiris regina.

Potentissimus Persarum rex Cyrus, Imperator plurimum regionum orientalium, magnam expeditionem mouens in Scythas, regem & exercitum Scythicum sternens, reliquiasq́ꝫ ad reginam confugientes persequens, sed non apprehendens, simulata fuga impedimentisq́ꝫ in castrorũ septis relictis, extraxit unà cum regis interfecti filio, ex ciuitatibus in quas se receperant. Illi ergo egressi & hostem insequentes, ut regem suum ulciscerentur, intercepti sunt omnes à Cyro & ad unum cæsi unà cum regis filio. Quod uidens regina Tomiris, quam Hebręi Talmiram appellant, tam maritum quàm filium scilicet occubuisse, furore commota, exposuit & ipsa se morti. Nam sumptis militibus

Alexandri magni exercitus in Scythia horrendam aëris tempestatem est perpessus.

Alexander magnus postquã subegerat Bactrianos, uertit se cum exercitu suo in Scythiam regiones, quæ Naura & Gabaza appellantur aditurus. Primus dies quietum iter præbuit, proximus ei nondum quidem procellosus & tristis, obscurior tamen pristino, non sine crescentis mali dãno præterijt. Tertio ab omni parte cœli emicare fulgura, & nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, sed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, & passim cadentium fulminum species uisebatur: Attonitisq; auribus stupens agmen, nec progredi nec cõsidere audebat. Tum repentè imber grandinè incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis suis tecti exceperant. Sed iam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipsi destinare in quã regionẽ obuerterent corpora, cum undiq; tempestatis uiolentia maior quàm uitabatur occurreret. Ergo ordinibus solutis per totum saltum errabundum agmen ferebatur, multiq; prius metu quàm labore defatigati, prostrauerãt humi corpora, quãquã imbrẽ uis frigoris cõcreto gelu astrinxerat. Alij se stipitibus arborum admouerant, id quod plurimis adminiculũ & suffugium erat. Pertinax uis mali adeo insistebat, ut lucẽ naturale solaciũ præter tempestatẽ, haud disparem nocti, syluarum quoq; umbra supprimeret. Rex unus tanti mali patiẽs, circuire milites, cõtrahere dispersos, alleuare prostratos, ostendere procul euolutũ ex tugurijs fumum, hortariq; ut proxima quæq; suffragia occuparent. Efficatior tamen in aduersis necessitas quàm ratio, frigoris remediũ inuenit. Nam dolabris syluas sternere aggressi, passim aceruos struesq; accenderũt. Continenti incendio ardere credères saltũ, & uix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor stupentia membra commouit, paulatimq; spiritus, quem continuerat rigor, meare libere cœpit. Excepere alios tecta barbarorũ, quæ in ultimo saltu abdita necessitas in uestigauerat, alios castra quæ in humido quidẽ, sed etiam cœli mitescente sæuicia locauerant. Mille militum atq; lixarum calonumque pestis illa consumpsit. Memoriæ proditum est, quosdam applicatos arborum truncis, et non solũ uiuentibus, sed & inter se colloquentibus similes esse conspectos, durante adhuc habitu, in quo mors quenq; deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles seq; & arma sustentans, tandem in castra peruenerat. Quo uiso rex, quanquam ipse tunc maxime admoto igne refouebat artus, ex sella sua exiliuit, torpentemq; militem & uix cõpotem mentis, demptis armis in sua sede iussit considere. Ille diu nec ubi requiesceret, nec à quo esset exceptus agnouit. Tandẽ recepto calore uitali, ut regiam sedẽ regemq; uidit, territus surgit. Quẽ intuens Alexander: Ec quid intelligis miles, inquit quanto meliore sorte quàm Persæ sub rege uiuatis? Illis enim in sella regis consedisse capitale foret, tibi saluti fuit. Hinc rex Sagas petens, totam eam regionem depopulatus est. Deinde animum uertit ad Indicum bellum.

Q. Curtius lib. 8.

Horrenda aëris tempestas.

Alexandri humanitas.

Mille pereunt.

Serica regio, Scythiæ ultra Imaum montem annumerata.

Scythis qui habitant ultra Imaum montẽ annumerantur Seres, homines mites inter se & omnium quietissimi. Hi mortalium cœtus fugiunt, adeò ut cęterarum gentium cõmercia abnuant. Mercatores externi eos adeuntes, transito fluuio eorum in ripis fluminis nullo inter partes commertio, sed disposito rerum præcio, oculis æstimantibus sua tradunt, sed non emunt nostra. Apud illos neq; meretrix neque adultera neque fur ad iudicium deducitur, neq; occisus homo fertur ibi aliquando, sed est apud eos legũ suarũ metus uehemens. In initio ferè orbis terræ habitãt: & quia caste uiuunt ne ærugine neq; grandine aut pestilentia cæteris'ue malis affliguntur. Fœmina postquã conceperit à nemine petitur. Carnibus immundis nemo uescitur, sacrificia nulla nouit, secundũ iustitiam omnes sibijpsis iudices fiũt: ideo non castigantur huiusmodi plagis quæ pro peccatis accidere solent, sed plurimum temporis perdurantes absq; ægritudine uitam finiunt. Ab istis Seribus deducitur nomen Sericum, nobilis illa lana ab arborib. decerpta, & uehitur in omnẽ orbem potissimum

Serum integrá uita.

Sericum apud Seres crescit.

mum & in magna ista emporia, Calecuth, Tyrum, Damascum, &c. & inficitur cocco tyrio, purpura uel buccino. Vartomannus scribit se in Eri urbe Persidis uidisse tantũ serici, quod ternis camelorum millibus onerandis sufficeret. Apud Seres itaq; lenium uentorũ commodissimus est flatus & abunde sylux sublucidæ, à quibus arborum fœtus aquarum aspergini bus crebris uelut quædam uellera mollientes, ex lanugine & liquore mistam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesq; subtegmina conficiuut sericum ad usus antehac nobiliũ, nunc etiam rusticorum sine ulla discretione proficiens. Cæterum quomodo serici usus in Europam uenerit, signauimus supra in Sicilia, sub titulo Messanæ ciuitatis.

Tauroscythæ, Agathyrsi & alii populi

TAuroscythæ à Tauro monte circa quē habitant sic dicti sunt. Sunt autem homines syluestres & contentiosi, immolant dæmoni, & in hostes quos ceperint hoc agunt. Amputatum quisq; hostis caput domum portat, & fusti suffixum admodum sublime supra tecta statuit & plerunq; supra fumarium. Ideo in sublimi locantes, quod dicant eos totius domus esse custodes. Viuunt autem è rapto & ex bello.

At Agathyrsi excultissimi homines sunt, et aurum plerunque gestantes, in cōmune cum mulieribus coeuntes, ut inter se germani sint ac domestici omnes, nihil neque liuoribus neq; simultatibus mutuo exercētes, cæterum ad Thracum similitudinem accedentes. Sunt quoq; in illis regionibus anthropophagi, id est, humanę carnis comestores, qui agrestissimos omnium hominum mores habent, non iudicijs, non legibus ullis utentes, rem pecuariam exercentes. Habent autem linguam propriã. Hi omnes à Tartaris tandem subacti, eorum mores & uiuendi instituta sunt complexi, Tartari uno nomine omnes uocati. Budini ingēs natio atq; numerosa, cęsijs oculis omnes atq; rufi. Geloni ab urbe Gelonos, agriculturę operã dantes, frumento uictitant, & hortos possident, & omnis eorum regio arboribus frequēs, ex lacu qui ibi ingens est, multas feras capiunt, ex quarum pellibus renones faciunt atq; induunt. Lyrcæ ex uenatione uictitant, idq; hoc modo. Conscensis arboribus insidiãtur feris, singulis adest canis & item equus in uentrem cubare edoctus humilius subsidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram uiderit, sagittaq; percusserit, conscenso equo illam persequitur comitante cane. Argippęi alius populus sub excelsorũ montium radicibus incolunt, homines qui ab ipso natali calui sunt, mares pariter & fœminæ, simis quoq; naribus & ingenti mento, proprio quodam oris sono, ex arboribus uictitantes. Hi rei pecuariæ haud student: sub arbore quisq; cubat per hyemem, quidam ubi arborem uelo albo contexit, per æstatem sine hoc uelo. His nemo mortalium iniuriam infert. Issedones alius populus, talibus utuntur moribus. Quoties pater alicui decessit, omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactauerunt conciderunt q;, concidunt & mortuũ patrem illius à quo in conuiuium accipiuntur, commixtisq; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Caput tum defuncti denudatum purgatumq; inaurant, eoq; pro simulachro utuntur, agentes illi quotannis maiores hostias, ceremoniasq;. Hæc filius patri, pater filio facit. Tales olim fuere Scytharum mores.

Antropophagi

Budini.

Argippæi.

Issedones.

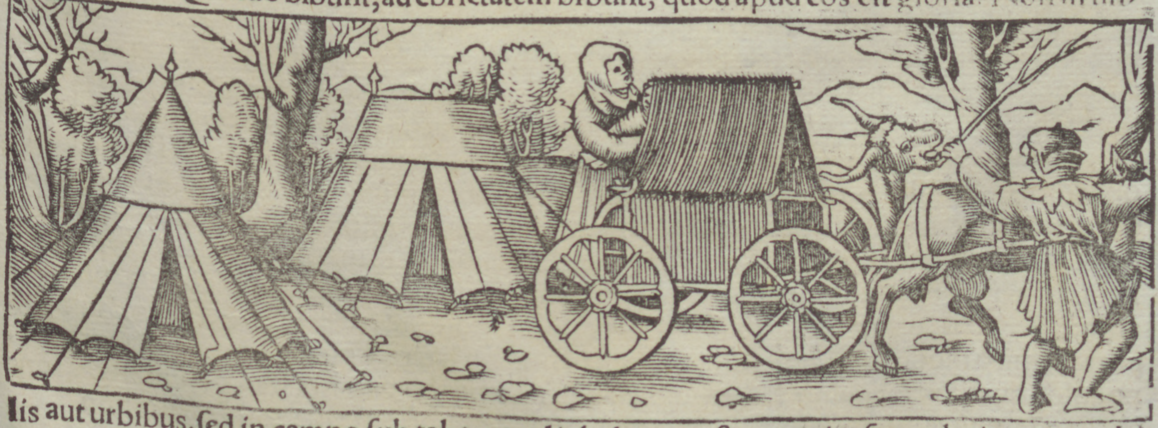
DE TARTARIA, QVAE olim Scythia fuit, atque de illius gentis moribus.

TArtaria quæ & Mongal dicitur, à fluuio Tartar qui per eam fluit hoc nomen habet. Regio est plurimum montosa, & ubi cãpestris est, admixta glarea arenosa est et sterilis nisi aquis fluuialibus irrigetur. Et ob hanc etiam causam multũ deserta & infreqũes est. Ciuitates in ea nullæ, nullę uillæ pręter unam quæ Cracuris dicitur. Lignis in plerisq; locis adeo inops ut arido boum & equorum stercore incolæ ipsi ignes fouere atq; cibaria decoquere cogantur. Aër & cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeò horrẽda, ut prę timore homines ipsi intereãt: iam calor magnus est, mox frigus & densissimæ niues cadunt. Ventorum frequenter tam ualidi flatus, ut equitantes detineant & ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertant, & multa damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in ęstate frequenter, sed adeò parce ut uix terra madefiat. Regio alioquin omniũ animaliũ diues, in camelis, bobus, &c. A quatuor ab initio populis habitabatur: unus Iecchamongal, id est, magni Mongali dicebatur. Secundus Sumogal, id est, aquatici Mongali habitantes scilicet iuxta Tartar fluuium. Tertius Merchat uocabatũ & quartus Metrit. Omnes unã corporis formam, unam linguam habebant. Ferus ab initio cultus sine moribus, sine lege, sine ullo uitæ cultu, armẽta pascere, obscuri nominis inter Scythas, finitimorũ uectigales. Sunt autem Tartari omnium hominum deformissimi corpore, ut plurimum parui, oculos habentes grossos & prominentes, multũ coopertos palpebris, latas habentes facies & imberbes, excepto q̃d in superiori labro & mento raros habent pilos & uolatiles. Graciles sunt in medio cõmuniter omnes, radũt caput per uerticẽ ab aure una ad aliam in occipitiũ, capillos in reliqua parte quemadmodũ mulieres nostræ, longos nutriunt, de quibus duas tricas siue chordas faciunt, & utranq; retro aures colligunt: quo more non Tartari solũ raduntur, sed quęcunq; gentes eis commorantur. Ipsi porro leues sunt & agiles, boni equites, pedites mali: nullus pedes uadit, omnes & minimi etiã aut equis aut bobus insidet, quocunq; sit eundũ. Cãpanulas admodũ resonãtes ex equi collo pendẽtes gestare, gloriosum est eis. Sermone horrido sunt & clamoroso, cantãtes luporũ more ululant, caput quatiunt. Quando bibunt, ad ebrietatem bibunt, quod apud eos est gloria. Non in uil-

Horrenda tonitrua.

Tartari desormes.

Tartari boni equites.

lis aut urbibus, sed in campo sub tabernaculis habitãt: pastores enim sunt plerĩq; omnes. In hyeme manere in planitie solent, in æstate uerò pascuarũ ubertatem sectantes in montibus degunt. Panem nõ habent nec pinsunt, mappis non utuntur, non mantilibus. Vnum deum credunt, & ipsum omnium esse tam uisibilium quàm inuisibiliũ factorem, nõ tamen aliqua ceremonia aut ritu colunt, sed potius idola quædam de filtro aut serico ad hominis formam effigiata, ex utraq; tentorij parte constituentes, pecorum suorũ custodes esse precantur, atq;

Tartarii idololatræ.

plurimum reuerentiæ exhibent. His primum lac omnis iumenti ac pecoris offerunt, & antequam quicquam uel bibere uel comedere incipiunt, partem apponunt. Venerantur etiam & sacra faciũt Soli, Lunæ & quatuor elementis. Cham præterea regem & dominum suum, filium dei existimantes, religiose adorant, sacrificãt: & tantum illi tribuũt ut digniorem in toto mundo non esse credant, neq; aliquem alium nominare patiuntur. Cæteros homines adeò hæc gens contemnit & se prudentia & bonitate excellere putat, ut alloqui fastidiat, & à se explodat. Christianos cunctos canes appellant & idololatras, quod lapides & ligna adorent. Ipsi maleficis artibus intenti somnia obseruant, magos habent, qui ea ipsis interpretent & ab idolis responsa petant & accipiant. Tantæ auaritiæ & cupiditatis sunt, ut ubi quispiam aliquid uiderit quod habere desiderat, si illo potiri cum uoluntate possessoris nõ possit, dummodo Tartari non sit, ui rapit, ex præcepto & instituto regum licere arbitrãtes. Cum Tartari hominem in uia reperiunt literas aut conductum regium non habentem, eum uendicant & pro seruo perpetuo utuntur. Pecunias indigentibus cõmutant, sed pro grandi & intolerabili usura, unũ denarium de decem singulis mensibus accipientes, & de usura

Vsura.

usuram si dilata fuerit. Cupiunt semper & ut domini omnium extorquent, nihil retribuunt. Mendicantibus eleemosynam etiam denegant. In hoc laudantur quod prandio aut cœnę suę peruenientes, uolentes comedere non excludunt aut repellunt, sed inuitant, & quibus uescuntur misericorditer communicant.

De cibo, potu & uestimẽtis Tartarorum.

Anthropophagi.

VIctus autem immũdissimi sunt, utpote qui mensas mantilibus nõ operiant, manutergijs non utantur, quum manus nõ lauent, non corpus, non uestimenta, panem neq; edant neq; conficiant, olera non edant, non legumina, sed tantũmodo omnium animantium carnes. Canum etiam & cattorum, equorum ac grandiusculorum murium. Captorum inimicorum corpora ad crudelitatem suam ostentandam & uindicãdi desiderium, ad ignem quandoq; assant, & ubi plurimi comesturi cõuenere, dentibus luporũ adinstar dilaniant atq; absumunt, eorum sanguinem etiam ad hoc prius collectum crateris infusum epotant. Lac iumentinum aliàs ipsis potus est. Vinum apud eos non nascitur, aduectum sicut cæteri homines auidissime bibunt.

Alter alterius pedunculos comedunt de capite uel aliunde extrahẽtes & dicũt: Sic inimicis nostris faciã. Scelus magnũ habetur, si cibi aliquid aut potus perire permittitur, ideoq; ossa, nisi medulla prius excepta sit, canibus nequaquã proijciunt. Nullũ animal ex nimia tenacitate comedunt & absumunt integrum & sanum, sed quando mutilatũ fuerit, cœperitq; iam aut senectute aut aliqua alia pernicie languescere. Multum frugales sunt, & in paucis minimisq; contenti: bibunt mane unum uel duos scyphos lactis, & interdũ tota die aliud nihil bibunt aut comedunt. Vestitu tam uiri quàm mulieres ferè uno induuntur: uiri mitris caput obtegunt non multũ profundis, obtusis ante, retro caudatis unius palmi longitudine. Quæ

Vestitus.

ut capiti adhæreant & à uento non deturbentur, iuxta aures insutas fascias habent, quib. sub mento connectantur. Fœminę coniugatę canistro quodam rotundo tegũtur unius pedis & semis longitudine, serico aut pictis pauonũ plumis circũornato, gẽmis adhæc & plurimo auro: cætero corpore ut quæq; diues est ita uestiunt, potẽtiores purpura & serico. Tunicas portant miro modo formatas, fissura earum in sinistro latere, à quo induuntur & exuuntur, nodulos quatuor aut quinq; habet quib. claudit. Vestimẽta quæ in æstate gerunt, nigra sunt cõmuniter omnia, quæ in hyeme pluuiosisq; temporibus alba, infra genua non descendunt. Pelliceis uestibus, quibus maxime utuntur, pilos nõ occultant & carni applicant, ut nos, sed corium, pilos uerò propter decorem uidendos præbent.

Quomodo

Quomodo Tartari bella gerant.

Bellũ inituri Tartari brachia quidã ferreis laminis circundant corrigijs quibusdã cõcatenatis, quidã multiplicato corio quo etiam caput obmuniunt. Scutis uti nesciũt, pauci quoq; lanceis & longioribus gladijs. Enses habent brachiali longitudine, ab una parte fastigiatos, quibus pugnantes à latere percutiunt. Equites sunt agiles, sagittandiq; scientissimi: gens in prælijs & rebus gerendis solers. Duces & principes bellum non intrant, sed procul stantes suos acclamãt hortanturq;, & quid facto opus sit diligenter prospiciunt. Liberos, uxores, & aliquãdo hominũ imagines equis impositas exercitui adjunt, ut maior ac hosti terribilior appareat. Nec fuga turpis si cõducibilis sit aut necessaria.

Sagitaturi dextrũ brachiũ ab armatura exuunt, & tanta ui postmodum sagittas excutiunt, ut nullum armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capessunt, turmatim fugiũt, uulnificò sagittarũ iactu sequentem à tergo hostem cõficientes. Inde pugnantium paucitatem conspicati, subito in pugnam redeunt, homines equosq; sagittantes uulnerant, ac tum maxime uincunt, quum uicti creduntur. Quum aliquam regionem inuadere ueniunt, diuiso exercitu ab omni parte inuadunt, ut eis occurri non possit, ac nemo incolarum effugere ita uictoriã semper in manibus habent. Illa superbissime utuntur capto nulli parcentes, non pueris, non mulieribus, nõ senibus, omnes promiscue occidũt præter artifices, quos ad opera sua reseruãt. Occidendos per centuriones diuidunt, assignantes seruo cuiq; decem interficiendos aut plures, prout numerus fert, quibus omnibus bipenni ut sues mactatis, cæteris in terrorem hoc agunt quenq; millesimũ accipiunt & capite subuerso, pedibus ad stipitem in

Tartari optimi sagittarij.

medio cæsorum erectum ita suspendũt: ut suos adhuc monere & audire uideatur. Pleriq; ad iacentium corpora ipsa procedentes, è recentibus uulneribus emanantem sanguinem ore excipiunt & ingurgitant. Nemini quantumcunq; etiam se obligauerint, seruãt fidem, quin in deditos eo modo & multo grauius sæuiant. Incontinentissimi omnium hominum Tartari sunt. Nam licet uxores ducant quotquot uoluerint & sustentare possunt, nullusq; excepta solummodo matre, filia & sorore, ipsis aut consanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahendum obstet, ultra modum tamen Sodomitici sunt. Mulierem quam sibi coniungunt pro uxore non habent, nec dotem accipiunt donec peperit: unde sterilem repudiare possunt & aliam superinducere. In adulterio deprehensi tam uir quàm mulier, lege ipsa occiduntur. Vnaquæque uxorum suam habet stationem, unaquæque suam familiam, atque castissime uiuunt,

Incæstus Tartarorum.

Quomodo Tartari domi uiuant,

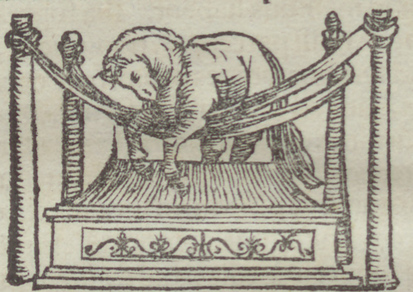
& de superstitionibus eorum.

A Rebellica feriati uiri, pecora in pascua ducunt & custodiunt, uenanturq; & se luctando exercent. Aliud nihil agunt, mulieribus omnia committunt. His curæ est & quæ

Superstitiones Tartarorum.

sunt uictui & quæ amictui necessaria procurare. Gēs ipsa multas obseruat supestitiones. In stationib. nemo mingit: quod si quis obstinate faceret absq; misericordia occideretur. Si autem necessitas cogat, tentorium in quo factū est, & omnia quæ in eo continētur, purgantur tali modo. Duos ignes faciunt, intra quos hastas duas figunt, chordulaq; ab una ad aliam ducta, per medium illarum ceu per ianuā quę purificāda sunt traducūt, & mulieres duæ hinc & hinc stantes aquam inspergūt, ac carmina quædā submurmurāt. In conspectum regis nullus aduena cuiuscunq; dignitatis existat, & quantacūq; agere habeat admittit, nisi purgatus prius. Qui limē tentorij in quo Imperator aut ducū aliquis morat, pedib. calcat, in ipso uestigio interficit. Multa alia sunt, quę pro inexpiabilibus habent peccatis: ast hominē occidere, aliorū terram inuadere, res & bona aliorū contrafas diripere, dei præcepta negligere, pro paruo aut nihilo ducunt. In mundo quodā alio, quem tamen describere nō possunt, se post hanc uitam æternaliter uicturos credunt, & meritorū suorum condigna præmia percepturos. Quum quispiā infirmari cœperit & morti iam uicinus esse, hastam unā cum nigro panno, tabernaculo in quo decūbit præfigunt, ut ab ingressu prætereuntē auertat. Postquā uerò defunctus est, omnis illius familia cōuenit & funus extra tentorium in locum aliquem antea delectum clam portant, & fouea lata profundaq; facta, tentoriolum in ea erigūt, mensam ferculis instruūt atq; defūcti corpus præcioso habitu uestitū ad eam applicantes, unà omnes terra obruunt. Sepelitur etiam cum eo iumentū unum & equus phaleratus unus. Potentiores in uita seruum unum eligunt atq; cauterio suo inustū secum tumulari faciūt, & hoc ideo, ut in alio mundo his utantur. Dehinc amici alium equum accipiunt & mactant, carnes comedūt, cutem fœno repletam atq; resutam quatuor palis supra sepulchrū in defuncti signū erigunt. Ossa in animæ expiationem mulieres comburunt.

Quomodo Tartari regem eligunt.

TArtari electuri regem in locum campestrem aptum conueniunt, & tum eum cui regnum aut ex successione aut electione debetur in thronum aureum collocāt, atq; procedentes unanimi uoce & excelsa omnes in hunc modum acclamant: Rogamus, uolumus & præcipimus ut domineris nobis. Respondet ille: si hoc à me uultis, necesse est, parati sitis quicquid præcepero facere quum uocauero uenire, quo cunq; misero ire & totum regnum in manus nostras statuere atq; committere. Vbi responderunt, sumus, inquit rursus: Ergo oris mei sermo de cætero gladius meus erit, fitq; applausus à populo. Principes interea ipsum è regio solio exceptū supra filtrum in terra stratum humiliter sedere faciūt, ita alloquentes. Vide sursum & agnosce deū: ac respice filtrū in quo sedes deorsum, si bene administraueris, ad uotū habebis omnia: Si aūt malè, adeo rursus humiliaberis spoliaberisq; ut ne exile hoc filtrū in quo sedes tibi relinquatur. Quo dicto charissimā uxorem adiungūt & ambos cū filtro eleuantes, hunc omniū Tartarorū Imperatorē, illā imperatricē salutant. Adsunt tum mox ab omnib. gentibus, quibus imperare habet, dona. Adsunt & quæcūq; rex defunctus reliquit, de quib. nouus Imperator unūquenq; principē donat, cætera sibi seruari pcipit. In eius manib. seu potestate sūt omnia, et nemo potest audetq; dicere, hoc meū est uel illius est. Nemo cōmorari in aliqua terrę parte debet, q̄ in assignata. Sigillū quo utitur ita inscribit: Deus in cœlo & Chuithuth Chā in terra, dei fortitudo & omniū hominum

Autoritas regis.

minum Imperator. Quinque maximos & robustissimos exercitus habet, quinq́ duces, per quos omnes qui obstant, expugnat: aliarum gentium legatis ipse non loquitur, nec etiam in conspectũ admittit, nisi tam ipsi quàm munera à mulieribus quibusdam ad hoc deputatis prius purgati fuerint. Per medias personas respondet, quibus quando & quandiu loquitur, flexis genibus auscultare debent & ita attendere, ut ne à uerbo quidem aberrent. Nemini enim licet Imperatoris uerba mutare, nemini latæ ab illo sententiæ qualicunq́ modo cõtraire. Tales Tartarorum genti mores anno abhinc ducentesimo tricesimo erant. Tanais fluuius occidentalis est limes Tartariæ, & extenditur ad extremum orientẽ ad regnum Cathay, ubi Tartarorũ summus moratur Imperator, quem magnum Cham appellant. Matthias tamen Mechouiensis, canonicus Cracouiensis scribit, Tartarorum imperatorem sedem habere in regionibus Scytharũ, ultra mare Hyrcanum. At Haitonus Armenus tradit Imperatorem eorum regiam habere in regno Cathay, in magna quadam urbe, quæ Ions appellatur. Cui consentit Paulus Venetus qui anno Christi 1290. in aula magni Cham Cublai se uersatum scribit. Sed sciendum hic, familiam Imperatorum Tartarorum plurimum auctam, imperiumq́ eorum successiue extentũ ab occidente in orientem & in multa regna sectũ, quæ omnia cœpta sunt appellari imperia, nempe imperium Cathaycum, imperium Zauolhensium, imperium Precopensium, &c.

Magnus Cham.

Genealogia Imperatorum Tartarorum.

PRimus Tartarorum Imperator dictus est Cingkis, homo humilis sortis, qui creuit in uirum magnũ & fortem, fuitq́ primus propagator & sator Imperatorum Zauolhensiũ. Huius filius fuit Iocucham, qui genuit Zaincham tertium Imperatorem qui ab alijs Bathi appellatur, & deuastauit Russiam, Poloniam, Schlesiam, Morauiã & Vngariam. Hic fuit gentilis primum tandem sectam Mahumeti persuasus cum Tartaris suscepit, quam in hanc diem tenent & sequuntur. Quartus ex Bathi genitus fuit Temir cutlu, qui est Tamerlanes, in historijs ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam uastauit, & usq; ad Aegyptum pertransijt. Hic Imperatorem Turcarum Baiazeth uicit et captiuũ catenis aureis alligauit, secumq́ pro spectaculo circũduxit. Paulus Venetus hoc ordine recenset nomina Imperatorũ, qui rerum potiti sunt in Cathay: Primus Cinchis, secũdus Cui, tertius Barchin, quartus Allau, quĩtus Mongu, sextus Cublai, & sub isto dictus Paulus in aula eius egit. Haitonus uerò his nominibus eos recenset: primus Changius Can, secundus Hoccota Can, Tertius Gino Can, quartus Mango Can, quintus Cobila Can, qui ciuitatẽ Ions in Cathay extruxit. Sextus Tamor Can, qui tempore Haitoni anno Christi millesimo trecẽtesimo octauo imperauit in Cathay. Ex istis Hoccota Cã habuit multos liberos, quorũ senior Gino Can successit patri in imperio Cathay, Iochi uerò frater eius uenit ad partes occiduas & occupauit Persiã, Turquestan, Scythiam & alias quasdã regiones: & Baydo alius frater subiugauit regiones septẽtrionales, profectusq́ in Europã peruenit usq; ad Vngariam, genuitq́ Tamerlanẽ, qui tam grauiter afflixit regiones Asiæ ac-

Tamerlanes.

cidentales & quasdam Europæ. Cum autē Gino Can iuuenis moreret in oriēte, instituereturq́ propinquus eius Mango nomine Can seu Imperator, et is aggrederet insulam quandam orientalē, cuius habitatores ei rebelles fuerāt, submiserūt se insulani clam in aquā & perforantes nauem quā Can conscenderat, submiserūt nauē cum omnibus qui erant in naui. Tūc factus est Cā frater eius Cobila quē Marcus Paulus Cublai uocat, q & Christo domino nomē dedit: at posteri eius relicta Christi fide, inaugurati sunt Mahumeti delyramentis. Ex his itaq; liquet, quomodo Tartarorum ditio in multa regna ob magnitudinem acquisitæ terræ & inhabitantis populi fuit diuisa. Et in hunc modum scribit Paulus Venetus in initio sui libri: cum instituisset proficisci in orientē ad magnū Can, uenissetq́ Constantinopolim ac inde per mare Euxinum ad Armeniā, ab Armenia aūt ultra progredi uoluisset, incidissetq́ in uitæ discrimē ob duos Tartaricos Imperatores Barka & Allau, q mutuis prælijs sese lacescebāt, coactus fuit pedē retro mouere, & iter uersus Persiā arripere, ubi & aliquandiu hærere compulsus fuit, &c.

INDIA EXTRA GANgem, quæ Europeis propinquior est.

Taurus mons.

PRior India & quæ nobis uicinior est, includitur duobus magnis fluuijs, Indo à quo Indiæ nomen, & Gange, à septentrione uerò separatur à scythia & alijs septentrionalibus regionibus per insignem montem Taurum, qui in Pamphilia exurgens extenditur in orientem quousq; tandem pertingat ad Indiam. Resilit tamen ad septentriones, flexuq; immensum quærit iter, uelut de industria, rerum natura subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caspium, contraq; Mæoticū lacum. Torquetur itaq; collisus inter hæc claustra, & tamen uictor flexuosus euadit usq; ad cognata Riphæorum montiū iuga, numerosis nominibus & nouis quacūq; incedit insignis: dictus Imaus, Emodus, Paropamisus atq; alijs & alijs nominibus, pro gentium & linguarum uarietate. Vbi uerò in excelsissimā surgit sublimitatem dicitur Caucasus, quanquā sint qui Taurum à Caucaso diuidāt. Effundit idem mons in Indiam Gangē fluuium, ac alio in loco Indum fluuiū, ubi tam altus esse perhibetur, ut perpetuo niue candeat. Hoc aūt altitudinis culmē perpetuo tenore conseruat: nisi quod Eufrati et Tigridi, qui in Armenia oriuntur, uix transitum per conualles cōcedit. Indus decē & nouē dicitur recipere amnes clarissimos, priusquā mare ingreditur, inter quos numerātur Cophes. Acesines, Hydaspis, &c. Maximā uerò latitudinē habet secundū eos qui moderatius de eo loquuntur, quinquaginta stadiorum & profunditatē quindecim passuum. Gāges quoq; suscipit 19. nauigabiles amnes et habet in multis locis latitudinē immēsam, ut magis putetur lacus esse q̄ currens fluuius. Quidam putant in aliquibus locis latitudinem eius implere centum stadia. Altitudo uerò ubi uadosissimus est, mensuram centum pedum implet. Alij de

Caucasus.

Indus fluuius.

Ganges fluuius

Ephororum siue superintendentium, qui quæcunq; in India fiebant inspicientes regi referebant. Septimo loco existũt qui publicis consilijs præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaq; maxime insignes. Ex his enim ad regum cõsilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas asciscũtur: duces insuper ex his deligunt ac principes. Has in partes Indiæ politia distributa, haudquaquã licet unius ordinis uirum, alterius uxorẽ ducere, neq; exercitiũ mutare. Neq; enim fas est militẽ agrũ colere, aut philosophari artificẽ. Sed quia Indorum gentes multæ sunt, forma, & lingua propter latissimũ regionis tractũ diuersæ, non ijsdem moribus omnes uiuunt. Qui enim auroram spectant, alij rei pecuariæ dediti sunt, alij in palustribus fluminib. habitantes, crudis uescuntur piscibus, alij crudis carnibus. Et quoties ciuium illorũ aliquis aliquaúe ægrotat hunc familiares occidunt, dicentes illum morbo tabescentem, carnes ipsas corrupturum. Et licet ille neget se ægrotare, isti nihilominus necant eum, epulanturq;. Sic qui incolumis ad senium peruenit, eo itidem mactato pascuntur. Ideoq; non multi eorum ad senectutẽ perueniunt. Est aliorum Indorum hæc diuersa consuetudo, ut nullum animans interimãt, nihil serant, nec domos parandas existimẽt, herba tantum uictitent. Quorũ quisq; cum in morbum incidit, is in locum desertum pergit ibiq; decumbit, eius uel decumbentis uel defuncti curam gerente nemine. Horũ congressus in propatulo est sicut pecorum.

Consiliarij.

Anthropophagi.

Bragmanni.

Bragmana gens pura & supplici uita uiuit, nullis rerũ illecebris capitur. Nihil appetit amplius q̃ ratio naturæ flagitat. Facilis huic alimonia, non quam luxuriæ sagacitas per omnia elemẽta perquirit, sed quã tellus ferro inuiolata producit. Mẽsas epulis onerat innocuis. Hinc est quod nec genera morborũ nec nomina numerat diuersa, sed diuturna salute perfruitur. Opem nõ precatur alter ab altero, ubi uiuitur cõmuniter. Inter pares locus non præbetur inuidiæ, ubi nullus superior est. Omnes diuites facit paupertatis æqualitas. Iudicia non habet, quia corrigenda nõ facit. Vna genti lex est contra ius naturæ non ire, quæ laborẽ nutrit, auaricia non exercet, ocium turpe deuitat. Libidini membra ad debilitandũ non tradit, omnia possidet quæcunq; non cupit. Hæc gens Sole calescit, rore humectatur, sitim riuo frangit, thorum ministrat humus. Somnũ solicitudo non rumpit, mẽtem cogitatio non fatigat. In homines sibi similes superbia nõ agit imperium, nec quenquã uel minima seruitute exigit, præter corpus q̃ solũ animo famulari debere cẽset. In extruendis domibus igne saxa nõ soluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora cõficit, quin potius in defossis telluris speluncis aut cõcauis montium latebris habitat, nullos ibi uentorũ fremitus, nullius turbinis tempestatẽ formidat. Tutius se ab imbre defendere speluncã arbitratur q̃ tegulam, cuius geminus est usus, dum uiuat mansionis, sepulturæ quando moriat̃. Nullus ibi præciosus amictus, sed membra papyri tegmine uel quod uerius pudore uelantur. Fœminæ nõ ornãtur ut placeãt, nec sciũt in augenda pulchritudine plus affectare q̃ nactæ sunt. Ad concubitum non admonet libido sed sobolis amor. Bella nõ gerit, sed pacem moribus nõ uiribus confirmat. Nemo parens filij comitatur exequias, nulla extruit instar templorum sepulchra defunctis, nec in gẽmatis urnis funera combusta recõdit. Pestilentiã aut alios corporis morbos Bragmanni nõ patiuntur, quod fœdis actibus cœlum non temerant, sed semper apud eos tenet natura cum temporibus concordiam, & uices suas elemẽta inoffensa custodiunt. Medicinæ remedium parsimonia est, quæ non solum illapsos potest curare dolores, sed etiam procurare ne ueniant. Nulla ludicra spectacula affectant, sed theatrum spectare cum uolunt, gestorũ monimenta relegunt, quæ cum sint maxime ridenda deflent. Non in fabulis anilibus delectant̃, sed in pulcherrima mundialis machinæ & rerũ naturaliũ dispositione. Artem bene loquendi nõ discunt, sed simplex est apud illos eloquẽtia communisq; omnibus, solum præcipiens non mentiri: forum, scholasq; minime frequentant, quorum doctrina discors, stabile nihil certumq; definit.

Legem naturæ Bragmãni seruant.

Habitant in speluncis.

Vestitus.

Parsimonia remedium.

De

De animalibus quæ gignit India.

& primùm de elephanto.

Quomodo elephanti capiuntur.

Inter multa & uaria animalia quę gignit & nutrit India, Elephanti tam frequentes sunt in ea, ut illis agri colanť atq; necessaria quæq; ex rure domum uehantur. Sunt primū in domiti & feri, sed facile cicuranť, idq; in hunc modum: Locum aliquem purgatum quatuor aut quinq; stadiorū profunda fossa circumdāt, tum ingressum ponte augustissimo iungunt, deinde tres quatuor'ue elephantes fœminas ex mansuetis immitunt, ipsi in tuguriis occulti insidiantur. Per diem syluestres non accedunt, nocte autē sigillatim introëunt, quibus ingressis uenatores clam aditū occludunt. Postea nonnullos ex domesticis certatoribus fortissimos inducentes cum illis pugnant, simul etiā fame eos macerant. Cum uerò iam defessi fuerint, aurigarū audacissimi clam descendētes, quisq; sui elephantis uterū subeūt, atq; hinc subito syluestrium uterum subeuntes, compedes illis iniiciunt, quo facto domesticos exhortantur ut uinctos uerberent, quousq; in terrā cadant. Postquā ceciderint, bouillis loris eorū colla cum domesticis alligāt, & ne ascensores excutere possint, colla circūcidentes in cæsuris uincula imponūt, ut præ dolore uinculis cedāt, & quietē agant. Ex captis seliguntur quicunq; uel senio uel iuuenta inutiles sunt, reliqui in stabula ducuntur, & pedibus inuicem uinctis & collo ad columnā bene compactam, fame domāt, deinde herba uel arundine uiridi reficiūt: dehinc obtēperare docent, alii oratione, alii cantu aliquo, uel tympani sonitu deliniti. Rari sunt qui nō facile māsuescāt. Sunt enim à natura mites, ut ad rationale animal proxime accedant. Est elephas inter animalia maximū, proximumq; humanis sensibus. Est illis intellectus ut scribit Plinius, patrii sermonis, in primis obedientia & officiorum quæ didicerunt memoria, amoris & gloriæ uoluptas. Quidam aurigas suos qui in certamine ceciderint, ex prælio eximūt. Quidam anterioribus pedibus utero subiectos seruauerunt. Quod si quem ex magistris curatoribus'ue per iram interfecerint, adeò illum desiderant, ut præ mœrore à cibo abstineant, interdum etiam ad mortem obdurent. In aliis uerò locis aliter capiuntur. Nam in loco ubi solent frequentius incedere atq; cottidianam habere conuersationem seu mansionē, paratur fouea: in quam cum tam ponderosum animal inciderit, accurrit qui latuit uenator, pungit & uerberat ferā, tum alius accurrens uenator priorem

Quomodo domentur.

Alius capiendi modus.

rem uenatorem percutit perinde quasi opem laturus captæ bestiæ, simul magnum furorem contra percussorem, abigit eum & offert bestiæ hordeum quo maxime delectatur. Quod cũ ter aut quater fecerit, agnoscit eum bestia ceu benefactorẽ & liberatorẽ, mansuescitq́ erga eum. Consueuit hoc animal quum à pascuis plenum redit, dormitum proficisci, plurimum natura à reliquis quadrupedibus diuersa. Nõ enim genu corpus flecti potest ad terrã, sed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæsione tum attritam tum sorde plenã, aduertentes incolæ, iuxta humum secant, ut tamen non nisi impulsa cadat. Deinde sui accessus uestigia ad ea loca delent subito abeũtes, priusquam bestia ad somnum redeat. Elephas ergo uesperi ad notum cubile profectus, omniq́ mole sectæ hærens arbori, statim unà cum ea ad terram prosternitur, Resupinus tota nocte iacet, quũ se erigere nequeat. Incolę die ad locũ accedentes, absq́ periculo bestiam occidunt. Elephanti pudore nunquã nisi in abdito coëunt, mas quinquennis & fœmina decennis. Pariunt ut equi, plurimum uere. Edunt partum maiore ex parte, ut Strabo tradit, post octauum mensem quàm conceperint, nonnunquam post decimumsextum. Senis mensibus à matre nutriuntur. Vnicum ueluti equi parturiunt. Habent mammas in pectore, inter anteriores pedes. Viuunt quantum longæui homines. Quidam etiam ad ducentesimum perueniunt annum. Gaudent amnibus maxime & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Frigoris sunt impatientes. Duo prominẽtes dentes in grandioribus bestijs tam magni fiunt ut loco postiũ & sustentaculorũ sepium in India usurpẽtur. Vnde plinius: Magnitudo dentium in extremis Africæ postium uicem in domicilijs præbent, sepesq́ in his & pecorum stabulis palos elephantorũ dentibus fieri, Polybius tradit. Excedunt enim quidã nouem pedum longitudinem. Anno Christi 1546. adue cti sunt huc Basileã inter reliqua mercimonia, plurimi dentes elephantini, inter quos quidã nouem habebãt pedes in longitudine, & in crassitie penè tres palmares mẽsuras, põdus autẽ maiorũ tantum erat, ut pro totis uiribus meis uix unum potuerim paululum leuare à terra. Vnus præ cæteris maior ponderatus in trutina, habebat 135. libras Basilienses, quem ego robore meo leuare non potui à terra. Quidam scribunt hos dentes elephantis esse loco cornuum, & quemadmodum ceruis per singulos annos eluxantur cornua exciduntq́ & alia in eorum locum repullulant, sic elephanti amittunt eburneos dentes, succrescunt alij in eorum locum. Verum de his infra plura scribemus.

Elephas ad arborem dormit.

Elephanti pariunt ut equi.

Dentes elephãtorum.

De draconibus Indiæ & Aethiopiæ.

DRaco maximus est serpentum, habetq́ dentes acutos & serratos: uim tamen maiorem habet in cauda quàm dentibus, nec habet tantum de ueneno sicut alij serpentes. Si quem cauda ligauerit, occidit, nec elephas tutus est corporis sui magnitudine. Nam circa semitas delitescens per quas elephanti gradiuntur, crura cauda sua alligat & innodat, suffocatos'que perimit. Gignitur in India & Aethiopia. Vnde Plinius: Generat Aethiopia dracones Indicis pares, uicenum cubitorum. Solent autem ad quatuordecim aut quindecim mutuo se cõplecti, & erectis capitibus uelificare, per mare & flumina ad pabula

Dracones uicenũ cubitorũ.

pabula meliora. Habet draco solum uenenũ in lingua & felle, unde æthiopes amputata lingua comedũt carnes draconis. Dicit etiam Plinius, quod ui ueneni semper erigitur eius lingua & quandoq; ex calore ueneni inflammat aërem, ita ut uideatur spirare ex se ignem. Aliquando etiam dum sibilat emittit flatum cõtagiosum & inficitur aër, & morbus pestilens sæpe inde generatur. In mari & fluminibus quandoq; habitat, in speluncis & antris latitat, raro dormit, semper ferè uigilat, aues & bestias deuorat: acutum habet uisum, ut in montibus uidere possit à remotis prædam suam. Inter elephantes & dracones perpetua est dimicatio. Nam draco cauda constringit elephantẽ, elephas uerò pede & proboscide prosternit draconem. Draco nexu caudæ innodat pedes elephantis atq; cadere eum facit. Elephas uidens draconem super arborem, nititur eam frangere, ut percutiat draconem: draco autem insilit in elephantem, cupiens eum mordere inter nares atq; excæcare eum. Aliquando uerò insilit super eum à tergo, mordens eum & sugẽs sanguinem eius: quo fit, ut post longum conflictum elephas subtractione sanguinis debilitatus cadat super draconem, & moriens interficiat occisorem suum. Causa quare draco ita appetit sanguinem elephanti, est frigiditas sanguinis eius, quo draco appetit infrigidari. Sunt aũt dracones quidam tanti, ut totum capiant sanguinem. Repugnat elephas contra impetentem draconẽ magna solicitudine, conaturq; hostem pedibus cõculcare, aut proboscide nexum resoluere & draconem leuatum sternere in terram. Habet enim tantũ robur in ipsa proboscide, ut etiam arborẽ radicitus euellere queat, præsertim quando uidet hostẽ in arbore sedentem & sibi insidiantẽ. Habet præterea India multos horrendos & longos serpẽtes & aspides, itẽ alatos scorpiones sed

Pugna elephãti & draconis.

Robur proboscidis.

non sunt homini tam infesti sicut quidam parui & semicubitales serpẽtes, qui passim in tugurijs, in uasis & in sepibus inueniunt atq; hominem letaliter uulnerãt. In alijs locis sunt serpentes bicubitales alati in modum uespertilionum, qui noctu solent circumuolare, & urinæ stillas effundere, & quem tetigerint eum reddunt scabiosum & tabidum.

De Grypibus Indianis.

Grypes aurum fodiunt.

GRypen in India quadrupedem esse aligerum tradunt uiribus potentem, leonis modo recuruis unguibus, dorso nigrũ, priori parte purpureum, alis albicãtibus, ore aquilino, igneis oculis captu haud facilem nisi sit adhuc pullus: præterea nidificare in altis montibus, ac cuiuis animaliũ in pugna congredi præterquàm leoni et elephanto. Aurũ superfodere apud Bactrios populos Indis uicinos, in desertis locis ferũt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos nectere: ad quod surripiendũ sæpe uenit mille aut duum millium hominum exercitus, magno cum periculo, tum etiam quæstu. Tertio deinde aut quarto redeunt anno, idem agentes. Hæc Aelianus.

Bucephalus

tates itinerum nouerant, per ardentes harenas & egentia humoris loca est profectus, pollicitus præmia his qui periti regionum eum ducerent per ignota Indiæ loca ad Bactrianum, & ad penitus abditos Seres. At duces maiorem incolis quàm Alexandro fauorem accommodantes, hoc unum curabant, ut Alexandri exercitum in exitialia serpentum loca & rabida ferarum genera inducerent, sitiq; in arida solitudine enecarent. Apparuit tamẽ in desertis locis flumen, cuius ripas sexagenorum pedum harundo uestiebat, pinorum, abietũq; robora uincens grossitudine, qua Indi materia ad conficienda ædificia utebãtur. Positis ergo ibi castris, ut sitim leuarent, amariorem helleboro inuenerunt aquam fluminis, quã neque homo, neq; iumentum bibere poterat. Conturbatus uerò rex propter animalia quæ secum habebat, elephãtos, equos trahentes quadrigas falcatas, bigas, & propter pedites & equites quorum magnus fuit numerus, item propter mulos castrenses, qui portabant arma & sarcinas militum atq; frumentum, ac deinde ob iumenta quorum magnus erat numerus & quæ pro tanto exercitu alendo mactabanẽ, hi inquam omnes in graui illa siti uix se continere poterant. Milites nunc ferramenta lambendo, nunc oleum gustando, diram sic aliquo modo differre sitim conabantur. Pleriq; etiam abiecto pudore suam urinam hauriebant, ultima uexati necessitate. Auxit fatigationem, quod in tanta siti & in peregrina regione cogebantur incedere armati, præsertim quum per serpentina loca illis esset faciendum iter, ne imprudentes circumuenirẽtur & inopinato periculo uerbararenẽ. Ripam igitur fluminis sequentes ad oppidum peruenerunt, quod in medio amne in insula ex harundinibus erat constructum. Ibi uiderunt paucos Indos & seminudos, qui uiso exercitu, intra tectorum suorũ culmina delituerunt. Alexander desiderans eorum præsentiam, ut dulcem ignaris demonstrarent aquam, paucas misit in locum illum sagittas, imperans ut si sua sponte nollent procedere, metu bellico coacti sese exhiberent. Sed nemine apparente, rex ducentos milites ex Macedonibus leuibus armis misit per amnem. Iamq; quartam partem fluminis enatauerant, cum horrida res subito conspecta est. Nam hippotami (qui sunt equi fluuiales, animalia scilicet in Nilo & Gange potissimum uersantia, binis ungulis, quales sunt bobus, dorso equi & iuba atque hinnitu, cauda obtorta, dentibus aprorum aduncis) inter profundos aquarum gurgites emersi apparuerunt, raptosq; in uertice uidente exercitu absorpserunt. Iratus rex in duces, qui exercitum in insidias deduxerant, iussit centum & quinquaginta in flumẽ mitti: quos propulsos hippotami iusta affecerũt pœna. Soluentes ergo illinc inuenerunt homines per medium amnem, factis ex arundine nauiculis, preteruehi. Quos cum dulcis aquæ percunctarentur locum, dixerũt ingens stagnum dulcis aquæ ipsos inuenturos, quo & certi duces eos erant deducturi, sed iniquo animo. Ambulauerunt ergo tota nocte, siti & armorum onere confecti. Quibus necessitatibus illa quoque adiiciebantur incommoda, quod tota nocte incursantibus leonibus, ursis & tigridibus, pardis ac lyncibus cogebantur resistere: quæ genera ferarum promiscua eis in syluis occurrebant. Tandem uerò cum iam ferè siti defecissent, ad stagnum peruenerunt, quod erat uetusta abundantique sylua coronatum, mille passus patens. Ibi ergo sese reficientes, collocauerunt castra, exciderunt nemus, ut facilior aquatoribus esset accessus ad stagnum, quod unicum in illis regionibus erat. Igitur inter ipsa tentoria aggregabantur impedimenta, & elephanti in media castrorum parte colloca-

Duces itinerũ peruersi.

Exercitus grauem patitur sitim.

Hippotamus.

Tigrides pardi &c.

bantur, ut aptius cõtineri possent, si quis noctu oriretur tumultus aut pauor aliquis nouus. Erant etiam mille & quinquaginta extrà ignes accensi, suppeditante sylua lignorum copiam, ne scilicet subito obruerentur ab habitatoribus illorum locorum.

Stagnum aquarum undiquaque petitur ab animalibus à longe uenientibus.

Cerastæ, serpẽtes, scorpiões.

MVnitis castris Alexandri magni iuxta stagnum, militibusq́ue quieti nocturnæ deditis ad primos radiantis lunæ ortus, subito arrectis caudarum aculeis, scorpiones cõsuetam petentes aquationẽ, ad castra innumeri cõfluxere. Hæc prodigia insecuta est immẽsa uis cerastarũ, serpentũq́ue uarijs distinctorũ coloribus. Nam quidam rubentibus squamis erant, quidam nigri & candidi coloris, quidã auri fulgore cõsimiles inspiciebantur. Sibilabat tota regio, non parum Macedonibus inferens metũ. Sed illi fronte castrorum densauerant clypeis, & in manibus longas habebant hastas, quarũ spiculis malas bestias configebant & ignibus plures necabantur. Quæ res eos prope duas horas sollicitos tenuit. Pota autem aqua minores abire cœperunt & serpentes maiores cũ ingenti exercitus gaudio latebras petierũt. Tũ ad horã noctis tertiã, Macedonibus aliquã sperãtibus requiẽ, binorum, ternorumq́ue capitum cristati serpẽtes aduenerunt, co

Cristati serpentes.

lumnarum grossitudine aliquanto proceriores, qui ad potandã aquam ex uicinis montium speluncis processerant, oribus, squamisq́ue suis humũ atterentes. Quorum pectora cũ trisulcis linguis fauces exertabãt, scintillãtibus ueneno oculis, quorũ halitus pestifer erat. Cum his hora amplius una Macedones pugnauerũt, triginta seruis & uiginti militibus amissis. Post discessum serpẽtũ, cãcri immodicæ multitudinis, crocodilorũ pellibus cõtexti ad ca

stra uenerunt. Quę prodigia, duricia thoracis uel loricę ferrũ respuebãt. Multi ignibus usti, multi se in stagnũ receperũt. Cũq́ue castrenses putarẽt adesse finẽ inquietudinis, en superuenerunt albi leones, taurorum magnis cõparandi corporibus: nec minus fera nocte apri ingentes, lynces, tigrides & horribiles pantheri miscebãt prelia, illisq́ue fugatis uespertilionũ genus colũbinis corporibus ęquale infestabat exercitũ. Vna prętere a noui generis bestia maior elephante comparuit, tribus armata in fronte cornibus, equo simile habẽs caput, atri coloris. Hanc Indi appellãt Odonta. Hæc pota aqua intuẽs castra subito in milites impetũ dedit, ne ignis quidem oppositi tardabatur ardoribus. Ad quã supprimendã triginta sex milites fuerunt occisi, atque tres & quinquaginta falcati inutiles facti, uixq́ue tandem defixa uenabulis occubuit. Venerunt & mures Indici in castra uulturibus similes, quorum morsibus uulnerata quadrupedia statim expirabant. Hominibus autem idem morsus non usq́ue ad interitum nocebat. Exercitu igitur tantis malis per totam noctem afflicto, Alexander lo-

Odonta crudele animal.

der locorum demonſtratores, qui eum ſemper in inſidias deducebãt peſſime meritos crurifragio puniri iuſſit, ut nocte uix ſpirãtes à ſerpẽtibus conſumerent, ſicut Macedones cõſumi uoluerunt. Manus quoq; eis cõfringi imperauit, ut meritis ꝓ factis ſuis uterentur ſupplicijs. Caſtris inde concentu buccinarum repente amotis, peruenit rex in loca Bactrianorũ auro diuitijsque opulenta. Inde expeditionem mouit in Porum regẽ Indiæ, qui ualde potens erat in terris & hominib. & priuſquam illum bello peteret, ſubegit multas ciuitates & terras. Noluit Indianus populus ſe illico externo regi ſubijcere, totis uiribus illi reluctatus eſt, donec tandem per multum ſanguinem Macedonibus obedire coactus.

Quas Indiæ ciuitates Alexander ſubiugarit, & quomodo Liberum ſeu Bacchum & Herculem ſibi conciliauerit.

INgreſſo Alexandro Indiam, Porus rex miſit ei obuiam legatos cum literis acerbis, ſed quę Alexandrũ minime terruerũt. Et quũ ad urbẽ Nyſan ueniſſet, oppidanis non repugnãtibus, fiducia Liberi patris, à quo urbs cõdita erat, parci iuſſit. Tũc ad ſpectaculũ ſacri montis duxit exercitũ, & qui repente furere cœpit, & in ululatus Liberi cum ſtupore regis ſine mora diſcurrere. Alij ſcribũt quod Nyſanos obſidionis malis fatigatos compulerit ad deditionem. A Libero patre conditos ſe eſſe dicebant. Sita eſt urbs ſub radicibus montis quem Meron incolæ appellant. Rex ſitu montis cognito ex incolis, cũ toto exercitu pręmiſſis commeatibus uerticem eius aſcendit. Multa hedera uitiſq; toto gignitur monte. Multę perhennes aquæ manant. Pomorum quoque uarij ſalubresq; ſucci ſunt, ſua ſponte fortuitorum ſeminũ fruges humo nutriente. Lauri, baccæq; & multa in illis rupibus agreſtis eſt ſylua. Prouecti aũt laſciuia, paſſim hederæ ac uitium folia decerpſerũt, redimitiq; fronde, toto nemore ſimiles bacchãtibus uagabant. Voces ergo tot milliũ præſidem nemoris eius Bacchũ adorantiũ, iuga montis colleſq; reſonabant. Rex fortuitam licentiam non auerſatus, large ad epulas omnibus prębitis per decem dies Libero patri operatũ habuit exercitum. Paulo pòſt uenit rex ad ſaxum miræ magnitudinis & aſperitatis, in quod multi populi confugerant, & cognoſcit Herculem ab expugnatione eius terræmotu prohibitum. Captus itaque cupidine, Herculis acta ſuperare, cum ſummo labore & periculo potitus ſaxo, eius loci gentes omnes in deditionẽ accepit. Diuiſis deinde copijs, pluribus ſimul locis arma oſtendit, genteſq; uarias perdomuit. Superato deinde Choaſpe amne Beiram obſedit & paulo poſt ad Mazagas uenit, quorum urbem non ſolum ſitu ſed etiam opere munitam, triginta octo millia peditum tuebantur. Alexander munimenta ciuitatis contemplans, amnem, rupes præaltas aditum ad urbem impedientes, cauernas, uoragines, foſſas, murum ſaxeum, conſilijq; incertus, è muro ſagitta percutitur. Tum forte in ſuram incidit telum, cuius ſpiculo euulſo, admoueri equũ iuſſit, quo uectus, ne obligato quidem uulnere, haud ſegnius deſtinata exequebatur: neceſ-

Liber pater.

Saxum arcis loco.

Mazagarum urbs.

Alexander uulneratur.

nec se ante recepit in castra q̃ cuncta prospexit, & quæ fieri uellet edixit. Vnde quidam extra urbem tecta demoliebantur, ingentemq́ uim materiæ faciendo aggeri detrahebant. Alij magnarum arborum stipites cumulis ac moles saxorum in cauernas deijciebāt ac demum turres erigebantur, quę opera ingenti militum ardore intra nonū diem absoluta sunt. Deinde admotæ sunt machinæ, è quibus ingens uis telorum in propugnatores effusa est, ut obsessi crederent hæc deorum numine agi. Desperata ergo urbis tutela, reginā cum magno nobilium fœminarum grege emiserunt. Quæ genibus regis prouoluta, non ueniā modo, sed etiam pristinæ fortunæ impetrauit decus. Sed credidere quidam, plus quàm miserationi datum.

Vrbs expugnatur.

Alexander magnus petram ingentem expugnabat.

Petra Dorinim.

EXpulsis passim per Alexādrum incolis ex locis suis, illi armati petram Dorinim nomine occupauerunt: cuius & suprà succinctam fecimus mentionem. Hanc ab Hercule frustra obsessam esse, terręq́ motu coactum absistere fama uulgauerat. Inopem consilij Alexandrum, quia undique pręceps & abrupta erat rupes, senior quidam peritus locorum cum duobus filijs adijt, si præcium operi esset, aditum se monstraturum esse promittens. Octoginta talenta constituit daturum Alexander, & altero ex iuuenibus obside retento, ipsum ad exequenda quæ obtulerat dimisit. Petra nō ut pleręq́, modicis ac mollibus cliuis in sublime fastigium crescit, sed in metæ maximę modum erecta est, cuius ima spaciosiora sunt, altiora in arctius coëunt, summa in acutū cacumen exurgunt. Radices eius Indus amnis subit, pręaltus utrinq́ asperis ripis. Ab altera parte uoragines eluuiesq́ pręruptæ sūt, nec alia expugnandi patebat uia, q̃ ut replerentur. Ad manum sylua erat, quam rex ita cædi iussit, ut nudi stipites iacerentur: quippe rami fronde uestiti impedissent ferentes. Ipse primus truncam arborē iecit, clamorq́ exercitus index alacritatis secutus est, nullo detrectante munus q̃d rex occupasset. Intra septimum diem cauernas expleuerāt, cum rex sagittarios & agrianos iubet per ardua niti: datoq́ tubæ signo, rex promptæ audaciæ cōuersus ad corporis custodes, sequi se iubet, primusq́ inuadit in rupem. Nec deinde quisquā Macedonū substitit, relictisq́ stationibus sua spōte regē sequebant. Multorū miserabilis fuit casus, quos ex prærupta rupe lapsos amnis pręterfluēs hausit. Triste spectaculum etiam nō periclitantibus: cū uerò alieno exitio quid ipsis timēdum foret admonerentur, in metum misericordia uersa, non extinctos, sed semetipsos deflebāt. Et iam eò peruentum erat, unde sine pernicie nisi uictores redire non possent, ingentia saxa in subeuntes prouoluentibus barbaris, qui perculsi instabili & lubrico gradu præcipites recidebant. Euaserant tamen Alexander & Charus duces, quos cum triginta delectis præmiserat rex, & iam pugnare comminus cœperant. Sed cum superne tela barbari ingererent, sępius ipsi feriebantur quàm uulnerabant. Alexander tamen nominis sui & promissi memor dum acrius quàm cautius dimicat, confossus undiq́ obruitur. Quem ut Charus iacentem conspexit, ruere in hostem omnium præter ultionem immemor cœpit, multosq́ hasta, quosdam gladio interemit. Sed cum tot unū incesseret manus super amici

Mons iuxta Indum.

Multi præcipites ruunt.

Duces interficiuntur.

corpus

corpus procubuit exanimis. Haud secus quàm erat optimorũ militũ interitu cõmotus rex signũ receptui dedit. Et barbari hostẽ depulisse contenti, non institere cedentibus. Cæterũ Alexander cum statuisset desistere incœpto, cũ nulla spes potiundæ petræ offerret, tamen speciem ostendit in obsidione perseuerantis. Nam & itinera obsideri iussit & turres admo ueri & fatigatis alios succedere. Cuius pertinacia cognita Indi per biduum quidẽ ac duas noctes cum ostentatione non fiduciæ modo sed etiã uictoriæ, epulati sunt, tympana suo mo re pulsantes. Tertia uerò nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri, cæterum ex tota petra faces refulgebant quas accenderãt barbari, ut tutior esset ipsis fuga obscura no cte per inuia saxa cursuris. Rex cognoscẽs petram fuga Indorũ esse desertã, dato signo ut uniuersi conclamarẽt, incomposite fugientibus metum incussit. Multiq; tanquam adesset hostis per lubrica saxa, perq; inuias cotes præcipitati ceciderũt: plures aliqua membrorum parte mutilati, ab integris deserti sunt. Rex locorũ magis q̃ hostium uictor, tamen magnæ uictoriæ sacrificijs & cultu Deum satis fecit. Aræ in petra locatæ sunt, Mineruæ uictoriæq;.

Alexander locũ cum uacuum expugnat.

Rex Alexander multis uictoriis clarus, oppugnat & uincit Porum regem.

ALexander expugnata Petra traijcit cum castris Indũ fluuium, pluresq; sibi subijcit reges, soli Abiasares & Porus repugnare constituerũt, & uterq; ultra Hydaspem amnẽ regnabat, & belli fortunã, q̃sq; arma inferret experiri decreuerat. Abiasares tamẽ à proposito suo resiliens, misit legatos ad Alexandrũ & omnia ditioni eius permisit. Misit deinde rex ad Porum, monebatq; ut stipendium penderet, & in primo finium suorũ aditu occurreret sibi. Porus alterum ex his facturũ sese respondit, ut intrãti regnum suum præsto esset, sed armatus. Consederat ergo in ulteriore ripa Hydaspis, trãsitu prohibiturus hostẽ. Octoginta quinq; elephãtos obiecerat eximio corporũ robore, ultraq; eos currus trecentos & peditum triginta ferè millia. Porum uehebat elephantus super cæteras beluas eminens, armaq; auro & argento distincta, corpus raræ magnitudinis honestabat. Par animus robori corporis, & quãta inter rudes poterat esse sapiẽtia. Macedonas non cõspectus hostiũ solum, sed etiã fluminis, quod transeundũ erat, magnitudo deterrebat. Quatuor enim in latitudinem stadia diffusum, profundo alueo & nusquam uada aperiente, speciem uasti maris fecerat. Nec pro

Porus uir proceræ staturæ.

spacio aquarum late stagnantium impetum coërcebat, sed quasi in arctum coëuntibus ripis & torrens & elisus ferebatur, occultaq; saxa inesse ostendebãt, pluribus locis undæ repercussæ. Terribilior erat ulterior facies ripæ, quam equi uiriq; cõpleuerãt. Stabant ingentes uastorum corporũ (elephantorũ) moles, & de industria irritatæ horrendo stridore aures fatigabant. Erant in medio amne insulæ crebræ, in quas & Indi & Macedones nantes, leuatis super capita armis transibant. Ibi leuia prælia conserebant, & uterq; rex paruæ rei discrimine, summæ experiebatur euentũ. Cæterũ in Macedonũ exercitu temeritate atq; audacia insignes fuere Symachus & Nicanor nobiles iuuenes, & perpetua partium felicitate ad spernẽdũ omẽ periculũ accẽsi. Hi cũ alijs audacibus tranauere in insulã, quã frequẽs hostis tenebat multosq; Indorũ nulla re magis quã audacia armati interemerũt. Abire cũ gloria poterãt, si nunq̃ temeritas infelix inueniret modũ. Sed dũ superueniętes cõtẽptim & su

Audacia iuuenum.

Temeritas nõ habet modum.

perbe expectant, circumuenti ab his qui occulti enatauerant, eminus obruti sunt telis. Qui effugerāt hostē, aut impetu amnis ablati sunt aut uorticibus impliciti. Eaq; pugna multum erexit fiduciā Pori, cūcta è ripa cernētis. Alexāder inops cōsilij tādē ad fallendū hostem talem dolum intendit: Erat insula in flumine amplior cæteris, syluestris eadē et tegēdis insidijs apta. Fossa quoq; prealta haud procul à ripa, quam tenebat ipse, nō pedites modo, sed etiā cum equis uiros poterat abscondere. Igit̄ ut à custodia huius opportunitatis oculos hostium auerteret, Ptolemæū cū omnibus turmis obequitare iussit procul ab insula, & subinde Indos clamore terrere, quasi flumē tranaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit, eoq; consilio Porū agmenq; suum ei parti quā se petere simulabat, coēgit aduertere. Iam extra conspectū hostis insula erat. Alexander in diuersa parte ripæ statui suū tabernaculū iussit, assuetamq; comitari ipsum cohortem ante id tabernaculū stare, & omnem apparatum regię magnificentiæ hostiū oculis de industria ostendi. Interim et Attalum equalem sibi & haud disparem habitu oris & corporis, utiq; cum procul uiseretur, ueste regia exornat, præbiturū speciē ipsum regē illi ripę præsidere, nec agitare de trāsitu. In summa, dum Porus alibi hostilem transitum impedire conatur, Alexander nauigijs, & ratibus alio in loco traijcit fluuiū, ubi uacua erat ab hostibus ripa. Tunc Alexander arma capere milites & ire in ordinem iussit: iamq; agmen in cornua diuisum ipse ducebat, cum Poro nunciatur armis uirisq; ripam obtineri & rerū adesse discrimen. Tū Porus centū quadrigas & quatuor millia equitum uenienti agmini obiecit, sed nihil efficere potuit eo die, q̄d imber uiolentus fusus campos lubricos & inequitabiles fecerat, grauesq; & propemodum immobiles illuuie & uoragine hęrebāt. Cōtra Alexander expedito ac leui agmine strenue inuectus est. Aggressurus ergo Porus hostem, primo loco poni elephantos, postq; eos pedites ac sagittarios, tympana pulsare solitos. Id pro cantu tubarum Indis erat, nec strepitu eorum mouebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, & deseruisse gestātes militare flagitium habebatur. Macedonas non beluarum modo, sed etiam ipsius regis aspectus parūper inhibuit. Beluæ dispositæ inter armatos speciem turriū procul fecerāt, & Porus ipse humanæ magnitudinis propemodū excesserat formā. Magnitudini Pori adijcere uidebat̄ belua qua uehebat̄, tantū inter cæteras eminens, quātum alijs ipse prestabat. Itaq; Alexander cōtemplatus & regem & agmen Indorum, tandē, inquit, par animo meo periculum uideo. Cū bestijs simul & cū egregijs uiris res est. Itaq; duces cohortās & in acies distribuens, cōcitat equū primus dissipatq; hostis agmē. Porus cū paucis obuius hosti pergit, elephantosq; ante agmen suorū agi iubet. Magnū belue iniecere terrorem, insolitusq; stridor non equos modo, sed uiros quoq; ordinesq; turbauerat. Obtriti sunt pedibus earū multi, & quidā unà cū armis manu earū correpti & super se regētibus traditi. Anceps ergo pugna nunc sequentiū nunc fugientiū elephantos. In multū diei uariū certamen extraxit, donec securibus pedes amputare cœperunt & gladijs curuatis appeterent beluarū manus. Elephāti itaq; uulneribus fatigati suos impetu sternunt, & qui rexerant eos, pręcipitati in terram ab ipsis obterebantur. Porus uerò destitutus à suis undiq; petebatur telis. Nouē iam uulnera à tergo & pectore exceperat, multo sanguineq; profuso, lāguidis manibus tela emittebat. Nec segnius belua instincta rabie nondū saucia, inuehebatur ordinibus, donec rector beluæ regem cōspexit fluentibus mēbris, omissisq; armis uix cōpotem mētis. Tum beluā in fugam concitat, sequente Alexandro. Sed equus eius multis uulneribus cōfossus, deficiensq; procubuit, posito magis rege quàm effuso. Itaque dum equum mutat, tardius insecutus est. Elephantus quoque Pori qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaq; sistit Porus fugam, persequentem hosti obiecit. Iam Alexander consecutus erat, cognitaq; Pori pertinacia, uetabat resistentibus parci. Ergo undiq; & in pedites & in Porum tela congesta sunt, quibus tandem grauatus labi ex belua cœpit. Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse credens iussit, & qui detraherent loricam uesteq; concurrere, cum belua dominū tueri & spoliantes cœpit appetere, leuatumq; corpus eius rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur confossoq; eo in uehiculum Porus imponitur. Quem rex ut uidit alleuātem oculos, non odio sed miseratione commotus, quæ malum, inquit, amentia te coēgit, rerum mearum cognita fama, belli fortunā experiri? Ait ille. Neminē me fortiorē esse censebam. Meas

Dolus Alexandri.

Alexander cū exercitu traijcit.

Herculis imago incitamentum militum.

Manus elephanti, est proboscis.

Porus rex grauiter sauciatur.

Porus portatur ad Alexandrum.

taxat compactis, quarum uela rotunda sunt, & hæc quoque ex uimine palmarum sunt contexta. Hoc genus nauium iuncas appellant, unico tantum uento secundo aut aduerso agi solitos. De Malaccha infrà plura.

Sina.

DE Sinarum regione nihil inuenio scriptum apud ueteres Cosmographos, nisi quod eam cogniti orbis constituuunt orientalium limitem. Hodie uero quando oriens perfectius quàm olim cognitus & lustratus est, potissimum in littore maris Indici, non ad Sinas tantum sed & ad extrema Indiæ humana peruenit curiositas, quemadmodum paulò post in Noua India ostendemus.

NOVA INDIA, VT NOstro tempore est explorata & cognita.

DVæ nauigationes ex Europa fiunt in Indiam. Vna ab Hispania per littora Africæ & Aethiopiæ usque in Arabiam ad ciuitatem Aden, atque inde ad Ormum insulam, & ab Ormo ad Cambaiam ciuitatem, & ab hac ciuitate usque ad Calikuth. Est autem Cambaia sita ad fluuium Indum, ciuitas potentissima, diues, & abundans in omni frumenti genere. Gignit solum illud uarias species unguẽtarias & gossipiũ, bombicẽ appellãt. Subegit rex Lusitaniæ hanc ciuitatẽ, construxitque iuxta eam arcem munitissimã. Et quum id Turcã male haberet, iussit classem magnis sumptibus instrui in sinu Arabico, ut Lusitanos ex India profligaret. Præfecit aũt classi quendam Bassam præfectũ Cayri nomine Solymannũ, ducem peritum, qui habuit 20. millia militum præter nautas & bombardarios, quorũ quatuor fuerũt millia. Fuit hæc classis instructa in Suezio, portu maris rubri anno Christi 1538. uenitque primũ ad Adenã ciuitatẽ, ubi fixis ancoris misit literas ad regulum Aden, instruens eum se Indiam petiturũ, ut inde excluderet regẽ Portugalliæ. Rex Adẽ q tributarius erat regis Portugalliæ accepit Turcæ literas grato animo, offertque se & sua tãto Imperatori, rogans præfectũ uti egrederet̃ nauim & uideret ciuitatem sibi obtemperantissimã, in qua pro dignitate & officio tractari posset. Sed præfectus uicissim illum elicit & euocat ex sua ciuitate, imposturaque circũuenit, cepit, & in Antenna nauis suspendio tradi iussit, adiungens illi eodẽ supplicio quatuor regni Adensis proceres, atque id in mãdatis à Turca se habere dixit, eo q̃d Adenses non solum fœdera iunxissent cũ Lusitanis, sed etiam tributum soluerent, quã gentem prorsus ex India exturbare uolebat. Post regis necẽ ciuitas illa opulẽta & pulchra prædæ & cædi nullo resistente patuit. Discedẽs uero præfectus, duo millia armatorũ pro præsidio reliquit. Nauigando itaque p̃uenit ad Dium ciuitatẽ, quã Portugallenses tenebant, auctusque est exercitus eius copijs terrestribus & naualibus, undique Turcis accurrentibus, & exemplo prouoluunt aggerem terreum, quæ moles instar montis paulatim magis ac magis fossæ arcis admouebat̃, & sine noxa ulla hostes post aggerẽ stabant. Deinde erecto latissimo uallo arcem undique oppugnantes, muros & turres cõcusserunt, sed magna clade accepta, tandẽ discedere sunt coacti. Est autem Dium fortissima ciuitas Cambaiæ. Cæterũ urbs Cãbaiæ sita est in sinu Guzerat, estque maxime culta, ac ferè omniũ urbium Indiæ est excellentior. Appellat̃ propterea Cayrum Indiæ: ambit̃ muro, & habet ædes pulcherrimas. Soldanus eius est sectæ Mahumeticæ. Ibi Lacha nascit̃ uberius q̃ alibi gentiũ. Incolæ plerunque nudi incedunt, obscœna tantũ uelãtes, caput uero uinciũt gausapi purpurei coloris. Sultano eius sunt in armis equitum uicena millia. Habet magnificentissimã aulã. Mane eo experrecto, crepant cymbala, tympanaque, audiunt̃ sonantes tibiæ nec non buccinatores & aliorum instrumentorũ musicorum lusores, læticiam uiuentis regis testantes. Idẽ pransuro agunt. Confine est regno Cambaiæ regnũ Iogæ, quod longe lateque patet. In eo regno ob incendiũ candentis syderis hominũ corpora incipiũt nigrescere ac torreri, omnesque inaures gestãt depẽdentib. omnifariã monilibus, lapidibusque preciosis. Ager eorũ non est ferax admodũ annona ingrauescẽte. Regio montib. plurimũ asperatur,

Cambaia.

Turca parat se aduersus Lusitanos.

Cambaiæ excellentia.

asperatur, eorum ędes sunt despicabiles, pessimiq́ incolatus. Aliud est deinde regnū, quod à Metropoli appellatur Dechan. Ea urbs uisu est pulcherrima, feraxq́ fermè rerum cunctarum. Rex utitur fastu, pompamq́ ducit incredibilem. Qui regi famulantur, in summis sotularibus circumferunt pyropos ac adamantes & id genus lapides preciosos. Quæ uero monilia pro inauribus ac condalijs ferant, facile quis cogitare poterit, postquam pedibus tantum exhibent honorem. In hoc regno mons est, unde erui dicitur adamas.

Regnum Dechan.

Da adamante lapide.

Siderites.

NAscitur adamas in metallis Indiæ, Aethiopiæ, Arabię, Macedonię, Cypri & quidem in aurarijs. Indicos præter cæteros translucet, qui uero ferrei est coloris, siderites appellatur. Nec sæpe colore differt à crystallo. Nam colore est persæpe cãdido, sed differt à crystallo duricia, quæ ei tanta est, ut si super incudem positus acerrime percutiatur malleo, antè malleus & incus uulneribus acceptis dissiliãt, quàm ipse frangatur comminaturúe. Nec ferri solum ictus respuit, sed resistit etiam igni, cuius ardore adeò non liquescit, ut nunquam incalescat, si Plinio credimus, adeò non fœdatur, ut purior fiat. Attamen singularis eximiaq́ lapidis illius duricia calido hirci leonisúe cruore ita mollescit, ut rumpi possit. Liquido plumbo in ardentibus fornacibus ita incalescit, ut dissoluatur. Non tamen omni adamanti tanta est duricia. Nam Cyprius & siderites malleorum ictibus franguntur & alio adamante perforantur. Adamas uenena deprehendit & irrita facit: quocirca à regibus uehementer expetitus, maximi semper precij fuit. Mons Indiæ unde adamantes eruuntur, muro quaquauersum circundatur, firmissimoq́ seruatur præsidio.

Adamas mollescit.

Narsinga, Canonor.

REx Narsingæ opibus ac imperio cũctos in illis partibus excellit; urbs uero regia, situ ac elegãtia urbē Mediolanēsem effingit, nisi quod in loco est decliui minusq́ æquo. Huic regi semper in armis excubant cõplura armatorū millia, quippe cui bella nunquã desunt, eo finitimis arma inferente. Idolorū est addictus fœdissimæ latriæ, ipsumq́ cacodæmona colit non aliter quàm rex Calechut. Incolis huiusmodi est habitus. Qui maioris sunt census tunica utuntur interiore haud oblonga, caput uero fascia uersicolore Mahumetanorū ritu uinciunt. Gregarij obscœna tantū uelãt, cętera sunt nudi. Rex birreto panni attalici caput exornat gemini palmi lõgitudine. Profecturus in prælium, gosipinã induit uestē, quam chlamyde tegit bracteis aureis ornata. Limbū chlamydis honestãt monilia fermè omne genus. Equus eius tanti esse creditur si precium inspexeris, quanti est quæpiam ex nostris urbibus. Id efficiunt innumeri lapides preciosi, margaritarum ac unionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. Est ager Narsingæ tritici, uuarum ac omnium ferè fructuum, si poma citrea cucurbitasq́ excipias, expers admodum. Pane non uescuntur incolę, sed oriza, pisce ac carnibus, nec non iuglandibus quas fert regio. Ibi incipiunt inueniri zinziber, piperq́, myrobolanū, cardamomum, cassia & id genus aromata complura.

Equi margaritis ornantur.

Canonor urbs

Canonor urbs rerum pulchritudine præstantissima, cuius rex idola colit, habetq́ urbs ipsa portū, quò conuehuntur equi Persæ, sed immania sunt horum uectigalia. Victitant incolæ oriza, carnibus & piscibus, sicut habitatores Narsingæ. In prelijs utuntur ense, clypeo obrotundo, hastis ac arcubus, nunc uero tormentis etiam uti consueuerunt. Nudi incedunt, obscœna tantum uelati: ijs apertum est caput, nisi ubi ad bella contendunt, tunc caput subrutilo galero tegunt, eoq́ue bis inuoluunt & uitta uinciunt. Equis mulis

Calechut Indiæ emporium celeberrimum.

VRbs Calechut est in cõtinenti, & ædes eius pelago alluũtur. Mœnibus haud ambitur, uerum continetur circuitu sex mille ædium, non adhærentibus ut apud nos ędificijs sed longiore spacio discretis inter se ędibus. Qua uerò in longitudinem extendit, millenis patet passibus. Domus sunt despicabiles, quippe quæ supra eqtis altitudinẽ ab humo non tolluntur. Frondiũ plerunq; laceramentis loco imbricũ cooperiuntur multis contignationibus. Huius rei causam afferunt, quod humo egesta ad quinos palmos aqua mox scaturire dicitur, ob id nequeunt altius fundamẽta iacere, quæ cõtignationibus ferendis sufficiant. Rex dæmonum latrię est addictus. Non diffitetur Deũ architectum cœli & terræ, præcipuum autorẽ ac primariã causam esse: sed negocium iudicandi orbis delegasse cacodæmõi, iuri reddẽdo mortalibus: factã à Deo potestatem tribuendi cuicq; quod suum est, pro benefactis uidelicet ac malefactis mercedẽ emeritam. Huic Deumo nomen indiderunt. Deum uerò maximum Tamerani appellant. Deumi imaginẽ rex habet in sacello suo sedentem, diademate redimitum caput eius ~~modo Romanorũ pontificum~~ Sed id plus habet, quod diadema ternis insignitur cornibus. Fulciunt item dæmonis caput quaterna cornua, oreq; uastissimo hians, dẽtes præ se fert quaternos: naso est deformi, toruis trucibusq; oculis, uultu minaci, aduncas manus uncini instar habet, pedes uerò gallo haud absimiles. Qui mõstrum horrendum ingẽs conspicatur, pauent cõtinuo: res est sane uisu indignissima eademq; horrifica admodum. Sacellum ambiunt picti dœmones & in singulo angulo sedens ex ære uisitur satanas, ita fabre factus, ut undecunq; flammescere uideatur, absumentibus animas miserãdum in modum flammis. Et dæmon dextra animam ori admouet, sinistra autem ex inferiore loco aliam corripit. Singulo mane eorum sacerdotes, qui Bramini dicũtur, memoratum idolũ rosacea & huiusmodi odorifero latice emaculãt, suffiũtq; uarijs odoramentis, procumbentesq; adorãt. Sanguinem Galli per hebdomadam uasi argenteo carbunculis ignitis oppleto indunt, additis suffimentis odorum innumeris, thuribuloq; accepto adolent largissime thura, tinniente crebrius interea tintinnabulo argẽteo. Nec prius rex sumit cibũ, quàm quaterni sacerdotes regias dapes dæmoni obtulerint. Porro rex pransurus humi recubat absq; stragulis, & discumbentem stantes sacerdotes circũstant, nusquam propius quàm ad quaternos passus accedentes, regis uerba reuerentissime obseruantes. Vbi uerò edere desierit, sacerdotes regias reliquias offerũt corniculis auibus depascendas, quas aues nefas est lædere, & ob eam causam tutò uolitant quocũq; libuerit. Ducturus rex uxorem prius thorum inire non cõsueuit, quàm à digniore sacerdote noua nupta deflorata fuerit. Stupri à rege precium constituitur quingentorum aureorum.

Humiles domus.

Dæmonis cultura.

Sacerdotes dæmonum.

De moribus Indorum in Calechut.

PRimum locum post regem tenent sacerdotes idolorum cultores: his succedũt Naeri, qui nõ minoris sunt apud eos, quàm apud nos patricij. Horũ interest ensem, clypeum, arcum, lanceamq; quum prodeunt ferre. Qui tertię classis habentur, ij eius loci sunt apud eos, cuius apud nos sunt cerdonicam exercentes artem. Qui quarto sunt in loco, piscatu uictum quæritant: & qui quinto, ad eos spectat piper, uinum, iuglandesq; legere. Postremi uerò serunt & colligunt orizam, contẽpti à sacerdotib. & patricijs. Regi ac reginæ incolisq; urbis nullus ferè est habitus, qppe qui gosipino, haud sane serico panno obscœna tantum uelant, cætera sunt nudi: pedibus incedunt nudis, apertoq; capite prodeũt. Exempto rebus humanis rege, si superstites sunt mares, liberi aut germani aut fratrum filij, hi minime regno succedũt: nam filio sororis ex gentis instituto sceptra debenť: qui

Successio regũ.

qui si nullus foret, regno succedit is qui arctiore coniunctione regem cõtingit, nõ alia aiũt de causa, nisi quod sacerdotes reginam deflorarunt. Peregre quoq; proficiscẽte aut exeunte in uenationes rege, sacerdotes reginam domi asseruant, illi assistentes, nihilq; gratius regi contingere posset, quam ut reginæ per stupri cõciliationem assuescant. Propterea exploratum habet rex ob uulgatam reginæ pudicitiam, ex ea susceptam prolem inter liberos collocandam minime fore. At sororis natos ueluti sibi iure sanguinis coniunctissimos, adscire ad imperij partem consueuit. Patricij ac negociatores hunc morem inter se seruant.

Commutatio uxorum.

Quibus sunt uxores amicis, nonnunquam complacet per speciem maioris coniunctionis uxoribus commutandis operam dare. Dicitq; alter ad alterum: cũ mihi fuerit amicus optimus, commutemus uxores ea lege, ut tu mea, ego uerò tua potiri queam, tum alter: ain' tu serio? Cui ille: ita per Pollucem. Concedamus inquit socius, domum meam. Quò ubi peruentum est, alter eorum inclamat uxorem: Accede, inquiens, mulier, huncq; sequere, quoniam deinceps coniunx erit tuus. At mulier, loqueris ne serio? At prior coniunx: non iocor quidem. Tum mulier, lubens inquit, sequor. Protinus his ultro citroq; dictis, abit cũ prioris socio uiri mulier, inuicemq; coniugem suam iure commutationis ad socium mittit, qui prior adduxit mulierem. Hoc institutum permutandis seruant uxoribus. Pignora uerò alterum parentem sequuntur. Alijs uerò idolorum cultoribus longe sunt alij mores: nam fœmina septenis nubit uiris, qui in concubitum noctes alternant. Vbi autem pepererit mulier prolem, delegat ad quẽcunq; ex septem cõiugibus uoluerit, à cuius assertione nulla est prouocatio. Humi procumbentes edunt in trulla ęnea: coclearis uicem supplet arboris folium. Esculẽta sunt oriza, pisces, aromata, fructusq; ignobiliores. Vbi qs quempiam confecerit, correptus pœnã luit in hunc modum.

Patibuli genus.

Genus patibuli habent, palum longum quaternos passus. Huic non longe à fastigio ligni scipiones gemini in crucis figuram affiguntur. Tũc palo per terga sontis acto, terebratum homicidæ corpus cruci miserandum in modum infigitur, sicq; affixus infelix pendet donec uitam exhalauerit. Qui uerò cõsauciant aut scipione quempiam uerberant, ij culpam ab rege auro redimunt. Adoraturi ante emersum Solem stagno lotionis gratia immerguntur, sicq; loti nihil prius contrectant, quàm domi suę preces ad idola fuderint. Dũ humi strati clanculum orant, edunt gestus quosdã dęmoniacos ueluti lymphati, inuersis luminibus, miroq; oris dehonestamento instar portenti. Profecturo ad bellum regi in expedito sunt centena peditum millia: nam equitum ibi nullus est usus præter elephantorum. Qui regem sequuntur uitta serica eademq; coccinea caput uinciunt. Prelium inituri, ense obrotundo, clypeo, lanceis ac arcubus utuntur.

De pipere & aliis aromatibus quæ crescunt in regione Calechutensi.

Piper mittit suburbanus urbis Calechutensis ager, legunt etiam nonnihil intra urbem cultores. Caulis piperis infirmus est admodum instarq; uitis absq; adminiculo (pedamenta uocant) consistere nequit. Hederæ non est absimile piper, quippe quod serpit, & altiore complexu proximã semper arborem uincire consueuit. Hęc arbor imo frutex, dispergitur in ramos complusculos intra geminum ac ternum palmum lõgos. Folia eius mali Assyrij figuram exprimunt, sed hæc crassiora pinguiusculaq; nonnihil, intercursantibus ex aduersa parte munitioribus uenis. E singulis malleolis seni dependent conferti racemi palmo haud ampliores. Color est ijs qui & immitioribus uuis. Legũt

Color piperis

mense

mense octobris ac nouembris, in colorem prasinum adhuc inclinantes, ad solemq́ apricantem assandum imponunt tegetibus, ubi triduo nigrescit non aliter quàm huc affertur: absque cultu alio putandi, minusq́ ligonizandi cura est illis, simplici ac synce ro telluris prouentu. Plinius arbores piperis similes dicit iniperis nostris, suo'que tempore aliqui tradiderunt in fronte Caucasi solibus opposita eas tantum gigni. At hodie nauigationes Lusitanorũ in Orientẽ aliud docuerunt. Mittit et regio Calechutensis zinziber: haud dubie radix est, eruiturq́ nonnunquã pondo unciarum 12. nec omnib. eadem est amplitudo. Plus nõ agit in profundũ radix q̃ ad ternos uel quaternos palmos harundinũ modo. Quũ eruit zinziber, relinquũt internodiũ radicis in scrobe, unde erutũ est zinziber, terramq́ radici aggerunt ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructũ, id est ziziber. Inuenit in locis æquis instar myrabolani, in tellure tamen rubente omnifariam. Crescunt etiã ibi nonnulli alij fructus & frutices, quales iaceri (alij graccara) amba, carocapel, comolãga, & alij plures nobis incogniti fructus quorum quidam habent saporem cotonei Persici, alij pruni Damasceni, alij melonis, alij ficuũ &c. Crescit deniq́ in regione illa aloë, & est gummi quoddã collectum ab arbuscula, quæ solum una radice figitur instar baculi in terra. Habet caudicem tenerum & rubicundũ, odorem grauem & gustum amarum. Emittit aliquando non sauciata lachrymam, estq́ multo præstantior quæ Indigia gignitur, quàm quæ in Iudæa producitur.

Piper ut Iuniperus.

Zinziber.

Aloë.

De auibus & animalibus quæ in terra

Calechutensi inueniuntur, itemq́ de uino arboreo.

INueniuntur in Calechut complus cula quadrupedum ac alitum genera, ut sunt leones apri, cerui, hinnuli, lupi, boues fœminæ, bubali, capreæ, elephantes, uerum ibi non nascuntur sed importantur. Sunt item ibi Psitaci prasini coloris, alij scutulati, alij coloris purpurei. Horum est tanta ubertas, ut adhibendi sint custodes seruandæ orizæ in aruis nec eam depascantur. Sunt uocales admodum uiliq́ precio. Sunt etiam illic quædam alites

Sarau nomine, psitacis nonnihil inferiores, concentu tamen longe suauiores. Sunt & complura alia auitiorũ genera nostris dissimilia, quorum mane et uesperi tantus est concentus, tantaq́ canẽdi suauitas, ut nihil amœnius audiri possit: in tam paruis faucibus tota ferme consistit harmonia. Ob id immensa est incolarum uoluptas non secus quàm si in terrestri paradiso consisterent, uernantibus florib. uirentibusq́ toto anno omnifariam arboribus: mira cœli clemẽtia incredibiliq́ temperie, hyeme æstateq́ nusquam sæuiẽtibus. Vernare enim semper uidentur, adeo algoris ac æstus sunt expertes. Mittit eadem regio cercopithecos, qui cultoribus præsertis inopibus sunt magno oneri, quippe qui iuglandium arbores conscendunt & liquorem illum, unde uinum Indi exprimunt, effundunt, euertuntq́ uase, quibus liquor excipitur. Habent enim Indi arborem totius orbis arboribus longe præstantiorem: quæ palmæ instar cariotas edit. Hinc enim colligunt ligna, igni alendo aptissima, iuglandesq́ in cibatu gratissimas, item funes & teneros pannos, uinum, oleum & saccarum. Producit in primis nuces cariotæ instar. His demunt priorem corticem, ignibus delegant. Alios uerò fructus gossipino

Arbor multarum commoditatum.

aut byssino uel non absimilis, ex floribus uerò pannũ conficiunt serico simillimum, sequens et pensum rursum nent, indeq; fiunt tenuiores funes. Vltimus autẽ cortex nucem occulit, cuius crassitudo minimo manus digito non est maior. Porro cum nuce simul latices gignuntur, iuglandeq; adolescente crescunt item aquæ in ea adeo, ut absoluta nuce simul aquæ interiora nucis occupent. Est ea aqua limpidissima rosacea non absimilis, unde fit oleum pinguissimum. Incidũt etiam truncum mane & uesperi, unde colligunt liquorem nobilissimum, quem igne decoquunt & faciunt potum tam mirabilem, ut si quis modũ excedat in furorem ferè incidat. Is liquor ibi temeti uicem supplet. Sed reuertamur ad animalia quæ in Calechut inueniuntur. Adolescunt ibi serpentes in tantam magnitudinem, ut maximis suibus non sint absimiles. Habẽt lõge uastius caput quàm apri, quadrupedes sunt, quaternorum cubitorum longitudine, in palustribus locis nascentes & uersantes. Id animalis genus aiunt incolæ ueneni expers esse. Reperiuntur quoq; ibi serpentum alia genera. Quoddam enim habet tam exitiosum uirus, ut si uel tantillum eliciat sanguinis, mortem homini afferat præsentaneam. Sunt alij serpentes, aspidem magnitudine repræsentantes: rursum alij longe prouiores, quorum ingens inibi est copia putanturq; ab incolis spiritus esse de cœlo sumptos, ideo eos plurimi faciunt. Illud ea coniectura assequuntur, quod solo ictu præsentaneam afferant mortem: id effecit, ut inibi multa sit serpentum fœcunditas, quoniam edicto principis impunè uagantur. Sunt tamen apud eos huiusmodi serpẽtes boni ominis: nam ubi aliquò cultores proficiscuntur, si quempiam serpentem obuiam habuerint protinus felix omen interpretantur. Indiani psitaci plerunq; uiridis sunt coloris, præter caput quod rubet aut aureo splendet colore. Est illis magna & lata lingua, atq; ideo uocaliores sunt, eduntq; uerba perceptibilia. Discunt primo & secundo anno quæ docẽtur, retinentq; diutius. Bibunt uinum & utuntur pedibus manuum loco, cum cibum capiunt.

Vinum ex arbore.

Serpentes non interficiuntur.

Psitaci.

Species aromaticæ unde comportentur in urbem Calechut.

Zinziber crescit in Calechut, sed plurimum quoq; ex Canonor illuc affertur.
Cinnamomum mittit insula Zailon, quæ est 50. milliaribus Germanicis ultra Calechut in Oriente.
Piper crescit in agro Calechut, sed multo plus illuc potatur ex Corimucol, quæ est ad 12. miliaria ultra Calechut.
Gariophila colligunt in loco qui Meluza appellatur, distãte aliquot miliarib. à Calechut.
Nuces myristicæ siue muscatæ & Mascis crescunt in Molucha, loco qui à Calechut distat sesquicentum & amplius milliaribus.
Muschum seu Castoreum uenit ex regione Pego, quæ distat à Calechut ferè centũ & quinquaginta milliaribus.

Margaritæ seu uniones maiores legũtur prope insulam & ciuitatem Ormus dictam, sitam sinu Persico, transmititurq́ue ad Calechut, ceu ad generale emporium totius orientis.
Spica nardi & myrobalanum ex Cambia in Calechut portantur.
Cassia crescit in agro Calechut.
Thus & myrrham suppeditat Arabia.
Aloë & camphora ex Kyui seu Chiua loco, quinquaginta milliaribus ab Calechut distante adferuntur.
Piper longum ex Samator uenit.
Cardamomum maius mittit Canonor.
Presilium uenit ex Tarnasseri, ducentis ferè milliaribus à Calechut.

De insula Zaylon & De Cinamomo.

EST Zaylon regio latissima & fert in primis elephantos complures. Habet etiã mõtem uastissimæ longitudinis, ad cuius radices pyropi, uulgo rubini, inueniũtur, hyacinthi, sapphyri, topazij & id genus lapides cõplures. Crescit in ea arbor cinamomi, lauro haud absimilis, præsertim si folia spectes. Grana primo gignit lauri instar, baccas credas, minutiora tamen, eademq́ue albicantia. Est autẽ cinamomũ nihil aliud quàm arboris liber, qui in hunc modũ legitur. Singulis ternis annis incidunt ramos, delibrantq́ue et demptum eo modo corticẽ cinamomũ appellant. Nanq́ue enim caudicẽ incidunt, sed ramos tantum. Quum autem colligitur non est protinus absoluta suauitate, menstruo perfecta absolutaq́ue est suauitas. Est insula ista sita sub æquatore in zona perusta, uernãte semper tẽpore. Incolę chlamyde corpora uelãt exerto brachio, utũtq́ue pãnis gossipinis aut sericis. Harundo apud eos lanceæ ac ensis, gladijsq́ue uicem supplet, ob id perraro in prælio occũbunt.

Rubini, Hyacinthi, Sapphyri.

Cinamomum arboris cortex

De urbe Tarnasseri & ciuium moribus.

DIstat urbs Tarnasseri à regno Narsingæ uersus ortum solis, 14. dierum itinere nauali, habetq́ue proprium regem, magnarum uirium & diuitiarum principem. Mittit ager huius urbis triticum, gossipium, nec non adfatim serici: ferunt arua omnifarium fructus, ferũt assyria mala, cetrinaq́ue. Gignit ea regio multifariam animalia, fera alia, exarmata alia: cicurum sunt boues, pecora capreæ, apri, cerui hinnuli, ferarum

uerò generis sunt lupi, leones: nascuntur etiam ibi feles eiusmodi qui zibellum gignunt. Aruis præterea inerrãt pauones complures, falcones, psitaci pulcherrimi albicantes septeno colore: est etiam illic leporum ac perdicum mira fœcunditas. Honestant regionem complura alia auitiorum genera, raptu præsertim uiuentia, longe aquilis proceriora: ex quorum superiore rostri parte capuli ensium fabricantur. Nascuntur ibi multo proceriores quàm apud nos gallinæ, gallinacei. Incolæ edentes humi procumbunt absque gausape: ligneis tamen uasis utuntur adfabre factis: potus est illis latex saccaro conditus, ditioribus præsertim. Stratum ex gosipio habẽt, stragulam autem ex serico aut sane xylo. In uniuersum pedibus incedunt nudis præter sacerdotes. Exhibet rex huius urbis coniugẽ deflorandã nõ sacerdotibus, ut solet, Calechut princeps, sed albicãtis coloris hominib. Christianis aut Mahumetanis. Cultoribus uerò idolorum id munus minimè delegebatur. Verum postquam deflorata est nupta priore nocte, si mariti de cætero honori defuerit, fideq́ue iugalẽ temerauerit, morte protinus uulgatæ pudicitiæ pœnas luit. Ob id uolunt mulieres huiusmodi salaces, ut nunquã nox qua deflorantur finem accipiat, sed prorogetur ad mensem. Exempti rebus humanis ardenti rogo sacerdotes regesq́ue deflagrant, combustorumq́ue cineres in uasis Samijs, eisdemq́ue infectis nitro condunt & defodiunt domi uasa cineribus oppleta. Quum combutiunt corpora omnifariam odores in rogum conijciunt, aloën uidelicet, thus & myrrham, storacem,

Omnis generis aues.

Sponsa ab alio defloratur.

Mos sepeliẽdi.

storacem, corallum, sandalium & id genus innumeras odoratas arbores, tubis clangentibus, tibicineq; concinente, quasi eorum more qui olim inter diuos referebantur. Transactis autem post uiri obitum quindenis diebus, mulier uiro superstes ad se conuiuij celebrandi gratia agnatos omnes accersit, proditq; compta omnium moniliũ genere ad locum combusturæ mariti, ubi puteus agitur in profundum, qui capax sit mulieris, septumq; uelant serico panno, & ardet interea idem puteus odoratis refertus arboribus: & mulier postquam conuiuæ epulati sunt mandit plurimam betolam, unde mente uacuatur. Interea circumdant puteum innumeri tibicines amicti dæmonum cultu, & mulier quasi lymphata ultro citroq; cõmeat, nec aliter tripudiat quàm si choreas duceret, peractisq; ceremonijs in rogum sese præcipitat, haud secus quam si in cœlum recipienda foret. Et nisi mulier subiret id munus post uiri mortem, incredibilis infamię nota illi inureretur, foretq; toti regioni ludibrio ceu coniugis minus studiosa. Hunc morem non seruant nisi summates, clarioresue urbis patricij, ideo pompæ huiusmodi plerunq; interesse dicitur rex ciuitatis.

De Pego regno & urbe clarissima.

Bangella emporium.

PAtet iter nauale undecim dierum à Tarnasseri ad Bangellam ciuitatẽ, ubi rex quoque est & fertilissima terra, quippe quæ habet frumentum, carnẽ, saccarum, zinziber & gossipiũ. Habet propterea ditissimos negociatores. Singulo enim anno abducuntur inde ad quinquaginta nauigia gosipinis pannis sericisque onusta, qui ad Turcas Syrosq;, nec non Arabes, Persas Aethiopes, Indosue deferuntur. Inueniuntur quoq; ibi negociatores Christiani, qui illuc ueniunt ex imperio magni Cham de Cathay, ferentes secum aloën, laserpitium, castoreum & id genus fragrantiores odores. In hac urbe pannos non conficiunt mulieres neq; lanificio nentes incumbunt, sed uiris id munus delegatur. Hinc uersus ortum solis utitur ad urbem Pego nomine, sitam ad limpidissimum amnem. Rex eius idola colit, habetq; innumeros in armis, cum equites tum etiã pedites. Ager re frumentaria plurimum scatet, adfatimq; carnium habent quasi omnifariam animalia. Inibi perpauci sunt elephantes, reliqua uerò animalia & auiorum complura genera illic conspiciuntur modo regionis Calechut, habent præsertim psitacos uocaliores quàm alibi inueniuntur. Mittit hæc urbs præter monalia præsertim pyropos seu robinos, mercimonia nulla. Hi lapilli præciosi aliunde aduehuntur, ex urbe scilicet Capelan, qui tenebricosa nocte non aliter lucet, quàm si phœbus ipse radios suos uibraret. Mittit circumiacens regio lac sandalium, presilium, gosipium & sericum. Hinc nauigatur in octo diebus atẽ Malacham, quam alij Melaquã appellant, ubi altrinsecus uisitur insula ingẽs, quam Sumatram appellant, olim aũt dicta fuit Taprobana. Habet Malaccha portũ maris optimum & commodissimum, & ob id appellunt ibi plura quàm alibi nauigia, & conprimis aromata & complura alia mercimonia omnifariã illic conuehuntur. Regio nõ est generatim ferax, mittit tamen triticum, carnes, perpaucaq; ligna: aruis inerrãt alites instar regionis Calechut, uerum psitaci sunt illis longe meliores. Mittunt item aromata, sandalium, stannumq;, elephantes, equos, pecora, bubalos, pauones & id genus cõpluria animalia. Illic mercari non licet, nisi emere aromata sericumq; uolueris. Ibi noctu per urbem incidere impune haud licet, grassantibus inuicem incolis: nam mutuis cædibus canum more se conficiunt. Ob id appulsi negociatores, non nisi in nauigijs pernoctant. Quomodo Lusitani Maccham expugnauerint, dicetur infra in descriptione Nouarum insularum.

Sandalium. Presilium. Malaccha ciuitas.

Sumatra insula.

Taprobana insula.

HAnc putant Taprobanã esse insulã, estq; magna & diues. Nam habet quaternos diademate insignitos reges. Sunt idolorum cultores, fideq; & ritu uiuendi, nec nõ habitu regi Tarnasseri nõ absimiles. Excedunt homines coporũ magnitudine alios omnes. Sũt cæruleis oculis, atroci uisu, terrifico sono uocis, quibus immatura mors est. In annos .n. centũ æuũ trahunt. Certis canalib. mare adeo altum adeoq; depressũ, ut nullæ unquã anchoræ ad profundi illius ima potuerint præuenire. Habitatores maria piscationib. inquietãt, marinasq; testudines capere gaudẽt, quarũ tanta est magnitudo ut superficies earũ domũ faciat & numerosam familiã nõ arcte receptet. Aiũt qbusdã 15. cubitos habere in lõgitudine, atq; ob id habitatores facile defẽdere omni iniuria aëris. Maior pars

insulæ huius

rantur uiri sine mulieribus, uocaturq́; insula masculina, & alia fœminæ sinæ uiris, quæ & fœminina appellatur. Sunt Christiani & habent inter se matrimonia. Mulieres nunquam ueniunt ad insulam uirorum, sed uiri uisitant mulieres, moranturq́; cum illis tribus continuis mensibus, quisq; scilicet cum uxore sua in domo propria. Post hęc reuertuntur ad insulam suam, ubi per residuū anni tempus manēt. Retinent autem mulieres filio masculos usq; ad decimumquartū annum, postea mittunt eos ad patres. Mulieres aliud nihil agunt nisi quod curam habent filiorum, & fructus quosdā legunt. Viri uerò laborāt & curam habent quomodo uxores & filios nutriant. Vacant piscationibus, & pisces recentes atq; desiccatos uendunt negociatoribus, unde multum lucri habent.

Imperium Cathay.

SVperior India quæ nunc Cathay appellatur, est amplissima potētissimaq́; regio, cui præsidet magnus Imperator Tartarorū Cham, quem alij Can uocant, habetq́; sub se plurimas prouincias, populos & regulos, atq; infinitas insulas oceano orientali. Habet in imperio suo nominatissimas ciuitates, cuiusmodi sunt Canibula, Quēquinasu, Mien, Cacausu, Canglu, Tadinsu, Tingui, &c. Apud hos Cathæos multæ uxores in unius uiri coëunt matrimonium. Et is ubi uita discesserit, apud grauissimos iudices suā quæq; de meritis agunt causam, & quæ officiosior præ cæteris uiro chariorq́; fuisse iudicantium sentētia comprobatur, illa in habitu ornatuq́;, quo cultius se exornare potest, uictrix & læta baunda rogum ascendit ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & deosculans suppositis ignibus cū coniuge defuncto concrematur: cæteræ cum nota & dedecore uiuunt. Connubia non opibus & nobilitate, sed formæ præstantia conciliant inter se, liberoum magis quàm uoluptatis causa. Est & alia consuetudo apud quosdam Indos, ut qui filias præ inopia loca re non possunt, in ipso ætatis flore cum tuba et classicis, quibus bellica significari solent, in forū producunt. Tum multitudine conuocata, puella corā astantibus primū posteriora humerortenus detegit, postea anteriora. Quæ cum placita fuerit & approbata, quibuscunq; uidetur illa nubit. Cathaini Scythicum genus hominū est, suntq́; secundum Haitonū sagacissimi, asserentes se solos hominū duob. luminibus cernere, cæteros mortales aut cæcos esse aut altero oculo captos: magnū ingenij acumē sed iactantia maior. Persuasum est uniuersę genti, se cæteris mortalib artiū subtilitate & scientia longa antecellere. Candidū genus hominū, paruis oculis, natura imberbes, ueræ pietatis expertes. Solē enim quidā adorant, alij lunam, quidam fusiles statuas nonnulli boue, uariaq́; per hæc monstra spara est gentis superstitio. Non scriptas leges, non fidem norunt ullam: & quum in opificijs mirū sit genus acumen, nulla tamen his rerum diuinarū noticia. Timidum genus hominū mortemq́; formidans: gerunt tamen bella magis ingeniose quàm fortiter. Sagittis in pugna utuntur, telorumq́; generibus quibusdam hominibus aliarū gentium minime notis. Papyracea moneta in usu, quadrata forma, & in ea regis imagine expressa. Suppellex ex auro & argēto, cæterisq́; metallis, olei inopia insignis. Imperator Cathainorum curiam suam habet in potentissima urbe & metropoli totius imperij Cambalugia, quæ tantæ magnitudinis est, ut complectatur per circuitum 6. milliaria Germanica. Est autē quadrilatera, habetq́; quælibet muri quadratura tres portas principales. In angulis quoque murorū sunt egregia palatia, ubi ciuitatis conseruantur arma. Transeunt per hanc ciuitatem uiri & plateæ rectissimæ ut ab una porta liber aspectus pateat per ciuitatem ad portā oppositam, domibus elegantissimis, palatiorū instar utrinq; constructis. Extra ciuitatem duodecim sunt magna suburbia, singulis duodecim portis cōtigua, in quibus iugiter mercatores inueniuntur & aduenæ homines. Dici non potest quanta uis mercimoniorum & opum in hanc urbē conuehatur, putares toti orbi illa sufficere posse. Aduehuntur autē lapides præciosi, uniones, sericū & diuersarum specierū aromata ex India & Mangi, alijsq́;

Mores coniugum.

Cathæi abundant suo sensu

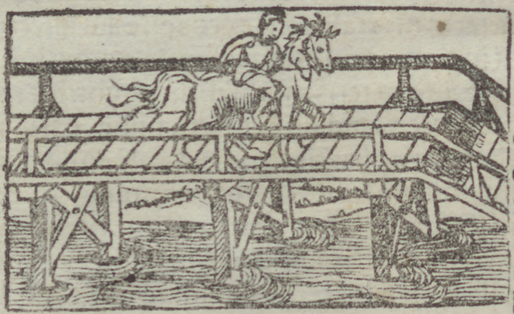
Cambalu regia.

 regionibus

Emporium maximum.
regionibus. Nec transit dies per annum, in qua non circiter mille quadrigæ serico oneratæ huc ab exteris negociatoribus conuehantur. Quanta pompa quantusq; apparatus omniũ rerum conseruetur in Imp. aula dici nequit. Habet in curia sua duodecim equitum millia, qui corpus suum custodiunt. Custodias autem suas tali distribuunt ordine, & quum per triduum dux unus cum tribus millibus militum intra palatium regem stipauerit, tribus sequẽtibus diebus dux alius cum alijs tribus militum millibus obit hoc custodiæ munus, cui iterum dux alius cum militibus suis succedit. In cõuiuijs Imperatoris, indicibilis obseruatur pompa. Habet ad sinistram reginam maiorem & principalem, ad dextram filios & qui de regali sunt prosapia, in demissiori tamen loco. Reliqui uerò barones & miltes, sedent adhuc in dimissiori loco. Nemo in hac aula discumbens, alio quàm aureo utitur poculo. Principes qui regi discumbenti ministrant omnes delicatissimo serico panno ora sua cooperiunt, ne ipsorum halitus quoquomodo regium cibum aut potum contingat. Et quum Imp. scyphum ad bibendum leuat, omnes circumstantes citharœdi & musicorum lusores, chordas instrumentorum tangunt, & suauissimum edunt melodiam, & cæteri aulæ ministri interim genu flectunt. Quantus honor exhibeatur huic Imperatori & quàm multa & preciosa munera ei offerantur à regulis suis, principibus præfectis prouinciarum & ciuitatum rectoribus, nemo satis explicare poterit, quam infinita ferè sub se habeat regna, prouincias, nationes & dominia, quæ circum Cathay iacent, & omnia illum agnoscant, atq; ceu deum & magnum Mahumetũ uenerentur & adorent. Quantum fastum & magnificentiã ostentet, spectaculum'q; exhibeat dum ad uenationem uel aucupiũ egreditur, quotq; in campo erigat tentoria, quæ à longè uisa putãtur magna esse ciuitas, qui scire cupit, legat Paulum Venetum in secundo libro suæ in Indiam migrationis, & mira inueniet. Conficiunt in Cathay potum optimum ex oriza & uarijs aromatibus, qui suo sapore etiam uini excellit suauitatem. Laborant in quibusdam locis magna lignorum penuria, loco quorum ex montibus eruuntur lapides quidam nigri, qui in ignem missi ceu carbones ardent. ignemq; conseruant, ut si uesperi accendantur, per noctem uiuum ignem retineant.

Regis magnificentia.

De prouinciis quibusdam magno Cham subiectis.

TRansit fluuius quidam magnus, Pulisachnitz nomine regnum Cathay, qui sese exonerat in oceanum, et per quem naues multæ cum plurimis mercibus ascendunt. Est autem in eo loco pons marmoreus pulcherrimus, trecentos in longitudine habens passus & in latitudine octo, arcubus uerò seu fornicibus uiginti quatuor innitens, sculptis leonibus utrunque eius superiorem marginem adornantibus. Hinc nõ magna est distantia ad regnũ Tainfu magnũ & cultissimũ, in quo sunt uineæ multæ. In regno uerò Cathay nullum crescit uinum, sed ab hac regione illuc defertur. Exercentur in hoc regno mercationes multæ, abundatq; artificibus, & omnia arma, quibus utitur magnus Cham pro exercitibus suis fabricãtur in eo. Versus regionem Mangi peruenitur ad flumen Caromoram, quod ob nimiam latitudinem & profunditatem nullum habet pontem. Abundat ea regio zinzibere, serico & auibus, præsertim phasianis. Vltrà uerò procedendo peruenitur ad ciuitatem grandem Quenquinafu, metropolim regni Quenquinafu. In istis regionibus inueniuntur animãtia quæ muschũ producunt. Est aũt animal illud in hac terra paruũ & pulchrum magnitudine mediocris felis, habens grossum pilum instar cerui, ungulas obtusas in pedibus, duos oblongos dentes in superiori rictus & duos in inferiori, atq; iuxta umbilicũ habet uesicam sanguine plenam, qui immensam redolet fragrantiam, estq; uerum muschum.

Caromora fluuius.

De

De prouincia Mangi.

HAbet prouincia Mangi multas insignes ciuitates, in quibus exercentur magna & uaria negocia, præsertim in ciuitate Conigangui, magna uis salis uenundatur. In Panchi ciuitate, magna exercetur mercãtia serici. In Sainfu ciuitate multi fiũt panni ex auro & serico: & in Singui est emporium celebratissimum, magnaq́ue uis mercium per fluuium adducitur. Iuxta Caigui ciuitatem crescit tanta uis bladi & orizæ, ut inde ad curiam magni Cham aduehatur. Numerantur in ciuitate Signi pontes lapidei circiter sex millia, tam altos habẽt fornices, ut magnæ naues transire possint sine mali inclinatione. Ciuitas alia Quinsai nomine, est tam magna & insignis, ut maior in orbe non esse putetur. Nam continet circuitus eius circiter centum milliaria Italica, quæ faciunt 25. Germanica. Põtes uerò lapideos habet duodecim milia, eosq́ue tam altos, ut naues magnæ erecto malo pertransire possint. Fundus autem ciuitatis est in loco paludinoso ferè ut Venetiæ: quare si careret pontibus die uico ad uicum peruenire non posset. Habet artifices innumeros atque plurimos mercatores. Ciues in magnis uiuunt delitijs, præsertim mulieres, unde cęteris formosiores sunt. Versus meridiem est lacus magnus intra mœnia urbis, qui circiter octo milliaria Germanica in circuitu suo continet, habens in littore plurimas domos nobilium, foris & intus ornatas. In medio uerò lacus sunt duæ paruæ insulæ, & in qualibet est elegans palatium, in quibus continentur præparamenta & uasa quæque necessaria pro nuptijs & solemnibus conuiuijs. Nam quicunque ciues insignia uolunt celebrare conuiuia illuc inuitatos ducunt & cum honore suscipiunt. Sunt per uicos ciuitatis plurimæ publicæ turres, in quas tempore conflagrationis uicini quique res suas portant atque ab incendio saluant. Ciues adorant idola, & comedunt carnes equorum, canum & aliorum immundorum animalium. Collocat magnus Cham in hunc urbem maximam custodiam quo rebellio caueatur atque furta & homicidia arceantur: in quolibet enim ponte interdiu & noctu decem habentur custodes. Prouincia Mangi quum sit tutissima, diuisit eam magnus Cham in nouem regna, cuilibet proprium assignando regem. Et hi reges omnes sunt potentes sed magno Cham subiecti. Vnus illorum moratur in urbe Quinsai. Aliud regnũ appellatur Fugui, in quo comeduntur humanæ carnes cum magna uoluptate, dummodo homines illi non morbo aliquo occubuerint. Quos in bello perimunt, eorum bibunt sanguinem & comedunt carnes. Inueniuntur in hac regia gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent ut catti, nigri scilicet coloris, eduntq́ue oua optima.

Sex millia pontes in una ciuitate.

Nouem regna in regione Mangi.

De regione Tangut.

A Persia duo sunt itinera ad regionem Cathay: aut enim meridianum latus est obseruandum petendaq́ue India, aut proficiscendam per proníncias Carcham, Cotam Peim uersus aquilonem ad ciuitatem Lop, tota regione illa celeberrimam maximamq́ue, sitam inter Orientem & aquilonem ad introitum deserti magni. In hac ciuitate faciunt sibi mercatores, qui desertum transire cupiunt, parare cuncta necessaria. Quiescunt etiam in ea aliquantisper, prouidentes sibi de fortibus asinis & camelis, quos uictualibus onerant. Et quando in deserto uictualia deficere incipiunt, interficiunt asinos uel in deserto relinquunt, quia non poterunt amplius illis de pabulo prouidere, quousque desertum superauerint. Camelos libentius seruant, quod pauco sustententur cibo & grauia ferant onera. Offert desertum illud magnum uiatoribus aliquando aquas amaras, sed frequentius aquas dulces, ut ferè singulis diebus per illos 30. dies aquam recentem inueniant, sed quæ interdum adeo modica est, ut non omnibus mercatoribus simul euntibus sufficiat. Est desertum illud multum montuosum: & ubi ad planiciem peruenitur, illic per sabulum eundum est. Est inuersum sterile & squalidum, nullumq́ue propter pabuli penuriã animalibus præstat habitaculũ. Cernuntur & audiuntur in eo interdiu & sepius noctu, dæmonum uariæ illusiones. Vnde uiatoribus summe cauendum est, ne multum ab inuicem se ipsos dissocient, aut aliquis à tergo sese diutius impediat, alioquin q̃ primũ propter montes & colles quispiam comitum suorum aspectum perdiderit, non facile ad eos perueniet. Nam audiuntur ibi uoces dæmonũ, qui solitariè incedentes, proprijs compellã, nominib.

Lop in signis ciuitas.

Dæmonis illusio.

uoces fingentes illorum, quos comitari se putant, & à recto itinere abductos in perniciē deducunt. Audiuntur interdum in aere concentus musicorū instrumentorū, sed frequentius sonitus tympanorū. Superato deserto peruenitur ad ciuitatē Sachion, quæ sita est in ingressu prouinciæ magnæ Tangut, ubi inter Mahumeti cultores, pauci inueniūtur Christiani Nestoriani. Sunt quoq; ibi plurimi idololatræ, qui sua habēt monasteria, diuersis idolis consecrata, quibus & multa offerunt sacrificia & dęmonibus magnos impendūt honores. Et quando homini filius nascitur, statim cōmeudat eum idolo alicui, atq; in honorem eius anno illo nutrit arietem, quē anno à natiuitate filij reuoluto, proximo illius idoli festo unà cum filio offert cum multis ceremonijs. Officio finito, immolatas carnes ad locum aliquē deferunt & consanguinei eius omnes pariter congregati, carnes illas cū magna religione comedunt, ossa uerò decenter in uasculo quodam cōseruant. Cæterum in mortuorum parentatione his utuntur ceremonijs. Curant proximi quiq; ut corpora examinata comburantur sicut reliqui populi orientis faciunt. Alij tamen mortuorū corpus aliquot diebus reseruāt, aliquando septem diebus, quandoq; per mensem, nonnunquam per sex menses, domi capsam illi parantes & latera sic compaginantes, ut nullus fœtor ex ea exhalare possit. Corpus etiam ipsum aromatibus condiunt, & capsam pulchrè depictam panno præcioso operiunt, & singulis diebus, quibus cadauer domi tenetur, hora prandij mensa iuxta capsam præparatur, uino & cibis per integræ horæ spaciū desuper positis, putantes animā defuncti de appositis manducare. Est terra Tangut amplissima regio cōplectiturq; multas priuatas prouincias, puta prouinciam Camul, prouinciam Chinchital & Suchur, habetq; multas insignes ciuitates, quæ omnes parent magno Cham. Quidam incolæ credunt Mahumeto, quidam agnoscūt Christum ritu Nestoriano. In terra Chinchital est mōs, unde eruitur minera chalybis & audanici. Inueniuntur quoq; ibi serpentes Salamandræ dicti, qui in igne sine sui læsione uiuere possunt. Vsus eorū adhibetur pānis quibusdam, qui ignē sine sui corruptione aut læsione ferre possunt, quin & quando maculam contrahunt aliquam, projiciuntur per horam in ignē, & extrahuntur, mūdi haud secus quàm si optimè loti essent. Alia multa & innumera mirabilia scribit se uidisse & exploratum habuisse Paulus Venetus, qui fuit in partibus illis, à quo ista habeo, à reliquis uerò, quæ quoq; commemorat, hic supersedeo.

Parentiones.

De

DE NOVIS INSVLIS, quomodo, quando, & per quem illæ inuentæ sint.

CHristophorus Columbus natione Genuensis, quum diu in aula regis Hispaniarum diuersatus fuisset, animum induxit, ut hactenus inaccessas orbis partes peragraret. Petijt propterea à rege, ut uoto suo non deesset, futurũ sibi & toti Hispaniæ decus præclarũ asseuerabat, si sua opera & impensa nouas regiones nactus esset. Hæc meditantem rex & regina derisere, utpote cogitãtem inania. Tandem peractis annis octo insistente adhuc Columbo, cœpit rex sermonib. eius aures præbere attẽtiores, decreuitq́ꝫ post multa experiri uiri ingeniũ. Vnde iussit liburnicã unam & celoces duas omni genere annonæ armamentorumq́ꝫ cõmuniri, quibus expeditis, prima Septembris luce anno 1492. soluit ab Hispanis littoribus & diu optatum iter est aggressus. Soluens ergo à Gadibus diuertit uersus insulas Fortunatas, quas nunc Canarias appellant, ob id quod canibus abundent, Fortunatæ uerò olim dictæ fuerunt ob aëris miram temperiem, cœliq́ꝫ clementiam. Incoluerũt eas ferinæ gentes quibus nulla erat religio, nullaq́ꝫ uerecundia, utpo qui toti nudi incendunt. Hinc autem Columbus soluens nauigauit uersus occidentem, tandemq́ꝫ inuenit aliquot insulas, quarum duæ erant uastissimæ, eisq́ꝫ nomina indidit, alteram Hispanam, Iohannam alteram nuncupans.

Fortunatæ & Canariæ insulæ.

De duabus insulis Iohanna & Hyspana.

VEniens Columbus ad Insulam quã Iohannã appellauit, audiuit innumeros auiũ concentus, & in primis lusciniarum, quæ densissimis inerrabãt nemoribus, mense Nouembri. Vidit quoq́ꝫ limpidissima flumina, eademq́ꝫ ad potandum suauia, portus magnos celebres. Et cum nauigaret secus insulæ littora, ductu Chori uenti & nullum comperiret finem, credidit continentem esse, propterea decreuit gradum referre impellente Pelagi sæuitia. Conuersa ergo naui ad Orientem, uenit ad Insulam quæ post ea fuit Hyspana, appellens´que terram, conspectus est ipse & socij eius ab incolis insulæ

Hyspana insula

insulæ, qui protinus fugerunt in densa nemora. Nostri tamen uestigia persequuntur, fugientium mulierem quandam corripuere. Quam quum ad nauem reduxissent, uino & obsonijs prope distentam & eleganter uestitam, missam faciunt. Nam ipsi nudi incedunt & humaniores ignorãt delitias. Veniente itaq; muliere ad suos, alij moti liberalitate in eam collata, cateruatim ad littus currũt, ferrentes secum aurum, quod cum ollis testaceis & uasis uitreis permutabant, pro minima & despicabili re aurum dantes. Contracta igitur amicitia, nostri diligentius uitam eorum & mores cœperunt explorare, deprehenderuntq; eos habere regem. Vnde petentes interiora insulæ, à rege honorificè sunt excepti. Lustrauerũt autem domos eorum, uideruntq; eas miro modo sine ferro constructas. Nam omni ferro carent, loco cuius cote utuntur, eo ligna serrantes & excauantes.

Canibali antropophagi.

Corpora humana fumantur.

QVod autem insulani primum à conspectu nostrorum fugerũt, id fecerunt quod putarent eos esse Canibalos, ferinos scilicet populos, qui in cibatu humanã carnem gratissimam habent. Hos nostri præterierant, eos ad meridiem relinquentes. Vnde insulani mœstissime nostris conquerebãtur de efferatis Canibalorum moribus, quod in eos non aliter sæuirent quàm tigris uel leo in mansuefacta animalia. Nam impuberes, si qui corripiuntur, exectis testibus saginant uti nos gallos gallinaceos, puberes uerò mox contrucidant, quibus exenteratis ilia comedunt recentia membrorumq; partes extremas, cætera saliunt adseruantq; ut nos insitia & farcimina omnis generis. Mulieribus haud uescuntur uerum eas ad prolem uelutinos gallinas ad oua seruant. Si qua est anus, ea mancipij uicem gerit. Quando ergo Canibali ueniunt incolæ insularum dant terga, & licet sagittis utantur, non sunt tamen tantarum uirium, ut compescere eos queant.

De moribus habitatorum Hyspanæ.

Panis ex radicibus.

VTuntur huius insulæ cultores loco panis radicib. quibusdam, quæ sunt instar napi, saporem habent, quem molles recẽtesq; castaneæ. Aurum apud eos est in precio, id enim auribus appensum ferunt. Non emigrant finibus suis, nec ultro citroq; commeantes exercent commertia. Aurum legunt in arenis cuiusdam fluminis, quod ex editissimis deriuatur montibus. Id labore eximio colligunt, funduntq; in frustra & demum in laminas. Non sunt apud eos quadrupedia nisi cuniculi, serpẽtes uero habent immẽsæ uastitatis, sed innoxios: syluestres turtures, anates nostris proceriores, anseresq; oloribus candidiores, nisi quod capite rubeo sunt: Ibi psitaci complures, alij coloris prasini, fului alij, alij uerò Indis non absimiles, id est torque miniato. Hæc præterea insula gignit masticem, aloë & alia his non dissimilia, & in primis grana quædam rubea, quæ pipere sunt acriora.

Columbis inuentis nouis insulis redit in Hispaniam, ac classe parata reuertitur ad Canibalos.

IGitur Columbus de compertis terris lætus, quum uer iam appeteret, decreuit patriam repetere, dimissis apud regem insulæ triginta octo uiris, qui diligenter sciscitantur & explora-

explorarent locorũ situs, regionis mores, frugumq; ac arborũ naturam. Ipse uerò uela uentis dans uersus Hispaniã, duxit secũ ex insulanis uiros decem, nõ alia magis de causa quã ut eorum linguã aliquando discerent, quoniã id consequi haud difficulter poterant, quum characteribus nostris ipsum idioma scribi probe possit. Rex & regina redeuntem Columbum uultu sereno excipiunt, condecorantq; innumeris titulis: uoluerunt ut deinceps non Columbus sed Admirans oceanũ appellaretur. Parant etiã illi rursus liburnicas decem & septem atq; celoces duodecim & in eis homines mille ducentos, omni genere armorũ cõmunitos, atq; cõmeatum multum, semina quoq; frumenti & plantas quæ mandarentur terræ, nam præter pinum & palmas nullas habent in insulis arbores nobis cognitas. Instituit quoq; Admirans secũ ferre instrumenta omnis generis ferrea, quæ conducerent urbi condendæ, ubi sui tuta haberent receptacula. Igitur prima Septẽbris soluentes ex Gadibus, uentis prospere flantibus prima octobris applicuere insulam Canariã, ac inde ad leuam iter faciens meridiem uersus adnauigat, tandemq; deuenit ad Canibalorum insulas & quoniam die dominico illuc uenerunt, nuncupauerunt eam Dominicam: & ubi cognouerunt incultam esse, ultra progressi in 20. diebus peruenerũt ad aliã insulam omni genere arborũ refertam, quæ inenarrabilẽ odorem fragrabat: unde nonnulli allecti amœnitate loci in terram descendentes nihil animatũ ibi conspexere præter lacertas inauditæ magnitudinis.

Columbus appellatur Admirans.

Dominica insula.

Eam Crucem appellarunt: & hæc erat quoq; Canibalorũ insula, ut re ipsa demum cognouerunt. Circũuecti autem insulam casas humiles cõpererũt, ex lignis instar amphitheatri factas. Erigunt enim cõplures eminentes arbores in orbem, inq; eis trabes figunt, quibus arbores inhærent, fitq; ut his fulcimentis minimè ruant. Imbrices uerò quum domũ cooperiunt, ita constituunt, ut formã tentorij efficiant, surgitq; in modũ pyramidis, id est, in acutũ. Demum has sic dispositas arbores intexunt palmarũ folijs & quarundã aliarum arborũ, ut & uentos & imbres tutius arceant: introrsus uerò trabes texunt funibus bombicinis & radice quadã. Cubilia habent eminentia quæ fœno & bombice sternunt. Ingressis itaq; nostris insulã, mox uiri & mulieres relictis domibus fugerũt, & nostri domos eorũ ingressi, inuenerunt impuberes multos uinctos & ad saginam adseruatos, et complures anus mancipiorũ obeuntes officia. Inuenerunt etiã illic uasa fictilia omne genus, in quibus elixabant carnes humanas psitacis, anseribus & anatibus simul admixtis alias autem uerubus impositas torrebãt selectis ossibus & bracchis humanis, quibus pro ferro utebantur ut sagittis suis adfigerẽt, ferro enim prorsus carent. Inuenerunt etiam caput impuberis recens abscissum sanguine adhuc defluente, trabi infixum. Cæterum mulieres quasdã quæ ad nostros confugerãt, Admirans exornari iussit ritu nostro, & donari muneribus relegariq; ad suos, quo factum est ut mox Canibali ad nostros accurrerint pellecti muneribus, quibus affici sperabant. Sed ubi coram fuêre, illico terga dederunt proxima petentes nemora. Nostri uerò hinc soluentes, repetebant Hispanam insulam.

Domus pyramidales.

Plurimas præteriit Admirans insulas, & quid suis passim acciderit.

RElicta Canibalorũ insula Admirans cum suis ultra progressus multas præterijt insulas, inter quas una erat Matinina nomine, ut interpretati sunt Insulani quos Colũbus secum abduxerat in Hispanam, & quos uendicauerat à sæuitia Canibalorum, quam solæ mulieres

mulieres more Amazonum inhabitabant. Alias quoq; innumeras prænauigabant insulas, quas appellauerunt Montem ferratum, S. Mariam rotundam, S. Martinum, S. Mariã antiquam, Sanctam crucem, in quam nostri aquæ hauriendæ gratia ingressi, inuenerunt quatuor Canibalos qui quatuor comprehenderant mulierculas: qui uisis nostris, complicatis manibus auxilium petere uidebantur. Liberatis autem eis, uiri in nemora dilapsi sunt. Videntes uerò nostri cymbam in mari uenientem cum octo uiris ac totidem mulieribus, inita pugna cum eis, amiserunt unum, quia barbari excutiebant sagittas ueneno illitas, præualuerunt tamen nostri & quibusdam occisis, alios reluctantes ad Admirantem duxerũt. Hinc digressi innumeras inuenerunt alias insulas, sed quas accedere non potuerunt ob sæuitiam maris & scopulorum in littore frequentiam. Nonnullæ tamen celoces quæ altiore fundo non egeant propius accessere & supra quadraginta septem insulas numerarunt, locumq; archipelagus nuncuparũt. Hinc auecti nacti sunt aliam insulam nomine Buchema quam Canibali frequenter adeunt, habentq; cultores eius perpetuam pugnam cum hostibus suis, nempe Canibalis eos adeuntibus. Tandem uerò Admirans peruenit cum tota classe ad Hispanam insulam, uerum omine inauspicato: nam hi quos loco præsidij reliquerat, omnes exuerant uitam, sicut & ex suis in quos ex insula abduxerat, septẽ ob cœli mutationem occubuerant: unus uerò eorum qui superfuerant, ubi suam patriam classis applicuit, sponte ab Admirãte emissus est: reliqui uerò nando clanculum aufugerunt. Dubitãs tamen Admirãs de suorum omnium morte quos in insula reliquerat iussit tormenta quædam exonerari, ut reboatu edito, si qui delitescerent mox excitarentur, at nullus usquam cõparuit, cũctis fato functis. Tandemq; adactus, rex insulæ Admiranti rem per interpretes ut potuit sic explicuit, esse in ea insula reges se potentiores, qui ægrè ferant Hispanos subegisse insulas, propterea contenderãt ad oppidũ ubi Hispani degebãt, eoq; expugnato contrucidauerint uiros & oppidum combusserint, ipsumq; ferentem nostris suppetias ictum sagitta fuisse, inq; eius rei fidem brachium fascijs circumuolutum ostentauit. Sed deprehẽsus fuit rex hæc omnia confinxisse, parumq; abfuit quin Hispani cum Admirãte illũ comprehenderint & pœnis examinauerint. At ille elapsus ad interiora insulę, ipso facto ostendit se nostros contrucidauisse: quem insecuti nostri multa miranda inuenerunt, potissimum flumna aurifera et montem aurifero sabulo conspersum. Quo in loco Admirans ciuitatem condidit muroq; præcinxit, atq; hinc digressus cum multis lustrauit totam ferè insulam, & in interioribus extruxit arcem, cui nomen, S. Thomæ indidit, quo totius arcana regionis tam fœcundæ scrutari quiret, minasq; auri ubiq; exploraret. Relictis autem ubique præsidijs, ipse cum tribus liburnicis profectus est, nouas quæsiturus regiones, uenitq; primum ad Cubam, qua prætérita peruenit ad Insulam Iamicam, Sicilia maiorem, feracem & habitatore frequentem, hac inuisa rursum dimissa, percurrens littus maris innumeras uidit minores insulas, ferebaturq; prope siccum, adeò mare insulis ibi est implicitum compluribus. Vnde coactus fuit redire domum eodem itinere quo uenerat.

Sagittæ ueneno tinctæ.

Archipelagus.

Infidelitas insulanorum.

Cuba, Iamica.

Hispani abutuntur officio insulanorum.

INterim quo Hispani in Hispana insula egerunt, cœperunt incolæ ob caritatem annonæ fame laborare, causa'que huius famis rejiciebatur in Christianos, qui eruerant ferè omnes radices, quibus Barbari panem conficiebant. Et ubi incolæ compertum habuere, hæsisse cordi Christianis, ut regione diutius potirentur, legatos mittunt, qui præfectum orent ut suos frenet, nec ut ab eis patiantur, quæ uix ab hostibus expectassent: nam, ut aiebant, sub prætextu quærẽdi auri, mala innumera inferebant, & ferè totam deuastabant regionem, adiecereq; ad hæc legati, Se malle pendere uectigal, quam his assiduo uexari incursionibus & quiete frui posse nulla. Conuenit itaque inter eos regi Christiano uectigali soluerent, quoniã deficientibus radicibus quæ illis loco siliginis ac tritici succedunt, panem conficere nequibant, nisi intolerabili labore ferè nemora omnia peragrarent. Numerabant autem singulo trimestri auri quædam pondera, qui uerò aurum nõ habebant, pendebant aromata et cotonũ, lini genus est. Interim uiri Hispani, qui auro fodiendo operam

Auri copia.

operam dare debuerant, ocio & lasciuiæ uacabant, & præfectum ipsum perniciali perse/quebantur odio, effecerunt suis moribus, ut barbari infrenes magis efferarentur, prosili/rentq́; degenerantes ab omni probata uita, & expensæ quas faciebant pro auro quærendo superarent lucra. Anno tamen 1501, bimestri legerunt supraduodecim mille libras auri. Cæterum Admirans faciens præfectum insulæ fratrem suum Bartholomæum, ipse in Hispaniam anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto, redire constituit, ut regem Hispaniæ de singulis certiorem redderet. At in itinere ab aliarum insularū cultorib. qui contra Hispanos conspirauerant, bello petitus, potenti manu se contra eos defendit.

Portugallenses in oriente quærunt, nouas terras.

INterim quo Castellani in occidente nouas & incognitas studuerunt quærere terras, Portugallenses hoc id tentauerunt facere in oriente, & ne alter alteri impedimento essent, partiti sunt inter se terrarum orbem, autoritate summi pontificis Alexandri sexti, hac ratione, ut ab insulis Hesperidū, quas nunc Capitis Viridis appellant, recta in occidentem, & altera uersus australem polū protenderetur, orbemq́; in duas partes æquales diuiderent. Et quicquid incognitæ terræ in parte orientali degeretur, hoc Portugallensib. cederet, quicquid in occidentali Castellanis. Hinc factum est, ut Castellani per meridiem in occidentem semper nauigauerint, & ibi continentem terram amplissimam, uerò maximas & innumeras auri & margaritarum aliarumq́; opum diuitias inuenerint. Portugallenses uerò per meridiem & littora Hesperidum, & æquatorem tropicum Capricorni præter/euntes in orientem nauigauerunt, per Arabicum & Persicum sinus, in Indiæ littora intra Gangem, ubi nunc maximum emporium & regnum est, Calecuthicum, delati sunt. Hinc ad Taprobanam, quam nunc Zamaram & Sumatram uocant nauigauerint, inde ad Auream chersonesum, ubi nunc Malaccha celeberrima urbs & maximum Orientis, emporium situm est, peruenerunt. Ex hac ad sinum magnum ingressi sunt, ad Sinarum usque populos. Sunt autem non procul à Malaccha insulæ quas Molucas uocant, in quibus omnia aromata gigni dicuntur & inde in Malaccham uehuntur. Excogitata proinde ratio fuit, ut & Castellani ad Moluccas insulas nauigare possent, & inde aromata facile & minore impensa & præcio in Castellam deportare. Ratio nauigationis fuit ut ex occidente subter inferius hemisphærium in Orientem usque nauigarent. Res quidem ardua uisa est, quod incertum esset, utrum ingeniosa natura, quæ nihil non summa prouidentia constituit, ita Orientem ab Occidente partim mari partim terra distinxisset, ut hoc itinere & nauigationis cursu ad orientem perueniri posset.

Hispani diuidunt Oceanū.

Taprobana Sumatra.

Moluccæ insulæ.

Non enim compertum erat, utrum illa ingens regio, quam Terram firmam uocant, occidentale mare ab orientali disterminaret. Liquebat continentem illam ab austro in meridiem & inde in Occidentem uergere: repertas etiam ad septentrionem regiones duas, quarum alteram Baccalearum, alteram Terram floridam uocant. Quæ si terræ huic firmæ coniungerentur, nequaquam ex Occidente in Orientem posse deferri, cum nihil de freto aliquo huius terræ quod transiri posset, inuentum esset. Interim uerò rex Hispaniæ electus Imperator parauit classem quinque nauium, & huic præfecit Magellanum ducem, mandans ut ad littora terræ firmæ uersus austrum nauigaret, donec illius regioni aut finem aut fretum aliquod inueniret, per quod ad odoriferas illas Moluccas insulas, tantopere ob aromatum uarias species celebratas, peruenire posset. Paratis itaq; nauibus & multo commeatu communitis, Magellanus soluit

Magellanus dux claßis.

die

die decimo Augusti, anno millesimo quingentesimo decimonono ex Hispali, & primum ad Canarias, deinde ad Hesperidum insulas uenit, à quibus cursum suũ inter occidentem & orientem uersus continentẽ illam cœpit, ac intra certos dies felici nauigatione promontoriũ S. Mariæ detexit, ubi Canibali & anthropophagi morãtur, perpetuoq; cursu huius continentis littora legit. quæ longissimo tractu in austrum protenduntur, ita ut tropicum Capricorni ad multos gradus transcenderit, ubi polum antarcticum quadraginta sex gradibus tradidere. Delati itaq; in orientem, uiderunt aliquot Indos ad littora conchylia legere. Fuerunt proceræ longitudinis, ferinis pellibus tecti ad quos dum aliquot ex Hispanis in terram egrederentur, atq; illis tintinabula, & chartas papyraceas depictas ostenderent, cœperunt Hispanos ad rude murmur & inconditum carmen circumsaltare. Venerunt tandem tres tanquam legati, qui Hispanos signis quibusdã orarunt, ut secum longius in terrã progrederẽtur, quasi essent eos omni hospitalitate excepturi. Mittit Magellanus cum his uiros septem bene instructos, ut regionem & gentem diligenter indagarentur. Venerunt autem cum eis in desertum inuium locum, ubi erat tugurium humile ferarum pellibus cõtectum. Duæ erant in eo mansiones, in altera mulieres cum prole sua, in altera uiri. Exceperuntq; hospites suos ferali apparatu qui tamen illis regius uidebatur. Occisum est animal quod haud multum ab onagro differre uidebatur, cuius carnes semitostas nostris apposuere, nullo alio cibo neq; potu apposito. Nostris noctu præter morem sub pellib. cubare necesse fuit, ob ingentem uim niuium & uentorũ. Quumq; illuxisset, nostri imperiosius egerunt cum illis, ut secum nauim ingrederẽtur. At illi quibusdã horribilibus à pellib. planta pedis ad summam uerticem tecti, facie uarijs coloribus infecta, arcubus & sagittis ad prælium accincti longe maioris quàm antea staturæ in aciem prodeũt. Hispani qui ad manus deueniendum putabant, pixidem emitti iubent. Qui ictus & si irritus fuisset, egregij tamen gigantes, qui paulo antè Iouem debellaturi uidebantur, hoc sonitu adeo sunt deterriti, ut protinus de pace loqui cœptum sit. Conabantur nostri aliquos de gigantibus illis secum ducere in Hispaniam pro rei nouitate, sed omnes elapsi sunt è manibus eorum. Animaduertens uerò Magellanus longiorem mansionem illic inutilem esse, simul autem mare fluctuosum esset, cœlumq; turbidum, & terra illa continue ad austrum uergeret, ut quo magis progrederentur, eò regionem frigidiorem inuenturi essent, discessus in Maium mensem dilatus est, à quo illic asperrima hyems sæuire, cum in nostra regiona æstas esset. Erat ibi magna copia lignorum, ministrabatq; mare conchylia, pleraq; optimorum piscium genera, & erant ibi fontes salubres, aucupiũ & uenationes, solum panis & uinũ in naui defecerant. Erant ibi poli meridionalis eleuatio 40. graduum.

Sordidum conuiuium.

Magellanus per fretum angustum ab occidente uenit in orientem ad uarias insulas, ubi interijt.

SVperata hyeme, uicesima quarta augusti soluit Magellanus, secutusq; est terræ tractum in austrum uergentem, quosq; tandem uicesima sexta Nouembris in continẽte illa fauces quædam, quæ speciem freti præ se ferebãt detectæ sunt, quas ingressus Magellanus classe, iubet nauibus collustrare omnes occurrẽtes sinus, si uspiã transitus pateret in orientem inuenerunt uerò tandẽ angustias maris profundissimas, per quas illis persuasum erat transitum esse in aliud aliquod pelagus, & ob id Magellanus statuit g eum uela uentis dare. Erat fretum hoc latitudinis aliquando trium, aliquando duorum, nõ nunquam decem milliariorum Italicorum, uergebatq; paulum in occidentem. Altitudo poli Australis quinquaginta duorum graduum inuenta est. Nullos autem mortales in littore conspexerunt. Videns proinde Magellanus terram illam fragosam esse & æternis frigoribus rigentem indignũ iudicabat in ea indaganda plures perdere dies, qua propter cõtinuo cursu per fretum delatus est in aliud mare amplum & uastum. Longitudinem freti putant esse ferè centum milliariorum Hispanicorum. Terram quam ad dextram habuerunt, continentem esse non dubitant, ad sinistram autem insulas esse existimabant. Vidit quoqne Magellanus continentem rursus recta ad septentrionem dirigi, quamobrem iubet, dimissa terra illa ingenti, ad dextram nauigationis cursum

Fretum ducẽs ex occidẽte in orientem.

cursum per uastum & ingens pelagus inter occidentem & septentrionē dirigere, hac quidem ratione, ut tandem per occidentem in orientem, ac rursus sub zonam torridam peruenire, exploratum habens Moluccas in orientem haud multum ab æquatore posse distare. Vbi quadraginta dies hoc modo per altū delati fuissent, & iam rursus sub tropico capricorni nauigarent, uenerunt in conspectum duæ insulæ habitatæ, exiguæ tamen & steriles, quas Infortunatas appellauerunt. Inde rursus soluentes muris spacium conficiunt, inueneruntque insulam quandam, quam ab indigenis Inuaganam uocatam cognouerunt, ubi poli arctici eleuatio erat graduum undecim, longitudinem uerò à Gadibus per occidentem arbitrabantur graduum esse 158. Protinus alias & alias uiderunt insulas, ita ut se in archipelagum quendam delatos uiderent, ubi indicijs & signis sicut muti cum mutis loqui solent, ab Indis scrutantur nomina insularum, discuntque sese esse in Acacan, & haud longe distare insulam, cui Selani nomen esset, eam habitatam & copiam omnium rerum quæ ad uitæ necessitudinem spectarent in ea reperiri. Defecerant enim nostris uitæ necessaria. Tendentes ergo ad Selani insulam, aduersa tempestate ad Massanam insulam deiecti sunt, inde ad Subuth amplam insulam uenerunt. Vbi quidam ex Hispanis in tugurium à regulo insulæ deducuntur, apponunturque cibaria iuxta morem illorum. Panis erat ex trunco arboris, haud multum à palmis dissimilis factus. Lignum enim illud frustratim dissectum ac in sartagine oleo frixum hunc panem præbet. Potus erat humor, qui ex conscissis palmarum ramis defluere solet. Aucupia quoque conuiuium ornabant. Reliqui fructus illius erāt regionis. Erat autem insula illa diues auri & gingiberis. Inijt ibi Magellanus prælium cum aliarum insularum habitatoribus, sed uicti Hispani amiserunt Magellanum cum alijs septem. Amisso duce eligunt nouum classis præfectum, Ioannem Serranū. Habuerat autem Magellanus seruum ex insulis Moluccarum ortum, quem in Malaccha emerat. Hic Hispanicam linguam callebat. Cumque Serranus nihil sine eo agere posset, ille uerò ex leuib. uulneribus in bello contractis decumberet, corriperetque ipsum durioribus uerbis & minaretur uerbera, concepit seruus ingens odium in Hispanos, adiensque regulum Subuth, docet insatiabilem esse Hispanorum auaritiam, ipsos quoque tandem sæuituros in eum. Credit barbarus omnia, & clam cum reliquis insulanis facit in Hispanos conspirationem, obruit eos armata manu in conuiuio ad se inuitatos. At Hispani reliqui qui in nauibus manserant, de sociorum clade edocti, maiores insidias uerentes, anchoris sublatis uela uentis ocyus committunt. Abducitur paulò post ad littora uinctus Serranus, obsecrat ut à dira hostium captiuitate redimatur. Hispani etsi ducem turpe relinquere existimabant, tamen fraudem & insidias ueriti in latum tendunt, tristesque abeunt, & deferuntur ad insulas Gibeth & Porne. Duæ in hoc archipelago insulæ erant ingentes, quarum altera Siloli dicta est, altera quæ & minor Porne. Pornenses colunt solem & lunam. Pietatem & iustitiam colunt, & præcipuè pacem & ocium amant. Omnibus præcipuum studium est, ne finitimos populos aut peregrinos iniuria lacessant. Aedes habent exiles ex ligno & terra constructas, partim rudere, partim palmæ frondibus coopertas. Vxores ducunt quot alere possunt. Cibo utuntur, quem aut aucupium aut piscatio præbet. Panem ex oriza conficiunt. Potum ex liquore qui de palmis scissis stillat. Alij mercaturam in propinquis insulis faciunt: alij uenationi, alij piscationi, alij agriculturæ student. Vestes habent ex gossapino. Camphoræ, gingiberis & cinnanomi magnus apud eos est prouentus.

Panis ex trūco

Magellanus occūbit in prælio

Siloli.

Porne.

Hispani ad Moluccas perueniunt.

VAledicentes Hispani regi soluunt à Porne, tenduntque ad Moluccas, quæ eis ab eodem rege commonstratæ fuerunt. Veniunt antè ad littora insulæ Solo, ubi margaritas magnitudine ouorum turturū colligunt, sed quæ non nisi in altissimo mari expiscantur. Cœperunt tunc incolæ quum Hispani ad eos uenissent ostreum, cuius caro 47. librarum erat. Hinc facile credi potest, margaritas miræ magnitudinis illic reperiri, quum satis constet, uniones conchyliorum partū esse. Hinc ad insulam Gilonam uentum est, ubi homines tam longis sunt auribus atque adeò pendulis, ut humeros attingant. Quæ cum mirarentur Hispani, intelligebant ab indigenis, haud longe distare aliam insulam, ubi homines essent non solum pendulis, sed latis amplisque auriculis, ut quum

Margaritæ maximæ.

ex usu esset, altera earum uniuersum caput contege/ret. Hispani uerò qui nõ monstra sed aromata quę/rebant, omissis nugis recta ad Moluccas tendebãt, octauo mense illuc uenientes, postquam præfectus eorum Magellanus occubuerat. Insulæ sunt nume/ro quinq;, Tharante, Muthil, Thedori, Mare & Ma thien, tum citra, tum ultra, tum etiam sub ęquinoctia li sitæ. Alia garyophilum, alia myristicam nucẽ, alia cinamomum gignit. Vicinæ sunt omnes sed paruæ atq; angustæ. Sunt habitatores earum egẽtes admo/dum, utpote apud quos nihil præterquam aromata proueniunt. Viuunt pane & piscibus, nonnũquam psitacis. Latent tuguriolis demissis admodum, & in summa, omnia sunt apud eos humilia et sordida prę ter pacem, ocium & aromata. In Thedori est magna copia garyophylorũ sicut & in Tharante atq; Mat/thien. Arbores garyophylum proferentes, non nisi in abruptis rupibus prouenire solent, & ita densantur ut plerunq; lucum faciãt. Arbor hæc tum folijs, tum crassitudine, tum ipsa etiam altitudine, lauro simillima est, nascitur autem fructus eius in summis singulis ramu/sculis. Corolla primũ, tum in ea flos haud alius quàm mali aurei prodit. Rubescit primum garyophilum, mox sole tostum nigrescit. Huius arboris syluas inter se quemadmodũ nos uineas indigenæ partitas habent. Insula Muthil cinamomum gignit. Arbor est surculosa alioqui sterilis, siccitate gaudens, similima arbori quæ malum fert punicum. Huius cortex ad solis calorem dehiscens, à ligno auellitur & paululum ad solem detostus fit cinamo/mũ. Huic propinqua est alia insula, quæ Badam appellatur, Moluccensibus insulis maior

Quinque insulæ Moluccæ.

Garyophylũ.

Cinamomum.

amplior'q; in qua myristica nux nascitur, cuius arbor procera amplaq; est, arbori quæ nucẽ iuglandem fert admodum similis. Neq; hæc nux aliter quàm iuglans producitur, gemino protecta operimento, puluinari primum calicis, hoc est, folliculo, sub quo tenuis membrana, quę reticulatim nucem amplectitur. Hęc apud nos muscatæ flos, ab Hispanis macis uocat̃, no bile & salubre aroma. Alterum operimentũ ligneum est putamen ut auellanæ, cui nux inest muscata. Gin giber uerò passim in singulis insulis huius archipela gi nascit̃, aliud seminatũ, aliud sponte prouenit. Sed quod seminat̃ nobilius est. Herba similis est illi quæ crocum fert, & eo modo eius radix ferè nascitur, quę gingiber est. Cũ itaq; duæ adhuc naues Hispanis su/peruenissent, una per altum mare rectà ad promonto rium Africæ, cui Bonę spei nomen est, delata est, alte ra uerò per archipelagum uastumq; oceanum ad litto ra illius continentis, cuius suprà meminimus, cursum accepit. Hæc libuit hic inserere de nauigatione, quam tentauerunt Castellani per occiden/tem in orientem, idq; per fretum Magellani, ubi iter marinum patet in orientem per conti/nentem orbis noui. Nunc reuertemur ad Columbum siue Admirantem, qui longe antea primus nouas inuenit insulas, conti nentemq; noui orbis, at fretum illud quod transmittit in orientem non inuenit.

Muscatæ nux.

Macis.

Gingiber.

Tertia nauigatio Columbi ad nouas insulas.

ANno Christi 1498. soluens Admirans in Hispania cum octo liburnicis peruenit ad Mederas insulas, ubi classem bifariam partitus est. Nam quinque naues direxit ad Hispanam insulam, & cum reliquis ipse pergit uersus meridiem, traiecturus ęqua torem ac deinde deflexurus ad occidentem, ut scrutaret̃ omnia quę Christianis ha ctenus

ut adueniebat, sed colloqui cum extraneis noluerunt, donec tandem fœminas adduxerūt, quæ familiares erga Hispanos sese exhibuerunt. Quod uidentes Hispani, iuuenem unū ex se emiserunt ualidū & agilem. Quem cū mulieres cōtingerent palparentq́ & propter eum non parum admirarentur, ecce fœmina quędam de monte aduenit & uallo quodam à tergo percussit ut subito mortuus in terram concideret, quem confestim aliæ mulieres corripientes, pedibus in montem traxerunt, & uiri ad littus currentes nostros arcubus et sagittis impetebant. Hispani uerò quatuor machinarum fulmina emittentes, illos in fugam uerterūt. Mulieres interim, quæ iuuenem trucidauerant, Hispanis uidentibus in frusta secarunt, nec non frusta ipsa eis ostentabant & ad ingentē ignem torrebant & manducabant. Viri quoque ipsi signa dabant, se alios Christicolas ante octo dies emissos, similiter peremisse & manducasse. Tam magnam ergo ac tam grauem iniuriam Hispani passi, cū maleuolo animo illis impunitis abscesserunt. Longius ergo ad austrum digressi, inuenerunt copiosam gentium multitudinem, quos mitioris cōditionis quam priores repererunt, quinq́ diebus apud illos manentes & cum illis negociantes. Hinc ultra progressi uenerunt ultra tropicū capricorni, ubi polus meridionalis eleuatur 32. gradibus. Sed cum mineralia nulla ibi reperirent, nauigarunt continuo uersus austrum, donec polus ille attolleretur 52. gradibus. Vbi in tantam uenerunt tempestatem, ut cogerentur omnia uela colligere & cum solo nudoq́ malo remigare. Remeantes ergo, uersus Aethiopiæ latus arripuerunt iter, atque inde regressi sunt Lisibonam.

Seuitia quorūdā insulanorū.

Anthropophagi.

Quarta Vesputii nauigatio.

HAec nauigatio facta fuit anno Christi 1503. sed ad speratum finem non fuit perducta ob infortuniū quod accidit in sinu maris Atlantici. Instituerat Vesputius inuisere insulam Melcham in oriente positam, in qua dicūtur esse diuitię multę, & ubi statio est omnium nauium à Gangetico sinu & ab Indico mari uenientiū. Est autem Melcha plus ad occidentē & Calechutia plus ad meridiem respicit. Venit autē Vesputius primū ad uirides insulas, ac inde nauigans peruenit ad Serralionam australē Aethiopiæ terram, unde paulo ulterius progressus, uidit insulam in medio mari altā & admirabilem, sed ubi pręfectus nauium nauem suam perdidit: illa enim ad scopulum collisa fracta est & submersa, euadentib. nautis. Habuerat ea nauis trecēta dolia, eratq́ in ea omnis classis potentia. Ingressi aūt insulam inuenerunt eam incultam, plenam tamen auibus, sed nulla erant in ea animalia præter mures & lacertas, bifurcam caudā habentes, atq́ serpentes. Prouisione ergo de necessarijs facta, coacti sunt redire in Portugalliam, spe sua frustrati.

Melcha insula.

Rex Portugalliæ subegit quædam loca in India.

CVm itaque subsequentibus annis frequentiores ab occidente per austrū in orientem fierent nauigationes & Lusitani iam tutum sibi per mare iter inuenissent, factum est ut ijdem præsidia quædam ponerent in Oriente, & rex Emanuel summum Capitaneum Alphonsum illis præficeret. Qui iacturam, quam antea Lusitani fecerant, iniuriamq́ ulcisci cupiens, Auream Chersonesum, Malacham accolæ appellant, contendit (urbs est miræ magnitudinis) quam rex Maurus gubernabat, eousque enim Mahumetica secta sese extēderat, eamq́ oppugnare destinat. Commisso ergo prælio cum Saracenis, Portugallenses plurimis ex hostibus cæsis, urbē ui intrant, occupant, dataq́ prędæ libertate diripiunt & incendunt. Rex ipse qui ex elephanto pugnabat, grauiter uulneratus, cum superstitibus Mauris fuga sibi consuluit. In ea pugna magnus hostium numerus exiguo Lusitanorum damno interijt, capti plures, magna etiam spolia ablata, in quib. & septem elephantes, ac æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia fuerunt. Capta urbe hostibusq́ profligatis, quo Christianorum rębus consuleretur, in fluminis ostio quod mediam urbem interfluit, munitissimam arcem Alphonsus construxit. Erant autem

Malacha in oriente expugnatur.

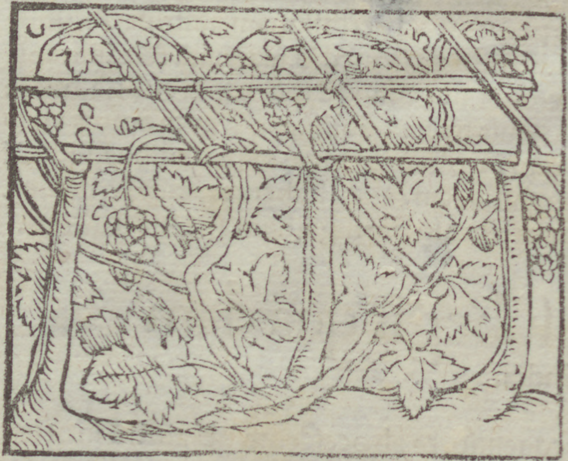
eo tempore, anno scilicet Christi millesimo quingentesimo 12. Malachæ plures extrane ac diuersarum nationum mercatores, qui urbem commertij gratia frequentantes, & reple bant multis diuitijs atque multifarijs aromatibus & odoribus. Hi ab Alphonso fœdus ultro flagitantes, ab ipso benigne sunt suscepti, domusque circa arcem, ubi tutius habitarent, illis permissæ, & in hunc modum emporium rursum multo frequentius & celebrius quàm antea institutum. Rebus sic apud Malacham compositis, relicto in arce munitissima sexcentorum strenuorum uirorum præsidio, Alphonsus in Indiam reuertens, Goæ urbis præcipuam arcem, quam ipse superioribus annis magno nostrorũ periculo, sed maiore hostium strage occupauerat, regisque Emanuelis ditioni adiunxerat, à Mauris obsessam reperit. Quos cũ adoriretur præfectus, coëgit illos ut sese dederent. Ibi quoque legati regis Narsingæ, regis Gambaiæ, regis Grosapæ, aliique cõplures regum satrapumque legati à nostro præfecto fœdus pacemque ultro exorantes, sua munera singuli afferebant. Non minorẽ potestatem consecutus fuit rex Castiliæ in occidentalibus insulis, ita ut ex eorum imperio in Cuba insula sex condita fuerint oppida. In insula Iucatana antea fuerat constructa magna urbs cum magnificis ædibus. Insulam Cozumellam Castellani appellauerunt sanctã crucem, eo quòd primum illam ingresi fuerunt in Maio ipsa die sanctæ crucis. In insula Hispana seu Hispaniola, uiginti octo torcularia fuerunt erecta, ad exprimendum saccarum, quod tam affatim in ea crescit. Hinc quoque adfertur lignum Guaiacum, quo ualetudinarij cum summa abstinentia curantur.

Portugallensium in oriente potentia.

De Medera atque Canariis insulis.

INter Hispaniam & Canarias insulas est Medera insula, quam Hispani nostro æuo totam syluestrẽ & incultã inuenerunt. Videntes aũt solum eius esse fertilissimũ, exusserunt syluas & adaptauerunt fundum ad frumẽti productionem, extruxerũt denique domos in ea, & sic coluerunt eã, ut hodie circumquaque ulla fertilior inueniat terra. Alluitur perfluentibus amnibus, abundat scaturiginibus fontiũ, adiectæ sunt quoque plurimę molæ serrariæ ad flumina, quibus nobiles arbores & quę cedris similes uidentur aut cypresis, dissecantur, unde fiunt mensæ, scrinia uestium, sustentamenta pręciosorũ uasorũ & alia similia. Est aũt huiusmodi arborum color rubeus et boni odoris, magnaque copia ferramenta earum in Hispania deferũtur. Visum quoque fuit regi Portugalliæ, ut in hac insula cannæ saccarum ferentes plantarentẽ. Et quidem non est falsus opinione sua. Nam postquam plantatæ sunt crescunt uberrimæ, ferunt saccarum quod sua nobilitate excellit saccarum quod crescit in Sicilia atque in Cypro. Sunt & uites ex Candia in hanc insulam translatę et plantatæ, quæ tam feliciter in ea creuerunt, ut plerunque plures uuas easque maximas quàm folia producant. Gignit quoque & nutrit hæc insula perdices, columbas, syluestres, pauones, apros feros. & multa alia animalia diuersi generis, quæ etiã antequã homines insulam inhabitarent, dominium eius sibi uendicarunt. Nec minus fertiles aiunt esse Fortunatas insulas, quæ hodie ob canum copiam, qui in eis sunt, Canariæ appellantur. Numerantur autem decem insulæ, ex quibus septem habitantur, & tres incultæ iacent. Quæ inhabitantur uocantur Fracta lancea, Magna sors. Grancanaria, Teneriffa, Ginera, Palma, Ferrum. Quum Columbus eas primum indageretur, homines nudi sine uerecundia incedebant, sine religione

Arbor nobilis

Vinũ Creticũ.

religione & timore Dei, sed successu temporum ad Christum sunt reducti, maximæ quatuor insulæ. Aiunt singulas propriam habere linguã. Teneriffa & Grancanaria, id est grandis Canaria, sunt cæteris maiores. Teneriffa uideri potest à longe quinquaginta miliariorum Germanicorum interuallo, quando cœlum est serenum, idq; ob hanc causam. Consurgit in medio insulæ petra quædã fortissima & maxima, quæ quindecim leucis putatur erigi in altum, expuitq; perpetuo ignem haud secus quàm Aetna in Sicilia. Viuunt incolæ pane hordeaceo, carnibus & lacte. Abundant autem capris, onagris & ficubus. Carent uino & tritico.

LIBER SEXTVS

Cosmographiæ, per Sebastianum Munsterum, ex probatis autoribus & scriptoribus antiquis & recentioribus, collectus & in unum conflatus.

Africæ descriptio secundum uarias eius terras, animalia & horrenda monstra.

Maiores nostri totius terræ circulũ, oceani limbo circũseptũ, triquetræ esse figuræ statuere, eiusq; tres partes Africã, Asiam & Europam. Africã ab Asia disterminat Nilus fluuius qui à meridie in Aethiopiam diffundit, & Aegyptũ perlabens ac mirabili fœcunditate irrigans, ostijs non minus 7. mari infunditur. Sunt tamen qui hunc orientalem Africæ limitem extendunt usq; ad mare rubrum. Cæterum Europam ab Africa diuidit mare mediterraneum, quod ab occidẽtali oceano circa Gades insulam & columnas Herculis non amplius decem millibus passuum patens, terras aperit intrat. Africa ab oriẽtis parte Nilo, à cæteris partibus mari terminata, Europa breuior, ubi mare attingit latior, unde in iuga exurgens, pergit incurua ad occasum, fastigiatóq; se molliter & fit paulatim adductior, & ubi finitur angustiss. est. Quantũ incolitur fertilitate præstat. Verum maxima parte inculta est, & uel ab arenis sterilibus obducta, uel ob situm cœli deserta, uel multo ac malefico animalium genere infesta. Mare quo à septentrione cingitur Libycum uocat, à meridie Aethiopicũ, ab occidẽte Athlanticũ. A' quatuor nõ amplius nationibus ab initio Africũ solum incolebat, quarũ duæ indigenæ dicunt & totidem alienigenæ. Indigenæ quidem Pœni atq; Aethiopes, quorũ alteri ad aquilonẽ Africę, alteri ad austrũ incolũt. Aduenæ uerò Phœnices & Græci, uetustiores Aethiopes necnon & Aegyptijs, si uera sunt quæ ipsi de se prędicant, asperi & inculti ab initio. Ferinæ carnes herbęq; ueluti pecoribus uulgo cibus fuere, neq; moribus, neq; lege, neq; imperio ullo usi, uagi temereq; palãtes, nullas certas sedes habuere: ubi nox oppresserat, ibi corpora quieti dabãt. Postea uerò ab Hercule, qui in eam terrã colonias deportasse dicit, mitiores cultioresq; facti, ex ijs nauibus, quib. in Libyam trãsfretauerũt, tuguria fecerũt, & cõuenire cohabitareq; cœperunt. Inęqualiter itaq; Africa colit, ad meridiẽ plurimũ ob nimios æstus deserta, contrà qua Europã spectat frequẽtior illi cultus. Eximia & propemodũ portentosa agrorũ feracitas, utpote qui locis quibusdã centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est

Nilus.

Sterilitas Africæ.

Vbi Africa fertilis.

quod de Mauritaniæ ubertate dicit, esse in ea uites, quas duorum hominum cõplexus capere nõ posit, uuarum racemos cubitales. Arbores circa Athlantem proceritate insigni, enodi nitore, folio cupressi. Alit & Africa elephãtos & dracones, qui ipsis beluis insidiantur, suoq; cõplexu enecant leones, bubulos, pardales, capreas & simias, quibusdã locis supra modum freque̋tes, de quibus copiosius infrà dicetur. Olim Africa à paucissimis uiris

fuit

fuit circumnauigata & littora eius cognita, ut taceam de interioribus eius terris, atq; ob id Ptolemæus ueluti incognitam exteriorem eius uersus austrum partem inexplicatam reliquit. Inter uetustissimos inducitur à Plinio Hanno quidam, dux bellicus ciuitatis Carthaginensis, quem scriptores commemorant emissum ad nauigandum & ad explorandū magnitudinem Africæ. Hic autem nauigationem incœpit prope Gades insulam & circumductus per omnia Africæ littora usq; ad Arabiam, quicquid & expertus est annotauit. Post eum alius fuit Euxinus nomine, qui fugiens regem Alexandriæ Ptolemæum Latyrū, peruenit ad mare rubrum, atq; inde nauigio circuisse dicitur totam Africam, atque peruenisse usq; ad Gades Hispaniæ, id quod Pomponius Mela testat̃ in tertio libro suæ Cosmographiæ. Hæc omnia comprobant multiplices illę nauigationes, quæ hodie fiunt à Portugallensibus in orientem usq; ad Indiam, unde sine intermissione afferunt uarias species aromaticas, circumgyrantes, totam Africam à Lisbona usq; ad Calechut, & rursum à Calechut Portugalliam usq; remeantes. Hæc nauigatio satis ostendit Africā clausam esse terram, & circumdatam undique mari. Ab occidente enim habet mare Atlanticum, à septentrione mare mediterraneum, & à meridie Oceanum, & ab oriente mare rubrum, quod ferè usq; ad mare mediterraneum exporrigitur. Extremitates ergo Africæ & quicquid littora eius per omnia maria habent, satis hodie cognita sunt, interiora autem eius, magna ex parte incognita habentur. Cuius ratio est, quòd regio est amplissima, collocata in torrida zona, atque ideo abundans maximo calore, destituta aquis & imbribus cœlestibus, unde fit ut terra resoluatur in arenam calidissimam, quam nemo pertrāsire potest, multo minus inhabitare præter dracones, serpentes atq; alia uenenata, quæ hominem non admittunt. At si homines ibi sunt, illi tam feri & beluini sunt, ut nulla cum illis haberi queant cōmertia. Habitant enim more animalium in subterraneis specubus, nullam habentes cum aliis hominibus commixtionem. In toto orbe terrarum nigriores & adustiores homines non inueniuntur quàm in Africa. Est enim hæc interior Africa omnium Nigritarum, Aethiopū & Troglodytarum patria, inhabitaturq; ab eis, ubi saltem commoda māsio esse potest propter arenam, aquas & uenenata animalia. Est arena in plerisq; locis tam mobilis, ut ubi hodie terra plana est, cras aut etiam post unam horam flatu uentorum congeries arenæ instar montis coaceruetur, pereatq; & ueluti submergatur quicquid uiuum ab ea cooperiatur. Sic legimus de Cambyse rege, quū instituisset deprædari Hammonis Libyci idoli templum, cooperatione satanæ quinquaginta millia hominum in ipso arenoso deserto fuerunt arena obruti & suffocati. Fit etiam ut ob penuriam aquæ, terra Africæ in multis locis ægerrimè habitari posit, & cultores eorum locorum cogantur sæpe in remota ire loca pro quærenda aqua. Vbi enim perpetuus uiget calor, necesse est ut omnis humor terræ exiccetur. Ad hęc in uniuersa terra & in nulla sub cœlo regione tam multa perniciosa inueniuntur animalia, ut in sola Africa. Hæc nonnullas in Africa optimas regiones sic confertim inhabitant, ut homini iuxta ea non sit locus. Alia loca ægre habitantur propter uenenatos uermes, ut incolæ exituri ad campestres labores, cogantur se ocreis munire à pede usq; ad nates, ne à serpentibus lædantur. Et hæc à quibusdam signatur ratio, cur Africa nullum gignat aut nutriat ceruum, qui natura horret uenenatos uermes, quibus Africa scatet.

Hanno explorator Africæ.

Africa æquoribus circūdata.

Troglodita.

Mare arenosum.

Nullus ceruus in Africa.

Diuisio Africæ.

ATlas mons diuidit Africam in duas partes inæquales. minor & angustior pars attingit mare mediterraneum: maior uerò ultra Atlantem extenditur usq; ad oceanum meridionalem, inhabitaturq; à diuersis Nigritis seu Aethiopibus. Latus illud quod Europam respicit, à Carthagine usq; ad Herculis columnas felicissimū est, etiamsi ferarum immanium nutrix sit, sed non sicut mediterranea & interiora Africæ. Fuit hæc pars olim in quædam regna distributa: sed præualentibus Romanis supra Carthaginenses, fuit diuisa in has prouincias, Mauritaniam, Numidiam, Africam, Cyrenaicam & Aegyptum. Ptolemæus separat Marmaricam ab Aegypto. Nostro æuo quando Turcæ & Saraceni totam maritimam occuparunt Africā, antiqua uocabula ferè omnia sunt mutata, quum hæ partes hodie uulgo uocentur Barbaria, regnum Thunes, regnum Marro-

chorum

chorum, regnum Fess, Argieræ &c. Aegyptus adhuc hodie pristinum retinet uocabulum. Itaque Atlas qui has terras separat uastissima Aethiopum regione, incipit in oceano occidentali, extenditurque in orientem usque ad Nilum fluuiũ Aegypti, in tantamque sublimitatem ascendit ut eius cacumen infra in planicie uideri nequeat. Nam ferè è medio monte nubes incipiunt, hyeme & æstate niues habet. Columnam cœli indigenæ uocant. Emittit quoque hic mons ramenta quędã aut ipse totus deflecte nunc in Aethiopiã & nunc uersus mare mediterraneum, instar montis Tauri in Asia, qui ramos eijcit nunc in meridiem & nũc in aquilonem. Mauri seu Aethiopes qui mox ultra Atlantem habitant, non sunt tam feri ut illi Aethiopes, qui mediterranea interiora occupant. Nigritæ qui habitant uersus occidẽtem uocantur Hesperij, abundantque ebore, quia in eorum terra est copia elephantum. Iidem sicut & Getuli capiunt in littore maris conchilia purpurarum atque muricum, quorum sanguine tinguntur nobiliores panni, qui purpurei uocantur, de quibus & supra iuxta Tyrum nonnihil scripsimus.

Atlas mons.

Purpura.

De Leonibus quarum copia est in Africa.

MVltæ sunt regiones in terra, quæ nutriunt leones. Nam inueniũtur in Thracia iuxta ostia Danubij, in Armenia, in Parthia, in Africa, in Arabia &c. Parthici non sunt tam fortes et feroces ut illi q in Thracia generantur. Habent magnum caput, eminentes palpebras, longum pilum iuxta collum & mentum. Qui uerò in Arabia generantur, habent longũ pilum in collo & prioribus pedibus. Hi uerò quos Libya & interior Africa producit, habent ferocem & toruum aspectum, rarumque in membris pilum, sed cæteris omnib. robustiores sunt. Plinius tamen paulo aliter sentit, nempe quòd leoni pręcipua generositas sit, cum iubæ colla & armos uestiunt. Id autem ætate contingit, à leone conceptis. Quos uerò pardi generauerunt, semper hoc insigni carent, sicut & fœminæ. Magna his libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maximè spectat, inopia aquarũ ad paucos amnes congregantibus se feris: ideò multiformes ibi animaliũ partus, uarię fœminis cuiuscunque generis mares, aut ui aut uoluptate miscente. Vnde etiam uulgare Gręcię dictum, Semper aliquid noui habere Africam. Odore, pardi coitum sentit in adultera leo, totaque ui consurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Aristotel. tradit leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere, quousque tandem in unã prolem partus desinat, sed quę reliquas omnes in generositate excellat: informesque fœtus ac magnitudine mustelarum esse dicit, ut bimestres primum moueantur. Contrà Herodotus apud Macrobium, itemque Gellius scribunt, quod leæna in omni uita unũ parit. Causa quòd catulus leoninus ubi in utero moueri cœperit, cum habeat ungues longe acutissimos, uterum matris lacerat, augescẽs magis ac magis imprimendo exulcerat. Habet leæna duntaxat duo ubera in medio uentre sub pectore, quæ

Africa semper aliquid noui affert.

Leæna duo ubera habet.

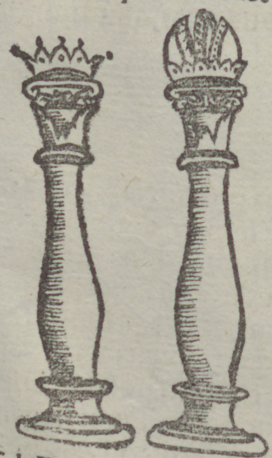
quæ comparatione corporis admodum parua sunt, eo quòd exiguum habeat lactis stillicidium. Leonum duo genera Aristoteles tradit, alterum breuius crispo pilo atq; ignauius, alterum lõgius atq; generosius. In uniuersum infirmis est lateribus, reliquo corpore robusto, ceruice præsertim ualidissima, quòd osse uno rigida cõstet, nec uertebris ullis iungatur. Solum hoc animal apertis oculis nasci autor est Democritus, minimumq; somno deditũ, tradunt signum quod dormitãti cauda iugiter mouetur. Vrinã mares crure sublato reddunt ut canes, grauem odore: rari in potu, uescuntur alternis diebus, à saturitate interim triduo cibis carent. Quæ possunt in mandendo solida deuorant, sed non capiente aluo coniectis in faucẽ unguibus extrahunt. Vitam leoni longam esse docet id quòd pleriq; dentibus defecti reperiuntur. Leoni tantum ex feris inest clemẽtia in supplices, nam prostratis parcit, & ubi sæuit, in uiros prius quam in fœminas fremit: in infantes non nisi magna fame adactus grassatur. Leonum animi index est cauda, sicut & equorum aures. Immota enim cauda, placidus, clemens, blandientiq; similis quod rarum est, crebrior autem iracundia eius. Primum cauda uerberat terram, deinde crescente ira flagellat tergum. Diu retinet uindictam contra hominẽ aut aliud animal à quo læsus est. Vulneratus obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Quando fugit, nõ obuertit tergum quasi pauidus, sed pedetentim progrediens & murmurans respicit retro. Ingreditur etiam obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut fœtus inuadi possint. Ossa solida, minimeq; uacua habet. Vnde quidam scribunt, ex ossibus eius ceu ex lapide ignem excuti posse, tantæ caliditatis est eius natura. Vnde fit non raro, ut ad iracundiam commotus, tanta irritetur, rabie, tantoq; calescat æstu ut moriatur. Non autem nisi læsus exagitatur, aut fame incitetur. Illud obseruatum quòd tale tam sæuum animal, rotarum orbes circũacti, currusq; inanes, & gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, sed maximè ignes.

Clementia Leõnis in prostratis.

Ossa Leonis ignẽ reddũt.

MAVRITANIAE descriptio.

Mauritania & Hispania ut uides in tabula, intromittunt in ipsam terram tenui frèto magnum illud mare, quod mare mediterraneum generali nomine uocari solet, expaciaturq; usque in Syriam & Constantinopolim, imò aliquanto longius uersus Scythas. Huius introitus ex oceano occidentali est tam angustus, ut latitudo eius siue traiectus ab Hispania in Africam non sit nisi decem millium passuum, quidam numerant duntaxat septem millia id quod et suprà in secundo libro annotaui: & in eo ferè loco ex utroque opposito littore consurgunt duo montes, quidam uocant promontoria, alij dicunt saxa esse eminentissima, quasi ex industria dissecta, quo mare in terrã intromitteretur, quem laborem poëtæ Herculi ascribunt, sicut & Herculis columnæ uocantur, & illa quæ obtinet latus Africæ appellatur Abyla, quæ uerò oppositã in Europa partem tenet, Calpe uocatur, & à modernis Hispanis Gibraltar, mare uerò interfluens, fretum Herculeum, & ob propinquam Sibiliæ urbem, mare Sibilicum & à Gadibus adiacente insula, mare Gaditanum. Accepit autem Mauritaniæ regio nomen à Mauris populis eam inhabitantibus. Hi putantur à quibusdam Indi fuisse, & Hercule duce in hæc loca peruenisse. Alij uerò Mauros & Numidas, reliquosq; qui maritimam Africam cultiorem reddiderunt, Medos, Armenos, Persas & Phœnices fuisse asserunt. Alijs placet eos dictos Mauros, à μαύρον quod est nigrum, quod nigri sint. Nostro æuo uidentur Mauri appellari Marani, etiam si nomen illud tribuatur Iudæis olim ad susceptionem Christianæ fidei compulsis, & male hucusque eandem obseruantibus fidem. Diuisa est autem Mauritania ab antiquis temporibus in duas regiones orientalior à rege Bocho denominata est Mauritania Bochiana, & postea sub Romanis Cæsariensis, sicut & Tingitana & Mauritania primum dicta fuit Sitiphensis à Sitiphi ciuitate, & postea Tingitana à Tingi ciuitate, iuxta angustias Gaditani freti sita.

Mare mediterraneum.

Columnæ Herculis.

Marani.

De ferti-

De fertilitate Mauritaniæ mira scribuntur, ut iam ab initio huius libri sexti indicaui.

De ciuitatibus Mauritaniæ.

Mauritania Cæsariensis.

PRecipuæ & celebriores utriusque Mauritaniæ ciuitates olim fuerunt Iol, Cirta, Arsenaria & Cartenna. Claudius Imperator singulari fauore & animo complexus est ciuitatem maritimam Iol propter amœnum situm eius, quapropter fecit eam instaurari atque innouari colonis & muris, imposuitque illi nomen nouum, ut deinceps Cæsarea appellaretur, à qua & tota prouincia deinde Cæsariensis fuit appellata. Strabo tamen id adscribit Augusto cæsari, quodque Cæsarea dicta est non ob Claudium, cuius iussu colonia facta est, sed in gratiã Augusti magis, cuius liberalitate cum post uictum patrem Iubam, filius Romæ in triumpho ductus esset, miro in eo elucente ingenio restitutus est in regnum, fortunatissimã, ut Plutarchus scribit, cõsecutus captiuitatem. Hinc effectum est, ut ex barbaro ac Numida inter doctissimos connumeretur scriptores. Fuit autem tam pater quam filius Iuba dictus. Pater à C. cæsare superatus mortem sibi cõsciuit: filius uerò Romam puer ductus postea scripsit historiam singulari ingenio ac doctrina præditus & Augusti benignitate ad paternum regnum remissus, successorem Ptolemæum ex Antonij & Cleopatræ filia natum habuit: quo per Caligulam interfecto, Mauritania in duas est diducta prouincias. Cirta ciuitas ferè contingit Africam minorem, uel ut alij dicunt, sita est in Numidia, fuitque olim potens & opulenta, in qua duo reges habitarunt: Siphaces & Iuba. Iuba, ut iam diximus, à ueteribus inter doctissimos numeratus est, quod magnam partẽ Africæ lustrauerit, & in hunc usque diem quædam in Africa incognita essent, si rex iste penetralia eius non indagasset. Multis postea transactis seculis, tempore scilicet diui Augustini, uenerunt ex Germania Vuandali in Hispaniã, traiectoque Sibilio freto uenerunt cũ Genserico rege in Mauritaniam, & occuparunt prestãtiores ciuitates & terras, quin & Carthaginẽ ciuitatem subegerunt, unde nullis armis aut uiribus expelli potuerunt, sed compulsi fuerunt Romani cum eis facere pacem. Tenuerunt sub sua potestate Africam annis 74. uel ut alij scribunt, annis 96. tunc humiliati sunt, & fuit Africa Romanis rursum subdita. Item Septensis ciuitas non procul ab Abyla monte sita, nomẽ accepit à septem montibus, qui fratres à simili proceritate appellati sunt, simulque iuncti huic ciuitati nomen dederunt.

Cirta ciuitas.

Vuandali irruerunt in Africã.

Numidia.

Marmor.

EST Numidia pars Africe minoris inter Tingitanam & Carthaginensem regionem sita. Plinius scribit Numidas Nomades dici, à permutandis pabulis, circumferẽtes domos palustris ductilibus, unde uagi dicuntur. Hec regio, ut Pomponius scribit, spacio angustior est quàm Mauritania sed magis culta & durior, ubi Numidicum marmor effoditur. Sunt in ea claræ urbes Hippon & Rhegium. Ab ortu habet Carthaginensem regionem, à septentrione mare quod uersus Sardiniam tendit, ab occasu Mauritaniam & à meridie Aethiopiam, nec præter marmoris ferarumque prouentum, aliud insigne habet. Alluitur Ampsaga flumine ex Atlante deriuato.

Africa minor.

Atlas mons.

SVccedit Mauritaniæ & Numidię nobilis & toto orbe celebris prouincia, Africa minor, quę quondã tot annis pugnauit aduersus Romanos suo imperij dignitate, sed finaliter succumbens, nolens uenit in potestatem Romanorum. Mons Atlas qui à meridie hanc prouinciã claudit, multa ramenta in eam extrudit, atque simul plurima immittit ferocia animalia, in magnã incolarum iacturã. Sed quantum attinet ad fontes, arbores & alia terræ nascentia, feracissimus est mons ille, ab ea parte qua respicit mare. Nam gignit arbores, quæ tam teneram producunt lanam, ut illa cũ serico conferri possit. Huius Africæ caput fuit olim Carthago, ut Roma Italię & hodie Constãtinopolim Turcię, quam Greci à conditore uocarunt Carchedonem. Eusebius uerò à Didone asserit cõditam post Troianum bellum. Fuit autem hæc celeberrima urbs constructa in colle quodam eminenti, qui à gentilibus appellatus fuit mons Mercurij, poterantque Romani ab Ostia ciuitate,

quæ ad ostium Tiberis iacet biduo flante leni uento ad hanc nauigare ciuitatem. Trogus libro decimo explicans originem Carthaginis, scribit Elysam sororē Pigmalionis ob metum fratris huc cum substantia fugisse, mercatamq́ de terra quantum corium bubalum circumdaret, sed quod in tenuissimas sectum partes, maius existimatione spacium cōplexum est, locumq́ Byrsam propterea dictum, ubi urbem condidit Carthaginē, annis 72. ante urbem Romā. Quę, ut refert Polybius, eo potentię uenit, ut omnē oram, quę à mari nostro alluitur, ab aris Philenorū, haud multum distantibus à magna syrte usq́ ad columnas Herculis teneret, quæ longitudo est 60. millium stadiorum. Nec hac ditione cōtenta, quin coloni eius transgressi fretum quod inter Africam & Europam interiacet, cū omni Hispania usq́ ad Pyrenæum potiti sunt. Sed post tertium bellum Punicum Romani in formā prouinciæ redegerunt. Cum hoc Carthaginense imperium in flore esset, usq́ adeo creuit, ut numeraretur inter quatuor præcipua regna mundi. Sed uariante fortuna, adeo defecit, ut Carthagine diruta, circumiacens regio prouincia facta fuerit, & Masinissæ commissa à populo Romano. Fuerat aūt Masinissa iste Numidarū regulus & in Africa primū populi Romani hostis, deinde amicissimus effectus usq́ ad finem uitæ perseuerauit. Vt autem obiter Carthaginensium res attingamus, noueris Carthaginem in peninsula quadam sitā fuisse, quæ ambitum habet stadiorum trecentorum & sexaginta muro cinctum, cuius 60. stadiorū longitudinem iugum occupat, quòd à mari in mare descendit, ubi Carthaginensium elephantes stabula habebant, qui locus amplissimus est. In media ferè urbe arx fuit quam Byrsam uocarunt, supercilium satis erectum & circumcirca habitatū, in cuius uertice Aesculapij templum erat, quod Asdrubalis uxor capta urbe secum concremauit. Arci portus subiacebāt, & Cothon parua insula in orbem ducta & euripo comprehēsa. Hæc itaq́ Carthago & ea quæ in Iberia est, usq́ ad columnas Herculis & optimam Europæ partem, tam in cōtinenti quàm in mari loca cōplura & insulas habebant. Quin & Libyam omnem adepti sunt. Quibus opibus Carthaginenses Rom. imperij æmulam cōpararunt & tribus maximis bellis inter se decertarunt. In initio belli trecentas urbes in Libya habuerūt. In Carthagine uerò septingenta hominum millia obsessi & in deditionem coacti armaturarum dederūt ducenta millia, bellicorum instrumentorum tria millia, tanquam non amplius bellaturi. Sed cum rursum bellum gerere decreuissent, mox arma fabricare constituerunt, unde singulis diebus 140. clypei confecti in armamentarium referebantur & gladij trecenti, lanceæ quingenæ & millæ tela missilia. Sed nihil profuit eis omnis iste apparatus eorum.

Carthaginis origo.

Vide Iustinum lib. 8.

Florentissimū imperiū Carthaginense.

Byrsa arx.

Excidium Carthaginense.

ANno ab urbe condita 602. tertium bellum Punicum fuit exortum, quod & supra in Italiæ descriptione unà cum secundo bello signauimus. Cum enim Senatus Romanus delendam Carthaginem censuisset, profecti consules in Africam castra prope Vticam tenuerunt. Ibi Carthaginenses euocati, iussiq́ arma & naues tradere, nec morati, tanta copia armorum repente est tradita, ut facile ex his tota Africa potuisset armari. Sed Carthaginenses postquam arma tradiderunt & derelicta urbe recedere procul à mari decem millibus passuum iussi sunt, dolorem ad desperationem contulerunt aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa per ipsam sepeliendi. Mox Asdrubales duos duces creauerūt, armaq́ facere aggressi, postquam æs ferrumq́ defecit, aurea argenteaq́ fecerunt. Consules itaque cum aliquantam muri partem machinis diruissent, tamen à Carthaginensibus uicti sunt atque oppressi. Sed fugientes Romanos, Scipio Scipionis Africani nepos, tribunus militum, repulso intra muros hoste, defendit & reuocauit. Occupato deinde in regno Numidarum, reuersusq́ contra Carthaginem, pugnauit contra eam sex continuis diebus, & noctibus, traxitq́ Carthaginenses ultima desperatio ad deditionem, petebantq́ ut quos belli clades reliquos fecit, saltem seruire liceret. Primum igitur agmen mulierum satis miserabile post uirorum magis deforme descendit. Nam fuisse mulierū triginta quinque millia, uirorum triginta millia, memoriæ traditum est. Rex Asdrubal se ultra dedidit, suamq́ tantum salutem obtinuit. Transfugæ qui Aesculapij templum occupauerunt, uoluntario præcipitio dati, igne consumpti sunt. Vxor Asdrubalis cum accensam ardentemq́ Carthaginem aspexisset, occurrit uiro suo cum duobus liberis eiq́ dixit:

Viue

Incendiũ Carthaginense. Viue tu qui superstes esse Carthaginis potis es. Nam frustra pro nobis rogasti. Et cum uolentibus filijs uirili dolore, furore fœmineo, in medium se proiecit incendium. Ipsa aũt ciuitas 17 continuis diebus arsit, miserumq; spectaculum de uarietate conditionis humanæ uictoribus suis præbuit. Diruta est autem Carthago, omni murali lapide in puluerem cõminuto, cuius fuisse situs huiusmodi dicitur. Viginti duo millia passuum amplexa muro, tota pene mari cingebatur absq; faucibus, quæ à tribus milibus passuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit, saxo quadrato, in altitudine cubitorũ 60. Arx cui Byrsæ nomen erat, paulo amplius quàm duo millia passuum tenebat. Ex una parte murus fuerant communis urbis & Byrsæ imminens mari. Spolia ibi inuẽta, quæ uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat, & ornamenta urbiũ ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago 700. annis postquam condita erat deleta est. Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus, uenundata est. In quarto quàm cœptum fuit anno, bellum Punicum tertium terminatum est. Scipio nomẽ, quod uus eius acceperat meruit, ut uocaretur Africanus minor.

Carthago à Romanis reædificata.

CVm diu Carthago deserta præmansisset iacuissetq; in fauillis 22. annis, ut quidam scribunt, à Romanis fuit restaurata, sed non in tanta ut prius magnificentia. Strabo uerò scribit, quòd eodem ferè tempore quo & Corinthus rursum à diuo Cæsare, per id ferè tempus instaurata est Carthago, missis eò colonis quicũq; uellent, & ex militibus nonnullis, & nunc quoque bene habitatur, si qua alia Libyæ urbs. Anno Christi 443. Vuandali sub rege Genserico subiugarũt hanc urbem unà cum circumiacente regione

regione, tenueruntq; eam ferè annis 96. Nam postquam Belisarius deuicit Persas sub Iustiniano Imperatore, idem traiecit in Africam & noctu cum plaustris rusticorum Carthaginem introeuntibus ingressus urbem cepit, ubi diuitias infinitas reperit, Gilimerē regem argentea catena uinctum secum abduxit, ac de eo Constantinopoli gloriosè triumphauit. Sic tandem illa Vandalica rabies cum ipso nomine funditus est extincta circa annum domini 536. Agnoscebat quidem populus Vandalicus Christum, sed fouebant sectam Arianam persequebanturq; orthodoxos & ueros Christi cultores. Paulò post regnante Heraclio irruerunt Persæ in Africam illatisq; Carthagini magnis damnis, eisq; in Persiam reuersis, uenerunt anno Christi 608. Saraceni magna potentia egressi de Arabia & occuparunt totam exteriorem Africam, deuastantes Carthaginem, multaq; alia celebria loca, & in hunc usq; diem eandem regionem subiectam tenent, nisi quantum nostro æuo Turca de eadem sibi subiugauit.

Vuandali exterminantur.

Saraceni occupant Africam.

Tunis ciuitas.

Est hæc una ex uetustioribus Africæ ciuitatibus: nam meminit eius Strabo in hæc uerba: In sinu Carthaginensi est Tunis ciuitas & aquæ calidæ & lapidariæ quædam. Et Polybius de hac urbe sic scribit: Romani Attilio duce ad Mercurij promontorium, quod è regione Siciliæ est, applicantes, uictoriam naualem adsecuti sunt, inde Tunim oppidum ex pugna receperūt, ibiq; quod contra Carthaginem esset, positis castris prælio terrestri regionem depopulati sunt. Hanc Saraceni postea sibi regiam constituere, quam diuus Ludouicus Galliæ rex cum iam per uim cepisset, post obitum statim posteri eius amiserunt. Sunt autem qui putant, ex ruinis Carthaginensis urbis Tunim plurimum ampliatam & decoratā. Vbi enim Saracenis placuit ibidē regiā constituere sedē, Tunis plurimum creuit in ædificijs & diuitijs. Est in regno Tunetano palus Tritonia, ubi Minerua cātatissima mulier olim apparuisse dicitꝛ quæ & alio nomine Pallas appellatur. Hæc Iouis primogenita fuit, quæ apud rudes Afros ex Iouis cerebro genita credita est, cum eius origo non innotuerit, mortalibus autem plurima exhibuerit beneficia. Ipsa enim primo lanificium adinuenit. Nam ostenso quo ordine purgata lana & dentibus ferreis pectinata atque colo filata, etiam textrinum dicitur excogitasse officium. Vsum insuper olei eo usque mortalibus incognitum hæc ipsa inuenit & docuit. Ipsa etiam sapientiæ dea & artium inuentrix dicitur. Cum itaque apud gentiles eius fama & numinis reuerentia late diffusa esset, in eius honore templa construxerunt præcipue Romæ iuxta templum Iouis.

Saraceni faciūt regiam.

Tritonia palus.

Barbarossa rex Argieræ expugnat Tunetanum regem, sed qui per Carolum Cæsarem restituitur.

Rex Tunetanus qui nostro æuo in Africa minori rebus potitus est, propter regni sui angustiā fœdus init cum rege Hispaniæ cōtra Barbarossam regem Argieræ, à quo regno fuit priuatus, sed anno Christi millesimo quingentesimo tricesimo septimo per Carolum regem Hispaniæ atq; Imperatorem rursum restitutus. Hic persuasus à Carolo Cæsare, permisit Christum in Tuni prædicari, sed oleū & opera perditur apud illos Saracenos seu Mahumetanos. Non est admodum potens regnum Tunetanum, atque ideo sæpe infestatur à Barbarossa Argierensi. Est autem Barbarossa iste natus matre Christiana, fuitq́ue à puero pauper, ut cogeretur etiam in Hispania circumferre & uendere caseos, ut accepi à uiris fide dignis. Deinde cœpit in mari piraticam exerce

re, unde non parum ditatus multisq́ perditissimis uiris stipatus, insidijs et tyrannide regnū Argieræ inuasit, q̄d in Mauritania, sicut regnum Fes, locum habet. Quo occupato, adiunxit se Turcæ, feliciterq́ illius bella in mari gerēs, regnis Hispaniæ infestissimꝰ fuit, abduxit homines captiuos, deuastauit ciuitates & regiões, aliaq́ multa & innumera dāna Christianis intulit: quare motus memoratus Carolus Cæsar, unà cū rege Tunetano q iam à regno suo exulabat, bellū mouit in Barbarossam, primumq́ eū è Tunetado regno exegit, ac deinde anno Christi 1541 conatus est pellere è regno Argierensi. Vnde cū maximo apparatu nauiū, tormentorū æneorū, militum, aliarumq́ rerum ad bellum necessariarū, quæ omnia

Carolus cæsar aggreditur Argieram.

in terris suis, puta Neapoli, Genua, Corsica, Sardinia, Sicilia & Hispania ordinauerat, uenit ad Maioricā & Minoricā, atq́ inde biduo maximis uirib. traiecit mare uersus Argierā. Habuit secum in hac expeditione septem millia Hispanorū peditum, sex millia Germanorum, sex millia Italorum, & tria millia ingenuorū uirorum qui propria sponte honoris gratia Imperatorē sunt secuti. Equites uero habuit, quadringētos Neapolitanos & septingētos Hispanos. Cūq́ tātus exercitꝰ feliciter traiecisset mare, et iā obsidiõe cingeret Argierā ciuitatē, exorta est subito tā horrēda & inaudita tēpestas, imber grauis & diutinꝰ & uētus tā uehemēs, ut mare incipet supra modū insanire naues cū omni cõmeatu partim mergere, & partim ad saxa collidere atq́ in nihilū redigere, ut nulla ope humana possēt ab interitu liberari. Interim uero q̄ tempestas sic sæuiebat & oīa apud Cæsareanos cõfunderet egressi Argierenses & irruentes in eos, multos interfecerunt, quousq́ nostri adunati hostem insecuti sunt

Tēpestas horrenda.

cuti sunt usq; ad mœnia. Tum obsessi omnes æneas machinas succedẽtes atq; arcus in nostros intendentes, rursum non paucos peremerunt. Submersæ fuerunt centum & triginta naues, & ex aliis nauibus adhuc illæsis, nihil commeatuum afferri potuit propter nimium æstum & sæuitiam maris, etiamsi parum adhuc superesset de uiatico. Nam pelagus ferè absumpserat omnẽ panem, farinã, oleũ, uinum, legumina, salsamenta carniũ & similia, ut cogerẽtur mactare & triduo edere equos, ex nauibus ad littus eductos. Maiores quæq; æneæ machinę mersæ fuerunt in mare, sed quas postea Argierenses extraxerunt & in oppidum introduxerunt. Frustra ergo cæsare molliente ciuitatis expugnationem, compulsus fuit residuas reficere naues, atq; re infecta discedere. Per integrum triduum passus fuerat miles eius magnam famem atq; aëris iniuriam, destituti ob continuam pluuiam uiribus: amiserant cum bombardis nõ paucos uiros: & quid igitur agerent? Ingressi naues rectà Bugiam contenderunt, quæ sita est in littore maris, & est de dominio regum Hispaniæ: habetq; in mõte arcem munitam, conterminam regno Fes, quod ultimum in Africa occidentem uersus tenet locum. Non tamen est magnum regnum illud, sed confœderatum est regibus Hispaniæ ob Barbarossæ metum. Non quod Barbarossa tam potẽs sit in regno suo, quũ præter Argieram non multas habeat munitas ciuitates, nec bellicosum aut etiam diuitem populum, sed quia Turcam habet à parte sua. Accidit autem memorata tempestas circa festum diui Michaëlis, aut in ipso Octobris initio.

Regnum Fes.

De duabus Syrtibus.

SVnt circa finem Africæ uersus Aegyptum in mari duo periculosissima loca, Syrtes propter aquas reciprocas dicta. Significat enim σύρειν trahere. Est autem in his locis, maris & terræ magna inæqualitas, nam in uno loco est magna maris profunditas, & in alio loco mare est uadosum. Spiranteq; uẽto, cumulus arenæ qui supra mare fuerat, in profundissimas residet ualles, & qui deprimebatur, mox super aquas egeritur. Aiunt autem arenam in hunc modum maris motu seu affluxu & refluxu ad decem, aliquando ad uiginti milliaria transferri, unde fit, ut ubi hodie mare fuit uadosum, cras est profundissimum, & contra, mouetur q; arena, quæ in fundo maris iacet, de loco in locum, iuxta q̃d uentorum flatus & æquoris fluctus in hanc uel istam mundi impelluntur plagam. Hinc etiam fit, ut cum naues in huiusmodi latentes maris arenosos cumulos & cœnosum fundum impelluntur inhærescant, & naufragium euadere nequeant. Nam præuidere nautę nequeunt, ubi arenarum moles consederit, quum nullibi fixum teneat locum. Quapropter eminus nauigant, cauentes ne incaute à uentis deprehensi in sinus arenosos illidantur. Hoc autem periculum nedum in mari illo inuenitur, uerum & in terra ipsa, pręsertim ẽ regione Syrtis magnę: ibi enim conglobatur sabulum in montem, & rursum flatu uentorum dispergitur atq; in alio loco cumulatur, & quicquid obtexerit suffocat. Sunt autem duæ syrtes maris, pares natura, sed impares magnitudine, quę dicũtur maiores & minores, spacioq; passuum ducentorũ quinquaginta milliũ separantur. Minor à Carthagine trecentis millibus passuum distat, & totidem ambitus. Maior, quadringentis uiginti quinq; millibus passuũ. Seruius asserit syrtes uocari, ubicunq; sunt arenosa loca in mari. Iuxta minorẽ syrtim aiunt sitam ciuitatem Tacapam. Quę cum agrum habeat per totum arenosum, tamen non sine miraculo idem ager est tam fœcundus, ut uites bis in anno fructum reddant. Aiunt etiam, raro pluere in Africa minori, at Deus qui omnibus prouidet, loco pluuię ministrat tam copiosum rorem matutinum, ut ille satis superq; uigorem pręstet terrę nascentibus, affatim irriget superficiem terræ.

Arenæ in mari iactatio.

Quid Syrtis.

De Cyrene seu Cyrenaica.

CYrenaica regio de nominationẽ accepit à metropoli Cyrene urbe maxima, quę in cãpo quodã iacet adeò edito, ut Strabo ex mari se eam uidisse testetur. Hæc urbs olim

à Batto quodam Laconico, in monte Cyra condita, ob regionis bonitatem plurimum creuit. Nam equorum nutrix est & fructus optimos fert. Facit Iustinus lib. 13. mentionē huius Batti, quem & Aristæum asserit uocatum. Fuit autem Cyrene olim aliquandiu sub regibus Aegypti, sed tandem deuenit in Romanorum potestatem, factaq́ꝫ est prouincia, cum Creta coniuncta. Ab hac Cyrene tota Libya Cyrenæa dicta est. Plinius hanc regionem appellat Pentapolitanā, numero quinq́ꝫ urbium, qbus maximè inclyta est, quarum hęc sunt nomina, Beronice, Arsinoē, Ptolemais, Apollonia, ipsaq́ꝫ Cyrene. Est & Cyrene nomē urbis in Cypro insula, quam Cyprus condidit, ex qua natum putant Simonem patrem Alexandri & Rufi, ut est apud Euangelistā. Augustinus tamē putat eum Afrum fuisse. Est Cyrenaica regio multo altior quàm sit Aegyptus. Nā cum petitur ex Cyrenaica Catabathmos, id est, uallis deuexa quæ est in Aegypto, cōtinuo descenditur, atq́ꝫ ob eam causam Aegyptus cæteris terris præstat in agris & pratis, quum in omnes ferè eius partes riuuli aquarū deduci possint. Sunt qui scribunt mira amœnitate ornari suburbanū agrum Cyrenaicū, præsertim scaturiginibus fontiū hortis, arboribus, &c. Scribit Strabo sua tēpestate urbem hanc complexā in ciruitu suo octoginta stadia, habuisseq́ꝫ aliquot doctos uiros, præsertim Callimachum poëtam & Synesium oratorem. Iudæi quoq́ꝫ habuerunt ibi longe ante Christum natum synagogam, translati illuc per regem Assyriorum Thiglath Peleser unà cum reliquis Syris, manseruntq́ꝫ ibi ad passionem Christi, sicut dicit Euangelium Symonem Cyrenæū angariatum ad portandum crucem Christi, cuius rei & iam mentionem fecimus. Cæterum mira illa fertilitas, quā habet Cyrenaica & Africa minor, non extenditur ultra tria aut quatuor milliaria à mari uersus Atlantem, sed desinit tandem in sterilem arenā, in qua penitus nihil crescit, ut longe lateq́ꝫ nec arborem ullam uideas, nisi quòd interdum uiridē cespitem inuenire licet, in quo homines manere possunt. Nutrit hæc regio uersus montana multos leones & onagros. Hæc quoq́ꝫ multos uenenatos uermes, præsertim serpentes & aspides, & adhuc nocentiores pestes, nempe Basiliscos. Est autem Basiliscus genus serpentis, habetq́ꝫ in capite candidam maculam, qua ceu diademate quodam ornatur: habetq́ꝫ acutissimum caput, os rubeum, oculos & colorē ad nigredinem uergentes, & ut Plinius scribit sibilo omnes fugat serpentes, frutices afflatu etiam necat, exurit herbas, rumpit saxa: inficit aërem ubi manet, ut auis sine exitio præteruolare nequeat: homines præterea solo aspectu necat. Mustellarum tamen uirus, huic exitio esse perhibetur. Aelianus sic de eo scribit: Basiliscus tanta fertur acuitate ueneni, ut quamuis breuissimus sit (palmum enim non excedere dicitur) serpentem tamen quamlibet magnum solo halitu extinguit. In summa nullum nocentius animal super terram creatum est, quod etiam totam ciuitatem interimit, etiam in latibulo iacens. Alia uenenosa animalia perimunt hominem morsu aut attactu, istud uero sola præsentia mortē infert. Inuenitur quoq́ꝫ in his exustis locis serpens Dipsas, qui & ipse breuis est, colore albus, cauda intersecta duabus nigris lineis. Ictum à se, necat in ex plebili siti. Hunc alij Presterem appellant.

Pentapolis.

Syndgoga in Cyrenaica.

Nullum nocentius animal Basilisco.

Marmaricæ descriptio.

Est Marmarica regio Africę, quę iuxta Ptolemęū ab occasu terminatur Cyrenaica, à septētrione mari mediterraneo, ab oriente Aegypto, à meridie parte Libyes. Sūt in ea Nasamones & Libyarchę populi. Hodie Barcha dicitur. Habet autē terram asperā & squalidā, qualisq́ꝫ est terra, talis est populus inhabitans, qui incultus & bestialis est. Segregantur hę tres regiones Cyrene, Marmarica siue Libya exterior & Aegyptus, ab Africa minori, per interpositā incultam, arenosam & ueneno squalentem terrā quæ Syrtim maiorē attingit. Vnde non nisi cum magna difficultate & uix citra periculum quis ex minori Africa pedes uenire potest in Cyrenaicam, tanta copia profundæ arenæ intercedit, in qua & plurima uenenosa latent animantia. Et hæc ratio fuit, cur Christiani subiecerint ecclesiæ Alexandrinæ in Aegypto Libyam & Cyrenaicam. Numidiam uero, Africam minorem & Mauritaniā subdiderunt ecclesiæ Carthaginensi. Ecclesia Alexandrina usa est

Marmarica hodie Carcha.

usa est lingua Græca, Carthaginensis uerò, Latina. Est aũt Marmarica exterior & maritima supra modũ fertilis, ut etiã incolæ duas colligant messes, consurguntq; frumenti culmi quinq; cubitis in altum, in crassitie uerò æquiparantur minori hominis digito. Vnum semen multiplicatur in ducenta & aliquando in quadringenta semina. Sed quia agri pleni sunt serpentibus & alijs uenenatis reptilibus, coguntur rustici terrã culturi, nuda membra, & potissimum pedes & crura contegere ocreis & alijs tegumentis ex pellibus factis, ne morsibus eorum lædantur. Dormituri lecti pedes allio illinunt & scorpionum gratia paliuris circũligãt. Est apud eos arbor nomine Melilotus, ex qua uinũ conficiũt. Porrò Marmaridæ interiores, nullis dicunt subesse regibus, nullã norunt iustitiã, latrocinijs semper intẽti. Rapientes enim quæ prima ex deserto occurrũt, cõfestim ad sua loca redeũt. Hi omnes Libyci uita syluestri sub diuo habitant. Victu ferarũ more continenti, nil domesticum edunt. Nullis uestibus præterquam caprarum pellibus tegunt corpora. Huic regioni desertum ingens sterileq; adiacet, transitu perdifficile. Loca mediterranea arenarum cumulis referta, & quo plus uitæ necessarijs carent, eò uarijs magnisq; serpentibus, his præsertim quos cerastes uocant, quorum morsus lætales habentur, sunt fertiliora. Hi colorem arenæ similem habent. Qua ex re à paucis internoscuntur, ita coloris errore seducti.

Ammonis templum in Marmarica seu in Libya exteriori.

Olim in Marmarica interiori sitũ fuit Ammonis (alij dicũt Hammonis) templũ, q; & Iouis Arenarij appellatur templũ. Est enim Græcis ἄμμον arena. De huius Iouis templo scribuntur fabulæ quædã huiuscemodi. Cũ Bacchus seu Liber pater Indiã expugnasset, & exercitum duceret per desertũ Libyæ atque in feruentibus arenis magna laboraret siti, anxiè implorauit subsidium Iouis, ne se in tanta desereret necessitate. Quo facto, apparuisse ei aiunt extemplo arietem, quem dum fugiẽtem persequitũ, peruenisse illo duce ad fontem amœnissimum. Alij terra arietis pede concussa fontem exilijsse tradunt. Quapropter desiderio potitum, existimasse arietem illum fuisse Iouem, eiq; templum miræ magnitudinis in arena cõstituisse, & Deum uocasse Ammonem, hoc est Iouem arenarium. Fecit quoq; fabricari in eius honorem imaginem arietis, iubens ut omnes illum ceu Deum adorarent. Ita habet fabula. Certum tamen est, in ea arena conditũ fuisse Iouis templum, quicunq; tandem autor illius fuerit ædificij. Nam legimus apud fide dignos historicos, Alexandrum magnũ & ante eum Cambysem regem, ab Alexandria ciuitate illuc cum magna difficultate & labore concessisse. Siquidem insumendi sunt quinq; aut sex dies in calidissima arena, atque in tota illa durissima profectione nullus unquam occurrit fons, ubi uiator posset refocillare fatigatum corpus. Cũ uerò Satan olim plurimos illuc traxisset, & templum plus quàm credi potest locupletatũ fuisset magnificis donis et oblationibus peregrinorũ, uenit & Cãbyses rex Persarũ in Aegyptũ, & misit exercitum ad expugnandũ nobilissimũ illud templum, sed qui tempestatibus & arenarum motibus oppressis interijt. Sunt qui numerãt qnquaginta millia hominũ, tũc operatione Satanæ in arena suffocata. Aliqt deinde annis subsecutus Alexãder magnus ueniẽs in Aegyptũ

Cambyses in arena interijt.

Iupiter Arenarius.

statuit quoq; adire Ammonis oraculum. Erat autem iter expeditis & paucis uix tolerabile ingrediendum, ubi terra cœloq; aquarum penuria est, & ubi steriles arenæ iacent, quas ubi uapor solis accendit, feruido sole exurente uestigia incedentiũ intolerabilis æstus existit, luctandumq; est non tantum cum ardore & siccitate regionis, sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod præaltum & uestigio cedens ægrè moliuntur pedes. Sed his nõ obstantibus, ingens cupido animum stimulabat adeundi Iouem. Ergo cum ijs quos secum ducere statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Ptolemæus uocat eum lacum Mariam, adiacetq; Alexandriæ, in austrum extensus. Eo legati Cyrenensium dona attulêre, pacem, & ut adiret urbes suas petentes. Ille donis acceptis, amicitiaq; coniuncta, destinata exequi pergit. Ac primo quidem & sequenti die tolerabilis labor uisus, sed ut aperuêre se campi alto obruti sabulo, haud secus quàm profundum equor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat uestigium. Aqua etiã defecerat, quam utribus cameli deuexerant, & in arido solo ac feruido nulla erat. Ad hæc sol omnia incenderat, siccaq; & adusta erant omnia. Quatriduum per uastas solitudines absumptũ est, tandemq; ad sedem satanæ consecratam uentum est. Incredibile dictu, inter uastas solitudines locum illum ambientibus, ramis ita contectum, ut sol in densam cadat umbram. Multi fontes dulcibus aquis passim manantibus alunt syluas. Cœli quoq; mira temperies, uerno tempori maximè similis, omnes anni partes pari & firma salubritate percurrit. Habet hic locus à septentrione Nasamones, gens Syrtica, nauigiorum spolijs quęstuosa. Incolæ nemoris Hammonij uocãtur habitãtq; tugurijs dispersis. Habet Ammonis nemus in medio fontem, aquam solis uocãt, quæ sub lucis ortum tepida manat: medio die cum uehemẽs est calor, frigida eadem fluit, inclinato ad uesperam calescit & media nocte feruida exæstuat. Alexãder itaque ad idolum perueniens, cõsuluit an totius orbis imperium fatis sibi destinaret. Vates in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Adiecit quoq; sacerdos eum inuictũ fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona & sacerdotibus & idolo facta sunt. Hinc ergo Alexander rediens condidit Alexãdriam inter Mareotim paludem & mare mediterraneum, uel ut alij dicunt ueterem urbem No reparauit, & ex suo nomine Alexandriam appellauit.

Defectus aquæ.

Nasamones

AEGYPTI FLORENtissimæ regionis descriptio.

Tota Africa, quæ in tot & tàm uarias diuidit prouincias & terras, nõ habet nobiliorem, celebriorem, uetustiorẽ atq; fertiliorem regionem & quæ pluribus decorata & culta sit ciuitatibus, quàm sit Aegyptus. Ea habet pro uetustissimo regno, quod post regnum Assyriæ in mundo emersit. Nam temporibus Abrahæ q plus minusúe 942 annis post diluuium generale fuit, Aegypti regio habuit reges, id quod Genesis liber capite 12. testatur dictiq; fuerunt Pharaones, sicut Romani suos monarchas cæsares appellarunt. Quòd autem Aegyptus præ alijs mundi terris tàm cito emersit creuitq; in potentia, multitudine hominum ciuitatibus & diuitijs, alia non fuit causa tanti eius successus, quàm incredibilis eius fœcunditas, quam affert Nilus celeberrimus fluuius per medium eius labens, & singulis annis totam terræ superficiem inundans, humectans & adducto limo

Pharaones Aegypti.

ligneis tantũ. At secundus Hercules, Græcus fuisse perhibetur, peragrans orbem, usus dicitur ferrea claua, cum qua & cõstruxisse & destruxisse dicitur, quod aliàs nemo potuit. Hæc fabulatores. At fideles Dei uerũ nouerunt Herculem, qui spiritu fortitudinis Dei suffultus, leonem interfecit, portas ciuitatis ex cardinibus sublatas in præcipitiũ montis portauit, aliquot millia hostium mandibula asini occidit, domũ plenam Philisteis, apprehensis columnis labefactauit, &c. Samson huius Herculis nomen est, de quo in Iudicum libro.

De situ Aegypti, & mirabilibus eius.

Aegyptus regio insignis, ab oriente mari rubro Palestinæq; coniungitur, ab occasu Cyrenem habet, à meridie protenditur usq; in Aethiopiam, & à septentrione clauditur mari Aegyptio. Hæc regio à plerisq; inter insulas relata est, ita se Nilo scindēte ut triquetrã terræ deliniet figuram, quo cõtingit, ut à Græcæ literę similitudine sit à multis Delta cognominata. Eius incolæ omnium primi duodecim deorum nomina cõmenti sunt, aras & simulachra delubraq; statuisse credũtur, animalia in saxis figurasse, quæ omnia arguũt eos ab Aethiopibus esse oriundos, qui horum omnium fuerunt autores, ut tradit Diodorus Siculus. Sunt etiam qui putant totã Aegyptum post diluuium mare quoddam fuisse, quũ tota planicies eius profundior sit circumiacentibus regionibus, ut in Cyrenaica quoq; indicauimus. Sed Nilus ex Aethiopia allatus, hanc profunditatẽ temporum successu, pingui terra & arena nõnihil oppleuit, hominibusq; habitabilem reddidit. Circumdatur enim undiq; mari sabuloso & mõtibus, ut citra laborem ad eam deueniri nõ possit. Inter mare rubrũ & mare mediterraneum exiguum est interuallũ, sed mediat inter ea maria mons quidã asper, quem transcendere oportet eum, qui ex Aegypto pedes cupit ire ad Arabiam Petream uel etiam ad Palestinã. Ab occidente uerò clauditur montib. & mari sabuloso, deficiẽteq; arena in Marmarica succedit ei magnus campus palustris iuxta Mareotin paludẽ. Ab austro autem desinit in eminẽtes, asperos & saxosos montes, ubi Nilus ex Aethiopia per cataractas & scopulos cum magno fragore & spuma deuoluitur. Sunt autem cataractæ plures, sed maxima in Aethiopia atq; Aegypti finibus sita. Hæc itaq; saxa, montes, maria, paludes & arenæ quibus circumuallatur Aegyptus sunt ceu propugnacula quædã & naturales fossæ atq; muri regni Aegyptiaci, sed quæ nõ semper tutari potuerunt Aegyptum, cõtra hostes suos, quum nullum unquam in terris regnum tam firmum & munitum arte & natura fuerit, quod non sua aliquando senserit fata. Si enim homo dominus & possessor terræ, & propter quẽ omnia sunt creata, corruptioni & interitui obnoxius est, quid mirũ si & reliqua omnia quæ sunt infra hominem perpetuã integritatem seruare nequeant? Concidit regnũ Assyriæ unà cum potentissima urbe Niniue. In nihilum redactũ florentissimũ Babyloniorum regnum unà cum magnificentissima urbe Babylone. Interijt ferè & Roma cum potẽtia sua. Ierusalẽ quoq; cum inclyto regno humiliata sedet in terris. Fastus Tyri abolita est. Superbia Alexandri magni atq; Græcorum suorum iam dudum finem accepit. Aliud iudiciũ non habuit Carthago, neq; rex Darius, aut etiam rex Cyrus cum regnis suis. Quin & Sultani Aegyptij potẽtia extincta est. Nam Turca omnẽ eius sibi subiugauit ditionem, sed quæ nec ipsa in æternum durabit, quia non est potentia, non consilium neq; patientia contra Dei consilium. Sic itaq; Aegyptum defendere nequiuerunt naturalia eius munimenta, potentissimi eius reges & Sultani, atq; multitudo ciuitatũ, quin non raro externo subacta fuerit domino. Nam tempore quo Ezechias rerum apud Iudæos potiebatur, Aethiopes Aegyptum sibi subiecerũt. Et postea quum Cyrus Persa, Mediam & Assyriam, atq; bonam partem exterioris Asiæ superaret, uicit quoq; superbum regem Sesostrem & obtinuit Aegyptum, licet postea quum Darius Nothus monarchiam Asiæ amitteret, Aegyptij rursum proprios constituerint reges, eisq; paruerint usq; ad tempora Alexandri magni.

Aegyptus olim mare.

Cataractæ Nili.

Nihil perpetuũ sub Sole.

Sultanus Aegypti extinctus.

De regibus Aegyptiorum.

HIc sciptores non per omnia sibi consentiunt in regum Aegyptiorum successionibus, usque dum ad Ptolemæos perueniunt. Sunt qui scribant Thebeos primum imperasse Agyptijs, postea Pharaones, ut Pharao Amasis, Pharao Mephres, Chencres, cuius anno ultimo Moses eduxit populum Israel, & post illum submersum regnauerunt Acherres, Cherres, Armeus, Remesses, Menopes, &c. tempore regni Salomonis imperauit Smerdes & multi alij post eum usque ad Amasim, quem Cambyses Cyri regis filius rex Persarum subiugauit, & Aegyptum in monarchiam Persarum transtulit, & tunc regnum defecit. Fuit autem hic Amasis rex omnium felicissimus, quippe qui rem in pace & honore tenuit, mores restituit, magistratibus per suam ditionem mandauit, ut quotannis à quocunque rationem uiuendi exquirerent, ut si malis artib. degeret, eum puniret, si bonis, muneraret. Quam legem postea Solon ab eis mutuatus Atheniẽsibus tulit. Negocio ab aurora usq; in finem tempus tradebat, deinde cibo atq; iocis inter cõuiuas scurram agẽs atq; morionẽ: mirantibusq; amicis, arcus exemplũ proposuit, qui si uiolẽtius ducitur, facile rumpitur. Interim uerò dum rex iste multa in regno molit̃, Cambyses aduersus eum mouit, quo tempore Amasis decedens, metu ne inimicus cadauere potiretur, mãdauit in ore sepulchri apud Memphim seruum condi, qui pro domino ab inscijs caperetur, quod tamen euitare non ualuit. Nam iussu Cambysis reuulsus & stilis ob contumeliam confossus est. Nam cum ducẽ belli ageret Apriei regis, & rex Cyrenensibus bellum inferret, ipse cum inimicis conspirans, eorum auxilio rex est factus expulso Aprieo. Anno ab urbe condita trecentesimo quadragesimo rursum reges in Aegypto consurgunt, usq; ad tempora Alexandri magni: quo mortuo Ptolemæus Lagi filius primus ex Alexandri ducibus, Aegyptum, Cyprum & Phœniciam obtinuit. Hic Iudæos Ierosolymis die sabbati uacantes cepit, captiuosq; ad multa millia abduxit: ex quo ille Ierosolymis postea conuentus Iudæorum ex omni natione, quũ Apostoli in die Pentecostes acciperẽt spiritũ sanctũ. Huic successit Philadelphus filius, per antiphrasin sic dictus, q̃ fratrem Argeũ interfecerit, sororem Arsinoem matrimonio sibi iunxerit, & alteri fratri bellũ intulerit. Sed præstat horum regum successionẽ hic in genealogiæ formulam redigere. Sic enim omnia dilucidiora erunt. Dicti autẽ sunt omnes Ptolemæi ut Ptolemæus Philadelphus, Ptolemæus Euergetes, Ptolemæus Philopator, &c.

Studijs ocium intermiscendum.

Ptolemæus rex.

Philadelphus.

1 Ptolemæus Lagi filius
- Arsinoe
- Lysandra
- 2 Philadelphus
- Argeus
- Maga

3 Euergetes primus
- Berenice

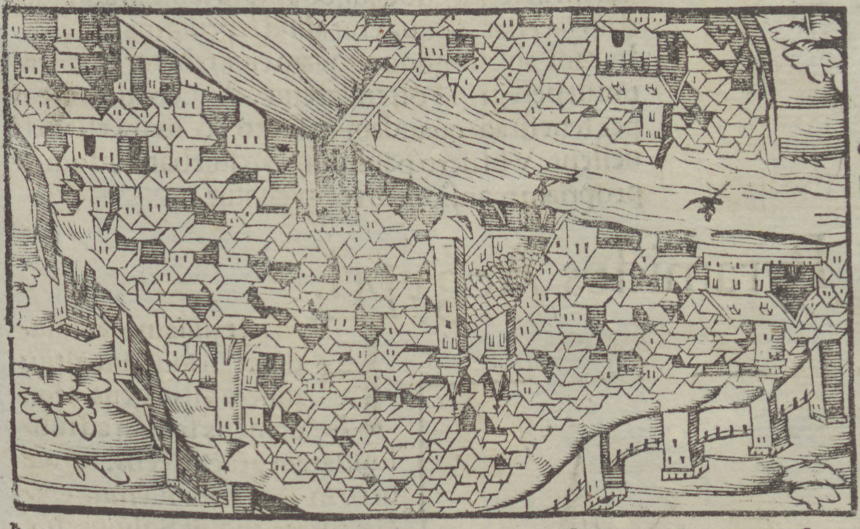
4 Philopator

5 Epiphanes
- Philometor
- 7 Euergetes secundus
- Cleopatra

8 Phisco

9 Auletes
- Dionysius
- 10 Cleopatra

Memphis, Babylon, Cayrum.

Memphis urbs Aegypti regia uulgo Messer dicta, olim magna & populosa, secūda post Alexandriam, ubi fuerūt pyramides regum sepulturæ, ab Ogdeo uel Ogeloo rege ædificata ambitus stadiorū 150. cuius filia Memphis ei nomen dedit. Hæc situm habet in opportuniori totius Aegypti loco, ubi scilicet Nilus primam accipit diuisionem, & deltæ Δ formam facit: quo fit, ut urbis tanquam in Nili claustro posita, aditum præbeat prohibeatq; ad superiora loca nauigantibus. Quin & ad cohibendam aquarum inundationem uersus Notum, aggeres ingentes opposuit. A cæteris uerò partibus undiq; lacus fuit effossus ingens ac profundus, qui urbem reddit munitissimam. Vnde & posteri reges ferè omnes relictis Thebis, regiam habitationem in Memphi ædificarunt, postea uerò ultra Nilum nidificantes, eam urbem inhabitarunt, quam Babyloniam Aegypti atq; Cayrum appellauerūt. Habet hæc ciuitas Memphis Nilum ad latus orientale, ubi tamen inter Nilum & urbem ipsam agger magnus factus fuit, qui tempore inūdationis Nili coërcuit aquas ne ingrederētur ciuitatem. E regione eius ultra Nilum sita est magna illa potentissima ciuitas Babylon, quæ nostro æuo Cayrum & Alcair & à Turcis קירים. Keyrum appellatur, & fuit hucusque sedes Sultanorum Aegyptiorum. De huius ciuitatis exordio scribit Strabo in hunc modum: Babylon castellum natura munitū à Babyloniis quibusdam conditum, qui huc secedentes, hoc in loco habitationem à regibus impetrarunt. Nunc in ea collocata est una ex tribus legionibus, quæ Aegyptum custodiūt. Ab hoc loco usq; ad Nilum iugum quoddam descendit, &c. Talis fuit tempore Strabonis facies Babylonis, castellum scilicet, at hodie est maxima ciuitas, habens arcem intra mœnia in edito loco sitam haud minorē ut quidā aiunt, ciuitate Vlmensi. Subdit aūt Strabo: Hinc pyramides quæ apud Memphim sunt, in ulteriore regione manifestè apparēt. Ergo Babylon ultra Nilū uersus Arabiā est, & Memphis citra Nilum ad occidentē, capiunturq; pro una ciuitate, licet nullo ponte coniungantur. Excellit tamen hodie Babylon longe Memphim ferè in uicū redactam, ut quidam etiam scribant circuitū eius complecti 12. aut 14. miliaria Germanica. Et quamuis innumerā habeat populi multitudinē, abundat tamen omnib. rebus. præter ligna, quæ ibi in pondere uenduntur. Figura urbis allata & à me deformata, ostendet olim hæc omnia ad oculū. Anno Christi 1476. grassante peste in Cayro ad tres mēses, mortui fuerūt aliquoties una die uiginti millia hominū, unde magnitudo urbis & multitudo populi æstimari possunt. Sunt circiter octo millia hominū in ea, qui solū in camelis aquā ex Nilo in urbē deferūt, ut illā uendāt in usum hominū & ad spargendū in plateis ad sopiēdū puluerē pauimenti. Vartomannus tamē scribit, se hanc ciuitatē fama longe inferiorē inuenisse, neq; Roma maiorem esse ambitu licet sit multo frequentior: sed fefellit plures suburbanus ager, qui uicis prope innumeris dispergit. Memphis Apidis templum olim habebat, qui idem est quod Osiris. Erat aūt bos qui & Serapis dictus corpore niger candida frōte, in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus, quē certos uitæ annos excedere nō licebat. Responsa dare nō ut reliqua, oracula solitus erat, sed si manu oblatum pabulum sumpsisset à consulentibus, secundos euentus atq; omnia prospera decernebat. Si uerò abnueret recipere cibum, indubiè malo & memorandis cladibus casura diuinabat.

Cayrum.

Babylon Aegypti.

Apis Aegypti.

Vnde

Vnde cum à Germanico Cæsare pabulum oblatum renuisset, funestum omen et indubiam necem, quæ paulò post secuta est, prænunciauit. Alebatur autem in septo quodam, & ante id septum aula quędam iacebat, in qua erat aliud septum matris eius. In eam aulam nonnunquam emittebatur, præsertim ut peregrinis ostenderetur. Videbatur autem per fenestram quandam in septo, & extra etiam si uellent. Vbi uero paululum lasciuiebat, rursum in propriam mansionem recipiebatur.

Pyramides Aegypti.

Stulta diuitiarum ostētatio.

Est pyramis moles quadrata in multam altitudinem assurgens, à fundamētis sensim ad sublimitatem gracilescens. Quæ uero in Aegypto fuerunt erectæ, turres, inquit Solinus, fuerunt fastigiatæ ultra excelsitatem omnem, quæ manu fieri possit. Hæ stabant in montano quodam & saxeo supercilio ad septentrionalem urbis Memphiticæ plagam, procul stadijs quadraginta, sitæ inter Memphim & Delta. Plures quidem in Aegypto passim extiterunt, nullę tamen clariores tribus illis, quæ orbem impleuere fama, conspicuæ undique à nauigantibus, quarum duæ sunt numeratæ inter septē memorabilia opera orbis. Plinius de his ita scribit. Pyramides in Aegypto, regum pecunię ociosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa à plerisq; tradatur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset ociosa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit, uestigiáq; complurium inchoatarum ex tunc. Vna est in Arsinoite nomo, duæ in Memphi non procul à labyrintho: totidem ubi fuit Mœridis lacus, hoc est, fossa grandis. Trecenta sexaginta hominum millia annis uiginti amplissimam pyramidem construxisse produntur. Tres uero factæ annis 78. & mensibus 4. Inter omnes uero eos non constat à quibus factæ sint, iustissimo casu obliteratis tantæ uanitatis autoribus. Ampliss. 8. iugera obtinet,

net soli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos & octogintatres pedes. Alij numerant latera pedum geometricorum 775. Strabo scribit singulam habuisse altitudinem stadij, paulo scilicet maiorem quolibet latere, id est, 25. pedes. Alterius interualla singula per quatuor angulos pares, comprehendebant pedes 737. Prior erat incrustata secto marmore, incrustationisq́; huiusmodi tabulę erant latę pedum septenû, quas Sultani deposuerunt & transtulere ad structurā pontis apud Cairum. Sub tantæ structuræ mole ostium est in latere quod ad ortum spectat, quod modico descensu fert in specum, intusq́; sunt duæ cameræ, quibus insunt tumbæ, una grandis, duæ paruæ, ubi reges sepeliebantur. Tertia minor prædictis, sed multo spectatior Aethiopicis lapidibus consurgebat 363. pedibus inter angulos. Ne quis autē regū miretur opes, hæc tertia pyramis laudatissima facta fuit à Rhodope meretricula, quæ maiore miraculo tantas opes meretricio conquisiuit quæstu.

Altitudo pyramidum.

Labyrinthus Aegypti.

LAbyrinthi fabrica, opus haud impar pyramidibus & adiacens regis sepultura eius qui labyrinthum cōstruxit. Hinc Dædalus sumpsit exemplar eius labyrinthi quem fecit in Creta, sed centesimam tantum portionem eius imitatur, quę itinerum ambages occursusq́; ac recursus inexplicabiles continet, crebris foribus inditis ad fallendos occursus, redeundūq́; in errores eosdem. Positionem operis, singulasq́; partes enarrare non est, quū fuerit in regiones diuisum atq́; in præfecturas sedecim, nominibus earum totidem uastis domibus attributis. Cōtinuit præterea templa omnium Aegypti deorum. Habuit pyramides complures quadragenarum ulnarum, senos radice muros obtinentes. Fessi eundo perueniebant ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa porticusq́; ascendebātur nonagenis gradibus omnes, intus columnæ de porphyrite lapide, deorum simulachra, regum statuæ, monstrificę effigies. Quarundam autem domorum talis erat situs, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile existeret. Maiore autem in parte transitus erat per tenebras, aliæq́; rursus extra murum labyrinthi ædificiorum moles. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Strabo tot uarias mansiones uocat præfecturarum aulas, & uias quæ ad eas tendunt, cryptas multas & longas, quæ inter se uias flexuosas habebant, ut nemo peregrinus ingredi aulam ullam posset nec egredi sine præeunte duce. Et quod magis mirandum, cuiusq́; domus tabulata, ac etiam cryptarum latitudines, ex lapideis pluteis integris & magnitudine excellentibus confectæ erant, nulla usquam uel ligni uel alterius materiæ admixione. Plinius uerò uesanam illam fuisse dementiam scribit, quæsisse gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigasse regni uires, cum tamen laus maior artificis esset, id quod & suprà in Creta indicauimus. Lemnius quoq́; labyrinthus similis fuit illis, columnis tantum 140. mirabilior fuit. Extantq́; adhuc, inquit Plinius reliquiæ eius, cum Cretici Italiciq́; nulla extent uestigia. Italicum uocant, quem fecit sibi Porsena rex Hetruriæ sepulchri causa.

Labyrinthus in præfecturas diuisus.

Omnia ex lapide constructa.

De odorifera balsami herba

IN sola Aegypto & nullo alio totius mundi loco aiunt nasci herbam quæ præciosum balsamū sudat. Creuit olim in sola Hierichunte, sicut & suprà in descriptione Iudææ indicaui. Forma eius haud multum absimile est Maioranæ. Habet surculos oblongos cubitum tamen unum aut alterum non excedens, atque in illis folia maioranæ similia. Dioscorides scribit arbusculam eius tantum in Iudæa & Aegypto produci, folio rutæ simili, candido tamen & perpetuo uirente: lachrymā colligi tam in caudice quā in parte superna. Vulneratur modicum cultello, & manat nobilis succus è plaga, quem opobalsamum uocant, longeq́ue superat in suauitate balsamum illud, quod ex ramis exprimitur. Semen eius rubicundum est, sicut & cortex ramorū, redoletq́; odorem succi. Hortus uero in quo herba

Opobalsamum

Matterea hortus balsami.

herba ipsa crescit, distat itinere trium horarum à Cairo uersus Syriam, appellaturq́ Matterea cinctus muro & custode munitus, nec quisquam intromittitur nisi data pecunia. Qui ante ducentos annos in hoc horto fuerunt peregrini, scilicet Ierosolymitani, scribunt quin que in eo esse fontes quibus irrigatur. In Martio oleum potissimum colligitur ex uulnere caudici inflicto. Ex ramusculis uero superne truncatis & in aqua decoctis colligitur quoq́ oleum, sed quod priori in colore & uirtute non respondet. Primum balsamum tantæ est efficatiæ, ut quamlibet carnem eo perunctam longo tempore à fœtore præseruet. Nostro tempore hæc herba Cairi in hortis diuitum ciuium quoq́ plantari dicitur.

Corallium crescit in mari rubro.

COrallium, siue ut Theophrastus appellat, Curallium, alij Lithodendron, partim ex eo quòd in lapidem conuertatur, partim quod arbuscula sit, quamobrē & dendrite uocatum: nam ut res ipsa demonstrat, frutex est sub aqua marina uiridis & mollis, baccas habens similes cornis natiuis specie & magnitudine, item molles sed candidas: aut resectus statim in aëre duratur: quare scite Ouidius:

Sic & Coralium in quo primum contigit auras
Tempora durescit, mollis fuit herba sub undis.

Gorgonia.

Et quia mox ut in aërem profertur solet lapidescere, Gorgonia nominatur. Etenim Gorgonas in lapides uersas, fingunt poëtæ. Sic Plinius de gemmis scribit. Gorgonia nihil aliud est quàm Corallium nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur. Non est autem Corallio unus color, sicuti nec alijs lapidibus, qui ex id genus succo intra terrā concrescūt. Etem si succus fuerit ruber, coralliū rubrū nascit, si cādidus candidū, si niger nigrū. Omne tamē coralliū priusq̃ retibus fuerit euulsum aut ferro præcisum, uiride uidetur esse. Vt autem unus lapis ex diuersorum colorum succis ortus uarios habet colores, ita interdum unius corallij stirpes ramiq́ partim sunt rubri, partim candidi, partim nigri. Quātum ad saporem attinet, corallium modice astringit: quod ad odorē, ferè algæ instar olet. Quoddam est durum, ut Gallicum, quoddam molle ut Campanum & Erythreum: aliud solidum, aliud fistulosum, aliud scabrum, quoddam plures habet ramos, quoddam paucos.

Corallium nascitur in multis locis.

Nascitur multis in locis, circa Orcades insulas, in Hetrusco sinu, in Campano ante Neapolim, in Siculo mari circa Drepanum, in Africano circa Erythra, in mari Persico, in mari Rubro circa Trogloditarum insulas, quod nigrum est. In medicina exiccat & refrigerat atque astringit. Cum aqua potum, sanguinem excreantibus medetur, & torminum malis. Medici eligunt rubrum, quod algæ instar olet, q̃d facile teritur, quod æquabiliter cōcreuit, quodq́ ramosum est.

Pelusium, quæ & Damiata, & Eliopolis.

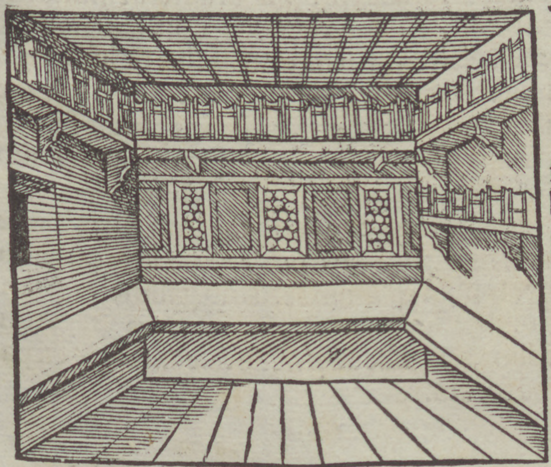
NIllus fluuius multis ostijs à prima sui scissione labitur in mare, suntq́ singulis riuis sua nomina. Ostium illud quod propinquius est terræ sanctæ, uocatur Pelusiacum, à Pelusio ciuitate adiacente, quæ nostro tempore Damiata uocatur: ob quam ante trecentos annos Christiani grauissima bella gesserunt contra Sultanum, sicut & propter urbem Ierosolymitanam. Nam anno Christi 1219. quum Christiani amisissent Ierosolymam, Templarij & hospitalarij cum magno exercitu Christianorum nauigantes contra hanc ciuitatem & oppugnantes, tandem ceperunt, inhabitaruntq́ biennio. Habes historiam suprà in descriptione Terræ sanctę, sub titulo, Noua expeditio in Terram sanctam.

Arsinoe & Crocodili ciuitas

SEcundū Strabonē Arsinoē ciuitas, prius Crocodilorum dicta fuit ciuitas. Quia Aegyptij in ea præfectura mirum in modum colebant Crocodilum, qui sacer apud eos in lacu quodam

passibus productus fuerit, quod etiam sicco pede ex urbe licuerit uenire ad Pharũ turrim.

Bibliotheca Alexandrina.

PAulo ante Christum natum, bibliotheca toto orbe terrarum nominatissima, Alexandriæ multis millibus librorum instructa comburitur, cuius supra quoque sub Philadelpho rege mentionem fecimus. Fuit Aristoteles primus, ut Strabo arbitratur, qui libros congregauit, & Aegypti reges bibliothecæ ordinẽ docuit. Aristoteles bibliothecam & scholam Theophrasto reliquit. Deinde Theophrastus Neleo tradidit. Ptolemæus quoq; Philadelphus, maximum numerũ librorum, ut diximus, collegit, & hic tantus thesaurus & tam pulchrum regiæ opulentiæ monimentũ subita ui ignis cõflagrauit. Habuit hæc urbs ad Christũ conuersa magnos & egregios uiros & doctores ecclesiasticos. Nempe Marcum euangelistam, Amanum episcopum Clementem & Origenem presbyteros, Athanasium episcopum, Didymum, Theophilum, &c. quorum omnium diuus Hieronymus in Lib. de Illustribus uiris meminit.

Alexandria insigne emporium.

DIci nequit quàm hæc urbs post sui exordiũ propter mercimonia quæ in ea exerceri cœperunt, creuerit in diuitijs & potẽtia. Nam est inter Indiam & Europã intermedium quoddam emporium. Quicquid preciosum crescit in India, aromata & odores, imò & quæ cõtexuntur ibi ex serico, afferũtur ex Indico mari per mare rubrum in Aegyptũ, & ex mari rubro modico itineris interuallo uehuntur in Nilum & ex Nilo per riuum hominum labore factum deducuntur in Mareotim lacum, atq; inde Alexandriam. Ab Alexandria uerò ultra transferuntur in Syriam, Græciam, Italiam, Africam, Galliam & Hispaniã. Hæ regiones omnes, imò tota Europa exposuit annuatim maximũ uectigal in ciuitate Alexandrina, unde Stultani maximũ habuerunt emolumentũ, atq; ciuitas mirum in modũ fuit ornata magnificis ædibus & ædificijs: sed temporũ successu hæc Alexandrinorũ magnificentia nõ parum fuit imminuta per bella, seditiones & alias incidentes calamitates, quin & nostro æuo nedum Alexandria uerum & Sicilia atq; Venetiæ quæruntur sibi non parum detractum in uectigali, quando hæc mercimonia quæ ante tempora nostra per Alexandriam in Europam translata fuerunt, hodie pro maiori parte ex India immediate in Hispaniã per mare transportantur, atq; inde in Europæ occidentales partes. Portugallenses igitur & Antuuerpiani hodie cõmodum percipiunt ex mercibus, quod ante tempora nostra Alexandrini leuauerunt, id quod Sultani in Aegypto cito olfacere cœperunt, præripi scilicet sibi magnam prædam per regem Portugalliæ, qui neglecta Alexandria nauigationẽ alia uia in Indiã instituit. Vnde Sultanus superioribus annis Iulio Romano pontifici ualde minaciter scripsit & quærimoniã fecit, per Portugallẽses se non parũ incõmodari. Et si illi hanc iacturam non sarcirent, sciret Pontifex, se peregrinis Ierosolymitanis negaturum omnẽ itineris in sua ditione securitatem. At nihil effecit his minis suis, quin & postea cum uectigali amisit quoq; omne regnum suum, sicut supra abunde exposui.

Vectigal Alexandrinum.

Minæ Sultani.

De fertilitate agri Alexandrini.

ORnatur Alexandria extra mœnia amœnissimis hortis pulcherrimis domibus, ubi uaria arborum & plantarum genera nutriuntur, quæ uirorem suum nunquam abijciunt,

ciũt ut sunt mala punica, limones, citrea poma, ficus, poma Adamica & similia. Habet Adamica pomus folia longitudine quindecim aut sedecim pedũ, et latitudine sesqui & duorũ pedũ. Inueniuntur ibi multi struthiones, & Arabes propinqui adferũt multa struthionum oua atq; in foro uendũt, quia sunt bona ad comedendũ. Scribunt in itinerarijs suis Felix Vlmẽsis, & Breitenbachius Mogũtinus decanus, Alexandriæ & alibi in Aegypto parari furnos plenus foraminibus, in quos reponũtur tria aut quatuor millia ouorum anserinorum, gallinaceorũ, columbinorum & anatinorum, & fimo cooperto furno prunæ à longe ponũtur circum fimũ, quarum lento calore oua ipsa sensim per fimum calefiunt ceu sub gallina, atq; tandem simul excluduntur & pulli ex fimo gregatim procedunt, atq; inde ad pascua ducuntur, & ex pascuis ad forum.

Ingenium ad excludendum pullos.

Ptolomæus astronomorum princeps.

FVit Ptolemæus iste natione Alexandrinus licet alij dicant eum esse Pheleudensem & quòd profecerit Alexandriæ, cuius meridiani in suis calculationibus perpetuã habuit rationem. Fuit autem liberalium artium ac Græcarum literarum studijs clarus, uixitq; temporib. Antonini & prędecessoris sui Adriani. In astronomiæ sciẽtia priorũ nulli cessit. Primus enim apud Græcos cœli rationem omnẽ diligentius explicuit, inuentaq; ab Hipparcho instrumenta clarius monstrauit. Edidit magnã illam cõpositionem quam Almagestum uocãt, in quo tot & tam diuersorum motuum celestium rationẽ reddit per eccentricitates, epicyclos & contrarios diuersorum orbiũ motus ostendit unde luminarium eueniant eclipses, cõiunctiones, oppositiones, &c. Absoluto autem opere illo cælesti, uertit acumen ingenijs sui ad orbem terrenũ & cooperãte Aegypti præfecto, quẽ Romani illuc ceu regem deputauerant, descripsit geographiam uniuersalẽ, distinxitq; in uiginti sex tabulas particulares, quibus omnem habitabilis & cognitæ terræ explicuit habitudinẽ, ostendens singularum regionum populos, montes flumina, maria, syluas & alia id genus quæ in geographia considerant, sine quorũ cognitione, nemo uir doctus censeri potest, nisi uel summis labijs Ptolemæi gustauerit geographiam, generalemq; orbis & habitudinis eius conceperit imaginationem.

Almagestum.

Geographia.

Nili maximi Aegypti fluminis descriptio.

NIlus unus est ex maioribus totius orbis fluuijs, collectus ferè ex omnibus Africæ amnibus,

nibus, qui omnes in hunc confluunt riuum, cõcreti ex montium niuibus atq; magnorum lacuum & paludum occultis scaturiginibus, etiamsi apud ueteres magnum fuerit dubium de Nili prima origine. Nam sunt qui illum recta ex Aethiopia aiunt in Aegyptum labi, sumpta origine ex resolutione niuium montis Lunæ. Alij aliter sentiunt. Diodorus Siculus sic scribit: Nilus à meridie ad septentrionem fertur, ortus ex fontibus extremis Aethiopiæ finibus, ad quos propter æstus intemperiem nullus aditus fuit. Maximum omnium flumen quum per uarias pluresq; feratur regiones, magnos flexus facit, quandoque ad occidentem & Arabiam, quandoq; ad occidentem & Libyam fluens. Plinius scribit: Iubam regem ortum eius primum deprehendisse ex paludibus montium inferioribus Mauritaniæ nõ procul ab occeano, ita ut primo ab occidente in orientem labatur, ac deinde septentrionem conuersus septem ostijs in mare mediterraneum exeat. Incolæ uocant lacum Nidilem. Arguit autem ex certis indicijs, nempe quòd in eo lacu ijdem inueniantur pisces, qui in Nilo ubi pertransit Aegyptum, quod'que crocodilos nutriat æquè ut Nilus in Aegypto. Alij uerò qui asserunt Nilum ex Aethiopia recta descendere in Aegptũ, nituntur hoc argumento. Aestiuo tempore quando sol est prope solstitiũ æstiuale & longissimè recedit ab Australibus terris, Nilus habet consuetũ suum alueum et cursum: quando uerò post festum Ioãnis Baptistæ sol reflectit in meridiẽ, & æstas incipit apud interiores australes, resoluitur nix in montibus, quæ interim quo sol abfuit è cœlo descendit, incipitq; tunc Nilus crescere & sensim inundare, affertq; secum ex tàm longinquis terris immensam molem aquarum, miramq; pinguedinis copiam, ut totius Aegypti terra inde supra modũ fœcundetur & impinguetur, ut paulo pòst fusius dicam. Huic autem opinioni subscribit Claudius Ptolemæus. Fieri tamen potest ut utriq; recte sentiant, nempe quod Nilus ex interioribus Austri & Aethiopiæ recta uersus Aegyptum tendat, & nihilominus ab occasu ex Getulia & Libya orientẽ uersus alius magnus fluuius cum accurrentibus riuis Nilum priorem petat, illi pisces, crocodilos & alia animalia sibi peculiaria cõmunicet aque suppeditet, seq; æquè ut prior fluuius pro Nilo uenditet. In originibus fluuiorum multa pendent ab opinionibus hominũ. Habet Rhenus tres celebres amnes, qui omnes ex alpibus scaturiunt & quinq; milliaribus supra Basileam in unum alueum cõueniunt, & tamen uni soli datum est Rheni nomen, quum reliqui duo, singuli tam magni sint ut est amnis ille qui Rheni nomen accepit. Idem iudicium est de Danubij origine. Nam in Nigra sylua ubi initium sumit, multi confluunt torrentes, unumq; iustum efficiunt amnem: & quem quæso illorum signabo Danubij originem? Necesse est ut quem ueteres calculo suo uoluerunt primam scaturiginem, illius primordium & ego danubij fontem designem.

Prima Nili origo.

Lacus Nidilis.

In originibus fluuiorum multa dubia.

De Nili incremento & decremento.

SOlus Nilus crescit tunc quando cætera flumina decrescunt. Incrementum eius à solstitio incipiẽs æstiuo, usq; ad æquinoctium, semperq; nouum limum secum ferens. Rigat tum cultas regiones tum incultas, quanto tẽpore uolunt agricolæ. Aqua enim leniter fluente, facile eam paruis aggeribus arcent inducuntq; pro cõmodo terræ. Tantam uerò fertilitatem infert & agri colendi facilitatem, ut cum seuerint aut oues introduxerint in campos ad conculcanda iacta semina aut aratro leui terrã subduxerint, neq; nisi quatuor aut quinq; exactis mensibus ad messem redeuntes, breui tempore uberrimos fructus absq; ulla impensa aut damno reportent. Alibi agricultura magno labore exercetur sumptu, soli Aegyptij minima impensa, labore tenui, fruges fertiles afferunt. Vineæ quoq; eodẽ rigatæ modo, multo uino abundãt. Terra inculta pecori ad pastũ relicta adeo exuberat herbis, ut oues bis pariãt in anno, bisq; ꝑbeant lana. Est Aegyptus plana & cãpestris. Quũ urbes, uici, agricolarũ mapalia in aggerib. sita, aquę inundationẽ deuitẽt, quippe quę in altiori loco sita sunt, tanquã Cyclades insulæ in archipelago aspiciẽtib. apparẽt. Terrestres beluę omnes quæ in cãpis remanẽt, suffocant aqua, quæ euadũt ad altiora loca cõfugiunt. Pecora inundationis tẽpore in stabulis reclusa domi nutriunt à colonis, ad id antea ꝑparato pastu. Vulgus remissis operib. rusticis ociosum epulis indulget ac uoluptati. Et q̃niã plurima cura

Habitationes Aegypti in æditis locis.

molestiaq; olim urgebat accolas Nili inundatio, excogitata est in Memphi quædam incrementi & mẽsurandi à regibus obseruatio, atq; per epistolas urbibus & uicis significata. Incipit Nilus crescere in nouilunio quod proxime sequitur introitũ solis in cancrum, nec desinit crescere quousq; sol perueniat ad mediũ aut finẽ leonis: tunc sensim aqua rursum decrescit, quoad sol egressus fuerit libram. Tunc enim Nilus cõcluditur ripis suis et terra exiccatur. Strabo scribit aquam in æstate ultra quadragesimum diem permanere & postea paulatim decrescere quemadmodum prius creuit. In diebus sexaginta omnino campus denudatur atq; exiccatur, & quo citius exiccatur eo citius & aratur atq; seritur. Signa fertilitatis ex Nili inundatione sic sunt deprehensa. Quando in profundiorib. Aegypti locis Nilus sedecim cubitis in altum ascendit atq; inundat, iustum dicitur habere augmentum, unde illo anno magna speratur fertilitas. Sin minor fuerit inundatio, tota terra irrigari nequit, quod cultoribus cedit in detrimentum. Quod si inundatio altior fuerit sedecim cubitis, id rursum est terræ nocumẽto, quòd aqua scilicet tardius in profundioribus exiccetur agris. Quando inundatio minor est quàm terra requirat, egrediuntur rustici & faciunt fossas aut ponunt canales per quas aquas deriuant in eos agros qui stagnari nequeunt ex Nili inundatione. Inundante itaque Nilo duodecim aut tredecim cubitis tantùm, Aegyptij eo anno famem expectant. Sin quatuordecim cubitis excreuerit, exhilarantur nõ parum terræ cultores: sed multo maiori afficiuntur gaudio, si inuenerint altitudinem eius quindecim cubitorũ, certi optimam futurã messem. Et his si adhuc unus adiectus fuerit cubitus, omnino felices se putãt. deficiente autem aqua & exiccata terra circa duodecimum octobris diem, seminant agros usq; ad Calendas Nouembres, & tunc insequenti Maio colligunt messem. Habet ergo Nilus contrariam in sua inundatione naturam ab alijs fluminibus. Siquidem Rhenus & Danubius inundans corrumpit agros bonos atq; sua alluuione bonum fundum aufert, substituitq; inertem, & prata non fœcundat, sed limum inducit pestiferum, cuius contrarium facit Nilus. Nam infusus terræ arenosæ, impinguat illam, miramq; præstat illi fœcunditatem.

Signa fertilitatis.

Laudatur inundatio 16. cubitorum.

De ostiis Nili & insulis eius.

Nilus præter eum locum quem à loci forma Delta appellant, ubi in plures scinditur riuos, infinitas ferè facit insulas. Quidam tamen numerauerunt septingentas: & harum quasdam inhabitare dicuntur Aethiopes, inter quas præcipua est Meroë, quæ magnitudine sua cæteras superat. Ingressus uerò Nilus in Aegyptum, ualde leniter fluit, multamq; & uariam secum fert terram, et in locis humilibus paululũ stagnans, regionem omnino efficit fertilem: in qua radices multifariam nascuntur, gustu uariæ, fructuum & olerum natura, quæ multum tum egenis conferunt, tum infirmis ad ualetudinem. Inter multa aũt magnam affert uim lucri, nam quum iuxta ripas eius multæ inueniantur paludes, cannæ saccari in illis crescentes, suppeditant magnã liquoris seu succi copiam, melle dulciorẽ. Is succus in modum salis decoctus, uertitur in spumã, ac deinde q̃d melius est residet in fundum spuma superne innatãs tollitur à cõdensatione saccari. Delatus ergo Nilus in Aegyptum, in loco qui Delta appellatur, tanquam à uertice scinditur in duo fluenta, quę descendunt in mare, alterum ad dexterã Pelusium uersus, alterum ad sinistrã, quod Canopicum appellatur seu Heracleoticũ: & uulgo Roxetũ & Rosetto, inter quæ alia quinq; ostia sunt mentione digna, alia uerò tenuiora permulta. Duo extremi riui insulam faciũt, quæ trium ferè millium stadiorum ambitum comprehendit. Primum itaq; ostium uocatur Pelusiacum, secundũ Taniticũ, tertium Mendesium, quartum Phœniticum, quintũ Sebenniticum, sextum Bolbitinum, septimum Heracleoticum siue Canopicũ. alij alijs utuntur uocabulis. In eorum aũt quodlibet urbs est sita, diuisa flumine. & pontib. iuncta. Et quoniam Pelusiacum ostiũ seu riuus ille orientalis nõ magno interuallo distat à mari rubro rex Nechao, quẽ alij uocant Psamnitichũ, alij Sesostrẽ, sumptuoso opere conatus est fossam ducere ab uno in aliud, Asiã Africę iuncturus, sed quũ perficere nequiret. Darius rex Persarum cœptã perficere conatur, imperfectam reliquit, admonitus à quibusdã, si locus interiacens perfoderetur futurũ ut Aegyptus quum mari rubro depræssior sit, ab aquis mergeretur, & mare Nilo immissum

700. insulæ in Nilo.

Saccari productio.

Delta.

Foßa ex Pelusiaco ostio ad mare rubrum.

missum aquã fluminis corrumperet, quæ sola potum præbet Aegypto. Deinde Ptolemęus illam perfecit fossam, sed opportuniori loco, summaq́; arte. Et cũ nauigare illuc cuperet, aperiebat fossam, rursusq́; cum usus esset, clausit flumẽ q̃d in fossam defluxit. Habet fossa latitudinẽ cubitorum centũ, profundũ quantum nauigio satis sit decem millia ferenti. Distat Canopicum ostium à Pelusiaco, spacio centum & septuaginta millium passuum, Plinio.

De moribus & ritibus Aegyptiorum.

FVerunt Aegyptij ferè primi, unde reliquæ gentes didicerunt & acceperunt leges, sapientiam, mores atq; uiuendi normam. Nam legimus ad eos migrasse discendi gratia Homerum, Dædalum, Solonem, Platonem & multos alios. Quamuis enim gentiles & athei fuerint, studuerunt tamen probitati & honestati, atq; hac sua honesta conuersatione allicebant passim extraneos & bonos quosq; uiros ut certatim ad eos cõfluerent, discerentq́; ab eis quod alibi inuenire nequiuerunt. Eorum fœminę olim negociari, cauponari, institoriaq́; obire munera consueuerunt. Viri intra murorum parietes texere & onera capitib. gestare mulieres uerò humeris. Illæ stantes micturire, hi sedentes: domi uulgo uentrem exonerare, in uijs commessari, mulierum nulla neq; Dei cuiusquam neque deæ sacerdotium habuit. Pleriq; mortalium in funere deglabrant capita & barbam promittunt, Aegyptij contra promittebãt capillum & barbam tondebant. Panem pedibus, lutum manibus subigebant. Horum fuit uirilia circumcidere. A' dextera in sinistram Hebræorum more literas dirigebant. Sacerdotes tertia quoque die corpora rasitare, ne quid sordis quũ sacra faciebãt intercurreret. Linea ferre uestimenta, semper recens abluta, fassi munditiæ gratia se circumcisos esse, quia satius sit mundos esse q̃ decoros. Vestem sacerdotes lineam tantum gestare & calceos papyraceos. Fabam neq; ab eis seri neq; alibi nata uesci. Sacerdotibus etiam illa uidere prohibitum, eo q; immundum hoc legumen sit. Lauabantur quotidie aqua frigida, interdiu ter, nocte bis. Boues mares eosdemq́; mundos ac uitulos, uniuersi Aegyptij imolabant: fœminas imolare nõ licebat, utpote Isidi consecratas. Cibo è farre, quod quidam siliginem uocant, confecto uictitabant. Vino utebantur ex hordeo facto, deerant eis uites. Victitabant quoq; tum piscibus partim crudis ad solem arefactis, partim salsugine conditis, tum auib. prius sale conditis, item conturnicibus, anatibusq́;. Eorum quum multi in unum conuenirent et priusquam à cœna discederent, circumferebat aliquis in baculo mortuum è ligno factum, aut pictura et opere maxime imitantem, longitudine cubitali ac bicubitali, ostendensq́; singulis conuiuarum dicebat. In hunc intuens pota & oblectare, talis post mortem futurus. Vestibus ligneis amiciebantur circa crura fimbriatis. Mos erat sacerdotum principi iuxta aram hostijs deductis astante rege, magna uoce audiente populo ualetudinem prosperam omniaq́; bona precari, regi iusticiam in subdito colenti, narrare insuper paulatim regis uirtutes, in deos pietatem ac religionem, in homines humanitatem seruantis, tum illum continentem dicere, iustum magni'que animi ueracem, liberalem, pœnas insuper mitiores quàm postularent errantis crimina exigentem, reddentem uerò gratiam meritis ampliorem, plura his similia orans: tandem execrationem in malos exequebatur, unum regem culpa purgans, omne crimen in ministros qui regi iniqua suaderent cõijciebant. Quibus actis sacerdos & regem ad felicem dijsq́; gratam uitam hortabatur & simul ad bonos mores, agendumq́; non quæ suaderent mali, sed quæ ad uirtutem maximè pertinerent. Demum quum rex dijs sacra fecisset, sacerdos quædam ex sacris libris clariss. uirorum consilia actaq́; proferebat, quib. rex monitus, imperio piè ac iustè aliorum exemplo uteretur. Cibo uescebantur simplici ut quorũ mensę nihil præter uitulum & anserem inferret, uini potandi certa statuta mensura erat, qua neq; farciri uentrem neq; inebriari possent. Mirabile uidetur reges Aegypti non ex uoluntate, sed ex lege uitam priuatam egisse, sed

Mores naturæ contrarij.

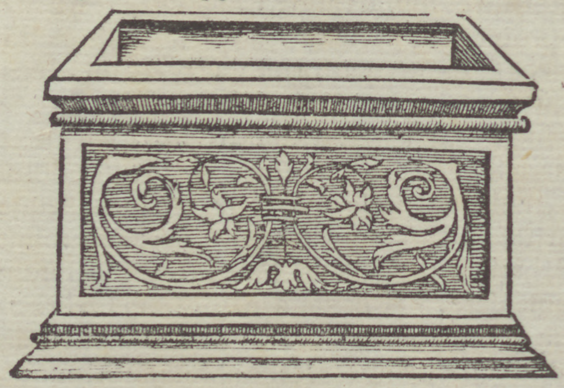
Fabarum execratio.

Sacerdotum officium.

Regum licentia restricta.

multo mirabilius fuit, neq; iudicandi neq; pecuniam cōgregandi neq; puniendi quenquam per superbiam aut iram aut aliam iniustam ob causam licentiam permissam, sed ueluti priuatos teneri legibus. Neq; id ægrè ferebant, existimantes parendo legibus se beatos fore. Nam ab his qui suis indulgerent cupiditatib. multa censebant fieri, quibus damna periculaq; subirēt. Hac usi erga subditos iusticia reges, omnium beneuolentiam adeò assecuti sunt, ut nō solum sacerdotibus sed singulis Aegyptijs maior regis quàm uxorū filiorumq; aut aliorum principum salutis inesset cura. Vita uerò his moribus defunctum, omnes cōmuni mœsticia lugebant, uestes lacerabāt, templis clausis forū non frequentabant, festa solennia nō agebāt, dies septuaginta duos luto deturpantes capita, ac sindone subtus mămas cincti, unà uiri mulieresq; ducenti fermè aut trecenti: circumambulabant bis in die, nouantes luctū, atq; ad numerū cum cantu uirtutes regis cōmemorabant. Cibis animantium coctisq; ac uino, omniq; mensæ apparatu interim abstinebant. Non lauacris, non unguentis, nō stratis lectis non uenereis utebantur, sed tanquam defuncto filio per eos dies mœrentes lugebāt. Hoc tempore quæ ad pompā funeris spectabant preparatis, postremo die corpus in arca cōditum ante sepulchri aditum ponebāt. Ibi breuiarium in uita à rege gestorum de more recitabant, uolentiq; facultas dabatur defunctū accusandi. Astabāt sacerdotes mortui recta facta laudātes, populus qui exequias circumstabat, applaudebat ueris laudib. in reliquis magno reclamans tumultu. Quo accidit, ut plures reges repugnāte multitudine solito caruerint sepulchri honore ac magnificentia. Is timor coēgit Aegypti reges iustè uiuere, ueritos futuram post mortem plebis iram atq; odium sempiternum.

Luctus ob regem defunctū.

Iudicia & leges Aegyptiorum.

Aegypti uectigalibus trifariam partitis, priorem portionē percipit collegiū sacerdotum, magna apud incolas autoritate, tum propter deorū curam, tum propter doctrinam qua plures erudiebātur. Hanc partem tum ad sacrificiorū ministeria, tum ad priuatæ uitæ commoda impartiebant. Altera portio ad reges peruenit, quam & ad bella & ad uitæ cultum, tum ad libertatem erga strenuos uiros pro meritis impendebant. Tertiam percipiebant milites & qui belli erant instituti mnisterio, ut hoc stipendio accepto paratiorem haberent animum ad bellorum pericula obeunda. Erat insuper eorum politia in tria hominum genera instituta, agricolarum, pastorum & opificum. Iudicia eorum nō casu fiebant sed ratione. Existimabāt enim ritè facta plurimum uitæ mortaliū prodesse. Nam punire nocentes, auxiliū ferre oppressis, optimā ad prohibēda mala facinora uiam putāt. Pœnā uerò delicti aut pecunia aut gratia tolli, existimabant confusionē uitę cōmunis fore. Aegyptiorum leges antiquæ hæ fuēre. Periuri capite mulctabantur, tanquam qui duplici tenerentur scelere, ut qui & pietatem in deos uiolarent, & fidem inter homines tollerēt, maximū societatis uinculū humanæ. Si quis iter faciens aut hominē à latronibus cædi cōperiret aut quamlibet iniuriam perpeti, neq; subueniret auxilio si posset mortis reus erat. Si auxiliū ferre non posset, denūciare latrones tenebatur & iniuriā accusatione prosequi, qui ea negligebat, plagis ad certum numerum plectebatur, triduoq; carebat cibo. Patribus qui filios occiderent non erat pœna mortis indicta, sed trib us diebus noctibusq; cōtinuis edictū, ut circa defūcti corpus assisteret. Nō enim iustū putabāt, eum uita priuari, q uitæ filijs autor fuisset, sed potius cōtinuo dolore factiq; pœnitētia affligi, quo cæteri à simili facto auerterent. Parricidis exquisitā imposuerūt pœnā. Nā articulatim præacutis calamis cæsos, iubebāt uiuos supra spinarū aceruum comburi, maximū inter mortales iudicantes scelus, ei mortem per uim

Vectigaliū distributio.

Leges.

Filiorum occisores.

Parricidæ.

His propinqui sunt Ilophagi & Spermatophagi, quorũ hi quidem fructus, qui æstate ex arboribus decidunt colligentes absq; labore edunt: reliquo tempore herbã in umbrosis nascẽtem locis decerpũt, quæ uitæ subuenit in egestate. Ilophagi uerò cũ filijs uxoribusq; ad loca campestria accedentes ascendunt, ac teneras ramorum summitates auferũt, tantam ex cõtinuo usu ramos ascendendi peritiam habentes, ut (quod incredibile uidetur) de arbore uelut aues prosiliãt, ascendantq; tenues absq; periculo ramos macilentia leuitateq; corporis nixi: quòd si quando pedes labantur, manibus ramis cõprehensis, sese à casu peropportunè uindicãt. Quòd si forte deciderint, nulla in re propter corporis leuitatem læduñt, ita ramis tenerioribus dente exesis uentrem farciunt. Hi semper incedunt nudo corpore, cõmunesq; uxores & liberos habent, pugnant inuicem pro locis armati baculis aduersus alios ac dominantur uictis. Moriunt̃ ut plurimũ fame, quum deficiente uisu corpus priuetur eo sensu quo cibum quærebat. Reliquam circa regionem Aethiopes tenent qui Cyneci dicuntur, numero haud multi, uita ab reliquis diuersa. Syluestres enim incolentes patriam & penitus asperã, rarisq; aquarum fontibus, super arbores ferarũ timore dormiunt. Sub auroram ad aquarum decursus armati prodeuntes se abscondũt inter arborũ frondes. Sub æstu uerò solis agrestes boues pardalesq; ac uaria ferarũ genera quũ caloris tum sitis impatiẽtia ad aquas potus causa confluũt, Repletas grauesq; aqua bestias, Aethiopes ex arborib. descendẽtes adoriuntur, ac lignis adustis saxisq; & sagittis occisas perq; cœtus diuisas edũt. Impuberes pueros exercent ad certum signum iacere, solis cibum præbentes his qui signum tetigere, ideo iaculatores optimi euadunt urgente fame. Sunt Alij Aethiopes Achæi dicti, habitãtes ad solis occasum, qui continuum cum elephantibus habent bellum, uictosq; & ad lapsum impulsos, trucidant eos & ex posterioribus corporis resectas carnes coquunt & edunt. Impellunt autem ad casum hac industria. Habitant in locis syluestribus atq; arboribus refertis, & obseruant ingressus & exitus elephantorum ex altis arboribus. Multos unà incedentes nõ aggrediuntur, omni uincendi spe remota. Inijciũt singulis manus, mirabili freti audacia. Nam quum incedens bestia arbori propinquat, speculator in arbore latẽs & ex ea desiliẽs, manibus apprehensa cauda, pedibusq; ad dextrũ fœmur oppositis, securi quæ ex humero pendet leui, dextra manu apprehensa neruos dextri poplitis crebris ictibus amputat, sinistra manu regens agile corpus, beluæ conatus magna uelocitate effugit. Elephas neruis abscisis, quandoq;, quia haud facile se uertere potest, inclinatus in latus saucium, in terram cadit, Aethiopemq; secum trahens interficit. Quandoque ad arborem aut saxum hominem allidẽs, ipso pondere quoad animam exhalat comprimit. Quidam elephantes dolore moti, quum insidianti obesse nequeant, diffugiunt per campos, quoad continuis securis ictibus ab insidente cæsi decidant. Tum concurrunt Aethiopum cœtus, & adhuc uiuentis bestiæ posterioris partis carnes abscisas edunt. Nonnulli ex propinquis incolis absque ullo discrimine elephantos arte superant. Consueuit hoc animal quum à pascuis plenum redit dormitum proficisci, plurimum natura ab reliquis quadrupedibus diuersa. Non enim genu corpus flecti potest ad terram, sed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæsione tum attritam tum sorde plenam aduertentes incolæ, iuxta humum secant, ut tamen non nisi impulsa cadat. Deinde sui accessus uestigia ad ea loca delent, subito abeuntes, priusquam bestia ad somnum redeat. Elephas uesperi cibo plenus, ad notum cubile profectus, omniq; mole sectæ hærens arbori, statim unà cum ea ad terram prosternitur, & resupinus tota nocte iacet, quum se erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes absq; periculo bestiam occidunt, tabernaculisq; ibidem erectis moram trahunt quoad animal sit absumptum.

Ilophagi & Spermatophagi.

Cyneci super arbores dormiunt.

Achæi.

Aethiopes elephantos sternunt.

Elephanti ad arborem dormiunt.

Acridophagi, id est, locustarum deuoratores.

SVnt Acridophagi deserto contermini, homines paulo cęteris breuiores, macilenti ac supra modum nigri. Veris tempore Zephirus a c Libycus uenti, infinitũ penè locustarum ex deserto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ sunt, sed colore alarum turpi ac squalido. Aethiopes ad id assueti, in quandam latam lõgamq́ multis stadijs conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt, quum suo tempore tanquam locustarum nubes à uentis supra uallem defertur, materiem congestam omnemq́ loci herbam antea succisam incendunt. Locustæ uerò desuper uolantes ingenti fumo enectæ, paululum ultra uallem ad terram tanta decidunt copia, ut uictũ omni genti abunde præbeant. Has enim sale superinfuso diutius seruant, cibum gustu eis suauem. Hic est solus eorum per omne tempus locustarum uictus. Neq; enim pecora nutriunt neq; pisces edunt procul à mari positi, neq; ullum aliud uitæ adminiculum habent. Corpore leues sunt ueloces cursu & uitę breuis, ut qui longissimè uiuunt, quadragesimum non excedunt annum. Finis eorum nõ solum miserabilis est, sed & incredibilis. Nam propinquãte senecta, pediculi alati nõ solum uisu uarij sed specie horridi ac turpes, in corporib. nati, uentrẽ primo, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt. Qui morbũ patitur, primũ ueluti scabiei cuiusdã pruritu allectus, corpus scalpit, uoluptate simul & dolore pceptis, deinde exoriẽtib. pediculis, simulq́ effluente sanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, unguib. corpus cũ magno gemitu lacerat. Tanta uerò uermiũ copia effluit, alijs super alios tanquã ex perforato uase scaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto siue cibi siue aëris causa miserũ sortiunt̃ uitæ finẽ.

Homines locustis pascuntur

Extremas ad meridiẽ Africæ partes habitant Cynamimi, qui à uicinis barbaris appellantur Syluestres. Habent barbas admodũ prolixas, greges syluestrium canum nutriẽtes, præsidia uitæ. Nam ab æstiuo tropico usq; ad mediũ hyemis, Indici boues innumera multitudine eorum patriam ingrediunt̃. Causa incerta est, utrum'ne alias insectantes se feras fugiãt, an pastus penuria, an alio naturę (quę omnia miranda gignit) impulsu hominib. ignoto acti. His homines cum obsistere nequeant suis freti uiribus, se canibus tuẽtur, quib. in uenatione usi boues permultos capiunt. Et hos quidẽ recentes edunt, hos saliũt ad futurũ usum. Multa insuper & alia animantia à canib. capta comedũt. Postremi q ad meridiẽ habitant, in hominis forma dicũtur ferarum uitam ducere. Ichthyophagi, sub Troglodyticam oram in Arabico sinu habitant, barbaræ gentes. Nudi per omnẽ uitam degunt, uxores, filiosq́ communes habent, bestijs similes ut neq; uoluptatis neq; doloris ullum naturalẽ sensum percipiant, neq; turpis neq; honesti discrimen norint. Habitacula habent non longe à mari iuxta promontoria, ubi non solum profundæ cauernæ sed conualles immensæ & angustæ speluncæ existũt, egressu ipsa natura difficili ac tortuoso. Harum tanquam ad eorum usum natura factarum aditus incolæ, magnorum congerie lapidum obsepiunt, qua ueluti retibus capiantur pisces.

Cynamimi populi.

Ichthyophagi.

Troglodytæ, id est, cauernarum incolæ.

TRoglodytę Aethiopię populi q sub terris in cauernis ob nimis calores agũt, uxores & filios habent cõmunes, excepto tyrãno qui unicã tenet & eorũ princeps est. Huic appropinquanti mulctã tyrãnus irrogat, certo pecudũ numero. Aestu solis deficientibus pascuis ad loca declinant palustria, pro quibus solis inuicẽ certant. Pecora uetusta aut in morbos cadẽtia occidunt, exq; his per omne uiuũt tempus. Parentum nomina minime indiderũt filijs, sed tauri, arietis, ouis, quos & patres ac matres appellant, q ab illis non à parentibus quotidianus præbeatur cibus. Vtuntur uulgares potu succo arboris paliuri, potentiores ex quodã flore expresso. Corpora præter uirilia, quæ pellibus tegunt̃, nudi. Pudenda Troglodytæ omnes uelut Aegyptij circũcidũt. Arma ferũt, scutũ ex corio bouis rotundũ & ferratã clauã, alij arcus, lãceasq́. Bellantur inuicẽ pabuli gratia, cõcertantq́ primũ iactis lapidib. quoad aliq uulnerent̃, tum arcu, q̃ admodũ exercitati sunt. Ea certamina dirimũt, quæ ætatẽ pcedũt fœminę, quib. nullo periculo in mediũ pdeũtibus, illico à

Tenuis uictus Troglodytarum.

menti genera: nutrit quoque boues, uaccas & porcos, & tota terra plena est cuniculis. Inuenitur quoq; in hac insula sanguis draconis, qui est gummi quoddam, stillans à uulnerata arbore: quod coctum in caldario & repurgatum, fit sanguis draconis. Arbor illa dicitur gignere fructum cerasо haud absimilē, qui suauis est. Abundat deniq; hic sacer portus optimo melle & cera. Hinc una die nauigatur ad Mederam insulam, quæ nostro æuo habitari cœpta est, & antea opaca sylua obducta fuit. Dicta autem fuit Medera secūdum linguam colonorum, quasi multa ligna. Habuit quidem antea paucos cultores quousq; cognita fuit per Portugallenses: tunc enim multus populus ex Portugallia in eam fuit missus: qui exustis syluis fœcundissimum in ea fundum atque agrum inuenerunt. Quicquid in ea plantatur copiosum profert fructū: unde & saccari arundines in ea plantatæ, fructum proferunt abundantē. Quin & maluaticæ in ea plantatę uites, non minus generosum producunt uinū quàm Candia ipsa. Omitto hîc ea quæ scribunt de nobili ligno crescente in ea, & de innumeris columbis, qui in syluis ubiq; inueniuntur, & tamen aspectum humanū nō refugiunt.

Sanguis draconis.

Medera.

De insulis Canariis.

A Medera est nauigatio 70. aut 80. milliarium Germanicorū uersus meridiem ad insulas Canarias, quæ olim Fortunatæ fuerunt dictæ ob nimiam earum fertilitatem. Numerantur autem decem, ex quibus tres incultæ iacent, reliquæ uerò inhabitantur, habentq; singulæ sua propria nomina, nempe, Teneriffa, Gienera, Palma, Ferro, Fracta lancea &c. In quibusdam notus est Christus & in quibusdam incolæ coluntido la. Abundant autem insulæ onagris & cicuratis iumentis. At uini non sunt feraces, neque ullam habent ciuitatē muro cinctam: sed homines habitant in oppidis non clausis, & tempore belli fugiunt ad montes, ubi tutissimi sunt nisi fame cogantur ad deditionē. Sunt qui scribunt, singulas insulas suas proprias habere linguas. Teneriffa cœlo sereno eminus conspicitur, adeò ut qui absunt ab ea ad milliaria Germ. 50. non difficulter eam intueantur. Quòd autē tàm longe cernitur, id efficit acuminatus lapis adamantinus, instar pyramidis in medio. Qui metiti sunt lapidem aiunt altitudine octo aut nouem miliariorum Germanicorum mensuram excedere ab imò ad summum uerticem. Is lapis iugiter flagrat instar Aetnæ montis. Incolæ præliaturi sæuiunt ut belluæ, carent armis, quia ferrū non habent, uerum lapidibus & scipionibus res geritur inter eos. Nam lignis acuminata cornua ad figunt, ut uicē ferri gerant. Nudi ferè omnes incedunt: tamen nonnulli auersè & aduersè pellibus caprinis teguntur. Carnem inungunt seuo hircino condito herbarū quarundā succo, ut cutis effecta densior, facilius algorem toleret: licet ibi uix algeant, quoniam ad austrum sunt positi. Domus non habent nec casas, uerum specus & cauernas montium incolunt, hordeo, carnibus & caprino lacte uictitantes. Abundant nonnullis fructibus & in primis ficis: metunt fruges mense Martij & Aprilis. Virgines coniuges prius nō accipiunt, quàm à principe deflorentur, & id apud eos ingens decus & & honos ducitur.

Teneriffa.

Vnguentū contra frigus.

Dargin insula.

De Capite albo & insulis proximioribus.

Circiter centum milliarijs Germanicis à Canarijs insulis abest Caput album, ubi est sinus maris, cui ab insula quadam eiusdem sinus dicta Dargin nomē inditum est. Habet insula Dargin aquam potu dulcem, & terra per circuitum habet arenam albam, ubi nulla herbarum aut arborum uestigia. Sita est hæc regio ultra

Sarra montes, citra uerò est Barbaria Argierana: & meridiem uersus sunt Nigritæ Aethiopiæ inferioris. Vasta est hæc regio, adeò ut si ex transuerso metiaris, itinere dierum sexaginta haud consequaris magnitudinem. Non seruat tamen uastitatem hanc unde quaque. Alluitur autem ab una parte oceano, quæ tota est alba & arida atque plena arenis. Post Caput album in mediterraneis est locus quem Hodenum appellant, introrsus situs ad dietas sex, nullo muro clausus, estque diuersorium Arabum & statio camelorum, quo appellunt Arabes, qui de Bambut ueniunt. Illac quoque transeunt qui ab Nigritis proficiscũtur & exteriores Barbarias inuisi sunt. Eius regionis incolæ uiuũt hordeo & cariotis, quibus ubertim abundant: potus illis, camelorum & aliorum animalium lac, uino prorsus carent.

Hodenũ ciuitas

Boues fœminas habent & capras, uerum paucas, id efficit sterile solum & minime herbidum. Mahumetem colũt & odere Christianos plurimum. Nunquam quiescunt, sed uagantur semper per deserta. Camelorum copiam ingentissimã habent, quibus comportant æs atque argentum & alia quàmplurima. His est colos niger, uestis alba, lacinijs rubricantibus: absque tunica interiori uestiuntur, eodem habitu & mulieres utuntur absque camisijs. In capite more Maurico peplum gerunt, quo circũuoluunt caput. In his arenosis locis uisuntur leones & pardi, Struthiones quoque quorum oua suauiter comeduntur. Exercentur magna commercia in insula Dargin, cõueniuntque ibi mercium gratia Lusitani & Arabes aliæque nationes: & important pannos, telas, argentum, tapetes & id genus alia & in primis triticum, commutantes mancipia cum nostris mercibus, dant etiam aurum. Eò etiã plura ex serico elaborata contextaque Maurico more, argentum & alia pleraque comportãt ex Illiberi, id est, ex Granata. Afferunt etiam plura ex Tuneto, quod Barbariæ regiam appellant, & pro his omnibus rursus mancipia & auri copiam maximam consequuntur.

Emporium in Dargin.

De Azanegis & Tagaza salis minera.

VLtra Caput album sunt Azanegi homines, qui inter nigrum & subcineritium colorem sunt dubij, suntque pro magna parte contermini Arabibus occidentalibus, & uiuunt hordeo & cariotis atque camelino lacte: & quia proximiores sunt regno Nigritarnm, leguminibus aluntur. Pauco utuntur cibo, eo quòd annonæ cariotas eos efficiat inediæ patientes: Lusitani hodie cum eis exercent mercimonia. Azanegi fascia linea caput inuoluunt, demisso sindonis capite per frontem, ita ut os totum cooperiant, pudet enim eos oris æque ac inguinis uel cunni, ideo os tectum ut rem pudendam circumferunt, argumento quòd ueluti sentina quæpiam halitum tetrum semper emittat, nec detegerunt nisi sumendi cibi gratia. Magnificant præpingues & obesas mulieres & in primis eas, quæ proceriores habent mammas & à pectore pensiles hærent. Introrsus sex dierum itinere locus uisitur qui denominatur Tagaza, unde auehitur salis petrei ingens copia, quod asportatur camelis Arabum & Azanegorum ad diuersa loca, præsertim ad regnum Melli. Ferunt Tagazam à Tambuto abesse itinere dierum quadraginta, & inter Tambutum & regnum Melli iter esse triginta dierum. Sunt autem Mellitæ non nihil ultra ęquinoctialē, & habent feruentissimos ęstus. Fitque propterea ut statis anni temporibus, eorum sanguis inficiatur, adeo ut nisi sibi sale mederentur, protinus exuerent uitam. Sal uerò in glebas diminuitur tantillas, ut uiri unius humeris singulæ ferri possint, arte quadam ad id non inepta. Et quum ad regnum Melli uenerint, singulis camelis duas salis glebas imponunt, alij uerò, nempe pauperiores & quibus cameli nõ sunt humeris aut capite hinc asportant, primi priuas glebas ferentes, idque in tanto numero, ut propè ferentiũ uideatur

Os ut cunnus

Tagaza.

Salis glebæ.

est ingenium & solertia nidificandi. Nam excellentissimam quærunt arborem, quæ surculos habeat subtiles ac tenues, cuiusuis ponderis ferè impatientes. Horum cacumini alligant dependentem surculum, cui nidum mira industria fabricatū suspendunt, instar pilæ rotundum, relicto solum foramine admodum angusto, quod ostij uicem suppleat. Aiunt autem id efficere alitem, ut serpentium fallat astutias. Nam nidum pensilem petere nequeunt, quippe qui surculo tam tenui nusquam seipsos crederent, mole grauati corporea. Igitur his artibus tuta est à serpente auis, licet parua, sagaxq́ natura, specierum rebus conseruandis nunquam deesse deprehenditur.

De emporio Nigritarum Senegensium.

Conueniunt Senegenses Nigritæ die Lunæ & Veneris in pratis quibusdam, à duobus uel tribus milliaribus circumstantis regionis, atque nundinis suis ac utilibus mercibus ostendunt quàm indigi sint multarum rerum, & quàm profunda laborent egestate. Sunt autem merces eorum cotoni, id est, panni bombicini elaborati mulierum pensis, nec eorum ingens est copia. Insuper legumina, oleum, milium, & pelues ligneæ, storiæ palmarum folijs complicatæ & alia complura usui illorum non inepta. Hæc mulieres uendunt: at uiri arma & auri nonnihil. Permutant omnia, pro re altera rem alteram consequuntur. Pecuniam signatam non norunt. Equos ibi magni pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec nisi è Barbarijs exterioribus per Azanegos & Arabas illuc ducuntur. Nec facile ibi aluntur ob aridam tellurem. Nam torrida est plaga, quæ pabula non producit, facitq́ æstus nimius ut equorum inguina intumescant, & uix meiere possint. Pro fœno utuntur faxiolorum laceramentis sole siccatis, id uicem fœni supplet, & loco auenæ succedit milium, quo mirum in modum pinguescunt.

Merces Senegensium.

Arundines concisæ loco fœni.

De Capite uiridi & regno Gambræ.

Non longe à regno Senegæ est regnum Gambræ, auri feracissimum. In eo aut nō procul ab eo est Caput uiride, promontorium scilicet consitum arboribus densissimis, eisdemq́ uiridibus ac uirentibus anno ferè continuo. Est hoc Caput eminens admodum & uisu pulcherrimum, exitq́ inter duos montes, & tandem in mare prominens uaste uarijsq́ rusculis Nigritarum & mapalijs septum undequaque, ab ea parte præsertim quæ respicit oceanum. Degunt paulo ulterius bini populi, Barbazini & Serreti. Sunt Nigritæ, uerum regi Senegæ non parent nec habent principem. Coluntidola, legum nullam habent, & sunt uiri truculentissimi: arcu utuntur ac uenenatis sagittis. Regio frequens est nemoribus, irrigua fluminibus, ideo ferè inaccessa. Hinc uersus meridiem occurrit ostiū Gambræ fluminis, quod patet latitudine unius milliarij Germanici, cuius littora cōserta sunt arboribus pulcherrimis hinc & hinc, fluuius uerò ipse ut Meādrus aliquib. implicatur orbibus & recessibus. Ab hoc fluuio regnum Gambræ habet denominationem, & subest regi Melli, qui magnus Imperator Nebeorū dicitur. Incolæ idola colunt, & quidam etiam Mahumetem uenerantur. Vescuntur oriza & carnibus, uestiunturq́ bombicinis. Inueniuntur ibi arbores tantæ magnitudinis, ut earum ambitus sit pedum decem & septem, sed eminentia altitudinis non quadrat magnitudini. Fert quoque hæc regio elephantos syluestres, qui cicures ibi non fiunt: sed habitatores uenantur eos in nemoribus, ubi cœni plurimum cernitur. Nam id genus animaliū, ut iam diximus suapte natura

Gambra alter Meandrus.

Elephantorum uenatio. ut sues in cœno uolutantur creberrime. Hi itaq; Nigritæ pone arbores delitescunt, ac prætereuntibus elephantis sagittas & uenabula infigunt, saliuntq; miro modo de loco ad locum, ab una arbore ad aliam, donec feriant elephantum: qui quum maxima mole prægrauetur, nequit insidiantes ictus uelocissimos deuitare. Si tamē id tentarent in locis apricis et patētibus Nigritæ, ubi scilicet nullę sunt arbores non euaderent uires elephātorum, quandoquidem nullus homo tantę pernicitatis inuenitur, quem mox elephas non comprehendat etiam non currens, sed gradatim incedēs, id effecit animalis uasta magnitudo. Vbi uerò usu euenit, ut irato omine elephas hominē consequatur, promuscide circum amplexu corripit, & adeò iacit ceu funda quadam in sublime, ut sæpenumero correptus hoc modo, *Promuscis.* prius efflet animam quàm terram contigerit. Hæc elephantis promuscis non multum est absimilis labro suillo, nisi quòd ei est ad nutum uolubilis, ut modo uibret, modo pro libito retrahat. Non efferantur nisi prouocati, nec hominem lædunt nisi prius iniuriam intulerit ipse. Maiores natu habent tantæ magnitudinis dentes, ut uicem postium suppleant, & pro palis sepes muniant, teste Plinio, & nonnullis eò amplitudinis crescunt dentes, ut duodecim palmorum mensuram excedant, habetq; unus elephantus plus carnium quam quinq; aut sex tauri nostri. Habent Nigritæ in cibatu elephantos gratissimos. Non assuetis uerò insuauis est gustu & asperrima illa caro, duraq; nimium.

De Capite bonæ spei & adiacente regione.

LOnge ultra Caput uiride & regnum Gambræ, peruenitur ad Caput bonæ spei: & est promontorium, quod Pomponius frontem Africæ appellat, ubi scilicet Africa se cuneat & fastigiatur admodum, reflectiturq; sensim in septentrionem & orientem. Hic enim continentis Africę finis est, ad quem tamen Ptolemæus non peruenit. *Finis Africæ.* Est in ea regione incultum hominum genus, nigricātis enim sunt coloris, libris arborū obscœna uelati, cætera sunt nudi. Mulieres uerò frondibus auersē & aduersē pudenda uelant, capillum nō promittunt, sed calamistro crispant: labra uerò gemini digiti crassitudine habent, latissima sunt fronte, prægrandibusq; dentibus, eisdemq; instar niuis albicantibus. Sunt ibi perplura elephantorum armenta, quibus flagrantibus facibus est occurrendum: Nam pauent suapte natura ignes elephanti. Inter Caput bonæ spei & regnum Melli multi & uarij sunt populi, sed qui non omnes cogniti sunt. Nam quidam sunt tam feroces, ut externi neq; beneficijs neq; maleficijs cum ipsis pacisci queant. At qui in Psitacorum regione habitant, humani sunt: ubi inueniuntur psitaci incredibilis proceritatis, utpote qui brachium & dimidium longitudine excedant, multijugi coloris. *Psitacorum regio.* Incolę nudi incedunt sine uerecundia, & cōficiunt panem ex radice quam Igname uocant. Sunt coloris qui est inter nigrum & album, capillum promittunt, barbam uerò & oculorum palpebras uellunt, & inibi depingunt uaria colore multiplici, ut albo, nigro & cœlesti, nec non rubeo, & ferunt labrum oris inferius perforatum, & in foramine huiusmodi ponunt lapillos, ut uideatur labrum gemmarum. Domos habent ligneas, quas folijs & ramis arborum cooperiunt, suffulciuntq; eas innumeris columnis, & in medio earum ad parietem collocant rete bombicinum appēsum, in quo homo inuoluitur, & rursus rete aliud, quo ad continenter plura in ordine disponent interq; ea rogos accendunt, efficiuntq; ut in cœnaculo uaria cubicula & retia parietem suppleant. Nam retibus discreta sunt eorum habitacula. Abundat regio omni genere auitiorum. E pennis auium pileos & birreta conficiunt. Cœli est saluberrimi, & incolæ retia habent ferè innumera, quoniam omne uitæ suæ tempus terunt piscando. Inter cæteros pisces qui ibi eminent, quidam dolium non mediocri crassitudine excedunt, atq; longitudine duo dolia superant, suntq; formæ obrotundæ, caput habent instar suis, oculos paruos, carentq; dentibus: sed aures longitudine & latitudine brachij mensuram excedunt. In inferiori

riori parte corporis duo habent foramina: cauda est illis oblonga, eademq; lata supra brachij mensuram. Hæc omnia sunt circa Caput bonæ spei. At ultra caput illud est regnũ Melindæ & Zaphala auri mina. Est autem Zaphala insula quæ aurum fert & paret regi Mauro, qui in alia insula habitat nomine Choloa. Sunt in insula Zaphula montes, ubi aurifodinæ sunt quàmplurimæ, estq; in eis auri uis ingentissima, unde tota India & Persis aurum suum haurit & nauibus auehit. Habitatores Melindæ utuntur scriptura & lingua Arabica, à quibus non ualde absunt. At interiores Nigritæ, qui sub sunt Preto Ioanni confines ferè Melindæ regno, proprios habent characteres, & est lingua eorum nonnihil affinis Arabicæ linguæ, ut paulo pòst ostendemus.

Aurifodinæ.

De regno Preto Ioannis, quem uulgo presbyterum Ioannem uocant.

NOn procul à regno Melindæ incipit regnum potentissimi regis Preto Ioãnis, quẽ alij uocãt presto Ioannem, alij præciosum Ioannẽ, & uulgares Presbyterum Ioannem, nõ quòd sit presbyter aut sacerdos cum sit rex, sed quia error est in nomine. Haud absimilis error est, quando quidam in tabulis sedem eius collocãt in Asia, ignorantes duplicem esse Indiam, Asianam & Aethiopicam. Regnum itaq; Preto Ioannis confine est regno Soldani Aegyptij ab una plaga, & ab alia regno Melindæ: ab occasu uerò pertingit ad Nigritas siue Aethiopes interiores. Porrò ab oriente regnũ eius coniungitur mari rubro, ut scribit Emanuel rex Portugalliæ in epistola ad Leonem decimũ papam. Colit hic rex Christum & habet euangelium, sed in ceremonijs dissidet à Romana ecclesia. Misit anno Christi millesimo quingentesimo tricesimo quarto aliquot doctos uiros in Portugalliam, qui discerent linguam Hispanorum atq; religionem eorum studiosius obseruarent. Et postquam linguam utcunque didicerunt, explicarunt Hispanis tenorem religionis suæ, ceremonias, usum sacramentorum, consuetudines regni &c. Asserunt in primis, Philippum apostolum apud eos prædicasse euangelium. Deinde dicunt constitutum à sanctis Apostolis in Synodorum libris, quos se habere dicunt, clericos uxores posse ducere, id quidem postquam cognitionem aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde initro matrimonio in ordinem præsbyterorum recipiuntur, in quem nisi post 30. ætatis annum nemo recipitur, sed nec spurij ad eundem ordinem recipiuntur. Ordines autem non dantur nisi à patriarcha suo. Mortuo tamen prima uxore, Episcopi aut clerici aliã non ducere possunt, nisi patriarcha dispensauerit, nec habere concubinam, nisi se uoluerint à sacris abdicare. Quòd si deprehenderint episcopum aut clericum filium habere nothum, is ab omnibus beneficijs ac sacris ordinibus abdicatur, quorum bona, si sine legitima prole discesserint, ad Preto Ioannem & non ad patriarcham ueniunt. Monachi uerò uxores nõ ducunt.

Vbi regnũ Preto Ioannis.

De sacerdotibus.

De baptismo eorum & aliis sacramentis.

IN memoriam baptismi Christi baptisantur isti Christiani singulis annis in Epiphania domini, non quòd credant ad salutem necessarium, sed propter Saluatoris laudem ac gloriam. Habent etiam, ut aiunt, à temporibus reginæ Saba circumcisionẽ, quã in hunc usq; diem seruant. Eadem quoq; regina, quæ Maquela fuit proprio nomine uocata, uoluit quòd & mulieres circumciderentur, deducta ad id ea ratione, ut quemadmodũ uiri prę putium habent, eodem modo mulieres etiam quandam glandulosam carnem, quam nympham uocant, in genitalibus habent, non ineptam characteri circumcisionis accipiendo: id quod fit tam in masculis quàm in fœminis ad octauum diem. Cęterum post circũcisionem masculi baptisantur ad quadragesimum diem, mulieres uerò ad octogesimum, nisi aliqua interuenerit ægritudo, ut opus sit festinatione. Ea etiã die qua baptisantur, accipiunt corpus Domini sub exigua specie panis. Hæc omnia dicunt se habere ex libris Synodorum apostolorum. Credunt quoque quòd infantes Christianarum mulierum electi & consecrati

Mulieres circumciduntur.

secrari ex corporibus & sanguinis Christi communicatione. Nã fœminæ grauidæ cũ assumunt corpus Christi, infans capiens inde nutrimentum, fit sacratus. Quoniam sicut infans existens in utero, ex eius matris affectibus contristatur ac lætatur, sic etiam ex matris nutrimento nutritur. Hæc illi, nisi interpres errauerit. Confirmationem & extremam olei unctionem non habent pro sacramento, neq; comedunt ex lege ac apostolorum instituto cibos immundos. Confessionem habent & à confessore pœnitentiam accipiunt. Statim autem ut peccauerint, currunt ad pedes confessoris, & illic accipiunt corpus Christi & sanguinem eius sub utraq; specie. Non conseruant sacramentum eucharistiæ in templis, nec ægroti corpus dominicum accipiunt, nisi dum conualuerint, qua nemini datur nisi in templo.

Sacramentum eucharistiæ.

Presbyteri & monachi & omnes ecclesiæ ministri apud eos suo labore uiuunt, quia ecclesia nullas habet decimas, habet tamen prouentus & agros, quos clerici & monachi fodiũt, nec alias habent eleemosynas, præter eas quæ gratis in templis offeruntur, pro exequijs mortuorum & alijs pijs rebus. In templis eorum singulis diebus una tantum celebratur missa, nec plures celebrare licet, & non ostenditur sacramentum ut Romæ fit (sic loquuntur illi,) nec pro remissione animarum fit missa, sed mortui cum crucibus & orationibus sepeliuntur. Sanctificatur etiam sabbathum sicut Iudæi. Patriarchã eligunt monachum ordinis diui Antonij hæremitæ, cuius præcipuum est officium sacros ordines dare, quos nemo præter illum dare aut auferre potest. Is nullum episcopatum aut ecclesiæ beneficium in ullos confert, sed id solum ad Præto Ioannẽ spectat, qui omnia pro suo arbitrio dispensat. Ipsi uocant patriarcham Abunnam, & imperatorẽ suum Ioẽnem Belul, id est, preciosum seu altum Ioannem, si interpres nos hic non fallit. Regnorum & imperij succesio non in filium maximum natu transmittitur, sed ad eum in quem pater id uult conferre. Non habent monetam prçter peregrinam aliunde inuectam, sed aurum & argentum pro pondere datur atq; accipitur. Imperator ipse dicitur semper in castris & tentorijs uersari, sicut & nobilitas eius continuo se in rebus militaribus exercet. Sunt & in hac re superstitiosi, quòd non datur potestas adeundi templum nisi nudis pedibus. Dicuntur undique habere hostes fidei cum quibus pugnant.

Sabbatum obseruant.

QVID HEBRAEI MOderni in sua lingua scribant de Presto

Ioan. Excerpsi autem ea, ex libello quodam Constantinopoli impresso, & ad me Munsterum huc Basileam ex Cairo Aegypti allato.

טופס

Totius operis Cosmographici conclusio.

DEscripsimus tibi hactenus, amice lector, totius orbis gentes & nationes, earum studia, sectas, mores, consuetudines, leges, religiones, ritus, regna, principatus, mercimonia, antiquitates, terras, terræ nascentia, animalia, montes, fluuios, maria, stagna, lacus & alia huiusmodi, quæ ab historiographis & Cosmographis passim sunt celebrata, & potissimum quæ potuerunt aliqua sui excellentia & dignitate ad cognitionem nostram peruenire. Non enim sumus ignari, terrarum comprehensionẽ esse latissimam, & ipsam frequentia impeditã, ut non liceat eam ubiq; lustrari, adeoq; supra hominis unius esse ętatẽ & uires, omnia totius terræ latibula scrutari & quæ in ea sunt scitu digna inuestigare, quę dominus mira sua sapientia & potentia in inferioribus elementis formauit. At si secundus tantundẽ addiderit & tertius, sicq; per plures procedat inuestigatio, perficietur tandem opus par nobilitati rerum, expectationiq; fiet satis. Quapropter si non omnibus assumptis probatur labor, argumentum saltem posteris pro patria laborandum probetur. Fateor per multas adhuc esse in latissimo orbe res, quæ à me aut prætergressæ sunt aut parcius attrectatæ quum de illis scribere plura non potuerim quàm quę scriptores in manum tradiderunt. Damiano tamen Lusitano prohibente, neq; ista fuerant promulganda, quantumlibet à magnis uiris prodita, nisi ipse inuisissem prouincias & terras. At cum ipse descripserit Indorum mores, ceremonias & cõsuetudines ut à Legatis Preto Ioannis, qui ex Aethiopia in Lusitaniam missi fuerant ad illius regni Serenis. Regem, accepit, easq; in mundum sparsit, permittat & mihi cum Strabone, Pomponio, Plinio, Curtio, Iustino &c. & cum multis recentioribus scriptoribus referre, quæ ego non uidi, sed à uiris illis fide dignis desumpsi. Sed relinquantur ista. Non mirandum si homines uariam inter se non solum fortunam sed etiam naturam, mores & uiuendi ritus sunt consequuti, quum uideamus regiones & loca eam quoque uarietatem adepta, postquam una natio lacteos quidem pariat homines, alia subalbidos, alia fuscos, alia prorsus adustos. Sic statuit Deus, ut homines quoque uarij ingenij & multiformis animi ac industriæ, quemadmodum & cętera, nascerentur, atq; ut unusquisq; sua contentaretur sorte, ut alteri suam exprobraret conditionem, formam aut fortunam.

BASILEAE APVD HENRICHVM PETRI, MENSE SEPTEMB. ANNO SALVTIS M. D. LIIII.

